

Wisa M. Sääski Keskitalo

OSAKEYHTIÖN VEROVAPAAT OSAKELUOVUTUKSET

OSAKEYHTIÖN VEROVAPAAAT OSAKELUOVUTUKSET

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-Sarja N:o 308

W i s a M . S ä ä s k i K e s k i t a l o

Osakeyhtiön verovapaat osakeluovutukset

Yliopistollinen väitöskirja, joka Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnan suostumuksella esitetään julkisesti tarkastettavaksi luentosalissa 3, perjantaina 31.8.2012 klo 12.

MIT DEUTSCHER ZUSAMMENFASSUNG

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. (09) 6120 300

f. (09) 604 668

toimisto@lakimiesyhdistys.fi

www.lakimiesyhdistys.fi

Verkkokirjan ISBN 978-951-855-470-0

© 2012 Suomalainen Lakimiesyhdistys ja Wisa M. Sääski Keskitalo

ISSN-L 0356-7206

ISSN 0356-7206

ISBN 978-951-855-317-8

Oy Nord Print Ab, Helsinki 2012

Alkusanat

When government – in pursuit of good intentions – tries to rearrange the economy,
legislate morality, or help special interests, the costs come in inefficiency,
lack of innovation, and loss of freedom.

Government should be a referee, not an active player.

Milton Friedman

Tutkimuksen vihdoin valmistuttua haluan kiittää ohjaajaani Esko Linnakangasta. Hänen väsymättömällä kannustuksellaan on ollut ratkaiseva merkitys tämän tutkimuksen valmistumisen kannalta. Haluan esittää kiitokset myös työn esitarkastajille Jaakko Ossalle ja Matti Kukkoselle, joista jälkimmäinen suostui ystävällisesti tutkimukseni vastaväittäjäksi.

Ella ja Georg Ehrnroothin säätiö, Jenny ja Antti Wihurin rahasto, Lapin yliopiston rehtori, Nordisk Skattevidenskabelig Forskningsråd, Olga ja Kaarle Oskari Laitisen Säätiö sekä Suomen Kulttuurirahaston Lapin rahasto ovat myöntäneet apurahan tätä väitöstyötä varten. Pyydän saada kiittää tästä tuesta, joka osaltaan on auttanut tutkimustyöstä aiheutuneiden kustannusten kattamisessa.

Suomalainen Lakimiesyhdistys on ottanut teoksen julkaistavaksi, mistä haluan lausua kiitokseni. Haluan kiittää kustannustoimittaja Pipsa Kostamoa yhteistyöstämme.

Suomen kieleen liittyvistä huomioista haluan kiittää Anu Pernua. Angela Jorzic on kääntänyt saksan kielelle yhteenvedon. Kiitos siitä.

Automaattisessa tietojenkäsittelyssä minua ovat tukeneet Saija Eloranta ja Juha E. A. Knuuttila, mistä olen kiitollinen. Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnan henkilökuntaa haluan kiittää jatko-opintoihin ja väitöskirjatyöhön liittyvistä järjestelyistä ja tuesta. Korkeimman hallinto-oikeuden ja eri hallinto-oikeuksien henkilökuntaa haluaisin kiittää tutkimusluvistani ja niiden avulla saamastani oikeustiedosta. Eduskunnan, Helsingin yliopiston oikeustieteellisen, Lapin yliopiston, Jyväskylän yliopiston, Uppsalan yliopiston oikeustieteellisen ja IBFD:n kirjastojen henkilökuntaa haluan kiittää kaikesta tuesta, jota olen tietojenhaussani heiltä saanut.

Olen kiitollinen myös tutkimukseni käsikirjoituksen lukeneille henkilöille. Haluan erityisesti kiittää Janne Juusela, Hannu Kaijalaista, Mika Nissistä sekä Seppo Penttilää käsikirjoitusta ja sen kattamaa aihepiiriä koskevista arvokkaista kommentteista ja käymistämme keskusteluista. Kiitän myös työtovereitani ja työnantajiani vuosien varrelta.

Tutkimuksessa ilmenevistä virheistä ja puutteista vastaan itse.

Lopuksi haluan lausua kiitoksen lähimmäisilleni saamastani mittaamattoman suuresta tuesta ja kannustuksesta. Kiitän erityisesti rakkaita vanhempiani Soilia ja Vesaa sekä siskoani Kaisaa.

KIITOS kaikille!

Piippolan Peltoperällä 17. päivänä kesäkuuta 2012

Wisa M. Sääski Keskitalo

Sisällys

ALKUSANAT.....	V
SISÄLLYS	VII
LÄHTEET.....	XIII
LYHENTEET	XLVII
JOHDANTO	1
1 TUTKIMUKSEN KOHDE.....	3
2 TUTKIMUSTAPA JA TAVOITTEET	19
2.1 Yleistä	19
2.2 Tutkimuksen tavoitteista ja hyödynnettävistä menetelmistä ..	40
2.3 Käsitteiden käytöstä	55
2.4 Tutkimuksen rakenteesta	63
2.5 Oikeuslähteistä ja tässä tutkimuksessa käytetyistä lähteistä ..	67
YLEINEN OSA	75
3 JOHDANTO YLEISEEN OSAAN.....	77
3.1 Yleistä osakkuusvapautuksesta ja sen vaikutuksista	77
3.2 Erityisesti taloudellisista vaikutuksista	80
3.3 Erityisesti vaikutuksista verosuunnitteluun.....	94
4 HYVÄN VEROJÄRJESTELMÄN NÄKÖKULMA	107
4.1 Hyvästä verojärjestelmästä ja vero-oikeusperiaatteista.....	107
4.2 Osakkuusvapautus laajan veropohjan näkökulmasta	112
4.2.1 Yleistä	112
4.2.2 Elinkeinotoiminnan tuloksenlaskennan perusteista ...	114
4.2.3 Tulokäsité ja osakkeiden luovutushinnat	122
4.2.3.1 Teoreettinen tulokäsité, laaja veropohja ja osakkeiden luovutushinnat	122
4.2.3.2 Osakkeiden luovutushintojen verosääntelyn kehityksestä EVL:n järjestelmässä.....	131
4.2.3.3 Osakkuusvapautuksen teoreettiset vaihtoehdot	138
4.3 Verorasituksen yksilöllinen suhteellisuusperiaate.....	146
4.4 Verotuksen neutraalisuus.....	154

4.4.1	Yleistä	154
4.4.2	Yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estäminen.....	162
4.4.3	Yritysrakenneneutraalisuus.....	171
4.4.4	Etuyhteyden ja omistusosuuden huomiointi säännöksissä.....	177
4.5	Symmetria	188
4.6	Yksinkertaisuus, ennustettavuus ja oikeusvarmuus	194
4.7	Osakkuusvapautus veropoliittisena ratkaisuna.....	200
4.7.1	Suomen vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen taustat.....	200
4.7.2	Veropohjakonvergenssi ja yritysverojärjestelmän kansainvälinen kilpailukyky.....	204
4.7.2.1	Yleistä verokilpailusta.....	204
4.7.2.2	Yritysrakennerratkaisut veronsaaja-näkökulmasta.....	216
4.7.2.3	Verokilpailu ja EU.....	218
4.7.2.4	Verokilpailukeskustelu osakkuusvapautuksen ärsykkeenä	223
4.7.2.5	Veropohjakonvergenssi osakkuusvapautuksen taustalla.....	236
5	TARKEMMIN YHTEENSOPIVUUDESTA KANSAINVÄLISTEN JÄRJESTELMIEN KANSSA.....	257
5.1	Yleistä	257
5.2	Eurooppaoikeudellinen näkökulma.....	267
5.3	Verosopimusoikeudellinen näkökulma	279
5.4	Soveltamisala ja veronkiertojärjestelyt.....	282
5.5	Soveltamisala ja sijoitukset matalan verotuksen valtioihin....	287
5.6	Verovapaa osa luovutusvoitosta.....	297
5.7	Ruotsi	302
5.7.1	Yleistä	302
5.7.2	Verovapauden edellytykset.....	307
5.7.3	Erityisesti ulkomaisten yhtiöiden osakkeiden luovutuksista	315
5.7.4	Osakkuusvapautuksen soveltaminen kauppayhtiöihin.....	320
5.7.5	Poikkeus verovapauteen: skalbolag.....	325
5.8	Muut Pohjoismaat.....	327
5.9	Saksa	331

5.10	Alankomaat	334
5.11	Luxemburg	341
5.12	Eräät muut valtiot	344
ERITYINEN OSA		351
6	SÄÄNNÖSTEN PERUSRAKENNE JA VOIMAANTULO	353
6.1	Perusrakenne	353
6.2	Voimaantulo	362
7	LUOVUTUSTAPAHTUMA	365
7.1	Yleistä luovutustapahtumasta ja sen seurauksista	365
7.2	Omistuksen alkaminen ja päätyminen	368
7.3	Sidotun pääoman palautus	395
7.4	Tytäryhtiön osakkeiden jakaminen osinkona in natura ja omien osakkeiden hankkiminen ja edelleen luovutus	398
7.5	Yritysjärjestelyt ja toimintamuodon muutokset	400
7.6	Tytäryhtiön hankkimat emoyhtiön osakkeet	402
7.7	Alihintaiset kaupat	403
7.8	Osakkeet lakkaavat liittymästä kiinteään toimipaikkaan	408
7.9	Eurooppayhteisön omistamat osakkeet muutettaessa rekisteröityä kotipaikkaa	409
7.10	Omaisuuslajisiirto ja tulolähdesiirto	411
7.11	Lisäkauppahinta, kauppahinnan alentaminen, kaupan vapaaehtoinen purkaminen ja kaupan purkautuminen päteväksi katsottavasta syystä	412
8	SUBJEKTIEDELLYTYKSET	420
8.1	Yleistä	420
8.2	Osakkeiden luovuttaja on elinkeinonharjoittaja	422
8.2.1	Yleistä	422
8.2.2	Tulolähdesubjektitesti	431
8.3	Yritysmuoto ja asuinpaikka	485
8.3.1	Yleistä	485
8.3.2	Erityisesti osakeyhtiön omistaman elinkeinoyhtymän tekemistä luovutuksista ja osakeyhtiön tekemistä yhtymäosuuksien luovutuksista	489
8.3.2	Erityisesti ulkomaisten subjektien tekemistä luovutuksista	495
8.4.	Pääomasijoitustoimintaa harjoittavaa yhteisöä koskeva poikkeus	509

8.4.1	Sääntelystä ja sen perusteluista.....	509
8.4.2	Käsitteestä.....	510
8.4.3	Eräitä tulkintakysymyksiä.....	517
8.4.4	Yhteenvedo ja kehittämisvaihtoehdot	569
9	OBJEKTIEDELITYKSET	577
9.1	Yleistä	577
9.2	Hyödyketyypit: luovutuksen kohteena osakkeet.....	577
9.3	Osakkeet kuuluvat elinkeinotulolähteen käyttöomaisuuteen .	582
9.3.1	Tulolähdeobjektitesti: osakkeet kuuluvat elinkeinotulolähteeseen.....	582
9.3.2	Omaisuuslajitesti: osakkeet käyttöomaisuutta	657
9.4	Omistusaika.....	697
9.5	Omistususuus	700
9.6	Yhtiötyyppi ja siihen liitetyt lisäedellytykset eri tilanteissa...	704
9.6.1	Yleistä	704
9.6.2	Ainoastaan yhtiötyyppiä koskeva rajaus: kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiö	707
9.6.3	Yhtiötyyppiä ja toiminnallista luonnetta koskeva rajaus: osakeyhtiö, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa	708
9.6.4	Yhtiötyyppiä, asuinvaltiota ja verovelvollisuutta koskeva edellytys	729
10	VEROVAPAAN TULON OIKAISEMINEN	749
10.1	Tuloon palaavat erät.....	749
10.1.1	Yleistä	749
10.1.2	Tehty osakepoisto, vähennetty varaus ja vähennetty avustus	751
10.1.3	Konserniyhtiöiden välillä tapahtuneesta luovutuksesta toiselle konserniyhtiölle syntynyt verotuksessa vähennyskelpoinen luovutustappio.....	764
10.2	Luovutushintaan kuulumattomat erät.....	783
10.2.1	Hankintamenoon kuuluvat erät ja luovutuksesta seuranneet menot	783
10.2.3	Omistususuuskaupan korkotekijään, kurssivoittoihin ja kauppahintasaamiseen liittyvät kysymykset.....	790

11	HANKINTAMENON VEROKOHTELU	795
11.1	Vähennyskelvottomat hankintamenot	795
11.2	Rajoitetusti vähennyskelpoiset luovutuksesta syntyneet tappiot	800
11.3	Tietyistä rajoitetusti vähennyskelpoisista luovutustappioista vähennyskelpoista määrää laskettaessa vähennettävät erät....	815
11.4	Rajoituksetta vähennyskelpoiset hankintamenot.....	822
12	OSAKKUUSVAPAUTUKSEN HEIJASTUSVAIKUTUKSET	825
12.1	Johdanto	825
12.2	Osakkeiden arvonalentumisten vähennyskelvottomuus.....	825
12.3	Lopullisten menetysten vähennyskelpoisuus	828
12.4	Purkuvoiton ja -tappion verokohtelu	830
12.5	Tiettyjen menojen vähennyskelvottomuus	842
12.5.1	Yleistä	842
12.5.2	Muiden saamisten kuin myyntisaamisten menetykset ja arvonalentumiset.....	862
12.5.3	Annettu konsernituki.....	887
12.5.4	Muut vastaavat osakeyhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettut menot	892
12.5.5	Yhteenveto	907
	PÄÄTÄNTÖ	911
	LIITTEET	926
	ZUSAMMENFASSUNG	940
	OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO	945
	ASIAHAKEMISTO	951

Lähdeluettelo

Oikeuskirjallisuus

- Aalto, Esa: Liiketulon ja ammattitulon alan rajanvedosta. Verotus 1/1978, s. 18–27.
- Aalto, Esa: Koron vähennysoikeus henkilöverotuksessa. Jyväskylä 1988.
- Aalto, Esa: KHO:n päätökset taseyhtiön myyjän tuloverotuksessa. Verotus 3/1996, s. 299–317.
- Aaltonen, Kari: Uuden osakeyhtiölain verokysymyksiä. Verotus 3/2007, s. 233–241.
- Aarnio, Aulis: Laki, teko ja tavoite. Forssa 1975.
- Aarnio, Aulis: On legal reasoning. Loimaa 1977.
- Aarnio, Aulis: Mitä lainoppi on? Helsinki 1978.
- Aarnio, Aulis: Oikeussäännösten tulkinnasta. Helsinki 1982.
- Aarnio, Aulis: Oikeudellisen käsitteenmuodostuksen ongelmia. Teoksessa Juhlaulkaisu Simo Zitting 1915–14/2–1985. Vammala, s. 12–23.
- Aarnio, Aulis: Lain ja kohtuuden tähden. Juva 1986.
- Aarnio, Aulis: Laintulkinnan teoria. Juva 1989.
- Aarnio, Aulis: Oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta. Teoksessa Minun metodini, Porvoo 1997, s. 35–56.
- Aarnio, Lasse: Veropolitiikan suunnittelun tietotarpeet. Teoksessa Vero-oikeudellisia esitelmää 1979–1980. Verohallituksen julkaisu 183. Helsinki 1981, s. 53–66. (Aarnio L 1981)
- Accenture – Chatham House: Unfinished Business – European Competitiveness and the Single Market Rapport. July 20 2004. Saatavilla www.muodossa: http://www.accenture.com/xdoc/en/ideas/perspect/unfinished_business.pdf. Tarkastettu 2.1.2011.
- Agostini, Massimo – Albano, Paola: Changes to the capital gain participation exemption. *International Tax Review*, November 2005. Saatavilla www.muodossa: http://www.internationaltax-review.com/?Page=10&PUBID=35&ISS=20909&SID=596451&TYPE=20. Tarkastettu 20.1.2011.
- Aine, Leena: Pääomasijoittamisesta. Verotus 1/2012, s. 72–80.
- Alanen, Aatos: Oikeustiede oikeuslähteenä. LM 1958, s. 423–429.
- Alanen, Aatos: Oikeuslähde ja laintulkintaoppi. Helsinki 1959.
- Alanen, Aatos: Yleinen oikeustiede ja kansainvälinen yksityisoikeus. Porvoo 1965.
- Alho, Kari – Kaitila, Ville – Kotilainen, Markku: EU:n laajenemisen vaikutukset suomalaisten yritysten strategioihin. Keskusteluaiheita – Discussion papers No. 885. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos. Helsinki 2004.
- Ali-Yrkkö, Jyrki – Ylä-Anttila, Pekka: Pääkonttorien sijainti, kansainvälistyminen ja verotus (ETLA, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, Keskustelunaiheita No. 831). Helsinki 2002.
- Andersson, Edward: Resultatutjämning vid inkomstbeskattningen. Vammala 1962.
- Andersson, Edward: Efterbeskattning och grundbesvär. Porvoo 1964.
- Andersson, Edward: Ajankohtaisia uudistuksia verotuksen alalla (Helsingin Osakepankin julkaisu). Helsinki 1967.
- Andersson, Edward: Verotuslain kommentaari. Porvoo 1968.
- Andersson, Edward: EVL ja aikaisempi elinkeinotulon verotusta koskeva oikeuskäytäntö I. Verotus 1/1969, s. 2–11. (Andersson 1969a)
- Andersson, Edward: EVL ja aikaisempi elinkeinotulon verotusta koskeva oikeuskäytäntö II. Verotus 2/1969, s. 41–51. (Andersson 1969b)

- Andersson, Edward: EVL ja aikaisempi elinkeinotulon verotusta koskeva oikeuskäytäntö III. Verotus 3/1969, s. 97–109. (Andersson 1969c)
- Andersson, Edward: Näringskattelagen i huvuddrag. Vammala 1970.
- Andersson, Edward: Osakeyhtiön purkaminen elinkeinoverolain kannalta ja jako-osan käsittely sen saajan verotuksessa. LM 3/1972, s. 241–256. (Andersson 1972a)
- Andersson, Edward: Elinkeinovalolaki pääpiirteittäin. Vammala 1972. (Andersson 1972b)
- Andersson, Edward: Eräitä huomioita EVL:n valmistelusta, säätämisestä ja tulkinnasta. Teoksessa Suomalainen Lakimiesyhdistys 75 vuotta. Vammala 1973, s. 70–80.
- Andersson, Edward: Elinkeinovalolain aukkojen poistamiseen tähtäävä lainmuutos. Verotus 1/1977, s. 5–17. (Andersson 1977a)
- Andersson, Edward: Elinkeinovalolaki pääpiirteittäin. Turku 1977. (Andersson 1977b)
- Andersson, Edward: Verotuslain kommentaari. Vammala 1979.
- Andersson, Edward: Kirjanpidossa olevien, mutta liiketoimintaan kuulumattomien varojen ja tulojen verotuskäsittely. DL 3–4/1984, s. 113–142.
- Andersson, Edward: Myyntivoittoverotus. Mänttä 1986.
- Andersson, Edward: Skattefrågor vid aktieförsäljningen med obestämd köpeskilling. JFT 1/1988, s. 5–21.
- Andersson, Edward: Verotuslain kommentaari. Helsinki 1990.
- Andersson, Edward: Liikeomaisuuden muuttuminen muuksi omaisuudeksi. Verotus 1/1991, s. 8–20.
- Andersson, Edward: Yritysverotuksen uudistaminen. Verotus 1/1992, s. 16–28.
- Andersson, Edward: Pääomatulon verotus. Jyväskylä 1993.
- Andersson, Edward: Pääomatulon verotus. Jyväskylä 1994.
- Andersson, Edward: Tulolähdejaon merkitys yritysverotuksessa erityisesti yhteisöjen kohdalla. Verotus 2/1998, s. 126–135.
- Andersson, Edward: Lausunto Eduskunnan valtiovarainvaliokunnalle 26.5.2004, julkaisematon. EA: Valtiovarainvaliokunnan asiakirjavihko HE 92/2004 vp – VaVM 12/2004 vp. (Andersson 26.5.2004)
- Andersson, Edward: Uusi konsernituen vähennyskieltosäännös. Verotus 5/2004, s. 496–506.
- Andersson, Edward: Verotuksemme muutoksista viimeksi kuluneiden 50 vuoden aikana. Verotus 1/2008, s. 26–34. (Andersson 2008a)
- Andersson, Edward: HFD:s praxis rörande den direkta beskattningen år 2007. JFT 2/2008, s. 208–228. (Andersson 2008b)
- Andersson, Edward: Onko saastumiskäsite enää ajankohtainen tuloverotuksessamme? Verotus 5/2008, s. 470–479. (Andersson 2008c)
- Andersson, Edward: HFD:s praxis rörande den direkta beskattningen år 2008. JFT 1/2009, s. 58–72. (Andersson 2009a)
- Andersson, Edward: EU:n komission viimeaikaiset yritysverotuksen yhtenäistämisyhtymykset. Verotus 4/2009, s. 344–354. (Andersson 2009b)
- Andersson, Edward: HFD:s praxis rörande den direkta beskattningen år 2009. JFT 1–2/2010, s. 139–159.
- Andersson, Edward: HFD:s praxis rörande den direkta beskattningen år 2010. JFT 1/2011, s. 91–112.
- Andersson, Edward – Ikkala, Jarmo: Elinkeinovalolainsäädännön kommentaari. Jyväskylä 1996.
- Andersson, Edward – Ikkala, Jarmo: Elinkeinovalolainsäädännön kommentaari. Jyväskylä 2000.
- Andersson, Edward – Ikkala, Jarmo: Elinkeinovalolain kommentaari. Jyväskylä 2005.
- Andersson, Edward – Ikkala, Jarmo – Penttilä, Seppo: Elinkeinovalolain kommentaari. Jyväskylä 2009.
- Andersson, Edward – Linnakangas, Esko: Tuloverotus. Jyväskylä 2006.
- Andersson, Krister.: Taxation of Capital Gains: A Review of the Main Issues: IMF Working Paper

- No. 91/103, 1991. (Andersson K 1991)
- Andersson, Krister: An Optional Common Consolidated Corporate Tax Base in the European Union. Teoksessa National Tax Policy in Europe – To Be or Not to Be? Heidelberg 2007, s. 85–119. (Andersson K 2007)
- Andersson, Mari – Salden Enérus, Anita – Tivéus, Ulf: Inkomstskattelagen. En kommentar. Del I. Vällingby 2009.
- Arlen, Jennifer – Weiss, Deborah M.: A Political Theory of Corporate Taxation. The Yale Law Journal Vol. 105, 1995, s. 325–391.
- Arvela, Lasse: Tuloverotuksen ja pääomaverotuksen uudistaminen: tuloverotuksen kehittämissyöryhmän ehdotukset. Verotus 1/2003, s. 4–15.
- Arvela, Lasse: Hallituksen kannanotto yritys- ja pääomaverotuksen uudistamisesta. Verotus 1/2004, s. 4–8.
- Auerbach, Alan – Devereux, Michael P. – Simpson, Helen: Taxing Corporate Income. Teoksessa Dimensions of Tax Design. The Mirrlees Review. Chippenham 2010, s. 837–893.
- Ault, Hugh J. – Arnold, Brian J. (Principal Authors): Comparative Income Taxation: A Structural Analysis. The Hague 2004.
- Ault, Hugh J. – Arnold, Brian J. (Principal Authors): Comparative Income Taxation: A Structural Analysis. Great Britain 2010.
- Avi-Yonah, Reuven S.: Tax Convergence and Globalization. U of Michigan Law & Econ, Empirical Legal Studies Center Paper No. 10-019, U of Michigan Public Law Working Paper No. 214, July 8, 2010 Saatavilla [www-muodossa: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1636299](http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1636299). Tarkastettu 12.2.2012.
- von Bahr, Stig: Ytterligare om EG-domstolen och skatterätten. Teoksessa Festschrift till Nils Mattsson. Halmstad 2005, s. 79–91.
- Becker, Johannes – Fuest, Clemens: Internationalization and Business Tax Revenue – Evidence from Germany. International Tax and Public Finance 17(3), 2010, s. 217–235.
- Besley, Timothy – Case, Anne: Incumbent Behavior: Vote-Seeking, Tax Setting, and Yardstick Competition. American Economic Review 85(1), March 1995, s. 25–45.
- Boyle, Mark: Cross-Border Tax Arbitrage – Policy Choices and Political Motivations. British Tax Review, 2005 No. 5, s. 527–543.
- Bjørnholm, Nikolaj – Oreby Hansen, Anders: Denmark in International Tax Planning. Amsterdam 2005.
- Burmeister, Jari – Tivéus, Ulf: Utdelningsbeskattningen vid underpristransaktioner i näringsbetingade andelar. SN 1/2005, s. 59–61.
- Carlsson, Stefan – Holmdahl, Sven Erik – Ohlsson, Fredrik: Skattefri utdelning från CFC-företag. SvSkT 6–7/2005, s. 422–427.
- Chesbrough, Henry W.: Making Sense of Corporate Venture Capital. Harvard Business Review, March 2002, s. 4–11.
- de la Cueva Gonzáles-Cotera, Álvaro – Pons Gasulla, Elia: Spain. Teoksessa IBFD, Europe – Corporate Taxation 2007. Amsterdam 2007.
- Dahlberg, Mattias: National Report Sweden. Teoksessa Tax Competition in Europe. Amsterdam 2003, s. 447–470.
- Dahlberg, Mattias: Internationell beskattning. Pozkal 2007.
- Devereux, Michael P. – Griffith, Rachel: Taxes and the location of production: evidence from a panel of US multinationals. Journal of Public Economics (68)3 1998, s. 335–367.
- Devereux, Michael P. – Lockwood, Ben – Redoano, Michela: Do Countries Compete over Corporate Tax Rates? University of Warwick Coventry CV4 7AL UK. Saatavilla [www-muodossa: http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/economics/staff/academic/lockwood/dlrrev.pdf](http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/economics/staff/academic/lockwood/dlrrev.pdf). Tarkastettu 20.1.2011.
- Dworkin, Ronald: Taking Rights Seriously. London 1977.

- Dötsch, Ewald – Jost, Werner – Pung, Alexandra – Witt, Georg: Die Körperschaftsteuer. Kommentar zum Körperschaftsteuergesetz, Umwandlungssteuergesetz und zu den einkommensteuerrechtlichen Vorschriften der Anteilseignerbesteuerung. Jatkuvatäydenteinen. Stuttgart 2007. Tarkastettu 20.1.2010. (Dötsch – Jost – Pung – Witt (Die Körperschaftsteuer))
- Easson, Alex: Tax Incentives For Foreign Direct Investment. The Hague 2004. (Easson 2004a)
- Easson, Alex: Harmful Tax Competition: An evaluation of the OECD Initiative. Tax Notes International Volume 34, Number 10, 7 June 2004, s. 1037–1077. (Easson 2004b)
- The Economist: Taxation and class war. Hunting the rich, Sep 24th 2011. Saatavilla [www-muodossa: http://www.economist.com/node/21530104](http://www.muodossa: http://www.economist.com/node/21530104). Tarkastettu 2.11.2011. (The Economist 24.9.2011)
- Eicke, Rolf: Tax Planning with Holding Companies – Repatriation of US Profits from Europe. Concepts, Strategies, Structures. Great Britain 2009.
- Eizenstat, Stuart: Global Taxation Standards. Report of an address to the Coalition of Service Industries and Tax Council, Washington, July 26, 2000. Saatavilla [www-muodossa: http://usinfo.org/wfarchive/2000/000727/epf409.htm](http://usinfo.org/wfarchive/2000/000727/epf409.htm). Tarkastettu 20.1.2011.
- Ekelöf, Per Olof – Boman, Robert: Rättgång (Första häftet). Lund 1990.
- Endres, Dieter – Oestreicher, Andreas – Scheffler, Wolfram – Spengel, Christoph – Alt, Stefanie – Koehler, Hansjoachim – Riesselmann, Heike – Wendt, Carsten: The Determination of Corporate Taxable Income in the EU Member States. PricewaterhouseCoopers AG. Alphen aan den Rijn 2007.
- Elinkeinoelämän Keskusliitto, Keskuskauppakamari, Perheyriyten Liitto ja Suomen Yrittäjät: Kannanotto 14.6.2010. Elinkeinoelämän järjestöt verotuksen kehittämisestä: Veroratkaisuilla edistettävä työn tekemistä, yrittämistä ja talouskasvua. Saatavilla [www-muodossa: http://www.perheyriytenliitto.fi/files/Kannanotto-\(2\).pdf](http://www.muodossa: http://www.perheyriytenliitto.fi/files/Kannanotto-(2).pdf). Tarkastettu 1.8.2011. (Elinkeinoelämän järjestöt 14.6.2010)
- Eloranta, Jorma: Investointeja Suomeen. Ehdotus strategiaksi ja toimintaohjelmaksi Suomen houkuttelevuuden lisäämiseksi yritysten investointikohteena. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja Konserni 9/2012. Helsinki 2012.
- Engblom, Ari: Yritysjärjestelyt ja konsernirakenteet pienyrityksen verosuunnittelussa. DL 4/2007, s. 546–556.
- IBFD European Tax Handbook. Amsterdam 2010. (ETH 2010)
- Fallenborg, Satu: Osakkeiden luovutusvoittojen verotus lievenee Ranskassa. Taxview 1/2005, s. 11–12.
- FinnWatch: Köyhiltä rikkaille. Yritysten veronmaksu, kehitysmaat ja vastuullisuus. Helsinki 2.2.2009. (FinnWatch 1/2009)
- Forsberg, Johanna: Nederländsk skattereform fr.o.m. årskiftet 2006/2007. SvSkt 1/2007, s. 28–35.
- Freedman, Judith: Interpreting Tax Statutes: Tax Avoidance and the Intention of Parliament. The Law Quarterly Review Volume 123 January 2007, s. 53–90.
- Friedman, Milton: Lecture on Public Housing at Cornell University in 1978. Saatavilla [www-muodossa: http://www.youtube.com/watch?v=jzT_sLgf-UQ&feature=related](http://www.muodossa: http://www.youtube.com/watch?v=jzT_sLgf-UQ&feature=related). Tarkastettu 15.2.2012.
- Friedman, Milton: Capitalism and freedom. Fortieth Anniversary Edition. Chicago 2002. (Friedman: Capitalism and freedom)
- Frände, Joakim: Ajankohtaista henkilöverotuksessa. YVP 12.12.2008. Tuloverotuksen ja kulutusverotuksen ajankohtaisia kysymyksiä. Helsinki 2008.
- van der Geld, Jan A. G. – Kleemans, Nico A. A.: The Dutch Participation exemption in a European perspective. EC Tax Review 2/2001, s. 72–81.

- Gibert, Bruno: New International Anti-Avoidance Legislation in France, *European Taxation*, Volume 50 – Number 4 – April 2010, s. 123–128
- Gjems-Onstad, Ole: Kort avskrivningstid: Norske skattereformer – 1992 og 2004–2006. Teoksessa *Festskrift till Nils Mattsson. Halmstad 2005*, s. 117–132.
- Goode, Richard: *The Economic Definition of Income*. Teoksessa *Comprehensive Income Taxation*. Washington 1977, s. 1–36.
- Grosskopf, Göran: *Skattesystemet. En orientering om individ- och företagsbeskattning*. Malmö 1991.
- Gummerus Perustietosanakirja. Jyväskylä 1996. (Perustietosanakirja 1996)
- Haapaniemi, Ossi: Osakeperusteisten kannustinjärjestelmien verokohtelu. Helsinki 2006.
- Haapaniemi, Ossi: Verottajalla ei ole väärän tulkinnan riskiä. *Kauppa-lehti* 5.1.2012, s. 13. (Haapaniemi 5.1.2012)
- Haarala, Marjaana: Konserniverokeskuksen tuloverotusta koskevat ennakkotiedot vuonna 2003. *Verotus* 3/2004, s. 288–293.
- Haarala, Marjaana: Konserniverokeskuksen uusista yritysverosäännöksistä antamia ennakkotietoja. *Verotus* 4/2005, s. 439–443.
- Halén, Matti: National reports, Finland. Teoksessa *Trends in company/shareholder taxation: single or double taxation? Cahiers de droit fiscal international*. Rotterdam 2003, s. 351–374.
- Halén, Matti: Osinkoverotus ja ketjuverotus. *Verotus* 5/2004, s. 471–484. (Halén 2004a)
- Halén, Matti: Uudet luovutusvoittojen ja -tappioiden verotussäännökset. *VOP* 25.–26.10.2004. (Halén 2004b)
- Hallberg, Pekka: Oikeus ja verotus. *Verotus* 2/1998, s. 120–125.
- Hallberg, Pekka: Kommenttipuheenvuoro. Oikeuslaitospäivä 9.3.2007. Saatavilla [www-muodossa: http://www.oikeus.fi/uploads/jetfyluyv.pdf](http://www.oikeus.fi/uploads/jetfyluyv.pdf). Tarkastettu 6.2.2010.
- Hallböck, Kristian – Englund, Tomi: Arvopapereiden kirjanpidolliset ja verotukselliset ongelmat. *TVP* 18.–19.1.1988, s. 1–16.
- Halmesmäki, Matti: Konsernina vai yhtenä yhtiönä. Teoksessa *Verosuunnittelun tehtävät ja vaihtoehdot*. Vammala 1983, s. 82–92.
- Halmesmäki, Matti: Konsernisiirrot. *Verotus* 4/1986, s. 319–324.
- Halttunen, Rauno – Helin, Markku – Mattila, Heikki – Mikkola, Matti – Saarenpää, Ahti: Oikeustiede ja systeemiteoria. *LM* 2/1972, s. 115–133.
- Hamaekers, H.: Tackling Harmful Tax Competition – A Round Table on the Code of Conduct. *European Taxation* Vol. 40 No. 9 September 2000, s. 398–400.
- Hautamäki, Veli-Pekka: Perustuslain auktoritatiivinen tulkinta. Oikeusvertaileva tutkimus perustuslain tulkinnan auktoritatiivisista instituutioista ja niiden käyttämästä argumentaatiosta Suomessa ja Norjassa. Jyväskylä 2002.
- Havai, Peter: Hungary's Revised Participation Exemption Regime. *Tax Notes International* Volume 46 Number 8, May 21 2007, s. 819–821.
- Heiniö, Seppo: Yrityksen arvopaperisijoitukset. *TPP* 35/1.12.1986 ja 15.12.1986, s. 78–90.
- Heiniö, Seppo: Yritysten verosuunnittelun uudet haasteet. Teoksessa *Yritysten verosuunnittelu 2005*. Jyväskylä 2005, s. 53–65.
- Heiniö, Seppo: Pääomasijoitustoiminnan verotuksesta. *Verotus* 3/2006, s. 266–277.
- Heinänen, Risto: Hyödyttävätkö luovutusvoitto-verosäännökset pk-konsernin verosuunnittelussa? Uusien yhteisöjä koskevien luovutusvoittoverosäännösten näkökulmasta. *TS* 4/2005, s. 30–33.
- Helminen, Marjaana: Konserniavustus askeleena kohti lisääntyvää konserniajattelua? Turku 1992.
- Helminen, Marjaana: *The dividend concept in international tax law*. London 1999.
- Helminen, Marjaana: Eurooppayhtiön verotusasema. *Verotus* 2/2004, s. 152–160. (Helminen 2004a)

LÄHTEET

- Helminen, Marjaana: Väliyhteisölaki aiheuttaa edelleen päänvaivaa. Verotus 1/2004, s. 28–38. (Helminen 2004b)
- Helminen, Marjaana: Rajat ylittävät osingot uudessa osinkoverotusjärjestelmässä. Teoksessa Verouudistus 2005. Juva 2004, s. 85–110. (Helminen 2004c)
- Helminen, Marjaana: Kiinteän toimipaikan verokysymykset. Osa 2. T–R 5/2004, s. 31–37. (Helminen 2004d)
- Helminen, Marjaana: Kansainvälinen tuloverotus. Vantaa 2005. (Helminen 2005a)
- Helminen, Marjaana: Finnish International Taxation. Vantaa 2005. (Helminen 2005b)
- Helminen, Marjaana: Dividends under the Nordic Multilateral Double Taxation Convention. Teoksessa In memoriam Kari S. Tikka 1944–2006. Jyväskylä 2007, s. 48–63.
- Helminen, Marjaana: EU-vero-oikeus. Välitön verotus. Jyväskylä 2008. (Helminen 2008a)
- Helminen, Marjaana: Kansainvälisen verotuksen ajankohtaisia kysymyksiä. YVP 12.12.2008. Tuloverotuksen ja kulutusverotuksen ajankohtaisia kysymyksiä. Helsinki 2008. (Helminen 2008b)
- Helminen, Marjaana: Kansainvälinen tuloverotus. Helsinki 2009.
- Helminen, Marjaana: Kansainvälinen verotus, jatkuvatäydenteinen. Viimeisin päivitys 12.1.2011. (Helminen (Kansainvälinen verotus))
- Helokoski, Elina – Pulkkanen, Petri: Yritysverotuksen uutta oikeuskäytäntöä. Teoksessa Yrityksen verosuunnittelu 2006. Tampere 2006, s. 129–156.
- Hey, Friedrich E. F.: European Holding Locations 2006, Summer Course in International Taxation 24.7.–4.8.2006, Westfälische Wilhelms universität, Münster, julkaisematon.
- Hidén, Paulus – Tähtinen, Jyrki: Pääomarahastot ja niiden sijoitustoiminta. Jyväskylä 2005.
- Hiidenmaa, Pirjo – Kuohukoski, Sari – Löfberg, Erkki – Ruuska, Helena – Salmi, Tiina: Piste. Lukion äidinkieli ja kirjallisuus 1–3. Keuruu 2006.
- Hintsanen, Lari: Kansainvälisen verotuksen ajankohtaiset kysymykset. SVP 27.9.2006.
- Hirvonen, Markku – Lith, Pekka – Walden, Risto: Suomen kansainvälistyvä harmaa talous. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2010. Helsinki 2010.
- Hjerppe, Reijo – Kari, Seppo: Tuloverotuksen peruskysymyksiä. Teoksessa Verokilpailu ja Suomen verojärjestelmä. Vantaa 2003, s. 36–45.
- Hjerppe, Reino – Kari, Seppo – Kiander, Jaakko: Yhteenveto. Teoksessa Verokilpailu ja Suomen verojärjestelmä. Vantaa 2003, s. 395–417.
- Hjerppe, Reino – Kari, Seppo – Kiander, Jaakko – Poutvaara, Panu: Johdanto. Suomen verojärjestelmän ja julkisen talouden haasteet lähivuosina. Teoksessa Verokilpailu ja Suomen verojärjestelmä. Vantaa 2003, s. 13–34.
- Hofland, Dick – Jakobsen, Marcel: Supreme Court Extends Scope of Netherlands Participation Exemption. European Taxation, Volume 41, No 6/2001, June 2001, s. 232–234.
- Honkavaara, Lauri: Verolainsäädännön kehittäminen. Teoksessa Vero-oikeudellisia esitelmiä 1977. Verohallituksen muistio 14. Helsinki 1977, s. 279–285. Honkavaara L 1977
- Honkavaara, Lauri: Miksi verotuksen yksinkertaistaminen on välttämätöntä? TPP 31 29.11.1982 ja 13.12.1982, 1982/VII. (Honkavaara L 1982)
- Honkavaara, Lauri: Eduskunta säätää – Verohallitusko päättää? VOP 1983, s. 1–11. (Honkavaara L 1983)
- Honkavaara, Lauri: Verotuksessa sovellettavista normeista ja niiden keskinäisistä suhteista. Verotus 5/1985, s. 296–300. (Honkavaara L 1985)
- Honkavaara, Tero: Suomi kansainvälisessä verokilpailussa. EK:n toimittajaseminaari 26.–27.4.2006. Saatavilla http://www.ek.fi/www/fi/2006tapahtumat/Tilaisuudet/toimittajaseminaari2006/Honkavaara_txt.pdf. Tarkastettu 20.1.2011. (Honkavaara T 2006)
- Honkavaara, Tero: Olisiko veroratkaisuista elvytykseen? T–R 2/2009, s. 29. (Honkavaara T 2009)

- Hrehorovska, Lucia: Tax Harmonisation in the European Union. Intertax, Volume 34, Issue 3, 2006, s. 158–166.
- Husa, Jaakko: Johdatus oikeusvertailuun. Helsinki 1998.
- Häyhä, Juha: Johdanto. Teoksessa Minun metodini. Porvoo 1997, s. 15–34.
- IBFD: Europe – Corporate Taxation 2007. Amsterdam 2007. (IBFD 2007)
- IBFD International Tax Glossary. Revised 6th edition. Amsterdam 2009. (IBFD International Tax Glossary 2009)
- Iivonen, Seppo: Verohallinnon muuttuva norminanto. Vaasa 2011.
- Ikkala, Jarmo: Osakeyhtiön saamien luovutusvoittojen ja -tappioiden verokohtelu. SVP 1.10.2002.
- Ikkala, Olli – Andersson, Edward – Nuorvala, Erkki: Uusi elinkeinoverolainsäädäntö. Vammala 1969.
- Ikkala, Olli – Andersson, Edward – Nuorvala, Erkki: Uusi elinkeinoverolainsäädäntö. Vammala 1973.
- Ikkala, Olli – Andersson, Edward – Nuorvala, Erkki: Uusi elinkeinoverolainsäädäntö. Vammala 1978.
- Ikkala, Olli – Andersson, Edward – Nuorvala, Erkki: Uusi elinkeinoverolainsäädäntö. Vammala 1981.
- Ikkala, Olli – Andersson, Edward – Nuorvala, Erkki: Uusi elinkeinoverolainsäädäntö. Vammala 1986.
- Ikkala, Olli – Andersson, Edward – Nuorvala, Erkki: Uusi elinkeinoverolainsäädäntö. Jyväskylä 1993.
- Ikkala, Jarmo – Pallonen, Raimo – Haapaniemi, Ossi – Raitasuo, Outi: Verosuunnittelun käsikirja. Hämeenlinna 1997.
- Immonen, Raimo: Liiketoiminnan yhtiöittäminen – Menettelytavat ja verokohtelu. Tampere 1993.
- Immonen, Raimo: Yritysmuodot ja liiketoiminta. Jyväskylä 2002.
- Immonen, Raimo: Konsernituki ja siirtohinnoittelu – uudet asetelmat konsernissa. SVP 28.9.2005.
- Immonen, Raimo: Yritysjärjestelyt. Helsinki 2006.
- Immonen, Raimo: Uuden osakeyhtiölain hyödyntäminen verosuunnittelussa. SVP 26.9.2007, s. 28–50. (Immonen 2007a)
- Immonen, Raimo: Yritysjärjestelyihin liittyvät ajankohtaiset verotusongelmat. VOP 29.–30.10.2007, s. 67–82. (Immonen 2007b)
- Immonen, Raimo: Yritysjärjestelyjen verosuunnittelusta. Teoksessa In memoriam Kari S. Tikka 1944–2006. Jyväskylä 2007, s. 77–88. (Immonen 2007c)
- Immonen, Raimo: Hinnoittelu yhtiön ja sen etupiirin sisäisissä toimissa. SVP 24.9.2008, s. 52–66. (Immonen 2008a)
- Immonen, Raimo: Yritysjärjestelyjen ajankohtaisia kysymyksiä. VOP 27.–28.10.2008, s. 45–62. (Immonen 2008b)
- Immonen, Raimo: Yritysjärjestelyt. Hämeenlinna 2008. (Immonen 2008c)
- Immonen, Raimo: Yritysjärjestelyjä koskevia uusia lakeja ja tulkintoja. Verotus 1/2009, s. 12–28.
- Immonen, Raimo – Lindgren, Juha: Onnistunut sukupolvenvaihdos. Jyväskylä 2006.
- Immonen, Raimo – Lindgren, Juha: Onnistunut sukupolvenvaihdos. Hämeenlinna 2009.
- Infanti, Anthony C.: Spontaneous Tax Coordination: On Adopting a Comparative Approach to Reforming the U.S. International Tax Regime. Vanderbilt Journal of Transnational Law, Vol. 35, 2002, s. 1105–1233.
- Ivković, Zoran – Poterba, James – Weisbenner, Scott: Tax-Motivated Trading by Individual Investors. American Economic Review, 95(5), December 2005, s. 1605–1629.

- Jenkins, Henry: *Convergence Culture. Where Old and New Media Collide*. New York 2008.
- Junnila, Tuure: Omaisuusvero vakautetun tulon lisäverotuksen toteuttajana. Teoksessa Suomen Pankin Taloustieteellisen Tutkimuslaitoksen julkaisuja B: 3–4. Helsinki 1945.
- Juusela, Janne: Kansainväliset sijoitukset ja verotuksen tehokkuus. Oikeustieteellinen tutkimus verotuksen tehokkuudesta ja verovalvonnan sääntelystä erityisesti kansainvälisiä portfoliosijoituksia silmällä pitäen. Helsinki 1998.
- Juusela, Janne: Välittömän verotuksen harmonisoinnin historia ja nykytila. Teoksessa Verokilpailu ja verotuksen kehittämistarpeet. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Keskustelualoitteita 261. Helsinki 2001, s. 5–23.
- Juusela, Janne: Osinkojen ja osakeluovutusten verotus. Hämeenlinna 2004.
- Juusela, Janne: Yritysverouudistus mutkistaa verojärjestelmäämme. Helsingin Sanomat 22.12.2004, Vieraskynä. (Juusela 22.12.2004)
- Juusela, Janne: EU-oikeus pakottaa yritysverotuksen uudistamiseen. Taxview 2/2005, s. 12.
- Juusela, Janne: Pääomasijoitustoiminnan verotus. Teoksessa In memoriam Kari S. Tikka 1944–2006. Jyväskylä 2007, s. 89–102.
- Juusela, Janne – Kellas, Sebastian: Eurooppayhtiö ja rajat ylittävä fuusio. Verotus 4/2003, s. 385–404.
- Juusela, Janne – Parkkola, Tommi: EU-uutiset. Verotus 1/2008, s. 89–96.
- Jyränki, Antero: Valta ja vapaus. Kaksinkymmentäkolme luentoa valtiosääntöoikeuden yleisistä kysymyksistä. Helsinki 1998.
- Järvenoja, Markku: Yritysjärjestelyjen verotus. Porvoo 2003.
- Järvenoja, Markku: Yritysmuodot ja verouudistus. Verotus 3/2005, s. 228–235.
- Järvenoja, Markku: Yritysjärjestelyjen verotus. Helsinki 2007. (Järvenoja 2007a)
- Järvenoja, Markku: Kiinteistöt yritysjärjestelyissä. Verotus 4/2007, s. 328–340. (Järvenoja 2007b)
- Järvenoja, Markku: Yksityisöt yritysmuodon muutoksessa. Verotus 4/2008, s. 373–384.
- Järvenoja, Markku: Käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoiton verovapaus ja luottamuksensuojan soveltuvuus – ratkaisujen KHO 2010:64 ja KHO 2010:50 arviointi. LM 3/2010, s. 576–590. (Järvenoja 2011a)
- Järvenoja, Markku: Yritysverotuksen oikeuskäytäntöä 2010. DL 3/2011, s. 309–324. (Järvenoja 2011b)
- Järvinen, Jussi: Yritysverotuksen harmonisointiin vielä matkaa EU:ssa. T–R 4/2011, s. 52–57.
- Järvinen, Risto – Ikkala, Jarmo: Verokirja. Yrityksen verosuunnittelu. Forssa 1987.
- Kajjalainen, Hannu: Kannanottoja yritys- ja pääomaverouudistuksesta. Luennot 31.5.–1.6.2005. Helsinki, julkaisematon.
- Kajjalainen, Hannu: Osakeluovutukset yhteisöjen verotuksessa. Luennot 16.–17.2.2012, Ajan-kohtaista elinkeinoverotuksessa 2012. Helsinki, julkaisematon.
- Kajas, Ilkka: Konsernin verotuksen ajankohtaiset kysymykset. VOP 24.–25.10.2005, s. 35–46.
- Kajas, Ilkka: Onko Suomen yhteisöverokanta enää kilpailukykyinen? TaxBulletin 2/2008, s. 3.
- Kalliomäki, Antti: Talous- ja veropoliittinen katsaus. SVP 30.9.2004.
- Kari, Seppo: Yritys- ja pääomatulojen verotus. Teoksessa Verokilpailu ja Suomen verojärjestelmä. Vantaa 2003, s. 67–88.
- Kari, Seppo: Osaketuottovähennys – tie tehokkaampiin pääomamarkkinoihin. Teoksessa Verotusko uusiksi? Helsinki 2007, s. 125–138.
- Kari, Seppo – Poutvaara, Panu: Kansainvälinen pääomaverotus, verokilpailu ja verokoordinointi Euroopan Unionissa. Teoksessa Verokilpailu ja Suomen verojärjestelmä. Vantaa 2003, s. 298–328.
- Keen, Michael: The German Tax Reform 2000. International Tax and Public Finance, Volume 9, Number 5 / September, 2002, s. 531–621.
- Keinonen, Markku: Yrityskaupan ehdoista verotuksen kannalta. Verotus 4/1986, s. 337–349.

- Keinonen, Markku: Veroreformin lähtökohdat ja arvoperusta. Verotus 2/2010, s. 129–146.
- Kellas, Sebastian: Luovutusvoittoja koskevat säännökset uudistuivat. Teoksessa KPMG Tax View 2/2004, s. 5–7.
- Kellgren, Jan: Reciprocitet i inkomstbeskattningen – vad skulle kunna avses med det? Teoksessa Festskrift till Nils Mattsson. Halmstad 2005, s. 169–182.
- Kerola, Hannele: Hyvä verojärjestelmä ja kansantalous. Valtiovarainministeriön keskustelualoitteita no. 75. Helsinki 2007.
- Kessler, Wolfgang – Eicke, Rolf: Back to BASIC – Stages of International Tax Planning or: Getting the Grip on a Rocky Road. Intertax Volume 35, June/July 2007, s. 373–377.
- Kessler, Wolfgang – Eicke, Rolf: Is Germany a ‘Holding Haven’? Tax Notes International, May 26, 2008, s. 687–691.
- Kiegebeld, Ben J.: Harmful tax competition in the European Union Code of Conduct, counter-measures and EU law. Alphen aan den Rijn 2004.
- Kilpi, Lassi: Pääomavähennys. Vammala 1952.
- Kilpi, Lassi: Yhteisön ja sen jäsenen kahdenkertainen verotus. Porvoo 1962. (Kilpi 1962a)
- Kilpi, Lassi: TOL:n suhde säännöllisyysteoriaan. JFT 7/1962, s. 506–523. (Kilpi 1962b)
- Kilpi, Lassi: Oikeustiede ja tuomioistuinkäytäntö. Teoksessa Korkein hallinto-oikeus 1918–1968. Helsinki 1968, s. 93–102.
- Kilpi, Lassi: Osake- ja osuuspääomaan verrattava pääomansijoitus ja veronalainen tulo. LM 3/1973, s. 187–209.
- Kilpi, Lassi: Veronmaksukyky ja tulon jaksotus. LM 1975, s. 487–513.
- Kilpi, Lassi: Oikeustapauksia. LM 2/1977, s. 184–194.
- Kilpi, Lassi: KHO:n oikeuskäytäntöä tulo- ja varallisuusverotuksen piiristä vuonna 1980. DL 1–2/1981, s. 1–28.
- Kilpi, Lassi: Oikeusturva ja verolaki. Teoksessa Aarne Nuorvala 1912–18/4–1982. Vammala 1982, s. 95–105.
- Kilpi, Lassi: TVL:n ja EVL:n keskinäisen suhteen merkitys yksittäisissä laintulkintakysymyksissä. Verotus 2/1985, s. 76–89.
- Kilpi, Lassi: KHO:n oikeuskäytäntöä tulo- ja varallisuusverotuksen piiristä vuonna 1987. DL 3–4/1988, s. 165–209. (Kilpi 1988a)
- Kilpi, Lassi: Oikeustapauksia varojen ulosotosta osakeyhtiöstä ja vastaavuusteorian soveltamisesta. Verotus 5/1988, s. 349–357. (Kilpi 1988b)
- Kilpi, Lassi: Verosuunnittelun sudenkuopista. Verotus 5/1989, s. 377–390.
- Kiviniemi, Mari: Talous- ja veropolitiikka tulevaisuudessa. Perheyriytysten liiton seminaarissa 12.11.2009 Helsingissä. Puhe 13/2009. (Kiviniemi 12.11.2009)
- Klami, Hannu Tapani: Oikeudellisen sääntelyn yleinen teoria. Turku 1977. (Klami 1977a)
- Klami, Hannu Tapani: Oikeustieteestä. LM 4–5/1977, s. 357–364. (Klami 1977b)
- Klami, Hannu Tapani: Finalistinen oikeusteoria. Tutkimus oikeudellisen päätöksenteon ja oikeusnormipropositioiden tavoitteellisesta justifiointista ja kontrollista. Turku 1979.
- Klami, Hannu Tapani: Länsimaisen oikeusfilosofian historia. Turku 1980.
- Klami, Hannu Tapani: Johdatus oikeusteoriaan. Finalistisen oikeusteorian perusongelmia. Mänttä 1987.
- Klami, Hannu Tapani: Todistusharkinta, näyttökynnys ja todistustaakka veroprosessissa. Verotus 4/1992, s. 362–369.
- Klami, Hannu Tapani: Pääösteoriat juridisen argumentaation punninnassa. Teoksessa Minun metodini. Porvoo 1997, s. 151–172.
- Knuutinen, Reijo: Edestakaiset osakekaupat (KHO 2004:8). Verotus 1/2008, s. 60–69.
- Knuutinen, Reijo: Muoto ja sisältö vero-oikeudessa – erityistarkastelussa rahoitus- ja sijoitusinstrumentit. Sastamala 2009.
- Kontkanen, Erkki: Pankin verotus. Jyväskylä 2002.

- Kontkanen, Erkki: Sijoitusomaisuusosinkojen ketjuverotuksesta. Verotus 1/2005, s. 65–78.
- Korkman, Sixten: Verotuksen reunaehtoja. Teoksessa Verotus uusiksi? Helsinki 2007, s. 21–32.
- Koski, Pauli: Konserni. Vammala 1977.
- Koski, Pauli: Konsernit ja osakeyhtiölaki. Vammala 1980.
- Koski, Pauli – Sillanpää, Matti J.: Yhtiöoikeus. Viimeisin päivitys 9.3.2011. (Koski – Sillanpää (Yhtiöoikeus))
- Kovero, Ilmari: Tulokäsité ja julkinen talous. Porvoo 1935.
- KPMG: Elinkeinoverotus 2002. Helsinki 2002. (KPMG 2002)
- KPMG: Elinkeinoverotus 2005. Helsinki 2005. (KPMG 2005)
- KPMG: Osakevaihdon käyttöala laajentunut EVL 6b §:n myötä. Edilex Uutiset 9.3.2005. Saatavilla www.muodossa: http://www.edilex.fi. Tarkastettu 1.4.2011. (KPMG 9.3.2005)
- KPMG: Elinkeinoverotus 2007. Helsinki 2007. (KPMG 2007)
- KPMG's Corporate Tax Rate Survey 2008. (KPMG 2008a)
- KPMG Skattechandboken 2008. Kristianstad 2008. (KPMG 2008b)
- KPMG's Corporate and Indirect Tax Rate Survey 2009. Saatavilla [www.muodossa: http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/KPMG-Corporate-Indirect-Tax-Rate-Survey-2009.pdf](http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/KPMG-Corporate-Indirect-Tax-Rate-Survey-2009.pdf). Tarkastettu 1.4.2011. (KPMG 2009)
- KPMG Oy:n tietoisu 16.1.2009: Purkutappion vähennyskelpoisuus välillisessä pääomasijoitus-toiminnassa. Saatavilla www.muodossa: http://www.kpmg.fi/page.aspx?Section=4013&Item=5199. Tarkastettu 1.2.2011. (KPMG 16.1.2009)
- KPMG Oy:n tietoisu 18.2.2010: Luovutusvoittojen verovapaus viimeaikaisessa verotuskäytännössä. Saatavilla www.muodossa: http://www.kpmg.fi/page.aspx?Section=152&Item=5929. Tarkastettu 4.3.2011. (KPMG 18.2.2010)
- KPMG lainsäädäntö- tai säännösuutinen 10.11.2010: KHO:n ratkaisulinja käyttöomaisuusosakkeiden verokohtelusta sai jatkoa. Saatavilla www.muodossa: http://www.kpmg.com/FI/fi/Ajankohtaista/Uutisia-ja-julkaisuja/Tax-Flash/Sivut/KHOn-ratkaisulinja-kayttoomaisuus-osakkeiden-verokohtelusta-sai-jatkoa.aspx. Tarkastettu 1.3.2011. (KPMG 10.11.2010)
- KPMG: Elinkeinoverotus 2010. Helsinki 2010. (KPMG 2010)
- Kröger, Outi: Verouudistusten uusi aalto. Teoksessa Verokilpailu ja Suomen verojärjestelmä. Vantaa 2003, s. 260–282. (Kröger 2003a)
- Kröger, Outi: Saksan verouudistus 2001. Teoksessa Verokilpailu ja Suomen verojärjestelmä. Vantaa 2003, s. 283–297. (Kröger 2003b)
- Kuivisto, Eija: Emo-tytärtytödirektiivin ja yritysjärjestelydirektiivin muutoksista. T–R 4/2005, s. 38–45.
- Kukkonen, Matti: Lukitusvaikutus ja efektiivinen veroaste pääomavoittoverotuksessa. Helsinki 1992.
- Kukkonen, Matti: Osakeyhtiön myynnin verotus. Helsinki 1994.
- Kukkonen, Matti: Osakeyhtiön myynnin verokohtelun ongelmat. Verotus 3/1995, s. 274–282.
- Kukkonen, Matti: Capital Gains Taxation and Realization Behaviour: Evidence from Finnish Panel Data. Helsinki 2000.
- Kukkonen, Matti: Pienyritysten ja omistajayrittäjän tuloverotus verouudistusvirrassa: ajopuu vai koskivene? Verotus 3/2004, s. 228–258. (Kukkonen 2004a)
- Kukkonen, Matti: Pienosakeyhtiön ja sen osakkaan tuloverotus. Jyväskylä 2004. (Kukkonen 2004b)
- Kukkonen, Matti: Osakeyhtiön voitonjaon verosuunnittelu verouudistuksen jälkeen. SVP 28.9.2005. (Kukkonen 2005a)
- Kukkonen, Matti: Osakeyhtiön tulolähteet ja osakeluovutusten verotus. Verotuksen ajankohtaiset kysymykset 2.11.2005. Saatavilla [www.muodossa: http://brunnen.shh.fi/portals/studymaterial/2006-2007/helsingfors/handelsratt/3702/material/handouts/Kukkonenpalmia.ptt](http://brunnen.shh.fi/portals/studymaterial/2006-2007/helsingfors/handelsratt/3702/material/handouts/Kukkonenpalmia.ptt). Tarkastettu 1.2.2010. (Kukkonen 2005b)

- Kukkonen, Matti: Luovutusvoittoverotuksen taloudelliset vaikutukset ja verouudistus. Teoksessa Verotus, talouspolitiikka ja kansantalous (VATT-julkaisuja 41). Helsinki 2005, s. 99–115. (Kukkonen 2005c)
- Kukkonen, Matti: Osinkojen ja osakeluovutusten verosuunnittelu. SVP 28.9.2005. (Kukkonen 2005d)
- Kukkonen, Matti: Yrityksen luovutusvoittojen verotus. Jyväskylä 2007. (Kukkonen 2007a)
- Kukkonen, Matti: Yritysten luovutusvoittoverotuksen sudenkuopista. Verotus 3/2007, s. 261–280. (Kukkonen 2007b)
- Kukkonen, Matti: Omaisuuden arvomuutosten vero-ongelmista. Teoksessa Verotusko uusiksi? Helsinki 2007, s. 107–124. (Kukkonen 2007c)
- Kukkonen, Matti: Pienosakeyhtiön voitonjaon verosuunnittelusta. Teoksessa In memoriam Kari S. Tikka 1944–2006. Jyväskylä 2007, s. 126–139. (Kukkonen 2007d)
- Kukkonen, Matti: EVL-tulolähteen rajanveto-ongelmat ja asiantuntijayhtiön sivuuttaminen verotuksessa. Verotus 2/2009, s. 145–156.
- Kukkonen, Matti: Pienosakeyhtiön ja sen osakkaan tuloverotus. Hämeenlinna 2010.
- Kukkonen, Matti – Walden, Risto: Elinkeinoverolaki käytännössä. Juva 2009.
- Kukkonen, Matti – Walden, Risto: Elinkeinoverolaki käytännössä. Juva 2010. (Kukkonen – Walden 2010a)
- Kukkonen, Matti – Walden, Risto: Konsernin verosuunnittelu. Juva 2010. (Kukkonen – Walden 2010b)
- Kukkonen, Matti – Walden, Risto: Pk-yritysten verosuunnittelu. Helsinki 2011.
- Källqvist, Jan – Köhlmark, Anders: Internationella skattechandboken. Vällingby 2007.
- Köhlmark, Anders: Skattefrihet för kapitalvinst och utdelning på näringsbetingade andelar i utländska företag. SvSKT 1/2003, s. 51–56.
- Köhlmark, Anders: Näringsbetingade andelar i utländska företag. SvSKT 2/2005, s. 98–103. (Köhlmark 2005a)
- Köhlmark, Anders: Skattefri utdelning från CFC-företag – en replik. SvSKT 6/2005, s. 428–430. (Köhlmark 2005b)
- Köhlmark, Anders: Näringsbetingade andelar i utländska företag – senaste nytt. SvSKT 10/2006, s. 771–774.
- Köhlmark, Anders: Näringsbetingade andelar – än en gång. SvSKT 4/2009, s. 437–441.
- Laakso, Seppo: Oikeudellisesta sääntelystä ja päätöksenteosta, erityisesti julkisoikeuden alalla. Helsinki 1990.
- Laaksonen, Jarno: National Report Finland. Teoksessa Tax Compliance Costs for Companies in an Enlarged European Community. Alphen aan den Rijn 2008, s. 175–190.
- Lambooij, Machiel – Peelen, Sacha: The Netherlands Holding Company – Past and Present. Bulletin for international taxation. Vol. 60 (2006), no. 8/9, s. 335–343.
- Lane, Christel: Institutional transformation and system change: Changes in corporate governance of German corporations. Teoksessa Changing capitalism? Complementaries, contradictions and capability development in an international context. Oxford 2004, s. 78–109.
- Larsén, Magnus – Walander, Anders: Stiftelser och utdelning på näringsbetingade aktier. SN 11/2001, s. 658–670.
- Larsson, Maria: Utvärdering av skattereglerna mot handel med skalbolag. SN 6/2003, s. 631–641.
- Laukkanen, Antti: Taxation of Investment Derivatives. Amsterdam 2007.
- Lauriala, Jari: Pääomasijoittaminen. Helsinki 2004. (Lauriala 2004a)
- Lauriala, Jari: Instrumentointi ja liquidation preference -rakenne pääomasijoituksissa. Artikkelinä pääomasijoittajien käyttämistä osakesidonnaisista instrumenteista ja niihin liittyvistä sopimusteknisistä suojamekanismeista. Edilex 9.2.2004. Saatavilla www.edilex.fi. Tarkastettu 1.3.2011. (Lauriala 2004b)

- Leegaard, Thor: Taxation of Corporate Shareholders in the Nordic Countries – Part 1. An assessment of the taxation of dividends and gains on the shares in the light of the exemption regimes in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden. *European Taxation*, March 2007, s. 126–134. (Leegaard 2007a)
- Leegaard, Thor: Taxation of Corporate Shareholders in the Nordic Countries – Part 2. An assessment of the taxation of dividends and gains on the shares in the light of the exemption regimes in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden. *European Taxation*, April 2007, s. 178–118. (Leegaard 2007b)
- Lehrberg, Bert: *Praktisk juridisk metod*. Warsaw 2006.
- Lehtimaja, Antti: Suomalaisia pääomarahastoja koskeva verolakiuudistus. *Verotus* 1/2006, s. 43–51.
- Lehtimäki, Sirkku: Konserniverokeskuksen viimeaikaisista ennakkotiedoista. *Verotus* 1/2008, s. 70–78.
- Leppiniemi, Jarmo: Verotuksen, kirjanpidon ja yhtiöoikeuden yhteensovittaminen. Teoksessa *Verouudistus 2005*. Juva 2004, s. 371–394.
- Leppiniemi, Jarmo: *Tilinpäätös- ja verosuunnittelu*. Helsinki 2005.
- Leppiniemi, Jarmo: Myyntivoittojen ja tappioiden kirjanpito- ja verotuskäsittely. *TS* 3/2007, s. 43–45.
- Leppiniemi, Jarmo: *Liikekirjanpito, jatkuvatäydenteinen*. Viimeisin päivitys 1.8.2010. (Leppiniemi (Liikekirjanpito))
- Leppälehto, Jenni: Naapurikuntien vaikutus veroprosentin määräytymisessä paikallistasolla. *VATT-keskustelunaloitteita* 333. Helsinki 2004.
- Liede, Hannele: Toimintojen sijoittautuminen ja verosuunnittelu. Teoksessa *Ajankohtaista verosuunnittelusta*. Lahti 2007, s. 16–22.
- Liiri, Pauli: Korkeimman hallinto-oikeuden viimeaikaisista ratkaisuksista käyttöomaisuusosakkeiden luovutukseen liittyen. *Tax View* 2/2010, s. 15–17.
- Lindencrona, Gustaf: Skatteförmågeprincip och individuell beskattning – idékonflikt inom familjebeskattningen eller ej. Teoksessa *Festskrift till Jan Hellner*. Malmö 1984, s. 337–351.
- Link, Simon Patrick: Germany, country report. Teoksessa *International and EC Tax Aspects of Groups of Companies*. Amsterdam 2008, s. 301–325.
- Linnakangas, Esko: *Urheilu ja verotus*. Vammala 1984.
- Linnakangas, Esko: Yritysverotuksen uusi oikeuskäytäntö. *TPP* 34/2.12.1985 ja 16.12.1985, s. 99–123.
- Linnakangas, Esko: KHO:n oikeustapausselostuksia. *Verotus* 3/1995, s. 315–329.
- Linnakangas, Esko: Sidotun pääoman jakamisen rinnastaminen verotuksessa käyttöomaisuusosakkeiden luovutukseen. *Verotus* 4/2005, s. 426–438.
- Linnakangas, Esko: Nettovarallisuuden ja yritystulon pääomatulo-osuuden kasvattaminen ylisuurella rahoitusomaisuudella – aineelliset ja menettelylliset linjaukset. *Verotus* 5/2007, s. 453–466.
- Linnakangas, Esko: *Hokkuspokkusjuridiikka verotuksessa*. *Verotus* 1/2009, s. 6–11.
- Linnakangas, Esko: Hallintotuomioistuinten veropäätösten julkaisemisesta ja varsinkin julkaisemattomuudesta. *Verotus* 3/2010, s. 245–252.
- Linnakangas, Esko: Verotuksen kehittämisestä. Lausunto Hetemäen työryhmän väliraportista (valtiovarainministeriön julkaisu 35/2010). Saatavilla http://www.vu.fi/vm/fi/05_hankkeet/012_veroryhma/03_kuuleminen/Linnakangas_lausunto_syyskuu_2010.pdf. Tarkastettu 15.8.2011. (Linnakangas 17.9.2010)
- Lodin, Sven-Olof: Viktiga kriterier för en god skattelagstiftning. Teoksessa *In memoriam Kari S. Tikka 1944–2006*. Jyväskylä 2007 s. 194–208.
- Lodin, Sven-Olof – Gammie, Malcom: *Home State Taxation*. Amsterdam 2001.

- Lodin, Sven-Olof – Lindencrona, Gustaf – Melz, Peter – Silfverberg, Christer: Inkomstskatt – en läro- och handbok i skatterätt. Gylling 2009.
- Loyens & Loeff: European Holding Regimes 2009. Amsterdam 2009. (European Holding Regimes 2009)
- Lozev, Konstantin: Direct Taxation in Bulgaria – Two Years after Accession. European Taxation Volume 49 – Number 2 – 2009, s. 72–77.
- Lundén, Anna: Mikroyritysten verosuunnittelun uudet elementit. Teoksessa Verouudistus 2005. Juva 2004, s. 111–132.
- Lytken, Poul Erik – Bjørnholm, Nikolaj – Oreby Hansen, Anders – Klemp, Maj-Britt: A Look at Denmark's Newly Passed Tax Reform. Tax Notes International Volume 55, Number 1, July 6, 2009, s. 57–60.
- Löfgren, Kent – Haglund, Lennart: Omstrukturerings, fusion och rekonstruktion. Stockholm 1996.
- Lönnfors, Henry: Rörelseinkomst och kommunalbeskattning. Turku 1992.
- Maisto, Guglielmo: Proposal for an EC Exemption of Capital Gains Realized by Parent Companies of Member States. European Taxation 1/2002, s. 28–39.
- Makkonen, Kaarle: Luentoja yleisestä oikeustieteestä. Helsinki 1978.
- Makkonen, Kaarle: Luentoja yleisestä oikeustieteestä. Helsinki 1998.
- Malmgrén, Marianne: Suomalaisen yhteisön tuloverotuksesta toimittaessa ulkomailla. Verotus 1/2004, s. 56–67.
- Malmgrén, Marianne: Oikeushenkilön asuinvaltio verotuksessa ja yrityksen kansainvälistyminen. Helsinki 2008.
- Manninen, Petri: Sijoittajan verosuunnittelu. Helsinki 2000.
- Mannio, Lauri: Maatilan kaupan verotus. Vammala 1993.
- Mannio, Lauri: Korke vero-oikeudessa. Jyväskylä 1997.
- Mannio, Lauri: Osuuskunnat ja verotus. Helsinki 2004.
- Mannio, Lauri: Osuuskuntien verotus ja sen kehittäminen. Edilex 7.2.2005. Saatavilla www.edilex.fi. Tarkastettu 15.4.2011. (Mannio 7.2.2005)
- Marian, Omri Y.: The Discursive Failure in Comparative Tax Law. The American Journal of Comparative Law. Vol. 58, No. 2, 2010, s. 415–470.
- Matikkala, Timo: Tytäryhtiöiden veroekonomian uudet asetelmat. VOP 25.–26.10.2004, s. 33–49.
- Matikkala, Timo – Juusela, Janne: Verouudistus verosuunnittelun kannalta. Verotus 5/2004, s. 537–546.
- Mattila, Pauli K.: Verovapausmääräajat yritystä myytäessä. Verotus 3/1983, s. 163–173.
- Mattila, Pauli K.: Yrityskaupan veronäkökohtia IV. Verotus 4/1986, s. 325–336.
- Mattila, Pauli K.: Arvopaperikauppias vai holdingyhtiö? Verotus 4/1987, s. 231–241.
- Mattila, Pauli K.: Yrityksen myyjän verosuunnittelu. SVP 3.10.2000.
- Mattila, Pauli K.: Omien osakkeiden hankinnan verotuskysymyksiä. Verotus 1/2002, s. 11–18.
- Mattila, Pauli K.: Verouudistuksen siirtymä- ja voimaantulosäännökset. Teoksessa Verouudistus 2005. Juva 2004, s. 283–300. (Mattila 2004a)
- Mattila, Pauli K.: Verovapaat osakeluovutukset. SVP 30.9.2004. (Mattila 2004b)
- Mattila, Pauli K.: Luovutusvoitot ja -tappiot yritysverotuksessa. Verotus 5/2004, s. 485–495. (Mattila 2004c)
- Mattila, Pauli K.: Kuinka tässä näin kävi? Profiitti 2/2004, s. 18. (Mattila 2004d)
- Mattila, Pauli K.: Mitä verouudistuksen jälkeen? TS 1/2005, s. 19–21. (Mattila 2005a)
- Mattila, Pauli K.: Yhteisöjen osakeluovutussäännösten tulkintaa. SVP 28.9.2005. (Mattila 2005b)
- Mattila, Pauli K.: Osinko vai muuta tuloa perheyhtiöistä? VOP 24.–25.10.2005, s. 67–80. (Mattila 2005c)

- Mattila, Pauli K.: Yhteisöjen osakeluovutusten verotus. Luentomateriaali. Yritysverotus kurssi (32C220)/2006, tammikuu 2006, Helsingin kauppakorkeakoulu, julkaisematon. (Mattila 2006a)
- Mattila, Pauli K.: Yhteisöjen osakeluovutusten verotus – kokemuksia uusista säännöksistä. Ajan-kohtaista elinkeinoverotuksesta. 23.5.2006, Pasila, Helsinki, julkaisematon. (Mattila 2006b)
- Mattila, Pauli K.: Onko verotuksessa käyvän arvon käyttöpakko? SVP 27.9.2006. (Mattila 2006c)
- Mattila, Pauli K.: Uusinta oikeuskäytäntöä välittömästä verotuksesta. VOP 23.–24.10.2006, s. 77–100. Helsinki 2006. (Mattila 2006d)
- Mattila, Pauli K.: Konserniavustus, konsernituki ja siirtohinnoittelu. VOP 29.–30.10.2007, s. 91–103. Helsinki 2007. (Mattila 2007a)
- Mattila, Pauli K.: Lähiajan lainsäädäntömuutokset. YVP 14.12.2007. Helsinki 2007. (Mattila 2007b)
- Mattila, Pauli K.: Varojen arvostamista koskevan verolainsäädännön uudistaminen. Teoksessa In memoriam Kari S. Tikka 1944–2006. Jyväskylä 2007, s. 209–220. (Mattila 2007c)
- Mattila, Pauli K.: Yrityksen nettovarallisuus verotuksessa. Verotus 2/2008, s. 112–122. (Mattila 2008a)
- Mattila, Pauli K.: Tulolähdejako ja sen merkitys verotuksessa. VOP 27.–28.10.2008, s. 73–89. (Mattila 2008b)
- Mattila, Pauli K.: Tulolähdejaosta ja sen merkityksestä verotuksessa. Verotus 2/2009, s. 131–144.
- Mattila, Pauli K.: Hallituksen tulevat veroratkaisut. SVP 21.9.2011, s. 23–36. (Mattila 2011a)
- Mattila, Pauli K.: Liikevarallisuuslajit ja merkitys verotuksessa. VOP 24.–25.2011, s. 71–85. (Mattila 2011b)
- Mattila, Pauli K.: Liikevarallisuuslajit ja niiden merkitys verotuksessa. Verotus 2/2012, s. 120–131.
- Mattila, Pauli K. – Ranta-Lassila, Hannele: Valmistautuminen yrityksen luovutukseen - tuloverotuksen näkökulma. Verotuskäytäntöpäivät 4.4.2000 Helsinki ja 11.4.2000 Tampere.
- Meaden komitea 1978. The Institute for fiscal studies. The Structure and Reform of Direct Taxation. Report of a Committee chaired by Professor J. E. Meade. London 1978.
- Mehtonen, Pekka: Siirtohinnoittelu, tuloverotus ja konsernistrategiat. Helsinki 2005.
- Melbi, Inger: Förslag om slopad kapitalvinstbeskattning av näringsbetingade aktier. SN 4/2001, s. 164–170.
- Melbi, Inger: Slopad kapitalvinstbeskattning. SvSkT 4/2003, s. 247–257.
- Melz, Peter: Kapitalvinstbeskattningens problem – företrädesvis vid fastighetsförsäljningar. Stockholm 1986.
- Merks, Paulus: Corporate Tax and the European Commission. Intertax Volume 36 Issue 1 2008, s. 2–13.
- Michelsen, Aage – Askholt, Steen – Bolander, Jane – Engsig, John: Lærebog om indkomstskat. Gylling 2009.
- Michelsen, Aage – Askholt, Steen – Bolander, Jane – Engsig, John – Madsen, Liselotte: Lærebog om indkomstskat. Gylling 2011.
- von Mises, Ludwig: Planning for Freedom and twelve other essays and addresses. Memorial Edition (Third). South Holland 1974. (von Mises: Planning for Freedom)
- de Mooij, Ruud A. – Ederveen, Sjeff: Taxation and foreign direct investment: A synthesis of empirical research. CPB Discussion Paper No 003, November 2001 (The Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis). The Hague 2001.
- de Mooij, Ruud A. – Ederveen, Sjeff: Corporate Tax Elasticities: a reader's guide to empirical findings. Oxford Review of Economic Policy, 24, s. 680–697.
- Munck-Persson, Brita: Skatbolagsreglerna inom företagssektorn. Svenska Skattetidning 1/2004, s. 23–28.

- Mustonen, Esko – Pirttilä, Jukka: Tuloverotuksen teoriaa ja Suomen tuloverotuksen rakenneky-symyksiä. Teoksessa Suomen verojärjestelmän ja julkisen talouden haasteet lähivuosina. Van-taa 2003, s. 36–45.
- Mutén, Leif: Inkomst eller kapitalvinst. Stockholm 1959.
- Mutén, Leif: Tre skatterättsliga uppsatser. Företagsbeskattningsproblem; Skatterättsliga förutsättningar för civilrättsliga avtal; Priser, vinster och belöningars beskattning. Uppsala 1966.
- Mutén, Leif: Skatteprinciperna och verkligheten. Teoksessa In memoriam Kari S. Tikka 1944–2006, Jyväskylä 2007, s. 262–269.
- Mutén, Leif: The End of Deferral? Tax Notes International, Volume 54, Number 11, June 15, 2009, s. 945–947.
- Myllymäki, Arvo – Kalliokoski, Päivi: Valtio, kunta ja Euroopan unioni. Unionijäsenyyden vai-kutus valtion ja kuntien taloudelliseen päätösvaltaan. Vammala 2006.
- Myrsky, Matti: Holdingyhtiöiden saamien osinkotulojen verovapaudesta. Verotus 1/1983, s. 47–54.
- Myrsky, Matti: Vero-oikeustieteestä. LM 7/1988, s. 846–850.
- Myrsky, Matti: Prejudikaattien merkitys verotuksessa. Helsinki 1991.
- Myrsky, Matti: Veronmaksukykyisyydestä verotuksen perusperiaatteena. Verotus 2/1998, s. 136–146.
- Myrsky, Matti: Prejudikaattien merkitys verotuksessa. Saarijärvi 2002.
- Myrsky, Matti: Basic research in tax law. Teoksessa Scandinavian studies in law, Volume 44, Tax Law, Stockholm 2003, s. 277–287.
- Myrsky, Matti: Oikeuslähteistä verotuksessa. Verotus 1/2004, s. 39–55.
- Myrsky, Matti: Perustuslain merkityksestä verotuksen kannalta. Verotus 1/2005, s. 27–40. (Myr-sky 2005a)
- Myrsky, Matti: Omaisuuslajeista ja niiden merkityksestä verotuksessa. T–R 4/2005, s. 84–88. (Myrsky 2005b)
- Myrsky, Matti: Vähennysjärjestelmän kehityspiirteitä Suomessa. Verotus 3/2007, s. 242–251. (Myrsky 2007a)
- Myrsky, Matti: Ennakkotieto- ja ennakkoratkaisumenettelystä verosuunnittelun apukeinona. DL 5/2007, s. 733–742. (Myrsky 2007b)
- Myrsky, Matti: Veronmaksukykyisyysperiaate – mistä on kysymys. TS 4/2007, s. 73–75. (Myr-sky 2007c)
- Myrsky, Matti: Ennakkopäätösten tulkinnasta ja hyödyntämisestä verotuksessa. DL 6/2007, s. 850–862. (Myrsky 2007d)
- Myrsky, Matti: Piirteitä viimeaikaisesta vero-oikeudellisesta tutkimuksestamme. Oikeus 2009:1, s. 60–67. (Myrsky 2009a)
- Myrsky, Matti: Oikeudenmukaisuus ja verotus. LM 5/2009, s. 739–760. (Myrsky 2009b)
- Myrsky, Matti: Muutoksia yritysverotuksessa. DL 2/2009, s. 266–275. (Myrsky 2009c)
- Myrsky, Matti: Mitä ovat vero-oikeuden yleiset opit? Oikeus 2009:2, s. 179–187. (Myrsky 2009d)
- Myrsky, Matti: Valtiontalousoikeus. Hämeenlinna 2010. (Myrsky 2010a)
- Myrsky, Matti: Mikä on käyttöomaisuutta? Missä menee TVL:n ja EVL:n soveltamisalueiden raja? Milloin verovelvollinen voi saada luottamuksensuojaa? Ratkaisujen KHO 2010:50, KHO 2010 T 2675 ja KHO 2010:64 arviointia. DL 6/2010, s. 901–909. (Myrsky 2010b)
- Myrsky, Matti: Ennakkopäätökset verotuksessa. Hämeenlinna 2011. (Myrsky 2011a)
- Myrsky, Matti: Luottamuksensuoja verotuksessa kehittyvän oikeuskäytännön välissä. TS 4/2011, 56–59. (Myrsky 2011b)

- Myrsky, Matti: Pitäisikö KHO:sta kehittää ennakkopäätöstuomioistuin veroasioissa? Verotus 3/2011, s. 246–254. (Myrsky 2011c)
- Myrsky, Matti: Erilaisista yritysveromalleista. LM 7–8/2011, s. 1486–1506. (Myrsky 2011d)
- Myrsky, Matti – Linnakangas, Esko: Johdatus elinkeinoverotukseen. Jyväskylä 2003.
- Myrsky, Matti – Linnakangas, Esko: Verotusmenettely ja muutoksenhaku. Jyväskylä 2004.
- Myrsky, Matti – Linnakangas, Esko: Kansainvälinen henkilö- ja yritysverotus. Pieksämäki 2005.
- Myrsky, Matti – Linnakangas, Esko: Elinkeinotulon verotus. Jyväskylä 2006.
- Myrsky, Matti – Linnakangas, Esko: Verotusmenettely ja muutoksenhaku. Jyväskylä 2007.
- Myrsky, Matti – Linnakangas, Esko: Elinkeinotulon verotus. Hämeenlinna 2010.
- Myrsky, Matti – Ossa, Jaakko: Verotuksen perusteet. Hämeenlinna 2008.
- Myrsky, Matti – Rabinä, Timo: Verotusmenettely ja muutoksenhaku. Hämeenlinna 2011.
- Mähönen, Jukka: Tulo ja pääoma – kirjanpidon merkitys osakeyhtiön sääntelyssä. Helsinki 2001.
- Mähönen, Jukka – Säiläkivi, Antti – Villa, Seppo: Osakeyhtiölaki käytännössä. Juva 2006.
- Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osakeyhtiö II. Pääomarakenne ja rahoitus. Porvoo 2006.
- Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osakeyhtiö IV. Osakeyhtiö ja verotus. Juva 2009.
- Määttä, Kalle: Yritysoikeus yritystoiminnan suunnittelussa. Saatavilla [www-muodossa: http://www.edilex.fi](http://www.edilex.fi). Tarkastettu 15.3.2011.
- Määttä, Kalle: Oikeustaloustieteen perusteet. Helsinki 2006.
- Määttä, Kalle: Veropolitiikka: Teoria ja käytäntö. Helsinki 2007.
- Møll Pedersen, Bente: Denmark – Tax Reform: Substantial Changes to Taxation of Dividends and Capital Gains on Shares. European Taxation 11–2009, s. 553–556.
- Nicodème, Gaëtan: Corporate tax competition and coordination in the European Union: What do we know? Where do we stand? European Economy, European Commission Directorate-General for Economic and Financial Affairs. **Economic papers Number 250, June 2006**. Saatavilla http://mpira.ub.uni-muenchen.de/107/1/MPRA_paper_107.pdf. Tarkastettu 2.5.2011.
- Nikkilä, Jukka O.: Konsernirakenne ja osakkeenomistajan oikeussuojat. Rovaniemi 2006.
- Nilsson, Peter: Sipano 2 – en lägesrapport beträffande näringsbetingade andelar. SvSkT 6–7/2004, s. 427–437. Nilsson 2004a
- Nilsson, Peter: Sipano 3. SvSkT 10/2004, s. 708–714. Nilsson 2004b
- Niskakangas, Heikki: Konsernivero-oikeutta. Konsernivero-oikeuden kysymyksiä erityisesti emoyhtiön vapaata omaa pääomaa silmällä pitäen. Helsinki 1987. (Niskakangas 1987a)
- Niskakangas, Heikki: Yrityksen sisäisiin kiinteistö- ja osakekauppoihin liittyviä verotuksellisia ongelmia. TVP 19.–20.1.1987, s. 1–15. (Niskakangas 1987b)
- Niskakangas, Heikki: Verouudistuksen tausta ja tavoitteet. Teoksessa Verouudistus 2005. Juva 2004, s. 19–36. (Niskakangas 2004a)
- Niskakangas, Heikki: Yhteisöjen luovutusvoitot ja -tappiot. Teoksessa Verouudistus 2005. Juva 2004, s. 237–260. (Niskakangas 2004b)
- Niskakangas, Heikki: Uudistuneet verolait. Muutosten merkitys käytännössä, säädökset ja hallituksen esitykset. Helsinki 2004. (Niskakangas 2004c)
- Niskakangas, Heikki: Konsernien muuttunut verotus. SVP 30.9.2004. (Niskakangas 2004d)
- Niskakangas, Heikki: Verotuksen sopeuttaminen uuteen kirjanpitonormistoon. Verotus 4/2006, s. 344–356. (Niskakangas 2006a)
- Niskakangas, Heikki: Osakeyhtiön oman pääoman verokohtelusta. SVP 27.9.2006. (Niskakangas 2006b)
- Niskakangas, Heikki: Käyttöomaisuusosakkeen käsitteestä. Verotus 1/2007, s. 4–15.
- Niskakangas, Heikki: Verotuksen sopeuttaminen IFRS:ään ja osakeyhtiölakiin. VOP 27.–28.10.2008, s. 5–15.
- Niskakangas, Heikki: Veropolitiikka. Helsinki 2011.

- Niskakangas, Heikki: Henkilöverotus. WSOY Yritystieto-sarja. Henkilöverotuksen ajantasateos. Viimeisin päivitys 16.3.2011. (Niskakangas (Henkilöverotus))
- Nisonen, Jukka: Uudet yhteisöjen luovutusvoittoverotusta koskevat säännökset. Teoksessa Yrityksen verosuunnittelu 2005. Jyväskylä 2005, s. 31–41.
- Nisonen, Jukka: Luottotappiot ja menetykset verotuksessa. VOP 26.–27.10.2009, s. 69–89.
- Nordlund, Marika: Konsernituen vähennyskeltvottomuus ja sen merkitys siirtohinnoitteludokumentaatiossa. KPMG Tax View 3/2004, s. 4–6.
- Norstedts Svensk ordbok. Tredje reviderade upplagan. Utarbetad vid Språkdata, Göteborgs universitet. Hunndalen 1999.
- Nuorvala, Erkki: Yritysten kirjanpito ja verotus. Kansallis-Osake-Pankin kuukausikatsaus B-painos No 19. Helsinki 1973.
- Nuotio, Vesa-Pekka: Osakekaupan purkamisen ja kauppahinnan alentamisen vaikutukset elinkeinotoiminnan verotuksessa. Verotus 5/2009, s. 507–520.
- Nuotio, Vesa-Pekka: Tappiontasaus tuloverotuksessa. Vilnius 2012.
- Nykänen, Pekka: Julkisesti noteertattujen arvopapereiden luovutusvoitot henkilöverotuksessa. Helsinki 2004.
- Nykänen, Pekka: Yhtymästä saadun tulo-osuuden verotuksen tulolähde- ja tulolajin ongelmia. Verotus 5/2007, s. 515–528.
- Ohde, Björn – Rutberg, Anne: Utdelningar och kapitalvinster på företagsägda andelar samt ändrade cfc-regler. SvSkT 2/2001, s. 151–181.
- Ojala, Ilkka: Osingot ja luovutusvoitot osakeyhtiössä. TS 5/2004, s. 29–31.
- Oksanen, Olli-Pekka: Suurin osa ulkomaisista investoinneista ei syrjäytä kotimaisia (ETLA:n Keskusteluaiheita, Discussion Papers no.1001). Helsinki 2006.
- Olsson, Curt: Om rättsutveckling genom dom. LM 1984, s. 1182–1201.
- O’Shea, T.: Taxation of Capital Gains. The Tax Journal, 15 September 2008, s. 1–3.
- Ossa, Jaakko: Sijoitustoiminnan verotus ja verosuunnittelu. Helsinki 2002.
- Ossa, Jaakko: Yritysverouudistuksen keskeisimmät muutokset. Edilex 16.12.2003. Saatavilla www.muodossa: http://www.edilex.fi. Tarkastettu 15.3.2011.
- Ossa, Jaakko: Yritysverouudistuksen keskeisimmät muutokset. Edilex 8.10.2004. Saatavilla www.muodossa: http://www.edilex.fi. Tarkastettu 15.3.2011.
- Ossa, Jaakko: Yritysmuodot ja verotus. DL 4/2007, s. 527–545.
- Ossa, Jaakko: Yrityksen myynnin verokohtelu. LM 7–8/2011, s. 1524–1540.
- Owens, Jeffrey: Fundamental Tax Reform: An International Perspective. National Tax Journal, Volume LIX, No. 1, March 2006, s. 131–164.
- Paasikivi, Juho Kusti: Verotus, demokratia, parlamentarismi. Puhe vuoden 1930 kauppa- ja teollisuuspäivillä. Teoksessa Paasikiven linja I. Juho Kusti Paasikiven puheita ja esitelmää vuosilta 1923–1942. Juva 1986.
- Panostaja Oyj:n pörssitiedote 18.12.2008, Panostaja-konsernin tilinpäätöstiedote 1.11.2007–31.10.2008. Saatavilla [www.muodossa: http://qfx.quartalflife.com/Clients/fi/panostaja/rss/newsentry.aspx?id=1001791748&culture=fi-FI](http://qfx.quartalflife.com/Clients/fi/panostaja/rss/newsentry.aspx?id=1001791748&culture=fi-FI). Tarkastettu 15.2.2011. (Panostaja Oyj 18.12.2008)
- Panostaja Oyj:n pörssitiedote 22.6.2011. Helsingin hallinto-oikeuden päätös Panostajan käyttöomaisuusosakkeiden myyntivoittojen verotuksesta. Saatavilla [www.muodossa: http://www.taloussanomat.fi/tiedote/1/20110622100530](http://www.taloussanomat.fi/tiedote/1/20110622100530). Tarkastettu 15.8.2011. (Panostaja Oyj 22.6.2011)
- Peczenik, Aleksander: Juridikens metodproblem. Rättkällelära och lagtolkning. Stockholm 1980.
- Peczenik, Aleksander – Aarnio, Aulis – Bergholtz, Gunnar: Juridisk argumentation – en lärobok i allmän rättslära. Lund 1990.
- Penttilä, Seppo: Osakkeen arvo verotuksessa. Jyväskylä 1991.
- Penttilä, Seppo: Osakkeiden arvonalentumispoistot ja niiden tuloonpalautumiset. Verotus 3/2003, s. 243–254.

- Penttilä, Seppo: Verokilpailu Suomen verojärjestelmän haasteena. Teoksessa Oikeus- ja vakuustiedettä 2006. Vaajakoski 2006, s. 575–597. (Penttilä 2006a)
- Penttilä, Seppo: Ajankohtaista eurooppavero-oikeutta. VOP 23.–24.12.2006, s. 121–137. (Penttilä 2006b)
- Penttilä, Seppo: Viimeaikaista oikeuskäytäntöä yritysverotuksessa. VOP 29.–30.10.2007, s. 105–124. (Penttilä 2007a)
- Penttilä, Seppo: KVL 31/2007, Osakeluovutusten verovapaus, oikeustapauskommentaari. TS 5/2007, s. 15–16. (Penttilä 2007b)
- Penttilä, Seppo: Yritysjärjestelyt: verosuunnittelua, veron kiertämistä ja rajat ylittäviä tilanteita. SVP 24.9.2008, s. 87–114. (Penttilä 2008a)
- Penttilä, Seppo: Viimeaikaista oikeuskäytäntöä yritysverotuksessa. VOP 27.–28.10.2008, s. 91–114. (Penttilä 2008b)
- Penttilä, Seppo: Elinkeinoverolaki muuttui – muuttuiko verotuksen ja kirjanpidon suhde? Verotus 2/2009, s. 120–130. (Penttilä 2009a)
- Penttilä, Seppo: Viimeaikaista oikeuskäytäntöä yritysverotuksesta. VOP 26.–27.10.2009, s. 107–132. (Penttilä 2009b)
- Penttilä, Seppo: Ovatko pääomasijoitustoiminnan harjoittamisen verotusongelmat selkiytyneet? Verotus 3/2010, s. 252–264. (Penttilä 2010a)
- Penttilä, Seppo: Käyttöomaisuusosakkeiden luovutukset – vanha käytäntö ja uudet tulkintaongelmat. Verotus 5/2010, s. 499–511. (Penttilä 2010b)
- Penttilä, Seppo: Viimeaikaista oikeuskäytäntöä yritysverotuksesta. VOP 25.–26.10.2010, s. 109–140. (Penttilä 2010c)
- Penttilä, Seppo: Osakeluovutusten tulkintaongelmia yritysverotuksessa. SVP 29.9.2010, s. 52–83. (Penttilä 2010d)
- Penttilä, Seppo: KHO:n ja KVL:n yritysverotuspäätöksiä. TS 3/2010, s. 17–19. (Penttilä 2010e)
- Penttilä, Seppo: Käyttöomaisuusosakkeet ja niiden luovutukset verotuksessa. TS 2/2011, s. 48–51. (Penttilä 2011a)
- Penttilä, Seppo: EU-oikeuden soveltaminen ja Suomen yritysverotus. SVP 21.9.2011, s. 43–66. (Penttilä 2011b)
- Penttilä, Seppo – Laaksonen, Jarno: Oikeuskäytäntöä verouudistuksesta. Tax Bulletin 1/05, s. 6–9.
- Penttilä, Seppo – Ronkainen, Alpo: Yritysverotuksen yhdenmukaisuus. Tampere 2002.
- Persson Österman, Roger: Vad är näringsbetingad andel – striktare praxis från RR? SN 10/2005, s. 610–612.
- Pesonen, Markku: Verotuksen neutraliteettiperiaatteesta. LM 1974, s. 563–583. (Pesonen 1974)
- Pesonen, Markku: Verotusperiaatteiden historiasta. Verotus 4/1974, s. 191–196. (Pesonen 1974b)
- Pikkujämsä, Mikko: Oikeusperiaatteet ja arvonnalisäverotus kiinteistöalalla. Jyväskylä 2001.
- Pinto, Carlo: Tax Competition and EU Law. The Hague 2003.
- Puronen, Pertti: Luottamuksensuojaperiaate verotusmenettelyssä. Verotus 5/2009, s. 474–494.
- Pusa, Erkki: KHO:n prejudikaatit ja oikeudellisen induktion ongelma. Verotus 2/1983, s. 119–127.
- Pykönen, Elina: Yritysjärjestelyjä, pääomasijoitustoimintaa, rahoitusjärjestelyjen verokysymyksiä – Konserniverokeskuksen ennakotiedoista vuonna 2010. Verotus 4/2011, s. 399–408.
- Rabe, Gunnar: CFC-utvidningen i Sverige. SN 1–2/2004, s. 3–10.
- Rabe, Gunnar – Hellenius, Richard: Det svenska skattesystemet. Vällingby 2009.
- Rajamäki, Anu: Lainasaamisten luovutuksista aiheutuneet menetykset KVL:n ratkaisukäytännössä. Verotus 4/2006, s. 367–374.
- Rajamäki, Anu: Konserniverokeskuksen ennakotiedoista. Verotus 3/2009, s. 273–282.
- Raitasuo, Santtu: Käyttöomaisuusosakkeiden verovapaiden luovutusten tulkintaongelmista. Verotus 3/2011, s. 310–322.

- Ranta-aho, Arto: Ennakkotietojen sitovuudesta tuloverotuksessa. Verotus 2/2007, s. 149–157.
- Ranta-Lassila, Hannele: Konsernimäärittelyt verotuksessa sekä yhtiö- ja kirjanpito-lainsäädännössä. Verotus 4/1999, s. 359–370. (Ranta-Lassila 1999a)
- Ranta-Lassila, Hannele: Tulisiko konsernimäärittelyt yhdenmukaistaa? Verotus 5/1999, s. 462–472. (Ranta-Lassila 1999b)
- Ranta-Lassila, Hannele: Konserniyhtiöiden erillisverotus I: tulojen ja menojen kohdistaminen. Verotus 4/2000, s. 363–375.
- Ranta-Lassila, Hannele: Konsernit ja verotuksen neutraalisuus. Jyväskylä 2002.
- Ranta-Lassila, Hannele: Kiinteistöhallinta yrityksessä tuloverotuksen kannalta. Verotus 3/2003, s. 272–278
- Ranta-Lassila, Hannele: Konserniverotuksen uudistamisnäkymät. Teoksessa Verouudistus 2005. Juva 2004, s. 261–281
- Ranta-Lassila, Hannele: Verotuksen ja kirjanpidon eroista. VOP 23.–24.10.2006, s. 23–41.
- Ranta-Lassila, Hannele: Lähiajan veromuutokset. SVP 26.9.2007, s. 5–26. Helsinki 2007. (Ranta-Lassila 2007a)
- Ranta-Lassila, Hannele: Konserniverotuksen haasteita. Teoksessa In memoriam Kari S. Tikka 1944–2006. Jyväskylä 2007, s. 356–367. (Ranta-Lassila 2007b)
- Ranta-Lassila, Hannele: Muuttuva verolainsäädäntö. SVP 24.9.2008, s. 5–33.
- Rapakko, Annamaria: Base Company Taxation. Deventer 1989.
- Raunio, Merja: EU:n laajenemisen veropolitiikalle asettamat haasteet. Teoksessa Verouudistus 2005. Juva 2004, s. 319–340.
- Raunio, Merja: Konsernitukea vai markkinaehtoista hinnoittelua. Verotus 1/2008, s. 47–59.
- Redoano, Michela: Fiscal interaction among European countries. Does the EU matter? Gesifo Working Paper No. 1952 Category 1: Public finance March 2007.
- Rekola, Aarne: Tulo- ja omaisuusverolaki. Porvoo 1947.
- Rekola-Nieminen, Leena: Tilinpäätös 2005 ja 2006 – Arvopaperit kirjanpidossa. TVP 23.–24.1.2006, s. 48–51.
- Remes, Matti: Kohti viimeistä verotaistoa. T–R 4/2011, s. 32–35.
- Richards, Gary: An Internal Market Without Tax Obstacles – Snapshot Or Blueprint. The EC Tax Journal, Volume 5, Issue 3, 2001, s. 177–186.
- Ring, Diane M.: One Nation Among Many: Policy Implications of Cross-Border Tax Arbitrage. 44 Boston College Law Review 79 (2002). Saatavilla [www.muodossa: http://lawdigitalcommons.bc.edu/bclr/vol44/iss/2](http://lawdigitalcommons.bc.edu/bclr/vol44/iss/2). Tarkastettu 25.4.2011.
- Rosenbloom, H. David: International Tax Arbitrage and the International Tax System, David R. Tillinghast Lecture on International Taxation. 53 Tax Law Review, 137, 2000.
- Rosenbuj, Tulio: International Tax Arbitrage. Intertax, Volume 39, Issue 4, s. 158–168.
- Rosenzweig, Adam H.: Harnessing the Costs of International Tax Arbitrage. Virginia Tax Review 26 (2007), s. 555–630.
- Roupe, Jacob M.: Skälbolag – några kommentarer med anledning av två förhandsbesked och RSV:s synpunkter. SvSkT 6–7/2003, s. 498–510.
- Rusi, Alpo: Vasemmalta ohi. Kamppailu Suomen ulkopoliittisesta johtajuudesta rautaesiripun varjossa 1945–1990. Jyväskylä 2007.
- Ryynänen, Olli: Bevisning i inkomstbeskattningen. Vammala 2000.
- Ryynänen, Olli: Synpunkter på föreslagna ändringar i det finska skattesystemet. JFT 3/2003, s. 381–404. (Ryynänen 2003a)
- Ryynänen, Olli: The Concept of a Beneficial Owner in the Application of Finnish Tax Treaties. DL 3/2003, s. 448–466. (Ryynänen 2003b)
- Ryynänen, Olli: Hallituksen esitys eduskunnalle yritys- ja tuloverosäännösten uudistamiseksi (HE 92/2004). Lausunto Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan verojaostolle, julkaisematon. EA: Valtiovarainvaliokunnan asiakirjavihko HE 92/2004 vp – VaVM 12/2004 vp.)Ryynänen 27.5.2004)

- Ryynänen, Olli: Peitellyn osingon uudesta verokohtelusta etenkin ketjuverotusta silmällä pitäen. Verotus 1/2005, s. 41–53. (Ryynänen 2005a)
- Ryynänen, Olli: Finska reaktioner på skattedriven internationalisering. Teoksessa Festskrift till Nils Mattsson. Halmstad 2005, s. 393–412. (Ryynänen 2005b)
- Ryynänen, Olli: Veron kiertämisen yleislausekkeen soveltamisen käytännön ongelmakohtia. Teoksessa In memoriam Kari S. Tikka 1944–2006. Jyväskylä 2007, s. 391–406.
- Räbinä, Timo – Nykänen, Pekka: Yksityishenkilöiden luovutusvoittojen verotus. Hämeenlinna 2009.
- Saario, Martti: Kirjanpidon meno-tulo-teoria. Keuruu 1968.
- Salminen, Merina: Riskirahan hanat tyrehtyivät. Kauppalehti 3.2.2010, s. 6–7. (Salminen 3.2.2010)
- Samuelson, Lars: Skatteaspekter på val av associationsform för private equity-fonder. Teoksessa Festskrift till Nils Mattsson. Halmstad 2005, s. 413–430.
- Saukko, Petri: Arvonlisäveroryhmät. Helsinki 2005.
- Schön, Wolfgang: Tax Competition in Europe – General Raport. Teoksessa Tax Competition in Europe. Amsterdam 2003, s. 1–42.
- Sillanpää, Matti: Konserni. Teoksessa EIF I Varallisuus- ja yritysoikeus, Jyväskylä 1994, s. 316–321.
- Siltala, Raimo: Oikeustieteen tieteenteoria. Vammala 2003.
- Sivonen, Jaakko: Väliyhteisölainsäädännön EY-oikeuden mukaisuus Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen punnittavana. T–R 4/2005, s. 76–81.
- Snel, Freek P. J.: New Rules on Qualifying Subsidiaries under the Dutch Participation Exemption Regime. European Taxation, Volume 50 – Number 4 – April 2010, s. 162–167.
- Soikkeli, Lauri: Luottamuksensuoja verotuksessa. Vantaa 2003.
- Soikkeli, Lauri: Luottamuksensuoja verotuksessa. Verotus 2/2004, s. 167–174.
- Stiglitz, Joseph E.: The General Theory of Tax Avoidance. National Tax Journal Volume XXXVIII 1985, s. 325–337.
- Ståhl, Kristina – Persson Österman, Roger: EG-skatterätt. Stockholm 2000.
- Suomen Keskuskauppakamari: Osinkoverotus jäi liian kireäksi. Lehdistötiedote 19.5.2004. (Suomen Keskuskauppakamari 19.5.2004)
- Suomen Keskuskauppakamari: Yritys- ja pääomaverouudistus. Lehdistötiedote 30.6.2004. (Suomen Keskuskauppakamari 30.6.2004)
- Suomen Keskuskauppakamari: Yritysverotus – Kilpailukykyä ja kasvua. Helsinki 2010. (Suomen Keskuskauppakamari 2010)
- Suomen kielen perussanakirja, Kolmas osa, S–Ö. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Helsinki 2001.
- Suomen Pankki: Suorat sijoitukset vuonna 2006. Lehdistötiedote nro 33, 27.9.2007. (Suomen Pankki 27.9.2007)
- Suomen pääomasijoitus ry:n vuosikirja 2009. Saatavilla [www-muodossa: http://www.fvca.fi/UserFiles/fvca/File/julkaisut/FVCAkirja2009.pdf](http://www.fvca.fi/UserFiles/fvca/File/julkaisut/FVCAkirja2009.pdf). Tarkastettu 3.2.2010. (FVCA 2009)
- Suomen pääomasijoitusyhdistys: Pääomasijoitus – avain yrityksen kasvuun. Saatavilla [www-muodossa: http://www.pwc.com/fi_FI/fi/julkaisut/tiedostot/paaomasijoitus_06.pdf](http://www.pwc.com/fi_FI/fi/julkaisut/tiedostot/paaomasijoitus_06.pdf). Tarkastettu 20.1.2010. (FVCA 2006)
- Suomen Yrittäjät: Yritysverouudistukseen jäi useita vakavia epäkohtia – suurten osinkojen ja heikkovaraisten osakeyhtiöiden verojen kiristäminen hallitukselta paha virhe. Kannanotto 19.5.2004. (Suomen Yrittäjät 19.5.2004)
- Svennas, Karin – Makkonen, Samuli: Pääomarahastorakenteet ja verotus. T–R 6/2005, s. 103–108.
- Söderlund, Seppo: Oikeus ja kohtuus verotuksessa. Hämeenlinna 2009.

- Taliotis, Antonis: Cyprus. Teoksessa IBFD, Europe – Corporate Taxation 2007. Amsterdam 2007. Taloushallintoliiton lausunto luonnoksesta ehdotukseksi elinkeinotulon verottamista annettuun lain muuttamisesta, 10.10.2007. (Taloushallintoliitto 10.10.2007)
- The Taxation of Companies in Europe. Guides to European Taxation. International Bureau of Fiscal Documentation. Volume II in the IBFD's series. Ajantasateos. Tarkastettu 20.1.2010. (Taxation of Companies in Europe)
- Tax by design. The Mirrlees Review. London 2011. (The Mirrlees Review 2011)
- Terra, Ben J. M. – Wattel, Peter J.: European Tax Law. Alphen aan den Rijn 2008.
- Thorell, Per: Skatterättens koncernbegrepp. Teoksessa Festskrift till Nils Mattsson. Halmstad 2005, s. 445–466.
- Thuronyi, Victor: Comparative Tax Law. The Hague 2003.
- Tigerstedt, Annika: Alihintaiset osakeluovutukset konsernin sisällä – KHO:n ennakkoratkaisu. TaxBulletin 3/2009, s. 13.
- Tikka, Kari S.: Veron minimoinnista. Tutkimus tulo- tai omaisuusverosta vapautumisen tarkoituksessa tehdyistä toimista lainsoveltamisongelmana erityisesti silmällä pitäen verotuslain 56 §:ää. Vammala 1972.
- Tikka, Kari S.: Aktiebolagens dubbelbeskattning i Finland – lagstiftning, lagtillämpning och rättsutveckling. Teoksessa Bolagsbeskattning i Norden – Rapporter till Nordiska skattevetenskapliga forskningsrådets seminarium i Helsingfors i oktober. Stockholm 1974, s. 75–86.
- Tikka, Kari S.: Vuositulos ja verotettava tulo. Vammala 1975.
- Tikka, Kari S.: Elinkeinoverolain uusista aukkojen poistamiseen tähtäävistä säännöksistä. DL 9–10/1977, s. 470–494. (Tikka 1977a)
- Tikka, Kari S.: KHO:n ja KVL:n päätöksiä. TPP 26/12.–13.12.1977, s. VII/1–15. (Tikka 1977b)
- Tikka, Kari S.: EVL:n muutokset. Teoksessa Vero-oikeudellisia esitelmiä 1977. Verohallituksen muistio 14. Helsinki 1977, s. 213–243. (Tikka 1977c)
- Tikka, Kari S.: Korkojen vähennysoikeuden rajoittamislain soveltamiseen liittyvistä ongelmista. Verotus 3/1979, s. 147–161.
- Tikka, Kari S.: Ulkomaisten tytäryritysten verotukseen liittyviä erityiskysymyksiä. TPP 31/29.11.1982 ja 13.12.1982. (Tikka 1982a)
- Tikka, Kari S.: Onko lainsäätäjän ja korkeimman hallinto-oikeuden välinen tehtävänjako verotuksen sääntelyssä muotoutunut tarkoituksenmukaiseksi? Teoksessa Aarne Nuorvala 1912–18/4–1982. Vammala 1982, s. 272–284. (Tikka 1982b)
- Tikka, Kari S.: Konserni- ja intressipiirijattelu tuloverotuksessa – havaintoja oikeuskäytännöstä ja näkökohtia lainsäädännön kehittämisestä. VOP 1982, s. 29–35. (Tikka 1982c)
- Tikka, Kari S.: Veronkiertämistä ehkäisevä yleislauseke verosuunnittelun mahdollisuuksien rajaajana. Teoksessa Verosuunnittelun tavoitteet ja vaihtoehdot. Vammala 1983, s. 12–36. (Tikka 1983a)
- Tikka, Kari S.: Konsernivero-oikeuden kysymyksiä. Verotus 4/1983, s. 232–242. (Tikka 1983b)
- Tikka, Kari S.: Veronalaisuuden ja vähennyskelpoisuuden vastaamattomuustilanteista ja arvojen epäjatkavuustilanteista tuloverotuksessa. VOP 1983, s. 138–151. (Tikka 1983c)
- Tikka, Kari S.: Oikeustieteen tehtävistä verotutkimuksessa. LM 8/1983, s. 1079–1093. (Tikka 1983d)
- Tikka, Kari S.: Vad avses med rättsäkerheten i beskattningen? Teoksessa Rättsäkerheten i beskattningen. Rapporter vid Nordiska skattevetenskapliga forskningsrådets seminarium i Helsingfors i oktober 1982. Göteborg 1983, s. 7–21. (Tikka 1983e)
- Tikka, Kari S.: Förutsebarheten i beskattningen. Teoksessa Rättsäkerheten i beskattningen. Rapporter vid Nordiska skattevetenskapliga forskningsrådets seminarium i Helsingfors i oktober 1982. Göteborg 1983, s. 89–118. (Tikka 1983f)
- Tikka, Kari S.: Tavoiteltavan veropolitiikan ja mahdollisen veropolitiikan välinen suhde – myyntivoittoverouudistuksen ajankohtaistama kysymys. Oikeus 3/1986, s. 179–192. (Tikka 1986a)

- Tikka, Kari S.: Tulolähdesiirroista ja yksityiskäyttöönotoista erityisesti kiinteistöjä silmällä pitäen (EVL 51.1 tai 51.3 §). TPP 35/1.12.1986 ja 15.12.1986, s. 91–107. (Tikka 1986b)
- Tikka, Kari S.: Katsaus viimeaikaiseen oikeuskäytäntöön. TVP 19.–20.1.1987, s. 1–24.
- Tikka, Kari S.: Kokonaisverouudistuksen tausta. Verotus 3/1988, s. 201–210.
- Tikka, Kari S.: Veropolitiikka. Jyväskylä 1990. (Tikka 1990a)
- Tikka, Kari S.: Tuloverotuksen yksinkertaistaminen ja kokonaisverouudistus: askel eteen- vai taaksepäin? Teoksessa juhlaulkaisu Lassi Kilpi 1920–4/2–1990, s. 313–324. (Tikka 1990b)
- Tikka, Kari S.: Om kringgåendeproblemet och skatteflyktklausulen i den finska inkomstbeskattningen. SN 6/1992, s. 583–590.
- Tikka, Kari S.: Yritysverotuksen perusteet. Jyväskylä 1995.
- Tikka, Kari S.: Ennakkoratkaisut ja ennakkotiedot: uusi ennakkokannanottojen järjestelmä verotuksessa. Verotus 5/1996, s. 462–469.
- Tikka, Kari S.: Elinkeinoverotus. Teoksessa EIF V Julkisoikeus. Jyväskylä 1997, s. 104–110. (Tikka 1997a)
- Tikka, Kari S.: Veropolitiikka. Teoksessa EIF V Julkisoikeus. Jyväskylä 1997, s. 1148–1154. (Tikka 1997b)
- Tikka, Kari S.: Legaliteettiperiaatteesta verolain soveltamisessa. Teoksessa Juhlakirja Kaarlo Tuori 50 vuotta. Helsinki 1998, s. 71–80. (Tikka 1998a)
- Tikka, Kari S.: Verojärjestelmän ja vero-oikeuden haasteet vuosituhaten vaihtuessa. LM 6–7/1998, s. 1152–1163. (Tikka 1998b)
- Tikka, Kari S.: Tytäryhtiö, väliyhtiö ja kiinteä toimipaikka ulkomailla – verotuksen näkökulmasta. TVP 18.–19.1.1999. (Tikka 1999a)
- Tikka, Kari S.: Verolakien perustuslainmukaisuuden tutkimisesta tuomioistuimissa. LM 6–7/1999, s. 982–994. (Tikka 1999b)
- Tikka, Kari S.: Kansainvälinen veropoliittinen tilanne ja Suomi. SVP 3.10.2000.
- Tikka, Kari S.: Suomen verotuksen uudistamistarpeet ja verokilpailu. Teoksessa Verokilpailu ja verotuksen kehittämistarpeet. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus 2001. Keskustelualoitteita 261. Helsinki 2001, s. 34–42. (Tikka 2001a)
- Tikka, Kari S.: Verosuunnittelun viimeaikaisia kehityspiirteitä. Teoksessa Juhlaulkaisu Asianajotoimisto Borenus & Kemppinen 90 vuotta. Jyväskylä 2001, s. 151–167. (Tikka 2001b)
- Tikka, Kari S.: Tax Competition and the Welfare State: Time to Surrender or to Reconsider. Teoksessa Liber Amicorum Sven-Olof Lodin. Stockholm 2001, s. 269–282. (Tikka 2001c)
- Tikka, Kari S.: Luovutusvoittojen verotuksen ajankohtaisia kysymyksiä: hankintamenon määrittämisestä ja järjestelmän kehittämistarpeista. Verotus 1/2002, s. 4–10.
- Tikka, Kari S.: Yritysverotuksen uudistaminen: tuloverotuksen kehittämistyöryhmän ehdotukset. Verotus 1/2003, s. 16–25. (Tikka 2003a)
- Tikka, Kari S.: Tuloverosuvereniteetin kaventuminen lainsäätäjän haasteena. LM 7–8/2003, s. 1184–1197. (Tikka 2003b)
- Tikka, Kari S.: Onko Suomen itsenäisyys veropolitiikassa mennyt? SVP 24.9.2003. (Tikka 2003c)
- Tikka, Kari S.: Kilpailukykyiseen yritysverotukseen tuloverotuksen kehittämistyöryhmän viitoittamalla tiellä. T–R 1/2003, s. 13–20. (Tikka 2003d)
- Tikka, Kari S.: National Report Finland. Teoksessa Tax Competition in Europe. Amsterdam 2003, s. 217–228. (Tikka 2003e)
- Tikka, Kari S.: Tuloverotuksen yksinkertaistaminen ja Tantaloksen hedelmät. Teoksessa Juhlakirja Pekka Hallberg 1944–12/6–2004. Jyväskylä 2004, s. 434–441. (Tikka 2004a)
- Tikka, Kari S.: Yritys- ja pääomaverouudistus on virstanpylväs. Toimittaja Pertti Suvannon suoritama haastattelu. Lakimiesuutiset 5/2004, s. 24–27. (Tikka 2004b)
- Tikka, Kari S.: Mitä verouudistuksen jälkeen? SVP 30.9.2004. (Tikka 2004c)

- Tikka, Kari S.: Yritys- ja pääomaverouudistus: tavoitteet ja pääkohdat. Verotus 5/2004, s. 460–470. (Tikka 2004d)
- Tikka, Kari S.: Om principer vid tolkning av skattelagar. SN 11/2004, s. 656–663. (Tikka 2004e)
- Tikka, Kari S.: Vuoden 2005 yritysverouudistus verokohtelun ennustettavuuden näkökulmasta. T–R 4/2005, s. 25–31. (Tikka 2005a)
- Tikka, Kari S.: Suomen verojärjestelmä vuonna 2010. SVP 28.9.2005. (Tikka 2005b)
- Tikka, Kari S.: Tulolähteet ja omaisuuslajit: Soveltamisongelmia ja uudistustarpeet. VOP 24.–25.10.2005, s. 7–14. (Tikka 2005c)
- Tikka, Kari S.: Peitelty osinko ja veron kiertäminen verouudistuksen näkökulmasta. Luennot 1.6. ja 7.6.2005. Helsinki, julkaisematon. (Tikka 2005d)
- Tikka, Kari S. – Nykänen, Olli – Juusela, Janne – Viitala, Tomi: Yritysverotus I–II. WSOY Yritystieto, jatkuvatäydenteinen. Helsinki. Viimeisin päivitys 14.3.2011. Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus)
- Tilastokeskus: Suomalaiset tytäryhtiöt ulkomailla 2007. Helsinki 17.09.2009. Saatavilla [www-muodossa: http://www.stat.fi/til/stu/2007/stu_2007_2009-09-17_fi.pdf](http://www.stat.fi/til/stu/2007/stu_2007_2009-09-17_fi.pdf). Tarkastettu 25.4.2011. (Tilastokeskus 17.9.2009)
- Tilastokeskus: Yritysrekisterin vuositilasto 2008. Helsinki 27.11.2009. Saatavilla [www-muodossa: http://www.stat.fi/syr/2008/syr_2008_2009-11-27_fi.pdf](http://www.stat.fi/syr/2008/syr_2008_2009-11-27_fi.pdf). Tarkastettu 25.4.2011. (Tilastokeskus 27.11.2009)
- Tipke, Klaus – Lang, Joachim – Seer, Roman – Hey, Johanna – Reiss, Wolfram – Montag, Heinrich – Englisch, Joachim: Steuerrecht. 20 völlig überarbeitete Auflage, Krugzell. (Tipke/Lang 2010)
- Tivéus, Ulf: Skattefrihet för utdelning och kapitalvinster på näringsbetingade andelar. SN 5/2003, s. 277–298.
- Tivéus, Ulf: Lagrådsremiss om ränteavdragsbegränsningar. Skattenytt 12/2008, s. 735–742. (Tivéus 2008a)
- Tivéus, Ulf: Skatt på kapital. Vällingby 2008. (Tivéus 2008b)
- Tivéus, Ulf: Regeringen föreslår skärpta ränteavdragsbegränsningsregler. SN 5/2012, s. 258–265.
- Toivainen, Antero: Kansainvälisten veroasioiden palsta. Verotus 1/2012, s. 106–113.
- Toivanen-Visti, Outi: Verojuristit elävät kultakautta. Taloussanommat 20.3.2007. Saatavilla [www-muodossa: www.talouselama.fi/uutiset/article165866.ece](http://www.talouselama.fi/uutiset/article165866.ece). Tarkastettu 15.5.2011. (Toivanen-Visti 20.3.2007)
- Tolonen, Hannu: Yleisten oppien rakenteesta ja merkityksestä. Juhlajulkaisu Allan Huttunen 1928–5/11–1988. Turku 1988, s. 177–194.
- Tolonen, Hannu: Säännöt, periaatteet ja tavoitteet: Oikeuden, moraalien ja politiikan suhteesta. Teoksessa Oikeustiede–Jurisprudentia XXII:1989. Vammala 1989, s. 337–381.
- Tolonen, Hannu: Oikeuslähdeoppi. Vantaa 2003.
- Torkkel, Timo: Konsernin sisäisen palvelun ja kustannuspanossopimuksen käsite Suomen kansainvälisessä tulovero-oikeudessa. Verotus 3/2003, s. 279–292.
- Torkkel, Timo: Verosuunnittelun uudet tuulet. Taxview 2/2004, s. 8–9.
- Torkkel, Timo: Käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoitto- ja -tappioverotuksen kysymyksiä. Taxview 1/2005, s. 2–4.
- Torkkel, Timo: Verosuunnittelun ajankohtaiset kysymykset. VOP 29.–30.10.2007, s. 37–66.
- Torkkel, Timo: Tuloveron laskeminen. Vero- ja kirjanpito-oikeudellinen tutkimus yhteisön tuloveron laskemisesta. Porvoo 2011.
- TT: Lähtevätkö pääkonttorit Suomesta? TT:n kysely pääkonttoritoimintojen ja emoyhtiöiden sijoittumisesta sekä henkilöstön liikkuvuudesta. Helsinki 2002. (TT 2002)
- TT: Yritysverotuksen kilpailukyky parani – pääomaverotukseen jäi edelleen ongelmia. Tiedote 19.5.2004. (TT 19.5.2004)

- Tunturi, Markku O.: Myyntivoittoverotuksen uudet säännöt. Teoksessa Kiinteistökauppa ja sen verotus. Vammala 1986, s. 56–73. (Tunturi 1986a)
- Tunturi, Markku O.: Kiinteistökaupan virheiden vaikutus myyntivoittoverotukseen. Teoksessa Kiinteistökauppa ja sen verotus. Vammala 1986, s. 106–126. (Tunturi 1986b)
- Tunturi, Markku O.: Lykkääväehtoinen kauppakirja ei katkaise omistajana asumista oman asunnon luovutusvoiton verovapaussäännöstä sovellettaessa. Verotus 3/1995, s. 255–261.
- Tunturi, Markku O.: Kiinteistöjen verosuunnittelun erityiskysymyksiä. SVP 27.9.2006.
- Tuominen, Esko: Yritys- ja myyntivoittoverotuksen muutokset. TPP 34/2.12.1985 ja 16.12.1985, s. 31–54.
- Tuominen, Esko: Luottamusperiaate verotuksessa. TVP 18.–19.1.1999, s. 93–97.
- Tuominen, Esko: Hallituksen esitys eduskunnalle yritys- ja tuloverosäännösten uudistamiseksi (HE 92/2004). Lausunto Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan verojaostolle, julkaisematon. EA: Valtiovarainvaliokunnan asiakirjavihko HE 92/2004 vp – VaVM 12/2004 vp. (Tuominen 1.6.2004)
- Tuori, Kaarlo: Kriittinen oikeuspositivismi. Vantaa 2000.
- Uotila, Jaakko: Normitieto ja reaalitieto. LM 1967, s. 840–847.
- Valdimarsson, Gardar: Iceland – The New Corporate Tax Regime. European Taxation Volume 49 – Number 1 – 2009, s. 45–49.
- Valtti, Simo: Konsernituen uudistunut verotus. T–R 3/2006, s. 23–32.
- Valtti, Simo: Verotus voi ohjata oikein. Perheyritys 2/2010, s. 25. Saatavilla [www-muodossa: http://www.perheyritystenliitto.fi/files/Perheyritys_2_2010_LR.pdf](http://www.perheyritystenliitto.fi/files/Perheyritys_2_2010_LR.pdf). Tarkastettu 15.8.2011.
- Vanhala, Anne – Viitala, Tomi: Valtiontuki yritysverotuksessa. Verotus 4/2009, s. 420–435.
- Vanhaute, Patrick A. A.: Belgium in International Tax Planning. Amsterdam 2008.
- Vanistendaal, Frans: Legal Framework for taxation. Teoksessa Tax Law Design and Drafting. The Hague 2000, s. 15–70.
- Vanistendaal, Frans: Group Taxation Under Domestic Law: Common Law Versus Civil Law Countries. Teoksessa International and EC Tax Aspects of Group of Companies. Amsterdam 2008, s. 45–92.
- Vapaavuori, Ahti: Aukollisen verolain tulkinnasta. Teoksessa Oikeustiede–Jurisprudentia XX: 1987. Vammala 1987, s. 279–325.
- Vapaavuori, Ahti: Suomeen suuntautuvien portfoliosijoitusten verokohtelu. Vammala 1991.
- Vapaavuori, Ahti: Eurooppaoikeus ja kansainvälinen verotus, EY:n primäärioikeudellisten normien vaikutuksesta kansainvälisen vero-oikeuden peruseriaatteiden alalla. Helsinki 2003.
- VATT Keskustelualoitteita 338. Laskelmia yritys- ja pääomaverouudistuksesta. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Helsinki 2004. (VATT 2004)
- VATT Valmisteluraportit 5. Verotuet Suomessa 2009. Outi Kröger ja Timo Rauhanen (toim.), Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Helsinki, lokakuu 2010. (VATT 2010)
- van der Vegt, Pieter: The Netherlands, country report. Teoksessa International and EC Tax Aspects of Groups of Companies. Amsterdam 2008, s. 363–421.
- Venesjärvi, Sirpa-Liisa: Yritysten arvopaperisijoitusten verotuksesta. Verotus 4/1988, s. 328–333.
- Venesjärvi, Sirpa-Liisa: Konserniverokeskuksen tuloverotusta koskevat ennakkotiedot ja -ratkaisut 1998. Verotus 1/1999, s. 49–56.
- Venesjärvi, Sirpa-Liisa: Konserniverotuksen ennakkotiedoista vuonna 2001. Verotus 1/2002, s. 60–64.
- Venesjärvi, Sirpa-Liisa: Uusinta oikeuskäytäntöä erityisesti verouudistuksesta. VOP 24.–25.10.2005, s. 81–95.
- Vennamo, Pekka: Veropoliittinen puheenvuoro. Verotus 5/1983, s. 316–319, joka perustuu kirjoittajan esitykseen vero-opintopäivillä 17.10.1983.

- Verosanasto. Taloustieto ry:n julkaisu, tekijä Seppo Penttilä. Hanko 1986.
- Vest, Tage: Näringsverksamhet och självständigt företagande. Helsingfors 1991.
- Viherkenttä, Timo: Ulkomaisen tytäryhtiön myyntiin ja purkamiseen liittyvistä tuloverokysymyksistä. Verotus 1/1988, s. 38–48.
- Viherkenttä, Timo: Yhtiöverokanta – mihin, miten ja miksi? Verotus 2/2010 s. 120–128.
- Viitala, Tomi: Pääomarahastosijoittamisen kehittämismahdollisuudet erityisesti verotuksen näkökulmasta. Edilex 2007/1. Saatavilla www.muodossa: www.edilex.fi/lakikirjasto/4170. Tarkastettu 3.4.2011.
- Viitala, Tomi: Suomeen suuntautuvien pääoma- ja kiinteistösijoitusten verotus. SVP 24.9.2008, s. 116–135.
- Viitala, Tomi: Menetykset ja tappiot. SVP 29.9.2010, s. 88–106.
- Viitala, Tomi: Menon vähennyskelpoisuus konsernissa. Luennot 16.–17.2.2012. Helsinki, julkaisematon.
- Viitala, Tomi – Ahonen, Jari: Rahoituksen ajankohtaisia verokysymyksiä. Verotus 3/2011, s. 284–293.
- Villa, Seppo: Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiöt. Helsinki 2006.
- Voipio, Jaakko: Verotuksen kiertämisestä. Luovutustoimien vero-oikeudellisista vaikutuksista erityisesti silmällä pitäen näennäisluovutuksia sekä verovelvollisen yrityksiä määrätä oikeusvaikutusten syntymisestä. Porvoo 1968.
- Voipio, Jaakko: Tytäryhtiön tappio verotuksessa. TPP 21/1972, s. IV/1–25.
- Voipio, Jaakko: Elinkeinoverolain tulkinnassa käytetyistä argumenteista. DL 11–12/1973, s. 395–411.
- Voipio, Jaakko: Liikeverotuksen ongelmia. Artikkelikokoelma. Helsinki 1975.
- Voipio, Jaakko: Uutta ja vanhaa tulolähdeopista. Teoksessa Vero-oikeudellisia esitelmää 1977. Verohallituksen muistio 14. Helsinki, s. 245–277.
- Voipio, Jaakko: Verovapaan tulon hankkimismenojen vähentämiskiellosta. Verotus 4/1978, s. 210–218.
- Voipio, Jaakko: Elinkeinoverolain tausta, synty ja kehittyminen. Lainvalmisteluinformaatio lainsäätäjän tukena ja sen merkitys syntyvän lain soveltamiskelpoisuuden kannalta. Vammala 1979.
- Voipio, Jaakko: Goodwill tuloverotuksessa. TPP 31/29.11.1982 ja 13.12.1982.
- Voipio, Jaakko: Verosuunnittelun tehtävät ja oikeudelliset puitteet elinkeinoelämässä. Teoksessa Verosuunnittelun tehtävät ja vaihtoehdot. Vammala 1983, s. 7–11.
- Voipio, Jaakko: Yhä vielä satunnaisesta myyntivoitosta. Verotus 3/1985, s. 167–173.
- Walden, Risto: Tulolähde – ollako elinkeinotoimintaa vai eikö olla... TS 5/2006, s. 25–27.
- Walden, Risto: Siirtohinnoittelu kotimaisessa liiketoiminnassa. TS 2/2007, s. 57–59.
- Warner, Philip J.: Luxembourg in International Tax Planning. Amsterdam 2004.
- Waselius, Christoffer: Signing, closing och periodisering av överlåtelsepriset. JFT 6/2010, s. 624–637.
- Weber, Anke: An empirical analysis of the 2000 corporate tax reform in Germany: Effects on ownership and control in listed companies. International Review of Law and Economics 29 (2009), s. 57–66.
- Wenehed, Lars: Varför inte beskatta utdelningar? SN 10/2004, s. 628–639.
- Wideroos, Ulla-Maija: Taloudellisen lainsäädännön kehittämishaasteet. KHT-yhdistyksen 80-vuotisjuhlaseminaari 30.9.2005. Saatavilla <http://wideroos.svenskariksdagsgruppen.fi/page/1/24.html>. Tarkastettu 3.2.2010. (Wideroos 30.9.2005)
- Wikström, Kauko: Oikeuskäytännön tulkinnasta. Vammala 1979.
- Wikström, Kauko: Liiketuloa vai henkilökohtaista tuloa. Verotus 1/1984, s. 16–29.
- Wikström, Kauko: Vero-oikeus ja yhteiskunnan muutokset. Oikeus 1986:3, s. 214–221.

- Wikström, Kauko: Vero-oikeuden yleiset opit talouden ja oikeusnormien leikkauspisteenä. LM 3/1987, s. 293–297.
- Wikström, Kauko: Verolakien tulkinnasta. Teoksessa Juhlajulkaisu Allan Huttunen 1928–5/11–1988. Turku 1988, s. 281–287.
- Wikström, Kauko: In dubio contra fiscus. JFT 5–7/1993, s. 618–626.
- Wikström, Kauko: Vero-oikeudellisen tutkimuksen erityispiirteitä. Teoksessa Minun metodini, Porvoo 1997, s. 330–338. (Wikström 1997a)
- Wikström, Kauko: Millä tavalla oikeusnormit ohjaavat käyttäytymistä? Teoksessa Juhlajulkaisu Aulis Aarnio 1937–14/5–1997. Jyväskylä 1997, s. 351–356. (Wikström 1997b)
- Wikström, Kauko: Yleiset opit verotuksessa ja vero-oikeudessa. Turku 1999.
- Wikström, Kauko: Beskattningen och konstitutionen. Teoksessa Festskrift till Edward Andersson 1933–31/12–2003. Vammala 2003, s. 411–427.
- Wikström, Kauko: Kuka tarvitsee oikeuslähdeoppia? Teoksessa Oikeus – Kulttuuria ja Teoriaa. Juhlakirja Hannu Tolonen 2005, Vammala 2005, s. 271–286.
- Wikström, Kauko: Yleiset opit verotuksessa ja vero-oikeudessa. Turku 2006.
- Wikström, Kauko: Perusoikeudet ja veron kiertäminen. Teoksessa In memoriam Kari S. Tikka 1944–2006. Jyväskylä 2007, s. 450–462.
- Wikström, Kauko: Yleiset opit verotuksessa ja vero-oikeudessa. Turku 2008.
- Wiman, Bertil: Koncernbeskattning. Uppsala 1995.
- Wiman, Bertil: Equalizing the Income Tax Burden in a Group of Companies. Teoksessa International Studies in Taxation: Law and Economics. Liber Amicorum Leif Mutén. Series on international taxation: No 21. Stockholm 1999, s. 363–378.
- Wiman, Bertil: Beskattning av företagsgrupper. Stockholm 2002.
- Wiman, Bertil: Att jämföra rätt. Teoksessa Festskrift till Nils Mattsson, Halmstad 2005. s. 503–513.
- Ylä-Liedenpohja, Jouko: Verotuksen tulokäsité. Verotus 3/1982, s. 176–183.
- Ylä-Liedenpohja, Jouko: Monikäsitteinen verotuksen neutraalisuus. Verotus 4/1992, s. 342–347.
- Zielke, Rainer: Taxation of Capital Gains in the European Union, Norway, and Switzerland: An Empirical Survey with Recommendations for EU Harmonisation and International Tax Planning. Intertax, Volume 37, Issue 6/7, 2009, s. 382–405.
- Zimmer, Fredrik: Lærebok i Skatterett. Otta 2009.
- Zinders, Roger: Nytt system för beskattningen av delägare i handelsbolag. Skattenytt 12/2009, s. 756–767.
- Äimä, Kristiina: EY-oikeuden vaikutukset välittömään verotukseen. Helsinki 2003.
- Äimä, Kristiina: Konserniverotuksen eurooppalaisia kehitysnäkymiä. Verotus 4/2004, s. 436–447. (Äimä 2004a)
- Äimä, Kristiina: Uusi eurooppalainen yhtiömuoto – eurooppayhtiö. DL 1/2004, s. 35–45. (Äimä 2004b)
- Äimä, Kristiina: Verotus siirrettäessä toimintoja ja varoja Suomeen ja Suomesta. SVP 26.9.2007, s. 52–84. (Äimä 2007a)
- Äimä, Kristiina: Kansainvälisen yritysverotuksen kehitystuulia. YVP 14.12.2007. (Äimä 2007b)
- Äimä, Kristiina: Ihmisoikeudet ja perustuslaki verotuksessa. YVP 12.12.2008. Tuloverotuksen ja kulutusverotuksen ajankohtaisia kysymyksiä. Helsinki 2008.
- Äimä, Kristiina: Sisäiset korot lähiyhtiöiden kansainvälisessä verotuksessa. Juva 2009.
- Äimä, Kristiina: Veroprosessioikeus. Helsinki 2011.
- Äimä, Kristiina – Hokkanen, Marja: International Fiscal Association 57. kongressi Sydneyssä, Australiassa 31.8.–5.9.2003. Verotus 2/2004, s. 175–183.
- Äimä, Kristiina – Kiikeri, Markku: Tuloverotus ja perusvapaudet EU:n sisämarkkinoilla – 22:n FIDE-kongressi Liamsolissa, Kyproksella 1.–4.11.2006. DL 2/2007, s. 290–299.

Äimä, Marina: Luottamuksensuojasta korkeimman hallinto-oikeuden tuloveroratkaisujen valossa. Verotus 5/1998, s. 507–518. (Äimä M 1998)

Virallisaineisto (Suomi)

Hallituksen esitykset

- HE 172/1967. Hallituksen esitys eduskunnalle elinkeinotulon verottamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 229/1985. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi 1) tulo- ja varallisuusverolain ja 2) verotuslain 45 §:n muuttamisesta.
- HE 109/1988. Hallituksen esitys eduskunnalle Tulo- ja varallisuusverolaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi.
- HE 200/1992. Hallituksen esitys eduskunnalle tuloverolaiksi sekä laiksi eräiden yleishyödyllisten yhteisöjen veronhuojennuksista annetun lain 1 ja 6 §:n muuttamisesta.
- HE 203/1992. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja konserniavustuksesta verotuksessa annetun lain muuttamisesta.
- HE 155/1994. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaisten väliyhteisöjen osakkaiden verotuksesta.
- HE 26/1998. Hallituksen esitys eduskunnalle peitellyn osingon verotusta koskevien säännösten uudistamisesta.
- HE 53/1998. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi verotusmenettelystä annetun lain ja ennakkoperintälain 27 §:n muuttamisesta.
- HE 92/2004. Hallituksen esitys eduskunnalle yritys- ja pääomaverouudistukseksi.
- HE 151/2004. Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2005.
- HE 64/2005. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tuloverolain 9 §:n ja rajoitetusti verovelvollisen tulon ja varallisuuden verottamisesta annetun lain muuttamisesta.
- HE 109/2005. Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.
- HE 193/2005. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tuloverolain ja elinkeinotulon verottamisesta annetun lain muuttamisesta.
- HE 107/2006. Hallituksen esitys eduskunnalle tuloverotuksen siirtohinnoittelua koskevaksi lainsäädännöksi.
- HE 53/2008. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi perintö- ja lahjaverolain sekä tuloverolain 47 §:n muuttamisesta.
- HE 74/2008. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaisten väliyhteisöjen osakkaiden verotuksesta annetun lain muuttamisesta.
- HE 116/2008. Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2009.
- HE 176/2008. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain sekä tuloverolain 45 §:n muuttamisesta.
- HE 199/2009. Hallituksen esitys eduskunnalle eräiden Alankomaiden kanssa Alankomaiden Antillien osalta tehtyjen tuloverotusta koskevien sopimusten hyväksymisestä ja laiksi sopimusten lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.
- HE 82/2010. Hallituksen esitys eduskunnalle Antiguan ja Barbudan kanssa veroasioita koskevista tiedoista tehdyn sopimuksen hyväksymisestä ja laiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.
- HE 83/2010. Hallituksen esitys eduskunnalle Dominican kanssa veroasioita koskevista tiedoista tehdyn sopimuksen hyväksymisestä ja laiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.
- HE 84/2010. Hallituksen esitys eduskunnalle Grenadan kanssa veroasioita koskevista tiedoista

tehdyn sopimuksen hyväksymisestä ja laiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.

HE 85/2010. Hallituksen esitys eduskunnalle Saint Lucian kanssa veroasioita koskevista tiedoista tehdyn sopimuksen hyväksymisestä ja laiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.

Komiteanmietinnöt

KM 1984:54. Yritysverotuksen kehittämislinjakomitean mietintö. Komiteanmietintö 1984:54. Helsinki 1984.

KM 1985:49. Ulkomaansijoitustoimikunnan mietintö. Komiteanmietintö 1985:49. Helsinki 1985.

KM 1987:39. Yritysverotuksen uudistamistoimikunnan mietintö. Komiteanmietintö 1987:39. Helsinki 1987.

Valtioneuvosto

VN 1/2001. EU:n laajeneminen ja Suomi. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1/2001. Helsinki 2001.

VN 5/2002. Talousneuvoston työryhmä. Verotus kansainvälisessä toimintaympäristössä. Työryhmäraportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2002. Helsinki 2002.

VN 13.11.2003. Tiedote. Valtioneuvoston tiedotusyksikkö. Hallituksen kannanotto. Yritys- ja pääomatuloverotuksen uudistaminen, 333/13.11.2003 klo 13.20.

VN 22.6.2011. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. Valtioneuvoston kanslia 22.6.2011. Helsinki 2011.

VN U 22/2011. Valtioneuvoston kirjelmä Eduskunnalle ehdotuksesta neuvoston direktiiviksi yhteisestä yhdistetystä yhtiöveropohjasta (CCCTB). U 22/2011.

Valtiovarainministeriö

VM 10/1995. Kansainvälisen verotuksen uudistamistyöryhmän muistio. Työryhmämuistioita 10/1995. Helsinki 1995.

VM 36/1997. Verotuksen oikeusturvatyöryhmän muistio. Työryhmämuistioita 36/1997. Helsinki 1997.

VM 19.6.2001. Työryhmä pohtimaan tuloverotuksen kehittämistä. Tiedote 19.6.2001.

VM 12/2002. Kilpailukykyiseen verotukseen. Tuloverotuksen kehittämistyöryhmän muistio 12/2002. Helsinki 2002.

VM 23.5.2003. Valtiontalouden kehys vuosille 2004–2007. Perustelumuiotio. Valtiovarainministeriö 23.5.2003.

VM 65/2004. Yritys- ja pääomaverouudistus eduskunnalle. Kasvuyritysten verotusta kevennetään. Valtiovarainministeriön tiedote 65/2004, 19.5.2004.

VM 8.6.2004. Valtiovarainministeriön lausunto 8.6.2004 Eduskunnan Valtiovarainvaliokunnan verojaostolle, julkaisematon. EA: Valtiovarainvaliokunnan asiakirjavihko HE 92/2004 vp – VaVM 12/2004 vp.

VM 10.6.2004. Valtiovarainministeriön vero-osaston muistio 10.6.2004 Muutoksia HE 92/2004:ään, julkaisematon. EA: Valtiovarainvaliokunnan asiakirjavihko HE 92/2004 vp – VaVM 12/2004 vp.

VM 4/2006. Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus. Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005. Työryhmämuistioita 4/2006. Valtiovarainministeriön vero-osasto. Helsinki 2006.

VM 140/2008. Valtiovarainministeriön tiedote 140/2008 Hallitukselta täydentävä esitys yritysten sukupolvenvaihdosten perintö- ja lahjaverohuojennukseen.

VM 18.9.2008. Työryhmä selvittämään verotuksen kehittämistä. Tiedote 145/2008, 18.9.2008.

- VM 23.2.2009. Verotuksen kehittämistyöryhmä: Veroharmonisointi – yritysverotus ja arvonlisäverotus. Terhi Järvikareen muistio 23.2.2009. Valtiovarainministeriö. Saatavilla [www-muodossa: http://www.vm.fi/vm/fi/05_hankkeet/012_veroryhma/06_esitysaineisto/veroharmonisointi_Jarvikare_24022009_muistio.pdf](http://www.vm.fi/vm/fi/05_hankkeet/012_veroryhma/06_esitysaineisto/veroharmonisointi_Jarvikare_24022009_muistio.pdf). Tarkastettu 1.5.2011.
- VM 3.3.2009. Korkovähennysrajoitukset elinkeinotulon verotuksessa. Valtiovarainministeriö, Vero-osasto, Kansainvälisen verotuksen yksikkö, lainsäädäntöneuvos Marianne Malmgrén, Helsinki 3.4.2009. Saatavilla [www-muodossa: http://www.vm.fi/vm/.../korkovahennysrajoitukset_Malmgren_04112009_muistio.pdf](http://www.vm.fi/vm/.../korkovahennysrajoitukset_Malmgren_04112009_muistio.pdf). Tarkastettu 25.11.2011.
- VM 7.9.2009. Veroryhmän alustavia linjauksia. Martti Hetemäen esitys 7.9.2009. Valtiovarainministeriö. Saatavilla [www-muodossa: http://www.vm.fi/vm/fi/05_hankkeet/012_veroryhma/06_esitysaineisto/verotus-Hetemaki_070909_esitys.pdf](http://www.vm.fi/vm/fi/05_hankkeet/012_veroryhma/06_esitysaineisto/verotus-Hetemaki_070909_esitys.pdf). Tarkastettu 1.5.2011.
- VM 31/2009. Yleishyödyllisten yhteisöjen verotus. Toimenpide-ehdotuksia yleishyödyllisten yhteisöjen verotukseen liittyvien ongelmakohtien korjaamiseksi. Valtiovarainministeriön julkaisuja 31/2009. Helsinki 2009.
- VM 6a/2010. Suomen vakausohjelman tarkistus 2009. Valtiovarainministeriön julkaisuja 6a/2010. Helsinki 2010.
- VM 35/2010. Verotuksen kehittämistyöryhmän väliraportti. Valtiovarainministeriön julkaisuja 35/2010. Helsinki 2010.
- VM 51/2010. Verotuksen kehittämistyöryhmän loppuraportti. Valtiovarainministeriön julkaisuja 51/2010. Helsinki 2010.
- VM 1/2011. Verokatsaus 1/2011. Toukokuu 2011. Valtiovarainministeriön vero-osasto 27.05.2011. Helsinki 2011.
- VM 82/2011. Työn, vastuun ja oikeudenmukaisuuden budjetti. Tiedote 82/2011. Valtiovarainministeriö 18.08.2011.
- VM 22.8.2011. Valtiovarainministeriön ehdotus vuoden 2012 talousarvioksi. Osasto 11: Verot ja veronluonteiset tulot. Valtiovarainministeriö 22.8.2011.
- VM 158:00/2011. Asettamispäätös VM158:00/2011: Elinkeinoverotuksen asiantuntijatyöryhmä. Valtiovarainministeriö 20.12.2011.
- VM 86/2012. VM pyytää lausuntoja yhteisöjen sekä avoimien ja kommandiittiyhtiöiden korkovähennysoikeuden rajoittamisesta, 13.04.2012, Tiedote 86/2012 ja sen liitteenä oleva 12.4.2012 päivätty luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain, tuloverolain 58 §:n ja verotusmenettelystä annetun lain 65 §:n muuttamisesta. Valtiovarainministeriö 13.4.2012.

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan mietinnöt

- VaVM 12/2004 vp - HE 92/2004 vp. Hallituksen esitys yritys- ja pääomaverouudistukseksi.
- VaVM 41/2005 vp - HE 193/2005 vp. Hallituksen esitys laeiksi tuloverolain ja elinkeinotulon verottamisesta annetun lain muuttamisesta.
- VaVM 12/2008 vp - HE 74/2008 vp. Hallituksen esitys laiksi ulkomaisten väliyhteisöjen osakkaiden verotuksesta annetun lain muuttamisesta.
- VaVM 23/2008 vp - HE 176/2008 vp. Hallituksen esitys laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain sekä tuloverolain 45 §:n muuttamisesta.

Verohallinnon / Verohallituksen ohjeet, muut kannanotot ja julkaisut

- VeroH 1/1997. Yritysjärjestelyt. Tiedote, 1/1997.
- VeroH 6/1997. Yritysverotiedote. Omien osakkeiden hankkiminen verotuksessa. Tiedote, 6/1997, 4.9.1997.
- VeroH 22.3.2000. Luottamuksensuojasta verotusmenettelyssä. Ohje, Dnro 569/38/2000, 22.3.2000.

LÄHTEET

- VeroH 38.04.2. Verotiedote 2/2004, Julkaisu 38.04.2. Helsinki 2004.
- VeroH 8.10.2004. Yritys- ja pääomaverouudistuksesta aiheutuvat muutokset yhteisöjen vuoden 2004 verotukseen. Ohje, 535/545/2004, 8.10.2004.
- VeroH 2.11.2005. Yhteisön osakkeiden luovutusten verokohtelu. Ohje, 1292/345/2005, 2.11.2005.
- VeroH 13.3.2007. Oman asunnon myynti ennen 2 vuoden määräajan täyttymistä. Lausunto 391/32/2007, 13.3.2007.
- VeroH 19.4.2007. Verotusmenettelyn muutoksista. Ohje, Dnro 236/38/2007, 19.4.2007.
- VeroH 16.5.2007. Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen (EYT) ratkaisun vaikutus Suomen väliyhteisölain soveltamiseen. Ohje, Drno 696/37/2007, 16.5.2007.
- VeroH 12.11.2009. Verohallinnon vastaus 12.11.2009: Tietoluovutuspyyntö. Sähköpostikirjeenvaihto tekijän ja Verohallinnon (Verohallitus/Verotuskeskus/Yritysveroysikkö) välillä, julkaisematon.
- VeroH 43.10. Henkilöverotuksen käsikirja 2010. Verovuosi 2009. Verohallinnon julkaisu 43.10. Helsinki 2010.
- VeroH 44.11. Yhteisön verotus. Veroilmoituksen 6B täyttöohjeet. Verohallinnon julkaisu 44.11. Helsinki 2011.
- VeroH 284.10. Kansainvälisen verotuksen käsikirja 2010. Verovuosi 2009. Verohallinnon julkaisu 284.10. Helsinki 2010.
- VeroH 18.2.2010. Ulkomaisen yhteisön tuloverotus Suomessa. Verohallinnon ohje Dnro 129/37/2010, 18.2.2010.
- VeroH 26.8.2010. Verohallinnon työjärjestys. Verohallinnon päätös Dnro 776/09/2010, 26.8.2010.
- VeroH lomake 71A. Lomake 71A: Verovapaat luovutusvoitot ja verotuksessa vähennyskelvottomat luovutustappiot 2011 (EVL 6b 1–3 mom.). VEROH 3057 1.2011.
- VeroH lomake 71B. Lomake 71B: Veronalaiset luovutusvoitot ja verotuksessa vähennyskelpoiset luovutustappiot 2011. VEROH 3058 1.2011.
- VeroH täyttöohje lomake 71 A. Täyttöohje - Verovapaat luovutusvoitot ja verotuksessa vähennyskelvottomat luovutustappiot – EVL 6b § 1–3 mom. (3057). Saatavilla [www-muodossa: http://www.vero.fi](http://www.vero.fi). Sivu on viimeksi päivitetty 3.5.2011. Tarkastettu 2.11.2011.
- VeroH täyttöohje lomake 71 B. Täyttöohje - Veronalaiset luovutusvoitot ja verotuksessa vähennyskelpoiset luovutustappiot. Saatavilla [www-muodossa: http://www.vero.fi](http://www.vero.fi). Sivu on viimeksi päivitetty 7.3.2011. Tarkastettu 15.3.2012.
- VeroH 8.3.2011. Konserniverokeskus 8.3.2011: Verovuoden 2010 veroilmoituksen täyttäminen – ohje Konserniverokeskuksen asiakkaille.
- VeroH 30.5.2011. KHO 2010:15 ja KVL 21/2011 päätösten vaikutukset Euroopan talousalueella asuvan rajoitetusti verovelvollisen osinkotulon lähdeverotukseen - Ulkomaisia rahastoja koskevaa oikeuskäytäntöä, 404/37/2010, Verohallinto 30.5.2011.
- VeroH 31.10.2011. Verohallinnon tilasto 31.10.2011: Yhteisöasiakkaiden tuloverotus verovuonna 2010.
- VeroH 5.1.2012. Verohallinnon yhtenäistämishjeet vuodelta 2011 toimitettavaa verotusta varten. Dnro 654/32/2011. Verohallinto 5.1.2012.

Virallisaineisto (muut)

Hallituksen esitykset ja tiedotteet (Ruotsi)

- Reg. prop. 1994/95:52. Beskattningen vid gränsöverskridande omstruktureringar inom EG, m.m.
- Reg. prop. 1999/2000:2. Inkomstkattelagen.
- Reg. prop. 2000/01:22. Anpassningar på företagskatteområde till EG-fördraget, m.m.

- Reg. prop. 2001/02:140. Begränsning av rätten till avdrag för kapitalförluster i inkomstlaget näringsverksamhet på delägar rättigheter och på andelar i svenska och utländska handelsbolag m.m.
- Reg. prop. 2001/02:165. Skatteregler mot handel med skalbolag.
- Reg. prop. 2002/03:96. Skattefria kapitalvinst och utdelningar på näringsbetingade andelar.
- Reg. prop. 2003/04:10. Ändrade regler för CFC-beskattnings.
- Reg. prop. 2009/10:36. Skattefria kapitalvinst och utdelning på andelar inom handelsbolagssektorn.
- Rskr. 2001/02:77. Meddelande om kommande förslag om ändringar i rätten till avdrag i inkomstlaget näringsverksamhet för kapitalförluster på delägar rättigheter och på andelar i svenska handelsbolag, 6.12.2001.
- Rskr. 2008/09:224. Meddelande om kommande förslag om ändringar i rätten till avdrag i inkomstlaget näringsverksamhet för kapitalförluster på andelar i handelsbolag, 17.6.2009.

Komiteanmietinnöt ja virallisselvitykset (Ruotsi)

- SkU 2002/03:14. Skattefria kapitalvinst och utdelning på näringsbetingade andelar. Stockholm 2002.
- SkU 2003/04:06. Ändrade regler för CFC-beskattnings. Stockholm 2003.
- SOU 2001:11. Utdelningarna och kapitalvinster på företagsägda andelar. Stockholm 2001.
- SOU 2002:35. Förenklingsutredningens slutbetänkande: Ny handelsbolagsbeskattnings. Stockholm 2002.

SKV:n ohjeet, kannanotot ja julkaisut (Ruotsi)

- SKV 2007-02-09. Ställningstagande 2007-02-09 (dnr 131 97267-07/111).
- SKV 2007-09-18. Ställningstagande 2007-09-18 (dnr 131 650899-07/111).
- SKV 2008-06-23. Promemoria 2008-06-23: Förslag om begränsningar i avdragsrätten för ränta m.m. på vissa skulder. Bilaga till dnr 131-348803-08/113.
- SKV 24.11.2008. Handelsbolagen och kapitalvinstbeskattnings. Dnr 131 440306-08/113, Fi2008/7059, 24.11.2008.
- SKV 2009a. Handledning för beskattnings av inkomst vid 2009 års taxering, Del 3.
- SKV 2009b. Handledning för internationell beskattnings 2009. SKV 352 utgåva 13.
- SKV 2009-02-16. Promemoria 2009-02-16: Begreppet marknadsnoterad i inkomstskattelagen. Bilaga till dnr 131 215828-09/113.
- SKV 2011a. Skatteregler för aktie- och handelsbolag. Taxeringsår 2011. SKV 294 utgåva 9.
- SKV 2011b. Handledning för beskattnings av inkomst vid 2011 års taxering. Del 3. SKV 336 utgåva 10.

Hallituksen esitykset (Norja)

- Ot. prp. no. 1 (2004–2005), Skatte- og avgiftsopplegget 2005 – lovendringer. Finansdepartementet, Oslo 2004.
- Ot. prp. no. 1 (2005–2006), Skatte- og avgiftsopplegget 2006 – lovendringer. Finansdepartementet, Oslo 2005.
- Ot. prp. no. 1 (2008–2009), Skatte- og avgiftsopplegget 2009 – lovendringer. Finansdepartementet, Oslo 2008.

Euroopan unionin komissio

- COM(97) 495 final. Communication from the Commission to the Council. Towards tax co-ordination in the European Union. A package to tackle harmful tax competition. Brussels 1.10.1997. (Komissio 1997)

- COM(2001) 260 final. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee. Tax policy in the European Union – Priorities for the years ahead. Brussels 23.5.2001. (Komissio 2001c)
- COM(2001) 582 final. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee. Towards an Internal Market without tax obstacles. A strategy for providing companies with a consolidated corporate tax base for their EU-wide activities. Brussels 23.10.2001. (Komissio 2001a)
- COM(2003) 613 final. 2003/0239 (CNS). Proposal for a Council Directive amending Directive 90/434/EEC of 23 July 1990 on the common system of taxation applicable to mergers, divisions, transfers of assets and exchanges of shares concerning companies of different Member States. Brussels 17.10.2003. (Komissio 2003a)
- COM(2003)726 final. Communication from the commission to the council, the European parliament and the European economic and social committee. An Internal Market without company tax obstacles achievements, ongoing initiatives and remaining challenges. Brussels 24.11.2003. (Komissio 2003b)
- COM(2004) 297 final. Communication from the commission to the council, the European parliament and the European economic and social committee on the work of the EU Joint Transfer Pricing Forum in the field of business taxation from October 2002 to December 2003 and on a proposal for a Code of Conduct for the effective implementation of the Arbitration Convention (90/436/EEC of 23 July 1990). Brussels 23.04.2004. (Komissio 2004b)
- COM(2006) 157 final. Communication from the commission to the council, the European parliament and the European economic and social committee. Implementing the Community Lisbon Programme: Progress to date and next steps towards a Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB). Brussels 5.4.2006. (Komissio 2006a)
- COM(2006) 760 final. 2006/0253 (CNS). Proposal for a council directive concerning indirect taxes on the raising of capital (Recast version) (presented by the Commission). Brussels 4.12.2006. (Komissio 2006b)
- COM(2007) 785 final. Communication from the commission to the council, the European parliament and the European economic and social committee. The application of anti-abuse measures in the area of direct taxation – within the EU and in relation to third countries. Brussels 10.12.2007. (Komissio 2007)
- Commission Notice on the application of the State aid rules to measures relating to direct business taxation (98/C 384/03). OJ C 384, 10.12.1998, p. 3–9. (Komissio 1998)
- Commission: Report on the implementation of the Commission notice on the application of the state aid rules relating to direct business taxation C(2004)434. Brussels, 09.02.2004. (Komissio 2004a)
- European Commission: Staff working paper. The internal market: factual examples of double non-taxation cases. Consultation document. Brussels, TAXUD D 1 D(2012). (Komissio 2012)
- The Primarolo Report 1999. Report from the Code of Conduct Group (Business Taxation) to the ECOFIN Council. Brussels 29.11.1999.
- Proposal for a Council Directive on a Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB), {SEC(2011) 315}, {SEC(2011) 316}, Brussels, COM(2011) 121/4, 2011/0058 (CNS). (Komissio 2011)
- Report of the Committee of Independent Experts on Company Taxation, Commission of the European Communities. Brussels March 1992. (The Ruding Report 1992)
- SEC(2001) 1681. Company Taxation in the International Market. Commission of the European Communities. Commission Staff Working Paper. {COM(2001)582 final}. Brussels 23.10.2001. (Komissio 2001b)
- SEC(2004)1128/2. Commission staff working paper European Tax Survey. Brussels 10.9.2004. (Komissio 2004c)

Muut kotimaiset ja ulkomaiset virallislähteet/-julkaisut sekä kansainvälisten järjestöjen julkaisut

- Alankomaiden valtiovarainministeriön muistio ”Werken aan winst, naar een laag tarief en een brede grondslag”, 29.4.2005, Kamerstukken II 2004/05, 30,107, No. 2. (White paper 4/2005)
- Bundesministerium der Finanzen, Oberste Finanzbehörden der Länder, 28.4.2003, IV A 2 – S 2750a – 7/03, Anwendung des § 8b KStG 2002 und Auswirkungen auf die Gewerbesteuer. Bundessteuerblatt Teil I, 2003, Saksa. (Bundesministerium der Finanzen 28.4.2003)
- Direkte Bundessteuer, Steuerperiode 1998, Bern, 9. Juli 1998, Kreisschreiben Nr. 9, An die kantonalen Verwaltungen für die direkte Bundessteuer: Auswirkungen des Bundesgesetzes über die Reform der Unternehmensbesteuerung 1997 auf die Steuerermässigung auf Beteiligungserträgen von Kapitalgesellschaften und Genossenschaften, Sveitsi. (Eidgenössische Steuerverwaltung 9/9.7.1998)
- DOC 53, 2081/001, Chambre des représentants de Belgique, 24 février 2012, Projet de loi-programme (I), Belgia. (Chambre des représentants de Belgique 24.2.2012)
- Economic Survey of Finland 2008. Saatavilla [www-muodossa: http://www.oecd.org/dataoecd/45/57/40673434.pdf](http://www.oecd.org/dataoecd/45/57/40673434.pdf). Tarkastettu 2.2.2011. (OECD 2008)
- Federal Public Service. FINANCE. Tax Survey. No. 23, 2011. Research and Information Department. Saatavilla [www-muodossa: http://docufin.fgov.be/intersalgen/thema/publicaties/memento/pdf/TS2011_V01entire.pdf](http://docufin.fgov.be/intersalgen/thema/publicaties/memento/pdf/TS2011_V01entire.pdf). Tarkastettu 15.5.2011. (Tax Survey Belgium 2011)
- Franco-German green paper on convergence in business taxation, 08 February 2012. Saatavilla [www-muodossa: http://www.bundesfinanzministerium.de/nn_103466/EN/Topics/Europe/Articles/20120208-Franco-German-green-paper.html?__nnn=true](http://www.bundesfinanzministerium.de/nn_103466/EN/Topics/Europe/Articles/20120208-Franco-German-green-paper.html?__nnn=true). Tarkastettu 12.3.2012. (Franco-German green paper 8.2.2012)
- Grand Duchy of Luxembourg Tax Administration: Unofficial summary of direct taxes levied. Situation on 1st January 2011. Saatavilla [www-muodossa: http://www.impotsdirects.public.lu](http://www.impotsdirects.public.lu). Tarkastettu 1.8.2011. (Grand Duchy of Luxembourg Tax Administration 1.1.2011)
- Group Taxation, 58th Congress of the International Fiscal Association. Cahier de droit fiscal international, studies on international taxation, volume 89b – Group Taxation. Amesfoort 2004. (IFA 2004)
- Harmful Tax Competition. An Emerging Global Issue. Paris 1998. Saatavilla [www-muodossa: http://www.oecd.org/dataoecd/33/0/1904176.pdf](http://www.oecd.org/dataoecd/33/0/1904176.pdf). Tarkastettu 2.1.2011. (OECD 1998)
- IMF Balance of Payments Manual, fifth edition. Washington 1993. (IMF 1993)
- Kirjanpitolautakunnan lausunto 1054/28.8.1989. (KILA 1989/1054)
- OECD 2010 Report on the Attribution of Profits to Permanent Establishment. 22 July 2010. Paris 2010. (OECD 2010d)
- OECD ATP Steering Group-FTA Joint Project On Losses – Phase II Report: Corporate loss utilisation through aggressive tax planning. CTPA/CFA(2011)45/REV1, 19-Jul-2011. Paris 2011. (OECD 2011)
- OECD Tax Policy Studies No. 14. Taxation of Capital Gains of Individuals. Policy Considerations and Approaches. Paris 2006. (OECD 2006a)
- OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations. Paris 2010. (OECD 2010c)
- OECD's Economic Survey of Finland 2010. Paris 2010. (OECD 2010a)
- OECD's Model Tax Convention on Income and on Capital. Condensed version. 22 July 2010. Paris 2010. (OECD 2010b)
- Rahoitustarkastuksen tulkinta pääomasijoitustoiminnan yhteydessä harjoitetun neuvontatoiminnan luvanvaraisuudesta, 1/2008, 24.1.2008, Dnro 1/125/2008. (RATA 1/2008)
- The OECD's project on harmful tax practices: 2006 update on progress in member countries. Saatavilla [www-muodossa: http://www.oecd.org/dataoecd/1/17/37446434.pdf](http://www.oecd.org/dataoecd/1/17/37446434.pdf). Tarkastettu 1.2.2011. (OECD 2006b)

LÄHTEET

- World Economic Forum: The Global Competitiveness Report 2008–2009. Saatavilla [www-muodossa: http://www.weforum.org/reports](http://www.weforum.org/reports). Tarkastettu 15.5.2011. (World Economic Forum 2008–2009)
- World Economic Forum: The Global Competitiveness Report 2009–2010. Saatavilla [www-muodossa: http://www.weforum.org/reports](http://www.weforum.org/reports). Tarkastettu 15.5.2011. (World Economic Forum 2009–2010)
- World Economic Forum: The Global Competitiveness Report 2010–2011. Saatavilla [www-muodossa: http://www.weforum.org/reports](http://www.weforum.org/reports). Tarkastettu 15.5.2011. (World Economic Forum 2010–2011)
- World Economic Forum: The Global Competitiveness Report 2011–2012. Saatavilla [www-muodossa: http://reports.weforum.org/global-competitiveness-2011-2012/](http://reports.weforum.org/global-competitiveness-2011-2012/). Tarkastettu 8.9.2011. (World Economic Forum 2011–2012)

Lyhenneluettelo

A	asetus
AB	aktiebolag, Ruotsi
ABL (SE)	aktiebolagslag, 2005:551, Ruotsi
ABL (DK)	Lovbekendtgørelse 2011-06-20 nr. 796 om den skattemæssige behandling af gevinst og tab ved afståelse af aktier m.v. (Aktieavancebeskatningsloven), Tanska
ACE	Allowance for Corporate Equity
AG	Aktiengesellschaft, Saksa
AKYL	L avoimista yhtiöistä ja kommandiittiyhtiöistä, 29.4.1988/389
art.	artikla
ArvL	L varojen arvostamisesta verotuksessa, 22.12.2005/1142
AS	aksjeselskap, Norja
AsOYL	asunto-osakeyhtiölaki, 17.5.1991/809
av.	alaviite
AvainhenkilöL	ulkomailta tulevan palkansaajan lähdeverosta annettu laki, 1551/1995
BES-saaret	Bonaire, Sint Eustatius en Saba
BFH	Bundesfinanzhof, Saksa
BV	Besloten Vennootschap met beperkte aansprakelijkheid, Alankomaat
CCCTB	Common Consolidated Corporate Tax Base, yhteinen konsolidoitu veropohja
CFC	Controlled foreign company (engl.), väliyhteisö (suom.)
CV	Corporate venturing
CVC	Corporate venture capital
Corp.	Corporation
DL	Defensor Legis
Dnr	diaarinumero
EA	Eduskunnan arkisto
EETVL	tulo- ja varallisuusverolaki, 31.12.1974/1043, kumottu
EFTA	Euroopan vapaakauppajärjestö
EG	Europeiska gemenskapen
EHF	Einkahlutafelag, Islanti
ei lainvoim.	ei lainvoimainen
engl.	englanniksi
EPL	ennakkoperintälaki, 20.12.1996/1118
ETA	Euroopan talousalue
ETH	European Tax Handbook
ETVL	tulo- ja varallisuusverolaki, 29.12.1988/1240
EU / EY	Euroopan unioni, Euroopan yhteisö(t)
EUT	Euroopan unionin tuomioistuim
EVL	L elinkeinotulon verottamisesta, 24.6.1968/360
EYT	Euroopan yhteisöjen tuomioistuim
EYVL	Euroopan yhteisöjen virallinen lehti
FDI	Foreign direct investment
FVCA	Suomen pääomasijoitusyhdistys
fifo	first in first out

GmbH	Gesellschaft mit beschränkter Haftung, Saksa, Itävalta
HAO	hallinto-oikeus
HE	hallituksen esitys
HF	hlutafelag, Islanti
HL	hallintolaki, 6.6.2003/434
IAS / IFRS	International Accounting Standard(s) / International Financial Reporting Standard(s)
IBFD	International Bureau of Fiscal Documentation
ICC	International Chamber of Commerce
IFA	International Fiscal Association
IL	inkomstskattelag, 1999:1229, Ruotsi
IMF	The International Monetary Fund
IR	Inland Revenue, Iso-Britannia
IStR	Internationales Steuerrecht
JAU	justerad anskaffningsutgift, Ruotsi
JFT	Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland
k.	kohta, kohdat
kap.	kapitel
KHO/HFD	Korkein hallinto-oikeus / Högsta förvaltningsdomstolen
KILA	kirjanpitolautakunta
KGL	kursgevinstloven, Tanska
ko.	kyseessä oleva
KM	komiteanmietintö
KonsAvL	L konserniavustuksesta verotuksessa, 21.11.1986/825
KorkoRajL	L velkojen korkojen vähennysoikeuden rajoittamisesta verotuksessa, 20.12.1974/953, kumottu
KPA	kirjanpitoasetus, 30.12.1997/1339 (ja 30.12.1992/1575)
KPL	kirjanpitolaki, 30.12.1997/1336 (ja 10.8.1973/655)
KStG	Körperschaftsteuergesetz, 15.10.2002, Itävalta
KTM	kauppa- ja teollisuusministeriö
KVL	keskusverolautakunta
KWG	Kreditwesengesetz, Saksa
Ky	kommandiittiyhtiö
L	laki
Lainvoim.	lainvoimainen
LIFO	last in, first out
LIR	loi modifiée du 4 décembre 1967 concernant l'impôt sur le revenu, Luxemburg
LL	ligningsloven, Tanska
LLC	Limited liability company, Amerikan yhdysvallat
LM	Lakimies-aikakauskirja
LO	lääninoikeus
Ltd.	limited
LähdVL	L rajoitetusti verovelvollisen tulon verottamisesta, 11.8.1978/627
MBO	management buy out
MNE	multinational enterprise
mom.	momentti
mtk.	mainitun teoksen kohdassa
mts.	mainitun teoksen sivulla

MVL	maatilatalouden tuloverolaki, 15.12.1967/543
not.	notis
NV	Naamloze vennootschap, Alankomaat / Curaçao, St Maarten ja BES-saaret (entiset Alankomaiden Antillit)
OAO	Открытое акционерное общество / tavanomainen osakeyhtiömuoto, Venäjä
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
Oikeus	Oikeus-aikakauskirja (kirjallisuusluettelossa ilmoitettu lehden järjestysnumero ja ilmestymisvuosi)
OKL	osuuskuntalaki, 28.12.2001/1488
OM	oikeusministeriö
UmwStG	Umwandlungssteuergesetz, Saksa
OOO	Общество с ограниченной ответственностью / rajoitetun vastuun yhtiö, Venäjä
Ot.prp.	odelstingsproposisjon, Norja
Oy/Oyj	osakeyhtiö / julkinen osakeyhtiö
OYL	osakeyhtiölaki, 1.9.2006/624
PerL	Suomen perustuslaki, 11.6.1999/731
PerVL	perintö- ja lahjaverolaki, 12.7.1940/378
PEX	Participation exemption -järjestelmä, Italia
RATA	Rahoitustarkastus
ref.	referens
Reg. prop.	regerings proposition, Ruotsi
RegR	Regeringsrätten, Ruotsi
RSV	Riksskatteverket, Ruotsi
RÅ	Regeringsrättens årsbok, Ruotsi
S.A.	Société Anonyme, Luxemburg
SC	Société en commanditen, Ranska
SCA	Société en commandite par actions, Marokko
SCE	eurooppaosuuskunta
SE	Societas Europaea (eurooppayhtiö)
SEL	selskabsskatteloven, Tanska
SEPCAV	Société d'Epargne-Pension a capital variable, Luxemburg
SEUT	Sopimus Euroopan unionin toiminnasta
SFS	Svensk författningssamling, Ruotsi
SICAV	Société d'investissement á capital variable, Luxemburg ja Ranska
SIF	Specialized investment fund, Luxemburg
SIL	lagen om statlig inkomstskatt, 1947:576, Ruotsi, kumottu
SkU	skatteutskottet, Ruotsi
SL	skatteloven, Norja
SKV	Skatteverket, Ruotsi
SN	Skattenytt
SopS	sopimussarja
SOPARFI	Société de participations financières, Luxemburg
SOU	Statens offentliga utredningar, Ruotsi
SpA	Società per azioni, Italia
SRN	skatterättsnämnden, Ruotsi
St.	stycket
Suom.	suomeksi

LYHENTEET

SVOP	sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto
SVP	Keskuskauppakamarin vuosittain järjestämä Suuri Veropäivä
SvSkT	Svensk Skattetidning
T	taltio
Tax Bulletin	PricewaterhouseCoopers Oy:n Tax Bulletin -verkkolehdistijulkaisu
Taxview	KPMG Oy Ab:n veropalveluiden tiedotuslehti Taxview
TCA	Taxes Consolidation Act 1997, Chapter 8A, Section 172, Irlanti
TOL	L tulo- ja omaisuusverosta, 19.11.1943/888, kumottu
TOV	Tovarystvo z obmezhenoiu vidpovidal'nistiu / rajoitetun vastuun yhtiö, Ukraina
TPP	Tehokkaan Tuotannon Tutkimussäätiön järjestämä Tilinpäätäjän päivä
T-R	Tilintarkastus – Revision -lehti
TS	Tilisanomat, yritystalouden ja laskennan ammattilehti, Suomen taloushallinto-liitto
TT	Teollisuus ja Työnantajat
TUIR	Testo Unico delle Imposte sui redditi, 22.12.1986/917, Italia
TVL	tuloverolaki, 30.12.1992/1535
TVP	Kirjanpito toimistojen Liitto r.y.:n vuosittain järjestämät tili- ja veropäivät
UNCTAD	Yhdistyneiden kansakuntien kauppa- ja kehitysjärjestö
VATT	Valtion taloudellinen tutkimuskeskus
VaVK	valtiovarainvaliokunta
VaVM	Valtiovarainvaliokunnan mietintö
VerL	verotuslaki, 12.12.1958/482, kumottu
VeroH	Verohallitus / Verohallinto
Verotus	aikakausjulkaisu Verotus
VM	valtiovarainministeriö
VMa	Valtiovarainministeriön asetus
VML	L verotusmenettelystä, 18.12.1995/1558
VN	valtionneuvosto
VOP	Verovirkailijan Liitto r.y.:n ja Aikakausjulkaisu Verotuksen vuosittain järjestämät vero-opintopäivät
VOVA	Veronsaajien oikeudenvalvontayksikkö
VOYL	osakeyhtiölaki, 29.9.1978/734, kumottu
VSVL	varainsiirtoverolaki, 29.11.1996/931
VYL	L ulkomaisten väliyhteisöjen osakkaiden verotuksesta, 16.12.1994/1217
WIB	Belgisch Wetboek van Inkomstbelastingen, 10.4.1992, Belgia
YHL	L yhteisöveron hyvityksestä, 29.12.1988/1232, kumottu
YVP	Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan järjestämä Yliopiston veropäivä
ZDDPO	Zakon O Davku Od Dobicka Pravnika Oseb, ZDDPO-2 (Uradni list RS [Slovenian tasavallan virallinen lehti], Numero 117/06, 16.11.2006), Slovenia
ZDP	Zákon o dani z príjmov 595/2003, 4.12.2003, Slovakia
ÅRL	årsredovisningslagen, 1995:1554, Ruotsi
öKStG	Körperschaftsteuergesetz, Itävalta

JOHDANTO

1 Tutkimuksen kohde

”Luovutusvoittojen verovapaus mahdollistaisi yritysten omistusrakenteiden joustavat muutokset. Ennen kaikkea muutos on kuitenkin välttämätön kansainvälisen verokilpailun vuoksi.”

Valtiovarainministeriö 19.5.2004

”Tulolähdejaosta tulisi päästä kokonaan irti eikä elvyttää sitä –”.

Pauli K. Mattila 28.9.2005

”Ilmeistä on, että tulevana vuosina kissa joudutaan tulolähdejaon ja omaisuuslajijaon arvioinnin yhteydessä nostamaan aikaisempaa useammin pöydälle –”.

Kari S. Tikka 24.10.2005

”Viimeaikaisen verotuskäytännön perusteella omistajayrittäjän tilanteessa käyttöomaisuusosakkeiden myyminen ei välttämättä ole verosuunnittelumielessä paras eikä ainakaan riskittömin vaihtoehto.”

KPMG 19.2.2010

”Elinkeinoverotukseen sisältyy useita verotukia. Näistä merkittävimpiä ovat –, sekä käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittojen verovapaus, noin 500 milj. euroa.”

Valtiovarainministeriön vuoden 2012 talousarvioehdotus 22.8.2011

”– esimerkkinä voidaan mainita vaikkapa tulkinnallisuus verovapaista käyttöomaisuusosakeluovutuksista sekä pääomasijoittajastatuksesta. Näistä on riideltä vuoden 2004 lakimuutoksesta lähtien ja juttuja lienee kymmenittäin korkeimmassa hallinto-oikeudessaakin. Euromäärät ovat suuria ja Koven kädenjäljestäkin iso osa liittyy näihin tulkinnallisiin kysymyksiin.”

Ossi Haapaniemi 5.1.2012

Valtiovarainministeriö asetti 20.12.2011 elinkeinoverotuksen asiantuntijatyöryhmän. Työryhmän tehtävänä on tehdä selvitys elinkeinoverotuksen uudistamisesta. Verotuksen uudistaminen on asettamispäätöksessä liitetty kilpailukyvyn ja veropohjan turvaamiseen. Työryhmän tulee käsitellä selvityksessään myös konserniverotuksen uudistamista ja tulolähdejaon poistamisen mahdollisuutta. Työryhmän toimikausi on 1.1.2012–31.3.2013.¹

Elinkeinoverotuksen kehittämisessä on syytä hyödyntää käytännön verotuksesta saatuja kokemuksia – onhan verotus käytännön taloudenpitoon sidottu aihekokonaisuus. Lainsäätäjä tarvitsee tällöin sekä oikeuskäytännön että lainopin

¹ VM158:00/2011 s. 1.

esille tuomaa informaatiota toteutuneen lainsäädännön vaikutuksista ja toimivuudesta.

Tämä tutkimusaihe liittyy olennaisesti elinkeinoverotuksen asiantuntijatyöryhmän asettamispäätöksen mukaisten tehtävien alaan. Tutkimus käsittelee osakeyhtiön verovapaita osakeluovutuksia, millä on vahva liitântä myös työryhmän käsittelemiin tulolähdejaotteluun ja konsernien verotuskysymyksiin. Tutkimus keskittyy pääasiallisesti elinkeinotulon verottamisesta annetun lain (EVL) 6 §:n 1 momentin 1 kohdan sekä saman lain 6 b §:n tutkimiseen. Näkökulmana on erityisesti suorasijoitusosakkeiden myynnin tuloverokohtelu eli luovutushinnan tuloverotus tilanteessa, jossa emoyhtiö myy sellaisen yhtiön osakekannan, josta se omistaa ennen myyntiä vähintään 10 prosenttia. Suorien sijoitusten perusominaisuutena pidetään tiettyä määäämisvaltaa yrityksessä. Suorasijoitus ymmärretään yleensä sijoitukseksi, joka tuottaa vähintään 10 prosentin osuuden yrityksestä tai sen äänivallasta. Kansainvälinen suorasijoitus (FDI, foreign direct investment) on vähintään tämän suuruinen osuus ulkomaisen yhtiön pääomasta. Tämä prosentuaalinen osuus on samalla esimerkiksi EU-oikeudessa ja verosopimusoiikeudessa sovellettu suorasijoituksen ja portfoliosijoituksen välinen ero.² Tutkimuksessa otetaan esille myös vieraan pääoman erien vähennyskeltvottomuus (EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla) suorasijoitustilanteessa ja etuyhteyden sisällä.

Tutkimuksen aihe liittyy yrityksen myyntiin – yrityskauppaan. Yrityskauppa suppeassa merkityksessä tarkoittaa yrityksen myyntiä rahaa vastaan. Yrityskauppa voidaan toteuttaa liiketoimintakauppana, jossa myynnin kohteena on koko liiketoiminta tai ainakin yksi liiketoimintakokonaisuus, tai omistusosuuskauppana, jolloin osakeyhtiön osakkeet myydään. Osakekaupassa subjekteja ovat myyjä ja ostaja. Yhtiön omistama suorasijoitusosakekanta on osakekaupan tyyppillinen objekti. Omistettavan tytär- tai osakkuusyhtiön myyminen voi liittyä sekä toiminnasta luopumiseen että yritys rakenteen uudelleenjärjestelyyn; vaikka osakekannan myyminen merkitsee tavallisesti yritystoiminnasta luopumista, on toisaalta mahdollista, että ostajana on toinen samassa etuyhteyspiirissä oleva yhtiö, jolloin järjestely liittyy yrityksen rakennekysymyksiin.³

Yrityskaupan eri osapuolten intressit poikkeavat toisistaan. Ostajalle yrityskauppa tarkoittaa tavanomaisesti toiminnan laajentamista. Myyjälle kyse on usein suorasijoituksesta luopumisesta. Osapuolten näkökulma voi olla myös

² Ks. EU-oikeudesta esim. C-436/08 (Haribo) ja C-437/08 (Salinen) k. 47. Ks. tästä myös de Mooij – Ederveen 2001 s. 10. Suorasijoitus- ja portfoliosijoituksia koskevasta rajauksesta ks. tarkemmin esim. Kukkonen 2007a s. 167. Ks. omistusoikeuden suuruuden verosopimusoiikeudellisesta näkökulmasta Vapaavuori 1991 s. 17. Ks. tästä myös Juusela 2004 s. 186–187. Vrt. Penttilä 2006a s. 585, jonka mukaan suorien sijoitusten ja portfoliosijoitusten erottelu on ongelmallista, koska ero ei ole selvä vaan lähinnä määritelmällinen. Ks. suorasijoitusten ja portfoliosijoitusten määritelmistä myös KM 1985:49 s. 5–6.

³ Ks. laajemmin yrityskauppojen toteutusmuodoista Kukkonen – Walden 2009 s. 347.

etuyhteystilanteesta johtuen yhteneväinen. Tilanne voi olla esimerkiksi se, että osakekauppa liittyy etuyhteyspiirin sisäiseen yritysrakenteen uudelleenjärjestelyyn, jolloin järjestelyn osapuolten päätöksenteko tapahtuu saman intressin ja päätöksentekoprosessin perusteella.

Tutkimuksen kohteena on osakekaupan verokohtelu ja erityisesti myyjäyhtiön luovutusvoittoverotus, jonka yhteydessä tulee sovellettavaksi joko EVL tai tuloverolaki (TVL). Tutkimus käsittelee suorasijoitusosakkeiden luovutushintojen tuloverokohtelua, EVL:n systematiikkaa ja tavoitteita, hyvän verojärjestelmän ominaisuuksia sekä yritysraenteessa olevien hallinnointiyhtiöiden verotuskysymyksiä erityisesti osakkuusvapautuksen näkökulmasta. Vero-oikeuden systematiikassa liikutaan tällöin verolajikohtaisesti tuloverotuksen alueella. Tutkimuksessa paneudutaan tulolähteistä elinkeinotulolähteeseen ja verolajikohtaisesta näkökulmasta katsottuna EVL:n säännöksiin.

Tutkimus kuuluu aineelliseen vero-oikeuteen, jossa on kyse niistä lainsäädännön normeista, jotka koskevat verovelvollisuutta, veron kohteen määrittämistä ja veron laskemista.⁴ Verovelvolliskohtaisesti tarkastellen tutkimus koskee pääasiallisesti osakeyhtiöverotusta, ja sen sisällä kysymyksiä, jotka liittyvät osakkuusvapautuksen soveltamiseen.

Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapaus oli vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen suurimpia yksittäisiä muutoksia. Verouudistus vahvisti toteamaa, että verotuksessa pysyvää on vain sen muutos⁵. Toteutettua verovapautta on myös luonnehdittu virstanpylvääksi suomalaisessa verolainsäädännössä⁶. Tämä johtunee siitä, että muutos oli aikanaan merkittävä poikkeus silloin vallalla olleeseen veropohjan määritelmään. Muutoksella oli myös vahva liitanta muiden valtioiden vastaaviin järjestelmiin. Osakkuusvapaus on yritysjärjestelyjen lisäksi toinen poikkeus tavanomaisesta luovutusvoittojen kohtelusta osakeyhtiöverotuksessa⁷.

Tutkimuksen kohteena on useaksi eri yhtiöksi järjestyneen yrityksen tuloverotus sekä muodollisesti erillisperiaatteen näkökulmasta että etuyhteys huomioiden. Erityisesti syvennytään yrityksen sisällä toteutettavien ja yrityksen ulkopuolisille tahoille suuntautuvien tytäryhtiöiden osakekantojen luovutusten verokohteluun. Tutkimuksessa selvitetään myös, miten suorasijoitusosakkeiden luovutuksia kohdellaan tietyissä Euroopan valtioissa. Näkökulma on tällöin veropoliittinen⁸ ja oikeusvertaileva. Tutkimuksessa tarkastellaan lisäksi rajat ylit-

⁴ Ks. laajemmin vero-oikeudesta osana oikeusjärjestyksen systematiikkaa Myrsky – Ossa 2008 s. 16–17.

⁵ Verotuksesta muutosten oikeudenalana ks. Tikka 1998b. Ks. myös Wikström 1986 s. 214 sekä Myrsky 2009b s. 756.

⁶ Tikka 2004b s. 24.

⁷ Ks. Kukkonen – Walden 2009 s. 347.

⁸ Tutkimuksessa käytetään sekä veropolitiikka- että oikeuspolitiikka-termejä samassa merkityksessä. Veropolitiikka on tällöin verotusta koskevaa oikeuspolitiikkaa. On kuitenkin huomatt-

tävässä yritysraenteessa tapahtuvia osakeluovutuksia muun muassa verosuunnittelunäkökulmasta⁹.

Tutkimuksen tavoitteet ja näkökulmat kytkeytyvät toisiinsa. Tästä syystä esimerkiksi veropoliittisia kannanottoja ja oikeusvertailevia näkökohtia sisältyy myös erilaisiin yksittäisiin säännöksiä kuvaaviin jaksoihin. Näin on menetelty myös verosuunnittelua ja veronkiertosäännösten soveltamista koskevien havaintojen osalta. Toisaalta veropoliittinen näkökulma on korostunut juuri yleisessä osassa, jossa käsitellään yleisesti ja teoreettisesti osakeluovutusten verovapausmallia, jonka myös Suomi omaksui vuonna 2004.

Yhtiösektorin sisäisiä osinkojen ja luovutusvoittojen verovapausäännöksiä voidaan kutsua yleisesti osakkuusvapautussäännöksiksi. Osakkuusvapautuksella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kuitenkin pääasiallisesti luovutusvoittojen verovapautta.

Tutkimusaiheen kannalta erityisen tärkeitä näkökulmia ovat tulolähteisiin ja omaisuuslajijaotteluun liittyvät kysymykset. Tutkimuksessa ei ole tarkoitus käsitellä näitä aihealueita tyhjentävästi vaan ainoastaan siinä laajuudessa kuin ne liittyvät itse tutkimusaiheeseen eli osakeyhtiön verovapaisiin osakeluovutuksiin. Tutkimus ei pyrikään kehittämisenäkökulmasta vastaamaan siihen, mikä näiden instituutioiden tulevaisuus on tai miten niitä pitäisi yleisesti säädellä, vaan näkökulmana on ainoastaan näiden suhde suorasijoitusosakkeiden luovutusten verotukselliseen kohteluun.

Yritysrakennekysymysten ratkaisu on osa yrityksen taloushallinnon päätöksentekoa. Liiketoimintaa harjoitetaan erilaisissa oikeudellisissa rakenteissa. Tarve jakaa toimintaa erilaisia toimintoja harjoittaviin yksiköihin kasvaa, kun liiketoiminta laajenee¹⁰. Yritysrakenteen halutaan palvelevan harjoitettua liiketoimintaa mahdollisimman hyvin. Jos toimintaa päätetään harjoittaa juridisesti erillisissä yksiköissä eli moniportaisen yritysraenteen avulla, muodostuu konserni. Konsernilla on sekä taloudellinen että oikeudellinen ulottuvuus¹¹. Konserni muodostuu yksinkertaisimmassa muodossaan emoyhtiön ja tytäryhtiön kahden oikeudellisen henkilön yhdistelmästä, jolloin emoyhtiö hallinnoi tytäryhtiötä, joka harjoittaa liiketoimintaa¹². Tytäryhtiön omistusrakennetta valittaessa yrityksellä on kaksi pääasiallista toimintavaihtoehtoa: omistaminen suoraan tai omistaminen hallinnointiyhtiön kautta¹³. Myös omistaminen toisen liiketoimintaa harjoittavan tytäryhtiön kautta on mahdollista.

tava, että veropoliittikkaan liittyy vahvasti myös kansantaloudellinen puoli, joka ei välttämättä ole katsottavissa osaksi oikeuspolitiikkaa.

⁹ Ks. kansainvälisen konsernin verosuunnittelun yleisistä lähtökohdista Äimä 2009 s. 158–159.

¹⁰ Ks. Kajas 2005 s. 35.

¹¹ Ks. Koski 1977 s. 21.

¹² Ks. Kukkonen 2007a s. 39–40.

¹³ Hallinnointiyhtiötä voidaan kutsua myös holdingyhtiöksi. Se on yleisen määritelmän mu-

Suorasijoituksen kokonaisvaltainen huomioiminen ja sen erityispiirteiden tulkittavaikutus ratkaisutoiminnassa ja lainsäädäntötyössä kiteytyvät tässä tutkimuksessa suorasijoitusajatteluksi nimettyyn ajattelutapaan. Se on tutkimuksen keskeisiä teemoja. Sillä kuvataan suorasijoituksen olemassaoloon liittyvää ajattelutapaa, joka heijastuu esimerkiksi siihen, miten verolainsäädäntöä tulisi kehittää, jotta sijoituksen perusteella syntyvä omistussuhde tulisi huomioiduksi mahdollisimman hyvin. Se ei ole ainoastaan verotuksen kehittämiseen liittyvä ajattelutapa vaan myös osa jo voimassa olevaa verolainsäädäntöä. Se on heijastunut osakkuusvapautuksen perusteluihin, mutta myös säännösten yksityiskoh- taiseen lakitekhniseen toteutukseen.

Tämän tutkimuksen keskeinen sanoma on, että suorasijoitusajattelu on otettu ja se tulee jatkossakin ottaa huomioon verolainsäädäntöä kehitettäessä. Tällöin se liittyy erityisesti hyvän verojärjestelmän vaatimuksiin, vaikkakaan sitä ei välttämättä ole syytä nimetä itsenäiseksi ominaisuudeksi. Se näyttäytyy erityi- sesti neutraalisuuden ja symmetrian vaatimuksissa. Lähtökohtana voitaisiin pi- tää myös suorasijoitusajattelun mukaista hyvää verojärjestelmää, jolloin ajatte- lu vaikuttaa taustalla määriteltäessä osakeyhtiöihin sovellettavia verosäännök- siä. Hyvän verojärjestelmän ominaisuuksia arvioidaan tällöin suorasijoitusajat- teluun suhteutettuna. Miten esimerkiksi neutraalisuus yritys rakenteissa toteu- tuu, ja onko sijoituksen ja sen perusteella syntyvän yritys rakenteen erityisluo- ne huomioitu verolainsäädännössä riittävällä tavalla? Ja edelleen, kohdellaanko tappiollista ja voitollista suorasijoitusta symmetrisin perustein, ja ovatko tästä tapahtuvat poikkeamat tarkoituksen mukaisessa suhteessa poikkeamalla tavoit- teltaviin etuihin? Ovatko verovelvolliset osakkuusvapautuksen myöntämisessä tasavertaisessa asemassa toisiinsa nähden? Otetaanko etuyhteys riittävällä ta- valla huomioon?

Verolakeja sovellettaessa on pidettävä lähtökohtana verovelvollisen omia olosuhteita, tuloja ja toimintaa. Verovelvollisen toiminnan kytkeytyminen laa- jempaan taloudelliseen kokonaisuuteen tai etuyhteyteen on kuitenkin tunnus- tettu oikeuskäytännössä. Tällöin on ajateltu, että verovelvollista kohdellaan eri tavoin ja sen elinkeinotoiminnan piiri muotoutuu laajemmaksi kuin se olisi, jos sitä arvioitaisiin vain verovelvollisen omista lähtökohdista. Verotuskysymystä

kaan osakkeiden hallintoa tai useiden yhtiöiden yhteishallintoa hoitamaan perustettu yhtiö. Tässä tutkimuksessa hallinnointiyhtiöllä tarkoitetaan juuri ensiksi mainittua omistajayhtiötä. Toiseksi mainittuja yhtiöitä hyödynnetään esimerkiksi pääomasijoitustoiminnan ja eläkerahastojen rinnal- la sijoitustoiminnan järjestämisen apuna. Jälkimmäiseen tarkoitukseen perustetut yhtiöt nousevat tässä tutkimuksessa kuitenkin esille pääomasijoitustoimintaa koskevan rajaussäännöksen yhtey- dessä. Ks. yleisesti holdingyhtiöiden merkityksestä ja käytöstä Rapakko 1989 s. 19–21, joka to- teaa, että holdingyhtiö rakenteessa ”– the parent company instead of giving equity capital di- rectly to its foreign subsidiaries ejects it to a holding company which serves as a base company and which in return gives equity to foreign subsidiaries”. Ks. yleismääritelmästä myös IBFD In- ternational Tax Glossary 2009 s. 219–220. Holdingyhtiön käsitteestä ja tunnusmerkeistä on myös syytä mainita perusteellinen selvitys Eicke 2009 s. 35–52. Ks. myös siinä mainittu kirjallisuus.

tarkastellaan tällöin yrityskokonaisuuden näkökulmasta yritysraakenteen juridisesta moniportaisuudesta huolimatta.¹⁴

Suorasijoitusajattelu sisältää erityisesti verotuksen toimittamisen yhteydessä ja oikeuskäytännössä esiintyvän etuyhteyden huomioivan ajatustavan. Sillä tarkoitetaan kuitenkin laajempaa suorasijoituksesta seuraavaa vaatimusta hyvälle verojärjestelmälle kuin intressipiiri- tai konserniajattelulla tavanomaisesti on ymmärretty. Suorasijoitusajattelu sisältää niin juoksevaan voitonmaksuun kuin yritysraakenteen muokkaamiseenkin liittyvät näkökohdat. Tällöin ketjuverotuksen estäminen ja konsernin rakennejärjestelyjen mahdollistaminen kuuluvat suorasijoitusajattelun mukaiseen hyvään verojärjestelmään. Myös markkinaehtoisen hinnoittelun vaatimus sisältyy siihen.

Tällöin etuyhteyden sisällä tapahtuvien osakekauppojen verotusta tulee lähestyä etuyhteyden olemassaoloa korostavasta näkökulmasta. Ajattelun mukaan etuyhteyden sisällä tapahtuvia osakeluovutuksia tulisi pitää vain yhden yrityksen sisäisenä transaktiona. Tämä on osa tässä tutkimuksessa omaksuttua suorasijoitusajattelua, mikä heijastuu sekä verolainsäädännön systematisointeihin että mahdollisesti jossakin määrin myös yksittäisiin tulkintatilanteisiin.

Tikka toi jo 1980-luvun alussa esille näkökantoja, joiden mukaan ns. intressipiiri- tai konserniajattelun voitiin katsoa saapuneen Suomeen ja KHO:n ratkaisukäytäntöön¹⁵. Keskustelu nousi tällöin pintaan erityisesti 1970-luvun lopun konserniyhteyttä painottavan oikeuskäytännön myötä. Tämä nousi esille erityisesti arvioitaessa sitä, oliko yritysryhmään kuuluvia hallinnointiyhtiöitä pidettävä elinkeinotoimintaa harjoittavana yhteisönä ja oliko konsernin sisäisestä vuokraustoiminnasta verotettava liike-tuloa vai kiinteistötuloa koskevien säännösten mukaisesti¹⁶.

Niskakangas on esitellyt ajattelun taustalla vaikuttavaa perusnäkökulmaa seuraavasti: ”– kovin tiukaksi edellytykseksi ei aseteta tulon konkretisoitumista uhrauksia tekevässä yhtiössä, vaan tarkastellaan toimenpiteen tuottamaa hyötyä koko taloudelliselle kokonaisuudelle, konsernille.”¹⁷

Jonkinlaista tähän perustuvaa ajattelutapaa edustanee myös Konserniverokeskuk-sen olemassaolo ja Verohallinnon kotisivuilla oleva Konserniverokeskusta koskeva maininta: ”Toimitamme verotuksen tarkastellen konsernia kokonaisuutena. Lisäksi emoyhtiön verotus on keskeisessä asemassa.” Verohallinnon työjärjestyksen 17 §:n mukaan Konserniverokeskus suorittaa mm. vakuutus- ja luottolaitosten, julkisesti noteerattujen yhtiöiden sekä liikevaihdoista suurten yhtiöiden verotustehtävät.¹⁸

Suorasijoitusajattelun lähtökohtana on omistussosius kohdeyhtiössä, joka voi olla niin tytär- kuin osakkuusyhtiökin. Omistajalleen suorasijoitusyhtiössä ole-

¹⁴ Ks. etuyhteyspiirijattelusta laajemmin esim. Tikka 1983b s. 232 ja Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:11. Ks. myös Ossa 2002 s. 14.

¹⁵ Tikka 1983b ja Tikka 1986b s. 94–95. Ks. tästä ajattelusta sekä sen kommentoinnista ja esittelystä myös esim. Helminen 1992 s. 6.

¹⁶ Ks. Tikka 1986b s. 95–99 ja Tikka 1982c s. 29.

¹⁷ Niskakangas 1987b s. 7.

¹⁸ VeroH 26.8.2010.

va omistus on mikä tahansa osakeomistus, jonka perusteella osakeomistus kohdeyhtiön osakepääomassa on vähintään edellä mainittu 10 prosenttia. Suorasijoitusajattelun mukaista on myös ottaa huomioon yhtiön etuyhteyspiiri esimerkiksi rajoitetusti vähennyskelpoisten luovutustappioiden tarkastamisen yhteydessä tai arvioitaessa, onko verovapaaseen tuloon lisättävä joitakin eria, jotka johtuvat etuyhteyspiirissä tapahtuneista verovaikutteisista järjestelyistä ennen verovapaata luovutusta. Tässä tutkimuksessa keskitytään erityisesti osakkuusvapautukseen, jota voidaan pitää hyvänä esimerkkinä suorasijoitusajattelun toteutumisesta.

Etuyhteys muodostuu usein kun yhteisöt muodostavat keskenään konsernin. Konsernirakenteessa voidaan myös hyödyntää yhtymiä. Etuyhteydessä keskenään olevien yritysten väliset liiketoimet ovat verotuksellisesti erityisen herkkiä useista eri syistä. Verotuksellinen tulos pyritään laskemaan jokaisen yhtiön kohdalla erikseen oikealla tavalla, ja näin ollen verolainsäädännössä on useita eri kohtia, joissa asetetaan oikeusohjeita, jotka liittyvät juuri etuyhteydessä toimivien yritysten keskinäisten liiketoimien verotukselliseen kohteluun.

Keskinäisten liiketoimien markkinaehtoinen hinnoittelu on verotuksen lähtökohta. Sitä koskeva verolainsäädäntö löytyy muun muassa siirtohinnoitteluoikaisua koskevasta VML 31 §:stä ja EVL 16 §:n 7 kohdasta, joka koskee konsernituen vähennyskveltömmuutta.¹⁹

Suorasijoitukseen liittyy olennaisesti yritysraKENnekysymys ja yritysraKenteen juridinen moniportaisuus eli konsernin olemassaolo. Konserni on kansallisesti ja kansainvälisesti tärkeä yrityksen toimintamalli. Koska se on taloudellisesti merkittävä yritystoiminnan harjoittamisen muoto, myös sen verokohtelulla on kansantaloudellista merkitystä ja poliittista painoarvoa.

Konsernin muotoutumiseen liittyy usein tarve siirtää osakeomistuksia yritysraKenteen sisällä ja luopua joistakin omistuksista tarpeen tullen. Uudelleenorganisointi voi johtaa omaisuuden, esimerkiksi osakkeiden, siirtämistä yksiköstä toiseen. YritysraKenteen uudelleen organisoinnissa edellytetään yleensä myös omaisuuden luovutusta erillisten yhtiöiden välillä – myös yrityksen ulkopuolelle. Tällöin luovutuksesta saattaa syntyä voittoa tai tappiota. Kun luovutuksen kohteena ovat esimerkiksi tytäryhtiön osakkeet, myös yritysraKenne muuttuu.

Tiivistäen sanottuna suorasijoitusajattelun piiriin voidaan lukea muun muassa

- 1) etuyhteyden huomioiminen tulkintaperiaatteena,
- 2) etuyhteyden hyödyntämiseen liittyvien veronkiertojärjestelyjen estäminen,
- 3) neutraalisuuden toteutuminen yleisesti yritysverotuksessa ja erityisesti yritysraKENnekysymyksissä,

¹⁹ Markkinaehtoperiaatetta tulkitaan siirtohinnoittelutilanteissa OECD:n siirtohinnoitteluohteista ilmenevien periaatteiden mukaisesti (OECD 2010c). Ks. markkinaehtoperiaatteesta ja myös hinnoittelusta yhtiön ja sen etupiirin toimita esim. Immonen 2008a. Ks. etuyhteystilan-teista yleisesti ja hinnoittelusta myös Mattila 2007a s. 91–92.

- 4) ketjuverotuskielto suorasijoitustilanteissa (taloudellisen kahdenkertaisen verotuksen estäminen yhtiösektorilla),
- 5) osakkuusvapautuksen tarkoittamaan suorasijoitukseen liittyvien tappiollisten sijoitusten vähennyskelpoisuuden rajoittaminen etuyhteyden olemassaolo huomioiden,
- 6) markkinaehtoisuuden vaatimus etuyhteystilanteessa²⁰ ja
- 7) menon kohdistaminen oikealle verovelvolliselle²¹.

Suorasijoitusajatteluun yhdistyy sekä osinkojen muodossa tapahtuvan voitonjaon että luovutusvoittojen verokohtelu. Suorasijoitusajattelun mukaista on myös se, että monissa EU-valtioissa on päädytty yhtenäisiin suorasijoitusosinkojen ja suorasijoituksesta saatavien luovutusvoittojen verovapautta koskeviin edellytyksiin. Suomessa valittiin kuitenkin erilliset säännökset suorasijoitusosinkojen ja -luovutusvoittojen verokohtelun määrittämiselle.

Mielenkiintoisen vertailukohteen tähän antaa se, että Suomen lainsäätäjälläkin lieinee ollut ainakin teoreettisella tasolla harkittavana osinkojen ja luovutusvoittojen verovapauden edellytysten yhtenäistäminen. Uudistusta valmistellut Halén on huomauttanut, että luovutusvoittoverotuksessa tehty omaisuuslajirajaus olisi yhdenmukaisuussyiden vuoksi ollut perusteltavissa myös osinkoverotuksessa. Tähän ratkaisuun, eli vaihto- ja rahoitusomaisuuden rajaamiseen ulos lain soveltamisalasta, ei kuitenkaan päädytty, koska järjestelmästä haluttiin selkeä ja osinkojen verovapaudesta mahdollisimman laaja.²² Tällainen rajoitus ei olisi ollut myöskään emoyhtiödirektiivin²³ näkökulmasta mahdollinen, tai sellaista mahdollisuutta ei ole ainkaan sisällytetty direktiivissä jäsenvaltioiden tarkemman sääntelyn vaihtoehtoihin. On myös huomattava, että useimmissa EU-valtioiden osakkuusvapautusjärjestelmissä ei ole yhtenäistetty osakkuusvapautussäännöksiä osinkojen ja luovutusvoittojen osalta, vaikkakin monilla valtioilla tämä lieinee ollut ja on edelleen yleisenä pyrkimyksenä²⁴.

²⁰ Myös kiinteän toimipaikan ja pääkonttorin välisiin liiketoimiin sovelletaan markkinaehtoperiaatetta OECD:n malliverosopimuksen 7 artiklan 2 kohdan perusteella. Malliverosopimuksen kommentaarin (OECD 2010b s. 134) mukaan yrityksen liikutulosta kohdistetaan kiinteän toimipaikan tuloksi sellainen tulo, jonka kiinteän toimipaikan olisi voitu olettaa tuottavan, jos se olisi ollut erillinen yritys ja harjoittanut samanlaista toimintaa vastaavissa olosuhteissa.

²¹ Etuyhteystilanteissa edellytetään, että menot kohdistetaan sille erikseen verotettavalle yksikölle, missä ne ovat aiheutuneet, eikä emoyhtiö saa lähtökohtaisesti vähentää tytäryhtiölle kuuluvaa menoa. Jos kuitenkin meno on selvästi uhrattu vähennystä vaativan yhtiön oman tulonmuodostuksen edistämiseksi, kyseisen yhtiön verotuksessa voi olla poikkeuksellisesti mahdollisuus vähentää meno, vaikka se on suoritettu toisen konserniyhtiön nimissä. Näin on todettu esim. päätöksessä Helsingin HAO 14.11.2011 11/1377/4.

²² Halén 2004a s. 479.

²³ 30.11.2011 annettu neuvoston direktiivi 2011/96/EU eri jäsenvaltioissa sijaitseviin emo- ja tytäryhtiöihin sovellettavasta yhteisestä verojärjestelmästä (uudelleenlaadittu).

²⁴ Ault, Arnold et al. 2010 s. 359.

Edellä mainitut näkökulmat ja kysymykset ovat paikoin päällekkäisiä, mutta ne kuvaavat hyvin suorasijoituksen toteuttamiseen, olemassaoloon ja siitä luopumiseen liittyviä kysymyksiä, joita käytännön yritysverotuksessa ilmenee.²⁵

Kukkonen ja Walden ovat jakaneet yrityksen liiketoiminnan aikakaavion neljäksi osakokonaisuudeksi, joita ovat yhtiön perustamisen aika, yhtiön normaalin liiketoiminnan harjoittamisen aika, liiketoiminnan kypsyminen vaihe ja liiketoiminnasta luopuminen²⁶.

Nyt käsillä olevassa tutkimuksessa keskitytään yritystoiminnasta (tai sen tietystä osasta) luopumiseen eli exit-vaiheeseen. Tarkemmin huomio kiinnitetään suorasijoitusosakkeiden myyntiin, joka toimii juridisesti moniportaisesti järjestäytyneessä yrityksessä vaihtoehtona liiketoimintakaupalle. Harvainyhtiössä on myös mahdollista, että omistajat (henkilöosakkaat) toteuttavat itse osakekaupan²⁷, mikä ei kuitenkaan ole tässä tutkimuksessa huomion kohteena.

Yrityskaupprosessissa on eroteltavissa pääasiassa kolme eri ulottuvuutta: 1) yrityskaupan valmistelevat toimenpiteet, 2) varsinainen yrityskauppatapahtuma sekä 3) yrityskauppaan liittyvät jälkitoimenpiteet eli ”jälkihoito”²⁸. Tässä tutkimuksessa läpikäydyt kysymykset keskittyvät pääasiallisesti itse yrityskaupan tekemiseen, vaikka tutkimus sivuaakin yrityskaupan valmistelevia vaiheita erityisesti verovapaan luovutushinnan objektiedellytysten käsittelyn yhteydessä. Tähän liittyvät myös yritysjärjestelyt valmistelevinä toimenpiteinä.

Tutkimus käsittelee sekä kansallisen että rajat ylittävän yritysraakenteen osake-luovutusten verokohtelua. Rajat ylittävissä tilanteissa tarkastellaan ainoastaan tilannetta, jossa Suomessa asuva yhteisö on perustanut tytäryhtiön toiseen toimintavaltioon. Muita toimintamuotoja, kuten kiinteää toimipaikkaa, ei tutkimuksessa käsitellä muutoin kuin silloin, kun se on osakkuusvapautuksen näkökulmasta ajankohtaista. Näkökulmana on nimenomaan Suomessa tai Suomen ulkopuolella jo oleva suorasijoitus tytäri- tai osakkuusyhtiön muodossa.²⁹

Yritysten osakkeiden luovutushintojen verokohtelua koskevat säännökset ovat keskeinen osa Suomen tuloverotusta ja elinkeinoverotusta. Tutkimuksen aihe on valittu sen ajankohtaisuuden ja yhteiskunnallisen merkittävyyden vuoksi³⁰.

²⁵ Tässä yhteydessä on syytä mainita Malmgrénin (2008) tutkimus yrityksen kansainvälisten toimintamuotojen vaikutuksesta verotukseen. Kyseinen tutkimus keskittyy nimenomaan yritystoiminnan laajentumisen näkökulmaan. Verosuunnittelun osalta yritystoiminnan aloittaminen tai laajentaminen muodostaa yhden verosuunnittelun osakokonaisuuden. Toisena aihealueena voidaan pitää juoksevien tulojen verotukseen liittyvää verosuunnittelua.

²⁶ Kukkonen – Walden 2009 s. 17.

²⁷ Ks. tästä laajemmin Engblom 2007 s. 549.

²⁸ Mattila 2000 s. 2 sekä Mattila – Ranta-Lassila 2000 s. 2.

²⁹ Kuitenkin erityisesti verosuunnittelun yhteydessä tuodaan joitakin yritystoiminnan laajentumiseen liittyviä seikkoja esille.

³⁰ Ks. Myrsky 2009a s. 60, jonka mukaan nämä kaksi ominaisuutta ovat yleensä olleet yhteisiä vero-oikeudellisille tutkimusaiheen valinnoille. Lienee syytä huomauttaa, että allekirjoittaneella ei ole ollut välitöntä ns. ammatillista suhdetta tutkimusaiheeseen. Työskentelyni verotuk-

Hallitus esitti 19.5.2004 eduskunnalle yhteisöjen käyttöomaisuuteen kuuluvista osakkeista saatujen luovutushintojen vapauttamista verotuksesta tietyin edellytyksin (HE 92/2004). Esitykseen kuului myös osakkeiden hankintamenon vähennyskeltottomuus sekä lukuisa määrä säännöksiä, joiden pyrkimyksenä oli estää säännösten väärinkäyttö ja niiden kiertäminen. Näitä olivat muun muassa kielto vähentää osakkeiden hankintamenoa osakepoiston muodossa, saamisiin liittyvien menetysten vähentäminen sekä konsernituen vähennyskeltottomuus.

Osakeluovutusten verokohtelun muuttaminen oli osa suurempaa yritys- ja pääomaverouudistusta. Asiassa annettiin Valtiovarainvaliokunnan (VaVK) mietintö 22.6.2004³¹. Eduskunta päätti 30.6.2004 muutoksista EVL:iin. Tasavallan presidentti vahvisti muutokset 30.7.2004. Luovutusvoittojen ja -tappioiden verokohtelu tuli taannehtivasti voimaan siten, että säännöksiä sovelletaan hallituksen esityksen antamispäivänä (19.5.2004) ja sen jälkeen tapahtuneisiin luovutuksiin.³²

Yritykselle voi syntyä luovutusvoittoa useissa eri tilanteissa. Sitä voi syntyä konsernissa esimerkiksi myydessä tytäryhtiön osakkeita. Luovutusvoittoa voi syntyä myös, kun yritys myy yksittäisen omaisuushyödykkeen tai liiketoimintakokonaisuuden. Yrityksen omaisuusluovutukset voidaan jakaa omistussuosisuovutuksiin³³, liikeomaisuusluovutuksiin (substanssiluovutuksiin)³⁴ ja yritys-järjestelyihin³⁵. Tutkimus vastaa ainakin seuraaviin kysymyksiin:

sen parissa on painottunut ennakkoperiaatteen ja kansainväliseen henkilöverotukseen, eivätkä osakeyhtiöiden verotuskysymykset ole olleet missään vaiheessa pääasiallinen osa työtehtäviäni. Käytössäni on ollut KHO:n tutkijapalvelu, josta minulle on toimitettu aihepiiriin liittyviä päätöksiä. Näin on voitu saada myös tietoa, jota muutoin ei olisi ollut käytössä julkisia lähteitä arvioimalla. Myös hallinto-oikeudet ovat lähettäneet aiheeseen liittyviä päätöksiä. Tätä tutkimusta varten ei päädytty hakemaan tutkimuslupaa Verohallinnolta. Tutkimusluvan hakeminen koettiin epä-tarkoituksenmukaiseksi, koska vuosina 2010 ja 2011 hallinto-oikeudet (erityisesti Helsingin HAO) ratkaisivat runsaasti tutkimusaiheeseen liittyviä tapauksia. Julkaistua ja julkaisematonta oikeuskäytäntöä arvioimalla on pyritty havainnollistamaan järjestelmän toimivuuteen liittyviä seikkoja ja tunnistamaan tulkinnanvaraisimpia kysymyksiä, joita osakkuusvapautus ja sen ympärille rakennetut säännökset ovat aiheuttaneet.

³¹ Mietinnössä VaVM 12/2004 ei esitetty merkittäviä muutoksia hallituksen esitykseen.

³² Tämän lisäksi uudistuksen yhteydessä yhteisöverokantaa alennettiin 29 prosentista 26 prosenttiin ja pääomatuloverokantaa 29 prosentista 28 prosenttiin. Osinkoverotusta uudistettiin luopumalla yhtiöveron hyvitysjärjestelmästä.

³³ Omistussuosisuovutuksena tai yritysluovutuksena pidetään myös henkilöomistajan verovapaita sukulaisluovutuksia (TVL 48 §).

³⁴ Substanssiluovutus on esimerkiksi tilanne, jossa yritys myy käyttöomaisuuteensa kuuluvan koneen tai kalustoa. Substanssikaupassa myyjänä toimii kyseinen yritys. Ks. tästä laajemmin Immonen – Lindgren 2006 s. 63–65, Immonen – Lindgren 2009 s. 31–33 sekä s. 77–79 sekä Mattila 2000 s. 1–2.

³⁵ Yritys-järjestelytyyppejä omaisuusluovutuksia ovat sulautumiset, jakautumiset, liiketoimintasiirrot (EVL 52–52h §) ja toimintamuodon muutokset (TVL II osa 4 luku). Tämän tutkimuksen näkökulmana on erityisesti osakekauppa, joten yritys-järjestelyjä käsitellään ainoastaan sivuten aihealuetta niissä tilanteissa, joissa yritys-järjestelytilanteilla on liitännä EVL 6 b §:ään. Yritys-järjestelyjen verotuksesta on syytä mainita kattavat perusesitykset Immonen 2008 ja Järvenoja 2007a.

- Onko kyseessä luovutus tuloverolainsäädännön näkökulmasta (luovutustapahtuman realisoituminen)?
- Kumman verolain/tulolähteen, EVL:n/elinkeinotoiminnan tulolähteen vai TVL:n/henkilökohtaisen tulolähteen, mukaan luovuttajaa verotetaan (onko luovuttaja elinkeinonharjoittaja)?
- Kumman verolain/tulolähteen, EVL:n/elinkeinotoiminnan tulolähteen vai TVL:n/henkilökohtaisen tulolähteen, mukaan osakeluovutus verotetaan luovuttajan verotuksessa (kuuluvatko luovutetut osakkeet luovuttajan elinkeinotoiminnan tulolähteeseen)?³⁶
- Pidetäänkö luovuttajaa muuta kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittavana osakeyhtiönä, osuuskuntana, säästöpankkina tai keskinäisenä vakuutusyhtiönä (subjektiedellytykset)?
- Onko luovutushinta veronalaista elinkeinotuloa vai verovapaata tuloa EVL:n mukaisessa verotuksessa, eli mitkä ovat luovutushinnan verovapauden edellytykset EVL:ssä (objektiedellytykset) vai onko kyseessä TVL-tulo?
- Mitä mahdollisia eriä EVL:n mukaan verovapaan luovutuksen yhteydessä tuloon lisätään?
- Mikä on hankintamenon verokohtelu, ja miten vähennyskelpoista hankintamenoa oikaistaan?
- Mitä veroseuraamuksia osakeyhtiön lopettamisen yhteydessä ja purettaessa osakeyhtiö realisoituu osakeluovutussäännösten systematiikan näkökulmasta?
- Mikä on vieraan pääoman -ehtoisten sijoitusten verokohtelu?
- Mitä verosuunnittelunäkökohtia ja ns. veroansoja EVL:n osakeluovutussäännöksiin liittyy?³⁷

Nämä kysymykset otetaan tutkimuksessa esille sekä EVL:n yleisten soveltamisedellytysten että erityisesti osakkeiden luovutushinnan verokohtelun näkökulmasta. Yllä mainitun esimerkkiluettelon lisäksi asiaa voidaan lähestyä muodollisemmasta näkökulmasta painottaen ainoastaan sovellettavia oikeusohjeita. Tällöin asiaa voidaan lähestyä ikään kuin käytännön verotuksen ”muistilistan” näkökulmasta. Tällöin kysymykset voidaan asetella seuraavasti:

- Mitkä tulot ovat veronalaisia elinkeinotuloja ja mitkä eivät (EVL 4 §, EVL 5 §:n 1 kohta ja EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohta)?
- Millä edellytyksillä luovutushinnat eivät ole veronalaista elinkeinotuloa eli osakkeet ovat verovapaasti luovutettavia (EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohta ja EVL 6 b §:n 1–2 momentit)?
- Minkä verovelvollisen saamat luovutushinnat voivat olla verovapauden piirissä (EVL 1 § ja EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohta)
- Miltä osin verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutushinta on kuitenkin veronalaista tuloa (EVL 6 b §:n 3 momentti)?

³⁶ Verovelvollista voidaan tietysti verottaa myös MVL:n mukaan. MVL-tulolähde on kuitenkin tämän tutkimuksen näkökulmasta marginaalinen kysymys, joten sitä ei käsitellä tarkemmin.

³⁷ Osakeyhtiöiden osakeluovutusten verotukseen liittyvistä erilaisista kysymyksenasetteluista voidaan mainita esim. myös Kukkonen – Walden 2009 s. 348 sekä Kukkonen – Walden 2010b s. 73. Ks. myös LIITE 1, joka kuvaa tätä aihetta erityisesti ratkaisutoiminnan näkökulmasta.

- Miten käyttöomaisuuteen kuuluvien muiden kuin verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutuksesta syntynyt tappio on vähennyskelpoinen (EVL 6 b §:n 4–6 momentit)?³⁸

Käsiteltävänä on ainoastaan myyjäyhtiön verotus. Vaikka ostajayhtiön ja kohdeyhtiön verotukselliset kysymykset liittyvät olennaisesti yrityskauppakokonaisuuden ymmärtämiseen, tutkimuksen laajuuden vuoksi on päädytty ainoastaan myyjäyhtiön verotuksen käsittelyyn. Kuitenkin kohdeyhtiön toiminnan luonteen ja näin ollen myös suorasijoituksen teknisen toteutuksen ja tosiasiallisen luonteen merkityksen tutkiminen on kaikissa tutkimuksen osissa tärkeässä asemassa.

EVL:n käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapaussäännökset realisoituvat yleisimmin osakeyhtiöiden verotuksessa. Tässä tutkimuksessa suurimman huomion saa osakeyhtiö³⁹ ja sen verotus. On kuitenkin huomattava, että osuuskunnan verotukseen soveltuvat lähes kaikki samat säännökset kuin osakeyhtiönkin verotukseen⁴⁰. Tutkimus on kuitenkin joka tapauksessa hyvin osakeyhtiökeskeinen. Rajausta on perusteltavissa yleisesti klassisella tuloverojärjestelmällä, jossa osakasta ja yritystä verotetaan erikseen⁴¹, sekä osakkuusvapautuksen soveltamisalaan liittyvillä erityisillä seikoilla, jotka liittyvät tutkimusaiheen valintaan. Tutkimuksessa ei kuitenkaan tutkita osakeyhtiön osakkaiden verotusta, jos nämä ovat luonnollisia henkilöitä.

Tutkimuksen lähtökohtana ovat osakeyhtiömuotoisten yritysten muodostamat yritysraakennekokonaisuudet. Osakeyhtiö on valittu tutkimuksen kohteeksi, koska se on yleisin yritystoiminnan harjoittamisen muoto ja myös pääasiallinen luovuttajasubjekti, jonka verotuksessa tutkimuksen kohteena olevaa verovapautta voidaan soveltaa. Osakeyhtiö (tai sitä vastaava ulkomainen yritysmuoto) on myös verovapauden objektiedellytysten osalta käytännössä ainoa verovapauden soveltamiskohde, koska verovapautta sovelletaan ainoastaan osakkeisiin. Osuuskuntiin liittyvät kysymykset on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle niiden erityisluonteen vuoksi. Myös elinkeinoyhtymiä käsitellään ainoastaan hyvin suppeasti, koska ne eivät voi kuulua verovapauden piiriin luovuttajina tai luovutettavina. Myös luonnollisten henkilöiden vero-

³⁸ Luettelo ei ole kuitenkaan tyhjentävä, vaan sen lisäksi tulee selvittää mm. muassa vieraan pääoman erien, purkautumisten sekä menetysten verokohtelua suorasijoitustilanteissa.

³⁹ Tutkimuksessa ei kuitenkaan käsitellä itse osakeyhtiön verosubjektia teoreettisena tai käytännöllisenä kysymyksenä, vaan erillinen verovelvollisuus on jo lähtökohtaisena oletuksena tässä tutkimuksessa. Ks. tästä näkökulmasta tarkemmin Mähönen – Villa 2009 s. 64–73 ja siellä mainitut lähteet. Ks. yhtiöiden verotuksen periaatteellisista kysymyksistä myös The Mirrlees Review 2011 s. 408–412.

⁴⁰ Osuuskuntien verotuksesta on syytä mainita perusteos Mannio 2004. Ks. myös Mannio 7.2.2005 osuuskuntien verotuksen kehittämisenäkökohdista.

⁴¹ Ks. ns. klassisesta järjestelmästä Andersson – Ikkala 2000 s. 539. Vrt. Knuutinen 2009 s. 13, joka toteaa yrityksen tulon ja osakkeenomistajan pääomatulon välillä olevan luontainen napaisuus.

tuskysymyksiä käsitellään vain niiltä osin kuin niillä on merkitystä osakeyhtiöverotuksen näkökulmasta⁴².

Yhtiöllä viitataan suomalaiseen osakeyhtiöön tai siihen rinnastettavaan ulkomaiseen oikeushenkilöön. Yhtiön perusominaisuudeksi ymmärretään tällöin sen varallisuuden erillisuus osakkaiden varallisuudesta. Siltä vaaditaan myös asuinvaltionsa lainsäädännön mukaista oikeustoimikelpoisuutta. Tällöin myös sen osakkaat vastaavat velvoitteista vain sijoittamallaan pääomalla. Vaatimuksena on myös, että sen on erillinen verovelvollinen asuinvaltionsa sisäisen verolainsäädännön näkökulmasta. Tutkimuksessa ei kuitenkaan käsitellä laajemmin esimerkiksi ulkomaisten yhtiömuotoisten sijoitusrahastojen osakeluovutuskysymyksiä.

Tutkimuksessa ainoastaan sivutaan väliyhteisölainsäädäntöä. Väliyhteisöt kuuluvat rajat ylittävän yritysraakenteen verotuksen yhteydessä huomioon otettaviin aiheisiin, mutta aihepiiriin laajuuden vuoksi ne joudutaan jättämään lähes kokonaan käsittelyn ulkopuolelle. Niitä käsitellään esimerkiksi tutkimuksen yleisessä osassa, kun käsitellään sijoituksia matalan verotuksen valtioihin. Tiettyjä liittymäkohtia väliyhteisölainsäädännön ja osakkuusvapautussäännösten välillä havaitaan silloin, kun tarkastellaan osakkuusvapautuksen soveltamisalan laajuutta ja luovutustappioiden vähennyskeltomuuksia kolmansiin valtioihin suuntautuneiden suorasijoitusten yhteydessä.

Samanlaiseen rajaukseen on päädytty siirtohinnoittelun osalta. Tutkittaessa kansainvälisen konsernin emoyhtiöiden ja hallinnointiyhtiöiden merkitystä sijaintivaltiolle kuuluisi aiheen kokonaisarviointiin siirtohinnoittelukysymysten laaja käsittely. Aiheen rajauksen vuoksi siirtohinnoittelua on tutkimuksessa ainoastaan sivuttu lähinnä EVL 16 §:n 7 kohdan yhteydessä. Toisaalta siirtohinnoitteluoikaisun tyypisiä elementtejä sisältyy muun muassa EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen mukaiseen tuloutukseen.

Tutkimuksen kohteena ovat suorasijoitustilanteisiin liittyvät luovutusvoittoverotuskysymykset yleisesti osakeyhtiöverotuksen näkökulmasta. Tällöin ei ole valittu erityisesti tutkittavaksi esimerkiksi erityisesti suurien yhtiöiden tai vastavuoroisesti pienten ja keskisuurten yritysten verotuskysymyksiä, vaan näkökulma on yleinen ja osakeyhtiöverotukseen liittyvä. Toisaalta vuoden 2004 yrityk- ja pääomaverouudistus tehtiin nimenomaan suuryritysten rakennemuutos-

⁴² Tutkimuksessa ei oteta esille henkilöverotuksen luovutusvoittokysymyksiä kuin erittäin suppeassa määrin omistusaikaproblematiikan käsittelyn yhteydessä. Rajausta on tarkoituksenmukainen, koska osakkuusvapautusta ei sovelleta luonnollisten henkilöiden osakeluovutuksiin. Vrt. Knuutinen 2009 s. 219 av. 1, joka toteaa luovutusvoittoverotuksen kysymysten erilaisuudesta luonnollisten henkilöiden ja yritysten osalta: ”Yritysten luovutusvoittojen verotukseen liittyy toisenlaisia erityiskysymyksiä, koskien muun muassa verotuksen ja kirjanpidon välistä yhteyttä, yritysraakenteiden hyödyntämistä sekä verokilpailuun liittyviä kysymyksiä.”

Sinänsä käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinta EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n edellytysten täyttyessä ei ole ainoa täysin verovapaa tulo, jonka verovelvollinen voi luovutusvoittojen muodossa tuloverojärjestelmässämme saada. Edellä mainittujen yritysraakenteiden lisäksi myös TVL 48 §:ssä on säännös kokonaan verovapaista luovutusvoittoista tilanteesta, jossa osakkeet ovat olleet verovelvollisen tai hänen ja sellaisen henkilön omistuksessa, jolta hän on saanut ne vastikkeetta, ja jos luovutetaan vähintään 10 prosenttia yhtiöstä ja saajana on yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa luovuttajan lapsi tai tämän rintaperillinen tai luovuttajan sisar, veli tai sisar- tai velipuoli. Tätä sukupolvenvaihdoshuojennusta ei sovelleta, jos myyjänä on yritys.

ten helpottamiseksi ja kansainvälisten näkökohtien vuoksi. Tästä syystä tähänkin tutkimukseen sisältyy jonkinlaisena oletuksena osakkuushuojennuksen kuuluminen tällaisille suuryrityksille tai ainakin osakkuusvapautuksen luonnollinen liittyminen tällaisten yritysten verotukseen. Koska verovapautta ei kuitenkaan rajattu esimerkiksi liikevaihdon tai jonkin muun yrityksen kokoon liittyvän seikan perusteella, ei nytkään tehdä tällaista erottelua. Moniportaisesti järjestäytyneiden harvainyhtiöiden ja erilaisten luonnollisten henkilöiden hallinnointiyhtiöiden aiheuttamien ”lieveilmiöiden” analysointi on kuitenkin väistämättä tämän tutkimuksen aiheena.

Tarkasteltavana luovutuksen kohteena ovat osakkeet ja osuudet osakeyhtiöissä ja muissa pääomayhtiöissä sekä kotimaisissa että rajat ylittävissä tilanteissa. Nämä tarkastelukohteet edustavat myös useimpia suomalaisten emoyritysten tytä- ja osakkuusyrityksiä, jotka sijaitsevat toisissa valtioissa. Tutkimuksessa ei käsitellä esimerkiksi erilaisten henkilöyhtiöiden tai muiden läpivirtausyksiköiden käyttöä yritysraenteessa. Näkökulmana on suorasijoituksen muodostava omistussuhde omistajayhtiön ja omistettavan kohdeyhtiön välillä. Yritysjärjestelytilanteiden tarkastelu on rajoitettu koskemaan ainoastaan niitä tapauksia, joissa realisoituu osakkuusvapautussäännösten soveltaminen. Tutkimuksessa käsitellään myös rajat ylittävää yritysraennetta, vaikkakin osakkuusvapautussäännökset kohtelevat pääosin neutraalisti kotimaisten ja ulkomaisten osakekantojen luovutuksia. Samalla syvennytään nykyisen järjestelmän taustoihin ja erityisesti oikeusvertailevasta näkökulmasta niihin syihin, jotka johtivat Suomen omaksumaan yleiseurooppalaisen suuntauksen luovutusvoittojen verotuksessa. Vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksessa oli selkeästi kyse lähes väistämättömästä oikeuspoliittisesta kehityksestä mutta myös lainsäätäjän silloisessa tilanteessa tekemästä tietoisesta valinnasta⁴³. Tutkimuksessa käsitellään tästä syystä myös vuotta 2004 edeltänyttä oikeuspoliittista keskustelua.

Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen osalta verouudistus julkistettiin hallituksen esityksen muodossa vasta toukokuussa 2004, mutta asiasta oli jo vuodesta 2002 lähtien annettu mietintöjä eri viranomaisahoilta. Luovutusvoittoverotuksen uudistamisen yllätyksellisyys olikin yksi verouudistuksen eniten huomiota herättäneistä osakysymyksistä.

Tutkimus on *lainopillinen*. Siinä otetaan kuitenkin lisäksi esille yhteneväisyyksiä ja eroavuuksia kirjanpitoon ja yhtiöoikeuteen. Erityisesti näiden kokonaisuuksien välisiä liittymäkohtia ja suhdetta havainnollistetaan, kun vertaillaan erilaisia etuysteysmääritelmiä, vaikkakin tämän osalta käsittely on lähinnä pinnallista ja ainoastaan päättötutkimusaihetta tukevaa. Lisäksi selvitetään lyhyesti yritysten rakennekysymysten verotuksen nykytilannetta, kehittämistarvetta ja EU-vero-oikeudellisia yhtymäkohtia, mikä on perusteltua, koska tutkimuksen

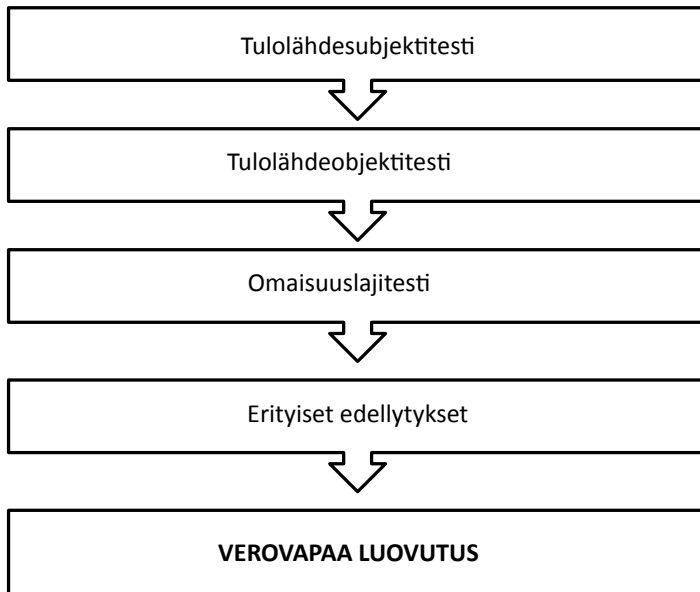
⁴³ Ks. Tikka 2005a s. 29.

tarkoittamien osakeluovutusten toimintaympäristö on käytännössä konserni. Tutkimusaiheen näkökulmasta EU-vero-oikeuden käsittely painottuu suorasi-
joitusosakkeiden luovutusvoittojen verokohtelua koskeviin seikkoihin.

Tutkimuksessa selvitetään myös, mitä tulkintaongelmia osakeyhtiöiden käyt-
töomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapaus on aiheutta-
nut ja tulee aiheuttamaan. Lisäksi käsitellään niitä heijastusvaikutuksia, jotka
aiheutuivat osakkuusvapautuksessa. Vaikka tutkimusaihe kieltämättä liittyy
moniportaisesti eli konsernimuotoon järjestäytyneiden yritysten verotukseen
yleisesti, lähtökohdaksi on kuitenkin otettu muodollinen osakeluovutustilanne
ja siitä aiheutuvat veroseuraamukset. Näin ollen niin sanottu konserninäkökul-
ma on tutkimuksessa taka-alalla ja tarkastelunäkökulma on enimmäkseen yk-
sittäinen osakeyhtiö ja sen tekemä luovutus. Tätä valittua lähestymistapaa voi-
daan perustella sillä, että Suomessa verotus tapahtuu erikseen etuyhteyden si-
sällä olevien yhtiöiden osalta eikä mitään varsinaista konserni- tai yritysryhmä-
verotusta ole olemassa, vaikka avoin tuloksentasaus onkin mahdollista tehdä
konserniavustuslain (KonsAvL) mukaisella konserniavustuksella. Toisaalta etu-
yhteyden olemassaolon tunnustava ja sitä arvostava ajattelutapa on vaikuttanut
selkeästi vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen perusteisiin, lakitekni-
siin yksityiskohtiin ja säännösten tulkintaan.

Tutkimuksen erityisen osan perusrakenteen muodostaa verovapauden edelly-
tysten tutkiminen. Verovapauden soveltuminen on sidottu sekä yleisiin että eri-
tyisiin edellytyksiin. Luovuttajaa koskeva yleinen edellytys on, että se harjoit-
taa elinkeinotoimintaa (tulolähdesubjektitestit). Luovutuksen kohteen on kuu-
luttava luovuttajan elinkeinotoiminnan varoihin (tulolähdeobjektitestit) ja käyt-
töomaisuuteen (omaisuuslajitestit). Luovuttajaa koskeva erityinen edellytys on,
että luovuttajan tulee harjoittaa jotain muuta elinkeinotoimintaa kuin pääoma-
sijoitustoimintaa. Luovutuksen kohteen erityisistä edellytyksistä voidaan mai-
nita osakkeiden omistusosuutta ja omistusaikaa koskevat edellytykset.

Osakkuusvapautuksen myöntäminen voidaan esittää ratkaisutilanteessa vai-
heittaisena useiden edellytysten polkuna, jota etenemällä ja edellytykset täyttä-
mällä voi saavuttaa lopulta verovapaan luovutuksen.

Kaavio 1. Osakkuusvapautuksen systematiikan pääpiirteet Suomessa.

2 Tutkimustapa ja tavoitteet

2.1 YLEISTÄ

Yleisen tason mielenkiinnon kohteista. Tässä tutkimuksessa käsitellään varsinainen veronlainopillisten systematisointi- ja tulkintatehtävien rinnalla tiettyjä yleisiä elementtejä, joihin vallitsevaa verojärjestelmää verrataan. Sellaisia ovat esimerkiksi hyvän verojärjestelmän ominaisuudet. Näiden lisäksi on kuitenkin valittu myös selkeämmin yleisen oikeustieteen tai oikeustieteiden alalle kuuluvia aiheita, joita on pyritty tuomaan tarpeen tullen esiin tutkimuksen edetessä.

Ensimmäinen näistä kysymyksistä on sääntelyinformaation tuottaminen ja erityisesti, kuinka selkeästi sääntelyinformaatio on tuotu esiin lain esitöissä ja on tulkittavissa lain esitöiden tavoiteinformaation pohjalta yksittäisissä kysymyksissä. Huomio kiinnittyy myös tavoiteinformaation esittämistapaan ja sen käytännön vaikutuksiin. Tällöin mietitään myös, miksi lainsäätäjät on päätenyt julkaisemaan sääntely- ja tavoiteinformaatiota juuri tietyllä tavalla ja tietyssä laajuudessa. Tutkimuksen taustalla vaikuttaa vahvasti tavoite-, sääntely- ja tulkintainformaation sisällön ja keskinäisten suhteiden selvittäminen.

Toiseksi mielenkiinto kohdistuu sääntelyn muovautumiseen, sen käytännön soveltamistilanteisiin ja käytännön systematisointeihin lakimuutoksen tuottaman raaka-aineen – sääntelyinformaation – syntymisen jälkeen ja siihen, miten siitä kehittyy tulkintainformaatiota. Tällöin voidaan puhua sääntelyinformaation positivoitumisesta, millä viitataan sääntelyinformaation sisällön ja käytännön vaikutusten selviämiseen yksittäistapauksissa vasta käytännön soveltamistoiminnan seurauksena.

Tällaista positivoitumista tapahtuu ensi vaiheessa verotuskäytännön kautta. Verohallinto päättyy soveltamaan säännöksiä tietyllä tavalla. Toisessa vaiheessa verotustapaukset voivat päättyä oikeuskäytännön oikeutta muovaaviin kouriin.⁴⁴ Tässä prosessissa eri tahot pyrkivät vakuuttamaan auditorion omien argumenttinsa paremmuudella. Keskustelua käydään sekä verotustapauksen osapuolten toimesta että oikeustieteellisissä julkaisuissa. Asiat eivät useinkaan tule vielä yksittäisten prejudikaattien perusteella selväksi.

Näitä molempia näkökulmia – sääntelyinformaation tuottamista ja sen positivoitumista – käsitellään tässä tutkimuksessa vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen yhteydessä säädetyn osakkuusvapautuksen näkökulmasta. Nämä ovat tutkimuksen yleisen tason mielenkiinnon kohteita. Yleisen tason keskustelua

⁴⁴ Näiden näkökulmien osalta tämän tutkimuksen systematisointeihin ovat vaikuttaneet merkittävästi 1970-luvun lopulla käydyt keskustelut ko. aihealueista. Tästä voidaan antaa esimerkiksi Klammin (1977b), Voipion (1979) ja Aarnion (1978) esittämät näkemykset. Näitä kannanottoja ja arvioita on esitelty tutkimuksen yleisessä osassa.

ei ole kuitenkaan tarkoitettu irralliseksi osioksi tässä tutkimuksessa, vaan sen yhteydessä esille tuotavat yksityiskohdat ja näkökulmat on kytketty nimenomaan verovapaisiin osakeluovutuksiin. Erityisellä tasolla tutkimuksessa keskitytään EVL:n osakkuusvapautussäännösten sisällön selvittämiseen ja systematisointiin.

Tavoitteet, informaatio ja verolainsäädäntö. Vero-oikeus on osa finanssioikeutta, johon kuuluu myös finanssihallinto-oikeus. Vero-oikeuden ollessa yksi oikeudenaloista voidaan kysyä, mikä vero-oikeuden tehtävä on. Klami on todennut, että ”[o]ikeustieteen tärkeänä tehtävänä on sääntelyinformaation kehittäminen sellaiseksi, että tavoitteiden mukaiset ratkaisut mahdollisimman hyvin ilmenevät suoraan sääntelyinformaatioista.”⁴⁵ Oikeustieteen (tai oikeustieteiden) ja oikeuskäytännön tarkoitus onkin selvittää, mitä kussakin tapauksessa on pidettävä oikeusjärjestyksen mukaisena. Tässä lähtökohtana on olemassa oleva oikeusjärjestys.⁴⁶ Tämän kuvailun soveltuvuutta vero-oikeuteen käydään läpi seuraavaksi.

Vero-oikeuden alalla on käyty vähänlaisesti keskustelua normien sisällön synnystä ja siihen vaikuttaneesta kehityksestä⁴⁷. Käytännön verolakeja sovellettaessa lain esityöt toimivat usein tiettyä ratkaisuehdotusta tukevana lähteenä. Lain esitöihin voidaan myös kohdistaa kritiikkiä, jos tulkinta ei esitöiden informaatiota hyödyntäen johda tyydyttävään lopputulokseen.⁴⁸ Lain esityöt voidaan ottaa tulkintatoiminnassa huomioon ja niihin voidaan myös viitata ratkaisujen perusteissa. Niiden avulla voidaan myös tulkita lain sanamuodossa mahdollisesti esiintyvää ristiriitaisuutta. Sääntelyinformaatio ei ole useinkaan kattavaa ja se voi vaikuttaa myös lakien tulkintaan. Klami on arvioinut tavoitelähtöisen harkinnan perusteista seuraavaa: ”Huono ja vanhanaikainen sääntelyinformaatio merkitsevät painetta lakien sanamuodon syrjäyttämiseksi yhteiskunnallisten tavoitteiden tieltä. – Lainsäädäntötekniikka ja lakien käsitteistö ovat varsin heikosti kehittyneitä tavoitteellista yhteiskunnan säätelyä ajatellen. Tuomioistuimet puolestaan ovat penseitä tavoiteharkinnoille, joita ne pitävät poliittisina ja legaliteettikannalta sopimattomina.”⁴⁹

⁴⁵ Klami 1977b s. 364. Ks. myös Voipio 1979 s. 2 av. 2, jossa kirjoittaja huomauttaa Klamin kirjoitukseen viitaten, että ”informaation kehittäminen on usein aivan käytännöllinen kysymys”. Ks. myös Klami 1987 s. 99.

⁴⁶ Ks. Kilpi 1968 s. 93–94. Ks. oikeustieteestä oikeuslähteenä Alanen 1958. Ks. oikeustieteen tehtävistä myös Uotila 1967 s. 840–841, joka käsittelee kolmea käsitystä oikeustieteen tehtävistä: 1) epäselvissä tapauksissa lausua, kuinka tiettyssä tilanteessa on käytätydyttävä, miten tuomioistuimen on ratkaistava (normatiivinen asenne); 2) epäselvissä tapauksissa ennustaa, miten tuomioistuin tulee asian ratkaisemaan (ns. realistinen koulukunta); 3) antaa epäselvässä tapauksessa tuomioistuimelle ja muulle viranomaiselle suosituksia siitä, miten niiden tulisi ratkaista asia jossakin tilanteessa (oikeustiede osana yhteiskuntaa -ajattelu).

⁴⁷ Viimeisin tähän keskittynyt elinkeinoverotusta koskeva kokonaisteos lienee Voipion Elinkeinoverolain tausta, synty ja kehittyminen (1979).

⁴⁸ Voipio 1979 s. 1 huomauttaa harvoin pohdittavan myös sitä, ”miksi lainvalmistelu ja säätäminen eivät ole tuottaneet parempaa tulosta, ja vielä harvemmin sitä, kuka tai ketkä ovat vaikuttaneet säädetyn normin syntyyn”. Voipion tutkimus EVL:n syntyvaiheesta on erittäin perusteellinen esimerkki tästä harvoin tutkitusta näkökulmasta.

⁴⁹ Klami 1977b s. 364.

Nämä näkemykset korostavat yhteiskunnallisten tavoitteiden huomiointia, mutta ne jättävät avoimeksi, mitä näillä tavoitteilla tarkoitetaan. Tavoitteet määritellään joka tapauksessa yksilöiden toimesta. Rationaalinen yksilö ei puolla tavoitteita, jotka eivät palvele hänen etuaan. Yhteiskunnalliset tavoitteet tulee voida nähdä tulkintatilanteessa erityisesti verovelvollisen näkökulmasta. Yritysverotuksen ollessa kyseessä tulkitsijan tulee lähtökohtaisesti kunnioittaa verovelvollisen valintaa siitä oikeudellisesta muodosta, jonka verovelvollinen on yritystoiminnassaan valinnut. Tällöin tavoiteharkinnat voitaisiin verosäännösten tulkinnan näkökulmasta nähdä esimerkiksi syvällisenä etuysteyspiirin huomioon ottamisena yhden yhtiön näkökulman sijaan.

Suorasijoituksen syntyajankohtaan, keston ja siitä luopumiseen liittyvät erityispiirteet ovat olennainen osa osakeluovutuksen verokohtelun arviointia EVL:n järjestelmässä. Elinkeinoelämän realiteettien tulisi näkyä myös siinä, että osakeluovutuksen arviointia ei rajattaisi koskemaan ainoastaan juuri kyseessä olevien osakkeiden luovutusta, vaan tulkitsijan tulisi arvioida tilannetta ottaen huomioon omistajatahojen, luovuttajayhtiön ja kohdeyhtiön tai kohdeliiketoiminnan muodostama kokonaisuus. Tulkitsijan tulisi sisällyttää kokonaisuus harkintaansa myös esimerkiksi järjestelyn taustalla vaikuttaneen sukupolvenvaihdon, muiden sijoittajien (esimerkiksi pääomasijoittajan) järjestelylle ja sen muodolle asettamat vaatimukset sekä liiketoiminnan näkökulmasta tarpeelliset erityisehdot. Tämä lienee sellaista tulkintatoiminnan tavoitteellisuutta ja tavoiteharkintaa, jota tuomioistuimet ovat myös soveltaneet osakkuusvapautusta koskevissa tapauksissa. Se heijastaa myös tämän tutkimuksen yhtä kantavaa ajatusta – suorasijoitusajattelua.

Tässä tutkimuksessa ei käsitellä ainoastaan nykyhetkellä vallitsevaa tilannetta, vaan tutkimusaihetta käsitellään myös osana tuloverolainsäädännön kehitysprosessia. Tutkimus lähestyy EVL:n ja koko tuloverolainsäädännön tiettyjä, jo lain alkuvaiheesta asti mukana olleita osakokonaisuuksia, muun muassa tulolähde- ja omaisuuslajijakoa, jotka vaikuttavat merkittävästi myös EVL:n uusien elementtien toimivuuteen⁵⁰. Tästä voidaan mainita esimerkkinä tutkimuksen erityinen kohde eli osakkeiden luovutushintojen ja hankintamenojen verokohdeltu. Tutkimuksessa esitellään myös erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja, jotka lainsäätäjällä oli käytössään vuoden 2004 osakkeiden luovutushintojen verotusta koskevan verouudistuksen yhteydessä, ja pohditaan myös, olisivatko nämä muut toteutumattomat vaihtoehdot olleet toteuttamiskelpoisia.

Tutkimuksessa ei kuitenkaan tarkastella yksityiskohtaisesti, mitkä tahot ovat erityisesti vaikuttaneet tämän säädetyt normikokonaisuuden syntyyn sillä tarkkuudella, että tutkimuksessa mainittaisiin ihmisten tai esimerkiksi järjestöjen nimiä toisin kuin esimerkiksi Voipion tutkimuksessa vuodelta 1979 on tehty. Voipio huomauttaakin

⁵⁰ Ks. historiallisen näkökulman huomioimisesta vero-oikeudellisessa tutkimuksessa esim. Myrsky – Ossa 2008 s. 28. Suomalaisen vero-oikeustieteen historiasta ks. myös Pikkujämsä 2001 s. 1–2.

yleisesti, että tätä on harvoin vero-oikeudessa pohdittu⁵¹. Voipion tutkimus käsitteli EVL:n taustoja, ja aihetta lähestyttiin juuri tässä mainitulla tarkkuudella.

Tutkimus lähestyy järjestelmän taustoja erityisesti toisten EU-valtioiden esimerkkien ja veropohjakonvergenssin pohjalta sekä sellaisten veropoliittisten näkökohtien osalta, joiden voidaan katsoa vaikuttaneen Suomen yritys- ja pääomaverouudistuksen osana tehtyyn, tiettyjen yhteisöjen käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapausjärjestelmään. Tutkimuksen aiheen osalta ei voida olla edes varmoja, onko yllä mainituilla kotimaisilla intressitahoilla ollut olennaista vaikutusta lainsäädäntöratkaisuun, jota valmisteltiin salassa julkisuudelta. Hallituksen esityksestä 92/2004 on sen sijaan todettava, että kansainväliset vaikuttimet on mainittu siinä nimenomaisesti⁵², joten niillä on ollut selkeä merkitys muutoksen toteutumisessa. Tästä näkökulmasta kotimaisen lainsäätäjän kädet vaikuttavat entistä sidottummilta EU:n integraatioketityksen syvetessä ja sisämarkkinoiden tiivistyessä.

Oikeuskirjallisuudessa oikeuslaitosta ja koko oikeusjärjestystä (ml. verosäännöksiä) on kuvattu muun muassa systeemiksi, joka toimii tietyssä ympäristössä⁵³. Systeemiympäristönä voi olla esimerkiksi valtio tai liike-elämä. Oikeusjärjestys näyttäytyy tällöin avoimena systeeminä, joka ottaa vastaan informaatiota ja tuottaa tuotoksia.⁵⁴ Tuotoksena voi olla esimerkiksi yksittäinen tuloverotuksen ennakotieto tai verotuksen toimittamisen yhteydessä tehty verotuspäätös.

Jaettaessa systeemi osasysteemeiksi voidaan erottaa esimerkiksi verolakien säätäminen omaksi systeemikseen, hallintomenettely ja lainkäyttö omiksi systeemikseen sekä nämä edelleen alasysteemeiksi. Yhteisöjen tuloverotuksen prosessuaalinen systeemi voisi jakaantua esimerkiksi seuraavasti: ennakkoratkaisu-alasysteemi (toimintaympäristö: KVL), ennakkotieto-alasysteemi (toimintaympäristö: Verohallinto), verotuksen toimittaminen -alasyysteemi (toimintaympäristö: Verohallinto), muutosverotus-alasysteemi (toimintaympäristö: Verohallinto / verotuksen oikaisulautakunta) ja verovalitus-alasysteemi (toimintaympäristö: HAO:t, KHO). Erilaisilla ja eritasoisilla osasysteemeillä on kuitenkin vahva keskinäinen suhde – sekä prosessuaalisesta että lain positivoitumisen näkökulmasta. Toisen osasysteemin tuotokset vastaanotetaan informaationa toisessa, ja systeemien väliset palautteet tekevät systeemin osittain itseohjautuvaksi⁵⁵.

Systeemiäsymys voidaan ottaa esille myös erityisestä osakkuusvapautuksen materiaalisesta näkökulmasta. Osakkuusvapautuksen tulkintakysymysten näkökulmasta relevantiksi systeemiksi voidaan tunnistaa EVL:n suorasisjoitus-ten voitonsiirtoja koskevien verosäännösten muodostaman systeemi. Tämä on tällöin alasysteemi, joka suhteutuu itse kyseisen lain systeemiin. EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n säännösten toimintaympäristö sijaitsee

⁵¹ Voipio 1979 s. 1.

⁵² HE 92/2004 s. 7.

⁵³ Ks. oikeuslaitoksesta systeeminä ja yleensä systeemitheoriasta esim. Halttunen – Helin – Mattila – Mikkola – Saarenpää 1972 ja Voipio 1979 s. 4–6.

⁵⁴ Voipio 1979 s. 5 ja siellä mainitut lähteet.

⁵⁵ Voipio 1979 s. 5 ja siellä mainitut lähteet.

EVL:n muodostaman kokonaisuuden sisäpuolella ja tulkintatuloksia pyritään löytämään juuri näiden raamien avulla ja niiden muodostamasta kokonaisuudesta. Tällöin systeemi näyttäytyy käsitteiden ja rakenteiden muodostamana järjestelmänä, jonka avulla ratkaisua yksittäiseen tulkintakysymykseen pyritään hakemaan. Se muodostaa raamit käytännön ratkaisutoiminnalle. Tulkitsija tietää systeemin tunnistaessaan, missä toimintaympäristössä hänen tulee ratkaisu tehdä. Ratkaisuvaihtoehdot saadaan esille systeemiargumenttien avulla.⁵⁶

Oikeusnormin on yleensä käsitetty olevan informaatiota tietyssä tai tietyissä relaatioissa. Oikeusnormi on tiedonantaja sekä soveltajan huomion kohde ja työkalu. Se kuvastaa – tai ainakin sen tulisi kuvastaa – lainsäätäjän tavoitteita ja näkemyksiä säännöksen kohteena olevasta asiasta. Tavoiteinformaation tulisi ihannetilanteessa ilmetä suoraan lakitekstistä. Klamin mukaan oikeusvarmuudella tarkoitetaan ”viranomaiskäyttäytymisen ennakoitavuutta, jonka täytyy perustua säätelyinformaatioon”. Klami kannattaa kuitenkin sekä tavoitteellisten päätösten tekoa että ”lain melko tarkkaa tutkimista ja noudattamista”.⁵⁷ On kuitenkin yleistä, että tavoitteet eivät käy selkeästi ilmi lain sanamuodoista. Tällöin soveltamisessa haetaan vastauksia esimerkiksi lain esitöiden avulla. Tavoitteiden puuttuminen lainsäädännöstä on usein käytännöllinen ratkaisu, jolla on erityinen yhteys lain käytännön sovellettavuuteen.

Klami on katsonut tämän johtuvan siitä, että lain osoittamat toiminta- tai käyttäytymisvaihtoehdot ankkuroidaan usein yksinkertaisiin sääntelykriteereihin, ”jotka hahmottavat yhteiskunnallista todellisuutta mahdollisimman yksinkertaisella ja yksiselitteisellä tavalla”⁵⁸. Klami korostaa säätelyinformaation ja tavoitteiden välisen ”operationaalisen suhteen” tärkeyttä siten, että säätelyinformaation ”mukaisesti toimien samalla edistetään tavoitteiden saavuttamista”. Klamin mukaan sääntelykriteerien tehtävä on osoittaa ”helppotunnusteisesti tavoitteiden mukainen toimintatapa”.⁵⁹

Oikeusnormit ovat yhteiskunnallisen päätöksenteon tulos, ja ne myös koskevat yhteiskuntaa. Yhteiskuntasidonnaisuus vaikuttaa siis molempiin suuntiin. Normien yhteiskunnallinen luonne vaikuttaa väistämättä myös oikeusnormien tulkintaan. Klami ajattelee oikeusjärjestyksellä olevan vahvasti yhteiskunnallissidonnainen luonne, mikä heijastuu oikeudellisen sääntelyn tavoitteellisuutena. Yhteiskunnalliset valtasuhteet heijastuvat oikeusnormein asetettuihin käyttäytymismalleihin ja niiden perusteella määräytyviin seuraamuksiin. Klami pitää sääntöjen asettamista ja niiden noudattamisen kontrollointia perusluonteeltaan tavoitteellisena toimintana.⁶⁰

Verolainsäädännön, kuten muunkin lainsäädännön, pitäisi heijastaa sen taustalla olevia taloudellisten ilmiöiden toimintaympäristöä, säännösten tavoitteita sekä säännöksiin ja niiden systeemiympäristöön liittyviä periaatteita. Freedmanin mukaan verolainsäädännön taustalla vaikuttavat periaatteet eivät kuitenkaan aina ole selviä. Freedmanin mukaan epäselvyys koskee pohjimmiltaan veropoliittisten linjausten ja

⁵⁶ Ks. Järvenoja 2007a s. 58–59 ja siellä mainitut lähteet.

⁵⁷ Klami 1977b s. 363–364.

⁵⁸ Klami 1977a s. 52. Ks. myös pohdintaa lainsäätäjän tahdosta ja tavoitteista Voipio 1979 s. 9.

⁵⁹ Klami 1977a s. 52.

⁶⁰ Klami 1987 s. 10–11.

tavoiteasettelun vaikeaselkoisuutta. Tämä veropolitiikan ja verotuksen lähtökohtainen moniselitteisyys selittyy hänen mukaansa sillä, että hallitukset pyrkivät täyttämään verojärjestelmän avulla sekä sosiaalisia että taloudellisia tavoitteita, vaikka verotus ei tarjoakaan parhaita keinoja tätä varten. Verolainsäädäntö perustuu oikeudellisten käsitteiden ja taloudellisten seurausten väliseen yhdistelmään, mikä ei ole aina ongelmattonta, Freedman toteaa.⁶¹ Runsaasta sääntelystä huolimatta veronkiertojärjestelyjä esiintyy edelleen. Freedman korostaa veropoliittisten tarkoituksien ja lainsäätäjän tarkoituksen tarkan ja nimenomaisen ilmaisun tärkeyttä lainsäädäntövaiheessa⁶².

Voipion mukaan tavoitteiden esille tuomisen lisäksi lain on annettava tietoa – Klamin terminologiaa⁶³ käyttäen – kausaalioluksista, joilla tarkoitetaan niitä toimintatapoja, jotka lainsäätäjän käsityksen mukaan johtavat tavoitteisiin. Tätä katsantokantaa voidaan täydentää sillä näkemyksellä, että lakien on myös annettava tietoa niistä vaihtoehdoista, jotka eivät johda tavoitteisiin ja joihin ei sen vuoksi päädytä. Voipion mukaan lain esityöt, yleisemmin valmisteluinformaatio, antavat lisää tietoa lainkäyttölanteesta relevanteista lainsäätäjän tavoitteista. Lain soveltumiskelpoisuuteen vaikuttavat merkittävästi valmisteluinformaatio ja sen laatu. Huolellinen ja perusteellinen valmisteluinformaatio heijastuu myös selkeät ratkaisuohteet tarjoavan lain syntymiseen.⁶⁴ Lainvalmisteluaineistolle onkin usein annettu käytännön tulkintatoiminnassa erityinen asema, johon turvaututaan välittömästi, jos lakiteksti on jättänyt säännöksen merkityksen joiltakin osin avoimeksi⁶⁵.

Teleologinen laintulkinta perustuu säännöksen päämäärän ja tarkoituksen selvittämiseen. Yksittäistapaus tulisi ratkaista näiden perusteella ja niitä kunnioittaen. Tämä metodi ei kuitenkaan anna selkeästi ohjetta siitä, miten lain tarkoitus on ”saatavissa irti” lainvalmisteluaineistosta⁶⁶. Lain tavoiteinformaation puutteellisuus voi johtua esimerkiksi vaikeudesta ilmaista säännösten määrällistä painoa tai tarkkaa suuntaa. Muun muassa tämä informaatiopuute johtaa usein siihen, että oikeudellista käyttäytymistä joudutaan arvostelemaan lakien sanamuodon perusteella.⁶⁷ Lain tavoitteet voidaan kuitenkin pyrkiä selvittämään, vaikka lain esitöissä ei olekaan nimenomaista mainintaa lain tavoitteista tai edes viitteitä siitä, mistä nämä voisivat löytyä.

Aarnio puhuu tällöin lain hypoteettisen tarkoituksen ideasta. Se ei hänen mukaansa sellaisenaan ole ratkaiseva argumentti tai, kuten Aarnio toteaa, ”sellainen *objektiivinen* seikka, joka ilman muuta ja kaikissa tapauksissa katkaisisi argumentaatioketjun”, vaan se kaipa lisäperusteluja: ”miksi juuri tämä tulkinta?”⁶⁸ Argumentaatio-

⁶¹ Freedman 2007 s. 85.

⁶² Freedman 2007 s. 90.

⁶³ Klami 1977a s. 6–7.

⁶⁴ Voipio 1979 s. 9.

⁶⁵ Ks. Aarnio 1978 s. 155, joka toteaa, että tämä johtuu erityisesti lain ration mukaisen tulkinnan eli ns. teleologisen laintulkintateorian merkityksestä.

⁶⁶ Aarnio 1978 s. 156.

⁶⁷ Voipio 1979 s. 10 ja siellä mainitut lähteet.

⁶⁸ Aarnio 1978 s. 155–156.

ketju täyttyykin Voipion ja Aarnion hahmottelemassa systematiikassa analogiaviitteiden, lain systematiikkaviittausten, prejudikaattien ja reaalisten argumenttien avulla. Voipion mukaan lain tarkoitusta ei tässä tapauksessa ole ilmaistu vaan se tulee ”kaivaa esille”⁶⁹.

Verolain valmistelijalla on valmisteluprosessin aikana näkemys tietyistä valmisteltavana olevan verolainsäädännön vaikutuspiirissä olevista taloudellisista ilmiöistä ja niiden sisällöistä. Usein lainvalmisteluaineistossa on käsitelty verovelvollisten käyttäytymistä, verosäädännön ennakoitua vaikutusta ja arvioita säännön vaikutuksesta verovelvollisten käyttäytymiseen. Valmisteluaineistossa on yleensä otettu myös kantaa verolain tavoitteisiin, sekä fiskaalisiin että välillisiin, ja suotavaa olisi myös esittää arvioita ennakoidusta taloudellisten ilmiöiden kehittymisestä.⁷⁰ Verotuksen tavoitteet voivat fiskaalisten tavoitteiden lisäksi olla myös ei-fiskaalisia, jolloin verolailla pyritään saavuttamaan muita tavoitteita. Näistä voidaan mainita esimerkiksi sosiaalipoliittiset, kulttuuripoliittiset ja ympäristöpoliittiset tavoitteet.⁷¹

Veropolitiikka on sidottu sitä harjoittavien vallalla olevien poliittisten tahojen intresseihin. Verotuksen tavoitteet ovat väistämättä sidoksissa poliittiseen todellisuuteen, joten varsinaista itsenäistä hyvän verojärjestelmän ominaisuuksien perusteella (ikään kuin yhteiskunnallisessa tyhjiössä) kehittyvää verojärjestelmää on mahdoton ajatella todelliseksi.

Etuperiaatteen ja veronmaksukykyisyyden välistä suhdetta on käsitelty jo läpi vuosikymmenten ja sen on ymmärretty liittyvän vahvasti vallalla oleviin poliittisiin voimasuhteisiin. Tästä voidaan ottaa esimerkkinä seuraava Junnilan veropolitiikan lainalaisuuksia heijasteleva näkemys: ”Jälleen nähdään, että ne periaatteet ja vaatimukset, joita teoreettinen verotuspolitiikka kulloinkin kehittää verorasituksen oikeudenmukaista jakamista varten, eivät ole mikään yleispätevän ehdottoman totuuden kallio. Ne ovat pikemminkin vain kinos lentohiekkaa, jota yhteiskunnallisen etuja valtataistelun myrskytuuli muovailee kulloisenkin kulkusuuntansa mukaisesti.”⁷² Tämä toteamus on säilyttänyt arvonsa myös nykyistä veropolitiikkaa ja verotukseen liittyvää yhteiskunnallista keskustelua arvioitaessa. Yhteiskunnallisten realiteettien ohella verotuksen tavoitteiden päällekkäisyys ja lähes aina ilmenevät niin sanotut tavoitekonfliktitilanteet, esimerkkinä yleinen ristiriita fiskaalisen tavoitteen ja muiden tavoitteiden välillä⁷³, tuovat veropolitiikkaan ja lakien valmisteluvaiheeseen merkittäviä haasteita.⁷⁴

⁶⁹ Voipio 1979 s. 13.

⁷⁰ Voipio 1979 s. 16. Lainvalmisteluaineiston luonteesta ja lähtökohdista ks. tarkemmin Häyhä 1997 s. 16–17.

⁷¹ Ks. verolakien tavoitteista Tikka 1972 s. 65, jonka mukaan verotukselle voidaan antaa fiskaalisia tavoitteita (julkisyhteisöjen varaintarpeen kattaminen), sosiaalipoliittisia tavoitteita (tulon ja omaisuuden redistributio), suhdannepoliittisia tavoitteita (kansantulon ja työllisyyden vakauttaminen korkealle tasolle) ja kasvupoliittisia tavoitteita (voimakas ja jatkuva kansantulon kasvu). Ks. verolakien tavoitteista myös Linnakangas 1984 s. 4–5 ja Voipio 1979 s. 11–13.

⁷² Junnila 1945 s. 171.

⁷³ Tikka 1990a s. 22.

⁷⁴ Ks. Klami 1987 s. 99, joka tuo esille vaikeuden määrittää kenen tavoitteista on kyse. Klami

Verotuksen lainsäädäntötyö tarkoittaa nykyään pääasiassa olemassa olevien verolakien muutostyötä. Tällöin valtiovarainministeriön vero-osasto käy läpi valmisteluinformaatiota oikeus- ja verotuskäytännössä ilmenneistä ongelmista⁷⁵, joihin on katsottu tarpeelliseksi puuttua lainsäädäntöä muuttamalla. Informaatiota soveltamisongelmista saadaan julkaistusta KVL:n, hallinto-oikeuksien ja KHO:n ratkaisukäytännöstä. Myös julkaisemattomalla verotus- ja oikeuskäytännöllä voi olla merkitystä⁷⁶. Myös Verohallinto tuottaa tietoa lainsäätäjälle säännösten soveltamiseen liittyvistä seikoista.

Verolakien tavoitteet voivat olla kohdennettu koskemaan tiettyä tarkasti määritettyä verovelvollisryhmää⁷⁷. Yleisemmät ja laajempaa kohderyhmää koskevat säännökset ovat kuitenkin tyypillisiä verolainsäädännössämme⁷⁸. Verolakeja tulee arvioida niille annettujen tavoitteiden näkökulmasta⁷⁹. Tavoitteita on mahdollista ryhmitellä ja niiden ilmenemismuotoja arvioida suhteuttamalla niitä toisiinsa. Ryhmittely ei kuitenkaan ole täydellinen ja tavoitekollisiot ovat lähes väistämättömiä verosäännöksissä⁸⁰, mikä johtaa edelleen konkreettisen sääntelyn osalta Klamin systematiikkaa noudattaen tavoiteharkintojen selvittämiseen sekä kompromissien tunnistamiseen⁸¹. Kompromissit ovat veropolitiikassa hyvin yleisiä. Esimerkiksi verolakeja säädettäessä kompromissit johtuvat sekä lainvalmisteluprosessissa että itse lainsäätämisprosessissa mukana olevien tahojen määrästä⁸².

suhtautuu ”skeptisesti pyrkimyksiin löytää yleinen yhteiskunnallinen etu”. Klami viittaa tällöin kompromisseihin, eri intressiryhmiin ja niiden muuttuviin mielipiteisiin.

⁷⁵ Ks. Andersson 1969a s. 2. Andersson käsittelee artikkelisarjassaan (1969a–c) aikaisemman (EVL:a edeltävän) oikeuskäytännön suhdetta EVL:iin. Lainvalmistelijoiden reagoinnista ks. myös Andersson 1973 s. 75 ja Voipio 1979 s. 16.

⁷⁶ Julkaisemattomiin ratkaisuihin liittyvistä ongelmista ks. Linnakangas 2010. Linnakangas näkee julkaisemattomuudessa tasapuolisuusongelman, koska julkaisemattomat ratkaisut ovat veronsaajien edustajien tiedossa ja arvioitavina, mutta veronmaksajaosapuolen on vaikea saada niitä haltuunsa. Ks. myös Lehrberg 2006 s. 154–155, joka mm. vastustaa sitä, että julkaisemattomia ratkaisuja voitaisiin pitää prejudikaatteina. Lehrberg tunnustaa kuitenkin julkaisemattomien ratkaisujen jonkinasteisen käytettävyyden argumentoitaessa yksittäistapauksissa.

⁷⁷ Tästä voidaan mainita esimerkkinä AvainhenkilöL tai KonsAvL.

⁷⁸ Tästä voidaan mainita esimerkkinä verotettavan tulon laskemisen kannalta merkittävät ”yleislait” TVL, EVL ja MVL.

⁷⁹ Voipio 1979 esim. s. 10 katsoo, että tavoiteinformaation puutteellisuus liittyy usein oikeudellisten tavoitteiden relatiivisuuteen. Tavoitteet voivat olla vaikeasti löydettävissä, ja myös nimenomaisesti todettujen tavoitteiden saavuttaminen voi olla vaikeasti todennettavissa.

⁸⁰ Tikka 1972 s. 66, jonka mukaan on myös mahdollista, että tavoitekollisioita syntyy ja ryhmittely on väistämättäkin puutteellinen, kun selväpiirteisiä tavoitteita voi olla vaikea havaita. Tikka toteaa verotuksen tavoitteiden huomioimisen verolain tulkinnassa tulevan ”selvästi esille uusimmassa kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa”. Ks. myös Voipio 1979 s. 11, joka pitää esimerkiksi epäselvänä, mihin ryhmään elinkeinoelämän yhtä toimialaa suosivat tavoitteet sijoitettaisiin.

⁸¹ Klami 1977a s. 11.

⁸² Ks. Aarnio 1975 s. 255, joka kuvailee lainlaadintaa monivaiheiseksi kokonaisprosessiksi,

Voipio toteaa, että tavoitteiden julkilausumisesta voidaan luopua kompromissia tehtäessä ja myös silloin, kun tavoitteista ei ole yksimielisyyttä edes saman yhteiskunnallisen ryhmän sisällä⁸³. Käytännössä esimerkiksi julkisesti listatun kansainvälisen suuryrityksen ja harvainomisteisen yrityksen tavoitteet ja toiveet voivat poiketa huomattavastikin toisistaan. Nämä myös antavat eri kysymyksille eri painoarvon. Muun muassa siirtohinnoittelukysymykset ovat relevantteja käytännössä suuryrityksille.

Voipio huomauttaa, että verolakien tavoitteiden pohdiskelu ei useinkaan ilmene valmisteluaineistosta. Voipion mukaan valmistelutyössä on korostunut tarve selvittää lain tavoitteet ja tiedottaa niistä, jos tilanne on sellainen, että olemassa olevan tilan ja tavoitellun tilan välinen ero on suuri.⁸⁴ Lainsäädäntöä pidetään kuitenkin pohjimmiltaan yleisesti poliittisen suunnittelun välineenä⁸⁵. Voipio on kuvaillut verolain olevan ”yhteiskunnan reaktio erilaisiin ja usein vaihteleviin taloudellisiin ilmiöihin”⁸⁶.

Verolakien tulkinta. Verolakien tulkintaa koskevissa ongelmissa on samoja piirteitä kuin muidenkin lakien tulkintakysymyksissä⁸⁷. Lähtökohtana säädöstulkinnassa voidaan pitää aina lakitekstin sanamuotoa⁸⁸. Verotuksen näkökulmasta tämä on seurausta lakisidonnaisuusperiaatteesta.

Wikström huomauttaa, että tulkintaopissa lain sanamuodon mukainen tulkinta edustaa formalismia ja edellinen on jälkimmäisen suoranainen jatke. Hän nostaa esille verolakien tulkinnassa korostetun laillisuuden periaatteen noudattamisen. Wikström pitää tätä lähtökohtaa yleisesti tunnustettuna ja riidattomana mutta tunnustaa epävarmuuden siitä, mikä painoarvo tälle tulisi erilaisissa tilanteissa antaa. Tästä esimerkkinä voidaan nostaa esille lain esitöiden ja lakitekstin välinen ristiriita, jossa legaliteettiperiaate määräisi vaa’an kallistumaan lakitekstin puolelle. Näin ei kuitenkaan aina ole käynyt.⁸⁹

Tikka huomauttaa legaliteettiperiaatteen merkityksestä käytännön soveltamistilanteessa, että kyse on kuitenkin oikeusperiaatteesta eikä oikeussäännöstä. Koska periaatteen soveltaminen vaihtelee tapauskohtaisesti, ei ole Tikan mukaan edes luon-

johon liittyvät useat eri henkilötahot. Aarnio lähtee intressiperustaisesta katsantokannasta, jolloin tärkeää on selvittää, minkä tahon ”tavoitteet ja uskomukset on valittava selityspenusteiksi”. Ks. myös lain valmisteluorganisaatiosta ja ulkopuolisista vaikuttajista Voipio 1979 s. 23–30.

⁸³ Voipio 1979 s. 12.

⁸⁴ Voipio 1979 s. 17.

⁸⁵ Aarnio 1975 s. 252, joka kuitenkin tuo esille myös oikeustieteen poliittisuuden. Ks. myös mts. 252–253 mainitut lähteet. On huomattava, että 1970-luvulla oikeustieteellisessä keskustelussa nostettiin usein esille oikeustieteen tehtävä vaikuttaa yhteiskuntaan ja mahdollisesti jopa vähäteltiin tieteellistä menetelmää.

⁸⁶ Voipio 1979 s. 12, jonka mukaan tästä vaihtelusta johtuu, että tavoitteetkin näyttävät vaihtelevan. Tähän vaikuttaa myös poliittisten valtasuhteiden lyhytjänteisyys.

⁸⁷ Ks. laaja yleisesitys vero-oikeudellisesta tulkinnasta Tikka 1972 s. 54–146. Ks. myös esim. Wikström 1999 s. 15–23 ja Voipio 1973, joka käsittelee kirjoituksessaan erityisesti argumentaation eri muotoja EVL:n tulkinnassa.

⁸⁸ Ks. esim. Alanen 1959 s. 2–8 sekä Aarnio 1978 s. 154.

⁸⁹ Wikström 1997a s. 334–335. Ks. vero-oikeudellisesta legalismista myös Wikström 2008 s. 22–32. Ks. myös Pikkujämsä 2001 s. 105, joka painottaa legaliteettiperiaatetta tulkintaperiaatteena.

tevaa kysyä, ”noudatetaanko legaliteettia vai ei”. Tikka nostaa legaliteetin taustalla olevat arvot esille ja varoittaa tässä yhteydessä formalistisen tulkinnan vaaroista.⁹⁰

Kun verolakeja tulkitaan, sanamuodon mukainen tulkinta on määräävässä ja tärkeimmässä asemassa. Tällöin joudutaan kuitenkin usein toteamaan, että sanamuoto ei ole ainoa tulkinta-argumentti⁹¹. Sanamuodon mukaisen tulkinnan⁹² lisäksi sen kanssa kilpailevana tai sitä täydentävänä argumenttina voidaan pitää joustavaa tulkintaa eli realistista lähestymistapaa.⁹³

Tikka toteaa realismin eroavan formalismista mm. siinä, että lain sanamuodon asettamia rajoja ei tulkita niin ahtaasti ja tiukasti kuin formalismissa. Pragmaattisilla tekijöillä on tällöin korostunut asema päätöksenteossa, jolloin ratkaisutilanteessa selvitetään ”eri ratkaisuvaihtoehtoihin liittyvät seuraamukset” ja suoritetaan valinta ”tiettyjen asetettujen arvostusten pohjalta”.⁹⁴

Wikström katsoo Tikan tutkimukseen viitaten, että lain sanamuodon mukainen tulkinta eli formalistinen lähestymistapa ja realistinen tulkintamethodi täydentävät toisiaan verolakien tulkinnassa ja molempien ”avulla saadaan esille olennaisia piirteitä verolakien tulkinnasta”. Ne ovat myös hallitsevassa asemassa tulkintatoiminnan erityyppisissä vaiheissa. Lain sanamuodon asettamia rajoja ei tulkita realismissa yhtä ahtaasti kuin formalismissa.⁹⁵

Wikström kiteyttää ajattelunsa seuraavasti: ” – oikeustosisaikastoa muodostettaessa on sanamuodon mukainen, formaali tulkinta hallitsevassa asemassa. Joustavaa, realistista tulkintaa käytetään ja tarvitaan lähennettäessä oikeustosisaikastoa ratkaistavan tapauksen olosuhteisiin.”⁹⁶

Taloudellisten ilmiöiden nopeat muutokset ja lainsäädännön jälkeenjääneisyys tukevat joustavaa tulkintaa. Verotuksessa tavataan usein ilmiöitä, joiden taloudellinen sisältö poikkeaa ilmiön oikeudellisesta muodosta. Verotuksen ratkaisutoiminta onkin tästä syystä usein kokonaisharkintaa.

Wikström pitää myös vero-oikeudellisen tutkimuksen päävaikeutena sitä, että siinä on yhdistettävä toisaalta korotettu laillisuuden periaate ja vero-oikeudellinen legalismi ja toisaalta aineiston nopea muuttuminen ja vanheneminen sekä jouston tarve, joka seuraa talouden ja ihmisten taloudellisen käyttäytymisen jatkuvasta muutokses-

⁹⁰ Tikka 1998a s. 79–80.

⁹¹ Ks. Wikström 1997a s. 335.

⁹² Tikan (1972) terminologiassa tämä edustaisi formalistista lähestymistapaa. Ks. tästä myös Knuutinen 2009 s. 154–157.

⁹³ Ks. laintulkintaopillisesta keskustelusta esim. Klami 1977b s. 362–364, joka määrittelee oikeuslähde- eli laintulkintaopin oikeudellisen argumentaation säännöksi.

⁹⁴ Tikka 1972 s. 127–128.

⁹⁵ Wikström 1997a s. 335.

⁹⁶ Wikström 1997a s. 337. Ks. tästä myös Wikström 2008 s. 27–30. Muodon ja sisällön kysymyksistä verotuksessa on myös syytä nostaa esille aihetta koskeva Knuutisen (2009) väitöstutkimus.

ta. Wikström kuvailee näistä erityispiirteistä johtuvia tutkimusasenteita Tikkaa⁹⁷ mukaillen edellä mainituilla termeillä formalismi ja realismi.⁹⁸

Tässä yhteydessä on syytä huomauttaa verotuksen ratkaisupakosta. Kun verolakeja sovelletaan, on kyse oikeudellisen ratkaisun tekemisestä. Siinä edellytetään oikeusperusteen täsmentämistä, joka usein vaatii oikeustositseikaston tulkintaa. Oikeussäännöstä sovelletaan yksittäiseen tapaukseen, jolloin oikeus- ja tosiasiaperusteita verrataan toisiinsa⁹⁹. Ratkaisu vaatii tuekseen riittävän vastaavuuden toteamisen oikeustositseikaston ja käsillä olevan tapauksen tosiseikaston välillä. Tässä yhteydessä korostettu laillisuuden periaate ilmenee Wikströmin mukaan vaatimuksena siitä, että verolakia sovellettaessa jokaiselle elementille on löydettävä välitön tuki laista¹⁰⁰.

Wikströmin esillä pitämää jaottelua oikeuskysymykseen ja tosiasiakysymykseen voidaan myös kritisoida. Ratkaisutoiminnan kokonaisvaltaisuus ja tapauskohtaisuus konkretisoituu usein siinä, että oikeudellinen ratkaisutoiminta ei tapahdu tosiasiakysymyksen ja oikeuskysymyksen osalta erikseen, vaan niiden välillä on väistämättäkin vuorovaikutusta ja liikehdintää.

Laakso toteaa seuraavaa: ”Kun ratkaisija harkitsee kannanottoaan erilaisiin premissivaihtoehtoihin, hän samalla tietää, minkälaiseen lopputulokseen mikin vaihtoehto johtaa; ts. faktat heijastuvat normeihin ja normit faktoihin. Lopputulos on siten kokonaisarvioinnin tulos.”¹⁰¹

Myös Tikka korosti väitöskirjassaan reaali maailman lähtökohtia ja kritisoi edellä mainittuja käsitteitä muun muassa korostamalla kysymysten molemminpuolista riippuvuussuhdetta toisiinsa¹⁰².

Näiden kahden joskus vastakkaisenkin tulkinta-argumentin välinen ero voidaan pelkistää määritellä siten, että realismi painottaa taloudellista sisältöä ja sanamuodon mukainen lähestymistapa juridis-muodollista sisältöä¹⁰³.

Valmisteluaineisto ja itse lain sanamuoto voivat kuitenkin jättää tilaa tulkinnalle¹⁰⁴. Lainsäätäjä voi tietoisesti jättää joitakin verotukseen liittyviä kysymyksiä säätämättä; avoimeksi jäävät kysymykset voivat olla jo lain valmisteluvaiheessa tiedossa ja ne jätetään tarkoituksella huomioimatta valmisteluinformaatiossa¹⁰⁵. Suomessa on tyypillisesti päädytty sellaisiin lainsäädäntöteknisiin rat-

⁹⁷ Tikka 1972 s. 121–146.

⁹⁸ Wikström 1997a s. 330–331 sekä Wikström 2008 s. 26–28.

⁹⁹ Laakso 1990 s. 56–60.

¹⁰⁰ Wikström 1988 s. 282 sekä Wikström 1997a s. 333. Ks. verotuksessa tapahtuvan oikeudellisen ratkaisutoiminnan luonteesta Wikström 1997a s. 335–337.

¹⁰¹ Laakso 1990 s. 58–59.

¹⁰² Tikka 1972 s. 114–121.

¹⁰³ Näin Wikström 1997a s. 335, jossa hän myös varoittaa joustamattoman tulkinnan johtavan spekulatiivisten veroetujen tavoittelun hyväksymiseen.

¹⁰⁴ Ks. Voipio 1979 s. 16. Hän on kuvannut tilannetta siten, että ”[I]aki voi jättää joidenkin ristiriitojen ratkaisun lainsoveltajan arvoarvostelmista riippuvaiseksi”. Ks. EVL:n tulkinnan näkökulmasta myös Andersson 1973 s. 79–80. Ks. verolakien tulkinnasta Tikka 1972 s. 54–146. Ks. aukollisten verolakien tulkinnasta ja aukkotyypeistä myös Knuutinen 2009 s. 174–178 ja siellä läpikäyty kirjallisuus.

¹⁰⁵ Ks. Myrsky 2007d s. 861–862 ja Voipio 1979 s. 17.

kaisuihin, joissa käsitteitä ei ole määritelty ja niiden tarkan sisällön täsmentyminen on jätetty verotus- ja oikeuskäytännön varaan. Tästä syystä on pidetty ilmeisenä, että tuloverolainsäädännön tulkinnanvaraisuuden tai aukollisuuden vuoksi prejudikaateilla tapahtuvan sääntelyn tarve korostuu.¹⁰⁶ Tämä kumpuaa siitä, että periaatteellisia vaihtoehtoja lainsäädäntötyössä ovat abstraktinen ja yksityiskohtainen sääntely¹⁰⁷.

Tikan mielestä periaate, jonka mukaan verotuksessa saadaan soveltaa vain säännöstekstein ilmaistuja normeja, ei pysty käytännössä joka suhteessa kuitenkaan toteutumaan. Tikka huomauttaa myös, että vero-oikeus on yksi niistä oikeudenaloista, joissa säännöstekstillä on etuoikeutettu ja hallitseva asema oikeuslähteiden joukossa. Säännöstekstien vaikutus tulkintarajojen määräytymiseen on suoraan liitännäinen lainsäädäntötekniikan valintaan. Näistä voidaan mainita yleistään kaksi eri suuntausta: yleiskäsitteet ja yksityiskohtaisen sääntelyn tekniikka. Tuloverotuksessa on erityisesti suosittu yleiskäsitteitä, mikä on osaltaan vaikuttanut tulkintarajojen väljemmiseen. Toinen vaihtoehto on sisällyttää lainsäädäntöön runsaasti legaalimääritelmiä. Tällöin käsitteiden merkityssisältö ei määräydy yleisten juristien kielenkäyttö-sääntöjen mukaisesti.¹⁰⁸ Legaalimääritelmistä voidaan mainita tämän tutkimuksen näkökulmasta erityisesti käyttöomaisuus ja pääomasijoitustoiminta, jotka ovat molemmat kuitenkin suhteellisen tulkinnallisia käsitteitä.

Wikström toteaa, että lainsäädännössä ei ole ollut tapana määritellä edes avainkäsitteitä. Hänen mukaansa tämä merkitsee sitä, että käsitteet jäävät oikeuskäytännön täsmennettäviksi. Wikström käyttää esimerkkinä elinkeinotoimintaa (EVL:ssa) ja tulonhankintaa (TVL:ssa).¹⁰⁹ Määttä on huomauttanut laillisuusperiaatteen ja lainsäädäntötekniikan suhteesta, että kyse on sekä tarkoituksenmukaisuusharkinnasta että laillisuusperiaatteen asettamista rajoista. Määttä mainitsee myös ehdoin tahdoin joustaviksi jätetyt säännökset.¹¹⁰ Malmgrénin mukaan tällainen käsitteiden tarkan määritelmän jättäminen oikeuskäytännön varaan lisää myös luottamuksensuojan merkitystä¹¹¹.

¹⁰⁶ Tikka 1982b s. 275–276. Prejudikaatin käsitteestä yleensä ks. Wikström 1979 s. 111, jolloin hän ottaa mm. prejudikaatteja koskevan tutkimuksensa kohteeksi nimenomaan ratkaisut, ”joita tehtäessä on ollut tarkoituksena muodostaa ratkaisusta ennakkotapaus”. Ks. sääntelyn aikaansaamasta tulkinta-asetelmasta teleologisen laintulkintametodin näkökulmasta Ekelöf – Boman 1990 s. 71. Ks. myös Ks. Voipio 1979 s. 16. Vrt. Myrsky 2007d s. 857–861, joka tähdentää ratkaisun prejudikaattivaikutuksen syntyminen riippuvaisuutta ratkaisun julkaisemisesta sekä sen selkeydestä ja perustelujen valaisevuudesta. Myrsky tiivistää ennakkopäätöksen käyttökelpoisuuden olevan ”siinä, että ratkaisu sisältää yleisemmän oikeusohjeen ja sen voidaan olettaa soveltuvan muihin samankaltaisiin ja tietenkin samanlaisiin tapauksiin”. Myrsky painottaa tapausten tosiasioiden keskinäistä vertailua. Ks. myös Myrsky 2011a s. 3–4, jonka mukaan prejudikaattivaikutus näkyy siinä, että ratkaisun perusteella katsotaan, että ”samanlainen asia tullaan vastaisuudessa todennäköisesti ratkaisemaan samalla tavalla”. Tästä ratkaisusta seuraavat myös vaikutukset hallinto-oikeuksien, oikaisulautakuntien, Verohallinnon sekä verovelvollisten käyttäytymiseen ainakin välillisesti.

¹⁰⁷ Ks. Myrsky 2007d s. 861. Ks. myös Honkavaara L 1983 s. 10.

¹⁰⁸ Tikka 1972 s. 90–97.

¹⁰⁹ Wikström 2005 s. 280.

¹¹⁰ Määttä 2007 s. 11. Lainsäädännön ja oikeuskäytännön välisestä vuorovaikutussuhteesta sekä Suomessa vallalla olevista tendensseistä laajemmin ks. Myrsky 2007d s. 861–862.

¹¹¹ Malmgrén 2008 s. 26–27 ja siellä av. 49.

Verotuksen lainsäädäntötekniset valinnat ja niistä käytännössä johtuva verolakien epätäydellisyys perustuvat yhteiskunnallisten muuttujien suureen määrään, verotuksen massaluonteeseen ja sen aiheuttamiin käytännön sanelemiin puitteisiin sekä siihen, että erilaisten taloudellisten ilmiöiden syntyä ja kehitystä on mahdotonta ennustaa tarkasti¹¹². Toisaalta useinkaan ei ole tarpeellista sisällyttää lakitekstiin sellaisia tapauksia, joiden esiintymistodennäköisyys on pieni. Verolainsäädännön epätäydellisyydestä seuraa lakitekstin tulkintakysymyksiä, ja tämä voi jatkossa johtaa säädöstekstin tarkastamiseen lainsäädäntöteitse¹¹³.

Tutkimusaiheen näkökulmasta veronkiertäminen epäasianmukaisena verontorjuntareaktiona muodostaa lainsäädäntötekni- sen haasteen. Veropolitiikan sääntelyongelmana on tässäkin veronkiertämisen ehkäiseminen joko yleispiirteisellä tai yksityiskohtaisella sääntelyllä¹¹⁴. Osakkuusvapautukseen sisältyy useita yksityiskohtaisia edellytyksiä, joiden selkeä tarkoitus on veronkierron estäminen. Näiden voidaan jopa ajatella menevän kattavuudessaan yli niiden tarkoituksen, kuten esimerkiksi kolmansiin valtioihin tehtyjen suorasijoitusten osalta osoitetaan. Näistä esimerkkeinä ovat suorasijoitukset kolmansiin valtioihin ja niiden luovutuksiin liittyvät verosäännökset. Veronkierto-oletukseen perustuvat säännökset liittyvät verovapausjärjestelmää edeltävien toimien huomioimiseen luovutuksen yhteydessä ja luovutustappion vähennysoikeuden rajoittamiseen. On kuitenkin huomattava, että VML 28 § toimii edelleen yleisenä veronkiertoa estävänä säännöksenä, joten sen soveltaminen täydentää EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n soveltamista. VML 28 §:n käyttöön viitattiin myös lain esitöissä useassa kohdassa¹¹⁵.

Yleispiirteisen lainsäädäntötekniikan perusteluna voidaan pitää sen joustavuutta. Sitä pidetään myös vähemmän alttiina veronkiertojärjestelyille. Yleispiirteinen sääntely vähentää myös näin ollen tarvetta lainsäädäntömuutoksille, joilla voidaan korjata muun muassa yksityiskohtaisen lainsäädännön aiheuttamia epäasiallisia verontorjuntareaktioita. Joustava lainsäädäntö myös delegoi samalla lainsäädäntövaltaa viranomaisille.¹¹⁶ Määttän mukaan tämä delegointi ”pystyy ainakin tiettyyn pisteeseen saakka välttämään asianomaisen ongelman”¹¹⁷.

On myös mahdollista, että lain soveltajan arvioitavaksi tulevat normit ovat kokonaisuutena joustavia. Kun säädösteksti on epämääräinen tai monitulkintainen, ei sa-

¹¹² Ks. tästä esim. Määttä 2007 s. 11 sekä Knuutinen 2009 erit. s. 58–61.

¹¹³ Ks. esim. Määttä 2006 s. 39–40 sekä Määttä 2007 s. 11–12. Ks. esim. käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden ja yhtiöosuuksien luovutuksista syntyneiden vähennyskelpoisten tappioiden vähentämisestä annettujen säännösten selkeyttäminen HE 176/2008 s. 31.

¹¹⁴ Ks. Määttä 2007 s. 80. Ks. myös Tikka 1982b s. 283–284, joka pitää säännösten suhteellista lyhyttä ja yleispiirteisyyttä voittopuolisesti myönteisenä asiana.

¹¹⁵ Esim. HE 92/2004 s. 31 ja s. 68.

¹¹⁶ Ks. Määttä 2007 s. 80 ja siellä viitattu kirjallisuus.

¹¹⁷ Määttä 2007 s. 80.

namuodon mukainen tulkinta ole mahdollinen¹¹⁸. Avoimet sääntelykriteerit aiheuttavat joka tapauksessa ennustettavuuden puutetta ja myös jatkuvan veroriskin olemassaolon, jolloin verovelvollinen on erittäin riippuvainen asiantuntija-avusta ja Verohallinnon ennakkokannanotoista¹¹⁹.

Lain esitöillä on joustavassa lainsäädäntömallissa korostunut asema, vaikkakin perusteluilla säätäminen ei liene legalismin näkökulmasta toivottavaa. Esitöiden merkitykseen vaikuttaa kuitenkin niiden ikä eli onko kyseessä tuore verouudistus, jolla on haluttu puuttua ajankohtaisiin taloudellisiin ilmiöihin.

Vuoden 2004 osinkojen ja osakkeiden luovutushintojen verotusta koskevien lainsäädäntömuutosten näkökulmasta lainsäädännön esityöt ovat vielä suhteellisen tuoreita ja niillä voisi olla näin ollen suurempi merkitys tulkinnassa verrattuna esimerkiksi EVL:a koskevaan vanhempaan valmisteluaineistoon¹²⁰.

Tarkastelun kohteeksi voidaan ottaa myös ne perusteet, joilla verotuksen toimittava viranomaislainen voi syrjäyttää kielenkäytösääntöjen soveltamiseen perustuvat tulkintavaihtoehdot ja tehdä ratkaisun vastoin lain sanamuotoa. Näin on välttämätöntä toimia, esittää Tikka, jos lakitekstissä on virhe, joka ei mahdollista säännöksen soveltamista¹²¹. Tikan mukaan yleinen käsitys on kuitenkin nähtävästi se, ettei lainsäätäjän tahto oikeuta tulkintoihin, jotka ovat säännöksen sanamuodon vastaisia, vaikka lainsäätäjän tahto olisikin jokseenkin selvästi todennettavissa lainsäädäntöaineistosta. Lainsäädäntöaineistolla voidaanakin katsoa olevan hänen mukaansa tulkintaa rajoittava merkitys. Sen asemaan kuitenkin vaikuttaa olennaisesti muun muassa säännöksen voimaantulosta kulunut aika.¹²²

Lainopillisessa tutkimuksessa esitettyjen argumentoitujen tulkintasuosittelujen perustelemiseksi vedotaan muun muassa lain sanamuotoon, lain valmisteluasiakir-

¹¹⁸ Ks. näin esim. Järvenoja 2007a s. 58, joka käsittelee aihetta yritysjärjestelydirektiivin näkökulmasta. Ks. myös Tikka 1979 s. 147, joka toteaa (KorkoRajL:n näkökulmasta), että norminasettamisvaltaa piilodelegoidaan soveltamistasolle ja viime kädessä KHO:lle siinä tapauksessa, että ”verolakiin jätetään tarkoituksellisesti tai ’olosuhteiden pakosta’ väljyyttä”. Tikka tuo tässä yhteydessä esille tällaisen tilanteen ongelmat ennustettavuuden näkökulmasta. Samoin Tikka 1982b s. 277. Delegoinnin kielteisenä piirteenä voidaan pitää sitä, että tuomioistuimella on jo lähtökohtaisesti käytössään vähemmän resursseja ja aikaa kuin lainsäätäjällä. Tuomioistuin on myös sidottu yksittäisen tapauksen tosiseikkoihin, ja se antaa ratkaisun vain tätä tapausta silmällä pitäen, eikä se voi miettiä ratkaisun laajempia seurauksia. Tämä roolien sekoittuminen on ajan-kohtainen ongelma sekä verosuvereenin valtion puitteissa että EU:n tasolla. Ks. EUT:een liittyvästä vastaavasta problematiikasta von Bahr 2005 s. 80.

¹¹⁹ Ennakkokannanottoja ovat ennakkotiedot ja ennakkoratkaisut. Ks. tarkemmin ennakkokannanottojärjestelmästä Tikka 1996. Ks. myös Torkkel 2007 s. 37–38, jossa kirjoittaja systematisoi ennakkokannanottojen hakemustilanteet kolmeen pääryhmään: 1) hakemuksen kohteena olevaa kysymystä voidaan pitää vero-oikeudellisesti selvänä, mutta toimeen halutaan varmuus ennen siihen ryhtymistä asiaan liittyvän taloudellisen tai muun intressin vuoksi; 2) hakemuksen kohteena olevaan vero-oikeudellisesti avoimeen kysymykseen halutaan varmuus ennen toimenpiteeseen ryhtymistä; 3) hakemuksen kohteena olevaan vero-oikeudellisesti avoimeen kysymykseen halutaan varmuus ennen toimenpiteeseen ryhtymistä, koska asiassa lähestytään veronkiertämisen aluetta. Ks. ennakkotietojen sitovuudesta tuloverotuksessa mm. Ranta-aho 2007.

¹²⁰ Tällä kysymyksellä voi olla merkitystä esimerkiksi hallinnointiyhtiöiden verostatusta ratkaistaessa.

¹²¹ Tikka 1972 s. 96.

¹²² Tikka 1972 s. 106.

joihin, toisten tutkijoiden tulkintasuosituksiin¹²³ tai oikeuskäytännön kysymyseen antamiin oikeusohjeisiin. Näistä argumenteista seuraa sitten tulkintatulos.¹²⁴

Määrällisesti lainopillinen tutkimus on oikeustieteen keskeisin tutkimuslohko¹²⁵. Verotuksen näkökulmasta on mahdollista käyttää termiä verolainoppi kuvaamaan vero-oikeuden alaan kohdistuvaa lainopillista tutkimusta. Lainopin tehtävänä on tällöin vero-oikeuden sisällön selvittäminen sekä voimassa olevan lainsäädännön systematisointi. Lainopillisessa tutkimuksessa on sovellettu pääasiallisesti menetelminä sekä säädösaineiston systematisoimista¹²⁶ että yksittäisten oikeusnormien tulkintaa.¹²⁷ Tässä mielessä oikeustieteellä on myös oikeutta muovaava merkitys.

Oikeusnormin systemaattisen paikan osoittaminen johtaa usein sen oikeaan soveltamiseen. Oikeustiede voi tällöin toimia ratkaisijan karttana ja kompassina. Tähän vaikuttaa myös se, että ratkaisutoiminnassa vaikuttavat myös oikeusperiaatteet, joiden käytännön vaikutuksia verotuksessa voidaan esitellä oikeustieteen avulla. Oikeustieteen voidaan myös ajatella poistavan lainsäädännön ristiriitoja ”suorittaesaan systemaattista perustehtävänsä”, kuten Tolonen on todennut¹²⁸.

Verosäännöksiä kuten muitakin oikeusnormeja on mahdollista tarkastella eri näkökulmista¹²⁹. Lainopillisessa tutkimuksessa yksittäisten verosäännösten tulkinta on ollut määrällisesti merkittävimmässä asemassa: se on pyrkinyt antamaan ohjeita siitä, miten verolakien säännöksiä on käytännössä sovellettava, eli se on tulkinnut la-

¹²³ Ks. Aarnio 1982 s. 23, jossa kirjoittaja määrittää tutkijan tavoitteeksi sen selvittämisen, ”mihin asian ratkaisevan lainsoveltajan olla sidottu”, jos kysymys tulisi ratkaistavaksi mm. viranomaistasolla.

¹²⁴ Ks. Klami 1979 s. 234, jonka mukaan finalistisessa teoriassa korostetaan ”sitä, että kaikkien traditionaalisten päätöksentekomallien rinnalla tai myös niiden sijasta voidaan käyttää tavoitteisiin viittaavaa justifikaatio- ja kontrollimenetelmää”.

¹²⁵ Oikeusdogmatiikan eli lainopin lisäksi muita tutkimusloikkoja ovat mm. oikeushistoria, oikeusvertailu ja oikeussosiologia. Ks. oikeustieteen eri aloista esim. Aarnio 1997 s. 36–37.

¹²⁶ Ks. esim. Myrsky – Ossa 2008 s. 28, jossa käydään läpi lainopin systematisointitehtävää. Heidän mukaansa lainoppi lähestyy tältä osin verotuksen yleisiä oppeja, jotka ovat ajasta ja paikasta riippumattomia asioita ja jotka vaikuttavat veronlainsäädännön taustalla. Kyse on oikeusjärjestyksen ja muun yhteiskunnan välisestä suhteesta. Ks. myös tästä näkökulmasta Häyhä 1997 s. 19, jossa hän toteaa, että oikeustieteen olisi rakennettava oikeudellisesta lähdeaineistosta mielekäs kokonaisuus. Häyhän mukaan oikeustieteen on myös tehtävä käytetty aineisto paremmin ymmärrettäväksi. Häyhä katsoo edelleen, että säännösten sisällön ja tavoitteenasettelun välille rakennetaan näin suhde ”joka ei ole pelkästään aineiston itsensä avulla esillä”. Lainopin systematisointitehtävästä on myös syytä mainita perusteellinen selvitys Aarnio 1977 s. 266–282, jossa hän tämän kysymyksen yhteydessä esittelee mm. Brusiinin näkemyksiä. Ks. myös Aarnio 1982 s. 22. Ks. myös Määttä 2007 s. 10–13, joka käsittelee veropolitiikan suhdetta lainoppiin.

¹²⁷ Ks. esim. Peczenik 1980 s. 9. Ks. myös Andersson 1962 s. 1–2 ja siellä alaviitteessä 2 mainitut lähteet. Ks. myös Aarnio 1997 s. 36, jossa hän nimittää oikeussäännösten sisällön selvittämistä eli tulkintatehtävää lainopin praktiseksi ulottuvuudeksi ja säännösten systematisointia teoreettiseksi ulottuvuudeksi. Ks. myös Aarnio 1982 s. 22 ja mts. 24. Ks. sisällön selvittämistehtävästä myös Aarnio 1977 s. 282–321.

¹²⁸ Tolonen 2003 s. 15–16.

¹²⁹ Ks. Wikström 2005 s. 277, jonka mukaan oikeusnormeja voidaan tarkastella siitä näkökulmasta, miten ne muodostavat oikeudellisen järjestyksen, normatiivisen systeemin tai hierarkian. Ks. myös Aarnio 1982 s. 22, joka katsoo, että systematisoinnilla tarkoitetaan käsitejärjestelmien muodostamista oikeudellisista yleiskäsitteistä eli käsitteiden välistä yhteyttä (systeemyhteyttä).

kia. Tarkemmin ottaen lainoppi sisältää nykyään argumentoituja tulkintasuosituksia, joita se esittää merkittäviksi koettujen tulkintaongelmien ratkaisemiseksi.¹³⁰

Muun muassa legalistisen ajattelutavan vuoksi tulkintatoiminnassa hyödynnetään teknisluonteisia tulkintametoja. Näitä ovat esimerkiksi analogiatulkinta, vastakohtaispäättelmä ja laajentava tulkinta. Tulkintasuosituksista ovat pääpainon usein saaneet erilaiset lakisysteemaattiset seikat¹³¹. Näitä ei kuitenkaan voida pitää lain soveltajaa ehdottomasti sitovina ratkaisargumentteina, vaan ainoastaan mahdollisina ja sallittuina laintulkintamenetelminä¹³².

Ratkaisutoiminnan alkuvaiheessa ratkaisuja selvittävät ratkaistavan asian konkreettiset tosiseikat. Tämän jälkeen ratkaisija pyrkii löytämään asiaan sopivan säädöstekstin, ja kun tämä on löydetty, ratkaisija vahvistaa oikeusseuraamuksen. Säädöksen löytämisen yhteydessä ratkaisija perehtyy lainvalmisteluaineistoon, oikeuskäytäntöön ja muihin lähteisiin.

Erilaisia ratkaisutilanteita on pyritty teoreettisesti luokittelemaan sen mukaan, miten oikeusnormi yksittäistapauksessa on löydettävissä. Käytännön ratkaisutilanne ei kuitenkaan yleensä ole luokiteltavissa yksiselitteisesti, koska usein yksittäistapauksessa tulkinnallisuuden taso voi vaihdella jo saman tapauksen sisälläkin. Osa tapauksen tosiseikoista näyttää johtavan tietyn oikeusnormin ja johtopäätöksen suuntaan ja osa toisen suuntaan.

Yleisessä oikeustieteessä on löydetty ainakin kolme erilaista ratkaisutilannetta: yksinkertainen ratkaisutilanne, tulkintatilanne ja aukkotilanne. Ensinnä mainitussa tilanteessa oikeusnormi on ratkaisijan tiedossa. Tällöin oikeusnormi voi mahdollistaa yhden tai useamman oikeusseuraamuksen. Tapaukseen voi tällöin myös soveltaa kaksi tai useampia keskenään ristiriitaisia oikeusnormeja. Toisessa tilanteessa on kyse tulkintatilanteesta: ei ole täysin selvää, minkä normin sääntelemään aihepiiriin tai ”sfääriin” asia kuuluu, koska ”säädöstekstien käyttämät termit ja ilmaisut ovat merkityssisällöltään epäselviä ja tulkinnanvaraisia”, kuten Makkonen huomauttaa¹³³. Tällöin tilanne voi olla sellainen, että vain yksi oikeusnormi voi tulla kyseeseen tai ratkaisijan tulee valita kahden tai sitä useamman oikeussäännöksen välillä. Kolmannessa tyyppitilanteessa oikeusjärjestyksessä ei ole löydettävissä lainkaan sellaista oikeusnormia, johon tapaus voisi kuulua. Tästä käytetään nimeä aukkotilanne.¹³⁴

Käytännön ratkaisutilanteet eivät vastaa useinkaan selkeärajaisesti näitä yllä mainittuja kolmea ratkaisuluokkaa. Samassa käytännön ratkaisutoiminnan kohteena olevassa asiassa ”saattaa olla ja usein onkin piirteitä kaikista tyyppitapauksista”, kuten Makkonen toteaa¹³⁵.

Tulkinnalle avoinna oleviin käytännön tilanteisiin liittyy olennaisesti analogia. Tilanteessa, jossa lain sanamuoto tai oikeuskäytäntö ei tarjoa ratkaisua kysymykseen, ta-

¹³⁰ Ks. Ekelöf – Boman 1990 s. 73. Lainoppia koskevista käsityksistä ks. esim. Halttunen – Helin – Mattila – Mikkola – Saarenpää 1972 s. 118.

¹³¹ Ks. laajemmin lakisysteemaattiseen näkökulmaan liittyvästä ns. normisokeudesta Halttunen – Helin – Mattila – Mikkola – Saarenpää 1972 s. 119. Ks. myös Klami 1987 s. 70.

¹³² Makkonen 1998 s. 124–125.

¹³³ Makkonen 1978 s. 157–158.

¹³⁴ Makkonen 1978 s. 184–191.

¹³⁵ Makkonen 1978 s. 158.

pauksen merkitykselliset piirteet on pyrittävä saamaan esiin. Näin saatuja elementtejä verrataan analogisiin eli samankaltaisiin tapauksiin, vaikka tapaus ei olekaan samanlainen. Jos tässä harkinnassa havaitaan tapausten olennaisten piirteiden olevan samantaisia, ratkaistaan käsillä oleva tapaus samansisältöisesti.¹³⁶ Alanen käyttää analogisesta päätelmästä määritelmää ”samankaltaisuuteen rakentuva todennäköisyyspäätelmä”¹³⁷, mikä havainnollistaa tätä tulkinta-ajattelua hyvin. Analogiaratkaisua puoltavat argumentit liittyvätkin nimenomaan lain soveltamisen asialliseen yhdenmukaisuuteen ja asiayhteyteen. Tämä on tärkeää oikeudenmukaisuuden ja rationaalisuuden näkökulmasta. Yhtenäisyydellä on myönteinen vaikutus oikeuden sisäiseen johdonmukaisuuteen.¹³⁸

Lain sanamuotoon tukeutuminen on ollut sekä verotusta koskevassa oikeuskäytännössä että lainopillisissa tulkintasuosituksissa soveltamistilanteiden yleinen lähestymistapa. Lain sanamuotoon tukeutumista ja jopa formaalisuuden ylikorostamista on useissa yhteyksissä pidetty vero-oikeuden ominaispiirteenä. Lain sanamuodon mukaisen tulkintatavan eli vastakohtaispäätelmään perustuvan laintulkinnan avulla pyritään hahmottamaan, mitä tapahtuu, jos laissa nimenomaisesti säädetty soveltamisedellytykset eivät jostakin syystä toteudu. Ilmaisun katsotaan tällöin kattavan vain sen nimenomaisen kielellisen merkityksen, eikä se ole laajennettavissa muihin tilanteisiin. Kyse on tällöin puhtaimmillaan säännöksen ilmaisun sanamuodon mukaisesta formaalista tulkinnasta.

Tässä mainittu tulkintakulttuuri on heijastunut myös verosuunnittelumahdollisuuksiin yrityksissä. Torkkel on katsonut, että vastakohtaispäätelmä on useiden innovatiivisten verosuunnittelutoimenpiteiden taustalla. Sen merkitys korostuu, mitä yksityiskohtaisemmaksi verolainsäädäntö muodostuu. Torkkel toteaa, että tämä lähestymistapa ”on tarkoituksenmukainen riippumatta siitä, onko lainsäädännön perustarkeus luoda verovelvolliselle veroetuja taikka verohaittoja”.¹³⁹ Torkkelin näkökanta heijastaa myös verotuksen vahvaa liitääntä legalismiin. Vastakohtaispäätelmän käytännön hyödynnettävyyttä heikentää kuitenkin veronkiertosäännösten soveltumismahdollisuus, mikä on syytä ottaa huomioon. Esimerkiksi VML 28 §:n soveltumisen liitetään ainakin tilanteisiin, joissa on kyse muodon ja sisällön välisestä selkeästä ristiriidasta, veronkiertotarkoituksen olemassaolosta ja tilanteesta, joka on vailla taloudellista tosiasiallista perustetta. Tästä on kuitenkin erotettava puhtaat hinnoittelutilanteet, joihin sovelletaan ensisijaisesti VML 31 §:ää.

Tulkintaprosessin näkökulmasta systeemiargumenteilla on merkittävä asema, kun verolain sanamuoto ei anna vastausta tulkintaongelmaan. Systeeminä pidetään käsitteellisten sitoumusten perusteella muodostettua kokonaisuutta. Sillä on yleensä merkittävä tehtävä oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa ja tulkinnassa.¹⁴⁰ EVL:n muodostama säännöskokonaisuus on oma käsitteellinen systeemi.

¹³⁶ Peczenik – Aarnio – Bergholtz 1990 s. 191.

¹³⁷ Alanen 1958 s. 81.

¹³⁸ Ks. Peczenik – Aarnio – Bergholtz 1990 s. 197. Ks. aukkotilanteen ratkaisusta myös Makkonen 1978 s. 184–191. Ks. analogiapäätelmän asemasta vero-oikeudesta esim. Tikka 1972 s. 122 ja s. 140–142 sekä Wikström 1984 s. 19–20, joka keskustelee kysymyksestä tulolähdenäkökulman yhteydessä. Ks. tästä myös Knuutinen 2009 s. 178–183.

¹³⁹ Torkkel 2007 s. 38.

¹⁴⁰ Ks. systeemiargumenttien sisällöstä ja merkityksestä laajemmin Halttunen – Helin – Mattila – Mikkola – Saarenpää 1972 s. 120–133.

minsä, joka on edelleen osa suurempaa tuloverojärjestelmää. EVL asettaa ne rajat, joiden sisällä saadaan muodostettua tietyssä tilanteessa käytettävissä olevat ratkaisuvaihtoehdot. Tarkastelu on tällöin kokonaisvaltaista, eli systeemi-teoria merkitsisi tässä yhteydessä muun muassa sitä, että tarkastelu ulotetaan yksittäisten veronormien tulkinnan tason lisäksi myös EVL:n yleisen tason arviointiin.

Oikeustieteissä on viime vuosikymmenien aikana yleisesti vallinnut näkemys lain tarkoituksen selvittämisen tärkeydestä. On uskottu, että sekä lainsäätäjän että lainkäyttäjän ajattelu määräytyy ainakin osittain tavoitteista käsin¹⁴¹. Tavoitteet ohjaavat ajattelua usein myös tulkintatoiminnassa. Myös EVL:ssa olevat osakkeiden luovutushintojen verokohtelua koskevat säännökset perustuvat tavoitteelliseen säännösjärjestelmään. Myös tässä tutkimuksessa tarkastellaan säännösten yksityiskohtaista sisältöä huomioiden lain tausta-ajattelu. Tavoitteellisuus pyritään havainnollistamaan lainvalmisteluaineiston ja siellä ilmenevän tavoiteinformaation perusteella.

Vero-oikeudellisessa tulkinnassa merkittävin tulkintatapa on perinteisesti ollut edellä mainittu Ekelöfin kannattama teleologinen laintulkintamenetelmä. Sen lähtökohtana on säädöksen tarkoituksen ja valmisteluaineistossa ilmaistujen tavoitteiden näkökulma¹⁴². Tällöin lain tulkitsija saa muodostaessaan näkemystään lain tarkoituksesta hyödyntää niin sanottuja avoimia argumentteja, elleivät säännösteksti, oikeuskäytäntö ja lainvalmisteluaineisto anna yksiselitteistä vastausta avoinna olevaan tulkintakysymykseen. Tällöin ratkaisu perustetaan oikeuslähteisiin sisältyviin arvostuksiin ja normeille tarkoitettuun funktioon, jotka saadaan esille tarkastelemalla oikeusvaikutusten soveltamisaloja niin sanotuissa selvissä tapauksissa¹⁴³. Vaikutusten selvittäminen on olennaista, koska oikeussäännösten tarkoitus on aikaansaada niitä. Näin Ekelöfin teleologisen menetelmän näkökulmasta on merkityksellistä erottaa toisistaan lainvalmisteluvaiheen asiakirjojen perusteella säännöksen perimmäinen päämäärä (ändamål) ja säännöksen välitön tarkoitus (syfte). Näistä ensiksi mainittu on käsitteellisesti laajempi, ja se selvittää lakitekstin pohjalta ilman riippuvaisuutta lain esitöiden kannanotoista¹⁴⁴, vaikkakin mm. Peczenikin mukaan tämä ei ole mahdollista, jos ja kun tulkintatoiminnassa tunnetaan laki. Peczenik suosittaa, että päämääränkin selvittämisessä on joka tapauksessa hyödynnettävä tarpeen mukaan olemassa olevia lähteitä, esimerkiksi lakitekstiä ja lain esitöitä¹⁴⁵.

¹⁴¹ Voipio 1979 s. 31.

¹⁴² ”— de materialla reglerna måste tillämpas så att rättskipningen medverkar till att ändamålet med dessa regler blir förverkligat”, kuten Ekelöf asian pukee. Ekelöf – Boman 1990 s. 69. Ks. teorian esittelystä myös Lehrberg 2006 s. 195–198.

¹⁴³ Ekelöf – Boman 1990 s. 71.

¹⁴⁴ Ks. tämän ajattelun perusteista esim. Ekelöf – Boman 1990 s. 69–86. Ks. tästä myös Peczenik 1980 s. 158–176 sekä Lehrberg 2006 s. 195–198.

¹⁴⁵ Peczenik 1980 s. 161.

Peczenikin ajatukset kaiken relevantin huomioimisesta tässä yhteydessä vaikuttaa hyväksyttävältä käytännön tulkintatoiminnan näkökulmasta. Esimerkiksi yritys- ja pääomaverouudistuksen säännösten osalta tulkintatoiminnassa on käytössä hallituksen esitys ja VaVK:n mietintö. Näissä lähteissä on säännöksen perimmäiseen päämäärän ja säännöksen välittömään tarkoitukseen liittyviä viitteitä. Niiden perusteella on selvitettävissä, minkä vuoksi säännökset tarvittiin, mihin niillä pyritään ja mitä tilanteita varten ne ovat. Näiden säännösten perimmäinen tarkoitus on ainakin osittain kirjattu lain esitöihin.

Vero-oikeusperiaatteiden merkitystä tulkintakysymysten ratkaisussa on mahdollista tarkastella myös oikeuslähdeopin näkökulmasta. Sen avulla pyritään esittämään eri oikeuslähteiden¹⁴⁶, esimerkiksi lainsäädännön, lainvalmisteluaineiston ja oikeuskäytännön keskinäinen asema, hierarkia ja niiden käytön velvoittavuus ratkaisutoiminnassa. Tieto voimassa olevasta oikeudesta on mahdollista saada selville oikeuslähteiden avulla, jolloin lähteillä argumentoidaan tutkimuksessa esitettyjä tulkintoja. Oikeuslähteiden jaottelua voidaan tehdä useilla eri perusteilla ja eri lähtökohdista. Oikeudellinen argumentaatio hyödyntää näin ollen oikeuslähteitä.¹⁴⁷

Aarnio pitää oikeudellista argumentaatiota tiettyjä perusteita (oikeuslähteitä) hyväksyttävänä prosessina, ”jolla tähdätään vastapuolen (auditorion) vakuuttamiseen ratkaisun tai tulkinnan oikeellisuudesta”. Aarnio jatkaa edelleen argumentaatiosta todeten, että sen ” – tavoitteena on siten rationaalinen hyväksyttävyys ja argumentaatioteorian tehtävä puolestaan on täsmentää perusteluprosessia siten, että regulatiivisen periaatteen noudattaminen kävisi mahdolliseksi”.¹⁴⁸

Tolosen näkemyksen mukaan sekä oikeustiede että oikeuskäytäntö käyttävät oikeuslähteitä, mutta ne ovat myös itse oikeuslähteitä. Tolonen näkee oikeuslähdeky-symyksen hermeneuttisena jatkumona, jossa toiminnan tuloksen ymmärtäminen on sidottu sen lähtökohtiin. Tolosen analyysissä oikeus on prosessi, jolle on ominaista jatkuva kehitys. Tolonen pääsee tästä hermeneuttisen kehän ajatukseen, jota hän pitää erityisesti kysymyksenä tekstien tulkinnasta ja ymmärtämisestä. Tolonen tiivistää ajattelun: ”Jotta voidaan ymmärtää yleisluonteisia ja tulkinnanvaraisia oikeusnormeja (tekstejä), täytyy ymmärtää niitä tilanteita, joihin ne ovat sovellettavissa.” Tolosen ajattelua voidaan kuvailla kokonaisnäkemysten korostamiseksi tulkinnassa ja soveltamisessa. Tällöin oikeuslähteet nähdään jatkuvan kehityksen kohteena, jolloin eri kannanotot vaikuttavat oikeuslähteisiin ja päinvastoin. Tolosen mukaan tästä havainnollisena esimerkkinä on lain esitöiden korvautuminen oikeuskäytännöllä.¹⁴⁹

Verolakien tulkinnassa ei olisi kuitenkaan perusteltua hyväksyä näkökulmaa, jonka mukaan verosäännöksiä olisi tulkittava sen perusteella, minkä taloudellisen tuloksen tietty tulkintavaihtoehto tuottaa verovelvolliselle (tai veronsaa-

¹⁴⁶ Oikeuslähteistä yleisesti ks. esim. Laakso 1990 s. 63–76.

¹⁴⁷ Aarnio 1997 s. 51. Ks. argumentaation punninnasta myös Klami 1997 s. 152–153.

¹⁴⁸ Aarnio 1997 s. 51.

¹⁴⁹ Tolonen 2003 s. 5–8.

jille)¹⁵⁰. Andersson on huomauttanut, että hyvänä tulkinta-argumenttina voidaan pitää ”sitä, ettei kahta taloudellisesti samanarvoista tapausta tulisi ilman pakottavaa aihetta asettaa eri asemaan siten, että lopputulos muodostuu riippuvaksi siitä, minkä veroasiantuntemuksen mukaan muuten neutraali valinta on tehty”¹⁵¹. Epäselvien tilanteiden tulkintaperiaatteeksi on tarjottu myös kirjanpitosidonnaisuutta¹⁵².

Tulkintatilannetta on lähestyttävä joka tapauksessa yksittäisen ratkaisutilanteen tosiseikkojen näkökulmasta. Tulkintatilanne on yksilöllinen, eikä sen ympärille tulisi sitoa liian jäykkää tulkintaperiaatteiden ja käsitteiden verkkoa, joka vaikeuttaisi yksittäisen tulkitsijan itsenäistä arviointiprosessia. Tulkintatilanteen käsitteellistäminen saattaa johtaa siihen, että jossakin vaiheessa omaksumat tulkintavaihtoehdot saattavat aiheuttaa epäjohtonmukaisuuksia muiden elinkeinoverotuksen kysymysten tulkinnassa. Vero-oikeudellisessa tulkintatoiminnassa seuraamusten asema ja painoarvo on jossakin määrin epäselvä.

Tikka huomauttaa, että seuraamusharkinta on näkyvästi esillä oikeustieteellisessä argumentaatiossa, vaikka esim. KHO:n ja KVL:n ratkaisut muotoillaan tavanomaisesti siten, ettei seuraamusharkintaan viitata elementtejä juuri tule perusteluissa esille¹⁵³.

Tikan näkökulmaa jatkaen voitaisiin todeta, että KHO paikkaa tällaisessa tilanteessa ratkaisullaan lainsäätäjän lain sanamuotoon jättämän aukon, mitä voidaan ainakin joissakin tilanteissa pitää lakisidonnaisuusperiaatteen näkökulmasta kyseenalaisena. Taustalla vaikuttaa tällöin tehokkuusnäkökulma ja seuraamuspainotteinen ajattelu, jotka siirtyvät oikeuskäytännön avulla hyvän verojärjestelmän ominaisuudesta myös osaksi käytännön tulkintatoimintaa. Tätä voidaan pitää sekä ennustettavuuden että veronsaajien oikeusturvan näkökulmasta oikeusturvapuutteena ja toimenpiteenä, jolla lainsäädäntövaltaa siirretään verotuksen toimittavalle viranomaiselle tai tuomioistuimelle.

Seuraamukset voinevat näkyä tulkintatoiminnassa ainakin silloin, kun joistakin tulkintavaihtoehdoista joudutaan luopumaan niihin liittyvien käytännöllisten haittojen vuoksi. Seuraamussidonnaisuus saattaa näkyä myös perustelujen muotoiluissa. Tällöin voidaan esimerkiksi tiettyä kysymystä koskevan luottamuksensuojan myöntämisen johdosta ohittaa muiden verotuskysymysten ratkaisussa tiettyjä perusteluvaiheita, joita lain systematiikasta muutoin seuraisi. KHO:n viimeaikaisessa oikeuskäytännössä on muun muassa jätetty tulolähdeobjektitesti täysin käsittelemättä, jos verovelvollinen on jo saanut luottamuk-

¹⁵⁰ Andersson 1972a s. 251.

¹⁵¹ Andersson 1972a s. 252.

¹⁵² Ks. Kontkanen 2004 s. 67–68. Ks. tästä kysymyksestä myös Haapaniemi 2006 s. 67–68 ja s. 68 av. 75, jossa hän mm. analysoi Kontkanen esittämää kirjanpitosidonnaista tulkintatapaa.

¹⁵³ Tikka 1972 s. 64–65.

sensuojaa tulolähdesubjektitestin osalta¹⁵⁴. KHO on ajatellut tulolähdesubjektitestistä seuraavan tietty ”olettaimus” omistusten tulolähdeobjektista ja omaisuuslajijaottelusta. Tällaiset ratkaisut ovat kuitenkin aina yksittäistapauksia, joten mitään yksiselitteistä oikeusohjetta tästä on vaikea määritellä. Seuraamusharkinta on joka tapauksessa osa tuomioistuinten käytännön ratkaisutoimintaa.

Kilpi korostaa oikeuskäytännön vanhempaa sidonnaisuutta ratkaisun käytännöllisyyteen verrattuna siihen, mitä oikeustieteissä voidaan suositella. Kilpi suosittelee luopumaan joissakin tapauksissa ”hiuksenhienoista teoreettisista erotteluista”, jos niiden käytännön toteuttaminen ratkaisun vuoksi ”mutkistaa asian hoitamista tuomatta kuitenkaan tätä vastaavaa käytännöllistä etua”. Kilpi viittaa tällöin oikeuskäytännön tapauksiin, joissa on kyse teoreettisen pohjan vastaisista ratkaisuista käytännön sanelemin ehdoin.¹⁵⁵

Tikan mukaan verotuksen massaluonteen vuoksi vältetään sellaisia tulkintoja, jotka edellyttäisivät muun muassa monimutkaisten laskutoimitusten suorittamista, vaikeasti saatavien selvitysten hankkimista ja useisiin verovuosiin kohdistuvien oikaisujen suorittamista. Käytännöllisten haittojen vuoksi tällaisista tulkinnoista joudutaan luopumaan.¹⁵⁶ Tämä heijastaa tiettyssä suhteessa tehokkuusperiaatetta verotuksessa¹⁵⁷.

Seuraamusharkinnassa ratkaisuvaihtoehtoja ja niihin liittyviä etuja ja haittoja tulee arvioida verovelvollisen, verotuksen toimittavan viranomaisen sekä veronsaajien näkökulmasta. Näin ollen verovelvollisen on mahdollista tämän ajattelutavan perusteella vedota tietyissä tapauksissa siihen, että jokin tietty tulkin-tatapa aiheuttaa verovelvolliselle merkittäviä kirjanpidollisia hankaluuksia tai esimerkiksi huomattavaa selvitystyötä¹⁵⁸. Kuitenkin lain systematiikka-argumentit ja järjestelmän johdonmukaisuutta korostavat näkökohdat ovat tällöinkin ratkaisuvaihtoehdon valintaan vaikuttavia tekijöitä¹⁵⁹.

2.2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEISTA JA HYÖDYNNETÄVISTÄ MENETELMISTÄ

Tämän tutkimuksen tavoitteita on useita, ja niistä osa on toisten tavoitteiden kanssa päällekkäisiä. Tutkimuksen tavoitteet voidaan pääpiirteissään jakaa seuraavasti neljään osaan:

¹⁵⁴ Ks. esim. KHO 2010 T 2675.

¹⁵⁵ Kilpi 1968 s. 101.

¹⁵⁶ Tikka 1972 s. 70.

¹⁵⁷ Haapaniemi 2006 s. 71, jossa kirjoittaja myös viittaa edellä mainittuihin Kilven ja Tikan näkökantoihin. Ks. hallinnollisesta tehokkuudesta verotuksessa myös Määttä 2007 s. 82–87.

¹⁵⁸ Tikka 1972 s. 71. Voidaan ajatella, että seuraamusharkinta edustaa selkeästi nykyaikaista käsitystä lainopista, joka kykenee Aarniota 1997 s. 38 lainaten ”vastaamaan dynaamisen, monimutkaistuvan ja ristiriitaisia intressejä avoimesti tunnustavan yhteiskunnan vaatimuksiin”.

¹⁵⁹ Tikka 1972 s. 76.

- I Säännösten sisällön selvittäminen ja systematisointi*
- II Järjestelmän veropoliittisten syiden ja kehittämisenäkökohtien havainnollistaminen*
- III Eräiden muiden valtioiden vastaavien säännösten esittely*
- IV Verosuunnittelussa huomioitavat seikat ja veronkiertoon liittyvät näkökohdat.*

I Tutkimuksen ensimmäisenä päätavoitteena on selvittää EVL:n osakeluovutus-säännösten sisältöä Suomessa. Tutkimuksessa perehdytään myös niihin heijastusvaikutuksiin, joita käyttöomaisuuden luovutusta koskevilla säännöksillä on muihin EVL:n lainkohtiin.

Oikeustieteissä hyödynnetään muun muassa oikeusdogmaattista, oikeusvertailevaa ja veropoliittista tutkimusmenetelmää. Näistä kaikki kolme kuuluvat Siltalan määrittelemien oikeustieteen eri osa-alueiden tutkimuskohteista ”oikeustieteeseen tulkintatieteenä”¹⁶⁰. Näistä kolmesta oikeusdogmaattinen eli lainopillinen tutkimusmenetelmä¹⁶¹ on ylivoimaisesti käytetyin vero-oikeuden alalla ja oikeustieteissä yleisestikin. On kuitenkin yleistä, että eri menetelmiä yhdistellään väitöstutkimuksessa¹⁶². Tämä on perusteltua jo tutkimuksen laajuuden vuoksi.

Myrsky on 2000-luvulla käsitellyt useassa yhteydessä lainopillista tutkimusta sekä muita vero-oikeudessa käytettyjä tutkimusmenetelmiä. Myrsky painottaa kaikkien erilaisten tutkimusmenetelmien olemassaoloa vero-oikeudellisessa tutkimuksessa, mutta näkee samalla, että tutkimuksessa ollaan vähitellen siirtymässä veropoliittiseen ja eurooppavero-oikeudelliseen suuntaan. Verotuksessa on Myrskyn mukaan kyse siitä, millaisen yhteiskunnan olemme halukkaita rakentamaan ja rahoittamaan, mikä johtaa väistämättä verotuksen vahvaan yhteiskuntasidonnaisuuteen. Tämä on pidettävä mielessä myös verotusta uudistettaessa. Myrskyn mukaan esimerkiksi ve-

¹⁶⁰ Siltala 2003 s. 126.

¹⁶¹ Makkonen 1998 s. 2, joka katsoo lainopin olevan ”tiettyssä yhteisössä määrättyä ajankohdana voimassa olevan oikeuden systemaattista tutkimista ja esittämistä”. Ks. myös Aarnio 1978 s. 52, joka määrittelee oikeustieteellisen tutkimuksen ydinalueeksi (”Lainopin perinteiset tehtävät”) kaksi oikeusdogmaattiseen tutkimukseen kuuluvaa perusnäkökulmaa: 1) ns. systematisointitehtävä eli käsitteiden konstruointi ja näin saaduilla käsitteillä tehtävä oikeussäännösten systematisointi sekä 2) ns. tulkintatehtävä eli oikeussäännösten sisällön selvittäminen ja niiden soveltaminen yksittäistapauksissa. Tämän lisäksi Aarnio tuo esille oikeustutkimuksen laajennetun tehtävänasettelun.

¹⁶² Yhteiskunnan tietotarpeiden ja tutkimustraditioiden vuoksi vero-oikeudellinen tutkimus on ollut korostetun lainopillista. Verolainsäädännön alati muuttuessa säilyy myös jatkuva tarve saada tietoa lainsäädännön nykytulkinnoista ja -systematisoinneista. Näin ei välttämättä ole kaikkien oikeudenalojen tapauksessa. Ks. Siltala 2003 s. 137, joka huomauttaa oikeustieteellisen tutkimusmetodin määräytyvän tieteenalan, tutkimuskohteen ja valitun tiedonintressin mukaisesti. Vrt. Myrsky – Ossa 2008 s. 28–30, jossa tuodaan esille eri näkökulmia ja mahdollisuuksia niiden yhdistämiselle. Kirjoittajien mukaan erityisesti viime vuosina muutkin menetelmät kuin lainopillinen menetelmä ovat korostuneet. Esimerkkeinä he mainitsevat kansainvälisen verotuksen, oikeusvertailun ja verotuksen peruskysymysten tarkastelun. Ks. vertailevan vero-oikeustutkimuksen metodologiakysymyksistä Thuronyi 2003 s. 3–7. Ks. oikeusvertailun kysymyksenasettelusta myös Husa 1998 erit. s. 11–117.

ropolitiikan näkökulmasta verolainsäädäntöä tulisi tutkia ”as an existing phenomena in change and by analyzing the differences between the existing judicial situation and the best possible existing legislation”. Yritysverotukseen vaikuttavat tällä hetkellä merkittävästi muun muassa kansainväliseen kilpailukykyyn liittyvät seikat. Yhteiskunnalliset realiteetit vaikuttavat luonnollisesti myös verotuksen tutkimiseen. Myös taloudellisten ilmiöiden jatkuva muutos saa aikaan merkittäviä haasteita tutkimukselle.¹⁶³

Myrskyn 2000-luvun näkökulman yhteydessä tulee nostaa esille myös Tikan 1980-luvulla esille tuomia näkemyksiä vero-oikeudellisen tutkimuksen kehityksestä ja perinteistä. Tikan mukaan tutkimukseen on vaikuttanut olennaisesti vero-oikeudelle tunnusomainen materiaalin runsaus ja nopea muuttuvuus. Tikka toivoo myös, että systematisointi- ja tulkintatehtävän lisäksi vero-oikeuden tutkijat suorittaisivat ”retkiä muiden oikeudenalojen ja taloustieteen puolelle”. Tikka näkee myös taloustieteen ohjaavan vaikutuksen vero-oikeudellisessa tutkimuksessa. Hän ottaa tästä esimerkiksi kohdistamis-, laajuus- ja arvostus- ja jaksottamiongelmilla operoinnin.¹⁶⁴ Tikka on huomauttanut myös perustutkimuksen puutteesta.¹⁶⁵

Oikeuden systematisointi on tärkeää myös järjestelmän tulkinnan näkökulmasta. Liiallinen prejudikaattivetoisuus saattaa hämärtää järjestelmän systematiikkaan ja lainsäädännön taustaperiaatteisiin liittyvät näkökohdat, jotka kuuluvat olennaisena osana sekä tulkintatoimintaan että lainsäädännön kehittämiseen.¹⁶⁶ Oikeustiede voi tuoda ”areenalle” näkökulman, johon yksittäistä tapausta ratkaiseva tulkitsija ei kiinnitä huomioita.

Koska tämän tutkimuksen pääasiallinen tutkimusmenetelmä on lainopillinen, tutkimus käsittää pääasiallisesti voimassa olevan oikeuden tutkimusta: se selvittää tutkimuskohteen kannalta olennaisten oikeussäännösten sisältöä ja soveltamismahdollisuuksia. Tutkimuksen kohdetta käsitellään systematisoimalla sitä osana elinkeinoverotusta ja laajemmin osana vero-oikeutta.¹⁶⁷ Tutkimuksen

¹⁶³ Myrsky 2003. Ks. myös Myrsky 2009a, jossa kirjoittaja käy läpi viimeaikaisen vero-oikeudellisen tutkimuksen ominaispiirteitä.

¹⁶⁴ Tikka 1983d s. 1081–1082.

¹⁶⁵ Tikka esim. 1983d s. 1089. Ks. myös Myrsky 2009d s. 179, jossa hän toteaa alaviitteessä 1, että perustutkimus terminä soveltuu jopa paremmin vero-oikeuteen. Ks. myös Myrsky 1988 s. 847, jossa hän tuo esille oikeusvertailevan ja veropoliittisen tutkimuksen vähäisyyden verotuksessa sekä perustutkimuksen puutteen. Ks. myös Myrsky 2003 s. 279 sekä mts. 281–282.

¹⁶⁶ Ks. prejudikaattien rajallisuudesta Myrsky 2011c s. 249.

¹⁶⁷ Oikeusnormien systematisointi ja tulkinta ovat perinteisesti olleet oikeustieteellisen tutkimuksen valtavirtaa. Vrt. Siltala 2003 s. 126–127, joka hahmottaa seuraavia tutkimuskohteita: voimassa olevan oikeuden tietyntyhäinen tulkinnallinen merkityssisältö, oikeutta määrittävät mentaalitajunnalliset rakenteet ja prosessit, oikeuden yhteisöllis-kulttuuriset merkitykset ja merkitysrakenteet, oikeuden yhteiskunnalliset vaikutukset ja vaikutussuhteet sekä oikeuden määritelmälliset ominaisuudet. Ks. tutkimuksen suuntauksista myös Klami 1977b s. 361–362 sekä Haltunen – Helin – Mattila – Mikkola – Saarenpää 1972 s. 116. Aarnio jakaa oikeustieteen lähestymistavat oikeusteorian, teoreettisen lainopin ja käytännön lainopin tasoin. Aarnio korostaa teoreettisen lainopin systematisoivaa tehtävää. Esim. Aarnio 1978 s. 97–98 sekä Aarnio 1982 s. 24. Ks. myös Tuori 2000 s. 303, joka jakaa modernin oikeuden sisältämän oikeusdogmatiikan oikeustieteen tulkintalainoppiin ja teoreettiseen lainoppiin. Ensimmäinen liikkuu oikeuden pintatasolla ja jälkimmäinen koskee oikeuden yleisiä käsitteitä ja oikeusperiaatteita. Ks. yleisen oikeustieteen suhteesta lainoppiin myös Makkonen 1998 s. 3, jonka mukaan nämä eivät ole kokonaan

aihe – osakkuusvapautus – esitetään osana tuloverotusta. Tällöin analysoidaan yleisellä tasolla tuloverotuksen ja erityisellä tasolla elinkeinoverotuksen tutkimusaiheeseen antamien taustavaikuttimien ja käsitteiden yhteyksiä.

Tutkimuksessa selvitetään yhteisöjen verovapaita osakeluovutuksia koskevien säännösten sisältö ja annetaan tulkintasuosituksia niistä. Käsitteltävänä ovat niin oikeus- ja verotuskäytännön kuin oikeuskirjallisuudenkin kannanotot, joita on päädytty käsittelemään aina EVL:n syntyajoista tähän päivään saakka.

Tutkimus koskee erityisesti osakkeiden myyntiä, eli näkökulmaa voitaneen kutsua myös transaktiopohjaiseksi. Transaktion on tämän tutkimuksen näkökulmasta osakkeiden luovutus. Transaktion tutkittavina seurauksina pidetään tuloveroseuraamuksia ja muun muassa varainsiirtoverotukseen liittyvät kysymykset on jätetty tutkimuksen ulkopuolelle¹⁶⁸.

Transaktiopohjaista lähestymistapaa on käyttänyt myös Malmgrén omassa väitöstudiumuksessaan (2008). On kuitenkin huomioitava, että Malmgrénin tutkimus eroaa tästä tutkimuksesta siinä, että Malmgrénin tutkimus koskee niitä verotuskysymyksiä, joita yritykselle syntyy sen laajentaessa toimintaansa ulkomaille.

Tässä tutkimuksessa näkökulmana on osakkeiden myynti eli omistuksesta luopuminen. Tässä mielessä osakeluovutuksen tuloveroseuraamuksien käsittely myyjä-osaakeyhtiön verotuksessa on varsin kapea-alainen ja rajattu tutkimusaihe verrattuna toiminnan laajentumisen verokohtelun arviointiin, koska jälkimmäisessä tilanteessa korostuvat myös juoksevien tulojen hyvin moninaiset tulkintakysymykset. Osakeluovutustilannetta voidaan kuitenkin pitää moniportaiseksi järjestäytyneiden yritysten kannalta taloudellisesti merkittävänä kysymyksenä, koska niiden osalta aiheeseen liittyvät sekä liiketoiminnasta luopumista että sen uudelleenjärjestelyä koskevat katsantokannat.

Tässä tutkimuksessa käsitellään pääasiallisesti vain osakkeiden eli irtaimen luovutusta, vaikka liiketoimintakauppaa joudutaan kuitenkin tarkoituksenmukaisuussyistä vertailemaan osakeluovutustilanteen kanssa. Yrityksen päätöksentekoprosessin näkökulmasta tutkimusaihe kuvaa investoinnista luopumista. Tutkimuksen kohteena ovat ainoastaan välilliset investoinnit eli investoinnit osakkeisiin. Välittömistä investoinneista, esimerkiksi koneista, kalustosta tai rakennuksista, luopumista ei tutkita.

Tutkimus on käytännönläheinen, ja se koskee tiettyä yhteiskunnassa esiintyvää ilmiötä ja verolainsäädännön suhdetta tällaiseen ilmiöön. Tutkimusaiheen valintaan on vaikuttanut tutkijan kokemukset käytännön verotustyöstä ja käsitykset siitä, että tästä tutkimusaiheesta on syytä saada lisää tutkimustietoa verovelvollisia ja lakien tulkitsijoita varten.

erotettavissa toisistaan.

¹⁶⁸ Tämä raja on sekä periaatteellinen että käytännöllinen. Aiheen laajuuden ja tutkimuksen sivumäärän vuoksi varainsiirtoverotuksen poisjättäminen on helposti perusteltavissa. Periaatteellisesta näkökulmasta voidaan ajatella, että varainsiirtoverotus poikkeaa monessa eri suhteessa tuloverotuksesta. Ks. tästä erottelusta esim. Immonen 2009 s. 17. Myöskään oikeusvertailullisista syistä varainsiirtoverotus ei tarjoa mielenkiintoisia tutkimuksen kohteita tämän tutkimuksen näkökulmasta.

Tikka on huomauttanut, että oikeudellisen materiaalin systematisointia ohjaavat olennaisesti verovelvollistahon tietotarpeet. Vero-oikeuden käsitteet tai instituutit ovat teoreettisten tutkimusten kiintopisteessä, kun taas käytännönläheisemmät tutkimukset keskittyvät tiettyyn elämäntilanteeseen kytkeytyvien vero-oikeudellisten tekijöiden hahmottamiseen ja hallitsemiseen kokonaisuutena.¹⁶⁹ Tästä näkökulmasta on syytä huomauttaa, että vaikka käytännöllä on myös tässä tutkimuksessa merkittävä asema, ei ole ollut syytä väheksyä tuloverotuksen teoreettisia ja veropoliittisia puolia, joita aiheeseen liittyy¹⁷⁰. Näistä syistä tässä tutkimuksessa on päädytty yleisen ja erityisen osion rakenteeseen.

Tutkimuksen pääpaino on juuri lainopillisessa näkökulmassa. Keskeisintä on osakkuusvapautussäännösten systematisointi ja tulkinta. Lainopillisen menetelmän lisäksi tutkimusaihetta lähestytään myös teoreettisesta, oikeuspoliittisesta, verosuunnittelullisesta ja verohistoriallisesta näkökulmasta. Vaikka vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen näkökulmasta tutkijalla lienee luontainen tarve ottaa huomioon oikeuskirjallisuuden ja oikeuskäytännön kehittyminen juuri tämän uudistuksen voimaantulon jälkeiseltä ajalta, ei aikaisempaa aihekokonaisuuteen liittyvää oikeuskäytäntöä ja tieteellisiä arviointeja voida jättää ottamatta huomioon. Tämä johtuu siitä, että EVL, jonka piiriin tutkimusaihe sijoittuu, on ollut voimassa jo yli 40 vuotta. Ilman EVL:n historiallisen kehittymisen huomiointia tutkimus jäisi vajavaiseksi, koska oikeusjärjestyksen nykyisyyttä ”ei pysty hyvin ottamaan haltuun, ellei ymmärrä sen menneisyyttä”, kuten Jyräki on huomauttanut¹⁷¹. Monet nykyiset tulkintatilanteet ovat sidottuja vanhoihin oikeustapauksiin ja systematisointeihin. Tämä on myös heijastunut KHO:n viimeaikaiseen ratkaisukäytäntöön.

II Toinen päätavoite on veropoliittinen. Tutkimuksessa selvitetään lainsäätäjän käyttäytymistä vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen yhteydessä. Miksi osakkuusvapautukseen päädyttiin? Tässä tarkastellaan myös veropoliitiikkaa, mitä sen on ja miten se näkyy tutkimusaiheen osalta lainsäätäjän valinnoissa. Tutkimuksessa selvitetään myös niitä lainsäätäjän tavoitteita, joita se halusi toimintaympäristöönsä viestittää lakimuutoksella vuonna 2004¹⁷².

Veropoliitikalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa verotuksen keinoin tapahtuvia julkisen vallan sääntelytoimenpiteitä¹⁷³. Esimerkiksi Tikka on löytänyt veropoliitikalle fiskaalisia, tuloon ja varallisuuteen liittyviä jakopoliittisia, terveyspoliittisia, suhdanepoliittisia, kasvupoliittisia, aluepoliittisia, elinkeinopoliittisia, kulttuuripoliittisia,

¹⁶⁹ Tikka 1983d s. 1084–1085.

¹⁷⁰ Vrt. Aarnio 1997 s. 45, jossa hän huomauttaa, että ei ole olemassa teorialtonta juridiikkaa.

¹⁷¹ Jyräki 1998 s. 6. Ks. myös Tolonen 2003 s. 10, joka tunnustaa oikeuslähteiden suuntautumisen sekä menneisyyteen että tulevaisuuteen, mitä hän kutsuu oikeuden ajallisuudeksi. Vaikka oikeus suuntautuukin hänen mukaansa suurimmaksi osaksi tulevaisuuteen, elää se aina myös ”suhteessa menneisyyteen ja omiin traditioihinsa”.

¹⁷² Ks. Aarnio 1975 s. 254, joka tuo esille lainsäätämisen tavoitteellisen perusluonteen.

¹⁷³ Ks. veropoliitikan käsitteestä Tikka 1997b.

ympäristöpoliittisia ja turvallisuuspoliittisia tavoitteita¹⁷⁴. Esille voidaan nostaa myös Wikströmin mielipide käytännönläheisestä veropolitiikasta, jolloin veropolitiikalla pyritään aikaansaamaan verojärjestelmä, joka on tehokas yleisen yhteiskuntapolitiikan tavoitteiden kannalta eikä aiheuta tarpeettomia kustannuksia¹⁷⁵.

Myrsky ja Ossa ovat todenneet veropoliittisen näkökulman tarkoittavan verolainsäädännön tarkastelemista muutoksessa olevana ilmiönä. Siihen liittyy pyrkimys analysoida ”voimassa olevan oikeustilan ja parhaan mahdollisen saavutettavissa olevan lainsäädännön eroja”. Veropoliittiseen näkökulmaan liittyy perusteltujen ehdotusten esittäminen lainsäädännön muuttamiseksi. Ihanteiden rajoitteina toimivat kuitenkin poliittiset toteuttamismahdollisuudet.¹⁷⁶

Tässä tutkimuksessa veropoliittisilla näkökannoilla on tärkeä merkitys. Ne tukevat tutkimuksen lainopillista puolta, joka on veropolitiikan vastine oikeusjärjestyksessä. Kyse on vuorovaikutussuhteesta, joka toimii molempiin suuntiin. Veropoliittinen toimintaympäristö synnyttää lain esityöt ja säännösinformaation. Verolain käytännön soveltamisen avulla löydetään lainsäädännön kehittämistarpeita. Tätä kautta lainsäätäjät saa myös tiedon lain käytännön kattavuudesta ja toimivuudesta. Soveltamisinformaatio toimii myös lainsäädännön kehittämisinformaation lähteenä. Näin ollen se heijastuu lopulta myös uuteen säännösinformaatioon, jota lainsäätäjät tuottaa.

Yritysten osakkeiden luovutushintojen tuloverokohtelua käsitellään myös hyvän verojärjestelmän ominaisuuksien ja vero-oikeusperiaatteiden, muun muassa neutraalisuuden, näkökulmasta. Neutraalisuutta on yleisesti pidetty Suomen yritysverojärjestelmän tavoitteena¹⁷⁷. Tutkimuksessa ainoastaan sivutaan luovutusvoittoverotuksen taloustieteellisiä näkökulmia.

Tutkimuksessa ei perehdytä esim. Knuutisen tutkimuksessaan käsittelemään taloudellisen tulon ja säädännäisformaalin tulon väliseen suhteeseen¹⁷⁸. Lähtökohtana tutkimuksessa on muodollinen tulokäsite EVL:n järjestelmässä, ja käsittelyn kohteena ovat tarkemmin ottaen EVL:n mukainen osakkeiden luovutushintojen verovapausjärjestelmä sekä sen perusteet ja toimivuus. Toisaalta taloudellisen tulon käsitettä sivutaan lyhyesti käsiteltäessä konsernin sisäisiä luovutuksia ja konsernirakenteen muutoksiin liittyviä näkökohtia.

Kuten yleensä oikeustieteellisessä tutkimuksessa, tässäkin etsitään uusia vaihtoehtoja ja kehittämismalleja voimassa olevalle lainsäädännölle ja tulkinnalle. Kehittämisvaihtoehtoja pohdittaessa otetaan lähtökohdaksi hyvän verojärjestel-

¹⁷⁴ Tikka 1990a s. 21–46. Ks. tuloverolainsäädännön suhdanepoliittisista näkökannoista myös esim. Honkavaara L 1977 s. 282–283. Kasvupoliittiset näkökannat ovat korostuneet erityisesti elinkeinoelämän näkemyksissä viime vuosina. Ks. esim. Valti 2010 sekä Elinkeinoelämän järjestöt 14.6.2010 s. 2.

¹⁷⁵ Wikström 2008 s. 13.

¹⁷⁶ Myrsky – Ossa 2008 s. 28.

¹⁷⁷ Neutraalisuuskäsitteestä verotuksessa ks. Ylä-Liedenpohja 1992. Neutraalisuutta käsitellään jäljempänä tässä tutkimuksessa.

¹⁷⁸ Ks. tästä Knuutinen 2009 esim. s. 177.

män ominaisuudet ja tähän liittyvät veropolitiikan tavoitteet. Veropolitiikan osalta esitellään myös verouudistusten ja tarkemmin verolakien muuttamisen sekä muuttamisen tarpeen yleistä olemusta, joka on sidoksissa tietyllä poliittisiin valta-asetelmiin¹⁷⁹.

Tutkimuksessa pohditaan myös osakkuusvapautusta tulevaisuudessa säädettävän lain näkökulmasta eli miten järjestelmää olisi syytä kehittää nykyisestä. Koska kyse on lainopillisesta tutkimuksesta, pääpaino on tällöin kuitenkin säädetyin lain näkökulmassa. Tämä johtuu jo aiheeseen liittyvien käytännön tulkitilanteiden ajankohtaisuudesta ja suuresta määrästä. Toisaalta kehittämisargumentit ovat välttämätön osa kriittisen tutkijan tutkimustyötä ja ne liittyvät vahvasti tutkimuksen tavoitteisiin. Tämän tutkimuksen osalta on syytä korostaa, että vaikka tutkimuksella ei suoranaisesti pyritä vaikuttamaan lainsäätäjän tekemiin ratkaisuihin, sillä pyritään kuitenkin tarjoamaan tutkimustietoa lain soveltamiskysymyksistä ja havaintoja lain toimivuudesta¹⁸⁰.

Tutkimuksessa on otettu huomioon, että se tullaan huomioimaan lähteenä, kun osakeyhtiöiden verolainsäädäntöä uudistetaan vuosina 2012 ja 2013. Hallitusohjelman mukaisesti on 1.1.2012 käynnistynyt konsernien verotukseen ja tulolähdejaotteluun liittyvä selvitys valtiovarainministeriössä¹⁸¹. Tähän selvitysprosessiin tutkimus muodostaa oman erillisen puheenvuoronsa. Tietyllä tapaa kyse on erillisselvityksestä, jossa on keskitytty ainoastaan osakkuusvapautuksen soveltamisalaan liittyviin kysymyksiin. Tutkimuksella on selkeä tavoite osallistua yleiseen osakeyhtiöiden verotukseen liittyvään veropoliittiseen keskusteluun. Sillä on myös rohkea tavoite vastata oikeuspoliittiseen tiedonintressiin¹⁸². Kehittämisenäkökulmasta käsitellään ainakin seuraavia kysymyksiä:

- Tarvitaanko osakeluovutuksiin sovellettavaa osakkuusvapautusta tulevaisuudessa?
- Millaiset osakkuusvapautussäännökset Suomessa pitäisi tulevaisuudessa olla?
- Miten muita osakkuusvapautukseen liittyviä ilmiöitä tulisi säännellä?
- Miten osakeyhtiöverotusta tulisi yleisesti kehittää niin, että se ottaisi huomioon osakkuusvapautuksen ominaispiirteet?
- Jos tulolähdejaottelusta luovutaan, miten osakkuusvapautuksesta tulisi silloin säätää?

Tutkimuksessa etsitään vastausta siihen, miten verotusjärjestelmää tulisi kehittää ja miten suorasisjoitusosakkeiden luovutusten verokohtelu suhteutuu yritys-

¹⁷⁹ Ks. Wikström 1997a s. 332. Ks. näistä myös Tikka 1995 s. 2–4. Ks. veropolitiikasta myös Kerola 2007 s. 3.

¹⁸⁰ Ks. tästä tavoitteesta myös Ekelöf – Boman 1990 s. 73.

¹⁸¹ VM158:00/2011 s. 1.

¹⁸² Ks. Siltala 2003 s. 63, jonka mukaan on tavallista, että kriittinen oikeustutkija pyrkii vaikuttamaan tulevaan lainsäädäntöön ja oikeuskäytäntöön. Siltala kutsuu tätä oikeuspoliittiseksi eli de lege ferenda -tutkimuksen mukaiseksi tiedonintressiksi.

ten verokohteluun yleisesti. Tällöin arvioinnin lähtökohtana ovat erityisesti hyvän verojärjestelmän ominaisuudet.

Tikka piti vuonna 1990 ilmestyneessä Veropolitiikka-kirjassaan veropolitiikkana kaikkia niitä julkisen vallan sääntely- ja ohjaustoimenpiteitä, joissa operoidaan verotuksen keinoin. Tikka toi esille myös veropolitiikan määrittelyn verojärjestelmän arviointiin ja kehittämiseen kohdistuvana tavoitteellisena toimintana. Yleisesti veropolitiikan päämääräksi hän asetti ”yhteiskuntapolitiikan tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisen verojärjestelmän” luomisen ja ylläpidon.¹⁸³

Määttä on havainnut, että veropolitiikassa voidaan katsoa olevan kaksi pääasiallista näkökulmaa, normatiivinen ja positiivinen. Normatiivinen näkökulma selvittää, minkälainen veropoliittinen vaihtoehto tulisi omaksua. Näkökulma voi pyrkiä myös selvittämään, minkälainen verotuksen painopiste pitäisi veropolitiikassa olla. Määttä liittää normatiivisen lähestymistavan erityisesti hyvän verojärjestelmän ominaisuuksiin. Positiivisena hän pitää lähestymistapaa, jossa käsitellään mm. sitä, ”minkälaisia vaikutuksia säädetyillä tai säädettäväksi harkituilla verovaihtoehtoilla on, tai mitkä tekijät käytännössä vaikuttavat omaksuttuihin veropoliittisiin valintoihin”.¹⁸⁴

Suomen yritysverotuksessa on perinteisesti ollut ja on edelleenkin laaja tulokäsite (comprehensive income)¹⁸⁵. Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapaus on ainakin vanhojen tuloteorioiden näkökulmasta poikkeus tähän pääsääntöön, ja se muodostaa samalla ainakin teoreettisen aukon muutoin tiiviiseen veropohjaan ja elinkeinoverotuksen tulokäsitteeseen. Tässä tutkimuksessa selvitetään, onko suorasijoitusten luovutusvoittojen paikka ollut alun perinkään veronalaisissa tuloissa, koska tämän tulon verotus tarkoittaa ketjuverotuksen muodostumista. Osakkuusvapautuksesta on tullut osa normiverojärjestelmää.

Tutkimuksessa perehdytään syihin, jotka vaikuttivat Suomen tekemiin veroratkaisuihin vuonna 2004, sekä selvitetään myös osakeyhtiöiden suorasijoitusosake-luovutusten verotuksen mahdollisia kehittämismalleja. Veropohjaan liittyy olennaisesti verokantakysymys. Yleisesti verokantojen alentamiseen on liitetty yritys-veropohjaa laajentavia toimenpiteitä¹⁸⁶. Laajaa veropohjaa pidetään osana niin sanottua welfare state -mallia ylläpitävää veropolitiikkaa, mutta sitä voidaan perustella myös yhteiskuntamallilla, joka perustuu suppeampaan julkiseen sektoriin ja lievempään julkisen vallan puuttumiseen yksityisten toimijoiden vapauksiin. Tämä johtuu siitä, että laaja veropohja mahdollistaa matalat verokannat.

Viime vuosina, lähinnä voimistuneen kansainvälisen suorasijoitusten voiton-jaon verovapautta koskevan trendin ja ketjuverotuskiellon omaksumisen ansi-

¹⁸³ Tikka 1990a s. 2.

¹⁸⁴ Määttä 2007 s. 7. Ks. laajemmin normatiivisen ja positiivisen veropolitiikan käsitteistä myös mts. 7–8. Ks. veropolitiikan ryhmistä esim. mts. 8.

¹⁸⁵ Ks. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 4 sekä KPMG 2010 s. 27–29.

¹⁸⁶ Ks. tästä HE 203/1992 erityisesti k. 1.1.1. Uudistuksen tausta, jossa käydään läpi Suomes-
sa 1980-luvun puolivälissä alkanutta kehitystä.

oista, laajan veropohjan ihannetta ei enää sovelleta esimerkiksi yhtiösektorin suorasijoitusten luovutusvoittoihin. Laajan veropohjan ihanteesta ei kuitenkaan ole jouduttu luopumaan, vaan sen määritelmää on tarkistettu ja sen soveltamisalasta on poistettu esimerkiksi edellä mainitut suorasijoitukseen liittyvät voitonjakoerät – osingot ja luovutusvoitot. Taloudelliset realiteetit ovat näin korvanneet teoreettiset tulokäsitteet. Laajan veropohjan ideaali on joutunut sopeutumaan normiverojärjestelmässä tapahtuneisiin muutoksiin.

Tutkimuksessa sivutaan lyhyesti myös etuyhteydessä olevien yhtiöiden erilisverotusta, joka on käytössä Suomessa, ja toisaalta yhteisverotusta, jota sovelletaan joissakin tutkimuksen vertailuvaltioissa. Järjestelmän kehittäminen ja konsernisaatelen käyttöönotto eräillä uusilla alueilla, esimerkiksi konsernin sisäisten luovutusten yhteydessä, oli laajan veropoliittisen keskustelun kohteena erityisesti ennen vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen toteutusta. Verouudistuksessa päädyttiin kuitenkin suoraviivaisesti luovutushintojen verovapauteen riippumatta luovuttajan ja luovutuksen saajan välisestä omistussuhteesta, joten konsernien sisäisten luovutusten verotuskysymykset eivät ole ensijaisen tärkeitä tämän tutkimuksen näkökulmasta.

III Tutkimuksen kolmas päätavoite on oikeusvertaileva. Oikeusvertailevan metodin avulla selvitetään, millaisia lainsäädännöllisiä ratkaisuja on vastaavan ilmiön sääntelyyn valittu muissa EU-valtioissa. Siten pyritään myös tunnistamaan Suomen osakkuusvapautusjärjestelmän keskeisten elementtien taustat ja tavoitteet.¹⁸⁷ Tutkimuksen oikeusvertailevassa osiossa käydään läpi vertailuvaltioiden osakkuusvapautusjärjestelmiä ja verrataan niitä Suomen kansallisiin säännöksiin¹⁸⁸.

Veropolitiikassa ei voida enää olla huomioimatta muiden EU-valtioiden veroratkaisuja sekä verokannan että veropohjan osalta. Tätä realiteettia voidaan arvioida muiden toiminnan ja päätöksenteon jäljittelyn (mimicking) näkökulmasta¹⁸⁹. Tästä syystä on myös tässä tutkimuksessa nostettu esille vertailuvaltioiden järjestelmien säännökset, jotta on mahdollista havaita niiden ja Suomen järjestelmän väliset yhteneväisyydet ja eroavaisuudet. Lisäksi tutkimus tuo esiin vertailuvaltioiden järjestelmistä sellaisia piirteitä, joita voitaisiin hyödyntää Suomenkin lainsäädäntöratkaisuissa, ja toisaalta niitä elementtejä, jotka ei-

¹⁸⁷ Ks. oikeusvertailevaan metodi kuvailusta mm. Malmgrén 2008 s. 27.

¹⁸⁸ Osakkuusvapautusjärjestelmillään useat EU-valtiot ovat siirtäneet ulkomaisten ja kotimaisten tytäryhtiöomistusten luovutusvoittojen osalta hyvitysmenetelmästä vapautusmenetelmään. Myös verovapauden ehdot ovat keventyneet 2000-luvulla. Ks. Kröger 2003a s. 264–265. On kuitenkin huomautettava, että monista muista EU-valtioista poiketen Suomessa ei ole selkeästi yhtenäistettyä osakkuusvapautusjärjestelmää, joka kattaisi sekä osingot että luovutusvoitot ja joiden verovapauteen sovellettaisiin yhtenäisiä subjekti- ja objektiedellytyksiä. Tällaisesta järjestelmästä lienee kuitenkin keskusteltu lainvalmisteluvaiheissa. Näin Halén 2004a s. 479. Ks. osakkuusvapautusjärjestelmien yleisiin piirteisiin liittyvistä havainnoista myös Thuronyi 2003 s. 284–285.

¹⁸⁹ Ks. tästä Leppälä 2004 s. 6 ja siellä mainitut lähteet.

vät olisi sellaisenaan ongelmitta hyödynnettävissä Suomessa. Vertailevan tutkimusmetodin tärkein tarkoitus tässä tutkimuksessa on todentaa veropohjakonvergenssin olemassaolo ja syventyä samankaltaistumisen yksityiskohtiin ja eri valtioiden valitsemiin lainsäädäntömalleihin. Tällöin tutkitaan myös veropohjakonvergenssin luonnetta. Tämän tutkimuksen näkökulmasta se on ylimääräinen keino harmonisoida yritysverojärjestelmiä EU:ssa. Se on myös vaihtoehto jo olemassa oleville positiiviselle ja negatiiviselle harmonisoinnille.

Veropohjakonvergenssi on verosuvereenien vapaaehtoista järjestelmien samankaltaistamista. Tästä on esimerkkinä osakkuusvapautuksen lisäksi myös siirtohinnoittelua ja korkojen vähennysoikeuden rajoittamista koskevat säännökset. Veropohjakonvergenssi nähdään tällöin ilmiönä, joka sijoittuu jonnekin verokantoja ja erityisiä verohuojennuksia koskevan verosuvereenin tekemän spontaanin verokilpailutoimenpiteen sekä täydellisen ylikansallisen veroharmonisaation välille.

Osakkuusvapautus oli Suomessa tällaisen veropohjakonvergenssin tulos. Kyseessä on täysin kansallisen verosuvereenisuuden piirissä oleva veromalli, joka kuitenkin vahvasti samankaltainen useiden muiden valtioiden vastaavien järjestelmien kanssa. Veromalli sai merkittävästi vaikutteita ulkomaisista järjestelmistä. Tällöin on perusteltua selvittää, miten muissa valtioissa asiasta on säädetty.

Thuronyi on käsitellyt vero-oikeudellisen oikeusvertailun merkittävyyttä. Thuronyin mukaan perustietämys verotuksen vertailusta on olennaista verotuksen ymmärtämiseksi ja oikeusvertaileva näkökulma kiinnittää huomion peruseräiteisiin. Vertailu mahdollistaa myös tietyn etäisyyden hakemisen nykyisestä vero-oikeudellisesta tutkimuksesta, joka saattaa olla erittäin teknisluonteista ("hypertechnicity").¹⁹⁰ Wiman on huomauttanut, että ulkomaisen oikeuden kuvaamisessa on kuitenkin syytä tuntea mm. ulkomaisen oikeusjärjestyksen oikeuslähdehierarkia ja sen tulkintametodit¹⁹¹. Wimanin mielipiteeseen voidaan verrata Thuronyin oikeuskulttuurin tuntemusta korostavaa näkemystä, jonka mukaan " – in order to study comparative tax law, it is necessary to pay attention to the general legal tradition as well as to the tax tradition, in addition to knowing something of general comparative law. This makes it doubly difficult for tax academics to approach comparative tax law: to do so it is necessary not only to study other countries' tax systems but also their general legal systems."¹⁹²

Husan mukaan oikeusvertailulla voidaan selvittää, millaisiin juridiisiin keinoihin muissa järjestelmissä on turvauduttu "usein samojen yhteiskunnallisten päämäärien saavuttamiseksi". Oikeusvertailusta saatuja tuloksia on hänen mukaansa mahdollista hyödyntää oikeudellisessa teorian muodostuksessa, ratkaisutoiminnassa, oikeuspolitiikassa ja lainsäädäntötoiminnassa. Oikeusvertailun hyödyksi nouseekin tästä näkökulmasta katsottuna oman oikeusjärjestelmän syvälinen ymmärtäminen.¹⁹³ Husan mukaan oikeusvertailevaa metodia hyväksi käyttäen voidaan kotimaisen oikeusjär-

¹⁹⁰ Thuronyi 2003 s. 1.

¹⁹¹ Wiman 2005 s. 506.

¹⁹² Thuronyi 2003 s. 60 sekä mts. 7.

¹⁹³ Husa 1998 s. 13–14. Ks. tästä myös Knuutinen 2009 s. 4.

jestyksen luonnollisilta ja itsestäänselvyyksiltä vaikuttavia ratkaisuja arvioida uudelleen ja suhtautua niihin kriittisesti ”sekä nähdä aiempaa selvemmin niiden heikkoudet ja vahvuudet”. Näin saadaan esiin myös oman oikeusjärjestelmän vierasperäisiä vaikutteita.¹⁹⁴ On kuitenkin huomattava, että verotusta koskevan oikeusvertailevan tutkimuksen määrittely on osoittautunut erittäin hankalaksi¹⁹⁵.

Tikka toi jo varhain esille oikeusvertailun mahdollisuudet vero-oikeudellisessa tutkimuksessa. Vaikka Tikka suhtautuikin tuotannossaan varoen ulkomaisten tulkintaratkaisujen suoraan siirtämiseen kotimaiseen järjestelmään, hän on kuitenkin muun muassa huomauttanut, että vertailuaineisto ”voi antaa esimerkiksi kuvan siitä, minkälaisia tulkintaongelmia tiettyjen vero-oikeudellisten instituuttien yhteydessä käytännössä esiintyy ja minkä tyyppisiä ratkaisuperiaatteita tällöin voidaan soveltaa”.¹⁹⁶

Tutkimuksessa oikeusvertailu on työkalu, jota hyödynnetään puolueettoman ja yleisen (teoreettisen) näkökulman saavuttamiseksi. Tutkimuksessa ei ole valittu erityiseksi tutkimuskohteeksi vertailuvaltioiden järjestelmiä, vaan niitä pyritään hyödyntämään ainoastaan Suomen järjestelmän rinnalla ja lähteenä Suomen oikeuden taustojen ymmärtämiseksi. Oikeusvertailevaa metodologiaa hyödynnetäänkin tutkimuksessa ainoastaan siinä laajuudessa kuin se tukee kotimaisen oikeuden analysointia. Tästä syystä tarkastelunäkökulma on tietoisesti rajattu, ja oikeusvertailun avulla ainoastaan nostetaan esille ”esikuvia” ja lainsäädännöllisiä malleja, joita Suomen ulkopuolella on hyödynnetty. Vieraiden valtioiden oikeutta ei tästä näkökulmasta katsottuna ole tulkittu itsenäisesti, vaan tarkastelussa on turvauduttu vertailuvaltioiden omiin lähteisiin. Pääpaino vertailussa on Ruotsin järjestelmässä, mutta tutkimukseen on sisällytetty myös lyhyet katsaukset muidenkin EU-valtioiden järjestelmistä. Tätä rajausta voidaan perusteella työn laajuudelle asetetuilla tavoitteilla.

Ulkomaisia osakkuusvapautusjärjestelmiä tarkastellaan lähinnä teknisestä näkökulmasta ottaen huomioon sekä soveltamisalaan liittyvät kysymykset että veronkiertojärjestelyjä koskevat sulkusäännökset. Kyse on tällöin Husan mainitsemasta käytännöllisestä oikeusvertailusta¹⁹⁷, koska päähuomio keskittyy ”vieraiden maiden lakitekstien ja oikeusjärjestelmän pintaan” sen sijaan, että syvennyttäisiin vieraan oikeuden käytännön tai oikeudellisen kulttuurin tasoon. Vertailun avulla tuodaan esille veropohjakonvergenssin olemassaolo sekä ne järjestelmän yksityiskohdat, jotka yhdistävät ja erottavat osakkuusvapautusjärjestelmiä. Toisaalta

¹⁹⁴ Husa 1998 s. 18.

¹⁹⁵ Ks. vertailevan vero-oikeudellisen tutkimuksen määrittelemiseen liittyvästä ongelmasta Marian 2010.

¹⁹⁶ Tikka 1983d s. 1084.

¹⁹⁷ Husa 1998 s. 38, jonka jaottelu perustuu siten praktiseen ja teoreettiseen vertailevaan tutkimusotteeseen. Vrt. Mähönen 2001 s. 46, jossa hän kritisoi kyseistä Husan jaottelua huomauttamalla, että pelkästään se, että huomioon otetaan vertaileva aineisto kuvailevalla tasolla, olisi mahdotonta. Mähönen liittäisi tähänkin aineiston oikeus- ja yhteiskuntapolitiittisen kontekstin ja systemaattiset yhteydet.

esimerkiksi eri valtioiden veropoliittista päätöksentekoa selvitettäessä on jouduttu väistämättä ottamaan esille eri järjestelmien taustoja ja kehitystä. Näin on tehty erityisesti Pohjoismaiden osalta. Tämäkin on kuitenkin tehty ainoastaan, jotta on voitu saada lisäargumentteja Suomen valtion verojärjestelmän perusteiden havainnollistamiseksi ja sellaista argumentointia varten, joka kohdistuu nimenomaan Suomen osakkuusvapautusjärjestelmään. Tämä sopinee hyvin yhteen Husan määrittelemän praktisen oikeusvertailun kanssa¹⁹⁸. Vertailevan metodin analyysiin palataan vielä erikseen, kun käsitellään verokonvergenssia.

Äimä jakaa oikeusvertailumetodit makro- ja mikrotason metodeihin. Oikeussäännösnäkökulmasta poiketen makrotason vertailussa perehdytään vertailtavaan oikeusjärjestykseen syvällisemmin. Äimä sisällyttää oikeusvertailevaan metodiin myös vertailuvaltioiden oikeusjärjestelmien perusteet ja veropolitiikan yleisiä linjauksia. Mikrotasolla oikeusvertailu tarkoittaa oikeuden pintailmiöiden tarkastelua, kuten yksittäisiä oikeusinstituutteja. Äimä kuitenkin pitää makro- ja mikrotason oikeusvertailun välistä rajaa käytännössä epäselvänä.¹⁹⁹

Eri EU-valtioiden osakkuusvapautusjärjestelmiä on vertailtu oikeuskirjallisuudessa, mutta vertailu on yleensä ollut varsin pinnallista, lähinnä lyhyisiin alaviitemainintoihin keskittyvää. Pohjoismaiden osalta sekä osinkojen että luovutusvoittojen verotusta on vertaillut esim. Leegaard, joka on käsitellyt tutkimuksessaan myös Suomen vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistusta²⁰⁰. Erityisesti hallinnointiyhtiöiden osalta merkittävästä vertailevasta tutkimuksesta on syytä mainita Eicken vuonna 2009 valmistunut tutkimus²⁰¹.

Vero-oikeus on perinteisesti ollut korostetun kansallinen oikeudenala²⁰². Oikeusvertaileva näkökulma on kuitenkin tutkimusaiheen kannalta välttämätön. Tämä perustuu siihen, että Suomen omaksumat osakeluovutusten verovapaussäännökset ovat ilmiönä peräisin ulkomailta, erityisesti Ruotsin, Saksan ja Alankomaiden järjestelmistä. Vertailevan tutkimuksen avulla pyritään näin ollen myös ymmärtämään Suomen järjestelmän perusteita ja taustoja. Tutkimuksessa valotetaan tuloverotuksessa harvinaisena pidettävää ilmiötä, jossa säännösten sekä veropoliittiset että lainsäädäntöteknisesti keskeisten elementtien taustat ovat ulkomaisia.

Kun vertaillaan Suomen osakkuusvapautusjärjestelmiä muiden EU-valtioiden vastaaviin, törmätään samalla oikeusvertailun rajoihin, joina voidaan pitää muun muassa järjestelmäsidonaisuutta. Erityisesti tuloverotuksen alalla, jossa EU:n piirissä tapahtuva harmonisointi ei ole edennyt samassa tahdissa kuin välillisessä verotuksessa, voidaan tätä rajoitusta pitää merkittävänä. Tutkimuksen aiheen näkökulmasta tut-

¹⁹⁸ Ks. tästä näkökulmasta Husa 1998 s. 35.

¹⁹⁹ Äimä 2009 s. 17–21 ja siellä mainitut lähteet.

²⁰⁰ Leegaard 2007a ja Leegaard 2007b.

²⁰¹ Eicke 2009.

²⁰² Ks. Wikström 2008 s. 19.

kittavien osakkuusvapautussäännösten järjestelmäsidoonaisuus tunnustetaan, mutta yksityiskohtainen vertailu on silti hyödyllistä ilmiön samankaltaisuuden vuoksi.²⁰³

Tiivistäen tutkimuksen veropoliittinen ja oikeusvertaileva näkökulma yhdistyvät paikoin EU/ETA-alueen laajuiseksi selvitykseksi suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittojen verokohtelusta. Tästä näkökulmasta olennaisiin kysymyksiin kuuluvat ensinnäkin luovutusvoittojen verotuksen yleiset kysymykset sekä periaatteet, joita rajat ylittävissä tilanteissa sovelletaan. Tällöin selvittäväksi tulevat sekä EU:n piirissä sovellettavat direktiivit, perusvapaudet ja CCCTB-ehdotuksen mukainen veromalli että OECD:n malliverosopimuksen näkökulma. Toiseksi tämä yleinen näkökulma yhdistetään vertailuvaltioiden verojärjestelmien tarkasteluun sekä lähdevaltio- että asuinvaltioverotus huomioiden, vaikka lähdevaltion verokohtelu jääkin käytännön syistä vähemmälle huomiolle. Kolmanneksi tutkimus sivuaa myös tiettyjä EU-oikeudesta ja EU:n kehityksestä johtuvia ilmiöitä, joita tässä yhteydessä käsitellään tutkimusaiheen näkökulmasta.

Kotimaiseen tuloveropoliittiseen keskusteluun tulee liittyä olennaisesti kansainvälinen vertailu. Tässä tutkimuksessa keskitytään erityisesti Ruotsin luovutusvoittoja koskevan sääntelyn kehitykseen, mutta myös useiden muiden EU- ja ETA-valtioiden järjestelmiä käsitellään vähintäänkin pääpiirteittäin²⁰⁴. Vertailuvaltiot on yleisestä näkökulmasta valittu monipuolisesti, vaikka pääasiallisesti eri järjestelmiä esitelläänkin katsauksenomaisesti. Vertailuvaltioiden valinta perustuu yritys- ja pääomaverouudistusta koskevaan hallituksen esityksessä olevaan seuraavaan toteamaan:

”Yhteisön saamien osakkeiden luovutusvoiton verovapaus on omaksuttu viime vuosina useissa EU:n jäsenvaltioissa, edempänä selostettavien maiden lisäksi muun muassa Itävallassa ja Luxemburgissa. Malli on otettu käyttöön lähinaapureista Ruotsissa ja Tanskassa ja viimeksi asiasta on tehty päätös Norjassa 26 päivänä maaliskuuta 2004.”²⁰⁵

²⁰³ Ks. tarkemmin Husa 1998 s. 110 oikeudellisten käsitteiden ja termien kontekstisidoonaisuudesta eli oikeusjärjestyksen tutkimisen kokonaisuudesta (oikeudelliset ilmiöt osana niiden yhteiskunnallisia yhteyksiä). Ks. laajemmin kysymyksenasettelusta, joka alkaa saman ilmiön tunnistamisesta oikeusvertailevassa tutkimuksessa Wiman 2005 s. 505–506. Ks. vero-oikeuden osalta myös Thuronyi 2003 s. 60–62. On myös huomattava, että laintulkinnan tasolla asiayhteyttä (kontext) voidaan pitää todisteena säännöksen tarkoituksesta tavanomaisessa ja oikeudellisessa kielenkäytössä. Ks. Ekelöf – Boman 1990 s. 72: ”Kontexten kan betraktas som för stadgandets mening enligt vanligt och juridiskt språkbruk. Till kontexten hänför man inte bara stadganden i samma lag utan även dennas förarbeten och övriga delar av rättordningen.”

²⁰⁴ EU-valtioita ovat Alankomaat, Belgia, Bulgaria, Espanja, Irlanti, Iso-Britannia, Italia, Itävalta, Kreikka, Kypros, Latvia, Liettua, Luxemburg, Malta, Portugali, Puola, Ranska, Romania, Ruotsi, Saksa, Slovakia, Slovenia, Suomi, Tanska, Tšekki, Unkari ja Viro. ETA-valtioita ovat Islanti, Liechtenstein ja Norja, jotka ETA-sopimuksen nojalla soveltavat EU-lainsäädäntöä tietyiltä osin.

²⁰⁵ HE 92/2004 s. 16.

Hallituksen esityksen kansainvälisen vertailun osiossa on käyty läpi seuraavien valtioiden osakkuusvapautusjärjestelmiä (esiintymisjärjestyksessä): Itävalta, Luxemburg, Ruotsi, Tanska, Norja, Viro, Saksa, Iso-Britannia, Ranska, Alankomaat, Belgia ja Italia²⁰⁶. Ruotsi ja Norja mainitaan vielä erikseen jaksossa ”Nykytilan arviointi ja keskeiset ehdotukset”²⁰⁷, mitä voidaan pitää merkinä näiden kahden valtion erityisestä merkityksestä Suomen veropoliittisissa valinnoissa.

Edellä mainitut valtiot on sisällytetty tutkimukseen erityisesti lain esitöiden viittausten vuoksi. Vertailuvaltioista erityisesti Ruotsi ja Alankomaat saavat eniten huomiota: Ruotsi sen vuoksi, että Ruotsi on perinteisesti ollut merkittävä vertailuvaltio suomalaisessa oikeustieteellisessä tutkimuksessa ja koska Suomen verouudistus perustui (tälläkin kertaa) pitkälti Ruotsin tekemiin valintoihin, sekä Alankomaat sen vuoksi, että osakkuusvapautusjärjestelmä on otettu siellä ensimmäiseksi käyttöön. Alankomaista on myös todettava, että se on usein ollut suomalaisten suuryritysten osakeomistusten hallinnointia varten perustamien hallinnointiyhtiöiden sijaintivaltio.

Vertailuvaltioksi on valittu myös Norja, jonka yhteys EU:hun on järjestetty siten, että se on ETA:n jäsen. Sopimus ETA:sta (94/1/EC) on ollut voimassa EU:n jäsenvaltioiden, Norjan, Islannin sekä Liechtensteinin välillä 1.1.1994 lukien. Sopimus tarjoaa samansisältöisiä keinoja, joita EU-valtiot soveltavat emo-tytäryhtiödirektiivin ja korko- ja rojaltdirektiivin muodossa. Sveitsi on osa eurooppalaista integraatiokehitystä EU:n kanssa assosiaatiosopimuksen kautta. Norjan ja Sveitsin mukaan ottaminen tutkimukseen on perusteltavissa myös sillä, että nämä valtiot ovat taloudelliselta merkitykseltään suuria ja rajat ylittävän yritys rakenteen haarat ylettyvät usein juuri näihin valtioihin. Näistä valtioista tehdään myös merkittävästi suorasijoituksia EU:n alueelle²⁰⁸. Islanti on otettu mukaan, koska se on yksi Pohjoismaista.

Viron järjestelmän tarkka tutkiminen ei kuitenkaan ole järkevää, koska ”Virossa osakeyhtiöt eivät maksa veroa nettotulostaan, vaan vain jaetusta osingosta, osakkeiden luovutusvoitosta ei suoraan aiheudu veroseuraamuksia”, niin kuin hallituksen esityksessä todetaan²⁰⁹. Siellä osakkuusvapautus ei siis nouse erillisenä kysymyksenä esille verojärjestelmässä.

Muiden valtioiden lainsäädännöllisistä ratkaisuista voidaan saada kehittämisenäkökantoja myös Suomen veropoliittiseen keskusteluun, kuten edellä on oikeusvertailun merkityksestä jo todettu. Koska nyt käsillä olevan aiheen näkökulmasta toisten valtioiden lainsäädäntövalintojen Suomen verojärjestelmälle aiheuttamien vaikutteiden olemassaolo on ilmeistä ja niiden siirtymisen osaksi suomalaista verojärjestelmää voidaan ainakin osittain katsoa tapahtuneen, on selvää, että myös tässä tutkimuksessa ulkomaisten järjestelmien tarkkailu on tärkeää.

Juuri edellä mainittujen seikkojen takia on tärkeää tutkia myös muita verotusmalleja konsernin sisäisten ja ulkopuolisille tahoille kohdistuvien osakeluovutusten osalta. Vertailuvaltioiden kohdalla käsitellään säännösten pääkohtia.

²⁰⁶ HE 92/2004 s. 16–19.

²⁰⁷ HE 92/2004 s. 28.

²⁰⁸ Ks. Zielke 2009 s. 382–383.

²⁰⁹ HE 92/2004 s. 17.

Ruotsin osalta käsittely on kuitenkin yksityiskohtaisempaa. Monien vertailuvaltioiden tapauksessa on jouduttu tutkimuksen rajaukseen ja käytettävissä oleviin resursseihin nähden hyödyntämään erityisesti kyseisen oikeuskulttuurin piirissä ilmestynyttä oikeuskirjallisuutta. Tätä oikeuskirjallisuuteen nojautumista voidaan tietysti pitää myös heikkoutena, koska oikeustiede on ainoastaan yksi oikeuslähde. Tästä seuraa myös oikeusvertailun osittainen pinnallisuus. Erityisesti Alankomaiden ja Belgian osalta vertaileva tutkimus on hyvin riippuvaista paikallisesta oikeuskirjallisuudesta. Kuitenkin mm. Ruotsin ja Norjan tapauksessa vertailussa on hyödynnetty useita saatavilla olevia paikallisia oikeuslähteitä, jolloin on saatu kattava kuva järjestelmän perusteista.

Yksityiskohtainen vertailuvaltion järjestelmän käsittely on perusteltua erityisesti silloin, kun vertailtava järjestelmä tarjoaa hyvän ratkaisuvaihtoehdon Suomen valtion lainsäädännön kehittämiseen tai sitä tutkimalla voidaan löytää selkeitä syitä lainsäätäjän täällä tekemille ratkaisuille. Tällaisten yksittäisten kysymysten osalta on tällöin menty myös järjestelmän syvätasolle ottaen huomioon lain esityöt ja järjestelmän historia. Tällaista valikoivaa syvällisyyttä on sovellettu esimerkiksi Norjan ja Alankomaiden tapauksessa. Laajasti vertailtu Ruotsi on valittu tutkimuksen oikeusvertailevan osion pääasialliseksi tutkimuskohteeksi, koska siellä tehtiin Suomen tavoin suuri osakeluovutuksia koskeva lakimuutos vuonna 2003 ja Suomen vuonna 2004 toteutettu yritys- ja pääomaverouudistus sai vaikutteita Ruotsin lainsäädäntövalinnoista²¹⁰. Pohjoismainen oikeuskulttuuri, jonka piiriin Suomikin kuuluu, vaatii, että tutkimuksessa huomioidaan ruotsalainen tutkimusperinne. Tutkimuksessa on seurattu ulkomaista oikeuskirjallisuutta ja oikeuskäytäntöä pääasiallisesti vuoden 2011 loppuun saakka.

IV Tutkimuksen neljäntenä päätavoitteena on ottaa esille keskeisiä seikkoja, jotka tulee huomioida yritysraakenteen sisäisten²¹¹ ja ulkopuolelle suuntautuvien osakeluovutusten käytännön toteutuksessa. Tällöin myös nostetaan esille ilmenneitä veronkiertotilanteita ja arvioidaan sellaisia järjestelyjä, joihin veronkiertösäännökset voisivat soveltua. Veronkiertösäännösten soveltuminen on nostettu vahvasti esille osakkuusvapautusta koskevassa hallituksen esityksessä. Veronkiertojärjestelyjen torjunnasta mainittiin tällöin yhteensä neljässä eri kohdassa muun muassa omistusasjan ja elinkeinoyhtymien osalta.

1. Luovutusvoittojen verotusta koskeva ehdotus: ”Esityksessä ehdotetaan lisäksi eräitä tyypillisimpiä verosuunnittelumahdollisuuksia torjuttavaksi erityissäännöksil-

²¹⁰ Ks. esim. Linnakangas 2009 s. 9.

²¹¹ Tämän osalta tutkimuksessa käsitellään lyhyesti lähinnä teoreettisesta näkökulmasta tiettyjä Ruotsissa käytössä olleita konsernien sisäisten luovutusten huojennukseen perustuvia verotusmalleja. Suomessa ei veropoliittisissa ratkaisuissa päädytty niiden käyttöönottoon vuonna 2004, eikä niille näytä olevan kysyntää nykyisessäkään veropoliittisessa keskusteluilmapiirissä. Näiden mallien käsittely on kuitenkin tutkimuksen laajuuden vuoksi perusteltua.

lä. Lisäksi voittojen verovapauden ja tappioiden vähennyskelvottomuuden edellyttämä symmetria voidaan turvata soveltamalla keinotekoisiiin järjestelyihin verotusmenettelystä annetun lain (1558/1995) 28 §:n veron kiertämistä koskevaa säännöstä. Tämän säännöksen tarkoitus on turvata lain tarkoituksen mukainen lopputulos ja torjua esimerkiksi keinotekoisilla vaiheittaisilla toimilla ja hinnoittelupoikkeamilla tavoitellut veroedut. Säännöksen merkitys tulee korostumaan ehdotettavien luovutusvoittosäännösten tulkinnassa luovutusvoiton ja -tappion verokohtelun vastaavuuteen liittyvien rakenteellisten seikkojen vuoksi.”²¹²

2. Omistusaika: ”Vaatimus yhden vuoden omistusajasta ennen luovutusta on suhteellisen lyhyt erityisesti ajatellen eräitä yritysjärjestelytilanteita. Esimerkiksi silloin, kun luovutusta on edeltänyt liiketoimintasiirto, tulee huomiota kiinnittää tehtyihin järjestelyihin kokonaisuutena. Jos järjestelyille ei ole osoitettavissa liiketaloudellisia perusteita vaan niiden tarkoituksena on lähinnä verosta vapautuminen, tilannetta voidaan verotuksessa arvioida veronkiertosäännös huomioon ottaen myös silloin, kun yhden vuoden omistusaika luovutushetkellä täyttyy.”²¹³

3. Yhteisön osuuteen henkilöyhtiöstä sisältyvät luovutusvoitot ja -tappiot: ”Esityksessä ei ehdoteta elinkeinoyhtymien luovutustappioiden vähennysoikeutta rajoitettavaksi. Verotusta toimitettaessa on kuitenkin veron kiertämistä koskevan säännöksen nojalla perusteltua puuttua järjestelyihin, joissa yhteisön omistaman henkilöyhtiön tulo-osuudesta on keinotekoisesti pyritty vähentämään luovutustappiota. Tämä voi ilmetä esimerkiksi vaiheittaisina omistusjärjestelyinä, joihin saattaa liittyä hinnoittelupoikkeamia.”²¹⁴

4. Voimaantulo: ”Verovelvollisilla voi olla huomattava taloudellinen intressi saada erät, joiden vähennysoikeutta rajoitetaan, vähennetyiksi vanhojen säännösten soveltamisaikana. Toisaalta ennen uusien säännösten sovellettavaksi tuloa saatuja veronalaisia luovutusvoittoja voidaan pyrkiä saamaan oikeustoimia muuttamalla verovapaiksi. Esitykseen ei ehdoteta sisällytettäväksi tämän vuoksi yksityiskohtaisia tilanteita koskevia kiertosäännöksiä, eikä erillistä veron kiertämistä koskevaa säännöstä. Voimassa olevalla verotusmenettelystä annetun lain 28 §:ään sisältyvällä veron kiertämistä koskevalla säännöksellä on sen sijaan voimaantuloon liittyviä järjestelyitä tulkittaessa huomattava merkitys. Säännöksen perusteella verotuksessa voidaan puuttua tilanteisiin, joissa veroetuja on tavoiteltu esimerkiksi taannehtivasti päivätyillä oikeustoimilla.”²¹⁵

Luovutushintojen verovapauden ansioista moniportaisesti eri yhtiöihin järjestäytyneet yritykset ovat saaneet käyttöönsä merkittävän veroedun. Yhteisöjen osakeluovutuksia koskevaan sääntelyyn liittyy suunnittelumahdollisuuksia, joita käsitellään tässä yhteydessä rajat ylittävien yritysraakenteiden näkökulmasta. Tutkimuksessa käsiteltävät verosuunnittelutilanteet ovat paikoin tulkinnanvaraisia, eikä käytetyistä esimerkeistä ja hahmotelluista toimintavaihtoehtoista ole vielä riittävän selkeää oikeuskäytäntöä olemassa. Teoksessa esitetyt tulkin-

²¹² HE 92/2004 s. 31.

²¹³ HE 92/2004 s. 34.

²¹⁴ HE 92/2004 s. 39.

²¹⁵ HE 92/2004 s. 68.

tavaihtoehdot perustuvat pääasiallisesti tutkijan omiin ja vero-oikeudellisessa kirjallisuudessa esitettyihin pohdintoihin.

2.3 KÄSITTEIDEN KÄYTÖSTÄ

Tutkimuksessa käytetään *etuyhteys*-käsitettä kuvaamaan erilaisia etuyhteyteen perustuvia tilanteita. Tällaisia voivat olla esimerkiksi EVL 6 b §:n 7 momentin soveltamisalan piiriin kuuluvat tilanteet. *Konsernilla* tarkoitetaan ensisijaisesti sellaista emo-tytäryhtiöasetelmaa, jossa emoyhtiöllä on osakeomistukseen perustuvan ääntenenemmistön mukanaan tuoma määräysvalta yhtiöoikeudellisesti itsenäisessä tytäryhtiössä²¹⁶. Konsernin käsite ei kuitenkaan ole legaalitermi, koska erilaiset etuyhteys- ja omistusosuusmääritelmät vaihtelevat säännöskohteisesti. Siksi tutkimuksessa mainitaan aina tietty säännös, kun halutaan viitata sen mukaiseen etuyhteyteen. Konserni mainitaan kuitenkin nimenomaisesti joissakin tämän tutkimuksen kohteena olevissa säännöksissä²¹⁷.

Erillisverotuksen vuoksi tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan syvennyttä konsernien verotuksen yleisiin kysymyksiin, vaan käsittelyn kohteena on ainoastaan osakkeiden luovutuksen verokohtelu. Osakeluovutusten verotuksen ja konsernien sisäisten luovutusten osalta keskustelu on vaiennut viime vuosina, koska EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n mukaista osakkuusvapautusjärjestelmää sovelletaan erillisverotuksen periaattein eikä mitään erityisiä konserniverotussääntöjä tämän osalta ole edes olemassa. Konserniverotus on kuitenkin edelleen ajankohtainen keskustelunaihe esimerkiksi siirtohinnoittelun, konsernien tappioiden huomioimisen ja CCCTB-esityksen vuoksi. Myös osakkuusvapautuksen osalta konsernien huomioiminen on relevanttia, koska tietyt etuyhteyden huomioon ottavia säännöksiä on sisällytetty osakkuusvapautussäännöksiin, kuten tuloon palaavien erien (EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virke) ja etuyhteyksimääritelmän (EVL 6 b § 7 momentti) osalta. On myös huomattava, että pääministeri Kataisen hallitusohjelmassa on mainittu vaalikauden alussa tehtävästä selvityksestä, jossa ”kartoitetaan mm. konserniverojärjestelmän uudistaminen”²¹⁸.

Sekä emo-tytäryhtiö-relaatiosta että osakkuusyhtiöomistuksesta käytetään tässä tutkimuksessa yleisesti nimitystä *suorasijoitus*, jolloin viitataan vähintään 10 prosentin omistusosuuteen. Koska näkökulmana on juridisesti moniportainen yritys rakenne, tutkimuksessa on huomioitu myös rajat ylittävät yritys rakenteet. Yrityksen ulkomaisista toimintamuodoista on tutkimuksen kohteeksi valittu

²¹⁶ Erilaisia intressiyhteyksimääritelmiä käydään tässä tutkimuksessa myöhemmin tarkemmin läpi.

²¹⁷ Ks. EVL 6 b §:n 7 momentti (konserniyhtiöt, konserni) ja EVL 16 §:n 7 kohta (konsernituki).

²¹⁸ VM 22.6.2011 s. 13.

vain itsenäisen juridisen yhtiön perustaminen kohdevaltioon²¹⁹. Tutkimuksessa on pyritty käyttämään muutoin yleisesti hyväksyttyjä käsitteitä ja niiden lyhenteitä²²⁰. Esimerkiksi kuvattaessa yleisesti vähintään 10 prosentin omistusosuutta käytetään yllä mainittua termiä suorasijoitus. Jos viitataan erityisesti EVL 6 §:n ja EVL 6 b §:n tarkoittamiin tilanteisiin, joiden osalta EVL 12 §:n edellytykset täyttyvät, voidaan tällöin käyttää myös termiä käyttöomaisuus tai käyttöomaisuusosakkeet.

Etuyhteyssäännöksiä käytetään yleensä hyväksi sekä osakkuusvapautuksen että siihen liittyvien heijastusvaikutusten tarkastelussa. Näiden sääntöjen avulla osakkuusvapautuksen ja siihen liittyvien rajaussäännösten soveltamisalan piiriin saatetaan myös välilliset omistustilanteet ja luonnollisten henkilöiden kontrolloimat harvainyhtiöt sekä epäaidot konsernit²²¹. Kun osakkuusvapautussäännösten omistusosuusedellytys liittyy suorasijoitusyhtiöön, siihen liittyvien muiden kysymysten ratkaisemisessa hyödynnetään usein etuyhteyksyhtiösäännöstä. Vaikka molemmat liittyvät omistusintressin olemassaolon määritelmään, on niiden funktio kuitenkin erilainen. Etuyhteyksyhtiömääritelmällä on vahvempi liitännä epätoivottavien verosuunnittelu-toimenpiteiden estämiseen kuin suorasijoitusmääritelmällä. Suomen tapauksessa suorasijoitusyhtiön määritelmä on EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdassa ja etuyhteyden määritelmä EVL 6 b §:n 7 momentissa, jossa käytetään konserni-sanaa.

Suomen tekemissä verosopimuksissa, OECD:n malliverosopimuksessa, oikeuskirjallisuudessa ja erilaisissa virallistilastoinneissa suorasijoitusosinkojen ja portfolio-osinkojen rajana on pidetty yleensä 10 prosentin omistusta. Emotytärtyhtiödirektiivin mukaan omistusrajan perusteena on samoin 10 prosentin osuus omistettavan yhtiön osakepääomasta. Jäsenvaltiot voivat kuitenkin kahdenvälisin sopimuksin korvata pääomaosuutta koskevan edellytyksen äänioikeuksien hallintaa koskevalla edellytyksellä. Tästä direktiivistä huolimatta EU-oikeudessa ei ole nimenomaisesti määritelty suoria sijoituksia.

EUT:n oikeuskäytännössä suorina sijoituksina ei ole pidetty osakeomistuksia, joita ei ole hankittu yhtiöstä pysyvien ja suorien taloudellisten yhteyksien luomiseksi tai ylläpitämiseksi osakkeenomistajan ja tämän yhtiön välillä ja joiden perusteella osakkeenomistajalla ei ole todellista mahdollisuutta osallistua

²¹⁹ Muita vaihtoehtoja ovat mm. toimiminen sivuliikkeen kautta tai jonkin tahon palkkaaminen hoitamaan yrityksen toimintaa kohdevaltiossa ilman, että esim. sivuliikettä rekisteröidään kohdevaltiossa lainkaan. Ks. kansainvälisen yritystoiminnan toimintamuodoista ja -malleista laajemmin Malmgrén 2008 s. 3–11.

²²⁰ Selvyyden vuoksi on kuitenkin todettava, että Euroopan unionin oikeutta kutsutaan tutkimuksessa EU-oikeudeksi, jolla tarkoitetaan primaari- ja sekundaarioikeutta sekä EU-tuomioistuimen (ja sen edeltäjän Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen) oikeuskäytäntöä ja yhteisön kolmansien valtioiden kanssa solmimia kansainvälisiä sopimuksia.

²²¹ Yksityishenkilöiden omistamien yhtiöiden intressipiiristä voidaan käyttää myös nimitystä epäaito konserni.

yhtiön johtamiseen tai määräysvallan käyttöön. Näin on ainakin alle 10 prosentin omistusosuuksien suhteen.²²²

IMF määrittelee suorasijoituksen pysyväisluonteiseksi intressiksi, joka tehdään toiseen valtioon. Suorasijoitus viittaa tällöin sijoituksen pitkäaikaisuuteen ja merkittävään vaikutusvaltaan kohdeyhtiön hallinnossa. IMF:n mukaan suorasijoitus ei ole ainoastaan itse sijoitustoimi, vaan siihen luetaan myös tämän jälkeiset liiketoimet sijoittajayhtiön ja kohdeyhtiön sekä niiden intressipiiriin kuuluvien yhtiöiden välillä.²²³

Suorasijoituksilla tarkoitetaan tavanomaisesti pääomasijoitusta, jonka yritys tekee toisessa valtiossa sijaitsevaan yritykseen pysyvän taloudellisen suhteen luomiseksi ja määräysvallan hankkimiseksi. Yleisenä suorasijoituksen ja portfolio-sijoituksen välisenä rajana on pidetty 10 prosentin omistusosuutta.

Tilastokeskuksessa sijoitus tilastoidaan suoraksi sijoitukseksi, kun omistusosuus tai äänivalta ulkomaisessa yrityksessä on vähintään 10 prosenttia. Suomen pankki on ilmoittanut kriteeriksi omassa tilastoinnissaan sen, että sijoittajan (suora + välillinen) omistusosuus tai äänivalta kaupan kohteena olevassa yrityksessä on osakeoston jälkeen ja ennen osakemyyntiä vähintään 10 prosenttia.²²⁴

Etuyhteyden perusteella muodostuu usein liiketoiminnallinen yrityskokonaisuus, jonka sisällä päätöksen tehdään yrityskokonaisuuden näkökulmasta. Tällöin päätöksenteko ja toiminta on integroitua, vaikka on erillisten oikeushenkilöiden muodostamasta kokonaisuudesta. Tästä realiteetista johtuen juridisesti moniportaisesti järjestäytyneiden yrityksen toimintaa ja tuloksellisuutta tulisi arvioida lähtökohtaisesti kokonaisuutena eikä yksittäisten etuyhteyden sisällä olevien juridisesti erillisten yhtiöiden toimintana. Näin ollen etupiirissä olevia

²²² C-436/08 (Haribo) ja C-437/08 (Salinen) s. 137. Ks. suorien sijoitusten verokohtelusta EU-oikeuteen myös esim. C-446/04 (FII Group Litigation) k. 177, k. 178, k. 180 ja k. 181 sekä C-157/05 (Holböck) k. 33 ja k. 34 sekä Helminen 2008a s. 97–98 ja siellä mainitut lähteet. Määritelmä on kuitenkin pääomaliikkeiden nimikkeistössä, joka on EY-sopimuksen 67 täytäntöönpanosta 24.6.1998 annetun ja sittemmin kumotun neuvoston direktiivin (88/361/ETY) liitteessä I. Tämän mukaan suorasijoitukset on tehty pysyvien ja suorien yhteyksien luomista tai ylläpitämistä varten pääoman sijoittajan ja sen yrityksen välisessä suhteessa. Suorasijoituksessa kohdeyhtiölle annetaan pääoma taloudellisen toiminnan harjoittamista varten. Sijoitus on portfoliosijoitus, jos tällainen tarkoitus ja peruste puuttuvat.

²²³ IMF 1993 k. 359. UNCTAD, Yhdistyneiden kansakuntien kauppa- ja kehitysjärjestö, määrittelee suoran sijoituksen (Foreign direct investment – FDI) siten, että sillä tarkoitetaan fyysistä sijoitusta, jonka tiettyssä valtiossa oleva yritys tekee toisessa valtiossa olevaan tehtaaseen. Määritelmää voidaan laajentaa siten, että se käsittää myös sijoitukset toisessa valtiossa olevaan yritykseen pysyvän taloudellisen siteen muodostamiseksi.

²²⁴ Tilastokeskus 17.9.2009. Vrt. suorien sijoitusten tilastotiedoista vuoden 2006 osalta Suomen Pankki 27.9.2007.

yhtiöitä koskevaan sääntelyyn ja verotukseen liittyvät olennaisesti käytännöllisyyteen ja neutraalisuuteen liittyvät näkökohdat²²⁵.

Kun asiaa mitataan toiminnan volyymien perusteella, yritysryhmiä koskevan sääntelyn apuna käytetään erilaisia *etuyhteys*määrittelyjä, joista yksi on konserni²²⁶. Se on määritelty yhteisöryhmäksi, jossa toimii useita yhteisöjä yhteisen liiketoiminnan johdon ja muun määräysvallan alaisena²²⁷. Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että konsernisääntelyn avulla verotus tapahtuu säännöksen tarkoittamassa mielessä yhtenä kokonaisuutena, vaikka esimerkiksi siviilioikeudellisesti kyse onkin erillisistä henkilöistä ja vero-oikeuden näkökulmasta eri verovelvollisista. Tällaisilla säännöillä pyritään ottamaan huomioon se taloudellinen ja rakenteellinen kokonaisuus, jonka juridisesti erilliset yritykset muodostavat. Säännösten tavoitteena on varmistaa, että lain velvoitteita ei kierretä yhtiöryhmää rakentamalla. Täten perimmäisenä tarkoituksena on antaa oikea kuva yhtiöiden toiminnasta.²²⁸ Erityisesti OYL:n säännökset toimivat edellä mainitun kaltaisina valvontasäännöksinä.

Suomessa konserniin kuuluvat yhtiöt ovat juridisesti itsenäisiä yhtiöitä. Konsernin huomioon ottaminen yhtenä taloudellisena kokonaisuutena perustuu lain mukaan konserniavustusta koskevaan lainsäädäntöön. Konsernisääntely perustuu siihen, että emo- ja tytäryhtiöt ovat itsenäisiä oikeussubjekteja, mutta niitä käsitellään konsernisääntelyn tarkoittamassa suhteessa erityisen säännösten mukaisesti yhtenä kokonaisuutena *etuyhteys* huomioden.²²⁹ Tällaisiin yritys-kokonaisuuksiin liittyy myös erilaisissa tilanteissa sovellettava *etuyhteyden* huomioiva ajattelu. Konserni on myös tärkein liiketoiminnan organisointimuoto Suomessa²³⁰.

Tämä selviää jo arvioitaessa kysymystä toiminnan volyymia määrittävillä mittareilla, kuten liikevaihdolla. Vuonna 2008 Suomessa toimi Tilastokeskuksen yritysrekisterin tietojen mukaan 320 952 yritystä. Nämä työllistivät 1 502 213 henkilöä palkansaajina tai yrittäjinä. Yritysten liikevaihto oli yhteensä 396,6 miljardia euroa. Yrityksistä noin kolme prosenttia kuului konserneihin. Kyseisten yritysten henkilöstö muodosti 53 prosenttia kaikkien yritysten työvoimasta ja 74 prosenttia liikevaihdosta²³¹. Yritysrekisterin mukaan konserneja oli kaikkiaan 5 977. Niistä 1 709 oli täysin kotimaisia, 597 suomalaisomisteisia monikansallisia ja 3 671 ulkomaalaisomisteisia.

²²⁵ Neutraalisuudesta konsernien verotuksessa ks. IFA 2004 s. 34–35. Tässä yhteydessä on syytä mainita myös aihetta koskeva suomalainen yleisteos Ranta-Lassila 2002.

²²⁶ Ranta-Lassila 2002 s. 1.

²²⁷ Yleiskielessä konsernilla tarkoitetaan oikeudellisesti itsenäisten mutta yhtenäisesti johdettujen liikeyritysten ryhmittymää. Ks. Verosanasto s. 83.

²²⁸ Ranta-Lassila 2002 s. 4–5, Ranta-Lassila 2007b s. 356, Myrsky – Linnakangas 2003 s. 221 sekä Myrsky – Linnakangas 2006 s. 169–170.

²²⁹ Ks. Immonen 2002 s. 473, Ranta-Lassila 1999a s. 359 ja Ranta-Lassila 2007b s. 356. Ks. myös Kukkonen – Walden 2009 s. 46–51.

²³⁰ Suomen Keskuskauppakamari 2010 s. 19.

²³¹ Osuudet olivat lähes samat edellisenäkin vuonna.

Konsernit työllistivät Suomessa 800 240 henkilöä, joista noin 70 prosenttia työskenteli kotimaisissa konserneissa.²³²

Vuoden 2008 tilaston mukaan Suomessa toimivilla yrityksillä oli ulkomailla 6 616 tytäryritystä, joista 5 502 oli suomalaisomisteisten konsernien ulkomailla toimivia tyttäriä ja 1 142 oli ulkomaalaisomisteisten suomalaisten yritysten ulkomailla toimivia tyttäriä.²³³

Tässä tutkimuksessa käytetään mahdollisuuksien mukaan suomenkielisiä termejä. Kuitenkin ulkomaisen termin käyttäminen on joissakin kohdin välttämätöntä, jotta merkityssisältöä ja asiayhteyttä ei turhaan sotketa.

Esimerkiksi Ruotsin *näringsbetingad*-termi lienee käännettävissä ainakin muotoon ”elinkeinotoimintaan liittyvä”²³⁴. Siitä on myös käytetty Suomen järjestelmässä hyödynnettävää käyttöomaisuus-termiä. Tässä tutkimuksessa on kuitenkin valittu termiksi ”elinkeinosisidonnainen”, jota voidaan pitää ensiksi mainittua tarkempaan käännöksenä. Jos tästä termistä käytettäisiin esimerkiksi käyttöomaisuus-sanaa, olisi vaarana sekoittaa se EVL 53 §:n elinkeinotoiminnan tulolähteen varallisuuden tai EVL 12 §:n käyttöomaisuuden käsitteisiin.

Osakkuusvapautus – tämän tutkimuksen kohde – on valittu tutkimuksen suomenkieliseksi vastineeksi seuraaville englannin kielen termeille, joiden voidaan katsoa yleensä kuvaavan osinkojen ja/tai luovutusvoittojen verovapausjärjestelmää, joka soveltuu tietyn omistusosuusrajan ylittäviin omistuksiin (yleensä juuri yllä mainittuihin suorasijoituksiin): *participation exemption*, *affiliation privilege* ja *substantial holding privilege*.

IBFD määrittelee tämän *affiliation privilege* -termin seuraavasti (viitaten myös yllä mainittuihin muihin vaihtoehtoihin): ”Tax relief accorded to a company in respect of distribution it receives from, or (in some cases) capital gains it realizes on certain shareholdings in another company, typically where the shareholding exceeds a certain minimum percentage or acquisition cost. A minimum holding period may also be required. The relief generally takes the form of an exemption from tax but can take other forms such as a deduction from taxable income equal in amount to the benefited income. In some cases a small proportion of the income remains in effect taxed. The affiliation privilege may be restricted to shares in resident companies or may extend to shares in foreign companies.” IBFD:n mukaan säännösten pääasialli-

²³² Tilastokeskus 27.11.2009 s. 1. Vuonna 2006 maassamme toimi Tilastokeskuksen mukaan 250 378 yritystä, joista noin neljä prosenttia kuului konserneihin. Näiden yritysten henkilöstö muodosti kaikkien yritysten työvoimasta 54,7 prosenttia ja liikevaihdosta 74,5 prosenttia. Yrityrekisterin konsernirekisterin mukaan Suomessa toimi vuonna 2006 kaikkiaan 5 594 konsernia. Niistä 1 751 oli täysin kotimaisia, 580 kotimaisesti omistettuja monikansallisia ja 3 263 ulkomaalaisomisteisia. Konsernit työllistivät Suomessa 757 000 henkilöä, joista noin 73 prosenttia työskenteli kotimaisissa konserneissa. Ks. myös Ranta-Lassila 2007b s. 356.

²³³ Tilastokeskus 27.11.2009 s. 8.

²³⁴ Kukkonen 2004a s. 238.

nen tarkoitus liittyy yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estämiseen.²³⁵

Hallinnointiyhtiöllä (tai *holdingyhtiöllä*) tarkoitetaan yleisesti arvopapereiden omistamista ja hallinnointia harjoittavaa yhtiötä. Hallinnointiyhtiö voi olla sekä yksityishenkilöllä että yrityksellä. Hallinnointiyhtiöitä perustetaan omistamaan ja hallinnoimaan varoja yhtiön takana olevien tahojen puolesta. On tavanomaisista, että hallinnointiyhtiöissä ei ole lainkaan omia työntekijöitä, kalustoa tai toimitiloja.²³⁶ Hallinnointiyhtiölle on yleensä löydettävissä liiketoiminnallisia, juridisia ja verotuksellisia syitä. Pääasiallisena hallinnointiyhtiöiden perustamissyynä on pidetty vastuun rajoittamiseen liittyviä ja riskinhallinnallisia syitä. Hallinnointiyhtiö on myös tyypillinen työkalu yritystoston toteutuksessa.²³⁷

Tikka on katsonut, että rajanvetoa tulisi tehdä rakenteellisilla kriteereillä, jotka ovat riippumattomia holdingyhtiöiden koosta ja mahdollisista sivutoiminnoista²³⁸. Tikan tekemä holdingyhtiöiden perusjaottelu jakaa holdingyhtiöt kolmeen ryhmään: apuholdingyhtiöihin, emoholdingyhtiöihin ja sijoitusholdingyhtiöihin²³⁹. Jos tätä jaotte-

²³⁵ IBFD International Tax Glossary 2009 s. 11. Vrt. Eicke 2009 esim. s. 48, jossa hän varaa participation exemption -termin ainoastaan osinkojen verovapaudelle. Eicke käyttää luovutusvoittoihin sovellettavasta osakkuusvapautusjärjestelmästä termiä capital gains exemption. Vrt. C-335/08 (BNP Paribas ja BNL) k. 126: ”Kantajat toteavat, että myös erityinen vapautusjärjestelmä, jota kutsutaan nimellä ”participation exemption” (osakkuuksien verovapautus), otettiin käyttöön sellaisten pääomavoiottojen osalta, joita YT:n alaiset yhtiöt ovat realisoineet luovuttamalla vastiketta vastaan rahoitusomaisuudeksi luokiteltuja osakkuuksia. Nämä pääomavoiotot, jotka ovat peräisin YT:stä 95 prosentin määrän osalta vapautettujen osinkojen rahastoinnista, vapautettiin vuorostaan ”participation exemptionin” vaikutuksesta tästä verosta saman prosenttimäärän osalta.”

²³⁶ Ks. tästä Mattila 1987 s. 232 sekä Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 39. Yhtiöoikeudellisesta näkökulmasta ks. myös Koski 1977 s. 102–103 ja Koski 1980 s. 26–27, joka pitää holdingyhtiöiden perustyyppinä ns. omistusyhtiötä, ns. sijoitusyhtiötä ja ns. finanssiyhtiötä. Ks. myös Nikkilä 2006 s. 210–211 sekä Kilpi 1962a s. 74. Ks. myös Eicke 2009 s. 58–61, joka luokittelee holdingyhtiöt toiminnollisesta ja rajat ylittävästä näkökulmasta seuraavasti: management holding company (joka vastaa pitkälti tässä tutkimuksessa esikuntaholdingyhtiötä), finance holding company (jonka tehtävä on rahoituspalveluiden järjestäminen konsernin muille yhtiöille), euro-holding company (väliholdingyhtiö ei-EU-valtiossa asuvan emoyhtiön ja EU-valtioissa olevien tytäryhtiöiden välillä), country holding company (johon on kerätty yrityksen kaikki omistukset tiettyssä valtiossa) sekä mixed holding company (johon on keskitetty sekä omistuksia mutta myös omaa liiketoimintaa; muistuttaa management holding company -yhtiötä).

²³⁷ Eicke 2009 s. 52–53.

²³⁸ Tikka 1979 s. 157.

²³⁹ Tikka 1979 s. 157–159 ja Tikka 1983b s. 232–233. Ks. myös Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:13–6:14 sekä Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 44, jossa katsotaan, että ”Tikan suorittama tyypittely on luonnollisesti melko karkea, ja käytännössä löytyy helposti tilanteita, jotka eivät tuohon kolmijakoon taivu. Jaon takana olevat perusteet ovat kuitenkin avuksi myös muita tilanteita ratkottaessa.” On huomattava, että Tikan suorittama jaottelu perustuu alun perin vanhoihin kirkovähennyssäännösten soveltamisongelmiin. Ks. myös Andersson 1977a s. 6–9, Myrsky 1983 s. 47 ja Mattila 1987 s. 235. Vastaavasta jaottelusta voidaan mainita kansainvälisesti myös IBFD International Tax Glossary s. 219–220. On pidettävä mielessä, että yllä mainitut jaottelut ovat ensisijaisesti oikeustieteen tuottamia tieteisopillisia abstraktioita. Täl-

lua lähestytään moniportaisen liiketoimintayrityksen näkökulmasta, muodostuu jaotteluun lisää alakategorioita, jotka paremmin kuvaavat yksittäistapausta.

Tikan jaottelua voidaan kuvata siten, että hallinnointiyhtiötä voidaan pitää tästä näkökulmasta liiketoimintakonsernin apuyhtiönä, konsernin emoyhtiönä tai konsernin sijoitustoimintaa hallinnoivana yhtiönä. Apuholdingyhtiö toimii konsernissa emoyhtiön alla. Sille keskitetään kaikkien tai joidenkin tytäryhtiöiden osakkeiden omistaminen.²⁴⁰ Emoholdingyhtiö (konsernin emoyhtiö) toimii ainoastaan liiketoimintaa harjoittavien tytäryhtiöiden osakkeet omistavana hallinnointiyhtiönä²⁴¹. Liiketoimintaa harjoittavan yhtiön osakkeet omistetaan usein hallinnointiyhtiön kautta. Myös konsernin pörssiosakkeiden ja muiden arvopapereiden omistamiseen voidaan hyödyntää hallinnointiyhtiörakennetta. Tällöin hallinnointiyhtiötä kutsutaan sijoitusholdingyhtiöksi²⁴². Hallinnointiyhtiötä käytetään myös luonnollisten henkilöiden omistusten järjestelyssä, joten esimerkiksi luonnollisen henkilön varallisuuden hallinnointia varten perustettua hallinnointiyhtiötä voidaan myös kutsua sijoitusholdingyhtiöksi.

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty myös Tikan jaosta poikkeavia tai niitä täydentäviä näkökantoja. Vest luokittelee holdingyhtiösäännöksen näkökulmasta kolme eri holdingyhtiötyyppiä: 1) puhdas holdingyhtiö²⁴³, 2) holdingyhtiö, jolla on myös liiketoimintaan liittyviä tehtäviä ja/tai se vastaa konsernin yhteisistä tehtävistä sekä 3) kehitysyhtiö, joka harjoittaa ainakin jossakin määrin pääomasijoitustoiminnan kaltaista toimintaa.²⁴⁴ Määritelmien muodollisuus voi olla tulkintatoiminnassa jopa haitaksi, joten on syytä pyrkiä tapauskohtaiseen analyysiin yritysraakenteen kokonaisuudesta.

Tässä tutkimuksessa on päädytty käyttämään myös termejä esikuntaholdingyhtiö, väliholdingyhtiö sekä sijoitustoimintaholdingyhtiö. Näiden termien avulla on pyritty kuvaamaan sellaisia toiminnallisia tehtäviä ja hierarkkista asemaa,

lön käsiteltävänä on tutkijan valitsema (tai muutoin valinnan perusteella ainakin välillisesti yksilöllisestä valinnasta johtuva) ilmiöiden joukko, jonka oikeustiede on voinut muovata haluamansa sisältöiseksi ja laajuiseksi. Tässä tieteen systematisoinnissa ei myöskään olla sidottuja reaaliin tosiseikkoihin samalla tavalla kuin oikeuskäytännössä. Tieteisopillisissa arvioissa ei olla myöskään ratkaisupakon edessä. Ks. tarkemmin oikeustieteen ja tuomioistuinkäytännön lähtöasetelmien välisestä erosta ja suhteesta Kilpi 1968.

²⁴⁰ Tikka 1979 s. 157–158. Ks. myös Andersson – Ikkala 1996 s. 36, Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 41 sekä Juusela 2004 s. 177. Vrt. Koski 1977 s. 104, joka katsoo, että holdingyhtiötä käytetään konserninmuodostuksessa joko emoyhtiön ja tytäryhtiön välissä tai kaikkien muiden konserniyhtiöiden ns. kattoyhtiönä. Kosken terminologiaa käyttäen väliholdingyhtiö lienee edellä mainittu välissä oleva yhtiö ja esikuntaholdingyhtiötä voitaneen pitää ns. kattoyhtiönä.

²⁴¹ Tikka 1979 s. 158. Ks. myös Andersson – Ikkala 1996 s. s. 37–39, Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 41 sekä Juusela 2004 s. 177 av. 282, joka pitää puhtaana holdingyhtiönä toimivaa emoyhtiötä varsin harvinaisena, koska yleensä emoyhtiötasolla ”on ainakin konsernin johtoon ja hallinnointiin liittyviä toimintoja”.

²⁴² Tikka 1979 s. 158–159. Ks. myös Andersson – Ikkala 1996 s. 39, Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 43–44 sekä Juusela 2004 s. 177.

²⁴³ Placeringsbolag, jota voitaisiin luonnehtia myös samoilla ominaisuuksilla kuin Tikan sijoitusholdingyhtiötä, vaikkakin Vest pitää sitä itse Tikan jaotteluun nähden neljäntenä holdingyhtiötyyppinä: Vest näkee eron myös placeringsbolag-muodon ja persondominerade holdingbolag-muodon välillä. Vest 1991 s. 246.

²⁴⁴ Vest 1991 s. 246.

joita erilaisilla hallinnointiyhtiöillä on. Termien käytöllä ei ole kuitenkaan pyritty vetämään johtopäätöksiä yksittäistapauksissa vaan ainoastaan yleisesti kuvaamaan ilmiöitä, joita moniportaisesti järjestäytyneissä yrityksissä on. Erilaisen hallinnointiyhtiöiden nimitystavat tai hallinnointiyhtiöiden luokittelu tällä tavalla ei ole olennaista, vaan huomio tulee kiinnittää yksittäistapauksen ratkaisuun, jossa pyritään vastaamaan esimerkiksi seuraaviin käytännöllisiin kysymyksiin:

- 1) Harjoittaako hallinnointiyhtiö elinkeinotoimintaa (EVL 1 § ja 2 §)?
- 2) Voidaanko hallinnointiyhtiön omistamia osakkeita pitää sen elinkeinotulolähteen kuuluvina (EVL 53 §:n 2 mom.)?
- 3) Voidaanko hallinnointiyhtiön omistamia osakkeita pitää käyttöomaisuuteen kuuluvina (EVL 12 §)?
- 4) Voidaanko hallinnointiyhtiön omistamia osakkeita pitää sellaisen osakeyhtiön osakkeina, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa (EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohta)?
- 5) Voidaanko hallinnointiyhtiötä itseään pitää sellaisena osakeyhtiönä, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa (EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohta)? Tämä näkökulma voi tulla esille esimerkiksi silloin, kun myydään sellaisen hallinnointiyhtiön osakekanta, joka hallinnoi kiinteää omaisuutta joko suoraan tai välillisesti.
- 6) Voidaanko hallinnointiyhtiötä itseään pitää pääomasijoitustoimintaa harjoittavana osakeyhtiönä (EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohta)?
- 7) Voidaanko hallinnointiyhtiön omistamia osakkeita pitää EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamaan pääomasijoitustoimintaan liittyvinä osakkeina?

Hallinnointiyhtiöiden verotusasemaa pääasiallisesti yllä kuvatun systematisoinnin avulla. Tämä valinta on lähinnä tutkimustekninen, koska talouselämän yksittäistapauksissa on tapausten välillä aina erilaisia piirteitä, eikä niitä useinkaan voida katsoa kuuluvaksi ainoastaan yhteen ”hallinnointi- tai holdingyhtiöluokkaan”. Jokaisessa tapauksessa joudutaan aina yksilöllisesti miettimään sovellettavan verolain valintaa. Tällä luokittelulla ei siis ole tarkoitus käsitteellistää hallinnointiyhtiöiden verostatuksen arviointia.

On myös huomattava, että perheomisteisen yrityksen ollessa kyseessä saattaa hallinnointiyhtiöjärjestelyssä olla kyse erilaisista tulkintatilanteista ja tapauksen tosiseikat ja erityispiirteet on aina otettava huomioon. Perheen omistama hallinnointiyhtiö, käytetään nyt tästä vaikka termiä perheholdingyhtiö, voi olla sijoitustoimintaholdingyhtiön tyyppinen, jos sen tehtävänä on esimerkiksi perheen sijoitusvarallisuuden hallinnointi. Perheholdingyhtiöllä voi olla esikuntaholdingyhtiön piirteitä silloin, kun hallinnointiyhtiössä on esimerkiksi palkattuna ulkopuolista henkilökuntaa konsernin johtotehtäviin ja konsernikohtaisen hallinnon järjestämistä varten. Samoin MBO-järjestelyjen yhteydessä yleensä hyödynnettävää hallinnointiyhtiötä voidaan periaatteessa käsitellä kaikkien edellä mainittujen kolmen hallinnointiyhtiömallin näkökulmasta.

Harvainyhtiöllä viitataan pieneen tai keskisuureen yhtiöön, jossa määräysvalta on muutamalla luonnollisella henkilöllä²⁴⁵. Se on myös ruotsalainen vero-oikeudellinen käsite (fåmansföretag), jolla tarkoitetaan pieniä osakeyhtiöitä, joiden osakkeista yli 50 prosenttia on korkeintaan neljän sellaisen luonnollisen henkilön omistuksessa, joilla on näin ollen määräysvalta yhtiön hallinnoinnissa²⁴⁶. Ruotsissa harvainyhtiöiden osakkaisiin sovelletaan tiettyjä erityisiä säännöksiä verotuksessa.

Harvainyhtiön tarkoittama omistustilanne Suomessa sisältää myös pitkälti sellaiset omistustilanteet, joihin pääasiallisesti hankalat tulkintatilanteet tulolähdesubjekti-, tulolähdeobjekti- ja omaisuuslajikysymysten osalta liittyvät. Myös luottamuskensuojakysymykset ovat nähtävästi tulleet vero- ja oikeuskäytännössä esille juuri harvainyhtiön tyypisissä tapauksissa.

Tässä hyödynnettävät käsitteet toimivat joustavina ”sateenvarjo-otsakkeina” yllä mainitun tapauskohtaisuuden ja EVL:n avoimuuden vuoksi. Esikuntaholdingyhtiö, väliholdingyhtiö sekä sijoitustoimintaholdingyhtiö painottavat myös määritelmien tasolla eri asioita. Esikuntaholdingyhtiö ja sijoitustoimintaholdingyhtiö ovat lähtökohtaisesti toiminnallisia kuvauksia tietyistä yhtiömuotoisesta omistusten hallinnointitavasta tai hallinnoitavan kohteen luonteesta. Väliholdingyhtiö, joka vastannee pääpiirteissään Tikan apuholdingyhtiö-termiä, on tässä tutkimuksessa lähinnä hierarkkinen termi, joka kuvaa ensisijaisesti sen asemaa etuyhteyden ja yritysrakenteen sisällä sekä suhteessa hallinnoitavaan omaisuuteen ja varsinaiseen omistajaan tai osakkaaseen²⁴⁷. Käytännön heikkoudesta huolimatta kyseinen systematisointi on valittu tähän tutkimukseen. Jos tutkimus erikoistuisi rajat ylittävän holdingyhtiörakenteen tutkimiseen, voitaisiin joutua tarkentamaan analyysiä erilaisiin toiminnollisesti ja hierarkkisesti määriteltäviin hallinnointiyhtiötyyppeihin, joita kansainvälisessä konsernissa usein käytetään esimerkiksi rahoituksen järjestämisessä konsernin eri yhtiöille. Tässä tutkimuksessa näkökulma on kuitenkin yleinen ja holdingyhtiöitä käsitellään osakkuusvapautuksen näkökulmasta.

2.4 TUTKIMUKSEN RAKENTEESTA

Tutkimus on jaettu sekä yleiseen ja erityiseen osaan että 13 erilliseen lukuun. Tutkimuksen sivumäärä on erittäin laaja väitöskirjalle tarkoitettuun suositussivumäärään nähden. Tutkimuksen aiheen ja systematiikan vuoksi työn olennaisessa kaventamisessa olisi kuitenkin ollut riskejä. Tällöin olisi ollut vaarana, että jokin merkittävä järjestelmän perusteisiin liittyvä näkökohta olisi jäänyt

²⁴⁵ Tässä yhteydessä on syytä viitata Kukkonen väitöskirjaan (1994), jossa hänen näkökulmansa on painottunut harvainyhtiön myyntiin. Ks. esim. Kukkonen 2004 s. 6–7.

²⁴⁶ Tästä on olemassa myös tiettyjä erityissääntöjä, joiden perusteella yhtiötä voidaan pitää harvainyhtiönä.

²⁴⁷ Tätä termiä käyttää myös Venesjärvi 2005 s. 83.

käsittlemättä. On myös tunnustettava muiden suomalaisten tuloverotuksen alaan kuuluvien väitöskirjojen huomattava sivumäärä.

Tutkimuksen yleinen osa (luvut 3–6) käy läpi tutkimusaiheen kannalta merkittäviä lainsäädännön taustalla vaikuttavia lakisysteemaattisia näkökohtia ja yleisiä periaatteita. Näkökulman ytimenä ovat tällöin hyvän verojärjestelmän ominaisuudet.

Ennen tutkimuksen yleistä osaa esitellään johdantona tutkimuksen aihe ja kysymyksenasettelu. Tutkimuksen yleisen osan aloittavassa *kolmannessa luvussa* esitellään osakkuusvapautusta yleisestä näkökulmasta sekä arvioidaan sen vaikutuksia verovelvollisen käyttäytymiseen ja verokertymään.

Tutkimuksen *neljännessä luvussa* (Hyvän verojärjestelmän näkökulma) selvitetään osakkuusvapautuksen liittymistä hyvän verojärjestelmän ominaisuuksiin. Lisäksi havainnollistetaan selventävin esimerkein moniportaisen yritysra-kenteen tai konsernin vaikutuksia. Luvussa käsitellään Suomen tuloverojärjes-telmälle ominaista erillisyyden periaatetta²⁴⁸. Vaikka usean yrityksen muodos-tamaa kokonaisuutta ei pidetäkään erillisenä oikeussubjektina, on tämä koko-naisuus tietyissä tilanteissa otettu lainsäädännössä huomioon²⁴⁹. Samassa yhtey-dessä analysoidaan suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittojen tuloverotusta pääpiirteissään sekä historiallisesta näkökulmasta²⁵⁰.

Suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittojen verovapaus on Suomessa sidottu käyttöomaisuuden käsitteeseen. Verovapautta sovelletaan vain käyttöomaisuuteen kuuluviin osakkeisiin, joita ovat tyypillisesti tytä- ja osakkuusyhtiöiden osakkeet. Neljännessä luvussa selvitetään luovutushintojen verotuksen yleisiä periaatteita ja tulokäsitettä hyvän verojärjestelmän ominaisuuksien näkökul-masta. Luvussa tutkitaan osakeluovutusten verovapauden yleisiä lähtökohtia ja siinä myös esitellään teoreettisesti vaihtoehtoisia huojuennusmalleja konsernin sisäisten osakeluovutusten verotuksessa²⁵¹. Luvussa arvioidaan myös yleisesti

²⁴⁸ Ks. erillisyyseriaatteesta esim. Ranta-Lassila 2002 s. 172 ja Halmesmaki 1986 s. 319.

²⁴⁹ Esimerkiksi KonsAvL perustuu erillisyyden periaatteeseen, vaikka se mahdollistaakin yhtiöiden välisen tulonsiirron verotuksessa. Etuysteys on otettu huomioon myös mm. siirtohinnoit-telussäännöksissä ja joissakin osakkuusvapautukseen liittyvissä kysymyksissä. Myös menon koh-dentaminen tehdään aiheuttamisperiaatteen mukaisesti, eikä pelkästään etuysteiden olemassaolo oikeuta etuysteudessa olevia yhtiöitä kohdistamaan menoja vapaasti. Meno tulee kirjata sille yhtiölle, jonka tuloa se kerryttää, mikä liittyy myös tulonhankkimistoiminnan perusluonteeseen ja markkinaehtoisuuden vaatimuksiin. Tällöin tulee selvittäväksi, olisiko riippumaton yhtiö ollut objektiivisesti tarkastellen halukas kantamaan tietyn kustannuksen ja olisiko sille objektiivisesti tarkastellen syntynyt jokin tulo. Ks. tähän liittyen Immonen 2005 s. 9–10 ja siellä mainitut lähteet sekä Helsingin HAO 14.11.2011 11/1377/4.

²⁵⁰ Lainsäädännön historiallisen taustan esille tuominen on tärkeää, koska ilman sen käsitte-lyä ei voida ymmärtää myöskään nykyistä lainsäädäntöä ja sen perusteita. Näin esim. Myrsky 2003 s. 278. Verolainsäädännön kehitymistä ja ns. lakihistoriallista näkökulmaa on viime aikoi-na käsitelty mm. Myrsky 2007a.

²⁵¹ Näitä ovat mm. poistamattoman hankintamenon käyttäminen luovutushintana ja verotuk-sen lykkäysmalli. Tässä yhteydessä tuodaan erityisesti esille Ruotsissa 31.6.2003 asti voimassa ollut luovutusvoittojen lykkäysmalli. Samalla tuodaan myös esille syitä, jotka vaikuttivat siihen,

osakkuusvapautuksen vaikutuksia muuhun lainsäädäntöön ja kansantalouteen yleensä. Luvussa selvitetään lisäksi kansainvälisen verokilpailun²⁵², veropohja-konvergenssin ja muiden kansainvälisten tekijöiden suhdetta osakeluovutusten verovapauteen. Luvussa tuodaan myös esiin yleisiä näkökohtia, joita liittyy luovutusvoittojen verovapauden soveltamisalaan.

Viidennessä luvussa (Tarkemmin yhteensopivuudesta kansainvälisten järjestelmien kanssa) käsitellään osakkuusvapautuksen suhdetta eri EU-valtioissa sovellettaviin osakkuusvapautusjärjestelmiin. Oikeusvertailun avulla hahmotetaan syitä, miksi Suomessa päädyttiin suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittojen verovapauteen eli suomalaisesta näkökulmasta käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapauteen. Luvussa etsitään myös Suomen ja muiden EU-valtioiden verotusmallien yhtymäkohtia. Siinä paneudutaan myös tarkemmin eri vertailuvaltioissa sovellettuihin kriteereihin, joiden perusteella ne pitävät järjestelmissään luovutusvoittoa verovapaana. Tässä osiossa esitellään kysymyksiä, jotka liittyvät ensinnäkin vero-objektin määrittämiseen eli mitä osakeluovutuksen yhteydessä verotetaan ja miksi näin tehdään. Toiseksi esitellään kysymyksiä veron suuruuden määrittämisestä, jolloin ne liittyvät lähinnä veropohjaan. Tässä yhteydessä otetaan myös esille eri valtioiden lähestymistapoja.

Tutkimuksen erityisessä osassa (luvut 6–12) käydään läpi tutkimusaiheeseen liittyviä tulkinta- ja soveltamiskysymyksiä. Aihetta lähestytään tulkitsijan näkökulmasta ja edetään siten kuin käsillä olisi aito ratkaisutilanne. Käsiteltävät aiheet asettuvat luonnollisesti luovutustapahtumaa, subjektiä ja objektiä koskeviin edellytyksiin, hankintamenon verokohteluun sekä muihin osakkuusvapautukseen läheisesti liittyviin kysymyksiin. Vaihtoehtoisesti aihetta olisi voitu lähestyä muun muassa jaottelemalla ja systematisoimalla se laajuus-, jaksotus-, kohdistamis- ja arvostuskysymysten avulla²⁵³. Tämä olisi kuitenkin ollut vähemmän käytännöllinen vaihtoehto verrattuna nykyiseen

että konsernin sisäisten luovutusten verohuojennusmalleihin ei päädytty Suomessa vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen yhteydessä.

²⁵² Verokilpailulla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa valtioiden keskinäistä kilpailua sijoituksesta ja veronmaksajista. Kilpailukeinoina ovat verojärjestelmän taso ja toimivuus. Ks. tarkemmin Wikström 2008 s. 21.

²⁵³ Tällainen systematisointi on esimerkiksi Tikan ja Aallon väitöskirjoissa. Ks. Tikka 1972 s. 40 ja Aalto 1988 s. 18–19. Tutkimusta olisi näin voitu jäsentää nimenomaan arvonmuutosten verokohtelun teoreettisesta näkökulmasta, jolloin alajaksoina olivat voineet olla esimerkiksi tulokäsittelyn laajuus, arvonmuutoksen verotuksen jaksottaminen, omistusasjan vaikutus verokohteluun ja tappioiden verokohtelu. Linnakangas 1995 s. 315 kiteyttää luovutusvoittoverotuksen ydinkysymykset seuraavasti: ” tavoitteena on verottaa oikeaa verovelvollista, oikeiden perusteiden mukaisesti, oikeasta kauppahinnasta ja oikeana verovuonna. Kysymys on kohdistamis-, laajuus-, arvotus- ja jaksotusongelmasta.” Ks. tähän näkökulmaan liittyvästä luokittelusta Kukkonen 2007a s. 48–49 sekä Kukkonen 2007c s. 107–108. Tässä mainitut aiheet sisältyvät myös tämän tutkimuksen systematiikkaan, mutta niille ei ole varsinaisesti varattu omia itsenäisiä teoreettisia jaksojaan, joiden kesken EVL:n kysymykset olisi jaoteltu.

rakenneratkaisuun. Se olisi myös ollut liiaksi yhteen kysymykseen painottuva, koska tutkimusaiheen käytännön kysymykset liittyvät pitkälti laajuuskysymykseen: poikkeus tulon veronalaisuuteen (EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohta ja EVL 6 b §), poikkeus hankintamenon vähennyskelpoisuuteen (EVL 6 b §:n 1 momentti) ja poikkeus tiettyjen menetysten vähennyskelpoisuuteen (EVL 16 §:n 7 kohta).

Kuudennessa luvussa (Säännösten perusrakenne ja voimaantulo) analysoidaan rakenteelliselta ja lainsäädäntötekniseltä kannalta Suomen osakeluovutuksia koskevia verovapaussäännöksiä, tarkemmin sanottuna käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapautta. Aihetta käsitellään myös voimaantulosäännösten näkökulmasta.

Seitsemännessä luvussa (Luovutustapahtuma) esitellään erilaisia luovutustapahtumia, jotka voivat synnyttää osakkuusvapautuksen soveltamistilanteen Suomen verojärjestelmässä. Tässä yhteydessä otetaan esille myös omistusasjan alkamiseen ja päättymiseen liittyvät näkökannat.

Luvussa kahdeksan (Subjektiedellytykset) perehdytään luovuttajasubjektia koskeviin verovapauden edellytyksiin. Siinä käsitellään yhtiömuotoon, asuinpaikkaan sekä sovellettavaan lakiin liittyviä yksityiskohtia. Myös pääomasijoitustoimintaa koskeva erityissäännös otetaan esille.

Luvussa yhdeksän (Objektiedellytykset) esitellään verovapauden objektia koskevia säännöksiä. Käsittelyssä ovat muun muassa soveltamisalan systematiikkaan liittyvät kysymykset. Esille tuodaan nykyisen lainsäädännön ongelmakohtia ja mahdollisia parannustarpeita. Itse tutkimuksen aiheen kannalta luvun sisältö on ajankohtaisin osakokonaisuus, koska se sisältää ydinkysymykset käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapauden soveltumisesta tai soveltumatta jäämisestä. Erityisesti tulolähdeobjektitestiä koskeva kappale on laaja suhteessa muihin luvun kappaleisiin²⁵⁴. Luvussa käydään myös läpi osakkuusvapautuksen aikaansaamia luottamuksensuojakysymyksiä. Aihetta sivutaan tutkimuksessa muissakin luvuissa, mutta tämä luku keskittyy yksinomaan tähän aiheeseen.

Luvussa 10 (Verovapaan tulon oikaiseminen) tuodaan esiin tiettyjä verovapaan luovutushinnan sääntelyyn liittyviä erityiskysymyksiä, joilla on suora liitäntä verovapaaseen luovutushintaan ja sen oikaisemiseen. Näitä ovat muun muassa verovapaan osakeluovutuksen oikaisuerät kuten osakepoisto, varaus, avustus ja konserniyhtiöiden välisen kaupan yhteydessä syntynyt luovutustappio. Tutkimuksessa arvioidaan myös muita mahdollisuuksia oikaista veropaata luovutushintaa verotuksen toimittamisen yhteydessä.

²⁵⁴ Muun muassa tämän kappaleen rakennetta on kevennetty käyttämällä kursiivissa olevia väliotsikoita. Kursiivissa olevia väliotsikoita on käytetty muuallakin tutkimuksessa parantamaan luettavuutta. Niiden avulla on myös haluttu systematisoida eri otsikon alle kuuluvia kysymyksiä.

Luvussa 11 (Hankintamenon verokohtelu) selvitetään käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden hankintamenon verokohtelua. Luvussa käsitellään myös vähennyskelpoisia ja vähennyskelvottomia luovutustappioita. Lisäksi otetaan esille eräitä erityiskysymyksiä.

Luvussa 12 (Osakkuusvapautuksen heijastusvaikutukset) perehdytään eräiden muiden erien verokohteluun, joilla on liitántä EVL:n luovutushintoja koskeviin säännöksiin. Luvussa käsitellään arvonalentumispoistojen vähennyskeltvottomuutta, lopullisten menetysten vähennyskelpoisuutta, purkuvoiton ja -tappion verokohtelua sekä saamisten menetysten, konsernituen ja muiden vastavien erien verokohtelua.

Luvussa 13 (Päättäntö) kootaan yhteen keskeisimpiä tutkimuksessa esiin tuotuja havaintoja. Lisäksi esitetään tiivistetysti järjestelmän kehittämisajatuksia.

2.5 OIKEUSLÄHTEISTÄ JA TÄSSÄ TUTKIMUKSESSA KÄYTETYISTÄ LÄHTEISTÄ

Oikeuslähteet on suomalaisessa oikeustieteellisessä keskustelussa usein jaettu Aarnion tekemän oikeuslähteen normatiivisen velvoittavuuden systematisoinnin mukaisesti vahvasti velvoittaviin, heikosti velvoittaviin ja sallittuihin oikeuslähteisiin²⁵⁵. Vahvasti velvoittavan eli pakollisen oikeuslähteen sivuuttamisesta seuraa lainkäyttäjälle rangaistus. Tällaisena oikeuslähteenä pidetään ennen kaikkea eduskunnan säätämää lakia; verotuksen osalta oikeuslähteiden ytimen muodostavat verolait. Heikosti velvoittava oikeuslähde on esimerkiksi lainsäätäjän tarkoitus. Lainkäyttäjän ei ole pakko ottaa huomioon heikosti velvoittavaa oikeuslähdetä, esimerkiksi aiempaa tuomioistuimen ratkaisua. Sallittuihin oikeuslähteisiin kuuluvat kaikki muut lähteet²⁵⁶. Tätä jaottelua on kuvattu staattiseksi lähestymistavaksi²⁵⁷. Tästä on haluttu erottaa dynaaminen oikeus-

²⁵⁵ Aarnio 1982 s. 94–99 sekä Aarnio 1989 s. 220–221. Ks. myös Tolonen 2003 s. 22–23, Laakso 1990 s. 64 sekä Hautamäki 2002 s. 33–35. Suomalainen doktriini käyttää myös käsitteitä auktoritatiiviset oikeuslähteet ja muut hyväksyttävät päätöspäruusteet. Päätöksenteossa on seurattava ja huomioitava auktoritatiiviset oikeuslähteet. Ks. tarkemmin Laakso 1990 s. 64–76. Ks. myös Knuutinen 2009 s. 157–166. Ks. ruotsalaisen oikeuslähdeajattelun esittelystä Lehrberg 2006 s. 90–95, jossa hän esittelee jakoa yhtäältä sitoviin ja vapaisiin argumentteihin sekä toisaalta auktoritatiivisiin ja muihin argumentteihin. Siltala 2003 s. 199–200 kutsuu tätä staattiseksi lähestymistavaksi.

²⁵⁶ Aarnio 1989 s. 221. Ks. myös Myrsky 2002 s. 17, jonka mukaan sallittuja oikeuslähteitä ovat oikeustiede, käytännölliset syyt ja ns. reaaliargumentit. Tämän lisäksi hän mainitsee sallittuina oikeuslähteinä myös sellaiset yleiset oikeus- ja hallintoperiaatteet, jotka eivät ole kiteytyneet tapaoikeudellisiksi säännöiksi. Näillä ei kuitenkaan voida perustella ratkaisuja, jotka ovat velvoittavien tai heikosti velvoittavien oikeuslähteiden vastaisia. Tällaisia periaatteita verotuksessa ovat esimerkiksi neutraalisuusperiaate ja veronmaksukykyisyysperiaate.

²⁵⁷ Siltala 2003 s. 199–202.

lähdeoppi²⁵⁸, jossa eri oikeuslähteiden velvoittavuus jaetaan kolmeen ryhmään: velvoittaviin, ohjeellisiin ja mahdollisiin muihin oikeuslähteisiin²⁵⁹. Oikeustieteellisessä kirjallisuudessa on myös esitetty, että oikeuslähteet eivät muodostaisi pragmaattisessa oikeudessa staattista ja formaalista hierarkiaa, vaan oikeuslähteiden välillä vallitsee keskinäinen kilpailu²⁶⁰. Oikeuslähteisiin on usein ajateltu sisältyvän asianomaisen oikeuskulttuurin vallitseva moraalijärjestelmä, johon kuuluvat myös oikeusperiaatteet ja yhteiskunnalliset arvot²⁶¹.

Tolosen hahmotteleman sisällöllisen (materiaalisen) oikeuslähdekäsitteen näkökulmasta keskeisintä on oikeuden sisältö. Tolonen pitää oikeutta tällöin harkintaa sisältävinä oikeusajatuksina tai periaatteina. Tällöinkin oikeuslähde vaatii institutionaalista tukea esim. lainsäädännön tai oikeuskäytännön muodossa.²⁶²

Oikeuslähteiden avulla tiettyä reaali maailman ilmiötä sovitetaan lainsäädäntöön. Voimassa olevan oikeuden sisältö tulisi olla löydettävissä oikeuslähteiden avulla. Oikeuslähteiden avulla halutaan vastaus siihen, miten tietty konkreettinen yksittäinen reaali maailman kysymys tulisi ratkaista. Oikeuslähteitä on tavallista jaotella ja systematisoida niiden relevanssin perusteella. Laki on ensisijainen oikeuslähde.²⁶³

Kirjoitettu laki on keskeisin oikeuslähde²⁶⁴. Sen asema on lainopillisista tutkimusaineistoista tärkein. Kirjoitetun lain merkitys on verotuksen alalla huomattava, koska perustuslaki määrää verotukselle lakisidonnaisuuden²⁶⁵. Verolainsäädäntöä on kuitenkin työlästä ja myös mahdotonta laatia rakenteeltaan ja sisällöltään sellaiseksi, että se kykenisi yksiselitteisesti tarjoamaan

²⁵⁸ Siltala 2003 s. 202 katsoo, että tämän opin mukaan ”ei ole mahdollista esittää mitään yleistä, tuomaria tai muuta institutionaalista lainsoveltajaa ennakkollisesti velvoittavaa oikeuslähteiden hierarkiaa”. Hänen mukaansa oikeuslähteiden painoarvo määräytyy ”vain tapaus- ja tilannekohtaisesti”.

²⁵⁹ Siltala 2003 s. 202–204 ja mts. 302–311.

²⁶⁰ Mähönen 2001 s. 35, joka myös toteaa, että kyse on oikeuslähteiden markkinoista, joilla myyjät (lainsäätäjät, tuomioistuimet ja oikeustieteilijät) tarjoavat tuotannon tekijöitään eli ehdotuksia oikeussäännöiksi oikeusyhteisölle. Oikeussääntöinä tarkoitetaan tässä yhteydessä lakeja, praksista ja doktriinia. Mähönen korostaa oikeuslähteiden kilpailuasemaa, joka hänen mukaansa tuo uuden näkökulman sekä kansallisen oikeuden tutkimukseen että oikeusvertailuun.

²⁶¹ Klami 1997 s. 156 ja siellä esitellyt oikeustieteen kannanotot.

²⁶² Tolonen 2003 s. 35–50.

²⁶³ Ks. verotuksessa käytettävistä oikeuslähteistä laajemmin Myrsky 2004. Ks. myös Myrsky – Ossa 2008 s. 21.

²⁶⁴ Lailla viitataan tässä tutkimuksessa voimassa olevaan oikeuteen ja oikeusjärjestykseen yleisesti.

²⁶⁵ Julkisen vallan tulee yleisestikin perustua PerL:n mukaan lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on tarkoin lakia noudatettava (PerL 2.3 §). Ks. Wikström 1997a s. 330, jonka mukaan korostetun laillisuuden periaate tai vero-oikeudellinen legalismi pohjautuu verotuksen julkinen-yksityinen-asetelmaan. Ks. yleisesti PerL:n merkityksestä verotuksessa Myrsky 2005a ja Wikström 2003. Ks. vero-oikeudellisesta legalismista myös Tikka 1982b s. 272–273 sekä Mähönen – Villa 2009 s. 61–63. Ks. myös Myrsky 2002 s. 21–27.

selkeitä oikeusohjeita muun muassa osakkuusvapautuksen toteutusta varten. Suomessa onkin perinteisesti luotettu oikeus- ja verotuskäytännön selvittävän yleisluntoisten säännösten soveltumista käytännön taloudellisiin ilmiöihin²⁶⁶.

Yritysten omistamien suorasijoitusosakkeiden luovutushintojen kannalta merkittävimmät säännökset sijaitsevat EVL 5 §:ssä, EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa, EVL 6 b §:ssä ja EVL 16 §:n 7 kohdassa. Näistä EVL 6 b § on tutkimusaiheen kannalta merkittävin.

Lainopilliselle tutkimukselle tyypillisesti tässäkin tutkimuksessa käsitellään lainvalmisteluaineistoja, joiden avulla esitellään eri tulkintavaihtoehtoja, vertaillaan tulkintavaihtoehtoja toisiinsa ja systematisoidaan järjestelmää lainvalmisteluaineistoja hyödyntäen²⁶⁷. Säädännäisen oikeuden kattavuus riippuu sen sisällöllisestä tarkkuudesta. Tähän vaikuttaa sekä lainvalmisteluteknikka että siihen käytössä olevat resurssit. Säädännäisen oikeuden aukottomuudesta ja tarkkuudesta seuraa se, että muille oikeuslähteille jää vähäisempi merkitys²⁶⁸. Prejudikaattien merkitystä lisäävät vuorostaan taloudellisen toimintakentän ja lainsäädännön nopea muutos. Myös yleisluonteinen ja pelkistetty lainsäädäntötekniikka antaa painoarvoa oikeuskäytännön linjauksille. Tiettyjä kysymyksiä voidaan lainvalmistelussa jopa jättää täysin avoimiksi esimerkiksi poliittisista syistä. Prejudikaattivetoisuutta edistää osaltaan myös verotuksen massaluonne.²⁶⁹

Yhteisöjen osakeluovutusten verotuksesta on saatu lain voimaantulon jälkeen jo useita KHO:n, KVL:n ja hallinto-oikeuksien ratkaisuja. Useita niistä on käytetty tässä tutkimuksessa lähdeaineistona. Lisäksi joidenkin kysymysten tulkinnassa on käytetty lähteinä vanhempaa oikeuskäytäntöä. Tutkimuksen muodostumista liian prejudikaattivetoiseksi on kuitenkin pyritty välttämään,

²⁶⁶ Prejudikaatit tarkoittavat verotuksessa yleensä KHO:n julkaistuja päätöksiä. Niillä on merkitystä ohjeina samankaltaisia tapauksia ratkaistaessa. Ennakkopäätös voidaan määritellä tavanomaisesti ylimmän oikeusasteen ratkaisuksi, joka on suunnattu ohjeeksi muita samankaltaisia asioita ratkaistaessa. Prejudikaattiarvoa saattaa myös olla KVL:n ennakkoratkaisuilla ja hallinto-oikeuksien päätöksillä. Ks. Myrsky 2007d s. 805 av. 1. Verotuksen prejudikaatteja koskevasta yleisteoksesta on syytä mainita Myrsky 2011a. Ks. laajemmin prejudikaattien merkityksestä verotuksessa myös esim. Wikström 1979 s. 111, Pusa 1983, Myrsky 1991, Myrsky 2002, Myrsky 2007d, Myrsky 2011c, Myrsky – Ossa 2008 s. 25 ja Honkavaara L 1985 s. 298.

²⁶⁷ Ks. Voipio 1979 s. 31, jonka mukaan valmisteluasiakirjat ”ovat aina olleet esillä oikeusdogmaattisissa tutkimuksissa, koska niillä on voitu argumentoida eri tulkintavaihtoehtojen puolesta ja vastaan”.

²⁶⁸ Ks. Myrsky – Ossa 2008 s. 25, jossa tätä kuvaillaan siten, että ”yhden oikeuslähteen vähäisyys saattaa kompensoitua toisella”.

²⁶⁹ Tikka 1982b s. 276–277, joka myös pitää prejudikaattinormeilla tapahtuvaa sääntelyä verotuksen piirissä väistämättömänä. Ks. myös Myrsky – Ossa 2008 s. 26. Ks. myös prejudikaattikeskeisyyteen liittyvistä havainnoista Pusa 1983 s. 119. Ks. tästä myös Myrsky 2011c s. 247, joka myöntää tämän korostuvan joustavien normien tapauksissa. Ks. myös mts. 249, jossa Myrskyn mielestä työnjako lainsäätäjän kanssa on kuitenkin periaatteessa selvä, koska KHO ratkaisee aina yksittäistapauksen.

vaikkakin se tuloverotuksen ollessa kyseessä on vaikeaa. Prejudikaattivetoisuutta ovat väistämättä lisänneet KHO:n vuosina 2009 ja 2010 julkaisemat ratkaisut, jotka osittain toivat uusia tulkintoja mutta myös vahvistivat vanhoja käsityksiä EVL:n soveltamisesta.

Muutokset talouden realiteeteissa aiheuttavat painetta prejudikaateille, koska verolainsäädäntöä (joka on tehty tiettyä asiointilaa ja ajankohtaa varten) joudutaan sovittamaan yhteen uusien ilmiöiden kanssa²⁷⁰. Kaikkia käytännössä esiintyviä oikeustoimia tai taloudellisia ilmiöitä ei voida realistisesti arvioiden edes ottaa huomioon verolainsäädännön nimenomaisilla määräyksillä. Usein tulkinnallisten tilanteiden selkiyttäminen vaatii useita KHO:n ratkaisuja²⁷¹. Oikeuskäytännöllä on yleisesti verotuksen oikeuslähdejaottelussa tärkeä asema²⁷².

KHO:n ratkaisuselosteet ovat kuitenkin konkreettista tapausta koskevan ratkaisun muodossa, eikä KHO ole muotoillut niitä yleisen oikeusohjeen muotoon²⁷³. Ennakkopäätöksen tulkitsija joutuukin tämän KHO:n varovaisen esitystavan vuoksi arvioimaan prejudikaatin soveltamisalaa.

Tikka on huomauttanut, että tulkitsijan kannattaa varoa johtamasta liian pitkälle meneviä ratkaisuperiaatteita yli sen konkreettisen ongelman, jonka ratkaisemisesta KHO:n tapauksessa on kyse²⁷⁴. Tikka on tuonut tuotannossaan useissa kohdin esille KHO:n toimimisen prejudikaattituomioistuimen asemassa. Tästä näkökulmasta Tikka nosti esille erityisesti lainsäätäjän ja lainkäyttäjän välisen toimivaltajaon. Tikka muistutti tällöin verotuksen lakisidonnaisuudesta ja päätyi siihen, että kehitystä kohti prejudikaattipohjaista sääntelyä ei tulisi vahvistaa²⁷⁵.

Prejudikaattien tapauskohtaisuudella ja sidonnaisuudella tiettyyn aikaan (verovuoteen) tulee kuitenkin olla vaikutus myöhempään tulkintatoimintaan. Tulkintaympäristön muutosten tulee heijastua myös ratkaisutoimintaan. Myrsky on todennut päätösten historiallisen ulottuvuuden näkökulmasta, että tapauksesta voi saada virheellisen käsityksen, jos se ”repäistään irti taustastaan”. Myrsky painottaa päätöksen ratkaisun historiallisen taustan mahdollisen erityisen roolin selvittämistä ja pohtimista. Myrsky muistuttaa myös, että yhteiskunnallisten olojen ja näkemysten muuttuminen on pidettävä mielessä, kun vanhoja ennakkopäätöksiä tulkitaan, ja että vanhoista ratkaisuksista ei ”voi tehdä niin suoraviivaisia päätelmiä kuin uusien ratkaisujen osalta”.²⁷⁶ Myrskyn mukaan prejudikaattien merkitys näkyy siinä, että ratkaisukäy-

²⁷⁰ Ks. Myrsky 2011c s. 247.

²⁷¹ Myrsky 2011c s. 250. Ks. myös Järvenoja 2008 s. 384, jossa hän huomauttaa, että yhdellä ratkaisulla ei välttämättä saada aikaan aihetta selkiyttävää vaikutusta jo prosessuaalisten seikkojen vuoksi. Järvenoja katsoo edelleen, että useatkaan ratkaisut eivät välttämättä tarjoa vastausta kaikkiin mahdollisiin tulkintaongelmiin, mutta niillä on näidenkin osalta tulkintaa ohjaava vaikutus.

²⁷² Ks. Myrsky 2011a s. 53–54. Ks. myös Myrsky 2002 s. 35. Ks. prejudikaattien hyödyistä myös Myrsky 2011a s. 199–202. Ks. tästä myös esim. Myrsky – Ossa 2008 s. 25.

²⁷³ Ks. Myrsky 2011a s. 203–204.

²⁷⁴ Tikka 1977b s. VII/1.

²⁷⁵ Tikka 1987 s. 2. Ks. oikeuskäytännön rajoituksista Häyhä 1997 s. 18.

²⁷⁶ Myrsky 2007d s. 854. Ks. Ks. ennakkopäätösten voimassaolosta myös Myrsky 2011a s. 205, jossa hän tuo esille myös kannanmuutosten mukanaan tuomat ongelmat.

täntö täsmentää normien sisältöä ja tiettyjen tulkintavaihtoehtojen kautta saadaan tulkittuja normeja²⁷⁷. Myrskyn lähestymistapaa voidaan kuvailla myös oikeuden positiivitoimista korostavaksi lähestymistavaksi²⁷⁸.

On myös huomattava, että vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen yhteydessä jätettiin tarkoituksella avoimeksi käsitteitä, jotka suorastaan vaativat prejudikaatteja ”positivoimaan” niitä ja kertomaan, mikä vallitseva oikeustila kyseisessä tapauksessa on. Tästä voidaan mainita esimerkiksi pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön käsite.²⁷⁹

Tässä tutkimuksessa korostuu erityisesti aiemman oikeuskäytännön merkityksen selvittäminen, kun se liittyy muun muassa hallinnointiyhtiöiden verostatukseen, elinkeinotoiminnan varallisuuden määrittelymiseen sekä käyttöomaisuuden käsitteeseen (tai tarkemmin mitä käyttöomaisuuteen kuuluviin osakkeisiin luetaan). Tässä yhteydessä olisi toisaalta kyettävä näyttämään esimerkiksi yhteiskunnallisten olojen ja käsitysten muuttuminen 1970- ja 1980-luvuilta siten, että sillä voitaisiin katsoa olevan merkitystä vuoden 2004 verouudistuksen jälkeisessä tilanteessa. Toisaalta esimerkiksi hallinnointiyhtiöihin liittyvät vanhat oikeustapaukset ovat koskeneet usein erityistä holdingyhtiösäännöstä, joka ei ole enää voimassa. On myös havaittava, että tulolähdeajattelu on kokenut muutoksia vuosien varrella ja sen rakenteet ovat muuttuneet EVL:n syntyajankohdan jälkeen. Vero-oikeuden dynaamisuudella²⁸⁰ lienee näin ollen vaikutusta aiemman oikeuskäytännön hyödynnettävyyteen nykyisissä tulkintatilanteissa. Eikä voida olla edes täysin varmoja siitä, että jos jokin 1970-luvulla annetun tulolähdettä tai omaisuuslajia koskevan ratkaisun tapauksen kanssa identtinen tapaus tulisi nyt ratkaistavaksi KHO:een, olisiko tuomioistuimen ratkaisu sama. Vanhojen ratkaisujen ennakkopäätösarvo on joka tapauksessa lähes väistämättä heikompi uusiin ratkaisuihin verrattuna.

Tulkintatoiminnassa on kuitenkin ollut välttämätöntä huomioida vanha oikeuskäytäntö sen vuoksi, että vuoden 2004 verouudistuksen herättämien vanhojen lainsäädäntörakenteiden ja systematisointien osalta ei ollut laajalti saatavilla uutta vakiintunutta oikeuskäytäntöä verouudistuksen voimaantulon jälkeen. Tätä tyhjiötä kesti varsin pitkään, vaikkakin EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan pääomasijoitustoimintarajausta koskevia ratkaisuja on julkaistu sekä KVL:ssa että KHO:ssa²⁸¹. Tilanne muuttui varsinaisesti vasta vuonna 2010, kun KHO julkaisi ensimmäiset yksinomaan osakeluovutusten verovapaussäännök-

²⁷⁷ Myrsky 2011c s. 246.

²⁷⁸ Ks. tästä laajemmin Tolonen 2003 s. 14–15.

²⁷⁹ Ks. vero-oikeuden käsitteistöä suhteessa muiden oikeudenalojen käsitteistöön Torkkel 2011 s. 85–88 ja siellä mainitut lähteet.

²⁸⁰ Vero-oikeuden dynaamisuudesta ks. esim. Tikka 2001b s. 166, joka tuo esille mm. taloudellisten olosuhteiden ja kansainvälisen veropoliittisen ympäristön aikaansaamia muutoksia. Ks. myös Torkkel 2007 s. 38.

²⁸¹ Ks. esim. KHO 2005:74, KHO 2005 T 3776, KHO 2009:64, KHO 2010:12 sekä KVL 11/2005 ja KVL 7/2008.

siä koskeneet ratkaisut eli ratkaisut KHO 2010:50, KHO 2010:64 sekä KHO 2010 T 2675. Nämä ovat vakiinnuttaneet osaksi nykyistenkin säännösten tulkintaan tiettyjä, jo aikaisempien vuosikymmenten aikana valittuja tulkintavaihtoehtoja. Sitä ei välttämättä tieteisopissa osattu enää odottaa. Heti verouudistuksen jälkeen ehdittiin jo esittää arvioita, että oikeuskäytännön vanhuuden ja tietyn horjuvuuden vuoksi vanhat prejudikaatit eivät enää olisi olleet hyödynnettävissä²⁸².

Tieteisopillisista arvioista oli havaittavissa myös, että EVL 53 §:n 2 momentin mukainen tulolähdeobjektitestin soveltaminen johtaisi vain poikkeuksellisesti siihen, että osakkeita pidettäisiin TVL-tulolähteeseen kuuluvina. Samoin arvioitiin, että konsernitilanteissa hallinnointiyhtiötä pidettäisiin pääsääntöisesti EVL-yhtiönä ja omistettavia osakkeita käyttöomaisuutena. Näin ei kuitenkaan ole, vaan kaikista osakkuusvapautuksen osakysymyksistä joudutaan tekemään ratkaisu huomioiden yksittäistapauksen erityispiirteet.

Tietyllä tapaa KHO:n vuoden 2010 ratkaisut ovat vahvistaneet epävarmuuden olemassaoloa ja lisänneet verovelvollisen tarvetta varmistua verokohtelusta jo ennen osakekaupan tekemistä. KHO:n ratkaisut ovat kuitenkin tuoneet julki kriteerejä, joiden avulla osakkuusvapautussäännöksiä tulkitaan. Erityisesti pääomasijoitustoimintarajauksen osalta oikeuskäytäntö on muokannut olennaisesti oikeustilaa, joka jäi yritys- ja pääomaverouudistuksen jälkeen tulkinnanvaraisen säännöksen vuoksi avoimeksi.²⁸³

Tässä tutkimuksessa lähteinä käytetään säännösten, lainvalmisteluaineiston ja oikeustapausten lisäksi erityisesti vero-oikeudellista kirjallisuutta²⁸⁴. Elinkeinoverotusta koskevista yleisesityksistä on tutkimuksen kannalta erityisesti mainittava jatkuvatäydenteinen Yritysverotus I–II²⁸⁵, Elinkeinoverolain kommentaari²⁸⁶ sekä Kukkonen teos Pienosakeyhtiön ja sen osakkaan tuloverotus²⁸⁷. Osakeyhtiön luovutusvoittojen verotukseen liittyvistä lähteistä on syytä nostaa erityisesti esille Kukkonen Yrityksen luovutusvoittojen verotus²⁸⁸ sekä Juuselan

²⁸² Esim. Niskakangas 2007 s. 12.

²⁸³ Ks. tarkemmin vakiintuneen ja horjuvan oikeuskäytännön tunnusmerkeistä Myrsky 2007d s. 857.

²⁸⁴ Ks. oikeuskirjallisuuden merkityksestä verotuksen oikeuslähteenä laajemmin esim. Myrsky 2011a s. 49–51 sekä Myrsky – Ossa 2008 s. 26–27.

²⁸⁵ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus).

²⁸⁶ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009. Tässä vaiheessa on syytä huomauttaa, että tutkimuksessa on valittu käsiteltäväksi myös teoksen aikaisempia versioita aina vuoden 1969 ensimmäisestä versiosta lukien. Tällä vero-oikeushistoriallisella lähteiden käytöllä on pyritty löytämään eri aikoina vallinneiden käsitysten eroavaisuuksia, jotka ovat heijastuneet myös ko. teoksen tulkintoihin, sekä toisaalta yhteneväisyyksiä. Tutkimuksessa on useissa kohdin viittauksia sekä vuoden 2005 teokseen että vuoden 2009 teokseen, jolloin kirjan tekijäkunnassa on jälleen tullut muutoksia.

²⁸⁷ Kukkonen 2010.

²⁸⁸ Kukkonen 2007a.

kirja Osinkojen ja osakeluovutusten verotus²⁸⁹, jotka käsittelevät perusteellisesti käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapautta. Verouudistusta edeltävältä ajalta on syytä mainita Ranta-Lassilan tutkimus Konsernit ja verotuksen neutraalisuus²⁹⁰, jossa hän ottaa esille yritysten verokysymyksiä erityisesti yritysraakennekysymysten näkökulmasta.

Tässä tutkimuksessa ovat tarkasteltavana Ranta-Lassilan teoksen tavoin yritysraaken muutokset, vaikkakin erona on muun muassa se, että tämä tutkimus keskittyy ainoastaan osakkeiden luovutusta koskeviin säännöksiin eikä näkökulmaksi ole valittu erityisesti etuyhteysajattelua. Tämä ero selittyy jo toimintaympäristön muutoksella, koska Ranta-Lassilan tutkimus ajoittuu vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistusta edeltävään aikaan ja tämä tutkimus pääasiallisesti sen jälkeiseen aikaan.

Tässä tutkimuksessa on käsitelty myös useita Verotus-lehdessä ilmestyneitä artikkeleja sekä Verohallinnon kannanottoja asiaan²⁹¹. Aiheeseen liittyvillä Verohallinnon asiantuntijoiden julkaisemilla kirjoituksilla on myös ollut keskeinen asema tutkimuksen yleisenä lähteenä mutta myös innoittajana tutkimuksen teossa. Aiheesta ovat kirjoittaneet muun muassa Konserniverokeskuksen asiantuntijat. Heistä voidaan mainita erityisesti Rajamäki, jonka EVL 16 §:n 7 kohtaa koskeva artikkeli on edelleen verotus- ja oikeuskäytäntöä hyvin selvittävä esitys²⁹². Lisäksi on syytä mainita Kaijalaisen yritys- ja pääomaverouudistukseen liittyvät kannanotot, jotka hän esitti toukokuussa 2005²⁹³. Hänen esittämänsä tulkintakysymykset ovat edelleen ajankohtaisia. Mainitut Verohallinnon asiantuntijoiden esitykset ovat vahvistaneet tutkijan käsityksiä siitä, että vero-oikeus kaipaakaan enenevässä määrin käytännön veroasiantuntijatyötä tekevien julkaistuja kannanottoja, joiden avulla ylläpidetään keskusteluyhteyttä sekä lainsäätäjän ja Verohallinnon että Verohallinnon ja verovelvollisten (ja heidän edustajiensa) välillä. Toivottavasti tämä tutkimus vastaa tähän tiedontarpeeseen.

Tutkittaessa sääntelyn kehittymistä Suomessa on ensisijaisina lähteinä käytetty hallituksen esitystä 92/2004 ja VM:n työryhmämuistiot ”Kilpailukykyiseen verotukseen – Tuloverotuksen kehittämistyöryhmän muistio”²⁹⁴. Tutkimuksessa on

²⁸⁹ Juusela 2004.

²⁹⁰ Ranta-Lassila 2002.

²⁹¹ Verohallinto julkaisi vuonna 2004 verouudistuksen voimaantulon jälkeen ohjeen EVL:n uudistetuista luovutusvoittoverosäännöksistä (VeroH 8.10.2004). Tässä lyhyessä ohjeessa annettiin pääsääntöisesti verouudistuksen sisältöä koskevia ohjeita. Siinä ohjeistettiin yrityksiä vuoden 2004 veroilmoituksen liitteeksi mahdollisesti tarvittavien lisätietojen antamisesta. Ohjeessa tarjottiin yrityksille myös mahdollisuutta saada veroilmoituksen antamisajan pidennystä noin 2 kuukautta, kunhan pyyntö tästä lähetettiin viimeistään 4 kuukauden kuluessa tilikauden päättymisestä. Verohallinto on julkaissut myös 2.11.2005 päivätyn ohjeen, joka koskee yhteisöjen osakkeiden luovutusten verokohtelua. Siinä on käyty yksityiskohtaisesti läpi käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeisiin liittyviä tulkintakysymyksiä, joita verouudistuksen seurauksena ilmaantui.

²⁹² Rajamäki 2006.

²⁹³ Kaijalainen 2005.

²⁹⁴ VM 12/2002.

myös otettu huomioon muistio ”Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus”²⁹⁵ sekä He-temäen työryhmän väliraportti²⁹⁶ ja lopullinen raportti²⁹⁷, vaikka näissä julkaisuissa ei otettukaan esille sellaista aihetta, jolla olisi merkittävää vaikutusta tätä tutkimusaihetta koskevan lainsäädännön kehittämiseen. Tutkimuksessa hyödynnetään myös Verohallinnon julkaisemia ohjeita, tiedotteita ja tulkintasuosituksia²⁹⁸.

Oikeusvertailevan tutkimuksen osalta on käytetty lähinnä eurooppalaista oikeuskirjallisuutta sekä vero- ja virallisjulkaisuja. Ulkomaisista teoksista on syytä mainita kansainvälisten hallinnointiyhtiöiden verotuskysymyksiin keskittyvä Eicken tutkimus *Tax Planning with Holding Companies – Repatriation of US Profits from Europe*²⁹⁹.

²⁹⁵ VM 4/2006.

²⁹⁶ VM 35/2010.

²⁹⁷ VM 51/2010.

²⁹⁸ Ks. Verohallinnon tietotuotannon merkityksestä oikeuslähteenä Myrsky – Ossa 2008 s. 26.

²⁹⁹ Eicke 2009.

YLEINEN OSA

3 Johdanto yleiseen osaan

3.1 YLEISTÄ OSAKKUUSVAPAUTUKSESTA JA SEN VAIKUTUKSISTA

Osakeyhtiön käyttöomaisuuteen kuuluvien suorasijoitusosakkeiden hankintamenon on pääsääntöisesti vähennyskeltoton ja vastaavasti luovutushinta verovapaa (osakkuusvapautus). Osakeyhtiön luovuttamien suorasijoitusosakkeiden luovutusvoitot ovat pääsääntöisesti verovapaita. Symmetrisesti näiden osakkeiden luovutustappiot ovat vähennyskeltottomia. Osakkuusvapautuksen soveltamisalaan kuuluvien sijoitusten osalta on rajoitettu yhteisöjen oikeutta vähentää käyttöomaisuusosakkeiden purkutappio. Käyttöomaisuusosakkeiden hankintamenosta ei voida tehdä poistoa arvonalentumisen vuoksi. Järjestelmän heijastusvaikutuksena rajoitettiin vieraan pääoman -ehtoisten sijoitusten vähennysoikeutta verotuksessa. Vähennyskeltottomuuden piiriin ovat tulleet erilaiset etu-yhteyspiirissä annettujen lainojen menetykset ja arvonalentumiset sekä suora taloudellinen tuki etu-yhteysstilanteissa.¹

Kun luovutushintojen verokohtelua koskevia säännöksiä muutetaan, syntyy samalla myös tarve tietyille lainsäädännöllisille muutoksille, joiden katsotaan olevan tarpeellisia yhtäältä symmetrisyyden takaamiseksi ja toisaalta epätoivottavien verosuunnittelutoimenpiteiden estämiseksi. Symmetrisyyden huomiointi näkyy yleisesti muun muassa siinä, että osakkeista ei voida tehdä arvonalentumispoistoja. Myös luovutustappioita ja purkutappioita koskevat säännökset on pyritty sopeuttamaan luovutusvoittojen verosäännöksiin. Vaikka säännösten perusrakenne on eri EU-valtioissa sovellettavissa osakkuusvapautusjärjestelmissä pitkälti sama, on järjestelmissä kuitenkin eroja ja vaihtelevuutta muun muassa verovapauden edellytyksissä ja erilaisissa etuuksien rajoittamiseen liittyvissä säännöksissä. Yksityiskohtaisuutta voidaan myös pitää osakkuusvapautussäännöksiä yhdistävänä tekijänä. Tästä näkökulmasta katsottuna on poikkeuksellista, että komission CCCTB-esityksessä verovapaudelle ei asetettu mitään erityisiä subjektia ja objektia koskevia edellytyksiä (Artikla 11).

Komissio teki 16.3.2011 ehdotuksen neuvoston direktiiviksi yhteisestä yhdistetystä yhtiöveropohjasta (CCCTB). Direktiiviehdotuksen tavoitteet liittyvät sisämarkkinoiden toiminnan parantamiseen. Tavoitteena on poistaa jäsenvaltioiden erilaisista verojärjestelmistä aiheutuvia esteitä ja vääristymiä, edistää rajat ylittävää yritystoimintaa ja tehdä EU:sta kilpailukykyinen sijaintipaikka yrityksille. Ehdotus sisältää säännökset verotettavan tuloksen laskemisesta sekä konserniyhtiöiden verotettavien

¹ L 717/2004. Ks. muutoksen yleisarviosta esim. VeroH 2.11.2005.

tulosten yhdistämisestä ja tämän tuloksen jakamisesta verotettavaksi jäsenvaltioille. Verotettavan tulon laskemisessa ei pääasiallisesti huomioida suorasijoitustilanteisiin liittyviä osakkeiden luovutusvoittoja.

Ei ole kuitenkaan selvä, mihin komissio viittaa sisämarkkinoiden toiminnan parantamisella. Tämän voisi ymmärtää siten, että komissio haluaisi vähemmän julkisen tahon puuttumista yksityisten taloudenpitäjien toimintaan erityisesti rajat ylittävissä tilanteissa. Tähän liittyisi ajatus siitä, että jostakin syystä subsidiariteettiperiaatetta ei voitaisi soveltaa, vaan vaihtoehtona nähtäisiin keskitetty ja komissiovetoinen veropohjan hallinnointia varten perustettava koneisto. Järjestelmän hallinnointi ja suunnittelu johdettaisiin komission toimesta.

Suomessa osakeluovutusten verovapaus on sidottu elinkeinotoiminnan tulolähteen (EVL 53 §:n 2 mom.) käyttöomaisuuteen (EVL 12 §) kuuluvien osakkeiden luovutuksiin. Säännöksissä ei ole juuri huomioitu yritysrahennekysymysten erityispiirteitä. Esimerkiksi konsernikokonaisuutta ei ole huomioitu omistusosuutta koskeissa edellytyksissä. Valittu lainsäädäntömalli vastaakin tältä osin huonosti yritysryhmien erityispiirteisiin. Suomen järjestelmän erilaiset sidonnaisuudet tulolähde- ja omaisuuslajikysymyksiin ovat lisänneet tarvetta osakeyhtiöiden verotusjärjestelmän perusteiden uudistamiseen². Tällä hetkellä elinkeinoelämän oikeuskäsitystä ei vastaa esimerkiksi se, että verovapauden ulkopuolelle voivat jäädä sellaiset pitkäaikaiset osakeomistukset, joissa omistajayhtiöllä ei ole suoranaista liiketoiminnallista intressiä. Tällaisiakin omistuksia tulisi koskea yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estämisen tavoite. Myös pääomasijoitustoiminnan yllättävän tulkinnalliseksi muodostuneeseen rajaussäännöksen soveltamisalaan kohdistuu muutospainetta.

Viimeksi mainittuun elementtiin liittyy veroarbitraasin olemassaolo. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, jossa luovutusvoitot realisoidaan verovapausvaltioissa ja luovutustappiot vähennysvaltioissa. Veroarbitraasin ydin on hyödyntää eri valtioiden verojärjestelmien erilaisuuksia siten, että tästä saadaan verohyöty. Veroarbitraasin on katsottu liittyvän sekä kaksinkertaisen nollaverotuksen ilmenemiseen että yleisesti verosäästöihin, joita järjestelmien erilaisuuksia hyväksikäyttämällä voidaan saavuttaa. Veroarbitraasissa hyödynnetään järjestelmien epäyhtenevyyksiä, jotta saavutetaan verovelvollisen näkökulmasta edullisempi tilanne kuin ainoastaan sijoitettaessa yhteen valtioon³. Sitä

² Ks. Ranta-Lassila 2002 s. 170 av. 25, jossa hän arvioi oikein, osakeluovutusten verovapaus voi muodostua esteeksi tulolähdejaon poistamiselle. Se on tällä hetkellä ainakin suuri hidaste, koska säännösten keskinäiset sidonnaisuudet tekevät hankaliksi tuloverolainsäädännön täsmämuutokset.

³ Rosenbloom 2000 s. 137. Ks. myös Avi-Yonah 2010 s. 5, joka on määritellyt veroarbitraasin seuraavasti: ”— the ability of taxpayers to exploit differences in tax regimes of various countries to achieve double non-taxation”. Ks. Rosenbuj 2011 s. 158–159, jonka mukaan se on ”— the meeting point between fiscal planning and international tax avoidance in the local tax system or between tax systems of different countries through the use of structured financial transactions — circulated through special companies and institutions and opaque instruments aimed at minimi-

voidaan kuvailla myös nollaverotuksen tai kaksinkertaisen verotuksen erityiseksi muodoksi⁴.

Suomesta oli aikaisemmin tullut juuri tappiollisten luovutusten realisointi-valtio luovutustappion vähennyskelpoisuudesta johtuen. Nykyisessä tilanteessa luovutusvoitot ovat verovapaita ja luovutustappiot vähennyskelpoisia. Veroarbitraasi koskee tällä hetkellä lähinnä pääomasijoitustoimintaa harjoittavia yhtiöitä ja elinkeinoyhtymien välityksellä tehtäviä toimia. Näiden osalta voidaan verosuunnittelussa hyödyntää esimerkiksi Ruotsia, jossa pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön saamat luovutusvoitot ovat verovapaita. Tämä aiheuttaa veroarbitraasia, koska tällaisen yhteisön purkutappiot ja luovutustappiot ovat laajasti vähennyskelpoisia Suomen elinkeinoverotuksessa. Veropohjakonvergenssi ei siis ole edennyt virheettömästi Suomesta Ruotsiin, mikä on johtanut osittaiseen veroarbitraasiin. Veroarbitraasi liittyy tällöin ilmiönä erityisesti veropohjakonvergenssin häiriöihin ja puutteisiin. On arvioitu, että veroarbitraasia pyritään tällä hetkellä hyödyntämään erityisesti tappioiden osalta, koska tappioiden vähennyskelpoisuutta koskevat säännökset vaihtelevat valtioittain⁵.

Verovapausjärjestelmän voimaantulosäännöksiin pystyttiin ainakin Suomessa välttämään osa kansantaloudellisista haitoista ja fiskaalisista menetyksistä, joita verovapauden aiheuttamat käyttäytymisvaikutukset saattavat tuoda mukanaan. Valtiovarainministerin työryhmä arvio, että verovapausjärjestelmässä verovelvollisilla on kannuste realisoida kaikki tappiot ja arvonalentumiset ennen lain voimaantuloa, jos erityisiä voimaantulosäännöksiä ei ole. Vastaavasti verovelvollisilla on kannuste tehdä luovutusvoittojen realisoinnit vasta lain tultua voimaan. Työryhmä nosti esille siirtymäkauden tärkeyden merkittävien omistus- ja rakennejärjestelyjen estäjänä.⁶

Voimaantulosäännösten muotoilussa olisi ollut lainsäätäjän näkökulmasta useita erilaisia vaihtoehtoja. Suomen valitsema vaihtoehto korostaa järjestelmän yllätyksellisyyttä. Verokohtelu on lähes päinvastainen voimaantuloa edeltävänä päivänä ja voimaantulopäivänä. Voimaantulosäännökset on tällöin sidottu verotuksessa merkitykselliseen luovutusajankohtaan – ei sijoituksen syntymiseen. Yllätyksellisyys liittyy tällöin verosuunnittelun rajoittamiseen.

Lainsäätäjä olisi voinut toisena vaihtoehtona tiedottaa uusista säännöksistä jo ennen säännösten voimaantulon kannalta merkityksellistä päivää. Tämä olisi kuitenkin aiheuttanut epätoivottavaa verosuunnittelua, koska yritykset olisivat pyrkinneet reali-

zing the tax as a source of benefit. — involves the use of differences or conflicts between local tax systems to maximize financial profits by minimizing the tax arising on the same structured transaction.” Rosenbuj 2011 s. 158–159. Ks. määritelmästä myös Boyle 2005 s. 528–529, Rosenszweig 2007 s. 557 ja Eizenstat 2000. Ks. myös Tikka 1990a s. 59.

⁴ Rosenbuj 2011 s. 161 ja Avi-Yonah 2010 s. 5.

⁵ OECD:n havaintojen mukaan valtioiden tappioiden vähentämistä koskevien säännösten monimutkaisuus ja tulkinnallisuus tarjoaa mahdollisuuksia verovelvollisille hyödyntää verosuunnittelussaan eri valtioiden järjestelmien eroavaisuuksia. OECD 2011 s. 20.

⁶ VM 12/2002 s. 158. Ks. myös Ranta-Lassila 2002 s. 105.

soimaan tappiolliset luovutukset ennen järjestelmän voimaantuloa mutta odottaneet voitollisten luovutusten realisointia.⁷

Kolmanneksi olisi voitu soveltaa mallia, jossa voimaantulosta olisi tiedotettu jo ennen voimaantulopäivää, mutta samalla olisi annettu erillinen hallituksen esitys tai valtioneuvoston päätös luovutustappioiden, arvonalentumisten ja purkutappioiden vähennyskeltvottomuudesta jo tiedotuksen päivämäärästä lukien. Näin olisi estetty runsaat tappiollisiin sijoituksiin liittyvät verovaikutteiset alaskirjaukset ennen järjestelmän voimaantuloa.⁸

Neljänneksi voimaantulosäännökset olisi voitu sitoa sijoitusten syntymisajankohdan, jolloin verokohtelu olisi ratkennut saantoajankohdan perusteella. Verouudistuksen voimaantulon jälkeen syntyneet suorasijoitukset olisivat olleet osakkuusvapautuksen piirissä. Ennen verouudistuksen voimaantuloa syntyneet sijoitukset olisivat kuitenkin olleet täyden verotuksen piirissä, mutta niiden perusteella realisoituneet luovutustappiot olisivat voineet olla vähennettävissä. Ongelmana tällöin olisi ollut järjestelmän alttius luovutustappioilla keinotteluun. Luovutusvoittojen realisointia olisi haluttu välttää verollisuuden vuoksi. Tässä mallissa olisi myös ollut haastavaa erottaa omistuksen kasvamisen tai pienenemisen perustella syntyneet omistuksen ”eri kerrokset”, joita olisi siis voitu verottaa eri perusteilla. Järjestelmästä olisi voinut seurata runsaasti hallinnollisia ongelmia.

3.2 ERITYISESTI TALOUDELLISISTA VAIKUTUKSISTA

Yleistä. Siitä huolimatta, että verovapausmallin epäkohtiin ja verosuunnittelu-mahdollisuuksiin puututaan yksityiskohtaisilla säännöksillä, jää järjestelmään yleensä lukuisia tulkintaongelmia. Osakkuusvapautus johtaa jonkin verran monimutkaisempaa ja raskaampaa hallinnointia edellyttävään järjestelmään verrattuna perinteiseen luovutushinnan veronalaisuuteen perustuvaan verosysteemiin.

Vaatus luovutushinnan verovapaudesta tulee erottaa verotuksen toimittamisen yhteydessä erilliseksi osakysymykseksi. Osakkuusvapautuksen edellytykset pitää tutkia erikseen asiantuntijatyönä. Verovelvollinen ja veroviranomainen eivät välttämättä ole samaa mieltä sen soveltuvuudesta. Verovapauden teknistä toteutusta ja edellytysten tutkimista säännönmukaisessa verotuksessa on tuettu laatimalla erilliset veroilmoitusliitelmakkeet, jotka verovelvollisen pitää tarvittaessa täyttää ja palauttaa veroilmoituksen jättämisen yhteydessä. Verohallinnossa tutkitaan säännönmukaisen verotuksen toimittamisen yhteydessä verovapauden edellytykset. Tällöin verovelvolliselta voidaan joutua pyytämään osakkuusvapautusvaatimuksen vuoksi lisätietoja. Asia tulee selvitettyä joko VML 8 luvun tarkoittaman ennakkokannanoton, VML:n mukaisen sään-

⁷ Tällaiseen malliin päädyttiin esim. Saksassa.

⁸ Tällaiseen malliin päädyttiin esim. Ruotsissa. Ks. tästä tarkemmin Ranta-Lassila 2002 s. 105–106.

nönmukaisen verotuksen tai VML 56 §:n mukaisen verotuksen oikaisun yhteydessä. Nämä työvaiheet kuuluvat Verohallinnon jo olemassa oleviin työmenetelmiin, joten on vaikea nähdä, että osakkuusvapautuksesta olisi syntynyt merkittävästi hallinnollisia lisäkustannuksia.

Verouudistuksen vaikutukset näkyivät kertaluonteisesti esimerkiksi uusina lomakkeina. Myös verotuksen toimittamiseen liittyviä tietojärjestelmiä jouduttiin sopeuttamaan verouudistuksen mukaisiin vero-objekteihin. Näiden lisäksi jatkuvaluonteisia kustannuksia ovat aiheuttaneet verouudistuksen aikaansaamat tulkintatilanteet verotuksen eri vaiheissa.

Verouudistuksen voimaantulon jälkeen julkisuudessa epäiltiin, että monimutkaisuutta, tulkinnanvaraisuutta ja alttiutta verosuunnittelulle sisältävään järjestelmään liittyisi merkittäviä valvontaongelmia⁹. Verohallinto ei ole kuitenkaan julkaissut säännösten soveltamiseen liittyviä kokemuksia, vaikka aiheita on tietävästi käsitelty hallinnossa työryhmätasolla. Aihepiiristä on julkaistu 2.11.2005 ohje, joka sisältää sekä aiheen kuvailua että kannanottoja tulkinnallisiin kysymyksiin. Ilmeisesti järjestelmän soveltamiseen on liittynyt tiettyjä valvonnallisia ongelmia, mikä johtuu tiettyjen osakkuusvapautuksen osakysymysten liittymisestä verouudistusta edeltäneisiin verotuspäätöksiin ja taloudellisiin ilmiöihin.

Verohallinto voisi harkita järjestelmän toimivuuteen, ilmenneisiin verosuunnittelukäytäntöihin sekä lainsäädännön kehittämisenäkökohtiin liittyvän informaation tuottamista ja julkaisemista. Vertailun vuoksi on syytä mainita, että Ruotsissa vuonna 2010 tapahtunut kauppayhtiöiden liittäminen osakkuusvapautuksen piiriin syntyi pitkälti Ruotsin verohallinnon aloitteen¹⁰ perusteella.

Koska verovapaudesta on aiheutunut väistämättä myös käyttäytymisvaikutuksia, on muutoksen fiskaalisia vaikutuksia mahdotonta arvioida tarkasti. Verouudistuksen voimaantulon jälkeen esitettiin arvioita, joiden mukaan osakkuusvapautuksen aiheuttamasta verotuesta seuraa jossain määrin verotulojen menetyksiä¹¹. Asiaa ei ole juuri käsitelty julkisuudessa eikä esimerkiksi Verohallinto ole julkaissut asiasta tietoja. Valtiovarainministeriö esitti kuitenkin vuoden 2012 budjetin yhteydessä suuntaa-antavia arvioita verovapauden vaikutuksista. Järjestelmän taloudellisten vaikutusten arviointiin vaikuttavat joka tapauksessa useat eri tekijät. Jos tarkkoja tilastoja aiheesta laadittaisiin, tulisi niissä huomioida ainakin luovutushinnan verovapaus, hankintamenojen vähennyskelvottomuus sekä arvonalennuspoistomahdollisuuden puuttuminen.

⁹ Ks. Juusela 22.12.2004, joka kuvailee järjestelmää monimutkaisuutensa puolesta kansainväliseen keskitasoon kuuluvaksi. Juusela jatkaa: ”Verovelvollisten kannalta uusi järjestelmä sisältää verotuksellisia sudenkuoppia, mutta toisaalta se tarjoaa myös entistä paremmat mahdollisuudet verosuunnitteluun.” Ks. myös Juusela 2004 s. 247.

¹⁰ SKV 24.11.2008.

¹¹ Näin Kajas 2005 s. 42, joka tuo esille epäonnistuneiden investointien verovelvollisen kannalta epäedullisen verokohtelun.

Saksassa luovutusvoittojen vapauttamisesta aiheutui lähinnä suuryritysten aggressiivisen verosuunnittelun vuoksi odotettua suuremmat verotulojen menetykset. On tunnustettava, että luovutusvoittojen vapautukseen liittyy riski ennakoitua suuremmista verotulojen menetyksistä, koska vapautus merkitsee suurta aukkoa yritysverotuksen veropohjaan.¹² Toisaalta on pidetty tärkeänä, että suomalaiset yritykset voivat joustavasti investoida rajat ylittävästi uusiin tytä- ja osakkuusyhtiöihin¹³.

Toisaalta verotuloihin vaikuttaa olennaisesti luovutustappioiden vähennyskelpoisuus, joka on mahdollista järjestelmässä, jossa luovutusvoitot ovat verollisia. Tällaisessa järjestelmässä veroarbitraasin mahdollisuus on suuri muiden valtioiden soveltaessa verovapausmallia, koska kansainväliset konsernit voivat muokata omistusrakennettaan EU:n yritysjärjestelydirektiivin¹⁴ määräysten mukaisella osakevaihdoilla.¹⁵

Esimerkki

EU-valtiossa A (jossa ei sovelleta verovapausmallia mutta jossa osakevaihto ei aiheuta luovutusvoittoverotusta) asuvan emoyhtiö X:n omistama tytäryhtiö Y, jonka luovutus tuottaisi voittoa, luovutetaan osakevaihdoilla tytäryhtiö Z:lle. Z:n kotipaikka on valtiossa, joka soveltaa osakkuusvapautusta myös luovutusvoittojen osalta. X saa järjestelyssä Z:n osakkeita, joiden hankintamenona on Y:n osakkeiden hankintamenon X:n verotuksessa. Z pystyy realisoimaan Y:n osakkeiden luovutuksen verovapaasti. Z voi jakaa luovutusvoiton suorasijoitusosinkoja X:lle, jolle osinkotulo on verovapaa. Tämä yleisesti hyödynnetty esimerkki osoittaa osakkuusvapautuksen välttämättömyyden.¹⁶

Luovutushintojen verovapauden ongelmana pidettiin varhaisissa kommentteissa sitä, että sen kohteena ovat menneisyydessä syntyneet arvonnousut. Tuloverotuksen kehittämistyöryhmän vuoden 2002 kannanotossa tuotiin esiin luovutusvoittojen vapauttamiseen liittyvä ”anteeksiantava elementti”. Tässä yhteydessä

¹² Ks. vanhemmista huomioista tämän osalta esim. VM 12/2002 s. 157–158 sekä Tikka 2003a s. 19.

¹³ Näin esim. Tikka 2003a s. 19.

¹⁴ Eri jäsenvaltioissa olevia yhtiöitä koskeviin sulautumisiin, diffuusioihin, varojensiirtoihin ja osakkeidenvaihtoihin sovellettavasta yhteisestä verojärjestelmästä samana päivänä annettu neuvoston direktiivi 90/434/ETY, jäljempänä yritysjärjestelydirektiivi.

¹⁵ Tämä ilmiö on poistunut nyt myös Suomesta osakkuusvapautuksen omaksumisen myötä (pois lukien pääomasijoitustoiminnan verokohtelu). Ks. Kukkonen 2007a s. 145 sekä Kukkonen 2007b s. 262. On huomattava, että Ruotsissa veroarbitraasikysymys vaikuttaa olleen pääasiallinen argumentti verouudistukselle. Ks. SOU 2001:11 s. 13, jossa todetaan seuraavaa: ”Starka skäl talar således för att beskattningen av kapitalvinster på näringsbetingade andelar avskaffas. Så har skett i Danmark och Tyskland. I Nederländerna har vinster så s.k. ’participation holdings’ länge varit skattefria, vilket har lett till att svenska koncerner i betydande utsträckning innehar sin internationella verksamhet genom holdingbolag i det landet.” Ks. tästä myös Reg. prop. 2002:03:96 s. 70. Ks. tähän liittyvistä kommentteista esim. Rabe – Hellenius 2009 s. 375–376 sekä Ranta-Lassila 2002 s. 24. Ks. myös vertailevasta näkökulmasta Wenehed 2004 s. 638–639.

¹⁶ Ks. vastaavasta esimerkistä Ruotsin näkökulmasta Rabe – Hellenius 2009 s. 375–376.

todettiin, että luovutushintojen verovapaudella on fiskaalista vaikutusta, mutta sillä ei olisi kannustavaa vaikutusta.¹⁷ Kannustavuus ei ole kuitenkaan erityisen hyvä osakkuusvapautuksen arviointikriteeri. Suorasijoitusajattelun mukaisesti yritysrakenteen muuttamisen tulisi tapahtua neutraalisti, kun verokohtelua verataan yhtenä yhtiönä toimimiseen. Sijoituksesta luopumisen pitää olla sekä voitollisen että tappiollisen tilanteen osalta myös symmetrisesti säädelty. Tällöin järjestelmän kannustavuuden vaatimukselle on vaikea löytää tukea osakkuusvapautuksen systemaattisista ominaisuuksista ja perusteista.

Erityisesti kansantaloudellisista vaikutuksista. Ennen verouudistuksen voimaantuloa Suomessa oli voimassa vahva veroarbitraasi, jota verovelvolliset hyödynsivät aktiivisesti. Arvonalentumispoistojen ja luovutustappioiden vähennyskelpoisuus aiheutti tällöin loven Suomen veropohjaan. Voitolliset luovutukset pyrittiin realisoimaan valtioissa, jotka jo sovelsivat osakkuusvapautusta.

Verouudistuksen yhteydessä ei ollut täysin varmaa, mikä uudistuksen kokonaisvaikutus tulisi olemaan. Hallituksen esityksessä taloudellisten vaikutusten arvioimisen vaikeudesta esitettiin seuraava näkemys:

”Tilastollisesti ei ole kuitenkaan selvitettävissä, missä määrin kehitykseen vaikuttaa edellä mainittu mahdollisuus käyttää hyväksi valtioita, jotka soveltavat verovapausjärjestelmää. Ruotsissa verovapausjärjestelmään siirtymistä perusteltiin nimenomaan mahdollisuudella vähentää tappiot Ruotsissa ja saada voitot verovapaana ulkomailla. Ruotsin valtiovarainministeriölle jätetyssä mietinnössä (SOU 2001:11) luovutusvoittovapautuksen valtiontaloudelliseksi nettovaikutukseksi verotulojen menetyksenä arvioitiin 200 miljoonaa kruunua. Kansainvälinen kehitys ja kiihtyvä verosuunnittelu huomioon ottaen on ilmeistä, että luovutusvoittojen vapauttaminen verosta ei kansainvälisten yritysten osalta vähentäisi verotuloja. Suomen laaja arvonalentumispoistojen vähennyskäytäntö huomioon ottaen vaikutus voisi olla päinvastainen.”¹⁸

Hallituksen esityksen yhteydessä todettiin myös, että Konserniverokeskuksesta saatavaa tilastotietoa lukuun ottamatta Verohallinnolla ei ole ollut systemaattisesti tehtyä kattavaa erillistä tilastoa veronalaisista luovutusvoitoista.

”Konserniverokeskuksen verovuotta 2001 koskevien tietojen perusteella näiden yritysten kirjanpitoon oli merkitty käyttöomaisuusosakkeiden myyntivoittoja yhteensä noin 1 650 miljoonaa euroa. Myyntitappioita oli käyttöomaisuusosakkeista kirjattu noin 250 miljoonaa euroa ja purkutappioita 180 miljoonaa euroa. Arvonalennuksia oli vaadittu verotuksessa vähennettäväksi yhteensä 950 miljoonaa euroa. Verovuonna 2002 myyntivoittoja oli kirjattu noin 455 miljoonaa euroa, myyntitappioita noin 2 390 miljoonaa euroa ja purkutappioita 770 miljoonaa euroa. Käyttöomaisuusosakkeiden verotuksessa vaadittujen arvonalennuspoistojen määrä oli tällöin 3 740 mil-

¹⁷ VM 12/2002 s. 63–65 ja 158. Tätä voidaan verrata yleiseen yritysverokannan alentamiseen, jonka vaikutus liittyy erityisesti tulevaisuudessa syntyviin voittoihin.

¹⁸ HE 92/2004 s. 29–30.

joonaa euroa. Verotuksessa hyväksytyt määrät ovat olleet jonkin verran vaadittuja määriä alemmat.

Verovuoden 2003 määriä voidaan arvioida tätä vuotta koskevien ennakkotietojen avulla. Ennakkotietohakemusten perusteella voidaan myyntitappioiden, arvonalennusten ja purkutappioiden määrän arvioida kasvavan edelleen. Käyttöomaisuusosakkeisiin liittyvien vähennysten määrä on viime vuosina jatkuvasti kasvanut Konserniverokeskuksessa.¹⁹

Näiden tietojen perusteella voidaan aavistella aikaisemman järjestelmän taloudellisia kokonaisvaikutuksia, vaikkakaan ne eivät kata koko Verohallintoa. Esimerkiksi vuoden 2002 tilastojen perusteella arvonalentumispoistojen ja luovutustappioiden määrä ylitti selvästi luovutusvoittojen määrän. Tämän tilaston tulkinnassa on kuitenkin otettava huomioon se, että tiedot oli kerätty veroilmoituksilta eikä kyse ollut lopullisten verotuspäätösten mukaisista tiedoista.

Tuloverotuksen kehittämistyöryhmän laskelmien perusteella olisi verovapaudesta seurannut selvityksessä mukana olleiden yhtiöiden osalta aiheutunut 260 M EUR verotulojen menetykset. Tällöin oletuksena oli, että kaikki arvonalentumispoistovaatimukset olisi hyväksytty verotuksessa²⁰. Näissä arvioissa ei kuitenkaan näy kansainvälisen veroarbitraasin mahdollistama verosuunnittelu²¹. Oikeuskirjallisuudessa esitettiin hieman verouudistuksen voimaantulon jälkeen arvioita, että verosuunnittelun kehittyessä voitot voisivat nousta suuremmiksi kuin tappiot²². Tämä on myös luonnollista, koska yritykset pystyvät näyttämään tällä hetkellä luovutusvoittoja Suomessa sen sijaan, että niitä olisi tarvetta ohjata esimerkiksi Alankomaihin kuten ennen. Tällä hetkellä verosuunnittelu liittyy erityisesti purkutappioiden hyödyntämiseen ja yleisesti luovutukseen valmistautumiseen siten, että verovapaus voi toteutua. Ensiksi mainittu ilmiö liittyy pääomasijoitustoimintaa harjoittaviin yhteisöihin ja jälkimmäinen yritysjärjestelyjen hyödyntämiseen yrityskauppaa valmisteleвина toimenpiteinä.

Tätä tutkimusta tehtäessä ei ole ollut saatavilla verouudistuksen synnyttämien uusien säännösten vaikutuspiiriin kuuluvien verovuosien kattavia tilastoja käyttöömaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutusvoittojen ja -tappioiden määristä. Kuitenkin veromääriä voidaan arvioida esimerkiksi kyseistä vuotta koskevien ennakkotietojen avulla, kuten hallituksen esityksessä todetaan. Ennakkotietohakemusten perusteella käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden arvonalennuspoistojen määrä ylitti käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden myyntivoittojen määrän vuonna 2003, kuten Konserniverokeskuksen tiedoista voidaan päätellä²³. Jos Konserniverokeskuksen verouudistusta edeltäneiden vuosien ti-

¹⁹ HE 92/2004 s. 52. Ks. taloudellisten vaikutusten arvioista myös Tikka 2004d s. 467 ja Mattila 2004c s. 489 av. 2.

²⁰ VM 12/2002 s. 158.

²¹ Ks. HE 92/2004 s. 29.

²² Mattila 2004b s. 2. Ks. myös VATT 2004.

²³ HE 92/2004 s. 16 ja mts. 52. Ks. vuoden 2003 ennakkotiedoista Haarala 2004. Ks. vuoden 2007 ennakkotietojen määristä Lehtimäki 2008 s. 70.

lastoja tulkitaan ilman kansainvälistä vertailua, vuoden 2004 verouudistus olisi näiden tietojen perusteella mahdollisesti jopa lisännyt verotuottoja. Tätä johtopäätöstä eivät kuitenkaan tue muut kuin verouudistusta edeltäneet tiedot. Vaikka taloudellisten vaikutusten selvittämiseksi ei olekaan saatavilla tarvittavaa tilastotietoa, on selvää, että ainakin vuosien 2008–2009 aikana taloudellisessa laskusuhdanteessa tappiollisten ulkomaisten suorasijoitusten vähennyskelvottomuus sekä oman että vieraan pääoman -ehtoisten sijoitusten tapauksissa vaikutti kielteisesti sijoituksen tehneen yhtiön talouteen²⁴. Myös tällaiselta yhtiöltä olevien lainasaamisten vähennyskelvottomuus rasittaa omistajayhtiöitä. Sijoitusten tappiollisuuden vähennyskelvottomuus on voinut myös välillisesti heijastua muuta kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhtiöiden riskinottohalukkuuteen.

Yleisesti osakkuusvapautukseen voidaan arvioida liittyvän riski yhteisöverojen tuottojen alentumisesta²⁵. Tällöin lähtökohtana on optimistinen suhtautuminen talouden kehitykseen, koska oletus verotuottojen menetyksestä liittyy kansantaloudellisesta näkökulmasta siihen, että verovapaiden luovutusvoittojen määrä on suurempi kuin vähennyskelvottomien luovutustappioiden ja arvonalentumisten. On kuitenkin vaikea arvioida sitä, aiheuttaako osakkuusvapautus suurempaa alttiutta yhteisöverojen tuoton heilahteluille.

Osakkuusvapautusta on myös pidetty verotuksen perusrakenteeseen eli normiverojärjestelmään kuuluvana osakokonaisuutena²⁶. Tällöin aihetta ei tulisi arvioida verotuottojen heilahtelujen näkökulmasta, koska osakkuusvapautuksen erilaisia vaikutuksia ei olisi pitänyt alun perinkään arvioida veropohjaan kuuluvana kokonaisuutena. Suorasijoituksiin liittyvien arvonnousujen ja -laskujen poistuminen veropohjasta on myönteinen asia myös yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen eli ketjuverotuksen estämisen näkökulmasta. Näin ollen yhteisöveron tuoton suhdanneluonteisia heilahteluvaikutuksia arvioitaessa ei tulisi enää huomioida osakkuusvapautuksen vaikutusta tähän. Luovutusvoittojen verovapauden ja luovutustappioiden vähennyskelvottomuuden sekä erityisesti niiden verovaikutuksen poistumisen arvioitiin vähentävän myös osaltaan yhteisöverotuksen tuoton suhdanneluonteisia heilahteluja.²⁷

Yhteisöjen verotettava tulo verovuonna 2010 oli 19,7 miljardia euroa ja tulojen lisäys edellisestä vuodesta oli 11,4 prosenttia. Seuraavassa Verohallinnon

²⁴ Konserniyhtiön luovutuksesta ja purkamisesta syntynyt tappio sekä sille annettu konsernituki on pääasiallisesti vähennyskelvon. Myös siltä olevien saatavien menetykset ovat vähennyskelvottomia.

²⁵ Toisin HE 92/2004 s. 29–30.

²⁶ VATT 2010 s. 72. Toisin VM 22.8.2011 s. 3.

²⁷ HE 92/2004 s. 54. Valtiovarainministeriön verotiedotteen 27.5.2011 mukaan yhteisöveron tuotto aleni vuonna 2008 lähes 1,7 mrd. EUR:lla (–24 %). Veron tuotto aleni edelleen myös vuonna 2009 reilulla miljardilla EUR:lla (–21 %). Valtiovarainministeriö ennustaa yhteisöveron kasvavan vuodesta 2010 lähtien keskimäärin 400 milj. EUR:lla vuosittain. Ministeriö arvioi tuoton olevan 5,3 mrd. EUR vuonna 2011. VM 1/2011 s. 5.

taulukossa on tiedot yhteisöjen verotettavasta tulosta verovuosina 2007–2010 ja yhteisöasiakkaiden määristä.

	2007			2008			2009			2010		
	M EUR	Muutos, %	Lkm, kpl	M EUR	Muutos, %	Lkm, kpl	M EUR	Muutos, %	Lkm, kpl	M EUR	Muutos, %	Lkm, kpl
Verotettava tulo	28 442	16,6	100 331	22 658	-20,3	101 250	17 711	-21,8	98 364	19 727	11,4	99 680

Taulukko 1. Yhteisöjen verotettavat tulot 2007–2010.²⁸

Taulukosta käy selvästi ilmi vuosien 2008 ja 2009 ns. finanssikriisin aikaansaama kielteinen vaikutus talouteen. Olisi kuitenkin tärkeää saada selville yksityiskohtaisesti, miten osakkuusvapautuksen kansantaloudellinen vaikutus on kehittynyt viime vuosina. Osakkuusvapautuksen käytännön toimivuuteen liittyvää tilastotietoa tulisikin tuottaa julkista käyttöä varten. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa esitettyä luovutushinnan ja hankintamenon erotuksen verovapauden osittaista rajoittamista ei voida riittävällä tarkkuudella arvioida ilman, että saatavilla on tilastotietoa osakkuusvapautuksen käytännön toimivuudesta ja euro-määristä.

Verohallinto ei ole kuitenkaan julkaissut seuranta tutkimusta toteutuneista luovutusvoitoista ja -tappioista osalta verouudistuksen vaikutusvuosilta. Tätä tutkimusta varten on Verohallinnosta pyydetty tietoja verouudistuksen taloudellisista vaikutuksista. Verohallinnon toimittaman selvityksen mukaan seuranta-tiedot eivät ole luotettavia, joten niissä olevista euro- ja kappalemääristä ei voi tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Verohallinnon mukaan esimerkiksi myyntivoitoista ja -tappioista sekä arvonalennuksista vuosilta 2003–2004 ei ole saatavissa luotettavaa tietoa ilman, että veroilmoitusaineistoja käytäisiin manuaalisesti läpi.²⁹ Tätä tutkimusta varten ei tällaista koko Verohallinnon yhteisövero ilmoitukset ja verotustietokannat kattavaa manuaalista läpikäyntiä ole käynnistetty.

Tässä yhteydessä on mahdollista kritisoida Verohallinnon valitsemaa toimintatapaa olla seuraamatta näiden säännösten käytännön vaikutuksia siten, että niistä voitaisiin tarjota avoimesti ja ajantasaisesti tietoa sitä tarvitseville tahoille. Kyseessä on merkittävä uudistus käytännön verosuunnittelun näkökulmasta ja poikkeama ainakin teoreettisesti laajan veropohjan ideaalista, josta Suomen veropolitiikassa on nähtävästi yritetty pitää kiinni vuoden 1993 suuresta verouudistuksesta lähtien. Verohallinnon ratkaisu olla seuraamatta tilannetta vaikeuttaa luonnollisesti näiden kysymysten osalta myös yritysverotuksen lainsä-

²⁸ VeroH 31.10.2011.

²⁹ VeroH 12.11.2009.

dännön jatkovalmistelua. Veropolitiikan suunnittelun tietotarpeet³⁰ on tämän kokonaisuuden osalta unohdettu.

Lainsäätäjä tarvitsee tietoa hyvin erilaisista näkökulmista ja lähteistä, jotta se voi kehittää ja uudistaa lainsäädäntöä haluttuun suuntaan. Veropolitiikan suunnittelu ei voi nojautua ainoastaan tavoitteiden asettamiseen, vaan mukaan suunnitteluun tulee ottaa myös lähtökohtatilanteen arviointi sekä vaihtoehtoisten toimenpiteiden arviointi ja valinta³¹. Veropolitiikan suunnittelu ja päätöksenteko vaikeutuvat merkittävästi, jos lähtökohtatilannetta analysoitaessa ei ole käytössä tärkeää tietoa verolakien soveltamisesta ja toteutuneista verovaikutuksista.

Informaatiotarpeeseen saatiin kuitenkin ilmeisesti ainakin osittainen vastaus loppukesästä 2011. Valtiovarainministeriö totesi vuoden 2012 talousarvioehdotuksessaan, että käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittojen verovapauden vaikutus (verotukena³²) olisi noin 500 M EUR. Tämä tieto tuotiin esille talousarvioehdotuksen elinkeinoverotuksen verotukia koskevassa osiossa.

”Elinkeinoverotukseen sisältyy useita verotukia. Näistä merkittävimpiä ovat irtaimen käyttöomaisuuden poistojärjestelmään sisältyvä verotuki, noin 600 milj. euroa, varauksista aiheutuvat verotuet, vajaat 100 milj. euroa, sekä käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittojen verovapaus, noin 500 milj. euroa. Edellä esitetyt verotukien määrät ovat suuruusluokka-arvioita. Lisäksi käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittojen verovapaudesta aiheutuvan verotuen määrä voi vaihdella suurestikin vuosittain riippuen osakekauppojen määrästä.”³³

Ministeriö myöntää, että kyse on arvioista ja todellinen vaikutus voi vaihdella suurestikin riippuen osakekauppojen määrästä. Ministeriön arvio³⁴ on sisällytettynä mielenkiintoisesti verotukikohtaan, joka voitaneen tulkita myös kannanotoksi, jonka mukaan osakkuusvapaus olisi poikkeus normiverojärjestelmästä. Tätä lähestymistapaa voidaan kuitenkin kritisoida, kuten verokilpailun, kilpailukyvyn ja veropohjakonvergenssia käsitellessä todetaan. Oletettavasti 500 M EUR:n arvio perustuu ministeriön laskelmiin osakeluovutusten osak-

³⁰ Ks. yleisesitys veropolitiikan suunnittelun tietotarpeista Aarnio L 1981, joka mm. toteaa (s. 57) tiivistäen, että tietotarve koskee erityisesti tärkeimpiä kansantaloutta kuvaavia ja taloudellisen toiminnan perustilastoja. Hän toteaa (s. 61) tilastotuotannon osalta myös, että se ”pitäisi pystyä integroimaan kiinteäksi osaksi verotuksen tietojärjestelmää”.

³¹ Tikka 1983d s. 1986–1987.

³² ”Verotuet ovat verolainsäädännössä tukemistarkoituksessa määriteltäviä poikkeuksia verotuksen normaalista perusrakenteesta. Verotukia on noin 200 kappaletta, joista kaikkien euromääräistä arvoa ei pystytä laskemaan.” VM 22.8.2011 s. 3.

³³ VM 22.8.2011 s. 9.

³⁴ Voidaan kuitenkin kyseenalaistaa se, onko kyse ministeriön omasta arviosta. Vaikka Verohallinto onkin ilmoittanut, että se ei pysty tarjoamaan asiaa koskevaa tilastotietoa, voidaan olettaa, että ministeriö on saanut tämän luvun juuri Verohallinnosta. Koska Verohallinto toimittaa verotuksen, sillä on myös ensikäden tietoa verojen määristä ja veronalaisista tuloista.

kuusvapautuksen nettovaikutuksesta, jolloin EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittamista verovapaista luovutusvoitoista on vähennetty ainakin EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittamat vähennyskelvottomat luovutustappiot. Tämä on oletettavasti ministeriön tapa arvioida verotukien suuruutta, koska verotuen määrä on käytännössä yrityksen saaman taloudellisen edun määrä. Etu voi olla tällöin esimerkiksi alennus, joka liittyy veron perusteeseen tai veron määrän alennukseen³⁵. Tästä näkökulmasta osakkuusvapautuksen muodostaman välittömän veroedun määrä on suorasijoitusosakkeiden luovutusten hankintamenojen ja luovutushintojen negatiiviseen erotukseen sisältyvä yhteisöveron määrä. Välillisesti tulisi kuitenkin ottaa huomioon myös kaikki verovuoden aikaiset voitolliset ja tappiolliset luovutukset, arvonalentumisten vähennyskelvottomuus, purkuvoittojen- ja -tappioiden verokohtelu sekä muut suorasijoitusten verokohteluun vaikuttavat tapahtumat. Tämä tekee osakkuusvapautuksen verotuen määrän arvioinnin erittäin haastavaksi. On myös huomattava, että ministeriö ei ole nimenomaisesti käsitellyt edellä mainittuja osakkuusvapautuksen aikaansaamia ”menopuolen säästöjä”.

Ministeriön päätös julkaista arvio osakkuusvapautuksen vaikutuksesta on myönteinen asia verotukseen liittyvän informaationtarpeen näkökulmasta. Arvioitu vaikutus tulee suhteuttaa talousarvion muihin lukuihin. Näin saadaan käsitys verovapauden vaikutuksista verotuloihin yleisesti. Yhteisöveroennusteen perusteena on viimeisimmän valmistuneen verotuksen eli verovuoden 2009 yhteisövero ja arvio verovuosien 2010 ja 2011 lopullisesta verosta. Arvioitu 500 M EUR on 2,5 prosenttia valtiovarainministeriön arvioimien vuoden 2012 verotukien kokonaismäärästä (22 000 M EUR) ja hieman yli kolme prosenttia valtion verotuottojen määrästä (16 000 M EUR).³⁶

Yhteisöveromomentille arvioidaan valtiovarainministeriön talousarvioennusteessa kertyvän 3 827 M EUR³⁷. Momentille kertyy valtion osuus vuoden aikana kertyvästä yhteisöjen tuloverosta. Yllä mainitun käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittojen verovapauden vaikutuksen osuus tästä kokonaissummasta on noin 13 prosenttia, mitä voitaisiin tietysti pitää varsin suurena osuutena. On kuitenkin huomioitava yhteisöveron pienekkö osuus kokonaisverokertymästä.

Valtiovarainministeriö mainitsee vuoden 2012 talousarvioesityksessään, että esitettyjen muutosten seurauksena vuoden 2010 tuloon perustuvien verojen yhteismäärä olisi 12 427 M EUR. Saman arvion mukaan valtion verotulot olisivat yhteensä mukaan 38 576 M EUR. Osakkuusvapautuksen arvioidun vaikutuksen osuus mainitusta tuloon perustuvien verojen yhteismäärästä on noin 4 prosenttia ja noin 1,3 prosenttia valtion verotulojen yhteismäärästä. Arvioituihin

³⁵ Komissio 1998 k. 9 ja Komissio 2004a k. 6–8.

³⁶ VM 22.8.2011.

³⁷ VM 22.8.2011 s. 8.

kokonaisverokertymiin suhteutettuna verovapauden merkitys vaikuttaisi pieneltä, vaikkakaan ei täysin merkityksettömältä.

On myös tulkinnanvaraista, onko ministeriön arvioissa kyse arvioidusta tulosta vai siitä menevästä laskennallisesta verosta. Mainittu 500 M EUR on ainoastaan arvio, joten se antaa korkeintaan suuntaa arvioitaessa osakkuusvapauden todellista kansantaloudellista vaikutusta³⁸. Ruotsissa verovapauden nettovaikutuksen vuonna 2001 arvioitiin olevan 200 M KR. Tämä on huomattavasti pienempi arvio kuin jonka valtiovarainministeriö teki Suomessa syksyllä 2011.

Lisäksi on mahdotonta arvioida, miten osakkuusvapautuksen ”kolikon toinen puoli” on vaikuttanut ministeriön laskelmiin. Nykyisessä tilanteessa luovutustappiot ovat vähennyskeltottomia tai hyvin rajoitetusti vähennyskelpoisia eikä arvonalentumispoistoja voida tehdä osakkeista. Tarkoissa laskelmissa tulisi ottaa huomioon nämäkin erät, kuten edellä on oletettu tehdyksi. Ministeriön arvio on joka tapauksessa annettu suuntaa-antavana, eikä sen perusteella ole syytä tehdä liiaksi julkaistuihin lukuihin nojaavia johtopäätöksiä. On myös huomioitava, että arvioidun vaikutuksen perusteella on mahdotonta luotettavasti arvioida sellaisen järjestelmän verovaikutusta, jossa luovutusvoitot olisivat verovapaita ja luovutustappiot ja arvonalentumiset vähennyskelpoisia. Tällaisessa tilanteessa veroarbitraasista seuraavan aggressiivisen verosuunnittelun seuraukset voisivat olla erittäin hankalia. Kun otetaan huomioon osakkuusvapautuksen yleisyys EU-valtioiden järjestelmissä, Suomi ei kykenisi realistisesti enää palaamaan suorasijoitusten luovutusvoittojen verotukseen ja luovutustappioiden vähennyskelpoisuuteen.³⁹

Täydennysverojärjestelmän⁴⁰ kumoaminen on aiheuttanut ainakin teoreettisen reiän veropohjaan. Osingonjako ei aiheuta enää täydennysveron määräämistä. Täydennysveroa ei määrätä edes yhtiölle verovapaan tulon tapauksessa kuten verovapaan luovutushinnan ollessa kyseessä.⁴¹

Luovutushintojen verovapaus on yhtäältä keventänyt erityisesti sellaisten yritysten verotusta, jotka ovat järjestäytyneet moniportaisesti. Suotuisa tilanne syntyy, kun luovutuksen kohteena olevassa yhtiössä on verottamattomassa

³⁸ VM 22.8.2011 s. 3 myöntää myös yleisen vaikeuden arvioida verotukia: ”Aineistopuutteista johtuen myös monet alla olevassa taulukossa esitetyt verotuet ovat suuruusluokka-arvioita. Verotukien kokonaismäärää arvioitaessa on otettava huomioon että osa tuista on päällekkäisiä, eikä verotuen poistaminen välttämättä lisää verotuloja vastaavalla määrällä koska tuet vaikuttavat hintoihin ja käyttäytymiseen. Kunkin verotuloarviomomentin selvitysosassa on esitetty merkittävimmät momentin tuottoa alentavat verotuet. Verotukien määräksi arvioidaan runsaat 22 mrd. euroa vuonna 2012. Valtion verotuottoihin tästä kohdistuu vajaat 16 mrd. euroa.”

³⁹ Edellä mainitun tilastojen epämääräisyyden vuoksi Verohallinnon tulisi ryhtyä keräämään ja julkaisemaan aiheeseen liittyvää tilastotietoa. Tämä on tärkeää veropoliittisen suunnittelun tietotarpeiden vuoksi.

⁴⁰ L yhtiöveron hyvityksestä (1988/1232) 6 §. Ks. tästä laajemmin esim. Andersson – Ikkala 2000 s. 568–570.

⁴¹ Ks. Heiniö 2006 s. 266.

muodossa arvonnousua, joka liittyy esimerkiksi kohdeyhtiön liikearvoon. Arvonnousu voidaan tällöin konvertoida osinkotuloon rinnasteiseksi voitonsiirroksi, joka sitten kuljetetaan yritysraakenteen läpi ja siirretään lopulta emoyhtiön osakkeenomistajille. Osingonjako voidaan edelleen tehdä lähdeverosta vapaana, jos esimerkiksi Ison-Britannian tai Irlannin verosopimusta voidaan soveltaa. Osakkuusvapauden kielteisenä puolena verovelvollisen kannalta on tappioiden ja kauppahinnassa huomioidun liikearvon vähennyskelvottomuus tilanteissa, jossa maksettua kauppahintaa vastaavia tuloja ei kerrykään tai muuta vastaavaa etua ei saada realisoitua sijoituksen perusteella yritysraakenteen jossakin muussa osassa.⁴²

Osakeluovutusten verovapausjärjestelmä on ongelmallinen harvainyhtiöiden tapauksessa sen vuoksi, että yhden miehen yhtiön tekemissä yritysjärjestelyissä ja muissa yritysraakenteen muutoksissa joudutaan usein ongelmiin osakkuusvapautuksen yleisten edellytysten näkökulmasta. Verovapaaseen luovutukseen pyrkiminen voi aiheuttaa runsaasti hallinnollisia kustannuksia, eikä se johda lopulta toivottuun lopputulokseen. Jo valmiiksi moniportaisesti järjestäytyneillä suuryrityksillä on harvainyhtiöihin verrattuna jo käytössään tilanne, jossa osakkuusvapautuksen yleiset edellytykset pääsääntöisesti toteutuvat. Niille osakkuusvapautuksen toteutuminen ei välttämättä aiheuta ylimääräisiä hallinnollisia kustannuksia. Osakkuusvapautus ei ole myöskään tasapuolisesti saavutettavissa, jos verrataan yhtenä yhtiönä ja konsernimuodossa toimimista. Tämä periaatteellinen ero johtaa yritysraakennetta koskevaan epäneutraalisuuteen.

Tappiollisia osakekauppoja tehneet yritykset ovat joutuneet kärsimään uudistuksesta. Taloudelliset seuraukset riippuvat yritysten yksilöllisistä taloudellisista tilanteista. Nykyisen taloudellisen laskusuhdanteen aikana luovutustappioiden vähennyskelvottomuus vaikeuttaa osaltaan tiettyjen yritysten jo ennestään heikkoa tilannetta. Kyseinen tappiollisten sijoitusten vähennyskelvottomuus vaikuttaa ainakin epäsuorasti harvainyhtiöiden toimintaan, koska juuri pienet ja keskisuuret yritykset toimivat Suomessa sektoreilla, joilla on eniten riskipitoisiin kasvuyrityksiin tehtäviä sijoituksia⁴³. Tämä koskee sijoituksen kohteen lisäksi myös sijoittajaa. Sellaisilla yrityksillä ei välttämättä ole mahdollisuutta käyttää hyväkseen kaikkia rajat ylittävän verosuunnittelun keinoja. Harvainyhtiöt voivat kuitenkin järjestäytyä konsernimuotoon, mikä on tuonut osakkuusvapautusmahdollisuuden myös harvainyhtiöiden ulottu-

⁴² Ks. HE 92/2004 s. 54. Ks. myös Kukkonen – Walden 2010a s. 387, Kukkonen 2007a s. 146, Kukkonen 2007c s. 114 sekä Andersson 2008a s. 30. Suomen Keskuskauppakamari arvioi 30.6.2004, että luovutushintojen verovapaus piristää osaltaan yrityskauppamarkkinoita. Kauppakamarin mukaan myyjän verovapaus ja ostajan taloudessa ostohinnan vähennyskelvottomuus johtanevat yrityksistä maksettavien kauppahintojen laskuun. Ks. myös Kukkonen – Walden 2009 s. 383 sekä Kukkonen – Walden 2010b s. 106.

⁴³ Ks. Ryyänän 2005b s. 403. Tämän voisi siis ajatella vaikeuttavan yritysten mahdollisuuksia saada rahoitusta.

ville. Järjestelmä ei ole kuitenkaan joustava tappiollisten sijoitusten vaikutusten saattamiseksi verotuksen piiriin. Osakkuusvapautusjärjestelmän piiriin kuuluvissa tapauksissa realisoituvien tappioiden vähennyskeltvottomuutta ja rajoitettua vähennyskelpoisuutta voidaan havainnollistaa seuraavalla yksinkertaistetulla esimerkillä:

Esimerkki

X Oy on ostanut 1.1.2010 joko a) 10 %:n osuuden tai b) 9 %:n osuuden Y Oy:stä kauppahintaan 20 M EUR. Tämä osuus myydään 2.11.2011 hintaan 18 M EUR. Tapauksessa a) tappio 2 M EUR ei ole vähennyskelpoinen (koska voitto olisi verovapaa). Tapauksessa b) tappio voidaan vähentää veronalaisista käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutusvoitoista verovuosina 2011–2016.

Osakkuusvapautuksen soveltuminen niin kotimaisiin kuin rajat ylittäviinkin tilanteisiin tuo verosuunnittelun vaihtoehdot lähemmäksi yrityksen kotipaikkaa. Aikaisemmassa järjestelmässä perustyoikaluna oli esimerkiksi Alankomaihin sijoitettu hallinnointiyhtiö. Nykyisessä järjestelmässä verovapaus voi soveltua myös Suomessa olevan yhteisön verotukseen, mikä tekee ulkomailla tytäryhtiösijoituksia hallinnoivan yhtiön usein tarpeettomaksi. Tämän voidaan tietysti arvioida lisänneen myös harvainyhtiöiden verokohtelun neutraalisuutta suhteessa suuriin yrityskonserneihin verrattuna. Tällä hetkellä harvainyhtiö pystyy liike-toimintoja yhtiöittämällä pääsemään itselleen edulliseen konsernimuotoon, jossa verovapaa luovutus on mahdollista realisoida. Koska suuryritysten verosuunnittelussa pystyttiin rajat ylittävän verosuunnittelun avulla saavuttamaan verovapaus jo ennen verouudistusta, verovapaus tuli suurimpana muutoksena juuri moniportaisesti järjestyneiden tai sitä tavoittelevien harvainyhtiöiden verotukseen⁴⁴. Veroarbitraasimahdollisuudet ovat tältä osin kaventuneet ja neutraalisuus on lisääntynyt. Toisaalta harvainyhtiöissä törmätään usein sekä tulolähdesubjekti- että tulolähdeobjektikysymyksiin. Ne ovat osoittautuneet verotus- ja oikeuskäytännön perusteella arvioletuna haastaviksi ja yllätyksellisiksi kokonaisuuksiksi.

Osakkuusvapautussäännökset johtavat joidenkin yritysten osalta hyvinkin matalaan kokonaisverorasitukseen⁴⁵. Kokonaisverorasituksen kannalta on merkittävä huomata, että järjestelmästä puuttuu mekanismi, joka turvaisi entisen kaltaisen jaetun voiton yhdenkertaisen verotuksen. Jotta optimaalinen veroaste saavutetaan, yritysten on kuitenkin pyrittävä edullisempaan yritys rakenteeseen, joka käytännössä tarkoittaa konsernirakennetta. Tästä on seurauksena se, että vaiheittaisten järjestelyjen verotuksellinen hyväksyttävyyys tullaan ratkaisemaan tapauskohtaisesti usein vasta säännönmukaista verotusta toimitettaessa

⁴⁴ Ks. HE 92/2004 s. 54.

⁴⁵ Ks. Mattila 2004d s. 18, jonka mukaan yritykset voivat mahdollisesti saavuttaa voimakkaalla verosuunnittelulla jopa alle 10 prosentin verotuksen tason.

tai verotuksen oikaisun yhteydessä. Näin taloudellisesti edullisen järjestelmän varjopuolena on ennustettavuuden vähentyminen.

Suomen luovutusvoittoverosäännökset ovat jokseenkin EU-valtioiden osakuusvapautusjärjestelmiä vastaavia. Ruotsin luovutusvoittoverosäännökset ovat kuitenkin Suomen säännöksiä joustavammat muun muassa tiettyjen hallinnointiyhtiöjärjestelyjen osalta. Ruotsissa noteeraamattomien osakkeiden osakeluovutusten verovapauden edellytyksenä ei ole vähimmäisomistusosuutta tai tiettyä omistusaikaa. Ruotsissa ei ole myöskään Suomen kaltaisia pääomasijoitustoimintaa koskevia rajaussäännöksiä. Suomen omistusosuus- ja omistusaikaedellytykset eivät kuitenkaan aiheuttane yleensä ongelmia moniportaisesti järjestäytyneiden suuryritysten omistusten uudelleenjärjestelytilanteissa⁴⁶.

Suomen poikkeavat säännökset ja tulkinnat voivat kuitenkin aiheuttaa tiettyjen hallinnointiyhtiöiden ja passiivisten osakeomistusten ohjaamisen esimerkiksi Ruotsin kautta omistettavaksi. Pääomasijoitustoimintaa koskevan rajauksen osalta kyse veroarbitraasitilanteesta, jossa Suomessa voidaan hyödyntää purkutappion vähennyskelvottomuus (ja näin ollen kohdeyhtiön liikearvon vähentäminen), kun taas pääomasijoitustoimintaan liittyvät luovutusvoitot on syytä realisoida esimerkiksi ruotsalaisen hallinnointiyhtiön verotuksessa.⁴⁷

Suomalaiset emoyhtiöt pystyivät aikaisemmin vähentämään epäonnistuneet investointinsa tytäryhtiöihin myös tekemällä yhtiön käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden hankintamenosta arvonalennuspoiston. Vuoden 2004 verouudistuksen jälkeen osakepoistomahdollisuutta ei enää ole. Samalla säädettiin vähennyskelvottomiksi suorasijoitusyhtiöltä olevien muiden saamisten kuin myyntisaamisten menetykset ja arvonalenemiset, tällaiselle yhtiölle annettu konsernituki sekä muut vastaavat osakeyhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettut menot. Tämä tarkoittaa rajat ylittävissä tilanteissa sekä suorien että epäsuorien tappioiden vähennyskelvottomuutta, jos kyse on suorasijoituksesta eli sijoituksesta juridisesti itsenäiseen yhtiöön eikä toimimisesta kiinteän toimipaikan avulla. Suoranainen vähennyskelvottomuus johtuu siitä, että välitön tappiontasaus on mahdotonta rajat ylittävissä tilanteissa KonsAvL:n soveltamisalaa koskevan rajauksen vuoksi. Epäsuora vähennyskelvottomuus liittyy juuri edellä kuvattuun hankintamenojen, vieraan pääoman erien, konsernituen ja muiden vastaavien erien sekä arvonalentumisten laajaan vähennyskelvottomuuteen EVL:n mukaisessa verotuksessa.⁴⁸

Yritys- ja pääomaverouudistus teki, tai ainakin niin lain esitöissä toivottiin, Suomesta houkuttelevamman sijaintivaltion kansainvälisten konsernien pääkonttoreille ja konsernien hallinnointiyhtiöille⁴⁹. Yllä kuvatusta syystä tappiol-

⁴⁶ Tämä oli juuri säännösten tarkoituksenakin. Ks. HE 92/2004 s. 29, jonka mukaan säännösten tarkoituksena on nimenomaan suurten konsernien osakeomistusjärjestelyjen helpottaminen.

⁴⁷ Ks. Juusela 2004 s. 272.

⁴⁸ Ks. tästä näkökulmasta Viitala 2010 s. 103–104.

⁴⁹ Ks. HE 92/2004 s. 29. Toisaalta on muistettava, että suorasijoituksesta saatavan hyödyn

listen epäonnistuneiden investointien kulujen vähentämismahdollisuudet ovat kuitenkin merkittävästi heikentyneet. Näiltä osin tilanne ei ole tyydyttävä, koska, kuten Kajas on todennut, yhtiötä verotetaan sellaisista tuloista, jotka se on investoinut mutta menettänyt⁵⁰. Epäonnistuneiden investointien verokohtelua joudutaan arvioimaan sekä luovutustappioiden että lopullisten arvonmenetyksen näkökulmasta. Suomen valitsema varsin kategorinen vähennyskelvottomuuteen perustuva malli on suunniteltu vuonna 2004. Tällöin talouden tila oli parempi kuin se oli vuosina 2008–2009 vaikuttaneen niin sanotun taloudellisen taantuman aikana. Tästä näkökulmasta verolainsäädäntö ei ota nähtävästi tarpeeksi huomioon erityisesti lopullisten arvonmenetysten vaikutusta verovelvollisen talouteen. Mahdollisissa kehittämistoimissa on kuitenkin huomioitava osakkuusvapautusjärjestelmän symmetriavaatimus ja suhteellisuusperiaate.

Kajas esitti vuonna 2005 mm., että Suomessa voitaisiin pohtia mahdollisuutta ainakin jossakin määrin purkaa laajaa tappioiden vähennyskelvottomuutta⁵¹. Kajaksen vuonna 2005 esittämään mielipiteeseen on tällä hetkellä helppo yhtyä. Valtioiden miettiessä erilaisia talouden elvytystoimia kiinnittyy huomio myös verotuksen tarjoihin vaihtoehtoihin. Yritysten käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutustappioiden vähennyskelvottomuuden laajentamista voitaisiin lähestyä useasta eri näkökulmasta.

Nykyisellään vähennyskelvottomat luovutustappiot voitaisiin ensinnäkin kohdistaa vähennettäväksi kaikista osakkeista saataviin veronalaisiin luovutusvoittoihin. Toiseksi nykyisin vähennyskelvottomat luovutustappiot voitaisiin kohdistaa vähennettäväksi veronalaisesta elinkeinotulosta. Kolmanneksi nykyisin vähennyskelvottomia luovutustappioita voitaisiin harkita vähennettäväksi myös edellisvuosien veronalaisista luovutusvoitoista tai elinkeinotoiminnan tuloista (carry back -järjestelmä). Neljänneksi voitaisiin harkita järjestelmää, jossa itse vähennyskelvottomien luovutustappioiden soveltamisalaa (mitä voidaan vähentää) laajennettaisiin.

Nämä eri kehittämisvaihtoehdot voisivat periaatteessa olla myös päällekkäisiä. Tähän kysymykseen liittyy toisaalta olennaisesti tappiontasausjärjestelmä, joten on lähes välttämätöntä, että EVL:n järjestelmää kehitetään kokonaisuutena, jos se halutaan valjastaa talouden elvytyksen varten⁵².

verorasitus toteutuu ainakin periaatteessa sijoituksen molemmissa päissä, emoyhtiön kotivaltion verotuksessa ja sijoituksen sijaintivaltion verotuksessa. Matalan verotuksen valtion tehdystä sijoituksesta saatu hyöty on verotuksen näkökulmasta suurimmillaan, kun emoyhtiön asuinvaltion verotuksessa voidaan soveltaa osakkuusvapautussäännöksiä. Ks. Viherkenttä 2010 s. 121 av. 2.

⁵⁰ Kajas 2005 s. 42.

⁵¹ Kajas 2005 s. 42. Luovutustappioiden huomattavan laajan vähennyskelvottomuuden on nostanut esille myös Linnakangas 17.9.2010 s. 14.

⁵² Ks. veroratkaisuista elvytyksen välineinä esim. Honkavaara T 2009.

3.3 ERITYISESTI VAIKUTUKSISTA VEROSUUNNITTELUUN

Yleistä verosuunnittelusta. Verosuunnittelulle on tunnusomaista, että siinä selvitetään tietyn toimenpiteen tai toimenpiteiden muodostaman kokonaisuuden aiheuttamat veroseuraamukset siten, että tavoitteena on tuoda esille erilaisia vaihtoehtoja, joiden avulla yrityksen on mahdollista vaikuttaa järjestelyn veroseuraamusten toteutumiseen. Verosuunnittelun tuloksena saadaan toimintavaihtoehtoja. Verosuunnittelulla myös huolehditaan siitä, että nämä toimintavaihtoehtot otetaan huomioon edullisuusharkinnassa yrityksen tavoitefunktioon perustuvien kriteerien perusteella ennen kuin suunnittelun kohteena oleviin toimenpiteisiin ryhdytään.⁵³ Verosuunnittelu voi liittyä taloudellisen toimijan eri liiketoiminnan vaiheisiin. Se voi liittyä esimerkiksi yritysrakenteeseen, yritysmuodon valintaan tai tilin päätössuunnitteluun.⁵⁴

Verosuunnittelu voi käsittää monentasoista ja -laatuista toimintaa. Verosuunnittelu voi koskea yksittäistä oikeustoimea, tai se voi kohdistua kokonaisuudessaan kaikkeen verovelvollisen taloudelliseen toimintaan. Tikka katsoi vuonna 1972, että veronkiertämisen rajaamiseksi on olemassa kaksi vastakkaista näkökulmaa: formalistis-siviilioikeudellinen ja realistis-taloudellinen. Tikka huomauttaa tutkimuksessaan muun muassa, että käytännön soveltamistyössä on sekä formalistisia että realistisia piirteitä.⁵⁵

Verosuunnittelun tavoitteet ovat moninaiset. Myös verosuunnittelun mahdollisuudet ovat eri verovelvollisille eritasoiset. Joillakin yrityksillä ei yksinkertaisesti ole resursseja mittavaan verosuunnitteluun eikä edes välttämättä tarvetta tähän. Toisilla yrityksillä verosuunnittelu on vahvasti integroitu osaksi taloushallinnon päätöksentekoa. Erityisesti rajat ylittävissä yritysrakenteissa verosuunnittelun merkitys on olennainen.⁵⁶

Verosuunnittelun perusajatus liittyy verovelvollisen valinnanvapauteen ja tiettyjen valintatilanteiden vaihtoehtoisuuteen. Lainsäädännön perusteella yritykselle aukeaa verotuksellisesti monissa tilanteissa useampi kuin yksi etene mistie. Tällöin voi olla kyse myös veroarbitraasitilanteen hyödyntämisestä. Tällöinkin ongelma on vain poliittinen, jos verovelvollinen voi lainsäädännön rajoissa valita itselleen mieluisimman vaihtoehdon eikä veronkiertosäännöksiä

⁵³ Tikka 1972 s. 28–29. Verosuunnittelu oli juuri Tikan suomalaisen vero-oikeudelliseen keskusteluun tuoma käsite. Ks. Tikan esille tuomista sekä kansallisista että kansainvälisistä verosuunnittelun esikuvista ja lähteistä mts. 29 av. 49 ja av. 50. Ks. myös Myrsky 2007b s. 733.

⁵⁴ Ks. Myrsky 2007b s. 733.

⁵⁵ Tikka 1972 s. 127–128.

⁵⁶ Ks. Kessler – Eicke 2007, jotka huomauttavat, että kansainväliselle verosuunnittelulle löytyy oikeuttamisperusteet ja sitä voidaan pitää olennaisena osana liiketoiminnan suunnittelua ja järjestämistä. He toteavat myös, että se on osa yritysten selviytymisstrategiaa kansainvälisessä kilpailutilanteessa. Ks. myös vanhemmasta kotimaisesta keskustelusta Voipio 1983.

voida soveltaa. Verosuunnitteluun liittyy kuitenkin vahvasti varovaisuuden periaatteen noudattaminen. Verosuunnittelu perustuu siihen, että toimintavaihtoehtojen veroseuraamukset selvitetään ja ennakoidaan⁵⁷.

Verosuunnittelun peruslähtökohta on ajantasainen reagointi verolainsäädännön ja yrityselämän taloudellisen toimintaympäristön muutoksiin. Erityisesti sidonnaisuus lainsäädännön muutoksiin on vahva⁵⁸. Onnistunut verosuunnittelu johtaa veron säästämiseen. Tällöin verovelvollisen vaatima tulkinta tai menettely hyväksytään myös verotusta toimitettaessa, jos tämä asia on tullut aktiivisesti esille. Veronkiertämiseksi tilanne muuttuu silloin, kun verovelvollisen vaatimaa tulkintaa tai menettelyä ei hyväksytä. Tällöin verosuunnittelun voidaan katsoa epäonnistuneen.⁵⁹ Koska Suomessa verosuunnittelusta ei ole nimenomaista säännöstä, voi verovelvollinen valita verolain tarjoamista vaihtoehtoista itselleen sopivan vaihtoehdon. Immosen mukaan sopivuudella tarkoitetaan verovelvolliselle verotaloudellisesti tarkoituksenmukaisinta vaihtoehtoa⁶⁰. Vallinnanvapauden rajana voidaan pitää veronkiertämistä koskevien säännösten mahdollista soveltumista.

Verosuunnittelussa verokustannukset ovat vain yksi tekijä muiden kustannusten ja huomioitavien seikkojen joukossa. Wikström nostaa esiin verosuunnittelun ja veron minimoinnin väliset eroavaisuudet. Verot ovat keskeisessä tai ainakin hallitsevassa asemassa käsiteltäessä tiettyä toimenpidettä tai kokonaistarkkaisua veron minimoinnin kannalta. Yrityksen taloushallinnon näkökulmasta on syytä pitää mielessä, että verotuksellisesti edullisin vaihtoehto ei välttämättä ole paras kokonaistaloudellisesti. Verosuunnittelulla pyritään löytämään nimenomaan kokonaistaloudellisesti paras ratkaisu.⁶¹ Yrityskokonaisuuden efektiivisen verorasituksen optimointi tietyllä yrityksen määrittämällä aikavälillä on verosuunnittelun lähtökohta⁶². Verosuunnittelusta ja verojen minimoinnista puhuttaessa on toisaalta myös syytä hahmottaa niiden yhteys veronkierron käsitteeseen.

Wikström jakaa veron minimoimisjärjestelyt hyväksyttävään ja ei-hyväksyttävään veron minimoimiseen. Hyväksyttävä eli onnistunut veron minimointi on hänen mu-

⁵⁷ Wikström 2006 s. 80–81 sekä Wikström 2008 s. 95. Ks. myös Kilpi 1989 s. 377, joka katsoo, että verosuunnittelu on taloudellisten toimenpiteiden edeltä käsin suunnittelua pienimmän veroseuraamuksen aiheuttavaan muotoon.

⁵⁸ Immonen 2007c s. 77. Ks. myös Myrsky 2007b s. 733, joka mainitsee ongelman lainsäädännön jälkeenjääneisyydestä taloudellisen kehityksen perässä.

⁵⁹ Torkkel 2007 s. 37, joka katsoo myös, että veron säästämisen ja veron kiertämisen soveltamisalueet poikkeavat lähtökohtaisesti toisistaan.

⁶⁰ Immonen 2007c s. 78.

⁶¹ Wikström 2006 s. 81 sekä Wikström 2008 s. 95–96. Ks. myös Manninen 2000 s. 23–24 ja Myrsky – Ossa 2008 s. 29.

⁶² Ks. Äimä 2007a s. 52 ja Äimä 2009 s. 158. Ks. myös Myrsky 2007b s. 733, joka huomauttaa, että verosuunnitteluun liittyy käytännössä kuitenkin verojen minimointi pitkällä aikavälillä. Ks. myös Tikka 1972 s. 26–28 ja Knuutinen 2009 s. 186.

kaansa veron säästämistä. Ei-hyväksyttävä veron minimointi on veronkiertämistä. Jälkimmäisessä tapauksessa toimenpiteelle ei ole esitettävissä muita kuin verotuksellisia syitä. Tällaisessa tilanteessa voidaan todeta, että toimenpiteellä tavoitellaan verojärjestelmän kannalta vieraista veroetuja. Näin ollen eroksi muodostuu myös se, että verosuunnittelussa verot ovat ainoastaan yksi tekijä muiden joukossa, kun veronkierrossa se on toiminnan ainoa peruste.⁶³

Kilpi on puolestaan todennut, että verosuunnittelussa tulisi ottaa huomioon yleisesti vallitsevat käyttäytymismuodot ja annettava toimenpiteelle sellainen muoto, joka vastaa sitä, mitä vastaavanlaisissa tilanteissa yleensä käytetään, ja joka on myös muista kuin verotussyistä itse toimenpiteeseen nähden luonteva.⁶⁴

Torkkel on toisaalta huomauttanut, että mitä enemmän siirrytään kohti mahdollista veronkiertämisaluetta, sitä korostuneempi on verovelvollisen aktiivisen verosuunnittelun rooli.⁶⁵ Toisaalta verosuunnittelu on usein resurssikysymys, ja mitä suuremasta yrityksestä on kyse, sitä enemmän sillä on ensinnäkin intressiä panostaa verosuunnitteluun ja toisaalta riskejä. Tällöin liikutaan veronkiertosäännösten soveltamisalojen ”rajapinnoilla”.⁶⁶

Suomessa kaikki osakeyhtiöt ovat erillisiä verovelvollisia riippumatta siitä, missä etuyhteydessä ne toimivat. Moniportaisessa yritysrakenteessa toimittaessa verosuunnittelun tarve perustuu siihen perusongelmaan, että etuyhteyden sisällä eri yhtiöiden välillä tulos muodostuu epätasaisesti. Tulontasaus on tällöin mahdollista ainoastaan konserniavustuksen avulla.

Verosuunnittelu mielletään usein osaksi liiketoiminnan yleistä suunnittelua, taloudenpitoa, ja vero käsitetään liiketoiminnan kuluksi siinä missä muutkin kulut. Tästä poiketen Verohallinnossa lähestytään verosuunnittelua usein sen hyväksyttävyyden näkökulmasta, jolloin näkökulma on väistämättäkin muodollisempi kuin yksityisen taloudenpitäjän. Tämä voi näyttää siltä, että Verohallinnon näkökulma olisi ainoastaan veronkiertoon liittyvä. Jos järjestelylle ei ole osoitettavissa verotuksesta riippumattomia liiketaloudellisia perusteita, voidaan tällöin katsoa vallitsevan muodon ja sisällön välinen ristiriita VML 28 §:n tarkoittamassa mielessä. Tämä jako objektiivisesti arvioitavien liiketoiminnallisten perusteiden ja puhtaasti verovetoisten järjestelyjen välille on usein Verohallinnon ja verovelvollisen välisen näyttötaakan jakamiseen pohjautuva arviointiprosessi. Tämä jatkuva arviointi koskee kokonaisvaltaisesti yrityksen liiketoimintojen järjestämistä. Se voi liittyä myös yritysraKENNEKYSYMYKSIIN, jolloin osakkuusvapautuksen toteuttaminen voi olla yksi tapahtuma, joka laukaisee VML 28 §:n mukaisen veronkierron tutkimisen Verohallinnossa. Tämä tulee huomioida verovelvollisen taloudellisessa päätöksenteossa. Jos tällaista järjestelyä pidetään kokonaisuutena arvioiden epätavallisena, keinotekoisena ja

⁶³ Wikström 2006 s. 84–86 sekä Wikström 2008 s. 98–99.

⁶⁴ Kilpi 1989 s. 379 ja s. 381.

⁶⁵ Torkkel 2007 s. 38.

⁶⁶ Ks. tähän liittyen myös Knuutinen 2009 s. 186–191, joka käy läpi runsaasti verosuunnitteluun liittyvää ulkomaista doktriinia.

ilman veroedun saavuttamista täysin tarkoituksettomana, ollaan ilman muuta jo VML 28 §:n tarkoittaman veronkierron soveltamisalueella.

Yrityksellä voi olla käytössään useita vaihtoehtoisia keinoja. Tällöin merkittäviksi valinnan vaikuttimiksi nousevat lainsäädännön joustavuus ja oikeustilaan liittyvä epävarmuus tai oikeusvarmuuden eri asteet. Verostrategisissa ratkaisuihin eri verovaikutuksia suhteutetaan liiketoiminnassa käytössä oleviin toimintavaihtoehtoihin. Näkökulma koskee tiettyjen veromuotojen lisäksi myös laajempaa eri veromuodot huomioivaa tarkastelutapaa. Huomioon tulisi ottaa myös kokonaisjärjestelyn verokohtelu eri aikoina; verokohtelu tulee selvittää erikseen esimerkiksi tietyn rakenteen muodostamisen, voimassaolon ja purkamisen osalta⁶⁷. Verosuunnittelu näyttäytyy myös kokonaissuunnitteluna, joka kattaa sijoituksen kokonaisuudessaan ja sen suhteen muuhun harjoitettuun liiketoimintaan. Tällöin se on strateginen osa yrityksen kokonaisliiketoimintasuunnitelmaa⁶⁸. Verosuunnittelussa on huomioitava useiden eri näkökulmien synnyttämä kokonaisuus, jossa yhdistyvät liiketoiminnallisten puitteiden ja tavoitteiden sekä verolainsäädännön lisäksi myös sellainen muiden alojen lainsäädäntö, joka kyseisessä yksittäistapauksessa on merkityksellinen. Tyypillisesti verolainsäädännön rinnalla yhtiöoikeus ja kirjanpitolainsäädäntö muodostavat aihekokonaisuuden, jonka merkitys verosuunnittelussa on huomattava⁶⁹. Järjestelyn tulee olla realistinen sekä liiketoiminnallisesti että juridisesti arvioituna. Sen tulee toimia sekä rakenteen että liiketoiminnan harjoittamisen osalta tavoitellulla tavalla. Verosuunnittelua ja siihen liittyvän päätöksenteon rakennetta voidaan systematisoida tällöin esimerkiksi seuraavasti:

⁶⁷ Ks. suunnittelun aikajänteen näkökulmasta Myrsky 2007b s. 733.

⁶⁸ Ks. Leppiniemi 2005 s. 147, joka sijoittaa verosuunnittelun yrityksen liiketoiminnan johtamisjärjestelmän perusrakenteeseen. Leppiniemi liittää liiketoiminnan suunnittelun eri vaiheet ja tavoitteet myös verotusta koskevaan vastaavaan suunnitteluun. Leppiniemen mukaan verosuunnittelua pidetään sitä strategisempänä, mitä peruuttamattomampia vaikutuksia sen toteuttamisella on yritykselle.

⁶⁹ Torkkel 2007 s. 39, jossa kirjoittaja mainitsee liiketoiminnallisten realiteettien tarkoittavan kysymystä siitä, ”ohjaako liiketoiminta verotusta vai verotus liiketoimintaa”. Tässä yhteydessä Torkkel huomauttaa mahdollisuudesta, että jonkin toimen ollessa verolainsäädännön perusteella mahdollinen ja toteuttamiskelpoinen se on kuitenkin esimerkiksi yhtiöoikeudellisesta näkökulmasta toteuttamiskelvoton.

	Liiketoimin- nallinen tarkoituksen- mukaisuus	Juridinen tarkoituksen- mukaisuus	Yritysrakenne- kysymys	Liiketo- mintamalli- kysymys
Siirtohinnoittelu; mitä tehdään ja missä; millä varoilla ja riskeillä toimitaan missäkin valtiossa? Käyvän arvon periaatteen huomioiminen	X			X
Toimintojen, varojen ja riskien uudelleenjärjestely valtion rajojen ylittävästi; liiketoiminnan uudelleenjärjestely; sopimusvalmistaja / täyden riskin yhtiö	X			X
Tulojen kanavointi intressipiiriin sisällä (kohdistaminen)	X	X	X	X
Suorasijoitus; kiinteä toimipaikka		X	X	
Osakkuusvapautus: suorasijoituksesta saatavat luovutusvoitot ja osingot		X	X	
Korot: konsernin sisäisiin osakekauppoihin liittyvien lainojen korkojen vähennyskelpoisuus; etuyhteysyrityksen rahoitusrakenteen muuttaminen velkapitoiseksi; korkojen lähdeverotus		X	X	
Lähdeverotuksen minimointi konsernitasonla		X	X	
Ketjuverotuksen välttäminen		X	X	

Taulukko 2. Verosuunnittelun rakenteesta.

Erityisesti osakkuusvapautuksesta ja verosuunnittelusta. Osakkuusvapautusmahdollisuus on tuonut tärkeän elementin osakeyhtiöiden verosuunnitteluun. Verovapauden hyödyntäminen, tiettyjen rajoitussäännösten välttäminen ja tappiollisten sijoitusten laajan vähennyskeltvottomuuden kiertäminen ovat erityisesti osakkuusvapautukseen ja yleisesti etuyhteystilanteisiin liittyvän verosuunnittelun tärkeitä tavoitteita.⁷⁰

Osakkuusvapautukseen liittyvässä verosuunnittelussa voidaan hyödyntää eri valtioiden tapaa arvioida samaa taloudellista tapahtumaa. Tämä on veroarbitraasin perusajatus. Tällaiset poikkeamat – veroarbitraasitilanteet – ovat kuitenkin nykyään varsin harvinaisia, koska osakkuusvapautus on EU-valtioiden piirissä johtava verotusmalli ja sen soveltamisala eri valtioissa on pääsääntöisesti varsin laaja. Teoreettisesta näkökulmasta voidaan kuitenkin nostaa esille luovu-

⁷⁰ Ks. Torkkel 2005 s. 4, joka näkee mahdollisuuden hyödyntää järjestelmässä olevia symmetriapoikkeamia. Hän nostaa esille verosuunnittelun muuttuneita keinoja.

tusvoittoverotuksen perusluonteeseen liittyvä realisointiperusteisuus, koska on kuitenkin mahdollista, että tulon lähdevaltion (esim. tytäryhtiön sijaintivaltion) ja verovelvollisen (emoyhtiön) asuinvaltion järjestelmien asymmetriat toisivat tämänkin osalta verosuunnitteluvaihtoehtoja, vaikkakin tällaisia vaihtoehtoja on nykyään vähän käytössä. Suorasijoitukseen liittyvät poikkeamat liittyvät yleensä verovapauden edellytysten määrään, poikkeuksiin ja tappiollisten sijoitusten verokohteluun⁷¹. Verosuunnittelun liikkumatila on kaventunut, eivätkä verojärjestelmien asymmetriaan perustuvaan veroarbitraasiin liittyvät mahdollisuudet ole enää osakkuusvapautusjärjestelmien soveltamisalaan kuuluvissa tilanteissa kovinkaan yleisiä. Suomessa selkeimmät veroarbitraasitilanteet liittyvät pääomasijoitustoiminnan ja harvainyhtiöiden verotukseen liittyviin rajoitussääntöihin.

Luovuttajayhtiön asuinvaltion verokohtelun selvittäminen on osakkuusvapautukseen liittyvän verosuunnittelun tärkein puoli. Tämä johtuu siitä, että verosopimusoikeudessa luovutusvoittojen osalta on pääsääntönä asuinvaltion yksinomaisen verotusoikeus⁷². Moniportaisen, rajat ylittävän ja hallinnointiyhtiöitä käyttävän yritysrakenteen mielekkyyttä eivät täten enää ratkaise järjestelmien väliset asymmetriat siinä laajuudessa kuin ennen vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistusta. Kuitenkin tietyissä erityistapauksissa Suomeen suuntautuva suorasijoitus voi olla edelleen syytä siirtää osaksi ulkomaisen hallinnointiyhtiön liiketoimintaa, koska luonnollisten henkilöiden omistamia hallinnointiyhtiöitä koskevassa verotus- ja oikeuskäytännössä osakkuusvapautus on soveltamisalaltaan varsin rajoitettu.

Asymmetrian hyödyntämisen jäätyä taka-alalle on yhtiöittämisestä tullut osakkuusvapautuksen ansioista merkittävä verosuunnittelukeino. Tämä riski tiedostettiin jo varhaisessa vaiheessa ennen verouudistusta. Vuonna 2002 Tuloverotuksen kehittämistyöryhmä katsoi, että luovutushintojen verovapausmalli merkitsee aukkoa muutoin tiiviissä veropohjassa⁷³. Osakkuusvapautus mahdollistaa kuitenkin joustavat yritysrakennejärjestelyt ja estää taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen realisoitumisen luovutusvoiton yhteydessä.

Ennen verouudistuksen toteutumista osakkuusvapautusta kritisoitiin muun muassa siksi, että sen pelättiin mahdollistavan niin sanottuja paketointien avulla tapahtuvaa aggressiivista verosuunnittelua. Osakkuusvapautuksen mahdollistamaa luovutushintaa voidaan luonnollisesti pitää taloudellisesti houkuttelevampana vaihtoehtona kuin valmistetun tuotteen myyntiä vaihto-omaisuuteen kuuluvana omaisuutena. Tämän voidaan näin ollen katsoa olevan ainakin teoreettisesti mahdollinen ongelma. Tarkemmin ottaen tässä on kyse siitä, että yritystoiminnan rakenteelliset osakokonaisuudet tai itse yrityksen tuottamat tuot-

⁷¹ Ks. tästä Ruotsin uudistuksen osalta SOU 2001:11 s. 124–125.

⁷² Poikkeuksena kiinteästä omaisuudesta saadut luovutusvoitot.

⁷³ VM 12/2002 s. 153.

teet on houkuttavaa paketoita yhtiöön. Esimerkiksi suuria koneita valmistavan yhtiön on ajateltu voivan pyrkiä yritysjärjestelyn keinoin tai muutoin paketoimaan koneita tytäryhtiöiksi.⁷⁴

Liiketoimintasiirto on paketointiin liittyvän verosuunnittelun perustyökalu. EVL 52 h §:n mukaan lain 52 ja 52 a–g §:ssä olevia säännöksiä ei sovelleta, jos on ilmeistä, että järjestelyjen yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on ollut veronkiertäminen tai veron välttäminen. Liiketoimintasiirto muuttuu verolliseksi luovutukseksi, jos järjestelylle ei pystytä osoittamaan verotuksesta riippumattomia liiketoiminnallisia perusteita. Jos kuitenkin yritysjärjestelysäännöksiä voitaisiin soveltaa ja tehtyä yritysjärjestelyä pidettäisiin veroneutraalina, voisi paketointi tuoda halutun verosäästön. Tällöin omistajayhtiö saisi liiketoimintasiirron avulla myytyä yksittäisten koneiden sijasta tytäryhtiöiden osakekannan, vaikkakin sekä itse EVL:n tulkinta (tulolähdesubjektin ja tulolähdeobjektin) että VML 28 §:n soveltaminen saattaisivat estää luovutushinnan verovapauden. Jos verovapaus voisi tällaisessa tilanteessa kuitenkin toteutua, mikä vaikuttaa nykyisen verotuskäytännön valossa epätodennäköiseltä, voitaisiin tätä pitää epätoivottavana ilmiönä, koska verotus vääristäisi tällöin liiketoiminnan harjoittamisen muotoja. Tällaisen yhtiöittämisen avulla voidaan pyrkiä hyödyntämään osakeluovutussäännöksiä, mutta järjestelyt voidaan kyseenalaistaa verotuksessa veronkiertosäännösten avulla. Yhtiöittämiseen kannustava järjestelmä on myös ongelmallinen omistusmuotoneutraalisuuden ja yritysraKENENEUTRALISUUDEN näkökulmasta. Verovapaa luovutushinta voi realisoitua ainoastaan yhteisön myydessä osakkeita, ei muuta liikeomaisuutta.⁷⁵

Verosuunnittelun osakkuusvapautuksen painopiste liittyy selvästi yhtiöittämiseen. Verosuunnittelutarve on huomattava harvainyhtiöissä, joiden tekemien suorasijoitusten tulolähdekysymykset eivät nykyisessä oikeustilassa ole lainkaan selviä. Harvainyhtiöiden tapauksessa kyseeseen tulee myös ongelmallinen tulolähdesubjektitesti. Voitollisen sijoituksen tilanteessa osakekauppa on myyjän näkökulmasta pääsääntöisesti paras vaihtoehto. Liiketoimintakauppaa voidaan hyödyntää, jos sen avulla voidaan realisoida veroaikutteinen tappio. Tästä lähtöaseltä liikevarallisuuden paketoinnit ovat osakkuusvapautuksen myötä muuttuneet mahdolliseksi verosuunnittelukeinoksi,⁷⁶ mikä johtaa epäneutraalisuuteen välittömän ja välillisen omistuksen tilanteessa esimerkiksi harvainyhtiöissä. Yh-

⁷⁴ Ks. tällaisista arvioista ennen verouudistusta esim. VM 12/2002 s. 153–154 sekä Ranta-Lassila 2002 s. 169. Ks. myös Tikka 2005a s. 28. On pantava merkille, että CCCTB-direktiiviehdotuksessa tällaiset pakkaamiset on rajattu verovapauden ulkopuolelle.

⁷⁵ Ks. VM 12/2002 s. 154. Ks. myös Juusela 2004 s. 284. Vrt. SOU 2001:11 s. 160 ja Reg. prop. 2002/03:96 s. 133, joissa arvioidaan, että paketoiteihin on vaikea puuttua erityisen lainsäädännön avulla. Tästä syystä lainsäätäjä ei päätenyt rajoittamaan nimenomaisesti liiketoimintakokonaisuuksien paketoiteja. Vrt. kuitenkin asuntovarallisuuden pakkaamisesta 25 a kap. 25 § IL.

⁷⁶ Juusela 2004 s. 189, mts. 259–260 ja Kukkonen 2007d s. 127. Ks. myös Kukkonen – Walden 2009 s. 213.

tiöittämällä liiketoimintakokonaisuus voidaan lopulta kaikkien verovapauden edellytysten täyttyessä kanavoida luovutushinta verovapaasti yhtiöön ja sitä kautta ainakin osittain verovapaan osingon muodossa omistajayrittäjälle.⁷⁷

Yhtiöittäminen on mahdollista toteuttaa muun muassa myymällä liiketoimintakaupalla liiketoiminta vanhalle etuyhteisy yritykselle tai tekemällä veroneutraali liiketoimintasiirto tätä tarkoitusta varten perustettavalle uudelle yhtiölle, joka edelleen antaa vastikkeena varat luovuttaneelle yhtiölle liikkeelle laskemiaan uusia osakkeita. Tällainen moniportaisen yritys rakenteen syntyminen on hallinto-oikeuskäytännön perusteella arvioituna ollut yleinen harvainyhtiöiden verosuunnittelukeino. Siihen liittyy kuitenkin riskejä, jotka ovat näkyneet lukuisina verovelvolliselle kielteisinä hallinto-oikeuksien osakkuusvapautusta koskevinä päätöksinä. Mainitun menettelyn seurauksena osakastahojen ja liikevarallisuutta omistavan liiketoimintayhtiön välille muodostuu holdingyhtiö, johon on yleensä pyritty kanavoimaan esimerkiksi liiketoimintayhtiön maksamia hallintopalkkioita. Tällainen yritys rakenne mahdollistaa muodollisesti arvioituna verovapaan luovutuksen, jos EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n edellytykset verovapaasta luovutuksesta täyttyvät.⁷⁸

Yhtiöittäminen mahdollistaa verottamattomien voittovarojen siirtymisen pakattuun ja verovapaasti luovutettavaan muotoon. Verottamaton arvonnousu voi syntyä myös liikearvosta tai aineettomien oikeuksien sisällyttämisestä luovutettavaan kohteeseen. Yhtiöittämällä voidaan siirtää myös vaihto-omaisuutta esimerkiksi holdingyhtiöön, jolloin osakeluovutuksen verovapauden edellytykset voisivat muodollisesti arvioituna soveltua. Tämä voisi mahdollistaa ainakin teoreettisesti tilanteen, jossa yrityksen varsinaiseen suoritetuotantoon liittyvä suorite siirtyy verovapauden soveltamisalan piiriin. Tähän on viitattu edellä paketoitien yhteydessä.⁷⁹ Konsernimuodossa toimiminen on noussut selvästi yhtenä yrityksenä toimimista houkuttelevammaksi vaihtoehdoksi juuri osakkuusvapautuksen ansiosta⁸⁰, mitä ei voida pitää neutraalisuuden kannalta hyvänä asiana.

Yrityksen luovutus voi tapahtua liiketoiminnan luovutuksena eli substanssi-kauppana tai osakkeiden tai osuuksien luovutuksena (osakekannan kauppa). Osakkeiden ja osuuksien luovutuksessa luovuttaja on omistaja, ja liiketoiminnan kaupassa luovuttaja on yritys itse. Kauppa voidaan toteuttaa myös seka-

⁷⁷ Ks. Kukkonen – Walden 2010a s. 386–387.

⁷⁸ Luovutettavan liiketoiminnan eriyttämisestä ja myynnistä mm. EVL 6 b §:n näkökulmasta ks. tarkemmin Järvenoja 2007a s. 165–166 sekä Juusela 2004 s. 189, mts. 284 ja mts. 262. Ks. myös Heinänen 2005 s. 32, joka lähestyy yhtiöittämistä pk-konsernin näkökulmasta.

⁷⁹ Tässä kohdin argumentaatio muistuttaa hieman pääomasijoitustoiminnan poissulkevan säännöksen perusteluja lain esitöissä. Tältä osin ks. VaVM 12/2004 s. 8–9 sekä HE 92/2004 s. 34–35 ja s. 61.

⁸⁰ Mattila 2005a s. 20.

muotoisena tai osakevaihtona, jossa kauppahinta maksetaan vastaanottavan yhtiön osakkeilla.⁸¹

Verovapaus aiheuttaa yrityskauppatilanteissa tietynasteisen eturistiriidan ostajan ja myyjän välillä. Ostaja maksaa kauppahinnan yhtiön tulonodotuksista, mikä on käytännössä luovutusvoiton syntymisen perusta⁸². Kuitenkaan ostaja ei transaktion yhteydessä voi vähentää kauppahintaa. Tarkemmin ottaen kyse on liikearvon vähennyskelvottomuudesta. Vähennyskelvottomuus ja verovapaus johtavat niiden huomioon ottamiseen osakekaupan hinnoittelussa⁸³. Täten ostaja saattaa haluta itselleen mieluummin liikevarallisuutta kuin osakkeita, joiden takana hyödykkeet ovat.⁸⁴ Liiketoimintakauppa voi olla ostajalle mieluisampi, koska se saa näin liiketoiminnan kirjanpidollisen nettovarallisuuden ylittävän kauppahinnan osan vähennyskelvottomuuteen muotoon⁸⁵. Tämä asetelma on kasvat-
tanut verotuksen epäneutraalisuutta liiketoimintakauppojen ja osakekauppojen välillä.

Myös tällainen verosuunnittelu osoittaa, että EVL 6 b §:n mukainen verovapaus on johtanut käytännössä järjestelyihin, joissa liiketoimintoja yhtiöittämällä varaudutaan tuleviin voitollisiin luovutuksiin. Verotus saattaa tällöin aikaansaada yritysrakenteita, jotka eivät olisi muuten edes liiketaloudellisesti perusteltavissa. Vaikka lyhytnäköisesti moniportaisen yritysrakenteen luominen näyttääkin houkuttelevimmalta, se voi lopulta osoittautua kustannuksia lisääväksi ja tehottomaksi valinnaksi. Tiettyjen osakkuusvapautukseen kuuluvien edellytysten ja veronkiertosäännösten soveltumisen vuoksi verovapaus saattaa estyä harkitsemattoman yritysjärjestelyn seurauksena.

Sekä KHO:n että hallinto-oikeuksien päätösten ja niiden määrän perusteella on pääteltävissä, että konsernirakenteen muodostamista on hyödynnetty harvinaisuuksissa paljon verouudistuksen jälkeen. On muistettava, että verovelvollisella on oikeus toimia konsernimuodossa, eikä tehtyjä ratkaisuja tulisi kyseenalaistaa ainoastaan järjestelyn verotuksellisen edullisuuden vuoksi. Näin on tilanne myös luonnollisten henkilöiden (esim. perheomisteisten) liiketoimintayritysten osalta. Myöskään yhden miehen yhtiöiden tekemiä yritysra-
kenteeseen liittyviä järjestelyjä ei pitäisi kyseenalaistaa ainoastaan omistajapohjan kapeuden vuoksi. Tässä yhteydessä on kuitenkin tunnustettava, että luonnollisilla henkilöillä on kannustin siirtää osakeomistuksiaan hallinnointiyhtiöiden omistukseen. Tämä on heijastunut esimerkiksi veroriitoina, joita erityisesti Helsingin hallinto-oikeudessa on käsitelty runsaasti. Osakkuusvapautusmahdollisuus

⁸¹ Ks. KPMG 2010 s. 437, jossa käydään läpi liiketoimintakaupan ja osakekannan kaupan eroja. Ks. tähän jakoon liittyvistä yleisistä näkemyksistä Ossa 2011 s. 1524–1527.

⁸² Kukkonen 2007b s. 262 sekä Kukkonen – Walden 2010a s. 387.

⁸³ Juusela 2004 s. 284.

⁸⁴ Ks. HE 92/2004 s. 34, Tikka 2005a s. 28, Nisonen 2005 s. 32 ja Kukkonen 2007a s. 145–146.

⁸⁵ KPMG 2007 s. 376–377.

on saattanut kannustaa joitakin luonnollisia henkilöitä ja yrityksiä tekemään toiminnalleen vieraita ratkaisuja, joille ei ole aitoja liiketaloudellisia perusteita. On kuitenkin huomautettava, ettei tällaisissa tapauksissa kuitenkaan voida useinkaan soveltaa yleistä veronkiertosäännöstä, koska verovelvollisella tulee olla oikeus harjoittaa yritystoimintaa haluamassaan toimintamuodossa – yhtenä yhtiönä tai juridisesti moniportaisesti. Verovapaus voi kuitenkin estyä EVL:n säännösten perusteella. Verovelvollisen tulee huomioida verosuunnittelussaan tulolähdesubjektitesti, tulolähdeobjektitesti ja omaisuuslajitesti suunnitellesaan yritysrakennetta ja yrityskauppaa.

Verovelvollisen ja Verohallinnon välisessä toiminnallisessa virallissuhteessa osakkuusvapautuksen tulkintatilanteet ovat jakaantuneet pääasiallisesti kahteen erilaiseen syntyhetkeen. Ensinnäkin osa kysymyksistä liittyy tilanteisiin, joissa verovelvollinen suunnittelee toimintaansa ja haluaa Verohallinnolta varmistuksen suunnittelemansa toimenpiteen verokohtelusta. Tällöin verovapauden soveltumista tai purkutappion vähennyskelpoisuutta käsitellään esimerkiksi ennakotiedossa tai ennakkoratkaisussa. Toiseksi tulkintatilanteet voivat nousta esille säännönmukaisen verotuksen toimittamisen tai muun verovalvonnan yhteydessä taikka verotusta oikaistaessa. Tällöin lähtöasetelma on selkeästi veroriitakeskeinen ja veroseuraamus saattaa tulla verovelvolliselle täysin yllätyksenä, eikä hän ole välttämättä varautunut lainkaan veroriskin olemassaoloon.

Mainitut tulkintatilanteen kaksi synty-ympäristöä voivat olla myös päällekkäisiä. On myös huomattava, että esimerkiksi pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön toteuttaman kohdeyhtiön purusta johtuvan tappion vähennyskelpoisuuteen liittyvät järjestelyt ovat selkeästi verosuunnitteluvetoisia. Oikeuskäytännön perusteella on pääteltävissä, että erityisesti harvainyhtiöt eivät ole kuitenkaan osanneet valmistautua tehokkaasti osakeluovutuksiin liittyviin osakekysymyksiin. Joissakin hallinto-oikeuden päätösten tapauksissa osakkuusvapautuksen tavoittelemisen näkyy selvästi verovelvollisen käyttäytymisessä ennen osakeluovutusta. Tällöin hallinnointiyhtiöön on voitu siirtää esimerkiksi henkilökuntaa ja konsernitason toimintoja ennen yrityskauppaneuvottelujen aloittamista. Myös hallinnointipalkkioiden laskutuksella on haluttu näyttää aidon konsernisuhteen olemassaolo. Myös yritysjärjestelyillä on pyritty saavuttamaan tilanne, jossa osakkuusvapautus soveltuu verotuksessa.

Ketjuverotuksen poistaminen ei välttämättä tarkoita laajan veropohjan toteutumista voitonjaon osalta. Yhtiösektorin ketjuverotuskielto tai taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estämisen tavoite tukee klassiseen kaksinkertaiseen verotukseen perustuvaa verojärjestelmää, mutta se ei varmista sen toteutumista. Osakkuusvapautukseen sisältyy riski tulojen jäämisestä kokonaan verotuksen ulkopuolelle eli voittoon ei kohdistu edes yhdenkertaista verotusta. Tällöin pitäisi osakkuusvapautuksen soveltumisen lisäksi myös kohdeyhtiön liike-tulon verovapaa. Klassisen kaksinkertaisen verotuksen taustalla on ajatus, että riittää, että jaettuun voittoon kohdistuu kokonaisuudessaan taloudellisesti ainoastaan

yhdenkertainen (kohdeyhtiön voittoon kohdistuva) verotus. Tämän jälkeen ai-noastaan emoyhtiön osakkeenomistajaa verotetaan hänen saadessaan osinkotu-loa.

Klassisen kaksinkertaisen verotuksen toteutumattomuus ja jopa nollaverotus on Suomen tilanteessa mahdollista, koska eräät Suomen tekemät verosopimuk-set eivät poikkeuksellisesti mahdollista portfolio-osinkojen lähdeverotusta Suomessa. Näin ei voida varmistaa klassisen kaksinkertaisen verotuksen toteu-tumista kertaalleen yhtiötasolla ja toisen kerran osakastasolla, kun kyse on ra-joitetusti verovelvollisesta osingonsaajasta. Tämä on kuitenkin verosopimuksia ja lähdeverotusta koskeva ongelma, eikä se liity suoranaisesti osakkuusvapau-tukseen. Klassista kaksinkertaista verotusta heikentää myös noteeraamattomien yhtiöiden mahdollisuus jakaa verovapaasti osinkoja nettovarallisuuden nojalla. Lainsäätäjän tulisikin tutkia mahdollisuutta huoventaa verotusta verokantojen tasolla eikä veropohjan avulla. Lainsäätäjä voisi selvittää yhtiötason verotuksen ja osakastason verotuksen integraation tehostamista⁸⁶. Tällöin pitäisi myös sel-vittää mahdollisuudet rajoittaa aukkoja veropohjassa, jotka tällä hetkellä muo-dostuvat muun muassa rajoitetusti verovelvollisille maksettavien osinkojen ta-pauksessa.

Verotulojen näkökulmasta osakkuusvapautukseenkin sisältynee yleinen ve-ropoliittinen tavoite, jonka mukaan säännösten tulisi varmistaa ainakin yhden-kertainen verotus kohdeyhtiön tasolla, väliyhteisötulona tai viimeistään osak-keista luovuttaessa. Tällöin on syytä suhtautua kriittisesti sellaiseen verosuun-nittelumahdollisuuteen, jossa yritysjärjestelyn avulla voidaan yritysrakenteessa varsinaiseen suoritetuotantoon liittyviä tuloja saada kanavoitua pakkaamisen avulla verovapaaksi tuloksi, jolloin lykkäysetu muuttuu lopulliseksi.⁸⁷ Tästä nä-kökulmasta CCCTB-esityksen niin sanottuja pakkaamisia koskeva rajaussään-nös on johdonmukainen osa muuten erittäin joustavaa voitonsiirtoja koskevaa veromallia.

Erityisiä yritysjärjestelyjen jälkeisiä osakemyyntejä koskevia sulkusäännöksiä on CCCTB-ehdotuksen lisäksi myös muun muassa Saksassa, missä verovapaasti yritys-järjestelyn seurauksena saatujen osakkeiden luovutusvoitot ovat verovapaita vasta seitsemän vuoden omistusaajan jälkeen. Suomessa kyseisessä tilanteessa sovelletaan normaaleja omistusaika- ja omistusosuussäännöksiä, vaikkakin esimerkiksi tuloläh-deobjektitestin perusteella voi nousta esille ongelmallisia tulkintakysymyksiä. Suo-men järjestelmää voidaan pitää tästä näkökulmasta joustavana, jos vertailukohdaksi

⁸⁶ Yhtiön ja osakkaan verotuksen integraatio on myös verokonvergenssin vuoksi yleistynyt suuntaus. Tähän viittaavaa kehitystä on ollut havaittavissa useimmissa klassista kaksinkertaista verotusta soveltavissa verojärjestelmissä. Avi-Yonah 2010 s. 2–3. Tällöin verokonvergenssi liittyy verokantaan, vaikka tässä tutkimuksessa verokonvergenssin pääasialliseksi objektiksi arvioidaan veropohja ja siihen liittyvät ratkaisut.

⁸⁷ Komissio 2007 s. 4.

otetaan edellä mainitut yritysjärjestelyin saatuja osakkeita ainakin välillisesti syrjivät mallit.

Suomessa ei ole esitetty, että osakkuusvapautusta tulisi tältä osin kaventaa. Tällaisiin ”saastuneisiin osakkeisiin” liittyy joka tapauksessa vaikeita hallinnollisia kysymyksiä, joten on epätodennäköistä, että EVL:n osalta edes esiintyisi tähän liittyviä muutospaineita. On myös huomattava, että Suomen osakkuusvapautus on jo valmiiksi varsin rajoitettu. Esimerkiksi hallinnointiyhtiöihin liittyvät verotuskysymykset sekä pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhteisöjen erityisasema eivät tue verojärjestelmän kilpailukykyä.

Verouudistus kiristi kolmansiin valtioihin suuntautuvien sijoitusten verokohtelua. Sijoituksista luopumiset on tehty veronalaisiksi (EVL 6 b §:n 2 mom. 3 k.) ja niistä aiheutuneet luovutustappiot vähennyskeltottomiksi (EVL 6 b §:n 6 mom.). Kolmansien valtioiden osalta osakkuusvapautukseen liittyvät verosuunnitteluvaihtoehdot ovat vähäiset. Tiettyjä mahdollisuuksia liittyy kuitenkin verosopimusverkoston kattavuuteen ja mahdollisiin verohuojennuksiin, joita verosopimusvaltioissa on. Verosopimusvaltioita voidaan myös hyödyntää tietyissä tilanteissa hallinnointiyhtiöiden sijaintivaltioina. Osakkuusvapautussäännösten soveltamisala tulisi selvittää tällaisessa tilanteessa Suomen lisäksi myös hallinnointiyhtiön asuinvaltion verotuksessa.

EU-valtioiden toisistaan jossakin määrin poikkeavat osakkuusvapautussäännökset ovat saattaneet lisätä verosuunnittelumahdollisuuksia, vaikkakin säännökset ovat samankaltaistuneet merkittävästi viime vuosikymmenen aikana. Tilanne oli luonnollisesti vieläkin alttiimpi verosuunnittelulle ennen kuin osakkuusvapautuksesta tuli pääsääntö EU-valtioiden verojärjestelmissä. Verosuunnittelussa avautuu nykyään varsin rajallisia mahdollisuuksia hyödyntää luovutusvoittojen ja -tappioiden asymmetristä verokohtelua⁸⁸. Tilanne oli Suomessa hyvin erilainen ja samalla erittäin altis verokeinottelulle ennen vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistusta. Aikaisemmin osakepoistomahdollisuuden hyödyntäminen ja luovutustappioiden vähennyskelpoisuus toivat Suomen verotukseen ilmeisesti myös verosuunnittelutarkoituksessa tänne siirrettyjä tappioita ja arvonalentumisia. Ennen verouudistusta voimassa olleessa tilanteessa yrittäjänsä ratkaisuihin päädyttiin usein myös sellaisiin ratkaisuihin, että suomalainen emoyhtiö päättyi omistamaan alankomaalaisen hallinnointiyhtiön, joka puolestaan omisti luovutettavaksi aiotun yhtiön. Kaikkien näiden mekanismien osalta tilanne on muuttunut.⁸⁹

Voitollisen luovutuksen tapauksessa yrityskokonaisuuden kannalta asianmukainen vaihtoehto oli, että alankomaalainen yhtiö luovutti omistamansa kohdeyhtiön osakkeet, koska sen saama luovutusvoitto oli jo silloin Alankomaissa verovapaa, kun se Suomessa asuvan yhtiön saamana olisi ollut veronalaista. Jos kuitenkin luovutus oli-

⁸⁸ Asymmetrian hyödyntäminen liittyy tällä hetkellä lähinnä pääomasijoitustoimintaan.

⁸⁹ Ks. Juusela 2004 s. 272.

si muodostunut tappiolliseksi, tuli luovutus toteuttaa Suomen verotuksessa, jotta tappio saatiin hyödynnettyä etuhyteyspiirin sisällä.⁹⁰ Nyt tämä järjestely on menettänyt Suomessa merkityksensä verosuunnittelutoimenpiteenä. Verosuunnittelun painopiste on muutenkin siirtynyt luovutusvoittoverotusta koskevasta yritysrakennesuunnittelusta siirtohinnoitteluun ja sisäisiin rahoitusratkaisuihin. Osakkuusvapautuksen osalta verosuunnittelu on keskittynyt pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhteisöjen verotukseen ja tiettyihin hallinnointiyhtiöjärjestelyihin.

Tappiollisten suorasijoitusten osalta järjestelmä on muuttunut erittäin epäsuotuisaksi, jos tilannetta vertaillaan ennen verouudistusta vallinneeseen tilanteeseen. Verouudistus tarkoitti käytännössä tappiollisten sijoitusten tosiasiallista vähennyskeltottomuutta. Purkutappio voidaan vähentää rajoitetusti vain pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön verotuksessa.⁹¹

⁹⁰ Niskakangas 2004b s. 240–241. Tämä verosuunnitteluvaihtoehto on mainittu useasti osakkuusvapautusjärjestelmiin liittyvänä perusteena lakimuutosten yhteydessä ja myös näitä koskevissa oikeuskirjallisuuden esityksissä. Esim. Ranta-Lassila 2002 s.1 k. 9.

⁹¹ Ks. Kukkonen 2007a s. 146, Kukkonen 2007b s. 261 ja Torkkel 2004 s. 9. Ks. myös HE 92/2004 s. 54.

4 Hyvän verojärjestelmän näkökulma

4.1 HYVÄSTÄ VEROJÄRJESTELMÄSTÄ JA VERO-OIKEUSPERIAATTEISTA

”Investointipäätösten kannalta hyvä verojärjestelmä on selkeä, pitkäjänteinen, ennakoitava ja tasoltaan kilpailukykyinen.”⁹²

Veropolitiikan keskeinen tavoite ja funktio liittyvät julkisen sektorin perustehäviin, joita varten hankitaan rahoitusta. Verotuksella kerrytetään tuloja julkiselle sektorille. Sen päätavoite on selkeästi fiskaalinen.⁹³ Verolainsäädännön avulla voidaan myös suunnata taloudellista kasvua eri aloille⁹⁴, vaikkakin tähän sisältyy ongelmia julkisen tahon puuttuessa yksityisten taloudenpitäjien varallisuuteen ja päätöksentekoon. Erityisesti jälkimmäisen tavoitteen ei voida katsoa heijastavan liberaalista ajattelutapaa⁹⁵.

Hyvän verojärjestelmän ominaisuuksia⁹⁶ ovat muun muassa tehokkuus, oikeudenmukaisuus sekä yksinkertaisuus. Verojärjestelmän tulisi olla näiden ominaisuuksien mukainen ja sitä pitäisi myös kehittää näistä lähtökohdista. Näiden toteuttaminen on katsottu mahdolliseksi laajan veropohjan ja suhteellisen matalien verokantojen avulla. Voimakkaasti eriytynyttä verotusta on vierastettu.⁹⁷

Hyvän verojärjestelmän ominaisuutena on myös pidetty sitä, että verotus aiheuttaa Verohallinnolle ja verovelvollisille mahdollisimman vähän kustannuk-

⁹² Eloranta 2012 s. 51.

⁹³ VM 4/2006 s. 15. Ks. myös Tikka 1986a s. 179 sekä Niskakangas 2011 s. 24.

⁹⁴ Ks. Voipio 1979 s. 3.

⁹⁵ Tällöin liberaalilla viitataan nimenomaan liberalismiin. Tällä ymmärretään yleisesti yksilön vapauksia ja elinkeinovapauksia kannattavaa, etuoikeuksien poistamista vaativaa sekä julkisen tahon puuttumista talouselämään vastustavaa ajattelutapaa. Ajattelutapa korostaa yksityistä yritteliäisyyttä ja yksityisomaisuutta. Perustietosanakirja 1996 s. 654–655. Ks. taloudellisesta liberalismista myös Klami 1980 s. 135–136. Negatiiviseen vapauteen kuuluva käsitys liberaalisuudesta on yhtenevä mm. Milton Friedmanin tekemän systematisoinnin kanssa. Esim. Friedman 1978: ”I am a liberal, I believe in freedom. Liberalism means of and belonging to freedom... pertaining to freedom. Those people who now call themselves liberals have misappropriated the term, because for them it simply means that they are liberal with other people’s money.”

⁹⁶ Ks. hyvän verojärjestelmän ominaisuuksista on syytä mainita Meaden komitea 1978 s. 7–23, joka on toiminut monen suomalaisenkin verotusta koskevan tutkimuksen innoittajana. Ks. myös Tikka 1990a s. 47–62, Juusela 1998 s. 48–52, Määttä 2007 s. 65–92, KM 1984:54 s. 5–12, KM 1987:39 s. 8–12, VM 4/2006 s. 15–18, Äimä 2003 s. 53–54, Äimä 2009 s. 29–43, Haapaniemi 2006 s. 65–66, Korkman 2007 s. 21, Hjerpe – Kari – Kiander – Poutvaara 2003 s. 25–31, Lodin 2007, Hallberg 1998 s. 120–121, Myrsky 2007c s. 73, Frände 2008 s. 16, Mähönen – Villa 2009 s. 5–64 sekä Owens 2006 s. 162–163.

⁹⁷ VM 7.9.2009.

sia⁹⁸. Hyvä verojärjestelmä on myös kansainvälisesti kilpailukykyinen ja houkutteleva⁹⁹. Verotuksen kokonaistaloudelliset vaikutukset, verorasituksen ja kautuminen ja verotuksen kustannukset liittyvät olennaisesti hyvän verojärjestelmän vaatimuksiin. Verotuksen fiskaalisen tavoitteen käytännön ilmentymänä voidaan pitää tavoitetta, jonka mukaan veropolitiikalle asetetut tavoitteet tulisi heijastua suoraan verotuksen taloudellisiin vaikutuksiin¹⁰⁰.

Wikströmin mukaan hyvän verojärjestelmän ominaisuudet ovat politiikkaa. Niillä on merkitystä erityisesti lakeja säädettäessä. Ominaisuuksista esimerkiksi neutraliteetti ja oikeudenmukaisuus ilmenevät kuitenkin myös vero-oikeudellisina periaatteina (neutraalisuusperiaate ja veronmaksukykyperiaate). Näin ollen verotuksen tilanteissa voi olla vaikeaa erottaa, milloin kyse on periaatteesta ja milloin tavoitteesta. Wikströmin mukaan periaatteiden ja tavoitteiden välinen raja on samalla vero-oikeuden ja veropolitiikan välinen raja. Täten yleisellä tasolla kyse on politiikan ja oikeuden välisestä rajanvedosta.¹⁰¹

Käytännössä verojärjestelmät eivät täytä täydellisesti hyvän verojärjestelmän edellytyksiä, vaan veropolitiikkaa muokkaavat yhteiskunnassa vallitsevat arvo-erimielisyydet¹⁰². Jotkin veropoliittiset tavoitteet ja hyvän verojärjestelmän ominaisuudet ilmenevät myös vero-oikeudellisina periaatteina¹⁰³, joita voidaan pitää osana verotuksen yleisiä oppeja.

Tolonen jaottelee yleiset opit koostuvaksi 1) oikeussystemaattisista ja oikeudenalakohtaisista peruskäsitteistä, 2) ns. juridisista teorioista ja 3) oikeudellisista periaatteista. Tolonen kuitenkin huomauttaa, että tämä jako ”ei sellaisenaan kerro paljoakaan yleisten oppien luonteesta tai tehtävästä”. Tolonen pitää yleisiä oppeja oikeusjärjestyksen ja -järjestelmän sisällön runkona. Yleiset opit eivät ole hänen mukaansa ”samalla tavalla muutosprosessin alaisia kuin yksittäiset lain säännökset tai tuomioistuinkäytäntö”. Muuttumattomuutta Tolonen perustelee ja lähestyy erityisesti oikeuden realisoimien yhteiskunnallisten suhteiden ja systemaattisuuteen tähtäävän ajatusjärjestelmän näkökulmasta.¹⁰⁴

Wikströmin mukaan yleiset opit ”muodostavat väylän, jota myöten muutokset yhteiskunnan rakenteessa kanavoituvat oikeusjärjestykseen”, ja itsenäisinä muuttujina ne ”määrittävät oikeudenalan perusluonteen ja asettavat puitteet epäitsenäisten

⁹⁸ VM 4/2006 s. 15.

⁹⁹ VM 12/2002 s. 17.

¹⁰⁰ VM 4/2006 s. 15.

¹⁰¹ Wikström 1999 s. 106 ja Wikström 2006 s. 114. Ks. myös Haapaniemi 2006 s. 66.

¹⁰² VM 4/2006 s. 15. Ks. myös Korkman 2007 s. 21, jonka mukaan verojärjestelmiä ei useinkaan voida pitää kokonaisvaltaisen suunnitelman ilmaisuna, vaan ne koostuvat eri aikoina tehdyistä päätöksistä, joihin ovat vaikuttaneet eri aikakausien yhteiskunnalliset ilmiöt ja taloudelliset realiteetit.

¹⁰³ Ks. periaate-politiikka-ajanvedosta Tuori 2000 s. 196–202, joka käsittelee aihetta mm. Tolosen ja Dworkinin tekemän jaottelun näkökulmasta (periaateargumentit v. politiikka-argumentit). Ks. tästä myös Tolonen 1989. Ks. sääntö-periaate-ajanvedosta myös Tikka 2004e s. 656–657. Ks. myös Haapaniemi 2006 s. 65–66.

¹⁰⁴ Tolonen 1988 s. 177–178.

muuttujien vaihteluille”.¹⁰⁵ Wikström katsoo myös tavoitteiden sijaitsevan verojärjestelmän näkökulmasta ulkopuolella ja periaatteiden sisäpuolella.¹⁰⁶

Wikströmin näkökulman perusteella voidaan todeta, että usein tavoitteet ja periaatteet nivoutuvat yhteen erityisesti lainsäädäntötyössä, mutta soveltajan näkökulmasta lakisidonnaisuus estää säädöstekstin ulkopuolisten (verojärjestelmän) tavoitteiden huomioimisen. Toisaalta esimerkiksi yleishallinnolliset periaatteet, kuten hallintolain 6 §, jossa mainitaan mm. tasapuolisuusvelvoitteesta ja suhteellisuudesta, voidaan ottaa huomioon soveltamistoiminnassa. Tällaista ratkaisutoimintakeskeistä näkökulmaa edustanee tutkimuksessaan Saukko, joka ei edes näe tarvetta periaatteiden, tavoitteiden ja muiden arvojen erottelulle, vaan hän tuo esille niiden kollektiivisen vaikutuksen käytännön verotukseen. Viitaten Linnakankaan ja Wikströmin ajatuksiin Saukko korostaa ”oikeusperiaatteita juridisen todellisuuden valossa”.¹⁰⁷

Dworkinin jaottelussa periaatteet liittyvät nimenomaan yksilöllisten oikeuksien perusteluun, jolla on yhteys oikeudenmukaisuuteen ja moraalinäkökohtiin. Tästä poiketen Dworkinin mukaan politiikka-argumentit liittyvät kollektiivisesti määriteltyjen tavoitteiden perusteluun.¹⁰⁸ Verotuksen tavoitteilla on suora yhteys vero- ja talouspolitiikkaan. Ne ovat sekä talouspoliittisia että täten myös ei-normatiivisia. Periaatteet ovat sitä vastoin normatiivisia ja tässä mielessä osa vero-oikeutta.¹⁰⁹ Periaatteiden ja tavoitteiden välisen yhteyden ja tietyiltä osin myös yhtenevyyden vuoksi onkin hyödyllistä tutkia, miten ja missä periaatteet ilmenevät käytännössä.¹¹⁰ Lainalaisuusvaatimuksen vuoksi julkisoikeudessa on haastavaa sijoittaa periaatteet osaksi perinteistä oikeuslähteoppia. Tuori onkin todennut poiketen Aarnion ja Peczenikin ajatuksista, että oikeusperiaatteet eivät ole oikeuslähteitä vaan oikeusnormeja, ”joille on voitava löytää tukea oikeuslähteopin, oikeusjärjestyksen metanormien, osoittamista oikeuslähteistä”. Tuori pitää tätä Tolosen mainitseman institutionaalisen tuen vaatimuksen¹¹¹ täsmennyksenä.¹¹²

¹⁰⁵ Wikström 1987 s. 294–295. Ks. yleisistä opeista verotuksessa myös esim. Myrsky 2009d.

¹⁰⁶ Wikström 1999 s. 109.

¹⁰⁷ Saukko 2005 s. 80.

¹⁰⁸ Dworkin 1977.

¹⁰⁹ Ks. Wikström 1999 s. 106 sekä Wikström 2006 s. 114, jonka mukaan vero-oikeudelle asetettavat tavoitteet ovat usein johdettavissa yleisestä talouspolitiikassa käytävästä keskustelusta. Nämäkin tavoitteet esitetään usein hyvän verojärjestelmän ominaisuuksina. Ks. periaatteiden ja politiikan välisestä jaottelusta myös Haapaniemi 2006 s. 65–66.

¹¹⁰ Sitä vastoin oikeusperiaatteen kriteereiden ja ominaisuuksien määrittely ei niinkään tuo samanlaista hyötyä tutkimusaiheen näkökulmasta. Ks. myös Tikka 2004e s. 656, joka katsoo, että yleensä ei ole tarpeen tehdä kukaan ehdotonta rajaa sen suhteen, onko kyse periaatteesta vai ei. Tikka toteaa myös, että myöskään käsitteen ”periaate” määrittäminen ei ole välttämätöntä periaatteita koskevassa tutkimuksessa ja keskustelussa.

¹¹¹ Tolonen 1989 s. 347–348, joka edellyttää tämän osalta sitä, että oikeusperiaatteelle on voitava osoittaa tukea lainsäädännöstä, sen esitoista, oikeuskäytännöstä tai muusta oikeuslähteestä. Tämä siis vahvistaa oikeusperiaatteen sen merkityksen tai arvon lisäksi.

¹¹² Tuori 2000 s. 197.

Periaatteilla voi olla myös arvoa argumentaatiotasolla oikeudellisessa päätöksenteossa. Pikkujämsän mukaan periaateargumentointi mahdollistaa erityyppisten näkökohtien monipuolisen huomioimisen, ”mutta päätösharkinta säilyy samalla oikeudellisen hyväksyttävyyden kontrollin ja ennalta asetettujen normien piirissä”. Pikkujämsä arvioi, että oikeusperiaatteet voivat olla vaihtoehto hallitsemattomalle reaaliargumenttien käyttämiselle, ja oikeusperiaatteen vaikutus voi olla edullinen sekä hyväksyttävyyden että ennustettavuuden näkökulmasta.¹¹³

Oikeustieteissä on tavanomaisesti lähdetty sääntöjen ja periaatteiden välisestä laadullisesta kahtiajaosta¹¹⁴. Jaottelu juontaa juurensa sääntö–periaate-keskusteluun, mihin edellä jo viitattiin. Ratkaisutilanteessa tiettyä sääntöä noudatetaan tai sitten ei noudateta. Periaatteen soveltamisaste voi vaihdella. Vaihtelua tapahtuu ensinnäkin saman periaatteen osalta, kun vertaillaan esimerkiksi eri systeemien välillä tapahtuvaa toimintaa. Toiseksi myös eri periaatteiden soveltamisessa voi olla eroja, mikä johtuu jo periaatteiden erilaisista sijoittautumisista oikeusjärjestyksessä. Tästä syystä eri periaatteilla on ratkaisutilanteissa yleensä vaihteleva painoarvo.¹¹⁵

Vero-oikeusperiaatteiden voimassaolo ja velvoittavuus voidaan näyttää toteen osoittamalla niiden tosiasiallinen tehokkuus samalla tavalla kuin muidenkin normien tehokkuuden havainnollistamiseksi joudutaan tekemään. Tällöin on kyse oikeusperiaatteen tosiasiallisen vaikutusten etsimisestä ja tutkimisesta. Käytännössä tämä tapahtuu siten, että yhtäältä tutkitaan, ovatko viranomaiset ja oikeussubjektit tosiasiallisesti noudattaneet tiettyä periaatetta toiminnassaan. Toisaalta pyritään arvioimaan, tulevatko nämä toimijat kyseisiä periaatteita myös perustellulla todennäköisyydellä tulevaisuudessa noudattamaan.¹¹⁶ Tunnistus tapahtuu käyttämällä kriteereinä periaatteiden sisällöllistä merkitystä tai arvoa ja niiden saamaa institutionaalista tukea. Jotta periaate voidaan ajatella osaksi oikeusjärjestystä, edellytetään sen merkityksen tai arvon lisäksi, että sen tueksi voidaan osoittaa säännöksiä, lain esitöitä tai oikeuskäytäntöä, kuten To-

¹¹³ Pikkujämsä 2001 s. 90.

¹¹⁴ Ks. keskustelusta vero-oikeuden näkökulmasta esim. Wikström 1988 s. 281.

¹¹⁵ Ks. Tikka 2004e s. 656–657. Ks. myös Pikkujämsä 2001 s. 76 ja siellä mainitut lähteet. Ks. Tolonen 2003 s. 45–49, joka näkee sääntöjen ja periaatteiden välisen eron kulminoituvan siihen, että sääntöjen perusta on muodollisessa oikeusauktoriteetissa ja periaatteiden arvossa ja sen institutionaalisessa kiinnikohdassa ”jossain oikeuden osaketoiminnossa”. Erot liittyvät hänen mukaansa periaatteille ominaiseen harkintaan ja niiden arvosisältöön. Ks. myös Haapaniemi 2006 s. 66.

¹¹⁶ Aarnio 1989 s. 91, jonka näkökulmana on tällöin (yleinen) normien tosiasiallisen vaikuttavuuden arviointi. Ks. myös Tikka 2004e s. 657. Ks. myös Haapaniemi 2006 s. 66.

lonen asian muotoilee.¹¹⁷ Oikeustieteissä on kuitenkin korostettu oikeusperiaatteiden hyväksyttävyyttä niiden voimassaolon keskeisimpänä perusteena¹¹⁸.

Vero-oikeuden periaatteita on mahdollista jaotella eri tavoilla. Myös näkökulma voi vaihdella esimerkiksi sen mukaan, mistä verolajista on kysymys.¹¹⁹ Veroviranomaisen ratkaisutoiminnassa vaikuttavina periaatteina on pidetty esimerkiksi luottamuksensuojaperiaatetta, verovelvollisten yhdenvertaista asemaa verotuksessa, puolueettomuusperiaatetta, verotuksen jakautumismäärä ja tiettyjä todistustaakkanormeja.¹²⁰ Tämän lisäksi voidaan mainita luottamuksensuojaperiaate¹²¹ sekä erityisesti verotukselle ominaiset veronmaksukyky- ja neutraalisuusperiaatteet.¹²² Verovelvollisen suosimisen periaatteen olemassaolosta ollaan kuitenkin erimielisiä¹²³.

¹¹⁷ Tolonen 1988 s. 188 ja Tolonen 1989 s. 347–349. Tässä yhteydessä on syytä nostaa esille Dworkinin pohdinnat institutionaalisesta tuesta, jota periaatteille tarvitaan. Ks. esim. Dworkin 1977 s. 40–45. Ks. myös tämän aiheen käsittelystä vero-oikeuden alalla Tikka 2004e s. 656–657. Ks. myös Haapaniemi 2006 s. 66 ja Kontkanen 2002 s. 272–273. Tolosen hahmottelemaan materiaalliseen oikeuslähdekäsitteeseen sisältyy vaatimus oikeuslähteen institutionaalisesta tuesta. Tolosen mukaan ”— oikeusperiaatteella on oltava kiinnekohta oikeudellisessa systeemissä”. Ilman tätä kyseessä on ”ainoastaan moraalinen periaate”. Oikeusperiaatteen institutionaalinen tuki voi muodostua lain selvän säännöksen tuella, oikeuskäytäntöön nojautuen sekä lain esitöiden mainintojen perusteella sekä oikeustieteen antaman tuen ansioista. Tolonen 2003 s. 42–43.

¹¹⁸ Aarnio 1989 s. 99 ja siellä viitattut lähteet.

¹¹⁹ Ks. Pikkujämsä 2001 s. 75–200, jonka mukaan arvonlisäverotuksessa periaatteista vaikuttavat neutraalisuusperiaate, legaliteettiperiaate, veronmaksukykyisyysperiaate, suhteellisuusperiaate, luottamuksensuoja, verovelvollisen suosiminen, veron kiertämisen torjunta, kulutusveroluonne sekä liittymis- ja jakamisperiaate. Ks. myös Pesonen 1974b, joka käy läpi kirjoituksessaan verotusperiaatteiden historiaa. Ks. periaatteiden jaottelusta verotuksessa myös Saukko 2005 s. 77–81 ja siellä mainitut lähteet. Ks. verotuksen yhteydessä sovellettavista periaatteista myös Linnakangas 1984 s. 6–9. Ks. myös Haapaniemi 2006 s. 67.

¹²⁰ Ks. VM 36/1997 s. 4–6.

¹²¹ Ks. tästä esim. Tikka 2004e s. 662–663, Pikkujämsä 2001 s. 155–174 ja Kontkanen 2002 s. 268–271.

¹²² Ks. Kontkanen 2002 s. 268, joka tuo esille näiden periaatteiden erityisen liittymisen verotukseen. Kontkanen toteaa, että periaatteiden ”olemassaolo on laajasti tunnustettu ja niihin on toistuvasti vedottu argumenttina erityisesti veropoliittisessa keskustelussa”. Vrt. Linnakangas 1984 s. 6–7, joka toteaa, että epäselvyyttä ei ole siitä, onko jokin periaate verotuksessa soveltuva, vaan hänen mukaansa kyse on pikemminkin siitä, mikä on periaatteiden mukaista verotusta. Linnakangas näkemys periaatteiden käytännön vaikutuksesta (tai paremminkin ”sijainnista” käytännön ratkaisutoiminnassa tai lainvalmistelussa) vastaa hyvin tosielämän realiteetteja ottaen huomioon, että verotuksessa ratkaisijaa sitoo ratkaisupakko. Tällöin näkökulma on käytännönläheinen ja ratkaistavana on yksi tai useampi tapaus, jolloin ratkaisija joutuu miettimään periaatteen vaikutusta juuri kyseisen tapauksen ratkaisemisessa.

¹²³ Kyseinen periaate on ilmeisesti vaikuttanut esimerkiksi luottamuksensuojaa koskevan VML:n säännöksen syntymiseen ja erilaisiin VML:n verotuksen näyttäytymistä ja oikaisua koskeviin säännöksiin. Luottamuksensuojan soveltamisala pitää tietyllä tapaa sisällään toimintaohjeet epäselvää tilannetta varten ja kertoo millainen asema verovelvollisella tällöin on. Tässä mainitut säännöstoiset toteutukset ovat voineet vähentää verovelvollisen suosimisen periaatteen käytännön merkitystä niissä tilanteissa, joissa esimerkiksi luottamuksensuojan myöntämisedellytykset eivät ole täyttyneet. Joka tapauksessa verovelvollisen suosimisen periaatteen käytännön soveltuvuus on tällä hetkellä epäselvä. Vrt. Kontkanen 2002 s. 274, joka pitää verovelvollisen

4.2 OSAKKUUSVAPAUTUS LAAJAN VEROPOHJAN NÄKÖKULMASTA

4.2.1 Yleistä

Suomen yritysveropohjaa on yleisesti pidetty laajana, kun mittarina pidetään verovapaiden tulojen määrää EVL:n mukaisessa verotuksessa¹²⁴. Tällä hetkellä merkittävin teoreettinen poikkeus laajaan veropohjaan lienee suorasijoitusosinkojen ja -luovutushintojen verovapaus. Veropohjaa on ajateltu pystyttävän laajentamaan edelleen, vaikkakin yritysverotuksen osalta mahdollisuudet tähän ovat pienemmät kuin henkilöverotuksessa. Pääministeri Kataisen hallitusohjelman mukaan ”veropohjaa laajennetaan”, mitä perustellaan valtiontalouden vahvistamisella¹²⁵. Seuraavaksi selvitetään, mitä veropohjalla tarkoitetaan, mikä sen merkitys on ja miten se liittyy suorasijoitusosakkeiden luovutushintojen verokohteluun ennen ja nyt.

Tulon käsitteeseen liittyvät olennaisesti tulopohjan ja veropohjan käsitteet. Edellisellä tarkoitetaan veronalaisia tuloja ja jälkimmäisellä sitä, miten määritetään verotettava tulo. Tulojen veronalaisuus ja veronalaisista tuloista tehtävät vähennykset vaikuttavat veropohjan suuruuteen.¹²⁶ Yhtiöverokantaakin tulisi aina tarkastella yhdessä veropohjan kanssa, jotta voitaisiin saada kokonaiskäsitys verojärjestelmän aiheuttamasta kokonaisrasituksesta verovelvolliselle¹²⁷.

Suorasijoitusosinkojen ollessa verovapaita voidaan katsoa, että suorasijoitusosakkeiden arvonnousun on myös oltava verovapaa. Täten realisoidun voiton ja juoksevan voitonjaon verokohtelu muodostuu neutraaliksi: molempien osalta yhtiösektorin kaksinkertainen taloudellinen verotus poistetaan verovapaussäännösten avulla¹²⁸.

Verovapauden voitaisiin arvioida olevan laajan tulokäsitteen vastainen veromalli. Tämän tulokäsitteen pohjalle rakentuva veropohja on ollut yksi Suomen

suosimisen periaatetta jo vanhentuneena. Vrt. Wikström 2003 s. 427, jonka mukaan vaikka tulokäsitteiden perusteet olisivatkin eri lähteissä (esim. yhtäältä PerL:ssä ja toisaalta verolainsäädännössä), on käytännön ratkaisutilanteissa kuitenkin kyse siitä, että näillä periaatteilla suojellaan verovelvollisen oikeusturvaa. Wikström tiivistää kantansa seuraavasti: ”Om skatterätten således tolkas på ett sätt som främjar de grundläggande fri- och rättigheterna eller på ett sätt som gynnar den skattskyldige, blir slutresultatet trots allt detsamma.” Ks. yhtä verovelvollisyyhteisistä kommentista Wikström 1993.

¹²⁴ Ks. Suomen keskuskauppakamari 2010 s. 28. On huomattava myös, että komission CC-CTB-ehdotus perustuu laajan veropohjan käsitteelle ja vastaa pitkälti Suomen nykyistä yritysveropohjaa.

¹²⁵ VN 22.6.2011 s. 12.

¹²⁶ Myrsky – Ossa 2008 s. 41, joiden mukaan ”[m]itä laajemmaksi veropohja tuloverotuksessa määritellään, sitä alhaisemmalla marginaaliveroprosentilla tietty tavoiteltava tuloverokertymä pystytään kantamaan julkisen vallan käyttöön”.

¹²⁷ Ks. verokannan ja veropohjan välisestä yhteydestä esim. Viherkenttä 2010 s. 123–124.

¹²⁸ Tikka 2002 s. 10.

yritysverojärjestelmän peruseräperiaatteista: laajan yritysverotuksen veropohjan ja matalahkon verokannan voi ajatella johtavan varsin neutraaliin verotukseen¹²⁹. Laajaan veropohjaan liittyy myös verojärjestelmän neutraalisuuden ihanne. Puhtaassa laajan veropohjan järjestelmässä verojärjestelmä ei ohjaa taloudellisten toimijoiden valintoja, koska taloudellinen rasitus on eri vaihtoehtojilla samanarvoinen. Veropohjan vahvistamiseen ja verokantojen alentamiseen on suhtauduttu myönteisesti, koska näin pystytään samanaikaisesti vähentämään aggressiivista verosuunnittelua ja houkuttelemaan suoria sijoituksia valtioon¹³⁰.

Viimeisen 10 vuoden aikana toteutuneiden pohjoismaisten lainsäädäntöratkaisujen perusteella on katsottavissa, että laajan veropohjan periaatetta ei tule suoranaisesti liittää sellaisia verotuksen kohteita koskevaan veropoliittiseen keskusteluun, joiden osalta kansainvälinen kehitys on jo selkeästi suuntautunut samankaltaistumisen perusteella verovapauteen. Tällöin konvergenssin taustalla voivat olla aidot verorakenteelliset perusteet (kuten ketjuverotuskielto). Veropohjan laajentaminen ei ole näiden kysymysten osalta realistisesti katsottuna mahdollista. Laajentamista vastaan puhuvat myös sekä yritysverotuksen systemaattiset ja rakenteelliset seikat että EU-valtioiden välillä tapahtunut samankaltaistuminen. Suorasijoitusajattelusta johtuvat veropohjaan liittyvät rakenneratkaisut ovat jo sitoneet lainsäätäjän käsiä siinä määrin, että veropohjan laajentaminen suorasijoitukseen liittyvien voitonjaon verokysymysten osalta lienee erittäin vaikeaa.

Suorasijoitusajatteluun liittyviä realiteetteja ei tulisi sekoittaa veropohjan laajentamisen tavoitteeseen, joka on edelleen veropoliittikan johtavia periaatteita¹³¹. Tarkemmin ottaen laajentamisen tavoitetta ei tulisi sekoittaa yhtiösektorin voitonjaon verovapauteen tai yhtiö-osakasverointegraation syventämiseen. Koska osinkojen ja luovutusvoittojen verokysymykset liittyvät olennaisesti toisiinsa ja näiden voitonjakomuotojen välillä tulisi vallita neutraalisuus, luovutusvoittojen osalta sovellettavaa osakkuusvapautusta olisi epätoivottavaa lähteä purkamaan, koska tällaisella toimenpiteellä olisi yhtiösektorin taloudellista kaksinkertaista verotusta lisäävää vaikutusta.

Suomessa osakkuusvapautuksen soveltamisala ei kuitenkaan ole niin laaja kuin se on monessa muussa valtiossa. Osakeyhtiön saamien käyttöomaisuuteen

¹²⁹ Hjerpe – Kari – Kiander 2003 s. 405.

¹³⁰ Owens 2006 s. 132 ja mts. 152. Vrt. Määttä 2007 s. 28, joka kuitenkin kritisoi yritysverokannan alentamista investoijien houkuttelemiseksi. Määttä mukaan tämä johtuu siitä, että muut valtiot reagoivat samoin verokantojen alentamisiin, mikä edelleen johtaa siihen, että yksikään valtio ei varsinaisesti saavuta kilpailuetua. Määttä ei kuitenkaan ole huomionnut näkemyksessään myönteistä vaikutusta talouselämään, joka syntyy kun verokantoja alennetaan.

¹³¹ Ks. Penttilä 2006a s. 594. Ks. myös OECD 2008, jossa järjestö toteaa, että Suomella voisi olla mahdollisuuksia veropohjan laajentamiseen ja se olisi OECD:n mukaan jopa suositeltavaa. Ks. myös VM 35/2010 s. 40–41, jossa Hetemäen työryhmä puolustaa mahdollisimman laajoja veropohjia, kun tarkastelussa on talouskasvu.

kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapauden soveltamisala on rajattu, eikä se kata kaikkia yrityksen realisoimia osakkeiden luovutusvoittoja. Soveltamisalan määrittelyyn ovat vaikuttaneet sekä verotuksen neutraalisuuden edellyttämät seikat että verolainsäädännön systematiikka. Oikeusvertailun näkökulmasta Suomen osakkuusvapautuksen soveltamisalan rajallisuus perustuu erityisesti tulolähdesubjektitestin ja tulolähdeobjektitestin olemassaoloon. Myös pääomasijoitustoimintaa koskeva rajaussäännös on merkittävä poikkeus osakkuusvapautuksen yleiseen, varsin laajan soveltamisalan trendiin. Pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhteisöjen osalta sovellettavan rajaussäännöksen poikkeuksellisuutta korostaa se, että Ruotsissa ei ole vastaavaa säännöstä.

4.2.2 Elinkeinotoiminnan tuloksenlaskennan perusteista

Yleistä. Liiketoimintaa harjoittavan yrityksen tulos vahvistetaan tuloverotuksessa EVL:n mukaisesti. Tätä koskeva perusnormi on EVL 1 §.

”Elinkeinotoiminnan tulos lasketaan tuloverotusta toimitettaessa tässä laissa säädettyllä tavalla. Elinkeinotoiminnalla tarkoitetaan liike- ja ammattitoimintaa.”

EVL on verotuksessa elinkeinotoiminnan tuloksen määrittämisen näkökulmasta peruslaki¹³². Yrityksen tuloksenlaskenta tapahtuu pääasiallisesti EVL:n perusteella, ja useimmissa tilanteissa se riittää elinkeinotulon laskemiseksi. Kuitenkin myös muilla laeilla on vaikutusta verotuksen tuloksenlaskennassa. Näistä voidaan mainita esimerkkinä KonsAvL ja VYL.

Tulo on yrityksen suoritteesta saama vastike. Se on luovutetun suoritteen rahana ilmaistu vastike¹³³. Käyttöomaisuuden (ja täten myös siihen kuuluvien osakkeiden) luovutushetki määrää tulon syntymishetken¹³⁴. Niin sanottu jaksottamisongelma kiteytyy kysymykseen siitä, milloin luovutusvoitto verotetaan¹³⁵.

¹³² Ks. EVL:n lähtökohdista ja perustasta laajemmin Myrsky – Linnakangas 2010 s. 24–26.

¹³³ Meno on vastaavasti ulkopuoliselle tuotannontekijästä maksettu korvaus, joka on uhrattu vakaassa tulon hankkimis- tai säilyttämistarkoituksessa. Se on vastaanotetun tuotannontekijän rahana ilmaistu vastike.

¹³⁴ Tulon ajallista kohdistamisongelmaa kutsutaan jaksotus- tai jaksottamisongelmaksi. Sillä tarkoitetaan sitä, kuinka veronalaiset tulot jaksotetaan verovuosien tuotoiksi ja vähennyskelpoiset menot verovuosien kuluiksi. Tulo kohdistetaan lähtökohtaisesti siihen laskentakautteen, jonka aikana se on realisoitunut. Veronalaiset tulot ja vähennyskelpoiset menot jaksotetaan asianomaisten verovuosien tuotoiksi ja kuluiksi. Elinkeinotoiminnan tulos on verovuoden tuottojen ja kulu- jen erotus (EVL 3 §).

¹³⁵ Ks. Kukkonen 2007a s. 49–50. Huomionarvoinen kysymys jaksotuksen kannalta liittyy esim. verouudistuksen voimaantulosäännöksiin, joiden perusteella rajana uuden ja vanhan järjestelmän soveltamiselle on se, onko luovutus tehty ennen 19.5.2004 vai ei. Ks. tästä Kukkonen 2007a s. 98, siellä esitetty esimerkki sekä viitattu oikeuskäytäntö. Ks. myös Kukkonen – Walden 2010a s. 371. Ks. jaksottamisongelmasta esim. Mattila 2008a s. 113, Myrsky – Linnakangas 2006 s. 48, Myrsky – Linnakangas 2010 s. 54–55 ja VM 4/2006 s. 18, 20–21 sekä Myrsky – Ossa

Verotus perustuu ajallisesti siihen, että tulon on täytynyt syntyä lopullisesti ja peruuttamattomasti ilman myöhempiä jatkoluovutustoimia. Jos tulo on epävarma, tulon realisoitumishetki voi siirtyä ehdon täyttymishetkeen. Epävarmuus voi johtua esimerkiksi lykkäävästä ehdosta.

Yrityksen totaalikauden tulos määritetään vuosittain. Tällöin tulee ratkaistavaksi, miten tulot ja menot jaksotetaan eri laskentakausille. Meno–tulo-teorian mukaisesti tulot jaksotetaan tuotoksi realisointiperiaatteen mukaan kohdistamalla ne siihen tilikauteen, jonka aikana ne ovat realisoituneet (realisointiperiaate), ja menot kohdistetaan kuluksi siihen laskentakauteen, jonka tuloja ne ovat olleet kerryttämässä (meno tulon kohdalle -periaate)¹³⁶. KPL ja EVL ovat perinteisesti rakentuneet tämän teorian ympärille¹³⁷. Kyseisiin lakeihin tehdyt muutokset ovat sittemmin pienentäneet teorian merkitystä teoreettisena taustamallina¹³⁸. Kuitenkin EVL:ssa on edelleen tiettyjä piirteitä meno–tulo-teorian ajattelusta. Periaate näkyy EVL:ssa edelleen muun muassa poistojen kohdalla.¹³⁹

Vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen perusajatuksena on arvioitu olleen realisoitumattomien erien lähtökohtainen huomioimattomuus. Tämän ilmentymänä on pidetty esimerkiksi sitä, että arvonalentumispoiston soveltamisalan ulkopuolelle rajattiin osakkeet sillä perusteella, että käyttöömaisuusosakkeiden realisoitumattomat arvonnousutkaan eivät olleet veronalaista tuloa.¹⁴⁰

Realisointiperiaate on verotuksessa olennainen osa jaksottamisongelman ratkaisemista. Periaatteen mukaan tuloja verotetaan vasta, kun ne ovat realisoituneet¹⁴¹. Vastaavasti menot ovat vähennyskelpoisia vasta niiden realisoituessa. Käytännössä periaate heijastuu verotukseen muun muassa siinä, että realisoitumattomia arvonnousuja ei veroteta, ja myös siinä, että meno on vähennyskelpoinen sen realisoituessa.

2008 s. 120. KPL:n ja EVL:n eroavuuksista jaksottamisongelman ratkaisussa ks. laajemmin Tikka 1975 s. 91–107.

¹³⁶ Tuotannon tekijöistä suoritettavat vastikkeet eli menot ja suoritteista saadut vastikkeet eli tulot jaetaan eri laskentakausille niiden kuluiksi ja tuotoiksi (kulu = tilikaudelle jaettu meno tai sen osa; tuotto = tilikaudelle jaettu tulo tai sen osa).

¹³⁷ Kun EVL säädettiin vuonna 1968, alkoi sen tuloslaskentanormisto säännellä myös kirjanpitoa. Ks. EVL:n syntyhistorian ja meno–tulo-teorian välisestä yhteydestä Voipio 1979 s. 60. Ks. meno–tulo-teoriasta myös esim. VM 4/2006 s. 18, Tikka 1975 s. 1 ja Myrsky – Ossa 2008 s. 123. Meno–tulo-teorian yleisesityksistä on syytä mainita erityisesti Saario 1968. Ks. historiallisesta näkökulmasta myös Penttilä 2009a s. 120. Edelleen kirjanpitolainsäädännön kehittyessä siirryttiin 1990-luvulla siihen, että EVL:n normeja sopeutettiin kirjanpitoon. Kotimaisen kirjanpitolainsäädännön rinnalla ovat myös kansainväliset tilinpäätösstandardit. Yleisesti verotuksen sopeuttamisesta kirjanpitosäännöksiin ks. Niskakangas 2006a.

¹³⁸ VM 4/2006 s. 18. Ks. myös Penttilä 2009a s. 120–121.

¹³⁹ KPL:n ja EVL:n eroista ks. laajemmin esim. Tikka 1975. Ks. tarkemmin nykytilanteesta Suomessa Penttilä 2009a ja siellä mainitut lähteet. Ks. VM 4/2006 s. 17 kansainvälisten tilinpäätösstandardien ja KPL:n mukaan laskettujen tulosten eroista.

¹⁴⁰ Mähönen – Villa 2009 s. 387–388. Ks. myös lain esitöiden osalta HE 92/2004 s. 36.

¹⁴¹ Ks. Myrsky – Ossa 2008 s. 38.

TVL:n mukaisessa verotuksessa luovutushinta katsotaan sen verovuoden tuloksi, jona kauppa on tehty tai muu luovutus on tapahtunut¹⁴². TVL:n sananmuodon mukainen tulkinta on, että luovutusvoitto verotetaan kokonaisuudessaan luovutusvuonna eikä kauppahinnan maksuajankohdalla ole verotuksessa merkitystä. TVL:n mukaisessa verotuksessa ei oteta myöskään huomioon esimerkiksi sopimuksenvaraisia luovutusajankohtia.

Tietyn tulon veronalaisuus tai verovapaus perustuu kyseisen tulon verottamista koskevan verolain tulokäsittelyn laajuuteen. Kysymyksellä tulojen veronalaisuudesta ja menojen vähennyskelpoisuudesta tarkoitetaan laajuusongelmaa¹⁴³. EVL:n tulokäsitel¹⁴⁴ on perinteisesti ollut lähellä KPL:n tulokäsittettä. EVL:ssa on edelleenkin lähtökohtana laaja tulokäsitel¹⁴⁵. Ainakin teoreettisesta näkökulmasta voidaan arvioida, että tulojen yleiseen veronalaisuuteen liittyvinä poikkeuksina voitaisiin pitää suorasijoitusosinkojen pääasiallista verovapautta ja suorasijoitusosakkeiden luovutushintojen verovapautta tietyissä tilanteissa. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan hyväksytä osakkuusvapautuksen luokittelua poikkeukseksi laajaan tulokäsittelyyn, koska suorasijoitusosinkojen ja -luovutusvoittojen verovapaus liittyy niin olennaisesti taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estämiseen yhtiösektorilla, että kyse on paremminkin veropohjan sopeutumisesta suorasijoitusajatteluun kuin aukosta veropohjassa. Yhtiösektorin sisäisten voitonsiirtojen verovapaus mahdollistaa myös keskittymisen klassisen kaksinkertaisen verotuksen toteuttamiseen, jolloin verotus kohdistuu ensinnäkin yhtiötason liiketoiminnan tuottoihin (elinkeinotulon verotus) ja toiseksi henkilöosakkaaseen (osinkoverotus). Tähän järjestelmään ei sovi liittää yhtiösektorin sisällä virtaavien voitonsiirtojen verotusta.

¹⁴² TVL 110 §:n 2 momentti.

¹⁴³ Ks. laajuusongelmasta esim. Mattila 2008a s. 113, Mattila 1983 s. 164, ja VM 4/2006 s. 19–20. KPL:n ja EVL:n eroavuuksista laajuusongelman ratkaisussa ks. laajemmin Tikka 1975 s. 12–91.

¹⁴⁴ Ks. EVL:n tulon veronalaisuuden ja menon vähennyskelpoisuuden taustoista Voipio 1979 s. 82 ja siellä alaviitteissä 1 ja 2 mainitut lähteet.

¹⁴⁵ Ks. EVL:n tulokäsittelyn kommentteista lain voimaantulon jälkeen Andersson 1969a s. 5. Ks. myös KVL 57/2008, jossa tämä mainitaan nimenomaisesti päätöksen perusteluissa. Ks. Voipio 1973 s. 397, joka kuvailee laajaa tulokäsittettä veronsaajapuolen argumentaatiovälineenä. Vastaavasti verovelvollinen yrittää Voipion mukaan löytää argumentin, jolla tuo laaja tulokäsitel voidaan sivuuttaa. Voipio viittaa EVL:n valmisteluasiakirjoihin ja toteaa (mts. 404), että ”EVL:n laaja tulokäsitel tarjoutuu siten kuin itsestään veronsaajan argumentiksi”. Ks. laajasta tulokäsittelmästä myös Hjerpe – Kari 2003 s. 36–38.

Tulot ja menot joudutaan kohdistamaan oikeille verovelvollisille ja oikeaan tulolähteeseen, kun verotettavaa tuloa lasketaan. Tätä kutsutaan kohdistamisongelmaksi¹⁴⁶.

Yritysverotuksessa kohdistamisongelma nousee esille esimerkiksi kohdistettaessa kuluja etuyhteyden sisällä. Toisen konserniyhtiön menoa ei voi vähentää toisen konserniyhtiön tulosta, koska Suomessa ei veroteta konserneja yhtenä verovelvollisena¹⁴⁷. Aihe nousee verotuksessa esille myös tehtäessä eroa osakkaan ja hänen hallitsemansa osakeyhtiön välillä.¹⁴⁸ Osakeyhtiön verotuksessa tällä hetkellä merkittävän kohdistamisongelman muodostaa tulolähdejako. Tulolähteen määrittäminen vaikuttaa verotuksessa sovellettavan lain valintaan.

Erityisesti laajuussäännöksistä. Verotettava tulo ratkaistaan tulokäsitteen laajuussäännöksillä, joilla ratkaistaan, mitä veronalaiseen tuloon sisältyy. Laajuusongelman ydinkysymys on se, mitkä erät ovat veronalaisia tai verovapaita ja toisaalta vähennyskelpoisia tai vähennyskelvottomia¹⁴⁹. Verotuksen tulokäsitteen liittyä olennaisesti tausta-ajatuksena taloustieteellinen tulokäsite ja siihen liittyvät tuloteoriat¹⁵⁰. EVL:n tulokäsite on lähtökohtaisesti laaja. Sen lähtökohta on kaikkien elinkeinotulojen verollisuus. Tämä sisältää muun muassa liikeomaisuuden luovutushinnat. Symmetrisesti kaikki hankintamenot ovat pääsääntöisesti vähennyskelpoisia.

EVL 4 §:n mukaan veronalaisia elinkeinotuloja ovat elinkeinotoiminnassa rahana tai rahanarvoisena etuutena saadut tulot¹⁵¹. EVL 6 §:ssä säädetään erikseen verovapaista tuloista. Tätä poikkeusluetteloa on kuvailtu oikeuskirjallisuudessa luonteeltaan suppeaksi ja esimerkinomaiseksi. Näin ollen sitä ei voida pitää tyhjentävänä.¹⁵²

¹⁴⁶ Ks. kohdistamisongelmasta esim. Myrsky – Linnakangas 2010 s. 58 ja VM 4/2006 s. 19 sekä Penttilä 1991 s. 13–14 ja siellä mainitut lähteet. Ks. myös Torkkel 2011 s. 47–48.

¹⁴⁷ Konserniyhtiöiden erillisverotuksesta sekä kohdistamiskysymyksistä ks. Ranta-Lassila 2000.

¹⁴⁸ Ks. VM 4/2006 s. 19 ja Myrsky – Linnakangas 2010 s. 58.

¹⁴⁹ Tässä yhteydessä voidaan mainita laajuusongelman ja jaksottamisongelman välisestä ”työnjaosta” luovutusvoittoverotuksen osalta. Jos luovutushinta katsotaan verotuksessa verovapaaksi, kysymys on näin ollen jo ratkaistu laajuusongelman näkökulmasta. Tästä seuraa se, että jaksotusongelma ei enää koske tätä tilannetta. Rajat ylittävissä tilanteissa tämä kysymyksenasettelu voidaan liittää lähdevaltion verotusoikeuteen esimerkiksi lisäkauppahinnan tapauksessa. Vaikka lisäkauppahinta maksetaankin ajankohtana, jolloin henkilö on rajoitetusti verovelvollinen, lähdevaltio voi pitää verotusoikeuden tuloon, jos henkilö on ollut luovutushetkellä yleisesti verovelvollinen. Näin ollen laajuuskysymyksellä on etusija tällöin myös jaksotuskysymykseen nähden.

¹⁵⁰ Ks. tarkemmin tuloteorioista Kukkonen 1994 s. 38–41, Kukkonen 2007c sekä Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 5–6 ja siellä alaviitteissä mainitut lähteet.

¹⁵¹ Veronalaisista tuloista on mainittu myös EVL 50 §:ssä, jonka mukaan rahanarvoiseksi vastikkeeksi katsotaan myös vahingon-, vakuutus- tai muu vastaava korvaus.

¹⁵² Kukkonen 2007a s. 49.

EVL 5 §:ssä mainitaan veronalaisten elinkeinotulojen pääryhmät. Veronalaisuuden piirissä ovat muun muassa vaihto-, sijoitus- ja käyttöomaisuudesta sekä muista elinkeinossa käytetyistä aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä saadut luovutushinnat ja muut vastikkeet. Veronalaisia elinkeinotuloja ovat myös elinkeinotoimintana harjoitetusta vuokraamisesta, työn tai palveluksen suorittamisesta ynnä muusta sellaisesta saadut korvaukset, elinkeinon kuuluvan omaisuuden tuottamat osingot, korot ja muut tulot siten kuin EVL 6 a §:ssä säädetään. Niitä ovat myös liikkeen tai ammatin taikka siihen kuuluvan omaisuuden, oikeuden tai etuuden vuokraamisesta saadut korvaukset.

Veronalaista tuloa ovat tämän lisäksi rahoitusomaisuudesta saadut voitot sekä vakuutusyhtiöiden, vakuutusyhdistysten vakuutuskassojen ja muiden niihin rinnastettavien vakuutuslaitosten sekä eläkesäätiöiden kirjanpidossaan tekemä sijoitusomaisuuden arvonkorotus. EVL 5 §:ssä on myös mainittu, että veronalaista tuloa ovat luottolaitostoiminnasta annetun lain 36 §:n 1 momentissa tarkoitetuista, kaupankäyntitarkoituksessa pidetyistä rahoitusvälineistä kirjanpitoon mainitun pykälän 5 momentin tai vastaavan ulkomaisen lainsäädännön nojalla tuotoiksi kirjatut arvonnousut sekä puutavaran ja runkopuun hakkuu-oikeuden luovutuksesta saatu tulo.

EVL 6 § käsittelee verovapaita tuloja. Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat ja eri tilanteissa yrityksen saamat osinkotulot ovat tietyin ehdoin joko kokonaan veronalaisia tai kokonaan verovapaita (1 mom. 1 k. ja EVL 6 b §). Veronalaista tuloa eivät ole myöskään yhteisön osake- tai osuuspääomana ja muuna pääomansijoituksena saamat erät mukaan lukien osakeyhtiön omien osakkeiden luovutuksesta saamat vastikkeet (1 mom. 2 k.).¹⁵³

Erityisesti luovutushinnoista ja hankintamenoista. Kirjanpitosidonnaisuutta korostavasta teoreettisesta näkökulmasta katsottuna realisoituneet luovutushinnat ja hankintamenot tulisi ottaa huomioon EVL:n mukaisessa verotuksessa seuraavassa järjestyksessä¹⁵⁴:

Kirjanpidollinen voitto

+ Veronalaiset erät, jotka eivät ole kirjanpidon tuotoissa

– Verovapaat erät, jotka ovat kirjanpidon tuotoissa (esim. käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutusvoitto)

+ Vähennyskelvottomat erät, jotka ovat kirjanpidon kuluissa (käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden hankintameno luovutushinnan ylittävältä osalta tai EVL 16 §:n 7 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa muiden saamisten kuin myyntisaamisten

¹⁵³ Vrt. pääomansaantina kirjatuihin tuloista Tikka 1975 s. 17, jossa Tikka erottelee toisistaan tulon ja pääomansaannin siten, että ”tulo on vastiketta yrityksen luovuttamasta suoritteesta” ja se ”on yrityksen kannalta lopullinen”. Pääoma on taasen vastikkeeton, ”ja se tulee palautettavaksi takaisin”. Ks. pääomansaannin ja tulon välisestä erosta myös Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 136–140 sekä Kilpi 1973.

¹⁵⁴ Ks. tästä aiemmin ajankohtaisesta luokituksesta esim. Nuorvala 1973 s. 15. Ks. myös Kukkonen 2007a s. 56.

menetykset ja arvonalennukset, konsernituki sekä osakeyhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettut menot)
 – Vähennyskelpoiset erät, jotka eivät ole kirjanpidon kuluissa
 + Vähennyskelvottomat erät, jotka eivät ole kirjanpidon kuluissa
 = Verotettava tulo.

Tässä esitetyn laskentakaavan avulla erotetaan toisistaan kirjanpidollinen voitto ja verotettava elinkeinotulo. Tätä voidaan pitää perinteisenä arviointitapana, jolla verotuslaskelmaa on aiemmin arvioitu. Näkökulma on kuitenkin nykyään käytännön yhteisöverotukselle vieras tapa esittää veroalaisen tulon laskeminen.

EVL:n mukaisessa verotuksessa laskennan lähtökohdan muodostaa liikevaihto – kyse on EVL:n omasta sisäisestä bruttosuureille perustuvasta verolaskennasta. Verotuslaskelma tapahtuu kirjanpidon ratkaisuihin erillisenä. Sen rakenne on selvitettävissä luontevimmin yhteisöjen elinkeinotoiminnan veroilmoituksen avulla, joka toimii samalla tuloverolaskelmana. Tuloverolaskelman perusrakenteen muodostavat elinkeinotoiminnan tuotot ja elinkeinotoiminnan kulut.

Veroilmoituksen tuloverolaskelman kohdassa ”A Elinkeinotoiminnan tuotot” laskenta lähtee liikkeelle liikevaihdosta¹⁵⁵. Kohdassa ”Liiketoiminnan muut tuotot” mainitaan käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoitot ja purkutappiot, jotka ilmoitetaan kokonaisuudessaan kohdassa 332 alaotsakkeen ”Kirjanpito” alla. Tällöin verovelvollista ohjataan myös antamaan erittely tästä lomakkeilla 71A ja 71B. Tästä ”kirjanpitoon” yhdistetystä summasta tulee tulouttaa veronalainen osuus, joka siirretään verovaiikutteisesti kohtaan 333 ”Veronalainen osuus (EVL 6b ja 51d §) (erittely lomakkeella 71B)”.¹⁵⁶ Muihin liiketoiminnan tuottoihin (kohta 336) kirjataan nähtävästi ainakin sellaisista passiivisista osakeomistuksista saadut voitot, joita ei ole voitua pitää mihinkään omaisuuslajiin kuuluvina mutta jotka ovat joka tapauksessa olleet elinkeinotoiminnan varoja EVL 53 §:n 2 momentin mukaisesti. Voitonjakoneutraalisuuden ja suorasijoitusajattelun näkökulmasta on poikkeuksellista, että suorasijoitusosingot ilmoitetaan rahoitustuotoissa eikä suorasijoituksesta saatavien luovutusvoittojen kanssa yhdessä.

Tuloverolaskelman toisessa osassa eli osassa ”B Elinkeinotoiminnan kulut” liiketoiminnan muina kuluina ilmoitetaan kokonaisuudessaan käyttöomaisuusosakkeiden luovutustappiot ja purkutappiot kohdassa 372 alaotsakkeen ”Kirjanpito” alla. Tällöin verovelvollista ohjataan myös antamaan erittely tästä lomakkeilla 71A ja 71B. Tästä ”kirjanpitoon” yhdistetystä summasta tulee siirtää verovaiikutteisesti huomiotavaksi kohtaan 373 ”Vähennyskelpoinen osuus (EVL 6b ja 51d §) (erittely lomakkeella 71B)”. Rahoituskuluissa ilmoitetaan konsernituki ja saamisten arvonalentumiset (kohdassa 388) alaotsakkeen ”Kirjanpito” alla, josta sen (ja kohdasta 389 muut rahoitusomaisuuden menetykset ja arvonalentumiset) vähennyskelpoinen osuus siirretään kohtaan 390.

Tulokseen sisällytetään elinkeinotoiminnan tulos, henkilökohtaisen tulolähteen tulos ja maatalouden tulolähteen tulos. Vaihtoehtoina on näiden tulolähteiden tappi-

¹⁵⁵ Ks. Veroh 44.11 s. 14.

¹⁵⁶ Ks. Veroh 44.11 s. 18.

on vahvistaminen. Henkilökohtaisen tulolähteen tulokseen sisältyvät henkilökohtaisen tulolähteen tuotot ja veronalainen luovutusvoitto. Tällöin verovelvollista ohjataan tekemään erittely lomakkeella 71A.

Yllä esitetty huomioiden verotuslaskelma ei varsinaisesti ole sidottu kirjanpidolliseen voittoon, vaan se toimii oman systematiikkansa perusteella. Aikaisempi kirjanpitosidonnainen verolaskennan esittämistapa ei täten ole enää täysin ajankohtainen. Lähtökohtana nykyisessä yhteisöjen verotuslaskelmassa on liikevaihto, jonka jälkeen verolaskenta asettaa itse ehdot laskennan yksityiskohdille turvautumatta suoranaisesti kirjanpitoon¹⁵⁷. EVL:n järjestelmän mukaiset verovapaat luovutusvoitot ovat kuitenkin sisältyneet kirjanpidolliseen voittoon. Verotuksen toimittamisen ei tarvitse kuitenkaan enää suoranaisesti korjata tätä laajuuseroa, koska lähtökohtana on liikevaihto, johon ainoastaan verotuslaskelmalla lisätään veroalainen osuus luovutusvoitoista ja purkutappioista. Verotuslaskelma toimii jo nykyään itsenäisesti ilman välitöntä sidonnaisuutta kirjanpidolliseen voittoon.

EVL:n mukaisessa verotuksessa luovutushinta on veronalaista tuloa – myös käyttöomaisuuteen kuuluvan arvopaperin myymisestä saatu luovutushinta. Tähän pääsääntöön on poikkeuksena tiettyjen laissa määriteltyjen edellytysten toteutuessa niin sanottu käyttöomaisuusosakkeiden erityinen verovapausjärjestelmä – osakkuusvapautus – josta on säädetty EVL 5 §:n 1 kohdassa, EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa ja EVL 6 b §:ssä. Säännös on myös poikkeus käyttöomaisuudesta saatujen luovutushintojen yleiseen veronalaisuuteen. Edellä mainittua teoreettista kaavaa myötäillen luovutushintojen veronalaisuudessa on kyse käytännössä siitä, että verotettavaa tuloa lisää voitto, joka muodostuu veronalaisen luovutushinnan ja vähentämättömän hankintamenon seurauksena¹⁵⁸. Tässä mainittu verovapaa tulo pienentää niin sanottua efektiivistä veroastetta.

Veroilmoituksen tuloverolaskelman ohella myös EVL:n osakeluovutusten verojärjestelmä perustuu bruttosuureille¹⁵⁹. Ensisijaisesti EVL:n säännösteksti käyttää yleisiä termejä

– ”elinkeinotoiminnan tulos” (3 §:n 2 momentti),

¹⁵⁷ Yhteys KPL:n järjestelmään ei tietysti ole täysin vanhentunut. Täyttöohjeen mukaan ”liikevaihtoon luetaan varsinaisen toiminnan myyntitulot, joista on vähennetty myönnettyt alennukset sekä arvonlisävero ja muut välittömästi myynnin määrään perustuvat verot (KPL 4:1 §).” Veroh 44.11 s. 14.

¹⁵⁸ Ks. tästä näkökulmasta Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 14:16 ja mts. 14:22. Ks. myös Kukkonen – Walden 2009 s. 350.

¹⁵⁹ Ks. Tikka 1975, joka toteaa myös verovapaisiin eriin liittyen (s. 79), että ”EVL:n sääntelytekniikka perustuu ’bruttosuureille’, joten verovapauskin koskee luovutushintaa tai muuta vastiketta. Tuloslaskelmaa laadittaessa operoidaan nettosuureella, luovutustapahtuman tulosvaikutuksella. Jos verovapaan luovutushinnan ja (poistamattoman) hankintamenon erotus on kirjattu vuositulokseen hyvitykseksi, on voitto vähennettävä tuloslaskelmassa. Voitto on voitu kirjata myös suoraan omaa pääomaa hyvittäen, jolloin korjausta tuloslaskelmassa ei tietenkään tarvitse tehdä.”

- ”veronalaiset elinkeinotulot” (4 § ja 5 §),
 - ”käyttöomaisuudesta saadut luovutushinnat” (5 §:n 1 kohta),
 - ”käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat” (6 §:n 1 momentin 1 kohta ja 6 b §:n 1 momentti),
 - ”veronalainen tulo” (6 b §:n 1 momentti) sekä
 - ”hankintameno” vähennyskelpoisena tai vähennyskelvottomana ”menona” (6 b §:n 1 momentti ja 8 §:n 2 kohta).
- EVL mainitsee myös
- ”luovutuksesta syntyneen tappion” (6 b §:n 4 momentti) ja
 - ”luovutuksesta saadut veronalaiset voitot” (6 b §:n 4 momentti),

mikä rikkoo bruttosuureille rakennettua EVL:n järjestelmää. Terminologian avulla voidaan erottaa useita sekä todellisia että fiktiivisiä verotuksellisia lopputuloksia ja lainsäädäntömalleja osakeyhtiön tekemien osakkeiden luovutuksen seurauksena:

1. Osakkeiden luovutushinta on veronalainen ja osakkeiden poistamaton hankintameno on (symmetrisesti) vähennyskelpoinen elinkeinotulosta luovutushinnan ylittävältä osalta (EVL 5 §:n 1 kohta ja EVL 8 §:n 2 kohta; tämä sisältää myös EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittaman yhteisön tekemät EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan ja/tai EVL 6 b §:n 4 momentin 2 virkkeen tarkoittamat kiinteistöosakkeiden luovutukset sekä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittaman pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön).

2. Osakkeiden luovutushinta on veronalainen ja osakkeiden poistamaton hankintameno on vähennyskelpoinen (osittain symmetrisesti) tietyistä erikseen määrätyistä eristä luovutushinnan ylittävältä osalta (EVL 5 §:n 1 kohta, EVL 6 b §:n 2 momentti sekä EVL 6 b §:n 4 momentin 1 virke ja EVL 6 b §:n 5 momentti).

3. Osakkeiden luovutushinta on verovapaa ja osakkeiden poistamaton hankintameno on (symmetrisesti) vähennyskelvoton elinkeinotulosta luovutushinnan ylittävältä osalta (EVL 5 §:n 1 kohta, EVL 6 §:n 1 mom. 1 k. ja EVL 6 b §:n 1 mom.).

4. Osakkeiden luovutushinta on veronalainen ja osakkeiden poistamaton hankintameno on (asymmetrisesti) vähennyskelvoton luovutushinnan ylittävältä osalta (EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohta ja EVL 6 b §:n 6 momentti).

5. Teoreettisesti olisi mahdollista, että osakkeiden luovutushinta olisi veronalainen ja osakkeiden poistamaton hankintameno olisi (asymmetrisesti) vähennyskelvoton sekä luovutushinnan ylittävältä osalta että myös muilta osin eli kokonaisuudessaan, jolloin kyseessä olisi bruttoverotus (luovutushinta ilman vähennyksiä = veronalainen tulo). Tämä lienee käytännössä tuntematon verotusmalli.

6. Teoreettisesti olisi myös mahdollista, että osakkeiden luovutushinta olisi verovapaa mutta osakkeiden poistamaton hankintameno olisi vähennyskelpoinen (asymmetrisesti) elinkeinotulosta myös luovutushinnan ylittävältä osalta¹⁶⁰, mutta tällaista vaihtoehtoa ei EVL:ssa eikä myöskään ulkomaisissa osakkuusvapautusjärjestelmissä ole. Tämä vaihtoehto lienee lisäksi lähes malliesimerkki haitallisesta verokilpailusta.

¹⁶⁰ Ko. asymmetriavaihtoehtoa esitettiin yritys- ja pääomaverouudistuksen eduskuntakäsittelyn aikana vastalauseessa 2. VaVM 12/2004 s. 30.

Tuloksenlaskennan yhteydessä tulee nostaa esille myös kohdistamisongelman¹⁶¹ käytännölliset vaikutukset. Kohdistamisella on sekä verovelvolliskohtainen että kahden tai useamman verovelvollisen välinen näkökulma. Osakeyhtiön verotuksessa joudutaan ensinnäkin selvittämään, mille verovelvollistaholle tulo tai meno kuuluu. Erillisverojärjestelmän vuoksi yksittäisen etuyhteyspiiriyhtiön tuloa ei voida verottaa toisen samassa etuyhteyspiirissä olevan yhtiön tulona eikä myöskään meno ole vähennettävissä muun kuin ensiksi mainitun yhtiön verotuksessa. Verovelvolliskohtaisessa tarkastelussa pyritään selvittämään, minkä tulolähteen ja tulolajin tulona tai menona tietty erä huomioidaan. Osakeyhtiön tekemien osakeluovutusten yhteydessä joudutaan yhtäältä selvittämään, onko luovuttajayhtiö elinkeinotoimintaa harjoittava yritys eli voidaankos verotukseen soveltaa EVL:a (tulolähdesubjektitesti). Toisaalta joudutaan selvittämään myös luovutuksen kohteena olevien osakkeiden status: ovatko osakkeet osa luovuttajan elinkeinotoiminnan tulolähteen omaisuutta (tulolähdeobjektitesti EVL 53 §:n 2 momentti) ja ovatko osakkeet käyttöomaisuutta (omaisuuslajitesti EVL 12 §).

4.2.3 Tulokäsité ja osakkeiden luovutushinnat

4.2.3.1 *Teoreettinen tulokäsité, laaja veropohja ja osakkeiden luovutushinnat*

”A taxpayer’s *income* is an obvious candidate to serve as the base for his tax liability; but there are unfortunate difficulties in establishing what in principle is meant by a taxpayer’s income, quite irrespective of any practical difficulties of ascertaining and measuring his income when it has been defined.”¹⁶²

Luovutusvoittojen verotusta on pidetty sekä käytännössä että teoriassa yhtenä tuloverotuksen haastavimmista kysymyksistä, jos ei haastavimpana¹⁶³. Luovutusvoiton perusmääritelmä on, että se on luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon välinen erotus. Myyjä ei kuitenkaan maksa veroa vain aidosta omaisuuden arvonnoususta vaan myös epäaidosta inflaatioperusteisesta arvonnoususta (taxation of illusory gains). Inflaatiovaikutuksen verottaminen onkin yksi merkittävimmistä syistä, miksi monet valtiot ovat päätyneet verottamaan luovutusvoittoja yleisestä tuloverotuksen verokannasta poikkeavalla kevenneillä verokannalla. Inflaation verotuskysymys on pääoman kerryttämiseen liittyvän taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen (double taxation on capital for-

¹⁶¹ Kohdistamisongelmasta ks. Myrsky – Linnakangas 2010 s. 58 sekä vanhemman lainsäädännön näkökulmasta Tikka 1975 s. 110–117.

¹⁶² Meaden komitea 1978 s. 30.

¹⁶³ Ks. Andersson K 1991 s. 14.

mation) ohella merkittävien luovutusvoittojen verotuksen teoreettinen ongelma.¹⁶⁴

Verotukseen sovellettavan tulokäsitteen laajuus on perusongelma pohdittaessa, mitä sisältyy verotettavaan tuloon¹⁶⁵. Jotta pystytään käsittelemään luovutusvoittojen verokohtelun eri malleja, on ensin käsiteltävä luovutusvoiton ja tulon käsitteiden yhteyttä. Kysymystä voidaan lähestyä siten, että oletetaan omaisuuden arvonnousun kuuluvan ainakin pääsääntöisesti verotuksen tulokäsitteen piiriin. Arvonnousun sisältyminen tai sisältymättömyys verotuksen kohteena olevaan tuloon onkin tulokäsitteen laajuuden keskeinen rajanvetotekijä¹⁶⁶.

Finanssioikeudellisissa ja taloustieteellisissä julkaisuissa on usein esitelty suppeaa tulokäsitettä ja laajaa tulokäsitettä toistensa vastinpareina. Tämä keskustelu liittyy perinteiseen tuloteoreettiseen kysymyksenasetteluun. Seuraavassa käydään läpi tähän liittyvää doktriinia lähinnä Kilven¹⁶⁷ ja Kukkosen¹⁶⁸ systematisointien pohjalta.

Suomalaisessa verotusta koskevassa oikeustieteellisessä keskustelussa on perinteisesti viitattu Kilven esittämään jaotteluun¹⁶⁹. Tuloteorioiden väliset erot keskittyvät pitkälti omaisuuden arvomuutosten verokohteluun. Suppea tulokäsite liittyy olennaisesti 1800-luvun saksalaiseen talousteoriaan, jossa syntyivät suppean tulokäsitteen pohjana olevat kulutuspääoma-, säännöllisyys-, lähde- ja tuottokategoriateoriat.¹⁷⁰

¹⁶⁴ Ks. aiheesta lisää, vaikkakin pääomatulojen verotuksen näkökulmasta, Keinonen 2010 s. 136. Ks. myös Ivković – Poterba – Weisbenner 2005 s. 1605, jotka käsittelevät artikkelissaan verotukseen liittyviä tarkoituksia, joita yksittäisillä sijoittajilla ilmenee arvopaperikauppatoiminnassaan. Kirjoittajat esittelevät artikkelissaan luovutusvoittoverotukseen liittyvää lukituskäyttämistä. Osakkuusvapautuksen toteuttamiseksi ja täysin verovapaan tulon realisoimiseksi syntyy verovelvolliselle kannustin pitää osakkeita tietty (yleensä vuoden) omistusaika. Tällainen kannustin lieene systematisoitavissa Kukkosen termein (Kukkonen 2007c s. 109–110) omistusaikavaikutuksen alaan kuuluvaksi luovutusvoittoverosäännökseksi, jolloin järjestelmään sisältyy siis kannustin odottaa vuoden ajan verovapauden saamiseksi, mikä aiheuttaa tilapäisen lykkäysvaikutuksen. Ks. lukitusvaikutuksesta myös Kukkonen 1992 sekä Kukkonen 2000 (luku 2), jossa kirjoittaja käy laajasti läpi amerikkalaista tutkimusperinnettä aiheesta. Ks. myös Kukkonen 2007a s. 48–49 sekä Kukkonen 2007c s. 107–108 arvomuutosten verokohtelun teoreettisten peruskysymysten luokittelusta.

¹⁶⁵ Ks. tulokäsitteestä ja sen määrittämiseen liittyvistä näkökohdista yleisesti Mutén 2007 s. 263–265.

¹⁶⁶ Kukkonen 1994 s. 38–39, Kukkonen 2007c s. 107–108 sekä Nykänen 2004 s. 80–115. Ks. myös kansainvälisestä luovutusvoittotutkimuksesta OECD 2006a.

¹⁶⁷ Kilpi 1952 s. 25–32 ja s. 39–40.

¹⁶⁸ Kukkonen 1994 s. 38–40.

¹⁶⁹ Kilpi 1952 s. 25–32 ja 39–40. Viittauksista ks. esim. Ylä-Liedenpohja 1982 s. 176, Kukkonen 1992 s. 14–19, Määttä 2007 s. 26–27 ja Wikström 2008 s. 7.

¹⁷⁰ Ks. mainituista tuloteorioista laajemmin Kukkonen 1994 s. 38–40 ja siellä alaviitteissä mainitut lähteet. Ks. tästä myös Nykänen 2004 s. 92 ja siellä alaviitteissä mainitut lähteet.

Näiden tutkimusten mukaan kulutus pääomateorian mukainen tulo määräytyy yksilön varallisuutta vähentämättä tuottaman tulon mukaisesti. Tässä teoriassa omaisuuden arvon nousun realisoinnista saatu luovutusvoitto ei ole osa tuloa.¹⁷¹

Säännöllisyysteoriassa tulona pidetään niiden taloudellisten hyödykkeiden summaa, jotka tulevat yksilölle säännöllisesti uusiutuen ja jotka tämä sitten voi kuluttaa kantavarallisuuteensa koskematta.¹⁷²

Muita teorioista laajemmassa lähdeteoriassa säännöllisyys katsotaan lähinnä seuraukseksi siitä, että kyseessä on pysyvästä lähteestä saatu tulo.¹⁷³ Tämän teorian mukaan tuloa on myös spekulatiiviset luovutusvoitot. Pitkäaikaiset luovutusvoitot luettiin verotuksen tulokäsitemen ulkopuolelle.¹⁷⁴

Tuottokategoriateorian mukaan kaikki taloudellisesta toiminnasta kertyvät saannit kuuluvat tuloon. Teorian tulokäsitemen laajuus riippuu siitä, mikä sisältö taloudellisen toiminnan käsitteelle annetaan.¹⁷⁵

Näiden saksalaisten suppeiden tuloteorioiden keskeisenä yhteisenä tekijänä on omaisuuden arvon nousun (luovutusvoiton) jääminen tulokäsitemen ulkopuolelle. Kaikkia teorioita, erityisesti lähdeteoriaa, on hyödynnetty paitsi saksalaisen myös muun eurooppalaisen sekä pohjoismaisen tuloverolainsäädännön luomisessa.¹⁷⁶

Verotuksen teoreettiseksi lähtökohdaksi on tarjottu myös ns. Haig–Simons-verotusmallia, jonka mukaan verotuksellinen tulo määräytyy verovelvollisen kokonaisvarallisuuden arvonmuutosten perusteella tietyllä ajanjaksolla.¹⁷⁷

Laajan tulokäsitemen mukaiseksi tuloksi on arvioitu tietyn ajanjakson aikana tapahtuneen kulutuksen ja varallisuuden arvon reaalisien muutosten summa.¹⁷⁸ Omaisuuskohteiden reaalin arvon nousu kuuluu tällöin verotettavaan tuloon periaatteessa jo arvon nousun syntymishetkellä.¹⁷⁹ Laaja tulokäsitemen teoreettisesti kattava ja selkeä verrattuna saksalaisiin suppeisiin tulokäsitemen pohjalla olleisiin tuloteorioihin. Käytännön tasolla laajan tulokäsitemen periaatteellinen kokonaisvaltaisuus tuottaa oikeuskirjallisuuden arvioiden mukaan kuitenkin ongelmia: omaisuuden arvonmuutoksen verotus tapahtuu kaikkialla lähes poikkeuksetta realisoitintaperusteisesti eikä kertymäperusteisesti. Yleisesti on pidetty

¹⁷¹ Kilpi 1952 s. 26. Ks. myös Kilpi 1962b s. 507 ja Kukkonen 1994 s. 39.

¹⁷² Kilpi 1952 s. 26–27. Ks. myös Kilpi 1962b s. 506–507 ja s. 521 sekä Kovero 1935 s. 40, joka käy laajasti läpi saksalaista talousteoriam. Ks. myös Kukkonen 1994 s. 39–40.

¹⁷³ Kilpi 1952 s. 27–29. Ks. myös Kovero 1935 s. 41–44.

¹⁷⁴ Kukkonen 1994 s. 40.

¹⁷⁵ Kilpi 1952 s. 29 ja Kukkonen 1994 s. 40.

¹⁷⁶ Kukkonen 1994 s. 40.

¹⁷⁷ Ks. tästä ns. Haig–Simons-tulokäsitemestä esim. Kukkonen 2007a s. 60, Kukkonen 2007c s. 108, Laukkanen 2007 s. 72–74, s. 78–81 ja s. 87 sekä siellä mainitut lähteet. Laukkanen toteaa (s. 73) kuitenkin tästä, että vaikka mallin mukainen tulokäsitemen on yleisesti hyväksytty, on kuitenkin olemassa epäilyksiä siitä, soveltuuko tämä verotuksen perustaksi. Ks. myös Penttilä 2009a s. 126, Hjerpe – Kari 2003 s. 36–37 ja Niskakangas 2011 s. 57.

¹⁷⁸ Ylä-Liedenpohja 1982 s. 176. Laajan tulokäsitemen mukaisesti siihen sisältyvät normaalien säännöllisten tulojen lisäksi myös perinnöt, lahjat ja muut tämentyyppiset tilapäiserät. Ks. tästä myös Mähönen – Villa 2009 s. 81–82.

¹⁷⁹ Arvonmuutosten verotuksen tulisi siis teoriassa tapahtua juoksevasti, kertymäperusteisesti. Verotettavaa tuloa vähentävät reaaliset korkomenot ja reaaliset arvonalentumiset. Kukkonen 1994 s. 41 av. 40.

vaikkeana määrittää sitä, mikä ei enää kuulu laajan tulokäsitteen piiriin.¹⁸⁰ Tämä vaikeus on myös heijastunut osakkuusvapautuksen arviointiin, koska kyse on joka tapauksessa verovapaasta tulosta, joka voitaisiin teoreettisesti sisällyttää veropohjaan, jos näin haluttaisiin. Laaja tulokäsite on kuitenkin sopeutunut tiettyihin yhtiösektoria sekä osakkaan ja yhtiön välistä verotuksen integraatiota koskeviin tavoitteisiin. Verojärjestelmän johdonmukaisuus ja kohtuusajattelu ovat johtaneet arvioimaan verotusta realistisesti kattavuus ja verotuksen eri tasot huomioiden.

Käytännön verojärjestelmien tulokäsitteet eroavat merkittävästi laajan tulokäsitteen periaatteellisesta ideaalista¹⁸¹. Laajan tulokäsitteen menestys liittyy myös yhteiskuntamallien kehittymiseen ja tiettyihin taloudellisiin ja verotuksen yhteiskuntapoliittisiin tavoitteisiin. Vaikka luovutusvoittojen katsotaankin yleisesti olevan muihin tuloihin rinnasteisia tuottokomponentteja, voidaan taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen ja ketjuverotuskiellon näkökulmasta suorasijoituksiin liittyvät voitonjakotavat kuitenkin erottaa tästä keskustelusta omaksi aihealueekseen, eikä niitä tulisi (enää) liittää perinteiseen keskusteluun veropohjista ja tulokäsitteestä.

Ketjuverotusilmiö on perinteisesti liitetty osinkoverotukseen¹⁸². Kansainväliset yritykset järjestävät usein toimintansa moniportaiseksi, jolloin yhtiöt voivat sijaita monimutkaisessakin ja usein päällekkäisessä omistusketjussa. Yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen riski liittyy tilanteeseen, jossa yhtiötasolla voitonjakoon kohdistetaan verotus. Tämä saa aikaan ketjuverotusta – on sitten kyse suorasisjoitusosingon tai -luovutusvoiton verotuksesta.¹⁸³

Kun yhtiöveron hyvitysjärjestelmästä päätettiin luopua, jouduttiin väistämättä tilanteeseen, jossa jouduttiin miettimään, miten osinkoihin kohdistuva ketjuverotus poistettaisiin¹⁸⁴. Ketjuverotus ei olekaan enää nykyään ainoastaan osinkoverotukseen

¹⁸⁰ Kukkonen 1994 s. 42. Ks. myös Goode 1977 s. 1–2 ja siellä esitelty doktriini. Tulon käsitteen tarkka analysointi olisi tärkeää myös yritysverotuksessa. Tästä näkökulmasta katsottuna on huomionarvoista, miten vähän taloudellisen tulon käsitettä ja verotuksen tulon käsitettä pohdittiin vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen esitöissä.

¹⁸¹ Kukkonen 1994 s. 42.

¹⁸² Ks. esim. Tikka 1974, joka lähestyy taloudellista kaksinkertaista verotusta ja ketjuverotusta nimenomaan osinkoverotuksen näkökulmasta. Ks. myös VM 8.6.2004 s. 1–2, jossa käydään läpi hallituksen esityksestä (HE 92/2004) esitettyä kritiikkiä koskien yksityishenkilöiden saamien osinkojen verotusta. Valtiovarainministeriön vero-osasto viittaa lausunnossaan osakeluovutuksen verovapauteen ja osinkojen laajaan verovapauteen yhtiösektorilla. Luovutusvoittoverotus tuodaan tällöinkin mukaan ketjuverotuskeskusteluun. Kunnallisverotuksessa ketjuverotuskieltoa ei ollut ennen EVL:n säätämistä. Valtion verotuksessa kielto säädettiin ensi kerran TOL:ssa vuonna 1943. Ks. tästä tarkemmin Voipio 1979 s. 87–88.

¹⁸³ Ks. Kukkonen 2007a s. 144 ja Halén 2004a s. 478.

¹⁸⁴ Vuoden 2004 loppuun saakka voimassa olleessa järjestelmässä ketjuverotus oli poistettu osinkoverotuksessa hyvitysmenetelmällä. Osinko ja siihen liittyvä hyvitys olivat EVL 5 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteella yhteisön veronalaista tuloa ja toisaalta osinkoon ei tosiasiaassa kohdistunut lisäverorasitusta, koska hyvitys vastasi osingosta menevää veroa. Kukkonen 2007b s. 261.

eli juoksevaan voitonjakoverotukseen liittyvä kysymys. Suorasijoitustilanteessa osingonmaksu ja luovutusvoitto ovat lähi-ilmiöitä. Taloudellisesta näkökulmasta katsottuna osinko ja luovutushinta ovat rinnasteisia voitonjakoeria. Molemmat toimivat samansuuntaisesti, ja molemmilla pyritään siirtämään tytäryhtiön tulos emoyhtiöön.¹⁸⁵

Kansainvälisesti ketjuverotusta pyritään poistamaan nimenomaan suorasijoitusosinkojen osalta. Tämä oli myös Suomen vuoden 2004 verouudistuksen lähtökoh-
ta.¹⁸⁶ Näin ollen nykyisen ajattelun mukaan osingon ja luovutusvoiton ollessa toisiinsa verrattavissa olevia voitonjakoeria tulee myös ketjuverotusta ja taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen syntymistä käsitellä näiden molempien eikä ainoastaan osinkojen osalta.

Laaja tulokäsite ja veropohjakysymykset ovat vahvistuneet erityisesti Amerikan yhdysvalloissa ja Euroopassa 1980- ja 1990-luvuilla tehtyjen verouudistus-
ten seurauksena. Tulokäsitteiden osalta merkkejä tästä voidaan kuitenkin löytää jo 60 vuoden takaa, jolloin Kilpi esitti, että normatiiviset tulokäsitteet ovat laa-
jentumassa. Hän piti tähän pääasiallisena syynä valtioiden fiskaalisten tarpei-
den kasvua.¹⁸⁷

Suomen nykyistä vuonna 2004 voimaan tullutta järjestelmää, jossa käyttö-
omaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat ovat verovapaita tietyin
edellytyksin, voidaan pitää ainakin teoreettisena poikkeuksena laajan tulokäsit-
teen ja laajan veropohjan periaatteista¹⁸⁸. Kehitys on Kilven analyysin jälkeen
laajentunut, vaikka laajaa tulokäsitettä ei olekaan puhtaassa muodossaan hy-
väksytty Suomessa verojärjestelmän osaksi¹⁸⁹.

Tulokäsitteen laajuudesta ei kuitenkaan juuri syvällisesti keskusteltu ennen
vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistusta tai sen yhteydessä. Tällöin pää-
huomio keskittyi pääasiallisesti kilpailukykyyn, yritysrakennemuutosten jous-
tavuuden lisäämiseen ja yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen
estämiseen. Viimeksi mainittu liittyy tulokäsitteeseen ainakin välillisesti. Ket-
juverotuskieltoon liitettiin tällöin sekä osinkoihin että luovutushintoihin yhdis-
tyvä suorasijoitusajattelu. Käytännön lopputuloksena päädyttiin Suomessakin
säättämään osakkuusvapautuksesta EVL 6 a §:ssä ja EVL 6 b §:ssä.

Suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittojen verokohtelu on, kuten yllä mai-
nittiin, vahvasti sidoksissa osinkojen verotukseen suorasijoitustilanteissa. Näin
arvioituna suorasijoitustilanteiden erityiskohtelua ei tulisi välttämättä liittää
yleiseen veropohjakeskusteluun. Laaja tulokäsite ei välttämättä ole edes hyväk-
syttävissä yleiseksi ja kaiken kattavaksi veropolitiikan peruslähtökohdaksi,
vaikka EVL 5 §:n 1 kohta luovutushintojen yleisestä veronalaisuudesta säättää-

¹⁸⁵ HE 92/2004 s. 28, Kukkonen 2007a s. 144 sekä Kukkonen 2007a s. 17.

¹⁸⁶ Ks. HE 92/2004 s. 28. Ks. myös Halén 2004a s. 478.

¹⁸⁷ Kilpi 1952 s. 72.

¹⁸⁸ Kukkonen 2005b s. 4 ja Kukkonen 2007b s. 261.

¹⁸⁹ Ks. Wikström 2008 s. 7–8.

kin. Aikaisemmin viiden vuoden omistusajan perusteella aluksi täysi ja sitten osittainen verovapaus perusteltiin näennäisen voiton verotuskiellolla. Silloin rahan arvon aleneminen oli käytännössä merkittävämpi tekijä veropolitiikassa verrattuna nykyhetkeen. Verovapautta perusteltiin vuoden 2004 verouudistuksen yhteydessä aikaisemmasta EVL:n verovapausjärjestelmästä poiketen kansainvälisellä kilpailukyvyllä, johon liittyvät olennaisesti sekä osinkojen verotus ja yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estämistarve että halu helpottaa suuryritysten yritysraKENneratkaisuja.¹⁹⁰

Suomessa voidaan edelleen sanoa olevan pitkälti laajaan tulokäsitemuotoon perustuva verojärjestelmä. Tätä koskevat perusratkaisut tehtiin vuoden 1993 suuren verouudistuksen yhteydessä. EVL 6 b §:n tarkoittamaa käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapautta voidaan kuitenkin pitää poikkeuksena laajan tulokäsitemuodon ja laajan veropohjan periaatteista. EVL 4 §:ssä säädetään edelleen veronalaisiksi elinkeinotuloiksi ”elinkeinotoiminnassa rahana tai rahanarvoisena etuutena saadut tulot”¹⁹¹. Liikeomaisuudesta saadut ja muut vastikkeet sekä korvaukset, jotka on peritty elinkeinotoiminnassa suoritetuista palveluksista, muodostavat elinkeinotulojen ytimen¹⁹². Tässä ”lähtökohdassa” lieenee ainakin perinteisestä ja teoreettisesta näkökulmasta katsottuna poikkeuksellista, että juuri tietyt käyttöomaisuudesta saadut luovutushinnat on säädetty verovapaiksi, vaikka luovutushinnat pääsääntöisesti kuuluvatkin elinkeinotuloihin EVL 5 §:n nojalla. Historiallisesta näkökulmasta on myös huomioitava, että hallitus on esityksissään ja lainsäätäjät päätöksissään vuosien varrella jatkuvasti korostanut halua pitää kiinni laajasta tulokäsitemuodosta ja veropohjan kattavuudesta.

Sekä yhtiösektorin että yrityksen (konsernirakenteessa) sisällä realisoituvat luovutushinnat lienevät kuitenkin harvoin sellaista yrityksen tuloa, jota voitaisiin pitää yrityksen liiketoiminnasta saatuna. Suorasisältöosakkeista luovuttaessa ei varsinaisesti luovuteta sellaisia suoritteita, jotka voitaisiin liittää yritystoiminnan perusajatukseseen. Tällöin erityisesti etuyhteysnäkökulmasta katsottuna vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen perustelut vaikuttavat asianmukaisilta. Kuitenkin on huomattava, että vaikka lain tarkoituksena oli helpottaa kansainvälisten yritysten rakenneratkaisuja, järjestelmän huojennukset ovat nyt kaikkien EVL:n mukaan verotettavien osakeyhtiöiden käytössä, jos laissa tarkemmin määritellyt edellytykset täyttyvät. Verouudistus eteni siis pidemmälle kuin konsernin sisäisten luovutusten kysymyksen osalta olisi ollut tarvetta.

¹⁹⁰ Ks. verovapauden perusteluiden poikkeavuudesta EVL:n alkuperäisen järjestelmän ja yritys- ja pääomaverouudistuksen välillä myös Penttilä 2010d s. 53.

¹⁹¹ Vrt. Kilpi 1975 s. 489, joka toteaa, että sanonta ”rahanarvoisena etuutena” viittaa myös verokäytännön periaatteeseen. Ks. EVL:n tulokäsitemuodosta myös Voipio 1975 s. 34–35 ja s. 42.

¹⁹² Ks. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 77.

Vaikka soveltamisala vaikuttaakin tästä näkökulmasta laajalta, on huomattava, että alkuperäinen EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan¹⁹³ sanamuoto määritteli verovapaaksi ilman erityisiä subjektiedellytyksiä käyttöomaisuuteen kuuluvien arvopapereiden ja kiinteistöjen luovutushinnat. Näin ollen myös muiden yritysmuotojen kuin osakeyhtiöiden tekemät luovutukset kuuluivat silloin sovelletun verovapauden soveltamisalaan. Lisäksi arvopaperin käsite oli laajempi kuin nykyinen osakkeeseen sidottu soveltamisala. Myös osuuskuntien osuudet kuuluivat verovapauden piiriin, ja kiinteistöjen verovapaus oli laajempi nykyisen järjestelmän EVL 5 §:n yleissäännön määrittämään ja EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan varmistamaan varsin perusteelliseen veronalaisuuteen verrattuna.

Pitkäaikaisten omistusten luovutusvoittojen verovapauden ja osakkuusvapautuksen soveltamisalojen laajuutta vertailtaessa erot selittyvät pitkälti järjestelmien perustelujen erilaisuudella: aikaisemmin inflaatiovaikutus koski laajasti eri yritysmuodossa toimivia verovelvollisia ja myös laajasti eri omistuskohteita, mutta nykyjärjestelmässä kansainvälisen kilpailukyvyyn nimissä verovapautta ei haluttu laajentaa koskemaan sellaisia omistajia ja omistuskohteita, joille verojärjestelmän kansainväliseen kilpailukykyyn liittyvät seikat eivät olleet niin tärkeitä kuin pääasiallisesti konserneiksi järjestäytyneille ja osakeyhtiömuodossa toimiville suuryrityksille.

On myös huomattava, että aikaisemmassa pitkäaikaisten omistusten perusteella saatujen luovutusvoittojen verovapausjärjestelmässä verovapaus oli sidottu viiden vuoden omistusaikaan. Koska nykyinen osakkuusvapautusjärjestelmä on perusteiltaan hyvinkin erilainen vanhaan verrattuna ja verovapaus on sidottu vuoden omistusaikaan, on aikaisemman järjestelmän vertailu nykyiseen jossakin määrin hedelmätöntä. Samasta syystä vanha oikeuskäytäntö ei ole enää niin merkittävässä asemassa tulkittaessa uuden järjestelmän mukaisia tapauksia ottaen huomioon, että KHO on julkaissut useita osakkuusvapautusta koskevia ratkaisuja vuosina 2009 ja 2010.

Laajasta tulokäsitteestä poikkeaminen liittyy käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen tapauksessa ennen kaikkea veropohjakonvergenssiin eikä niinkään verokilpailuun. Ilman tätä näkökulmaa ei luovutushintojen vapautteen olisi nähtävästi päädytty lainkaan, koska vuoden 1993 verouudistuksessa omaksutusta laajan tulokäsitteen verojärjestelmästä ei kuitenkaan ole ainakaan julkisesti haluttu poiketa laajemmin.

Verrokkivalttioiden verojärjestelmien kehittyminen osakkuusvapautusta suosivaan suuntaan oli painavampi veropoliittinen peruste kuin esimerkiksi teoreettiseksi tämän kysymyksen osalta koetut verorasituksen oikeudenmukainen jakautuminen ja veronmaksukykyisyys. Vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen taustat liittyivät veropohjakonvergenssiin. Se oli seurausta verojärjestelmän kansainvälisen kilpailukyvyyn vahvistamisen tavoitteesta ja tarpeesta pa-

¹⁹³ L 24.6.1968/360.

rantaa yritysten kykyä sopeuttaa yritysrakennettaan joustavammin ja sujuvammin vastaamaan edullisinta mahdollista verotuksen rakennerratkaisua.¹⁹⁴ Vaikka osakkuusvapautussäännökset muistuttavatkin EVL:n alkuperäisen lainsisällön ja vuoden 1993 verouudistukseen saakka sovellettuja pitkäaikaisten omistusten luovutusvoittojen verovapaussäännöksiä, alkuperäisten säännösten tarkoitus liittyi lähes yksinomaan inflaatiovaikutuksen eliminoimiseen ja korkean verokannan huomioimiseen¹⁹⁵. Kilpailukyky- tai veropohjakonvergenssinäkökohtia ei otettu silloin huomioon juuri lainkaan. Näin ollen vuosikymmeniä vanhojen säännösrakenteiden vertailulla ei saada hyödyllisiä vastauksia veropoliittiseen keskusteluun, vaikkakin ne tulee tunnustaa tulkittaessa nykyisiä säännöksiä, joilla on liitännäisiä myös EVL:n vanhoihin ja osittain edelleen voimassa oleviin rakenteisiin.¹⁹⁶ Vertailu on tutkimuksellisesti välttämätöntä, koska sovellettavana on edelleen sama laki, EVL, joka oli voimassa edellistenkin verovapaussäännösten aikana. Myös esimerkiksi laajuuskysymys ja tulon realisoituminen eivät ole muuttuneet perusteiltaan EVL:n aikana, vaikka niihin on tullut ajoittain erityissäännöksiä ja poikkeuksia.

Osakkuusvapautuksen kannalta olennainen materiaallinen systeemi koostuu näin ollen useasta lainsäädännöllisestä kerroksesta. Osa järjestelmästä juontuu yli 40 vuoden takaa EVL:n perustamisesta ja osa vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksesta. Tämä on muodostanut konfliktin EVL:n vanhojen rakenteiden ja siihen istutetun uuden veromallin – osakkuusvapautuksen – välille. Erityisesti tulolähdejaottelun käytännön ilmenemismuodot eivät vastaa enää yritysrakenneneutraalisuuden ja yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estämisen tavoitteita. Ristiriita on syntynyt lainsäädännön kehittämisen kokonaisajattelun puutteesta. Täsmäpaikkaukset ovat johtaneet oikeusvarmuuden ja ennustettavuuden näkökulmasta kielteiseen tilanteeseen.

Veropohjakilpailun ehdoilla tapahtuvaa laajasta tulokäsisteestä poikkeamista voidaan pitää osana verotuksen muihin sisäisiin tavoitteisiin liittyviä toimenpiteitä, joiden vuoksi, niin kuin Knuutinen on todennut, ”joudutaan tekemään tavoitteellisia kompromisseja ja poikkeamaan siten mittatikkuna olevasta tulokäsisteestä”. Knuutinen muistuttaa myös, että verotuksen sisäisten tavoitteiden lisäksi on olemassa myös fiskaalisiin tavoitteisiin nähden muita ulkopuolisia poliittisia tavoitteita. Näistä hän Tikan näkökantoihin viitaten tuo esille erilaisia ohjaavia, sosiaalipoliittisia ja tulonjakoon liittyviä tavoitteita sekä kasvu- ja suhdannepoliittisia tavoitteita. Knuutinen toteaa seuraavaa: ”Näistä filosofis-ideologisista, verotuksen sisäisistä sekä verotuksen ulkopuolista poliittisista syistä johtuen säädännäinen, demokraattisesti päätetty verotettavan tulon käsite poikkeaa taloudellisen tulon käsitteestä.”¹⁹⁷

¹⁹⁴ Ks. tästä taustanäkökulmasta verouudistusta edeltäneeltä ajalta Ryyänen 2003 s. 382.

¹⁹⁵ Ks. esim. KM 1984:54 s. 128.

¹⁹⁶ Vrt. Heiniö 2005 s. 54, joka korostaa, että muutoksessa oli kyse paluusta menneeseen. Vrt. Kukkonen 2005b s. 4 sekä Kukkonen 2007a s. 48, joka kutsuu käyttöomaisuusosakkeiden luovutusten verovapautta ”mustaksi aukoksi” laajan tulokäsitteen järjestelmässä.

¹⁹⁷ Knuutinen 2009 s. 56–57.

Veropohjaratkaisuihin vaikuttavat sekä valtion sisäisen järjestelmän ominaisuudet että veropohjakonvergenssin mukanaan tuomat paineet ja ilmiöt. Tälle saadaan tukea Tikan näkemyksistä veropolitiikan realiteeteista. Tikka katsoi vuonna 1990 Veropolitiikka-kirjassaan, että (”vanhentuneilla”) teoreettisilla tuloteorioilla ei ole enää käytännössä yhteyttä veropohjaratkaisuihin, vaan kyse on enemmänkin poliittisista intressinäkökohdista ja hallinnollisista seikoista¹⁹⁸. Toisaalta lienee lähes mahdotonta välttää yhdenmukaisuuden, symmetrian ja neutraalisuuden periaatteista poikkeavia säännöksiä, koska verotusta hyödynnetään erilaisiin yhteiskunnallisiin tarpeisiin, kuten Tikka toteaa. Näiden periaatteiden varaan tulisi tästä huolimatta kuitenkin verolainsäädäntöä mahdollisimman pitkälle rakentaa. Tikan mukaan tämä johtuu osittain myös siitä, että teoreettisesta näkökulmasta vääränlaisella sääntelyllä voi olla vahva poliittinen kannatus.¹⁹⁹

Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapaussäännös on lainsäätäjän tietoinen päätös poiketa taloustieteiden luomasta laajasta tulokäsitteestä²⁰⁰. Osakkuusvapautusta on pidetty johdonmukaisena ratkaisuna suorasijoitusosinkojen verovapauden hyväksymisen jälkeen. Suomi noudatti veropolitiittisessa päätöksenteossään muiden EU-valtioiden valitsemaa verotusmallia. Tässä mielessä veropohjakonvergenssi eteni vapaaehtoisen harmonisoinnin keinoin eikä esimerkiksi direktiivipohjaisesti, joka on ollut tähän mennessä pääasiallinen keino yhtenäistää EU-valtioiden verojärjestelmiä.

Veropohjaa arvioitaessa huomioita ei saa kiinnittää ainoastaan Suomen omaan verohistoriaan, vaan tarkasteltavaksi tulee ottaa suorasijoitustilanteiden yleiseurooppalaiset sääntelymuodot, koska Suomessakin verouudistus perusteltiin pitkälti juuri ulkomaisilla malleilla. Suomen osakeyhtiöiden verojärjestelmän osalta veropohja ei näin ollen ole luonnehdittavissa aukolliseksi ainakaan kansainvälisesti vertailtuna. Suorasijoituksiin liittyvät osinkojen ja luovutusvoittojen verovapauserjestelmät ovat tällä hetkellä yleiseurooppalainen tapa poistaa yhtiösektorin taloudellista kaksinkertaista verotusta eli estää ketjuverotuksen syntymistä²⁰¹.

Aiemmin sovellettu normiverojärjestelmä on täydentynyt osakkuusvapautuksella, mikä on kaventanut aikaisemmin myös suorasijoitukseen liittyvät luovutusvoitot sisältänyttä veropohjaa. Kuten tämän tutkimuksen veropolitiittisten johtopäätösten osalta on todettu, Suomessa lainsäätäjällä oli vähän vaihtoehtoja tässä kysymyksessä sen jälkeen kun muut Pohjoismaat ja Saksa olivat valinneet osakkuusvapautuksen. Muutoksen taustalla olivat järjestelmien samankaltais-

¹⁹⁸ Tikka 1990a s. 71.

¹⁹⁹ Tikka 1992 s. 585. Vrt. Tolonen 2003 s. 18, joka pitää ovea auki oikeuden yhteiskunnallisuudelle. Näkökulma tuntuu sopivan verotukseen, jonka säännökset muuttuvat poliittisten valtavirtausten mukana. Tolosen ajattelussa oikeus nähdään reaalisena tapahtumana, jolloin korostuu myös mainittu oikeuden yhteiskunnallinen ulottuvuus. Vrt. Knuutinen 2009 s. 57, joka sitoo tulokäsitteen kunkin verojärjestelmän omaan päätöksentekoon. Knuutinen korostaa verotuksen tulokäsitteen järjestelmäsidoonaisuutta.

²⁰⁰ Vrt. Niskakangas 2004b s. 258.

²⁰¹ Ks. tällaisesta havainnosta nimenomaan veropohjakysymyksen osalta Viherkenttä 2010 s. 123.

tumiseen ja ketjuverotuskieltoon liittyvät seikat. Veropohjakysymystä olisi epärealistista käsitellä irrallisena ilman, että samalla vertailtaisiin kotimaista verojärjestelmää EU-valtioiden vastaaviin. Sekä verokanta- että veropohjakysymyksen osalta lainsäätäjän valintamahdollisuudet ovat kaventuneet merkittävästi taloudellisen ja poliittisen integraation syvetessä. Siksi on syytä tarkkailla CCCTB-ehdotuksen tai muiden yritysveropohjien yhtenäistämismallien etene mistä ja niiden mahdollista toteutumista EU:ssa. Esimerkiksi CCCTB-ehdotuk sen mallissa ei ole asetettu erityisiä edellytyksiä luovutusvoittojen verovapau delle, vaikkakin niiden soveltamisalaan liittyy muun muassa paketoitja vas taan suunnattuja rajoituksia²⁰². Tämä osoittaa, että laaja osakkuusvapautus on tällä hetkellä osa eurooppalaista normiverojärjestelmää.²⁰³

4.2.3.2 Osakkeiden luovutushintojen verosäätelyn kehityksestä EVL:n järjestelmässä

Luovutukset 1.1.1969–31.12.1985. EVL:n alkuaikoihin liittyi olennaisesti korkea nimellinen yritysverotuksen taso. EVL:n alkuperäisessä järjestelmässä ns. pitkäaikaiset omaisuuden myyntivoitot olivat verovapaita.²⁰⁴ Tarkemmin katsotuna EVL:n alkuperäisen lainsäädäntöratkaisun perusteella muuhun kuin vaihto- tai sijoitusomaisuuteen kuuluvista arvopapereista saadut ”luovutushinnat tai muut vastikkeet” eivät olleet veronalaista tuloa, mikäli verovelvollinen oli omistanut arvopaperin vähintään viisi vuotta. Lain esitöissä verovapautta pidettiin tarpeellisena, ”jottei pitemmän aikaa omistetuista hyödykkeistä saadun, usein rahanarvon alenemisesta johtuvan näennäisen voiton verottaminen estäisi toteuttamasta yrityksiin toiminnan laajentuessa tarpeelliseksi käyviä muuttoja muita uudistuksia”²⁰⁵. Tätä koskeva EVL:n 6 §:n 1 momentin 1 kohdan alkuperäissäännös oli voimassa verovuoteen 1985 saakka.²⁰⁶

²⁰² Ks. hankkeen etenemisestä ennen esityksen julkaisua esim. Komissio 2001b, Komissio 2006a ja Andersson 2009b s. 345.

²⁰³ Tulon laajuuskysymykset voivat nousta esille myös rajat ylittävän tilanteen osalta. Liiketoimien luokittelu verojärjestelmän systematiikassa saattaa usein tuottaa hankaluuksia, jos verotuloja pyrkii jakamaan usea eri valtio. Ks. OECD 2010b s. 239–240, jossa on tuotu esiin, että jotkin verosopimusvaltiot rinnastavat kiinteän toimipaikan ja pääkonttorin väliset varallisuuden siirrot omaisuuden myyntiin. Ks. tähän liittyvistä vastaavuusongelmista Helminen 2004d s. 35.

²⁰⁴ Ks. tästä Kukkonen – Walden 2009 s. 19, jotka määrittelevät EVL:n alkuperäisen järjestelmän suppean tulokäsitteen mukaiseksi. Heidän mukaansa laissa oli melko laajat veronminimointimahdollisuudet.

²⁰⁵ HE 172/1967 s. 6. Verovapaussäännöksiä voidaan pitää selkeänä poikkeuksena lain yleisestä rakenteesta. Rahan arvon aleneminen on esitöiden perusteella arvioituna merkittävin verovapauden taustalla vaikuttanut seikka. Ks. Ikkala – Andersson – Nuorvala 1993 s. 100. Ks. myös Mähönen – Villa 2009 s. 374. Vrt. TOL:n aikaisista satunnaisen myyntivoiton verottamisen edellytyksistä Rekola 1947 s. 90.

²⁰⁶ L 24.6.1968/360. Tarkemmin tästä säätelystä ks. Andersson 1986 s. 70–73, Ikkala – An-

Veronalaista tuloa eivät ole:

1) muuhun kuin vaihto- tai sijoitusomaisuuteen kuuluvista kiinteistöistä ja arvopapereista saadut luovutushinnat tai muut vastikkeet, mikäli verovelvollinen on omistanut kiinteistön vähintään 10 ja arvopaperin vähintään 5 vuotta, kuitenkin niin että palautuva, verotuksessa arvopaperin hankintamenosta aikaisemmin 42 §:n 1 momentin perusteella hyväksytty poisto on veronalaista tuloa 5 vuoden määräajan jälkeenkin, [– –]

Säännöksen soveltamisalaan kuului pääasiallisesti käyttöomaisuuteen kuuluvia kiinteistöjä ja arvopapereita, vaikkakin myös rahoitusomaisuuteen voi ”poikkeustapauksessa kuulua sellaisia arvopapereita, joiden omistusaika on yli viisi vuotta”, kuten Tikka toteaa²⁰⁷.

Säännöstä ei sovellettu liikeomaisuuteen kuuluneen henkilöyhtiön osuuden luovutukseen²⁰⁸. Verrattuna nykyiseen vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen mukaiseen verovapauteen oli alkuperäisen EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisen verovapauden soveltamisala laajempi, koska arvopaperin käsite piti sisällään esimerkiksi osuuskuntien osuudet ja puhelinyhdistysten osuudet. Myös kiinteistöjen kuuluminen verovapauden soveltamisalan piiriin oli nykyjärjestelmään nähden poikkeuksellista. Myös yllä mainittu omaisuuslajineutraalisuus oli nykyisestä järjestelmästä poikkeava piirre.

Lainsäädäntöön sisältyi myös nykyisiä säännöksiä muistuttava säännös, jonka mukaan viiden vuoden määräajan jälkeenkin palautuva, verotuksessa arvopaperin hankintamenosta aikaisemmin EVL 42 §:n 1 momentin perusteella hyväksytty poisto oli veronalaista tuloa. Käyttöomaisuuteen kuuluvien arvopapereiden hankintamenosta saatiin tehdä poisto, joka alensi poistamatta olevan hankintamenon osan käyvän arvon suuruiseksi. Se osa arvopaperin hankintamenosta, jota ei näin poistettu, poistettiin EVL 42 §:n 2 momentin perusteella sinä verovuonna, jona arvopaperi oli luovutettu. Poisto oli mahdollinen vain, jos verovelvollinen oli omistanut arvopaperin viittä vuotta lyhyemmän ajan.²⁰⁹

EVL:n alkuperäinen säännös on lakiteknisesti yksinkertaisempi ja lyhyempi kuin 19.5.2004 lukien tapahtuviin luovutuksiin tietyin laissa määritellyin edellytyksin soveltuva EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n oikeushojeista muodostuva osakkuusvapautus. Lisäksi nykyinen osakkuusvapautusjärjestelmä on suppeampi kuin alkuperäisen EVL:n pitkäaikaisen omaisuuden myyntivoittojen verovapausjärjestelmä. Kun alkuperäisiä säännöksiä sovellettiin kaikkien EVL:n mukaan verotet-

dersson – Nuorvala 1969 s. 52, Ikkala – Andersson – Nuorvala 1973 s. 55–64, Tikka 1975 s. 75–79, Linnakangas 2005 s. 433–434 sekä Mattila 1983 s. 165–166. Ks. myös Halmesmäki 1983 s. 88–89, joka vertailee toimimista konsernina ja yhtenä yhtiönä.

²⁰⁷ Tikka 1975 s. 76.

²⁰⁸ Ks. esim. KVL 161/1971.

²⁰⁹ Ks. tästä laajemmin esim. Tikka 1975 s. 76, Linnakangas 2005 s. 434 sekä Kukkonen 2007a s. 143.

tavien verovelvollisten verotuksessa, on nykyiset säännökset rajattu ainoastaan tiettyihin yhteisöihin, jotka on erikseen mainittu EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa. Lisäksi EVL 6 b §:n 2 momentissa on erikseen verovapaan luovutuksen määritelmä. Tätä ei ole EVL:n alkuperäisissä verovapaussäännöksissä. Lakiteknisesti alkuperäinen verovapaus on toteutettu yhden pykälän sisällä, mutta vuoden 2004 uudistuksessa sääntely jaettiin kahden pykälän välille.

Luovutukset 1.1.1986–31.12.1992. Vuodesta 1986 vuoteen 1992 verovapaus oli osittainen. Alkuperäistä viiden vuoden säännön luomaa verovapautta kiristettiin siten, että verovapaa osa vähintään viisi vuotta omistettujen arvopapereiden luovutushinnoista tai muista vastikkeista alennettiin 80 prosenttiin.²¹⁰

EVL 6 §

Veronalaista tuloa eivät ole:

1) 80 prosenttia muuhun kuin vaihto- tai sijoitusomaisuuteen kuuluvista kiinteistöistä ja arvopapereista saaduista luovutushinnoista tai muista vastikkeista, mikäli verovelvollinen on omistanut kiinteistön vähintään 10 ja arvopaperin vähintään 5 vuotta, kuitenkin niin että palautuva, verotuksessa arvopaperin hankintamenosta aikaisemmin 42 §:n 1 momentin perusteella hyväksytty poisto on veronalaista tuloa 5 vuoden määräajan jälkeenkin, (20.12.1985/1038)

[– –]

Tämän yhteydessä EVL 42 §:ään sisällytettiin uusi oikeusohje, jonka mukaan siinä tapauksessa, että luovutushinta on vain osittain veronalainen, hankintamenosta poistettiin vain luovutushinnan veronalainen määrä ja koko luovutushinnan ylittävän osan määrä. Näin ollen EVL:ssa veronalaisesta (20 prosentin) tulo-osuudesta voitiin vähentää koko poistamaton hankintameno²¹¹.

Sääntelyä tiukennettiin edelleen vuonna 1988. Silloisessa uudistuksessa verovapaa osa aleni 40 %:iin²¹². Samalla säännöstä tarkistettiin siten, että se koski vain käyttöomaisuuteen kuuluvia arvopapereita. Laki koski edelleen ”luovutus-

²¹⁰ 20.12.1985/1038. Ks. uudistuksesta ja uusista EVL:n säännöksistä laajemmin Tuominen 1985 s. 50–54, Tunturi 1986a ja Andersson 1986 s. 74–82. Ks. erityisesti tällöin voimassa olleesta järjestelmästä Niskakangas 1987a s. 25–27, Niskakangas 1987b s. 10–11, Ikkala – Andersson – Nuorvala 1986 s. 61–89 sekä Järvinen – Ikkala 1987 s. 49–54. On huomattava, että silloisten säännösten 20 prosentin veronalaisen tulon periaate soveltui vain viiden vuoden osakkeiden omistusajan jälkeen. Omistusajan jäädessä alle tämän rajan koko tulo on veronalaista. Ks. tästä laajemmin Niskakangas 1987b s. 10. Ks. myös säännösten perusteella esitetystä kritiikistä Tikka 1986a s. 186, jossa hän toteaa mm., että ”– myyntivoittoverotus laajentaa fiskaalisessa mielessä veropohjaa varsin vähän ja että kysymyksessä on enemmänkin veropohjan optinen laajennus”.

²¹¹ Ks. tämän säännöksen kritiikistä Tikka 1986a s. 188 ja Andersson 1986 s. 76. Hankintamenojen poisto toteutettiin siten, että luovutushinnan veronalaisesta määrästä poistettiin enintään veronalaista määrää (rahamäärää) vastaava osa poistamattomasta hankintamenosta. Luovutustapioitilanteissa poistettiin lisäksi koko poistamatta oleva luovutushinnan ylittävän osan määrä. Myyntivoitto alkoi vaikuttaa verotuksessa vasta, kun luovutushinta oli enemmän kuin viisinkertainen poistamattomaan hankintameno verrattuna. Ks. tästä Niskakangas 1987a s. 25 ja Niskakangas 1987b s. 10–11.

²¹² L 29.12.1988/1248.

hintoja tai muita vastikkeitä”. Vuodelta 1989 sovellettavassa muodossaan 1 k. oli seuraavansisältöinen:

EVL 6 §

Veronalaista tuloa eivät ole:

1) 40 prosenttia käyttöomaisuuteen kuuluvista kiinteistöistä ja arvopapereista saaduista luovutushinnoista tai muista vastikkeista, mikäli verovelvollinen on omistanut kiinteistön vähintään 10 ja arvopaperin vähintään 5 vuotta, kuitenkin niin että palautuva, verotuksessa arvopaperin hankintamenosta aikaisemmin 42 §:n 1 momentin perusteella hyväksytty poisto on veronalaista tuloa 5 vuoden määräajan jälkeenkin, (29.12.1988/1248 ja 14.7.1989/661)

[– –]

Vuosilta 1990–1992 toimitettavissa verotuksissa 1 k. oli seuraavassa sovellettavassa muodossaan:

EVL 6 §

Veronalaista tuloa eivät ole:

1) 40 prosenttia käyttöomaisuuteen kuuluvista kiinteistöistä ja arvopapereista saaduista luovutushinnoista tai muista vastikkeista, jos verovelvollinen on omistanut kiinteistön vähintään 10 ja arvopaperin vähintään 5 vuotta, kuitenkin niin, että palautuva, verotuksessa arvopaperin hankintamenosta aikaisemmin 42 §:n 1 momentin perusteella hyväksytty poisto samoin kuin 43 §:n perusteella osakkeiden hankintamenosta vähennetty määrä ovat veronalaista tuloa 5 vuoden määräajan jälkeenkin, (29.12.1989/1339)

[– –]

Myös käyttöomaisuuteen kuuluvien arvopapereiden hankintamenosta tehtävää poistoa koskevaan säännökseen tehtiin muutoksia 1980-luvun puolivälissä. EVL 42 §:n 2 momenttia muutettiin siten, että edellä mainittu viiden vuoden aikaraja poistui. Tilalle tulleen säännöksen mukaan luovutushinnan ollessa vain osittain veronalainen hankintamenosta poistettiin vain luovutushinnan veronalainen määrä ja koko luovutushinnan ylittävän osan määrä. Säännöstä muutettiin edelleen 1980-luvun lopussa. Näiden säännösten mukaan käyttöomaisuuteen kuuluvien arvopapereiden ”luovutushinnat ja muut vastikkeet” tuloutetaan ja hankintameno tai sen vähennyskelpoinen osa poistetaan sinä verovuonna, jona käyttöomaisuus on luovutettu, tuhoutunut tai vahingoittunut.²¹³

Luovutukset 1.1.1993–18.5.2004. Vuoden 1993 verouudistuksen myötä eriytetty verojärjestelmä sai aikaan muutoksia myös EVL:n järjestelmässä. Suppea tulokäsike korvautui laajalla tulokäsikeellä, ja jo EVL:n alusta asti kokonaan tai osittain verovapaita olleet pitkäaikaiset omaisuuden myyntivoitot muuttuivat veronalaisiksi.²¹⁴ EVL 6 §:n 1 momentin 1 ja 1 a kohdat kumottiin. Vuodesta 1993

²¹³ Ks. tästä esim. Linnakangas 2005 s. 434.

²¹⁴ Ks. tästä esim. Kukkonen – Walden 2009 s. 19.

lukien voimassa olleen lainsäädännön aikana käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat olivat veronalaista tuloa. Vastaavasti osakkeiden luovutustappiot olivat vähennyskelpoisia. Käyttöomaisuuteen kuuluvista osakkeista voitiin tehdä arvonalentumispoisto, jos verovelvollinen pystyi osoittamaan, että osakkeiden käypä arvo oli olennaisesti hankintamenoa pienempi.²¹⁵

EVL 5 §

Edellä 4 §:ssä tarkoitettuja veronalaisia elinkeinotuloja ovat muun ohessa:

1) vaihto-, sijoitus- ja käyttöomaisuudesta sekä muista elinkeinossa käytetyistä aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä saadut luovutushinnat ja muut vastikkeet, (30.12.1992/1539)²¹⁶

EVL 6 §

Veronalaista tuloa eivät ole:

1 ja 1 a kohdat kumottu L:lla 30.12.1992/1539.

Verouudistus merkitsi tulokäsitteen laajennusta ja liittyi olennaisesti siihen, että yhteisöverokantoja alennettiin samalla merkittävästi²¹⁷. Säännökset olivat voimassa 1.1.1993 lähtien siten, että luovutuksiin, jotka tapahtuivat ennen lain voimaantuloa, sovellettiin vanhoja lainsäädännöksiä²¹⁸. Säännöksiä sovellettiin ennen 19.5.2004 tehtyihin luovutuksiin.

Luovutushintojen ja hankintamenojen verokohtelua koskeva sääntely toteutettiin siten, että EVL:n 5 §:n 1 kohdassa säädettiin luovutushinnan veronalaisuudesta ja 8 §:n 1 ja 2 kohdassa hankintamenojen vähennyskelpoisuudesta. EVL:n 42 §:n 2 momentissa säädettiin tuloutus- ja vähennysajankohdasta käyttöomaisuuden osalta. Vaihto-omaisuuden osalta asiasta säädettiin EVL 28 §:n 1 momentissa ja sijoitusomaisuuden osalta EVL 29 §:n 1 momentissa.

Verotuksessa sovellettiin tällöinkin erillisyyden periaatetta. Tämä tarkoitti silloisen lainsäädännön perusteella sitä, että luovutuksissa tuli verotuksen näkökulmasta lähtökohtaisesti käyttää käypää arvoa riippumatta siitä, luovutettiinko osakkeet etuyhteyden sisällä vai sen ulkopuolelle. Tämä oli ongelmallinen tilanne etuyhteyden sisällä tapahtuvien rakennejärjestelyjen tapauksessa, koska taloudellisesti sisäisissä luovutuksissa ei realisoitunut varsinaisesti etuyhteyden näkökulmasta mitään varsinaista tuloa. Luovutushintaa voitiin verotuksessa oikaista, jos käyvästä arvosta poikettiin. Osakkeiden arvonnousu ja -lasku otettiin huomioon sen verovelvollisen verotuksessa, jonka omistusaikana arvonneuvotos

²¹⁵ Ks. tähän liittyvistä kommentteista esim. Halén 2003 s. 357. Ks. uudistuksen kommentteista ennen sen voimaantuloa Andersson 1992 s. 17. Ks. osakkeiden arvonalentumispoistosta tarkemmin esim. Penttilä 2003.

²¹⁶ Ennen vuoden 1993 uudistusta EVL 5 §:ssä oli maininta ”6 §:ssä säädetyin poikkeuksin”.

²¹⁷ Ks. Andersson 2008a s. 32.

²¹⁸ L 1539/1992 siirtymäsäännöksen k. 2.

oli tapahtunut. Jos yhtiö luovutti osakkeita konsernin ulkopuoliselle yhtiölle tai uudelleenorganisoinnin yhteydessä toiselle saman konsernin yhtiölle (konsernin sisäisesti), sille muodostui tuloa luovutushinnan suuruisena. Voiton tai tappion määrä oli tällöin sidottu osakkeiden poistamattoman hankintamenon määrään.²¹⁹

Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden realisoitumattomat arvonalentumiset olivat vähennyskelpoisia. EVL:n 42 §:n 1 momentin mukaan voitiin arvopapereiden hankintamenosta tehdä sellainen poisto, joka alensi poistamatta olevan hankintamenon osan käyvän arvon suuruiseksi, jos verovelvollinen osoitti, että arvopapereiden käypä arvo on verovuoden päättyessä sen hankintamenoa tai aikaisemmin tehdyillä poistoilla vähennettyä hankintamenoa olennaisesti alempi. Olennaiset arvonnousut voitiin tulouttaa symmetrisesti EVL 5 a §:n nojalla.

Tappioiden vähennyskelpoisuus vaikutti osaltaan siihen, että vanha järjestelmä oli altis verokeinottelulle, koska järjestelmän aikana useat EU-valtiot olivat jo sisällyttäneet verojärjestelmäänsä osakkuusvapautuksen, joka koski myös osakeluovutusvoittojen verovapautta. Vanhassa järjestelmässä verosuunnittelussa hyödynnettiin esimerkiksi EU:n yritysjärjestelydirektiivin määräysten mukaista osakevaihtoa. Seuraavaa esimerkkiä on käytetty usein perusteltaessa osakkuusvapautusta oikeuskirjallisuudessa ja lain esitöissä.

Esimerkki

Tällaista veroarbitraasiin johtavaa rakennejärjestelyä hyödynnettiin esimerkiksi silloin, kun emoyhtiö, jonka asuinvaltiossa ei sovellettu luovutusvoittojen verovapautta koskevia osakkuusvapautussäännöksiä, halusi luovuttaa tytäryhtiön osakekannan tilanteessa, jossa luovutuksesta oli syntymässä veronalaista tuloa. Tällaisessa tilanteessa hyödynnettiin toisen valtion osakkuusvapautusjärjestelmää, jolloin tässä verovapausvaltiossa olevalle tytäryhtiölle luovutettiin kohdeyhtiön osakkeet osakevaihdolla. Tämän yritysjärjestelyn seurauksena kohdeyhtiön osakkeet vaihdettiin verovapausvaltiossa olevan yhtiön osakkeilla. Jatkuvuusperiaatteen mukaisesti verotuksen näkökulmasta ei realisoitunut vielä luovutusta ja osakkeiden hankintameno säilyi samana. Osakkuusvapautusvaltiossa oleva tytäryhtiö pystyi tällöin myymään osakkeet verovapaasti. Voitto oli yritysjärjestelyn hetkellä piilevänä ulkomaisen tytäryhtiön saamien osakkeiden arvossa, ja sen tulo realisoitui verovapaana tytäryhtiön myydessä osakkeet. Tätä voidaan myös kutsua lopulliseksi lykkäyseduksi, koska jatkoluovutuksen täydellisen verovapauden jälkeen ei yritysjärjestelyn ”lykkäämää” luovutusvoittoa ole enää verotettavissa²²⁰. Voitollisen luovutuksen jälkeen se pystyi siirtämään (verovapaan) voiton emo-tytäryhtiödirektiivin turvin (verovapaasti) emoyhtiölle.²²¹

²¹⁹ Ranta-Lassila 2002 s. 74 sekä VM 12/2002 s. 164.

²²⁰ Ks. Penttilä 2008s s. 89.

²²¹ HE 92/2004 s. 29. Ks. myös Ranta-Lassila 2002 s. 169 ja siellä mainitut lähteet.

Luovutukset 19.5.2004 lukien. Vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksessa yhteisöille osakkeiden luovutuksesta kertyneiden voittojen ja aiheutuneiden tappioiden verokohtelua muutettiin vapauttamalla käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat verosta tietyin ehdoin ja säätämällä vastaavasti niiden hankintamenot vähennyskeltottomiksi. Muun kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittavan osakeyhtiön, osuuskunnan, säästöpankin ja keskinäisen vakuutusyhtiön saamat käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutusvoitot tai tarkemmin sanottuna luovutushinnat ovat verovapaita. Tätä varten tehtiin kokonaan uusi säännös EVL 6 b §.²²² Muutoksessa luovuttiin myös täydellisestä veronalaisuudesta, johon oli päädytty vuoden 1993 verouudistuksessa.

Kun verovelvollinen on omistanut välittömästi ennen luovutusta yhtäjaksoisesti vuoden ajan vähintään 10 prosentin osuuden luovutettavan yhtiön osakepääomasta ja luovutettavat osakkeet kuuluvat näin omistettuihin osakkeisiin, osakkeet ovat verovapaasti luovutettavia. Verovapaus ei kuitenkaan koske kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiöiden osakkeita eikä eräitä ulkomaisten yhtiöiden osakkeita.

Säännöksiä pidettiin uudistuksen jälkeen poikkeuksena EVL:n perinteisesti laajoihin tulo- ja menokäsitteisiin, mikä tuotiin esille verokilpailunäkökohtien vastapainona. Tämän keskustelun taustalla on pääasiallisesti perinteinen ja teoreettinen lähtökohta, jonka mukaan EVL:ssä ei ole ollut merkittävästi verovapaita tuloja ja menot ovat olleet kattavasti vähennyskelpoisia. Tämä ajattelu ei kuitenkaan ole suorasijoitusajattelua vastaava eikä ota huomioon esimerkiksi ketjuverotuskieltoon liittyviä näkökohtia. Nykyisessä tilanteessa tulokäsite on määritelty uudelleen ottaen huomioon yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estämisen tavoite. Uuteen tulokäsitteeseen eivät näin ollen enää kuulu suorasijoitusosingot ja -luovutusvoitot.

EVL 6 b §:n 1 momentin mukaisesti verovapaasti luovutettavien osakkeiden hankintameno on symmetrisesti vähennyskeltoton. Jos osakkeiden verovapaa luovutettavuus estyy esimerkiksi EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdan omistusajaksi ja omistususuutta koskevien edellytysten täyttymättä jäämisen vuoksi, hankintamenot ovat vähennyskelpoisia käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden veronalaisista luovutushinnoista verovuonna ja viitenä seuraavana verovuonna. Luovutustappio on kuitenkin vähennyskeltoton tiettyjen ulkomaisten omistusten tapauksessa.

²²² L 717/2004, muuttumattomana L 1077/2008. Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen ja hankintamenojen verokohtelua on tarkasteltu perusteellisesti mm. esityksissä Juusela 2004 s. 142–245, Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 173–187, Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 14:17–14:19, Kukkonen 2007a, Niskakangas 2004a sekä KPMG 2010 s. 424–426. Luovutusvoittoverosäännöksiä on kommentoitu myös Verohallinnon toimesta. Ks. esim. Veroh 38.04.2 s. 9–12 ja Veroh 2.11.2005.

Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden hankintamenosta ei ole mahdollista tehdä arvonalentumispoistoa (EVL 42 §:n 1 mom.). Myös osakkeiden hankintamenon vähennyskelpoisuutta on rajoitettu yhtiöiden purkautumistilanteissa (EVL 51 d §:n 2 mom.).

Edellä mainittu liittyy erityisesti oman pääoman -ehtoisten sijoitusten verovapauteen ja vähennyskeltvottomuuteen. Tämän lisäksi on rajoitettu vieraan pääoman -ehtoisten sijoitusten vähennyskelpoisuutta EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla. Vähennyskeltvottomia ovat sellaiselta yhtiöltä, josta verovelvollinen tai EVL 6 b §:n 7 momentissa tarkoitettut konserniyhtiöt omistavat yksin tai yhdessä vähintään 10 prosenttia osakepääomasta, karttuneiden muiden saamisten kuin myyntisaamisten menetykset ja arvonalenemiset, tällaiselle yhtiölle annettu konsernituki sekä muut vastaavat osakeyhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettut menot.

4.2.3.3 Osakkuusvapautuksen teoreettiset vaihtoehdot

Yleistä. Sekä osakkuusvapautusjärjestelmien osinkoihin että luovutusvoittoihin kohdistuva laaja soveltamisala on vähentänyt intoa tuoda veropoliittisen keskustelun kohteeksi vain tiettyihin etuyhteystilanteisiin sovellettavia sisäisten osakeluovutusten huojennusmalleja. Nämä vaihtoehdot olivat kuitenkin vahvasti esillä myös Suomessa 2000-luvun alussa, kun Ruotsin verojärjestelmän innoittamana lähdettiin etsimään vaihtoehtoisia tapoja helpottaa konsernin yrittäjäyrityksen järjestelyjä. Keskustelua veivät tällöin eteenpäin erityisesti Tikka ja Ranta-Lassila. Viimeksi mainittu käsitteli aihealuetta muun muassa konsernien verokysymyksiä koskevassa tutkimuksessaan²²³. Myös Tuloverotuksen kehittämistyöryhmä (2002) otti mietinnössään esille laajasti eri vaihtoehtoja, joilla konsernit voitaisiin tässä suhteessa paremmin huomioida verotuksessa²²⁴. Nämä teoreettiset vaihtoehdot voidaan jaotella seuraavaan neljään eri luokkaan:

1. Konsernin sisäinen vapausmalli I: poistamaton hankintameno siirtohintana
2. Konsernin sisäinen vapausmalli II: käypä arvo siirtohintana
3. Konsernin sisäinen lykkäysmalli
4. Jälleenhankintamalli.

²²³ Ranta-Lassila 2002.

²²⁴ VM 12/2002.

Nämä mallit perustuvat pitkälti siihen, että osakeluovutuksesta johtuvan voiton verotusta lykätään eri tavoin²²⁵. Ensimmäinen vaihtoehto on käyttää poistamatonta hankintamenoa siirtohintana, joka toteuttaa jatkuvuusperiaatetta. Tällöin luovutusvoiton verotus lykkääntyy siihen saakka, kunnes osakekanta luovutetaan relevantin etuhyteyspiirin ulkopuolelle. Luovutuksessa käytetään osakkeiden konsernin sisäisenä siirtohintana osakkeiden poistamatonta hankintamenoa. Osakkeiden hankintamenoksi ostajayhtiön verotuksessa tulee samoin poistamatonta hankintameno.²²⁶ Tällaisesta järjestelmästä voidaan käyttää nimitystä konsernin sisäinen vapausmalli.

Ruotsissa sovellettiin ennen 21.1.1998 voimaan tullutta muutosta juuri tätä jälkimmäistä jatkuvuusperiaatteeseen perustunutta vaihtoehtoa. Tässä järjestelmässä ostajayritys otti verotuksessa haltuunsa myyjäyhtiön hankintamenon ja hankinta-ajan kohdan. Veronalainen tulo ei realisoitunut konsernin sisällä vaan vasta silloin, kun osakkeet luovutetaan konsernin ulkopuoliselle ostajalle.²²⁷

Toinen olisi malli, jossa konsernin sisäiset osakeluovutukset voidaan tehdä verovapaasti ja samalla käypää arvoa käyttäen. Tällaisessa järjestelmässä voidaan siten verosuunnittelun keinoin välttää veronalaisen luovutusvoiton syntyminen myös siinä vaiheessa, kun verollinen luovutus realisoituu ja kun osakkeet luovutetaan konsernin ulkopuolelle. Tämä johtuu siitä, että vaatimusta jatkuvuusperiaatteen soveltamisesta ei ole.²²⁸ Tämä on ensimmäiseen vaihtoehtoon rinnasteinen malli. Erona on kuitenkin käyvän arvon käyttäminen. Itse asiassa tämä vaihtoehto on konsernin sisäisissä tilanteissa jo käytännössä hyvin lähellä nykyisin käytössä olevaa osakkuusvapautusta. Verotus voi tässäkin mallissa realisoitua luovutettaessa osakkeet konsernin ulkopuolelle, mutta verotus on useimmiten helppo välttää tekemällä ennen jatkoluovutusta konsernin sisäisiä osakekauppoja, jolla hankintameno voidaan ”päivittää” käypään arvoon.²²⁹

²²⁵ Tietysti voitaisiin mainita vielä käyvän arvon soveltaminen konsernin sisäisissä osakeluovutuksissa ilman huojennusta. Tämä realisoisi verotuksen jo yritysryhmän sisällä ja vaikeuttaisi yritysraakennejärjestelyjä. Tällaista mallia sovellettiin Suomessa ennen vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistusta.

²²⁶ Ranta-Lassila 2002 s. 98, mts. 170–172 ja mts. 176–177.

²²⁷ Tästä säädettiin 25 Kap. 18–24 §§ IL:ssa. Ks. tästä myös Wiman 2002 s. 148 ja Ranta-Lassila 2002 s. 176.

²²⁸ Tällainen järjestelmä oli voimassa Ruotsissa 1970-luvun puoliväliin saakka. Järjestelmän väärinkäytökset johtivat kuitenkin siihen, että jatkuvuusperiaate korvasi käyvän arvon mallin. Ks. tästä laajemmin Wiman 2002 s. 149.

²²⁹ Ranta-Lassila 2002 s. 176, joka tuo esille, että jatkuvuusperiaatteeseen perustuvaa järjestelmää tulisi osakeluovutusten tapauksessa pystyä soveltamaan myös niin, että luovutukset voitaisiin tehdä käypään arvoon ilman välittömiä tuloveroseuraamuksia. Ranta-Lassila huomauttaa käyvän arvon tärkeydestä esimerkiksi velkojien suojan näkökulmasta. Tähän hän tuo vaihtoehtona esille käyvän arvon luovutukset ilman tuloveroseuraamusta mutta niin että hankintamenona käytetään verotuksessa poistamatonta hankintamenoa. Tällöin verotuksen realisoivan konsernin ulkopuolisen luovutuksen yhteydessä realisoituu veronalainen luovutus mutta ikään kuin alkupe-

Kolmas vaihtoehto olisi kohdella luovutuksia verotuksen realisoivina tapahtumina mutta ainoastaan lykätä verotusta (konsernin sisäinen lykkäysmalli). Tällöin käytettäisiin jo sisäisessä luovutuksessa käypää arvoa ja laskettaisiin tuolloin syntyvä luovutusvoitto. Mallissa lykättäisiin sen tuloksi lukeminen siihen, kunnes hyödyke luovutetaan etuyhteyden ulkopuolelle. Tämä tarkoittaisi varsin monimutkaisen luovutusvoittojen ”kirjanpidon” olemassaoloa ja valvontaa myös verotuksen toimittavalta viranomaiselta.²³⁰

Neljäntenä vaihtoehtona voitaisiin pitää Isossa-Britanniassa selvityksen kohteena ollutta mutta toteutumaton lain säädäntömallia, jossa tietyn suuruisen omistussuuden luovutus olisi mahdollista konvertoida jälleenhankintavaraukseksi myyjäyhtiön verotuksessa (jälleenhankintamalli). Näin ollen luovutusvoittoverotukselta pystyttäisiin välttämään hankkimalla omistussuus uudessa yhtiössä. Isossa-Britanniassa keskustelun kohteena olleessa mallissa sekä luovutuksen kohteelta että ostettavilta uusilta osakkeilta olisi vaadittu, että ne olisivat olleet huomattavia omistuksia. Se olisi tarkoittanut vähintään 20 prosentin omistussuutta. Edellytyksenä oli myös vuoden omistusaika.²³¹

Ruotsin aikaisemmat verotusmallit. Ennen Ruotsin vuoden 1990 verouudistusta juridiset henkilöt pystyivät näyttämään tulojaan useammassa kuin yhdessä tulolajissa (inkomstlag). Luovutusvoitot kuuluivat tässä järjestelmässä silloiseen satunnaisen tulonhankintatoiminnan tulolajiin. Verotusarvoa käytettäessä ei verotuksessa realisoitunut veronalaista luovutusvoittoa. Tällöinkin kuitenkin ilmeni tilanteita, joissa oli tarvetta käyttää markkinahintaa myös sisäisissä osakeluovutuksissa. Tämä saattoi johtua esimerkiksi tilintarkastuksellisista syistä tai vähemmistöosakkaidensuojasta. Verokohtelu koettiin tällöin hankalaksi juuri konsernin sisäisten luovutusten vuoksi.²³²

Vuoden 1990 verouudistuksen seurauksena kaikkia osakeyhtiön toimintoja on verotettu yhdessä elinkeinotoiminnan tulolajissa (näringsverksamhet). Tästä syystä verouudistuksen jälkeen oli myös inkomstskattelagenin (IL) systemaattisena lähtökohtana, että verotus realisoituu, jos konsernin sisäinen luovutus realisoituu alle markkinahinnan, ja näin ollen käyvän ja verotuksellisen arvon välinen erotus olisi ollut ilman erillissäätelyä veronalaista tuloa. Tämä olisi ollut esteenä konsernin uudelleenstrukturoiduille osakkeita luovutettaessa konsernin sisällä. Ongelmallisuus olisi liittynyt myös neutraalisuuteen ja veronmaksukykyyn. Tästä syystä vuoden 1990 verouudistuksessa silloin muualla verolainsäädännössä sijainneet konsernisäännökset sijoitettiin 25 kap. 6–27 §§ IL:iin. Näiden säännösten perusteella konsernin sisäinen luovutus, joka koskee osakkeita, osuutta kauppayhtiöissä, taloudellista yhdistystä tai ulkomaista juri-

räisen myyjän tekemänä luovutuksena. Vaihtoehtoista yleisesti myös Tikka 2003a s. 20–21.

²³⁰ VM 12/2002 s. 166. Ks. tästä myös perusteellinen selvitys Ranta-Lassila 2002 s. 177–178. Ks. myös Tikka 2003a s. 21.

²³¹ Ranta-Lassila 2002 s. 118 ja siellä mainitut lähteet.

²³² Wiman 2002 s. 148 ja Ranta-Lassila 2002 s. 177.

dista henkilöä, ei aiheuttanut välitöntä tulon verottamista vaan sen verotusta myöhennettiin. Järjestelmä perustui jatkuvuusperiaatteeseen, joka vastasi myös yritysjärjestelydirektiivin peruseriaatteita.²³³

Ruotsissa sovellettiin 21.1.1998 – 30.6.2003 niin sanotun konsernisäännön mukaista verotuksen lykkäystä (uppskov med beskattningen vid koncernintern andelsavyttringar). Tässä järjestelmässä myyjäyhtiölle vahvistettiin veronalainen luovutusvoitto, mutta verotusta lykättiin siihen saakka, kunnes osakkeet tavalla tai toisella siirtyivät konsernin ulkopuolelle. Näin ollen verotuksessa muodostettiin verovelvollisen vaatimuksesta eräänlainen varaus. Tällöin selaista luovutusvoittoa, joka ei konsernikokonaisuuden näkökulmasta ollut vielä syntynyt, ei verotettu ennen kuin se konsernin näkökulmasta realisoitui. Veronalainen tulo realisoitui vasta silloin, kun luovutettu osuus ei enää ollut olemassa tai sitä ei omistanut myyjäyhtiö itse eikä yritys, joka kuului samaan ruotsalaiseen konserniin alkuperäinen myyjäyhtiön kanssa. Veronalaisen tulon realisoinnin kannalta perustilanne konsernisäännöksen mukaisessa järjestelmässä syntyi, kun ostajayhtiö myi osuuden sellaiselle taholle, joka ei kuulunut samaan ruotsalaiseen konserniin. Myös myyjäyhtiön tai kohdeyhtiön purkautuminen johti verotuksen realisointiin.²³⁴

Esimerkki

X-konsernin emoyhtiö XA AB omistaa 100-prosenttisesti XB AB:n osakekannan. XB AB omistaa edelleen 25 % XC AB:n osakkeista. Näiden XB AB:n omistamien XC AB:n osakkeiden verotuksellinen arvo XB AB:n verotuksessa on 0,5 M KR ja osakkeiden käypä arvo on 1 M KR. XB AB myy osakkeet täysin omistamalleen tytäryhtiölle XD AB:lle 1 M KR:lla. XB AB sai lykkäysjärjestelmässä niin halutessaan ns. konsernisäännön mukaisen verotuksen lykkäyksen (suuruudeltaan 0,5 M KR), jos tietyt laissa erikseen määritellyt edellytykset täyttyvät.

Konsernisäännön soveltumista rajoittivat kuitenkin mahdollisten muiden sääntöjen soveltuminen osakeluovutukseen. Näitä olivat muun muassa eri yritysjärjestelysäännösten tarkoittamat osakeluovutukset.²³⁵

Silloisessa 25 kap. 6 § IL:ssa oli määritelty konsernin sisäinen osakeluovutus. Säännöksen mukaan kyse on osuuden luovutuksesta yrityksessä, jonka oikeushenkilö tai ruotsalainen kauppayhtiö tekee voitollisena. Säännöksen mukaan ostajayrityksen tulee olla oikeushenkilö tai kauppayhtiö, joka kuuluu myyjän kanssa samaan ruotsalaiseen konserniin, jos 25 kap. 13–16 §§ IL:ssa olevat ehdot täyttyvät.

²³³ Ks. jatkuvuusperiaatteen ongelmista, vaihtoehtoista ja kommentteista laajemmin SOU 1998:1 s. 249–251 ja siellä mainitut esimerkit. Ks. myös Reg. prop. 1998/99:15 s. 201. Ks. myös Wiman 2002 s. 148 ja Ranta-Lassila 2002 s. 98 ja mts. 176.

²³⁴ Ks. konsernisäännöstä myös Reg. prop. 1999/2000:2 Del 2 s. 328 ja Reg. prop 1998/99:15 s. 201. Ks. myös Ranta-Lassila 2002 s. 97–98. Ks. voimaantuloon liittyvistä kysymyksistä Wiman 2002 s. 149.

²³⁵ Ks. näistä rajoituksista tarkemmin Wiman 2002 s. 150–151.

Ensinnäkin edellytettiin, että kyse on luovutusvoitosta. Luovutusvoitolla ja luovutustappiolla tarkoitetaan Ruotsin järjestelmässä pääomaerien (kapitaltillgångar) luovutuksesta syntynyttä voittoa tai tappiota. Koska pääomaerinä pidetään muita elinkeinotoiminnassa käytettäviä eriä kuin varastoeria (25 kap. 3 §), konsernisääntö soveltui ainoastaan sellaisten osuuksien luovutuksiin, jotka eivät olleet varastoihin kuuluvia. Edelleen konsernisäännön soveltumisedellytyksenä oli tietty omistusosuus kohdeyhtiöistä. Tätä koskeva oikeusohje oli 25 kap. 16 § IL:ssa. Tämä oikeusohje oli hyvin samanlainen kuin elinkeinosidonnaista osuutta koskeva määritelmä 24 kap. 16 § IL:ssa, vaikkakin niiden välillä oli tiettyjä suuriakin periaatteellisia eroja. Nämä erot johtivat siihen, että määritelmiä ei lopulta yhdistetty²³⁶. Koska konserninsäännön soveltaminen liittyy luovutusvoiton syntymiseen, järjestelmässä nousi myös esille kysymys sellaisen tilanteen verotuksellisesta kohtelusta, jossa myyjäyhtiö ei käyttänyt markkinaehtoista kauppahintaa osakeluovutuksessa. Konsernisääntö soveltui kuitenkin myös tällaiseen tilanteeseen, jos vain osakeluovutus realisoi myyjälleen luovutusvoiton. Näin ollen myös käyvän arvon ja osakeluovutuksessa käytetyn kauppahinnan väliseen erotukseen sovellettiin verotuksen lykkäystä²³⁷.

Luovutettua osuutta koskivat myös vaatimukset kohdeyhtiön oikeudellisesta muodosta. Konsernisääntöä voitiin soveltaa ainoastaan, jos luovutettu osuus koski ruotsalaista osakeyhtiötä, ruotsalaista taloudellista yhdistystä, ruotsalaisia kauppayhtiötä tai ulkomaista oikeushenkilöä. Objektiedellytykset kattoivat siis tärkeimmät ruotsalaiset yritysmuodot.

Luovuttajaa koskevat edellytykset olivat 25 kap. 6 § IL:ssa. Konsernisäännön soveltuminen edellytti, että luovuttaja oli oikeushenkilö tai ruotsalainen kauppayhtiö²³⁸. Tämän lisäksi vaadittiin myyjäyhtiön kuulumista samaan konserniin ostajayhtiön kanssa. Ruotsalainen konserni 25 kap. IL:n tarkoittamassa mieles-

²³⁶ Wiman 2002 s. 151, jonka mukaan on ainakin kaksi syytä, miksi näringsbetingad-määritelmää ei voitu hyödyntää konsernisäännön kohdeosuuden soveltumisedellytyksissä. Ensinnäkin konsernisäännön 25 prosentin omistusosuusedellytys täyttyi silloin, kun myyjäyhtiö yhdessä muiden samaan ruotsalaiseen konserniin kuuluvien yhtiöiden kanssa omistaa vähintään 25 prosenttia osakkeiden tuottamasta äänimäärästä. Vastaava elinkeinosidonnaisuutta koskeva omistusosuusedellytys 24 kap. 16 § IL:ssä koski ainoastaan omistajayhtiön osuutta osinkoa jakavassa yhtiössä. Toiseksi Wiman nostaa esiin vaadittavan intressiyhteyden eri arvioimisajankohdat. Konsernisäännön näkökulmasta omistusosuusedellytyksen tuli täytyä luovutushetkellä, kun taas näringsbetingad-osuuden merkityksellinen arvioinnin ajankohta on 25 kap. 16 § 2 st. IL:n määritelmän mukaan verotusvuoden päättyminen. Wiman korostaa myös tiettyjä ns. selvityssääntöjen välisiä eroja näissä kahdessa järjestelmässä (silloiset 25 kap. 16 § ja 24 kap. 16 § 2 st. IL).

²³⁷ Tämä erotus voitiin ottaa verotukseen esim. silloisten 22 kap. IL:n uttagsbeskattning-sääntöjen tai 14 kap. 19 § IL:n korjaussäännön (ulkomaisten lähiyhtiön kanssa tehtyjä transaktioita koskien) perusteella. Ks. Reg. prop. 1999/2000:2 Del 2 s. 334.

²³⁸ Oikeushenkilö-termi kattoi tällöin ja kattaa edelleenkin sekä ruotsalaiset että ulkomaiset oikeushenkilöt (2 kap. 3 § 5 st. IL ja 6 kap. 8 § IL). Konsernisääntö koski kuitenkin käytännössä ainoastaan ulkomaisten yhtiöiden ruotsalaisia kiinteitä toimipaikkoja, koska ulkomaiset yhtiöt eivät ole verovelvollisia ruotsalaisista varallisuuseristä saamistaan luovutusvoitoista, jos ne eivät kohdistu sen kiinteään toimipaikkaan.

sä oli yritysten tai muiden elinkeinonharjoittajien muodostama ryhmä, joka Ruotsin lainsäädännön perusteella muodostaa konsernin (silloinen 2 kap. 5 § IL). Tätä määritelmää kuitenkin modifioitiin konsernisäännön 25 kap. 7 § IL:n soveltamistilanteissa. Konsernin osalta edellytyksenä oli, että se oli 25 kap. 14 § IL:ssa määritelty emoyhtiö: emoyhtiönä tuli olla ruotsalainen osakeyhtiö, ruotsalainen taloudellinen yhdistys, ruotsalainen säästöpankki, ruotsalainen keskinäinen vakuutusyhtiö tai ulkomainen yhtiö, jolla oli kotipaikka jossakin ETA-valtiossa. Ulkomaiset yhtiöt pystyivät olemaan konsernisäännön tarkoittamassa mielessä emoyhtiöitä 1.1.2001 lukien. Tällöin vaadittiin kuitenkin, että yhtiön kotipaikka oli jossakin ETA-valtiossa ja se vastasi jotakin säännöksessä mainituista ruotsalaisista yritysmuodoista. Täten myös ”ulkomaiset konsernit” pystyivät olemaan konsernisäännön tarkoittamassa mielessä ”ruotsalaisia”.²³⁹

Ostajayhtiön osalta vaadittiin 25 kap. 6 § IL:n mukaan, että sen oli oltava oikeushenkilö tai ruotsalainen kauppayhtiö, joka kuuluu samaan ruotsalaiseen konserniin.²⁴⁰ Koska muita vaatimuksia ostajayhtiön osalta ei ollut, ostajayhtiön on mahdollista olla myös ulkomainen oikeushenkilö. Tältä osin konsernisääntöä muutettiin sen alkuperäisestä muodosta. Ennen muutosta vaadittiin erityis- menettelyn soveltamista elinkeinosisäädösten osuukien luovutukseen ulkomaiselle konserniyritykselle. Muutoksen jälkeen lykätty verottamaton luovutusvoitto jäi rasittamaan myyjäyhtiötä, joka on joko Ruotsissa yleisesti verovelvollinen tai ulkomaisen yrityksen Ruotsissa oleva kiinteä toimipaikka. Lykkäys liittyi siis sellaisen yrityksen verotukseen, joka on verovelvollinen tulostaan Ruotsiin. Näin ollen ostajayhtiön verostatus ei ollut järjestelmän soveltumisen kannalta merkityksellinen kysymys.²⁴¹

Suomessa esillä olleet mallit. Tuloverotuksen kehittämistyöryhmä esitti vuonna 2002 osakeluovutusten luovutushintojen verovapauden vaihtoehtona konsernin sisäisten luovutusten huoventamista. Lähtökohtana näissä esitetyissä (tällä hetkellä lähinnä teoreettisissa) huojennumalleissa oli Suomen tuloverolainsäädännön vuoksi konserniyhtiöiden erillisyyden periaate ja käyvän arvon soveltaminen konserniyritysten välisiin luovutuksiin. Työryhmä katsoi mietinnössään, että verojärjestelmän kansainvälistä kilpailukykyä voitaisiin parantaa verovapausmallia selvästi rajoitetummalla tavalla eli lykkäysmallilla. Tätä mallia noudattaen verovapaus koskee ainoastaan konsernin sisäisiä osakeluovutuksia. Tällöin verotus lykkääntyy myöhempään ajankohtaan, mutta kyse ei ole lo-

²³⁹ Ks. tästä laajemmin esim. Wiman 2002 s. 152 ja Ranta-Lassila 2002 s. 97–99. Konsernisäännön soveltumisalaa rajoitti myös 25 kap. 15 IL:ssa ollut niin sanottu konserniehto. Tämä koski tilanteita, joissa yrityksellä oli yhtäaikaaisesti useampia emoyhtiöitä ja näin ollen se myös samalla lukeutui useaan eri konserniin. Ks. ruotsalaisesta konsernimääritelmäkeskustelusta myös Wiman 1995 s. 22 sekä Thorell 2005 s. 452–454.

²⁴⁰ Ruotsalaisen konsernin määritelmä oli silloisessa 25 kap. 7 § IL:ssa (voimassa 30.6.2003 saakka).

²⁴¹ Wiman 2002 s. 153–154.

pullisesta verovapaudesta.²⁴² Veropoliittisista syistä mallin käyttöönotosta kuitenkin luovuttiin. Tähän vaikutti eniten osakkuusvapautukseen liittyvä veropohjakonvergenssi.

Työryhmän ehdottamassa ruotsalaistyyppisessä verotuksen lykkäysmallissa lähtökohtana oli, että konsernin sisäisissä osakeluovutuksissa käytettäisiin käypää arvoa. Osakeluovutuksesta syntyvä voitto laskettaisiin ja ilmoitettaisiin verotuksessa jo luovutusvuonna ja osakkeiden luovuttajalle vahvistettaisiin luovutusvoitto. Tällainen malli rakentuu periaatteelle, jonka mukaan luovutusvoiton maksuunpano lykkääntyisi siihen ajankohtaan, jolloin osakkeet luovutettaisiin konsernin ulkopuolelle. Verrattuna edellä mainittuun konsernin sisäiseen verovapausmalliin verosubjekti ei olisi lykkäysmallissa vaihtunut. Verotusta olisi ainoastaan siirretty ajallisesti. Tällainen malli sisällytettiin Ruotsin lainsäädäntöön vuodesta 1999 alkaen, ja sitä sovellettiin 30.6.2003 asti konsernin sisäisissä osakeluovutuksissa.²⁴³

Huojennus on siis mahdollista toteuttaa konsernin sisällä eri tavoin. Suomessa keskustelua käytiin ennen vuoden 2004 verouudistusta erityisesti konsernin sisäisten osakeluovutusten vapautusmallista ja lykkäysmallista. Konsernin sisäisessä vapautusmallissa luovutusvoittoon kohdistetaan veroseuraamuksia, kun osakkeet luovutetaan konsernin ulkopuolelle. Vapautusmallia pidettiin silloisessa veropoliittisessa keskustelussa alttiimpana perusteettomille veroeduil-

Tuloverotuksen kehittämistyöryhmä arvio, että konsernimääritelmä olisi tällöin voinut olla väljempi kuin esimerkiksi KonsAvL:ssa. Työryhmä perusteli väljempää omistusvaatimusta sillä, että lykkäysmallin yhteydessä ei ole välttämätöntä tarvetta turvata erityisesti vähemmistöosakkaita. Työryhmä arvioi tämän johtuvan lykkäysmallissa hyödynnettävästä käyvän arvon säännöstä. Työryhmän mukaan vaadittava omistusosuus olisi voinut olla puolet äänimäärästä tai osakepääomasta.²⁴⁴

Työryhmän mukaan osakeluovutusten huojennus olisi tarkoituksenmukaista toteuttaa siten, että osakkeet vastaanottava yhtiö voisi olla paitsi kotimainen yhtiö myös verosopimusvaltiossa verotuksellisesti asuva konserniyhtiö. Työryhmä ehdotti, että ”huojennus koskisi käyttöomaisuuteen kuuluvien arvopapereiden luovutuksia sellaiselle samaan konserniin kuuluvalla yhtiöllä, jonka kotipaikka on Suomessa tai valtiossa, jonka kanssa Suomella on verosopimus. Konsernimääritelmän täyttyminen edellyttäisi vähintään 50 prosentin omistusosuutta äänimäärästä tai osakepääomasta.”²⁴⁵

Luovutusvoittoverotus olisi työryhmän mallissa ollut kuin tehty varaus. Varaus olisi voitu pitää tulouttamatta, jos verovelvollinen olisi kyennyt antamaan riittävät

²⁴² VM 12/2002 s. 166.

²⁴³ VM 12/2002 s. 166–167. Ks. työryhmän kannanottojen kommentaateista esim. Tikka 2003a s. 19.

²⁴⁴ VM 12/2002 s. 166. Ks. myös Tikka 2003a s. 21 sekä Tikka 2003d s. 17–18.

²⁴⁵ VM 12/2002 s. 166.

selvitykset osakkeiden kuulumisesta konserniin. Tähän liittyi erityinen ilmoitusvelvollisuus. Koska mallin huojenus olisi rajattu vain verosopimusvaltioihin, olisi Suomen viranomaisilla mahdollisuus saada myös valvontatietoja tietojenvaihtodirektiivin ja verosopimusten nojalla.²⁴⁶

Lykkäysmallista katsottiin aiheutuvan jossain määrin asymmetrinen tilanne voitosten ja tappioiden verokohtelussa. Osakkeiden arvonnousut on mahdollista lykätä, mutta arvonalentumiset (luovutustappio ja arvonalentumispoisto) on mahdollista vähentää reaaliaikaisesti. Kehittämistyöryhmä totesi muistiossaan, että lainvalmistelussa tulisi pohtia keinoja estää asymmetrian hyväksikäyttö. Muistiossa todettiin, että lähtökohtaisesti vain aitojen tappioiden ja arvonalentumisten tulisi olla vähennyskelpoisia.²⁴⁷

Työryhmän esittämä malli oli suppeampi kuin tällöin esim. Ruotsissa sovellettu järjestelmä, jossa huojenus koski myös muita konsernin sisäisiä luovutuksia kuin osakkeita. Ranta-Lassila esitti vuonna 2002, että Suomessa ”eriyttäminen voisi olla sikäli perusteltua, että osakeluovutuksia koskeva sääntely saattaisi olla tarpeen ulottaa laajemmalle kuin pelkästään niihin tilanteisiin, joissa edellä ehdotetun mukaisesti luovutuksen osapuolten välillä täyttyy konserniavustuslaissa tarkoitettu konsernisuhde. Tarkoituksenmukainen soveltamisalue voisi olla esimerkiksi osakeyhtiölain tarkoittamaan konserniin kuuluvien yhtiöiden väliset luovutukset.” Toisaalta Ranta-Lassilan mukaan olisi selkeämpää, että ”konsernin sisäisiin luovutuksiin voitaisiin soveltaa samaa perusmallia siitä riippumatta, millainen hyödyke on luovutuksen kohteena”.²⁴⁸

Ranta-Lassilan kannanotto ajoittuu vuodelle 2002, ja se kuvastanee senhetkistä myönteistä asennoitumista lykkäysmalliin nähtävästi sen kompromissiluonteen ja konsernimyönteisyyden vuoksi. Konsernimyönteiseen ilmapiiriin vaikuttivat selkeästi myös Ruotsin omaksumat verolinjaukset. Tämä muuttui kuitenkin vuoteen 2003 mennessä osakkuusvapautusmyönteisyydeksi.

Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutusten verovapauden sitominen ainoastaan konsernin sisäisiin luovutuksiin olisi hallinnollisesti ja taloudellisesti ongelmallinen verotusmalli. Myös rajat ylittävissä tilanteissa se muodostuisi käytännössä varsin raskaaksi ja ongelmalliseksi. Konsernin sisäinen verovapaa luovutus on joka tapauksessa voitava tehdä EU-oikeudellisista syistä myös Suomen ulkopuolella (EU/ETA-alueella) olevalle tytäryhtiölle. Jos tämä tapahtuisi järjestelmässä, jossa luovutustappioiden vähentämisoikeutta ei olisi rajoitettu, seuraukset voisivat olla kansantaloudellisesti epäedulliset. Siksi järjestelmästä olisi tullut rakenteellisesti ongelmallinen ja vaikeasti valvottava, mikä tunnustettiin jo ennen verouudistuksen toteuttamista. Näillä perusteilla konsernin sisäisen lykkäysmallin hylkääminen oli perusteltua. Tällaista mallia ei myöskään sovelleta tutkimuksen vertailuvaltioissa.

Vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksessa ei päädytty malliin, jossa verotus olisi sidottu osakkeiden luovutukseen konsernin ulkopuolelle. Osittain

²⁴⁶ VM 12/2002 s. 165–166. Ks. myös Tikka 2003a s. 21 sekä Tikka 2003d s. 18.

²⁴⁷ VM 12/2002 s. 166–167.

²⁴⁸ Ranta-Lassila 2002 s. 177.

verokilpailun ja osittain rakenteellisten seikkojen vuoksi hallitus ja eduskunta päätyivät toiselle kannalle kuin esimerkiksi Tuloverotuksen kehittämistyöryhmä. Konsernin sisäisten luovutusten verovapausmalli tai lykkäysmalli ei saanut juurikaan kannatusta 2000-luvun alkupuolen vilkkaasta keskustelusta huolimatta. Tämä johtunee erityisesti näiden mallien hankalasta hallinnollisesta ja teknisestä toteutettavuudesta. Nämä seikat yhdessä vaikuttivat siihen, että konsernien toimintaedellytysten parantamiseksi tuli löytää vaihtoehtoinen malli. Vuoden 2004 uudistusta koskevassa hallituksen esityksessä katsottiin, että konsernin sisäisten yritysjärjestelyjen helpottaminen ei ollut toteutettavissa muutoin kuin yleisen verovapausjärjestelmän – osakkuusvapautuksen – kautta, koska vain tällöin voidaan saavuttaa symmetria tappiovähennyksen osalta²⁴⁹. Suomessa päädyttiin verovapauteen, joka koskee niin konsernin sisäisiä kuin ulkopuolellekin suuntautuvia osakekauppoja.

4.3 VERORASITUKSEN YKSILÖLLINEN SUHTEELLISUUSPERIAATE

Yleistä. Suhteellisuusperiaatteella ymmärretään muun muassa verotuksen näkökulmasta hyväksyttävän päämäärän ja sen saavuttamiseksi hyödynnettävien keinojen välistä suhdetta. Tällöin päämäärää verrataan ”siihen edun loukkaukseen, jota keinon käyttäminen tarkoittaa”, kuten Pikkujämsä on todennut.²⁵⁰ Suhteellisuusperiaatteen toteuttaminen on, tai sen tulisi olla, sisällytettynä hyvän verojärjestelmän ominaisuuksiin ja yleisesti liberaalin yhteiskunnan veropolitiikan toteuttamistapoihin. Tähän liittyy esimerkiksi se, että hyvässä verojärjestelmässä verorasitus kohdistuu kohtuullisessa suhteessa eri talousyksiköihin.

Erilaisissa yhteyksissä käytetään usein termiä ”oikeudenmukaisuus”²⁵¹, joka on verojärjestelmän fiskaalisten perusteiden näkökulmasta selkeästi verotuksen

²⁴⁹ HE 92/2004 s. 30.

²⁵⁰ Pikkujämsä 2011 s. 118. Ks. suhteellisuusperiaatteesta erityisesti arvonlisäverotuksen näkökulmasta s. 118–124 ja siellä mainitut lähteet. Ks. myös Iivonen 2011 s. 52–55 ja siellä mainitut lähteet.

²⁵¹ Ks. laajemmin ns. oikeudenmukaisuudesta verotuksessa esim. Myrsky 2009b, Myrsky – Ossa 2008 s. 35–37, Hjerpe – Kari – Kiander – Poutvaara 2003 s. 29–31 ja Määttä 2007 s. 87–89. ”Oikeudenmukaisuuden lisääminen verojärjestelmässä” oli Hetemäen työryhmän yksi kantavista periaatteista sen tehdessä esityksiä verotuksen uudistamista. Ks. tästä esim. Keinonen 2010 s. 144. Ks. myös Hallberg 1998 s. 125, joka korostaa oikeuden arvioimista ”syvemmältä, oikeudenmukaisuuden kannalta”. Hallberg haluaakin liittää verokeskustelun yleiseen arvokeskusteluun. Parin viime vuoden aikana on korostettu erityisesti oikeudenmukaisuutta julkisessa keskustelussa. Näin tapahtui myös Suomessa kevään 2011 vaalien yhteydessä, jolloin termiä toistettiin julkisessa keskustelussa pääomatulojen verokannan nostamisen taustaperusteena. Tämän jälkeen julkisuudessa on esitetty esimerkiksi ”rikkaiden” verotuksen kiristämistä. Tällöin voidaan lähestyä ns. tax class warfare -ilmiötä, jossa poliitikot mm. pyrkivät edistämään omaa etuaan (esim.

poliittiseen ulottuvuuteen kuuluva termi. Tästä on esimerkkinä pääministeri Kataisen hallitusohjelman maininta, jonka mukaan verotuksella ”parannetaan yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta”²⁵². Verotuksen oikeudenmukaisuus esiintyy sivuteemana lähes jokaisessa verotusta koskevassa kattavassa julkaisussa²⁵³.

Oikeudenmukaisuudesta vaikuttaa muodostuneen retorinen apuväline, jota pyritään hyödyntämään, kun ammattipoliittisissa piireissä herää esimerkiksi tarve nostaa verokantoja tai asettaa uusia veroja. Tässä yhteydessä on syytä nostaa esille Klamin arviot oikeudesta ja oikeudenmukaisuudesta. Klami liittää oikeusnormeille asetetut tavoitteet poliittisiin realiteetteihin. Hänen mukaansa puhuttaessa intresseistä pitäisi periaatteessa määritellä, kenen intresseistä on kyse. Klamin näkemykset näyttävät sopivan hyvin myös veropolitiikan realiteetteihin. Klami nostaa esille yhdenvertaisuusperiaatteen sisältämän oikeudenmukaisuuden muodollisen merkityksen seuraavasti:

”— ratkaisujen tulee perustua (lähinnä) *normien osoittamiin kriteereihin*, jolloin samankaltaiset asiat on yksilöiden välisistä eroista huolimatta ratkaistava samalla tavoin, ellei juuri normien mukaan yksilöiden välisiin eroihin ole kiinnitettävä huomiota.”

Edellä viitatuun erityisesti ammattipolitiikan tasolla käytävän oikeudenmukaisuus-keskustelun sijaan otetaan tässä tutkimuksessa käsiteltäväksi verorasituksen yksilöllinen perusteltavuus, jolloin näkökulmana on lähtökohtaisesti ainoastaan yksittäinen verovelvollinen ja hänen verotuksensa taso. Tässä näkökulmassa on kyse ensisijaisesti verorasituksen kohdentumisesta, sen yksilöllisistä perusteltavuudesta ja suhteellisuusperiaatteen toteutumisesta.

Esimerkiksi osakkuusvapautukseen liittyvän luovutustappioiden ja siihen rinnastettavien erien vähennysoikeuden rajoittaminen tulisi olla johdonmukaisessa suhteessa saman objektin luovutuksen verovapauteen eli suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittojen verokohteluun. Vähennysoikeuden rajoittaminen yli tämän on suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta arveluttavaa, mikä johtaa siihen, että ilman selkeitä oikeuttamisperiaatteita järjestelmää voidaan pitää verovelvollisen kannalta rankaisevana ja kohtuuttomana eli siitä aiheutuu kohtuutonta haittaa säännöksellä muutoin saavutettuihin etuihin nähden²⁵⁴.

kannatuksen toivotun lisääntymisen muodossa) esittämällä veronkorotuksia tietyn tuloisille tai tietyn määrän varallisuutta omistaville yksilöille. Tällaista voi esiintyä esim. vaalien lähestyessä. Tämä liittyy erityisesti henkilöverotukseen. Vrt. The Economist 24.9.2011.

²⁵² VN 22.6.2011 s. 12.

²⁵³ Ks. esim. VM 4/2006 s. 16 ”Hyvän verojärjestelmän omaisuutena pidetään sitä, että verorasitus kohdistuu oikeudenmukaisesti eri talousyksiköihin.” Näin myös Infanti 2002 s. 1115.

²⁵⁴ Tätä ajatusta sovelletaan myös EU-vero-oikeudessa, jolloin sitä hyödynnetään perusvapauksia rajoittavien tapausten oikeutusperusteiden vasta-argumenttina. Tällöin suhteellisuusperiaate näkyy oikeasuhtaisuuden vaatimuksena, eli keinon ”aiheuttama etujen loukkaus on saavutet-

Tällöin suhteellisuusperiaatteen toteutumista koskeva vaatimus lähestyy myös järjestelmän symmetriaodotuksiin liittyvää keskustelua. Tämä tarkoittaa, että sen sijaan, että keskityttäisiin ainoastaan suhteellisuusperiaatteen arviointiin toimen tai hallintopäätöksen näkökulmasta, tulisi verojärjestelmän ja verorasituksen olla myös yksittäisen verovelvollisen verorasituksen näkökulmasta kohtuullinen, ymmärrettävä ja suhteellisuusperiaatteen mukainen.

Verotusta koskevassa tutkimusperinteessä on käytetty paljon vaivaa oikeudenmukaisuuden tai oikeudenmukaisen verotuksen määrittämiseksi. Tällä on usein pyritty perustelemaan jo valmiiksi muodostettuja poliittisia kantoja jossakin kysymyksessä. Oikeudenmukaisuudesta vaikuttaa tulleen poliittinen lyömäase sen sijaan, että sen analysointi tukisi aitoa objektiivista verotuksen tutkimusta. Oikeudenmukaisuuskannanottojen sijaan voitaisiin esimerkiksi yhtäältä pyrkiä selvittämään, kohteleeke jokin yksittäinen verojärjestelmän osa tiettyjä sijoituskohteita neutraalisti. Toisaalta voitaisiin nostaa esille, onko jokin tietty verosäännös verovelvollisen kannalta kohtuuton eli meneekö veroseuraamus yli sen, mikä järjestelmän kokonaisuus huomioiden olisi tarkoituksenmukaista; onko yksittäistapauksen verokohtelu tai verorasitus enää perusteltavissa?

Tässä tutkimuksessa ei pyritä tarkasti määrittelemään oikeudenmukaisuutta tai kohtuutta, vaan tarkoituksena on esitellä aiheeseen liittyviä käytännön ilmiöitä ja sellaisten ympärille rakentunutta keskustelua. Näiden käsitteiden yleispiirteisyydestä saattaa johtua, että useissa niitä koskevissa puheenvuoroissa ei ole esimerkiksi huomioitu, että verotus on jo perusluonteeltaan puuttumista yksityisten taloudenpitäjien varallisuuteen. Kyse ei ole myöskään sovittelusta kahden tasavertaisen osapuolen välillä, vaan toisen (veronsaajan) yksipuolisesta vaateesta, joka koskee rahan maksamista tietyin tämän samaisen osapuolen päättämin ja osoittamin perustein. Tämän epäoikeudenmukaisen perusasetelman vuoksi verorasituksen tulisi olla mahdollisimman kevyttä ja sen tulisi vastata yksilön verojen vastineeksi saamia hyötyjä. Liberaali argumentti kannattaa yhteiskuntaa, jossa verotuksen pitäisi olla mahdollisimman vähän yksilöiden vapautteen ja varallisuuteen puuttuvaa – mitä veroja vähemmän, sitä parempi²⁵⁵.

Tässä mainittua liberaalia näkemystä vastaan asettuu konservatiivinen ja sosialistinen yhteiskuntanäkemys²⁵⁶, jossa oletetaan julkisen tahon puuttuvan

tavaan hyötty nähdessä kohtuuton”, kuten Pikkujämsä 2011 s. 118–119 kuvailee tätä suhteellisuusperiaatteen ulottuvuutta. Sitä edeltävät Pikkujämsän systematisoinnissa asianmukaisuus ja soveltuvuus eli keinon tulisi olla ylipäänsä päämäärän saavuttamiseksi sopiva, sekä tarpeellisuus ja välttämättömyys eli tulisi valita keino, ”joka mahdollisimman vähän loukkaa toisen etuja”. Pikkujämsä 2011 s. 118.

²⁵⁵ Vrt. suhteellisuusperiaatteen tavanomainen merkityssisältö: toimenpiteen voimakkuus on suhteutettava sen tarkoitukseen ja sillä tavoiteltuun päämäärään siten, että yksilön oikeuksiin puututaan mahdollisimman vähän. Ks. tästä esim. Iivonen 2011 s. 52–53. Ks. myös Pikkujämsä 2011 s. 118–119.

²⁵⁶ Tätä olisi myös Suomessa mahdollista nimittää marxilais-kuusilaiseksi vasemmistolaisuudeksi – termi, jota Rusi 2007 s. 372 käyttää. Tällä viittauksella Rusi tuo esille mm. Pekka Kuusen

markkinoihin, toimivan aktiivisena osapuolena markkinoilla, valjastavan talouskasvun sosiaaliturvalle ja tulonsiirroille alistaiseksi, rahoittavan toimintaansa ottamalla varoja tätä varten yksilöiltä ja päättävän yksilöiden puolesta, miten nämä varat lopulta käytetään. Tällaisessa mallissa verotus ohjaa verovelvollisten käyttäytymistä eli se on epäneutraalia, veropohja on aukollinen ja monimutkainen sekä verokannat ovat korkeita ja ne kohtelevat epätasa-arvoisesti eri verovelvollisia.

Liberaali argumentti nostaa tätä vastoin esille kohtuuden ja verorasituksen yksilöllisen perusteltavuuden verotuksessa: verotuksen tulisi olla kohtuullisessa suhteessa niihin etuihin, joita yksilö voi odottaa julkisen tahon sille tuottavan. Verojen ei tulisi haitata yksilöiden vapauspyrkimyksiä, toimintaedellytyksiä ja markkinoiden toimintaa. Verotuksen kohteiden ja tason tulisi jakaantua tasapuolisesti, mikä tukenee laajaan veropohjaan ja mataliin suhteellisiin verokantoihin perustuva verojärjestelmää. Kohtuus ei näyttäydy tässä yhteydessä perinteisimmillä näyttämöillä eli erityisten veronhuojennusvaateiden tai viranomaisen päätöksenteon tarkoituksenmukaisuusharkinnan muodossa, vaan verotuksen fiskaalisen perustarkoituksen, julkisen vallan rajoittamisen ja yksilönvapauksien näkökulmasta sekä yksilöllisen verorasituksen muodossa.²⁵⁷

Edellä mainittuun aihepiiriin liittyvää keskustelua käydään yleensä niin sanotun oikeudenmukaisuuden nimissä lähinnä henkilöverotuksen alla. Se toimii jonkinlaisena pintatasona keskusteltaessa esimerkiksi luonnollisten henkilöiden verotuksesta (progressiivisuus v. suhteellinen verokanta). Keskustelun syvätasolla tulee tällöin pohtia, kuinka paljon on kohtuullista, että paremmin ansaitsevien tuloista siirretään heikommin ansaitseville tai lainkaan ansaitsemat-

vasemmisto-sosialistiset ajatukset yhteisvastuullisuuteen ja sosialismiin pyrkivästä valtiosta, jossa ”sosiaaliturvasta suunniteltiin talouskasvun tehokasta moottoria”, kuten Rusi 2007 s. 126 toteaa. Tällä ajattelutavalla lienee yhtymäkohtia nykyiseen ns. hyvinvointivaltioparadigmaan. On kuitenkin epävarmaa, miten nämä käsitteet suhtautuvat von Mises’n tekemään jakoon kahdesta sosialismin päämallista, marxilais-venäläisestä ja saksalaisesta mallista. Ks. tarkemmin näiden mallien määritelmistä von Mises: Planning for Freedom s. 4–5. Hyvinvointivaltio-paradigmaa voitaisiin verrata myös von Mises’n kuvailemaan ”keskitien malliin”, jota voidaan kutsua interventionismiksi. Tässäkin mallissa julkisen tahon odotetaan puuttuvan markkinoiden toimintaan, vaikka totalitaariseen sosialismiin ei siirrytä ainakaan välittömästi. Ks. tästä laajemmin von Mises: Planning for Freedom s. 18–35. von Mises toteaa kuitenkin myös tämän mallin johtavan lopulta totalitaariseen sosialismiin.

²⁵⁷ Tällöin siirrytään yksittäistapauksen oikeusturvan tasolta liberaalin ajattelutavan värittämälle järjestelmän syvätasolle. Vrt. Söderlund 2009 s. 57–59, joka myöntää tutkimuksessaan ”kohtuuden” monisisältöisyyden. Söderlundin näkökulma liittyy lähinnä verotuksen kohtuuteen yksittäistapauksissa ja erilaisten veronhuojennusten myöntämiseen. Tällöin ikään kuin sovitellaan yksittäistä tapausta kohtuullisemmaksi eivätkä ensisijaisena näkökulmana ole koko verojärjestelmän makrotason ilmiöt ja kokonaisveroaste. Söderlundin huomio kiinnittyy juuri yksittäistapausten kohtuuttomuuksiin, joita varten veronhuojennuksia voidaan hakea. Tällöin puhutaan yhtäältä veronhuojennuksista verotuksen erityisinä kohtuulistamiskeinoina (s. 60). Toisaalta Söderlund liittää kohtuusajattelun myös viranomaisten harkintavallan rajoihin. Tällöin kohtuus näyttäytyy tarkoituksenmukaisuusharkinnassa (s. 69–75).

tomille yksilöille. Niin sanotussa oikeudenmukaisuuskeskustelussa esitetyt erilaiset valtion ”hyvinvointiin” liittyvät näkökohdat sopivat kuitenkin huonosti yhtiösektorin verotuksen käytännön arviointiin. Myöskin yhtiöiden ”hyvinvoinnin” ympärille voi olla vaikea muodostaa rationaalista verotukseen liittyvää keskustelua. The Mirrlees Review arvioi asiaa seuraavasti:

”While a successful corporate sector may be vital for the welfare of many people, we are not directly concerned about the welfare of companies. Rather, we care about the impact of company taxes on people whose living standards may be affected as either shareholders, workers, suppliers, or customers.”²⁵⁸

Vaikka kohtuullisuutta voidaan lähestyä myös yritysverotuksen näkökulmasta, ei tällöin syntyvä keskustelu ole niin poliittisväritteistä kuin henkilöverotuksessa. Joka tapauksessa myös yritysverotuksessa voidaan kohtuullisuuden näkökulmasta pyrkiä erottamaan ainakin seuraavat kolme elementtiä: etuperiaate, pienimmän uhrauksen periaate ja veronmaksukykyisyysperiaate²⁵⁹. Näistä erityisesti veronmaksukykyisyysperiaatetta käsitellään yleensä yritysverotuksen yhteydessä²⁶⁰, vaikka senkin käytännön painoarvo on enemmän henkilöverotuksessa. Pikkujämssä on määritellyt veronmaksukykyisyysperiaatteen seuraavasti: ”veron olisi muodostuttava jokaiselle hänen oloistaan riippumatta yhtä tuntuva²⁶¹.”

Rekola on kuvaillut veronmaksukykyperiaatteen tausta-ajatusta seuraavasti: ”Kun valtio on välttämätön jäsenilleen, niin viimeksi mainitut ovat velvollisia ottamaan osaa sen kustannuksiin, ja tämä voidaan saada vain verotuksella. Verovelvollisuuden mittapuuksi on näiden periaatteiden mukaan omaksuttu kansalaisten kyky maksaa veroa, ns. *veronmaksamiskyky*. Niitä kutsutaankin usein *rasitus-* eli *uhrausteorioiksi*, koska kysymys on yhteisen rasituksen kantamisesta, jonka tulee muodostua kullekin yhtä tuntuva²⁶² ja jonka mukaan kunkin on tehtävä yhteiskunnalle häntä yhtä rasittava uhraus.”

Puhtaimmillaan veronmaksukykyisyysperiaatteeseen perustuva verojärjestelmä pyrkii sellaiseen verotukseen, jossa toteutuvat sekä vertikaalinen että horisontaalinen oikeudenmukaisuus tai paremminkin kohtuusnäkökohta. Horisontaalinen näkökohta tarkoittaa tällöin sitä, että maksukyvyltään samanlaisia henkilöitä tulisi verottaa yhtä paljon. Tällöin periaatteen toteutumista vertaillaan niiden henkilöiden kesken, joilla on yhtä suuret tulot ja varallisuus. Tällöin ei ole merkitystä sillä, mistä lähteestä tulot kertyvät.

²⁵⁸ The Mirrlees Review 2011 s. 408–409.

²⁵⁹ Ks. näistä periaatteista Myrsky – Ossa 2008 s. 35–36.

²⁶⁰ Ks. erityisesti veronmaksukykyisyyden periaatteesta esim. Pikkujämssä 2001 s. 125–128 ja siellä mainitut lähteet, Mutén 2007 s. 262–263, Myrsky 1998, Myrsky 2007a s. 244, Myrsky 2007c, Myrsky 2009b s. 747–749, Knuutinen 2009 s. 43–46 sekä Tunturi 1986a s. 57.

²⁶¹ Pikkujämssä 2001 s. 125.

²⁶² Rekola 1947 s. 6.

Vertikaalisesti arvioituna henkilöitä, joilla on erilainen maksukyky, tulisi verottaa maksukyvyn parantuessa enemmän ja vähemmän, kun maksukyky heikkenee. Vertikaalisen näkökulman ilmentymänä voitaisiin pitää ajatusta siitä, että kun yritykselle realisoituu luovutustappio, yrityksen tulisi voida vähentää se verotuksessaan, ja toisaalta sitä, että luovutusvoiton toteutuessa voitto luettaisiin yrityksen veronalaisiin tuloihin. Tämän näkökulman keskiössä on tulo ja sen käsite. Tulo määrittää veronmaksukyvyn – arvonousu ei riitä, vaan kyse tulee olla realisoituneesta tulosta.²⁶³

Yritysten kannalta etuperiaate tarkoittaisi puhtaimmillaan sitä, että yritykset maksaisivat veron sen mukaan, miten suuren hyödyn ne saavat julkisista menoista. Yritysverotuksen näkökulmasta periaate ei toteudu, koska Suomen nykyisessä verojärjestelmässä suurin osa verotuloista käytetään tulonsiirtoihin.²⁶⁴ Etuperiaate asettaa kuitenkin samalla teoreettisesti selkeät rajat julkisen tahon puuttumiselle yksityisen taloudenpitäjän päätöksentekoon ja vapauteen.²⁶⁵

Verotuksen politisoinnin²⁶⁶ vuoksi on etäännytty verotuksen peruslähtökohdasta eli fiskaalisesta tavoitteesta, joka verolaille annetaan. Verotuksella tulisi pyrkiä keräämään varoja niitä palveluita varten, joita yhteisesti on haluttu järjestää yhteiskunnan jäsenille, mikä tarkoittaa samalla väistämättä tietynasteista julkisen tahon puuttumista markkinoiden toimintaan, mutta puuttuminen tulisi tehdä harkiten ja rajoitteuin vaikutuksin. Nykyään esiintyvä niin sanottu hyvinvointivaltio-käsite ja siitä ammattipoliittisessa keskustelussa usein johdettava julkisen talouden merkityksen, suuruuden ja laajuuden kasvattaminen sekä julkisen tahon puuttuminen markkinoiden toimintaan eivät näytä vastaavan enää verotuksen perustarkoitusta, joka on – kuten on jo sanottu – fiskaalinen.

²⁶³ Meaden komitea 1978 s. 12–16. Ks. vertikaalisesta ja horisontaalisesta oikeudenmukaisuudesta myös Myrsky 2007c s. 73–74, Myrsky 2009b s. 747–748, Määttä 2007 s. 87–88, Knuutinen 2009 s. 40–41 sekä Mustonen – Pirttilä 2003 s. 49–50.

²⁶⁴ Ks. esim. Myrsky – Ossa 2008 s. 35–36 ja Hallberg 1998 s. 11–12. On kuitenkin muistettava, että yrityksille verot ovat yleensä vain yksi meno muiden joukossa. Verot näyttäytyvät tällöin eränä, joka vähentää yrityksen mahdollisuuksia investoida omaan toimintaansa, työllistää ihmisiä ja lisätä kasvua, tai kuten von Mises: *Planning for Freedom* s. 91–92 on todennut: ” – – taxation system which taxes away and dissipates for current expenditure those funds which would have been saved and invested as new capital”.

²⁶⁵ Ks. etuperiaatteesta laajemmin Määttä 2007 s. 89 sekä Myrsky 2009b s. 745–747.

²⁶⁶ Ks. Myrsky 2009b s. 756, joka huomauttaa verojärjestelmän jatkuvan kehittymisen poliittisuudesta (yhteiskuntarealistinen näkökulma). Tämä tarkoittaa, että verojärjestelmää ei viedä välttämättä eteenpäin taloudellisen tahokkuuden näkökulmasta optimaalisesti. Ks. verotuksesta eri politiikan lajien välineenä Tikka 1990a erityisesti s. 21–22. Ks. myös Wikström 2006 s. 11–12, joka huomauttaa, että ”verotus on mukana kaikissa merkittävässä yhteiskuntapoliittisissa ratkaisuissa”. Ks. myös Tikka 1990b s. 316, joka tuo esille tuloverotuksen erityisen herkkyyden ”poliittiselle peukaloinnille”. Ks. politiikan vaikutukseen liittyvistä huomioista myös Ryynänen 2003 s. 381 sekä Junnila 1945 s. 171.

Pienimmän uhrauksen periaate on myös osa kohtuullisuusnäkökulmaa. Periaatteen mukaan verorasitus tulee jakaa siten, että veroista aiheutuisi mahdollisimman pieni uhraus yhteiskunnan jäsenille.²⁶⁷ Tällöin keskustelua viedään eteenpäin liberaalista näkökulmasta.

Käytännön veropolitiikassa lainsäätäjä tasapainottelee ratkaisuisaan tässä esitettyjen näkökohtien ja kansantaloudellisten tehokkuusvaatimusten välillä. Veropoliittisia ratkaisuja voidaan arvioida ja tulkita yleisten yhteiskunnallisten tavoitteiden näkökulmasta – nämä ratkaisut sopeutuvat yhteiskunnallisiin realiteetteihin ja vallalla oleviin aatteisiin. Veropolitiikkaa voidaan esimerkiksi kuvailla toisaalta oikeudenmukaisuuspainotteiseksi ja toisaalta kannustinpainotteiseksi²⁶⁸. Yleisesti tunnustetaan, että hyvässä verojärjestelmässä verorasitus jakaantuu siten, että se ei haittaa talouskasvua tai yritysten ja yksilöiden toimintaedellytyksiä ja että verotuksesta aiheutuu mahdollisimman vähän kustannuksia Verohallinnolle ja verovelvollisille²⁶⁹. Voidaan myös esittää, että verolait toimisivat kohtuuden näkökulmasta ainoastaan välineinä. Näin ollen verolainsäädännön kohtuutta tulisi käsitellä veronmaksajien yksilöllisestä näkökulmasta.

Erityisesti veronmaksukykyisyysargumentista. Veronmaksukykyisyysperiaate tarkoittaa yritysten näkökulmasta sitä, että ne maksavat veroa maksukykynsä mukaan. Voidaan puhua myös yrityksen maksukyvyistä. Jotta veronmaksukykyisyysperiaate voi toteutua, tulee ensin selvittää maksukyky. Maksukyvyn mittarina voidaan käyttää esimerkiksi yrityksen saamaa tuloa, josta on vähennetty sen hankkimisesta aiheutuneet menot (nettotulo). Yrityksen nettotulo määritellään yleensä kirjanpidossa, joka toimii pohjana myös verotuksen tulonmäärittämiselle. Taloudellisesta näkökulmasta katsottuna kirjanpidon tulosta pidetään yrityksen oikean tuloksen ilmentäjänä. Veronmaksukykyisyysperiaatteen liittyä myös vaatimus realisointiperiaatteen noudattamisesta.²⁷⁰

Luovutusvoitto voidaan katsoa tuloksi, koska se lisää verovelvollisen veronmaksukykyä. Tällöin luovutustappio olisi symmetrisesti veronmaksukyvyn vähentämisen aiheuttava ilmi, jonka vähennyskelpoisuus olisi tästä syystä ymmärrettävä. On arvioitu, että laajaan tulokäsitteseen perustuvassa järjestelmässä tulisi tällöinkin huomioida yrityksen todellinen taloudellinen tilanne ja veronmaksukyky.²⁷¹

Oikeuskirjallisuudessa on arvioitu, että luovutusvoittoverotus yhdistyy veronmaksukykyisyysperiaatteen siten, että realisoitunut luovutushinnan ja hankintamenon positiivinen erotus eli luovutusvoitto lisää verovelvollisen veronmaksukykyä ja vastaavasti negatiivinen erotus eli luovutustappio vähentää

²⁶⁷ VM 4/2006 s. 16.

²⁶⁸ Hallberg 1998 s. 11–12.

²⁶⁹ VM 4/2006 s. 15.

²⁷⁰ VM 4/2006 s. 16. Ks. myös Myrsky – Ossa 2008 s. 36. Ks. ruotsalaisesta veronmaksukykyisyysnäkökulmasta Lindencrona 1984.

²⁷¹ VM 12/2002 s. 152.

veronmaksukykyä. Negatiivisen erotuksen tulisi taloudellisessa mielessä ainakin veronmaksukyvyn kannalta olla vähennyskelpoinen erä.²⁷²

Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapausjärjestelmä ei ota huomioon yritysten maksukykyä. Verovapausjärjestelmä saattaa olla ongelmallinen yleisten vero-oikeusperiaatteiden näkökulmasta, jos tarkastelunäkökulma on teoreettinen. Verovelvollisen veronmaksukyky lisääntyy realisoituneen luovutushinnan ja hankintamenon positiivisen erotuksen realisoivan luovutuksen ansiosta. Verovelvollinen, joka toimii konsernimuodossa, ei kuitenkaan näe tätä reaalisena tulona, vaan kyse on yksinkertaisesti yritysraakteen muutoksesta tai voitonsiirrosta ja jo kertaalleen verotetusta tulosta. Verovelvollinen ei koe myöskään suoranaisesti luovutushinnan ja hankintamenon negatiivisen erotuksen heikentävän maksukykyä tappion realisoitumishetkellä. Jos asiaa arvioidaan yleisestä teoreettisemmasta näkökulmasta, pitäisi tämän negatiivisen erotuksen olla vähennyskelpoinen suoraan muusta elinkeinotulosta. Tässä ajattelussa vähennyskelpoisuutta arvioitaisiin samoin perustein kaikkien hyödykkeiden luovutustappioiden osalta.

Ensinnäkin veronmaksukykyisyyteen liittyvät teoreettiset näkökohdat soveltuvat huonosti osakkuusvapautuksen taloudellis-juridiseen kokonaisuuteen. Suorasijoitukseen liittyvä osakkuusvapautus on selkeästi erotettu muiden hyödykkeiden luovutusten verokohtelusta ja yleiseksi edellytykseksi on asetettu järjestelmän symmetria, mikä tarkoittaa luovutusvoittojen verovapauden ollessa kyseessä myös vastaavien hyödykkeiden luovutustappioiden vähennyskelvottomuutta. Tämä on myös EU:n piirissä sovellettujen yritysverotuksen käytännönsäätöjen²⁷³ mukainen ratkaisu. Luovutustappioita ja luovutusvoittoja käsitellään pääpiirteissään symmetrisesti muidenkin EU-valtioiden osakkuusvapautusjärjestelmissä.²⁷⁴ Toinen näkökohta, joka liittyy vahvemmin veronmaksukykyisyyteen, on, että järjestelmässä, jossa veronmaksukykyisyyttä ei huomioida, riskisijoitusten verokohtelusta voi muodostua este sellaisten liiketoimintasektorien kehitykselle, jotka ovat vahvasti sidonnaisia riskirahoitukseen. Tappiollisten sijoitusten ehdoton vähennyskelvottomuus kärjistyy edelleen EVL 16 §:n 7 kohdan konsernilainojen menetysten ja arvonalentumisten vähennyskelvottomuuden ansiosta.²⁷⁵

Yritysten luovutustappioiden laajaa vähennyskelvottomuutta on kritisoitu, mutta realistisia vaihtoehtoja tämän korjaamiselle lieenee vähän. Kritiikin kohteena ei ole yleensä ollut se, että osakkuus ei vastaisi veronmaksukykyisyysperiaatetta, vaan huomio on kiinnittynyt tiettyihin asymmetrioihin, joita EVL 6 b §:n 4–6 momenttien luovutustappioiden vähennyskelpoisuutta rajoittavien, kor-

²⁷² Kukkonen 2007a s. 22.

²⁷³ The Primarolo Report 1999.

²⁷⁴ HE 92/2004 s. 35.

²⁷⁵ Ks. HE 92/2004 s. 54.

jaavien ja estävien säännösten vuoksi syntyy. Tällöin keskustelu ei liity veronmaksukykyisyyteen edes teoreettisen kysymyksenasetteluna, vaan kyse on hyvin käytännöllisestä suorasijoituksesta kertyvien tulojen ja siihen liittyvien hankintamenojen verosääntöjen kohtuullisuudesta ja symmetriasta.

On tietysti selvää, että tappiollisia sijoituksia tehneen yrityksen taloudessa luovutustappioiden lähtökohtainen vähennyskelvottomuus EVL 6 b §:n 1 momentin perusteella saa aikaan kielteisiä seurauksia. Tämä voidaan kokea myös rangaistukseksi, mutta tällöin ei havaita osakkuusvapautuksen perusluonnetta, jonka lähtökohtana on symmetria. Hankintamenon vähennyskelvottomuus ja luovutushinnan verovapaus muodostavat johdonmukaisen ja selkeän kokonaisuuden, joka myös itsessään lisää odotuksia, ennustettavuutta ja oikeusvarmuutta talouselämässä. Tästä näkökulmasta on jopa jossakin määrin epätarkoituksenmukaista pitää yllä veronmaksukykyisyyskeskustelua osakkuusvapautuksen soveltamisalalla. On kuitenkin ongelmallista, että riskipitoisilla liiketoimintasektoreilla luovutustappioiden vähennyskelvottomuus saattaa aiheuttaa käyttäytymistä, jota ei ilmenisi ilman osakkuusvapautussäännöksiä²⁷⁶. Tähän liittyy myös pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön verotuksen veroarbitraasi, jossa voitolliset luovutukset on syytä toteuttaa Suomen ulkopuolella mutta purkutappioiden hyödyntämismahdollisuus Suomen verotuksessa.

Veronmaksukykyisyysargumentti on erityisen heikoilla silloin, kun yhtiösektorin ketjuverotuskielto, joka sisältyy osakkuusvapautuksen taustalähtökohtiin, toimii tosiasiallisesti eli kohdeyhtiön tulokseen on kohdistunut vero ja luovutuksen yhteydessä suorasijoitustilanteiden vuoksi ei jouduta maksamaan veroa luovutushinnasta. Jos kuitenkin kohdeyhtiön tasolla ei mene veroa ja luovutuskina on verovapaa, ontuu edellä mainittu peruste. Veronmaksukykyisyys ei kuitenkaan muidenkaan periaatteiden heiketessä tule täyttämään veropoliittista keskusteluareenaa, vaan vaikuttaa siltä, että sen merkitys on tässä mielessä hävinnyt osakkuusvapautuksen sfääristä²⁷⁷.

4.4 VEROTUKSEN NEUTRAALISUUS

4.4.1 Yleistä

Veropoliittikan keskeisimpiä kysymyksiä on tasapainoilu neutraalin ja ohjaavan verojärjestelmän välillä. Kun verotus ei vaikuta suhteellisten hintojen rakentamiseen eikä se vääristä voimavarojen kohdentumista, sitä voidaan pitää laajan

²⁷⁶ Vrt. HE 92/2004 s. 54.

²⁷⁷ Vrt. Pikkujämsä 2001 s. 128, joka ei löydä perusteita pitää veronmaksukykyisyyttä vahvana tulkintaperiaatteena tuloverotuksessa.

määritelmän mukaan neutraalina²⁷⁸. Taloustieteellisestä näkökulmasta katsottuna neutraali vero ei vaikuta taloudenpitäjien päätöskriteereihin²⁷⁹. Neutraali verotus ei vääristä verovelvollisten päätöksentekoa, ja verotuksen pääasialliseksi tarkoitukseksi jää varojen kerääminen valtiolle.²⁸⁰

Tässä tutkimuksessa keskitytään yleisten neutraalisuuspohdintojen lisäksi erityisesti verovelvollisen päätöksenteon arviointiin nimenomaan yritysrahenneratkaisutilanteissa ja yritystoiminnan luopumista koskevan prosessin näkökulmasta. Tältä osin esitellään sekä niitä elementtejä, jotka vääristävät, että niitä, jotka eivät vääristä verovelvollisen – erityisesti osakeyhtiön – päätöksentekoa. Tutkimuksessa käsitellään myös osinkojen ja luovutusvoittojen välistä neutraalisuutta eli voitonjakoneutraalisuutta.

Neutraalisuusperiaate on yksi keskeisimmistä yritys- ja pääomaverotuksen yleisistä opeista Suomessa²⁸¹. Neutraali verolainsäädäntö on ollut johtavana tavoitteena kaikissa Suomen toteuttamissa verouudistuksissa 1990- ja 2000-luvuilla²⁸². Vielä 1980-luvulla Suomi seurasi yleismaailmallista suuntausta, joka korosti verotuksen ohjaavuutta. Tämä ajattelu sai kuitenkin väistyä, koska verotuksen ei todettu saavuttaneen sille asetettua ohjausvaikutusta.²⁸³ Sen lisäksi ohjaava verotus väärästi suhteellisten hintojen rakennetta paikoin merkittävästikin.

Viime vuosina on keskusteluissa kuitenkin nostettu esiin ohjaavan verotuksen lisääminen, mikä tarkoittaa käytännössä neutraalisuuden heikentämistä ja julkisen tahon lisääntyvää puuttumista markkinoiden toimintaan. Periaatteen toteutumiseen vaikuttaa myös se, että verotukselle pyritään aina asettamaan yhteiskuntapoliittisia tavoitteita tai ainakin verotusta perusteellaan tällaisilla seikoilla, mikä aiheuttaa verotuksen neutraalisuudesta poikkeamisia.²⁸⁴ Käytännössä neutraali verotus tarkoittaa nykyään pyrkimystä mahdollisimman vähäiseen ohjailuun, koska verotuksella voidaan ajatella olevan aina tietty vaikutus verovelvollisen päätöksentekoon²⁸⁵. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että

²⁷⁸ Tikka 1990a s. 47 sekä Mähönen – Villa 2009 s. 17. Ks. myös Saukko 2005 s. 60–62, joka käy perusteellisesti läpi neutraalisuuden käsitettä. Ks. myös laajemmin neutraalisuudesta verotuksessa mts. 63–85.

²⁷⁹ Ylä-Liedenpohja 1992 s. 342, Ranta-Lassila 2002 s. 50 ja Saukko 2005 s. 64.

²⁸⁰ Tikka 1990a s. 47–48 ja Wikström 2006 s. 70.

²⁸¹ Verotuksen neutraalisuusperiaatteeseen liittyen on syytä mainita ainakin nämä lähteet: Tikka 1990a s. 47–49, Ylä-Liedenpohja 1992, VM 4/2006 s. 15, Pikkujämsä 2001 s. 142–149, Saukko 2005 s. 63–85 sekä Myrsky 2002 s. 17, jossa kirjoittaja käyttää neutraalisuusperiaatteen nimitystä neutraliteettiperiaate. Ks. aiheesta myös Lodin – Lindencrona – Melz – Silfverberg 2009 s. 43–44, Myrsky – Ossa 2008 s. 31–32, Äimä 2009 s. 33–35, Määttä 2007 s. 89, Endres et al. 2007 s. 12–13, Frände 2008 s. 16, Laukkanen 2007 s. 60–61 sekä Pesonen 1974a.

²⁸² Ks. esim. VM 12/2002 s. 17–19 ja VM 4/2006 s. 15–16. Ks. myös Juusela 2007 s. 89.

²⁸³ Ks. HE 109/1988 s. 6. Ks. tästä myös Ylä-Liedenpohja 1992 s. 342, joka tuo esille näkemykset verotuksen neutraalisuudesta historiallisesta näkökulmasta.

²⁸⁴ Ks. VM 12/2002 s. 17 ja VM 4/2006 s. 15–16. Ks. myös Malmgrén 2008 s. 29.

²⁸⁵ Ks. Myrsky – Ossa 2008 s. 32, Saukko 2005 s. 63 ja Wikström 1997b s. 356. Tässä yhtey-

neutraalisuutta olisi syytä käsitellä verolajikohtaisesti²⁸⁶, mutta jotta neutraalisuutta voidaan arvioida tosielämän ilmiönä, on sen tutkimisessa syytä lähestyä aihetta aina tietyn käytännön ilmiön ja ulottuvuuden näkökulmasta. Näin ollen neutraalisuutta on syytä luokitella ja sille voidaan asettaa tiettyjä kriteerejä. Verokohtelun neutraalisuus voidaan jakaa erilaisiin neutraalisuuden kriteereihin tai neutraalisuusmuotoihin, jotka voidaan ottaa huomioon, kun mietitään yritysten verotusta²⁸⁷.

Yritysmuotoneutraalisuus tarkoittaa sitä, että verotus ei saisi erota sillä perusteella, onko kyse esimerkiksi henkilöyhtiöstä, osakeyhtiöstä tai muusta yritysmuodosta²⁸⁸. Eri yritysmuotojen täysin erilainen verokohtelu²⁸⁹ osakkuusvapautuksen tapauksessa on heikentänyt yritysmuotoneutraalisuutta. Se on ohjannut verovelvollisia toimimaan osakeyhtiömuodossa ja muodostamaan yritysra-kenteeseen juridisesti moniportaiseen muotoon. Vaikutukset ovat näin ollen sekä yritystoiminnan perustamiseen ajoittuvia, yritysra-kenteen muutosajan-kohtiin liittyviä tai ne sijoittuvat sijoituksesta luopumisprosessiin.

Yrityskokoneutraalisuuden mukaan verokohtelu ei saisi poiketa sillä perusteella, minkä suuruinen yritys on kyseessä²⁹⁰. Vuoden 2004 verouudistuksen lähtökohtana oli lain esitöiden mukaan helpottaa kansainvälisesti järjestäyty-neiden konsernien rakennemuutoksia ja yrityskauppojen toteuttamista²⁹¹. Lain-

dessä voidaan mainita myös Ylä-Liedenpohjan neutraalisuuspohdinnat parin vuosikymmenen takaa, jolloin neutraalisuus oli ehkä selkeämmin pinnalla kuin tällä hetkellä: ”Neutraalisuus, kuten muutkin iskusanat, ilmentää aikakautensa yleisiä arvoja. Nyt ovat *laissez-faire* -ajatukset jälleen muodissa. Siksi verojärjestelmän neutraalisuus, huolettomasti esitettyinä tavoitteena, edustaa tavallaan valtiovallan minimaalista puuttumista yksityisten taloudenpitäjien vapaaseen päätöksentekoon.” Ylä-Liedenpohja 1992 s. 346. Tästä näkökulmasta neutraalisuudella on vahva yhteys myös markkinatalouteen ja sen toimivuuteen. Markkinatalous on yleisesti ymmärretty myös yksilöiden menestyksen ja hyvinvoinnin edistäjänä, joten neutraalisuuden toimivuuden varmistaminen liittyy näin ollen ei vain hyvän verojärjestelmän ominaisuuksiin, vaan myös yleisiin yhteiskunnallisiin päämääriin. von Mises: *Planning for Freedom* s. 177 toteaa: ”The comparatively high standard of living which the common man enjoys today in the capitalist countries is an achievement of *laissez-faire* capitalism.” Ks. *laissez-faire* -kapitalismia puoltavista näkökannoista tarkemmin von Mises: *Planning for Freedom* s. 36–50. Vrt. Paasikivi 1930 s. 167.

²⁸⁶ Saukko 2005 s. 64, joka perustelee näkemystään sillä, että verojärjestelmä toteutuu muutoinkin eri verolajien kautta. Näin ollen myös neutraalisuus toteutuu Saukon ajattelun mukaan ikään kuin verolajin sisällä ja verolajikohtaisesti.

²⁸⁷ Ks. neutraalisuuden erilaisista ilmenemismuodoista VM 12/2002 s. 18–19, Määttä 2007 s. 89, Määttä 2006 s. 44, Kukkonen 2007c s. 118–120, Myrsky – Ossa 2008 s. 32, Wikström 2006 s. 72, Wikström 2008 s. 82–85 sekä Frände 2008 s. 16.

²⁸⁸ Ks. tämän osalta Andersson 1992 s. 22–23 sekä Ylä-Liedenpohja 1992 s. 346, joka määrittelee käsitteen seuraavasti: ” – riippumatta yrityksen laillisesta muodosta kaikkien yritysten tuloa tulee erillisverottaa sama-asteisesti – ”. Ks. yritysmuotoneutraalisuuteen liittyvistä viittauksista myös The Mirrlees Review 2011 s. 406.

²⁸⁹ Ks. laajemmin yritysmuotojen eroavuuksien jaottelusta Kukkonen 2010 s. 9–27. Ks. samasta näkökulmasta myös Ossa 2007.

²⁹⁰ Ks. yritysten koon vaikutuksesta verotukselliseen kohteluun ja sen kritiikistä Kukkonen 2009 s. 145–146.

²⁹¹ HE 92/2004 s. 29.

säättäjän osakkuusvapautusta koskeva soveltamisalapäätös tarkoitti yleisellä tasolla ja epäsuorasti sitä, että veropohjaratkaisulla voidaan suosia tiettyjä yrityksiä enemmän kuin muita²⁹². Lakimuutoksella ei toisaalta kuitenkaan päädytty tekemään eroa suurten ja pienten yritysten välillä verovapauden soveltamisalan suhteen eikä osakkuusvapautusjärjestelmän soveltamista rajattu esimerkiksi tietyn liikevaihtorajan ylittävään laajamittaiseen liiketoimintaan. Tämä tarkoittaa ainakin lähtökohtaisesti sitä, että verovapaussäännökset soveltuvat sekä kansainvälisen suuryhtiön että harvainyhtiön verotukseen, mikä ei kylläkään vastaa lakimuutoksen aikaista veropoliittista tahtotilaa. Verovapauden piiriin saattaa tämän vuoksi ajautua myös sellaisia esimerkiksi luonnollisen henkilön henkilökohtaiseen sijoitusvarallisuuteen kuuluvia, hallinnointiyhtiön kautta omistettavia osakekantoja, jotka ilman tätä välissä olevaa yhtiötä eivät olisi verovapauden piirissä.²⁹³

Osakkuusvapautusmahdollisuudesta huolimatta on kuitenkin huomattava, että sekä tulolähdesubjektitesti että tulolähdeobjektitesti ovat käytännössä aiheuttaneet esteitä tiettyjen juridisesti moniportaisen harvainyhtiön verosuunnittelussa ja erityisesti sellaisissa tapauksissa, joissa on kyse luonnollisten henkilöiden omistusten järjestelystä²⁹⁴. Erityisesti omistajayhtiön osakaspuhjan kapeus on seikka, joka aiheuttaa riskin tulolähdesubjektitestin ja -objektitestin osalta. Säännöksistä olisi voitu verouudistuksen yhteydessä laatia sellaiset, että niitä olisi sovellettu esimerkiksi ainoastaan tietyn kokoluokan luovutuksiin tai luovuttajayhtiöltä olisi vaadittu tiettyä kokoluokkaa. Toiminnalta vaadittava olenaisuus olisi ollut lakiteknisesti erittäin haastavasti toteutettava kokonaisuus. EU-valtioista löytyy kuitenkin esimerkkejä, joissa toiminnan laajuus tai sijoituksen suuruus voi olla merkityksellinen seikka²⁹⁵.

Omistuspuhjan neutraalisuus edellyttää, ettei yrityksen verokohteluun saisi olla vaikutusta sillä, onko kyse esimerkiksi yksityishenkilöiden, toisten yritysten vai julkisen tahon omistamasta yrityksestä. Verovapaussäännösten näkökulmasta tämä nousee esiin erityisesti luonnollisten henkilöiden omistusten järjestelytapauksissa ja hallinnointiyhtiöiden osalta. Hallinnointiyhtiöiden näkökulmasta vallalla on läpivirtausajattelu, jolloin ratkaisevaa hallinnointiyhtiön verostatuksen määrittämisessä on muun muassa se, miten tilannetta arvioitaisiin silloin, kun hallinnointiyhtiön omistava taho omistaisikin suoraan hallinnointiyhtiön hallinnoiman omaisuusmassan. Tällöin päädytään muun muassa omistuspohjaan liittyviin kysymyksiin, koska luonnollisten henkilöiden ollessa hallinnointiyhtiön omistajina ollaan erityisesti tulolähdesubjektitestiä sovellettaessa usein hyvin lähellä TVL-tulolähteen soveltamisalaa. Joka tapauksessa luon-

²⁹² Ks. tästä suosimisesta Viherkenttä 2010 s. 124.

²⁹³ Ks. Kukkonen – Walden 2009 s. 383 sekä Kukkonen – Walden 2010b s. 106.

²⁹⁴ Ks. tällaisesta Heinänen 2005, jossa tuodaan esille pk-konsernien verosuunnittelumahdollisuuksia, mutta varoitellaan myös niihin liittyvistä riskeistä.

²⁹⁵ Näin esim. Ranskassa. Ks. tästä esim. ETH 2010 s. 259 ja mts. 262.

nollisten henkilöiden omistamia hallinnointiyhtiöitä, joilla ei ole itsenäistä toimintaa, on verotus- ja oikeuskäytännössä pidetty TVL:n mukaan verotettavina yhtiöinä. Tämä tulkintakäytäntö ei ole muuttunut edes yritys- ja pääomaverouudistuksessa²⁹⁶.

Toimialaneutraalisuus viittaa siihen, että verokohtelun tulisi olla samanlainen yrityksen toimialasta riippumatta. Tämän neutraalisuuslajin toteutuminen on viety varsin pitkälle Suomen verojärjestelmän osakeluovutussäännöksissä. Tästä kuitenkin poiketaan pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhtiöiden osalta. Poikkeusta verovapauden pääsääntöön on lähestytty lainvalmisteluai-neistossa lähinnä toimialan erityispiirteitä korostaen. Myös rajaussäännöksen soveltamisalan ajateltiin olevan selkeäpiirteinen. Oikeuskäytäntö kuitenkin osoitti, että säännöksestä on muotoutunut erittäin tulkinnanvarainen ja hallinnollisesti raskas mekanismi. Myös säännöksen soveltamisalan laajuus on yllättänyt sekä yrityselämän että varmasti myös lainsäätäjän.

Rajaus koskee tällä hetkellä pääomasijoitustoimintaan liittyvien omistusten lisäksi myös (kategorisesti) kaikkia pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön omistuksia omistuksen tosiasiallisesta sisällöstä riippumatta. Vaikka lain esitöissä esitetäänkin toisenlaisia arvioita rajauksen soveltamisalasta²⁹⁷, ei tästä asiasta kuitenkaan otettu EVL:n säännöksiin mitään mainintaa. Tämä johti lain sanamuodon mukaista tulkintaa vahvasti kunnioittavassa tulkintaperinteessä lopulta siihen, että myös oikeuskäytännössä päädyttiin tämän osalta lain sanamuodon mukaiseen tulkintaan ja verovapauden soveltamisala rajattiin kategorisesti pääomasijoittajatahon ulkopuolelle²⁹⁸.

Toisaalta EVL:ssa on pääomasijoitustoiminnan lisäksi muitakin tiettyyn toimialaan rajattuja säännöksiä, jotka koskevat erityisesti luotto-, vakuutus- ja eläkelaitoksia²⁹⁹. Vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistus aiheutti kuitenkin toimialoja koskevan epäneutraalisuuden juuri omaisuuslajien välille ja niinkin merkittävän kysymyksen suhteen kuin osakkeiden luovutushintojen ja hankintamenojen verokohtelun suhteen. Toisaalta varsinainen ja puhdaspiirteinen neutraalisuuspoikkeama koskee ainoastaan yhden ainoan suhteellisen selvärajaisen toimialan yrityksiä – pääomasijoitustoimintaa harjoittavia yhteisöjä. Tämä aiheuttaa myös veroarbitraasitilanteen, jossa pääomasijoitustoimintaan liittyvät voitolliset sijoitukset realisoidaan Suomen ulkopuolella, mutta Suomen verotuksessa tulee hyödynnettäväksi purkutappio.

Rahoitusmuotoneutraalisuus verotilanteessa tarkoittaa, että verotuksella ei ole vaikutusta yhtiön eri rahoitusmuotojen keskinäiseen edullisuuteen. Rahoitusmuotoina voidaan mainita tässä yhteydessä pidätetty voitto, velan otto ja

²⁹⁶ Ks. esim. KHO 2010:64. Ks. myös nykytilanteeseen liittyvistä ajatuksista KPMG 10.11.2010.

²⁹⁷ Ks. VaVM 12/2004 s. 8–9.

²⁹⁸ Ks. KHO 2009 T 1619.

²⁹⁹ Ks. esim. EVL 5 §:n 6 kohta ja EVL 5 a §:n 2 kohta.

osakeanti. Tilannetta, jossa vieraan pääoman kustannus on vähennyskelpoinen mutta oman pääoman kustannus ei, voidaan pitää rahoitusmuotoneutraalisuuden vastaisena. Tästä neutraalisuusnäkökulmasta ja EVL:n systematiikan näkökulmasta arvioituna osakkuusvapaussäännökset heijastavat lainsäätäjän halua kohdella neutraalisti oman ja vieraan pääoman -ehtoisia sijoituksia. EVL 6 b §:n 1 momentin ja EVL 16 §:n 7 kohdan oikeusohjeet heijastavat tätä neutraalisuutta.³⁰⁰

Sijoitusmuotoneutraalisuudella viittaa tehdyn sijoituksen oikeudelliseen muotoon. Tällöin ei tulisi olla verotuksen näkökulmasta merkityksellistä, missä juridisessa muodossa kohdesijoitus on tehty. Tästä näkökulmasta osakeyhtiöiden nostaminen erityisasemaan ei ole neutraalisuuden kannalta ihanteellinen tilanne. Erityisesti suorasijoitusyhtiön tappioiden epäsuoraan hyödyntämiseen on sisällytetty sijoitusmuotoneutraalisuuden näkökulmasta sekä subjektia että objektia koskeva heikennys. Yhtäältä tappiollisen suorasijoituksen hyödyntäminen on tehty mahdolliseksi tai erittäin vaikeaksi ainoastaan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamille omistajasubjekteille. Tämä koskee sekä EVL 6 b §:n 1 momentin mukaista hankintamenojen vähennyskeltottomuutta että EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittamien pääasiallisesti vieraan pääoman erien vähennyskeltottomuutta. Tappiollinen suorasijoitus voidaan kuitenkin huomioida sellaisten omistajasubjektien verotuksessa, jotka eivät kuulu EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan soveltamisalaan. Tässä tarkoitettuja subjekteja ovat esimerkiksi pääomasijoitustoimintaa harjoittavat yhteisöt ja elinkeinoyhtymät. Niiden hyödyntäminen yritysraenteessa avaa myös verosuunnittelumahdollisuuksia.³⁰¹

EVL 6 b §:n 1 momentin mukainen hankintamenon ja EVL 16 §:n 7 kohdan mukaisten erien vähennyskeltottomuus on rajattu koskemaan ainoastaan osakeyhtiöön tai siihen rinnastettavaan oikeushenkilöön tehtyä suorasijoitusta. Näin ollen esimerkiksi elinkeinoyhtymän yhtymäosuudesta on mahdollista tehdä arvonalentumispoisto EVL 42 §:n 1 momentin mukaisesti. Yhtymäosuuden luovutuksen yhteydessä hankintameno on myös luovutushinnan ylittävältä osalta vähennyskelpoinen EVL 8 §:n 3 momentissa määrätyn rajoituksen. Sijoitusmuotoneutraalisuuden näkökulmasta parempi ratkaisu olisi ulottaa osakkuusvapautuksen piiriin sekä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisen verovelvollisen tekemät yhtymäosuuden luovutukset että tällaisen verovelvollisen omistaman elinkeinoyhtymän tekemät EVL 6 b §:n tarkoittamat osakeluovutukset. Tällöin tulisi vastaaviin tapauksiin sisällyttää symmetrisyyden nimissä hankintamenon vähennyskeltottomuus. Tässä tarkoitettuun osakkuusvapautusjärjestelmän laajennukseen on jo päädytty Ruotsissa kauppayhtiöiden osalta.

³⁰⁰ Ks. tästä perustelusta HE 92/2004 s. 38. Vrt. Mähönen – Villa 2009 s. 87–88.

³⁰¹ Ks. tästä näkökulmasta Viitala 2010 s. 104.

Nykyisen lain mukainen osakkeiden luovutushintojen verokohtelu ei ole kailta osin neutraalisuuden ihanteen mukainen. Luovutushinnan verokohtelun sitominen yhden vuoden omistusaikaan on ongelmallinen *omistusaikaneutraalisuuden*³⁰² näkökulmasta. Omistusaikariippuvuus aiheuttaa väistämättä jonkin verran vääristymiä verovelvollisten käyttäytymisessä. EVL:ssä aiemmin sovelletut 5 ja 10 vuoden omistusaikarajat korostivat selkeämmin luovutushinnan verovapauden liittymistä pitkäaikaisiin osakeomistuksiin. Nykyistä yhden vuoden omistusaikarajaa voidaan pitää tästä näkökulmasta katsottuna varsin lyhyenä ajanjaksona.

Verotuksen *luovutusmuotoneutraalisuus*³⁰³ liittyy erilaisten hyödykkeiden luovuttamisen verokohteluun. Se edellyttäisi puhtaimmillaan, että liikevarallisuuden substanssimyyntiä verotettaisiin samoin perustein osakekaupan kanssa eikä merkittäviä poikkeamia verokohtelussa ilmenisi. Vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen myötä näiden kahden luovutusmuodon verokohtelussa saatettiin voimaan hyvin merkittävä poikkeama neutraalisuusihteesta juuri käyttöomaisuuden ollessa kyseessä³⁰⁴. Neutraalisuus luovutusmuodon suhteen ei toteudu omaisuuslajien välisessä tarkastelussa eikä myöskään hyödykekohtaisessa arvioinnissa (osakkeet ja muut hyödykkeet). Vaikka luovutusmuotoneutraalisuus ei siis EVL:n mukaisessa verotuksessa toteudukaan, voidaan kuitenkin arvioida, että se lieene nykyisessä veropoliittisessa ilmastossa epärealistinen odotus³⁰⁵. Tämän tunnustaminen ei toisaalta tarkoita sitä, etteikö nykyisten säännösten neutraalisuuspoikkeamaa tulisi väheksyä. Päinvastoin, sen aiheuttama käyttäytymisvaikutus voidaan arvioida suureksi, koska yhtiöittämis-kannustimesta on tullut merkittävä osa taloudenpidon nykytodellisuutta: suorasisjoitusosakekannan myynti on myyjän näkökulmasta useimmiten edullisin tapa luopua omistuksesta.³⁰⁶

Luovutusmuotoneutraalisuuden puuttuminen EVL:n mukaisessa verotuksessa kannustaa myös hyödyntämään hallinnointiyhtiörakennetta³⁰⁷. Tällöin voidaan esimerkiksi toimia siten, että liiketoimintasiirrolla luovutetaan myytäväksi aiottu liiketoiminta erilliseen yhtiöön, jonka jälkeen vuoden omistusajan kulluttua pyritään osakkeet myymään verovapaasti.

³⁰² Ks. omistusaikaneutraalisuudesta esim. Kukkonen 1995 s. 277–278.

³⁰³ Ks. luovutusmuotoneutraalisuudesta esim. Kukkonen 1995 s. 278–279. Ks. myös Penttilä 2010d s. 55–56.

³⁰⁴ Muiden omaisuuslajien osalta tällaista neutraalisuuspoikkeamaa ei ole. Ks. Penttilä 2010d s. 55–56.

³⁰⁵ Vrt. vastalause 2, jossa nostetaan esille lain kehittämismahdollisuus siten, että verovapautta voitaisiin soveltaa myös liiketoimintakokonaisuuden myyntiin. Tämä haluttiin kuitenkin jättää jatkovalmistelua varten. VaVM 12/2004 s. 30.

³⁰⁶ Ks. Kukkonen 2005d ja Matikkala 2004 s. 33. Tähän viitataan myös verouudistuksen eduskuntakäsittelyn valiokuntavaiheessa annetussa 3. Vastalauseessa, jossa mainitaan, että verovapaan alue on kuin musta aukko, johon eri tulolajit pyritään siirtämään. VaVM 12/2004 s. 40.

³⁰⁷ Ks. KPMG 2007 s. 394. Ks. myös Kukkonen – Walden 2009 s. 382.

Hallinnointiyhtiöiden käyttämiseen on kuitenkin myös muita syitä kuin myyntivoittoverolainsäädäntö exit-vaiheessa. Näistä voidaan mainita esimerkiksi halu pienentää konsernin sisäisten rahavirtojen lähdeverorasitusta³⁰⁸.

Verokohtelun neutraalisuus liittyy olennaisesti edellä mainittuihin hyvän verojärjestelmän ominaisuuksiin ja se – niin kuin Määttä on asiaa kuvannut – ”ei siis ole itseisarvo vaan se palvelee yleisemmin sitä, että verojärjestelmää voidaan aidosti luonnehtia hyväksi”³⁰⁹. Mutén huomauttaa kuitenkin, että poikkeaminen neutraalisuusnormista tulisi tehdä ainoastaan tietoisesti ja poikkeamiselle tulisi aina olla erityiset perustelut, jotta pystytään välttämään tuottavuutta heikentäviä vääristymiä³¹⁰.

Verojärjestelmässä voidaan säätää jokin tietty tuloerä verovapaaksi tietyille verovelvolliselle. Tästä voidaan antaa esimerkkinä suorasijoitusosakkeiden luovutushinnat, jotka ovat tiettyjen objektiedellytysten vallitessa verovapaita tietyille laissa erikseen mainituille subjekteille. Verovelvolliset pyrkivät tällaisessa järjestelmässä suunnittelemaan yritysraakenteensa siten, että osakeluovutuksesta realisoituva luovutusvoitto voidaan saada verovapaana. Näin ollen vapautus kannustaa esimerkiksi muuttamaan yritysrakennetta moniportaiseksi ja yhdistämään liiketoimintakokonaisuuksia suunniteltua myyntiä silmällä pitäen. Tällöin osakkuusvapautus ohjaa verovelvollisten toimintaa. Tätä voidaan pitää neutraalisuushäiriönä, joka saa väistämättä aikaan myös epäasianmukaisia veronvälttämistoimia. Luovutushinnan joko täydellinen verovapaus tai veronalaisuus lisää myös verosuunnittelutarvetta ja aiheuttaa hallinnollisten kustannusten kasvua, koska tulkintaongelmien määrä erilaisten rajausten ja soveltamisedellytysten vuoksi voi olla tietyissä yritysraakenteissa merkittäväkin.

Osakkuusvapautus muodostaa myös merkittävän eron osakkeiden ja muiden hyödykkeiden luovutusten välille. Tätä voidaan pitää epäneutraalina verotuksena. Tämä kritiikki ei kuitenkaan huomio sitä, että kyse on nimenomaan osakkuusvapautuksen toteuttamisesta. Suorasijoitusajattelun näkökulmasta ei ole hedelmällistä vertailla osakkeiden ja muiden hyödykkeiden luovutusten verokohteluja. Suorasijoitusluovutusvoittojen verokohtelu on systemaattisesti lähempänä suorasijoitusosinkojen verovapautta verrattuna muiden hyödykkeiden verokohteluun.

³⁰⁸ Liede 2007 s. 18, joka mainitsee myös verosuunnittelumahdollisuudesta käyttäen holdingyhtiötä yrityshankinnassa siten, että rahoituskustannukset voidaan kattaa kohdeyhtiön voitoilla.

³⁰⁹ Määttä 2007 s. 90. Vrt. Saukko 2005 s. 84, joka tuo esille lainsäätäjän ensisijaisen aseman neutraalisuushäiriöihin puuttumisen suhteen.

³¹⁰ Mutén 1966 s. 3. Ks. neutraalisuudesta tehokkuustekijänä Kari 2003 s. 83–84.

4.4.2 Yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estäminen

Neutraalisuus taustalla. Tilannetta, jossa eri verovelvollisia (verosubjekteja) verotetaan samasta tulosta samalta ajanjaksolta samanlaisen veron muodossa, kutsutaan taloudelliseksi kaksinkertaiseksi verotukseksi. Neutraalisuus edellyttää, että usean juridisesti erillisen yhtiön avulla harjoitettavaa liiketoimintaa ei tulisi verotuksessa kohdella epäedullisemmin kuin yhtenä yhtiönä toimimista. Tämän yritysrakenneneutraalisuuden yhtenä ilmenemismuotona ja siitä nousevana veropoliittisena keskusteluna on yhtiösektorilla vallitsevan taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen poistamisen tavoite. Yhtiösektorin monikerroksisen verotuksen ongelmallisuus pohjautuu pitkälti siihen, että osakeyhtiömuotoiseen yritystoiminnan harjoittamiseen on perinteisesti kohdistunut taloudellista kaksinkertaista verotusta³¹¹ sekä perinteisessä osakassuhteessa (osakas – osakeyhtiö) että yhtiösektorin sisällä (osakeyhtiö – osakeyhtiö). Tästä on kuitenkin viime vuosina pyritty ainakin osakeyhtiön tasolla³¹² pääsemään eroon. Yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen kieltoa voidaan kutsua ketjuverotuskielloksi.

Yhtiösektorin ketjuverotusta on perinteisesti pidetty osinkoverotukseen eli juoksevan voiton verotukseen liittyvänä ilmiönä, mutta kuten hallituksen esityksessä on mainittu, katsotaan siihen nykyään liittyvän myös luovutushintojen verokohtelu³¹³. Ketjuverotuksen estämiseksi on Suomessa määrätty suorasijoitustilanteiden verovapaudesta EVL 6 a §:n 1 ja 4 momenteissa, joiden perustella yhteisön saamat osingot, osuuspääoman korot ja muut 4 momentissa mainitut erät eivät ole veronalaista tuloa³¹⁴.

Yhtiösektorin ketjuverotuskieltoa voidaan pitää ainakin EU:n tasolla laajasti hyväksyttynä ajattelutapana ja hyvän verojärjestelmän ominaisuutena³¹⁵. Suorasijoitusajattelua noudattaen voidaan arvioida, että vapauttamalla joko yhtiö tai osakas verosta päästään samalla eroon jaetun ja jakamattoman voiton kaksinkertaisen verotuksen ongelmista, mikä kyseisen ajattelutavan käytännön soveltamisessa on yleensä tarkoittanut osakkuusvapautusta yhtiösektorilla. Samoin voidaan myös perusteella yhdenkertaisen verotuksen varmistamiseen keskittymistä. Veropohjan muuttaminen johtaa järjestelmän kattavuuden näkökulmasta tarkennuksiin muiden kysymysten osalta.

Osakkuusvapautuksen taustan ymmärtämiseksi on syytä käsitellä tarkemmin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estämisen periaatetta, koska se sai kansainvälisen näkökulman ohella ratkaisevan merkityksen lain esitöissä.

³¹¹ Grosskopf 1991 s. 111.

³¹² Erotuksena sekä osakeyhtiön että osakastason yhtäaikaista huomioimisesta.

³¹³ HE 92/2004 s. 28.

³¹⁴ Ks. tarkemmin osinkojen verovapausjärjestelmästä EVL:ssä esim. Mähönen – Villa 2009 s. 105–109, Kukkonen 2010 s. 128–132 sekä Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 152–171.

³¹⁵ Ks. esim. Tikka 2003a s. 19.

Taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen välttäminen on liitetty perinteisesti juuri osinkoverotukseen; jos osinkoja verotettaisiin yhtiöosakkaan käsissä, muodostuisi verotuksesta kaksin- tai jopa moninkertaista ennen kuin voitto jaetaan edelleen henkilöosakkaille. Tämä ongelma on tunnustettu sekä kansallisella että verosopimusoikeuden tasolla. On myös havaittava, että Euroopan unionin tuomioistuin (EUT) on nostanut esille asian merkityksen oikeuskäytännösään³¹⁶. Osinkojen osalta kehitys on ollut selvää, ja tätä on vauhdittanut myös emo-tytäryhtiödirektiivin soveltaminen suorasijoitustilanteisiin.

Uudelleenstruktuurointia on haluttu helpottaa, kun kyse on pitkäaikaisista, omistajayhtiön liiketoimintaan liittyvistä suorasijoituksista. Liiketoimintaan liittyvällä yhteydellä tarkoitetaan tuloverolainsäädännön systematiikassa luovutushintojen verovapauden rajoittamista elinkeinotoiminnan tulolähteen varallisuuden (EVL 53 §:n 2 mom.) käyttöomaisuuteen (EVL 12 §) kuuluviin osakkeisiin. Lainsäädäntöteknisesti päädyttiin pintapuolisesti varsin konservatiiviseen vaihtoehtoon, jossa ei tehty historiallisesta näkökulmasta ainutlaatuisia lainsäädäntöä. Pintapuolisesta näkökulmasta arvioituna lainsäätäjät päätti sitoa sekä veropoliittisista että ketjuverotukseen liittyvistä syistä lähes välttämättömän osakkuusvapautusjärjestelmän EVL:n vanhoihin ja edelleen käytössä oleviin (esim. omaisuuslajijaottelu, tulolähdeoppi) ja jopa jo toistakymmentä vuotta sitten hylättyihin (esim. luovutushinnan verovapaus) rakenteisiin. Osakkuusvapautuksen periaatteet ja tausta-ajatukset eivät kuitenkaan ole enää soveltavissa yhteen näihin vanhoihin instituutioihin.

Suorasijoitukseen liittyvien osinkojen ja luovutusvoittojen systeemyhteys. Osinko ja luovutusvoitto muodostavat tuottokokonaisuuden. Jos kohdeyhtiö pidättyy osingonmaksusta, vaikuttaa tämä yleensä korottavasti osakkeiden luovutushintaan. Jos osinkoa jaetaan, pienenee myös luovutushinta.³¹⁷

Suorasijoitustilanteissa sekä osakkeiden luovutusvoitto että osinkotulo ovat yhtiölle tiettyjen EVL:ssä erikseen mainittujen edellytysten täytyessä veropaata tuloa. Luovutushintojen ja osinkojen verokohtelu ei ole täysin identtistä. Yhteisöjen saamat osingot ovat monissa tilanteissa verovapaita. Yhteisöjen saamat osakkeiden luovutushinnat ovat verovapaita EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n edellytysten vallitessa. Luovutushintojen verovapautta ei sovelleta pääomasijoitustoimintaa harjoittavaan yhtiöön subjektiedellytysten osalta eikä objektiedellytysten näkökulmasta alle 10 prosentin omistuksiin, alle vuoden omistettuihin omistuksiin eikä muuhun osakkeiden omaisuuslajiin kuin elinkeinotoiminnan käyttöomaisuuteen kuuluviin osakkeisiin. Kuitenkin näissä tapauksissa osingot ovat verovapaita. Näin ollen verojärjestelmä ei ole voitonjakoneutraalisuuden osalta täydellinen.³¹⁸ Myös osakkuusvapautusta koskeva

³¹⁶ Ks. C-374/04 (ACT Group Litigation) k. 49.

³¹⁷ Kukkonen 2007a s. 18.

³¹⁸ Ks. Aaltonen 2007 s. 236–237. Yhtenä lainsäädännöllisenä ratkaisuna osinkotulon ja luo-

hallituksen esitys tunnustaa osinkojen ja luovutusvoittojen yhteyden sekä yrityksen päätöksenteon että taloudellisten syiden tasolla.

”Hyvitysjärjestelmästä luovuttaessa on ratkaistava, miten osinkoihin kohdistuva ketjuverotus poistetaan. Ketjuverotusta ei nykyisin kuitenkaan tarkastella pelkästään osinkoverotukseen liittyvänä kysymyksenä.

Yhteisön omistamien osakkeiden tuottaman osingon ja osakkeiden luovutusvoiton verotus liittyvät toisiinsa. Osinko ja luovutushinta voidaan rinnastaa erinä, joilla tytäryhtiön voitto nostetaan emoyhtiölle. Arvonnousu ja osinko muodostavat tuottokokonaisuuden. Kun osingonjaosta pidättäydytään, tuotto painottuu arvonnousuun. Toisaalta osingonjako johtaa lyhyellä aikavälillä tarkasteltuna osakkeiden arvon alentumiseen osingon määrällä.”³¹⁹

EU-valtioissa on ollut havaittavissa kahden viime vuosikymmenen aikana tiety-nasteista korrelaatiota osinkojen ja luovutusvoittojen verosta vapauttamisen sekä ulkomaisen veron hyvittämiseen perustuvan osinko- ja luovutusvoittove-rotuksen välillä. Tämä heijastaa näihin tuottokomponentteihin liittyvää suorasijoitusajattelua, mikä on tuotu epäsuorasti esille myös lain esitöissä. Kaikissa valtioissa suorasijoitusosinkojen ja -luovutusvoittojen verokohtelu ei ole kuitenkaan yhtenäistä. Järjestelmä voi olla esimerkiksi sellainen, jossa suorasijoitusosingot ovat verovapaita (jo emo-tytäryhtiödirektiivin nojalla), mutta luovutusvoitot ovat veronalaista tuloa ja kaksinkertainen verotus poistetaan hyvitysmenetelmällä. Osinkojen ja luovutusvoittojen verotuksen erilaisuus on ongelma myös kansainvälisen verotuksen näkökulmasta³²⁰. Tämä keskustelu näkyy EU-oikeudessaakin esimerkiksi emo-tytäryhtiödirektiivin osalta.

Emo-tytäryhtiödirektiivi soveltuu ainoastaan yhtiöiden väliseen voitonjakoon, mutta direktiivi ei määrittele voitonjako-termiä tarkemmin. Vaikka voitonjako tulkitaankin yleisen käsityksen mukaan laajasti³²¹, direktiivin soveltamisalankaan tarkoittamissa suorasijoitustilanteissa luovutuksesta saatu voitto ei kuulu direktiivin voitonjaon soveltamisalaan. Näin ollen valtiot voivat päättää itsenäisesti, verottavatko ne emoyhtiöitä tytäryhtiöosakkeiden myynnistä saadusta voitosta eli ulottavatko ne osakkuusvapautussäännökset koskemaan myös luovutusvoittojen verotusta. Useissa EU-valtioissa on päädytty vapauttamaan verotuksesta tällaisten luovutusten perusteella syntyvät luovutusvoitot. On arvioitu, että emo-tytäryhtiödirektiivin periaatteet ovat vaikuttaneet osakkuusvapautuksen yleistymiseen³²².

vutusvoittojen sääntelyn lähentämisessä voidaan pitää joissakin valtioissa osakasverotuksesta sovellettua osakepääomasta saadun tulon verovapausmallia. Ks. tähän liittyvistä lainsäädäntömal-leista ja esimerkeistä tarkemmin Kari 2007 sekä Kukkonen 2007c s. 119–120.

³¹⁹ HE 92/2004 s. 28.

³²⁰ Äimä – Hokkanen 2004 s. 176 ja siellä esitelty IFA:n piirissä käyty keskustelu.

³²¹ Ks. voitonjaon laajasta käsitteestä Helminen 2008a s. 128 ja siellä alaviitteessä 20 mainitut lähteet.

³²² Helminen 2008a s. 129. Tämä suuntaus korostaa myös liiketulojen ja yritys rakenteen sisäl-lä liikkuvan voitonjaon välisen eron kasvua. Ks. Kajas 2005 s. 41, joka tuo esille trendin rahoitustuottojen ja liiketuottojen veronalaisuudesta samalla kun pitkäaikaisista sijoituksista saadut

Edellä mainittuun osinkoverotukseen verrattuna luovutusvoittoverotuksen osalta taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen olemassaolo ei ole yhtä selvästi nähtävissä. Se on kuitenkin systematisoitavissa todelliseksi veropolitiikassa hyödynnettäväksi argumentiksi. Perustelu lähtee tällöin luovutusvoittojen verotuksen osalta tytäryhtiön erillisestä verovelvollisuudesta. Osakkuusvapautuksen objektina on tällöin arvonnousu, joka perustuu tytäryhtiöön tai sen alla konsernirakenteessa oleviin yhtiöihin jo kertyneisiin ja/tai tytäryhtiön odotettavissa oleviin tuloihin. Kun emoyhtiö jakaa tämän jo mahdollisesti kahteen tai useaan kertaan verotetun tulon osakkeenomistajilleen, syntyy monenkertaista verotusta.³²³

Myös eri Pohjoismaat ovat perustelleet osakkuusvapautusta sillä, että edellä mainitun arvonnousun verottaminen yhtiötasolla johtaa yhtiösektorin taloudelliseen kaksinkertaiseen verotukseen³²⁴. Yhtiösektorin kaksinkertaista verotusta on pidetty myös pääomien allokoitua ja liiketaloudellisesti välttämättömiä tai toivottavia yritysrakenteen muutoksia rajoittavana tekijänä³²⁵. Verouudistuksen yhteydessä hallituksen esityksessä osakkuusvapautuksen perustelu rakennettiin juuri tästä näkökulmasta:

tulot ovat verovapaita. Järjestelmään sisältyy tällöin pitkäaikaisiin sijoituksiin liittyvien tappioiden vähennyskelpottomuus. Kajaksen arvio tukee käsitystä yritysverotuksen perusrakenteiden muuttumisesta viime vuosina. Voitonjaon (laajassa mielessä ymmärrettynä) ja varsinaisten liikeluotojen välille on syntynyt olennainen systemaattinen ero. Tämän voidaan ajatella olevan suorasisioitusajattelun mukainen kehityssuuntaus. Se liittyy myös olennaisesti klassiseen kaksinkertaiseen verotukseen perustuvaan verojärjestelmään, jossa verotuksen tulee tapahtua (ainoastaan) osakeyhtiön tasolla liiketuloista ja henkilöosakkaan tasolla osinkotulosta. Voitonjaon verottaminen yhtiösektorilla ei sovi enää tähän ajatteluun. Tämä osoittaa kokonaisuutena myös laajan veropohjan ja tulokäsittelyn mukautumista vallalla oleviin talouskäsitteisiin.

³²³ Rabe – Hellenius 2009 s. 375 ja Keen 2002 s. 613.

³²⁴ Ks. Norjan osalta Ot. prp. no. 1 (2004–2005) s. 60 sekä Ruotsin osalta Reg. prop. 2002/03:96 s. 68. Ks. myös yleispohjoismaisista ja vertailevista kommentaateista Leegaard 2007b s. 180. Ks. taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen argumentista myös Kukkonen 2007a s. 17–18. Ks. myös Kukkonen 2010 s. 125–126 sekä Kukkonen 2007b s. 261. Ks. myös Kukkonen – Walden 2010b s. 47. Suomessa lainsäätäjän käyttämä perustelu taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen poistamisesta on jatkoa muiden eurooppalaisten valtioiden lakimuutoksen perusteluille. Pohjoismaissa 2003–2006 toteutettujen verouudistusten taustalla vaikutti vahvasti pyrkimys verratua voitot ainoastaan kertaalleen yhtiötasolla. Tämän keskustelun aloitti pohjoismaisella tasolla ensimmäisenä Ruotsi. Ks. Reg. prop. 2002/03:96 s. 68. Ks. myös Lodin – Lindencrona – Melz – Silfverberg 2009 s. 374. Ruotsin hallituksen esityksessä (Reg. prop. 2002/03:96 s. 69) todetaan seuraavaa: ”Det extra – principiellt omotiverade beskattningsledet – blir särskilt tydligt om det överlätna företaget har stigit i värde på grund av att beskattade vinster plöjs ned i rörelsen. Utöver rörelsebeskattningen hos det företaget beskattas ju även, hos det avyttrade företaget, den värdestegring på andelar som vinsten medfört.” Ks. ketjuverotusperusteesta osinkoverotuksen näkökulmasta Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 157–158 sekä yleisesti ketjuverotuksesta esim. Rabe – Hellenius 2009 s. 375 ja Kukkonen – Walden 2010b s. 47 ja s. 105. Ks. myös Ks. Ossa 2004 s. 14. Ks. myös Mähönen – Villa 2009 s. 104.

³²⁵ Ks. Saksan osalta yritysrakenteiden purkamiseen liittyvästä perustelusta Lane 2004 ja Keen 2002 s. 605.

”Koska tytäryhtiö on erillinen verovelvollinen, sen saama tulo verotetaan erikseen tytäryhtiön tulona. Tytäryhtiön osakkeiden arvonnousun voidaan katsoa perustuvan tytäryhtiöön jo kertyneisiin ja sen odotettavissa oleviin tuloihin. Tytäryhtiön arvonnousun verottaminen emoyhtiön verotuksessa johtaa näin ajatellen kahdenkertaiseen verotukseen. Useissa maissa onkin päädytty ketjuverotuksen poistamista koskeissa ratkaisuisa rinnastamaan suorasijoitusten osalta osakkeiden luovutusvoitot ja osingot. Ketjuverotusta koskevat ratkaisut edellyttävät Suomessakin kannanottoa siihen, miten suhtaudutaan osakkeiden luovutusvoittojen verotukseen.”³²⁶

Suuryritykset on usein juridisesti ketjutettu niin, että yrityskokonaisuus muodostuu useasta eri yhtiöstä. Yhtiösektorin ketjuverotusta syntyy juoksevan voitonjaon verotuksessa, kun osinko liikkuu konsernin sisällä ja kohdeyhtiön tasolla liiketulon verotuksen lisäksi realisoituu verotus myös jaettaessa voittoa yhtiösektorin sisällä.³²⁷

Mutén toi vuonna 1966 esille taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen käsitteen muodollisen vasta-argumentin, jonka mukaan kyse on eri tulolajeista, joten muodollisesti saman tulon osalta ei ole kyse kaksinkertaisesta verotuksesta. Muodollinen argumentti on tällöin lähellä juridisen kaksinkertaisen verotuksen ajattelutapaa, joka koskee vain saman verovelvollisen käsissä samasta tulosta tapahtuvaa kaksinkertaista verotusta. Mutén myöntää, että taloudellisesta näkökulmasta katsottuna ei tällä muodollisella perustelulla ole juuri merkitystä.³²⁸

Vanistendael on tuonut esille osinkojen ja luovutusvoittojen loogisen yhteyden sekä sen, että tämä yhteys huomioidaan erityisesti civil law -valtioissa (osakkuusvapautussäännösten laajan soveltamisalan muodossa). Hän toteaa tämän johtuvan siitä, että ”— exemption for capital gains is systematically less evident in a tax system using credits to avoid double economic taxation than in a system using exemption of dividends”³²⁹. Vanistendaelin kannan perusteella voidaan arvioida, että EU-valtioissa vallalla olevan suorasijoitusajattelun juuret ovat tiettyjen kansallisten esimerkkien (mm. Alankomaat) lisäksi myös emo-tytäryhtiödirektiivissä. Tästä on hyvä esimerkki Ruotsissa valittu lainsäädäntöratkaisu, jossa osinkojen ja luovutusvoittojen verovapautta arvioidaan lähes samoilla säännöillä.

Toisaalta voitaisiin esittää kysymys, onko ketjuverotuskielto sellainen taloudellinen periaate, joka voisi vaikuttaa myös säännöksen tulkintaan. Tämänasuuntaisia ajatuksia ovat esittäneet mm. Kukkonen ja Walden, joiden mukaan EVL:n soveltamisalaa ei tulisi rajata juuri ketjuverotuskiellon sekä osinkojen ja luovutusvoittojen ”uudistuneen luonteen” ja näiden tulotyyppien välisen yhteyden vuoksi ”liian tiukasti”³³⁰.

Kukkosen ja Waldenin ajattelu voidaan määritellä eurooppalaisia esimerkkejä myötäileväksi osakkuusvapautuksen systeemiympäristöä korostavaksi ajatteluksi,

³²⁶ HE 92/2004 s. 22 ja mts. 28.

³²⁷ HE 92/2004 s. 28.

³²⁸ Mutén 1966 s. 13.

³²⁹ Vanistendael 2008 s. 59.

³³⁰ Kukkonen – Walden 2010a s. 69, s. 400, Kukkonen – Walden 2009 s. 393, Kukkonen – Walden 2010b s. 26 ja s. 115 sekä Kukkonen – Walden 2011 s. 175. Ks. samoin Penttilä 2010d s. 59 av. 13. Vrt. Niskakangas 2007 s. 13, jossa kirjoittaja käsittelee tulolähdekysymystä hieman tämänasuuntaisesta verosysteemaattisesta näkökulmasta katsottuna.

joka soveltuu erittäin hyvin ainakin niihin järjestelmiin, joissa luovutusvoittojen ja osinkojen verokohtelua arvioidaan samojen säännösten perusteella. Näin on esimerkiksi Ruotsissa, mutta Suomessa tälle ajattelulle ei löydy niin selkeää lainsäädännöllistä perustaa.

Hieman toisensuuntaisiin ajatuksiin, vaikkakin vero-oikeuden yleisten oppien näkökulmasta, on päätynyt Knuutinen, jonka mukaan jos säännöksellä on kytkös tällaiseen taloudelliseen periaatteeseen, sitä voitaisiin tulkita lain sanamuodon ohella myös ”nojautumalla siihen taloudelliseen periaatteeseen, johon itse säännös on pyritty kytkemään”. Knuutinen huomauttaa kuitenkin, että tällöinkin tulevat huomioitaviksi tulkintatraditio ja oikeuslähdeoppiin liittyvät näkökohdat.³³¹

Taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen välttäminen on mainittu lain esitöissä, joissa on myös huomautettu osinkoverotuksen ja luovutusvoittojen välisestä yhteydestä³³². Periaatteen merkitystä kuitenkin vähentää se, että osinko- ja luovutusvoittojen verotusta ei ole säännöstenkäsittelyssä kytketty toisiinsa niin kuin esimerkiksi Ruotsissa ja Alankomaissa on tehty. Kaksinkertaisen taloudellisen verotuksen välttämisen tavoite voi tietysti vaikuttaa yksittäiskysymysten tulkintaan tai ainakin tulkitsijoiden ajatusmaailmaan. Merkkejä tällaisesta ajattelusta on nähtävissä esimerkiksi ratkaisussa KHO 2010:64, jossa oli kyse listaamattoman yhtiön 14,78 prosentin suuruudesta osakeomistuksesta listatussa yhtiössä. Vaikka omistajayhtiö harjoitti aktiivista hallitus- ja osakastoimintaa kohdeyhtiössä, ei tällaista MBO-yhtiötä olisi välttämättä pidetty vanhemman oikeuskäytännön perusteella EVL-yhtiönä tai sen omistamia osakkeita elinkeinotoiminnan tulolähteen käyttöomaisuuteen kuuluvina. Tällaisessa tilanteessa voidaan ajatella suorasijoitusajattelun olevan ainakin läsnä, koska osingot olisivat tällaisessa tilanteessa omistajayhtiölle verovapaita TVL 33 d §:n 4 momentin ja EVL 6 a §:n 1 momentin 1 lauseen perusteella sekä EVL 6 a §:n 1 momentin 3 kohdan estämättä.

Tulkintasuosituksena suorasijoitusajattelua voitaisiin perustella ainakin sillä, että syntyvän luovutusvoiton määrään voidaan vaikuttaa ennen luovutusta jaettavalla osingolla. Osingonjaon taloudellinen vaikutus luovutushintaan voi heijastua myös suorasijoituksesta luopumisen verokohteluun, koska verovelvollinen olisi määräysvaltatilanteessa joka tapauksessa voinut vaikuttaa realisoidun luovutushinnan määrään. Tällöin myös osakeluovutusta tulisi arvioida suhteessa suorasijoituksen syntymiseen, sijoituksen voimassaoloaikana tapahtuneisiin toimiin ja tietysti itse sijoituksesta luopumista edeltävään tilanteeseen. Kyse on joka tapauksessa kokonaisharkinnasta, jolloin aikaulottuvuutta ei voida olla huomioimatta ainoastaan verovelvolliselle kielteisiä veropäätöksiä tukevana argumenttina vaan laaja-alaisena ajattelutapana, johon sekä veronsaajat että verovelvollinen voivat vedota. Legalismin näkökulmasta veroudistuksen talouspoliittisten tavoitteiden ei kuitenkaan ainakaan ensisijaisesti tulisi vaikuttaa laintulkinta-argumenttina³³³. Lain sanamuodolla tulee tässäkin kysymyksessä olla etusija.

Luovutusvoittojen ja osinkojen yhtiötason verovapautta – osakkuusvapautta – puoltavat näkökohdat yhdistyvät tällä hetkellä vallalla olevaan ilmiöön, jossa useat valtiot ovat siirtyneet klassiseen taloudelliseen kaksinkertaiseen verotuk-

³³¹ Knuutinen 2009 s. 29.

³³² HE 92/2004 s. 29.

³³³ Ks. talouspoliittisista tavoitteista laintulkinta-argumentteina Voipio 1973 s. 409–411.

seen perustuvaan malliin, ja jossa taloudellista kaksinkertaista verotusta ei lievennetä suhteessa osakeyhtiö – henkilöosakas³³⁴. Yhtiön tulosta verotetaan ensivaiheessa sen verotuksessa, jonka jälkeen sen jakamaa osinkoa verotetaan edelleen henkilöosakkaan käsissä. Suomessa klassiseen kaksinkertaiseen verotukseen on siirrytty ilman verokantahuojennuksia tai muita keinoja huojentaa kaksinkertaisen verotuksen taakkaa³³⁵.

Jos osinkojen verotusjärjestelmän lisäksi olisi vielä mahdollistettu yhtiösektorin taloudellinen kaksinkertainen verotus suorasijoitukseen liittyviä osinkoja ja luovutusvoittoja verottamalla, olisi ketjuverotus muuttunut monikerroksiseksi ja kohtuuttomaksi yrityskokonaisuuden ja sijoittajan näkökulmasta. Yhtiön ja osakkaan verotuksen erillisperiaatteenkaan johdosta ei veropohjaa enää mahdu yhtiösektorin sisäisiä osinkoja ja luovutusvoittoja.³³⁶ Järjestelmä on kuitenkin edelleen henkilöosakkaan verotuksessa varsin raskas, koska osakstasolla ei oteta esimerkiksi verokantahuojennuksen muodossa huomioon yhtiön voitostaan maksamaa veroa. Erillisyyys tukee myös sitä, että voitonjaon verovapauttakin tulee arvioida ainoastaan yhtiösektorin sisäisestä näkökulmasta.

Yhtiösektorin saman yrityskokonaisuuden sisäisestä taloudellisesta kaksinkertaisesta verotuksesta tulee erottaa kansainvälinen juridinen kaksinkertainen verotus, jossa samaa verovelvollista verotetaan kahdessa tai useammassa valtiossa samalta ajankaksolta lasketusta samasta tulosta samanlaisen veron muodossa. Taloudellista kaksinkertaista verotusta voi aiheutua niin valtion sisäisissä kuin sen rajat ylittävissä toimitissa. Siirtohinnoitteluun liittyy kaksinkertaisen verotuksen riski. Esimerkiksi osakeyhtiön suorittaman osingonjaon verotuksen yhteydessä on mahdollista, että ketjuverotus realisoituu³³⁷. Klassinen kaksinkertainen verotus tarkoittaa yhtiön verotusta liiketuloista ja henkilöosakasta osinkotuloista. Yhtiösektorin kaksinkertainen verotus tarkoittaa, että yhtiösektorin sisällä kulkevaan voitonsiirtoon kohdistuu verotus yhtiötasolla.

Yhtiösektorin voitonsiirtojen verotus voi olla myös luovutusvoittojen yhteydessä mahdollinen. Voitonjaon taloudellinen kaksinkertainen verotus realisoituu klassisessa osinkoverojärjestelmässä suhteessa osakeyhtiö – henkilöosakas. Tästä tulee edellä mainitulla tavalla erottaa yhtiösektorin sisäinen kaksinkertainen verotus, johon muun muassa osakkuusvapautuksen perustelut liittyvät.³³⁸

Yhtiösektorin kaksinkertaista verotusta, joka kohdistuu pääoman kerryttämiseen, on pidetty osoituksena luovutusvoittojen verotuksen epätehokkuudesta.

³³⁴ Ks. klassisen mallin perusteista Meaden komitea 1978 s. 243.

³³⁵ Ks. huojennusvaihtoehtojen perusteista Meaden komitea 1978 s. 246.

³³⁶ Ks. HE 92/2004 s. 28.

³³⁷ Ks. Vapaavuori 2003 s. 30–31. Ks. myös kattava yleisesitys taloudellisesta kaksinkertaisesta verotuksesta amerikkalaisesta näkökulmasta Arlen – Weiss 1995, vaikkakaan he eivät arvioi kysymystä yritysraenteen vaan henkilöosakas–yhtiö-relaation näkökulmasta.

³³⁸ On huomattava, että kansainvälisen verotuksen lähtökohtaisena periaatteena voidaan katsoa olevan rajat ylittävän ja kansallisen toiminnan neutraali verokohtelu. Ks. tästä laajemmin Juusela 1998 s. 53.

Verotus voi kohdistua joko varallisuuden arvoon tai sen tuottoon, mutta sen ei tulisi kohdistua näihin molempiin. Käytännössä ongelma liittyy niihin tulonodotuksiin, jotka sisältyvät kauppahintaan. Myös luovutettavan yrityksen liiketuloista verotetaan vielä omistuksen vaihtumisen jälkeen erikseen sitä mukaa kuin se kertyy.³³⁹

Verotus kohdistuu yritystoiminnan tuottoihin kahdessa vaiheessa: sekä omistajan myydessä osakkeet, jotka kohdistuvat yritysvarallisuuteen ja joihin sisältyy tietty tulonodotus, että tämän samaisen yritysvarallisuuden tosiasiallisesti toteutuvaan tuottoon tulevina vuosina. Edellä mainituista syistä osakkuusvapautuksen vahvimmat teoreettiset perusteet liittyvät yhtiösektorin taloudelliseen kaksinkertaiseen verotukseen.³⁴⁰ Taloudellista kaksinkertaista verotusta syntyy osakeyhtiöverotuksessa, jos luovutusvoittoverotus yhtiösektorilla kohdistuu jakamattomiin mutta verotettuihin voittovaroihin. Koska suorasijoitusosingot ovat verovapaita sekä EVL:n että emo-tytäryhtiödirektiivin mukaan, olisi luovutushintojen verollisuus tällöin epäneutraalia osinkojen verokohteluun verrattuna. Luovutushinta tulee kuitenkin nähdä laajempaan kuin ainoastaan tasevaroista maksettavana eränä. Luovutushinta koostuu myös kohdeyhtiön liikearvosta, joka perustuu kohdeyhtiön odotettavissa olevaan kykyyn tuottaa voittoa omistajalleen. Tällöin voidaan argumentoida luovutusvoittoverotuksen puolesta siten, että näiden odotusarvojen osalta on kyse vielä verottamattomasta objektista eikä taloudellinen kaksinkertainen verotus voi realisoitua. Tällöin kuitenkin unohdetaan, että kohdeyhtiötä verotetaan jatkossakin näiden odotusten mukaisista liiketuloista, mikä johtaa aikaisemman luovutusvoittoverotuksen tapauksessa tosiasiallisesti yhtiösektorin kaksinkertaiseen verotukseen.³⁴¹

Arvioita. Luovutusvoittojen verovapautta voidaan veronsaajien (ainakin aikaisemmin vallalla olleen ajattelun) näkökulmasta kritisoida nollaverotustilanteiden sallimisesta. Yllä mainittu peruste taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi toimii ainoastaan silloin, kun kaksinkertaista verotusta syntyy. Järjestelmän perustelut ontuvat kuitenkin silloin, jos verovapaus aiheuttaa sen, että verottamattomia tuloja konvertoidaan verovapaiksi luovutusvoitoiksi ilman, että yritysketjussa tapahtuu lainkaan verotusta³⁴². Järjestelmän pitäisi

³³⁹ Ks. HE 92/2004 s. 28.

³⁴⁰ HE 92/2004 s. 28 ja Zielke 2009 s. 383.

³⁴¹ Ks. VM 12/2002 s. 149 ja HE 92/2004 s. 28. On toisaalta huomattava, että luovutusvoittojen verotus, joka sisältää myös tulevat osingot, ei ole ainoastaan yhtiösektorin ongelma, vaan samoin voitaisiin perustella myös luonnollisten henkilöiden luovutusvoittoverotuksesta luopumista. Ks. tästä näkökulmasta Keen 2002 s. 613–614.

³⁴² Ks. tästä esim. Tikka 2004c s. 4, joka nostaa esille asian erityisesti osinkoverotuksen näkökulmasta. Kaksinkertainen nollaverotus voi johtua myös suorasijoituksen juridisen muodon kvalifointiin liittyvistä syistä. Kohdeyhtiön asuinvaltio voi esimerkiksi pitää suorasijoitusta läpivirtausyksikkönä, mutta emoyhtiön kotivaltio soveltaa siitä huolimatta osakkuusvapautusta. Ilman kiinteän toimipaikan syntymistä kohdevaltioön saattaa realisoitua kaksinkertaista nollaverotusta.

pystyä varmistamaan se, että verovapaat luovutusvoitot kohdistuvat jo verotettuun tuloon tai ainakin tulevaisuudessa verotettavaksi tuleviin tuloihin. Jälkimmäinen tilanne liittyy juuri edellä käsiteltyyn luovutusvoittojen kohdistumiseen tulevaisuudessa realisoituihin odotettuihin voittoihin. Taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estäminen liittyy nähtävästi kuitenkin vain yhtiösektorin verotukseen, koska ketjuverotuskielto on tavallisesti ymmärretty juuri osakeyhtiöverotuksen alaan kuuluvaksi ja yhtiösektorin sisäiseksi kysymykseksi. Henkilöosakkaan osinkoverotukseen liittyvien huojuennusten ei voida katsoa suoraanaisesti heikentävän osakkuusvapautusjärjestelmän perusteita³⁴³, vaan päähuomio tulisi tästä näkökulmasta kiinnittää yhtiösektorin sisällä tapahtuvaan yhdenkertaisen verotuksen varmistamiseen (kohdeyhtiön tuloverotus sen tuloksesta).

Jos yhtiösektorilla ei pystytä varmistamaan verotusta yhdellä tasolla, on veropohjassa aukko, joka tulisi pyrkiä tukkimaan. Tämä tulisi kuitenkin tehdä ensisijaisesti VYL:a soveltamalla eikä osakkuusvapautuksen soveltamisedellytyksillä. Osakkuusvapautusta soveltavassa järjestelmässä verotus tapahtuu kohdeyhtiön tuloksesta (kohdeyhtiö verovelvollinen) ja jaettaessa edelleen voittoa yhtiösektorin ulkopuolelle (henkilöosakas verovelvollinen). Yhtiösektorin sisällä ei pitäisi maksaa veroa voitonjaosta – oli kyse sitten osingosta tai luovutusvoitosta. Yhtiösektorin ulkopuolisen osinkoverotuksen veropoliittiset ratkaisut tehdään joka tapauksessa erikseen, ja niissä painottuvat juuri henkilöverotuksen erityispiirteet ja tätä koskevat hyvälle verojärjestelmälle asetetut ominaisuudet.

Ketjuverotusongelma on ratkaistu Suomessa rinnastamalla suorasijoitusten osalta osakkeiden luovutusvoitot ja osingot. Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapaudelle on löydettävissä näin myös elinkeinoverolainsäädännön systematiikkaan liittyviä perusteita: luovutuksen yhteydessä syntyneistä voitoista ei tulisi periä veroa, koska osakeyhtiön saamat suorasijoitusosingot ovat pääasiallisesti verovapaita. Tämä verosystemaattinen perustelu mahdollistaisi argumentoinnin arvonnousujen laajan verovapauden puolesta. Tätä argumenttia voidaan kuitenkin pitää paremminkin hyvään verojärjestelmään liittyvänä tavoitteena eikä niinkään lain soveltamisessa hyödynnettävänä ohjeena.

Omaisuuslajijaottelun avulla tehdyt rajaukset vaikuttavat systeemiyyhteyttä heikentävästi. Luovutusvoittoverotuksessa osakkuusvapautus on sidottu käyttöomaisuuteen kuuluviin osakkeisiin. Osinkoverotuksessa verokohtelun selvittä-

Ks. Komissio 2012 s. 5–6. Kaksinkertaista nollaverotusta syntyy myös silloin, jos sijoituksen tehneen yhtiön kotivaltiossa sallittaisiin suorasijoitukseen ja siihen taloudellisesti liittyvän velan korkojen vähennysoikeus, mutta suorasijoituksesta saadut tulot olisivat kuitenkin vapautusmenetelmän piirissä. Tällainen verojärjestelmä on asymmetrinen. Ks. Komissio 2012 s. 10–11.

³⁴³ Toisin Niskakangas 2011 s. 104, joka mainitsee juuri osinkoverojärjestelmän aukollisuuden ongelmaksi tässä suhteessa.

miseksi tulee määrittää ero sijoitusomaisuuteen ja muihin omaisuuslajeihin kuuluvien osakkeiden välille. Systeemyhteyttä heikentää myös se, että osinkojen verotuksessa ei ole merkitystä sillä, montako tulolähdettä osingon maksajalla on ja mistä tulolähteestä osinko maksetaan³⁴⁴.

Luovutusvoittoverotuksen merkittävimmät tulkintakysymykset liittyvät juuri tulolähdejaotteluun. Tämä on veropoliittisesti ja edellä mainitun yhtiösektorin ketjuverotuskiellon näkökulmasta ongelmallista, koska verotuksen sisäisistä systematisoinneista voi aiheutua yhtiösektorin sisälle taloudellista kaksinkertaista verotusta, joka ei realisoituisi toimittaessa yhtenä yhtiönä. Tuloverolainsäädännön nykyinen rakenne ei siis täysin sovi yhteen osakkuusvapautuksen perusteluiden ja tarkoituksen kanssa.

4.4.3 Yritysrakenneneutraalisuus

Yritysrakennekysymyksen lähtökohdat. Konserniyhtiöiden välisten omaisuusluovutusten verokohtelu on yksi konsernien verotuksen keskeisimmistä kysymyksistä. Mahdollinen luovutuksesta syntyvä voitto tai tappio ei vaikuta konsernin kirjanpidolliseen tulokseen. Konsernin sisäiset luovutukset otetaan kuitenkin yleensä huomioon verotuksessa. Konsernin sisäisissä tilanteissa suorasisjoitusosakkeiden luovutushinnat ovat kuitenkin EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:ssä säädetyin edellytyksin luovuttajayhtiölle verovapaata tuloa. Tämä koskee kuitenkin myös konsernin ulkoisia luovutuksia.³⁴⁵

Yritysrakenteiden on taivuttava liiketoiminnallisiin tarpeisiin. Yritysrakennekysymys liitetään usein tehokkuuden lisäämisen vaatimukseen. Yritysrakennekysymys voi käytännössä liittyä esimerkiksi yritysjärjestelyn, osakekaupan tai rahoitusrakennejärjestelyn tekemiseen. Tämän neutraalisuuden lajin toteuttamisen kannalta vaaditaan, että veronlainsäädäntökin suhtautuu joustavasti yritysten tarpeeseen muokata rakennettaan. Joustavuutta vaaditaan ainakin kahta suuntaa varten: sekä toimintojen yhdistämisen että eriyttämisen suhteen. Tähän liittyy olennaisesti ratkaisu siitä, toimitaanko yhtenä yhtiönä vai hajautetaanko toiminta useiden yhtiöiden välille, jolloin syntyy moniportainen yritysrakenne, konserni.

Yritysrakenneratkaisuun vaikuttavat esimerkiksi verotus, riskien hajautus ja rahoituksen järjestäminen. Myös yrityksen omistajapohja on olennainen yritysrakenteeseen vaikuttava seikka³⁴⁶. Juridisesti moniportaista yritysrakennetta

³⁴⁴ Ks. Mattila 2007c s. 213.

³⁴⁵ Ks. tästä näkökulmasta Ranta-Lassila 2007b s. 357. Ks. myös Kukkonen – Walden 2009 s. 48.

³⁴⁶ Omistus pohja saattaa vaikuttaa myös verotukseen. Esimerkiksi hallinnointiyhtiöiden osalta nähtävästi on merkityksellistä, kuinka laajasta omistajapohjasta yhtiössä on kyse. Ratkaisun KHO 2010:64 tapauksessa luovuttajayhtiöllä oli laaja osakaskunta (verovapaa luovutus), kun esi-

puoltava seikka on sen mahdollinen edullisuus luovuttaessa kokonaan tai osittain yritystoiminnasta. Jotta tähän ketjumuotoon päästään, vaaditaan joko osakekaupan tai yritysjärjestelyn toteuttamista. Jälkimmäinen toteutetaan esimerkiksi liiketoimintaluovutuksella, jonka jälkeen voidaan tietyin edellytyksin toteuttaa jatkoluovutus verovapaasti. Joka tapauksessa osakekauppa – on se sitten suora tai edellä mainitusti yritysjärjestelyn avulla epäsuorasti toteutettu – on hyödyllinen työkalu sekä virtaviivaistettaessa yritysrakennetta että valmistauduttaessa myymään pois jokin liiketoiminta tai tytäryhtiö. Osakekauppa realisoituu siis joko intressipiirin sisällä tai myymällä osakkeet ulkopuoliselle ostajalle.³⁴⁷

Juridisesti moniportainen yritys rakenne valitaan organisatoriseksi rakenteeksi yleensä muiden kuin verotuksellisten perusteiden vuoksi³⁴⁸. Moniportaisen yritys rakenteen muodostama etuyhteys on kuitenkin huomioitu verolainsäädännössä, vaikka tuloverojärjestelmä Suomessa perustuu verovelvollisen erillisyyden periaatteeseen. Useasta yhtiöstä koostuvan yrityksen ei ole kuitenkaan mahdollista toimia yhtenä verovelvollisena Suomessa.³⁴⁹ Yritys rakenteella on tästä huolimatta välillistä merkitystä osakeyhtiön verotukselle. Erillisyyden periaatteesta johtuu, että konsernin sisällä on tarve kohdistaa menot ja tulot oikealle konserniyhtiölle.^{350, 351}

Etuyhteyten kuulumisella on vaikutuksia verotukseen. Siitä voi olla sekä etua että haittaa³⁵². Etuyhteyden olemassaolo johtaa kohtelemaan yrityskokonaisuutta taloudellisenä kokonaisuutena. Tämä näkyy osakkuusvapautuksen osalta sekä lain tulkinnassa että konkreettisissa lakiteknisissä yksityiskohdissa.

Yritys rakennekysymysten kehittämisenäkökohtia verotuksessa. Rajat ylittävät moniportaiset yrityskokonaisuudet otetaan huomioon verotuksessa eri tavoilla. Monissa valtioissa tällainen yritys rakenne otetaan huomioon ja pyritään erilaisin mallein lisäämään verotuksen neutraalisuutta.

merkiksi ratkaisun KHO 2010:50 tapauksessa luovuttajayhtiö oli kahden osakkaan harvainyhtiö (verollinen luovutus).

³⁴⁷ Ks. yritys rakenteen liiketoiminnallisesta näkökulmasta ja yhtiöittämissä yleisistä kysymyksistä tarkemmin Järvenoja 2007a s. 19–23.

³⁴⁸ Ranta-Lassila 2007b s. 356.

³⁴⁹ Ks. tästä esim. Tikka 1983b s. 232. Ks. myös Kukkonen – Walden 2009 s. 47. Myös Ruotsissa järjestelmä perustuu erillisyyden periaatteeseen. Ruotsin osalta sääntelyn lähtökohdista ks. esim. Thorell 2005 s. 445–446.

³⁵⁰ Ks. tästä Ranta-Lassila 2000 s. 363–365.

³⁵¹ Ks. konsernien verotuksen erityiskysymyksistä laajemmin Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritys verotus) luku 18.

³⁵² Ks. Ranta-Lassila 1999a s. 360, jonka mukaan keskeistä ei ole se, johtavatko konsernisäännökset erilaiseen lopputulokseen konserniin kuuluvan yksittäisen yrityksen verotuksessa verrattuna konsernin ulkopuolisen yksittäisen yrityksen verotukseen, vaan se, onko verotus neutraalia toimittaessa yhtenä yrityksenä verrattuna konsernissa toimimiseen. Ranta-Lassila asettaa konsernisäännöksille kahdenlaisia tavoitteita: verohaittojen poistaminen ja perusteettomien verotusten saavuttamisen estäminen.

Perusmalleja ovat konserniyhtiöiden erillisverotus ja konsernin yhteisverotus. Esimerkiksi Ruotsi ja Suomi ovat varsin tyypillisiä erillisverotusjärjestelmiä. Konserniyhtiöiden yhteisverotusmallissa konsernia verotetaan kootusti kaikkien järjestelmän piiriin kuuluvien konserniyhtiöiden tuloksista.

Tällaisen mallin yksityiskohdat voivat vaihdella merkittävästi. Ensinnäkin on mahdollista, että konserni olisi yksi verovelvollinen. Toiseksi on mahdollista valita yksi konserniyhtiöistä verovelvolliseksi kaikkien yhteisverotusjärjestelmän piiriin kuuluvien yhtiöiden tulosta. Tällöin esimerkiksi emoyhtiötä verotetaan sen yhteisverotuksen piiriin kuuluvien tytäryhtiöiden tulosta.³⁵³ EU:ssa tällaista järjestelmää sovelletaan esimerkiksi Tanskassa³⁵⁴, Saksassa³⁵⁵, Alankomaissa³⁵⁶ ja Itävallassa³⁵⁷.

Yritysten muodostamia ryhmiä koskevat säännökset ovat jossakin määrin sidoksissa myös valtioiden oikeuskulttuureihin. Yhteneväisyyksiä löytyy saman oikeuskulttuurin valtioiden verojärjestelmien kesken. IFA on listannut vuoden 2004 raportissaan kolme pääasiallista ryhmää: (a) saksankielisten valtioiden Organschaft-järjestelmät, (b) pohjoismaiset konserniavustusjärjestelmät ja (c) common law -valtioiden group relief -järjestelmät. Lisäksi useilla valtioilla on erilaisia konserniverotusjärjestelmiä tai yhtenäisverotukseen perustuvia järjestelmiä, joissa yritysryhmään kuuluvien yritysten verotukset yhdistetään.³⁵⁸

EVL:n rakenteellisista ongelmista, kansainvälisistä tilinpäätösstandardeista ja konsernien verotukseen liittyvästä sopeuttamistarpeesta johtuen tuloverolainsäädännön systematiikka voidaan johtua uudistamaan³⁵⁹. Tästä on vihjailtu myös uusimmassa hallitusohjelmassa, jolloin muun muassa tulolähteiden ja konserniverotuksen kysymykset nostettiin esiin³⁶⁰.

Useiden Euroopan valtioiden esimerkkien innoittamana on Suomessakin alustavasti hahmoteltu teoreettisia mahdollisuuksia ottaa käyttöön jonkinlainen konserniverotusjärjestelmä, jossa yhtiöiden voitolliset ja tappiolliset tilinpäätökset yhdistetään verotuksessa ilman yhtiöiden välistä avustusta. Kehittämistyöryhmän kanta vuoden 2006 mietinnössään tämän osalta oli se, että samansuuntainen uudistus olisi mahdollinen. Ehdotetussa järjestelmässä ei olisi enää vaatimusta varojen siirrosta ja kirjanpidon periaatteiden vastaisesta kulu- ja

³⁵³ Ks. yleisesti esim. IFA 2004 s. 30–31. Ks. myös Ranta-Lassila 2002 s. 11 sekä yksityiskohtaisesti s. 92–133 ja siellä käytetyt lähteet. Ks. myös group taxation -järjestelmistä ja eri tavoista verottaa yritysten muodostamia kokonaisuuksia Wiman 1999 s. 364–367.

³⁵⁴ Ks. Tanskan järjestelmän perussäännös on SEL 31 §. Ks. Tanskan järjestelmästä esim. IFA 2004 s. 235–247. Ks. tästä myös Kajas 2005 s. 41.

³⁵⁵ Ks. Saksan Organschaft-järjestelmästä esim. IFA 2004 s. 299–308.

³⁵⁶ Ks. Alankomaiden fiscal unity -järjestelmästä esim. IFA 2004 s. 461–482 sekä Taxation of Companies in Europe k. 9.6. (the Netherlands).

³⁵⁷ Konserniyhtiöiden yhteisverotuksesta säädetään yritysten tuloverotusta koskevassa laissa (KStG). Ks. Itävallan Organschaft-järjestelmästä, joka toimi ennen nykyään voimassa olevaa konserniverotusjärjestelmää IFA 2004 s. 152–159.

³⁵⁸ IFA 2004 s. 29–30.

³⁵⁹ Ks. Tikka 2005c s. 13.

³⁶⁰ VM 22.6.2011 s. 13.

tuottokirjauksesta. Tällaisen uuden järjestelmän ajateltiin koskevan ainoastaan verotuksen tuloksenlaskentaa.³⁶¹

Yritysverotuksen muutospaineita aiheuttavat niin kansainväliset kuin kotimaisetkin tekijät³⁶². Seuraavan yritysverouudistuksen valmistelu käynnistyne aikaisintaan vuonna 2012. Hetemäen työryhmän lopullisia esityksiä ei ole juuri korostettu poliittisessa keskustelussa³⁶³, mikä johti nähtävästi siihen, että valtiovarainministeriössä aloitti 1.1.2012 lukien uusi työryhmä, jonka tehtävänä on miettiä yritysverotuksen kehittämistä³⁶⁴.

Erityisesti yritysra kennemuutoksista. Yrityksen rakennemuutoksen toteuttaminen on usein sidonnainen omaisuuden luovutukseen. Tällöin joudutaan selvittämään verotuksen näkökulmasta, mikä on muun muassa juoksevien tulojen, siirtohinnoittelun ja luovutusvoittoverotuksen kannalta edullisin toimintatapa. Lähtökohtana myös etuyhteystilanteissa on yhtiöidenkin välillä käypähinta, vaikka taloudellisesti katsottuna kyse yrityksen sisäisissä luovutuksissa ei olekaan voitollisesta tai tappiollisesta luovutuksesta. Sen pitäisi tarkoittaa sitä, että moniportaisesti useana yhtiönä toimimisen ei tulisi olla verotuksessa epäedullisempaa kuin yhtenä yhtiönä toimiminen (toiminnallinen yritysra kenneneutraalisuus).

Yrityksen rakennejärjestelyssä voidaan hyödyntää osakekauppaa. Etuyhteyspiirin kannalta tällöin ei vielä synny tuloa. Neutraalisuuden näkökulmasta tärkeää, että yritysra kenteen muutostilanteessa verotus ei estä liiketaloudellisesti tarkoituksenmukaisia rakennevaihtoehtoja toteutumasta (toimintamuutoskohtainen yritysra kenneneutraalisuus).³⁶⁵

Suomessa ei etuyhteyspiirin sisäisille luovutuksille ole omia luovutusvoittojen verotusta koskevia säännöksiään, vaan luovutuksia arvioidaan samoin pe-

³⁶¹ VM 4/2006 s. 122–124. Ks. myös Niskakangas 2006a s. 354.

³⁶² Ks. Kukkonen – Walden 2009 s. 21, jotka kuvailevat muutoksen lähtökohtia rajuksi kamppailuksi ”veropohjan kaventumisen ja verolainsäätäjän puolustustaistelun innovatiivisuuden välillä”. Julkisen talouden rahoitusaseman heikkeneminen on tällä hetkellä julkisesti tunnustettu tosiasia. Ks. VM 6a/2010 s. 30.

³⁶³ Hetemäen työryhmän antoi esityksensä VM 51/2010 loppuvuodesta 2010. Ks. työryhmän tehtävänannosta Myrsky 2009c s. 266 av. 1, jossa korostettiin yksityiskohtaisten ja hallituksen esityksen tasoisten esitysten tärkeyttä. Ks. verouudistuksen lähtökohdista esim. Keinonen 2010. Työryhmä antoi väliraportin (VM 35/2010) 21.6.2010, jossa se käsitteli mm. yritys- ja pääoma-verotuksen kehittämistarpeita. Ks. myös VM 18.9.2008.

³⁶⁴ Suomessa joudutaan jo työryhmän toimeksiannonkin johdosta ottamaan keskustelun kohdeeksi vaihtoehtoisia järjestelmiä, joissa konsernia voitaisiin käsitellä tulevaisuudessa yhtenä verotusyksikkönä. Ei voida pitää mahdottomana, että lähitulevaisuudessa verotus ei enää perustuisi konserniyhtiöiden erillisverotukseen. Esim. CCCTB-esitys lähtee konsernin verokonsolidoinnista EU-alueella. Konsernien kannalta tärkeä kysymys on myös väliyhteisölainsäädäntö ja korkojen vähennysoikeus. Ks. korkovähennysrajoitusten mahdollisuuksista Suomessa VM 3.4.2009 ja VM 86/2012. Ks. alikapitalisointia koskevasta lainsäädännön kehittämiseen liittyvästä pohdinnasta myös Knuutinen 2009 s. 460–464.

³⁶⁵ Ks. näistä lähtökohdista laajemmin Ranta-Lassila 2002 s. 167 sekä Ranta-Lassila 2007b s. 357–358. Ks. myös Suomen Keskuskauppakamari 2010 s. 20.

rustein kuin luovutettaessa omaisuutta konsernin ulkopuoliselle taholle. Sitä voidaan neutraalisuustavoitteen näkökulmasta pitää ymmärrettävänä. EVL 6 b §:n oikeusohjeen mukaan käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat ovat verovapaita ja hankintameno vähennyskeltvotonta tietyin edellytyksin. Tämä pätee niin konsernin sisäisten kuin ulkopuolellekin suuntautuvien osakeluovutusten tapauksissa. Näin säännökset ovat yritysrakennekysymysten osalta neutraaleja, vaikka liikeomaisuuden yhtiöittäamiseen liittyvä verosuunnittelu vähentääkin järjestelmän luovutusmuotoneutraalisuutta jossakin määrin. Vaikka nykyinen järjestelmä ei erottelekaan konsernissa toimivia yrityksiä niistä, jotka eivät toimi konsernissa, voidaan vuoden 2004 uudistuksen taustalla nähdä joka tapauksessa vahva tarve helpottaa rakennejärjestelyjä³⁶⁶.

Suomen osakkuusvapautussäännökset mahdollistavat suorasijoitusajattelun mukaisesti laajasti yhtiösektorin verovapaan voitonjaon. Esimerkiksi tulolähdesubjektitestin ja tulolähdeobjektitestin vuoksi voi kuitenkin olla mahdollista, että etuyhteyspiirissä tapahtuvien luovutusten osalta voi edelleenkin syntyä veronalaista tuloa tai vähennyskelpoista menoa, joka ei kuitenkaan etuyhteyspiirin näkökulmasta ole vielä realisoitunut. Erillisperiaate voi siis edelleenkin aikaansaada epäneutraaleja vaikutuksia, joita ei olisi tullut yhtenä yhtiönä toimitaessa.

Kuten edellä on todettu, erillisyyperiaate johti ennen vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistusta voimassa olleessa tilanteessa epäneutraaliin verokohteluun. Vaikka nykyisessä tilanteessa tämä epäkohta on eliminoitu osakkuusvapautuksen avulla, ei mitään erillistä kansainvälisen suurkonsernin tilannetta helpottavaa säännöstä päätetty Suomeen säätää. Tällaiset suuryhtiöt eivät ole erityisasemassa esimerkiksi sellaiseen yritysrakeneteeseen verrattuna, jossa on kyse ainoastaan emoyhtiöstä ja yhdestä tytäryhtiöstä. Muun muassa omistussuusedellytyksen osalta vaadittavana vähimmäisomistussuutena huomioidaan ainoastaan myyjäyhtiön omistus, eikä konserniyhtiöiden yhteenlasketulla omistussuudella ole tästä näkökulmasta merkitystä. Näin ollen ainakin yrityskokoneutraalisuus näyttää toteutuvan nykyisissä säännöksissä.

Konsernin sisäiset osakeluovutukset olivat erittäin ajankohtainen kysymys vuosituhannen alkupuolen veropoliittisessa keskustelussa. Valtiovarainministeriö asetti vuonna 2001 työryhmän, jonka tehtävä oli kartoittaa tuloverojärjestelmän kansainvälistä kilpailukykyä keskipitkällä aikavälillä. Työryhmä jätti mietintönsä marraskuun alussa 2002. Kehittämistyöryhmä käsitteli muistiossaan muun muassa konsernin sisäisten osakeluovutusten verotuksen senhetkistä verokohtelua ja kehittämistarpeita. Työryhmän mukaan silloisen järjestelmän ongelma liittyi konsernin sisällä tapahtuvien osakeluovutusten verotukseen. Tämä haittasi yritysrakennejärjestelyjä, jotka eivät muuttaneet taloudellista liiketoimintakokonaisuutta tai lisänneet veronmaksukykyä yrityskokonaisuuden näkökulmasta.³⁶⁷

³⁶⁶ Ks. HE 92/2004 s. 29.

³⁶⁷ VM 12/2002 s. 164.

Työryhmä totesi, että konserniyhtiöiden välisillä omaisuuden luovutuksilla ei saisi olla välitöntä vaikutusta luovuttajan ja luovutuksensaajan verotukseen, jotta verotus muodostuisi yritysrakenteen osalta neutraaliksi. Neutraalisuus voitiin työryhmän mielestä saavuttaa lykkäysmallia käyttäen. Luovutuksesta syntyvän voiton verovapauden soveltaminen asettaisi luonnollisesti myös yhtenä yrityksenä toimimisen ja konserniverotuksen tasa-arvoiseen asemaan. Verotuksen ajateltiin haittaavan Suomen kilpailukykyä.³⁶⁸

Osakkuusvapautus toteuttaa pääsääntöisesti neutraalisuustavoitetta. Sisäiset luovutukset ovat mahdollisia ilman välittömiä verovaikutuksia, koska verovapaus soveltuu myös sisäisiin osakeluovutuksiin. Alkuperäinen ja lain tavoitteena mainittu yritysrakenneneutraalisuustavoite olisi saavutettu myös konsernin sisäistä verotuksen lykkäysmallia hyödyntäen tai rajaamalla osakkuusvapautus muuten ainoastaan saman etuyhteyspiirin sisällä tapahtuviin luovutuksiin.

Osakekauppojen lisäksi suorasijoitustilanteista luopumisiin liittyy joko myyjän tai ostajan tekemiä myös purkautumisia ja sulautumisia. Tällöin verokohtelu tulisi olla tällaisissa eri luovutusmuodoissa neutraali. Yhteinen säännöspohja purkautumisen ja osakkeiden myynnin tapauksessa on EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n mukainen osakkuusvapautussäännösten soveltamisala. Vertailu osakkeiden myynnin, sulautuminen ja purkautumisen välillä on kuitenkin jossakin määrin vaikeaa, koska näiden käyttötilanteet ja toimintaympäristöt vaihtelevat tapauksittain. On myös mahdollista ajatella, että purkautumista tulisi arvioida luontevimmin yritysjärjestelysäännösten näkökulmasta.

Käytännössä merkittävin epäneutraalisuusilmiö osakkuusvapautusjärjestelmässä liittyy välittömän ja välillisen liikeomaisuuden omistukseen – omistetaaneko hyödyke suoraan vain erillisen yhtiön kautta³⁶⁹. Henkilöosakas ei voi hyödyntää verovapausjärjestelmää, jos hän luopuu omistamistaan osakkeista, mutta välillisesti tämä on mahdollista, jos EVL 6 §:n ja EVL 6 b §:n edellytykset täyttyvät. Neutraalisuus näyttää kuitenkin toteutuvan sisäisten rakennejärjestelyjen verotuksen tasolla hyvin. Toisaalta Suomen osakeluovutusta koskevien säännösten useat edellytykset ja verovapauden soveltamisalan rajaukset voivat myös johtaa neutraalisuustavoitteen vastaiseen tilanteeseen. Tältä osin järjestelmää voidaankin kuvailla ohjaavaksi³⁷⁰.

Tätä tutkimusta varten selvitetyn verotus- ja oikeuskäytännön perusteella voidaan päätellä, että käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapausjärjestelmä on johtanut myös epäasianmukaisiin veronvälttämis-

³⁶⁸ VM 12/2002 s. 164. Osakeluovutusten verokohtelulla saattaa olla vaikutuksia erityisesti konsernin emoyhtiöiden sekä konsernien hallinto-, palvelu- ja hallinnointiyhtiöiden sijoittautumiseen.

³⁶⁹ Ks. Kukkonen – Walden 2009 s. 382.

³⁷⁰ Tämä pätee ainakin pääomasijoitustoiminnassa voimassa olevaan veroarbitraasiin (mm. purkutappioiden vähennysmahdollisuus) sekä osakkuusvapautuksen yleiseen yhtiöittämiskannustimeen.

toimenpiteisiin erityisesti epäneutraaleissa välittömän ja välillisen omistuksen tilanteissa. Toisaalta tätä ilmiötä on kitkenyt pois varsin tehokkaasti sekä tulolähdeobjekti- että tulolähdesubjektitesti, mikä on vaikuttanut rajoittavasti erityisesti harvainomisteisten pienkonsernien verosuunnitteluun.

Selkeä verovelvollisten toimintaa ohjaava piirre EVL:n säännöksissä on niiden yhtiöittämiseen kannustava luonne: osakkuusvapautuksen rajoittuminen käytännössä osakeyhtiösektorin subjektiedellytyksen ja osakkeisiin objektiedellytysten osalta kannustaa yhtiöittämään omistuksia. Erityisesti tämä ongelma korostuu harvainyhtiöissä, joissa omistajayrittäjille syntyy kannuste yhtiöittää kaikki voitolliset omistukset.

4.4.4 Etuyhteyden ja omistusosuuden huomiointi säännöksissä

Yleistä. Osakkuusvapautussäännöksiin sisältyy erilaisia omistuksen suuruutta kuvaavia edellytyksiä yleensä kahdessa tarkoituksessa:

- 1) Verovapauden edellytyksenä on tietynsuuruinen omistusosuus kohdeyhtiöstä (osakepääomasta tai osakkeiden tuottamasta äänimäärästä).
- 2) Veronkiertojärjestelyitä ja tiettyjä osakkuusvapautuksen heijastusvaikutuksia sekä säännösten käytännön toimivuuden varmistamista varten voidaan tarvita erillinen etuyhteysmääritelmä.

Jälkimmäisen säännöksen avulla estetään se, että esimerkiksi tiettyjen erien vähennyskelvottomuuden ollessa kyseessä verovelvollinen ei saa kyseistä erää vähennyskelvottomuuden piiriin käyttämällä hyväkseen välillistä omistusta hallinnointiyhtiön tai henkilöosakkaan kautta. Etuyhteyspiirisäännöksellä on yleensä veropohjaa turvaava merkitys osakkuusvapautussäännöksissä. Sillä halutaan estää järjestelyt, joilla verovelvollinen voisi etuyhteyden avulla realisoida perusteettomia veroetuja. Tiettyjen vanhojen luovutustappioiden tuloutus verovapaan luovutuksen yhteydessä ja tiettyjen vieraan pääomien erien vähennysrajoitusten soveltaminen on sidottu EVL 6 b §:n 7 momentin erityiseen etuyhteyssäännökseen.

Tietynsuuruinen omistusosuus muodostaa suorasijoituksen. Omistusosuusedellytys kuuluu myös olennaisesti osakkuusvapautukseen: tietyn omistusosuuden suuruuden seurauksena kohdeyhtiöstä saadut osingot ja luovutusvoitot ovat verovapaita. Omistusosuus on olennainen osa itse osakkuusvapautuksen mukaisen verovapauden lakiteknistä toteuttamista. Se on omistusasjan ohella myös verovapauden merkittävin objektia koskeva edellytys. Osakkuusvapautus on liitetty yleensä juuri suorasijoituksiin eikä portfoliosijoituksille ole haluttu myöntää vastaavaa veroetua³⁷¹. Omistusosuusedellytyksestä käytetään tässäkin

³⁷¹ HE 92/2004 s. 33.

eräällä tapaa suorasijoituksen ja portfoliosijoituksen välisen rajan määrittäjänä osakkuusvapautusta sovellettaessa.

Etuyhteyksimääritelmät verolainsäädännön ulkopuolella. OYL:n ja KPL:n konsernimääritelmät ovat siviilioikeudellisesti merkittävimmät konsernimääritelmät. Konsernisuhde perustuu emoyhtiön määräysvaltaan sekä KPL 1 luvun 5 §:n ja 6 §:n että OYL 8 luvun 12 §:n perusteella. Määräysvalta on tällöin olemassa, jos emoyhtiöllä on yli puolet tytäryhtiön kaikkien osakkeiden tuottamasta äänimäärästä. Määräysvalta voi muodostua myös sen perusteella, että emoyhtiöllä on oikeus nimittää enemmistö tytäryhtiön hallituksen jäsenistä. Määräysvalta voi KPL:n ja OYL:n tarkoittamassa mielessä olla myös välillistä.³⁷² Näiden lakien määritelmät perustuvat konsernitilinpäätösdirektiiviin³⁷³. Tämän vuoksi lakien määritelmät ovat lähes samanlaiset. KPL:ssa konsernisuhde voi syntyä vain kirjanpitovelvollisten yritysten välille, mutta OYL:n mukaan konsernin emoyhtiönä voi toimia vain osakeyhtiö.³⁷⁴

KPL 1:5 §:n mukaan kirjanpitovelvollisella katsotaan olevan määräysvalta toisessa kirjanpitovelvollisessa tai siihen verrattavassa ulkomaisessa yrityksessä (kohdeyritys), kun sillä on

- 1) enemmän kuin puolet kohdeyrityksen kaikkien osakkeiden tai osuuksien tuottamasta äänimäärästä ja tämä äänen enemmistö perustuu omistukseen, jäsenyyteen, yhtiöjärjestykseen, yhtiösopimukseen tai niihin verrattaviin sääntöihin taikka muuhun sopimukseen; tai
- 2) oikeus nimittää tai erottaa enemmistö jäsenistä kohdeyrityksen hallituksessa tai siihen verrattavassa toimituksessa taikka toimituksessa, jolla on tämä oikeus, ja oikeus perustuu samoihin seikkoihin kuin 1 kohdassa tarkoitettu äänenenemmistö.

KPL 1:6 §:ssä on määritelmä konserniyrityksestä, emoyrityksestä ja tytäryrityksestä. Jos kirjanpitovelvollisella on KPL 1:5 §:n mukainen määräysvalta kohdeyrityksessä, on edellinen emoyritys ja jälkimmäinen tytäryritys. Emoyritys tytäryrityksineen muodostaa konsernin. Emoyritystä ja sen tytäryrityksiä kutsutaan konserniyrityksiksi. Konsernisäännöstä sovelletaan myös, jos kirjanpitovelvollisella on yhdessä yhden tai useamman tytäryrityksensä kanssa taikka kirjanpitovelvollisen tytäryrityksellä yksin tai yhdessä muiden tytäryritysten kanssa määräysvalta kohdeyrityksessä. Tässä yhteydessä konserni on kahden tai useamman yrityksen muodostama pysyväksi tarkoitettu taloudellinen kokonaisuus, jossa yhdellä yrityksellä eli emoyrityksellä yksin tai yhdessä muiden

³⁷² Ks. VOYL:n aikaisista kommentteista Immonen 2002 s. 437.

³⁷³ Seitsemäs Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivi konsolidoiduista tilinpäätöksistä (83/349/ETY). Ruotsissa yhtiöoikeudellinen konsernikäsite on määritelty 1:5 ABL (SE):ssä ja 1:4 ÅRL:ssa. Ks. laajemmin Ruotsin yhtiöoikeudellisesta konsernimääritelmästä Ruotsissa Thorell 2005 s. 446–449.

³⁷⁴ Ks. Koski 1977 s. 97–99 ja Ranta-Lassila 1999a s. 360–363.

samaan konserniin kuuluvien yritysten kanssa on määräysvalta muissa konserniin kuuluvissa yrityksissä eli tytäryrityksissä.³⁷⁵

Etuyhteysmääritelmät verotuksessa. Verolainsäädännössä konserni-sanankäyttö on epätasällisempää kuin yhtiöoikeudessa tai KPL:ssa. Verotuksessa konserni tai etuyhteys määritellään kussakin säännöksessä erikseen, eikä yhte-näistä konsernimäärittelyä täten ole käytännössä olemassa³⁷⁶.

KonsAvL:n 3 §:n mukaan konsernisuhteen edellytyksenä on, että emoyhtiö omistaa vähintään 90 prosenttia tytäryhtiön osakekannasta. Konsernisuhte voi syntyä myös välillisen omistuksen kautta. Kuitenkin lain soveltamisalaan tulee tällöin huomioitavaksi vain sellaisten tytäryhtiöiden kautta kulkeva omistus, joiden osalta kyseinen 90 prosentin vähimmäisomistus täyttyy.

Eriasteisia etuyhteyksien määritelmiä löytyy myös EVL 6 a §:n suorasijoitusosinkoja koskevasta lainkohdasta, EVL 6 b §:n käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksia koskevasta säännöksestä³⁷⁷, TVL 112 §:n 1 momentin tappioita koskevasta lainkohdasta, TVL 53 a §:n osakaslainoja koskevasta pykälästä sekä VYL:sta.³⁷⁸ Samaan yritysryhmään kuuluvia yrityksiä kuvataan myös sanalla lähiyhtiö. Tämä mainitaan LähdVL:n 3 c §:ssä.

Ranta-Lassila on käyttänyt etuyhteydessä olevista yhtiöistä termejä konserniyhtiö ja lähiyhtiö, joista jälkimmäinen kuvaa Ranta-Lassilan mukaan hyvin etuyhteydessä olevia yrityksiä, jotka eivät välttämättä kuulu OYL:n tai KPL:n mukaiseen konserniin³⁷⁹. Äimä hyödyntää tutkimuksessaan lähiyhtiö-termiä, jonka hän katsoo käsittävän ”kaikki keskenään intressiyhteydessä olevat yritykset”³⁸⁰.

Ranta-Lassila huomauttaa, että äänivallan perusteella määritetty etuyhteys puolustaa paikkansa silloin, kun konsernisäännökset pyrkivät estämään veronkiertämistä tai veroetujen saavuttamista konsernirakenteen avulla. Ranta-Lassila mainitsee, että tällaisten säännösten tavoitteena on estää emoyrityksen määräysvaltaan perustuva konsernisuhteen hyväksikäyttö. Hän tuo esille myös sen, että tällaisen säännöksen tarkoitus voi toteutua helpommin myös jättämällä konsernisuhteen määritelmä avoimeksi. Ranta-Lassila toteaa, että konsernimäärittelyjen sisällyttämistä säännöksiin mahdollisimman monissa tapauksissa puoltavat kuitenkin verotuksen yhtenäisyys ja ennustettavuus.³⁸¹

³⁷⁵ Ks. konsernin yleisjuridisesta määritelmästä Sillanpää 1994.

³⁷⁶ Ranta-Lassila 2002 s. 9. Ks. konsernin määritelmistä verotuksessa esim. Kukkonen – Walden 2009 s. 49, Kukkonen – Walden 2010a s. 46–50 sekä Kukkonen – Walden 2010b s. 15–20.

³⁷⁷ Ks. EVL 6 b §:n 7 momentin konsernimääritelmästä esim. Immonen 2005 s. 1–2.

³⁷⁸ Ks. myös kumotut YHL 5 a § 1 mom., 8 § 3 mom. ja 9 § 2 mom.

³⁷⁹ Ranta-Lassila 1999a s. 359.

³⁸⁰ Äimä 2009 s. 156–157 tunnustaa alle 50-prosenttisesti omistettujen yritysten pysyvän yhteyden konsernin toimintaan, mutta huomauttaa niiden jäävän vero-oikeudellisen, yhtiöoikeudellisen ja kirjanpidollisen konsernin käsitteiden ulkopuolelle. Äimä katsoo, että tällaisten alle 50-prosenttisesti omistettujen kohdeyhtiöiden osalta etuyhteys syntyy ”tapauskohtaisen harkinnan perusteella”.

³⁸¹ Ranta-Lassila 1999b s. 466.

EVL 6 b §:n 7 momentissa viitataan OYL:ssa tarkoitettuun määräysvallan käsitteeseen: konserniyhtiöinä pidetään OYL 8 luvun 12 §:ssä tarkoitettuun konserniin kuuluvia yhtiöitä tai sellaisia yhtiöitä, joissa kaikissa yhdellä tai useammalla luonnollisella henkilöllä, oikeushenkilöllä tai näillä yhdessä on OYL 8 luvun 12 §:ssä tarkoitettua määräysvaltaa vastaava määräysvalta³⁸². Perustilanne konsernisäännöksen soveltamisessa on OYL 8 luvun tarkoittama emoyhtiön ja tytäryhtiön muodostama konserni. EVL 6 b §:n 7 momentin perusteella myös kahden tai useamman luonnollisen henkilön tai yhteisön yhdessä omistamat kaksi yhtiötä muodostavat konsernin riippumatta siitä, miten omistus on muodollisesti järjestetty³⁸³.

Myös VYL:n soveltuminen on sidottu määräysvallan syntymiseen. Väliyhteisö on VYL 3 §:n nojalla Suomessa yleisesti verovelvollisten henkilöiden määräysvallassa, jos yksi tai useampi yleisesti verovelvollinen omistaa välittömästi tai välillisesti vähintään 50 prosenttia yhteisön pääomasta tai osakkeiden tai osuuksien tuottamasta yhteenlasketusta äänimäärästä. Yleisesti verovelvollisen tuloa on VYL 4 §:n nojalla verovelvollisen välitön ja ulkomaista välillistä omistusosuutta taikka edunsaaja-asemaa vastaava osa ulkomaisen väliyhteisön tulosta, jos verovelvollinen yksin tai yhdessä samaan etupiiriin kuuluvien kanssa omistaa vähintään 25 prosenttia yhteisön pääomasta tai on edunsaajana oikeutettu vähintään 25 prosentin osuuteen yhteisön varallisuuden tuotosta.³⁸⁴

Aikaisemmin VYL:ssa säädettiin osakkaan verovelvollisuudesta ulkomaisen yhteisön tulosta, jos osakas omisti vähintään 10 prosenttia yhteisön pääomasta. VYL:n uudistamisen yhteydessä vuonna 2008 kuitenkin koettiin, että 10 prosentin omistamisosuusraja saattoi johtaa epätarkoituksenmukaisiin tilanteisiin. Tästä syystä omistusosuusraja nostettiin 25 prosenttiin.

Hallituksen esityksessä todetaan, että 10 prosentin omistusosuusedellytystä sovellettaessa on mahdollista, että henkilöä verotetaan osuudestaan ulkomaisen yhteisön tuloon, vaikka omistusosuus ei anna hänelle selvää vaikutusvaltaa yhtiön päätöksiin ja mahdollisuutta määrätä yhtiön toiminnasta. Hallituksen esityksessä viitataan myös EY-sopimuksen 56 artiklan (nykyinen SEUT 63 artikla) pääomien vapautta liikkuvuutta koskeviin määräyksiin, jotka kieltävät kaikki rajoitukset, jotka koskevat pääomaliikkeitä ja maksuja EU:n jäsenvaltioiden välillä taikka jäsenvaltioiden ja kolmansien valtioiden välillä. Hallituksen esityksessä huomautetaan myös EYT:n ratkaisukäytännön vaikutusta omistusosuusedellytyksen määrittelyyn. EYT on asiassa C-492/04 (Lasertec) antamassaan ratkaisussa arvioinut, että yli 25 prosentin omistus yhtiössä antaa pääsääntöisesti mahdollisuuden käyttää selvää vaikutusvaltaa yhtiön päätöksiin ja määrätä yhtiön toiminnasta³⁸⁵. Yksittäistapauksissa on kuitenkin mahdollista, että pienikin omistusosuus voi tuoda selvän vaikutusmahdollisuuden kohdeyrityksessä. Hallituksen esityksessä pidettiin mahdollisena sitä, että jos 10 prosentin omistusosuusraja olisi säilytetty, VYL olisi voinut soveltua myös tilanteisiin, joissa

³⁸² L 30.12.2008/1077.

³⁸³ Ks. tästä laajemmin esim. Kukkonen – Walden 2010b s. 18–20 ja Immonen 2005 s. 2.

³⁸⁴ Ks. tästä laajemmin Äimä 2009 s. 155–156.

³⁸⁵ C-492/04 (Lasertec) k. 21.

verovelvollinen ei käytä sijoittautumisoikeuttaan vaan sijoitus ulkomaiseen yhteisöön tapahtuu passiivisluonteisesti.³⁸⁶

Myös VML 31 §:n mukainen siirtohinnoitteluoikaisu edellyttää määräysvaltaa. VML 31 §:n 2 momentin mukaan liiketoimen osapuolet ovat etuyhteudessa toisiinsa, jos liiketoimen osapuolella on toisessa osapuolessa määräysvalta tai kolmannella osapuolella on yksin tai yhdessä lähipiirinsä kanssa määräysvalta liiketoimen molemmissa osapuolissa. Edelleen säännöksessä todetaan seuraavaa:

Osapuolella on määräysvalta toisessa osapuolessa silloin, kun:

- 1) se välittömästi tai välillisesti omistaa yli puolet toisen osapuolen pääomasta;
- 2) sillä välittömästi tai välillisesti on yli puolet toisen osapuolen kaikkien osakkeiden tai osuuksien tuottamasta äänimäärästä;
- 3) sillä välittömästi tai välillisesti on oikeus nimittää yli puolet jäsenistä toisen yhteisön hallitukseen tai siihen verrattavaan toimielimeen tai toimielimeen, jolla on tämä oikeus; tai
- 4) sitä johdetaan yhteisesti toisen osapuolen kanssa tai se muutoin voi tosiasiallisesti käyttää määräysvaltaa toisessa osapuolessa.

Siirtohinnoittelulainsäädännön etuyhteysmääritelmä on asetettu joustavaksi, eikä sitä ole sidottu esimerkiksi ainoastaan osakeomistuksen tuomaan määräysvaltaan. Sen mukainen konsernisuhde voi esimerkiksi syntyä myös epäsuorin järjestelyin hyödyntämällä osakassopimuksia.³⁸⁷

Emo-tytäryhtiödirektiivin 3.1 artiklassa määritellään, milloin sellainen yhtiö, joka kuuluu direktiivin soveltamisalaan, katsotaan direktiivin tarkoittamaksi emo- tai tytäryhtiöksi. Emoyhtiöksi katsotaan sellainen direktiivin soveltamisalaan kuuluva jäsenvaltion yhtiö, jolla on vähintään 10 prosentin³⁸⁸ osuus toisen jäsenvaltion sellaisen yhtiön pääomasta, joka kuuluu direktiivin soveltamisalaan. Tytäryhtiönä pidetään yhtiötä, jonka pääomaan sisältyy edellä mainittu osuus. Kyseessä on oltava suora omistus, eikä välillisiä omistuksia huomioida. Soveltumisedellytysten näkökulmasta ratkaiseva ajankohta on osingonjakopäivän tilanne.³⁸⁹

Direktiivin näkökulmasta emoyhtiönä pidetään myös sellaista direktiivin soveltamisalaan kuuluvaa jäsenvaltion yhtiötä, jolla on samassa jäsenvaltiossa sijaitsevan yrityksen pääomasta vähintään 10 prosentin osuus, joka on kokonaan tai osittain edellä mainitun yhtiön toisessa jäsenvaltiossa sijaitsevan kiinteän toimipaikan hallussa. Edellytyksenä direktiivin soveltumiselle tällaisessa koti-

³⁸⁶ HE 74/2008 s. 8.

³⁸⁷ Ks. Äimä 2009 s. 155.

³⁸⁸ Omistusosuusvaatimusta on sovellettu 1.1.2009 lukien. Direktiivin oikeusohje on vain vähimmäisvaatimus: jäsenvaltioilla on oikeus kansallisessa lainsäädännössään soveltaa vastaavia sääntöjä silloinkin, kun omistusosuus on pienempi kuin direktiivin edellyttämä vähemmistöosuus.

³⁸⁹ Ks. Helminen 2008a s. 127.

maisen konsernin tilanteessa on siis se, että tytäryhtiö kuuluu toisesta jäsenvaltiosta olevan kiinteän toimipaikan varallisuuteen.³⁹⁰

Ehdotetussa CCCTB-järjestelmässä konserniyhtiö määritellään sekä valvonnan ja kontrollin että omistusoikeuden perusteella. Ehdotuksen mukaan CCCTB-konserniin kuuluisivat vaatimuksen täyttävät tytäryhtiöt eli kaikki välittömät ja alemman tason tytäryhtiöt, joissa konsernin emoyhtiöllä on seuraavat oikeudet:

- 1) oikeus käyttää yli 50 prosenttia yhtiön äänioikeuksista ja
- 2) omistusoikeus yli 75 prosenttiin yhtiön pääomasta tai yli 75 prosenttia voitonjakoon oikeuttavista oikeuksista.

Määritelmien arviointia. Etuyhteysmääritelmiä leimaa epäyhtenäisyys³⁹¹, mutta toisaalta eri lakien määritelmien välille on tehty runsaasti viittauksia, joiden avulla ne on kytketty soveltamisalansa puolesta enemmän tai vähemmän toisiinsa. OYL:n konsernimääritelmä on esimerkiksi suppeampi tällä hetkellä kuin EVL 6 b §:n 7 momentin vastaava säännös, jossa kuitenkin on hyödynnetty OYL:n määritelmää viittauksella. Tieteisopillisessa keskustelussa on nostettu esille tarve yhtenäistää konsernimääritelmiä eri säännöksissä³⁹². Jos intressipiirissä tapahtuvaa tuloksentasauksen soveltamisalaa laajennettaisiin, jouduttaiisiin mahdollisesti ottamaan kantaa myös etuyhteysmääritelmien yhtenäistämisvaihtoehtoihin.

VML 31 §:n etuyhteysmääritelmä on verolainsäädännön ainoa itsenäinen ja kokonaisvaltainen etuyhteysmääritelmä. Säännöksen tarkoittama etuyhteys on sidottu määräysvallan olemassaoloon liiketoimen toisessa osapuolella. Säännöksen tarkoittaman määräysvallan syntyminen on mahdollista muun muassa pääoman omistuksen, kaikkien osakkeiden tai osuuksien tuottaman äänimäärän, hallintoelimen jäsenten nimitysoikeuden sekä yhteisen johtamisen tai muun tosiasiallisen määräysvallan käytön perusteella. Lisäksi näiden vaihtoehtojen osalta mahdollistetaan edellytyksen täyttyminen sekä välittömän tai välil-

³⁹⁰ Ks. Helminen 2008a s. 127. On huomattava, että yritysjärjestelydirektiivin näkökulmasta ei ole merkitystä, ovatko järjestelyn osapuolina olevat yhtiöt samaan konserniin kuuluvia tai muuten yhtiöitä, joilla on intressiyhteys toisiinsa. Ks. Järvenoja 2007a s. 37.

³⁹¹ Ranta-Lassila 2002 s. 10 katsoo, että tämä johtuu ainakin osittain siitä, että konsernisääntelyllä on pyritty vastaamaan eri aikoina syntyneisiin erilaisiin ongelmiin. Tämä on kuitenkin hänen mukaansa tapahtunut ilman, että valittua määritelmää ”olisi juurikaan perusteltu tai että lähtökohdaksi olisi pyritty ottamaan jo olemassa oleva ratkaisutapa”. Ranta-Lassila toisaalta tunnistaa EU:n direktiivien vaikutuksen joihinkin konsernimäärittelyihin. Ks. myös Ranta-Lassila 1999b s. 462–463. EVL 6 b §:n konsernisäännös on toisaalta hyvä esimerkki siitä, että lähtökohdaksi on osattu ottaa myös jo valmis intressiyhteysmääritelmä, joka on sitten sopeutettu lain omaan systematiikkaan, jotta se paremmin vastaisi lain tarkoitusta. EVL 6 b §:n (ja EVL 16 §:n 7 kohdan) näkökulmasta tämä tarkoitti luonnollisten henkilöiden omistamien yritysryhmien sisällyttämistä säännösten soveltamisalaan.

³⁹² Konserniverotuskysymyksestä ja konsernimääritelmiä koskevasta tutkimuksesta Suomessa on syytä mainita erityisesti Ranta-Lassilan tutkimukset. Ks. määritelmäkeskustelusta esim. Ranta-Lassila 1999a s. 360 ja Ranta-Lassila 1999b s. 462–472.

lisen etuyhteyden tilanteissa. Esimerkiksi EVL 6 b §:n 7 momentin säännöksen verrattuna VML 31 §:n tarkoittama etuyhteys on soveltamisalaltaan laajempi, koska se muun muassa mahdollistaa selkeämmin tosiasiallisen määräysvallan käyttämisen tutkimisen. EVL 6 b §:n 7 momentti sisältää myös hieman OYL:sta poikkeavia ehtoja, mikä ei ole lainsäädännön yksinkertaisuustavoitteen näkökulmasta hyvä asia.

Verolainsäädännössä voitaisiin johdonmukaisuussyistä pyrkiä hyödyntämään tulevaisuuden lainsäädäntötyössä VML 31 §:n etuyhteysmääritelmää sen laajuuden ja joustavuuden vuoksi. Näin ollen liitääntä OYL:n ja KPL:n määritelmiin ei enää tarvittaisi. Yksi vaihtoehto olisi korvata EVL 6 b §:n OYL viittaus viittauksella VML 31 §:ään. Näin ollen verolainsäädäntöön saataisiin yksi keskeinen etuyhteysmääritelmä, johon verolainsäädännön etuyhteyden määrittämisestä vaativat säännökset voitaisiin liittää viittaussäännöksillä.

Vähimmäisomistusosuusmääritelmä. Suorasijoitusosinkojen määrittelyssä rajana käytetään yleisesti 10:tä prosenttia. Osakkuusvapautussäännösten mukainen verovapaus soveltuu yleensä vain tietyn prosentuaalisen omistusosuuden ylittäviin osuuksiin.³⁹³

Vähimmäisomistusosuusedellytys on yleisesti tuloverotusta koskevassa lainsäädännössä hyödynnetty apuväline, joka liittyy erityisesti suorasijoituksen ja portfoliosijoituksen eriyttämiseen. Tällaisen säännöksen perusajatus on, että tiettyä säännöstä – esimerkiksi osakkuusvapautusta – ja sen soveltamista varten on määriteltävä tietty vaadittava osuus osakepääomasta tai kokonaisuäänimäärästä. Vähimmäisomistusosuuden sitominen osakepääomaan – kuten Suomen osakkuusvapautusjärjestelmässä – erottaa sen myös tällöin esimerkiksi yhtiöoikeudellisesta etuyhteysmääritelmästä, joka on tyypillisesti äänimäärään sidottu.

Suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittojen verovapaussäännösten vähimmäisomistusosuus on voitu sitoa myös määräysvaltaan. Näin on tehty muun muassa Ruotsissa³⁹⁴.

Omistuksen suuruutta koskevat säännökset liittyvät usein voitonjaon verotukseen. Omistusosuusvaatimuksen määrittämisestä osuutena tytär- tai osakkuusyhtiön pääomasta on pidetty luontevana lainsäädäntöratkaisuna. Tätä on perusteltu esimerkiksi sillä, että tytäryhtiön voitto jaetaan emoyrityksen ja muiden osakkaiden kesken sillä perusteella, mikä osuus niillä on pääomasta.³⁹⁵

Suomen osakkuusvapautussäännösten omistusosuusvaatimukset, joissa verovapaus on sidottu mm. osuuteen tytär- tai osakkuusyhtiön pääomasta, ovat linjassa näiden

³⁹³ Ks. HE 92/2004 s. 16–19, jossa on käyty läpi tiettyjen EU-valtioiden lainsäädäntöä yhteisöjen saamien osinkojen ja luovutusvoittojen verotusta koskevien säännösten osalta. Ks. myös Halén 2004a s. 479. Ks. vähimmäisomistusosuusmääritelmästä yleisesti Ranta-Lassila 1999b s. 465–466.

³⁹⁴ 24 kap. 14 § IL.

³⁹⁵ HE 92/2004 s. 33.

perustelujen kanssa. Säännösten tarkoituksena ei ole ensisijaisesti estää veronkiertoa tai veroetujen saavuttamista yritysten välillä olevaa etuyhteyttä hyödyntäen. Säännökset liittyvät voitonjaon verokohteluun. Säännöksissä on kuitenkin sisällytettynä tiettyjä elementtejä, joilla pyritään estämään emoyrityksen määräysvaltaan perustuva konsernisuhteen hyväksikäyttö ja veroedut. Tähän kysymykseen pystytään puuttumaan myös VML 28 §:n nojalla.

Voitaisiin myös harkita mahdollisuutta, jossa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n mukainen luovutushinnan verovapaus olisi sidottu osakkeiden kuulumiseen yrityksen käyttöomaisuuteen, mutta omistusosuusedellytystä ei säännöksessä olisi lainkaan. Tarvittaessa veronkiertojärjestelyihin voitaisiin puuttua VML 28 §:n avulla.

Myös jo kumotussa VYL:n säännöksessä hyödynnettiin 10 prosentin omistusosuusedellytystä: säännösten mukaan veronalaista tuloa on verovelvollisen välitöntä ja ulkomaista välillistä omistusosuutta taikka edunsaaja-asemaa vastaava osa ulkomaisen väliyhteisön tulosta, jos verovelvollinen yksin tai yhdessä samaan etupiiriin kuuluvien kanssa omistaa vähintään 10 prosenttia yhteisön pääomasta tai on edunsaajana oikeutettu vähintään 10 prosentin osuuteen yhteisön varallisuuden tuotosta. Rajausta perustui siihen, että säännöksen soveltuminen haluttiin välttää pienosakastapauksissa, joissa voi olla vaikeaa hankkia ulkomaista yhteisöä koskevia tietoja verotusta varten³⁹⁶.

Kymmenen prosentin omistusosuus yhteisössä ei kuitenkaan yleensä anna selvää vaikutusvaltaa yhtiön päätöksiin eikä mahdollisuutta määrätä yhtiön toimista. Vaikka esimerkiksi alle 25 prosentin omistusosuus voikin yksittäistapauksissa antaa mahdollisuuden käyttää vaikutusvaltaa, joissakin tilanteissa voitaisiin katsoa, että esimerkiksi yli 10 prosentin mutta alle 25 prosentin omistusosuuksien tapauksissa verovelvollinen ei käyttäisi EU-oikeuden näkökulmasta sijoittautumisoikeuttaan vaan sijoitus ulkomaiseen yhteisöön tapahtuisi passiivisluonteisesti ja kyse olisi pääomien vapaan liikkuvuuden alaan kuuluvasta tapauksesta.

Tähän johtopäätökseen voidaan tulla esimerkiksi ratkaisun Lasertec perusteella³⁹⁷. Esille on syytä ottaa myös tuomio asiassa C-379/05 (Amurta), jonka kohteena oli Alankomaiden lähdevero tilanteessa, jossa alankomaalainen yhtiö maksoi osinkoa Portugalissa asuvalle yhtiölle. Portugalilainen yhtiö omisti 14 prosenttia alankomaalaisen yhtiön osakkeista. EUT käsitteli Alankomaiden lainsäädännön perustamissopimuksen mukaisuutta vain pääoman vapaan liikkuvuuden näkökulmasta, silloisten 56 ja 57 artiklojen perusteella³⁹⁸.

EUT:n vanhemman oikeuskäytännön mukaan asia kuuluu sijoittautumisvapauden alaan, jos toisessa jäsenvaltiossa olevalla yhtiöllä on määräysvalta toisessa jäsenval-

³⁹⁶ Ks. HE 155/1994 s. 10.

³⁹⁷ C-492/04 (Lasertec) k. 21.

³⁹⁸ C-379/05 (Amurta) esim. k. 28. Ks. Malmgrén 2008 s. 80 av. 168, jonka mukaan Amurta-tuomiossa tehdyn rajauksen taustalla lieenee ollut omistusosuuden suuruus ja se, että ”kyse oli osingosta, jonka on katsottu erityisesti kuuluvan pääoman vapaan liikkuvuuden piiriin”. Ks. myös laajemmin mts. 85–92 pääomien vapaasta liikkuvuudesta.

tiossa toimivaan verovelvolliseen³⁹⁹. EUT:n omaksuman linjan mukaisia ajatuksia on myös esitetty esim. VYL:n uudistamisen yhteydessä vuonna 2008⁴⁰⁰.

EUT:n ratkaisukäytännön perusteella ei liene kuitenkaan syytä muuttaa Suomen omistusosuusedellytystä koskevia säännöksiä tähän suuntaan, koska emo-tytäryhtiödirektiivikin määrää 10 prosentin omistusosuudesta. Osinkojen verotus on myös EVL-systemaattisesti ja taloudellisesti lähellä luovutushintojen verokohtelua, ja näin ollen väliytteisöargumentin käytännön vaikutukset saattavat olla heikkoja, vaikkakin sen perusajatusta voidaan hyödyntää ainakin jossakin määrin ajattelun taustalla myös luovutusvoittoverotussäännöksiä yleisiä kysymyksiä ja perusteluita käsiteltäessä.

Myös muut EU-valtiot ovat valinneet pääsääntöisesti 10 %:n omistusosuusedellytyksen osakkuusvapautussäännöksiinsä. Eri Pohjoismaiden valitsemat omistusosuusedellytysäännökset vaihtelevat, vaikkakin 10 prosenttia on yleisin vaadittava omistusosuuden suuruus, jotta verovapautta voidaan soveltaa.

Toisaalta omistusosuuden suuruuteen liittyviä säännöksiä ei tule tutkia ainoastaan omistusosuuden prosentuaalisen määrän osalta, vaan tärkeä selvítettävä kysymys on se, mihin omistusosuusvaatimus kohdistuu. Tällöin vaihtoehtoina ovat esimerkiksi osakepääoma, osakkeiden tuoma äänimäärä tai mahdollisuus täyttää edellytys vaihtoehtoisesti näiden kahden edellytyksen osalta. Emo-tytäryhtiödirektiivin mukaan omistusrajan perusteena on osuus omistettavan yhtiön osakepääomasta. Jäsenvaltioilla on kuitenkin mahdollisuus sopia äänioikeuksiin perustuvasta hallinnasta.

Norjassa tietyissä tilanteissa vaadittava omistusosuus tulee olla sekä osakepääomasta että äänioikeuksista. Ruotsissa otetaan huomioon ainoastaan äänioikeudet, mutta Tanskassa ja Suomessa merkityksellistä on vain omistusosuus osakepääomasta. Ruotsissa äänioikeusmallia perusteltiin sillä, että omistusosuus, joka oikeuttaa vähintään 10 prosenttiin kohdeyhtiön äänioikeuksista, on osoitus suorasta ja aktiivisesta osallistumisesta tuon kohdeyhtiön liiketoimintaan, eikä sitä voida tällöin pitää pelkkänä finanssisioituksena⁴⁰¹. Suomessa valittua omistusosuusvaatimusta osakepääomasta on perusteltu sillä, että se määräytyy sekä yhtiö- että vero-oikeudessa yleisesti osakepääoman omistusosuuden perusteella⁴⁰².

VYL:n uudistamista koskevassa hallituksen esityksessä on jopa todettu, että ”osakkeen- tai osuudenomistajaa, jonka omistusosuus yhtiössä ei riitä antamaan selvää vaikutusvaltaa yhtiön päätöksiin tai määräämään sen toiminnasta, ei tulisi saat- taan vastuuseen yhtiön sijoittautumista ja toimintaa koskevien päätösten vaikutuksista”⁴⁰³. Näin ollen ainakin sijoittautumisvapauden näkökulmasta 10 prosentin omistusosuusraja ei olisi perusteltavissa, jos lain lähtökohtana olisi osakkeiden luovutushintojen verovapauden periaatteellinen sitominen sijoittautumisoikeuden käyttämiseen. Kysymys on siitä, voidaanko 10 prosentin tai sen ylittävän mutta alle 25 prosentin omistusosuutta pitää passiivisena pääoman sijoitustoimintana. Jos vastaus tähän olisi myönteinen, ei osaluovutussäännösten 10 prosentin rajaa voitaisi pitää onnistuneena lainsäädäntöratkaisuna.

Tämä keskustelu vaikuttaa kuitenkin lähinnä teoreettiselta, koska se ei huomioi osakkuusvapautuksen olennaista liittymistä yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertai-

³⁹⁹ Ks. esim. C-251/98 (Baars) k. 22.

⁴⁰⁰ HE 74/2008 s. 8 ja VaVM 12/2008 s. 2–3.

⁴⁰¹ Reg. prop. 2002/03:96 s. 76.

⁴⁰² HE 92/2004 s. 33.

⁴⁰³ HE 74/2008 s. 8. Ks. myös VaVM 12/2008 s. 2–3.

sen verotuksen estämisen tavoitteeseen. Tästä näkökulmasta määräysvallan käyttö ei ole merkityksellinen seikka, koska taloudellista kaksinkertaista verotusta voi seurata määräysvallan puuttumisesta huolimatta.

Suorien sijoitusten suosiminen portfoliosijoitusten kustannuksella voi aiheuttaa tiettyjä neutraalisuusongelmia järjestelmän toimivuuden kannalta. Rajan vetäminen 10:een prosenttiin on hyvin kategorinen ja jäykkä tapa arvioida niiden sijoitusten luonnetta, joita voidaan pitää oikeutettuina osakkuusvapautukseen. Koska portfoliosijoitusten ja suorien sijoitusten kansantaloudellinen vaikutus vaihtelee tapauskohtaisesti, on ongelmallista sitoa huojennus tiettyyn omistusosuuteen yrityksen osakepääomasta. Tämä voi johtaa myös siihen, että kansantaloudellisestikin merkitykselliset portfoliosijoitukset jäävät etuisuuksien ulkopuolelle⁴⁰⁴, ja näin ollen ne voivat olla epäedullisemmassa asemassa myös sellaisiin suorasijoituksiin nähden, joiden kansantaloudellinen vaikutus ei välttämättä ole niin merkittävä kuin kyseisten portfoliosijoitusten. On myös mahdollista, että suorien sijoitusten omistususuusedellytyksen täyttäviä sijoituksia, jotka tosiasialliselta luonteeltaan ovatkin portfoliosijoituksia, saattaa tulla etuuk-sien tai huojennusten piiriin.⁴⁰⁵ Toisaalta ilman omistususuusrajaa päädytään osakeluovutusten yleiseen verovapauteen, millä voi olla arvaamattomia seuraamuksia kansantaloudelle. On kuitenkin huomattava, että Norjassa ulotettiin osakkuusvapautus koskemaan myös portfoliosijoituksia. Siellä lainsäätäjä perusteli tätä taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estämisellä⁴⁰⁶. Norjan valitsema poikkeuksellisen laaja taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estä-miseen tähtäävä verotusmalli suhtautuu myös varsin vapaamielisesti kaksinkertai-sen nollaverotuksen syntymiseen⁴⁰⁷.

EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan osakkeet ovat verovapaasti luovutettavia, jos verovelvollinen on omistanut yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan ajanjaksona, joka on päättynyt enintään vuotta ennen luovutusta, vähintään 10 prosentin osuuden luovutettavan yhtiön osakepääomasta ja luovutettavat osakkeet kuuluvat näin omistettuihin osakkeisiin. Omistuksella saatavalla ääni-vallalla ei tässä yhteydessä ole merkitystä, vaan omistususuuden määrittä-misessä ratkaisevaa on omistususuus yhtiön pääomasta⁴⁰⁸.

⁴⁰⁴ Ks. HE 92/2004 s. 33.

⁴⁰⁵ Ks. Penttilä 2006a s. 585.

⁴⁰⁶ Ot. prp. no. 1 (2004–2005) s. 59–60.

⁴⁰⁷ Boyle 2005 s. 541 ja siellä esitelty tutkimukset.

⁴⁰⁸ Vrt. IL 24:14 § 2 p. Ruotsissa päädyttiin järjestelmään, jossa noteerattujen osakkeiden osalta omistususuusedellytykseksi säädettiin 10 prosentin osuus kaikkien osakkeiden tuottamasta äänimäärästä. Suomen järjestelmässä ei kuitenkaan haluttu antaa verosuunnittelullista liikkuma-varaa äänimäärän osalta.

Omistusosuudella on merkitystä osinkoverotuksessakin. Vaikka yhteisöjen saamat osingot ovat lähtökohtaisesti verovapaita omistusosuudesta riippumatta⁴⁰⁹, 10 prosentin omistusosuusrajaa sovelletaan siten, että yhteisöjen saamat pörssiosingot ja ulkomaiset sijoitusomaisuusosingot ovat verovapaita vain, jos omistusosuus osingon jakavasta yhtiöstä on vähintään 10 prosenttia⁴¹⁰. Omistusosuuden määrittämisessä ratkaisevaa on siis ainoastaan omistusosuus osinkoa maksavan yhtiön pääomasta.

Osinkoverotuksen osalta 10 prosentin rajaa kuitenkin kritisoitiin lausunnoissa, jotka annettiin eduskunnan VaVK:lle ja jotka koskivat hallituksen esitystä 92/2004. Esimerkiksi Tikka katsoi, että ehdotettu omistusraja yhteisöjen muusta kuin sijoitusomaisuudesta saamien osinkojen osalta olisi voinut olla 10 prosentin sijaan 5 prosenttia. Atria Oyj:n kannanotossa todetaan, että alle 10-prosenttisesti omistettujen osinkojen listatusta yhtiöstä tulisi olla verovapaita, jos osakkeet ovat omistajan elinkeinotoimintaan liittyviä.⁴¹¹ Atrian näkökulma avaa mielenkiintoisesti oven Ruotsin järjestelmän suuntaan. Kenties Atrialla oli ajatuksissa omaisuuslajiajattelun uudistaminen kokonaisuudessaan ja Ruotsin mallisen elinkeinosidonnaisuuden käsitteeseen sidotun verovapauden synnyttäminen?

Valtiovarainministeriö korosti kuitenkin hallituksen esitystä myötäillen, että 10 prosentin raja on yleinen suorasijoitusosinkojen raja. Lausunnossa viitataan myös luovutusvoittojen vastaavaan säännökseen. Lausunto kuittaa vaihtoehtoiset omistusrajat seuraavasti: ”Aina syntyy tilanteita, joissa omistus jää asetetun rajan alapuolelle, joten tämä ei ole peruste päätyä johonkin muuhun rajaan.”⁴¹²

Valtiovarainministeriön perustelut eivät kuitenkaan vaikuta riittäville. Suomen järjestelmään ei ole varattu mahdollisuutta tapauskohtaiselle harkinnalle verovelvollisen eduksi. Ruotsissa säännökset ovat joustavammat ja noteeraamattomiin osakkeisiin ei edes sovelleta omistusosuusedellytystä. Tästä näkökulmasta Suomen järjestelmää voitaisiin arvostella joustamattomuudesta.

Yleinen suorasijoituksen perusmääritelmän mukainen vähimmäisomistusosuusedellytys on ”löytänyt tiensä” suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittojen verovapausäännösten omistusosuusedellytykseksi. Sama 10 prosentin omistusosuusedellytys kuvastaa myös hyvin osakkuusvapautusjärjestelmien yhtenevyyttä ja tietyllä tapaa yleiseurooppalaista suorasijoitusajattelua⁴¹³. Veropohjakonvergenssin vaikutus on nähtävissä osakkuusvapautuksen tässä yksityiskohdassa hyvin selkeästi.

Saman omistusrajan käyttöä luovutusvoittoverotuksessa ja osinkoverotuksessa voidaan lain esitöiden mukaan pitää johdonmukaisena ja hallinnollista

⁴⁰⁹ EVL 6 a §:n 1 mom. 1 lause.

⁴¹⁰ EVL 6 a §:n 1 mom. 1 ja 3 k.

⁴¹¹ VM 8.6.2004 s. 4.

⁴¹² VM 8.6.2004 s. 4.

⁴¹³ Vrt. Ault, Arnold et al. 2004 s. 331 sekä Ault, Arnold et al. 2010 s. 411, joissa kuitenkin on havaittu vertailuvaltioiden (Australia, Kanada, Ranska, Saksa, Japani, Alankomaat, Ruotsi, Iso-Britannia ja USA) järjestelmiä arvioitaessa ja vertailtaessa, että yritysverotuksen osinkojen ja luovutusvoittojen säännöksissä ei ole johdonmukaisuutta sen suhteen, kuinka paljon näiden kahden elementin verokohtelua on integroitu keskenään. Integraation taso vaihtelee järjestelmittäin.

työtä helpottavana ratkaisuna⁴¹⁴. Omistusosuusedellytyksen asettamisen tiettyyn prosenttiosuuteen osakepääomasta on ajateltu olevan osa omaisuuslajitteita: vähintään 10 prosentin omistusosuudet toisessa yhtiössä lienevät useimmissa tapauksissa käyttöomaisuuteen kuuluvia eriä⁴¹⁵, vaikka käyttöomaisuuslajia ei olekaan sitä koskevassa säännöksessä EVL 12 §:ssä sidottu omistusosuuden suuruuteen. Kuitenkin erityisesti oikeuskäytännössä esille nostetuista kriteereistä, joita ovat esimerkiksi omistusten pysyväisluonteisuus ja liittyminen omistajan liiketoimintaan, voidaan päätellä, että kovin pienillä omistusosuuksilla voi olla vaikea luoda omistajayhtiön ja kohdeyhtiön välille sellaista selkeäpiirteistä ja vahvaa omistussuhdetta, joka oikeastaan sekä elinkeinotoiminnan tulolähteen että käyttöomaisuuden perusominaisuuksiin sisältyy. Toisaalta 10 prosentin omistusosuutta voidaan pitää vielä varsin vähämerkityksisenä omistuksena omistajan vaikutusvallan syntyminen näkökulmasta, mikä korostaa käyttöomaisuuden käsitteen osalta tosiasiallisen liiketoiminnallisen yhteyden merkitystä prosentuaalisen omistusosuuden sijaan ja jopa laajentaa käyttöomaisuuden käsitettä yli tavanomaisten tytä- ja osakkuusyhtiöiden osakkeiden omistusten, koska käyttöomaisuutta voi olla, kuten edellä on todettu, myös alle 10 prosentin omistusosuus yhtiöstä.

4.5 SYMMETRIA

Yleistä määritelmistä. Symmetria, jatkuvuus ja vastaavuus ovat periaatteita, joita pidetään hyvän verojärjestelmän kehittämisessä huomioon otettavina seikkoina. Tässä mainituista periaatteista symmetria on geometrinen käsite, joka liittyy kuvioiden ja muiden matemaattisten olioiden ominaisuuksiin. Se tarkoittaa muuttumattomuutta jossakin lineaari- tai affiinimuunnoksessa. Yleiskielessä sillä tarkoitetaan kokonaisuuden eri osien välistä yhdenmukaisuutta; kaksi osapuolta ovat tällöin toistensa peilikuvia⁴¹⁶.

Yleensä verotuksessa symmetrialla viitataan tulon ja menon symmetriseen verokohteluun saman verovelvollisen verotuksessa: yhtäältä jos tulo on verovapaa, meno on vähennyskelpoton; toisaalta jos tulo on veronalainen, meno on vähennyskelpoinen. Erityisesti voi kyse olla esimerkiksi luovutusvoittojen ja

⁴¹⁴ HE 92/2004 s. 33.

⁴¹⁵ Juusela 2004 s. 187, jonka mukaan omistusosuusedellytys vähentää omaisuuslajia koskeviin tulkintoihin liittyvää rajanvetoa.

⁴¹⁶ Ks. esim. Norstedts Svensk ordbok s. 1211 sekä Suomen kielen perussanakirja, Kolmas osa s. 189, jossa symmetrian osalta todetaan seuraavaa: ”sellainen kahden pisteen välinen suhde, jossa niiden yhdysjanan puolittaa kolmas piste t. yhdysjanan keskinormaali t. yhdysjanaa vastaan kohtisuora taso; sellainen kahden kuvion välinen suhde, jossa kummankin kuvion jokainen piste on em. suhteessa toisen kuvion jhk pisteeseen; sellainen kuvion ominaisuus, että sen jokainen piste on em. suhteessa saman kuvion johonkin toiseen pisteeseen; myös kappaleiden, ilmiöiden yms. Vastaavista ominaisuuksista; symmetrisyys.”

luovutustappioiden symmetrisestä verokohtelusta. Liiketoimi voi tapahtua sekä voitollisena että tappiollisena tuloverotuksen näkökulmasta. Kun tulot ovat veronalaisia, on myös johdonmukaista, että tappiot ovat symmetrisesti vähennyskelpoisia.⁴¹⁷ Tämän periaatteen varaan rakentuu myös Suomen tuloverojärjestelmä, mutta tappiollisten sijoitusten vähennyskelpoisuutta on kuitenkin rajoitettu erityisesti etuysteysteilanteissa. Symmetrian rajoitukset johtavat epä- tai asymmetriseen verokohteluun⁴¹⁸.

Jatkuvuusperiaatteen (kontinuitet) soveltaminen tarkoittaa, että tuloa ei veroteta välittömästi kun tulo realisoituu, vaan tietyissä tilanteissa luovutuksesta johtuvan tulon lukemista veronalaiseksi lykätään, kunnes omaisuuden luovutuksensaaja luovuttaa omaisuuden eteenpäin. Näin voi olla esimerkiksi tietyissä konsernin sisäisissä luovutustilanteissa.⁴¹⁹ Myös yritysjärjestelysäännökset perustuvat jatkuvuusperiaatteeseen.

Vastaavuudella (reciprocitet, kongruens) taas viitataan siihen verojärjestelmän ominaisuuteen, jonka mukaan veronalaisen tulon syntyminen tietylle verovelvolliselle tietää toiselle verovelvolliselle vähennyskelpoista menoä.⁴²⁰ Vastaavuutta sovelletaan esimerkiksi konserniavustusta annettaessa. Myös konsernituen EVL 16 §:n 7 kohdan mukaisen vähennyskeltottomuuden osalta voi tulla arvioitavaksi vastaavuuskysymys, jos konsernituki luetaankin saajayhtiönsä veronalaiseen tuloon. Vastaavuus liitetään usein verojärjestelmän johdonmukaisuuden vaatimukseen⁴²¹.

Symmetriaperiaatteen mukaan tulojen veronalaisuuden ja menojen vähennyskelpoisuuden välillä on tosiasiallinen ja taloudellinen yhteys, minkä pitäisi heijastua myös tätä koskevan verosäännöksen lakitekniiseen toteutukseen. Tämä on erityisesti verojärjestelmän toimivuuden kannalta tärkeä lähtökohta. Näkökulmana symmetria-ajattelussa voi olla sekä yhden verovelvollisen menojen ja tulojen symmetrinen verokohtelu että näkökulman ulottaminen yhtä aikaa suorituksen maksajan ja sen saajan verotukseen. Siitä voidaan paremminkin käyttää edellä mainittua termiä vastaavuusperiaate, joka näkyy myös kauppahinnan jakamisessa myyjän ja ostajan verotuksessa samojen periaatteiden mukaisesti.⁴²² Sekä symmetria- että vastaavuusnäkökohtaa voidaan lähtökohtaisesti pitää

⁴¹⁷ Ks. Lodin – Lindencrona – Melz – Silfverberg 2009 s. 44–45. Ks. myös Melz 1986 s. 40, joka liittää tämän veronmaksukykyisyyteen.

⁴¹⁸ Ks. Mutén 1959 s. 31.

⁴¹⁹ Ks. Lodin – Lindencrona – Melz – Silfverberg 2009 s. 44–45. Ks. myös Melz 1986 s. 40–41.

⁴²⁰ Ks. Lodin – Lindencrona – Melz – Silfverberg 2009 s. 44–45. Ks. myös Melz 1986 s. 41–42. Ks. myös Mutén 1959 s. 31. Ks. vastaavuusteorioista esim. Tikka 1972 s. 67 ja siellä mainitut lähteet.

⁴²¹ Vrt. HE 92/2004 s. 38. Hallituksen esityksen ruotsinkielisessä versiossa kongruens-sana kuvaa sekä vastaavuutta että johdonmukaisuutta.

⁴²² Ks. tästä Kilpi 1952 s. 200–218 sekä Kilpi 1988b s. 351–352. Ks. vastaavuusperiaatteesta Ruotsin verotuksessa esim. Kellgren 2005 perusmäärittelyjen osalta s. 170 ja siellä mainitut läh-

lainsäätäjälle annettavana ohjeena, vaikkakin sillä voidaan katsoa olevan rajallinen merkitys myös laintulkintaperiaatteena. Symmetrian ja asymmetrian toteutumisesta on EVL 6 b §:n systematiikassa nimenomaiset ja yksityiskohtaiset säännökset. Tämä asettaa rajat tulkinnalle näiden säännösten osalta.

On kuitenkin huomattava, että muun muassa tässä mainittuja periaatteita on saatettu käyttää eri yhteyksissä oikeuskirjallisuudessa ja muissa oikeuslähteissä myös päällekkäin tai jopa päinvastaisessa merkityksessä⁴²³. Tässä tutkimuksessa on kuitenkin valittu edellä mainittu esitysmuoto johdonmukaisuussyistä.

Tikka näkee verovelvolliskohtaisesta näkökulmasta arvioituna verotuksessa selvän symmetrisyyden juonteen: ”järjestelmän toimivuus edellyttää, että tulojen veronalaisuuden ja menojen vähennyskelpoisuuden välillä on tietty yhdenmukaisuus”, minkä osoituksena Tikka pitää oppia luonnollisista vähennyksistä. Tikka toteaa, että vastaavuusteoriaa voidaan hyödyntää lainsäätäjälle suunnattuna ohjeena (ottaen huomioon lainsäätäjän luonnollisen pyrkimyksen verosäännösten johdonmukaisuuteen), ”mutta sitä voidaan pitää myös lain soveltamisessa huomioon otettavana tulkinta-argumenttina”. Tikka kuitenkin myöntää periaatteen tulkintavaikutuksen tietynasteisen heikkouden, koska se joutuu tulkintatilanteessa kilpailemaan muiden vahvempien tulkinta-argumenttien kanssa, ja näin ollen periaatteen painoarvo on tulkintatilanteessa rajoitettu.⁴²⁴

Ns. vastaavuusteorioiden osalta oikeuskirjallisuudessa viitataan usein Kilven varhaiseen tuotantoon. Kilpi katsoo, että vastaavuusteoriaa ”ei voi sinänsä hyväksyä varsinaiseksi tulkintateoriaksi, jonka nojalla voitaisiin katsoa jokin kulu vähennyskelpoiseksi”. Kilven mukaan vastaavuus ei ole varsinainen laintulkintasääntö, vaan sitä tulee pitää ainoastaan todistusaiheena.⁴²⁵

Kilpi jakaa vastaavuusteorian kolmeen eri kategoriaan: varsinaiseksi vastaavuusteoriaksi, kahdenkertaisen verotuksen vastaavuusteoriaksi sekä korjausteoriaksi. Kilven esittelemä varsinainen vastaavuusteoria on luovutusvoittojen ja -tappioiden verokohtelun arvioinnin näkökulmasta tärkein. Tässä teoriassa ”erilaisia saanteja ja kuluja verrataan toisiinsa niiden taloudellisen luonteen perusteella ja tämän pohjalta ryhmitellään samanlaiset saannit ja kulut yhteen, joten saannin ollessa veronalainen myös vastaava kulu on vähennyskelpoinen taikka päinvastoin”, kuten Kilpi huomauttaa. Kilpi pitää varsinaisen vastaavuusteorian ilmentymänä sitä, että tulokäsittelyn laajentuessa myös tappioiden vähennyskelpoisuuteen on alettu suhtautua ”vapaamielisemmin”.⁴²⁶ Kilven varsinainen vastaavuusteoria ilmenee symmetriana verotuksessa.

Tikka on havainnut, että symmetrisyyden tai vastaavuuden tarkastelu laajassa mielessä voi tapahtua siis joko yhden ja saman verotuksen osalta tai sitten eri verovelvollisten osalta. Tarkastelu ei ole verotuksessa rajattu koskemaan vain yhtä kysymystä, vaan kysymystä voidaan lähestyä usean eri tekijän näkökulmasta.⁴²⁷

teet. Ks. myös vastaavuusperiaatteesta maatilalan verotuksessa Mannio 1993 s. 141–145 ja yleisesti verotuksen näkökulmasta s. 143 alaviitteessä 96 mainitut lähteet.

⁴²³ Ks. näistä havainnoista myös Kellgren 2005 s. 171 av. 11.

⁴²⁴ Tikka 1983c s. 138–139. Ks. myös Haapaniemi 2006 s. 96.

⁴²⁵ Kilpi 1952 s. 208. Ks. myös Kilpi 1988b s. 351. Ks. myös Haapaniemi 2006 s. 96.

⁴²⁶ Kilpi 1952 s. 201–202.

⁴²⁷ Tikka 1990a s. 58–59.

Tikan terminologiassa symmetria sisältää sekä tässä tutkimuksessa käsiteltävän symmetrian (verovelvollisen puitteissa) että vastaavuuden (eri verovelvollisten välillä: maksajan vähennyskelpoisuus ja saajan veronalaisuus). Tikan mukaan symmetriavaatimusta kuvastelee oppi luonnollisista vähennyksistä, jonka mukaan tulon hankkimisesta johtuneet menot ovat vähennyskelpoisia. Tikka tiivistää asian seuraavasti: ”Jo yhdenkin verovelvollisen kohdalla voidaan tulopuolella ja menopuolella nähdä selvä symmetrisyyden juonne: järjestelmän toimivuus edellyttää, että tulojen veronalaisuuden ja menojen vähennyskelpoisuuden välillä on tietty yhdenmukaisuus.”⁴²⁸

Tässä yhteydessä voidaan vastaavuutta käsitellä myös kahden verovelvollisen näkökulmasta, jolloin keskustelussa liikutaan siis edelleen vastaavuusteorioiden alueella. Tämä ajattelu, jota voitaisiin Kilven systematiikkaa noudattaen kutsua kahdenkertaisen verotuksen vastaavuusteorian ilmentymäksi, lähtee siitä, että jonkin suorituksen veronalaisuudesta saajan verotuksessa voidaan päätellä myös sen vähennyskelpoisuus maksajansa verotuksessa. Kahdenkertaisen verotuksen vastaavuusteorian mukaan mitään taloudellista tapahtumaa ei saa verottaa kuin yhden ainoan kerran. Tämä näkyy siinä, että katsottaessa jokin saanti sen saajan kädessä veronalaiseksi sama kulu on sen suorittajalle vähennyskelpoinen.⁴²⁹

KonsAvL:n lähtökohtana on konserniavustuksen käsittely yllä esitellyn vastaavuusperiaatteen mukaisesti. Avustuksen antajan vähennyskelpoista menoa vastaa sen saajan veronalainen tulo. Yhtiöitä (avustuksen saaja, avustuksen antaja ja KonsAvL:n mukaista vähimmäisomistusosuutta laskettaessa huomioon otettava passiivisessa asemassa oleva yhtiö) koskee vaatimus kotimaisuudesta. Tämän vaatimuksen tarkoituksena on varmistaa konserniavustuksen yhdenmukainen käsittely. Konserniavustusjärjestelmän piiriin kuuluvien yhtiöiden edellytetään tosiasiaissa olevan elinkeinotulostaan verovelvollisia Suomeen, ja näin ollen verotuksessa vähennyskelpoisen konserniavustuksen ja vastaavan veronalaisen tulon edellytetään sijoittuvan Suomen verotusvallan piiriin.⁴³⁰

Haapaniemi toteaa vastaavuusperiaatteen olevan oikeuskäytännön perusteella ”osa sovellettavaa oikeutta ja sille tulisi antaa merkitystä myös yhtiön vähennysoikeuden suhteen”. Haapaniemi jatkaa ja toteaa, että ”vastaavuusperiaate ei siihen kuitenkaan yksin pysty, vaan vähennysoikeudelle tulee vaakakuppiin löytää muitakin painoja”.⁴³¹

Erityisesti symmetriasta ja osakkuusvapautuksesta. Symmetria toimii siis saman verovelvollisen verotuksessa. Tällöin verojärjestelmässä on ainakin teoriassa valittavissa ääripäät – symmetria ja asymmetria. Symmetrisessä verojärjestelmässä saman verovelvollisen verotuksessa huomioidaan yhdenmukaisesti

⁴²⁸ Tikka 1983c s. 138.

⁴²⁹ Kilpi 1952 s. 211. Ks. myös Haapaniemi 2006 s. 96. Ks. vastaavuuden eri ulottuvuuksista myös Tikka 1972 s. 79 ja siellä viitattu kirjallisuus, Kellgren 2005 s. 174–181 sekä Lodin – Lindencrona – Melz – Silfverberg 2009 s. 44–45.

⁴³⁰ Ks. esim. KVL 99/2002.

⁴³¹ Haapaniemi 2006 s. 97.

tulojen veronalaisuus ja menojen vähennyskelpoisuus tai tulojen verovapaus ja menojen vähennyskelvottomuus. Asymmetrisessä järjestelmässä tai lainsäädännön yksittäisen kysymyksen asymmetrisessä toteutuksessa on kaksi mahdollisuutta: yhtäältä tulot ovat täysin veronalaisia ja menot täysin vähennyskelvottomia; toisaalta tulot ovat täysin verovapaita ja menot täysin vähennyskelpoisia. Vaikka verojärjestelmissä onkin yleensä lähtökohtana symmetrian toteutuminen, siitä joudutaan poikkeamaan käytännöllisistä ja veronkiertojärjestelyjen estämiseen liittyvistä syistä. Täydellinen symmetria aiheuttaisi lähes väistämättä erilaisia epätoivottavia veronkiertoreaktioita⁴³². Järjestelmän sisällä osittainen asymmetria voi liittyä myös matalan verotuksen valtioihin tapahtuvan suorasijoituksen verokohteluun, kuten Suomen tapauksessa⁴³³.

Symmetrian toteuttaminen liittyy käytännössä siihen, että menot jaetaan verotuksessa hyväksyttäviin ja hylättäviin eriin. Tietyn erän vähennyskelvottomuus voi liittyä esimerkiksi järjestelmän rakenteessa olevaan symmetriavaatimukseen. Tämän lähinnä lainsäätäjälle suunnatun ohjeen mukaan ideaalitalanteessa luovutushintoja ja hankintamenoja (myös luovutushinnan ylittävältä osalta) kohdellaan verotuksessa symmetrisesti⁴³⁴. Vertailuvaltioiden järjestelmien perustella arvioituna luovutustappioiden ja niihin rinnasteisten erien vähennyskelvottomuus on osa eurooppalaista normiverojärjestelmää. Taloudellisessa mielessä juridinen symmetria ei välttämättä kohtelee kaikkia verovelvollisia tasapuolisesti. Tilanne voi olla kielteinen esimerkiksi sellaisen verovelvollisen näkökulmasta, jonka suorasijoitus on siten tappiollinen, että tappioita ei saada hyödynnettyä enää emoyhtiön verotuksessa. Symmetria aiheuttaa talouden laskusuhdanteissa joustamattomuudellaan kielteisiä verotuksellisia seurauksia, joihin ei välttämättä kasvukauden aikana pystytty yrityksen taloudellisessa päätöksenteossa varautumaan.⁴³⁵

Symmetria tunnustetaan kuitenkin yleisesti luovutusvoittoverotuksen ja tulo-verotuksen periaatteeksi. Sitä voidaan hyödyntää myös kansainvälisen vero-oikeuden säännösten tulkinnassa⁴³⁶. Periaate ei ole kuitenkaan lainsäätäjälle ehdottomaksi tarkoitettu ohje, vaan siitä on poikettu verolainsäädännössä. Usein poikkeaminen liittyy aggressiivisen verosuunnittelun estämiseen. Asymmetrialla voi kuitenkin olla myös hallinnollis-tekninen syy.

Pääsäännön mukaan vähennyskelvottomia ovat menot, jotka ovat aiheutuneet verovapaan tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä. Tämä EVL 16 §:n 2 kohdan oikeusohje sisältää sekä symmetriaperiaatteen mukaisen verokohtelun että asymmetrian. Asymmetria koskee tällöin verovapaan tulon ylittävää osaa, joka on säännöksen mu-

⁴³² Täydelliseen symmetriaan liittyvistä riskitekijöistä ks. Knuutinen 2009 s. 52.

⁴³³ EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohta ja EVL 6 b §:n 6 momentti.

⁴³⁴ Ks. Knuutinen 2009 s. 52 sekä Knuutinen 2008 s. 62.

⁴³⁵ Vrt. HE 92/2004 s. 54.

⁴³⁶ Ks. esim. KHO 2002:80.

kaan vähennyskelpoinen. EVL 16 §:n 2 kohdan mukaisen symmetriaperiaatteen (jos ei oteta huomioon säännöksen asymmetria-osaa) soveltamisen tässä laajuudessa on arvioitu olevan harvinaista, koska tulon käsite on perinteisesti ollut laaja⁴³⁷. On myös huomattava, että EVL 16 §:n 3 momentti sisältää symmetriaperiaatteen käytännöllisen ulottuvuuden. Se sääntelee palautettavien tai siirtokelpoisten liittymämaksujen vähennyskelpoisuutta.⁴³⁸

Vuoden 2004 uudistuksen seurauksena EVL:iin palannut käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapaus on kuitenkin kasvattanut symmetriaperiaatteen merkitystä verojärjestelmässä⁴³⁹. Osakkuusvapautuksen sisällä sovellettavan symmetriaperiaatteen nojalla verovapaan luovutuksen edellytykset täyttävästä kohdesijoituksesta saatava luovutushinta on verovapaa ja hankintameno vähennyskeltoton. Suomessa tiettyjen EVL 6 b §:n 1 momentissa mainittujen tappiollisten luovutusten osalta osakkeiden hankintamenot on säädetty kokonaan vähennyskeltottomiksi. Kun verovapaan luovutuksen edellytykset eivät täyty, vähennyskelpoiset hankintamenot voidaan vähentää lain alkuperäisen sanamuodon mukaan ainoastaan osakeluovutuksista syntyneistä voitoista ja 1.1.2009 lukien voimassa olevien säännösten mukaan käyttöomaisuuteen kuuluneiden osakkeiden verollisista luovutuksista.

Teoriassa täydellinen symmetriavaatimus voitaisiin tiivistää niin, että kun osakkeiden luovutusvoitto olisi verovapaa, tulisi saman osakekannan luovutuksesta syntyvän tappion (luovutusvoiton antipodina) olla vähennyskeltoton⁴⁴⁰. Tästä ei pitäisi poiketa täydelliseen symmetriaan perustuvassa järjestelmässä. Käytännön osakkuusvapautusjärjestelmiin sisältyy kuitenkin poikkeuksia, joita on perusteltu eri järjestelmissä eri syillä.⁴⁴¹ Suomessa hallituksen esitys nostaa esille useita perusteita, joilla symmetriaperiaatteesta päätettiin poiketa Suomen järjestelmässä:

1. Etuyhteyspiirissä tapahtuvat järjestelyt:
 - Omaisuuksia voidaan hajauttaa etuyhteyspiirissä siten, että tappiollinen luovutus saadaan vähennettyä verotuksessa.
 - Kohdeyhtiö voidaan tyhjentää konserniavustuksella eli näin voidaan synnyttää keinotekoinen luovutustappio. Tämä voi koskea erityisesti lyhyitä omistussuhteita. Konserniavustusjärjestelmän symmetriaperiaatteen ajateltiin tällöin vaarantuvan.⁴⁴²
2. Rakenteelliseen vakauteen liittyvät seikat:
 - Tällä tarkoitetaan nähtävästi osakkuusvapautusjärjestelmän vakautta suhteessa yleiseen EVL:n järjestelmään.

⁴³⁷ Wikström 2006 s. 194 ja Wikström 2008 s. 236.

⁴³⁸ Ks. Wikström 2006 s. 194 ja Wikström 2008 s. 237.

⁴³⁹ Ks. Wikström 2006 s. 194 sekä Wikström 2008 s. 236.

⁴⁴⁰ HE 92/2004 s. 35.

⁴⁴¹ Ks. Juusela 2004 s. 167.

⁴⁴² HE 92/2004 s. s. 35–36 ja VaVM 12/2004 s. 9.

- Rajoitetusti vähennyskelpoiset luovutustappiot halutaan pitää osakkuusvapautuksen oman systematiikan sisällä. Tämä tarkoittaa erillisen luovutusvoittojen ja -tappioiden verokohtelun järjestelmän rakentamista, joka toimii itsenäisenä tuloksenlaskemismekanismina.⁴⁴³
- 3. Mahdolliset veronkiertojärjestelyt, jotka suuntautuvat matalan verotuksen valtioihin:
 - Verosopimuksen puuttuminen tarkoittaa riskiä luovutustappioihin liittyvästä verosuunnittelusta.
 - Luovutustappioita voidaan kanavoida väliyhteisöihin. Tässä yhteydessä viitattiin epäsuorasti myös veroarbitraasimahdollisuuden olemassaoloon.⁴⁴⁴

Suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittojen täydellisen verovapauden tai vastavuoroisesti täydellisen verollisuuden muodostama osakkuusvapautusjärjestelmä on monimutkainen lainsäädännöllinen kokonaisuus, jonka sisältö on ongelmallinen muun muassa symmetriaperiaatteen epätäydellisen toteutumisen näkökulmasta. Tappiollisten sijoitusten vähennyskelvottomuutta on rajoitettu yllä, mitä symmetriaperiaate olisi vaatinut. Näin ollen kyseessä ei ole täydellinen symmetria luovutushintojen ja hankintamenon verokohtelun välillä.

Vuoden 2004 yritysverouudistuksessa synnyttiin täysin uusi luovutushintojen ja hankintamenojen verotusjärjestelmä, vaikka malli sitä varten haettiin EVL:n alkuperäisestä muodosta. EVL:n systematiikassa ovat nyt myös käytännössä – vaikkakaan eivät täysin nimenomaisesti – luovutusvoiton ja luovutustappion käsitteet. EVL:ssä on päädytty käyttämään luovutustappio-termiä (EVL 6 b § 4 mom.), mutta lakisysteemaattisesti on tarkempaa puhua edelleen hankintamenosta (EVL 6 b § 1 mom.). Perinteisesti EVL on lähtenyt erillisistä hankintamenon vähennyskelpoisuudesta ja luovutushinnan veronalaisuudesta.

4.6 YKSINKERTAISUUS, ENNUSTETTAVUUS JA OIKEUSVARMUUS

”In addition to being efficient and just and compatible with the country’s international position, a good tax system should also be coherent, simple and straightforward.”⁴⁴⁵

Yksinkertaisuus on hyvän verojärjestelmän ominaisuus. Lainlaadinnassa tähän pyritään valmistelemalla selkeitä säännöksiä. Säännösten tulee olla ymmärrettäviä, ja niiden tulisi sisältää informaatiota lain tarkoituksesta, kuten edellä Klamin ja Voipion näkemyksiä esitellessä todettiin. Yksinkertaisuuden merkitys liittyy sekä verotuksen ennustettavuuteen että hallinnollisten kustannusten

⁴⁴³ HE 92/2004 s. 35.

⁴⁴⁴ HE 92/2004 s. 36.

⁴⁴⁵ Meaden komitea 1978 s. 18.

minimointiin⁴⁴⁶. Mutta kuten Tikka on huomauttanut, tuloverojärjestelmän yksinkertaisuuden tehtävänä on ainoastaan palvella muita hyvälle verojärjestelmälle asetettavia tavoitteita, eikä se näin ollen ole itseisarvo⁴⁴⁷. Hyvältä verojärjestelmältä vaaditaan myös läpinäkyvyyttä: verovaikutusten on oltava helposti eri osapuolten todettavissa⁴⁴⁸.

Hyvän verojärjestelmän ominaisuutena pidetään myös oikeusvarmuutta, joka tarkoittaa sitä, että veropäätös on lainmukainen ja verovelvollinen pystyy ennustamaan veroratkaisun sisällön. Päätösten ennustettavuus on olennainen osa oikeusvarmuutta.⁴⁴⁹ Verolainsäädännön laatimisen yhteydessä korostuu oikeusvarmuuden huomioon ottaminen. Ennustettavuuden vaatimuksella viitataan verovelvollisen mahdollisuuteen ennakoida taloudellisten toimiensa veroseuraamukset⁴⁵⁰. On myös katsottava, että PerL:n mukainen yhdenvertaisuusperiaate vaatii omalta osaltaan ennustettavuuden toteutumista verolainsäädännössä. Ennustettavuus liittyy ennen kaikkea verolakien yhdenmukaiseen tulkintaan verotusta toimitettaessa⁴⁵¹. Lainsäädäntöteknisestä näkökulmasta ennustetta-

⁴⁴⁶ Ks. yksinkertaisuuden ja suhteellisuuden vaatimuksista Lodin 2007 s. 198–199. Ks. verotuksen yksinkertaisuuden ja selkeyden ihanteista myös Meaden komitea 1978 s. 18–21 ja Tikka 2004a. Ks. myös Infanti 2002 s. 1117, joka korostaa yksinkertaisuuden tavoittelua verouudistusten taustalähtökohtana.

⁴⁴⁷ Tikka 1990b s. 314.

⁴⁴⁸ Tikka 2005a s. 25. On huomattava, että verovelvollisen oikeusturvan hyväksi tehtiin erityisesti 1990-luvulla useita merkittäviä uudistuksia. Näistä voidaan mainita esimerkiksi ennakoitset kannanotot, luottamuksensuojaa koskeva VML 26 §:n 2 momentti ja HL:n verovelvollisen näkökulmasta merkitykselliset säännökset (esim. hyvästä hallinnosta). Ks. tarkemmin Myrsky 2007b s. 742, joka liittyy oikeusturvaan myönteisesti vaikuttavien mekanismien vastapainoksi koko ajan monimutkaistuvan ja vaikeasti hallittavamman verojärjestelmän. Ks. monimutkaistuvan verojärjestelmän vaaroista esim. Vennamo 1983 s. 317. Ks. tuloverotuksen yksinkertaistamisesta laajemmin esim. Tikka 2004a sekä Honkavaara L 1982.

⁴⁴⁹ Tikka 1983e s. 8–10. Tikka korostaa lainsäädäntötekniikan merkitystä ennustettavuutta kehitettäessä (s. 9). Tikka pitää legaliteettiperiaatetta ennustettavuuden tärkeimpänä takaajana (s. 10). Ks. ennustettavuuden ja oikeusvarmuuden vaatimuksista myös Lodin 2007 s. 200, Tikka 1983f s. 89–91, Hallberg 1998, Knuutinen 2009 s. 38–43 sekä Vapaavuori 1987 s. 312–314 ja siellä mainitut lähteet. Ks. myös Tikka 2001b s. 160, jossa hän toteaa verotuksen olevan ”niitä oikeudellisen sääntelyn alueita, joilla oikeusvarmuudella ja ennustettavuudella on korostettu merkitys”. Tikka nostaa tulkinnanvaraisuuden syistä esille sekä itse lain tulkinnanvaraisuuden että oikeus- ja verotuskäytännöstä välittyvän kuvan, joka tuo esille tulkinnanvaraisuuden ja epäyhtenäisyyden (s. 160–161). Ks. tästä myös Endres et al. 2007 s. 11–12. Myös Hetemäen työryhmä on korostanut näitä piirteitä, mutta se on lisäksi tuonut esille myös veropolitiikan ennustettavuuden. VM 35/2010 s. 36.

⁴⁵⁰ Tikka 1972 s. 81. Ks. myös Tikka 1983f s. 89.

⁴⁵¹ Ks. Tikka 1996 s. 462, joka toteaa: ”Verotuksen traaginen paradoksi on siinä, että ennustettavuuden vaatimuksen korostuessa ovat oikeudellista kohtelua koskevat riskit verotuksessa kuitenkin suuremmat kuin monella muulla oikeudenalalla. Lainsäädäntö on usein tulkinnanvaraista, ja tuloksena on oikeustilan epävarmuudesta johtuvat soveltamisriskit.” Ks. myös Tikka 1972 s. 83–84, joka mainitsee yhdenmukaisuuden käsitteen eri merkityssisällöistä negatiivisen puolen, jolla tarkoitetaan erilaisten verovelvollisryhmien syrjinnän kieltoa ja vaatimusta puolueettomasta, objektiivisesta lain soveltamisesta. Positiivisesta näkökulmasta yhdenmukaisuusodotukset näkyvät siten, että samanlaisia tapauksia odotetaan arvosteltavan samalla tavalla. Ks.

vuotta voidaan lähestyä kahdesta toisilleen vastakkaisesta näkökulmasta: yksityiskohtaisen ja yleisluonteisen sääntelyn näkökulmasta.

Ensinnäkin ennustettavuus korostuu, kun säännöksistä laaditaan yksityiskohtaisia. Yksityiskohtaisten säännösten varjopuoli on kuitenkin se, että säännösten soveltamisessa voidaan päätyä tilanteeseen, joka ei vastaa säännöksen alkuperäistä tarkoitusta.

Toiseksi tulkintaongelmat lisääntyvät ja ennustettavuus näin ollen heikkenee, kun verolainsäädännön laadinnassa päädytään yleisluontoisiin periaatteisiin⁴⁵². Yleisluonteisten säädösten vuoksi lain soveltamiskäytännöt voivat vaihdella merkittävästikin, ja tosiasiallinen veron peruste jää verotusta toimittavan viranomaisen päätösvallan piiriin. Tästä muodostuisi ongelma jo PerL:n lainsäädäntövaltasäännösten näkökulmasta. Verovelvollisuuteen ja veron suuruuteen vaikuttavista asioista tulee aina säätää lailla, eikä verokuormaa saa lisätä tulkintoja venyttämällä, kuten Hallberg asian ilmaisee⁴⁵³.

PerL 81 §:n mukaan valtion verosta säädetään lailla, joka sisältää säännökset verovelvollisuudesta ja veron suuruuden perusteista sekä verovelvollisen oikeusturvasta. PerL 3 §:n mukaan lainsäädäntövaltaa käyttää eduskunta, joka päättää myös valtiontaloudesta. Lainsäädäntövaltaa ei voida siirtää alemmille tahoille. Näin ollen verolainsäädännön tulee sisältää muun muassa veron suuruuden perusteisiin liittyvät säännökset. Presidentti, valtioneuvosto ja ministeriöt voivat PerL 80 §:n mukaan kuitenkin antaa asetuksia laissa säädetyn valtuuden nojalla sellaisista asioista, jotka eivät kuulu PerL:n mukaan lain alaan. Veron suuruuteen ja verovelvollisuuteen vaikuttavista asioista tulee aina säätää lailla.⁴⁵⁴

yhdennukaisuudesta myös Penttilä – Ronkainen 2002 s. 20. Ks. myös Knuutinen 2009 s. 41–43, joka huomauttaa oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja yhdennukaisuuden käsitteiden olevan melko lähellä toisiaan. Hänen mukaansa näitä käsitteitä käytetään paikoin epämääräisesti. Knuutinen toteaa, että yhdennukaisuuden toteutuminen on sidonnainen sekä lainsäädäntöön että sen soveltamiseen ”näiden yhteistuloksena”. Knuutinen korostaa oikeudenmukaisuuden johtavaa asemaa lain soveltamisessa lakisidonnaisuuden muodossa ja pitää lain soveltamisen tasolla toteutettavaa yhdennukaisuutta ennen kaikkea muodollisena yhdennukaisuutena. Knuutinen toteaa (s. 43): ”Vaikka lainsoveltaja on sidottu lain *yhdenvertaiseen* soveltamiseen, ei horisontaalisen *oikeudenmukaisuuden* toteutumiselle ole tässä vaiheessa tehtävissä juuri mitään, jos se lainsäädäntövaiheessa on jätetty huomioita. Tämän vuoksi taloudellisesti keskenään verrattavissa olevia tilanteita ei aina verotuksellisesti kohdella yhdennukaisella tavalla.”

⁴⁵² Tästä on esimerkkinä yleinen veronkierrosäännös VML 28 §.

⁴⁵³ Hallberg 2007 s. 2.

⁴⁵⁴ Verosäännösten yleisistä vaatimuksista sekä verotuksen ja PerL:n välisestä suhteesta ks. esim. VM 4/2006 s. 23, Myrsky – Ossa 2008 s. 24–25, Myrsky 2005a, Myrsky 2010a s. 115 sekä Knuutinen 2009 s. 33–38 ja mts. 47–48. Tässä mainittu lakisidonnaisuus on lähtöisin kansan itseverotusoikeudesta, jota voidaan pitää yhtenä pohjoismaisen yhteiskunta-ajattelun peruslähtökohdista. Ks. tästä Wikström 1997a s. 331–333, Wikström 1999 s. 15 sekä Wikström 2008 s. 22–25. Ks. verotuksen lakisidonnaisuusperiaatteesta myös Äimä 2009 s. 35–40, Äimä 2008 s. 4–5, Knuutinen 2009 s. 47–48 ja s. 171–173 sekä Määttä 2007 s. 11.

Oikeusvarmuuden näkökulmasta verolainsäädännön on katettava ainakin merkittävimmät käyttäytymisen muodot, ja siihen sisältyy myös toimivan oikaisu- ja muutoksenhakujärjestelmän vaatimus. Oikeusvarmuus ja ennustettavuus voidaan nähdä myös laajemmin tulevien verosäännösten ennustettavuuden muodossa. Tällöin verolainsäädännöltä edellytetään jatkuvuutta. Jatkuvuusvaatimus voidaan liittää sekä muutoksiin yleensä että niiden toteuttamistapaan ja -aikatauluun.⁴⁵⁵

Oikeusvarmuuteen liittyy tavoite verolainsäädännön selkeydestä ja yksinkertaisuudesta. Lainsäädännöltä ja viranomaisten tulkintakannanotoilta vaaditaan myös pysyvyyttä. Verolainsäädännön osalta oikeusvarmuus liittyy myös siihen, että lainsäädäntöä ei muuteta jatkuvasti siten, että lainsäädäntö ohjaisi verovelvollista muuttamaan käyttäytymistään säännöllisesti.

Tässä yhteydessä korostuu myös verotusmenettelyn ja Verohallinnon tehokkuus.⁴⁵⁶ Verovelvollisen on myös voitava luottaa verojärjestelmään, ja hänen on pystyttävä selvittämään suunnittelemiensa toimenpiteiden seuraamukset.

Ennustettavuus ei ole toteutunut osakkuusvapautuksen tapauksessa. Erityisesti tulolähdekysymykset ovat osoittautuneet ongelmallisiksi käytännön yrityselämän näkökulmasta.

Tikka on tuonut ilmi lainsäätäjän haasteellisen aseman ja päätellyt, että yksinkertainen verojärjestelmä ei edes ole mahdollinen, kun huomioon otetaan monimutkaisuus talouden ilmiökenttä ja kirjanpitonormit⁴⁵⁷. Toisaalta oikeusvarmuutta ja ennakoitavuutta ei ole pidetty täysin ehdottomina tavoitteina⁴⁵⁸.

EU-vero-oikeus on osaltaan vaikuttanut kielteisesti verojärjestelmän ennustettavuuden ja yksinkertaisuuden vaatimuksiin. Epävarmuutta on erityisesti luonut EUT:n merkittävä asema myös välittömän verotuksen kysymyksissä. Toisaalta epävarmuuden ”hyvitykseksi” EUT:n kasvanut rooli tuo mukanaan harmonisointia, jolla tavoitellaan EU:n ja sen alueella toimivien yritysten kansainvälisen kilpailukyvyn paranemista⁴⁵⁹.

Suomessa vuonna 2004 toteutettu käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapaus ei välttämättä ollut verolainsäädännön yksinkertaistamisen näkökulmasta edistysaskel. Tämä oli ensinnäkin seurausta jo siitä, että verolainsäädäntöön saatiin jälleen uusi poikkeussäännös EVL 6 b §. Toisaalta verovapautta koskevat ja siihen olennaisesti liittyvät säännökset hajautettiin EVL:n eri osiin⁴⁶⁰. Säännösten soveltamisongelmien suuri määrä on yllättä-

⁴⁵⁵ VM 4/2006 s. 17.

⁴⁵⁶ VM 4/2006 s. 18. Ks. myös Tikka 2005a s. 25 ja Lodin 2007 s. 194.

⁴⁵⁷ Tikka 2005a s. 31. Ks. myös Penttilä 2010b s. 500.

⁴⁵⁸ Ks. Tikka 1972 s. 227–228. Vrt. Tikka 1982b s. 276–280.

⁴⁵⁹ Ks. Tikka 2005a s. 31.

⁴⁶⁰ Ks. Penttilä 2010b s. 500.

nyt verovelvolliset, veronsaajat, Verohallinnon ja todennäköisesti myös lainvalmistelutyön tehneet ministeriön virkamiehet.

Tikka on kuvannut tilannetta siten, että ” – aikaisemmat tulkinta-asetelmat saavat uusia, merkitykseltään vaikeasti arvioitavia piirteitä” ja että ” – tulkinnan kentälle on ilmestynyt käsitteitä ja sulkusäännöksiä, joita siellä ei ole aikaisemmin ollut”. Tikan mukaan näistä toimivat esimerkkeinä tulolähdejaon ja omaisuuslajijaon lisääntynyt merkitys ja uusien tulkinnanvaraisten käsitteiden (kuten pääomasijoitustoiminnan ja konsernituen) ilmaantuminen.⁴⁶¹

Ennustettavuus liittyy olennaisesti oikeuskäytännön olemassaoloon yksittäisen kysymyksen osalta. Verovelvollisella on tarve selvittää, mikä on vallitseva oikeustila, ja tämä on useinkin mahdollista vasta prejudikaatteja tulkitsemalla. Näin ollen myös vanhemmalle oikeuskäytännölle on annettava merkitystä, jos relevantit tosiseikat vastaavat uusien tulkintatilanteiden tosiseikkoja tai kyse on ainakin riittävän analogisesta faktapohjasta⁴⁶². Voimassa olevan oikeuskäytännön huomioiminen on myös oikeusturvakysymys. Jo hallinnon tarkoituksidonnaisuusperiaatteesta seuraa, että Verohallinnon tulee noudattaa työssään vakiintunutta oikeuskäytäntöä. Tällöin verotusta ei tule nähdä mahdollisuudeksi muodostaa uutta oikeuskäytäntöä. Turhia valitusprosesseja tulee välttää. Tämä koskee sekä Verohallintoa että VOVA:aa. Toisaalta ennustettavuuden ja oikeusvarmuuden periaatteiden toteutuminen ei tarkoita sitä, etteikö yksittäisen tapauksen erityispiirteitä huomioitaisi verotuksessa.⁴⁶³ Yritysten tulisi kuitenkin pysyä luottamaan siihen, että Verohallinto noudattaa aikaisempaa ratkaisukäytäntöään ja toimii johdonmukaisesti.

Pääministeri Ahon hallituksen vuonna 1993 tekemä edellinen verouudistus yksinkertaisti yritysten verotusta⁴⁶⁴. Jos vuoden 2004 verouudistusta verrataan 1990-luvun alun uudistukseen, voidaan perustellusti väittää, että vuoden 2004 uudistus kulki yksinkertaisuutta mitattaessa vastavirtaan. Ennustettavuuteen liittyviä ongelmia osattiin kuitenkin jo odottaa ennen verouudistusta julkaisuissa verovapautta käsittelevissä viranomais selvityksissä.

Pääministeri Kataisen vuoden 2011 hallitusohjelmassa ilmaistiin hallituksen kiinnostus selvittää mahdollisuudet tulolähdejaosta luopumiseen⁴⁶⁵. Jos tämä

⁴⁶¹ Tikka 2005a s. 25–27.

⁴⁶² Ks. prejudikaattivaikutuksen syntymisestä laajemmin Myrsky 2007d s. 857–861. Ks. analogiasta ja analogisuudesta Alanen 1959 s. 81–85 ja Aarnio 1978 s. 158–161.

⁴⁶³ KHO:n ratkaisuilla on luonnollisesti ennustettavuutta lisäävä vaikutus. Ennakkopäätösten yhdenmukaistavasta vaikutuksesta ks. esim. Myrsky 2011c s. 248.

⁴⁶⁴ Uudistuksen kasvualusta poikkesi olennaisesti nykyisestä. Vuoden 2004 uudistusta leimasi huomattavasti vahvempi keskittyminen kilpailukyky näkökohtiin. Ks. 1990-luvun alun uudistuksen taustoista tarkemmin KM 1987:39.

⁴⁶⁵ VM 22.6.2011 s. 13. Ks. Mattila 2011a s. 26, joka arvioi tällaisen selvitystyön kestävän siinä määrin, että lainsäädäntömuutoksia voidaan odottaa tulevaksi ”voimaan aikaisintaan verovuodesta 2013 alkaen”.

haluttaisiin toteuttaa, pitäisi nykyisiä osakkuusvapautussäännöksiä mahdollisesti täsmentää ja sopeuttaa ne uuteen yhden osakeyhtiötulolähteen verotusmaailmaan, koska tulolähdeobjekti- ja tulolähdesubjektitestit ovat tähän saakka osaltaan rajoittaneet aggressiivisinta pk-yritysten verosuunnittelua. Tulolähdejaosta luopuminen tarkoittaisi, että jos nykyinen rajoitettu soveltamisala haluttaisiin pitää voimassa, tulisi EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohtaa ja EVL 6 b §:ää täsmentää ja niiden soveltamisalaa rajoittaa.

Epätoivottavien veronkiertojärjestelyjen estämistä ei voida kuitenkaan jättää ainoastaan VML 28 §:n perusteella tehtäväksi, koska verotus- ja oikeuskäytännössä ei ole merkittävässä määrin otettu kantaa veronkiertämissäännösten soveltamiseen osakkuusvapautustilanteessa. Ilmeisesti sen soveltamista on pyritty jopa välttämään ja ratkaisu on haluttu veronkiertotilanteissakin tehdä (ainoastaan) EVL:n yleisen systematiikan ja erityisesti osakkuusvapautussäännösten avulla.

Vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen lain esitöissä ilmaistiin useissa kohdin järjestelmän alttius veronkiertotoimenpiteille. Tämä vaikutti välillisesti myös osakkuusvapautussäännösten systematiikan painottumiseen veronkiertojärjestelyjen torjumiseen. Tästä voidaan mainita esimerkkinä hankintamenon vähennysoikeuden rajoittamiseen (EVL 6 b §:n 4–6 momentit) ja tiettyjen erien tuloutukseen (EVL 6 b §:n 3 momentti) liittyvät säännökset. Lainsäädännön estosäännökset eivät kuitenkaan välttämättä pysty vastaamaan aggressiivisen verosuunnittelun asettamiin haasteisiin ja ehkäisemään epäasianmukaisia verontorjuntareaktioita. Toisaalta jos osakkuusvapautuksen edellytyksiä päätettäisiin lisätä ja täsmentää, olisi todennäköistä, että niistä muodostuisi monimutkaisia. Säännösten yksityiskohtaistuminen lisää myös mahdollisuutta kiertää niitä. Tällöin erityysäännösten vaihtoehtona on hyödyntää veronkiertosäännöksiä.

Yksinkertaistamisen tavoitteessa ei onnistuttu vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksessa⁴⁶⁶. Ennustettavuutta olisi ehkä voitu lisätä yksityiskohdaisempien lainsäännösten avulla. Ennustettavuus olisi voitu näin ollen ottaa veronkiertojärjestelyjen torjuntaa tärkeämpään asemaan lakimuutoksen perusteluissa ja säännöstekstiin liittyvissä lainsäätäjän valinnoissa. Ennustettavuuden puute on liittynyt erityisesti tulolähdekysymysten ja pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön käsitteen käytännön tulkintoihin.

Hyvän verojärjestelmän ominaisuuksista ennakoitavuus on järjestelmän käytännöllisen toimivuuden kannalta ongelmallinen arviointikriteeri, koska kuten Suomessa on perinteisesti koettu, yleispiirteisen lainsäädännön aikaansaamalla

⁴⁶⁶ Vrt. Wideroos 30.9.2005, jonka mukaan sääntelyn tulisi kokonaisuutena olla mahdollisimman selkeää ja hallittavissa olevaa, minkä hän liittää myös verolainsäädännön kehittämiseen. Verolainsäädännön ikuisuustavoite – yksinkertaisuus – ei näytä kuitenkaan tällä hetkellä olevan realistinen tavoite. Vrt. Kilpi 1982 s. 105, joka pitää monimutkaisuutta verojärjestelmämme perusvirheenä.

ennakoimattomuudellakin voidaan saavuttaa etuja, joita yksityiskohtainen lainsäädäntötekniikka ei mahdollista⁴⁶⁷. Vaikka ennakoitavuutta voi ja pitääkin hyödyntää peilattaessa osakkuusvapautusta hyvän verojärjestelmän ominaisuuksiin, se ei yksiselitteisesti tarjoa sellaista näkökulmaa, joka toisi veropoliittiseen keskusteluun järjestelmän uudistamisessa hyödynnettävissä olevia rakentavia argumentteja.

Osakkuusvapautuksen soveltamisessaamukset eivät olleet selvillä lainvalmisteluvaiheessa riittävässä määrin. Erityisesti lainvalmistelussa ei huomioitu tulolähdesubjektitestistä ja tulolähdeobjektitestistä syntyneitä rakenteellisia ongelmia. Ennustettavuuden puute liittyi osakkuusvapautuksen taustalla vaikuttavan EVL:n ympärille rakentuvan materiaalsen systeemin monikerroksisuuheen. Heijastusvaikutukset muihin EVL:n kohtiin olisi tullut huomioida paremmin. Erityisesti olisi tullut huomioida vanhojen EVL:n rakenteiden voimakas vaikutus osakkuusvapautuksen käytännön soveltamistilanteisiin.

Lainsäädännössä ei ole myöskään huomioitu prosessuaalsen ja materiaalsen systeemiympäristön välisiä jännitteitä. Lainvalmistelun yhteydessä olisi tullut huomioida paremmin esimerkiksi se, että osakkuusvapautuksen moniporaisen edellytysten tutkimisen vuoksi verotusmenettelyn muutoksenhakua koskevat oikeusohjeet ei välttämättä takaa oikean verotuksen toteutumista vaan ne voivat johtaa ristiriitaisiin tilanteisiin. Tämä olisi voitu ottaa huomioon monipuolistamalla muutoksenhakukeinoja tai huomioimalla edellytysten moniporaisuus jo Verohallinnossa tehtävillä yhteisöjen verotusta koskevilla toimenpiteillä, jota olisivat varmistaneet asian tutkimisen perusteellisesti siinä vaiheessa, kun se tulee ensimmäisen kerran aktiivisen verotuspäätöksen kohteeksi.

4.7 OSAKKUUSVAPAUTUS VEROPOLIITTISENA RATKAISUNA

4.7.1 Suomen vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen taustat

Yritys- ja pääomaverouudistuksen valmistelu alkoi pääministeri Lipposen toisella hallituskaudella valtiovarainministeriön asetettua 19.6.2001 työryhmän, jonka tehtävänä oli kartoittaa Suomen verojärjestelmän kansainvälinen kilpailukyky keskipitkällä aikavälillä⁴⁶⁸. Työryhmä otti työskentelynsä aikana huo-

⁴⁶⁷ Ks. ennakoimattomuuden eduista esim. Määttä 2007 s. 80.

⁴⁶⁸ Tuloverotuksen kehittämistyöryhmää kutsutaan myös Arvelan työryhmäksi (tai Arvela I:ksi) sitä johtaneen ylijohtaja Lasse Arvelan mukaan. On huomattava, että kansainvälisen kilpailukyvyn korostaminen ja asettaminen verouudistuksen taustalla vaikuttavaksi tavoitteeksi ei ole uusi ilmiö. Myös vuoden 1993 suuren verouudistuksen yhteydessä tämä asetettiin tavoitteeksi. Ks. tästä tarkemmin Myrsky – Ossa 2008 s. 52. Ks. myös Kiviniemi 12.11.2009, joka toteaa seu-

mioon Ruotsissa valmistelussa olleen uudistuksen⁴⁶⁹. Tämä asiantuntijaryhmä luovutti muistionsa ”Kilpailukykyiseen verotukseen” marraskuussa 2002⁴⁷⁰. Muistiossa käsiteltiin muun muassa osakeyhtiöiden osakkeiden luovutuksista saamien voittojen verotusta erityisesti konsernin näkökulmasta.

Keskusteluun ja työryhmän esittämiin konkreettisiin muutosehdotuksiin vaikutti osaltaan kansainvälinen kehitys monissa EU-valtioissa. Useassa valtiossa suorasijoitusosakkeiden luovutusvoitot olivat jo tuolloin verovapaita tai muutosta valmisteltiin. Muistiossa verovapausmallin myönteiseksi puoleksi katsottiin sen vaikutus eri toimialojen rakennemuutosten helpottumiseen. Muistion ehdotusten tarkoituksena oli herättää veropoliittista keskustelua ennen edessä olevia eduskuntavaaleja. Konkreettisilla ehdotuksilla olisi tarkoitus vaikuttaa vaalien jälkeisen uuden hallituksen hallitusohjelmaan. Kummankin tarkoituksen katsottiin tällöin toteutuneen.⁴⁷¹

Kansainvälinen verokilpailu on verosopimusten, EU-oikeuden ja muiden kansainvälisten sopimusten ohella merkittävin kansallisen lainsäätäjän reaalisien veropoliittisten liikkumavaran kaventaja⁴⁷². Verokilpailun on useissa lähteissä arvioitu olleen vahvin tekijä, joka ajoi Suomenkin seuraamaan muun muassa Saksaa ja Ruotsia luovutusvoittojen verokohtelussa. Tätä perustelua ennusti hyvin tilanne yleisessä veropoliittisessa keskustelussa, kun vuonna 2001 kehittämissä työryhmän tehtäväksi annettiin ensisijaisesti

”pohtia tulo- ja varallisuusverotuksen, erityisesti yritys- ja pääomaverotuksen kehittämistarpeita kansainvälisen kehityksen ja voimistuvan verokilpailun valossa. Verojärjestelmän kilpailukykyyn turvaamisen lisäksi työryhmän on otettava huomioon muun muassa järjestelmän kansallinen ja kansainvälinen hyväksyttävyyden sekä fiskaaliset ja hallinnolliset näkökohdat.”⁴⁷³

Työryhmä käsittelee muun muassa osakeluovutusten verovapauden soveltuvuutta Suomen verotusjärjestelmään. Se päätyi mietinnössään kuitenkin ehdottamaan osakeluovutusten verotuksen lykkäysmallia. Tätä voidaan pitää ymmärrettävänä, jos asiaa arvioidaan laajan veropohjan näkökulmasta. On myös huomattava, että Suomessa ei ketjuverotukseen liittyviä seikkoja nostettu tällöin aktiivisesti

raavaa: ”Jos kysytään, miksi yritysverotuksen tasossa on tarkasti seurattava kilpailuasetaamaa muiden maiden kanssa, mutta joissakin muissa verolajeissa tehdään kiristyksiä, täytyy vastata, nyt kamppaillaan työpaikkojen ja koko hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohjan tulevaisuudesta.”

⁴⁶⁹ Ks. Niskakangas 2004b s. 239.

⁴⁷⁰ VM 12/2002.

⁴⁷¹ Arvela 2004 s. 4.

⁴⁷² Vanistendael 2000 s. 31. Ks. myös Owens 2006 s. 131–132, joka toteaa, että viimeisten kahden vuosikymmenen aikaisten OECD-valtioiden verouudistukset ovat olleet verokilpailuveitoisia, vaikkakin järjestelmän oikeudenmukaisuus ja yksinkertaisuus ovat olleet avainelementtejä, joilla uudistuksia on perusteltu. Ks. myös mts. 152–159. Ks. verokilpailusta myös Eicke 2009 s. 103–108.

⁴⁷³ VM 19.6.2001.

esiin keskusteluissa. Myöskään verokilpailu-, globalisaatio- tai konvergenssinäkökohdat eivät tällöin korostuneet.⁴⁷⁴

Lopulta useiden EU-valtioiden esimerkkien innoittamana Suomessa lainsäätäjä valitsi osakkuusvapautuksen. Toisaalta samalla palattiin pitkäaikaisten luovutusten verovapauteen, mikä oli sisällytynyt myös EVL:n alkuperäiseen järjestelmään. Vaikka pintapuolisesti muutos oli paluuta vanhaan, oli järjestelmän peruste EVL:n alkuaikoina täysin erilainen verrattuna nykyiseen verokilpailuperusteeseen.

Hallituksen 13.11.2003 antamassa (uudistusta ennakoivassa) kannanotossa yritys- ja pääomaverotuksen uudistamisesta ei mainittu lainkaan käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutusten verokohtelun uudistamistarvetta⁴⁷⁵. Asian tekee mielenkiintoiseksi se, että aikaisemmissa työryhmissä aihetta oli pidetty osinkoverotuksen uudistamisen kanssa tärkeimpänä yritys- ja pääomaverouudistuksen yksittäisenä osakokonaisuutena. Aiheen poisjättäminen suurta mielenkiintoa saaneesta taustamuistiosta herätti yllättävän vähän huomiota⁴⁷⁶. Vaikuttaa kuitenkin selvältä, että marraskuun kannanotto oli annettu nimenomaan ainoastaan osinkoverotusta silmällä pitäen.

Uudistuksen voimaantulon jälkeen osakkuusvapautusta luonnehdittiin yllätykselliseksi ratkaisuksi. Vaikka Konserniverokeskuksen kevään 2004 tietojen mukaan käyttöomaisuuteen kuuluvista osakkeista tehtyjen poistojen määrä olikin kasvussa, ei kasvua voida katsoa tavanomaisesta poikkeavaksi ottaen huomioon, että kasvu oli osa jo vuonna 2001 alkanutta ilmiötä. Tehtyjen poistojen määrä ylitti luovutusvoittojen määrän jo vuonna 2002.⁴⁷⁷

Mattilan mukaan verovapaus ja tappioiden vähennyskeltottomuus ”tuli varmasti osalle täytenä yllätyksenä”⁴⁷⁸. Tikka käyttää uudistuksen julkistamisen jälkeisessä kirjoituksessaan käyttöomaisuusosakkeiden luovutushinnan ja hankintamenon verokohtelua koskevista säännöksistä sanamuotoa ”melkoinen yllätys”⁴⁷⁹.

Vaikuttaa kuitenkin siltä, että kansainvälisten esimerkkien perusteella osattiin odottaa osakkuusvapautuksen rantautumista myös Suomeen tai sitä saatettiin jopa pitää selvänä ja odotettuna ratkaisuna. Esimerkiksi Kukkonen kommentoi vuonna 2004 käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittojen verovapautta seuraavasti: ”Käytännössä monet yritykset lienevät ennakoineet asiaa jo ainakin viime kesästä lähtien. Tappioiden realisoitetta on nopeutettu ja voittojen tuloutusta lykätty. Ruotsin kesän 2003 veromuutos oli jo vahva ilmentymä Suomen todennäköisestä tulevasta linjasta.”⁴⁸⁰

Voidaan myös ajatella, että hallituksen esityksen mukaista heti voimaan tulevaa veromuutosta ennakoiti mm. Järvenoja vuodenvaihteessa 2003–2004 ilmestyneessä

⁴⁷⁴ Ks. tarkemmin aiemmasta, 1990-luvun lopun veropoliittisesta ilmapiiristä Hallberg 1998.

⁴⁷⁵ VN 13.11.2003. Ks. tämän osalta myös Tikka 2004d s. 461.

⁴⁷⁶ Ks. vastaavanlaisesta asian lähestymisestä Arvela 2004, jossa ei käsitellä suorasijoitusosakkeiden luovutusten tuloverokohtelua.

⁴⁷⁷ HE 92/2004 s. 29.

⁴⁷⁸ Mattila 2005a s. 19. Ks. myös Mattila 2004a s. 293.

⁴⁷⁹ Tikka 2004d s. 461.

⁴⁸⁰ Kukkonen 2004b s. 144 av. 14. Ks. myös Kukkonen 2007a s. 15 av. 1 sekä Kukkonen 2010 s. 125 av. 14. Ks. myös Kukkonen – Walden 2010b s. 46.

teoksessaan, jossa hän toteaa laajan verovapauden mahdollisuudesta seuraavasti: ”Jos yhteisöjen osakeluovutusten laaja verovapaus toteutetaan kansainvälisten paineiden vuoksi, luovutus- ja purkutappioiden vähennysoikeus todennäköisesti menetetään. Jos verolainsäädäntöä tältä osin muutetaan, voi olla, että muutosta sovelletaan jo hallituksen esityksen antamispäivästä alkaen. Tällöin olisi mahdollista säätää esim. niin, että niissä osakeyhtiöiden purkamisissa syntyvä purkutappio ei olisi vähennyskelpoinen, joissa yhtiö asetetaan selvitystilaan vasta esityksen antamisen jälkeen. Jos yhtiö asetettaisiin selvitystilaan jo aiemmin, sovellettaisiin aikaisimpia säännöksiä.”⁴⁸¹

Vuoden 2004 uudistus oli periaatteelliselta kannalta merkittävä. Suomessa erityisesti 1980-luvulta saakka noudatettu veropolitiikka, jossa pyritään tiiviiseen veropohjaan ja kohtuullisiin verokantoihin, on saanut syrjäytyä uuden, vahvemmin kansainvälisessä toimintaympäristössä operoivan järjestelmän tieltä. Uudistuksessa luovuttiin samalla kokonaan suorasijoitukseen liittyvien yhtiösektorin voitonjakojen verotuksesta⁴⁸². Yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estämistavoitteen näkökulmasta voidaan myös kokonaan kyseenalaistaa osakeyhtiön saamien suorasijoitukseen liittyvien luovutusvoittojen sisällyttäminen veronalaiseen tuloon.

Verovapauteen liittyä edellä kuvatuista syistä paljon periaatteellisia kysymyksiä, jotka koskevat koko verojärjestelmän perusrakenteita. Vaatimus laajasta veropohjasta esiintyi painavimpana vasta-argumenttina veropoliittisessa keskustelussa. Toisaalta verojärjestelmän kansainväliseen kilpailukykyyn ja ketjuverotuskieltoon liittyvät seikat puolsivat verovapauteen siirtymistä⁴⁸³. Erityisesti suuryritysten rakenneratkaisuja ei haluttu vaikeuttaa, koska näiden tilanteiden verokohdelun katsottiin vaikuttavan osaltaan myös sijoittautumismisratkaisuihin⁴⁸⁴.

⁴⁸¹ Järvenoja 2003 s. 212.

⁴⁸² Ks. Kukkonen 2010 s. 125, joka on kuvaillut muutosta ”täydestä verollisuudesta täyteen verottomuuteen hyppynä tuntemattomaan”. Ks. myös Kukkonen – Walden 2009 s. 381–382 sekä Kukkonen – Walden 2010b s. 104. Ks. myös vastalause 3, VaVM 12/2004 s. 40. Ks. myös Mattila 2004a s. 293. Ks. myös Tikka 2004d s. 460, jossa hän julistaa 1980-luvulta noudatetun veropohjien tiivistämisen linjan rikkoutuneeksi. Ks. myös Niskakangas 2011 s. 104, joka puhuu kirjassaan merkittävästä aukosta ja järjestelmän ongelmallisuudesta osinkojen verojärjestelmän aukollisuuden vuoksi. Oppositio esitti VaVK:n mietinnön yhteydessä kolme vastalauseetta. Esimerkiksi vastalauseessa 3 (Vihreät) viitattiin tappiollisten sijoitusten vähennyskeltvottomuuteen. VaVM 12/2004 s. 40. Yritys- ja pääomaverouudistuksen jälkeen vuosikymmenen loppupuolella alkanut lama on nostanut uudelleen keskustelun kohteeksi tappioiden vähennyskelpoisuuteen liittyvät seikat. Keskustelu on johtanut mm. TVL-verotuksessa tappioiden vähennyskelpoisuuden laajentamiseen.

⁴⁸³ Ks. näistä perusteluista Niskakangas 2004b s. 240–241 ja Niskakangas 2007 s. 8. Ks. myös Tikka 2005b s. 4–5, jossa kirjoittaja pohtii veropohjan laajuuden tulevaisuutta. Ks. myös Laaksonen 2008 s. 177–178.

⁴⁸⁴ Ks. Niskakangas 2004b s. 240, joka toteaa: ”Riski, että suuryhtiöt siirtäisivät toimintansa pois Suomesta verosyistä, oli liian suuri, eikä Vanhasen hallitus halunnut sitä kantaakseen.”

4.7.2 Veropohjakonvergenssi ja yritysverojärjestelmän kansainvälinen kilpailukyky

4.7.2.1 Yleistä verokilpailusta

Yrityksen rakenneratkaisuihin ja sijoittautumiseen eri valtioihin vaikuttavat monet tekijät. Näistä yksi on verotus, vaikka sitä ei yleensä ainakaan tavanomaisen tuotannollisen toiminnan osalta voida pitää merkittävimpana syynä. Verotus vaikuttaa joka tapauksessa taloudelliseen päätöksentekoon, joten sijoittautumisratkaisut eivät ole tästä yleisestä lähtökohdasta mitenkään poikkeavia. Tarkemmin katsottuna sijoittautumisratkaisut joudutaan tekemään yrityksen eri toimintoyksiköiden osalta erikseen. Tällöin sijoittautumista voidaan arvioida tulonmuodostuksen näkökulmasta, mikä tarkoittaa yleensä toimintoyksikkökohtaista arviointia. Yrityksen toimintojen sijoittautumista analysoidaan tällöin esimerkiksi jakamalla ne valmistus-, myynti- ja muihin toimintoihin.⁴⁸⁵ Tämä jako toimii yleensä sijoittautumisratkaisujen perustana. Se muodostaa myös lähtökohdan valtioiden väliselle verokilpailulle, koska yrityksen tulonmuodostus on juuri se objekti, johon valtioiden fiskaalinen intressi kohdistuu.⁴⁸⁶

Verokilpailulla viitataan ilmiöön, jossa valtiot parantavat houkuttelevuuttaan ja keskinäistä kilpailukykyään keventämällä yritysten tai luonnollisten henkilöiden verotaakkaa. Kiegebeld on määritellyt verokilpailun seuraavasti:

”Improving the relative competitive position of one country vis-à-vis other countries by reducing the tax burden on businesses and individuals in order to retain, gain or regain mobile economic activities and the corresponding tax base, whether at the expense of other countries or otherwise.”⁴⁸⁷

Verokilpailua voi syntyä useista eri syistä, ja sitä voi ilmetä eri muodoissa. Verotukselliset toimenpiteet, joilla pyritään vähentämään efektiivistä verorasitusta, voivat ilmetä lainsäädännöllisten tai hallinnollisten säännösten muodossa tai hallinnollisina käytänteinä. Verokilpailussa voidaan erottaa toisistaan yleiset ja erityiset verotukselliset toimenpiteet.

⁴⁸⁵ Penttilä 2006a s. 591.

⁴⁸⁶ Pääministeri Kataisen hallitusohjelmassa on korostettu yritysten kilpailukyvyn ja Suomen kansainvälisen kilpailukyvyn säilyttämisen merkitystä. VN 22.6.2011 s. 12–13.

⁴⁸⁷ Kiegebeld 2004 s. 8–9. Ks. tästä myös Easson 2004a s. 220, joka on määritellyt verokilpailun seuraavasti: ” – the attempt to attract investment that might otherwise go elsewhere by offering a relatively attractive tax environment to investors”. Houkuttelevuutta edustavat tällöin matalat verokannat, erityiset verohelpotukset sekä muut edulliset verosäännökset, joiden avulla sijoittajan efektiivinen veroaste laskee. Easson esittelee samassa yhteydessä haitallisen verokilpailun käsitettä. Ks. verokilpailun käsitteestä myös OECD 1998, Easson 2004b s. 1037 sekä Määttä 2007 s. 131–133 ja siellä mainitut lähteet. Ks. aiheesta myös FinnWatch 1/2009 s. 13. Ks. kansainvälisestä verokilpailusta myös Ranta-Lassila 2002 s. 42–44 ja siellä mainitut lähteet.

Yleisellä toimenpiteellä pyritään parantamaan kokonaisvaltaisesti valtion fiskaalista kilpailukykyä. Tällainen on esimerkiksi laajamittainen kokonaisverouudistus. Tällainen on myös esimerkiksi yhteisöverokannan lasku.

Erityiset toimenpiteet liittyvät jonkin erityisen sektorin suosimiseen. Tällöin tarkoituksena on esimerkiksi houkutella valtioon herkkäliikkeisiä pääomia ulkomailta. Erityisenä toimenpiteenä pidetään esimerkiksi erilaisia verovapausjärjestelmiä sekä rajoitetusti verovelvollisten suosimiseen johtavia verosäännöksiä.⁴⁸⁸

On epäselvää, kuuluvatko osakkuusvapautusjärjestelmät lainkaan yleisten tai erityisten verotuksellisten toimenpiteiden joukkoon. Tämän määrittäminen ei varsinaisesti ole edes relevanttia, koska useiden valtioiden omaksuessa samansisältöisiä osakkuusvapautusjärjestelmiä on lainsäädäntövaiheessa selkeästi tuotu esiin lakimuutosten yhteys kansainväliseen kehitykseen. Tällöin on mainittu myös verokilpailusta, mutta järjestelmien samankaltaistuminen merkitsee ensisijaisesti osakkuusvapautuksen kuulumista normiverojärjestelmään eikä verokilpailutoimenpiteeksi.

Joissakin valtioissa, kuten Alankomaissa, ovat kyseiset säännökset olleet jo pitkään osa normiverojärjestelmää. Suomessa osakkuusvapautus liitettiin osaksi suurempaa kokonaisuudistusta, vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistusta. Tästä näkökulmasta ja ottaen huomioon lain esitöistä ilmenevät viittaukset toisten valtioiden osakkuusvapautusjärjestelmiin Suomen lakimuutos on vaikea luokitella yleiseksi verotukselliseksi verokilpailutoimenpiteeksi. Ottaen myös huomioon, että verovapautta ei rajattu lain esitöiden maininnoista huolimatta koskemaan kansainvälisiä suuryrityksiä ja niiden rakennemuutoksia, voidaan katsoa, että käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittojen verovapaus ei ole myöskään erityisesti kohdennettu verotuksellinen toimenpide. Tätä tukee myös se, että Suomen lainsäätäjä ei ole tavoitellut oman suhteellisen asemansa parantamista suoranaishalla verokilpailutoimenpiteellä, vaan lakimuutos on rinnastunut esimerkiksi siirtohinnittelusäännösten kaltaisen kansainvälisen kehityksen aikaansaamaan samankaltaistumiseen.

Osakkuusvapautuksen taustalla nähtiin kuitenkin yleisesti juuri verokilpailu. Verokilpailuargumenttia painottavasta näkökannasta voidaan mainita esimerkiksi Niskakankaan arvio: ”Tosiasiassa ratkaisu tehtiin kuitenkin kansainvälisen verokilpailun pakottamana, ei verosystemaattisin perustein.”⁴⁸⁹ Tämän tutkimuksen tuloksena on kuitenkin, että Suomessa tehty ratkaisu perustui verosystemaattisten perusteiden – voitonjakoneutraalisuus ja yritysrakenneneutraalisuus – lisäksi veropohjakonvergenssiin, joka poikkeaa perusteiltaan verosuvereenin verokilpailua koskevasta reagoinnista.

Verokilpailu ja tarkemmin verojärjestelmän kansainvälinen kilpailukyky ovat olennainen osa hyvää verojärjestelmää. Verokilpailun merkitys on nostettu esille useissa verolainsäädäntöuudistuksissa. Myös vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen taustat ovat hyvin kilpailukykyä painotteisia, vaikka järjestelmien samankaltaistuminen olikin pääasiallinen osakkuusvapautuksen ai-

⁴⁸⁸ Kiegebeld 2004 s. 9.

⁴⁸⁹ Niskakangas 2007 s. 8. Ks. myös tästä perusteesta ennen verouudistusta Ranta-Lassila 2002 s. 168.

heuttaja. Kilpailukyky liittyy verotuksen osalta lähinnä tuotannontekijöiden ja hyödykkeiden houkutteluun, joiden sijoittautumisesta valtiot käyvät kilpailua⁴⁹⁰.

Verokilpailu perustuu siihen, että tuotannontekijät voivat liikkua rajojen yli ilman merkittäviä esteitä. Tällöin yksittäinen valtio pyrkii myös verotuksen toimenpiteillä houkuttelemaan sijoituksia, joiden se kuvittelee lisäävän taloudellista kasvua alueellaan ja tätä kautta verotuloja.

Houkuttelutekijät riippuvat pitkälti kohdevaltion taloudesta, yrityskulttuurista, lainsäädännöstä ja sen historiasta sekä yleisestä yhteiskuntamallista. Houkuttelutekijät voidaan jakaa esimerkiksi sen perusteella, liittyvätkö ne verokantoihin vai veropohjaan. Niitä voidaan luokitella myös toimenpiteiden haitallisuuden asteen mukaisesti. Jaottelu voidaan tehdä myös sen perusteella, mitä tiettyä ilmiötä tai yritystoiminnan harjoittamisen muotoa kohdevaltio haluaa alueelleen houkuttaa.

Muodollisesta näkökulmasta arvioituna verokilpailullisiin veropohjaratkaisuihin voitaisiin lukea esimerkiksi suorasijoitusosakkeiden luovutusten vero-kohtelu.⁴⁹¹ Nimellisten verokantojen laskeminen ei välttämättä kuitenkaan johda samanaikaiseen veropohjakilpailun. Verokantojen alentamista on päinvastoin perusteltu samanaikaisesti tapahtuvalla veropohjan laajentamisella, mikä tarkoittaa esimerkiksi verovähennysten karsimista. Tällä yhteisvaikutuksella on myös pyritty poistamaan kansallisten verojärjestelmien vääristymiä. Tästä esimerkkinä olivat pohjoismaiset 1990-luvun alun verouudistukset, jotka pyrkivät luomaan mahdollisimman vähän vääristymiä sisältävät johdonmukaiset ja laajaan veropohjaan nojaavat yritys- ja pääomaverojärjestelmät.⁴⁹²

Kustannustekijät ja muut toimintaympäristön edullisuuteen liittyvät seikat vaikuttavat entistä selvemmin yritysten sijoittautumispäätöksiin⁴⁹³. Tällöin myös veropohjaan liittyvät seikat vaikuttavat sijoittautumiseen. Jotta konserniyhtiöitä voidaan perustaa ja niiden sijaintipaikkoja vaihtaa, tarvitaan suhteellisen vähäisiä välittömiä kustannuksia. EU muodostaa sisämarkkinat, joilla Euroopan unionin toimintaa koskevan sopimuksen (SEUT) 26 artiklan 2 kohdan mukaan ei ole sisäisiä rajoja ja joilla tavaroiden, henkilöiden, palvelujen ja pääomien vapaa liikkuvuus on turvattu SEUT:n määräysten mukaisesti. Helposti liikkuvana kohteena pääoma on altis verokilpailulle. Samoin suuryritykset ovat entistä liikkuvampia järjestäessään toimintojaan uudelleen ja muokatessaan

⁴⁹⁰ Penttilä 2006a s. 579.

⁴⁹¹ Ks. Penttilä 2006a s. 580. Ks. myös Zielke 2009 s. 382 sekä Kessler – Eicke 2007 s. 373.

⁴⁹² Hjerpe – Kari – Kiander – Poutvaara 2003 s. 24. Ks. veropohjaratkaisujen ja neutraalisuuden välisestä suhteesta myös Tikka 1990a s. 87. Tikan kirjoitus on ajoitettu veropohjalaajennusten ”kulta-aikaan”, jolloin myös neutraalisuus oli tunnusomaista veropoliittisessa keskustelussa ja päätöksenteossa. Ks. vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen taustatavoitteista ja veropohjakilpailusta Ossa 2003 s. 3 ja Ossa 2004 s. 3.

⁴⁹³ Korkman 2007 s. 22.

yritysrakenteestaan entistä tehokkaampaa. Kiristynyt kilpailu on ajanut valtiot keventämään kyseisten ”herkkien” kohteiden verokohtelua ja harmonisoimaan verojärjestelmiään⁴⁹⁴. Tämä on johtanut myös veropohjien kaventumiseen. Osakkuusvapautusta tulee arvioida tästä näkökulmasta, mutta se ei välttämättä sisälly varsinaisen veropohjakilpailun alaan. Tähän on syynä erityisesti ketjuverotuskielto ja suorasijoitusosakkeiden luovutusten taloudellinen ja systemaattinen yhteys suorasijoitusosinkoihin. Syyt ovat näin ollen enemmän yritysverotuksen sisäisiin rakennekysymyksiin liittyviä.

Veropohjan kaventuminen (Tax base erosion) on yksi verokilpailun haittapuolista⁴⁹⁵. Toisaalta voidaan huomauttaa, että koska osakkuusvapautusjärjestelmät ovat jo niin laajalle levinneitä ja kuuluvat usean EU-valtion verojärjestelmän perusrakenteeseen ja koska monissa valtioissa sovelletaan osinkojen ja luovutusvoittojen yhtenäistettyä verokohtelua osakkuusvapautusmallin muodossa, ei Suomessa sovellettu suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittojen verovapaus ole veropohjan näkökulmasta millään tavoin poikkeuksellisessa asemassa useisiin EU-valtioihin nähden. Myös CCCTB-ehdotus sisältää osakkeiden myyntivoittojen laajan verovapauden.

Osakkuusvapautussäännöistä on tullut EU-valtioiden omaehtoisen samankaltaistamisen ansioista tavanomainen eurooppalainen verotusmalli. Osakkuusvapautusta voidaan siis sen yleisyyden perusteella pitää normiverojärjestelmään kuuluvana. Suorasijoitustilanteissa osinko ja luovutusvoitto rinnastuvat taloudellisessa mielessä voitonjakoerinä toisiinsa, joten jo voitonjakoneutraalisuuden vuoksi verotuksessakin tulee arvioida näitä eriä samoin perustein. Koska suorasijoitusosingot ovat pitkälti verovapaita, olisi suorasijoituksen perusteella realisoituvien luovutusvoittojen osalta työlästä perustella veronalaisuutta.

Verokilpailun on arvioitu rajoittavan valtioiden verosuvereniteettia⁴⁹⁶. Verokilpailun haittapuolina on pidetty sitä, että sillä on heikentävä vaikutus mahdolli-

⁴⁹⁴ Ks. verokilpailun seurauksista esim. Määttä 2007 s. 131–144 ja Tikka 2001a. Myös hallituksen vallitsevana näkökulmana on viime vuosina ollut veroratkaisujen keinoin varautuminen kansainvälisen verokilpailun kiristymiseen ja erityisesti liikkuvien veropohjien kaventumiseen. Ks. esim. HE 151/2004 s. Y 22 ja HE 116/2008 s. 205. Ks. myös VM 7.9.2009 s. 16, jossa mainitaan ns. Hetemäen työryhmän alustavista linjauksista mm. seuraavaa: ”Kansainvälinen verokilpailu kohdistuu ennen kaikkea yhteisöverokantaan” ja ”Talouden avoimuuden takia yritysverotuksessa tulee pyrkiä mahdollisimman laajaan veropohjaan ja matalaan verokantaan”. Ks. varhaisemmista verokantakilpailuhavainnoista esim. Andersson 1967 s. 3. Ks. vuoden 2010 osalta veropohjan liikkuvuuteen liittyvistä suomalaisista arvioista VM 35/2010 s. 11–12 sekä s. 22–24. Ks. verokilpailun verokantavaikutuksesta myös The Mirrlees Review 2011 s. 406–407.

⁴⁹⁵ Ks. tästä laajemmin Kiegebeld 2004 s. 13. Vrt. VM 51/2010 s. 16, jossa tunnustetaan veropohjien liikkuvuuden johtaneen mm. joillakin verotuksen alueilla verokannoilla ja erityisillä veroeduilla tapahtuvaan verokilpailuun, mikä muistiossa liitetään erityisesti yhteisöverokantaan, mutta myös esimerkiksi yritysveropohjasäännöksiin.

⁴⁹⁶ Penttilä 2006a s. 580–581, joka huomauttaa, että verokilpailu tarjoaa verovelvolliselle ikään kuin optio-oikeuden valita ”itselleen sopivamman toimintaympäristön, toisen valtion tarjoaman toimintaympäristön”. Ks. myös mts. 581 av. 10 ja siellä mainitut lähteet. Ks. eri näkemyksistä kansainvälisen verokilpailun vaikutuksesta kansallisen veropolitiikan liikkumatilaan Määttä 2007 s. 131–133 ja siellä mainitut lähteet. Ks. verokilpailun vaikutuksista myös Kiegebeld 2004 s. 10–19.

suuksiin jakaa verotuksen avulla tuloja uudelleen. Toisaalta verokilpailu voi mahdollistaa yksityisten taloudenpitäjien suuremman vapauden suhteessa julkishallinnolliseen valtakoneistoon. Verokilpailu ikään kuin luo tilanteen, jossa valtiot kilpailevat siitä, kuka puuttuu vähiten yksilöiden vapauksiin, ja näin olen ne pyrkivät houkuttelemaan yksilöitä etabloitumaan maahan. Verokilpailulla voidaan myös arvioida olevan tehokkuutta ja elinkeinoelämää piristävä vaikutus⁴⁹⁷. Verokilpailulla voidaan näin katsoa olevan aidosti liberaaleja vaikutuksia, koska se lisää verovelvollisten mahdollisuuksia kilpailuttaa niitä toimintaympäristöjä, joissa yritykset ovat kiinnostuneita toimimaan⁴⁹⁸.

Herkkäliikkeisten pääomien houkuttelu on kuitenkin ainoastaan yksi valtion käytössä olevista mahdollisista verokilpailutoimenpiteistä. Verokilpailutoimenpiteitä voidaan Eassonin mukaan luokitella mm. seuraavasti: houkuttimet, joilla pyritään saamaan valtioon merkittäviä suorasijoituksia (esim. tuotantotoiminta); houkuttimet, joilla pyritään saamaan valtioon herkkäliikkeisempiä suorasijoituksia (rahoituspalveluyhtiöitä ja erilaisia herkkäliikkeisiä konserniyhtiöitä) sekä houkuttimet, joilla pyritään saamaan valtioon passiivisia ja portfoliosijoituksia, sijoitustoimintayrityksiä. Easson käy läpi sekä OECD:n että EU:n piirissä aikaansaattua yhteistyötä haitallisen verokilpailun estämiseksi, ja hänen mukaansa merkittävien suorasijoitusten sijaintiratkaisuihin voivat vaikuttaa myös verotukseen liittyvät seikat, mutta kansainvälisen yrityksen ratkaisua perustaa tuotantolaitos matalan verotuksen valtioon voidaan tuskin pitää veronkiertona. Sitä vastoin Easson huomauttaa, että hallinnointiyhtiöiden ja suuryritysten palvelukeskusten sijoittautumispäätös tehdään yleensä kokonaan tai ainakin pääasiallisesti verotuksellisten perusteiden kannalta.⁴⁹⁹

Yhteisöjen verokantojen alentuminen on selkeä kehityssuuntaus EU-valtioissa. Verokantakilpailuun liittyvät paineet ovat olleet seurausta myös EU:n laajenemisesta vuonna 2004.⁵⁰⁰ Valtiot kuitenkin ovat reagoineet selkeästi toistensa uudistuksiin verokantakilpailun lisäksi myös veropohjaan liittyvissä kysymyksissä. Toisten valtioiden verouudistuksien imitoinnista käytetään taloustieteellisessä kirjallisuudessa termiä mittatikkukilpailu (yardstick competition), kun se liittyy tilanteeseen, jossa hallitus on epävarma optimaalisista veropolitiikan valinnoista ja jolloin tämä epävarmuus kuitataan imitoimalla tehokkaimpien ja johtavassa asemassa olevien valtioiden veropoliittisia toimenpiteitä⁵⁰¹.

⁴⁹⁷ Ks. Easson 2004a s. 224 ja Penttilä 2006a. Ks. kielteisistä vaikutuksista mts. 225 sekä Lepälehto 2004 s. 6 ja siellä mainitut lähteet.

⁴⁹⁸ Vrt. Schön 2003 s. 5 ja Penttilä 2006a.

⁴⁹⁹ Easson 2004b s. 1069–1070.

⁵⁰⁰ HE 92/2004 s. 6. Ks. myös Korkman 2007 s. 22–24.

⁵⁰¹ Hjerpe – Kari – Kiander – Poutvaara 2003 s. 24. He jättävät kuitenkin mainitsematta mittatikkukilpailun liittymisestä nimenomaan äänien kalasteluun tilanteessa, jossa hallitukset tarkkailevat toisten hallitusten veroratkaisuja tavoitteenaan vaikuttaa veropoliittisilla valinnoillaan myönteisesti äänestäjien ratkaisuihin. Ks. myös mittatikkukilpailun yleisestä määritelmästä tarkemmin Besley – Case 1995 s. 25. Ks. myös Nicodème 2006 s. 19. Mittatikkukilpailu keskittyy päätösten hyväksyttävyyteen ja päätöksentekijän omaan läpipääsyyn seuraavissa vaaleissa. Täl-

Suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittojen verovapauden osalta voidaan ensinnäkin esittää kysymys siitä, ovatko eri valtioiden osakkuusvapautussäännökset ja niiden selkeä keskinäinen riippuvuussuhde seurausta kilpailustrategisesta vuorovaikutuksesta järjestelmien välillä (esim. verokilpailu tai mittatikkukilpailu) vai ainoastaan yleisestä trendistä, taloudellisten järjestelmien konvergenssista ja/tai vallalla olevasta taloudellisesta ajattelutavasta. Toiseksi olisi mahdollista arvioida näitä myös samanaikaisesti. Tällöin ei tarvitsisi painottaa esimerkiksi verokilpailun ja veropohjakonvergenssin välisiä eroja, vaan huomio kiinnitettäisiin itse tutkittavaan verotuksen ilmiöön.

Tämän kysymyksenasettelun ratkaisemiseksi joudutaan arvioimaan eri veropoliittisten toimenpiteiden luonnetta, äänestäjien reagointoja niihin sekä naapurivaltioiden (tai esim. yleisemmin Pohjoismaiden tai EU-valtioiden) veropoliittisten mallien soveltuvuutta valtion oman veropolitiikan työkaluksi. Yritysverotuksen vaikutukset rajoittuvat pääasiallisesti yrityksen tekemiin sijaintia koskeviin päätöksiin ja sijoituksiin⁵⁰², mutta tällaisilla ratkaisuilla on vaikutusta ainoastaan äänestäjien vähemmistöön. Näin ollen hallitusten veropoliittisen ja strategisen päätöksenteon tulisi keskittyäkin, kuten Redoano toteaa, verokilpailuun, jotta valtioon saadaan houkuteltua veropohjia, eikä huomio saisi niinkään keskittyä niin sanottuun mittatikkukilpailuun, jolla yritetään miellyttää äänestäjiä⁵⁰³. Euroopassa lienee jo itsestäänselvyys, että veropolitiikassa huomioidaan kansainvälinen verokilpailu ja muiden valtioiden järjestelmissään hyödyntämät veromallit. Valtiot pyrkivät näin houkuttelemaan yrityksiä ja pääomaa matalilla verokannoilla tai esimerkiksi edullisten hallinnointiyhtiöverotussäännösten tai luovutusvoittojen verovapauden avulla. Erityisesti jotain tiettyä herkkäliikkeistä suorasijoitusmuotoa houkutellakseen kohdevaltio voi ryhtyä kohdennettuihin veropoliittisiin ratkaisuihin, jotka voivat koskea vain jotain tiettyä hyvin rajallista liiketoimintasektoria.

Myös yleiseen kilpailukykyyn vaikuttavia ratkaisuja pidetään osana veropoliittisia vaikutusmekanismeja. Niihin kuuluvat esimerkiksi yleiseurooppalaista tasoa olevat luovutusvoittoverosäännökset ja läpinäkyvät siirtohinnoittelusäännökset ja -menettelyt. Myyntivoittojen osalta kyse on siitä, että yritykset hakevat joustavimpia luovutusvoittosäännöksiä. Tähän liittyy myös tarve pystyä hyödyntämään luovutustappioiden vähennyskelpoisuutta tilanteessa, jossa ne

löin ei kiinnitetä huomiota tavanomaisen verokilpailun tavoin tuotannontekijöiden siirtymiseen ulkomaille eikä yleistaloudellisiin seikkoihin, joihin verotus on sidottu. Ks. Leppälehto 2004 s. 7–6 ja siellä mainittu kirjallisuus.

⁵⁰² Ks. tästä Devereux – Lockwood – Redoano 2004.

⁵⁰³ Redoano 2007 s. 4. Toisaalta nyt tämän tutkimuksen näkökulmasta mittatikkukilpailumalli ei ole niin merkittävässä asemassa, koska sitä pyritään hyödyntämään yleensä henkilöverotuksen osalta. Yritysverotuksen kysymykset herättävät harvoin niin suurta intohimoa, että ne ylittäisivät vaalikeskustelujen aiheeksi. Lähinnä yhteisöverokanta on keskusteluttanut vaalien yhteydessä sekä mediaa että ehdokkaita. Tässä ei kuitenkaan yleensä ole ylletty pinnallista keskustelua syvemmälle.

pääsääntöisesti olisivat vähennyskeltottomia. Valtioissa, jotka eivät sovelle osakkuusvapautusta, voidaan kärsiä verotulojen menetyksistä, koska niissä pyritään realisoimaan mahdollisesti vähennyskelpoiset luovutustappiot ja arvonalentumiset. Tappiollisuuden huomioimisen merkitys verotuksessa voi olla fiskaalisesti merkittävämpi kuin luovutusvoittojen veronalaisuus⁵⁰⁴.

Valtioiden yhtenäisten veropoliittisten ratkaisujen syitä on tieteisopissa etsitty useista eri lähteistä: hallitusten pyrkimyksestä houkutella veropohjia alueelleen (perinteinen verokilpailu) ja miellyttää äänestäjiä seuraavissa vaaleissa (mittatikkukilpailu) sekä siitä, onko päätöksenteon yhteydessä esillä toimenpiteellä aikaan saatava taloudellinen vaikutus vai onko kyseessä vain yksinkertaisesti yleinen trendi, jota seurataan⁵⁰⁵. Tutkimustulokset osoittavat, että erityisesti johtavien valtioiden esimerkit vaikuttavat valtioiden veropoliittiseen päätöksentekoon⁵⁰⁶. On toisaalta huomattavaa, että valtioneuvosto- ja verotukinäkökohtat sekä keskustelu haitallisesta verokilpailusta eivät ole nousseet merkittävästi esille eri EU-valtioiden laajennettua osakkuusvapautusjärjestelmiään koskemaan myös luovutusvoittojen verokohtelua.

Verokilpailu on mahdollista jakaa haitallisen ja ei-haitallisen verokilpailun käsitteisiin. Haitallisessa (tai vahingollisessa) verokilpailussa lainsäädäntö tai verotuskäytäntö johtaa tosiasiallisesti alempaan verorasitukseen kuin valtion yleinen verosääntely. Haitallinen verokilpailu tarkoittaa käytännössä erityistoimenpidettä, joka toteutetaan verotuksessa. Verotuksen keinoin annettava etuus kohdentuu tällöin rajallisesti. Yleensä haitallisen verokilpailun piirteisiin kuuluu myös se, että toisten valtioiden on työlästä saada tietoja todellisten etuuksien määrästä tai tietojenvaihtoa ei ole lainkaan. OECD ja EU ovat työskennelleen johdonmukaisesti haitallisen verokilpailun kitkemiseksi. On kuitenkin selvää, että tämä ei ole heikentänyt näiden organisaatioiden halua edistää ei-haitallista verokilpailua valtioiden välillä.⁵⁰⁷

OECD:n veroparatiiseja ja vahingollisia veroetujärjestelyjä koskevassa raportissa ”Harmful Tax Competition” vahingollisen veroetujärjestelyn neljä peruselementtiä ovat 1) alhainen verotus tai nollaverotus, 2) eristäminen veroetuja antavan valtion kotimarkkinoista ja yleisestä verojärjestelmästä, 3) läpinäkyvyyden puute sekä 4) puutteellinen tietojenvaihto.⁵⁰⁸ OECD:n jäsenvaltiot ovat sitoutuneet pidättäytymään vahingollisten veroetujärjestelyjen voimaansaattosta tai vanhojen veroetujärjestelyjen vahvistamisesta.⁵⁰⁹

⁵⁰⁴ Ks. HE 92/2004 s. 7. Ks. kilpailutekijäargumentista myös Ranta-Lassila 2002 s. 168.

⁵⁰⁵ Ks. Redoano 2007 s. 22. Ks. myös Devereux – Lockwood – Redoano 2004.

⁵⁰⁶ Ks. Redoano 2007 s. 22. Saksan, Alankomaiden ja Pohjoismaiden osakkuusvapautussäännökset olivat merkittävänä innoittajana Suomen verouudistuksessa. Ks. tästä esim. HE 92/2004 s. 28.

⁵⁰⁷ Ks. haitallisesta verokilpailusta OECD 2006b, OECD 1998, Easson 2004b, Helminen 2008a s. 48–50, Tikka 1998b s. 1156–1158, Penttilä 2006a s. 582–583 sekä Raunio 2004 s. 321–323. Ks. myös aiheita koskeva yleisesitys Kiegebeld 2004. EU:n piirissä tapahtuvasta haitallisen verokilpailun kitkemiseen liittyvästä kehitystyöstä ks. myös Hamaekers 2000. Kansainvälisissä verotusperiaatteissa kehitystyö on keskittynyt Suomen näkökulmasta erityisesti OECD:n ja EU:n piiriin. Ks. Äimä 2007b s. 1.

⁵⁰⁸ OECD 1998 s. 25.

⁵⁰⁹ Yhteisöverokannat olivat laskemassa lukuisissa Suomenkin kilpailukyyn näkökulmasta

Ruotsin osakkuusvapautussäännösten valmisteluvaiheessa katsottiin, että Ruotsin (silloin esitetty) verovapausjärjestelmä ei ollut yritysverotuksen käytännesääntöjen näkökulmasta haitallista verokilpailua. Vuonna 2001 julkaistussa selvityksessä viitataan Primarolon raportin holdingyhtiöitä koskevaan osioon⁵¹⁰ ja todetaan, että on vaikea arvioida, ovatko (silloin ehdotetut) säännökset haitallista verokilpailua.⁵¹¹

Dahlberg on suhtautunut varauksella haitallista verokilpailua koskevaan johtopäätökseen. Hän perustelee tätä sillä, että esitykseen sisältyi väliyhteisölainsäädännön tiukentamiseen tähtääviä toimenpiteitä, joiden avulla pyrittiin hälventämään pelkoja siitä, että ulkomaisia kevyesti tai ei lainkaan verotettuja voittoja olisi voitu realisoida Ruotsissa verovapaasti⁵¹².

Primarolon raportissa todetaan mm. seuraavaa: ”The Group considered whether or not a positive evaluation should be given to measures that exempt capital gains. Some Member States felt that such an evaluation should be given, as they considered that measures of this kind affect the location of holding companies within the Community. Some other Member States felt that the evaluation of such measures was outside the scope of the Code.”⁵¹³

On erittäin hankalaa tehdä sitä johtopäätöstä, että osakkuusvapautus edustaisi haitallista verokilpailua. Vaikka kyse onkin ainakin jossakin määrin pinnallisesti arvioituna veropohjakilpailusta, jota jo lähtökohtaisesti pidetään verojärjestelmän kannalta epäsuotavampana kuin verokantakilpailua, participation exemption -ilmiötä on pidettävä eurooppalaiseen normiverojärjestelmään kuuluvana ominaisuutena.

On myös huomattava, että valikoiva verotoimenpide voi olla kiellettyä valtiontukea⁵¹⁴. Erityisiä verovapauksia on lähtökohtaisesti pidettävä sellaisina verotustoimenpiteinä, jotka ovat erityisiä tai valikoivia siksi, että ne suosivat jotakin yritystä tai tuotannonalaa ja siten muodostavat poikkeuksen yleisesti sovellettavasta järjestelmästä.

Määrätyissä tilanteissa toimenpiteen valikoivuutta voidaan kuitenkin perustella myös järjestelmän luonteella tai taloudellisella rakenteella. Jos näin on, tukitoimenpidettä ei katsota SEUT:n tarkoittamaksi valtiontueksi. Järjestelmän luonteen tai taloudellisen rakenteen perusteella tehtävät poikkeukset koskevat tilanteita, joissa toi-

merkittävässä OECD-valtiossa ennen taloudellista taantumaa. Ks. verokantojen kehityksestä esim. KPMG 2008a, ja KPMG 2009. On huomattava, että monissa OECD-valtiossa on käytössä yhteisöverokannasta poikkeavia alempia verokantoja, joita sovelletaan esimerkiksi tiettyihin toimialoihin ja pieniin yritystuloihin. Myös EU:n piirissä on otettu esille kysymys vahingollisesta verokilpailusta. Tästä on esimerkkinä EU:n neuvoston 1.12.1997 hyväksymä veropolitiikkaa ja erityisesti kolmesta verotoimenpiteestä koostuvaa pakettia koskevat päätelmät. Veropakettissa käsiteltiin muun muassa yritysverotuksen menettelytapasäännöksiä. Ks. aiheesta The Primarolo Report 1999 s. 6.

⁵¹⁰ The Primarolo Report 1999, k. 47–51.

⁵¹¹ SOU 2001:11 s. 244–246.

⁵¹² Dahlberg 2003 s. 463. Vrt. Easson 2004a s. 226–227 erityisesti OECD:n väliyhteisösäännösuositusten osalta.

⁵¹³ The Primarolo Report 1999, k. 50.

⁵¹⁴ Ks. tästä laajemmin Pinto 2003 s. 10–13.

menpiteet ovat taloudellisen järkipärisyytensä vuoksi tarpeellisia tai tarkoituksenmukaisia suhteessa verojärjestelmän tehokkuuteen.

Yksi valtiontuen muodoista on verotuki. Verotuki on verojärjestelmässä oleva poikkeus yleisestä normiverotuksesta. Verotuen ”tarkoituksena on verovapauksien, verovähennysten, alempien verokantojen ja muiden niihin rinnastettavien keinojen avulla tukea jotain tiettyä elinkeinoa tai verovelvollisryhmää”⁵¹⁵, eli ohjausvaikutuksen saamiseksi poiketaan neutraalista verotuksesta⁵¹⁶. Käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittojen verovapautta on pidetty joissakin arvioissa yhtenä verotukimuotona⁵¹⁷. Verotukikeskustelu sopii kuitenkin huonosti yhteen osakkuusvapautuksen kanssa, jos otetaan huomioon sen yleisyys EU-valtioissa ja yrityssektorin ketjuverotuksen estämisen tavoite.

Tarkemmin analysoituna osakkuusvapautussäännöksiin sisällytettävä osakkeiden myyntivoittoverovapaus hyödyttää ensi sijassa osakkeet luovuttavaa yhtiötä vapauttamalla sen maksamasta yhteisöveroprosentin mukaista tuloveroa. Koska luovutusvoittoverovapauden edellytyksissä ei ole ostajaan liittyviä ulottuvuuksia, ei verovapauden voida katsoa suosivan välillisesti ostajaa. Valtiontuen tunnusmerkkien täytymistä osakkuusvapautuksen tapauksessa ja tämän mukaista verovapautta tulisikin teoriassa arvioida ainoastaan osakkeiden luovuttajayhtiön näkökulmasta. Tätä ei kuitenkaan järjestelmän käyttöönoton yhteydessä selvitetty. Kyseessä voi olla teoreettinen poikkeama laajaan tulokäsitteseen, ja tästä muodollisesta näkökulmasta katsottuna se voisi olla verotukitoimenpide⁵¹⁸.

Valtiontuki- tai verotukinäkökulma on vaikeasti sovitettavissa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n mukaiseen osakkuusvapautusjärjestelmään ja sen varsin yleiseen soveltamisalaan. Myöskään toisten EU-valtioiden vastaavien osakkuusvapautusjärjestelmien yhteydessä ei ole nostettu esille tätä kysymystä. Joka tapauksessa voitaisiin tästäkin huolimatta katsoa olevan kyseessä sellainen tilanne, jossa toimenpiteet ovat (olleet) taloudellisen järkipärisyytensä vuoksi tarpeellisia tai tarkoituksenmukaisia suhteessa verojärjestelmän tehokkuuteen. Yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen poistamisen näkökulmasta verotukiargumentti on erityisen heikko. Ottaen huomioon ketjuverotuskiellon ja EVL:n osinkojen verotusta koskevat säännökset voidaan osakkeiden luovutusvoiton verovapautta pitää normiin kuuluvana. Tälle kannalle on päädytty myös VATT:n raportissa, joka julkaistiin vuonna 2010⁵¹⁹. Osakkuusvapautuksesta onkin tullut osa eurooppalaista normiverojärjestelmää.

Osakkuusvapautussäännöksiä koskevassa veropolitiikassa on nähtävästi kyse edellä mainittujen eri lähestymistapojen ja päätöksenteon pohjalla olevien perustelujen yhteisvaikutuksesta. Merkkejä perinteisestä mittatikkukilpailusta, joka on tyypillisempää luonnollisten henkilöiden tuloverotuksen alalla, ei ole

⁵¹⁵ VATT 2010 s. 1–2.

⁵¹⁶ Niskakangas 2011 s. 56.

⁵¹⁷ VM 22.8.2011 s. 8.

⁵¹⁸ Vrt. VATT 2010 s. 72.

⁵¹⁹ VATT 2010 s. 72.

yleiseurooppalaisessa osakkuusvapautusta koskevassa keskustelussa ilmennyt. Esiin tulleet näkökannat heijastavat lähinnä yleistä taloudellisten järjestelmien välistä konvergenssia ja vallalla olevaa taloudellista ajattelutapaa. Osakkuusvapautus ilmenee erityisesti ketjuverotuskieltoon liittyvänä ilmiönä, jolloin kyse ei ole niinkään selkeäpiirteisestä verokilpailutoimenpiteestä. Lainsäätäjä on osakkuusvapautuksen hyväksymisellä pyrkinyt sopeuttamaan verojärjestelmää EU-valtioiden yleisesti hyväksymään suorasijoitusajattelua heijastavaan veromalliin. Tällöin korostuvat järjestelmän johdonmukaisuuteen ja neutraalisuuteen liittyvät seikat – eikä välttämättä sijoitusten houkuttelu valtion alueelle. Tästä huolimatta osakkuusvapautusta joudutaan arvioimaan joka tapauksessa yleisestä veropoliittisesta näkökulmasta.

Verokilpailulla on nähty myös olevan useita myönteisiä seurauksia. Sen on arvioitu korostavan kansantalouksien välistä kilpailua vapailla markkinoilla⁵²⁰, lisäävän kilpailua, parantavan mahdollisuuksia tuottavuuden nostamiseen sekä lisäävän tarvetta julkisen tahon toiminnan tehostamiseen⁵²¹. Verokilpailu avaa tästä näkökulmasta myös mahdollisuuksia vähentää valtion puuttumista yksityisten toimijoiden taloudenpitoon ja siihen liittyvään päätöksentekoon. Se antaa näin myös mahdollisuuden karsia julkista sektoria, jonka raskasrakenteisuus korostuu erityisesti pohjoismaisissa tulonsiirtoihin keskittyneissä welfare state -järjestelmissä. Tästä näkökulmasta arvioituna verokilpailu avaa väyliä yksilöiden vapauspyrkimyksille. Tällöin julkisen vallan asema näyttäytyy ainoastaan vapaiden yksilöiden yhteisten päätösten työkaluna, ei itsetarkoituksena.⁵²²

Osakkuusvapautusta koskevan verouudistuksen taustalla olevien verokilpailunäkökohtien korostaminen ja muiden valtioiden syyttäminen veropohjan kapenemisesta voivat olla ”sanansaattajan ampumista”. Osakkuusvapautussäännökset ovat Euroopassa saaneet alkunsa Alankomaissa, missä niillä on erittäin vahva liittymä taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen lieventämiseen ja voitonjakomuotojen neutraaliin verokohteluun. Niiden leviäminen muihin valtioihin on seurausta muun muassa järjestelmien samankaltaistumisesta. Osakkuusvapautus vaikuttaa verotuksen neutraalisuuden ja ketjuverotuskiellon näkökulmasta nykyisin arvioituna ainoalta realisti-

⁵²⁰ Niskakangas 2004a s. 21.

⁵²¹ VM 35/2010 s. 22.

⁵²² Tässä yhteydessä voidaan tuoda esille Friedmanin käsityksiä julkisen tahon roolista. Hän kannatti valtiovallan rajoittamista yhteiskunnassa. Friedman jakoi mm. Henry David Thoreauin kannattaman ajatuksen siitä, että ”government is best that governs least”. Friedmanin mukaan valtiovallalla on kolme pääasiallista tehtävää: maanpuolustus, yksilöiden välisten sopimusten täytäntöönpanon varmistaminen sekä yksilöiden suojele rikoksilta, jotka kohdistuvat yksilöitä tai heidän omaisuuttaan kohtaan. Ks. tästä näkökulmasta tarkemmin esim. Friedman: Capitalism and freedom s. 15. Myös von Mises on katsonut, että julkisen tahon toiminnan tulisi rajautua markkinoiden vapauden varmistamiseen sekä pääomien kerryttämisen ja niiden käyttämisen esteiden poistamiseen. Ks. esim. von Mises: Planning for Freedom s. 6: ”All that good government can do to improve the material wellbeing of the masses is to establish and to preserve an institutional setting in which there are no obstacles to the progressive accumulation of new capital and its utilization for the improvement of technical methods of production.”

selta ja toteuttamiskelpoiselta vaihtoehdolta. Veropohjan kapeneminen tältä osin on siis pitkälti perusteltua.

Neutraalisuuden lisääntymisellä on myös yleiseltä kannalta katsottuna myönteisiä vaikutuksia. Neutraalisuus korostaa valtiovallan minimaalista puuttumista yksilöiden vapaaseen tahdonmuodostukseen. Neutraalisuuden ihanteiden mukaisesti yksityiset taloudenpitäjät voivat järjestää yritysrakenteensa haluamallaan tavalla ilman, että verotus väkivaltaisesti asettaa tälle esteitä. Vapaus ja neutraalisuus olisi syytä pitää esillä myös nykyisessä veropoliittisessa keskustelussa.

Suomen kansainvälistä kilpailukykyä voidaan tällä hetkellä pitää varsin hyvänä. World Economic Forum asettaa vuosittain tutkimuksessaan ”The Global Competitiveness Report” valtiot järjestykseen niiden taloudellisen kilpailukyvyn perusteella. Suomi on sijoittunut kärkijoukkoon viime vuosien tutkimuksissa muiden Pohjoismaiden tavoin.

Tutkimuksessa on hyödynnetty muun muassa julkisia tietoja ja haastatteluja, jotka on toteutettu talouselämän piirissä. Vuosien 2008–2009 ja 2009–2010 raporttien mukaan Suomi oli taloudellisesti kuudenneksi kilpailukykyisin valtio maailmassa⁵²³. Järjestys raportissa 2009–2010 ennen Suomea oli 1. Sveitsi, 2. Yhdysvallat, 3. Singapore, 4. Ruotsi ja 5. Tanska. Vuosia 2010–2011 koskevan raportin mukaan Suomen kilpailukyky sijalla oli 7. Aikaisemmista vuosista poiketen Japani oli noussut ohi Suomesta. On myös huomattava, että Ruotsi oli kohonnut vuosia 2010–2011 koskevan raportin mukaan sijalle 2.⁵²⁴ Vuosia 2011–2012 koskevassa indeksissä Suomi oli kuitenkin noussut neljänneksi ohi Amerikan yhdysvaltojen. Verokantaja pidettiin tällöinkin ongelmallisimpana tekijänä yritystoiminnan harjoittamisessa.⁵²⁵

Tulosta ei voida pitää yllätyksenä, koska Suomi on sijoittunut varsin korkealle myös erilaisissa innovaatioita ja koulutusta mittaavissa tutkimuksissa. On kuitenkin huomattava, että Suomen lähialueen maista Tanska ja Ruotsi ovat edellä Suomea mainitussa raportissa. Näiden valtioiden kanssa Suomella on varsin samantyyppiset verojärjestelmät yleispiireiltään ja verotuksen tason osalta. Jos kuitenkin edellä mainittuja kaikkia seitsemää valtiota verrataan keskenään, niillä on varsin erilaiset verojärjestelmät. Viime vuosien raporttien maakohtaisessa analyysissä (2010–2011 ja 2011–2012) Suomen kannalta ongelmallisimpana yksittäisenä seikkana kilpailukyvyn näkökulmasta pidettiin verokantaja (1. sijalla). Myös verolainsäädäntö oli mainittu problemaattiseksi tekijäksi (3. sijalla).⁵²⁶ Myös OECD:n kesäkuussa vuonna 2008 julkaiseman raportin mukaan Suomen tulisi

⁵²³ World Economic Forum 2008–2009 s. 12 ja World Economic Forum 2009–2010 s. 13.

⁵²⁴ World Economic Forum 2010–2011 s. 15.

⁵²⁵ World Economic Forum 2011–2012.

⁵²⁶ World Economic Forum 2010–2011 s. 156. Ks. Penttilä 2006a s. 596 on todennut (vuosien 2006–2007) raportin osoittavan, että valtion kansainvälistä kilpailukykyä ei arvioida vain verotuksen perusteella vaan kyse on enemmänkin systeemikilpailusta. Tällä Penttilä tarkoittaa kilpailun kohteena olevia verotuksen tarjoamia mahdollisuuksia, julkisia palveluita, infrastruktuuria ja tulonsiirtoja.

harkita mahdollisuutta laskea edelleen yritysverokantaansa, mutta veropohjan osalta OECD esittää, että sitä voitaisiin laajentaa nykyisestä⁵²⁷.

Tietyn veroratkaisun veropoliittisten perusteiden tulisi ilmetä sekä säännöstekstiin että lain esitöihin sisällytetystä informaatioista. Tämä informaatio saattaa kuitenkin olla piilotettuna lain esitöitä edeltävään asiantuntijatason keskusteluun sekä kansainvälisiin esimerkkeihin. Julkisuuteen saatetaan toimittaa tarkoituksella informaatiota, jonka perusteella ei käy suoranaisesti ilmi, miksi tietty veromalli on haluttu sisällyttää verojärjestelmään. Seuraavassa taulukossa on kerättyä yhteensä tiettyjä veromalleja, joiden osalta informaation sisältö ja ilmestyminen vaihtelevat yksittäistapauksessa riippuen siitä, millä tasolla asiaa käsitellään.

Informaation sisällön tasot↓	Veropoliittikan aiheita → ↓			Veropoliittikan informaation ilmestyminen ↓
Pinnallinen peruste	Verokilpailu	Eryteisesti veronkiertoon puuttuminen	Eryteisesti veropohjan turvaaminen yhtenäisin pelisäännöin	Julkisessa poliittisessa keskustelussa
Apuväline	Osakkuusvapautus (osingot ja luovutusvoitot)	Korkojen vähennys-oikeuden rajoittaminen	Siirtohinnoittelu-säännökset	Lain esitöissä ja säännöstekstissä
Perusteiden syvätaaso	Yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estäminen; yritys rakenne-muutosten helpottaminen	Yhtiösektorin kaksinkertaisen nollaverotuksen estäminen	Markkinaehtoisuuden toteuttaminen ja juridisen kaksinkertaisen verotuksen välttäminen etuyhteystilanteissa	Lain esitöissä ja/ tai ulkomaisten verokkivaltioiden järjestelmissä; kansainvälisten järjestöjen (esim. OECD) julkaisuissa; oikeuskirjallisuudessa
Informaatiolähde (esiintymisjärjestyksessä)	1. Verokkivaltioiden esimerkit 2. HE 92/2004 3. EVL 6 §, 6 a ja 6 b §	1. Verokkivaltioiden esimerkit 2. VML 28 §, VML 31§ 3. Säännösluonnos lausunnolla, VM 86/2012	1. OECD:n siirtohinnoitteluohjeet 2. HE 107/2006 3. VML 31 §	–

Taulukko 3. Veropoliittisen informaation aiheet, sisällön tasot ja ilmestyminen.

⁵²⁷ OECD 2008 s. 6. Ks. myös OECD 2010a, jossa varoitetaan nostamasta yhteisöjen vero-
taakkaa, vaikka veropohjaa onkin syytä laajentaa: ”The size of the sustainability gap means that
tax increases probably will be needed to rectify the fiscal position. On a general level, the govern-
ment should endeavour to broaden tax bases and raise beneficial taxes, while holding off from
raising them on corporations or labour.” Ks. samanlaisista havainnoista myös Eloranta 2012 s.
43–45 ja siellä mainitut tutkimukset.

4.7.2.2 Yritysrakenneratkaisut veronsaajanäkökulmasta

Hallinnointiyhtiöiden sijaintipaikalla ei pitäisi olla kovin suurta merkitystä välittömien verotuottojen kertymisen kannalta⁵²⁸. Perusperiaatteena on, että yritysten voittoa verotetaan siinä valtiossa, missä se on syntynyt⁵²⁹. Tämä tarkoittaa paikkaa, missä esimerkiksi liiketoimintaa harjoittava tytäryhtiö tai kiinteä toimipaikka⁵³⁰ sijaitsee.

Kuitenkin ennen kuin on tarkoituksenmukaista selvittää, mitä vaikutuksia sijoittautumISRatkaisuilla on kohdevaltiolle, on syytä tarkastella, mitä suorasisjoituksia ylipäättään valtioon kohdentuu ja missä muodossa ne tapahtuvat. Yleensä varsinaiseen valmistustoimintaan ja myyntiin kuulumattomat toiminnot ovat yritysten sijoittautumista koskevassa päätöksenteossa juuri niitä toimintoja, joita voidaan pitää herkkäliikkeisimpinä. Tällaisia toimintoja ovat esimerkiksi tutkimus- ja tuotekehitystoiminnot sekä konsernin sisäisten palvelujen tuottamiseen keskittyneet yksiköt. Hyvin tyypillisiä verosuunnittelukohteita ovat esimerkiksi etuyhteyspiirin omistusten hallinnointiin keskittyneet yhtiöt sekä rahoitusyhtiöt, joiden tehtävänä on tarjota rahoituspalveluita kaikille yritysryhmän yhtiöille. Etuyhteyspiirin sisällä voidaan myös keskittää aineettomien oikeuksien omistus tietylle yhtiölle.⁵³¹

Pääkonttoritoimintoja voidaan toteuttaa useasta eri sijaintipaikasta käsin. Pääkonttoritoiminnoissa voidaan erottaa ainakin seuraavat eriluonteiset ja -taoiset ryhmät: konsernin pääkonttori (joka on yleensä myös emoyhtiön sijaintipaikka), alueellinen pääkonttori, divisioonan pääkonttori ja erilaiset pääkonttoritoiminnot.⁵³²

Emoyhtiön sijaintivaltio verottaa emoyhtiöön kohdistuvaa tuloa yrityksen kokonaistuloista. Osakkuusvapautuksen olemassaolon ja kattavuuden on perinteisesti ajateltu vaikuttavan pääkonttoreiden sijoittautumisiin⁵³³. Joustavat ja enakoitavat suorasisjoituksiin liittyvät verosäännökset ja niiden mukaiset veroseuraamukset kuuluvat kuitenkin jo niin vahvasti osaksi EU-valtioiden normi-

⁵²⁸ Ks. VM 12/2002 s. 150 sekä HE 92/2004 s. 29.

⁵²⁹ Ks. laajemmin elinkeinotulon verotuksesta rajat ylittävissä tilanteissa KPMG 2010 s. 502–504.

⁵³⁰ Kiinteän toimipaikan osalta verotus tapahtuu myös yrityksen asuinvaltiossa, joka poistaa kaksinkertaisen verotuksen.

⁵³¹ VM 12/2002 s. 151, Alho – Kaitila – Kotilainen 2004 s. 55 ja Penttilä 2006a s. 591–592.

⁵³² Alho – Kaitila – Kotilainen 2004 s. 54. Ks. pääkonttorin sijainnin merkityksestä esim. Ali-Yrkkö – Ylä-Anttila 2002 s. 31–33. Ks. pääkonttorin roolista ja tehtävistä myös Ali-Yrkkö – Ylä-Anttila 2002 s. 2–4.

⁵³³ TT:n vuoden 2002 tutkimuksen mukaan myyntivoittojen verotus sekä omistajien ja rahoitusmarkkinoiden läheisyys puoltavat ulkomaita emoyhtiön sijaintipaikkana. Tutkimuksessa kävi ilmi, että Suomea puoltavia seikkoja olivat yritysverotus, osinkoverotus ja yrityksen historia. TT 2002 s. 15. Ks. myös Alho – Kaitila – Kotilainen 2004 s. 54. TT:n tutkimuksessa mainituista elementeistä myyntivoittojen ja osinkojen verotus ovat kokeneet täysmuutoksen kyselytutkimuksen jälkeen. Vrt. Eloranta 2012 s. 52.

verojärjestelmiä, että on vaikea kuvitella kehityksen menevän tältä osin johonkin muuhun suuntaan. Tämä johtaa myös verovelvollisten – tässä tapauksessa suuryritysten – perusteltuihin odotuksiin toimittaessa EU:n sisällä. Koska veronsaajienkin näkökulmasta osakkuusvapautus lienee jo osa normiverojärjestelmää, keskittyy huomio muiden verotuksen ilmiöiden kehittämiseen sijoittajaystävällisiksi. Veronsaajien näkökulmasta tärkein kysymys on kuitenkin pohjimmiltaan verotuottojen kertyminen. Yritystoimintaan liitetään luonnollisesti myös kansantaloudellisesti tärkeä työllistämisaikutus, mutta suurin merkitys lienee korkean jalostusarvon suoritteilla. Omistusten hallinnointiin keskittyvillä yhtiöillä ei yleensä ole suurta työllistämisaikutusta, mutta niiden ympärille voi kehittyä osaamiskeskittymiä.⁵³⁴

Suorasijoituksen kansantaloudelliset vaikutukset ovat voimakkaammat verrattuna portfoliosijoitukseen. Suorasijoitusten vaikutus on jo sijoitusten omistusoikeuden suuruuden vuoksi laajempi. Tytär- tai osakkuusyhtiön muodossa tapahtuva etabloituminen kohdevaltiooon vaikuttaa sekä välittömästi yhteisöverotuottoihin että välillisesti sellaisten ilmiöiden vahvistumiseen, joilla on verotuloja lisäävää vaikutusta. Suorasijoituksen sitoutumistaso toimintaympäristöön on portfoliosijoitukseen nähden vahvempi. Tällaisten sijoitusten on arvioitu olevan välittömämmin taloudelliseen kasvuun sidottuja kuin portfoliosijoitukset⁵³⁵.

Suorasijoituksen verotukselliset vaikutukset korostuvat emoyhtiön tapauksessa. Yrityskokonaisuuden voitot pyritään usein siirtämään emoyhtiön tasolle, josta voitot jaetaan osinkoina osakkeenomistajille. Tämä tarkoittaa portfoliosingoista perittävien lähdeverojen kertymistä emoyhtiön asuinvaltioon. Vaikka tytäryhtiöiden voitonsiirrot ovatkin osakkuusvapautuksesta ja emo-tytäryhtiödirektiivistä johtuen verovapaita, kertyy emoyhtiöön myös konsernin laajuisesti tuloja, joihin verotus voidaan kohdistaa. Tähän liittyy olennaisesti yritysten sisäisten tavaroiden ja palvelujen hinnoittelun markkinaehtoisuuden noudattaminen. Siirtohinnoitteluratkaisut tehdään usein emoyhtiön taloushallinnossa. Emoyhtiöllä lienee yleensä myös merkittävämpi asema jaettaessa konsernin sisäistä tulovirtaa markkinaehtoperiaatteen mukaisesti.⁵³⁶ Tätä mahdollisuutta kuitenkin rajoittavat markkinaehtoperiaatetta ja siirtohinnoittelua koskevat kansalliset säännökset, joista voidaan mainita esimerkiksi

⁵³⁴ Vrt. HE 92/2004 s. 28–29. Ks. verovapauden houkuttelevasta vaikutuksesta myös Kukkonen 2010 s. 126. Osakkuusvapautuksella on tietysti merkitystä yleisen houkuttelevuuden lisäksi myös yritysten verosuunnittelun muiden kysymysten järjestämisessä ja verosuunnitteluun liittyvässä kokonaissuunnittelussa. Osakkuusvapautuksella on esim. vaikutusta yritystoiminnan rahoitusratkaisuihin. Ks. VM 3.4.2009.

⁵³⁵ Penttilä 2006a s. 585.

⁵³⁶ Ks. VM 12/2002 s. 150–151.

- menon vähennyskelpoisuutta ja menon kohdistamista koskeva yleissäännös EVL 7 §, jonka voidaan arvioida olevan yksi markkinaehtoperiaatteen perusnormeista
- EVL 16 §:n 7 kohta, joka koskee menon vähennyskelpoisuuden rajoitusta konsernitilanteessa ja on samalla yksi osa kansallisen tuloverolainsäädännön markkinaehtoisuuden vaatimukseen ainakin välillisesti liittyvistä säännöksistä
- VML 31 §:n siirtohinnoitteluoikaisua koskeva pykälä, jossa mainitaan nimenomaisesti verovaikutteisesta markkinaehtoisuudesta poikkeamisesta: ”Jos verovelvollisen ja häneen etuyhteydessä olevan osapuolen välisessä liiketoimessa on sovittu ehdoista tai määrätty ehtoja, jotka poikkeavat siitä, mitä toisistaan riippumattomien osapuolten välillä olisi sovittu, ja verovelvollisen elinkeinotoiminnan tai muun toiminnan verotettava tulo on tämän johdosta jäänyt pienemmäksi tai tappio on muodostunut suuremmaksi kuin se muuten olisi ollut – –” Säännöstä sovelletaan sekä kotimaisiin että rajat ylittäviin etuyhteyden sisällä tapahtuviin liiketoimiin.

Emoyhtiöistä ja hallintoyhtiöistä aiheutuu myös välillisiä hyötyjä sijaintivaltiolelle. Merkittävä näkökohta yhtiöiden merkitystä sijaintivaltioille määriteltäessä on niin sanottu keskittämisisilmiö. Korkean jalostusarvon liiketoiminta lisää ympäristössään myös muuta yritystoimintaa. Tästä esimerkkinä on alihankkijaverkoston syntyminen. Ilmiön seurauksena syntyy uutta liiketoimintaa ja osaa-miskeskuksia.⁵³⁷

Tutkimus- ja tuotekehitysyksikköjen on havaittu liittyvän yleensä emoyhtiön sijaintipaikkaan. Näissä yksiköissä, mukaan luettuna yhtiön keskushallinto, työskentelee verotulojen kannalta tärkeitä luonnollisia henkilöitä.⁵³⁸ On kuitenkin huomattava, että kotimaahan suuntautuneiden sijoitusten ja toimintojen keskittämisten lisäksi myös ulkomaille suuntautuneilla investoinneilla on katsottu olevan myönteinen vaikutus Suomeen kohdistuviin sijoituksiin ja niiden määrään. Edellä mainittuja yksiköitä on mainituista syistä hyvä saada houkutelua maahan.⁵³⁹

4.7.2.3 Verokilpailu ja EU

EU ja verotus. EU-oikeus on ylikansallista EU:n sisällä sovellettavaa sääntelyä. Se muodostaa ensisijaisen, autonomisen ja suoraan sovellettavan järjestelmän⁵⁴⁰. Jäsenvaltiot ovat kansainvälisin sopimuksin siirtäneet tietyissä kysy-

⁵³⁷ VM 12/2002 s. 151. Vrt. VN 5/2002 s. ii, jossa on todettu, että ”verotuksen avulla edistetään sitä, että yritysten liiketoiminnot säilyvät Suomessa ja että Suomeen pystytään synnyttämään kilpailukykyistä tuotantotoimintaa”.

⁵³⁸ VM 12/2002 s. 151 sekä Alho – Kaitila – Kotilainen 2004 s. 55.

⁵³⁹ Ks. Tikka 2000 s. 2–3.

⁵⁴⁰ C-6/64 (Costa v. E.N.E.L.), jolla ensisijaisuus vahvistettiin yhteisöjen tuomioistuimessa. Myös autonomisuus vahvistui tällä ratkaisulla: ”– perustamissopimuksella on luotu oma oikeusjärjestys, toisin kuin tavanomaisilla kansainvälisillä sopimuksilla, ja tämä uusi oikeusjärjestys on sisällytetty jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksiin.” Suora sovellettavuus liittyy ratkaisuun

myksissä toimivallan yhteisölle ja perustaneet säännösten, jota sovelletaan jäsenvaltioihin. Kuitenkin välitön verotus on jätetty pääasiallisesti yhteisön toimivallan ulkopuolelle. Tästä huolimatta EUT:n mukaan jäsenvaltioiden on käytettävä tätä toimivaltaansa yhteisön oikeutta noudattaen⁵⁴¹.

Yritysverotuksessa harmonisointi on johtanut tähän mennessä tiettyjen direktiivien voimaansaattamiseen. Näiden lisäksi eri valtioiden yritysverojärjestelmiin ovat vaikuttaneet EUT:n ratkaisut, joissa verojärjestelmien hyväksyttävyyttä on tarkasteltu SEUT:n takaamien perusvapauksien näkökulmasta. EU:n piirissä on myös moneen otteeseen kehoitettu jäsenvaltioita vapaaehtoiseen yhteistyöhön verotuksen alalla.⁵⁴² Tämä on saanut aikaan sen, että viime vuosina paine muuttaa kansallisia yritysverotusmalleja on kasvanut. Perusteena tälle on, että EU:n sisämarkkinat tiivistyvät ja kansainvälinen taloudellinen kilpailu kiristyy jatkuvasti erityisesti EU:n ja Yhdysvaltojen välillä.⁵⁴³

Suomessa käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapaussäännöskokonaisuuden objektiedellytykset voivat soveltua myös toisissa jäsenvaltioissa sijaitseviin tytäryhtiöihin. Tämän soveltamisalaan liittyvän lainsäädäntöratkaisun voidaan ajatella olevan lähes itsestään selvä heijastuma EU-oikeudesta ja sen peruseriaatteista. Lisäksi subjektiedellytysten osalta ulko- maisten yhtiöiden Suomessa olevat kiinteät toimipaikat on rinnastettu suomalaisiin yhtiöihin. Säännöksiin ei näin ollen sisälly suoranaista ristiriitaa EU:n perusvapauksien ja verosopimusten syrjäntäkieltoartiklojen kanssa.⁵⁴⁴

Komission näkökulma. EU:n vuosituhannen alussa julkaistun tavoitteen mukaan siitä olisi tullut kehittyä maailman kilpailukykyisin talous vuoteen 2010 mennessä. Se, että yritykset voivat hyödyntää täysimääräisesti sisämarkkinoiden etuja, on perusedellytys tavoitteen toteutumiselle. Yritysverotuksen harmonisointi on ollut jo pitkään komission asialistalla. Harmonisoinnin toteuttamista rajoittaa kuitenkin merkittävästi Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 115 artikla, joka edellyttää jäsenvaltioiden yksimielistä päätöstä veroasioissa.⁵⁴⁵ Tämä on selkeästi hidastanut tuloverotuksen alalla tapah-

C-26/62 (van Gend & Loos).

⁵⁴¹ C-446/03 (Marks & Spencer) k. 29 ja siellä oikeuskäytäntöviittaukset. Ks. tästä toimivaltakysymyksestä myös laajemmin Äimä 2003 s. 20.

⁵⁴² VM 23.2.2009 s. 1.

⁵⁴³ Vapaavuori 2003 s. 327.

⁵⁴⁴ Ks. Juusela 2004 s. 194. Monet valtiot kokevat olevansa oikeutettuja turvaamaan verotusoikeutensa tilanteissa, joissa verovelvollinen aikoo lähteä valtiosta ja vapautua maksamasta tuon valtion lainsäädännön mukaista luovutusvoittoveroa mukanaan siirtämästä omaisuudesta tai tietystä omaisuuseristä. Exit-veroista yritysverotuksessa ks. Hintsanen 2006 s. 10–11 sekä Vapaavuori 2003 s. 335 alaviitteineen.

⁵⁴⁵ Komission mukaan tietyissä asioissa voitaisiin kuitenkin sallia määränemmistön päättävältä. Myös Tikka totesi vuonna 2003, että yksimielisyydestä luopuminen mahdollistaisi nykyistä tehokkaampien juridisten rajojen asettamisen jäsenvaltioiden väliselle verokilpailulle. Täten hänen mielestään myös Suomen tulisi ajaa yksimielisyysvaatimuksesta luopumista verotuksen alueella. Tikka 2003d s. 11. Ks. EU:n veroharmonisoinnista VM 23.2.2009 s. 1. Ks. myös

tuva harmonisointia. Päätöksenteko veroasioissa perustuu välittömän verotuksen osalta ainoastaan SEUT 115 artiklaan. Yksimielisyysvaatimusta ei Lissabonin sopimukseen⁵⁴⁶ muuttanut, vaan sitä vaaditaan edelleen verotusasioissa. Lissabonin sopimuksessa on kuitenkin ns. valtuutuslausekkeita, jotka mahdollistavat päätöksentekosääntöjen muuttamisen ilman ratifiointimenettelyä, mutta valtuutuslausekkeidenkin osalta edellytyksenä on yksimielisyys. Näin ollen verotuksesta ei voida jatkossakaan päättää ilman kaikkien jäsenvaltioiden suostumusta.⁵⁴⁷

Lissabonin sopimus tuli voimaan 1.12.2009. Euroopan unionista tuli samalla oikeushenkilö, ja sille siirtyivät aiemmin Euroopan yhteisölle kuuluneet toimivallat. Yhteisön oikeudesta tuli näin unionin oikeus, joka sisältää myös kaikki määräykset, jotka on aiemmin annettu Euroopan unionista tehdyn sopimuksen nojalla, sellaisena kuin se oli ennen Lissabonin sopimusta.

Komission lokakuussa 2001 julkaisemassa tiedonannossa yhtiöverotuksesta⁵⁴⁸ nimettiin pitkän aikavälin tavoitteeksi jäsenvaltioiden yritysverojärjestelmien yhtenäistäminen siten, että eurooppalaisten konsernien kohdalla erillisten verojärjestelmien sijasta sovellettaisiin vain yhtä järjestelmää veronalaisen tulon määrittämiseen ja verotus toimitettaisiin tällöin konsernitasolla. Tämä sai vahvistuksen marraskuussa 2003, jolloin komissio antoi asiasta uuden tiedonannon⁵⁴⁹. Heinäkuussa 2004 komissio julkaisi edelleen yhteisestä veropohjasta non-paper-asiakirjan. Tämä johti teknisen työryhmän perustamiseen, joka sai tehtäväkseen valmistella CCCTB-hanketta⁵⁵⁰.

EU:n sisämarkkinoiden näkökulmasta komission tavoitteena on ollut sopeuttaa yritysverojärjestelmät muuttuneeseen taloudelliseen ympäristöön ja tehostaa EU:n sisämarkkinoiden toimintaa poistamalla verojärjestelmien eroavaisuuksista aiheutuvat esteet. Komissio tarjoaa tätä varten keskusjohtoista veropohjamallia, jossa komission asema olisi keskeinen. Sisämarkkinoiden tiivistämistä ei tällöin tavoitella jäsenvaltiovetoisesti tai subsidiariteettiperiaatteen mukaisesti, vaan päätöksenteko tapahtuu tällöin esimerkiksi komission toimesta.

varhaisemmista kommentaista Juusela 2001. Ks. myös Richards 2001 s. 178–179, joka korostaa verosuvereniteetin valta-asemaa harmonisointikehityksen veturina veroasioissa.

⁵⁴⁶ 2007/C 306/01, Lissabonin sopimus Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta, allekirjoitettu Lissabonissa 13.12.2007.

⁵⁴⁷ VM 23.2.2009 s. 1.

⁵⁴⁸ Komissio 2001a.

⁵⁴⁹ Komissio 2003b.

⁵⁵⁰ Ks. Komissio 2011. Ks. hankkeen lähtökohdista myös Komissio 2001a. Ks. CCCTB:n veropohjakysymyksestä tarkemmin Andersson K 2007, joka s. 105–106 pitää sisäisten voiton siirtojen verovapautta tärkeänä rakenteellisista syistä ja ketjuverotuksen estämisen näkökulmasta.

CCCTB-ehdotus 2011. Komissio antoi 18.3.2011 ehdotuksensa yhteisistä yhtiöverosäännöistä useammassa kuin yhdessä EU-maassa toimiville yhtiöille. Komissio perustelee ehdotustaan sekä sisämarkkinoiden toimivuuteen liittyvillä seikoilla että kilpailukyvyllä.

Komission kannan mukaan kansalliset verojärjestelmät eroavat EU:ssa niin paljon toisistaan, että yritysten on usein vaikeaa ja kallista laajentaa toimintaansa EU:n sisämarkkinoilla, joiden tavoitteena on mahdollistaa ihmisten, tavaroiden, palvelujen ja pääoman vapaa liikkuvuus EU:ssa. Komission ehdotuksen mukaan useammassa EU-maassa toimiviin yhtiöihin voitaisiin soveltaa yhtä verosääntökokonaisuutta. Yhtiöt voisivat jättää yhdistetyn veroilmoituksen koko EU:ssa harjoitetusta toiminnasta saadun verotettavan tulon laskemiseksi.

Komission mukaan uudistus lisäisi EU:n kilpailukykyä ja vauhdittaisi kasvua ja uusien työpaikkojen luomista. Komissio arvioi, että yhteisten yhtiöverosääntöjen ansiosta yrityksille koituisi noin 2 miljardin euron säästöt. Jos esimerkiksi 5 prosenttia EU:n pk-yrityksistä päättäisi uudistuksen ansiosta laajentaa toimintaansa ulkomaille, saavutettaisiin vielä miljardin euron lisäsäästöt. Komissio katsoo myös, että CCCTB:n ansiosta EU:sta tulisi myös houkuttelevampi kohde ulkomaalaisille yrityksille, jotka voisivat soveltaa uusia sääntöjä. Uudistus ei muuttaisi yhtiöverokantoja EU:ssa, ja jäsenmaat päättävät myös tulevaisuudessa itse yhtiöverokannoistaan. Ehdotuksen mukaan yhtiöt voivat valita veropohjansa laskennassa, soveltavatko ne erilaisia kansallisia verojärjestelmiä vai yhtä yhteistä sääntökokonaisuutta.⁵⁵¹ Komission ehdotuksesta tulee osa EU:n yhtiöverolainsäädäntöä, jos Euroopan parlamentti antaa siitä lausuntonsa ja jäsenmaat hyväksyvät sen neuvostossa.

CCCTB-ehdotuksen mukainen EU:n yhteinen yhtiöverojärjestelmä on EU-valtiot kattava yhteinen sääntökokonaisuus, jonka perusteella voi laskea yhtiöihin sovellettavan veropohjan. Ehdotuksen mukaan eri EU-maissa saadut tuotot yhtenäistetään konsernitasolla ja voitot voidaan kuitata tappioita vastaan yli rajojen. Näin yritykset maksaisivat veroa ainoastaan nettosummasta. Komission direktiiviehdotuksessa laskennalliseen veropohjaan ei lueta voitonjakoeriä, mukaan lukien osakkeiden luovutusvoittoa. Tästä säädetään direktiiviehdotuksen artiklassa 11 (c) and (d). Lähtökohtana artiklassa on voitonjakojen, osakkeiden luovutuksesta saatujen luovutushintojen ja kolmannessa maassa olevan kiinteän toimipaikan tulojen verovapaus.

On kuitenkin huomattava, että CCCTB-ehdotuksen mukaiseen verojärjestelmään on sisällytetty mekanismeja veronkiertojärjestelyjen torjumiseksi. Näin pystytään turvaamaan järjestelyn eheys ja estämään muun muassa osakkuusvapautuksen edellytyksettömän verovapauden hyväksikäyttö veronkiertotarkoituksessa. Artiklassa 73 määrätään, milloin kyseistä pääsääntöistä vapautusmenetelmää ei sovellettaisi ja se korvattaisiin hyvitysmenetelmällä. Artiklan mukaan osingot ja luovutusvoitot luetaan veronalaiseen tuloon, ja niistä ulkomaille maksetun veron osalta poistetaan kaksinkertainen verotus hyvitysmenetel-

⁵⁵¹ Komissio 2011. Ks. tähän liittyvistä suomalaisista kommentteista esim. Järvinen 2011.

mällä, jos nämä tulot ovat peräisin kolmannesta valtiosta, joka on matalan verotuksen valtio. Tällä tarkoitetaan valtioita EU:n ulkopuolella, joissa verotuksen taso on alle erikseen sovittavan alhaisen rajan.⁵⁵²

Direktiiviehdotuksessa on myös haluttu puuttua pakkaamisten aiheuttamaan veronkierto-ongelmaan, jolla tarkoitetaan tilannetta, jossa luovutettavaksi suunniteltua liikevarallisuutta yhtiöitetään luovutusvoiton verovapauden saavuttamiseksi. Artiklan 75 nojalla verovapaus evätään siinä tapauksessa, että myynnin kohteena olevaan yhtiöön on hiljattain siirretty liiketoiminnan varallisuutta ja yhtiö on sitten myyty konsernista. Tarkemmin ottaen ainakin osittainen verollisuus koskisi sellaista kohdeyhtiötä, joka osakeluovutuksen seurauksena poistuu konsernista ja joka on kuluvan tai aiempien verovuosien aikana saanut konsernin sisäisessä tapahtumassa yksittäin poistettavaa käyttöomaisuutta (ns. pakkaamistilanne). Tällöin kyseistä käyttöomaisuutta vastaava määrä osakkeiden luovutuksesta ei olisi verovapaata tuottoa. Tästä voitaisiin poiketa, jos verovelvollinen kykenisi osoittamaan, että kyseiset konsernin sisäiset liiketapahtumat olisi suoritettu pätevistä kaupallisista syistä.⁵⁵³

Valtioneuvosto antoi 14.7.2011 kirjelmän (VN U 22/2011) eduskunnalle, joka koski CCCTB-direktiiviehdotusta. Valtioneuvosto piti ehdotuksen tavoitteita kannatettavina ja laajan veropohjan periaatetta hyvänä lähtökohtana. Valtioneuvosto suhtautuu kuitenkin varauksella veropohjien yhdistämiseen ja sen jakamiseen EU:n jäsenvaltioille. Tästä saattaisi Valtioneuvoston mukaan seurata verotulojen epävarmuutta. Tällöin tuodaan myös esille huoli hallinnollisesta taakasta, joka liittyy kolmansissa valtioissa olevien konserniyhtiöiden asemaan.⁵⁵⁴

Tässä mallissa osakkuusvapautuksen soveltamisala on hyvin laaja. Se on laajempi kuin esimerkiksi Suomen nykyinen käyttöomaisuusosakkeiden luovutusten verovapausmalli. Verotus CCCTB-mallissa olisi edullisempi, koska CCCTB ei esimerkiksi rajoita osakkeiden myyntivoittojen verovapautta tiettyyn tulolähteeseen kuuluviin osakkeisiin. CCCTB puuttuu kuitenkin paketointeihin ja sijoituksiin kolmansiin valtioihin. Tällaiset kompromissit ovat nähtävästi koko CCCTB-järjestelmän taustalla vaikuttava ajatus; on haluttu luoda yksinkertainen ja houkutteleva järjestelmä.

⁵⁵² Ks. VN U 22/2011 s. 5.

⁵⁵³ Ks. VN U 22/2011 s. 5.

⁵⁵⁴ VN U 22/2011 s. 7–9.

4.7.2.4 Verokilpailukeskustelu osakkuusvapautuksen ärsykeenä

”Uudistuksen pääasialliset motiivit liittyvät siis Suomen kansainväliseen asemaan, kovenemaan verokilpailuun sekä sopeutumiseen muualla vallitseviin järjestelmiin ja yleisesti omaksuttuihin periaatteisiin.”⁵⁵⁵

Osakkuusvapautusjärjestelmien perusteluista. Yksi Suomen vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen päätavoitteista oli Suomen kansainvälisen kilpailukyvyyn parantaminen. Uudistuksen esitöissä käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapautta perusteltiin kansainvälisellä kilpailukyvyllä. Valitun lainsäädännöllisen ratkaisun toivottiin edistävän osaltaan pääkonttoreiden ja tuotannollisen toiminnan pysymistä Suomessa. Toimenpiteillä haluttiin myös turvata verotuottojen säilyminen Suomessa.⁵⁵⁶

Verouudistus näyttää tavoitelleen globaalin kilpailukyvyyn säilyttämistä. Kuitenkin Suomen kilpailukykyä verrataan usein ainoastaan muihin EU-valtioihin. On kuitenkin huomattava, että kilpailukykyyn liittyviä näkökohtia ei tule käsitellä vain EU-alueen näkökulmasta. Myllymäen ja Kalliokosken mukaan liikkuvien verotuskohteiden siirtyminen koskee EU:n laajenemisen lisäksi myös niin sanottua Kiina-ilmiötä⁵⁵⁷. Kilpailukyvyyn näkökulmasta tulisi verokkivaltioina huomioida myös Venäjä ja Baltian maat.

EU:n tai jäsenvaltioiden kilpailukykyyn liittyvä keskustelu unohtaa usein liberaalin keskustelun ytimen eli yksilön taloudelliset pyrkimykset ja menestymisen. Kilpailukykyä ei pitäisi tällöin nähdä valtiotason (esim. Suomi) tai liittovaltiotason (esim. EU tai Amerikan yhdysvallat) kysymyksenä, vaan tärkeintä olisi pyrkiä kehittämään järjestelmiä siten, että ne parhaiten palvelisivat vapaata markkinataloutta ja yksilöiden vapauksia. Kilpailukykykeskustelun tilalle tulisi tarjota liberaalia yksilöllistä keskustelua ja yksilöiden menestyksen parantamiseen tähtäävää ajattelutapaa.

Rajat ylittävän yritystoiminnan tielle ei ole syytä asettaa tarpeettomia verotuksellisia esteitä, koska talouskasvu ja yksilöiden taloudellinen menestyminen ovat riippuvaisia taloudellisista vapauksista. Yritysrakenteiden osalta mahdollisimman neutraali verojärjestelmä palvelee parhaiten nykyajan suuria ja kansainvälisiä yrityksiä.

Suurin puute Suomen yritysverotuksessa oli ennen vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistusta konsernien näkökulmasta se, että Suomessa ei ollut lainkaan sisäisiä luovutuksia koskevaa erityissääntelyä. Verotuksen neutraalisuuden tavoite johti lopulta voimakkaaseen, vaikkakin muiden EU-valtioiden esimerkkejä noudattavaan uudistukseen, jonka vuoksi etuyhteyspiirin sisäisissä-

⁵⁵⁵ VaVM 12/2004 s. 5.

⁵⁵⁶ HE 92/2004 s. 6–7 sekä VM 65/2004. Ks. myös toteutuneiden ratkaisujen suuntaisista näkökannoista VM 12/2002. Vrt. vastakkaisista esityksistä VN 1/2001, jolloin hallituksella ei välttämättä ollut käytössään samaa tietämystä muiden EU-valtioiden veropoliittisten linjausten kehittämisestä.

⁵⁵⁷ Myllymäki – Kalliokoski 2006 s. 113.

kään luovutuksissa ei enää realisoidu tuloa. Tämän lisäksi osakkuusvapautus ulotettiin koskemaan koko osakeyhtiösektoria, ei vain suuria liiketoimintakonsernejä.

Yritysrakenteen sisäisissä luovutuksissa jouduttiin vielä ennen uudistusta maksamaan vero, vaikka realisoituva tulo ei lisännyt veronmaksukykyä yrityskokonaisuuden näkökulmasta. Yrityksen näkökulmasta kyse oli yritysrakenteen muutoksesta. Tämä epäkohta poistui lopulta vapauttamalla suorasijoitusosakkeiden luovutushinnat verosta. Lainsäädäntöratkaisussa mentiin pidemmälle kuin yritysrakenteen neutraalin verotuksen näkökulmasta olisi ollut tarpeen, mutta valinnan taustalla vaikuttaneet systemaattiset ja kansainväliset syyt olivat niin vahvoja, ettei muu ratkaisu olisi ollut käytännössä edes mahdollinen.

Valtioiden välinen yritysverokilpailu liittyy tällä hetkellä pääasiallisesti yhteisöverokantaan, mikä korostuu myös pääministeri Kataisen hallitusohjelmassa, jossa lupaus yhteisverokannan madaltamisesta liitettiin yritysten toimintaedellytysten parantamiseen ja maan kansainvälisen kilpailukykyyn säilyttämiseen⁵⁵⁸. Tämän johdosta 24,5 prosentin yhteisöverokantaa on sovellettu 1.1.2012 lukien. Tuloverotuksen taso on Suomessa kuitenkin edelleen korkea⁵⁵⁹.

Verokantakilpailun lisäksi verokilpailu kohdistuu myös veropohjaan. ”Verojärjestelmän kansainvälinen kilpailukyky” on Pohjoismaissa ollut tiettyjen julkisuuteen annettujen tietojen mukaan peruste osakkuusvapautukselle. Tätä käytettiin pääargumenttina, kun Suomen hallitus esitti verovapausmalliin siirtymistä toukokuussa 2004⁵⁶⁰. Uudistus pohjasi Vanhasen hallituksen yrittäjyyttä ja kansainvälistä kilpailukykyä edistävään ohjelmaan⁵⁶¹. Tavoitteet liittyivät konkreettisiin kilpailukykykohtiin, mutta varsinaisesta verokilpailusta tällöin ei ollut suoranaista kyse. Lainvalmisteluaineistossa kuitenkin ve-

⁵⁵⁸ VN 22.6.2011 s. 12–13.

⁵⁵⁹ Ks. Eloranta 2012 s. 52 sekä Suomen Keskuskauppakamari 2010 s. 18. Ks. yritysverokannoista ja niiden kehityksestä VM 35/2010 s. 23, European Holding Regimes 2009 s. 8–9 ja s. 34–35, KPMG 2008a, KPMG 2009 sekä Kajas 2008. EU:n laajeneminen ja kansainvälinen verokilpailu ovat tuoneet suuria haasteita Suomen veropoliittisille ratkaisuille, kun otetaan vielä huomioon, että monissa uusissa EU-valtioissa on suunniteltu yritysverotuksen keventämistä. Suomessa suunniteltiin kesällä 2011 yhteisöverokantaa laskettavaksi 25 prosenttiin 1.1.2012 lukien. Budjettiedotteessa tätä perusteltiin kasvuyrittäjyyden tukemisella. VM 82/2011. Tämän muutoksen arvioidaan alentavan verovuoden 2012 lopullista yhteisöveroa noin 210 milj. eurolla ja valtion vuoden 2012 yhteisöveron kertymää noin 150 milj. eurolla. VM 22.8.2011 s. 8. Verokanta alennettiin lopulta 24,5 prosenttiin. Tällä ei kuitenkaan ole arvioitu olevan suurta merkitystä yritysten investointiratkaisuihin. Eloranta 2012 s. 52.

⁵⁶⁰ HE 92/2004 esim. s. 6. Ks. myös VM 65/2004, jonka mukaan Suomen verojärjestelmä on muutosten jälkeen sekä verokannan että veropohjan laajuuden perusteella kansainvälisesti kilpailukykyinen. Ks. tästä myös Lundén 2004 s. 129–130. Ks. Ruotsin järjestelmän osalta vastaavista arvioista Wenehed 2004 s. 638–639.

⁵⁶¹ Esim. VM 23.5.2003 s. 5.

verokilpailua käytettiin syynä luovutusvoittojen verovapaudella⁵⁶². Verokilpailuperuste auttoi todennäköisesti verouudistuksen läpiviennissä eduskunnassa.

Suomen yritys- ja pääomaverojärjestelmää koskevat ratkaisut eivät suinkaan syntyneet tyhjiössä. Tärkeä muutoksen aikaansaaja oli se, että vastaavaa luovutushintojen verovapautta sovellettiin jo vuonna 2004 useissa EU-valtioissa⁵⁶³.

Verokilpailukeskusteluun liittyvät näkökannat olivat esillä muiden Pohjoismaiden siirtyessä osakkuusvapautukseen⁵⁶⁴. Vertailtaessa esimerkiksi Suomen, Ruotsin ja Norjan verouudistuksia annetaan näissä valtioissa verokilpailulle ja kansainvälisille seikoille kuitenkin eri painoarvo ja sitä hyödynnetään perusteluissa eri tavoin. Suomen hallituksen kanta vaikuttaa olleen hyvin selkeästi verokilpailuvetoinen. Verokilpailuperuste nostettiin laajasti esille uudistukseen johtaneena syynä. Hallituksen esitys toteaa seuraavaa:

”Tärkeä tosiasiallinen peruste osakkeiden luovutusvoittojen verovapaudelle on kuitenkin vastaaminen kansainväliseen verokilpailuun. Viime vuosina useat EU:n jäsenvaltiot ovat edellä kuvatulla tavalla siirtyneet luovutusvoittojen verovapausjärjestelmään. Viimeksi näin on tapahtunut Ruotsissa 1 päivästä heinäkuuta 2003. Norjan hallitus on lisäksi 26 päivänä maaliskuuta 2004 päättänyt vapauttaa luovutusvoitot verosta sanotusta päivästä lukien.”⁵⁶⁵

Ennen luovutusvoittoihin sovellettavaa osakkuusvapautusta Ruotsin tuloverojärjestelmässä osakkeiden myynnistä aiheutunut voitto oli veronalaista tuloa ja vastaavasti tappio oli vähennettävissä olevaa menoja sillä edellytyksellä, että sen katsottiin olevan lopullista ja todellista. Ruotsissa julkaistiin luovutusvoittojen verotuksesta vuonna 2001 komiteamietintö (SOU 2001:11)⁵⁶⁶. Mietinnössä esitettiin elinkeinosidonnaisten osakkeiden ja osuuksien verovapautta. Symmetrisyyssperiaatteen mukaisesti tähän haluttiin liittää luovutustappioiden vähennyskelvottomuus.⁵⁶⁷ Muistiossa SOU 2001:11 todetaan ”verokilpailupaineista” seuraavaa:

⁵⁶² Esim. HE 92/2004 s. 28.

⁵⁶³ Ks. HE 92/2004 s. 32.

⁵⁶⁴ Ks. Norjan osalta Ot. Prp. no. 1 (2004–2005) s. 60 ja Ruotsin osalta Reg. prop. 2002/03:96 s. 70. Ks. myös SOU 2001:11 s. 13.

⁵⁶⁵ HE 92/2004 s. 28.

⁵⁶⁶ Tämä mietintö toimi myös hallituksen esityksen pohjana. Mietinnössä oli myös ehdotus uusista väliyhteisölainsäädännöksistä. Selvitystyöryhmän ehdotusta arvosteltiin voimakkaasti lain lähetekeskustelussa. Tästä syystä valtiovarainosasto esitti lokakuussa 2002 osittain muutetun ehdotuksen (Dnr. 2001/709). Hallitus ilmoitti keväällä 2003, että ehdotus uusiksi väliyhteisösäädännöksiksi annetaan valtiopäiville syksyllä 2003. Valtiopäivät teki kuitenkin jo ennen sitä (keväällä 2003) päätöksen uusista säännöksistä, jotka koskivat elinkeinosidonnaisten osakkeiden ja osuuksien luovutusvoittojen verotuksen poistamista. Ks. tämän lainsäädäntöprosessin edistymisestä laajemmin Melbi 2003 s. 247. Ks. myös Dahlberg 2003 s. 462–463. Ks. myös SkU 2002/03:14 ja SkU 2003/04:06.

⁵⁶⁷ SOU 2001:11 s. 143.

”Nederländerna har länge haft skattefrihet för kapitalvinster på s.k. participating holdings, den nederländska motsvarigheten till näringsbetingade andelar. Detta har lett till det välkända förhållandet att många svenska internationella koncerner helt eller delvis äger den utländska delen av koncernen genom företag i Nederländerna. Också svenska dotterföretag till ett svenskt koncernmoderföretag kan ägas genom ett nederländskt holdingföretag. Även i Danmark är kapitalvinster av denna typ skattefria, dock först om andelarna har innehafts i tre år. Tyskland införde den 1 januari 2001 skattefrihet för utdelningar och kapitalvinster på samtliga andelar i bolagssektorn. Skattefriheten för kapitalvinster på motsvarigheten till näringsbetingade andelar i dessa stater skapar ett skattekonkurrenstryck mot Sverige.”⁵⁶⁸

Hallituksen esityksen mukainen lähestymistapa vaikuttaa jo hieman hienovaraistemmalta. Siinä todetaan ainoastaan, että Ruotsin olisi ollut vaikeaa jatkaa suorasisjoituksiin liittyvien luovutusvoittojen verottamista, koska muissa valtioissa nämä tulot olisivat olleet verovapauden piirissä⁵⁶⁹. Ruotsin näkökulma on pitkälti samanlainen kuin Suomen lainsäätäjänkin valitsema verokilpailun paineeseen liittyvä perustelu. Suomen hallituksen esityksessä verokilpailuperustetta on tuotu vahvimmin esille, mutta Ruotsissa valmistelu tapahtui hieman avoimemmin pidemmän ajan kuluessa. Ruotsilla oli myös käytännön kokemusta erilaisista huojuennusmalleista siirryttäessä luovutusvoittoihin sovellettavaan osakkuusvapautukseen.

Ruotsin hallitus jätti odotetun esityksen pääomavoittojen verovapaudesta Ruotsin valtiopäiville loppuvuodesta 2002⁵⁷⁰. Lakiehdotusta käsiteltiin valtiopäivillä 14.6.2003. Laki tuli voimaan, ja sitä on sovellettu luovutuksiin, jotka on tehty 1.7.2003 lähtien⁵⁷¹. Luovutusvoittojen verovapauteen johtanut muutos, joka lakiteknisesti tarkoitti kokonaan uuden 25 a luvun säätämistä IL:iin, sisälsi lisäksi joitakin seurannaismuutoksia.⁵⁷²

Lakineuvostoa kritisoitiin siitä, että se toi väliyhteisölainsäädäntömuutokset käsiteltäväksi myöhemmin kuin verovapaussäännökset. Tämän ”jaon” katsottiin vaikeuttavan koko uuden järjestelmän kokonaiskäsittelyä.⁵⁷³ Uusittu väliyhteisölainsäädäntö tuli voimaan 1.1.2004, kun taas luovutusvoittojen verovapaussäännökset olivat tulleet voimaan jo 1.7.2003.⁵⁷⁴

Erityisesti kansainväliset esimerkit johtivat Ruotsin lainsäädäntöuudistukseen. Eri asia on, oliko tällöin kyse järjestelmien vapaaehtoisesta samankaltaistumisesta vai varsinaisesta verokilpailusta. Lain esitöissä viitataan Tanskan, Saksan

⁵⁶⁸ SOU 2001:11 s. 124.

⁵⁶⁹ Reg. prop. 2002/03:96 s. 70.

⁵⁷⁰ Reg. prop. 2002/03:96 Skattefri kapitalvinst och utdelning på näringsbetingade andelar. Lakineuvoston lausuntokierroksen raportti jätettiin Ruotsin valtiopäivien lakineuvostolle 23.11.2002.

⁵⁷¹ SFS 2003:224, Lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229).

⁵⁷² Ks. lykätyjen luovutusvoittojen verokohtelusta SOU 2001:11 s. 181.

⁵⁷³ Reg. prop. 2002/03:96 s. 65.

⁵⁷⁴ Ks. yhtiön osakkeiden myyntivoittojen verovapaussäännöksistä (25 a kap. IL) esim. Rabe – Hellenius 2009 s. 376–384.

ja Alankomaiden osakkuusvapautusjärjestelmiin. Esitöissä tuotiin esille muun muassa silloin yleinen tapa hyödyntää ulkomaisten omistusten hallinnoinnissa alankomaalaista holdingyhtiötä. Lain esitöissä arveltiin, että verotus voi muodostua yhtiösektorin sisällä kaksinkertaiseksi, ja jopa vieläkin monikerroksisemmaksi, jos verosuunnittelun avulla tätä ei voida välttää.⁵⁷⁵ Hallituksen esityksessä painottuu erityisesti yhtiösektorin ketjuverotuskielto.

”Beskattningen av vinster på näringsbetingade andelar kan inte bara leda till trippelbeskattning utan kan uppkomma i ytterligare flera led. Som exempel kan nämnas det fallet att en koncern består av ett moderföretag, ett dotterföretag och ett dotterdotterföretag. En inkomst tjänas in av dotterdotterföretaget och beskattas hos detta. Dotterföretaget avyttrar andelarna i dotterdotterföretaget, varefter moderföretaget avyttrar andelarna i dotterföretaget och delar ut vinsten till ägarna. I detta fall sker beskattning av den inkomst som tjänats in av dotterdotterföretaget fyra gånger.”⁵⁷⁶

Komiteanmietintö oli kuitenkin perusteluissaan hieman enemmän verokilpailuperustetta painottava. Syiksi luovutusvoittoverotuksesta luopumiselle SOU 2001:11 mainitsee niin verosuunnittelun tuomat nykyiset mahdollisuudet kuin kansainvälisten konsernien toimintatavat. Yritysrakenneratkaisuissa suosittiin sellaisia malleja, joissa osakkuusvapautuksen soveltuminen varmistettiin hyödyntämällä sellaista ulkomaista hallinnointiyhtiötä, jonka verotuksessa osakkuusvapautus soveltui. Yritykset päätyivät myös usein ratkaisuun, jossa ne omistivat (ja omistavat edelleenkin) ulkomaiset tytäryhtiönsä alankomaalaisen hallinnointiyhtiön avulla.⁵⁷⁷ Alankomaissa luovutusvoitot osakkuusvapautuksen kohteena olevien erien osalta ovat verovapaita⁵⁷⁸. Luovutusvoitot pyrittiin tällöin realisoimaan verovapausvaltioissa ja luovutustappiot vähennysvaltiossa, mikä otettiin huomioon sekä komiteanmietinnössä että hallituksen esityksessä. Tällainen järjestely johti verotuksen asymmetriaan ja niin sanottuun veroarbitraasiin.⁵⁷⁹

Muutosta perusteltiin myös sillä, että luovutusvoittoverotuksesta luopuminen tekee luovutusvoittoverotuksen kiertämiseen tähtäävän verosuunnittelun tarpeettomaksi ja korjaa konsernirakennetta todellista omistusta vastaavaksi. Järjestelmän kattavuuden

⁵⁷⁵ Ks. SOU 2001:11 s. 123. Ks. myös Dahlberg 2003 s. 462–463 ja Ranta-Lassila 2002 s. 101.

⁵⁷⁶ Reg. prop. 2002/03:96 s. 69.

⁵⁷⁷ SOU 2001:11 s. 13. Tästä voidaan käyttää (luovutusvoittoverosäännösten soveltamisen optimoinnin luovutusvoittojen kotiuttamisen yhteydessä) termiä ”Capital Gains Exemption Shopping”. Ks. tästä esim. Eicke 2009 s. 48. Ks. veroarbitraasista myös FinnWatch 1/2009 esim. s. 10. Ks. osakkuusvapautuksen näkökulmasta myös Ranta-Lassila 2002 s. 169.

⁵⁷⁸ Art. 13 Wet op de vennootschapsbelasting -säännöksen mukaiset erät vastaavat pääpiirteiltään Ruotsin elinkeinosisidonnaisia osakkeita ja Suomen käyttöomaisuuteen kuuluvia osakkeita. Ks. tarkemmin Alankomaiden ja Ruotsin järjestelmien vertailusta SOU 2001:11 s. 124. Ks. myös Ranta-Lassila 2002 s. 201.

⁵⁷⁹ SOU 2001:11 s. 13 ja Reg. prop. 2002/03:96 s. 70. Ks. myös Reg. prop. 2001/02:140 s. 18.

näkökulmasta tärkeänä pidettiin osakkuusvapautukseen liittyvää symmetriaa, joka poistaa vähennysoikeuden väärinkäytön mahdollisuuden.⁵⁸⁰

Vaikka Ruotsin järjestelmän perustelut olivatkin kansainvälisiä esimerkkejä painottavia, osakkuusvapautuksen lainvalmisteluaineistoissa tuotiin vielä esille epäilyksiä osakkuusvapautuksen sopeutumiskyvystä Ruotsin verojärjestelmään. Tällöin haluttiin kuitenkin korostaa verokilpailuun liittyvää perustetta.⁵⁸¹

Norjassa lainsäätäjä tyytyi ainoastaan viittamaan kansainväliseen trendiin, jonka mukaiseksi vapausmenetelmän (fritaksmetoden) hyväksyminen Norjan lainsäädännön muuttaisi.

”Innføring av fritaksmetoden vil føye seg inn i en internasjonal trend, der godtgjørelsessystemer avvikles og ofte erstattes med skattefritak for aksjeinntekter som tilfaller selskaper.”⁵⁸²

Järjestelmän kilpailukyky, yritysrakenneneutraalisuus ja osakkuusvapautus. Osakkeiden luovutusvoittojen verokohtelu, joka vaikuttaa ratkaisevasti yritysten kykyyn muuttaa rakennetta joustavasti, on tärkeä kilpailutekijä⁵⁸³. Yleisesti on todettava, että verokilpailualltius vaihtelee vero-objektin mukaan⁵⁸⁴. Yhtiöiden, erityisesti rajat ylittäen rakenteensa järjestäneiden, saamien suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittojen verokohtelulla on merkitystä emoyhtiöiden kotipaikan valintaan. Luovutusvoittojen verotus on ainakin sellainen este, joka haittaa moniportaisesti järjestäytyneiden yritysten rakennemuutoksia. Lisäksi sillä voi olla vaikutusta esimerkiksi hallinto-, palvelu- ja hallinnointiyhtiöiden sijoittautumiseen. Näillä toiminnoilla ei ole yleensä välitöntä fyysistä liitännästä mihinkään nimenomaiseen paikkaan, mikä tekee niistä herkkäliikkeitä.⁵⁸⁵

Verokantakilpailua voidaan tarkastella myös ns. veropohjaulkoisvaikutuksen näkökulmasta, millä tarkoitetaan kansantaloustieteessä yksittäisen valtion veroratkaisujen aikaansaamaa veropohjan siirtymää valtiosta toiseen. Verosuvereenit valtiot pyr-

⁵⁸⁰ Reg. prop. 2002/03:96 s. 70. Ks. suomalaisista kommentaista SOU 2001:11:n antamisen ajalta Tikka 2001a s. 31.

⁵⁸¹ Ks. SOU 2001:11 s. 124. Ks. myös Melbi 2003 s. 256–257. Ruotsalaisten yritysten intoa aggressiiviseen verosuunnitteluun ovat hillinneet erityisesti kiristyneet väliyhteisösäännökset. Yleisesti katsottuna sekä elinkeinoelämän että lainsäätäjän mielenkiinto Ruotsissa on kiinnittynyt viime vuosina enemmän korkojen vähennyskelpoisuuden rajoittamiseen kuin luovutusvoittojen verovapauteen. Säännökset vaikuttavat toimivan hyvin, mistä on osoituksena myös se, että niihin ei ole jouduttu tekemään muutoksia sitten järjestelmän voimaantulon ja väliyhteisölainsäädännön kiristämisen.

⁵⁸² Ot. prp. no. 1 (2004–2005) s. 52.

⁵⁸³ Ks. Kukkonen – Walden 2010b s. 48.

⁵⁸⁴ Ks. Määttä 2007 s. 132–135, joka mainitsee veropohjan liikkumisherkkyyteen vaikuttavan ”olennaisesti se, minkälaisia esteitä tai transaktiokustannuksia veropohjan liikkuvuudella on ole-massa”.

⁵⁸⁵ HE 92/2004 s. 28–29, Kukkonen 2007a s. 18, Äimä 2009 s. 178 ja VM 12/2002 s.25.

kivät keventämään verotusta, millä ne pyrkivät lisäämään houkuttelevuuttaan kilpailussa ulkomaisista sijoituksista. Kansainvälisen konsernin erilaiset hallinnointiyhtiöt kuuluvat herkkäliikkeisiin veropohjiin, vaikka ne jäävätkin jälkeen esimerkiksi luonnollisten henkilöiden sijoitustoimintainstrumenttien liikkuvuudessa.⁵⁸⁶

Useissa taloustieteellisissä tutkimuksissa on havaittu, että verotuksella on vaikutusta suorien sijoitusten kansainvälisiin kohdentumisiin. Kansainvälistymisellä on nähty myös olevan myönteinen merkitys verotuloihin.⁵⁸⁷

Ali-Yrkön ja Ylä-Anttilan vuonna 2002 julkaistun tutkimuksen mukaan henkilöverotuksen korkea taso vaikuttaa ylimmän johdon ja pääkonttorin sijoittautumISRatkaisuisissa. Toisaalta tutkijat viittaavat myös Alankomaiden verovapaussäännöksiin sekä sinne sijoittuneisiin hallinnointiyhtiöihin ja pääkonttoreihin ja toteavat tähän liittyen, että ”yrityksiin liittyvällä verotuksella on siis ollut huomattava vaikutus suoriin sijoituksiin”. Verotuksen vaikutusta ulkomaisiin suoriin sijoituksiin on tutkittu varsin runsaasti.

Kansainvälisesti paljon huomiota saaneessa de Mooijin ja Ederveenin vuonna 2001 julkaistussa tutkimuksessa verotuksen tason noston havaittiin vaikuttavan kielteisesti maahan suuntautuviin suorasijoituksiin.⁵⁸⁸

Devereux’n ja Griffithin vuonna 1998 julkaistussa tutkimuksessa tarkasteltiin, miten verotus vaikuttaa yhdysvaltalaisen monikansallisten yritysten sijoittautumispäätöksiin eurooppalaisiin valtioihin. Inventointihalukkuus väheni veroasteen nousun myötä. Devereux ja Griffith toteavat: ”This suggests that tax is a quantitatively significant factor in location decisions. However, the effective average tax rate does not play a significant role in the choices between producing in Europe abroad as opposed to either exporting to Europe or not serving the European market at all.”⁵⁸⁹

Becker ja Fuest ovat tutkineet kansainvälistymisen ja verotulojen välistä suhdetta. Heidän mukaansa 10 prosentin kasvu kansainvälistymisessä sai aikaan 4,4 prosentin kasvun verotuloissa. Kansainvälistymistä tutkittiin tässä tutkimuksessa valtion rajat ylittävien suorasijoitusten (FDI) kokonaismäärän ja viennin kokonaismäärän avulla. Tutkimus paljasti kansainvälistymisen vaikuttavan myönteisesti verotulojen kertymiseen Saksassa.⁵⁹⁰ Oksanen on tutkiessaan suomalaisten yritysten kansainvälistymistä havainnut, että suurin osa suomalaisyritysten ulkomaaninvestoinneista pikemminkin lisää kuin vähentää niiden investointeja kotimaahan.⁵⁹¹

Auerbach, Devereux ja Simpson ovat lähestyneet tutkimuksessaan verotuksen vaikutusta yrityksen päätöksentekoon neliportaisesta näkökulmasta. Ensinnäkin yritys joutuu tekemään päätöksen siitä, harjoittaako se valmistustoimintaa kotimaassaan (USA:ssa) ja harjoittaa liiketoimintaansa viennin avulla vai tuottaako se tuotteensa ulkomailla. Investointiratkaisu perustuu tällöinkin erityisesti korkeimpaan mahdolliseen nettotulokseen verojen jälkeen. Jos yritys päättää valmistaa tuotteensa

⁵⁸⁶ Ks. veropohjaulkoisvaikutuksesta ja sen heijastumista mm. VM 35/2010 s. 22 sekä Kari – Poutvaara 2003 s. 308–311.

⁵⁸⁷ Nämä ulkomaiset tutkimukset ovat erittäin viitattuja Suomessa julkaistuissa kansantaloudellisissa esityksissä.

⁵⁸⁸ de Mooij – Ederveen 2001. Ks. samoin myös de Mooij – Ederveen 2008.

⁵⁸⁹ Devereux – Griffith 1998 s. 363.

⁵⁹⁰ Becker – Fuest 2010.

⁵⁹¹ Oksanen 2006.

ulkomailla, sen tulee päätöksenteon toisessa vaiheessa tehdä päätös valmistoinnin sijainnista. Kolmanneksi yritys joutuu tekemään päätöksen ulkomaisen tuotantolaitoksen koosta. Neljännessä vaiheessa yritys tekee päätöksen siitä, minkä valtion verotuksessa liiketoiminnan voitto otetaan huomioon. Yritys voi siirtää veronalaista tuloa verotettavaksi matalan verotuksen valtiossa. Auerbachin, Devereux'n ja Simpsonin mukaan suuryrityksillä on yleensä jossakin määrin mahdollisuuksia valita, missä ne näyttäivät verotettavaa tuloa. Verotettavaa tuloa voidaan siirtää matalan verotuksen valtioihin useilla eri tavoilla. He mainitsevat esimerkkeinä alikapitalisointiin ja siirtohinnoitteluun liittyvät näkökohdat.⁵⁹²

Erilaisten veropohjien osien välillä on eroja niiden mahdollisessa suhteessa verokilpailuun: toiset verotuksen kohteet ovat liikkuvampia kuin toiset. Esimerkiksi rahoituspääomaa eli portfoliosijoituksia on pidetty liikkuvampina kuin fyysistä pääomaa⁵⁹³. Portfoliosijoituksiin liittyy myös selkeämmin veropohjakilpailu kuin suorasijoituksiin, eikä veropohjakonvergenssi ole portfoliosijoitusten verokohtelun osalta merkittävässä asemassa. Fyysiseen pääomaan voidaan lukea esimerkiksi suorat osakesijoitukset, kuten tytä- ja osakkuusyritykset. Näihin liittyy olennaisemmin veropohjakonvergenssi, jonka avulla valtiot ja lainkäyttöalueet haluavat sopeutua muiden valtioiden hyväksyntään verotusmuotoihin ja näin ollen hyödyntää muiden hyväksi toteamia toimintamalleja.

Verojärjestelmän kilpailukykyyn liittyvät odotukset vaihtelevat riippuen verovelvollisen koosta ja oikeudellisesta muodosta. Rajat ylittävästi järjestäytyneen suuryrityksen näkökulmasta merkityksellisiä järjestelmän kilpailukykyä parantavia toimenpiteitä ovat esimerkiksi verokannan alentaminen, voitonjaon verovapaus ja joustavat yritysraenteen muutosmahdollisuudet⁵⁹⁴. Verokilpailuun ja talousjärjestelmän kilpailukykyyn liittyvät toimenpiteet ovat myös sidonnaisia investointimuotoihin ja niihin liittyvään päätöksentekoon. Vaikka valtioiden toimenpiteet poikkeavatkin eri investointimuotojen välillä, investointimuotoihin liittyvien poliittisten muutosten taustalla on pitkälti samoja syitä. Esimerkiksi suorasijoitusten voitonjakojen laaja verovapaus on jo vuosikymmenen ollut pääasiallinen lainsäädäntömalli EU-valtioiden piirissä. Suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittojen verottaminen on tällä hetkellä harvinaista ja esimerkiksi CCCTB-esityksen perusteella voidaan päätellä, että verovapaus tulee jatkossakin olemaan pääasiallinen veromalli ja sen soveltamisala laajenee entisestään. Vaikka kansainvälistyvä yritys joutuu ottamaan luovutusvoittoverotuksen huomioon sijoittautumISRatkaisuissaan, koskevat Suomen järjestelmän nykyiset ongelmat lähinnä sijoituksia kolmansiin valtioihin.⁵⁹⁵

⁵⁹² Auerbach – Devereux – Simpson 2010 s. 853–854.

⁵⁹³ Ks. VM 12/2002 s. 25. Ks. myös Hjerpe – Kari – Kiander – Poutvaara 2003 s. 20.

⁵⁹⁴ Henkilöverotuksessa verojärjestelmän kilpailukykyä parannetaan laskemalla verokantoja (yleinen argumentti) ja esimerkiksi siirtymällä tasaverotukseen (erityinen argumentti).

⁵⁹⁵ Vrt. VM 12/2002 s. 150. Ks. yritysten kansainvälistymisestä ja verotuksesta myös mm. Malmgén 2008 s. 1–3 ja KPMG 2010 s. 508–510, jossa vertaillaan tytäryhtiötä ja sivuliikettä. On

Käytännössä verosuvereinien ovat halunneet estää taloudellista kaksinkertaista verotusta ja helpottaa konsernien yritysrakennejärjestelyjä. Yritysrakennejärjestelyiden helpottaminen liittyy erityisesti konsernien emoyhtiöiden verotukseen. Tämä tarkoittaa ainakin epäsuorasti sitä, että valtiot pyrkivät osakkuusvapautuksella mahdollistamaan alueellaan liiketoimintakonsernien emoyhtiöiden joustavan toiminnan ja laajentumisen sekä maan rajojen sisäpuolella että rajat ylittävästi.

Omistusrakenteiden helpottamista on yleisesti pidetty osakkuusvapautuksen merkittävimpana etuna⁵⁹⁶. Osakkuusvapautus estää sekä konsernin sisäisessä rakennejärjestelyssä että suorasijoitusosakkeet ulkopuoliselle taholle myyvässä arvonnousun verottamisen. Yhtäältä rajat ylittävissä tilanteissa osakkuusvapautussäännökset muodostavat luontevan suorasijoitusajatteluun liittyvän kokonaisuuden yhdessä yritysjärjestelydirektiivin ja emo-tytäryhtiödirektiivin kanssa. Toisaalta sekä rajat ylittävissä että valtion sisäisissä tilanteissa ei voida enää yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estämisen tavoitteen vuoksi katsoa, että osakkuusvapautus kohdistettaisiin vain etuyhteysluovutuksiin. Verovapauden suurin etu liittyy sen mahdollistamaan verottomaan voitonsiirtoon yritysrakenne sisällä.⁵⁹⁷ Toisaalta on syytä huomauttaa, että monimutkaisista yritysrakenneratkaisuista saattaa seurata haittoja, joiden taloudellinen kustannus ylittää osakkuusvapautuksesta saadun hyödyn.

myös huomattava, että komission vuoden 2004 selvityksessä useassa valtiossa toimineille yrityksille oli selvityksen mukaan aiheutunut lisäkustannuksia verotuksesta ja yritysten todettiin koettaneen ongelmia myös myyntivoittojen verotuksessa (69,4 prosenttia yrityksistä tarkalleen ottaen, vaikkakin ongelmat liittyivät ilmeisesti pääasiallisesti yritysrakennejärjestelyihin). Ks. tarkemmin tulokista Komissio 2004c s. 11, s. 89 sekä s. 94. Ks. suomalaisten yritysten kansainvälistymiskehityksestä myös Ali-Yrkkö – Ylä-Anttila 2002 s. 1–2 ja mts. 4–13.

⁵⁹⁶ Ks. esim. Kukkonen 2007a s. 144.

⁵⁹⁷ Kukkonen – Walden 2010a s. 386. Veronsaajan näkökulmasta tilanne voi kuitenkin olla vaikea, jos yritysrakenne sisällä kulkeva verovapaa tulo ei tule enää missään vaiheessa verotettua. Esimerkiksi Suomesta maksettaviin portfolio-osinkoihin ei kohdistu lainkaan lähdeveroa, jos osingonsaajan asuinpaikka on esimerkiksi Isossa-Britanniassa, Irlannissa tai Ranskassa. Tämä johtuu verosopimuksen poikkeuksellisesta määräyksestä, joka aiheuttaa Suomen veropohjaan aukon. Nämä verosopimusmääräykset mahdollistavat myös kaksinkertaisen nollaverotuksen, joka on veroarbitraasin ilmenemismuoto käytännössä. Näiden verosopimusten poikkeuksellisia määräyksiä ei ole perusteltu lain esitöissä tai ministeriön julkaisuissa, joten ei ole mahdollista arvioida, mikä määräysten tavoite on. Ks. tähän liittyvien nollaverotilanteiden taustasyistä tarkemmin Hirvonen – Lith – Walden 2010 s. 241. Suomen Verohallinto ei pysty varmistamaan, kohdistuuko osinkoon osingonsaajan tasolla lainkaan verotusta. Tämä johtuu esimerkiksi LähdVL 10 §:n hallintarekisteröityjä osinkoja koskevista määräyksistä. Veropohjan näkökulmasta suurimmat verolainsäädännölliset ongelmat ja riskit liittynevät tällä hetkellä korkojen vähennysoikeuteen, siirtohinnoitteluun ja edellä mainittuihin Suomen tekemiin verosopimuksiin, joissa on poikkeuksellisesti luovuttu portfolio-osinkojen lähdeverotuksesta. Kahden ensimmäisen kysymyksen osalta lainsäätäjä on osoittanut kiinnostustaan puuttua asiaan. Viimeisen kysymyksen osalta lainsäätäjä ei ole ilmoittanut suunnitelmistaan. Käytännössä vaihtoehtoina olisi sopimusten purkamisen tai niiden uusiminen.

Verovelvollisen näkökulmasta osakkuusvapautuksen kielteisenä puolena on luovutustappioiden vähennyskelvottomuus. Tappiollisten omistusten tapauksessa verovelvollinen hyötyisi aikaisemman järjestelmän luovutustappioiden vähennyskelpoisuudesta ja arvonalentumisistomahdollisuudesta. Verovelvollisen tappioilla tehtävää verosuunnittelua vaikeuttaa myös eri järjestelmien epäsymmetrioiden väheneminen osakkuusvapautusjärjestelmien myötä⁵⁹⁸.

Suomalaiset projektivientiä harjoittavat yritykset ovat tehokkaasti etabloituneet rajat ylittävästi. Myös emoyhtiöitä on siirretty Suomesta ulkomaille. Näin on tapahtunut sekä yrityskauppojen että muiden järjestelyjen seurauksena. Ali-Yrkkö ja Ylä-Anttila ovat tutkimuksessaan katsoneet, että tämä johtuu lähinnä siitä, että kansainvälistyneessä yrityksessä monet seikat puoltavat pääkonttoreiden siirtoa keskeisemmälle paikalle, vaikka Suomen yritysverotus olisikin kilpailukykyinen⁵⁹⁹. Teollisuus ja Työnantajat -järjestön tutkimuksen mukaan kansainvälistymisessä pitkälle edenneillä yrityksillä on jatkossa yhä vähemmän perusteita säilyttää pääkonttorinsa Suomessa. Verotusta ei kuitenkaan pidetty tässä vuonna 2002 tehdyssä tutkimuksessa merkittävänä haittana.⁶⁰⁰ Tällä hetkellä veroratkaisuissa tulisi edelleenkin ottaa huomioon kilpailukyky ja kansainväliseen voitonsiirtoon liittyvät lainsäädäntötarpeet. Muutokset edellyttäisivät mahdollisesti sekä veroasteen alentamista että verorakenteen muuttamista⁶⁰¹.

Tutkimusten perusteella voidaan yhtäältä katsoa, että verotuksella ei ole selkeän voimakasta vaikutusta suorien sijoitusten kohdentumiseen EU-alueella, vaan sijoittautumispäätöksiin vaikuttavat yhdessä useat eri tekijät, jotka liittyvät sekä sijoittautumispäätöksen tekevän yhtiön oman liiketoiminnan yksityiskohtiin että sijoittautumisympäristöön. Toisaalta verotus vaikuttaa erityisesti liiketoimintamalliin liittyviin kysymyksiin, mikä näkyy etenkin siirtohinnoitteluun liittyvässä yrityksen taloushallinnon päätöksenteossa. Sijoittautumispäätös tehdään varsin erilaisin perustein, kun yritys esimerkiksi siirtää tuotantotoimintaa ulkomaille verrattuna tilanteeseen, jossa se perustaa hallinnointiyhtiön hallinnoimaan ulkomaisia tytäryhtiöomistuksia. Nämä sijoittautumispäätökset saattavat toisaalta liittyä pohjimmiltaan yhteen ja samaan sijoittautumistilanteeseen (tai siihen liittyviin rakenneratkaisuihin), jolloin huomioitavaksi tulevat

⁵⁹⁸ Luovutusvoittoja pyrittiin ennen realisoimaan sellaisissa valtioissa, jotka soveltavat osakkuusvapautusta (ns. verovapausvaltiot), ja luovutustappioita sellaisissa valtioissa, jotka sallivat luovutustappioiden vähentämisen. Yhtiöketjun avulla verosuunnittelua toteutetaan tällaisessa järjestelmässä niin, että hallinnointiyhtiöitä on sekä verovapaus- että vähennysvaltiossa. Tätä kutsutaan kansainvälisen tason veroarbitraasiksi. Ks. tästä esim. Kukkonen 2007b s. 262. Veroarbitraasia pidettiin myös yhtenä verovapautta puoltavana perusteena Ruotsin vuosien 2001–2003 veropoliittisissa keskusteluissa. Ks. tästä esim. Ranta-Lassila 2002 s. 169.

⁵⁹⁹ Ali-Yrkkö – Ylä-Anttila 2002 s. 29–33.

⁶⁰⁰ TT 2002 s. 7.

⁶⁰¹ Eloranta 2012. Vrt. myös VN 5/2002 s. i ja Arvela 2003 s. 14, jossa kirjoittaja käsittelee tuloverotuksen kehittämistyöryhmän ehdotuksia ja mainitsee mm. sijoittautumISRatkaisujen vaikutukset työryhmän näköyksiin.

useiden eri valtioiden verojärjestelmien aiheuttamat seuraamukset. Tietyissä tapauksissa verotus voi kuitenkin olla vaikuttavakin tekijä, jos jonkin tietyn EU-valtion järjestelmä on verotuksellisesti erityisen suosiollinen tiettyä liiketoimintaa kohtaan. Tällaisesta voidaan mainita esimerkiksi erilaisten hallinnointijärjestelmien rahoitusyhtiöiden tavanomaisesta verokohtelusta poikkeava käsittely, joka on suunniteltu nimenomaan tällaisten herkkäliikkeisten veropohjien houkuttelemiseksi. Tiivistäen voidaan kuitenkin sanoa, että yrityksen sijaintipäätökseen vaikuttavat useat eri tekijät, joista vain yksi on verotus.⁶⁰²

Ennen vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen varsinaista valmisteluvaihetta valtioneuvoston asettama talousneuvoston työryhmä antoi mietinnön, joka koski muun muassa käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verokohdelua⁶⁰³. Työryhmän mielestä kansainvälinen verokilpailu saattoi edellyttää, että verotuksessa tulisi harkita yrityskauppoihin liittyvien käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapautta. Työryhmä muistutti raportissaan, että kilpailu yritysverotuksessa kohdistuu myös yritysten tuloveron pohjaan. Tästä oli ryhmän mukaan todistena se, että monet maat ovat ottaneet tai ottamassa käyttöön järjestelmän, jossa suorasisjoitusosakkeiden myyntivoitot ovat verovapaita.

Mietinnössä ajateltiin, että näillä toimilla voitaisiin pyrkiä houkuttelemaan valtion yrityksiä, jotka suunnittelevat yrityskauppoja ja fuusioita. Työryhmän mukaan verovapauden myöntäminen myös Suomessa voisi siksi edistää kilpailukykyä ja ainakin estää tästä syystä tapahtuvaa siirtymistä Suomesta muihin maihin. Työryhmän mielestä silloinen (toteutunutta verouudistusta edeltävä) tilanne kannusti voimakkaaseenkin verosuunnitteluun, koska rakennemuutokset yrityksessä kannatti toteuttaa verotuksellisesti edullisissa valtioissa sijaitsevien tytäryhtiöiden kautta.

Toisaalta verovapauden myöntäminen oli työryhmän mukaan ongelmallista, koska sen ajateltiin aiheuttavan aukon veropohjaan ja kannustavan haitalliseen verosuunnitteluun. Työryhmä korosti myös veroratkaisujen erilaisten vaihtoehtojen ensisijaisuuden riippuvan keskeisesti muun muassa siitä, miten kovaksi verokilpailu muodostuu. Se totesi mietinnössään, että silloisessa taloudellisessa tilanteessa yrityskauppoihin liittyvien myyntivoittojen verovapaus olisi ollut sellainen muutos, jolla olisi ollut voimakas myönteinen vaikutus yhden tai useamman tavoitteen kannalta muttei merkittäviä kielteisiä vaikutuksia samoihin tavoitteisiin.⁶⁰⁴

Vuoden 2004 verouudistuksen yhteydessä myönnettiin avoimesti, että verojärjestelmän kansainväliseen kilpailukykyyn liittyvät kysymykset vaikuttavat ensisijaisesti suurten kansainvälisten yritysten päätöksentekoon. Muun muassa luovutusvoittojen verokohtelu eri valtioissa vaikuttaa lähinnä moniportaisesti järjestäytyneiden suuryritysten sijoittautumis- ja rakennerratkaisuihin ja usein juuri rajat ylittävän yritysraakenteen tapauksessa. Tällöin esitettiin myös arvioi-

⁶⁰² Vrt. Alho – Kaitila – Kotilainen 2004 s. 52–56.

⁶⁰³ VN 5/2002. Tämä ekonomistien laatima työryhmämuistio jätettiin samoihin aikoihin Arvelan työryhmän muistion kanssa. Työryhmien kannanotot olivat pääpiirteissään samansuuntaiset. Työryhmää johti talousneuvoston pääsihteeri Seppo Leppänen ja sitä kutsutaan johtajansa mukaan Leppäsen työryhmäksi.

⁶⁰⁴ VN 5/2002 s. 155–156 ja s. 168–170. Vrt. VM 12/2002.

ta, että luovutusvoittoveroratkaisut olisivat merkityksellisiä pienemmillekin yrityksille, koska yritystoiminta kansainvälistyy jatkuvasti ja uudet EU:n jäsenvaltiot ovat tuoneet mukanaan kiristyvän yhteisön sisäisen verokilpailun.⁶⁰⁵

Vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen lähtökohta oli, että kiristyvän verokilpailun oloissa julkiselle vallalle on turvattava riittävät verotulot. Hallituksen esityksessä huomautettiin, että ilman lainsäädännöllisiä muutoksia valtio olisi menettänyt kilpailukykyään ja jatkossa verotulojaan. Esityksen mukaan julkisen tahon tehtäväksi osoitettujen palveluiden järjestäminen voidaan turvata vain taloudellisen kasvun avulla. Myös verojärjestelmän on tuettava kasvua. Tämä tarkoittaa käytännössä yritys- ja pääomaverokannan alentamista. Hallituksen mielestä yritysten säilyminen Suomessa ja taloudellinen kasvu kompensoivat verotulojen menetykset ja tuovat lopulta lisää verotuloja. Myös Vanhasen toisen hallituksen hallitusohjelmassa asetettiin tavoitteeksi yritysverotuksen keventäminen hallituskauden aikana Suomen verojärjestelmän kansainvälisen kilpailukykyyn vahvistamiseksi.⁶⁰⁶

Täten juuri verojärjestelmän ja sitä kautta koko talouden kilpailukyky näyttäisi olleen suurin yksittäinen verovapauden valintaan vaikuttanut tekijä.⁶⁰⁷ Myös Hetemäen työryhmä korosti kansainvälisesti toimivien yritysten kannustamista investoimaan ja sijoittamaan Suomeen⁶⁰⁸.

Komissio on katsonut, että verotuksen ohella tärkeitä kilpailutekijöitä ovat esimerkiksi jäsenvaltioiden markkinoiden maantieteellinen saavutettavuus, infrastruktuuri, työvoiman saatavuus ja koulutustaso, sosiaaliturvajärjestelmät sekä valtiovallan yleinen asennoituminen yritystoimintaan. Verokantojen lisäksi myös veropohjan laajuus ja verokannustimien olemassaolo vaikuttavat sijoittautumiseen. Rajat ylittävän yritysraakenteen osalta verosuunnitteluvaihtoehdot kohdistuvat erityisesti verojärjestelmien väliseen asymmetriaan, lainsäädännöllisiin eroavaisuuksiin ja valuuttakursivaihteluihin.⁶⁰⁹

⁶⁰⁵ HE 92/2004 s. 29.

⁶⁰⁶ HE 92/2004 s. 6–7.

⁶⁰⁷ Ks. esim. Mattila 2005a s. 19.

⁶⁰⁸ VM 51/2010 s. 16–17.

⁶⁰⁹ Komissio 2001c s. 16. Ks. tästä myös Äimä 2009 s. 134. Ks. vastaavista havainnoista myös Suomen Keskuskauppakamari 2010 s. 18 sekä Eloranta 2012 s. 33–34.

Verotuksen ilmiöistä ei välttämättä anneta veropolitiikassa sellaisesta informaatiota, jonka perusteella olisi pääteltävissä säännöksen tarkoitusta. Poliittisessa keskustelussa sekoitetaan usein tahattomasti tai tarkoituksella erilaisten veropoliittisten päätösten merkitys ja sisältö. Seuraavassa taulukossa on esitelty joitakin ilmiöitä veropoliittisine perusteluineen. Taulukkoon on sisällytetty myös todelliseksi arvioidut verotuksen ilmiön perusteet ja toimenpiteen yleinen kuvailu. Jollakin toimenpiteellä on yleensä joku tietty yksittäinen vahva peruste, johon sen voidaan selkeästi arvioida liittyvän.

Veropoliittinen peruste →	Veropohja-konvergenssi	Verokilpailu	Järjestelmän kilpailukyky	Veropohjan turvaaminen	Kansainvälinen voiton siirto	Mittatikkukilpailu	Toimenpiteen kuvailua
Verotuksen ilmiö / toimenpide ↓							
Osakkuusvapautus	piilevä, tosiasiallinen		julkinen, pinnallinen				reagoiva, sopeutuva
Korkojen vähennysrajoitus	osittainen, apuväline			julkinen, tosiasiallinen	piilevä, tosiasiallinen	piilevä, tosiasiallinen	aggressiivinen, fiskaalinen
Tutkimus- ja kehitysmenoja koskeva erityinen vähennys		piilevä, tosiasiallinen	julkinen, pinnallinen				aggressiivinen
Yhteisöverokannan laskeminen		piilevä, tosiasiallinen	julkinen, pinnallinen				aggressiivinen, reagoiva
Siirtolinnoittelu-säännökset	julkinen, tosiasiallinen			julkinen, tosiasiallinen	julkinen, tosiasiallinen		reagoiva, fiskaalinen
Yleisesti veropohjan laajentamiseen liittyvät toimenpiteet				perusteet vaihtelevat	perusteet vaihtelevat	perusteet vaihtelevat	aggressiivinen, reagoiva
Henkilöverotuksen keventäminen		piilevä, tosiasiallinen	julkinen, pinnallinen			piilevä, tosiasiallinen	reagoiva, sopeutuva
Henkilöverotuksen kiristäminen						piilevä, tosiasiallinen	aggressiivinen, populistinen

Taulukko 4. Verotuksen ilmiöiden ja niiden veropoliittisten perusteluiden kuvailuja

4.7.2.5 Veropohjakonvergenssi osakkuusvapautuksen taustalla

Konvergenssi ja oikeusvertailu. Konvergenssilla tarkoitetaan ilmiötä, jossa erilaiset järjestelmät tai asiakokonaisuudet lähestyvät jostakin syystä toisiaan. Tästä seuraa ilmiöiden samankaltaistuminen. Konvergenssia ilmenee esimerkiksi teknologiassa, jolloin joku tietty tekninen laite sisältää eri valmistajista huolimatta samantyyppisiä ohjelmia ja toimintoja. Taloudellinen konvergenssi ilmenee yleensä toimialakonvergenssina, jolloin esimerkiksi samalla palvelutoimialalla operoivat yritykset samankaltaistavat tarjoamiaan palveluita asiakaskunnan kysynnän mukaisesti.

Konvergenssi liittyy globalisaatioon. Etäisyydet kapenevat niin mediakulttuurissa kuin lainsäätäjän päätöksentekoprosessissakin. Media-alaan liittyvä konvergenssi on pitkälle vietyä ja kattaa sisällön lisäksi myös laitteistot, joiden avulla sisältö tuodaan kuluttajan saataville. Jenkins toteaa mediasisällön jakamisen ja hyväksikäytön näkökulmasta seuraavaa: "Convergence does not occur through media appliances, however sophisticated they may occur. Convergence occurs within the brains of individual consumers and through their social interactions with others." Jenkins korostaa jokaisen yksilön merkitystä konvergoituvan sisällön muokkaajana; jokainen hyödyntää tätä sisältöä omien tarpeidensa ja intressiensä näkökulmasta. Sisällön yksilöllinen hyödyntäminen ja jatkokäyttö avaavat mahdollisuuksia konvergenssin kollektiivisen vaikutuksen hyödyntämiseen. Jenkins toteaa: "Collective intelligence can be seen as an alternative source of media power."⁶¹⁰

Konvergenssin olennaiset osat muodostuvat muutostarpeen tunnistamisesta, vertailuanalyysin tekemisestä ja näitä seuraavasta päätöksestä samankaltaistaa oma järjestelmä jonkun tietyn verrokki-ilmiön kanssa. Vertailuanalyysillä ymmärretään oman toiminnan vertaamista toisten toimintaan ja oman toiminnan analysointia saman vastaavan toiminnan parhaiksi osoittautuneiden käytäntöjen kanssa. Tällöin vertaileva metodi suuntautuu muiden järjestelmiin, minkä toivotaan edesauttavan oman järjestelmän kehittämistä. Vertailija haluaa löytää parhaat käytänteet, joita voidaan hyödyntää vertailijan kotivaltiossa. Tämä on samankaltaistumisessa merkittävä seikka, koska vertailuanalyysin ydinsisältönä on omassa toiminnassa tehtyjen ratkaisujen kyseenalaistaminen. Vertailija hyödyntää näin Jenkinsin mainitsemaa kollektiivista tietotaitoa saavuttaakseen parhaimman mahdollisen tuloksen oman toimintansa näkökulmasta.

Konvergenssi on olennainen osa vertailevaa metodia hyödyntävän vero-oikeuden systematiikkaa. Toiminnollinen oikeusvertailun lähtökohtana on oikeuskulttuurien konvergenssin tutkiminen. Vertailu on tällöin yhteisiin sosiaalisiin kysymyksiin etsittävien yhteisten oikeudellisten ratkaisujen tunnistamista.⁶¹¹ Toi-

⁶¹⁰ Jenkins 2008 s. 3–4.

⁶¹¹ Marian 2010 s. 427.

minnollisessa vertailussa lähtökohtana on ongelma, johon etsitään yhteistä ratkaisua. Tämä voi myös liittyä tarpeeseen kehittää johonkin tiettyyn taloudelliseen kysymykseen soveltuva verolaki. Tämän jälkeen toiminnollisessa analyysissä etsitään verrokkijärjestelmiä. Varsinaisessa vertailussa voidaan asiaa lähestyä järjestelmän kokonaisuutta arvioimalla (makrotaso) tai keskittymällä yksittäisen kysymyksen vertailuun (mikrotaso).⁶¹²

Oikeusvertailevassa tutkimuksessa voidaan valita joko käytännön ongelmaan tai instituutioon painottuva vertailutekniikka. Käytännön ongelmaan keskittyvässä mallissa määritellään ensin tietty ongelma ja sen jälkeen tutkitaan, miten vertailuvaltiossa on tätä asiaa säännelty. Instituutioon keskittyvässä mallissa tutkitaan, mikä tai mitkä vertailuvaltion instituutiot liittyvät kyseisen ongelman ratkaisuun.⁶¹³

Toiminnollisen vertailevan vero-oikeudellisen tutkimuksen kuvailevassa vaiheessa (descriptive phase) verolakeja pitäisi tutkia niiden historiallisen ja kulttuurisen asiayhteyden näkökulmasta, kuten Infanti on todennut⁶¹⁴. Vertailevaa metodia hyödyntävän vero-oikeudellisen tutkimuksen tunnistavassa vaiheessa (identification phase) tulisi Infantin mukaan oikeusohjeita vertailla toisiinsa ja niiden rakennetta tulisi arvioida siten, että pystyttäisiin havainnollistamaan säännösten erot ja samankaltaisuudet⁶¹⁵. Selittävässä vaiheessa (explanatory phase) vertailevan tutkimuksen lopputulosta hyödynnetään oman verojärjestelmän kehittämisessä ja nimenomaisen verolain muotoilussa. Infanti toteaa: ”— the results of the analysis performed in the identification phase will be employed as a framework for developing an appropriate rule for enactment —”.⁶¹⁶ Tässä toiminnollisen vertailun viimeisessä vaiheessa selitetään ja analysoidaan järjestelmien konvergenssin ja erojen syytä⁶¹⁷.

Oikeusvertailun taloudellinen lähestymistapa korostaa säännösten tuottamista markkinakysymyksenä. Tehokkuuden ja kilpailun seurauksena syntyy lainsäädäntömalleja, jotka sitten kilpailevat markkinaolosuhteissa. Tällöin vertailija pyrkii selvittämään, mikä on tehokkain tapa säännellä jotain tiettyä kysymystä. Marian viittaa aiheita koskevaan doktriiniin ja toteaa: ”Legal transplants, from an economic point of view, are actually a competitive circulation of legal models, a process in which only efficient models survive, hence leading to convergence.”⁶¹⁸

Konvergenssi eroaa tästä näkökulmasta katsottuna EU:n piirissä tapahtuvasta positiivisesta ja negatiivisesta harmonisoinnista. Konvergenssi on vapaaehtoisuuteen perustuva vaihtoehto näille myöskin samankaltaistumiseen johtavil-

⁶¹² Marian 2010 s. 428–429 ja siellä mainitut lähteet.

⁶¹³ Marian 2010 s. 428–429 ja siellä mainitut lähteet.

⁶¹⁴ Infanti 2002 s. 1158.

⁶¹⁵ Infanti 2002 s. 1158–1159.

⁶¹⁶ Infanti 2002 s. 1159.

⁶¹⁷ Marian 2010 s. 429–430 ja siellä mainitut lähteet.

⁶¹⁸ Marian 2010 s. 432 ja siellä mainitut lähteet.

le ilmiöille. Oikeusvertailu ei ole Infantin mukaan hyödyllinen tapa kehittää veroharmonisaatiota. Infanti katsoo, että täyden veroharmonisaation seurauksena valtiot päätyvät soveltamaan täysin samoja verosäännöksiä. Hänen mukaansa tämä saadaan aikaan kansainvälisten järjestöjen avulla. Infanti viittaa tällöin EU:n piirissä tapahtuneeseen veroharmonisointiin.⁶¹⁹

Konvergenssi ei ole kuitenkaan prosessi, jossa olisi selkeä alku ja loppu. Järjestelmät kehittyvät ja niitä muutetaan valtion omien kokemusten pohjalta. Muutokseen vaikuttaa myös ulkomaisten esimerkkien kehittyminen silloinkin, kun tietty veromalli on jo hyväksytty osaksi sisäistä verojärjestelmää. Valtiot reagoivat toistensa muutoksiin ja lainsäädännön kehitystyöhön. Marian toteaa: ”Assuming that there is a competitive market for tax structures, it seems that these structures are still competing and undergoing constant scrutiny.”⁶²⁰ Marian korostaa tässä yhteydessä vero-oikeuden ja verolainsäädännön muuttuvuutta ja alttiutta kokeilulle.

Marianin näkemykset sopivat hyvin yhteen myös osakkuusvapautuksen omaksumisen, leviämisen ja kehittymisen kanssa. Tietyn järjestelmän sisällyttämistä verojärjestelmään ei tule välttämättä nähdä jäykkänä prosessina, jossa vero-oikeuden yleisistä opeista tai kovasta ytimeistä johdettaisiin tiettyjä muutumattomia veromalleja. Osakkuusvapautus tulee päinvastoin nähdä lainsäätäjän reaktiona muiden valtioiden valintoihin. Tällainen lainsäätäjän reaktio sopii Tikan kannattaman valppaan sopeutujan roolin kanssa.

Veropohjakonvergenssi ilmenee tällöin Infantin kuvaileman verokoordinaation muodossa. Infantin mukaan veropolitiikkoja sopeutetaan vapaaehtoisesti. Infanti katsoo, että verokoordinaatio on prosessi tai jana, jonka yhdessä päässä on vapaa verokilpailu ja toisessa päässä täysin harmonisoitu verotus.⁶²¹ Spontaani verokoordinaatio hyödynnetään erilaisia ja vaihtelevia tietyssä valtiossa ilmeneviä intressejä ja kehitystä. Spontaani verokoordinaatio ei perustu verosopimuksille, vaan se voi olla esimerkiksi verokilpailun tai sattuman ansioita, kuten Infanti kirjoittaa.⁶²² Tässä tutkimuksessa spontaani verokoordinaatio ymmärretään ensisijaisesti veropohjakonvergenssiksi.

Infantin näkemykset korostavat paljon juuri verokilpailun merkitystä. On huomattava, että valtio reagoi lainsäädännöllisiin trendeihin, joita sen ympäristössä (kilpailijavaltioissa) esiintyy. Se on yksi tapa kehittää ja modernisoida omaa verojärjestelmää. Kehitystä ei tule tällöin nähdä verokilpailun seurauksena. Veropohjakonvergenssi on tällöin mahdollisuus eikä pakon sanelema tietyn proses-

⁶¹⁹ Infanti 2002 s. 1125–1128.

⁶²⁰ Marian 2010 s. 469.

⁶²¹ Infanti 2002 s. 1128–1129.

⁶²² Infanti 2002 s. 1132. Tämä koordinaatio voi tapahtua myös valtioiden välisin sopimuksin. Tällöin verokoordinaatio on johdettua ja yhdenmukaistettua (esim. verosopimus). Infanti 2002 s. 1129–1131.

sin ennalta arvattava lopputulos. Onnistunut verouudistus vaatii oikeusvertailevan metodin hyödyntämistä, kuten Marian toteaa⁶²³.

Veropohjakonvergenssi nähdään tässä tutkimuksessa samankaltaistumisprosessina, jonka pääasiallisena kohteena ovat verojärjestelmän johdonmukaisuuteen ja eheyteen liittyvät veropohjakysymykset. Tällöin lainsäätäjä haluaa hyödyntää toisten valtioiden verojärjestelmien rakenneratkaisuja puuttuessaan esimerkiksi yhtiösektorin kaksinkertaiseen taloudelliseen verotukseen, verovelvollisen etuyhteyspiirin sisällä toteuttamaan tavaroiden ja palveluiden siirtohintoihin sekä etuyhteyslainojen korkojen vähennyskelpoisuuteen⁶²⁴. Veropohjakonvergenssin seuraukset voivat olla siis verovelvolliselle edullisia tai ne voivat myös kiristää verotusta. Tästä näkökulmasta veropohjakonvergenssi eroaa esimerkiksi perinteisestä verokilpailusta, jossa valtio yrittää parantaa suhteellista kilpailukykyään esimerkiksi laskemalla verokantoja tai kaventamalla veropohjaa uusilla vähennysmahdollisuuksilla. Verokilpailu tuo pääsääntöisesti verovelvolliselle veroetuja ja lisää veroarbitraasin mahdollisuuksia. Veropohjakonvergenssin avulla pyritään tätä vastoin estämään veroarbitraasia ja lisäämään veroneutraalisuutta.

Sopeutujan on kuitenkin pystyttävä myös muuttamaan järjestelmänsä tehokkaasti ja nopeastikin. Syyt muutoksille voivat olla sekä sisäisiä että ulkoisia. Sisäisten ja ulkoisten syiden aiheuttamasta muutospaineesta voidaan mainita esimerkiksi verovapaan tulon suuruuden ja verovapaaseen tuloon liittyvien kulojen vähennyskelpoisuuden verokäsittelyn uudelleenarviointi Norjassa, Saksassa ja Italiassa. Myös osakkuusvapautus kehittyy näin ollen edelleen. Veropohjakonvergenssi vaikuttaa näin arvioituna keskeytymättömältä ja jatkuvasti ympäristöönsä reagoivalta prosessilta.

Tarkemmin käytännön veropohjakonvergenssista. Veropohjakonvergenssi on erityisen ilmeistä OECD:n aikaansaamien kansainväliseen verotukseen ja siirtohinnoitteluun liittyvien hankkeiden tapauksissa. Myös väliyhteisölainsäädäntö, osakkuusvapautus ja konsernin sisäisten korkojen vähennyskelpoisuuteen liittyvät rajoitukset ovat selkeitä osoituksia siitä, että lainsäätäjä on havainnut toimintaympäristössään ilmiöitä, joihin se on halunnut puuttua⁶²⁵. Tätä motiivia varten se on löytänyt oikeussäännösten markkinoilta sopivia instrumentteja,

⁶²³ Marian 2010 s. 439: ”If we want to be in line with foreign legal trends, we should understand them first”. Ks. myös mts 439–441 ja siellä mainitut lähteet.

⁶²⁴ Suomessa korkojen vähennysoikeuden rajoittamiseen johtanut prosessi on ollut ulkomaisia esimerkkejä seuraava. Verosuvereeneja on tällöin yhdistänyt yhteiset taloudelliset ilmiöt ja halu puuttua samanlaisiin ilmiöihin yhtiöiden verosuunnittelussa. Ruotsissa korkojen vähennys-oikeuden rajoittamista esitti aluperin Skatteverket, jonka lainmuutosesityksen SKV 2008-06-23 perusteella säädettiin lopulta korkojen vähennysoikeuden rajoittamisesta. Säännökset (24 kap. 10 a–10 e §§ IL: Begränsningar i avdragsrätten för ränta på vissa skulder, SFS 2008:1343) tulivat voimaan 2009 ja niitä on tarkennettu sen jälkeen. Ks. säännöksistä tarkemmin Tivéus 2012 ja Tivéus 2008a s. 735.

⁶²⁵ Ks. Infanti 2002 s. 1133, jonka mukaan yksi spontaanin verokoordinaation ilmenemismuoto on lykkäyседun rajoittaminen eli esim. väliyhteisölainsäädäntö.

jotka olisivat hyödynnettävissä tietyin muutoksin. Näistä elementeistä lainsäättäjä muokkaa itselleen mieluisat säännökset. Veropohjakonvergenssi on verosu- vereenin keino puuttua veroarbitraasiin ja ulkoistaa verolainsäädännön kehittä- minen vastaamaan nykyaikaisia taloudellisia ilmiöitä ja verosuunnittelua.

Vaikka valtioiden verojärjestelmät ovatkin toisistaan poikkeavat, myös tulo- verotuksen alalla on tiettyjä aihealueita – muun muassa juuri osakkuusvapautus – joissa tiettyjen valtioiden esimerkit ovat saaneet toiset valtiot omaksumaan vastaavia ratkaisuja myös omissa verojärjestelmissään. Valtioiden vapaaehtoi- sesta järjestelmien samankaltaistamisesta – veropohjakonvergenssista – on ero- tettava niin sanottu veroharmonisointi⁶²⁶, joka välittömän sekä erityisesti välil- lisen verotuksen alalla näkyy EU:n alueella muun muassa tiettyjen verotusta koskevien direktiivien muodossa. Thuronyi määrittelee harmonisoinnista poi- keavan samankaltaistumisen konvergenssiksi⁶²⁷. Tällainen samankaltaistumi- nen voi vaihdella varsin laajoista kysymyksistä, kuten siirtohinnoittelusta, pie- nempiin ja yksityiskohtaisempiin järjestelmän osasiin, kuten suorasijoitusosak- keiden luovutusvoittoja koskevaan osakkuusvapautukseen⁶²⁸. Tällaisella pro- sessilla on yleensä liitántä verotuksen kohteena olevan ilmiön taloudellisten perusteiden samankaltaisuuteen eri valtioissa. Vaikka samankaltaistuneiden järjestelmien perusteet ovatkin samat, niiden tekniset yksityiskohdat voivat poi- keta toisistaan merkittävästikin. Tähän vaikuttavat kunkin valtion lainsäädäntö- kulttuuri ja jo olemassa olevat verosäännökset, joihin konvergenssin kohteena oleva veromalli joutuu sopeutumaan. Vaikka konvergenssi vaikuttaakin joiden- kin kysymysten osalta selkeältä ja voimakkaalta, se ei välttämättä ole koko ve- rojärjestelmää koskeva ilmiö. Avi-Yohah'in mukaan kyseessä on suhteellisen kapea-alainen ilmiö, joka rajoittuu ainoastaan tiettyihin verotuskysymyksiin – lähinnä yhteisöverotuksen ja kansainvälisen verotuksen kysymyksiin⁶²⁹.

Thuronyi asettuu kannattamaan verokonvergenssia⁶³⁰. Verokonvergenssi tulee ymmärtää Thuronyin argumentaatioissa juuri veropohjaa koskevaksi samankal- taistumiseksi. Verokantojen kehitys näyttää ainakin EU:n alueella liittyvän sel- keämmin verokilpailuun, mikä tekee niiden tutkimisen oikeusvertailun avulla haastavaksi⁶³¹. Thuronyin havaintojen mukaan maailmanlaajuisesti on meneillään selkeä verokonvergenssikehitys. Tällöin yllä mainitut konvergenssin kohteena olevat ilmiöt ovat Thuronyin ajattelutavassa onnistuneen konvergenssin tulok-

⁶²⁶ Veroharmonisoinnissa eri valtiot omaksuvat identtisiä tai lähes identtisiä säännöstekstejä tai verojärjestelmiä. Ks. Thuronyi 2003 s. 15–17. Tästä voidaan välittömän verotuksen alalta mai- nita esimerkkinä emo-tytäryhtiödirektiivi.

⁶²⁷ Thuronyi 2003 s. 17.

⁶²⁸ Ks. Thuronyi 2003 s. 17.

⁶²⁹ Avi-Yonah 2010.

⁶³⁰ Thuronyi 2003 s. 5 ja s. 15–17.

⁶³¹ Vrt. Avi-Yonah 2010 s. 4 alaviite 2, joka näyttää liittyvän konvergenssin myös verokanta- kysymykseen.

sia.⁶³² Avi-Yonah liittää konvergenssin syyt globalisaatioon ja pääomien liikkuvuuden vapautumiseen⁶³³.

Veropohjakonvergenssin sisällä tapahtuva vertailu tarkoittaa oman veropohjaratkaisun vertaamista muiden verosuvereien hyödyntämiin veromalleihin. Verrokki on tällöin hyvin edistysellinen ja kilpailukykyinen verojärjestelmä. Veropohjakonvergenssin olennaiset osat muodostuvat vertailuanalyysin tekemisestä ja päätöksestä samankaltaistaa oman veropohjan joku tietty ilmiö löydetyn verrokin kanssa. Näin on tehty esimerkiksi siirtohinnoittelun ja osakkuusvapautuksen suhteen. Veropohjakonvergenssi on Suomessa vielä kesken korkojen vähennysoikeuden rajoittamisen osalta. Seuraavassa taulukossa on tuotu esille samankaltaistumisen eri vaiheita sekä toteutuneen osakkuusvapautuksen että vielä toteutumattoman korkojen vähennysoikeuden rajoittamisen tapauksissa.

Ilmiö→	Osakkuusvapautus	Korkojen vähennysoikeiden rajoittaminen
Verokonvergenssin vaiheet ↓		
Havainto	yrityksen rakenneratkaisujen haittana luovutusvoittojen verotus; yhtiösektorin taloudellista kaksinkertaista verotusta	alikapitalisointia; konsernin sisäisten yrityskauppojen velkavetoisuuden hyödyntäminen verotuksessa; verotettava tulo muuttuu vähennettäväksi korkomenoiksi kohdevaltiossa; korot matalan verotukseen valtioon; yhtiösektorin nollaverotusta
Tarveharkinta	ainakin yhtiösektorin sisäisiä luovutuksia huojaennettava	korkojen vähennysoikeutta rajoitettava
Vertaistutkimus	tutkitaan ulkomaisia osakkuusvapautusjärjestelmiä; esim. VM 12/2002	tutkitaan ulkomaisia korkojen vähennysoikeiden rajoittamista koskevia säännöksiä / alikapitalisointijärjestelmiä; esim. 24 kap. 10 a–e §§ IL; VM 86/2010 s. 5–10
Verrokkimallien sopeuttaminen omaan lainsäädäntökulttuuriin	esim. HE 92/2004:ssä tapahtuva vertailu	suhteutetaan suunniteltuja säännöksiä jo voimassaoleviin säännöksiin, esim. VML 28 § ja EVL 7 §; VM 86/2010
Lopputulos	luovutusvoittoihin soveltuva osakkuusvapautus, EVL 6 b §	a) mahdollisuudet: sellaisten etuyhteyspiirin sisäisten korkomenojen vähennyskelvottomuus, jotka liittyvät etuyhteyspiirin sisäisen osakekaupan rahoitukseen lainalla; alikapitalisointisäännökset; korkomenojen lähdeverotus; b) esitysluonnos VM 86/2010:
Toteutumisaste	toteutunut	toteutumaton, esitys luonnoksella, VM 86/2010: "Yhteisöjen ja yhtiöiden korkomenojen vähennysoikeutta ehdotetaan esitysluonnoksessa rajoitettavaksi silloin, kun korkoja suoritettaisiin välittömästi tai välillisesti etuyhteydessä olevalle osapuolelle."

Taulukko 5. Veropohjakonvergenssin vaiheita kahdessa esimerkkitapauksessa.

⁶³² Thuronyi 2003 s. 15–17.

⁶³³ Avi-Yonah 2010 s. 3.

Veropohjakonvergenssilla on yhteys säännösten kohtuusnäkökohtiin. Verorasi-
tuksen suhteellisuusperiaatteen vaikutus ulottuu myös laajan veropohjan ideaa-
liin ja sen käytännön sopeutumiseen talouselämän ilmiöihin ja veropolitiikan
todellisuuteen. Yhtiösektorin ketjuverotusta voidaan pitää yritystalouden näkö-
kulmasta kielteisenä ja epäneutraalina verotuksellisenä vaihtoehtona, kuten
edellä on osoitettu. Tämä johtaa siihen, että täydellistä laajaan veropohjaan pe-
rustuvaa verojärjestelmää ei voida noudattaa. Laajan veropohjan voidaan kat-
soa sopeutuneen suorasijoitusajatteluun, jolloin ainakin epäsuorasti huomioi-
daan myös verorasituksen suhteellisuusperiaate.

Veropohjakonvergenssin esilletuomisella ja analysoinnilla perustellaan myös
sitä, että tutkimuksen erityisessä osassa otetaan esille tiettyjä vertailuvaltioiden
järjestelmien osakokonaisuuksia, jos niiden esittely on lakisystemaattisista
syistä perusteltua. Järjestelmien yleisperusteluissa myönnetty samankaltaistu-
minen näkyy myös järjestelmien lakiteknisissä yksityiskohdissa. Samankaltaistu-
minen on periaatteellista ja yksityiskohtaista.

Veropohjakonvergenssi ei kuitenkaan tule etenemään ainoastaan toisten
käyttäytymisen seuraamisen aiheuttamana ketjureaktiona, kuten osakkuusva-
pautuksen suhteen tapahtui. Järjestäytyneestä verokonvergenssista voidaan
mainita Ranskan ja Saksan yhteistyö. Ranska ja Saksa ovat sopineet yritysvero-
tuksen konvergenssista, jolla halutaan vauhdittaa EU:n laajuihin yhteistä vero-
politiikkaa. Valtiot haluavat tällä samankaltaistamisella edistää EU:n sisämark-
kinoiden tehokkuutta ja kilpailukykyä. Ehdotettu konvergenssi koskee sekä ve-
ropohjaa että verokantoja.

Konvergenssiprosessi on tarkoitus aloittaa vuonna 2013. Saksan ja Ranskan
julkaiseman asiakirjan mukaan valtioilla on halukkuutta lisätä verotuksen alalla
tapahtuvaa konvergenssia EU-alueella. Vihreässä kirjassa esitetään myös tukea
Euroopan komissiolle ja CCCTB-hankkeelle. Ranska ja Saksa näkevät vero-
konvergenssilla seuraavia etuja:

- lisääntyvä verojärjestelmien läpinäkyvyys
- tarpeettomien hallinnollisten kustannusten ja mukautumiskustannusten välttämi-
nen
- oikeudenmukaisempi verotus
- keino puolustautua verokilpailua vastaan.

Asiakirjan mukaan konvergenssia halutaan ulottaa seuraaviin verotuskysymyk-
siin:

- verokonsolidointi / erillisverovelvollisuus: konserniverojärjestelmää yksinker-
taistetaan; voittojen ja tappioiden siirtämistä koskeva sopimus ei olisi enää kon-
serniverotuksen edellytyksenä; vähimmäisomistusvaatimusta nostettaisiin
- muutoksia Saksan osinkoja koskeviin osakkuusvapautussääntöihin omistussosuu-
suaatimuksen osalta
- alikapitalisointisäännösten tarkastaminen

- tappion vähentämisoikeuden laajentaminen Saksassa
- Ranskan yhteisöverokannan laskeminen konvergenssiprosessin loppupuolella.⁶³⁴

Veropohjakonvergenssi ja osakkuusvapautus. Osakkuusvapautuksen taustalla on suorasijoitusten voitonsiirtojen verotusta koskeva veropohjakonvergenssi EU-alueella. Jotta tämä väite voidaan osoittaa todeksi, joudutaan lain esitöiden lisäksi perehtymään myös yksittäisten valtioiden järjestelmiin, jotta vertailusta saadaan käytännönläheistä. Tämä tehdään jäljempänä tarkemman oikeusvertailun muodossa. Valtiovarainvaliokunta myöntää järjestelmien samankaltaistumisen seuraavasti:

”Ehdotetut muutokset eivät olisi kuitenkaan kansainvälisessä vertailussa poikkeuksellisia, pikemminkin päinvastoin; osinkoverojärjestelmät perustuvat yleisesti esitettävään tai täydelliseen kahdenkertaiseen verotukseen. Samoin käyttöomaisuusosakkeiden myyntivoitot ovat useissa maissa verovapaita. Vallitseva suuntaus näyttää johtavan ainakin lyhyellä tähtämellä siihen, että verojärjestelmien periaatteellinen linjakkuus vähenee ja monimutkaisuus lisääntyy. Lisäksi verokantoja alennetaan verokilpailun nimissä. Oma asiansa on, missä määrin kehitystä voidaan ohjata toiseen suuntaan pitemmällä aikavälillä.”

Veropohjakonvergenssin perusta löytyy erityisen selvästi myös järjestelmien yleisistä perusteluista, jotka ovat pitkälti yhtenevät muun muassa Pohjoismaissa. Tämä liittyy laajempaan suorasijoitusajatteluun, joka ei hyväksy yhtiösektorin taloudellista kaksinkertaista verotusta. Yhteisöjen saamien suorasijoitusosinkojen osalta ketjuverotus on eri EU-valtioissa poistettu siten, että osinkotulot ovat verovapaat. Tämä osakkuusvapautuksen piiriin kuuluva kysymys rajoitui aikaisemmin ainoastaan suorasijoitusosinkoihin, jonka osalta samankaltaistuminen oli seurausta veroharmonisoinnista. Suorasijoitusosinkojen verovapaus toteutettiin muun muassa emo-tytäryhtiödirektiivin avulla. Yhteisöjen saamien osakkeiden luovutusvoiton verovapaus omaksuttiin erityisesti tämän vuosituhannen ensimmäisen vuosikymmenen alussa useissa EU-valtioissa. Pohjoismaissa siirryttiin osakkuusvapautusjärjestelmiin pääasiassa vuosina 2003–2006 tapahtuneiden verouudistusten ansiosta.

Suomen veropäätösten kannalta oli ratkaisevaa, että Ruotsissa (2003) ja Tanskassa (1999) omaksuttiin kyseinen veromalli. Tämän lisäksi Norjassa tehtiin päätös verovapauteen siirtymisestä 26.3.2004 eli noin kaksi kuukautta ennen Suomen hallituksen esityksen julkaisemispäivää.⁶³⁵ Jo tätä ennen verovapaus oli ollut käytössä Belgiassa, Espanjassa, Alankomaissa, Itävallassa ja Luxemburgissa. Myös Isossa-Britanniassa ja Saksassa vastaavanlainen järjestelmä tuli voimaan vuonna 2002.

⁶³⁴ Franco-German green paper 8.2.2012.

⁶³⁵ Ks. yleisesti pohjoismaisesta kehityksestä Leegaard 2007a s. 126–127. Yleisesti tämän kehityksen alkuvaiheesta ks. VM 12/2002 s. 152. Ks. myös Ranta-Lassila 2002 s. 168.

Tästä kehityksestä huolimatta voidaan teoreettisesti arvioida, että luovutus-
hintojen verovapaus on ainakin teoreettinen poikkeus 1980-luvulta saakka val-
lalla olleesta veropoliittisesta pääsäännöstä, jonka mukaan tuloverotuksessa tu-
lisi lähtökohtaisesti pyrkiä laajoihin veropohjiin ja mataliin verokantoihin⁶³⁶.
Veropohja on kuitenkin sopeutunut samankaltaistumisen johdosta suorasijoit-
uksesta saatavien voitonjakojen laajaan verovapauteen. Tämä perustuu sekä
yritysrakenneneutraalisuuteen että yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen
verotuksen estämisen tavoitteeseen.

Suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittojen verokohtelu tilanteessa, jossa
omistajayhtiö myy tytär- tai osakkuusyhtiönsä osakkeet, kuuluu täysin valtion
verosuvereniteetin piiriin. Tässä kysymyksessä ei ole myöskään tapahtunut
muodollista direktiivitasoista veroharmonisointia EU:n piirissä, vaikka sekä
yritysjärjestelyjä koskevan direktiivin tilanteet että emo-tytäryhtiödirektiivin
tarkoittamat tapaukset ovatkin tietyssä mielessä ”sukua” yrityksen tekemälle
suorasijoitusosakkeiden myynnille. Eri EU-valtioiden omaksumissa osakelu-
vutuksiin sovellettavissa osakkuusvapautusjärjestelmissä on kuitenkin merkit-
täviä samankaltaisuuksia, joiden voidaan ajatella olevan tältä osin seurausta ve-
rojärjestelmien samankaltaistumisesta – veropohjakonvergenssista. On kuiten-
kin huomattava, että jokaisella verojärjestelmällä on oma historiansa, raken-
teensa ja kulttuurinsa. Valtioiden veropolitiikat ja oikeusjärjestelmät poikkeavat
aina toisistaan. Tästä syystä osakeluovutusten osakkuusvapautusjärjestelmissä
on paljon poikkeavuuksia, kun niitä tarkastellaan säännöstekstien yksityiskoh-
taisella ja lakiteknisellä tasolla. Lainatut säännökset onkin sopeutettu vastaa-
maan lainaajavaltion verojärjestelmää. Ne ovat myös käyneet yleensä läpi mer-
kittävän mukauttamisprosessin, jotta ne ovat saavuttaneet sellaisen muodon,
joka vastaa verojärjestelmän sille asettamia vaatimuksia.⁶³⁷ Niiden niveltävyys
toisiinsa on saanut myös aikaan osakkuusvapautuksen perusteiden ja lähtökoh-
tien tosiasiallisten syiden kyseenalaistamisen. Erityisesti Pohjoismaissa laki-
muutosten yhteydessä korostettiin verokilpailua, ja osakeyhtiösektoriin sovel-
lettavien verosäännösten samankaltaistuminen jäi julkisessa keskustelussa ta-
ka-alalle.

Tämä tutkimus pitää samankaltaistumista ensisijaisena ja tosiasiallisena syy-
nä osakkuusvapautussäännöksille Pohjoismaissa. Veropohjakilpailuun liittyvät
näkökohdat ovat vaikuttaneet ilmeisesti myös lainsäätäjien ratkaisuihin, mutta
niiden tosiasiallinen merkitys on jäänyt pinnalliseksi – järjestelmien konver-

⁶³⁶ Ks. veropohjan laajenemisesta 1980-luvulla The Mirrlees Review 2011 s. 407.

⁶³⁷ Ks. tästä yleisestä järjestelmäsidonnaisuudesta Thuronyi 2003 s. 17. Vrt. Knuutinen 2009
s. 145, joka korostaa verojärjestelmän kansallisuuden rinnalla taloudellisten rakenteiden ja toi-
mien ylikansallisuutta. Knuutisen näkökulma pätee tuloverotukseen yleisesti. Kuitenkin Suomen
vuonna 2004 tekemät veroratkaisut ovat käytännössä osoittaneet, että sisämarkkinoiden tiivisty-
minen on ”pakottanut” kansallisvaltiot vapaaehtoiseen veropohjakonvergenssiin myös alueilla,
jotka eivät kuulu EU:n alueella muodollisesti harmonisoitujen kysymysten piiriin.

genssia tukevaksi ja täydentäväksi perusteeksi. Veropohjakonvergenssin merkitys oli merkittävä verovapauden taustalla. Vaikka järjestelmän varsinaiset taustalla olevat syyt liittyvät yritysrakennemuutoksiin ja yhtiösektorin taloudelliseen kaksinkertaiseen verotukseen, veropohjakonvergenssi muokkasi lainsäätäjän ajattelun osakkuusvapautukselle suotuisaksi. Veropohjakonvergenssin olemassaolo liittyy myös siihen, että julkisuudessa ei juurikaan arvosteltu vuoden 2004 verouudistuksen valmistelun luonnetta ja toimintatapaa. Hallituksen esityksen perusteluja pidettiin laajasti uskottavina. Veropohjakonvergenssin onnistumiseen liittyi myös ajoitus: muut Pohjoismaat olivat hallituksen esityksen antamisen aikoihin jo siirtyneet tai juuri siirtymässä osakkuusvapautukseen. Nämä toisten valtioiden esimerkkien aiheuttamat paineet liittyivät käytännössä veropohjakonvergenssin olemassaoloon.

EU-valtioiden verojärjestelmiä vertailemalla voidaan nähdä vastaava kehityskulku. Osakeyhtiöiden osakeluovutuksista saamien luovutusvoittojen verovapautta perusteltiin Pohjoismaissa erityisesti luovutusvoittojen ja osinkojen verotuksen neutraalisuudella. Yhtiöiden saamat osingot ovat ketjuverotuksen poistamisen vuoksi verovapaita; juoksevan voitonjaon ja realisoidun voiton yhtiösektorin kaksinkertainen verotus poistetaan omistajayhtiön tasolla vapauttamalla tulo verotuksesta. Näin löydetään peruste myös osakeomistusten arvonnousujen verovapaudelle. Lähtökohtana tässä ajattelussa on, että arvonnousuna realisoituvan voiton ja juoksevan voitonjaon verokohtelun tulisi olla samanlaista.⁶³⁸

Veropohjakonvergenssi veroarbitraasin estäjänä. Veroarbitraasin voidaan ymmärtää olevan verotuksen asymmetrian hyödyntämistä, joka liittyy tietyn taloudellisen päätöksentekotilanteen rajat ylittävän elementin tai mahdollisuuden verovelvolliselle tarjoamaan etuun. Näkökulmana on tällöin kotimaisen ja rajat ylittävän tilanteen välinen ero ja vertailu. Ryhtymällä rajat ylittävään järjestykseen, verovelvollinen saavuttaa veroedun, joka ei olisi saavutettavissa kotimaaisessa tilanteessa. Veroarbitraasi liittyy eri valtioiden tulojen veronalaisuutta ja menojen vähennyskelpoisuutta koskevien säännösten epäyhtenevyyteen.⁶³⁹

Veropohjakonvergenssi vähentää verovelvollisten mahdollisuutta hyödyntää tulojen verovapauden ja menojen vähennyskelpoisuuden erilaisia verokohteluita eri valtioissa. Samankaltaistuminen tuo samalla eri valtioille mahdollisuuden arvioida rajat ylittäviä tilanteita yhtenäisesti ja samojen periaatteiden mukaisesti. Tällaisesta veronsaajamyönteisestä ja järjestelmän vakautta lisäävästä kehityksestä voi mainita esimerkiksi siirtohinnoittelusäännökset.

⁶³⁸ HE 92/2004 s. 28 sekä SOU 2001:11 s. 123. Ks. arvonnousun ja juoksevan voitonjaon rinnastamisesta myös Tikka 2002 s. 10.

⁶³⁹ Vrt. Ring 2002 s. 79–81.

Eizenstatin mukaan Amerikan yhdysvaltojen näkökulmasta kaksinkertaisen nollaverotuksen ilmeneminen on yleistynyt ja se liittyy erityisesti veroarbitraasitilanteisiin. Eizenstat määrittelee rajat ylittävän veroarbitraasin seuraavasti:

”the exploitation of differences in the tax laws of two or more jurisdictions where the tax results may be technically legal under the laws of each of the jurisdictions but where the laws interact to undermine the tax principles on which they are based.”

Eizenstatin mukaan veroarbitraasi saa aikaan samanlaisia kielteisiä seurauksia kuin haitallinen verokilpailu. Veroarbitraasin luonne on kuitenkin hänen mukaansa siinä mielessä verokilpailusta poikkeava, että siinä verovelvollinen noudattaa voimassaolevia verosäännöksiä ja toimii niiden mukaisesti, mutta verovelvollisen toiminta kokonaisuudessaan ei vastaa sitä tavoitetta, jonka lainsäätäjällä on säännöksille ajatellut ja nimenomaisesti osoittanut. Eizenstat nostaa esille veropolitiikan päätöksenteon haasteet, jotka liittyvät veroarbitraasiin: tärkeää ei ole se, noudattaako verovelvollinen verolainsäädännön teknisiä säännöksiä kirjaimellisesti, vaan se, pitäisikö säännöksiä tulkita, selventää tai muuttaa siten, että ne ottaisivat paremmin huomioon rajat ylittävien järjestelyiden erityisluonteen. Eizenstat toteaa:

”In a globalized world, we cannot shut our eyes at the border. We take into account foreign tax consequences in our domestic laws to help prevent double taxation through the foreign tax credit. We must also take into account foreign tax consequences in our domestic laws to help prevent inappropriate double non-taxation.”

Eizenstat nostaa esille tässä yhteydessä veroarbitraasin perusluonteen, johon liittyy operointi tulojen ja menojen välisen asymmetrian ja symmetrian avulla. Tämä on kotimaisen veropolitiikan yksi kantavista periaatteista. Eizenstatin mukaan, jos tämän huomioimisessa epäonnistutaan rajat ylittävissä tilanteissa, on seurauksena se, että tuloa ei veroteta missään.⁶⁴⁰

Eizenstatin näkökulman soveltuu hyvin myös tässä tutkimuksessa käsiteltyyn symmetriaan luovutusvoittojen ja tappioiden näkökulmasta. Veroarbitraasi oli yksi merkittävimmistä osakkuusvapautuksen syistä. Sen syntymahdollisuus on otettu huomioon myös eri valtioiden järjestelmien yksityiskohdissa. Kuitenkin esimerkiksi Suomessa veroarbitraasitilanne on edelleen voimassa esimerkiksi pääomasijoitustoimintaa harjoittavien osakeyhtiöiden verotuksessa. Se aiheuttaa sekä neutraalisuushäiriön että epäoikeudenmukaisuutta eri liiketoimintamuotojen ja verovelvollisten välillä⁶⁴¹.

Muodollisesti kansallisesta näkökulmasta veroarbitraasin ei pitäisi siis olla ongelmallista. Valtion pitäisi soveltaa ainoastaan omia verosäännöksiään eikä sen tulisi huomioida muiden valtioiden verotuksesta johtuvia epäjohtonmukai-

⁶⁴⁰ Eizenstat 2000.

⁶⁴¹ Vrt. epäoikeudenmukaisuudesta Boyle 2005 s. 531.

suuksia ja väärinkäytöksiä. Tästä muodollisesta näkökulmasta valtion tehtäväksi jäisi ainoastaan kaksinkertaisen verotuksen poistaminen.⁶⁴²

Näin ei voida kuitenkaan enää toimia globaalissa markkinataloudessa. Verojärjestelmän uskottavuuteen kuuluu, että verojärjestelmässä huomioidaan yritystoiminnan mahdollisuus järjestellä omistuksiaan niin, että rajat ylittävissä tilanteissa hyväksikäytetään järjestelmien epäyhteneväisyyksiä, vastaamattomuuksia ja asymmetrioita. Näiden puutteiden paikkaamiseen tulee pystyä puuttumaan myös kansallisin verosäännöksiin. Veroarbitraasi on siis lainsäätäjän ongelma – ei vain verovelvollisen mahdollisuus.⁶⁴³

Veroarbitraasi on myös epäneutraalisuuden aiheuttaja. Ring on käsitellyt tätä ongelmallisuutta tehokkuuden ja sen vähenemisen näkökulmasta. Hänen mukaansa veroarbitraasin osoittautuessa edullisemmaksi vaihtoehdoksi verrattuna kansalliseen järjestelyyn seuraa tästä useita tehokkuuden kannalta kielteisiä ilmiöitä. Ring on jakanut nämä ilmiöt neljään luokkaan: 1) rajat ylittävät järjestelyt syrjäyttävät kotimaiset järjestelyt, 2) rajat ylittävät järjestelyt kohdistuvat niihin valtioihin, joiden suhteen saavutetaan edullisin verotuksellinen lopputulos, 3) veroarbitraasi aiheuttaa suhteellisesti vääristyneen kasvupaineen sellaisille liiketoimintasektoreille, joita veroarbitraasin johdosta verojärjestelmä tai järjestelmät hyödyttävät ja 4) liiketoiminnalliseen päätöksentekoon vaikuttavat liiketoiminnan ulkopuoliset seikat, joita ei ilman veroarbitraasia olisi olemassa.⁶⁴⁴ Ringin mukaan veroarbitraasia estävät toimenpiteet kaventavat kansallista autonomiaa ja lisäävät harmonisaatiota. Toimenpiteet eivät ole kuitenkaan tällöinkään täysin veroarbitraasia estäviä.⁶⁴⁵

Osakkuusvapautuksen aikakaudella veroarbitraasitilanteita on syntynyt lähinnä konvergenssin puutteesta johtuen. Useat valtiot ovat päätyneet soveltamaan vapautusmenetelmään suorasijoitusten luovutusvoittoverotuksessa, mutta järjestelmien yksityiskohdat vaihtelevat. Veroarbitraasia vastaan toimitaan tehokkaimmin yhtenäistämällä osakkuusvapautussäännöksiä. Yhtenä vaihtoehtona on CCCTB-mallin esimerkin mukainen osinkojen, luovutusvoittojen ja ulkomaisten kiinteiden toimipaikkojen tulojen lähtökohtainen vapauttaminen verosta. Verokonvergenssi tulee tällöin nähdä mahdollisuutena – ei uhkana. Tämä tarkoittaa sitä, että verosuvereenien tulisi etsiä ratkaisuja yhdessä kansainvälisen veroarbitraasin nujertamiseksi. Yhteistyötä voidaan harjoittaa esimerkiksi EU:n ja OECD:n parissa.⁶⁴⁶ Myös Avi-Yonah on todennut, että verokonvergenssi heikentää veroarbitraasia, minkä vuoksi se on kannatettava ilmiö:

⁶⁴² Vrt. Boyle 2005 s. 529 ja s. 537–540.

⁶⁴³ Ks. Eizenstat 2000 ja Boyle 2005 s. 530.

⁶⁴⁴ Ring 2002 s. 109.

⁶⁴⁵ Ring 2002 s. 83 ja s. 141.

⁶⁴⁶ Ks. Eizenstat 2000. Ks. myös Boyle 2005 s. 533–535 ja siellä mainitut lähteet. Ks. myös Ring 2002 s. 172–173 kansallisen veropolitiikan näkökulmasta.

”Of course, there are still many opportunities for tax arbitrage, because tax laws cannot and should not be completely harmonized. Still, convergence has meant that these opportunities are rarer and carry higher transaction costs, and for that I believe we should be grateful.”⁶⁴⁷

Säännösten täydellinen harmonisaatio ei kuitenkaan välttämättä ole verovelvollisen näkökulmasta ihanteellinen tilanne. Järjestelmien erilaisuudet pitävät yllä valtioiden keskinäistä kilpailua, jonka voidaan ymmärtää vaikeuttavan yksittäisen verosuvereenin mielivaltaista veropolitiikkaa verovelvollisia kohtaan⁶⁴⁸. Ringin mukaan verosäännökset voivat samankaltaistua ilman nimenomaista harmonisaatiota – tiedostamattakin. Tämä on mahdollista, jos verojärjestelmien tavoitteet ja päämäärät ovat riittävän yhteneväiset. Tämä ei kuitenkaan tarkoita hänen mukaansa, että tieteelliset periaatteet sanelisivat veropoliittisia päätöksiä, vaan päinvastoin olisi suotavaa, että jonkinasteista konvergenssia esiintyisi itsenäisesti ja se tapahtuisi ennalta arvattavilla verotuksen osa-alueilla – ennustettavasti. Ring näkee järjestelmien harmonisoitumisen syntyvän vaivattomammin tilanteissa, joissa kansallisessa verojärjestelmässä ei ole jo tietoisesti huomioitu veropolitiikassa kyseistä ilmiötä:

” – – no strong national policy underlying the specific rule but where there is a discernable and somewhat objective norm to guide the selection of a rule – – ”.⁶⁴⁹

Osakkuusvapautusjärjestelmän osalta Ringin mainitsema otollinen ilmapiiri oli olemassa. Suomessa ei sovellettu tähän liittyviä erityisiä säännöksiä. Perusteita verovapauteen tai ainakin huojennettuun verotukseen oli esitetty jo noin kolmen vuoden ajan ennen verouudistuksen toteuttamista. Verovapauden puolesta puhuivat myös monet periaatteelliset seikat. Sen lisäksi muiden järjestelmien seuraaminen, järjestelmien yhteensopivuuden varmistaminen ja veroarbitraasin estämiseen liittyvät näkökohdat tukivat vahvasti osakkuusvapautusta.

Yritysverojärjestelmän kilpailukyky + veropohjakonvergenssi = veropoliittinen realismi eli ”valppaan sopeutujan rooli”. Verokilpailu toimi pääasiallisena ärsykkeenä osakkuusvapautuksille, mutta sillä ei voida syvällisesti selittää järjestelmän omaksumista Suomeen lain esitöiden ilmaisuista huolimatta. Osakeyhtiösektorin tuloverolainsäädäntöjen samankaltaistuminen on tapahtunut osakkuusvapautuksen näkökulmasta vapaaehtoisesti ja verosuvereenien itenäisen päätöksenteon seurauksena. Tällaista ilmiötä voidaan nimittää myös vapaaehtoiseksi harmonisoinniksi, vaikkakin tämä antaa virheellisen kuvan säännösten yhdenmukaisuudesta. Verolainsäädännön samankaltaistuminen ja veropohjakonvergenssi liittyvät tämän kysymyksen osalta erityisesti suorasijoitus-

⁶⁴⁷ Avi-Yonah 2010 s. 5.

⁶⁴⁸ Ring 2002 s. 166.

⁶⁴⁹ Ring 2002 s. 168–169.

ajatteluun, jolloin huomio kiinnittyy erityisesti yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estämisen tavoitteeseen.

Osakkuusvapautuksella on oleellinen merkitys suomalaisille suuryrityksille, jotka ovat kasvaneet investoimalla ja pyrkivät tulevaisuudessakin sijoittamaan ulkomaisiin yhtiöihin sekä perustamaan niitä. Luovutushinnan verovapaus sijoituksesta luovuttaessa on yhtäältä yritykselle merkittävä etu – onpa sitten kyse voitollisesta luovutuksesta konsernin ulkopuoliselle ostajalle tai konsernin sisäisestä rakennejärjestelystä. Tällaiset järjestelyt ovat nyt joustavammin toteutettavissa verrattuna tilanteisiin, joissa kielteiset tuloveroseuraamukset vaikuttavat yrityksen päätöksentekoon. Toisaalta tappiollisten sijoitusten osalta sovellettava laaja osakkeiden luovutustappioiden ja etuysteissaatavien vähennyskeltottomuus on aiheuttanut erityisesti taantuman aikana hankaluuksia. Verojärjestelmä ei palvele tästä näkökulmasta myöskään riskisijoitusten tekemistä pääomasijoitussektorin ulkopuolella.

Keskustelu yritysten osakeluovutusten verovapaudesta alkoi Suomessa toisten EU-valtioiden esimerkkien kannustamana 2000-luvun alussa. Tuloverotuksen kehittämistyöryhmä päätyi syksyllä 2002 esittämään, että yhteisöjen osakeluovutusten veronalaisuus tulisi säilyttää. Mietinnössä painotettiin verovapauden ja kansainvälisen kilpailukyvyn välistä yhteyttä. Tätä pidettiin tärkeimpänä syynä verovapaudelle. Muutoin työryhmä katsoi, että vaikutukset olisivat pääsääntöisesti kielteisiä. Työryhmä toi esille, että tämä veromalli olisi poikkeama laajan veropohjan periaatteesta. Työryhmä ajatteli tällöin, että tästä aiheutuisi lukuisia ongelmia, kuten hallinnollisia ongelmia, valvontaongelmia, muutoksia taloudellisessa käyttäytymisessä, verosuunnittelua sekä säännösten yksityiskohtaistumista ja monimutkaistumista. Lisäksi työryhmä piti ongelmallisena tappioiden vähennyskeltottomuutta. Näillä perusteilla työryhmä päätyi esittämään vaihtoehtoisia lainsäädäntömalleja.⁶⁵⁰

Tikka totesi yritys- ja pääomaverouudistuksen valmisteluvaiheen alussa vuonna 2001 luovutusvoittoverotukseen kohdistuvasta verokilpailupaineesta ja luovutusvoittojen verovapauden tärkeydestä seuraavasti:

”Sääntely olisi veropoliittisesti ongelmallinen ja sulkusäännöksineen teknisesti hankala, mutta on toisaalta vaikea pitää perusteltuna sitäkin, että suomalainen konserni olisi omistusjärjestelyissä huonommassa asemassa kuin saksalainen konserni.”⁶⁵¹

⁶⁵⁰ VM 12/2002 s. 159. Ks. myös Tikka 2003a s. 19, joka tuo esille työryhmän muistion (VM 12/2002) kantavan ajatuksen matalan verokannan edellyttämästä tiiviistä veropohjasta.

⁶⁵¹ Tikka 2001a s. 31. Ks. myös Tikka 2000 s. 3–4 sekä Tikka 2002 s. 10, jossa tämänsuuntaisen maininnan lisäksi hän pitää verovapautta arkana alueena, jonka ”kytkeminen suurempaan uudistuskokonaisuuteen on luontevaa”. Tikka oli myös Tuloverotuksen kehittämistyöryhmän jäsen. Ks. myös Tikka 2003b s. 1197, jossa hän arvioi, että lainsäätäjällä on edessään haastava ja jopa tuskallinen tehtävä. Ks. myös Tikka 2004d s. 463, jossa hän analysoi verouudistuksen toteutusta ja viittaa juuri kansainvälisiin esimerkkeihin. Ks. myös Tikka 2003e s. 220, jossa hän arvioi Alan-komaiden, Saksan ja Ruotsin esimerkkien perusteella seuraavaa: ”One might suppose that a simi-

Talousneuvoston työryhmä korosti mietinnössään laajan veropohjan merkitystä turvattaessa yhteiskuntamme taloudellisen järjestelmän perusrakenteita⁶⁵². Tämän vuoksi on ainakin teoreettisesti ristiriitaista, että se päätyi mietintönsä verosäännössuosituksissa yrityskauppoihin liittyvien käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden myyntivoittojen verovapauden kannalle eli samaan johtopäätökseen, johon vuoden 2004 uudistuksessa lopulta päädyttiin.

On laajasti hyväksytty, että verojärjestelmän kansainvälistä kilpailukykyä ylläpidetään ensisijaisesti kilpailukykyisen yhteisö- ja pääomaverokannan avulla. Tämä on verosuureen näkökulmasta sekä verokantakilpailua että tavanomaista sopeutumista toimintaympäristöön. Suomen kaltaisen pienen talouden tulisi veropolitiikassaan pyrkiä sopeutuvuuteen ja varhaiseen reagointiin. Järkevä, neutraali ja johdonmukainen veropohja turvaa sekä yhteisöveron verotuotoja että verojärjestelmän kilpailukykyä. Se toteuttaa myös parhaiten verojärjestelmän neutraalisuustavoitteita. Laajan veropohjan avulla voidaan muodostaa kattava, hallinnoitavissa oleva ja yksinkertainen verojärjestelmä.

Osakkuusvapautuksessa ei voida katsoa tämän tutkimuksen mukaan olleen yksiselitteisesti kyse veropohjakilpailusta, vaan eri EU-valtiot ainoastaan sopeuttivat verojärjestelmiä vastaamaan paremmin suurten kansainvälisten yritysten tarpeita järjestellä yritysrakennettaan (veropohjakonvergenssi). Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapautta onkin tällöin vaikeaa arvioida hyvän verojärjestelmän ominaisuuksien kannalta. Suppeasta ja teoreettisesta näkökulmasta katsottuna osakkuusvapautus vaikuttaa tällöin ongelmalliselta.

Suorasijoitukseen liittyviä voitonsiirtoja ei tulisi enää pitää osana veropohjaa hyvän verojärjestelmän näkökulmasta. Niiden veropohjaan kuulumattomuutta voidaan perustella esimerkiksi yhtiösektorin kaksinkertaisen verotuksen estämisen tavoitteella ja selkeällä voitonsiirtojen verovapautta korostavalla veropohjakonvergenssilla. Edellä läpikäydyt hyvän verojärjestelmän ominaisuudet eivät selkeästi edes puolla vain yhtä suorasijoitusosakekantojen luovutushintojen sääntelyvaihtoehtoa. On myös mahdotonta ajatella, että kaikki mahdolliset hyvän verojärjestelmän ominaisuudet tulisivat täysin huomioiduksi. Osakkuusvapautus heijastaa näiden teoreettisten näkökantojen sijaan pikemminkin talousjärjestelmän realiteetteja. Osakkuusvapautus on sen ketjuverotuskieltoon liittyvän perusteen joh-

lar adjustment to Finland's tax treatment of corporate capital gains is unavoidable. One side of the reform would be tax exemption of capital gains and the other that capital losses or write-downs of the value of the investment would not be deductible. This kind of reform would remove tax obstacles for corporate restructuring and would perhaps not decrease tax revenues significantly." Ks. myös Tikka 2001c s. 274 sekä Tikka 2003b s. 1193. Tikan ajatusten suuntainen järjestelmä omaksuttiin Suomeen näiden kirjoitusten julkaisemisten jälkeen. Lopputulos vastannee ajattelua, jota Tikka tässä yhteydessä kuvailee (2003e s. 227) termillä "adopting a defensive role in the game". Ks. myös Kröger 2003b s. 295–296, jossa hän esittelee Saksan verovapausjärjestelmää otsikolla "Mitä Suomi voi oppia Saksan mallista".

⁶⁵² VN 5/2002 s. 171–172.

dosta myös käytännön verotuksen näkökulmasta perusteltavissa, jolloin sen mahdolliset ongelmakohdatkin tulevat esiin juuri käytännön verotuksen ja tulkintatoinninan avulla. Periaatteelliselta kannalta katsottuna uudistus ei ole heikentänyt merkittävästi esimerkiksi laajan veropohjan periaatetta, kun otetaan huomioon jo voimassa ollut suorasijoitusosinkojen verovapaus ja se, että luovutustappioiden vähennyskelpoisuus ja osakepoistomahdollisuus olivat aikaisemman lain voimassaolon aikana verokertymää merkittävästi rasittavia komponentteja. Osakkuusvapautus on tällä hetkellä osa normiverojärjestelmää niin kansallisen yritysverotuksen kuin EU-valtioidenkin verojärjestelmien näkökulmasta. Myös CCCTB-ehdotus sisältää osakkuusvapautuksen, joka on soveltamisalaltaan Suomen järjestelmää laajempi.

Voidaan pitää yllättävänä, että Arvelan työryhmä ei päätenyt jo vuonna 2002 esittämään mietinnössään edes osittaista verovapautta. Tämän jälkeen useissa mielipiteissä korostettiin, että koska osakkeiden luovutusvoittojen verokohtelu on tärkeä kilpailutekijä, valtiot eivät voi jättäytyä ulkopuolisena seuraamaan kilpailijavaltioiden kehitystä.

Koska verovapautta voidaan perustella tarpeella helpottaa omistuksen uudelleenjärjestelyjä yleensä, kasvoivat erityisesti Saksan tekemien päätösten jälkeen monen valtion muutospainet kansainvälisen kilpailukyvyyn kannalta niin suuriksi, että osakkuusvapautukseen siirryttiin. Näin tapahtui lopulta myös Suomessa. Suomessa toteutetussa verouudistuksessa yhdistyivät verosysteemaattiset, verojärjestelmien samankaltaistumiseen ja ainakin pintapuolisesti arvioituna veropohjakilpailuun liittyvät perusteet. Näistä erityisesti verojärjestelmien lähentyminen oli kuitenkin keskeisimmässä osassa, koska se toi lain esitöiden perusteisiin yhtiösektorin ketjuverotuskiellon ja vahvat viittaukset kilpailijavaltioiden vastaavien säännösten hiljattain tapahtuneisiin lakimuutoksiin.⁶⁵³

Kyseiset verovapaussäännökset vaativat yleensä rinnalleen erityissääntelyä, joka koskee muidenkin hyödykkeiden kuin osakkeiden luovutuksia. Suomessa verolainsäädäntö pyrkii tarkkaan ja seikkaperäiseen esitykseen, joka palvelee verotettavien etua tarjoamalla oikeusvarmuutta ja sääntelyn selkeyttä. Hyvän verojärjestelmän pitää olla myös kohtuullinen. Oikeusvarmuudella tarkoitetaan myös sitä, että verovelvollisella on mahdollisuus ennustaa veroratkaisujen si-

⁶⁵³ Vrt. Myrsky – Ossa 2008 s. 55. Ks. Tikka 2004d s. 463 sekä Tikka 1988 s. 202, jossa hän korostaa sisäisen ja ulkoisen integroitavuuden olevan hyvän verojärjestelmän ominaisuus. Tikan mukaan verosysteemin osien pitäisi ”joustavasti nivelyä toisiinsa ja myös ulkomaiden vastaaviin järjestelmiin”. Tikka myös muistuttaa, että kansainvälisesti tulisi välttää järjestelmiä, jotka johtavat veropoliittisesti perusteettomaan vajaanverotukseen tai yliverotukseen. Ks. veropohjakilpailumaininnoista myös Tikka 2003b s. 1193 sekä Myrsky 2010d s. 1503. Ks. myös Myrsky 2009b s. 739, jossa hänkin pitää ”hyvää nivelyvyyttä ulkomaisiin järjestelmiin” hyvän verojärjestelmän yhtenä ominaisuutena. Ks. samoin Äimä 2009 s. 30. Näin myös Kalliomäki 2004 s. 6, joka nimenomaisesti mainitsee veropohjan kilpailukyvyyn. Järjestelmän integroitavuus kansainvälisten järjestelmien kanssa on tunnustettu myös komiteamietinnössä KM 1987:39 s. 11.

sältö. Oikeusvarmuuden käytännön toteutus on sidottu verolainsäädännön laatimisen yksityiskohtiin. Tästä näkökulmasta käyttöomaisuusosakkeiden verovapaus on mahdollistanut tehokkaan verosuunnittelun. Verotuksen ikuisuustavoitteessa – yksinkertaistamisessa – ei ole vielä kukaan edistytty⁶⁵⁴. Tässä suhteessa tilanne päinvastoin heikkeni. On kuitenkin ennenaikaista hylätä lainsäädännön kehittäminen toteamalla, että taloudellisen toimintaympäristön monimutkaistuksessa on mahdotonta pitää kiinni verotuksen yksinkertaistamistavoitteesta. Yksinkertaistaminen olisi sekä veronmaksajan että veronsaajien kannalta myönteinen ilmiö, ja se toisi samalla mukanaan oikeusvarmuutta verotukseen.

Hallituksen esityksen yhteydessä esiteltujen tilastolukujen mukaan luovutustappiot ja muut vähennyskelpoiset erät olivat olleet suuremmat kuin voitot. Osakkuusvapautuksen ulottaminen käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintoihin tarkoittaa näiden tietojen perusteella, että verotus on voinut myös kiristyä. Tämän osoittaminen toteen on kuitenkin nykyisten puutteellisten tilastotietojen valossa mahdotonta. Verouudistukseen on voinut sisältyä tiettyjä haittavaikutuksia, vaikkakin johtopäätösten tekeminen on mahdotonta, koska osakkuusvapautuksen ja siihen liittyvien säännösten taloudellisia vaikutuksia ei ole tilastoitu kattavasti vuosittain. Hankintamenojen laaja vähennyskeltvottomuus voi vaikuttaa ainakin yritysten riskinottohalukkuuteen. Myös vuosien 2008–2009 ns. finanssikriisin aikana luovutustappioiden ja etuyhteyssaamisten pääasialliseen vähennyskeltvottomuuteen perustuva verojärjestelmä saattaa olla useassa moniportaiseksi rakentuneessa yrityksessä kokonaisuudessaan jopa epäedullisempi verrattuna siihen, millainen vanhan järjestelmän aikainen vero-kohtelu olisi⁶⁵⁵. Myös pääomasijoitustoiminnassa hyödynnetty purkutappion vähennysmahdollisuus on pienentänyt osaltaan verokertymää.

Vähennyskeltvottomuus saattaa yhtäältä vähentää muun muassa riskipitoisiin kasvuyrityksiin tehtäviä sijoituksia. Täten taloudelliset heijastusvaikutukset esimerkiksi bio- ja informaatioteknologian alan pk-yrityksiin voivat olla hyvinkin kielteisiä. Näin on mahdollista, että verouudistus on kiristänyt verotusta.⁶⁵⁶ Tätä voidaan kuitenkin pitää hyvin yritys-kohtaisena ilmiönä. Lopullinen verovaikutus riippuu pitkälti yrityksen koosta, rakenteesta ja kasvuodotuksista. On kuitenkin huomattava, että laskusuhdanteen aikana kasvaa luonnollisesti paine laajentaa tappioiden vähennyskelpoisuutta niin kuin TVL:n puolella on jo saatu todeta. Toisaalta riskisijoituksia tehdään usein pääomasijoitustoimialalla, johon sovelletaan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan sulkusäännöstä. Tällä sektorilla on kuitenkin hyödynnettävissä veroarbitraasitilanne

⁶⁵⁴ Tikka 2004b s. 25.

⁶⁵⁵ Ainakin ns. finanssikriisin aikana usealla rajat ylittävästi toimivalla konsernilla oli käyttöomaisuuteen kohdistuvia alaskirjauspaineita. Ulkomaisten tytäryhtiöiden rahoitusrakenteeseenkin kohdistui erityisesti tällöin paineita. Ks. tästä laajemmin Nisonen 2009 s. 69–70.

⁶⁵⁶ Tämän suuntaisista (varhaisista) arvioista ks. esim. Suomen Keskuskauppakamari 19.5.2004, TT 19.5.2004 sekä Suomen Yrittäjät 19.5.2004.

esimerkiksi suhteessa Ruotsin verojärjestelmään, jolloin voitolliset sijoitukset voidaan siirtää ruotsalaisen hallinnointiyhtiön omistukseen ja hankitun kohdeyhtiön liikearvon vähentäminen Suomen verotuksessa voidaan järjestää purkamisen avulla.

Vanhasta tuloteoreettisesta näkökulmasta katsottuna osakkuusvapautusjärjestelmän ulottaminen osakeluovutuksista saatujen luovutushintojen verotukseen näyttäisi sopivan huonosti (teoreettiseen) laajaan veropohjaan perustuvaan järjestelmään. Vaikka yhteiskunnan rahoituspohjan turvaaminen säilyykin veropolitiikan perustavoitteena, on kansallisen lainsäätäjän liikkuma-ala selvästi kavennettu: tulevaisuuden veroratkaisuissa jää entistä vähemmän tilaa kansallisille erityispiirteille. Tehokkuusargumentit, neutraalisuus, laaja veropohja ja matalat verokannat valtaavat enemmän jalansijaa⁶⁵⁷. Tämä näkyy käytännössä muun muassa siinä, että luovutusvoittojen veronalaisuuden ylläpitäminen yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estämisen näkökulmasta olisi ollut kestävämpi tilanteessa, jossa osingotkin olivat jo verovapaita. Vaikka muutoksen ainakin pintapuolisesti kielteiset vaikutukset verojärjestelmän sisäisen yhtenäisyyteen ja johdonmukaisuuteen onkin nostettu julkisuudessa esille⁶⁵⁸, ollaan osakkuusvapautukseen pääasiallisesti tyytyväisiä yrityssektorilla.

Osakkuusvapautukseen siirtyminen oli johdonmukainen ja sopeutumiskykyä osoittava veropoliittinen ratkaisu – eikä niinkään verokilpailutoimenpide. Participation exemption on lyönyt itsensä läpi EU-valtioiden verojärjestelmissä. Historiallisesta ja teoreettisesta näkökulmasta arvioituna osakkuusvapautus on kuitenkin poikkeussääntö, ja se on syntynyt pintapuolisesti arvioituna epäjohdonmukaisen veropoliittisen toimenpiteen seurauksena. Sisäisestä johdonmukaisuudesta poikkeaminen on toisaalta osoitus siitä, miten vero-oikeuden sisäiset kerrostumat muuttuvat eri tahdissa⁶⁵⁹. Osakkuusvapautuksen näkökulmasta luovutushintojen verovapautta voidaan kuitenkin jo nyt perusteella sisäisellä johdonmukaisuudella, mikä on osoitus käsitysten muuttumisesta vajaan vuosikymmenen aikana. Tähän liittyy myös suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittojen systemaattinen yhteys suorasijoitusosinkoihin. Osakkuusvapautuksen systeemiympäristö kattaa laajasti yhtiösektorin voitonsiirtojen verovapauden.

Osakkuusvapautus on myös osoitus veropoliittisesta realismista. Suomen tekemää lainsäädäntöratkaisua kuvailtiin useissa heti verouudistuksen jälkeen ilmestyneissä kannanotoissa laajaa veropohjaa kaventavaksi verokilpailutoimenpiteeksi. Tällöin kuitenkin unohdetaan herkästi, että verovapaus oli looginen

⁶⁵⁷ Vrt. Tikka 2004b s. 24 oikeudenmukaisuuden osalta. Toisaalta mainittu oikeudenmukaisuus otettiin vahvasti esille Hetemäen työryhmän väliraportissa VM 35/2010 s. 33–35. On kuitenkin epäselvää, mitä tämä esim. osakeyhtiöverotuksen osalta voisi käytännössä tarkoittaa.

⁶⁵⁸ Ks. tästä esim. Järvenoja 2005 s. 228. Verojärjestelmän yksinkertaisuus ja ymmärrettävyys on myös sidottu sen johdonmukaisuuteen. Ks. Meaden komitea 1978 s. 19.

⁶⁵⁹ Ks. näiden kerrostumien välisistä eroista Wikström 1986 s. 214.

seuraus suorasijoitusosinkojen verovapaudelle. Ottaen huomioon myös EU-valtioiden tekemät ratkaisut ei Suomessa olisi voitu päätyä muuhun lopputulokseen. Lakia soveltavat tahot ovat havainneet nykyiset säännökset pääasiallisesti toimiviksi, vaikkakin hallinnointiyhtiöihin ja osakeyhtiön TVL-omaisuuteen liittyvät kysymykset ovat aiheuttaneet huolta veronmaksajien keskuudessa. Tutkimuksen erityisessä osassa tuodaan esille tähän liittyviä tulkinnallisia kysymyksiä ja esitetään tiettyjä mahdollisuuksia, miten lainsäätäjä voisi täsmäpaukata järjestelmää. Suurempaa kokonaisremonttia ei liene tässä vaiheessa syytä tehdä, vaan saattaa olla syytä ensin odottaa, miten komission CCCTB-esitys etenee EU:n piirissä. Esimerkiksi varsinaisia sulkusäännöksiä ei tällä hetkellä liene suunnitteilla, eikä itse luovutusvoiton veronalaiseenkaan osaan ole vielä esitetty eräiden kansainvälisten esimerkkien mukaista veronalaista osaa. Tällöin tarjotaan vaihtoehtoja molempiin näihin aihekokonaisuuksiin.

Lainsäätäjän yleiseen tyytyväisyyteen lienee vaikuttanut osaltaan erityisesti hallinnointiyhtiöiden verostatusta sekä yhteisöjen passiivisia ja pitkäaikaisia osakesijoituksia koskeva varsin tiukka verotus- ja oikeuskäytäntö. Yksityissektorin piirissä on viime aikoina arvioitu, että verotuskäytäntö on kiristänyt sääntelyä yli sen, mitä verouudistuksen voimaantulon yhteydessä olisi voitu odottaa. Järjestelmä on nähtävästi toiminut siedettävällä tavalla eikä suurille muutoksille ole nähty tarvetta. Lisäksi taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen esittäminen yhdessä EVL 6 a §:n osinkoverosäännösten kanssa on ollut vahva peruste vapauttaa myös luovutushinnat verosta. Toisaalta Verohallinto ei ole julkaissut juuri minkäänlaisia kokemuksia järjestelmän toimivuudesta⁶⁶⁰, joten muutostarvetta ei voida perustella ainakaan esimerkiksi tilastotietoihin vedoten. On kuitenkin mahdollista, että osakkuusvapautusjärjestelmää joudutaan tarkastamaan lähitulevaisuudessa laajastikin, koska pääministeri Kataisen hallitusohjelmassa on maininta⁶⁶¹ tulolähdejaottelun ja konsernien verotuksen selvittämisestä. Tällöin järjestelmän uudistamista ei olisi syytä jättää ainoastaan CCCTB-ehdotuksen etenemisestä riippuvaiseksi. Tämän vuoksi Verohallinnon olisi syytä selvittää tarkoin nykyisten säännösten käytännön toimivuudessa esiintyneet hankaluudet, verotuskäytännössä ilmenneet verosuunnittelun aiheuttamat epätoivottavat piirteet sekä aihepiiriin liittyvät taloudelliset vaikutukset.

Kuten edellä on myönnetty, osakkuusvapautukseen siirtyminen oli osa EU-valtioiden yhteisöverojärjestelmien samankaltaistumista. Tämän on usein arvioitu liittyvän kansainväliseen verokilpailuun. Lain esitöissä osakkuusvapautusta perusteltiin myös verokilpailun ulkopuolisten seikkojen avulla. Jos Suomi ei olisi omaksunut samaa mallia, jonka Tanska, Norja ja ennen kaikkea Ruotsi

⁶⁶⁰ Tästä ovat poikkeuksena mm. Kaijalaisen kannanotot (2005) ja Konserniverokeskuksen asiantuntijoiden kirjoitukset Verotus-lehdessä (esim. Rajamäki 2006).

⁶⁶¹ VM 22.6.2011 s. 13.

olivat jo hyväksyneet, olisi pohjoismaisissa yritys rakenteissa pyritty varmasti ohjaamaan yritysten myyntivoittoja Suomesta Ruotsiin ja myyntitappiota vasta- vuoroisesti Suomeen. Perustelu liittyi siis vahvasti veroarbitraasin poistami- seen. Sisämarkkinoilta Suomeen kohdistunut paine sai aikaan muutoksen hy- vinkin rajatulla tuloverotuksen lohkolla. Tämän on arvioitu olevan osoitus Suo- men kansantalouden alttiudesta verokilpailulle⁶⁶². Perusteluissa verokilpailu yhdistyy tällöin järjestelmien samankaltaistumiseen eikä näillä kahdella koko- naisuudella näytä olevan erityistä ristiriitaa keskenään. Tämä tutkimus ei kui- tenkaan yhdistä tehtyä ratkaisua suoranaisesti verokilpailuun.

Osakkuusvapautukseen olisi voitu myös jättää siirtymättä. Tämä olisi kuiten- kin varmasti ollut lähes mahdotonta yhä useampien EU-valtioiden hyväksyessä ketjuverotuskieltoon perustuvat osakkuusvapautussäännökset. Tästä näkökul- masta katsottuna on perusteltua muistuttaa Tikan mielipiteestä, jonka mukaan Suomelle soveltuu veropolitiikassa ”valppaan sopeutujan rooli”⁶⁶³. Tämä on pe- rinteisesti näkynyt ensisijaisesti, vaikkakin tietyllä viiveellä, Suomen veropoh- jaa koskevissa ratkaisuissa. On kuitenkin todennäköistä, että näiden rinnalle tu- levat jatkossa entistä vahvemmin myös verokantaan liittyvät toimenpiteet, jotka ottavat paremmin huomioon esimerkiksi Itämeren alueen markkinoille kuulu- van verokantakilpailun⁶⁶⁴. Tässä yhteydessä on syytä huomauttaa, että Valtiova- rainministeriön työryhmä arvioi vuonna 2006, että verotuksen tason tulee mää- räytyä verokannan eikä veropohjan perusteella. Myös kansainväliseen verokil- pailuun vastataan työryhmän mukaan tehokkaimmin verokannan avulla.⁶⁶⁵ Joka tapauksessa verojärjestelmän kilpailukykyä ei tule nähdä veropohjan turvaami- sen antipodina, vaan laajempänä yhteiskunnallisena tavoitteena, johon pyrkimi- nen voi tarkoittaa myös veropohjan syvenemistä ja laajenemista samalla kun parannetaan yritystoiminnan harjoittamisen edellytyksiä Suomessa.

⁶⁶² Ks. Wikström 2008 s. 22.

⁶⁶³ Tikka 2000 s. 1, Tikka 2003e sekä Tikka 2005b s. 1. Ks. myös Tikka 2003c. Ks. myös An- dersson 2008a s. 32, Rynänen 2005b s. 411 sekä Määttä 2007 s. 142–144, joka mainitsee kolme erilaista lainsäätäjän toimintamallia: 1) aktiivisen verokilpailun, 2) passiivisen verokilpailun ja 3) sopeutuvan verokilpailun. Myös Määttä päätyy kannattamaan sopeutuvaa verokilpailua. Hän ko- rostaa myös verojärjestelmän rakenneratkaisuja hyvinvointivaltion rahoitus pohjan ylläpitämises- sä. Suomen nykyisessä veropolitiikassa on korostettu tätä ajatustapaa. Ks. tästä osoituksena esim. Mari Kiviniemen 12.11.2009 esittämä näkemys: ”Meidän pidettävä huolta, että yritysverotuk- semme on kilpailukykyinen Euroopassa ja maailmassa. Meidän on ennen kaikkea seurattava kes- keisiä kilpailijamaitamme.” Vrt. Rynänen 2003 s. 386, jossa hän kommentoi Suomen ottamaa asennetta lähinnä puolustukselliseksi ja konservatiiviseksi. On huomattava, että Rynäsen mieli- pide on ajalta ennen vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistusta. Ks. tarkkailevaan rooliin liit- tyvistä näkökannoista myös P. K. Mattilan haastattelu Remes 2011 s. 34–35.

⁶⁶⁴ Yksittäisistä kilpakumppaneista Ruotsin lainsäädäntöratkaisut lienevät olleet merkittä- vimpiä Suomen päätöksentekoon vaikuttaneita seikkoja. Suomi on aina ottanut ja tulee aina otta- maan huomioon veropolitiikassaan Ruotsin tekemät ratkaisut. Tulevaisuudessa myös Venäjän, Valko-Venäjän, Viron, Latvian, Liettuan ja Puolan veropoliittiset ratkaisut vaikuttanevat Suomen verojärjestelmän kehittämiseen entistä enemmän.

⁶⁶⁵ VM 4/2006 s. 193.

Kuten yllä on todettu, hyvän verojärjestelmän ominaisuuksiin liittyy sekä järjestelmän sisäisiä että ulkoisia paineita. Ulkoiset paineet ovat usein syynä poikkeamiin, jotka kohdistuvat yllä mainittuihin periaatteisiin. Erityisesti veronmaksukykyisyyden huomioiminen on saanut väistyä veropohjakonvergenssin aikaansaaman osakkuusvapautuksen tieltä. Poikkeamia voidaan pitää välttämättöminä, kun huomioidaan miten muut valtiot ovat osakkuusvapautuksen toteuttaneet lainsäädännössään. Ottaen huomioon yritysten ja luonnollisten henkilöiden rajat ylittävän liikkuminen, lainsäätäjän poikkeamisen erilaisista veropolitiikan ihanteista voidaan arvioida olevan osa modernin valtion veropolitiittista toimintaa⁶⁶⁶. Tästäkin näkökulmasta arvioituna puuttuminen markkinoiden toimintaan – myös verotuksen muodossa – tarkoittaa aina puuttumista liberaalin toimintaympäristön perustana oleviin yksilönvapauksiin. Puuttumisen tulisi tästä näkökulmasta olla poikkeuksellista, hyvin perusteltua sekä oikeassa suhteessa sillä tavoiteltaviin päämääriin⁶⁶⁷.

⁶⁶⁶ Tikka 1999b s. 993.

⁶⁶⁷ Puuttumisen reaaliset lähtökohdat ja rajoitteet huomioiden voidaan nostaa esille myös Milton Friedmanin toteamus: "I think the government solution to a problem is usually as bad as the problem and very often makes the problem worse."

5 Tarkemmin yhteensopivuudesta kansainvälisten järjestelmien kanssa

5.1 YLEISTÄ

Edellä on osoitettu, että osakkuusvapautusta ei tulisi arvioida verokilpailuun liittyvänä ilmiönä vaan EU-alueen yritysveropohjien vapaaehtoiseen samankaltaistumiseen – veropohjakonvergenssiin – liittyvänä ilmiönä. Verojärjestelmät ovat konvergoituneet, koska lainsäätäjän veropoliittisessa päätöksenteossa on painotettu esimerkiksi ketjuverotuskiellon olemassaoloa ja suorasijoitusosinkoihin sovellettavaa vapautusjärjestelmää. Kun tämä tunnustetaan, tulee tarkemmin lakitekniesten yksityiskohtien tasolla arvioida niitä ulkomaisia verojärjestelmiä, joita myös Suomen lainsäätäjä on verrannut valmistellessaan vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistusta.

Myös lakitekniset yksityiskohdat osoittavat järjestelmien välistä konvergenssia. Tässä vertailussa tulee hahmottaa, että osakkuusvapautuksesta on kahden viime vuosikymmenen aikana tullut EU:n piirissä pääasiallinen tapa kohdella suorasijoitukseen liittyvää voitonjakoa – sekä osinkojen että luovutusvoittojen osalta.

Vuonna 2007 valmistuneessa Saksan PricewaterhouseCoopers AG:n tekemässä selvityksessä tutkittiin verotettavan tulon määräytymisperusteita eri EU-valtioissa. Tutkimuksessa havaittiin, että yritysten myydessä osakkeita luovutusvoittojen verotuksessa on viisi pääasiallista veromallia: 1) luovutusvoiton osittainen verovapaus, 2) luovutusvoiton täydellinen verovapaus (perinteinen osakkuusvapautus), 3) verokantahuojennus, 4) verotuksen lykkääminen tai 5) järjestelmä, jossa luovutusvoittoon ei sovelleta mitään erityistä huojennusta. Puolelta tutkimuksen kohdevaltioista sovellettiin täydellistä verovapautta. Osakkuusvapautus oli kuitenkin tutkimuksen mukaan yleensä sidottu tiettyyn vähimmäisomistusaikaan ja -omistusosuuteen. Tällöin havaittiin myös suorasijoitusosinkojen ja -luovutusvoittojen verosäännösten yhteneväisyydet, mikä korostaa veropohjakonvergenssin olemassaoloa ja järjestelmien teoreettisten perusteiden yhteneväisyyttä. Tällaisessa järjestelmässä nämä kaksi erilaista voittojen realisoitumistapaa eli yhtäältä voitonjako ja toisaalta voiton säilyttäminen osakkeiden luovutuksen muodossa verotetaan samojen periaatteiden mukaisesti.⁶⁶⁸

⁶⁶⁸ Endres et al. 2007.

Kaikissa pohjoismaisissa järjestelmissä vapautetaan ainakin jossakin määrin suorasijoituksiin liittyvät osingot ja luovutusvoitot. Järjestelmien välillä on eroja muun muassa soveltamisalan laajuudessa. Norjassa sovelletaan laajinta ETA-valtioissa olevia sijoituksia koskevaa verovapausjärjestelmää, jossa myös portfoliosijoitukset sisältyvät verovapauden piiriin. Toisaalta Norjassa on Ranskan, Saksan ja Italian tavoin rajattu luovutusvoiton verovapaan osan suuruutta. Pohjoismaisille järjestelmille on myös tyypillistä sekä omistusaika- että omistussuusedellytys soveltamisalan rajaajana. Ruotsin järjestelmässä omistuksen suuruuteen ja omistusaikaan liittyviä edellytyksiä sovelletaan kuitenkin vasta toissijaisesti, koska verovapaus on Ruotsissa pääsääntö. Suomessa sekä omistusaika- että omistussuusedellytyksiä sovelletaan riippumatta kohdeomistuksen luonteesta.⁶⁶⁹ Suomessa verovapautta rajoitetaan myös yritysverojärjestelmän sisäisellä tulolähdejaotellulla.

Eri EU-valtioissa verovapauden edellytyksenä on yleensä, että osakkeet on omistettu yli vuoden⁶⁷⁰. Kansainvälisesti vähimmäisomistusaikaa koskevat vaatimukset ovat pääasiallisesti vuoden mittaisia ja vähimmäisomistussuus on pääasiallisesti 10 prosenttia osakepääomasta tai äänivallasta, kuten edellä on todettu. Omistusaikaa koskeva raja oli aiemmin Tanskassa kolme vuotta, kun muissa EU-valtioiden osakkuusvapautussäännöksissä se on nykyään lähes poikkeuksetta yhden vuoden pituinen. Tanskassa on sittemmin luovuttu omistusaikaedellytyksestä. Norjassakaan ei sovelleta omistusaikaedellytystä kuin tietyissä kolmansien valtioiden tehdyissä suorasijoitustilanteissa. CCCTB-direktiiviehdotuksessa osakeluovutusten verovapaudelle ei ole asetettu edellytyksiä (Artikla 11), joten omistusaikakaan ei ole tällöin olennainen seikka. Sekä omistusaikaa että omistussuusedellytystä yhtäaikaaisesti soveltamalla verovapauden saaminen rajoittuu yleensä suorasijoituksiin. Osakkuusvapautuksen soveltamisalan ulkopuolelle jäävät yleensä lyhytaikaiset omistukset ja portfolio-sijoitukset.⁶⁷¹

⁶⁶⁹ Ks. Leegaard 2007a s. 126–127.

⁶⁷⁰ Ks. HE 92/2004 s. 16–19, jossa on käyty läpi tiettyjen EU-valtioiden lainsäädäntöä yhteisöjen saamien osinkojen ja luovutusvoittojen verotusta koskevien säännösten osalta. Ks. myös Halén 2004a s. 479. Osinkojen verokohtelua ei ole useinkaan verosopimuksissa tai sisäisessä lainsäädännössä sidottu osakkeiden omistusaikaan. Ks. tästä esim. Helminen 2007 s. 52. Kuitenkin emoyhtiödirektiivi mahdollistaisi direktiivin implementoinnin siten, että lähdevaltion verovapauden edellytykseksi asetettaisiin omistusaikavaatimus. Ks. direktiivin Art. 3(2), jonka mukaan osinko voidaan verottaa, jos kahden vuoden omistusaikaedellytys ei täyty. Oikeus olla soveltamatta direktiiviä koskee tarkemmin sanoen yhtiöitä, joilla ei ole keskeytykseltä vähintään kahden vuoden ajan hallussaan emoyhtiön asemaan oikeuttavaa osuutta, sekä sellaisia yhtiöitä, joista toisessa jäsenvaltiossa sijaitsevalla yhtiöllä ei ole keskeytykseltä vähintään kahden vuoden ajan tällaista osuutta. Ks. Helminen 2007 s. 51 ja Helminen 2008a s. 128.

⁶⁷¹ Ks. tämän osalta HE 92/2004 s. 33. Ks. myös VM 12/2002 s. 155–156. Ks. omistusaikaedellytyksen kommentteista myös esim. Kukkonen 2007a s. 167–172, Kukkonen 2004 s. 154–155, Myrsky – Linnakangas 2010 s. 198–199 ja Juusela 2004 s. 186–191. Ks. muiden valtioiden aikarajoista lisää tutkimuksen oikeusvertailevassa osiossa. Ruotsissa, Isossa-Britanniassa, Bel-

Vuoden omistusaika on edelleen yleisin omistusaikaedellytysvaihtoehto EU-valtiossa. Pohjoismaissa on omistusajan määrätymisen suhteen pääsääntöisesti lähdetty oikeuskäytännön ja muun verolainsäädännön oikeusohjeista, eikä osakkuusvapautussäännöissä määritellä tarkemmin omistusajan laskemiseen liittyviä seikkoja.

Ruotsi poikkeaa kuitenkin yleisestä linjasta muita monipuolisemmalla lainsäädäntömallillaan. Siellä yhden vuoden omistusaika aletaan laskea, kun osakkeet tulevat elinkeinosisidonnaisuuden piiriin. Omistusaika lasketaan siihen saakka, kunnes osakkeita ei enää pidetä elinkeinosisidonnaisina. Vaihtoehtoisesti jos osakkeita tai osuuksia pidetään elinkeinosisidonnaisina, lasketaan omistusaika osakkeiden ostamisesta niiden myymiseen. Merkityksellistä on tällöin osakkeiden hankintaa tai myyntiä koskevan sopimuksen syntyminen osapuolten välille. Ruotsissa sovelletaan tämän lisäksi LIFO-periaatetta määritettäessä sitä, missä järjestyksessä (verotuksen näkökulmasta) osakkeet on luovutettu. Osakeantijärjestelyin saatujen osakkeiden omistusaika määräytyy ennen osakeantia omistettujen osakkeiden perusteella.⁶⁷² Ruotsissakaan ei voida kuitenkaan huomioida esimerkiksi konsernin sisäisissä luovutuksissa aikaisemman konserniyhtiön hyväksi luettua omistusaikaa osana samat osakkeet ostaneen konserniyhtiön omistusaikaa⁶⁷³.

Pohjoismaisille järjestelmille on myös tyypillistä verovapauden sitominen tiettyyn omistusaikaan ja yrityskokonaisuuden harjoittamaan elinkeinotoimintaan. Esimerkiksi Suomessa verovapaus koskee ainoastaan elinkeinotoiminnan tulolähteen (EVL 53 §:n 2 mom.) käyttöomaisuuteen kuuluvia (EVL 12 §) osakkeita ja Ruotsissa osakkuusvapautus on sidottu elinkeinosisidonnaisiin osakkeisiin tai osuuksiin. Ruotsissa intressipiirijattelu on liiketoiminnallisen yhteyden osalta viety niin pitkälle, että sijoitukset listaamattomiin yhtiöihin ovat pääasiallisesti verovapaasti luovutettavissa, koska niitä pidetään elinkeinosisidonnaisina omistusosuudesta ja -ajasta riippumatta. Ruotsissa sovelletaan kuitenkin joustavampia säännöksiä julkisesti noteerattujen osakkeiden tapauksessa, jos kyse on omistajan liiketoimintaan liittyvästä omistuksesta. Tällöin omistuksen suuruut-

giassa ja Italiassa omistusaikaa koskeva raja on yksi vuosi. Kaikkia vertailuvaltiota yhdistää rajauksen tarkoitus. Se turvaa osaltaan sen, että verovapaus kohdistuu vain pysyväisluonteisiin suorasisjoituksiin. Ks. Mattila 2004c s. 489. Ks. myös Mattila 2004b s. 7, joka huomauttaa edelleen, että elinkeinoelämän kannalta oli erittäin hyvä, että omistusaikavaatimus jäi yhteen vuoteen eikä noussut esimerkiksi Tanskan (silloisen) mallin mukaiseen kolmeen vuoteen. Tanska on tämän jälkeen luopunut omistusaikaedellytyksestä.

⁶⁷² 24 kap. 21–22 §§ IL.

⁶⁷³ Ks. Reg. prop. 2002/03:96 s. 80 ja mts. 82. Konsernikokonaisuutta ei oteta huomioon myöskään laskettaessa omistuksen suuruutta. Tätä perusteltiin sillä, että konsernin sisällä voidaan joka tapauksessa kerätä veroneutraalein osakeluovutuksiin osakeomistuksia yhteen konserniyhtiöön. Ks. tästä laajemmin Reg. prop. 2002/03:96 s. 77. Ks. myös Suomen osalta vastaavista perusteluista HE 92/2004 s. 33, jossa konsernikohtaista soveltamista pidettiin teknisesti hankalana vaihtoehtona. Tällöin ajateltiin lisäksi, että konsernin sisäisiin luovutuksiin olisi konsernikoh-taisessa mallissa jouduttu soveltamaan erilaisia säännöksiä kuin luovutuksiin konsernin ulkopuo-lle. Vertailtaessa Suomen ja Ruotsin järjestelmien esitöitä huomataan, että molemmissa tultiin samaan johtopäätökseen mutta eri perusteilla. Ruotsin esitöissä viitataan intressipiiritilanteisiin ja säännösten rajoittavuuteen ja käytännön soveltamisongelmiin asennoiduttiin epäillen, kun taas Suomessa näkökulma on hallinnollis-muodollinen ja torjuva.

ta koskeva puute voidaan ohittaa. Suomessa vastaavaa ”venttiiliä” ei ole käytettävissä.⁶⁷⁴

Tyypillisenä pohjoismaisena ja eurooppalaisena piirteenä voidaan pitää myös luovutustappion vähennyskelvottomuuden hyödyntämisen rajoittamista. Tämä on selkeästi osakkuusvapautuksen perusominaisuus. Muiden EU-valtioiden esimerkkien mukaisesti sovelletaan myös Suomen osakkuusvapautusjärjestelmässä luovutustappioiden – tai tarkemmin sanottuna poistamattoman hankintamenon luovutushinnan ylittävän osan tai vielä toisin sanottuna luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon negatiivisen erotuksen – lähtökohtaista vähennyskelvottomuutta. Jos luovutusvoitot olisivat verovapaita ja hankintamenot rajoituksetta vähennyskelpoisia, se johtaisi mitä todennäköisimmin EU-oikeuden kannalta siihen, että järjestelmän katsottaisiin edustavan haitallista verokilpailua. Lain esitöiden mukaan verojärjestelmän johdonmukaisuutta korostava ratkaisu oli välttämätön verojärjestelmän rakenteen ja verotuottojen turvaamisen kannalta. Tällä vältettiin myös niin sanottu roskakori-ilmiö, jossa tappiot siirretään vähennettäväksi siihen valtioon, jossa ne on mahdollista vähentää verotuksessa, ja voitot siirretään siihen valtioon, jossa ne ovat verovapaita.⁶⁷⁵

Osakkuusvapautuksen sisältyy myös erilaisia veronkiertämisen estäviä säännöksiä. Järjestelmiin on esimerkiksi sisällytetty sulkusäännöksiä, joilla pyritään estämään matalan verotuksen valtioiden avulla tapahtuvaa verosuunnittelua. Väliyhteisölainsäädäntö on merkittävä osa lainsäädäntökokonaisuutta, joka liittyy kolmansiin valtioihin tehtyjen suorasijoitusten verotukseen. Matalan verotuksen valtioon tehtyyn sijoitukseen kohdistuukin useissa Pohjoismaissa joko väliyhteisöverotus, osakkuusvapautussääntöjen soveltumatta jääminen tai molemmat.⁶⁷⁶ Myös CCCTB-ehdotuksen mukaisessa veromallissa verovapautta on rajoitettu matalan verotuksen valtioihin suuntautuvien sijoitusten luovutusvoittojen tapauksessa.

⁶⁷⁴ Ks. Leegaard 2007a s. 126–127.

⁶⁷⁵ HE 92/2004 s. 35. Ks. myös VM 12/2002 s. 149. Ruotsin osalta ks. SOU 2001:11 s. 13 sekä Reg. prop. 2002/03:96 s. 70. Ks. tämän kysymyksen kommentteista myös Ryyänen 2005b s. 395 sekä Kukkonen – Walden 2010a s. 413. Ks. myös Juusela 2004 s. 204.

⁶⁷⁶ Ks. Leegaard 2007a s. 126–127. Ks. myös VM 12/2002 s. 148.

Valtio / piirre	Suomi	Ruotsi	Norja	Tanska	Islanti
Omistussuusedellytys	10 %	Ainoastaan jos kohdeyhtiö on julkisesti noteerattu (10 %)	Ainoastaan jos kohdeyhtiöllä on kotipaikka ETA-alueen ulkopuolisessa valtiossa (10 %)	10 %	Ei
Omistusaikaedellytys	1 v.	Ainoastaan jos kohdeyhtiö on julkisesti noteerattu (1 v.)	Ainoastaan jos kohdeyhtiöllä on kotipaikka ETA-alueen ulkopuolisessa valtiossa (2 v.)	Ei	Ei
Kolmansiin valtioihin ja/tai matalan verotuksen valtioihin tehtyjen sijoitusten verovapauden rajoittaminen	Kyllä	Ei	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Verovapaan osuuden rajoittaminen	Ei	Ei	Kyllä (3 %)	Ei	Ei
Kiinteistöyhtiön osakkeiden luovutuksia koskeva raja	Kyllä	Ei (Pl. paketoitua koskeva poikkeus 25 a kap. 25 § IL.	Ei	Ei	Ei
Luovuttajasubjektia koskevat erityiset edellytykset	Käytännössä hallinnointiyhtiöiden verotukseen vaikuttava tulolähesidonnaisuus	Ei	Ei	Hallinnointiyhtiötä koskevat poikkeussäännöt	Ei
Pääomasijoitustoimintaa koskeva raja	Kyllä	Ei	Ei	Ei	Ei
Portfoliosijoitukset kuuluvat verovapauden soveltamisalaan	Ei	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä

Taulukko 6. Pohjoismaisten osakkuusvapautusjärjestelmien pääpiirteitä.

Norja, Saksa, Ranska ja Italia kohdistavat osakkuusvapautuksen ainoastaan osaan muutoin verovapaasta luovutusvoitosta. Tässäkin kategoriassa on päädytty toisistaan varsin paljon poikkeaviin ratkaisuihin. Kun Saksan ja Italian osalta on kyse 95 prosentin verovapaasta osasta luovutusvoitosta, Portugali soveltaa ainoastaan 50 prosentin verovapautta. Ranska päätyi aikaisemmin soveltamaan muista EU-valtioista poiketen verokantahuojennusta. Siellä luovutusvoittoihin on sovellettu aikaisemmin kahdeksan prosentin alennettua verokantaa, mutta 1.1.2007 lukien Ranskassa on kuitenkin sovellettu osittaista verovapausjärjestelmää, jossa viisi prosenttia luovutusvoiton nettomäärästä katsotaan koostuvan

Verokohtelun pääasiallinen tyypittely	Verojärjestelmien lukumäärä	Valtiot/verojärjestelmät
Täydellinen verovapaus	15	Itävalta ¹ , Belgia, Tanska, Suomi, Latvia ² , Luxemburg, Ruotsi, Espanja ³ , Iso-Britannia, Kypros ⁴ , Unkari ⁵ , Irlanti ⁶ , Malta ⁷ , Sveitsi, Alankomaat
Osittainen verovapaus	6	Norja, Saksa, Slovenia ⁸ , Italia, Portugali, Ranska (1.1.2007 lukien ⁹)
Verokantahuojennus	(1)	(Ranska 31.12.2006 saakka)
Verotuksen lykkääminen	2	Viro ¹⁰ , Kreikka
Ei verovapautta ¹¹	6	Bulgaria ¹² , Tšekin tasavalta, Liettua, Montenegro ¹³ , Puola ¹⁴ , Romania, Slovakia ¹⁵

Taulukko 7. Tietyissä Euroopan valtioissa sovellettavien suorasijoitusten luovutusvoittojen verosäännösten pääpiirteisiä luokitteluja.¹⁶

¹ § 10(3) öKStG. Koskee vain ulkomaisten yritysten myyntiä. Kotimaisiin osakkeisiin ei lähtökohtaisesti sovelleta verovapaussäännöksiä.

² Latvia alkaa soveltamaan osakkuusvapautussäännöksiä 1.1.2013 lukien. Säännösten mukaan luovutusvoittoja ei huomioida yhteisöjen verotettavaa tuloa laskettaessa. Myöskään luovutustappiot eivät vaikuta verotukseen. Par uzņēmumu ienākuma nodokli, 6.pants. (Apļiekamā ienākuma korigēšana, veronalaisen tulon oikaisu) (4) 9) luovutusvoittoja koskien ja (1) 2) luovutustappiota koskien. Uusia säännöksiä ei kuitenkaan sovelleta sellaisten yhtiöiden luovutuksiin, joiden kotipaikka on matalan verotuksen tai täyden verovapauden mahdollistamassa valtiossa tai alueella. Nämä valtiot ja alueet määrittellään ministereiden kabinetin antamilla ohjeilla numero 276, 26.6.2001. Uusia säännöksiä koskevista siirtymäsäännöksistä määrätään tätä koskevan erityisen siirtymäsäännöslain 104 momentissa.

³ Koskee vain ulkomaisten yritysten myyntiä. Kotimaisten osakkeiden myyntiin liittyy mahdollisuus huojennukseen, joka on sidottu varojen uudelleen sijoittamiseen. Lähde: de la Cueva González-Cotera – Pons Gasulla 2007 k. 8.4.2.3.

⁴ Luovutusvoitot, jotka koskevat sellaisten listaamattomien yhtiön osakkeiden myyntiä, joiden omaisuus koostuu kiinteästä omaisuudesta, verotetaan luovutusvoittoja koskevalla 20 %:n verokannalla. Lähde: Talotis 2007 k. 8.3.2.2.

⁵ Lähtökohtainen veronalaisuus, mutta jos omistusosuuden rekisteröintiä ja ilmoittamista koskevat edellytykset täyttyvät, on omistusosuuden luovutusvoitto verovapaa. Edellytyksenä on, että omistusosuus on vähintään 30 prosentin suuruinen, se on omistettu vähintään vuoden ajan (ei koske ns. väliyhteisöjä) ja sen hankinnasta on ilmoitettu veroviranomaisille 30 päivän sisällä hankinnasta. Vuoden omistusaikavaatimus on voinut alkaa laskennallisesti ainoastaan 1.1.2007 lukien. Lähteet: ETH 2010 s. 375, European Holding Regimes 2009 s. 13 sekä Havai 2007 s. 819–820. On huomattava, että Unkarissa väliyhteisölainsäädännön soveltuminen ei tarkoita ulkomaisen tytäryhtiöiden jakamattomien voittojen verotusta Unkarissa, vaan sitä, että osinkojen ja luovutusvoittojen verovapausjärjestelmää ei sovelleta ”väliyhteisöiksi” luokiteltuihin yhtiöihin. Ks. tästä rajauksesta ja tästä ”väliyhteisön” varsin poikkeuksellisesta määritelmästä Havai 2007 s. 820.

⁶ §§ 626 B and 626C; Sch. 25A TCA 1997. Verovapaus koskee irlantilaisen holdingyhtiön (investor) saamia luovutusvoittoja. Ks. edellytyksistä tarkemmin European Holding Regimes 2009 s. 13–14 sekä Eicke 2009 s. 214–215 ja siellä mainitut lähteet.

⁷ 12(1)(u) tal-Att Dwar it-Taxxa fuq id-Dhul.

⁸ 25 § ZDDPO. Osinkoihin sovellettava osakkuusvapautus määrittellään 24 § ZDDPO:ssa. Luovutusvoittojen verovapaudesta määrätään 25 § ZDDPO:ssa. Jälkimmäisen säännöksen mukaan 50 prosenttia oman pääoman -ehtoisten sijoitusten luovutusvoitoista on verovapaata tuloa, jos luovuttaja on omistanut vähintään kahdeksan prosenttia osakepääomasta, äänioikeuksista tai

myyjälle syntyneistä kuluista, ja näin ollen ne suljetaan verovapauden ulkopuolelle ja niitä verotetaan tavanomaisella yhtiöverokannalla.⁶⁷⁷

Eri maiden yritysverolainsäädännöissä olevat luovutusvoittoihin sovellettavat osakkuusvapautussäännökset on joissakin yhteyksissä jaettu myös laajan ja suppean verovapauden malleihin⁶⁷⁸. Kansalliset verovapaussäännökset eivät kuitenkaan ole näiden päämallien sisällä yhdenmukaisia. Verovapauden edellytykset vaihtelevat muun muassa vähimmäisomistusosuuden ja osakkeiden omistustajan mukaan: vaaditaanko, että luovuttaja on omistanut osakkeet tietyn ajan, edellytetäänkö luovuttajalta vähimmäisomistusosuutta luovutuksen kohteena olevassa yhtiössä ja toisaalta minkä suuruinen tuon omistuksen on oltava.

Laajassa verovapaussäädöksessä edun saamiselle ei ole asetettu erityisiä edellytyksiä. Tällaisia ovat esimerkiksi vähimmäisomistusosuutta tai vähimmäisomistusaikaa koskevat vaatimukset. Mallissa ei ole myöskään asetettu rajoitteita yhtiön harjoittamalle liiketoiminnalle. Laajaksi luokiteltavia malleja on voimassa esimerkiksi Belgiassa (ennen vuoden 2012 uudistusta), Alankomaissa ja Saksassa, vaikka näissäkään ei ole kyse täysin ehdottomasta verovapaudesta. Kaikkein laajin verovapaus myönnetään CCCTB-ehdotuksessa, jossa verovapaudelle ei ole annettu erityisiä ehtoja. Tässäkin mallissa verovapaus voidaan kuitenkin evätä, jos kohdeyhtiö asuu ma-

⁶⁷⁷ Endres et al. 2007 s. 22. Ks. myös vanhempi yhteenveto EU:n jäsenvaltioiden luovutusvoittoverojärjestelmistä Maisto 2002 s. 28 ja mts. 33. Tutkimuksen tekemisen yhteydessä on analysoitu myös julkaisemattomassa lähteessä Hey 2006 käytettyä systematisointia.

⁶⁷⁸ Näin esim. VM 12/2002 s. 148.

hallinnollisesta vallasta kohdeyhtiössä. Lisäksi vaaditaan, että luovutettava omistus on omistettu vähintään kuusi kuukautta, ja luovuttajayhtiöllä on ollut pysyväisluonteisesti ja täyspäiväisesti ainakin yksi työntekijä.

⁹ Verovapaussäädännöstä ei sovelleta 1.1.2011 lukien sellaisiin suorasijoituksiin, joiden kohdevaltio on veroparatiisivaltio, jotka luokitellaan ei-yhteistyöalueiksi. Ks. tästä tarkemmin Gibert 2010 s. 123 ja mts. 127.

¹⁰ Voittoja verotetaan vasta kun ne jaetaan. ETH 2010 s. 222.

¹¹ On huomattava, että myöskään Amerikan yhdysvalloissa ei vapauteta verotusta luovutusvoittoja, vaan niitä verotetaan osana veronalaisia tuloja. Ks. tästä esim. Ault, Arnold et al. 2010 s. 359. Samoin on Japanissa. Ks. tästä esim. Ault, Arnold et al. 2010 s. 361.

¹² Kuitenkin luovutusvoitot, jotka realisoituvat julkisessa kaupankäynnissä Bulgarian tai jonkun ETA-valtion arvopaperimarkkinoilla, ovat verovapaita. ETH 2010 s. 138 sekä Lozev 2009 s. 74.

¹³ Art. 21 ja 22 Zakon o porezu na dobit pravnik lica ("Montenegron virallinen lehti", no. 65/01 ja 80/04 ja ("Montenegron virallinen lehti", 40/08 ja 86/09).

¹⁴ Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz. U. z 2011 r., Nr 74, poz. 397 z późn. zm.).

¹⁵ § 16 (1) e) 5. ZDP. Slovakia ei kuitenkaan verota rajoitetusti verovelvollisten tekemiä slovakialaisten osakkeiden luovutuksia.

¹⁶ Lähteet mm.: Ault, Arnold et al. 2010, IBFD 2007, Zielke 2009, Eicke 2009 s. 212–220, Endres et al. 2007 s. 23, ETH 2010 sekä European Holding Regimes 2009 s. 13–14 ja mts. 40–41.

talan verotuksen valtiossa tai järjestelyyn liittyy veronkiertoa esimerkiksi liiketoimintakokonaisuuden ns. pakkaamisen muodossa⁶⁷⁹.

Suppeassa verovapausmallissa luovutusvoiton verovapaus pyritään rajaamaan esim. yhtiön elinkeinotoimintaan kiinteästi liittyviin osakeomistuksiin eli suorasisioituksiin. Tämä liityntä (eli elinkeinosidonnaisuus) edellyttää usein tiettyä vähimmäisomistusosuutta ja vähimmäisomistusaikaa. Suppean verovapauden ominaisuutena pidetään myös sidonnaisuutta omistajan harjoittamaan elinkeinotoimintaan. Ruotsin soveltamaa mallia voitaisiin kuvailla laajan ja suppean mallin välimuodoksi, vaikkakin tosiasiallisesti verovapautta voidaan luonnehtia hyvin laajaksi muun muassa ulkomaisten matalan verotuksen valtioihin tapahtuvien suorasijoitusten osalta.⁶⁸⁰

Suomessa valittua osakkuusvapautusta voidaan kuvailla suppeaksi. Veronalaisuutta on rajoitettu harjoitetun liiketoiminnan, tulolähteen, omaisuuslajin ja monien muiden kysymysten osalta. Veronalainen luovutus voi realisoitua esimerkiksi kun myyjänä on muu verovelvollinen kuin osakeyhtiö, osuuskunta, säästöpankki ja keskinäinen vakuutusyhtiö. Myös pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön tekemät osakeluovutukset ovat verollisuuden piirissä. Sen lisäksi kaikkien yritysmuotojen tekemät henkilökohtaiseen tulolähteeseen tai elinkeinotoiminnan vaihto-, sijoitus- ja rahoitusomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutukset ovat verollisia. Verovapaata luovutushintaa oikaistaan myös tietyillä erillä. Ruotsiin, norjaan ja Tanskaan verrattuna Suomen osakkuusvapautuksen soveltamisala on näiden valtioiden vastavia järjestelmiä suppeampi.

Vaikka osakkuusvapautus onkin tällä hetkellä pääsääntöinen lähestymistapa yhtiösektorin voitonsiirtojen verokohtelussa, on tästä kuitenkin useita poikkeuksia. Esimerkiksi Puolassa verovapautta ei ole ulotettu luovutusvoittoihin⁶⁸¹ ja Itävallassa verovapaus koskee ainoastaan ulkomaisten osakkeiden perusteella saatuja luovutusvoittoja⁶⁸².

Osakkuusvapautusjärjestelmien yhteisenä piirteenä on kuitenkin luovutustappioiden vähennyskelpoisuuden rajoittaminen.⁶⁸³ Osakkuusvapautuksen perusominaisuutena on symmetria: verovapaiden luovutusvoittojen peilikuvana ovat vähennyskelvottomat luovutustappiot ja siihen rinnastettavat erät. Vähennyskelvottomuutta on pidetty välttämättömänä verojärjestelmän johdonmukaisuuden kannalta. Luovutustappioiden vähennyskelvottomuus liittyy osaltaan siihen, että kukin valtio pyrkii saamaan ”verosfääriinsä” kertyvän tulon mahdollisimman suureksi, vaikka tuloa ei suoraan ja välittömästi pystyttäisikään verottamaan. Tämä näkyy luovutustappioiden verokohtelun lisäksi myös muissa veropoliittisissa ratkaisuissa⁶⁸⁴. Monet valtiot pyrkivät välttämään ”roskakoko-

⁶⁷⁹ Direktiiviehdotus artiklat 73 ja 75.

⁶⁸⁰ Ks., vaikkakin vanhemmasta näkökulmasta, VM 12/2002 s. 148.

⁶⁸¹ Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz. U. z 2011 r., Nr 74, poz. 397 z późn. zm.).

⁶⁸² § 10(3) öKStG. Ainoastaan ulkomaisiin omistuksiin rajattu osinkojen ja luovutusvoittojen verovapaus on territorialiteettiperiaatteen ilmentymä. Tähän liittyy myös kiinteistä toimipaikoista saatujen tulojen verovapaus. Komissio 2012 s. 10.

⁶⁸³ Ks. Vanistendael 2008 s. 59.

⁶⁸⁴ Esim. koskien siirtohinnoittelua ja korkojen vähennysoikeutta.

ri-ilmiötä”, jolloin ne joutuisivat asemaan, jossa yritykset pyrkivät ainoastaan vähentämään tappionsa ja korkomenonsa siellä.⁶⁸⁵ Joka tapauksessa verovaapaasti luovutettavien osakkeiden luovutustappioiden vähennyskeltvottomuuden rajoittaminen on pääsääntöinen lainsäädäntömalli osakkuusvapautusvaltioissa.

OECD:n havaintojen mukaan yhteisöverotusjärjestelmät perustuvat monissa valtioissa nettotulojen verotukseen: tietystä verotettavasta toiminnosta syntyvät tappiot voidaan vähentää toisen verotettavan toiminnon voitoista. Yhteisöverojärjestelmät ovat siis usein yhteen tulolähteeseen perustuvia. Tämä johtuu OECD:n mukaan siitä, että näissä valtioissa yhteisön saamia tuloja pidetään saman tulotyyppin tuloina riippumatta siitä, mistä lähteestä ne on saatu. Nämä valtiot kohtelevat luovutusvoittoja yleensä osana liiketuloja, jolloin luovutustappiot voidaan vähentää osana tavanomaista yhteisön verotettavan tulon laskentaa. Tällöin eri lähteiden välinen tappioiden hyödyntäminen (sideways loss relief) on mahdollinen. Joissakin valtioissa sovelletaan kuitenkin tulolähteisiin tai toimintoihin perustuvaa eriytettyä järjestelmää (schedular system of taxation), jolloin edellä mainittu eri lähteiden välinen tappioiden hyödyntäminen ei kaikissa tilanteissa toimi. Kuitenkin näissäkin valtioissa osakkuusvapautuksen soveltamisalaan kuuluvissa tilanteissa luovutustappioiden vähennyskelpoisuutta on rajoitettu tai luovutustappiot ovat täysin vähennyskeltvottomia.⁶⁸⁶

Osakkuusvapautusjärjestelmien yleistymisen on erilaisten neutraalisuusargumenttien ohella pitkälti seurausta konvergenssi- ja kilpailunäkökohtien lisäantyneestä huomioon ottamisesta EU-valtioiden veropolitiikoissa. Useat valtiot ovat halunneet antaa viestin sijoittajille ja kansainvälisille suuryrityksille, että heidän veropolitiikkansa mahdollistavat joustavat yritysrakenteiden muutokset ja estävät yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen syntymistä. Tämä aktiivisuus on seurausta erityisesti 2000-luvun alussa voimassa olleesta käsityksestä, että yllä mainittu joustavuus vaikuttaisi yhtiöiden sijoitus päätöksiin. Ainakin pintapuolisesti arvioituna eri valtiot ovat myös pyrkineet vastamaan osakkuusvapautuksen avulla toisten valtioiden verokilpailutoimenpiteiden antamaan haasteeseen suorasijoitusten houkuttelussa. Esimerkiksi Tanskan, Saksan ja Ison-Britannian päätöstä vapauttaa luovutusvoitot verosta on yleisesti arvioitu puolustukselliseksi verokilpailutoimenpiteeksi muun muassa Alankomaiden verovapausjärjestelmää vastaan⁶⁸⁷. Myös Suomessa vuonna 2004 tapahtunut muutos on seurausta tästä yleiskehityksestä. Edullisen yritysverotuksen on muutoinkin toivottu houkuttelevan sijoituksia Suomeen ja paran-

⁶⁸⁵ Ks. Suomen järjestelmän perustelujen osalta HE 92/2004 s. Ks. myös Kajas 2005 s. 41 sekä Niskakangas 2004b s. 241. Voittojen ja tappioiden symmetristä kohtelua on edellytetty myös EU:n yritysverotuksen Code of Conduct for Business Taxation -käytännösääntöryhmän periaatelinjauksissa. The Primarolo Report 1999. Ks. havainnoista myös VM 12/2002 s. 148–149 ja Juusela 2004 s. 204.

⁶⁸⁶ OECD 2011 s. 20–21.

⁶⁸⁷ Ks. VM 12/2002 s. 148, Tikka 2003d s. 16, Kukkonen 2007a s. 17–18 sekä Ranta-Lassila 2002 s. 168.

tavan täten Suomen kilpailukykyä⁶⁸⁸, joten ilmapiiri muutokselle oli varsin otollinen jo vuonna 2004. Osakkuusvapautuksen taustalla tulisi kuitenkin tästä huolimatta nähdä ensisijaisesti veropohjakonvergenssi.

Eurooppalaisten osakkuusvapautusjärjestelmien subjektiedellytykset on lähökohtaisesti sidottu osakeyhtiöiden verotukseen. Verovapautta voidaan soveltaa myös muiden yhtiömuotojen verotukseen, kunhan niitä pidetään itsenäisinä verosubjekteina. Tämä ei aina tarkoita sitä, että verovapauden piiriin subjektina kuuluvat yhtiömuodot olisivat kaikki välttämättä velvollisia maksamaan yhtiöveroa voitoistaan. Verovapaus kattaa yleisesti ottaen sellaiset omistajatahot, joiden verotuksessa tai yritys rakenteen kokonaisuuden verotuksen näkökulmasta voisi ilman osakkuusvapautusta realisoitua voitonsiirrosta yhtiösektorin taloudellista kaksinkertaista verotusta.⁶⁸⁹

Pohjoismaissa järjestelmän piiriin subjektitasolla sisältyvät sekä julkisesti noteeratut että noteeraamattomat yhtiöt. Tämän lisäksi verovapauden nautti joiksi luetaan myös säästöpankit ja keskinäiset vakuutusyhtiöt. Suomessa EVL:n verovapaussäännökset rajoittuvat näihin yhtiömuotoihin. Ruotsin järjestelmässä myös taloudelliset yhdistykset, säätiöt ja yhdistykset kuuluvat verovapauden piiriin⁶⁹⁰. Norjan järjestelmä kattaa tätäkin enemmän omistajatahoja. Myös osuuskunnat ja kunnat kuuluvat verovapauden piiriin.⁶⁹¹ Myös Suomessa on päädytty kohtelemaan osuuskuntia omistajatahoina neutraalisti suhteessa osakeyhtiöihin. Kaiken kaikkiaan pohjoismaiset mallit on suunniteltu sovellettavaksi sellaisiin subjekteihin, joita verotetaan omistajistaan erillisinä subjekteina. Järjestelmät perustuvat myös tavoitteeseen välttää luonnollisten henkilöiden suoranainen hyötyminen verovapaudesta.⁶⁹²

⁶⁸⁸ Ks. Viherkenttä 2010 s. 126.

⁶⁸⁹ Ks. Leegaard 2007a s. 130.

⁶⁹⁰ 25 a kap. 3 § IL. Säätiöiden ja yhdistysten osalta kuitenkin vaaditaan, että ne ovat verovelvollisia, ja niihin ei siis sovelleta erityistä poikkeusta verovelvollisuudesta.

⁶⁹¹ SL 2-38(1).

⁶⁹² Ks. Leegaard 2007a s. 130.

Kaavio 2. Osakkuusvapautusjärjestelmien luovutusvoittoihin soveltuvien sääntöjen rakenteiden pääpiirteet.

5.2 EUROOPPAOIKEUDELLINEN NÄKÖKULMA

Yleistä. EU-oikeuden selvät, täsmälliset ja ehdottomat normit ovat välittömästi sovellettavaa oikeutta, ja jäsenvaltioiden viranomaisten on jätettävä soveltamatta sellaisia sisäisen lainsäädännön säännöksiä, jotka ovat tällaisten normien vastaisia. SEUT 63 artiklan 1 kohdan mukaan kiellettyjä ovat kaikki rajoitukset, jotka koskevat pääoman liikkeitä jäsenvaltioiden välillä tai jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden välillä. Näiden periaatteiden voitaisiin katsoa merkitsevän muun muassa sitä, että Suomesta irtaimen luovutuksesta tuloa saavaa rajoitetusti verovelvollista ei saa verottaa ankarammin kuin vastaavassa tilanteessa olevaa Suomessa yleisesti verovelvollista. Samoin jäsenvaltioissa asuvia kohdeyhtiöitä (ja niihin sijoittuvia suorasijoituksia) ei saa asettaa perusteettomasti kotimaisia kohdeyhtiöitä epäedullisempaan asemaan. Tämä on kuitenkin marginaalisempi kysymys kuin osingonsaajan asemaan liittyvät näkökohdat. EU-oikeuden vaikutus näkyy kaikissa osakkuusvapausjärjestelmissä. Näiden soveltamisalat koskevat pääasiallisesti sekä kotimaisia että ulkomaisia omistuksia⁶⁹³.

⁶⁹³ EUT on pitänyt sijoittautumisoikeuden vastaisena sitä, että jäsenvaltio estää omia kansalaisiaan sijoittautumasta toisiin jäsenvaltioihin. Ks. C-168/01 (Bosal Holding). Ks. myös HE 92/2004 s. 31–32. Ks. myös Juusela 2005, joka toteaa, että yksi tärkeimmistä taustavaikuttimista

Suorasijoitusosakkeiden luovutushinnan verokohtelua koskeva soveltamisalan rajausta tulee suhteuttaa yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneeseen suorasijoituksia koskevaan oikeuskäytäntöön ja tällöin kysymystä tulee tarkastella ensisijaisesti SEUT 49 artiklan (sijoittautumisvapaus) kannalta⁶⁹⁴. Artiklan mukaan kiellettyjä ovat rajoitukset, jotka koskevat jäsenvaltion kansalaisen vapautta sijoittautua ja perustaa sivuliikkeitä tai tytäryhtiöitä toisen jäsenvaltion alueelle. Yhteisöjen tuomioistuin on lisäksi oikeuskäytännössään johtanut SEUT 49 artiklasta vaatimuksen kohdella kotimaista yhtiötä ja ulkomaisen yhtiön kiinteää toimipaikkaa samalla tavoin verotuksellisesti⁶⁹⁵, jos nämä ovat objektiivisesti samanlaisessa tilanteessa. Toisessa EU-valtiossa asuvalla yhtiöllä on SEUT 49 artiklan nojalla lähtökohtaisesti vapaus valita tarkoituksenmukaisin toimintamuoto, mikäli se sijoittautuu toiseen EU-valtioon.

Suorasijoitusten luovutusvoittoverotusta ei ole harmonisoitu EU:n piirissä kuten ei yhteisöjen tuloverotusta yleisestikään⁶⁹⁶. EU-vero-oikeus ei siis vaikuta suoranaisesti esimerkiksi osakkuusvapautuksen myöntämisen yksittäisiin edellytyksiin toisin kuin emo-tytäryhtiödirektiivin tarkoittaman voitonjaon osalta. SEUT kuitenkin edellyttää, että jäsenvaltioissa asuvia kohdeyhtiöitä ei saa asettaa perusteettomasti kotimaisia huonompaan asemaan.

Suomen osakkuusvapautuksen edellytyksissä ei ole rajoitettu verovelvollisen EU-yhtiön sijoittautumisvapautta Suomeen. Luovutusvoiton saajana voi olla sekä ulkomaisessa omistuksessa oleva Suomessa perustettu ja täällä verovelvollinen yhteisö että ulkomaisen yhtiön sivuliike, joka muodostaa Suomeen kiinteän toimipaikan ja on siten täällä kiinteään toimipaikkaan kohdistuvan tulon osalta verovelvollinen.

Jollei pääomia koskevan luvun määräyksistä muuta johdu, sijoittautumisvapautteen kuuluu oikeus ryhtyä harjoittamaan ja harjoittaa itsenäistä ammattia sekä oikeus perustaa ja johtaa yrityksiä, erityisesti SEUT 54 artiklan toisessa kohdassa tarkoitettuja yhtiöitä, niillä edellytyksillä, jotka sijoittautumisvaltion lainsäädännön mukaan koskevat sen kansalaisia. SEUT 54 artiklan mukaan jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti perustetut yhtiöt, joiden sääntömääräinen ko-

Suomen yritys- ja pääomaverouudistuksessa oli EU-oikeuden vaatimusten toteuttaminen. Suorasijoitusosakkeiden luovutushintojen verokohtelusäännöksissä se näkyy siten, että EU-maista saatut tulot rinnastetaan verotuksessa kotimaasta saataviin tuloihin. Tämä piirre kuulune verolainsäädännön yleiseen EU-lainsäädännön mukaisuuteen eikä niinkään EU-oikeuden välittömään oikeusvaikutukseen tai tulkintavaikutukseen. Ks. EU-oikeuden välittömästä oikeusvaikutuksesta ja ns. tulkintavaikutuksesta tarkemmin Penttilä 2011b s. 47–49. On tietysti niin, että tulkintavaikutus olisi johtanut lopulta EU-oikeuden mukaiseen lopputulokseen ilman nimenomaisia säännöksiäkin. Veroviranomaiset joutuvat joka tapauksessa ottamaan viranpuolesta huomioon EU-oikeuden tulkinnan. Näin ollen myös EU-oikeuden vastainen lainsäädäntö muokkautuu EU-oikeuden vaatimukset täyttäväksi.

⁶⁹⁴ Esim. C-251/98 (Baars) k. 21 ja k. 22.

⁶⁹⁵ Esim. C-307/97 (Saint-Gobain) k. 42 ja k. 43.

⁶⁹⁶ Ks. harmonisoinnin puutteesta tarkemmin Merks 2008 s. 2–5.

tipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka on unionin alueella, rinnastetaan sijoittautumisoikeutta koskevia säännöksiä sovellettaessa luonnollisiin henkilöihin, jotka ovat jäsenvaltion kansalaisia.

Välittömän verotuksen harmonisointi ei ole edennyt EU:ssa samalla intensiteetillä kuin välillisen verotuksen tapauksessa. SEUT ei erityisesti edellytä välittömän verotuksen harmonisointia. SEUT 115 artiklassa todetaan kuitenkin, että ”Neuvosto antaa yksimielisesti komission ehdotuksesta sekä Euroopan parlamenttia ja talous- ja sosiaalikomiteaa kuultuaan direktiivejä ja jäsenvaltioiden sellaisten lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämistä, jotka suoraan vaikuttavat yhteismarkkinoiden toteuttamiseen tai toimintaan, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 114 artiklan toimintaa”. Kansallisten säännösten tulee kunnioittaa SEUT:n takaamia perusvapauksia. Tämä koskee siis myös luovutusvoittojen verotusta⁶⁹⁷. Tämän lisäksi välittömään verotukseen on kohdistunut merkittäviä poliittisia paineita, koska sitä on pidetty osatekijänä sisämarkkinoiden toteutumisessa.

Vuonna 1990 komissio asetti asiantuntijaryhmän selvittämään, aiheuttavatko eri jäsenvaltioiden erilaiset yritysverojärjestelmät vääristymiä sisämarkkinoilla erityisesti silmällä pitäen sijoituspäätöksiä ja kilpailunäkökohtia sekä esittämään keinoja näiden ongelmien ratkaisemiseksi. Komitea antoi lopulta vuonna 1992 erityisiä suosituksia yritysverotuksen sisämarkkinoilla aiheuttamien vääristymien poistamiseksi⁶⁹⁸.

Code of Conduct for business taxation on neuvoston ja jäsenvaltioiden yhteinen projekti haitallisen verokilpailun estämiseksi. Jäsenvaltioiden edustajien muodostama Code of Conduct -ryhmä aloitti toimintansa vuonna 1998. Ryhmä kävi läpi silloisten jäsenvaltioiden mahdollisesti haitalliset verokilpailutoimenpiteet ja katsoi, että 271 tarkastellusta toimenpiteestä 66 oli haitallisia⁶⁹⁹. Jäsenvaltiot ovat myös sitoutuneet pidättäytymään mahdollisten uusien, haitallisten verokilpailutoimenpiteiden säätämisestä.⁷⁰⁰

Direktiivit. Direktiivitasoisen verotuksen harmonisointityön voidaan katsoa alkaneen pääomaverodirektiivistä⁷⁰¹, jonka tarkoitus oli alkuvaiheessa yhdenmukaistaa pääoman hankinnasta suoritettavat verot niiden rakenteen ja verokannan osalta. Pääoman hankintaverosta haluttiin kuitenkin sen haitallisten taloudellisten vaikutusten vuoksi luopua myöhemmin kokonaan. Asiaa on käsitelty vii-

⁶⁹⁷ Ks. EYT:n oikeuskäytännöstä koskien EU:n jäsenvaltioiden luovutusvoittoverojärjestelmiä tarkemmin esim. O’Shea 2008.

⁶⁹⁸ The Ruding Report 1992.

⁶⁹⁹ The Primarolo Report 1999. Vuonna 2003 arvioitiin myös silloisten uusien jäsenvaltioiden verojärjestelmät. Vuonna 2006 tarkastelun kohteena olivat taasen Bulgarian ja Romanian yritysverojärjestelmät.

⁷⁰⁰ VM 23.2.2009 s. 4.

⁷⁰¹ Neuvoston 12.2.2008 antama direktiivi pääoman hankinnasta suoritettavista välillisistä veroista 2008/7/EY. Alkuperäinen direktiivi oli neuvoston 17.7.1969 antama direktiivi pääoman hankintaa koskevista välillisistä veroista 69/335/ETY.

meksi komission joulukuussa 2006 antamassa ehdotuksessa neuvoston direktiiviksi pääoman hankinnasta suoritettavista välillisistä veroista⁷⁰². Pääomadirektiivillä ei kuitenkaan ole merkitystä arvioitaessa luovutusvoittojen verotusta ja osakkuusvapautusjärjestelmiä.

Yritysjärjestelydirektiivi koskee kahden tai useamman eri Euroopan unionin jäsenvaltiosta olevan yrityksen yhtiörakenteiden uudelleenjärjestelyjä eli yritysjärjestelyjä. Näitä direktiivin tarkoittamia yritysjärjestelyjä ovat sulautuminen, jakautuminen, osittaisjakautuminen, liiketoimintasiirto ja osakevaihto sekä eurooppayhtiön (SE) ja eurooppaosuuskunnan (SCE) sääntömääräinen kotipaikanvaihto. Yritysjärjestelydirektiivi perustuu siihen, että sen kattamat järjestelyt voidaan toteuttaa ilman välittömiä veroseuraamuksia. Tämä huojennus soveltuu sekä järjestelyihin osallistuviin yrityksiin että niiden osakkaisiin: järjestelyyn osallistuvien yritysten ei katsota verotuksessa purkautuvan eikä osakasverotuksessa realisoitu luovutusta osakkeiden vaihtuessa toisen yhtiön osakkeisiin.

Direktiivillä on verotusta lykkäävä vaikutus: soveltamisalaan kuuluvien voittojen verotus toimitetaan vasta silloin, kun järjestelyissä siirretyt varat tai saadut osakkeet luovutetaan edelleen. Tällöin edellytetään, että sekä järjestelyyn osallistuvien yritysten että niiden osakkaiden verotuksessa noudatetaan niin sanottua jatkuvuusperiaatetta. Koska direktiivi koskee yritysjärjestelyjä eikä lopullista osakkeiden luovutusta, sillä ei kuitenkaan ole merkitystä arvioitaessa osakekauppatilanteiden luovutusvoittojen verotusta ja osakkuusvapautusjärjestelmiä.

Yritysjärjestelyjen ja osakekauppojen vertailu on kuitenkin taloudellisesta ja yritysrakenneneutraalisuuden näkökulmasta perusteltua. Ne ovat usein vaihtoehtoisia järjestelymuotoja erityisesti, kun valmistaudutaan sijoituksesta luopumiseen. Ensinnäkin voidaan vertailla yritysjärjestelysäännösten soveltumattomuutta osakkeiden myynnin verokohteluun tilanteessa, jossa osakkeet olisivat verovapaasti myytävissä esimerkiksi alihintaisella kaupalla konsernin sisällä. Tämä liittyy siihen yleiseen valinnanmahdollisuuteen, jossa yritysrakennemuutokset ovat toteutettavissa sekä yritysjärjestelyn että osakkeiden myynnin avulla. Tällöin osakkuusvapautus voi toimia myös teoreettisena vasta-argumenttina yritysjärjestelysäännösten soveltumattomuudelle: jos yhtiö olisi myynyt osakkeet, olisi luovutushinta ollut verovapaa. Miksi yritysjärjestelysäännöksiä ei voitaisi tällöin soveltaa ja järjestelyä pitää veroneutraalina? Vastaavasti, jos konsernin sisäisen osakeluovutuksen verovapaus estyisi jostakin syystä, voisi

⁷⁰² Komissio 2006b. Muutoksen yhteydessä direktiivin tekstiä yksinkertaistettiin ja joitakin yksittäisiä kysymyksiä muutettiin. Muutos toteutui pääasiallisesti komission edottamassa muodossa. Jotkin EU:n jäsenvaltiot kuitenkin kantavat vielä pääoman hankintaveroa eikä osa niistä hyväksynyt komission ehdotusta. Täten hankintaveron kantaminen jatkuu osassa jäsenvaltioista. Ks. tästä tarkemmin VM 23.2.2009 s. 1–2.

verovelvollinen pyrkiä kyseenalaistamaan luovutusvoiton verotuksen sillä, että yritysjärjestelyllä olisi saatu veroneutraalisti aikaan sama yritysraennetavoite.

Yritysjärjestelydirektiivi ei aseta esteitä kansallisille osakkuusvapautussään-
nöksille. Direktiivin 8.6 artiklan mukaan osakkaiden verotuskielto ei estä jäsen-
valtioita verottamasta vastaanotettujen arvopapereiden myöhemmästä luovu-
tuksesta saatua voittoa samalla tavalla kuin ennen hankintaa olemassa olevien
arvopapereiden luovutuksesta johtuvaa voittoa.

EVL 6 b § edellyttää yhden vuoden yhtäjaksoista omistusaikaa, jotta luovutushinta
muuttuu verovapaaksi. Tällaista vaatimusta ei direktiivin ole kuitenkaan sisällytetty:
yritysjärjestelydirektiivin näkökulmasta osakkeiden luovutus ennen yhden vuoden
omistusaajan täyttymistä ei aiheuta yritysjärjestelyn jatkuvuuden epäämistä. EVL 6 b
§:n omistusaikarajan ei ole arvioitu olevan ongelmallinen yritysjärjestelydirektiivin
kannalta, koska osakkeiden myynti ei kuulu sellaisenaan direktiivin soveltamisalan
piiriin.⁷⁰³ Toisaalta ”[y]ritysjärjestelysäännökseen kytkettyä vähimmäisomistusaika-
säännöstä ei voitaisi pitää yritysjärjestelydirektiivin mukaisena”, kuten Järvenoja
huomauttaa⁷⁰⁴. Yhden vuoden omistusaikaedellytys on kuitenkin lyhyt erityisesti yri-
tysjärjestelytilanteet huomioiden, kuten hallituksen esityksessä on todettu⁷⁰⁵.

Säästödirektiiviä⁷⁰⁶ on sovellettu EU:n jäsenvaltioissa 1.7.2005 lukien. Direktii-
vi tähtää EU-alueella rajat ylittävien luonnollisten henkilöiden korkojen verot-
tamiseen asuinjäsenvaltiossa. Direktiivi sisältää tämä tavoite huomioiden sään-
nökset koronmaksuja koskevasta automaattisesta tietojenvaihdosta⁷⁰⁷. Säästödi-
rektiivillä ei ole merkitystä, kun arvioidaan luovutusvoittojen verotusta ja osaku-
uusvapautusjärjestelmiä.

Korko-rojaltidirektiivin⁷⁰⁸ tavoitteena on yhteismarkkinoiden toteuttaminen
jäsenvaltiosta toiseen maksettavan koron ja rojaltn osalta siten, että niitä vero-
tetaan samalla tavalla kuin jonkin jäsenvaltion sisällä maksettavaa korkoa ja ro-
jaltia. Direktiivin perusajatuksena on, että lähdevero ei peritä: jäsenvaltiosta
peräisin olevat korko- ja rojaltnmaksut ovat tässä valtiossa vapaat lähdeverosta,
jos koron tai rojaltn tosiasiallinen saaja on toisesta jäsenvaltiosta oleva yhtiö tai
jostakin jäsenvaltiosta olevan yhtiön toisessa jäsenvaltiossa oleva kiinteä toimi-
paikka.

Direktiivi soveltuu ainoastaan sellaisiin koron tai rojaltn maksavan yhtiön ja
kyseisen koron tai rojaltn tosiasiallisen edunsaajan väliin etuyhteystilantei-
siin, joissa maksajayhtiö omistaa välittömästi tietyn vähimmäismäärän saajayh-

⁷⁰³ Järvenoja 2007a s. 337 ja mts. 348 sekä siellä alaviitteissä mainitut lähteet.

⁷⁰⁴ Järvenoja 2007a s. 337 ja mts. 348.

⁷⁰⁵ HE 92/2004 s. 34.

⁷⁰⁶ Neuvoston 3.6.2003 antama direktiivi säästöjen tuottamien korkotulojen verotuksesta
2003/48/EY.

⁷⁰⁷ Ks. tästä tarkemmin esim. VM 23.2.2009 s. 3–4.

⁷⁰⁸ Neuvoston 3.6.2003 antama direktiivi eri jäsenvaltioissa sijaitsevien lähiyhtiöiden väliin
korko- ja rojaltnmaksuihin sovellettavasta yhteisestä verotusjärjestelmästä 2003/49/EY.

tiön pääomasta tai saajayhtiö omistaa välittömästi vähintään saman määrän maksajayhtiön pääomasta. Etuyhteys voi syntyä myös kolmannen yhtiön omistuksen kautta. Korko-rojaltidirektiivikään ei ole merkityksellinen luovutusvoittoa verotuksen näkökulmasta, vaikka omistussuos- ja etuyhteyspiirimääritelmät antavatkin huomionarvoisen vertailukohteen osakkuusvapautussäännöksiin.

Emo-tytäryhtiödirektiivin mukaan tytäryhtiön asuinvaltion tulee vapauttaa emoyhtiölle tai sen kiinteälle toimipaikalle toiseen jäsenvaltioon tekemä voitonsiirto lähdeverosta, kun kyse on suorasijoitustilanteista ja suorasijoitusosin goista. Suorasijoitukseksi katsottavalta sijoitukselta vaadittava omistussuos on 10 prosenttia (1.1.2009 lukien). Tytäryhtiöllä tarkoitetaan tällöin yhtiötä, jonka pääomaan sisältyy emoyhtiön määritelmässä asetettu vähintään 10 prosentin osuus toisen jäsenvaltion yhtiön pääomasta. Emo-tytäryhtiödirektiiviä sovelletaan Suomen osalta yhteisöjen tuloveroa maksaviin osakeyhtiöön, osuuskuntaan, säästöpankkiin ja vakuutusyhtiöön. Direktiivin avulla on puututtu tiettyjen EU:n jäsenvaltioiden voitonjakoon kohdistamiin veroseuraamuksiin. Tällaisia järjestelmiä on usein pidetty emo-tytäryhtiödirektiivin vastaisina, kun kyseessä on ollut suorasijoitustilanne⁷⁰⁹.

Emo-tytäryhtiödirektiivillä pyritään poistamaan niitä verotuksellisia haittoja, joita kansainvälisissä yritys rakenteissa aiheutuu verrattuna puhtaasti kotimaisiin tilanteisiin.

Suorasijoitusosakkeista saatuja luovutushintoja voidaan tietysti tarkastella voitonjakokäytännön yhteydessä, koska se realisoi emoyhtiölleen tytäryhtiöstä tulon, johon voi sisältyä tytäryhtiön jakamattomia voittovaroja. Jos voitonjakoa ajatellaan muodollisesti, rajaisi tämä voitonjaon sisällä ilmeisesti ainoastaan perinteiset voitonjakomuodot, kuten osingon ja pääomanpalautukset.

Suorasijoitusajattelun perusteella pitäisi kuitenkin ottaa kokonaisvaltaisesti huomioon tytär- tai osakkuusyhtiön avulla saatu voitto, on sitten kyse suoraan kohdeyhtiön jakamasta voitosta tai muun tahon maksamasta mutta kohdeyhtiöön liittyvästä voitonjakoon välillisesti sisältyvästä erästä. Suorasijoitusajattelun mukaista olisi ajatella osakeluovutustilannetta reaalisesti voitonjaoksi, jossa on kyse epäsuorasta voitonjakosuhteesta, jossa osakkeiden ostaja maksaa luovutusvoiton osan luovutushinnasta ostajalle kohdeyhtiön puolesta.

Voitonjakoon liittyy myös ajallinen eroavaisuus: osingot maksetaan juoksevana voitonjakona ja luovutusvoitto liittyy pääasiallisesti sijoituksesta luopumisvaiheeseen. Kun luovutushinta rinnastetaan osingonjakoon, tarkastelutapa ei ole juridinen

⁷⁰⁹ Ks. C-294/99 (Athinaiki Zythopoiia AE), jossa direktiivin vastaisena pidettiin järjestelmää, jossa tytäryhtiön jakaessa voittoja emoyhtiölleen tytäryhtiön veronalaiseen tuloon luettiin sellaisia tuloja, jotka eivät olisi tytäryhtiöön jätettäessä olleet veronalaisia. Vrt. C-284/06 (Burda GmbH) jossa emo-tytäryhtiödirektiivissä kiellettynä verona ei pidetty veroa, jota kannettiin tytäryhtiön jakaessa voittoja emoyhtiölleen sellaisista tuloista ja varallisuuden lisäyksistä, joita ei tytäryhtiöön jätettäessä olisi verotettu.

vaan ainoastaan taloudellinen ja tosiasiallinen. Taloudellinen rinnastettavuus liittyy myös verovelvollisen valinnanmahdollisuuteen voitonjaon toteutuksen osalta.⁷¹⁰

Emo-tytäryhtiödirektiivin perusteella tytäryhtiön asuinvaltiossa kertaalleen verotettu tulo voidaan jakaa verovapaasti toisessa jäsenvaltiossa asuvalle emoyhtiölle. Direktiivi mahdollistaa suorasijoitusosinkojen verovapauden yritysra-kenteen sisällä. Direktiivi ei kuitenkaan kata luovutushintoja, koska luovutusvoittoa ei voida pitää emo-tytäryhtiödirektiivin mukaisena voitonjakona, joka estäisi tulon verottamisen tässä toisessa jäsenvaltiossa⁷¹¹. Kuten edellä on todettu, näitä kahta tuottokomponenttia on mahdollista verrata toisiinsa ja niiden väliltä löytyy yhteneväisyyksiä⁷¹².

Emo-tytäryhtiödirektiivillä ei siis voida katsoa olevan suoraa vaikutusta jäsenvaltioiden suorasijoitusosakkeita koskevien luovutusvoittoverosäännösten hyväksyttävyyteen. Direktiivinkin tarkoituksena on varmistaa yhtiön saaman tulon yhdenkertainen verotus, mistä osoituksena on se, että direktiiviä ei sovelleta verosta vapautettuihin yhtiöihin. Tätä periaatetta sovelletaan myös lähiyhtiöiden välisiä korko- ja rojaltimaksuja koskevassa direktiivissä.

Osakkuusvapautussäännökset ovat liittyneet vahvemmin yhtiösektorin taloudellisen kahdenkertaisen verotuksen estämiseen, vaikkakin verokilpailunäkökohdat ovat olleet eniten esillä verouudistusten yhteydessä. Emo-tytäryhtiödirektiivin sisältämän yhtiösektorin yhdenkertaisen varmistamisen tavoitteen ja osakkuusvapautussäännösten sisältämän yhtiösektorin kahden- tai useammankertaisen verotuksen estämisen tavoitteissa ei kuitenkaan liene tosiasiallisesti kyse kovinkaan erilaisista näkökannoista. Emo-tytäryhtiödirektiivin taustaperiaatteilla on voinut olla vaikutusta myös CCCTB-direktiiviehdotuksen erilaisten voitonjakoerien pääsääntöiseen verovapauteen.

Arvioita harmonisoinnista. Kuten edellä on todettu, Euroopan komission mukaan ainoa systemaattisesti kelvollinen tapa veroesteiden poistamiseksi rajat ylittävästi toimivilta yrityksiltä EU:n sisämarkkinoilla on yhteiseen veropoh-

⁷¹⁰ Ks. osingon ja luovutusvoiton rinnastamisesta HE 92/2004 s. 28. Vertailun kannalta on syytä huomata, että emo-tytäryhtiödirektiivi määrittelee tyhjentävästi kansallisen lainsäädännön mahdollisuudet säädellä direktiivin soveltamisedellytyksistä. Direktiivin mahdollistamat edut eivät näin ollen voi riippua esimerkiksi siitä, harjoittavatko emo- ja tytäryhtiö liiketoimintaa tai kuuluvatko tytäryhtiön osakkeet johonkin tiettyyn tulolähteeseen tai omaisuuslajiryhmään emoyhtiön verotuksessa. Jäsenvaltiolla on kuitenkin mahdollisuus säätää veronkiertoon liittyviä säännöksiä kansallisessa lainsäädännössään. Ks. tästä Ståhl – Persson Österman 2000 s. 210–212. On huomattava, että emo-tytäryhtiödirektiivi ei kuitenkaan koske luovutusvoittojen verotusta.

⁷¹¹ Ks. voitonjaon käsitteestä emo-tytäryhtiödirektiivin soveltamisessa ja myyntivoittojen kuulumattomuudesta tähän esim. Helminen 2008a s. 128–129.

⁷¹² Yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen ilmenemistä on käyty läpi edellä tässä tutkimuksessa. Ks. esim. vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistusta edeltävistä kommenteista Suomen osalta ja erityisesti yhtiöveron hyvitysjärjestelmän näkökulmasta myös Halén 2003 s. 353–358.

jaan perustuva järjestelmä. Vaikka yksittäisillä toimenpiteillä saadaankin aikaan haluttuja vaikutuksia, jää perusongelmaksi aina erilaisten verojärjestelmien olemassaolo sisämarkkinoiden alueella. Tällä hetkellä ei ole saatavilla konkreettisia esityksiä siitä, miten luovutusvoittojen verotus tulisi yhteisessä veropohjassa järjestää. Näin ollen kysymyksellä ei tällä hetkellä ole merkitystä tutkimusaiheen näkökulmasta. Järjestelmien samankaltaistuminen on syrjäyttänyt direktiivitasoisen harmonisoinnin.

Luovutusvoittojen verokohtelun harmonisointia EU:n tasolla on kuitenkin mahdollista käsitellä teoreettisesta näkökulmasta, vaikka näköpiirissä ei olekaan konkreettisia vaihtoehtoja tätä varten (CCCTB-esitystä lukuun ottamatta). Direktiivitasoista harmonisointimahdollisuutta voidaan tällöin lähestyä ainakin neljästä eri näkökulmasta: suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittoverotuksesta luopuminen kokonaisuudessaan, suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittoverotuksesta luopuminen tulon lähdevaltiossa, EU-vero-oikeuden muodollinen harmonisointi vastaamaan OECD:n malliverosopimuksen sisältöä sekä osakkuusvapautuksen kehittäminen CCCTB-järjestelmän mukaiseksi.⁷¹³ Näille mahdollisuuksille on vaihtoehtona jättää asia veropohjakonvergenssin ”muovattavaksi”.

EU:n laajuista suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittojen verotuksesta luopumista voitaisiin perustella ensisijaisesti yhtiösektorin sisäisellä ketjuverotuskiellolla. Tällöin voitaisiin perusteluina hyödyntää esimerkiksi luovutusvoittoverotuksen kyseenalaistavaa ja inflatiovaikutuksen verotusta koskevaa keskustelua tai sitä, että osakkeiden luovutuksen yhteydessä niiden arvoon sisältyvää myöhemmin realisoituvia tulevaisuuden odotuksia. Nämäkin odotukset tulevat kuitenkin myöhemmin huomioitua verotuksessa, kun verotetaan kohdeyhtiön normaalina liiketulona. Myös Rudingin raportissa mainittiin tarve poistaa taloudellista kaksinkertaista verotusta⁷¹⁴.

EU:n tasoista suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittoverotuksesta luopumisen vaatimusta ei kuitenkaan ainakaan nykyisellään ole SEUT:n sisällöstä johdettavissa. Myöskään direktiivipohjaista oikeusohjetta ei tästä ole olemassa. Tätä voitaisiin kuitenkin perusteella edellä mainittujen seikkojen lisäksi myös sisämarkkinoiden aikaansaamisen tavoitteella, jolla olisi myönteistä vaikutusta EU:n alueelle kohdistuvien sijoitusten houkuttelemisessa⁷¹⁵. Suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittojen harmonisoimista voitaisiin näin harkita myös niissä tilanteissa, joihin ei sovelleta yritysjärjestelydirektiiviä.

Käytännön toteutuksessa lienee realistista kuitenkin lähteä suunnittelemaan järjestelmää, jossa verovapaus koskisi vain suorasijoitustilanteita eikä kaikkia

⁷¹³ Ks. Zielke 2009 s. 390 ja mts. 403.

⁷¹⁴ The Ruding Report 1992 s. 14–15. Komissio on sen jälkeen keskittynyt myös kaksinkertaisen nollaverotuksen estämiseen. Ks. Komissio 2012.

⁷¹⁵ Ks. Zielke 2009 s. 390.

osakkeiden luovutusvoittoja. Tällöin vaihtoehtona voisi olla erillisen direktiivin säätäminen osakkeiden luovutusvoittojen verovapaudesta silloin, kun luovuttajayhtiö ja luovutuksen kohteena oleva yhtiö asuisivat eri EU-valtioissa.

Verovapauden edellytyksenä voisi olla esimerkiksi 10 prosentin vähimmäisomistusosuus ja jäsenvaltioiden halutessa vähintään yhden vuoden omistusaika⁷¹⁶.

Olisi myös mahdollista ajatella, että muutos toteutettaisiin emo-tytäryhtiödirektiivin puitteissa⁷¹⁷, jolloin näkökulmana kuitenkin olisi tulon vapauttaminen lähdevaltion verosta (jos osakkeet eivät sisälly kiinteään toimipaikan varoihin). Tällöin tuottokomponentit – luovutusvoitto ja osinko – rinnastuisivat virallisesi direktiivitasolla.

Tämä ei kuitenkaan olisi tarkoituksenmukainen etenemistie, koska suurimmalla osalla EU-valtioista sisäisen lainsäädännön ja/tai niiden solmimien kahdenvälisen verosopimusten määräyksistä johtuu, että luovutusvoitto on jo nykyisellään vapautettu lähdevaltion verosta. Lähdevaltioverotuksen näkökulma onkin suorasijoitustilanteissa käytännössä varsin vähämerkityksellinen kysymys. Tärkeintä olisikin keskittyä lähdevaltioverotuksen poistamisen sijaan asuinvaltioverotuksessa toteutettavaan osakkuusvapautukseen EU-tason verokoordinaation keinoin. Tämä on kuitenkin tapahtunut jo vapaaehtoisestikin veropohjakonvergenssin vuoksi.⁷¹⁸

Tiettyjen EU-valtioiden soveltaessa asuinvaltioverotuksen lisäksi myös luovutusvoittojen lähdeverotusta voitaisiin tällöin ottaa lähtökohdaksi jo voimassa olevan direktiivitasoisen säännösten kehittäminen eli soveltamisalan laajentaminen ilman, että mitään uutta erillistä luovutusvoittojen lähdeverotuksen kieltevää direktiiviä säädettäisiin. Tätä varten käyttökelpoisin jo tällä hetkellä voimassa olevista EU-vero-oikeuden oikeusohjekokonaisuuksista lienee juuri edellä käsitelty emo-tytäryhtiödirektiivi, joka määrittää suorasijoituksen 10 prosentin omistusosuusedellytyksen mukaisesti. Tällöin näkökulmana voisi olla sekä asuinvaltio- että lähdevaltioverotuksen harmonisointi.

Kehitysnäkymiä. Komissio antoi CCCTB-esityksensä keväällä 2011. Esityksen mukaan yhteisen veropohjan järjestelmässä ei otettaisi huomioon myyntivoittoja, joita järjestelmän piirissä olevalle yritykselle syntyy. Kansallisiin jär-

⁷¹⁶ Ks. Maisto 2002 s. 28, joka esittää 20 prosentin omistusosuusedellytystä (pääomasta). Maiston esitystä myötäillen voitaisiin tällä hetkellä esittää emo-tytäryhtiödirektiivin mukaista 10 prosentin omistusosuusedellytystä. Maiston esityksessä 10 prosentin omistusosuusedellytystä sovellettaisiin listatuista yhtiöistä saatuihin luovutusvoittoihin.

⁷¹⁷ Vrt. Zielke 2009 s. 390, joka viittaa tämän direktiivin hyödyntämisen yhteydessä nimenomaan lähdeverotukseen.

⁷¹⁸ Vrt. Maisto 2002 s. 29, joka luovutusvoittoverotusta koskevassa osakkuusvapautusdirektiiviehdotuksessaan on kuitenkin ottanut huomioon sekä asuinvaltion että lähdevaltion näkökulman, joihin molempiin hän on ehdottanut sovellettavan verovapautta. Lähdevaltion verovapauden hän satoi asuinvaltion verovapauden soveltumiseen direktiiviehdotuksen kriteerien mukaisesti.

jestelmiin nähden yhteinen veropohja on siis merkittävästi joustavampi, koska nähtävästi kaikissa kansallisissa osakkuusvapautusmalleissa on jonkinlaisia soveltamistoimia ja veronkiertojärjestelyjen estoon liittyviä sulkusäännöksiä.

Esityksen ei kuitenkaan arvioida tulevan voimaan vielä lähivuosina. Ei ole edes varmaa, toteutuuko esitys. Tämän epävarmuuden vuoksi olisi hyödyllistä saada esityksiä myös yksityiskohtaisemmasta integraatiosta, jolla voitaisiin yhtenäistää EU-valtioiden osakkuusvapautusjärjestelmiä myös suorasijoitusten luovutusvoittojen osalta. EU:n laajuinen direktiivipohjainen sääntely voisi tällöin vastata osinkojen vero-kohtelua emoyhtiödirektiivin mukaisessa järjestelmässä.

Konsernien sijoittautuminen on edelleen kysymys, jonka merkitys EU:lle näkyy esimerkiksi CCCTB-esityksen muodossa. Suurten kansainvälisten yritysten toimintaedellytysten parantaminen on usein liitetty tärkeäksi osaksi yksittäisen valtion omaa globalisaatiostrategiaa⁷¹⁹. Vaikka kansainvälinen yhteistyö ja EU:n integraation syveneminen ovatkin yritysverotuksen kehittämisen kannalta tärkeitä työvälineitä, verotus ei kuitenkaan ole ainoa aihealue, jolla kansainvälisten yritysten toimintaympäristöön ja valtion kilpailukykyyn voidaan vaikuttaa. Näitä päätöksiä tehtäessä Suomi joutuu ottamaan huomioon maantieteellisen sijaintinsa kannalta tärkeät Itämeren alueen kilpailumaat, kuten Viron, Venäjän, Pohjoismaat ja Saksan⁷²⁰. Näiden valtioiden verojärjestelmien kehittymistä on syytä seurata tarkasti⁷²¹.

Yhteismarkkinoiden tehokkuuteen liittyviin kannanottoihin liittyy usein vaatimus yhteisöjen tuloverolainsäädännön jonkinasteista yhdenmukaistamista. Tämän on myös arvioitu palvelevan myös Suomen etua jäsenvaltioiden välisen voimakkaan verokilpailun hillitsemisessä.⁷²² Tämä voisi tapahtua samassa laa-

⁷¹⁹ Myös yritysverokantakilpailulla voidaan vaikuttaa ulkomaille etabloituvien yritysten sijoittautumispäätöksiin. Verotus on merkittävä etabloitumisen kohdevaltion valintaan vaikuttava seikka, mutta se ei suinkaan ole ainoa sellainen. Muita päätöksentekoon vaikuttavia seikkoja ovat myös markkinoiden saavutettavuus, infrastruktuuri, kuljetuskustannukset, ympäristöstandardit, työvoiman laatu ja saatavuus, palkkataso, sosiaaliturvajärjestelmä ja kohdevaltion yleinen poliittinen ilmapiiri. Riippuu täysin investoinnin luonteesta, mikä ja mitkä näistä tekijöistä ovat merkityksellisiä ratkaistaessa etabloitumiskohdetta. Ks. Komissio 2001a s. 30 ja Komissio 2001c s. 16. Ks. myös Myrsky 2010d s. 1503, joka mainitsee verokilpailutekijöiksi myös verojärjestelmän ennakoitavuuden, oikeussuojan ja hyvän verohallinnon. Vuonna 2004 julkaistussa EU:n kilpailukyvyn parantamista koskevassa haastattelu- ja asiantuntijatutkimuksessa tuotiin esille kansainvälisten yritysten johtajien mielipiteitä mm. verotuksen kehittämisestä. Haastatteluista käy ilmi, että EU:n suurimpia ongelmia ovat kirjava verotus ja yritysten toimintaa sääntelevät määräykset, jotka voivat vaihdella suurestikin EU-maiden välillä. Yritysohjaajien mielestä EU-maiden tulisi harmonisoida yritysverotustaan. Haastatellut torjuivat kuitenkin ajatuksen täysin yhtenäisestä verotuksesta. Accenture – Chatman House 2004 s. 22–23.

⁷²⁰ Ks. Ranta-Lassila 2002 s. 188.

⁷²¹ Pääministeri Kataisen hallitusohjelmassa on luvattu seurata yhteisöverotuksen tason kehittymistä Suomen kilpailijavaltioissa. VN 22.6.2011 s. 13.

⁷²² Ks. Tikka 2003b s. 1187. Ks. myös mts. 1196, jossa hän kuitenkin suhtautuu pessimistisesti yhtenäistämisen mahdollisuuksiin.

juudessa kuin esimerkiksi tähänastinen direktiivitasoinen sääntely. Yksi vaihtoehto olisi laajentaa emo-tytär-yhtiödirektiiviä sovellettavaksi myös luovutusvoittoihin. Tämä olisi toisaalta ainoastaan lähdevaltioverotukseen vaikuttava kysymys, joten huomattavasti tärkeämmän asuinvaltioverotuksen osalta tarvittaisiin mahdollisesti kattavampia säännöksiä, joiden avulla harmonisointi olisi mahdollista. Olisi myös mahdollista antaa vapaaehtoisen veropohjakonvergenssin vaikuttaa järjestelmien kehittymiseen.

Suomessa on kuitenkin suhtauduttu varovaisesti CCCTB-hankkeeseen. Rajat ylittävän yritystoiminnan verotuksessa on kyse verotulojen jakamisesta valtioiden välillä. Tämän vuoksi on syntynyt kehitystilanne, johon taustalla vaikuttavat eri jäsenvaltioiden vahvat kilpailulliset lähtökohdat. Vaikka komissio, tieteenharjoittajat ja liike-elämä ovatkin säännöllisesti antaneet rakentavia ehdotuksia esteiden poistamisesta EU:n sisämarkkinoiden tehokkaan toimivuuden tieltä (mm. CCCTB), on jäsenvaltioiden veto-oikeus todennäköisin ja voimakkain este integraation syvenemiselle yritysveropohjakysymyksissä. Koska tämä aihealue on erittäin merkittävä ja koska jäsenvaltioilla on suuria intressejä asian suhteen, on varsin epävarmaa, että edes CCCTB:n pääpiirteisistä linjoista saatettaisiin yksimielisyyttä.

EU:n harmonisointipyrkimykset CCCTB-järjestelmän osalta ovat edenneet esityksen asteelle. Vaikka kyseisen kaltainen koko EU:n kattava järjestelmä toteutuessaan olisikin periaatteessa myönteinen kehitysaskel EU:n sisämarkkinoiden kokonaisuuden näkökulmasta, on vaikea arvioida, mitä vaikutuksia tällä olisi Suomen taloudelle. Rajat ylittävien yritysraakenteiden verokohtelun kehittämisen aikataulua nopeuttaa myös se, että SE on ollut yritysmuotona mahdollinen vuodesta 2004. Jotta tämän yritysmuodon merkitystä voitaisiin kasvattaa ja sen uskottavuus varmistaa, täytyisi myös valtion rajat ylittävään tuloksentasaukseen löytää toimiva ratkaisu. Tässä yhteydessä CCCTB-järjestelmästä voisi olla hyötyä. Myös veropohjakilpailulliset näkökohdat puhuvat selkeän ja yhtenäisen järjestelmän puolesta.

On vaikea ennustaa, kuinka EU:ssa onnistutaan CCCTB-esityksen antamisen jälkeisessä verotuksen harmonisoinnissa ja koordinoinnissa. Nähtäväksi jää, onko odotettavissa integraation hidastuminen verotuksen alalla vai sen voimistuminen. Tässä kehityksessä merkittävää osaa näyttelee EUT:n ratkaisujen aiheuttama integraatioprosessin syveneminen, mikä merkittävyydeltään ylittää direktiivien vaikutuksen välittömään verotukseen. Tästä on kyse, kun EUT tulkitsee SEUT:n periaatteita (sijoittautumisvapaus sekä pääomien, henkilöiden ja palveluiden vapaa liikkuvuus). Jäsenvaltioiden välittömään verotukseen ovat selkeästi vaikuttaneet direktiivejä enemmän EUT:n ratkaisut perusvapauksien noudattamisen tulkinnasta.⁷²³

⁷²³ VM 23.2.2009 s. 8. Ks. tuloverotuksesta ja EYT:n oikeuskäytännön yleisistä piirteistä esim. Äimä – Kiikeri 2007 s. 291. Suomen erityisverojärjestelmän näkökulmasta ehkä merkittävimmät tapaukset ovat olleet rajat ylittävien tappioiden vähennysoikeutta koskenut C-446/03

EU:n piirissä tulisi hyödyntää sekä veroharmonisointia että veropohjakonvergenssia. Verotuksen harmonisointia tulee toteuttaa rajat ylittävien yritysra-kenteiden tapauksessa. Yksittäisen jäsenvaltion on veropäätöksissään kuitenkin muistettava, että verotuksen asema ei ole kuitenkaan ainoa tekijä sijoittautumis-päätöksissä⁷²⁴. Ainakaan osakkuusvapautusta ei voitane pitää suurimpana vai-kuttimena kilpailukyvyyn edistämässä⁷²⁵. Koska siitä on tullut yleinen verotus-malli EU-valtioiden verojärjestelmissä, ei yksittäinen valtio saavuta mitään eri-tyistä kilpailuetua siirtymällä osakkuusvapautukseen. On kuitenkin huomatta-va, että esimerkiksi Alankomaiden ja Ruotsin osakkuusvapautusjärjestelmien soveltamisaloja voidaan pitää Suomen järjestelmiä joustavampina, millä voi olla vaikutusta erityisesti tiettyjen hallinnointiyhtiörakenteiden sijoittautumi-seen. Eroavuus liittyy Suomen näkökulmasta myös pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhteisöjen verotukseen.

Onko osakkuusvapautus verotukea? Osakkuusvapautuksesta on tullut mer-kittävä osa EU:n jäsenvaltioiden verojärjestelmiä. Tässä yhteydessä pitäisi kui-tenkin selvittää verojärjestelmän kautta annettavan *verotuen* eli *veromenon* suh-de osakeluovutusten luovutushintojen verokohteluun. Verotuen tilanteessa on poikettu tavanomaisesta verojärjestelmän rakenteesta. Tällainen järjestely, jon-ka seurauksena on verotulojen menetys, toteutetaan talous- ja yhteiskuntapo-liittisista syistä. Näin ollen niitä voidaan vaikuttavuudeltaan verrata budjettiva-roista maksettavaan suoraan tukeen. Tuen toteuttamismuodolla ei ole katsottu olevan merkitystä, vaan toimenpiteen tosiasiallista tarkoitusta on pidetty ratkai-sevana.⁷²⁶

Osakkuusvapautusjärjestelmässä on verotuen piirteitä ainakin teoreettisesti katsottuna, jos tavanomaisen verojärjestelmän yhdeksi yleiseksi ominaisuudek-si hyväksytään sellainen laajan veropohjan periaate, johon sisältyvät kaikki luo-vutusvoitot. Verotuen käsitteen ja käytännön ilmiöiden tunnistamisessa vero-tuiksi on tärkeää normaalin verojärjestelmän perusrakenteen määrittäminen.

(Marks & Spencer) sekä Suomen omaa konserniavustusjärjestelmää koskenut C-231/05 (Oy AA).

⁷²⁴ Ks. tästä laajemmin esim. Penttilä 2006a s. 590–591.

⁷²⁵ Toisenlaisiin tuloksiin on kuitenkin päädytty tutkimuksessa TT 2002 s. 5, jonka mukaan osakkeiden myyntivoiton verotus sekä yhtiön sijainti omistajiin ja rahoitusmarkkinoihin nähden olivat suurimpia syitä siirtää emoyhtiö ulkomaille. Ks. kansainvälistymisestä myös Malmgrén 2008 s. 3–11, joka mainitsee (s. 5), että osakkeiden luovutushintojen verotussäännökset eivät ”enää vaikuta suomalaisten yhtiöiden ulkomaille siirtymiseen samalla tavalla kuin vuonna 2002”. Malmgrén kuitenkin huomauttaa, että osakeluovutussäännöksissä on eroavaisuuksia ja säännökset voivat edelleenkin ”vaikuttaa emoyhtiön sijaintiin tai ainakin siihen, missä maassa olevan konserniyhtiön omistukseen yhtiöitä hankitaan.” Kyseessä on Malmgrénin mukaan ”ko-konaisarviointi, jossa otetaan huomioon muun muassa osinkotulojen verotus, rajat ylittävät tap-piontasuusmahdollisuudet, alikapitalisointisäännökset, osakkeiden suunniteltu omistusaika sekä arvio siitä, onko osakkeiden luovutus voitollinen vai tappiollinen”.

⁷²⁶ Ks. laajemmin EU:n valtiontukeen ja verotukseen liittyvistä näkökannoista Vanhala – Viita 2009.

Tuloverotuksessa verotuen voidaan katsoa syntyvän esimerkiksi silloin, kun jotakin tulomuotoa ei veroteta tai jotkin yhteisöt säädetään verovapaiksi. Näin luovutusvoittoihin sovellettava osakkuusvapautus täyttäneen teoreettisesti tietyt verotuen tunnuspiirteet. Tämän ”verotuen” ongelmallisuutta EU-vero-oikeuden näkökulmasta vähentää kuitenkin ratkaisevasti se, että myös luovutusvoittoihin sovellettava osakkuusvapautus on jo useiden EU-valtioiden soveltama lainsäädäntömalli, vaikkakin eri valtioiden säännökset poikkeavat yksityiskohdiltaan toisistaan. On myös huomattava, että toimenpiteen valikoivuuteen (yksi yhteismarkkinoille soveltumattoman verotuen tunnusmerkeistä) liittyy järjestelyn taloudelliseen luonteeseen sidottu oikeuttamisperuste. Tällaisena voidaan pitää myös kahdenkertaisen verotuksen välttämistä.⁷²⁷ Tämä näkökulma ei ole muutoinkaan noussut esille, joten ainakaan yhteismarkkinoille soveltumattomasta verotuesta ei liene kyse.

5.3 VEROSOPIMUSOIKEUDELLINEN NÄKÖKULMA

Luovutusvoittojen verokohtelussa on huomattaviakin eroja arvioitaessa eri valtioiden sisäisiä verojärjestelmiä. Myös suorasijoitusosakkeiden myyntivoittojen verokohtelussa on eroja, ja koska aihe on merkittävä rajat ylittävästi toimiville yrityksille, on myös verosopimuskäsitelmä syytä selvittää ennen kuin luovutukseen ryhdytään.⁷²⁸ Rajat ylittävissä tilanteissa luovutusvoiton verotuksessa joudutaan selvittämään, miten verotusoikeus pitäisi jakaa tytäryhtiön sijaintivaltion (lähdevaltio) ja emoyhtiön kotivaltion (asuinvaltio) kesken.

Verosopimukset eivät yleensä estä yrityksen asuinvaltiota verottamasta irtaimen omaisuuden luovutuksesta saamaa voittoa. Irtaimen omaisuuden luovutusvoittoja verotetaan verosopimusten mukaan yleensä vain tulon saajan asuinvaltiossa.⁷²⁹ Kun lähdevaltio näin vapauttaa luovutusvoiton verotusta ja kun erityisesti suorasijoitustilanteissa osakkuusvapautussäännökset vapauttavat luovutusvoiton verotusta myös emoyhtiön asuinvaltiossa, päästään tilanteeseen, jossa ketjuverotusta ei synny yritysrajoituksissa. On myös huomattava, että eri valtioiden osakkuusvapautusjärjestelmissä rinnastetaan tavanomaisesti sekä kotimai-

⁷²⁷ Vanhala – Viitala 2009 s. 425 ja siellä mainitut lähteet.

⁷²⁸ Ks. tästä näkökulmasta Zielke 2009 s. 382 ja mts. 385.

⁷²⁹ Ks. OECD:n malliverosopimuksen 13 artikla. Ks. tästä myös Ault, Arnold et al. 2010 s. 539, Helminen (Kansainvälinen verotus) s. 11:15, Helminen 2005a s. 243, Helminen 2009 s. 357 ja Äimä 2007a s. 68. Vrt. Viherkenttä 1988 s. 39–41, joka tuo esille tästä poikkeavia vaihtoehtoja mm. kehitysmaiden soveltamia näkökantoja. Viherkenttä katsoo (mts. 40), että seuraavat kolme edellytystä tulee toteutua, jotta emoyhtiötä voidaan verottaa lähdevaltiossa tytäryhtiön voitosta: 1) myyntivoitto on veronalaista tuloa lähdevaltiossa ottaen huomioon omistusaika, myynnin kohde ym. seikat, 2) lähdevaltion sisäisen lainsäädännön mukaan myyntivoittoverotus ylettyy myös rajoitetusti verovelvollisiin ja 3) sisäisen lainsäädännön mukaista verotusoikeutta ei ole rajoitettu verosopimuksin. Luovutusvoittojen luonteesta ei ole päästy kuitenkaan yksimielisyyteen.

set että ulkomaiset luovutusvoitot – myös Suomessa. Yllä mainittu johtaa neutraaliin verokohteluun valtion sisälle ja valtion ulkopuolelle suuntautuvien suorien sijoitusten yhteyksissä.⁷³⁰

Verosopimusoikeuden ja erityisesti OECD:n malliverosopimuksen tarkastelu on sisäisen lainsäädännön määräysten jälkeen olennainen kokonaisuus arvioitaessa eri valtioiden sisäisten verosäännösten merkitystä ja niiden vaikutusta käytännön verotustilanteissa. Malliverosopimuksen 13 artikla (CAPITAL GAINS) on seuraavan sisältöinen:

”1. Gains derived by a resident of a Contracting State from the alienation of immovable property referred to in Article 6 and situated in the other Contracting State may be taxed in that other State.

2. Gains from the alienation of movable property forming part of the business property of a permanent establishment which an enterprise of a Contracting State has in the other Contracting State, including such gains from the alienation of such a permanent establishment (alone or with the whole enterprise), may be taxed in that other State.

3. Gains from the alienation of ships or aircraft operated in international traffic, boats engaged in inland waterways transport or movable property pertaining to the operation of such ships, aircraft or boats, shall be taxable only in the Contracting State in which the place of effective management of the enterprise is situated.

4. Gains derived by a resident of a Contracting State from the alienation of shares deriving more than 50 per cent of their value directly or indirectly from immovable property situated in the other Contracting State may be taxed in that other State.

5. Gains from the alienation of any property, other than that referred to in paragraphs 1, 2, 3 and 4, shall be taxable only in the Contracting State of which the alienator is a resident.”

Joissakin Suomen tekemissä verosopimuksissa on myynnin kohteena olevan yhtiön kotivaltiolle jätetty poikkeuksellisesti verotusoikeus myyntivoittoon⁷³¹. Jos Suomen ja myynnin kohteena olevan yhtiön kotivaltion välillä ei ole verosopimusta, riippuu myyntivoiton verokohtelu tässä kotivaltiossa ainoastaan sen valtion sisäisen vero-oikeuden säännöksistä. Suomen on kuitenkin omistajayhtiön asuinvaltiona poistettava kansainvälinen juridinen kaksinkertainen verotus lähdevaltiossa verotetun kiinteän toimipaikan liiketulosta. Verosopimuksesta riippuen tämä tapahtuu joko hyvitys- tai vapautusmenetelmällä⁷³². Verovapaan

⁷³⁰ Ault, Arnold et al. 2010 s. 539.

⁷³¹ Esimerkiksi Malesian kanssa tehdyn verosopimuksen (11.2.1986/132, SopS 16) myyntivoittoa koskevassa 13 artiklassa määritellään verotusoikeus ainoastaan kiinteän omaisuuden tai kiinteistöyhtiön osakkeiden osalta. Lähdevaltion verotusoikeus voisi mahdollistaa esimerkiksi artikla 20 (Muu tulo) perusteella.

⁷³² Kaksinkertaista verotusta voi tulla poistettavaksi ainakin silloin, kun kyse on kiinteistötuuloista tai esimerkiksi kiinteän toimipaikan tuloksi kohdistettavasta liiketulosta. Ks. lähdevaltion verotukseen liittyvistä luovutusvoittojen juridisen kaksinkertaisen verotuksen kysymyksistä esim. Helminen (Kansainvälinen verotus) s. 11:15 ja Äimä 2007a s. 69.

tulon osalta ulkomainen vero jää kuitenkin lähtökohtaisesti hyvittämättä Suomessa. Kansainvälisen kaksinkertaisen verotuksen poistamisesta annetun lain 4 §:n mukaan hyvitys ei voi ylittää vieraasta valtiosta saadusta tulosta Suomessa suoritettavien verojen määrää.

Esimerkki

X Oy saa luovutusvoiton ulkomaisen listaamattoman osakeyhtiön osakkeiden luovutuksesta. Verosopimus ei estä tulon verotusta lähdevaltiossa. Luovutusvoitto on Suomessa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n nojalla verovapaata tuloa. X Oy vaatii vieraan valtion veroa hyvitetäväksi Suomen verotuksessa. Luovutusvoitosta tähän vieraaseen valtioon maksettua veroa ei voida hyvittää Suomessa, koska luovutusvoitto on Suomessa verovapaata tuloa.

Kiinteistön sijaintivaltio voi käytännössä verosopimuksen määräyksen perusteella verottaa laajasti sekä suoria että epäsuoria kiinteistön luovutuksia. Tämä lähdevaltion oikeus voi koskea myös yrityksen liikeomaisuuteen kuuluvia kiinteistöjen luovutuksia. Suomi on sisällyttänyt useisiin verosopimuksiinsa määräyksen siitä, että kiinteää omaisuutta koskevia verosopimuksen määräyksiä sovelletaan myös sellaisten yhtiön osakkeiden tai osuuksien luovutuksesta saatuaan voittoon, jotka oikeuttavat hallitsemaan kyseessä olevan yhtiön omistamaa kiinteää omaisuutta⁷³³. Lähdevaltion verotusoikeus on myös voitu laajentaa koskemaan sellaisen yhtiön osakkeiden luovutusta, jonka varoista esimerkiksi enemmän kuin puolet koostuu sopimusvaltiossa olevasta kiinteästä omaisuudesta⁷³⁴. Näiden tilanteiden lisäksi lähdevaltio voi yleensä verottaa siellä sijaitsevan ulkomaisen yhtiön kiinteän toimipaikan irtaimen omaisuuden luovutusvoittoja⁷³⁵ ja omaisuuden siirtoja, kun liikeomaisuutta siirretään lähdevaltion ulkopuolelle.

⁷³³ Esim. Suomen ja Sambian välinen sopimus tulo- ja varallisuusveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi ja veron kiertämisen estämiseksi 6 artiklan 4 kohta.

⁷³⁴ Esim. sopimus Suomen tasavallan ja Romanian välillä tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi 13 artiklan 2 kohta.

⁷³⁵ OECD:n malliverosopimuksen 13 art. 2 k. Toisaalta verosopimuksen henkilöllisen soveltamisalan näkökulmasta verosopimusedut myönnetään yleensä myös sopimusvaltiossa olevalle ulkomaisen yrityksen kiinteälle toimipaikalle (kansallisen kohtelun periaate), mikä yleensä soveltuu sekä EU-valtioiden välisiin tilanteisiin että kolmansien valtioiden kanssa solmittuihin verosopimuksiin. Ks. C-307/97 (Saint-Gobain) k. 58 ja KHO 2007:30. Ks. myös Andersson – Salden Enérus – Tivéus 2009 s. 749.

5.4 SOVELTAMISALA JA VERONKIERTOJÄRJESTELYT

Osakkuusvapautussäännöksiens vuoksi yrityksille syntyy kannustin muuttaa voitollisia hyödykkeiden luovutuksia sellaiseen muotoon, että osakkuusvapautuksen edellytykset täyttyvät ja luovutusvoitto on verovapaa. Samoin yritykset pyrkivät löytämään mahdollisuuden vähentää luovutustappiot. Kaikkiin verosuunnittelu- ja veronkiertojärjestelyihin ei ole mahdollista puuttua osakkuusvapautussäännösten omilla määräyksillä, jos kyse on ylipäättään sellaisesta osakkuusvapautuksesta, johon on liitetty tietyt laissa erikseen mainitut edellytykset kuten eri EU-valtioiden järjestelmissä eri laajuisesti on tehty. Jos järjestelyyn on ryhdytty veronkiertotarkoituksessa, luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon positiivinen erotus voidaan Suomessa tulouttaa VML 28 §:n nojalla. Myös muissa valtioissa on lainsäädännön keinoin reagoitu veronkiertojärjestelyjen toteuttamiseen.

Joissakin EU-valtioiden lainsäädäntömalleissa verovapauden piiriin ei ole sisällytetty tiettyjä kohdeyhtiöitä niiden harjoittaman toiminnan laadun perusteella. Verovapaus on voitu rajata koskemaan vain elinkeinotoimintaa harjoittavia yhtiöitä, tai verovapautta on muuten rajoitettu tietyllä alalla toimivien yhtiöiden kohdalla. Verovapaus voi estyä, jos kohdeyhtiö ei harjoita sellaista toimintaa, että yhtiön osakkeita olisi pidettävä suorasijoituksiin luettavana omaisuutena.⁷³⁶ Kuitenkin muun muassa Suomessa päädyttiin asettamaan erityisiä rajoituksia objektiedellytysten osalta kiinteistöyhtiöille ja subjektiedellytysten osalta pääomasijoitusyhtiöille.

Puhtaiden hallinnointiyhtiöiden asema voi osakkuusvapautusjärjestelmissä myös olla erityisten sulkusäännösten kohteena. EVL:n mukaiseen verotukseen sisältyvät luovuttajaa ja luovutuksen kohdetta koskevat edellytykset korostavat osakkeiden luovutushintojen vahvaa liitää elinkeinotoiminnan harjoittamiseen ja sen määritelmään.⁷³⁷ Toisaalta jos on kyse ulkomaisen väliyhteisönä pidettävän hallinnointiyhtiön tekemistä luovutuksista, on huomattava, että osuus väliyhteisön tuloon luetaan ulkomaisten väliyhteisöjen osakkaiden verotuksesta annetun lain (jatkossa VYL) 4 §:n 3 momentin perusteella sen tulolähteen tuloksi, johon väliyhteisön osakkeet kuuluvat. Jos väliyhteisönä pidettävän hallinnointiyhtiön osakkeet ovat omistajayhtiölleen elinkeinotoiminnan tulolähteen osakkeita, verotetaan omistajayhtiön osuus väliyhteisön tuloon EVL:n säännösten mukaisesti.⁷³⁸

⁷³⁶ Ks. HE 92/2004 s. 34. Ks. myös Kukkonen 2010 s. 436.

⁷³⁷ Rajat ylittävien holdingyhtiörakenteiden suunnittelussa käytetään yleisesti The Comtax® System -tietokantaa (www.comtaxit.com), joka kattaa (kesäkuu 2012) tiedot 129 valtion verojärjestelmistä. Tietokannasta löytyy tietoa muun muassa luovutusvoittoverotuksesta, lähdeveroprosenteista, verokannoista ja väliyhteisölainsäädännöstä.

⁷³⁸ Ks. väliyhteisön tulolähdekysymyksistä tarkemmin Helminen (Kansainvälinen verotus) s.

Ruotsin ja Suomen järjestelmiin sisältyy molempiin omistuksen elinkeinosisidonaisuuden vaatimus (ns. business purpose -testi) ja tähän olennaisesti kuuluva ajatus portfoliosijoitusten rajauksesta verovapauden ulkopuolelle. Ruotsin järjestelmässä verovapauden määritelmä on poikkeussäännökseen nojaava eli lainsäädäntöratkaisu on positiivinen⁷³⁹: ainoastaan elinkeinosisidonnaiset osingot ja luovutusvoitot ovat verovapaita. Listaamattomien osuuksien tapauksessa elinkeinosisidonaisuus on olemassa, jos osuudet on merkitty taseelle sijoituksina eikä portfoliovaroina. Listattujen osuuksien osalta omistuksen on oltava 10 prosenttia tai suurempi, jotta sitä voidaan pitää elinkeinosisidonnaisena. Listattujen osakkeiden omistusten osalta elinkeinosisidonaisuus toteutuu myös silloin, kun omistus liittyy operatiivisesti omistajayhtiönsä tai muun etuyhteisyhtiön liiketoimintaan: 24 kap. 14 § 1 st. 3 p. IL:n ns. selvityssäännön (utredningsregeln) perusteella voidaan omistussuusedellytyksen soveltumattomuudesta huolimatta osuutta pitää elinkeinosisidonnaisena, jos omistus auttaa kehittämään ja edistämään omistajansa liiketoimintaa. Näin ollen suorasijoitusten ja portfoliosijoitusten välisen rajan osalta Ruotsin järjestelmässä on vahvempi mahdollisuus tapauskohtaisten seikkojen huomioimiseen kuin Suomen säännöksissä, joissa verovapauden toteutuminen on sidottu kategorisesti 10 prosentin omistussuuteen osakepääomasta ilman vaihtoehtoisia selvitysmahdollisuuksia esimerkiksi omistajan ja omistettavan välisestä liiketoiminnallisesta suhteesta.

Suomessa osinkoja koskevissa osakkuusvapautussäännöissä (EVL 6 a §) verovapaus määritellään Ruotsista poiketen siten, että verovapaus on pääsääntö eli lainsäädäntöratkaisu on negatiivinen: osakeyhtiön toiselta osakeyhtiöltä saamat osingot ovat pääsääntöisesti verovapaita (1 mom.) ja poikkeuksista määrätään erikseen (1 mom. 1–3 k). Lähtökohtainen verovapaus selittyy ketjuverotuksen kiellolla.

Jos osingonsaajana on listattu yhtiö, verovapaus on kotimaisissa tilanteissa poikkeukseton. Sama pätee myös listaamattoman yhtiön toiselle listaamattomalle yhtiölle jakamien osinkojen tapaukseen. Veronalaista osinko on tilanteessa, jossa listattu yhtiö jakaa osinkoa listaamattomalle yhtiölle, joka ei omista osinkoa jakavan yhtiön pääomasta vähintään 10:tä prosenttia⁷⁴⁰. EVL 6 a §:n 2

739. Ks. myös EVL 6 b §:ää ja VYL:a koskeva KVL 24/2010.

740. Jaon positiivisiin ja negatiivisiin lainsäädäntömalleihin on tuonut osakkuusvapautuksen osalta esille Leegaard 2007a.

Osingosta on EVL 6 a §:n 2 momentissa säädetty poikkeuksin veronalaista tuloa 75 prosenttia ja verovapaata tuloa 25 prosenttia, jos 1) osinko on saatu sijoitusomaisuuteen kuuluvista osakkeista, eikä osinkoa jakava yhteisö ole ulkomainen emo-tytäryhtiödirektiivin 2 artiklassa tarkoitettu yhteisö, jonka osakepääomasta osingonsaaja omistaa osinkoa jaettaessa välittömästi vähintään 10 prosenttia, 2) osingon jakava yhteisö on muu kuin kotimainen tai 1 kohdassa tarkoitettu EU-valtiossa asuva yhteisö, tai 3) osinkoa jakava yhteisö on TVL 33 a §:n 2 momentissa tarkoitettu julkisesti noteerattu yhtiö ja osingonsaaja on muu yhteisö kuin julkisesti noteerattu yhtiö, joka ei omista osinkoa jaettaessa välittömästi vähintään 10 prosenttia osinkoa jakavan yhtiön osakepääomasta.

momentin mukaan jos 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun osingon jakavan ulkomaisen yhteisön asuinvaltion ja Suomen välillä ei ole verovuonna voimassa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskevaa sopimusta, jota sovelletaan yhteisön jakamaan osinkoon, yhteisön jakama osinko on kokonaan veronalaista tuloa.

Merkittävin poikkeus tässä mainitusta verovapaudesta on käytännössä selkeästi noteeraamattoman yhtiön noteeratusta yhtiöstä saaman osingon osittainen veronalaisuus. Samanlaiseen rajaukseen on päädytty myös Ruotsissa, mutta siellä elinkeinosidonnaisuusehdon täyttyessä verovapaudella on vielä laajempi soveltamisala.

EVL:n luovutushintojen verotussäännökset eivät kuitenkaan noudata tätä negatiivista lainsäädäntömallia, vaan säännös on ulkoisilta piirteiltään positiivisesti säännelty ja muistuttaakin rakenteeltaan jossakin määrin EVL:n osinkoverosäännöksistä poiketen Ruotsin osinkojen ja luovutusvoittojen verovapautta koskevia säännöksiä. Osinkoverotukseen nähden soveltamisala on rajoitetumpi: verovapautta sovelletaan ainoastaan käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintoihin. Suomen sekä elinkeinotoiminnan tulolähteeseen että käyttöomaisuuden omaisuuslajiin rajattua verovapautta voidaan kuitenkin kuvailla varsinaiseksi elinkeinosidonnaisuuden vaatimukseksi, kun otetaan huomioon esimerkiksi TVL-omaisuuden suhteen tapahtuva hyvinkin tiukka rajanveto (sekä tulolähdeobjekti- että tulolähdesubjektitesti).

Suomen elinkeinotoiminnan käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden ja Ruotsin elinkeinosidonnaisten osakkeiden ja osuuksien välillä oleva ero syntyy jo siitä, että elinkeinosidonnaisuuden käsitettä tulkitaan erittäin laajasti Ruotsin oikeuskäytännössä ja sijoitukset noteeraamattomissa yhtiöissä kuuluvat jo lain mukaan käsitteen soveltamisalan piiriin. Näin Suomen osakeluovutussäännösten soveltumisedellytysten liikevarallisuuteen (EVL 53 §:n 2 mom.) ja käyttöomaisuuteen (EVL 12 §) sidotut vaatimukset ovat lähempänä 24 kap. 14 § 1 st. 3 p. IL:n ns. selvityssäännön (utredningsregeln) sisältämää elinkeinosidonnaisuuden vaatimusta. Jälkimmäistä sovelletaan kuitenkin vain alle 10 prosentin sijoituksiin listatuissa yhtiöissä. Suomen järjestelmä on ehdottomampi tämänkin kysymyksen osalta, koska edellytysten soveltumista vaaditaan kaikissa tapauksissa. Suomen järjestelmässä se on tältä osin pakollinen edellytys, mutta Ruotsin järjestelmässä kyse on ”takaportista”. Suomen järjestelmää perusteltiin yleisesti sillä, että verovapauden piiriin haluttiin rajata vain yritysten pitkäaikaiset tytä- ja osakkuusyhtiöomistukset⁷⁴¹. Tässä mainitut säännökset toimivat vastakkaisiin suuntiin: Suomen säännökset rajoittavat verovapauden soveltamisalaa ja Ruotsin säännökset mahdollistavat verovapauden soveltaminen edellä mainitun säännön perusteella tiettyjen muiden edellytysten soveltumatto-

⁷⁴¹ HE 92/2004 s. 33.

muudesta huolimatta. Ruotsin järjestelmä ottaa siis paremmin huomioon verovelvollisnäkökulman.

Ruotsin selvityssäännön tarkoituksena oli verovapaussäännön kohtuullinen soveltaminen ja tapauskohtaisen harkinnan varmistaminen yksittäistapauksissa. Elinkeinosidonnaisuuden katsottiin olevan mahdollinen myös pienempien omistusten osalta, jolloin järjestelmään haluttiin sisällyttää joustavuutta. Ruotsin lakimuutoksen yhteydessä myös ajateltiin, että selvityssäännön sisällyttäminen säännöksiin toteutti järjestelmän tavoitteita paremmin kuin ilman rajausta toteutettu yksinkertaistettu ja virtaviivaistettu järjestelmä olisi tehnyt.⁷⁴²

Suomen valitsemaa hyvin kategorista mallia voidaankin tähän nähden kritisoida jäykkyydestä ja tapauskohtaisten harkintamahdollisuuksien puuttumisesta. Toisaalta Suomen järjestelmä on suunniteltu hallinnollisesti helpommin toteutettavaksi. Tätä lähtökohtaa voidaan kuitenkin kritisoida, koska verolainsäädännön kehittämisessä tulisi lähtökohtaisena periaatteena olla veronmaksajalähtöinen oikeusturvanäkökohta.⁷⁴³

Sekä Tanskan, Suomen että Ruotsin järjestelmät lähtevät siitä, että verovapautta ei tule soveltaa portfoliosijoituksiin julkisissa osakeyhtiöissä. Näistä Suomi ja Tanska soveltavat ehdotonta portfoliosijoitusten poisrajausta verovapauden piiristä. Tällä on haluttu yleisesti estää se, että yksityiset sijoittajat hallinnoisivat sijoituksiaan yhtiöiden kautta⁷⁴⁴. Tätä rajausta kutsutaan ns. säästöli-pasargumentiksi⁷⁴⁵.

Norjan lainsäätäjä päätyi kuitenkin tässä kysymyksessä erilaiseen johtopäätökseen. Norjassa eroa ei päätetty tehdä portfoliosijoituksen ja suorasijoituksen välillä. Norjan lainsäätäjän mukaan säännösten tärkein tavoite on taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen välttäminen (viittaus koskee ilmeisesti yhtiösektorin ketjuverotusta) ja näin ollen portfoliosijoituksia ja suorasijoituksia ei tule kohdella eriarvoisesti⁷⁴⁶. Norjan lainsäätäjän perustelut ovatkin keskittyneet Suomen ja Ruotsin vastaaviin verrattuna ainoastaan taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen poistamiseen⁷⁴⁷.

Suomen ja Ruotsin perusteluista käyvät ilmi tämän lisäksi myös verovapaussäätelmään liittyvät yritysrakennemuutosten helpottamiseen, suorasijoitusosinkojen ja -luovutusvoittojen neutraalisuuteen ja veroarbitraasiin liittyvät nä-

⁷⁴² Ks. Reg. prop. 2002/03:96 s. 78.

⁷⁴³ Vrt. Leegaard 2007a s. 132.

⁷⁴⁴ Ks. HE 92/2004 s. 45.

⁷⁴⁵ Leegaard 2007a s. 132.

⁷⁴⁶ Ot. prp. no. 1 (2004–2005) s. 59–60.

⁷⁴⁷ Ks. Leegaard 2007a s. 132, jonka mukaan tähän on voinut vaikuttaa se, että ennen Norjan 1992 verouudistusta verojärjestelmään sisältyi erottelu liiketoimintaan kuuluvien ja kuulumattomien osakeomistusten välillä. Tästä seurasi lukuisia muutoksenhakutapauksia, joihin lainsäätäjä ei ilmeisesti halunnut enää palata. Leegaard kuitenkin arvioi, että tämä historia ei täysin selitä sitä, miksi Norjassa ei päädytty minkäänlaiseen omistussuusedellytykseen.

kökohdat. Suomessa ja Ruotsissa soveltamisalan rajausten katsottiin liittyvän olennaisesti verojärjestelmän yleiseen rakenteeseen ja veropohjaan.⁷⁴⁸

Osakkuusvapautusjärjestelmässä verovelvollinen pyrkii realisoimaan verovapauden piiriin ulottuvan vero-objektin – suorasisoituksen – verovapaasti. Verovapaus kannustaa tällöin verovelvollista järjestelyyn, jossa luovutettavaksi aiottu liikeomaisuus sijoitetaan eli ”pakataan” yhtiöön, minkä jälkeen myydään liikeomaisuuden sijaan yhtiön osakkeet. Pakkaaminen saadaan käytännössä siirrettyä veroeduksi esimerkiksi hyödyntämällä liiketoimintasiirtoa myyntiä valmistelevana toimenpiteenä.⁷⁴⁹ Vastaavasti luovutustappion täydellisen tai rajoitetun vähennyskelvottomuuden toteutumismahdollisuuden ollessa käsillä pyritään tappiollinen sijoitusrakenne konvertoimaan sellaiseen muotoon, jossa luovutuksen kohteena on osakkeiden sijasta liikeomaisuus.

Pakkaamista voidaan hyödyntää myös suurien projektien yhteydessä, jolloin projektin eri osakokonaisuudet (sopimukset) pakataan omiksi yhtiöikseen, jotta verovapaussäännöksiä voidaan hyödyntää täysimääräisesti. Näin voitaisiin toimia esimerkiksi suurten rakennusprojektien, koneiden ja laitosten osalta. Pakkaaminen voi liittyä myös vaiheittaiseen sopimusjärjestelyyn, jossa kaupan kohteena on esimerkiksi merkittävä tuotantolaitos, jonka toimittamisesta ostajalle on tosiasiallisesti kyse. Tällöin osapuolet saattavat ensivaiheessa sopia yhteishankkeen toteutuksesta tuotantolaitoksen perustamiseksi ja määräaikaisesta yhteisomistuksesta, vaikka tosiasiallinen tarkoitus on purkaa järjestely verovapauden muodollisten edellytysten täytyttyä ja siirtää yksinomainen omistus ostajalle.

Pakkaamisjärjestelyjen kielteiset vaikutukset ostajan verotuksessa vähentävät jo automaattisesti halua ryhtyä tällaisiin järjestelyihin.⁷⁵⁰ Suomen hallituksen esityksen 92/2004 mukaan tällaisessa tilanteessa on korostunut riski VML 28 §:n soveltumiselle⁷⁵¹. Sarjatoimen veroedun epäämisen yhteydessä tulee Suomessa joka tapauksessa sovellettavaksi VML 28 §, koska itse EVL 6 b §:n soveltumisedellytykset ovat hyvin kategoriset eikä niissä ole itsessään huomioitu veronkiertojärjestelyjen mahdollisuutta. Tätä varten hallituksen esityksessäkin lienee nostettu erikseen esille VML 28 §:n soveltumismahdollisuus⁷⁵².

Sekä Suomessa että Ruotsissa kiinteään omaisuuteen liittyviin omaisuusjärjestelyihin kohdistuvat tietyt erillissäännökset. Suomessa verovapauden ulkopuolelle jäävät kiinteistöyhtiöt ja yhtiöt, jotka tosiasiallisesti harjoittavat pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista ja hallintaa (EVL 6 b § 2 mom. 2 k.). Ruot-

⁷⁴⁸ Reg. prop. 2002/03:96 s. 96 s. 69 ja HE 92/2004 s. 22 ja 28–29.

⁷⁴⁹ HE 92/2004 s. 34.

⁷⁵⁰ Ks. HE 92/2004 s. 34. Ks. myös Norjan osalta Ot. prp. no. 1 (2004–2005) s. 75–76. Ks. myös Leegaard 2007b s. 180.

⁷⁵¹ HE 92/2004 s. 34.

⁷⁵² HE 92/2004 s. 34. Myös CCCTB-direktiiviehdotuksessa pakkaamiset on rajattu verovapauden ulkopuolelle (Artikla 75).

sisä kiinteän omaisuuden luovutustappioiden vähennyskelvottomuutta on rajoitettu siten, että luovutustappio voidaan vähentää ainoastaan vastaavasta omaisuudesta saaduista luovutusvoitoista. Rajoitussäännös ei kuitenkaan soveltu luovuttajayhtiön itsensä tai etuyhteydessä olevan yrityksen liiketoiminnassaan käyttämän kiinteistön luovutuksesta syntyneeseen luovutustappioon. Suomen ja Ruotsin järjestelmiin on sisällytetty täten nimenomaiset kiinteän omaisuuden pakkaamisen hyödyntämisen estävät säännökset, vaikkakin Suomen valitsemalla lainsäädäntömallin soveltamisala onkin Ruotsin säännöksiä vastaavasti merkittävästi laajempi. Toinen vaihtoehto olisi ollut tukeutua yleiseen veronkiertosääntöön ns. pakkaamisjärjestelyiden tapauksessa. Tällöin kuitenkin jouduttaisiin kohtaamaan yleissäännösten mukanaan tuomat kielteiset ilmiöt, kuten yritysten tarve ”kokeilla kepillä jäätä” mitä erilaisimpien järjestelyjen muodossa. Muun muassa Norjassa on ollut ongelmia erilaisten pakkausjärjestelyjen osalta, koska siellä ovat käytössä ainoastaan yleiset veronkiertosäännökset⁷⁵³.

5.5 SOVELTAMISALA JA SIOITUKSET MATALAN VEROTUKSEN VALTIOIHIN

Suorasijoitusosakkeiden luovutusvoittojen verovapausmallin taustalla on, kuten edellä on selvitetty, ketjuverotuksen estäminen. Tämän tavoitteen näkökulmasta on myös hyödyllistä pyrkiä tunnistamaan sellaiset omistusjärjestelyt, joiden ei ole syytä kuulua verovapauden soveltamisalan piiriin siksi, että kyseessä on tilanne, jossa taloudellista kahdenkertaista verotusta ei pääse syntymään kohdevaltion matalan tai olemattoman verotuksen takia. Muun muassa Norjassa ulkomaisten osakkeiden luovutusvoittojen verovapauden edellytyksenä on tietyissä tapauksissa tytäryhtiön verotuksen vähimmäistasoa koskeva vaatimus⁷⁵⁴.

Verotuksen tasoon sidottujen lainsäädäntömallien taustalla on ollut, että verovapaudelle ei katsota olevan perusteita, jos tytäryhtiön voittoon ei ole kohdistunut verotusta tai voittoon on kohdistunut vain hyvin alhainen verotus. Tällaiset edellytykset ovat saaneet vaikutteita väliyhteisölainsäädännöstä. Joissakin valtioissa on myös osakkuusvapautukseen siirtymisen yhteydessä kiristetty väliyhteisölainsäädäntöä. Osakkuusvapautuksen ja väliyhteisölainsäädännön yhteensopivuus ei kuitenkaan vaikuta olleen lainsäätäjien pääasiallisen huomion kohteena ainakaan pohjoismaisissa verouudistuksissa viime vuosikymmenellä. Ruotsi oli ainoa Pohjoismaa, jossa tämä kysymys on huomioitu selkeästi lain esitöissä ja lainsäädäntöuudistuksissa.

⁷⁵³ Leegaard 2007b s. 180.

⁷⁵⁴ Ks. SL 10-30–10-37.

Väliyhteisölainsäädännön ja osakkuusvapautussäännösten soveltamisalojen päällekkäisyydet saattavat aiheuttaa tulkintaongelmia myös järjestelmien lakiteknistien yksityiskohtien tasolla. VYL:n soveltamisen näkökulmasta joudutaan esimerkiksi selvittämään, mikä vaikutus ulkomaisten verojärjestelmien osakkuusvapautussäännöksillä on verotuksen tason määrittämisessä niissä tapauksissa, joissa poikkeama johtuu suoranaisesti osakkuusvapautuksesta. VYL:n soveltaminen estyy, jos katsotaan, että osakkuusvapautus rinnastuu kohdeyhtiön asuinvaltion verojärjestelmän pääperiaatteisiin, eikä tätä näin ollen voida pitää VYL:ssa tarkoitettuna erityisenä verohuojennuslainsäädäntönä. On myös huomattava, että Verohallituksen tiedotteen 3/1999 mukaan VYL:a ei sovelleta verosopimusvaltion yleiseen verojärjestelmään sisältyvien, tavanomaisina pidettävien ja kaikkia verovelvollisia koskevien säännösten soveltamisen vuoksi, joita ovat tyypillisesti esim. luovutusvoittoihin sovellettavat yleiset veronhuojennukset – esim. osakkuusvapautus. Toisaalta jos kohdevaltiossa osakkuusvapautus on jollakin tietyllä liiketoimintasektorilla tai joillekin tietyille yritysmuodoille erityisen laaja-alainen, saattaisi kyse olla kuitenkin laissa tarkoitettua erityishuojennuksesta. Tässä harkinnassa on kuitenkin huomioitava myös Suomessa sovellettavien osakkuusvapautussäännösten vaikutus täällä asuvan yhteisön verotuksen tasoon.

Osakkuusvapautusjärjestelmissä on pääasiallisesti kaksi mahdollista lakiteknistä vaihtoehtoa, jotka voidaan kohdistaa voitonjakoon matalan verotuksen valtiossa sijaitsevasta yhtiöstä: osakkuusvapautusjärjestelmän sisäinen tuloverotuksen tasoon liittyvä objektiedellytys (subject-to-tax-ehdo) tai väliyhteisölainsäädännön soveltamisalan laajentaminen. Voitonjakoeriä matalan verotuksen valtioista on pidetty lähtökohtaisesti veropohjan kannalta ongelmallisina. Suomenkin järjestelmään on tästä syystä sisällytetty luovutushinnan verovapauden ja hankintamenon vähennyskelpoisuuden rajoituksia kolmansiin valtioihin tehtyjen sijoitusten ollessa kyseessä. On kuitenkin vaikea määritellä, onko Suomen järjestelmässä kyse enemmän väliyhteisösäännöksiä painottavasta mallista kuten Ruotsissa vai onko kyse enemmän tuloverotuksen tasoon liittyvää objektiedellytystä korostavasta vaihtoehdosta.⁷⁵⁵

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu tuloverotuksen tasoon liittyvän objektiedellytyksen tarkoittavan osingon ja luovutusvoiton verovapauden sitomista siihen, että jakajayhtiön voittoja on verotettu siinä valtiossa, missä sillä on kotipaikka. Yleensä tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että vaatimuksena on tietyn tasoinen verotus. Jos sijoituksen kohdevaltiossa ei ole vaadittua verotuksen tasoa, sijoittajayhtiön asuinvaltio ei katso taloudellista kaksinkertaista verotusta tapahtuneen ja verottaa suorasijoituksen perusteella saadun tulon (osingon ja luovutusvoiton). Tuloverotuksen tasoon liittyvää objektiedellytystä voidaan kuvailla myös toimenpiteeksi, jolla pyritään tekemään veromotivoituneet sijoituk-

755

Ks. Leegaard 2007b s. 181.

set matalan verotuksen valtioihin tai alueille sijoittajalle vähemmän houkuttelevaksi vaihtoehdoksi.⁷⁵⁶

Tässä esitelty näkökulma on kuitenkin ongelmallinen, koska yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estäminen ei itsessään tarkoita sitä, että järjestelmässä tulisi pyrkiä myös yhdenkertaiseen verotukseen. Nollaverotuksen estämisen voidaan kuitenkin katsoa liittyvän olennaisesti hyvän verojärjestelmän ominaisuuksiin. Tällä on myös yhteys veroarbitraasiin ja sen välttämiseen. Nollaverotuksen estämiseen liittyvää osakkuusvapautuksen rajoittamisperustetta voidaan kuitenkin kritisoida, koska nollaverotusta voidaan tehokkaimmin estää väliyhteisölainsäädännöllä – ei rajoittamalla osakkuusvapautusta. Luovutusvoiton ja väliyhteisötulon samanaikainen verotus muodostavat taloudellista kaksinkertaista verotusta, koska luovutusvoittoverotus kohdistuu tällöin osakkeiden arvonousuun, joka liittyy jo VYL:n perusteella huomioituihin kertyneisiin ja odotettavissa oleviin tuloihin.

Toinen perusvaihtoehto on väliyhteisölainsäädännön soveltamisalan laajentaminen, jolloin tuloverotuksen tasoon liittyvää objektiedellytystä ei tarvita tai siitä voidaan luopua. Tällöin verotuksessa päähuomio on juoksevien tulojen verotuksessa sijoituksen voimassaoloaikana. Tässä lainsäädäntömallissa estetään yhtäältä nollaverotuksen syntyminen väliyhteisösäännösten avulla, mutta toisaalta estetään myös taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen syntyminen osakkuusvapautuksen avulla. Osakkuusvapautusta voidaan soveltaa tällöin laajasti myös verosopimusverkoston ulkopuolisista lähteistä saatuihin luovutusvoittoihin.⁷⁵⁷

Väliyhteisölainsäädännön laajentamiseen päädyttiin Ruotsissa vuonna 2004. Ruotsissa väliyhteisölainsäädännön laajentamista perusteltiin sillä, että muutoin osinkojen ja luovutusvoittojen verovapautta olisi voitu pitää Code of Conduct for Business Taxation -käytännesääntöjen vastaisena. Useat muutkin valtiot ovat tiukentaneet väliyhteisölainsäädäntöään ottaessaan käyttöönsä osakkuusvapautuksen. Väliyhteisösäännösten perusteella asuinvaltiossa yleisesti verovelvolliselle ulkomaisen yhteisön osakkaalle voidaan kohdistaa veronalaiseksi tuloksi tiettyjen edellytysten vallitessa ulkomaiseen yhteisöön kertynyt tulo, vaikka ulkomainen yhteisö ei olekaan jakanut voittoa osakkaille osinkona. Väliyhteisösäännösten mukaan ulkomaisen yhteisön tulo voidaan kohdistaa osakkaalle siitä riippumatta, että ulkomaista yhteisöä ei voida pitää kotipaikkasäännösten perusteella osakkaan asuinvaltiossa yleisesti verovelvollisena eikä ulkomaiselle yhteisölle voida katsoa muodostuneen kiinteää toimipaikkaa osakkaan asuinvaltioon.⁷⁵⁸

⁷⁵⁶ Leegaard 2007b s. 181.

⁷⁵⁷ Vrt. Leegaard 2007b s. 181.

⁷⁵⁸ Ks. väliyhteisöverotuksen lähtökohdista Malmgrén 2008 s. 370–373.

Ulkomaisen matalan verotuksen valtiossa asuvan yhteisön avulla tapahtuvaa Suomen tuloverotuksen välttämistä estetään VYL:n perusteella. Laki on ollut voimassa vuoden 1995 alusta. VYL:n säätäminen todettiin tarpeelliseksi, jotta voitaisiin ehkäistä Suomen verotuksen välttämistä alhaisen veroasteen maihin perustettujen yhteisöjen avulla. Lain tavoitteena on torjua veronkiertoa. Sitä pidettiin tarpeellisenä myös oletetun ennalta ehkäisevän vaikutuksen vuoksi.⁷⁵⁹

Väliyhteisöllä tarkoitetaan Suomessa yleisesti verovelvollisen määräysvallassa olevaa yhteisöä, jonka tuloverotuksen tosiasiallinen taso yhteisön asuinvaltiossa on alhaisempi kuin 3/5 Suomessa asuvan yhteisön verotuksen tasosta (VYL 2 §). VYL:a ei siis voida soveltaa, jos yhtiön tuloverotuksen taso ei ole VYL:ssa mainitulla tavalla alhaisempi kuin 3/5 Suomessa asuvan yhteisön verotuksen tasosta.

Väliyhteisölainsäädännön soveltamisalan laajentaminen on myös yleisestä näkökulmasta yksi keino paikata veropohjaa, jos osakkuusvapautus koetaan liian paljon veronmaksajia hyödyttäväksi ja sen havaitaan aiheuttaneen epätoivottavia ilmiöitä, joita ei kyetä tavallisin veronkiertosäännöksiin torjumaan. Väliyhteisölainsäädännön taustalta löytyvät verotuksen kiertämisen estämiseen liittyvät näkökohdat. On kuitenkin huomionarvoista, että tuloverotuksen tasoon liittyvillä säännöksillä on sama käytännön vaikutus – tai paremmin ilmaistuna tarkoitus. Näin ollen veropolitiikan näkökulmasta ero näiden kahden vaihtoehdon välillä ei olekaan täysin selvä. Käytännössä ero kuitenkin on merkittävä, koska väliyhteisölainsäädännön mukaisesta väliyhteisöstä saatu tulo voi olla verovapaa, mutta tuloverotuksen tasoon liittyvän objektiedellytyksen tapauksessa yhteisöstä, joka ei ehtoa täytä, saatu tulo on veronalaista.⁷⁶⁰ Eroa voidaan pitää käytännön vaikutuksiltaan merkittävänä, vaikka teoreettinen perusta onkin näillä malleilla sama; kyse on käytännössä tavasta, miten tuloa, johon matala tai nollaverotus on kohdistunut, verotetaan lopulta sijoittajan käsissä sijoittajan asuinvaltiossa, ja milloin tämä tapahtuu. Väliyhteisölainsäädännön perusteella ulkomainen juokseva tulo verotetaan osana sijoittajayhtiön tuloja tämän kotivaltiossa (ei lykkäysvaikutusta), kun taas tuloverotuksen tasoon liittyvät säännökset estävät soveltuessaan osakkuusvapautussäännösten mukaisen jaetun voiton verovapauden (lykkäysvaikutus). Säännöskokonaisuuksilla on usein myös merkittäviä muodollisia eroavaisuuksia, kuten omistusosuusedellytykseen liittyvät säännökset.

Norjassa väliyhteisöllä tarkoitetaan Norjassa yleisesti verovelvollisen määräämisvallassa (yli 50 % osakepääomasta) olevaa ETA-alueen ulkopuolisessa valtiossa kotipaikan omaavaa yhteisöä, jonka tuloverotuksen tosiasiallinen taso yhteisön asuinvaltiossa on alhaisempi kuin 2/3 Norjassa samasta tulosta määrättävästä verosta.

Tästä kuitenkin poiketaan, jos Norja on solminut verosopimuksen tämän kyseisen yhtiön kotivaltion kanssa eikä kyse ole pääasiallisesti passiivisesta tulosta. ETA-val-

⁷⁵⁹ Väliyhteisökysymyksistä ja Suomen VYL:sta ennen vuoden 2009 muutosta ks. tarkemmin Myrsky – Linnakangas 2005 s. 262–279 sekä Helminen 2004b.

⁷⁶⁰ Ks. Leegaard 2007a s. 130.

toiden sisällä sovelletaan samoin näitä säännöksiä mutta sillä lisäyksellä, että väliyhteisönä ei voida pitää ulkomaista yhteisöä, jonka voidaan katsoa harjoittavan siellä aitoa liiketoimintaa.

Norjalaisten osakeyhtiöiden saamat luovutusvoitot muiden norjalaisten tai ETA-alueella kotipaikan omaavien osakeyhtiöiden osakkeiden luovutuksesta ovat 97-prosenttisesti verovapaata tuloa. Loppua kolmea prosenttia luovutusvoitosta verotetaan yleisellä 28 prosentin verokannalla. Jos luovutuksen kohdeyhtiö sijaitsee ETA-alueella mutta matalan verotuksen valtiossa, voidaan 97 prosentin verovapautta soveltaa, jos kohdeyhtiön katsotaan harjoittavan asuinvaltiossaan aitoa liiketoimintaa. Jos taas luovutettavien osakkeiden kohdeyhtiö sijaitsee ETA-alueen ulkopuolella, sovelletaan 97 prosentin verovapautta, jos vähintään 10 prosenttia osakkeista on omistettu vähintään kahden vuoden ajan ja ulkomaisen yhtiön kotipaikka ei ole matalan verotuksen valtiossa.⁷⁶¹

Väliyhteisösäännösten tarkastamista ei liitetty Suomen vuonna 2004 toteutettuun yritys- ja pääomaverouudistukseen, vaan kokonaisuudistus toteutettiin vasta vuoden 2009 alusta lukien. Suomessa ei kuitenkaan ole otettu osakkuusvapautussäännöksiin tuloverotuksen tasoon liittyvää objektiedellytystä. Toisaalta Suomessa sovellettava ei-verosopimusvaltioista saatavien suorasijoitusten luovutusvoittojen ja -tappioiden ankara ja asymmetrinen järjestelmä lienee ainakin jossakin määrin tehokas aggressiivisen verosuunnittelun ja epäasianmukaisten verontorjuntareaktioiden ehkäisijä. Asymmetrisyys perustuu siihen, että Suomessa EU- ja verosopimusvaltioverkoston ulkopuolisista yhtiöistä saatut luovutusvoitot ovat poikkeuksetta veronalaisia ja luovutustappiot poikkeuksetta vähennyskeltottomia. Vuoden 2004 uudistuksen hallituksen esityksessä kyseistä varsin jyrkkää veronkierron estämiseen pyrkivää säännöstä perustellaan seuraavasti:

”Verojärjestelmä sellaisissa valtioissa, joiden kanssa Suomella ei ole verosopimusta, poikkeaa yleensä huomattavasti Suomen järjestelmästä. Viranomaisilla ei myöskään ole mahdollisuutta saada kattavasti tietoja näissä valtioissa yhtiöihin sovelletuista kirjanpito- ja verotusperiaatteista. Usein tällaiset yhtiöt ovat ulkomaisten väliyhteisöjen osakkaiden verotuksesta annetussa laissa (1217/1994) tarkoitettuja väliyhteisöjä. Jos luovutustappiot voitaisiin muuttaa vähennyskelpoisiksi sijoittamalla holdingyhtiö valtioon, jonka kanssa Suomella ei ole verosopimusta, ja luovuttamalla tällaisen yhtiön osakkeet, muodostuisi luovutusvoittoja koskeviin säännöksiin järjestelmän kannalta merkittävä aukko. Tämän vuoksi osakkeiden luovutustappion ei tulisi olla lainkaan vähennyskelpoinen, jos kysymyksessä on sellaisen ulkomaisen yhtiön osakkeiden luovutus, joka ei ole emo-tytäryhtiödirektiivissä tarkoitettu ja jonka asuinvaltion kanssa Suomella ei ole verosopimusta tai verosopimusta ei sovelleta kyseisen yhtiön jakamaan osinkoon.”⁷⁶²

⁷⁶¹ SL 2-38(3)(9) §. Ks. myös Leegaard 2007b s. 181, jossa hän käsittelee Norjan tuloverotuksen tasoon liittyvän objektiedellytyksen ja väliyhteisölainsäädännön soveltamisedellytysten välisiä eroja.

⁷⁶² HE 92/2004 s. 36.

Suomi tekee lähtökohtaisesti verosopimuksia vain niiden valtioiden ja alueiden kanssa, joissa on käytössä Suomen verojärjestelmää vastaava verojärjestelmä. Suomen tuloverosopimukset perustuvat pääosin OECD:n malliverosopimukseen, ja niitä oli vuoden 2011 päättyessä voimassa 72 valtion ja yhden itsehallintoyhteisön (Färsaaret) kanssa. Tämän lisäksi Suomi on tehnyt verotusta koskevia virka-apusopimuksia, joiden perusteella voidaan muun muassa vaihtaa tietoja ja periä verosaatavia sopimuksen tehneistä valtioista.⁷⁶³

Suomen yritys- ja pääomaverouudistuksen yhteydessä valitsema rajausta korostaa verosopimusverkoston tärkeyttä. Rajausta helpottaa merkittävästi myös hallinnollista työtä, koska verotuksen toimittamisen yhteydessä ei jouduta selvittämään esimerkiksi verotuksen tosiasiallista tasoa sijoituksen kohdevaltiosta.⁷⁶⁴ Toisaalta hallituksen esitys tuntuu oletettavan vahvasti, että verosopimusverkoston ulkopuolelle suuntautuvat sijoitukset kuuluisivat pääasiallisesti VYL:n soveltamisalan piiriin. Tästä ei kuitenkaan esitetä tarkkoja tutkimustietoja. Hallituksen esityksen informaatio tämän kysymyksen osalta on varsin pinnallista eikä tarjoa syvällisiä perusteluita näinkin jyrkälle rajaukselle. Hallituksen esityksen perustelut ontuvat erityisesti niissä tapauksissa, joissa Suomi on esimerkiksi sopinut verotietojen vaihtamisesta ja taloussuhteiden edistämisestä jonkin tietyn valtion tai alueen kanssa, mutta varsinaista verosopimusta ei valtioiden välillä ole olemassa. Tällaiset verotietojen vaihtamista koskevat sopimukset rakentuvat pääasiallisesti OECD:n laatimalle tietojenvaihtoa koskevalle mallisopimukselle. Näiden osalta olisi perusteltavissa, että niissä suorasijoitus-tilanteissa, joissa tietojenvaihtomahdollisuus on saatavilla, voitaisiin soveltaa osakkeiden luovutusvoittojen verovapautta.

EVL:n osakkuusvapautuksen soveltamisala on saattanut laajeta viime vuosina myös ilman lainsäätäjän nimenomaista tahdonilmaisua. OECD:n haitallista verokilpailua vastaan taisteleva hanke⁷⁶⁵ ja Pohjoismaiden yhteistyössä vuonna

⁷⁶³ Toivainen 2012. OECD:n perusmallista poikkeavia suppeampia sopimuksia (eli esim. ns. rajattuja verosopimuksia) on kuitenkin tehty joissakin tapauksissa. On mahdollista, että näitä ei välttämättä Verohallinnon näkemyksen mukaan pidetä verosopimuksina EVL:n ja muun verolainsäädännön tarkoittamassa mielessä. Esimerkiksi EPL 26 §:n mukaan rajoitetusti verovelvollinen voidaan merkitä ennakoperintärekisteriin ainoastaan silloin, kun hänellä on Suomessa kiinteä toimipaikka tai hänen kotipaikkansa on valtiossa, jonka kanssa Suomella on kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskeva sopimus. Rajatuissa verosopimuksessa on annettu tiettyjä etuja, mutta samalla ei ole kuitenkaan sisäisessä lainsäädännössä tehty estosäännöstä, jolla olisi nimenomaisesti pyritty estämään sellaisten etujen antaminen Suomesta tehtävälle sijoitukselle, joista sopimuksessa ei ole mainintaa. Vaikka lainsäätäjän tarkoituksena ei ole nähtävästi ollutkaan tarkoitus antaa tällöin sellaisia etuja, jotka kansallisessa lainsäädännössä on kytketty siihen, että Suomella on kyseisen valtion kanssa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskeva sopimus, olisi tästä tullut nimenomaisesti säätää erillisellä verolailla. Kyseisiä sopimuksia on siis pidettävä myös EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan kolmannen rinnasteisen konjunktiivulauseen tarkoituksena kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskevinä sopimuksina.

⁷⁶⁴ Ulkomaisista arvioista ks. Leegaard 2007b s. 182, joka pitää Suomen valitsemää lähestymistapaa pragmaattisena.

⁷⁶⁵ Veroasioita koskevista tiedoista tehtyjen sopimusten tarkoituksena on mahdollistaa vero-

2006 aloittamat verosopimusneuvottelut veroparatiisien kanssa⁷⁶⁶ ovat omalta osaltaan voineet nimittäin saada aikaan tämän laajennuksen. Esimerkiksi Suomi on tehnyt Alankomaiden kanssa Curaçon, St Maartenin ja BES-saarten (entiset Alankomaiden Antillit) osalta sopimuksen sekä verotietojen vaihtamisesta että taloussuhteiden edistämisestä sopimuksin, joita voidaan suppeasta soveltamisalastaan huolimatta verrata verosopimuksiin. Tämä kehitys⁷⁶⁷ on johtanut myös siihen, että VYL:n soveltamisalaa on kavennettu muun muassa Curaçon, St Maartenin ja BES-saarten tapauksessa. Eräiden Alankomaiden kanssa Alankomaiden Antillien osalta tuloverotuksesta tehtyjen sopimusten lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain (918/2009) 2 §:n mukaan VYL:a ei sovelleta Alankomaiden Antilleilta saatuaan tuloon siltä osin kuin kyseessä on taloussuhteiden edistämisestä tehdyn sopimuksen 5 artiklassa mainittu ja Alankomaiden Antilleilla harjoitettu toiminta.

Suomen valinta täsmäpaikata tiettyjä verotuskysymyksiä yhdistettynä tietojen vaihtoa koskevaan sopimukseen on perusteltu etenemistapa. Tämän taustalla olevat vaikuttimet tulevat selkeästi ilmi taloussuhteiden edistämisestä tehdyn sopimuksen johdantokappaleessa:

”Ottaen huomioon, että sekä Suomen tasavalta että Alankomaiden Antillit ovat sitoutuneet työskentelemään kohti sellaista kansainvälistä talousjärjestelmää, joka on vapaa niistä vääristymistä, joita läpinäkyvyyden ja veroasioita koskevan tehokkaan tietojenvaihdon puuttuminen aiheuttavat.”

On huomattava, että tämän sopimuksen soveltamisalan ulkopuolelle on rajattu sellaiset yhtiöt, jotka ovat sopimuspuolella verovelvollisia vain tästä sopimuspuolesta olevista lähteistä saadun tulon perusteella. Taloussuhteiden edistämissopimuksessa on pääasiallisesti tosiasiallista liiketoimintaa ja suorasijoituksia

tusta koskevien tietojen vaihtaminen. Sopimukset rakentuvat pitkälti Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön (OECD) laatimille kahdenkeskisille mallisopimuksille. OECD:n selvitysten mukaan on noin 50 valtiota, joilla on salassapitoon perustuvaa lainsäädäntöä niihin tehtyjen ulkomaisten sijoitusten osalta. OECD:n neuvottelut koskevat 33 veroparatiisia. Nämä neuvottelukumppanit ovat sitoutuneet parantamaan lainsäädäntönsä läpinäkyvyyttä ja verotustietojen vaihtoa.

⁷⁶⁶ Islannin, Norjan, Ruotsin, Suomen ja Tanskan sekä Grönlannin ja Färsaarten itsehallintoalueiden välisen neuvotteluyhteistyön tuloksena on viime vuosina allekirjoitettu useita tiedonvaihtosopimuksia. Verotietojen vaihtosopimukset muun muassa antavat veroviranomaisille pääsyn kaikkien niiden henkilöiden tietoihin, jotka yrittävät kiertää tuloista ja pääomasijoituksista maksettavia veroja. Tämän lisäksi sopimukset auttavat paljastamaan omaisuutta, jota henkilöt eivät ole ilmoittaneet kotimaansa verottajalle. Vuonna 2007 aloitettujen neuvottelujen jälkeen Pohjoismaat ovat solmineet sekä perinteisiä tiedonvaihtosopimuksia että erilaisia rajattuja verosopimuksia seuraavien maiden ja alueiden kanssa: Andorra, Antigua ja Barbuda, Aruba, Bahama, Belize, Bermuda, Dominica, Grenada, Guernsey, Mansaari, Jersey, Monaco, Alankomaiden Antillit, Caymansaaret, Brittiläiset Neitsytsaaret, Anguilla, Turks- ja Caicossaaret, Gibraltar, Grenadiinit, Cookinsaaret, Samoa, St. Vincent, St. Kitts ja Nevis, San Marino ja St. Lucia. Pohjoismaat allekirjoittivat 28.9.2010 tiedonvaihtosopimuksen Marshallinsaarten kanssa.

⁷⁶⁷ Tämä on ainakin projektiviennin näkökulmasta myönteinen asia.

tukevia oikeusohjeita. Voitaisiin puhua verosopimuksen todellisesta aie- tai esisopimuksesta, jolla on tarkoitus helpottaa projektivientiä tietyille alueille tai valtioihin, joiden kanssa ei ole vielä tietyistä syistä saatu aikaan perinteistä verosopimusta. Tällaisten rajatun verosopimusten merkitystä EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan kolmannen rinnasteisen konjunktiosivulauseen soveltamisen näkökulmasta on käsitelty tutkimuksen erityisessä osassa.

Väliyhteisölainsäädännön, tuloverotuksen tasoon liittyvien objektiedellytysten ja EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan mukaisen verosopimussidonnaisuuden osalta on kaikissa näissä lainsäädäntömalleissa lähestyttävä järjestelmien perusteluja verotuksen kiertämisen estämisen ja järjestelyjen keinotekoisuuden näkökulmasta. EUT:n oikeuskäytännön perusteella voidaan katsoa, että verosuunnittelu on sinänsä oikeutettua ja hyväksyttävää. Tämä sisältää esimerkiksi tytäryhtiön perustamisen johonkin jäsenvaltioon tavoitteena hyödyntää kyseisen valtion matalaa yritysverokantaa. Täysin keinotekoiisiin järjestelyihin voidaan kuitenkin puuttua.

Tuomioistuin on katsonut asiassa C-196/04 (Cadbury Schweppes) antamassaan tuomiossa, että silloisten EY 43 ja EY 48 artikloiden on tulkittava olevan esteenä sille, että jäsenvaltioon sijoittautuneen ja siellä asuvan yhtiön veron määräytymisperusteeseen sisällytetään ulkomaisen väliyhteisön toisessa jäsenvaltiossa toteuttamat voitot, jos näihin voittoihin sovelletaan siellä alemmaa verotuksen tasoa kuin ensiksi mainitussa valtiossa. Tuomioistuimen mukaan tällainen sisällyttäminen voisi koskea ainoastaan puhtaasti keinotekoisia järjestelyjä, joilla pyritään kiertämään normaalisti maksettava kansallinen vero. Tuomioistuin toteaa, että tällaista verotustoimenpidettä ei näin ollen saa soveltaa, jos objektiivisten ja ulkopuolisten tarkastettavissa olevien tekijöiden perusteella osoittautuu, että verotuksellisten syiden olemassaolosta huolimatta kyseinen väliyhteisö on todellisuudessa asettautunut vastaanottajana olevaan jäsenvaltioon ja tosiasiallisesti harjoittaa siellä taloudellista toimintaa. Tällainen toiminta voinee täyttää objektiivisesti havaittavat taloudellisen toiminnan tunnusmerkit, vaikka se olisi järjestetty ulkoistamisen kautta.

Cadbury Schweppes -ratkaisu heijastui myös Suomen lainsäädäntöön. Sen seurauksena VYL:a jouduttiin muuttamaan siten, että lakia ei enää voida soveltaa vain sillä perusteella, että yksittäinen väliyhteisö on perustettu toiseen EU-/ETA-jäsenvaltioon verotuksellisista syistä. Uusi edellytys EYT:n ratkaisun seurauksena on, että väliyhteisöksi katsottavan yhteisön toiminta ei ole aitoa ja todellista. On mahdollista, että verosopimusten syrjäntäkieltoartiklan ja väliyhteisösäännösten välinen suhde tulee uudelleen harkittavaksi Suomessakin. Mielenkiintoinen vertailukohde on Ranskan Conseil d'Etat'n ratkaisu asiassa Société Schneider Electric, jossa syrjäntäkielto esti väliyhteisölainsäädännön soveltumisen. Suomessa päädyttiin ratkaisuun KHO 2002:26 päivästäiseen ratkaisuun.⁷⁶⁸

Komission vuoden 2007 tiedonannossa on katsottu, että on jossakin määrin epäselvää, voidaanko väliyhteisölainsäädäntöä soveltaa esimerkiksi konsernien finans-

⁷⁶⁸ Ks. tarkemmin ratkaisun C-196/04 (Cadbury Schweppes) vaikutuksista Penttilä 2006b 131–133. Ks. myös Sivonen 2005.

sipalveluyhtiöihin tai holdingyhtiöihin ja millä edellytyksillä. Tällaiset toimet eivät käytännössä juurikaan edellytä läsnäoloa sijaintivaltiossa.⁷⁶⁹

VYL:ä on 1.1.2009 lukien sovellettu täsmennetyssä muodossaan, jolloin lain soveltamisalan ulkopuolelle jäävät pääasiallisesti sellaiset ETA-alueelle ja verosopimusvaltioihin sijoittautuneet yhteisöt, jotka ovat todellisuudessa asettautuneet asuinvaltioonsa ja harjoittavat siellä tosiasiallisesti taloudellista toimintaa. Valtiovarainministeriön asetuksella säädetään myös niistä ETA-alueen ulkopuolisista verosopimusvaltioista, joissa yhteisöverotuksen taso ei vastaa Suomen yhteisöverotusta. Näin ollen Suomen veropohjaa suojellaan myös verosopimusvaltioiden tapauksessa, jos niiden verotuksen taso eroaa olennaisesti Suomen verotuksen tasosta.

Eräiden valtioiden osakkuusvapautusjärjestelmissä on selviä vaikutteita väliyhteisölainsäädännöstä. Muun muassa Alankomaissa verohuojennussäännösten soveltaminen estyy, jos omistavan yhtiön omistusosuutta pidetään (viiden prosentin omistusosuusrajan soveltumisesta huolimatta) portfoliosijoituksena kohdeyhtiössä, johon ei kohdistus riittävä verotuksen taso Alankomaiden lainsäädännön näkökulmasta.

Ruotsissa osakkuusvapautuksen ja väliyhteisölainsäädännön välinen yhteys on Suomeen verrattuna selkeämmin sisäistetty. Ennen 1.1.2004 voimaan tullutta uudistusta osakkuusvapautus myöntäminen oli sidottu siihen, oliko osingon jakavaa yhtiötä (osinkoverotuksen näkökulmasta) tai luovutettua yhtiötä (luovutusvoittoverotuksen näkökulmasta) verotettu vastaavan tasoisesti, jos sillä olisi ollut Ruotsissa kotipaikka. Tämä tuloverotuksen tasoon liittyvä objektiedellytys poistui 1.1.2004 lukien ja sen korvasi uusi väliyhteisölainsäädäntö⁷⁷⁰. Uudistuksen ansiosta osakkuusvapautuksen soveltamisala laajeni. Väliyhteisöosakkeiden luovutuksia ja niistä saatuja osinkoja on arvioitu 1.1.2004 lukien verotuksessa kuten muidenkin ulkomaisten yhteisöjen luovutuksia.⁷⁷¹

Väliyhteisöä koskevan ratkaisun RÅ 1992 ref. 94 mukaan väliyhteisön osakkeita luovutettaessa sovelletaan luovutusvoittoverotussäännöksiä.⁷⁷² Väliyhteisöosakkeita voidaan pitää elinkeinosidonnaisina, jos säännösten yleiset edellytykset vain täyttyvät. Näin ollen väliyhteisöosakkeiden perusteella realisoitunut luovutusvoitto ei ole veronalaista tuloa eikä luovutustappio ole vähennyskelpoinen, jos 25 a kap. IL:n edellytykset täyttyvät.

Koska luovutusvoittojen ja osinkojen verokohtelu on symmetristä ja perustuu samojen edellytysten täyttymiseen tai täyttymättä jäämiseen, myös väliyhteisön jakamat osingot ovat verovapaita, jos 24 kap. IL:n edellytykset täyttyvät⁷⁷³. Jos kyse ei

⁷⁶⁹ Komissio 2007 s. 3. Ks. myös oikeuskäytännöstä C-264/96 (ICI) k. 26. Ks. myös Juusela – Parkkola 2008 s. 89.

⁷⁷⁰ 39 a kap. IL.

⁷⁷¹ Ks. uudistuksesta tarkemmin Rabe 2004.

⁷⁷² Ks. SKV 2009b s. 204.

⁷⁷³ Ks. osakkuusvapautuksen soveltumisesta myös väliyhteisöihin Ruotsin järjestelmässä esim. SKV 2009b s. 204. Ks. myös Köhlmark 2005a s. 102, joka esittää de lege ferenda näkökoh-
tia mm. myyntivoittojen verosäännösten ja väliyhteisösäännösten välisestä suhteesta. Ks. myös

ole vastaavasta ulkomaisesta ilmiöstä (eli kyse on esimerkiksi ulkomailla sijaitsevista läpivirtausyksiköistä), luovutustappiot ovat kokonaisuudessaan vähennyskelpoisia. Tällaisia osuuksia ei nimittäin pidetä elinkeinosidonnaisina.⁷⁷⁴

Väliyhteisölainsäädännön ja tuloverotuksen tasoon liittyvän objektiedellytyksen välistä suhdetta tulisi Suomessa arvioida Ruotsin järjestelmän kokemusten näkökulmasta. Tuloverotuksen tasoon liittyvästä objektiedellytyksestä luopuminen oli Ruotsissa sidottu samanaikaiseen väliyhteisölainsäädännön tiukentamiseen. Kun osakkuusvapautusjärjestelmän taustalla vaikuttivat merkittävästi osinkoverotukseen liittyvät sekä käytännölliset ja hallinnolliset syyt⁷⁷⁵, väliyhteisölainsäädännön kiristäminen liittyi erityisesti erilaisiin korkovähennysjärjestelyihin, joihin haluttiin puuttua tiukemmilla säännöksillä⁷⁷⁶.

Väliyhteisölainsäädännön kiristämistä on pidetty Ruotsissa osana osakkuusvapautussäännösten muodostamaa systematiikkaa. Uudistusten eri vaiheissa on selvästi tuotu esiin näiden eri verotuksen kohteiden systemaattinen yhteys. Tästä näkökulmasta katsottuna Ruotsin mallissa on selkeämmin huomioitu tuloverolainsäädännön muodostama kokonaisuus verrattuna Suomen vastaaviin säännöksiin. Ruotsin hallitus havaitsi väliyhteisösäännösten kiristämisen myös taroituksenmukaisimmaksi tavaksi varmistaa se, että laajan soveltamisalan osakkuusvapautus oli hyväksyttävissä neuvoston ja jäsenvaltioiden hankkeen haitallisen verokilpailun estämiseksi (Code of Conduct for business taxation) näkökulmasta⁷⁷⁷. Ruotsin järjestelmästä muodostui näin hyvin väliyhteisösäännöksiin riippuvainen. Säännösten kiristäminen oli välttämätöntä juuri veropohjan suojelemisen kannalta.

Suomessa EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohtaan sisällytetyt epäsuorat tuloverotuksen tasoon liittyvät jyrkät rajaussäännökset ovat vähentäneet tarvetta laajentaa VYL:n soveltamisalaa. Toisaalta näiden kahden aiheen käsittely samassa asiayhteydessä ei myöskään ole ollut yleistä eikä lainsäätäjät ole pitäneet tärkeänä ottaa huomioon molempia aihekokonaisuuksia samassa yhteydessä. Yllä mainitusta ruotsalaisesta näkökulmasta arvioituna Suomen lainsäätäjän lähestymistapaa voidaan pitää pinnallisena ja puutteellisesti taloudellisen todellisuuden huomioivana.

Osakkuusvapautus on tietyllä tapaa osa suomalaisen projektiviennin edistämistä. Se vähentää verotuksellisia esteitä, joita ulkomaille etabloituvalle yritykselle syntyy. Edellä on kuvattu niitä perusteita, joiden vuoksi Suomessa lainsäätäjät päätyi rajaamaan verovapauden soveltamisalan ulkopuolelle laajasti kolmansissa valtioissa olevien kohdeyhtiöiden luovutukset. Valittu lähestymistapa

Carlsson – Holmdahl – Ohlsson 2005 ja vastauksena tähän artikkeliin Köhlmark 2005b.

⁷⁷⁴ Ks. Reg. prop. 2002/03:96 s. 105.

⁷⁷⁵ Ks. Reg. prop. 2002/03:96 s. 104.

⁷⁷⁶ Ks. Reg. prop. 2003/04:10 s. 48–50.

⁷⁷⁷ Reg. prop. 2003/04:10 s. 50.

ei ainakaan edistä suomalaisten yhtiöiden etabloitumista kolmansiin valtioihin. On huomattava, että verosopimusverkoston kehittäminen on hidasta, eikä sen voida realistisesti katsoa pystyvän kasvamaan sitä mukaa kuin suomalaiset yritykset kansainvälistyvät maailmalle. On huomattava myös, että VYL toimii jo tehokkaana juoksevien tulojen verotusmuotona eikä tältä osin ole aidosti kyse aukosta veropohjassa, vaan EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan ansiosta rajauksesta muodostuu tämän osalta jopa kohtuuttoman kattava. Voisi olla tarkoituksenmukaista harkita ehtojen joustavuutta niissä tapauksissa, joissa on kyse aidosti liiketoiminnasta kyseessä olevassa kolmannessa valtiossa.

5.6 VEROVAPAA OSA LUOVUTUSVOITOSTA

Suomessa käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinta on lähtökohtaisesti kokonaan veronalaista tuloa EVL 5 §:n 1 kohdan mukaisesti. Tähän pääsääntöön on kuitenkin säädetty poikkeus EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa ja EVL 6 b §:ssä. Jos kyseisten lainkohtien edellytykset täyttyvät, ovat käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat täysimääräisesti verovapaaita.

Olisi kuitenkin mahdollista miettiä lainsäädännön kehittämistä siten, että verovapaus säädettäisiin ainoastaan tietynsuuruiseksi osaksi luovutusvoitosta tai toisin sanoen siitä tuloutettaisiin tietty (kategorisesti määritelty) prosentuaalinen osuus. Tällaiseen malliin on päädytty muun muassa Italiassa, Saksassa, Ranskassa ja Norjassa.⁷⁷⁸

Tietyissä EU-valtioissa tehdyt tarkennukset osakkuusvapautussäännöksiin verovapaan tulon osalta ovat liittyneet lähinnä siihen, että on koettu ongelmalliseksi erottaa toisistaan verovapaaseen tuloon liittyvät menot siihen liittymättömistä menoista. Saksassa ja Italiassa verovapaata osaa on supistettu 95 prosenttiin. Norjassa verovapaa osuus on 97 prosenttia. Näissä valtioissa tulon verovapauden rajaamista verovapaan tulon määrän osalta on perusteltu tarpeella ottaa huomioon verovapaaseen luovutusvoittoon usein sisältyvä vähennyskeltoton osakekaupan kustannuserä (verovapauden kääntöpuolena on, että verovapaan tulon hankkimiseen liittyvät kustannukset ovat vähennyskeltottomia).

Tällöin ei ole puututtu kuitenkaan hankintamenoon aktivoitaviin osakkeiden hankintaan liittyviin kustannuksiin. Sääntelyn epäsuorana kohteena ja perustelujen päähuomion kohteena ovat olleet nimenomaan osakeluovutusten yhteydessä verovapaaseen tuloon liittyvät menot. Näitä menoja ei lakisystemaattisista syistä

⁷⁷⁸ Tiettyjen EU-valtioiden osinkoverotuksessa on ilmennyt ketjuverotusta hieman yllä mainitun kaltaisessa tilanteessa, jossa osinkotulosta on katsottu veronalaiseksi tuloksi tietty prosenttimäärä. Tällaisen kaavamaisen osuuden on katsottu koostuvan osinkotuloon kohdistuvista kustannuksista. Ks. Halén 2004a s. 479.

ja veropohjan laajuuden vuoksi haluttaisi lähtökohtaisesti sisällyttää vähennyskelpoisiin menoihin. Kuitenkin muun muassa verotusmenettelyn helpottamiseksi on yllä mainituissa valtioissa päädytty pitämään kategorisesti tiettyä osaa verovapaasta tulosta vähennyskeltvottomuuden piiriin tosiasiallisesti kuuluvana arvioitun menon osuutena. Tällöin säästytään esimerkiksi siltä, että jouduttaisiin merkittäviin rajanvetotilanteisiin vähennyskelpoisten menojen ja vähennyskeltvottomien verovapaaseen luovutusvoittoon liittyvien menojen osalta.

Norjassa verovapaata osaa luovutusvoitosta koskeva lainsäädäntömuutos toteutettiin 7.10.2008 lukien. Kyse oli Norjan osakkuusvapautusjärjestelmän (fritaksmetoden) tiukentamisesta. Tarkemmin katsottuna muutos kohdistui sellaiseen arvioituun osaan verovapaasta tulosta, jonka lainsäätaja katsoi olevan verovapaaseen tuloon kohdistuvia vähennyskeltvottomia menoja, jotka oli sen mukaan erotettava verovapaasta tulosta kategorisen prosentuaalisen tuloonpalautuksen avulla.

Fritaksmetoden tarkoittaa Norjassa osakkuusvapautusta suorasijoitustilanteessa omistajan verotuksessa. Sitä on sovellettu ensimmäisen kerran verovuoden 2004 verotuksessa sellaisiin luovutuksiin, jotka ovat tapahtuneet 26.3.2004 tai sen jälkeen. Fritaksmetoden tarkoittaa sitä, että yhtiöiden verotuksessa pidetään tietyin edellytyksin verovapaana osinkoja ja luovutusvoittoja.

Ensinnäkin Norjan uudistuksessa tunnustettiin, että osakkeiden hankintaan liittyvien menojen aktivointi osaksi osakkeiden hankintamenoa saa aikaan sen, että osakkuusvapautussäännösten perusteella verovapaan luovutuksen yhteydessä aktivoidut menot eivät tule vähennyskelpoisuuden piiriin. Fritaksmetoden-järjestelmään liittyvässä vuoden 2004 hallituksen esityksessä käsiteltiin tulojen verovapauden lisäksi myös siihen liittyvien menojen vähennyskelpoisuutta. SL § 6–1:n pääsäännön mukaan ainoastaan tulonhankintaan ja veronalaisen tulonmuodostuksen ylläpitoon liittyvät kustannukset ovat vähennyskelpoisia: ”kostnad som er pådratt för å enerve, vedlikeholde eller sikre skattepliktig inntekt”. Uudistuksen yhteydessä oletettiin tällöin, että tämän pääsäännön vuoksi myöskään verovapaaseen tuloon liittyvät menot eivät olisi vähennyskelpoisuuden piirissä. Tässä yhteydessä nostettiin esille mahdollisuus muuttaa SL § 6–1:n pääsääntöä siten, että vähennyskelpoisuus olisi tässäkin tilanteessa mahdollinen. Hallituksen esityksessä katsottiin kuitenkin, että vähennyskelpoisuutta ei ollut syytä ulottaa näihin menoihin.⁷⁷⁹

Asia nostettiin uudelleen esille hallituksen esityksessä vuonna 2005. Tällöin säädettiin nimenomaisesti fritaksmetoden-järjestelmän piiriin kuuluviin tuloihin kohdistuvien menojen vähennyskelpoisuudesta. Osakkuusvapautukseen liittyvät kustannukset ovat olleet tästä lukien vähennyskelpoisuuden piirissä erityissäännöksen SL § 6–24 perusteella. Vähennyskelpoisuutta perusteltiin

⁷⁷⁹ Ot. prp. nr. 1 (2004–2005) punkt 6.5.3.

vaikkeudella erottaa toisistaan verovapaaseen tuloon liittyvät ja siihen liittymättömät menot. Tämän lisäksi tuotiin esille koko osakkuusvapautusjärjestelmän taustalla vaikuttava etuyhteyden huomioiva ajattelu. Hallituksen esityksessä todettiin, että sillä ei pitäisi olla ratkaisevaa merkitystä, mille yhtiölle etuyhteyden sisällä on syntynyt tulo ja mille yhtiölle tähän liittyvä meno.⁷⁸⁰ Kyse oli näin ollen myös kohdistamisongelmasta.

SL § 6–24:n mukaista erityissäännöstä pidettiin kuitenkin liian joustavana ja huonosti perusteltuna. Hallitus nosti tässä yhteydessä esille myös omistusmuotoneutraalisuuden: menojen vähennyskelpoisuuteen vaikutti se, missä muodossa omistus oli järjestetty. Yhtiöittämällä omistuksia päästiin menojen laajemman vähennyskelpoisuuden piiriin, mikä ei ollut mahdollista toimittaessa yhden yrityksen mallissa. Järjestelmä suosi siis selvästi moniportaisesti järjestäytyneitä yrityksiä. Hallituksen esityksessä katsottiinkin, että osakkuusvapautukseen liittyvien kustannusten ei tulisi lähtökohtaisesti olla vähennyskelpoisia.⁷⁸¹ Kuitenkin täydellistä vähennyskelpoisuuden poistamista pidettiin tässä yhteydessä ongelmallisena, koska tällöin olisi jouduttu vaikeisiin rajanvetotilanteisiin vähennyskelpoisten osakkuusvapautukseen liittymättömien ja vähennyskelvottomien osakkuusvapautukseen liittyvien menojen osalta. Tätä pidettiin tärkeimpänä syynä, miksi suoraan menojen vähennyskelpoisuuden rajoitukseen ei haluttu siirtyä.⁷⁸² Myös aikaisemmassa § 6–24:ää koskevassa uudistuksessa nostettiin esille tämä ongelma. Silloisen hallituksen esityksen mukaan ongelma nousi erityisesti esille sellaisten sijoitusten osalta, jotka on tehty ETA-alueen ulkopuolelle ja jotka näin ollen ovat verovapauden soveltamisalan ulkopuolella.

”Som følge av at det ikke er fradragrett for løpende eierkostnader, er det oppstått et nytt skille mellom kostnader som har tilknytning til skattefrie aksjeinntekter og kostnader som har tilknytning til skattepliktige inntekter. Blant annet i større konsernforhold hvor det er datterselskaper i land utenfor EØS-området, som dermed ikke er omfattet av fritaksmetoden, kan det være vanskelig å foreta riktig fastsettelse av kostnader som vedrører skattepliktige aksjeinntekter. Dette vil for eksempel være et problem for kostnader til administrasjon og strategi.”⁷⁸³

Norjan hallituksen esityksen yhteydessä viitattiin erityisesti Saksan ja Ranskan lakimuutoksiin, joissa verovapaaseen tuloon liittyvät menot voidaan lähtökohtaisesti vähentää mutta verovapaasta luovutusvoitosta erotetaan tietty prosentuaalinen osuus⁷⁸⁴, joka lisätään tuloon. Järjestelmä on ikään kuin käänteinen menojen vähentämiseen nähden ja tuloutus on tietyllä tapaa vastakirjaus vero-

⁷⁸⁰ Ot. prp. nr. 1 (2005–2006) kapittel 15.

⁷⁸¹ Ot. prp. nr. 1 (2008–2009) punkt 6.3.

⁷⁸² Ot. prp. nr. 1 (2008–2009) punkt 6.3.

⁷⁸³ Ot. prp. nr. 1 (2005–2006) punkt 15.3.

⁷⁸⁴ Yleensä viiden prosentin suuruisen määrä.

tuksessa, vaikkakin mallin perusajatus on tietyn prosenttimäärän kategorinen tulouttaminen, joka ei perustu todellisiin menoihin. Kategorisen tuloutuksen vuoksi ei ole tarvetta erotella toisistaan verovapaaseen tuloon kuuluvia (vähennyskeltottomia) ja siihen kuulumattomia (vähennyskelpoisia) menoja. Hallitus arvioi esityksessään, että verovapaan tulon rajaaminen aiheuttaa hieman lisätöitä verotusmenettelyssä, koska järjestelmän soveltaminen perustuu ensi vaiheessa verovapaan luovutusvoiton määrittämiseen ja sen jälkeen veronalaisen prosenttimäärän tulouttamiseen. Tätä edeltää se, että verovelvollinen antaa laskelman tulosta. Esityksessä kuitenkin arvioitiin, että tästä huolimatta järjestelmäs-
tulee aikaisempaan verrattuna hallinnollisesti yksinkertaisempi, koska kategorisen tuloutuksen malli tarkoittaa samalla sitä, että verotusmenettelyssä ei ole enää tarvetta ryhtyä erottelemaan yllä mainittuja verovapaaseen tuloon kuuluvia ja siihen kuulumattomia menoja toisistaan.⁷⁸⁵ Hallituksen esityksessä arvioitiin, että tuloutus lisää verotuloja 225 M KR vuonna 2008 ja 475 M KR vuonna 2009⁷⁸⁶.

Edellä mainituista syistä Norjan järjestelmässä tietty prosenttiosuus SL § 2–38:n perusteella verovapaista tuloista on veronalaista tuloa. Tuloutusta sovelletaan kaikkien niiden verovelvollisten verotuksessa, jotka voivat hyötyä fritaksmetoden-järjestelmästä SL § 2–38 1 kappaleen kohtien a–h perusteella. Säännöksiä ei sovelleta ulkomaisiin yrityksiin, jotka on vapautettu lähdeverosta saman säännöksen kohdan i perusteella.⁷⁸⁷

Verovapaana tulona pidetään tässä yhteydessä sellaista osakkeista saatua luovutusvoittoa, johon viitataan SL § 2–38 1 kappaleen kohdissa a–c. Tämän lisäksi tuloutus tehdään myös SL § 2–38 1 kappaleen kohtien a–h tarkoittaman verosubjektin saaman elinkeinoyhtymän (deltakerlignet selskap) yhtymäosuuden luovutusvoitosta sekä luovutusvoitoista, jotka johtuvat sellaisten rahoitusinstrumenttien luovutuksesta, joiden kohde-etuutena on omistusosuus verovapauden soveltamisalan piiriin kuuluvassa yhtiössä. Koska kyseessä on ikään kuin käänteinen tilanne verrattuna menojen vähentämiseen, järjestelmä perustuu siihen, että laskettaessa tuloutuksen pohjalla olevaa verovapaata tuloa siitä ei vähennetä vastaavanlaista osakkeiden tai verovapauden soveltamisalaan kuuluvien luovutusobjektien luovutuksesta syntynyttä tappiota. Järjestelmää sovelletaan ainoastaan fritaksmetoden-järjestelmän piirissä olevien objektien luovutuksista saatuihin voittoihin, eikä esimerkiksi konserniavustusjärjestelmän piiriin kuuluviin eriin.⁷⁸⁸

Norjassa lainsäätäjä päätyi kolmen prosentin tuloutettavaan määrään, joka on pienempi verrattuna esimerkiksi Saksan ja Italian soveltamiin tuloutuspro-

⁷⁸⁵ Ot. prp. nr. 1 (2008–2009) punkt 6.3.

⁷⁸⁶ Ot. prp. nr. 1 (2008–2009) punkt 6.4.

⁷⁸⁷ Ot. prp. nr. 1 (2008–2009) punkt 6.3.

⁷⁸⁸ Ot. prp. nr. 1 (2008–2009) punkt 6.3.

sentteihin. Norjan hallituksen esityksessä pidetään ainakin teoreettisena mahdollisuutena, että tällainen kategorinen tiettyyn prosentiosuuteen perustuva järjestelmä voisi toimia myös enemmän tapauskohtaiset erityispiirteet huomioiden, millä nähtävästi tarkoitetaan jonkinlaisten raja-arvojen määrittystä ja useita vaihtoehtoisia prosenttimääriä. Hallituksen esityksessä tätä pidettiin toisaalta ongelmallisena, koska sen ajateltiin lisäävän hallinnollisia kuluja. Norjan hallituksen esityksessä luvataan seurata asiaa ja palata siihen tarvittaessa.⁷⁸⁹ Norjan säännökset ovat olleet voimassa hallituksen esityksen antamispäivästä 7.10.2008 lukien. Muutoksista säädettiin SL § 2–38:n 6 kappaleessa ja SL § 10–41:n 2 kappaleessa.

Suomessa verovapaan osakeluovutuksen yhteydessä verovelvollisella lieene oikeus vähentää verovapaaseen osakekauppaan liittyvät kulut verovapaan tulon ylittävänä kuluina tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneina menoinaan EVL 16 §:n 2 kohdan nojalla⁷⁹⁰. On kuitenkin hallinnollisesti erittäin haastavaa erottaa ne kulut, jotka tosiasiallisesti kohdistuvat verovapaan tulon hankkimiseen, niistä kuluista, jotka ovat yleisesti elinkeinotoiminnassa vähennyskelpoisia kuluja. Tästä syystä Suomessa voitaisiin harkita Norjan sjablonregel-tyyppistä tuloutusmallia, jossa tietty prosentuaalinen osuus luovutushinnan ja pois-tamattoman hankintamenon erotuksesta olisi veronalaista elinkeinotulua, josta ei voisi vähentää esimerkiksi luovutustappioita. Lakiteknisesti tuloutus olisi mahdollista sisällyttää EVL 6 b §:n 3 momenttiin. Tuloutus tapahtuisi tällöin kaikkien kyseisen momentin tuloutuserien laskemisen jälkeen saatavasta verovapaasta nettomääräisestä tulosta. Symmetrisesti vaadittaisiin, että EVL 18 §:ään lisättäisiin maininta siitä, että vähennyskelpoisia olisivat myös menot, jotka ovat johtuneet EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittamien verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovuttamisesta. Tuloutuksella olisi oletettavasti myös fis-kaalista merkitystä, mutta sen suuruuden arvioiminen nykytilanteessa on vaikeaa, koska Verohallinto ei tilastoi vuosittain realisoituneita EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittamia verovapaita luovutushintoja ja vähennyskeltottomia hankintamenoja. Tässä ehdotettu tuloutusmalli aiheuttaisi tietysti yleensä tuloutet-tavan määrän osalta yhtiösektorin ketjuverotusta ja se olisi näin ollen suorasi-joitusajattelun vastainen, vaikkakin hyvin rajoitetusti.

Valtiovarainministeriön esittämän arvion mukaan käyttöomaisuusosakkeiden luovu-tusvoittojen verovapauden vaikutus verotukena olisi noin 500 M EUR. Tämä tarkoit-taisi, että kolmen prosentin tulouttaminen näin arvioidusta määrästä toisi 15 M EUR lisää verotuloja. Tässä ei olisi kuitenkaan laskettu mahdollisia hallinnollisia kustan-nuksia eikä sitä, että samaan aikaan hyväksyttäisiin verovapaaseen luovutukseen lii-tyvät menot vähennyskelpoisiksi täysimääräisenä. On kuitenkin huomattava, että hallinnollisia säästöjä syntyisi myös siitä, että verovapaisiin luovutuksiin kohdistu-

⁷⁸⁹ Ot. prp. nr. 1 (2008–2009) punkt 6.3.

⁷⁹⁰ Ks. Helsingin HAO 22.12.2010 10/1310/6.

via menoja ei tarvitsisi enää tutkia. Norjassa kolmen prosentin tuloutuksen verotulo-ja lisääväksi nettovaikutukseksi arvioitiin 475 M KR eli hieman yli 50 M EUR⁷⁹¹.

5.7 RUOTSI

5.7.1 Yleistä

Järjestelmän yleispiirteet. Ruotsalainen juridinen henkilö on yleisen verovelvollisuuden nojalla verovelvollinen⁷⁹² kaikista maailmanlaajuisista tuloistaan Ruotsiin. Tämä sisältää sekä Ruotsista että ulkomailta saadut tulot (6 kap. 4 § IL). Yleisen verovelvollisuuden perusteella myös luovutusvoitot ulkomaisten osakkeiden luovutuksista ovat veronalaista tuloa ruotsalaiselle oikeushenkilölle. Tähän pääsääntöön on kuitenkin olemassa merkittävä poikkeus, joka koskee elinkeinosidonnaisia osakkeita sekä niiden perusteella saatujen osinkojen että niistä saatujen luovutusvoittojen muodossa. Verovapaita osakeluovutuksia koskevat säännökset ovat 25 a kap. IL:ssa.

Osakeluovutusten verovapaussäännökset ovat olleet osana Ruotsin järjestelmää 1.7.2003 lukien. Osinkojen osalta huojennusäännökset ovat vanhempia, mutta vuoden 2003 uudistuksen yhteydessä laajennettiin elinkeinosidonnaisten osakkeiden perusteella saatavien osinkojen verovapausjärjestelmää.

Osinko- ja luovutusvoittoja koskevien säännösten lisäksi on järjestelmään sisällytetty myös verovapautta rajoittavat skalbolag-säännökset⁷⁹³. Myös joihinkin yritysjärjestelyjä koskeviin verosäännöksiin tuli muutoksia verovapaussäännösten säätämisen yhteydessä. Lainsäädäntömuutoksen yhteydessä sisällytettiin säännöksiin myös elinkeinosidonnaisten osakkeiden luovutustappioiden vero-kohteluun liittyviin veronkiertojärjestelyihin puuttuvia säännöksiä. Luovutustappioita koskeva vähennyskielto on symmetriaperiaatteen ilmentymä, joka tuli osaksi säännöksiä samalla kun luovutusvoittojen verotuksesta luovuttiin.

Elinkeinosidonnaisten osakkeiden luovutusvoittojen veronalaisuus tarkoitti, että yritysten liike-tuloa verotettiin useita kertoja eli tällöin muodostui ketjuverotusta. Tämä oli tilanne Ruotsissa ennen vuoden 2003 uudistusta.

⁷⁹¹ Ot. prp. nr. 1 (2008–2009) punkt 6.4.

⁷⁹² IL sisältää tästä kriteerejä oikeushenkilöiden Ruotsissa asumisen määrittämiseksi. Oikeusohjeen mukaan yleinen verovelvollisuus koskee oikeushenkilöä, jota rekisteröinnin, tai jos rekisteröintiä ei ole tapahtunut, yrityksen hallituksen sijaintipaikan (platsen för styrelsens säte) tai muiden olosuhteiden perusteella voidaan pitää ruotsalaisena oikeushenkilönä (6 kap. 3 § IL).

⁷⁹³ 25 a kap. 9–18 §§ IL. Ks. näistä säännöksistä tarkemmin esim. Munck-Persson 2004, Roupe 2003 sekä Larsson 2003.

Ruotsissa tuotiin esille selkeästi järjestelmän systemaattiset perusteet. Tällöin käyty keskustelu oli myös selvästi pohjana Suomen vuotta myöhemmälle lainvalmisteluai-nestoistoissa esitellylle informaatiolle. Ruotsissa arvioitiin, että taloudellisen kak-sinkertaisen verotuksen periaate voi yrityssektorilla johtaa ketjuverotukseen, kun osakeyhtiö omistaa osakkeita toisessa osakeyhtiössä.

Klassinen kahdenkertaisen verotuksen malli lähtee siitä, että tytäryhtiön toimin-nan voitollista tulosta verotetaan ensin tytäryhtiön tulona (yhteisöverotus), minkä jälkeen sitä verotetaan vielä emoyhtiön osakkeenomistajien käsissä (osinkoverotus). Tämä tarkoittaa käytännössä jaetun voiton kahdenkertaista verotusta⁷⁹⁴. Ketjuvero-tus liittyy siihen, että voittoa, jonka yhtiö jakaa, verotetaan yhden tai useamman ker-ran vielä yhtiösektorin (konsernin) sisällä ennen kuin voitto lopulta verotetaan yhtiö-sektorin ulkopuolella emoyhtiön osakkaiden käsissä.⁷⁹⁵

Ruotsissa katsottiin, että elinkeinosidonnaisten osakkeiden myynnistä saata-vien luovutusvoittojen verotuksen salliminen tai niihin liittyvä monimutkainen lykkääminen heikentää tarpeellisten yritysrakenteiden uudistuksia yrityssekto-rilla. Tätä pidettiin merkittävimpänä perusteena uudistaa luovutusvoittojen verojärjestelmää. Uudistuksessa ainakin osittain toteutunut ketjuverotuskielto tarkoittaa käytännössä sitä, että yritystoiminnan voitollista tulosta verotetaan vain kahdella tasolla – ensiksi yrityksessä ja sitten lopullisen omistajan käsissä. Lopullista omistajaa verotetaan silloin, kun omistaja realisoi omistamansa yri-tyksen voitollisen tuloksen itselleen osinkojen muodossa tai luovuttamalla osakkeet. Taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen syntyminen lisäksi aikai-semmin voimassa olleita sääntöjä pidettiin myös tehottomina ja veropakoa edistävinä, koska yritys pystyi hyödyntämään luovutustappioiden vähennys-mahdollisuuden Ruotsissa mutta realisoimaan verovapaat luovutusvoitot val-tiossa, jossa luovutusvoitot olivat verovapaita.⁷⁹⁶ Luovutustappioiden vähennys-kelpoisuudesta luovuttiin samalla kun luovutusvoitot säädettiin verovapaiksi.

Uudistuksen yhteydessä elinkeinosidonnaisten osakkeiden perusteella saata-vien osinkotulojen verovapauden laajennus toteutettiin elinkeinosidonnaisten osakkeiden määritelmää laajentamalla. Aikaisempaa määritelmää pidettiin liian tiukkana, koska se ei ottanut riittävässä määrin huomioon yritystoiminnan tosi-asiallisia olosuhteita.⁷⁹⁷

Osakkeiden luovutusvoittojen verotuksesta luopuminen heikensi ainakin teoreettisesti Ruotsin veropohjaa yritystoiminnan verotuksen osalta. Osakkuus-vapautus ei ole kuitenkaan käytännössä veropohjaa rapauttava järjestelmä, vaan tässä tutkimuksessa arvioidaan, että sen tuleekin olla veropohjan ulkopuolella. Ruotsissa keskustelu on viime vuosina keskittynyt pitkälti korkojen vähennys-

⁷⁹⁴ Ks. jaetun voiton kahdenkertaisesta verotuksesta esim. Myrsky 2011d s. 1493 ja siellä mainitut lähteet.

⁷⁹⁵ Ketjuverotuksesta Ruotsin näkökulmasta ks. Dahlberg 2007 s. 86 ja Rabe – Hellenius 2009 s. 375–376. Ks. ketjuverotuskiellon vaikutuksista myös SKV 2009a s. 594.

⁷⁹⁶ Ks. Rabe – Hellenius 2009 s. 375–376 ja mts. 384.

⁷⁹⁷ Ks. SKV 2009a s. 594.

oikeuden rajoittamiseen. Ruotsalainen yritys saattaa pystyä siirtämään verosuunnittelutoimenpiteiden (esimerkiksi alikapitalisoinnin) avulla liiketoiminnan tuloja valtion, jossa tuloja verotetaan matalalla tai lähes mitättömällä verokannalla. Yritys voi edelleen kotiuttaa näitä kevyesti verotettuja tai verottamattomia voittoja hyödyntämällä osakkuusvapautusta. Ruotsissa on tästä syystä päädytty veropohjaa suojelevana vastatoimenpiteenä tarkentamaan 39 a kap. IL:n väliylhteisösäännöksiä⁷⁹⁸. Myös korkomenojen vähennyskelpoisuutta on rajoitettu⁷⁹⁹.

Yrityksen omistamiin pääomaeriin (kapitaltillgångar)⁸⁰⁰ kuuluvat osakkeet/ osuudet jaetaan elinkeinosidonnaisiin osakkeisiin tai osuuksiin (näringsbetingsgade aktier/andelar) ja sijoitusvarallisuuseriin kuuluviin osakkeisiin tai osuuksiin (kapitalplaceringsaktier/-andelar). Tämän jaon tarkoituksena on erottaa sijoitusvarallisuuserät sellaisista omistuksista, jotka liittyvät yrityksen varsinaisen liiketoiminnan harjoittamiseen. Ainoastaan elinkeinosidonnaisten osakkeiden ja osuuksien perusteella saadut osingot ja luovutusvoitot ovat sitä vastoin verovapaita⁸⁰¹ ja luovutustappiot vähennyskelpvoton erä⁸⁰².

Sijoitusvarallisuusosuuksia ei ole määritelty nimenomaisesti IL:ssa. Siihen kuuluvana osuutena pidetään sellaista osuutta, jota ei voida pitää elinkeinosidonnaisena osuutena.⁸⁰³ Tässä rajanvedossa on merkityksellistä omistustoiminnan aktiivisuus ja riskinoton laajuus omistussubjektin ja -objektin välisen suhteen näkökulmasta. Jos omistus on aktiivista ja riskinotto havaittavaa, ei omistusosuutta voida pitää sijoitustyyppisenä. Osuutta pidetään tällöin yrityksen liiketoimintaan liittyvänä ja näin ollen elinkeinosidonnaisena osuutena. Jaolla on suuri merkitys osinkojen ja luovutusvoittojen verotuksessa.

Sijoitusvarallisuusosuuden ja elinkeinosidonnaisen osuuden välisen rajanvedon yleiset perusteet, jotka liittyvät omistamisen aktiivisuuteen ja riskinottoon, toimivat myös elinkeinosidonnaisen osuuden legaalimääritelmän tarkempina selityksinä. Tästä seuraa muun muassa se, että noteeraamatonta osuutta pidetään aina elinkeinosidonnaisena osuutena riippumatta omistusosuuden kestosta ja suuruudesta. Noteerattua osuutta pidetään elinkeinosidonnaisena osuutena, jos osuuden omistava oikeushenkilö omistaa vähintään 10 prosenttiin kokonaisuäänimäärästä oikeuttavat osuudet tai jos omistusosuus liittyy omistajayrityksen tai sitä lähellä olevan yrityksen toimintaan.⁸⁰⁴ Objektiedellytykset ovat

⁷⁹⁸ Ks. tästä esim. SKV 2009a s. 594.

⁷⁹⁹ 24 kapl. 10 a–e §§ IL. Ks. säännöksistä ja niihin tehdyistä muutoksista tarkemmin Tivéus 2012.

⁸⁰⁰ Erotuksena varastovarallisuuseristä (lagertillgångar). Ks. 25 kap. 3 §.

⁸⁰¹ 24 kap. 17 § IL ja 25 a kap. 5 § 1 st. IL.

⁸⁰² 25 a kap. 5 § 2 st. IL.

⁸⁰³ Ks. tästä laajemmin esim. SKV 2011a s. 8, SKV 2009a s. 594 ja mts. 598 sekä Rabe – Hellenius 2009 s. 375.

⁸⁰⁴ Ks. tähän liittyen mm. Rabe – Hellenius 2009 s. 376 ja Köhlmark 2005a s. 99.

pitkälti yhteneviä ruotsalaisten ja ulkomaisten kohdeyhtiöiden osalta. Rajat ylittävissä suorasijoitustilanteissa on kuitenkin ilmennyt merkittäviä rajanveto-tilanteita sekä verotuskäytännössä että oikeuskäytännössä.

Elinkeinosidonnaisia osuuksia koskeva erityissääntely sai nykyisen muotonsa, kun 39 a kap. IL:iin sisällytettiin uudet väliyhteisösäännökset. Tämän muutoksen yhteydessä luovuttiin elinkeinosidonnaisiin osuuksiin sovellettaviin osakkuusvapautussäännöksiin sisältyvästä vastaavan tuloverotuksen tason vaatimuksesta. Tätä koskeva säännös oli 24 kap. 15 § IL:ssä, jossa edellytettiin, että omistusta voidaan pitää elinkeinosidonnaisena, jos kohdeyhtiöön sovelletaan vastaavaa tuloverotuksen tasoa ruotsalaiseen yhtiöön verrattuna⁸⁰⁵. Kun yritysten luovutusvoittoverotusta käsitellään ulkomaisen omistettavan yrityksen osalta, joudutaan 24 kap. ja 25 a kap. IL:n yleisten edellytysten lisäksi tulkitsemaan vastaavan ulkomaisen ilmiön käsitettä (*motsvarande utländsk företeelse*)⁸⁰⁶, koska säännökset kattavat myös objektiedellytysten osalta ruotsalaisia yrityksiä vastaavat ulkomaiset ilmiöt.

Luovutustappiot. Luovutustappioiden vähennyskelvottomuutta koskeva säännös on 25 a kap. 5 § 2 st IL. Noteeraamattomien osakkeiden luovutustappiot ovat ehdottoman vähennyskelvottomuuden piirissä. Noteerattujen osakkeiden luovutustappiot ovat vähennyskelvottomia yhden vuoden omistusajan jälkeen. Tätä sovelletaan sekä ulkoisiin että sisäisiin osakemyynteihin. Jos kuitenkin luovutus tapahtuu etuyhteydessä olevien yhtiöiden välillä, luovutustappio on vähennyskelvoton omistusajasta riippumatta. Tällöin estyisi myös noteerattujen osakkeiden luovutustappioiden vähennyskelpoisuus.

Vaikka alle vuoden ajan omistettujen noteerattujen elinkeinosidonnaisten osuuksien myynnistä aiheutunut luovutustappio olisikin vähennyskelpoinen, näiden osalta sovelletaan ns. aktiefällan-säännöksiä (48 kap. 26 § IL), joiden perusteella vähennyskelpoinen luovutustappio voidaan vähentää ainoastaan osakkeiden, osuuksien ja muiden osakasoikeuksien (*delägarätter*) luovutusvoitoista. Jos konserniyhtiö ei voi itse hyödyntää tällaista luovutustappiota verotuksessaan, voidaan luovutustappio ottaa huomioon jonkin toisen saman konsernin yhtiön verotuksessa. Tässä mainitun konserniyhteyden on kuitenkin oltava sellainen, että nämä kaksi yhtiötä voisivat antaa ja vastaanottaa konserniavustusta toisiltaan verovaikutuksin.⁸⁰⁷

Osinkojen verovapaus. Osinkojen verovapaudesta säännellään 24 kap. 12–22 §§ IL:ssa. Säännöksiä sovelletaan vain juridisiin henkilöihin. Verovapauden määrittävän pääsäännön 24 kap. 17 § IL:n mukaan elinkeinosidonnaisten osuuksien perusteella maksettavaa osinkoa ei lueta veronalaisiin tuloihin. Osinkojen verovapauteen on kuitenkin olemassa kolme poikkeusta. Ensinnäkin

⁸⁰⁵ Näistä vanhoista säännöksistä lähemmin esim. Köhlmark 2003 s. 55.

⁸⁰⁶ 2 kap. 2 § 1 st. IL. Ks. yleisesti tästä Köhlmark 2003 s. 52–53.

⁸⁰⁷ Ks. tämän osalta esim. KPMG 2008b s. 184.

osinko on veronalaista tuloa, jos sen maksaa sijoitusyhtiö (investmentföretag), joka välittömästi tai välillisesti tahi muiden sijoitusyhtiöiden välityksellä omistaa enemmän kuin ainoastaan sellaisia yksittäisiä osuuksia, joiden osalta osinko olisi veronalaista tuloa, jos osuudet omistaisi välittömästi yhtiö, jolla on omistusosuus sijoitusyhtiössä (24 kap. 18 § IL). Toiseksi osinko on veronalaista tuloa, jos ns. Lundin-sääntö soveltuu tilanteeseen. Tätä koskevat säännökset ovat 24 kap. 19 § IL:ssa, ja ne soveltuvat, jos yritys ostaa osuuksia toisessa yhtiössä eikä ole ilmeistä, että ostava yhtiö saisi osuuden hankkimisesta varallisuutta, jolla on todellinen ja erityinen arvo ostavan yhtiön liiketoiminnan kannalta. Kolmanneksi elinkeinosidonnaisen osuuden perusteella maksettu osinko on veronalaista tuloa, jos osuus on noteerattu ja omistusaikaedellytys (ns. innehavstidsvillkoret) ei täyty. Tämä merkitsee käytännössä sitä, että osinko on veronalainen, jos osuutta ei ole omistettu yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan.

Ulkomaisen juridisen henkilön maksama osinko verotetaan elinkeinotoiminnan tulona. Vuoden 2003 muutos toi mukanaan laajentuneet mahdollisuudet ottaa vastaan verovapaasti osinkoja EU:n alueella olevasta tytäryhtiöstä. Tätä koskevat säännökset ovat 24 kap. 17 a § ja 20 § 2 st. IL. Säännökset liittyvät emo-tytäryhtiödirektiivin muutoksiin. Yleisiä elinkeinosidonnaisia osuuksia koskevia säännöksiä ja verovapautta ei sovelleta niihin ulkomaisiin yhtiötyyppeihin, joiden ei voida ajatella vastaavan ruotsalaista osakeyhtiötä tai ruotsalaista taloudellista yhdistystä (svensk ekonomisk förening). Tällaiset yhtiöt eivät täyttäisi yleisiä edellytyksiä 24 kap. 13 § IL:ssa, eikä niitä näin ollen pidettäisi elinkeinosidonnaisina osakkeina ilman erityisiä EU-yhtiösäännöksiä. Elinkeinosidonnaiselta osuudelta vaaditaan, että se on pääomaerä (24 kap. 14 § IL). Osuutta yrityksessä, jonka kotipaikka on EU-valtiossa, pidetään kuitenkin elinkeinosidonnaisena osuutena, vaikka osuus olisikin omistajalleen varastovarallisuutta⁸⁰⁸. Osakkuusvapautussäännökset on näin sopeutettu emo-tytäryhtiödirektiiviin. Direktiivi vaatii, että EU-alueella olevasta yhtiöstä saatu osinko on verovapaa, jos osuus osakepääomasta on vähintään 10 prosenttia. Lain esitöiden mukaan sopeuttamisen lähtökohtana on, että ruotsalaiset säännökset eivät ylitä sitä vaatimusta, jonka direktiivi asettaa⁸⁰⁹. EU-varastovarallisuusosuuksia koskevaa säännöstä 24 kap. 16 § IL tulee Skatteverketin kannanoton mukaan

⁸⁰⁸ SKV 2007-09-18. Osakkeita pidetään varastovarallisuutena (lagertillgångar), jos ne liittyvät arvopaperikaupankäyntiin. Osakkeita pidetään varastovarallisuutena myös, jos osakkeita pidetään substituuttina varastovarallisuudelle. Tästä voidaan antaa esimerkkinä kiinteistöomaisuusjärjestelyt. Tällaisessa tilanteessa on kyse välillisestä omistuksesta. Esimerkiksi voi olla kyse rakennusyrityksestä, joka omistaa osakkeita kiinteistöyhtiössä. Tällaiselle osuudelle maksettu osinko on veronalaista tuloa. Myös tällaisten osuuksien perusteella realisoituneet luovutusvoitot ovat veronalaista tuloa. Luovutustappiot ovat vähennyskelpoisia elinkeinotoiminnassa. Tämän lisäksi todellinen arvonalennus on vähennyskelpoinen, vaikka osakkeita ei olekaan luovutettu.

⁸⁰⁹ Reg. prop. 1994/95:52 (johdanto).

tulkita siten, että osuuden pitää olla vähintään 10 prosenttia osakepääomasta, jotta osuutta voitaisiin pitää elinkeinosidonnaisena⁸¹⁰.

Elinkeinosidonnaisia osuuksia koskevien säännösten mukaisen verovapauden lähtökohtaisena vaatimuksena on, että omistajayhtiö omistaa vähintään 10 prosenttiin yhtiön kokonaisuusmäärästä oikeuttavat osakkeet, jos omistettava yhtiö on noteerattu (24 kap. 14 § 1 st. 2 p. IL). Jos kyse on osuudesta yhtiöön, jonka kotipaikka on EU-alueella, ehto täyttyy jo silloinkin, jos omistusosuus ylittää vähintään 10 prosenttiin osakepääomasta (24 kap. 16 § IL). Tämän lisäksi on mahdollista, että 24 kap. 14 § 1 st. 3 p. IL:n mukaisen ns. liityntäsäännön (betinganderegeln) perusteella voidaan myös pienempää omistusosuutta pitää elinkeinosidonnaisena. Tällöin edellytetään, että omistusosuudella on liittymä omistajayrityksen tai sitä lähellä olevan yrityksen toimintaan. SKV:n mukaan liityntäsääntöä koskevalla vanhemmalla oikeuskäytännöllä on edelleen merkitystä tulkintatilanteissa⁸¹¹.

Aikaisemmin voimassa olleista erityisistä hallinnointiyhtiön (förvaltningsföretag) osinkoverotussäännöksistä, jotka sijaitsivat 24 kap. 13–14 §§ IL:ssa, on luovuttu. SKV:n mukaan ns. liityntäsääntöä ei voida tällä hetkellä soveltaa sellaiseen yritykseen, jota aikaisemmin voimassa olleiden oikeussäännösten perusteella olisi pidetty hallinnointiyhtiönä. Tähän on syynä SKV:n mukaan se, että RegR tuli ratkaisussaan RÅ 2001 ref. 6 siihen johtopäätökseen, että arvopapereiden hallintaa ei voida pitää liiketoimintana.⁸¹²

5.7.2 Verovapauden edellytykset

Yleistä. Elinkeinotoiminnan verotuksessa (inkomstslaget näringsverksamhet) pidetään luovutusvoittona ja luovutustappiona voittoja ja tappioita, jotka ovat realisoituneet sijoitusvarallisuuserien luovutuksista. Tuloverotuksen yleisten periaatteiden mukaan käytetään termejä luovutusvoitto ja luovutustappio riippumatta siitä, minkä toiminnan (inkomstslag) verotuksessa ne otetaan huomioon. Juridisten henkilöiden luovutusvoitot verotetaan aina elinkeinotoiminnan säännösten nojalla (1 kap. 3 § 2 st. IL).⁸¹³

Luovutusvoittojen ja luovutustappioiden verotusajankohta säännellään 44 kap. 26–32 §§ IL. Tähän liittyvä viittaussäännös on 14 kap. 9 § IL:ssa. Sään-

⁸¹⁰ SKV 2007-09-18. Ks. myös SKV 2009b s. 201–202. On huomauttava, että ko. kannanottoa sovelletaan SKV:n aloitteesta aikaisintaan vuoden 2009 verotuksen yhteydessä ja 1.1.2008 lukien alkavan ajanjakson osalta, koska SKV:n näkökanta poikkeaa SKV:n aikaisemmista kannanotoista.

⁸¹¹ Ks. esim. SKV 2009b s. 202 ja siellä viitattu oikeuskäytäntö.

⁸¹² Ks. esim. Tivéus 2008b s. 52 ja SKV 2009b s. 202.

⁸¹³ Tässäkin mielessä Ruotsin järjestelmä poikkeaa Suomen järjestelmästä. Suomen yhteisöverotuksessa osakeyhtiöiden verotuksessa voidaan soveltaa eri tulolähteitä.

nöksen mukaan luovutusvoitto huomioidaan tulona sen verotusvuoden verotuksessa, jolloin omaisuus luovutetaan. Luovutustappio on sitä vastoin vähennyskelpoinen vasta kun sitä voidaan pitää lopullisena.

Elinkeinosidonnainen osuus määritellään 24 kap. 13–16 §§ IL:ssa. Säännösten perusnormi on 24 kap. 13 § IL, jonka mukaan osuutta osakeyhtiössä tai taloudellisessa yhdistyksessä pidetään elinkeinosidonnaisena osuutena, jos sen omistaa sellainen juridinen henkilö, jolla voi olla elinkeinosidonnaisia osuuksia (ägarkraven), ja omistettu osuus täyttää tietyt ehdot (villkorskraven). Säännöksen mukaan omistettu osuus voi olla elinkeinosidonnainen, vaikka omistettu kohdeyhtiö olisikin ulkomainen. Tällöin edellytetään kuitenkin, että kohdeyhtiö vastaa ruotsalaista osakeyhtiötä tai taloudellista yhdistystä. Perusnormin vaatimuksia täydentävät 24 kap. 14 § IL:n säännökset.

Kauppayhtiön osuuksia pidetään aina elinkeinosidonnaisina osuuksina 1.1.2010 lukien voimassa olevien säännösten⁸¹⁴ mukaisesti, jos omistajana on ruotsalainen osakeyhtiö (25 a kap. 3 a § IL). Tämän viittaussäännöksen perusteella jos osakeyhtiö myy osuuksia kauppayhtiössä, luovutusvoitto on verovapaa eikä tappiollisen luovutuksen tapauksessa ole symmetrisesti vähennyssoikeutta⁸¹⁵.

Subjektiedellytykset. Verovapautta sovelletaan, kun jokin seuraavista oikeushenkilöistä (*ägarföretaget*) myy tytär- tai osakkuusyhtiön osakkeita (IL 24 kap. 13 §)⁸¹⁶:

- ruotsalainen osakeyhtiö ja ruotsalainen taloudellinen yhdistys mutta ei kuitenkaan sijoitusyhtiö
- ruotsalainen säätiö tai aatteellinen yhdistys (ideell förening), joka ei ole poikkeavassa asemassa verovelvollisuutensa suhteen
- ruotsalainen säästöpankki
- ruotsalainen keskinäinen vakuutusyhtiö
- ulkomainen yhtiö, jonka kotipaikka on ETA-alueella ja joka vastaa jotain tämän listan 1–4 kohdissa tarkoitettua ruotsalaista yhtiötä.

SE:tä pidetään tuloverotuksen näkökulmasta osakeyhtiönä. Tätä koskeva oikeusohje on 2 kap. 4 § IL:ssa. Näin ollen sellaista SE:tä, jonka kotipaikka on Ruotsissa, pidetään IL:a sovellettaessa osakeyhtiönä.⁸¹⁷

Kohdassa 5 mainittu ulkomainen yhtiö on määritelty 2 kap. 5 a § IL:ssa. Tämän lisäksi yhtiön on vastattava jotakin kohdissa 1–4 mainituista ruotsalaisista yhtiöistä. Lakitekstin perusteella ulkomaiselta yhtiöltä ei vaadita liitääntä ja yhteyttä Ruotsiin. Kuitenkin jotta osinkojen verotuskysymys tulee Ruotsin vero-

⁸¹⁴ L 2009:1413.

⁸¹⁵ Tämän lisäksi sovellettavaksi tulee 25 a 20 § IL.

⁸¹⁶ Ks. subjektiedellytyksistä esim. esim. SKV 2009a s. 595, Andersson – Salden Enérus – Ti véus 2009 s. 747–751 sekä SKV 2009a s. 595–596.

⁸¹⁷ Ks. tästä esim. KPMG 2008b s. 163.

tuksessa käytännössä ajankohtaiseksi, omistetun osuuden tulee kuulua ulkomaisen yhtiön Ruotsissa olevan kiinteän toimipaikan omaisuuteen: edellytyksenä verovelvollisuudelle Ruotsissa on se, että ulkomaisella yhtiöllä on pysyvä liikepaikka Ruotsissa, johon sen varat on allokoitu. Vaikka lainsäädäntö koskee ainoastaan omistajayhtiöitä, joilla on kotipaikka ETA-valtiossa, säännösten on ajateltu koskevan myös muita ulkomaisia yhtiöitä, jos tämän yhtiön kotipaikkavaltion ja Ruotsin välille on solmittu syrjäntäkieltosopimus.⁸¹⁸

Objektiedellytykset. Luovutusvoittojen verokohtelun kannalta on ratkaisevaa, onko yhtiön omistama osake elinkeinosidonnainen osake vai ei-elinkeinosidonnainen eli lähinnä portfoliosijoitukseen rinnasteinen osakeomistus. Verovapaus voi koskea vain elinkeinotoimintaan kuuluvia osakkeita. Määrittelyssä tehdään ero noteerattujen ja noteeraamattomien osakkeiden välille. Noteerattu osake on elinkeinotoimintaan kuuluva, jos omistajayhtiön omistamat osakkeet tuottavat vähintään 10 prosenttia yhtiön äänistä (röstetalet) tai jos omistajayhtiön taikka sen lähiyhtiön (närstående företag) osakeomistus on sidonnainen yhtiön toiminnan harjoittamiseen. Vähimmäisomistusvaatimus lasketaan yhtiökohtaisesti. Noteeraamaton osake on aina elinkeinotoimintaan kuuluva.⁸¹⁹

Noteeraamattomissa osakkeissa omistusaikaa tai omistusosuutta koskevia vaatimuksia ei ole, mitä perusteltiin symmetrian toteuttamisella. Noteerattujen osakkeiden omistusaikavaatimuksen asymmetriavaikutusta ei kuitenkaan pidetty merkittävänä. Omistusosuusedellytystä pidettiin tällöin tärkeänä niin sanotun säästölipasvaikutuksen torjumiseksi.⁸²⁰

Noteeratun osakkeen tapauksessa osakkuusvapautus on sidottu yhden vuoden omistusaikaan. Omistusaikaedellytyksen mukaan vaadittava omistusaika alkaa, kun osakkeet tulevat omistajalleen elinkeinosidonnaisiksi. Osinko ja osakkeiden luovutusvoitto ovat veronalaisia, jos noteeratut osakkeet on omis-

⁸¹⁸ Ks. Reg. prop. 2000/01:22 s. 104. Ks. myös Dahlberg 2007 s. 89 ja mts. 93. Ks. myös Andersson – Salden Enérus – Tivéus 2009 s. 749, jossa kirjoittajat huomattavat, että olisi perustamisvapauden ja EYT:n oikeuskäytännön vastaista kohdella ulkomaisen yhtiön Ruotsissa sijaitsevaa kiinteää toimipaikkaa huonommin kuin ruotsalaista yritystä.

⁸¹⁹ 24 kap. 14 § IL. Näistä säännöksistä laajemmin ks. esim. Melbi 2003 s. 248–249. Ks. myös SOU 2001:11 s. 137, jossa käsitellään termien näringsbetingade aktier (andelar) ja kapitalplaceringsaktier (andelar) suhdetta termeihin näringsaktier – portfoljaktier. Ks. myös SOU 2001:11 s. 122 ja mts. 136 sekä 146 sekä Reg. prop. 2002/03:96 s. 75. Suomessa vastaavaa keskustelua ei ole ollut, vaan verovapauden objektiedellytysten osalta relevanteiksi osakkeiksi valittiin ainoastaan käyttöomaisuuteen kuuluvat osakkeet. Toisaalta Suomessa EVL 6 b §:n soveltumiselta vaaditaan jo ensi vaiheessa ennen omaisuuslajiarviointia (EVL 12 §), että luovutettavat osakkeet kuuluvat luovuttajayhtiön elinkeinotoimintaan (EVL 53 §).

⁸²⁰ Ks. Leegaard 2007a s. 132. Ks. myös suomalaisista kommentaateista ja havainnoista VM 12/2002 s. 157 sekä HE 92/2004 s. 45.

tettu lyhyemmän ajan kuin yhden vuoden.⁸²¹ Tämä määräaika ei koske noteeraamattomia osakkeita⁸²².

Elinkeinotoimintaan kuuluva osake voi olla sekä kotimaisen osakeyhtiön osake että ulkomaisen ruotsalaista osakeyhtiötä vastaavan yhtiön osake.⁸²³ Vaatimus verotustasosta poistui, kun uudistetut väliyhteisösäännökset tulivat voimaan 1.1.2004. Tätä perusteltiin sillä, että uudet säännökset johtavat matalatasoisesti verotettavien ulkomaisten oikeushenkilöiden tulojen juoksevaan verotukseen.⁸²⁴

Tiivistetysti voidaan todeta, että osuutta pidetään elinkeinosidonnaisena osuutena vain jos 24 kap. 14 § IL:ssä säädettyt objektiedellytykset (villkorskrav) täyttyvät. Ensinnäkin osuuden on oltava pääomavarallisuuserä (kapitaltillgångsvillkoret). Sen on myös täytettävä jokin seuraavista kolmesta kvalifikatioedellytyksestä:

- 1) Osuus ei saa olla noteerattu (onoteringsvillkoret)⁸²⁵.
- 2) Omistajayhtiöllä on oltava hallussaan sellainen määrä kohdeyhtiön osakkeista, jotka oikeuttavat ainakin 10 prosenttiin kohdeyhtiön kokonaisuuden osuudesta (röstvillkoret).
- 3) Omistusosuuden voidaan määritellä liittyvän omistajayhtiön liiketoimintaan tai sellaisen yhtiön liiketoimintaan, jota voidaan pitää omistajayhtiötä lähellä oleva-

⁸²¹ Tätä ehtoa sovelletaan myös osinkojen verotuksessa. On kuitenkin huomioitava, että erityisen säännöksen perusteella osinko on omistusasajasta huolimatta verovapaa, jos sitä voidaan pitää elinkeinosidonnaisena. Jos osuus kohdeyhtiössä luovutetaan ennen kuin vuoden omistusaika on täyttynyt, otetaan aikaisemmin saatu osinko kuitenkin huomioon veronalaisena tulona (24 kap. 20 § IL).

⁸²² 25 a kap. 6 § IL. Ks. tämän osalta SOU 2001:11 s. 138. Vrt. Suomen järjestelmä, jossa säännösten objektiedellytyksiä sovelletaan kaikkiin omistuksiin riippumatta niiden noteerauksesta tai noteeraamattomuudesta; lainsäätäjä on samalla tehnyt tietoisesti päätöksen vaikuttaa myös konsernin sisäisiin luovutuksiin ulottamalla omistusasajien- ja omistusasajavaatimus myös niihin. Täten Ruotsin järjestelmässä konsernin sisäisellä verosuunnittelulla voidaan katsoa olevan tämän erottelun ansiosta enemmän liikkumatilaa.

⁸²³ Vastaavia ulkomaisia ilmiöitä koskeva säännös löytyy 2 kap. 2 § 1 st. IL:stä: ”De termer och uttryck som används omfattar motsvarande utländska företeelser om det inte anges eller framgår av sammanhanget att bara svenska företeelser avser.” Ks. säännöksen kommentteista Andersson – Salden Enérus – Tivéus 2009 s. 23–26. 25 a kap. 3 § IL:n mukaan vaatimuksena on samat edellytykset oikeushenkilön rakenteesta kuin ruotsalaisella oikeushenkilöllä (motsvarande utländsk företeelse). Ks. SOU 2001:11 s.142–147 ja 155. Ks. myös Samuelson 2005 s. 424, joka huomauttaa, että on epäselvää, minkä kriteerien mukaan ulkomaista ja ruotsalaista toimintamuotoa verrataan, yhtiöoikeudellisten, vero-oikeudellisten vai molempien. Samuelson viittaa Skatteverketin ennakkotietoihin, joissa on päädytty siihen, että molempien kriteerien pitää täytyä, jotta yhtiötä voidaan pitää vastaavana ilmiönä.

⁸²⁴ Ks. Melbi 2003 s. 248.

⁸²⁵ Julkisesti noteerattu -käsite on määritelty 48 kap. 5 § IL:ssa. Lain esitöiden mukaan noteeraamattomat osuudet eivät ole niin likvidiä omaisuutta kuin julkisesti noteeratut osuudet. Noteeraamattomat yhtiöt ovat usein riippuvaisia yhdestä tai muutamasta tuotteesta, mikä tyypillisesti tarkoittaa korkeampaa riskiä.

na tahona ottaen huomioon omistukseen liittyvät oikeuskysymykset sekä organisatoriset kysymykset (betingandevillkoret).⁸²⁶

Osuutta pidetään edelleenkin julkisesti noteerattuna, vaikka noteeraus olisikin lakannut sellaisen menettelyn vuoksi, joka johtaa lunastukseen, sulautumiseen, jakautumiseen, purkautumiseen tai konkurssiin. Osuutta yksityisasuntoyhtiössä (privatbostadsföretag) ei kuitenkaan pidetä elinkeinosidonnaisena osuutena. Elinkeinosidonnaisten osuuksien verovapaussäännöksiä sovelletaan osakkeiden (aktier) ja osuuksien (andelar) lisäksi myös osakepohjaisiin osakkuusoi-
keuksiin (aktiebaserade delägarätter).

Osakkuusoikeus on määritelty IL 48 kap. 2 §:ssä. Siihen kuuluvat muun muassa osakkeet. Osuus, jota ei pidetä osakkeena, voi myös olla osakkuusoikeus.

Osakepohjaisten osakkuusoikeuksien määritelmä on 25 a kap. 4 § IL:ssa. Näinä pidetään osakkeita koskevaa oikeutta, joka perustuu mm. osakkeiden merkintään, lunastukseen tai myyntiin. Osakkuusoikeuksia voidaan pitää osakepohjaisina, jos ne liittyvät osakeomistukseen samassa yrityksessä, johon osakasoikeus kohdistuu. Osakepohjaisia osakkuusoikeuksia voidaan pitää elinkeinosidonnaisina, jos ne liittyvät elinkeinosidonnaiseen osakeomistukseen samassa yrityksessä, johon osakasoikeus kohdistuu. Oikeuden tulee näin ollen liittyä osakeomistuksiin ja sen tulla olla hankittu osakeomistuksen perusteella. Näin ollen säännökset eivät sovellu oikeuteen, joka on hankittu ulkopuoliselta taholta (osakemarkkinoilta).⁸²⁷

Säännöksen 24 kap. 14 § IL johdannosta käy ilmi, että osuuden on oltava pääomavarallisuutta⁸²⁸, jotta sitä voidaan pitää elinkeinosidonnaisena osuutena (ns. kapitaltillgångsvillkoret). Tämä tarkoittaa, että varastovarallisuuteen⁸²⁹ kuuluvaa osuutta ei voida pitää sellaisena luovutusvoittoverotuksen näkökulmasta.

Noteeraamattomilla osuuksilla tarkoitetaan osuuksia, jotka eivät ole julkisen kaupankäynnin kohteena⁸³⁰. Noteeraamattomia osuuksia ei yleensä voida pitää sijoitusvarallisuuseränä. Noteeraamattomia osakkeita ei myöskään voida pitää likvidinä varallisuutena samalla tavoin kuin noteerattuja osuuksia. Näistä syistä noteeraamattoman osakkeen omistaminen merkitsee suurempaa riskiä kuin mitä omistus noteeratussa yhtiössä tarkoittaa. Näin voidaan myös perusteella sitä, että noteeraamattomia osakkeita pidetään aina elinkeinosidonnaisina

⁸²⁶ Ks. tästä yleisesti Andersson – Salden Enérus – Tivéus 2009 s. 751–756.

⁸²⁷ Ks. tästä laajemmin esim. SKV 2009b s. 203. Ks. myös Rabe – Hellenius 2009 s. 377–378.

⁸²⁸ Ks. pääomavarallisuuden käsitteestä 25 kap. 3 § 2 st. IL.

⁸²⁹ 17 kap. 3 § IL. SRN:n ennakkotiedon 2006-06-21 mukaan tavanomaiseen pankki- ja rahoitustoimintaan kuuluvat varallisuuserät ovat yleensä verotuksen näkökulmasta varastovarallisuuseriä. Varallisuuserien verotuksellisen luokittelun pitäisi SRN:n mukaan näin ollen yleensä vastata erien kirjanpidollista luokittelua. Kuitenkaan mitään selkeää yhteyttä kirjanpidollisen ja verotuksellisen luokittelun välillä ei ole. SRN viittaa ratkaisussaan lain esitöihin Reg. prop. 1999/2000:2 del 2 s. 179 f. ja oikeusohjeeseen 17 kap. 17 ja 18 §§ IL.

⁸³⁰ 48 kap. 5 § IL.

osuuksina riippumatta osuuden tuottamasta ääniosuudesta omistettavassa yrityksessä.⁸³¹

Objektiedellytykset 24 kap. 14 § IL:ssä tarkoittavat sitä, että noteerattu osuus yhtiössä on elinkeinosisidonnainen, jos omistusosuus yhtiössä oikeuttaa 10 prosenttiin yhtiön äänistä (röstvillkoret) tai omistusosuuden voidaan katsoa liittyvän omistajayhtiön liiketoimintaan tai sellaisen yhtiön liiketoimintaan, jota voidaan pitää omistajayhtiötä lähellä olevana tahona ottaen huomioon omistukseen liittyvät oikeuskysymykset sekä organisatoriset kysymykset (betingandevillkoret).⁸³²

Oikeusohjetta 24 kap 14 § 1 st. 2 p. IL kuvaillaan Ruotsissa kaavamaisesti äänimäärää koskeväksi säännöksi, joka määrittää tietyn prosentuaalisen määrän kuvaamaan säännöksen soveltamisen kannalta riittävän omistusosuuden suuruutta.⁸³³ Julkisesti noteerattujen osuuksien osalta ääniosuus antaa tietyn indikaation omistajan sitoutumisesta omistettuun yhtiöön. Kymmenen prosentin osuutta yhtiön äänistä on pidetty merkinä vahvasta omistajatoiminnasta. Tällaista omistusosuutta ei voida pitää sijoitusvarallisuuseränä.

Jos tämä prosentuaaliseen osuuteen sidottu edellytys täyttyy, ei enää vaadita, että omistettava yritys harjoittaisi jotain tiettyä omistajan kannalta merkityksellistä liiketoimintaa tai että omistajayrityksen ja omistettavan yrityksen välillä olisi jokin erityinen liiketoiminnallinen yhteys. Myöskään vastaavaa omistusosuusvaatimusta pääomasta ei säännöksessä ole.⁸³⁴ Ääniosuusedellytystä arvioidaan yksinomaan omistajayrityksen näkökulmasta ja siinä otetaan huomioon ainoastaan välitön omistussuhde. Arviointia ei suoriteta konsernitasolla. Näin ollen ei ole riittävää, että useat samaan konserniin tai muuhun etuyhteyskokonaisuuteen kuuluvat yritykset yhdessä täyttäisivät 10 prosentin edellytyksen.⁸³⁵

Joissakin tapauksissa on mahdollista, että omistajayhtiöllä on omistuksessaan sekä noteeraamattomia että noteerattuja osuuksia kohdeyhtiössä. Tällaisessa tapauksessa yhdistetään kaikkien osakkeiden tuottama ääniosuus, kun määritellään ääniosuusedellytyksen täyttymistä.

⁸³¹ Ks. tästä tarkemmin esim. SKV 2009a s. 596.

⁸³² Ks. edellytyksistä noteerattujen osuuksien tapauksessa esim. SKV 2009a s. 597.

⁸³³ Aikaisemmin omistusosuusvaatimus oli 25 prosenttia äänistä. Se laskettiin 10 prosenttiin vuonna 2003. Ks. aikaisemmin voimassa olleesta rajasta esim. Larsén – Walander 2001 s. 665–666.

⁸³⁴ Ks. Andersson – Salden Enérus – Tivéus 2009 s. 751–752.

⁸³⁵ Ks. Reg. prop. 2002/03:96 s. 77, jossa todetaan, että ääniosuusedellytyksen ulottaminen konsernitasolle ei olisi tarkoituksenmukaista, koska näin ollen sekä säännösten soveltaminen että hallinnollinen valvonta olisi hyvin hankalaa ja resursseja sitovaa sekä verovelvollisille että viranomaistaholle. Samalla muistutettiin myös mahdollisuudesta kerätä osuudet yhteen konserniyhtiöön alihintaisten luovutusten avulla.

Esimerkki

Omistajayhtiö A AB:lla on noteeraamattomia osuuksia yhtiössä, jotka oikeuttavat 7 %:iin kokonaisääniosuudesta. Tämän lisäksi A AB omistaa myös yhtiön noteerattuja osuuksia. Ääniosuusedellytys täyttyy noteerattujen osuuksien osalta, jos A AB:n omistamat noteeratut osuudet oikeuttavat vähintään 3 %:iin kaikista äänistä.

SKV:n kannanoton mukaan niitä ääniä, jotka kohdistuvat kohdeyhtiön hallussa oleviin omiin osakkeisiin, ei lasketa mukaan siihen kokonaisäänimäärään, johon omistajayhtiön äänimäärää verrataan. SKV perustelee kantaansa sillä, että yhtiön hallussa olevat omat osakkeet eivät tuota äänioikeutta yhtiökokouksessa.⁸³⁶

Esimerkki

Julkisesti noteerattu yhtiö AB X on laskenut liikenteeseen 1 M osaketta, joilla kaikilla on yhtäläinen äänioikeus. AB X:llä on itsellään hallussaan 100 000 näistä osakkeista. AB Y omistaa 95 000 AB X:n osaketta. SKV:n kannanoton mukaisesti omistusosuus edustaa lähes 10,6:ttä % kokonaisäänimäärästä 900 000 (1 M, josta on vähennetty omien osakkeiden määrä 100 000). AB Y:n omistusosuus on näin ollen elinkeinosidonnainen. Jos AB X myy omat osakkeensa myöhemmin, äänet nousevat kokonaisuudessaan määrään 1 M. AB Y:n omistusosuuden tuottama äänimäärä laskee samalla 9,5 %:iin (95 000/1 M). Omistusosuutta ei enää pidetä elinkeinosidonnaisena, jos osuuden ei ajatella liittyvän omistajansa elinkeinotoimintaan (betingandevillkoret).⁸³⁷

Siinä tapauksessa, että omistusosuus liittyy omistajansa elinkeinotoimintaan (betingandevillkoret), oikeusohje 24 kap. 14 § 1 st. 3 p. IL sisältää ns. selvityssäännön (utredningsregeln), joka tarkoittaa sitä, että 2 st.:n soveltumattomuudesta huolimatta 3 p. voi kuitenkin soveltua ja johtaa siihen, että osuutta pidetään elinkeinosidonnaisena⁸³⁸. Ottaen huomioon omistukseen liittyvät oikeuskysymykset sekä organisatoriset kysymykset osuutta pidetään elinkeinosidonnaisena, jos omistusosuuden voidaan ajatella liittyvän omistajayhtiön liiketoimintaan tai sellaisen yhtiön liiketoimintaan, jota voidaan pitää omistajayhtiötä lähellä olevana tahona. Sääntö takaa sen, että lainsäädäntöä sovellettaessa on yksittäistapauksissa aina mahdollista tehdä omistusosuuden tosiasiallisen luonteen huomioiva ratkaisu.

⁸³⁶ SKV 2007-02-09.

⁸³⁷ SKV 2009a s. 597.

⁸³⁸ Säännöksen sanamuoto on seuraava: ”Innehavet av andelen betingas av rörelse som bedrivs av ägarföretaget eller av ett företag som med hänsyn till äganderättsförhållanden eller organisatoriska förhållanden kan anses stå det nära.” Vrt. Suomen järjestelmä, jossa 10 prosentin omistusvaatimus on ehdoton ja osakeomistuksen sidonnaisuus yhtiön toimintaan otetaan huomioon jo suorasisjoitusvaatimuksen osalta. Suomessa omistusosuusvaatimus sidottiin osakepääomaan ja Ruotsissa osakkeiden tuottamaan äänimäärään. Ruotsin ratkaisua voidaan pitää jossakin määrin omintakeisena, koska Ruotsissa mm. konserniavustussäännöksissä on lähdetty osakepääoman omistusosuusedellytyksestä. Tätä on ihmetelty myös Thorell 2005 s. 453. Ks. myös Andersson – Salden Enérus – Tivéus 2009 s. 752, jossa käsitellään laajasti lainkohdan historiallisia taustoja. Ks. myös Larsén – Walander 2001 s. 666–667.

Säännöksen soveltamisesta on olemassa runsaasti vanhaa oikeuskäytäntöä, jossa elinkeinosidonnaisiksi osuudeksi on hyväksytty pienempikin ääniosuus kuin 25 prosenttia, joka siis oli aikaisemmin vaadittu omistussuusraja⁸³⁹, koska osuudella on ajateltu olevan liittymä omistajansa liiketoimintaan⁸⁴⁰. Myös uudempaa oikeuskäytäntöä 10 prosentin vaatimuksen ajalta on saatavilla⁸⁴¹. Oikeuskäytännössä liittymä elinkeinotoimintaan on katsottu olleen olemassa erityisesti kun kyseessä on toiminnan vertikaalinen integraatio; tällainen liittymä on esimerkiksi silloin, kun toinen yritys hoitaa toisen yrityksen tavaroiden kuljetustoimintaa markkinoilla.

Tämä selvityssääntö on ennen kaikkea todistustaakkakysymys. Säännöksen aikaisemman sanamuodon mukaan verovelvollisen tuli näyttää todennäköiseksi se, että omistussuus liittyy sen liiketoimintaan. Aikaisemmassa oikeustilassa oli lähtökohdaisesti edullisempaa saada osuus luokitelluksi elinkeinosidonnaisiksi. Nykyisessä tilanteessa luokittelu elinkeinosidonnaisiksi osuudeksi tarkoittaa sitä, että luovutusvoitto on verovapaa, mutta myös sitä, että luovutustappio on vähennyskelvoton. Näin ollen verovelvolliselle voi olla myös epäedullista, että omistussuus luokitellaan elinkeinosidonnaisiksi. Tästä syystä vuoden 2003 lainmuutoksen yhteydessä ei enää katsottu tarpeelliseksi säilyttää todistussääntöä osana lakitekstiä.⁸⁴²

Julkisesti noteerattujen osuuksien tapauksessa verovapauden soveltumisedellytyksenä on myös yhden vuoden omistusaika. Omistusaika lasketaan siitä hetkestä, kun osuus on hankittu. Omistusaikaedellytystä sovelletaan silloinkin, kun osuutta pidetään elinkeinosidonnaisena riippumatta siitä, tapahtuuko tämä äänimäärän tai betingande-ehdon täyttymisen ansiosta. Julkisesti noteeratun osuuden luovutuksen yhteydessä osakkuusvapautus voi soveltua ainoastaan, jos osuus on omistettu yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan ja osuus on ollut tämän ajan elinkeinosidonnainen.

⁸³⁹ Aikaisemman oikeusohjeen 7 § 8 mom. 3 st. 3 mening SIL:n mukaan näringbetingad-osuutena pidetään osaketta, joka ”inte är omsättningstillgång hos ägarföretaget under förutsättning 1) att det sammanlagda röstetalet för aktier i det utdelande företaget vid beskattningsårets utgång motsvarar minst 25 procent (röstvillkoret) eller 2) att det görs sannolikt att innehavet betingas av ägarföretagets bedrivna verksamhet eller av företag som med hänsyn till äganderättsförhållanden eller organisatoriska förhållanden står det nära (utredningsvillkoret)”. Ks. vanhemmas-ta oikeustilasta tarkemmin Larsén – Walander 2001 s. 658–661 sekä Persson Österman 2005 s. 611–612, joka käy läpi vanhempaa oikeuskäytäntöä.

⁸⁴⁰ Ratkaisussaan RÅ 2001 ref. 6 RegR katsoi, että tällaisessa tilanteessa edellytetään, että kyse on emo- ja tytäryhtiöistä tai yrityksistä, joilla on pääasiallisesti yhteinen omistajapohja.

⁸⁴¹ Ks. uudemmasta oikeuskäytännöstä RÅ 2005 ref. 48, jossa RegR katsoi, että osakkeiden alkuperäinen hankinta ja perusteet, joilla hankinta suoritettiin, eivät ole merkityksellisiä elinkeinosidonnaisuuden määrittämisessä. Tässä yhteydessä ei myöskään tilapäisillä muutoksilla omistajayrityksen ja kohdeyhtiön välillä ole RegR:n mukaan merkitystä. RegR:n mukaan omistajan ja omistettavan yhtiön sama asiakasryhmä ja tietty liiketoiminnallinen yhteys eivät olleet riittäviä tekemään 8,17 prosentin omistusta julkisesti noteeratussa yhtiössä elinkeinosidonnaisiksi 24 kap. 14 IL §:n perusteella. Ks. tapauksen kommentteista Persson Österman 2005, joka toteaa joh-topäätöksensä, että horisontaalinen integraatio lienee ongelmallisempi 24 kap. 14 IL §:n näkökulmasta kuin vertikaalinen integraatio. Ks. myös sähkönmyyntiyritykseen liittyvä RÅ 2008 ref. 67.

⁸⁴² Reg. prop. 2002/03:96 s. 78. Ks. myös aiheen kommentteista SKV 2009a s. 598.

Jos omistajayhtiö saa julkisesti noteerattuja vastikeosakkeita sulautumisen, jakautumisen tai osakevaihdon seurauksena, ei omistusaikaa lasketa järjestelyssä luovutettujen (vanhojen) osakkeiden perusteella, vaan omistusaika lasketaan osakkeiden yritysjärjestelyssä tapahtuneesta vaihtumisesta lukien. Jos kuitenkin uudet osuudet on hankittu aiemman omistusosuuden perusteella merkitsemällä osakkeita, katsotaan ne hankituiksi samana ajankohtana kuin kantaosakkeet.⁸⁴³

Omistusaikaedellytystä koskevaa sääntöä täydentää vaiheittaisia luovutuksia koskeva luovutusjärjestyssääntö (turordningsregel), jonka mukaan viimeksi saapuneiden osuuksien tulevan oletetaan luovutetuiksi ensimmäisinä (LIFO-menetelmä)⁸⁴⁴. Luovutusvoittoverotuksen näkökulmasta tästä on haittaa siinä tilanteessa, että yhtiöllä on luovutushetkellä omistuksessaan kohdeyhtiöstä sekä lyhytaikaisia omistuksia, joiden osalta vuoden omistusaikaedellytys ei täyty, että pitkäaikaisia omistuksia, joiden osalta se täyttyy⁸⁴⁵. Konsernin sisäisten osuusluovutusten ollessa kyseessä ei konsernikokonaisuutta huomioida omistusaikasäännöksissä, vaan omistusajan katsotaan myös konsernin sisäisissä tilanteissa alkavan aina uudesta luovutuksesta⁸⁴⁶.

5.7.3 Erityisesti ulkomaisten yhtiöiden osakkeiden luovutuksista

Rajat ylittävän sijoittautumisen ja pääomien vapaan liikkumisen helpottamiseksi EU:n sisällä on muun muassa suorasijoitustilanteissa päädytty vapauttamaan osingot verosta. Myös luovutusvoittojen verovapausjärjestelmän perusteilla on rajat ylittäviin tilanteisiin vahva liitantiä.

24 kap. 13 § IL:n sanamuodon mukaan osuus voi olla elinkeinosidonnainen, jos se kohdistuu osakeyhtiöön tai taloudelliseen yhdistykseen. Säännöksessä ei mainita sitä, että osuuden tulisi olla ruotsalaisessa osakeyhtiössä tai taloudellisessa yhdistyksessä. Näin ollen myös vastaavat ulkomaiset ilmiöt kuuluvat säännöksen soveltamisalan piiriin 2 kap. 2 § IL:n perusteella. Säännöksen mukaan termit ja ilmaisut, joita IL:ssa käytetään, käsittävät myös ulkomaiset vastaavat ilmiöt, jos asiayhteydestä ei käy ilmi, että tarkoitetaan ainoastaan ruotsalaista ilmiötä. Tämä tarkoittaa, että myös osuudet ruotsalaisia vastaavissa ulkomaisissa osakeyhtiöissä ja taloudellisissa yhdistyksissä ovat säännösten piirissä.⁸⁴⁷

Lain (2 kap. 2 § IL) esitöiden mukaan vertailu ulkomaisen ja ruotsalaisen ilmiön välillä tapahtuu siten, että ulkomaisen lainsäädännön mukaista ilmiötä so-

⁸⁴³ 25 a kap. 6 §. Ks. tästä esim. KPMG 2008b s. 178.

⁸⁴⁴ 25 kap. 11 § IL.

⁸⁴⁵ KPMG 2008b s. 178.

⁸⁴⁶ Ks. 25 a kap. 6 §. Tältä osin intressipiirijattelu ei ole läpäissyt Ruotsin järjestelmää. Myös Suomessa omistusaika lasketaan jokaisen omistajan osalta erikseen.

⁸⁴⁷ Ks. esim. Reg. prop. 2002/03:96 s. 105 ja Källqvist – Köhlmark 2007 s. 167.

vitetaan IL:n käsitteistön tarkoittamiin ruotsalaisiin subjekteihin. Jos tämä on mahdollista ja ulkomainen ilmiö vastaa ruotsalaista verrokkiaan, voidaan ilmiön todeta olevan ruotsalaista ilmiötä vastaava.⁸⁴⁸ On huomioitava, että ruotsalaiselle osakeyhtiölle ja taloudelliselle yhdistykselle ei löydy yleensä täydellistä verrokkia ulkomaisessa oikeusjärjestelmässä. Tästä syystä ulkomaisilta yhtiömuodoilta ei vaadita täydellistä yhteneväisyyttä ruotsalaisen osakeyhtiön kanssa. Sitä vastoin yksittäistapauksessa tulee ulkomaista ilmiötä pitää ruotsalaista vastaavana, jos yhteneväisyyksiä voidaan pitää riittävän suurina.⁸⁴⁹

Oikeusohjeen 2 kap. 2 § IL:n esitöiden mukaan ei ole mahdollista antaa selkeää sääntöä sen määrittämiseksi, kuinka lähellä ulkomaisen ilmiön on oltava ruotsalaista verrokkiaan. Esitöissä on katsottu, että ratkaisevaa on tapauskohtainen analyysi, jossa otetaan huomioon sekä itse ilmiö mutta myös se IL:n säännös, johon ilmiötä sovitetaan. Esitöissä on otettu kantaa myös siihen, tehdäänkö tämä harkinta soveltaen ulkomaisia vai ruotsalaisia säännöksiä. Hallituksen mukaan harkinta tehdään sekä ruotsalaisesta että ulkomaisesta näkökulmasta.⁸⁵⁰

Ilmiöiden vastaavuutta voidaan lähestyä myös ulkomaisen yhtiön verotuksellisen kohtelun näkökulmasta. Vuoden 2003 uudistuksen esitöiden mukaan osakasverotettavat ulkomaiset yhteisöt (*delägarbeskattade utländska företag*) eivät kuulu lain soveltamisen piiriin⁸⁵¹. Säännökset on sopeutettu 39 a kap. IL:n väliyhteisösäännöksiin, jotka rajoittavat osaltaan epätoivottuja veronkiertotoimenpiteitä. Tästä syystä elinkeinosidonnaisuutta koskeviin säännöksiin aikaisemmin sisällytynyt (24 kap. 15 § IL) vaatimus vastaavan tasoisesta verotuksesta on otettu pois.⁸⁵²

Skatterättsnämnden (SRN) on antanut viime vuosina lukuisia ennakkoratkaisuja, jotka koskevat ulkomaisten yhtiöiden vastaavuutta suhteessa ruotsalaiseen osakeyhtiömuotoon. SRN:n mukaan riittävä vastaavuus oli olemassa ainakin seuraavissa tapauksissa⁸⁵³:

⁸⁴⁸ Ks. Reg. prop. 1999/2000:2 del 2 s. 21 f. Ks. kommentteista myös Andersson – Salden Enérus – Tivéus 2009 s. 23–26.

⁸⁴⁹ Reg. prop. 2002/03:96 s. 105.

⁸⁵⁰ Reg. prop. 1999/2000:2 del 1 s. 519. Ks. myös Reg. prop. 1999/2000:2 del 2 s. 22. Aiheen kommentteista kirjallisuudessa ks. esim. Källqvist – Köhlmark 2007 s. 167.

⁸⁵¹ Reg. prop. 2002/03:96 s. 104–106.

⁸⁵² Ks. tästä esim. SKV 2009a s. 611.

⁸⁵³ SKV ei ole valittanut näistä SRN:n ratkaisuksista RegR:iin (pl. taulukon viimeinen ennakkoratkaisu). Ks. SKV 2009b s. 201. Ks. myös Köhlmark 2009 s. 438–439.

ERITYISESTI ULKOMAISTEN YHTIÖIDEN OSAKKEIDEN LUOVUTUKSISTA

Ennakkoratkaisu	Valtio	Yritysmuoto	Huomioitavaa
2004-04-29	Venäjä	OA	
2004-11-15	Hong Kong	limited	yhtiö rekisteröity Hong Kongiin, harjoitti liiketoimintaa ja sitä verotettiin 17,5 prosentin verokannalla
2004-11-26	Irlanti	limited	rahoitusyhtiö, jota verotettiin 10 prosentin verokannalla
2004-11-26	Viro	aktiaselts	yhtiön sovellettiin Viron tuloverolakia; yhtiötä verotettiin tulomaks-veron perusteella maksetuista osingoista mutta ei itse liiketoiminnan voitollisen tuloksen perusteella
2004-12-17	Marokko	SCA	ruotsalainen omistajayritys oli limited partner ja ainoastaan rajallisesti vastuussa marokkolaisen yhtiön velvoitteista ¹
2005-02-03	Luxemburg	SA	harjoitti jälleenvakuutustoimintaa
2006-09-05	Luxemburg	SA	
2005-07-04	Sveitsi	AG	toimi konsernin muiden tytäryhtiöiden holdingyhtiönä ja jolla ei ollut muuta toimintaa; sveitsiläinen holdingyhtiö, joka omisti yhtiön Bahamasaarilla (Ltd.); selkeä esimerkki puhtaasta välholdingyhtiöstä, jolla omaa liiketoimintaa; kuului nähtävästi myös väliyhteisösäännösten soveltamisalan piiriin (= Bahamasaarilla sijaitsevan yhtiön sveitsiläiselle yhtiölle jakama tulo verotettiin nähtävästi joka tapauksessa Ruotsissa) ²
2005-09-21	Bahamasaaret	companies limited by shares -yhtiö ja Inc.	kaksi yhtiötä, jotka oli rekisteröity The International Business Companies Act -lain mukaisesti ³
2006-09-05	Barbados, Iso-Britannia ja Kanada	Barbados: Limited ja Corporation, Iso-Britannia: Limited ja Kanada: Corporation	
2009-02-24	Iso-Britannia	private unlimited company	
2006-12-22	Korea	limited liability company "yuchan hosea" ja joint stock corporation "chusik hosea" ⁴	
2007-04-03	Yhdistyneet arabiemiirikunnat, Dubai	limited liability company	Dubai-yhtiö ei maksanut lainkaan yritysveroa maassa, vaikkakin se periaatteessa oli verovelvollinen. Ennakkoratkaisun ruotsalainen hakijayhtiö myönsi hakemuksessaan, että sitä verotettiin väliyhteisölainsäädännön perusteella Dubai-yhtiön tuloksesta. ⁵
2007-05-29	Liberia	limited liability company	Kyseessä oli laivanvarustamoyhtiö, jonka osakkeet omisti yhtiö, jonka kotipaikka oli ETA-alueella. ETA-yhtiö aiottiin muuttaa SE:ksi, jonka kotipaikka olisi Ruotsissa, mikä aiheuttaisi myös verovelvollisuuden Ruotsiin. Siviilioikeudellisesti Liberia-yhtiö poikkesi siinä mielessä ruotsalaisesta osakeyhtiöstä, että Liberia-yhtiö pystyi antamaan etusijaosakkeita, joiden äänioikeus oli rajattu koskemaan vain tiettyjä kysymyksiä ja joita ei siis koskenut yleinen äänioikeus. Verotuksen näkökulmasta Liberia-yhtiö oli periaatteessa verovelvollinen tuloistaan Liberiaan, mutta sitä koski kuitenkin erityinen verovapausjärjestelmä, koska mitään sen toiminnoista ei harjoitettu Liberianssa. ⁶

2009-04-07	Alankomaiden Antillit	NV	SRN katsoi tässä tapauksessa muun muassa, että lähtökohtaisesti ratkaistavaksi tulee se, vaaditaanko kohdeyhtiöltä sitä, että se on verovelvollinen kaikista tuloistaan asuinvaltiostaan, tai että yhtiöön kohdistuu ainakin tietyn tasoinen verotus. SRN:n mukaan vaatimus verovelvollisuudesta täytyy, vaikka kohdeyhtiöllä olisikin kansallisen verolainsäädännön määräysten perusteella tuloja, joihin kohdistuu matala verotus. Samoin SRN katsoo, että Ruotsin osakkuusvapautussäännökset kattavat myös tilanteen, jossa tulot on vapautettu verosta jonkin kansallisen lainsäädännön perusteella. Käsillä olevassa tapauksessa Y NV oli tuloverovelvollinen Alankomaiden Antilleilla. Kuitenkin ns. offshore-yhtiönä siihen sovellettiin tiettyjä määräaikaisia verohelpotussääntöjä, joiden vuoksi yhtiön veroprosentti oli ainoastaan muutaman prosentin suuruinen. SRN katsoi ennakkoratkaisussaan, että tapauksen olosuhteet eivät estä sitä, että edellytys yhtiön katsomisesta verovelvolliseksi todetaan täytyneeksi.
2009-02-24	Gibraltar		Gibraltarin siviililainsäädännön mukaan perustettu private companies limited by shares -yhtiö, johon sovelletaan periaatteessa paikallista tuloverolainsäädäntöä mutta joka vapautetaan kuitenkin käytännössä tuloverosta erityislainsäädännön turvin ⁷ .
2009-02-24	Venäjä ja Ukraina	Venäjä: OOO ja Ukraina: TOV	Ks. tarkemmin alla.

Taulukko 8. Yhteen veto SRN:n ulkomaisia kohdeyhtiöitä koskevista ennakkoratkaisuista.

¹ Ks. tapauksen kommentteista esim. Köhlmark 2006 s. 772.

² Ks. Källqvist – Köhlmark 2007 s. 168 sekä Köhlmark 2006 s. 772.

³ Ks. tapauksen kommentteista esim. Köhlmark 2006 s. 773.

⁴ Ks. SN 2007 s. 92.

⁵ Ks. SN 2007 s. 561. Ks. myös Köhlmark 2009 s. 438–439.

⁶ Ks. SN 2007 s. 561. Tämän tapauksen kommentteista tarkemmin ks. myös Köhlmark 2009 s. 439.

⁷ Ks. Köhlmark 2009 s. 439–440.

Joitakin näiden tapausten yhtiöstä pidetään todennäköisesti Ruotsin väliyhteisösäännösten mukaisesti ulkomaisina väliyhteisöinä, kuten Dubai-yhtiön tapauksessa kävi ilmi. Väliyhteisölainsäädäntö saattaisi soveltua myös ainakin irlantilaiseen rahoitusyhtiöön, ns. captive-yhtiöön ja rahastohallintayhtiöön Luxemburgissa sekä Bahamalla ja Barbadosella oleviin yhtiöihin.⁸⁵⁴ SRN on myös katsonut, että osuudet venäläisessä ja ukrainalaisessa rajavastuuyhtiössä ovat elinkeinosi-donnaisia (2009-02-24). SKV valitti tässä asiasta ja asia eteni RegR:iin.

Tapauksessa oli kyse ruotsalaisesta X AB:sta, joka omisti ulkomaisen tytäryhtiönsä kautta venäläisen Y OOO:n ja ukrainalaisen Z TOV:n osakkeet. X AB aikoi järjestellä uudelleen konsernirakennetta siten, että se omistaisi suoraan venäläisen ja ukrainalaisen yhtiön osakkeet. Venäläinen OOO ja ukrainalainen TOV olivat rajoitetun vastuun yhtiöitä siviilioikeudellisen lainsäädännön perusteella Venäjällä ja Ukrainassa. Molemmat yhtiöt olivat verovelvollisia paikallinen tuloverolainsäädännön perusteella.

⁸⁵⁴ Ks. Källqvist – Köhlmark 2007 s. 168 sekä Köhlmark 2006 s. 772.

X AB haki ennakkotietoa siitä, pidettiinkö venäläisestä ja ukrainalaisista yhtiöistä saatuja osinkoja ja luovutusvoittoja verovapaina osakkuusvapautussäännösten mukaisesti. SKV:n mielipiteen mukaan edellytykset osinkojen ja luovutusvoittojen verovapaudelle eivät tapauksessa täyttyneet. Kannanotossa katsottiin, että yhtiöt eivät vastanneet ruotsalaista osakeyhtiötä vaan lähinnä kauppayhtiötä. SKV perusteli kantansa mm. sillä, että kyseisissä yhtiömuodoissa osakkailla oli prosentuaaliset osuudet yhtiöissä sijoitetun pääoman eikä osakkeiden perusteella.

SRN katsoi ratkaisussaan kuitenkin, että kyseisiä ulkomaisia yhtiöitä oli pidettävä ruotsalaista osakeyhtiötä vastaavina. SRN katsoi mm., että lain esityöt eivät tarjoa vastausta siihen, miten vertailua ulkomaisten ilmiöiden ja ruotsalaisten osakeyhtiöiden välillä pitäisi tehdä ja minkä tason vastaavuutta yhtiömuotojen välillä vaaditaan siviilioikeudellisesta näkökulmasta katsottuna.⁸⁵⁵

RegR antoi asiassa ratkaisunsa RÅ 2009 ref. 100. RegR:n mukaan selvityksestä käy ilmi, että OOO:n omistajat eivät olisi henkilökohtaisesti vastuussa yhtiön veloista ja että OOO vastaa siviilioikeudellisesti suurimmalta osin ruotsalaista osakeyhtiötä. Erona kuitenkin oli, että osakkaat eivät omistaneet osakkeita vaan tietyn prosentuaalisen osuuden yhtiöstä. Järjestelmä myös sisälsi osakkaan poistamisen yhtiöstä.

RegR ei kuitenkaan pitänyt näitä poikkeamia merkityksellisinä. OOO:hon oli myös mahdollista päästä jäseneksi sijoittamalla pääomaa yhtiöön tai vastaavasti yhtiöstä pääsee ulos lunastuksella, jolloin osakas saa yhtiöstä poistuessaan osan OOO:n varallisuusmassasta. Tällekin RegR löysi ruotsalaiset vastineet. RegR piti yhtiötä siviilioikeudellisesti ruotsalaista AB:ta vastaavana.

RegR totesi kuitenkin myös verotuksellisen vastaavuuden vaatimuksesta seuraavaa: ”Eftersom syftet med bestämmelserna om näringsbetingade andelar är att undvika beskattning i flera bolagsled krävs vidare att ett OOO är inkomstskattesubjekt i hemlandet.” RegR:n mukaan näin oli annetun selvityksen perusteella mahdollista päätellä, ja se piti osakkeita elinkeinosisidonnaisina IL:n tarkoitamassa mielessä. RegR vahvisti ratkaisullaan SRN:n ennakkoratkaisun.

Pääpiirteissään ulkomaisten suorasijoitusluovutusvoittojen verokohtelu Ruotsin järjestelmässä menee seuraavan yhteenvedon mukaisesti:

Osuustyyppi	Luovutusvoiton verovapaus
Elinkeinosidonnainen osuus (24 kap. 13 § IL)	Kyllä
Elinkeinosidonnainen osuus EU-yhtiössä (24 kap. 16 § IL)	Kyllä
Ei-elinkeinosidonnainen osuus EU-yhtiössä (24 kap. 17a § IL)	Kyllä
Varastoeriin kuuluva yhtiöosuus (lagerandel) EU-yhtiössä	Ei ¹
Osuus väliyhteisössä	Kyllä, jos 25 a kap. IL:n edellytyksen täyttyvät

Taulukko 9. Yhteenveto ulkomaisten osakkeiden perusteella saatujen luovutusvoittojen verokohtelusta Ruotsissa, kun kyseessä on noteeraamaton kohdeyhtiö.

¹ Osinko olisi tässä tapauksessa verovapaa, jos omistusosuus kohdeyhtiössä olisi 10 % ≥ osakepääomasta.

5.7.4 Osakkuusvapautuksen soveltaminen kauppayhtiöihin

Yleistä. SKV julkaisi 24.11.2008 muistion Handelsbolagen och kapitalvinst-beskattningen, jossa se esitti, että kauppayhtiöt liitettäisiin elinkeinosidonnaisia osuuksia koskevaan osinkojen ja luovutusvoittojen verovapauden piiriin.⁸⁵⁶ Esityksen pohjalta aloitettiin lainvalmistelu ja 3.9.2009 jätettiin lakineuvostolle lausunto, joka vastasi pääasiallisesti SKV:n muistion sisältöä. Lakineuvoston lausuman perusteella tehtyjen muutosten jälkeen Ruotsin hallitus julkaisi 21.10.2009 esityksen kauppayhtiösektorin osinkojen ja luovutusvoittojen verotuksesta⁸⁵⁷. Esityksen perusteella toteutuneen lakimuutoksen mukaan luovutusvoitot ja osingot, jotka Ruotsissa kotipaikkaa pitävä yhtiö saa elinkeinosidonnaisen osuuden perusteella, jonka kohteena on ETA-alueella oleva kauppayhtiö, ovat verovapaita.

Tämän lisäksi Ruotsissa kotipaikkaa pitävien kauppayhtiöiden luovutusvoitot ja osingot ovat verovapaita niissä tapauksissa, joissa verovapautta sovelletaan omistajan verotuksessa. Vastaavasti luovutustappiot ovat vähennyskeltottomia. Säännöksiä sovelletaan myös ulkomaisiin sijoituksiin, kun kyse on kauppayhtiöstä, jonka kotipaikka on ETA-alueella.⁸⁵⁸

Esityksen arvioitiin julkisuudessa olevan huomattavasti enemmän fiskaalisiin näkökohtiin painottunut, verosuunnittelumahdollisuuksia rajoittava⁸⁵⁹ ja todennäköisesti yrityksille kielteisempi uudistus kuin vuoden 2003 elinkeinosidonnaisia osuuksia koskeva uudistus, joka tarkoitti parempia mahdollisuuksia saada tällaisten osuuksien perusteella verovapaita osinkoja ja luovutusvoittoja⁸⁶⁰. Säännökset tulivat voimaan 1.1.2010. Säännösten sisältö on tiivistäen siinä, että osuudet kauppayhtiöissä ja kauppayhtiöiden omistamat osuudet liittyvät osaksi jo aiemmin voimassa ollutta elinkeinosidonnaisia osuuksia koskevaa osinkojen ja luovutusvoittojen verotusjärjestelmää, johon ne eivät liittyneet vuoden 2003 uudistuk-

⁸⁵⁶ SKV 24.11.2008.

⁸⁵⁷ Reg. prop. 2009/10:36.

⁸⁵⁸ Ks. laajemmin SKV 2011a s. 9–10. Ks. uudistuksesta myös Zinders 2009.

⁸⁵⁹ Zinders 2009 s. 757–758, joka huomauttaa, että vuoden 2003 uudistuksen soveltamatta jättäminen kauppayhtiösektoriin ja eri yritysmuotojen epäyhtenäinen verokohtelu johti kauppayhtiöiden ja niiden omistajien vaikeaselkoiseen verotukseen. Asymmetria on johtanut myös siihen, että kauppayhtiötä on käytetty hyväksi pyrittäessä saamaan veroetuja sen yhtiömiehille. Joustavaa verosuunnittelua tuki se, että kauppayhtiöissä omistajajärjestelyt voidaan suorittaa nopeasti, yksinkertaisesti ja ilman merkittäviä muutovaatimuksia. Ks. Reg. prop. 2009/10:36 s. 41.

⁸⁶⁰ Ks. Reg. prop. 2002/03:96. Vuoden 2003 uudistuksella oli selkeästi kaksiosainen tavoite: yhtäältä tarkoituksena oli eliminoida haitallista ketjuverotusta ja toisaalta haluttiin estää veroarbitraasitilanteita, joissa luovutustappiot olisi realisoitu Ruotsissa ja luovutusvoitot verovapaasti jossakin valtiossa, missä suorasijoitusosakkeiden verovapautta jo sovellettiin. Ks. Reg. prop. 2001/02:140 s. 18.

sen yhteydessä⁸⁶¹. Tässä järjestelmässä osuus ulkomaisessa osakasverotettavassa yrityksessä rinnastetaan osuuteen kauppayhtiössä.⁸⁶²

Kauppayhtiöosuuksien luovutusvoittojen verovapaus. Säännösten mukaan osuutta ruotsalaisessa kauppayhtiössä, jonka omistajana ovat tietyt yritykset, pidetään elinkeinosidonnaisena osuutena. Tällaista osuutta koskevaa luovutusvoittoa ei lueta veronalaiseen tuloon, eikä vastaavasti luovutustappio ole vähennyskelpoinen.⁸⁶³

Elinkeinosidonnaisen osuuden määritelmä on 24 kap. 13–16 §§ IL:ssa. Määritelmän perusrakenne sisältää sekä subjektia että objektia koskevia edellytyksiä. Osakkuusvapautus ei ole pitänyt sisällään objektiedellytysten osalta kauppayhtiöosuuksia ennen 1.1.2010 voimaantullutta uudistusta. Tämä uudistus ei tuonut 24 kap. 13–16 §§ IL:n soveltamisalakysymykseen muutosta, eli osuus kauppayhtiössä ei edelleenkään voi olla elinkeinosidonnainen osuus *per se*, vaan osuutta kauppayhtiössä ainoastaan pidetään elinkeinosidonnaisena osuutena sovellettaessa 25 a kap. IL:a, jos 25 a kap. 3 § IL:ssä erikseen määritelty yritys myy osuuden kauppayhtiössä. Tämä tarkoittaa perustilanteessa sitä, että ruotsalainen osakeyhtiö voi tietyin edellytyksin luovuttaa osuuden kauppayhtiössä verovapaasti. Vastaavasti luovutustappio ei ole vähennyskelpoinen 25 a kap. 5 § IL:n perusteella.

Kauppayhtiöosuuden hankintamenona käytetään verotuksessa niin sanottua tarkistettua hankintamenoa (50 kap. 3–6 §§ IL)⁸⁶⁴. Yksinkertaistettuna tämä tarkoittaa, että hankintameno rakentuu osakkaan yhtiöpanoksesta, johon lisätään osakkaan osuus yhtiön veronalaisesta ylijäämästä, josta edelleen vähennetään osakkaan nostot yhtiöstä ja osuus yhtiön vähennyskelpoisesta alijäämästä. Tarkistetun hankintamenon merkitys on kuitenkin vähentynyt merkittävästi uuden järjestelmän vuoksi, koska osuuksien luovutusvoitot muuttuvat useissa tilanteissa verovapaiksi ja luovutustappiot vastaavasti vähennyskeltottomiksi⁸⁶⁵. On

⁸⁶¹ Kauppayhtiöt jätettiin uudistuksen ulkopuolelle sen vuoksi, että tällöin oli meneillään työryhmän esityksen valmistelu, joka koski verotuksen yksinkertaistamista (SOU 2002:35). Silloinen hallitus halusi odottaa työryhmän esityksiä. Työryhmä esitti, että kauppayhtiöistä tehtäisiin verosubjekteja. Tämä ei kuitenkaan johtanut lainsäädännöllisiin jatkotoimenpiteisiin.

⁸⁶² Voimaantulosäännösten mukaan kauppayhtiöosuuksien luovutuksista luovutustappiot, jotka ovat realisoituneet aikavälillä 18.6.2009–31.12.2009, ovat ainoastaan vähennyskelpoisia vastaavien osuuksien luovutusvoitoista saman konsernin sisällä. Rskr. 2008/09:224. Aihetta koskeva hallituksen esitys poikkeaa lakineuvoston näkemyksistä mm. siinä suhteessa, että siinä laajennettiin korkojen vähennyskeltottomuutta koskevia säännöksiä koskemaan myös kauppayhtiön hankintaa koskevien lainojen korkoja.

⁸⁶³ Ks. Zinders 2009 s. 758–759.

⁸⁶⁴ Tarkistettu hankintameno (justerad anskaffningsutgift, JAU) on Ruotsissa käytössä oleva verotuksellinen termi, jota käytetään kauppayhtiön osalta. Käsite vastaa pitkälti osakkeen hankintamenon käsitettä, mutta se on rajattu koskemaan ainoastaan kauppayhtiösektoria. Tarkistettua hankintamenoa käytetään määrittettäessä osakkaan voittoa tai tappiota, kun kauppayhtiöosuus myydään tai kauppayhtiö purkautuu.

⁸⁶⁵ Kauppayhtiöosuuksien luovutustappioiden vähennyskeltottomuus korjasi myös samalla sen ennen uudistusta voimassa olleen ongelmalliseksi koetun oikeustilan, jossa taloudellisesti

kuitenkin huomattava, että hankintamenokysymys ei ole täysin epärelevantti uudessakaan tilanteessa, koska jos verovapautta ja vähennyskeltovottomuutta koskevat säännökset eivät jostakin syystä sovellukaan, voi kauppayhtiöosuuden luovutuksesta tällöin realisoitua veronalaista luovutusvoittoa ja hankintameno on tällöin vähennettävissä voitosta.⁸⁶⁶

Kauppayhtiön omistamien osakeyhtiöosuuksien luovutusvoittojen ja osinkojen verovapaus. Säännösten mukaan kauppayhtiön omistamalle osuudelle maksettua osinkoa ei katsota veronalaiseksi tuloksi siltä osin kuin se ei olisi veronalaista tuloa kauppayhtiön omistajan käsissä. Säännösten mukaan kauppayhtiön omistamasta osuudesta saatua luovutusvoittoa ei katsota veronalaiseksi tuloksi siltä osin kuin se ei olisi veronalaista tuloa, jos kauppayhtiön omistaja olisi itse luovuttanut kyseisen osuuden. Vastaavaa luovutustappio on vähennyskeltovoton.

Kauppayhtiötä ei ole määritelty 24 kap. 13 § IL:ssä sellaiseksi yritykseksi, jolla voi olla elinkeinosidonnaisia osuuksia. Kauppayhtiöiden saamien osinkojen ja luovutusvoittojen verovapaus on saatu aikaan lakisysteemaattisesti kekseillää ratkaisulla, jossa kauppayhtiö ohitetaan verotuksessa näiden tulojen osalta eikä sitä pidetä näiden tulojen todellisena saajana. Samalla luotiin testi, jonka perusteella määritellään kauppayhtiön omistajan mahdollisuus olla säännösten soveltumisen kannalta kyseisten tulojen fiktiivinen saaja (27 kap. 17 b § IL ja 25 a 23 § IL). Säännösten perusteella, jos luonnollinen henkilö omistaa osuuden kauppayhtiössä, joka edelleen omistaa noteeraamattoman yhtiön, häntä verotetaan edelleen osingosta, jonka kauppayhtiö saa noteeraamattomasta yhtiöstä, tai luovutusvoitosta, jonka kauppayhtiö saa myydessään noteeraamattoman yhtiön osakkeet. Tähän johtopäätökseen tullaan kyseisessä testissä siitä syystä, että luonnollisia henkilöitä ei ole mainittu 24 kap. 13 § IL:n luettelossa sellaisina oikeussubjekteina, joilla voisi olla hallussaan elinkeinosidonnaisia osuuksia.⁸⁶⁷

Jos kauppayhtiöllä on osakkaanaan osakeyhtiö, tätä osakeyhtiötä ei veroteta osingosta tai luovutusvoitosta, joka kohdistuu noteeraamattomaan yhtiöön. Tämä johtuu siitä, että osakeyhtiötä pidetään tällaisessa tilanteessa fiktiivisenä osingon tai luovutusvoiton saajana. Fiktiivisen saajan asema perustuu siihen, että osakeyhtiö on mainittu 24 kap. 13 § IL:ssa sellaisena oikeussubjektina, jolla voi olla elinkeinosidonnaisia osuuksia. 24 kap. 17 § IL:stä johtuu tällöin, että osinkoa pidetään verovapaana, ja 25 a kap 6 § IL:sta, että luovutusvoitto on verovapaa.⁸⁶⁸

epäaidon luovutustappion vähennyskelpoisuutta ei voitu verotuksessa kyseenalaistaa. Tämän tilanteen synnytti ratkaisu RÅ 2002 ref. 87. Ks. myös Zinders 2009 s. 759.

⁸⁶⁶ Zinders 2009 s. 759.

⁸⁶⁷ SKV 2011a s. 10.

⁸⁶⁸ Zinders 2009 s. 759–760.

Jos kauppayhtiöllä on hallussaan julkisesti noteerattuja osuuksia, vaaditaan lisäksi, että omistusosuus on vähintään 10 prosenttia osakkeiden yhteenlasketusta äänimäärästä. Jos tämä omistusosuusedellytys ei täyty, verovapausäänöksiä ei voida soveltaa siksi, että osuuksia ei voida tällöin pitää elinkeinoidonnaisina. Omistusosuuden määräyksessä lähdetään osakkaan epäsuorasta omistusosuudesta kauppayhtiön omistamassa kohdeyhtiössä. Tällöin kauppayhtiön omistusosuus kohdeyhtiössä kerrotaan osakasyhtiön osuudella kauppayhtiössä. Lain esitöistä ei kuitenkaan selviä, miten osakkaan omistusosuus kauppayhtiössä määritellään. On mahdollista, että juuri osakkaan ja kauppayhtiön välinen omistussuhde aiheuttaa herkästi vaikeita tulkintatilanteita⁸⁶⁹.

Heijastusvaikutuksia. Kauppayhtiösektorin osinkojen ja luovutusvoittojen verouudistuksen yhteydessä säädettiin myös olemassa olevista lykätyistä veronalaisista tuloista, jotka johtuvat aikaisemmista konsernin sisäisistä osakeluovutuksista ja osakevaihtojärjestelyistä. Nämä erät tuloutetaan vuoden 2011 verotuksessa. Tämä veronalainen tulo voidaan kuitenkin jakaa verovelvollisen niin vaatiessa verotettavaksi vähintään kymmenesosan suuruisina osuuksina kokonaistulosta vuosien 2011–2020 verotuksissa.

Konsernisäännösten 25 kap. 6–27 §§ IL mukainen lykkäys koski konsernin sisäisten osakeluovutusten perusteella syntyneen luovutusvoiton lykkäämistä. Lykkäystä on käsitelty tarkemmin edellä tässä tutkimuksessa. Lykkäyssäännön soveltamisesta luovuttiin samalla kun osakeluovutusten verovapaussäännökset tulivat voimaan 1.7.2003. Samalla luovuttiin jo myönnettyjen huojennusten verotuksesta. Vuoden 2003 verouudistuksen esitöissä perusteltiin tätä sillä, että konsernin sisäisesti luovutuksen tehnyttä yritystä ei haluttu saattaa huonompaan asemaan verrattuna tilanteeseen, jossa osakkeet olivat pysyneet alkuperäisen yhtiön hallussa. Hallituksen esityksen mukaan verotuksesta luopumista voidaan pitää tähän nähden sekä luonnollisena että kohtuullisena⁸⁷⁰. Vuoden 2003 verouudistus ei tuonut mukanaan kauppayhtiöiden osuuksista saatujen luovutusvoittojen verovapautta. Tästä syystä myöskään vuoden 2003 uudistuksen yhteydessä lykättyjen erien verotuksesta luopuminen ei koskenut luovutusvoittoja, jotka olivat syntyneet aikaisemmin konsernin sisäisistä kauppayhtiöiden osuuksien luovutuksista.

Vuoden 2010 lakimuutoksen yhteydessä otettiin kuitenkin lakisysteemaattisesti täysin päinvastainen kanta: lykätyn kauppayhtiöosuudesta syntyneen luovutusvoiton verotuksesta ei luovuttu. Hallitus perustelee kantaansa mm. vetoamalla oikeudenmukaisuussyihin ja yhdenvertaisuuteen. Esityksessä nähdään myös verojärjestelmän uskottavuuteen liittyviä syitä tuloutukselle. Jos verolaki on aikoinaan säädetty, yhteiskunnassa tulee myös pystyä luottamaan, että verotus tapahtuu tämän mukaisesti.⁸⁷¹ Aiemmin lykätty luovutusvoitto siis pakkotuloutetaan vuonna 2011 tapahtuvas-

⁸⁶⁹ Zinders 2009 s. 760, joka pitää oikeustilaa tämän osalta epäselvänä. Zinders viittaa lain esitöiden (Reg. prop. 2009/10:36 s. 80–81) esimerkkilaskukaavoihin, joissa omistusosuuden määräytyminen sidotaan osuuksien määrään (”andelstalet”) kauppayhtiössä ja osakkaiden sopimukseen osakkaiden tulo-osuuksien määräytymisestä. tiettyä vuonna.

⁸⁷⁰ Reg. prop. 2002/03:96 s. 141.

⁸⁷¹ Reg. prop. 2009/10:36 s. 63.

sa verotuksessa (2011 års taxering). Kertatulo voidaan kuitenkin tasata verotettavaksi vuosien 2011–2020 verotuksissa vähintään kymmenysosien suuruisina vuosittaisina osina tuloutettavasta summasta.

Muutoksia tuli tässä yhteydessä myös etuyhteydessä olevalle yritykselle tehdyn tappiollisen luovutuksen verokohteluun. Tarkemmin muutoksella ulotettiin etuyhteydessä olevien yritysten välillä tapahtuneista luovutuksista syntyneiden luovutustappioiden vähennyskieltosäännökset koskemaan myös sellaisia varoja, joiden osalta luovutustappioiden vähennyskeltottomuus poistettiin uudistuksen yhteydessä.

Lykättyä vähennysoikeutta koskeva 25 kap. 10 § IL koski ennen vuoden 2010 verouudistusta myös kauppayhtiöosuusien luovutuksia. Säännöksen (laki 2003:224) sanamuoto on seuraava: ”I andra fall än som avses i 8 eller 9 § får kapitalförlusten dras av som kostnad först när det inträffar en omständighet som medför att tillgången inte längre existerar eller inte längre innehas av en juridisk person eller ett svenskt handelsbolag som ingår i intressegemenskapen.” Tämä tarkoitti käytännössä esimerkiksi sitä, että jos osakeyhtiö luovutti tappiollisesti osuuden kauppayhtiössä samassa konsernissa olevalle ostajalle, pystyttiin luovutustappio vähentämään, kun erillinen ja nimenomaisesti säädeltä asiointila toteutui, kuten se, että luovutettu kauppayhtiöosuus luovutettiin edelleen konsernin ulkopuolelle. Ottaen huomioon, että aiemmin lykätty luovutusvoitto tuloutetaan ex officio vuoden 2011 verotuksessa, olisi ollut oikeudenmukaisuussyistä mahdollista harkita, että myös lykätty luovutustappio olisi ollut vastaavasti vähennyskelpoinen. Zinders käyttää pohdinnassaan hallituksen esityksen omaa ilmaisu (vaikkakin lykätyn luovutusvoiton pakkotuloutuksen yhteydessä mainittuna⁸⁷²) ”starka rättvise- och legitimitetsskäl”⁸⁷³. Tätä olisi voitu perustella myös yleisillä järjestelmän symmetriaperusteilla, jotka tyypillisesti kuuluvat luovutusvoittoverotuksen lainsäädäntövaiheessa sovellettaviin peruseriaatteisiin. Tähän ei kuitenkaan päädytty, vaan lykättyjen luovutustappioiden vähennyskelpoisuus menetettiin lopullisesti. Tähän liittyviä mahdollisia perustuslaillisia ongelmia ei ole nähtävästi käsitelty erityisesti ruotsalaisessa doktriinissa.

Verouudistuksen yhteydessä säädettiin myös olemassa olevien negatiivisten tarkistettujen hankintamenojen tuloksi lukemisesta vuoden 2011 verotuksessa. Säännökset koskevat sellaisia yrityksiä, jotka ovat osakkaina kauppayhtiössä. Jos tällaisella yrityksellä on tähän yhtiöosuuteen kohdistuva negatiivinen tarkastettu hankintameno säännösten voimaan tullessa (1.1.2010), tuloutetaan tätä erää vastaava määrä vuoden 2011 verotuksessa. Tämä veronalainen tulo voidaan kuitenkin jakaa osakasyrityksen niin sitä vaatiessa verotettavaksi vähintään kymmenyksen suuruisina osuuksina kokonaistulosta vuosien 2011–2020 verotuksissa.⁸⁷⁴

⁸⁷² Reg. prop. 2009/10:36 s. 63.

⁸⁷³ Zinders 2009 s. 761.

⁸⁷⁴ Zinders 2009 s. 762–765.

5.7.5 Poikkeus verovapauteen: skalbolag

Ruotsin järjestelmässä on tiettyjä piirteitä, jotka mahdollistavat perusteettomien etujen saavuttamisen verosuunnittelun keinoin. Sen vuoksi on laadittu säännöksiä väärinkäytösten välttämiseksi. Vastatoimet liittyvät niin sanottuihin tase- eli kuoriyhtiöihin (skalbolag), mikä tarkoittaa, että verovapaus evätään ja myyntihinta on täyden verovelvollisuuden piirissä silloin, kun on kyse skalbolag-yhtiön luovutuksesta.

Skalbolag-yhtiöllä tarkoitetaan yhtiötä, joka omistaa pääasiallisesti rahavaroja ja muuta likvidiä omaisuutta. Skalbolag-sääntöjen mukaista likvidiä omaisuutta ovat myös muut arvopaperit kuin elinkeinotoimintaa harjoittavien yhtiöiden osakkeet. Tällaisena kohdeomistuksena voidaan pitää yhtiöitä, jossa on esimerkiksi pääasiassa jakamattomia voittovaroja. Kohdeyhtiöllä ei ole tällöin enää liikeomaisuutta ja sen omaisuus on käytännössä likvidiä (esim. kassavaroja).

Sääntö perustuu haluun puuttua oikeushenkilöiden skalbolag-yhtiöillä käymään kauppaan. Jos yhtiö myy sellaiset elinkeinosisidonnaiset osuudet, jotka kohdistuvat skalbolag-yhtiönä pidettyyn yhtiöön, luetaan kauppasumma kokonaisuudessaan veronalaiseen tuloon.⁸⁷⁵ Tällöin huomioidaan skalbolag-yhtiön taserakenne ja siitä maksettu kauppahinta.

Skalbolag-sääntely koskee myös konsernin sisäisiä osakeluovutuksia. Sääntelyä ei kuitenkaan sovelleta, jos vähintään puolet luovutetun yhtiön osakkeista on noteerattuja. Lisäksi lepäävän osakeyhtiön osakekannan luovutuksen konsernin sisällä on katsottu olevan verovapaa, kun kysymys on konsernin sisäisestä rakennejärjestelystä.

Skalbolag on yritys, jossa kassavarojen, arvopaperien ja muiden vastaavien likvidien omaisuuserien arvo edustaa yli puolta kauppahinnasta, joka sille on asetettu myyjäyhtiön ja ostajan välillä (25 a kap. 9 § 2 st.). Tällaisten varojen voidaan katsoa ”saastuttavan” muutoin verovapaana pidettävän osakeluovutuksen. Saastuneiden varojen määrää laskettaessa otetaan huomioon myös sellaisten kahden vuoden aikana ennen luovutusta hankittujen omaisuuserien markkina-arvot, joilla ei katsota olevan yhteyttä harjoitettuun liiketoimintaan ja joiden hankinnan ei katsota tapahtuneen muussa tarkoituksessa kuin sen helpottamiseksi, että varat voidaan myydä osakekaupan jälkeen. Skalbolag-sääntöjen pe-

⁸⁷⁵ 25 a kap. 9–18 §§ IL. SKV esitti jo vuonna 1998 erityissäännöksiä, joilla pystyttäisiin puuttumaan skalbolag-ongelmaan. Tämä johti lopulta vuonna 2002 skalbolag-säännöksiin, joita ei kuitenkaan sovellettu yhteisöihin. Säännösten perusteella myyjä jäi vastuuseen yhtiön verosta, jos yhtiö ei maksanut sitä itse. Ks. lain esitöistä Reg. prop. 2001/02:165. Järjestelmää laajennettiin lopulta koskemaan myös yhtiöitä osakkeiden myyjänä. Tämä oli heijastusmuutos johtuen luovutusvoittojen verovapaussäännöksistä. Ks. lain esitöistä Reg. prop. 2002/03:96 s. 114–115. Ks. tästä myös SOU 2001:11 s. 163 ja mts. 433. Aiheen varhaisista kommentteista ks. myös Ohde – Rutberg 2001 s. 162 ja Ranta-Lassila 2002 s. 103–104

rusteella merkittävääkin liikevarallisuutta omistava yritys voidaan luokitella skalbolag-yhtiöksi, vaikka sitä ei välttämättä säännöksen tarkoitus huomioiden tulisiakaan sellaisena pitää.⁸⁷⁶

Esimerkki

X AB omistaa kaikki Y AB:n osakkeet. Y AB:n koko liiketoiminta myydään 20 M SEK:lla. Tämän jälkeen Y AB:lla on kassavaroja 10,5 M SEK:n arvosta. X AB myy osakkeet 20 M SEK:llä. Skalbolag-säännösten soveltamisrajana on 0,5 x 20 M SEK = 10 M SEK. Skalbolag-säännökset soveltuvat tässä tapauksessa.

Tyypillisessä skalbolag-järjestelyssä ostetaan yllä kuvatun kaltainen yhtiö, joka ei tyypillisesti harjoita enää liiketoimintaa mutta jolla siis on hallussaan runsaasti verottamattomia varoja. Tällaiset yhtiöt pyritään oston jälkeen tyhjentämään ”lypsämällä” niistä tuloja erilaisin kustannusjärjestelyin, joiden liiketoiminnallisia perusteluita saattaisi ilman erityisiä säännöksiä olla vaikea kyseenalaistaa. Kuoriyhtiöt saattavat myös tyypillisesti laiminlyödä esimerkiksi veroilmoituksen antamisvelvollisuuden.⁸⁷⁷

Likvideinä varoina ei pidetä tytäryhtiösuuksia, vaan tytäryhtiön likvidit varat otetaan huomioon laskettaessa emoyhtiön likvidejä varoja. Velkoja ei oteta huomioon laskennassa. Pääomavakuutukset, jotka ovat vakuutena eläkemaksusitoumuksille, otetaan huomioon laskennassa likvideinä varoina.⁸⁷⁸

SRN on ennakkoratkaisussaan 2007-07-06 katsonut, että kiinteistön ns. pakkaaminen tytäryhtiöön valmistelevana toimenpiteenä ennen tytäryhtiöiden osakkeiden myyntiä johti siihen, että tytäryhtiötä pidettiin skalbolag-yhtiönä. Ennakkoratkaisu perustui siihen, että tytäryhtiön ostamaa kiinteistöä pidettiin likvidinä omaisuutena.

Säännöksiä ei sovelleta silloin, kun osuudet yhtiössä katsotaan luovutetuiksi purkautumisen tai konkurssin vuoksi. Skalbolag-säännöksiä ei myöskään sovelleta sellaisten osuuksien luovutuksiin, jotka kohdistuvat ulkomaiseen juridiseen henkilöön.⁸⁷⁹

Vähemmistöosakkaisiin ei lähtökohtaisesti sovelleta skalbolag-säännöksiä. Tämä tarkoittaa, että sääntö ei sovellu silloin, kun osakeluovutuksessa ei siirry merkittävää vaikutusvaltaa jollekin toiselle. Tämä korostaa skalbolag-säännösten ainutlaatua luonnetta. Säännösten soveltuminen onkin sidottu erityisten olosuhteiden olemassaoloon.⁸⁸⁰

⁸⁷⁶ Ks. tästä esim. KPMG 2008b s. 180–181. Ks. myös Rabe – Hellenius 2009 s. 379–380.

⁸⁷⁷ Ks. Reg. prop. 2002/03:96 s. 114–115.

⁸⁷⁸ Ks. KPMG 2008b s. 180.

⁸⁷⁹ Ks. RÅ 2004 ref. 137.

⁸⁸⁰ Ks. Tanskan ja Norjan järjestelmissä olevista vastaavista veronkiertoa estävistä ilmiöistä Leegaard 2007b s. 181.

5.8 MUUT POHJOISMAAT

Tanskassa on sovellettu osakkuusvapautusta luovutusvoittoihin 1.1.1999 lukien. Verovapauden edellytyksenä oli, että osakkeet tällöin oli omistettu vähintään 36 kuukauden ajan. Jos omistusaika jäi tämän rajan alle, olivat osakkeiden luovutusvoitot tällöin kokonaan veronalaisia.⁸⁸¹ Verovapauden edellytyksenä ei ollut vähimmäisomistusosuutta koskevia vaatimuksia vuoteen 2009 saakka. Kuitenkin vuodesta 2010 lukien rajana on ollut 10 prosentin omistusosuus⁸⁸². Samalla omistusaikaedellytyksestä luovuttiin sekä luovutusvoittojen (36 kuukautta) että osinkojen (12 kuukautta) osalta. Rajoitetusti verovelvollisen saamat luovutusvoitot ovat verovapaita omistusajasta, omistusosuudesta ja verovelvollisuusasemasta riippumatta⁸⁸³. Osakkuusvapautusta sovelletaan riippumatta kohdeyhtiön noteerauksesta tai kotivaltioista. Merkintäoikeudet rinnastetaan osakkeisiin⁸⁸⁴.

Osakeomistusten luovutustappiot ja niihin rinnasteiset erät eivät ole vähenskelpoisia. Näin ollen myös Tanskan järjestelmä perustuu symmetriaperiaatteeseen. Aikaisemmin alle 36 kuukautta omistettujen osakkeiden luovutustappiot voitiin vähentää vain vastaavien luovutettavien osakkeiden veronalaisista luovutusvoitoista. On huomattava myös, että Tanskan järjestelmässä osakkeista ei saa tehdä arvonalentumispoistoja. Tämä sääntö koski aikaisemmin myös alle kolme vuotta omistettuja osakkeita.⁸⁸⁵

Järjestelmä perustui vuoteen 2009 saakka osinkojen ja luovutusvoittojen erillisten verovapausedellytysten järjestelmään, eikä Tanskassa näin ollen ollut yhtenäisiä osakkuusvapautussääntöjä. Kuitenkin vuodesta 2010 lukien Tanskassa on sovellettu yhtenäisiä säännöksiä näiden tulojen verovapauden edellytysten osalta.

Osakkuusvapautus perustuu suorasijoitukseen liittyvien osakkeiden (*datterselskabaktier/koncernselskabaktier*) ja portfoliosijoitukseen liittyvien osakkeiden (*porteføljeaktier*) erottamiseen toisistaan⁸⁸⁶. Tytäryhtiöosakkeita ovat osakkeet kohdeyhtiössä, josta omistajayhtiö omistaa vähintään 10 prosenttia koh-

⁸⁸¹ Ks. tästä kumotusta säännöstä Michelsen – Askholt – Bolander – Engsig 2009 s. 818. Ks. veronalaisen luovutusvoiton laskusäännöistä aikaisemmin voimassa olleesta järjestelmässä Bjørnholm – Oreby Hansen 2005 s. 118.

⁸⁸² ABL (DK) § 4 A, § 4 B ja § 8. Ks. uudistuksesta ja sen mukanaan tuomista säännöksistä tarkemmin Michelsen – Askholt – Bolander – Engsig 2009 s. 819–820. Ks. myös Lytken – Bjørnholm – Oreby Hansen – Klemp 2009 sekä Møll Pedersen 2009.

⁸⁸³ Ks. tästä laajemmin Lytken – Bjørnholm – Oreby Hansen – Klemp 2009 s. 57.

⁸⁸⁴ ABL (DK) § 1.

⁸⁸⁵ Ks. tästä laajemmin Bjørnholm – Oreby Hansen 2005 s. 117–118 sekä ETH 2010 s. 201 ja mts. 203.

⁸⁸⁶ Ks. jaosta yleisesti Michelsen – Askholt – Bolander – Engsig – Madsen 2011 s. 828 ja Møll Pedersen 2009 s. 553. Ks. osakkeiden statusmuutosten aiheuttamista veroseuraamuksista Møll Pedersen s. 555.

deyhtiön osakepääomasta, ja kohdeyhtiö on tanskalainen yhtiö tai ulkomainen yhtiö, jonka jakamien osinkojen verotuksesta on luovuttu tai sitä on huojennettu emo-tytäryhtiödirektiivin perusteella tai tytäryhtiön kotivaltion ja Tanskan välisen verosopimuksen perusteella⁸⁸⁷. Konserniosakkeina pidetään sellaisessa tilanteessa omistettuja osakkeita, jossa omistajayhtiön ja kohdeyhtiön verotukseen sovelletaan pakollista yhteisverotusjärjestelmää tai vapaaehtoista Tanskan kansainvälistä yhteisverotusjärjestelmää⁸⁸⁸. Edellytyksenä näiden kahden yhteisverotusjärjestelmän soveltamiselle on se, että omistajayhtiön omistamat osakkeet tuottavat enemmän kuin puolet kohdeyhtiön kaikkien osakkeiden tuottamasta äänimäärästä. Portfolio-osakkeina pidetään sellaisia osakkeita, joita ei voida pitää tytäryhtiöosakkeina tai konserniosakkeina.

Tanskan järjestelmä perustuu yleiseen kansainväliseen ajatteluun, jonka mukaan 10 prosentin tai sen ylittävä omistusosuus yhtiössä luokitellaan suorasijoitukseksi, kun taas alle 10 prosentin sijoitusta pidetään portfoliosijoituksena. Suorasijoituksista saatavat osingot ja luovutusvoitot ovat verovapaita omistusaajasta riippumatta⁸⁸⁹, mutta portfoliosijoituksista saatavat vastaavat tulot ovat edelleen veronalaisia⁸⁹⁰. Rajoitetusti verovelvollisten saamat luovutusvoitot eivät ole veronalaista tuloa riippumatta siitä, kuinka kauan osakkeet on omistettu tai mikä rajoitetusti verovelvollisen verotuksen asuinpaikka on⁸⁹¹.

Säännöksiin sisältyy myös verotuksen kiertämisen estäviä säännöksiä, joiden on tarkoitus estää verovapauden soveltuminen sellaisiin järjestelyihin, joiden ainoana tarkoituksena on verovapauden edellytysten saavuttaminen. Säännökset koskevat hallinnointiyhtiötä hyödyntäviä yritysrakenteita, joissa suoraana tai epäsuorana omistajayhtiönä on tanskalainen yhtiö, joka ei muutoin saisi hyväkseen osakkuusvapautushuojennusta. Rajoitussäännökset soveltuvat seuraavassa tilanteessa:

- 1) väliholdingyhtiön pääasiallisena tarkoituksena on omistaa osakkeita tytäryhtiöissä/osakkuusyhtiöissä,
- 2) väliholdingyhtiön ei katsota harjoittavan ”aitoa taloudellista toimintaa”,
- 3) yli 50 prosenttia väliholdingyhtiön osakepääomasta omistaa välillisesti tai välittömästi sellainen tanskalainen subjekti, joka ei itse yltäisi 10 prosentin omistusosuusedellytykseen, jos väliholdingyhtiö poistettaisiin yritysrakenteesta, ja

⁸⁸⁷ ABL (DK) § 4 A Stk. 1.

⁸⁸⁸ ABL (DK) § 4 B Stk. 1.

⁸⁸⁹ ABL (DK) § 8.

⁸⁹⁰ ABL (DK) § 9. Tämä vuoden 2010 alusta lukien voimaan tullut muutos tiukensi portfoliosijoituksista saatujen luovutusvoittojen verokohtelua niissä tilanteissa, joissa aikaisemmin sovellettu kolmen vuoden omistusaika olisi tuonut verovapauden. Nykyisessä järjestelmässä portfoliosijoituksista saatujen luovutusvoittojen verotus on aina veronalaista tuloa. Ks. tarkemmin portfolio-osakkeiden luovutusvoittojen verotusperiaatteista Møll Pedersen 2009 s. 553 ja mts. 555.

⁸⁹¹ Ks. tästä Michelsen – Askholt – Bolander – Engsig – Madsen 2011 s. 828, Lytken – Bjørnholm – Oreby Hansen – Klemp 2009 s. 57 sekä Møll Pedersen 2009 s. 553.

4) väliholdingyhtiön osakkeet eivät ole julkisen kaupankäynnin kohteena.⁸⁹²

Jos nämä ehdot täyttyvät, sovelletaan tilanteeseen läpivirtausajattelua, ja hallinnointiyhtiön osakkaiden katsotaan verotuksessa omistavan suoraan kohdeyhtiön osakkeet. Näin ollen verovapaus estyy siitä syystä, että kohdeyhtiön osakkeita pidetään hallinnointiyhtiön osakkaiden verotuksessa portfolio-osakkeina.⁸⁹³

Säännökset tuottavat verosuunnitteluhaasteita erityisesti sellaisille hallinnointiyhtiörakenteille, joissa on kyse alle 10 prosentin välillisestä omistuksesta emoyhtiön ja väliholdingyhtiön omistaman kohdeyhtiön välillä. Vuoden 2010 uudistus toi kuitenkin yleisesti katsottuna veroedun tanskalaiselle yhtiölle, jolla on tytär- tai osakkuusyhtiöomistuksia. Omistusaikaedellytyksen poistaminen koski sekä osinko- että luovutusvoittoverotusta. Tämä tarjoaa merkittävästi aiempaa joustavammatt mahdollisuudet yritysrakennejärjestelyihin. Ennen uudistusta ongelmat liittyivät erityisesti tilanteisiin, joissa tanskalainen yhtiö omisti ulkomaisen tytäryhtiön, joka edelleen luopui omista osakeomistuksistaan ennen kuin kolmen vuoden omistusaika täyttyi. Tällaiseen luovutukseen saatettiin soveltaa Tanskan väliyhteisölainsäädäntöä. Ongelmaa ei enää synny omistusaikaedellytyksen poistuessa. Vuoden 2010 uudistus ei kuitenkaan tuonut huojuksia tanskalaisille yrityksille, joilla on portfoliosijoituksia. Uudistus ei myöskään tarjoa osakkuusvapautuksen perusteella veroetuja luonnollisten henkilöiden hallinnointiyhtiöille ja pääomasijoitusrahastoille.⁸⁹⁴

Norjassa luovutusvoittojen verovapauteen ja luovutustappioiden vähennyskelvottomuuteen siirryttiin 26.3.2004. Osakkuusvapautusjärjestelmä on soveltamisalaltaan Pohjoismaiden laajin.

Yhtiötulot-käsitteellä tarkoitetaan *Norjassa* yleisellä tasolla osinkoja ja osakkeiden luovutusvoittoja. Tämä koskee niin kotimaisia kuin kansainvälisiäkin tuloja. *Norjan* mallin tekee mielenkiintoiseksi se, että siinä ei sovelleta omistussuutusta koskevaa edellytystä, jos kyse on *Norjaan* tai muuhun ETA-valtioon tehdystä sijoituksesta.⁸⁹⁵

Osakkuusvapautussäännösten yleiset määräykset sijaitsevat SL:n jaksossa 2-28. Jaksoissa 10-10–10-13 säädetään osinkojen verovapaudesta ja jaksoissa 10-30–10-37 luovutusvoitoista. Verovapautta koskeva hallituksen esitys on numero 1 (2004–2005)⁸⁹⁶. Säännösten mukaan *norjalaisten* osakeyhtiöiden toisten

⁸⁹² ABL (DK) § 4 A Stk. 3.

⁸⁹³ ABL (DK) § 4 A Stk. 3. Ks. säännöstä ja sen soveltamisesimerkeistä Møll Pedersen 2009 s. 554, joka huomauttaa tietyistä beneficial ownership -käsitteen mahdollisista soveltumistilanteista.

⁸⁹⁴ Lytken – Bjørnholm – Oreby Hansen – Klemp 2009 s. 58 sekä Møll Pedersen 2009 s. 553. Kuitenkin rajoitetusti verovelvollisen Tanskassa olevaan kiinteään toimipaikkaan kohdistuvat portfoliosijoituksista saadut luovutusvoitot ovat veronalaista tuloa.

⁸⁹⁵ Ks. Zimmer 2009 s. 304–306. Ks. myös Gjems-Onstad 2005 s. 130–131.

⁸⁹⁶ Ot. prp. nr. 1 (2004–2005) Skatte- og avgiftsopplegget 2005 – lovendringer. Luovutusvoit-

norjalaisten tai ETA-alueella kotipaikkaa pitävien osakeyhtiöiden luovutuksesta saamat luovutusvoitot ovat 97-prosenttisesti verovapaata tuloa. Loppua kolme prosenttia verotetaan 28 prosentin yleisellä yhtiöverokannalla.⁸⁹⁷ Jos kohdeyhtiön asuinpaikka on ETA-valtiossa mutta kohdevaltiota pidetään matalan verotuksen valtiona, 97 prosentin verovapautta sovelletaan ainoastaan, jos kohdeyhtiö harjoittaa tosiasiallista liiketoimintaa kotivaltiossaan⁸⁹⁸. Jos kohdeyhtiöllä on kotipaikka ETA-alueen ulkopuolisessa valtiossa, 97 prosentin verovapautta sovelletaan, jos vähintään 10 prosenttia osakkeista on omistettu vähintään kaksi vuotta ja tämän yhtiön kotivaltio ei ole matalan verotuksen valtio.

Islannissa yritysten osakeluovutuksista saamia luovutusvoittoja ei huomioida verotuksessa vuodesta 2008 lukien⁸⁹⁹. Verovapautta sovelletaan omistussuuden suuruudesta tai omistusajasta riippumatta. Verovapaus koskee sekä investment-osakkeita että trading-osakkeita. Verovapaus on teknisesti toteutettu luovutusvoittovähennyksen avulla, jolloin verovapauden piiriin kuuluva luovutusvoitto vähennetään kokonaisuudessaan veronalaisesta tulosta. Verovapautta sovelletaan sekä kotimaisiin että ulkomaisiin osakeomistuksiin. Verovapauden piirissä olevat kohdeyhtiöt vastaavat melkein täysin osinkojen verovapauden piirissä olevia yhtiöitä.

Islantilaisien verovelvollisten osalta muun muassa HF, EHF, rekisteröity keskinäinen vakuutusyhtiö ja osuuskunta täyttävät luovuttajaa koskevat edellytykset. Islannin tuloverolain 90/2003 perusteella rajoitetusti verovelvolliset ovat verovelvollisia luovutusvoitoista, jotka syntyvät islantilaisien yritysten osakkeiden myynnistä. Osakkuusvapautusta koskeva laki 38/2008 soveltuu subjektiedellytysten osalta myös edellä lueteltuja islantilaisia yritysmuotoja vastaaviin ulkomaisiin yrityksiin mutta ainoastaan silloin kun niiden asuinvaltio on toinen ETA-valtio. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi kanadalaiset tai yhdysvaltalaiset yhtiöt ovat lähtökohtaisesti verovelvollisia islantilaisien tytäryhtiöiden myynnistä aiheutuneista luovutusvoitoista. On kuitenkin huomattava, että verosopimukset antavat usein luovutusvoiton yksinomaisen verotusoikeuden asuinvaltiolle tällaisessa omistussuhteessa ja rajoittavat näin ollen usein Islannin verotusoikeutta tulon lähdevaltiona.⁹⁰⁰

Objektiedellytysten osalta verovapaus soveltuu islantilaisien osakepohjaisten yhtiöiden sekä niitä vastaavien ulkomaisten yhtiöiden luovutukseen. Ulkomais-

tojen verovapautta on sovellettu 26.3.2004 lukien. Ks. säännöksistä myös ETH 2010 s. 646–647.
⁸⁹⁷ Ns. kolmen prosentin sääntöä on sovellettu 7.10.2008 lukien. Sitä ei kuitenkaan sovelleta konserniavustuksiin.

⁸⁹⁸ Tämä liiketoiminnan tosiasiallisuus on sidottu samaan harkintaan, jonka suuntaviivat on annettu ratkaisussa C-196/04 (Cadbury Schweppes). Participation exemption soveltuu myös holdingyhtiörakanteissa realisoituneisiin luovutusvoittoihin, jos Cadbury Schweppes -ratkaisun edellytykset liiketoiminnan tosiasiallisuudesta täyttyvät.

⁸⁹⁹ L 38/2008.

⁹⁰⁰ Valdimarsson 2009 s. 45 ja mts. 48.

ten vastaavien yhtiöiden osalta myyjäyhtiön tulee selvittää, että kohdeyhtiön tuloa on verotettu Islannin verokohteluun verrattavalla tavalla. Luovutusvoittovähennyksen soveltuminen edellyttää sitä, että kohdeyhtiöön sovellettu verokanta ei ole alempi kuin yleisesti sovellettu verokanta seuraavissa valtioissa: OECD:n jäsenvaltiot, ETA:n tai EFTA:n jäsenvaltiot tai Färsaaret. EFTA:n jäsenvaltioiden sisällyttäminen tähän listaan tarkoittaa Liechtensteinin ja Sveitsin sisällyttämistä kohdeyhtiön mahdollisten asuinvaltioiden joukkoon. Tämä tarkoittaa myös sitä, että niiden verokannat näyttävät suuntaa vaadittavien verokantojen määrittämisessä muiden valtioiden osalta. Vuonna 2009 Liechtensteinin verokanta vaihteli 7,5 prosentin ja 15 prosentin välillä. Sveitsin valaliiton yhtiöveroprosentti vuonna 2009 oli 8,5 prosenttia.⁹⁰¹

Islannin soveltamassa luovutusvoittovähennysjärjestelmässä on huomioitava myös verovapaan luovutusvoiton suhde verolaskentaan. Kyseessä on tuloista tehtävä vähennys. Vähennystä sovelletaan vasta sen jälkeen, kun verovuoden ja edellisten verovuosien carry-forward-tappiot on vähennetty. Luovutusvoittovähennysjärjestelmä soveltuu myös johdannaisinstrumentteihin, jos niiden kohdeosuuksiin soveltuisi verovapausvähennys.⁹⁰²

5.9 SAKSA

Saksa on soveltanut osakkuusvapautusta (Beteiligungsertragsbefreiung) luovutusvoittoihin vuodesta 2002 lukien. Osakeomistusten luovutusvoittojen verovapauden uskotaan auttavan omistusrakenteiden purkamisessa ja yrityskauppa-markkinoiden vauhdittamisessa⁹⁰³. Lisäksi yritysverojärjestelmän kansainvälisen kilpailukyvyn turvaaminen oli tärkeä peruste siirtyä osakkuusvapautukseen^{904 905}.

⁹⁰¹ Valdimarsson 2009 s. 48.

⁹⁰² Valdimarsson 2009.

⁹⁰³ Verouudistuksella poistettua pitkäaikaisten osakeomistusten luovutusvoittoverotusta pidettiin verouudistuksen alkuvuosina merkittävänä kehityssakeleena sekä verotuksen että corporate governance -ajattelun näkökulmasta. Verovapauden toivottiin kannustavat yrityksiä luopumaan suurista osakeomistuksistaan ja näin ollen vähentävän omistusten keskittymistä Saksassa. Lane 2004 sekä Keen 2002 s. 605.

⁹⁰⁴ Verovapauden toivottiin myös tekevän Saksasta houkuttelevamman sijoituskohdevaltion: verovapauden aikaansaaman vähemmän keskittyneen omistajapohjan ennustettiin synnyttävän lisää investointimahdollisuuksia ulkopuolisille, tekevän saksalaisista yrityksistä alttiimpia yritysostojen kohteina sekä luovan omistustoiminnan kannalta aktiivisemmat markkinat. Weber 2009 s. 57 ja siellä mainitut lähteet sekä Keen 2002 s. 617.

⁹⁰⁵ Muutokset olivat osa suurempaa Saksan verouudistusta. Uudistus hyväksyttiin Saksan liittopäivillä 14.7.2000. Uudistus ajoittui vuosille 2001–2005. Lakimuutos tehtiin seuraavilla säännöksillä: Steuersenkungsgesetz vom 23.10.2001, BGBl I 2000, 1433, Gesetz zur Fortentwicklung des Unternehmenssteuerrechts (Unternehmensteuerfortentwicklungsgesetz – UntStFG) vom 25.12.2001, BGBl I 2001, 3858, Bundestag Drucksache Nr. 14/6882. Ks. verouudistuksesta laajemmin Keen 2002. Ks. myös suomalaisista havainnoista Tikka 2000 s. 3–4. Ks. säännöksistä

Osakkuusvapautuksen taustalla oli tavoite hajauttaa yritysomistajapohjaa. Saksan hallitus halusi kannustaa verovapauden avulla saksalaisia yrityksiä myymään suorasijoituksia toisissa yhtiöissä. Tämän toivottiin vähentävän omistuksen keskittymistä ja lisäävän saksalaisten yritysten houkuttelevuutta yrityskauppamarkkinoilla. Taustalla oli myös tavoite lisätä markkinoiden tehokkuutta. Verotus kannustinkeinona on myös toiminut, ja järjestelmä on osoittautunut tehokkaaksi keinoksi elävöittää yrityskauppamarkkinoita. Ilman verotuksen ohjausvaikutusta ei pelkillä siviilioikeudellisilla mahdollistavilla säännöksillä olisi voitu päästä vastaaviin tuloksiin.⁹⁰⁶

Weber on havainnut, että osakeluovutusten verovapaus vähensi omistusten keskittymistä. Näin kaventui myös suurimpien institutionaalisten omistajien, kuten pankkien, omistusvalta saksalaisella yrityssektorilla. Tämä on Weberin mukaan johtanut siihen, että saksalaisen yrityselämän hallinnointia ei enää voida kuvailla pankkiveitoseksi. Vaikka muutoksia onkin aikaisempaan tilanteeseen verrattuna havaittavissa, huomauttaa Weber, että saksalaisen yrityselämän omistajuus on esimerkiksi anglo-amerikkalaisiin talouksiin verrattuna keskittyneempää.⁹⁰⁷

Osakkuusvapautusta sovelletaan saksalaisten yhtiöiden lisäksi myös ulkomaisien yhtiöiden Saksassa sijaitseviin kiinteisiin toimipaikkoihin⁹⁰⁸. Tämä koskee siis myös EU:n ulkopuolisten maiden osakeyhtiöiden kiinteitä toimipaikkoja Saksassa.⁹⁰⁹

Verovapauden pääsäännös on § 8b KStG. § 8b Abs. 2 KStG:n mukaan yhtiöihin kohdistuvista omistusoikeuksista saatuja luovutusvoittoja ei lueta veronalaiseen tuloon. Kuten osinkojenkin verotuksen osalta, luovutusvoiton verovapaudella ei ole omistusaikaan⁹¹⁰, omistusosuuden suuruuteen tai osakkeiden äänimäärään sidottua vaatimusta. Säännöksen tarkoittama verovapaus soveltuu sekä kotimaisiin että ulkomaisiin osakeomistuksiin. Säännöksissä ei ole vaatimusta vähimmäisverotuksen tasosta yhtiön asuinvaltiossa. Osakkuusvapautuksen soveltamisalan laajuus lisää Saksan houkuttelevuutta holdingyhtiöiden sijoitusvaltiona⁹¹¹.

Verovapauden edellytysten vallitessa verovapauden suuruus on 95 prosenttia luovutusvoiton määrästä. Säännöksen § 8b Abs. 3 KStG:n mukaan emoyhtiölle arvioidaan syntyneen viiden prosentin suuruinen kuluerä luovutusvoiton määrästä, joka on säännöksen perusteella vähennyskelvoton. Täten luovutusvoiton määrästä viisi prosenttia on lain mukaan veronalaista tuloa. Sen on arvioitu ole-

tarkemmin Bundesministerium der Finanzen 28.4.2003.

⁹⁰⁶ Weber 2009 s. 57 ja Lane 2004. Ks. myös Keen 2002 s. 613.

⁹⁰⁷ Weber 2009 s. 65.

⁹⁰⁸ § 8b Abs. 1 KStG. Ks. Bundesministerium der Finanzen 28.4.2003 s. 3–5.

⁹⁰⁹ Samaan ”yleiseurooppalaiseen” ratkaisuun päädyttiin myös Suomen uudistuksen yhteydessä.

⁹¹⁰ Lakiin esitettiin 12 kuukauden omistusaikaedellytystä. Tämä kuitenkin jätettiin pois lopullisesta laista jostakin syystä. Toteutumaton säännös löytyy lain säätämismuutoksen asiakirjoista. Ks. *Steuersenkungsgesetz* 23.10.2001.

⁹¹¹ Kessler – Eicke 2008 s. 690.

van verovapaisiin tuloihin kohdistuvien kulujen määrä.⁹¹² Tässä mainitut kulut ovat kuitenkin normaalisti vähennyskelpoisia.

Verovapautta koskee poikkeus myös niin sanottujen epäpuhtaiden osakkeiden (einbringungsgeborene Anteile) osalta. Tällaisina osakkeina pidetään verovapaasti saatuja osakkeita, joiden saantoperuste on jatkuvuusperiaatteen mukaisessa yritysjärjestelyssä. Epäpuhtaina osakkeina pidetään myös osakkeita, joista on tehty arvonalentumispoisto.⁹¹³

Epäpuhtaiden osakkeiden luovutusvoitto on sidottu seitsemän vuoden omistusaikaan⁹¹⁴. Taustalla on pyrkimys estää erilaisilla sarjatoimilla saavutettavat veroedut. Osakkeiden myyntivoitto on edelleen veronalaista, jos tytäryhtiön osakkeet on verotuksessa aiemmin poistettu tai kirjattu todellista arvoa alempaan arvoon. Epäpuhtaiden osakkeiden osalta myyntitappiota ei voida vähentää näiden seitsemän vuoden aikana. Näin ollen epäpuhtaiden osakkeiden tapauksessa verokohtelu on asymmetristä. Myös pankkien ja rahoituslaitosten saamat luovutusvoitot sellaisista osakkeista, jotka ovat arvopaperikaupan kohteena, ovat täysimääräisesti veronalaista tuloa⁹¹⁵. Arvopaperikaupan kohteena olevia omistuksia koskeva rajaussäännös soveltuu myös muiden verovelvollisten verotukseen. Tällöin on ratkaisevaa, miksi omaisuuseräksi osakkeet on alun perin luokiteltu⁹¹⁶.

Verotusjärjestelmän symmetrisyyden periaatetta vaalien osakkeiden myynnistä syntyvät luovutustappiot ovat vähennyskeltottomia. Verovapaan tulon hankkimiseen välittömästi liittyvät menot voivat olla tietyin edellytyksin vähennyskelpoisia. Tämä on saanut aikaan sen, että myös verovapaasta luovutusvoitosta on viisi prosenttia veronalaista tuloa.⁹¹⁷

Sijoitusyhtiöt eivät kuitenkaan pysty hyödyntämään osakkuusvapautussäännöksiä. BFH:n oikeuskäytännön mukaan myös hallinnointiyhtiötä voidaan pitää tällaisena sijoitusyhtiönä. Osakkuusvapautussäännösten epääminen perustuu tällöin osakkuusvapautussäännöksiin sisältyvään poikkeukseen, joka koskee KWG:n tarkoittamien pankkien ja rahoituspalveluita tarjoavien yritysten kaupankäyntitarkoituksessa olleita omistuksia tai omistuksia, jotka on tarkoitettu lyhytaikaisiksi. Tällaisten omistusten perusteella saadut osingot ja luovutusvoitot ovat kokonaisuudessaan veronalaisia. Myös pankki- ja rahoitussektorin ulkopuolisten hallinnointi- ja sijoitusyhtiöiden lyhytaikaiset omistukset voivat tietyissä tilanteissa olla täyden veronalaisuuden piirissä.⁹¹⁸

⁹¹² Ks. tästä Tipke/Lang 2010 s. 441, Link 2008 s. 310 sekä Vanistendael 2008 s. 60.

⁹¹³ § 21 Abs. 2 Satz 1 Nr. 1 UmwStG ja § 21 Abs. 2 Satz 1 Nr. 2 UmwStG.

⁹¹⁴ § 8b Abs. 4 Satz 1 Nr. 1 KStG. Ks. Bundesministerium der Finanzen 28.4.2003 s. 9–14.

⁹¹⁵ § 8b Abs. 1 bis 6 KStG ja § 8b Abs. 7 KStG. Ks. Bundesministerium der Finanzen 28.4.2003 s. 15–16.

⁹¹⁶ BFH 12.10.2011, I R 4/11.

⁹¹⁷ § 8b Abs. 3 KStG.

⁹¹⁸ Esim. BFH 12.10.2011, I R 4/11 ja siellä esitetyt oikeusohjeet. Ks. myös Tipke/Lang 2010

5.10 ALANKOMAA

Alankomaat on perinteisesti ollut verokilpailun menestyksekkäs pelaaja⁹¹⁹. Alankomaisten hallinnointiyhtiöiden verokanta on edullinen, ja luovutusvoitot sekä eräät muut juoksevat tulot ovat olleet kokonaan verovapaita jo vuosia. Muun muassa tämän ja valtion useiden edullisten verosopimusten vuoksi Alankomaihin on sijoitettu suuri määrä kansainvälisten konsernien tytäryhtiöitä. Alankomaat on ollut myös merkittävä suomalaisten yritysten sijoitusten kohdevaltio⁹²⁰.

EU:n komissio on pitänyt Alankomaiden ja joidenkin muiden yhtä intensiiviseen verokilpailuun lähteneiden maiden toimia haitallisena verokilpailuna⁹²¹.

Alankomaat lienee ensimmäinen valtio, joka omaksui määritellyn omistusosuuteen perustuvan osinkojen ja luovutusvoittojen verovapausjärjestelmän eli osakkuusvapautussäännöt (deelnemingsvrijstelling). Tämä tapahtui vuonna 1883. Säännösten nykyaikainen malli tuli voimaan vuonna 1969 Wet op de vennootschapbelating -lain säätämisen myötä. Säännökset ovat muuttuneet useaan kertaan, ja viimeisin suuri muutos tapahtui vuoden 2010 alussa.⁹²² Vuodenvaiheessa 2006–2007 toteutettu verouudistus sisälsi muun muassa kansainvälisille konserneille edullisia säännöksiä, jotka koskivat konsernin sisäisten rahoitus-toiminnoista saatujen tulojen sekä immateriaalioikeuksista saatujen tulojen verotusta (ns. laatikkosäännöt)⁹²³.

Osakeyhtiön saama osakkeiden luovutusvoitto on laajasti verovapaa osakkuusvapautussäännösten⁹²⁴ perusteella. Verovapaus on sidottu ”merkittäviin osakeomistuksiin”. Omistusosuusedellytys on tällöin viisi prosenttia omistettavan yhtiön pääomasta. Lisäksi vaaditaan, että kohdeyhtiön pääoma jakaantuu osakkeisiin. Luovutettavat osakkeet eivät saa myöskään kuulua omistajayhtiön vaihto-omaisuuteen.⁹²⁵

Alankomainen yhtiöiden verotusta koskeva lainsäädäntö perustuu erillisyyden periaatteeseen: jokainen yhtiö on erikseen verovelvollinen tuloistaan. Näin ollen

s. 442.

⁹¹⁹ Verokilpailusta ”pelikenttänä” ks. Tikka 2000 s. 1–2.

⁹²⁰ Ks. Ali-Yrkkö – Ylä-Anttila 2002 s. 9, jotka esittävät tälle syyksi sen, että Alankomailla on pitkät perinteet kansainvälistymisessä. Se on myös merkittävä logistiikkakeskus ja sijainniltaan hyvä, ja sillä on ulkomaisten yritysten sijoittautumista suosiva verojärjestelmä, joka erityisesti konkretisoituu holdingyhtiöiden kohdalla.

⁹²¹ Komissio 1997.

⁹²² Art. 13 Wet op de vennootschapsbelasting. Ks. säännösten objektiedellytysten kehittymisestä Snel 2010 s. 162–164 ja Lambooij – Peelen 2006 s. 335.

⁹²³ Art. 13 Wet op de vennootschapsbelasting. Ks. näistä tarkemmin Forsberg 2007 s. 29–31.

⁹²⁴ Art. 13 Wet op de vennootschapsbelasting.

⁹²⁵ Art. 13 Wet op de vennootschapsbelasting. Ks. säännöksestä yleisesti esim. Forsberg 2007 s. 32. Ks. varhaisista arvioista Hofland – Jakobsen 2001 sekä van der Geld – Kleemans 2001. Aiheen suomalaisista huomioista ks. Kukkonen 2004b s. 56 sekä Honkavaara T 2006 s. 2.

tuloja pääsääntöisesti verotetaan erikseen yhtiön verotuksessa riippumatta siitä, mikä riippuvuussuhde yhtiöllä tosiasiallisesti on esimerkiksi sen emoyhtiöön, tai siitä, siirretäänkö saadut tulot edelleen yritysryhmässä omistusketjussa eteenpäin vai jätetäänkö ne yritykseen. Veronalaiseen tuloon luetaan myös pääsäännön mukaan osakasaseman perusteella saadut tulot, kuten osingot ja luovutusvoitot. Alankomaiden verojärjestelmää voidaankin luonnehtia tältä osin klassiseksi. Tämä tarkoittaa, että yritystoiminnan voitollinen tulos joutuu taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen kohteeksi; verotus koskee sekä voitollisen tuloksen tehnyttä yritystä että osakkeenomistajaa. Klassisen järjestelmän haitallista vaikutusta on perinteisesti lievennetty muun muassa osakkuusvapautussäännöksillä vuoden 1969 yhtiöverolaissa (Wet op de vennootschapsbelasting).⁹²⁶

Alankomainen osakkuusvapautusjärjestelmä (Art. 13–13k Wet op de vennootschapsbelasting) on merkittävä instituutio käytännön verotuksessa. Ilman tätä mekanismia olisi rajat ylittävien yritysraakenteiden muodostaminen hyvin vaikeaa, jopa mahdotonta. Alankomaiden osakkuusvapautussäännösten soveltuminen johtaa tulon täydelliseen verovapauteen. Sekä osingot että luovutusvoitot ovat tällöin verovapaita. Kustannukset ovat yleisesti vähennyskelpoisia. Tästä ovat kuitenkin poikkeuksena kustannukset, jotka liittyvät osakkuuden hankkimiseen tai myyntiin ja joihin sovelletaan vähennyskelvottomuutta⁹²⁷. Osakkuusvapautusjärjestelmä on kokenut viime vuosina paljon muutoksia. Näin ollen lainsäädännön tarkoitusta ja säännösten soveltamisalan laajuutta tuleekin arvioida ottaen huomioon säännösten historiallinen kehittyminen. Järjestelmän tarkoitus on kuitenkin ensisijaisesti ketjuverotuksen poistaminen yhtiösektorilla: yritysraakenteen muodostamisen siten, että siinä on vertikaalisesti useita kerroksia, ei tulisi johtaa siihen, että yrityksen verorasitus kasvaisi tämän vuoksi. Näin ollen osakkuusvapautusjärjestelmää on Alankomaissa pidetty neutraalisuuden ilmentymänä; järjestelmä mahdollistaa veroneutraalit yritysraakentejärjestelyt.⁹²⁸

Osakkuusvapautuksen soveltamisalan laajuus on perinteisesti kytketty verolengstukgedachte-ajatteluun⁹²⁹. Tämä tarkoittaa sitä, että tytäryhtiötä tulee pitää emoyhtiön liiketoiminnan osittaisena jatkeena, ja tytäryhtiön asemaa tulee arvioida tästä näkökulmasta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että huojennus soveltuu ainoastaan sellaisiin omistuksiin, joissa tytäryhtiön toimintoja voidaan pitää emoyhtiön toimintojen jatkeena, vaikka tämä tapahtuu toisen oikeushenkilön (tytäryhtiön) kautta. Tällaista jatketta ei ole katsottu olevan sellaisessa ti-

⁹²⁶ Ks. van der Vegt 2008 s. 366–367.

⁹²⁷ Ks. van der Vegt 2008 s. 367, joka kuvailee verovapauden bruttoluonnetta seuraavasti: ” – the exemption is thus *grosso modo* a gross exemption due to the general deductibility of costs incurred with regard to the participation.”

⁹²⁸ van der Vegt 2008 s. 368.

⁹²⁹ Tämä voitaisiin kääntää laajennus- tai intressipiirijatteluksi.

lanteessa, jossa emoyhtiön omistamaa tytäryhtiötä pidetään passiivisena portfoliosijoituksena.⁹³⁰

Osakkuusvapautussäännöksiin sisältyy kaksi yleistä poikkeusta. Ensinnäkin huojennus ei sovellu sellaisiin kohdeyhtiöihin, jotka luokitellaan yhtiöverotuksen näkökulmasta portfoliosijoitusrahastoiksi⁹³¹. Toiseksi verovapauden ulkopuolelle on rajattu omistukset sellaisissa kohdeyhtiöissä, jotka luokitellaan portfoliosijoitusyhtiöiksi ja joiden verotuksen taso ei ole riittävän suuri alankomaalaisen mittapuun mukaan (laagbelaste beleggingsdeelneming)⁹³². Tällaisena yhtiönä pidetään yhtiötä, jonka varat pääasiallisesti, joko suoraan tai epäsuoraan, koostuvat vapaista portfoliosijoituksista⁹³³. Kuitenkin kiinteistöomistuksia sisältäviin omistusosuuksiin (vastgoeddeelneming) sovelletaan verovapautta, jos omistusosuusedellytys täyttyy⁹³⁴.

Vuoden 2007 uudistuksen⁹³⁵ myötä osakkuusvapautus on soveltunut sellaisiin omistuksiin, joissa emoyhtiö omistaa vähintään viisi prosenttia alankomaalaisen tai ulkomaisen tytär- tai osakkuusyhtiön osakepääoman nimellisarvosta⁹³⁶. Lisäksi kohdeyhtiön tulee täyttää toinen seuraavista edellytyksistä:

- 1) kohdeyhtiön suoraan tai välillisesti omistamasta kokonaisvarallisuudesta vähemmän kuin puolta voidaan pitää luonteeltaan siten passiivisena, että sillä ei ole omistajayhtiön toiminnan kannalta merkitystä (ns. varallisuusehto) tai
- 2) alankomaalaisesta näkökulmasta kohdeyhtiön katsotaan olevan yhteisöverovollinen voitoistaan vähintään 10 prosentin verokannan mukaan (verotuksen taso koskeva edellytys).

Uudistuksen ansioista yllä mainittu verlengstukgedachte-ajattelu on tullut osaksi säädännäistä oikeutta ja se on saanut muodolliset laissa olevat edellytykset. Ennen vuotta 2007 säännöksen soveltumisen näkökulmasta merkityksellisiä

⁹³⁰ van der Vegt 2008 s. 368.

⁹³¹ Art. 13(8) Wet op de vennootschapsbelasting. Tätä voidaan perustella portfoliosijoitusrahastoja koskevilla erityisillä verosäännöksillä, joiden perusteella näihin soveltuva verokanta on 0 % (Art. 28 Wet op de vennootschapsbelasting).

⁹³² Art. 13(9) Wet op de vennootschapsbelasting.

⁹³³ Art. 13(10), art. 13(11) ja art. (12) Wet op de vennootschapsbelasting. Ks. van der Vegt 2008 s. 370 av. 34, jonka mukaan ”vapaat portfoliosijoitukset” eivät ole sellaisia sijoituksia, joita voitaisiin pitää välttämättöminä yrityksen liiketoiminnan harjoittamisessa.

⁹³⁴ Art. 13(10) ja art. 13(13) Wet op de vennootschapsbelasting.

⁹³⁵ Wet van 30.11.2006, houdende wijziging van belastingwetten ter realisering van de doelstelling uit de nota ”Werken an winst”, Wet werken ann winst, Stb. 2006, 631 (eli vapaasti suomennettuna: laki 30.11.2006, joka sisältää muutoksia verolainsäädäntöön toteuttaen asiakirjan ”Toimia voiton saavuttamiseksi”, Laki toimista voiton saavuttamiseksi, Stb. 2006, 631). Ks. uudistuksesta tarkemmin White paper 4/2005, Snel 2010 s. 163 sekä Forsberg 2007 s. 32–34.

⁹³⁶ Art. 13(2)(a) Wet op de vennootschapsbelasting. Ks. van der Vegt 2008 s. 368 ja siellä alaviitteessä 28 mainitut erityistilanteet sekä mts. 369, jossa hän käy läpi erilaisten omistusjärjestelyjen vaikutusta omistusosuussäännön soveltumiseen. Viiden prosentin rajan on katsottu merkitsevän, että emoyhtiön omistusosuus, joka täyttää tämän omistusosuusedellytyksen, ei ole luonteeltaan lähtökohtaisesti passiivinen portfoliosijoitus.

olivat omistajayhtiön liiketoiminnalliset perusteet ja aikomus omistuksensa suhteen (ulkomaisessa tytär- tai osakkuusyhtiössä). Vuoden 2007 muutoksen vuoksi osakkuusvapautus on soveltunut vähintään viiden prosentin suuruisiin omistuksiin sekä kotimaisissa että ulkomaisissa yhtiöissä, jos tytär- tai osakkuusyhtiötä ei omisteta portfoliosijoituksena. Vaikka tällainen omistus olisikin portfoliosijoitus omistajalleen ja osakkuusvapautus ei näin ollen soveltuisi-kaan, voidaan verovapautta kuitenkin soveltaa, jos joko varallisuusehto tai verotuksen tasoa koskeva edellytys täyttyy.⁹³⁷

Vuonna 2009 Alankomaiden valtiovarainministeriö esitti, että osakkuusvapautussäännöksiä muutettaisiin joustavammiksi. Vuonna 2009 sovellettavassa verotuksessa olivat käytössä edellä mainitut kaksi testiä, joiden perusteella säännöksiä voitiin soveltaa. Näiden lisäksi valtiovarainministeriö esitti, että käyttöön tulisi myös kolmas vaihtoehto, joka perustuisi tapauskohtaiseen harkintaan ja emoyhtiön omistuksen liiketoiminnalliseen arvioon.⁹³⁸

Vuoden 2007 sääntöjen perusajatus oli, että osakkuusvapautus soveltuu, jos katsotaan, että tytäryhtiöomistus ei ole ainoastaan passiivinen sijoitus. Valtiovarainministeriön mukaan osakkuusvapautus soveltuu yleensä tavanomaisiin alankomaalaisiin hallinnointiyhtiörakenteisiin. Jos tytäryhtiö ei kuitenkaan täytä tätä kokonaisharkintaan ja objektiiviseen katsantokantaan perustuvaa testiä, siihen voidaan silti soveltaa osakkuusvapautusta, jos se täyttää jommankumman, joko varallisuustestin tai verokantatestin.

Muutoksen tarkoitus on ollut helpottaa verovapaussäännösten soveltumista. Alankomaiden hallitus julkisti muutosehdotuksensa vuotta 2010 varten 15.9.2009. Muutokset tulivat voimaan 1.1.2010. Muutoksen taustalla on konsultaatioasiakirja, jonka valtiovarainministeriö julkaisi kesäkuussa 2009. Ennen vuoden 2010 uudistusta osakkuusvapautusta ei sovellettu sellaiseen kohdeyhtiöön, johon kohdistui matala verotus tai jonka toiminta käsitti konsernin toimintaan liittymätöntä passiivista sijoitustoimintaa. Tällaisessa tilanteessa sovelletaan vapausmenetelmän sijasta hyvitysmenetelmää. Tällaisena yhtiönä pidetään yhtiötä, jonka suoraan tai välillisesti vähintään puolta kokonaisvarallisuudesta voidaan pitää luonteeltaan passiivisina, eikä niillä ole omistajan toiminnan kannalta merkitystä tai jonka alankomaalaisesta näkökulmasta ei katsota olevan yhteisöverovelvollinen voitoistaan vähintään 10 prosentin verokannan mukaan.⁹³⁹

Vuoden 2010 uudistuksen myötä Alankomaissa palattiin ennen vuotta 2007 voimassa olleeseen järjestelmään. Emoyhtiön omistuksen liiketaloudelliset perusteet ulkomaisessa tytäryhtiössä otetaan huomioon osakkuusvapautussäännösten soveltamisessa. Vuoden 2010 säännösten mukaan huojennussäännökset

⁹³⁷ Art. 13 Wet op de vennootschapsbelasting

⁹³⁸ Ks. tästä esim. Forsberg 2007 s. 32–33.

⁹³⁹ Art. 13 Wet op de vennootschapsbelasting

eivät sovellu passiivisiin sijoituksiin (ns. tarkoitustesti). Varallisuustestiä ja tuloverotuksen tasoon liittyvää objektiedellytystä koskevia säännöksiä sovelletaan edelleen, mutta niiden sanamuotoa on muokattu ja yksinkertaistettu. Jos jompikumpi näistä kahdesta testistä soveltuu, soveltuu osakkuusvapautus, vaikka ns. tarkoitustesti ei soveltuisikaan.

Osakkuusvapautus soveltuu ainoastaan, jos omistuksen kohteena on tytäryhtiö (deelneming). Tytäryhtiön määritelmä ei juurikaan ole muuttunut vuosien 1970, 2007 ja 2010 säännöksissä. Tytäryhtiönä pidetään sellaista omistettavaa yritystä, jossa omistajayhtiö omistaa vähintään viisi prosenttia yhtiön osakepääomasta ja pääoma tässä yhtiössä on osakepohjainen. Tytäryhtiösijoituksena pidetään myös viiden prosentin omistusta rahastossa ja tietyssä henkilöyhtiömuodossa. Alle viiden prosentin sijoitusta voidaan pitää lain tarkoittamana tytäryhtiösijoituksena silloin kun omistajayhtiön intressipiirissä oleva yhtiö omistaa kohdeyhtiöstä vähintään viisi prosenttia, vähintään viisi prosenttia kohdeyhtiöstä on omistettu jonakin ajankohtana kolmen viime vuoden aikana tai omistajayhtiöllä on omistus etuyhteisy yrityksessä. Vaatimuksena etuyhteydelle on kolmasosa. Myös jäsenyyttä osuuskunnassa (coöperatie) pidetään tytäryhtiösijoituksena. Tälle ei ole asetettu vähimmäisomistusedellytystä.⁹⁴⁰

Tarkoitustestin mukaan tytäryhtiötä pidetään passiivisena investointina, jos verovelvollisen tarkoituksena on saada sen avulla tuottoa sijoitukselleen, jota voidaan verrata sellaiseen tuotto-odotukseen, jonka omistaja voisi odottaa saavansa aktiivisen varainhoidon perusteella. Jos verovelvollisen omistuksella on eri tarkoituksia, pääasiallisinta omistustarkoitusta pidetään ratkaisevana. Vuoden 2010 uudistuksen esitöiden mukaan tytäryhtiö ei ole passiivinen sijoitus, jos se harjoittaa samanlaista liiketoimintaa kuin emoyhtiökin (verovelvollinen). Passiivisiksi sijoituksiksi ei katsota esikuntaholdingyhtiötä (top holding company), joka harjoittaa aktiivista omistajatoimintaa, tai väliholdingyhtiötä (intermediate holding companies), jolla on omistuksessaan aktiivista liiketoimintaa harjoittava tytäryhtiö.⁹⁴¹

Tarkoitustestin perusteella osakkuusvapautus ei sovellu silloin, kun enemmän kuin puolet tytäryhtiön varallisuudesta koostuu alle viiden prosentin osakeomistuksesta/-omistuksista tai tytäryhtiön toiminnan pääasiallinen tarkoitus (yhdessä sen omistamien yhtiöiden kanssa) on toimia konsernin finanssiyhtiönä.⁹⁴² Vuoden 2010 lakimuutoksen esitöiden mukaan jälleenvakuutusyhtiön verotuksellinen asema eli se, pidetäänkö sitä passiivisena sijoituksena emoyhtiön verotuksessa, riippuu siitä, käykö jälleenvakuutusyhtiö kauppaa markkinaehtoisesti, onko sillä ammattitaitoista henkilökuntaa ja sovelletaanko siihen sen

⁹⁴⁰ Art. 13(2–5) ja (14) Wet op de vennootschapsbelasting. Tytäryhtiöedellytyksestä ks. tarkemmin Snel 2010 s. 164.

⁹⁴¹ Art. 13(9) ja (10) Wet op de vennootschapsbelasting. Tarkoitustestistä ks. tarkemmin Snel 2010 s. 164–165.

⁹⁴² Art. 13(10) Wet op de vennootschapsbelasting. Snel 2010 s. 165.

kotipaikan lainsäädäntöä. Lain tarkoittamat konsernin finanssitoiminnot eivät sisällä ainoastaan lainojen ja muiden luottoinstrumenttien antamista vaan myös koneiden ja laitteiden leasingtoimintoja, aineettoman omaisuuden hallintaa ja muuta vastaavaa rahoitustoimintaa. Harkinnassa tulee tällöin huomioida tytäryhtiön sekä sen suoraan tai epäsuorasti omistamien yhtiöiden toiminta kokonaisuudessaan. Harkinnassa otetaan huomioon muun muassa tilipäätöksestä ilmenevät taloudelliset tiedot (ml. omaisuus, liikevaihto, tulos).⁹⁴³

Ennen vuotta 2010 voimassa olleiden säännösten (tuloverotuksen tasoon liittyvä objektiedellytys) mukaan vaadittiin, että 10 prosentin efektiivinen verokanta määritetään Alankomaiden lainsäädännön näkökulmasta⁹⁴⁴. Vuoden 2010 muutosten perusteella tällä hetkellä edellytetään ainoastaan, että tytäryhtiöön kohdistuu realistinen verotuksen taso Alankomaiden verotuksessa. Lakimuutoksen esitöiden mukaan näin on silloin, kun yhtiötä verotetaan lainsäädännössä määritellyn vähintään 10 prosentin suuruisen verokannan mukaisesti, joka perustuu liiketoiminnan voittojen verottamiseen. Tämän muutoksen vuoksi ei ole enää tarpeellista laskea 10 prosentin efektiivistä verorasitusta Alankomaiden näkökulmasta. Veropohjassa olevat poikkeamat Alankomaihin nähden, kuten erilaiset poistosäännöt, erityiset sijoitusvähennykset, tulontasausäännökset sekä verokonsolidatioon liittyvät järjestelmät, eivät johda siihen, että verotuksen tasoa ei pidettäisi realistisena verorasituksena. Lakimuutoksen esitöiden mukaan jos eroavuudet veropohjassa liittyvät esimerkiksi verohuojennuksiin (esim. määräaikaiset verovapaudet) tai osinkovähennysmahdollisuuteen, ei tällaista verojärjestelmää mahdollisesti pidetä realistisena verorasituksena. Samoin voidaan toimia tilanteessa, jossa verotus lykkääntyy siihen hetkeen saakka, jolloin voitot maksetaan omistajille, tai valtiossa sovellettava osakkuusvapautussäännöstö on huomattavasti laajempi kuin Alankomaissa sovellettu malli.⁹⁴⁵

Vuoden 2010 uudistuksessa varallisuuteen liittyvä ehto ei muuttunut merkittävästi. Ennen vuotta 2010 ehto täyttyi, jos verovelvollinen pystyi osoittamaan, että tytäryhtiön suoraan tai välillisesti omistamista varoista vähemmän kuin 50:tä prosenttia kokonaisvarallisuudesta voidaan pitää luonteeltaan passiivisina. Silloin niillä ei ole omistajan toiminnan kannalta merkitystä.⁹⁴⁶ Vuoden

⁹⁴³ Art. 13 Wet op de vennootschapsbelasting. Snel 2010 s. 165–167.

⁹⁴⁴ Art. 13 Wet op de vennootschapsbelasting. Vuoden 2010 uudistuksen taustalla olivat useat eri seikat. Uudistuksella on ainakin ollut vaikutusta huojennuslainsäädännön EU-oikeudenmukaisuuteen. Mahdollinen perusvapauksien vastainen tilanne oli voimassa erityisesti riittämättömästi verotettujen portfoliosijoitusten osalta, koska tällainen poikkeussääntö realisoitui käytännössä ainoastaan rajat ylittävissä tilanteissa. Alankomaissa näihin yksiköihin kohdistuu lähtökohteisesti riittävän verotuksen taso. Ks. kritiikistä van der Vegt 2008 s. 410–412. Ks. myös Snel 2010.

⁹⁴⁵ Art. 13 Wet op de vennootschapsbelasting. Snel 2010 s. 165

⁹⁴⁶ Art. 13(11–13) Wet op de vennootschapsbelasting. Varallisuustestistä ks. tarkemmin Snel 2010 s. 165.

2010 uudistuksen yhteydessä poistettiin kuitenkin tiettyjä varallisuuseriä niiden varallisuuserien listasta, joita pidettiin passiivisiin sijoituksiin liittyvänä vapaana varallisuutena. Passiivisiin sijoituksiin liittyvänä vapaana varallisuutena ei pidetä kiinteistöistä koostuvaa omaisuutta, varallisuutta, jota käytetään aktiivisessa liisausliiketoiminnassa sekä varallisuutta, josta saataviin tuloihin kohdistuu Alankomaiden verojärjestelmän näkökulmasta realistinen verotuksen taso, joka perustuu liiketoiminnan voittojen verottamiseen (samassa mielessä kuin tuloverotuksen tasoon liittyvän objektiedellytyksen ollessa kyseessä).

Ennen vuotta 2010 voimassa olleen järjestelmän tapaan konsernin sisäiset saamiset luetaan pääasiallisesti passiivisiin varoihin. Tästä kuitenkin poiketaan silloin, kun niitä käyttää aktiivinen konsernin sijoitusyhtiö tai ne on rahoitettu (90-prosenttisesti tai suuremmalta osin) ulkopuoliselta saadun velan turvin tai niistä saataviin tuloihin kohdistuu Alankomaiden verojärjestelmän näkökulmasta realistinen verotuksen taso. Tämän ulkomaisen verotuksen on myös perustuttava liiketoiminnan voittojen verottamiseen (samassa mielessä kuin tuloverotuksen tasoon liittyvä objektiedellytys).

Tiivistäen sanottuna varallisuustestin pääasiallinen huomio kiinnittyy ”vapaisiin passiivisiin varoihin, joihin kohdistuu matala verorasitus”. Näitä varoja ovat muut kuin sellaiset passiiviset varat, joita omistaja tarvitsee liiketoiminnassaan. Näitä ovat esimerkiksi konsernin sijoitusvarat. Kiinteät varat eivät ole lain tarkoittamia vapaita passiivisia varoja. Kiinteitä varoja koskeva poikkeus ei kuitenkaan sovellu, kun niiden omistaja on verovapausjärjestelmän piirissä oleva sijoitusinstituutio (vrijgestelde beleggingsinstelling tai fiscal beleggingsinstelling).

Alankomaiden osakkuusvapautussäännöt ovat yksityiskohtaistuneet viime vuosien uudistuksen seurauksena. Snel⁹⁴⁷ on kuvaillut käytännön soveltumislanteita seuraavan yksinkertaistetun esimerkkiluettelon avulla, josta saa yleiskuvan verovapauden varsin laajasta soveltamisalasta:

1. Jos tytäryhtiön pääasiallinen toiminta on liiketoiminnan harjoittaminen, verovapaus soveltuu.
2. Jos tytäryhtiön pääasiallinen toiminta koostuu kiinteään omaisuuteen tehdystä sijoituksesta, verovapaus soveltuu (poikkeuksena alankomaalaisen verovapausjärjestelmän piirissä oleva sijoitusinstituutio).
3. Jos tytäryhtiö on holdingyhtiö ja sen tytäryhtiöt ovat tässä esimerkkiluettelossa kohdassa 1 tai 2 mainittuja tytäryhtiöitä, verovapaus soveltuu. Jos tämä holdingyhtiö toimii myös lainantantajana tytäryhtiöilleen, verovapaus soveltuu siitä huolimatta.
4. Jos tytäryhtiö on sijoitusyhtiö tai rahasto, joihin sovelletaan tiettyjä verohuojenuksia, verovapautta ei voida soveltaa paitsi silloin, kun tytäryhtiö on tämän esimerkkiluettelon kohdassa 3 mainittu holdingyhtiö.
5. Jos tytäryhtiö on konsernin sijoitusyhtiö, verovapautta ei voida soveltaa paitsi silloin, kun tätä tytäryhtiötä voidaan pitää oikeaan pankkiin verrattavana instituutiona.

⁹⁴⁷ Snel 2010 s. 167.

6. Jos tytäryhtiön liiketoiminta koostuu liisaustoiminnasta, aineettomien oikeuksien hallinnoinnista tai vastaavista toiminnoista, jotka sijoittuvat finanssi- ja operatiivisten toimintojen välille, verovapautta voidaan soveltaa, jos tytäryhtiö on riittävän aktiivinen ja/tai sillä on riittävä riippumattomalta osapuolelta oleva rahoitus toiminnalleen ja/tai riippumattomia osapuolia asiakkaina.

Säännöksiä voidaan pitää esimerkiksi pohjoismaisiin järjestelmiin verrattuna yksityiskohtaisina ja soveltamisalansa puolesta selkeäpiirteisinä. Erilaiset veronkiertojärjestelyt on otettu huomioon jo soveltamisedellytyksissä toisin kuin esimerkiksi Suomessa. Säännösten yksityiskohtaisuudesta huolimatta niiden käytännön soveltamiseen on kiinnitetty selkeästi paljon huomiota, ja ne kohdentuvatkin tarkasti käytännön yritysraakennekysymyksiin. Yksityiskohtaisuudessaan ne ovat merkittävästi esimerkiksi Suomen ja Ruotsin säännöksiä laajemmat.

5.11 LUXEMBURG

Luxemburgin sekä osinkoihin että luovutusvoittoihin soveltuvia osakkuusvapautussäännöksiä on pidetty Luxemburgin yhtenä kilpailuvalttina houkuteltaessa valtioon sijoituksia ja erityisesti hallinnointiyhtiöitä. Säännöksiä voidaan pitää muiden osakkuusvapautusta soveltavien valtioiden järjestelmiin verrattuna varsin vapaamielisinä. Subjektiedellytyksiä ei ole varsinaisesti sidottu mihinkään tiettyyn yritysmuotoon, vaan verovapaudesta voivat hyötyä Luxemburgissa yleisesti verovelvolliset pääomarakenteiset yritykset⁹⁴⁸. Sellaista tavanomaisin periaattein verotettavaa yritystä, jonka pääasiallisena tehtävänä on toimia hallinnointiyhtiönä, kutsutaan Luxemburgin järjestelmässä SOPARFI-yritykseksi (*société de participations financières*). Tällainen on myös tyypillinen verovapaan osingon tai luovutusvoiton saava yhtiö, koska Luxemburg on yksi maailman johtavia hallinnointiyhtiöiden sijoittautumiskohteita.⁹⁴⁹

Osinkojen ja luovutusvoittojen verotussäännökset muodostavat yhtenäisen osakkuusvapautussäännöskokonaisuuden, jossa näiden kahden tuloerän verovapauden edellytykset poikkeavat vain harvoissa tapauksissa toisistaan⁹⁵⁰.

⁹⁴⁸ Ks. tästä ”a fully taxable Luxembourg-resident capital company” -edellytyksestä Warner 2004 s. 239–241. On huomattava, että Luxemburgissa ns. 1929 holdingyhtiöt ja SICAV-yritysmuoto eivät kuulu suoranaisesti osakkuusvapautussäännöksen soveltamisalaan, koska molemmat näistä yritysmuodoista on vapautettu liikevoittojen verotuksesta.

⁹⁴⁹ Warner 2004 s. 235.

⁹⁵⁰ Osakkuusvapautuksen perusnormi on art. 166 LIR, jossa määrätään sijoituksen perusteella saatavan tulon verovapaudesta. Säännöksen 9 kohdassa on tarkempi delegoiva viittaus *règlement grand-ducal* -tasoisella säännöksellä annettaviin tarkempiin määräyksiin luovutusvoittojen verovapauden edellytyksistä. Ks. tästä laajemmin Warner 2004 s. 237–239.

Luxemburgin osakkuusvapautussäännöksiä on sovellettu luovutusvoittoihin noin 20 vuoden ajan⁹⁵¹. Luovutusvoittojen verovapaus toteutuu, kun

- 1) emoyhtiö on Luxemburgissa yleisesti verovelvollinen yhtiö, Luxemburgin valtio, toisessa EU-valtiossa kotipaikan omaavan yhtiön Luxemburgissa sijaitseva sivuliike tai Luxemburgin kanssa verosopimuksen tehneessä valtiossa kotipaikan omaavan yhtiön Luxemburgissa sijaitseva sivuliike⁹⁵²;
- 2) kohdeyhtiö on Luxemburgissa yleisesti verovelvollinen pääomayhtiö, vastaava EU-valtiossa kotipaikan omaava yhtiö tai Luxemburgissa rajoitetusti verovelvollinen pääomayhtiö, johon kohdistuu sellainen verotus, joka vastaa tasoltaan Luxemburgin yritysverotusta;
- 3) omistusosuusedellytys täyttyy ja
- 4) omistusaikaedellytys täyttyy.

Kohdissa 1 ja 2 mainitut ehdot ovat 1.1.2002 lukien olleet vastaavansisältöisiä kuin osinkojen verovapausehdot. Kohdissa 3–4 mainitut ehdot poikkeavat osinkoverotuksen säännöistä. Luxemburgin osakkuusvapautussääntöihin sisältyy useiden muiden valtioiden mukainen verovapaan luovutusvoiton suuruuden määrittäminen. Järjestelmään on sisäänrakennettu tulon palauttamista koskevat säännöt, jotka vaikuttavat verovapaan tulon laskemiseen ja joiden tarkoituksena on estää vähentämästä verovapaaseen tuloon liittyviä kuluja.⁹⁵³

Omistusosuusedellytykset on jaettu kahtia, ja niistä toinen liittyy prosentuaaliseen omistusosuuteen ja toinen hankintahintaan. Verovapauden vaatima omistusosuus on kyseessä silloin, kun emoyhtiö omistaa kohdeyhtiöstä vähintään 10 prosenttia osakepääomasta tai kohdesijoituksen hankintahinta on yli ainakin 6 M EUR.⁹⁵⁴

Osinkoverotuksen verovapauksella verrattuna luovutusvoittoverotuksen omistusosuuden prosentuaalista suuruutta koskeva edellytys on tällä hetkellä samansuuruinen. Kuitenkin luovutusvoittoverotuksessa sovellettava hankintamenoedellytys (6 M EUR) on merkittävästi suurempi kuin osinkoverotuksen vastaava (1,2 M EUR). Luovutusvoittoverotuksessa (vaihtoehtoisesti) vaadittavaa varsin suurta hankintamenoa on perusteltu sillä, että verovapautta ei ole haluttu ulottaa finanssikaupankäyntiin⁹⁵⁵. Sijoitus on mahdollista tehdä myös partnership-yhtiön kautta, kunhan vaadittu prosentuaalinen omistusosuus tai hankintamenoedellytys toteutuu⁹⁵⁶. Jos kyse on siis sijoituksesta suureen yritykseen ja prosentuaalinen omistusosuusedellytys ei täyty, hankintamenon on

⁹⁵¹ Järjestelmän perussäännöksenä oli alun perin 24.12.1990 annettu règlement grand-ducal, joka korvattiin myöhemmin vastaavan tasoisella säännöksellä 21.12.2001, joka on ollut voimassa 2002 vuodesta lukien. Ks. järjestelmän taustoista Warner 2004 s. 236–237 ja mts. 257.

⁹⁵² Art. 166 LIR. Ks. Grand Duchy of Luxembourg Tax Administration 1.1.2011 s. 24.

⁹⁵³ Warner 2004 s. 258.

⁹⁵⁴ Art. 166 LIR. Warner 2004 s. 258.

⁹⁵⁵ Ks. tämän rajauksen perusteluista Warner 2004 s. 258–259.

⁹⁵⁶ Tältäkin osin sääntely vastaa osinkojen verovapaussäännöksiä.

oltava yli 6 M EUR euroa, jotta sekä osinkotulo että luovutusvoitto olisivat verovapaita⁹⁵⁷.

Verovapauden edellytyksenä on myös, että emoyhtiö on omistanut osakkeet yhtäjaksoisesti 12 kuukauden ajan. Omistusaikaedellytys täyttyy myös, kun emoyhtiö sitoutuu pitämään omistuksessaan sen hallussa olevan jäljellä olevan sijoituksen vaaditun 12 kuukauden ajan ja tänä aikana omistusosuus ei laske alle 10 prosentin tai hankintameno alle 6 M EUR.⁹⁵⁸ Jälkimmäinen ehto helpottaa huomattavasti verovapauden toteutumista tilanteissa, joissa osakepääoman suuruus vaihtelee alle 12 kuukauden ajanjakson aikana⁹⁵⁹.

Edellä mainittu sitoutumiseen liittyvä vaihtoehtoinen omistusaikaedellytys perustuu siihen, että vaadittu omistusaika ei liity itse osakkeisiin vaan sijoitukseen kokonaisuudessaan. Näin ollen emoyhtiö voi realisoida myös vain osan sijoituksesta, jos jäljelle jäävä sijoitus täyttää 10 prosentin tai 6 M EUR:n hankintameno edellytykset asianomaisen 12 kuukauden ajanjaksolla.⁹⁶⁰

Esimerkki

Luxemburgilainen X SA ostaa 2.11.2011 25 prosenttia suomalaisen Y Oy:n osakepääomasta. 1.4.2012 X SA myy 15 prosenttia Y Oy:n osakkeista. Luovutuksessa realisoituu luovutusvoitto. Tämä luovutusvoitto on verovapaa, jos X SA sitoutuu pitämään loput Y Oy:n osakkeista, jotka siis edustavat vaadittua 10 prosenttia kohdeyhtiön osakepääomasta ainakin 2.11.2012 saakka.⁹⁶¹

Verovapaan tulon laskemiseen vaikuttaa se, että lainsäädännössä on huomioitu luovutusvoittojen verovapauden soveltamisen yhteydessä mahdollisesti ilmenevät luovutustappioiden vähennyskeltvottomuuteen liittyvät veronkiertotapaukset. Järjestelmän alkuperäisen sisällön⁹⁶² mukaan sijoituksesta saatu luovutusvoitto on veronalaista tuloa siltä osin kuin sijoituksen arvoa on tarkastettu verovaikutteisesti. Tämä sääntely ei kuitenkaan ottanut huomioon sellaisia rahoitusja muita kuluja, jotka olisivat voineet olla vähennyskelpoisia edellisten tilikausien osalta. Tähän puututtiin vuonna 1992 uusin säännöksin⁹⁶³, joiden mukaan luovutusvoitto on veronalaista tuloa myös siltä osin kuin se liittyy veronalaisen

⁹⁵⁷ Warner 2004 s. 259.

⁹⁵⁸ 166 LIR.

⁹⁵⁹ Ks. Warner 2004 s. 260 säännöksen tausta-ajatuksesta.

⁹⁶⁰ Warner 2004 s. 260–261.

⁹⁶¹ Warner huomauttaa järjestelmän riskeistä seuraavalla esimerkillä: ”For example, a company C with a December year-end purchases 27% of the company T on 30 December 2000 for EUR 5M. In January 2002 9% is sold to company X, in March 2002 a further 9% is sold to company Y and in December 2002 the remaining 9% is sold to company Z. Only the first two sales would be exempt, because the 10% limit is not satisfied at the time of the third sale.” Warner 2004 s. 261.

⁹⁶² Règlement grand-ducal, 24.12.1990.

⁹⁶³ Règlement grand-ducal, 24.4.1992.

tulon vähenemiseen sijoituksen ajanjaksona tai aikaisempien ajanjaksojen osalta⁹⁶⁴.

5.12 ERÄÄT MUUT VALTIOT

Sveitsin osakkuusvapautusjärjestelmä (Beteiligungsabzug) kattaa sekä osingot että luovutusvoitot. Luovutusvoitot ovat verovapaita (valaliiton, kantonien ja kuntien tasolla), jos sveitsiläinen yhtiö on omistanut luovutettavien osakkeiden perusteella vähintään 10 prosenttia kohdeyhtiön osakepääomasta (1.1.2011 lukien, sitä ennen 20 %) vähintään vuoden ajan ja saman verovuoden aikana vähintään 10 prosenttia osakepääomasta myydään (1.1.2011 lukien, sitä ennen 20 %). Verovapaaksi luokiteltujen luovutusvoittojen perusteella tehdään vähennys yritysverosta, joka perustuu nettoluovutusvoiton ja yhtiön kokonaisnettotuloksen suhteeseen.⁹⁶⁵ Tämän lisäksi 1.1.2011 lukien tapahtuvista luovutuksista verovapauden piiriin tulevat myös luovutukset, jotka eivät täytä omistussuosiedellytystä mutta jotka on omistettu vähintään vuoden ajan ja omistussuosuuden suuruus on vähintään miljoona Sveitsin frangia⁹⁶⁶.

Belgian verojärjestelmää on voitu pitää houkuttelevana hallinnointiyhtiöiden sijoittautumisvaltiona. Kaikki belgialaiset yritykset, joiden tulojen verotukseen sovelletaan Belgian yhtiöverokantaa sekä sellaiset ulkomaisten yritysten belgialaiset sivuliikkeet, joiden tulojen verotukseen sovelletaan Belgian rajoitetusti verovelvollisten yhtiöverokantaa, voivat hyötyä Belgian osinkovähennysjärjestelmästä (aftrekken van de belasbare winst, DBI-aftrek⁹⁶⁷) ja osakkuusvapautusjärjestelmästä, joka koskee sekä osinkoja että luovutusvoittoja. Belgian luovutusvoittojen ja osinkojen verovapaus ovat liittyneet perinteisesti olennaisesti toisiinsa ja muodostaneet hyvin yhtenäisen osakkuusvapautusjärjestelmän. Pääpiirteissään järjestelmän lähtökohtana on ollut, että tytäryhtiöiden, joiden jakamat osingot ovat saajalleen verovapaita, osakkeiden luovutusvoitot ovat verovapaita.⁹⁶⁸

⁹⁶⁴ Ks. tämän määrittelemisestä tarkemmin ja siihen liittyvistä esimerkeistä yksityiskohtaisesti Warner 2004 s. 263.

⁹⁶⁵ Eidgenössische Steuerverwaltung 9/9.7.1998 k. 2.4.2. Ks. päivitetystä säännöistä ETH 2010 s. 823.

⁹⁶⁶ ETH 2010 s. 823.

⁹⁶⁷ 202–205 §§ WIB.

⁹⁶⁸ Ks. Vanhaute 2008 s. 152. Ks. myös Eicke 2009 s. 215 ja European Holding Regimes 2009 s. 13. Ks. myös Vanistendael 2008 s. 59–60. On huomattava, että symmetrisesti luovutustappiot näiden sijoitusten osalta ovat vähennyskeltottomia. Tämä koskee sekä realisoituneita että realisoitumattomia luovutustappiota. Kuitenkin tytäryhtiön purkutappion osalta on mahdollista tehdä vähennys. Tässä rajana on kuitenkin emoyhtiön maksama osuus osakepääomasta. Belgian järjestelmän erikoisuutena on myös se, että sijoituksen hankintaan ja itse sijoitukseen liittyvät kustannukset ovat vähennyskelpoisia. Myös sijoituksen hallintaan liittyvät management-kustannukset ovat vähennyskelpoisia. Vähennyskelpoisia ovat myös sijoituksen hankintaa varten otetun lainan

Yritysverotuksessa luovutusvoitot ovat pääsääntöisesti veronalaisia. Osakkeista ja osuuksista saadut luovutusvoitot ovat kuitenkin verovapaita osakkuusvapautussäännösten johdosta⁹⁶⁹. Verovapautta ei ole sidottu vastaavan omaisuuden jälleenhankintaan tai osakkeiden omaisuuslajiin. Belgia on kuitenkin muuttamassa osakkuusvapautustaan osittain verokantahuojennuksen suuntaan. Uusia säännöksiä sovelletaan taannehtivasti 28.11.2011 lukien (siitä lukien realituneisiin luovutuksiin)⁹⁷⁰.

Belgian osakkuusvapautusjärjestelmässä verovapaus soveltuu, jos verotuksen tasoa koskeva ehto täyttyy ja osakkeet on omistettu yhtäjaksoisesti vähintään vuoden⁹⁷¹. Jos vuoden omistusaika ei täyty, sovelletaan luovutusvoiton verotukseen alennettua 25 prosentin verokantaa⁹⁷². Luovutustappiot ovat vähennyskelpottomia kaikissa tapauksissa.

Vaikka varsinaisia luovutusvoittojen verovapauden edellytyksiä ei olekaan, verovapaus on kuitenkin sidottu yleisten osakkuusvapautussäännösten osinkoverotuksen yhteydessä säänneltyyn tuloverotuksen tasoon liittyvään objektiedellytykseen. Tämän säännöksen vuoksi luovutusvoittoja ei pidetä verovapaina seuraavissa tilanteissa:

- 1) Kohdeyhtiön tulojen verotukseen ei sovelleta Belgian yhtiöverokantaa tai samanlaista ulkomaista yhtiöverokantaa tai sen kotivaltion tavanomainen verojärjestelmä on merkittävästi Belgian verojärjestelmää edullisempi.
- 2) Kohdeyhtiö on rahoitusyhtiö, varainhoitoyhtiö tai sijoitusyhtiö⁹⁷³ ja tällaisen yhtiön verokohtelu poikkeaa tavanomaisen verojärjestelmän mukaisesta verokohtelusta.
- 3) Kohdeyhtiö saa tuloa ulkomaisesta lähteestä, joksi kuitenkin ei lueta osinkotuloa, ja tällaisen yhtiön verokohtelu poikkeaa tavanomaisen verojärjestelmän mukaisesta verokohtelusta sen kotivaltiossa.
- 4) Kohdeyhtiö saa tulonsa yhden tai useamman ulkomaisen sivuliikkeen kautta, joiden verokohtelu kansainvälisestä näkökulmasta arvioituna on merkittävästi Belgian verojärjestelmää edullisempi.
- 5) Kohdeyhtiö on väliholdingyhtiö, joka jakaa emoyhtiölleen sellaista osinkotuloa, josta 90 prosenttia tai enemmän on ”saastunutta” yllä muiden edellytysten yhteydessä mainituista syistä.

korkokulut. Vanhaute 2008 s. 155.

⁹⁶⁹ WIB, Titel III Vennootschapsbelasting, Hoofdstuk II Grodslag van de Belasting, Afdeling III Vrijgestelde Inkomsten, meerwaarden op aandelen, Art. 190–193.

⁹⁷⁰ Chambre des représentants de Belgique 24.2.2012 s. 101. Tämä oli sama ajankohta, jolloin Belgian poliittiset puolueet pääsivät yhteisymmärrykseen hallituksen muodostamisesta. Tällöin ilmoitettiin myös muuttuvista osakkuusvapautussäännöksistä. L 28.12.2011.

⁹⁷¹ 192 § 1 WIB. Ks. myös Tax Survey Belgium 2011 s. 118.

⁹⁷² 217 § 2° WIB. Ks. tästä Chambre des représentants de Belgique 24.2.2012 s. 83, mts. 99 ja mts. 100–101. Verokanta on itse asiassa tarkalleen ottaen 25,75 prosenttia, koska verokantaan on lisätty kolmen prosentin ”kriisikauden lisävero”. Normaali yhteisöverokanta on 33,99 prosenttia.

⁹⁷³ Ks. näiden yhtiöiden määritelmistä Vanhaute 2008 s. 180.

6) Osakkeita ei ole omistettu vähintään vuoden ajan.⁹⁷⁴

Belgian veroviranomaiset ovat julkaisseet listan sellaisista maista, joissa tavanomainen verojärjestelmä on merkittävästi Belgian verojärjestelmää edullisempi. Tavallisesti tällainen tilanne on käsillä, jos yleinen nominaalinen yhtiöveroprosentti tai efektiivinen veroprosentti on alle 15. EU-valtioiden verojärjestelmiä ei kuitenkaan pidetä merkittävästi Belgian verojärjestelmää edullisempina riippumatta sovelletuista veroprosenteista.⁹⁷⁵

Itävallassa kotimaisten yhtiöiden osakkeiden luovutuksista saadut voitot ovat veronalaista tuloa. Osakkuusvapautussäännöksiä ei sovelleta luovutusvoittoiin. Luovutustappiot ovat vähennyskelpoisia kuitenkin sillä edellytyksellä, että ne eivät johdu aiemmasta osingonjaosta. Luovutustappiot ovat vähennettävissä seitsemän vuoden ajanjaksolla. Luovutusvoitot ulkomaisten yritysten osakkeiden luovutuksista ovat samoin veronalaista tuloa, jos osakkeisiin ei sovelleta osinkojen osakkuusvapautusjärjestelmää. Vastaavat luovutustappiot ovat vähennyskelpoisia. Luovutusvoittoja ja luovutustappioita ei kuitenkaan oteta huomioon sellaisten ulkomaisten yhtiöiden osakkeiden luovutusten osalta, joihin soveltuvat osinkojen osakkuusvapautusjärjestelmän edellytykset omistusosuudesta⁹⁷⁶, omistusajasta⁹⁷⁷ ja ulkomaisen kohdeyhtiön yhtiömuodosta⁹⁷⁸, paitsi silloin, kun verovelvollinen tekee nimenomaisen valinnan tällaisen luovutuksen huomioimisesta verotuksesta.⁹⁷⁹

Ranskassa yhtiöiden pitkäaikaisten osakeomistusten luovutusvoittoiin kohdistuu tavanomainen yritystulon verotus. Ranskassa sovelletaan kuitenkin verovapaussäännöstä, jonka mukaan 95 prosenttia luovutusvoitosta on verovapaata. Näin ollen verotus kohdistuu vain viiteen prosenttiin voiton määrästä. Edellytyksenä on, että emoyhtiö on omistanut vähintään viisi prosenttia kohdeyhtiön osakkeista vähintään kahden vuoden ajan tai osakkeiden yhteenlaskettu hankintahinta on vähintään 22,8 M EUR ja ne on luokiteltu pitkäaikaiseksi omistukseksi tai osakkeet on hankittu lunastusmenettelyn avulla ja luokiteltu pitkäaikaiseksi omistukseksi kirjanpidossa (Ranskan GAAP:ssa: titres de participation).

Yritysten omistamat osakkeet jaetaan luovutusvoittoverotuksessa kahteen erilliseen ryhmään: suorasijoitusosakkeisiin ja muihin osakkeisiin. Suorasijoitusosakkeiden osalta sovelletaan yli kahden vuoden vähimmäisomistusaikaa.

⁹⁷⁴ 192 § 1 WIB ja 203 § 2 WIB. Systematisointi vastaa pääpiirteissään lähteessä Vanhaute 2008 s. 153–154 käytettyä edellytysten kuvailua.

⁹⁷⁵ 203 § 2 WIB. Ks. tarkemmin Vanhaute 2008 s. 154.

⁹⁷⁶ 10 prosentin suuruinen omistusosuus.

⁹⁷⁷ Vähintään vuoden omistusaika.

⁹⁷⁸ Kohdeyhtiön pitää vastata oikeudelliselta muodoltaan itävaltalaisia yhtiömuotoja tai emoyhtiödirektiivin yhtiölistassa mainittuja yhtiöitä.

⁹⁷⁹ § 10(3) öKStG. Ks. laajemmin Vanistendael 2008 s. 59, European Holding Regimes 2009 s. 10–13 sekä Eicke 2009 s. 214.

Sijoituksen on myös oltava tarpeellinen omistajayhtiön toiminnan kannalta, mikä soveltuu jos omistusosuus kohdeyhtiössä on yli 10 prosenttia.

Ranskassa osakkuusvapautuksen tarkoittamaa luovutusvoittoa verotetaan viiden prosentin osalta 19 prosentin verokannalla. Jos osakkuusvapautussäännökset eivät sovellu, osakkeiden luovutusvoittoa verotetaan yleisellä 34,33 prosentin verokannalla. Verovapaus koskee kohdeosakkeita, jotka kirjanpidon näkökulmasta muodostavat merkittävän osakeomistuksen tai jotka on hankittu osana ostotarjousta tai julkista osakevaihtotarjousta. Säännökset eivät sovellu muun muassa pääasiassa kiinteää omaisuutta omistavien yhtiöiden osakkeisiin⁹⁸⁰, pääomasijoitustoimintaa harjoittavien investointirahastojen osuuksiin tai pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhtiöiden osakkeiden luovutuksiin.⁹⁸¹

Virossa on käytössä poikkeuksellinen yritysveromalli. Osakeyhtiöt eivät maksa veroa nettotulostaan vaan vain jaetusta osingosta. Tästä seuraa myös se, että osakkeiden luovutusvoitosta ei suoraan aiheudu veroseuraamuksia ennen kuin varoja jaetaan ulos yhtiöstä.⁹⁸²

Italiassa sovelletaan osakkuusvapautussäännöksiä luovutusvoittoverotuksessa. Laki 203, joka annettiin 30.9.2005 ja joka on ollut voimassa 3.10.2005 lukien, muutti Italian soveltamia osakkuusvapautussäännöksiä (ns. PEX-säännökset, art. 87 TUIR). Järjestelmää on muutettu sen jälkeen muun muassa luovutusvoiton verovapaan osuuden kohdalla. Verovapaa osuus luovutusvoitosta on tällä hetkellä 95 prosenttia⁹⁸³.

Luovutusvoiton verovapaa määrä oli tietyn aikaa 84 prosenttia luovutusvoiton kokonaismäärästä. Tämä säännös muuttui vuoden 2005 lakiuudistuksen yhteydessä, ja sitä on muutettu edelleen tämän jälkeen. Ennen vuoden 2005 uudistusta verovapaa tulo oli 100 prosenttia luovutusvoiton määrästä.

Osakkuusvapautusta sovelletaan Italiassa kotipaikkaa pitävän yhtiöön sen myydessä osakkeitaan. PEX-järjestelmä tuo veroetuja yhtiölle, jos osakkeet on omistettu keskeytyksettä vähintään 12 kuukauden ajan osakkeiden ostosta lukien sen kuun alkuun saakka, joka seuraa osakkeiden myyntikuukautta⁹⁸⁴. Lisäksi vaaditaan, että osakkeet omistava yhtiö on kirjannut osakkeet pitkäaikai-

⁹⁸⁰ Erityistä 19 %:n verokantaa sovelletaan sellaisiin titres de participation -sijoituksiin, jotka kohdistuvat julkisesti noteeratun kiinteistöyhtiön luovutukseen. Normaalia yhteisöverokantaa sovelletaan listaamattoman kiinteistöyhtiön osakkeiden luovutukseen. Jos tällaisen osakkeet myydään kuitenkin sociétés d'investissement immobiliers cotées -kiinteistöyhtiölle, voidaan soveltaa alennettua yhteisöverokantaa.

⁹⁸¹ ETH 2010 s. 259 ja mts. 262. Ks. myös Fallenborg 2005 s. 11–12.

⁹⁸² Ks. esim. ETH 2010 s. 221–222.

⁹⁸³ Art. 87 TUIR 1 kappale ja L 12.12.2003/344 (täytäntöönpano L L:lle 7.4.2003/80.)

⁹⁸⁴ Osakkeet on omistettu keskeytyksettä vähintään 12 kuukauden ajan osakkeiden ostosta lukien sen kuun alkuun saakka, joka seuraa osakkeiden myyntikuukautta. Tämän lisäksi sovelletaan LIFO-menetelmää. Art. 87 TUIR 1 kappale a-kohta. Ks. tarkemmin LIFO-menetelmän soveltamisesta Agostini – Albano 2005. Ks. myös ETH 2010 s. 449.

siksi sijoituksiksi hankintavuoden taseeseen⁹⁸⁵. Luovutettava yhtiö ei saa myöskään olla ollut verokeidasvaltiossa asuva⁹⁸⁶. Kohdeyhtiön on tullut myös harjoittaa ainakin kolmannen luovutusta koskevan verovuoden edeltävän verovuoden alusta lukien artiklan 55 TUIR tarkoittamaan elinkeinotoimintaa⁹⁸⁷.

Muutos ei kuitenkaan yltänyt symmetriaperiaatteen mukaisesti luovutustappioiden verokohteluun, vaan ne ovat edelleen kokonaisuudessaan vähennyskeltottomia. Luovutustappioiden verokohtelun osalta merkityksellinen omistusajaka on 12 kuukautta. Sellaisten osakkeiden luovutusten osalta, joihin ei sovelleta osakkuusvapautussäännöksiä, luovutustappiot eivät ole vähennyskelpoisia siltä osin kuin ne vastaavat määrältään 95 prosenttia 36 kuukauden aikana ennen osakkeiden myyntiä saatuja osinkoja.⁹⁸⁸

Isossa-Britanniassa sovelletaan vastaavia osakkuusvapautussäännöksiä kuin muuallakin EU-valtioissa. Vaikka Ison-Britannian järjestelmä perustuukin lähtökohtaiseen luovutusvoittojen veronalaisuuteen, on substantial shareholding exemption -verovapausjärjestelmän soveltamisala kuitenkin verosuunnittelussa huomioon otettava seikka. Ison-Britannian järjestelmä on kuitenkin soveltamisalaltaan suppeampi kuin esimerkiksi Alankomaiden osakkuusvapautusjärjestelmä.

Verovapaudelle on olemassa tietyt subjektia ja objektia koskevat edellytykset. Pääpiirteissään verovapauden edellytyksenä on sekä luovuttajayhtiötä että luovutuksen kohdetta koskeva liiketoimintaedellytys.⁹⁸⁹ Subjektiedellytyksen osalta vaaditaan tarkalleen ottaen, että kyseessä on trading company -yhtiö, joka ei ole jäsen yritysryhmässä (group of companies) tai jäsenyritys ”qualifying group” -yritysryhmässä. Yhtiön tulee harjoittaa merkittävää (yli 20 prosentin aktiivisuusvaatimus) trading-toimintaa, joka määritellään *Isossa-Britanniassa* suppeammin kuin liiketoiminta (business). Siihen ei muun muassa sisälly sijoitustoiminnan harjoittaminen. Verovapaus voi koskea ainoastaan yli 10 prosentin osakeomistusta, joka on kestänyt vähintään 365 päivää. Objektiedellytysten osalta verovapaus voi soveltua myös ulkomaisten yhtiöiden osakkeiden luovutukseen. Tarkemmin ottaen objektiedellytykset täytyvät, kun myyty ty-

⁹⁸⁵ Art. 87 TUIR 1 kappale b-kohta. Tarkemmin: ensimmäisenä päättäneen tilikauden tilinpäätöksessä, joka ajoittuu osakkeiden omistusajalle.

⁹⁸⁶ Art. 87 TUIR 1 kappale c-kohta. Tämän kohdan soveltaminen on sidottu Italian valtiotavarainministeriön antamaan ”valkoiseen listaan” (Art. 168-bis TUIR). Verovapaus voi myös soveltua Art. 87 TUIR 1 kappaleen c-kohdan perusteella, jos sijoituksella kohdevaltio on tietty perusteltu syy.

⁹⁸⁷ Art. 87 TUIR 1 kappale d-kohta. Säännöksen mukaan sellainen yhtiö ei harjoita säännöksen tarkoittamaa elinkeinotoimintaa, jonka toiminta pääasiallisesti käsittää irtaimen omaisuuden hallintaa. Säännöksessä on määritelty tiettyjä toimintoja, joita pidetään elinkeinotoimintana.

⁹⁸⁸ ETH 2010 s. 449.

⁹⁸⁹ Art. 6(1) Income and Corporation Tax Act. ETH 2010 s. 906, Eicke 2009 s. 215–216 Ault, Arnold et al. 2010 s. 360–361 sekä näiden lähteiden alaviitteissä mainitut lähteet.

täryhtiö on trading company -yhtiö, trading company -yhtiön holdingyhtiö tai trading subgroup -yritysryhmäosan holdingyhtiö.⁹⁹⁰

⁹⁹⁰ Art. 6(1) Income and Corporation Tax Act. Ks. myös ETH 2010 s. 906.

ERITYINEN OSA

6 Säännösten perusrakenne ja voimaantulo

6.1 PERUSRAKENNE

Yleistä. Suomen luovutusvoittoihin sovellettavassa osakkuusvapautusjärjestelmässä, eli tarkalleen sanottuna käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapaussäännöksissä, erotetaan toisistaan yhtäältä verovapaasti ja toisaalta veronalaisesti luovutettavat osakeomistukset. Osakeluovutuksiin sovellettava osakkuusvapautus saavutettiin säätämällä tätä varten oma lainkohta, EVL 6 b §. Sen lisäksi jouduttiin samalla säätämään useita muutoksia muihin EVL:n kohtiin. Osakkuusvapautukseen liittyvät verotusperiaatteet liitettiin symmetria- ja johdonmukaisuussyistä myös tiettyjä etuyhteyspiirissä syntyviä menoja ja menetyksiä koskevaan säännökseen EVL 16 §:n 7 kohtaan. Myös teknisesti näiden välille luotiin systeemyhteys viittaussäännösten avulla.

Lähtökohtaisesti verovapaasti luovutettaviin osakkeisiin kuuluvat yhtiön pitkäaikaiset ja liiketoimintaan vähintään välillisesti liittyvät suorasijoitusosakeomistukset. Säännöstö lähtee siitä ydinajatkuksesta, että vain tietyn elinkeinotoimintaa harjoittavan ja laissa erikseen mainitun yritysmuodon elinkeinotoiminnan tulolähteen käyttöomaisuuteen kuuluvat osakkeet voivat olla verovapaasti luovutettavia. Järjestelmä perustuu jakoon elinkeinotulolähteen (EVL 53 §:n 2 mom.) käyttöomaisuuteen kuuluviin (EVL 12 §) osakkeisiin ja muihin osakkeisiin. Muita osakkeita ovat henkilökohtaiseen tulolähteeseen kuuluvat osakkeet, muut kuin käyttöomaisuuteen kuuluvat elinkeinotulolähteeseen kuuluvat osakkeet sekä maatalouden tulolähteeseen kuuluvat osakkeet¹.

EVL:n mukaisessa luovutusvoittoverotuksessa on kyse epätarkasti ilmaisten osakeluovutuksista saadun luovutusvoiton verovapaudesta ja vastaavasti luovutustappion vähennyskeltvottomuudesta. EVL:n systematiikan mukaan määrittelynä kyse on kuitenkin luovutushinnan verovapaudesta ja hankintamenon vähennyskeltvottomuudesta. Lainsäädäntöteknisesti luovutusvoittoverotus ei näin ollen ole periaatteessa muuttunut. Verotus määräytyy osakkeiden luovutushinnan veronalaisuuden ja niiden hankintamenon perusteella. EVL:n perusrakenteen mukaisesti veronalaisissa luovutuksissa osakkeiden hankintameno on vähennyskelpoinen ja luovutushinta symmetrisesti veronalaista tuloa. Verovapaiden käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutustilanteissa, joissa verovapaan luovutushinnan edellytykset täyttyvät EVL 6 b §:n mukaisesti, osakkei-

¹ Tämän perusjaottelun suhdetta mm. omaisuuslajikysymyksiin käsitellään tutkimuksen luvussa 9. Ks. tästä myös esim. Juusela 2004 s. 166–167.

den hankintameno ei ole vähennyskelpoinen meno eikä luovutushinta ole veronalaista tuloa.²

EVL 6 b §:n nimenomainen sanamuoto on, että ”– luovutushinta ei ole veronalais- ta tuloa eikä osakkeiden hankintameno vähennyskelpoinen meno –”. Toisaalta la- kitekstissä mainitaan verovapaasti luovutettavat osakkeet. On huomattava, että ter- minologian lähtökohtana on laajan tulokäsittelyn perussäännös EVL 5 §, jonka mu- kaan mm. kaikki irtaimesta aineellisesta käyttöomaisuudesta saadut luovutushinnat ovat veronalaista elinkeinotuloa. Luovutusvoitto- ja luovutustappio-termejä käyte- tään kuitenkin jostakin syystä selkeästi useammin oikeuskirjallisuudessa kuin luovu- tushinnan ja hankintamenon käsitteitä.³ Tässä tutkimuksessa käytetään EVL:n sään- nösten käsittelyn yhteydessä pääasiallisesti säännöksen sanamuotoa.

Kirjanpidon näkökulmasta osakkeiden myynnistä saadut luovutusvoitot ja luovu- tustappiot on esitettävä tuloslaskelmassa tuottoina ja kuluina. Luovutusvoitto kuuluu kohtaan ”Liiketoiminnan muut tuotot” ja luovutustappio kohtaan ”Liiketoiminnan muut tappiot”. Poikkeuksellisesti luovutustappiot ja luovutusvoitot voidaan joutua esittämään kohdassa ”Satunnaiset erät”, jos myyjäyritys lopettaa toimintansa kohde- yrityksen toimialalla.⁴ On myös suositeltavaa antaa tiedot luovutushinnan ja vähen- tämättä olevan hankintamenon määräistä liitetiedoissa, jotta tilanteesta pystytään an- tamaan oikea ja riittävä kuva (KPL 3 luvun 2 § ja KPA)⁵.

Osakkuusvapautus on rajattu ainoastaan tietyin erityisin edellytyksin koske- maan EVL:n mukaan verotettavan verovelvollisen elinkeinotoiminnan varalli- suuteen ja käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksia. Osakkuusva- pautus koskee vain osakkeiden luovutuksia, joten jos yrityskaupprosessissa luovutetaan osakkeiden lisäksi jotain muuta samalla kaupalla, on kauppahin- nasta erotettava verovapaa luovutushinta ja verollinen muu elinkeinotulo. Luo- vuttajasubjektin näkökulmasta on selkeä tarve saada luovutushintaan siirrettyä myös sinne kuulumattomia erä.⁶

Elinkeinotoiminnan vaihto-, sijoitus- ja rahoitusomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutusvoitot ja TVL:n mukaan verotettavat luovutusvoitot ovat veronalaisia entisten oikeusohjeiden mukaisesti⁷. Myöskään tietyt peruskäsi- teet eivät ole EVL-verotuksessa muuttuneet. Tämä tarkoittaa sitä, että esimer- kiksi osakkeiden hankinta- ja luovutusajankohdan määräytymisperusteet eivät ole muuttuneet. Myös hankintamenon määrittäminen on pysynyt ennallaan⁸.

² Ks. Juusela 2004 s. 168.

³ Ks. tarkemmin tähän liittyvistä varhaisemmista Andersson 1986 s. 10 ja s. 72 sekä EVL:n alkuvaiheen keskustelusta Andersson 1969a s. 5.

⁴ Rekola-Nieminen 2006 s. 48.

⁵ Leppiniemi 2007 s. 43–44.

⁶ Ks. Kukkonen – Walden 2009 s. 351.

⁷ Luovutusvoitto lisää verotettavaa tuloa. Luovutustappiot ja niihin rinnastettavat erät ovat vähennyskelpoisia.

⁸ Hankintameno on usein myyntihetkellä sama kuin alkuperäinen hankintameno, koska osakkeista ei ole voitu tehdä poistoja. Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden osalta hankinta- meno koostuu osakkeen ostohinnasta mahdollisine kuluineen tai osakkeiden alkuperäisestä mer-

Yritys- ja pääomaverouudistuksen yhteydessä ei myöskään määritelty erikseen osakkeiden luovutusta. Pääpiirteiltään uudistus toi mukanaan ainoastaan poikkeussäännöksiä, mutta EVL:n yleisiä raameja ei päädytty muuttamaan⁹. Osakkuusvapautuksen lakitekninen toteutus muistuttaa aikaisemmin EVL:ssa voimassa olleita pitkäaikaisten omistusten luovutusvoittojen verovapautta koskevia säännöksiä, mutta osakkuusvapautuksen perusteet ovat pääasiallisesti verokonvergenssiin ja kansainväliseen kilpailukykyyn liittyviä; osakkuusvapautuksella ei ole varsinaista liitännäistä inflaatioon ja korkeaan verokantaan kuten aiemman järjestelmän perusteluilla. Toisaalta nykyinen osakkuusvapautusjärjestelmä poikkeaa vanhoista verovapaussäännöksistä merkittävästikin esimerkiksi omistusaikavaatimuksen ja verovapauden piirissä olevien kohdeomistusten suhteen.

Lain rakenteen vuoksi verouudistuksen yhteydessä tarkastuksia jouduttiin tekemään myös joihinkin muihin EVL:n kohtiin, niin tulo- kuin menopuolelle. Nämä seurannaisvaikutukset johtuvat osaksi siitä, että EVL:ssa ei määritellä luovutusvoiton tai luovutustappion käsitettä.

Suomessa ei ole perinteisesti ollut muista tuloista eriytettyä luovutusvoittoverojärjestelmää. Henkilöverotuksen puolella verotus on tapahtunut osana pääomatuloja ja yhteisöille kyse on ollut elinkeinotuloina verotettavasta tulosta. Molemmissa tapauksissa on kuitenkin sovellettu erillisiä laskentajärjestelmiä, joissa muu muassa on määrätty luovutustappion vähentämisoikeudesta. Luovutusvoittoverotuksesta voidaan käyttää myös nimeä realisointiperusteinen arvonnousuverotus.¹⁰

Lakiteknisesti asia on ratkaistu niin, että EVL 5 §:n 1 kohdassa on säädetty luovutushinnat veronalaisiksi tuloiksi. Vastaavasti EVL 8 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa hankintamenot on säädetty vähennyskelpoiseksi eräksi verotuksessa. Tarkastuksia jouduttiin vuonna 2004 tekemään (EVL 6 b §:n säätämisen lisäksi) EVL 5 §:n 1 kohtaan, EVL 8 §:n 1 momentin 2 kohtaan ja 4 momenttiin, EVL 42 §:ään ja EVL 52 §:ään. Lisäksi EVL 6 b §:n 3 momenttiin on sisällytetty neljä poikkeusta, joissa osa luovutushintaa on veronalaista tuloa, vaikka verovapauden yleisedellytykset täytyisivätkin. Vastaavasti EVL 6 b §:n 5 momentin mukaan vähennyskelpoisuuden yleisedellytykset sinänsä täyttävien

kintähinnasta. Hankintamenoon lisättäviä eriä ovat emoyhtiön tytäryhtiönsä tekemät pääomasi-joitukset, vaikka niitä vastaan ei olisi osakkeita saatukaan, sekä osakekaupan yhteydessä osakkeiden myötä siirtynyt liikearvo. Ks. tästä Kukkonen – Walden 2009 s. 359–360.

⁹ EVL 6 b §:n poikkeussäännösluonne on mainittu myös oikeuskäytännössä. Ks. Helsingin HAO 8.10.2010 10/1509/3.

¹⁰ Kukkonen 2005c s. 99. Vrt. luovutusvoiton määritelmästä ja järjestelmistä, joissa luovutusvoittoverotus (capital gains taxation) on eriytetty muiden tulojen verotuksesta Thuronyi 2003 esim. s. 260–266. Ks. myös tähän liittyvistä yleisistä näkökohdista Knuutinen 2009 s. 80–83 ja siellä mainitut lähteet sekä Laukkanen 2007 s. 123–142.

osakkeiden hankintamenot ovat kuitenkin kolmessa erityistilanteessa ainakin osittain vähennyskeltottomia.¹¹

Lisäksi tietyissä tilanteissa, joissa ei ole kyse osakkeiden varsinaisesta luovuttamisesta, on rajoitettu hankintamenon vähennyskelpoisuutta. Arvonalentumisoisto ei ole mahdollista enää tehdä EVL 42 §:n nojalla. Purkutappio (EVL 51 d §) on vähennyskelpoinen vain poikkeuksellisesti.

Osakkuusvapautus on lainsäädäntötekniisesti monipuolinen erilaisten oletettujen ja erityisten edellytysten muodostama kokonaisuus. Näiden säännösten olemassaolo lisää järjestelmän monimutkaisuutta ja säännösten tulkinnallisuutta. Osakkeiden luovutushintojen verotus on lakiteknisestä ja lain soveltamisen näkökulmasta muodostunut moniportaiseksi sekä yleisten säännösten (ja niitä koskevan oikeuskäytännön) että erityissäännösten kerrostumien muodostamaksi kokonaisuudeksi. Järjestelmä on koettu monimutkaiseksi, kun siitä kokonaisuudessaan seuraa, että yhteisöjen osakeluovutuksiin, kuten Juusela on huomauttanut, ”sovelletaan rinnakkain peruslähtökohdiltaan toisilleen vastakkaisia verotusperiaatteita”¹², mikä korostaa järjestelmän perusrakenteen varsin ehdottoman luonnetta. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että verovapaan luovutushinnan ja vähennyskeltottoman hankintamenon verokohtelu on tietyissä tilanteissa lähes päinvastainen, jos EVL:n säännökset verovapaasta luovutuksesta eivät sovellu. Periaatteellisesti tätä kahtiajakoa voidaan pitää ongelmallisena. Se voi myös johtaa verovelvollisen kannalta kohtuuttomiin tilanteisiin.

Kukkonen on kuvannut erityisesti tätä ongelmaa ”yhtä aikaa kahdella tuolilla istumiseksi”. Tällä hän tarkoittaa sitä, että EVL:ssä ”osakkeiden luovutuksia verotetaan yhtäaikaaisesti kahdella eri järjestelmällä: vanhalla ja uudella”, mikä konkretisoituu vertailtaessa laajan tulokäsittelyn mukaista veronalaisuutta täydelliseen veronalaisuuteen.¹³

Tämä säännöksen teoreettisen taustaperiaatteen heikkous saattaa heijastua myös jossakin määrin säännöksen tulkintaan. EVL 6 b §:n merkittävimmät taustaperustelut liittyvät veropohjakonvergenssiin, vaikkakin yhteys osinkoverotukseen on kyllä myös hallituksen esityksen perusteluista havaittavissa¹⁴. Tästä huolimatta epäselvissä tilanteissa säännöstä tulee tulkita ainoastaan sen oman sanamuodon ja säännösympäristön avulla, jos lain tavoitteet eivät tarjoa selkeää tulkintaratkaisua asiaan. On

¹¹ Ks. tämän osalta esim. HE 92/2004 s. 35 ja VaVM 12/2004.

¹² Juusela 2004 s. 168.

¹³ Kukkonen 2010 s. 429. Ks. myös s. 125–126, Kukkonen 2007a s. 146, Kukkonen 2007b s. 266 sekä Kukkonen – Walden 2009 s. 382. Ks. myös Kukkonen – Walden 2010b s. 105, jossa kirjoittajat kuvailevat järjestelmää monimutkaiseksi hybridiksi, jossa sovelletaan kahta toisilleen täysin vastakkaista verotusta – täyttä veronalaisuutta ja täyttä verovapautta. Myös yritys-elämässä on havaittu johdonmukaisuuden ja yhtenäisyyden puute. Deloitten Outi Ukkola toteaa: ”Verolainsäädäntöä on uudistettu paloittain ja kokonaisuuden hallinta puuttuu.” Toivanen-Visti 20.3.2007.

¹⁴ Ks. esim. HE 92/2004 s. 28.

kuitenkin huomattava, että vero-oikeudellisen legalismin vuoksi veropäätöksen tulee joka tapauksessa perustua lakiin.¹⁵

Jako subjekti- ja objektiedellytyksiin. Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapaudesta säädetään EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa ja EVL 6 b §:n 1 ja 2 momentissa. EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan veronalaista tuloa eivät ole:

”muun kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittavan osakeyhtiön tai osuuskunnan sekä säästöpankin ja keskinäisen vakuutusyhtiön saamat käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat siten kuin 6 b §:ssä säädetään”.

EVL 6 b §:n 1 ja 2 momentin mukaan

”Edellä 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun yhteisön saama käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinta ei ole veronalaista tuloa eikä osakkeiden hankintameno vähennyskelpoinen meno, jos osakkeet ovat verovapaasti luovutettavia.

Osakkeet ovat verovapaasti luovutettavia, jos

- 1) verovelvollinen on omistanut yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan ajanjaksona, joka on päättynyt enintään vuotta ennen luovutusta, vähintään 10 prosentin osuuden luovutettavan yhtiön osakepääomasta ja luovutettavat osakkeet kuuluvat näin omistettuihin osakkeisiin,
- 2) luovutuksen kohteena oleva yhtiö ei ole kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiö taikka osakeyhtiö, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa, ja
- 3) luovutuksen kohteena oleva yhtiö on kotimainen tai sellainen yhtiö, jota tarkoitetaan Euroopan yhteisöjen neuvoston eri jäsenvaltioissa sijaitseviin emo- ja tytäryhtiöihin sovellettavasta yhteisestä verotusjärjestelmästä antaman direktiivin 2 artiklassa, taikka yhtiön asuinvaltion ja Suomen välillä on verovuonna voimassa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskeva sopimus, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon.”

Verovapauden edellytykset jaetaan yleistasolla sekä subjektiä koskeviin edellytyksiin että objektia koskeviin edellytyksiin. Subjektiedellytykset määrittelevät, minkä verovelvollisen verotuksessa osakkuusvapautussäännöksiä voidaan soveltaa. Subjektia koskevista edellytyksistä on säädetty EVL:n soveltamisaläsäännösten EVL 1 §:n ja EVL 2 §:n lisäksi EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa. Objektiedellytykset määrittävät osakkuusvapautuksen kohteen. Niistä säädetään EVL 6 b §:n 1 ja 2 momenteissa, mutta sovellettavaksi tulevat myös EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohta (hyödyketyypiedellytys: osake) EVL 12 § (liikeva-

¹⁵ Vrt. Knuutinen 2009 s. 28, joka katsoo muiden ”sisällöllisten” näkökohtien osalta, että niille voidaan tulkinnassa antaa niin halutessa painoa vain silloin, jos tällaista sisältöä ylipäänsä on olemassa.

rallisuuslajisidonnaisuus: käyttöomaisuuteen kuuluva) ja EVL 53 §:n 2 momentti (tulolähdesidonnaisuus: elinkeinotoiminnan varallisuuteen kuuluva).¹⁶

On kuitenkin syytä nostaa esille tietyssä mielessä verovapauden soveltamisalan edellytyksiin kuuluva luovutuksen realisoitumisen vaatimus. Jotta objekti- ja subjektiedellytyksiä päästään soveltamaan, joudutaan ensi vaiheessa ratkaisemaan, onko kyse sellaisesta EVL:n mukaisesta luovutuksesta, joka realisoitui EVL 5 §:n 1 kohdan tarkoittaman luovutushinnan. Lähtökohtana on tällöin jo se, että verovapaus voi soveltua ainoastaan EVL:n piirissä (EVL 1 § ja EVL 53 §).

EVL 6 §:ään ja 6 b §:ään perustuvien luovutusvoittojen verovapaussäännösten edellytykset ovat muiden EU-valtioiden järjestelmiin nähden suhteellisen tiukat, ja Suomen osakkuusvapautusjärjestelmää voidaankin yleisesti kuvailla suppean verovapauden mukaiseksi. Osakkuusvapautusta koskevat säännökset ovat yksityiskohtaiset. Niihin sisältyy kuitenkin tiettyjä hyvin yleispiirteisiä elementtejä, kuten pääomasijoitustoiminnan rajaussäännös. Lainsäätäjä on käyttänyt tarkkaa harkintaa säännösten muotoilussa. Niitä voidaan perustellusti pitää sekä monitasoisina että monimutkaisina¹⁷. Poikkeuksen selkeyteen ja johdonmukaisuuteen muodostavat vaatimukset siitä, että yhtäältä luovuttajan on oltava elinkeinotoiminnan harjoittaja (EVL 1 §) ja toisaalta osakkeiden on kuuluttava elinkeinotoiminnan tulolähteeseen (EVL 53 §:n 2 mom.). Erityisesti hallinnointiyhtiöiden verostatus subjektiedellytysten tutkimisessa ja osakeyhtiön pitkäaikaisten ja passiivisluonteisten osakesijoitusten verokohtelu objektiedellytysten osalta ovat taloudellisen päätöksenteon kannalta haastavia kysymyksiä.¹⁸

Vaikka verovapauden edellytykset ovatkin moninaiset ja monitasoiset, EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n verovapaussäännösten selkeän perustan muodostavat sekä tulolähteeseen että omaisuuslajiin liittyvät osakokonaisuuudet, jotka tässä tutkimuksessa kuvataan pääasiallisesti seuraavan yleisen tason systematisoinnin avulla. Näistä osa sijoittuu subjekti- ja osa objektitasolle. Molemmilla edellytystasoilla on omat yleiset ja erityiset ulottuvuutensa.

¹⁶ Jaottelusta objekti- ja subjektiedellytyksiin ks. esim. Mattila 2004b s. 4–5, Mattila 2004c s. 487, Juusela 2004 s. 169 sekä Penttilä 2010b s. 500–501. Ks. myös KAAVIO 2. Lienee kuitenkin syytä huomauttaa, että EVL 53 §:ään ei ole viitattu osakkuusvapautusta koskevassa oikeuskäytännössä. Vallitsevasta oikeustilasta huolimatta tämän säännöksen tutkiminen on otettu mukaan tämän tutkimuksen systematiikkaan.

¹⁷ Monimutkaisuutta on korostettu useassa eri yhteydessä. Ks. esim. Penttilä 2010b s. 500. Ks. myös esim. erittäin kriittisestä puheenvuorosta KPMG 18.2.2010. Ks. myös Haapaniemi 5.1.2012.

¹⁸ Ks. LIITE 1.

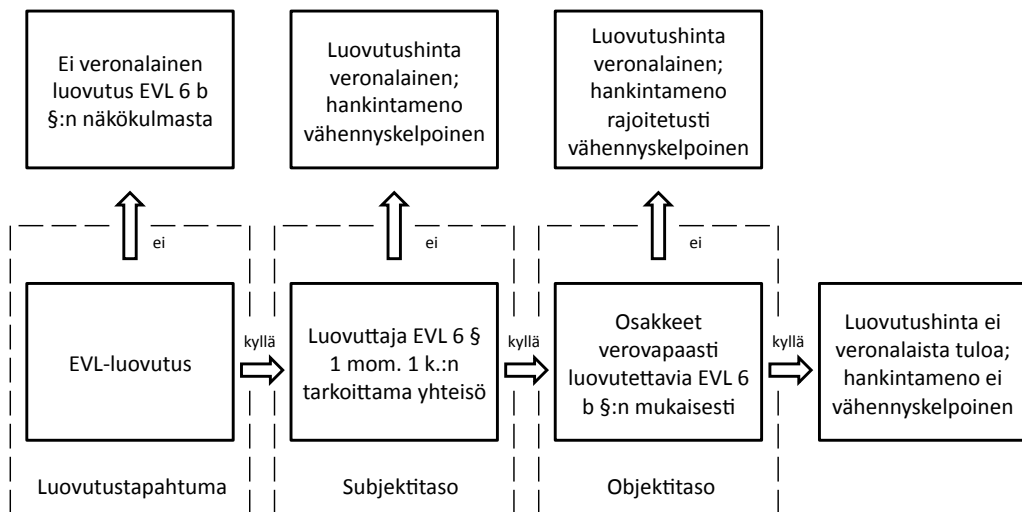
Tasot / ulottuvuudet	Yleinen	Erityinen
Subjekti	1. Tulolähdesubjektitestit (EVL 1 § ja EVL 2 §)	a. Varsinainen subjektiedellytys (EVL 6 §:n 1 mom. 1 k.) b. Pääomasijoitustoimintaa koskeva subjektirajaus (EVL 6 §:n 1 mom. 1 k.)
Objekti	2. Tulolähdeobjektitestit (EVL 53 §:n 2 mom.) 3. Omaisuuslajitesti (EVL 6 §:n 1 mom. 1 k., EVL 6 b §:n 1 mom. ja EVL 12 §) 4. Hyödyketyypiedellytys (EVL 6 §:n 1 mom. 1 k. ja EVL 6 b §)	c. Omistusosuusedellytys (EVL 6 b §:n 2 mom. 1 k.) d. Omistusaikaedellytys (EVL 6 b §:n 2 mom. 1 k.) e. Ainoastaan kohdeyhtiön oikeudellista muotoa koskeva rajaus (EVL 6 b §:n 2 mom. 2 k.) f. Kohdeyhtiön oikeudellista muotoa ja toiminnallista luonnetta koskeva rajaus (EVL 6 b §:n 2 mom. 2 k.) g. Kohdeyhtiön asuinvaltiota, yhtiötyyppejä ja verovelvollisuutta koskeva edellytys (EVL 6 b §:n 2 mom. 3 k.)

Taulukko 10. Suomen osakkuusvapautussäännösten verovapauden edellytyksiä koskevan systematiikan pääpiirteitä.

Yleisen tason osakokonaisuuksista (1–4) erityisesti tulolähdeobjektitestin ja omaisuuslajitestin on oikeuskäytännössä katsottu sijaitsevan ainakin osittain lomittain¹⁹, mutta tutkimusteknisistä syistä niitä käsitellään kuitenkin itsenäisesti omissa jaksoissaan.

Tulolähdejaon peruskysymyksenä voidaan pitää sitä, kuuluuko verovelvollinen verotettavaksi elinkeinonharjoittajana EVL:n mukaan vai onko verovelvollisen toiminnan luonteesta pääteltävissä, että sitä tulisi pitää TVL:n mukaan verotettavana yhteisönä. Tätä voidaan kutsua tulolähdesubjektitestiksi. Tässä yhteydessä tarkastelu kiinnittyy pääasiallisesti vain lainvalintakysymykseen. Tämä kysymys on erityisen ajankohtainen hallinnointiyhtiöiden ja harvainyhtiöiden osalta. Yleisen tason edellytyksien tulee täytyä, jotta päästään soveltamaan varsinaisia osakkuusvapautussäännösten erityisiä edellytyksiä (a–g). Jälkimmäiset ovat myös niitä säännöksiä, jotka tulivat voimaan vuoden 2004 yrittäjä- ja pääomaverouudistuksen myötä.

¹⁹ Ks. KHO 2010:64 ja KHO 2010 T 2675.

Kaavio 3. Osakeyhtiön verovapaita osakeluovutuksia koskevien säännösten pääpiirteet Suomessa.

Oletetaan seuraavaksi, että osakekannan luovuttava yhteisö verotetaan elinkeinonharjoittajana eli EVL:n mukaisesti ja yhteisö ei harjoita pääomasijoitustoimintaa. Tällöin joudutaan toisena merkittävänä kysymyksenä pohtimaan sitä, ovatko kyseiset luovutettavat varat elinkeinotoimintaan kuuluvia vai kuulumattomia varoja²⁰. Tätä voidaan kutsua tulolähdeobjektitestiksi. Tällöin sovellettavaksi tulee EVL 53 §:n 2 momentti. Jos taseen varoja ei voida pitää elinkeinotoimintaan tai maatalouteen kuuluvina, kuuluvat ne TVL-tulolähteeseen, jota on myös kuvailtu eräänlaisesti kaatotulolähteeksi. Tulolähdeobjektitestissä tarkastelun kohteena ovat nimenomaan tuloverolakien rajapinnat.

Mattila kuvailee TVL-tulolähdettä seuraavasti: ”TVL-tulolähde on täten eräänlainen kaatopaikka, jonne sijoitetaan erät, joita ei voida identifioida elinkeinotoimintaan tai maatalouteen liittyviksi.”²¹ Mattila käyttää TVL-tulolähteestä myös termiä ”jäännös-erä”²².

Wikström kuvailee TVL-tulolähdettä ”yleistulolähteeksi”, ”johon tuloerä luetaan, jos se ei kuulu EVL- tai MVL-tulolähteeseen”²³.

Jos kyse on elinkeinotoiminnan varoista, ei tämä vielä yksin riitä pitämään osakkeita verovapaasti luovutettavina. Sen lisäksi, että verovapauden edellytyk-

²⁰ Ks. LIITE 1.

²¹ Mattila 2008b s. 74–75.

²² Mattila 2009 s. 132

²³ Wikström 2008 s. 8. Ks. tästä myös Mähönen – Villa 2009 s. 77–78.

senä pidetään osakkeiden kuulumista liikeomaisuuteen, joudutaan osakkaiden osalta määrittämään vielä omaisuuslaji. Verovapaus on rajattu koskemaan käyttöomaisuuteen kuuluvia osakkeita. Tätä voidaan kutsua omaisuuslajitestiksi.²⁴

Tässä kuvattuja näkökulmia käsitellään tutkimussystemaattisesti erikseen jokaisen osakokonaisuuden osalta, vaikka ne verotus- ja oikeuskäytännössä saatavatkin perustelutasolla olla usein limittäisiä tai jopa piilevästi ilmaistuja. Kyse ei siis ole tässä vaiheessa vielä varsinaisista verovapauden edellytyksistä, joista säädetään EVL 6 b §:ssä. Yllä mainittujen neljän osakokonaisuuden perusteella luodaan pohja EVL 6 b §:n soveltamiselle. Jos jokin näistä neljästä yleisestä ”testistä” ei sovellu, osakkuusvapautussäännösten soveltamisen erityiselle tasolle ei ole edes syytä siirtyä, koska verovapaan luovutukset edellytykset on sidottu myös yleisen tason edellytysten samanaikaiseen soveltumiseen. Kuitenkin esimerkiksi KHO:n ja hallinto-oikeuksien perusteluissa ei ole yritys- ja pääomaverouudistuksen aikaansaamien uusien tulkintatilanteiden tapauksissa tuotu nimenomaisesti ilmi erillistä tulolähdeobjektitestin (EVL 53 §:n 2 mom.) ja omaisuuslajitestin (EVL 12 §) käsittelyä, vaan ne on ainakin perustelujen sanamuodoissa yleensä yhdistetty. Tätä voidaan pitää sinänsä hyväksyttävänä perustelumuotona, vaikkakin se jättää tällöin EVL:n systematiikan mukaiset näkökohdat vähälle huomiolle.

Tässä tutkimuksessa on kuitenkin päädytty EVL:n systematiikkaa kunnioittaen käsittelemään ja systematisoimaan näitä kahta kysymystä erikseen. Tulolähdesubjektitestin soveltaminen on jo perusluonteeltaan erillistä kahdesta edellä mainitusta testistä, joten sen käsittely erillisenä kysymyksenä on sekä EVL:n systematiikan että oikeuskäytännön mukainen ratkaisu.

Näiden yleisten edellytysten lisäksi verovapaalle luovutukselle on asetettu sekä subjektia että objektia koskevia erityisiä edellytyksiä, jotka ovat EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa ja EVL 6 b §:ssä²⁵. Edellytysten täyttymisestä huolimatta verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutus voi kuitenkin johtaa tiettyjen erien tuloutumiseen tai jopa koko luovutushinnan veronalaisuuteen. Tällöin on kyse verovapaasti luovutettavien osakkeiden verokohtelusta EVL:ssä²⁶.

²⁴ Tässä esitettyä systematiikkaa tukevana ajatteluna voidaan pitää esim. ratkaisussa KHO 2010:64 eri mieltä olleen hallintoneuvos Rotherin äänestyslausunnossaan esittämää seuraavaa kantaa: ”Ottamatta kantaa siihen, lasketaanko A Oyj:ltä saatu tulo EVL:n säännösten mukaisesti vai muussa tulolähteessä, ja ottamatta kantaa osakkeiden omaisuuslajia koskevaan kysymykseen, kumoan hallinto-oikeuden ja oikaisulautakunnan päätökset ja palautan asian Verohallinnolle uudelleen käsiteltäväksi.”

²⁵ Ks. LIITE 2.

²⁶ Ks. LIITE 3.

6.2 VOIMAANTULO

Yleistä. Säännökset tulivat voimaan verovuodelle 2005 niin, että niitä sovelletaan jo luovutuksiin, jotka ovat tapahtuneet 19.5.2004 tai sen jälkeen, sekä purkautumisiin, joista on tehty ilmoitus rekisteriviranomaiselle tai yhtiö on määrätty selvitystilaan 19.5.2004 tai sen jälkeen. Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden arvonalennukset, konsernituen ja muiden saamisten kuin myyntisaamisten arvonalennukset ovat verotuksessa puolestaan vähennyskeltottomia, jos verovuosi on päättynyt 19.5.2004 tai sen jälkeen.²⁷

Lain yleisen voimaantulosäännöksen 2 momentin mukaan EVL:n muutoksia sovelletaan ensimmäisen kerran vuodelta 2005 toimitettavassa verotuksessa. Osakeluovutuksia koskevien säännösten voimaantulosta on säädetty kuitenkin erikseen voimaantulosäännöksen 4 momentissa:

”Tämän lain yhteisön omistamien osakkeiden luovutusta koskevaa 5 §:ää, 6 §:n 1 momentin 1 kohtaa, 8 §:n 1 momentin 2 kohtaa, 6 b §:ää ja 51 d §:n 2 momenttia sovelletaan niihin osakkeiden luovutuksiin ja 8 §:n 4 momenttia niihin osuuksien luovutuksiin, jotka on tehty 19 päivänä toukokuuta 2004 tai sen jälkeen, sekä niihin purkautumisiin, joista on tehty osakeyhtiölain 13 luvun 9 §:ssä tarkoitettu ilmoitus rekisteriviranomaiselle tai joista rekisteriviranomainen tai tuomioistuin on määrännyt yhtiön selvitystilaan osakeyhtiölain 13 luvun 4 tai 4 a §:n perusteella mainittuna päivänä tai sen jälkeen. Ennen sanottua päivää tehtyihin osakkeiden ja 8 §:n 4 momentissa tarkoitettuihin osuuksien luovutuksiin, sekä ennen sanottua päivää edellä mainitulla tavalla alkaneisiin purkautumisiin sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Jos verovelvollisen verovuosi on päättynyt 19 päivänä toukokuuta 2004 tai sen jälkeen, sovelletaan 42 §:ää ja 16 §:n 1 momentin 7 kohtaa jo verovuodelta 2004 toimitettavassa verotuksessa.”

Osakeluovutussäännökset ovat näin ollen voimassa jo hallituksen esityksen antamispäivästä 19.5.2004 lukien. Hallituksen mukaan oli välttämätöntä soveltaa uusia säännöksiä niihin luovutuksiin, jotka tapahtuivat hallituksen esityksen antamispäivänä tai jotka ovat tapahtuneet sen jälkeen. Voimaantuloaikaan sisältyy käyttäytymisvaikutusten estomekanismi.²⁸

Osakeluovutusten verokohtelun muuttuminen osaksi yleiseurooppalaista osakkuusvapautusmallia oli verouudistuksen varmasti merkittävin yksittäinen muutos. Se perusti käytännössä Suomeen suorasijoitusosinkojen ja -luovutusvoittojen verovapauden kattaman osakkuusvapautusjärjestelmäkokonaisuuden. Koska uudistus oli tältä osin niin merkittävä ja voimakkuudessaan tavallisuudesta poikkeava, jouduttiin valmistelussa turvautumaan erityisjärjestelyihin.

²⁷ Säännökset on saatettu voimaan verolaeilla 30.7.2004/717. Lakimuutosta koski hallituksen esitys 92/2004. Ks. myös Veroh 38.04.2 s. 12 sekä Veroh 284.10 s. 235–236. Ks. myös Juusela 2004 s. 242–245.

²⁸ HE 92/2004 s. 68.

EU-valtioiden piirissä toteutetut osakkuusvapautusmallit ovat osoittaneet, että tämän tason muutoksilla on yleensä huomattaviakin käyttäytymisvaikutuksia²⁹. Jos uudistusta ei olisi kyetty pitämään salassa, se olisi voinut vaikuttaa merkittävästi yhtiöveron kertymään. Yritykset olisivat aggressiivisella verosuunnittelulla pyrkinet ajoittamaan tappiolliset luovutukset tehtäviksi ennen muutoksen voimaantuloa ja voitolliset luovutukset uudistuksen jälkeiselle ajalle. Yllätyksellinen elementti oli perusteltavissa, koska se takasi talouden kannalta epäterveiden verosuunnittelutoimenpiteiden välttämisen.

Erityisesti EVL 16 §:n 7 kohdan voimaantulosta. VML 3 §:n 2 momentin mukaan verovuosi on kalenterivuosi tai jos KPL tarkoitettuna tilikautena ei ole kalenterivuosi, se tai ne tilikaudet, jotka ovat kalenterivuoden aikana päättyneet. Edelleen menetys on EVL 22 §:n 2 momentin perusteella sen verovuoden kulu, jonka aikana se on todettu.

Esimerkki

A Oy on antanut lainan anteeksi EVL 6 b §:n 7 kohdan tarkoittamalle konserniyhtiölleen B Oy:lle 15.2.2004. A Oy:n verovuosi 2004 on päättynyt 31.5.2004. Koska A Oy:n verovuosi on päättynyt 19.5.2004 tai sen jälkeen, EVL 16 §:n 7 kohtaa sovelletaan voimaantulosäännösten sanamuodon mukaan A Oy:n verovuodelta 2004 toimitettavassa verotuksessa. Näin ollen lainan anteeksianto ei ole vähennyskelpoinen A Oy:n verotuksessa EVL 17 §:n 2 kohdan ja EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla.

Oman kysymyksensä muodostaa tässä se, että kyse voi olla taannehtivan verolainsäädännön soveltamisesta. Tällöin ongelmaksi saattaa nousta mahdollinen ristiriita PerL:n kanssa. Lähtökohtaodotus on, että lainsäätäjältä odotetaan tahdikkautta ratkaisuisaan. Erityisesti tulisi välttää sellaisia lainsäädäntötoimia, jotka ulottavat verovelvollisen kannalta kielteiset veroseuraamukset jo ennen hallituksen esityksen antamisajankohtaa edeltäviin toimiin eli toimiin, joita tehtäessä verovelvollinen ei ole voinut varautua lakimuutokseen. PerL 15 §:n mukainen omaisuudensuoja asettaa esteen taannehtivalle verolainsäädännölle. On myös huomattava, että lakia on sovellettava PerL:a kunnioittaen, joten tuomioistuinkin joutuu ottamaan kantaa tähän kysymykseen verovelvollisen niin vaatiessa, eikä se saa antaa PerL:n vastaista ratkaisua.³⁰

Ristiriita korostuu edellä mainitussa esimerkissä, koska kyseinen lainasaaminen on kirjattu alas jo ennen hallituksen esityksen julkaisemista. On myös mahdollista, että verovuoden aikana yhtiöllä on ollut kaksi tilikautta. Jos näistä se tilikausi, johon EVL 16 §:n 7 kohdassa mainittu erä kohdistuu, on päättynyt ennen 19.5.2004, voidaan mahdollisen ristiriidan PerL:n kanssa katsoa olevan selvempi

²⁹ Ruotsissa onnistuttiin torjumaan kielteisiä käyttäytymisvaikutuksia ulottamalla voimaantulo 7.12.2001 ja sen jälkeen tehtyihin yrityskauppoihin.

³⁰ Tämä kysymys on kuitenkin jo pitkälti vanhentunut. Ko. siirtymäsäännös oli sidoksissa kyseiseen ajankohtaan eikä vastaavia tapauksia ole enää sen jälkeen voinut tulla esille. Kysymystä on kuitenkin päätetty käsitellä tässä tutkimuksessa systemaattisista syistä.

kuin jos tilikausia on ollut ainoastaan yksi. Oikeuskäytännössä EVL 16 §:n 7 kohdan soveltamista tällaisissakaan tilanteissa ei ole koettu ongelmalliseksi.

Julkaisemattomassa Helsingin HAO:n ratkaisussa 23.11.2007 07/1557/3 katsottiin, että siirtymäsäännösten soveltaminen ei ollut ilmeisessä ristiriidassa PerL:n kanssa, kun kyse oli kahdesta vuonna 2004 päättyneestä tilikaudesta. Ensimmäinen tilikausi, johon EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittama erä kohdistui, oli päättynyt ennen 19.5.2004 ja toinen sen jälkeen. Yhtiöllä oli ollut kaksi tilikautta verovuoden 2004 aikana. HAO ei hyväksynyt EVL 16 §:n 7 kohdassa tarkoitettua erää vähennyskelpoiseksi. Näin on todettu myös Helsingin HAO:n julkaisemattomissa ratkaisussa 27.11.2008 08/1711/3 (lainvoimainen, KHO 2011 T 3962: Valituslupahakemus hylätään) ja 26.11.2008 08/1265/6.

Toisaalta EVL 17 §:n 2 momentin sanamuoto ei tue johtopäätöstä, jonka mukaan vähennysvaatimuksen perusteena olevaa menetystä tulisi arvioida verovuoden lopputilanteen eli tilikauden päättymispäivämäärän perusteella. Säännöksen soveltaminen voitaisiin perustellusti sitoa myös menetyksen tosiasialliseen tilikauden päättymisajankohdasta poikkeavaan realisoitumishetkeen, jos se olisi selkeästi osoitettavissa. Tällä perustuslakimyönteisemmällä tulkintatavalla estettäisiin sellaisten tilanteiden realisoituminen, joissa vähennyskeltvottomuuden piiriin tulee sellaisia ”saamisten menetyksiä”, joiden perusteena olleita saamisia ei verovuoden päättyessä ja ennen 19.5.2004 ollut enää olemassa ja joiden on voitu osoittaa tulleen arvottomiksi jo ennen 19.5.2004. Perustuslakimyönteisen tulkintavan avulla ainoastaan 19.5.2004 ja sen jälkeen yllä mainitulla dokumentoidulla tavalla realisoituneet arvonalentumiset olisivat vähennyskeltvottomuuden piirissä.³¹

On kuitenkin mahdollista, että lainasaamisten menetysten lopullisuus olisi verotuksen näkökulmasta mahdollista dokumentoida ainoastaan tilinpäätöshetken perusteella, eikä verovelvollisella näyttäisi olevan juuri muita vaihtoehtoja tämän suhteen³². Helsingin HAO perusteli päätöksessään 23.11.2007 07/1557/3 näkemystään siitä, että säännösten soveltaminen ei ollut tältä osin PerL 106 §:ssä tarkoitettulla tavalla ilmeisessä ristiriidassa PerL:n kanssa, ja totesi seuraavaa:

”Suomen lainsäädännössä ei ole ehdotonta kieltoa taannehtivalle verolainsäädännölle verovelvollisen vahingoksi. Kyseessä olevalla lainmuutoksella on taannehtivana lainsäädäntönä katsottava olevan verovelvollisen kannalta haitallisia seurauksia, jotka johtuvat siitä, että verovelvollinen ei ole voinut toiminnassaan ottaa huomioon taannehtivasti muuttuvan lain säännöksiä. Kyseinen lainmuutos on kuitenkin toteutettu.”

³¹ Verovelvollinen argumentoi tämänsuuntaisesti vaatimuksensa perusteluissa tapauksessa, johon Helsingin HAO antoi julkaisemattoman päätöksensä 27.11.2008 08/1711/3.

³² Vaasan HAO:n päätöksessä 21.10.2011 11/0481/3 todettiin tähän liittyen: ”Asiassa ei ole merkitystä kirjanpitolain mukaisten kirjausten kirjauspäivillä.” Tässä tapauksessa oli kyse tytäryhtiölle maksetuista tavaratilauksiin liittyvistä ennakkomaksuista, joista yhtiö oli tehnyt arvonalennuskirjauksia. HAO piti erä vähennyskeltvottomina EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla.

7 Luovutustapahtuma

7.1 YLEISTÄ LUOVUTUSTAPAHTUMASTA JA SEN SEURAUKSISTA

EVL 5 § määrittelee veronalaiseksi elinkeinotuloksi muun ohessa käyttöomaisuudesta saadut luovutushinnat. Samainen säännös viittaa myös EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan poikkeuksiin, mikä ”avaa portit” käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden verovapaita luovutushintoja koskevien säännösten systematiikkaan.

Jotta yhteisön verotuksessa voidaan soveltaa verovapaan osakeluovutuksen subjekti- ja objektiedellytyksiä, on verotuksessa tapahduttava sellainen toimi, joka EVL:n näkökulmasta realisoi luovutuksen³³. Vaikka laajan tulokäsittelynkin näkökulmasta luovutuksen realisoituminen ei olekaan merkityksellinen, EVL:n systematiikan näkökulmasta realisoitumattomia arvonnousuja verotetaan vain poikkeuksellisesti. Myös käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutus on sidottu luovutustapahtuman realisoitumiseen, mikä yleisessä merkityksessään tarkoittaa sitä, että omistaja luovuttaa omistamansa omaisuuden omistusoikeuden vastiketta vastaan³⁴.

Osakeluovutussäännösten liittyvät yrityskauppatilanteiden todellisuuteen. Tällöin säännökset tulisi nähdä käytännöllisen yrityselämän ratkaisujen näkökulmasta – niillä säännellään käytännön talouden ilmiöitä. Perustilanteessa verovelvollinen joutuu ratkaisemaan sijoituksesta luopumistilanteessa myykö hän kohdeyhtiön osakkeet vai luovutaanko yrityksestä liiketoimintakaupalla. Luopuminen voidaan toteuttaa myös hyödyntämällä yritysjärjestelyjä – erityisesti osakevaihtoa tai liiketoimintasiirtoa.

Kun toimenpide katsotaan verotuksessa luovutukseksi, siihen soveltuu myös erityissäännös EVL 6 b §, joka soveltuu siis todellisiin omistusoikeuden vaihtumisen synnyttäviin luovutuksiin sekä sellaisiin toimiin, jotka EVL:n mukaisessa verotuksessa katsotaan luovutuksiksi³⁵. Tällä on merkitystä sekä verovapauden soveltumisen kannalta että luovutuksen yhteydessä tehtävien tuloutusten näkökulmasta (EVL 6 b §:n 3 momentti). On myös mahdollista, että vaikka oikeustoimi olisi EVL:n näkökulmasta luovutus, sitä ei kuitenkaan pidetä sellai-

³³ Ks. Penttilä 2010b s. 501.

³⁴ Ks. Penttilä 2010b s. 501, jonka mukaan EVL 6 b §:n mukaiset luovutukset ovat osakkeiden omistusoikeuksien luovutuksia.

³⁵ Vrt. Penttilä 2010b s. 501. Ks. sääntömääräisen kotipaikan muuttamisen osalta oikeuskäytännöstä esim. KHO 2007:30.

sena luovutuksena, joka voisi esimerkiksi palauttaa tuloon osakkeista aikaisemmin tehdyn arvonalentumispoiston. Tästä näkökulmasta katsottuna voitaisiin käyttää myös yleisestä näkökulmasta termejä EVL-luovutus ja EVL 6 b §:n tarkoittama luovutus. Jälkimmäisessä tilanteessa on tarkemmin ottaen kyse EVL 5 §:n 1 kohdan tarkoittamasta luovutuksesta ja luovutushinnasta, joka johtaa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan soveltamiseen ja joka voi johtaa EVL 6 b §:n tarkoittamaan verovapaaseen luovutukseen.³⁶

Osa EVL-luovutuksista ei välttämättä realisoi EVL 5 §:n 1 momentin tarkoittamia luovutushintoja, mutta EVL 5 §:n 1 kohdan tilanteessa tarkoitettu luovutus on luonnollisesti samalla myös EVL-luovutus. Yksittäistapauksissa on tutkittava, aiheuttaako joko tietty toimi EVL 6 b §:n säännösten soveltumisen vai ei. On ainakin teoriassa mahdollista, että jonkun toimen ollessa EVL 5 §:n 1 kohdan tarkoittama luovutus, se ei kuitenkaan jostakin erityisestä syystä aiheuttaisi jotain tiettyä EVL 6 b §:n tarkoittamaa veroseuraamusta. Joka tapauksessa EVL 6 b §:n tarkoittamia veroseuraamuksia tulee lähestyä käytännön ratkaisutoiminnan näkökulmasta eikä luovutustapahtuman teoreettisista käsitte-rakenteista tulisi hakea ainakaan verovelvolliselle kielteisille veroseuraamuk-sille perusteluita.³⁷

Kun luovutuksen realisoitumista käsitellään EVL 6 b §:n tarkoittamien käyt-töomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksen näkökulmasta, luovutusta-pahtumiin ajatellaan sisältyvän yleisesti ainakin osakkeiden kauppa, vaihto, ap-porttisijoitus yhtiöön, lunastukseen liittyvä osakkeiden luovutus sekä osingon-jako in natura³⁸. EVL:n tarkoittama luovutus voi realisoitua myös osakeyhtiön purkautuessa, jolloin purkautumista kohdellaan jako-osan saajan verotuksessa luovutuksena EVL 51 d §:n 2 momentin mukaisesti. Purkautuminen aiheuttaa luovutuksen EVL 51 d §:n 1 momentin mukaisesti myös purkautuvan yhtiön verotuksessa sen omistamien osakkeiden osalta. EVL 6 b §:n näkökulmasta luovutus realisoituu myös silloin kun markkinaehtoisuudesta poiketaan ja vero-tuksen yhteydessä tehdään tulonlisäys tämän vuoksi VML 28 §:n, 29 §:n ja 31 §:n tarkoittamissa tilanteissa, jolloin luovutushintana pidetään sekä käytettyä hintaa että markkinahinnan ja käytetyn hinnan erotusta, joka muodostaa näiden säännösten näkökulmasta laskennallisen oikaisun³⁹. Myös hintapoikkeama on näin ollen luovutus EVL:n tarkoittamassa mielessä.⁴⁰ Luovutuksena pidetään yleensä myös osakeyhtiön pääoman alentamista, jolloin osakkaille palautetaan pääomaa⁴¹. Myös verovelvollisen siirtäessä käyttöomaisuuteen kuuluvan osa-keomistuksen elinkeinotoiminnan tulolähteestään toiseen tulolähteeseen (TVL/

³⁶ Vrt. Penttilä 2010b s. 501.

³⁷ Vrt. Penttilä 2010b s. 501–502

³⁸ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 176. Ks. myös Penttilä 2010b s. 501.

³⁹ Näin asia on perusteltu mm. ratkaisussa KHO 2009:70.

⁴⁰ Ks. Penttilä 2010b s. 502.

⁴¹ Ks. KHO 2005:24.

MVL) realisoituu luovutus EVL:n näkökulmasta⁴². Tällöin luovutushinnaksi katsotaan hankintamenon verotuksessa poistamatta oleva osa.

Jos luovutus muutoin ei täytä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tai EVL 6 b §:n edellytyksiä, voidaan ajatella, että osakevaihto olisi hyödyllinen aputoimi ennen lopullisen yrityskaupan suorittamista. Lopullisessa luovutuksessa (osakeket osakevaihdolla hankkineen yhtiön verotuksessa) veronalainen luovutuksesta saatava voitto määräytyy tällöin osakevaihdolla hankittujen osakkeiden jatkoluovutuksen mukaisen myyntihinnan ja osakevaihdon aikaisen käyvän arvon perusteella⁴³. Tällaisiin järjestelyihin sisältyy kuitenkin riski veronkiertosäännösten soveltumisesta. EVL 52 f § soveltuu tilanteissa, joissa järjestelyllä tavoitellaan pääasiallisesti veron välttämistä eikä järjestelylle ole osoitettavissa liiketaloudellisia perusteita. Tällaiseksi perusteeksi ei välttämättä sovellu tulevaan ulkoiseen osakekauppaan valmistautuminen ja sen toteuttaminen⁴⁴.

Luovutuksen realisoitumisen yhteydessä on käsiteltävä asiaa myös erilaisten vaiheittaisten oikeustoimien näkökulmasta, jotka ovat hyvin yleisiä yrityskaupaprosessissa. Tällöin tulee mietittäväksi luovutustapahtuman aikaulottuvuus: milloin yhtäältä saanto ja toisaalta luovutus katsotaan tapahtuneiksi. EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdan edellyttämään vuoden omistusaikaan perehdytään tarkemmin jäljempänä objektiedellytysten yhteydessä, mutta tutkimuksen luovutuksessa 7 esitellään aihetta yleisestä, luovutustapahtuman realisoitumisen näkökulmasta. Tällöin joudutaan systemaattisten syiden vuoksi lähestymään asiaa myös saantoajankohdan näkökulmasta.

Vaikka luovutustapahtuma olisikin sellainen toimi, joka realisoisi EVL 5 §:n 1 kohdan perusteella EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n poikkeussäännön tarkoittaman luovutushinnan verovapauden, voi tällaisen luovutuksen yhteydessä tuloutua tiettyjä EVL:ssä tarkoitettuja eriä, joiden on tarkoitettu realisoituvan luovutuksen yhteydessä. Tuloutuminen voisi siis tapahtua EVL 6 b §:n tarkoittamasta verovapaudesta huolimatta ja itsenäisenä sen soveltamisalan näkökulmasta. Jos jokin tietty erä on pienentänyt aiemmin osakkeiden hankintamenoa, voidaan sen tuloutumista pitää EVL:n systematiikan mukaisena. Tällaisena voidaan nähtävästi pitää ainakin jälleenhankintavarausta ja investointivarausta. Myös EVL 8 §:n 1 momentin 2 kohdassa mainitut (hyödykkeen hankkimiseen saadut) avustukset julkiselta yhdyskunnalta tuloutetaan luovutuksen yhteydessä. Samoin tuloutuu sellainen osa luovutetun omaisuuden hankintamenoista, jonka suorittamiseen joku muu on EVL 8 §:n 1 momentin 2 kohdan tarkoittamassa mielessä elinkeinotoiminnassaan osallistunut.

⁴² Vrt. Penttilä 2010b s. 502, joka ei pidä mahdollisena EVL 6 b §:n soveltamista tulolähdesiirron ja omaisuuslajisiirron tapauksissa.

⁴³ Ks. KHO 2002:81.

⁴⁴ Toisin Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 691.

EVL 5 a §:n 5 kohdassa säädetään arvonalentumispoiston palautumisesta tuloon siltä osin kuin omaisuuden käypä arvo on verovuoden päättyessä sen pois-tamatonta hankintamenoa olennaisesti suurempi. Myös osakkuusvapautussään-nösten soveltumisen yhteydessä on haluttu varmistaa luovutettaviin osakkeisiin kohdistuvan vanhan arvonalentumispoiston tuloutuminen. Tästä on sisällytetty erityissäännös EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeeseen, jonka perusteella ar-vonalennuspoistot ovat osa veronalaista luovutusvoittoa, vaikka osakkuusva-pautus soveltuisikin. Tällöin tuloutetaan myös sellainen arvonalentumispoisto, jota ei voitaisi EVL 5 a §:n 5 kohdan nojalla tulouttaa.⁴⁵

7.2 OMISTUKSEN ALKAMINEN JA PÄÄTTYMINEN

Yleistä. Vähimmäisomistusajan laskemiseen liittyvästä saanto- ja luovutusajan-kohtien määräytymisestä ei ole yhtenäistä ja selkeää oikeusohjetta EVL:ssa. Osakkuusvapautuksen näkökulmasta tämä tarkoittaa, että tulkintatilanteet voi-daan joutua ratkaisemaan vanhan oikeuskäytännön ja tuloverolainsäädännön yleiseen systematiikkaan liittyvien näkökohtien avulla.

Luovutushetken määrittäminen ratkaisee muun muassa osakkeiden omistus-aikaa koskevan kysymyksen sekä sen, mille tilikaudelle voitto kuuluu. Saanto-hetki on yleensä osakkeiden hankinta-ajankohta ostettaessa ne myyjältä tai yh-tiön perustamishetki. Myös yritysjärjestelyt voivat käynnistää omistusajan.⁴⁶

Erityisesti saantoajankohdasta. Hankinta-ajankohtaan liittyvissä ratkaisutilan-teissa joudutaan tukeutumaan aikaisempaan oikeuskäytäntöön. Hankinta-ajan-kohtana voidaan tapauskohtaisesti pitää erilaisia tilanteita. Kyse voi olla myös ai-kaisempaan osakeomistukseen perustuvasta osakemerkinnästä, aikaisempaan osakeomistukseen perustumattomasta osakemerkinnästä tai yhtiön perustamises-ta johtuvasta osakemerkinnästä. Lähtökohtana EVL 6 b §:nkin tulkinnassa on, että osakkeiden hankinta-aika on merkintähetki tai sitten osakkeiden ostopäivä.⁴⁷

Osakkeiden ostohetken lisäksi saantoajankohtana voi olla myös osakeyhtiön perustamissopimus. Osakeyhtiön perustamisesta säädetään OYL 2 luvussa. Pe-rustamisessa on katsottu olevan neljä pääpiirteistä vaihetta:

1. perustamissopimuksen laatiminen ja allekirjoittaminen
2. osakkeiden merkitseminen
3. osakkeiden maksaminen ja
4. yhtiön rekisteröiminen kaupparekisteriin.⁴⁸

⁴⁵ Ks. tästä esim. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 129, mts. 182 ja VeroH 2.11.2005.

⁴⁶ Ks. saanto- ja luovutushetkestä esim. Kukkonen – Walden 2010a s. 359–360 sekä Kukko-nen 2007a s. 169.

⁴⁷ Ks. Kukkonen 2007a s. 169.

⁴⁸ Mähönen – Säiläkivi – Villa 2006 s. 58. Ks. myös Koski – Sillanpää (Yhtiöoikeus) s. 4:10–4:12.

Simultaaniperustamisessa allekirjoitetaan samana päivänä yhtiön perustamiskirja, merkitään osakkeet perustamissopimukseen ja pidetään yhtiön perustamiskokous. Suksesiiviperustaminen tarkoittaa sitä, että perustamiskokous pidetään erikseen osakkeiden merkinnän päätyttyä.⁴⁹

OYL 2 luvun 1 §:n mukaan yhtiön perustamiseksi on laadittava kirjallinen perustamissopimus, jonka kaikki osakkeenomistajat allekirjoittavat. Sopimuksen allekirjoituksella osakkeenomistaja merkitsee perustamissopimuksesta ilmenevän määrän osakkeita.

OYL 2 luvun 8 §:n mukaan yhtiö on ilmoitettava rekisteröitäväksi kolmen kuukauden kuluessa perustamissopimuksen allekirjoittamisesta tai yhtiön perustaminen raukeaa.

OYL 2 luvun 9 §:n mukaan yhtiö syntyy rekisteröimisellä. On myös huomattava, että perustamissopimuksen allekirjoittamisen jälkeen tehdystä toimesta aiheutuneet velvoitteet siirtyvät yhtiölle rekisteröimisellä.

Osakeomistuksen alkamisaikana on oikeuskirjallisuudessa esitetty olevan periaatteessa yhtiön perustamiskokouksen pitopäivä, jolloin perustamissopimus allekirjoitetaan (osakemerkintä), osakepääoman maksamispäivä, yhtiön kaupparekisteriin merkitsemispäivä tai päivä, jolloin yhtiö antaa kaupparekisteriin merkityt yhtiön osakkeet osakkaalle⁵⁰.

Vanhemman oikeuskäytännön mukaan osakkeet on hankittu, kun yhtiösopimus on allekirjoitettu ja on pidetty perustava yhtiökokous, jos kyseessä on perustamisesta johtuva osakemerkintä.

Oikeuskäytäntöä voidaan havainnollistaa KVL:n ratkaisulla 395/1975: Tapauksessa hakijan perustajana merkitsemien osakkeiden EETVL 21 §:n 1 momentissa tarkoitetuksi saantoajankohdaksi katsottiin päivä, jolloin oli tehty yhtiösopimus ja pidetty yhtiökokous.⁵¹

Myös KVL:n ratkaisun 668/1980 mukaan omistusaika oli laskettava yhtiön perustamissopimuksen allekirjoittamisesta, kun kyseessä oli luovuttajan itse perustaman yhtiön osakkeiden luovutus. Hakijat olivat 4.4.1977 allekirjoitetulla yhtiösopimuksella perustaneet kiinteistöosakeyhtiön, jolle he olivat apportina luovuttaneet omistamansa osuudet erääseen kiinteistöön, jota oli verotuksessa käsitelty kiinteistöyhtymänä. Hakijoiden katsottiin omistaneen kiinteistöosakeyhtiön osakkeet 4.4.1977 lähtien.

Kukkosen mielestä omistustajan alkamista ei voitane ainakaan poikkeuksettomasti sitoa muun muassa KVL:n ratkaisun 395/1975 mukaiseen perustamiskirjan allekirjoittamiseen ja osakemerkintään, jos yhtiön perustava kokous on vasta myöhem-

⁴⁹ Kukkonen 1994 s. 205.

⁵⁰ Kukkonen 1994 s. 204 ja alaviitteissä mainitut lähteet. Ks. myös Kukkonen – Walden 2011a s. 359 sekä Kukkonen – Walden 2010b s. 79.

⁵¹ Ks. myös KVL 668/1980, jossa hakijat olivat 4.4.1977 allekirjoitetulla yhtiösopimuksella perustaneet kiinteistöosakeyhtiön, jolle he olivat apportina luovuttaneet omistamansa osuudet erääseen kiinteistöön, jota oli verotuksessa käsitelty kiinteistöyhtymänä. Hakijoiden katsottiin omistaneen kiinteistöosakeyhtiön osakkeet 4.4.1977 lähtien. Ks. Mattila 1983 s. 170, jossa kirjoittaja käsittelee tätä tapausta ja aiheeseen liittyvää muuta oikeuskäytäntöä.

min⁵². Verohallinnon mukaan perustajaosakkaan osakkeiden omistusaika alkaa juosta osakkeiden merkintähetkestä⁵³. Juusela katsoo, että omistusaika on laskettava tässä tilanteessa yhtiön perustamissopimuksen allekirjoittamisesta⁵⁴.

Eri tahojen esittämien näkemysten ja vanhan oikeuskäytännön nojalla voidaan arvioida, että ratkaiseva tapahtuma omistusoikeuden aloittavana hetkenä on ensisijaisesti ajankohta, jolloin yhtiösopimus allekirjoitetaan ja perustamiskokous pidetään⁵⁵. Omistusoikeus voidaan siis katsoa alkaneeksi, kun sekä yhtiösopimus on allekirjoitettu että yhtiön perustamiskokous pidetty, jos yhtiö on sen jälkeen rekisteröity OYL 2 luvun 8 §:n tarkoittamalla tavalla. Tämän perusteella lienee mahdollista, että perustajaosakkaan omistusaika lasketaan tietyissä poikkeustilanteissa vasta perustamiskirjan allekirjoittamisen ja osakkeiden merkinnän jälkeen pidettävästä perustamiskokouksesta. Oikeuskirjallisuudessa on arvioitu, että jos perustaminen raukeaa OYL 2 luvun 8 §:n tarkoittamalla tavalla, omistusaika alkaisi tällöin vasta uudessa perustamiskokouksessa tehdystä osakemerkinnästä⁵⁶.

OYL 9 luvun 1 §:n mukaan yhtiö voi antaa uusia osakkeita tai luovuttaa hallussaan olevia omia osakkeitaan. Tätä kutsutaan osakeanniksi. Osakeannissa voidaan antaa osakkeita merkittäväksi maksua vastaan (maksullinen osakeanti) tai antaa osakkeita maksutta (maksuton osakeanti).

On mahdollista, että maksullisessa osakeannissa omistussuhteet muuttuvat. Tämä voi johtua siitä, että joku osakkeenomistajista ei halua käyttää osakkeiden merkintäoikeuttaan. On myös mahdollista, että osakepääoman korotuspäätöksessä tarjotaan esimerkiksi osa korotuksesta muiden merkittäväksi. OYL 9 luvussa säädetään osakeyhtiön muista rahoituksen vaihtoehtoista.

OYL 9 luvun 3 §:n mukaan osakeannissa osakkeenomistajilla on etuoikeus annettaviin osakkeisiin samassa suhteessa kuin heillä ennestään on yhtiön osakkeita. *Suunnatussa osakeannissa* voidaan poiketa 3 §:ssä säädetystä etuoikeudesta. Tämä vaatii kuitenkin yhtiön kannalta painavaa taloudellista syytä. Suunnatusta annista säädetään saman luvun 4 §:ssä.

Merkityt uudet osakkeet voidaan ilmoittaa rekisteröitäväksi, kun ne on täysin maksettu ja mahdolliset muut merkintäehdot ovat täyttyneet. Osakkeet on tällöin ilmoitettava rekisteröitäväksi ilman aiheetonta viivytystä ja tarvittaessa useammassa erässä. Osakkeet on ilmoitettava rekisteröitäväksi viiden vuoden kuluessa osakeantipää-

⁵² Kukkonen 1994 s. 205 ja Kukkonen 2007a s. 80. Ks. myös siellä mainittu oikeuskäytäntö.

⁵³ Veroh 2.11.2005.

⁵⁴ Juusela 2004 s. 188.

⁵⁵ Mattila 2000 s. 6 sekä Kukkonen – Walden 2010a s. 359–360. Tämä kanta on myös ratkaisujen KVL 395/1975 ja KVL 668/1980 mukainen, joihin mm. Kukkonen ja Walden viittaavat.

⁵⁶ Kukkonen 2007a s. 80, Kukkonen – Walden 2010a s. 360 sekä Kukkonen – Walden 2010b s. 80.

töksestä, jollei osakeantipäätöksessä ole määrätty lyhyemmästä ajasta tai niiden antaminen raukeaa (OYL 14 luvun 14 §).

Uusi maksullinen osake tuottaa luvun 15 §:n mukaan osakkeenomistajan oikeudet rekisteröimisestä alkaen, jollei osakeantipäätöksessä määrätä myöhäisemmästä ajankohdasta. Osakkeet tuottavat osakkeenomistajan oikeudet kuitenkin viimeistään vuoden kuluttua rekisteröimisestä.

Myös maksuton osakeanti on ilmoitettava rekisteröitäväksi viipymättä osakeantipäätöksen jälkeen. Uusi maksuton osake tuottaa osakkeenomistajan oikeudet rekisteröimisestä alkaen, jollei osakeantipäätöksessä määrätä myöhäisemmästä ajankohdasta. Osakkeet tuottavat osakkeenomistajan oikeudet kuitenkin viimeistään vuoden kuluttua rekisteröimisestä.

EVL 6 b §:n sanamuoto lähtee omistamisesta, ja tämän perusteella voitaisiin edellyttää, että kaupparekisterimerkintä on tehty vähintään vuosi ennen luovutusta. Kun osakkeita on merkitty vanhojen osakkeiden perusteella, uudet osakkeet eivät kuulu vanhoihin osakkeisiin vaan ne ovat uusia osakkeita, jotka eivät ole ”kuuluneet näin omistettuihin osakkeisiin” ainakaan lain sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella. Toisaalta omistusaikaedellytystä voitaisiin tulkita niin, että uudet osakkeet kuuluisivat osaksi vanhoja osakkeita, vaikka ne eivät konkreettisesti olekaan osa näitä vanhoja osakkeita. Samanlaista keskustelua joudutaan käymään vastikeosakkeista.

Omistusaikaa koskevat yleiset periaatteet perustuvat oikeuskäytäntöön, joka on ajalta, jolloin lainsäädäntöympäristö poikkesi merkittävästi nykyisestä. Vanhemman oikeuskäytännön mukaan uusien osakkeiden omistusaika lasketaan aikaisemman osakeomistuksen perusteella, jos hankinta tapahtuu yhtiöosuuden puitteissa. Oikeuskäytäntöä voidaan havainnollistaa KHO:n ratkaisulla KHO 1971 II 541, jossa käyttöomaisuuteen kuuluvista osakkeista, joiden merkintä oli perustunut verovelvollisen yli 5 vuoden ajan omistamiin osakkeisiin, saatu luovutushinta ei ollut veronalaista tuloa, vaikka myynti tapahtui ennen kuin 5 vuotta oli kulunut osakkeiden merkitsemisestä.⁵⁷

Kukkonen (viitaten vanhempaan oikeuskäytäntöön) on katsonut, että omistusaika lasketaan myös maksullisessa osakeannissa vanhojen osakkeiden saantohetkestä. Tämän edellytyksenä on, että uudet osakkeet on merkitty vanhojen osakkeiden perusteella ja merkintä on tapahtunut aikaisemman omistusosuuden puitteissa.⁵⁸

Edellä mainittu voidaan tiivistää seuraavasti: maksuttomassa osakeannissa osakepääoman korotuksessa hankittujen osakkeiden hankinta-ajankohta on niiden perustana olevien vanhojen osakkeiden hankinta-ajankohta. Tällöin edellytyksenä on, että osakeanti on suoritettu vanhojen omistusosuuksien mukaisessa suhteessa. Jos vanhojen osakkeiden välisestä suhteesta poiketaan uusmerkinnässä ja tässä maksullisessa tai maksuttomassa osakeannissa uusia osakkeita ei

⁵⁷ Ks. tapauksen maininnoista ja kommentaista Kilpi 1988a s. 176 av. 6 sekä Mattila 1983 s. 170 ja siellä av. 25 mainittu oikeuskäytäntö.

⁵⁸ Kukkonen 1994 s. 206. Ks. myös s. 206 av. 200 ja 201 mainitut oikeustapaukset.

ole siis merkitty vanhojen osakkeiden perusteella tai merkitsijä ei ole saanut niitä aikaisemman omistususuutensa puitteissa, näin saatujen osakkeiden omistusaika lasketaan tästä uudesta merkintäajankohdasta.

Esimerkki

X Oy omistaa 25 % saksalaisen A AG:n osakepääomasta. X Oy:n kokonaan omistama tytäryhtiö Y Oy omistaa 55 % A AG:n osakepääomasta. X Oy:n tytäryhtiö Z Oy omistaa 9 % A AG:n osakepääomasta. A AG:n avainhenkilöt omistavat loput sen osakkeista. A AG:ssa tapahtuu maksuton osakeanti. Osakeannin yhteydessä osakkaat sopivat, että annin seurauksena suhteelliset omistususuudet muuttuvat A AG:ssa. Osakeannin jälkeen X Oy omistaa 35 %, Y Oy 15 % ja Z Oy 39 % A AG:n osakkeista. Välittömästi osakeannin jälkeen X Oy, Y Oy ja Z Oy luopuvat omistuksistaan ja myyvät ne konsernin ulkopuoliselle taholle.

Tässä tapauksessa omistusaika laskettaisiin osakeannissa saatujen uusien osakkeiden osalta niiden merkintähetken mukaan. Koska osakkeiden suhteelliset omistususuudet ovat muuttuneet, ei uusien osakkeiden omistusaikaa voitaisi laskea vanhojen osakkeiden hankinta-ajankohdan mukaan. Z Oy ei voisi saada hyväkseen EVL 6 b §:n verovapautta, koska omistususuusedellytys ei sen kohdalla täyty edes vanhojen osakkeiden osalta. X Oy:n ja Y Oy:n omistamat vanhat osakkeet voitaisiin myydä verovapaasti, jos muut EVL 6 b §:n edellytykset täyttyisivät.

Tulkintaongelmia voi esiintyä tilanteessa, jossa yhtiö ei ole toiminut missään määrin ennen osakepääoman huomattavaa korottamista. Tällöin uusien osakkeiden hankkimisajankohta voisi poikkeuksellisesti olla ratkaiseva⁵⁹.

Käytännössä esiintyy tilanteita, joissa on ensiksi perustettu osakeyhtiö, joka ei kuitenkaan ole aloittanut vielä aktiivista liiketoimintaa ja on pysynyt lähinnä passiivisena ”pöytälaatikkoyhtiönä”. Tällaista omistusta voitaisiin usein pitää omistajansa henkilökohtaisen tulolähteen omistuksena, jonka varsinainen käyttötarkoitus ajoittuu vasta tulevaisuuteen. Passiivisen jakson jälkeen yrityksessä voidaan suorittaa uusmerkintä ja osakepääoman korotus. Oikeuskirjallisuudessa on arvioitu, että tällaisessa tapauksessa uusien osakkeiden merkinnästä voinee tulla koko osakeomistuksen (yrityksen perustamisen yhteydessä merkittyjen ja uusmerkinnässä merkittyjen osakkeiden) omistusajan alkuehetki. Tämä johtopäätös on mahdollinen siitä huolimatta, että uusmerkinnällä ei edes poikettaisi vanhoista omistussuhteista. Tähän voisi myös soveltaa yleistä veronkiertosäännöstä. Tällaisessa tilanteessa on nähtävästi kyse osakeyhtiön lopullisesta perustamisesta osakepääoman korotuksella ja uusmerkinnällä, joka on usein määrältään suurempi kuin alkuperäinen osakeomistusta ja osakepääoma.⁶⁰

Yritysjärjestelyt. Osakkeiden (lopullista) luovutusta voi edeltää myös yritysjärjestely. Sulautumisen tai jakautumisen (EVL 52 §) perusteella saatujen osak-

⁵⁹ Ks. Kukkonen – Walden 2010a s. 360.

⁶⁰ Kukkonen – Walden 2010a s. 360.

keiden omistusaikaa laskettaessa otetaan huomioon yritysjärjestelyjen yleisluonteisuus. Myöhemmin luovutettavien osakkeiden omistusaika lasketaan pääsääntöisesti omaisuuden saannosta ennen sulautumista tai jakautumista. Tälle on tietysti edellytyksenä, että yritysjärjestelyyn ovat soveltuneet EVL 52 §:n säännökset ja sitä on voitu näin ollen pitää veroneutraalina toimenpiteenä.⁶¹

Tilanne on erilainen liiketoimintasiirron ja purkautumisen osalta (EVL 51 d). Omistusajan alkaminen on sidottu liiketoimintasiirtoon ja purkautumiseen eli järjestelyn yhteydessä tapahtuvaan saantoon eikä omaisuuden saantoon ennen liiketoimintasiirtoa tai purkautumista, kuten sulautumisen ja jakautumisen tapauksessa. Myös EVL 52 f §:n mukainen osakevaihto on osakkeet osakevaihdoilla hankkivalle taholle omistusajan aloittava yritysjärjestely. Verovelvollinen, joka on luovuttanut osakevaihdon yhteydessä omistamansa osakkeet ja saanut vastineeksi osakkeet hankkineen yhtiön osakkeita (vastikeosakkeita), saa hyväkseen osakevaihdoilla luovutettujen osakkeiden hankintamenon ja omistusajan. Osakkeet luovuttaneen yhtiön osalta vastikeosakkeiden verovapaa luovutus voi realisoitua periaatteessa vaikka välittömästi osakevaihdon jälkeen (jos verovapauden muut edellytykset mm. omistussuuden, tulolähteen ja omaisuuslajin osalta täytyvät), mutta osakkeet osakevaihdoilla hankkinut yhtiö voi luovuttaa osakevaihdoilla hankitut osakkeet verovapaasti aikaisintaan vuoden kuluttua osakevaihdon toteutumisesta, joka siis muodostaa tässä tapauksessa osakkeiden saantohetken.

Toimintamuodon muutos. Elinkeinoyhtymän muuttuminen osakeyhtiöksi aiheuttaa tulkintatilanteen sekä toimintamuodon muutoksen kohteena olevan yrityksen osakasyhtiön verotuksessa että toimintamuodon muutoksen kohteena olevan yrityksen omistamien elinkeinovarallisuuden käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden tapauksessa.

Jos kommandiittiyhtiö muutetaan osakeyhtiöksi ja toimintamuodon muutoksesta on alle vuosi aikaa, ei luovuttaja ole omistanut tosiasiallisesti vähintään 10 prosenttia luovutettavan yhtiön osakepääomasta. Tällöin ei voisi olla kyse EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdan tarkoittaman ehdon toteutumisesta lain sanamuodon mukaisen tulkinnan näkökulmasta.

Oikeuskäytännössä ei ole kuitenkaan tulkittu asiaa lain sanamuodon mukaisesti, vaan vaadittava omistusaika on ulotettu myös omistusaikaan ennen yritys- ja toimintamuodon muutosta osakeyhtiöksi. KVL:n ratkaisussa 50/2005⁶² oli kyse käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksesta, yhtiömuodon muutoksesta, osakkeiden omistussajasta ja sulautumisesta. KVL:n mukaan yhden vuoden omistusaika laskettiin siitä alkaen, kun sulautuvan yhtiön osakkeet oli hankittu. Jos sulautuva yhtiö on muutettu kommandiittiyhtiöstä osakeyhtiöksi TVL 24

⁶¹ Ks. VeroH 2.11.2005.

⁶² Ei muutosta, KHO 2006 T 155.

§:ssä säädetyllä tavalla, omistusaika lasketaan kommandiittiyhtiön yhtiöosuuden hankinnasta. KVL totesi ratkaisussaan seuraavaa:

Jos osakeyhtiömuotoiset osakkaat luovuttivat sulautumisvastikkeena saamiaan vastaanottavan D Oy:n osakkeita, EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettu yhden vuoden omistusaika laskettiin siitä hetkestä alkaen, jolloin sulautuvan yhtiön osakkeet oli hankittu. Jos sulautuva yhtiö oli muutettu kommandiittiyhtiöstä osakeyhtiöksi TVL 24 §:ssä säädetyllä tavalla, omistusaika laskettiin kommandiittiyhtiön yhtiöosuuden hankinnasta.

Ratkaisun perusteella voidaan päätellä, että verovapaus on mahdollista saavuttaa välittömästi yritysmuodon muutoksen jälkeen, jos elinkeinoyhtymä muutetaan osakeyhtiöksi, omistusaika elinkeinoyhtymässä on vähintään vuoden mittainen ja VML 28 § ei sovellu tapauksessa.⁶³ Samoin muutettaessa osuuskunta osakeyhtiöksi TVL 24 §:n 1 momentin 6 kohdassa tarkoitettulla tavalla verovelvollisen aikaisempaa osuutta vastaavat uuden osakeyhtiön osakkeet ajatellaan hankituiksi silloin, kun verovelvollinen on hankkinut osuutensa ennen muodonmuutosta toimineessa osuuskunnassa.

Ei ole täysin selvää, päätettiinkö ennakkoratkaisussa KVL 50/2005, että luovutus olisi verovapaa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n kaikkien edellytysten täyttyessä vai päätettiinkö siinä vain omistustajan määräytymisestä EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdan tarkoittamassa mielessä. Ratkaisun sisällössä erkaannutaan osakkuusvapautussäännösten osakesidonnaisuuden vaatimuksesta. Kommandiittiyhtiössä ei ollut sellaista osakepääomaa, jota omistaja olisi voinut EVL:n tarkoittamassa mielessä kohteena omistaa. Omistus ei siis perustunut osakkeisiin niin kuin EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohta edellyttää. Hyödyketyypiedellytystä koskeva KVL:n tulkinta ei siis ollut ainakaan EVL:n sanamuodon mukainen. Ratkaisussa on kuitenkin nähtävissä laaja tuloverolainsäädännön systeemiin perustuva tulkintatapa. Tällöin ratkaisua on haettu laajasti tuloverolainsäädännön raamien sisällä huomioiden tapauksen erityispiirteet. Ratkaisu KVL 50/2005 vahvistaa ajattelua, jonka mukaan EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdan tarkoittama yhden vuoden vähimmäisomistusaika lasketaan aikaisemman oikeuskäytännön suuntaviivojen perusteella.

Jos kommandiittiyhtiön hallussa on ollut käyttöomaisuusosakkeita, ne siirtyvät tasejatkuvuutta noudattaen TVL 24 §:n 4 momentin nojalla toimintamuodon muutoksella syntyneen osakeyhtiön omistamiksi osakkeiksi. Uusi yhtiö (oy) saa nähtävästi hyväksen sekä kommandiittiyhtiön verotuksessa vahvistetun osakkeiden hankintamenon että niille kertyneen osakkeiden omistustajan kommandiittiyhtiön omistusaikana. Verovapaa luovutus voi tällöin periaatteessa realisoitua vaikka välittömästi toimintamuodon muutoksen jälkeen.

⁶³ Ks. laajemmin yritysvaivallisuuden omistustajan merkityksestä muodonmuutoksen yhteydessä Järvenoja 2007a s. 537–539. Osakeyhtiön muutosta yhtiöoikeudellisesti kommandiittiyhtiöksi ei kuitenkaan käsitellä neutraalisti verotuksessa. Ks. KHO 2008 T 55. Jos taas yksityinen elinkeinonharjoittaja muuttaa yrityksensä osakeyhtiöksi, osakeyhtiön osakkeiden saantoajankohda on osakeyhtiön muodostamisajankohta. Ks. KHO 1995 B 526.

Kotipaikan siirto. Jos SE siirtää sääntömääräisen kotipaikkansa toiseen EU-valtioon, tämä ei merkitse osakkeiden omistajan vaihtumista, vaikkakin EVL:n perusteella realisoituu luovutus, jos osakkeet lakkaavat kuulumasta SE:n Suomessa olevaan kiinteään toimipaikkaan. Osakkeiden hankinta-ajankohdaksi katsotaan EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdan näkökulmasta se ajankohta, jolloin yhtiö on alun perin kyseiset osakkeet hankkinut.⁶⁴

Yrityskauppaprosessin vaihteellisuus ja luovutusajankohdan määrittäminen verotuksessa. Yrityskauppaprosessin kesto vaihtelee tapauksittain muutaman tunnin neuvottelusta ja lyhyestä peruskauppakirjasta aina usean kuukauden mittaisiin neuvotteluprosesseihin ja moniin erilaisiin sopimuksiin välivaiheineen. Verotuksenkin kannalta on muistettava, että kukin yrityskauppa on yksilöllinen omine erityispiirteineen. Yrityskauppaprosessiin liittyvät sopimukset ovat lähes aina erilaisia. Sopimuskokonaisuuteen voi liittyä erilaisia kirjallisia ja suullisia toimia ja välipuheita lopullisesta kaupan kohteesta. Tällaiset toimet ja välipuheet voivat tapahtua eri vaiheissa ja kokonaisuudessaan kaupantekoprosessista voi muodostua pitkäkin. Ennen lopullista kauppaa voidaan myös sopia siitä, miten lopullinen kauppa aiotaan toteuttaa.⁶⁵ Tämän yrityskaupan vaihteellisuuden vuoksi varsinaisen kauppasopimuksen olemassaolo saattaa selvitä vasta jälkikäteen ja se saattaa koostua eri aikoina tehdyistä asiakirjoista. Myös luovutuksen syntyminen vaihtelee tilanteittain, ja verotuksen näkökulmasta ongelmalliseksi muodostuvat esimerkiksi luovutuskirjaan otetut omistusoikeuden siirtymistä koskevat lykkäävät ehdot ja kauppaprosessiin liittyvät esisopimukset⁶⁶.

Eri osapuolten tavoitteet kaupan lopullisen toteuttamisen muodosta voivat vaihdella. Tähän voi olla syynä myös verotus. Tällöin saattaa ilmetä jotain selkeää, mihin osapuolet eivät olleet varautuneet prosessin alkuvaiheessa, mikä aiheuttaa sen, että asia kirjataan yhteisymmärryksen muotoon ennen varsinaisen kauppasopimuksen toteuttamista. Koska neuvottelujen eri vaiheissa on saatettu tehdä useitakin erisältöisiä asiakirjoja osapuolten yhteisymmärryksestä, varsinaisen kauppasopimuksen olemassaolosta huolimatta tulon syntyperuste voi olla epävarma. Yrityskauppa saatetaan kuitenkin toteuttaa yhdellä ja ainoalla toimella osapuolten välillä, jolloin myöskään verotuksen näkökulmasta ei jää epäselvää, milloin luovutus on tapahtunut. Siitä huolimatta on yleistä, että yrityskaupan toteuttamisesta tulee pitkä ja monivaiheinen prosessi, jossa voi olla vaikea paikantaa sitä hetkeä, jolloin EVL:n kannalta merkityksellisen luovutuksen voidaan katsoa tapahtuneen⁶⁷. Jotta sopimuksen syntymistä voitaisiin lähes-

⁶⁴ Ks. KHO 2007:30.

⁶⁵ Ks. yrityskaupan yksilöllisyydestä Mattila – Ranta-Lassila 2000 s. 1.

⁶⁶ Ks. yleisesti tästä problematiikasta vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa esim. Ikkala – Andersson – Nuorvala 1981 s. 71–72 sekä Mattila 1983.

⁶⁷ Ks. tästä näkökulmasta Ossa 2004 s. 14 sekä Waselius 2010 s. 624.

tyä paremmin EVL-verotuksen näkökulmasta, on ymmärrettävä myös nykyisten yrityskauppojen menettelyperiaatteet ja -käytännöt.

Yrityskauppaprosessin yleisistä päävaiheista voidaan esitellä esimerkiksi sopimuksen tekemistä tunnustelevat järjestelyt (esim. aiesopimus tai muut osapuolten kiinnostusta kaupantekoon kuvaavat välipuheet), sopimuksen allekirjoitusvaihe eli signing ja lopullinen hyväksyminen eli closing. Allekirjoitusvaiheen perusteella syntyvä asiakirja voi olla myös yhtäältä esimerkiksi esisopimus-tyyppinen (verotuksellinen esisopimus), jolloin sopimuksen ei vielä katsota välttämättä syntyneen verotuksellisen luovutuksen tarkoittamassa mielessä. Allekirjoitusvaiheen asiakirja voi myös olla toisaalta muodollisesti lähes täydellinen sopimus (verotuksellinen luovutus), joka muodostaa osapuolille oikeuksia ja velvollisuuksia keskeisten sopimuksen ehtojen ollessa molempien osapuolten tiedossa.⁶⁸ Siihen voidaan kuitenkin sisällyttää sellaisia ehtoja, joiden täyttymistä edellytetään, jotta sopimus voidaan lopulta toteuttaa.

Allekirjoitusvaiheen ja lopullisen hyväksymisen välillä haetaan esimerkiksi kilpailuviranomaisten hyväksyntää kaupan toteutukselle, ryhdytään tiettyihin allekirjoitusvaiheessa erikseen sovittuihin toimenpiteisiin lopullisen hyväksymisen mahdollistamiseksi tai ryhdytään tarkentaviin neuvotteluihin allekirjoitusvaiheen sopimusasiakirjan täydentämiseksi tai erillisen täydentävän sopimuksen laatimiseksi. Nämä vaadittavat toimet voivat siis olla sekä osapuolten toiminnasta riippuvaisia että niistä riippumattomia. Ne voivat olla myös kohdeyhtiön toimintaan ja toiminnan tulokseen sidottuja. Tässä mainituista väliajan toimista erityisesti kilpailuviranomaisen hyväksyntä on usein julkisuudessa esiintyvä asiakokonaisuus. Tämä on myös merkinä markkinoille yrityskaupan toteutumisesta. Muut edellä mainitut toimet lienevät yleensä tiedossa ainoastaan sopimus- tai neuvotteluosapuolten välillä.⁶⁹

Aiesopimuksia laaditaan yrityskauppatilanteissa silloin, kun ostaja ja myyjä ovat jo alustavasti neuvotelleet kaupasta ja todenneet, että molemmilla osapuolilla on halu vakavasti harkita varsinaista kauppasopimusta juuri toisen osapuolen kanssa. Tällaisen toimien avulla halutaan myös mahdollisesti varmistaa myöhemmin realisoituva neuvotteluoikeus kaupan kohteeseen. Ostaja ja myyjä voivat tässä yhteydessä pyrkiä neuvottelemaan raamit (lopulliselle) kauppahinnalle tai sopimaan esimerkiksi erilaisista avainhenkilöiden sitouttamisjärjestelyistä, joita yrityskauppaan on ajateltu liittää.

Tällainen asiakirja voi olla käytännössä liiketaloudellisesti merkittävä, vaikka se ei vielä yleensä sido kumpaakaan sopijapuolta lopullisen sopimuksen tekemiseen. Verotuksessa tällaisella asiakirjalla ei liene yleensä kuitenkaan merkitystä, vaikkakin tilanneharkinnalle tulee tällöinkin säilyttää tietty liikkumatila. On kuitenkin huomattava, että tällaisten asiakirjojen seurauksena harvemmin luovutetaan vielä mi-

⁶⁸ Tätä systematisointia tukee ainakin osittain Juuselan 2004 s. 244 esittämä esisopimukseen liittyvä kysymyksenasettelu.

⁶⁹ Juusela 2004 s. 244 ja Waselius 2010 s. 624 ja s. 629. Ks. myös KPMG 2007 s. 380 av. 2.

tään. Kyse ei siis tavallisesti liene sellaisesta hetkestä, jolloin tulo olisi ”saatu rahana, saamisena tai muuna rahanarvoisena etuutena”.

Esisopimus on nimensä mukaisesti jo sitova sopimus siitä, että osapuolet tulevat myöhemmin tekemään sopimuksen. Esisopimusta käytetään yleensä silloin, kun jokin yksittäinen kauppaan vaikuttava elementti on vielä avoin. Lopullinen kauppasopimus laaditaan, kunhan esisopimuksessa avoimeksi todettu kysymys tai kysymykset ovat selvinneet.⁷⁰

Erityisesti kiinteistöjen ja asunto-osakkeiden omistusaikoja TVL:n mukaisessa verotuksessa laskettaessa on oikeuskäytännössä jouduttu harkitsemaan, lasketaanko määräaikojen alkaminen esisopimuksesta vai lopullisesta kaupasta. Toisaalta on jouduttu ratkaisemaan, lasketaanko määräaika päättyneeksi jo esisopimukseen vai vasta kaupantekohetkeen. Ainakin TVL:n mukaisessa verotuksessa esisopimus voi toimia verotuksen näkökulmasta luovutuksen realisoivana ajankohtana. Tällöin vaaditaan nähtävästi ainakin sitä, että esisopimus on ollut määrämuotoinen. Edellytyksenä lie-nee yleensä myös se, että kyseisen toimen perusteella on maksettu olennainen osa kauppahinnasta ja ostaja on jo saanut osakkeet haltuunsa.⁷¹

Tulon jaksottamisessa sovelletaan yleissäännöksenä EVL 19 §:ää, jossa säädetään seuraavasti: ”Tulo on sen verovuoden tuottoa, jonka aikana se on saatu rahana, saamisena tai muuna rahanarvoisena etuutena.” Tämä yleissäännös pätee myös käyttöomaisuuden luovutushintoihin. Tulon kirjaaminen tuotoksi tarkoittaa luonnollisesti sitä, että tulon on katsottava syntyneen EVL 19 §:n tarkoittamassa mielessä eli kun se on ”saatu” jossakin säännöksen mainitsemassa kolmessa rahanarvoisen etuuden muodossa.

Tulon syntyminen on tavanomaisesti sidottu suoritteen luovutushetkeen, jolloin tulon syntyperusteen ei tule olla epävarma tai riidanalainen. Tätä voidaan nimittää realisointiperiaatteeksi. Tämän periaatteen ilmentymä on myös EVL 4 §, joka sitoo veronalaiset elinkeinotulot elinkeinotoiminnassa rahana tai rahanarvoisena etuutena saatuihin tuloihin. EVL 13 §:n vaihto-omaisuutta koskeva säännös tukee myös käyttöomaisuuteen kuuluvan hyödykkeen luovutuksesta saadun tulon realisoitumisen sitomista luovutushetkeen, vaikka säännös ei koskekaan käyttöomaisuutta.⁷²

EVL 41 §:ssä ja 42 §:ssä mainitaan käyttöomaisuuden luovutushintojen tuloutumisesta luovutushetkellä. Kyse on siis EVL:n näkökulmasta fyysisestä luovutushetkestä, jota on myös pidetty EVL:n perusajatuksen ja sanamuodon mukaisena tulkintana. Myös Elinkeinovalan kommentaarissa on painotettu suoritteen luovutushetkeä eli

⁷⁰ Esisopimuksista ja niiden oikeusvaikutuksista ks. Voipio 1968 s. 226–229 . Ks. esisopimuksesta myös esim. Keinonen 1986 s. 339, Määttä 2005 s. 178 sekä Niskakangas (Henkilöverotus) s. 5:6.

⁷¹ Esim. KHO 1981 B II 576. Vrt. Ikkala – Andersson – Nuorvala 1986 s. 70.

⁷² Vrt. Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 10:5. Vrt. myös oikeuskäytännöstä KVL 2/2007 (ei muutosta KHO 2007 T 3010), jossa vaihto-omaisuusosakkeet katsottiin pääsääntöisesti luovutetuiksi mahdollisesta omistuksenpidätysehdosta tai hallintaoikeuden siirrosta riippumatta silloin, kun luovutussopimus oli solmittu.

kaupan kohteen luovuttamista kaupan kohteen ostajalle. Kommentaarissa viitataan tällöin myös EVL 13 §:ään.⁷³

EVL:n tulkinnassa on kuitenkin esitetty tästä poikkeavia näkemyksiä, joita on esitelty edellä luovutushetkeä koskevassa osiossa. Tällöin on esimerkiksi usein puollettu sopimuksen tekohetkeen sidottua luovutusajankohtaa, koska jos kuitenkin verovelvollinen voisi valita verotuksellisen luovutuksen sitomisen joko sopimuksentekohetkeen tai osakkeiden konkreettiseen luovutushetkeen (ja näin ollen hänellä olisi laaja mahdollisuus vaikuttaa tuloutusvuoteen), tulisi järjestelmään merkittäviä aggressiiviseen verosuunnitteluun kannustavia piirteitä.⁷⁴

Tässä yhteydessä on huomattava, että EVL:n sanamuodon mukaan kaupantekohetki ei näyttäisi olevan ratkaiseva vaan merkitystä on nimenomaan luovutushetkellä⁷⁵. Realisointiperiaatteen soveltamista käyttöomaisuuden luovutukseen tukee myös EVL 5 §:n 1 kohta, joka säätää veronalaiseksi muun muassa saadut luovutushinnat. EVL 19 §:n mukainen jaksotussääntö koskeekin näin ollen ainoastaan tulouttamisperustetta koskevan EVL 13 §:n perusteella jo luovutetuksi katsottua omaisuutta.⁷⁶ EVL 19 §:n soveltamisen edellytyksenä on siis jo syntynyt tulo, mikä tukee sopimuksen toteuttamisajankohdan lähestymistä yksilöllisestä, sopimuksen mukaisten velvoitteiden aikaulottuvuuteen kuuluvasta näkökulmasta.

EVL:n sanamuodon mukaisesta tulkinnasta huolimatta lähinnä oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että tuloverotuksen yleisenä pääsääntönä tulisi pitää sitä, että omistusaika lasketaan osakkeiden sitovasta hankintasopimuksesta niiden sitovaan luovutussopimukseen⁷⁷. Tämä on tieteisopillisissa kommentaareissa ulotettu koskemaan myös EVL:n mukaisia luovutuksia, jolloin käyttöomaisuudenkin luovutuksissa on ”ilmeisesti sovellettu tuloverolain tapaan myös kauppahetkeä eikä hyödykkeen varsinaista fyysistä luovutushetkeä”, kuten Kukkonen ja Walden tätä ajattelua kuvaavat⁷⁸. Allekirjoitusvaiheen liiallinen korostaminen tulouttamisajankohtana ei kuitenkaan sovi ongelmitta yhteen yrityskauppa-

⁷³ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 382–383. Ks. myös TVL:n osalta Andersson 1994 s. 99 ja siellä mainittu oikeuskäytäntö.

⁷⁴ Ks. esim. Kukkonen 2007a s. 100–102. Ks. myös verovuodesta ja jaksotusongelmasta Tunturi 1986b s. 115–116. Ks. myös Voipio 1985 s. 171, joka tuo esille erityisesti luovutussopimuksesta edeltävän esisopimuksen vaikutukset.

⁷⁵ Ks. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 383.

⁷⁶ Ks. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 90 sekä s. 383. Ks. myös Waselius 2010 s. 625–626.

⁷⁷ Omistusajan lähtökohtaista laskemista sitovasta hankintasopimuksesta sitovaan luovutussopimukseen on kannetettu varsin yleisesti oikeuskirjallisuudessa. Ks. esim. Tikka 2005a s. 29 sekä Ossa 2004 s. 14. Ks. myös Mattila 2004b s. 7, joka viittaa tällöin EVL:n näkökulmasta sekä EVL:a että TVL:a koskevaan verotus- ja oikeuskäytäntöön. Ks. myös Juusela 2004 s. 243–244. Ks. EVL:n osalta näin esim. Kukkonen – Walden 2010a s. 405. Ks. TVL:n mukaisesta verotuksesta Niskakangas (Henkilöverotus) s. 5:6 ja siellä mainitut lähteet.

⁷⁸ Kukkonen – Walden 2010a s. 373.

markkinoiden todellisuuden ja yksittäisten tapausten yksilöllisten erityispiirteiden kanssa.

Suoriteperiaate lähtee siitä, että käyttöomaisuus voidaan tulouttaa, kun se on luovutettu, eikä esimerkiksi maksutapahtumalla ole tällöin merkitystä. Sen mukaisesti merkityksellinen ajankohta verotuksen näkökulmasta on toimi, joka täyttää luovutuksen tunnusmerkit. Tähän nojautuen merkitystä ei ole oikeuskirjallisuudessa haluttu antaa esimerkiksi käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden fyysiselle luovutushetkelle⁷⁹, vaikkakin EVL 13 §:n ja EVL 19 §:n perusteella olisi pääteltävissä, että pelkkä sopimus ei saisi aikaan luovutuksen realisoitumista EVL:n mukaisesti. Vaatimuksena on aina tosiasiallinen luovutus, jonka kuitenkin osakkeiden ollessa kyseessä on oikeuskirjallisuudessa katsottu tarkoittavan lähtökohtaisesti sitovan luovutussopimuksen tekohetkeä⁸⁰. On kuitenkin epävarmaa, voidaanko ”luovutushintaa” ottaa EVL:n mukaisessa verotuksessa huomioon sellaisessa tilanteessa, kun osapuolet voivat vielä aidosti ja molempia osapuolia sitovasti irtaantua sopimusprosessista ennen lopullisen closing-toimen tekemistä. EVL 19 §:n sananmuoto ei näyttäisi tukevan ainaakaan tuotoksi lukemista ennen kuin lykkäävät ehdot ovat täyttyneet ja ollaan tilanteessa, jossa osapuolet eivät voi enää tosiasiallisesti vetäytyä kaupanteosta. Tästä näkökulmasta kaupan kohteen luovutus ostajalle olisi merkityksellinen, kun arvioidaan sitä, onko tilanteessa syntynyt ehdoton ja lopullinen saamisoikeus.

Vielä 1980-luvulla voimassa olleita EVL:n verovapausmääräyksiä tulkittaessa lieinee katsottu, että jos omistajanvaihdos oli tehty riippuvaksi lykkäävästä ehdosta, jonka täyttämiseen tai täyttämättä jättämiseen verovelvollinen ei voinut vaikuttaa, luovutussopimus ei vielä välttämättä merkinnyt omistusajan alkamista tai päättymistä.⁸¹

Suoriteperiaatteen näkökulmasta ratkaisevaksi ajankohdaksi on oikeuskirjallisuudessa arvioitu yhtäältä muun muassa luovutussopimuksen tekoajankohta, joka näin ollen määräisi verotuksen näkökulmasta osakkeiden saanto- ja luovu-

⁷⁹ Ks. tästä näkökulmasta Kukkonen – Walden 2010b s. 91–93 sekä Kukkonen – Walden 2010a s. 371–374 ja s. 405. Saannon ja luovutuksen ajankohdan yleisistä opeista TVL:n mukaisessa verotuksessa ks. Andersson – Linnakangas 2006 s. 233–238 ja Nykänen 2004 s. 296–304.

⁸⁰ Vrt. Kukkonen – Walden 2010a s. 373, jotka kuvailevat fyysistä luovutushetkeä EVL:n ”sanamuodon ja perusidean” mukaiseksi.

⁸¹ Ks. esim. Ikkala – Andersson – Nuorvala 1993 s. 106. Ks. myös Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 93, missä esitetään, että jos voiton määrä riippuu tulevaisuuden tapahtumasta (esimerkiksi kohdeyrityksen tuloksesta), tällaista voiton osuutta ei pystytä vielä verottamaan. Ks. myös mts. 93 alaviitteessä 29 mainitut lähteet. Saanto- ja luovutusajankohdalla sekä omistusajan pituudella on ollut merkitystä erityisesti henkilöverotuksessa. Hankintameno-olettaman suuruus määräytyy sen mukaan, milloin omaisuus on hankittu. Oman asunnon luovutuksen ja sukupolvenvaihdosluovutuksen verovapaus säännökset on myös sidottu eräiltä osin omistusajan pituuteen. Tuloverotuksen yleisestä omistusaikaproblematiikasta ks. Andersson – Linnakangas 2006 s. 233–238.

tusajankohdat⁸². Toisaalta jotta tulon veronalaisuuden määrittäviä säännöksiä päästään soveltamaan, vaaditaan, että kyseessä on tuloa realisoiva luovutustapahtuma, mikä tarkoittaa käytännössä myyntiä tai vaihtoa⁸³.

TVL:n mukaisessa verotuksessa pörssiosakkeita ja niihin verrattavia arvopapereita luovutettaessa ei hallinnan siirtymisellä ole yhtä suurta merkitystä kuin kiinteistöjä luovutettaessa. Yleensä tällaisten osakkeiden kaupassa määräaika lasketaan kaupan-
teosta kaupantekoon TVL 110 §:n 2 momentin nojalla.

Osakkeiden omistuksen aikarajaa laskettaessa sovelletaan arvo-osuuksiin EVL 14 §:n 3 momenttia, jonka mukaan arvo-osuuksien hankintamenoa määritettäessä arvo-osuudet katsotaan luovutetuiksi siinä järjestyksessä, jossa ne on hankittu, ellei verovelvollinen muuta näytä⁸⁴. Käytännössä näytön esittäminen siitä, että osuuksia on luovutettu muussa kuin laissa säädettyssä järjestyksessä, voi olla mahdollista, jos toiminnassa on käytetty eri arvo-osuustilejä⁸⁵. Jos verovelvollinen osoittaa käyneensä kauppaa tietyllä arvo-osuustilillä olevilla arvo-osuuksilla, tilillä olevista arvo-osuuksista katsotaan vanhimmat luovutetuiksi ensiksi.

Luovutusvoittojen verotukseen liittyvät määräajat on usein arvioitu laskettavan osto- tai muun hankintasopimuksen tekemisestä luovutussopimuksen tekemiseen⁸⁶. Ratkaisevaksi on ainakin TVL-luovutuksissa yleensä katsottu sitovan lopullisen kauppakirjan tekemisajankohta, mikä johtuu sitä koskevasta nimenomaisesta säännöksestä. Luovutusvoiton jaksottamisesta on säädetty TVL 110 §:n 2 momentissa. Säännöksen mukaan luovutusvoitto katsotaan sen verovuoden tuloksi, jona kauppa vai vaihto on tehty tai muu luovutus on tapahtunut. Näin on katsottu voitavan ratkoa sekä yleiset luovutusajankohdan määrittämiseen liittyvät kysymykset että omistustajan laskemiseen liittyvät esille nousseet tulkintatilanteet myös EVL:n mukaisissa luovutuksissa. On kuitenkin epäselvää, mihin tämänhetkinen sopimuksen allekirjoittamiseen perustuva verotuskäytäntö pohjautuu. Epäselvyys koskee esimerkiksi tilanteita, joissa osakkeita ei ole konkreettisesti luovutettu, lykkäävät ehdot eivät ole täyttyneet eikä tuloa ole vielä ”saatu”, kuten EVL 19 §:n sanamuoto edellyttää.

Tuloverotuksessa on jo useilta vuosikymmeniltä olemassa oikeuskäytäntöä tilanteista, joissa omistusaikaa joudutaan määrittelemään, kun osapuolet ovat solmineet lopullisen kaupan, jossa on käytetty niin sanottua lykkäävää ehtoa. Kauppakirja voidaan laatia siten, että omistus- ja hallintaoikeus siirtyvät vasta myöhemmin. TVL:n mukaisessa verotuksessa lykkäävä ehto on noussut esille useita kertoja eri vuosikymmenillä. Kun muun muassa oman vakituisen asunnon myynnin luovutusvoiton verovapauden edellytyksenä oleva kahden vuoden aikamääräaika lasketaan ostoso-

⁸² Esim. Juusela 2004 s. 188 ja s. 243.

⁸³ Ks. Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 14:20.

⁸⁴ Tässä viitataan ns. fifo-periaatteeseen. Ks. VeroH 2.11.2005 sekä Kukkonen 2007a s. 83 ja s. 168–169.

⁸⁵ Ks. KHO 2006 T 2469.

⁸⁶ Ks. näin Kukkonen – Walden 2010a s. 405.

pimuksen tekemisestä luovutussopimuksen tekemiseen, on ratkaisevaa tällöin yleensä sitovan lopullisen kauppakirjan allekirjoittamisajankohta.

Määräaikojen laskennasta on Verohallinnon julkaisemassa Henkilöverotuksen käsikirja 2010:ssä todettu pääsääntönä seuraavaa: ”Luovutusvoittojen verotukseen liittyvät määräajat lasketaan osto- tai muun hankintasopimuksen tekemisestä luovutussopimuksen tekemiseen. Ratkaiseva on yleensä sitovan lopullisen kauppakirjan tekemisajankohta. Kauppakirjaan otetut sopimuksenvaraiset ehdot, joiden mukaan omistusoikeus siirtyy myöhempänä ajankohtana, eivät yleensä muuta omistusaajan alkamis- tai päättymisajankohtaa. – – Luovutusajankohdan määrittelyssä voi tulla sovellettavaksi VML 28 §:n veronkiertämistä koskeva säännös, jos esim. vuokrauksella tai muulla järjestelyllä on toteutettu omistajanvaihdon kaltainen tilanne tekemättä lopullista kauppaa.”⁸⁷

TVL:n mukaisesta omistusaikalaskennasta on runsaasti erityisesti kiinteistöjen ja oman asunnon luovutuksia koskevaa oikeuskäytäntöä⁸⁸. Näiden merkitys korostuu erityisesti TVL:n mukaisessa verotuksessa, mutta niihin viitataan usein myös EVL:n mukaiseen verotukseen liittyvien kommenttien yhteydessä, koska tiettyjen tahojen mukaan EVL:ssä tulisi edetä tietyllä tapaa samoin kuin TVL:nkin mukaisessa verotuksessa.

Mainitusta TVL-verotuksen pääsäännöstä poiketen KHO:n päätöksessä KHO 1991 B 532 katsottiin, että vaikka sitova lopullinen kauppakirja oli tehty ennen verovapauden edellytyksenä olevan määräajan täyttymistä, luovutusvoitto oli näissä olosuhteissa verovapaa. Verohallinto on katsonut oikeuskäytännön perusteella TVL:n mukaisen verovapauden edellytyksenä olevan, että lopullinen luovutusta koskeva kauppakirja tehdään aikaisintaan noin kolme kuukautta ennen kahden vuoden määräajan täyttymistä. Lisäksi Verohallinnon mukaan edellytetään myös, että ostaja on kauppakirjan mukaan velvollinen suorittamaan ja suorittaa myyjälle kauppahinnasta enintään noin 20 prosenttia ennen kahden vuoden määräajan täyttymistä. Kolmas edellytys Verohallinnon mukaan on, että omistus- ja hallintaoikeus asuntoon siirtyvät kauppakirjan mukaan myyjältä ostajalle vasta kahden vuoden määräajan täyttymisen jälkeen. Neljänneksi edellytykseksi Verohallinto katsoo, että myyjä on omistusaikanaan tosiasiallisesti käyttänyt asuntoa omana tai perheensä vakituksena asuntona yhtäjaksoisesti vähintään kahden vuoden ajan.⁸⁹

Vaikka TVL:n lähtökohta on kaupantekohetki, TVL:n oikeusohjetta ei voida soveltaa suoranaisesti EVL:n mukaisessa verotuksessa, koska TVL 116 §:n erityissäännöksessä katsotaan, että tulo, joka on saatu toiminnasta, josta verovelvollinen on kirjanpitovelvollinen, jaksetaan EVL:n mukaan. Tämä johtaa EVL:n mukaisessa verotuksessa edellä käsitellyn EVL 19 §:n soveltamiseen, joka taas lähtee sanamuodossaan hyödykkeen luovutushetkestä.

Usein nostetaan esille TVL:n ja EVL:n väitettyn symmetriaan nojaava käsitys, jonka mukaan EVL:nkin mukaisessa verotuksessa omistusaika on sidottu osakkeiden sitovasta hankintasopimuksesta niiden sitovaan luovutussopimukseen. Tällöin kommentoijat tuntevat edellytettävän, että TVL:n mukaisessa ve-

⁸⁷ VerOH 43.10 s. 104.

⁸⁸ Tästä voidaan antaa esimerkkinä KHO 1996 T 1155 (oman asunnon luovutus).

⁸⁹ VerOH 13.3.2007 s. 3.

rotuksessa tehdyille tulkinnoille on annettava jokin merkitys myös EVL:n mukaisessa verotuksessa. Vaikka erityisesti oikeuskirjallisuudessa esitettyjen arvioiden perusteella saattaa olla vaikea nähdä tosiasiallista eroa näiden kahden säädöskokonaisuuden välillä, ei EVL:n mukaisessa verotuksessa voida kuitenkaan soveltaa TVL:n tulon jaksottamista koskevia ratkaisuja, koska mitään viittaussäännöstä EVL:sta TVL:iin ei tämän osalta ole olemassa. Edellä kuvattu lähtökohtainen ero näiden lakien välillä on tunnustettava siitä huolimatta, että TVL:n sanamuotoon perustuvaa tosiasialliseen luovutussopimukseen sidottua tulkintakäytäntöä saatettaisiin oikeuskirjallisuudessa pitää myös tuloverotuksen yleisen systematiikan tai ”symmetrian”⁹⁰ mukaisena.

Oikeuskäytännössäkään ei nähtävästi ole esiintynyt sellaisia prejudikaatteja, joita voitaisiin pitää selkeänä osoituksena TVL:n ja EVL:n välisestä tuloverolainsäädännön systematiikkaan perustuvasta tulkinnasta, että EVL:n mukaisessa verotuksessa voitaisiin suoraan soveltaa TVL:n mukaisessa verotuksessa valittuja tulkintoja ja vastaavasti toisinpäin. Vaikka yksittäistapauksissa olisikin valittu samansuuntainen jaksottamistapa kuin TVL:ssä, asia on kuitenkin lakisystemaattisesti TVL 116 §:n 1 momentin perusteella selvä: jaksottaminen tapahtuu EVL:n mukaisesti. Valittavat tulkintalinjat ovat EVL:n tulkintaa eivätkä mitään erityisen symmetrian soveltamista TVL:n ja EVL:n välillä. EVL:n mukaisessa verotuksessa ei tulisi täten olla kyse TVL:n laajennetusta tulkinnasta.⁹¹

Eri asia on tietysti se, tulisiko EVL 19 §:ää tulkita yllä mainittua oikeuskirjallisuudessa esitettyjen arvioiden mukaista sopimuksen allekirjoitushetkeä painottaen vai tulisiko tilannetta arvioida nykyisessä tilanteessa uudelleen ottaen huomioon muuttuneet EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n säännökset. Tämä tulkinnallisuus koskee lähinnä tilanteita, joissa on sovellettu lykkääviä ehtoja, esisopimusta tai jotain muuta toimenpidettä, joka on jättänyt tiettyjä seikkoja vielä avoimeksi kaupan toteutumisen kannalta. Tällöin liikutaan kuitenkin edelleen EVL:n soveltamisalan piirissä.

Jaksottamiskysymyksen ratkaisua tällaisissa vaiheittaisissa tapauksissa voidaan yrittää selventää EVL:n sanamuodon mukaisen tulkinnan avulla. EVL 42 §:n 2 momentin mukaan ”arvopaperin ja muun kulumattoman käyttöomaisuuden veronalaiset luovutushinnat ja muut vastikkeet tuloutetaan ja hankintameno tai sen vähennyskelpoinen osa poistetaan 6 b ja 43 §:ssä säädetyn poikkeuksin sinä verovuonna, jona käyttöomaisuus on luovutettu”. EVL 43 § mainitsee käyttöomaisuudesta saadun vakuutuskorvauksen ja muun vastikkeen sekä saadun luovutushinnan. EVL 42 § ja EVL 43 § näyttävät lähtevän konkreettisesta luovutushinnan saamisesta, luovuttamisesta ja luovutushetkestä, mikä nähtävästi tukisi EVL 19 §:n tulkintemista siten, että siinä tulisi ottaa lähtökohdaksi konkreettinen

⁹⁰ Tämän perusteen tuovat esiin Kukkonen – Walden 2010a s. 374.

⁹¹ Vrt. Waselius 2010 s. 630.

hyödykkeen luovutushetki⁹². Tulo syntyy EVL:n mukaisessa verotuksessa siis kaupan kohteen luovutushetkellä.⁹³ Tästä näkökulmasta voitaisiin poiketa ainoastaan sovellettaessa VML 28 §:ää. EVL 19 § mahdollistaneen sellaisen johtopäätöksen, että laskutuksen suorittamisajankohdalle tai varsinaiselle allekirjoitusajankohdan tarkoittamalle kaupantekoaikajankohdalle ei tulisi antaa merkitystä tulon syntyhetkeä määritettäessä. Näin ollen jos ostaja maksaa kauppahinnan osittain tai kokonaan myyjälle ennen kaupan kohteen luovuttamista, ei tällä ole merkitystä EVL:n mukaisen tulon syntymishetken – luovutushetken – määrittämisessä. Kauppahinnan realisoituminen tuloksi voidaan EVL:n mukaan sitoa ainoastaan siihen, kun myyjä luovuttaa hyödykkeen – tässä tapauksessa osakkeet – ostajalle.

Asiaa voidaan lähestyä osapuolten vastuiden, riskien ja liiketaloudellisen aseman näkökulmasta. Usein yrityskauppasopimuksessa määritellään tiettyjä osakokonaisuuksia, joiden muodostama usein epävarma yhtälö tarkoittaa yrityskauppaa kokonaisuudessaan. Sopimuksessa voidaan sitten todeta kaikki ne seikat, joiden tulee toteutua ennen kuin osakkeiden luovutuksen myyjältä ostajalle katsotaan tapahtuneen.

Sopimuksessa voidaan tällöin nimenomaisesti todeta, että luovutusta ei katsota tapahtuneeksi, jos kaikkia closing-vaiheen edellyttämiä ehtoja ei ole täytetty ja toimiin ryhdytty. Tällöin vaiheittaisuus heijastuu myös sijoitusriskiin, joka voi säilyä myyjällä siihen saakka kunnes hyödyke – eli kohdeyhtiön osakkeet – on siirretty ostajalle.

Osakkeiden luovutussopimuksen allekirjoituksen merkitystä arvioitaessa voitaisiin asiaa lähestyä ensinnäkin siitä näkökulmasta, että osakkeiden kauppasopimuksen allekirjoituksella olisi saatavan synnyttävä vaikutus. Tämä näkökulma perustuu siihen olettamukseen, että allekirjoitus synnyttäisi myyjälle saamisen kauppahinnasta eli oikeuden vaatia kauppahintaa maksettavaksi, ja ostajalle oikeuden saada allekirjoitetun sopimuksen tarkoittamat osakkeet. Tätä EVL 19 §:n tulkintaa on kuitenkin kritisoitu, koska pelkän sopimuksen allekirjoituksen perusteella syntyvä kauppahintasaaminen on edelleenkin ainakin jossakin määrin ehdollinen ja epävarma. Saaminen muuttuu ehdottomaksi ja lopulliseksi vasta kun hyödyke luovutetaan ostajalle.⁹⁴ Tämä tulkintatapa ei myöskään anna tilaa tapauskohtaiselle harkinnalle, mikä on EVL 19 §:n sanamuodon yleispiirteisyyden vuoksi välttämätöntä. Kokonaisharkintaa voidaan myös puoltaa jo voimassa olevan oikeuskäytännön perusteella.

Toiseksi sanamuodon mukaisena muodollisena EVL 19 §:n tulkintapana voidaan pitää myös sitä, että EVL 19 §:n tulkinnassa annetaan merkitys sopimuksen allekirjoittaman kaupan pienellekin epävarmuudelle. Tällöin lähdetään sii-

⁹² Ks. Waselius 2010 s. 631–633. Ks. myös Kukkonen – Walden 2010a s. 372, jossa katsotaan, että luovutushetkeen sidotulla jaksottamisella on, viitaten EVL 42 §:ään, ”sitien vahvat perusteensa, jos ajatellaan saadun tulon lopullistuvan vasta luovutuksen myötä”, mikä on EVL 19 §:n mukainen ”lähtökohta tulon verollisuudelle”.

⁹³ Ks. Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) luku 10.

⁹⁴ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 383 ja Waselius 2010 s. 632.

tä, että EVL:n mukaan luovutus realisoituu ainoastaan hyödykkeen luovutus-
hetkellä, jolloin lopullinen closing-toimi olisi merkityksellinen ajankohta, joka
määräisi myös EVL:n mukaisen osakeluovutuksen ajankohdan. Tätä on oikeus-
kirjallisuudessa perusteltu muun muassa EVL 42 §:n ja EVL 43 §:n sanamu-
doilla, jotka puhuvat ”käyttöomaisuuden luovuttamisesta”⁹⁵. Tällöin sopimus-
suhdetta arvioidaan ja EVL 19 §:ää tulkitaan sanamuodon mukaan ilman Verohallinnon tekemää arviota ”tosiasiallisen sopimuksen syntymisestä” osapuolten
tahtotilaa analysoimalla.

On esitetty arvioita, että jos esimerkiksi allekirjoitusvaiheelle ei annettaisi
painoarvoa pelkästään sillä perusteella, että hyödykettä ei ole muodollisesti
vielä luovutettu fyysisesti ostajalle, verovelvolliselle voisi jäädä liian suuri liik-
kumatila oikeustoimen ajallisen ulottuvuuden toteuttamisen suhteen⁹⁶. Tämä
peruste näyttää tarkoituksenmukaiselta ainakin lakia soveltavan Verohallinnon
näkökulmasta. On kuitenkin eri asia, voidaanko tätä pitää EVL 19 §:n mukaise-
na oikeana tulkintatapana. Allekirjoitushetken kategorisesti sidottu tulkitse-
mistapa lähtee siitä, että luovutushetkenä on pidettävä allekirjoitushetkeä, kos-
ka muutoin verovelvollinen saisi sellaisen verosuunnittelumahdollisuuden, joka
voisi aiheuttaa epätoivottavaa käyttäytymistä verovelvollisten parissa. Tällöin
tulkitsijan oletuksena on yleinen veronkiertoriskin olemassaolo eikä huomiota
kiinnitetä yksittäistapauksen tosiseikkoihin. Lakia ikään kuin tulkittaisiin ve-
ronkierron oletuksen näkökulmasta, mutta Verohallinnon ei tarvitsisi pys-
tyä osoittamaan veronkiertomotiivin olemassaoloa tehdessään ratkaisua.

Veronkiertomotiivia tosiasiallisesti painottavaa tulkintatapaa voidaan kuiten-
kin arvostella. Se jättää aivan liikaa liikkumatilaa verohallinnon harkinnalle⁹⁷ ja
johtaa tilanteeseen, jossa verovelvollisen oikeusturva ja verotuksen ennakoita-
vuus kärsivät. Allekirjoitushetkeä ei voida myöskään pitää lähtökohtaisena
”luovutushetkenä”, jos osakkeita ei ole tällöin vielä luovutettu. Tämä tarkoittaa
myös sitä, että tuloa ja tuottoa ei olisi vielä syntynyt EVL 19 §:n lopullista ja
reaalista saamista painottavan tulkintatavan mukaan⁹⁸.

Pääsääntöisesti osakkeiden omistusaika on oikeuskirjallisuudessa ajateltu
laskettavan sitovasta hankintasopimuksesta sitovaan luovutussopimukseen sekä
TVL:n että EVL:n mukaisessa verotuksessa, vaikka yllä mainittu Verohallin-
non TVL:n mukaista verotusta koskeva kannanotto lisää tämän yleissäännön

⁹⁵ Esim. Waselius 2010 s. 632.

⁹⁶ Ks. tämän näkökulman osalta esim. Kukkonen – Walden 2010a s. 373. Waselius 2010 s. 633 kritisoi tätä näkökulmaa ja pitää selvänä, että verovelvolliset useita kuukausia kestävien sopi-
musneuvottelujen ollessa kyseessä pystyvät joka tapauksessa jaksottamaan osakeluovutuksen ha-
luamalla tavalla ilman turvautumista lykkäävään closing-ajankohtaan. Waseliuksen näkökul-
ma tuo esille EVL:n sanamuodon mukaisesta tulkinnasta poikkeavan (TVL-vetoisen) tulkintata-
van perusteluiden heikkouden.

⁹⁷ Waselius 2010 s. 633.

⁹⁸ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 383.

ympärille hieman epävarmuutta TVL:n mukaisessa verotuksessa. Käytännössä tuloutusajankohta lieene ratkaistu asianosaisten välillä tehdyn sitovan lopullisen sopimuksen mukaan ainakin silloin, kun erilaiset lykkäävät ehdot ovat jo täyttyneet ja osakkeet on luovutettu. Osakkeiden konkreettista luovutusta on pidettävä EVL 19 §:n mukaisena jaksottamisperusteena. Toisaalta lykkääville ehdoille tai osakkeiden tosiasialliselle luovutukselle ei ole haluttu oikeuskirjallisuuden kannanotoissa antaa painoarvoa, koska jos tässä yhteydessä tukeuduttaisiin luovutushetkeen, se antaisi verovelvolliselle varsin vapaat kädet vaikuttaa tuloutusajankohtaan.

Teoreettisesti voitaisiin ajatella, että jos edellä mainittu Verohallinnon TVL-verotusta koskeva kannanotto soveltuisi sellaisenaan myös EVL 6 b §:n omistusaikaedellytykseen liittyviin rajanvetotilanteisiin (ikään kuin yleisenä kaikkea tuloverotusta koskevana tulkintavaihtoehtona), käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnan verovapauden omistusaikaedellytyksenä olisivat Verohallinnon kannanottoa mukaillen seuraavat alakohdat:

- 1) lopullinen luovutusta koskeva kauppakirja tehtäisiin aikaisintaan noin kolme kuukautta ennen yhden vuoden määräajan täyttymistä,
- 2) ostaja on kauppakirjan mukaan velvollinen suorittamaan ja suorittaa osakkeet myyvälle yhtiölle kauppahinnasta enintään noin 20 prosenttia ennen yhden vuoden määräajan täyttymistä, ja
- 3) omistus- ja hallintaoikeus myytäviin käyttöomaisuuteen kuuluviin osakkeisiin siirtyisivät kauppakirjan mukaan myyjäyhtiöltä ostajalle vasta vuoden määräajan täyttymisen jälkeen.

On myös huomattava, että omistusoikeuden sopimuksenvarainen siirtymisajankohta jätetään vero-oikeudessa huomioon ottamatta ainakin silloin, kun omistusoikeuden myöhemmästä siirtymisestä on sovittu lähinnä omaisuuden luovuttajan verotusetujen vuoksi. Tällöin sovellettavaksi tulee VML 28 §. Edellä mainittujen kolmen kriteerin osalta lähestytään helposti VML 28 §:n soveltamisalaa, jos kyse on tosiasiallisesti kriteerien kuvailemasta rajatapauksesta. Yllä esitetty ajatusmalli on kuitenkin täysin teoreettinen, eikä sillä ole yksiselitteistä liitântää käytännön EVL-verotukseen.

Oikeuskirjallisuudessa on rakennettu esisopimuskäytännön ympärille keskustelu, joka voidaan tiivistää siten, että tietty sopimus on verotuksessa ”esisopimuksen tasoinen asiakirja”, jos sopimuksen keskeisiä ehtoja on jätetty auki⁹⁹. Tämän saman ajattelun mukaan tulon on voitu katsoa syntyvän myös erilaisista ehdoista ja välipuheiden vaihteellisuudesta riippumatta jo esisopimuskentekohetkellä, jos myöhemmän välipuheen varaan jätettyjen ehtojen luonnetta ei ole pidetty merkittävänä ja osapuolten toiminnasta riippuvaisena. Tällainen tulkintatapa soveltaa ainakin välillisesti TVL:n mukaista jaksottamisperiaatetta, ja se antaa merkitystä TVL:n piirissä syntyneelle esisopimuksia koskevalle oikeuskäytännölle.

⁹⁹ Juusela 2004 s. 188.

Yleensä tällä argumentoinnilla on haluttu puuttua tilanteisiin, joissa osakekaupan keskeiset ehdot on tietyllä asiakirjalla tai suullisella sopimuksella vahvistettu, mutta kaupan lopullinen toteutuminen on sidottu tiettyjen velvoitteiden ja ehtojen täyttymiseen. Ajattelun mukainen epärelevantti jatkotilanne on esimerkiksi sellainen, jossa tällaiset myöhemmät toimenpiteet eivät olisi osapuolten toiminnan ja velvoitteiden näkökulmasta merkittäviä. Esimerkiksi erilaisten teknisluonteisten seikkojen ja kilpailuviranomaisten lupiin liittyvien ehtojen täyttymistä ei välttämättä pidetä jo olemassa olevan sopimuksen ”verotuksellista esisopimusluonneta” korostavina, koska tällöin kaupan lopullisen hyväksymisen ehdoksi ei ole asetettu suoranaisesti osapuolten omasta toiminnasta ja tahdosta riippuvien ehtojen täyttymistä¹⁰⁰. Tämän argumentaation johdopäätös on, että osapuolet eivät ole enää tällöin voineet vetäytyä sopimuksesta omaehtoisesti, jolloin ensivaiheen signing-asiakirja ei ole ollut ”verotuksellinen esisopimus” vaan sitovan sopimuksen synnyttänyt asiakirja, joka määrää myös luovutusajankohdan EVL:n näkökulmasta¹⁰¹.

Lopullinen hyväksyminen voi olla lähinnä sopimuksen muodollinen virallistaminen sen jälkeen, kun kaupalle on muun muassa saatu viranomaisluvut. EVL:n luovutusvoittoverotuksen kannalta tulisi EVL 19 §:n sanamuodon mukaan ajatella, että luovutushinta tulisi huomioida EVL 5 §:n 1 kohdan mukaisena veronalaisena elinkeinotulona vasta, kun ”se on saatu rahana, saamisena tai muuna rahanarvoisena etuutena”. Verotuksen kannalta luovutushetki voisi kuitenkin olla sidottu myös siihen hetkeen, kun sopimus on osapuolia tosiasiallisesti sitova, mikä tarkoittaisi sitä, että luovutushetkenä pidettäisiin signing-hetkeä eikä closing-hetkeä, jolloin osakkeet tosiasiallisesti luovutetaan ja kauppahinta maksetaan. Jos allekirjoitusvaiheen sopimus sisältäisi kaikki asian kannalta merkitykselliset seikat, sitä voitaisiin pitää myös verotuksen näkökulmasta luovutuksen realisoivana tapahtumana, mutta tällöin tulkintaa ohjaisi vahva TVL:n jaksotusajattelu. Sopimuksen ehdot saattavat olla keskeisimmiltä osiltaan, yleensä jopa kokonaan jo sovittu ensivaiheen asiakirjassa. Asiakirja sisältää esimerkiksi tiedot kaupan kohteesta ja kauppahinnasta. Tällaisia alku- ja välivaiheen asiakirjoja on käsitelty oikeuskirjallisuudessa erityisesti yritys- ja pääomaverouudistuksen tultua voimaan¹⁰².

Juuselan mukaan jos yrityskaupan hyväksymisen ehdoksi on sovittu yrityskaupan kohteena olevalle yhtiölle asetettujen tulostavoitteiden täyttyminen, sopimusta voitaneen pitää esisopimuksena, joka ei vielä realisoisi saantoa/luovutusta verotuksen näkökulmasta.¹⁰³ Waselius on esittänyt, että kaupan kohteen

¹⁰⁰ Juusela 2004 s. 244.

¹⁰¹ Juuselan systematisoinnissa kyseessä ei olisi tällöin ”sopimusosapuolten omasta toiminnasta ja tahdosta riippuvaisten toimenpiteiden toteutuminen”. Juusela 2004 s. 244.

¹⁰² Esim. Waselius 2010 s. 624 ja s. 628–629, Kukkonen – Walden 2009 s. 367, Juusela 2004 s. 243–244 sekä KPMG 2007 s. 380 av. 2.

¹⁰³ Juusela 2004 s. 244.

due diligence -selvityksen ollessa closing-ehtona ollaan signing-vaiheen jälkeen vielä usein erittäin epävarmassa tilanteessa. Waselius tukee näkemystä, että allekirjoitusvaihe ei vielä muodostaisi luovutusta EVL:n näkökulmasta, jos osapuolilla on aidosti mahdollisuus olla solmimatta lopullista sopimusta.¹⁰⁴ On kuitenkin epäselvää EVL:n jaksottamista koskevien säännösten osalta, tulisiko tällaisille asiakirjoille antaa välttämättä mitään painoarvoa, koska kyseessä ei ole osakkeiden luovutus, mitä EVL tuntuu sanamuodollaan edellyttävän. Esisopimuksia koskeva keskustelu vaikuttaa tästä näkökulmasta tarpeettomalta.¹⁰⁵

Epävarmuus saattaa liittyä myös kilpailuviranomaisten myöntämään lupaan, jonka saamisesta voi olla kiinni koko yrityskaupan toteutuminen. Oikeuskirjallisuus on usein liittänyt tällaisen lupa-asian ratkeamiseen EVL:n mukaisen luovutushetken realisoinnin. Tulon syntyperusteen on arvioitu olevan viimeistään selvä silloin, kun lupa-asia on tullut käsiteltyä.¹⁰⁶

Esimerkki

Emoyhtiö X Oyj myi pörssitiedotteensa mukaan tytäryhtiönsä Y AG:n 2.11.2011 ulkomaiselle konserni Z:lle. X Oyj oli ostanut Y AG:n 15.10.2010. Yrityskaupasta saatava kauppahinta toi X Oyj:lle myyntivoiton. Kauppakirja oli kuitenkin allekirjoitettu jo 13.10.2011. Muotovaatimus allekirjoituksen osalta oli siis täytetty ennen yrityksen ilmoittamaa myyntipäivää. Kuitenkin kauppakirja oli ehdollinen ja se edellytti tiettyjä viranomaislupia, joita ei vielä 13.10.2011 mennessä saatu. Osakkeita ei ollut myöskään vielä luovutettu kyseisenä ajankohtana. Z:n saatua 2.11.2011 kilpailuviranomaisten hyväksynnän ja kaupan muiden ehtojen toteuduttua X Oyj sai kauppahinnan ja luovutti Y AG:n osakkeet Z:lle.

Esimerkkitilannetta voitaisiin tulkita ensinnäkin siten, että kauppaa ei olisi vielä lopullisesti tehty 13.10.2011 mennessä. Osakkeita ei ollut tällöin vielä edes luovutettu ostajalle, joten kauppahintasaatava tai kauppahinnan maksu eivät olisi vielä lopullisesti ja ehdottomasti realisoituneet. Näistä EVL 19 §:n näkökulmasta merkittävin argumentti olisi erityisesti se, että osakkeita ei olisi vielä luovutettu. Täten luovutusvoitto olisi verosta vapaa, koska kaupan edellytykset eli osakkeiden luovutus ja kauppahinnan maksu ovat tapahtuneet vuoden määräajan kuluttua 2.11.2011.

¹⁰⁴ Waselius 2010 s. 629. Vrt. Ikkala – Andersson – Nuorvala 1986 s. 70 (mm. lykkäävän ehdon näkökulmasta): ”Oikeammalta tuntuukin sen vuoksi, että tällaisissa tapauksissa pidettäisiin ratkaisevana lykkäävän, verovelvollisen tahdosta riippumattoman ehdon täyttymishetkeä.”

¹⁰⁵ Vrt. Tikka 1972 s. 234–241, joka painottaa sitä, onko kaupan kohde siirtynyt tehtyjen toimenpiteiden tuloksena palvelemaan ostajan tulonmuodostusprosessia ja onko myyjäosapuoli saanut tosiasiallisesti käyttöönsä vastikkeen, joka kauppaan kuuluu. Tikka viittaa verovelvollisten vahingoksi tehtyihin ratkaisuihin ja toteaa seuraavaa: ”Olennoista on todennäköisesti se, että sopijapuolten tarkoituksena on ollut aikaansaada järjestely, joka taloudelliselta reaalisisällöltään, joskaan ei yksityisoikeudellisesti arvosteltuna, vastaa omistusoikeuden luovutusta.”

¹⁰⁶ Vrt. Ossa 2004 s. 14. Vrt. myös Mattila 2004a s. 295.

Toiseksi 13.10.2011 allekirjoitettua asiakirjaa voitaisiin tässä tilanteessa pitää varsinaisen kaupan edellytykset täyttävänä toimenä, koska muotovaatimus allekirjoituksen osalta oli täytetty. Näin ajatellaan TVL-vetoisessa tulkintatavassa.

Vasta kaupan ehtojen tarkka analysointi ratkaisee luovutusajankohdan verotuksen näkökulmasta ja lopullisen verokohtelun, jos tätä näkökulmaa noudatetaan. Vaikka EVL:n mukaisessa verotuksessa voikin olla houkutus vedota TVL 110 §:n 2 momenttiin perustuvaan oikeuskäytäntöön, tulee ratkaisu kuitenkin tehdä, kuten edellä on katsottu, EVL 19 §:n tulkinnan avulla, jolla ratkaistaan luovutushetki esisopimusten, aiesopimusten ja muiden ehtojen sekä vaiheittaisten yrityskauppojen ollessa kyseessä.

Vaasan HAO:n päätöksessä 19.12.2011 11/0585/3 oli kyse tilanteesta, jossa Z Oy oli holdingyhtiötyyppinen emoyhtiö. Z Oy:n hallinnoima yrityskokonaisuus oli muodostettu sukupolvenvaihdosprosessissa. Yrityskaupprosessi eteni siten, että luonnollinen henkilö A hankki X Oy:n osakkeet. X Oy osti samana päivänä Z Oy:n osakkeet 400 EUR kauppahinnalla. Nämä toimet tapahtuivat vielä etuyhteyden sisällä. Pian tämän jälkeen X Oy luovutti puolet Z Oy:n osakkeista yrityskaupan ostajataholle. Kauppahintana käytettiin hankintahintaa vastaavaa 200 EUR. Kauppaan liittyen allekirjoitettiin yhteistyösopimus -niminen asiakirja, jonka mukaan X Oy sitoutui luovuttamaan loput 50 prosenttia osakkeista sovittuun kauppahintaan, joka oli huomattavan suuri verrattuna osakkeiden hankintameno. Optio-oikeuden voimassaoloaika alkoi juosta kolmen kuukauden jälkeen tästä 200 EUR kaupasta. Optio-oikeuden voimassaoloajan käynnistyttyä X Oy aloitti harjoittamaan g-liiketoimintaa. Liiketoiminta lopetettiin noin 2,5 vuoden kuluttua. G-liiketoiminta oli ostettu T Oy:ltä. Tässä liiketoiminnassa X Oy käytti hyväkseen T Oy:n toiminnan sivutuotteita. Z Oy omisti tällöin kokonaan T Oy:n osakekannan ja X Oy omisti vielä puolet Z Oy:n osakkeista.

Sovittu luovutus toteutettiin noin 1,5 vuotta 200 EUR:lla toteutetun kaupan jälkeen aikaisemmin jo sovitun huomattavan kauppahinnan mukaisesti. Kaupasta realisoitui luovutusvoitto, jonka X Oy ilmoitti veroilmoituksellaan verovapaana käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittona. Huomattavan luovutusvoiton realisoimatta luovutusta pidettiin verovapaana luovutuksena verotuksen toimittamisen yhteydessä. Oikaisulautakunta hyväksyi kuitenkin VOA:n oikaisuvaatimuksen. Lautakunta katsoi, että luovutusvoitto tuli verottaa TVL-tulolähteen tulona. Lautakunta katsoi myös perusteluissaan, että osakkeita ei voida pitää käyttöomaisuutena ja omistusaikaedellytys ei täyttynyt. Lautakunta viittasi myös VML 28 §:ään.

HAO hyväksyi yhtiön valituksen ja piti jälkimmäistä huomattavan luovutusvoiton realisoimatta luovutusta verovapaana luovutuksena. HAO viittasi perusteluissaan muun muassa yllä kuvattuun X Oy:n käynnistämään g-liiketoimin-

taan, joka liittyi Z Oy:n tytäryhtiön liiketoimintaan. HAO piti Z Oy:n osakkeita näissä olosuhteissa X Oy:n käyttöomaisuuteen kuuluvina.

HAO käsitteli tämän jälkeen luovutushinnan jaksotuskysymyksen. HAO:n mukaan osakkeiden luovutuksen oli katsottava tapahtuneen vasta jälkimmäisen huomattavan kauppahinnan realisoineen luovutuksen yhteydessä eli HAO kunnioitti osapuolten järjestelylle antamaa muotoa. HAO totesi, että X Oy:n ja yrityskaupan ostajatahon aikaisemman osakekaupan yhteydessä allekirjoittamaa yhteistyösopimusta ei voitu pitää saantokirjana, jonka perusteella osakkeet olisivat siirtyneet yrityskaupan ostajatahon vallintaan. HAO katsoi, että edellä mainituissa olosuhteissa X Oy:n tällöin suorittama osakeluovutus (jälkimmäinen luovutus) täytti muiltakin osin EVL 6 b §:n edellyttämät vaatimukset luovutushinnan verovapaudesta. HAO katsoi myös, että huomioiden X Oy:n antama selvitys esillä olevasta osakekaupasta ja yritysjärjestelyistä, jotka olivat liittyneet taustalla olleeseen sukupolvenvaihdosprosessiin, asiaa ei voitu ratkaista VML 28 §:n nojalla.

Yhteenvedo yrityskauppojen vaihteellaisuudesta. Luovutustapahtuman realisoituminen on aina kokonaisharkintaa, vaikkakaan tämä ei itsessään tarkoita esimerkiksi sopimuksen allekirjoitushetken tai vaihtoehtoisesti kaupan vahvistushetken suosimista. Mitään erillisiä käyttöomaisuusosakkeiden luovutustapahtumien jaksotussäännöksiä tämän asian varmistamiseksi ei EVL:ssä ole, joten harkinnassa tulee ottaa huomioon yleisesti luovutustapahtumalle EVL:n mukaisessa verotuksessa ajatellut kriteerit ja erityisesti EVL 19 §. Esisopimukseen liittyy runsaasti lähinnä TVL:n tulkintaa koskevaa vanhempaa oikeuskäytäntöä, johon on hyödyllistä tutustua ratkaistaessa uudempia EVL:n tulkintakysymyksiä, jotta voidaan ymmärtää oikeuskirjallisuudessa esitettyjä kannanottoja paremmin¹⁰⁷.

EVL-verotuksessa ei ole olemassa mitään erityistä pääsääntöä, jonka mukaan määräaikojen laskeminen perustuisi kauppakirjan allekirjoitushetkeen, vaan EVL 19 §:n näkökulmasta merkityksellistä on tällaisen asiakirjan allekirjoituksenkin jälkeen edelleen se, että jos osakkeita ei ole luovutettu eikä asiakirjassa mainittuja lisäehtoja tai toimenpiteitä tehty, ei kyseessä ole EVL:n mukainen luovutus. EVL-luovutuksen perustapaus on hyödykkeen luovutus. Esisopimus ei yleensä riitä täyttämään lopullisen kaupan edellytyksiä, mutta erikoistilanteissa se voi täyttää lopullisen sopimuksen kriteerit. Erityisesti TVL 110 §:n 2 momentin laajaan tulkintaan perustuvat kannanotot ovat korostaneet esisopimuksen merkitystä. Tällöin on yleensä viitattu TVL:a koskeviin oikeustapauksiin. Vaikka tätä ei pidetäkään tässä tutkimuksessa oikeana tulkintatapana, on kuitenkin syytä käsitellä tähän liittyviä kannanottoja sekä TVL:n että EVL:n tulkinnan näkökulmasta. Sitovana ei voida pitää ainakaan sellaista esisopimusta, jonka mikä tahansa avoin kohta mahdollistaa kumman tahansa osapuolen

¹⁰⁷ Ks. tästä käytännöstä esim. Niskakangas (Henkilöverotus) s. 5:6 ja siellä mainitut lähteet.

vetäytymisen sopimuksesta. Täten on syytä kiinnittää huomiota muun muassa ehtojen määrään sopimusta tulkittaessa. Lisäksi esisopimuksen yhteydessä maksetun kauppasumman suhde kokonaiskauppasummaan voi olla merkityksellinen seikka yrityskaupan verokohtelun näkökulmasta tässä ajattelussa.¹⁰⁸

Vaikka esisopimuksen vaikutus luovutustapahtuman synnyttävänä toimena hyväksyttäisiinkin, mitään yksiselitteistä ratkaisua ei ole olemassa verotuksellisesti relevantin esisopimuksen tunnistamiseksi, vaan jokainen ratkaisu koskee aina vain yksittäistapausta. Esisopimukselle, joka velvoittaa lopullisen omistajanvaihdosta tarkoittavan sopimuksen tekemiseen, elleivät erityiset syyt muuta osoita, on usein katsottu voitavan antaa sama merkitys kuin lopulliselle sopimukselle. On kuitenkin huomattava, että vaikka esisopimuksen tai muiden lopullista yrityskauppaa edeltävien toimien vaikutukset verotuksessa arvioidaan kokonaisharkinnan perusteella, on EVL:n lähtökohtana kuitenkin osakkeiden konkreettiseen luovutukseen perustuva tulon jaksottaminen. Tämä oli ilmeisesti myös Vaasan HAO:n ajatus edellä mainitussa tapauksessa. Vaikka asiassa oli tehty osakkeiden myyntiä koskeva yhteistyösopimus -niminen asiakirja, sovittu lopullisesta (huomattavasta) kauppahinnasta ja puolet osakkeista oli jo luovutettu nimellisellä hinnalla, HAO totesi, että osakkeet eivät olleet siirtyneet tässä yhteydessä vielä ostajan vallintaan. HAO ei kuitenkaan viitannut soveltamis-
saan oikeusohjeissa EVL 19 §:ään.

Oikeuskirjallisuudessa on esiintynyt tarvetta ottaa esimerkiksi esisopimuksen nimellä otsikoitu toimi lähtökohdaksi verotusta toimitettaessa. Tällainen ajattelu lähtee yleensä ”yrityskaupan kokonaisuuden huomioimisesta”, vaikka tälle ei löydykään suoranaista tukea ainakaan EVL 19 §:n sanamuodosta. VML 28 §:n näkökulmasta huomiota herättäviä toimenpiteitä ovat kuitenkin varmastikin sellaiset asiakirjat, jotka tosiasialliselta sisällöltään vaikuttavat jo lopullisilta luovutus sopimuksilta, ja lopullinen kauppakirja on tehty näennäistarkoituksessa vasta vuoden määräajan täytyttyä ja näin ollen verovapauden muodollisten edellytysten täytyttyä. Tällaisen toimen näennäisyyden varmennettu olemassaolo on voinut tiettyjen arvioiden mukaan tehdä asiakirjasta lopullisen kauppasopimuksen, vaikka se ei synnyttäisikään myyjälle oikeutta kauppahintaan.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Vrt. Tunturi 1995 erityisesti s. 258–259, jossa hän korostaa ratkaisun KHO 1991 B 532 merkitystä prejudikaattina. Ks. myös vanhemmista arvioista Voipio 1968 s. 229. Ks. myös Keinonen 1986 s. 339, joka katsoo, että luovutusta ei realisoisi verotuksen näkökulmasta vielä se, että kohdetta tarjottaisiin kaupaksi ja neuvotteluja käytäisiin osapuolten välillä. Keinonen pitää tällaisena tapahtumana sitä, että tarjous on hyväksytty siihen tehtyine muutoksineen lopulliseksi kaupaksi. Vrt. Kukkonen – Walden 2010a s. 375, jotka nostavat esille EVL:n sanamuodon aiheuttaman epävarmuuden. He tunnustavat luovutusprosessin monivaiheisuuden ja päätyvät seuraavaan: ”Jos osakkeiden konkreettinen siirto tapahtuu vasta myöhemmin, on mahdollista tulkita elinkeinoverolain mukaisen luovutusvoittoverotuksen siirtyvän samaten myöhemmäksi.”

¹⁰⁹ Vrt. Juusela 2004 s. 243–244, vaikkakaan hän ei näytä täysin ehdottomasti tukevan allekirjoitusvaiheen pitämistä luovutusajankohtana. Toisin Waselius 2010 s. 632, joka ei antaisi painoarvoa esimerkiksi viranomaisluville, kolmansien osapuolten hyväksynnälle tai joitakin kysymyk-

Yritys- ja pääomaverouudistuksen voimaantulon jälkeen on ollut nähtävissä tarvetta avata esisopimuksista yksityisoikeudellinen keskustelu, jonka yhteydessä on tuotu esiin siviilioikeuden ja vero-oikeuden liittymäkohdat. Monet asiaa kommentoineet tahot ovat pyrkineet korostamaan esisopimuksen määrämuotoisen laatimisen merkitystä, jonka on ajateltu olevan merkki myös luovutuksen realisoitumisesta EVL-verotuksen näkökulmasta. Esisopimuksiinkin on ajateltu voitavan soveltaa tapauskohtaista harkintaa, jossa otetaan huomioon yrityskauppaprosessi kokonaisuudessaan. Tästä on ollut seurauksena muun muassa se, että tietyissä vuoden omistusaajan täyttymisen kannalta kiperissä tilanteissa myyjällä saattaa olla jopa tarvetta pitää esisopimusvaihe salassa julkisuudelta ja erityisesti Verohallinnolta¹¹⁰.

Kauppakirjan allekirjoitukseen (signing) ja kaupanvahvistukseen (closing) liittyvän kysymyksenasettelun voitaisiin yhtäältä ajatella ratkeavan sellaisen kokonaisarvion perusteella, jossa tulee selvittää, milloin luovutuksen on tosiasiallisesti katsottava tapahtuneen. Tähän ei ole olemassa muodollista jompaa-kumpaa näistä kahdesta vaihtoehdosta painottavaa tulkintatapaa, vaan ratkaisu tulisi tehdä tapauskohtaisesti ja EVL:a soveltaen. Joka tapauksessa sopimuksen allekirjoituksella myyjä saa lähtökohtaisesti vasta ehdollisen saamisoikeiden kauppahintaan. Saamisoikeus muuttuu ehdottomaksi ja lopulliseksi vasta kaupan lopullisen toteutumisen seurauksena. Tällaisena lopullisena toteutumishetkenä voidaan usein pitää vasta closing-hetkeä, jolloin kaupan kohde luovutetaan ostajalle.

TVL-vetoisen ajattelun voidaan katsoa johtavan seuraavaan ajatusketjuun: Jos allekirjoitetussa ja sekä myyjää että ostajaa sitovalla kauppakirjalla tehdyssä sopimuksessa on määriteltä kaupan kohde, kauppahinta ja sopimuksen kokonaisuuden kannalta keskeiset ehdot eikä allekirjoitettuun kauppakirjaan sisällytetty purkava ehto ole täyttynyt, ei myöhemmälle sopimuksen vahvistukselle ja osakkeiden luovutukselle anneta tällöin välttämättä painoarvoa ja verotuksellinen luovutus katsotaan tapahtuneen jo allekirjoituksen yhteydessä. Ratkaisevaa tässä ajattelutavassa olisi sopimuksen syntymisen näkökulmasta erityisesti se, että allekirjoitettu kauppakirja on sisältänyt kaikki kohdeyhtiön osakkeiden luovutuksen keskeiset ehdot, ja että yhtiö ei pystyisi osoittamaan, että sillä olisi ollut mahdollisuus vetäytyä allekirjoitetun asiakirjan tarkoittamasta sopimuksesta pelkästään oman tahtonsa perusteella. Tämä korostaa sopimussuhteen syntymisen jälkikäteistä arviointia.

Edellä mainitun TVL-vetoisen tulkinnan vastapainoksi on huomautettava, että osakkeiden luovutusta ja kauppahinnan maksua tai kauppahintasaatavan syntymistä painottava tulkintatapa näyttäisi olevan lähempänä EVL 19 §:n sanamuoto-

siä avoimeksi jättäneelle välipuheelle. Waselius katsoo: ”I vart fall har överlåtelse av aktier inte skett, uppskjutande villkor inte uppfyllts, och inkomst inte uppkommit i enlighet med NSL.”

¹¹⁰ Vrt. Voipio 1985 s. 171, joka varoittaa riskeistä, jotka liittyvät esisopimuksen tekemiseen ennen verovapausmääräajan täyttymistä.

don mukaista tulkintaa, koska vasta tässä vaiheessa tulo on aidosti saatu rahana, saamisena tai muuna rahanarvoisena. Tulon veronalaisuus elinkeinotoiminnassa on sidottu EVL 4 §:ssä rahana tai rahanarvoisena etuutena saatuihin tuloihin. Meno–tulo-teorian näkökulmasta kyse on tällöin suoritteista saaduista vastikkeista. Tämä tukisi sitä, että vasta hyödykkeen – eli osakkeiden – konkreettinen luovutushetki olisi lähtökohtainen luovutusajankohta EVL:n mukaisessa verotuksessa¹¹¹.

Erityisesti oikeuskirjallisuudessa esitetyt enemmän sopimuksen allekirjoitushetkeä¹¹² ja TVL 110 §:n 2 momenttia koskevaa oikeuskäytäntöä painottavat arviot näyttäisivät sisältävän oletuksen siitä, että yksityisoikeudellisissa sopimussuhteissa pyrittäisiin antamaan toimenpiteelle sellainen juridinen ja sopimuksellinen muoto, joka ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta. On kuitenkin huomattava, että tällaisia veronkiertotilanteita varten on olemassa VML 28 §, jota voidaan soveltaa, jos kyse on muodon ja sisällön välisestä ristiriidasta sekä järjestelyyn on ryhdytty pääasiallisesti verotuksellisista syistä. Muissa tilanteissa lähtökohdaksi tulisi voida antaa lopullinen kaupan vahvistava toimi, jolloin osakkeet luovutetaan ostajalle. Tällöin omistusoikeuden sopimuksenvarainen siirtymisajankohta closing-hetkenä voitaisiin jättää huomioon ottamatta silloin, kun omistusoikeuden myöhemmästä siirtymisestä on sovittu lähinnä omaisuuden luovuttajan verotusetujen vuoksi, mikä tarkoittaisi VML 28 §:n soveltamista. EVL:n näkökulmasta verotuksellisen esisopimuksen tasoisena asiakirjana tulisi pitää edellä mainittu huomioiden ainakin sellaista asiakirjaa, jonka allekirjoituksen jälkeen kaupan kohdetta ei ole vielä luovutettu ostajalle ja osapuolille on annettu laaja mahdollisuus vetäytyä sopimuksesta. Tällainen asiakirja ei ainakaan synnyttäisi vielä EVL-luovutusta.

Kaiken kaikkiaan sopimustilannetta ja EVL 19 §:ää tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti osapuolten toimien tosiasiallinen sisältö huomioiden. Ensinnäkin tulkinnassa tulee arvioida osapuolten keskinäistä suhdetta ja niitä velvoitteita, joita käydyt neuvottelut, laaditut asiakirjat ja mahdolliset allekirjoitukset ovat saaneet aikaan, eikä sopimussuhteen ulkopuolisille vaikuttimille tulisi antaa tässä yhteydessä painoarvoa. Näin ollen esimerkiksi verotuskäytännössä ilmenneet viittaukset erilaisten viranomaislupien merkitykseen arvioitaessa luovutushetkeä eivät ole ainakaan sopimusosapuolten näkökulmasta ymmärrettävä arviointitapa. Jos osakkeita ei ole luovutettu, ei luovutusta ole pääsääntöisesti tapahtunut. Tällöin sopimusosapuolten oman vaikutusvallan piirin ulkopuolisen tekijän ei tulisi vaikuttaa EVL 19 §:n tulkintaan, vaan lähtökohdaksi tulisi yleensä ottaa ainoastaan sopimusosapuolet ja heidän toimensa yrityskaupprosessin aikana. Veronkiertojärjestelyihin tulisi puuttua VML 28 §:n nojalla

¹¹¹ Ks. Waselius 2010 s. 633 sekä, vaikkakin varovaisemmin, Kukkonen – Walden 2010a s. 375.

¹¹² Ks. esim. Juusela 2004 s. 629.

eikä soveltamalla EVL:n systematiikan vastaisia jaksotusperiaatteita. Lähtökohtaisesti vasta kaupan kohteen lopullinen luovutus ostajalle saa aikaan hyödykettä vastaavan tulon, mitä voitaisiin pitää ainakin EVL:n perusajatuksen mukaisena luovutusajankohtana.

EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdan mainitsemien ajanjaksojen laskennasta. EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tai EVL 6 b §:n osakkuusvapautussäännöksiä ei ole määräyksiä ”vähintään vuoden ajan” laskemistavasta. Tähän vähintään yhden vuoden ajan laskentaan sovelletaan säädettyjen määräaikain laskemisesta annettua lakia¹¹³. Aika, joka on määrätty vuosina nimitetyn päivän jälkeen, päättyy sen viikon tai määräkuukauden päivänä, joka nimeltään tai järjestysnumeroltaan vastaa sanottua päivää (3 §).¹¹⁴ Täten vähintään vuoden määräaika täyttyy, jos hankittu omistusosuus luovutetaan hankinnan jälkeen aikaisintaan hankintavuotta seuraavana vuonna sellaisena päivänä, joka kuukaudeltaan ja numeroltaan vastaa hankintapäivää¹¹⁵.

Esimerkki

A Oy ostaa ruotsalaisen B AB:n osakkeista vähintään 10 prosenttia 2.11.2011. Osakkeet voidaan luovuttaa verovapaasti (mikäli muut verovapaan luovutuksen edellytykset täyttyvät eikä järjestelyyn ole ryhdytty veronkiertotarkoituksessa) aikaisintaan 2.11.2012.

Säännöksessä on edellytetty myös, että luovuttajasubjekti on omistanut vähintään 10 prosenttia osakepääomasta vähintään vuoden ajan ”ajanjaksona, joka on päättynyt enintään vuotta ennen luovutusta”. Tässäkin on merkityksellistä vuoden ajanjakso. Säännös on kuitenkin tarkalleen ottaen sidottu enintään vuoden aikaan. Hallituksen esityksessä todetaan seuraavasti: ”Jos omistusosuus luovutuksen johdosta laskee alle kymmenen prosentin, jäljelle jääneet osakkeet olisivat verovapaasti luovutettavissa vuoden ajan siitä, kun omistusosuus on laskenut alle mainitun rajan.”¹¹⁶ Tarkan ajan määrittämiseksi on syytä selvittää muita säännöksiä tulkittaessa tehtyjä määräajan laskemista koskevia päätöksiä.

TVL 46 §:n mukaisen hankintameno-olettaman 10 vuoden määräaika täyttyy, jos hankittu omaisuus luovutetaan hankinnan jälkeen aikaisintaan kymmenentenä hankintavuotta seuraavana vuotena sellaisena päivänä, joka kuukaudeltaan ja numeroltaan vastaa hankintapäivää. Säännöksen sanamuoto on ”omistaa vähintään 10 vuotta”. Esimerkiksi jos osakkeet on hankittu 5.9.2002, voidaan 40 prosentin hankintameno-olettamaa soveltaa, kun osakkeet luovutetaan 5.9.2012 tai myöhemmin. Jos

¹¹³ L 25.4.1930/150.

¹¹⁴ Jos vastaavaa päivää ei ole siinä kuussa, jona määräaika päättyisi, pidetään sen kuukauden viimeistä päivää määräajan päättävänä päivänä. Ks. lain soveltamisesta esim. Nykänen 2004 s. 298–299, joka mm. huomauttaa (s. 298 av. 571), että karkauspäivän ollessa kyseessä (helmikuussa on karkausvuosina 29 päivää) omistusaika täyttyy jo 28. päivänä helmikuuta.

¹¹⁵ Ks. samoin 10 vuoden omistusaajan laskemisen näkökulmasta Nykänen 2004 s. 298.

¹¹⁶ HE 92/2004 s. 62.

osakkeet luovutetaan 4.9.2012, 40 prosentin hankintameno-olettamaa ei voida soveltaa.

TVL 72 a §:n 1 momentin mukaista ”enintään kahden vuoden työskentelyä” on tulkittu oikeuskäytännössä siten, että jos työskentely on alkanut 1.10.2008, enintään kahden vuoden määräaika on täyttynyt 30.9.2010 eikä 1.10.2010¹¹⁷.

TVL 11 §:n 1 momentin mukaan henkilön katsotaan asuvan Suomessa, jos hänellä on täällä varsinainen asunto ja koti tai jos hän jatkuvasti oleskelee täällä yli kuuden kuukauden ajan, jolloin tilapäinen poissaolo ei estä pitämästä oleskelua jatkuvana. Tasan kuuden kuukauden kestävä oleskelu ei ole riittävä, vaan oleskelun täytyy kestää yli kuusi kuukautta.

Määrätyn kuuden kuukauden tulisi säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun 3 §:n nojalla päättyä sinä määräkuukauden päivänä, joka nimeltään tahi järjestysnumeroltaan vastaa sanottua päivää. Kansainvälisen verotuksen käsikirjassa todetaan ”yli kuuden kuukauden ajasta”, että ulkomaalaisen tullessa ”Suomeen 15.10.–15.4 väliseksi ajaksi, hän on yleisesti verovelvollinen tämän ajan”¹¹⁸. Säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun lain 3 §:n nojalla vaikuttaisi, että oleskelu kestäisi kuusi kuukautta, jos se päättyisi 15.4. Kyse olisi yli kuuden kuukauden oleskelusta, jos oleskelu kestäisi 16.4. saakka. Käsikirjan kannanotto ei näyttäisi näin perustuvan ainakaan lain sanamuodon mukaiseen tulkintaan.

Tuloverolain 77 §:n mukainen verovapaus edellyttää, että henkilön ulkomaantyöskentely kestää vähintään kuusi kuukautta. Säännöstä koskevan hallituksen esityksen mukaan edellytykset täyttyvät esimerkiksi silloin, kun ulkomaantyöskentely alkaa 5 päivänä tammikuuta ja päättyy samana vuonna heinäkuun 5 päivänä. Hallituksen esityksen mukaan henkilö voisi palata Suomeen vasta sinä päivänä, joka on järjestysnumeroltaan samana kuukauden päivänä kuin lähtöpäivä.¹¹⁹ Tämä kanta näyttäisi olevan linjassa säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun lain kanssa. Ratkaisussa KHO 1998 T 1541 katsottiin kuitenkin, että henkilön työstä aiheutunut oleskelunsa Ruotsissa oli kestänyt ajan 2.4.–1.10.1995, joka KHO:n mukaan oli yhtäjaksoisesti vähintään kuusi kuukautta.

Jos edellä mainitun TVL 72 a §:n 1 momenttia koskevan oikeuskäytännön voitaisiin katsoa soveltuvan myös EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdan ”enintään vuotta ennen” laskentaan, jouduttaisiin omistuksen laskiessa alle 10 prosenttiin osakepääomasta ottamaan huomioon, että enintään vuosi saattaisi päättyä eri perustein kuin ”vähintään vuoden ajan”.

Esimerkki

X Oy omistaa 30 prosenttia saksalaisesta Y AG:stä. X Oy luovuttaa 2.11.2011 Y AG:n osakkeita, jota edustavat 25 prosentin osuutta luovutettavan yhtiön osakepääomasta (muut verovapaan luovutuksen edellytykset täyttyvät tapauksessa). Loput osakkeista (5 %) voidaan luovuttaa verovapaasti (mikäli muut verovapaan luovutuksen edellytykset edelleen täyttyvät ja järjestelyyn ei ole ryhdytty veronkiertotarkoi-

¹¹⁷ Helsingin HAO 23.6.2011 11/0789/3.

¹¹⁸ VeroH 284.10 s. 16.

¹¹⁹ HE 229/1985 s. 7.

tuksessa), mutta luovutuksen on tapahduttava ”vuoden ajan” kuluessa päivämäärästä 2.11.2011 lukien eli 1.11.2012 mennessä.¹²⁰

Vertailun kannalta on huomattava, että verovuoteen 1993 voimassa olleiden verovapaussäännösten mukaan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisissa tilanteissa käyttöomaisuuteen kuuluvien kiinteistöjen ja arvopapereiden luovutushinnat olivat aluksi kokonaan ja myöhemmin osin verovapaita, jos omistus oli kestänyt vähintään 10 tai 5 vuotta. Tällöin vaadittiin omistusta, joka lain sanamuodon mukaan kesti ”vähintään 5 vuotta”.

7.3 SIDOTUN PÄÄOMAN PALAUTUS

Osakeyhtiö voi myös palauttaa sidottua omaa pääomaa OYL:n perusteella¹²¹. Tämä voi tapahtua alentamalla vararahastoa tai osakkeiden nimellisarvoa. OYL 13 luvussa säädetään varojen jakamisesta yleisesti osinkona ja varojen jakamisesta vapaan oman pääoman rahastosta.¹²² OYL 14 luvussa säädetään osakepääoman alentamisesta ja OYL 15 luvussa yhtiön omista osakkeista. Osakeyhtiöstä voidaan jakaa varoja osakkeenomistajille laillisesti vain seuraavilla tavoilla (OYL 13 luvun 1 §:n 1 momentti):

- 1) voitonjaolla eli osinkoina ja varojen jakamisella vapaan oman pääoman rahastosta,
- 2) osakepääoman alentamisella,
- 3) omien osakkeiden hankkimisella ja lunastamisella sekä
- 4) yhtiön purkamisella ja rekisteristä poistamisella.

Sidotun pääoman palautuksessa ei ole kyse 1 kohdan mukaisesta voitonjaosta, joka käytännössä tarkoittaa osingonjakoa, vaan 2 kohdan mukaisesta varojen jaosta osakepääoman, ylikurssin tai vararahaston alentamisen yhteydessä. OYL:n mukaan osakepääoman alentamisen tarkoituksena voi olla muun muassa varojen jakaminen osakkeenomistajille.

Pääoman palautuksen verokohtelu osakkaan verotuksessa on jäänyt lähinnä oikeuskäytännön varaan. Asiaa koskee esimerkiksi KHO:n antama ratkaisu

¹²⁰ Tällaiseen tulkintaan on päätynyt myös Nisonen 2005 s. 35: 1.12.2004 ja 30.11.2003. Nisonen kuitenkin katsoo, että veronalaiset myynnit realisoituisivat ”1.12.2005 jälkeen” tapahtuneiden myyntien osalta. On epäselvää, tarkoittaako Nisonen tällöin 2.12.2005 ja sen jälkeen tapahtuvia luovutuksia vai 1.12.2005 ja sen jälkeen tapahtuvia luovutuksia. Ottaen huomioon edellä mainittu käytäntö Nisosen esimerkissä veronalaisten myyntien tulisi realisoitua 1.12.2005 ja sen jälkeen.

¹²¹ Sidottuna omana pääomana pidetään osakepääomaa, arvonkorotusrahastoa, käyvän arvon rahastoa, uudelleenarvostusrahastoa sekä vara- ja ylikurssirahastoa. Vapaata omaa pääomaa ovat sijoitetun vapaan oman pääoman (SVOP-) rahasto, yhtiöjärjestyksessä määrätyt rahastot sekä tilikauden ja edellisten tilikausien voitto ja tappio. Ks. tästä esim. Immonen 2008c s. 106.

¹²² Ks. osakeyhtiön varojen jakamisesta Villa 2006 s. 299–319.

KHO 2001:28. KHO katsoi tässä tapauksessa, että kun sidottua omaa pääomaa palautettiin VOYL:n säännöksiä noudattaen alentamalla vararahastoa tai osakkeiden nimellisarvoa, kysymyksessä oli palautuksen saajayhtiön kannalta EVL 4 §:n ja 5 §:n 1 momentin säännösten mukainen veronalainen tulo. Palautuksen saaneella yhtiöillä oli oikeus vähentää EVL 42 §:n 2 momentin perusteella pääomaa palautavan yhtiön osakkeiden hankintamenon pääoman palautusta vastaavalta osalta. Palautus rinnastui täten osakkeiden luovutukseen.¹²³ Rinnastus on kuitenkin ongelmallinen, koska kun ylikurssirahastoa palautetaan tai osakepääomaa alennetaan, osakkaan omistamien osakkeiden määrä ei muutu eikä ole kyse varsinaisesta osakkeiden luovuttamisesta.¹²⁴

Pääoman palautusta koskevaa problematiikkaa käsiteltiin ratkaisussa KVL 12/2005. KVL:n kanta oli, että palautukset rinnastetaan käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovuttamiseen. KHO vahvisti ratkaisussaan KHO 2005:24 KVL:n kannan ja katsoi, että rinnastaminen oli mahdollista, kun osakepääoman palauttaminen tapahtui alentamalla osakkeiden nimellisarvoa. Pääoman palauttamiseen ei liittynyt osakkeiden luovutusta esimerkiksi osakkeita lunastamalla.¹²⁵

KHO 2005:24

A Oy:n kokonaan omistaman tytäryhtiö B Oy:n osakkeet olivat olleet yli vuoden ajan A Oy:n yhtäjaksoisessa omistuksessa sen käyttöomaisuutena. B Oy aikoi alentaa sidottua omaa pääomaansa palauttamalla ylikurssirahaston ja osan osakepääomasta osakkeenomistajalle. Osakepääoman alentaminen tapahtui alentamalla osakkeiden nimellisarvoa. Pääomanpalautus oli rinnastettavissa käyttöomaisuusosakkeiden luovuttamiseen. Kun B Oy palautti sidottua omaa pääomaa alentamalla osakkeiden nimellisarvoa ja ylikurssirahastoa, palautettava määrä ei EVL 6 § ja 6 b §:n säännökset huomioon ottaen ollut A Oy:lle veronalaista tuloa eikä alennusta vastaava määrä osakkeiden hankintamenosta ollut verotuksessa vähennyskelpoinen meno.

Verovapaan luovutuksen kohteena voivat olla lain sanamuodon mukaan vain osakkeet. Tästä näkökulmasta KHO:n tulkinta on varsin joustava. Koska itse omistus perustui käyttöomaisuuteen kuuluviin osakkeisiin, koski ennakkorat-

¹²³ Ks. Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 14:22, jossa katsotaan, että ”ratkaisua voidaan pitää yleisen ratkaisulinjan osoittajana”. Ks. myös Immonen 2002 s. 812–816 ja KPMG 2002 s. 142. On huomattava, että jos TVL:n mukaan verotettava verovelvollinen saa omistamiensa osakkeiden perusteella sidotun oman pääoman palautuksen, kyseessä on veronalainen tulo. Verovelvollinen saa myös vähentää osakkeiden hankintamenon pääoman palautusta vastaavalta osalta. Ks. ratkaisun seurauksista myös Venesjärvi 2005 s. 88 sekä Mattila 2006b s. 15.

¹²⁴ Ks. Venesjärvi 2005 s. 88, joka katsoi (vuonna 2005), että epäselvyys koski (silloisessa oikeustilassa) sitä, onko tilannetta tarkasteltaessa nykyisten säännösten perusteella ”merkitystä sil-
lä, missä muodossa pääoman palautus toteutetaan”.

¹²⁵ Tapauksen kommentteista tarkemmin ks. Linnakangas 2005. Ks. myös Myrsky – Linnakangas 2006 s. 120, Myrsky – Linnakangas 2010 s. 195–196 sekä Helokoski – Pulkkanen 2006 s. 129–131.

kaisu sitä, voitiinko pääomanpalautus sisällyttää EVL 6 b §:ssä tarkoittaman luovutuksen soveltamisalaan.¹²⁶

Tapauksessa osakkeiden perusteella jaettiin osakkaalle sidottua pääomaa. KHO vahvisti sen jo etukäteen odotetun linjauksen, jonka mukaan saatu palautus on verovapaata, kun pääomaa palautetaan tilanteessa, jossa EVL 6 b §:n edellytykset ovat voimassa. Pääomanpalautus synnyttää KHO:n vahvistaman ajattelun mukaan pääoman palautustilanteessa veronalaisen tulon, mutta osakkuusvapautus voi soveltua luovutukseen kuten osakeluovutustenkin tapauksessa. Jos osakeluovutus olisi verollinen, on myös pääoman palautus verollinen. Verollisen luovutuksen tapauksessa hankintameno on kuitenkin vähennyskelpoinen luovutushintaa vastaavalta osin. Vähennys on tällöin täysimääräinen, eikä vähennystä ole rajattu suhteelliseen osuuteen hankintamenosta: hankintamenosta vähennetään pääoman palautusta (joka rinnastuu siis luovutushintaan) vastaava euromäärä.¹²⁷

Ratkaisun KVL 60/2004 tapauksessa X Oy aikoi alentaa sidottua omaa pääomaansa alentamalla osakkeiden nimellisarvoa sekä pienentämällä ylikurssirahastoa. Alennettava määrä palautettiin osakkaille osakeomistuksen suhteessa. KVL:n mukaan yhtiön osakas A sai TVL 29 §:n ja 32 §:n säännökset huomioon ottaen osakkeiden luovutushintaan verrattavan veronalaisen pääomatulon. Kyseisestä pääomatulosta A:lla oli TVL 29 §:n ja 46 §:n säännökset huomioon ottaen oikeus vähentää osakkeiden hankintameno palautusta vastaavalta määrältä. Osakkeiden hankintamenosta vähennettiin sama euromäärä, joka A:lle yhtiön pääomasta palautettiin.¹²⁸

KHO:n ratkaisu ilmentää symmetriaperiaatetta: pääoman palautuksesta aiheutuvan tulon verovapauden vuoksi ei myöskään hankintameno ole tältä osin vähennyskelpoinen. Pääoman palautuksen verotus tapahtuu näin ollen KHO 2001:28 ratkaisun oikeusohjeen mukaisesti, jos verovapauden edellytykset eivät täyty EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tai EVL 6 b §:n perusteella. Ratkaisuissa KHO 2005:24 ja KHO 2001:28 katsottiin, että osakkeiden hankintamenoa vähennetään pääoman vastaavalta osalta. Veronalainen pääomanpalautus realisoituu esimerkiksi silloin, kun pääomaa palautetaan EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan tarkoittamasta kiinteistöyhtiöstä. Sidotun oman pääoman palauttaminen on veronalaista tuloa myös EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamaa pääomasijoitustoimintaa harjoittavalle yhteisölle.

Pääoman palautusten osalta on myös tutkittava, onko palautusta pidettävä peiteltynä osinkona. Tulkinnan lähtökohtana tulisi pitää sitä, että suorasijoitustilanteessa osin-

¹²⁶ Ks. Linnakangas 2005 s. 436.

¹²⁷ Ks. Linnakangas 2005 s. 436, Myrsky – Linnakangas 2006 s. 120, Haarala 2005 s. 443 sekä Penttilä – Laaksonen 2005 s. 6

¹²⁸ KHO vahvisti KVL:n ennakkoratkaisun (KHO 2005 T 814, julkaisematon).

ko on pääasiallisesti verovapaata tuloa emoyhtiölle. Konsernitilanteessa voidaan täten harvoin soveltaa peitellyn osingon säännöksiä.¹²⁹

Osingonjaon ja pääoman palautuksen suhdetta käsiteltiin ratkaisussa KHO 2006:75 (= 13/2005). Tapaus oli samansisältöinen¹³⁰ kuin edellä käsitelty KHO 2005:24, mutta tapauksessa KHO 2006:75 otettiin myös kantaa siihen, voiko ylikurssirahaston palautusta pitää osinkona. Tapauksessa ulkomainen tytäryhtiö aikoi palauttaa omaa pääomaansa suomalaiselle emoyhtiölleen. Kysymyksessä oli suomalaiseseen ylikurssirahastoon verrattava rahasto. Tässäkään tapauksessa ei katsottu olevan kysymys peittelystä osingosta, koska emoyhtiön alankomaalaisilta tytäryhtiöiltä saamat avoimet osingot olisivat olleet verovapaita.¹³¹

7.4 TYTÄRYHTIÖN OSAKKEIDEN JAKAMINEN OSINKONA IN NATURA JA OMIEN OSAKKEIDEN HANKKIMINEN JA EDELLEEN LUOVUTUS

In natura osingonjako. EVL:ssa luovutuksena pidetään myös sellaista osingonjakoa, jossa jaetaan osakkeita rahaosingon sijaan tai sen lisäksi. Tällaisessa in natura osingonjaossa osinkoa jakava yhtiö luovuttaa esimerkiksi osakkuusyhtiön osakkeita osakkeenomistajilleen. Verokohtelu tulee tällöin ratkaista sekä antajayhtiön että saajan verotuksessa. Osinkoa jakavan yhtiön verotuksessa luovutettujen osakkeiden luovutushinta on veronalaista tuloa. Luovutushintana on pidetty osakkeiden käypää arvoa.¹³² Kun osinkona luovutettavat osakkeet kuuluvat EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n nojalla verovapaasti luovutettaviin osakkeisiin, jakavan yhtiön verotuksessa ei EVL 6 b §:n 1 momentin perusteella synny yhtiölle veronalaista tuloa¹³³.

Omien osakkeiden hankkiminen ja edelleen luovutus. OYL 15 luvussa säädetään yhtiön omien osakkeiden hankkimisesta, lunastamisesta ja pantiksi ottami-

¹²⁹ Ks. Linnakangas 2005 s. 438 ja siellä mainitut lähteet. Ks. myös Haarala 2005 s. 442–443 sekä Venesjärvi 2005 s. 90, joka on todennut, että kun yhtiöveron hyvitysjärjestelmästä on luovuttu, osingonjaolla ei ole täydennysveron muodossa vaikutusta myöskään osingon jakajan verotukseen eikä pääoman palauttamisen voida usein katsoa tapahtuvan osingosta menevän veron välttämiseksi. Ks. myös Kukkonen 2007a s. 175. KVL on vuonna 2005 antamassaan julkaisematomassa päätöksessä todennut, ettei kyseisessä tapauksessa pääoman palautukseen oltu ryhdytty osingosta menevän veron välttämiseksi. Venesjärvi 2005 s. 90.

¹³⁰ Palautettava määrä ei EVL 6 § ja 6 b § huomioon ottaen ollut A Oy:n veronalaista tuloa, eikä alennusta vastaava määrä osakkeiden hankintamenosta ollut verotuksessa vähennyskelpoinen meno.

¹³¹ Tapauksen käsitteilyä KVL:ssa on kommentoinut Linnakangas 2005 s. 437. Ks. myös Penttilä – Laaksonen 2005 s. 7, Venesjärvi 2005 s. 90 ja Mattila 2006b s. 16.

¹³² Ks. tähän liittyen ja osingonsaajan verotuksesta Haarala 2005 s. 442 ja Venesjärvi 2005 s. 93 sekä näissä lähteissä mainittu oikeus- ja verotuskäytäntö.

¹³³ Tätä tukee myös verotuskäytäntö, jota esittelee Haarala 2005 s. 442.

sesta. OYL 15 luvun 1 §:n 1 kohdan mukaan omien osakkeiden hankinnassa osakkeenomistajat luovuttavat osakkeitaan vapaaehtoisesti yhtiölle ja yhtiö tarjoutuu ostamaan omia osakkeitaan. Hankkiminen voi olla joko vastikkeellista tai vastikkeetonta. Yhtiö voi hankkia omia osakkeitaan myös suunnatusti eli muuten kuin osakkeenomistajien omistamien osakkeiden suhteessa yhtiön kanalta painavasta taloudellisesta syystä.¹³⁴

Yhtiön hallussa olevien osakkeiden luovutuksessa on verrattavissa osakeantista, jos asiaa arvioidaan yhtiöoikeuden näkökulmasta. Kun omat osakkeet (on ne sitten saatu osakelunastuksena tai muutoin) luovutetaan, oli ennen verovuotta 2009 tarve selvittää, miten mahdollisesti syntyvää luovutusvoittoa verotetaan¹³⁵.

Vuodesta 2009 lukien omien osakkeiden luovutushinnat ovat olleet verovaapaata tuloa (EVL 6 § 2 k.) ja hankintameno vähennyskelpotonta menoa. Täten omien osakkeiden luovutuksesta ei synny verotuksen näkökulmasta luovutusvoittoa tai -tappioita. Tämä oikeusohje koskee sekä EVL:n että TVL:n mukaan verotettuja yhtiöitä. Kyseessä on kuitenkin luovutus EVL:n tarkoittamassa mielessä, joten on mahdollista, että EVL 6 b §:n 3 momentin mukaiset tuloutukset voisivat tulla kyseeseen tässä yhteydessä, vaikkakin tätä on pidettävä lähinnä teoreettisena ajatuksena.

Muutoksessa omien osakkeiden verokohtelun liitänä EVL 6 b §:n sääntelyyn poistui ja tilalle luotiin lähes täydelliseen symmetriaan perustuva systeemi, joka on myös yhdenmukainen omien osakkeiden yhtiöoikeudellisen ja kirjanpidollisen kohtelun kanssa¹³⁶. Poikkeus tähän järjestelmään on kuitenkin omien osakkeiden hankintameno vähennyskelpoisuus, jos osakkeet luovutetaan osana osakepohjaista kannustinjärjestelmää¹³⁷. Muutoksen ansiosta verotus mukautui OYL:n järjestelmään. Tämä mainittiin myös nimenomaisesti lakimuutoksen perusteluissa: ”Omien osakkeiden luovuttamista on perusteltua kohdella verotuksessakin pääomasijoitukseen rinnastettavana eränä. Vaikka omien osakkeiden hankkiminen on listatuissa yhtiöissä yksi tapa jakaa varoja osakkaille, omien osakkeiden käsittelyssä on kyse osakkaiden omaan pääomaan tekemien sijoitusten muutoksista.”¹³⁸

¹³⁴ Ks. tästä Mähönen – Villa 2006 s. 380.

¹³⁵ Ks. aikaisemmasta verokohtelusta tapaus KHO 2003:19. Ks. myös Mattila 2002 s. 16–18, Kukkonen 2007a s. 159–164, Veroh 6/1997 k. 3.1., Juusela 2004 s. 185 sekä Immonen 2007a s. 47–50. Ks. myös Veroh 2.11.2005, jossa katsotaan, että omien osakkeiden luovutukseen ei voida soveltaa verovapaussäännöksiä. Ks. myös Niskakangas 2006b s. 10, Niskakangas 2008 s. 10. Omien osakkeiden luovutuksesta saadut suoritukset arvioitiin kuitenkin ratkaisussa KHO 2007:43 pääomasijoitukseksi ja näin ollen verovapaaksi tuloksi. Ks. tapauksen kommentteista Immonen 2007a s. 49, Andersson 2008b s. 214 sekä Penttilä 2007a s. 110.

¹³⁶ Ks. Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 14:21.

¹³⁷ Lisäedellytyksenä hankintameno vähennyskelpoisuudelle on, että subjektin (osakeyhtiön) on hankittava luovutettavat osakkeet julkisessa kaupankäynnissä. Lisäksi vähennysoikeus on rajoitettu enintään osakkeiden merkintä- ja antamishetken käypään arvoon.

¹³⁸ HE 176/2008 s. 32.

7.5 YRITYSJÄRJESTELYT JA TOIMINTAMUODON MUUTOKSET

Osakkeiden luovutustilanteita edeltää usein jokin yritysjärjestely. Yritysjärjestelytilanteissa on osapuolten syytä huomioida hankinta-aikaan liittyvät kysymykset, koska niiden yhteydessä tai jälkeen joudutaan usein tutkimaan mahdollisiin osakekauppoihin liittyvät luovutusvoittoverotuskysymykset.¹³⁹ Käytännössä hankinta-aika määräytyy näissä tilanteissa kahden mahdollisen ajankohdan mukaan: osakkeiden omistusaika jatkuu yritysjärjestelystä huolimatta tai yritysjärjestely muodostaa osakkeille uuden hankinta-ajankohdan. Yritysjärjestelyjen vaikutuksen osakkeiden omistusaikaan ratkaisee se, noudatetaanko verotuksessa kyseisessä tapauksessa yleistä jatkuvuusperiaatetta. Pääsääntöisesti sulautumis- ja jakautumistilanteissa (EVL 52 §) myöhemmin luovutettavien EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettujen käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden omistusaika lasketaan omaisuuden saannosta ennen näitä yritysjärjestelyjä edellyttäen, että yritysjärjestelyille lainkohdissa asetetut edellytykset täyttyvät.¹⁴⁰ Perusajatuksena yritysjärjestelyjä koskevissa EVL:n säännöksissä (52–52 f §) on, että toimenpidettä – sulautumista, jakautumista, osittaisjakautumista, liiketoimintasiirtoa tai osakevaihtoa – ei pidetä veronalaisen tulon realisoivana luovutuksena.

Luovuttaessaan liiketoimintansa yritys luovuttaa osittain tai kokonaan toimintansa eli liiketoimintaansa liittyvät varat ja velat. Osakeyhtiön liiketoiminta voidaan luovuttaa toiselle osakeyhtiölle EVL 52 d §:n mukaisin järjestelyin liiketoimintasiirtona luovutuksensaajan vastikkeeksi antamia uusia osakkeita vastaan. Liiketoimintasiirrolla tarkoitetaan järjestelyä, jossa yhtiö siirtää ilman purkautumismenettelyä koko toimintansa tai useita toimialojaan toiselle yhtiölle ja saa vastikkeeksi vastaanottavan yhtiön yhtiöpääomaa edustavia arvopapereita. Liiketoimintasiirron yksityiskohdista on syytä mainita, että siirrettävän toiminnan/toimialan on muodostettava hallinnollisesti itsenäinen toimintakokonaisuus ja että käsirahan käyttömahdollisuutta ei ole.

Osakevaihdosta säädetään EVL 52 f §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan sillä tarkoitetaan järjestelyä, jossa osakeyhtiö hankkii sellaisen osuuden toisen osakeyhtiön osakkeista, että sen omistamat osakkeet tuottavat enemmän kuin puolet toisen yhtiön kaikkien osakkeiden tuottamasta äänimäärästä, tai jos osakeyhtiöllä jo on enemmän kuin puolet äänimäärästä, se hankkii lisää tämän yhtiön osakkeita ja antaa vastikkeena toisen yhtiön osakkeenomistajille liikkeeseen laskemiaan uusia osakkeitaan tai hallussaan olevia omia osakkeitaan. Vastike saa olla myös rahaa, ei kuitenkaan enempää kuin 10 prosenttia vastikkeena annettujen osakkeiden nimellisarvosta tai nimellisarvon puuttuessa osakkeita vas-

¹³⁹ Ks. yritysjärjestelyjen ja omistusaikojen suhteesta yleisesti Kukkonen 2007a s. 171–172.

¹⁴⁰ Ks. tästä esim. Venesjärvi 2005 s. 86.

taavasta osuudesta maksettua osakepääomaa. Pykälän 2 momentissa säädetään nimenomaisesti, että osakevaihtoa ei pidetä verotuksessa luovutuksena. Vaihdoissa vastaanotettujen osakkeiden hankintamenona pidetään luovutettujen osakkeiden verotuksessa poistamatta olevaa hankintamenon osaa. Siltä osin kuin vastikkeena saadaan rahaa, vaihtoa pidetään osakkeiden luovutuksena.

Lähtökohtana voitaneen pitää sitä, että jos jokin yritysjärjestelynormeista säätelisi jonkin oikeustoimen ei-luovutukseksi, voitaisiin katsoa, että kysymyksessä ei olisi luovutus myöskään EVL 6 b §:n systematiikan näkökulmasta. Kuitenkin yritysjärjestelyjen lähtökohtana on luovutus, joka ei realisoisi luovutusvoittoverotusta. Tästä näkökulmasta olisi kyse sellaisesta luovutuksesta, joka olisi luovutus EVL:n näkökulmasta. Tällöin tulisi esimerkiksi selvitettäväksi, palautuisiko yritysjärjestelyn seurauksena tuloon EVL 6 b §:n 3 momentissa mainittuja eriä¹⁴¹.

Lain sanamuoto näyttäisi mahdollistavan tuloonpalautuksen yritysjärjestelytilanteessa. Kuitenkin yritysjärjestelysäännösten tarkoituksena on jatkuvuusperiaatteen mukaisesti varmistaa, että luovutus ei realisoisi yritysjärjestelyn seurauksena tuloa vaan luovutusvoitto realisoituu vasta luovutettaessa yritysjärjestelyn perusteella saadut osakkeet. Näin olleen myöskään EVL 6 b §:n 3 momentissa tarkoitettuja eriä ei voitaisi tuloon palauttaa. Toisenlainen johtopäätös voisi olla yritysjärjestelysäännösten vastainen¹⁴².

On myös huomioitava, että osakevaihtoa ei nimenomaisesti pidetä EVL 52 f §:n 2 momentin mukaan luovutuksena, joten se voidaan toteuttaa veroneutraalisti. Osakevaihdon kohteena olevien osakkeiden luovutusvoitto ei näin ollen ole veronalaista tuloa eikä tappio vähennyskelpoinen meno¹⁴³. Osakevaihto on kuitenkin luovutus rahavastikkeen määrältä, joten sen osalta voivat tulla sovellettavaksi EVL 6 b §:n 3 momentin tarkoittamat tuloutukset.

Jakautumisesta säännellään EVL 52 c §:ssä, jonka mukaan jakautumisessa noudatetaan, mitä 52 b §:ssä säädetään sulautumisesta. Mitä säädetään sulautuvasta yhtiöstä ja sen osakkeenomistajista, sovelletaan jakautuvaan yhtiöön ja sen osakkeenomistajiin, ja mitä säädetään vastaanottavasta yhtiöstä ja sen osakkeenomistajista, sovelletaan vastaanottaviin yhtiöihin ja niiden osakkeenomistajiin. Kokonaisjakautumisessa osakeyhtiö purkautuu erillismenettelyssä siten, että sen varat ja velat siirtyvät kahdelle tai useammalle osakeyhtiölle tasejatkuvuutta noudattaen.

Jakautuminen voi toteutua myös epäneutraalisti, jolloin se laukaisee luovutusvoittojen verotuksen. Verollisessa jakautumisessa yhteisömuotoisten osakkeiden ei-neutraalisti jakautuvasta yhtiöstä saama luovutushinta on verovapaata

¹⁴¹ Tässä yhteydessä tätä kysymystä käsitellään ainoastaan yleisestä näkökulmasta. EVL 6 b §:n 3 momenttia käsitellään tarkemmin tutkimuksen luvussa 10.

¹⁴² Penttilä 2010b s. 504, joka tulee tälle kannalle liiketoimintasiirron osalta.

¹⁴³ Ks. tästä esim. KHO 2011:10 k. 22.

tuloa, jos EVL 6 §:n ja EVL 6 b §:n edellytykset täyttyvät¹⁴⁴. Tämä voi myös johtaa EVL 6 b §:n 3 momentin mukaisen tuloutuksen tekemiseen, jos laissa mainittu erä rasittaa jakautuneen yhtiön osakkeita.

TVL 24 §:n 3 momentin mukaan yhtymän ei katsota verotuksessa purkautuvan eikä liikkeen, ammatin taikka maa- tai metsätalouden harjoittajan lopettavan toimintaansa siltä osin kuin toimintamuodon muutoksessa aikaisemmin harjoitettuun toimintaan liittyvät varat ja velat siirtyvät samoista arvoista, kun avoin yhtiö muutetaan kommandiittiyhtiöksi tai osakeyhtiöksi taikka kommandiittiyhtiö avoimeksi yhtiöksi tai osakeyhtiöksi AKYL:ssa tarkoitetulla tavalla. Tämän osalta ei ole kyse sellaisesta luovutuksesta, joka esimerkiksi mahdollistaisi EVL 6 b §:n 3 momentin soveltumisen.

7.6 TYTÄRYHTIÖN HANKKIMAT EMOYHTIÖN OSAKKEET

OYL ei aseta lähtökohtaista estettä sille, että tytäryhtiö hankkii emoyhtiönsä osakkeita. Tytäryhtiön hankkimat osakkeet otetaan kuitenkin huomioon laskettaessa julkiselle osakeyhtiölle asetetun hankintarajoituksen täyttymistä, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että julkinen osakeyhtiö saa hankkia korkeintaan kymmenesosan omista osakkeistaan.¹⁴⁵ Jos tytäryhtiön hallussa on kuitenkin vähintään 10 prosenttia listaamattoman emoyhtiönsä osakkeista, voisi osakuusvapautus tulla tällöin ainakin periaatteessa sovellettavaksi. Ongelmia voi kuitenkin syntyä tulolähde- ja omaisuuslajikysymyksissä.

Yritysverotuksen kehittämistyöryhmän mukaan tytäryhtiön emoyhtiön osakkeiden luovuttamista koskevan verokohtelun tulisi noudattaa jatkossakin luovutusvoittoverotuksen yleisiä periaatteita¹⁴⁶. On huomattava, että OYL:n perusteella näiden osakkeiden hankintahintaa ei kirjata omasta pääomasta. Myöskään luovutushintaa ei kirjata omaan pääomaan.

EVL 6 b §:n edellytykset eivät lähtökohtaisesti sovi sujuvasti yhteen tytäryhtiön luovuttamien emoyhtiön osakkeiden tapauksessa. Näissä tilanteissa jäädään useimmiten ainakin 10 prosentin omistusosuusrajan alapuolelle. Voidaan pitää myös mahdollisena, että osakkeita ei pidetä tytäryhtiön liikevarallisuutena EVL 53 §:n tarkoittamassa mielessä tai ne eivät edes kuulu käyttöomaisuuteen.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Ks. Järvenoja 2007a s. 162 ja Kukkonen – Walden 2009 s. 337–338.

¹⁴⁵ Ks. Niskakangas 2006b s. 10–11 ja Kukkonen 2007a s. 162.

¹⁴⁶ VM 4/2006 s. 141.

¹⁴⁷ Ks. Niskakangas 2006b s. 10–11, joka huomauttaa, että käytännössä EVL 6 b §:n soveltaminen tulee harkittavaksi lähinnä silloin, kun tytäryhtiö on hankkinut emoyhtiön osakkeita osana niin sanottua kannustinjärjestelmää.

Lähtökohtaisesti tytäryhtiön luovuttaessa emoyhtiönsä osakkeita sovelletaan kuitenkin luovutusvoittoverotuksen yleisiä periaatteita. Näin ollen luovutushinta voi olla verovapaa, jos tytäryhtiö omistaa emoyhtiöstään vähintään 10 prosenttia sekä EVL 53 §:n, EVL 12 §:n, EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n muut edellytykset täyttyvät.

7.7 ALIHINTAISET KAUPAT

Luovutustapahtumaa koskeva kysymys ja luovutushinnan määrittäminen yksittäisessä tapauksessa koskevat myös alihintaisia kauppia. Etuyhteyden sisällä on useista eri syistä tarve tehdä ajoittain sisäisiä osakekauppia. Emoyhtiö voi esimerkiksi myydä tytäryhtiönsä toiselle etuyhteyspiirin yhtiölle. Luovutusvoittoverotuksen kannalta tulee tällöin sovellettavaksi perusnormi EVL 6 b §.¹⁴⁸ On kuitenkin huomattava, että konsernin sisäisten kauppiajen osalta on syytä selvittää myös VML 28 §:n ja VML 29 §:n soveltuminen.¹⁴⁹

Etuyhteyden sisäisissä osakekaupoissa käyvän arvon vaatimus ilmenee muun muassa VML 29 §:n peitelty osingon säännöksestä.¹⁵⁰ VML 29 § soveltuu niin luonnollisen henkilön kuin yhteisönkin ollessa osakkaana. Myös VML 31 § edellyttää, että konsernin sisäisissä etuyhteystoimissa sovelletaan markkinaehtoista hinnoittelua. Myös tulon veronalaisuus (EVL 4 §) ja menon vähennyskelpoisuus (EVL 7 §) ilmentävät yleisellä tasolla käyvän arvon vaatimusta. Osakeluovutuksessa on syytä noudattaa markkinaehtoisuuden periaatetta intressipiirin sisällä tapahtuvien luovutustenkin osalta osakkuusvapautuksesta huolimatta.¹⁵¹ On kuitenkin epäselvää, voiko yhtiösektorin sisällä tapahtuva alihintainen osakekauppa johtaa veroseuraamuksiin.

¹⁴⁸ Kukkonen 2007a s. 130 käsittelee kirjoituksessaan vuoden 2004 jälkeistä tilannetta pienyhtiökonsernin näkökulmasta. Kukkonen toteaa, että välillinen sisäinen EVL-osakekauppa on muodostunut toimenpiteenä ”ainakin ensi vaiheessa kokonaan verovapaaksi oikeustoimeksi”. Tällöin emoyhtiö myy ensin tyttärensä toiselle tyttärelleen. Tämän jälkeen emo jakaa verovapaan tulon verovapaana osinkona osakkaille. Tällöin järjestelyn kokonaisverorasitus on nolla. Kukkonen jatkaa: ”Tässä tilanteessa voidaan myydä pelkkiä rahavaroja taikka sitten liikevarallisuuden omaava yhtiö. Ostajayhtiön kannalta liikevarallisuuden substanssikauppa antaa sille poistopohjan ja tätä seuraava osakekauppa puolestaan antaa emolle ja omistajayrittäjälle verovapaan tulon.” Ks. myös Kukkonen – Walden 2010a s. 381. Ks. vanhemman oikeustilan aikaisista kommentteista myös Andersson 1979 s. 90, jonka mukaan yhtiön tuloon ei voida tehdä lisäystä, jos yhtiö on alihintaan myynyt osakkaalle käyttöomaisuusesineen, jonka myyntivoitto on yhtiölle verovapaa.

¹⁴⁹ Ks. yleisesti VML 28 §:n soveltamisen käytännön näkökohdista esim. Tikka 1983a ja Ryyänen 2007. Ks. myös Wikström 2007, joka käsittelee erityisesti veronkiertosäännöksen ja perusoikeuksien välistä suhdetta.

¹⁵⁰ Peiteltyllä osingolla tarkoitetaan osingonjaon muotovaatimukset sivuuttaen tapahtuvaa osakeyhtiön varojen siirtämistä osakastaholle tavalla, joka todelliselta luonteeltaan on voitonjakoa. HE 26/1998 s. 1. Ks. alihintaisten luovutusten ja kumotun VerL:n 57 §:n välisestä suhteesta Kilpi 1962a s. 174–175.

¹⁵¹ Ks. näin esim. KPMG 9.3.2005. Ks. sisäisistä kaupoista myös Niskakangas 1987a s. 16–

VML 29 §:n mukaisen peitellyn osingon verotuskysymykset ovat osakkuusvapautuksen soveltamistilanteissa harvinaisia¹⁵². Peitellyn osingon tapauksessa edun saaneen tahon verotuksessa toimittaan kuten järjestelyssä olisi käytetty käypää hintaa. Osakkaan verotuksessa veronalaiseksi peitellyksi osingoksi on katsottava käyvän hinnan ja käytetyn hinnan erotus, jos VML 29 §:n soveltamisedellytykset täyttyvät.

Osakkuusvapautuksen soveltamisen piiriin kuuluvassa alihintaisen luovutuksen tapauksessa alihinnan määrä lisää EVL 5 §:n 1 kohdan tarkoittamia lähtökohtaisesti veronalaisia luovutushintoja, mutta tämä ei kuitenkaan vielä tarkoita sitä, että alihinnan osuus verotettaisiin eli osakkuusvapautus ei soveltuisi kokonaan tai osittain. Alihinnan osuus voi kuitenkin tulla huomioitavaksi osakkuusvapautuksen muiden osakysymysten yhteydessä.

Osakkuusvapautuksen näkökulmasta tilannetta on tulkittava niin, että yhtäältä jos EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n edellytykset verovapaalle luovutukselle täyttyvät, on luovutushinta myös alihinnan osalta verovapaata EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittamassa mielessä¹⁵³. Toisaalta EVL 5 §:n 1 kohdan, EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n näkökulmasta VML:n perusteella eri tilanteissa tehtävät laskennalliset oikaisut ovat samoin perustein osa luovutushintaa¹⁵⁴.

Vaikka verovapaan tulon (luovutushinnan) tapauksessa ei voitaisikaan soveltaa peitellyn osingon säännöksiä, on kuitenkin huomattava, että EVL 6 b §:ää sovellettaessa alihintaisten luovutusten ollessa kyseessä luovutushintana voidaan pitää myös alihinnan osuutta, joten esimerkiksi EVL 6 b §:n 3 momentin tuloutussäännöksen näkökulmasta verovapaana luovutushintana pidetään käypää arvoa. Tuloutuksen perusteluissa voitaisiin vedota myös järjestelyn verovetoisuuteen, jos verovelvollisen pyrkimyksenä on tehdä tyhjäksi EVL 6 b §:n 3 momentin tarkoittama realisoitumassa oleva tuloutus. Seuraavassa Konserniverokeskuksen ennakkotietotapauksessa tuli ratkaistavaksi alihintainen osakekauppa myyjän näkökulmasta.

Puunjalostustuotteita valmistava yhtiö aikoi luovuttaa omalle emoyhtiölleen tytäryhtiöosakkeensa osakekaupalla. Ennakkotietohakemuksen mukaan kaupassa käytettäisiin osakkeiden käypää arvoa alemmaa hintaa ja osakekauppa olisi osa laajempaa yritysjärjestelyä. Konserniverokeskus katsoi ennakkotiedossaan, että osakkeiden luovutuksessa on käytettävä kauppahintana osakkeiden käypää arvoa. Myyjän verotuksessa osakkeiden luovutusta pidettiin verovapaana luovutuksena, eikä myyntiin so-

41. Ks. myös Immonen 2002 s. 495.

¹⁵² Ks. peitellyn osingon verotuskysymyksistä yleisesti Kukkonen 2004b s. 298–316 sekä Rynnänen 2005a sekä näissä lähteissä viitatu tapaukset ja lähteet.

¹⁵³ Ks. KHO 2009:70. Ks. myös Rynnänen 2005a s. 42. Vrt. Lehtimäki 2008 s. 77.

¹⁵⁴ Ks. Penttilä 2010b s. 502.

vellettu peitellyn osingon säännöstä, koska EVL:n osakeluovutussäännösten verovapausedellytykset täyttyivät.¹⁵⁵

Alihintaisten luovutusten tapauksissa on tilanteiden verokohtelun selvittämisessä syytä ottaa huomioon, että EVL 6 b §:n tarkoittama verovapaus on poikkeus omaisuuden luovutushintojen laajan veronalaisuuden pääsäännöstä. Tämä lienee vaikuttanut Verohallinnon ratkaisukäytäntöön. Vaikka sisäisiä osakekauppoja on mahdollista tehdä kirjanpitoarvosta, kun EVL 6 b §:n edellytykset täyttyvät, on alle käyvän arvon tehtäviin sisäisiin luovutuksiin kuitenkin syytä suhtautua varovaisesti.

Alihintaisten luovutuksen tilanteessa Verohallinto katsoi ennen KHO:n ratkaisua KHO 2009:70, että käypää hintaa on käytettävä myös niissä konsernin sisäisissä tilanteissa, joissa verovapaan käyttöomaisuuteen kuuluvan osakkeen luovutushinnan edellytykset ovat olemassa. KHO:n ratkaisu KHO 2009:70 selvitti ainakin Verohallinnolle epäselvän asiantilan.

Tapauksessa oli kyseessä järjestely, jossa suomalainen julkisesti noteerattu osakeyhtiö (A Oyj) toimi emoyhtiönä kansainvälisessä konsernissa. Yhtiö pyysi KVL:lta ennakkoratkaisua siitä, soveltuvatko VML:n peiteltyä osinkoa ja siirtohinnoitteluoikaisua koskevat säännökset järjestelyyn, jonka tarkoituksena oli konsernirakenteen yksinkertaistaminen ja yhtiöiden määrän vähentäminen. Konsernissa oli tarkoitus järjestellä yritysraakennetta siten, että ruotsalainen konserniyhtiö aikoi luovuttaa puolalaisen yhtiön osakkeet A Oyj:lle niiden kirjanpitoarvosta, minkä jälkeen A Oyj:n suomalainen tytäryhtiö aikoi luovuttaa kirjanpitoarvosta samaan konserniin kuuluvan, puolalaisen yhtiön osakkeet konserniin kuuluvalla toiselle yhtiölle. Verotuksen näkökulmasta epäselvyys johtui siitä, että molemmissa transaktioissa kirjanpitoarvo alitti selvästi osakkeiden käyvän arvon. Konserni perusteli kirjanpitoarvojen käyttämistä sillä, että se oli neutraalein tapa toteuttaa uudelleenorganisointi.

KVL antoi asiassa ennakkoratkaisun KVL 13/2008, jossa se katsoi, että sovellettavaksi ei tullut siirtohinnoitteluoikaisua koskeva VML 31 §:n 1 momentti eivätkä peiteltyä osinkoa koskevat säännökset. Ennakkoratkaisusta valitettiin, ja KHO antoi asiassa ratkaisun KHO 2009:70.

KHO:n mukaan siirtohinnoitteluoikaisua koskevaa säännöstä ei sovellettu A Oyj:n verotuksessa sen saadessa alihintaan osakkeita samaan konserniin kuuluvalla yhtiöltä, koska A Oyj:n saama tulo ei jäänyt pienemmäksi tai tappio muodostunut suuremmaksi kuin se olisi muodostunut käypää hintaa sovellettaessa. KHO:n mukaan järjestelyn ei voitu myöskään katsoa tapahtuneen osingosta menevän veron välttämiseksi, koska A Oyj:n tytäryhtiöltään saama osinko olisi ollut verovapaa. Näin ollen A Oyj:n saamaa etua ei ollut perusteltua lukea yhtiön veronalaiseksi tuloksi peitellynä osinkona. Peiteltyä osinkoa ja siirtohinnoitteluoikaisua koskevat säännökset eivät tulleet sovellettavaksi myöskään A Oyj:n suomalaisen tytäryhtiön D Oyj:n luovuttaessa alihintaan osakkeita konsernin sisällä. KHO perusteli tätä sillä, että luovuttavan yhtiön verotettava tulo ei jäänyt pienemmäksi tai tappio ei muodos-

¹⁵⁵ Lehtimäki 2008 s. 76–77 katsoo, että tällaisessa tapauksessa osakkaan verotuksessa käyvän arvon ja käytetyn luovutushinnan erotus voisi tulla lisättäväksi osakkaan veronalaisiin tuloihin VML 29 §:n perusteella, jos ”osakkeet myydään käypää hintaa olennaisesti alemmalla hinnalla”. Toisin KHO 2009:70.

tunut suuremmaksi kuin se olisi muodostunut, jos järjestelyssä olisi käytetty käypää hintaa, koska osakkeet olivat verovapaasti luovutettavissa. KHO:n mukaan siirtolinnoitteluoikaisua ei voitu näissä olosuhteissa soveltaa. Tuloon ei myöskään tullut tehdä lisäystä peiteltyä osinkoa koskevan säännöksen nojalla, koska veron välttämistarkeitä ei ollut.

Käyvän arvon alittavilla luovutuksilla saattaa olla yllä mainitusta KHO:n ratkaisusta huolimatta kuitenkin vaikutusta yleisesti konsernin sisäiseen hinnoitteluun¹⁵⁶. Toiselle etuyhteyspiirissä olevalle yhtiölle luovutettaessa ei tarvitse välttämättä noudattaa osakkeiden käypää hintaa ja markkinaehtoisuusperiaatetta, jos toimelle ja järjestelylle kokonaisuudessaan on osoitettavissa liiketaloudelliset perusteet. Verovapaassakin luovutuksessa voi käytetyllä hinnalla olla jotain merkitystä yritysraakenteen sisäisen kaupan ollessa kyseessä¹⁵⁷. Koska EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittama yhtiö voi luovuttaa suorasijoitusosakkeet EVL 6 b §:n tarkoittamalla tavalla verovapaasti, ei osakkeiden käyvällä arvolla liene enää merkitystä luovuttajayhtiön tuloverotuksessa, jos verovapauden edellytykset täyttyvät.

Nykyisellään ainakaan tavanomaisimmissa konsernin sisäisissä rakennejärjestelyissä peitellyn osingon säännöstä VML 29 §:ää ei voida soveltaa, vaikka tytäryhtiö myytäisiin alle markkinahinnan toiselle konserniyhtiölle.

Esimerkki

A-konsernissa halutaan järjestää yhtiörakennetta uusiksi. Tämä suunnitellaan tehtäväksi konsernin sisäisin osakeluovutuksin. Emoyhtiö XA Oy aikoo ostaa ruotsalaiselta tytäryhtiöltään YA AB:ltä saksalaisen konserniyhtiö ZA AG:n osakekannan. Yhtiöt ovat päättäneet käyttää tässä sisäisessä kaupassa kauppahintana ZA AG:n oman pääoman määrää, joka poikkeaa merkittävästi osakkeiden käyvästä arvosta. Konserni esittää järjestelylle liiketaloudelliset perusteet, jotka liittyvät etuihin, joita saavutetaan suunnitellulla rakenneratkaisulla.

KHO 2009:70 ratkaisun perusteella voitaisiin päätellä, että XA Oy:n ei voitaisi katsoa saavan tällaisesta järjestelystä VML 29 §:ssä tarkoitettua peiteltyä osinkoa, eikä järjestelyyn voida nähtävästi soveltaa myöskään VML 31 §:n mukaista siirtolinnoitteluoikaisua. Asia tulee tämän lisäksi selvitettäväksi myös Ruotsin verotuksessa.

¹⁵⁶ Ks. Tigerstedt 2009, joka kehottaa arvioimaan käyvästä arvosta poikkeavan hinnoittelun aina kokonaisvaltaisesti.

¹⁵⁷ Ks. Lehtimäki 2008 s. 76–77. Vrt. Kukkonen – Walden 2010b s. 99, joiden mukaan käyvän hinnan vaatimuksen noudattamisella vältetään sisäisissä kaupoissa peitellyn osingon verotus. Kirjoittajat näyttävät siis edellyttävän markkinaehtoisuuden soveltamista konsernin sisäisissä osakekaupoissa, vaikka EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n verovapaussäännökset soveltuisivatkin.

Alihintaisuus ei siis riitä soveltamisedellytykseksi, vaikka järjestelyssä maksetaan markkinahinnasta poikkeava hinta, jos EVL 6 b §:n soveltumisedellytykset täyttyvät siirtyvien osakkeiden osalta.¹⁵⁸ Etuyhteyspiiriluovutuksiin on kuitenkin suhtauduttava varovaisuusperiaatetta noudattaen, jos järjestelyssä poiketaan liiketaloudellisista perusteista ja jos ostaja on konserniyhtiö. Tikan terminologiaa¹⁵⁹ mukaillen voidaan tämän kysymyksen osalta todeta, että näissä tilanteissa verotuksen toimittavalla viranomaisella lieenee ratkaisun KHO 2009:70 jälkeekin korostunut tarve asettaa toimenpiteille elinkeinosidonnaisuuden vaatimus: toimenpiteelle on esitettävä verotuksesta riippumaton, uskottava liiketaloudellinen syy. Toisaalta verovapaussäännöksen soveltuessa osakkeet luovutettuaan yhtiön verotuksessa ei voida VML 31 §:n tai VML 29 §:n perusteella tehdä tulonlisäystä. Tämä tarkoittaa myös sitä, että osingon ollessa verovapaa ei myöskään VML 29 §:ää voida soveltaa. Toisaalta ratkaisun perusteella voidaan todeta, että VML 31 §:n mukainen etuyhteys ei tarkoita sitä, etteikö VML 29 §:ää voitaisi ylipäättään soveltaa. Verovapauden ollessa kyseessä tulonlisäyksiä on kuitenkin vaikea perustella intressipiirin sisäisissä luovutuksissa sekä myyjäyhtiön että ostajan verotuksissa, jos EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n edellytykset verovapaalle luovutukselle täyttyvät. On kuitenkin tunnistettava tilanteet, joissa järjestely on hyvin verovetoinen, eikä sille ole osoitettavissa liiketoiminnallisia perusteita. Tällaisissa järjestelyissä onkin syytä edetä varovaisuuden periaatetta noudattaen. Tällöinkin saattaisi tulla kyseeseen myös siirtohintaoikaisun soveltaminen, jolle on laissa nimenomaiset edellytykset. Tällöin tulisi kuitenkin tulon jäädä pienemmäksi tai tappion muodostua suuremmaksi, jotta siirtohintaoikaisu voitaisiin tehdä.

¹⁵⁸ Tällaisessa tilanteessa olisi ainakin teoreettisesti mahdollista, että lahjaverotus realisoituu. On myös huomattava, että verojatkuvuus yritysjärjestelytilanteissa voidaan evätä EVL 52 h §:n perusteella, jos on ilmeistä, että järjestelyn yksinomaisena tai yhtenä päätarkoituksena on ollut verotuksen kiertäminen. Jos luovutus tapahtuisi alihintaisena intressipiirin ulkopuolelle, ei järjestelyyn voitaisi puuttua kuitenkaan VML 28 §:n perusteella. Vertailun vuoksi on syytä huomata, että Ruotsissa vastaavassa tilanteessa ei alihintaisesta luovutuksesta seuraisi verotusta 23 kap. 2 §:n IL:n säännöksen vuoksi. Säännöksen mukaan kyseessä ei ole IL:n näkökulmasta alihintainen luovutus, jos luovutusvoittoa ei huomioida veronalaiseksi tuloksi osakkeiden verovapaussäännöksistä johtuen. Ks. Reg. prop. 2002/03:96 s. 148. Ks. myös Burmeister – Tivéus 2005 s. 59, Nilsson 2004a s. 430 ja Nilsson 2004b s. 709. On kuitenkin mahdollista, että niiden alihintaisten luovutusten tapauksessa, joihin ei voida soveltaa 23 kap. IL:n säännöksiä, realisoituu osinkoverotus osakastasolla. Ks. tästä tarkemmin edellä mainitut lähteet ja siellä käsitelty oikeuskäytäntö.

¹⁵⁹ Esim. Tikka 2005a s. 27 sekä Tikka 2005d s. 1.

7.8 OSAKKEET LAKKAAVAT LIITTYMÄSTÄ KIINTEÄÄN TOIMIPAikkaAN

Suomessa rajoitetusti verovelvollisen Suomessa olevaan kiinteään toimipaikkaan kuuluvien tulojen verotus Suomessa edellyttää, että kiinteä toimipaikka sijaitsee Suomessa elinkeinon harjoittamista varten (TVL 9 §:n 3 momentti). Kiinteä toimipaikka on määritelty Suomen sisäisessä tuloverolainsäädännössä TVL 13 a §:ssä. Kiinteä toimipaikka ei luo Suomelle erityistä verotusoikeutta, jos kiinteä paikka on Suomessa muuta kuin elinkeinotoiminnan harjoittamista varten. Tällöinkin Suomella saattaa kuitenkin olla verotusoikeus erilaisten tulojen osalta sillä perusteella, että kyse on Suomesta saaduista tuloista¹⁶⁰. Tulon verotus ei tällöin kuitenkaan perustu kiinteän toimipaikan olemassaoloon vaan lähdevaltioverotukseen TVL 10 §:ssä lueteltujen tulotyyppien osalta.

EVL 51 e §:n mukaan jos ulkomaisen yhteisön Suomessa olevan kiinteän toimipaikan varallisuuteen sisältynyt omaisuus lakkaa tosiasiallisesti liittymästä tähän kiinteään toimipaikkaan, omaisuuden todennäköistä luovutushintaa vastaava määrä luetaan kiinteän toimipaikan veronalaiseksi tuloksi¹⁶¹. Käytännössä tämä säännös tulee sovellettavaksi myös, kun ulkomaisen yhteisön kiinteä toimipaikka lakkaa kokonaan. Verotus tapahtuu tällöin realisointiperiaatteen vastaisesti jo ennen kuin omaisuus tosiasiallisesti luovutetaan. Kiinteään toimipaikkaan kuuluvan omaisuuden, myös osakkeiden, arvotus sidotaan tällöin siirtohetken mukaiseen käypään hintaan. Verotus muistuttaa purkautuvan yhteisön verotusta. Siirto realisoi sekä arvonnousut että poistot.¹⁶² Samalla perusteella kiinteän toimipaikan omaisuuteen kuuluvat osakkeet katsotaan ikään kuin luovutetuksi kiinteän toimipaikan lakkaamis- ja siirtohetkellä. Tällöin on myös mahdollista soveltaa osakkuusvapautussäännöksiä.

Verosopimukset eivät yleensä estä luovutusvoittoverotusta tilanteessa, jossa yrityksen yhdessä sopimusvaltiossa olevaan kiinteään toimipaikkaan kuuluvaa omaisuutta siirretään toisessa sopimusvaltiossa olevaan yrityksen toimipisteseen. Voi kuitenkin olla, että EU-oikeus ei salli siirron verotusta luovutuksen realisoivana toimenä kaikissa tilanteissa. Joka tapauksessa verosopimuksetkin vaativat, että verotus tapahtuu tällöin liiketuloartiklan mukaisesti ja se kohdistuu ainoastaan kiinteään toimipaikkaan liittyviin varoihin.

¹⁶⁰ TVL 9 §:n 1 momentin 2 kohdan yleissäännös verotusoikeudesta ja TVL 10 §:n Suomesta saadun tulon esimerkit.

¹⁶¹ Ks. tästä laajemmin Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 14:20 ja luku 6.

¹⁶² Ks. Äimä 2007a s. 71 ja siellä mainitut alaviitteet.

7.9 EUROOPPAYHTEISÖN OMISTAMAT OSAKKEET MUUTETTAESSA REKISTERÖITYÄ KOTIPAIKKAA

Eurooppayhtiön (SE) ja -osuuskunnan (SCE) sääntömääräisen kotipaikan siirtoa säännellään EVL 52 g §:ssä, jonka 1 momentissa määritellään kotipaikan siirto. Säännöksen mukaan se on liiketoimi, jolla SE tai SCE siirtää sääntömääräisen kotipaikkansa yhdestä jäsenvaltiosta toiseen ilman, että yhteisö purkautuu tai muodostaa uuden oikeushenkilön. Siirto ei merkitse osakkaankaan verotuksessa veronalaista luovutusta.¹⁶³

Suomessa rekisteröidyn SE:n sääntömääräisen kotipaikan siirrossa tapahtuvasta varojen siirrosta Suomeen muodostuvaan kiinteään toimipaikkaan säädetään EVL 52 g §:n 2 ja 3 momenteissa. Verotus perustuu jatkuvuusperiaatteen, ja sitä sovelletaan niihin varoihin, jotka siirtyvät kiinteään toimipaikkaan. EVL 52 e §:n 2 momentin mukaan varojen todennäköinen luovutushinta luetaan veronalaiseksi tuloksi siltä osin kuin varat eivät 1 momentissa tarkoitetulla tavalla tosiasiaassa liity Suomeen muodostuvaan kiinteään toimipaikkaan tai ne lakkaavat tosiasiaassa liittymästä tähän kiinteään toimipaikkaan. EVL 52 g §:n 3 momentin mukaan siltä osin kuin sääntömääräisen kotipaikkansa siirtävän SE:n varat ja varaukset eivät jää tosiasiaassa liittymään tai ne lakkaavat tosiasiaassa liittymästä yhtiön Suomeen muodostuvaan kiinteään toimipaikkaan, sovelletaan, mitä 52 e §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

KHO selkeytti ratkaisullaan 2007:30 Suomeen rekisteröidyn SE:n omistamien käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden siirron verokohtelua. Kyseisessä siirrossa SE:lle kuuluvat ulkomaisten tytär- ja osakkuusyhtiöiden käyttöomaisuuteen kuuluvat osakkeet lakkasivat kuulumasta Suomessa sijaitsevaan kiinteään toimipaikkaan. Tapauksessa sovellettiin EVL 52 e §:n 2 momentin säännöksiä, joiden mukaan omaisuutta luovutettaessa omaisuuden todennäköinen luovutushinta luetaan veronalaiseksi tuloksi. Kyseessä oli KHO:n mukaan SE:n omistamien osakkeiden luovutus. KHO:n mukaan tämä luovutus ei kuitenkaan realisoi verotettavaa tuloa, jos EVL 6 b §:n edellytykset täyttyvät ja osakkeiden luovutushinnat ovat tällä perusteella verovapaita.

KHO 2007:30

Suomessa rekisteröity E SE harkitsi sääntömääräisen kotipaikkansa siirtämistä Suomesta Luxemburgiin Euroopan unionin neuvoston asetuksen N:o 2157/2001 8 artiklan mukaisesti. KHO:n mukaan jos E SE:lle kuuluvien ulkomaisten tytär- ja osakkuusyhtiöiden käyttöomaisuuteen kuuluvat osakkeet lakkaavat E SE:n kotipaikan siirtymisen vuoksi kuulumasta E SE:n Suomessa olevaan kiinteään toimipaikkaan

¹⁶³ Ks. HE 193/2005 s. 3 ja Järvenoja 2007a s. 282–286. Ks. exit tax -kysymyksestä EU-oikeuden näkökulmasta, kun yritys päättää siirtää verotuksellisen kotipaikkansa toiseen valtioon Äimä 2009 s. 134 av. 734 ja siellä mainitut lähteet.

EVL 52 e §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla, osakkeiden kohdistamiseen Suomessa olevan kiinteän toimipaikan ulkopuolelle sovelletaan EVL 6 ja 6 b §:n säännöksiä, mikäli niiden yleiset soveltamisedellytykset täyttyvät, ja näiden osakkeiden hankinta-ajankohtana pidetään hetkeä, jolloin E SE on ne hankkinut.

Veroasiamies totesi valituksessaan, että jos SE:n ulkomaisten tytär- ja osakkuusyhtiöiden käyttöomaisuusosakkeet lakkaavat SE:n sääntömääräisen kotipaikan siirtämisen jälkeen kuulumasta yhtiön Suomessa olevaan kiinteään toimipaikkaan EVL 52 e §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla, ei osakkeiden kohdistamiseen Suomessa olevan kiinteän toimipaikan ulkopuolelle sovelleta lain 6 ja 6 b §:n säännöksiä. Veroasiamies oli sitä mieltä, että SE:n sääntömääräisen kotipaikan siirron yhteydessä mitään varallisuuden siirtoa toiselle verosubjektille ei tapahdu; kyse on vain siirrosta saman yhtiön yksiköstä toiseen. Kiinteä toimipaikka on vain epäitsenäinen osa yritystä, ei erillinen verosubjekti. Veroasiamies perusteli tätä seuraavasti:

”EVL 6 ja 6 b §:n säännösten tarkastelu momentti momentilta osoittaa selvästi, ettei tämä säännös ole sovellettavissa hakemuksessa tarkoitettuun tilanteeseen. Miten voitaisiin kestävästi arvioida esimerkiksi myyjän omistusaikaa, kun käytännössä ’myyjä’ ja ’ostaja’ ovat yksi ja sama verosubjekti ja niin ’myyjän’ kuin ’ostajankin’ omistusaika on yksi ja sama asia. Entä myyjältä vaadittava osakkeiden omistusosuus, joka muodostuu tällaisessa tapauksessa ’myyjän’ ja ’ostajan’ yhteisvoimin. Lain esitöistäkään ei saa tukea sille, että tarkoitus olisi tällaisessa tapauksessa soveltaa EVL 6 ja 6 b §:n säännöksiä.”

Veroasiamies oli myös sitä mieltä, että EYT:n asiassa C-470/04 (N) antaman tuomion mukaan ei ole suljettu pois mahdollisuutta verottaa arvonnousua¹⁶⁴. Veroasiamiehen mukaan tästä voidaan saada tukea sille, ettei ainakaan eurooppa-oikeus edellytä SE:n sääntömääräisen kotipaikan siirtämisen rinnastamista EVL 6 ja 6 b §:ssä tarkoitettuun todelliseen luovutukseen.

Yhtiö katsoi vastineessaan, että verovapaus koskee myös tilannetta, jossa luovuttajana on SE ja luovutettavat osakkeet kuuluvat sen Suomessa olevaan kiinteään toimipaikkaan, ja että luovutus kiinteästä toimipaikasta toiselle juridiselle henkilölle ja toisaalta siirto saman juridisen yksikön sisällä kiinteästä toimipaikasta pääkonttoriin eivät voi olla eri asemassa EVL 6 §:n ja 6 b §:n verovapaussäännöksen soveltamisen suhteen. Yhtiö katsoi vastineessaan seuraavaa:

”EVL 51 e §:n, EVL 52 e § 2 momentin sekä 52 g § 3 momentin mukaan varojen siirtoa kiinteästä toimipaikasta käsitellään verotuksessa luovutuksen tavoin: ’varojen todennäköinen luovutushinta luetaan veronalaiseksi tuloksi’. Siten näiden säännösten mukaan toimenpide, joka ei sinänsä ole yksityisoikeudellisesti luovutus, katsotaan erityisen normin perusteella verotuksessa luovutukseksi. Ei ole myöskään laista johtuvaa tai asiaperustetta päinvastaiselle tulkinnalle, jonka mukaan siirtoa kiinteäs-

¹⁶⁴ Kohdat 46–49 ja 54 sekä ratkaisun lopputulos.

tä toimipaikasta pääkonttoriin kohdeltaisiin luovutusvoittoverotuksessa toisin ja ankarammin kuin luovutusta toiselle juridiselle henkilölle.

Mikäli suomalaista yhtiötä ja Luxemburgissa asuvaa yhtiön Suomessa olevaa kiinteää toimipaikkaa kohdeltaisiin verotuksessa verovapaussäännöksen soveltamisen osalta eri tavoin, olisi käsillä Euroopan yhteisön perustamissopimuksen vastainen syrjintätilanne, joka loukkaisi perustamissopimuksessa sovittua sijoittautumisvapautta.

Sijoittautumisvapaudesta seuraa, että jäsenvaltio ei saa kohdella toisesta jäsenvaltiosta olevan yhtiön kiinteää toimipaikkaa epäedullisemmin kuin vastaavaa kotimaista yhtiötä. Syrjintäkielto yhteisöjen tuomioistuimen ratkaisukäytännössä edellyttää, ettei kiinteisiin toimipaikkoihin sovelleta epäedullisempia veroprosentteja kuin yleisesti verovelvollisiin yrityksiin, (Royal Bank of Scotland) C-311/97, ja että kiinteältä toimipaikalta ei saa evätä veroetua silläkään perusteella, että toinen etu kompensoi evätyn edun, (Commerzbank) C-330/91 ja (Asscher) C-107/94. ”

KHO hylkäsi VOVA:n valituksen asiassa. Ratkaisun perusteella voidaan todeta, että jos SE:lle kuuluvat käyttöomaisuuteen kuuluvat osakkeet sääntömääräisen kotipaikan siirtämisen jälkeen lakkaavat kuulumasta SE:n Suomessa olevaan kiinteään toimipaikkaan, sovelletaan kiinteän toimipaikan verotuksessa EVL 52 e §:n 2 momentin periaatteiden mukaisesti omaisuuden luovutusta koskevia säännöksiä. Osakkuusvapautuksen edellytysten täytyessä siirron seurauksena realisoitavat luovutushinnat eivät ole kiinteän toimipaikan veronalaista tuloa. Myöskään osakkeiden hankintameno ei ole vähennyskelpoinen meno.

7.10 OMAISUUSLAJISIIRTO JA TULOLÄHDESIIRTO

Omaisuuslajisiirrossa ja tulolähdesiirrossa ei ole kyse omistusoikeuden siirtymisestä. Niissä on kyse yhden verovelvollisen sisäisistä tapahtumista, siirroista, jotka liittyvät joko elinkeinotoiminnan sisäisiin omaisuuslajeihin tai eri tulolähteisiin.

EVL 51 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaisesti käyttöomaisuuteen kuuluvat osakkeet siirretään toiseen omaisuuslajiin hankintamenon verotuksessa poistamatta olevaa osaa vastaavasta määrästä¹⁶⁵. Tulolähde on tällöin edelleenkin elinkeinotoiminnan tulolähde ja ainoastaan omaisuuslaji muuttuu. Omaisuuslajisiirrossa ei EVL 51 §:n 1 momentin 3 kohdan sanamuodon vuoksi seuraa palautuvien poistojen tuloutusta. Omaisuuslajisiirtoa koskevassa säännöksessä ei edes mainita luovutuksesta mitään. Lain yleisen systematiikan näkökulmasta omaisuuslajisiirrossa lienee kuitenkin kyseessä luovutus. Tällöin omaisuuslajisiirron verokohtelu vastaisi tulolähdesiirron verotusta.¹⁶⁶

¹⁶⁵ Ks. myös KPL 5 luku 19 §.

¹⁶⁶ Ks. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 573.

Koska säännöstä sovellettaessa luovutuksesta huolimatta ei veronalaista tuloa synny poistamattoman hankintamenon ”luovutushintana” käyttämisen vuoksi, ei myöskään EVL 6 §:n 1 momentin ja EVL 6 b §:n soveltaminen tule lähtökohtaisesti ajankohtaiseksi. Kuitenkaan EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkettä ei ole sidottu verovapaaseen luovutuksen realisoitumiseen, vaan vaatimuksena on ainoastaan se, että aikaisemmin konserniyhtiöiden välillä tapahtuneessa osakkeiden luovutuksessa toiselle konserniyhtiölle on syntynyt verotuksessa vähennyskelpoinen luovutustappio. Jos omaisuuslajisiirto on EVL-luovutus, voitaisiin EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen nojalla tapahtuvaa tuloutusta perustella ainakin lain sanamuodolla ja EVL:n yleisellä systematiikalla¹⁶⁷.

EVL käyttää termiä luovutushinta määriteltäessä tulolähdesiirron verokohtelua. Näin ollen kyseessä on EVL:n tarkoittama luovutus, joka realisoi luovutuksen myös EVL 5 §:n 1 kohdan tarkoittamassa mielessä, ja tulolähdesiirtoon voitaneen ainakin lain sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella soveltaa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n säännöksiä¹⁶⁸. Perusteluina toimivat tällöin EVL:n yleiseen systematiikkaan liittyvät seikat. Kun käyttöomaisuuteen kuuluvat osakkeet siirretään EVL 51 a §:n 1 momentin perusteella verovelvollisen elinkeinotoiminnan tulolähteestä toiseen tulolähteeseen, tulee luovutushinnaksi hankintamenon verotuksessa poistamatta oleva osa. Näin ollen tulolähdesiirrossa ei realisoidu edes lähtökohtaisesti verotettavaa tuloa poistamattoman hankintamenon käyttämisen vuoksi. Koska kyse on kuitenkin luovutuksesta myös EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n säännösten näkökulmasta, joudutaan selvittämään, täytyykö verotuksessa mahdollisesti tulouttaa EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen nojalla luovutushinta¹⁶⁹ siihen määrään asti, joka vastaa näiden osakkeiden aikaisemmin konserniyhtiöiden välillä tapahtuneesta luovutuksesta toiselle konserniyhtiölle syntyntä verotuksessa vähennyskelpoista luovutustappiota.

7.11 LISÄKAUPPAHINTA, KAUPPAHINNAN ALENTAMINEN, KAUPAN VAPAAEHTOINEN PURKAMINEN JA KAUPAN PURKAUTUMINEN PÄTEVÄKSI KATSOTTAVASTA SYYSTÄ

Yleistä. Kauppahinta saatetaan jättää yrityskaupan toteutushetkellä kokonaan tai osittain auki. Tällöin kauppahinta voi olla sidottu tiettyyn tulevaisuudessa realisoituvaan tapahtumaan tai osapuolten toteuttamaan toimenpiteeseen. Osak-

¹⁶⁷ Toisin Penttilä 2010b s. 502, joka viittaa näkemystensä tueksi EVL 6 b §:n 3 momenttiin, EVL 51 a §:ään ja EVL 51 §:ään.

¹⁶⁸ Toisin Penttilä 2010b s. 502, joka viittaa näkemystensä tueksi EVL 6 b §:n 3 momenttiin, EVL 51 a §:ään ja EVL 51 §:ään.

¹⁶⁹ Eli tässä tapauksessa verotuksessa poistamaton hankintameno.

keiden kauppahinta on myös mahdollista jättää osittain riippumaan tulevaisuuden tapahtumista. Kohdeyhtiön tulostavoitteiden täyttyminen tai vastaavasti täyttymättä jääminen voivat johtaa lisäkauppahintaan¹⁷⁰ tai vastaavasti kauppahinnan alentamiseen. Lisäksi on mahdollista, että kohdeyhtiössä olevan virheen vuoksi osakekauppa purkautuu tai osakkeiden kauppahintaa alennetaan. On myös mahdollista, että kaupan osapuolet purkavat kaupan vapaaehtoisesti.¹⁷¹ Verotus voi kuitenkin kohdistua ainoastaan varmoihin, verotuksen toimittamisen yhteydessä tiedettyihin seikkoihin. Tässä jaksossa käsitellään kaupan purkuun, kauppahinnan alentamiseen ja lisäkauppahintaan liittyviä kysymyksiä myyjäyhtiön verotuksessa¹⁷².

Lisäkauppahinta. Yrityskaupassa luovutushinnan korotus saattaa olla osakkeiden kauppakirjan ehtoissa sidottu johonkin tulevaisuudessa toteutuvaan epävarmaan asiointilaan. Oikeuskirjallisuudessa on arvioitu, että luovutushinnan korotuksen verotus ja sen lykkääminen voi olla mahdollista, jos luovutushinta jää aidosti osin avoimeksi eli riippuvaiseksi tietyistä tulevaisuuden tapahtumista. Kyse on yhdestä luovutusvoittoverotuksen perusongelmasta: rajanvedosta realisoidun ja realisoitumattoman luovutusvoiton välillä.¹⁷³

TVL:a koskeva oikeuskäytännön antaa tukea sille, että kaupantekovuoden tulona pidetään luovutuksesta saatuja tuloja siltä osin kuin sen määrä on tiedossa ennen sanotulta vuodelta toimitettavan verotuksen päättymistä¹⁷⁴, mutta kaupantekovuoden tulona ei voitaisi pitää sitä kauppahinnan osaa, jonka suorittamisvelvollisuudesta ei ennen sanotulta vuodelta toimitettavan verotuksen päättymistä ole vielä tietoa¹⁷⁵. Verohallinnon mukaan sillä ei ole merkitystä, että kauppahinnan lopullinen määrä on tiedossa veronsaajien kaupantekovuoden verotuksesta tekemän valituksen yhteydessä¹⁷⁶. Nämä lähinnä TVL:n tulkintaa koskevat näkemykset jättävät kuitenkin epävarmuudelle sijaa yksittäisten EVL:n mukaista verotusta koskevien tulkintakysymysten osalta.

Lisäkauppahintaan liittyvistä kysymyksistä voidaan nostaa esille myös lisäkauppahintaehdon mahdollinen ajallinen kesto. Voi olla, että lisäkauppahinta toteutuu pitkänkin ajan kuluttua osakekaupan jälkeen. Oikeuskäytännössä ei ole selkeää ohjetta siitä, kuinka kauan luovutusvoittoverotusta voidaan vielä

¹⁷⁰ Lisäkauppahinnan verotuskysymyksiä koskevista esityksistä on syytä mainita Nuotio 2009, Linnakangas 1995 ja Andersson 1988 sekä siellä esitelty oikeuskäytäntö.

¹⁷¹ Nuotio 2009 s. 507–508.

¹⁷² Ostajan verokohtelusta näissä tilanteissa ks. esim. Nuotio 2009 erityisesti s. 511–512 sekä s. 516–517.

¹⁷³ Kukkonen 2007a s. 97–99 ja siellä mainitut lähteet.

¹⁷⁴ Ks. KHO 1994 B 534. Ks. myös VeroH 43.10 s. 151. Ks. myös Kukkonen 2007a s. 99, joka katsoo, että tätä oikeuskäytännön hahmottamaa linjaa voidaan pitää kompromissina kahden edellä hahmotetun teoreettisen verotusmallin välillä.

¹⁷⁵ KHO 1994 B 534. Ks. myös VeroH 43.10 s. 151.

¹⁷⁶ VeroH 43.10 s. 151. On kuitenkin huomioitava, että tämä kanta on esitetty henkilöverotusta koskevassa asiayhteydessä.

muuttaa. On mahdollista, että lisäkauppahintasopimukseen sisältyy määräys siitä, että jos ostaja myy edelleen osakkeet (tietyn ajanjakson sisällä), myyjä saa tietyn osan ostajalle realisoituvasta luovutusvoitosta. Oikeuskirjallisuudessa esitettyjen kannanottojen mukaan tässä tapauksessa lisäkauppahintaa voitaisiin mahdollisesti pitää myöhemmän jatkuvoovutusvuoden juoksevana tulona. Näin ollen se ei ainakaan kaikissa tilanteissa olisi välttämättä osa alkuperäistä luovutushintaa.¹⁷⁷

Lisäkauppahinnan konkreettinen verotus on jaksottamiseen kuuluvan oikean verovuoden määrittämisestä erillinen kysymys. Tämä on kuitenkin osakkuusvapautuksen näkökulmasta lähtökohtaisesti epärelevantti kysymys, koska luovutushinta on joka tapauksessa verovapaata tuloa. Verohallinto on Henkilöverotus-julkaisussaan katsonut, että ”lisäkauppahinnan osalta muodostuvan voiton määrittämiseksi luovutusvoitto laskettaneen uudelleen ottamalla huomioon myös lisäkauppahinta”. Verohallinto lähtee tällöin siitä, että voiton määrittämisessä sovellettavaksi tulevat ne verosäännökset, jotka olivat voimassa kaupantekohetkellä, mikä liittyy laajuusongelman ratkaisuun.¹⁷⁸

Vaikka lisäkauppahinnan verotukseen sovelletaankin lähtökohtaisesti samoja sääntöjä kuin alkuperäisen kauppahinnan verotukseen, saattaa alkuperäinen osakeluovutustapahtuma tulla uudelleen arvioitavaksi lisäkauppahinnan verovuoden verotuksen toimittamisen yhteydessä. Tällöin on jo kertaalleen voitu ratkaista kaupantekovuoden verotuksessa vallitsevien ja tiedossa olleiden seikkojen perusteella luovutusvoittoverotuksen laajuuskysymys (verovapauden EVL 6 b §:n mukaisten edellytysten täytyminen eli verotetaanko luovutushintaa ja hankintamenoa vaiko ei) tai tulolähteeseen ja omaisuuslajiin liittyvä kohdistamiskysymys (EVL 1 §, 2 §, 12 § ja 53 §). Kyse ei ole tällöin enää suoranaisesti lisäkauppahinnan pitämisestä kaupantekovuoden tulona, jos se ei ole ollut tiedossa ennen sanotulta vuodelta toimitettavan verotuksen päättymistä, vaan kyse on lisäkauppahinnan itsenäisestä verotuksesta kaupantekovuoden verosäännösten mukaisesti. Tämä ei kuitenkaan nähtävästi estä arvioimasta laajuus- ja kohdistamiskysymystä uudelleen. Tämä tarkoittaisi, että sama osakkeiden luovutus voitaisiin arvioida sekä verovapaaksi että veronalaiseksi ainakin silloin, kun Verohallinto on aikaisemmin toiminut virheellisesti verovapauden edellytysten tutkimisessa. Jos esimerkiksi verovapauden edellytyksiä ei ole aktiivisesti tutkittu, voitaisiin katsoa, että Verohallinnolla on oikeus korjata virheensä lisäkauppahinnan verotuksen yhteydessä, vaikka alkuperäisen kauppahinnan verotuksen oikaisu ei enää olisikaan mahdollinen VML 56 §:n perusteella.

¹⁷⁷ Kukkonen 2007a s. 99 ja siellä mainitut lähteet.

¹⁷⁸ VeroH 43.10 s. 151.

Lisäkauppahinnan verotuksen yhteydessä laajuus- ja kohdistamiskysymysten uudelleenarviointi voi kuitenkin estyä luottamuksensuojan perusteella. On kuitenkin epäselvää, voidaanko luottamuksensuojaa soveltaa enää tässä vaiheessa, koska lisäkauppahinta perustuu aikaisemmin realisoituneeseen luovutukseen (luovutustapahtumaan). Tällöinhän ei voitaisi katsoa olevan kyse nimienomaisesti verovelvollisen toimimisesta vilpittömässä mielessä, koska lisäkauppahinnan maksaminen ei ole yleensä riippuvainen myyjätahon toiminnasta eikä perusteeksi välttämättä riittäisi edes se, että asia olisi tullut aktiivisesti tutkittua kaupantekovuoden verotuksessa ja VOVA ei olisi tältä osin hakenut muu-
tosta verovelvollisen verotukseen. Tällöin voitaisiin mahdollisesti myös katsoa, että vaikka asia olisikin ollut tulkinnanvarainen tai epäselvä ja vaikka verovelvollinen olisi toiminut vilpittömässä mielessä viranomaisen noudattaman käytännön tai ohjeiden mukaisesti, ei asiaa välttämättä ratkaistaisi verovelvollisen eduksi. Tätä voitaisiin perusteella sillä, että lisäkauppahinnan huomioimiselle verollisena olisi erityisiä syitä VML 26 §:n 2 momentin viimeisen sivulauseen tarkoittamassa mielessä. Tällaisina voitaisiin mainita ainakin verovelvollisten yhdenmukainen kohtelu ja kyseessä olevan verovelvollisen verovapauden myötä saama ilmeinen perusteeton etu.

Jos kuitenkin asia on jo tullut tutkittua verotuksessa ja osakkeiden luovutuksen verokohteluun on otettu aktiivisesti kantaa kaupantekovuoden osalta vallitsevien ja tiedossa olleiden seikkojen perusteella, voitaisiin pitää mahdollisena, että myös lisäkauppahinnan verotuksen tulisi olla linjassa alkuperäisestä kauppahinnasta tehtyjen laajuus- ja kohdistamiskysymysten ratkaisujen kanssa, koska verovelvollisen on voitava pystyä luottamaan tiettyä oikeustointia koskevaan Verohallinnon aktiiviseen kantaan ja tehtyyn verotuspäätökseen¹⁷⁹. On kuitenkin huomattava, että luottamuksensuojan myöntämisen tulisi tällöinkin olla sidottu ainoastaan tapauksiin, joissa luovutusvoiton laajuuteen ja kohdistamiseen liittyvät seikat olisivat tulkinnanvaraisia tai epäselviä VML 26 §:n 2 momentin ensimmäisen sivulauseen tarkoittamassa mielessä. Jos tulolähdettä tai omaisuuslajia ei ole riittävästi tutkittu alkuperäisen kauppahinnan osalta säännönmukaisessa verotuksessa, ei asiaa voida pitää epäselvänä tai tulkinnanvaraisena lisäkauppahinnan verottamisen yhteydessä¹⁸⁰.

¹⁷⁹ Helsingin HAO:n päätöksessä 6.9.2011 11/1061/3 päädyttiin myöntämään luottamuksensuojaa tapauksessa, jossa lisäkauppahintaa olisi pidetty verotuksessa verollisena, vaikka alkuperäiseen kauppahintaan oli sovellettu verovapaussäännöksiä. Tapauksessa ”[y]htiön toiminnan luonnetta” oli HAO:n mukaan ”tutkittu” ja ”erityistä huomiota vaativaksi” oli katsottu (tässä HAO viittanee toimitettuun verotukseen) kohdeyhtiön ”osakkeiden liiketaloudellinen merkitys yrityksessä ja arvopaperikauppaa ajatellen”.

¹⁸⁰ Helsingin HAO:n ratkaisussa 19.5.2010 10/0724/3 oli samoin kyse lisäkauppahinnan verottamisesta. Alkuperäinen osakeluovutus oli tässä tapauksessa huomioitu luovutusvuonna verovapaana EVL 6 b §:n perusteella. Lisäkauppahinta verotettiin kuitenkin TVL-tulolähteessä. Vaikka asian tulkinnanvaraisuus tai epäselvyys tuleekin ratkaista yksittäistapauksessa ottaen huomioon tapauksen tosiseikat ja erityispiirteet, päädyttiin ainakin tässä tapauksessa siihen, että

Jos yhtiön kotipaikka on ollut Suomessa tai ulkomaisen yhteisön kiinteä toimipaikka on ollut Suomessa EVL:n mukaisen osakeluovutuksen realisoitumishetkellä, lieene mahdollista verottaa myös lisäkauppahinta Suomessa. Tämä tulee ajankohtaiseksi silloin, kun esimerkiksi SE on siirtänyt kotipaikkansa Suomesta tai ulkomaisen yhteisön kiinteä toimipaikka on lakannut olemasta Suomessa. Verotusoikeutta tukee se, että laajuuskysymys (veronalaisen tulon määrittäminen) ratkaistaan ensisijaisesti suhteessa jaksotuskysymykseen (milloin tulo verotetaan). Myöskään Suomen tekemät verosopimukset eivät nähtävästi estä lisäkauppahinnan verotusta Suomessa, koska verosopimuksessa ei ole määräyksiä siitä, missä järjestyksessä luovutusvoitto verotetaan ja minä vuonna se verotetaan. Veronalaisen luovutusvoiton määrän laskemisesta ei ole tavanomaisesti määräyksiä verosopimuksissa. Tällöin luovutusvoiton määrä ja verovuosi määräytyvät verosopimusta soveltavan valtion – tässä tapauksessa Suomen – sisäisen lainsäädännön perusteella. On kuitenkin huomattava, että ulkomainen valtio ei ole sidottu Verohallinnon laajuus- ja jaksotuskysymyksissä tekemiin päätöksiin. Suomessa ei kuitenkaan tällöin voida hyvittää lisäkauppahinnasta ulkomaiseen valtioon maksettua veroa. Tämä voi mahdollisesti aiheuttaa juridista kaksinkertaista verotusta, jos lisäkauppahinnan maksamisen aikainen asuinvaltio käyttää verotusoikeuttaan. Asuinvaltio vastaa pääsääntöisesti juridisen kaksinkertaisen verotuksen poistamisesta myös verosopimusten nojalla.

Kauppahinnan alentaminen. Kauppahinnan alentamisperusteista voidaan sopia kauppasopimuksessa. Määräys kauppasopimuksen ehdoissa voi olla esimerkiksi sellainen, että myyjän on palautettava tietty osa kauppahinnasta, jos kohdeyhtiön kohdistetaan vahingonkorvausvaade, josta osapuolilla ei kaupan tekohetkellä ollut tietoa. Kauppahinnan alentaminen voi olla myös sidottu kohdeyhtiön verotuksen oikaisuun kohdeyhtiön vahingoksi. Kauppahinnan alen-

osakkeiden omaisuuslaji ei ollut tulkinnanvarainen tai epäselvä. Vaikka ratkaisussa ei ole todettu nimenomaisesti tulolähdekysymyksen tulkinnanvaraisuudesta, perusteluihin sisältyy olettamana myös se, ettei osakkeiden tulolähdekään ollut tulkinnanvarainen tai epäselvä, vaikka kyse oli lisäkauppahinnan verottamisesta ja pääkauppahintaa oli kohdeltu eri perustein verotuksessa. HAO:n päätöksestä kävi ilmi, että kohdeyhtiön osakkeiden omaisuuslajia ei ollut ennen lisäkauppahinnan maksun kannalta relevanttia verovuotta nimenomaisesti tutkittu. Ratkaisun merkitys on siinä, että näitä kahta kysymystä (tulolähde ja omaisuuslaji) ei voitaisi pitää ainakaan yleisesti arvioiden tulkinnanvaraisina tai epäselvinä, joten käytännössä verovelvollisen ensisijaiseksi vaihtoehtoksi jää erityisesti tulolähdesubjektiteistä koskevalla luottamuksensuojapäätöksellä (joko säännönmukaisessa verotuksessa, verotuksen oikaisussa tai HAO:ssa tehty päätös) operointi. Verovelvollinen voi vedota tähän jatkovalituksen yhteydessä ainakin seuraavasti: tulolähdesubjektiteistä seuraa myös, että suorasisjoituksen omistusrajan ylittäviä osakkeita tulee pitää käyttöomaisuutena, koska niitä ei voida katsoa kuuluvaksi mihinkään muuhun omaisuuslajiin. Tällaisen argumentaation mahdollisuus aukeaa erityisesti ratkaisujen KHO 2010:64 ja KHO 2010 T 2675 perusteella.

nukseen liittyvä kysymyksenasettelu noudattaa samoja suuntaviivoja kuin lisäkauppahinnan tapauksessa sovellettavat periaatteet.¹⁸¹

Esimerkki

X Oy on myynyt Y Oy:n osakkeet vuonna 2003. Kaupan yhteydessä on sovittu sekä lisäkauppahinnasta että kauppahinnan alentamisesta, jos tietyt edellytykset täyttyvät. Luovutushinta on X Oy:lle veronalaista tuloa. Luovutuksesta syntyi tällöin luovutusvoittoa. Kauppahinnan alentamista koskevat perusteet realisoituvat vuonna 2007. Tällöin kauppahintaa alennetaan, jolloin X Oy maksaa Y Oy:lle alennuksen suuruisen euromäärän. Miten kauppahinnan alennus huomioidaan verotuksessa?

Teoreettisesti arvioituna voidaan nähdä ainakin seuraavat vaihtoehdot verotuksessa: a) vuoden 2003 verotusta oikaistaan, b) kauppahinnan alennus huomioidaan vuoden 2007 säännösten mukaisesti ja se ei näin ollen vaikuta verotukseen EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n 1 momentin nojalla, c) kauppahinnan alennus on vuoden 2007 verotuksessa kokonaisuudessaan vähennyskelpoinen erä, jolloin sovelletaan vuoden 2003 verosäännöksiä, mutta vuoden 2007 verokantaa, koska kauppahinnan alennus perustuu ennen luovutushintojen verovapautta koskevien säännösten voimaantuloa tehtyyn osakeluovutukseen,¹⁸² d) kauppahinnan alennus on vähennyskelpoinen ainoastaan siihen määrään saakka, joka vastaa alkuperäisen osakeluovutuksen yhteydessä realisoitunutta luovutushinnan ja hankintamenon positiivista erotusta (muutoin yhtenevä vaihtoehdon c) kanssa).¹⁸³ Näistä vaihtoehdoista ainakin c) näyttäisi olevan symmetrinen lisäkauppahinnan verokohtelun kanssa. Vaihtoehto d) ottaisi huomioon luovutushinnan verokohtelun aikaisemmat verosäännökset, mutta korjaa ainoastaan luovutusvoiton määrää, eikä luovutustappion vahvistaminen olisi enää mahdollista. Luovutushinnan ylittävä osa hankintamenosta voitaisiin vähentää ainoastaan kauppahinnan lopullisen menetyksen realisoituessa. Tällöin menetys vahvistettaisiin sen toteamisvuonna eli käytännössä kun kauppahinta jouduttaisiin palauttamaan täysin ostajalle.

Nuotio kannattaa sitä, että ”EVL:n mukaan verotettavan myyjän olisi voitava verotuksessaan kohdentaa ostajalle palauttamansa kauppahinta vähennyksenä osakekaupan verovuoteen”. Tätä hän perustelee sillä, että tällöin alennus tulee huomioiduksi saman verokannan mukaan kuin alkuperäinen luovutusvoittokin. Tappiolliseksi alennuksen myötä osoittautuneen luovutuksen osalta ”osakekaupasta kertyvä luovutustappio olisi vähennettävissä EVL 6b §:n 4 momentin määräaikaisten näkökulmasta sellaisina verovuosina, jolloin vastaava luovutustappio olisi ollut vähennettävissä, jos osakekauppa olisi jo alun perin tehty oikeasta (alennetusta) kauppahinnasta”,

¹⁸¹ Kauppahinnan alentamiskysymystä elinkeinoverotuksessa on käsitellyt esim. Nuotio 2009 s. 508–512. Ks. myös TVL:n mukaan verotettavien verovelvollisten osalta esim. Rabinä – Nykänen 2009 s. 57 sekä Kukkonen 1994 s. 212–215.

¹⁸² Nuotio 2009 s. 509–510.

¹⁸³ Vrt. Nuotio 2009 s. 509–510. Ks. myös maininta verotuskäytännöstä mts. 510 av. 11. Ks. myös Andersson 1988 s. 17.

Nuotio perustelelee. Hän tuo myös esille sen, että alennusperusteen toteamisen ajan-kohtaan jaksoitettavan alennuksen vähentämisen voi estää myös se, että toiminta on jo tässä vaiheessa lopetettu. Nuotio esittää, että ”[j]os EVL:n mukaan verotettava myyjä kuitenkin ilmoittaa ostajalle palauttamansa kauppahinnan kirjanpitoinsa jak-sotuksen mukaisesti kauppahinnan palautuksen verovuodelta antamassaan veroil-moituksessa, ei tällaistaakaan menettelyä voitane pitää virheellisenä”. Nuotio tuo myös tässä yhteydessä esille kaupantekovuoden verotuksen muutokseen liittyviä prosessuaalisia kysymyksiä sekä alennuksen ja vahingonkorvauksen määritelmien välisiä eroja.¹⁸⁴

Kaupan vapaaehtoinen purku. Osakekauppa voi purkautua osapuolten vapaa-ehtoisesti näin määrätessä. Omistussuuskaupan sopijaosapuolet eivät yleensä voi enää tulon realisoineen luovutustapahtuman jälkeen tehdä kaupan purkua ja vapautua näin alkuperäisen luovutustoimen veroseuraamuksista. Verovelvolliset eivät voi vapaaehtoisilla korjaustoimilla estää veroseuraamusten syntyä. Taloudellisilta tai muilta seuraamuksiltaan epäedulliseksi osoittautunut toimi on verotuksen näkökulmasta näin ollen peruuttamaton. Purkua pidetään verotuk-sen näkökulmasta uutena luovutustoimena, eikä se siis poista alkuperäisen oi-keustoimen veroseuraamuksia. Koska purku on luovutus verotuksen näkökul-masta, se aloittaa myös uudelleen EVL 6 b §:n mukaisen yhden vuoden omis-tusaikaedellytyksen laskemisen.¹⁸⁵

Kaupan purku päteväksi katsottavasta syystä. Osakekaupan purkaminen jäl-kikäteen voi tapahtua myös verotuksen näkökulmasta sellaisesta päteväksi kat-sottavasta syystä, joka mahdollistaa veroseuraamuksien peruuttamisen. Tällöin voi tiettyjen edellytysten vallitessa olla mahdollista, että alkuperäistä luovutus-ta ei otetakaan poikkeuksellisesti huomioon.

Purkavaa ehtoa ja sen täyttymistä on pidetty oikeuskirjallisuudessa verotuk-sen alkuperäisen luovutuksen verotuksen mitätöivänä¹⁸⁶. Voi olla myös mahdol-lista, että kauppakirjassa ei ole mainintaa kaupan purkavasta ehdosta, mutta kaupan kannalta tilanne on sellainen, että oikeustoimen purkamista koskeva kanne todennäköisesti tulisi hyväksyttyä yleisessä tuomioistuimessa vastaajan vastustuksesta huolimatta, jos oikeudenkäyntiin ei ole ryhdytty¹⁸⁷. Tällöin jou-dutaan kuitenkin usein haastavien näyttökysymysten äärelle, koska tuomiois-

¹⁸⁴ Nuotio 2009 s. 509–511.

¹⁸⁵ Nuotio 2009 s. 513.

¹⁸⁶ Nuotio 2009 s. 513–514. Ks. myös Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) 14:23, Andersson 1993 s. 94–95 ja Kilpi 1981 s. 22–23. Ks. myös Kukkonen 2007a s. 104–107 sekä Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 93.

¹⁸⁷ Kilpi 1981 s. 23. Ks. myös Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) 14:23. Oi-keuskirjallisuudessa on toisaalta arvioitu, että pelkkä oikeudenkäyntiin ryhtyminen ei riitä oi-keustoimen aiheuttamien veroseuraamusten poistamiseen. Tätä varten lienee saatava myös lain-voimainen päätös. Näin esim. Nuotio 2009 s. 514.

tuimen selkeyttävää päätöstä ei ole saatavilla¹⁸⁸. Käytännössä tällainen tilanne saattaa olla esimerkiksi ostajan maksukyvyttömyys¹⁸⁹.

EVL 6 b §:n edellyttämän vuoden omistusajan näkökulmasta katsottuna myyjän verotuksessa saattaa tulla selvitettäväksi kaupan purun ja uuden osakkeiden myynnin välisen ajan merkitys määritettäessä omistusajan alkamisajan kohtaa. Purkutilanteessa alkuperäisen luovutuksen ja mahdollisen tulevan lopullisen kaupan välinen aika luetaan myyjän hyväksi EVL 6 b §:n mukaista yhden vuoden määräaikaa laskettaessa, jos katsotaan, että alkuperäistä luovutusta ei poikkeuksellisesti otetakaan verotuksessa huomioon.¹⁹⁰

¹⁸⁸ Ks. Tunturi 1986b s. 119.

¹⁸⁹ Nuotio 2009 s. 514–515 ja siellä esitelty oikeuskäytäntö.

¹⁹⁰ Nuotio 2009 s. 515–516 ja siellä mainitut lähteet.

8 Subjektiedellytykset

8.1 YLEISTÄ

Varsinaisista subjektiedellytyksistä on säädetty EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa¹⁹¹. Varsinaisen subjektiedellytyksen yritys- tai yhtiömuotoa koskevan osan mukaan luovutushinnan verovapaus ja hankintamenon vähennyskelvottomuus koskee osakeyhtiöitä, osuuskuntia, säästöpankkeja ja keskinäisiä vakuutusyhtiöitä. Lain esitöistä selviää, että osuuskunnilla tarkoitetaan myös osuuspankkeja¹⁹². Mainitut subjektit ovat siis samoja, jotka mainitaan myös emo-tytäryhtiödirektiivin liitteenä olevalla listalla¹⁹³. Subjektiedellytyksiä ei ole myöskään sidottu TVL 3 §:n yhteisön legaalimääritelmään¹⁹⁴. Yritys- tai yhtiömuotoa koskevan edellytyksen soveltamisalan sisälle sijoittuu myös mahdollisuus, että luovutushinnan ja hankintamenon verokohtelut tulevat Suomen verotuksen piiriin VYL:n mukaisen väilyhteisön tai sivuuttamisen perusteella muun ulkomaisen yhteisön tekemästä osakeluovutuksesta. Varsinaisen subjektiedellytyksen lisäksi niin sanotun tulolähdesubjektitestin (EVL 1 §) perusteella vaaditaan, että luovuttaja on elinkeinonharjoittaja. Näiden lisäksi EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan varsinaisen subjektiedellytyksen toimialarajauksessa vaaditaan, että kyse on muuta kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittavasta subjektista.

Osakkuusvapautuksen edellytysten kannalta ei ole merkitystä sillä, onko kyseessä julkisesti noteerattu vai noteeraamaton subjekti. Myöskään luovuttaja-subjektin koolla ei ole merkitystä. Verovapaus koskee vain EVL:n mukaan verotettuja subjekteja. Verovapautta sovelletaan myös vastaaviin ulkomaisiin subjekteihin, jos luovutettavat osakkeet liittyvät yhteisön Suomessa olevaan kiinte-

¹⁹¹ Subjektiedellytysten käsittelystä oikeuskirjallisuudessa on syytä mainita esim. Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 14:17–14:18, Kukkonen 2010 s. 422–428, Kukkonen 2007a s. 146–154, Kukkonen – Walden 2009 s. 384–388, Kukkonen – Walden 2010b s. 107–110, Niskakangas 2004b s. 242, Juusela 2004 s. 170–179, Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 132–136 ja s. 176–178, Myrsky – Linnakangas 2006 s. 114–116, Mattila 2004c s. 487 ja Mannio 2004 s. 271. Ks. myös kansainvälisistä huomioista Penttilä 2010b s. 511.

¹⁹² HE 92/2004 s. 61.

¹⁹³ Ks. emo-tytäryhtiödirektiivin yhtiö-käsitteestä esim. Helminen 2008a s. 124–126 sekä Kuivisto 2005 s. 40. On huomattava, että EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan yhteisömuodot on sisällytetty Suomen osalta myös yritysjärjestelydirektiivin liitteessä olevaan yhtiölistaan, joiden yritysjärjestelyihin direktiiviä sovelletaan. Ks. tästä laajemmin Järvenoja 2007a s. 47–48.

¹⁹⁴ Tämän lainkohdan mukaan yhteisöllä tarkoitetaan muun muassa valtiota ja sen laitoksia, kuntaa ja kuntainliittoa, seurakuntaa ja muuta uskonnollista yhdyskuntaa, osakeyhtiötä, osuuskuntaa, säästöpankkia, sijoitusrahastoa, aatteellista ja taloudellista yhdistystä sekä säätiötä. Yhteisön käsite esiintyy tuloverolainsäädännössä useissa lainkohdissa. Ks. mm. TVL 20 §, TVL 124.2 §, EVL 51 d § ja EVL 52 a §. Ks. yhteisön legaalimääritelmästä esim. Myrsky – Ossa 2008 s. 62.

ään toimipaikkaan¹⁹⁵. Tällä on turvattu järjestelmän yhteensopivuus EU-oikeuden ja verosopimusten syrjintäkieltoartiklojen kanssa.

Pääomasijoitustoimintaa harjoittavat subjektit on rajattu uuden järjestelmän ulkopuolelle edellä selvitettävien poikkeuksin. On myös huomioitava, että verovapaus ei koske avoimia ja kommandiittiyhtiöitä eikä myöskään yksityisiä elinkeinonharjoittajia¹⁹⁶. Tätä on pidetty johdonmukaisena ratkaisuna, koska henkilöyhtiöt ovat ainoastaan laskentasubjekteja, eivät verosubjekteja. Tämä mahdollistane myös verosuunnittelua intressipiirtilanteissa. On myös otettava huomioon jo voimassa oleva verovapauslainsäädäntö tiettyjen yhteisömuotojen osalta.

Verovapaus ei koske säätiöitä ja yhdistyksiä, joihin voidaan soveltaa yleishyödyllisen yhteisön verosäännöksiä (TVL 22 § ja 23 §). Säätiöt ja yhdistykset ovat pääsääntöisesti yleishyödyllisiä yhteisöjä, jotka ovat verovelvollisia ainoastaan elinkeinotoiminnasta saaduista tuloista. Osakeluovutuksia pidettäneen useimmiten kuitenkin verovapaina, koska säätiöiden ja yhdistysten varojen sijoittaminen varat turvaavalla tavalla ei yleensä ole sellaista toimintaa, jota pidettäisiin elinkeinotoimintana¹⁹⁷.

Jos yleishyödyllinen yhteisö harjoittaa elinkeinotoimintaa ja sitä verotetaan siitä EVL:n mukaisesti, on veropoliittisesti poikkeuksellista, että se ei voi saada hyväksyen osakkuusvapautusta. Osakkuusvapautuksen soveltamisalaa voitaisiin laajentaa koskemaan myös säätiöitä ja yhdistyksiä, koska niitä verotetaan joka tapauksessa EVL:n mukaan elinkeinotoiminnan tuloistaan.

Subjektiedellytykset eivät ylety ostajaan¹⁹⁸. Ainoastaan myyjältä vaaditaan tiettyjä ominaisuuksia, jotta EVL 6 b §:n säännöksiä verovapaasta luovutushinnasta ja vähennyskelvottomasta hankintamenosta voidaan soveltaa. On kuitenkin ainakin teoreettisesti mahdollista, että tulkintaongelmia voisi ilmetä tilanteissa, joissa verovapaasti luovutettavissa olevia osakkeita käytettäisiin palkan tai osingon maksamiseen¹⁹⁹. Näitä tilanteita voidaan kuitenkin pitää erittäin harvinaisina ja lähinnä harvainyhtiöiden verotuksessa mahdollisina ilmiöinä.

¹⁹⁵ HE 92/2004 s. 61.

¹⁹⁶ Vastaava luovutusvoittojen verovapaus ei alkuperäisessä muodossaan koskenut myöskään Ruotsissa kauppa- ja kommandiittiyhtiömuotoisia yhtiöitä. Ks. tästä tarkemmin Samuelson 2005 s. 418. On huomattava, että kauppayhtiöiden verokohtelu muuttui kuitenkin 1.1.2010 lukien.

¹⁹⁷ Nisonen 2005 s. 33 ja Juusela 2004 s. 170. Yleishyödyllisen yhteisön verovapaista tuloista ks. myös VM 31/2009 s. 71–72.

¹⁹⁸ Vertailun vuoksi voidaan mainita, että yritysjärjestelydirektiivin säännösten soveltaminen edellyttää, että jäsenvaltiossa sijaitseva yhtiö on direktiivin liitteessä mainittu yhtiömuoto ja yhtiöllä on jäsenvaltion verolainsäädännön mukaan verotuksellinen kotipaikka jäsenvaltiossa (3 artikla). Osakkeita luovuttavalle osakkeenomistajalle ei ole kuitenkaan direktiivin näkökulmasta asetettu mitään erityisiä edellytyksiä, ja se voi näin ollen asua myös EU:n ulkopuolella direktiivin soveltamisnäkökulmasta katsottuna. Ks. laajemmin yritysjärjestelydirektiivin soveltamisalasta Malmgrén 2008 s. 99–103.

¹⁹⁹ Myös joissakin osakepohjaisissa kannustinjärjestelmissä voisi olla mahdollista törmätä tähän tulkintakysymykseen.

Lisäksi esille nousee kysymys hallinnointiyhtiön mahdollisuuksista täyttää verovapauden subjektiedellytykset. Pääsääntöisesti jos verovapaan osakeluovutuksen subjektiedellytykset täyttävä hallinnointiyhtiö myy tytäryhtiönsä, luovutusvoitto on verovapaa, jos myös objektiedellytykset täyttyvät. Hallinnointiyhtiöiden osalta huomio kiinnittyy nykyisessä oikeustilassa kuitenkin ensisijaisesti subjektiedellytysten täyttymiseen. Tämä johtuu siitä, että hallinnointiyhtiötä verotetaan tapauskohtaisesti joko TVL:n tai EVL:n mukaisesti. Pääasiallisesti, kuten jäljempänä tutkimuksessa selvitetään, liiketoimintaa harjoittavat hallinnointiyhtiöt kuuluvat yleensä EVL:n piiriin, kun taas selvästi yksityisvarallisuutta hallinnoivat hallinnointiyhtiöt kuuluvat TVL:n mukaan verotettaviin. Kuitenkin selkeästi rakenteellisesti ja tosiasiallisesti itsenäistä liiketoimintaa harjoittavat hallinnointiyhtiöt lienevät varsin harvinaisia, koska jo hallinnointiyhtiön käsite viittaa omaisuuden hallinnointiin toiminnan peruslähtökohdana. Verostatuskysymyksellä onkin tällä hetkellä erityistä merkitystä konsernien esikuntaholdingyhtiöille.

Verosuunnittelussa on tällä hetkellä tarve järjestellä omistuksia niin, että liiketoimintaa harjoittavat tytäryhtiöt omistetaan hallinnointiyhtiön kautta. Tämän lisäksi tiettyjen hallinnointiyhtiöjärjestelyjen (esim. MBO-yhtiöiden²⁰⁰) ja pääomasijoitustoiminnassa hyödynnettävien apuyhtiöiden osalta voi olla tarvetta käyttää ulkomaista hallinnointiyhtiötä omistusten hallinnassa.

8.2 OSAKKEIDEN LUOVUTTAJA ON ELINKEINONHARJOITTAJA

8.2.1 Yleistä

Tulolähdejaottelu. Tulolähteisiin erottaminen eli tulolähdejaottelu on verotuksen oma tuloksenlaskentamekanismi, jota ei sovelleta muualla lainsäädännössä. Tulolähteet osoittavat eri tulo- ja menoeriin sovellettavan lain: verotettavaa tuloa laskettaessa tulot ja menot kohdistetaan verotuksessa asianomaiseen tulolähteeseen. Tulolähteen määrittäminen on näin ollen verotuksen kohdistamisongelman ratkaisemista²⁰¹.

²⁰⁰ Pääomasijoitustoiminnan yhteydessä sidotaan usein kohdeyhtiön avainhenkilöt järjestykseen mukaan. Ns. management buy out -järjestelyssä avainhenkilöt tulevat kohdeyhtiöön osakkaiksi. Tässä yhteydessä on tyypillistä, että osakkaat yhtiöittävät omistuksensa ja jatkavat kohdeyhtiössä työntekijöinä. Pääomasijoitustoimintaa harjoittava yhtiö, joka on sitoutunut tietyllä panoksella yhtiöön, voi jopa vaatia, että osakkaat ostavat osan kohdeyhtiöstä. Tässä tilanteessa lienee erittäin harvinaista, että avainhenkilön oman osakkuuden hallinnointia varten perustettava hallinnointiyhtiötä pidettäisiin EVL-yhtiönä. Toisin KHO 2010:64. Ks. esimerkkitalanne MBO-järjestelystä Lauriala 2004a s. 143–145.

²⁰¹ Ks. tältä osin esim. Nykänen 2007 s. 516.

Yhtiöoikeudellinen tai kirjanpidollinen lainsäädäntö ei tunne tulolähdeajattelua, vaikka kirjanpidon järjestäminen onkin kytketty tulolähdejaotteluun ilmoitusvelvollisuutta koskevan vaatimuksen tarkemman toteutuksen yhteydessä²⁰². Tulolähde toimii verotuksessa verovelvollistason sisäisenä tuloksenlaskentayksikkönä, jonka sisällä verotettava tulo lasketaan saman tuloverolain säännösten mukaisesti. Eri tulolähteitä koskevat säännökset voivat johtaa erilaisiin lopputuloksiin tulon ja menon laajuuden, jaksotuksen, arvostamisen ja kohdistamisen sekä tappioiden vahvistamisen ja käyttämisen osalta.²⁰³

Tulolähdejaottelu syntyi aikoinaan turvaamaan veronsaajien oikeutta verotuloihin. EVL:n alkuperäisen säännöstekstin (2 §) mukaan tulolähde on verovelvollisen jokainen itsenäinen liike ja ammatti, joka tarkoitti käytännössä liiketoiminnan sisäisiä tulolähteitä²⁰⁴. Vuonna 1983 järjestelmän muututtua verovelvollisen liiketoiminnan määriteltiin muodostavan aina vain yhden tulolähteen, kuitenkin niin, että jokainen itsenäinen ammattitoiminta muodostaa oman tulolähteensä²⁰⁵. Vaikka lakimuutos ei koskenutkaan liiketoiminnan soveltamisalaa, katsottiin tällä olleen ainakin epäsuorasti laajentava vaikutus myös tytäryhtiöosakekantojen lukemiseen emoyhtiön liikeomaisuuteen²⁰⁶.

Vuoden 1993 suuressa verouudistuksessa säännöksen muutoksen myötä verovelvollisen harjoittama liike- ja ammattitoiminta säädettiin muodostamaan ainoastaan yhden tulolähteen, joka on elinkeinotoiminnan tulolähde.²⁰⁷ Vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksessa ei muutettu tulolähdejakoja, vaikka sen merkitys kasvoi osakuusvapautuksen myötä huomattavasti.

Tulolähteitä on nykyisellään kolme: elinkeinotoiminnan, maatalouden ja muun toiminnan tulolähteet. Muun toiminnan tulolähde on toiselta nimeltään myös henkilökohtainen tulolähde tai TVL-tulolähde.²⁰⁸ Laskentayksikköfunktionsa lisäksi tulolähdejaottelulla on myös merkitystä lainvalintamekanismina verosubjektien verostatuksen määrittäjänä. Tulolähdejaon yleisimmät tulkintakysymykset osakeyhtiöiden verotuksessa liittyvät kysymykset hallinnointiyhtiöi-

²⁰² Ks. tarkemmin näistä tulolähdemaininnoista sekä niistä koskevista ilmoitusvelvollisuuksista ja muistiinpanoista Verohallinnon päätös ilmoittamisvelvollisuudesta ja muistiinpanoista 18 §:n 13–14 k:t.

²⁰³ Ks. tulolähdejaosta ja tulolähteiden merkityksestä esim. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 47–49, Myrsky – Linnakangas 2010 s. 45–49, Mattila 2008b, Mattila 2009, Myrsky – Ossa 2008 s. 57–58, Nykänen 2007 s. 515–516 sekä Kukkonen – Walden 2009 s. 59–62.

²⁰⁴ Ks. tulolähdekysymyksestä EVL:n alkuperäisen sanamuodon näkökulmasta esim. Ikkala – Andersson – Nuorvala 1973 s. 23–31.

²⁰⁵ Ks. tulolähdekysymyksestä EVL:n vuoden 1983 muutosten osalta esim. Ikkala – Andersson – Nuorvala 1986 s. 26–31.

²⁰⁶ Tikka 1983b s. 235.

²⁰⁷ Ks. tulolähdekysymystä vuoden 1993 uudistuksesta ja sen jälkeisestä tilasta esim. Andersson – Ikkala 1996 s. 41–48. Ks. tulolähdejaosta historiallisesta näkökulmasta Mattila 2008b s. 73 ja Mattila 2009 s. 131–132. Ks. myös tulolähdekysymyksistä yleisesti Walden 2006.

²⁰⁸ Ks. HE 200/1992 s. 9–10. Ks. tästä esim. Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:1. Tutkimuksessa on valittu käytettäväksi pääasiallisesti nimiä TVL-, EVL- ja MVL-tulolähde. Ks. tulolähteiden termivalinnoista esim. Wikström 2008 s. 7.

den ja kiinteistöyhtiöiden verotukselliseen asemaan. Näiden yhtiöiden osalta ei ole olemassa yksiselitteistä tulkintasuositusta, jonka perusteella niiden verotuksellinen asema määriteltäisiin.²⁰⁹ Verotuksellinen arviointi keskittyy ainoastaan lainvalintaan liittyvään kysymykseen, jos verovelvollisella on vain yksi tulolähde²¹⁰. On myös huomattava, että lainvalintamekanismi toimii myös omistusobjektien osalta siten, että EVL-yhtiölläkin voi olla varoja, jotka kuuluvat TVL-tulolähteeseen. Näin ollen yhdellä verovelvollisella voi olla yhdestä kolmeen tulolähdettä. Tällöin verotuksessa arvioidaan nimenomaan eri tuloverolakien (TVL, EVL ja MVL) välistä rajaa yksittäisessä soveltamiskysymyksessä.²¹¹

Osakeyhtiön eri tulolähteet. Osakeyhtiölläkin voi olla kolme edellä mainittua tulolähdettä, joiden mukaan sitä verotetaan tai joiden mukaan jotain sen tiettyjen taseessa olevien varojen perusteella saatuja tuloja verotetaan²¹².

EVL-tulolähde lienee osakeyhtiölle yleisin tulolähde²¹³. On kuitenkin huomattava, että tässä kappaleessa valittu kysymyksenasettelu osakeyhtiönä toimimisen ja tulolähteiden välisestä suhteesta on siinä mielessä harhaanjohtava, että yritysmuoto ei itsessään vaikuta tai sen ainakaan ei tulisi vaikuttaa sovellettaviin tulolähteisiin tai niiden muodostumiseen²¹⁴.

Osakeyhtiön perusluonne, johon kuuluvat sen voitontavoittelu ja pääomayhtiörakenne, toimii näyttönä suunnitelmallisuudesta ja pitkäjänteisyydestä, joita pidetään elinkeinotoiminnan tunnusmerkkeinä. Mattilan mukaan tästä näkökulmasta on ymmärrettävää, että osakeyhtiön toimintaa saatetaan laajemmin pitää EVL-toimintana verrattuna yksityishenkilön harjoittamaan vastaavaan toimintaan. Mattila esittää tästä esimerkkinä arvopaperikaupan verokohtelun.²¹⁵

Sovellettava verolaki määräytyy yrityksen harjoittaman tosiasiallisen toiminnan mukaan²¹⁶. Ratkaisua tehtäessä on huomioitava, onko verovelvollisen tulonmuodostusprosessi liikkeenomaista vai ei²¹⁷. Yritysmuodon valinta osakeyhtiöksi ei siis välttämättä tarkoita sitä, että verotuksessa sovellettaisiin automaattisesti EVL:a. On kuitenkin merkittävää huomata, että eri lakien välillä erot eivät ole suuria, ja koska yhteisöjen verokanta pysyy sovellettavasta verolaista riippumatta vakiona, ei käytännön vaikutus yrityksen tosiasialliseen veroasteeseen ole välttämättä merkittävä. Osakkuusvapautus voi kuitenkin soveltua vain EVL-tulolähteessä.

²⁰⁹ Ks. tästä ongelmasta Mattila 2008b s. 74, joka katsoo, että TVL:n ja EVL:n välinen rajanveto näiden yhtiöiden ollessa kyseessä ”voi olla lähes veteen piirretty viiva”. Ks. myös Mattila 2009 s. 132.

²¹⁰ Ks. Mattila 2008b s. 74 ja Mattila 2009 s. 132.

²¹¹ Ks. Mattila 2008b s. 74 ja Mattila 2009 s. 132.

²¹² Ks. tämän osalta Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 48.

²¹³ Mattila 2008b s. 74 sekä Mattila 2009 s. 132.

²¹⁴ Ks. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 20.

²¹⁵ Mattila 2008b s. 81 ja Mattila 2009 s. 137–138.

²¹⁶ Kukkonen 2009 s. 146. Ks. myös Kukkonen 2007a s. 27.

²¹⁷ Helsingin HAO:n julkaisematon päätös 27.5.2011 11/0602/6.

Vertailun näkökulmasta on myös huomattava, että ainoastaan EVL:n mukaan verotettava yritys voi muodostaa jälleenhankintavarauksen. Myös KonsAvL:n soveltamisalan piiriin kuuluminen vaatii EVL-statusta.

Siirtohinnoitteluoikaisu (VML 31 §) soveltuu kuitenkin kaikkien eri tulolähteiden verotukseen. Oikaisu tulee kuitenkin käytännössä sovellettavaksi elinkeinotoimintaa harjoittavien verovelvollisten välisissä liiketapahtumissa. Myös oikaistava tulo voidaan siirtää toisen tulolähteen laskentaan kuin missä tulo on ennen oikaisua huomioitu.²¹⁸

Kuitenkin luovutusvoittoverotuksessa sovellettavan verolain valinta vaikuttaa merkittävästi yrityksen verorasitukseen. Laajemmasta näkökulmasta katsottuna tulolähdejako on pidettävä verotuksen tuloksenlaskennan kannalta ydinkysymyksenä myös sen vuoksi, että jokaisen tulolähteen tulokset lasketaan erikseen. Eri tulolähteiden tuloksia ei myöskään yhdistetä eikä toisen tulolähteen tappioita voi vähentää toisen tulolähteen voitoista.

Esimerkki

X Oy:n TVL-verotuksen alaiset tuotot ovat 10 M EUR. Samana verovuonna EVL-toiminnan osalta tappiota on kertynyt 10 M EUR. X Oy maksaa veroa 24,5 % 10 M EUR:sta eli 2,45 M EUR:a, vaikka X Oy:n näkökulmasta (tulolähteiden netotuksen jälkeen) kaikkien tulolähteiden tuotto on 0. Tulolähdejako johtaa tässä tilanteessa yrityksen veronmaksukyvyn kannalta kielteiseen lopputulokseen.

Tulolähdejaolla on myös merkitystä osakeyhtiön verotettavan tulon määrittämisessä. Menon vähennyskelpoisuus on laajimmillaan juuri EVL-tulolähteessä.

EVL-tulolähteessä ei voi tehdä käyttöomaisuusosakkeista arvonalentumispoistoa, mutta muiden arvopapereiden kohdalla tämä mahdollisuus on olemassa. TVL:ssä tämä ei ole mahdollista lukuun ottamatta TVL 50 §:n 3 momentin 3 kohdan tarkoittamaa arvopaperin arvонmenetystä, jota voidaan konkurssin tai muun siihen verrattavan syyn vuoksi pitää lopullisena.²¹⁹

TVL 50 §:n 1 momentin mukaan omaisuuden luovutuksesta syntynyt tappio vähennetään omaisuuden luovutuksesta saadusta voitosta verovuonna ja viitenä siitä seuraavana vuonna sitä mukaa kuin voittoa kertyy eikä sitä oteta huomioon pääomatulolajin alijäämää vahvistettaessa. TVL sulkusäännös koskee siis luovutustappioiden vähentämistä vain luovutusvoitoista. Vastaavaa rajoitusta ei EVL:ssä ole, mutta EVL:ssä on kuitenkin rajoituksia, jotka koskevat käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksista syntyneiden luovutustappioiden vähentämistä. EVL 6 b §:n 4 momentti on näin saanut vaikutteita TVL:n erityisestä luovutusvoittojen ja -tappioiden verolaskentamallista.

²¹⁸ Ks. Walden 2007 s. 58.

²¹⁹ Ks. tulolähdejaon merkityksestä yleisesti Kukkonen 2009 s. 146–147 sekä Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:2–6:5.

Mitä elinkeinotoiminta on? Elinkeinotoiminnan käsite on osakeyhtiön tulolähdejaon ydinkysymys. Elinkeinotoiminnasta ei ole yksityiskohtaista määritelmää lainsäädännössä. EVL 1 §:ssä on ainoastaan maininta siitä, että elinkeinotoiminnalla tarkoitetaan liike- ja ammattitoimintaa²²⁰. Elinkeinotoiminnan käsite on muotoutunut verotus- ja oikeuskäytännössä. Elinkeinotoiminnan – sekä sen osa-alueiden, liike- ja ammattitoiminnan – tunnusmerkkien arvioinnissa joudutaan nojautumaan vakiintuneisiin käsityksiin ja oikeuskäytäntöön, koska lainsäädännössä ei määritellä nimenomaisesti käsitteiden sisältöä.²²¹

Oikeus- ja verotuskäytäntö ovat asettaneet elinkeinotoiminnalle tiettyjä edellytyksiä, joita oikeustiede on pyrkinyt jo vuosikymmenten ajan tekemään todennettaviksi ja sovelluskelpoisiksi. Elinkeinotoiminnan tunnusmerkkien toteutumista arvioidaan kokonaisuutena. Kokonaisharkinta tarkoittaa tällöin sitä, että kaikkien elinkeinotoiminnalle arvioitujen ominaispiirteiden ei tarvitse ilmetä samassa tapauksessa yhtäaikaaisesti. Harkinnassa ratkaisevaa on tulonmuodostumisprosessin liikkeenomaisuus. Pitkäaikaisen verotuskäytännön perusteella on oikeuskirjallisuudessa päädytty siihen, että liiketoiminnan perustunusmerkeiksi voidaan asettaa muun muassa voiton tavoittelu, itsenäisyys, suunnitelmallisuus, jatkuvuus, taloudellisen riskin olemassaolo ja suuntautuminen ulospäin rajoittamattomaan tai ainakin laajahkoon rajattuun henkilökoukoon.²²²

Liiketoiminnan tarkoituksena pidetään yleensä voiton tavoittelua joko lyhyellä tai pitkällä aikavälillä. Esimerkiksi hyödykkeitä tai palveluja jäsenilleen omakustannehintaan myyvää yhteisöä on kuitenkin voitu pitää oikeuskäytännössä elinkeinonharjoittajana²²³. Verovelvollisen toiminta arvioidaan yleensä elinkeinotoiminnaksi silloinkin, kun voiton tavoittelu ei ole ”toiminnalle tyypil-

²²⁰ Ks. esim. Voipio 1979 s. 63, joka huomauttaa, että elinkeinotoiminnan määrittelemättä jättäminen oli harkittua. Ammattitoiminta on liiketoiminnan kaltaista toimintaa, mutta sitä harjoitetaan suppeammissa puitteissa ja siinä elinkeinonharjoittajan henkilökohtaisella ammattitaidolla on keskeinen asema. Ks. ammattitoiminnan käsitteestä esim. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 17.

²²¹ Ks. elinkeinotoiminnan määritelmästä, EVL:n soveltamisalasta ja siihen liittyvästä rajanvedosta esim. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 15–56, Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) luku 6 sekä Kukkonen – Walden 2009 s. 61–62. Ks. myös Kilpi 1985, Vest 1991 erit. s. 71–82 sekä Lönnfors 1992 erit. s. 37–67.

²²² Ks. esim. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 17, Kilpi 1985 s. 77, Kukkonen 2007a s. 28–29, Kukkonen 2009 s. 146, Myrsky – Ossa 2008 s. 124, Walden 2006 s. 25, Tikka 1997a s. 104 ja Juusela 2004 s. 176–177.

²²³ Ks. KHO 1984 T 3731, jossa kolmen asunto-osakeyhtiön perustaman osakeyhtiön tarkoituksena oli omakustannushintaan huolehtia osakasyhtiöiden kiinteistöjen lämmityksestä ja hoidosta. Yhtiö ei ollut suorittanut palveluksia muille kuin osakasyhtiöille, ja lämmityksen se oli ennen kaukolämpöön siirtymistä hoitanut ostamalla tarvittavan polttoaineen ja kehittämällä sen lämpöenergiaksi yhden osakasyhtiön kattiloilla sen tiloissa. Yhtiön toimintaa pidettiin liiketoimintana.

listä”, jos ”tulonmuodostumisprosessi on elinkeinotoiminnalle ominainen”, kuten Yritysverotus-teoksessa todetaan²²⁴.

Edellytyksenä on myös toiminnan itsenäisyys ja suunnitelmallisuus samoin kuin taloudellisen riskin olemassaolo. Tämä edellytys tulee kuitenkin suhteuttaa harjoitetun liiketoiminnan luonteeseen. Tuotantotoiminnassa tulevaisuuden tuottojen saaminen edellyttää yleensä näkyvien investointien tekemistä. Tämä tarkoittaa käytännössä suurien taloudellisten riskien ottamista. Vastakohtana tällaiselle perinteiselle liiketoimintariskin ilmenemismuodolle on esimerkiksi konsernikohtaisten hallinnollisten ja liikkeenjohtoon liittyvien toimintojen harjoittaminen. Henkilökohtainen osaaminen korvaa suuret laitteet, mutta sitä voidaan silti yleensä pitää elinkeinotoimintana ja katsoa, että riski on olemassa, vaikkakin se on vähäinen.²²⁵

Edelleen elinkeinotoiminnalta on edellytetty suunnitelmallisuutta ja jatkuvuutta. Ainoastaan yksittäiset liiketoimet eivät täyttäne liiketoiminnan tunnusmerkkejä.²²⁶ Myös maatalous jää EVL:n soveltamisalan ulkopuolelle tunnusmerkkien toteutumisesta riippumatta. Näin ollen maatalouden harjoittamista ei vero-oikeudellisessa mielessä pidetä elinkeinotoimintana.²²⁷

Perustunnusmerkistön lisäksi EVL:n soveltamisalaan liittyviä kysymyksiä voidaan lähestyä myös yritystoiminnan muodollisten tunnusmerkkien avulla. Elinkeinotoimintaan kuuluu olennaisena osana toimitilojen ja liikevaihdon olemassaolo. Selkeästi muodollisia tunnusmerkkejä ovat Kukkosen mukaan kirjanpito, palkkojen maksu, ennakkoperintärekisteröinti, kaupparekisterimerkintä ja veroilmoituksen antaminen elinkeinotoiminnasta.²²⁸

Elinkeinotoiminnan tunnusmerkit määräytyvät sekä verovelvollisen itsensä että etuyhteyskokonaisuuden harjoittaman toiminnan näkökulmasta. Suorasijoitusajattelun mukaan hallinnointiyhtiö voidaan nähdä sen omistajatahojen identiteetin ja toiminnan jatkeena. Tämän tulisi heijastua myös elinkeinotoiminnan tunnusmerkkien arviointiin. Täten esimerkiksi liiketoimintakonsernin väliholdingyhtiötä ja luonnollisten henkilöiden käyttämää holdingyhtiötä ei tulisi arvioida samojen kategoristen edellytysten näkökulmasta. Kyse on joka tapauksessa kokonaisharkinnasta.

²²⁴ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:6. Ks. myös Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 17.

²²⁵ Juusela 2004 s. 179 ja Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 19. Ks. myös Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:7.

²²⁶ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:8, Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 19 sekä Juusela 2004 s. 117.

²²⁷ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 46.

²²⁸ Kukkonen 2007a s. 29. Ks. vastaavansuuntaisesta luokittelusta myös Kukkonen – Walden 2009 s. 350.

Tämän tutkimusaiheen kannalta EVL:n soveltamisala on merkittävä yksittäiskysymys. Verotus- ja oikeuskäytännössä on jouduttu erityisesti vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen voimaantulon jälkeen ottamaan kantaa erilaisiin elinkeinotoiminnan käsitteen rajanverotilanteisiin, koska tulolähdejako on saanut aivan uuden ulottuvuuden ja painoarvon EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n säännösten vuoksi. Yrityskokonaisuuden osakeomistusten hallinnointiyhtiönä toimivan yhtiön verostatus on ratkaiseva osakkuusvapautuksen soveltamisen näkökulmasta. Muita elinkeinotoiminnan käsitteen näkökulmasta perinteisesti ongelmallisia aihealueita ovat olleet arvopaperikaupan ja vuokraustoiminnan²²⁹ tulolähdekysymykset. Tulolähdekysymys koskee sekä subjektia että objektia.

Tulolähdekysymys ja osakkuusvapautus. Luovutusvoiton ja -tappion verokohtelua koskevat säännökset soveltuvat vain EVL:n mukaan verotettaviin yhtiöihin. Henkilökohtaiseen tulolähteeseen tai maatilatalouden tulolähteeseen kuuluvien osakeomistusten luovutukset ovat aina veronalaisia. Luovutusvoittoverotuksessa on näin ollen merkittävä tulolähdeproblematiikkaa korostava ulottuvuus.

Kun tarkastelukohteena on osakeyhtiö, määräytyvät osakekaupan veroseuraamukset subjektin ja objektin verostatusten perusteella. Verokohtelun systematisoinnissa hyödynnetään sekä tulolähdejaottelua että omaisuuslajikysymystä. Näiden lisäksi tulee ratkaistavaksi myös erityisiä edellytyksiä, joiden tulee täytyä, jotta tietty veroseuraamus toteutuu.

EVL:n mukaan osakkeiden luovutushintojen yleinen veronalaisuus merkitsee tarkemmin ilmaistuna eri omaisuuslajeihin kuuluvien osakkeiden luovutushintojen yleistä veronalaisuutta. Yleinen veronalaisuus koskee myös käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintoja. Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden osalta voidaan poikkeuksellisesti soveltaa luovutushinnan verovapautta ja hankintamenon vähennyskelvottomuutta tiettyjen erikseen määritettyjen edellytysten vallitessa.

Osakkeiden luovutushinnat huomioidaan verotuksessa veronalaisena elinkeinotulona, vaikka kyse olisi käyttöomaisuuteen kuuluvista osakkeista, jos EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tai EVL 6 b §:n edellytykset luovuttajan ja verovapaan luovutushinnan osalta eivät täyty. Käyttöomaisuuteen kuuluvien osak-

²²⁹ Laajamittaistakaan vuokraustoimintaa ei ole oikeus- ja verotuskäytännössä pidetty elinkeinotoimintana. Ks. tästä laajemmin Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 32–39 ja siellä mainittu oikeuskäytäntö. Elinkeinoon kuuluvien varojen osalta EVL 53 §:n 1 momentin mukaan kiinteistö kuuluu elinkeinotoiminnan tulolähteeseen, jos kiinteistöä käytetään yksinomaan tai pääasiallisesti tarkoituksiin, jotka edistävät elinkeinotoimintaa välittömästi tai välillisesti. Oikeuskäytännössä on kuitenkin pörssiyhtiön harjoittamaa laajaa vuokraustoimintaa ja konsernin kiinteistöhallintayhtiöiden muille konserniyhtiöille tapahtuvaa vuokraustoimintaa pidetty elinkeinotoimintana. Tästä Niskakangas 2007 s. 6–7 ja siellä mainittu oikeuskäytäntö.

keiden luovutushinnat voivat olla verovapaita vain, jos EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n edellytykset täyttyvät.

Osakeyhtiötä voidaan verottaa TVL:n perusteella esimerkiksi, jos on kyse luonnollisten henkilöiden omistamasta sijoitustoimintaholdingyhtiöstä. TVL:n mukainen verotus voi koskea myös sellaista yritysjärjestelyn perusteella syntynyttä yhtiötä, jolla ei ole omistamisen ohella muita yrityskokonaisuuskohtaisia tehtäviä. On myös mahdollista, että myytävät osakkeet kuuluvat EVL:n mukaan verotettavan yhtiön TVL-omaisuuteen ja osakekauppa verotetaan tästä syystä TVL:n mukaan. Tällaiseen tilanteeseen voidaan päätyä esimerkiksi silloin, kun omistettujen osakkeiden katsotaan olevan luonteeltaan omistajayhtiön liiketoimintaan kuulumatonta omaisuutta²³⁰. On myös mahdollista, että EVL-tulolähteen sisällä tällaisia varsinaiseen ydinliiketoimintaan liittymättömiä osakkeita voitaisiin pitää EVL 5 §:n 1 kohdan tarkoittamina muina elinkeinossa käytettyinä aineellisina hyödykkeinä.

Tulolähdetarkastelulla onkin tässä yhteydessä kaksi tasoa. Ensinnäkin verovapaussäännökset sijaitsevat vain EVL:ssa, joten luovutushintojen verovapautta voidaan soveltaa vain elinkeinotoimintaa harjoittavan verovelvollisen (EVL 1 §) elinkeinotulolähteeseen kuuluvien hyödykkeiden (EVL 53 §:n 2 mom.) – tässä tapauksessa osakkeiden – luovutushintoihin ja hankintamenoon. Toiseksi säännösten tarkoittama verovapaus koskee vain luovutettavia käyttöomaisuuteen kuuluvia (EVL 12 §) osakkeita, jotka myös sijaitsevat ainoastaan elinkeinotulolähteessä.

Tässä mainittujen kahden kokonaisuuden käsittely erikseen on EVL:n systematiikan näkökulmasta perusteltua²³¹. Verolainsäädännön systematiikan näkökulmasta on tutkittava sekä elinkeinotoiminnan tulolähteen että käyttöomaisuuden käsitteitä ja käytännön tulkintatilanteita. Tämä tarkastelunäkökulma pätee EVL:n systematiikassa erityisesti luovutusvoittokysymysten käytännön soveltamistilanteissa. Tässä yhteydessä erotetaan sekä tulolähdesubjekti- että tulolähdeobjektisesti: tarkasteltavana on sekä myyjäyhtiön verostatus että omistettavien osakkeiden kuuluminen elinkeinotulolähteeseen. Tämän jälkeen siirrytään omaisuuslajikysymykseen, jolloin tarkastellaan sekä käyttöomaisuuden käsitettä että sen eroja suhteessa muihin omaisuuslajeihin.

²³⁰ Ks. esim. KHO 2010:50.

²³¹ Toisin Niskakangas 2007 s. 9–10, joka on huomauttanut, että koska käyttöomaisuuden ja henkilökohtaisen omaisuuden välinen raja on samassa kohdassa kuin elinkeinotulolähteen ja henkilökohtaisen tulolähteen välinen raja, ei ole tarpeellista käsitellä erikseen elinkeinotoiminnan alaa ja käyttöomaisuuden käsitettä, vaan ”johtoa rajan asemointiin voidaan etsiä sekä elinkeinotoiminnan että käyttöomaisuuden olemuksesta”.

Sillä, kuuluivatko osakkeet yhteisöllä elinkeinotoiminnan vai henkilökohtaiseen tulolähteeseen, oli ja on edelleen huomattavaa merkitystä kuitenkin muun muassa siinä, että konserniavustusta voidaan antaa vain elinkeinotoimintaa harjoittavien yhtiöiden välillä.

Nykyisessä järjestelmässä vain EVL:n mukaan verotettava osakeluovutus voi olla verovapaa. TVL-osakeluovutus on yhteisölle vastaavasti veronalainen. Tulolähdejaon merkitys on tämän vuoksi kasvanut verrattuna verouudistusta edeltäneeseen tilanteeseen.²³²

Luovutusvoittoverotus poikkeaa osinkoverotuksesta muun muassa tulolähdejaon vuoksi. Osinkoverotusta ei ole sidottu tulolähdejaotteluun.

Yhteisöjen saamien osinkojen EVL 6 a §:n mukaista verovapautta sovelletaan tulolähteestä riippumatta. Emo-tytäryhtiödirektiivi lienee suurin yksittäinen syy osinkojen laajaan verovapauteen myös kotimaisissa tilanteissa. Tulolähdekysymys on direktiivin näkökulmasta epärelevantti, koska suorasijoituksesta saatavat osingot ovat verovapaita riippumatta siitä, mihin tulolähteeseen osingot kuuluvat.²³³ Koska direktiivillä ei ole suoranaista yhteyttä luovutusvoittojen verotukseen ja lainsäädännön systematiikan näkökulmasta osinkoverotus ja luovutusvoittojen verokohtelu on pidetty Suomessa erillään toisistaan, tulee myös tulolähdekysymystä arvioida erikseen näiden kahden aihekokonaisuuden osalta.

EVL:n soveltamisalan määrittelyssä verovelvollisen aseman kannalta peruskysymys on se, pidetäänkö verovelvollista EVL 1 §:n ja 2 §:n tarkoittamassa mielessä elinkeinonharjoittajana vai ei. Jos verovelvollista pidetään elinkeinonharjoittajana, saattaa seuraavassa vaiheessa tulla esille kysymys, mitkä tulot ja varat ovat elinkeinon kuuluvia ja siihen kuulumattomia. Osakkuusvapautus koskee vain elinkeinotoimintaa harjoittavan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainitun verovelvollisen elinkeinotoiminnan varallisuuden käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksia, jos verovapaudelle EVL 6 b §:n 2 momentissa asetetut edellytykset täyttyvät.

Tulolähdeproblematiikka jakautuu kahteen erityiskysymykseen, jotka on molemmat otettava huomioon tulolähdettä määritettäessä. Osakeluovutus voidaan verottaa TVL:n mukaan ensinnäkin silloin, kun luovuttajayhteisöä ei pidetä EVL:n mukaan verotettavana, koska sen ei katsota harjoittavan elinkeinotoimintaa. Toiseksi on mahdollista, että osakeluovutus verotetaan TVL:n mukaan, jos kyseessä olevat myytävät kohdeosakkeet eivät kuulu elinkeinotoiminnan tulolähteeseen EVL 53 §:n 2 momentin nojalla. TVL-verotus toteutuisi tällöinkin. On siis mahdollista, että luovuttajayhteisön ollessa EVL 1 §:n ja 2 §: perusteella elinkeinotoiminnan harjoittaja, sen omistamia osakkeita pidetään sen

²³² Ks. Haarala 2005 s. 439 ja Kukkonen 2007a s. 29.

²³³ Ks. Juusela 2004 s. 88–89.

TVL-tulolähteeseen kuuluvana omaisuutena. Tällaisen omaisuuden tuottamasta tulosta verotetaan TVL:n mukaan.²³⁴

Verovelvollisen tulonhankkimistoiminnan verokohtelu saattaa muuttua sen mukaan, määrätäänkö veroseuraamukset EVL:n, TVL:n vai MVL:n mukaan. EVL:n soveltamisalan näkökulmasta tärkein kysymys on se, pidetäänkö verovelvollista elinkeinonharjoittajana vai ei. Toiseksi joudutaan arvioimaan, mitkä tulot ja varat kuuluvat elinkeinotoimintaan ja mitkä toisaalta ovat elinkeinotoimintaan kuulumattomia. Rajanvedossa voidaan siis katsoa olevan kaksi eri vaihtetta.²³⁵ Jotta EVL 6 b §:n verovapaussäännöksiä voidaan soveltaa, tulee ensiksi määrittää verovelvollisen status ja toiseksi tulee määritellä omistettujen osakkeiden tulolähde omistajan verotuksessa.

8.2.2 Tulolähdesubjektitesti

Yleistä. Tulolähdesubjektitesti liittyy osakkuusvapautukseen siten, että osakkeiden verovapaan luovutuksen edellytyksenä on esimerkiksi se, että luovuttajayhtiön katsotaan harjoittavan elinkeinotoimintaa EVL 1 §:n ja 2 §:n tarkoittamassa mielessä²³⁶. EVL-tulolähteen raja tulee erityisen mielenkiinnon kohteeksi esimerkiksi hallinnointiyhtiön ollessa kyseessä. Yrityksillä on tarve varmistaa hallinnointiyhtiöidensä verostatus²³⁷. TVL-yhtiöinä pidettävät hallinnointiyhtiöiden osakeluovutukset ovat veronalaisia, ja EVL-yhtiöinä verotettavien hallinnointiyhtiöiden osakeluovutukset voivat olla ainakin lähtökohtaisesti osakkuusvapautuksen piirissä²³⁸. Seuraavassa keskitytään hallinnointiyhtiöiden tulolähdekysymykseen, koska siitä on tullut tulkinnanvarainen asiakokonaisuus EVL:n soveltamisalan näkökulmasta.

Hallinnointiyhtiön verostatusta (tulolähdesubjektitestissä) määritettäessä tulee ottaa huomioon elinkeinotoiminnan yleiset tunnusmerkit²³⁹. Yleisesti ajatellaan, että jos hallinnointiyhtiötä verotetaan EVL:n mukaisesti, kuuluvat sen omistamat suorasijoitusosakkeet ikään kuin automaattisesti EVL 53 §:n 2 mo-

²³⁴ Ks. tästä näkökulmasta esim. Juusela 2004 s. 233 ja Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:1.

²³⁵ Ks. tästä näkökulmasta Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:1–2.

²³⁶ Ks. testitasoista LIITE 1.

²³⁷ Tähän liittyvistä näkökannoista ks. esim. Juusela 2004 s. 178.

²³⁸ Lopullinen verokohtelu riippuu kuitenkin sekä subjekti- että objektiedellytysten täyttymisestä.

²³⁹ Ks. Tikka 1979 s. 154–155, joka toteaa tästä (oletuksena elinkeinotoiminnan tavanomaiset kriteerit), että ”lähtökohtaisesti holdingyhtiöt eivät ole elinkeinonharjoittajia ja tällaisen yhtiön selvittäminen yksittäistapauksessa elinkeinonharjoittajaksi edellyttää erityisten, mahdollisesti yhtiön ulkopuolisiin yhteyksiin pohjautuvien perusteiden olemassaoloa”. Ks. elinkeinotoiminnan tunnusmerkeistä laajemmin esim. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 15–20. Ks. myös vanhemman oikeuskirjallisuuden osalta mm. Aalto 1978 ja Ikkala – Andersson – Nuorvala 1978 s. 16.

mentin mukaiseen elinkeinotulolähteeseen ja EVL 12 §:n mukaiseen käyttöomaisuuteen. Näin ei kuitenkaan EVL:n mukaan ole, joten tulolähdesubjektitestin jälkeen joudutaan joka tapauksessa tekemään myös tulolähdeobjektitestit (EVL 53 §:n 2 mom.) ja omaisuuslajitesti (EVL 12 §) hallinnointiyhtiön omistukselle²⁴⁰.

TVL:n mukaan verotettavilla hallinnointiyhtiöllä ei voi olla käyttöomaisuuteen kuuluvia osakkeita lainkaan. EVL 6 b §:n edellytysten näkökulmasta hallinnointiyhtiöiden verotusstatus on näin ollen hyvin merkityksellinen kysymys moniportaisesti järjestäytyneille yrityksille, jollaisissa rakenteissa voi usein olla myös kyse luonnollisten henkilöiden omistusten järjestelyistä.

Kun puhutaan konsernista tai yritysryhmästä, tällaisen käsitteen alle mahtuu kaikkensuuruisia ja -luonteisia yrityksiä kansainvälisistä suurliiketoimintakonserneista moniportaisesti järjestyneisiin harvainyhtiöihin, joiden ainoa tarkoitus on tietyn luonnollisen henkilökohtaisen omaisuuden hallinnointi. Ennen vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistusta sekä verotuksen toimittava viranomainen että verovelvolliset eivät välttämättä kiinnittäneet huomiota hallinnointiyhtiön tulolähteeseen, koska kyseisellä asialla ei välttämättä ollut verotuksellista merkitystä. Kuitenkin uudistuksen jälkeen tämä kysymys muuttui niin merkitykselliseksi, että myös Verohallinto joutui keskittämään voimavaroja hallinnointiyhtiökysymysten tarkkaan tutkimiseen²⁴¹.

Tulolähdesubjektitestissä merkittävin tulkintakysymys liittyy sellaisiin konsernien emoyhtiöihin, joiden toiminta käsittää pääasiassa osakkeiden omistamista ja hallintaa²⁴². Yksi kysymys soveltamisalaa määritettäessä on se, voidaananko hallinnointiyhtiötä ylipäätään pitää elinkeinonharjoittajana. EVL:n soveltamisala ei kulje hallinnointiyhtiöiden ulkopuolella vaan pikemminkin niiden piirin sisäpuolella: osaa hallinnointiyhtiöistä verotetaan EVL:n mukaan ja osaa TVL:n mukaan²⁴³. Tämä on aiheuttanut EVL 6 b §:n soveltamisen näkö-

²⁴⁰ Ks. LIITE 1.

²⁴¹ Tarvetta tälle on, koska tapausten suuresta määrästä huolimatta verotuksen massamenettelyluonteon vuoksi samalle verovalmistelijalle ei välttämättä tule useita tähän aihepiiriin kuuluvia tapauksia käsiteltäväksi saman verotuskierroksen aikana. Näin ollen mm. vuoden 2004 verouudistuksen yhteydessä on Uudenmaan yritysverotoimistossa käsitelty tämänsisältöisiä tapauksia asiantuntijavoimin erityisessä työryhmässä. Työryhmä antoi havainnoistaan julkaisemattoman selvityksen, jossa käydään läpi yritys- ja pääomaverouudistuksen seurauksia Verohallinnon työmenetelmien tasolla.

²⁴² Samalla tavalla tulkintakysymyksiä herättävät konserniyhtiöt, joiden toiminta pääasiassa sisältää konserniyhtiöiden käytössä olevien toimitilojen ja kiinteistöjen omistamista. Ks. Kukkonen 2007a s. 39. Tässä yhteydessä tilanteella on tiettyä samankaltaisuutta objektia koskevan arvioinnin yhteydessä tehtävään harkintaan. Erityisesti harvainyhtiöiden osalta nousee usein esille sekä subjektia että objektia koskevaa tulkinnallisuutta. Tällöin tulkinnallisuus korostuu tapauksissa, joissa yhtiötä pidetään joko luottamuksensuojan myöntämisen vuoksi johtuen tai ilman tätä EVL:n mukaan verotettavana yhtiönä. Harvainyhtiöiden omistamat vähemmistöosuudet kohdeyhtiöissä ovat usein hyvin tulkinnallisia tulolähdejaon näkökulmasta. Tällöin selvittävääksi tulee ensisijaisesti omistajayhtiön ja kohdeyhtiön välinen liiketoiminnallinen yhteys.

²⁴³ Tikka 1979 s. 157. Ks. myös Kukkonen 1994 s. 182, Mattila 1987 s. 233 ja 235, Mattila

kulmasta toimintaepävarmuutta, koska hallinnointiyhtiöitä koskevat veroriidat ovat tyypillisesti erityislaatuista yksittäistapauksia ja niistä on vaikea löytää sellaisia yleistyksiä, jotka olisivat käyttökelpoisia muita tapauksia tulkittaessa. Erityisesti Helsingin hallinto-oikeudessa on vuodesta 2009 lähtien käsitelty lukuisia hallinnointiyhtiöiden osakeluovutustapauksia.

EVL:ssa ei ollut alun perin hallinnointitoimintaa koskevia säännöksiä. Lain esitöistä on mahdollista päätellä, että EVL voi koskea myös hallinnointiyhtiöitä.

Hallituksen esityksessä katsotaan muun muassa, ettei holdingyhtiöitä sinänsä ollut pidettävä arvopaperikauppiaina²⁴⁴. Tikka on kuitenkin arvioinut, että hallituksen esityksen maininta ”kyllä epäsuorasti tuntuisi sisältävän ajatuksen, että holdingyhtiöihin sovellettaisiin EVL:a”²⁴⁵.

EVL:n alkuperäisten säännösten (6 § 1 mom. 5 k.) nojalla holdingyhtiöiden saamat osingot olivat verovapaita siinä missä muidenkin osakeyhtiöiden saamat osingot. Ns. osinkovähennysmahdollisuus (silloiset EVL 18 §:n 4 k. ja EVL 61 §) tarkoitti käytännössä sitä, että voitto jäi osaksi tai kokonaan verottamatta, jos holdingyhtiö ei jakanut saamaansa osinkoa eteenpäin. Tätä varten EVL:iin otettiin erityiset holdingyhtiösäännökset, joilla haluttiin puuttua tähän ”verovapaaseen säästölipastoimintaan”. Tämä tarkoitti EVL 6 §:n vuonna 1976 tapahtunutta muutosta, joka käsiteli pelkästään holdingyhtiöitä koskevan uuden 3 momentin säätämisen. Tämä lieenee tukenut käsitystä siitä, että holdingyhtiöt ovat elinkeinonharjoittajia²⁴⁶. Kuitenkin yhtiöveron hyvitysjärjestelmässä säännökset kumottiin.²⁴⁷

Vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen yhteydessä ei juuri noussut esille mahdollisuus erityisten hallinnointiyhtiöiden saamien ja jakamien osinkojen verokohtelusta. Juusela on kuitenkin huomauttanut, että periaatteessa olisi ollut mahdollista luoda sellainen verotusmalli, jossa laissa erikseen määriteltujen holdingyhtiöiden saamat ja sen jakamat osingot olisivat olleet veronalaisia osittain tai kokonaan²⁴⁸.

Nykyisessä tilanteessa TVL:n mukaan verotettavien hallinnointiyhtiöiden saamat osingot ovat verovapaita mutta luovutusvoitot veronalaisia. Sinänsä tällainen osingon ja luovutusvoiton rinnastaminen hallinnointiyhtiön verotuksessa olisi voitonjakoneutraalisuuden näkökulmasta myönteinen lainsäädäntöratkaisu. Toisaalta osinkojen laaja verovapaus liittyy olennaisesti emo-tytäryhtiödirektiivin kattamaan suorasijoitusosinkojen laajaan veronvapauteen. Tämän vuoksi lienee realistisinta pyrkiä kehittämään lainsäädäntöratkaisuja nimenomaan luovutusvoittoverotuksen puolella,

2008b s. 77, Mattila 2009 s. 134, Ikkala – Andersson – Nuorvala 1986 s. 85, Andersson – Ikkala 1996 s. 36 sekä Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 40.

²⁴⁴ HE 172/1967 s. 7. Ks. myös holdingyhtiön tulolähdearvioista HE:n 172/1967 perusteella esim. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 39, Kukkonen 2009 s. 149, Kukkonen – Walden 2010a s. 67 sekä Kukkonen – Walden 2010b s. 24.

²⁴⁵ Tikka 1979 s. 154. Ks. myös Tikka 1977a s. 482.

²⁴⁶ Ks. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 40.

²⁴⁷ Ks. EVL:n erityisistä holdingyhtiösäännöksistä esim. Ikkala – Andersson – Nuorvala 1986 s. 85–89 ja Myrsky 1983. Ks. uudistuksen syistä tarkemmin Tikka 1977c s. 214–215.

²⁴⁸ Juusela 2004 s. 88 av. 131.

jos suorasijoitusosinkojen ja -luovutusvoittojen soveltamisalaa ei Suomessa päädytä yhtenäistämään.

Kaikkia hallinnointiyhtiöitä ei pidetä EVL:n mukaan verotettavina verovelvollisina. Kuitenkaan yksiselitteistä kriteeriä sille, milloin hallinnointiyhtiötä on pidettävä elinkeinonharjoittajana, ei ole EVL:n voimassaoloaikana pystytty osoittamaan. Verotuskohtelu on vaihdellut sen mukaan, mikä hallinnointiyhtiön asema on etuyhteyskokonaisuuden harjoittaman toiminnan näkökulmasta, mikä asema sillä on näin muodostuvassa yrityskokonaisuudessa, mitkä sen perustamisolosuhteet ovat olleet ja missä määrin järjestelyä on kokonaisuutena voitu pitää keinotekoisena ja veromotivoituneena. Käytännössä tällä hetkellä osaa hallinnointiyhtiöistä verotetaan EVL:n mukaan ja osaa ei.²⁴⁹

Tämä kuvattu tulkintaepäselvyys on heijastunut verotuskäytännön kautta oikeuskäytäntöön. Hallinnointiyhtiöiden piirin sisälle on täten muodostunut EVL:n ja TVL:n soveltamisalojen välinen raja. Erityisesti vanhemman oikeuskäytännön perusteella voidaan todeta, että tulolähdesubjektitestissä tarkastelu tapahtuu niin sanotun intressipiirin tai -yhteyden näkökulmasta²⁵⁰. Verotusta toimitettaessa saatetaan pyrkiä etsimään niitä kriteereitä, jotka määrittelevät verotuksesta riippumattoman ja hyväksyttävältä vaikuttavan organisoimistarpeen ja toisaalta veroetujen tavoittelun, vaikkakin erottelukriteerit johtavat herkästi oikeudelliseen epävarmuuteen ja aggressiiviseen verosuunnitteluun²⁵¹.

Etuyhteyden merkitys on EVL:n mukaisessa verotuksen yksi tulkintaperiaatteista. Sen mukaan ”verotuksen kannalta merkityksellisiä seikkoja arvioidaan verovelvollisen omista oloista ja omasta toiminnasta käsin”, kuten Yritysverotus I–II -ajantasateoksessa asia on ilmaistu²⁵². Ajattelu liittyy verovelvollisnäkökulmaa laajempaan etuyhteyspiirin huomioivaan näkökulmaan. Tällä on katsottava olevan merkitystä EVL:n soveltamisalan osalta myös hallinnointiyhtiöiden verostatuksen määrittämissä. Ajattelun ydin on siinä, että verovelvollisen verokohteluun vaikuttaa tiettyssä määrin toiminnan liittyminen laajempaan taloudelliseen kokonaisuuteen. Ajattelun perusteella voidaan suhtautua joustavasti tiettyihin järjestelyihin verovelvollisen eduksi, mutta se voi vaikuttaa myös siten, että etuyhteyden huomioiden estetään etuyhteyden avulla tehtävä veronkierto.

²⁴⁹ Ks. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 39–40, Kukkonen – Walden 2010a s. 67 sekä Kukkonen – Walden 2010b s. 24. Ks. myös Juusela 2004 s. 178. Ks. vanhemmista holdingyhtiöiden tulolähdeproblematiikkaa koskevista arvioista myös Tikka 1979 s. 153–159 sekä Vest 1991 s. 245–259.

²⁵⁰ Ks. Kukkonen 1994 s. 182 av. 95 sekä Kukkonen 2007a s. 39–40.

²⁵¹ Ks. Tikka 1979 s. 157, joka huomauttaa, että tällaisia erottelukriteereitä ei pystytty kuitenkaan tyydyttävällä tavalla konstruoimaan.

²⁵² Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:11.

Edellä mainittu etuyhteyspiiri on hallinnointiyhtiöiden osalta käytännössä yrityskokonaisuus, jonka osana hallinnointiyhtiö toimii. Tällaiset erityistilanteet on voitu oikeuskäytännössä huomioida siten, että EVL:n soveltamisalaa on tullut laajemmin kuin niissä tilanteissa, joissa ei olisi kyse kuulumisesta laajempaan taloudelliseen kokonaisuuteen eli ”asiaa arvioitaisiin vain verovelvollisen omien olojen perusteella”²⁵³, kuten tietoisopissa on jo vuosikymmenet arvioitu. Taloudelliseen kokonaisuuteen kuuluminen on noussut esille konsernin hallinnointiyhtiöiden lisäksi esimerkiksi silloin, kun joudutaan arvioimaan, onko konsernin sisäisestä vuokraustoiminnasta verotettava EVL:n mukaan.²⁵⁴ Vanhemman oikeuskäytännön perusteella voidaan kuitenkin arvioida, että hallinnointiyhtiön verotukselliseen asemaan vaikuttaa merkittävästi myös omistusjärjestelyjen keinotekoisuus ja veroetujen tavoittelu.²⁵⁵

Ennen yritysverouudistusta hallinnointiyhtiöiden verotuksellisella kohtelulla ei voida katsoa olleen niin suurta merkitystä kuin sillä on tällä hetkellä. On kuitenkin huomattava, että aiemmin EVL:ssa oli erillinen holdingyhtiöitä koskeva säännös (EVL 6 § 3 momentti, L 1976/1094). EVL:n soveltamisalaa koskevalla ratkaisulla oli tällöin merkitystä mm. osakesijoitusten arvonmenetysten vähennyskelpoisuuden ja osinkovähennysoikeuden näkökulmasta sekä myös korkojen vähennysoikeuden kannalta.

Tässä tilanteessa kysymystä voitiin lähestyä siitä ajatuksesta, että holdingyhtiöitä koskeva säännös olisi jo itsessään tarkoittanut, että holdingyhtiöihin sovelletaan EVL:a. Tästä toimii hyvin esimerkkinä Anderssonin toteamus vuodelta 1977: ”— holdingyhtiön omistamat osakkeet ovat EVL:n luokituksen mukaan käyttöomaisuutta”²⁵⁶. Toinen näkökulma on arvioida kysymystä elinkeinotoiminnan yleisten kriteerien kannalta.²⁵⁷

Holdingyhtiöitä koskevat erilliset säännökset kumottiin (L 1988/1233) yhtiöveron hyvitysjärjestelmän käyttöönoton yhteydessä. On huomattava, että holdingyhtiösäännökset eivät suoranaisesti koskeneet elinkeinotoiminnan määritelmää holdingyhtiöi-

²⁵³ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:11. Ks. myös Tikka 1982c s. 29.

²⁵⁴ Ks. Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:11 sekä Tikka 1983b s. 232–242 ja näissä lähteissä mainittu oikeuskäytäntö. Tähän liittyy myös ns. saastuminen. Tälle ajattelulle tyypillinen soveltamisongelma voi tulla esille elinkeinotoiminnan aiheuttamaa saastumisvaikutusta koskevana asetelmana. Tällöin on yleensä kysymys tilanteesta, jossa luonnollisella henkilöllä on tai on ollut liittymä elinkeinotoimintaan ja hän myy yksityisomaisuutena pitämiään mutta kyseiselle elinkeinolle tyypillisiä varoja. Vastaavantyyppinen elinkeinotoiminnan saastumisvaikutusta koskeva kysymys voi tulla esille myös muun tyyppiseen elinkeinotoimintaan liittyvänä. Oikeuskäytännöstä voidaan löytää kyseisen kaltaisia saastumistapauksia. Ks. saastumisesta laajemmin Andersson 2008c ja siellä mainittu oikeuskäytäntö.

²⁵⁵ Ks. Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:11, mts. 6:13–6:14 sekä mts. 18:2–18:3, Tikka 1983b s. 233, Andersson – Ikkala 2005 s. 38 sekä Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 42–43. Ks. myös Mattila 2008b s. 77 sekä Mattila 2009 s. 135, jonka mukaan EVL:n konsernin osana olevalle holdingyhtiölle syntyy etuyhteyden huomioivan ajattelun johdosta ”EVL-tartunta”. Mattila myös mainitsee (Mattila 2008b s. 81 ja Mattila 2009 s. 138), että tällaisia tyyppitilanteita ovat konsernin kiinteistöyhtiöt.

²⁵⁶ Andersson 1977a s. 6.

²⁵⁷ Ks. Tikka 1977a s. 481–483, jossa käsitellään laajasti ketjuverotuskiellon tarkistusta holdingyhtiöiden osalta sekä Tikka 1977b s. s. VII/1–2.

den ollessa kyseessä vaan säännökset koskivat mainittua osinkovähennys- ja ketjuverotuskieltojärjestelmää.²⁵⁸

Liiketoiminnallisen yhteyden vaatimus on yhteistä tulolähdesubjektitestille, tulolähdeobjektitestille ja omaisuuslajitestille. Ne ovat sekä itsenäisiä verovapauden edellytyksiä mutta myös päällekkäisiä asiakokonaisuuksia. Tästäkään huolimatta eri tason edellytyksiä ja ratkaisuvaiheita ei voida ohittaa, vaan liiketoiminnallisen yhteyden tutkiminen tulee tehdä erikseen jokaisen edellytyksen osalta. Tulolähdesubjektitestissä liiketoiminnallinen yhteys tulee selvitettäväksi holdingyhtiön omistajatahon ja holdingyhtiön omistusten ja varallisuuden kokonaisuuden näkökulmasta. Tällöin arvioinnissa huomioidaan esimerkiksi kaikki holdingyhtiön omistamat tytär- ja osakkuusyhtiöt. Tulolähdesubjektitestissä painottuu kuitenkin muihin testeihin nähden eniten omistajien luonne ja määrä (esim. ns. yhden miehen yhtiö v. julkisesti noteerattu yhtiö). Tulolähdeobjektitestissä selvitetään, kuuluuko juuri tietty kohdeomistus elinkeinonharjoittajana pidettävän luovuttajayhtiön elinkeinovarallisuuteen, eli kohtaako subjektia koskeva toiminta-arvio omistettavan kohdeobjektin. Tällöin huomio kiinnittyy ensisijaisesti kohteen ja holdingyhtiön väliseen suhteeseen, ei holdingyhtiön ja sen omistajien väliseen yhteyteen. Omaisuuslajiedellytyksen osalta ratkaisija määrittää vielä sen, onko kyse luovuttajayhtiön pysyvään käyttöön tarkoitettu hyödykkeestä eli onko omistus palvellut suoraan tai epäsuorasti luovuttajayhtiön suoritetuotantoa. Tällöin huomioon otetaan konkreettinen yrityskokonaisuuden tavaroiden ja palveluiden suoritetuotanto.

Väliholdingyhtiö. Holdingyhtiöiden asemaa koskevan oikeuskäytännön perusteella EVL-verokohtelu on sidottu tietyissä tapauksissa sekä sen omistajatahojen verostatukseen että holdingyhtiön omistamien osakkeiden luonteeseen. Holdingyhtiö voi olla yritystoiminnan apuväline – väliholdingyhtiö – jolla hallinnoidaan omistamista tai esimerkiksi toteutetaan yrityskauppa. Väliholdingyhtiö tai sen avulla hankittu kohdeyhtiö saatetaan myös purkaa pois yritysraenteesta yritysoston toteutuksen jälkeen. Muun muassa pääomasijoitustoiminnassa erilaisten apu- ja väliyhtiöiden käyttäminen on yleistä.

KHO:n ratkaisussa KHO 1976 B II 513 keskustukkuliikkeen ja sen tytäryhtiöiden osakkeita omistamaan perustetun holdingyhtiön katsottiin harjoittavan elinkeinotoimintaa. Holdingyhtiö sai tulostaan vähentää erään mainittuun konserniin kuuluneen yhtiön purkamisesta johtuneen sanotun yhtiön osakkeiden arvonmenetyksen. Osakkeet kuuluivat holdingyhtiön käyttöomaisuuteen.

Tätä tapausta koskevista kommentteistaan Kilpi on vuonna 1977 viitannut etuyhteyden huomioivaan ajattelun vaikutukseen²⁵⁹. Myös Tikan vuoden 1977 kommenttien mukaan ratkaisu nähtävästi edustaa jonkinlaista etuyhteyden huomioivaa ajattelua. Tämän Tikka määrittelee siten, että holdingyhtiötä, joka kuuluu elinkeinotoi-

²⁵⁸ Ks. tästä Andersson – Ikkala 1996 s. 35–36 sekä Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 40.
²⁵⁹ Kilpi 1977 s. 191.

mintaa harjoittavaan konserniin tai yritysryhmään, voidaan tietyin edellytyksin pitää elinkeinonharjoittajana. Tässä yhteydessä Tikka ei kuitenkaan tarkoin määrittele, mitä näillä ”tiettyillä edellytyksillä” hänen mukaansa tarkoitetaan. Tämän ajattelun mukainen ratkaisu olisi Tikan mukaan mahdollista siitä huolimatta, että ”– sen oman toiminnan aktiviteetti ei yksinään täyttäisikään elinkeinotoiminnan tavanomaisia tunnusmerkkejä”. Tikan mukaan ratkaisun perusteella ei voitane päätellä, että holdingyhtiöihin soveltuu aina EVL.²⁶⁰

Ratkaisun KHO 1980 T 1301 tapauksessa konserniin kuului tytäryhtiö, joka omisti, osti ja myi emoyhtiönsä osakkeita tarkoituksenaan vaikuttaa pörssikursseihin. Tytäryhtiötä pidettiin EVL:n mukaan verotettavana elinkeinonharjoittajana. Tässä mainitun oikeuskäytännön perusteella on Tikan systematisoinnissa ja sitä seuranneessa oikeuskirjallisuudessa tehty se johtopäätös, että väliholding-yhtiötä voitaisiin pitää elinkeinonharjoittajana, jos hallinnointiyhtiön omistamat osakkeet olisivat hallinnointiyhtiön omistajatahon EVL 53 §:n 2 momentin nojalla elinkeinotoiminnan varoihin kuuluvia, mikäli hallinnointiyhtiö poistettaisiin omistusrakenteesta²⁶¹. Voitaisiin kuitenkin myös katsoa, että väliholding-yhtiön pitäminen elinkeinonharjoittajana vaatisi tuekseen siltä itsenäistä toimintaa. Näin ollen ainoastaan omistajan status ei olisi tällöin relevantti kysymys. Väliholdingyhtiön toiminnan passiivisuus saattaa myös aiheuttaa sen, että sitä ei pidetä verosopimuksen mukaan perustamisvaltiossa asuvana²⁶².

Seuraavassa tapauksessa KVL lausui ennakkoratkaisuna, että konsernin apuyhtiönä toiminut yhtiö sai vähentää korkonsa ansiotoimintaan liittyvinä korkoina ETVL 87 §:n mukaan. KHO pysytti KVL:n ratkaisun mutta ei voinut prosessisyistä ottaa kantaa siihen, olisiko apuyhtiön katsottava harjoittavan elinkeinotoimintaa, minkä seikan KHO on maininnut päätöksen atk-lyhenteessä. Elinkeinovalain kommentaarissa on esitetty, että kyseisen apuyhtiön toimintaa olisi tullut pitää elinkeinotoimintana²⁶³.

²⁶⁰ Tikka 1977b s. VII/2. Ks. tapauksen kommentteista myös Tikka 1979 s. 155, jossa hän tuo esille myös samansuuntaisen ratkaisun KHO 1978 B II 539. Kyseisessä tapauksessa pidettiin elinkeinonharjoittajana holdingyhtiötä, joka omisti kahden liiketoimintaa harjoittaneen yhtiön osake-enemmistön. Tästä poikkeavaa ratkaisulinjaa noudatettiin ratkaisuisissa KHO 1977 II 562 ja KHO 1978 B II 559 (KVL 22/1978). Ks. näiden tapausten kommentteista Tikka 1979 s. 155–157. Tikka toteaa (s. 157) myös, että näiden ratkaisujen perusteella voidaan katsoa, että EVL:n soveltamisalan ”raja kulkee holdingyhtiöiden kentän sisällä”. Ks. tästä myös Tikka 1975 s. 112 sekä Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 40.

²⁶¹ Tikka 1979 s. 158. Ks. myös Kukkonen – Walden 2010a s. 68, Kukkonen 2007a s. 40, Kukkonen 2009 s. 149, Juusela 2004 s. 178–179 sekä Vest 1991 s. 247. Vrt. Mattila 2011b s. 76 ja Mattila 2012 s. 124, joka pitää tätä keinona saada nopea yleisluonteinen kuva tilanteesta, mutta myöntää myös sen riittämättömyyden.

²⁶² Ks. KVL 19/2002. Ks. tapauksen kommentteista esim. Järvenoja 2007a s. 240–241.

²⁶³ Andersson – Ikkala 1996 s. 37, Andersson – Ikkala 2005 s. 39 sekä Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 43 av. 51.

KHO 1990 T 1665

Liiketoimintaa harjoittava A Oy omisti kokonaan B Oy:n, joka puolestaan omisti liiketoimintaa harjoittavan C Oy:n osakekannasta 75 %. B Oy oli myös itse aikaisemmin harjoittanut liiketoimintaa ja sen palveluksessa oli ollut 47 työntekijää, mutta vuoden 1988 lopussa liiketoimintaan kuuluva varallisuus myytiin eikä yhtiön palvelukseen jäänyt yhtään työntekijää. B Oy:n toiminta oli sen jälkeen omistaa C Oy:n osakkeita ja optiotodistuksia sekä rahoittaa A-konsernia noin 67 miljoonaa mk:n optiolainoin. B Oy:n vieras pääoma muodostui A-konsernin sisäisestä lainanannosta. Hallintopalvelut B Oy osti A Oy:ltä.

KVL lausui ennakkotietona, että B Oy sai vähentää verotuksessaan toimintaansa varten ottamiensa velkojen korot ansiotoimintaan liittyvinä korkoina.

KHO hylkäsi kaupunginhallituksen valituksen siitä, että B Oy ei olisi lainkaan saanut vähentää velkojen korkoja. Siltä osin kuin ennakkotietona oli lausuttu, että B Oy ei ollut EVL:ssä tarkoitettu liiketoimintaa harjoittava yhtiö vaan ETVL:n perusteella verotettava yhtiö, kysymystä ei saatettu KHO:n tutkittavaksi.

Esikuntaholdingyhtiö. Konsernin emoyhtiönä voi olla holdingtyyppinen yhtiö. Tieteisopissa on katsottu, että tällaista esikuntaholdingyhtiötä voidaan pitää oman toiminnan puuttumisesta huolimatta pääsääntöisesti elinkeinonharjoittajana, jos se omistaa liiketoimintaa harjoittavien tytäryhtiöiden osakekantoja tai merkittäviä osuuksia sellaisista²⁶⁴. Tälle kannalle ei kuitenkaan saada selkeää tukea oikeuskäytännöstä²⁶⁵. Vanhemmassa oikeuskäytännössä on päinvastoin tapauksia, joissa tällaista hallinnointiyhtiötä on verotettu TVL:n mukaan. Vaikka jokainen tapaus onkin tutkittava tulolähdesubjektitestissä tapauksen tosiseikat ja erityispiirteet huomioiden, 1970- ja 1980-lukujen oikeuskäytännössä on esimerkkitapauksia, joita voidaan hyödyntää tietyssä määrin myös nykyisiä tapauksia ratkaistaessa.

Hallinnointiyhtiön toiminnan verotuksellinen arviointi on ollut osittain vaihtelevaa ja jopa epä johdonmukaista tapauksissa, joissa emoyhtiönä olevan hallinnointiyhtiön toiminta rajoittuu vain liiketoimintaa harjoittavan tytäryhtiön omistamiseen, vaikkakin pääsääntöisesti asiat lienee ratkaistu EVL-tulolähteen eduksi²⁶⁶. Viimeaikaisen oikeuskäytännön perusteella on pääteltävissä, että hallinnointiyhtiötä voidaan pitää EVL:n mukaan verotettavana konsernin emoyh-

²⁶⁴ Ks. esim. Tikka 1979 s. 158, Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 41 sekä Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:14. Vrt. Penttilä 2011a s. 50, jonka mukaan tällaisten yhtiöiden ollessa kyseessä tulisi paremminkin puhua ”konsernielinyhtiöstä” eikä holdingyhtiöstä. Ks. tällaisten yhtiöiden verostatuksesta aikaisemmin voimassa olleiden holdingyhtiösäännösten osalta Tikka 1977a s. 476–477.

²⁶⁵ Ks. Niskakangas 2007 s. 10, joka nostaa esille oikeuskirjallisuudessa esitettyjen kannanottojen luonteen ainoastaan tulkintatoivomuksien tasoisina.

²⁶⁶ Ks. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 41–42. EVL-tulolähteen kyseenalaistavat ratkaisut ovat käsittäneet pääasiallisesti tilanteita, joissa on ollut kyse yhden EVL-yhtiön omistavan emoyhtiön verotuksesta. Julkaistusta oikeuskäytännöstä ei ilmeisesti löydy tapauksia, jossa usean liiketoimintaa harjoittavan tytäryhtiön omistavaa emoyhtiötä ei pidettäisi EVL:n mukaan verotettavana yhtiönä.

tiönä, jos hallinnointiyhtiöstä käsin on johdettu koko konsernin liiketoimintoja ja se on tosiasiallisesti harjoittanut omaa itsenäistä liiketoimintaa²⁶⁷. Vanhemmassa oikeuskäytännössä lopputulokset ovat kuitenkin olleet jossakin määrin vaihtelevia.

Tapauksessa KHO 1978 B II 539, jossa holdingyhtiö omisti kahden liiketoimintaa harjoittaneen yhtiön osake-enemmistön, kyseisen kaltaista omistajaa pidettiin EVL-yhtiönä.

Tapauksessa KHO 1984 B II 517 holdingyhtiön toimintaa pidettiin tytäryhtiön toimintaan liittyvänä ja täten holdingyhtiö katsottiin elinkeinonharjoittajaksi. Ratkaisussa yhtiö, jonka osakekannan omisti ulkomainen kustannusyhtiö, oli verovuonna vuokrannut kustannustoimintaa harjoittavalle tytäryhtiölleen omistamiensa kiinteistöyhtiön osakkeiden perusteella hallitsemiaan liiketiloja ja lisäksi yhtiöllä oli huomattavat lainasaamiset tytäryhtiöltään. Yhtiö emoyhtiönä ja sanottu tytäryhtiö muodostivat VOYL 1 luvun 2 §:ssä tarkoitetun konsernin. Koska yhtiön sanottu toiminta oli liittynyt tytäryhtiön harjoittamaan liiketoimintaan, KHO piti yhtiötä liiketoimintaa harjoittavana verovelvollisena.

KHO on kuitenkin eräissä muissa tapauksissa päätenyt erilaiseen lopputulokseen tiettyjen holdingyhtiöiden osalta. Molemmissa tapauksissa KHO 1979 B II 514 ja KHO 1978 B II 559 holdingyhtiö omisti vain noin puolet yhden liiketoimintaa harjoittavan yhtiön osakekannasta. Näissä tapauksissa lopputulokseen on voinut vaikuttaa myös se, että osakkeet oli hankittu holdingyhtiön perustajilta. Osakkuusvapautus on estynyt osittain vastaavista syistä myös vuosien 2010–2012 hallinto-oikeuskäytännössä.

Ratkaisussa KHO 1979 B II 514 holdingyhtiö A aikoi osakkailtaan, erään suvun jäseniltä ja heidän omistamiltaan yhtiöiltä, ostamalla hankkia omakseen puolet teollisuustoimintaa harjoittavan osakeyhtiö B:n osakekannasta, jonka toisen puolen samat henkilöt aikoivat myydä ulkopuoliselle suuryhtiö C:lle. Holdingyhtiö A ei ollut KHO:n mukaan elinkeinotoimintaa harjoittava yhtiö.

Ratkaisussa KHO 1978 B II 559 vuonna 1974 kaupparekisteriin merkitty X Oy, joka perustamisensa jälkeen oli ostanut erään pörssiyhtiön osakkeita 29 000 markalla, aikoi ostaa 1 572 kappaletta noita osakkeita osakkailtaan, A:n perheen jäseniltä, joista isä ja poika työskentelivät johtavissa asemissa teollisuustoimintaa harjoittavassa Y Oy:ssä ja jotka omistivat puolet Y Oy:n 3 200 osakkeen osakekannasta. X Oy joutui ottamaan osakkeiden ostoa varten velkaa noin 24 miljoonaa mk. KHO:n mukaan X Oy ei mainitnut osakkeet hankittuaankaan harjoittanut elinkeino- tai ansio-toimintaa, eikä osakkeiden hankintaan otettava velka muutoinkaan liittynyt elinkeino- tai ansiotoimintaan.

Ratkaisussa KHO 1986 B II 510 holdingyhtiömuotoisen sijoitusyhtiön toimialana oli omistaa ja hallita osakkeita ja muita arvopapereita sekä myös kiinteää omaisuutta. Se ei harjoittanut arvopaperikauppaa. Yhtiön osakekannasta omisti puolet keskusosuuspankki ja puolet 142 osuuspankkia ja muuta osuustoiminnallista yhteisöä. Yhtiön osakesalkku koostui 14 pörssiyhtiön osakesarjasta ja kahdesta debentuurilainasta, joiden kirjanpitoarvo oli yhteensä noin 10,7 miljoonaa mk. Yhtiön tarkoituksena oli hankkia uusia osakkeita ja päästä julkisesti noteeratuksi yhtiöksi. Sijoitukseen käytettävistä pääomista enintään puolet kohdistettaisiin kiinteistö- ja asunto-

²⁶⁷ Ks. näistä kriteereistä KHO 2010:12.

osakkeisiin. Yhtiön tarkoituksena oli korottaa osakepääomaa yleisön vapaasti merkittävällä 10 miljoonan mk:n osakeannilla. Osinkoa yhtiö jakaisi osakkailleen vähintään 80 % saamistaan osingoista. KHO katsoi yhtiön harjoittavan elinkeinotoimintaa.

Oikeuskäytäntö tukee esikunta-asemassa olevan holdingyhtiön pitämistä EVL:n mukaan verotettavana yhtiönä. EVL-yhtiölle on kuitenkin asetettu tiettyjä kriteerejä, joiden tulee täytyä, jotta EVL-status saavutetaan. Jos emoyhtiönä toimiva hallinnointiyhtiö samalla toimii konsernielin- tai hallintoyhtiönä ja huolehtii omalla henkilökunnallaan konsernin johdosta, organisaatioista, rahoituksesta, taloushallinnosta tai muista konsernin yhteisistä tehtävistä, hallinnointiyhtiötä tulisi pääsääntöisesti pitää EVL-yhtiönä. On kuitenkin tulkinnanvaraista, mitä näistä ominaisuuksista vaaditaan statuksen saavuttamiseksi. Tämä kysymys on erityisen tärkeä silloin, kun holdingyhtiön omistavat luonnolliset henkilöt. Niin sanotun yhden miehen yhtiön tai muun harvainyhtiön tapauksessa on sekä Verohallinnolla että verovelvollisella korostunut tarve selvittää tulolähdesubjektikysymys.

Ratkaisussa KHO 1984 T 5728 (KVL 318/1984) hotelliketjun yhteismarkkinointia ja pääasiallisesti keskushallintoa hoitanutta holdingyhtiötä pidettiin EVL 6 §:n 3 momentissa tarkoitettuna konsernielin-yhtiönä. Tikka käytti aikoinaan termiä ”konsernielinominaisuus” (vaikkakin juuri nimenomaisten holdingyhtiösäännösten näkökulmasta) ja painotti omistamisen ohella olemassa olevaa erityistä toimintamuotoa, jossa se tuottaa palveluksia muille tuotannollista toimintaa harjoittaville konserniyhtiöille²⁶⁸.

Edellisen ratkaisun kanssa yhtenevään lopputulokseen tultiin ratkaisussa KVL 289/1981, jossa osakeyhtiö omisti kuuden yhtiön osakekantoja omistusosuuden vaihdella 10 ja 98 prosentin välillä yhtiökohtaisesti. Yhtiö hoiti näiden kohdeyhtiöiden hallinnollisia, kirjanpidollisia, laskentaan liittyviä sekä ATK-palveluita.

Yritysryhmän johtotehtäviä hoitaneen yhtiön toimintaa pidettiin samoin elinkeinotoimintana myös ratkaisussa KVL 93/2005. Yritysryhmään kuuluvien yhtiöiden yleisjohto, taloushallinto ja rahoitusjohto, henkilöstöhallinto sekä markkinointi aiottiin keskittää erillisen management-yhtiön hoidettavaksi. Tämän tarjoamiin palveluihin kuuluivat hakemuksen mukaan mm. yhtiöiden toimitusjohtajan tehtävät sekä yhtiöiden hallitusten jäsenyys.

Riittävän itsenäisen toiminnan vaatimuksen toteutuminen ratkaistaan tapauskohtaisesti. Oikeuskäytännön perusteella on kuitenkin mahdollista tehdä joita-

²⁶⁸ Tikka 1977a s. 476–477. Ks. tällaisesta asemasta konsernissa ja sen vaikutuksista verostukseen Kukkonen 2009 s. 150, Kukkonen 2007a s. 40, Penttilä 2010d s. 67–68, Andersson – Ikkala 2005 s. 39 sekä Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 42–43. Oma henkilökunta, yrityskohdattaiset keskitetyt toiminnot ja itsenäinen asema yrityskokonaisuudessa voivat olla myös perusteita olla kutsumatta yritystä lainkaan hallinnointi- tai holdingyhtiöksi. Tällaisestakin konsernihallinto-tehtävistä vastaavaa yhtiötä on kuitenkin usein kirjallisuudessa kutsuttu holdingyhtiöksi. Vrt. Raitasuo 2011 s. 311. Vrt. myös Ikkala – Pallonen – Haapaniemi – Raitasuo 1997 s. 44, jotka puhuvat tällöin holdingyhtiöstä laajemmassa merkityksessä.

kin johtopäätöksiä niistä säännöistä, joiden perusteella esikunta- tai emoyhtiötyyppisiä hallinnointiyhtiöitä kohdellaan verotuksessa. Jos esikuntaholdingyhtiön tytäryhtiöt harjoittavat elinkeinotoimintaa, voidaan myös hallinnointiyhtiön katsoa elinkeinonharjoittajaksi, jos yhtiöllä on samalla myös selkeästi omaa itsenäistä toimintaa. Riittävänä itsenäisenä toimintana pidetään esimerkiksi keskitettyjä yrityskokonaisuuden tason hallinnollisia toimintoja, kuten ratkaisut KHO 1984 T 5728 ja KVL 93/2005 osoittavat. Tapauksessa KHO 1984 T 5728 oli kyse tilanteesta, jossa yrityskauppaa varten perustetun osakeyhtiö oli ostanut osake-enemmistön kohdeosakeyhtiöstä. Kohdeyhtiö ja sen konserniyhtiöt harjoittivat hotelliliiketoimintaa. Konsernielin-omaisuus liittyi tämän tapauksen ratkaisussa ainakin siihen, että osakkeet hankkinut osakeyhtiö siirsi itselleen osakkeiden hankkimisen jälkeen konsernikohtaisia toimintoja (mm. markkinointiin ja hallintoon liittyen).²⁶⁹

Tällaisena selkeästi EVL:n mukaan verotettavana esikuntaholdingyhtiönä voidaan pitää esimerkiksi sellaista yhtiötä, jonka toiminta käsittää operatiivisten yhtiöiden omistamista, toimitilojen edelleen vuokrausta konsernin sisällä ja ulkopuolisille tahoille, konsernin rahavarojen sijoitustoimintaa sekä konsernikohtaisten palvelujen järjestämisen tai siihen liittyvien hallinnointitoimintojen järjestämisen. Vaadittavan yhteyden muodostuminen on liitetty siis toiminnallisen ja hallinnollisen yhteyden olemassaoloon. Oikeuskirjallisuudessa on tuettu näkemystä emoyhtiön aktiivisesta asemasta, jolla EVL-subjektius varmistetaan.

Viitala huomauttaa, että EVL-statusen varmistamiseksi holdingyhtiöön voidaan sijoittaa johto- ja muita konsernin sisäiseen toimintaan liittyviä tehtäviä²⁷⁰. Walden toteaa, että harkintaan kuuluvat ”keskeisesti omistuksen hallinnointimallin toteutuneet toiminnot ja liiketaloudelliset perusteet”²⁷¹. Engblom muistuttaa emoyhtiön aseman muuttamisen tärkeydestä passiivisesta tytäryhtiöosakkeita omistavasta yhtiöstä aktiiviseksi konsernia hallinnoivaksi ja palveluja tuottavaksi yhtiöksi²⁷².

Tytäryhtiöiden lukumäärällä ei ole välttämättä ratkaisevaa merkitystä tulolähde-subjektitestissä²⁷³. Tämä johtuu jo siitä, että sekä tulolähdeobjektitestissä että omaisuuslajitestissä pyritään selvittämään liiketoiminnallisen yhteyden olemassaolo toiminnan luonteeseen liittyvällä analyysillä, jolloin toiminnan laajuus ei nouse suoranaisesti esille. Elinkeinoverolain kommentaarissa on pidetty vaikeana asiallisen eron tekemistä ”sellaisten tilanteiden välille, joissa emoyhtiöllä on kolme pientä tytäryhtiötä, ja sellaisten, joissa emoyhtiöllä on vain yksi tytäryhtiö, jonka toiminta on huomattavan laajaa”²⁷⁴. Tämän kysymyksen osalta voidaan hyvin perustella oikeuskir-

²⁶⁹ Ks. Penttilä 2010d s. 67–68.

²⁷⁰ Viitala 2008 s. 119.

²⁷¹ Walden 2006 s. 27.

²⁷² Engblom 2007 s. 553. Ks. myös Rajamäki 2009 s. 281.

²⁷³ Ks. Kukkonen 2007a s. 41, Kukkonen 2009 s. 149–150, Penttilä 2010d s. 17, Andersson – Ikkala 1996 s. 38, Andersson – Ikkala 2005 s. 40 sekä Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 42.

²⁷⁴ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 42. Ks. myös Tikka 1979 s. 158. Ks. myös Kukkonen

jallisuudessa esitettyä johtopäätöstä, että yksikin suuri tytäryhtiö riittäisi emoyhtiön EVL-statuksen muodostajaksi²⁷⁵, mutta tällöinkin vaadittaisiin, että emoyhtiön toimintaa voidaan pitää etuyhteyden kokonaisuus ja yhtiön itsenäisen toiminnan laatu ja laajuus huomioon ottaen elinkeinotoimintana. Tulkinnoissa joudutaan mahdollisesti turvautumaan myös vanhempaan oikeuskäytäntöön. Vanhemman oikeuskäytännön perusteella on pääteltävissä, että EVL-status voidaan myöntää harvainyhtiölle, joka omistaa kaksi tai useamman liiketoimintaa harjoittavan yhtiön²⁷⁶. On kuitenkin huomattava, että nämä ratkaisut on annettu varsin toisenlaisessa tulkintatilanteessa nykyiseen osakkuusvapautusjärjestelmään verrattuna.

Tukea toiminnallisen ja hallinnollisen yhteyden merkitykselle saadaan myös Helsingin HAO:n päätöksestä 5.12.2008 08/1306/6, jonka osalta KHO hylkäsi valituslupahakemuksen²⁷⁷ ja ratkaisu jäi näin ollen lainvoimaiseksi.

Ratkaisun tapauksessa A Oy oli luonnollisen henkilön omistama tuotannollista toimintaa harjoittava yhtiö, joka oli hankkinut toisen tuotannollista toimintaa harjoittavan yhtiön, B Oyj:n, osakekannan. Myöhemmin A Oy myi vähitellen omistamiaan B Oyj:n osakkeita ja siirsi tuotannolliseen toimintaansa liittyvät toiminnot B Oyj:lle mutta toimi edelleen B Oyj:n aktiivisena omistajana ja päätösvallan käyttäjänä. A Oy harjoitti muutakin arvopaperikauppaa. Asiassa oli kysymys A Oy:n verovuonna 2005 suorittamasta B Oyj:n osakkeiden myynnin verokohtelusta.

HAO katsoi, että kun otetaan huomioon A Oy:n harjoittaman toiminnan luonne, yhtiön pitkäaikainen omistus sen osaksi omistamassa tytäryhtiö B Oyj:ssä sekä A Oy:n ja B Oyj:n toiminnallinen ja hallinnollinen yhteys, A Oy:n toimintaa on pidettävä elinkeinotoimintana ja A Oy:n omistamat B Oyj:n osakkeet kuuluvat sen käyttöomaisuuteen, vaikka A Oy ei varsinaista tuotannollista toimintaa harjoittanutkaan. Näin ollen A Oy:n saama myyntitulo B Oyj:n osakkeista oli HAO:n ratkaisun mukaan EVL 6 b §:n nojalla verovapaata tuloa.

Tässä mainitun hallinto-oikeuden ratkaisun tapauksessa noteeraamaton yhtiö oli hankkinut noteeratun yhtiön osakekannan. Ratkaisun julkaistusta selosteesta ei käy tarkasti ottaen selville se, missä vaiheessa kohdeyhtiö oli julkisesti noteerattu yhtiö. Hallinto-oikeus painotti ratkaisussaan omistajayhtiön harjoittaman toiminnan luonnetta, omistuksen pitkäaikaisuutta sekä yhtiöiden toiminnallista ja hallinnollista yhteyttä.

– Walden 2010b s. 25, jossa on todettu: ”Yksikin iso tytäryhtiö riittänee emon EVL-verotukseen.”

²⁷⁵ Kukkonen – Walden 2010a s. 68.

²⁷⁶ Ks. KHO 1978 B II 539, jossa kaksi liiketoimintatytäryhtiötä omistavaa emoyhtiötä pidettiin EVL-yhtiönä. Kuitenkaan tapauksissa KHO 1978 B II 559 ja KHO 1979 B II 514 holdingyhtiöitä ei pidetty EVL:n mukaan verotettavina yhtiöinä. Tapauksissa holdingyhtiöt omistivat vain noin puolet yhden liiketoimintayhtiön osakekannasta ja osakkeet oli hankittu holdingyhtiön perustajilta. Myös Helsingin HAO:n päätöksessä 21.10.2010 10/1568/3 nostettiin esiin lyhyen aikavälin arvonnousun tavoittelu ja omistuksen liittyminen henkilöosakkaan varallisuusjärjestelyihin.

²⁷⁷ KHO 2010 T 1856.

Ratkaisua voidaan pitää poikkeustapauksena, ja sen lopputulos kuvastaa erityispiirteitä, joita tapauksessa oli olemassa. Tällaista esimerkiksi perheomistuksen esikuntaholdingyhtiön ja liiketoimintatytäryhtiön muodostamaa kokonaisuutta on kutsuttu verotuskäytännössä myös niin sanotuksi intressipiiriyhtiökokonaisuudeksi. Luonnollisten henkilöiden yrityspalveluita tarjoavien hallinnointiyhtiöiden osakeluovutuksia on arvioitu runsaasti vuodesta 2008 lukien hallinto-oikeuksissa ja hieman myös jo KHO:ssa. Tapaukset ovat hyvin yksilöllisiä, ja niiden perusteella on vaikea johtaa selkeitä yleistysiä, jotka tarjoaisivat yhtenäisen käsityksen tulkintatilanteiden ratkaisemisesta.

Nykyistä oikeustilaa voidaan joka tapauksessa kuvailla siten, että emo- tai esikuntatyypin hallinnointiyhtiön suhde koko yrityskokonaisuuden harjoittamaan liiketoimintaan on lähtökohtaisesti ratkaiseva tekijä²⁷⁸. Helsingin hallinto-oikeuden ratkaisu 5.12.2008 08/1306/6 vahvistaa toiminnallisen ja hallinnollisen yhteyden merkitystä, mutta sen perusteella ei tulisi tehdä sellaista johtopäätöstä, että luonnollisten henkilöiden hallinnointiyhtiöt pääsisivät EVL 6 b §:n mukaisen verovapauden piiriin ainoastaan olemalla aktiivisesti mukana kohdeyhtiön hallitustyöskentelyssä. Tällöin voitaisiin ainakin tulolähdeobjektitestin perusteella todeta osakkeiden kuuluvan TVL-tulolähteeseen. Jos osakkeita pidettäisiin jollakin perusteella EVL-tulolähteen omaisuutena, voitaisiin niitä pitää myös EVL 5 §:n 1 kohdan mainitsemina muina elinkeinossa käytettyinä aineellisinä hyödykkeinä. Edellä kuvatussa HAO:n tapauksessa tällainen tilanne on varmasti ollut lähellä, joten siinä on nähtävästi tulkittu epäselvää tilannetta kokonaisuudessaan verovelvollisen eduksi. Tapauksessa on näin ollen tiettyjä luottamuksensuojaan liittyviä piirteitä, vaikka VML 26 §:n 2 momentin oikeusohjetta ei mainitakaan. Ratkaisevassa asemassa hallinto-oikeuden ratkaisussa lienee ollut myös se, minkä lain mukaan verotus on toimitettu ennen luovutusvuotta ja luovutusvuonna.

Helsingin HAO:n päätöksen 5.12.2008 08/1306/6 perusteella ei voida suoraan ajatella, että omistettavien yhtiöiden lukumäärällä ei olisi merkitystä tulolähdesubjektin ja tulolähdeobjektiharkinnoissa. Vaikka tässä tapauksessa omistajayhtiöllä olikin omistuksessaan tytäryhtiön lisäksi arvopaperisalkku, viittasi hallinto-oikeus muuhun kuin tähän omistukseen johtopäätöstä koskevassa lauseessa. Omistettavien yhtiöiden lukumäärä on kuitenkin yksi huomiotava seikka, joka erityisesti harvainyhtiön tapauksissa tulee kyseeseen.

Sijoitusten lukumäärä voi vaikuttaa tulkinnan molempiin suuntiin. Jos esimerkiksi yllä olevassa tapauksessa A Oy:n sijoittajaintressi olisi jakaantunut kahden yhtiön välille, olisi ollut mahdollista väittää, että selkeän liiketoiminnallisen yhteyden puuttuessa yhtiötä olisi tullut arvioida kokonaisuudessaan TVL-yhtiöksi. Omistajaintressin jakaantuminen voi näin ollen saada aikaan huomion kiinnittämisen enemmän osakkaaseen, jos osakas on luonnollinen henkilö.

²⁷⁸ Näin esim. Kukkonen – Walden 2010a s. 68.

Myös ratkaisussa KHO 2010:64 oli kyse omistuksen hallinnointia varten perustetusta yhtiöstä. Tällöinkin kyse oli ainoastaan yhden merkittävän liiketoimintayhtiön omistamisesta. KHO toi tällöin esille muun muassa hallinnointiyhtiön toiminnan aktiivisena osakkaana. On kuitenkin huomattava, että vaikka hallinnointiyhtiötä tällöinkin pidettäisiin EVL:n mukaan verotettavana yhtiönä, eivät sen omistamat osakkeet välttämättä kuulu yhtäältä elinkeinotoiminnan varallisuuteen tai toisaalta käyttöomaisuuteen.

Elinkeinooverolain kommentaarissa vuodelta 1986 todetaan holdingyhtiökysymyksestä seuraavaa: ”Jotta osakeyhtiötä tai osuuskuntaa voitaisiin pitää edellä tarkoitettuna konsernin organisaatioista, rahoituksesta, ostoista ja muista sellaisista yhteisistä tehtävistä huolehtivana yhtiönä, sen konsernin muihin yksikköihin suuntautuvan toiminnan tulee olla todella aktiivista ja merkittävää.” Kirjoittajien mukaan tähän ei tulisi kuulua ns. säästölipastoimintaa.²⁷⁹

Kommentaarin kanta näyttäisi olevan nykykäsitystä selkeämmin perusteltu, koska se pitää toiminnan laatuvaatimuksia emoyhtiötasolla varsin korkeana, mille löytyy tukea ainakin vanhemmasta oikeuskäytännöstä. Kyse lienee ensisijaisesti tulolähdekysymyksestä, ei niinkään vanhojen holdingyhtiösäännösten tulkinnasta. Näin ollen voitaisiin elinkeinooverolain kommentaarin laatuvaatimusten soveltamista hyvinkin perustella myös nykyisten soveltamiskysymysten ratkaisemisessa. Tähän voitaisiin verrata Yritysverotus I-II -ajankohtaisteoksen näkemystä siitä, että yritysryhmän johtotehtäviä hoitavaa ns. management-yhtiötä pidettäisiin elinkeinonharjoittajana²⁸⁰. Tästä on esimerkkinä KVL 93/2005.

Management-yhtiöstä ehkä hieman poikkeava ilmiö on johdon oma hallinnointiyhtiö, joka omistaa pääomasijoittajien kanssa kohdeyhtiön osakkeet. Tällaista yhtiötä voidaan kutsua MBO-yhtiöksi (management buy-out), koska se on perustettu MBO-kauppaa eli avainhenkilöiden kanssa tehtävää kohdeyhtiön ostoa varten²⁸¹. Tällaisakin yhtiötä voidaan tietyissä tilanteissa pitää EVL-yhtiönä. Tälle kannalle on tultu myös ratkaisussa KHO 2010:64, jossa oli kyse MBO-yhtiön omistamista listatun liiketoimintayhtiön osakkeista. MBO-yhtiö toimi aktiivisena osakkaana tässä yhtiössä, jossa sillä oli myös edustus hallituksessa. KHO perusteli ratkaisuaan myös MBO-yhtiön perustamisesta annetulla selvityksellä. MBO-yhtiö oli tässä tapauksessa KHO:n mielestä EVL-yhtiö ja sen omistamat osakkeet kohdeyhtiössä käyttöomaisuuteen kuuluvia.

Erilaiset johdon hallinnointiyhtiöt (”top management holding company”, ”management holding -yhtiö”) ovat ilmaantuneet parin viime vuoden aikana tiettyjen pörssi-yhtiöiden yhteyteen. Näissä järjestelyissä voi olla kyse esimerkiksi tilanteista, joissa yhtiön toimitusjohtaja ja johtoryhmän jäsenet sijoittavat omia varojaan julkisesti noteeratun työnantajayhtiönsä osakkeisiin erillisen hallinnointiyhtiön kautta. Myös tällaisen yhtiön tekemä osakeluovutus voi tulla arvioitavaksi osakkuusvapautussäännösten näkökulmasta. Yrityksessä voidaan sitouttaa avainhenkilöitä ja lisätä yrittäjyyttä esimerkiksi alakonsernissa toteutettavalla avainhenkilöille tarjottavalla osakkeiden merkintäjärjestelyllä. Tällaisessa järjestelyssä emoyhtiö perustaa alakonser-

²⁷⁹ Ikkala – Andersson – Nuorvala 1986 s. 89.

²⁸⁰ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:11.

²⁸¹ Järvenoja 2011a s. 578 ja siellä av. 8 sekä Ikkala – Pallonen – Haapaniemi – Raitasuo 1997 s. 44.

nin avainhenkilöiden kanssa holdingyhtiön, joka merkitsee alakonsernin emoyhtiön osakkeita. Emoyhtiö voi esimerkiksi luvata lunastaa osakkeet takaisin avainhenkilöiltä, johonkin tiettyyn lunastushintaan, joka on sidottu alakonsernin taloudelliseen suoriutumiseen.

Ratkaisusta KHO 2010:64 huolimatta hallinnointiyhtiöitä ei voitane pitää EVL:n mukaan verotettavina, jos niiltä puuttuu tosiasiallinen oma itsenäinen toiminta. Pelkkää osakkeiden hallinnointia ja hallinnointiyhtiön varallisuuden kasvattamista ei voitane pitää itsessään elinkeinotoimintana²⁸². Jälkimmäisen hallinnointiyhtiötyypin osalta asia lienee selvempi, koska sitä voidaan yleensä pitää puhdaspiirteisenä ”säästölippaana”. Ensiksi mainitun osalta lienee kyse enemmän yhteisen ja täten voimakkaamman vaikutusvallan käytön mahdollistamisesta, ja jälkimmäisessä tilanteessa on tavoitteena yhteisellä velkavivulla saada aikaan (avainhenkilöiden) lyhyen aikavälin vaurastumista osakkeiden kurssin noustessa. MBO-yhtiö lienee yleensä pitkäjänteiseen (mutta määräaikaaiseen) omistamiseen tarkoitettu hallinnointiyhtiö, ja management-holdingyhtiö lyhytjänteistä sijoitustoimintaa harjoittava yhtiö.

Andersson on vuonna 1977 ilmestyneessä kirjoituksessaan asettanut EVL-kriteereiksi aktiivisen johtoaseman konserniyhtiöiden yhteisessä politiikassa ja saatujen osinkojen uudelleeninvestoinnin konsernin puitteissa tai konsernin laajentamiseksi²⁸³.

Vanhasta oikeuskäytännöstä voidaan tässä yhteydessä mainita esimerkiksi KHO 1978 B II 526, jossa KHO pysytti KVL:n ratkaisun. Tapauksessa oli kyse yhtiöstä, jolla oli 5 000 MK:n osakepääoma ja yksi henkilö palveluksessaan. Tämän yhtiön ei katsottu tosiasiallisesti toimivan konsernielinyhtiönä²⁸⁴.

Rajamäki esittää mielenkiintoisen näkemyksen verotuskäytännöstä. Hän viittaa kirjoituksessaan Konserniverokeskuksen ennakkotietohakemusten tilanteisiin, joissa yritysjärjestelyjen seurauksena liiketoiminta oli siirretty konsernien tytäryhtiöille. Rajamäki mainitsee näiden tilanteiden emoyhtiöistä, että niiden ”toiminta muodostui yritysjärjestelyiden jälkeen pääasiassa konsernin johtotehtävistä, talous- ja rahoitustoiminnoista ja tytäryhtiöiden tukipalveluiden tuottamisesta. Emoyhtiöiden palvelukseen jäi em. toiminnoista huolehtiva henkilöstö, jonka määrä vaihteli mm. konsernin koosta riippuen.” Konserniverokeskus katsoi, että näin syntyneet holdingyhtiöt harjoittavat elinkeinotoimintaa. Rajamäki myös ilmoittaa kirjoituksessaan ratkaisujen vastaavan ”verotuskäytännössä vakiintunutta linjaa”.²⁸⁵

Mainittu viittaus vakiintuneeseen verotuskäytäntöön soveltuu hyvin Rajamäen kuvailemiin tapauksiin, vaikkakin niistä on annettu vain niukasti tietoa kyseisessä kirjoituksessa. Tätä ei tule nähtävästi kuitenkaan tulkita siten, että EVL-tytäryhtiöitä omistavia hallinnointiyhtiöitä tulisi pitää poikkeuksesta EVL-yhtiöinä. Verotuskäytäntöä heijastanee myös osaltaan KPMG:n julkaisussa oleva seuraava toteama: ”Jos konsernin emoyhtiö on pelkästään konserniyhtiöiden osakkeita omistava passiivinen yhtiö, on joissakin tapauksissa epäilty yhtiön toiminnan luonnetta.”²⁸⁶

²⁸² Tästä voidaan kuitenkin poiketa erilaisten apuyhtiöiden ja väliholdingyhtiöiden osalta, jos niiden omistajataho on yhteisö, joka harjoittaa elinkeinotoimintaa. Tällöin EVL-status seuraa omistajilta apuyhtiölle suorasijoitusajattelua noudattaen. Vrt. Juusela 2004 s. 178.

²⁸³ Andersson 1977a s. 8. Ks. myös Kukkonen 2009 s. 149.

²⁸⁴ Ks. tapauksesta Vest 1991 s. 256–257.

²⁸⁵ Rajamäki 2009 s. 281.

²⁸⁶ KPMG 2007 s. 31.

Esikuntaholdingyhtiöiden, joiden ensisijaisena tehtävänä on liiketoimintakonsernin hallinnointi, osalta harkinta sovellettavasta laista perustuu tässäkin hallinnointiyhtiötyypissä etuyhteyden huomioivaan ajatteluun²⁸⁷; tulolähdesubjektitestissä on punnittava hallinnointiyhtiön asemaa konsernissa ja sen toiminnan aktiivisuutta ja merkittävyyttä konsernikokonaisuuden näkökulmasta²⁸⁸. Sovellettava verolaki ratkaistaan toiminnan laajuuden ja laadun perusteella. Pelkäämään se, että hallinnointiyhtiön tytäryhtiöt harjoittavat elinkeinotoimintaa, ei tarkoittane automaattisesti, että myös hallinnointiyhtiö harjoittaisi sitä²⁸⁹, vaan hallinnointiyhtiön tulisi tällöin huolehtia ”liiketoimintaa harjoittavan konsernin organisaatiosta, rahoituksesta, ostoista tai muista tämänkaltaisista yhteisistä tehtävistä konsernin lukuun”, kuten EVL:n erityisessä ja nyt jo kumotussa hallinnointiyhtiösäännöksessä aikanaan todettiin²⁹⁰.

Edellä mainittua etuyhteyden huomioivaa ajattelua myötäillen voidaan katsoa, että hallinnointiyhtiön asemaa tulee tarkastella toiminnan tosiasiallisen aktiivisuuden näkökulmasta myös silloin, kun sen omistamat tytäryhtiöt ovat elinkeinonharjoittajia. Hallinnointiyhtiön toiminnan osana konsernikokonaisuutta on oltava objektiivisesti arvioituna aktiivista ja merkittävää eli aitoa elinkeinotoimintaa, jotta yhtiötä voitaisiin pitää elinkeinonharjoittajana. On mahdollista, että etuyhteyden kokonaisvaltaisen huomioonni näkökulmasta harkinnassa voidaan myös hyödyntää OYL:n ja EVL:n konsernin muodostumista koskevien säännösten perusteluja ja sisältöä²⁹¹. On kuitenkin katsottava, että harkinnan tulisi ensisijaisesti tapahtua sekä toiminnan laajuuden että laadun perusteella hallinnointiyhtiön hallinnollinen ja toiminnallinen asema yrityskokonaisuudessa huomioiden. Tällöin ratkaisuun vaikuttaa sekä yhtiön oma toimintamalli että sen asema etuyhteyskokonaisuudessa.

Kukkonen ei painottaisi tässä harkinnassa muodollisia kriteerejä (viitaten tässä Verohallinnon verotuskäytäntöön), kuten hallinnointiyhtiön liikevaihtoa, tuloja tai henkilökunnan määrää. Kukkonen lähtökohtana pienkonsernienkin osalta on tosiasialli-

²⁸⁷ Ks. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 40, jotka holdingyhtiöiden verostatuksen ratkaisemisen lisäksi toteavat myös grynderitoimintaan liittyvän ”saastumisilmiön” etuyhteysajattelun mukaiseksi ilmiöksi (s. 40 av. 44). Ks. tästä ajattelusta myös Tikka 1983b.

²⁸⁸ Ks. Tikka 1979 s. 157–158, Ikkala – Andersson – Nuorvala 1986 s. 86 ja s. 89 sekä Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 40. Ks. konsernipalvelujen tärkeyden maininnoista myös Heinänen 2005.

²⁸⁹ Ks. KHO 1980 T 2697. Ks. myös, vaikkakin varovaisemmin, Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:14. Vrt. varovaisista arvoista myös Niskakangas 2007 s. 10. Niskakangas kyseenalaistaa vanhan oikeuskäytännön merkityksen. Vrt. myös Tikka 1979 s. 158 sekä Kukkonen 2007a s. 40.

²⁹⁰ Tällä aikaisemmin voimassa olleella säännöksellä ei sinänsä ole relevanssia osakkuusvapautuksen näkökulmasta, vaikkakin sen aikaisia TVL–EVL-ajanvetoja voidaan hyvin hyödyntää myös nykyisiä tapauksia ratkaistaessa.

²⁹¹ Ks. Tikka 1979 s. 158.

nen osallistuminen, vaikka itse osallistuvan hallinnointiyhtiön liikevaihto olisikin pientä.²⁹²

Kukkosen näkökantaa voidaan kritisoida siitä, että se asettaa verotuksen toimittavan viranomaisen hyvin vaikeiden näyttökysymysten äärelle, koska muodollisten kriteerien puuttuessa tosiasiallisen osallistumisen näyttäminen jää pitkälti verovelvollisen oman käsityksen varaan, jos tapauksessa ei ole havaittavissa mitään konkreettista aktiivisuutta osoittavia objektiivisesti havaittavia seikkoja²⁹³.

Tässä yhteydessä on myös syytä nostaa esille Järvenojan toteamus (kuitenkaan ilman tarkempia perusteluita), jonka mukaan ”– konserniin kuuluvien hallinnointiyhtiöiden verotettava tulo lasketaan EVL:n mukaan, ja niiden jakautumiseen sovelletaan EVL 52c §:ää”²⁹⁴.

Näin laava käsitys EVL:n soveltamisalasta lieenee varsin yleinen elinkeinoelämän piirissä. On kuitenkin muistettava, että sekä verotus- että oikeuskäytännössä on hallinnointiyhtiöiltä vaadittu tietynasteista toiminnan aktiivisuutta ja asemaa etuhyteyspiirissä, jotta niitä voitaisiin pitää EVL:n mukaan verotettavina yhtiöinä.

Hallinnointiyhtiötä ei tulisi pitää elinkeinonharjoittajana, jos holdingyhtiön perustajat vain siirtävät yhtiölle osakeomistuksiaan ja käyttävät yhtiötä näin ollen sijoitustoimintansa tai oman henkilökohtaisen taloudellisen intressinsä kanavoitinväylänä. Hallinnointiyhtiön EVL-status voi kuitenkin olla mahdollinen tällöinkin, jos hallinnointiyhtiön käytölle on liiketaloudellisia perusteita, jotka liittyvät esimerkiksi kokonaisjärjestelyyn. Tällöin huomio kiinnitetään erityisesti hallinnointiyhtiön perustamisolosuhteisiin sekä hallinnointiyhtiön ja kohdeyhtiön väliseen liiketoiminnalliseen siteeseen. On katsottu, että tällainen liiketaloudellinen peruste voisi olla esimerkiksi se, että holdingyhtiön katsotaan edistävän etuhyteyspiirissä liiketoiminnan jatkumista tai kehittämistä²⁹⁵. Tässä suhteessa tulolähesubjektitestissä arvioidaan osittain samoja seikkoja ja ilmiöitä kuin tuloläheobjektitestissä ja omaisuuslajitestissä.

Hallinnointiyhtiön asemaan siis vaikuttaa merkittävästi sen asema konsernin toiminnoissa. Verohallinnon ohjeistuksen mukaan emoyhtiön, joka omistaa elinkeinotoimintaa harjoittavan tytäryhtiön, katsotaan yleensä itsekkin harjoittavan elinkeinotoimintaa²⁹⁶. Verohallinnon kantaa voidaan kuitenkin arvostella,

²⁹² Kukkonen 2009 s. 150. Vrt. Kukkonen – Walden 2010b s. 115, jossa kirjoittajat tiivistävät asian seuraavasti: ”Periaatteessa *merkittävää tulisi lähinnä olla holdingin reaalin suhde konsernin tai yritysyhjän liiketoimintaan*.” Ks. myös Kukkonen – Walden 2011 s. 171.

²⁹³ Vrt. Juusela 2004 s. 247, joka kuitenkin kannattaa verovelvollisten toimenpiteiden asettamista lähtökohtaisesti subjektiivisen tarkastelutavan mukaisesti verotuksen perustaksi riippumatta siitä, ”ovatko ne sinällään järkeviä tai tarkoituksenmukaisia”. Hän liittyy asian objektiivisen arviointitavan veronkiertämistä koskevan yleissäännöksen soveltamisalaan.

²⁹⁴ Järvenoja 2007b s. 333.

²⁹⁵ Andersson – Ikkala 1996 s. 38, Andersson – Ikkala 2005 s. 40–41 sekä Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 43 ja alaviitteessä 51 mainitut tapaukset.

²⁹⁶ VeroH 2.11.2005, jossa esitetyt mielipiteet vastaavat myös pitkälti mm. Tikan esittämiä systematisointeja (esim. Tikka 1979 s. 157–158). On huomattava, että Tikka hahmotteli emoholdingyhtiötäkin koskevat ajatuksensa lähinnä silloisen suppean oikeuskäytännön pohjalta. Ks. myös Andersson – Ikkala 1996 s. 38 sekä Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 41.

koska esitetty tulkintasuositus ei sovellu sellaisen passiivisen emoholdingyhtiön verostatuksen määrittämiseen, joka omistaa edelleen liiketoimintatytäryhtiötä mutta jolla ei ole merkittävää tai lainkaan omaa toimintaa²⁹⁷. Verotuskäytännössä on nähtävästi pääsääntöisesti pidetty elinkeinotoimintaa harjoittavana yhtiönä sellaista hallinnointiyhtiötä, jonka tehtävänä on elinkeinotoimintaa harjoittavan konsernin hallinnointi ja johtaminen omistusten hallinnoinnin ohella²⁹⁸. Tällöin kyse voi olla myös konsernin operatiivisten yhtiöiden omistamisesta ja konsernin varojen sijoitustoiminnasta. Tällaista konsernitason toimintaa voi olla myös yrityshankintojen suunnittelu sekä taloushallinnon yleinen johtaminen. EVL-statusta on perusteltu oikeuskirjallisuudessa myös emoyhtiön velvollisuudella laatia konsernitilinpäätös²⁹⁹.

Tavanomaisesti yrityskokonaisuuden operatiivinen emoyhtiö tuottaa konsernin sisäisiä palveluita ja veloittaa näistä palveluista etuyhteisyhtiöiltä markkinaehtoperiaatteen mukaisesti hallinnointipalkkioita, jotka muodostavat yhtiön liikevaihdon. Jos tällainen konsernin strategisesta ja operatiivisesta johtamisesta sekä ylimmästä hallinnosta vastaava yhtiö vielä työllistää näistä yrityskokonaisuuden toiminnoista vastaavia henkilöitä, lienee yhtiön EVL-status tavanomaisesti selvä asia. Vaikka tällainen aktiivisena ja aitona emoyhtiönä toimiminen johtaakin EVL-statukseen, tämä ei vielä tarkoita sitä, että suorasijoitusta pidettäisiin välttämättä omistajansa EVL-tulolähteen omaisuutena EVL 53 §:n 2 momentin mukaisesti tai käyttöomaisuuteen kuuluvana omistuksena EVL 12 §:n mukaisesti.

Verohallinnon kantaa ja joitakin oikeuskirjallisuudessa esitettyjä kannanottoja pelkän omistamisen perusteella realisoituvasta elinkeinonharjoittajan statuksesta voidaan pitää lähinnä tulkintatoivomuksina³⁰⁰. Erityisen vaarallista on tehdä johtopäätöksiä siitä, mikä viranomaisen toimittaa verovelvollisen verotuksen. Konserniverokeskuksen antamissa ennakotiedoissa on konsernien emoyhtiöinä toimivia holdingyhtiöitä pidetty Haaralan mukaan ”poikkeuksetta elinkeinotoimintaa harjoittavana yhtiöinä”³⁰¹. Tästä ei kuitenkaan tulisi tehdä

²⁹⁷ Helsingin HAO:n päätöksessä 21.12.2009 09/1711/3 HAO ei pitänyt EVL-yhtiönä holdingyhtiötä, jonka tehtävänä oli pelkästään liiketoimintayhtiön omistaminen ja hallinta. Sillä ei ollut henkilökuntaa, se omisti pelkästään osakkeita eikä se ollut aktiivisesti mukana kohdeyhtiön toiminnassa. Yksi luonnollinen henkilö omisti koko holdingyhtiön osakekannan.

²⁹⁸ Ks. Rajamäki 2009 s. 281. Vrt. KHO 2010:12, jossa KHO myös määritteli epäsuorasti tosiasiallisen itsenäisen liiketoiminnan. Tässä tapauksessa KHO ei pitänyt pääomasijoittajien holdingyhtiötä ”konsernin emoyhtiönä, josta käsin oli johdettu koko konsernin liiketoimintoja vaan sen asema oli selkeästi pääomasijoittajien holdingyhtiö. A Oy ei siis tosiasiallisesti harjoittanut omaa itsenäistä liiketoimintaa.”

²⁹⁹ Tikka 1979 s. 158. Vrt. myös uudemmissa tämänsuuntaisista arvioista Penttilä 2010d s. 67, jonka mukaan tällä ja konserniajattelulla on merkitystä ”ainakin eräänlaisena tausta-argumenttina”. Nämäkään seikat eivät hänen mukaansa olisi tae osakkeiden lukemisesta käyttöomaisuuteen.

³⁰⁰ Tällaisena voidaan mainita esim. Niskakangas 2007 s. 10.

³⁰¹ Haarala 2005 s. 439.

sitä johtopäätöstä, että kaikkia kyseisen hallinnollisen yksikön asiakkaisiin kuuluvia hallinnointiyhtiöitä verotettaisiin EVL:n mukaan. Tällainen johtopäätöshän olisi jo PerL:n takaaman yhdenvertaisuusperiaatteen vastainen. Samalla tällainen johtopäätös edustaisi äärimmilleen vietyä seuraamusharkintaa ilman, että verotuspäätöksille saataisiin tukea laista tai oikeuskäytännöstä³⁰². Sitä voitaisiin pitää myös sekä yrityskokoneutraalisuuden³⁰³ että ainakin jossakin määrin myös yritysmuoto- tai yritysrakenneneutraalisuuden³⁰⁴ näkökulmasta arveuttavana johtopäätöksenä. Yritysraakenteen merkitystä korostavalle seuraamusharkinnalle tai etuyhteyden huomioon ottamisen sisällyttämiselle soveltajan hyödyntämäksi oikeuslähteeksi tai tulkintanormiksi ei ole selkeitä perusteita. Jotta tällainen olisi mahdollista, se vaatisi tukseen nimenomaisia määräyksiä ja lainsäädäntöä. Tämä johtuu jo vero-oikeudellisesta legalismista.³⁰⁵

³⁰² Ks. reaalisten argumenttien merkityksestä yleisesti Aarnio 1978 s. 163–164 . Ks. myös Wikström 1997a s. 333, joka huomauttaa, että myös soveltamistoiminnassa tulee näkyviin talouden muutosten ja verolainsäädännön välinen jännite. Taloudellisen todellisuuden ja normien välinen jännite siirtyy hänen mukaansa soveltamistoimintaan, jos lainsäätäjä ”ei reagoi kyllin nopeasti ja kattavasti talouden muutoksiin”, ja tästä edelleen seuraa, että soveltamistoimintaan muodostuu ”legalismia horjuttavaa jouston tarvetta”. Wikström katsoo myös, että tästä jännitteestä seuraa kansainvälisesti poikkeuksellinen veronkiertopykälä. Ks. myös Määttä 2007 s. 10 ja s. 10 av. 14, jossa kirjoittajan mukaan seuraamusargumenteillaakin voi olla tietty asema verolainsäädännön tulkinnassa. Määttä mukaan tämä koskee ”– – yleisesti verolakeja, kun ollaan kiperien tulkintaongelmien äärellä”. Ks. kiperän tulkintatilanteen sanamuotovalinnoista Ekelöf – Boman 1990 s. 72 av. 158 (klara fall – säregna fall).

³⁰³ Konserniverokeskuksen asiakkaaksi voidaan nimetä joko yksittäinen yritys tai konserni, jonka liikevaihto ylittää 50 M EUR. Se, että liikevaihto ylittää 50 M EUR, ei kuitenkaan automaattisesti merkitse nimeämistä Konserniverokeskuksen asiakkaaksi. Konserniverokeskuksen asiakkaina vuonna 2009 oli 4 131 yhtiötä. Nämä yhtiöt kuuluivat yhteensä 540 konserniin, minkä lisäksi asiakkaina oli 437 yksittäistä yhtiötä. Verovuodelta 2008 maksuunpannun yhteisöveron kokonaismäärä oli noin 5,5 MR EUR. Konserniverokeskuksen asiakasyritykset maksoivat yhteisöveron kokonaismäärästä 56 %.

³⁰⁴ Konserniverokeskuksen toimivaltaan kuuluvat kaikki vakuutusyhtiöt ja pankit, kaikki julkisesti noteeratut yhtiöt, eurooppayhtiöt sekä Verohallituksen erillisessä päätöksessä nimeämät yhtiöt.

³⁰⁵ Ks. Ryynänen 2000 s. 97–98 tuo esille ne riskit, jotka liittyvät systemaattisten näkökohtien painottamiseen. Tämä näkökulma painottuu erityisesti verovelvollisen oikeusturvaan. Koska verotuksen on perustuttava lakiin, systeemin tai systeemiympäristön mukainen tulkinta ei saisi verovelvollisen vahingoksi johtaa täydellisempään tai kattavampaan verotukseen kuin mihin lainsäätäjä on päätnyt. Ryynänen mukaan ”[d]å materiell sanning åsyftas är det synnerligen problematiskt att i alltför hög grad förlita på ursprungssannolikheter”. Ryynänen näkökulman perusteella voidaan myös todeta, että systeemiargumenttien hyödyntäminen verovelvollisen hyväksi voi tiettyissä tilanteissa olla arveluttavaa legalismin näkökulmasta. Erityisesti yhdenvertaisuus- ja neutraalisuuskysymykset nousevat tällöin esille, mikä korostaa veronsaajapainotteista näkökulmaa. Verovelvollisen oikeusturvan kannalta olisi kuitenkin tärkeää, että jos lain sanamuoto olisi tulkinnanvarainen ja asiasta olisi saatavilla selvä oikeusinformaatiota lain esitöissä, tulisi verovelvollisen pystyä luottamaan lainsäätäjän tahdon toteutumiseen verotuksessa. Esimerkiksi KHO:n lain esitöitä korostava verovelvolliselle myönteinen ratkaisu KHO 2012:19 vaikuttaa palvelevan tätä oikeusturvaodotusta. Vastakohtaispäätelmät eivät ole menestyneet myöskään verovelvollisten vaatimuksesta. Ks. esim. pääomasijoitustoimintaa koskeva KHO 2009 T 1619. Tällöin KHO asettui täysin vastakkaiselle kannalle kuin lain esityöt.

Sijoitustoimintaholdingyhtiö. Erilaista sijoitustoimintaa harjoittavilla yhtiöillä saattaa olla huomattaviakin eroja verokohtelussa. Tilanteita on monia: Arvopaperikauppaa voidaan harjoittaa eri muodoissa ja vaihtelevilla kauppamäärillä, perhevarallisuutta varten perustettu hallinnointiyhtiö voi hallinnoida arvopaperisalkun lisäksi suuria omistusosuuksia noteeraamattomissa yhtiöissä ja suuryrityksen johto voi perustaa oman hallinnointiyhtiön hankkimaan työnantajayrityksensä osakkeita. Pääomasijoittajat voivat esimerkiksi sitouttaa kohdeyhtiön avainhenkilöt kohdeliiketoiminnan kehittämiseen ja arvonnousun varmistamiseen perustamalla kohdeyhtiön ostamiseen liittyvän MBO-yhtiön. Holdingtyyppisellä harvainyhtiöllä voi olla suorasijoitus kohdeyhtiössä, jossa holdingyhtiön osakas tai osakkaat ovat liikkeenjohdollisessa asemassa³⁰⁶. Kaikkien tässä mainittujen tilanteiden osalta on epävarmaa, soveltuuko osakkuusvapautus lainkaan.

Sijoitusyhtiöllä voidaan tarkoittaa aktiivista arvopaperikauppaa käyvästä yhtiöstä poiketen joitakin arvopaperisijoituksia varten perustettua hallinnointiyhtiötä. Tällainen yhtiö toimii omistajien ja kohdearvopaperisijoitusten välikappaleena, jolloin sen perimmäisenä tarkoituksena on sijoitusriskin vähentäminen. Yhtiö voi esimerkiksi hallinnoida jotakin merkittävää portfoliosijoitusta listatussa yhtiössä. Sijoitusyhtiö voi olla laajankin sijoittajaryhmän käyttämä apuväline.³⁰⁷

Sijoitusyhtiön käsitteestä voidaan erottaa liiketoimintakonsernissa oleva tai luonnollisten henkilöiden omistama sijoitustoimintaholdingyhtiö sekä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaista pääomasijoitustoimintaa harjoittava yhtiö. Käytännössä näiden välinen ero saattaa kuitenkin olla häilyvä. Sijoitustoimintaholdingyhtiön ja väliholdingyhtiön välinen raja voi olla jossakin määrin epämääräinen, ja toisaalta sijoitusyhtiön ja sijoitustoimintaholdingyhtiönkin erottaminen toisistaan voi olla hankalaa.

Sijoitustoimintaholdingyhtiö voi myös syntyä, jos esimerkiksi harvainyhtiö myy pois liiketoimintansa ja sille jää (passiiviseen) omistukseen suorasijoitus kohdeyhtiössä, johon sillä aikaisemmin harjoitetun liiketoiminnan perusteella oli liiketoiminnallinen side. Sijoitustoimintaholdingyhtiö voi myös käynnistää osakemyynnin perusteella saaduilla rahavaroilla oman arvopaperikaupatoiminnan.

³⁰⁶ Ns. osakkuusyhtiön avainhenkilön holding.

³⁰⁷ Juusela 2004 s. 179, Tikka 1979 s. 158–159 sekä Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 27–29. Ks. myös Kukkonen 2007a s. 36–38 ja s. 42 sekä Vest 1991 s. 251–253. Vrt. Raitasuo 2010 s. 317–318, joka näyttää pitävän mahdollisena arvopaperikauppaa harjoittavan EVL-yhtiön verovapaita osakeluovutuksia tietyissä tilanteissa. Raitasuo antaa ilmeisesti merkitystä sille, että osakkeet kirjataan pysyviin vastaaviin. Tämän mielipiteen osalta on kuitenkin huomautettava, että vaikka yhtiötä pidettäisiinkin arvopaperikaupan osalta EVL-yhtiönä EVL 1 §:n ja 2 §:n nojalla, tulisi kohdeosakkeiden kuulua osakkuusvapautuksen näkökulmasta omistajayhtiönsä harjoittaman elinkeinotoiminnan varoihin EVL 53 §:n nojalla. Osakkeiden tulisi siis kuulua EVL-arvopaperikauppiaan arvopaperikaupan liikevaroihin. Tämä johtaa omaisuuslajitustissa siihen, että osakkeita ei voida pitää käyttöomaisuutena, jos osakkeet kuuluvat arvopaperikauppaan. Osakkeet voisivat kuitenkin olla käyttöomaisuuteen kuuluvia, jos kyse olisi omistuksesta toisessa arvopaperikauppaa harjoittavassa yhtiössä.

Yhtiö voi myös toimia passiivisena tai aktiivisena sijoittajana kohdeyhtiöissä, jolloin sijoitusten tuotto pyritään realisoimaan luovutusvoiton muodossa.

Tapauksissa KHO 1976 B II 513 ja KHO 1980 T 1301 arvopapereita hallinnoiva apuyhtiö katsottiin elinkeinonharjoittajaksi. Tapauksissa KHO 1986 B II 509 ja KHO 1986 T 3053 sijoitustoiminnan kaltaista toimintaa harjoittavia, julkisesti noteerattuja sijoitusyhtiöitä pidettiin elinkeinotoimintaa harjoittavina yhtiöinä. On huomattava, että molemmissa näissä tapauksissa oli kyse hyvin laajan omistuspohjan yhtiöistä.³⁰⁸

Vanhassa oikeuskäytännössä hallinnointiyhtiöitä, jotka olivat suppeassa omistusspiirissä, ei välttämättä pidetty elinkeinonharjoittajina³⁰⁹. Myös vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen jälkeisessä verotuskäytännössä on luonnollisten henkilöiden omistamien hallinnointiyhtiöiden toimintaa pidetty usein henkilökohtaiseen tulolähteeseen kuuluvana³¹⁰. Tätä johtopäätöstä on oikeuskirjallisuudessa perusteltu sillä, että yhtiön omistamat sijoitusarvopaperit olisivat luonnollisen henkilön sijoituksia, jos hallinnointiyhtiötä ei olisi olemassa. Osakkeet olisivat toisin sanoen omistajien henkilökohtaista varallisuutta, jos hallinnointiyhtiö otettaisiin välistä pois.³¹¹ Tällöin tulkitsija arvioi holdingyhtiötä saman etuyhteyden huomioivan ajattelun keinoin kuin väliholdingyhtiön tapauksessa. Vaikuttaa siltä, että tämä tulkintasuositus soveltuu erityisesti yhden luonnollisen henkilön omistamaan hallinnointiyhtiöön, joka hallinnoi suorasijoitusta yhdessä liiketoimintayhtiössä. Jos hallinnointiyhtiö omistaa kaksi liiketoimintayhtiötä, voi verokohtelu olla toinen. Tässäkin tapauksessa etuyhteytspiiri on ratkaiseva. Arviointi tulee kohdistaa sekä holdingyhtiön omistajiin että omistettavaan yhtiöön.

EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n 1 ja 2 momentin tarkoittaman verovapaan luovutushinnan mahdollisuuden vuoksi houkutus omistusten yhtiöittämiseen sijoitustoimintaholdingyhtiön avulla on kasvanut. Moniportainen yritysraakenne voidaan muodostaa esimerkiksi liiketoimintasiirron tai osakevaihdon avulla, mikä tarjoaa osakkuusvapautuksen mahdollisuuden myös harvainyhtiön verotuksessa.³¹² Erityisesti liiketoimintasiirto on osakkuusvapautuksen vuoksi houkutteleva tapa muodostaa juridisesti moniportainen yritysra-

³⁰⁸ Tästä ratkaisuista lähemmin ks. esim. Tikka 1987 s. 3–4 ja Niskakangas 2007 s. 6.

³⁰⁹ Esim. KHO 1978 B II 559. Ks. myös Niskakangas 2007 s. 5 ja s. 5 av. 9 ja siellä mainittu oikeuskäytäntö. Vrt. KHO 2010:64. Ks. myös Juusela 2004 s. 179.

³¹⁰ Liiri 2010 s. 15 ja KPMG 10.11.2010. Myös oikeuskäytäntö on kehittynyt tähän suuntaan. Tästä ovat osoituksena esim. tässä luvussa alaviitteissä esiteltävät Helsingin HAO:n päätökset.

³¹¹ Juusela 2004 s. 179, Kukkonen 2009 s. 150, Kukkonen – Walden 2010a s. 68 sekä Niskakangas 2007 s. 5 ja 11. Tässä tilanteessa yhtiöstä voidaan myös käyttää nimitystä ”väliyhtiö” (näin esim. Kukkonen – Walden 2010a s. 68). Ks. vanhempien tämän sisältöisten kommenttien osalta esim. Tikka 1977b s. VII/2–3. Tikan 1970-luvun lopulla esittämät arviot eivät ole tästä näkökulmasta juurikaan vanhentuneet.

³¹² Ks. tästä esim. Heinänen 2005.

kenne. EVL:n soveltumisen näkökulmasta (ja siten EVL 6 b §:n edellytysten kannalta) sijoitustoimintaholdingyhtiöllä, tai paremminkin väliyhtiöllä, tulisi olla laajaa ja aktiivista toimintaa tai konsernitoimintojen hallinnointitoimintaa, jotta sitä voitaisiin pitää EVL:n mukaan verotettavana yrityksenä³¹³.

Tapauksessa KHO 1977 B II 562 oli kyse passiivisesta holdingyhtiöstä. Yhtiön varat koostuivat lähes kokonaan erään pörssiyhtiön osakkeista. Vaikka tapauksessa yhtiöllä oli pyrkimys vaikuttaa pörssiyhtiön toimintaan, kyseisen holdingyhtiön todelliset mahdollisuudet vaikuttaa pörssiyhtiöön olivat melko vähäiset. Tässä tapauksessa toimintaa ei pidetty elinkeinotoimintana tai muuna ansiotoimintana.³¹⁴

Elinkeinonharjoittajana kohdeltu hallinnointiyhtiö on saattanut olla moniporaisessa yritysrakenteessa emoyhtiö tai arvopapereita hallinnoivan apuyhtiön luonteinen tytäryhtiö. Statukseen liittyviä kysymyksiä on alettu huomioida entistä tarkemmin osakkuusvapautuksen vuoksi. Nykyiseen tulkintakäytäntöön ovat vaikuttaneet vanhojen tapausten lisäksi erityisesti KHO:n vuonna 2010 julkaisemat ratkaisut. Nykyisessä tilanteessa lienee sekä vanha että uusi käytäntö huomioiden mahdotonta tehdä sellaista johtopäätöstä, että liiketoimintaa harjoittavaan konserniin kuuluva hallinnointiyhtiö olisi aina elinkeinonharjoittaja³¹⁵.

Vanhempi oikeuskäytäntö antaa paikoin hieman epäselvän kuvan KHO:n tulkintalinjoista. Esimerkiksi tapauksessa KHO 1980 T 2697 holdingyhtiötä ei pidetty elinkeinonharjoittajana, kun holdingyhtiö omisti perheyhtiön osake-enemmistön ja kyseinen perheyhtiö omisti puolestaan holdingyhtiön osakkeita³¹⁶. Yritysverotus-ajan tasateoksessa on katsottu, että tässä ratkaisussa arviointiin on ilmeisesti ”vaikuttanut sekin, onko holdingyhtiöjärjestely ollut luonteeltaan hyvin keinoitekoinen ja ilmei-

³¹³ Ks. Kukkonen 2007a s. 42 ja Mattila 2009 s. 150.

³¹⁴ Tapauksessa holdingyhtiöllä oli osakkeiden perusteella 1,5 prosenttia yhtiön koko äänimäärästä. Yhtiö pyrki yhteistoiminnassa pörssiyhtiön muiden yksityisten osakkeenomistajien kanssa muodostamaan ryhmän, jolla haluttiin vaikuttaa pörssiyhtiön toimintaan. Yhtiön toiminta oli käsittänyt varainhoidon lisäksi kokouksia, neuvotteluja ja puhelinneuvotteluja. Yhtiö oli ottanut lainaa merkitäkseen osuutensa pörssiyhtiön osakepääoman korotuksesta, ja yhtiöllä oli myös entuudestaan velkaa. Tikka 1979 s. 158 on katsonut, että tapaus on tyyppiesimerkki sijoituksia hallinnoivasta holdingyhtiöstä. Ks. tapauksen kommentteista myös Vest 1991 s. 252. Nykyisessä oikeustilassa on tämän tapauksen osalta syytä huomata, että EVL 6 b § ei sovellu pääomasijoitus-toimintaa harjoittaviin yrityksiin, joten näiden subjektien osalta tulolähdejako on luovutushintojen verokohdelun näkökulmasta merkityksetön. Pääomasijoitustoiminta voi olla, ja usein onkin, EVL:n mukaan verotettavaa toimintaa.

³¹⁵ Ks. Tikka 2005c s. 8 sekä Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) 6:14. Vrt. Kukkonen 2009 s. 150, joka toteaa EVL-statuksen olevan lähtökohta, mutta sillä tarkennuksella, että kyseessä on liiketoimintakonsernin aktiivinen emoyhtiö.

³¹⁶ KHO katsoi, että kun holdingyhtiö ei ollut näyttänyt harjoittaneensa elinkeinotoimintaa tai muutakaan ansiotoimintaa, sillä ei ollut KorkoRajL:n 2 §:n 1 momentin mukaan oikeutta vähentää velkojensa korkoja 5 000:tta MK enempää. Ks. kommentteista esim. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 42. Ks. myös samansuuntaiset tapaukset KHO 1978 B II 559 ja KHO 1979 B II 514.

sesti sellaisia veroetuja tavoitteleva, joita holdingyhtiön omistajien välittömään arvopaperiomistukseen ei olisi liittynyt³¹⁷. Toisaalta yhtenä tulkintanäkökulmana tulolähdekysymyksen ja EVL 6 b §:n säännösten suhteesta voidaan pitää osinkoverotuksen ketjuverotuskieltosäännöksen (EVL 6 a §) ja käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapaussäännöksen (EVL 6 b §) yhteyttä toisiinsa. Voitaisiin katsoa, että tämä ajattelutapa korostaisi EVL:n soveltamisalan laajaa tulkintaa³¹⁸.

Erityisesti uudesta oikeuskäytännöstä. Aikaisemmasta oikeuskäytännöstä ja vuoden 2004 verouudistuksen jälkeisestä verotuskäytännöstä hieman poikkeavaan lopputulokseen tultiin ratkaisussa KHO 2010:64, jossa oli kyse ainakin sekä tulolähdesubjektikysymyksestä että omaisuuslajikysymyksestä. Myös luottamuksensuoja nousi esille tapauksessa. KHO piti pääasiallisesti yksityishenkilöiden varallisuuden hallinnointiin keskittyntä yhtiötä elinkeinotoimintaa harjoittavana. KHO piti toimintaa elinkeinotoimintana ilman, että VML 26 §:n 2 momentin mukaiseen luottamuksensuojaan olisi otettu kantaa missään määrin. KHO perusteli päätöstään omistajayhtiön aktiivisella toiminnalla kohdeyhtiössä. Tosiasiallisesti kyse oli omistajayhtiön osakkaiden toiminnasta.

Kyseinen omistajayhtiö, jonka tekemästä luovutuksesta oli kyse, oli kiistatta hallinnointiyhtiö. Tarkemmin ottaen kyseessä oli myös pääomasijoitustoiminnan yhteydestä tuttu management buy-out eli MBO-järjestely, jollaisella yleensä tarkoitetaan omistusjärjestelyä, jossa avainhenkilöitä halutaan sitouttaa kohdeyhtiön toimintaan ottamalla heidät osakkaiksi kohdeyhtiön pääomasijoittajan rinnalla yrityskaupan toteuttamisen yhteydessä. Mielenkiintoista KHO:n ratkaisun lopputuloksessa on, että tällaisia MBO-yhtiöitä lienee yleensä verotuskäytännössä pidetty TVL:n mukaan verotettavina yhtiöinä³¹⁹ tai jos niiden verotus on toimitettu EVL:n mukaan, ei osakkeita ole pidetty EVL-tulolähteen osakkeina. Verotuskäytännössä tällaisten yhtiöiden toiminnan on lähtökohtaisesti katsottu liittyvän niiden omistajatahojen henkilökohtaiseen intressiin, mihin myös verotuksen oikaisulautakunta viittasi tätä asiaa koskevassa ratkaisussaan. Olisi myös mahdollista pitää näin omistettuja osakkeita vaihto-omaisuuteen kuuluvina, jos MBO-yhtiön tarkoituksena olisi jo omistuksen alkaessa luovuttaa osakkeet tietyn omistusajan jälkeen.

³¹⁷ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) 6:14. Ks. myös Tikka 2005c s. 8, Tikka 1983b s. 234 sekä Kukkonen – Walden 2009 s. 67.

³¹⁸ Näin on huomauttanut mm. Kukkonen 2007a s. 43, joka kuitenkin muistuttaa samassa yhteydessä, että ”saajapuolelta tarkasteltuna ongelmallisin lienee tilanne, jossa yhtiön luovutustuloon ei kohdistu verotusta yhtiössä eikä myöskään omistajatasolla (verotuksen nolla-nolla-tilanne)”. Ks. tästä myös Kukkonen 2009 s. 150. Ks. myös saksalaisen keskustelun osalta vastaavan sisältöisistä kriittisistä huomioista Dötsch – Jost – Pung – Witt (Die Körperschaftsteuer) §8b, li säys 57, k. 17.

³¹⁹ Vrt. Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) 6:11, vaikkakin teoksessa puhutaan tällöin yritysryhmän johtotehtäviä hoitavasta management-yhtiöstä.

Ratkaisun KHO 2010:64 jälkeenkin MBO-yhtiön tekemien luovutukset eivät yleensä kuulu osakkuusvapautuksen piiriin. MBO-yhtiötä voidaan yleensä luonnehtia esikuntaholdingyhtiön ja sijoitustoimintaholdingyhtiön välimuodoksi. KHO piti yhtiön toimintaa elinkeinotoimintana ja omistettuja osakkeita käyttöomaisuuteen kuuluvana. Tapauksen ajankohtaisuuden vuoksi on syytä avata sen aiempia käsittelyvaiheita ennen KHO:n ratkaisun (2010:64) käsitteilyä.

B Oy Ab:n omistaman rakennuskonevuokraamotoimintaa harjoittaneen yhtiön C Oy:n toimiva johto ja muutama pääomasijoittaja ostivat 1990-luvun puolivälissä yhtiön liiketoiminnan perustettuun uuteen D Oy:öön. Uuden D Oy:n osakeomistus on jakautunut pääomasijoittajien ja toimivan johdon B Oy Ab:ltä ostaman pöytälaatikkoyhtiön G Oy Ab:n kesken. D Oy:n nimi on vaihdettu listautumisen yhteydessä vuonna 1998 A Oyj:ksi. G Oy Ab on hankkinut A Oyj:n osakkeita vuoteen 1998 saakka, minkä jälkeen yhtiö ainoastaan myi kyseisiä osakkeita. G Oy Ab rahoitti osakemerkintänsä 2,5 miljoonan markan osalta lainapääomalla. Yhtiön mukaan osakkeet oli hankittu pysyvään ja pitkäaikaiseen omistukseen. Yhtiö omisti A Oyj:n osakkeita vuosina 1996–2003 siten, että sen osuus kaikista A Oyj:n osakkeista oli ollut koko ajan 14,78–36,70 prosenttia. G Oy Ab oli esittämänsä mukaan toiminut aktiivisena osakkaana A Oyj:ssä. Vuonna 2004 G Oy Ab myi kaikki loput omistamansa A Oyj:n osakkeet, joita oli ollut tilikauden alussa 987 780 kappaletta, ja sijoitti kaupasta saamansa rahat korkorahastoon. Yhtiö katsoi, että osakkeista 974 180 kappaletta oli myyty EVL 6 b §:n nojalla verovapaasti.

G Oy Ab:n osakkaina on aluksi ollut 16 C Oy:n johto- sekä toimiala- ja aluejohdon henkilöä. Vuonna 1997 yhtiö on korottanut osakepääomaansa suunnatulla annilla, minkä jälkeen yhtiön osakkaina on ollut yhteensä 44 siinä vaiheessa C Oy:n palveluksessa ollutta henkilöä. Kaikki osakkaat ovat olleet luonnollisia henkilöitä. Yhtiöjärjestyksen mukaan G Oy Ab:n toimialana on ollut omistaa ja hallita sekä käydä kauppaa osakkeilla, arvo-osuuksilla ja muillakin sijoitusinstrumenteilla. Yhtiöllä ei ole ollut henkilökuntaa, eikä se ole maksanut palkkoja tai palkkioita koko olemassaolonsa aikana. G Oy Ab:n yhtiöjärjestyksessä on ollut lunastuslauseke, jonka tarkoituksena on ollut vaikeuttaa ulkopuolisten ostajien pääsyä osakkaaksi. G Oy Ab:n mukaan toisena perusteena lunastuslausekkeelle on ollut A Oyj:n osakkaiden osakassopimus, jonka mukaan yhtiön johto on sitoutunut siihen, etteivät he luovuta käyttämänsä omistusyhteisön osakkeita tai osakkeisiin oikeuttavia muita instrumentteja ulkopuolisille. G Oy Ab:n mukaan osakassopimuksen määräys on ollut normaali sijoittajien vaatima ehto, koska MBO-kaupassa henkilöstön sitoutuminen omistajuuteen on keskeinen turva sijoittajien kannalta.

G Oy Ab:n verotettava tulo oli laskettu vuonna 1996 EVL:n säännösten mukaan. Vuoden 1997 verotuksen toimittamisen yhteydessä yhtiön tulo oli nimenomaisella ratkaisulla siirretty muun toiminnan tulolähteeseen, koska toimintakertomuksen mukaan yhtiön toiminta oli muodostunut osakkeiden omistamisesta ja hallinnasta. Samalla yhtiön toimialaksi muutettiin muu sijoitustoiminta. Verovuosien 1998–2003 verotuksissa yhtiön tulo verotettiin yhtiön antamien veroilmoitusten mukaisesti elinkeinotoiminnan tulolähteen tulona kuitenkin niin, että vuoden 2000 verotusta toimitettaessa lähipiirilainojen korkotuotot, yhteensä 24 275 markkaa, erotettiin elinkeinotoiminnan tulosta muun toiminnan tulolähteen tulona verotettavaksi.

G Oy Ab:n verovuodelta 2004 toimitetussa verotuksessa hylättiin yhtiön vaatimus luovutettujen A Oyj:n osakkeiden luovutushinnan katsomisesta yhtiön EVL 6 b §:n mukaiseksi verovapaaksi luovutukseksi. Osakkeiden katsottiin olevan luonteeltaan yhtiön henkilökohtaisen tulolähteen omaisuutta. Verotuksen oikaisulautakunta hylkäsi päätöksellään yhtiön tekemän oikaisuvaatimuksen A Oyj:n osakkeiden luovutushinnan katsomisesta EVL 6 b §:n mukaisesti verovapaaksi tuloksi ja yhtiön vaatimuksen luottamuksensuojan myöntämisestä. Yhtiö valitti päätöksestä.

Perusteluissa oikaisulautakunta viitasi siihen, että A Oyj:n osakkeiden omistus liittyy lähinnä yhtiön osakkaiden, jotka ovat luonnollisia henkilöitä, intressiin. Koska yhtiöllä ei ole ollut muuta toimintaa kuin osakkeiden omistus, ei sillä näin ole ollut sellaista elinkeinotoimintaa, johon osakeomistuksen voitaisiin katsoa strategisesti kuuluneen. Kun yhtiön toiminnan luonteesta ja verotettavaan tuloon sovellettavasta verolaista ei ole tehty nimenomaista ratkaisua verovuoden 1997 jälkeen, toiminnan luonteen tulkitsemisessa muuksi kuin elinkeinotoiminnaksi ei ole kysymys luottamuksensuojan synnyttävästä tulkintalinjan muutoksesta. Koska kaikki luottamuksensuojalle asetetut edellytykset eivät tapauksessa täyty, ei VML 26 §:n 2 momentti tulle sovellettavaksi.

Yhtiö vaati valituksessaan HAO:lle, että yhtiön myymien A Oyj:n osakkeiden luovutushinta oli katsottava EVL 6 b §:n mukaisesti verovapaaksi tuloksi.

Yhtiö totesi, että omistususuus osakkeista oli merkittävä (14,78 prosenttia osakkeiden myyntihetkellä) ja yhtiö on rahoittanut osakemerkintänsä merkittävässä määrin lainapääomalla. G Oy Ab:n osakkeenomistajat allekirjoittivat osakassopimuksen, jonka mukaan osapuolten yhteisenä tavoitteena oli kehittää A Oyj:n kilpailukykyä markkinoilla, vahvistaa taserakennetta sekä jakaa osakkaille kohtuullisia osinkoja. A Oyj:n hallituksessa oli ollut neljä jäsentä, joista kaksi oli G Oy Ab:n ehdottamana. Yhtiö oli ollut A Oyj:ssä aktiivinen vallankäyttäjä eikä mikään passiivinen arvonnousua odottava sijoittaja.

Yhtiön mukaan asia oli tulkinnanvarainen, koska vastaavanlaisesta tilanteesta ei ole oikeuskäytäntöä ja esimerkiksi passiiviset konsernin emoyhtiöt on katsottu elinkeinotoimintaa harjoittaviksi yhtiöiksi. Asian tulkinnanvaraisuus voitiin yhtiön mukaan todeta jo siitä, että G Oy Ab:n verokohtelu oli muuttunut sekä vuonna 1997 että 1998. G Oy Ab:n verotettava tulo verovuodelta 1996 on laskettu EVL:n mukaan. Kun G Oy Ab:n verotettava tulo oli laskettu kuuden vuoden ajan peräkkäin vuosina 1998–2003 EVL:n mukaan, asiassa oli yhtiön mukaan muotoutunut VML 26 §:n 2 momentissa tarkoitettu veroviranomaisen noudattama käytäntö.

G Oy Ab oli verovuoden 1997 veroilmoituksessaan ilmoittanut verotettavan tulonsa elinkeinotoiminnan tulona koko toimintansa aikana noudattamansa käytännön mukaisesti. Yhtiön liikevaihto oli kyseisenä vuonna noin 20,6 M MK. Kun osakeyhtiön tarkoituksena oli voiton tuottaminen, siihen liittyi käytännössä automaattisesti osakkaan intressi saada yhtiön tuottamaa voittoa itselleen. Yhtiö nosti myös esille, että oikaisulautakunnan päätöksen perusteluissa ei käsitelty lainkaan G Oy Ab:n omistuksen suuruuden (14,79–36,7 prosenttia), aktiivisen hallitustoiminnan tai osa-

kassopimuksella taatun toiminnallisen vaikutusmahdollisuuden merkitystä sen toiminnan luonteelle.

HAO hylkäsi yhtiön valituksen. HAO katsoi ratkaisussaan, että asiassa esitetyn selvityksen mukaan G Oy Ab:n pääasiallisena toimialana on ollut omistaa ja hallita A Oyj:n, aikaisemmalta nimeltään C Oy:n, osakkeita. Asiassa esitetty selvitys huomioon ottaen HAO katsoi, että G Oy Ab:n tehtävänä on ollut toimia yksityishenkilöiden sijoitusten hallinnoijana. Toimintaa ei voitu pitää EVL:ssä tarkoitettuna elinkeinotoimintana. A Oyj:n osakkeiden luovutuksen verotukseen vuonna 2004 voitu soveltaa EVL:a, eikä luovutuksia voida katsoa EVL 6 b §:n mukaisesti verovapaiksi.

HAO otti myös kantaa luottamuksensuojakysymykseen. G Oy Ab:n verotusasiakirjoista ei HAO:n mukaan ilmennyt, että yhtiön toiminnan luonne olisi tutkittu vuosina 1998–2003. Kun yhtiön tulo oli nimenomaisella ratkaisulla vuoden 1997 verotusta toimitettaessa siirretty henkilökohtaiseen tulolähteeseen, HAO katsoi, että G Oy Ab ei ole voinut olla seuraavina vuosina vilpittömässä mielessä ilmoittaessaan vastaavanlaiseen toimintaan liittyneen tulon elinkeinotoiminnan tulona. HAO:n mukaan yhtiö olisi voinut tuossa tilanteessa saattaa asian erikseen viranomaisen ratkaistavaksi, mikäli se olisi katsonut, että sen toiminta oli muuttunut vuoteen 1997 verrattaessa. HAO totesi myös, ettei osakkeiden luovutus verovapaasti riipu yksinomaan siitä, mitä verolakia verovelvolliseen sovelletaan. Näin ollen HAO katsoi, että asiassa ei ollut perusteita myöntää VML 26 §:n 2 momentissa tarkoitettua luottamuksensuojaa.

Yhtiö vaati valituksessaan KHO:een, että HAO:n päätös kumotaan ja sen luovuttamien A Oyj:n osakkeiden luovutushinta katsotaan EVL 6 b §:n perusteella yhtiön verotuksessa verovapaaksi tuloksi.

Yhtiö esitti valituksensa perusteluissa muun ohella seuraavaa. EVL 6 b §:n soveltamiseen liittyy tulkintaongelmia siltä osin, harjoittaako osakkeita luovuttava yhteisö elinkeinotoimintaa ja kuuluvatko luovutetut osakkeet tällaisen yhteisön käyttöomaisuuteen. Verohallinto on katsonut, että ennen 1980-luvun loppupuolta syntynyt oikeuskäytäntö ei ole sitä sitova ja EVL 6 b §:ää voidaan tulkita aikaisemman tulkintakäytännön sitomatta. A Oyj:n osakkeiden myynnin osalta yhtiö on esittänyt, että G Oy Ab:llä on ollut edustus A Oyj:n hallituksessa, millä seikalla on erittäin suuri merkitys yhtiön toiminnan laadun kannalta, ja että osakassopimuksen lunastuslausekkeen olemassaololla ei voida perustella sitä, että G Oy Ab:n toiminta ei olisi elinkeinotoimintaa. Yhtiö toi esille, että G Oy Ab oli sitoutunut osakassopimuksessa A Oyj:n toiminnan edistämiseen aktiivisesti muun muassa hallitustyöskentelyllä ja muulla tavoin. Lisäksi yhtiö katsoi, että sille tulisi myöntää asiassa luottamuksensuojaa, koska yhtiötä oli verotettu vuonna 1997 muuna kuin elinkeinotoimintaa harjoittavana yhtiönä mutta vuosina 1998–2003 elinkeinotoimintaa harjoittavana yhtiönä. Siten yhtiön tuli saada luottamuksensuojaa myös vuoden 2004 osalta, koska yhtiö oli ilmoittanut veroilmoituksellaan harjoittavansa elinkeinotoimintaa eikä yhtiön toiminnan luonne ollut muuttunut vuosista 1998–2003.

VOVA antoi myös vastineen, jossa se totesi muun muassa, ettei asiassa ole syytä myöntää valituslupaa luottamuksensuojan perusteella, koska EVL:n uusien säännösten tulkinnasta ei ole vielä muodostunut viranomaiskäytäntöä. Lisäksi VOVA katsoi, että A Oyj:n osakkeiden omistuksessa ei ollut kysymys EVL 6 ja 6 b §:ssä tarkoitettujen elinkeinotoiminnan käyttöomaisuusosakkeiden omistamisesta. G Oy Ab:n tehtävänä oli ollut yksityishenkilöiden sijoitusten hallinnointi, yhtiöllä ei ole ollut mitään muuta toimintaa, jota voitaisiin pitää elinkeinotoimintana, eivätkä osakkeet siten palvelleet yhtiön elinkeinotoimintaa edellytetyllä tavalla. Edellä mainituilla perusteilla osakkeet olivat yhtiön henkilökohtaiseen tulolähteeseen kuuluvia arvopapereita.

Verotuskäytännössä suppean henkilöpiirin omistuksessa olevia hallinnointiyhtiöitä on vakiintuneesti verotettu TVL:n mukaan. HAO on ottanut ratkaisussaan huomioon yhtiön toiminnan kokonaisuutena. Yhtiön verotusasiakirjoista ei ilmene, että yhtiön toiminnan luonnetta olisi erityisesti tutkittu tai siitä olisi tehty nimenomaisia päätöksiä vuoden 1997 verotuksen toimittamisen jälkeen ennen vuotta 2004, vaikka vuoden 2000 verotuksessa siirrettiin osa tuloista verotettavaksi henkilökohtaisen tulon tulolähteessä. VOVA katsoi myös, että mikäli KHO antaisi verovelvolliselle luottamuksensuojaa tai toteaisi yhtiön toiminnan elinkeinotoiminnaksi, olisi toimitettu verotus kumottava ja palautettava verovirastolle verotuksen uudelleen toimittamiseksi. Asiassa ei ollut tutkittu kaikkia luovutushinnan veronalaisuuteen vaikuttavia seikkoja, kuten sitä, olisiko verovelvollista pidettävä pääomasijoittajana tai osakkeita vaihto-omaisuutena.

Yhtiö katsoi vastaselityksessään, että veroviranomainen on tehnyt nimenomaisen verotuspäätöksen, kun se on katsonut osan yhtiön tuloista kuuluvan muun toiminnan tulolähteeseen ja loppujen tulojen kuuluvan elinkeinotoiminnan tulolähteeseen. Jonkin tuloerän erottaminen muun toiminnan tulolähteen tulona verotettavaksi on täysin selkeästi kannanotto yhtiön toiminnan luonteeseen, koska muutoin tällaista verotusratkaisua ei olisi voitu tehdä. Asia on siten tutkittu verotuksessa. Yhtiön mukaan sillä on ollut laaja edustus A Oyj:n hallituksessa: kaksi neljästä jäsenestä on ollut yhtiön edustajia. Yhtiö on sitoutunut osakassopimuksessa toimimaan A Oyj:n toiminnan edistämiseksi aktiivisesti muun muassa hallitustyöskentelyllä ja muulla tavoin. Yhtiö ei voinut olla siten passiivinen omistuksensa suhteen, koska muutoin se olisi rikkonut osakassopimustaan.

KHO myönsi G Oy Ab:lle valituslupan ja tutki asian. KHO kumosi Helsingin HAO:n ja Uudenmaan verotuksen oikaisulautakunnan päätökset ja palautti asian Verohallinnolle uudelleen käsiteltäväksi. KHO katsoi, että kun otetaan huomioon edellä mainitut seikat kokonaisuutena, G Oy Ab:tä oli pidettävä elinkeinotoimintaa harjoittavana yhtiönä. Yhtiötä oli siten verotettava vuoden 2004 verotuksessa elinkeinotoiminnan tulolähteessä. Asiassa saadun selvityksen perusteella A Oyj:n osakkeet kuuluivat G Oy Ab:n EVL 12 §:n mukaiseen käyttöomaisuuteen. G Oy Ab:n valitus sisältää vaatimuksen osakkuusvapautuksen myöntämisestä, eli että osakkeiden luovutushintaa tuli kohdella EVL 6 b §:n mukaisesti verovapaana tulona. Tämän vuoksi KHO palautti asian Verohallinnolle mainitun lainkohdan soveltamisedellytysten selvittämiseksi.

KHO ei perustele ratkaisuaan mittavasti. KHO:n ajattelutapaa valaisee kuitenkin jotenkin ratkaisun tiivistelmä.

”Kun otettiin huomioon G Oy Ab:n toiminta aktiivisena osakkaana A Oyj:ssä, edustus A Oyj:n hallituksessa sekä G Oy Ab:n perustamisesta annettu selvitys, G Oy Ab:tä oli pidettävä verotuksessa elinkeinotoimintaa harjoittavana yhtiönä.”

Hallintoneuvokset Rother ja Olsson olivat eri mieltä, mutta hekin päätyivät luottamuksensuojaperusteella tulolähdesubjektitestin osalta samaan lopputulokseen kuin enemmistö. Heidän mukaansa yhtiön toimintaa ei voitu pitää elinkeinotoimintana, vaan kyse oli luonnollisten henkilöiden omaisuuden hallinnoinnista, jota ei voitu pitää elinkeinotoimintana. Heidän mukaansa yhtiölle tuli kuitenkin antaa luottamuksensuojaa, koska Verohallinto oli ottanut ainakin välillisesti aktiivisesti kantaa yhtiön verostatukseen. Eri mieltä olleen hallintoneuvos Rotherin äänestyslausunto oli seuraavan sisältöinen:

”Myönnän G Oy Ab:lle valituslupan ja kumoan Helsingin hallinto-oikeuden ja Uudenmaan verotuksen oikaisulautakunnan päätökset siltä osin, kun yhtiölle ei ole myönnetty VML 26 §:n 2 momentin mukaista luottamuksensuojaa vuoden 2004 verotuksessa. Muilta osin olen samaa mieltä kuten enemmistö.”

Asian esittelijä oli Rotherin kanssa samaa mieltä. Rother perustelee eriävää mielipidettään seuraavasti:

”Asiassa saatu selvitys yhtiön toiminnan luonteesta huomioon ottaen katson kuten hallinto-oikeus, että siltä osin kuin G Oy Ab on toiminut vuoteen 2004 asti A Oyj:n osakkeita omistavana holdingyhtiönä, kysymys on ollut yksityishenkilöiden omaisuuden hallinnoimisesta, jota ei voida pitää EVL 1 §:ssä tarkoitettuna liike- tai ammattitoimintana. Ottaen kuitenkin huomioon sen, että vaikka vuoden 1997 verotuksen toimittamisen yhteydessä yhtiön tulo on siirretty muun toiminnan tulolähteeseen ja yhtiön toimialaksi on muutettu muu sijoitustoiminta, verovuosien 1998–2003 verotuksissa yhtiön tulo on verotettu yhtiön antamien veroilmoitusten mukaisesti elinkeinotoiminnan tulolähteen tulona kuitenkin niin, että vuoden 2000 verotusta toimitettaessa lähipiirilainojen korkotuotot yhteensä 24 275 markkaa on erotettu elinkeinotoiminnan tulosta muun toiminnan tulolähteen tulona verotettavaksi, yhtiöllä ei ole ollut näissä oloissa, kun otetaan huomioon aikaisempien säännösten sisältö, tarvetta pyytää VML 8 luvussa tarkoitettua ennakkoratkaisua tai -tietoa. Yhtiön on katsottava toimineen vilpittömässä mielessä viranomaisen noudattaman käytännön mukaisesti. Kun asiassa ei ole ilmennyt sellaisia erityisiä syitä, joista muuta johtuisi, asiassa on myönnettävä yhtiölle luottamuksensuojaa. Yhtiötä on siten verotettava vuoden 2004 verotuksessa elinkeinotoiminnan tulolähteessä.

Ottamatta kantaa siihen, lasketaanko A Oyj:ltä saatu tulo EVL:n säännösten mukaisesti vai muussa tulolähteessä, ja ottamatta kantaa osakkeiden omaisuuslajia koskevaan kysymykseen, kumoan hallinto-oikeuden ja oikaisulautakunnan päätökset ja palautan asian Verohallinnolle uudelleen käsiteltäväksi.”

Rother rakentaa eriävän mielipiteensä systematiikan käytännössä viiteen eri osaan:

- 1) tulolähdesubjektitesti
- 2) luottamuksensuojaratkaisu
- 3) tulolähdeobjektitesti
- 4) omaisuuslajitesti
- 5) päätösten kumoaminen ja asian palauttaminen Verohallinnolle uudelleen käsiteltäväksi.

Rother katsoo eriävässä mielipiteessään, että kyse oli yksityishenkilöiden omaisuuden hallinnoimisesta, jota ei voida pitää EVL 1 §:ssä tarkoitettuna liike- tai ammattitoimintana. Yhtiötä olisi tullut siis Rotherin mukaan tulolähdesubjektitestin nojalla pitää TVL-yhtiönä. Rother katsoi kuitenkin, että yhtiölle oli myönnettävä tulolähdesubjektitestin osalta luottamuksensuojaa. Yhtiötä tuli siis luovutusvuoden verotuksessa verottaa elinkeinotoiminnan tulolähteessä eli EVL-yhtiönä. Rother katsoi tämän jälkeen ilmeisesti, että asia tuli EVL:n systematiikan johdosta tutkia seuraavaksi tulolähdeobjektitestin ja omaisuuslajitestin perusteella.

Koska asiaa ei ollut hänen mukaansa näiden kysymysten osalta nimenomaisesti tutkittu, tuli päätökset kumota ja asia palauttaa tulolähdeobjektitestin, omaisuuslajitestin ja verovapauden erityisten edellytysten tutkimiseksi Verohallinnolle uudelleen käsiteltäväksi. Rother ei kuitenkaan maininnut nimenomaisesti EVL 6 b §:n 2 momentin erityisiä edellytyksiä. Hän on oletettavasti tarkoittanut niitäkin. Rother olisi jättänyt uudelleen toimitettavan verotuksen näkökulmasta voimaan ainoastaan tulolähdesubjektia koskevan asian, jossa hän siis katsoi, että yhtiölle tuli myöntää luottamuksensuojaa.

Rotherin mielipide on EVL:n sanamuotoa ja systematiikkaa kunnioittava. Hänen mielipiteessään näkyy myös hyvin luottamuksensuojan käytännön vaikutus, mutta toisaalta sen rajallisuus. Rotherin kantaa on tulkittava niin, että hänen mukaansa yhtiöllä olisi ollut tarve aktiivisesti selvittää omistuksen kohteen tulolaji ja omaisuuslaji. On myös mahdollista, että Rother näki asiassa prosessuaalisen systeemin rajat vahvemmin kuin KHO:n enemmistö: tulolähdeobjektia, omaisuuslajia ja erityisiä edellytyksiä ei voitu ottaa käsiteltäväksi, koska ne eivät olleet aktiivisesti esillä asian aikaisemmissa vaiheissa. KHO:n enemmistö oli tätä mieltä vain erityisten edellytysten osalta, minkä vuoksi asia palautettiin Verohallinnon käsiteltäväksi.

Mielenkiintoisen näkökulman asiaan antaa myös eri mieltä olleen hallinto-neuvos Olssonin äänestyslausunto, jossa vaikuttaa korostuvan erityisesti käyttöomaisuuden ”kaato-omaisuuslajiajattelu”. Olssonin perusteluissa näkyy selkeämmin luottamuksensuojan soveltaminen käytännössä kuin mitä KHO valitsi omiin perusteluihinsa. Saattaa olla, että Olssonin perustelut kuvastavat nimenomaisesti KHO:n ajattelutapaa ja perusteluja, mutta lopullisissa KHO:n perusteluissa ja ratkaisun otsikossa on kuitenkin valittu minimalistisempi ilmaisutapa. Olssonin äänestyslausunto on seuraava:

”Myönnän G Oy Ab:lle valituslupan ja kumoan Helsingin hallinto-oikeuden ja Uudenmaan verotuksen oikaisulautakunnan päätökset siltä osin, kun yhtiölle ei ole myönnetty VML 26 §:n 2 momentin mukaista luottamuksensuojaa vuoden 2004 verotuksessa ja palautan asian Verohallinnolle uudelleen käsiteltäväksi.

Perustelut

Asiassa saatu selvitys yhtiön toiminnan luonteesta huomioon ottaen katson kuten hallinto-oikeus, että siltä osin kuin G Oy Ab on toiminut vuoteen 2004 asti A Oyj:n osakkeita omistavana holdingyhtiönä, kysymys on ollut yksityishenkilöiden omaisuuden hallinnoimisesta, jota ei voida pitää EVL 1 §:ssä tarkoitettuna liike- tai ammattitoimintana.

Ottaen kuitenkin huomioon sen, että vaikka vuoden 1997 verotuksen toimittamisen yhteydessä yhtiön tulo on siirretty muun toiminnan tulolähteeseen ja yhtiön toimialaksi on muutettu muu sijoitustoiminta, verovuosien 1998–2003 verotuksissa yhtiön tulo on verotettu yhtiön antamien veroilmoitusten mukaisesti elinkeinotoiminnan tulolähteen tulona kuitenkin niin, että vuoden 2000 verotusta toimitettaessa lähipiirilainojen korkotuotot yhteensä 24 275 markkaa on erotettu elinkeinotoiminnan tulosta muun toiminnan tulolähteen tulona verotettavaksi, yhtiöllä ei ole ollut näissä oloissa, kun otetaan huomioon aikaisempien säännösten sisältö, tarvetta pyytää VML 8 luvussa tarkoitettua ennakkoratkaisua tai -tietoa. Yhtiön on katsottava toimineen vilpittömässä mielessä viranomaisen noudattaman käytännön mukaisesti. Kun asiassa ei ole ilmennyt sellaisia erityisiä syitä, joista muuta johtuisi, asiassa on myönnettävä yhtiölle luottamuksensuojaa. Yhtiötä on siten verotettava vuoden 2004 verotuksessa kysymyksessä olevasta holdingyhtiötoiminnastaan EVL:n mukaan.

Siihen nähden mitä edellisessä kappaleessa on lausuttu katson, että A Oyj:n osakkeet tulee käsitellä G Oy Ab:n EVL-tulolähteeseen kuuluvana omaisuutena. Näin olen ja kun asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan mainittuja osakkeita ei voida luonnehtia rahoitus-, vaihto- tai sijoitusomaisuudeksi, niitä tulee käsitellä EVL 12 §:ssä tarkoitettuna käyttöomaisuutena.”

KHO:n ratkaisu KHO 2010:64 on erityisen merkittävä ja odotettakin³²⁰ prejudikaatti, koska se on harvoja hallinnointiyhtiöitä koskevia julkaistuja oikeustapauksia, joka liittyy EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n soveltamisalaan ja joka ei koske pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhtiöiden rajuussäännöstä. KHO:n ratkaisu poikkeaa vallitsevasta verotuskäytännöstä, jonka mukaan luonnollisten henkilöiden sijoitusten hallinnointia varten perustettu ja hallinnointiyhtiöitä ei ole pidetty elinkeinotoimintaa harjoittavina yhtiöinä. Myöskään MBO-järjestelyjen seurauksena synnytettyjä yhtiöitä ei ole pidetty yleensä EVL-yhtiöinä, ainakaan silloin, jos niiden toiminta on keskittynyt omistuksen hallinnointiin ilman, että hallinnointiyhtiölle olisi aidosti syntynyt omaa liiketoimintaa. KHO:n ratkaisun oikeusohje vaikuttaakin tästä näkökulmasta erittäin vaikeaselkoiselta, koska tässä tapauksessa hallinnointiyhtiön ja kohdeyhtiön välillä ei ollut mitään varsinaista liiketoiminnallista yhteyttä. KHO

³²⁰ Ks. myönteisestä vastaanotosta esim. KPMG 10.11.2010.

pyrki kuitenkin tarjoamaan johtoa ratkaisun lukijoille mainitsemalla kolme sen ratkaisuun vaikuttanutta seikkaa:

- 1) hallinnointiyhtiön aktiivinen osakastoiminta kohdeyhtiössä
- 2) edustus kohdeyhtiön hallituksessa
- 3) hallinnointiyhtiön perustamiseen liittyvät olosuhteet/perusteet.

Ratkaisun KHO 2010:64 lyhenteessä on mainittu hallinnointiyhtiön aktiivinen toiminta osakkaana kohdeyhtiössä. Ratkaisun tapauksessa aktiivisuus on näkynyt kuitenkin hallinnointiyhtiön omistajien työpanoksena kohdeyhtiössä ja sen hallinnossa. Tämän ei pitäisi vielä tarkoittaa sitä, että kyse olisi hallinnointiyhtiön aktiivisesta omistajaohjauksesta. KHO:n poikkeuksellinen tulkintatapa korostaa tapauksen erityisluonnetta ja samalla vähentää sen prejudikaattiarvoa. Tämä mainittu (suora tai epäsuora) aktiivinen omistajaohjaus³²¹ on johtanut omistuksen pitämiseen kohdeyhtiössä pysyvänä ja pitkäaikaisena. Kukkonen ja Waldenin termin tätä voitaisiin kutsua ”reaaliseksi EVL-rooliksi”³²². On oletettavaa, että omistajaohjaus on ollut olosuhteisiin nähden poikkeuksellisen suurta (2/5 hallituspaikoista), vaikkakin saatavilla olevien tosiseikkojen perusteella voitaisiin päätellä, että aktiivinen osallistuminen on koskenut juuri MBO-yhtiön omistajatahojen suoraa osallistumista ja työpanosta kohdeyhtiössä ja sen liiketoiminnassa. MBO-yhtiön oman itsenäisen toiminnan puuttumista ei pidetty tärkeänä. Jos tällaisessa tilanteessa hallinnointiyhtiö jää passiiviseksi ja hallinnointiyhtiön osakkaat toimivat omissa nimissään kohdeyhtiössä esimerkiksi työsuhteessa, olisi mahdollista ajatella erilaista johtopäätöstä kuin tässä KHO:n ratkaisussa. Myöskään tavanomainen hallitustyöskentely ei ilmeisesti riittäisi tekemään hallinnointiyhtiöstä elinkeinotoimintaa harjoittavaa, vaan siltä vaadittaisiin selkeää elinkeinotoiminnan tunnusmerkkien täyttämistä esimerkiksi kohdeyhtiön kanssa tehtyjen liiketoimien muodossa tai itsenäistä ja ulospäin suuntautuvaa toimintaa.³²³ Ratkaisun merkitys on kuitenkin siinä, että luovuttajasubjektilta ei välttämättä kaikissa tilanteissa vaadita omaa varsinaista tosiasiallista liiketoimintaa, johon osakkeet liittyisivät taloudellisesti. Tämä on jossakin määrin ristiriitaista EVL 12 §:n sanamuodon kanssa, joka mainitsee elinkeinossa pysyvään käyttöön tarkoitetut hyödykkeet.³²⁴

³²¹ Tätä on korostettu myös Helsingin HAO:n päätöksessä 5.12.2008 08/1306/6.

³²² Kukkonen – Walden 2010a s. 70 sekä Kukkonen – Walden 2011 s. 172. Vrt. Kukkonen 2009 s. 150, joka toteaa: ”Ilman mitään aktiivisia toimintoja emoyhtiötä on vaikea tulkita elinkeinonharjoittajaksi tytäryhtiön liiketoiminnasta huolimatta. Jos taas osallistumista on riittävästi, lienee syytä tulkita pienenkin konsernin emoyhtiö EVL-yhtiöksi aiempaan tulkintalinjaan rinnasteisesti.”

³²³ Vrt. Myrsky – Linnakangas 2010 s. 195, jotka tuntuvat painottavan kokonaisarvion merkitystä KHO:n ratkaisuun KHO 2010:64 vaikuttaneena tekijänä. Vrt. Kukkonen 2009 s. 150 kohdeyhtiön toimintaan osallistumisen tosiasiallisuudesta.

³²⁴ Vrt. Kaijalainen 2012 s. 5.

KHO:n perustelut herättävät kysymyksiä vastaaviin tapauksiin liittyvän näyttötaakakäytännön jaosta. Tällöin on kyse siitä, tarvitseeko hallinnointiyhtiön näyttää toimineensa aktiivisena osakkaana, vai riittääkö väite aktiivisesta osakkaana toimimisesta kuten ratkaisun KHO 2010:64 tapauksessa.

Hallinnointiyhtiön aktiivisen omistaja-aseman todennettavuus on muuttunut KHO:n ratkaisun perusteella haastavaksi. Avainhenkilöiden hallinnointiyhtiöt (ovatpa ne MBO-yhtiöitä, management-holdingyhtiöitä tai muita holdingyhtiöitä) pysyvät tämänkin ratkaisun jälkeen osakkuusvapautuksen soveltamisalan ulkopuolella, jos ne eivät pysty osoittamaan, että hallinnointiyhtiö harjoittaa itsenäistä ja aktiivista osakastoimintaa, eikä kyse ole vain avainhenkilöiden aktiivisesta työpanoksesta kohdeyhtiössä. Jälkimmäisessä tilanteessahan avainhenkilöt edustavat lähtökohtaisesti työnantajayhtiötä (kohdeyhtiötä) eivätkä hallinnointiyhtiötä. Tällaisen yhtiön toiminnan ei välttämättä katsota suuntautuvan ulkopuolisiin ja täyttävän siten kovinkaan luontevasti liiketoiminnalle asetettavaa edellytystä suuntautumisesta näkyvällä tavalla rajoittamattomaan tai laajahkoon henkilöstöjoukkoon.

Perustamiseen liittyvät seikat näyttävät KHO:n mukaan vaikuttavan hallinnointiyhtiön verostatukseen. Näin ollen lienee merkityksellistä, miten hallinnointiyhtiö on aikanaan syntynyt³²⁵: onko osakkeet ostettu luonnolliselta henkilöltä, joka on myös hallinnointiyhtiön osakas, vai onko kyseessä monivaiheinen yrittäjäjärjestely, jolla selkiytetty rakennetta ja haluttu vaikuttaa liiketoimintariskien kohdentumiseen tai rahoitusjärjestelyjen toteuttamiseen. Jos kyse on ainoastaan luonnollisen henkilön omistusten järjestelystä, voidaan EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittama verovapaa luovutus estää sekä tulolähdesubjektitestin että tulolähdeobjektitestin avulla. EVL-status vaatii joka tapauksessa taakseen aktiivisen omistajanohjauksen ja liiketoiminnan tunnusmerkkien täyttymisen.

Perustamiseen liittyvät seikat ovat voineet liittyä myös erityisesti juuri MBO-yhtiön hyödyntämiseen yritysoston välineenä. Osakeomistus perustui juuri tähän järjestelyyn, millä on voitu ajatella olleen erityistä merkitystä harkinnassa.³²⁶ On kuitenkin vaikea nähdä, että hallinnointiyhtiö olisi tässä tapauksessa harjoittanut sellaista itsenäistä EVL-toimintaa, joka olisi strategisesti sisältänyt omistetut osakkeet.

KHO 2010:64 tulkitsee sekä tulolähdesubjektitestistä että omaisuuslajitesta ikään kuin saman perusajatuksen avulla, joka johtaa samaan johtopäätökseen. KHO katsoi nähtävästi, että MBO-yhtiö toimii samalla alalla kuin omistettava kohdeyhtiö, joten tämä jo muodostaa riittävän toiminnallisen yhteyden näiden yhtiöiden välille. KHO näyttää täten ratkaisevan EVL 12 §:n omaisuuslajitestin

³²⁵ Ks. esim. Penttilä 2010d s. 70. Perustajaosakkaiden omistusjärjestelyt lienevät tällä hetkellä verotuksessa suuren veroriskin verosuunnittelutoimenpiteitä. Vrt. Kukkonen – Walden 2009 s. 392. Kirjoittajat muistuttavat myös (s. 394) riskialttiudesta, joka liittyy konsernirakenteen luomiseen yritysjärjestelyjen avulla. Tällaisiin holdingyhtiöjärjestelyihin ei tulisi ryhtyä ilman huolellista valmistelua ja asianomaisen ennakkokannanoton pyytämistä.

³²⁶ Ks. Järvenoja 2011a s. 579.

ennen tulolähdesubjektitestistä. KHO jättää myös täysin arvioimatta tulolähdeobjektitestin (EVL 53 §:n 2 mom.) soveltumisen. KHO:n omaksuma ajattelutapa heijastaa vahvasti etuyhteyden huomioivaa ajattelua, joka on tuttua jo EVL:n 1970- ja 1980-lukujen oikeuskäytännöstä. KHO:n vuoden 2010 merkittävistä prejudikaateista juuri tämä lieenee eniten etuyhteyden huomioiva ja sitä korostava osakeluovutusten verokohtelua koskeva ratkaisu. Toisaalta ratkaisua voidaan pitää hyvin poikkeuksellisenä³²⁷, ja sen lopputulos ilmentää erityisesti niitä olosuhteita, jotka liittyivät yhtiön perustamiseen. Myös omistussuuden alkupe-
räisellä koolla (36,7 %) on todennäköisesti ollut merkittävä asema KHO:n ajattelussa. On kuitenkin huomattava, että KHO:n ratkaisu näyttää perustuneen vahvaan tapauskohtaiseen harkintaan, koska se toi perusteluissakin esille tapauksen erityislaatuisuuden: ”kun otetaan huomioon edellä mainitut seikat kokonaisuutena”. Asian materiaalisen puolen tulkintaan vaikutti ilmeisesti hyvin paljon myös tosiasialliseen luottamuksensuojaan liittyvät näkökohdat. Luottamuksensuoja on vaikuttanut epäsuorasti asiaan ja johtanut tietyllä tapaa epäselvessä tilanteessa asian ratkaisemiseen verovelvollisen eduksi. KHO:n enemmistö katsoi tulolähdekysymyksen tulleen tutkituksi kokonaisvaltaisesti subjektista objektiin saakka³²⁸.

Luovutushinnan verokohtelun näkökulmasta vastakkaiseen johtopäätökseen tultiin ratkaisussa KHO 2010:50, jossa oli kyse hallinnointiyhtiöksi muuttuneesta myyjäyhtiöstä. Tapauksessa oli kyse myös tulolähdesubjektitestistä ja omaisuuslajitestistä ainakin epäsuorasti, mutta päähuomio oli tulolähdeobjektitestissä. Kysymys kuului, kuinka kauan osakkeet voivat säilyä elinkeinotoiminnan tulolähteessä sen jälkeen, kun liiketoiminnallinen yhteys omistajayhtiön ja kohdeyhtiön välillä on päättynyt. Luovuttajayhtiö oli vuoteen 1999 saakka vuokrannut tuotantovälineitä kohdeyhtiölle. Vuodesta 2000 lukien luovuttajayhtiön toiminta oli koostunut ainoastaan arvopapereiden myynnistä ja huoneenvuokratoiminnasta. Luovuttajayhtiö myi kohdeyhtiön osakkeet vuonna 2005. KHO katsoi, että liiketoiminnallisen yhteyden muuttumisen ja luovutuksen välisen ajan perusteella osakkeita ei voitu pitää enää luovuttajayhtiön käyttöomaisuutena. Ratkaisu koskee kuitenkin ainoastaan osakeluovutusta, ja itse hallinnointiyhtiön verostatus jää hieman epäselväksi. Tapauksesta käy kuitenkin ilmi, että subjektiyhtiön verotus oli toimitettu vuosittain EVL:n mukaan. Koska asiaa ei oltu kyseenalaistettu verotuksen toimittamisen yhteydessä, ei sitä voitu arvioida myöskään valitusvaiheessa. Näin ollen tapaus ei tarjoa kovinkaan mielenkiintoista näkökulmaa tulolähdesubjektikysymyksen arviointiin.³²⁹

³²⁷ Ks. Andersson 2011 s. 100.

³²⁸ Vrt. Mattila 2012 s. 125.

³²⁹ Ks. tapauksen maininnoista oikeuskirjallisuudessa esim. Penttilä 2010b s. 505–506 ja Penttilä 2010c s. 110.

Myös ratkaisun KHO 2010 T 2675 tapauksessa käsiteltiin tulolähdesubjektikysymystä. Tässä tapauksessa HAO oli antanut yhtiölle luottamuksensuojaa tulolähdesubjektikysymyksen osalta, mutta voidaan arvioida, että KHO ulotti luottamuksensuojan käytännön vaikutuksen koskemaan myös tulolähdeobjektikysymystä. On syytä avata hieman, millaisesta omistajasubjektista tapauksessa oli kyse.

A Oy oli perustettu maaliskuussa 2001, ja sen osakekannan omisti kokonaan J. A Oy:n toimialana oli osakkeiden, kiinteistöjen ja muiden arvopapereiden sekä antiikki- ja taide-esineiden omistaminen, hallinta sekä kaupankäynti niillä sekä toimiminen sijoitus-, kehitys- ja rahoitusyhtiönä. Yhtiö voi lisäksi markkinoida vakuutuksia ja antaa sijoitus- ja veroneuvontaa sekä harjoittaa toimialaansa ja liikkeenjohtamiseen liittyvää koulutus- ja konsulttitoimintaa. B Oy oli perustettu helmikuussa 2001, ja sen perustajiin oli kuulunut A Oy:n omistaja J, joka oli merkinnyt A Oy:n nimiin 22,5 prosenttia B Oy:n osakkeista. Osa näistä osakkeista on myyty vuonna 2002 S Oyj:lle. B Oy:n toimialana oli vakuutusten markkinointi ja myynti, sijoituksiin, rahoitukseen, vakuutuksiin ja verotukseen liittyvä konsultointi sekä arvopaperi- ja kiinteistökauppa.

HAO arvioi, että asia oli tulkinnanvarainen, mihin se lopulta päätöksensä perustikin. Tapaus selventää tulolähdesubjektikysymyksen käsittelyä erityisesti niissä tilanteissa, joissa osakeyhtiössä on yksi tai ainoastaan muutama osakas ja osakeyhtiö edelleen omistaa liiketoimintaa harjoittavan yhtiön osakkeita. Luonnollisten henkilöiden sijoitusten hallinnointia varten perustetuissa yhtiöissä on usein kyse edellä kuvatun kaltaisesta sijoitusholdingyhtiöstä, jota lähtökohtaisesti tulisi verottaa TVL:n mukaan, jos sillä ei ole omaa itsenäistä liiketoimintaa. Nyt kyseessä olevassa tapauksessa yhtiön tulo oli verotettu aikaisemmilta vuosilta (2001–2004) EVL:n mukaan. On oletettavaa, että ilman tätä aikaisempaa verotusta ja tästä seurannutta luottamuksensuojaa A Oy:tä olisi verotettu myös verovuodelta 2005 toimitettavassa verotuksessa TVL:n mukaan. Vaikka tapauksen selosteesta ei käykään ilmi kuin niukasti A Oy:n tulonmuodostukseen ja luonteeseen liittyviä tosiseikkoja, voidaan arvioida, että yhtiön pääasiallinen tehtävä oli luonnollisen henkilön omistusten järjestely. Asia tuli kuitenkin arvioitavaksi juuri HAO:n tekemän luottamuksensuojaratkaisun vuoksi EVL:n mukaisen verotuksen kysymyksenä. KHO:n ratkaistavaksi jäi näin ollen enää tehdyn luottamuksensuojan käytännön ulottuvuus yksittäisessä tapauksessa.

Myös seuraavassa 6.7.2011 annetussa ja verovuotta 2008 koskevassa julkaisussa Rovaniemen HAO:n päätöksessä oli nähtävästi kyse sekä subjektia että objektia koskevista tulolähdekysymyksestä ja omaisuuslajikysymyksestä.

Rovaniemen HAO 6.7.2011 11/0273/1

Muun ohella liikkeenjohdon konsultointia, sijoitustoimintaa, kiinteän ja irtaimen omaisuuden sekä arvopapereiden omistusta ja hallintaa harjoittavan A Oy:n osakkaita ovat yhtiön osakekannasta 80 prosenttia omistava hallituksen puheenjohtaja ja yh-

tiön toimitusjohtaja B sekä hallituksen varsinaiset jäsenet C ja D, jotka kumpikin omistavat 10 prosenttia yhtiön osakkeista.

A Oy on yhdessä kahden yhtiön ja kolmen henkilöosakkaan kanssa perustanut E Oy:n, jonka osakekannasta A Oy omistaa 20,83 prosenttia. E Oy omistaa kokonaisuudessaan konepajateollisuutta harjoittavan F Oy:n osakekannan. Kahta viimeksi mainittua yhtiötä koskevan 31.8.2007 tehdyn osakassopimuksen mukaan E Oy harjoittaa itse ja tytäryhtiönsä kautta osakkeiden omistusta ja konepajateollisuutta. Osapuolten tarkoituksena on hallinnoida ja kehittää E Oy:n ja tytäryhtiön liiketoimintaa sekä orgaanisesti että yritysostoin siten, että yhtiöiden osakekannan arvo kasvaa mahdollisimman suureksi ja että niiden arvonnousu realisoidaan viimeistään vuonna 2013.

Osakassopimuksen mukaan kolme henkilöosakasta ja yhtiön ja tytäryhtiön toimitusjohtaja G sitoutuvat tekemään töitä yhtiöissä täysipäiväisesti. Yhtiöiden hallitusten puheenjohtajana toimii B. Kummankin yhtiön yhtiöjärjestyksessä on lunastus- ja suostumuslauseke osapuolten turvaamiseksi sopimuksen vastaisilta luovutuksilta. Osapuolten tarkoituksena on saada yhtiöistä 9 prosentin vuotuinen osinkotuotto sijoitetulle pääomalle. F Oy:n 31.8.2008 pidetyn ylimääräisen yhtiökokouksen pöytäkirjan mukaan hallituksen puheenjohtajalle B:lle maksetaan palkkaa 5 000 euroa kuukaudessa sekä puhelinetu.

A Oy:n liikevaihto verovuodelta 2008 on koostunut yhdeltä toimeksiantajalta sadasta 25 200 euron suuruisesta konsultointipalkkiosta. Verovuonna 2009 yhtiöllä ei ole ollut lainkaan liikevaihtoa, ja verovuoden 2010 liikevaihto on ollut 14 245 euroa. Yhtiöllä ei ole palkattua henkilökuntaa, eikä laskutukseen perustuvaa liiketoimintaa E Oy:n kanssa ole tarkoituskaan harjoittaa. Yhtiöiden välinen yhteistoiminta on rajoittunut siihen, että A Oy:n osakas B konsultoi E Oy:tä toimiessaan sen osapäivätoimisena hallituksen puheenjohtajana.

HAO totesi, että A Oy:n toiminnassa oli vain vähäisessä määrin kyse muusta kuin E Oy:n osakkeiden omistamisesta ja hallinnasta. Tähän nähden ja kun otettiin huomioon, että E Oy:n osakkaat olivat sitoutuneet yhtiötä koskevassa osakassopimuksessa realisoimaan yhtiön ja sen tytäryhtiön arvonnousun ennalta sovitun, suhteellisen lyhyen määräajan kuluessa, E Oy:n osakkeita ei voitu pitää EVL 12 §:ssä tarkoitettuna elinkeinotoiminnassa pysyvään käyttöön tarkoitettuna käyttöomaisuutena. HAO:n soveltamina lainkohtina olivat EVL 1 § ja EVL 12 §.

HAO:n ratkaisun selostus jättää paljon arvailun varaan. Ratkaisusta ei käy ilmi, miten tulolähdesubjektitestiä asiassa sovellettiin tai miten osakkeiden tulolähde määriteltiin. On mahdollista, että ratkaisuun sisältyy myös luottamuksensuojanäkökohtia, vaikkakaan tämä ei selostuksen perusteella käy ilmi. Erityisen ongelmalliseksi ratkaisun perusasetelman tekee se, että jos katsotaan, että oikeuslautakunnan tai HAO:n ratkaisu jää lainvoimaiseksi tulolähdesubjektitestin ja tulolähdeobjektitestin osalta, saattaa asia ratketa omaisuuslajitessissä verovelvolliselle myönteiseen suuntaan ainoastaan tarkoituksenmukaisuusperusteilla ilman syvällisempää omaisuuslajia koskevaa tulkintaa. Tarkoituksenmukaisuusperuste tarkoittaa tällöin käytännössä sitä, että näin suuren omistusuosuuden ollessa kyseessä ei voitaisi ajatella olevan olla mikään muu omaisuuslaji kuin käyttöomaisuus, jos osakkeita pidettäisiin elinkeinotoiminnan tuloläh-

teeseen kuuluvina EVL 53 §:n 2 momentin näkökulmasta. Osakkeita voitaisiin kuitenkin pitää tässä tapauksessa myös EVL 5 §:n 1 kohdan mainitsemina muina elinkeinossa käytettyinä aineellisina hyödykkeinä. Joka tapauksessa tällainen kysymys tulisi ratkaista ensisijaisesti tulolähdesubjektitestin ja tulolähdeobjektitestin avulla. Asiaa tulisi vasta toissijaisesti lähestyä EVL 5 §:n 1 kohdan ja EVL 12 §:n näkökulmasta. Tapauksessa on myös pääomasijoitustoimintaan viittaavia piirteitä.

Hallinnointiyhtiöt ja VYL:n soveltamisala. Hallinnointiyhtiöiden verostatuksen yhteydessä on syytä sivuta myös väliyhteisöjä koskevia verosäännöksiä, koska tyypillisesti väliyhteisöt ovat rakenteeltaan holdingtyyppisiä. Vaikkakaan VYL:n avulla ei saavuteta suoranaista tulkintatukea EVL:n soveltamisalaa koskevia kysymyksiä varten, se auttaa ymmärtämään hallinnointiyhtiöiden käyttöympäristöä ja -tarkoitusta hieman paremmin.

VYL:n soveltamisen kannalta on olennaista arvioida, onko yhtiö perustettu harjoittamaan tiettyä taloudellista toimintaa ja harjoittaako se sitä tosiasiallisesti siinä maassa.

VYL 2 a §:n mukaan lakia ei sovelleta ulkomaiseen yhteisöön, jonka kotipaikka on ETA-valtiossa tai VYL 2 §:n 3 momentin 2 kohdassa tarkoitettussa valtiossa edellyttäen, että asianomaisen valtion kanssa on sovittu viranomaisten välisestä tietojenvaihdosta veroasioissa, mikä yhdessä sopimusvaltion sisäisen lainsäädännön kanssa mahdollistaa VYL:n soveltamisen kannalta riittävän tietojen vaihdon. Lisäksi soveltamisedellytyksenä on, että yhteisö on todellisuudessa asettunut asuinvaltioonsa ja tosiasiallisesti harjoittaa siellä taloudellista toimintaa. Tätä säännöstä sovelletaan tällä hetkellä kaikkiin ETA-valtioihin Liechtensteinia lukuun ottamatta sekä lähtökohteisesti kaikkiin verosopimusvaltioihin lukuun ottamatta VMa:ssa mainittuja verosopimusvaltioita. Säännöstä voitaisiin soveltaa myös Liechtensteiniin sen jälkeen, kun Liechtenstein tekee Suomen kanssa sopimuksen, joka mahdollistaisi viranomaisten välisen tietojenvaihdon veroasioissa.³³⁰

Taloudellisen toiminnan tosiasiallisuuden selvittämiseksi voidaan hahmotella objektiiviset ja ulkopuolisten tarkastettavissa olevat kriteerit, jotka liittyvät erityisesti ulkomaisen väliyhteisön fyysisen olemassaolon tasoon toimitilojen, henkilöstön ja kaluston osalta. Näiden VYL 2 a §:n 2 momentin kriteerien perusteella arvioidaan ulkomaisen yhteisön todellista asettautumista ja harjoitettua toimintaa. Jos ulkomaisen väliyhteisön todetaan asettautuneen vastaanottajana olevaan EU-valtioon fiktiivisesti harjoittamatta siellä tosiasiallisesti taloudellista toimintaa, katsotaan VYL:n soveltamisedellytysten täyttyvän.³³¹

VYL:n ja ennen sen vuonna 2008 tapahtunutta uudistamista annetun Verohallinnon ohjeen mukaan yhteisön harjoittaman taloudellisen toiminnan tosiasiallisuutta ja todellista sijoittautumista asuinvaltioon arvioidaan kokonaisuudessaan toiminnan ob-

³³⁰ HE 74/2008 s. 7.

³³¹ Ks. HE 74/2008 s. 7.

jektiivisesti havaittavien ja ulkopuolisten tarkastettavissa olevien tunnusmerkkien perusteella. Tällöin merkitystä annetaan toimialan erityispiirteille ja toiminnan luonteelle. Olosuhteita arvioimalla selvitetään, onko yhteisön sijoittautuminen asuinvaltion EYT:n asiassa C-196/04 (Cadbury Schweppes) antamassa tuomiossa tarkoittamilla kriteereillä arvioituna puhtaasti keinotekoinen järjestely.³³²

Se, että toiseen EU-valtioon sijoittautuneella yrityksellä on asuinvaltiossaan käytössään taloudellisen toiminnan kannalta tarpeelliset toimitilat ja kalusto, on ulkopuolisen tarkastettavissa oleva tekijä. VYL:n muutosta koskevassa hallituksen esityksessä annetaan toimitiloista esimerkkinä toimisto, kauppa, tehdas, muu rakennus tai sen osa, joka on väliyhteisön käytössä ja hallinnassa toiminnan harjoittamista varten. Esimerkiksi niin sanottu pöytälaatikkoyhtiö, jolla ei ole sijaintivaltiossaan muuta kuin postilokero, ei näin voi täyttää aidolle sijoittautumiselle asetettuja kriteerejä. Yhteisön harjoittaman toiminnan luonne määrittelee toimitilojen riittävyydelle asetettavat vaatimukset.³³³

Aidosti sijoittautuneella yrityksellä tulisi olla sijaintivaltiossaan myös tarpeellinen ja ammattitaitoinen henkilöstö, joka myös tosiasiallisesti vastaa yrityksen toiminnan harjoittamisesta. Taloudellisen toiminnan tosiasiallisuutta tukee se, että henkilöstöllä on riittävät valtuudet tehdä yrityksen päivittäistä toimintaa koskevia päätöksiä. Myös toiminnan harjoittamisen kannalta riittävää henkilöstöä arvioidaan toiminnan luonteen ja toimialan perusteella. Ne tunnusmerkit, joita edellytetään kyseisessä toiminnassa aidon taloudellisen toiminnan harjoittamiselta, määräytyvät aina harjoitetun toiminnan perusteella.³³⁴

Jos ulkomainen yhteisö toimii sijaintivaltiossaan fiktiivisesti harjoittamatta tosiasiallisesti taloudellista toimintaa alueella, on tätä ulkomaisen väliyhteisön perustamista pidettävä puhtaasti keinotekoisena järjestelynä. Jotta yhteisöä ei pidettäisi tällaisen keinotekoisien järjestelyn ”tuotteena”, ulkomaisen yhteisön täytyy harjoittaa itsenäistä toimintaa sijaintivaltiossaan eikä vain toimia tosiasiallisesti esimerkiksi emoyhtiön asuinvaltiossa harjoitetun toiminnan kuorena.³³⁵

Hallituksen esityksessä annetaan seuraava esimerkki kuvaamaan tosiasiallisen toiminnan kriteerien sitomista yhtiön toiminnan luonteeseen: ”Lain tarkoituksen vastaista olisi olettaa, että yhteisö hankkisi isompaa toimitilaa ja enempää henkilöstöä tai kalustoa kuin mitä yhtiön tehokas toiminta edellyttää. Esimerkiksi konsernin sisäinen rahoitusyhtiö, jonka toiminta-ajatuksena on ainoastaan tarjota lainoja keskitetysti konsernin muille yhtiöille, voi täyttää lain vaatimukset, vaikka konsernin lainojen hoitaminen ei edellyttäisi täysipäiväistä työskentelyä. Tämä kuitenkin edellyttää, että yhtiöllä on toimitilat kalustoineen ja riittävän pätevä henkilökunta hoitamaan yhtiön asioita yhtiön kotipaikassa. Yhtiön tehokas toiminta voi myös edellyttää tehtävien ulkoistamista. Tärkeää kuitenkin on, että yhtiön päivittäisistä asioista päätetään yhtiön kotipaikassa.”³³⁶

VYL:n nykyinen soveltamisala voisi toimia ainakin tausta-ajatuksena selvitetäessä hallinnointiyhtiöiden – erityisesti esikuntaholdingyhtiöiden – verostatus-

³³² VeroH 16.5.2007. Ks. myös HE 74/2008 s. 7.

³³³ HE 74/2008 s. 7.

³³⁴ HE 74/2008 s. 8.

³³⁵ HE 74/2008 s. 7.

³³⁶ HE 74/2008 s. 7.

ta tulolähteiden näkökulmasta; hallinnointiyhtiön toiminnan luonnetta tulolähteen osalta voitaisiin lähestyä niiden kriteereiden näkökulmasta, joita VYL on antanut asettautumisen ja toiminnan tosiasiallisuudesta. Tässä esitettyjen kriteereiden perusteella olisi mahdollista katsoa, että emoyhtiöllä tulisi olla tarpeellinen ja ammattitaitoinen henkilöstö, joka myös tosiasiallisesti vastaa yrityksen toiminnan harjoittamisesta, jotta sitä pidettäisiin elinkeinonharjoittajana ja se ei samaistuisi esimerkiksi henkilöosakkaisiinsa. Lisäksi voitaisiin edellyttää, että hallinnointiyhtiöllä olisi käytössään taloudellisen toiminnan kannalta tarpeelliset toimitilat ja kalusto. Tässäkin harkinnassa tulisi ottaa huomioon hallinnointiyhtiön toimialan erityispiirteet, konsernikokonaisuus ja hallinnointiyhtiön asema osana konsernia.³³⁷ Väliyhteisöjen näkökulmaa hyväksi käyttäen olisi näin ollen mahdollista hyödyntää niin sanottua substanssi- tai motiivitestiä, jonka avulla verovelvolliselle annettaisiin mahdollisuus osoittaa sijoittautumisen ja toiminnan aitous. Samaa ajattelukaavaa voitaisiin myös miettiä hallinnointiyhtiöihin sovellettavaa lakia selvitettyä: verovelvollisen tulisi näyttää hallinnointiyhtiörakenteen ja itse yhtiön toiminnan aitous. On kuitenkin myönnettävä, että erityisesti yrityskauppaprosessissa hyödynnettyjen apuyhtiöiden ja liiketoimintakonsernin väliholdingyhtiöiden tapauksissa tällainen lähinnä teoreettinen vertailu ei toimisi käytännössä kiitettävällä tavalla.³³⁸

³³⁷ Kysymyksen tekee huomion arvoiseksi myös HE 74/2008 s. 8 maininta holdingyhtiöiden perustamisen liiketaloudellisista perusteista. Hallituksen esityksessä mainitaan, että VYL:n tarkoituksena ei voi olla holdingyhtiöiden kategorinen luokittelu väliyhteisöiksi. Ominaista holdingyhtiöille on esimerkiksi hyvin vähäinen toiminta. Tästä toimivat esimerkkinä osakkeiden hallinta ja kauppa. Väliyhteisöjen ja holdingyhtiöiden suhteen on tärkeää tarkastella kysymystä (SEUT:n takaaman) sijoittautumisvapauden näkökulmasta. Tämä periaate koskee kaikkia EU-oikeuden mukaisia yrityksiä. Periaatteen mukaan näillä yrityksillä on rajoittamaton oikeus perustaa toiseen EU-valtioon mm. siviili- ja kauppaoikeudellisia yhtiöitä. Tämä vapaus käsittää myös pöytälaatikoyritykset. Äimä 2009 s. 178–179 ja siellä alaviitteessä 909 mainittu oikeuskäytäntö. Myös Euroopan yhteisöjen komissio on pohtinut holdingyhtiöiden toiminnan objektiivisten kriteerien arviointia. Hallituksen esityksessä viitataan Komission tiedonantoon, jossa (Komissio 2007 s. 4–5) Komissio toteaa, ettei ole täysin varmaa, miten konsernin sisäisten rahoitusyhtiöiden ja holdingyhtiöiden toiminnan objektiivisia tekijöitä pitäisi arvioida. Komissio toteaa myös, että näiden yhtiöiden toiminta ei yleensä vaadi merkittävää fyysistä läsnäoloa. Komissio painottaa, että toiminnan taloudellista luonnetta tulisi arvioida sisältäpäinnoitteisesti. Ks. tästä myös Äimä 2009 s. 179–181 ja siellä mainitut lähteet.

³³⁸ Myös arvonalisäverotus tarjoaa huomionarvoisen vertailukohteen holdingyhtiöiden verotuskysymyksissä. Alv-direktiivin 9 artiklassa todetaan, että verovelvollisella tarkoitetaan ”jokais-ta, joka itsenäisesti missä tahansa harjoittaa liiketoimintaa, riippumatta tämän toiminnan tarkoi-tuksesta tai tuloksesta”. Direktiivin 2 artiklassa, joka koskee verollisia liiketoimia, viitataan muun muassa verovelvollisen tässä ominaisuudessaan jäsenvaltioiden alueella suorittamaan vas-tikkeelliseen tavaroiden luovutukseen tai vastikkeelliseen palvelujen suoritukseen. ”Liiketoimin-tana” pidetään direktiivin 9 artiklan 1 kohdan mukaan ”kaikkea” tuottajan, kauppiaan tai palve-lujen suorittajan harjoittamaa toimintaa, ja EYT:n/EUT:n oikeuskäytännön mukaan siihen kuu-luvat tuottamisen, jakelun ja palvelujen suorittamisen kaikki vaiheet. Ks. erityisesti C-186/89 (van Tiem) 17 k. sekä C-305/01 (MGK-Kraftfahrzeuge-Factoring) k. 42. EYT:n mukaan näitä määritelmiä tarkasteltaessa havaitaan, että liiketoiminnan käsitteen soveltamisala on laaja ja ob-jektiivinen, mikä tarkoittaa sitä, että toimintaa tarkastellaan sellaisenaan sen tarkoituksesta tai tu-

Yhteenveto. EVL:n mukaisen verotuksen piirissä oleville hallinnointiyhtiöille näyttää vanhemman oikeuskäytännön perusteella olevan tunnusomaista, että ne kuuluvat osana laajempaan, liiketoimintaa harjoittavaan konserniin tai vastaavaan yritysryhmään. Suoraviivaisesti etuyhteysajattelua soveltaen elinkeinotoimintakonsernin hallinnointiyhtiön toimintaa tulisi pitää elinkeinotoimintana. Toisaalta aikaisemmin voimassa olleen lainsäädännön mukaan emo- tai esikuntatyypisillä hallinnointiyhtiöillä oli erityisasema lain tulkinnassa. Täten nykyisessä tilanteessa vanha oikeuskäytäntö ei liene enää täysin sovellettavissa nykyisiin tulkintakysymyksiin. Koska nimenomaista holdingyhtiösäännöstä ei enää ole, saattaisi jopa olla mahdollista katsoa, että hallinnointiyhtiön elinkeinotoiminnan soveltamiskynnys olisi noussut nykyisen järjestelmän aikana.

Usein kansainvälistä toimintaa harjoittavat konsernit organisoivat rakenteensa niin, että omistukset konsernissa siirretään hallinnointiyhtiöön, joka sitten hallinnoi konsernin strategisia omistuksia. Tämä voidaan saada aikaan hyödyn-tämällä EVL:n mukaisia liiketoimintasiirtoja ja sulautumisia. Konsernirakenteen uudelleenjärjestelyä perustellaan usein konserniyhtiöiden toiminnan ja yhtiörakenteen tehostamisella ja selkiyttämällä. Tehtävissä toimenpiteissä on usein kysymys konsernin strategian toteuttamiseen tähtäävästä toiminnasta³³⁹.

Esimerkiksi perheyrityksellä, joka toimii kansainvälisen konsernin rakenneratkaisulla, voi olla tarve operatiivisen toiminnan ja omistamisen erottamiseen toisistaan. Tämänkaltaisen konserni voi saavuttaa huomattavaakin etua uudelleenjärjestelyllä, jos se tehdään omien lähtökohtien pohjalta eikä ainoastaan ulkoa tuotua mallia hyödyntäen. Tällaiselle toimenpiteelle voi olla verotuksesta riippumattomat syyt.

Perheyritykselle voi olla selkein vaihtoehto luoda yksi omistuksellinen yhtiö, kuitenkin esimerkiksi siten, että tälle yhtiölle kuuluu konsernin yhteisistä toiminnoista edelleen vaikkapa rahoitus-, lakiasia- ja strategiatoiminnot. Koska tämänkaltaisessa järjestelyssä operatiiviset toiminnot eriytetään, voidaan hallinnointiyhtiössä tehdä yrityskokonaisuuden varsinaisia toimintoja koskevia strategisia päätöksiä. Tämä voi tarkoittaa, että kohdeyhtiöiden kehittäminen voidaan keskittää yhden tahon tehtäväksi.

Tällaisessa järjestelyssä on myös otettava huomioon apuyhtiönä hyödynnettävän hallinnointiyhtiön aikaisempi verostatus. Jos hallinnointiyhtiön tosiasiallinen toiminta on jatkunut vain lyhyen aikaa (mutta omistusaikaedellytys täyttyisi EVL 6 b §:n näkökulmasta), on vaarana, että sitä ei kuitenkaan vielä pidettäisi elinkeinotoimintaa harjoittavana subjektina. Hallinnointiyhtiön ei yleensä katsota harjoittavan liiketoimintaa myöskään pelkästään sillä perusteella, että hallinnointiyhtiön omistava luonnollinen henkilö on ollut aktiivisesti mukana

loksesta riippumatta. Ks. esim. C-260/98 (Komissio v. Kreikka) k. 26.

³³⁹ Ks. Niskakangas 1987a s. 17 ja Ranta-Lassila 2002 s. 3–4.

kohdeyhtiön tai kohdeyhtiöiden toiminnassa. Emoyhtiönä toimivalta hallinnointiyhtiöltä itseltään vaaditaan aktiivista, itsenäistä ja ulospäin suuntautuvaa toimintaa.³⁴⁰ Tällaisen holdingyhtiön toiminnallisen ja rakenteellisen merkityksen osoittamiseksi on mahdollista hyödyntää myös muodollisia ominaisuuksia, kuten työntekijöiden määrää, liikevaihtoa, hallinnointiyhtiön ja kohdeyhtiön välisten liiketoimien määrää, konkreettisia toimintamuotoja, joilla hallinnointiyhtiö osallistuu kohdeyhtiön liikkeenjohtoon³⁴¹.

Järvenoja pitää konserniin kuuluvia holdingyhtiöitä EVL:n mukaan verotettavina yhtiöinä³⁴². Tämä Järvenojan esille tuoma näkökulma on erittäin pitkälle vietyä etu-yhteysajattelua korostava. Sitä voidaan pitää ainakin osittain myös KHO:n vallitsevan (vaikkakin vanhan) oikeuskäytännön vastaisena.

Tässä on syytä ottaa esille Vestin näkökulma, jonka mukaan oikeuskäytäntö ei tue suoranaisesti oikeuskirjallisuudessa esitettyjä kannanottoja siitä, että holdingyhtiöitä pidettäisiin elinkeinonharjoittajana jo sillä perusteella, että se hallinnoi tytäryhtiöitä. Vest toteaa mm. seuraavaa: ”Praxisen kan snarare anges ge stöd för en tolkning inebärande det att moderbolag anses bedriva enbart annan förvärvsverksamhet (IFL) pga av sina aktieinnehav i dotterbolag (HFD 16.5.1990 I.1665) medan en klassificering som näringsidkare (NSL) förutsätter andra verksamhetssamband såsom t.ex. ut-hyrning av verksamhetsutrymmen till rörelsedrivande dotterbolag eller en egen självständig näringsverksamhet.”³⁴³

Vestin analyysi holdingyhtiöön sovellettavasta laista ei ole vanhentunut. Tulolähdesubjekti- ja tulolähdeobjektikysymysten osalta lainsäädäntö ei ole muuttunut. Myöskään EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tai 6 b §:ssä ei muutettu vallitsevaa tulolähdejaottelua koskevaa oikeustilaa, joka koskettaa tätä aihealuetta.

Tulolähdejaon sisältyminen osakeyhtiöiden verotukseen on lainsäätäjän tahdosta riippuvainen seikka. Julkisuudessa vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen voimaantumisen jälkeen esitetyt kannanotot ovatkin heijastaneet enemmän lainsäädännön kehittämiseen liittyvää näkökulmaa, joista jotkin ovat enemmän jopa hätähuudon kaltaisia veropoliittisia tunteenpurkauksia³⁴⁴ kuin uskottavia nykylainsäädännön tulkintaan liittyviä pohdintoja.

Tulolähdekysymys on tulkinnallinen myös tilanteessa, jossa henkilökuntaa tai muita aktiivisen liiketoiminnan piirteitä on ollut hallinnointiyhtiössä lyhyen aikaa. Tällöin voisi olla mahdollista, että tapauksessa soveltuisi myös VML 28 §:n mukainen veronkiertosäännös. Toisaalta edellä kuvatun kaltainen hallinnolisten toimintojen yhtiöittäminen esikuntaholdingyhtiön muotoon on varsin

³⁴⁰ Ks. tällaisesta näkökulmasta esim. Tikka 2005c s. 9–10.

³⁴¹ Ks. Kukkonen – Walden 2011 s. 175, jotka puhuvat tällaisten ominaisuuksien osalta ”listakriteereistä”. Kirjoittajien mukaan myös todisteellisen elinkeinotoiminnan kehittämisen suunnittelun tulisi epäonnistumisesta huolimatta riittää liiketoimintayhteydeksi.

³⁴² Järvenoja 2007a s. 129. Ks. Järvenojan kantaa vastaavista kommentteista myös KPMG 2007 s. 31.

³⁴³ Vest 1991 s. 251.

³⁴⁴ Ks. tällaisesta esim. KPMG 18.2.2010. Vrt. Mattila 2010b s. 85 ja Mattila 2012 s. 130, joka on havainnut verouudistuksen aiheuttaman rajankäynnin ”kvuluaaksi”.

tyypillinen tapa selkeyttää liiketoiminnan harjoittamisen rakennetta ja parantaa yrityksen riskinjakoon liittyvien vastuukysymysten hallintaa. Tällöin voi olla aidosti liiketoiminnan etu, että hallinnointiyhtiö pystyy itsenäisesti päättämään uusista yrityskaupoista ja muista yritysraakenteen muutoksista. Omistusten keskittämällä yhteen hallinnointiyhtiöön voidaan myös saavuttaa raportointiin liittyviä etuja, kun kohdeyhtiöiden seuranta helpottuu. Tässä tilanteessa kyseisen ”ydintoimintoyhtiön” tai ”ydintoimintoyhtiöiden” tulos osoittaa aiempaa selvemmin sen operatiivisen toiminnan kehittymistä. Esikuntaholdingyhtiön avulla voidaan valmistella myös yrityskauppoja hajautetun omistuksen malliin verrattuna.³⁴⁵

Liiketoiminnallisina perusteluina hallinnointiyhtiön käytölle voi olla, että yrityksen sisällä tapahtuu toimintojen tosiasiallinen eriyttäminen ja eri toiminnot yhtiöitetään omiksi yhtiöikseen, koska tämä saattaa olla yksittäistapauksessa erilaisten vastuukysymysten näkökulmasta toimivampi ratkaisu. Yrityskokonaaisuutta hallinnoiva esikuntaholdingyhtiöön, joka on muodostettu perustajaosakkeiden ja liiketoimintayhtiön tai -yhtiöiden välille, on myös voitu järjestää esimerkiksi sisäiset rahoitustoiminnot, jotta rahoituksen kanavoiminen liiketoimintayhtiölle tai -yhtiöille olisi käytännössä sujuvampaa ja rahoituksen saaminen ulkopuoliselta taholta selkeämmin järjestetty. Joka tapauksessa tällaisten järjestelyiden seurauksena on keskitetympi yritysraakennekokonaisuus, mitä on pidetty yleisesti hallinnointiyhtiöiden käytön ominaispiirteenä³⁴⁶. Juridisessa mielessä hallinnointiyhtiöiden käyttö liittyy yleensä juuri vastuun rajoittamiseen ja riskin eriyttämiseen³⁴⁷, joten tämä lienee myös käytännössä yleinen tällaisten yhtiöittämisten yhteydessä julkisuuteen (myös Verohallinnon suuntaan) ilmoitettu peruste.

Luonnollisen henkilön omistamassa yhtiössä on EVL:n verovapaussäännösten perusteella luontaista tarvetta saada muodostettua EVL:n mukaan verotettava hallinnointiyhtiö osakkaan ja liiketoimintayhtiön välille. Tällä voidaan varautua yrityskauppaan, joka pyritään toteuttamaan verovapaasti. Tällöin ongelmaksi voi tulla, niin kuin edellä on osoitettu, että välissä oleva yhtiö ei välttämättä onnistu saavuttamaan sellaista itsenäistä asemaa, jotta sitä voitaisiin kohdella EVL:n mukaan verotettavana yhtiönä. Jos järjestelylle ei ole osoitettavissa verotuksesta riippumatonta liiketoiminnallista perustetta, voidaan siihen myös soveltaa VML 28 §:ää.

On kuitenkin huomattava, että pienen osakaspohjan liiketoimintayrityksessä on yhtiöittäminen, moniportaisuus ja hajauttaminen ovat mahdollisia myös verouudistuksen jälkeen, jos tälle on osoitettavissa liiketoiminnalliset perusteet.

³⁴⁵ Ks. tämän suuntaisista arvioista Kukkonen – Walden 2010a s. 68, jotka näyttävät kannattavan näin syntyneen holdingyhtiön pitämistä EVL-yhtiönä. Ks. liiketoiminnan kasvuun liittyvistä yhtiöittämisperusteista esim. Immonen 2002 s. 495. Ks. myös Ranta-Lassila 2002 s. 3.

³⁴⁶ Eicke 2009 s. 38.

³⁴⁷ Eicke 2009 s. 53. Ks. myös Ranta-Lassila 2002 s. 3.

Sellainen voi olla esimerkiksi se, että yksi yhtiö on kasvanut sen kokoiseksi, että se on tarkoituksenmukaisinta jakaa pienemmiksi yhtiöksi³⁴⁸. Tällöin syntyy emoholdingyhtiö, joka esimerkiksi tarjoaa konserniyhtiöille hallintopalveluitaan. Jos tällaisen järjestelyn seurauksena emoholdingyhtiön toimintaa ei voida pitää toiminnan laadun ja laajuuden vuoksi konsernikokonaisuudessa merkittävänä, tätä yhtiötä ei voida mahdollisesti verottaa EVL:n mukaan. Tällöin tulokinnassa ei tulisi asettaa eriarvoiseen asemaan pieniä, keskisuuria ja suuria yrityksiä, vaan tulolähdettä koskeva ratkaisu tulisi tehdä yksittäistapauksessa ottaen huomioon yrityskokonaisuuden erityispiirteet³⁴⁹.

Liiketoiminnallisen perusteen näyttämiselle on annettava pienyrityksen verotuksessa samanlainen mahdollisuus kuin pörssiyhtiössäkin. On kuitenkin varsin selvää, että julkisesti noteerattujen suuryritysten osalta johtopäätöksenä on lähtökohtaisesti EVL-status, koska siihen ei yleensä liity juurikaan luonnollisten henkilöiden oman varallisuuden järjestelyjä, vaan päätökset suuryrityksen taloudenpidossa tehdään yrityksen itsensä näkökulmasta ja liiketoiminnallisin perustein.

Hallinnointiyhtiöitä koskeva oikeuskäytäntö on pääosin 1970- ja 1980-luvuilta. Näin vanhoista oikeustapauksista on jossakin määrin vaikeaa tehdä selkeitä johtopäätöksiä nykypäivän käytännön ratkaisutoimintaa varten. Osa niistä on jopa vaikeasti selitettäviä. Niitä on kuitenkin edelleenkin pidettävä oikeuslähteenä tulkittaessa niin tulolähde- kuin omaisuuslajikysymyksiä.

Ensinnäkin näistä vanhoista oikeustapauksista erityisesti silloisen EVL 6 §:n 3 momentin mukaista holdingyhtiösäännöstä koskevat tapaukset ovat mielenkiintoisia, koska niiden yhteydessä otettiin kantaa usein siihen, oliko kysymyksessä niin sanottu konsernielinyhtiö, jolloin sen luovuttamiin osakkeisiin pystyttiin soveltamaan pitkäaikaisten myyntivoittojen verovapautta.

Toiseksi tulolähdesubjektikysymys tuli esille KorkoRajL:n soveltamisalaan liittyvissä kysymyksissä. Tämän lain mukainen soveltamisalakysymys on liitännäinen lain sisältöön korkojen vähennysoikeudesta, jolloin asiassa ei ollut kyse suoranaisesti EVL:n myyntivoittojen verovapautta koskevasta sääntelystä. KorkoRajL:n mukaan korkojen vähennyskelpoisuus oli sidonnainen verovelvollisen ansio- tai elinkeinotoimintaan, mikä näissä tapauksissa tarkoitti usein ainakin epäsuoraa kannanottoa verovelvollisen EVL-statukseen, jolla oli taasen suora liitännäisyys mahdollisuuden realisoida omistuksia verovapaasti silloisen EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella.³⁵⁰

Vaikka tässä mainittujen kahden aihealueen ratkaisut poikkeavatkin sääntely-ymäristönsä ja säännösten tarkoittamien taloudellisten ilmiöiden osalta nykyisten säännösten vastaavista, ei niitä voi jättää täysin vaille huomiota nykyisiä säännöksiä

³⁴⁸ Kukkonen 2007a s. 41. Ks. myös Ranta-Lassila 2002 s. 3–4.

³⁴⁹ Näin tulisi toimia siitä huolimatta, että verouudistuksen tarkoituksena oli helpottaa juuri kansainvälisten suuryritysten rakennejärjestelyjä.

³⁵⁰ Vrt. Penttilä 2010d s. 54, jossa hän mainitsee KorkoRajL:n mukaisten ratkaisujen sidonnaisuudesta ”silloisen lain tulkintakysymyksiin ja silloisen lainsäädännön tavoitteisiin”.

tulkittaessa. Pääpaino tulkintatoiminnan apuna hyödynnettävien tapausten osalta on kuitenkin uusimmissa KHO:n prejudikaateissa, joita erityisesti vuonna 2010 annettiin useita. Ainakin tietyn tasoisien tulkinta-avun lisäksi vanhojen 1970- ja 1980-lukujen tapausten tutkiminen auttaa myös ymmärtämään EVL:n systematiikan perusteita ja kehittymistä.

Nykyisellään oikeustilaa on kuitenkin vaikea arvioida ja on mahdollista, että oikeusasteet joutuvat poikkeamaan vanhan oikeuskäytännön muodostamista ohjesäännöistä, koska ratkaisuympäristö on kuitenkin varsin erilainen verrattuna 30:n – tai jopa 40:n – vuoden takaiseen tilanteeseen. Hyvällä syyllä voisi olettaa, että hallinnontyhtiöön liittyvää järjestelyä, jolle on osoitettavissa todellinen liiketaloudellinen syy (esim. konsernin omistusten uudelleen järjestäminen), voitaisiin pitää EVL 1 §:n ja EVL 2 §:n tarkoittaman elinkeinotoiminnan soveltamisalaan kuuluvana myös nykyisessä ratkaisuympäristössä. Yritysverotus-ajantasateoksessa esitetään seuraavaa:

”Perusteita olisi laajentaa EVL:n soveltamispiiri kattamaan kaikki holdingyhtiöt, luukun ottamatta ehkä yksityishenkilöiden omistamia pöytälaatikoyhtiöitä. Jos tällainen yhtiö kuitenkin on elinkeinotoimintaa harjoittavan konsernin emoyhtiö, olisi sitä välittömän oman toiminnan puuttumisesta huolimatta perusteltua pitää elinkeinonharjoittajana.”³⁵¹

EVL:n soveltamisalaan joudutaan kiinnittämään entistä vähemmän. Aihetta voidaan lähestyä myös lakisysteemaattisesti ja veropoliittisesti. Veropoliittisesti EVL:n soveltamisalakysymyksistä nousee esiin luovutusvoittojen verovapaussäännös. Lain esitöistä käy ilmi, että järjestelmän perimmäisenä tarkoituksena oli nimenomaan se, etteivät Suomessa asuvat konsernit olisi kansainvälisissä omistujajärjestelyissä ulkomaisia kilpailijoita huonommassa asemassa³⁵². Lain esitöiden informaation näkökulmasta luonnollisten henkilöiden osakeomistuksiin liittyvien järjestelyjen ei ole syytä kuulua osakkuusvapautuksen soveltamisalaan.

Tikka esitti vuonna 2005, että konsernien rakennejärjestelyjen helpottamisen tavoitteen näkökulmasta ”pitäisi varoa tulkintalinjaa, joka epäsuorasti toisi edun luonnollisen henkilön osakesijoituksille”³⁵³.

Niskakangas mainitsee, että kyseinen verovapaussäännön tavoite helpottaa ja mahdollistaa konsernien uudelleenstruktuurointia voi toimia perusteluna ”sellaiselle tulkintalinjalle, joka estää veroedun antamisen epäsuorasti luonnollisen henkilön osakesijoituksille”. Niskakangas huomauttaa samalla tästä argumentaatiosta, että se ”johtaisi tulolähdejaon korostumiseen”.³⁵⁴

³⁵¹ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:14.

³⁵² HE 92/2004 s. 28–29.

³⁵³ Tikka 2005c s. 9.

³⁵⁴ Niskakangas 2007 s. 13.

Tikan mukaan arviointiin voi tässä vaikuttaa myös se, että yhtiön veroton voitto on näin jaettavissa osakkaalle ilman yhtiötason verotusta, kun yhtiöveron hyvitysjärjestelmän lakkauttaminen on poistanut osingonjakoon kohdistuvan tuloveron vähimmäismäärän ja mahdollisen täydennysveron. Yhtiön saamaan verovapaaseen tuloon ei saajapuolellakaan kohdistu täysimääräistä yhdenkertaista verotusta, koska osingonjakoon liittyy verovapaata määrää ja prosenttiosuutta koskevia lievennyksiä.³⁵⁵

Lain soveltamisala on laaja jo käytännön syistä. Vaikka soveltamisalan rajaaminen olisi ollut lakimuutoksen tavoitteiden mukaista, tämä olisi kuitenkin ollut käytännössä mahdotonta. Jos osakkuusvapautus olisi rajautunut koskemaan vain tietyn kokoluokan yrityksiä tai ainoastaan rajat ylittäviä tilanteita, olisi käytännössä jouduttu erittäin hankalien soveltamistilanteiden äärelle, jotka olisivat todennäköisesti johtaneet lakimuutokseen.

Lain soveltamisalaa ei ole rajattu koskemaan ainoastaan tietyn kokoluokan konserneja tai rajat ylittäviä yritysrakenteita. Jos lainsäätäjä olisi halunnut sisällyttää tämän tavoitteen osaksi voimassa olevaa oikeutta, se olisi voinut halutessaan niin tehdä.

Lakiteknisesti ja teoreettisesti asiaa voidaan lähestyä jokseenkin vastakkaiselta kannalta. Lähtökohtana tässä ajattelussa on pyrkimys välttää luovutusvoittoon kohdistuvaa, pidätetyistä voitoista muodostuvaa kahdenkertaista verotusta. Tarkoituksena on ketjuverotuskielto³⁵⁶, eli osakeyhtiön saamia osinkoja verotetaan tulolähteestä riippumatta EVL 6 a §:ssä säädettyllä tavalla. Tämän ajattelutavan mukaan luovutusvoiton verovapaus (EVL 6 b §) ja osinkojen ketjuverotuskielto (EVL 6 a §) ovat kaksi perusnormia, jotka tukevat toinen toistaan ja muodostavat myös tietyllä tapaa yhdessä Suomen verolainsäädännön osakkuusvapautuskokonaisuuden – participation exemption -järjestelmän³⁵⁷.

Kaksinkertaisen taloudellisen verotuksen poistaminen edellyttää yhtiösektorin laajaa luovutusvoittojen verovapautta – osakkuusvapautusta. Ketjuverotuskielto on sinänsä voimassa olevaa oikeutta sekä osinkojen että luovutushintojen verotuksessa. Kuitenkin luovutushintojen verokehittelua varten on säädetty nimenomaiset edellytykset, joihin sisältyy sekä luovuttajaa että luovutuksen kohdetta koskevia tulolähde-edellytyksiä.

Vuosikymmeniä kehittynyt EVL:n soveltamisala rajoittaa merkittävästi osakkuusvapautuksen omaa soveltamisalaa harvainyhtiöiden verotuksessa. Legalismin perinteen vuoksi on yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estämisen tavoitteesta huolimatta vaikea löytää käytännössä soveltamiskelpoisia perusteita luovutusvoittoihin sovellettavan osakkuusvapautuksen nykyistä laajemmalle tulkinnalle. Luovutusvoittosäännösten itsenäiselle arvioinnille ja suppealle tulkinnalle voidaan saada tukea siitä, että vuoden 1993 suuren verouudistuksen yhteydessä vahvistettua laajan tulokäsittelyn periaatetta ei ole

³⁵⁵ Tikka 2005c s. 9.

³⁵⁶ HE 92/2004 s. 28.

³⁵⁷ Vrt. Tikka 2005c s. 9. Vrt. myös Kukkonen 2009 s. 150 sekä Kukkonen – Walden 2009 s. 69.

kumottu vuoden 2004 uudistuksen yhteydessä. Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapaus tiettyjen edellytysten vallitessa on edelleenkin vain poikkeus omaisuuden luovutushintojen pääasiallisesta veronalaisuudesta. Osinkojen ja luovutushintojen verokohtelua ei ole myöskään yhtenäistetty Suomessa kuten useassa muussa EU-valtiossa päädyttiin tekemään.³⁵⁸ On myös huomioitava, että poikkeussäännöstä tulee tulkita suppeasti.

Arvopapereita passiivisesti hallinnoivaa yhtiötä ei ole tavanomaisesti pidetty elinkeinotoimintaa harjoittavana subjektina. Yksityishenkilöiden passiivisten osakeomistusten kerääminen yhteen yhtiöön ”säästölippaaseen” ei aikaansaa vielä EVL-statusta, yhtiöittämisen avulla ei saavuteta vielä verovapautta eikä myöskään satunnaista arvopaperikauppaa ole arvioitu yleensä EVL:n mukaan verotettavaksi toiminnaksi. Luonnollisten henkilöiden omistamien hallinnointiyhtiöiden kautta tehtyihin arvopaperikauppoihin ei siis lähtökohtaisesti ole mahdollista soveltaa osakkuusvapautusta³⁵⁹.

Yhtiötä ei ole oikeuskäytännössä pidetty elinkeinonharjoittajana, jos hallinnointiyhtiön tehtävänä on ollut toimia yksityishenkilöiden sijoitusten hallinnoijana. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että holdingyhtiötä ei ole syytä pitää elinkeinonharjoittajana, jos holdingyhtiön perustajat vain siirtävät yhtiölle omistuksiaan, ellei toimenpiteelle ole osoitettavissa liiketaloudellisia perusteita³⁶⁰. Yksityishenkilöiden varallisuuden hallinnointiin keskittyneet yhtiöt verotetaan pääasiallisesti edelleen TVL:n perusteella. Näin on siitä huolimatta, että EVL:n soveltamisalan on nähty jossakin määrin laajenevan³⁶¹. On myös huomattava, että vaikka hallinnointiyhtiön katsottaisiinkin harjoittavan elinkeinotoimintaa esimerkiksi arvopaperikaupan ja konsultoinnin muodossa, ei pitkäaikaista osakeomistusta pidetä kuitenkaan välttämättä elinkeinotoiminnan varoihin kuuluvana, jos osakkeet palvelevat hallinnointiyhtiön osakkaiden intressiä. Jotta osakkuusvapautta voitaisiin soveltaa, tulisi osakkeiden palvelua käyttöarvolla hallinnointiyhtiön tai sen johtaman yrityskokonaisuuden elinkeinotoimintaa.

³⁵⁸ Ks. Tikka 2005c s. 9. Käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittosäännösten tulolähdeksymyksiin voidaan saada tulkinta-apua tai ainakin lisäajatuksia myös yhteisöjen verotuksen ulkopuolta. Ks. ratkaisussa KHO 2007 T 1670 esitetyt pohdinnat elinkeinonharjoittajan sijoitusrahasto-osuuksien kuulumisesta elinkeinotoiminnan varoihin. Ks. ratkaisun kommentteista laajemmin mm. Linnakangas 2007 s. 453–466 ja Kukkonen 2009 s. 151–152.

³⁵⁹ Luonnollisten henkilöiden sijoitusyhtiöiden ollessa kyseessä voi usein ilmetä aktiivisen sijoitustoiminnan tilanteita, joissa voi olla kyse pääomasijoitustoiminnan kaltaisesta toiminnasta. Tällainen tilanne on erityisesti silloin, kun sijoitukset tapahtuvat vähemmistöosuuksien muodossa noteeraamattomiin yhtiöihin. Tällöin voidaan liikkua jo EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittaman pääomasijoitustoiminnan soveltamisalalla tai ainakin lähestyä sitä. Yksityishenkilöiden luovutusvoittojen verotuksesta on syytä mainita laaja yleisteos Rabinä – Nykänen 2009.

³⁶⁰ Ks. esim. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 43.

³⁶¹ Niskakangas 2007 s. 6.

Vaikeita rajanvetoja joudutaan tekemään yhtäältä tilanteessa, jossa omistuksia on yhtiöitetty pitkän ajan kuluessa. Toisaalta vastaan tulee myös tilanteita, joissa joudutaan määrittämään, kuinka paljon emoholdingyhtiöllä tulee olla toimintoja, jotta sitä voitaisiin pitää elinkeinotoimintaa harjoittavana yhtiönä. Tämä ongelma korostuu harvainyhtiöissä, joiden rakenneratkaisuissa on kyse enemmän tai vähemmän yksityishenkilöiden omistusten järjestelyistä³⁶². Näissä tapauksissa ei välttämättä riittäisi, että hallinnointiyhtiöllä olisi jossakin määrin palvelujen tai tavaroiden kauppaa omistettavien yritysten kanssa, vaan toiminnoilta vaadittaisiin olennaisuutta.

Mattila esittää tarkastustoimena ”menettelyä, jossa holdingyhtiö poistetaan välistä ja katsotaan, olisiko jäljelle jäänyt varallisuus suorassa omistuksessa EVL-varallisuutta”³⁶³. Tällaisessa testissä myönteinen tulos tarkoittaa sitä, että holdingyhtiö on EVL-yhtiö, ja kielteinen taas sitä, että kyseessä on TVL-yhtiö. Tämä muuallakin oikeuskirjallisuudessa esille nostettu ”välyhtiötarkastus” on yksi mahdollinen tapa toimittaa tulolähdesubjektitesti. Kuitenkin verotuksen toimittavan viranomaisen tulisi ottaa huomioon tällaisen kaavamaisen toimintatavan lisäksi myös tapauskohtaiset olosuhteet. Kaavamainen välyhtiötarkastus lienee toimivin vaihtoehto nimenomaan passiivisten väliholdingyhtiötyyppisten yhtiöiden statuksen selvittämisessä. Elinkeino-
verolain kommentaarin mukaan periaate soveltuu myös tilanteessa, jossa tällainen apuyhtiö ei ole osa konsernirakennetta, ”mutta sen osakkeet ’siirrettyinä’ osakkaille kuuluisivat näiden liikeomaisuuteen”³⁶⁴.

Lähtökohtana voitaisiin pitää yritysraakennejärjestelyn liiketaloudellisia perusteita. Hallinnointiyhtiön sivuuttamista puoltavia seikkoja ovat muun muassa yhteiset toimitilat, yhteiset työntekijät sekä luonnolliset henkilöt hallinnointiyhtiön osakkaina, jotka osallistuvat aktiivisesti hallinnointiyhtiön omistuksessa olevan kohdeyhtiön liiketoimintoihin. Toisaalta yksin se, että konsernitason aktiiviset toiminnot puuttuvat hallinnointiyhtiötasolta, ei välttämättä tietyissä tilanteissa johtaisi ainakaan siihen, että hallinnointiyhtiötä ei pidettäisi elinkeinotoimintaa harjoittavana verovelvollisena. Statuksen määrittäminen perustuu edelleen kokonaisharkintaan. Asiaa on tutkittava myös etuyhteyspiirin harjoittaman toiminnan kokonaisuuden näkökulmasta, vaikkakin etuyhteyden tarpeeton korostaminen tulkinnassa – erityisesti jos tämä liittyy ainoastaan merkittävän omistususuuden olemassaoloon – saattaa johtaa muun muassa neutraalisuuden kannalta epätarkoituksenmukaiseen lopputulokseen. On myös huomattava, että KonsAvL:n säätäminen toi aikoinaan lisäpainoarvoa hallinnointiyhtiöiden tulolähdekysymyksiin, kun konserniavustuksen vähennyskelpoisuuden edellytykseksi määriteltiin se, että sekä konserniavustuksen antajan että saajan

³⁶² Tikka 2005c s. 9.

³⁶³ Mattila 2008b s. 77 sekä Mattila 2009 s. 135.

³⁶⁴ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 41. Vrt., vaikkakin hieman varovaisemmin, Tikka 1979 s. 158. Ks. myös Juusela 2004 s. 178–179.

tuli olla elinkeinonharjoittajia. Konserniavustusjärjestelmän yhteydessä elinkeinoverotukseen istutettiin etuyhteyden huomioivan ajattelun siemen. Oikeuskirjallisuudessa etuyhteyden huomioivaa ajattelua kuvailtu siten, että tulolähdetarkoituksessa otetaan huomioon toiminnan kytkeytyminen laajempaan yrityskokonaisuuteen tai vastaavaan etuyhteyteen, eikä näkökulmana ole näin pelkistään verovelvollisen omat olosuhteet³⁶⁵.

Niskakangas on katsonut, että EVL:n soveltamisala ulottuu näin myös yhtiöihin, jotka intressiyhteydestä tai konserniajattelusta irrotettuina olisivat TVL:n mukaan verotettavia yhtiöitä³⁶⁶. Niskakankaan ajatuksille on löydetävissä tukea myös oikeuskäytännöstä³⁶⁷. Vaikka etuyhteyden huomioimiseen perustuva ajattelu on laajasti tunnustettu ajattelumalli oikeustieteen piirissä, verolakeja soveltavan viranomaisen näkökulmasta se ei kuitenkaan ole täysin ongelmaton ajatus.

Legalismiin perustuva verojärjestelmä edellyttää veropäätösten lakisidonnaisuutta. Etuyhteyden huomioiva ajattelu näkyy siten, että verolakeja soveltava viranomainen ottaa päätöksenteossaan huomioon tapauskohtaiset olosuhteet. Näitä olosuhteita ovat erilaiset omistussuhteet ja koko yrityksen liiketoimintakokonaisuus³⁶⁸. Vaikka neutraalisuuskin edellyttää, että myös tulkintatilanteissa juridisesti moniportaisesti toimivaa yritystä ei aseteta huonompaan asemaan yhtenä yrityksenä toimivaan nähden, voidaan kuitenkin esittää huoli siitä, että lakia sovellettaessa ei välttämättä saada edellä kuvattua ajattelua mahtumaan tuloverolainsäädännön ”raameihin”. Osakkuusvapautuksen kannalta relevantti materiaallinen systeemi rakentuu EVL:n ympärille, mikä tarkoittaa, että myös tulkintatoiminnassa tulee ratkaisuja hakea tämän systeemin perusteella.

Tarkan rajan määrittäminen ei ole kuitenkaan mahdollista. Erityisen haastavaa on määrittää sellaisen emoholdingyhtiön verotuksellinen asema, jonka toiminnot keskittyvät ainoastaan hallinnollisten palvelujen tuottamiseen omistettaville yhtiöille. Jotta hallinnointiyhtiötä pidettäisiin elinkeinonharjoittajana, tulisi siltä mahdollisesti vaatia myös ulospäin suuntautuvaa toimintaa. Näin pelkkä omien omistusten tukeminen ei riittäisi tekemään toiminnasta elinkeinotoimintaa. Hallinnointiyhtiöitä koskevan oikeuskäytännön perusteella on kuitenkin todettavissa, että konsernitason toimintojen on oltava riittävässä suhteessa yrityskokonaisuuteen ja hallinnointiyhtiön tehtäviin konsernissa – ei suhteessa ulkopuolisiin tahoihin. Koska puhdas holdingyhtiö tukee yrityskokonaisuutta, ei siltä vaadita tulolähdetsubjektitestissä samoja kvalitatiivisia ja kvantitatiivisia ominaisuuksia kuin emoyhtiöltä.

³⁶⁵ Tikka 1983b sekä Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) esim. s. 6:11 sekä mts. 18:3.

³⁶⁶ Niskakangas 2007 s. 6. Yritysjärjestelyjen näkökulmasta on myös syytä havaita, että osakevaihdossa TVL:n mukaan verotettava holdingyhtiö voi olla osakkeita hankkivana yhtiönä, vaikka TVL:ssa ei olekaan osakevaihtosäännöstä. Tähän tulkintatapaan on päädytty ratkaisussa KHO 2006 T 943. Ks. tästä laajemmin Järvenoja 2007a s. 62–65.

³⁶⁷ Ks. esim. KHO 1976 B II 513.

³⁶⁸ Ks. tämän suuntaisista tulkintasuosituksista Kukkonen – Walden 2010a s. 68.

Tulolähdesubjekti- ja tulolähdeobjektitestin vuoksi tulisi EVL:n soveltamisalan varmistamiseksi esikuntaholdingyhtiöön siirtää ainakin toimitusjohtaja ja talousjohtaja. Yhtiössä tulisi myös olla toimiva hallitus. Sen lisäksi hallinnointiyhtiön tulisi laskuttaa tarjoamistaan palveluista markkinaehtoisuuden periaatteen mukaisesti hallinnointipalkkioita. Tällaista esikuntaholdingyhtiötä voitaisiin pitää aktiivisena ja toimivana emoyhtiönä, johon voidaan soveltaa EVL:a, ja sen omistamia suorasijoitusosakkeita voitaisiin pitää elinkeinotoiminnan tulolähteen käyttöomaisuuteen kuuluvina, jos yhtiöiden välillä on olemassa tosiasiallinen liiketoiminnallinen suhde. Hallinnointipalkkioiden laskuttaminen toimii yhtenä osoituksena (vaikkakin muodollisena) tällaisen suhteen olemassaolosta.

Erityisesti syksyllä 2010 tulleet ratkaisut ovat tulleet tulolähdeajatteluun lisää selkeyttä. Ratkaisua KHO 2010:64 on pidettävä verovelvollisyyden ratkaisuna, joka vaikuttanee sekä tulolähdekysymyksiin että luottamuksensuojaa koskevien väitteiden käsittelyyn lähitulevaisuudessa.

On myös mahdollista, että lainsäätäjä puuttuu asiaan seuraavan verouudistuksen yhteydessä. Joka tapauksessa lähivuosien oikeuskäytännöllä tulee olemaan merkittävä asema koko elinkeinotoiminnan käsitteen ja tunnusmerkistön hahmottamisessa.

EVL 6 b §:n tarkoituksena on mahdollistaa suomalaisten liiketoimintakonsernien vapaat uudelleenstrukturoidumiset. Järjestelmän taustalla vaikuttaa vahvasti talousjärjestelmän kilpailukyky ja veropohjakonvergenssi. Lähtökohtaisesti yksityishenkilöiden varallisuuden hallinnointiin keskittyneille yhtiöille ei ole ollut tarkoitus antaa veroetuja, kuten oikeuskirjallisuudessakin on korostettu³⁶⁹. EVL-status lienee kuitenkin mahdollinen, jos toiminta lähestyy aktiivista pääomasijoitustoimintaa, jota on tavanomaisesti pidetty erityisenä ja selkeästi erottuvana elinkeinotoiminnan haarana. Toisaalta tässäkin tilanteessa hallinnointiyhtiö jäisi verovapauden ulkopuolelle EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella.

EVL 6 b § kannustaa verovelvollista järjestämään omistukset hallinnointiyhtiön kautta niin, että luovutushinnan verovapaus voi toteutua. Omistusten järjestely onnistuu muun muassa liiketoimintasiirron avulla, jolloin liiketoiminta siirretään tytäryhtiöön ja vanha yhtiö jää hallinnointiyhtiöksi. Verosuunnittelussa on kuitenkin syytä pitää mielessä, että omistuksien järjestelyihin voidaan puuttua myös yleisen veronkiertämissäännöksen nojalla. Näin ollen ainoastaan myyntiä varten tehtävä osakekannan siirto hallinnointiyhtiölle saattaa laukaista VML 28 §:n soveltamisen. Tämän vuoksi verovapaa luovutus ei toteudukaan

³⁶⁹ Kukkonen – Walden 2010a s. 69. On huomattava, että joissakin EU-valtioissa on yleistä, että sekä yksityishenkilöiden että yhtiöiden pitkäaikaisiin osakeomistusten luovutuksiin sovelletaan verovapaussäännöksiä. Ks. Kukkonen 2005b s. 14.

EVL 6 b §:n muodollisten edellytysten soveltumisesta huolimatta.³⁷⁰ VML 28 §:n soveltamisen seurauksena verotuksessa voidaan katsoa, että vuoden omistusaikana omistetut osakkeet eivät ole tulleet tosiasiallisesti hallinnointiyhtiön liiketoiminnan käyttöön. Toiseksi osakemyyntiä valmistelevana toimenpiteenä tehtyyn liiketoimintasiirtoon voidaan soveltaa EVL 52 h §:ää, jos tehdylle yritysjärjestelylle ei ole näytettävissä muuta liiketoiminnallista perustetta kuin myöhemmin suunniteltu yrityskauppa. Kolmanneksi on mahdollista, että hallinnointiyhtiötä pidetään kokonaisuudessaan ei-elinkeinotoimintaa harjoittavana yhtiönä. Tällaisiin järjestelyihin on suhtauduttava varovaisuusperiaatetta noudattaen. Tulkintatilanteessa on myös huomattava, että EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdan määrittelemä yhden vuoden omistusaika ei itsessään vielä johda verovapauteen, vaan se on ainoastaan yksi monista EVL 6 §:n ja EVL 6 b §:n verovapauden edellytyksistä. On myös ilmeistä, että omistusaikaedellytyksen täyttävien omistusten osalta voi esiintyä keinotekoisia järjestelyjä, joihin voidaan puuttua VML 28 §:n perusteella.

Oikeuskäytännössä on kiinnitetty huomiota muun muassa hallinnointiyhtiöjärjestelyn keinotekoisuuteen ja siihen, onko rakennetulla omistusjärjestelyllä liiketaloudellisia perusteita. Käytännön verotuksessa EVL 6 b §:n 2 momentin erityisillä edellytyksillä voi näin ollen olla epäsuora liitântä esimerkiksi tulolähdesubjektitestiin ja ennen kaikkea tulolähdeobjektitestiin.

Ratkaisussa KHO 1980 T 2697 holdingyhtiö omisti erään perheyhtiön osake-enemistön, ja tämä yhtiö puolestaan omisti sanotun holdingyhtiön osakkeita. KHO:n mukaan holdingyhtiö ei ollut näyttänyt harjoittaneensa elinkeinotoimintaa tai muutaakaan ansiotoimintaa.

Ratkaisussa KHO 1985 I 51 A Oy omisti 1.1.1980 erään muun muassa lääketeollisuutta harjoittaneen osakeyhtiön osakkeita 1 460 604,33 mk:n arvosta. Verovuonna yhtiö osti lisää sanotun yhtiön osakkeita ja pörssiosakkeita noin 1,15 miljoonan mk:n arvosta ja myi arvopapereita 104 910 mk:n arvosta. Seuraavalla tilikaudella 1.1.1981–31.3.1982 arvopaperien ostot olivat 412,40 mk ja myynnit noin 1,5 miljoonaa mk. Yhtiön harjoittamaa toimintaa ei voitu KHO:n mukaan katsoa EVL 1 §:n 2 momentissa tarkoitetuksi elinkeinotoiminnaksi eikä KorkoRajL:n 2 §:ssä tarkoitetuksi ansiotoiminnaksi.³⁷¹

³⁷⁰ Ks. Tikka 2005c s. 9. Vrt. Niskakangas 2007 s. 11, joka rajaisi VML 28 §:n soveltamisen ”rajuimpiin konstruktioihin”. Ks. myös Tikka 1972 s. 228–232, jossa hän pitää vaihteittaisia transaktioita eli sarjatoimia yhtenä neljästä veronkiertosäännöksen soveltumistilanteesta. Muita ovat hänen jaottelussaan oikeudellisen muodon ja taloudellisen sisällön vastaamattomuustilanteet, intressipuutetilanteet ja markkinaehtopoikkeamat. Ks. myös Tikka 1983a s. 21–25. VML 28 §:n soveltamisen osalta tilanne on kuitenkin muuttunut 1990-luvun lopulta lukien. Luottamuksensuojaa koskevan oikeussäännöksen tultua VML:iin on veronkiertosäännökseen viitattu varovaisesti, jopa liiankin varovaisesti. Ratkaisu pyritään löytämään ensisijaisesti materiaalista lainsäädäntöä soveltamalla – osakkuusvapautuksen tapauksessa esimerkiksi tulolähdesubjektitestiin ja tulolähdeobjektitestiin avulla. Näin on siitä huolimatta, että tapauksessa liikuttaisiin jo veronkiertosäännöksen soveltamisalalla.

³⁷¹ Ks. ratkaisun KHO 1985 I 51 maininnoista ja kommentaista esim. Kilpi 1988a s. 171 av. 5

Vanhemman oikeuskäytännön perusteella voitaisiin päätellä, että verotuksessa voitaisiin jättää huomioimatta hallinnointiyhtiöjärjestelyt ja muut sarjatoimet, joilla omistuksia on siirrelty etuyhteydessä olevien tahojen välillä, jos tällaisten toimien pääasiallisena tarkoituksena olisi näin saavutettava vetoetu³⁷². Ongelmana keinoitekoisten tilanteiden tulkinnassa on kuitenkin sovellettavan oikeusohjeen kysymys: pystytäänkö järjestelyyn puuttumaan ainoastaan tulolähteitä koskevalla argumentoinnilla vai tulisiko päätöstä perusteella VML 28 §:n yleislausekkeen avulla³⁷³.

VML 28 §:n soveltaminen on poikkeuksellista. Nykyisen järjestelmän aikana erityisesti perhevarallisuusjärjestelyjen mahdolliset luovutusvoittoverotukseen liittyvät veroedun tavoittelut voitaisiin kuitenkin kenties estää paremmin VML 28 §:n kuin tulolähdesäännösten perusteella. VML:n soveltamista voitaisiin pitää perusteltuna vaihtoehtona, koska se selkiyttäisi näiden kahden lain soveltamisalaa luovutusvoittoverotuskysymyksissä. Toisaalta veronkiertosäännösten soveltaminen tulisi jättää ainoastaan räikeitä tapauksia varten. Erityisesti sarjatoimien osalta VML 28 §:n soveltuminen voi tulla tutkittavaksi.³⁷⁴ Oikeuskirjallisuudessa on nostettu esille myös riski, joka liittyy järjestelyihin, joissa liiketoimintayhtiön myyntiin valmistaudutaan siirtämällä sen osakkeet hallinnointiyhtiölle, joka voi olla tätä varten perustettu tai vanha yhtiö. Tällaisia tilanteita on pidetty VML 28 §:n soveltamisen kannalta riskialttiina.³⁷⁵ Yhden vuoden omistusaikavaatimuksen täyttymisellä ei kuitenkaan välttämättä ole vaikutusta VML 28 §:n soveltumiseen, vaikka yrityskaupassa myyjäsubjekti olisikin EVL:n mukaan verotettava. Jos järjestelyyn on ryhdytty pääasiallisesti verotuksellisista syistä, voitaisiin VML 28 §:ää soveltaa itsenäisesti EVL 6 b §:n edellytyksistä riippumatta³⁷⁶.

ja siellä mainitut lähteet, Linnakangas 1985 s. 118 sekä Heiniö 1986 s. 84–85, joka painottaa erityisesti KHO:n omaksumaa ajattelua seuraavan verovuoden tapahtumien vaikutuksesta toiminnan liikemiesmäisyyttä arvioitaessa.

³⁷² Tällaisesta tapauksesta on joissakin yhteyksissä nostettu esille esim. KHO 1997:77. Kyseisen ratkaisu liittyi kuitenkin sukupolvenvaihdon toteuttamiseen. KHO katsoi tässä, että oikeustoimien samanaikaisuudesta ja liiketaloudellisten syiden puuttumisesta johtuen tapauksessa sovellettiin peitellyn osingon säännöksiä. Vrt. Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:13–6:14 ja s. 25:14, jossa kuitenkin katsotaan, että oikeuskäytännön perusteella on tilanteiden yksilöllisyyden vuoksi vaikea tehdä yleistäviä johtopäätöksiä. Vrt. myös Niskakangas 2007 s. 11.

³⁷³ Vrt. Niskakangas 2007 s. 11, joka pitää ongelmallisena VML 28 §:n soveltamista tulolähteiden rajojen tulkinnassa. Hänen mukaansa yleisen veronkiertosäännöksen soveltaminen lisäisi epävarmuutta ja samalla oikeudellisten seuraamusten ennustettavuus heikkenisi.

³⁷⁴ Ks. Kukkonen 2007a s. 43 sekä Niskakangas 2007 s. 11.

³⁷⁵ Kukkonen – Walden 2010a s. 69.

³⁷⁶ Vrt. Kukkonen – Walden 2010a s. 69, jotka toteavat VML 28 §:n soveltumisen riskistä: ”Toisaalta muutaman vuoden kulumisen siirron ja myynnin välillä liudentaa varmasti verotusriskiä. Heti yhden vuoden määräajan jälkeen tehty realisointi tulkittaneen helposti verotuksen kiertämiseksi.”

Hallinnointiyhtiötä hyödyntäen muodostetut yritysraakenteet ovat nykyään yleisiä. Niillä on perinteisesti pyritty saavuttamaan hyötyä järjestelemällä omistuksia verotuksellisista syistä. Ulkomaalaisten hallinnointiyhtiöiden käytön merkitys osakkuusvapautuksen saavuttamiseksi on vähentynyt. Osakkuusvapautus on hyödynnettävissä jo kaikissa Pohjoismaissa, mikä tekee tilanteen myös pohjoismaisen konsernin osalta joustavaksi. Saattaa kuitenkin olla, että joissakin omistusjärjestelyissä on edelleen tarvetta käyttää kohdeyhtiön hankintaan ja omistuksen hallintaan Suomen ulkopuolella olevaa hallinnointiyhtiötä. Tällä hetkellä haasteita verosuunnittelulle asettavat ainakin pääomasijoitustoimintaa harjoittaviin yhtiöihin sovellettava rajaussäännös (verovapaus ei sovellu) sekä pääomasijoitusyhtiöiden osalta tulkinnanvarainen kysymys hallinnointiyhtiöiden hyödyntämisestä pääomasijoitustoiminnan apuna (purkutappio ei välttämättä aina vähennyskelpoinen)³⁷⁷. On kuitenkin yhtäältä selvää, että EVL-konsernissa verosuunnittelu keskittyy tällä hetkellä korkojen vähennysosakeuteen, siirtohinnoitteluun ja tappioiden hyödyntämiseen eikä ulkomaisia hallinnointiyhtiöitä tarvita ainakaan osakkuusvapautuksen näkökulmasta enää useimmissa tilanteissa. Erityisesti tappioihin liittyvä verosuunnittelu on lisääntynyt, koska myyntivoittojen verovapaus on muodostunut pääsäännöksi EU-valtioiden verojärjestelmissä. Tappioita voidaan myös pyrkiä kanavoimaan konsernien sisällä oleville henkilöyhtiöille.

Holdingyhtiöitä sijoitettaessa on kuitenkin aina huomioitava verojärjestelmän kokonaisrakenne ja sen ennakoitavuus. Sijoitusratkaisuihin on myös pidettävä mielessä riski mahdollisista lainsäädäntömuutoksista. Siksi kyseisen kaltaiset omistusjärjestelyt kaipaavat toimintaympäristöä, jossa järjestelmä on ennakoitavissa pitkällä aikavälillä. Yleiseurooppalaiset osakkuusvapautusjärjestelmät ovat muodostuneet jo pääsäännöksi eri EU-valtioiden verojärjestelmissä. Toimintavarmuutta voidaan tämän osalta pitää hyvänä.

Hallinnointiyhtiöiden aiheuttamat kysymykset ovat näkyneet uudistuksen jälkeen myös Konserniverokeskukseen tulleissa ennakkotietohakemuksissa. Monessa ennakkotietohakemuksessa on noussut esille kysymys siitä, pidetäänkö yhtiön harjoittamaa toimintaa elinkeinotoimintana. Lähinnä on haettu varmentavaa tietoa yritysraakenteen emoyhtiöinä toimivien hallinnointiyhtiöiden verotuksellisesta asemasta.³⁷⁸ Konserniverokeskuksen antamista ennakkotiedoista vuonna 2008 kymmenen prosenttia, vuonna 2009 neljä prosenttia ja vuonna 2010 kahdeksan prosenttia käsitteli käyttöomaisuusosakkeiden verovapaita luovutuksia³⁷⁹.

³⁷⁷ Juusela 2004 s. 260–261 ja mts. 272–273.

³⁷⁸ Haarala 2005 s. 439.

³⁷⁹ Pykönen 2011 s. 400. Vrt. Haarala 2005 s. 439, joka toteaa, että uudistuksen voimaantulon jälkeen Konserniverokeskukselle osoitetut ennakkotietohakemukset ovat pääsääntöisesti koskeneet osakeluovutussäännöksiä. On huomioitava, että Konserniverokeskus ei julkaise antamiaan

Vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen yhteydessä on useaan otteeseen esitetty huoli verojärjestelmän yksinkertaistamisesta ja selkeyttämisestä. Uudistuksen on arvioitu epäonnistuneen ainakin osittain juuri yksinkertaistamistavoitteen osalta. Tästä on yhtenä esimerkkinä hallinnointiyhtiöiden verotuksellisen aseman epävarmuus.³⁸⁰ Vaikka hallinnointiyhtiöiden asema elinkeinonharjoittajina ja pitkäaikaisten passiivisten osakesijoitusten tulolähdekysymykset ovatkin olleet sekä käytännössä paljon esillä että oikeustieteellisen keskustelun kohteena³⁸¹, EVL:n soveltamisedellytysten tulkintaongelmat lienevät toisaalta harvinaisia, kun on kyse suurten liiketoimintaa harjoittavien konsernien emoyhtiöinä toimivista hallinnointiyhtiöistä. Näihin on tavanomaisesti keskitettynä siinä määrin yritysrakennekohtaisia toimintoja, että niiden verotus toimitetaan pääsääntöisesti EVL:n perusteella. Konserniverokeskuksen verotuskäytännössä ratkaisulinja onkin ollut tältä osin siinä määrin selkeä, että sen asiakkaina olevia konsernin emoholdingyhtiöitä ”on pidetty poikkeuksesta elinkeinotoimintaa harjoittavina yhtiöinä”³⁸². Tätä voidaan pitää realistisena toteamana, joka kuvastaa hyvin suuryritysten verotusta käytännössä. Sitä ei ole kuitenkaan pidettävä varsinaisena substanssikannanottona, jonka perusteella voitaisiin tehdä johtopäätöksiä esimerkiksi tulolähdesubjektitestin soveltamisesta. Sovellettava verolaki ei siis seuraa siitä, mikä Verohallinnon yritysverotus-toimialan yksikkö sattuu verotuksen toimittamaan.

Seuraavassa on tyypitelty vallitsevan oikeuskäytännön perusteella hallinnointiyhtiöjärjestelyissä huomioitavia seikkoja. Tyypittelyn lähtökohtana on tavoiteltava status.

ennakkotietoja tai -ratkaisuja. Ks. tästä esim. Venesjärvi 1999 s. 49.

³⁸⁰ Ks. esim. Tikka 2005c s. 7 ja s. 13.

³⁸¹ Ks. esim. Tikka 2005c s. 7–10.

³⁸² Haarala 2005 s. 439.

Statustavoite	Toimitus- johtaja	Johto- ryhmä	Hallitus	Toimitilat, henkilöstö, kalusto	Konserni- palvelut ja hallinnointi- palkkiot	Huomioitavaa
Yhden tai useamman luonnollisen henkilön omistama EVL-esikuntaholdingyhtiö, joka voi tehdä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n tarkoittaman verovapaan luovutuksen (EVL 53 §:n 2 mom. ja EVL 12 § soveltuvat)	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Taloudellisen toiminnan kannalta tarpeelliset	Kyllä	Subjektityhtiön ja kohdeyhtiön välillä on oltava selkeä liiketoiminnallinen yhteys, joka on erillinen ja itsenäinen subjektityhtiön omistajien asemasta kohdeyhtiön johdossa/hallinnossa
EVL-liiketoimintayhtiön omistama EVL-apuholdingyhtiö, joka voi tehdä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n tarkoittaman verovapaan luovutuksen (EVL 53 §:n 2 mom. ja EVL 12 § soveltuvat)	Ei tarpeen	Ei tarpeen	Kyllä	Ei tarpeen	Ei tarpeen	Edellytykset EVL- asemalle ovat kevyemmät omistajatahon aseman vuoksi; selkeä liiketoiminnallinen yhteys vaaditaan EVL-liiketoimintayhtiön ja EVL-apuholdingyhtiön omistaman kohdeyhtiön välillä (läpivirtausajattelu)
Pääomasijoittajien yritysosossa käyttämä apuholdingyhtiö, jota pidetään EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamana pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhteisönä ja joka voi vähentää verotuksessaan kohdeyhtiöstä syntyvän purkutappion	Ei	Ei	Kyllä	Ei	Ei	Purkua ei tule tehdä välittömästi yrityskaupan jälkeen

Taulukko 11. Hallinnointiyhtiöiltä pääpiirteissään vaadittavat erilaiset ominaisuudet eri verostatusten saavuttamiseksi.

Tässä esitetyt vaatimukset tulee kuitenkin ratkaista yksilöllisesti, mikä tekee taulukossa esitetyt pelkistetyt kriteerit ja seikat tulkinnanvaraisiksi. Ensimmäisessä tapauksessa, jossa on kyse luonnollisen henkilön tai luonnollisten henkilöiden omistamista hallinnointiyhtiöistä, korostuu hallinnointiyhtiön taloudellisen toiminnan tosiasiallisuuden merkitys, joka arvioidaan kokonaisuudessaan toiminnan objektiivisesti havaittavien tunnusmerkkien perusteella. Omistajayhtiöllä on myös vaihtelevat mahdollisuudet vaikuttaa hallinnointiyhtiön luonteeseen taulukossa mainittujen eri ominaisuuksien osalta: toimitusjohtaja, johtoryhmä ja hallitus voidaan nimittää muodollisella päätöksellä ilman, että näiden

henkilöiden osalta syntyisi tosiasiallista yhteyttä hallinnointiyhtiön liiketoimintaan; toimitilojen, henkilöstön, kaluston, konsernipalvelujen ja hallinnointipalkkion osalta on kyse konkreettisista seikoista, jotka ovat selkeästi todennettavissa ja joissa verovelvollisella on vahvempi näyttötaakka kuin ensiksi mainittujen omaisuuksien osalta. Tämän ominaisuuksien epätasaisuuden ja eri hallinnointiyhtiötyyppien keskinäisen kohtaamattomuuden vuoksi taulukossakin on noudatettu varovaisuusperiaatetta.

Muodollista vaatimusta hallinnointipalkkioiden laskuttamisesta voidaan toki myös kritisoida. Esimerkiksi ennakkoratkaisussa KVL 11/2005 ei vaadittu, että omistajayhtiö olisi toimittanut konsernipalveluja osakkuusyhtiölle tai että omistajayhtiö olisi laskuttanut hallinnointipalkkioita. Tässä tapauksessa KVL nosti esiin omistajayhtiön toimivan johdon osallistumisen kohdeyhtiön päätöksentekoon hallitustyöskentelyn muodossa. Omistus oli tällöin ”pitkäaikaista ja luonteeltaan pysyvää”. Myös hallitusta koskeva vaatimus on siinä mielessä tulkinnanvarainen, koska osakeyhtiön johtoa ja edustamista koskevan OYL 6 luvun 1 §:n mukaan yhtiöllä on oltava hallitus. Sillä voi olla myös toimitusjohtaja ja hallintoneuvosto. Näin ollen OYL vaatii ainoastaan hallituksen olemassaoloa. Lisäksi yrityskaupan apuyhtiöitä on pidetty vanhemmassa oikeuskäytännössä EVL:n mukaan verotettavina yhtiöinä³⁸³.

Hallinnointipalkkio ei välttämättä aina yksinään riitä. Erityisesti harvainyhtiöiden ja hallinnointiyhtiön henkilöosakkaiden toimiessa kohdeyhtiön hallinnossa hallinnointipalkkioille ei tule antaa yksinomaista merkitystä, vaan painoarvoa tulee antaa myös muille tekijöille. Tämä tarkoittaa käytännössä sen selvittämistä, millainen hallinnointiyhtiön liiketoiminnallinen suhde on ollut kohdeyhtiöön. Jos kyse on yhtiöstä, jonka lukumäärältään vähäiset työntekijät istuvat kohdeyhtiön toimitiloissa ja käytännössä vaikuttavat kohdeyhtiön johdossa ja hallinnossa, ei hallinnointipalkkion laskuttaminen anna tällöin välttämättä oikeaa kuvaa hallinnointiyhtiön ja kohdeyhtiön liiketoiminnallisen yhteyden olemassaolosta. Tällaista järjestelyä voidaan mahdollisesti pitää ainoastaan kirjanpidollisena. Se voi aiheuttaa sen, että hallinnointiyhtiötä ei pidetä EVL:n mukaan verotettavana yhtiönä tai että sen omistusta kohdeyhtiössä ei pidetä elinkeinotoiminnan varoihin kuuluvana.

KytKentä yrityksen liiketoiminnan kokonaisuuteen (liiketoiminnallinen yhteys) vaikuttaa osakeomistusten tulolähteen määrittelyyn. Passiivista osakkeiden omistamista ei yleensä pidetä elinkeinotoimintana, jos kyse ei ole EVL-emoyhtiön käyttämästä väliholdingyhtiöstä, joka omistaa edelleen liiketoimintayhtiön osakkeet. Tällöin emoyhtiön välillinen olemassa oleva liiketoiminnallinen yhteys

³⁸³ Ks. KHO 1989 B 513, joka liittyi nimenomaan holdingyhtiötyyppisen osakeyhtiön perustamiseen yrityksen ostamista varten ja sitä seuraavaan fuusioon. Apuyhtiöiden käyttämistä voidaan tämänkin ratkaisun oikeusohjeen perusteella pitää hyväksyttävänä kohdeyhtiöiden hankinnassa siten, että hankinnan jälkeen kohdeyhtiö sulautetaan tai puretaan.

johtanee siihen, että myös apuholdingyhtiötä verotetaan EVL:n mukaan ja sen omistamia suorasijoitusosakkeita pidetään elinkeinotulolähteen käyttöomaisuuteen kuuluvina. Näin ollen toiminnallisen yhteyden määrittämisessä tulee ottaa huomioon koko yrityskokonaisuus ja etuyhteyden muodostamat toiminnalliset raamit sekä sen piirissä harjoitettu toiminta. Jos liiketaloudelliset perusteet liittyvät ainoastaan yrityksen sisäisiin intresseihin ja niitä voidaan pitää verovetoisina, voidaan verotuksessa kuitenkin painottaa juuri kyseessä olevan väliholdingyhtiön liiketaloudellisia perusteita osallistua yritysrakennejärjestelyyn. Keinotekoisien järjestelyjen ollessa kyseessä voidaan osakeluovutuksen verovapaus evätä joko tulolähdekysymyksen tai VML 28 §:n nojalla.

Kun tutkitaan osakkuusvapautuksen soveltamisedellytyksiä EVL:n systematiikan mukaisesti, joudutaan selvittämään, kuuluvatko osakeomistukset lainkaan luovuttavan yhtiön elinkeinotoiminnan tulolähteeseen (EVL 53 §:n 2 mom.). Verovapaussäännöksiä sovelletaan vain EVL-tulolähteeseen kuuluviin osakkeisiin. Elinkeinoimintaa harjoittavalla yhtiöllä tällaiset tilanteet ovat suhteellisen harvinaisia, koska liiketoimintaan liittymättömät sijoitukset jäävät soveltamispiirin ulkopuolelle jo omistussuusrajan perusteella³⁸⁴. On kuitenkin yleistä, että yrityksillä on omistuksessaan osakekantoja, jotka eivät liity lainkaan sen varsinaiseen toimintaan³⁸⁵. Tähän problematiikkaan perehdytään objektiedellytyksiä koskevassa osiossa.

8.3 YRITYSMUOTO JA ASUINPAIKKA

8.3.1 Yleistä

Sääntelyn lähtökohdista. EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa on lueteltu tyhjentävästi ne verovelvolliset, joiden verotuksessa käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutusvoitot voivat EVL 6 b §:n nojalla olla verovapaita. Säännöksen mukaan veronalaista tuloa eivät ole muun kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittavan osakeyhtiön tai osuuskunnan sekä säästöpankin ja keskinäisen vakuutusyhtiön saamat käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat siten kuin 6 b §:ssä säädetään.

Kyse ei ole siis ainoastaan pääomasijoitustoimintaa harjoittavaa yhteisöä koskevasta rajauksesta, vaan rajausta on kohdistettu tiettyihin yhteisötyyppeihin. Osakeluovutuksiin sovellettavaa osakkuusvapautusta sovelletaan ainoastaan osakeyhtiöihin, osuuskuntiin, säästöpankkeihin ja keskinäisiin vakuutusyhtiöi-

³⁸⁴ Ks. HE 92/2004 s. 32.

³⁸⁵ Tästä ovat esimerkkinä vapaa-ajan harrastuksiin ja matkailuun liittyvät omistukset. Toimintojen järjestämisen myötä tällaisista ydinliiketoimintoihin liittymättömistä omistuksista on kuitenkin pyritty luopumaan.

hin, jotka harjoittavat muuta kuin pääomasijoitustoimintaa. EVL 6 b §:ssä mainitaan kuitenkin EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu yhteisö. Tämä viittaa kuitenkin siellä mainittuihin yhteisötyyppeihin eikä yleensä yhteisöihin.

EVL 6 a §:n mukaan yhteisön saama osinko ei ole veronalaista tuloa. Säännös mainitsee nimenomaisesti yhteisön, mikä muodostaa systeemyhteyden TVL 3 §:n yhteisöomääritelmään. Osakeluovutusten verovapaus on rajattu ainoastaan erikseen mainittuihin yhteisöihin. Näin ollen osakeluovutuksiin sovellettavaan osakkuusvapautukseen ei voida sisällyttää subjekteina TVL 3 §:n mainitsemia yhteisöjä, vaan verovapauden soveltamisalaa selvitetäessä on hyödynnettävä vain EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan oikeusohjetta.

EVL 6 a §:n 1 momentin 3 kohta mainitsee ”julkisesti noteeratun yhtiön” ja ”osinkoa jakavan yhtiön”. Yhtiöllä tarkoitetaan tällöin nähtävästi osakeyhtiötä tai siihen rinnasteista yhteisömuotoa.

Osakeyhtiö, julkinen osakeyhtiö, kommandiittiyhtiö, avoin yhtiö, osuuskunta ja ulkomaisen elinkeinonharjoittajan sivuliike ovat suomalaisia yhtiömuotoja. Näistä kommandiittiyhtiö ja avoin yhtiö ovat henkilöyhtiömuotoja. Yhtiömuodoista osakeyhtiö ja julkinen osakeyhtiö ovat pääomayhtiöitä. Yksityistä elinkeinonharjoittajaa ei voida pitää yhtiönä tai yhtiömuotona, vaan kyse on tietystä yritysmuodosta, joka on laajempi käsite kuin yhtiömuoto.

EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella verovapaita luovutuksia eivät voi tehdä esimerkiksi vakuutusyhdistys, laivanisännistöyhtiö, eurooppalainen taloudellinen etuyhtymä, valtion liikelaitos, kunnallinen liikelaitos ja nettoyksikkö.

Osakeyhtiömuotoisten yhtiömuotojen verotuksessa voidaan soveltaa osakkuusvapautusta luovutusvoittojen osalta. Näin ollen esimerkiksi liikepankki (osakeyhtiömuotoinen talletuspankki) voi kuulua osakkuusvapautuksen soveltamisalan piiriin. Koska säännöksessä ei ole erityistä määrystä julkisesti noteerattujen yhtiöiden ja noteeraamattomien yhtiöiden välillä, myös julkiset keskinäiset vakuutusyhtiöt, osuuskunnat ja osakeyhtiöt kuuluvat osakkuusvapautuksen subjektiedellytysten piiriin.

Suomen lainsäädännössä tuntematon rajavastuuyhtiö ei ole suoranaisesti suomalaiseseen osakeyhtiöön rinnasteinen. Näin ollen ei ole varmaa, voiko tällaisen yhtiön Suomessa oleva kiinteä toimipaikka saada hyväkseen EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n mukaisen veroedun.

Verovapaita luovutuksia eivät voi tehdä myöskään taloudelliset yhdistykset (esim. hypoteekkiyhdistys tai metsänhoitoyhdistykset) tai aatteelliset yhdistykset. Säätiökään ei kuulu verovapauden soveltamisalan piiriin. Verovapautta ei voida soveltaa silloinkaan kun nämä yhteisöt harjoittavat EVL:n mukaan verotettavaa toimintaa.

Osakkuusvapautus on suunniteltu juuri kansainvälisten konsernien erilaisten rakennejärjestelyjen helpottamista varten³⁸⁶. Verovapausäännöksiä sovelletaan kuitenkin riippumatta yrityksen koosta. Toisaalta on selvää, että pienet yritykset toimivat harvemmin juridisesti moniportaisessa muodossa, vaikkakin osak-

³⁸⁶ HE 92/2004 s. 29.

kuusvapautus on lisännyt moniportaisuuden houkuttelevuutta. Lainsäädäntö lähtee myös siitä, että listatut ja listaamattomat yritykset ovat tasa-arvoisessa asemassa verovapaussäännösten suhteen. Tämä tasavertaisuus on jo verotuksen neutraalisuuden kannalta välttämätön.

Lainsäädäntöä voitaisiin mahdollisesti kehittää siten, että yhtiöitä kannustettaisiin verotuksen keinoin listautumiseen. Osakeyhtiöiden osakkaille voitaisiin tarjota mahdollisuutta saavuttaa verovapaa luovutushinta helpommin. Tällöin voitaisiin ajatella mallia, jossa listaamalla kohdeyhtiö voitaisiin esimerkiksi pääomasijoittajia koskeva rajaussäännös ohittaa. Olisi myös mahdollista ajatella, että listatun yhtiön osakkeet voitaisiin luovuttaa verovapaasti jo ennen vuoden omistusaajan kulumista. On huomattava, että pääministeri Kataisen hallitusohjelmassa on todettu, että hallitus selvittää toimenpiteitä, joilla ”yritysten listautumiskynnystä pyritään madaltamaan”³⁸⁷. Tähän voisi liittyä myös listautumisten jälkeisten listautuneen yhtiön tekemien osakemyyntien suosiminen. On kuitenkin huomattava, että näin annettava verotuki tulisi ulottaa myös rajat ylittäviin tilanteisiin ainakin ETA-alueen ja verosopimusverkoston osalta.

Lainsäätäjä olisi voinut harkita ainoastaan ”yhteisöön” kohdistunutta yleispiirteistä viittausta. Sitä olisi voitu täsmentää lain esitöissä. Toisaalta selkeä rajaus ei aiheuta ongelmia soveltamisessa.

Osakkuusvapautus jouduttiin ulottamaan neutraalisuussyistä myös osuuskuntiin, säästöpankkeihin ja keskinäisiin vakuutusyhtiöihin³⁸⁸. Koska soveltamisala kattaa osakeyhtiöt, sovelletaan säännöksiä näin ollen myös SE:hen.

SE on yritysmuoto, jonka tarkoituksena on helpottaa valtion rajojen yli tapahtuvaa yritystoimintaa Euroopan unionissa ja Euroopan talousalueella (ETA). Yhtiömuotoon sovelletaan julkista osakeyhtiötä koskevaa kansallista lainsäädäntöä, joten se vastaa lähinnä julkista osakeyhtiötä. SE perustuu EU-asetukseen, joka tuli voimaan 8.10.2004. Asetusta täydennettiin eurooppayhtiölailla (L 742/2004). SE-asetuksessa tai siihen liittyvässä lainsäädännössä ei ole säännöksiä SE:n verotuksesta. Täten SE:n verotukseen sovelletaan samoja periaatteita kuin minkä tahansa kansainvälisen yrityksen tai konsernin verotukseen. SE:iden tytäryhtiöihin sovelletaan niiden (tytäryhtiöiden) kotivaltioiden yhtiöverotusta. SE maksaa kansallista veroa maailmanlaajuisesta tulostaan rekisteröintivaltiossaan. Kiinteiden toimipaikkojen osalta kaksinkertainen verotus poistetaan kansallisen lainsäädännön, verosopimusten ja direktiivien perusteella.³⁸⁹

SE:n perustaminen on toistaiseksi ainoa tapa, jolla eri valtioista olevat yhtiöt voivat sulautua. SE voi toimia rekisteröintivaltionsa ulkopuolella kiinteiden toimipaikkojen ominaisuudessa, kun konsernirakenne on saatu purettua. Toimintaa voidaan järjestää kotivaltion ulkopuolelle ilman tytäryhtiöitä. Ulkomailla sijaitsevien kiinteiden

³⁸⁷ VN 22.6.2011 s. 13.

³⁸⁸ Ks. HE 92/2004 s. 31.

³⁸⁹ Ks. laajemmin eurooppayhtiöiden verotuskysymyksistä esim. Malmgrén 2008 s. 116–117, Juusela – Kellas 2004 s. 385–404, Äimä 2004b sekä Helminen 2004a s. 152.

den toimipaikkojen tappiot voidaan ottaa huomioon joustavammin kuin tytäryhtiön tappiot.³⁹⁰

Kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiön tekemät luovutukset. EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan subjektiedellytyksissä on määritelty muun muassa osakeyhtiö sellaiseksi luovuttajaksi, joka voi saada hyväkseen verovapaan luovutushinnan EVL 6 b §:n 1 momentin nojalla. Säännöksessä ei kuitenkaan mainita kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiöitä. Vaikka kiinteistö- ja asunto-osakeyhtiöitä verotettaisiinkin EVL:n mukaisesti, ne eivät ne nähtävästi pystyisi tämän rajauksen vuoksi realisoimaan verovapaata luovutushintaa. Voitaisiin tietysti ajatella, että kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiöihin sovellettaisiin lähtökohtaisesti osakeyhtiötä koskevia säännöksiä. Tätä johtopäätöstä tukisi se, että EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan säännös ilmeisesti rinnastaa suomalaisen osakeyhtiön tai sitä vastaavan yhtiön kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiöihin. Rajaussäännöksen olemassaoloa ja tarvetta olisi muutoin vaikea perustella EVL:n systematiikan näkökulmasta.

Käytännössä on kuitenkin ilmennyt, että esimerkiksi joillakin asunto- ja kiinteistöosakeyhtiöillä on omistuksessaan huoltoyhtiöiden osakkeita, jolloin edellä kuvailtua kysymystä jouduttaisiin mahdollisesti miettimään. Tällöinkin osakkeista luopuminen lienee erittäin harvinainen tilanne³⁹¹. Joka tapauksessa subjektiedellytys ei näiden omistajayhteisöjen tapauksessa välttämättä täyty, joten asian jatkopohdinta ei ole tarkoituksenmukaista tässä tutkimuksessa.

Osakeyhtiön, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa, tekemät luovutukset. Objektiedellytyksissä verovapauden ulkopuolelle jätetystä osakeyhtiöstä, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa, ei ole mainintaa subjektiedellytyksissä. Tällaisella yhtiöllä saattaa olla omistuksessaan suorasi-joituksia, joiden omistusosuus ja omistusaika täyttäisivät EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdan edellytykset. Tällaista yhtiötä voidaan verottaa EVL:n mukaan, jos se harjoittaa elinkeinotoimintaa EVL 1 §:n ja 2 §:n tarkoittamassa mielessä. Myös sen osakeomistukset voivat ainakin teoriassa täyttää elinkeinotoiminnan tulolähteen (EVL 53 §:n 2 mom.) käyttöomaisuuteen (EVL 12 §) kuuluvien osakkeiden määritelmän. Tässä varsin harvinaisessa tilanteessa kiinteistöyhtiöllä on mahdollisuus luovuttaa osakkeet verovapaasti, jos EVL 6 b §:n objektiedellytykset vain täyttyvät. Näin ollen sen verokohtelu olisi sama kuin muillakin EVL:n subjektiedellytykset täyttävillä yhteisöillä. Tällainen omistuskuvio lienee kuitenkin harvinainen. Se on kuitenkin ajankohtainen kysymys, koska verotuskäytännössä on jouduttu ottamaan kantaa kiinteistökehitystoimintaan liittyvien osakeluovutusten verokohteluun.

³⁹⁰ Ks. SE:iden verotuskysymyksestä Ranta-Lassila 2007b s. 356.

³⁹¹ Purkautuminen lienee todennäköisempi omistuksen päättymistilanne.

8.3.2 Erityisesti osakeyhtiön omistaman elinkeinoyhtymän tekemistä luovutuksista ja osakeyhtiön tekemistä yhtymäosuuksien luovutuksista

Yleistä. Elinkeinoyhtymiä ovat avoimet yhtiöt, kommandiittiyhtiöt, laivanisännistöyhtiöt sekä osakkaiden yhteiseen lukuun toimivat elinkeinotoiminnan harjoittamista varten perustetut yhteenliittymät. Elinkeinoyhtymän elinkeinotoiminnan tulos lasketaan veronalaisten tulojen ja vähennyskelpoisten menojen erotuksena. TVL 16 §:n 1 momentin mukaan

”[e]linkeinoyhtymä ei ole erillinen verovelvollinen. Yhtymälle vahvistetaan kuitenkin elinkeinotoiminnan tulos, joka jaetaan aikaisempien verovuosien tappioiden vähentämisen jälkeen verotettavaksi osakkaiden tulona niiden osuuksien mukaan, jotka heillä on yhtymän tuloon. Elinkeinotoiminnan tappio vähennetään yhtymän seuraavien verovuosien elinkeinotoiminnan tuloksista.”

Elinkeinotoiminnan tulos jaetaan verotettavaksi yhtymän osakkaiden eli yhtiömiesten tulona. Tämä koskee myös osakeyhtiöitä elinkeinoyhtymän osakkaana. Elinkeinotoiminnan tulos jaetaan verotettavaksi EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittaman yhteisöosakkaan elinkeinotulona.

Elinkeinotoiminnan tulokseen sisältyy myös elinkeinoyhtymän käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksesta saama luovutusvoitto. Vaikka käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoiton osuus elinkeinoyhtymän tulosta jaetaan verotettavaksi EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettulle osakkaalle, ei elinkeinoyhtymä tai sen osakas voi saada hyväkseen EVL 6 b §:n tarjoamaa etua. Osakkuusvapautuksen soveltuminen estyy kahdella tasolla: elinkeinoyhtymä ei voi luovuttaa elinkeinovarallisuuden käyttöomaisuuteen kuuluvia osakkeitaan verovapaasti ja osakeyhtiö ei voi luovuttaa elinkeinoyhtymän osuuksia verovapaasti.

Elinkeinoyhtymän elinkeinotoiminnan tulosta laskettaessa otetaan huomioon käyttöomaisuuteen kuuluneiden osakkeiden luovutustappiot. Sen verotuksessa voidaan myös vahvistaa käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden purkutappio. Tappiollinen tulos käsitellään elinkeinoyhtymän tulosta ja se vähennetään TVL 120 §:n 12 momentin nojalla muun toiminnan tulosta seuraavan 10 verovuoden aikana sitä mukaa kuin tuloa syntyy. Elinkeinoyhtymän yhteisöosakas ei siis saa suoraan siirrettyä hyväkseen elinkeinoyhtymän realisoimia luovutustappioita ja purkutappioita.³⁹²

Hallituksen esityksessä kommentoidaan yhteisön osuuteen henkilöyhtiöstä sisältyvien luovutusvoittojen ja tappioiden verokohtelua seuraavasti:

³⁹² Ks. Juusela 2004 s. 238.

”Luovutusvoiton verovapaus koskisi vain yhteisöjä. Yhteisöt voivat kuitenkin olla osakkaina elinkeinoyhtymissä, jolloin osuus yhtymien tulosta jaetaan osakasyhteisölle. Jos yhteisöjen ja elinkeinoyhtymien saamiin luovutusvoittoihin sovelletaan eri periaatteita, epätasapaino kahden verotusmallin välillä saattaa houkutella verosuunnitteluun. Koska elinkeinoyhtymälle vahvistettu tappio ei ole vähennyskelpoinen osakkaiden tulosta, vaan vain yhtymän seuraavien vuosien tulosta, luovutustappioiden vähennyskelpoisuudesta voidaan hyötyä vain rajoitetusti kohdistamalla vähennys muuhun liiketuloon. Esityksessä ei ehdoteta elinkeinoyhtymien luovutustappioiden vähennysoikeutta rajoitettavaksi. Verotusta toimitettaessa on kuitenkin veron kiertämistä koskevan säännöksen nojalla perusteltua puuttua järjestelyihin, joissa yhteisön omistaman henkilöyhtiön tulo-osuudesta on keinotekoisesti pyritty vähentämään luovutustappioita. Tämä voi ilmetä esimerkiksi vaihteittaisina omistusjärjestelyinä, joihin saattaa liittyä hinnoittelupoikkeamia.”

Elinkeinoyhtymän realisoimien käyttöomaisuusosakkeiden purkutappioiden vähennyskelpoisuudesta. EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittaman yhteisön omistaman elinkeinoyhtymän realisoiman käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden purkutappio voidaan vähentää ainoastaan elinkeinoyhtymän tulosta laskettaessa eikä tappiota saada siirrettyä yhteisöosakkaan verotukseen. Elinkeinoyhtymän tappiot eivät ole suoraan vähennyskelpoisia osakkaan verotuksessa.³⁹³ Näin ollen verosuunnittelumahdollisuudet liittyvät järjestelyihin, joissa hyödynnetään elinkeinoyhtymää konsernin hankintayhtiön ja sille saadaan siirrettyä myös tuloa, joita vastaan purkutappiot voidaan vähentää³⁹⁴.

Hallituksen esityksessä mainintaan sulkusäännöksestä, jonka perusteella purkutappio olisi vähennyskeltoton, jos yhtymän osakkaana olisi yhteisö. Lopullisesta laista (EVL 51 d §:n 2 momentti) ei kuitenkaan käy ilmi tätä säännöstä. Esityksessä todetaan asiasta seuraavasti:

”Purkutappion vähennyskelpoisuus ei voi johdonmukaisuussyistä olla yhteisön vähennysoikeutta laajempi, jos yhteisö on elinkeinoyhtymän osakkaana, koska tappio tulisi tällöin yhtiöosuutta vastaavasti vähennetyksi yhteisön tulosta. Käytännön syistä vähennysoikeutta ehdotetaan rajoitettavaksi kaikkien tällaisten yhtymien osalta, vaikka niiden osakkaina olisi myös yksityishenkilöitä. Säännös tulisi sovellettavaksi muissa kuin verosuunnitteluun liittyvissä tilanteissa hyvin harvoin. Purkutappio olisi edelleen vähennyskelpoinen luonnollisten henkilöiden ja kuolinpesien sekä sellaisten yhtymien verotuksessa, joissa ei ole osakkaana yhteisöjä.”³⁹⁵

Koska purkutappion vähennyskeltottomuutta ei tältä osin sisällytetty verolaikiin, ei esitettyä vähennyskeltottomuutta voida soveltaa³⁹⁶. Kommandiittiyhtiön

³⁹³ Ks. Juusela 2004 s. 238 sekä Viitala 2010 s. 104.

³⁹⁴ Mattila 2005b s. 22–23. Ks. myös Matikkala 2004 s. 44–46 sekä Juusela 2004 s. 238 ja mts. 287.

³⁹⁵ HE 92/2004 s. 38.

³⁹⁶ Tähän johtopäätökseen on tultu myös Helsingin HAO:n päätöksessä 22.3.2011 11/0328/3. Ks. myös Juusela 2004 s. 238 av. 387, jonka mukaan tekstin jääminen hallituksen esitykseen oli

yhtiömiesten juridisella muodolla ei siis ole vaikutusta purkutappioiden vähennyskelpoisuuteen. Tästä syystä liiketoimintakonsernissa on mahdollista hyödyntää esimerkiksi kommandiittiyhtiötä yrityshankinnoissa siten, että kommandiittiyhtiö hankkii liiketoimintaa harjoittavien osakeyhtiöiden osakekannat, purkaa hankkimansa yhtiöt selvitysmenettelyn kautta, siirtää kohdeliiketoiminnot itselleen ennakkojako-osana ja jatkaa niiden toimintaa. Tällöin hankittujen kohdeyhtiöiden liikearvo saadaan vähennettyä kommandiittiyhtiön verotuksessa kommandiittiyhtiön verotettavasta tulosta. Purkutappion vähennyskelpoisuus voi tällöin estyä ainoastaan VML 28 §:n soveltamisedellytysten täytyessä³⁹⁷. Samoin kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhtiöiden tapauksessa tällaisia järjestelyjä ei voida pitää veronkiertona ainoastaan sillä perusteella, että järjestely on yrityskokonaisuuden kokonaistalouden näkökulmasta edullisin. Yrityksellä on oikeus hyödyntää rakenneratkaisuja, jotka se näkee sen harjoittaman liiketoiminnan kannalta parhaaksi. Yrityshankinta on myös luonteeltaan todelliseen liiketoimintaan liittyvää, joten VML 28 §:n soveltamiselle ei tule tukea myöskään tästä näkökulmasta. Yrityshankinnassa ei ole myöskään tavanomaisesti kyse sellaisesta edestakaisesta sarjatoimesta, joka oikeuttaisi soveltamaan VML 28 §:ää. On myös huomattava, että kommandiittiyhtiön käyttämiseen hankintayhtiönä voi myös yhdistyä rahoitukseen ja vastuisiin liittyviä liiketaloudellisia perusteita. Kommandiittiyhtiön käyttäminen voi olla perusteltua liiketaloudellisista syistä siinä missä osakeyhtiömuodossakin toimiminen. Järjestelyn edullisuuden verotuksessa ei tulisi olla perusteena VML 28 §:n soveltamiselle.³⁹⁸

Muodonmuutokset. Elinkeinoyhtymiin liittyvät kysymykset ovat tällä hetkellä nousseet Suomessa esille lähinnä omistusajan osalta. Oikeuskäytännössä on katsottu, että yhtiömuodon muutoksen jälkeen on mahdollista luovuttaa osakkeet verovapaasti ilman, että osakkeita on omistettu vuotta, koska EVL 6 b §:n edellyttämään yhden vuoden omistusaikaan lasketaan mukaan myös henkilöyhtiöiden osuuden omistaminen³⁹⁹. Jos luovutettua osakeyhtiötä on edeltänyt henkilöyhtiövaihe, määräaikojen laskennassa noudatetaan siis TVL 24 §:n 4 momentin oikeusohjetta. Tällöin henkilöyhtiön muodonmuutos osakeyhtiöksi ja sitä seuraava nopeasti toteutettava osakkeiden luovutus voi kuitenkin johtaa VML 28 §:n soveltamiseen⁴⁰⁰. Tässä yhteydessä tulee selvittää, ”onko toimintamuodon muutoksen ainoa tarkoitus ollut saada myyntivoitto verovapaana osakeluovutuksen muodossa”, kuten Venesjärvi toteaa.⁴⁰¹ Elinkeinoyhtymän

vahinko.

³⁹⁷ Helsingin HAO:n päätös 22.3.2011 11/0328/3.

³⁹⁸ Verovelvollisen vastine Helsingin HAO:n päätöksen 22.3.2011 11/0328/3 tapauksessa.

³⁹⁹ KVL 50/2005 (ei muutosta, KHO 2006 T 155).

⁴⁰⁰ Venesjärvi 2005 s. 87.

⁴⁰¹ Venesjärvi 2005 s. 87. Ks. myös VeroH 2.11.2005, Mattila 2006b s. 14 ja Kukkonen 2007a s. 172.

osuuksiin ja osakeyhtiöiden osakkeisiin sovelletaan erilaisia säännöksiä, mikä aiheuttaa järjestelmään epäneutraalisuutta. Tämä voi aiheuttaa järjestelyjä, joilla pyritään konvertoimaan yhtymäosuuksia osakkuusvapautuksen piiriin.⁴⁰² Selvää kuitenkin on, että luovutustappioiden hyväksikäyttö elinkeinoyhtymän avulla on haastavaa, koska tappioita ei voida vähentää suoraan osakkaan (tässä: emoyhtiön) verotuksessa (veronalaisesta elinkeinotulosta), vaan ne vähennetään elinkeinoyhtymän seuraavien vuosien tulosta.⁴⁰³

Konsernitukisäännös. Elinkeinoyhtymien verotuskysymyksiä ei ole säännösten tasolla huomioitu EVL 16 §:n 7 kohdassa, joka koskee konsernituen ja tiettyjen vastaavien erien vähennyskeltvottomuutta. Tämä säännös ei siis nähtävästi sovellu lainkaan elinkeinoyhtymiin, mikä selviää lain sanamuodosta: ”edellä 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun yhteisön sellaiselta osakeyhtiöltä –”. Koska kyseessä on poikkeussäännös, sitä tulisi luonnollisesti tulkita suppeasti⁴⁰⁴, mutta vähennyskeltvottomuuden soveltumattomuus käy ilmi selvästi jo lain sanamuodosta.

Edellä mainittu liittyy ensinnäkin elinkeinoyhtymän sellaiselta osakeyhtiöltä, josta elinkeinoyhtymä tai EVL 6 b §:n 7 momentissa tarkoitetut konserniyhtiöt omistavat yksin tai yhdessä vähintään 10 prosenttia osakepääomasta, olevien muiden saamisten kuin myyntisaamisten menetyksiin ja arvonalenemisiin, tällaiselle osakeyhtiölle annettuun konsernitukeen sekä muihin vastaaviin osakeyhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettuihin menoihin. Nämä erät eivät ole vähennyskeltvottomia EVL 16 §:n 7 kohdan perusteella⁴⁰⁵. Niiden vähennyskelpoisuutta arvioidaan EVL 7 §:n tai EVL 17 §:n perusteella. Näin on siitä huolimatta, että elinkeinoyhtymän yhtymäosuudet omistaisi EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittama yhteisö, ja vaikka elinkeinoyhtymä poistettaisiin välistä, tulisi tässä mainittu erä vähennyskeltvottomuuden piiriin EVL 16 §:n 7 kohdan ja EVL 6 b §:n 7 momentin perusteella.

Elinkeinoyhtymien osalta on toiseksi mainittava niille annetut konsernituet ja vieraan pääoman -ehtoiset erät. EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittaman vähennyskeltvottomuuden piiriin eivät kuulu EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittaman yhteisön elinkeinoyhtymältä, josta tällainen yhteisö tai EVL 6 b §:n 7 momentin tarkoitetut konserniyhtiöt omistavat yksin tai yhdessä vähintään 10 prosenttia yhtiöosuuksista, olevien muiden saamisten kuin myyntisaamisten menetykset ja arvonalenemiset, tällaiselle elinkeinoyhtymälle annettu konsernituki sekä muut vastaavat elinkeinoyhtymän taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettut menot. Nämäkään erät eivät ole vähennyskeltvottomia EVL 16 §:n 7 kohdan perusteella, jolloin vähennyskelpoisuutta

⁴⁰² Ks. Venesjärvi 2005 s. 87.

⁴⁰³ Vrt. Kukkonen – Walden 2010a s. 421.

⁴⁰⁴ Mattila 2005b s. 23.

⁴⁰⁵ Ks. Juusela 2004 s. 225–226.

arvioidaan ainoastaan EVL 7 §:n tai EVL 17 §:n perusteella. Molemmissa edellä kuvatuissa tilanteissa on kuitenkin riski, että vähennyskelpoisuus evätään VML 28 §:n nojalla tai tapauksessa tehdään siirtohintaoikaisu VML 31 §:n perusteella.

Yhtiöosuuden luovutustappiot. Yhtiöosuuden luovutuksesta saadun tappion vähennyskeltvottomuus muodostaa asymmetrian. EVL 8 §:n 3 momentin mukaan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettun yhteisön käyttöomaisuuteen kuuluvan avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön yhtiöosuuden hankintameno on yhtiöosuuden luovutushinnan ylittävältä osalta vähennyskelpoinen vain yhteisön saamista käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden tai yhtiöosuuden luovutusvoitoista viitenä sitä seuraavana verovuonna. Näin ollen elinkeinoyhtymän luovutustappion verokohtelu rinnastuu osakkeiden luovutustappion verokohteluun neutraalisuusperiaatteen mukaisesti. Järjestelmä on kuitenkin asymmetrinen, koska osakkuusvapautusta ei voida soveltaa yhtymäosuusien luovutuksiin.

Kehittämisenäkökohtia. Erilaiset läpivirtausyksiköt ja henkilöyhtiöt voivat kuulua verovapauden piiriin joissakin valtioissa. Esimerkiksi Ruotsissa kauppayhtiön tekemiin luovutuksiin sovelletaan läpivirtausajattelua. Suomenkin lainsäätäjä voi joutua harkitsemaan Ruotsin kauppayhtiöihin sovellettavien verovapaussäännösten kaltaisten säännösten sisällyttämistä myös EVL 6 b §:n systematiikkaan. Tällöin asiaa voitaisiin tutkia kokonaisuutena, ja edellä jo hallituksen esityksessä kaavailun vähennyskeltvottomuuden tarve voitaisiin harkita osana osakkuusvapautuksen muiden subjektia ja objektia koskevien osakysymysten uudistamista. Tämä voisi siis käytännössä koskea osakeyhtiöiden omistamia elinkeinoyhtymiä – tavanomaisesti kommandiittiyhtiöitä.

Elinkeinoyhtymien tekemät luovutukset ovat verovapauden soveltamisalan ulkopuolella sekä subjekti- että objektiedellytysten osalta. Verovapauden subjektiedellytyksistä on määrätty EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa. Henkilöyhtiöt eivät kuulu verovapauden soveltamisalan piiriin. EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainittu yhteisö voi kuitenkin olla osakkaana elinkeinoyhtymässä, jolla voi edelleen olla hallussaan sellaisia osakkeita, joiden luovutukset kuuluisivat EVL 5 §:n 1 kohdan, EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittaman verovapauden piiriin, jos omistajayhtiönä olisi taustalla oleva yhteisö suoraan eikä elinkeinoyhtymän välityksellä. Elinkeinoyhtiöiden verotuksessa ei ole myöskään rajoitettu luovutustappioiden vähennyskeltvoutsuutta. Hallituksen esityksessä henkilöyhtiöiden rajausta verovapauden ulkopuolelle perusteltiin muun muassa viittauksilla pääomasijoitusrahastoihin⁴⁰⁶. Hallituksen esityksessä ei kuitenkaan tuoda selvästi ilmi syitä, joiden perusteella elinkeinoyhtymät on jätetty osakkuusvapautuksen ulkopuolelle konsernitalanteissa.

⁴⁰⁶ HE 92/2004 s. 39–40.

Suomessa voitaisiin ottaa julkiseen keskusteluun Ruotsin esimerkin mukaisesti osakkuusvapautuksen laajentaminen koskemaan sekä yhteisön omistaman elinkeinoyhtymän tekemiä luovutuksia että yhteisön tekemän elinkeinoyhtymän yhtymäosuusluovutuksia. Tällaista järjestelmää voitaisiin perustella sijoitusmuotoneutraalisuudella (missä juridisessa muodossa sijoitus tapahtuu). Laajennus toisi järjestelmään lisää läpinäkyvyyttä ja vähentäisi osaltaan luovutusvoittoihin ja luovutustappioihin liittyvää epätoivottavaa, henkilöyhtiöiden avulla mahdollisesti tehtävää verosuunnittelua. Tällaisessa järjestelmässä osakeyhtiön osuuteen elinkeinoyhtymästä saadusta elinkeinotulosta sisältyvät EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittamat luovutushinnat ja hankintamenot olisivat verovapaita ja vähennyskeltvottomia samoin kuin suoraan yhteisön omistamina-

kin. Jos tällaiseen järjestelmään haluttaisiin päästä, tulisi objektiedellytyksiin lisätä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittaman yhteisön tekemä yhtymäosuuden luovutus. Kyseeseen voisi tulla myös sellaisen elinkeinoyhtymän, jonka yhtiömiehenä on EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittama yhteisö, tekemä osakeluovutus, jos osakeluovutus suoraan elinkeinoyhtymän yhtiömiehenä olevan yhteisön tekemänä olisi verovapauden edellytykset täyttävä.

Elinkeinoyhtymät olisivat tällaisessa järjestelmässä selkeästi läpivirtauksen perustuvan verokohtelun piirissä. Osakkuusvapautussäännösten systematiikan perusteella ei tällöin tulisi veronalaiseksi tuloksi katsoa luovutusvoittoa, jos elinkeinoyhtymän omistaja olisi itse luovuttanut kyseiset osakkeet. Vastaava luovutustappio olisi vähennyskeltvoton, mikä tekisi nykyisessä järjestelmässä mahdolliset tappioiden kanavoinnit konsernin henkilöyhtiöön mahdolltomiksi. Suorasijoitustilannetta arvioitaisiin suoraan yhteisöomistajan ja kohdeosakkeiden välillä ja verotuksessa ohitettaisiin välissä oleva elinkeinoyhtymä. Suorasijoitustilanteessa elinkeinoyhtymää ei verotuksen näkökulmasta tällöin pidettäisi tulojen todellisena saajana, vaikka se tosiasiallisesti sitä olisikin.

Sen sijaan verokohtelu jäisi riippumaan tulojen tosiasiallisen saajan sijasta fiktiivisen saajan verostatuksesta. Jos fiktiivinen osingon tai luovutusvoiton saaja on EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittama yhteisö, sovellettaisiin osakkuusvapautusta. Tällöin verovapautta ei kuitenkaan laajennettaisi yleisesti elinkeinoyhtymien verotukseen. Esimerkiksi luonnollinen henkilö, joka omistaisi osuuden elinkeinoyhtymässä, joka edelleen omistaisi osakkeita, jotka olisivat EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamalle yhteisölle EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittamia verovapaasti luovutettavia osakkeita, ei voisi kuulua osakkuusvapautuksen soveltamisalan piiriin. Tällaista luonnollista henkilöä verotettaisiin edelleen siitäkin yhtymäosuuden suuruuden elinkeinotulon osuudesta, jonka elinkeinoyhtymä saa kohdeyhtiöstä osingon muodossa tai kohdeyhtiön osakkeiden myymisen aikaansaamasta luovutusvoitosta. Symmetrisesti sääntely tulisi ulottaa koskemaan myös purkautumisen verokohtelua – sekä silloin kun EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittama yhteisö omistaa elinkeinoyhtymän, joka omistaa edelleen

purkautuvan kohdeyhtiön, että silloin kun EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittaman yhteisön omistama elinkeinoyhtymä purkaantuu.

Tällaisen järjestelmän avulla voitaisiin torjua epätoivottavaa verosuunnittelua elinkeinoyhtymillä yrityskauppatilanteissa. Tällä hetkellä erityisesti purkautumisten näkökulmasta epäneutraalia tilannetta pystytään käyttämään hyväksi yrityskauppatilanteissa siten, että konserniin perustetaan yrityskauppojen tekoa varten elinkeinoyhtymä, joka pystyy vähentämään verotuksessaan purkutappiot. Tätä varten elinkeinoyhtymällä tulee olla myös tuloja, mikä tarkoittaa tiettyjen omaisuuserien siirtämistä elinkeinoyhtymälle. Tappioiden hyödyntämisen jälkeen elinkeinoyhtymä voidaan muuttaa osakeyhtiöksi TVL 24 §:n 1 momentin mukaisesti. Loppuvaiheessa tämä osakeyhtiö voidaan sulauttaa emoyhtiöön. Läpivirtaussäännösten olemassaololle olisi nähtävästi ainakin tästä näkökulmasta perusteet⁴⁰⁷.

8.3.2 Erityisesti ulkomaisten subjektien tekemistä luovutuksista

Sidonnaisuus kiinteän toimipaikan olemassaoloon. TVL 9 §:n mukaan ulkomaiset yhteisöt ovat Suomessa rajoitetusti verovelvollisia. TVL ei kuitenkaan määrittele ulkomaista yhteisöä. TVL 3 §:n 7 kohta kuitenkin mahdollistaa sen, että TVL:n mukaisena yhteisönä voidaan pitää myös sellaista ulkomaista yhteisöä, joka on verrannollinen TVL 3 §:n 1–4 kohdissa mainittuihin yhteisöihin. Näiden säännösten ja EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla voidaan päätellä, että käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat eivät ole veronalaista tuloa siten kuin EVL 6 b §:ssä säädetään myöskään muulle kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittavaan osakeyhtiöön, pääomasijoitustoimintaa harjoittavaan osuuskuntaan, säästöpankkiin tai keskinäiseen vakuutusyhtiöön verrattavalle yhteisölle. Hallituksen esitys vahvistaa tämän toteamalla osakkuusvapautuksen koskevan ”myös vastaavia ulkomaisia yhteisöjä, jos luovutettavat osakkeet liittyvät yhteisön täällä olevaan kiinteään toimipaikkaan”⁴⁰⁸.

Ensimmäinen askel ulkomaisen yhteisön tulon verottamisessa Suomessa on ensinnäkin se, onko kyse Suomesta saadusta tulosta TVL 10 §:n 2 kohdan nojalla eli onko kyseessä Suomessa harjoitetusta liikkeestä saatu tulo. Tällöin ei ole merkitystä, täytyykö TVL 13 a §:n tarkoittaman kiinteän toimipaikan määritelmä. Suomen sisäinen lainsäädäntö ei siis ainakaan sanamuodon mukaisen tulkinnan mukaan vaadi kiinteän toimipaikan syntymistä⁴⁰⁹. Voidaan kuitenkin ajatella, että TVL 13 a § tietyllä

⁴⁰⁷ Vrt. suorasisjoitusosinkojen osalta voimassa oleva läpivirtausta korostava ja suorasisjoitusajattelun mukainen veromalli TVL 16 §:n 3 mom. ja EVL 6 a §: elinkeinoyhtymän osakeyhtiö-osakkaan tulona verotettavaksi jaetusta osuudesta vähennetään se osa osuuksiin sisältyvästä osinkotulosta, joka on osakkaan verotusta koskevan EVL 6 a §:n mukaan verovapaata tuloa.

⁴⁰⁸ HE 92/2004 s. 61.

⁴⁰⁹ Ks. VerOH 284.10 s. 23 ja s. 212, jossa todetaan seuraavaa: ”Verosopimuksettomassa tilan-

tapaa antaa selityksen TVL 10 §:n suppealle sanamuodolle. Näin ollen voidaan katsoa, että jos ulkomaisella yhteisöllä on Suomessa TVL 13 a §:n tarkoittamassa mielessä kiinteä toimipaikka, josta käsin se harjoittaa liiketoimintaa, on kyse Suomesta saadusta tulosta TVL 10 §:n 2 kohdan perusteella.

Jos ulkomaisella yhtiöllä katsottaisiin olevan Suomessa ainoastaan sellaista toimintaa, jota verotettaisiin TVL:n mukaan, eli sen ei katsottaisi harjoittavan Suomessa käsin liiketoimintaa, ei sillä myöskään voitaisi katsoa olevan kiinteää toimipaikkaa verosopimuksen ja TVL 13 a §:n tarkoittamassa mielessä eikä sen tästä saama tulo olisi Suomesta saatua TVL 10 §:n mukaisesti⁴¹⁰. Tässäkin tapauksessa ulkomainen yhteisö olisi verovelvollinen Suomesta saamastaan tulosta, jos tulo olisi Suomesta saatua TVL 10 §:n tarkoittamassa mielessä, eikä tulon verottamiselle olisi verosopimuksesta johtuvaa estettä tulon lähdevaltiossa eli Suomessa.

On huomattava, että ulkomaisten hallinnointiyhtiöiden tapauksissa on syytä varmistaa, katsotaanko pelkkä osakkeiden omistaminen (ns. holding-PE) sellaiseksi liiketoiminnaksi myös sijaintivaltion sisäisen lainsäädännön näkökulmasta, että sitä pidetään kiinteän toimipaikan synnyttävänä toimintana, joka voi sisäisen lainsäädännön niin salliessa hyötyä myös osakkuusvapautussäännöksistä. Suomen lainsäädännön näkökulmasta pelkkä osakkeiden omistaminen ei välttämättä riitä täyttämään elinkeinotoiminnan tunnusmerkkejä ja pelkkää passiivista hallinnointiyhtiötoimintaa ei mahdollisesti pidetä EVL:n mukaisena toimintana. Tämän osalta joudutaan soveltamaan tulolähdesubjektitestiä.

Jos ulkomaisella yhtiöllä katsotaan olevan Suomessa kiinteä toimipaikka TVL:n ja verosopimuksen tarkoittamassa mielessä, on toiseksi selvítettävä, voidaanko ulkomaisen yhtiön omistamat osakkeet lukea kuuluvaksi tähän ulkomaisen yhtiön kiinteään toimipaikkaan Suomessa. Tällaisessa tapauksessa vaaditaan yleensä ainakin jonkintasoista toiminnallista yhteyttä kiinteän toimipaikan ja omistettavien yhtiöiden välillä⁴¹¹.

On kuitenkin epäselvää, kuinka laajaa soveltamisalaa ”vastaavilla ulkomaisilla yhteisöillä” on haluttu hakea. Tämä kysymys ei selviä lain esitöistä⁴¹². Ensinnäkin tulee selvittää ”vastaavien ulkomaisten yhteisöjen” merkitys. Tällöin asiaa tulee myös selvittää seuraavista erityisistä näkökulmista:

- 1) suomalainen verosopimuksen mukaan Suomen ulkopuolella asuva yhteisön Suomessa oleva kiinteä toimipaikka
- 2) emo-tytäryhtiödirektiivin mukaisen yhteisön Suomessa oleva kiinteä toimipaikka subjektina

teessa on siten mahdollista, että ulkomaisen yrityksen liiketoimintaa verotetaan Suomessa, vaikka sille ei syntyisikään kiinteää toimipaikkaa.” Toisin Malmgren 2008 s. 301–317, jossa hän perustelee kattavasti kiinteän toimipaikan olemassaolon vaatimusta, jotta elinkeinotuloa voitaisiin verottaa Suomessa. Vrt. KHO 1999:25, jossa KHO ei kuitenkaan päätenyt käsittelemään asiaa edellä mainitusta näkökulmasta, vaan katsoi, että ei-verosopimusvaltioissa olevalle yhtiölle syntyi Suomeen kiinteä toimipaikka verotuslain nojalla.

⁴¹⁰ Vrt. Malmgren 2008 s. 333.

⁴¹¹ Ks. tästä laajemmin Eicke 2009 s. 44 ja siellä mainitut lähteet ja viittaukset OECD:n työryhmäraporteissa ilmenneisiin keskusteluihin. Ks. myös mts. 44–46, jossa Eicke esittelee asiaan liittyvää Saksan oikeuskäytäntöä.

⁴¹² Ks. esim. HE 92/2004 s. 61, jossa ei anneta vastausta kysymykseen. Ks. myös Juusela 2004 s. 171.

- 3) emo-tytäryhtiödirektiivin soveltamisalaan kuulumattoman EU-alueella asuvan yhteisön Suomessa oleva kiinteä toimipaikka subjektina
- 4) ETA-valtiossa asuvan yhteisön Suomessa oleva kiinteä toimipaikka subjektina
- 5) verosopimusvaltioista asuvan yhteisön Suomessa oleva kiinteä toimipaikka subjektina
- 6) EU/ETA-alueen ulkopuolella ja ei-verosopimusvaltioissa asuvan yhteisön Suomessa oleva kiinteä toimipaikka subjektina
- 7) VYL:n mukainen väliyhteisö subjektina.

Vastaavilla ulkomaisilla yhteisöillä viitataan vain EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainittuihin yhteisömuotoihin. Tämä rajausta on merkityksellinen ilmeisesti sekä verotuksellisesti että siviilioikeudellisesti. Tällöin vaaditaan, että ulkomaisen subjektin, jolla on Suomessa kiinteä toimipaikka, tulisi sekä siviilioikeudellisesti että verotuksellisesti vastata riittävässä määrin suomalaista osakeyhtiötä, osuuskuntaa, säästöpankkia tai keskinäistä vakuutusyhtiötä. Koska osakkuusvapautuksen soveltamisalaan kuuluvat nimenomaisesti vain tietyt yhteisömuodot, tulisi säännöstä tulkita ulkomaisten subjektien tapauksessa suppeasti. Tällöin ei olisi ilmeisesti riittävä, että kyse olisi TVL 3 §:n tarkoittamiin yhteisömuotoihin rinnasteinen subjekti, vaan kyse pitäisi olla juuri johonkin yllä mainittuun neljään yhteisömuotoon rinnasteisesta subjektista.

Verotus- ja oikeuskäytännössä erilaiset ulkomaiset yhteisömuodot ovat tulleet arvioitavaksi erityisesti sijoitusrahastojen verosäännöksiä soveltamisen kannalta. Verohallinto pitää ulkomaista yhtiötä kotimaista yhtiötä vastaavana yhteisönä, jos se täyttää (”yleensä”) vähintään seuraavat edellytykset:

- Ulkomainen yhtiö on kotivaltiossaan erillinen oikeushenkilö.
- Ulkomainen yhtiö on sovellettavan verosopimuksen mukaan sopimusvaltiossa asuva ja sitä kautta verosopimuksen etuuksiin oikeutettu.

Verohallinnon mukaan ”[l]opullinen ratkaisu on tehtävä aina tapauskohtaisesti, koska ulkomailla on monenlaisia yhtiömuotoja, näiden yhtiömuotojen toimimiseen liittyvät säännökset eroavat toisistaan, ja lainsäädäntö saattaa lisäksi muuttua ulkomailla”.⁴¹³ On huomattava, että Verohallinnon näkemys koskee Lähd-VL 3 §:n rajoitetusti verovelvolliselle maksettavan osingon verovapautta ja osingonsaajaa, jonka kotipaikka on ETA-valtiossa. Ennakkoratkaisun KVL 71/2011 tapauksessa oli kyse yhdysvaltalaisen rahaston saamista osingoista.

Rahasto oli suljettu sijoitusrahasto oli Delaware Statutory Trust -tyyppinen rekisteröity varainhoitoyhtiö (registered investment management company) ja säännelty sijoitusyhtiö (regulated investment company). Se oli oikeushenkilö, joka voi harjoittaa liiketoimintaa omilla nimissään. Rahaston osuudet oli listattu New Yorkin pörssiin. Rahasto oli perustettu perustamiskirjalla, jossa määriteltiin säätiön toiminnan tarkoitus, toiminnot ja vastuunrajoitukset sekä hallinnoijan valtuudet, oikeudet ja vastuut.

⁴¹³ VeroH 30.5.2011.

Hakemuksen mukaan rahastoa käsiteltiin liittovaltion verotuksessa yhteisönä. Rahastoa pidettiin sijoitusomaisuuden ja sen tuottojen tosiasiallisena edunsaajana. Rahasto oli velvollinen maksamaan tuloistaan veroa Yhdysvalloissa normaalin yhteisöverokannan mukaisesti, mutta rahasto pystyi vähentämään osakkeenomistajille jaettavan voitto-osuuden veronalaisesta tulostaan. Siten se vältti normaalisti velvollisuuden maksaa veroa. Rahaston omistusosuus katsottiin Yhdysvaltojen tuloverolain mukaan osakkeeksi ja rahaston jakama tulo pääsääntöisesti osingoksi.

KVL totesi ennakkoratkaisussaan, että rahasto ei ollut sijoitusrahastodirektiivin (85/611/ETY) mukainen yhteissijoitusyritys. Rahaston säätiötyyppisen toimintamuodon katsottiin vastaavan lähinnä TVL 3 §:n 7 kohdan mukaista erityiseen tarkoitukseen varattua varallisuuskokonaisuutta, johon sijoittajat voivat sijoittaa varojaan ja jota pidetään tuloverotuksessa yhteisönä. Rahastoa ei voitu rinnastaa TVL 3 §:n 4 kohdassa tarkoitettuun sijoitusrahastoon eikä TVL 33 d §:n 4 momentissa tai EVL 6 a §:ssä tarkoitettuun yhtiöön. KVL päätyi siihen, että rahaston suomalaisista pörssi-yhtiöistä saama osinkotulo ei ollut Suomessa lähdeverosta vapaata tuloa sijoitusrahastoa koskevan TVL 20 §:n 1 momentin 2 kohdan perusteella eikä LähdVL 3 §:n 5 momentin perusteella. KVL viittasi ratkaisunsa tueksi edellä mainittujen säännösten lisäksi SEUT 63 artiklaan.

Ennakkoratkaisussa on huomionarvoista, että KVL totesi yhdysvaltalaisen rahaston olevan TVL 3 §:n mukainen yhteisö. Se muistuttaa paljolti osakeyhtiötä, koska rahaston omistusosuus oli osake ja sen jakama tulo oli osinkoa. Kyse oli täten pääomayhtiöstä. Osakkuusvapautuksen soveltuminen tällaisen yhdysvaltaisen rahaston Suomessa olevan kiinteän toimipaikan verotuksessa on kuitenkin epävarmaa, koska sen verotuksellinen kohtelu poikkeaa merkittävästi suomalaisen osakeyhtiön verotuksesta ennakkoratkaisuhakemuksessa mainitun jaettuun voitto-osuuteen liittyvän vähennyksen vuoksi.

Suorasijoituksen kohdentaminen kiinteän toimipaikan varoihin. Osakkuusvapautussäännösten soveltuminen edellyttää, että luovutettavat osakkeet ovat osa ulkomaisen yhteisön Suomessa sijaitsevan kiinteän toimipaikan varoja. Ongelmaksi voi kuitenkin muodostua, että osakkeiden ei välttämättä verovelvollisen käsityksestä huolimatta katsota kohdistuvan kiinteän toimipaikan omaisuuteen. Jotta osakkeet voitaisiin allokoida kiinteän toimipaikan omaisuudeksi, tulisi kiinteälle toimipaikalle muodostua taloudellinen omistajuus osakkeisiin. Tällöin osakeomistuksen, joka kohdistuu esimerkiksi suomalaisen tytäryhtiön osakekantaan, tulisi kuulua tosiasiallisesti ulkomaisen yrityksen kiinteän toimipaikan kautta harjoittamaan liiketoimintaan ja siihen kohdistuviin varoihin eikä yksinomaan pääliikkeen liiketoimintaan ja siihen kohdistuviin varoihin. Varojen allokoinnissa kiinteälle toimipaikalle tulee hyödyntää kiinteän toimipaikan syntymisen ja kiinteän toimipaikan tulon määrittämiseen liittyvää erillisen yrityksen periaatetta. Tällöin lähtökohtana on sekä toimintaa harjoittavan yrityksen oma näkökulma⁴¹⁴ että markkinaehtoperiaate. Peruslähtökohtana on joka

⁴¹⁴ Ks. Malmgrén 2008 s. 332–333 ja siellä mainitut lähteet. Malmgrén tarjoaa tulkintavaihtoehtoksi mm. turvautumista tulolähdejakoön, jos ”veroviranomaiset katsovat, että varat eivät

tapauksessa, että elinkeinotulon verottaminen muualla kuin yrityksen asuinvaltiossa edellyttää, että sillä on kiinteä toimipaikka toisessa valtiossa. Tämä käy ilmi esimerkiksi OECD:n malliverosopimuksesta. Yrityksen liiketulosta katsotaan kuuluvaksi kiinteään toimipaikkaan sellainen tulo, jonka kiinteän toimipaikan olisi voitu olettaa tuottavan, jos se olisi ollut erillinen yritys ja harjoittanut samanlaista toimintaa vastaavissa olosuhteissa⁴¹⁵. Vaikka yritys päättää itse missä juridisessa muodossa se toimii ja miten se allokoii liiketoimintaa varten tarvitsemansa omaisuuserät ja tuotannontekijät, saattaa kuitenkin tietyissä tilanteissa ilmetä tarvetta arvioida yrityksen toimia markkinaehtoperiaatteen ja veron kiertämistä koskevien säännösten näkökulmasta. Kyse on tällöin kohdistamisongelman ratkaisemisesta⁴¹⁶.

OECD:n mukaan varojen allokointia arvioitaessa lähtökohtana on markkinaehtoperiaatteen noudattaminen. Tätä varten sovelletaan arviointitapaa, jossa verrataan kiinteää toimipaikkaa tilanteeseen, jossa toiminnollisesti olisi kyse erillisestä ja riippumattomasta yksiköstä⁴¹⁷. Varojen allokoinnin näkökulmasta tämä tarkoittaa sen määrittämistä, omistaako kiinteä toimipaikka tietyt varat ”taloudellisesti” (”economically owned”) ja millä valtuuksilla se voi päättää näiden varojen käytöstä. Tässä määrittämisessä hyödynnetään OECD:n mukaan toiminnollista ja tosiasiallista analyysiä. Tällöin huomioidaan myös harjoitetun liiketoiminnan erityispiirteet ja allokoitavien varojen luonne.⁴¹⁸ Nämä OECD:n suositukset eivät kuitenkaan estä valtioita hyödyntämästä tappioiden vähennyskelpoisuuden rajoittamiseen liittyviä säännöksiä tai veronkiertosäännöksiä⁴¹⁹.

Allokaatioon liittyy tulkintatilanteita esimerkiksi silloin, kun ulkomaisen konsernin Suomessa oleva tytäryhtiö siirretään etuyhteydessä olevalle ulkomaiselle holdingyhtiölle ja sen Suomeen perustettavalle sivuliikkeelle. Tähän sisäiseen kauppaan voi liittyä holdingyhtiön ottama konsernin sisäinen laina esimerkiksi belgialaiselta etuyhteyspiiriin kuuluvalta yhtiöltä. Tällainen allokaatioon liittyvä tulkintakysymys voi tulla kyseeseen myös jos vastaavanlainen järjestely toteutetaan Suomeen perustettavan holdingyhtiön avulla, jolle varat (tytäryhtiön osakkeet) ja velat (konsernin sisäinen laina) pyritään kohdistamaan.

Osakeomistuksen allokointi voi liittyä esimerkiksi yritysraakenteen selkeyttämiseen. Konsernissa voi ilmetä tarvetta tehostaa yritysrakennetta. Osakkeiden allokointi sivuliikkeelle voi liittyä myös vastuiden kohdentamiseen ja rahoitukseen järjestämiseen liittyvään suurempaan rakennejärjestelyyn. Sillä voi myös olla liittymäkohta tulevien yrityskauppojen valmisteluun.

joltakin osin kuulu kiinteään toimipaikkaan tai erilliseen yritykseen”.

⁴¹⁵ OECD 2010b s. 134.

⁴¹⁶ Ks. Torkkel 2011 s. 48.

⁴¹⁷ The ”functionally separate entity approach”. Ks. OECD 2010d s. 12–13 ja OECD 2010b s. 134.

⁴¹⁸ OECD 2010d s. 16.

⁴¹⁹ OECD 2010d s. 13.

Ulkomainen yhtiö voi pyrkiä saavuttamaan veroetua kanavoimalla konsernin sisäisellä kaupalla Suomessa olevat tytäryhtiöomistukset esimerkiksi ulkomaiselle tytäryhtiölleen hallinnoitavaksi. Tämän jälkeen osakkeet hankkinut ulkomainen konserniyhtiö perustaa sivuliikkeen Suomeen, jolle osakkeet pyritään kohdentamaan. Omistuksen allokointi voidaan kuitenkin kyseenalaistaa, jos järjestely on pääasiallisesti verovetoinen. Tällainen veromotiivi syntyy esimerkiksi silloin, kun sivuliikkeelle on allokoitu osakkeiden lisäksi myös konsernin sisäinen velka, johon liittyvät korkokulut aiheuttavat sivuliikkeelle merkittäviä tappioita. Tavoitteena voi olla, että yritys haluaa hyödyntää suomalaisen operatiivisen yhtiön tulovirtaa vähennyskelpoisena korkomenona. Jos korot pystytään kanavoimaan sellaiseen valtioon, jossa korkotuloja ei veroteta tai niihin kohdistuu hyvin matala verotus, saavutetaan etuhyteyden sisällä veroetu.

Jos tällaiseen järjestelyyn ryhdytään sen vuoksi, että operatiivista liiketoimintaa harjoittava suomalainen yhtiö voi vähentää veronalaista tuloaan maksamalla konserniavustusta kyseessä olevalle tappiolliselle sivuliikkeelle, lähestytään jo VML 28 §:n soveltamisalaa. VML 28 §:ää voidaan soveltaa allokointikysymyksessä, jos toimien pääasiallisena tarkoituksena on perusteettomien ja lainsäätäjälle vieraiden veroetujen saaminen. Jos järjestelyn voidaan katsoa olevan VML 28 §:ssä tarkoitettua veronkiertoa, korkokuluja ei välttämättä pidetä EVL 7 §:ssä tarkoitettuina vähennyskelpoisina menoina. Tulkintasuosituksena voisi tällöin olla alikapitalisointitilanteessa hyödynnetty perustelurakenne, jossa myös vieraan pääoman -ehtoista sijoitusta pidetään tosiasiasa pääomasijoituksena, johon liittyvä korko ei ole näin ollen vähennyskelpoinen. Tällöin konsernin sisäistä lainaa pidettäisiin todellisuudessa suoraan kohdeyhtiöön tehtynä oman pääoman -ehtoisena sijoituksena. Vertailukohteena tällaisessa yritysraakennejärjestelyssä ja siihen liittyvässä konsernin sisäisessä lainajärjestelyssä tulisi olla aito ulkopuolisten tekemä toimi. Olisiko riippumaton yritys allokoanut varansa ja järjestänyt rahoitusrakenteensa tällä tavalla vertailukelpoisissa olosuhteissa? Konsernin sisäisten korkokulujen kattamiseen suomalaiselta operatiiviselta yhtiöltä saaduilla konserniavustuksilla liittyy näin ollen merkittävä veroriski. VML 28 §:n soveltamisedellytyksiä kuvaa tällöin Viitalan esittelemä Konserniverokeskuksen oikaisulautakunnan päätös:

”Suomalaiselle sivuliikkeelle allokoitua osakeomistusta ja lainaa oli pidettävä epätaivallisenä, keinotekoisena ja ilman veroedun saavuttamista täysin keinotekoisena järjestelynä – syy siihen ryhtymiseen on ollut suoritettavasta verosta vapautuminen konserniavustusjärjestelmää ja korkovähennystä hyödyntämällä.”⁴²⁰

Osakkeiden allokointi verovaikutteisesti voi edellyttää esimerkiksi, että tytäryhtiön omistuksen hallinnointia varten osoitetaan tosiasiallisesti riittävä määrä henkilöstöä ja toimintoja. Osakkeiden tosiasiallista ja taloudellista liitännästä

⁴²⁰ Viitala 2012 s. 13.

kiinteään toimipaikkaan voi tukea se, että kiinteän toimipaikan henkilökunnalla on aito mahdollisuus vaikuttaa osakeomistukseen koskevaan päätöksentekoon ja toimia itsenäisesti suhteessa pääliikkeeseen. Kiinteällä toimipaikalla ja sen henkilökunnalla tulisi tällöin olla täydet valtuudet päättää osakkeisiin liittyvistä oikeuksista, mikä tarkoittaisi käytännössä osakkeiden kuulumista sivuliikkeen taloudelliseen omistukseen. Allokointiperuste voi olla myös yritysostojen teko-mahdollisuus.⁴²¹

Allokointia koskeva ratkaisu verotuksessa voi johtaa syrjintäkieltoa koskevaan tulkintatilanteeseen. Verosopimusten syrjintäkiellon tarkoittama tasapuolisen kohtelun periaate koskee kiinteän toimipaikan itsensä harjoittaman toiminnan verotusta⁴²². Jos osakkeet allokoidaan kiinteän toimipaikan sijaan pääliikkeen varoihin (eikä osakkuusvapautussäännöksiä sovelleta näin ollen Suomen verotuksessa), Suomen sisäisen lainsäädännön mukainen verotus (tässä tapauksessa allokointipäätöksen) ei välttämättä johda verosopimuksen kieltämään syrjivään verotukseen, koska kysymys ei ole Suomessa sijaitsevan kiinteän toimipaikan itse harjoittaman toiminnan verotuksesta⁴²³.

Suomalainen verosopimuksen mukaan Suomen ulkopuolella asuva subjekti. Osakeluovutuksen voi realisoida myös suomalaiselle osakeyhtiölle, joka asuu Suomen ja tietyn valtion välisen verosopimuksen nojalla tässä toisessa valtiossa. Jos tällaisella osakeyhtiöllä on Suomessa kiinteä toimipaikka, voi osakkuusvapautussäännösten soveltaminen tulla ajankohtaiseksi. Tällöin luovutettavien osakkeiden tulee kuulua kiinteän toimipaikan varoihin. Jos tällaisella osakeyhtiöllä ei ole kiinteää toimipaikkaa Suomessa, liike-tulon verotusoikeus kuuluu ainoastaan toiselle verosopimusvaltiolle⁴²⁴. Samoin käy irtaimen luovutuksen verotusoikeuden kanssa, jos kyse ei ole asunto- tai kiinteästä omaisuudesta⁴²⁵.

Ratkaisu KVL 19/2002 koskee hallinnointiyhtiön verotuksellisen kotipaikan määrittymistä. Tässä tapauksessa Suomen sisäisen lainsäädännön mukaan perustetun hallinnointiyhtiön katsottiin asuvan myös toisessa verosopimusvaltiossa sen sisäisen lainsäädännön perusteella. Verosopimuksen mukaan yhtiön katsotaan kaksoisasumistilanteessa asuvan siinä verosopimusvaltiossa, jossa sen tosiasiallinen johto on. KVL:n mukaan hallinnointiyhtiölle ei muodostunut Suomeen edes kiinteää toimipaikkaa, kun sen tilat, laitteet ja henkilökunta sijaitsivat toisessa verosopimusvaltiossa. Näin ollen hallinnointiyhtiön liike-tulon verotusoikeuden katsottiin kuuluvan verosopimuksen mukaan vain tälle toiselle verosopimusvaltiolle, koska Suomeen ei muodostunut kiinteää toimipaikkaa.

⁴²¹ Vrt. Ryyänän 2003b s. 463, vaikkakin holdingyhtiön näkökulmasta.

⁴²² OECD 2010b s. 339–349. Ks. myös KVL 14/2012.

⁴²³ Vrt. KVL 14/2012.

⁴²⁴ Tässä näkökulmana on liike-tulojen yleinen asuinvaltion verotusoikeus.

⁴²⁵ Tässä näkökulmana on tiettyjen Suomessa olevien varojen lähdevaltion verotusoikeus.

Ulkomainen yhteisö, jota pidetään suomalaisena yhteisönä TVL 3 §:n tarkoittamassa mielessä. On mahdollista, että ulkomainen yhteisö voisi tulla ainakin periaatteessa ohitetuksi Suomen verotuksessa ja sitä voitaisiin pitää suomalaisena yhteisönä – esimerkiksi suomalaisena osakeyhtiönä. Näin ollen se voisi periaatteessa tulla suoraan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan soveltamisalan piiriin. Se olisi näin ollen maailmanlaajuisesti verovelvollinen tuloistaan Suomeen eikä kiinteään toimipaikkaan liittyvää kysymyksenasettelua tarvitsisi hyödyntää.

Voitaisiin pitää mahdollisena, että ulkomainen yhteisö tulisi Suomessa asuvaksi esimerkiksi johtopaikan perusteella. Verotuskäytännössä asia ei ole kuitenkaan ratkennut tällä perusteella. Tarvittaisiin ilmeisesti vielä lisää seikkoja, jotka puoltaisivat yhteisön pitämistä sekä siviilioikeudellisesti että verotuksellisesti suomalaisena.⁴²⁶ Näin ollen tässä mainittua luovutushinnan verokohtelukysymystä voidaan pitää vähämerkityksellisenä, jos kyseessä on ulkomainen yhteisö, jolla ei ole Suomessa kiinteää toimipaikkaa eikä kyse ole VYL-tulon verottamisesta Suomessa yleisesti verovelvollisen osakkaan verotuksessa.

Emo-tytäryhtiödirektiivin mukaisen subjektin Suomessa oleva kiinteä toimipaikka. On selvää, että emo-tytäryhtiödirektiivin yhtiötyypit kuuluvat soveltamisalaan. Tämä on perusteltavissa jo verouudistuksen mukanaan tuomien säännösten systematiikalla⁴²⁷. Toisaalta ainakaan lain sanamuodosta ja sen esitöistä ei näytä käyvän ilmi, että subjektiedellytysten osalta lain soveltamisala olisi haluttu rajata ainoastaan emo-tytäryhtiödirektiivin yhtiötyyppeihin. Suomi joutuu kuitenkin joka tapauksessa kohtelemaan SEUT:n perusvapauksista johtuen EU/ETA-alueelta tulevia yhtiöitä samoin perustein kuin vastaavia suomalaisiakin yritysmuotoja⁴²⁸. Emo-tytäryhtiödirektiivin mukaisen yhteisön Suomessa oleva kiinteä toimipaikka täyttää siis EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan edellytykset. Tällöin edellytetään kuitenkin, että se vastaa jotain säännöksessä mainittua suomalaista yhteisötyyppejä. Tukea tälle johtopäätökselle voidaan hakea myös suorasijoitusosinkojen verokohtelusta, jonka osalta verovapaudesta on kuitenkin nimenomainen määräys LähdVL 3 §:ssä.

Emo-tytäryhtiödirektiivin soveltamisalaan kuulumattoman EU-alueella asuvan subjektin Suomessa oleva kiinteä toimipaikka subjektina. SEUT 49 artiklassa kielletään sopimukseen sisältyvien määräysten mukaisesti rajoitukset, jotka koskevat jäsenvaltion kansalaisen vapautta sijoittautua toisen jäsenvaltion alueelle. SEUT 63 artiklassa puolestaan kielletään sopimukseen sisältyvien määräysten mukaisesti kaikki rajoitukset, jotka koskevat pääoman liikkeitä jäsenvaltioiden välillä taikka jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden välillä.

⁴²⁶ Ks. tästä käytännöstä Malmgrén 2008 s. 277–278. Vrt. Penttilä 2010b s. 511 av. 40.

⁴²⁷ Ks. Juusela 2004 s. 171.

⁴²⁸ Vrt. Penttilä 2010d s. 56, joka ulottaisi verovapausäännösten soveltamisen myös ETA-valtioista ja verosopimusvaltioista olevien vastaavien yhteisöjen kiinteiden toimipaikkojen verotukseen.

EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan EU-oikeuden mukaisuus tulee tutkittavaksi myös silloin, kun toisessa EU-valtiossa asuvalla subjektilla, joka ei kuulu emotytärtyhtiödirektiivin soveltamisalaan, on Suomessa kiinteä toimipaikka, jonka varoihin katsotaan liittyvän käyttöomaisuuteen kuuluvia osakkeita. Osakkeiden luovutus on katsottava verovapaaksi vastaavilla EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n edellytyksillä kuin Suomessa asuvan subjektin kohdalla. EUT:n ratkaisujen valossa voidaan pitää selvänä, että toisesta EU-valtiosta olevan yhtiön kiinteää toimipaikkaa ei jäsenvaltion verotuksessa tule kohdella paikallista yhtiötä epäedullisemmin⁴²⁹. Näin ollen myös sellainen EU-alueella asuva yhteisö, joka on rinnasteinen johonkin EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainituista suomalaisista yhteisömuodoista, kuuluu säännöksen soveltamisalan piiriin. Osakkuusvapautuksen soveltamisalaa ei voida rajata koskemaan ainoastaan emo-tytärtyhtiödirektiivin mainitsemia yhtiömuotoja.

Osakkuusvapautuksen soveltamisen yhteydessä saattaa myös esiintyä tilanteita, joissa luovuttajana on ulkomaisen sijoitusrahaston Suomessa sijaitseva kiinteä toimipaikka. Tällainen ulkomainen sijoitusrahasto saattaa olla yhteisömuotoinen mutta vastata kuitenkin toimintansa tosiasiallisen luonteen osalta suomalaista sijoitusrahastoa, joka ei Suomen lainsäädännön mukaan toimi osakeyhtiömuodossa. Ulkomainen yhteisömuotoinen rahasto ei ole luontevasti rinnastettavissa suomalaiseen osakeyhtiöön, koska sijoitusrahastoyhtiön toiminnan tosiasiallisen luonteen vuoksi vertailu tulisi tehdä suomalaiseen sijoitusrahastoon nähden⁴³⁰. Tällä voitaisiin perustella sitä, että ulkomaisen osakeyhtiömuotoisen sijoitusrahaston Suomessa olevaa kiinteää toimipaikkaa ei tulisi rinnastaa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamaan luovuttajasubjektiin. Tämä argumentti kattaisi siis tilanteet, joissa on kyse nimenomaan varojen sijoittamisesta rahastotyyppisesti eikä varsinaista elinkeinotoimintaa harjoittavasta ulkomaisesta yhteisöstä. Soveltamissuosituksen lisäksi EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan säännöstä voitaisiin täsmentää siten, että lainkohtaan lisättäisiin rajaussäännös, jolla verovapauden ulkopuolelle rajattaisiin tosiasiallisesti

⁴²⁹ Ks. C-270/83 (Avoir fiscal), jossa toisesta valtiosta olevan yrityksen kiinteän toimipaikan verotusta verrattiin Ranskassa asuvan (yleisesti verovelvollisen) yrityksen verotukseen. Ks. rajoitetusti verovelvollisen syrjintään liittyvistä rajoituskielloista myös C-250/95 (Futura Participations), C-330/91 (Commerzbank), C-307/97 (Saint-Gobain), C-253/03 (CLT-UFA) sekä C-1/93 (Halliburton Services). Ks. sivuliikkeiden verotuksen ja EU-oikeuden välisestä suhteesta laajemmin Malmgrén 2008 s. 65–70 sekä s. 178–180 verosopimusnäkökulmasta. Ks. myös Andersson – Salden Enérus – Tivéus 2009 s. 749, jossa kirjoittajat kommentoivat Ruotsin vastaavan säännön soveltamista kiinteisiin toimipaikkoihin tai tarkemmin sanottuna ulkomaisiin yrityksiin yleisesti. Ks. myös Juusela 2004 s. 170.

⁴³⁰ Sijoitusrahastolaissa tarkoitettu sijoitusrahasto-osuus ei kuulu esim. VSVL:n soveltamisalan piiriin. Tämä johtuu jo siitä, että sijoitusrahasto ei ole Suomessa erillinen oikeushenkilö eikä näin ollen yhteisö, vaan kyse on sijoitusrahastoon varojaan sijoittaneiden tahojen yhteisomistuksesta.

TVL 20 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua sijoitusrahastoa vastaavat ulkomaiset yhteisöt.

ETA-valtiossa asuvan subjektin Suomessa oleva kiinteä toimipaikka subjektina. Jos osakkuusvapautus evättäisiin ETA-alueella asuvalta yhteisöltä, saatetaisiin tällä rajoittaa ulkomaisen yhtiön EU/ETA-oikeuden mukaista sijoittautumisvapautta. Tällainen lopputulos voisi myös olla verosopimuksen syrjäntäkieltoartiklan vastainen.

SEUT 49 ja 63 artikloissa säädetään sijoittautumisvapaudesta ja pääomien vapaasta liikkuvuudesta. Vastaavat sijoittautumisoikeutta ja pääomien vapaata liikkuvuutta koskevat säännökset sisältyvät myös ETA-sopimuksen 31 ja 40 artiklaan. ETA-sopimuksen 6 artiklassa määrätään, että siltä osin kuin tämän sopimuksen määräykset ovat sisällöltään samoja kuin vastaavat Euroopan talousyhteisön perustamissopimuksen tai Euroopan hiili- ja teräsyhteisön perustamissopimuksen taikka näitä kahden perustamissopimusta sovellettaessa annettujen säädösten säännöt, määräyksiä tulkitaan niitä täytäntöön pantaessa ja sovellettaessa Euroopan yhteisöjen tuomioistuinten ennen tämän sopimuksen allekirjoittamista antamien merkityksellisten ratkaisujen mukaisesti, edellä sanotun kuitenkin rajoittamatta oikeuskäytännön kehittämistä tulevaisuudessa.⁴³¹

EU- ja ETA-tilanteiden osalta sovelletaan lähtökohtaisesti identtisiä sääntöjä⁴³². Tämä koskee myös sijoittautumisoikeuden rajoittamista⁴³³. Rajoituksen oikeutavaksi pakottavaksi syyksi on kuitenkin voitu hyväksyä esim. veropetosten estäminen ja verovalvonnan tehokkuus⁴³⁴. Johtuen tästä EU- ja ETA-oikeuden systeemiyhteydestä tulee myös osakkuusvapautuksen subjektiedellytyksiä koskeva soveltamisala ulottaa ETA-alueella asuvaan yhteisöön, joka on rinnasteinen johonkin EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamista suomalaisista subjekteista. Tästä voitaisiin kuitenkin poiketa esimerkiksi Liechtensteinin osalta, koska Suomella ole Liechtensteinin kanssa voimassa olevaa tuloverosopimusta. Tällöin sijoittautumisvapauden rajoituksen oikeuttamisperusteena toimisi verovalvonnan tehokkuus. Myöskään emo-tytäryhtiödirektiivi ei sovellu Liechtensteinin osalta, joten Liechtensteinista olevan yhtiön Suomessa oleva kiinteä toimipaikka pääsisi EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan soveltamisalan piiriin nähtävästi ainoastaan vetoamalla suoraan EVL:iin ja TVL:iin. On huomattava, että myöskään ETA-valtioissa asuville rajoitetusti verovelvollisille maksettavien osinkojen lähdeverovapautta Suomessa ei voida LähdVL 3 §:n nojalla soveltaa Liechtensteiniin. Jos LähdVL 3 §:n oikeusohjeen katsottaisiin osoitta-

⁴³¹ Ks. KHO 2011:10.

⁴³² Ks. C-452/01 (Ospelt ja Schlössle Weissenberg) k. 28 ja C-72/09 (Établissements Rimbaud) k. 21. Ks. myös KHO 2011:10.

⁴³³ Ks. C-452/01 (Ospelt ja Schlössle Weissenberg) k. 29 ja C-286/02 (Bellio F.lli) k. 34. Ks. myös KHO 2011:10.

⁴³⁴ Ks. C-540/07 (komissio v. Italia) k. 72 ja C-72/09 (Établissements Rimbaud) k. 51. Ks. myös KHO 2011:10.

van myös oikeaa EU-/ETA-oikeuden tulkintaa, voitaisiin EVL 6 b §:n mukaista verovapautta soveltaa ainakin sellaisten subjektien Suomessa olevien kiinteiden toimipaikkojen verotuksessa, joiden kotipaikka on ETA-valtioissa (lukuun ottamatta Liechtensteinia) ja

- kyse on EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainittua yhteisöä vastaavasta ulkomaisesta yhteisöstä ja
- vastaava luovutusvoitto olisi verovapaa kotimaiselle yhteisölle maksettuna EVL 6 b §:n perusteella.

Verosopimusvaltiossa asuvan subjektin Suomessa oleva kiinteä toimipaikka subjektina. Soveltamisalan osalta tutkittavaksi tulevat myös verosopimusvaltioissa mutta EU-valtioiden ulkopuolella asuvat subjektit, jotka vastaavat suomalaisia EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainittuja subjekteja. Verosopimuksissa olevat syrjintäkieltoa koskevat artiklat edellyttävät, että toisesta sopimusvaltiosta olevan yhtiön kiinteää toimipaikkaa ei aseteta verotuksessa paikallista yhtiötä epäedullisempaan asemaan. Tästä on olemassa nimenomainen määräys OECD:n malliverosopimuksen 24 artiklan 3 kohdassa. Tasapuolisen kohtelun vaatimus koskee kiinteän toimipaikan verotusta kiinteän toimipaikan sijaintivaltiossa.⁴³⁵ Tästä syystä ainakin verosopimusvaltiosta käsin toimivien yritysten tapauksessa tulisi osakkuusvapautusta pystyä soveltamaan. Verovapaus koskee täten pääsääntöisesti verosopimusvaltioissa asuvia EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainittuja suomalaisia yhteisöjä vastaavia yhteisöjä, jos luovutettavat osakkeet liittyvät yhteisön Suomessa olevaan kiinteään toimipaikkaan⁴³⁶.

Verosopimustilanteissa ei ole olemassa mitään tiettyä yhtiölistaa, vaan harkinta on tapauskohtaista. Joka tapauksessa laissa määritellyjä suomalaisia yhtiömuotoja vastaavat verosopimusvaltioissa asuvat yhtiöt kuuluvat lain soveltamisalaan. Tämä johtopäätös on perusteltavissa osinko- ja osakeluovutusverotussäännösten systematiikalla. Jokaisen verosopimusvaltiossa mutta ei-EU-valtiossa asuvan yhteisön kohdalla tehdään kuitenkin tapauskohtainen harkinta⁴³⁷, jossa voidaan ottaa huomioon sekä yhtiöoikeudellisia että vero-oikeudellisia näkökohtia. Syrjintäkieltoartiklasta johtuen tulee myös osakkuusvapautuksen subjektiedellytyksiä koskeva soveltamisala ulottaa verosopimusvaltiossa asu-

⁴³⁵ Ks. OECD 2010b s. 339–349. Esimerkiksi Suomen ja Yhdysvaltojen välisen verosopimuksen syrjintäkieltoa koskevan 24 artiklan mukaan verotus, joka kohdistuu sopimusvaltiossa olevan yrityksen toisessa sopimusvaltiossa olevaan kiinteään toimipaikkaan, ei saa olla epäedullisempi kuin verotus, joka kohdistuu tässä toisessa valtiossa olevaan samanlaista toimintaa harjoittavaan yritykseen. Ks. tähän liittyen KVL 14/2012.

⁴³⁶ Ks. esim. HE 92/2004 s. 61. Ks. myös Juusela 2004 s. 170. Tämä on myös muiden Pohjoismaiden valitsema lainsäädäntöratkaisu. Ks. Leegaard 2007a s. 131. Myös Saksassa osakkuusvapautussäännösten piiriin kuuluvat subjektiedellytysten osalta ulkomaisten yhtiöiden kiinteät toimipaikat. Ks. 8b(1) KStG.

⁴³⁷ Tästä tapauskohtaisuudesta huomauttaa myös Juusela 2004 s. 171.

vaan yhteisöön, joka on rinnasteinen johonkin EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamista suomalaisista yhteisöistä.

EU/ETA-alueen ulkopuolella ja ei-verosopimusvaltioissa asuvan subjektin Suomessa oleva kiinteä toimipaikka. Soveltamisalakysymyksessä joudutaan myös ottamaan kantaa ei-EU-valtioista ja ei-verosopimusvaltioista kotoisin olevien EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainittuja suomalaisia yhteisöjä vastaavien subjektien kiinteiden toimipaikkojen mahdollisuuteen hyödyntää osakeluovutussäännösten mukaista verovapautta. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty arvioita, että viittaus saattaisi koskea vain verosopimusvaltiossa asuvia subjekteja eikä ulkomaisella yhteisöllä näin ollen tarkoitettaisi verosopimusvaltioiden ulkopuolisia yhteisöjä⁴³⁸. Tällaisen ajattelun tueksi voitaisiin todeta, että verosopimusvaltioiden ulkopuolisia valtioita ei rinnasteta kotimaisiin tai EU-valtiossa asuviin yhteisöihin EVL:n systematiikassa. Eri asia kuitenkin on, toimitaanko tällaisten ulkomaisten yhtiöiden Suomessa olevien kiinteiden toimipaikkojen suhteen samojen periaatteiden mukaisesti. Jos katsottaisiin, että objektiedellytykset heijastuisivat EVL:n systematiikan perusteella myös subjektiedellytyksiin, saataisiin johtopäätökseksi, ettei myöskään kiinteiden toimipaikkojen osalta lainsäätäjän tarkoitus ole ollut sisällyttää lain soveltamisalaan verosopimusvaltioiden ulkopuolisia valtioita. Tällainen tulkinta olisi varsin pitkälle vietyä EVL:n systematiikkaan perustuvaa tulkintaa, mille ei ole varsinaisesti löydettävissä perusteita vanhemmasta oikeuskäytännöstä tai lain esitöistä. Verokohtelua on tässä tilanteessa vaikea perustaa ainoastaan lakisysteemaattisiin näkökohtiin. Osakkuusvapautuksen rajoittaminen olisi mahdollisesti myös EU-oikeuden pääomien vapaan liikkuvuuden näkökulmasta ongelmallista.

Lain sanamuoto tai esityöt eivät aseta rajoituksia ulkomaisen yrityksen asuinvaltiolle. Jos näin olisi haluttu tehdä, siitä olisi nimenomaisesti tullut säätää EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa, joka nyt jättää täysin avoimeksi ulkomaisten yritysten verokohtelun subjektiedellytysten näkökulmasta. Vaikka EVL 6 b §:ssä ei-verosopimusvaltioiden tapauksessa on päädytty verovapauden soveltamisalan rajoituksiin objektiedellytysten osalta, se ei automaattisesti tarkoita, että näin tulisi toimia myös subjektiedellytysten kanssa. Olisi myös TVL:n systematiikan ja yleisen hallinto-oikeudellisen tarkoituksenmukaisuusperiaatteen kannalta epäsuotavaa ajatella, että jos ei-verosopimusvaltiossa asuvalla yhtiöllä olisi Suomessa kiinteä toimipaikka TVL 13 a §:n tarkoittamassa mielessä ja Suomi voisi myös tällä perusteella käyttää sisäisen lainsäädäntönsä mukaista verotusoikeutta tähän kiinteään toimipaikkaan kohdistuviin tuloihin TVL 10 §:n 2 kohdan nojalla, tämän kiinteän toimipaikan verotuksessa ei voitaisi soveltaa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n säännöksi, vaikka kiinteään toimipaikkaan muutoin sovellettaisiinkin EVL:n säännöksiä. Tämä peruste on

⁴³⁸ Esim. Juusela 2004 s. 171. Vrt. asian tulkinnanvaraisuuden näkökulmasta Penttilä 2010d s. 57 av. 8.

erityisen vaikea sen johdosta, että lain sanamuoto ei tällaisesta rajoituksesta määrää. EVL:n nimenomaiseen sanamuotoon tukeutuen ulkomaisina vastaavina subjekteina tulisi pitää suomalaisia osakeyhtiöitä, osuuskuntia, säästöpankkeja ja keskinäisiä vakuutusyhtiöitä vastaavia ulkomaisia subjekteja riippumatta niiden asuinvaltioista. Koska lain esitöistä tai muualtakaan ei selviä, että soveltamisalaa olisi tämän osalta haluttu rajoittaa koskemaan vain verosopimusvaltioissa asuvien ulkomaisten yhteisöjen Suomessa olevia kiinteitä toimipaikkoja, tulisi EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan säännöstä tulkita siten, ettei mitään erityisvaatimuksia tämän yhtiön asuinvaltiolle ole säännöksen soveltamisen osalta asetettu⁴³⁹. Lainkohta koskisi kaikkia ulkomaisia yrityksiä, jotka vastaavat jotain lainkohdassa mainittua suomalaista yhteisömuotoa. Ongelmallisia tulkintatilanteita syntyy esimerkiksi silloin, kun ulkomainen yhtiö ei esimerkiksi täysin vastaa suomalaista osakeyhtiötä. On kuitenkin syytä toivoa, että Verohallinnolta olisi odotettavissa asiasta joustavia tulkintoja, koska lain soveltamisen tasolla osakkeet liittyvät Suomessa olevaan kiinteään toimipaikkaan ja näin ollen Suomessa harjoitettavaan liiketoimintaan⁴⁴⁰.

Kolmansista valtioista tehtyihin sijoituksiin voidaan soveltaa pääomien vapaata liikkuvuutta (SEUT 63 artiklan 1 kohta). Asiaa voidaan lähestyä tällöin EU-oikeuden ja Suomen tekemien tietojenvaihtosopimusten näkökulmasta. Kolmannessa valtiossa asuva yhtiö voinee vedota kiinteän toimipaikan tapauksessa kansallisen kohtelun periaatteeseen, joka velvoittaisi Suomea myöntämään ulkomaisen yhtiön kiinteälle toimipaikalle sopimuksessa määrätty edut samoilla edellytyksillä kuin ne myönnetään kotimaisillekin yhtiöille⁴⁴¹.

On kuitenkin huomattava, että kun kyse on verosopimuksettomasta tilanteesta, ja jos tietojen vaihdostakaan ei ole vielä sovittu tämän kyseisen kolmannen valtion ja Suomen välillä, voi puutteellinen tietojen vaihto mahdollisesti oikeusperuste pääomien vapaan liikkumisoikeuden rajoittamiselle⁴⁴². Jos tämä hyväksyttäisiin oikeutamisperusteena, olisi esimerkiksi Curaçaolla kotipaikkaa pitävän yhtiön Suomessa oleva kiinteä toimipaikka eri asemassa kuin irakilaisen yhtiön kiinteä toimipaikka Suomessa. Mutta kuten yllä on osoitettu, ei EVL:n sanamuoto tai muukaan tuloverolainsäädäntö anna tukea tälle rajaukselle. Asia on ratkaistava ensivaiheessa sisäisen lainsäädännön näkökulmasta.

⁴³⁹ Ks. esim. Kukkonen – Walden 2010b s. 107, jotka toteavat kategorisesti EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohtaan viitaten, että verovapaus kattaa myös vastaavat ulkomaiset yhteisöt.

⁴⁴⁰ Jos ulkomaisella yhtiöllä on Suomessa kiinteä toimipaikka, sen harjoittamaan liiketoimintaan sovelletaan EVL:a. Ks. VeroH 18.2.2010 k. 5.3.

⁴⁴¹ Ks. kolmansista valtioista olevien yritysten osalta tässä mainitusta näkökulmasta C-307/97 (Saint-Gobain) k. 58 ja C-55/00 (Gottardo) k. 32. Ks. kolmansien valtioiden pääomien ja perusvapauksien suhteesta esim. Terra – Wattel 2008 s. 40. Huomattava on, että edellä mainitussa tilanteessa ei lähtökohtaisesti ole kyse kolmannessa valtiossa olevasta tytäryhtiöstä vaan tietyllä tapaa osittain päinvastaisesta tilanteesta, jossa kolmannesta valtiosta oleva yritys harjoittaa liiketoimintaa Suomessa olevasta kiinteästä toimipaikasta käsin.

⁴⁴² Ks. C-436/08 (Haribo) ja C-437/08 (Salinen) s. 131. Ks. myös Äimä 2009 s. 71 ja siellä mainittu oikeuskäytäntö.

EUT:n mukaan vastavuoroisuuden puuttuminen jäsenvaltioiden ja kolmansien valtioiden välisissä suhteissa ei voi olla perusteluna jäsenvaltioiden ja kolmansien valtioiden välisten pääomaliikkeiden rajauksille⁴⁴³. EUT on kuitenkin tämentänyt tätä siten, että jäsenvaltio voi lähtökohtaisesti kieltäytyä myöntämästä kyseistä veroetua, jos muun muassa kyseisellä kolmannella valtiolla ei ole sopimusperusteista velvollisuutta antaa tietoja tai näiden tietojen saaminen tältä valtiolta osoittautuu mahdottomaksi⁴⁴⁴.

Väliyhteisö subjektina. TVL 9 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan verovuonna Suomessa asunut henkilö, kotimainen yhteisö, yhteisetuus ja kuolinpesä on velvollinen suorittamaan veroa Suomeen kaikesta saamastaan tulosta. Tämä sisältää myös ulkomailta saadut tulot. VYL säätää kuitenkin laajennuksen verovelvollisuuteen. Suomessa yleisesti verovelvollinen voi joutua VYL:n perusteella verovelvolliseksi myös sen omistaman ulkomaisen yhteisön saamasta tulosta, jos VYL:n edellytykset täyttyvät. VYL 1 §:n mukaan yleisesti veronalaista tuloa on osuus ulkomaisen väliyhteisön tuloon siten kuin VYL:ssä säädetään. Jos VYL:n edellytykset täyttyvät, suomalaista omistajayhtiötä verotetaan sen omistusosuutta vastaavasta osasta ulkomaisen väliyhteisön tuloon. Näin ollen VYL:n tarkoittaman ulkomaisen väliyhteisön tekemä osakeluovutus tulee arvioitavaksi Suomen verotuksessa.

VYL:n mukaan tulo on sen verovuoden veronalaista tuloa, jona väliyhteisön tilikausi päättyy. Jos tilikautta ei ole, tulo luetaan osakkaan tuloksi kalenterivuositain. VYL 4 §:n 3 momentin osuus väliyhteisön tuloon luetaan sen tulo lähteen tuloksi, johon väliyhteisön osakkeet kuuluvat. Veronalainen tulo säilyttää osakkaan verotuksessa alkuperäisen tulolajinsa. Näin ollen myös väliyhteisön tekemän osakeluovutuksen verotus määritetään Suomen verosäännösten mukaisesti⁴⁴⁵ ikään kuin suomalainen osakas olisi saanut tulon suoraan. VYL:n osalta tämä läpivirtausajattelu johtaa siihen, että myös puhdasta hallinnointiyhtiötä verotetaan sen saamista tuloista EVL:n perusteella, jos sen Suomessa yleisesti verovelvollisen osakkaan tuloa verotettaisiin EVL:n mukaan ja jos Suomessa yleisesti verovelvollinen osakas saisi tämän tulon suoraan eikä väliyhteisön välityksellä. Näin ollen ulkomaisen yhteisön tekemää osakeluovutusta voidaan suomalaisen osakasyhtiön väliyhteisötuloa laskettaessa pitää EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan sekä EVL 6 b §:n mukaisesti verovapaana luovutushintana, mikäli näissä lainkohdissa tarkoitetut edellytykset täyttyvät.⁴⁴⁶

VYL 4 §:n 2 momentin mukaan 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun osakkaan ulkomaisesta väliyhteisöstä saama osinko tai muu voitonjako on veronalaista tuloa vain siltä osin kuin se ylittää määrän, joka on samana tai viitenä edellisenä

⁴⁴³ C-436/08 (Haribo) ja C-437/08 (Salinen) s. 128.

⁴⁴⁴ C-436/08 (Haribo) ja C-437/08 (Salinen) s. 131.

⁴⁴⁵ Ks. KVL 24/2010. Ks. myös HE 155/1994 s. 10, joka tuntuu puoltavan tällaista johtopäätöstä: ”Verotettava tulo laskettaisiin Suomen verolakien mukaan”.

⁴⁴⁶ Ks. KVL 24/2010.

verovuonna 4 §:n 1 momentin nojalla luettu tämän osakkaan veronalaiseksi tuloksi. Säännöksen perusteella tulee esille ainakin kaksi näkökulmaa:

- 1) Katsotaanko tässä mainituksi tuloksi, joka on ”luettu tämän osakkaan veronalaiseksi tuloksi”, myös EVL 6 b §:n edellytysten mukainen verovapaan luovutuksen aikaansaama luovutushinta?
- 2) Voiko 2 momentissa mainittu ”muu voitonjako” olla mahdollisesti myös osakkeiden luovutushinta?

Ensimmäisen kysymyksen osalta voitaisiin katsoa, että väliyhteisön saamat osakkeiden luovutushinnat on VYL:n näkökulmasta luettu osakkaan veronalaiseen tuloon (ne ovat osa väliyhteisötuloa), vaikkakin niihin on voitu soveltaa EVL 6 b §:n verovapaussääntöä, jos edellytykset ovat tämän osalta täyttyneet⁴⁴⁷. Näin ollen luovutushinnan voitaisiin katsoa sisältyvän siihen määrään, jonka ylittävältä osin väliyhteisöstä saatu osinko tai muu voitonjako olisi veronalaisista⁴⁴⁸. Toista kysymystä käsitellään jäljempänä objektiedellytysten yhteydessä.

8.4. PÄÄOMASIOITUSTOIMINTAA HARJOITTAVAA YHTEISÖÄ KOSKEVA POIKKEUS

8.4.1 Sääntelystä ja sen perusteluista

EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan verovapaita luovutushintoja voivat saada vain muut kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittavat laissa erikseen mainitut yhtiömuodot. Osakkeiden luovutushintojen verovapauden ulkopuolelle on näin rajattu pääomasijoitustoimintaa harjoittavat yhteisöt. Käytännössä on kyse pääomasijoitustoimintaa harjoittavien osakeyhtiöiden kuulumattomuudesta osakkuusvapautuksen soveltamisalaan. Pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön saamat suorasijoitusosakkeiden luovutusvoitot ovat siten täysimääräisesti veronalaista elinkeinotuloa. Symmetrisesti hankintameno on sille vähennyskelpoinen meno.⁴⁴⁹

⁴⁴⁷ Ks. KVL 24/2010.

⁴⁴⁸ Ks. Penttilä 2010d s. 82–83.

⁴⁴⁹ Pääomasijoitustoiminnan harjoittamista koskevasta rajauksesta oikeuskirjallisuudessa ja muissa lähteissä ks. esim. Penttilä 2010a, Penttilä 2010e, Myrsky – Linnakangas 2006 s. 114–116, Myrsky – Linnakangas 2010 s. 182–185, Heiniö 2006, Juusela 2004 s. 171, Mattila 2004c s. 487–488, Tikka 2005a s. 26–27, Niskakangas 2004b s. 251–253 sekä Niskakangas 2004c s. 26–27. Ks. myös Kukkonen – Walden 2009 s. 385–388, Kukkonen – Walden 2010a s. 389–392 sekä Immonen – Lindgren 2009 s. s. 65–67. Ks. myös lain esitöistä HE 92/2004 s. 34–35 ja 61 sekä VaVM 12/2004 s. 8–9. Ks. myös VeroH 2.11.2005, joka sisältää pääomasijoitustoimintaa harjoittavan subjektin luonnehdinnan.

Pääomasijoitustoimintaan liittyvät osakeomistukset sopivat huonosti käyttöomaisuuden perinteiseen määritelmään⁴⁵⁰. Lain esitöissä on mainittu, että pääomasijoitukset muistuttavat luonteeltaan vaihto-omaisuutta, koska sijoitukset on tarkoitettu luovutettaviksi ja niiden tuotto perustuu arvonnousuun. Osakuusvapautuksen perusteet eivät sopineet lain esitöiden mukaan pääomasijoitustoimintaan ja sen kohdeomistuksiin⁴⁵¹.

Hallituksen esityksessä kyseisen rajauksen mukaanottoa ei kuitenkaan perusteltu laajasti ja kysymys jäi osittain avoimeksi eduskuntakäsittelyä varten. Hallituksen esityksen perusteluissa todetaan ainoastaan, että verovapausäänöksiä ei sovellettaisi pääomasijoitustoimintaa harjoittaviin yhteisöihin.⁴⁵² Tätä kysymystä käsiteltiin myös VaVK:n mietinnössä, missä aihe sai hallituksen esitykseen verrattuna merkittävästi enemmän huomiota osakseen. Arvostelun kohde oli ennen muuta veroarbitraasi, jonka arvioitiin kannustavan pääomasijoitusyhteisöjä tekemään sijoituksia ulkomaisten hallinnointiyhtiöiden kautta. Myös pääomasijoitustoimintaa harjoittavan subjektin käsitettä pidettiin epäselvänä.⁴⁵³ VaVK:n johtopäätös oli kuitenkin, että hallituksen esityksessä ehdotettua sääntelyä ei tullut muuttaa. Valiokuntakäsittely toi kuitenkin esille joitakin täsmentäviä näkemyksiä lainkohdan soveltamisesta. Tässä vaiheessa tuotiin perusteluissa esiin näkemyksiä sääntelyn tarkoituksesta ja pääomasijoitustoimintaa harjoittavan subjektin käsitteestä.⁴⁵⁴

8.4.2 Käsitteestä

EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa ei määritellä pääomasijoitustoiminnan harjoittamisen tai harjoittamattomuuden käsitteitä⁴⁵⁵. Säännös mainitsee ainoas-

⁴⁵⁰ VM 8.6.2004 s. 12.

⁴⁵¹ VaVM 12/2004 s. 8–9. Ks. myös HE 92/2004 s. 34–35 ja 61.

⁴⁵² HE 92/2004 s. 61.

⁴⁵³ VaVM 12/2004 s. 8–9, Tuominen 1.6.2004 s. 3 sekä Ryynänen 27.5.2004. Ks. yhteenveto tästä Juusela 2004 s. 171 av. 271.

⁴⁵⁴ VaVM 12/2004 s. 8–9.

⁴⁵⁵ Pääomasijoitustoiminnasta yleisesti ks. Viitala 2007, Lauriala 2004a ja Hidén – Tähtinen 2005. Pääomasijoitustoimintaa on kuvattu *Suomen pääomasijoitusyhdistys ry:n* (FVCA) kotisivuilla mm. seuraavasti. ”Pääomasijoittaminen on sijoitusten tekemistä sellaisiin julkisesti noteeraamattomiin yrityksiin, joilla on hyvät kehittymismahdollisuudet. Pääomasijoittaja ei ole pyssyvä omistaja, vaan pyrkii irtautumaan yrityksestä sovitun suunnitelman mukaisesti. Pääomasijoitukset tehdään ensisijaisesti oman pääoman -ehtoisina sijoituksina tai välirahoituksena. Pääomasijoittajan tarkoituksena on tarjotun lisäarvon myötä edistää yrityksen arvonnousua. Arvonnousu realisoidaan irtautumisvaiheessa, jolloin pääomasijoitusyhtiö luopuu osuudestaan kohdeyrityksessä.” Ks. myös pääomasijoitustoiminnan laajuudesta Suomessa FVCA 2009 s. 31–57. Ks. myös Lauriala 2004a s. 21, joka määrittelee pääomasijoittamisen ammattimaisten pääomasijoitusrahastojen tai muiden institutionaalisten sijoittajien tekemiksi, oman pääoman -ehtoisiksi tai omaan pääomaan sidonnaisiksi investoinneiksi listautumattomiin yrityksiin. Ks. myös Immonen – Lindgren 2006 s. 54–55. Ks. myös VM 8.6.2004 s. 12.

taan ”muun kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittavan” säännöksessä erikseen täsmennettävän yhteisötyypin. Rajausta koskee sekä kotimaisia laissa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa määriteltyjä subjekteja, muita kotimaisia EVL:n mukaan verotettavia subjekteja että ulkomaisten pääomasijoittajien Suomessa olevia kiinteitä toimipaikkoja⁴⁵⁶. Rajaussäännös soveltunee myös VYL:n mukaisen väliyhteisöön, koska VYL:n mukaan Suomessa verotettava tulo lienee sidottavissa myös väliyhteisön harjoittaman toiminnan luonteeseen. Tällöin huomioon tulee ilmeisesti ottaa myös suomalaisen yleisesti verovelvollisen osakasyhtiön harjoittama toiminta yritysrakennekokonaisuudessa.

Pääomasijoittajan käsitteelle ei ole muodostunut vakiintunutta merkityssisältöä, koska pääomasijoitustoiminnan harjoittamisen käsitteellä ei ole aikaisemmin ollut merkittävää asemaa verolainsäädännössä. Asiasta on verouudistuksen jälkeen annettu KVL:n ja KHO:n ratkaisuja, mutta säännöksen yleispiirteisyyden vuoksi selkeitä yleistäyksiä on vaikea muodostaa käytännön perusteella. Pääomasijoitustoimintaa ei ole määritelty tyhjentävästi muuallakaan lainsäädännössä. Verohallinto ei ole julkaissut erityisesti tätä koskevaa ohjetta, josta kävisi selkeästi ilmi erilaiset säännöksen soveltamistilanteet.⁴⁵⁷

On kuitenkin huomattava, että pääomasijoitustoiminnan käsite ilmaantui myös TVL:iin vuonna 2006. Samalla LähdVL:iin lisättiin 3 g §, jonka mukaan kommandiittiyhtiö on velvollinen perimään TVL 9 §:n 5 momentissa tarkoitetun lähdeveron äänettömän yhtiömiehen tulo-osuudesta. TVL 9 §:n 5 momentin mukaan ”yksinomaan pääomasijoitustoimintaa harjoittavan kommandiittiyhtiön rajoitetusti verovelvollisen äänettömän yhtiömiehen, johon sovelletaan Suomen ja kyseisen yhtiömiehen asuinvaltion välillä solmittua kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskevaa sopimusta, osuutta vastaava osa kommandiittiyhtiön saamasta tulosta on veronalaista tuloa vain siltä osin kuin tulo olisi rajoitetusti verovelvollisen suoraan saamana ollut veronalaista. Pääomasijoitustoimintaa harjoittavalla kommandiittiyhtiöllä tarkoitetaan tässä kommandiittiyhtiötä, jonka yhtiösopimuksen mukaisena ja tosiasiallisena ainoana tarkoituksena on pääomasijoitustoiminnan harjoittaminen.”

Yhtiösopimus on TVL 9 §:n 5 momentin mukaisessa tilanteessa muodollinen kriteeri ja tosiasiallisella ainoalla tarkoituksella viitataan toiminnallisiin kriteereihin. Muodollisena kriteerinä voitaisiin myös pitää jäsenyyttä Suomen pääomasijoitusyh-

⁴⁵⁶ Koska ulkomaisia pääomasijoittajia ei ole nimenomaisesti rajattu säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle, tulee niihin soveltaa samoja säännöksiä kuin niiden suomalaisiin vastineisiin. Verosopimukset voivat kuitenkin rajoittaa Suomen verotusoikeutta rajoitetusti verovelvollisen saamaan tuloon. Pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtymän on katsottu harjoittavan elinkeinotoimintaa. Verosopimusten mukaan elinkeinotulosta, jonka sopimusvaltiossa oleva yritys saa, verotetaan vain siinä valtiossa, jolle yritys harjoittaa liiketoimintaa toisessa sopimusvaltiossa siellä olevasta kiinteästä toimipaikasta. Ennakkoratkaisussa KHO 2002:34 katsottiin, että Suomi ei ole verosopimuksissaan luopunut oikeudestaan verottaa kommandiittiyhtiön kiinteästä toimipaikasta Suomessa harjoittamasta elinkeinotoiminnasta saamaa tuloa rajoitetusti verovelvollisen äänettömän yhtiömiehen tulona. Tämä koskee myös yhteisöä yhtiömiehenä. Tämän tapauksen jälkeen säädettiin TVL 9 §:n 5 kohta, jonka perusteella sovelletaan läpivirtausajattelua kohdeyhtiön ja ulkomaisen sijoittajan välillä.

⁴⁵⁷ Ks. tästä määritelmän puutteesta ja lain esitöiden näkökulmasta Heiniö 2006 s. 267–268.

distys ry:ssä. Erikoista tässä säännöksessä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohtaan verrattuna on mainittu ”ainoa tarkoitus”, johon myös EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan esitoissa viitataan epäsuorasti, kun puhutaan pääomasijoitustoiminnan erityisluonteesta ja lähtökohtaisesta selkeärajaisuudesta.⁴⁵⁸ EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohta on kuitenkin päätyntä laajempaan soveltamisalaan kuin TVL 9 §:n 5 momentti, koska jälkimmäisen osalta vaaditaan pääomasijoitustoiminnan ”yksinomaisuutta”. Tämä on toisaalta ymmärrettävää, koska verovapauden rajoitussäännöksen soveltamista varten on haluttu jättää liikkumatilaa tapauskohtaisia harkintaa varten, mutta Suomen veropohjaa kaventavasta säännöksestä on haluttu tehdä selkeärajainen ja ainoastaan tarkasti tietyntyyppistä toimintaa harjoittaviin toimijoihin sovellettava.

EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittaman pääomasijoitustoiminnan harjoittamisen osalta arvioitavaksi tulevat ensinnäkin sekä subjektin että kohdesijoitukseen liittyvät näkökohdat. Toiseksi pääomasijoitustoiminnalle voidaan löytää lain esitöiden avulla ja käytännön tapauksia arvioimalla sekä muodollisia että tosiasiallisia ominaisuuksia – tai kriteereitä, jos asiaa katsotaan tulkitsijan näkökulmasta. Subjektikysymystä arvioitaessa näkökulma on usein muodollinen. Pääomasijoitus- eli venture capital -toimintaa harjoittavat yhtiöt perustetaan tyypillisesti harjoittamaan ainoastaan tätä erityistä toimintaa⁴⁵⁹. Pääomasijoitusyhtiö, joka on tavallisesti kommandiittiyhtiö, ei yleensä tee omasta taseestaan lainkaan sijoitusta, tai se saattaa olla ainoastaan vähäisellä osuudella itse mukana sijoituskohteiden rahoituksessa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamana pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhteisönä pidettäisiin ainoastaan yhteisöä, joka subjektina harjoittaisi varojen välitystoimintaa perustamalla pääomarahastoja esimerkiksi kommandiittiyhtiömuotoon. Tällaisenkin yhteisön osalta voi kuitenkin tulla arvioitavaksi rajaussäännös, jos yhteisö tekee rahastojen perustamiseen liittyvien toimintojen ohella omasta taseestaan oman pääoman -ehtoisia sijoituksia koh-

⁴⁵⁸ Ks. tarkemmin TVL 9 §:n 5 momentin HE 64/2005 ja lait 564–565/2005. Ks. myös Penttilä 2010a s. 252–253, Juusela 2007, Lehtimä 2006, Mattila 2006d s. 79–80 sekä Viitala 2007 s. 14–16.

⁴⁵⁹ Ks. VM 8.6.2004 s. 12–13. Ks. myös Niskakangas 2004b s. 253, jonka mukaan ”tarkasteltaessa pörssiyhtiöitä on selvää, että CapMan on pääomasijoitusyhtiö, mutta epäselvempää on, kuuluuko Ruukki Group tähän vero-oikeudelliseen kategoriaan”. Ks. tämän osalta Kukkonen 2007b s. 263 ja s. 263 av. 5. Ks. Panostaja Oyj 18.12.2008, jossa yhtiö pörssitiedotteessaan toteaa, että Konserviverokeskus on katsonut ennakkotiedossa (tai ennakkotiedoissaan), että Panostaja Oyj:tä tulee pitää EVL 6 §:n tarkoittamana pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä. Tiedotteessa mainitaan yhtiön omistamat Takoma Oyj:n ja Arme Oy:n osakkeet. Tiedotteesta ei kuitenkaan selviä ennakkotiedon tarkka sisältö ja mm. se, pidetäänkö Panostaja Oyj:n toimintaa kokonaisuudessaan pääomasijoitustoimintana vai koskeeko ennakkotieto ainoastaan tiettyjä Panostaja Oyj:n omistuksia. Ks. myös Panostaja Oyj 22.6.2011, jossa yhtiö ilmoitti Helsingin HAO:n hylänneen sen valituksen. Nähtävästi kyse oli Panostaja Oyj:n katsomisesta kokonaan pääomasijoitustoimintaa harjoittavaksi yhteisöksi. KHO:n oikeuskäytännön näkökulmasta voidaan toisaalta ajatella, että pääomasijoitustoiminta ”saastuttaa” yhtiön kaiken muunkin toiminnan. Ks. KHO 2009 T 1619. Toisin VM 8.6.2004 s. 13.

deyhtiöihin tai toisiin pääomasijoitustoimintaa harjoittaviin yhteisöihin⁴⁶⁰. Myös niin sanottu yhden miehen yhtiö voi olla lain tarkoittama pääomasijoitus-yhtiö. Pääomasijoitustoimintaa harjoittava yhteisö voi sijaita myös muuta kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittavassa liiketoimintakonsernissa⁴⁶¹. EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohta ei näin ollen näyttäisi asettavan subjektia koskevia muodollisia rajoja. Muodollinen näkökulma ei tuokaan erityisen hedelmällistä näkökulmaa pääomasijoitustoiminnan arviointiin, vaan pääasiallinen painoarvo tulkinnassa koskee tosiasiallisia ja tehtyihin sijoituksiin (eli harjoitettuun tosiasialliseen toimintaan) liittyviä näkökantoja.

Asiaa tulee lähestyä tosiasiallisesti harjoitettua toimintaa ja tehtyjen sijoitusten kokonaisuutta arvioimalla. Tosiasiallisesti harjoitettu pääomasijoitustoiminta ei tulisi olla ensisijaisesti sidottu siihen, mikä yhteisön omistus pohja on. Pääomasijoittaja-statuksen saaminen ei näin ollen välttämättä edellytä sitä, että yhtiö keräisi ulkopuolista varallisuutta sijoitettavaksi kohdeyhtiöihin. Kyseessä voi olla aivan yhtä hyvin yhtiön jo voimassa olevien varojen tai sen osakkaina olevien luonnollisten henkilöiden tai yhteisöosakkaiden varojen allokointi yhtiön välityksellä kohdeyhtiösijoituksiin. Harjoitetun tosiasiallisen pääomasijoitustoiminnan toimintamuodot ja yksityiskohdat sopeutuvat joka tapauksessa omistajien intresseihin, tehtyihin sijoituksiin ja alan erityisluonteeseen. Riittää, että yhtiö harjoittaa ainakin pääasiallisesti pääomasijoitustoimintana pidettävää toimintaa, jotta se voidaan lukea EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamaksi pääomasijoitustoimintaa harjoittavaksi yhteisöksi⁴⁶². Edellä mainitusta huolimatta voi osakastahon harjoittamalla toiminnalla olla läpivirtausajattelun mukaisesti vaikutusta sen omistamien yhtiöiden verostatukseen. Osakastahon harjoittama pääomasijoitustoiminta voi aiheuttaa sen omistamien väliholding-yhtiöiden tai muiden konserniyhtiöiden pitämisen EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamina pääomasijoitustoimintaa harjoittavina yhteisöinä.

Perinteisesti pääomasijoittamiseksi luettuna toimintana pidetään alkavien ja innovatiivisten yritysten rahoittamista sekä kaikkeen pääomasijoitustoimintaan viittaavaa private equity -sijoittamista. Pääomasijoitustoiminta on tyypillisesti ammattimaisten toimijoiden harjoittamaa. Kyse on pääasiallisesti sijoituksista noteeraamattomiin kasvuyrityksiin.⁴⁶³

Pääomasijoitustoiminta on usein järjestetty siten, että sijoitustoiminnassa tarvittavat varat on kanavoitu kommandiittimuotoiseen rahastoon, jonka vastuunalaisena yhtiömiehenä pääomasijoittaja toimii. Tällöin sijoittajat toimivat

⁴⁶⁰ Vrt. KHO 2009 T 1619.

⁴⁶¹ Vrt. VaVM 12/2004 s. 9.

⁴⁶² Tällöin lähestytään mielenkiintoisella tavalla EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan arviointikriteerejä, joissa lähtökohtana on sekä tosiasiallinen että pääasiallinen harjoitettu toiminta.

⁴⁶³ Ks. Samuelson 2005 s. 414.

rahaston äänettäminä yhtiömiehinä.⁴⁶⁴ Lain esitöissä on lueteltu muun muassa seuraavia pääomasijoitustoiminnalle ominaisia piirteitä⁴⁶⁵:

- sijoitukset kehitysmahdollisuuksia omaaviin yrityksiin
- tyypillisesti oman pääoman -ehtoisesti
- ei pysyvä omistaja, irtautumistarkoitus
- tuotto kohdeyhtiön arvonnousun muodossa.

Tiivistäen voidaan todeta, että pääomasijoittamisessa osakeomistus on määräaikaisen sijoittamisen työkalu⁴⁶⁶. Verohallinnon ohjeistuksen mukaan ratkaisua siitä, harjoittaako yhteisö pääomasijoitustoimintaa, ei tehdä muodollisilla perusteilla vaan toiminnan kokonaisarviointiin pohjautuen⁴⁶⁷. Pääomasijoittajat omistavat tyypillisesti vähemmistöosuuden yrityksen pääomasta, ja pääomasijoitus tehdään yleensä oman pääoman -ehtoisina osakesijoituksina. Kohdeyhtiöön sijoittamisen yhteydessä sovitaan tavallisesti hallussapitajakso (holding period). Se tarkoittaa ajanjaksoa sijoituksen tekemisestä sen realisointiin. Sijoituksen syntyvaiheessa itse kohdeyhtiölle, kohdeyhtiön ostajille tai osakkeiden merkitsijöille ei aiheudu tuloveroseuraamuksia, koska esimerkiksi osakeanti on verovapaa pääomasijoitus. Irtautuminen (eli exit) voidaan toteuttaa lähinnä listautamalla kohdeyhtiö tai osakekaupalla ilman yhtiön listautumista.⁴⁶⁸ Listautumisen yhteydessä osakkeita myyville yhtiön vanhoille osakkeenomistajille realisoituu luovutusvoittoa (tai -tappiota) osakkeiden myynnistä. Toteutettaessa irtautuminen osakekaupalla osakkeenomistajille voi realisoitua luovutusvoittoa

⁴⁶⁴ Ks. tähän liittyvistä arvioista Kukkonen 2007b s. 263, Juusela 2004 s. 173, RATA 1/2008, Nisonen 2005 s. 40, Samuelson 2005 s. 415, Järvenoja 2005 s. 229 ja Immonen – Lindgren 2006 s. 56. Pääomasijoitustoimintaa harjoitetaan myös ns. rahastojen rahaston muodossa. Tässä mallissa pääomarahasto sijoittaa varojaan muiden pääomarahastojen osuuksiin. Ks. esim. RATA 1/2008 ja Lehtimaja 2006 s. 45. Suomen pääomasijoitusyhdistys ry on pääomasijoitusalan yhteistyöelin Suomessa. Yhdistyksen tarkoituksena on pääomasijoitustoimialan kehittäminen sekä yhdistyksen jäsenten etujen ajaminen Suomessa. Yhdistyksen varsinaiset jäsenet ovat Suomessa pääomasijoitustoimintaa harjoittavia yhteisöjä ja yrityksiä. Lienee selvää, että tämän yhdistyksen jäseniä voidaan pitää ainakin lähtökohtaisesti pääomasijoittajina. Ks. Kukkonen – Walden 2010a s. 389, Kukkonen 2007a s. 148, Kukkonen 2007b s. 263 sekä Mattila 2005b s. 9. Ks. myös Kukkonen – Walden 2009 s. 385, jotka huomauttavat tässä yhteydessä kuitenkin myös kokonaisarvioinnin tärkeydestä. Ks. myös Kukkonen – Walden 2011 s. 164.

⁴⁶⁵ HE 92/2004 s. 34–35 sekä VaVM 12/2004 s. 8. Ks. ominaispiirteistä myös Heiniö 2006 s. 267–268, Juusela 2004 s. 172 sekä Juusela 2007 s. 89–91. Pääomasijoitustoimintaan liittyvästä käsitteistöstä ks. tarkemmin Hidén – Tähtinen 2005 s. 15–18.

⁴⁶⁶ Tästä näkökulmasta pääomasijoitus tulee erottaa tavanomaisesta sijoitustoiminnasta. Jälkimmäisen osalta on tavanomaisesti kyse ennalta määräämättömän pituisista sijoituksista.

⁴⁶⁷ VeroH 2.11.2005.

⁴⁶⁸ Rahasto irtautuu kohdeyrityksestä realisoimalla sijoituksen. Irtautuminen voidaan toteuttaa muun muassa myymällä yritys ostajalle, toiselle pääomasijoittajalle, teollista ja muuta tuotannollista (ei pääomasijoitustoimintaan liittyvää) yritystoimintaa harjoittavalle taholle tai asettamalla se julkisen kaupankäynnin kohteeksi. FVCA 2006 s. 41.

(tai -tappiota). Tämä mahdollisuus koskee kuitenkin myös listautumisen yhteydessä suoritettua osakemyyntiä.⁴⁶⁹

Pääomasijoitustoiminnalle ei ole tavanomaista käyttää osingonmaksua kohdeyhtiön tuoton realisoinnissa. Tuotto saadaan kohdeyhtiön arvonnoususta, kun osakkeet myydään⁴⁷⁰. Pääomasijoittajan sijoitus tehdään kohdeyhtiön rahoittamiseksi ja sen arvonnousun mahdollistamiseksi. Olennainen osa toiminnan kokonaisuutta on tällöin sijoituksesta irtautuminen esimerkiksi osakassopimuksessa määriteltävien irtautumistavoitteiden mukaisesti. Tällaisissa sopimuksissa ovat usein mukana sekä yhtiön osakkaat että avainhenkilöt. Usein juuri avainhenkilöt otetaan tässä yhteydessä osakkaaksi kohdeyhtiöön.⁴⁷¹

Vaikka edellä kuvailtu toiminta olisikin järjestetty sellaiseen muotoon, että omistajalla ei ole ennalta laadittua suunnitelmaa osakkeiden omistusajan suhteen, voidaan sen toimintaa siitä huolimatta pitää pääomasijoitustoiminnan tunnusmerkit täyttävänä, jos esimerkiksi toiminnallinen yhteys, tosiasiallinen omistusaika ja irtautumisen konkreettisuus sitä puoltavat. Kuitenkaan se, että yhtiö harjoittaa jossakin määrin sijoitustoimintaa, ei tee siitä vielä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamaa pääomasijoitustoimintaa harjoittavaa yhteisöä.

Liiketoiminnan harjoittaminen tapahtuu kohdeyhtiössä sen työntekijöiden toimesta eikä pääomasijoittaja yleensä osallistu suoraan operatiivisen toiminnan harjoittamiseen. Se käyttää yleensä valtaa hallitustyöskentelyn kautta tai sijoitusta varten perustetun erityisen toimielimen kautta.⁴⁷²

Koska sijoituksen tuotto realisoituu osakkeiden luovutusvoittona, voidaan katsoa, että EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan rajaussäännös perustuu siihen, että pääomasijoitusyhtiöillä osakkeiden myynnit ovat varsinaista toimintaa. Tämä korostaa ajattelutapaa, jonka mukaan varsinaisen toiminnan tuloksia ei voida vapauttaa verosta⁴⁷³. Pääomasijoitusyhtiöiden omistamien osakkeiden tulisi näin ollen mahdollisesti olla vaihto-omaisuuteen verrattavia. Vaihto-omaisuusosakkeiden luovutushintoja ei ole vapautettu verosta.

VaVK:n mukaan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan säännöksen ei siis tulisi koskea yritysostoja, joita yritys tekee laajentaakseen toimintaansa uusille alueille⁴⁷⁴. Säännös ei myöskään käsittäisi konsernin emoyhtiötä, joka omistaa eri aloilla toimivia tytäryhtiöiden osakekantoja. Pääomasijoitustoimintaa ei

⁴⁶⁹ FVCA 2006 s. 41.

⁴⁷⁰ HE 92/2004 s. 34 ja VaVM 12/2004 s. 8. Ks. myös VeroH 2.11.2005, Heiniö 2006 s. 268, Tikka 2005a s. 27, Kukkonen 2007b s. 263 sekä Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 28 ja s. 133.

⁴⁷¹ Ks. Lauriala 2004a s. 21–24.

⁴⁷² Ks. RATA 1/2008 sekä Lauriala 2004a s. 21–24.

⁴⁷³ HE 92/2004 s. 35. Ks. myös Helsingin HAO 17.6.2011 11/0680/6 sekä Torkkel 2007 s. 60.

⁴⁷⁴ Lienee syytä huomauttaa, että nämä sijoitukset ovat yleensä yrityksen liikeomaisuutta. Näin esim. Tikka 1983b s. 234.

myöskään harjoittaisi konsernin tytäryhtiö, johon on keskitetty konsernin strategisia omistuksia.⁴⁷⁵

Lähtökohtana esitöissä on korostettu aidon pääomasijoitustoiminnan olemassaoloa. Esitöiden perusteella olisi pääteltävissä, että vaatimuksena olisi selkeästi pääomasijoitustoimialalla operoiva osakeyhtiö, jonka tulisi pääsääntöisesti olla selkeästi erotettavissa statuksensa puolesta⁴⁷⁶.

Tunnusmerkit lienevät selkeästi erotettavissa valtaosassa tapauksia. Tällöin ratkaisutoiminnassa pyritään tunnistamaan ammattimaisen pääomasijoitustoiminnan piirteet, joihin kuuluvat olennaisena elinkeinotoiminnan rakentuminen määräaikaisen sijoituksen arvonnousun ympärille sekä tähän liittyvä passiivisluonteinen sijoittaja-asema, johon ei kuulu aktiivinen puuttuminen itse sijoituskohdeyhtiön operatiivisen liiketoiminnan harjoittamiseen⁴⁷⁷.

Tietystä mielessä tämä näyttäisi jättävän EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan esitöiden tarkoittaman pääomasijoitustoiminnan ulkopuolelle erityisen kehitystoimintaan keskittyneen emoyhtiön, jonka omistusaika kohdeyhtiöissä vaihtelisi. Tällainen yhtiö voi keskittyä kohdeyhtiöiden liiketoiminnan kehittämiseen ja arvonnostamiseen, vaikka suoranainen vetäytymissuunnitelma puuttuukin. Tällainen yhtiö voi muistuttaa paljon monialakonsernia, jolla ei ole yhtä selkeää pääliiketoiminta-aluetta, vaan niitä on useita ja ne ovat erillisiä ja itsenäisiä. Rajanveto EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohtaan ratkeaa tällöin kokonaisharkinnan perusteella.

Vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen jälkeinen uusien osakeluovutussäännöksiä koskeva oikeuskäytäntö liittyi lähes poikkeuksetta pääomasijoitustoiminnan käsitteeseen. Vasta vuosina 2009 ja 2010 KHO antoi ratkaisuja, jotka koskivat muuta osakkuusvapautuksen osakysymystä kuin tätä. Pääomasijoitustoimintaa koskevaa oikeuskäytäntöä on olemassa myös verouudistusta edeltävältä ajalta. Eri vuosikymmenten aikana oikeuskäytännössä on jouduttu ottamaan kantaa esimerkiksi pääomasijoitustoiminnan tulolähteeseen, pääomasijoitustoiminnan kohteena olevien kohdeyhtiöiden osakkeiden omaisuuslajiin omistajayhtiön verotuksessa sekä siihen, onko osakeyhtiö EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittama pääomasijoitustoimintaa harjoittava yhtiö ja voiko säännöksen tarkoittamalla pääomasijoitustoimintaa harjoittavalla yhteisöllä olla sellaisia sijoituksia, jotka voitaisiin luovuttaa verovapaasti EVL 6 b §:n edellytysten toteutuessa. Viimeksi mainittu aihekokonaisuus on tullut verotuskäytännössä yleensä esille vasta osakeluovutuksen yhteydessä. KHO on myös tulkinnut pääomasijoittajien käyttämien väliholdingyhtiöiden verostatusta ti-

⁴⁷⁵ VaVM 12/2004 s. 7–8. Ks. aiheeseen liittyvistä arvioista myös Myrsky – Linnakangas 2010 s. 184, Juusela 2004 s. 172–173, Juusela 2007 s. 90–91, Kukkonen 2007a s. 149, Kukkonen 2007b s. 263 ja Heiniö 2006 s. 268.

⁴⁷⁶ Vrt. Penttilä 2010e s. 17, joka pitää pääomasijoitustoiminnan erottamista muusta liiketoiminnasta vaikeana.

⁴⁷⁷ Ks. Kukkonen – Walden 2010a s. 390.

lanteissa, joissa verotuksessa on pyritty hyödyntämään purkutappion vähennyskelpoisuutta.

Vaikka julkaistu oikeuskäytäntö onkin tarjonnut vastauksia EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan soveltamiseksi, olisi oikeusvarmuuden näkökulmasta hyödyllistä saada enemmän julkaistua oikeuskäytäntöä esimerkiksi teollista tai muuta tuotannollista toimintaa mutta ei pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yrityksen corporate venturing -toiminnan suhteesta EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan soveltamiseen. Pääomasijoitustoiminnan poikkeuksellinen verokohtelu johtaa käytännössä siihen, että sen käsitteeseen kohdistuu merkittäviä tulkintapaineita. Se myös mahdollistaa verosuunnittelua sekä Suomen valtion sisällä että rajat ylittävästi.⁴⁷⁸ Toisaalta pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön statukseen voi liittyä sekä myönteisiä että kielteisiä veroseuraamuksia, joten rajanvetoa joudutaan tekemään molempiin suuntiin verovelvollisen tavoitteiden vaihdellessa tapauskohtaisesti. Edullisuus liittyy luovutustappioiden ja purkutappioiden vähennyskelpoisuuteen ja epäedullisuus luovutushintojen veronalaisuuteen⁴⁷⁹. Verokohtelu on pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön verotuksessa symmetristä. Statuskysymykseen liittyvien rajanvetotilanteiden vuoksi EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan soveltuminen on kuitenkin usein tulkinnanvaraista. Tulkintakysymykset liittyvät tällä hetkellä erityisesti pääomasijoittajien omistaman hallinnointiyhtiön verostatukseen.

8.4.3 Eräitä tulkintakysymyksiä

Tulolähde. Oikeuskäytännössä on noussut esille kysymys pääomasijoitustoimintaan sovellettavan verolain valinnasta. Oikeus- ja ratkaisukäytännössä on jouduttu arvioimaan esimerkiksi käsittelemään osakeyhtiömuotoisen pääomarahaston toiminnan luonnetta. Erityisesti lainan korkojen vähennyskelpoisuus nousi aiemmin esille. Kommandiittiyhtiömuotoisen sijoitusrahaston äänetöntä kommandiittimuotoista yhtiömiestä on pidetty oikeuskäytännössä usein elinkeinonharjoittajana⁴⁸⁰. Myös kommandiittiyhtiömuotoisen rahaston harjoittamaa pääomasijoitustoimintaa on pidetty yleensä EVL-toimintana⁴⁸¹.

Tulolähdekysymys voi nousta esille myös kommandiittiyhtiömuotoisen kiinteistörahaston osalta. Ensisijaisesti verotuksessa tutkitaan, harjoittaako tällainen kommandiittiyhtiö elinkeinotoimintaa. Käytännössä passiivisia rahastoja voidaan verottaa

⁴⁷⁸ Ks. Penttilä – Laaksonen 2005 s. 8.

⁴⁷⁹ Ks. esim. KHO 2010:12, jossa yhtiö pystyi pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä vähentämään purkutappion verotuksessaan.

⁴⁸⁰ Ks. KVL 44/2010.

⁴⁸¹ Ks. KVL 121/1998. Ks. myös Penttilä 2010a s. 253, joka pitää selvänä, että pääomasijoitustoimintaa harjoittaviin rahastoihin sovelletaan EVL:a.

myös TVL:n mukaisesti. Toiseksi tulee selvitettäväksi TVL 9 §:n 5 momentin erityissäännöksen soveltuminen eli se, harjoittaako kiinteistörahasto säännöksen tarkoittamaa pääomasijoitustoimintaa.

Osakeyhtiöiden verotuksessa joudutaan ensinnäkin selvittämään, harjoittaako yhtiö EVL 1 §:n ja 2 §:n tarkoittamassa mielessä elinkeinotoimintaa, ja toiseksi, harjoittaako se pääomasijoitustoimintaa. EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan muotoilu sisältää kuitenkin epäsuoran pääomasijoitustoimintaa koskevan tulolähdekannanoton. Koska säännös nimenomaisesti mainitsee muun kuin pääomasijoitustoiminnan harjoittamisen ja se sijaitsee EVL:ssä, tulee tätä tulkita siten, että pääomasijoitustoimintaa harjoittava verovelvollinen on samalla EVL 1 §:n ja 2 §:n näkökulmasta elinkeinotoimintaa harjoittava verovelvollinen. Kyse on tietystä elinkeinotoiminnan harjoittamisen erityisestä muodosta. Säännöksen sisältö johtaa nähtävästi myös siihen lopputulokseen, että pääomasijoitustoimintaa harjoittavan verovelvollisen pääomasijoitustoimintaan kuuluvat varat ovat elinkeinotoimintaan liittyviä varoja EVL 53 §:n 2 momentin näkökulmasta.

Lain sanamuodon, säännöksen sijainnin sekä verotus- ja oikeuskäytännön perusteella lieene selvää, että pääomasijoitustoimintaa on pidettävä pääsääntöisesti elinkeinotoimintana. Vaikeita tulkintatilanteita voi kuitenkin liittyä tapauksiin, joissa on kyse sellaisista yksityishenkilöiden sijoitustoimintaholdingyhtiöistä, joilla on pääomasijoitustoiminnan kaltaisia omistuksia mutta jotka pääsääntöisesti toimivat vain luonnollisten henkilöiden ”säästölippaina”. Tällaisten omistussubjektien tapauksessa osakkuusvapautus torjutaan lopulta mahdollisesta EVL-statuksesta huolimatta joka tapauksessa ensisijaisesti tulolähdeobjektitestin (EVL 53 §:n 2 mom.) tai omaisuuslajitestin (EVL 12 §) perusteella.

Harvainyhtiöiden verotuksessa voidaan käytännössä joutua tilanteeseen, jossa yhtiön toiminta tulee samalla kertaa tulkinnanvaraiseksi pääomasijoitustoimintaa koskevan rajauksen, tulolähdesubjektitestin, tulolähdeobjektitestin ja omaisuuslajitestin näkökulmasta. Tällainen tulkinnallinen tilanne koskee ainakin sellaista harvainyhtiötä, joka hankkii osakkuuksia noteeraamattomissa yhtiöissä, jalostaa niiden liiketoimintaa ja lopulta luopuu osakkuuksista. Tällöin kyse on yleensä tilanteesta, jossa harvainyhtiön osakas toimii aktiivisesti noteeraamattomien kohdeyhtiöiden hallituksissa ja osallistuu lisäksi yhtiöiden operatiiviseen liiketoimintaan. Nämä kysymykset voivat nousta esille myös erilaisten kehitystoimintaa harjoittavien yhtiöiden ja pääomasijoitustoiminnan rinnalla käytettävien avainhenkilöiden holdingyhtiöiden tapauksessa. Oikeuskäytännössä vaikuttaisi olevan horjuvuutta yhden miehen yhtiöiden statusmääritelmässä (TVL-yhtiö v. pääomasijoitustoimintaa harjoittava EVL-yhtiö)⁴⁸².

⁴⁸² Kaijalainen 2012 s. 23 toteaa: ”Kun harvainyhtiön toimialana on hankkia osakkuuksia noteeraamattomissa yhtiöissä, kehittää niitä ja luopua osakkeista, Hgin hallinto-oikeudellakin näyttäisi olevan ongelmia rajanvedossa TVL- ja pääomasijoitustoimintaan.”

Helsingin HAO:n lainvoimaisessa päätöksessä 13.4.2010 10/0405/1 oli kyse yhden henkilöosakkaan (Z) omistamasta A Oy:stä. Z perusti 2000-luvun alkupuolella liiketoimintaa harjoittavan B Oy:n. Z:n omistus B Oy:ssä muodostui välilliseksi A Oy:n kautta. Muut B Oy:n henkilöosakkaat omistivat B Oy:n osakkeet suoraan. Z toimi B Oy:n toimitusjohtajana. B Oy oli myös Z:n pääasiallinen työnantaja. A Oy:n tulot koostuivat lähinnä B Oy:ltä saaduista osingoista. A Oy luovutti osan B Oy:n osakkeista noin kolmen vuoden omistuksen jälkeen. B Oy:n osakkeiden lisäksi A Oy omisti vähemmistöosuuksia (5–35 %) neljässä muussa yhtiössä, joista ainoastaan yksi harjoitti merkittävää elinkeinotoimintaa. Tästä liiketoimintaa harjoittavasta yhtiöstä A Oy omisti päätöksen mukaan viisi prosenttia osakkeista. HAO piti A Oy:tä kehitysyhtiönä, jonka toimintaa tuli pitää elinkeinotoimintana. HAO katsoi, että B Oy:n osakkeet olivat A Oy:n käyttöomaisuuteen kuuluvia.

Ratkaisussa on merkittävää siinä tehty ero pääomasijoitustoiminnan ja kehitystoiminnan harjoittamisen välille. Verohallinto oli uudelleen toimitettavan verotuksen yhteydessä pitänyt luovutusvoittoa pääomasijoitustoimintaan liittyvänä elinkeinotoiminnan tulolähteen tulona. Oikaisulautakunta ei pitänyt yhtiötä pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä. HAO päätyi samalle kannalle ja piti toimintaa kehitysyhtiötoimintana eikä pääomasijoitustoimintana. Päätöksessä ei tarkemmin perustella näiden kahden liiketoimintamuodon välistä eroa.

Helsingin HAO:n lainvoimaisessa päätöksessä 21.4.2010 10/0571/1 oli kyse yhden henkilöosakkaan omistaman X Oy:n tekemästä osakeluovutuksesta. Luovutettava omistusosuus kohdeyhtiössä oli hieman yli 10 prosenttia. Osakkeet oli merkitty osakeannissa. Osakkeet oli omistettu noin neljä vuotta. X Oy omisti luovutustilikauden lopussa osakkeita yhteensä kuudessa kohdeyhtiössä. Näistä yhtiöistä yksi oli asunto-osakeyhtiö, kolme yhtiöistä oli lepääviä sekä kaksi oli liiketoimintayhtiötä, joista toinen oli konkurssissa. Hallinto-oikeuden mukaan X Oy harjoitti sijoitustoimintaa, jonka tarkoituksena oli sijoituskohteiden toiminnan kehittäminen ja arvonnousun edistäminen. HAO nosti esille, että yhtiöllä oli omistuksia useissa noteeraamattomissa yrityksissä, yhtiöllä ei ollut henkilökuntaa ja liikevaihto oli vähäinen. HAO totesi myös, että osakkeet eivät olleet yhtiön pitkäaikaisessa omistuksessa. Yhtiö ei ollut myöskään HAO:n mukaan selvittänyt, että sillä olisi ollut muuta tulonmuodostuksen kannalta merkittävää toimintaa. HAO päätyi siihen, että X Oy:n toiminta oli pääomasijoitustoimintaa ja luovutusvoitto oli täten sille verollista elinkeinotuloa. Päätöksestä ei selviä tarkemmin X Oy:n muiden omistusten määrä, suuruus ja kohdeyhtiöiden harjoittaman liiketoiminnan luonne.

Helsingin HAO:n päätöksessä 11.7.2011 11/0760/6 oli kyse oli kyse yhden henkilöosakkaan (M) omistaman C Oy:n tekemästä osakeluovutuksesta. M oli C Oy:n toimitusjohtaja. C Oy oli toimintakertomuksensa mukaan sijoitus- ja konsultointiyhtiö, jonka tavoitteena oli omistamiensa yhtiöiden toiminnan kehittäminen ja arvonnousun edistäminen sekä liikkeenjohdon konsulttipalvelujen tarjoaminen. C Oy teki oman ja vieraan pääoman -ehtoisia sijoituksia noteeraamattomiin yhtiöihin. C Oy omisti myös asunto-osakkeita. C Oy:n liikevaihto oli vähäistä ja se koostui lähinnä vuokratuotoista. Yhtiössä oli yksi työntekijä. Yhtiö sai kuitenkin vuosittain huomattavia osinkotuloja kohdeyhtiöiltä. C Oy luovutti D Oy:n osakkeet (17 prosenttia osakekannasta). D Oy oli EVL:n mukaan verotettava yhtiö. Osakkeet oli hankittu noin kolme vuotta aiemmin. Luovutusvuoden lopussa C Oy omisti myös 50 prosenttia E Oy:stä, 33 prosenttia F Oy:stä ja 24 prosenttia G Oy:stä. Kaikki nämä kolme yhtiötä olivat EVL:n mukaan verotettavia yhtiöitä. M toimi myös E Oy:n toimitusjohtajana. C Oy toimi kohdeyhtiöiden aktiivisena osakkaana ja osallistui niiden riskirahoittamiseen.

HAO katsoi, että C Oy:n toiminnan tarkoituksena oli pääasiallisesti yhtiön osakkeiden omistaminen ja hallinnointi, vuokraustoiminta sekä vähäisessä määrin konsultointipalvelujen tarjoaminen osakkuusyhtiöille. HAO piti yhtiötä yhden henkilön holdingyhtiönä, jonka osakeomistuksia yhtiö hallinnoi. HAO totesi, että yhtiön osallistumisella osakkuusyhtiöidensä rahoitukseen ei ollut ratkaisevaa merkitystä. HAO piti yhtiön toimintaa TVL-toimintana.

Tapauksessa oli hyvin selkeitä pääomasijoitustoimintaan viittaavia piirteitä. Näitä olivat muun muassa yhtiöiden toiminnan kehittäminen ja arvon kasvattaminen. Sijoitukset noteeraamattomiin yhtiöihin liittyvät tässä tapauksessa ainakin vahvasti pääomasijoitustoimintaa muistuttavaan toimintaan. HAO ei kuitenkaan ole ilmeisesti voinut ottaa kantaa tähän kysymykseen prosessuaalisista esteistä johtuen. Tapaus on esimerkki siitä, että verotuksen toimittamisen yhteydessä valittu etenemistie ja perustelut rajoittavat myöhemmin oikaisulautakunnan ja tuomioistuinten mahdollisuuksia ratkaista asia sisällöllisesti oikein.

Kouvolan HAO:n päätöksen 1.10.2010 10/0501/1 tapauksessa yhtiö oli toiminut eri yhtiöissä sijoittajan roolissa. HAO:ssa esittämässään valituksessa yhtiö vaati, että sille realisoitunut luovutustappio omistusyhteyksyrityksen luovutuksesta tuli vahvistaa TVL:n mukaan. Yhtiötä oli kuitenkin verotettu veroilmoituksen perusteella EVL:n mukaisesti. Yhtiön hallituksen jäsen oli osallistunut aktiivisesti kohdeyhtiön hallituksen jäsenenä kohdeyhtiön päätöksentekoon. Yhtiön vaatimuksesta kävi ilmi, että se oli pakotettu sijoittamaan lisää tappiolliseen kohdeyhtiöön. HAO:n mukaan omistajayhtiö oli siten osallistunut aktiivisesti omistusyhteyksyrityksen hallinnointiin ja osakkeiden omistus oli ollut pitkäaikaista ja pysyvää. Osakkeet olisivat HAO:n mukaan siten olleet toiminnallinen kokonaisuus huomioiden yhtiön käyttöomaisuutta eikä niiden luovutustappio ollut siten vähennyskelpoinen EVL 6 b §:n perusteella.

Ratkaisussa KHO 2010:64 KHO piti elinkeinonharjoittajana MBO-yhtiötä, jolla ei ollut objektiivisesti havaittavissa olevaa itsenäistä toimintaa. Tapauksessa on vahvasti luottamuksensuojan viittaavia piirteitä, vaikka tätä ei nimenomaisesti mainittu. Tapauksen hallinnointiyhtiö muistuttaa pääomasijoitustoimintaa harjoittavaa yhtiötä. Ottaen huomioon järjestelyn liittymisen MBO-kauppaan pääomasijoittajakumppanin statuksen ”tarttuminen” MBO-yhtiöön ei olisi ollut täysin mahdoton ajatus. HAO ja KHO eivät olisi nähtävästi voineet ottaa kantaa tähän kysymykseen prosessuaalisten syiden vuoksi. Tällainen seuraus olisi kuitenkin mahdollinen ainakin silloin, jos hallinnointiyhtiötä pidettäisiin vastaavassa tilanteessa jostakin syystä elinkeinotoimintaa harjoittavana yhtiönä. Nykyisen ratkaisun verotuksellinen lopputulos on siinä mielessä systemaattisesti arveluttava, että osakkuusvapautus on ulotettu tilanteeseen, jossa pääomasijoitustoiminnan rinnalla hyödynnettävän hallinnointiyhtiön ja sen tekemän sijoituksen elinkaaret ovat lyhytaikaisia. Tämän lisäksi hallinnointiyhtiön tarkoitus on osakkeiden hankinta, arvonnousu ja sijoituksesta luopuminen. Ratkaisussa KHO 2010:64 osakkuusvapautus myönnettiin yhtiölle, jonka toiminta muistutti läheisesti pääomasijoitustoimintaa⁴⁸³.

⁴⁸³ Vrt. HE 92/2004 s. 35, joka lähtee siitä, että verovapaussäännösten tarkoituksena ei ole vapauttaa verosta tietyn toimialan yritystoiminnan tuloa vaan ensi sijassa helpottaa yritysraenteiden muutoksia. Tämän vuoksi pääomasijoittajan saamat osakkeiden luovutusvoitot haluttiin säätää veronalaisiksi. KHO:n ratkaisun lopputulos ei sovi luontevasti yhteen lain esitöiden informaation kanssa.

Ratkaisujen perusteella ei tule kuitenkaan tehdä johtopäätöstä, että osakkuusvapautuksen materiaallisen EVL:n ympärille rakentuvan systeemiympäristön sisällä olisi tulkinnanvaraisuutta pääomasijoitustoiminnan ja henkilökohtaisen tulolähteen välisestä rajanvedosta. Pääomasijoitustoiminta on EVL:n mukaan verotettavaa toimintaa jo EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan rajaussäännöksen olemassaolon vuoksi. Rajaussäännöksen koko merkitys liittyy EVL-sektorin sisällä tapahtuvaan erotteluun pääomasijoitustoiminnan harjoittamisen ja sen harjoittamattomuuden välillä.

Materiaalinen systeemi osakkuusvapautuksen näkökulmasta muodostuu EVL:n ja yhteisöverotuksen muiden materiaallisten verolakien ympärille. Näiden lakien muodostama käsitteellinen toimintaympäristö muodostaa tulkinnan kannalta merkitykselliset raamit. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että tulkitsija pystyy tekemään ratkaisun pääomasijoitustoimintaan liittyvien tai sitä lähellä olevien toimintojen ainoastaan materiaallisen systeemin sisällä. Osakkuusvapautuksen kannalta on otettava myös huomioon sen kannalta merkityksellinen prosessuaalinen systeemi, joka perustuu yhteisöjen verottamiseen VML:n mukaisessa järjestyksessä. Tähän liittyy yhtäältä olennaisesti ennakkotietojärjestelmä, verotuksen oikaisu ja valitusvaihe, mutta myös verotuksen toimittamisen yhteydessä Verohallinnossa tehty ratkaisu tutkia ainoastaan tiettyjä kysymyksiä verovelvollisen verotuksessa. Jos esimerkiksi tulolähdesubjektitesti on jäänyt verotuksen yhteydessä soveltamatta, vaikka sen tulisi olla ensisijainen tulkintavaihe suhteessa esimerkiksi EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohtaan, voidaan verotuksen oikaisuvaiheessa tai valituksen arvioinnin yhteydessä käsittelemään asiaa mahdollisesti myös pääomasijoitustoimintaa koskevan rajauksen näkökulmasta, vaikka asia olisi tullut oikeimmin ratkaistua jo tulolähdetasolla. Tämä tarkoittaa, että koska materiaalinen systeemi ja prosessuaalinen systeemi ovat verotuksen todellisuudessa päällekkäisiä ja yhtäaikaista, niiden käytännön soveltaminen yksittäistapauksessa voi johtaa ristiriitaisuuksiin tulkintatoiminnan oikeellisuuden näkökulmasta. Tuomioistuimen näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että asian prosessuaalinen todellisuus voi asettaa esteitä materiaallisen systeemin kokonaisvaltaiselle hyödyntämiselle. Systeemiympäristö muotoutuu näin ollen vaillinaiseksi. Tuomioistuin on sidottu aikaisemman instanssin tekemiin rajauksiin ja päätöksiin. Asia joudutaan ratkaisemaan tiettyjen raamien sisällä, vaikka asian tulisi oikeammin ratkaistuksi raamien ulkopuolella. Tämä konflikti näkyy erittäin selkeästi tulolähdeobjektitestin yhteydessä käsiteltävän uuden oikeuskäytännön osalta.

Omaisuuslaji. Pääomasijoitustoimintaan liittyvä sijoituksen määräaikaisuus ja exit-suunnitelma tekevät ongelmalliseksi pääomasijoitustoimintaan liittyvän sijoituksen omaisuuslajin määrittämisen. Käyttöomaisuuden pitäisi olla tarkoitettu pysyvään käyttöön lain sanamuodon mukaan arvioituna. Vaihto-omaisuus on luovutettavaksi tarkoitettua. Pääomasijoitustoiminnan kohdeomistus näyttäisi siis luontevimmin kuuluvan vaihto-omaisuuden alaan.

Verouudistusta edeltäneen oikeuskäytännön perusteella ei ole mahdollista päätyä siihen, että pääomasijoituksen omaisuuslajiluonne olisi vahvistettu käyttöomaisuudeksi. Kysymys nousi esille vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen yhteydessä, kun pääomasijoitustoiminnan osalta päädyttiin järjestelmään, jonka ansiosta verovelvolliselle tuli intressi vaikuttaa sekä omistettavien osakkeiden tulolähteeseen että niiden omaisuuslajiin verotuksessa. Lainvalmisteluaineistosta ei ole löydettävissä informaatiota, joka käsittelisi pääomasijoitustoiminnan kohdeomistusten omaisuuslajikysymystä omistajayhtiön verotuksessa.⁴⁸⁴

Pääomasijoitustoiminnan käsite on sijoitettu hallituksen esityksessä subjektiedellytysten puolelle eikä objektiedellytysten puolelle. Yksi vaihtoehto olisi ollut ainoastaan mainita pääomasijoitusyhtiöiden pääomasijoitustoimintaan liittyvät osakekannat yhtenä käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden käsitteen ulkopuolelle jätettävistä omistuksista. Näin ollen pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön pääomasijoitustoimintaan liittyvät osakekannat olisivat lähtökohtaisesti vaihto-omaisuutta. Tämä olisi jättänyt tilaa myös sellaiselle tulokinnalle, että pääomasijoitustoimintaa harjoittavalla yhteisöllä voisi olla myös käyttöomaisuuteen kuuluvia osakekantoja. Näin olisi säästytty erilliseltä rajaussäännökseltä lakitekstissä.⁴⁸⁵ Lain esitöissä todetaan kuitenkin nimenomaisesti, että pääomasijoittajien omistamat osakkeet kuuluvat käyttöomaisuuteen⁴⁸⁶. Lain esitöiden sanamuotojen perusteella voi tehdä myös sen johtopäätöksen, että lainsäätäjä kuvitteli tulolähdekysymyksen johtavan automaattisesti käyttöomaisuuteen myös omaisuuslajia määriteltäessä⁴⁸⁷. Tämä selittäisi myös esitöiden niukat perustelut tämän kysymyksen osalta.

Kuitenkin tällaiset osakkeet voitaisiin perinteisten näkemysten mukaisesti katsoa vaihto-omaisuudeksi, koska pääomasijoitustoiminnan omistukset on tarkoitettu nimenomaisesti luovutettavaksi. Jos omistajayhtiöllä on oikeus osallistua kohdeyhtiön hallintoon, se on kuitenkin yleensä merkki käyttöomaisuusluonteesta. Tavanomaisesti on lähdetty siitä, että pääomasijoitusten omaisuuslaji olisi paremminkin vaihto-omaisuus⁴⁸⁸.

Heiniö on katsonut, että ”sijoitukset ovat taloudellisessa mielessä ja verolain omaisuuslajikuvauksen perusteella lähempänä vaihto-omaisuutta kuin käyttöomaisuutta”. Heiniö ottaa tulokinnassaan erityisesti huomioon toiminnan tarkoituksen, mikä tähtää viime kädessä ”sijoituksesta irtautumiseen suunnitelman mukaisessa aikataulussa”. Heiniö pitää myös kommandiittimuotoisen rahaston osakkeita käyttömai-

⁴⁸⁴ Ks. Heiniö 2006 s. 271.

⁴⁸⁵ Vrt. Niskakangas 2007 s. 14 av. 29, joka katsoo, että lainsäätäjä olisi voinut selkeyttää tilannetta painottamalla lain esitöissä sitä, että pääomasijoitustoiminnan kohdeosakkeilla on vaihto-omaisuuteen liittyviä piirteitä.

⁴⁸⁶ HE 92/2004 s. 35.

⁴⁸⁷ Niskakangas 2004c s. 27.

⁴⁸⁸ Vrt. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 133.

suutena, mikä tukee johtopäätöstä, että omaisuuslajijaottelu ei voi riippua valitusta yritysmuodosta.⁴⁸⁹

Niskakangas on asettunut samalle kannalle painottaen erityisesti käyttöomaisuuden pysyvän käytön luonnetta. Niskakangas pitää säännöksen olemassaoloa todisteena siitä, että lainsäätäjällä on käsittänyt omaisuuslajin olevan käyttöomaisuus.⁴⁹⁰

Myös Penttilä on päätenyt tälle kannalle. Hän tukee mielipidettään vertaamalla tilannetta rakennusliikkeen vaihto-omaisuutena pidettäviin huoneisto-osakkeisiin, joita voidaan joutua pitämään hallussa pitkäänkin. Penttilän mukaan pääomasijoittajan osallistuminen kohdeyhtiön hallintoon ja yhtiön ”jalostamiseen” ei puhu vaihto-omaisuuskäsittelyä vastaan, koska vaihto-omaisuuteen luetaan jalostettuina luovutettavaksi tarkoitetut hyödykkeet.⁴⁹¹

Lainsäätäjän valinnalla voidaan myös katsoa olevan yleisempääkin vaikutusta käyttöomaisuuslajin soveltamisalaan. Juuselan mukaan lainsäätäjän omaksuman näkökulman voidaan osaltaan katsoa tukevan käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden käsitteen suhteellisen laajaa tulkintaa.⁴⁹² Toisaalta käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden verovapautta pidetään yleisesti poikkeuksena pääsääntöön eli luovutushintojen laajaan veronalaisuuteen. Jos pääomasijoitustoiminnan käsitettä tulkittaisiin laajasti, jäisi todennäköisesti joitakin lainsäätäjän tarkoittamia suorasijoitustilanteita osakkuusvapautuksen ulkopuolelle.⁴⁹³

Oikeuskäytännössä on kuitenkin päädytty kannattamaan käyttöomaisuutta pääomasijoitustoiminnan kohdeosakkeiden omaisuuslajina. Vallitsevan oikeustilan mukaan pääomasijoitustoimintaa harjoittavan verovelvollisen pääomasijoitustoiminnassa tehdyt osakesijoitukset kuuluvat käyttöomaisuuteen. Tämä johtuu KHO:n omaksumasta kannasta ratkaisussa KHO 2005:74. Myös julkaisematon ratkaisu KHO 2005 T 3776 ja sillä pysytetty KVL:n ennakkoratkaisu KVL 26/2005 tukevat johtopäätöstä, että pääomasijoitustoimintaa harjoittavan osakeyhtiön pääomasijoitustoimintaan liittyvä kohdeosakkeiden omaisuuslaji on käyttöomaisuus. Näiden ratkaisujen perusteella on mahdollista päätellä, että kommandiittiyhtiömuotoisen pääomarahaston sijoituksia voitaisiin myös pitää pääsääntöisesti käyttöomaisuuteen kuuluvina⁴⁹⁴. Esimerkiksi ratkaisussa KVL 26/2005 oli kyse määräaikaista sijoituksista, jolloin EVL:n systematiikan mukaan luonnollisin vaihtoehto olisi ollut pitää osakkeita vaihto-omaisuutena. KHO vahvisti näin lainsäätäjän kiistanalaisen kannan omaisuuslajiluonteesta tilanteesta, jossa koko lainkohdan säätämisen tarkoitus oli epäselvä.

Edellä mainitut ratkaisut lopettavat näin ollen nykyisin tulkintaan ja perusteluihin liittyvän keskustelun siitä, olisiko pääomasijoitustoiminta ollut mahdollista rajata EVL 6 b §:n soveltamisalan ulkopuolelle pelkän omaisuuslajiratkai-

⁴⁸⁹ Heiniö 2006 s. 271.

⁴⁹⁰ Niskakangas 2007 s. 13–14 ja Niskakangas 2004c s. 27.

⁴⁹¹ Penttilä 2010a s. 253

⁴⁹² Juusela 2004 s. 185. Vrt. Kukkonen – Walden 2009 s. 387–388.

⁴⁹³ Ks. tästä näkökulmasta Penttilä 2010a s. 256–257, joka pohtii laajan ja suppean tulkinnan seurauksia.

⁴⁹⁴ Heiniö 2006 s. 71.

sun perusteella ja ilman 6 §:n 1 momentin 1 kohdan sääntelyä. Tämä on nykyään enää lainsäädännön kehittämiseen liittyvä kysymys⁴⁹⁵.

Pääomasijoitustoiminnan omaisuuslajikysymyksen kehittyminen osoittaa hyvin tuomioistuimen oikeutta kehittävän funktion, jolloin laki on raaka-ainetta oikeuden muokkaamisessa⁴⁹⁶. Lain esitöiden mukainen ajattelutapa ja sittemmin oikeuskäytännössä vahvistettu ”oppi” eivät liene omaisuuslajijaottelua koskevien yleisten oppien mukaisia.

Tilanne on siinä mielessä ongelmallinen, että tällä hetkellä pääomasijoitustoimintaan kuuluvat osakkeet, joista on tarkoitus irtautua esimerkiksi kolmen vuoden kuluessa, sekä osakkeet, joihin ei liity selkeää irtautumistavoitetta, rinnastetaan omaisuuslajitasolla toisiinsa. Näistä ensiksi mainittuihin liittyy vahva vaihto-omaisuusluonne. Jälkimmäinen vaikuttaa vuorostaan selkeästi käyttöomaisuudelta. Yksi mahdollisuus kehittää lainsäädäntöä olisi, että EVL:iin lisättäisiin määritelmä, jonka mukaan pääomasijoitustoimintaan kuuluvat osakkeet olisivat vaihto-omaisuutta⁴⁹⁷. Tämä ratkaisisi osaltaan sekä subjekti- että objektivaatimusten systematiikan kannalta ongelmallisia kysymyksiä.

Tässä tutkimuksessa on kuitenkin valittu lähtökohtaiseksi lainsäädännön kehittämisuositukseksi pääomasijoitustoimintaa koskevasta rajaussäännöksestä luopuminen. Tällöin ajatuksena on nimenomaan pääomasijoitustoiminnan sisällyttäminen osakkuusvapautuksen alaan ja veroarbitraasin poistaminen Suomen ja Ruotsin verojärjestelmien väliltä.

Pääomasijoitustoiminta ja liiketoimintayhtiön yritysostojen järjestäminen. EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan soveltamisesta on saatu jo jonkin verran KVL:n ja KHO:n oikeusratkaisuja, joissa on otettu kantaa pääomasijoittamistoiminnan harjoittamisen ja ei-pääomasijoitustoimintaan liittyvien yritysostojen välisiin eroihin. Pääomasijoitustoimintaa koskeva erityissäännös on luonut epävarmuutta muuta kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yritysten tekemien sijoitusten järjestämiseen ja liiketoimintarakennearjoitustelyihin. Tämä koskee esimerkiksi strategisten osakeomistusten keskittämistä ja useiden eri alojen

⁴⁹⁵ Asiaa ei ole kuitenkaan tulkittu oikeuskäytännössä täysin ratkaisun KHO 2005:74 mukaisesti. Vaasan HAO:n päätös 20.11.2009 09/0637/3 koski tilannetta, jossa oli kyse kehitysyhtiön tekemän kohdeyhtiön luovutuksen verotuksesta. Kehitysyhtiö oli omistanut kohdeyhtiön osakeenemmistön. Kehitysyhtiö hankki toisten yhtiöiden osakkeita harjoittaakseen kehitystoimintaa ja toteuttaakseen tavoitteitaan tekemällä yritysjärjestelyjä, joissa se toimi järjesteltävien yhtiöiden väliaikaisena omistajana. Oikaisulautakunta piti kehitysyhtiötä pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhteisönä. Asia eteni verovelvollisen valituksesta HAO:een. HAO:n mukaan yhtiön toimiala huomioiden omistetut osakkeet olivat toimineet yhtiön harjoittaman elinkeinotoiminnan välineenä. HAO katsoi, että yhtiön omistamia osakkeita ei ollut hankittu pysyvään käyttöön elinkeinotoiminnassa ja siten käyttöomaisuudeksi. Osakkeiden luovutuksesta saatu tulo oli siten HAO:n mukaan veronalaista elinkeinotuloa. HAO totesi myös, että kun osakkeet edellä olevan perusteella eivät olleet käyttöomaisuutta, asiassa ei ollut merkitystä sillä, oliko yhtiö pääomasijoitusyhtiö vai ei.

⁴⁹⁶ Tästä positivoitumisesta Tolonen 2003 s. 14–15 ja siellä mainitut lähteet.

⁴⁹⁷ Tämä aiheuttaisi kuitenkin vaikeita tulkintatilanteita siitä, milloin verotuksessa voidaan hyväksyä vaihto-omaisuuden alaskirjaus.

liiketoimintayhtiöiden osakkeiden hallintaa. Monialakonsernien osalta tilanne on tulkinnanvarainen. Emoyhtiöllä voi olla hallussaan myös yksittäisiä passiivisia sijoituksia noteeraamattomiin yhtiöihin. Yritysrakenteeseen voi myös syntyä tilanne, jossa yksi yritysrakenteen alakonserni tai tytäryhtiö harjoittaa pääomasijoitustoimintaa muistuttavaa toimintaa. Lain esitöiden mukaan tavanomaista operatiivista emoyhtiötoimintaa ei kuitenkaan tulisi sekoittaa pääomasijoitustoimintaan⁴⁹⁸.

Esimerkki

Kansainvälisesti toimiva suomalainen konserni X harjoittaa muuta elinkeinotoimintaa kuin pääomasijoitustoimintaa. Emoyhtiö X Oy omistaa 100-prosenttisesti konsernin määräaikaista omistuksia hallinnoivan alankomaalaisen X Ventures BV:n. X Ventures BV:n luonnetta konsernissa kuvataan ”kehitystoimintaa harjoittavaksi yhtiöksi”. X Ventures BV on osakkaana Suomessa ja muissa valtioissa lukuisissa noteeraamattomissa yrityksissä, joiden toimintoihin se osallistuu aktiivisesti. X Ventures BV:n toiminta täyttää EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittaman pääomasijoitustoiminnan tunnusmerkit. Lisäksi X Oy:llä on yksittäisiä passiivisia osakkuussijoituksia suomalaisissa noteeraamattomissa kasvuyrityksissä. Miten X Ventures BV:n omistaminen ja passiiviset sijoitukset suomalaisissa noteeraamattomissa yrityksissä vaikuttavat X Oy:n verotukselliseen kohteluun? Voidaanko X Oy:tä pitää pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yrityksenä edes osittain?

Tässä mainittuun esimerkkiin voitaisiin myös vertailla tilannetta, jossa X Oy omistaisi suoraan nyt X Ventures BV:n omistamat osakkeet. Tällöin voisi olla mahdollista, että X Oy:tä voitaisiin pitää myös kokonaisuudessaan pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhteisönä, jos yhtiön toiminta käsittäisi pääasiallisesti mainitun pääomasijoitustoiminnan. Myös esimerkin tarkoittamassa välillisen omistuksen tilanteessa olisi mahdollista arvioida, että X Oy:n toimintaa arvioitaisiin myös X Ventures BV:n liiketoiminta huomioiden koko konsernin näkökulmasta.

Koska EVL:n osakeluovutusten verovapaus soveltuu ainoastaan ei-pääomasijoitustoimintaa harjoittaviin subjekteihin tai ainakin ei-pääomasijoitustoimintaan liittyviin sijoituksiin, joudutaan selvittämään myös edellä esimerkkinä mainittujen ei-pääomasijoitustoimintaa harjoittavien konsernien tiettyjen omistuksia hallinnoivien yhtiöiden mahdollinen pääomasijoitustoimintaluonne ja verotuksellinen kohtelu. Jos omistuksia pidettäisiin pääomasijoitustoimintana, jouduttaisiin samalla myös selvittämään pääomasijoitustoiminnan ulottuminen muihin konsernin toimintoihin. Tässä suhteessa on syytä analysoida ensin erilaisia pääomasijoitustoiminnan ja muun liiketoiminnan kuin pääomasijoitustoiminnan välisiä rajapintoja. Tällaista rajapintaa koskee esimerkiksi ratkaisu KVL 11/2005.

⁴⁹⁸ VaVM 12/2004 s. 9.

KVL 11/2005

A Oyj oli konsernin emoyhtiö. A Oyj vastasi konsernin hallinnosta ja konserniyhtiöiden rahoituksesta sekä konsernistrategioista. A Oyj:stä ohjattiin konserniyhtiöiden operatiivista toimintaa. A Oyj:n palveluksessa oli useita kymmeniä henkilöitä. A Oyj omisti B Oyj:n osakkeita määrän, joka tuotti noin 20 prosentin omistusosuuden B Oyj:n osakekannasta. A Oyj:n konsernitilinpäätöksessä B Oyj oli osakkuusyhtiö. Pääosa osakkeista oli omistettu useiden vuosien ajan. A Oyj:tä ei KVL:n mukaan sen toiminnan luonne huomioon ottaen pidetty EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä. KVL piti myös osakkeita A Oyj:n käyttöomaisuuteen kuuluvina.

Tapauksen tosiseikkoja on julkaistu hyvin rajallisesti. Hakijayhtiö toimi selvästi oman konserninsa esikuntatyypisenä emoyhtiönä, jolla oli itsenäistä konsernia palvelevaa liiketoimintaa, vaikkakaan nämä konsernitoiminnot eivät välttämättä ulottuneet ennakkoratkaisun kannalta merkitykselliseen osakkuusyhtiöön. KVL arvioi yhtiön toiminnan muuksi kuin pääomasijoitustoiminnaksi.⁴⁹⁹

KVL:ssa on ollut käsiteltävänä myös muita vastaavia tapauksia, jotka ovat koskeneet konsernin emoyhtiön asemaa. KVL:n julkaisemattomassa käytännössä ei pääomasijoitustoiminnan tunnusmerkkien ole katsottu täyttyneen tapauksissa, joissa emoyhtiö on tarjonnut hallintopalveluita muille konserniyhtiöille tai kyse on ollut osakeomistusten hallinnointitapauksista⁵⁰⁰. Tällaisesta ratkaisusta ei kuitenkaan nähtävästi voida hakea tulkinta-apua esimerkiksi yrittyskauppatilanteessa buy-out-rahaston perustaman, usein velkarahoitteisen väliholdingyhtiön verotusstatukseen, koska välillinenkään omistaminen ei välttämättä häivyttä pääomasijoitusasemaa⁵⁰¹.

Helsingin HAO:n 17.6.2011 antamassa julkaistussa ratkaisussa 11/0680/6 oli kyse rajatapauksesta, jossa yhtiön toiminnassa oli myös pääomasijoitustoiminnalle epätyypillisiä piirteitä. Asiassa oli kyse siitä, onko julkisesti noteerattu konsernin emoyhtiö EVL 6 §:ssä tarkoitettu pääomasijoitustoimintaa harjoittava yhtiö. Se toimi emoyhtiön asemassa ja sai konserniyhtiöiltä vuotuisia osinko-, korko- ja muita rahoitustuottoja. Kyseessä oli monialakonserni. Irtautustuottoja ei myöskään kertynyt joka vuosi. HAO katsoi, että tällä ei ollut asiassa ratkaisevaa merkitystä. EVL:n käyttöomaisuusosakkeiden verovapaussäännösten soveltaminen A Oyj:n toiminnan osakeluovutuksiin olisi merkinnyt yhtiön varsinaisen yritystoiminnan tulon vapauttamista verosta. Helsingin HAO viittaa tässä yhteydessä suoraan lain esitöihin. HAO lähestyy asiaa juuri lain ta-

⁴⁹⁹ Ks. Heiniö 2006 s. 271, joka pitää lopputulosta lainsäätäjän tahtoa vastaavana huolimatta tapauksen tosiseikkojen kuvauksen rajallisuudesta. Ks. myös Mattila 2006b s. 10.

⁵⁰⁰ Venesjärvi 2005 s. 83.

⁵⁰¹ Vrt. kuitenkin Svennas – Makkonen 2005 s. 105–106, joiden mukaan tällaisessa tilanteessa apuyhtiö muodostaisi konsernin emoyhtiön, johon toiminnan tehostamiseksi sijoitetaan usein konsernijohto ja mahdolliset tukitoiminnot. On kuitenkin huomattava, että tässäkin tilanteessa EVL-status ei välttämättä ole itsestään selvä asia. Myös EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan pääomasijoitustoimintaa koskevan rajaussäännön soveltaminen on mahdollista.

voitteiden ja perustelujen antaman informaation näkökulmasta. Tapausselostuksessa kerrotaan seuraavaa yhtiön rakenteesta ja toiminnasta:

A Oyj oli pörssissä noteerattu konsernin emoyhtiö. Konsernilla oli valituksenalaisen verovuoden 2007 vuosikertomuksen mukaan 12 eri liiketoiminta-aluetta. A Oyj:llä oli välittömästi tai välillisesti omistuksessaan 47 tytäryhtiötä. A Oyj huolehti osittain tytäryhtiöiden taloushallinnon, rahoituksen, konsernijohton ja konsernin organisoinnin, konsernin ulkoisen ja sisäisen raportoinnin sekä muiden vastaavien yhteisten tehtävien järjestämisestä. A Oyj:llä oli keskimäärin seitsemän työntekijää, minkä lisäksi yhtiö käytti ulkopuolisia yhteistyö- ja asiantuntijatahoja. A Oyj:n liikevaihto oli 31.10.2007 päättyneellä tilikaudella 20 000 EUR ja liiketoiminnan muut tuotot olivat 0,485 M EUR sisältäen käyttöomaisuuden myyntivoitot. Koko konsernin liikevaihto oli noin 91 M EUR. Yhtiön merkittävimmät osakkeenomistajat olivat yksityishenkilöitä ja osakkeenomistajien lukumäärä oli valituksen mukaan noin 4 000.

A Oyj hankki toimintamallinsa mukaan omistukseensa enemmistöosuuksia perinteisillä toimialoilla toimivista yrittäjävetoisista noteeraamattomista pienistä ja keskisuurista yhtiöistä. Yrityshankinnan jälkeen vanha omistaja jatkoi yleensä osamistajana tai vaihtoehtoisesti kohdeyritykseen hankittiin uusi yrittäjä noin 20–30 prosentin omistusosuudella. Hankinnan jälkeen A Oyj kehitti tytäryhtiöitä siten, että ne kykenevät toimimaan organisatorisesti ja operatiivisesti itsenäisesti ja kasvuhakuisesti ja että niiden avainhenkilöriippuvuus on pienentynyt. A Oyj osallistui kokonaisvastuun ottaen tytäryhtiöiden liiketoimintojen strategisen kehittämisen lisäksi operatiivisten toimintojen ohjaamiseen. A Oyj:n toimitusjohtaja, talousjohtaja ja johtoryhmän jäsenet osallistuivat tytäryhtiöiden hallitustyöskentelyyn yhdessä tytäryhtiön toimitusjohtajan kanssa. A Oyj:n tulonmuodostus koostui konserniyhtiöiltä saaduista vuotuisista tuotoista ja irtautumistuotoista, joissa liiketoiminta-alueen arvomuutos realisoidaan yrityksestä luovuttaessa. Yhtiön antamien tietojen mukaan sitoutumisasanjakso oli tyypillisesti 5–10 vuoden mittainen. Jakson tavoitteena oli kasvattaa ostetun yrityksen kokoa ja arvoa, jotta kauppahinta yrityksestä luovuttaessa olisi korkea.

A Oyj oli valituksenalaisena verovuonna 2007 saanut käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksista yhteensä noin 0,4 M EUR:n luovutusvoiton. Muina verovuosina A Oyj oli muun muassa 31.10.2006 päättyneellä tilikaudella myynyt käyttöomaisuusosakkeita noin 6,2 M EUR:n kauppahinnalla ja 31.10.2008 päättyneellä tilikaudella noin 20,4 M EUR kauppahinnalla.

HAO pohjusti ratkaisuaan arvioimalla A Oyj:n toiminnan perustuvan keskeisesti perinteisillä eri toimialoilla toimivien kasvu- ja kehitysmahdollisuuksia omaavien kohdeyritysten aktiiviseen etsintään ja hankintaan. Yhtiön toiminta liittyi myös hankittujen kohdeyritysten hallinnon, rahoituksen ja liiketoiminnan kokonaisvaltaiseen järjestelyyn ja kehittämiseen. Kehittäminen tapahtui muun muassa osallistumalla yrityksen hallintoon. Toiminnan rakenteeseen kuului myös hankitun yritystoiminnan laajentaminen yritystostoin sekä itsenäistymisvaihe, johon liittyi yrityksen arvonnousun realisointi luopumalla osuudesta yrityksessä. HAO katsoi A Oyj:n yrityshankintojen ja toiminnan keskeisenä tarkoituksena ja tavoitteena olevan pääomasijoitustoiminnalle tyypillisellä tavalla tulonmuodostus, joka realisoituu osakeomistusten luovutuksista. Asiassa

ei katsottu olleen ratkaisevaa merkitystä sillä seikalla, että A Oyj omisti kohde-yritykset enemmistöosuuksien tai kokonaan, että omistusten ajallinen kesto vaihteli ollen joissakin tapauksissa jopa 20 vuotta, että A Oyj sai konserniyhtiöltä myös vuotuisia osinko-, korko- ja muita rahoitustuottoja tai että irtautustuottoja ei kertynyt joka vuosi. EVL:n käyttöomaisuusosakkeiden verovapaussäännösten soveltaminen A Oyj:n toiminnan osakeluovutuksiin merkitsisi yhtiön varsinaisen yritystoiminnan tulon vapauttamista verosta, minkä olisi lainvalmisteluasiakirjoissa esitetyt asiat huomioon ottaen katsottava olevan vastoin kyseisten verovapaussäännösten tarkoitusta. Tähän nähden ja kun lisäksi otettiin huomioon kokonaisarviona muut asiassa esitetyt ja verotusasiakirjoista ilmenevät seikat, HAO katsoi, että A Oyj:tä oli pidettävä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä. Yhtiön valitus sen verovuonna 2007 käyttöomaisuusosakkeista saamien luovutusvoittojen katsomisesta verovapaiksi luovutusvoitoiksi hylättiin.⁵⁰²

HAO:n ratkaisun lopputulokseen näyttää vaikuttaneen merkittävästi emoyhtiön asema ja tehtävät tytäryhtiöiden kehittämisessä. Kohdeyhtiöiden aktiivista kehittämistä ja emoyhtiön roolia tässä kehittämistyössä on pidetty usein pääomasijoitustoiminnalle tyypillisenä piirteenä⁵⁰³. HAO arvioi yhtiön toiminnan olevan pääomasijoitustoimintaan rinnasteista. On kuitenkin ilmeistä, että suorasijoituksen arvonnousu palvelee yleisesti mitä tahansa elinkeinotoiminnan harjoittamisen muotoa. Siitä ei saisi tehdä yksinomaan pääomasijoitustoimintaan kuuluvaa ominaisuutta, joka johtaisi emoyhtiön pitämiseen EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamana pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhteisönä. Moniportaisessa yritysrakenteessa on olennaista, että emoyhtiö osallistuu aktiivisesti yritysrakenteen eri osien harjoittaman toiminnan kehittämiseen. Riippuu täysin konsernin yritysrakenteesta, omistajapohjasta ja harjoitetun toiminnan luonteesta, mitä voitonjakomuotoa yritys hyödyntää siirtäessään voittoa tytäryhtiöistä emoyhtiön tasolle ja edelleen osakkeenomistajilleen.

HAO:n päätös korostaa kokonaisarvioinnin merkitystä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tulkinnassa. Tällöin säännöksen soveltamisala voidaan ulottaa myös sellaisiin yritystoiminnan muotoihin, joissa toimintaa ei voida pitää suoranaisesti perinteisenä pääomasijoitustoimintana, mutta se muistuttaa pääomasijoitustoimintaa ja siihen liittyy selkeä tavoite luopua kohdesijoituksesta jossakin vaiheessa⁵⁰⁴.

Helsingin HAO:n päätöksessä 15.3.2012 12/0326/3 oli kyse X Oy:stä, jonka toimialana kaupparekisterin mukaan oli mm. liikkeenjohdon konsultointi ja pääomasijoi-

⁵⁰² Päätös ei ole lainvoimainen.

⁵⁰³ Vrt. Juusela 2004 s. 174 ja Kukkonen 2007a s. 150–151, joka toteaa (s. 151) mm. seuraavaa: ”Jos sijoittajayhtiö on myös aktiivinen toimija ja osinkoakin saava osakas menestyvässä yhtiössä, luovutusvoiton verollisuus voi olla kyseenalaista.”

⁵⁰⁴ Vrt. Aine 2012 s. 78–79.

tustoimintaan liittyvä konsultointi- ja neuvontatoiminta. X Oy:n omisti muutama henkilöosakas, joista kunkin omistusosuus oli samansuuruinen.

X Oy oli konsernin emoyhtiö. Sillä oli sekä tytär- että osakkuusyhtiöitä. Tytäryhtiössään Y Oy:ssä X Oy:llä oli noin 90 prosenttia yhtiön äänivallasta. Y Oy toimi pääomasijoittajana. Sen liiketoiminta keskittyi listaamattomien kasvuyritysten kehittämiseen. Y Oy mm. hallinnoi rahastoja.

Kysymyksessä oli X Oy:n tekemä osakeluovutus, jossa se myi noin neljä vuotta omistamansa Z Oy:n osakkeet, jotka edustivat noin 15 prosenttia Z Oy:n osakepääomasta. Myyntihetkellä X Oy oli Z Oy:n suurin osakkeenomistaja. X Oy oli velvolinen luopumaan osakkeista yhtiön allekirjoittaman osakassopimuksen nojalla.

X Oy:n tuotot muodostuivat Z Oy:n osakkeiden luovutusvuotta edeltäneinä vuosina suurimmaksi osaksi Y Oy:tä saaduista tuotoista. X Oy oli laskuttanut Z Oy:lle tarjoamistaan palveluista Y Oy:ltä ja Y Oy oli puolestaan laskuttanut Z Oy:ltä palveluita, joita X Oy tarjosi. Y Oy toimi Z Oy:ssä pääomasijoittajana ja vastasi ulkopuolisen sijoittajaryhmän hankkimisesta yhtiöön. Edellä mainitun osakassopimuksen tarkoituksena oli yhtiön arvon kasvattaminen ja sen jälkeen osakkeiden myyminen.

HAO totesi, että X Oy:n toiminnan piirteet poikkesivat joidenkin lainvalmisteluasiakirjoissa ja oikeuskirjallisuudessa esitettyjen pääomasijoitustoiminnalle tyypillisten piirteiden osalta. Tällaisia piirteitä ovat mm. kohdeyrityksen osakkeiden omistusaika ja suurehko omistusosuus sekä toimiminen rahastorakenteen asemasta osakeyhtiöiden muodostamana konsernina. Ottaen kuitenkin huomioon X Oy:n ja Y Oy:n välisen yhteistyön, yhtiöiden laskutukset ja niiden perusteet, osakassopimuksessa mainittu irtautumistarkoitus ja sopimuksesta ilmenevät muut seikat, HAO katsoi, että omistus Z Oy:ssä oli siinä määrin sidoksissa X Oy:n omistamien (ml. Y Oy:n) yhtiöiden ryhmän pääomasijoitustoimintaan, että yhtiön omistusta kokonaisuudessaan oli pidettävä pääomasijoitustoimintana. Z Oy:n osakkeiden luovutushinta oli siten yhtiön veronalaista tuloa.

HAO:n ratkaisussa oli ratkaisevaa konsernissa harjoitettu pääomasijoitustoiminta. HAO katsoi kuitenkin EVL:n systematiikan näkökulmasta poikkeuksellisesti, että omistus oli pääomasijoitustoimintaa, mutta se ei todennut suoranaisesti X Oy:n asemasta. Ratkaisu puoltaa tulkintaa, että yhtiön toimintaa voitaisiin pitää myös osittain pääomasijoitustoimintana. Näin ollen ei-pääomasijoitustoimintaan liittyvät omistukset voitaisiin tällöinkin sisällyttää osakkuusvapautuksen piiriin⁵⁰⁵.

Säännöstä ei tulisi kuitenkaan soveltaa selkeästi liiketoimintakonsernin emoyhtiön asemassa toimivaan esikuntaholdingyhtiöön. Siitä huolimatta, että tällaisen yhtiön toiminnan luonteeseen voisikin liittyä kehitystoimintaa harjoittavana yhtiönä toimiminen ja joidenkin omistusten määräaikaisuus. Tällainen järjestely voi olla esimerkiksi, kun ulkomaiset sijoittajat perustavat Suomeen emoyhtiön hallinnoimaan tiettyjä liiketoimintakokonaisuuksia ja tytäryhtiöitä, joihin sijoittavat ovat päättäneet sijoittaa.

Holdingyhtiö voi esimerkiksi toimia operatiivisena emoyhtiönä, jonka kautta voidaan kerätä rahaa markkinoilta listaamalla holdingyhtiö. Holdingyhtiössä voi olla kevyt hallinnollinen rakenne, mutta sen asema rahoituksen järjestämisessä voi olla olennainen kohdeyhtiöiden liiketoiminnan käytännön järjestämi-

⁵⁰⁵ Toisin KHO 2009 T 1619.

sen näkökulmasta. Holdingyhtiöön on voitu keskittää yritysryhmän avainhenkilöt ja toimitusjohtaja. Sen avulla voidaan vastata kohdeyhtiöiden operatiivisen toiminnan johtamisesta ja rahoituksesta.

Pelkkä tavoite kehittää kohdeliiketoimintoja ei voi aiheuttaa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan soveltumista. Säännöksen ei tulisi myöskään soveltua ainoastaan sillä perusteella, että tällainen esikuntaholdingyhtiö toimii aktiivisesti kehitystoimintaa harjoittavana yhtiönä etsien uusia liiketoiminta-alueita ja kehityskelpoisia yrityksiä. Monialayritysten tulisi pystyä saavuttamaan EVL 6 b §:n mukainen etu samoin kuin yhdellä liiketoimintasektorilla toimivat yhtiöt. Olisi omistajapohjaneutraalisuuden vastaista estää osakkuusvapautuksen soveltuminen konsernin emoyhtiön toimintoja hoitavan hallinnointiyhtiön verotuksessa ainoastaan siellä perusteella, että sen omistajat harjoittavat EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamaa pääomasijoitustoimintaa.

Holdingyhtiö voi kuitenkin samaistua omistajiinsa, jos sen oma rakenne on hyvin kevyt eikä sillä ole käytännössä valtuutta tehdä itsenäisesti päätöksiä kohdeomistusten suhteen. Jos esimerkiksi pääomasijoittajien omistaman holdingyhtiön palveluksessa on vain muutama työntekijä, joiden työpanos kohdentuu suoraan kohdeyhtiön tai kohdeyhtiöiden liiketoimintaan taustalla olevien pääomasijoittajien edustajana, lähestytään EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan rajaussäännöksen soveltamisalaa. Rajauksen soveltumista tukee myös se, että tällaisen holdingyhtiön tuotot koostuvat ainoastaan sellaisista tuloista, joita voidaan pitää sen apuyhtiöluonnetta ja tosiasiallista läpivirtausasemaa korostavana. Tällaisina tuloina voidaan pitää esimerkiksi konserniavustuksia ja korkotuloja. Rajaussäännöksen soveltaminen tarkoittaa käytännössä sitä, että tulkitseja samaistaa holdingyhtiön sen omistajatahoihin ja holdingyhtiötä voidaan näin pitää omistajiensa tapaan pääomasijoitustoimintaa harjoittavana subjektina. Tällainen johtopäätös liittyy erityisesti tilanteisiin, joissa on kyse ainoastaan nimellisistä etuyhteyspiiriin sisäisistä hallintopalveluiden tuotoista, holdingyhtiö liittyy olennaisesti suoritettun yrityskaupan toteuttamiseen ja holdingyhtiön oma toiminta on suhteellisen vähäistä. Tällöin holdingyhtiön asemasta pääomasijoittajien omistamassa yrityskokonaisuudessa voi seurata, että myös holdingyhtiö on pääomasijoitustoimintaa harjoittava yhteisö.

Kehitysyhtiöt. Yrityksillä ja julkisilla tahoilla voi ilmetä tarve kehittää kasvu-yritystoimintaa jollakin tietyllä maantieteellisesti rajatulla alueella. Tällainen rajattu alue tai kohde voi olla esimerkiksi suuri toimistorakennus tai teollisuusalue. Tällaista varten saatetaan perustaa kehitysyhtiö, joka vastaa kokonaisvaltaisesti alueen yritystoiminnan puitteiden järjestämisestä ja osallistuu aktiivisesti yritystoimintaan sijoittajana. Toimintaan liittyy näin ollen myös pääomasijoitustoimintaan viittaavia piirteitä. Siihen voi kuulua myös kyseisen alueen kiinteistöomistusten hallinnointiin liittyviä toimintoja.

Wikipedia pitää tiedepuistoa alueena, ”joka on suunniteltu korkean teknologian ja tieteen sekä tietointensiivisten yritysten keskittymäksi”. Tietokanta mai-

nitsee tässä yhteydessä myös teknologiakeskukset tai -kylät. Tietokannassa todetaan myös seuraavaa:

”Tiedepuiston hallintaan perustetaan yleensä kiinteistöliiketoimintaan erikoistunut yhtiö, joka on joko osittain julkisomisteinen tai täysin yksityinen. Tämä yhtiö yleensä sekä omistaa, vuokraa että rakennuttaa toimitiloja ja niihin liittyviä käyttäjäpalveluja yrityksille. Pääsääntöisesti tiloja pyritään saamaan vuokratuksi erityisesti pienemmille startup-kasvuyrityksille ja kansainvälisten yritysten paikallisille (tytäryhtiö)toiminnoille. Tiedepuistot sisältävät Suomessa usein myös kehitysyhtiöitä (esimerkiksi alueellisia teknologian kehittämisyrityksiä tai seudullisia osaamiskeskuksia) ja erilaisia yrityshautomotoita ja (uus)yrittäjäyyskeskuksia.”

Wikipedian mukaan monissa tapauksissa sama yritys voi vastata toimitiloista, hautomotoiminnasta ja kehityshankkeista.⁵⁰⁶

Edellä kuvailtuja kehitysyhtiöitä voidaan yleensä pitää pääomasijoitustoimintaa tai sen kaltaista toimintaa harjoittavina yhtiöinä. Koska EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan soveltamisesta on tullut laaja, voidaan tällaiset kehitysyhtiöt lukea pääsääntöisesti säännöksen soveltamisalaan kuuluviksi. Tätä tukee myös KVL:n ratkaisu 26/2005, jossa teknologiakeskuksen katsottiin harjoittavan pääomasijoitustoimintaa. Sijoituskohteiden luovutuksesta saatu tulo oli veronalaista elinkeinotuloa.

KHO 2005 T 3776 (=KVL 26/2005)

A Oy oli teknologiakeskus, jonka liiketoimintaan kuului mm. yrityskehitys, liikeideoiden arviointi, ns. yrityshautomotoiminta sekä alkavien yritysten rahoitusjärjestelyissä avustaminen. A Oy oli tehnyt oman pääoman -ehtoisia sijoituksia uusiin, pörssissä noteeraamattomiin 30 teknologiayhtiöön. A Oy:n omistusosuudet yhtiöissä vaihtelivat 2,78 prosentista 31,27 prosenttiin. Sijoitukset teknologiayhtiöihin oli tarkoitettu määräaikaiksiksi (5–7 vuotta). A Oy odotti saavansa osakesijoituksista tuoton arvonnousun muodossa osakkeita myytäessä. A Oy:n katsottiin olevan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu pääomasijoitustoimintaa harjoittava osakeyhtiö. Kun A Oy luovutti käyttöomaisuuteen kuuluvia teknologiayhtiöiden osakkeita, osakkeiden luovutushinnat olivat elinkeinotoiminnan veronalaista tuloa ja osakkeiden hankintamenot elinkeinotoiminnan vähennyskelpoista menoa.

Tässä tapauksessa sijoitukset oli tarkoitettu määräaikaiksiksi. Niillä oli nähtävästi myös aidosti rahoitettu kohdeyhtiöiden toimintaa, mikä korostaa toiminnan yrityshautomoluonnetta. Yhtiö hankki yritystoimintansa tulon kohdeyhtiön arvonnousun ja luovutuksen kautta. Lisäksi KVL:n ratkaisussa lienee ollut tärkeässä asemassa yrityskehitys- ja yrityshautomotoiminnan olemassaolo, vaikka A Oy olikin uudessa strategiassaan luopumassa uusien pääomasijoitusten tekemisestä ja olemassa olevista salkuista pyrittiin luopumaan 2–4 vuoden kuluessa. Suorista sijoituksista pyrittiin siis luopumaan ja samalla osallistumista pää-

⁵⁰⁶ [Http://fi.wikipedia.org/wiki/Tiedepuisto](http://fi.wikipedia.org/wiki/Tiedepuisto).

omasijoitustoimintaan pääomarahastojen kautta aiottiin jatkaa. Tavanomaiseen pääomasijoitustoimintaan verrattuna teknologiakeskuksen toiminta oli siten poikkeuksellista, että se ei hankkinut kohdeyhtiöitä pääomasijoitustarkoituksessa kohdeyhtiön omistajilta vaan keskittyi hautomaan ja kehittämään yrityksiä itse.⁵⁰⁷

Liiketoimintakonsernin sisäinen pääomasijoitustoimintayksikkö. Liiketoimintakonsernien tekemiä suorasijoituksia ei yleisesti pidetä pääomasijoitustoimintana, kuten esimerkiksi ratkaisu KVL 11/2005 on osoittanut. Jos kuitenkin on kyse konsernin erillisestä sijoitustoimintaan keskittyneestä yrityksestä eli niin sanotusta corporate venturing- eli CV-yksiköstä, lähestytään jo EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan sanamuotoa. Tällaisessa järjestelyssä yritys sijoittaa konsernin pääliiketoiminnan tai -liiketoimintojen näkökulmasta uudelle liiketoimintasektorille, joka ei suoranaisesti liity sen omiin ydintoimintoihin mutta joka pysyy tai josta tulee edelleen juridisesti osa sijoituksen tekevää yritystä – konsernia. Tällaisena toimintana voitaisiin pitää esimerkiksi konsernin sisäisen yrityshautomon tekemiä konsernisuhteen synnyttäviä suorasijoituksia. Tällaiset sijoitukset muodostavat määräysvallan kohdeyhtiöön. Tällaisessa toiminnassa liiketoimintayhtiöllä voidaan usein katsoa olevan tarkoitus harjoittaa pääomasijoitustoimintaa, vaikkakin yrityksen pitämistä (kokonaisuudessaan) EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamana pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhteisönä voi olla vaikea perustella.

Kannustin tällaisen yksikön perustamiselle on voinut syntyä myös yritys- ja pääomaverouudistuksen ansiosta, kun suorasijoitusosakkeiden luovutusvoitot vapautuivat pitkälti verosta. Näiden rakenteiden muodostamisen suhteen on kuitenkin syytä harjoittaa varovaisuutta, kuten jäljempänä todetaan. Riskit voivat liittyä mm. EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan pääomasijoitustoimintaa harjoittavaa yhtiötä koskevaan rajaukseen sekä tulolähdeobjektiteistiin. Tietyissä tapauksissa voidaan asiaa joutua miettimään myös EVL 53 §:n 2 momentin ja EVL 12 §:n näkökulmasta.

Edellä mainitusta CV-toiminnasta tulee erottaa corporate venture capital -sijoitustoiminta eli CVC-sijoitustoiminta, jossa listatun yhtiön varoja sijoitetaan suoraan konsernin ulkopuoliseen kasvuyritykseen. CVC-sijoitus tapahtuu tavanomaisesti innovatiiviseen tai tarkasti erikoistuneeseen yritykseen. Konser-

⁵⁰⁷ KHO päätyi asiassa samalle kannalle kuin KVL ja pysytti ennakkoratkaisun (KHO 2005 T 3776). Ks. tapauksesta Heiniö 2006 s. 270. Vrt. Venesjärvi 2005 s. 83, joka on katsonut, että tämän tapauksen yhtiö näyttäisi olevan ”suhteellisen selkeä esimerkki” HE 92/2004:n ”perusteluissa kuvatussa pääomasijoitustoimintaa harjoittavasta yhtiöstä”. Venesjärven kanssa on samoin tilannetta tulkinnut myös Mattila 2006b s. 11. Tapaus korostaa erityisesti pääomasijoitustoiminnan tosiasiallisen olemassaolon merkitystä. Harkinnassa ei ole tukeuduttu muodollisiin kriteereihin, vaan tilannetta on arvioitu kokonaisuuden ja toiminnan tosiasiallisen luonteen näkökulmasta. Tästä näkökulmasta voidaan kritisoida KHO:n myöhemmin ottamaa erittäin jyrkkää lain sanamuotoon perustuvaa tulkintatapaa, joka rajasi pääomasijoitustoimintayhtiön varsinaisen pääomasijoitustoiminnan ulkopuolella olevat omistukset EVL 6 b §:n soveltamisalan ulkopuolelle.

nin CVC-yhtiö voi tällöin tarjota kohdeyhtiölle hallinnointiin ja markkinointiin liittyvää osaamistaan. CVC-sijoituksesta tulee kuitenkin erottaa erillisen kolmannen osapuolen hallinnoiman ulkopuolisen rahaston kautta tehtävä kohdesijoitus. Tällaista sijoitusta ei pidetä CVC-sijoituksena (eikä myöskään CV-toimintana). CVC-sijoitusta ei myöskään pidetä pääomasijoitustoimintana sen yleisessä merkityksessä, vaan sitä voitaisiin kuvailla pääomasijoitustoiminnan erityiseksi muodoksi. Tiivistäen CVC-sijoitus on sijoitus, jossa ei hyödynnetä kolmatta osapuolta sijoitusyhtiönä ja jossa sijoitus tapahtuu konsernin ulkopuoliseen kasvuyritykseen, johon yritykselle ei kuitenkaan muodostu määräysvaltaa.⁵⁰⁸

CVC-sijoituksen tekee ainutlaatuiseksi sen tarkoitus sekä se, mikä kohdeyhtiön ja sijoittajan liiketoimintojen välinen suhde on. CVC poikkeaa perinteisestä pääomasijoitustoiminnasta siinä suhteessa, että sijoituksen tekevä yritys pyrkii edistämään sijoituksella sekä strategisia että finanssiluonteisia tarkoituksia. Sijoituksen strateginen tarkoitus näkyy siinä, että se suuntautuu markkinointiin, jolloin sijoittajayhtiön pääasiallinen motiivi sijoitukselle on, että se haluaa kasvattaa sijoituksen avulla omaa liiketoimintaansa, mikä edelleen perustuu kohdesijoituksen liiketoiminnan ja sijoittajan välisen yhteyden kehittämiseen ja hyödyntämiseen. Seuraavalla esimerkillä voidaan havainnollistaa CVC:n luonnetta:

Julkisesti noteerattu laitevalmistaja X Oyj tekee sijoituksen ohjelmistoalan yritykseen Y Oy:öön. Sijoituksen suuruuden perusteella Y Oy:tä ei pidetä X Oyj:n kanssa samaan konserniin kuuluvana. X Oyj odottaa, että Y Oy:n liiketoimintaa pystytään hyödyntämään, kun X Oyj:n omassa liiketoiminnassa myytäväksi tulevia tuotteita kehitetään markkinoille. Sijoituksen finanssiluonne näkyy siinä, että sijoituksen Y Oy:öön toivotaan tuottavan rahallisesti mahdollisimman paljon jossakin vaiheessa, kun sijoituksesta luovutaan. Sijoituksessa korostuu siis yritysten välisen liiketoiminnallisen yhteistyön lisäksi pääomasijoitustoimintaan tyypillisesti liittyvä finanssijoitusluonne, sijoituksen määräaikaisuus ja sijoituksesta luopumista koskeva suunnitelma.

Tämän pääomasijoitustoiminnan yleisen tavoitteen lisäksi CVC-sijoituksen erityispiirteenä on pääomasijoitustoiminnan hallinnointi itsenäisesti ja sijoituksen tekeminen ilman välikäsiä. Tällä se pyrkii saavuttamaan edun tavallisiin pääomasijoittajiin nähden. Etuina voidaan myös pitää sitä, että sijoittajalla on ensikäden tietoa markkinoista, taloudelliset puitteet sijoituksen tekemiseen ja mahdollisuus joustaa muun muassa sijoituksen keston suhteen. Sijoittavan goodwill

⁵⁰⁸ Tässä esitetyt tiedot CVC-sijoitustoiminnasta perustuvat lähteeseen Chesbrough 2002. Vrt. Lauriala 2004b s. 3 av. 2, jossa hän käyttää corporate venturing -termiä nähtävästi juuri CVC-merkityksessä. Vrt. myös Hidén – Tähtinen 2005 s. 29–30, jotka käyttävät termiä suora corporate venturing -toiminta liikeyrityksen suorasta sijoittamisesta listaamattomiin yhtiöihin. Epäsuoraa corporate venturing -toimintaa on taas sijoittaminen private equity -rahastoihin, joita hallinnoi itsenäinen pääomasijoittaja.

ja tuotemerkki voivat lisätä myös muiden sijoittajien kiinnostusta kohdeyritystä kohtaan. Tämä johtaa lopulta yrityksen toivomaan tuottoon, joka toteutuu arvonnousuna myydessä osuus kohdeyrityksessä. CVC-sijoitusten erityspiirteinä on myös se, että niillä on jossakin suhteessa operatiivinen yhteys sijoittajayhtiön omaan liiketoimintaan. Kehitysyhtiö saattaa esimerkiksi käyttää hyväkseen sijoittajayhtiön valmistustiloja tai markkinointikanavia. Kehitysyhtiön liiketoiminta voidaan myös kytkeä osaksi sijoittajayhtiön tuotemerkkiä.⁵⁰⁹

CVC-sijoitukset voidaan jaotella strategisten ja finanssiluonteisten tavoitteiden näkökulmasta eri tavoin. Chesbrough on jaotellut CVC-sijoitukset seuraaviin pääluokkiin: 1) kasvu- eli driving-sijoitukset, 2) mahdollistavat sijoitukset, 3) emergentit sijoitukset ja 4) passiiviset sijoitukset.⁵¹⁰

Kasvusijoituksilla haetaan strategista liittoutumaa sijoittajayhtiön ja kehitysyhtiön välille. Sijoituksen tarkoituksena on kehittää jo olemassa olevaa liiketoimintaa. Sijoittajayhtiö pyrkii löytämään kohdeyrityksistä pääasialliset kasvualueet ja yhdistämään nämä omiin liiketoimintamalleihinsa. Sijoitus ja sen myötä syntyvä kumppanuus voivat tuoda lisäarvoa sijoittajayhtiön omaan liiketoimintaan.⁵¹¹

Mahdollistavat sijoitukset tehdään myös strategisista syistä, mutta niillä ei ole yhtä läheinen yhteys sijoittajayhtiön omaan liiketoimintaan kuin kasvusijoituksilla. Mahdollistavien sijoitusten perusajatus onkin, että läheinen yhteys omaan liiketoimintaan ei ole välttämätön sen takaamiseksi, että onnistunut ja arvonnousuun tähtäävä sijoitus myös auttaa sijoitettavaa yhtiötä itseään kasvamaan. Sijoitus täydentää sijoittajayhtiön liiketoimintaa, vaikkakaan sijoitus ei varsinaisesti (tai ainakaan lähtökohtaisesti) sulaudu osaksi sijoittajayhtiön omaa liiketoimintaa. Sijoituksella halutaan edistää yleistä kysyntää markkinoilla ja täten epäsuorasti myös sijoittajayhtiön omien tuotteiden kysyntää. Sijoitusta pidetään onnistuneena, jos sen avulla pystytään saamaan haltuun merkittävä osa markkinoiden kasvusta.⁵¹²

Emergentit sijoitukset eivät suoranaisesti toteuta sijoittajayhtiön voimassa olevia liiketoimintastrategioita. Chesbrough'n mukaan niissä tasapainoillaan finanssisijoituksen perusmuuttujien ja strategisen potentiaalin välillä. Niillä on vahva yhteys sijoittajan liiketoimiin siinä suhteessa, että jos liiketoimintaympäristössä tapahtuu muutoksia, kasvuyrityksessä olevasta sijoituksesta voi tulla strategisesti hyödyllinen kumppani. Sijoitus toimii ikään kuin optiona sijoittajayhtiölle. Tämä puoli sijoituksesta ei ole myöskään liitännäinen sijoituksen finanssisijoitusluonteeseen. Sijoituksen avulla sijoittajayhtiö pystyy tarkkailemaan ja tunnustelemaan sellaisia markkinoita, joita se ei omien markkinasidonnuksiensa vuoksi pysty vielä hyödyntämään. Tällöin sijoituksen avulla voidaan myös tarvittaessa tehdä päätös näille markkinoille siirtymisestä, jos tilanne näyttää lupaavalta. Vaikka sijoituksen pohjalla onkin finanssisijoitusluonne, muodostaa sijoituksen strateginen ulottuvuus kuitenkin Chesbrough'n mukaan mahdollisuuden, jonka sijoittajayhtiö voi tilanteen niin salliessa hyödyntää. Jos sijoitus ei kuitenkaan osoittautu strategisesti hyödylliseksi, si-

⁵⁰⁹ Chesbrough 2002 s. 5.

⁵¹⁰ Chesbrough 2002 s. 6–10.

⁵¹¹ Chesbrough 2002 s. 6.

⁵¹² Chesbrough 2002 s. 6–8.

joihtajayhtiö keskittyy tällöin ainoastaan sijoituksen finanssiluonteeseen ja pyrkii realisoimaan sijoituksen arvonnousun.⁵¹³

Passiiviset sijoitukset eivät liity sijoittajayhtiön strategiaan tai operatiiviseen toimintaan. Sijoitusten tarkoituksena ei siis ole sijoittajayhtiön omien liiketoimintojen kehittäminen, vaan kyse on puhtaasta finanssisijoituksesta. Sijoitus lähestyy tällöin perinteistä pääomasijoitustoimintaa, jonka päätarkoituksena on arvonnousun realisoiminen tietyllä aikavälillä.⁵¹⁴ Tästä on kuitenkin erotettava kolmannen osapuolen (rahaston) kautta tehtävä sijoitus. Toisaalta passiivinen CVC-sijoitus on jo erittäin lähellä CV-toimintaa, jota kuvailtiin edellä. Erona on kuitenkin se, että CVC:n osalta ei päädytä muodostamaan konsernisidettä subjektin ja objektin välille.

Yritys- ja pääomaverouudistukseen liittyvän hallituksen esityksen perusteluiden mukaan pääomasijoitustoimintaa harjoittavat yhtiöt on asetettu muihin yhtiöihin nähden eri asemaan käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittojen verotuksessa, koska pääomasijoitustoiminnassa tarkoituksena on kasvattaa ostettujen yritysten arvoa ja saada toiminnalle tuotto myytävän yrityksen arvonnousun muodossa. Ennen kohdeyhtiöstä irtautumista pääomasijoittaja ei yleensä saa tuottoa, vaan yhtiön liiketoiminnan tuotto muodostuu kohdeyhtiön osakkeiden myynnistä. Hallituksen esitys lähtee kuitenkin siitä, että osakkuusvapautussäännösten tarkoituksena ei ole vapauttaa verosta tietyn toimialan yritystoiminnan tuloa vaan ensi sijassa helpottaa yritysrajoitusten muutoksia. Tämän vuoksi pääomasijoittajan saamat osakkeiden luovutusvoitot haluttiin säätää veronalaisiksi.⁵¹⁵

VaVK:n mietinnössä todetaan, että pääomasijoitustoimintaa harjoittavat yhtiöt perustetaan tyypillisesti harjoittamaan ainoastaan tätä erityistä toimintaa. Jos yhtiö kuitenkin harjoittaisi myös muuta elinkeinotoimintaa kuin pääomasijoitustoimintaa, muussa toiminnassa syntyneitä käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittoja ja -tappioita käsiteltäisiin EVL 6 b §:n pääsäännön mukaisesti. Valiokunta korostaa, että rajauksen piiriin ei tulisi lukea tavanomaisia yritysosvoja tai yritysten laajenemista uusille toimialoille.

”Pääomasijoitustoiminnalla tarkoitetaan edellä kuvatus kaltaista sijoitustoimintaa. Säännös ei koskisi tavanomaisia yritysosvoja, joita yritys tekee esimerkiksi laajentaakseen toimintaansa uusille aloille. Tarkoituksena ei ole myöskään esimerkiksi, että konsernin tytäryhtiö, johon konsernin strategiset osakeomistukset on keskitetty, tulkittaisiin säännöstä sovellettaessa pääomasijoitusyhtiöksi. Myöskään konsernin emoyhtiö, joka omistaa eri aloilla toimivien tytäryhtiöiden osakkeita, ei harjoita sellaista toimintaa, jota lainkohdassa tarkoitetaan.”⁵¹⁶

⁵¹³ Chesbrough 2002 s. 8–9.

⁵¹⁴ Chesbrough 2002 s. 9–10. Vrt. Lauriala 2004b s. 3 av. 2, jonka mukaan ero tavanomaisen pääomasijoitustoiminnan ja corporate venturing -toiminnan välillä on juuri niiden strategisten tavoitteiden mukaan toimimisessa, joita suuryrityksellä on.

⁵¹⁵ HE 92/2004 s. 35. Ks. tästä myös Myrsky – Linnakangas 2010 s. 183.

⁵¹⁶ VaVM 12/2004 s. 9. Ks. myös Juusela 2004 s. 172–173, joka viittaa VaVM 12/2004:n sel-

Tarkempaa analyysiä pääomasijoitustoiminnan ja muun muassa erilaisten corporate venturing -sijoitusten välisestä rajanvedosta ei esitöissä tehdä. Myöskään Verohallinnon kannan mukaan pääomasijoitustoimintaa koskeva säännös ei koske tavanomaisia yritysostoja, joita yritys tekee esimerkiksi laajentaakseen toimintaansa uusille aloille tai muuten toimintansa puitteissa. Ohjeessa katsotaan, että mikäli yhtiö harjoittaa pääasiassa muuta toimintaa kuin pääomasijoitustoimintaa, yksittäisiä passiivisia sijoituksia noteeraamattomiin yhtiöihin ei voida pitää pääomasijoitustoimintana. Esimerkkinä Verohallinnon ohjeessa mainitaan tilanne, jossa konsernien tytäryhtiöihin on keskitetty strategiset osakeomistukset. Verohallinto katsoo myös, että ”konsernien emoyhtiöitä, jotka omistavat eri aloilla toimivien tytär- tai osakkuusyhtiöiden osakkeita, voidaan vain poikkeustapauksissa pitää pääomasijoitustoimintaa harjoittavina yhtiöinä”.⁵¹⁷

Pääomasijoitustoiminnan ja tavanomaisten yritysostojen välinen ero tulee ratkaista yksittäisen tapauksen tosiseikkojen perusteella. Erilaiset lain esitöiden kriteerit antavat tällöin ainoastaan suuntaviivoja yksittäistapauksen ratkaisua varten. Usein omistusten järjestäminen määräaikaiseksi on selkeä viite pääomasijoitustoiminnan olemassaolosta. Pääomasijoittajan tulonmuodostus painottuu arvonnousuihin. Liiketoimintakonsernin tavanomaisen yritystoiminnan voidaan puolestaan usein katsoa näkyvän tulopuolella osinko- ja korkotuloina sekä konserniavustuksena. Konserniyhtiöille tyypillisiä piirteitä ovat myös konsernin sisäiset palveluiden ja tavaroiden kauppaa koskevat liiketoimet.⁵¹⁸ Ei-pääomasijoitustoimintaan liittyvän tavanomaisen operatiivisen konsernin emoyhtiön statusta osoittaa esimerkiksi se, että yhtiön johdon ja henkilökunnan toimet ovat liittyneet konsernin operatiiviseen johtamiseen ja hallintoon. Tällaista toimintaa pidetään emoyhtiölle tyypillisenä konsernin sisäisten palveluiden tuottamisena. Jos tällaisen yhtiön osakeomistus on hankittu palvelemaan konsernin liiketoimintakokonaisuutta ilman sijoituksen sitomista tiettyyn määräaikaan ja exit-strategiaan, ei sitä tavanomaisesti voida pitää pääomasijoitus-tarkoituksessa hankittuna.

Rahaston kautta ja kolmannen osapuolen avulla tehtävien sijoitusten, suorien CV-toimintojen ja erilaisten CVC-toimintamuotojen osalta joudutaan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohtaa sovellettaessa tutkimaan jokainen tapaus yksilöllisesti ja yrityksen koko intressipiiri huomioiden. Tällaista kokonaisvaltaista harkintaa puoltaa myös KHO:n omaksuma etuyhteyden olemassaoloa korostava ajattelu hallinnointiyhtiörakenteiden osalta. Toisaalta konserneiksi järjestäytyneiden suuryritysten corporate venturing -toiminnassa ollaan jo lähtökohtaisesti toimintaympäristön osalta eri asetelmassa kuin perinteisessä pääomasijoitustoi-

ventävään informaatioon. Ks. pääomasijoitustoiminnan tyypeistä esim. Lauriala 2004b s. 3.

⁵¹⁷ VeroH 2.11.2005. Ks. tästä myös Tikka 2005a s. 27. Ks. myös Kukkonen – Walden 2009 s. 385. On kuitenkin huomattava, että tässä yhteydessä edellä tekstissä mainitut passiiviset omistukset eivät välttämättä kaikissa tilanteissa kuulu edes elinkeinotoiminnan tulolähteeseen.

⁵¹⁸ Vrt. Penttilä 2010a s. 259.

minnassa. Vaikka molemmissa sijoituksen kohteena ovatkin kasvuyritykset, ovat sijoitusten syyt ja lähtökohdat varsin erilaiset. Erityisesti sellainen CV- tai CVC-toiminta, jolla on selkeä yhteys sijoituksen tekävän liiketoimintayhtiön omaan operatiiviseen toimintaan joko nykyhetkellä tai tulevaisuudessa (lyhyellä tai pitkällä aikavälillä), sijoittuu varsin etäälle EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan pääomasijoitustoiminnasta. Kuitenkin epäsuora, kolmannen osapuolen avulla tapahtuva sijoittaminen liittyy perinteiseen pääomasijoitustoimintaan jo siitä syystä, että siinä hyödynnetään varsinaisen pääomasijoittajan hallinnoimaa pääomasijoitusrahastoa sijoituksen kanavoinnissa. Jälkimmäisessä tilanteessa on kyse puhtaasta finanssisijoituksesta. Samaan johtopäätökseen tullaan myös passiivisen CVC-toiminnan osalta. Tällöin olisi mahdollista kyseenalaistaa omistuksen liittyminen elinkeinotoiminnan tulolähteeseen.

Suorassa CV-tilanteessa, jossa sijoitus muodostaa määräysvallan kohdeyhtiössä ja se tulee osaksi samaa konsernia, verotuksellinen harkinta keskittyykin nähtävästi enemmän elinkeinotoiminnan tulolähteen (tulolähdeobjektitesti, EVL 53 §:n 2 mom.) ja käyttöomaisuuden käsitteiden (omaisuuslajitesti, EVL 12 §) tulkintaan yksittäistapauksissa sen sijaan, että asiaa jouduttaisiin harkitsemaan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan soveltumisen kannalta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jos omistajayhtiön ja kohdeyhtiön välillä ei ole liiketoiminnallista yhteyttä, voidaan osakkeita yhtäältä pitää omistajansa TVL-omaisuutena tai mahdollisesti EVL 5 §:n 1 kohdan mainitsemina muina elinkeinossa käytettyinä aineellisina hyödykkeinä, jos omaisuus päättyy syystä tai toisesta EVL-tulolähteen sisälle. Toisaalta jos omistus yhtiössä on suunniteltu määräaikaiseksi, voitaisiin osakkeita pitää omistajansa verotuksessa vaihto-omaisuuteen kuuluvana. Jälkimmäisen johtopäätöksen heikkous on siinä, subjektilta tulisi tällöin mahdollisesti edellyttää, että se olisi arvopaperikauppaa harjoittava yhtiö, jotta sen omistamia voitaisiin pitää sen vaihto-omaisuuteen kuuluvina.

KHO on tulkinnut tähän mennessä hyvin kirjaimellisesti pääomasijoitustoimintaa koskevaa säännöstä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamassa mielessä, joten tulkintalinja lienee se, että pääomasijoitustoimintaa pidetään selkeästi omana liiketoimintasektorinaan, jonka soveltamisalaan ei liiketoimintakonsernin aktiivisten CVC-toimintojen voitaisi katsoa kuuluvan⁵¹⁹. Liiketoimintayrityksen suorien CV-sijoitusten ja passiivisten CVC-sijoitusten osalta tilanne ei välttämättä ole yhtä selvä, vaikka niissäkin ensisijainen mielenkiinto kohdistuu EVL 53 §:n 2 momentin mukaiseen tulolähdeobjektitestiin.

Edellä mainituista syistä muuta liiketoimintaa kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittaville konsernirakenteen muodossa toimiville yrityksille syntyy voitollisten sijoitusten suhteen rajaussäännöksen myötä etulyöntiasema suhteessa

⁵¹⁹ Näin Penttilä 2010a s. 258, joka käyttää termiä corporate venturing. Tätä johtopäätöstä tukenee myös valiokunnan mietinnössä VaVM 12/2004 esitetyt näkemykset.

puhtaasti pääomasijoitustoimintaa harjoittaviin yhteisöihin. Teollista tai muuta tuotannollista toimintaa harjoittava yritys voi pyrkiä EVL 6 b §:n säännösten avulla käyttämään hyväkseen lain turvaamaa ”etuoikeutta” sijoittaa kasvuyrityksiin ainoastaan siinä tarkoituksessa, että se pyrkii yrityksen arvonnousun myötä realisoimaan verovapaata tuloa luovutushinnan muodossa. Näin varsinaisen liiketoimintansa ohessa yritys toimisi ikään kuin ”business-enkelinä”⁵²⁰.

Tähän pystytään puuttumaan ensisijaisesti EVL 6 b §:n ja EVL 12 §:n säännösten nojalla ja viime kädessä yleisen veronkiertosäännöksen perusteella. Käytännössä tapaukset, joihin VML 28 § soveltuisi, lienevät kuitenkin varsin harvinaisia. Toisaalta on myös tavattu tilanteita, joissa liiketoimintakonsernin sisälle perustetulla pääomasijoitusyhtiöllä on pyritty saamaan konsernin yritysostojen kohdeyhtiöiden liikearvot vähennettyä purkutappioina. Voi olla, että esimerkiksi niin sanotun alkuvaiheen sijoituksia varten saattaa ilmetä tällaisia järjestelyjä, joiden pääasialliset motiivit eivät ole liiketoiminnalliset.

Ratkaisussa KVL 11/2005 käyttöomaisuuteen kuuluvista osakkeista saadut luovutushinnat katsottiin verovapaiksi, kun konsernin hallinnosta ja rahoituksesta sekä konsernistrategioista vastasi emoyhtiö, jonka palveluksessa oli myös henkilökuntaa.

Tapauksissa KVL 26/2005 (KHO 2005 T 3776) ja KHO 2005:74 yhtiön katsottiin harjoittavan pääomasijoitustoimintaa ja näin ollen niiden käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat olivat veronalaista tuloa. Tämä johtopäätös saatiin molemmissa tapauksissa aikaan kokonaisharkinnan jälkeen. Tapauksissa huomioitiin muun muassa se, että sijoitus oli tarkoitettu määräaikaiseksi ja että tuotto sijoituksista oli tarkoitus saada arvonnousun myötä. KHO on tulkinnut pääomasijoitustoiminnan käsitettä myös TVL 9 §:n 5 momentin näkökulmasta muun muassa ratkaisussaan KHO 2007:11⁵²¹ sekä ratkaisussa KHO 2007 T 286⁵²².

Merkille pantavaa ratkaisussa KHO 2007 T 286 oli myös veroasiamiehen valituksessa esitetty kannanotto, varsin muodollinen näkemys yritysrakenneratkaisujen ja TVL 9 §:n 5 momentin soveltumisesta. Veroasiamiehen mukaan ”[s]e seikka, onko A Ky:n ja sijoituskohteina olevien kiinteistöjen välillä konsernirakenteessa olevien yhtiöiden ainoa tarkoitus konserniportaan seuraavan yhtiön omistaminen, ei ole hakemuksen perusteella selvää. Siinäkin tapauksessa, että kunkin holdingyhtiön tarkoituksena käytännössä olisi yksinomaisesti omistaa seuraavan omistusportaan yhtiö ilman muuta toimintaa, täytynee holdingyhtiöiden toiminnalle nähdä joku varsinaisesta kiinteistösijoittamisesta poikkeava oma funktio.”

Veroasiamies ei pitänyt TVL 9 §:n 5 momentin soveltamista mahdollisena tämän moniportaisen omistuksen vuoksi ja koska säännös edellyttää veroasiamiehen mukaan pääomasijoitustoiminnan olevan sitä harjoittavan yhtiön ainoa tarkoitus. Vero-

⁵²⁰ Vrt. Tikka 2005a s. 27 sekä Heiniö 2005 s. 60, jotka ovat käyttäneet kyseistä termiä välittömästi yritys- ja pääomaverouudistuksen jälkeen ja juuri tämän säännöksen tarkoittamassa merkityksessä. Heiniön mukaan ”[k]ehitysyhtiön ja pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön ja holdingyhtiön välinen ero ei ole selvä”. Myöhemmistä arvioista ks. Penttilä 2010a s. 259–262, joka analysoi ratkaisujen KHO 2009:94 ja KHO 2010:12 aikaansaamaa oikeudellista toimintaympäristöä. Ks. tästä käsitteestä myös Hidén – Tähtinen 2005 s. 30 sekä Aine 2012 s. 73.

⁵²¹ Ks. myös KHO 2007:10. Ks. tapauksen kommentteista Juusela 2007 s. 91–92.

⁵²² Ks. tapaukseen kommentteista Juusela 2007 s. 92.

asiamiehen näkemys pääomasijoitustoiminnan rakennekysymyksistä on ristiriidassa ennakkoratkaisun KVL 7/2008 kanssa. KVL päätyi tulkitsemaan tilannetta kokonaisvaltaisesti tukeutumatta muodolliseen omistussuhteen rakenteeseen pääomasijoittajan ja pääomasijoitustoiminnan kohdeyhtiön välillä. Ratkaisun KHO 2007 T 286 (= KVL 51/2006) vuoksi voidaan tulkintatilanteissa myös omistusrakenteen osalta soveltaa kokonaisharkintaa ja arvioida verotuksellista kohtelua ottamalla huomioon yrityksen rakenne kokonaisuudessaan.⁵²³

Oikeuskäytännön perusteella voidaan todeta, että kokonaisharkinnalla on korostunut rooli pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön määrittelyssä. Hallituksen esityksen linjaa myöten voidaankin painottaa, että yhtenä pääomasijoitustoimintaa selvästi ilmentävänä seikkana voidaan pitää sitä, että sijoitus on tarkoitettu määräaikaiseksi. Lain esitöiden kuvailut pääomasijoitustoiminnasta toimivat muutoinkin arvokkaana tulkinta-apuvälineenä, koska pääomasijoitustoiminta on jätetty käsitteenä määrittelemättä tuloverolainsäädännössä. Lain esityöt lähtevät siitä, että pääomasijoitustoiminta on pääasiallisesti selkeäpiiristä ja tulkintatilanteita ei yleensä pitäisi syntyä. Näin ei ole kuitenkaan valitettavasti ennustettavuuden tavoitteen näkökulmasta tapahtunut. Joka tapauksessa liiketoimintakonsernin tytäryhtiön tekemää strategista osakesijoitusta ei tulisi arvioida lähtökohtaisesti pääomasijoitustoiminnan näkökulmasta⁵²⁴. Jos kuitenkin on kyse pääomasijoittajien osakeomistusten keskittämisestä hallinnointiyhtiölle, voidaan tällaista yhtiötä pitää pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhteisönä, vaikka hallinnointiyhtiölle olisikin keskitetty joitakin tyypillisesti emoyhtiölle kuuluvia toimintoja ja työntekijöitä⁵²⁵. Oikeuskäytäntö näyttää tukevan lain esitöiden näkemystä, että liiketoimintakonsernien tytäryhtiöitä, joihin strategiset omistukset on keskitetty, sekä emoyhtiöitä, jotka omistavat eri aloilla toimivien tytär- tai osakkuusyhtiöiden osakkeita, ei voida tavallisesti pitää pääomasijoitustoimintaa harjoittavina yhtiöinä.

Pääomasijoitustoiminta ja hallinnointiyhtiöt (yleistä). Omistusten ketjutukset ja hallinnointiyhtiöiden käyttäminen ovat aiheuttaneet käytännössä runsaasti tulkintatilanteita. Erilaisten väliholdingyhtiöiden tapauksissa on perinteisen pääomasijoitustoiminnan käsitteen näkökulmasta ongelmallista, että joissakin tilanteissa pääomasijoitustoiminnalle ominaiset erityispiirteet saattavat puuttua, vaikka tällaisen apuyhtiön taustalla ovatkin pääomasijoitustoimintaa harjoittavat tahot. Tätä kysymystä käsitellään seuraavaksi.

Pääomasijoitustoiminnan ja tavanomaisen konsernin omistusten hallinnan välinen ero saattaa myös yritysrakenneratkaisujen vuoksi muuttua häilyväksi.

⁵²³ Kokonaisarviointia – ”toimintaa ja sen luonnetta kokonaisuudessaan” – on painottanut Aine 2012 s. 80.

⁵²⁴ Vrt. Aine 2012 s. 77. Vrt. myös Juusela 2004 s. 174, jonka mukaan pääomasijoitustoimintana ei voida pitää sijoitusta, jossa teollisen konsernin tytäryhtiö omistaa kohdeyhtiön kokonaisuudessaan itse tai yhdessä toimivan johdon kanssa.

⁵²⁵ Ks. KHO 2012:12. Vrt. Helsingin HAO 17.6.2011 11/0680/6.

Pääomasijoittajat voivat käyttää väliholdingyhtiötä välikappaleena jonkin kohdeliiketoiminnan tai kohdeyhtiön hankinnassa ja hallinnassa⁵²⁶. Erityisen ongelmalliseksi tulkintatilanne tulee niin sanottujen hankintayhtiöiden osalta. Näiden osalta ei ole olemassa yhtä selkeää tulkintalinjaa, vaan ratkaisu tehdään yksittäistapauksessa huomioon ottaen sekä omistusketju kokonaisuudessaan että itse hankintayhtiön toiminnan luonne. Hankintayhtiön hyödyntämisen perustilanteessa pyritään hankkimaan jokin operatiivista liiketoimintaa harjoittava yhtiö tai useita sellaisia. Hankintayhtiön toiminta liittyy olennaisesti juuri tähän hankintaan, eikä sillä yleensä ole muuta toimintaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että hankintayhtiö olisi aina täysin passiivinen postilaatikkomuodossa toimiva väliholdingyhtiö, vaan sen toiminta saattaa muistuttaa myös alakonsernin emoholdingyhtiötä, jolla on tyypillisiä emoyhtiön toimintoja, ja se saa myös mahdollisesti pääomasijoittajalle epätyypillisesti osinkoja ja konserniavustuksia.

EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaista pääomasijoitustoiminnan harjoittamista puoltavana seikkana pidetään sitä, että holdingyhtiön välilliset vai välittömät omistajatahot harjoittavat pääomasijoitustoimintaa. Holdingyhtiön asema voi tällöin olla hankintayhtiönä toimiminen, jolloin se voisi samaistua omistajiensa harjoittamaan liiketoimintaan. Holdingyhtiön pääomasijoittaja-statusta puoltavana piirteenä voitaisiin pitää myös holdingyhtiön toiminnan rajautuminen ainoastaan kohdeyhtiön osakkeiden omistamiseen ja holdingyhtiön omien resurssien puuttuminen.

EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaista pääomasijoitustoiminnan harjoittamiseen eivät kuitenkaan viittaa tilanteet, joissa holdingyhtiölle on muodostunut omaa operatiivista toimintaa, joka kohdistuu hallintoitamaan yrityskokonaisuuteen. Jos esimerkiksi kohdeyhtiöt ovat maksaneet holdingyhtiölle konserniavustusta, voitaisiin tätä pitää ei-pääomasijoittajastatusta puoltavana piirteenä. On kuitenkin mahdollista, että konserniavustuksen maksaminen liittyy yrityskokonaisuuden rahoitusrakenteeseen siten, että holdingyhtiön tekemä kohdeyhtiön tai -yhtiöiden hankinta on rahoitettu pääasiallisesti velkarahalla. Tällöin holdingyhtiön korkomenoja katetaan liiketoimintayhtiöiden maksamilla konserniavustuksilla.

Taustalla olevista pääomasijoittajista huolimatta pääomasijoittajastatukseen ei sovi ongelmitta yhteen se, että holdingyhtiön omistusaika kohdeyhtiöissä on pitkä. Pääomasijoittajastatus tulisi kuitenkin varata sekä selkeästi itsenäistä pääomasijoitustoimintaa harjoittavia yhtiöitä varten että tilanteisiin, joissa holdingyhtiön oman toiminnan puuttuessa samaistuu omistajiensa harjoittamaan

⁵²⁶ Tällaisesta hankintayhtiöstä voidaan käyttää myös termiä vehikkeli. Tätä termiä on käytetty myös KHO:n ratkaisun KHO 2010:12 perusteluissa: ”Yhtiön tarkoituksena on hakemuksen mukaan ollut toimia pääomasijoittajan niin sanottuna vehikkelinä eli yhtiönä, jonka avulla on voitu toteuttaa kohdeliiketoiminnan hankinta.”

pääomasijoitustoimintaan. Tällöinkin vaaditaan kuitenkin, että omistus on tarkoitettu määräaikaiseksi, omistajilla on selkeä exit-suunnitelma sijoituksesta sekä kohdeliiketoiminnan arvonnousu realisoituu luovutusvoiton muodossa eikä omistusaikana maksettavan juoksevan voitonjaon avulla. Osingonmaksu ja konserniavustus eivät sovi luontevasti yhteen pääomasijoittajastatuksen kanssa.

Edellä mainittu järjestelyn velkavetoisuus voi liittyä siihen, että pääomasijoitustoiminnan yhteydessä käytettävä hallinnointiyhtiö toimii myös rahoituksen kanavoijana konsernin ulkopuolisen rahoittajan ja kohdeyhtiöiden välillä. Tällöin pääomasijoitustoiminnan harjoittaminen vaikuttaa tavanomaisesta ei-pääomasijoitustoimintaan liittyvästä emo–tytäryhtiö-suhteesta poikkeavalta toiminnalta ja toiminnan järjestämistavalta. Tällaista hallinnointiyhtiötä on voitu pitää oikeuskäytännössä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamana pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä. Huomionarvoista on myös se, että soveltamiskäytännössä ei ole päädytty (ainakaan julkaistuissa tapauksissa) soveltamaan VML 28 §:ää, vaan pääomasijoitusstatus on etuyhteyden huomioivaa ajattelua soveltaen syntynyt pelkällä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tulokinnalla.

Edellä mainittua statusrajanvetoa välillisen pääomasijoitustoiminnan osalta on käsitelty myös ratkaisuissa KHO 2005:74. Ensi vaiheessa KVL katsoi ennakkoratkaisussaan, että hallinnointiyhtiön toiminta oli pääomasijoitustoimintaa. KHO päätyi asiassa samalle kannalle ja pysytti KVL:n ratkaisun.

KHO 2005:74 (= KVL 41/2005)

Pääomasijoitusrahastot omistivat noin 80 % A Oy:n osakekannasta. A Oy oli hankkinut joko suoraan tai välillisesti omistukseensa useita samalla toimialalla toimivia yhtiöitä, joiden oli katsottu muodostavan kiinnostavan sijoituskokonaisuuden. A Oy ei harjoittanut aktiivista liiketoimintaa. Sen palveluksessa ei ollut myöskään työntekijöitä. A Oy:n osakkeenomistajien kesken oli solmittu osakassopimus, jossa sovittiin, että A Oy:n sijoitusten muodostama kokonaisuus realisoidaan viiden vuoden kuluessa sijoitusten tekemisestä. Kun otettiin huomioon yhtiöiden hankkimisen tarkoitus ja pääomasijoittajien asema yhtiön osakkaina, A Oy:n katsottiin harjoittavan pääomasijoitustoimintaa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla. A Oy:n luovuttaessa tytäryhtiöidensä osakkeet sen osakkeista saamat luovutushinnat olivat veronalaista elinkeinotuloa.

Ratkaisu on ensimmäinen varsinainen KHO:n julkaisema ratkaisu hallinnointiyhtiörakenteen hyödyntämisestä pääomasijoitustoiminnassa. Tapauksessa pääomasijoitusyhtiöt omistivat suurimman osan hallinnointiyhtiön osakkeista. Hallinnointiyhtiö omisti useita yhtiöitä käsittävän kokonaisuuden. Hallinnointiyhtiön osakkeenomistajilla oli tarkoitus realisoida kokonaisuus viiden vuoden kuluessa. Näin ollen tuotto oli tarkoitus saada yhtiöiden muodostaman koko-

naisuuden myynnin kautta. Tapauksen kommenteissa on yleisesti korostettu määräaikaisuutta koskevaa sopimusta⁵²⁷.

”7. Realisointi. Osapuolten tavoitteena on A T Oy:n osakkeiden realisointi noin viiden vuoden kuluttua sijoituksen tekemisestä. Realisointitapa ja -ajankohta päätetään taloudellisten seikkojen perusteella ja muualla tässä sopimuksessa sovituin tavoin. Todennäköisenä realisointitapana sopimusta tehtäessä pidetään A T Oy:n listautumista. Listautumisen yhteydessä johtohenkilöiltä voidaan edellyttää listautumisajan kohtana vallitsevan markkinakäytännön mukaista osakkeiden myyntirajoitusta (ns. lock-up). Tämän sopimuksen tekohetkellä lock-up-periodi on yleisesti 12–18 kuukauden pituinen ja lock-up:n piiriin kuuluu yleensä enintään 50 prosenttia johdon omistamista osakkeista. Kaikki osapuolet sitoutuvat omalta osaltaan myötävaikuttamaan tämän sopimuksen mukaisesti päätetyn realisoinnin toteuttamiseen realisoinnin edellyttämiä päätöksiä tekemällä ja niiden mukaisiin toimenpiteisiin ryhtymällä.”

Ratkaisun merkityksellisinä seikkoina on pidetty myös hakijayhtiöiden osakkeiden luonnetta pääomasijoittajina ja yhtiön oman liiketoiminnan puuttumisesta⁵²⁸. Väliholdingyhtiöt eivät välttämättä tuo pääomasijoitustoimintaa harjoittaville tahoille mahdollisuutta saattaa omistuksiansa hallintaa sellaiseen muotoon, jossa verovapaa luovutus voi realisoitua. EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tulkinnassa katsotaan tämän ja myöhempien KHO:n ratkaisujen mukaisesti kokonaisuutta, jolloin merkitystä annetaan sekä hallinnointiyhtiön tosiasialliselle toiminnalle että sen asemalle omistusrakenteessa. Ilman sisältöä ennen muotoa -lähestymistapaa voitaisiin väliholdingyhtiöiden avulla tehdä mitättömäksi koko rajaussäännös, koska hallinnointiyhtiö voisi myydä osakkeet verovapaasti. Kun tähän yhdistettäisiin osinkojen verovapaus suorasijoitustilanteessa, olisi verovelvollisella liian vapaat kädet vaikuttaa omistusrakenteen avulla verotuksen lopputulokseen.⁵²⁹

⁵²⁷ Esim. Kukkonen – Walden 2011 s. 166.

⁵²⁸ Ks. Kukkonen 2007a s. 151–152. Ks. myös Kukkonen – Walden 2011 s. 165, jotka käyttävät tällöin termiä kaksitasoinen pääomasijoittaminen (välillinen omistus).

⁵²⁹ Mattila 2006b s. 10. Ks. myös Mattila 2005b s. 11. Ks. myös Helokoski – Pulkkanen 2006 s. 141. Ks. myös Venesjärvi 2005 s. 83–84, joka korostaa sekä osakaskunnan sisältöä (jos se koostuu ”pelkästään tai pääosin pääomasijoittajista”) että kohdeyhtiön osakkeiden hankinnan tarkoitusta. Ks. myös Mattila 2006d s. 78, jonka mielestä yllä mainitussa tapauksessa ”tuskin oli kysymys keinotekoisesta järjestelystä verovapauden saamiseksi”. Ks. myös Svennas – Makkonen 2005 s. 105. Huomattavaa ratkaisussa oli esimerkki, jonka ennakkoratkaisun hakija esitti valituksessaan KHO:een. Yhtiö pyrki antamallaan esimerkillä havainnollistamaan veron kertaantumista pääomasijoitustoimintarakenteessa. Yhtiö katsoi, että lainsäätäjä ei ole tietoisesti halunnut asettaa pääomasijoitustoimialaa huonompaan asemaan kuin arvopaperikauppatoimialaa. Esimerkillä pyrittiin osoittamaan se, että arvopaperikauppaa harjoittavan yrityksen verorasitus oli lievempi verrattuna pääomasijoitusta harjoittavan yhtiön verorasitukseen olettaen, että sijoitustoiminta olisi järjestetty samalla tavalla. Ks. Heiniö 2006 s. 269–270, joka toteaa: ”Esimerkki osoittanee ainakin sen, että lakitekniistä ratkaisua katsoa pääomasijoitustoimintaa harjoittavan osakeyhtiön sijoitukset käyttöomaisuudeksi ei voida pitää ihan onnistuneena neutraalin verotuksen toteutumisen näkökulmasta.”

Tapaus osoitti, että pääomasijoitustoiminta nähtävästi ikään kuin säteilee yrittäjäyritysrakenteen lävitse, vaikkakin ratkaisevaa tässä lienee ollut se, että yhtiöllä ei ollut varsinaista omaa aktiivista liiketoimintaa tai työntekijöitä. Hallinnointiyhtiön hyödyntämisellä tätä elementtiä ei voida karistaa pois. Pääomasijoittajan voidaan arvioida tosiasiallisesti ”saastuttaneen” hallinnointiyhtiönkin, vaikkakin KHO lienee verrannut hallinnointiyhtiön tosiasiallista olemusta juuri sen omistajien liiketoimintaan ja samaistanut hallinnointiyhtiön omistajiinsa sen sijaan, että hallinnointiyhtiölle olisi syntynyt tai sille olisi jäänyt aiemmin mahdollisesti ollut itsenäinen emoholdingyhtiöasema. Tämä ratkaisu tukee ajattelutapaa, jonka mukaan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tulkinnassa tulee ottaa huomioon etuyhteyspiirissä harjoitetun liiketoiminnan luonne.⁵³⁰

On kuitenkin huomattava, että pääomasijoitustoiminnan vaikutus ulottuu sellaisiin pääomasijoittajien omistamiin hallinnointiyhtiöihin, joiden asema pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhtiöiden konsernissa on olennainen osa pääomasijoitustoiminnan järjestämistä konsernin omistus- ja hallintarakenteen näkökulmasta. Tällöinkin vaihtoehtona on vielä toiminnan samaistaminen kohdeyhtiöön, ja näin ollen esimerkiksi kohdeyhtiön purkutappion vähennyskelpoisuus voidaan tällä perusteella evätä, kuten jäljempänä selvitetään. Tapauksen perusteella voidaan myös päätellä, että yhtiö voi myös muuttua pääomasijoitustoimintaa harjoittavaksi yhteisöksi, jos sen omistajaksi tulevat pääomasijoitustoimintaa harjoittavat tahot ja siltä itsestään poistuu reaalin esikuntaholdingyhtiön itsenäinen asema.

Myös seuraava KVL:n ratkaisu käsittelee pääomasijoitustoiminnan käsitettä ja holdingyhtiörakenteen hyödyntämistä pääomasijoitustoiminnassa.

KVL 7/2008 (kumottu, KHO 2008 T 2787)

Kansainvälisen pääomarahaston omistama holdingyhtiö A Oy omisti B Oy:n, joka puolestaan omisti kaksi tuotantotoimintaa harjoittavaa yhtiötä. A Oy ei harjoittanut aktiivista liiketoimintaa, ja sen pääasiallinen tarkoitus oli ollut B Oy:n hankkiminen ja tämän hallinnointiyhtiönä toimiminen. A Oy:n omistajien oli tarkoitus luopua yhtiön omistamista sijoituskohteista niiden kehittämisen jälkeen.

Kun otettiin huomioon A Oy:n asema ja tarkoitus konsernissa pääomarahaston kokonaan omistamana hallinnointiyhtiönä, A Oy katsottiin EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetuksi pääomasijoitustoimintaa harjoittavaksi yhtiöksi.

B Oy oli tarkoitus purkaa konsernirakenteen yksinkertaistamiseksi. Koska A Oy:tä oli pidettävä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna yhteisönä, sen omistamat B Oy:n osakkeet eivät olleet EVL 6 b §:n 1 momentissa tarkoitettuja verovapaasti luovutettavia osakkeita. Tämän vuoksi A Oy:llä oli oikeus vähentää B

⁵³⁰ Vrt. Penttilä 2010a s. 256, jonka mukaan pääomasijoitustoimintaa harjoittavan tahon oleminen osakeyhtiön osakkaana ei vielä tekisi osakeyhtiöstä pääomasijoitustoimintaa harjoittavaa yhtiötä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamassa mielessä, koska osakeyhtiön aseman tässä suhteessa ”tulisi määräytyä sen oman toiminnan luonteen perusteella”. Penttilä nostaa kuitenkin esille myöhemmin samassa artikkelissa oikeuskäytäntöön nojautuen intressipiirijattelun soveltamisen näissäkin tilanteissa.

Oy:n purkautumisesta mahdollisesti aiheutuva purkutappio EVL 51 d §:n 2 momentin estämättä.

Tässä KHO:n kumoaman ratkaisun tilanteessa väliholdingyhtiön taustalla olivat pääomasijoitustoimintaa harjoittavat tahot⁵³¹. Huomionarvoinen ja nähtävästi asiaan eniten vaikuttanut seikka oli, että hallinnointiyhtiö A Oy:n kautta hankittua konsernia aiottiin kehittää luopumistarkoituksessa.

Myös hallinnointiyhtiöiden osalta pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön käsitteen tulkinta on kokonaisarviointia. Painoarvoa tulkinnassa on annettava erityisesti irtautumispyrkimyksen olemassaololle. Sijoituksen nimenomaista määräaikaaisuutta ja sijoitukseen olennaisesti kuuluvaa irtautumissuunnitelmaa on pidetty useissa kommentteissa pääomasijoitustoimintaan kuuluvina ominaisuuksina. Irtautumispyrkimyksen tulee olla avoin, sopimuksen määräämiin tavoitteisiin perustuva ja olennainen osa subjektiyhtiön harjoittaman liiketoiminnan kokonaisuutta.

Omistajien toiminnan luonteen tutkiminen voi liittyä myös toiminnan aktiivisuuden arviointiin. Juusela katsoo, että ”pelkkä passiivisessa roolissa oleva sijoittaja voitaneen helpommin tulkita muuksi kuin laissa tarkoitetuksi pääomasijoittajaksi” ja että ”myös mahdollisten muiden osakkeenomistajien statukselle voitaneen antaa merkitystä”. Jos yhtiöllä ei ole ainakaan selvää aikatavoitetta irtautumiseen, ”ei kyseessä liene”, Juusela toteaa, ”EVL 6 §:ssä tarkoitettuna pääomasijoituksena pidettävä sijoitus”. Juuselan mielestä jos kohdeyhtiön muut osakkeenomistajat ovat yksiselitteisesti pääomasijoittajia, se tukee johtopäätöstä, että sijoitus olisi EVL 6 §:n mukainen pääomasijoitus.⁵³² Näin KVL:kin lienee ajatellut ennakkoratkaisussaan KVL 7/2008.

Juuselan esimerkin perusteella voidaan katsoa, että ainakin silloin kun selkeää irtautumistavoitetta ei ole mutta jos omistuksen ei katsota selkeästi palvelevan omistajansa liiketoimintaa, voitaisiin omistusta pitää myös omistajansa TVL-omaisuuteen kuuluvina osakkeina. Toisaalta konsernin strategisten tavoitteiden mukaisia konsernisuhteen synnyttäviä sijoituksia listaamattomiin yrityksiin on yleensä hyvin ongelmallista pitää EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamana pääomasijoitustoimintana, kuten ratkaisu KVL 11/2005 osoittaa. Myös edellä mainitut erilaiset corporate venturing -tilanteet (CV- ja CVC-sijoitukset) sopivat huonosti yhteen ammatimaisen pääomasijoitustoiminnan perusolemuksen kanssa.

⁵³¹ Ratkaisun prejudikaattiarvoa on pidettävä varsin alhaisena, koska KHO katsoi, että annettu selvitys hakemuksen tarkoittamassa tilanteessa oli sen verran puutteellinen, ettei ennakkoratkaisun antamiselle ollut perusteita. Toisaalta ennakkoratkaisusta voidaan poimia joitakin tärkeitä piirteitä. Se antaa tietoa lautakunnan ajattelumaailmasta ja käsityksistä. Hakemuksen puutteellisuus havaittiin kuitenkin jo kun asiaa käsiteltiin KVL:ssa. Asiakirjoista selviää, että hakemuksen käsitteilyn aikana ilmoitettiin, että hakijayhtiöön siirtyi B Oy:n työntekijöitä ja että yhtiö tulisi tuottamaan konsernipalveluja muille konserniyhtiöille. Tästä ristiriitaisuudesta huolimatta ennakkoratkaisu annettiin.

⁵³² Juusela 2004 s. 174.

Ilmeisesti juuri omistajatahon harjoittama toiminta on vallitsevan oikeuskäytännön perusteella arvioituna merkittävin yksittäinen seikka, joka vaikuttaa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tulkintaan hallinnointiyhtiöiden tapauksissa. Edellä mainitun ratkaisun KHO 2005:74 kohdalla tärkeitä elementtejä tapauksessa olivat pääomasijoittajien enemmistöosakkuus yhtiössä. Yhtiö omisti edelleen saman alan yhtiöiden osakkeita. Tällöin ratkaisun lopputuloksen kannalta ratkaisevaa oli omistajien pääomasijoitustoimintaluonne. Myös osakkaiden välinen osakassopimus vaikutti varmasti ratkaisuun. Yhtiön omistukset olivat lisäksi määräaikaista. Sillä ei ollut omistusten hallinnoinnin lisäksi muuta omaa toimintaa.

Ratkaisun KHO 2005:74 oikeusohje kattaa ainakin sellaiset hallinnointiyhtiöt, joihin pääomasijoitustoimintaa harjoittavat tahot ovat keskittäneet omistuksiaan. On merkillepantavaa, että tapauksessa kohdeyhtiöiden omistukseen liittyi vahvasti pääomasijoitustoiminnallisia piirteitä. Näin ollen etuyhteyden olemassaoloa korostavan ajattelun soveltamista tuki ensinnäkin tosiasiallinen toiminnallinen näkökulma. Yhtiö ei myöskään harjoittanut tosiasiallista itsenäistä ja omistusten hallinnan ulkopuolista taloudellista toimintaa, mikä tuki etuyhteyden olemassaoloa korostavan ajattelun soveltamisen omistuksellista näkökulmaa. Huomioitava on myös se, että omistuksellisesta näkökulmasta katsottuna yritysrakennejärjestelyn avulla harjoitettavaa pääomasijoitustoimintaa koskevat ratkaisut tehtiin hallinnointiyhtiön osakastaholla (rahastojen investointikomiteoissa).

Vaikka tällaisen hankintayhtiön omistaja olisikin pääomasijoittaja (esimerkiksi pääomarahasto), hankintayhtiö välttämättä samaistu omistajiinsa kaikissa tilanteissa. Erityisesti jos hankintayhtiö laajentaa omistuksiaan useampaan kuin yhteen kohdeyritykseen ja alkaa tarjota kohdeyhtiöille konsernipalveluja, voidaan tällaista yhtiötä mahdollisesti pitää ei-pääomasijoitustoimintaa harjoittavana emoholdingyhtiönä. Tällaista johtopäätöstä tukee erityisesti se, jos näin muodostunutta alakonsernia johdetaan hankintayhtiöstä emoholdingyhtiöksi muuttuneesta yhtiöstä käsin. Operatiivisen konsernin emoholdingyhtiönä toimiminen ja aktiivinen osallistuminen koko konsernin liiketoimintaan eivät tukisi yhtiön pitämistä pääomasijoitustoimintana, vaan hallinnointiyhtiön olisi tällöin myös verotuksen näkökulmasta katsottava erkaantuneen omistajiensa pääomasijoitustoiminnasta ja muodostaneen oman itsenäisen EVL-rakenteensa.

Miten omistajiin samaistaminen voidaan erottaa esikuntaholdingyhtiönä toimimisesta? Arvioinnissa tulee ottaa huomioon erityisesti yhtiön tulonmuodotus. Jos yhtiö saa vuosittain konserniavustuksia, osinkoja ja muita juoksevia tuloja kohdeyhtiöltä, tämä ei tue sen pitämistä pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä. Tällaisen yhtiön olemassaolon pääasiallinen peruste ei olisi enää ainoastaan pääomarahastojen toiminnasta johtuva vaan pikemminkin tavanomainen konsernin esikuntaholdingyhtiönä toimiminen. Tällaisen yhtiön ei

voitaisi katsoa harjoittavan pääomasijoitustoimintaa, joten omistajien pääomasijoitustoimintaominaisuus ei saastuttaisi tällaista yhtiötä. Tällöin vaadittaisiin, että yhtiön olemassaolo perustuisi aktiiviseen toimintaan yrityskokonaisuuden itsenäisenä emoyhtiönä eikä ensisijaisesti sen omistajien pääomasijoituksen palvelemiseen. Sen tulisi näin ollen omana liiketoimintanaan harjoittaa esimerkiksi yrityskokonaisuuden sisäisten palveluiden tuottamista ja liiketoiminnan strategista sekä operatiivista johtamista.

Pelkkä yhtiön välittömien tai välillisten omistajien pääomasijoittaja-asema ei tee tällaisesta esikuntaholdingyhtiöstä pääomasijoitustoimintaa harjoittavaa yhtiötä. Lain sanamuodon ja esitöiden perusteella ei voida ajatella, että pääomasijoittajan omistaessa konsernin emoyhtiön osakkeita tämä osakastahon liiketoiminnan luonne määrittäisi myös kyseisen (osakkaan näkökulmasta) alakonsernin emoyhtiön toiminnan luonteen pääomasijoitustoiminnaksi. Saastumisen ei tulisi koskea ainakaan tilannetta, jossa pääomasijoittajaosakkaalla ei ole mitään osuutta tai yhteyttä alakonsernin toimintaan. Tällöin emoyhtiön olisi kuitenkin syytä pystyä osoittamaan sen välillisistä tai välittömistä pääomasijoittajina toimivista osakkaista riippumaton asema, jolloin emoyhtiötä ei voitaisi pitää pääomasijoittajien pääomasijoitustoiminnan suorana välineenä.

Rajanvetoa konsernin emoyhtiön ja pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön välillä koski myös eräs Konserniverokeskuksen vuonna 2010 antama ennakkotieto. Ennakkotiedon mukaan yhtiön ei kokonaisuutena arvioiden katsottu harjoittavan pääomasijoitustoimintaa, vaikkakin sen omisti pääasiallisesti kansainvälinen pääomasijoittaja ja loppuosan omistivat yhtiön avainhenkilöt. Yhtiö oli ennakkotiedon mukaan toiminut operatiivisen konsernin emoyhtiönä osallistuen aktiivisesti koko emoyhtiön toimintaan.⁵³³ Pykönen tiivistää Konserniverokeskuksen ajattelun seuraavasti: ”Ennakkotiedossa katsottiin, että X Oy:n olemassaolon pääasiallinen peruste ei ollut pelkästään pääomarahastojen toiminnasta johtuva vaan pikemminkin perinteinen konsernin emoyhtiön rooli. Pääomasijoittajien omistus yhtiössä ei saastuttanut hakijayhtiötä.”⁵³⁴

Tässä yhteydessä ei kuitenkaan ole mainittu tarkemmin yhtiön harjoittaman emoyhtiötoiminnan yksityiskohtia. Joka tapauksessa sen toiminnalta vaaditaan itsenäisyyttä ja merkittävyyttä. Huomioitavia kokonaisuuksia ovat sekä yhtiön omistus että oma toiminta suhteutettuna omistettavaan yrityskokonaisuuteen. Jälkimmäisen kokonaisuuden osalta painoarvoa annetaan hallinnoitavan yrityskokonaisuuden johtamiseen liittyville seikoille sekä taloushallinnon ja rahoitusmuotojen järjestämiseen liittyville toiminnoille. Tällöin on kuitenkin merkityksellistä arvioida näitä seikkoja myös kvantitatiivisesta näkökulmasta, jolloin huomio kiinnittyy yhtiön osuuteen koko yrityskokonaisuuden liikevaihdosta sekä siihen, kuinka paljon henkilöstöä hallinnointiyhtiön toimintojen järjestämiseen on sidottu. Pääomasijoitustoiminta-argumenttia ei tue ainakaan se, että yritys rakenteen edellä mainitussa osassa tai alakonsernissa on jaettu konserniavustusta yhtiöiden välillä. Tämän voidaan katsoa ilmentävän toiminnan pitämistä muuna kuin pääomasijoitustoimintana.

⁵³³ Pykönen 2011 s. 405.

⁵³⁴ Pykönen 2011 s. 405.

Rajanvedossa on kysymys siitä, voidaanko hallinnointiyhtiötä pitää tosiasiallisesti pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä, jolloin se olisi sitä aktiivisesti itse tai sitten väliholdingyhtiön asemassa omistajiensa välillä. Tärkeintä on tällöin tarkastella asiaa itse hallinnointiyhtiön näkökulmasta. Holdingyhtiön taustalla vaikuttava pääomasijoitustoimintaa harjoittava yhtiö on tietysti otettava huomioon harkinnassa, mutta tällöinkin ratkaisu tehdään erillisperiaatteen mukaisesti hallinnointiyhtiön näkökulmasta. Jotta holdingyhtiötä voitaisiin pitää pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä, sen tulisi täyttää itsenäisesti aidon pääomasijoitustoiminnan harjoittamisen kriteerit, eikä yhtiö voi olla esimerkiksi emoholdingyhtiöön rinnasteinen yhtiö, jonka luonne samaistuu sen omistamien kohdeyhtiöiden harjoittaman liiketoiminnan kokonaisuuteen. Toisaalta holdingyhtiöiden osalta on huomattava, ettei erittäin lyhyitä operaatioita varten perustettuja apuyhtiöitä pidetä välttämättä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamina pääomasijoitustoimintaa harjoittavina yhtiöinä vaan ne saatetaan kohdeyhtiön purkamisen ja sen oman toiminnan puuttumisen vuoksi samaistaa ikään kuin suoraan osaksi kohdeyhtiönsä liiketoimintaa ja verostatusta. Tämä analyysi tarkentuu kuitenkin jäljempänä, kun tässä jaksossa käydään läpi pääomasijoittajien käyttämien holdingyhtiöiden toteuttamien kohdeyhtiöiden purkuja.

Pääomasijoitustoiminnassa hyödynnettävät apuyhtiöt tai välikkeet halutaan usein subjekteina EVL:n soveltamisalan piiriin, jotta sen avulla voidaan hyödyntää konserniavustusta. EVL:n soveltamisalaan vaadittiin aiemmin, että yhtiöissä oli toimitusjohtaja ja yhtiö laskutti konserniyhtiöiltä hallinnointipalkkioita⁵³⁵. Tilanne on muuttunut sen jälkeen, ja nykyään on nähtävästi vaatimuksena ainoastaan hallituksen olemassaolo. Tällöin apuyhtiötä pidetään siis yleensä EVL:n mukaan verotettavana yhtiönä pääomasijoitustoiminnan ollessa kyseessä. Seuraavassa taulukossa on esitelty eräitä pääomasijoitustoimintaa koskevia oikeustapauksia ja niiden piirteitä. Tämän tyypittelyn avulla pyritään havainnollistamaan tulkintaympäristöä, johon myös jäljempänä käsiteltävät hallintoyhtiöiden tekemiä purkuja koskevat oikeustapaukset ovat joutuneet sopeutumaan.

⁵³⁵ Eli ns. management fee -eriä.

SUBJEKTIEDELLYTYKSET

Ratkaisu / piirteet	KHO 2005:74 (= KVL 41/2005)	KVL 26/2005	KVL 11/2005	Helsingin HAO 17.6.2011 11/0680/6	Helsingin HAO 20.9.2011 11/1123/3
Omistajat	80 prosenttisesti pääomasijoitus- rahastot; loput: avainhenkilöt; eläkeyhtiö	Tästä ei mainintaa	Julkisesti noteerattu yhtiö	Julkisesti no- teerattu yhtiö; yksityishenkilöitä; yht. n. 4000	Pääomasijoittajat välillisesti
Toimitusjohtaja	Tästä ei mainintaa	Tästä ei mainintaa	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Johtoryhmä	Ei käytännössä liikkeenjohdollisia toimintoja	Tästä ei mainintaa	Kyllä	Kyllä	Kyllä (konsernin ylimmästä joh- dosta: toimitusjohtaja, talous- ja rahoitusjohtaja, liiketoiminnan kehitysjohtaja sekä HR-johtaja; samat henkilöt myös muiden konserniyhtiöiden hallituksessa)
Hallitus	Kyllä	Tästä ei mainintaa	Kyllä	Kyllä	Kyllä (samat henkilöt kuin johtoryh- mässä; hallitustyöskentelyyn ovat osallistuneet myös taustaomistaja- tahona olevan pääomasijoituskon- sernin johtohenkilöitä)
Toimitilat	Tästä ei mainintaa	Tästä ei mainintaa	Kyllä	Kyllä	Tästä ei mainintaa
Henkilöstö	Ei	Tästä ei mainintaa	Useita kymmeniä	7, joiden lisäksi ulkopuolisia yhteistyö- ja asiantuntijatahoja	4, jotka konsernin ylimpään joh- toon kuuluneita, konsernin päätök- sentekoon vaikuttaneita henkilöitä
Kohdesijoitus/ -sijoitukset	Useita samalla toimialalla toimivia yhtiöitä	30 noteeraama- tonta teknologi- ayhtiöitä	Ainakin kyseessä ollut 20 %:n omistusosuus julkisesti noteera- tusta yhtiöstä	Väliittömästi tai välillisesti 47 tytäryhtiötä	Väliholdingyhtiön osakkeet, joka edelleen omistaa liiketoimintaa harjoittavat yhtiöt
Konsernipalvelut ja hallinnointipalkkio	Ei nähtävästi, koska yhtiöllä ei ollut itsenäistä toimintaa	Tästä ei mainintaa	Ei	Kyllä	Kyllä (muodostivat yhtiön liike- vaihdon)
Erityispiirre	Konsernin emoyhtiö; tosiasi- allisesti päätöksiä tekevät rahastot (omistajien in- vestointikomiteat; osakas- ja luopu- missopimus	Teknologiakeskus	Yhtiön toimiva johto osallistui kohdeyhtiön päättöksentekoon hallituksen jä- seninä	Vuosikertomuk- sen mukaan 12 eri liiketoiminta- aluetta	Tehtävänä alakonsernin strateginen johtaminen ja rahoituksen suunnit- telu, johtoryhmätyöskentely, yritys- hankintojen suunnittelu, taloushal- linnon johtaminen ja rahoituksen suunnittelu
Yhtiö pääomasijoitus- toimintaa harjoittava yhteisö	Kyllä	Kyllä	Ei	Kyllä (haettu muutosta)	Kyllä (ei lainvoim.)

Taulukko 12. Pääomasijoitustoiminnassa käytettyihin yhtiöihin liittyvien oikeus-
tapausten pääpiirteitä.

Pääomasijoitustoiminta ja hallinnointiyhtiöt (erityisesti kohdeyhtiön purkuun liittyvistä järjestelyistä). Hallinnointiyhtiöiden käyttäminen pääomasijoitustoiminnan apuvälineenä on nostanut esille kysymyksen pääomasijoitustoiminnan statuksen siirtymisestä hallinnointiyhtiöön ja siihen liittyvän purkutappion vähennyskelpoisuuden. Tällaisissa järjestelyissä on usein ollut kyse hyvinkin lyhytaikaisesta hallinnointiyhtiön käyttämisestä ja sitä seuraavasta purusta. Merkittävimmät ratkaisut tämän kysymyksen osalta ovat KHO 2009:64 ja KHO 2010:12.

Ratkaisun KHO 2009:64 tapauksessa oli kyse osakeyhtiöstä, jonka osakekannasta pääosan omisti pääomasijoitusrahasto⁵³⁶. Yhtiö oli perustettu tuotannollista toimintaa harjoittavan B Oy:n osakkeiden hankkimista varten. Sen jälkeen kun A Oy oli hankkinut B Oy:n osakkeet, oli hankittu yhtiö tarkoitus purkaa ja siirtää B Oy:n liiketoiminta ja sillä olevat varat ja velat ennakkojako-osana A Oy:lle. KHO katsoi, että A Oy ei harjoittanut pääomasijoitustoimintaa. Tämän vuoksi A Oy:llä ei ollut oikeutta vähentää B Oy:n purkautumisesta mahdollisesti aiheutuvaa purkutappiota. Ratkaisu oli vuosikirjaratkaisu ja merkittävä pääomasijoitusrajaussäännöstä koskeva rajanvetotapaus. Tämän vuoksi on myös syytä esitellä asian aiempia käsittelyvaiheita.

B Oy oli talotekniikan ja teollisuuden eristystöihin sekä telinetöihin erikoistunut yhtiö. Yhtiö aloitti toimintansa vuonna 1974. B Oy:llä on kolme tytäryhtiötä. Tilikaudella 2007 B Oy:n liikevaihto oli noin 22 miljoonaa euroa. Alihankkijoiheen yhtiö työllisti kaikkiaan noin 250 henkilöä. A Oy osti B Oy:n osakekannan 3.7.2008 päivätyllä kauppakirjalla. Myyjinä olivat X Oyj sekä henkilöt Y ja Z. Osakkeiden kokonaiskauppahinta oli 29 249 713 euroa ja velaton kauppahinta 25 500 000 euroa.

A Oy:n omisti pääosin S-rahasto Ky (jäljempänä myös rahasto). B Oy:n toimitusjohtaja Y omisti 20 prosenttia A Oy:stä omistamansa yhtiön kautta. S-rahasto Ky:n neuvonantajana toimi R Oy. R Oy oli suomalainen pääomasijoitusyhtiö, joka ammattisijoittajien varainhoitajana oli keskittynyt pieniin ja keskisuuriin yritysjärjestelyihin. R Oy tuotti sijoittajille taloudellista lisäarvoa tukemalla aktiivisesti kohdeyritysten kasvua ja kehittymistä. R Oy tarjosi niiden käyttöön asiantuntijoiden erityisosaamista ja muita resursseja. S-rahasto Ky oli R Oy:n hallinnoima pääomasijoitustoimintaa harjoittava rahasto. Rahastossa oli sijoittajina pääasiassa kotimaisia institutionaalisia sijoittajia, kuten vakuutusyhtiöitä ja eläkekassoja. Rahasto perustettiin vuonna 2005, ja sen toimikausi oli 10 vuotta. Rahaston tarkoituksena oli sijoittaa teollisuuteen, teollisiin palveluihin ja tietotekniikkaan. Rahasto pyrki tekemään enemmistösisijoituksia kohdeyrityksiin, joilla oli merkittävää kasvupotentiaalia joko kansainvälistymisen tai uuden strategisen suuntautumisen avulla, mahdollisuudet osallistua toimialajärjestelyihin toimialoillaan taikka mahdollisuus menestyä irrotettuina suuremmista yrityksistä. Rahaston toimintaperiaatteisiin kuului, että se irtautui tekemistään sijoituksista myymällä kohdeyhtiön 3–6 vuoden kuluessa. Rahaston toimikauden päätyttyä rahasto oli yhtiösopimuksen mukaan määrä purkaa ja jäljellä olevat varat tuli jakaa velkojen ja vastuiden kattamisen jälkeen yhtiömiehille.

⁵³⁶ Ks. tapauksen KHO 2009:64 kommentteista esim. Penttilä 2009b s. 112–113 sekä Penttilä 2010a s. 260–261.

Konsernirakenteen yksinkertaistamiseksi suunniteltiin, että B Oy asetettaisiin vapaaehtoiseen selvitystilaan yhtiön purkamiseksi. S-rahasto Ky oli perustanut A Oy:n B Oy:n hankintaa varten. S-rahasto Ky:n sijoitusstrategian mukaisesti hankinnat rahoitettiin osittain vieraalla pääomalla. Koska rahaston sijoittajien välillä solmittu yhtiö- ja hallinnointisopimus ei mahdollista velanottoa suoraan rahastoon, oli erillisen hallinnointiyhtiön käyttäminen hankintayhtiönä välttämätöntä, mitä myös edellytettiin mainitussa sopimuksessa. B Oy:n osakkeiden oston rahoitus oli järjestetty A Oy:n kautta sekä oman että vieraan pääoman -ehtoisena rahoituksena. B Oy:n purkamisen tai sulautumisen seurauksena osakkeiden ostoon tarvittu velkarahoitus ja lainan hoitoon tarvittava kassavirta olivat samassa juridisessa yksikössä. A Oy:lle osakekaupan rahoituksesta aiheutuvat kustannukset, mukaan lukien muun muassa korkokulut ja lainan lyhennykset, olivat merkittäviä. Jos nykyinen rakenne olisi säilytetty, osingonjakoon liittyvä viive olisi haitannut kassavirtaa ja siten vaarantanut A Oy:n velkojen maksamisen. A Oy katsoi hakemuksessaan, että yhtiöiden yhdistäminen vähentäisi erilaisia hallinnollisia muodollisuuksia ja mahdollistaisi näin kustannussäästöjä. Purkuprosessi oli myös yksityisoikeudellisesti tarkoituksenmukainen toimenpide ottaen huomioon, että selvitystilaprosessin yhteydessä mahdolliset piilevät velkojat saataisiin kuulusmenettelyssä selkiytettyä. Tarkoituksena oli, että B Oy:n selvitystilaan asettaminen tapahtuisi kuluvan verovuoden aikana. Yhtiön tultua asetetuksi selvitystilaan siirrettäisiin sen liiketoiminta sekä sillä olevat varat ja velat ennakkojako-osana A Oy:lle. A Oy:lle siirtyisi siten B Oy:n hakemuksen hetkellä harjoittama liiketoiminta. A Oy pyysi ennakkoratkaisua siihen, että jos A Oy:n täysin omistama B Oy purkautui hakemuksessa kuvatulla tavalla, pystyikö A Oy vähentämään verotuksessaan veronalaisista elinkeinotuloistaan mainitun purkautumisen seurauksena sille mahdollisesti aiheutuvan EVL 51 d §:ssä tarkoitetun purkutappion.

KVL päätyi asiassa pitämään A Oy:n tytäryhtiön B Oy:n purkautumisesta mahdollisesti syntyvää purkutappiota A Oy:n verotuksessa vähennyskelpoisena menona. KVL:n mukaan kun otettiin huomioon A Oy:n asema konsernissa pääomasijoitusrahaston pääosin omistamana hallinnointiyhtiönä, A Oy:n katsottiin hakemuksessa kuvatuissa olosuhteissa harjoittavan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua pääomasijoitustoimintaa.

Asia eteni kuitenkin KHO:een VOVA:n valituksen vuoksi. VOVA katsoi valituksessaan muun muassa, että kun A Oy:tä käytettiin järjestelyssä vain B Oy:n osakkeiden hankinnan välineenä eikä yhtiön ollut tarkoitusta ryhtyä harjoittamaan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun pääomasijoitustoiminnan harjoittajalle ominaista toimintaa, oli väliholdingyhtiön pääasiallisena tarkoituksena katsottava olevan purkutappion hankkiminen.

KHO kumosi KVL:n päätöksen ja annetun ennakkoratkaisun ja lausui uuteen ennakkoratkaisuna, että kohdeyhtiön purkamisesta mahdollisesti syntyvä EVL 51 d §:ssä tarkoitettu purkutappio ei ole yhtiön verotuksessa vähennyskelpoinen meno. KHO nosti perusteluissaan esille, että yhtiö on perustettu pääomasijoittajien toimesta kohdeyhtiön hankintaa varten. KHO mainitsee myös muun muassa siitä, että yhtiölle siirtyi siten kohdeyhtiön harjoittama liiketoiminta. Yhtiö ei itse harjoittanut aktiivista liiketoimintaa eikä sillä ollut työnte-

kijöitä; se oli perustettu vain kohdeyhtiön osakkeiden hankintaa varten. Yrityskaupan kohteena ollut yhtiö harjoitti aktiivista liiketoimintaa. Se oli tarkoitus välittömästi hankinnan jälkeen purkaa, jolloin yhtiö (A Oy) jatkaisi sen liiketoiminnan harjoittamista. Kun ennakkoratkaisuhakemuksessa selostettujen olosuhteiden mukaan A Oy oli perustettu vain B Oy:n osakkeiden hankintaa varten ja hankittu yhtiö oli tarkoitus välittömästi hankinnan jälkeen purkaa, jolloin A Oy jatkaisi sen liiketoiminnan harjoittamista, A Oy:tä ei voitu pitää KHO:n mukaan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhteisönä. A Oy ei siten voi EVL 51 d §:n säännös huomioon ottaen vähentää B Oy:n purkautuessa mahdollisesti syntyvää purkutappiota.⁵³⁷

On epäselvää, samaistiko KHO apuyhtiön kohdeyhtiöön ohittaen sen verotuksellisesti, pitikö se apuyhtiötä TVL-yhtiönä vai katsoiko se, että yhtiö oli EVL-yhtiö, mutta se ei ollut sellainen yhtiö, joka olisi harjoittanut sellaista itsenäistä toimintaa, jota olisi voitu pitää EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamana pääomasijoitustoimintana. Perustelut näyttäisivät tukevan viimeksi mainittua selitystä.

Pintapuolisesti arvioituna ratkaisussa KHO 2009:64 KHO ei tulkitse pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön käsitettä niin laajasti kuin ratkaisussa KHO 2005:74, vaikkakin rajanveto näiden tapausten välillä tuntuu vaikealta. KHO:n ratkaisu herättää kysymyksiä erityisesti hallinnointiyhtiön pääomasijoitusluonteen aikaulottuvuudesta ja tosiasiallisesta toiminnallisesta näkökulmasta. Ensiksi mainittu elementti liittyy siihen, että KHO:n ratkaisussa merkityksellistä on nähtävästi ollut muun muassa se, että kohdeyhtiö purettiin välittömästi väliholdingyhtiön perustamisen ja yrityshankinnan jälkeen. Jälkimmäinen näkökulma liittyy taas siihen, että yhtiön oli tarkoitus välittömästi ryhtyä harjoittamaan puretun kohdeyhtiön liiketoimintaa eli sen ei katsottu olleen toiminnallisessa mielessä pääomasijoitustoimintaa harjoittava, vaan se samaistui nähtävästi kohdeyhtiöönsä. Tähänkin vaikutti erityisesti väliholdingyhtiön lyhyt toiminta-aika ja se, että hallinnointiyhtiön tarkoituksena oli nähtävästi vain purkutappion hankkiminen.

EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan omistuksellinen ulottuvuus toteutui kylläkin tapauksessa pääomasijoitusrahastojen ollessa yhtiön taustavoimina, mutta

⁵³⁷ Vastaavanlaiseen lopputulokseen tultiin myös esim. Helsingin HAO:n ratkaisussa 7.2.2011 11/0097/3. Kyseisessä tapauksessa yhtiö oli perustettu käytännössä ainoastaan kohdeyhtiön ostoa varten. Kohdeyhtiön selvitystilaan asettamista koskeva ilmoituslomake oli allekirjoitettu ja toimitettu rekisteriviranomaisille välittömästi yhtiön perustamisen yhteydessä. Kohdeyhtiö oli ollut alusta alkaen tarkoitus purkaa ja jatkaa sen perusliiketoimintaa. HAO katsoi, että yhtiö ei ollut annetun selvityksen perusteella harjoittanut kyseisen perusliiketoiminnan lisäksi pääomasijoitustoimintaa. HAO päätyi ratkaisussaan siihen, että kun yhtiö oli perustettu kohdeyhtiön osakkeiden hankintaa varten ja hankittu yhtiö oli purettu välittömästi hankinnan jälkeen, jolloin apuyhtiö oli jatkanut sen liiketoiminnan harjoittamista, ei yhtiötä voitu pitää pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhteisönä. HAO:n mukaan yhtiön pääomasijoitusluonnetta arvioitaessa ei ollut merkitystä sillä, että joku yhtiön osakkaista harjoitti pääomasijoitustoimintaa.

tämä ei yksinään riittänyt KHO:n mielestä muodostamaan itsenäistä pääomasijoitustoiminnan luonnetta, mikä tarkoittaa muiden käytännön tapausten näkökulmasta sitä, että pääomasijoitustoiminnassa hyödynnettävien hallinnointiyhtiö-
rakenteiden verostatus ratkeaa lopulta sekä omistuksellisen että tosiasiallisen toiminnan arviointiin liittyvien kriteereiden avulla. Ainoastaan omistuksellisten kriteerien täyttyminen ei vielä aiheuta sitä, että hallinnointiyhtiötä pidettäisiin EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamana pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä.

Ratkaisun KHO 2009:64 taustalla lienee myös vaikuttanut se, että kohdeyhtiön purkamiselle sulautumisen sijaan ei vaikuttanut olevan ”aidosti verotuksesta riippumattomia syitä”, kuten VOVA:n valituksessa katsottiin, mikä näkyyneen parhaiten eräänlaisessa läpivirtausajattelussa, jota KHO on soveltanut. Samaistuminen kohdeyhtiöön tarkoittaa käytännössä seuraavaa: jos suorasijoitus olisi tapahtunut suoraan ilman apuyhtiön käyttöä, ei purkutappiota olisi voitu hyödyntää, jos liiketoimintaa harjoittava kohdeyhtiö olisi haluttu pitää erillisenä yhtiönä. Purkutappion syntymistä on täten nähtävästi pidetty keinotekoisena, vaikka tämän erän vähennyskelpoisuus seurausta EVL:n sanamuodon mukaisesta tulkinnasta. Läpivirtausajattelu jättää tällöin kokonaan huomioimatta väliholdingyhtiön olemassaolon. On myös mahdollista, että KHO tarkoitti, että väliholdingyhtiöitä ei voitu pitää EVL 1 §:n ja 2 §:n nojalla elinkeinonharjoittajana (tulolähdesubjektitesti). KHO näki asian eri tavalla kuin verovelvollinen, joka totesi vastineessaan seuraavaa: ”Ratkaisu tulee tehdä sen perusteella, ovatko hallinnointiyhtiön omistajat pääomasijoittajia ja kuuluvatko hallinnointiyhtiön omistamat yhtiöt pääomasijoitustoiminnan piiriin.” Yhtiö viittasi tässä yhteydessä ratkaisuun KHO 2005:74.⁵³⁸

Tällaisessa omistuksen rakennejärjestelyssä ei siis tule nojautua muodolliisiin kriteereihin vaan järjestelyä tulee arvioida kokonaisuutena. Verostatusta ei voida ratkaista ainoastaan sen perusteella, mikä käytetty juridinen rakenne on ja montako kohdeyhtiötä omistajasubjektilla on omistuksessaan. Jos esimerkiksi yhtiö on konsernin emoyhtiö, tämä ei vielä tarkoita, etteikö se voisi olla pääomasijoitustoimintaa harjoittava yhtiö. Myöskään tällaisen yhtiön omistamien yhtiöiden lukumäärä ei yksinään voi olla ratkaiseva seikka omistajan verotuksellista asemaa arvioitaessa. Tilannetta arvioidaan intressipiiriin näkökulmasta ottamalla huomioon koko yritysraakenne ja harjoitettu liiketoiminta eri etuyhteyspiiriin yhtiöissä sekä se, kuuluvatko hallinnointiyhtiön omistamat yhtiöt pääomasijoitustoiminnan piiriin.⁵³⁹

⁵³⁸ Ks. Penttilä 2010a s. 261, joka tulkitsee KHO:n ajattelutapaa seuraavasti kiteyttäen: ”Pelkästään se, että pääomarahastot ovat enemmistöosakkaina, ei saastuta muuta kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittavaa yhtiötä eikä myöskään holdingyhtiötä pääomasijoittajaksi.” Ks. ns. saastumisvaikutukseen liittyvistä näkökannoista ja tästä ratkaisusta myös Penttilä 2010e s. 18. Ks. myös Andersson 2010 s. 148.

⁵³⁹ Ks. Penttilä 2010a s. 259–260, joka huomauttaa tämän ajattelun samankaltaisuudesta ra-

Ratkaisu KHO 2009:64 sisältää painotuksen järjestelyn aikajänteeseen. KHO:n ajattelutapaa lieenee tulkittava siten, että jos pääomasijoittajatahot perustavat väliholdingyhtiön ainoastaan sitä varten, että kohdeyhtiö hankitaan ja hallinnointiyhtiö puretaan välittömästi tämän jälkeen, ei väliholdingyhtiö ehdi saavuttaa pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön asemaa tai edes elinkeinonharjoittajan asemaa vaan samaistuu hankittavaan kohdeyhtiöön. Tästä eroaa apuyhtiö, jonka omistamaa kohdeyhtiötä ei ole tarkoitus purkaa välittömästi kohteen hankinnan jälkeen. Tällaiselle yhtiölle voi syntyä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittama asema (ja EVL-asema), mistä oli kyse ratkaisussa KHO 2010:12. Edellytyksenä on kuitenkin, että tällaisen yhtiön asemaa ei pidetä sellaisena konsernin emoyhtiönä, josta käsin tosiasiallisesti johdetaan yrityskokonaisuutta, vaan sen aseman tulee olla selkeästi pääomasijoittajien hallinnointiyhtiö ilman omaa itsenäistä liiketoimintaa. Toisaalta on erikoista, että luovutusvoittoa koskevassa hallinnointiyhtiötapauksessa KHO 2005:74 KHO:n mielestä kyse oli pääomasijoitustoiminnan harjoittamisesta, ja tapauksessa KHO 2009:64 kyse ei ollut pääomasijoitustoiminnan harjoittamisesta (tai elinkeinonharjoittamisesta), vaikka molemmissa kyse oli hallinnointiyhtiöstä. Jälkimmäisessä tapauksessa yhtiö oletti nähtävästi, että ratkaisussa KHO 2005:74 omaksuttu omistajiin samaistaminen tapahtuu jälleen.

Pykösen Verotus-lehdessä esittelemässä Konserniverokeskuksen vuonna 2010 antamassa ennakkotiedossa oli kyse KHO 2009:64 ratkaisun tapauksen kaltaisesta osakkeiden hankintaa varten perustetun apuyhtiön statuksesta. Yhtiöllä ei ollut omaa toimintaa tai henkilökuntaa. Sen omistajana oli pääomasijoitusrahasto, ja yhtiö oli perustettu tuotannollista toimintaa harjoittavan osakkeiden hankkimista varten. Sen jälkeen, kun apuyhtiö oli hankkinut liiketoimintayhtiön osakkeet, kohdeyhtiö oli tarkoitus purkaa ja siirtää kohdeyhtiön liiketoiminta jako-osana apuyhtiölle.⁵⁴⁰

Konserniverokeskus katsoi, että apuyhtiö ei harjoittanut pääomasijoitustoimintaa. Tämän vuoksi apuyhtiöllä ei ollut oikeutta vähentää kohdeyhtiön purkautumisesta mahdollisesti aiheutuvaa purkutappiota. Konserniverokeskus perusteli ratkaisuaan sillä, että apuyhtiöllä ei katsottu olleen olennaista merkitystä kyseisen pääomasijoitustoiminnan osana. Ennakkotiedossa viitattiin myös ainoastaan yhteen sijoituskohteeseen, apuyhtiön ja operatiivisen yhtiön yhteiseen hallintoon.⁵⁴¹

Pykönen tiivistää ratkaisun tausta-ajattelun seuraavasti: ”Yhtiön roolin hakemuksessa tarkoitettussa kokonaisuudessa katsottiin olleen erilainen verrattuna oikeuskäytännössä pääomasijoitustoimintaa harjoittavaksi katsottujen holdingyhtiöiden rooliin.”⁵⁴² Pykönen ei kuitenkaan valitettavasti käsittele tarkemmin sijoituksen syntymisen ja purkamisen välistä aikaa, jota voidaan pitää olennaisena osakysymyksenä purkutappion vähennyskelpoisuuden määrittämisessä. Myöskään tulolähdesubjektin testi ei käy ilmi tapausselosteen perusteella.

kennusalan toimijoiden verotuksessa sovelletun saastumisvaikutuksen kanssa.

⁵⁴⁰ Pykönen 2011 s. 405.

⁵⁴¹ Pykönen 2011 s. 405.

⁵⁴² Pykönen 2011 s. 405.

Tulkintaongelmat eivät ole hävinneet ratkaisun KHO 2009:64 ansiosta. Tulkinanvarainen on esimerkiksi sellaisen emoyhtiöyhtiön asema, jolla on hoidettavanaan tiettyjä konsernikohtaisia toimintoja ja sen omistajina ovat pääomasijoittajatahot. Jos tällaiselle konsernin emoyhtiölle siirtyy pääomasijoittajatahoilta tiettyjä toimintoja, joita voidaan mahdollisesti pitää tyypillisinä pääomasijoitustoimintaa harjoittaville yhtiöille, voidaan emoyhtiötä pitää EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamana pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä.

Ratkaisussa KHO 2010:12 oli kyse hallinnointiyhtiön käyttämisestä pääomasijoitustoiminnan apuna. KHO päättyi samalle kannalle kuin KVL oli päättänyt ratkaisussaan KVL 7/2009: hankintayhtiö oli pääomasijoitustoimintaa harjoittava yhtiö.

Tapauksessa oli kyse sellaisen osakeyhtiön verotuksesta, joka oli pääosin suomalaisten pääomasijoitusrahastojen omistama. Yhtiö oli pääomasijoitustoimintaa varten perustettu hallinnointiyhtiö, jolla kuitenkin oli tiettyjä konsernikohtaisia tehtäviä ja myös omaa henkilökuntaa. Tapauksen yhtiöllä oli sekä esikuntaholdingyhtiölle että väliholdingyhtiölle tunnusomaisia piirteitä.

KHO 2010:12

A Oy oli pääosin suomalaisten pääomasijoitusrahastojen omistama yhtiö. Se oli perustettu vuonna 2006 useissa maissa olevien yhtiöiden muodostaman liiketoiminnan hankintaa varten. A Oy omisti täysin operatiivista liiketoimintaa harjoittavat suomalaiset B Oy:n ja C Oy:n sekä ruotsalaisen D AB:n. A Oy:llä oli neljä työntekijää, ja se myi omistamilleen yhtiöille konsernipalveluja.

Ottaen huomioon A Oy:n aseman ja tarkoituksen pääomasijoitusrahastojen pääosin omistamassa konsernikokonaisuudessa KHO katsoi A Oy:n harjoittavan pääomasijoitustoimintaa ja näin ollen sillä oli oikeus vähentää B Oy:n tai C Oy:n purkautumisesta mahdollisesti aiheutuva purkutappio.

Tapaus koskee pääomasijoitustoiminnassa hyödynnettävää apuyhtiötä. Se poikkeaa edellä esitellystä tapauksesta KHO 2009:64 siinä suhteessa, että hallinnointiyhtiön hyödyntäminen oli pitkäaikaisempaa.

KHO 2010:12:n tapauksessa A Oy aloitti toimintansa kesäkuussa 2006, kun pääomasijoittajan hallinnoimat rahastot allekirjoittivat kauppasopimuksen, jolla kaupan kohteena oleva liiketoimintayksikkö siirtyi edellä mainittujen rahastojen tätä tarkoitusta varten perustamalle osakeyhtiölle. Yrityskaupan kohteena olevaan liiketoimintayksikköön kuului nykyinen B sekä tytäryhtiöt Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa, Virossa, Latviassa ja Liettuassa. Ennakkoratkaisun hakemisen hetkellä A Oy:n omistamien suomalaisten operatiivisten yhtiöiden sekä yhden ruotsalaisen operatiivisen yhtiön lisäksi konsernin liiketoimintayksikköön kuului myös em. yhtiöiden omistamia operatiivisia yhtiöitä Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa, Puolassa, Virossa, Liettuassa ja Latviassa.

Hakemuksesta selviää, että A Oy on luonteeltaan operatiivisia yhtiöitä omistava hallinnointiyhtiö, jota pidettiin verotuksessa elinkeinotoimintaa harjoittavana yhtiönä. Se kuului konsernin emoyhtiönä laajaan liiketoimintaa harjoittavaan konserniin. Se ei kuitenkaan harjoittanut operatiivista toimintaa. Konsernin operatiivinen toiminta tapahtui A Oy:n omistamissa tytäryhtiöissä B Oy:ssä, D AB:ssä, C Oy:ssä ja

niiden omistamisissa yhtiöissä. A Oy:n tehtävänä oli ollut toimia pääomasijoittajan apuyhtiönä, jonka avulla voitiin toteuttaa kohdeliiketoiminnan hankinta ja konsernin toiminnan laajentaminen myöhemmin toteutettujen yritysostojen kautta. A Oy:n neljän työntekijän palkkakulut vuonna 2007 olivat 329 000 EUR. Yhtiön liikevaihto vuonna 2007 oli 400 000 EUR. Hakemushetkellä kuluva tilikauden liikevaihdon arvioitiin olevan noin 700 000 EUR.

A Oy:n omaisuus koostui tytäryhtiöosakkeista, rahavaroista sekä lainasaamisista. A Oy:n omistamien tytäryhtiöiden tasearvo tilinpäätöksessä 31.12.2007 oli noin 78 M EUR. A Oy:llä oli konsernissa myös rahoitukseen liittyvä asema, kun se osallistui välillisesti hallinnointiyhtiönä konsernin laajenemiseen rahoittamalla ulkopuolisella lainarahalla konserniyhtiöitä, jotka ovat hankkineet uusia yhtiöitä. Hakemuksessa todettiin, että vaikka A Oy on toiminut merkittävänä lainan myöntäjänä konserniyhtiöille, sen ei voida katsoa tarjoavan aktiivisesti rahoitusta konsernin muille yhtiöille. Kyseessä on ollut käytännössä ulkopuolisen rahoituksen kanavoiminen muun ohessa vakuussysteistä A Oy:n kautta eikä jatkuva operatiivinen rahoitusfunktio.

A Oy:n liikevaihto muodostuu pääasiassa suomalaisille ja ulkomaalaisille konserniyhtiöille tarjotuista liiketoimintaa tukevista palveluista. A Oy on solminut Group Management Services Agreement -nimisen sopimuksen muiden konserniyhtiöiden kanssa, mutta käytännössä A Oy on tarjonnut em. palveluita varsin vähäisessä määrin yksittäistä konserniyhtiötä kohden.

KVL ja KHO pitivät A Oy:tä pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä ottaen huomioon A Oy:n aseman ja yhtiön tarkoituksen pääomasijoitusrahastojen pääosin omistamassa konsernikokonaisuudessa. A Oy:n asemaa ei voitu pitää sellaisena konsernin emoyhtiönä, josta käsin oli johdettu koko konsernin liiketoimintoja, vaan sen asema oli selkeästi pääomasijoittajien holdingyhtiö. A Oy ei siis tosiasiallisesti harjoittanut omaa itsenäistä liiketoimintaa, vaan se oli osa sen omistajien eli pääomasijoittajien toimintarakennetta. Näin ollen sitä pidettiin pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä.

Ratkaisu 2010:12 kuvastaa etuyhteysajattelua, vaikkakaan kyse ei liene suoraan tilanteesta, jossa omistajatahon pääomasijoittajaluonne olisi yksinään ”saastuttanut” hallinnointiyhtiön, vaan kyse näyttää olevan aidosti pääomasijoitustoimintana pidettävästä toiminnasta⁵⁴³, jolloin yhtiö on samaistunut omistajaansa. KHO totesi ratkaisussaan nimenomaisesti yhtiön harjoittavan pääomasijoitustoimintaa, vaikkakin viittasi useassa kohtaa sen taustatahoihin. Selkeästä ”saastumisvaikutuksesta” ei tällöinkään liene ollut kyse, vaan paremmin etuyhteyttä koskevasta kokonaisarviosta, jossa on otettu huomioon omistajataho ja toimintarakenne. Ratkaisu on johdonmukainen ratkaisun KHO 2005:74 (KVL 41/2005) kanssa, jossa KHO yhtiöiden hankkimisen tarkoituksen ja pääomasijoittajien aseman perusteella katsoi hallinnointiyhtiön harjoittavan pääomasijoitustoimintaa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Tässäkin tapauksessa huomio kiinnittyi ensisijaisesti hallinnointiyhtiön omistajatahoihin.

⁵⁴³ Vrt. Myrsky – Linnakangas 2010 s. 185 av. 60, Penttilä 2010e s. 18 ja Aine 2012 s. 79–80.

Ratkaisu KHO 2010:12 kuitenkin poikkeaa ratkaisun KHO 2009:64 tapauksesta, jossa KHO suuntasi huomionsa enemmän kohdeyhtiön toimintaan. Ratkaisussa KHO 2010:12 hallinnointiyhtiö samaistettiin omistajiensa harjoittamaan pääomasijoitustoimintaan⁵⁴⁴ ja täten sitä myös pidettiin EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamana pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhteisönä. Ratkaisuun lienee vaikuttanut erityisesti se, että hallinnointiyhtiö oli perustettu jo vuonna 2006 pääasiallisena tarkoituksena hankkia operatiivista toimintaa harjoittavia yhtiöitä ja toimia näiden hallinnointiyhtiönä. Vaikka yhtiö ei harjoittanut aktiivista liiketoimintaa, voitiin toimintaa pitää pääomasijoitustoimintana ottaen huomioon ”yhtiön tarkoitus pääomasijoitusrahastojen pääosin omistamassa konsernikokonaisuudessa”, kuten KVL asiassa katsoi. Tämän ajattelun mukainen on myös hallintoneuvos Halénin äänestyslausunnon kuvaus oikeuskäytännöstä:

”Koska ei ole johdonmukaista päätyä erilaiseen verotukseen, jos kohteet omistaa holdingyhtiötaso, oikeuskäytännössä on katsottu, että myös holdingyhtiön luovuttaessa osakkeet sovellettavaksi tulevat pääomasijoitustoiminnan käyttöomaisuutta koskevat säännökset.”

Pääomasijoitustoiminnassa käytetyn apuyhtiön, jonka avulla on voitu toteuttaa kohdeliiketoiminnan hankinta, ja perinteisen konsernin emoyhtiön tai hallinnointiyhtiön välistä rajanvetoa on käsitelty myös oikeuskäytännössä muun muassa tapauksessa KVL 11/2005, jossa KVL ei pitänyt omistajayhtiötä pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä. Tässä emoyhtiö harjoitti varsin perinteistä konsernin emoyhtiön toimintaa. Tässä tapauksessa oli kyse konsernin operatiivisia toimintoja ohjaavasta yhtiöstä, jolla oli runsaasti konsernin johtamiseen liittyviä toimintoja sekä useita kymmeniä henkilöitä palveluksessaan.

Ratkaisun KHO 2010:12 tapauksessa omistajayhtiön palveluksessa oli ainoastaan neljä työntekijää ja sen vastuulla olevat konsernitoiminnot olivat pienemmät verrattuna KVL 11/2005 tapaukseen. KHO 2010:12:n taustalla olevan ennakkoratkaisuhakemuksen mukaan yhtiö on käsitellyt tytäryhtiöiden B Oy:n ja C Oy:n osakkeita käyttöomaisuuteensa kuuluvina strategisina omistuksina. Ratkaisu KHO 2010:12 ei juuri vähennä epävarmuutta sellaisten järjestelyjen verotuksellisen kohtelun osalta, joissa liiketoimintaa harjoittavien konsernien osakeomistukset keskitetään johonkin tiettyyn yhtiöön. Ottaen huomioon nykyinen oikeustila on erittäin vaikea sanoa, muuttuuko tällainen yhtiö pääomasijoitustoimintaa harjoittavaksi yhtiöksi. On myös tulkinnanvaraista, miten yri-tysetjussa olevat useat holdingyhtiöt suhteutuvat EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan säännökseen ja tulolähdesubjektitestiin.

⁵⁴⁴ Samaistukseen liittyvään johtopäätökseen ovat tulleet myös Kukkonen – Walden 2010a s. 445.

Alla olevassa taulukossa on pyritty arvioimaan edellä esiteltyjen tapausten piirteitä yhteenvedon muodossa. Tällaisessa tyypittelyssä on luonnollisesti riskejä.

Ratkaisu / piirteet	KVL 7/2008 (kumottu, KHO 2008 T 2787)	KHO 2009:64	KHO 2010:12
Omistajat	Kansainvälinen pääomarahasto	Pääosin pääomasijoitusrahasto	Suomalaiset pääomasijoitusrahastot
Toimitusjohtaja	Tästä ei mainintaa	Ei nähtävästi, koska yhtiöllä ei ollut itsenäistä toimintaa	Tästä ei mainintaa
Johtoryhmä	Tästä ei mainintaa	Ei nähtävästi, koska yhtiöllä ei ollut itsenäistä toimintaa	Tästä ei mainintaa
Hallitus	Tästä ei mainintaa	Tästä ei mainintaa	Tästä ei mainintaa
Toimitilat	Tästä ei mainintaa	Ei nähtävästi, koska yhtiöllä ei ollut itsenäistä toimintaa	Tästä ei mainintaa
Henkilöstö	Tästä ei mainintaa	Ei	4
Kohdesijoitus/-sijoitukset	Yksi osakeyhtiö, joka puolestaan omisti kaksi tuotantotoimintaa harjoittavaa yhtiötä	Tuotannollista toimintaa harjoittava yhtiö	Operatiivista liiketoimintaa harjoittavat kolme yhtiötä
Konsernipalvelut ja hallinnointipalkkio	Tästä ei mainintaa	Ei nähtävästi, koska yhtiöllä ei ollut itsenäistä toimintaa	Kyllä, mutta vähäisessä määrin yksittäistä kohdeyhtiötä kohden
Kohdeyhtiön purku toteutettu välittömästi hankkimisen jälkeen	Ei	Kyllä	Ei
Erytyspiirre	—	Hankintayhtiö	Hallinnointiyhtiö; ei harjoita operatiivista toimintaa
Hallinnointiyhtiö / yhtiö pääomasijoitustoimintaa harjoittava yhteisö	Kyllä	Ei	Kyllä
Purkutappio vähennyskelpoinen	Kyllä	Ei	Kyllä

Taulukko 13. Pääomasijoitustoiminnassa kohdeyhtiön hankintaan käytettäviin apuyhtiöihin liittyvien oikeustapausten pääpiirteitä.

Jo edellä mainitussa tapauksessa KHO 2010:12 apuyhtiön, jolla oli vahvasti emoholdingyhtiölle tyypillisiä ominaisuuksia, tarkoituksena oli purettavien tytäryhtiöiden harjoittaman operatiivisen toiminnan haltuunotto. KHO piti tällaista toimintaa pääomasijoitustoimintana siitä huolimatta, että pääomasijoitustoiminnalle tyypilliset piirteet näyttävät puuttuvan tästä tapauksesta ja tulkinta näyttäisi jopa puoltavan sitä, että yhtiötä pidettäisiin EVL:n mukaan verotettava emoholdingyhtiönä. Nähtävästi KHO on kuitenkin ajatellut, että omistajien

pääomasijoittajaluonteella on enemmän merkitystä itse apuyhtiön toiminnan kannalta ja erityisesti tulevan toiminnan tosiasiallisen luonteen näkökulmasta. Koska EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisilla pääomasijoitustoimintaa harjoittavilla yhtiöillä on varsin harvoin myös muuta toimintaa kuin pääomasijoitustoimintaa, voidaan KHO:n ajattelutapaa pitää jossakin määrin erikoisena.

Huomionarvoista on myös, että KHO on lähtenyt arvioinnissaan ainoastaan nykyhetkestä, eikä se ole nähtävästi ottanut huomioon, että pääomasijoitustoiminnassa hyödynnetyn apuyhtiön status muuttuu suunnitellun purun seurauksena, jolloin siitä tulee operatiivista liiketoimintaa harjoittava yhtiö. Statuksen muuttumiselle olisi voitu antaa painoarvoa myös arvioitaessa purkua edeltävää tilannetta. Aikaulottuvuuden kannalta KHO:n ajattelutapa on näin ollen varsin muodollinen ja jäykkä.

KHO on nähtävästi myös valinnut pääomasijoitustoiminnan osalta lähtökohdakseen pääomasijoittajaomistajien olemassaolon vaikutuksen koko yritysra-kenteeseen ennen ennakkoratkaisun kohteena olevan toimenpiteen suorittamis-ta. Koska tapauksen apuyhtiö oli nähtävästi muuttumassa järjestelyn seuraukse-na ei-pääomasijoitustoimintaa harjoittavaksi yhtiöksi, olisi tämä voitu jotenkin ottaa huomioon KHO:n perusteluissa. Esimerkiksi hallintoneuvos Halén näki pääomasijoitustoiminnan yleiset tunnusmerkit samoin kuin KHO:n enemmistö mutta katsoi hallinnointiyhtiön (tulevan) luonteen muuttumisen vuoksi, että purkutappio syntyi muussa kuin pääomasijoitustoiminnassa.

”A Oy:n toiminnan luonne tulisi nyt muuttumaan niin, että se ei tulekaan holdingyh-tiönä luovuttamaan tytäryhtiöidensä osakkeita pääomasijoitustoiminnan tulon reali-soimiseksi, vaan tulee purkamaan suomalaiset tytäryhtiöt ja jatkamaan niiltä siirty-vää liiketoimintaa. Purkautumisesta aiheutuva mahdollinen tappio tulisi tällöin vä-hennettäväksi tämän siirtyvän liiketoiminnan tulosta ja sen voidaan katsoa taloudel-liselta luonteeltaan liittyvän siirtyvään liiketoimintaan. Pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön käsitteellä on merkitystä vain yhtiön käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksen, johon purkaminen rinnastetaan, verokohtelua ratkaistaessa. Tämän vuoksi luovutustapahtumasta verotettaessa merkitystä ei voi olla sillä, mikä yhtiön toiminnan luonne on ennen luovutustapahtumaa ollut, vaan minkä luonteiseksi muuttuvaan toimintaan tapahtuma liittyy. Näistä syistä purkautumisesta aiheutuvan tappion voidaan katsoa tässä tapauksessa syntyvän muussa kuin pääomasijoitustoi-minnassa. Tällaista tappiota tulee käsitellä elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 6 b §:n pääsäännön mukaisesti, eikä purkautumisesta aiheutuva tappio siten ole lain 51 d §:n 2 momentin nojalla vähennyskelpoinen.”

Halénin näkemys edustaa tulolähdesubjektitestin, tulolähdeobjektitestin ja omaisuuslajitestin joustavaa tulkintaa. Vaikka kyse onkin pääomasijoitustoi-mintaa koskevasta rajatapauksesta, sisältyy tähän jo nähtävästi oletus toimin-nan kuulumisesta kokonaisuudessaan EVL-tulolähteen sisälle. KHO:n näke-mys pääomasijoitustoiminnasta ratkaisussa KHO 2010:12 perustuu lain esitöi-den kannanottoihin. Pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön käsite on ha-

luttu varata ainoastaan tätä tarkasti rajattavissa olevaa liiketoimintasektoria varten. Jotta yhtiötä voidaan pitää verotuksessa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamana pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä, tulee yhtiön toiminnan olla aidosti pääomasijoitustoimintaa eikä esimerkiksi emoholdingyhtiönä tai ainoastaan kohdeyhtiön osakkeita ja sen purkua varten perustettuna väliholdingyhtiönä toimimista. Tällöin harkinnassa tulee ottaa huomioon myös hallinnointiyhtiön omistajataho. On kuitenkin huomattava, että pelkkä omistajatahon pääomasijoittajastatus ei tee hallinnointiyhtiöstä pääomasijoitustoimintaa harjoittavaa yhtiötä⁵⁴⁵. Esimerkiksi aktiiviseksi emoholdingyhtiöksi – eli KHO:n mainitsemaksi yhtiöksi, ”josta käsin oli johdettu koko konsernin liiketoimintoja” – muuttunutta apuyhtiötä ei enää mahdollisesti pidetä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamana pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä. Tällöin tulee ottaa huomioon erityisesti seuraavat seikat:

- Puuttuuko tällaiselta hallinnointiyhtiöltä oma itsenäisesti harjoitettu pääomasijoitustoiminta?
- Onko hallinnointiyhtiö perustettu ainoastaan kohdeyhtiön osakkeiden hankintaa varten?
- Onko hallinnointiyhtiön hankkima kohdeyhtiö purettu välittömästi hankinnan jälkeen?
- Onko hallinnointiyhtiö jatkanut kohdeyhtiön purkautumisen jälkeen kohdeyhtiön aiemmin harjoittamaa liiketoimintaa?

Jos vastaus näihin kaikkiin kysymyksiin on myöntävä, lienee tilannetta arvioitava siten, että hallinnointiyhtiötä ei pidettäisi pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamassa mielessä⁵⁴⁶. Tällöinkin arviointi tapahtuu lähtökohtaisesti hallinnointiyhtiön näkökulmasta erillisyyperiaatteen mukaisesti, eikä mitään ”saastumisvaikutusta” ole syytä ulottaa tällaisiin järjestelyihin, vaan huomio kiinnittyy tällöin erityisesti kohdeyhtiön verostatukseen. Ratkaisevaa merkitystä ei tule siis antaa ainoastaan sille, että joku hallinnointiyhtiön osakkaista harjoittaa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamaa pääomasijoitustoimintaa.

Tässä harkinnassa on syytä erottaa toisistaan määräaikainen pääomasijoitustoiminta, joka kohdistuu kohdeyhtiöihin, joita ei ole tarkoitettu pysyväisluonteisiksi sijoituksiksi, sekä apuyhtiön avulla rakennettu konsernitalanne, jossa sijoitus kohdeyhtiöön on tarkoitettu pitkäaikaiseksi tai pysyväisluonteiseksi mutta jossa välissä oleva apuyhtiö puretaan. Viimeksi mainitusta yhtiöstä lienee kuitenkin parempi käyttää termiä väliholdingyhtiö, jos sille ei muodostu pysyvää emoyhtiön asemaa suhteessa kohdeyhtiöön tai kohdeyhtiöihin. Jos tällaisen pääomasijoitustahojen välillisesti tai välittömästi omistaman hallinnointiyhtiön

⁵⁴⁵ Näin on todettu Helsingin HAO:n päätöksessä 7.2.2011 11/0097/3.

⁵⁴⁶ Ks. KHO 2009:64.

konsernitason toiminta sen toteutuneen liikevaihdon näkökulmasta arvioituna on suhteellisen vähäistä koko sen hallinnoiman yrityskokonaisuuden näkökulmasta, voidaan sitä pitää sen omistus ja suhteellisen vähäinen oma toiminta huomioiden pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhteisönä⁵⁴⁷.

Pääomasijoitustoimintaa harjoittavien tahojen rakenteissa on pyrkimyksenä hyödyntää syntynyt veroarbitraasitilanne, joka mahdollistaa sen, että apuyhtiön hankinnan kohdeyhtiön liikearvo saadaan vähennettyä kohdeyhtiön purkamisella. Tähän liittyvät myös edellä esitelty KHO:n tapaukset. Voitolliset osake-luovutukset kanavoidaan sitten realisoitavaksi sellaisissa valtioissa, jossa pääomasijoitustoimintaa harjoittavia yhteisöjä ei ole rajattu osakkuusvapautuksen ulkopuolelle. Tavallisissa suorasijoitustilanteissa edellä kuvattu goodwill-arvon vähentäminen ei pääsääntöisesti onnistu, koska osakkuusvapautuksen soveltamisaan kuuluvissa tilanteissa purkutappio ei ole vähennyskelpoinen.

Tilapäisten ja nopealiikkeisten järjestelyjen osalta purkutappion vähennyskelpoisuus on kuitenkin voitu hylätä. Tällöin apuyhtiölle ei ole voitu katsoa siirtyneen itsenäisen pääomasijoitustoiminnan statusta, vaikka se olisikin EVL:n mukaan verotettava yhtiö. Pääomasijoitustoiminta-status on voitu liittää kohdeyhtiön hankintaan ja sitä seuraavaan purkamiseen tilanteissa, joissa apuyhtiössä on minimimiehitys (nimetty hallitus) eikä purku tapahdu välittömästi yrityskaupan jälkeen.

Pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön pääomasijoitustoimintaan kuulumattomat käyttöomaisuusosakkeiden luovutukset. Lainsäätäjän tarkoitus oli säätää osakkeiden luovutushinta veronalaiseksi ja hankintameno vähennyskelpoiseksi suomalaiselle pääomasijoittajalle, joka tavanomaisessa pääomasijoitustilanteessa omistaa kohdeyhtiön. Lain voimaantulon jälkeen on kuitenkin ollut yleistä epäselvyyttä siitä, onko lainsäätäjällä ollut tarkoitus ulottaa pääomasijoitustoimintaa harjoittavaa yhtiötä koskeva sääntely myös sellaisten osakkeiden luovutukseen, jotka eivät liity pääomasijoitustoimintaan.

On suhteellisen harvinaista, että pääomasijoitusyhtiöllä olisi varsinaisen pääomasijoitusliiketoimintansa ulkopuolista liiketoimintaa. Niissä harvoissa tilanteissa, joissa pääomasijoitustoimintaa harjoittava yhtiö harjoittaisi myös muuta elinkeinotoimintaa, muussa toiminnassa syntyneitä käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintoja ja hankintamenoja voitaisiin ajatella käsiteltävän EVL 6 b §:n pääsäännön mukaisesti⁵⁴⁸. Tältä osin säännöksen sanamuoto on epäselvä, eikä tästä tulkintakysymyksestä ollut selkeää oikeuskäytäntöä ennen ratkaisua KHO 2009 T 1619. Seuraavassa esimerkissä kuvataan kyseessä olevaa ongelmaa.

⁵⁴⁷ Näin on todettu Helsingin HAO:n päätöksessä 20.9.2011 11/1123/3. Tämä lienee myös yksi ratkaisun KHO 2010:12 pääasiallisista tausta-ajatuksista.

⁵⁴⁸ Tällaiseen lain sanamuodon vastaiseen johtopäätökseen päätyivät VaVM 12/2004 s. 8–9 sekä VeroH 2.11.2005. Ks. myös Venesjärvi 2005 s. 84, joka tunnustaa tilanteen epävarmuuden.

Esimerkki

Pääomasijoitustoimintaa harjoittava X Oy on osakkaana Suomessa lukuisissa noteeraamattomissa yrityksissä, joiden toimintoihin se osallistuu aktiivisesti. Näistä omistuksista on sovittu, että ne ovat määräaikaaisia. Muutkin pääomasijoitustoiminnan yleiset tunnusmerkit täyttyvät, mikä tekee X Oy:stä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittaman pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön.

X Oy päättää ostaa 20 % ruotsalaisesta teollisuusyrityksestä. X Oy ei osallistu aktiivisesti yrityksen operatiiviseen johtamiseen. X Oy toimittaa kuitenkin ruotsalaiselle yritykselle palveluja, jotka liittyvät X Oy:n henkilökunnan erityisosaamiseen ja joita voidaan pitää tavanomaista hallitustyöskentelyä laajempänä osallistumisena yrityksen toimintaan. X Oy:n mukaan kyse on pääomasijoitustoiminnan ulkopuolisesta liiketoimintayhteydestä. Jos X Oy päättää myydä omistuksensa tässä ruotsalaisessa yrityksessä, onko näin realisoituva luovutushinta veronalaista elinkeinotuloa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan soveltumisen vuoksi vai onko luovutushinta verovapaata tuloa EVL 6 b §:n perusteella?

Yksi tulkintavaihtoehto verouudistuksen jälkeen olisi, että EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamalla yhteisöllä ei olisi mahdollisuutta välttää statuksensa ”saastuttavaa” vaikutusta. Olisi toisaalta mahdollista nähdä tilanne niin, että intressipiirin perusteella tehtävä verostatuspääätös rasittaisi vahvemmin päätoimista pääomasijoittajaa kuin yhtiötä, jonka pääomasijoitustoiminta olisi järjestetty esimerkiksi tytäryhtiön kautta.

Elinkeinoverolain kommentaarissa vuodelta 2009 on katsottu, että pääomasijoitustoimintaa harjoittava yhtiö on jätetty verosubjektina sellaisenaan EVL 6 b §:n soveltamisalan ulkopuolelle⁵⁴⁹. Tämä sanamuodon mukainen tulkintavaihtoehto on ankara juuri lain tarkoitus huomioon ottaen. Tässä yhteydessä on syytä muistuttaa, että VaVK:n mietinnön mukaan pääomasijoitustoimintaa harjoittavat yhtiöt perustetaan tyypillisesti tämän erityisen toiminnan harjoittamista varten. Valiokunta katsoi, että jos yhtiö kuitenkin harjoittaa myös muuta elinkeinotoimintaa kuin pääomasijoitustoimintaa, muussa toiminnassa syntyneitä käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintoja ja hankintamenoja käsiteltäisiin kuitenkin EVL 6 b §:n pääsäännön mukaisesti.⁵⁵⁰ Valiokunnan antama lain sanamuodon vastainen lausuma osoittautui kuitenkin ratkaisun KHO 2009 T 1619 myötä vääräksi.

Oikeuskirjallisuudessa aihetta kommentoitiin runsaasti ennen ratkaisevaa prejudikaattia KHO 2009 T 1619. Juuselan mukaan pääomasijoitustoiminta tulee katsoa luovutusvoittoverotuksen näkökulmasta erilliseksi ja itsenäiseksi toiminnoksi. Pääomasijoitustoiminta ei hänen mukaansa saastuttaisi koko yhtiötä pääomasijoitusyhtiöksi. Juusela arvioi, että vaikka yhteisön katsottaisiinkin muun liiketoiminnan lisäksi harjoittavan pääomasijoitustoimintaa, ei siitä aiheutuisi, että koko yhtiötä käsiteltäisiin luovutusvoittoverotuksessa pääomasijoittajana. Näin ollen muuta toimintaa

⁵⁴⁹ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 178. Ks. myös Andersson – Ikkala 2005 s. 152.

⁵⁵⁰ VaVM 12/2004 s. 8–9.

verotettaisiin itsenäisesti, oman luonteensa mukaisesti.⁵⁵¹ Samansuuntaisesti aihetta on arvioinut myös Penttilä⁵⁵². Tätä argumenttia tukee osaltaan sekin, että jo verotuksen neutraalisuus ja tasapuolisuus edellyttävät, ettei taloudellisilta seurauksiltaan samansisältöisen menettelyn tulisi antaa johtaa erilaiseen lopputulokseen.⁵⁵³

Aihetta voidaan lähestyä myös muiden EVL:n rajaussäännösten näkökulmasta. Mattila on todennut aikaisemmin voimassa olleen holdingyhtiölainsäädännön näkökulmasta, että säännösten tarkoittama yhtiö ei voisi olla samanaikaisesti osasta toiminnastaan EVL 6 §:n 3 momentin mukainen holdingyhtiö ja osasta toiminnastaan ”tavallinen” yhtiö. Mattila painottaa, että kyseessä ei ole ”holdingyhtiötulo” vaan nimenomaan yhtiön statukseen vaikuttava seikka.⁵⁵⁴ Vaikka Mattilan kommentti ei liitykään nyt käsiteltävään pääomasijoitustoimintaa koskevaan asiaan, se kuvastaa kuitenkin tuloverotuksen joko–tai-luonnetta. Tätä ehdottomuutta edustaa myös tässä yhteydessä käsiteltävä ratkaisu KHO 2009 T 1619 (= KVL 35/2008).

Tähän kysymykseen saatiin selvyttä vasta vuonna 2009 oikeuskäytännön kautta. Sitä ennen eräässä Mattilan mainitsemissa KVL:n keväällä 2006 antamassa julkaisemattomassa ennakkoratkaisussa katsottiin, että pääomasijoitus-toimintaa koskevaa rajaussäännöstä ”voitiin soveltaa yhtiöön, joka oli juuri ennen aiottua osakeluovutusta luopunut pääomasijoitustoiminnasta siirtämällä tämän toiminnon tytäryhtiöihinsä”⁵⁵⁵. Vaikkakaan tämä ei suoranaisesti ratkaise tässä esillä olevaa tulkintaongelmaa, se tukee käsitystä siitä, että säännöksen soveltaminen on ensisijaisesti statukseen liittyvä kysymys eikä ainoastaan yrittäjäkokonaisuuden harjoittamaa toimintaa koskeva raja. Status voitaisiin siis mahdollisesti siirtää esimerkiksi osakekaupalla tai liiketoimintasiirrolla. Tulkintaongelma ei siis tältä osin kuitenkaan ollut vielä ratkaistu ennen kuin aiheesta saatiin ratkaisu KVL 35/2008, johon perustuvan verovelvollisen valituksen KHO hylkäsi ratkaisullaan KHO 2009 T 1619 pysyttäen KVL:n ennakkoratkaisun.

KVL päätyi asiassa lain sanamuodon mukaisen tulkinnan kannalle ratkaisussaan KVL 35/2008. Tapauksessa pääomasijoitustoimintaa harjoittava osakeyhtiö aikoi luovuttaa sellaiset käyttöomaisuuteen kuuluvat osakkeet, jotka hakemuksen mukaan oli alun perin tarkoitettu yhtiön pysyvään omistukseen. KVL totesi, että EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan sanamuodon mukaan EVL 6 b §:n säännös käyttöomaisuus-osakkeiden verovapaasta luovutuksesta ei koske pääomasijoitustoimintaa harjoittavan osakeyhtiön omistamien osakkeiden luovutuksia. Näin ollen luovutukseen ei voitu KVL:n mukaan soveltaa EVL 6 b §:n säännöstä eikä osakkeita pidetty verovapaasti luovutettavina osakkeina.

⁵⁵¹ Juusela 2004 s. 172–173.

⁵⁵² Penttilä 2010a s. 256. Ks. myös Myrsky – Linnakangas 2006 s. 115, Kukkonen 2007a s. 150–153 sekä Kukkonen 2007b s. 265.

⁵⁵³ Vrt. Halén 2004b s. 20, vaikka hän ei varsinaisesti pohdi kysymystä vaan keskittyy lain valmisteluaineistojen esittelyyn.

⁵⁵⁴ Mattila 1987 s. 232.

⁵⁵⁵ Mattila 2006b s. 9.

Yhtiö oli ennakkoratkaisuun tyytymätön ja valitti asiasta KHO:een. Yhtiön mielestä KVL:n ratkaisu oli vastoin lain esitöitä ja Verohallinnon ohjeita. Yhtiö lausui valituksessaan muun muassa, että EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan säännös olisi ymmärrettävä niin, että sen mukaan veronalaista tuloa eivät ole osakeyhtiön muussa kuin harjoittamassaan pääomasijoitustoiminnassa saamat käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat.

KHO päättyi asiassa samalle kannalle KVL:n kanssa seuraavalla ratkaisullaan. Ratkaisullaan KHO 2009 T 1619 KHO ei muuttanut KVL:n ennakkoratkaisua. KHO:n ratkaisuseloste oli seuraava: ”Kun pääomasijoitustoimintaa harjoittava osakeyhtiö luovutti sellaiset käyttöomaisuuteensa kuuluvat osakkeet, jotka se selitti alun perin hankitun pysyvään omistukseen, osakkeet eivät olleet verovapaasti luovutettavia osakkeita.”

Ratkaisu KHO 2009 T 1619 ilmentää korostettua laillisuuden periaatteen noudattamista. Siinä tukeuduttiin lain sanamuotoon eikä näin ollen annettu painoarvoa valiokuntamietinnön huomautuksille tai oikeuskirjallisuudessa esitetyille kannanotoille.

Verolain teksti on ensisijainen tulkinnan lähde. Tilanteessa oli kyse jännitteestä perustelujen ja lakitekstin välillä. Jos tässä tilanteessa KHO olisi päätenyt toiselle kannalle, olisi lopputulosta voitu nimittää Voipion termejä käyttäen perusteluilla säätämiseksi⁵⁵⁶ tai ainakin sellaisen lopputuloksen vahvistamiseksi. Sitä, että KHO ylipäätään päätyi lausumaan asiasta jotain, voitaisiin myös pitää mahdollisena piiloviestinä lainsäätäjälle korjata oikeustilaa⁵⁵⁷. Tätä tulkintaa KHO:n ilmaisutavasta tukee myös se, että lyhyt ratkaisuseloste koostuu ainoastaan yllä mainitusta yhdestä lauseesta. Jostakin syystä KHO päätyi esittämään tämän ratkaisuselosteen, vaikka se viittasi ainoastaan KVL:n päätöksen perusteluihin ja perusteluissa mainittuihin oikeusohjeisiin sekä KHO:ssa esitettyihin vaatimuksiin ja asiassa saatua selvitykseen. Ilmeisesti ”pysyvään omistukseen” viittaamalla KVL ja KHO arvioivat omistuksen kuuluvan elinkeinotoiminnan varoihin ja käyttöomaisuuteen sekä liittyvän muuhun kuin pääomasijoitustoimintaan. Tästä ei ole kuitenkaan täyttä varmuutta⁵⁵⁸. KHO:n toteama on siinä mielessä ristiriitainen, että pääomasijoitustoimintaan liittyvät kohdesijoitukset ovat nykyisten käsitysten mukaan käyttöomaisuuteen kuuluvia⁵⁵⁹. KHO vaikuttaa halunneen tuoda esille kantansa rajaussäännöksen soveltamisalan laajuudesta. KHO:n päätös näyttää vastaavan sekä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan että EVL 12 §:n sanamuotoa. Asia oli kuitenkin aikaisemmin siinä määrin

⁵⁵⁶ Ks. tästä esim. Voipio 1979 s. 81. Ks. jännitteestä perustelujen ja lakitekstin välillä myös Wikström 1988 s. 284–287. Ks. formaalisuuden suhteesta päätöksentekositovuuteen Knuutinen 2009 s. 29–30.

⁵⁵⁷ Ks. yleisesti tällaisesta huomion kiinnittämisestä Tikka 1982b s. 284. Vrt. Olsson 1984 s. 1193, jonka mukaan tuomioistuinten ja lainsäätäjän välillä on syytä olla yhteistyötä, ei kilpailua (”skall råda samarbete, inte konkurrens”). Olsson katsoo (mts. 1195–1196) myös, että prejudiikaatit palvelevat yleensä laintulkintaa. Hänen mukaansa ne muodostavat varsin harvoin ns. uutta oikeutta.

⁵⁵⁸ Ks. Penttilä 2010a s. 262 ja Penttilä 2010d s. 57, joka tuo esille mahdollisuuden, että tässä tapauksessa osakkeet olisi myös katsottu pääomasijoitustoimintaan kuuluviksi. Ks. tapauksesta myös Penttilä 2008 s. 106–107 sekä Andersson 2009a s. 65.

⁵⁵⁹ KHO 2005:74 ja KHO 2005 T 3776.

tulkinnanvarainen, että verovelvollinen voisi yhtäältä vedota luottamuksensuojaan, koska Verohallinto arvioi ohjeessaan nimenomaisesti, että verovapaus voisi soveltua. Jos verovelvollinen on tällöin toiminut vilpittömässä mielessä, voidaan sille myöntää luottamuksensuojaa, ellei erityisistä syistä muuta ilmene. Erityinen syy voisi olla tässä yhteydessä esimerkiksi verovelvollisten yhdenvertainen kohtelu. Toisaalta luottamuksensuoja vaikutus tulisi rajata KHO:n ratkaisun antamista edeltäviin luovutuksiin.

KVL:n ja KHO:n päätöstä julkaista ratkaisut voidaan pitää perusteltuna. Ratkaisun julkaisu arvo lieneekin siinä, että KHO halusi osoittaa, että pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön verotuksessa ei voida hyväksyä EVL 6 b §:n tarkoittamia verovapaita luovutuksia. Ratkaisu avaa myös epäsuoran tulkintalinjan muiden tulolähteiden ja omaisuuslajien mahdollisuudelle. Pääomasijoitustoimintaa harjoittavalla yhteisöllä voinee näin ollen olla myös esim. TVL-tulolähteen varoihin ja EVL-tulolähteen vaihto-omaisuuteen kuuluvia osakeomistuksia.

Pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhtiöiden toimintatapojen ja toimintarakenteiden yksityiskohdat vaihtelevat tapauskohtaisesti. Ensinnäkin jotkut pääomasijoittajat ovat luonteeltaan enemmän passiivisessa sijoittajan asemassa, eivätkä he välttämättä osallistu kohdeyhtiön hallintoon lainkaan. Pääomasijoittaja voi myös ottaa aktiivisesti osaa kohdeyhtiön liiketoiminnan johtamiseen esimerkiksi hallitustyöskentelyn avulla. Toiseksi pääomasijoitustoiminnassa ei ole aina myöskään aina selvää, onko sijoitus luonteeltaan määräaikainen vai omistetaan kohdeyhtiö pysyvästi. Näin ollen toiminnan luonnetta määritettäessä ei voida tukeutua ainoastaan muodollisiin tunnusmerkkeihin. Ratkaisu tuleekin tehdä kokonaisharkinnan perusteella. Jos kyseessä on omistajayhtiö, jota pidetään EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamana pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhteisönä, mutta sille on merkitty yhtiöjärjestykseen pääomasijoitustoiminnan lisäksi jokin muut liiketoimintatyyppi, jota se tosiasiallisesti myös harjoittaa, joudutaan tällaisessa tilanteessa mahdollisesti tulkitsemaan tilannetta ratkaisusta KHO 2009 T 1619 poikkeavasti, jos kyseessä on selkeästi pääomasijoitustoiminnasta erillisestä ja itsenäisestä toiminnasta⁵⁶⁰. Toisaalta lain säätäjä voisi korjata tämän hieman kohtuuttoman tilanteen lisäämällä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan sanamuotoon esimerkiksi ”muut kuin pääomasijoitustoimintaan kuuluvat”.

⁵⁶⁰ Ks. Penttilä 2010a s. 263, joka tuo esille analysoidessaan ratkaisua KHO 2009 T 1619, että edelleenkin ei liene selvää, ulottuuko ratkaisun oikeusohje myös tilanteisiin, joissa yrityksellä voidaan katsoa olevan selkeästi kaksi eri toimialaa, pääomasijoitustoiminta ja muu liiketoiminta. Vrt. Järvenoja 2011a s. 576 av. 4, joka tuntuu pitävän selvänä, että EVL 6 b §:n verovapaussäännökset eivät soveltuisi lainkaan pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön verotuksessa: ”— ovat aina veronalaisia —”. Vrt. Kukkonen – Walden 2011 s. 165, jotka pitävät vielä ovea auki VaVK:n esittämälle EVL 6 b §:n soveltamista puoltavalle näkemykselle asiassa (VaVM 12/2004 s. 8–9). Vrt. Aine 2012 s. 75, joka mainitsee nimenomaisesti pääomasijoittajan pääomasijoitustoimintaan liittyvät kohdeyhtiön osakkeet. On kuitenkin epäselvää, tarkoittaako Aine tällä, että pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön ei-pääomasijoitustoimintaan liittyvät omistukset voisivat olla jossakin tilanteessa osakkuusvapautuksen piirissä.

Pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön tekemä osakeluovutus, joka kohdistuu omistukseen pääomasijoitustoimintaa harjoittavassa yhteisössä. EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan systematiikasta on löydettävissä myös erityiskysymys, jossa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamalla pääomasijoitustoimintaa harjoittavalla yhteisöllä on sijoitus toisessa pääomasijoitustoimintaa harjoittavassa osakeyhtiössä. Pääomasijoitusyhtiö saattaa omistaa toisen pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön kokonaisuudessaan tai olla siinä pienemmällä omistusosuudella mukana. Omistavalle pääomasijoitustoimintaa harjoittavalle yhtiölle omistus voi olla luonteeltaan yksittäinen passiivinen sijoitus noteeraamattomaan yhtiöön, jossa sillä ei ole määräysvaltaa mutta josta se uskoo saavansa tuottoa pitkällä aikavälillä. Tämä omistus lähestyy luonteeltaan TVL-tulolähteen omaisuutta.

On myös mahdollista, että omistavalla yhteisöllä voi olla hyvinkin aktiivinen rooli omistettavan pääomasijoitustoimintaa harjoittavan osakeyhtiön toiminoissa. Se saattaa toimia siinä samoin menetelmin kuin se toimii muissakin omistamissaan yhtiöissä. Tämä viittaa ainakin tietyin edellytyksin elinkeinotoiminnan tulolähteen omistukseen.

Teoreettisena vaihtoehtona olisi ensinnäkin mahdollista katsoa, että pääomasijoitustoiminta ei saastuttaisi edellä mainituin perustein koko yhtiötä pääomasijoitusyhtiöksi. Näin ollen omistusta toisessa pääomasijoitustoimintaa harjoittavassa yrityksessä verotettaisiin itsenäisesti oman luonteensa mukaisesti. Täten se voisi olla ainakin periaatteellisesti luovutusvoittojen verovapauden piirissä. Toisaalta tältä argumentilta lienee pudonnut pohja pois ratkaisun KHO 2009 T 1619 jälkeen, kun KHO nähtävästi katsoi, että pääomasijoitustoimintaa harjoittava yhtiö on jätetty verosubjektina sellaisenaan EVL 6 b §:n soveltamisalan ulkopuolelle.

Kuitenkin neutraalisuuden kannalta on jossain määrin arveluttavaa, että kun pääomasijoitusyhtiö harjoittaa muuta elinkeinotoimintaa kuin pääomasijoitustoimintaa omistamalla toisen pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yrityksen, tässä yhteydessä syntyneitä käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintoja ja hankintamenoja ei voida käsitellä EVL 6 b §:n pääsäännön mukaisesti, vaikka EVL 6 b §:n yleiset edellytykset täyttyisivät.

Tätä kritiikkiä tukee Konserniverokeskuksen suorasijoitusajattelua myötäilevä ennakkotieto, jossa oli kyse kiinteistökehitysyhtiön tekemästä toisen kiinteistökehitysyhtiön osakkeiden luovutuksesta. Ennakkotiedon mukaan kohdeyhtiötä ei pidetty EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna osakeyhtiönä, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa. Konserniverokeskus ei pitänyt yhtiötä kiinteistöyhtiönä, ”vaan yhtiön katsottiin toimintaa kokonaisuutena arvioiden harjoittavan operatiivista kiinteistökehitystoimintaa”.⁵⁶¹ Tällöin voitaisiin ajatella, että myös pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön omistus toisessa pääomasijoitustoimintaa harjoittavassa yhteisössä voisi ainakin joissakin tapauksissa kuulua osakkuusvapautuksen piiriin. Oikeuskäytäntö ei kuitenkaan näytä edenneen tähän suuntaan.

⁵⁶¹ Pykönen 2011 s. 403.

Myös Helsingin HAO:n ratkaisu 8.10.2010 10/1509/3 myötäilee ratkaisun KHO 2009 T 1619 oikeusohjetta.

C Oyj oli konsernin emoyhtiö, jonka pääliiketoimintana oli pääomarahastojen hallinnointi pääasiassa tytär- ja osakkuusyhtiöitä käyttäen. Konsernin tytäryhtiöt hallinnoivat henkilöyhtiömuotoisia pääoma- ja kiinteistösijoitusrahastoja muun ohella toimimalla niiden vastuunalaisina yhtiömiehinä. C Oyj:n tuotot koostuivat pääosin tytär- ja osakkuusyhtiöiden pääomasijoitustoiminnasta saaduista tuloista, jotka oli konserniavustuksin, osingonjaoiin ja korkotuotoin siirretty C Oyj:lle. C Oyj oli myös itse sijoittanut ja sitoutunut sijoittamaan varoja lähes kaikkiin tytäryhtiöidensä hallinnoimiin vuoden 2001 jälkeen perustettuihin pääomarahastoihin toimien näin rahastoyhtiöiden äänettömänä yhtiömiehenä.

Yhtiötä oli HAO:n mukaan pidettävä sellaisena EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna pääomasijoitustoimintaa harjoittavana osakeyhtiönä, johon ei voitu soveltaa EVL 6 b §:n poikkeussäännöksiä käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden myynnin verovapaudesta. Näin ollen yhtiön ulkomaisen kumppanuusyhtiön osakkeiden luovutuksesta saama luovutusvoitto ei ollut verovapaa, vaikka kysymys ei suoraanaisesti ollutkaan pääomansijoitustarkoituksessa hankittujen kohdeyhtiöosakkeiden myynnistä. Tämä ratkaisu ei edennyt samaa suorasijoitusajattelua noudattaen kuin edellä mainittu Konserniverokeskuksen ennakkotieto.

Tässä yhteydessä on toisaalta myönnettävä, että pääomasijoitustoiminnan arvioiminen itsenäiseksi toiminnaksi ei välttämättä tarkoita sitä, että omistus toisessa pääomasijoitustoimintaa harjoittavassa yrityksessä olisi lähtökohtaisesti ei-pääomasijoitustoimintaan liittyvää. Vaikka pääomasijoitustoimintaa pidettäisiinkin itsenäisenä toimintana, voitaisiin omistusta toisessa pääomasijoitustoimintaa harjoittavassa yhtiössä pitää kuitenkin pääomasijoitustoimintana, jos pääomasijoitustoiminnan yleiset tunnusmerkit tämän omistuksen osalta täyttyvät.

Jos lainsäädäntöä päädyttäisiin täsmentämään pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhtiöiden rajaussäännöksen osalta, tapauskohtainen ratkaisu jouduttaisiin joka tapauksessa jättämään yllä kuvatuissa tulkintatilanteissa verotuskäytännön varaan. Muun muassa joidenkin pääomasijoitustoiminnalle tyypillisten piirteiden muodollisen puuttumisen esimerkiksi pääomasijoitustoimintaa harjoittavan kohdeyhtiön osakassopimuksesta ei tulisi vaikuttaa subjektiyhtiön omistuksen verotukselliseen kohteluun. Tällöin voi olla kyse muusta kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittavasta EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamasta yhteisöstä, vaikka itse omistuskohde olisikin saman lainkohdan mainitsema pääomasijoitustoimintaa harjoittava osakeyhtiö. Erityisesti jos omistajayhtiö ei kerää ulkopuolelta varoja sijoitettavaksi eteenpäin ja sen osakastoimintaan pääomasijoitustoimintaa harjoittavassa osakeyhtiössä sisältyy aktiiviseen liiketoiminnalliseen yhteyteen liittyviä piirteitä, voidaan omistajayhteisöä mahdollisesti pitää ei-pääomasijoitustoimintaa harjoittavana EVL:n mukaan verotettavana yhteisönä ja omistusta EVL 6 b §:n tarkoittamana verovapaasti luovu-

tettavana. Osoituksena liiketoiminnallisesta yhteydestä voidaan pitää esimerkiksi hallintoon osallistumista, operatiivisen toiminnan ohjaamista ja konsernistrategian kehittämistä. Omistukseen pääomasijoitustoimintaa harjoittavassa yhtiössä ei liity edes välttämättä pääomasijoitustoiminnalle ominaisia korkeita tuotto-odotuksia ja riskiä, joten tämäkin voi tukea omistajayhtiön pitämistä ei-pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhteisönä.

Liiketoiminnan muutostilanteet ja pääomasijoitustoiminta. Kuten edellä on todettu, EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukainen pääomasijoitustoiminta on elinkeinotoimintaa. On mahdollista, että pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön toiminta muuttuu muuksi kuin pääomasijoitustoiminnaksi. On myös mahdollista, että ei-pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön toiminta muuttuu pääomasijoitustoiminnaksi.

Elinkeinotoimintana pidettävää pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön liiketoiminta voi muuttua muuksi liiketoiminnaksi liiketoimintamallin muuttuessa esimerkiksi yhtiön osakaspohjan muuttuessa⁵⁶². Syy muutokselle voi myös olla esimerkiksi siinä, että yhteisön joku kohdesijoitus integroituu erityisen vahvasti osaksi yhteisön omaa sijoituksen myötä kehittyntä toimintaa, jolloin pääomasijoittajan oma yritys rakenne sulautuu osaksi kohdeyhteisön harjoittamaa liiketoimintaa. Tällaiseen kehitykseen voi liittyä myös tarve hankiutua eroon aikaisemman pääomasijoitustoiminnan harjoittamisen myötä kertyneistä kohdesijoituksista. Status voi muuttua myös operatiivisen tytäryhtiön purkamisen ja sitä seuraavan purettavan yhtiön tehtävien vastaanottamisen seurauksena⁵⁶³.

On myös mahdollista, että ei-pääomasijoitustoimintaa harjoittava yhteisö muuttuu pääomasijoitustoimintaa harjoittavaksi yhteisöksi esimerkiksi osakaspohjassa tapahtuvien muutosten johdosta. Jos kyse on esimerkiksi harvainomisteisesta monialayrityksestä, jonka yritys rakenteessa on useita toisistaan riippumattomia tytäryhtiöitä, voi pääomasijoittaja ostaa näitä omistuksia hallinnoivan yhtiön ja integroida omistuksia hallinnoivan yhtiön avainhenkilöiden työpanoksen osaksi pääomasijoitustoiminnan harjoittamista.

Myös sellainen tilanne voi olla mahdollinen, jossa ulkopuolinen ostaja ostaa konsernin liiketoimintayhtiön ja yrityskauppa johtaa konsernin tuotannollisen toiminnan päättymiseen. Voittovarot voidaan jakaa suoraan henkilöömistajille, ne voidaan jättää yhtiöön rahavaroiksi tai ne voidaan sijoittaa edelleen. On mahdollista, että esimerkiksi yrityskaupalla vaurastunut ilman omaa liiketoimintaa jäänyt perheyhtiö alkaa harjoittaa pääomasijoitustoimintaa yrityskaupan toteutuksen jälkeen.

Edellä on arvioitu, että EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukainen pääomasijoittajastatus aiheuttaisi pääsääntöisesti myös ei-pääomasijoitustoimintaan

⁵⁶² Vrt. Penttilä 2010a s. 263

⁵⁶³ Penttilä 2010a s. 263

liittyvien omistusten lukemisen osakkuusvapautuksen ulkopuolelle. Tästä huolimatta on kuitenkin mahdollista, että liiketoiminnan muutostilanteissa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohtaa tulee tulkita siten, että osakkuusvapautuksen näkökulmasta voidaan erottaa toisistaan pääomasijoitustoimintaan ja esimerkiksi tuotantotoimintaa liittyvät omistukset.

EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukainen pääomasijoittajastatus määräytyy pääsääntöisesti osakkeiden luovutusajankohdan mukaan⁵⁶⁴. Ottaen huomioon lain esitöiden informaation voitaisiin katsoa, että liiketoimintamallin muutostilanteessa yhtiön toiminta voi muuttua osittain pääomasijoitustoimintaa harjoittavaksi yhteisöksi. On mahdollista, että pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön keskittyessä itsenäisesti jonkun tietyn liiketoiminnan harjoittamiseen, siihen liittyvien omistusten osalta sen ei katsottaisi harjoittavan pääomasijoitustoimintaa. Yrityskokonaisuuden toiminta voi tällöin kehittyä esimerkiksi teolliseen toimintaan liittyväksi. Yleensä myös emoyhtiön asema ja merkitys muuttuvat liiketoiminnan muuttuessa. Tällöinkin aikaisemmat pääomasijoitustoimintaan liittyneet omistukset tulisi kuitenkin lukea edelleen pääomasijoitustoimintaan liittyviksi omistuksiksi⁵⁶⁵.

Omistusten kvalifiointiin vaikuttaa yhtiön aikaisempi liiketoiminta. Merkityksellistä on myös se, että yhtiö on tietoisesti kohdellut eri tavoin uutta aloitettua liiketoimintaa ja niitä omistuksia, joiden yhtiö ei ole katsonut palvelevan yhtiön muuttunutta uutta ydinliiketoimintaa. Tällöin varsinaisen elinkeinotoiminnan ulkopuolelle rajattaisiin oma pääomasijoitustoimintaan liittyvä omistuskategoria.

Tällöin verotuksessa jouduttaisiin erottelemaan taseelta osakkeet, jotka kuuluvat pääomasijoitustoimintaa harjoittavan subjektin pääomasijoitustoimintaan⁵⁶⁶. Pääomasijoitustoimintaa harjoittavan subjektiyhteisön ei-pääomasijoitustoimintaa kuuluvina omistuksina voitaisiin pitää esimerkiksi sellaista omistusta, joka palvelee subjektiyhteisön ydinliiketoimintaa ja niiden voidaan arvioida kuuluvan selkeästi konserniliitännän johdosta subjektiyhteisön käyttöomaisuusosakkeisiin. Tätä johtopäätöstä tukee esimerkiksi yritysryhmän strategia ja omistusosuus tässä yhtiössä ja konsernirakenne.

Vanhaan pääomasijoitustoimintaan liittyvien omistusten jäätyä passiiviseksi omistuksiksi voidaan osakkeita pitää ilmeisesti ainakin viiden vuoden ajan subjektiyhteisön EVL-tulolähteen pääomasijoitustoimintaan liittyvinä omistuksina, joihin soveltuu EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan rajaussäännös. Sen jälkeen omistuksia ei nähtävästi voida enää pitää EVL 53 §:n 2 momentin nojalla liikevarallisuuteen kuuluvina, jos pääomasijoitustoiminta ei ole ollut aktiivista sekä

⁵⁶⁴ Ks. Penttilä 2010a s. 263

⁵⁶⁵ Ks. Penttilä 2010a s. 263–264

⁵⁶⁶ Vrt. Penttilä 2010a s. 264

omistajayhtiön ja kohdeyhtiön välillä ei ole ollut välillistäkään liiketoiminnallista yhteyttä liiketoiminnan muuttumisen jälkeen.⁵⁶⁷

8.4.4 Yhteenveto ja kehittämismvaihtoehdot

Pääomasijoituksen käsite ei ole edelleenkään selväpiirteinen, vaikka asiasta onkin jo saatu jonkin verran oikeuskäytäntöä. Vaikeita soveltamistilanteita voi liittyä pitkäaikaisten, konsernin strategiaan liittyvien sijoituksien ja pääomasijoitustoiminnan väliseen rajanvetoon. Pääomasijoitusyhtiöille syntyy luonnollinen tarve siirtyä verovapauden edellytysten piiriin, koska vain tätä kautta ne voivat saada tuottoensa verovapaasti sijoituksistaan. Tämä tarkoittaa toisaalta vastaavasti luovutustappioiden vähennyskeltavuutta.

Hallinnointiyhtiöiden kautta suoritettava pääomasijoitustoiminta on ainakin oikeuskäytännön perusteella arvioituna yleistynyt. On myös mahdollista, että omistuksia pyritään edelleen järjestelemään niiden valtioiden kautta, joilla ei ole rajoituksia pääomasijoitustoimintaa kohtaan. Verohallinnon ratkaisutoiminnassa saatetaan apuyhtiön toiminta kuitenkin ainakin räikeimmissä tapauksissa samaistaa osakkaina olevien pääomasijoitustoimintaan kuuluvaksi. Pääomasijoitustoimintaa ei näin ollen voida kiertää omistusketjuttamisella⁵⁶⁸.

Nykyisessä tilanteessa KHO:n vuosien 2009 ja 2010 ratkaisujen myötä on noussut esille tarve tutkia sekä yhtiön varsinaista toimintaa että omistusketjun eri osia pääomasijoittaja-statusen selvittämiseksi. Vaikka varsinaisesta ”saastumisesta” ei olekaan kyse, on omistajien harjoittamalla toiminnalla harkinnassa erityistä merkitystä, koska tietyissä hallinnointiyhtiöjärjestelyissä pääomasijoitustoimintaa voidaan harjoittaa erilaisten väliholdingyhtiöiden avulla. Kuitenkaan pelkkä omistajien pääomasijoittaja-status ei saa johtaa samaan lopputulokseen sen omistamien yhtiöiden tapauksessa, vaan harkintaa tehdään joka tapauksessa yhtiön oman varsinaisen toiminnan näkökulmasta.

EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan sulkusäännös rajaa luovutushintojen verovapauden ulkopuolelle tiettyä erityistä liiketoimintaa harjoittavan yrityksen varsinaiseen elinkeinotoimintaan liittyvät tulot. Pääomasijoitustoiminta on kuitenkin usein järjestetty rahastojen ja apuyhtiöiden avulla, jotka ovat yleensä tosiasiallisesti läpivirtausyksiköitä. Veroseuraamukset realisoituvat pääomasijoitussektorilla yleensä vasta loppusijoittajan verotuksessa. Sulkusäännös on näin ollen myös pääomasijoitussektorin itsensä näkökulmasta poikkeuksellinen verotuksellinen este käyttää tiettyä oikeudellista muotoa – osakeyhtiötä – pää-

⁵⁶⁷ Vrt. KHO 2010:50. Vrt. myös Penttilä 2010a s. 264

⁵⁶⁸ Ks. näin mm. KHO 2005:74 (KVL 41/2005). Tämän suuntaisia näkemyksiä on esittänyt myös mm. Venesjärvi 2005 s. 83. Ks. myös Aine 2012 s. 80, joka korostaa verovelvollisen toiminnan ja sen luonteen arviointia kokonaisuudessaan.

omasijoitusrahastona. Se mahdollistaa kuitenkin purkutappioiden hyödyntämisen pääomasijoitustoiminnan vehikkelin verotuksessa, jos kyse on muusta kuin nopeasti toteutetusta yrityskaupasta ja sitä seuraavasta purusta. Sulkusäännös on näin ollen muuttanut verotuksen epäneutraaliksi juuri yritysmuotoneutraalisuuden näkökulmasta.

Osakeyhtiömuodossa toimivan pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yrityksen eli osakeyhtiömuotoisen rahaston verotuksesta voi usein tulla monenkertaista ja epäedullista verrattuna kommandiittimuotoiseen rahastoon. On myös muistettava, että ulkomailta käsin Suomeen suunnatussa pääomasijoitustoiminnassa ei sijoittajan ja kohdeyhtiön välillä yleensä päästetä syntymään verorasitusta, vaan verotus tapahtuu vasta esimerkiksi eläkerahastojen tasolla. Osakeyhtiömuodossa harjoitettuun toimintaan kohdistuu tällä hetkellä taloudellisesta näkökulmasta katsottuna monenkertaista verotusta, koska kohdeyhtiö maksaa tulostaan veroa ja myöhemmin pääomasijoittajaosakeyhtiö vielä erikseen arvonnoususta, kun osakkeet luovutetaan. Pääomasijoitustoimintaa harjoittavan osakeyhtiön jakaessa kahteen kertaan verotetun tulon omille osakkailleen realisoituu vielä kolmas verotuksen taso.⁵⁶⁹

Jos rajaussäännöstä ei olisi, voitonjaon osalta saattaisivat mahdollistua nolla-verotustilanteet, jos voitonjako (esim. osinko) on lopulliselle sijoittajalle verovapaa. On kuitenkin huomattava, että noteeraamattomasta yhtiöstä saadun verovapaan pääomatulo-osingon ylärajaa on päätetty laskea vuodesta 2012 lukien. On myös havaittava, että verotus tapahtuu jo kohdeyhtiön liiketulosta, josta voitonjako tehdään. Nämä seikat huomioiden rajaussäännöksen perustelut eivät välttämättä ole kestävällä pohjalla.

On kuitenkin tunnustettava, että koska suomalaiset pääomasijoitusrahastot ovat yleensä kommandiittiyhtiömuotoisia eivätkä osakeyhtiömuotoisia, käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verotussäännöksiin kuuluva rajaus ei ole välttämättä vaikuttanut merkittävästi pääomasijoitustoimintasektorin toimintaan. Yhtäältä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan rajaussääntö on kuitenkin voinut vaikuttaa joidenkin muuta kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yritysten sivutoimisiin pääomasijoitustoiminnan harjoittamismuotoihin. On mahdollista, että pääomasijoitustoimintaa tai sen kaltaista toimintaa harjoittavien harvainyhtiöiden julkisuuteen antamat tiedot pääomasijoitustoiminnasta ovat vähentyneet. Sen sijaan yritykset pitävät tiedotteissaan sijoituskisaa pitkäaikaisina ja omaa liiketoimintaa jollakin tavalla tukevinä, jos tavoitteena on verovapaa luovutus. Maininnat sijoitusten määräaikaishuonteesta eivät tällöin tue verovapaustavoitetta⁵⁷⁰.

⁵⁶⁹ Ks. tällaisista havainnoista ja muutosehdotuksista Juusela 2007 s. 95–96 ja s. 100.

⁵⁷⁰ Varovaisilla lausunnoilla halutaan välttää ”nukkuvan verokarhun herättämistä”. Ks. esim. tämän ilmaisun käytöstä Linnakangas 1984 s. 11–12 av. 5.

Toisaalta pääomasijoitustoimintaa harjoittaville tahoille on tarjoutunut mahdollisuus purkutappioiden vähennyskelpoisuuden avulla vähentää yrityskauppatilanteessa liikearvo, mistä on seurannut merkittävä veroetu verovelvollisille. Samalla on syntynyt selkeä veroarbitraasi pääomasijoitustoimintasektorille, koska verovapaita luovutuksia pystytään toteuttamaan usein esimerkiksi ruotsalaisen hallinnointiyhtiön kautta, koska Ruotsissa ei ole vastaavaa sulkusäännöstä. Ruotsia tiukemmat osakkuusvapautussäännökset ovat yhtäältä saaneet aikaan sen, että erityisesti avainhenkilöiden omistusten hallinnointiyhtiöitä ja pääomasijoitustoimintaan liittyviä hallinnointiyhtiöitä on sijoitettu uudistuksen jälkeen Ruotsiin verovapauden saavuttamiseksi. Suomen verotusta voidaan kuitenkin yrityskokonaisuuden näkökulmasta hyödyntää siten, että kohdeyhtiö puretaan sen hankkimisen jälkeen verovaikutteisesti Suomessa eli suomalaisen apuyhtiön avulla. Näin voidaan saada vähennettyä yrityskauppaan usein sisältyvä liikearvo. Molemmista on tässä mainittujen seikkojen perusteella todettava, että pääomasijoitustoimintaa koskeva rajausta on aiheuttanut veroarbitraasia.⁵⁷¹

Järjestelmää olisi mahdollista muuttaa siten, että osakeluovutusten verovapautta voitaisiin soveltaa myös pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhtiöiden verotuksessa⁵⁷². Toisaalta veropoliittisena vaihtoehtona olisi verovapauden ulottaminen myös elinkeinoyhtymien verotukseen, jos kyse olisi EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamista subjekteista elinkeinoyhtymän yhtiömiehinä⁵⁷³. Jälkimmäinen toimenpide voisi olla myös tarkoituksenmukaisempi vaihtoehto ottaen huomioon yhteisömuotoiset rahaston osakkaat. Tämä kehittämisvaihtoehto on kuitenkin itsenäinen suhteessa pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhteisöjen verokohtelukysymykseen.

On tietysti mahdollista myös pitää rajaussäännös voimassa. Jos näin halutaan toimia, voitaisiin rajausta kuitenkin myös täsmentää siten, että se koskisi ainoastaan pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön pääomasijoitustoimintaan liittyviä osakeomistuksia.

⁵⁷¹ Tässä esitetyn osalta on syytä viitata Juuselan 2007 esittämään analyysiin.

⁵⁷² Ks. Juusela 2007 s. 95–96, joka näkee tällaisen muutoksen seurauksena kommandiittiyhtiömuotoisen ja osakeyhtiömuotoisen rahaston välisen kokonaisverorasituksen neutraalisuuden.

⁵⁷³ Vrt. Ruotsin järjestelmän luovutustappion vähennysoikeutta mm. kauppayhtiön verotuksessa rajoittava säännös 25 a kap 23 § IL, jonka mukaan luovutustappiota ei voida vähentää, jos samaisen kohteen voitollinen luovutus ei realisoisi suoraan omistettuna (ilman kauppayhtiötä välikätenä) kauppayhtiön osakkaalle veronalaista tuloa. Aikaisemmin tällaisista luovutuksista saadut voitot olivat kuitenkin veronalaisia. Luovutustappioiden ja luovutusvoittojen verotuksellisesa kohtelussa oli näiltä osin voimassa asymmetrinen järjestelmä ennen kuin verovapaus ulotettiin tietyiltä osin myös kauppayhtiösektorille. Luovutustappiot, jotka olisivat suoraan omistettuna vähennyskelpoisia (esim. 10 prosentin omistusosuuden julkisessa yhtiössä alittavan omistuksen tapauksessa), ovat kuitenkin normaalisti vähennyskelpoisia. Ruotsin järjestelmään on tämän säännöksen myötä sisällytetty läpivirtausajattelu, jota on hyödynnetty veronkiertosäännöksen lailla. Ks. tämän aikaisemmin asymmetriseen verokohteluun johtavan säännöksen tarkoituksesta Reg. prop. 2002/03:96 s. 112. Ks. myös Samuelson 2005 s. 418–419.

Lain sanamuodon perusteella ei voida yksiselitteisesti päätellä, voivatko pääomasijoitusyhtiön osakemyynnit olla koskaan verovapaita. Vaikka VaVK:n käsitteleeikin aihetta mietinnössään, jäi tulkinnalle liikkumatilaa. Tätä kysymystä arvioitiin oikeuskirjallisuudessa paljon ennen kuin KHO antoi asiassa ratkaisunsa vuonna 2009. Tämän lisäksi myös on mahdollista, että ulkomaisen pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön suomalaisen tytäryhtiön omistamat käyttöomaisuuteen kuuluvat osakkeet voisivat ”saastua” tämän omistusketjun seurauksena. Tästä ei tiettävästi ole oikeuskäytäntöä.

Heiniö on pitänyt verovapaita luovutuksia mahdollisina pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön verotuksessa. Hänen mukaansa ratkaisu tulee tehdä sen perusteella, ”harjoittaako tytäryhtiö tai osakkuusyhtiö itse myös pääomasijoitustoimintaa”⁵⁷⁴. KVL ja KHO tulkitsivat EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan lakitekniistä puutetta kuitenkin varsin ahtaasti ainoastaan lain sanamuotoon tukeutuen. Useiden eri kommentaattoreiden mukaan arvioitiin, että oikeuskäytäntö olisi lähtenyt urautumaan juuri lain tarkoituksen suuntaan, jota VaVK:n mietinnössä hahmoteltiin⁵⁷⁵ ja jonka kannan Verohallinto vahvisti ohjeellaan⁵⁷⁶. Ohjeen mukaan pääomasijoitustoiminnan ulkopuoliset osakeomistukset olisivat verovapauden piirissä. Näin ollen jos pääomasijoitustoimintaa pääasiallisesti harjoittava yhtiö harjoittaa muutakin elinkeinotoimintaa kuin pääomasijoitusta, muussa toiminnassa syntyneitä käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintoja ja hankintamenoja käsitellään oletettavasti EVL 6 b §:n pääsäännön mukaisesti edellä mainituin perustein. Verovapauden raja-
 rajuus koskee kuitenkin myös pääomasijoitusyhtiön sellaisia transaktioita, joita se tekee esimerkiksi laajentaakseen toimintaansa uusille aloille.

Toisaalta lain tarkoituksen kannalta on myönteistä, että kansainvälisen konsernin tytäryhtiötä, johon konsernin strategiset omistukset on keskitetty, ei ole lainkohdan tarkoittamassa mielessä pidetty pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yrityksenä. Nykyisessä KHO:n täsmentämässä oikeustilassa voidaan kysyä, onko Suomen osakkuusvapautusjärjestelmän soveltamisalasta tullut liian laaja ja onko verotus tässä kuvatus kysymyksen osalta muodostunut liian ankaraksi.⁵⁷⁷ Pääomasijoitustoimintaa harjoittavan osakeyhtiön tytäryhtiöomistus ja ei-pääomasijoitustoimintaa harjoittavan osakeyhtiön tytäryhtiöomistus voivat käytännössä olla samojen periaatteiden varaan rakentuneita, ja tilanteita tulisi näin ollen horisontaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta arvioida samoin perustein. Horisontaalisen oikeudenmukaisuuden ydin on siinä, että samanlaisissa tai vastaavissa tilanteissa tulee myös verotuksellisen kohtelun olla samanlaista.⁵⁷⁸ Verotuksen horisontaalisuuden periaatteesta poiketaan kuitenkin käytännön verojärjestelmissä eri syistä.⁵⁷⁹

Olisi mahdollista myös korjata lakia siten, että pääomasijoitustoimintaa koskeva rajoitussäännös poistettaisiin, mutta pääomasijoitustoimintaan liittyvät osakeomistukset säädettäisiin vaihto-omaisuudeksi. Tämä olisi ainakin EVL:n sys-

⁵⁷⁴ Heiniö 2006 s. 271.

⁵⁷⁵ VaVM 12/2004 s. 7.

⁵⁷⁶ Veroh 2.11.2005.

⁵⁷⁷ Vrt. sisältöformaalisuuden ilmentymistä ja mm. over-inclusive-problematiikasta Knuutinen 2009 s. 28 ja siellä mainitut lähteet.

⁵⁷⁸ Ks. yhdenvertaisen kohtelun vaatimuksesta Lindencrona 1984 s. 338, joka pohtii sen suhdetta veronmaksukykyisyyteen.

⁵⁷⁹ Ks. esim. Knuutinen 2009 s. 41 ja siellä mainitut lähteet.

tematiikan mukainen ratkaisu. Näin ollen pääomasijoitustoimintaa harjoittavia yhtiöitä ei kategorisesti rajattaisi subjekteina verovapaiden osakeluovutusten järjestelmän ulkopuolelle vaan ainoastaan pääomasijoitustoimintaan kuuluvat omistukset. Luovutushintojen verollisuus ja hankintamenojen vähennyskelpoisuus ei tällöin olisi enää täydellistä. Tämä muutos ei kuitenkaan olisi mahdollinen ilman lainsäädäntömuutosta, koska pääomasijoitustoimintaan kuuluvia omistuksia pidetään tällä hetkellä pääsääntöisesti käyttöomaisuuteen kuuluvina.

Nykytilanne ei ole toimialaneutraalisuuden mukainen, koska verokohtelu ei ole samanlainen yrityksen toimialasta riippumatta, vaan juuri pääomasijoitustoiminta on saatettu eriarvoiseen tilanteeseen luovutusvoittoverotuksen näkökulmasta. Rajanveto kulkeekin osakeyhtiökentän keskellä, mikä aiheuttaa väistämättä vääristymiä verovelvollisten käyttäytymisessä.

Symmetriaperiaatteen näkökulmasta pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhtiöiden verokohtelu on pääpiirteissään selvä: koska ne on subjekteina rajattu verovapauden ulkopuolelle, ovat myös osakkeiden hankintamenot, purkutappiot ja osakkeiden lopulliset menetykset vähennyskelpoisia. Myös osakeomistuksiin liittyvät saamisten menetykset ovat vähennyskelpoisia menoja. Pääomasijoitustoimintaa koskevan rajaussäännöksen haittana verovelvollisen verotuksessa on, että osakeluovutukset eivät ole osakkuusvapautuksen piirissä. Hyötynä on liikearvon vähennyskelpoisuus hankitun kohdeyhtiön purkamisen avulla.

Pääomasijoittajilla on nykyisin merkittävä rooli talouselämän sijoitusvarallisuuden kohdentamisessa. Tulevien vuosien veropoliittisissa ratkaisuissa joudutaan mahdollisesti ottamaan uudelleen kantaa pääomasijoitusyhtiöiden verokohteluun. Tärkeään asemaan nousevat myös pääomasijoitustoiminnan määrittelmä ja siihen liittyvät rajanvetotilanteet. Myös pääomasijoittaja konsernin omistajatahona tulee aiheuttamaan tulkintatilanteita.⁵⁸⁰

Pääomasijoitustoiminnan poisrajaaminen käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapauden ulkopuolelle on vain osittain perusteltavissa toimialan erityispiirteillä (”säännösten tarkoituksena ei ole vapauttaa verosta tietyn toimialan yritystoiminnan tuloa”⁵⁸¹). Perustelu yritysmuotojen neutraalista kohtelusta, jolla viitataan kommandiittiyhtiömuotoisiin pääomasijoitustoimintaa harjoittaviin yrityksiin, jääkin jossakin määrin vaillinaiseksi, koska EVL:n osakeluovutuksia koskevat säännökset aiheuttavat jo lähtökohdiltaan eri yritysmuotojen epäneutraalia verokohtelua. Järjestelmää tulisi päinvastoin kehittää siten, että rajaussäännöksestä luovuttaisiin ja yhtiösektorin sisäisissä tilanteissa elinkeinoyhtymien yhtiöosuuksien luovutukset ja elinkeinoyhtymien tekemät suorasijoitusosakkeiden luovutukset siirrettäisiin osakkuusva-

⁵⁸⁰ Teollisen konsernin strategisten riskisijoitusten kerääminen yhteen konserniyhtiöön voi muistuttaa hyvinkin paljon pääomasijoitustoiminnan omistusrakennejärjestelyjä.

⁵⁸¹ HE 92/2004 s. 35.

pautuksen piiriin. Osakkuusvapautuksen laajentamiselle on olemassa sekä tuloverolainsäädännön systematiikkaan että veroarbitraasiin liittyviä perusteita.

Pääomasijoitustoimintaa harjoittavia yhtiötä koskeva ja osakkuusvapautussäännöksiin sisältyvä sulkusäännös ei ole pääasiallinen lainsäädäntövaihtoehto tämän tutkimuksen vertailuvaltioissa. Näin ollen Suomen säännös poikkeaa tältä osin EU-valtioiden piirissä noudatettavista veromalleista. Myöskään CC-CTB-direktiiviehdotus ei sisällä pääomasijoitustoimintaa harjoittavaa yhtiötä koskevaa rajoitussäännöstä. Ruotsin järjestelmäkään ei tunne tällaista rajausta, vaan osakkuusvapautusta sovelletaan myös pääomasijoitustoimintaa harjoittaviin yhtiöihin.

Näin ollen Suomessa toimivilla pääomasijoitustoimintaa harjoittavilla yhtiöillä on verosuunnittelun avulla mahdollista kanavoida Suomeen suuntautuvia omistuksiaan sellaisen valtion kautta, jossa pääomasijoitustoiminnasta saadut luovutusvoitot ovat verovapauden soveltamisalan piirissä. Täten esimerkiksi Ulkomaisten konserniyhtiöiden kautta tapahtuvat sijoitukset ovat voineet lisääntyä. Tällöin luovutusvoitot voidaan siirtää verovapaasti osingonmaksun muodossa takaisin emoyhtiöön Suomessa. Vastaavasti suomalaisten väliholding-yhtiöiden avulla pyritään hyödyntämään purkutappion vähennyskelpoisuutta, joka liittyy pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhtiöiden verotukseen. Sääntely on siis johtanut veroarbitraasitilanteeseen pääomasijoitustoimialalla.⁵⁸²

Tässä yhteydessä on hyödyllistä huomioida myös yleisestä näkökulmasta järjestelmän epäjohtonmukaisuuksien aiheuttamat seuraukset. Tikan mukaan epäjohtonmukaisuuksilla ja asymmetrioilla on ”taipumus luoda järjestelmään aukollisuutta, vuotokohtia, tai sitten joissakin tapauksissa verotuksen päällekkäisyyttä”⁵⁸³. Tätä 1980-luvun veropoliittiseen keskusteluun kuuluvaa puheenvuoroa voidaan hyödyntää myös nykyisen lainsäädännön kehittämiseen liittyvässä keskustelussa.

Pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhtiöiden osalta järjestelmässä näyttää olevan juuri sellainen epäjohtonmukaisuus, jolla on kielteisiä vaikutuksia sekä kyseisen liiketoimintasektorin että koko järjestelmän johdonmukaisuuden näkökulmasta. Koska rajausta on myös kansainvälisesti ainutlaatuinen, se on aiheuttanut ja aiheuttaa edelleen väistämättä aggressiivista verosuunnittelua siten, että kyseistä toimintaa harjoittava yritys etsii toisen tavan ja reitin suunnata sijoituksiaan.

Suomen perinteisesti maltilliseen veropolitiikkaan tämä sulkusäännös ei näytä luontevasti sopivan. Sitä voidaan ainakin veroarbitraasin toteutumisen vuoksi pitää epäonnistuneena juuri siitä syystä, että se yhtäältä kannustaa hyödyntämään purkutappion vähennyskelpoisuuden verosuunnittelutoimenpiteen ja toisaalta kanavoimaan aidon pääomasijoitustoimintayhtiön joko ulkomaisen omistuksen kautta hallinnoitavaksi tai sitten suomalaisen kommandiittiyhtiön kautta. Merkittävää sään-

⁵⁸² Ks. Nisonen 2009 s. 86–87 sekä Juusela 2007 s. 95. Vrt. Tuominen 1.6.2004 s. 3 sekä Ryy-nänen 27.5.2004.

⁵⁸³ Tikka 1983c s. 139. Ks. myös KM 1987:39 s. 11, jossa korostetaan korkeatasoiselta verojärjestelmältä vaadittavaa johdonmukaisuutta, symmetrisyyttä ja eheyttä: ”siinä ei ole vuotokohtia eikä yllättävästi laukeavia veroansoja”.

nöksessä on juuri sen alttius verosuunnittelulle ja järjestelmän veroarbitraasiulottuvuus.⁵⁸⁴

Veropoliittisen keskustelun aiheeksi saatetaan tulevaisuudessa ottaa rajauksen tarpeellisuus ylipäättään. Jos pääomasijoitustoiminta päätettäisiin sisällyttää EVL 6 b §:n soveltamisalan piiriin, se voisi todennäköisesti lisätä sijoitushalukkuutta Suomeen ja ohjata rahavirtoja nimenomaan Suomessa sijaitsevien yhtiöiden kautta⁵⁸⁵. Pääomasijoitustoimintaa koskeva sulkusäännös on ongelmallinen myös verojärjestelmän selkeyden näkökulmasta. Osakeyhtiömuotoista pääomasijoitustoimintarahastoa koskeva rajausta johtaa veropoliittisesta näkökulmasta epätarkoituksenmukaiseen lopputulokseen. Suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta rajaussäännös aiheuttaa kohtuutonta haittaa suhteessa säännöksellä muutoin saavutettuihin etuihin.

Juusela on pitänyt rajausta ongelmallisena. Hänen mukaansa rajausta on sekä verojärjestelmän neutraalisuuden että verojärjestelmän kansainvälisen kilpailukykyyn näkökulmasta epäonnistunut.⁵⁸⁶ Kukkonen katsoo kuitenkin, että ottaen ”huomioon eri yritysmuotojen neutraali verokohtelu, on selvää, ettei yhteisöjen käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittojen verovapautta voida soveltaa pääomasijoitusyhtiöiden saamaan luovutusvoittoon”⁵⁸⁷.

Luovutushintojen verovapaus olisi mahdollista myöntää pääomasijoitustoimintaa harjoittaville yrityksille myös ehdollisena. Verovapaus voitaisiin myöntää esimerkiksi silloin, jos saadut luovutushinnat sijoitettaisiin uudelleen kasvuyritykseen⁵⁸⁸.

Toisaalta jos edellä esitetty osakkuusvapautuksen soveltamisalan laajentaminen toteutettaisiin, veronsaajille ei kertyisi todennäköisesti juuri lainkaan suoranaisia verotuloja pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhteisöjen toiminnas-

⁵⁸⁴ Ks. kritiikistä tältä osin Nisonen 2009 s. 86, Torkkel 2007 s. 61, Juusela 2007 s. 95 av. 20. Ks. tähän liittyvistä veropoliittista arvioista myös Heiniö 2006 s. 276–277.

⁵⁸⁵ Vrt. Heiniö 2006 s. 277.

⁵⁸⁶ Juusela 2007 s. 100. Ks. samoin Torkkel 2007 s. 61.

⁵⁸⁷ Kukkonen 2007a s. 147. Ks. myös Kukkonen – Walden 2009 s. 385, jotka ilmeisesti hallituksen esitykseen nojautuen pitävät selvänä, ettei verovapautta tällöin sovelleta. Vrt. Samuelson 2005 s. 429–430, jonka mukaan Ruotsin järjestelmässä neutraalisuutta heikentää hänen mukaansa se, että eri pääomasijoitustoiminnassa käytettävät yritysmuodot (tai paremminkin rahastojen toimintamuodot) olivat keskenään erilaisessa asemassa, koska osakkuusvapautusta ei sovellettu tuolloin kauppayhtiöihin ja kommandiittiyhtiöihin. Tilanne on kuitenkin muuttunut yhteisöomisteisten kauppayhtiöiden verotuksen osalta. Tämän kommentin valossa Suomen järjestelmän neutraalisuusvaje olisi ainakin jotenkin perusteltavissa, koska Suomen järjestelmä asettaa myyntivoitoverotuksen näkökulmasta neutraaliin asemaan kaikki pääomasijoitustoimintaa harjoittavat yritykset riippumatta valitusta yritysmuodosta, vaikka osakeyhtiörahastoa hyödyntävässä yritysraenteessa verotus realisoituu useammin kuin kommandiittiyhtiön osalta.

⁵⁸⁸ Ranta-Lassila 2007a s. 22. Tällaista yleisesti sovellettavaa jälleenhankintavaraukseen perustuvaa järjestelmää pidettiin yhtenä teoreettisena vaihtoehtona Isossa-Britanniassa suorasisjoitusosakkeiden luovutusvoitoverotuksen muuttamisen yhteydessä.

ta. Pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yrityksen kotipaikka ei välttämättä ole välittömästi kansantaloudelle tärkeä kysymys. On kuitenkin huomattava, että pääomasijoitustoiminnan avulla saatava rahoitus yrityksiin heijastuu myönteisesti koko talouselämään. Pääomasijoitustoiminnan välilliset vaikutukset ovat merkittäviä. Itse sijoitusten saamisen Suomeen tulisi kuitenkin olla ensisijainen tavoite eikä se, että sijoitukset tapahtuisivat aina Suomessa sijaitsevien pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yrityksen kautta. Kotimaisen omistuksen voidaan tietysti arvioida saavan aikaan myönteisiä välillisiä vaikutuksia.

Suomeen suuntautuneiden riskisijoitusten määrä väheni merkittävästi vuonna 2009. Tämä oli osa yleismaailmallista ilmiötä, mutta muutos vuoteen 2008 nähden oli lähes dramaattinen: kauppojen lukumäärä tippui 246:sta 44:ään. Suurimpana esteenä riskirahan saamiselle on koettu olevan mm. verotus.⁵⁸⁹

Kasvuyritysten tukemista on pidetty tärkeänä. Kasvuyritysten listautumisinto on ollut Suomessa muihin EU-valtioihin nähden heikompaa. Tämä tarkoittaa sitä, että pääomasijoittajat joutuvat tukeutumaan ainoastaan kohdeyhtiön myymiseen (usein ulkomaisten) ostajien tytäryhtiöksi. Tämä ei välttämättä ole kansantaloudellisesti ja yritysten työllistävyyden näkökulmasta toivottava kehityssuunta. Verotuksen näkökulmasta tätä kehitystä voitaisiin (ainakin teoreettisesti ajateltuna) tukea joidenkin keinojen avulla. Yksi vaihtoehto olisi vapauttaa verosta sellaisten pääomasijoittajien kohdeyhtiösijoituksista saadut luovutusvoitot, jotka ovat vieneet kohdeyrityksensä listautumisvaiheeseen. Tällöin jouduttaisiin EU-vero-oikeudellisista syistä vapauttamaan vastaavien ETA-valtioihin suuntautuneiden sijoitusten luovutusvoitot verosta.⁵⁹⁰

⁵⁸⁹ Salminen 3.2.2010 s. 7.

⁵⁹⁰ Pääomasijoitustoiminnan tukeminen sopisi myös hyvin elinkeinoelämän näkemyksiin suomalaisesta omistajuudesta ja pääoman sijoittamisesta Suomeen. Ks. näistä näkemyksistä esim. Elinkeinoelämän järjestöt 14.6.2010.

9 Objektiedellytykset

9.1 YLEISTÄ

Luovutuksen kohteen osalta edellytyksenä luovutuksen verovapaudelle on EVL 6 b §:n mukaan ensinnäkin, että luovutuksen kohteena on osake. Esimerkiksi osuuskunnan osuuksista sekä avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön yhtiöosuuksista saadut luovutushinnat ovat veronalaisia. Luovutuksen kohteena olevien osakkeiden tulee lisäksi täyttää seuraavat edellytykset:

- osakkeet kuuluvat luovuttajan elinkeinotoiminnan tulolähteeseen (EVL 53 §:n 2 mom.)
- osakkeet kuuluvat käyttöomaisuuteen (EVL 5 §, EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohta, EVL 6 b § ja EVL 12 §)
- luovuttava yhteisö on omistanut yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan ajanjaksona, joka on päättynyt enintään vuotta ennen luovutusta, vähintään 10 prosentin osuuden luovutettavan yhtiön osakepääomasta ja luovutettavat osakkeet kuuluvat näin omistettuihin osakkeisiin (EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohta)
- luovutettavat osakkeet eivät ole kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiön osakkeita tai sellaisen osakeyhtiön osakkeita, jonka toiminta käsittää pääasiallisesti kiinteistön omistamista tai hallintaa (EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohta)
- yhtiö, jonka osakkeista on kysymys, on kotimainen tai sellainen EU-valtiossa asuva, jota tarkoitetaan emo-tytäryhtiödirektiivin 2 artiklassa, tai yhteisön asuinvaltion ja Suomen välillä on voimassa oleva verosopimus, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon (EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohta).⁵⁹¹

Jos luovutuksen kohde tai luovuttaja ei täytä edellä mainittuja edellytyksiä, ovat luovutusvoitot edelleen veronalaisia.

9.2 HYÖDYKETYYPPI: LUOVUTUKSEN KOHTEENA OSAKKEET

Yleistä. Verovapaan luovutuksen kohteena voivat olla vain osakeyhtiön osakkeet (EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohta). Lain esitöiden mukaan osakkeiden luovutuksena pidetään myös osaketalletustodistuksen luovutuksen kautta tapahtu-

⁵⁹¹ Objektiedellytyksiä koskevista maininnoista oikeuskirjallisuudessa on ks. esim. Myrsky – Linnakangas 2010 s. 185–200, Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 14:17–14:19, Veroh 2.11.2005, Kukkonen 2007a s. 154–178, Kukkonen 2010 s. 428–441, Kukkonen – Walden 2010b s. 111–123, Juusela 2004 s. 180–195, Mattila 2004c s. 488–490 sekä Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 175–181. Ks. myös LIITTEET 1 ja 2.

vaa luovutusta⁵⁹². Verovapauden sitomista tiettyyn juridiseen muotoon kohdistuviin omistuksiin voidaan kutsua verovapauden hyödyketyypiedellytykseksi.

Varainsiirtoverolaissa (VSVL) on erillinen muusta lainsäädännöstä poikkeava arvopaperin määritelmä. VSVL 17 §:n 1 momentin mukaan arvopaperilla tarkoitetaan 1) osaketta ja sen väliaikaistodistusta; 2) osuustodistusta taloudellisessa yhteisössä, säästöpankkien kantarahastotodistusta ja osuuspankkien sijoitusosuustodistusta ja näiden väliaikaistodistusta; 3) sellaista yhteisön antamaa velkakirjaa tai muuta saamistodistusta, jossa korko määräytyy yhteisön toiminnan tuloksen tai osingon suuruuden mukaan taikka joka oikeuttaa osallisuuteen vuosivoitosta tai ylijäämästä; sekä 4) edellä 1–3 kohdassa tarkoitettua arvopaperin merkintäoikeudesta annettua todistusta ja merkintäoikeutta koskevaa luovutuskirjaa.

Osake ja sen väliaikaistodistus mainitaan siis nimenomaisesti VSVL:ssa. Ne rinnastuvat näin ollen toisiinsa lain systematiikan näkökulmasta, millä on ilmeisesti vaikutusta niiden arvioimisessa myös muiden lakien osaketta koskevien soveltamiskysymysten tapauksessa. Tällä voi olla merkitystä myös osakkuusvapautuksen soveltamisalaa määriteltäessä.⁵⁹³

Osuuskuntia ei voida verrata listaamattomiin osakeyhtiöihin. Osuuskuntien osuuksien luovutushinnat ovat näin ollen edelleen veronalaista tuloa, koska nämä osuudet eivät ole luonteeltaan suorasijoitusosakkeisiin rinnastettavissa. Periaatteellisenä erona osuuskunnan osuuden ja osakeyhtiön osakkeiden myynnissä on, että osuuden myynnillä toisin kuin osakkeen myynnillä ei ole mahdollista realisoida yrityksen arvonnousua.⁵⁹⁴

Osuuskunnan toiminnallinen luonne poikkeaa merkittävästi osakeyhtiön vastaavasta. Osuuskunta ei suoranaisesti harjoita elinkeinotoimintaa voiton tavoittelun vuoksi, vaan sen tehtävänä on taloudellisen toiminnan harjoittaminen jäsenten taloudenpidon tai elinkeinotoiminnan tukemiseksi. Toiminnan merkitykseen ja tavoitteisiin voidaan myös liittää osuuspääoman korkojen epäneutraali verokohtelu osinkoihin verrattuna sekä osuuspääoman luovutuksen osak-

⁵⁹² HE 92/2004 s. 62: ”Verovapaan luovutuksen kohteena olisivat osakkeet. Säännöstä sovellettaisiin myös ulkomaisten osakeyhtiötä vastaavien yhtiöiden osakkeisiin. Osakkeiden luovutuksena pidetään myös osaketalletustodistuksen luovutuksen kautta tapahtuvaa luovutusta.” Osaketalletustodistus ymmärretään yleensä todistukseksi oikeudesta ulkomaisiin osakkeisiin. Tällaisen todistuksen säilyttäjänä on tavanomaisesti rahoituslaitos. Todistuksilla käydään kauppaa pääasiallisesti samoin kuin osakkeillakin. Ks. osakesidonnaisuudesta Mattila 2004b s. 6 sekä Mattila 2004c s. 488.

⁵⁹³ On kuitenkin huomattava, että sijoitusrahasto-osuuden luovutusta ei ole verotuskäytännössä rinnastettu osakeyhtiön osakkeen tai osuuskunnan osuuden luovutukseen. Ks. esim. KVL 2/2012.

⁵⁹⁴ HE 92/2004 s. 32. Ks. myös Mannio 2004 s. 270–271 av. 43, jossa hän kirjoittaa, että hallituksen esityksen perustelu ”ei vaikuta aukottomalta”. Mannio toteaa kuitenkin, että osuuskuntien osuudet poikkeavat osakkeista siinä suhteessa, että ”sisään jätetyt voitot eivät korota osuuskuntien arvoa samoissa määrin kuin osakkeen arvoa”. Ks. myös Kukkonen 2007b s. 265, Kukkonen – Walden 2009 s. 388, Kukkonen – Walden 2010b s. 111 sekä Kukkonen – Walden 2011 s. 167. Osuuskunnat eivät ole myöskään verrattavissa esimerkiksi listaamattomiin osakeyhtiöihin, koska osuuskunnan jäsenmäärä ja osuuspääoma eivät ole ennalta määrättyjä.

keiden luovutuksesta poikkeava verokohtelu. Osuuskunnan osalta ei katsottu muodostuvan sellaista taloudellista kaksinkertaista verotusta, jota olisi pitänyt pyrkiä välttämään erityissäännöksillä⁵⁹⁵.

EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainittu yhteisö voi olla osakkaana elinkeinoyhtymässä, jolla voi puolestaan olla hallussaan sellaisia osakkeita, joiden luovutukset kuuluisivat EVL 5 §:n 1 kohdan, EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittaman verovapauden piiriin, jos omistajayhtiönä olisi taustalla oleva yhteisö suoraan eikä elinkeinoyhtymän välityksellä. Elinkeinoyhtymän osakkaiden verotus toimitetaan siten, että osuus yhtymän tulosta jaetaan sen osakkaille. Verovapautta ei kuitenkaan sovelleta tällaisen yhtymäosuuden luovutukseen. Verosääntely ei näin ole symmetristä myöskään luovutuksesta syntyneiden tappioiden osalta.

Soveltumattomuus johdannaisten luovutuksiin. Johdannaisopimus perustuu jonkun toisen omaisuuden arvoon. Tämä kohdeomistus voi olla esimerkiksi arvopaperi tai valuuttaa. Johdannaisiin ei Suomessa sovelleta EVL 6 §:n 1 momentin ja EVL 6 b §:n tarkoittamaa osakkeiden luovutushintojen verovapautta ja hankintamenon vähennyskelvottomuutta, koska EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohta ja EVL 6 b § perustuvat nimenomaisesti osakkeiden luovutukseen ja luovutushintaan.

Muun muassa tietyissä pohjoismaissa järjestelmiä on laajennettu sovellettavaksi myös johdannaisiin. Säännöksiä on perusteltu pitkälti osakkeiden luovutustappioiden vähennyskelvottomuudella. Neutraalisuus edellyttää, että osakkeiden vähennyskelvottomia luovutustappioita ei voida konvertoida vähennyskelpoisiksi johdannaisten luovutustappioiksi verosuunnittelun keinoin.

Ruotsissa osakepohjaiset osakkuusoikeudet (aktiebaserade delägarätter), joihin kuuluvat myös johdannaiksiksi luettavat oikeudet⁵⁹⁶, on sisällytetty osakkuusvapautuksen soveltamisalaan. Järjestelmän perusajatus on, että johdannaisten kohdeomaisuus määrittää verokohtelun. Verovapautta voidaan soveltaa myös johdannaisten luovutukseen, jos vain IL:n verovapauden edellytykset soveltuisivat suoraan kohde-etuuden luovutukseen⁵⁹⁷. Osakkuusoikeus on osakepohjainen ainoastaan, jos se on hankittu jo olemassa olevan omistusoosuuden perusteella siinä yhtiössä, johon osakkuusoikeus kohdistuu. Arvopaperimarkkinoilta hankitut osakkuusoikeudet eivät siis voi olla osakepohjaisia. Vaatimuksena on siis konkreettinen verovapaan luovutuksen objektiedellytykset täyttävien osakkeiden omistusoikeus jo ennen osakkuusoikeuksien hankkimista, ja osakkuusoikeuksien on liitettävä juuri näihin osakkeisiin.⁵⁹⁸

⁵⁹⁵ VM 8.6.2004 s. 6.

⁵⁹⁶ Osakepohjaisena osakkuusoikeutena pidetään mm. osakkeiden merkintäoikeutta tai optioita luovuttaa kohdeosakkeet tiettyyn hintaan. 48 kap. 2 § IL.

⁵⁹⁷ 25 a kap. 4 § IL.

⁵⁹⁸ SKV 2011b s. 625.

Tästä näkökulmasta subjektit, joilla voi olla elinkeinosidonnaisia osakkuus-oikeuksia, ovat samoja kuin ne, joilla voi olla elinkeinosidonnaisia osakkeita tai osuuksia⁵⁹⁹. Elinkeinosidonnaisuuden on ajateltu säteilevän suoraan kohdeosakkeista, jolloin välissä olevia osakkuus-oikeuksia on ajateltu voitavan pitää elinkeinosidonnaisina, mikä voi johtaa kahta poikkeustapausta lukuun ottamatta verovapauteen. Luovutuksen verollisuus voi aiheutua joko skalbolag-sääntöjen soveltumisesta⁶⁰⁰ tai omistusaikaedellytyksen⁶⁰¹ täyttymättä jäämisestä.⁶⁰²

Ruotsissa sovelletaan johdannaisten luovutustappioiden vähennyskelvottomuutta niissä tilanteissa, joissa vastaavat voitot olisivat verovapaita⁶⁰³. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että elinkeinosidonnaisen osakkuus-oikeuden luovutuksesta seuraava luovutustappio on vähennyskelpoinen, kun omistusaikaedellytys verovapaalle luovutukselle ei täyty. Tappio on tällöin rajoitetusti vähennyskelpoinen⁶⁰⁴. Luovutustappio on vähennyskelvoton kuitenkin silloin, kun on kyse luovutuksesta etuyhteydessä⁶⁰⁵.

Norjassa sovelletaan yleistä johdannaisten luovutusvoittojen verovapautta ja luovutustappioiden vähennyskelvottomuutta, jos kohde-etuutena olevat osakkeet olisivat verovapauden ja vähennyskelvottomuuden piirissä⁶⁰⁶. Tanskassa osakkuusvapautussäännökset on ulotettu koskemaan vain tiettyjä johdannaisia, kuten merkintä-oikeuksia ja vaihtovelkakirjoja, joiden osalta menetellään kuten osakkeidenkin kanssa⁶⁰⁷.

Johdannaisten tapauksessa joudutaan lainsäädäntövaiheessa ottamaan huomioon näiden instrumenttien jatkuva kehittyminen ja uudet innovaatiot rahoitus-alalla. Tämä voi heijastua myös lainsäädännön ja lain esitöiden yleisluonteisuuteen ja ”kaikenkattavuuteen” kuten Ruotsissa⁶⁰⁸. Johdannaissäännösten lähtökohtana tulee tällöin olla vähennyskelvottomuuden soveltuminen kaikkiin niihin tilanteisiin, joissa kohdeosakkeet suoraan omistettuna – eli ilman välissä olevaa instrumenttia – olisivat osakkeiden ja osuuksien suoran omistamisen verovapauden ja vähennyskelvottomuuden (osakkuusvapautuksen) piirissä. Norjan järjestelmän laaja soveltamisala johtunee ensisijaisesti verovapauden soveltumisesta myös portfoliosijoituksiin, jotka ovat jo lähtökohtaisesti alttiimpia johdannaisjärjestelyille.

Sekä Ruotsin että Norjan lakimuutosten yhteydessä otettiin esille järjestelmän neutraalisuusnäkökohdat ja soveltamisalaan sisällytettiin luovutustappioi-

⁵⁹⁹ 25 a kap. 3 § IL.

⁶⁰⁰ 25 a kap. 9 § IL.

⁶⁰¹ 25 a kap. 7 § IL.

⁶⁰² SVK 2011b s. 625–626. Ks. myös SKV 2009-02-16 s. 15.

⁶⁰³ 25 a kap. 19 § 2 st. IL.

⁶⁰⁴ 48 kap. 26 § IL.

⁶⁰⁵ 25 kap. 8 § IL.

⁶⁰⁶ SL 2-38(2)(b).

⁶⁰⁷ 1(2) ABL (DK).

⁶⁰⁸ Ks. Reg. prop. 2002/03:96 s. 137.

den vähennyskelvottomuuden lisäksi myös luovutusvoittojen verovapaus⁶⁰⁹. Norjassa uskottiin lainsäädäntövaiheessa, että asymmetrinen verokohtelu voisi vääristää verovelvollisten päätöksentekoa johdannaisten käyttöä koskevissa sijoituspäätöksissään⁶¹⁰, vaikkakin on syytä huomauttaa, että tällainen järjestelmä toimisi tehokkaana esteenä sellaiselle verosuunnittelulle, jossa vähennyskelvottomia tappioita yritettäisiin muuntaa vähennyskelpoisiksi eriksi⁶¹¹.

Suomessa johdannaisiin liittyvät kysymykset jäivät täysin vaille huomiota yritys- ja pääomaverouudistuksen yhteydessä. Uudistuksessa painotettiin luovutusvoiton verovapauden rajaamista tilanteisiin, joissa on kyse pitkäaikaisista, omistajayhtiön liiketoimintaan liittyvistä osakeomistuksista. Lyhytaikaisista sijoituksista saatuja voittoja ei haluttu osakkuusvapautuksen soveltamisalan piiriin.⁶¹² Näin päätettiin toimia siitä huolimatta, että omistusaikaedellytyksen osalta päädyttiin yhden vuoden omistusaikaan, jota lienee vaikea sovittaa yhteen pitkäaikaisen omistamisen tavanomaisen merkityssisällön kanssa.

Johdannaiset eivät välttämättä tästä näkökulmasta olisi olleet täysin verovapauden ja vähennyskelvottomuuden soveltamisalan piiriin kelpaamattomia erinä. Erityisesti luovutustappioiden rajoitusten näkökulmasta johdannaisten sisällyttäminen järjestelmän soveltamisalaan olisi pitänyt huomioida ainakin lain esitöissä. Vaikka lainsäädäntömuutoksiin tämän asian suhteen tuskin ryhdytään erikseen, voitaisiin asia ottaa kuitenkin esille silloin, jos osakkuusvapautusjärjestelmää laajennetaan tulevaisuudessa koskemaan myös sellaisen elinkeinoyhtymän, jossa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu subjekti on yhtiömiehenä, tekemiä EVL 6 b §:n tarkoittamia osakkeiden luovutuksia. Tällöin läpivirtausajattelu voitaisiin ulottaa myös sellaisiin EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun yhteisön omistamiin sellaisiin johdannaisiin (esimerkiksi warrantit tai vakiodut johdannaiset), joiden kohde-etuudet olisivat EVL 6 b §:ssä tarkoitettuja verovapaasti luovutettavia osakkeita. Symmetrisesti luovutustappiot olisivat tällöin vähennyskelvottomia. Lainsäädännön kehittämisen näkökulmasta tämä olisi nykyiseen nähden luovutusmuodon osalta neutraalimpi lopputulos.

Osakesidonnaisuus johtavana verovapauden edellytyksenä? Järjestelmää olisi mahdollista kehittää joustavampaan suuntaan muun muassa siten, että pääpaino verovapauden edellytyksissä olisi järjestelmän jo olemassa olevassa osakesidonnaisuudessa. Tämän avulla voitaisiin mahdollisesti lähestyä kaikkia EVL 6 b §:n 2 momentissa mainittuja edellytyksiä. Tällöin ei olisi tarvetta enää sisällyttää järjestelmään asuinpaikkarajoitusta, koska VYL:n perusteella matalan verotuksen valtion tapahtuvat sijoitukset tulevat joka tapauksessa juokse-

⁶⁰⁹ Ot. prp. no. 1 (2004–2005) s. 61 sekä Reg. prop. 2002/03:96 s. 137.

⁶¹⁰ Ot. prp. no. 1 (2004–2005) s. 61.

⁶¹¹ Ks. Leegaard 2007b s. 179.

⁶¹² HE 92/2004 s. 31.

vien tulojen osalta huomioiduksi Suomen verotuksessa. Edellytyksenä olisi se, että kohdeyhtiö olisi erillinen verovelvollinen asuinvaltiossaan, se vastaisi pääpiirteissään suomalaista osakeyhtiötä, sen omistusosuus olisi osakemuotoinen ja sen jakama tulo osinkoa.

Tällöin osakesidonnaisuuteen perustuvaa laajennettua osakkuusvapautusta voitaisiin soveltaa esimerkiksi ainoastaan noteeraamattomiin osakkeisiin. Noteeraamattomat osakkeet voisivat näin olla aina osakkuusvapautuksen piirissä. Niihin ei tarvitsisi enää soveltaa omistusosuutta ja omistusaikaa koskevia edellytyksiä. Noteeraamattomien osakkeiden osalta ainoastaan ei-verosopimusvaltioihin tapahtuvissa sijoituksissa vaadittaisiin sekä omistusosuutta että omistusaikaa koskevan vuoden omistusajan täyttymistä. Sen lisäksi kohdeyhtiön tulisi olla suomalaista osakeyhtiötä vastaava, mikä johtuu jo voimassa olevasta osakkeen luovutukseen liittyvästä vaatimuksesta. Myös kiinteistöjä hallinnoivia osakeyhtiöitä koskevaa rajausta voitaisiin tällöin harkita uudelleen, koska veronkiertojärjestelyihin voidaan joka tapauksessa puuttua VML 28 §:n perusteella.⁶¹³

9.3 OSAKKEET KUULUVAT ELINKEINOTULOLÄHTEEN KÄYTTÖOMAISUUTEEN

9.3.1 Tulolähdeobjektitesti: osakkeet kuuluvat elinkeinotulolähteeseen

Yleistä. Verovelvollisilla voi elinkeinotoiminnan rinnalla olla sellaista muuta toimintaa ja siihen liittyviä varoja ja velkoja, joita verotetaan henkilökohtaisessa tulolähteessä. Osakeomistus kohdistuu elinkeinotulolähteeseen, jos omaisuuden käyttöä elinkeinotulolähteessä voidaan perustella harjoitettavassa elinkeinotoiminnassa. Muutoin osakeomistus luetaan henkilökohtaiseen tulolähteeseen.⁶¹⁴

Osakkeiden kuuluminen elinkeinotoiminnan tulolähteeseen arvioidaan sijoituksen kokonaiskeston ja toiminnallisen luonteen mukaan. Lähtökohtaisesti tulolähde määritellään alkuperäisen käyttötarkoituksen perusteella. Myös osakkeiden luovutushetken tilanne on merkityksellinen, koska siihen yleensä verrataan osakkeiden alkuperäistä käyttötarkoitusta ja sen mahdollista muuttumista sijoituksen alkuhetken jälkeen. Rajanveto tulolähteiden välillä tapahtuu tässä

⁶¹³ Tässä esitetyt muutokset lähentäisivät Suomen osakkuusvapautusjärjestelmää merkittävästi Ruotsin järjestelmän kanssa.

⁶¹⁴ Ks. Wikström 1984 s. 20, joka painottaa, että ratkaisevan kriteerin muodostaa omaisuuden käytön arviointi.

vaiheessa EVL-yhtiön sisällä, kuten oikeuskirjallisuudessa asia on esitetty⁶¹⁵. Hallituksen esitys on tulolähdeobjektitestin osalta vähäsanainen. Se kuitenkin mainitsee elinkeinotulolähteen nimenomaisesti.

”Verovapaus koskisi vain elinkeinotulolähteeseen kuuluvia käyttöomaisuusosakkeita, mikä ilmenee myös ehdotettavasta 6 §:n 1 momentin 1 kohdasta.”⁶¹⁶

Hallituksen esitys tarkentaa tätä vielä ottamalla esille EVL-tulolähteeseen kuuluvien sijoitusten harvinaisuuden.

”Jos yhteisön omistamat osakkeet eivät kuulu elinkeinotoiminnan tulolähteeseen, luovutukseen ei sovellettaisi verovapaussäännöstä. Elinkeinotoimintaa harjoittavalla yhtiöllä tällaiset tilanteet olisivat suhteellisen harvinaisia. Liiketoimintaan liittymättömät sijoitukset jäisivät yleensä soveltamspiiriin ulkopuolelle jo ehdotettavan omistuosusrajan perusteella.”⁶¹⁷

Henkilökohtaiseen tulolähteeseen luetaan yleensä esimerkiksi kiinteistöjen ja muiden tilojen vuokraus ulkopuolisille sekä elinkeinotoimintaan kuulumattomat passiivisluonteiset osake- ja muut sijoitukset. Yhteisön verotus perustuu kokonaisuudessaan TVL:n säännöksiin, jos yhteisöllä on verotuksessa pelkäs-
tään muun toiminnan tulolähde⁶¹⁸.

Tulolähdeobjektitesti perustuu EVL 53 §:n 2 momenttiin. EVL 53 §:n 1 momentin mukaan jos kiinteistöä käytetään yksinomaan tai pääasiallisesti elinkeinotoimintaa välittömästi tai välillisesti edistäviin tarkoituksiin, kuten tehdas-, työpaja-, liike- tai hallintotarkoituksiin taikka henkilökunnan asumis- tai sosiaalitarkoituksiin, kiinteistö kuuluu elinkeinotoiminnan tulolähteeseen. Säännöksen 2 momentin mukaan se, mitä 1 momentissa säädetään, koskee myös muuta hyödykettä kuin kiinteistöä, jota käytetään yksinomaan tai pääasiallisesti elinkeinotoiminnassa. Säännöksen 2 momentti soveltuu osakkeisiin, joten niiden kuuluminen elinkeinotoiminnan tulolähteeseen ratkaistaan EVL 53 §:n 2 momenttia tulkitsemalla. Pykälän sanamuodon mukaan elinkeinotoiminnan tulolähteeseen kuuluvat myös osakkeet, joita käytetään välillisesti elinkeinotoimintaa edistäviin tarkoituksiin.⁶¹⁹

⁶¹⁵ Kukkonen – Walden 2010a s. 70. Toisin Mattila 2005b s. 12, joka toteaa: ”Käytännössä on tullut vastaan myös tilanteita, joissa on pohdittu sinänsä selvän EVL-yhtiön kohdalla mahdollisuutta, että osakkeet kuuluvatkin TVL-tulolähteeseen. En pidä onnistuneena sitä, että epäselvissä tapauksissa asia ratkaistaan näin helpolla tavalla. Tulolähdejaosta tulisi päästä kokonaan irti eikä elvyttää sitä tällaisilla ratkaisuilla.” Vrt. Juusela 2004 s. 180.

⁶¹⁶ HE 92/2004 s. 62.

⁶¹⁷ HE 92/2004 s. 32–33.

⁶¹⁸ Ks. tästä tarkemmin tulolähdesubjektitestin yhteydessä. Ks. laajemmin yhteisön henkilökohtaisista tuloista Wikström 1984 ja Andersson 1984. Tämän kysymyksen osalta sääntelyn taustaa ja valmisteluvaiheen aikana esiin tulleita seikkoja on käsitelty perusteellisesti Voipio 1979 s. 68–70.

⁶¹⁹ Ks. Penttilä 2010d s. 62 ja Juusela 2004 s. 180–181.

Säännöksen 2 momentti lisättiin lailla 21.12.2000/1168, ja sitä on sovellettu ensimmäisen kerran vuodelta 2001 toimitettavassa verotuksessa. Lakimuutoksen voidaan arvioida vaikuttaneen laajentavasti elinkeinovarallisuuden soveltamisalaan. Lakimuutos on myös heikentänyt sitä edeltävän elinkeinovarallisuuden tulkintakysymykseen liittyvän oikeuskäytännön merkitystä.

EVL 53 §:n 2 momentti asettaa vaatimuksen ainakin välillisestä yhteydestä elinkeinotoimintaan. Pelkkä osakkeiden omistaminen ei riitä tekemään niistä elinkeinotulolähteeseen kuuluvia hyödykkeitä. Tämän KHO vahvisti vuonna 2010 antamillaan vuosikirjaratkaisuilla. Näistä tulolähteobjektitestin näkökulmasta merkittävin lienee KHO 2010:50, joka koskee elinkeinotoiminnan päättymistä ja myöhempää osakeluovutusta.

Yhteisöjen veroilmoituksissa ja toimitetuissa verotuksissa elinkeinotoiminnan varoina ja tuloina on voitu käsitellä myös sellaisia varoja ja tuloja, jotka eivät liity elinkeinotoimintaan. Nämä osakeomistukset tulisi lukea elinkeinotoiminnan asemasta henkilökohtaiseen tulolähteeseen. EVL:n systematiikasta seuraa, että yhteisöverotuksessa tulisi välttää elinkeinotulolähteen soveltamisalan laajentumista niihin tilanteisiin, joissa tulisi selkeästi soveltaa henkilökohtaista tulolähdettä. EVL:n soveltumisalan laajentumista ilman lakimuutosta voitaisiin pitää tuloverolainsäädännön kokonaissystematiikan näkökulmasta epätoivottavana. Käytännön verotuksen näkökulmasta soveltamisalan tilannekohtaista laajentumista voivat kuitenkin selittää erilaiset tarkoituksenmukaisuuteen ja luottamuksensuojaan liittyvät näkökannat ja se, että yritystoiminnan harjoittamisen laaja-alaisesta näkökulmasta sen yrityksen liiketoimintaan liittyvinä varoina pidetään usein sen varallisuutta kokonaisvaltaisesti⁶²⁰. Verotuksen toimittamisen yhteydessä ei ole myöskään välttämättä kiinnitetty huomiota osakeyhtiön tulolähteisiin, jos tähän liittyvällä ratkaisulla ei ole nähty selkeää fiskaalista merkitystä.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että tulolähteisiin liittyvä verotuskäytäntö olisi muuttunut verovelvollisen näkökulmasta joustavampaan suuntaan. Tulolähteitä ja omaisuuslajia koskevat tulkintakysymykset ovat olleet olemassa ennen verouudistustakin. Ne ovat kuitenkin nousseet varsinaisesti esille vasta verouudistuksen aiheuttamissa tulkintatilanteissa. Elinkeinotoimintaa harjoittavilla voi joka tapauksessa olla myös sellaisia varoja ja muita omaisuuslajia, joilla mahdollisesti on ollut tai on jonkinasteinen liittymä elinkeinotoimintaan mutta jotka eivät kuitenkaan varsinaisesti palvele verovelvollisen elinkeinotoimintaa eivätkä suoranaisesti liity siihen. Tällaisia varsinaiseen aktiiviseen elinkeinotoimintaan liittymättömiä varoja voivat olla esimerkiksi osakeomistukset, muut arvopaperit, suuret kassavarat ja saamiset sekä muut aineelliset hyödykkeet, kuten maa-alueet ja rakennukset.⁶²¹

⁶²⁰ Vrt. Voipio 1977 s. 256.

⁶²¹ Ks. Tikka 1975 s. 14 av. 7, jossa kirjoittaja katsoo ns. henkilökohtaisen tulolähteen piiriin

Esimerkki

Julkisesti noteerattu X Oyj antaa markkinoille ilmoituksen, jonka mukaan se on hankkinut ”sijoitusmielessä” saksalaisen listaamattoman yhtiön osakkeita. X Oyj hallitsee näitä osakkeita niin, että verovapauden muodolliset EVL 6 b §:n 2 momentin objektiedellytykset täyttyvät. X Oyj on EVL:n mukaan verotettava tuotannollista toimintaa harjoittava yhtiö, eikä se harjoita aktiivista arvopaperikauppaa. Lähtökohdaisesti voitaisiin katsoa, että mahdollisesti myytävät osakkeet eivät kuuluisi EVL 53 §:n 2 momentin tarkoitamiin EVL-tulolähteen varoihin, koska ainoastaan väliaikaisesti (sijoitustarkoituksessa) hankitut osakkeet kuuluvat nähtävästi TVL-tulolähteen varoihin. Näin ollen EVL 6 b §:ää ei voitaisi soveltaa, vaikka muun muassa omistusosuutta ja omistusaikaa koskevat vaatimukset täytyisivätkin. Verotusta toimitettaessa näyttönä sijoituksen TVL-luonteesta voitaisiin mahdollisesti pitää yhtiön antamaa ilmoitusta. Jos omistusta pidettäisiin kuitenkin EVL-varallisuutena, ei osakkeita voitaisi lukea käyttöomaisuuteen kuuluviksi, koska niitä ei voitaisi pitää pitkäaikaiseen käyttöön tarkoitettuina. Osakkeet kuuluisivat tällöin nähtävästi vaihto-omaisuuteen. Tämä on kuitenkin ongelmallista, koska yhtiö ei ole arvopaperikauppaa harjoittava verovelvollinen. Osakkeet voisivat kuulua myös rahoitusomaisuuteen.

Osakeyhtiöön voi muodostua ja kertyä sen varsinaisen aktiivisen elinkeinotoiminnan kannalta ylimääräisiä varoja esimerkiksi jakamattomista voittovaroista sekä omaisuuden myynneistä. Varsinaisen aktiivisen liiketoiminnan ohella voittovaroja voidaan siirtää passiivisluonteeseen sijoitustoimintaan, jolloin on myös mahdollista, että omistus kohdeyhtiössä kasvaa 10 prosenttiin osakepääomasta. Juuri passiiviset osakeomistukset ovat ongelmallisia tulolähdejaottelun näkökulmasta. Jos ainakin välillinen yhteys yhtiön tai etuyhteyden harjoittamaan elinkeinotoimintaan puuttuu, pitkäaikaisten sijoitusten ajatellaan kuuluvan verovelvollisen henkilökohtaiseen tulolähteeseen.

On lisäksi tulkinnanvaraista, voitaisiinko omistusta pitää elinkeinotoiminnan varallisuutena siitä huolimatta, että itse yhtiötä ei pidettäisi elinkeinonharjoittajana. Tämä ei kuitenkaan liene EVL:n systematiikan näkökulmasta mahdollista.

Erityisesti nykyisistä tulkintatilanteista. Tulolähdeobjektitestissä tutkitaan, kuuluvatko omistetut osakkeet elinkeinonharjoittajan elinkeinotulolähteeseen. Tämä tulolähdejaon ja osakkuusvapautuksen hankauspinta oli vuoden 2004 uudistuksen jälkeisessä oikeuskäytännössä täsmentämätön aihealue erityisesti siihen saakka, kunnes KHO tulkitse ratkaisuisaan tiettyjä hallinnointiyhtiöjärjestelyjä ja pitkäaikaisia osakeomistuksia vuonna 2010.

kuuluvaksi sijoitukset, jotka eivät ole yrityksen toiminnan kannalta tarpeellisia. Tikka kuvailee (mts. 111) näitä omistuksia pitkäaikaisiksi sijoituksiksi liiketoiminnan ulkopuolelle. Tikka pitää tätä kuitenkin selvästi poikkeuksellisenä tilanteena, jossa on kyse yleensä ylijäämävarojen sijoittamisesta. Ks. myös Andersson 1984 s. 115–116 sekä Myrsky 2005b s. 88 av. 10. Vrt. Kukkonen 2009 s. 146, joka näyttää rajaavan TVL-tulolähteen koskemaan keinokeinoisia verotuksen minimointi- ja kiertomenettelyjä sekä selkeästi passiivista, hyvin pitkäaikaista sijoitusvarallisuutta.

Erilaiset moniportaiset yritysrakennejärjestelyt aiheuttavat näidenkin ratkaisujen jälkeen veroriskin. Huolellisen taloudenpitäjän tulisikin varmistua siitä, kuuluvatko omistettavat osakkeet omistajayhtiön elinkeinotoiminnan tulolähteeseen vai muuhun omaisuuteen. Vaikka verotusta toimitettaessa ja verovapauden subjektiedellytyksiä tutkittaessa tulolähdesubjektitestin perusteella osakkeet vaikuttaisivatkin olevan verovapaasti luovutettavissa (luovuttajaa verotetaan EVL:n mukaan), voi tilanne kuitenkin olla sellainen, että tulolähdeobjektitestin perusteella tämä ei välttämättä olisikaan mahdollista (osakkeet eivät kuulu luovuttajan elinkeinotulolähteeseen). Tässä tapauksessa verotus toimitetaisiin TVL:n perusteella, eikä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n mukainen osakkuusvapautus voisikaan siis toteutua.⁶²²

Liiketoimintaan liittyvät osakkeet kuuluvat myös omistajansa EVL-varallisuuteen EVL 53 §:n 2 momentin nojalla. Liiketoiminnallinen yhteys voi muodostua välillisesti tai välittömästi. Välittömään tai välilliseen elinkeinotoiminnan edistämiseen liittyvät tulkinnalliset tilanteet voidaan jakaa kolmeen tapausryhmään.

Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat sellaiset tapaukset, joissa on yleensä kyse pitkäaikaisista omistuksista ja omistajayhtiö harjoittaa kohdeyhtiön tavoin jotain tiettyä liiketoimintaa, mutta näiden yhtiöiden harjoittamat liiketoiminnat eivät välttämättä liity toisiinsa. Tällöin vaatimuksena olisi ainakin, että yhtiöiden välillä on liiketoimia tai omistajayhtiö osallistuu aktiivisesti kohdeyhtiön hallintoon pyrkimyksenään edistää sekä omaa (omistajayhtiön) intressiään ja toimintaansa että kohdeyhtiön liiketoimintaa. Intressi voi liittyä myös etuhyteyspiiriin tuleviin toimintoihin.

Toiseen ryhmään kuuluvat tapaukset, joissa omistajayhtiö on hallinnointityyppinen. Tällöin voi olla kyse luonnollisten henkilöiden sijoitusvarallisuuden järjestämisestä, jolloin verovapaus saattaa estyä jo tulolähdesubjektitestin perusteella. Luonnollisten henkilöiden sijoitusyhtiöiden verotukseen voidaan kuitenkin soveltaa EVL:a. Tällöin yksittäinen osakkuusyhtiöomistus ei kuitenkaan kuulu välttämättä hallinnointiyhtiön elinkeinotoimintaan, joka voi olla esimerkiksi arvopaperikauppa. Arvopaperikauppa ei näin ollen EVL-tulolähteestä huolimatta saata EVL:n soveltamisalan piiriin sellaisia osakeomistuksia, joilla ei ole yhteyttä hallinnointiyhtiön harjoittamaan EVL-arvopaperikauppaan. Jos omistajayhtiötä pidetään EVL:n mukaan verotettavana yhtiönä, vaaditaan siis

⁶²² Ks. tähän liittyvän riskin huomioimisesta Mattila 2008b s. 80–81 ja Mattila 2009 s. 137, joissa katsotaan, että käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapauden myötä on syntynyt aikaisempaa kriittisempi käsitys osakkeiden kuulumisesta elinkeinotoiminnan tulolähteen varoihin. Ks. myös Kukkonen 2009 s. 145, joka mainitsee Verohallinnon tasolla omaksutun varsin tiukan tulkintalinjan, ”jolla selvästikin on haluttu rajata pienten yritysten ja perhekonsernien toimintaa, varallisuuksia ja tuloja/menoja elinkeinotoiminnan ’edullisten’ verosääntöjen ulkopuolelle”. Ks. myös KPMG 18.2.2010, jossa mainitaan, että käytännössä on ilmennyt, että Verohallinnossa tutkitaan ”asiaa normaalia enemmän”.

edelleen, että osakkeet kuuluvat sen elinkeinotoiminnan tulolähteeseen EVL 53 §:n 2 momentin mukaisesti. Tällöin edellytyksenä on, että hallinnointiyhtiö harjoittaa aktiivista omistajaohjausta kohdeyhtiössä, tuottaa sille konsernitason palveluja ja muutoinkin asettuu ikään kuin emoholdingyhtiön tyypiseen asemaan, vaikka kohdeyhtiössä olisi muitakin osakkeenomistajia.

Tässäkin harkinnassa saatetaan korostaa jo tulolähdesubjektitestin yhteydessä esiintynyttä kysymystä omistuspohjan laajuudesta. Harvainyhtiön tai suoraan luonnollisten henkilöiden omistaman hallinnointiyhtiön omistuksia voidaan herkästi tulkita verotuksessa hallinnointiyhtiön henkilökohtaiseen tulolähteeseen kuuluviksi, vaikka mitään erityistä määräystä omistajayhtiön osakaspohjan laajuudesta ei olekaan EVL:iin sisällytetty. Tällöin noudatetaan tiettyllä tapaa sisältö ennen muotoa -ajattelua, jolloin selvittäväksi tulee se, olisivatko kohdeyhtiön osakkeet yhtiön omistajatahojen suoraan omistamana niiden elinkeinotoiminnan tulolähteeseen kuuluvia vai ei.

Kolmanneksi voidaan mainita tapaukset, joissa yhtiö sijoittaa oman liiketoimintasektorinsa ulkopuolelle liiketoiminnallisesta syystä. Sijoituksen tarkoituksena voi olla oman toiminnan laajentaminen uudelleen liiketoimintasektorille tai olemassa olevan liiketoiminnan tukeminen strategisen sijoituksen avulla tätä tarkoitusta palvelevaan kohteeseen. Tällaista sijoitusta ei voida pitää lähtökohtaisesti sijoituksena elinkeinotoiminnan ulkopuolelle⁶²³. Uuden toimialan suorasijoituksen katsotaan sisältyvän elinkeinotoiminnan varallisuuteen ja käyttöomaisuuteen jo vanhan oikeuskäytännön nojalla. Tästä voidaan mainita tapaukset KHO 1976 T 3677 ja KHO 1990 B 515.⁶²⁴ Jos kuitenkin osakkeiden omistuksella on sijoitusluonteinen tai spekulatiivinen tarkoitus, voitaisiin osakkeita pitää mahdollisesti TVL-omaisuutena⁶²⁵.

Edellä mainitun ensimmäisen tapausryhmän tilanteissa osakkeilla saattaa olla vain rajallinen tai täysin olematon yhteys elinkeinotoimintaa harjoittavan yrityksen varsinaiseen liiketoimintaan eli päätoimintaan. Osakkeet eivät tällöin esimerkiksi palvele omistajayrityksen tai etuyhteyden varsinaista suoritetuotantoa⁶²⁶. Tämänkaltaiset osakekannat kuulunevat pääsääntöisesti henkilökohtaiseen tulolähteeseen⁶²⁷. Esimerkkinä tällaisesta omistuksesta voi olla omistus

⁶²³ Ks. Andersson 1973 s. 78, Andersson 1984 s. 118–120 sekä Juusela 2004 s. 181. Vrt. Niskakangas 2007 s. 12.

⁶²⁴ Ks. Penttilä 2010d s. 64.

⁶²⁵ Ks. Tikka 2005c s. 10.

⁶²⁶ Ks. tällaisesta maininnasta kirjanpidon alalla KILA 1989/1054. Vrt. Niskakangas 2007 s. 12.

⁶²⁷ Ks. Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:24, Tikka 2005c s. 9 sekä Andersson 1984 s. 118–121. Ks. myös Andersson 1969c s. 103, jossa kirjoittaja mainitsee elinkeinotoimintaan kuulumattomiksi osakkeiksi esim. yrityksen toimintaan läheisesti liittymättömät pörssiosakkeet sekä osakkeet yrityksessä, johon liiketoiminnallinen yhteys on ”olematon tai hyvin kaukainen”. Ks. samoin Andersson 1970 s. 11, jossa hän käyttää sanamuotoa ”inte har något samband med företagens verksamhet” sekä Andersson 1972b s. 12 ja Andersson 1977b s. 11, jos-

osakkuusyhtiössä, joka toimii vieraalla toimialalla. Tällaista osakekantaa voitaisiin pitää omistajayhtiön TVL-omaisuutena ainakin, jos omistusosuuteen kohdeyhtiössä ei liity aktiivista osakastoimintaa, toiminnan ohjausta ja osallistumista hallintoon⁶²⁸. Jos kyse on luonnollisten henkilöiden sijoitustoimintaholdingyhtiöstä, jota jollakin perusteella verotetaan tai on verotettu EVL:n mukaisesti, ei osakkeita tästä huolimatta tulisi pitää EVL 53 §:n 2 momentin mukaisena EVL-varallisuutena, jos kyse on ollut ainoastaan osakkeiden hallinnoinnista eikä yhtiöiden välillä ole ollut edes välillistä liiketoiminnallista yhteyttä⁶²⁹.

Venesjärvi mainitsee ylimääräiseksi omaisuudeksi sellaisen omaisuuden, joka ei edes välillisesti palvele liiketoimintaa eikä ole tarkoitettu sitä palvelemaan⁶³⁰. Tikka toteaa vuonna 1983 julkaisussa kirjoituksessa seuraavaa liikeomaisuuden ja henkilökohtaiseen tulolähteeseen kuuluvien osakkeiden rajanvedosta konsernitilanteissa: ”Konserniyhtiöt toimivat usein eri toimialoilla. Aikaisemmin saattoi olla epäselvää se, kuuluivatko tytäryhtiön osakkeet emoyhtiön liikeomaisuuteen silloinkin, kun tytäryhtiö toimi aivan toisella toimialalla. Nykyisin lienee vakiintumassa käsitys, että tytäryhtiön osakkeet ovat tällöinkin emoyhtiön liikeomaisuutta.”⁶³¹

Tikan arviot oikeustilan muutoksesta ja silloisesta oikeustilasta vastaavat hyvin myös nykyisiä käsityksiä. Jo liiketoimintaa harjoittavan yrityksen voitontavoitteluluonteesta johtuu se, että sen tytär- tai osakkuusyhtiösijoitusta tulisi lähtökohtaisesti pitää elinkeinotoimintaan liittyvänä toimena. Tällöin joudutaan kuitenkin vaikeisiin tulkintatilanteisiin, jos sijoitus on hyvin passiivisluonteinen ilman selkeää liiketaloudellista yhteyttä yritysten välillä. Tikka kuitenkin tiivistää asian (vuonna 1982) seuraavasti: ”Merkityksellistä on ymmärtääkseni se, saako sijoituksen tehnyt yhtiö itse esim. osakekannan arvonnousun myötä hyödyn sijoituksen ja mahdollisen tuen kohteena olevan yrityksen menestymisestä vai onko kysymys vain osakkaan epäonnistuneen operaation tukemisesta tai sen tappion vierittämisestä.” Tikka viittaa tällä jälkimmäisellä kommentilla tilanteeseen, jossa sijoitus yhtiöön on tapahtunut yhtiöt omistavan henkilöosakkaan etujen vuoksi.⁶³²

sa on sanamuotona tällöin ”ei – – mitään yhteyttä yrityksen toimintaan”. Vrt. Andersson 1973 s. 77 sekä Andersson 1984 s. 118, joista ensinnä mainitussa lähteessä korostuneet etuyhteyttä korostava ajattelu. Vrt. Ikkala 2002 s. 7, jossa kirjoittaja katsoo, että ”jokin toiminnallinen yhteys” riittää ja että kyse ei tule olla ”lähinnä passiivisessa sijoitusmielessä” hankituista osakkeista.

⁶²⁸ Vrt. Juusela 2004 s. 181 ja Niskakangas 2007 s. 12.

⁶²⁹ Omistajayhtiön pääosakkaan henkilökohtaisen omistuksen hallinnointia ei ole pidetty riittävänä perusteena muodostamaan liiketoiminnallista yhteyttä omistajayhtiön ja kohdeyhtiön välille. Jos luovuttajayhtiön on esimerkiksi harjoittanut tämän kohdeomistuksen hallinnoinnin ohella arvopaperikauppaa, hallinto-oikeuskäytännön mukaan liiketoiminnallista yhteyttä ei ole tällöin syntynyt nimenomaan harjoitetun arvopaperikaupan ja kohdeyhtiön omistamisen välille. Näin on perusteltu osakkuusvapautussäännösten soveltumattomuutta esimerkiksi Helsingin HAO:n päätöksessä 6.9.2011 11/1061/3.

⁶³⁰ Venesjärvi 1988 s. 333.

⁶³¹ Tikka 1983b s. 234.

⁶³² Tikka 1982c s. 32.

Kuitenkin vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen jälkeen Tikka arvioi, että on varsin poikkeuksellista, että yhtiöomistuksia kohdistetaan TVL-tulolähteeseen. Tikka katsoo edelleen, että vaikka omistusyhtiöt toimisivatkin eri aloilla, samaan konserniin kuuluvia yhtiön osakkeita pidetään toisen konserniyhtiön elinkeino-omaisuutena. Tikka pitää myös liiketoimintaa ”diversifioivia vähemmistöosakkuuksia” elinkeinotoimintaan kuuluvina.⁶³³ Tätä on jälleen hyvä verrata hänen vuoden 1983 kannanottoonsa, jossa hän päättelee mm. etuyhteyttä korostavaan ajatteluun nojautuen, että ”uusia toimialoja kokeilevat, voitollisiksi tarkoitetut tytäryhtiö-sijoitukset kuuluvat emoyhtiön liiketoiminnan piiriin”, minkä hän katsoo olevan entistä helpompaa hyväksyä.⁶³⁴ Andersson huomauttaa toisaalta vuoden 1984 näkemyksessään, että riittävän pienen osakemäärän hankkiminen voi johtaa siihen, että omistus ei millään tavalla liity yrityksen harjoittamaan liiketoimintaan.⁶³⁵

Yrityksen pörssisijoitukset, jotka eivät liity välillisestikään yrityskokonaisuuden liiketoimintaan, kuuluvat pääsääntöisesti henkilökohtaiseen tulolähteeseen. Jos tällaiset osakeomistukset liittyvät esimerkiksi yhtiön sivutoimenaan harjoittamaan arvopaperikauppaan, voidaan osakkeita mahdollisesti pitää elinkeinotoiminnan varoina ja vaihto-omaisuuteen kuuluvina.⁶³⁶ Arvopaperikauppa voinee kuulua osakkuusvapautuksen piiriin ainoastaan silloin, kun on kyse EVL:n mukaan verotetun arvopaperikauppaa harjoittavan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun yhteisön suorasijoituksesta arvopaperikauppaa harjoittamaan osakeyhtiöön, joka täyttää EVL 6 b §:n 2 momentin edellytykset.

Tapauksessa KVL 11/2005 verovapauden edellytyksiä jouduttiin lähestymään yhtiöiden välisen toimintasuhteen näkökulmasta. Tapauksesta on julkistettu niukasti tosiseikkoja. Niistä ei käy selvästi ilmi, omistiko emoyhtiö myös muiden yhtiöiden osakkeita ja millainen yrityskokonaisuuden rakenneratkaisu oli kyseessä. Tapauksen kuvauksessa on kuitenkin maininta konserniyhtiöistä. Tapauksessa ei mainittu liiketoiminnallisesta yhteydestä, mutta omistuksen pitkäaikaisuus ja pysyvyys nousevat esille.

Kyse oli pitkään omistetusta 20 prosentin suuruisesta omistuserästä toisessa noteeratussa yhtiössä. KVL toi ratkaisussaan esille sekä omistuksen suuruuteen (kvantitatiivinen näkökulma) että sen luonteeseen (kvalitatiivinen näkökulma) liittyvät näkökohdat. Molemmilla näkökulmilla on vaikutusta sekä tulolähdeobjektitestin että omaisuuslajitestin ratkaisuisissa. KVL painotti myös omistuk-

⁶³³ Tikka 2005c s. 10. Tikan ilmaisu vastannee pitkälti Voipion joustavaksi arvioitavissa olevaa ajatusta siitä, että sijoituksen EVL-luonnetta ei tulisi sitoa toimintojen samankaltaisuuteen. Esim. Voipio 1972 s. IV/7. Ks. myös Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 6:23, jossa kannatetaan tätä ”ainakin silloin, jos osakkuus johtaa esim. hallintoon osallistumiseen ja on niin merkittävä, ettei osakehankintaa ole aihetta luonnehtia passiiviseksi sijoitukseksi”. Tällöin liikutaan jo kuitenkin EVL-tulolähteen sisällä liikevarallisuuslajien keskinäisessä vertailussa. Ks. vähemmistöosuuksien käyttöomaisuusluonnetta puoltavista kannoista myös Penttilä 2010d s. 64 ja Niskakangas 2007 s. 12.

⁶³⁴ Tikka 1983b s. 234–235.

⁶³⁵ Andersson 1984 s. 120–121 ja mts. 141.

⁶³⁶ Ks. Juusela 2004 s. 181.

sen pitkäaikaisuutta ja pysyvyyttä, mikä voidaan sijoittaa kvalitatiivisen näkökulman piiriin.

Seuraavassa Vaasan HAO:sta KHO:een edenneessä tapauksessa painotettiin liiketoiminnallisen yhteyden olemassaolon tärkeyttä osakkeiden myyntihetkellä. KHO antoi asiasta vuosikirjaratkaisun KHO 2010:50. Tapauksen ymmärtämiseksi on syytä avata myös asian faktakuvausta ja varhaisempia käsittelyvaiheita.

A Oy:n toimialana oli yhtiöjärjestyksen mukaan sijoitustoiminta yrityksiin, yrityksen osakkeiden, arvopapereiden ja kiinteistöjen kauppa ja ostaminen sekä huoneistojen ja koneiden vuokraus. Lisäksi yhtiö pystyi harjoittamaan metalli-, putkiasennus- ja projektiurakointia sekä valvontatoimintaa. A Oy:n toiminta verovuodesta 2000 lähtien oli muodostunut arvopapereiden, kuten rahasto-osuuksien ja julkisesti noteerattujen osakkeiden myynnistä sekä osakehuoneistojen vuokrauksesta. Yhtiöllä ei ollut tämän lisäksi ollut muuta toimintaa. Tuotantokoneiden vuokrausta koskevien sopimusten perusteella niiden viimeinen vuokratkausi oli päättynyt vuonna 1999.

A Oy:n toiminnan tarkoituksena oli aikaisemmin ollut omistaa tuotantokoneita, laitteita ja tuotannollisten yhtiöiden osakkeita (käyttöomaisuusosakkeita) ja vuokrata tarvittavat koneet ja tuotantovälineet yhtiöille. A Oy on osakeomistuksensa alusta tukenut myytyjen yhtiöiden käyttöomaisuuden hankintaan liittyvää toimintaa, koska yhtiöt eivät saadun selvityksen mukaan alkuvuosina oman taloudellisen tilanteensa vuoksi siihen pystyneet. B Oy:n ja C Oy:n liiketoiminta kehittyi sittemmin siten, että ne eivät vuodesta 2000 lähtien tarvinneet A Oy:n apua liiketoimissaan. A Oy:n hallituksen varsinainen jäsen H on toiminut lisäksi B Oy:n ja C Oy:n toimitusjohtajana.

A Oy myi verovuonna 2005 yhtiön käyttöomaisuuteen kirjattuja B Oy:n ja C Oy:n osakkeita. B Oy:n osakkeista luovutusvoittoa kertyi 219 286 euroa ja C Oy:n osakkeiden mynnistä saadun luovutusvoiton määrä oli 1 367 724 euroa. Ennen osakkeiden myyntiä A Oy omisti 50 prosenttia C Oy:stä ja 16,27 prosenttia B Oy:stä. Yhtiölle jäi vuonna 2005 tapahtuneen myynnin jälkeen 8,66 prosentin omistusosuus C Oy:stä. Lisäksi A Oy:n osakas S omisti B Oy:stä 15,34 prosenttia ja H 0,50 prosenttia.

Verovuodelta 2005 toimitetussa verotuksessa A Oy:n saamien B Oy:n ja C Oy:n osakkeiden luovutushinnat verotettiin yhtiön veroilmoituksesta poiketen yhtiön muun toiminnan tulona. A Oy katsoi edellä mainittujen osakkeiden kuuluneen yhtiön käyttöomaisuuteen ja niiden olleen EVL 6 b §:n mukaan verovapaasti luovutettavia. Verotuksen oikaisulautakunta hylkäsi päätöksellään yhtiön oikaisuvaatimuksen ja katsoi osakkeiden luovutuksesta saadun luovutushinnan yhtiön muun toiminnan tuloksi.

Verotuksen oikaisulautakunta katsoi, että A Oy:n toiminta oli muuttunut B Oy:n ja C Oy:n osakkeiden hankkimisen jälkeen siten, että yhtiöiden välillä ei ole enää osakkeiden luovutusvoittoa edeltäneenä viitenä verovuotena ollut toiminnallista yhteyttä. Näissä oloissa osakkeiden omistuksen ei voitu katsoa tarkoitukseltaan palvelevan yhtiön elinkeinotoimintaa vaan yksinomaan omistajia, joten kyseessä olevat osakkeet kuuluivat yhtiön liiketoiminnan ulkopuolisiin varoihin, jolloin niiden luovutuksesta saatua tuloa oli verotettava verotuksen oikaisulautakunnan mukaan yhtiön

TVL-tulolähteessä. Verotuksen oikaisulautakunta katsoi, että koska myydyt osakkeet ovat vuosia olleet yhtiön kirjanpidossa ja sitä kautta myös verotuksessa käyttöomaisuutena eikä veroviranomaisella ollut aikaisemmin syytä tutkia osakkeiden käyttöomaisuusluonnetta, verovelvolliselle ei voitu myöntää tässä asiassa VML 26 §:n 2 momentissa tarkoitettua luottamuksensuojaa.

A Oy vaati valituksessaan HAO:lle, että vuonna 2005 myytyjen B Oy:n ja C Oy:n osakkeiden luovutushinnat tulee katsoa verovapaiksi tuotoiksi EVL 6 b §:n mukaisesti ja yhtiölle myöntää asiassa luottamuksensuojaa. HAO hylkäsi yhtiön valituksen.

HAO totesi päätöksessään, että asiakirjojen mukaan A Oy:n liiketoiminnallinen yhteys B Oy:hyn ja C Oy:hyn oli päättynyt useita vuosia ennen kyseisten osakkeiden myyntiä. HAO:n mukaan näin ollen myytessä noiden yhtiöiden osakkeita ei niitä voitu pitää A Oy:n käyttöomaisuutena siitäkään huolimatta, että ne aikanaan olivat sellaisia olleet.

Se seikka, että yhtiöillä ei ollut enää osakkeita myytessä toiminnallista yhteyttä, ei ollut HAO:n mukaan tulkinnanvarainen tai epäselvä. Yksinomaan yhtiön käsitys siitä, että osakkeet olisivat toiminnallisen yhteyden puuttumisesta huolimatta säilyttäneet käyttöomaisuusluonteensa, ei tehnyt HAO:n mukaan kysymystä osakkeiden luonteesta niitä myytessä tulkinnanvaraiseksi tai epäselväksi. Yhtiöllä ei ollut HAO:n mukaan oikeutta vaatimaansa luottamuksensuojaa, koska yhtiö ei ole selvittänyt saaneensa veroviranomaisilta ohjetta noiden osakkeiden lukemisesta käyttöomaisuuteen tai noudattaneensa noiden osakkeiden osalta veroviranomaisen käytäntöä, jollaisena ei voida pitää sitä, ettei verotuksessa ole puututtu yhtiön mainittujen osakkeiden kirjanpidolliseen käsittelyyn aikana, jolloin sillä ei ole ollut vaikutusta yhtiön verotukseen.

A Oy pyysi lupaa valittaa HAO:n päätöksestä ja valituksessaan vaati, että vuonna 2005 myytyjen B Oy:n ja C Oy:n osakkeiden luovutushinnat tuli katsoa verovapaiksi tuotoiksi EVL 6 b §:n mukaisesti. Yhtiö katsoi, että sille tuli myöntää luottamuksensuojaa.

Valituksensa perusteluina yhtiö esitti muun ohella seuraavaa. A Oy:n ja myytyjen yhtiöiden välillä oli ollut selvä toiminnallinen yhteys vuoteen 1999 saakka A Oy:n vuokratessa yhtiöille tuotannossa tarvittavia koneita ja laitteita. Verotuspäätöksessä tai HAO:n ratkaisussa ei ole kiistetty, etteivätkö B Oy:n ja C Oy:n osakkeet olisi olleet A Oy:n käyttöomaisuutta vuoteen 1999 saakka. A Oy:n verotus oli toimitettu vuosittain EVL:n mukaan. A Oy katsoi, että tapauksessa tulee soveltaa verotus- ja oikeuskäytännössä vakiintunutta tulkintaa käyttöomaisuuskiinteistöjen kuulumisesta edelleen myynnin hetkellä EVL-tulolähteeseen, vaikka kiinteistön käyttö luovutavan yhtiön liiketoiminnan käytössä olisi loppunut jo aiemmin ja sen jälkeen kiinteistöistä kertynyt tulo olisi verotettu yhtiön henkilökohtaisen tulolähteen tulona. Kiinteistöjen luovutuksiin liittyvää verotus- ja oikeuskäytäntöä voidaan soveltaa myös muuhun käyttöomaisuuteen eikä kiinteistöjä ole asetettu verolainsäädännössä erityisasemaan. Käyttöomaisuudeksi hankittu ja käyttöomaisuutena käsitelty omaisuus säilyttää luonteensa myös luovutustilanteessa. Myydyt osakkeet olivat yhtiön mukaan kiistatta sen käyttöomaisuutta, jolloin yhtiöllä oli aihetta olettaa, että osak-

keet olivat säilyttäneet käyttöomaisuusluonteensa, koska verotusta toimitettaessa asiaan ei ollut aikaisempina vuosina puututtu. Yhtiö katsoi, että sille tuli myöntää luottamuksensuojaa, koska uuden EVL 6 b §:n tulkinnasta on vielä osakkeiden luovutushetkellä vuonna 2005 ollut hyvin rajallisesti ohjeistusta ja osakkeiden tulkinta muuksi kuin käyttöomaisuudeksi oli vähintäänkin epäselvää ja tulkinnanvaraista.

VOVA totesi vastineessaan mm., että käyttöomaisuusluonteen muuttumista koskeva verotuskäytäntö on pääasiassa ajalta ennen vuoden 1993 verouudistusta. Käyttöomaisuuden omistusajoilla oli verotuksessa ennen vuotta 1993 merkitystä, koska tuolloin voimassa olleessa EVL 6 §:n 1 momentissa oli säädetty verovapaisiin luovutuksiin liittyviä omistusaikoja kiinteälle ja irtaimelle omaisuudelle. Säännöksen perusteella verotuskäytäntö oli, että kiinteistön käyttöomaisuusluonne saattoi toiminnallisen yhteyden katkettua säilyä muuttumattomana noin 10 vuotta ja irtaimen omaisuuden osalta käyttöomaisuusluonne säilyi vastaavasti noin viisi vuotta. Irtaimen omaisuuden käyttöomaisuusluonteen säilymiseen liittyvää oikeuskäytäntöä on vähän. Sen sijaan oikeus- ja verotuskäytännön voitiin katsoa VOVA:n mukaan vakiintuneen kiinteän omaisuuden osalta. EVL:ssä ei ole säädetty, missä ajassa käyttöomaisuus tulee siirtää tulolähteestä toiseen, kun tulolähteen luonne jostain syystä muuttuu. Omaisuuslajimuutoksia varten on luotu yleisesti noudatettava jatkuvuusperiaate, joka oikeus- ja verotuskäytännön sekä oikeuskirjallisuudessa esitettyjen kannanottojen mukaan tarkoittaa sitä, että omaisuuslajin voidaan katsoa säilyttävän luonteensa jonkin aikaa toiminnan muutoksen jälkeenkin. Kiinteistöjen luovutukseen liittyvä verotus- ja oikeuskäytäntö ei soveltunut VOVA:n mukaan irtaimen omaisuuden luovutuksiin, koska irtainta ja kiinteää omaisuutta ei oikeus- ja verotuskäytännössä tai oikeuskirjallisuudessa ole rinnastettu toisiinsa.

Luottamuksensuojan osalta VOVA totesi, että osakkeet ovat voineet kuulua käyttöomaisuuteen veroilmoituksen liitteenä olleissa tilinpäätöksissä. Omaisuuslajiluonnetta ei ole tällä perusteella erityisesti tutkittu, koska se ei ole vaikuttanut verotukselliseen lopputulokseen. Näin verotusta ei ole ollut tarpeen ryhtyä tältä osin oikaisemaan ja verovelvolliselle on saattanut syntyä käsitys menettelyn hyväksyttävyydestä. Tällainen käytäntö ei oikeuskirjallisuuden mukaan kuitenkaan muodosta sellaista luottamuksensuojaa, jonka perusteella osakkeet voitaisiin myydä verovapaasti. Viranomaisilla tulee olla oikeus selvittää osakkeiden käyttöomaisuusluonne silloin, kun myynti on tapahtunut. Edellä mainituilla perusteilla luottamuksensuojaa ei tullut VOVA:n mukaan myöntää.

A Oy totesi vastaselityksessään, että VOVA:n tulkinta siitä, että osakeomistukset eivät säilyisi elinkeinotoiminnan tulolähteessä kuutta vuotta pidempään, on vakiintuneen oikeuskäytännön vastainen. Luottamuksensuojan osalta yhtiö totesi, että käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden omaisuuslajin säilyminen osana elinkeinotoiminnan varallisuutta on lisäksi luottamuksensuojaperiaatteen ydinalueelle kuuluva tulkinnanvarainen kysymys, eikä verovelvollisen väitetty missään vaiheessa olleen vilpillisessä mielessä.

KHO otti asian käsiteltäväkseen. Asiassa oli KHO:n mukaan kysymys siitä, voitiinko A Oy:n verovuonna 2005 myymien B Oy:n ja C Oy:n osakkeiden katsoa säilyttäneen käyttöomaisuusluonteensa, vaikka luovutettujen osakkeiden ja A Oy:n toiminnallinen yhteys oli katkennut verovuodesta 2000 alkaen. Asiassa saadun selvityksen mukaan B Oy:n ja C Oy:n osakkeiden oli katsottava olleen yhtiön käyttöomaisuutta vuoden 1999 loppuun asti, johon asti yhtiöiden välillä

oli vallinnut toiminnallinen yhteys. KHO katsoi, että verovapauden edellytykset eivät tapauksessa täyttyneet. KHO ei antanut myöskään yhtiölle luottamuksensuojaa eikä näin ollen muuttanut HAO:n päätöksen lopputulosta⁶³⁷. KHO viittasi ainoastaan EVL 12 §:ään soveltamanaan oikeusohjeena. KHO:n ratkaisun relevanssi liittyy juuri toiminnallisen yhteyden puuttumiseen liittyvään ajanjakson pituuteen, joka näkyy hyvin ratkaisun lyhennelmäosasta:

”Ottaen huomioon A Oy:n toiminnan luonne verovuoden 1999 jälkeen ja sen ajanjakson pituus, jolloin B Oy:n ja C Oy:n sekä A Oy:n toiminnallinen yhteys oli katkenneena, A Oy:n verovuonna 2005 myymien B Oy:n ja C Oy:n osakkeiden ei katsottu säilyttäneen käyttöomaisuusluonnetta, vaan ne olivat A Oy:n liiketoimintaan kuulumatonta omaisuutta.”

Ratkaisun perusteella osakkeet kuuluivat luovuttajayhtiön elinkeinotoiminnan tulolähteeseen ja käyttöomaisuuteen lähtökohtaisesti siihen saakka, kun luovuttajayhtiön ja kohdeyhtiöiden välillä oli voimassa liiketoiminnallinen yhteys. KHO myönsi perusteluissaan, että laista ei löydy ”säännöksiä siitä, milloin omaisuuslaji voi muuttua käyttötarkoituksen tai muun syyn vuoksi”.

KHO:n sanavalinta omaisuuslajista herättää kuitenkin epäilyksiä mahdollisesta lingvistisestä (tarkoituksellisesta tai tahattomasta) epätarkkuudesta. KHO on voinut myös epäsuorasti tarkoittaa osakkeiden kuulumista tai kuulumattomuutta elinkeinotoiminnan tulolähteeseen (tulolähdeobjektitestit) eikä omaisuuslajijaottelun soveltamista (omaisuuslajitesti). Tämä perustelumalli ei kuitenkaan käy ilmi KHO:n ratkaisun sanamuodosta. Koska osakkeet eivät ole KHO:n mukaan kuuluneet enää luovutushetkellä ”käyttöomaisuuteen”, herää kysymys, ovatko ne KHO:n mukaan sitten kuuluneet johonkin toiseen elinkeinotoiminnan tulolähteen omaisuuslajeista tai ovatko ne mahdollisesti olleet EVL 5 §:n 1 kohdan tarkoittamia EVL-tulolähteen yhteenkään erityiseen liikevarallisuuslajiin kuulumattomia muita elinkeinossa käytettyjä aineellisia hyödykkeitä. Tätä KHO ei liene tarkoittanut, vaan osakkeet ovat nähtävästi KHO:n ajattelun mukaan kuuluneet luovuttajayhtiön henkilökohtaiseen tulolähteeseen, mikä selviääkin KHO:n perustelujen toteamasta ”liiketoimintaan kuulumatonta omaisuutta”. KHO on voinut näin ollen ikään kuin tarkoituksella yhdistää tulolähdeobjektitestin ja omaisuuslajikysymyksen, vaikka asia olisi varmasti ratkennut jo pelkästään osakkeiden tulolähdettä tarkastelemalla. On kuitenkin todennäköisempää, että KHO on jättänyt tosiasiallisesti soveltamatta erillistä omaisuuslajitestiä, koska esimerkiksi oikeuskirjallisuudessa on viime vuosina esitetty, että ainoastaan omaisuuslajitason kysymys tulee sovellettavaksi, kun on kyse EVL:n mukaan verotettavasta verovelvollisesta. Tämän ajattelutavan

⁶³⁷ Luottamuksensuojan osalta tapausta käsitellään myöhemmin luvussa 9.3.2.

mukaan kyse on käytännössä TVL-omaisuuden ja käyttöomaisuuden välisestä rajanvedosta.⁶³⁸

Olisi kuitenkin syytä korostaa EVL:n systematiikan mukaista tulkintaa, jolloin osakeluovutuksen verovapauden tutkimisessa on mahdollista, että EVL:n mukaan verotettavan osakeyhtiön verotuksessa suorasijoitustilanteen synnyttävää osakeomistusta voidaan pitää sekä TVL-tulolähteeseen kuuluvana omaisuutena (ei liiketoiminnallista yhteyttä) että EVL 5 §:n 1 kohdan tarkoittamana EVL-tulolähteen yhteenkään erityiseen liikevarallisuuslajiin kuulumattomana muuna elinkeinossa käytettynä aineellisenä hyödykkeenä.

KHO:n ratkaisun perusteluissa mainittu käyttötarkoituksesta tai muusta syystä tapahtunut muutos nostaa esille elinkeinotoiminnan tulolähteen aikautuvuuden elinkeinotoiminnasta luopumisen näkökulmasta. KHO lähtee siitä, että osakkeet eivät enää lähtökohtaisesti kuulu omistajayhtiönsä elinkeinotoiminnan tulolähteeseen sen jälkeen, kun yhtiöiden välillä vallinnut liiketoiminnallinen yhteys katkeaa. Osakkeet kuuluvat kuitenkin tästä huolimatta elinkeinotoiminnan tulolähteeseen vielä tietyn ajan liiketoiminnallisen yhteyden katkeamisenkin jälkeen. Tässä tapauksessa yli viiden vuoden aika ei kuitenkaan enää ollut tällaisen ”jatkoajan” rajoissa, vaan osakkeista luovuttaessa ei voitu enää soveltaa elinkeinotoiminnan tulolähteen osalta sovellettavia osakkuusvapautussäännöksiä. Jos osakkeet olisi myyty ennen kuin viisi vuotta olisi tullut täyteen liiketoiminnallisen yhteyden katkeamisesta, olisi osakkeita mahdollisesti edelleenkin voitu pitää elinkeinotoiminnan tulolähteeseen kuuluvina.

Ratkaisun KHO 2010:50 tärkeys on ensinnäkin siinä, että sen mukaan aikaisemmin elinkeinotoiminnan piirissä olleet elinkeinotoiminnan osakkeet voivat liiketoiminnallisen yhteyden katkettua siirtyä TVL-tulolähteeseen. Tämän perusteella voitaisiin päätellä, että suurikaan osakeomistus ei välttämättä johda siihen, että osakkeita pidettäisiin elinkeinotulolähteeseen kuuluvina, vaan omistuksen tulee tämän saavuttamiseksi muodostaa toiminnallinen yhteys omistajayhtiön ja kohdeyhtiön välille⁶³⁹. Nykyisessäkin tilanteessa joudutaan siis saatavilla olevan oikeuskäytännön perusteella päättelemään, että osakeyhtiöllä voi olla myös elinkeinotoimintaan kuulumatonta omaisuutta.

Tällöin tulee määrittää, mikä omaisuuden käyttötarkoitus on yksittäisessä tilanteessa ja missä suhteessa se on omistajayhtiön liiketoimintaan, kuten Voipio on todennut jo EVL:n alkuaikoina 1970-luvulla⁶⁴⁰. KHO vahvisti aiemman oikeustilan aikana vakiintuneen katkeamisen mahdollisuuden, joka ei ollut täysin yksiselitteinen asia vuoden 2004 verouudistuksen jälkeen. Myös kiinteistöyhtiöluonnetta koskeva KVL 63/2004 mahdollisti tällaisen olosuhteiden muutoksen vaikutusta korostavan johtopäätöksen tekemisen, vaikkakin KVL:n tapauk-

⁶³⁸ Esim. Niskakangas 2007 s. 6.

⁶³⁹ Ks. Järvenoja 2011a s. 581. Ks. myös Kaijalainen 2012 s. 3.

⁶⁴⁰ Esim. Voipio 1972 s. IV/8 ja Voipio 1977 s. 256.

sessä oli kyse lyhyehköstä ajasta. KHO 2010:50 täsmentää tulolähdeobjektities-tiä myös siten, että luovuttajasubjektin osakkaan tai hallituksen jäsenen osallis-tuminen luovutettavan kohdeyhtiön johtoon ei ole liiketoiminnallisen siteen synnyttävä seikka⁶⁴¹.

Toiseksi ratkaisun KHO 2010:50 merkitys on siinä, miten ja missä olosuh-teissa osakkeet voivat poistua EVL-tulolähteestä. Osakkeiden poistuminen elinkeinotoiminnan tulolähteestä on sekä lainsäädännössä että oikeuskäytän-nössä tunnustettu seikka. EVL:n osalta tämä näkyy vähintään epäsuorasti il-maistuna EVL 51 a §:n 1 momentissa, jossa määritellään tulolähdesiirrosta ja siinä käytettävien hankintamenojen ja luovutushintojen määräytymisestä tällai-nessa tilanteessa. Kysymyksenä ratkaisussa KHO 2010:50 oli se, minkä ajan kuluessa osakkeet siirtyvät pois EVL-tulolähteestä liiketoiminnallisen yhtey-den katkeamisen jälkeen. Ratkaisun tosiseikoista käy ilmi, että liiketoiminnal-lisen yhteyden katkeaminen oli selvä asia ja katkeaminen olisi myös sidottavis-sa tiettyyn ajankohtaan.

Kolmanneksi ratkaisu nostaa esille sen, kuinka kauan osakkeet voivat liike-toiminnallisen yhteyden katkettua kuulua vielä elinkeinotoiminnan tulolähtee-seen. Ratkaisua KHO 2010:50 edeltävästä oikeuskäytännöstä on ollut pääteltä-vissä, että osakkeet voivat kuulua elinkeinotoiminnan tulolähteeseen vielä jon-kin aikaa omistajan ja kohdeyhtiön liiketoiminnallisen yhteyden katkeamisen jälkeen. Tällöin olosuhteiden muutos ei vaikuta välittömästi tulolähteeseen, vaan kyseeseen tulee tietty ”armonaika”, jolloin esimerkiksi osakeluovutuk-seen voidaan edelleen soveltaa EVL:n säännöksiä, vaikka liiketoiminnallinen yhteys onkin katkennut, ja osakkeita tulisi tästä näkökulmasta pitää TVL-omai-suutena.

On olemassa erityisesti kiinteistöjä koskevaa oikeuskäytäntöä, jossa elinkei-notoiminnan käytössä ollut kiinteistö tai asunto-osake on kuulunut aiemmin elinkeinotoiminnan tulolähteen omaisuuteen, mutta sen jälkeen kun kiinteistöä tai asunto-osaketta on alettu käyttää elinkeinotoimintaan kuulumattomaan tar-koitukseen, esimerkiksi vuokrata sitä konsernin ulkopuoliselle vuokralaiselle, on juoksevia tuloja verotettu TVL:n mukaan mutta luovutusvoittoa EVL:n mu-kaan⁶⁴². Oikeuskirjallisuudessa on esitetty arvioita, että kohdeomistuksen kuu-luminen käyttöomaisuuteen voisi kestää käyttötarkoituksen jälkeen vielä kiin-teistöjen osalta 10 vuotta ja osakehuoneistojen osalta viisi vuotta⁶⁴³.

Oikeuskäytäntö liittyy kuitenkin tilanteisiin, joissa on pyritty puuttumaan siihen, että tulolähteen muutoksella saavutettaisiin veroetu siirryttäessä TVL:n mukaiseen verotukseen, joka tarkoitti aikaisemmassa oikeustilassa mahdolli-sesti edullisempaa luovutusvoittojen verotusta EVL:n mukaiseen verotukseen

⁶⁴¹ Ks. Kaijalainen 2012 s. 3.

⁶⁴² Esim. KHO 1991 B 510.

⁶⁴³ Andersson 1991 s. 15–17. Ks. myös Penttilä 2010d s. 71.

verrattuna⁶⁴⁴. EVL 6 b §:n ansiosta tilanne on kuitenkin päinvastainen, koska jos elinkeinotoiminnallinen yhteys katkeaa ja osakkeet siirtyvät lähtökohtaisesti TVL-tulolähteeseen, on verovelvollisella usein tarve saada osakeluovutus huomioitua EVL:n mukaisessa verotuksessa verovapaussäännösten vuoksi. Aiemmin elinkeinotoiminnan tulolähteen ulottaminen EVL:iin saattoi tuoda verovelvolliselle kielteisiä vaikutuksia, mutta nykyisellään verovelvollinen pyrkii hyötymään tästä omistuksen tulolähteelle annettavasta lisääjasta. Toisaalta kiinteistöjä koskevaa vallitsevaa oikeustilaa ei ole rajattu nimenomaisesti kosemaan ainoastaan kiinteistöjen tulolähdettä.⁶⁴⁵ Tätä erityisasemaa kritisoi myös verovelvollinen vastineessaan asiassa KHO 2010:50.

KHO katsoi ratkaisussa KHO 2010:50, että aika, jona tulolähde pysyy ennallaan luovutuksen yhteydessä liiketoiminnallisen yhteyden poistuttua, ei voinut ainakaan tässä nimenomaisessa tapauksessa olla yli viittä vuotta. Tapauksessa liiketoiminnallinen yhteys oli ollut poikki yli viiden vuoden ajan ennen luovutusta. Koska tämäkin tapaus on yksilöllinen eikä KHO nimenomaisesti todennut, että verotuksessa olisi olemassa jokin yleinen viiden vuoden aikaraja, on tätäkin vuosikirjaratkaisua pidettävä yksittäistapauksena, josta ei tule tehdä liian jyrkkiä johtopäätöksiä⁶⁴⁶. Koska KHO kuitenkin mainitsee perusteluissaan kysymyksen ajanjakson pituudesta, joka on voinut liiketoiminnallisen yhteyden katkeamisen jälkeen, tästä on pääteltävissä, että KHO:n omaksuma vanha kiinteistöjä ja osakehuoneistoja koskeva tulolähdeajattelu olosuhteiden muutoksen tapauksessa voisi olla edelleen ainakin tietyin edellytyksin voimassa. KHO:n ratkaisuun vaikutti kuitenkin myös omistajayhtiön toiminnan luonne, joten ainoastaan liiketoiminnallisen yhteyden katkeamisen jälkeiselle ajalle ei tulisi antaa merkitystä arvioitaessa osakeluovutukseen sovellettavaa tulolähdettä, vaan myös omistajasubjektin luonne vaikuttanee arviointiin.⁶⁴⁷ KHO:n rat-

⁶⁴⁴ Ks. tästä käytännöstä ja sen arvioista Andersson 1991 s. 15–17, joka perustelee (s. 15) jatkoaikaa mm. sillä, että koska hyödyke on hankittu liiketoimintaa varten ja siinä käytetty, ”ei ole perusteita sille, että sitä luovutettaessa sovellettaisiin muuhun kuin liiketoimintaan sovellettavaa, lievempää lakia”. Anderssonin näkemykseen ovat siis nähtävästi vaikuttaneet TVL-verotuksen edullisemmat verosäännökset osakeluovutusten suhteen. Ks. myös Penttilä 2010d s. 71–72.

⁶⁴⁵ Ks. tästä vertailusta myös esim. Penttilä 2010d s. 71–72.

⁶⁴⁶ Vrt. Järvenoja 2011a s. 581.

⁶⁴⁷ Vrt. Kaijalainen 2012 s. 3, joka sitoo ratkaisun merkityksen juuri mainittuun viiden vuoden aikaan. Helsingin HAO:n päätöksessä 13.11.2009 09/1126/6 omistajayhtiö oli luopunut liiketoiminnastaan vuonna 2000. Yhtiö luopui aikaisempaan elinkeinotoimintaansa liittyneistä kohdeyhtiön osakkeista vuonna 2005. Helsingin HAO katsoi, että kyse oli tällöin elinkeinotoiminnassa tapahtuneesta käyttöömaisuusosakkeiden myynnistä. Helsingin HAO päätyi samoin elinkeinotoiminnan lakkaamista ja sen jälkeistä osakkeiden myyntiä koskevassa päätöksessä 28.4.2010 10/0466/6 pitämään myyntiä elinkeinotoiminnassa tapahtuneena käyttöömaisuusosakkeiden myyntinä, kun omistajayhtiön elinkeinotoiminta oli lakannut vuonna 1998 ja osakkeista oli luovuttu vuonna 2006. Kuitenkaan Helsingin HAO:n ratkaisussa 12.7.2011 11/0904/3 osakkeita ei pidetty elinkeinotoiminnan käyttöömaisuuteen kuuluvina luovutusvuonna, kun yhtiöiden liiketoiminnallinen yhteys oli katkennut jo seitsemän vuotta ennen osakkeiden myyntiä. Helsingin HAO:n päätöksessä 23.3.2012 12/0264/6 oli kyse mm. tilanteesta, jossa subjektiyhtiön ja ob-

kaisunkin jälkeen lieene kuitenkin mahdollista, että liiketoimintaa harjoittavan omistajayrityksen ollessa kyseessä voitaisiin myös luovutusvoittoverotusta arvioida pidemmän ajanjakson osalta EVL:n mukaisesti, vaikka liiketoiminnallinen yhteys omistettavaan yhtiöön olisikin katkennut⁶⁴⁸. On kuitenkin riski, että tulolähde muuttuu EVL:sta TVL:iin, jos liiketoiminnallisen yhteyden katkaisemisesta on kulunut ainakin viisi vuotta⁶⁴⁹.

Ruotsissa liiketoiminnan päättymisen suhdetta osakeluovutuksia tai verovapaita osinkoja koskeviin säännöksiin tai tarkemmin ottaen elinkeinosidonnaisuuden käsitteeseen on käsitelty runsaasti oikeuskäytännössä. 24 kap. 14 § 1 st. 3 p. IL:n ns. selvityssäännöstä (utredningsregel) ei käy ilmi, minä ajankohtana osakkeen on oltava elinkeinosidonnainen. Lähtökohtana on pidetty sitä, että ratkaisevaa on osingonmaksuhetken mukainen omistusluonne⁶⁵⁰.

Oikeuskäytännössä on vahvistettu, että tietyissä tapauksissa on mahdollista hyödyntää elinkeinosidonnaisiin osuuksiin liittyviä säännöksiä myös senkin jälkeen, kun osakkeita ei enää voida pitää elinkeinosidonnaisina osakkeina⁶⁵¹. RegR on myöhemmin vahvistanut oikeusohjeen, jonka mukaan liiketoiminnan lopettamiseen liittyvien toimenpiteiden aikana voidaan osakkeita edelleen pitää elinkeinosidonnaisina osuuksina⁶⁵².

Omistajasubjektin toiminnan luonne voisi tulla arvioitavaksi sekä tulolähde-subjektitestissä että tulolähdeobjektitestissä. Tällöin ei kuitenkaan nähtävästi tulisi huomioitavaksi yksinomaan omistajatahon oman liiketoiminnan laajuus, vaan tärkeintä olisi tehdä ratkaisu yhtiöiden välisen liiketoiminnallisen suhteen laajuuden perusteella. Täten esimerkiksi EVL:n mukaan verotettavan perheo-

jektityhtiön välillä oli ollut liiketoiminnallinen yhteys ainoastaan verovuonna 2006. HAO totesi, että kun otettiin huomioon liiketoiminnallisen yhteyden vähäisyys ja se, että yhtiöiden välinen liiketoiminnallinen yhteys oli katkennut jo verovuonna 2006, subjektiyhtiön osuuden kohdeyhtiön osakekannasta ei katsottu muodostaneen käyttöomaisuuserää. Hämeenlinnan HAO:n päätöksessä 13.4.2010 oli kyse tilanteesta, jossa subjektiyhtiö ei ollut harjoittanut varsinaista liiketoimintaan yli 13 vuoden ajan ennen osakeluovutusta. Yhtiön tulot olivat koostuneet lähinnä korkotuloista ja pääasiassa kohdeyhtiöltä saaduista osingoista, jotka on jaettu edelleen subjektiyhtiön henkilöosakkaille. HAO totesi, että kohdeyhtiön osakkeet oli hankittu alun perin elinkeinotoiminnan käyttöomaisuudeksi. HAO:n mukaan kuitenkin kun subjektiyhtiön toiminnan luonne oli muuttunut, myös osakkeiden omistus oli muuttunut passiiviseksi sijoituksen hallinnaksi. Näin ollen subjektiyhtiön verotukseen ei voitu soveltaa HAO:n mukaan EVL 6 b §:ää.

⁶⁴⁸ Tähän sisältyy kuitenkin veroriski, joka on syytä ottaa huomioon yrityksen verosuunnittelussa.

⁶⁴⁹ Helsingin HAO:n päätöksessä 30.9.2011 11/1186/3 liiketoiminnallinen yhteys oli katkennut lähes viisi vuotta ennen osakeluovutusta. HAO:n mukaan vaikka osakkeet olivat olleet pitkään luonteeltaan liiketoimintaan kuulumatonta omaisuutta, omaisuuslajin ei katsottu muuttuneen. Osakkeita pidettiin käyttöomaisuutena luovutusajankohtana.

⁶⁵⁰ Ks. Andersson – Salden Enérus – Tivéus 2009 s. 754, joiden mukaan osakkeita ei nähtävästi ole tarvinnut omistaa silloin, kun osinkojen maksun perusteena olevaa voittoa kertyi omistuksen kohteena olevaan yritykseen.

⁶⁵¹ Ks. RÅ 1969 not. 790.

⁶⁵² Ks. tästä laajemmin Andersson – Salden Enérus – Tivéus 2009 s. 754 ja siellä viitattu käytäntö.

misteisen harvainyhtiön omistamien osakkeiden tulolähde määriteltäisiin näiden kahden – omistajasubjektin ja omistusobjektin – välisen tosiasiallisen toiminnallisen yhteyden olennaisuuden perusteella. Harkinnassa tulisi ottaa huomioon myös omistajasubjektin muu toiminta.

Jos kyse on esimerkiksi vähemmistöosakkaana kohdeyhtiössä olevasta yhtiöstä, jonka pääomistaja toimii kohdeyhtiön hallinnossa liikkeenjohdollisissa tehtävissä, ei tämä ole yleensä vielä riittävä seikka tekemään omistettavista osakkeista elinkeinotoiminnan tulolähteeseen kuuluvia osakkeita⁶⁵³. Samoin ei myöskään liene merkitystä sillä, onko kohdeyhtiö ostanut omistajayhtiöltä joidenkin taloushallinnon järjestämiseen liittyviä palveluita, jos tapauksessa on pääasiallisesti kyse luonnollisen henkilön sijoitustoiminnan järjestämisestä hallinnointiyhtiömuotoon⁶⁵⁴.

TVL-tulolähde lienee todennäköisin lopputulos ainakin silloin, kun luonnollinen henkilöosakas omistaa myös itse suoraan osakkeita ja osallistuu kohdeyhtiön hallintoon, jolloin kyse on luonnollisen henkilön omasta osakasintressistä eikä holdingyhtiön ja kohdeyhtiön välisestä liiketoiminnallisesta yhteydestä⁶⁵⁵.

⁶⁵³ Tällaiseen johtopäätökseen on tultu esim. julkaisemattomissa Helsingin HAO:n päätöksissä 12.7.2010 10/1123/3, 21.10.2010 10/1568/3 sekä 20.12.2010 10/1863/3, joissa osakkeita ei pidetty EVL-tulolähteeseen kuuluvina.

⁶⁵⁴ Helsingin HAO on torjunut ratkaisussaan 3.11.2009 09/1473/3 joidenkin taloushallintopalvelujen myymisen osoituksena liiketoiminnallisen yhteyden olemassaolosta. Tässäkin tapauksessa oli kuitenkin taustalla luonnollisen henkilön omistusten järjestely. Kysymyksessä oli holdingyhtiö, jonka luonnollinen henkilö omisti. Yhtiön lisäksi myös kyseinen luonnollinen henkilö oli omistanut kohdeyhtiötä aiemmin, mutta hän oli sittemmin luovuttanut omistuksensa toiselle yhtiölle. Holdingyhtiö oli veloittanut tämän ja toisen luonnollisen henkilön kohdeyhtiössä työskentelyn perusteella suoritetuista palveluista. HAO:n mukaan holdingyhtiön toiminta oli pääasiallisesti arvopaperikaupan harjoittamista. Hallinnointiyhtiö harjoitti myös muuta sijoitustoimintaa. Se sai kohdeyhtiöltä vähäisessä määrin vuokratuloja. HAO:n mukaan yhtiöiden välillä ei ollut havaittavissa sellaista toiminnallista yhteyttä, jonka perusteella hallinnointiyhtiön vähemmistöosuuden kohdeyhtiön osakekannasta olisi voitu katsoa muodostavan yhtiön elinkeinotoiminnassa pysyvään käyttöön tarkoitetun käyttöomaisuuserän EVL 12 §:n tarkoittamassa mielessä. HAO:n mukaan omistus oli järjestetty sijoitustoimintaa harjoittavan holdingyhtiön luonteisesti. Mielenkiintoista ratkaisun perusteluissa oli se, että vaikka HAO viittasi EVL 12 §:ään, se katsoi kuitenkin, että osakeluovutusta ei tullut verottaa EVL-tulolähteessä vaan TVL-tulolähteessä. HAO ei siis maininnut EVL 53 §:ää, vaikka se ilmeisesti päätyikin sitä tosiasiallisesti soveltamaan. Samoin Helsingin HAO:n ratkaisussa 11.7.2011 11/0760/6 HAO ei pitänyt sellaisen holdingyhtiön toimintaa EVL:n mukaan verotettavana toimintana, jonka tarkoitus – HAO mukaan – oli ollut pääasiallisesti yhtiöiden osakkeiden omistaminen ja hallinnointi ja vuokraustoiminta sekä vähäisessä määrin konsultointipalveluiden tarjoaminen osakkuusyhtiöille. Tässä tapauksessa HAO käytti nimenomaan yhtiöstä nimitystä holdingyhtiö (sen omisti yksi luonnollinen henkilö). HAO tulkitsi sen pääasialliseksi tehtäväksi yksityishenkilön osakeomistusten ja sijoitusten hallinnoinnin. HAO:n mukaan sillä, että yhtiö oli osallistunut osakkuusyhtiöidensä rahoitukseen etsimällä ja antamalla oman ja vieraan pääoman ehtoista rahoitusta sekä antamalla vakuuksia, ei ollut katsottava olevan asiassa ratkaisevaa merkitystä. HAO nosti vielä esille sen, että yhtiön liiketoiminta oli ollut vähäistä.

⁶⁵⁵ Helsingin HAO:n ratkaisussa 19.5.2010 10/0724/3 pidettiin osakkeita TVL-tulolähteeseen kuuluvina juuri edellä kuvatunlaisessa tilanteessa. HAO:n näkökulma on ymmärrettävä. Henkilöosakkaan oma työpanos korostaa holdingyhtiön omistuksen liittymistä kyseisen henkilön

Ei kuitenkaan voitane vaatia, että yhtiöiden välillä olisi laskutettu suoritteista, vaan myös muunlainen strateginen yhteys voi tulla kyseeseen ja muodostaa vaadittavan liiketoiminnallisen yhteyden⁶⁵⁶.

Kokonaisvaltaiselle ja tapauskohtaiselle lähestymistavalle saadaan nähtävästi tukea myös ratkaisusta KHO 2010:50, koska KHO viittasi tässä ratkaisussa tapauksen erityispiirteisiin. Olennaista tällaisissa tapauksissa on, että omistus kohdeyhtiössä palvelee yhtiön harjoittamaa elinkeinotoimintaa⁶⁵⁷. Jos tällaista liiketoiminnallista yhteyttä ei ole harjoitetusta elinkeinotoiminnasta huolimatta, ei osakkeita välttämättä pidetä EVL 53 §:n 2 momentin mukaisina elinkeinotoiminnan varoina. Ratkaisun KHO 2010:50 merkitys on myös siinä, että se vahvistaa ajattelua, jonka mukaan luottamuksensuojaa ei voida myöntää, jos kohdeosakkeiden tulolähdettä tai omaisuuslajeja ei ole ollut tarvetta tutkia.

Helsingin HAO:n lainvoimaisessa päätöksessä 5.12.2008 08/1306/6 tuli sovellettavaksi lähinnä tulolähdesubjektitesti. Vaikka tapauksessa olikin kyse tietyllä tapaa olosuhteiden muutoksesta ja sen voisi ajatella koskevan samaa kysymystä kuin esimerkiksi KHO 2010:50, oli HAO:n ratkaisun tapaus kuitenkin tärkeämpi luonnollisten henkilöiden omistusten hallinnointiyhtiöiden verostusta koskevan kysymyksen osalta. Myyjäyhtiö oli siirtänyt tuotannollisen toimintansa kohdeyhtiölle, ja tästä siirrosta oli kulunut jo yli viisi vuotta. Kyse ei kuitenkaan ollut siitä, että yhtiöiden välillä ollut liiketoiminnallinen yhteys olisi katkennut, vaan omistajayhtiö säilyi aktiivisena omistajana yhtiössä ja käytti päätösvaltaa siinä siten, että sen toimintaa pidettiin elinkeinotoimintana ja omistettuja osakkeita käyttöomaisuuteen kuuluvina. Näin ollen varsinaisen liiketoiminnallisen yhteyden katkeamisen aiheuttamaa tulolähdekysymystä ei tapauksessa päästy varsinaisesti käsittelemään.⁶⁵⁸

Helsingin HAO:n päätöksessä 11.1.2012 12/0033/3 oli kyse luonnollisten henkilöiden omistaman osakeyhtiö X Oy:n omistaman liiketoimintaa harjoittavan tytäryhtiö Y Oy:n osakkeiden luovutuksesta. Luonnollinen henkilö A omis-

maan toimintaan, jolloin yhtiötä on vaikea pitää EVL:n mukaan verotettavana (jos sillä ei ole muuta tehtävää kuin kohdeyhtiön osakkeiden hallinta) tai sen omistamia osakkeita ei ainakaan voida pitää EVL 53 §:n tarkoittamassa mielessä liikevarallisuutena. Verovapaus estyy tällaisessa tilanteessa ensisijaisesti tulolähdesubjektitestin ja toissijaisesti tulolähteobjektitestin perusteella. Verotuksessa olisi syytä perustella molemmat tulkintanäkökulmat, jotta tulolähdesubjektitestiin liittyvän mahdollisen luottamuksensuojakysymyksen jälkeen ei päädyttäisi epäjohtomukaisesti soveltamaan omaisuuslajitestiä ”pakon edessä” kuten tapauksessa KHO 2010 T 2675 kävi.

⁶⁵⁶ Helsingin HAO:n ratkaisussa 21.10.2010 10/1568/3 nostettiin kuitenkin perusteluissa esille laskutuksen puuttuminen yhtiöiden välillä. Tässä tapauksessa oli kuitenkin kyse lyhyen aikavälin arvonnoususta, ja HAO:n mukaan kysymys ei ollut kokonaisuutena arvioiden pitkäjänteisistä ja pysyvistä sijoituksesta. HAO totesi subjektin osalta olevan kyse henkilöosakkaan oman sijoitusvarallisuuden järjestämiseen liittyvistä holdingyhtiöiden piirteistä.

⁶⁵⁷ Helsingin HAO:n ratkaisussa 12.7.2011 11/0905/3 tämä perusteltiin ikään kuin käänteisesti: ”— [yhtiö] ei harjoittanut [kohdeyhtiön] osakkeiden omistamisen aikana sellaista elinkeinotoimintaa, jota [kohdeyhtiön] osakkeet ovat palvelleet.”

⁶⁵⁸ Ratkaisu on lainvoimainen (KHO 2010 T 1856: Valituslupahakemus hylätään).

ti 90 prosenttia X Oy:n osakkeista. A:lla oli merkittävä asema Y Oy:n harjoittamassa liiketoiminnassa. X Oy:n toimialoina oli logistiikka-alan palvelut, arvopaperikauppa, osakkeiden ja kiinteistöjen omistaminen, hallinta, vuokraus ja kauppa. A oli X Oy:n toimitusjohtaja ja hallituksen jäsen.

X Oy luovutti noin 63 prosenttia Y Oy:n osakkeista. Osakkeet oli omistettu ennen luovutusta noin kuuden vuoden ajan. X Oy:n verotus oli toimitettu aikaisempina vuosina EVL:n mukaisesti. Sen toiminta ei ollut aktiivista ennen osakeluovutusta. X Oy oli laskuttanut vuosittain (vuodesta 2004 lähtien) noin 12 000 euroa korvauksia kohdeyhtiöltä. X Oy oli hankkinut noin kuukautta ennen osakkeiden luovutusta perustettavan yhtiön lukuun yhtiön, joka omisti kiinteistöyhtiön osakkeet, jotka oikeuttivat Y Oy:n käytössä olevien toimitilojen hallintaan. Toimitilat liittyivät olennaisesti Y Oy:n liiketoiminnan harjoittamiseen. X Oy oli aluksi omistanut noin 75 prosenttia kohdeyhtiön osakkeista. Y Oy:n työntekijät omistivat loput osakkeista. X Oy:n omistusosuus Y Oy:ssä nousi myöhemmin noin 96 prosenttiin. Ennen X Oy:n toteuttamaa osakekauppaa Y Oy hankki noin 80 prosenttia samalla alalla toimivan toisen yhtiön osakkeista. X Oy:n tekemän osakekaupan jälkeen sille jäi noin 35 prosentin omistusosuus Y Oy:ssä. Tämän jälkeen Y Oy hankki joitakin samalla alalla toimivia yhtiöitä tytäryhtiöikseen. Sekä Y Oy että sen omistamat tytäryhtiöt harjoittivat aktiivista liiketoimintaa.

Verotuksen oikaisulautakunta piti osakkeiden luovutusvoittoa henkilökohtaisen tulolähteen tulona. Myös HAO:n mukaan luovutus tuli verottaa tässä tulolähteessä. HAO katsoi, että X Oy:n ja Y Oy:n välillä ei ollut liiketoiminnallista yhteyttä, ja että X Oy:n toiminta käsitti lähinnä kohdeyhtiön osakkeiden hallintaa. Liikevaihdon osalta HAO totesi, että se liittyi A:n osaamiseen perustuviin Y Oy:lle tarjottuihin palveluihin. HAO huomioi myös, että X Oy ei työllistänyt A:n lisäksi muita henkilöitä. HAO totesi, että Y Oy:n osakkeet eivät palvelleet eivätkä hyödyttäneet X Oy:n harjoittamaa liiketoimintaa. HAO ei myöskään pitänyt lopputuloksen kannalta merkityksellisenä, että X Oy oli, osittain tässä kyseessä olevan kaupan jälkeen, laajentunut useampien yhtiöiden konserniksi.

Päätös tukee sitä johtopäätöstä, että ilman omaa aktiivista liiketoimintaa ei saavuteta vielä osakeluovutuksen verovapautta tulolähdeobjektitestin vuoksi, vaikka luovutuksen kohteena olisivat liiketoimintaa harjoittavan tytäryhtiön osakkeet, tai vaikka kyse olisi, kuten tässä HAO:n päätöksen tarkoittamassa tapauksessa, liiketoimintaa harjoittavan emoyhtiön osakkeiden luovutuksesta. Verovapaan luovutuksen edellytykset eivät siis täyty ainoastaan sillä, että kyse on liiketoimintaa harjoittavan tytäryhtiön osakkeiden omistamisesta. Jos omistajayhtiön ja kohdeyhtiön välillä ei ole liiketoiminnallista yhteyttä, osakkeita ei voida pitää EVL 53 §:n 2 momentin nojalla ostajayhtiönsä elinkeinovarallisuuteen kuuluvina. Liiketoiminnallisen yhteyden tulisi yleensä olla olemassa sekä osakkeiden saantoajankohdan ja luovutushetken välillä niin, että yhteys on objektiivisesti todennettavasti muodostanut yritysraennekokonaisuuden näkö-

kulmasta merkityksellisen pitkäaikaisen siteen, joka on ainakin välillisesti hyödyttänyt luovuttajayhtiötä jossakin vaiheessa omistusaikaa. Tällöin on tärkeää, että liiketoiminnallisen yhteyden olemassaolo on todennettavissa luovutushetkellä, vaikka konkreettinen välitön tai välillinen side olisi katkennut aikaisemmin.

Liiketoiminnallisen siteen olemassaolon merkityksellinen ajankohta on kuitenkin oikeuskäytännönkin perusteella tulkinnanvarainen kysymys. Olisi mahdollista arvioida, että kaupantekohetken olosuhteet olisivat merkityksellisiä arvioitaessa omistajan ja omistettavan välistä suhdetta. Mitään aikarajaa ei kuitenkaan ole, eikä tulkinnassa voida olla huomioimatta yhtiön perustamiseen ja omistuksen syntymiseen liittyviä seikkoja sekä omistusaikana harjoitettua toimintaa.

Liiketoiminnallisen ajalliseen ulottuvuuteen liittyvästä kysymyksestä oli kyse Oulun hallinto-oikeuden päätöksessä 15.12.2011 11/0575/2. Tapauksessa yhdistyivät aikaulottuvuuden lisäksi omistajayhtiön henkilöosakkaan työpanos kohdeyhtiössä sekä monialayrityksen tulolähde- ja omaisuuslajikysymykset.

A Oy oli perustettu harjoittamaan muun muassa arvopaperikauppaa, konsultointia sekä tiettyyn teollisuudenalaan liittyvää toimintaa. A Oy:n enemmistöosakas oli luonnollinen henkilö X, jonka henkilökohtainen asema oli tapauksen tarkoitaman y-luokituksen kokonaisuuden näkökulmasta merkittävä. Annetun selvityksen mukaan yhtiön perustaminen liittyi tietyn liiketoimintakaupan toteuttamiseen, jossa olivat mukana X:n lisäksi kaksi liiketoimintayritystä. Hankkeeseen kuului pitkä valmisteleminen vaihe ja rahoituksen hankkimisprosessi. Tästä valmisteluvaiheesta ja rahoituksen järjestämiseen liittyvistä seikoista johtuen A Oy:n perustaminen oli välttämätön. X omisti noin 83 prosenttia A Oy:n osakkeista. X:n lähipiirin jäsenet omistivat loput A Oy:n osakkeista.

Itse kohdeluokituksen hankkiminen tapahtui vaiheittain. Prosessin aikana X osti järjestelyssä mukana olleelta yritykseltä kohdeluokituksen liittyviä osakkeita perusteilla olleen A Oy:n lukuun. X tuli samalla osakkaaksi B Oy:öön. Yhtiön osakkaiksi tuli myös muita henkilöitä. Tämän jälkeen B Oy osti järjestelyssä mukana olleelta yritykseltä erään y-luokituksen liittyvän yhtiön osakkeet. Tämän jälkeen B Oy:öön sulautettiin kohdeluokituksen liittyvä yhtiö. A Oy osti lisää B Oy:n osakkeita järjestelyssä mukana olleelta yritykseltä. Noin kaksi vuotta tämän jälkeen X siirsi osakevaihdolla henkilökohtaisesti omistamansa B Oy:n osakkeet A Oy:lle. Tällöin A Oy omisti yli puolet B Oy:n osakkeista. A Oy:n perustamisesta oli kulunut tällöin noin viisi vuotta.

A Oy:llä ei ollut ensimmäisellä tilikaudella muuta toimintaa kuin osakkeiden hallinta. Seuraavan kuuden tilikauden aikana A Oy harjoitti julkisesti noteeratuilla osakkeilla käytyä arvopaperikauppaa. Yhtiön tuotot koostuivat miltei yksinomaan osinkotuotoista ja pääasiassa B Oy:ltä saaduista osingoista. A Oy:llä ei ollut alkuvuosina toimitiloja tai henkilökuntaa. Arvopaperikauppa ja siitä saadut tulot verotettiin tällöin EVL-tulolähteessä. Tässä mainittujen kuuden tilikauden jälkeen tilanne oli sellainen, että A Oy:n osakepääomaa oli korotettu ja B Oy:stä tuli A Oy:n tytäryhtiö. Tällöin A Oy teki alustavat hankinta- ja toimintasopimukset z-luokituksen aloittamiseksi. Tällöin alkoivat myös investoinnit y-luokituksen liittyvään toimintaan. Toiminnasta

kertyi liikevaihtoa A Oy:lle. Vajaa vuosi y-liiketoiminnan aloittamisesta A Oy teki myös alivuokrasopimuksen B Oy:n kanssa, jossa sovittiin toimitilojen ja eräiden laitteiden vuokrauksesta. A Oy myi pian tämän jälkeen B Oy:n osakkeet. X:n mukaan B Oy:n omistuksen päätyttyä A Oy ei saanut solmittua uutta sopimusta z-liiketoiminnasta ulkopuolisen yrityksen kanssa. A Oy:n z-liiketoiminnan harjoittaminen kesti noin 2,5 vuotta. B Oy oli perustamisesta lähtien harjoittanut y-liiketoimintaa. Molempien yhtiöiden harjoittamat liiketoiminnat liittyivät saman ulkopuolisen yrityksen liiketoimintaan ja sen kanssa tehtyihin hankinta- ja toimintasopimuksiin. B Oy:n selvityksen mukaan y- ja z-liiketoiminnat tukivat toisiaan muun muassa hyödyntämällä osittain yhteisiä tuotantovälineitä ja kuljetuskalustoa. A Oy maksoi myös vuokraa toimitilojen käytöstä B Oy:lle.

X työskenteli B Oy:n palveluksessa toimitusjohtajana ja sai palkkaa siltä. Osakkeiden luovutusvuonna X sai B Oy:n palkan lisäksi myös pientä palkkaa A Oy:ltä. B Oy:n toimitusjohtajana X vastasi yhdessä yhtiön hallituksen kanssa B Oy:n strategiasta johtamisesta, hallinnosta ja operatiivisesta toiminnasta. X oli toiminut ennen osakeluovutusta noin 3,5 vuoden ajan B Oy:n hallituksen jäsenenä ja 2,5 vuoden ajan hallituksen puheenjohtajana.

Kun A Oy oli osakkeiden luovutusvuoden aikana harjoittanut z-liiketoimintaa, yhtiötä oli HAO:n mukaan myös tältä verovuodelta toimitettavassa verotuksessa pidettävä tämän toiminnan osalta elinkeinotoimintaa harjoittavana yhtiönä. Kun otettiin huomioon edellä mainitun ulkopuolisen yrityksen kanssa tehdyn y-liiketoimintakaupan olosuhteista ja toteutumisesta esitetty selvitys, A Oy:n perustamiselle ja B Oy:n osakkeiden hankkimiselle voitiin HAO:n mukaan katsoa olleen liiketaloudelliset perusteet. Kun lisäksi otettiin huomioon, että A Oy oli ollut B Oy:n suurin osakkeenomistaja ja konsernin emoyhtiö, sekä se, että A Oy:n osakkeenomistajat ovat aktiivisesti osallistuneet B Oy:n toimintaan, A Oy:n omistamien B Oy:n osakkeiden voitiin HAO:n mukaan katsoa kuuluneen yhtiön käyttöomaisuuteen. Luovutus oli HAO:n mukaan verovapaa.

HAO:n ratkaisu muistuttaa selkeästi ratkaisun KHO 2010:64 lopputulosta, jossa osakeluovutusten verovapaus ulotettiin koskemaan MBO-yhtiön tekemiä osakeluovutuksia. Sekä Oulun HAO että KHO viittasivat perusteluissaan omistajayhtiön tai sen taustatahojen aktiiviseen toimintaan kohdeyhtiön osakkaana sekä osallistumiseen kohdeyhtiön hallintoon. Molemmissa tapauksissa edustus kohdeyhtiön hallinnossa tuotiin esille. Molemmissa tuotiin esille perustamiseen liittyvät tekijät⁶⁵⁹. Ongelmana näissä tapauksissa on kuitenkin aktiivisen omistajaohjauksen ja osakkuuden liittyminen omistajayhtiön osakkeiden toimintaan. Oulun HAO:n tapauksessa oli kyse käytännössä yhden henkilöosakkaan oman osakeomistuksen hallinnoinnista. Tapauksessa ratkaisevaa saattoi kuitenkin olla ennen osakkeiden luovutusta käynnistetty itsenäinen liiketoiminta, joka ei liittynyt arvopaperikauppaan tai osakkeiden hallinnointiin.

⁶⁵⁹ Yhden miehen yhtiöiden tapauksissa on muissakin hallinto-oikeuksien tapauksissa ilmenyt perusteluita, joissa on viitattu yritysten perustamisolosuhteisiin ja konsernirakennetta koskeeseen kehitykseen. Esim. Vaasan HAO 14.12.2011 11/0579/3, 14.12.2011 11/0580/3 ja 14.12.2011 11/0581/3. Tällainen perustelutapa korostaa myös omistuksen aikaulottuvuutta. Omistuksen pitkäaikaisuus ja suuruus vaikuttavat selvästi myös tulolähdeobjektitestin tuloksiin.

Myös perustamisolosuhteet olivat poikkeukselliset. A Oy:n perustamiseen liittyi selkeä riskeihin ja rahoitukseen liittyvä liiketoiminnallinen intressi. Tällainen intressi oli olemassa myös KHO 2010:64 tapauksessa. Molempien tapauksen ongelmallisuus liittyy kuitenkin siihen, että juuri yhtiöiden välillä valitsevan liiketoiminnallisen yhteyden ja päätösvalan käyttäminen osoittaa elinkeinotoiminnan tulolähteen ja käyttöomaisuuden olemassaoloa. Tällaisen suhteen ei tulisi katsoa syntyvän ainoastaan omistajayhtiön henkilöosakkaiden työpanoksen perusteella.

Oulun HAO:n päätöksen 8.5.2012 12/0207/2 tapauksessa oli kyse osakkeiden hallintoa varten perustetun yhtiön tekemän osakeluovutuksen verotuksesta.

X Oy merkittiin kaupparekisteriin vuonna 200X, jolloin se hankki noin neljäsosan liiketoimintayhtiö Y Oy:stä. Osakkeet hankittiin osana Y Oy:ssä toteutettua sukupolvenvaihdon ja perheen sisäistä omistusrakennetta. X Oy:n osakkaina olivat Y Oy:n entisten pääosakkaiden lähipiirin jäsenet. Osa näistä lähipiirin jäsenistä omisti Y Oy:n osakkeita myös suoraan X Oy:n välillisen omistuksen lisäksi.

X Oy:llä ei ollut liikevaihtoa vuosina 200X–200X+4. X Oy oli saanut vuosina 200X ja 200X+4 osinkoja ja korkotuottoja Y Oy:ltä. Vuonna 200X+5 X Oy:llä oli osinko- ja korkotuottojen lisäksi tuloja tietystä liiketoiminnasta.

X Oy myi Y Oy:n osakkeet vuonna 200X+6 ulkopuoliselle ostajalle. Myynnistä syntynyt luovutusvoitto katsottiin verotuksessa TVL-tulolähteen veronalaiseksi tuloksi. Yhtiö oli vaatinut EVL 6 b §:n soveltamista.

HAO hylkäsi X Oy:n valituksen. HAO totesi, että X Oy:n toiminta oli vuosina 200X–200X+4 lähes yksinomaan Y Oy:n osakkeiden hallinnointia. HAO:n arvion mukaan X Oy:n pääosakkailla on ollut yhtiön edustuksen ohella myös merkittävän henkilökohtaisen osakeomistuksen johdosta intressi osallistua aktiivisesti Y Oy:n toimintaan. HAO arvioi, että pelkästään heidän toimintansa molempien yhtiöiden hallinnossa ei ole muodostanut yhtiöiden välille toiminnallista yhteyttä. HAO katsoi, että X Oy:n valituskirjelmässään esiin tuoma sijoitustoiminta oli ollut ennen Y Oy:n osakkeiden luovutusta vähäistä. HAO viittasi vielä harjoitetun liiketoiminnan lyhyeen keston (8 kuukautta) ja totesi, että Y Oy:n osakkeiden omistamisen ei voitu katsoa palvelleen ensisijaisesti X Oy:n elinkeinotoimintaa. ”Kun osakkeita ei siten voida pitää yhtiön käyttöomaisuutena, niiden luovutuksesta saatua voittoa on voitu soveltaa tuloverolain säännöksiä.”

Vanhan oikeuskäytännön ja erityisesti sitä myötäilevän ratkaisun KHO 2010:50 perusteella voitaisiin esittää, että käyttötarkoituksen muutoksen jälkeen kun omistajayhtiön ja kohdeyhtiön välinen liiketoiminnallinen yhteys on lakannut, osakkeiden tulolähde säilyisi ainakin joissakin tapauksissa luovutusvoittoverotuksen näkökulmasta edelleen EVL:n mukaan verotettavana. Tämä kestäisi noin viiden vuoden ajan siitä hetkestä, kun liiketoiminnallinen yhteys katsotaan katkenneeksi yhtiöiden välillä. Tätä voidaan perustella sillä, että KHO katsoi ratkaisussa 2010:50, että osakkeet eivät palaa luovutuksen yhteydessä enää elinkeinotulolähteeseen, jos osakeomistuksen elinkeinotoimintasadonnaisuus ja/tai käyttöomaisuusliitännä on ollut katkenneena enemmän kuin viisi vuotta.

On kuitenkin huomattava, että olosuhteiden muutoksiin liittyvät veroseuraukset ovat hyvin yksilöllisiä ja mitään erityisiä säännöksiä niitä varten ei ole EVL:ssa. Näin ollen verovelvollisen on syytä varmistua huolella tulolähdekysymyksestä. Ennakoitavuus ei toteudu tässäkään yhteydessä hyvän verojärjestelmän vaatimusten mukaisesti.

Elinkeinotoiminnan lopettamisen yhteydessä ei ole syytä rajata pohdintaa ainoastaan osakkeiden luovuttamisen veroseuraamuksiin. Tilanne voi olla myös hieman Ruotsin skalbolag-säännösten soveltamisalaan kuuluvia tapauksia muistuttava, jolloin aikaisemmasta liiketoimintayhtiöstä on luovutettu pois liiketoiminta ja jäljelle ovat jääneet ainoastaan rahavarat. Sen myyminen voi vaikuttaa epätarkoituksenmukaiselta ja vaikealta – myös etuyhteyspiirissä. Jos yhtiö aiottaisiin purkaa tai luovuttaa, joudutaan selvittämään voidaanko kohdeyhtiötä pitää edelleen omistajansa elinkeinotoiminnan varallisuuteen kuuluvana. Tällaisessa tilanteessa on syytä kiinnittää huomiota esimerkiksi ratkaisun KHO 2010:50 oikeusohjeeseen.

Käyttötarkoituksen ja olosuhteiden muutoksen lisäksi erityisesti passiiviseksi jääneet osakeomistukset ovat aiheuttaneet runsaasti tulkinnallisia osakeluovutustilanteita verotus- ja oikeuskäytännössä vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen jälkeen. Näitä on käsitelty myös vuonna 2010 julkaistuissa KHO:n ratkaisuissa. Viime vuosien oikeuskäytännön perusteella on pääteltävissä, että verotuksen toimittamisen yhteydessä kiinnitetään erityistä huomioita erilaisten vähemmistöosakkuuksien tulolähdekysymyksiin, jos kyse on esimerkiksi sellaisesta passiivisluonteisesta omistuksesta, että omistajayhtiö ei osallistu lainkaan kohdeyhtiön hallintoon tai johtoon. Tällöin usein on nähtävästi päädytty pitämään osakkeita henkilökohtaiseen tulolähteeseen kuuluvina kuten vanhassa ratkaisussa KHO 1977 II 562. Pelkkä omistusosuuden suuruus ei johda elinkeinotulolähteen soveltamiseen, vaan vaatimuksena on esimerkiksi aktiivinen osallistuminen kohdeyhtiön hallintoon.

Ratkaisussa KHO 2010:64 ulotettiin osakeluovutusten verovapaus koskemaan myös MBO-yhtiön tekemiä osakeluovutuksia. Tapaus on hyvin poikkeuksellinen sekä tosiseikoiltaan että lopputulokseltaan. KHO:n ratkaisun merkityksellisinä kriteereinä ovat nähtävästi olleet objektiivisesti havaittavissa oleva omistajayhtiön aktiivinen toiminta kohdeyhtiön osakkaana sekä osallistuminen kohdeyhtiön hallintoon. Myös edustus kohdeyhtiön hallinnossa tuotiin esille, vaikka sen voidaankin katsoa sisältyvän jo edellä mainittuun hallintoon osallistumiseen. KHO korosti tässä tapauksessa myös MBO-yhtiön perustamiseen liittyviä tekijöitä. KHO:n ratkaisun mukainen on myös edellä mainittu Helsingin HAO:n lainvoimainen päätös 5.12.2008 08/1306/6.

Oikeuskäytännön perusteella voidaan arvioida, että aktiivinen omistajanohjaus pystyy ikään kuin haihduttamaan pois myyjäyhtiön oman varsinaisen liiketoiminnan loppumisen vaikutuksen, kuten tässä HAO:n ratkaisussa on todettu, ja pitämään osakkeet vielä omistajayhtiön käyttöomaisuudessa. Voi kuitenkin olla, että tällaisessa tilanteessa liiketoiminnallisen yhteyden puuttumisen ja

ajan kulumisen vuoksi omistuksen ei voida enää arvioida kuuluvan EVL 53 §:n 2 momentin nojalla elinkeinotoiminnan tulolähteeseen. Tällaiseen johtopäätökseen voidaan tulla erityisesti niin sanottujen yhden miehen yhtiöiden suhteen.

On myös mahdollista, että luovuttajayhtiö omistaa kohdeosakkeet luovutushetkellä esimerkiksi luovuttajayhtiön henkilöosakkaiden intressissä. Yhtiö voi muistuttaa tällöin perinteistä luonnollisten henkilöiden sijoitustoimintaa varten perustettua hallinnointiyhtiötä. Luovutuksen jälkeen tapahtuvat liiketoiminnan muutokset eivät kuitenkaan lähtökohtaisesti voi vaikuttaa jo aiemmin tapahtuneen osakeluovutuksen verokohteluun. Jos tällaisen sijoitusholdingyhtiön toiminta muuttuu elinkeinotoiminnaksi ja esimerkiksi jäljelle jääneet osakkeet liittyvät selkeästi sen harjoittamaan liiketoimintaan, ei holdingyhtiöaikana tehtyä osakeluovutusta voida enää arvioida muuttuneen tilanteen perusteella.⁶⁶⁰

MBO-yhtiötä koskeva KHO:n ratkaisu 2010:64 soveltuu heikosti yleisiin käsityksiin EVL:n mukaan verotettavasta toiminnasta sekä subjektia että objektia koskien. Kiinteistöjen ja osakkeiden omistaminen ja vuokraaminen eivät välttämättä riitä tekemään yhtiön toiminnasta liiketoimintaa. Pelkästään se, että holdingyhtiön ainoa omistaja toimii kohdeyhtiössä eri tehtävissä, ei riitä muodostamaan holdingyhtiön ja kohdeyhtiön välille sellaisesta liiketoiminnallista yhteyttä, jonka perusteella omistus kohdeyhtiössä olisi holdingyhtiölle elinkeinotoiminnan piiriin kuuluvaa omaisuutta.⁶⁶¹

Liiketoiminnallinen yhteys EVL 53 §:n 2 momentin tarkoittamassa mielessä ei kuitenkaan ole tarkoittanut vaatimusta konserniyhteyden muodostumisesta, vaan myös pienemmät omistussuhteet ovat elinkeinotoimintaan liittyviä, jos niiden perusteella on olemassa selkeästi osoitettavissa oleva etuyhteys omistajan ja omistettavan välillä. Liiketoiminnallinen yhteys voinee muodostua myös välillisesti, esimerkiksi omistajayhtiön taustalla olevien osakkaiden muiden omistusten kautta. Tälle johtopäätökselle voidaan hakea tukea myös EVL 6 b §:n 7 momentin konsernimääritelmän avulla, johon sisältyvät muun muassa yhtiöt, joissa kaikissa yhdellä tai useammalla luonnollisella henkilöllä, oikeushenkilöllä tai näillä yhdessä on OYL 8 luvun 12 §:ssä tarkoitettua määräysvaltaa vastaava määräysvalta. Jos osakkeet on hankittu omistajayhtiön liiketoiminnan edistämistarkoituksessa, omistajayhtiön henkilöosakkaan toimiminen kohdeyhtiössä ja hänen henkilökohtainen osakeomistuksensa kohdeyhtiössä eivät johda siihen, että osakkeita pidettäisiin muuna kuin käyttöomaisuutena luovutushetkellä. Epäsuoran liiketoiminnallisen yhteyden mahdollisuudelle saadaan tukea myös oikeuskäytännöstä⁶⁶².

⁶⁶⁰ Helsingin HAO:n julkistamattomassa päätöksessä 16.3.2011 11/0305/6 painotettiin nimenomaan luovutushetken tilannetta. Luovuttajayhtiön toiminta oli osakeluovutuksen jälkeen yritysjärjestelyjen myötä merkittävästi laajentunut.

⁶⁶¹ Tällaiseen objektia koskevaan johtopäätökseen on tultu esimerkiksi Turun HAO:n päätöksessä 6.2.2012 12/0047/3.

⁶⁶² Ks. esim. KHO 1976 T 3677. Helsingin HAO:n julkistamattomassa päätöksessä 30.9.2011 11/1186/3 oli kyse mm. sisaryhtiöistä hankittujen hallintopalvelujen merkityksestä liiketoimin-

Liiketoiminnallinen side voi syntyä sijoitettaessa sekä olemassa olevalle toimialalle (pystysuora liiketoiminnallinen yhteys) että uudelle toimialalle (vaaka-suora liiketoiminnallinen yhteys). Jos siis yritys päättää laajentua uudelle toimialalle sijoittamalla jo olemassa olevaan liikeyritykseen, on näiden osakkeiden mukaisen omistussuhteen tultava osaksi yrityksen liiketoimintakokonaisuutta, jotta niitä voitaisiin pitää elinkeinotoiminnan tulolähteeseen ainakin välillisesti kuuluvana omaisuutena. Asian näyttäminen on jäänyt tällaisessa tilanteessa sen osapuolen harteille, jolla on siihen paremmat edellytykset, eli käytännössä verovelvolliselle. Tällaisessa tilanteessa on kuitenkin havaittava, että vallitsevan verotus- ja oikeuskäytännön mukaan tulolähteeseen ei kuitenkaan voi vaikuttaa se, että yhtiöiden välinen integraatio on vaakasuora eikä pystysuora.

Elinkeinoverolain vuoden 1981 kommentaarissa huomautetaan, että tytär- ja sisaryhtiön osakkeita on EVL:n mukaan yleensä pidettävä käyttöomaisuutena – sekä silloin, kun yhtiöiden toiminta tapahtuu eri tasoilla (ns. vertikaalinen integraatio), että silloin, kun molemmat yhtiöt toimivat samalla tasolla joko samalla tai eri aloilla (ns. horisontaalinen integraatio)⁶⁶³.

Oikeuskäytännöstä on syytä mainita KHO 1976 T 3677, jossa jäteöljyn puhdistamista harjoittavan yhtiön osakkeita pidettiin erikoistyökalualalla toimivan yhtiön elinkeinotoiminnan varoina. Ulkomaisena päämiehenä toimi sekä työkalu- että jäteöljyalalla sama kansainvälinen konserni. Kilpi on huomauttanut, että tässäkin tapauksessa liikutaan konserniajattelun piirissä⁶⁶⁴.

nallisen siteen muodostumisissa. Kohdeyhtiö oli hankkinut tarvitsemansa hallintopalvelut ensivaiheessa omistajayhtiön kahdelta tytäryhtiöltä ja toisessa vaiheessa nämä tytäryhtiöt ostaneelta yhtiöltä (omistajayhtiön jatkaessa tytäryhtiöt ostaneen yhtiön vähemmistöosakkaana). Kyseessä oli omistajayhtiön osakkuusyhtiö, ja kohdeyhtiön muuna osakkaana oli mm. yksi omistajayhtiön henkilöosakkaista. HAO katsoi, että kohdeyhtiön osakassopimuksen perusteella konserniyhtiöistä hankkimien hallintopalvelujen arvo ei ollut liikevaihdolla mitattuna jäänyt selvästi merkityksellömäksi eikä asiakirjojen perusteella muutoinkaan ollut pääteltävissä, että omistajayhtiö olisi hankkinut kohdeyhtiön osakkeet muun kuin pidempiaikaisen omistuksen tarkoituksessa vain lyhyen välin arvonnousua osakeomistuksilleen tavoitellen. HAO katsoi, että asiassa ei ilmennyt syytä pitää kysymyksessä olevia osakkeita jo lähtökohtaisesti omistajayhtiön liiketoimintaan kuulumattomana omaisuuseränä. HAO piti näytettynä, että osakkeet oli hankittu elinkeinotoiminnan edistämistarkoituksessa, vaikka osakassopimuksen mukaisten hallintopalvelujen tarjoaminen oli toiminnallisesti ohjattu omistajayhtiön tytäryhtiöiden alaisuuteen. HAO piti osakkeita pysyvään käyttöön tarkoitettuina arvopapereina ja siten käyttöomaisuuteen kuuluvana. HAO ei pitänyt myöskään lopputulokseen vaikuttavana, että hallintopalveluita tuottavat tytäryhtiöt oli myyty lähes viisi vuotta ennen kohdeyhtiöstä luopumista. HAO toi esille, että osakkeet olivat olleet huomattavan pitkään liiketoimintaan kuulumatonta omaisuutta. HAO päätyi kuitenkin mielenkiintoisella tavalla arvioimaan, että osakkeiden verotuksessa huomioon otettavan omaisuuslajin ei ollut aihetta katsoa muuttuneen aikaisempaan nähden, mikä johti HAO:n perusteluissa käyttöomaisuusjohtopäätökseen luovutusajankohtana.

⁶⁶³ Ikkala – Andersson – Nuorvala 1981 s. 164. Ks. myös Ikkala 2002 s. 7. Ks. myös Andersson 1998 s. 131, joka kannattaa yrityksen toimialalajentumisen seurauksena syntyvän uuden sijoituksen lukemista EVL-tulolähteen varoihin. Ks. myös Andersson 1984 s. 118 sekä Andersson 1973 s. 77.

⁶⁶⁴ Kilpi 1977 s. 192.

Tilanne oli verovelvollisen kannalta tiukempi ennen EVL:a. Andersson on esitellyt kirjoituksessaan EVL:a edeltävää oikeuskäytäntöä, jossa on katsottu, ettei osakkeen hankinta ole liittynyt verovelvollisen harjoittamaan liiketoimintaan edes siinä tapauksessa, että hankittu tytäryhtiö toimi samalla liikealalla mutta integraatio oli horisontaalista⁶⁶⁵.

Jos kuitenkin on kyse osakkeiden hankkimisesta hankkivassa yhtiössä osakkaana olevalta luonnolliselta henkilöltä tai ulkopuoliselta myyjältä muutoin kyseisen hankkivan yhtiön luonnollisen henkilöosakkaan jo olemassa olevasta kohdesijoituksesta, voidaan verotuksessa katsoa, että osakkeita ei ole hankittu yhtiön omaa toimintaa varten vaan muussa intressissä⁶⁶⁶. Tällöin osakkeita voidaan pitää TVL-tulolähteen varoina.

Tikka katsoi vuonna 1975, että osakkeet voidaan lukea henkilökohtaisen tulon tulolähteeseen, jos ”emoyhtiö on tytäryhtiöön lähinnä passiivisijoittajan suhteessa”. Tikka sitoo tässä esityksessään tytäryhtiöosakkeet emoyhtiön elinkeinotoiminnan tulolähteeseen, jos niillä (kohdeyhtiöillä) ”on riittävä taloudellinen yhteys emoyhtiön suoritetuotantoon”. Jos näin ei kuitenkaan ole, ”mutta tytäryhtiö toimii emoyhtiön valvomana konserniyrityksenä” (”suunnittelultaan ja valvonnaltaan yhdenmukainen konsernin osana”), Tikka päätyy sille kannalle, että emoyhtiön liiketoiminnan piiriin katsottaisiin tässä tapauksessa muodostuneen (silloisten säännösten mukainen) erillinen holdingyhtiötulolähde. Jos tytäryhtiö fuusioitaisiin, tämä tulolähde muuttuisi Tikan mukaan suoritetuotannoksi.⁶⁶⁷

Tulolähteeseen liittyviä tulkintakysymyksiä on verotuskäytännössä noussut esille erityisesti passiivisten pitkäaikaisten osakesijoitusten osalta. Niitä voidaan mahdollisesti pitää, kuten edellä on osoitettu, henkilökohtaiseen tulolähteeseen kuuluvina. Rajanveto henkilökohtaisen tulolähteen ja elinkeinotoiminnan tulolähteen välillä saattaa nousta esille esimerkiksi silloin, kun osakas pyrkii siirtämään myöhempää luovutusta silmällä pitäen muita yhtiöomistuksiaan omistamalleen liiketoimintayhtiölle. Tällaiset tilanteet ovat harvinaisia suuryritysten piirissä, mutta luonnollisten henkilöiden omistamisessa ja hallinnoimisessa yrityskokonaisuuksissa tämä lienee houkutteleva verosuunnitteluvaihtoehto.

EVL-yhtiön sijoitus voi liittyä myös tarpeeseen antaa tukea rahoitettavalle kohdeyhtiölle. Tällaisia tapauksia on esiintynyt oikeuskäytännössä lähinnä rahoitusalaan liittyen ja erityisesti EVL 16 §:n 7 kohdan näkökulmasta⁶⁶⁸. Jos omistus on syntynyt tukitoimenpiteen seurauksena – sivutuotteena – voidaan omistusta ilmeisesti pitää elinkeinovarallisuuden kuuluvana, jos kyse on rahoi-

⁶⁶⁵ Andersson 1984 s. 118–119.

⁶⁶⁶ Vrt. Andersson 1998 s. 132.

⁶⁶⁷ Tikka 1975 s. 112. Ks. myös Kilpi 1977 s. 192.

⁶⁶⁸ Esim. KHO 2012 T 6 ja KHO 2012 T 7.

tusalalla toimivasta yhtiöstä. Omistusta ei voitaisi kuitenkaan pitää käyttöomaisuutena.⁶⁶⁹

Luonnollisen henkilöosakkaan suora omistus kohdeyhtiössä ja näin syntyvä yhtiöosakkaasta erillinen omistajaintressi voivat tukea henkilöosakkaan holdingyhtiön omistamien kohdeyhtiöosakkeiden pitämistä yhtiö TVL-tulolähteen varoina⁶⁷⁰. Tällaisten sijoitusten kuuluminen TVL-tulolähteeseen käy ilmi jo vanhemmasta oikeuskäytännöstä.

Ratkaisun KHO 1979 B II 532 tapauksessa yhtiö A oli antanut pääosakkaansa omistamalle toiselle yhtiölle B:lle rahoitusapua. Lopulta B-yhtiön omaisuus oli myyty, ja tuolloin oli voitu maksaa muut paitsi A-yhtiölle ja pääosakkaalle olleet velat. Koska A-yhtiön edellä mainittua saatavaa B-yhtiöltä ei voitu pitää liikesaatavana, sitä ei saatu EVL 7 §:n nojalla eikä muullakaan perusteella vähentää A-yhtiön tulosta.

Asia ei siis ollut esillä tulolähdekysymyksen osalta, mutta ratkaisua voidaan hyödyntää myös tulolähdeobjektitestistä kuvattaessa. Tässä tapauksessa kyse oli menon kohdistamisesta oikealle verovelvolliselle. Ratkaisu antaa suuntaa siitä, miten tulolähdejakoaa tulee tällöin lähestyä. EVL 53 §:n 2 momentin elinkeinovarallisuussäännös näyttäytyy tällöin intressipohjaisena ajatteluna, johon liittyvät olennaisesti suorasijoituksen syntyperusteet ja voimassaoloaikana tapahtuvat liiketoimet yhtiöiden välillä. Jos kyse on ainoastaan yhtiön omistajien intressissä yhtiön tekemästä liiketoimesta (suorasijoituksesta), tähän liittyvää varallisuutta ei tulisi lähtökohtaisesti pitää yhtiön elinkeinotoiminnan varallisuutena vaan osakkaiden sijoitustoimintaan liittyvänä toimenä.

Seuraavassa KVL:n päätöksessä (jonka KHO kuitenkin kumosi ja poisti⁶⁷¹) oli ilmeisesti kyse pääosin tulolähdeobjektitestistä. KVL:n ratkaistavaksi tulleessa tapauksessa osakkeiden omistajana oli arvopaperikauppaa harjoittava ja osake-

⁶⁶⁹ Ks. Tikka 1975 s. 111.

⁶⁷⁰ Myös tästä poikkeaviin lopputulokseen on päädytty. Esim. Helsingin HAO:n päätöksessä 30.9.2011 11/1186/3 oli kyse yhtiön perustajaosakkaan asemassa hankkimista yhtiön osakkeista. HAO totesi sijoituksen olleen merkityksellinen vähemmistöosuus ja se oli hankittu HAO:n mukaan liiketoiminnallisista syistä. Verovapautta ei estänyt se, että henkilöosakas omisti myös kohdeyhtiön osakkeita, koska osakkeet oli hankittu elinkeinotoiminnan edistämisen tarkoituksessa. Hämeenlinnan HAO:n päätöksessä 15.2.2010 10/0085/1 oli kyse yhden henkilöosakkaan omistaman holdingyhtiön omistuksesta yhtiössä, jonka konsernin liiketoiminnan kehittämisessä ja organisoimisessa tällä henkilöosakkaalla oli merkittävä rooli. Ennen luovutusvuotta holdingyhtiön tulot olivat muodostuneet pääasiassa kohdeyhtiöltä saaduista osingoista, jotka oli verotettu yhtiön elinkeinotuloina. HAO katsoi, että subjektiyhtiö oli osoittanut, että yhtiöllä oli osakkaansa johdolla ollut merkittävä osuus kohdekonsernin liiketoiminnan kehittämisessä. Subjektiyhtiön konsultointisopimuksen nojalla saama liikevaihto ja subjektiyhtiön osakeomistus kiinteistöä kohdeyhtiölle vuokraavassa yhtiössä huomioon ottaen HAO:n mukaan subjektiyhtiön ja kohdeyhtiön välillä oli katsottava olevan sellainen liiketoiminnallinen yhteys, että luovutettuja osakkeita voitiin pitää subjektiyhtiön elinkeinotoiminnan käyttöomaisuusosakkeina. Tätä tuki HAO:n mukaan myös aikaisemmilta vuosilta toimitettu verotus ja osakkeiden pitkäaikainen omistus sekä se, osakeomistukseen ei liittynyt veroedun saamiseksi tehtyjä järjestelyjä. Osakeluovutuksiin voitiin siten soveltaa EVL 6 b §:ää.

⁶⁷¹ Kumottu, poistettu KHO 2007 T 3348.

omistusta hallinnoiva yhtiö. Kyse oli siitä, oliko liiketoimintaa harjoittavan perhe- tai sukuyhtiön osakkeiden luovutushinta verovapaa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n nojalla. KVL katsoi, että omistamisen saattoi ajatella palvelevan yksityishenkilöiden osakeomistuksen hallinnointia, ja näin ollen luovutushinta ei ollut verovapaa.⁶⁷²

KVL 31/2007

X ja Y, jotka olivat sukua keskenään, omistivat A Oy:n osakekannan. Yhtiö harjoitti arvopaperikauppaa ja sijoitustoimintaa. A Oy:n verotuksessa oli sovellettu EVL:a. A Oy omisti vaihto-omaisuuteen kuuluvien arvopaperien lisäksi noin 40 prosenttia elinkeinotoimintaa harjoittavan B Oy:n osakkeista. Nämä osakkeet oli yhtiön kirjanpidossa kirjattu taseen pysyviin vastaaviin. Loppuosa B Oy:n osakkeista oli X:n ja Y:n sukulaisten omistuksessa.

B Oy:n osakkeiden omistamisen katsottiin palvelevan yksityishenkilöiden osakeomistuksen hallinnointia. Tätä toimintaa ei pidetty A Oy:n elinkeinotoimintana eikä B Oy:n osakkeiden siten katsottu liittyvän A Oy:n harjoittamaan elinkeinotoimintaan. Kun A Oy luovutti B Oy:n osakkeet, ei osakkeiden luovutukseen voitu soveltaa EVL 6 b §:ää. Osakkeiden luovutushinta oli KVL:n mukaan A Oy:n veronalaista tuloa.

Ensinnäkin ratkaistavaksi tuli kysymys siitä, oliko osakkeet omistava yhtiö yli-päättään EVL:n mukaan verotettava yhtiö eli tulisiko sovellettavaksi niin sanottu tulolähdesubjektitesti. Tapauselosteen mukaan kyseessä oli EVL-yhtiö. Toiseksi tuli ratkaistavaksi se, olivatko luovutettavat osakkeet EVL-yhtiön elinkeinotoiminnan tulolähteeseen kuuluvia osakkeita, ja jos olivat, olivatko ne käyttöomaisuuteen kuuluvia osakkeita vai eivät.

A Oy:n ja B Oy:n välillä ei ajateltu olevan sellaista toiminnallista yhteyttä, että B Oy:n osakkeiden olisi katsottu liittyvän A Oy:n harjoittamaan elinkeinotoimintaan. Ratkaisun taustalla olevan ajattelun mukaan luonnollisten henkilöiden omistamien osakkeiden siirtäminen hallinnointi- tai muulle yhtiölle ei johda osakkuusvapautuksen soveltamiseen. Holdingyhtiön tasolle tulisi tällöin syntyä itsenäinen liiketoiminnallinen ulottuvuus, jotta verovapaus mahdollistuisi.

Osakkeita on saatettu vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistusta edeltävässä verotuskäytännössä usein pitää käyttöomaisuuteen kuuluvana silloinkin, kun omistetut yhtiöt toimivat eri toimialalla eikä omistuksella ole myös välillistä liityntää verovelvollisen varsinaiseen aktiiviseen elinkeinotoimintaan. Tämä on voinut johtua ainakin osittain siitä, että käyttöomaisuudesta on vuosien mitaan muodostunut eräällä tapaa kaato-omaisuuslajiryhmä, johon on sisällytetty muihin omaisuuslajeihin kuulumattomaan yrityksen harjoittamaan elinkeinoon

⁶⁷² Tapauksen kommentteista voidaan mainita esim. Penttilä 2007a s. 111, Penttilä 2007b s. 15 ja Andersson 2008b s. 216.

jonkinasteisesti liittyvä omaisuus⁶⁷³. On mahdollista, että aikaisemmin on ajateltu, että vaikka kyseinen omaisuus ei täyttäisikään EVL:n käyttöomaisuuden määritelmää, voitaisiin osakkeet kuitenkin lukea käyttöomaisuuteen kuuluviksi, jos niille ei löydy ”parempaa paikkaa” EVL:n systematiikan avulla. Tämä lähinnä tarkoituksenmukaisuusharkintaa muistuttava tulolähdeobjektitestin ohittaminen ja varsinaiseen aktiiviseen elinkeinotoimintaan kuulumattomien osakeomistusten katsomista elinkeinotoiminnan varoiksi ja käyttöomaisuudeksi voidaan EVL:n systematiikan näkökulmasta kritisoida. Tämä ajattelu perustuu ilmeisesti ajatukseen, että tällaisen omaisuuden on katsottu kuuluvan jollakin perusteella liikeomaisuuteen, mutta sitä ei ole kuitenkaan voitu pitää vaihto-, rahoitus- tai sijoitusomaisuutena. Tällöin ei tulisi kuitenkaan valita käyttöomaisuutta parempien vaihtoehtojen puutteessa, vaan kyseeseen voisi tulla osakkeiden pitäminen EVL 5 §:n 1 kohdan mainitsemana muuna elinkeinossa käytettynä aineellisena hyödykkeenä. Tähän johtopäätökseen voidaan tulla ainakin silloin, kun luottamuksensuojan vuoksi ”joudutaan” EVL-tulolähteen liikevarallisuusjaottelun piiriin. Systemaattisesti tällöin on jo ohitettu sekä tulolähdesubjekti- että tulolähdeobjektitestit. Ratkaisijalla tulisi tällöinkin olla mahdollisuus olla pitämättä osakkeita käyttöomaisuuteen kuuluvana. Tässä tilanteessa ratkaisupakkoon ei tulisi sisältyä se, että käyttöomaisuus seuraisi jo EVL:sta ja ratkaisijan kädet olisivat sidotut. Tällöinkin lopputulokseksi voi tulla, että osakkeet eivät kuulu käyttöomaisuuteen.⁶⁷⁴ EVL-tulolähteeseen voisi näin ollen sisältyä myös mihinkään omaisuuslajiin kuulumattomia hyödykkeitä – myös suorasijoitusosakkeita⁶⁷⁵.

Käytännössä on nähtävästi joka tapauksessa syytä korostaa tulolähdeobjektitestin soveltamista osakeyhtiöiden verotuksessa. Oikeuskäytännössä on ensin näkin alettu painottaa selkeästi osoitettavia liiketoiminnallisen yhteyden merkkejä yhtiöiden välillä. Myös tässä tutkimuksessa arvioidaan, että omistusyhteysosakkeita on pidettävä henkilökohtaisen tulolähteen omaisuutena, kun omistetut yhtiöt toimivat eri toimialalla eikä omistuksella ole suoranaista liittynää omistajayhtiön varsinaiseen aktiiviseen elinkeinotoimintaan. Osoituksena tällaisesta liittynästä voivat olla esimerkiksi hallitustyöskentely, tavaroiden ja palvelujen kauppa yhtiöiden välillä ja yhteiset liiketoiminnalliset intressit esimerkiksi yhteisten projektien muodossa. Liiketoiminnallisen yhteyden vaati-

⁶⁷³ Tästä kaato-omaisuuslajiajattelusta voidaan mainita esimerkkinä hallintoneuvos Olssonin ratkaisua KHO 2010:64 eriävässä mielipiteessään esittämä näkemys: ”– kun asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan mainittuja osakkeita ei voida luonnehtia rahoitus-, vaihto- tai sijoitusomaisuudeksi, niitä tulee käsitellä EVL 12 §:ssä tarkoitettuna käyttöomaisuutena.” Ks. myös KHO 2010 T 2675. Ks. myös Niskakangas 2007 s. 5.

⁶⁷⁴ Asiaa ei kuitenkaan päädytty ratkaisemaan näin tapauksessa KHO 2010 T 2675.

⁶⁷⁵ Vrt., vaikkakin yleisemmästä näkökulmasta, Mattila 2011b s. 72 ja Mattila 2012 s. 121.

musta vahvistaa erityisesti hallinnointiyhtiötilanteissa KHO:n ottama kanta ratkaisussa KHO 2010:50⁶⁷⁶.

Toiseksi tulolähdeobjektitestin on katsottu soveltuvan tilanteisiin, joissa omistajayhtiö on hallinnointiyhtiö tai muuten yksipuolisesti omistettavan kohdeyhtiön hallinnointiin keskittynyt yhtiö. Tällöin merkityksellistä on erityisesti se, että hallinnointiyhtiön taustatahoina luonnolliset henkilöt eivät voi suoran omistuksen ollessa kyseessä realisoida osakeluovutusta, johon voitaisiin soveltaa osakkuusvapautta. Tätä tulkintanakökulmaa vastaan puhuu kuitenkin ratkaisu KHO 2010:64, jossa luonnollisten henkilöiden omaisuuden hallinnointiyhtiön katsottiin voivan luovuttaa verovapaasti osakkeet, jotka siis kuuluivat KHO:n mukaan elinkeinotoiminnan käyttöomaisuuteen⁶⁷⁷.

Heiniö kehottaa tämän kysymyksen osalta suhteellisen vapaamieliseen tulkintaan, mitä hän perustelee verovapausäännösten taustalla olevilla syillä ja ”muiden maiden” käytännöillä. Heiniö ei tässä yhteydessä mainitse, mistä tietyistä valtioista on kyse. Hän esittää vaihtoehtoksi sellaista lähtökohtaista oletamaa, että omistuksen ollessa vähintään 10 prosenttia osakkeet kuuluisivat tällöin omistajansa käyttöomaisuuteen.⁶⁷⁸

Heiniön näkökulma asiaan on varsin suoraviivainen ja tietyllä tapaa edellä kuvailun suorasijoitusajattelun mukainen. Se perustuu oletamaan omistussuosuuden suuruuden ensisijaisesta merkityksestä omaisuuden liiketoiminnallisen liittymän arvioinnissa. Kuitenkaan EVL 12 §:ssä tai EVL 53 §:n 2 momentissa ei ole mainintaa tällaisesta omistussuosuuden suuruuden oikeusvaikutuksesta. Tätä kantaa voitaisiinkin kuivailla enemmän järjestelmän kehittämiseen liittyväksi pohdinnaksi kuin säännösten tulkintaa koskevaksi näkemyskeksi.

Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin esitetty myös lähempänä verotus- ja oikeuskäytäntöä olevia näkökantoja. Esimerkiksi Kukkonen ja Walden edellyttävät, että osakkeiden tulisi jotenkin tukea konsernin liiketoimintaa⁶⁷⁹. Jos Heiniön hahmottelma malli toteutuisi esimerkiksi lainsäädäntömuutoksella, poistuisi tällöin samalla tarve tulolähdeobjektiteistiin ja omaisuuslajiteistiin. Heiniö ei ilmeisesti kuitenkaan tarkoittanut esityksellään, että vähintään 10 prosentin omistussuosuus tekisi omistajastaan automaattisesti elinkeinotoimintaa harjoittavan verovelvollisen. Hänenkin kantansa voitaisiin näin ollen tulkita siten, että tulolähdesubjektiteisti pysyisi edelleenkin ”paikallaan”.

Käyttöomaisuutta ei tulisi pitää kaato-omaisuuslajina, joka ikään kuin täydentäisi muita omaisuuslajeja ja johon sisällytettäisiin muihin omaisuuslajeihin kuulumattomat osakekannat⁶⁸⁰. Ainakin jossakin määrin tämän ajattelun mukainen on myös ratkaisu KVL 11/2005, jossa omistajayrityksen ja 20-prosenttisesti omistetun osakkuusyhtiön liiketoiminnat eivät olleet samat. Ratkaisussa

⁶⁷⁶ KHO ei kuitenkaan nimenomaisesti maininnut tulolähdeobjektiteistiä (EVL 53 §).

⁶⁷⁷ KHO ei tässäkään ratkaisussa nimenomaisesti maininnut tulolähdeobjektiteistiä (EVL 53 §).

⁶⁷⁸ Heiniö 2005 s. 60.

⁶⁷⁹ Kukkonen – Walden 2009 s. 353.

⁶⁸⁰ Toisin Mattila 2011b s. 78 ja Mattila 2012 s. 125.

painottui ilmeisesti omistajan aktiivinen osallistuminen kohdeyhtiön hallintoon⁶⁸¹, mitä voidaan pitää perinteisenä osoituksena liiketoiminnallisen yhteyden olemassaolosta. Ratkaisussa olevasta pitkäaikaisuuteen ja pysyvyyteen liittyvästä maininnasta ei kuitenkaan välttämättä voida tehdä selkeitä johtopäätöksiä, koska nämä maininnat löytyvät jo hallituksen esitöistä. Ne ovat myös hyvin yleisiä tytär- ja osakkuusyhtiöiden omistukseen liittyviä ominaisuuksia.⁶⁸²

On kuitenkin huomattava, että osallistuminen kohdeyhtiön hallintoon ei välttämättä ole aina vaadittavaa, jotta omistusta pidettäisiin elinkeinotulolähteeseen kuuluvana omistuksena. Toisaalta esimerkiksi pelkkää omistajayhtiön pääosakkaan toimimista kohdeyhtiön johtotehtävissä ei voida pitää tulolähdeobjektites-
tin edellyttämänä liiketoiminnallisen yhteyden olemassaolona omistajayhtiön ja kohdeyhtiön välillä⁶⁸³. Joka tapauksessa aktiivinen toimiminen osakkaana ja osallistuminen hallintoon ovat selkeitä merkkejä ainakin välillisestä funktionaalisen yhteyden olemassaolosta, joka pääsääntöisesti johtaa EVL 53 §:n 2 momentin nojalla omistettavien osakkeiden kuulumiseen elinkeinotoiminnan tulolähteeseen. Tällöin vaaditaan, että osakasyhtiöllä on itsenäistä operatiivista

⁶⁸¹ Ks. Niskakangas 2007 s. 12, joka tuo esille ratkaisun viittaukset hallitustyöskentelyn mahdollisesta korostuneesta merkityksestä ratkaistaessa, liittykö omistaminen verovelvollisen aktiiviseen liiketoimintaan vai ei.

⁶⁸² Vrt. Niskakangas 2007 s. 12, joka arvelee tämän maininnan viittaavan omistuksen strategiseen luonteeseen. Ks. myös tapauksen kommentteista Myrsky 2005b s. 85–86.

⁶⁸³ Tällainen henkilöosakkaan intressiin liittyvä seikka nostettiin esille Helsingin HAO:n julkaisemattoman ratkaisun 21.10.2010 10/1568/3 perusteluissa. HAO nosti tapauksessa esille myös sen, että yhtiöiden välillä ei ollut laskutusta. HAO perusteli päätöstään suoraan materiaali-
seen verolainsäädäntöön, vaikka tapauksessa oli selkeästi verovetoisia piirteitä. HAO huomioi tämän kuitenkin selkeästi perusteluissaan. HAO nosti esille sen, että luovuttajayhtiö oli nostonut lyhyenä omistusajanaan kohdeyhtiöstä osinkotuloa, ja HAO:n mukaan osakeomistusjärjestelyssä oli kokonaisuudessaan henkilöosakkaan oman sijoitusvarallisuuden järjestämiseen liittyviä piirteitä. HAO katsoi, että osakkeiden luovutusvoitto oli perustunut lyhyen aikavälin arvonnousuun eikä kysymys ollut kokonaisuutena arvioiden pitkäjänteisestä ja pysyvästä sijoituksesta. HAO päätyi lopulta EVL:n systematiikan näkökulmasta poikkeukselliseen johtopäätökseen. HAO katsoi, että vähemmistöosuus osakekannasta ei muodostanut luovuttajayhtiölle elinkeinossa pysyvään käyttöön tarkoitettua käyttöomaisuutta siten kuin EVL 12 §:ssä tarkoitetaan. Tässä vaiheessa voisi olettaa, että HAO on ajatellut, että luovuttajayhtiötä itseään verotettaisiin EVL:n mukaan ja osakkeet olisivat EVL-varallisuutta, koska miten muuten HAO olisi päätnyt sovelta-
maan EVL 12 §:ää. Näin ei kuitenkaan ollut, vaan HAO totesi vielä perustelujen lopussa, että osakkeiden luovutuksesta saatu tulo oli näin ollen tullut verottaa yhtiön henkilökohtaisen tulolähteen tulona TVL:n säännösten mukaisesti. Päätöksestä ei kuitenkaan selviä, miksi HAO ei päätnyt käsittelemään tapausta yksinomaan EVL 53 §:n näkökulmasta. Tähän ei edes viitattu perustelujen lainkohdissa. Vastaavalla johtopäätösrakenteella päädyttiin TVL-tulolähteeseen myös Helsingin HAO:n päätöksissä 10.6.2011 11/0653/6 ja 10.6.2011 11/0654/6. Jälkimmäisessä tapauksessa HAO perusteli ratkaisuaan sillä, että kyse oli holdingyhtiöstä, jonka toiminta perustui lähinnä sen ainoan osakkaan osaamisen hyödyntämiseen sekä hänen kohdeyhtiölle tarjoamiinsa palveluihin. HAO päätteli yhtiön toiminnan olevan vähäistä ja liittyvän käytännössä ainoastaan yksityishenkilön sijoitusten hallinnointiin.

liiketoimintaa, johon osakkeet joko suorasti tai epäsuorasti, horisontaalisesti tai vertikaalisesti, EVL 53 §:n 2 momentin perusteella kuuluvat.⁶⁸⁴

Kaato-omaisuuslajiajattelu näyttäisi heikentävän EVL:n sisäiseen systematiikkaan perustuvaa tulkintatapaa. Kaato-omaisuusajattelu voi johtaa omaisuuslajiajattelun lisäksi myös tulolähdeobjektitestin ohittamiseen. Tähän ajatteluun tulisi suhtautua varauksellisesti, koska se jättää huomioimatta EVL:n systematiikan mukaisen tulkintatavan. Ratkaisu KHO 2010:64 näyttäisi kuitenkin pinnapuolisesti arvioituna tukevan kaato-omaisuuslajiajattelua: jos luovuttajayhtiö on elinkeinonharjoittaja, ”luovutetut osakkeet kuuluvat siten yhtiön käyttöomaisuuteen”. Myös ratkaisun KHO 2010 T 2675 perusteluissa KHO on nähtävästi lähtenyt tästä näkökulmasta:

”– kun yhtiölle oli myönnetty luottamuksensuojaa verovuodelle 2005 sen suhteen, minkä lain, EVL:n tai TVL:n, mukaan yhtiön toimintaa tulee verottaa, ja kun hallinto-oikeuden tältä osin lainvoimaisen päätöksen mukaan yhtiön toimintaa tuli tämän mukaisesti verottaa EVL:n mukaan, seurasi tästä myös, että yhtiön omaisuutta tuli verotuksessa käsitellä EVL:n mukaisena omaisuutena ja luokitella EVL:n mukaan. Näin ollen ja kun asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan mainittuja osakkeita ei voitu luonnehtia rahoitus-, vaihto-, tai sijoitusomaisuudeksi, niitä tuli käsitellä EVL 12 §:ssä tarkoitettuna käyttöomaisuutena.”

Kyseinen lainaus on KHO:n ratkaisun perustelujen toiseksi viimeisestä kappaleesta. Viimeisen virkkeen perusteella voidaan kuitenkin päätellä, että KHO ei ole tarkoittanut käyttöomaisuutta automaattiseksi omaisuuslajiksi tällaisessa tilanteessa. Näin olisi mahdollista ajatella ainoastaan KHO 2010:64 perusteluosaa lukiessa, vaikkakin KHO 2010 T 2675 kyllä vahvasti toteaa käyttöomaisuuden olevan kaato-omaisuuslaji, jos osakkeita ei voida muuksi omaisuuslajiksi luonnehtia. Voi toisaalta olla, että KHO on käynyt näissä ratkaisuissa läpi tulolähdesubjektitestin, tulolähdeobjektitestin ja omaisuuslajitestin, mutta se on päättänyt muotoilla perustelunsa nämä vaiheet yhdistämällä. Lienee myös todennäköistä, että luottamuksensuojaulottuvuus on vaikuttanut lopputuloksen lisäksi myös ratkaisujen perusteluihin ilman, että sitä on tuotu asianmukaisesti esille. KHO:n valitsema perustelu viittaaakin siihen, että luottamuksensuojan aikaisempi myöntäminen on vaikuttanut itse substanssikysymyksen ratkaisuun, johon ilman luottamuksensuojaa ei olisi päädytty. Tässä tapauksessa verovapaus olisi estynyt sekä tulolähdesubjekti- että tulolähdeobjektitestin avulla.

⁶⁸⁴ Ks. Helsingin HAO 5.12.2008 08/1306/6. Vrt. Penttilä 2011a s. 49, jossa hän edellyttää osakkeiden pitämiseksi EVL-tulolähteeseen kuuluvina ja käyttöomaisuutena, että ”on olemassa osakeomistuksen yrityksen elinkeinotoimintaan liittävä tekijä”. Tästä Penttilä antaa esimerkkinä yhtiöiden väliset keskinäiset toimet sekä aktiivisen omistajaohjauksen. Vrt. KHO 2010:64, jossa ei kuitenkaan nähtävästi vaadittu, että luovuttajayhtiöllä olisi omaa itsenäistä liiketoimintaa, johon omistettava yhtiö olisi integroitu. Tällöin on kuitenkin tunnustettava tapauksen mahdolliset prosessuaaliset ”heikkoudet”, joihin edellä on jo viitattu. Nämä heikentävät ratkaisun prejudiikaattivaikutusta.

Lainvoimainen luottamuksensuojaratkaisu aiheutti KHO:n ratkaisussa tietyn aineellisoikeudellisen – varsin joustavaa suorasijoitusajattelua myötäilevän – päättelyketjun⁶⁸⁵, eikä KHO tyytynyt liittämään luottamuksensuojan seuraamuksiin ainoastaan yhtä oikeuskysymyksen ratkaisemista. Tämä näkyy erityisesti ilmaisun ”seurasi tästä myös” käytöstä. On myös huomattava, että ratkaisussa käytettiin asiansana luottamuksensuojaa, mikä tukee mahdollisesti edellä esitettyä päätelmää. Onkin todennäköistä, että ilman aiempaa luottamuksensuojaratkaisua asiassa ei olisi päädytty samaan lopputulokseen tulolähdeobjektitestin ja omaisuuslajitestin osalta. Tämä vähentänee ratkaisun KHO 2010 T 2675 prejudikaattiarvoa, joka on jo ennestään heikko sillä perusteella, että sitä ei ole julkaistu vuosikirjapäätöksenä.

KHO:n valitsema kanta ratkaisussa KHO 2010 T 2675 johtaa ajattelemaan osakkuusvapautussäännöksiä johdonmukaisena kokonaisuutena, jonka sisällä perustilanteet ovat selkeät ja luottamuksensuojan myöntäminen yksittäisessä tilanteessa johtaa helposti siihen, että tilannetta tulkitaan loppujenkin erilliskysymysten osalta verovelvolliselle myönteisellä tavalla. KHO on kuitenkin näissäkin tapauksissa soveltanut sekä tulolähteeseen että omaisuuslajiin liittyvää harkintaa, joten luottamuksensuojaan liittyvät näkökohdat voivat selittää lopulta KHO:n perusteluissaan käyttämää, nämä kaksi testiä sulauttavaa tulkintatapaa.

HAO:n ratkaisu jäi ennen KHO:n käsittelyä lainvoimaiseksi tulolähdesubjektikysymyksen osalta, koska VOVA:lla ei ollut intressiä valittaa asiassa, jossa HAO oli päätenyt pitämään luovutusta verollisena. Tosin HAO:n ratkaisun jälkeen tulolähdesubjektikysymys on varmasti jäänyt VOVA:aa oikeudellisesti tyydyttämättömään tilanteeseen. Koska VOVA:lla ei vaikuttanut enää olevan tässä vaiheessa fiskaalista intressiä, ei valitus tullut enää kyseeseen.

Tapaus tuli KHO:een yhtiön valituksen vuoksi, minkä KHO toi vielä erikseen esille perustelujen loppuosassa: ”A Oy:n valituksen johdosta”. KHO ei siis myöntänyt enää erikseen luottamuksensuojaa eikä tähän olisi lopputulos huomioiden ollut tarvettakaan.

KHO on nähtävästi antanut erityisesti merkitystä osakassopimuksen olemassaololle. Tätä voitaisiin myös pitää viittauksena järjestelyn liittymisestä pääomasijoitustoimintaan. Tämä ei kuitenkaan ole KHO:ssa ollut käsittelyssä, joten KHO ei ole voinut prosessuaalisista syistä edes ottaa kantaa asiaan, vaikka kokonaisuus ja oikean verotuksen tavoite huomioiden tähän olisi voinut olla

⁶⁸⁵ Vrt. Myrsky – Linnakangas 2010 s. 193, joiden mukaan ”luottamuksensuojan saaminen ikään kuin sulki sisäänsä myös aineellisoikeudellisen kannanoton”. Näin myös Myrsky 2010b s. 907. Vrt. HAO:n päätös tässä asiassa, jossa tehtiin ensi vaiheessa erillinen ratkaisu tulolähdesubjektitestin osalta ja sitten itsenäisesti omaisuuslajitestistä, vaikkakin hyvin vähäsanaisesti ja tulolähdeobjektitestin perustelujen sanamuodossa sivuuttaen. Vrt. myös Kukkonen – Walden 2011 s. 173, joiden mukaan KHO on ”ratkaissut asian ns. loppuun”. Heidän mukaansa EVL-statuksen jälkeen muita omaisuuslajivaihtoehtoja ei asiallisesti enää ollut. Vrt. myös Järvenoja 2011b s. 311.

syötä. Jos VOVA olisi aikoinaan valittanut tästä tapauksesta, olisi tämä tullut mahdollisesti mietittäväksi uudelleen toimitettavan verotuksen yhteydessä. Koska VOVA ei ole valituksessaan tätä huomionnut, olisi kuitenkin kyseenalaista, että se lausuisi tästä uudelleen toimitettavan verotuksen yhteydessä – toiseikathan ovat olleet jo aiemmin saatavilla ja arvioitavana. On kuitenkin syytä huomauttaa, että uudelleen toimitettavan verotuksen olemassaolosta tai sisälöstä ei ole tietoa.

Asiassa oli lopulta kuitenkin veronsaajien näkökulmasta fiskaalinen intressi, mikä seurasi KHO:n päätöksestä. KHO:ssa asia eteni tietyllä tapaa uuteen suuntaan, minä ei kuitenkaan kohtuudella voinut ajatella olevan VOVA:n käsitys HAO:n ratkaisuun jälkeen.

Kun asiaa arvioidaan jälkikäteen, vaikuttaa siltä, että VOVA:n olisi ollut syytä valittaa tulolähdesubjektitestistä ja siihen liittyvästä luottamuksensuojaratkaisusta varmuuden vuoksi, mikä olisi mahdollistanut koko asian avaamisen KHO:n käsittelyyn yhteydessä (1. tulolähdesubjektitestistä; 2. tulolähdeobjektitestistä; 3. omaisuuslajitestistä). VOVA:n valituksen olisi tällöin tullut myös sisältää luottamuksensuojan myöntämiseen kohdistuvan valituksen. Vaikka asia ei edennyt objektiivisten kysymysten osalta täysin tutkimattomana KHO:een (HAO:n päätös omaisuuslajitestistä)⁶⁸⁶, KHO näki asian ilmeisesti siten, että sen tulisi ratkaista asia loppuun. Jos asia olisi kumottu KHO:ssa, olisi verovelvollinen altistunut uudelleen toimitettavalle verotukselle ja mahdollisesti pitkälliselle uudelle veroprosessille.

HAO:n ratkaisu on joka tapauksessa saanut aikaan edellä mainittuun EVL:n systematiikkaan kuuluvassa tulkintatilanteessa suorasijoitusajatteluun ja -ajatteluketjuun johtavan prosessuaalisen ”loukun”. Tämä avaa samalla yhteisöverotuksen syvällisen keskustelun prosessuaalisen ja materiaallisen todellisuuden kohtaamisesta, päällekkäisyydestä ja vuorovaikutuksesta yksittäistapauksessa.

VOVA:n tulisivin tällaisissa tapauksissa pyrkiä valittamaan kaikista oikeuslainsäädännön ja hallinto-oikeuksien ratkaisuksista, joissa se näkee riskin siitä, että jos asia etenee luottamuksensuojan ansiosta tai muutoin verovelvolliselle myönteisen tulolähdesubjektitestin (mutta kielteisen lopputuloksen) jälkeen verovelvollisen objektiivisten kysymysten koskevan valituksen perusteella seuraavaan instanssiin, asia voitaisiin arvioida jo myönnetyn luottamuksensuojan vuoksi VOVA:n näkemyksen vastaisesti. Tämä varautumissuositus voisi koskea muitakin tapauksia kuin niitä, joissa luottamuksensuoja on myönnetty. Tapauksissa, joissa ei ole kyse luottamuksensuojan myöntämisestä, voisi kuitenkin olla varsin kyseenalaista asettaa verovelvollista var-

⁶⁸⁶ Helsingin HAO:n päätöksessä 29.1.2009 09/0090/3 on todettu mm. seuraavaa: ”Kun otetaan huomioon yhtiön toiminnan luonne ja sen harjoittaman arvopaperikaupan laatu ja laajuus kokonaisuutena arvioiden, hallinto-oikeus katsoo, että yhtiön toimintaa ei voida verovuodelta 2005 pitää EVL:ssä tarkoitettuna elinkeinotoimintana, vaan sen on katsottava olleen TVL:n mukaista toimintaa.” HAO on tämän jälkeen käsitellyt luottamuksensuojakysymyksen tulolähdesubjektitestin osalta. HAO totesi, että yhtiön tulo oli verotettu aikaisemmilta vuosilta EVL:n säännösten mukaan. HAO päätyi tämän ja asian tulkinnanvaraisuuden vuoksi antamaan yhtiölle luottamuksensuojaa ja näin ollen siihen, että yhtiön toimintaa vuodelta 2005 on verotettava EVL:n mukaisesti. Tämän jälkeen HAO katsoi, että kohdeosakkeet eivät olleet yhtiön käyttöomaisuuteen kuuluvia eikä asiaa ollut tutkittu aikaisempien vuosien verotuksessa. HAO ei siis antanut ainakaan omaisuuslajitestin osalta luottamuksensuojaa. HAO kumosi asian ja palautti asian Verohallinnolle uudelleen käsiteltäväksi.

muuden vuoksi valitusprosessiin. Se ei liene edes mahdollista, koska pelkästään perusteluista ei voi hakea muutosta tai valittaa. Näin ollen ”varmuuden vuoksi” valittaminen rajautuisi tilanteisiin, joissa verovelvolliselle on myönnetty luottamuksen-suojaa tulolähdesubjektin tai tulolähdeobjektitestin osalta, mutta oikaisulautakunta tai HAO on päättänyt pitämään luovutusta verollisena jollakin perusteella (esim. omaisuuslajitesti).

Olisikin myös tärkeää, että verotuksen oikaisulautakunnalla tai HAO:lla olisi mahdollisuus kumota verotuksen tulolähdeobjektitestin (EVL 53 §:n 2 mom.) osalta tehty päätös silloin, kun osakkeita pidetään sen mukaan käyttöomaisuuteen kuulumattomina ja oikaisuhakemus/valitus on koskenut omaisuuslajikysymystä ilman, että aikaisemmassa vaiheessa olisi otettu nimenomaisesti kantaa tulolähdeobjektikysymykseen. Näin voitaisiin toimia ainakin VOA:n valituksen tapauksessa. Asia tulisi siis kumota tulolähteen osalta ja palauttaa verotus uudelleen toimitettavaksi, jolloin asia tulisi selvitettyä myös tulolähdeobjektitestin osalta nimenomaisella verotuspäätöksellä. Tällöin päästäisiin verotuksellisesti oikeimpaan lopputulokseen.

Olisiko KHO voinut viran puolesta ottaa kysymyksen pääomasijoitustoiminnasta esille? Entä olisiko uudelleen toimitettavassa verotuksessa voitu käsitellä uudelleen subjektitason kysymykset pääomasijoitustoimintaa koskevan rajauksen osalta? Hallinto-oikeuksien ja KHO:n tapauksissa esiintyy runsaasti tilanteita, joissa lopputulokseen ovat vaikuttaneet asian prosessuaaliset rajoitteet.

Verotusasiassa muutoksenhakuviranomaisen on esimerkiksi otettava huomioon reformatio in peius -kielto eli kysymys siitä, voiko muutoksenhakuviranomainen antaa ratkaisun, joka on vaatimuksen tekijälle epäedullisempi kuin alemman asteen ratkaisu. Se soveltuu myös uudelleen toimitettavaan verotukseen, jos verotus on kumotu jonkun kysymyksen osalta verovelvollisen oikaisuvaatimuksen tai valituksen johdosta.

Myrskyn ja Linnakankaan mukaan kiellon vastaista ratkaisua ei voida antaa aineellisilla perusteilla. Heidän mukaansa ”prosessuaalinen peruste voi johtaa siihen, että lainkäyttöviranomainen kumoaa menettelyvirheen vuoksi päätöksen tilanteessa, jossa valittaja on esimerkiksi vaatinut päätöksen osittaista muuttamista”.⁶⁸⁷

Myös vanhemmassa (verotuslakia koskevassa) oikeuskirjallisuudessa on korostettu kiellon käytännön merkitystä erityisesti muutoksenhaun yhteydessä. Andersson katsoo, että ”verotuspäätöksen oikeusvoima ei kohdistu ainoastaan sen loppusummaan vaan myös sen yksityisiin osaketekijöihin”.⁶⁸⁸ Anderssonin mukaan ”kiellon noudattaminen veroprosessissa ilmenee myös siinä, ettei valitus koskaan voi aineellisilla perusteilla johtaa muutokseen valittajan vahingoksi, jos vastapuoli on tyytynyt verotukseen”.⁶⁸⁹

Tästä näkökulmasta joudutaan myös harkitsemaan sitä, onko verotuksen toimittava viranomainen nykyisessä oikeustilassa välttämättä enää sidottu mahdollisesti aikaisemmin toimitetussa verotuksessa tehtyyn ratkaisuun ja veron määrään, jos hallintotuomioistuin on ratkaissut tulolähdesubjektitestin luottamuksensuojan perusteella EVL-luonteiseksi, ja jos pääomasijoitusaspekti ei ole noussut vielä esille. Tullee myös harkittavaksi, voiko Verohallinto mahdollisesti uudelleen toimitettavassa verotuksessa tutkia pääomasijoitustoimintaa koskevan rajaussäännöksen soveltuvuuden, vaikka asia olisi palautettu ainoastaan verovapauden erityisten edellytysten

⁶⁸⁷ Myrsky – Linnakangas 2007 s. 224

⁶⁸⁸ Andersson 1968 s. 160.

⁶⁸⁹ Andersson 1990 s. 190.

tutkimiseksi Verohallintoon. Muodostaako reformatio in peius -kielto uudelleen toimitettavan verotuksen yhteydessä rajan käsitellä osakeluovutusta ainoastaan erityisten ominaisuuksien kannalta, vai voidaanko harkintaan ottaa mukaan vielä yleisen tason subjekti- ja objektiedellytyksiä, joihin pääomasijoitustoiminta-rajaukseen kuuluu?

Jos yhtiö on vaatinut toimitetun verotuksen kumoamista luovutusvoiton verotuksen osalta, verovelvollisen ei voida katsoa tavanomaisesti tarkoittaneen vaatimuksellaan myöskään pääomasijoitusrajauksesta johtuen itselleen epäedullista lopputulosta ryhtyessään muutoksenhakuun – tai että tämä asia olisi vielä otettavissa erikseen esille esimerkiksi uudelleen toimitettavan verotuksen yhteydessä, jos verotus on kumottu ja luovuttajaa on esimerkiksi hallinto-oikeuden päätöksen mukaan verotettava EVL:n mukaan. Tällaisen uuden rajauksen esille tuominen ei olisi VOVA:n tai Verohallinnon toimesta mahdollista, koska asia oli edennyt verovelvollisen valituksen vuoksi tuomioistuimeen – se olisi pitänyt nostaa esille jo säännönmukaisen verotuksen toimittamisen yhteydessä tai verotusta oikaistaessa, jos se on tapauksessa veroprosessin aloittava toimi. Myös tällaisen oikeuden päätöksen johdosta Verohallinnon tulisi tehdä sellainen verotuspäätös, jossa verovelvollisen verojen määrä ei hallinto-oikeudessa hyväksytyn verovelvollisen vaatimuksen johdosta enää nousisi muusta kuin erityisten edellytysten mahdollisesta soveltumattomuudesta johtuen (olettaen, että Verohallinto on palauttanut asian tältä osin Verohallinnon uudelleen tutkittavaksi). Olisi tietysti mahdollista yksinkertaisesti ajatella, että Verohallinto olisi sidottu uudelleen toimitettavassa verotuksessa ainoastaan tuomioistuimen määräämiin raameihin (esim. EVL 6 b §:n 2 momentin erityiset edellytykset)⁶⁹⁰.

KHO sovelsi ratkaisussa KHO 2010 T 2675 luottamuksensuojan vaikutusta kokonaisvaltaisesti aloittaen tulolähdesubjektitestistä ja päätyen omaisuuslajitettiin. Perusteluissa ei edes mainittu tulolähdeobjektitestistä, mikä on mahdollisesti osoitus siitä, miten vahvan aseman luottamuksensuoja sai KHO:n ratkaisussa. KHO:n systematisoinnissa verotus oli fiktiivisesti ajateltuna toimitettu ikään kuin siten, että omistajasubjekti olisi EVL:n mukaan verotettava yhteisö, vaikka tosiasiallisesti kyseistä yhteisöä pidettiin tavanomaisesti TVL:n mukaan verotettavana yhteisönä, kuten HAO oli asiassa todennut ennen luottamuksensuojaratkaisua.

KHO:n ajattelussa luottamuksensuoja oli siis ikään kuin läpivirtaava elementti. Koska HAO:n päätöksen perusteella oli kyse EVL-yhtiöstä, ei olisi nähtävästi ollut luontevaa enää avata erikseen EVL:n muita osakkuusvapautusta koskevia osakokonaisuuksia (tulolähdeobjektitesti ja omaisuuslajitesti). KHO:n materiaalliseen ratkaisuun on siis tässä tapauksessa olennaisesti vaikuttanut menettelyllinen periaate, luottamuksensuoja. KHO on myös nähtävästi torjunut ajatuksen, että luottamuksensuoja pysähtyisi ainoastaan yhteen ”välietappiin” EVL:n osakkuusvapautussäännösten systematiikassa. KHO:n ratkaisun merkitys ei siis ole niinkään subjektiä koskevassa osuudessa, joka oli tullut jo ratkaisuksi HAO:n päätöksellä, vaan aikaisemman luottamuksensuojaa koskevan ratkaisun vaikutuksessa asian myöhemmässä käsittelyvaiheessa ja silloin tapahtu-

⁶⁹⁰ Kuten KHO ratkaisussaan KHO 2010:64 määritteli: mainitun lainkohdan edellytykset.

vassa prosessuaalisen systeemin rajoittamassa osakkuusvapautuksen EVL:n ympärille rakentuvassa materiaalisen systeemin vaikutuksen yksittäistapausta koskevassa jäsentämisessä. Käytännössä tämä ilmeisesti tarkoitti, että HAO:n ratkaisu ei jättänyt KHO:n mielestä sille enää vaihtoehtoja muiden elementtien suhteen. KHO on kuitenkin joutunut rakentamaan edellä mainitun fiktiivisen skenaarion, jossa liiketoimintaa harjoittava EVL-yhtiö (tosiasiallisesti TVL-yhtiön tunnusmerkit täyttävä yhtiö) omistaisi samat osakkeet. Tämä johtuu siitä, että KHO ei päässyt tekemään itsenäisesti ratkaisua tulolähdesubjektikysymyksen osalta. Tämä näkyy selvästi perustelujen sanamuodossa: ”– kun yhtiölle oli myönnetty luottamuksensuojaa – tältä osin lainvoimaisen – seurasi tästä myös –”.

Ratkaisuun luottamuksensuojan läpivirtaavasta vaikutuksesta on varmasti vaikuttanut myös omistuksen suuruus, joka useissa tilanteissa suorasijoituksen ollessa kyseessä tarkoittaa myös lähtökohtaisesti omaisuuden kuulumista käyttöomaisuuteen. Se yksinkertaisti materiaalisen systeemin mukaisen ratkaisun tekemistä. KHO näyttää ajatelleen, että tällaisessa tilanteessa kun yhtiö on EVL:n mukaan verotettava osakeyhtiö, ei olisi ollut luontevaa esimerkiksi avata asiaa EVL 53 §:n 2 momentin perusteella. Tällöin KHO:lla oli ainoastaan rajallinen osa materiaalista systeemistä hyödynnettävänä. Myöskään muuta luontevaa omaisuuslajia kuin käyttöomaisuus ei asiassa löytynyt. KHO vaikuttaa olleen sidottu HAO:n tekemään luottamuksensuojaratkaisuun tulolähdesubjektitestin osalta, mikä johti luottamuksensuojavaikutuksen soveltamiseen läpivirtaavasti subjektin verotuksesta hyödykkeen luovuttamiseen saakka. KHO:nkin ratkaisu on tietystä mielessä ”luottamuksensuojaratkaisu”, vaikka perustelujen sanamuodon mukaan KHO näyttäisi vetoavan ainoastaan HAO:n luottamuksensuojaa koskevaan ratkaisuun. KHO:n itsenäinen luottamuksensuojavaikutusta koskeva ratkaisu näkyy sovellettujen oikeusohjeiden lisäksi myös perusteluissa käytetyistä sanoista ”kun”, ”seurasi tästä myös” sekä ”näin ollen”. Luottamuksensuojan käytännön vaikutus näkyy myös ratkaisun ”kaato-omaisuuslajiratkaisussa”, jossa KHO antoi nähtävästi luottamuksensuojaa myös omaisuuslajin osalta, koska selvityksen perusteella kyseisiä osakkeita ei voitu pitää muunakaan omaisuutena tai ainakin KHO ratkaisi epäselvän asian verovelvollisen eduksi. Tähänkin vaikutti olennaisesti HAO:n jo tekemä luottamuksensuojaratkaisu tulolähdesubjektiasiassa. On mahdollista, että ratkaisun oikeusohje voitaisiin ulottaa myös tilanteisiin, joissa tulolähdesubjektitestin avulla olisi jo ilman luottamuksensuojaratkaisua päädytty EVL-tulolähteesseen⁶⁹¹. Tällöin ratkaisu tukisi juuri edellä mainittua ”kaato-omaisuuslajijattelua”.

KHO:n perustelut edellä mainituissa asioissa ilmentävät osakkuusvapautuksen prosessuaalista ja materiaalista systeemiä. Edellinen liittyy yksittäisen

⁶⁹¹ Vrt. Kaijalainen 2012 s. 10.

asian käsittelyyn liittyviin prosessuaalisiin rajoitteisiin, joita VML:sta ja muualta lainsäädännöstä johtuu. Jos asia on esimerkiksi luottamuksensuojan vuoksi jäänyt lainvoimaiseksi, joutuu tuomioistuin tekemään asian muiden kysymysten osalta ratkaisun tämän lähtökohdan perusteella. Prosessuaalinen systeemi liittyy tässä yhteydessä osakkuusvapautuksen näkökulmasta relevanttiin EVL:n ympärille rakentuvaan materiaalliseen systeemiin. Tällöin EVL-kokonaisuus voi yhtäältä vaikuttaa vahvemmin asian ratkaisuun, koska tietyt kysymykset ovat jo lukittuja asian aikaisempien käsittelyvaiheiden vuoksi. Toisaalta EVL:n ympärille rakentuva materiaallinen systeemi voi vaikuttaa ilman prosessuaalisia esteitäkin osakkuusvapautuksen soveltumisen puolesta. Tällainen laaja soveltamisala olisi perusteltavissa esimerkiksi tässä tutkimuksessa hyväksytyn suorasijoitusajattelun perusteella. Tällöin suorasijoituksia tulisi arvioida lähtökohtaisesti emoyhtiön liiketoiminnan jatkeena ja olennaisena osana sitä.

Selvää on, että asiassa KHO 2010 T 2675 tulolähdesubjektikysymyksen osalta verotuspäätös oli jo lainvoimainen luottamuksensuojan vuoksi. Kuitenkin EVL:n systematiikan mukaisesti ennen kuin omaisuuslajin osalta tehtäisiin ratkaisu, tulisi ratkaista se, lasketaanko luovutettavasta hyödykkeestä tulo EVL:n mukaisesti eli pidetäänkö hyödykettä EVL 53 §:n 2 momentin perusteella välillisesti tai välittömästi elinkeinotoiminnan tulolähteeseen kuuluvana. KHO kuitenkin ohitti tämän vaiheen, mikä on osoitus erityisen vahvasta luottamuksensuojavaikutuksesta, joka ratkaisussa on ollut taustalla. KHO on ikään kuin saattanut loppuun sen luottamuksensuojavaikutuksen soveltamisen, jonka HAO jo aloitti. Joka tapauksessa eri mieltä olleen hallintoneuvoksen äänestyslausunto avaa systematiikkaa hieman perusteellisemmin. Hän olisi tukenut erillisen tulolähdeobjektitestin tekemistä ja asian palauttamista myös tämän kysymyksen osalta Verohallinnolle uudelleen käsiteltäväksi.

”Yhtiön toiminnan tulolähdettä ja luottamuksensuojan ulottuvuutta sekä oikeudenkäyntikulujen korvaamista hallinto-oikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa koskevilta osin olen samaa mieltä kuin korkeimman hallinto-oikeuden enemmistö. Vaikka katson, että luottamuksensuoja ulottuu myös siihen, että yhtiötä on verotettava EVL:n säännösten mukaan, vielä ennen kannanottoa osakkeiden omaisuuslajia koskevaan kysymykseen on ratkaistava se, lasketaanko tulo osaksi tai kokonaan EVL:n säännösten mukaisesti vai muussa tulolähteessä. Näillä perusteilla kumoan hallinto-oikeuden ja verotuksen oikaisulautakunnan päätökset sekä toimitetun verotuksen tältä osin ja palautan asian Verohallinnolle uudelleen käsiteltäväksi.”

Hallinnointiyhtiöiden osakeluovutuksia koskevasta viimeaikaisesta oikeuskäytännöstä voidaan pyrkiä löytämään tekijöitä, joihin KHO on päätöksensä perustanut. Seuraavan taulukon tyypittelyn riskinä on kuitenkin, että se ei tuo riittäväällä tarkkuudella esille kyseisten tapausten yksilöllisiä elementtejä ja erityispiirteitä.

OBJEKTIEDELLYTYKSET

Ratkaisu / piirteet	KHO 2010:50	KHO 2010:64	KHO 2010 T 2675	Helsingin HAO 5.12.2008 08/1306/6	KHO 2011 T 3534 (= Helsingin HAO 28.2.2011 11/0239/6), ei julk.
Omistajat	Ainakin kaksi luonnollista henkilöä	44 kohdeyhtiön palveluksessa ollutta henkilöä	Yksi luonnollinen henkilö, joka on toiminut myös kohdeyhtiön hallituksessa ja ollut sen markkinointijohtaja	Yksi luonnollinen henkilö, joko on toiminut kohdeyhtiössä sekä toimitusjohtajana että hallituksen jäsenenä	Yksi luonnollinen henkilö
Toimitusjohtaja	Ei mainintaa	Ei mainintaa	Ei mainintaa	Ei mainintaa	Ei mainintaa
Johtoryhmä	Ei mainintaa	Ei mainintaa	Ei mainintaa	Ei mainintaa	Ei mainintaa
Hallitus	Kyllä	Ei mainintaa	Kyllä	Kyllä (hallinnointiyhtiöillä ja kohdeyhtiöillä on ollut samat henkilöt hallituksessa)	Ei mainintaa
Toimitilat	Ei mainintaa	Ei mainintaa	Ei mainintaa	Ei mainintaa	Ei mainintaa
Henkilöstö	Ei mainintaa	Ei mainintaa	Ei mainintaa	Ei mainintaa	Ei palkattua henkilöstöä
Kohdesijoitus/ -sijoitukset	Ainakin luovutetut kaksi yhtiötä	Kohdeyhtiön osakkeista 14,78– 36,70 %	Arvopapereita ja kyseiset kohdeyhtiön osakkeet (alun perin 22,5 % osakkeista)	Kohdeyhtiön osakkeet, joita on myyty n. 15 vuoden aikana vaihteittain ulkopuolisille; sijoitusrahasto- osuuksia; osake- huoneistoja	Julkisesti noteeratun yhtiön osakkeista suurimmillaan 20–25 %; arvopaperikauppaan liittyviä kohdeomistuksia
Omistususuus kohdeyhtiöistä luovutushetkellä	1. kohdeyhtiöstä 50 % ja 2 kohdeyhtiöstä 16,27 %	14,78 %	Ei mainintaa (osakkeita myyty jo vuonna 2002 eli ennen luovutusvuotta 2005)	32 %	Ei mainintaa; subjekti ja kohdeyhtiö eivät kuulu samaan konserniin
Luovutuksen kohde	Siten, että luovutuksen jälkeen yhtiölle jäi omistukseen 8,66 % 1. Kohdeyhtiöstä	14,78 %	Loppu osa kohdeyhtiön osakkeista (alun perin 22,5 % osakkeista)	12 % osakkeista	Julkisesti noteeratun yhtiön osakkeet

TULOLÄHDEOBJEKTITESTI: OSAKKEET KUULUVAT ELINKEINOTULOLÄHTEESEEN

Ratkaisu / piirteet	KHO 2010:50	KHO 2010:64	KHO 2010 T 2675	Helsingin HAO 5.12.2008 08/1306/6	KHO 2011 T 3534 (= Helsingin HAO 28.2.2011 11/0239/6), ei julk.
Konsernipalvelut ja hallinnointipalkkio	Ei mainintaa	Ei mainintaa	Ei mainintaa, mutta hallinnointiyhtiö on mm. antanut rahallainan kohdeyhtiölle	Ei mainintaa	Yhtiö ei ole tarjonnut kohdeyhtiölle hallinto- tai muita konsernipalveluja
Erytyspiirre	Osakkeet luovutettu vuonna 2005; liiketoiminnallinen yhteys on katkenut vuonna 2000; hallinnointiyhtiön hallituksen varsinainen jäsen osakas B on toiminut kohdeyhtiöiden toimitusjohtajana; hallinnointiyhtiön osakas A omistaa 2. kohdeyhtiöstä 15,34 % ja hallinnointiyhtiön osakas B 0,50 %.	MBO-yhtiö; Hallinnointiyhtiön osakkeenomistajien osakassopimus, jonka mukaan osapuolten yhteisenä tavoitteena on kehittää mm. kohdeyhtiön liiketoimintaa	Luonnollisen henkilön sijoitusholdingyhtiö-tyyppinen omistusrakenne; luonnollisen henkilön henkilökohtaisen omistuksen hallinnointi; hallinnointiyhtiö on sijoittanut varoja vähäriskisiin kohteisiin kuten rahasto-osuuksiin	Hallinnointiyhtiön omistajan vahva asema kohdeyhtiön hallinnossa ja johdossa	Yhtiön osakas osallistunut kohdeyhtiön hallitustyöskente-lyyn; osallistuminen kohdeyhtiön operatiiviseen johtoon
Hallinnointiyhtiö EVL:n mukaan verotettava yhtiö	Ilmeisesti, koska EVL:n systematiikkaan on perusteluissa edetty	Kyllä	Kyllä (luottamuksensuojan perusteella)	Kyllä	Ei
Kohdesijoitus kuuluu hallinnointiyhtiön EVL-varoihin	Ei	Kyllä (tätä ei ole kuitenkaan mainittu nimenomaisesti)	Kyllä (tätä ei ole kuitenkaan mainittu nimenomaisesti)	Kyllä (tätä ei ole kuitenkaan mainittu nimenomaisesti)	Ei
Kohdesijoitus kuuluu hallinnointiyhtiön käyttöomaisuuteen	Ei	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei
Luottamuksensuoja myönnetään jonkin kysymyksen osalta	Ei	Ei (KHO:n ratkaisun perusteluissa kuitenkin vahvasti luottamuksen-suojaan viittaavia piirteitä)	Kyllä (HAO: tulolähdesubjektitestin osalta)	Ei	Ei
Ratkaisun lopputulos: onko luovutus verovapaa?	Ei	Asia palautettu Verohallinnolle EVL 6 b §:n soveltamisedellytysten selvittämiseksi	Asia palautettu Verohallinnolle EVL 6 b §:n soveltamisedellytysten selvittämiseksi	Kyllä	Ei

Taulukko 14. Hallinnointiyhtiöihin liittyvien verouudistuksen jälkeisten oikeustapausten pääpiirteitä.

Taseyhtiökysymys ja osakkuusvapautus. Niin sanotulla taseyhtiökaupalla tarkoitettiin aikaisemmin tilannetta, jossa myytävässä yhtiössä oli vain rahavaroja⁶⁹², eikä se enää harjoittanut aktiivista liiketoimintaa. Pääasiallisesti taseyhtiökaupat liittyivät luonnollisen henkilön omistusjärjestelyihin ja voittojen kotiuttamiseen, joten kysymystä ei ole tarpeen käsitellä tässä tutkimuksessa. Kysymys on muutoinkin ainakin osittain vanhentunut, vaikkakin sen yhteydessä esille tulleet tapaukset saattavat muistuttaa muun muassa tulolähdeobjektitestin yhteydessä ilmeneviä kiperiä tapauksia.⁶⁹³

Luovutushintojen verovapaus saattaa johtaa taseyhtiöiden kaltaisten ”kuorien” muodostumiseen ja niillä tapahtuvaan kaupankäyntiin. EVL:n säännökset eivät välttämättä kykene vastaamaan kaikkiin verosuunnittelun asettamiin haasteisiin, koska Suomessa ei ole esimerkiksi Ruotsin mallin mukaisia skalbolag-säännöksiä. Luovutettavilta osakkeilta vaaditaan kuitenkin joka tapauksessa kuulumista elinkeinotoiminnan tulolähteeseen (EVL 53 §:n 2 mom.) ja käyttöomaisuusluonnetta (EVL 12 §). Nämä tulolähde- ja omaisuuslajivaatimukset jättävät taseyhtiötyyppiset järjestelyt pääasiallisesti osakkuusvapautuksen soveltamisalan ulkopuolelle. Näiden testien lisäksi kyseisen kaltaiset luovutukset voivat liittyä myös VML 28 §:n soveltamistilanteisiin, jos kyse on sarjatoimesta, joka on tehty verotuksen välttämistarkoituksessa⁶⁹⁴.

Tällaisten osakkeiden tulolähde ja omaisuuslaji on ratkaistava tavanomaisesti EVL 12 §:ää ja EVL 53 §:n 2 momenttia soveltaen. Niitä ei välttämättä verotuksessa katsota enää emoyhtiön EVL-omaisuudeksi, vaan on mahdollista, että ne kuuluvat TVL-tulolähteeseen. Rahavaroja sisältävä kuoriyhtiö voisi olla myös omistajansa rahoitusomaisuuteen kuuluva, mikä tarkoittaisi käytännössä rahavarayhtiön omistuksen hallinnoinnin rinnastamista kassavarojen väliaikaiseen sijoittamiseen jonkin yhtiön osakkeisiin, vaikka omistusosuus olisikin suorasijoituksen synnyttävä. Jälkimmäisessä tilanteessa lähestytään kuitenkin jo vahvasti TVL-tulolähdettä. Elinkeinovarallisuus- ja käyttöomaisuusoletamat yhdistyvät usein kuitenkin tapauksiin, joissa luovutuksen kohteena olevassa yhtiössä on myös liikevarallisuutta, joka siirtyy kaupassa uudelle ostajalle. Tulolähteen osalta on myös pidettävä mielessä, että oikeuskäytännössä on hy-

⁶⁹² Esim. jakamattomia voittoja ja käyttämättömiä tappioita.

⁶⁹³ Taseyhtiökauppojen ongelmallisuus liittyi aikaisemmin YHL:n soveltamiseen. Ks. taseyhtiöproblematiikasta yleisesti Aalto 1996, Kukkonen 1994 s. 448, Kukkonen 2007a s. 131 sekä Kukkonen – Walden 2010a s. 383–385 ja Kukkonen – Walden 2010b s. 100–104. Tasekeinottelun on yleensä ajateltu olevan epätoivottava ilmiö, ja sitä on pyritty lainsäädännöllisin toimin estämään. Ks. VM 12/2002 s. 155. Esimerkiksi Ruotsissa on käytössä erityinen sulkusäännös, jonka mukaan skalbolag-yhtiön kriteerit täyttävän yhtiön osakkeiden luovutusvoitot eivät olisi verovapaita. IL 25a kap. 9–13 §§. Suomessa tätä pyritään torjumaan vain vaatimuksella elinkeinotulolähteen varoihin kuulumisesta ja käyttöomaisuusluonteesta. Suomen sääntely on yleispiirteisempää Ruotsin erityisiin säännöksiin verrattuna.

⁶⁹⁴ Sarjatoimia voidaan pitää erityisen herkkinä VML 28 §:n soveltumiselle. Ks. tästä esim. HE 92/2004 s. 30 sekä Tikka 2005a s. 27.

väksytty osakkeiden kuulumisen EVL-tulolähteeseen ainakin tietyissä tapauksissa noin viiden vuoden ajan siitä lukien, kun liiketoiminnallinen yhteys omistajayhtiön ja omistettavan yhtiön välillä on katkennut⁶⁹⁵.

Yritysjärjestelyt ja liiketoimintakaupat: vastikeosakkeiden tulolähteestä. Tulolähdeobjektitestistä joudutaan soveltamaan myös yritysjärjestelytilanteiden seurauksena saatuihin vastikeosakkeisiin. Jakautuminen voi saada aikaan tilanteen, jossa vastaanottavaan yhtiöön sovellettava tulolähde joudutaan harkitsemaan uudelleen⁶⁹⁶. Tämä näkökulma sisältää sekä tulolähdeobjekti- että tulolähdesubjektuulottuvuuden.

Yritysjärjestelyissä saatujen vastikeosakkeiden tulolähde on tulkinnanvarainen kysymys. Pääsääntöisesti vastikeosakkeiden tulolähde ratkaistaan niiden kulloisenkin käyttötarkoituksen perusteella. Tarkasteluaika on tällöin lähtökohdaisesti osakkeiden alkuperäisen käyttötarkoituksen mukainen tulolähde, mutta myös jatkoluvutushetken tilanne joudutaan ottamaan huomioon. Asia tulee ratkaista itsenäisesti siitä huolimatta, että yritysjärjestelyyn sovelletaan jatkuvuusperiaatetta. Näin ollen se, mihin tulolähteeseen vastikeosakkeet kuuluvat, ei ainakaan pääsääntöisesti näyttäisi ratkeavan yritysjärjestelyssä luovutettujen osakkeiden perusteella⁶⁹⁷. Vastikeosakkeiden tulolähde joudutaan arvioimaan itsenäisesti yritysjärjestelyn jälkeisen tilanteen mukaan. Tällöin liiketoiminnallinen yhteys voi olla jo katkennut, eivätkä osakkeet välttämättä enää kuulu EVL 53 §:n 2 momentin tarkoittamiin elinkeinotoiminnan varoihin.

Esimerkki

Teollista toimintaa harjoittava EVL-yhtiö A Oy omistaa 100-prosenttisesti liiketoimintayhtiö B Oy:n. Osakkeet kuuluvat A Oy:n elinkeinotoiminnan tulolähteen käyttöömaisuuteen. B Oy jakaantuu B1 Oy:ksi ja B2 Oy:ksi. Seuraako jakautumisesta automaattisesti, että sekä B1 Oy:tä että B2 Oy:tä pidetään A Oy:n elinkeinotoiminnan varallisuuteen (EVL 53 §:n 2 mom.) kuuluvina? Mitä tällöin tulisi ottaa huomioon?

Vaikka yritysjärjestely on tasejatkuvuuteen perustuva toimi, tämä ei tarkoita, että yritysjärjestelystä saatavat vastikeosakkeet säilyttäisivät alkuperäisten osakkeiden tulolähteen omistajayhtiön verotuksessa. Vaikka jakautuminen säilyttää myös hankintamenon ja omistusajan, joudutaan esimerkiksi liiketoiminnallinen yhteys tutkimaan erikseen vastikeosakkeiden osalta. On mahdollista, että jakaantumisen seurauksena syntyneiden yhtiöiden ja omistajayhtiön välistä liiketoiminnallista yhteyttä arvioidaan itsenäisesti jakaantumisen synnyttämän tilanteen perusteella. Vastaavaan tulolähdettä koskevaan tulkinnalliseen kysymykseen päädytään sulautumisen osalta. Tällöin liiketoiminnallinen yhteys voi

⁶⁹⁵ Ks. KHO 2010:50.

⁶⁹⁶ Ks. Järvenoja 2007a s. 120–121.

⁶⁹⁷ Kaijalainen 2005 s. 5.

vielä selkeämmin katketa, jos vastikeosakkeet saadaan konsernin ulkopuolises-
ta yhtiöstä.

Esimerkki

X Oy:n 100-prosenttisesti omistama ja pitkään omistettu Y Oy sulautuu Z Oy:hyn. X Oy saa vastikeosakkeina 10,5 %:n omistusosuuden Z Oy:n osakepääomasta. X Oy:n ja Y Oy:n välillä oli liiketoiminnallinen yhteys, ja osakkeita pidettiin X Oy:n verotuksessa elinkeinovaroina ja käyttöomaisuuteen kuuluvina. X Oy:n ja Z Oy:n välillä ei ole liiketoiminnallista yhteyttä. Seuraako sulautumisesta automaattisesti, että Z Oy:n osakkeita pidetään X Oy:n elinkeinotoiminnan varallisuuteen kuuluvina?

Esimerkin tapauksessa vaadittaisiin elinkeinotoiminnan varallisuuden näkökul-
masta, että sulautumisen jälkeen liiketoiminnallisen yhteyden tulisi olla sel-
keästi osoitettavissa X Oy:n ja Z Oy:n välillä. On kuitenkin mahdollista, että
verovelvollinen voi vedota neutraalisuussyistä vaihtoehtoisen osakekaupan to-
teuttamisen mahdollisuuteen.

Liiketoimintasiirron ja liiketoimintakaupan osalta voidaan joutua veronkier-
tosäännösten soveltumisen lisäksi myös haastaviin tulolähdekysymyksiin. Jos
vastaanottava yhtiö on jo olemassa oleva yhtiö, on todennäköisempää, että luo-
vuttajayhtiön jo olemassa oleva osakeomistus vastaanottavassa yhtiössä säilyt-
tää tulolähteen osalta luonteensa kuin jos vastaanottavan yhtiö on siirrettävää
toimintaa jatkamaan perustettu yhtiö eli uusi yhtiö. Suoritetun yritysjärjestelyn
liiketoiminnalliset perusteet voidaan joka tapauksessa kyseenalaistaa, jos yri-
tysjärjestelyn peruste on yrityskauppaan valmistautuminen.

Liiketoimintasiirto voi aiheuttaa tulolähdeobjektitestin ohella myös muita
osakkuusvapautussäännösten systematiikasta johtuvia ongelmia.

Esimerkki

X Oy päättää tehdä yritysjärjestelyn ja siirtää liiketoimintasiirrolla kaksi liiketoimin-
takokonaisuutta tätä varten perustettuihin yhtiöihin Y Oy ja Z Oy. Y Oy:öön siirtyvä
liiketoiminta koostuu pääosin vaihto-omaisuudesta. Z Oy:öön siirtyvä liiketoiminta
koostuu pääosin EVL-kiinteistöstä. Seuraako liiketoimintasiirrosta automaattisesti,
että Y Oy:n ja Z Oy:n osakkeita pidetään X Oy:n elinkeinotoiminnan varallisuuteen
(EVL 53 §:n 2 mom.) kuuluvina?⁶⁹⁸

Jos X Oy:n ja näiden yhtiöiden välille muodostuu ainakin välillinen liiketoi-
minnallinen side, voitaisiin yhtiöiden osakkeita pitää X Oy:n elinkeinotoimin-
nan varoina. Esimerkin tapauksessa osakkuusvapautus estyisi kuitenkin Y Oy:n
osalta omaisuuslajitestin ja Z Oy:n osalta EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan
nojalla.

⁶⁹⁸ Osittaisjakautuminen mahdollistaisi myös TVL-kiinteistön eriyttämisen omaan yhtiöönsä.

Vastikeosakkeiden tulolähdeobjektitestistä tutkittaessa voidaan tarkastelussa huomioitavaksi seikaksi ottaa myös varallisuuden luovutusvoiton ja varallisuuden tuottaman juoksevan tulon mahdolliset eri tulolähteet. Juoksevan tulon ja luovutusvoiton tulolähdetarkastelun erillisyyttä puoltavat ainakin KHO:n näkemykset asiasta ratkaisussa KHO 1991 B 510, jossa yhtiön elinkeinotoimintaan aikaisemmin käytetyn, sittemmin kokonaan vuokralle annetun kiinteistön luovutuksesta mahdollisesti syntyvään voittoon oli sovellettava EVL:n säännöksiä⁶⁹⁹. Täten tulon ja omistamisen verokohtelu ei ainakaan kaikissa tilanteissa ole yhtenäistä. Jos ajateltaisiin, että ratkaisussa KHO 2010:50 ja muualla oikeuskäytännössä sovellettava liiketoiminnallisen yhteyden katkeamisen jälkeinen noin viiden vuoden jatkoaika EVL-tulolähteessä soveltuisi myös yritysjärjestelytilanteissa, voitaisiin sijoituksen verotuksessa huomioon otettavan tulolähteen katsoa pysyneen samana, vaikka osakkeet olisivatkin yritysjärjestelyssä vaihtuneet.

Vastikeosakkeiden tulolähteen tulkintatilanteissa saattaa myös korostua seuraamusharkinnan merkitys. Seuraamusharkintanäkökulma voi olla esillä konsernin liiketoimintaan kuulumattomien osakeomistusten määrätyksessä. EVL:n ja sen soveltamisalan tulkintakäytäntö on tässä suhteessa puuttunut lainsäätäjän ainakin osittain avoimeksi jättämän kysymyksen aiheuttamiin veronkiertotoimenpiteisiin. Näin ollen yleinen verolakien etuyhteyden huomioiva joustava tulkinta toimii ikään kuin rinnakkaisena mekanismina veronkiertämistä koskevan yleissäännöksen ohella⁷⁰⁰.

Tulolähde ja omaisuuslaji voivat olla tulkinnanvaraisia myös liiketoimintakaupan vuoksi saatujen osakkeiden osalta. Jotta järjestelyn seurauksena saatuja osakkeita voitaisiin pitää liiketoiminnan myyneen yhtiön elinkeinotoiminnan varallisuuteen kuuluvina, liiketoimintakaupassa saatujen osakkeiden perusteella pitäisi liiketoiminnan myyneen yhtiön ja ostajayhtiön välille syntyä aito liiketoiminnallinen yhteys, johon kuuluisi myös omistajayhtiön ja sen toimivan johdon aktiivinen osallistuminen liiketoiminnan ostaneen yhtiön päätöksentekoon ja hallintoon. Tällöin liiketoiminnallista sidettä arvioidaan erityisesti liiketoimintakaupan toteutuksen jälkeen eikä aikaisemman tilanteen mukaisesti.

Oulun HAO:n päätöksessä 13.12.2011 11/0571/2 oli kyse tapauksesta, jossa X Oy myi vuonna 200X Y Oy:lle liiketoimintakaupalla erään liiketoimintakokonaisuuden. Samalla X Oy:n henkilökunta siirtyi Y Oy:n palvelukseen. X Oy sai osan kauppahintaa Y Oy:n osakkeina.

Liiketoiminnan myynnin jälkeen yhtiöillä ei ollut HAO:n mukaan keskinäistä liiketoimintaa. X Oy myi osan Y Oy:n osakkeista vuonna 200X+2. HAO arvio, että X

⁶⁹⁹ Ks. tapauksen kommentteista esim. Niskakangas 2007 s. 7–8. Ks. myös KVL 127/1997 (vuokratulot: TVL ja myyntivoitot: EVL).

⁷⁰⁰ Vrt. Määttä 2007 s. 10–11, jossa kirjoittaja on tehnyt samanlaisen havainnon oman asunon myyntivoiton verovapautta koskevasta oikeuskäytännöstä. Ks. myös mts. 11 mainitut lähteet.

Oy tai sen toimiva johto eivät olleet myöskään aktiivisesti osallistuneet Y Oy:n päätöksentekoon. Vuodesta 200X+1 lähtien X Oy:n toiminta oli HAO:n mukaan ollut pääosin sijoitustoimintaa. HAO viittasi myös X Oy:n arvopaperisalkkuun ja sen suuruuteen. Kun otettiin huomioon X Oy:n osakkeiden luovutusvuonna (200X+2), HAO:n mukaan X Oy:n osakkeilla ei voitu katsoa olevan yhtiön toiminnan kannalta sellaista käyttöarvoa, että niitä olisi voitu pitää yhtiön käyttöomaisuutena.

Tapauksesta ei käy nimenomaisesti ilmi, pidettiinkö siinä Y Oy:n osakkeita X Oy:n elinkeinotoiminnan varallisuuteen kuuluvina. Näin voitaisiin olettaa, koska liiketoimintakaupassa X Oy sai osan kauppahinnasta osakkeina ja säilytti näin ollen omistussiteen kohdeliiketoimintaan. KHO katsoi ratkaisussa KHO 2010:50, että osakkeet eivät voineet säilyä yli viittä vuotta liiketoiminnallisen siteen katkeamisen jälkeen omistajayhtiön elinkeinotoiminnan varallisuudessa. Tästä voitaisiin tehdä se johtopäätös, että yllä mainitussa HAO:n tapauksessa osakkeet olisivat voineet olla elinkeinotoiminnan varallisuuteen kuuluvia. Tämä ei kuitenkaan riittänyt HAO:n mukaan, vaan se katsoi omaisuuslajitesssä, että osakkeilla ei ollut käyttöomaisuusluonnetta. Tapauksessa on myös huomattava, että HAO avasi perusteluissaan käyttöomaisuusosakkeiden merkitystä ja käsitettä varsin laajasti.

Yritysjärjestelyt: järjestelyjen liiketoiminnallisten perusteiden olemassaolo ja veronkiertosäännökset. Yritysjärjestelyt perustuvat jatkuvuusperiaatteeseen. Ne voidaan toteuttaa veroneutraalisti ilman välittömiä tuloveroseuraamuksia noudattamalla EVL yritysjärjestelysäännöksissä asetettuja vaatimuksia. Yritysjärjestelytilanteissa⁷⁰¹ tapahtuviin veronkiertämiseksi tehtyihin järjestelyihin voidaan puuttua EVL 52 h §:n nojalla. Säännöksen soveltaminen tulee kysymykseen, jos on ilmeistä, että yritysjärjestelyn yksinomaisena tai pääasiallisena tarkoituksena on veronkierto tai verotuksen välttäminen. Tällöin kyseessä voi olla ns. sarjatoimi, jossa EVL 52–52 f §:ssä tarkoitetun yritysjärjestelyn ”jälkeen tehdään nopeasti uusi järjestely, joka voi merkitä edun realisoitumista omistaja- tms. taholle ilman siihen liittyvää veroseuraamusta”, kuten Järvenoja on todennut⁷⁰². Peräkkäisiä toimia arvioitaessa tulee selvittää, mikä tavoite niillä on ollut. Tällöin myös välivaiheen toimille tulee pystyä osoittamaan liiketaloudelliset perusteet. Jos järjestelyä pidetään veronkiertona, menetetään EVL 52–52 f §:ssä tarkoitettujen tilanteiden mukainen lykkäysetu. Veronkiertämssäännös on soveltunut verotuskäytännössä erityisesti jakautumisia koskeviin tilanteisiin⁷⁰³.

Yritysjärjestelysäännösten mukainen lykkäysetu ja jatkoluovutuksen verovapaus EVL 6 b §:n perusteella ovat sinänsä sallittuja tavoitteita ja suoraan laista seuraavia veroseuraamuksia. Verovelvollinen voi myös toimillaan tavoitella

⁷⁰¹ Yritysjärjestelyjä koskevista säännöksistä on syytä mainita kattavat perusteokset Immonen 2008c sekä Järvenoja 2007a. Ks. myös VerOH 1/1997.

⁷⁰² Järvenoja 2007a s. 335. Ks. myös Immonen 2008b s. 57. Ks. myös Kukkonen – Walden 2009 s. 306, jotka nostavat esille riskin ”heti tai lähes heti liiketoimintasiirron jälkeen” tapahtuvien vastaanottavan yhtiön osakkeiden myynnin osalta. Vrt. Juusela 2004 s. 284.

⁷⁰³ Ks. Immonen 2007b s. 76 sekä Immonen 2008b s. 58, joka mainitsee varojen erottelun mahdollisuudesta omiin yhtiöihinsä esim. aktiivisen ja passiivisen omaisuuden osalta.

näitä veroseuraamuksia. Osakkuusvapautuksen vuoksi voi esiintyä keinotekoisia järjestelyjä, joiden pyrkimyksenä on lainsäätäjän tarkoitukselle vieraiden perusteettomien veroetujen tavoittelu ja suoritettavasta verosta vapautuminen⁷⁰⁴. Oikeuskirjallisuudessa on arvioitu tähän liittyvien verosuunnittelukeinojen hyväksyttävyyttä sekä yritysjärjestelysäännösten että EVL 6 b §:n näkökulmasta.⁷⁰⁵

Osakevaihdon voidaan liiketoimintaa harjoittava yhtiö siirtää tytäryhtiöksi. Osakevaihdon toimintaympäristöä voi olla vaikea hahmottaa yritysjärjestelyn toteuttamisen hetkellä, koska sen myötä syntyvästä moniportaisesta yritysra-kenteesta seuraava etu realisoiuu usein verovapaana luovutushintana vasta vuosien päästä. Osakevaihdon toivotaan mahdollistavan EVL 6 b §:n soveltumisen ja lopullisen veroedun sijoituksesta luovuttaessa. Yritysjärjestelyn ajan-kohtana voidaan tällöin esittää perusteet, jotka pinnallisesti arvioituna vaikutta-vat liiketaloudellisiin perusteisiin sidotuilta. Järjestelyn todellisen luonteen sel-vittämiseksi tarvitaan kuitenkin ajan kulumista. Sen lisäksi tulee verrata yritys-järjestelyn hetken mukaista tilannetta jatkoluvutuksen tilanteeseen ja analy-soida eri osapuolten eri aikoina vallinneita tavoitteita ja toimia. Tällöin voi jäl-kikäteen ilmetä perusteettomia etuja, joita ei pystytty havaitsemaan yritysjar-jestelyn toteuttamisen ajankohtana.

Osakevaihdon tehokkuus liittyy pääasiassa tulevan osakeluovutuksen val-misteluun. Osakevaihdon saavutetaan korkeampi hankintameno osakkeille en-nen niiden myyntiä. Tästä voi olla hyötyä silloin, kun luovutuksesta on realisoitumassa veronalaista tuloa esimerkiksi jonkun EVL 6 b §:n 2 momentin edelly-tyksen toteutumattomuuden vuoksi. Osakevaihto voi myös mahdollistaa osak-kuusvapautuksen soveltumisen, koska osakevaihdon voidaan muodostaa konsernirakenne. Tähän liittyy kuitenkin riski EVL 52 h §:n soveltumisesta silloin, järjestelyn yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisena tarkoituksena on veroedun tavoittelu.

Riski EVL 52 h §:n soveltumisesta liittyy erityisesti harvainyhtiöiden vero-tukseen, jossa konsernimuotoon pyritään osakevaihdon ja järjestelyn tarkoitus on mahdollistaa tiedossa olevan osakekaupan toteuttaminen verovapaasti. Osa-kevaihdon seurauksena suoraan lain perusteella useita veroetuja, joita ei tulisi läh-tökohtaisesti arvioida EVL 52 h §:n näkökulmasta. Hankkivan yhtiön verotuk-sessa osakevaihdon hankittujen osakkeiden hankintamenoksi tulee niiden käy-pä arvo. Tämän vuoksi osakevaihdon jälkeinen jatkoluvutus ei välttämättä ai-heuta mittavia verohaittoja, vaikka jatkoluvutuksen verovapaus estyisikin esi-merkiksi tulolähdesubjektitestin tai tulolähdeobjektitestin johdosta. Jos alkupe-

⁷⁰⁴ VeroH 2.11.2005 sekä HE 92/2004 s. 31 ja 34.

⁷⁰⁵ Ks. Järvenoja 2007a s. 336–337, joka myös huomauttaa, että kyse ei ole näin ollen EVL 52 h §:n soveltumisesta liiketoimintasiirtoon. Järvenojan mukaan yritysjärjestelyyn ei voida so-veltaa jälkikäteen EVL 52 h §:n säännöstä sillä perusteella, että vastaanottavan yhtiön osakkeet myydään, jos yritysjärjestely täyttää EVL 52 d §:ssä asetetut edellytykset.

räinen osakevaihto on kuitenkin tehty ainoastaan veroedun saavuttamisen vuoksi, on mahdollista, että järjestelyllä ei arvioida olevan todellisia liiketaloudellisia perusteita. Osakevaihtoon voidaan soveltaa EVL 52 h §:ää, jos järjestelyn tarkoituksena on ollut mahdollistaa omistajille verovapaa sijoituksesta luopuminen. Veronkiertosäännöksen näkökulmasta tulee tällöin selvitettäväksi, onko liiketoimintayhtiön omistus muuttunut välilliseksi osakevaihdon avulla, jotta vältettäisiin ”suoraan omistetun osakeyhtiön osakkeiden arvonnousun realisointuminen veronalaiseksi tuloksi”, kuten Järvenoja on arvioinut.⁷⁰⁶ Yleisen veronkiertämissäännöksen ja yritysjärjestelysäännösten vastaavan normin soveltuminen saattaa toteutua myös tietyissä konsernin sisäisissä osakevaihtotilanteissa⁷⁰⁷. Luontevin sovellettava säännös on kuitenkin EVL 52 h §. Sen soveltamisen näkökulmasta huomio tulee kiinnittää erityisesti yritysjärjestelyn jälkeisiin toimiin. Veronkiertosäännös soveltunee ainakin silloin, kun osakevaihdon seurauksena syntynyt emoyhtiö luovuttaa osakevaihdon hankkimansa osakkeet lyhyen ajan sisällä osakevaihdon ulkopuoliselle ostajalle⁷⁰⁸.

Käytännössä kyse voi olla tilanteesta, jossa harvainyhtiö aikoo luopua jostakin sille kuuluvasta liiketoimintakokonaisuudesta ja myydä sen ulkopuoliselle ostajalle. Harvainyhtiön tavoitteena on toteuttaa yrityskauppa verovapaasti. Se päättää ensi vaiheessa suorittaa liiketoimintasiirron uuteen yhtiöön. Tämän jälkeen on tarkoitus odottaa vuosi, jotta EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdan omistusaikaedellytys täyttyy. Tällaiseen yritysjärjestelyyn voi kuitenkin soveltaa EVL 52 h §.

Yhtiöittämisen verokysymykset liittyvät erityisesti yritysrakenteen suunnitteluun ja tulevan yrityskaupan valmisteluun ja lopulliseen toteutukseen. Lain esitöiden informaation perusteella on pääteltävissä, että veronkiertosäännösten avulla järjestelyn ensivaiheen veroneutraalisuus tai lopullinen verovapaus saatetaan estyä, jos järjestelylle ei ole osoitettavissa verotuksen ulkopuolista perustetta. Hallituksen esityksessä on todettu, että luovutushintojen verovapauden ja hankintamenojen vähennyskeltottomuuden edellyttämä symmetria voidaan turvata soveltamalla keinotekoisin järjestelyihin VML 28 §:ää. Tämä säännös voi tulla sovellettavaksi toimiin, joilla tavoitellaan veroetua esimerkiksi vaiheittaisin toimin tai hinnoittelupoikkeamin tilanteessa, jossa suoritetuille toimille ei kokonaisuutena arvioiden ole osoitettavissa verotuksesta riippumattomia lii-

⁷⁰⁶ Järvenoja 2007a s. 348, jonka mukaan kyse ei ole EVL 52 h §:n soveltumisesta osakevaihtoon vaan VML 28 §:n soveltumisesta kohdeyhtiön osakkeiden luovutukseen. EVL 52 h §:n soveltaminen jälkikäteen sillä perusteella, että kohdeyhtiön osakkeet myydään, ei ole Järvenojan mukaan mahdollista, jos yritysjärjestely on täyttänyt EVL 52 f §:n edellytykset.

⁷⁰⁷ Järvenoja 2007a s. 348, joka mainitsee käypään arvoon nostamisen, jolla valmistaudutaan osakekauppaan.

⁷⁰⁸ Järvenoja 2007a s. 348.

ketaloudellisia perusteita. Erityisesti liiketoimintasiirto on mainittu lain esitöissä.⁷⁰⁹

Huomionarvoisena voidaan pitää myös VaVK:n mietinnössä vuonna 2005 (eli vero-uudistuksen voimaantulon jälkeen) esitettyä seuraavaa toteamusta: ”Veronkiertosäännöstä ei tule muutettunakaan soveltaa sellaisissa tilanteissa, joissa yritysjärjestelyille on olemassa merkittävä perusteltu liiketaloudellinen syy. Toisaalta merkittävienkin veroetujen syntyminen yritysjärjestelyjen yhteydessä ei saa yksinään johtaa veronkiertosäännöksen soveltamiseen.”⁷¹⁰

Yritysjärjestelysäännösten esitöiden osalta on oikeuskirjallisuudessa esitetty, että veronkiertosäännöksen tarkoituksena ei ole estää normaalia verosuunnittelua vaan torjua etujen myöntäminen silloin, kun järjestely toteutetaan puhtaasti verotuksellisista syistä. Veronkiertosäännös koskee myös järjestelyjä, joissa verotukselliset tekijät ovat pääasiallisin syy koko järjestelylle. Immonen on esimerkiksi todennut, että hyväksyttävä liiketaloudellinen syy voi olla se, että yrityskaupalle haetaan suotuisaa asetelmaa kauppaa edeltävällä jakautumisella. Näin on Immosen mukaan tilanne ainakin silloin, kun edelleen myytävään liikekokonaisuuteen sijoitetaan liiketoiminta eli kyse on aidosta yrityskauppatilanteesta.⁷¹¹ Myös Mattila on päätenyt samansuuntaisiin arvioihin ja korostanut yritysjärjestelysäännösten yritysjärjestelyjä edistävää tarkoitusta⁷¹².

Yritysjärjestelyjen ja osakekauppojen muodostamia sarjatoimia on tarkasteltava kokonaisuutena, ja niiden arviointi veronkiertämissäännösten näkökulmasta on aina yksilöllistä tapauskohtaista harkintaa. Tilanteessa, jossa yritysjärjestelyä seuraa osakkeiden luovutus verovapaana EVL 6 b §:n perusteella, voidaan veronkiertämisproblematiikkaa käsitellä täten kahden eri vaiheen näkökulmasta: ensinnäkin yritysjärjestelyn ja toiseksi osakekaupan osalta⁷¹³.

Esimerkki

X Oy on muodostanut liiketoimintasiirron avulla liiketoimintakokonaisuudesta Y uuden yhtiön Y Oy:n. Yritysjärjestelyn taustalla on ollut pyrkimys siihen, että X Oy luopuu kyseisestä liiketoiminnasta verovapauteen vaadittavan omistusaajan jälkeen. Yritysjärjestely toimii siis yrityskaupan valmistelevana toimenpiteenä. X Oy luokittelee itse Y Oy:n osakkeet elinkeinotoiminnan varallisuuteen (EVL 53 §:n 2 mom.) ja käyttöomaisuuteen (EVL 12 §) kuuluviksi. Yritysten välille syntyy myös objektiivisesti arvioituna selkeä liiketoiminnallinen side. X Oy:n tavoitteena on kuitenkin, että Y Oy:n osakkeet myydään konsernin ulkopuoliselle ostajalle vuoden omistus-

⁷⁰⁹ HE 92/2004 s. 31 ja 34. Ks. myös VeroH 2.11.2005.

⁷¹⁰ VaVM 41/2005 s. 2. Ks. yritysjärjestelyjen liiketoiminnallisten syiden olemassaolosta ja veronkiertosäännöksen soveltumisesta Immonen 2007b s. 78 sekä Immonen 2008b s. 58 ja siellä viitatus lain esityöt.

⁷¹¹ Immonen 2007b s. 78 ja Immonen 2008b s. 58. Ks. Myös Immonen 2008c s. 477–480. Ks. myös Äimä 2011 s. 216.

⁷¹² Mattila 2006b s. 18–19. Vrt. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 691.

⁷¹³ Ks. Immonen 2007b s. 79.

ajan jälkeen ja samalla pyritään saavuttamaan EVL 6 b §:n mukanaan tuoma veroetu verovapaan luovutushinnan muodossa.⁷¹⁴

Tässä kuvatussa esimerkkitalanteessa tulee selvittäväksi ensinnäkin liiketoimintasiirron hyväksyttävyyks EVL 52 h §:n näkökulmasta. Osakkeiden edelleenmyyntiä vuoden omistustajan jälkeen voidaan luonnehtia nopeaksi toimenpiteeksi. Erityisesti ottaen huomioon sen, että yritysjärjestelyyn ryhdyttiin myyntiä valmistelevana toimenpiteenä, olisi ainakin teoreettisesta näkökulmasta mahdollista ajatella, että tapauksessa lähestyttäisiin veronkiertotilanteen tunnusmerkkejä. Tällöin olisi siis mahdollista ajatella, että järjestelyn verokohtelu liiketoimintasiirtona voitaisiin evätä, koska sitä pidettäisiin kokonaisuudessaan liian verovetoisena järjestelynä.⁷¹⁵

On kuitenkin erittäin vaikea tulla sellaiseen johtopäätökseen, että itse liiketoimintasiirtoon ei voitaisi puuttua, mutta lopulliseen osakeluovutukseen sovellettaisiin VML 28 §:ää, jos tilanne on se, että osapuolet olivat jo aloittaneet lopulliseen yrityskauppaan liittyvän tietojenvaihdon ennen liiketoimintasiirron tekemistä. Jos kuitenkin yleiset edellytykset liiketoimintasiirron veroneutraalisuudelle ovat olemassa, ei järjestelyyn voitane puuttua EVL 52 h §:n perusteella. Tällöin jäisi jäljelle mahdollisuus puuttua ainoastaan lopullisen osakeluovutuksen verokohteluun (VML 28 §).⁷¹⁶

Toiseksi tilannetta voidaan arvioida osakekaupan näkökulmasta. Tällöin olisi mahdollista hyväksyä järjestely veroneutraalina liiketoimintasiirtona, mutta itse osakekaupan verokohteluun puututtaisiin joko EVL 6 b §:n tai VML 28 §:n perusteella. Tätä vaihtoehtoa näyttäisi puoltavan osakeluovutusten verokohtelua koskeva hallituksen esityskin. Osakeluovutussäännösten systematiikassa tässä tilanteessa tulisi selvittäväksi ensinnäkin se, ovatko osakkeet tulleet osaksi X Oy:n elinkeinotulolähteen varallisuutta (EVL 53 §:n 2 mom.). Tässä tilanteessa on nähtävästi kyse elinkeinovarallisuudesta; olihan luovutuksella siirtynyt varallisuuskin liiketoimintakokonaisuus. Näin ollen EVL 53 §:n 2 momentin mukainen tulolähdeobjektitesti nähtävästi soveltuisi tässä tilanteessa. Tämän jälkeen ratkaistavaksi tulisi osakkeiden omaisuuslaji. X Oy ei ole tarkoittanut osakkeita pitkäaikaiseen ja pysyvään omistukseen, vaan ainoastaan niin pitkäksi ajaksi kuin osakkeista voidaan verovapaasti luopua. Verovapauden tavoittelu ei itsessään voi vielä laukaista VML 28 §:n soveltumista, koska eihän järjestelyyn osakkeiden saannon (yritysjärjestely) ja osakkeiden luovutuksen välillä ole useinkaan ryhdytty veronkiertotarkoituksessa, vaan tarkoituksena on osakkeista luopuminen – exit. Osakekannan jo alun perin määräaikaiseksi suunniteltu omistus saattaisi antaa viitteitä sen kuulumisesta vaihto-omaisu-

⁷¹⁴ Vrt. samansuuntainen esimerkki Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 691.

⁷¹⁵ Ks. näiden vaihtoehtojen esittelystä esim. Immonen 2007b s. 79. Ks. myös Järvenoja 2007a s. 335–336, joka käy läpi EVL 52 h §:n ja VML 28 §:n (ja myös VML 29 §:n) suhdetta.

⁷¹⁶ Ks. Immonen 2006 s. 430–431.

teen, mikä johtaisi luovutuksen verollisuuteen. Edelleen järjestelyn verovetoisuus voi laukaista VML 28 §:n soveltamisen, jos kokonaisjärjestelylle ei ole osoitettavissa selkeää liiketaloudellista perustetta, vaan yritysjärjestelyyn ja sen jälkeiseen osakekauppaan on ryhdytty verovapaan luovutushinnan saavuttamiseksi ja näin ollen järjestelyn yksi tarkoitus on kokonaisuus arvioiden ollut verosta vapautuminen. Olisi kuitenkin syytä lähestyä tällaista tapausta EVL:n systematiikan (EVL 53 §:n 2 mom. ja EVL 12 §) näkökulmasta eikä tarpeettomasti hyödyntää VML 28 §:ää.

Järvenoja huomauttaa, että VML 28 §:n soveltamista puoltaa se, että luovutushinta muuttuu tällaisessa järjestelyssä myyjäyhtiön verotuksessa kokonaisuudessaan veronalaisesta täysin verovapaaksi. Järvenoja päätyy kuitenkin siihen, että näissäkin tilanteissa VML 28 § soveltuu ”äärimmäisen harvoin”. Hän käyttää tästä esimerkkinä tilannetta, jossa ennen liiketoimintasiirron tekemistä on jo sovittu liiketoiminnan luovuttamisesta, josta näyttönä voi olla esimerkiksi määräysvallan siirtyminen ennen osakekauppaa ja kauppahinnan maksu ennen osakekauppaa.⁷¹⁷

Osakekauppavaiheessa yhden vuoden omistusaikaan ja sarjatoimiin liittyviä tilanteita tulee arvioida koko järjestelyn liiketaloudellisten perusteiden näkökulmasta ottaen huomioon sekä alkuperäinen yritysjärjestely että koko osakkeiden omistusaika ja itse osakkeiden myynti. Verovapaan luovutushinnan saavuttaminen tällaisen sarjatoimen viimeisessä vaiheessa ei itsessään ole yritysjärjestelysäännösten tavoitteiden mukainen lopputulos.

Immonen on todennut, että osakeluovutuksen veronalaisuutta ei ole asetettu edellytykseksi itse yritysjärjestelyn hyväksyttävyydelle, vaikka alun perin ilmeisesti ajateltiin, että luovutuksesta maksetaan vero ja ainoastaan maksuajankohta siirtyy myöhemmäksi. Immonen hakee myös vertailukohteita kysymyksen ratkaisemiseksi osakevaihtoa koskevasta lainkohdasta ja sukupolvenvaihdoshuojennussäännöksistä. Ainoastaan osakevaihtoa koskevassa säännöksessä on EVL 52 f §:n 3 momentissa sisällytetty järjestelmään sulkusäännös tiettyjen valtiostamuuttotilanteiden vuoksi, eikä tässäkään sääntelyssä kyseenalaisteta itse osakevaihdon veroneutraaliutta. Immonen huomauttaa lisäksi, että jakautuminen on hyväksyttävä esitoimenpide myös TVL 48 §:n 1 momentin 3 kohdan sukupolvenvaihdossäännöstä hyödynnettäessä.⁷¹⁸

Yrityskaupan toteuttamista voidaan lähestyä verovelvollisen liiketoiminnan operatiivisesta näkökulmasta siten, että vaihtoehtoisina tapoina myydä tietty liiketoiminta on joko liiketoimintakauppa tai osakekauppa. Järjestelyn hyväksyttävyyttä ei tulisi kuitenkaan lähestyä yksinomaan tämän vaihtoehtoisuuden pohjalta, koska sekä yritysjärjestelyn että osakekaupan liiketaloudellisista perusteista päättää joka tapauksessa yritys ja yleensä ratkaisuihin vaikuttavat

⁷¹⁷ Järvenoja 2007a s. 337.

⁷¹⁸ Immonen 2007b s. 79–80. Ks. myös siellä mainitut lähteet. Ks. myös Immonen 2007c s. 85–86. Ks. EVL 6 b §:n ja yritysjärjestelysäännösten väliseen suhteeseen liittyvistä havainnoista myös Matikkala – Juusela 2004 s. 540.

muutkin kuin verotusssyyt. Sillä on myös täysi oikeus luopua sijoituksestaan ha-luamallaan tavalla ilman, että sen liiketaloudellisia tarkoituksia kyseenalais-tetaan. Myös yritysrahenneratkaisujen lähtökohtana tulee olla yrityksen oma käsitys tavoitteistaan ja tarpeistaan yritysrahenneen tarkoituksenmukaisen muo-don saavuttamiseksi. Tarve luopua jostakin liiketoimintakokonaisuudesta on täysin ymmärrettävä ja liiketoiminnallisesti perusteltavissa oleva syy ryhtyä yritysrahenneelystelyyn. Yritysrahenneelystelystä seuraava lykkäysetu on koko yritysrahenneelystelylainsäädännön perusajatus: yritysrahenneelystely ei aiheuta luovutusvoittovero-tusta, vaan verotus lykkääntyy jatkoluovutuksen yhteyteen. Jakoluovutuksen osalta on suorasijoitustilanteissa lähtökohtaisesti kyse tavoitteesta varmistaa yhdenkertainen verotus ja estää taloudellinen kahdenkertainen verotus. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että kohdeyhtiötä verotetaan tuloksestaan, mutta luovutustilanteessa luovuttajayhtiötä ei veroteta luovutusvoitosta. Tällöin osin-ko ja luovutusvoitto rinnastetaan voitonjakoerinä. Verotus realisoituu vasta kun emoyhtiön jakamaa osinkoa verotetaan osingonsaajalla, mikä tarkoittaa klassi-sen kaksinkertaisen verotuksen toteutumista. Suorasijoitustilanteisiin liittyvä osakkuusvapautus ei saisi kuitenkaan vaikuttaa yritysrahenneelystelyn veroneutraali-suuden arviointiin ja EVL 52 h §:n soveltamiseen.

Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin arvioitu, että jos verovelvollinen ei täl-laisessa tilanteessa pysty osoittamaan osakekaupan valinnan liittyvän muuhun perusteeseen kuin yhtiöitetyn liiketoiminnan luovutushinnan verovapauteen, kokonaisrahenneelystelyä voitaisiin tästä seuraavan informaation puutteen vuoksi pi-tää veronkiertona sekä EVL 52 h §:n että VML 28 §:n osalta⁷¹⁹. EVL:n syste-matiikan mukaan tässä tilanteessa EVL 52 h §:n soveltuminen tarkoittaisi käy-tännössä, että verovelvollinen ei voisi saada esimerkiksi EVL 52 d §:n mukais-ta neutraalia verokohtelua hyväkseen. Tämä ajattelu rakentuu ajatukseen siitä, että VML 28 §:n perusteella voitaisiin edelleen puuttua kokonaisrahenneelystelyn jäl-kimmäiseen osioon eli osakekauppaan, jossa luovutushinnan verovapaus voitai-siin kyseenalaistaa sillä perusteella, että verovapaa luovutushinta on hankittu veroneutraalin yritysrahenneelystelyn avulla⁷²⁰.

⁷¹⁹ Ks. Kukkonen 2007a s. 137, jonka mukaan on mahdollista, että käytetyn liiketoimintasiir-ron vuoksi kokonaistilannetta arvioitaisiin sarjatoimeksi, johon voitaisiin puuttua yhdistämällä EVL 52 h §:n ja VML 28 §:n soveltaminen. Ks. myös Kukkonen – Walden 2010a s. 385, Kukko-nen – Walden 2010b s. 103 sekä Kukkonen 2010 s. 360–361, joka suhtautuu kuitenkin epäillen EVL 52 h §:n soveltamismahdollisuuksiin osakekaupan yhteydessä.

⁷²⁰ Vrt. Kukkonen 2010 s. 361, joka viittaa tällöin kokonaisrahenneelystelyn verosäännösten vastai-suuteen. Ks. Immonen 2007b s. 80, Immonen 2007c s. 86 sekä Immonen 2008b s. 61, jossa hän pitää kuitenkin tällaista argumentointia liiallisena puuttumisena verovelvollisen valintoikeu-teen. Immonen huomauttaa, että ratkaisu C-28/95 (Leur-Bloem) antaa viitteitä siihen tapaan, jon-ka mukaan EVL 52 h §:ää tulee tulkita. Ratkaisu vahvisti Immonen 2007c s. 86 mukaan sitä kä-sitystä, että hyväksyttävän taloudellisen syyn käsitteellä tarkoitetaan muuta kuin pelkän verotuk-sellisen edun tavoittelua ja että yritysrahenneelystelyllä muodostettu yritysrahenne voi elää ja nopeat-kin jatkotoimet ovat mahdollisia. Nopeat liikkeet painottavat kuitenkin liiketaloudellisia syitä. Ks. Järvenoja 2007a s. 323–324, jonka mukaan direktiivin veronkiertosäännöksen näkökulmasta

VML 28 §:n soveltamiseen liiketoimintasiirron jälkeisen EVL 6 b §:n mukaan verovapaan luovutuksen yhteydessä on kuitenkin suhtautunut epäillen⁷²¹. VML 28 §:n soveltamismahdollisuutta jatkoluovutukseen heikentää se, että käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittojen verovapaus ei ole lainsäätäjän tarkoituksella vieras veroetu⁷²², vaan lainsäätäjän nimenomaisen tahdonmuodotuksen tulos⁷²³, jolla on selkeä taloudellinen funktio, joka liittyy ketjuverotuskieltoon. Oikeuskirjallisuuden näkemykset tukenevat pääasiallisesti itse yritysjärjestelyn neutraalisuuden kyseenalaistamista eikä verovapaaseen jälkiluovutukseen puuttumista.⁷²⁴ Immonen on kuitenkin todennut, että ”VML 28 §:n soveltaminen näyttäisi luontevammalta, koska sen mukaan voidaan arvioida verovapaasti luovutettavan osakkeen synnyttämistä, mihin EVL 52h § puolestaan ei sovellu.”⁷²⁵

Osakekaupan kyseenalaistaminen ”liiketoiminnallisen syyn puuttumisen” vuoksi on osakkuusvapautussäännösten taustaperiaatteet ja tarkoitus huomioiden vaikeasti perusteltavissa. Yrityksen luopuessa osakkeista on kyse sijoituksesta luopumisesta riippumatta siitä, kuinka kauan osakkeet on omistettu ja mikä niiden liittyminen omistajayhtiön liiketoimintaan on ollut. Yritysjärjestelyyn perustuvalla saannolla hankitut osakkeet sisältävät premissin järjestelyn yhteydestä omistajayhtiön liiketoimintaan. Sijoituksesta luopuminen on yhtä vahvasti liiketaloudelliseen todellisuuteen sidottu ja osa elinkeinotoiminnan päätöksentekoa kuin sijoitukseen ryhtyminenkin. Tästä näkökulmasta olisi käytännön elinkeinotoiminnalle vierasta väittää, että vähintään 10 prosentin omistusosuuteen perustuvien osakkeiden luovutukselle ei olisi osoitettavissa muita perusteita kuin verotukselliset.

Yrityksellä tulee olla mahdollisuus vapaasti valita toimintamuotonsa ja yrittäjänsä rakenteensa. Yritys saa toimia yhtenä yhtiönä tai moniportaisesti, eikä verotuksen tulisi tällöin tulla esteeksi kummassakaan tapauksessa. Yrityksellä tulee myös olla mahdollisuus hyödyntää osakkuusvapautussäännöksiä ja luottaa niissä oleviin omistusaika- ja omistusosuusedellytyksiin ilman, että osakkeisiin liittyvä saantoperusta rasittaisi itse lopullista osakkeista luopumista. Tästä nä-

verovelvollisella, joka osallistuu yritysjärjestelyyn, on näyttövelvollisuus järjestelyn liiketaloudellisesta perusteesta.

⁷²¹ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 691 ja Immonen 2008c s. 489. Ks. myös Äimä 2011 s. 216 (”– – voidaan soveltaa äärimmäisen harvoin– –”).

⁷²² Tämä on ominaisuus, jonka Äimä 2011 s. 214 antaa VML 28 §:n soveltamiselle.

⁷²³ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 691.

⁷²⁴ Vrt. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 691, jotka liittävät mahdollisen veroedun tavoittelun nimenomaan jatkoluovutukseen. Kirjoittajien mukaan tämä perustuu siihen, että nykyinen järjestelmä mahdollistaa myös laajuusedun, kun aiemmin oli käytössä vain jaksotusetu. Vrt. Venesjärvi 2002 s. 62–63, joka on katsonut, että tavanomaisten yrityksen sisäisten uudelleenjärjestelyjen yhteydessä ei olisi syytä asettaa liiketaloudellisia syitä kyseenalaisiksi.

⁷²⁵ Immonen 2006 s. 431.

kökulmasta katsottuna on vaikea perustella VML 28 §:n soveltamista jatkoluovutukseen.

VML 28 §:n perusteella voitaisiin kyseenalaistaa järjestely kokonaisuudessaan ja pitää järjestelyn molempia osioita veronkiertona, jos järjestelylle ei olisi osoitettavissa liiketaloudellisia perusteita. VML 28 §:n soveltamista vastaan toimii argumenttina verovelvollisen oikeus valita vaihtoehtoista se, joka aiheuttaa hänelle edullisimman tilanteen⁷²⁶. Yleisen veronkiertämissäännöksen soveltaminen yritysjärjestelyn jälkeisen osakekaupan yhteydessä tulisivin olla rajattu vain selkeimpiin veronkiertämistilanteisiin, joissa esimerkiksi yritysjärjestelyn yhteydessä on liiketoiminnan myynnistä jo sovittu esimerkiksi esitaisopimuksen avulla⁷²⁷. VML 28 §:n rajalliseen soveltumisalaan näissä tilanteissa vaikuttaa myös laintasoisen aikarajan olemassaolo⁷²⁸.

Osakevaihdon osalta tulee verovelvollisen toimia erityistä varovaisuutta noudattaen, jos järjestelyn taustalla on aikomus myydä liiketoimintayhtiö myöhemmässä vaiheessa. Vaikka kohdeyhtiön osakkeiden osalta omistusaika olisivin yhtäjaksoisesti vuoden mittainen (osakkeet osakevaihdolla hankkineen yhtiön verotuksessa), voidaan veronkiertosäännöksen soveltamista pitää edelleen ainakin hyvin verovetoisissa järjestelyissä mahdollisena. Veronkiertämissäännöstä voitaneen soveltaa erityisesti silloin, kun kohdeyhtiön omistus muuttuu välittömästä välilliseksi ja kyse on luonnollisen henkilön varallisuusjärjestelyistä, jotka tähtäävät kohdeyhtiön osakkeiden myymiseen ulkopuoliselle. Jos osakevaihdolle ei ole osoitettavissa verotuksesta riippumattomia liiketaloudellisia perusteita, tilannetta voidaan verotuksessa arvioida veronkiertosäännös huomioon ottaen. Tämä koskee myös tilanteita, joissa yhden vuoden omistusaika luovutushetkellä täyttyy.⁷²⁹ Tämän taustalla lieene ajatus, että yritysjärjestelyn perusteena ei saisi olla kokonaisjärjestelyn avulla saavutettava lopullinen osakuusvapautuksen muodossa saatava veroetu.

On kuitenkin huomattava, että tulolähdeobjektitesti (EVL 53 §:n 2 mom.) voi toimia EVL:n sisäisenä osakeluovutusta koskevana ”veronkiertosäännöksenä”. Jos esimerkiksi osakas, joka on luonnollinen henkilö, myy omistamansa kohdeyhtiön osakkeet omistamalleen yhtiölle, joka edelleen vuoden omistusajan turvin pyrkii realisoimaan luovutusvoiton, voidaan osakkeiden mahdollisesti katsoa kuuluvan yhtiön TVL-tulolähteeseen. Tällöin Verohallinnon ei ole edes tarpeellista viitata ratkaisutoiminnassaan VML 28 §:ään⁷³⁰, vaan tulkinta tapahtuu puhtaasti tuloverolainsäädännön, tarkemmin EVL:n, sisällä.

⁷²⁶ Ks. Järvenoja 2007a s. 337–338. Vrt. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 691.

⁷²⁷ Ks. Järvenoja 2007a s. 337.

⁷²⁸ Ks. Järvenoja 2007a s. 338.

⁷²⁹ HE 92/2004 s. 34. Ks. laajemmin EVL 6 b §:n ja EVL 52 h §:n soveltamisesta rajat ylittävissä tilanteissa sekä yleensä veronkiertosäännösten soveltumismahdollisuuksista Järvenoja 2007a s. 348–349.

⁷³⁰ Hallituksen esityksessä 92/2004 on useita veronkiertosäännöksen soveltamiskehotuksia. Niitä voidaan pitää ainakin epäsuorina kehotuksina tutkia aktiivisesti VML 28 §:n soveltamisti-

Ottamatta kantaa osakkaan verokohteluun tässä yhteydessä voidaan yhtiön TVL-verotusta perustella muun muassa omistuksen lyhytaikaisuudella: osakkeet on jatkuvoitetu pian vuoden omistusajan täyttymisen jälkeen. Huomioon on myös otettava hankintahintaa huomattavasti suuremman luovutusvoiton realisoituminen lyhyellä aikavälillä, mikä ei kuitenkaan vielä itsenäisesti toimi TVL-verotukseen johtavana tosiseikkana. Tällaisessa tilanteessahan arvonnousulle voi olla osoitettavissa liiketoiminnalliset ja markkinaehtoiset perusteet. Myös laskutuksen puuttuminen voi olla merkinä TVL-luonteesta, vaikkakaan se ei yleensä voi toimia itsenäisenä ratkaisuperusteena. On kuitenkin huomattava, että MBO-yhtiön tekemää osakeluovutusta koskevassa ratkaisussa KHO 2010:64 ja ennakkoratkaisussa KVL 11/2005 ei vaadittu hallinnointipalkkioiden laskutusta. Myöskään lain sanamuoto ei vaadi laskutuksen olemassaoloa. Hallintopalkkioiden laskutuksen puuttuminen on kuitenkin usein merkki liiketoiminnallisen suhteen puuttumisesta. Tällaisessa tilanteessa saattaa hyvin olla kyse järjestelystä, jossa jonakin osapuolena on luonnollinen henkilö.

Luonnollisen henkilön sijoitustoiminnan varallisuuden järjestelyyn ei tulisi lähtökohtaisesti soveltaa osakkuusvapautusta. Kyse ei tällöin ole pitkäjänteisestä ja pysyvästä sijoituksesta vaan sarjaoikeustoimesta, jolla usein haetaan ensisijaisesti verohyötyä. Yleensä tällöin omistus ei muutu liiketulolähteen omaisuudeksi ja käyttöomaisuudeksi ainoastaan sillä, että omistajayhtiön osakas (luonnollinen henkilö) toimii aktiivisesti kohdeyhtiön hallinnossa tai muuten henkilökohtaisesti edesauttaa kohdeyhtiön liiketoimintaa. Pelkkä omistajayhtiön osakkaan aktiivinen rooli kohdeyhtiössä ei muodosta liiketoiminnallista yhteyttä omistajayhtiön ja kohdeyhtiön välille.⁷³¹ Liiketoiminnallinen side liittyy selkeään omistajayhtiön omistajaintressin käyttämiseen kohdeyhtiössä. Tähän voi myös liittyä esimerkiksi hallinnointipalkkioiden laskuttamista sen tuottamista konsernikohtaisista ja kohdeyhtiöllekin suunnatuista palveluista.

Veronkiertosäännöksen soveltuminen jatkuvoitukseen on edellä mainituin perustein tulkinnanvaraista ja käytännössä harvinaista. VML 28 §:n ja EVL 52 h §:n veronkiertämissäännösten (yhtäaikainen tai erillinen) soveltaminen riippuu käytännössä usein liiketoimintakaupan ja osakekaupan välisen ajan pituudesta. Tällöin järjestelyä pyritään arvioimaan kokonaisuutena ottaen huomioon kaikki järjestelyyn vaikuttavat seikat ja sarjaliiketoimen kaikki osatoimet.⁷³²

Veronkiertosäännösten soveltaminen on sidottu tilanteisiin, joissa järjestelyihin on ryhdytty verosta vapautumisen vuoksi eikä toimenpiteille ole osoitettavissa liiketaloudellisia perusteita. Tässä tilanteessa luovutushinta voi olla veronalainen, vaikka yhden vuoden omistusaikaedellytys muodollisesti täyttyykin. Tällaista veromotiivia on kuitenkin erittäin vaikea osoittaa, koska yritysjär-

lanteita verotuksessa. Vrt. Juusela 2004 s. 248.

⁷³¹ Edellä kuvaillun kaltaisessa tapauksessa Helsingin HAO 21.10.2010 10/1568/3 ei sarjaoikeustoimiluonteen vuoksi voitu soveltaa EVL 6 b §:n mukaisia verovapaussäännöksiä. Tapauksessa yhtiö oli hankkinut kohdeosakkeet ainoalta osakkaaltaan pian perustamisen jälkeen sekä myynyt ne hieman yli vuoden kuluttua edelleen hankintahintaan nähden huomattavan suurella voitolla. Ks. myös Kukkonen 2009 s. 150, joka varoittaa tämän kaltaiseen tilanteeseen liittyvästä VML 28 §:n soveltumismahdollisuudesta.

⁷³² Vrt. Kukkonen 2007a s. 271, joka arvioi turvalliseksi ajaksi (toteuttaa jatkuvoitus) ainakin viisi vuotta liiketoimintasiirrosta.

jestelyt mahdollistavat ensinnäkin veroneutraalin yhtiöittämisen. Toiseksi osakkuusvapautussäännöksiin on sisällytetty nimenomaan vuoden omistusaikaedellytys, johon verovelvollisen tulisi voida luottaa. Voidaan tietysti arvioida, että erilaisiin sarjatoimiin puuttuminen olisi luovutusvoittoverotuksen osalta mahdollista ainakin yleisen veronkiertosäännöksen perusteella. Käyttöomaisuusosakkeiden luovutushintojen verovapaus voidaan myös evätä muodollisten edellytysten täyttymisestä huolimatta muun muassa erilaisten tulolähdekysymysten rajatilanteissa, mikä tarkoittaa sitä, että tämän veroriskin, joka liittyy Verohallinnon tekemään kokonaisvaltaiseen oikeustoimien arviointiin, voidaan katsoa sisältyvän vahvasti sarjatoimien arviointiin yritysjärjestelyjä hyödynnetäessä. Näin ollen myös yhden vuoden voidaan tietyissä tilanteissa katsoa olevan liian lyhyt aika verovapauden saavuttamiseksi, jos kyse on selkeästä veronkiertotilanteesta⁷³³.

Ajan kulumisen vaikuttaa useimmissa tapauksissa veronkiertosäännösten soveltamisedellytyksiin. Mitä pidempi aika yritysjärjestelyn ja osakkeiden myynnin välillä on, sitä heikommat mahdollisuudet on kyseenalaistaa yritysjärjestelyn tai osakkeiden jälkiluovutuksen liiketaloudellisia perusteita EVL 52 h §:n tai VML 28 §:n perusteella⁷³⁴. Ajan kulumisen ei ole kuitenkaan ainoa harkintaan vaikuttava seikka, vaan järjestelyä arvioidaan kokonaisvaltaisesti ottaen huomioon tapauksen erityispiirteet. Ajan kulumisen merkitys vähenee tilanteissa, joissa on kyse jatkoluovutukseen liittyvistä neuvotteluista, jotka ovat alkaneet jo ennen yritysjärjestelyn toteuttamisajankohtaa tai sen aikana.⁷³⁵

Sekä aikaulottuvuuden että muiden arviointiin vaikuttavien seikkojen osalta on kuitenkin muistettava, että osakkeiden on pitänyt tulla yritysjärjestelyn jälkeen elinkeinossa pysyvään käyttöön, jotta niitä voidaan pitää käyttöomaisuuteen kuuluvina. Jos osakkeet on jo saantohetkestä lukien tarkoitettu luovutettaviksi, tulisi niitä mahdollisesti pitää vaihto-omaisuuteen kuuluvina tai muina elinkeinossa käytettyinä aineellisia hyödykkinä. Myös osakkeiden tulolähteen tulee olla EVL-tulolähde, jotta jatkoluovutus voidaan toteuttaa verovapaasti.

Vaikka yritysjärjestely ja jatkoluovutus voidaan toteuttaa nopeassakin aikataulussa, liiketoimintasiirron veroneutraalisuus voidaan estää, jos yritysjärjestelylle ei ole osoitettavissa selkeitä objektiivisesti arvioitavia liiketaloudellisia perusteita. Tällainen tilanne voi olla käsillä esimerkiksi silloin, kun jatkoluovutuksesta on jo olemassa esimerkiksi aiesopimus. Myös potentiaalisen ostajan kanssa aloitetut neuvottelut voivat aiheuttaa sen, että yritysjärjestely katsotaan

⁷³³ Ks. HE 92/2004 s. 34.

⁷³⁴ Ks. Immonen 2008c s. 489.

⁷³⁵ Ks. Järvenoja 2007a s. 337, joka pitää VML 28 §:n soveltamista puoltavana seikkana järjestelyn aiheuttamaa myyjäyhtiön verokohtelun olennaista muutosta, liiketoiminnan luovutusta koskevaa sopimusta, joka tehdään ennen liiketoimintasiirtoa ja määräysvallan siirtymistä kaupan kohteeseen jo ennen lopullista osakekauppaa.

toteutetun ainoastaan osakeluovutusta silmällä pitäen. EVL 52 h §:n soveltaminen tarkoittaisi tällöin käytännössä, että nettoapportin määrä tuloutuu varoja luovutettaessa verotuksellisesti epäneutraalina apporttina. Yritysjärjestelylle ei siis voida taata veroneutraalia kohtelua, jos sen toteutuksen ainoana tarkoituksena on saada jonkin aiesopimuksen perusteella luovutettavaksi jo suunniteltu liiketoiminta pakatuksi välilliseksi omistukseksi lopullista luovutusta silmällä pitäen. Tässä harkinnassa ei kuitenkaan pitäisi olla merkitystä yritysjärjestelyn ja yrityskaupan ulkopuolisilla seikoilla kuten sillä, onko kohdeyhtiö sulautettu lopulta kohdeyhtiön osakkeet ostaneeseen yhtiöön järjestelyn päätyttyä. Liiketoiminnalliset perusteet voidaan kyseenalaistaa ainoastaan ensiluovutuksen (liiketoimintasiirto) ja jatkoluovutuksen (osakkeiden luovutus) välistä suhdetta arvioimalla. Vastaanottavan yhtiön keinotekoinen ja väliaikainen luonne ei tällöin vaikuttaisi harkintaan. EVL 52 h §:ää voidaan joka tapauksessa soveltaa ainoastaan ensiluovutukseen, mikä tarkoittaa, että yritysjärjestelyä ei kohdella veroneutraalisti.

Kyse voi olla osakekauppaa edeltävästä liiketoimintasiirrosta tai esimerkiksi sisäryitysten välisestä liiketoimintakaupasta. Veronkiertosäännösten soveltamisessa tulee tällöin ottaa huomioon sopimuksen syntyyn ja sopimusprosessin vaihteellaisuuteen liittyvät seikat. Jos tulevasta lopullisesta osakeluovutuksesta (johon liiketoiminta liiketoimintasiirrolla pakataan) on jo olemassa suunnitelma tai jopa aiesopimus, tulisi yritysjärjestelyyn soveltaa ensisijaisesti EVL 52 h §:ää. EVL 52 h §:ää pitäisi soveltaa ainakin sellaisiin liiketoimintasiirtoihin, joiden yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on ollut muuttaa liiketoiminnan myynnistä realisoituva veronalainen luovutushinta verovapaaksi osakeluovutukseksi. Tällaisen liiketoimintasiirron yhtenä pääasiallisena tarkoituksena on näin ollen ollut veronkiertäminen tai veron välttäminen. Tällöin ei ole kyse veroneutraalista EVL 52 d §:ssä tarkoitettusta liiketoimintasiirrosta, vaan verollisesta luovutuksesta, joka realisoi liiketoimintasiirron tekohetkellä yhtiölle veronalaisen tulon.

EVL 52 h §:ää voitaisiin soveltaa ainakin tilanteisiin, joissa on olemassa myyjän ja lopullisen ostajan välisestä yhteisymmärryksestä kertova asiakirja (aiesopimus, esisopimus, muu välipuhe). Jos ennen liiketoimintasiirtoa on neuvoteltu osakekaupasta ja vaikka kauppahinta olisi ollut tällöin avoin eikä osakkeiden kaupan lopullisesta toteutumisesta olisi varmuutta, voitaisiin tätä pitää merkinä siitä, että suoritettava liiketoimintasiirto olisi tehty osakekauppaa silmällä pitäen, mikä ei vielä välttämättä riittäisi osoittamaan liiketoiminnallisen motiivin olemassaoloa. Ainoastaan myyjäyhtiön tai sen omistajatahojen itseään varten tekemä luopumissuunnitelma ei liene riittävä osoitus veronkiertomotiivaation olemassaolosta. EVL 52 h §:n soveltamista osapuolten välisen tietojenvaihdon olemassaolon tapauksessa voidaan perusteella sillä, että yritysjärjestelyyn ei ole ollut verotuksesta riippumattomia itsenäisiä liiketoiminnallisia perusteita, mutta sitä seuraava osakkeiden jatkoluovutus on yrityksen näkökul-

masta normaali sijoituksesta luopumistoimi, jonka liiketoiminnallisia perusteita ei tulisi edes lähtökohtaisesti kyseenalaistaa. Sen sijaan yritysjärjestelyn liiketoiminnalliset perusteet voidaan kyseenalaistaa, koska yrityskaupan kokonaisuuden näkökulmasta luovutuksen kohteena olisi voinut olla liiketoiminta ilman, että sitä olisi pakattu osakeyhtiöön.

Tällaisten tilanteiden arvioinnissa tulee merkitystä antaa sille, kuinka nopeasti osakekauppa toteutetaan etuyhteydessä tapahtuneen liiketoimintasiirron tai liiketoimintakaupan jälkeen. Jos alihintaisella liiketoimintayksikkökaupalla on objektiivisesti arvioituna valmistauduttu liiketoimintayksikön ostavan yhtiön myymiseen ulkopuoliselle ostajalle, voitaisiin jatkoluovutukseen soveltaa VML 28 §:ää sillä perusteella, että liiketoimintakauppaan ei olisi ryhdytty ilman tavoitetta luovuttaa osakkeet myöhemmin verovapaasti. Tämä peruste liittyy kuitenkin tilanteisiin, joissa esimerkiksi sisaryritykseen (etuyhteystilanteessa) alihintaisella liiketoimintakaupalla myyty kokonaisuus on todellisuudessa ollut se liiketoimintakokonaisuus, jonka ulkopuolinen ostaja on halunnut lopulta ostaa. Jos liiketoiminnan vastaanottanut tai ostanut sisaryritys on ollut passiivinen pitkään omistettu yhtiö, jolla ei ole ollut omaa liiketoimintaa, lienee kuitenkin luonnotonta pitää sen osakkeita liiketoimintakaupan toteutuksen ja osakkeiden myynnin välisenä aikana vaihto-omaisuuteen kuuluvina⁷³⁶. Tällaisia osakkeita tulisi nähtävästi pitää TVL-omaisuutena tai EVL 5 §:n 1 kohdan tarkoittamina muina elinkeinossa käytettyinä aineellisina hyödykkeinä. Lopullinen luovutushinta voitaisiin lisätä verotettavaan tuloon suoraan ilman viittausta omaisuuslajeihin tai tulolähteeseen, jos katsottaisiin, että järjestelyyn olisi kokonaisuudessaan ryhdytty verosta vapautumisen tarkoituksessa, jolloin tosiasiallisesti kyse on ollut tavoitteesta saada veronalainen liiketoimintayksikön kauppahinta konvertoitua verovapaaksi käyttöomaisuusosakkeiden luovutukseksi. Tällöin sovellettava lainkohta on VML 28 §.

Jos EVL 52 h § soveltuu edellä mainitun kaltaiseen liiketoimintasiirtotilanteeseen, jossa jatkoluovutus on realisoitunut tai realisoitumassa ja siitä on ollut tieto jo liiketoimintasiirtoa tehtäessä, liiketoimintasiirron yhteydessä tuloutuva nettoapportti määräytyy siten, että luovutushinta on yhtä kuin liiketoimintasiirrossa siirrettävien varojen käypä arvo vähennettynä siirtyvillä veloilla. Tästä

⁷³⁶ Helsingin HAO ei pitänyt päätöksessään 25.5.2011 11/0574/6 tällaista passiivista yhtiötä, joka oli hankkinut sisaryhtiöltään myytäväksi aiotun liiketoiminnan, emoyhtiönsä vaihto-omaisuuteen kuuluvana omaisuutena. Tapauksessa oli neuvoteltu ulkopuolisen kanssa osakekaupasta jo etuyhteydessä tehtävän liiketoimintakaupan aikana. Osakkeet oli lopulta myyty noin neljän kuukauden kuluttua liiketoimintakaupasta. HAO hylkäsi VOA:n vaatimuksen myytyjen osakkeiden katsomisesta vaihto-omaisuuteen kuuluvaksi mutta kumosi oikaisulautakunnan päätöksen ja toimitetun verotuksen ja palautti asian Verohallinnolle uudelleen tutkittavaksi sen osalta, tuliko järjestelyyn soveltaa VML 28 ja 29 §:ää valituksen toissijaisen vaatimuksen osalta. Tapaus vaikuttaa varsin selkeältä VML 28 §:n soveltumistilanteelta. Siinä täyttyvät lisäksi HE 92/2004:n mainitsemat keinotekoiset järjestelyt ominaispiirteet sekä toimien vaihteellisuuden että hinnoittelupoikkeaman vuoksi. Ks. tarkemmin näistä HE 92/2004 s. 31 ja mts. 34.

voidaan vähentää edelleen luovutettujen varojen verotuksessa poistamattomat hankintamenot. Näin ollen epäneutraali yritysjärjestely aiheuttaa ensiluovutuksen osalta verotuksen realisoivan luovutuksen, jolloin luovuttajan tuloon lisätään vastikeosakkeiden käyvän arvon ja luovutettujen nettovarojen verotuksessa vähentämättä olevien hankintamenojen erotus. Vastikeosakkeiden käypänä arvona pidetään jatkoluovutuksen yhteydessä toteutunutta luovutushintaa, jos tämä tieto on saatavilla. Jossakin tapauksessa tuloutus voidaan mahdollisesti tehdä myös aiesopimuksen tai muun välipuheen yhteydessä saadun ostotarjouksen kauppahinnan perusteella. Luovutettujen nettovarojen verotuksessa tulee vahvistaa vähentämättä oleva hankintameno, joka sitten vähennetään luovutushinnasta.

Seuraavassa Helsingin HAO:n ratkaisussa korostui aiesopimus ja muut liike-toiminnan myyntiin liittyneet toimet ennen osakkeiden luovutusta. Tapaus on selkeä esimerkki sarjatoimien riskialttiudesta verotuksessa.

Helsingin HAO:n päätöksen 5.6.2012 12/0688/3 oli kyse X Oy:stä, jolla oli useita liiketoiminta-alueita. X Oy oli harkinnut tietyn liiketoiminnan kannattavuuden parantamiseksi yhtiöittää liiketoiminta, myydä se tai harjoittaa sitä yhteistyössä toisen yhtiön kanssa. Ulkopuolinen yritys Z oli kesällä 200X ilmoittanut olevansa kiinnostunut ostamaan X Oy:ltä kyseisen liiketoiminnan. X Oy perusti vuoden 200X loppupuolella Y Oy:n, jolle se siirsi EVL 52 d §:n tarkoittamalla tavalla liiketoimintasiirrolla kyseisen liiketoiminnan vuoden 200X+1 vuoden alussa.

X Oy teki noin kaksi kuukautta liiketoimintasiirron jälkeen aiesopimuksen Z:n kanssa Y Oy:n osakkeiden kaupasta. X Oy oli myös tehnyt Z:n kanssa salassapitosopimuksen samasta asiasta loppuvuodesta 200X. X Oy:n mukaan aiesopimus ei ollut sitova eikä sen perusteella ostajalle siirtynyt mitään osakkeisiin liittyviä oikeuksia. X Oy oli kertonut neuvotelleensa useiden ostajatahojen kanssa yhtiöitetyn toiminnan myymisestä. X Oy:n hallitus päätti Y Oy:n osakkeiden myymisestä tietyllä kauppahinnalla hallituksen kokouksessa vuoden 200X+2 alussa ja kauppakirja allekirjoitettiin noin viikko tämän päätöksen jälkeen.

X Oy ilmoitti verotuksessa Y Oy:n osakkeiden myynnin EVL 6 b §:n mukaisena verovapaana käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksena. X Oy:n veronalaiseen tuloon lisättiin kuitenkin Verohallinnon päätöksellä kyseessä olevan liiketoiminnan luovutuksesta saatuna tulona euromäärä, joka muodostui Y Oy:n osakkeiden myyntihinnan ja liiketoimintasiirrossa Y Oy:lle siirtyneiden nettovarojen erotuksesta. Päätöksen mukaan EVL 52 h §:n perusteella liiketoimintasiirtoon ei voitu soveltaa EVL 52 d §:n säännöstä, vaan X Oy:n tuloon lisättiin Y Oy:lle siirtyneiden varojen käypä arvo.

HAO hylkäsi X Oy:n valituksen. HAO viittasi päätöksessään yritysjärjestelysäännösten veronkiertosäännöstä koskeviin lain esitöihin. HAO:n mukaan X Oy oli perustellut liiketoiminnan yhtiöittämistä liiketoiminnan tehostamiseen, järjeistämiseen ja riskien hallintaan liittyvillä syillä sekä parempien edellytysten luomisella mahdollisille emoyhtiön linjauksista poikkeaville liiketoiminnan muutoksille. HAO:n mukaan yhtiö oli toisaalta selvittänyt neuvotelleensa yhtiöitetyn toiminnan myynnistä useiden ostajatahojen kanssa sekä kertonut kaupan kohteen arvonmääritykseen liittyvistä vaikeuksista lähinnä tilinpäätöstietojen puuttumiseen liittyvistä syistä.

HAO totesi, että X Oy oli esittänyt sinänsä huomioon otettavia syitä ajan kulumiselle ennen osakekaupasta lopullisesti päättämistä. Kun ostajataho kuitenkin lähestyi X Oy:tä tarkoituksenaan hankkia liiketoimintakaupalla omistukseensa tuolloin yhtiöittämättä olleen liiketoiminnan alan ja kun asianomainen liiketoiminta oli pian neuvottelujen aloittamisen jälkeen yhtiöitetty sekä yhtiön osakkeet myyty välittömästi EVL 6 b §:n omistusaikaedellytyksen täytyttyä, oli HAO:n mukaan perusteltua olettaa, että ainakin yhtenä pääasiallisena tarkoituksena liiketoiminnan yhtiöittämiseksi ja yritysjärjestelyjen toteuttamiseksi sarjatoimien muodossa oli ollut veron kiertäminen tai sen välttäminen yritysjärjestelysäännösten tavoitteille vierasta lopullista veroetua tavoitellen. Tätä tuki HAO:n mukaan sekin, että kaupan kohteena ollut yhtiö oli pian luovutuksen jälkeen sulautettu ostajayhtiöön, jolloin liiketoiminnan yhtiöittäminen on jäänyt vain väliaikaiseksi rakenteeksi. Näiden syiden vuoksi, ja kun X Oy:n ei katsottu esittäneen HAO:n mainitsemia seikkoja vastaan puhuvia merkityksellisinä pidettäviä seikkoja, ei asiassa ollut kyse sellaisesta veroneutraalisista liiketoimintasiirrosta, jota EVL 52 d §:n säännös tulisi koskemaan.

Väliyhteisötilanteet. VYL 4 §:n mukaan verovelvollisen veronalaiseksi tuloksi katsottava osuus on sen tulolähteen tuloa, johon väliyhteisön osakkeet kuuluvat. Väliyhteisön tulo lasketaan väliyhteisötasolla noudattaen soveltuvin osin joko EVL:n, TVL:n tai MVL:n säännöksiä sen mukaan, mihin tulolähteeseen väliyhteisön osakkeet Suomessa yleisesti verovelvollisen omistajan kannalta kuuluvat. Osuus väliyhteisötuloon on siten elinkeinotuloa silloin, kun osakkeet kuuluvat elinkeinotoiminnan tulolähteeseen.⁷³⁷ Seuraavassa KVL:n lainvoimaisessa⁷³⁸ ennakkoratkaisussa oli kyse VYL:n ja EVL 6 b §:n soveltamisesta, kun väliyhteisö myi omistamiaan ulkomaisia osakekantoja. Ennakkoratkaisussa sovellettiin läpivirtausajattelua, joka on vakiintunut Suomessa viimeistään vuoden 2009 lakimuutoksen myötä.

KVL 24/2010

A Oy omisti X Corp.:n, jonka kotipaikka oli Brittiläisillä Neitsytsaarilla. X Corp. oli verotettu A Oy:n väliyhteisönä. X Corp. aikoi myydä omistamansa kyproslaisten yhtiöiden B Ltd:n, C Ltd:n ja D Ltd:n osakekannat.

X Corp.:iin oli sovellettava EVL:n säännöksiä, kun määritettiin sitä tuloa, joka A Oy:n verotuksessa oli katsottava VYL:ssa tarkoitetuksi osuudeksi ulkomaisen väliyhteisön tuloon. X Corp.:n luovuttaessa B Ltd:n, C Ltd:n ja D Ltd:n osakkeet voitiin luovutuksiin soveltaa siten EVL 6 b §:n säännöksiä. Osakkeiden luovutusta voitiin A Oy:n väliyhteisötuloa laskettaessa pitää EVL 6 §:n 1 momentin sekä 6 b §:n mukaisesti verovapaana luovutuksena, mikäli näissä lainkohdissa tarkoitettut edellytykset täyttyivät.

D Ltd oli holdingyhtiö, joka omisti kahdeksan kiinteistöyhtiötä, eikä yhtiöllä ollut muuta toimintaa. D Ltd:tä pidettiin EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna osakeyhtiönä, jonka toiminta tosiasiallisesti käsitti pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa. D Ltd:n osakkeita ei sen vuoksi katsottu verovapaasti luovutettaviksi osakkeiksi A Oy:n väliyhteisötuloa laskettaessa.

⁷³⁷ Ks. HE 74/2008 s. 8–9.

⁷³⁸ Ei muutosta, KHO 2011 T 450.

VYL:n esitöiden mukaan väliyhteisötulon verottaminen yleisesti verovelvollisen osakkaan käsissä tapahtuu ikään kuin osakas olisi saanut tulon suoraan itselleen ilman väliyhteisön olemassaoloa. Väliyhteisötulo lasketaan näin ollen aivan kuin muut samaan tulolähteeseen kuuluvat tulot.⁷³⁹ Myös oikeuskäytännössä on vahvistettu se, että verotuksessa sovelletaan tällöin säännöksiä, joita olisi sovellettu, jos tulo olisi tullut osakkaalle suoraan eikä väliyhteisön kautta.⁷⁴⁰

KVL:n edellä olevasta ratkaisusta tekee huomionarvoisen se, että X Corp:iin oli sovellettava EVL:n säännöksiä. Järjestelyn hallinnointiyhtiömuodosta ja VYL:n säännöksistä on kuitenkin seurannut, että KVL on soveltanut läpivirtausajattelua siten, että sovellettava laki on valittu kuten omistussuhde olisi järjestetty suoraan A Oy:n ja kyproslaisten yhtiöiden välille. Tämä läpivirtausajattelu ei liene täysin vailla merkitystä myöskään tulolähdesubjektitestiä ja tulolähdeobjektitestiä sovellettaessa.

VYL:n vuoden 2009 uudistuksen yhteydessä on mielenkiintoisesti käsitelty omistusosuuden ja omistuksen luonteen merkitystä omistajana toimivan verovelvollisen kannalta. Hallituksen esityksessä on pohdittu muun muassa 10 ja 25 prosentin omistusosuusrajojen mukaisten sijoitusten eroavaisuuksia.

Esityksessä kuvaillaan 10 prosentin (muttei 25 prosentin) rajan ylittäviä omistusosuuksia muun muassa siten, että niissä ”— verovelvollinen ei käytä sijoittautumisoikeuttaan, vaan sijoittaa ulkomaiseen yhteisöön vain passiivisen sijoituksen”. Edelleen esityksessä todetaan seuraavaa: ”Osakkeen- tai osuudenomistajaa, jonka omistusosuus yhtiössä ei riitä antamaan selvää vaikutusvaltaa yhtiön päätöksiin tai määrittämään sen toiminnasta, ei tulisi saattaa vastuuseen yhtiön sijoittautumisesta ja toimintaa koskevien päätösten vaikutuksista.”⁷⁴¹

Vaikka VYL:a koskevassa hallituksen esityksessä ei ole puututtu tuloverolainsäädännön tulolähdekysymykseen, se asettaa kuitenkin mielenkiintoiseen valoon vähintään 10 prosentin mutta alle 25 prosentin omistusosuudet sekä puhtaasti kansallisissa että rajat ylittävissä tilanteissa. Hallituksen esityksen sanamuotoa seuraten olisi mahdollista kuvata näitä sijoituksia passiivisiksi, koska omistusosuus ei anna omistajalleen ”selvää vaikutusvaltaa yhtiön päätöksiin ja mahdollisuutta määrätä yhtiön toiminnasta”. On kuitenkin havaittava, että EVL 6 b §:n sanamuoto omistusosuusedellytyksen osalta on selkeä ja sen mukaan verovapaus koskee elinkeinotoiminnan käyttöomaisuuteen kuuluvia osakkeita, jos omistus kohdeyhtiössä on vähintään 10 prosenttia. Tämä on myös epäsuora viesti siitä, että 10 prosentin omistusosuudet voivat kuulua elinkeinotoiminnan varoihin EVL 53 §:n 2 momentin tarkoittamassa mielessä. Toisaalta vaikuttaa

⁷³⁹ HE 155/1994 s. 10–11.

⁷⁴⁰ KHO 2007:7.

⁷⁴¹ HE 74/2008 s. 8. Ks. myös Helminen 2008b kappale 3.2.

siltä, että vaikutusvaltavajeen vuoksi näissä omistusosuustilanteissa voi liityntä verovelvollisen varsinaiseen aktiiviseen elinkeinotoimintaan puuttua useammin kuin 25 prosentin ja sen ylittävien omistusosuuksien tapauksissa.⁷⁴²

Tulolähdekysymyksen kritiikistä ja kehittämisenäkökohdista. Tulolähdekysymyksen merkityksen kasvaminen on herättänyt sekä yrityksissä että akateemisissa piireissä kielteisiäkin reaktioita. Aihekokonaisuus ei kuitenkaan ole mikään sattumanvaraisten veroseuraamusten viidakko, jossa Verohallinto toimisi omavaltaisesti tai harjoittaisi tulkintatoimintaa ilman oikeuslähteiden tukea⁷⁴³. Kyseessä on päinvastoin lainsäätäjän nimenomaisen tahdon osoitus.

Tulolähdekysymys olisi voitu ottaa esille ja ratkaista vuoden 2004 lainsäädäntöuudistuksen yhteydessä, jos lainsäätäjä olisi tähän halunnut puuttua⁷⁴⁴. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, ja tulolähdekysymys on tästä syystä erittäin merkityksellinen osakokonaisuus yritysrhyhmien verosuunnittelussa.

Yritysten ovat joutuneet säännönmukaisen verotuksen toimittamisen yhteydessä osoittamaan pitkäaikaisten ja passiivisluonteisten suorasijoitustensa osalta perusteita sille, että kohdeyhtiön osakkeet ovat palvelleet omistajayhtiön tosiasiallista elinkeinotoimintaa ja että osakkeita on käytetty pysyvästi omistajayhtiön elinkeinotoiminnassa.

Osakeyhtiöiden verotuksessa sovellettavaa tulolähdejaottelua vastaan on käytetty viime vuosina lukuisia puheenvuoroja. Pääministeri Kataisen hallitusohjelmassa on mainittu vaalikauden alussa tehtävästä selvityksestä, jossa muun muassa kartoitetaan ”konserniverojärjestelmän uudistaminen” sekä ”tulolähdejaon poistamisen mahdollisuudet”⁷⁴⁵. Veropoliittisten paineiden voidaan katsoa liittyvän verotuksen hallinnolliseen tehokkuuteen, joka on voinut kärsiä liian yksityiskohtaisen ja talouselämälle vieraan tulolähdejaottelun käytännön ratkaisutilanteiden rajanvedosta. Verotus ei ole nähtävästi ollut yksinkertaisuusvaatimuksen ja oikeusvarmuuden näkökulmasta kovinkaan kestävällä pohjalla. Vallitseva oikeustila on ollut epäselvä ja ainakin jossakin määrin epä johdonmukainen⁷⁴⁶.

⁷⁴² Tässä esitetyt perusteet eivät ole täysin yhteneväisiä nykyisen verotus- ja oikeuskäytännön kanssa. Ks. esim. KVL 11/2005, jossa 20 prosenttia kohdeyhtiöstä omistanut yhtiö ei tarjonnut kohdeyhtiölle konsernipalveluja, vaikka se tarjosikin niitä oman konserninsa yhtiöille (kohdeyhtiö ei kuulunut samaan konserniin). KVL:n ratkaisu ei välttämättä tue näkemystä itsenäisestä ja vahvasta tulolähdeobjektitestistä, joka olisi sidottu selkeästi havainnoitavaan liiketoiminnalliseen yhteyteen omistajan ja omistettavan välillä.

⁷⁴³ Vrt. Kukkonen 2009 s. 151.

⁷⁴⁴ Tämän asian huomioimista on esitetty jo aikaisemminkin. Ks. esim. Ikkala 2002 s. 15.

⁷⁴⁵ VM 22.6.2011 s. 13.

⁷⁴⁶ Verotuksen yksinkertaisuudesta, havainnollisuudesta ja johdonmukaisuudesta ks. tarkemmin Tikka 1990a, erityisesti s. 56–58, jossa Tikka määrittelee nämä lainsäädäntöteknisiksi ominaisuuksiksi.

Tämä osakeyhtiöverotuksen sisäinen jännite on edennyt jo siihen pisteeseen, että ainoa ulospääsy tilanteesta lienee nähtävästi lakimuutos, joka koskisi sekä hallinnointiyhtiöiden verotusasemaa että pitkäaikaisten passiivisten suorasijoitusten tulolähdekysymystä. Yksi vaihtoehto olisi ulottaa osakkuusvapautus näihin molempiin kokonaisuuksiin tietyin edellytyksin. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi osakeyhtiöiden tulolähdejaosta luopumista kokonaisuudessaan. On esitetty myös, että tulolähdejaosta luopuminen rajattaisiin ainoastaan siihen, että jatkossa osakeyhtiöverotuksessa sallittaisiin tulolähteiden välinen tappion-tasaus⁷⁴⁷. Hallitusohjelmaa pitää joka tapauksessa tulkita siten, että tulolähdejaon tilalle on veropoliittisessa keskustelussa yhtäältä syytä kehittää vaihtoehtoisia malleja, joita voitaisiin hyödyntää osakkuusvapautussäännöksissä, ja toisaalta tarjota tulolähdejakoa koskevia kehittämisvaihtoehtoja. Jälkimmäinen vaihtoehto voi jo olla nykyisessä veropoliittisessa tilanteessa myöhäistä.

EVL:n valmistelijoiden on oikeuskirjallisuudessa esitettyjen arvioiden mukaan katsottu pyrkineen siihen, että osakeyhtiömuotoista yritystä verotettaisiin tavallisesti vain EVL:n mukaan. EVL:n säätämisen yhteydessä tätä kysymystä ei kuitenkaan kirjattu säädöstekstiin tai esitöihin. Valmistelijat jättivät tulolähdekysymykset tietoisesti oikeuskäytännön varaan.⁷⁴⁸ Jos tällainen veropoliittinen linjaus olisi haluttu silloin tehdä, tulolähderatkaisua koskeva oikeusohje olisi pitänyt sisällyttää sekä subjektia että objektia koskien EVL:n systematiikkaan. Tällä hetkellä molempien kysymysten osalta on mahdollista päätyä myös TVL-tulolähteeseen.

Tulolähdejakoon ja omaisuuslajijakoon liittyvät ongelmatilanteet ovat nousseet verotuskäytännössä huomattavasti merkittävämpään asemaan verrattuna ennen vuoden 2004 verouudistusta voimassa olleeseen tilanteeseen. Tulkintatilanteiden painopiste on siirtynyt omaisuuslajinäkökulmasta tulolähdetarkasteluun, mikä on kuitenkin tuomioistuinten päätösten perusteluosissa yhdistetty omaisuuslajia koskevaan problematiikkaan. EVL 6 b § on yhtäältä nostanut esille tulolähdejaon merkityksen, ja samalla vaatimukset tulolähdejaon poistamisesta ovat lisääntyneet. Toisaalta osakkuusvapautussäännöksiä on pidetty tulolähdejaosta luopumisen esteenä⁷⁴⁹.

Tämä on johtanut myös siihen, että nykyisessä tilanteessa joudutaan arvioimaan, mikä luottamuksensuoja-arvo annetaan aikaisemmille tulolähderajanvetotilanteille (EVL 1 § ja EVL 53 §:n 2 mom.) ja niitä koskeville kannanotoille tai toimenpiteille⁷⁵⁰. Erityisesti yksityishenkilön sijoitusyhtiön verostatuksen määrittäminen on haastavaa. Niitä pidetään usein TVL-yhtiöinä osakeluovutuksen yhteydessä, vaikkakin aikaisempien verovuosien verotuksia toimitettaessa

⁷⁴⁷ Viitala 2010 s. 105.

⁷⁴⁸ Ks. esim. Voipio 1979 s. 68–70 sekä Niskakangas 2007 s. 5 av. 8.

⁷⁴⁹ Ossa 2011 s. 1536.

⁷⁵⁰ Ks. Tikka 2005a s. 26. Ks. luottamuksensuojakysymyksistä tarkemmin jäljempänä tässä luvussa.

on tulolähdesubjektikysymyksissä päädytty EVL:n soveltamiseen⁷⁵¹. Tässä tutkimuksessa käsitellään näistä kahdesta ainoastaan ensiksi mainittua asiakokonaisuutta.

Soveltamisalaongelmaa ei helpota sekään, että käytännön ratkaisutilanteissa joudutaan arvioimaan yrityksen tuloksen laskennan kannalta kolmea merkityksellistä normistoa, nimittäin EVL:n veronormistoa, kansallista tilipäättösnormistoa KPL:n alaisuudessa ja kansainvälisten tilipäättöstandardien muodostama kokonaisuutta. Näiden normistojen erilaisuus ja rajapinnat aiheuttavat ongelmia myös omaisuuslajijaon suhteen.⁷⁵² Voidaan pitää mahdollisena, että haluttu haluaa tarkentaa ainakin jossakin määrin lainsäädäntöteitse sitä, kuinka verotuksen omaisuuslajiryhmittely yhdistetään toimivasti kirjanpitolainsäädäntöön. Toisena vaihtoehtona on antaa tilanteen olla entisellään ja luottaa, että oikeuskäytäntö muokkaa sekä tulolähde- että omaisuuslajijännitettä. Elinkeinotoiminnan tulolähteen soveltamisalan laajentuminen on liittynyt esim. elinkeinotoiminnan päättymistä koskeneeseen oikeuskäytäntöön. Tästä näkökulmasta arvioituna elinkeinotoiminnan tulolähteen voitaisiin myös katsoa laajenneen. Tämä vapaamielinen linja⁷⁵³ lienee syntynyt ainakin osittain jo 1970-luvulta lähtien voimassa olleen etuyhteyden selkeästi huomioivan ajattelun seurauksena, vaikka yksiselitteistä tukea ajattelulle on vaikea löytää EVL:n valmisteluaineistosta tai sen sanamuodosta. KHO:n viime vuosien oikeuskäytäntö on kuitenkin rajannut useissa kysymyksissä soveltamisalaa, mikä korostaa tulolähdeobjekti- ja tulolähdesubjektikysymysten merkitystä entisestään.

Oikeustieteilijät ovat viime vuosina suhtautuneet osakeyhtiöiden tulolähdejakoon kielteisesti. Tikka totesi useissa yhteyksissä vuoden 2004 verouudistuksen jälkeen olevan epätarkoituksenmukaista, että osakeyhtiöiden kohdalla pidetään voimassa tulolähdejakoa⁷⁵⁴. Myös useissa muissa puheenvuoroissa on kannatettu tulolähteistä luopumista. Andersson on todennut seuraavasti: ”Osakeyhtiöiden ja muiden yhteisöjen kohdalla voidaan sitä vastoin hyvin perustein esittää kysymys, onko henkilökohhtaisten tulojen kategoria lainkaan tarpeen. Eihän oikeushenkilöllä voi olla mitään ’yksityiselämää’, joka olisi erotettava sen elinkeinotoiminnasta samoin perustein kuin yksityishenkilön kohdalla. Yhteisö on aina perustettu taloudellista toimintaa varten ja kaikki sen toiminta tähtää taloudelliseen tulokseen.”⁷⁵⁵

⁷⁵¹ Ks. Kukkonen 2010 s. 422. Toisaalta tällöin voidaan joutua antamaan yhtiölle luottamuskensuojaa. Ks. KHO 2010 T 2675.

⁷⁵² Ks. tästä lähtökohtaisesta ristiriitaisuudesta Tikka 2005c s. 8 sekä s. 12, jossa hän muistuttaa, että EVL:n omaisuuslajijaottelu ei saa tukea kirjanpitonormeista. Tikka viittaa myös KPL:n muutoksiin 1.1.2005 lukien, joiden seurauksena laki ei enää mainitse käyttöömaisuuden käsitettä. Tikka nostaa esille myös IFRS:n luonteen erilaisena ”tuloslaskentamaailmana” kuin EVL. Ks. kritiikistä myös Tikka 2004a s. 438.

⁷⁵³ Vrt. Walden 2006 s. 27, jonka mukaan rajanvetoa on ”liberalisoitu”. Ks. myös Niskakangas 2007.

⁷⁵⁴ Tikka 2004d s. 468, Tikka 2005c s. 13 sekä Tikka 2004a s. 438.

⁷⁵⁵ Andersson 1998 s. 127. Ks. myös Andersson 1991 s. 18, Andersson 2008a s. 32 sekä Andersson 2011 s. 100.

On huomattava, että Andersson esitti jo vuonna 1965 EVL:n valmisteluvaiheessa, että liikettä harjoittavien verovelvollisten kohdalla ei pitäisi säilyttää henkilökohtaisen tulon käsitettä. EVL:n valmisteluvaiheessa oli selkeä pyrkimys koota kaikki yrittäjäverovelvollisen taloudellinen toiminta elinkeinotoiminnan sisälle.⁷⁵⁶ Valmisteluvaiheen yksityiskohtaisesta esittelystä on syytä mainita Voipion tutkimus vuodelta 1979⁷⁵⁷. Voipio toteaa mm., että ” – tulolähdejärjestelmä saattaa jo aivan lähitulevaisuudessa osoittautua liian kankeaksi ilmiöksi nykyaikaisessa yritysverotuksessa. Yritystoiminnan yleistaloudellinen merkitys on usein tärkeämpi kuin yrityksistä saatava verotulo.”⁷⁵⁸ Andersson on myös arvioinut, että vuoden 1993 verouudistuksen osalta olisi ollut halukkuutta lakkauttaa kokonaan henkilökohtainen tulolähde, mutta tähän ei kuitenkaan rohkeus riittänyt⁷⁵⁹. Vertailun vuoksi on syytä mainita, että Ruotsissa kaikkia osakeyhtiön saamia tuloja pidetään elinkeinotulona.

Myös Ranta-Lassila on kommentoinut tulolähdejakoja ja kannattanut yhteisöjen tulolähdejaottelusta luopumista vuoden 2006 Vero-opintopäivien esitelmässään. Ranta-Lassila perustelee tätä hallinnollisella selkeydellä. Hän toteaa myös, että tämä helpottaisi tappioiden seurantaa. Hän arvelee, että elinkeinotoiminnan ja henkilökohtaisen tulolähteen ”välinen rajanveto ei enää vastaa nykypäivän taloudellisen toiminnan luonnetta”.⁷⁶⁰ Myös Mattila on päätenyt varovaisesti kritisoimaan tulolähdejaottelua erityisesti osakeyhtiöiden verotuksen osalta. Mattila korostaa erityisesti ongelmaa, joka syntyy, kun toinen tulolähde on voitollinen ja toinen tappiollinen.⁷⁶¹ Kukkonen on kuitenkin ollut sitä mieltä, että tulolähdejaottelulla on oma rationsa. Kukkonen tarjoaa ratkaisuksi ”pienimuotoisen” yritystoiminnan tosiasiallisen luonteen paremmin huomioivaa tulkintaa.⁷⁶²

Suomen Keskuskauppakamari kritisoi tulolähdejakoja vuonna 2010 julkaistussa veropoliittisessa kannanotossaan ja esitti osakeyhtiöiden tulolähdejaosta luopumista. Lausunnossa nostettiin esille erityisesti tulolähdejaon oikeudellinen epävarmuus ja byrokratiaa lisäävä vaikutus yrityksissä. Keskuskauppakamari päätyi lausunnsaans esittämään tulolähdejaon rajaamista. Lausunnon mukaan ”[e]linkeinotoimintaa harjoittavan yhteisön kaikki tulot ja menot tulisi katsoa elinkeinotuloksi”. Tällöin muun muassa ”passiivisluonteinen arvopaperisijoittaminen katsottaisiin elinkeinotoiminnaksi”.⁷⁶³ Tämä esitys liittyisi siis tulolähdeobjektitestin (EVL 53 §:n 2 mom.) poistamiseen osakeyhtiöverotuksessa. Se jättäisi kuitenkin edelleen voimaan tulolähdesubjektitestin (EVL 1 § ja 2 §). Myös selvitysmies Eloranta vaati tulolähdejaon poistamista, mutta hän halusi jättää tarkemmat yksityiskohdat työryhmätyöskentelyn tehtäväksi⁷⁶⁴.

Tuloverotuksen kehittämisryhmä esitti vuonna 2002, että tulolähdejaosta luovutaisiin yhteisöjen eli osakeyhtiöiden ja osuuskuntien kohdalla. Esityksen mukaan

⁷⁵⁶ Ks. myös Andersson 1984 s. 141–142.

⁷⁵⁷ Voipio 1979 s. 68–70.

⁷⁵⁸ Voipio 1979 s. 75–76.

⁷⁵⁹ Andersson 1998 s. 127.

⁷⁶⁰ Ranta-Lassila 2006 s. 40.

⁷⁶¹ Mattila 2008b s. 88–89 ja Mattila 2009 s. 143–144. Ks. esimerkki tulolähdejaon kritiikistä myös Taloushallintoliitto 10.10.2007 s. 2.

⁷⁶² Kukkonen 2009 s. 147. Ks. myös Kukkonen – Walden 2010b s. 21 ja s. 23, jossa kirjoittajat tuovat esille ongelman tulojen ja menojen kuittaamisen estymisestä nykymuotoisessa tulolähdejaossa sekä puoltavana seikkana järjestelmän johdonmukaisuuteen liittyvän argumentin.

⁷⁶³ Suomen Keskuskauppakamari 2010 s. 42.

⁷⁶⁴ Eloranta 2012 s. 58.

osakeyhtiöitä pitäisi verottaa kaikesta tulostaan EVL:n mukaan; EVL olisi tämän esityksen mukaisessa verotusmallissa soveltunut myös muunkin kuin tällä hetkellä EVL-toimintana pidettävän toiminnan verotukseen. Työryhmä siirsi asian kuitenkin jatkovalmisteluun. Se oli toisaalta myös sillä kannalla, että liiketoimintaan kuulumattomien osakkeiden ja kiinteistöjen luovutustappioiden vähennyskelpoisuus olisi rajoitettu TVL:ssa säädetyllä tavalla.⁷⁶⁵ Tämän esityksen mukaan nykymuotoiset tulolähdesubjektitesti ja tulolähdeobjekti kumottaisiin. Sen sijaan tiettyjen erien luovutuksiin voitaisiin soveltaa TVL:a.

Tulolähdekysymys vaikuttaa osakkuusvapautuksen soveltamisalaa rajoittavasti. Myös Ruotsiin nähden Suomen osakkuusvapautuksen soveltamisala vaikuttaa tältä osin kohtuuttoman rajatulta. Ero korostuu erityisesti noteeraamattomien osakkeiden osalta. Toisin kuin Suomessa Ruotsin osakkuusvapautus soveltuu pääsääntöisesti myös jos luovuttajayhtiö on passiivinenkin holdingyhtiö tai luovuttajayhtiön ja kohdeyhtiön välillä ei ole liiketoiminnallista yhteyttä. Ruotsissa passiivisetkin osakemistukset voivat tulla verovapauden piiriin eikä holdingyhtiöidenkään osalta ole olemassa vastaavia veroriskejä kuin Suomessa. Merkillepantavaa on myös, että Ruotsissa osakkuusvapautussäännösten on nähtävästi arvioitu toimivan hyvin, koska siellä ei ole esiintynyt keskustelua muutostarpeesta. Ruotsissa lainsäädäntöä on kuitenkin kehitetty soveltamisalaa laajentavasti (kauppayhtiöiden sisällyttäminen säännösten soveltamisalaan).

Tulolähdejako on verolakisidonnaisuutensa vuoksi myös täysin riippuvainen verosäännöksistä ja verolakien säätämisestä, joten lainsäädäntömuutos on välttämätön, jos tulolähdejako halutaan säännellä eri tavalla tai siitä haluttaisiin luopua. Haluttuja vaikutuksia ei voida toteuttaa ainoastaan EVL:n säännöksistä luopumalla, koska korvaavaa sääntelyä ei ole esimerkiksi KPL:ssa. On myös muistettava, että verosta on säädettävä lailla, joten nojautuminen kirjanpitolainsäädäntöön ei tulisi tästäkään näkökulmasta kyseeseen. Tämän lisäksi käytössä on vanhan oikeuskäytännön lisäksi jo uuttakin oikeuskäytäntöä, joka on selkiyttänyt jossakin määrin vallitsevaa tilannetta, joten oikeusvarmuuden näkökulmasta tilanne ei ole verovelvolliselle täysin kohtuuton.

Oikeuskäytännössä on annettu merkitystä subjektiyhtiön omistajatahon luonteelle ja verotatukselle. Luonnollisten henkilöiden omistamat holdingyhtiöt ovat usein TVL:n mukaan verotettavia, mutta joissakin tilanteissa niitä voidaan pitää EVL:n mukaan verotettavina. Näin on erityisesti, jos niillä on aktiivinen omistajaohjausasema ja hallinnollinen yhteys suhteessa kohdeyhtiöön tai kohdeyhtiöihin. Tällaisesta tapauksesta on esimerkkinä Helsingin HAO:n päätös 5.12.2008 08/1306/6.

Lainsäädännön kehittämisessä on syytä huomioida viimeaikainen osakkuusvapautusta koskeva oikeuskäytäntö ja esiintyneet verosuunnittelukeinot. Haluttua muutosta varten joudutaan ottamaan käsittelyyn sekä EVL:n yleinen soveltamisala eli tulolähdesubjektitesti (EVL 1 § ja 2 §) että elinkeinotoiminnan varal-

⁷⁶⁵ VM 12/2002 s. 135–138. Ks. tämän kannanoton kommentteista Tikka 2003d s. 18–19 ja Tikka 2004a s. 438. Ks. myös Tikka 2005a s. 26 sekä Kukkonen – Walden 2010b s. 21.

lisuutta koskeva tulolähdeobjektitestisti (EVL 53 §:n 2 mom.). Molempien muuttamiselle voisi olla tarvetta, kun otetaan huomioon edellä esitellyt viimeaikaiset veropoliittiset näkemykset. On kuitenkin mahdollista, että muutoksia voidaan joutua tekemään rajoitetumminkin eli täsmäpaikaten. Seuraavassa esitellään erilaisia osakkuusvapautukseen liittyviä näkökulmia, joita liittyy tulolähdejaon muuttamiseen osakeyhtiöiden verotuksessa.

Henkilökohtaisen tulolähteen osakeomistuksia on sisällytetty joko epähuomioissa tai verotuksellisin perustein elinkeinotoiminnan tulolähteen käyttöomaisuuteen. Tästä on aiheutunut keskustelua usein vasta osakekannan myynnin yhteydessä, jolloin veroriski on havaittu omistajayrityksessä. Luovutusvoitoverosäännösten näkökulmasta aitojen verovelvollisen elinkeinotoiminnan tulolähteeseen liittyvien ja käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden ja muiden osakeomistusten välinen rajanveto on järjestelmän tarkoituksen ja veropohjan eheyden näkökulmasta erittäin merkittävä. Tarkoituksena on ollut, että luovutusten verovapauden piiriin kuuluisivat yhteisöjen osakeomistukset, jotka olisivat aidosti EVL:n määritelmän mukaista verovelvollisen elinkeinotoiminnan tulolähteen omaisuutta ja tarkemmin ottaen käyttöomaisuuden omaisuuslajiin kuuluvia. Järjestelmän uskottavuudenkin näkökulmasta on huolestuttavaa, että osakeomistuksia on voitu käytännössä pitää elinkeinotoiminnan tulolähteen (EVL 53 §:n 2 mom.) käyttöomaisuutena (EVL 12 §) lähinnä sen vuoksi, että EVL:ssa ei ole säädetty sellaisesta elinkeinotoiminnan omaisuuslajista, johon luuttaisiin pääasiassa passiivisluonteisia sijoitustyyppisiä, verovelvollisen varsinaiseen aktiiviseen elinkeinotoimintaan välittömästi kuulumattomia varoja. Tästä tulisi tarvittaessa säätää erikseen, jos EVL:n mukaan verotettavien osakeyhtiöiden TVL-tulolajista luovuttaisiin. Järjestelmän selkeyden kannalta olisi myös nykyisessä tilanteessa toivottavaa, että tulolähdeobjektitestiä sovellettaisiin avoimesti oikeuskäytännössä ja tämä tuotaisiin esille myös ratkaisujen perusteluissa. Asiasta voitaisiin antaa myös esimerkiksi tarkempia viranomaisten tulkintaohjeita.

Kukkonen huomauttaa kuitenkin, että asiaan tulisi puuttua lainsäädännön avulla eikä esim. Verohallinnon ohjeiden tai yksittäisten ”ristiriitaisten tulkintojen kautta”. Kukkonen tuo tässä yhteydessä esille myös oikeudenmukaisuusnäkökohdan.⁷⁶⁶

Kukkosen mielipiteitä voidaan tukea vero-oikeudelliseen legalismiin vetoamalla. On mahdollista huomauttaa, että veron jokaiselle elementille tulisi löytää välitön tuki lainsäädännöstä. Tämä on verotuksen korostetun laillisuuden käytännön vaikutus soveltamistoiminnassa. Ottaen huomioon ainakin osittain ristiriitainen oikeus- ja verotuskäytäntö voitaisiin huomauttaa, että lain soveltajalla ei ole ollut käytössään riittävää lainsäädännön tukea, kun se joutuu määrittelemään, mikä osakeomistus kuuluu elinkeinotoiminnan tulolähteeseen ja mikä muun toiminnan tulolähteeseen.

⁷⁶⁶ Kukkonen 2009 s. 146.

Soveltamistoiminnassa ”ei voida konstituoida veroa tai sen olennaista elementtiä”, kuten Wikström on asian ilmaissut⁷⁶⁷.

Anderssonin vuosikymmeniä sitten esittämien näkemysten mukaan epäselvissä tapauksissa tulisi myös lähtökohtaisesti valita vaihtoehto, joka on verovelvolliselle edullisin (”in dubio contra fiscum”) ⁷⁶⁸. Wikström kuitenkin huomauttaa, että tämä valinta on mahdollista tehdä vain ”tilanteessa, jossa on tehtävä valinta lakitekstistä avautuvien, yhtä mahdollisten tulkintavaihtoehtojen välillä” ⁷⁶⁹. Hän korostaa myös legaliteettiperiaatteen ensisijaisuutta in dubio contra fiscus -periaatteeseen nähden. ⁷⁷⁰

Jos aktiivista liiketoimintaa harjoittavan konsernin emoholdingyhtiön verostatus kyseenalaistetaan liian kevyen organisaation tai liian vähäisten sidottujen resurssien vuoksi (tulolähdesubjektitesti) tai aktiivista liiketoimintaa harjoittavan yrityksen omistaman toisella liiketoimintasektorilla toimivan yrityksen osalta, kun tapauksessa ei ole selkeää liiketoiminnallista yhteyttä omistajan ja omistettavan välillä (tulolähdeobjektitesti), lähestytään sellaista Wikströmin tarkoittamaa asiantilaa, jossa tulee tehtäväksi valita lakitekstistä avautuvien, yhtä mahdollisten tulkintavaihtoehtojen välillä. In dubio contra fiscus -periaatteen soveltamista tällaisessa tilanteessa voisi tukea myös oikeus- ja verotuskäytännön ristiriitaisuus EVL:n voimassaoloaikana. Tällöin in dubio contra fiscus -periaatetta sovellettaisiin ikään kuin legaliteettiperiaatteen sisällä. Näitä raameja on korostanut myös Wikström, joka kiteyttää asian seuraavasti: ”Som ett sammandrag kan man konstatera att in dubio contra fiscum till sin natur är en tolkningsprincip som vid tillämpning av en skattelag används inom de ramar som legalitetsprincipen anger. Av tolkningsalternativ som är lika möjliga skall man välja de som är förmånligast för den skattskyldiga.” ⁷⁷¹

KHO onkin päätenyt näiden kommenttien suuntaisesti myöntämään laajaa luottamuksensuojaa esimerkiksi ratkaisussa KHO 2010:64, jossa tulolähdesubjektitestin osalta luottamuksensuojaan perustuva ratkaisu säteili selvästi myös tulolähdeobjektii- ja omaisuuslajitestiin lopputuloksiin.

Verohallinnon maltillista tulolähdekysymyksen käsittelyä, jossa huomioidaan verovelvollisen kannalta omistussuhde ja etuyhteys, voidaan pitää myös hallintolain näkökulmasta hyväksyttävänä toimintatapana. Hallintolain 6 §:n mukaan viranomaisen toimien tulee olla oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään. Verohallinnon tulisi osoittaa erityistä huolellisuutta ja varovaisuutta tehdessään verotuspäätöksiä osakeyhtiöiden tulolähdekysymyksissä. Verovelvollisen toiveisiin suullisen käsittelyn järjestämisestä verotuksen toimittamisen yhteydessä, verotuksen oikaisun yhteydessä sekä hallinto-oikeusvaiheessa tulisi suhtautua vastaanottavaisesti juuri tulolähdeobjektitestiä koskevissa kysymyksissä, koska niiden tapauskohtaisuuden ja eri-

⁷⁶⁷ Wikström 2008 s. 25.

⁷⁶⁸ Andersson 1964 s. 3. Vrt. Andersson 1962 s. 119, joka ei kuitenkaan selkeästi erottele verovelvollisen suosimisen periaatetta ja laillisuusperiaatetta. Anderssonin läpikäymä legaliteettiperiaate sisältäneen verovelvollisen suosimisen periaatteen. Andersson korostaa legaliteettiperiaatteen soveltamisen käytännöllistä ulottuvuutta erityisesti verovelvollisuuden laajuuden ollessa kyseessä: ”– – då det gäller tillämpning av en enskild skattelag, särskilt ett stadgande rörande skattepliktens omfång. I den skatterättsliga doktrinen har ifrågavarande princip främst åberopats i frågan om rätt till analogitolkningen av skattelag.” Ks. tämän ajattelun esittelystä myös Vapaa-vuori 1987 s. 314–316 ja siellä esiteltyt lähteet sekä Pikkujämsä 2001 s. 175–178 ja siellä mainitut lähteet.

⁷⁶⁹ Wikström 2008 s. 29–30.

⁷⁷⁰ Wikström 1993 s. 623–625.

⁷⁷¹ Wikström 1993 s. 625.

tyisluonteen vuoksi todellisen tilanteen selvittäminen voi usein vaatia osapuolten kuulemista.

EVL:n omaisuuslajikohtaisten tulon veronalaisuutta ja menon vähennyskelpoisuutta sekä jaksotusta koskevien säännösten oikea soveltaminen edellyttää, että osakkeiden tulolajien ja tulolähteiden määritelmät ja rajanveto niiden välillä olisivat mahdollisimman selkeitä. Tällä hetkellä järjestelmässä on epävarmuustekijöitä, jotka heikentävät erityisesti veronmaksajien oikeusvarmuutta⁷⁷².

Nähtävästi myöskään EVL 9 §:ssä tarkoitettuun rahoitusomaisuuteen ei tulisi lukea omaisuutta, jossa on kyse muusta kuin tilapäisestä elinkeinotoimintaan liittyvien varojen sijoittamisesta ja joka ei ole välittömästi tarpeen varsinaisen liiketoiminnan kannalta. Vaihto-omaisuuteen ei tulisi lukea omaisuutta, joka ei ole tarkoitettu luovutettavaksi tai kulutettavaksi elinkeinotoiminnan varsinaisessa suoritetuotannossa. Koska elinkeinotoiminnan käyttöomaisuutta ovat varsinaisessa aktiivisessa elinkeinossa pysyvään käyttöön tarkoitettut aineelliset ja aineettomat hyödykkeet, ei siihen tulisi lukea passiivisia sijoituksia. Käyttöomaisuuden pitämiseen jonkinlaisena ”kaato-omaisuuslajina” ei löydy perusteita laista tai sen esitöistä.

Elinkeinotoimintaan kuulumatonta omaisuutta ei edellä kuvatut seikat huomioiden tulisi lukea elinkeinotoiminnan rahoitus- vaihto-, sijoitus- tai käyttöomaisuuteen. Erityisesti ennen verouudistusta ja heti sen jälkeen on saatettu epähuomioissa päätyä siihen, että elinkeinon kuulumaton omaisuus on luettu EVL:n tulolähteen käyttöomaisuuteen. Tällöin ei välttämättä tiedostettu sitä, että kyse oli sellaisesta omaisuudesta, joka olisi tullut lukea henkilökohtaiseen tulolähteeseen. Ongelmaksi tällaisessa tilanteessa kuitenkin muodostuu se, että tämän kaltaisella omaisuudella ja siihen liittyvillä toiminnoilla voi kuitenkin olla jonkinasteinen yhteys omistajayhtiön tai sen taustatahojen elinkeinotoimintaan. Tässä tilanteessa muodostuu ongelmalliseksi ja vaikeasti perusteltavaksi sulkea kyseinen omaisuus elinkeinotoiminnan tulolähteen ulkopuolelle.

Tappioita voidaan hyödyntää yhteisöjen verotuksessa vain saman tulolähteen sisällä. Tämänkin vuoksi tulolähdejako nykyisellään on passiivisen omaisuuden ja siihen liittyvien toimintojen tulolähteen määrittämisen kannalta ongelmallinen. Elinkeinotoimintaan välittömästi liittymättömän omaisuuden laajamittainen lukeminen muuksi kuin rahoitus-, vaihto-, sijoitus- tai käyttöomaisuudeksi ja katsominen henkilökohtaiseen tulolähteeseen kuuluvaksi olisi ongelmallista muun muassa siksi, että yhteisön henkilökohtaisen tulolähteen tappiota ei vähennetä sen elinkeinotoiminnan tuloksesta. Tulolähdejako on yhteensopimaton myös konserniavustusjärjestelmän kanssa.⁷⁷³

⁷⁷² Ks. Kukkonen 2009 s. 146.

⁷⁷³ Vrt. VYL, jossa väliyhteisön osakkaan verotuksessa väliyhteisötulon tulolähde ja tulolaji voivat vaihdella. Ks. VYL 4 §:n 3 momentti, jonka mukaan verovelvollisen veronalaiseksi tuloksi määriteltävä osuus katsotaan sen tulolähteen tuloksi, johon väliyhteisön osakkeet kuuluvat.

Tulolähdekysymyksen kehittämisenäkymiä voidaan lähestyä myös ArvL:n näkökulmasta. Osakeyhtiön nettovarallisuuden laskennassa huomioidaan kaikki yhtiön omaisuus. Nettovarallisuuden laskennassa ei ole merkityksellistä, vaikka omaisuus ei ole lainkaan tarpeellista yhtiön toiminnan kannalta, ja näin ollen osakkeiden matemaattista arvoa laskettaessa huomioidaan myös henkilökohtaiseen tulolähteeseen kuuluvat varat⁷⁷⁴. Näin ainakin osingon matemaattisen arvon perusteena olevan yrityksen nettovarallisuuden näkökulmasta tulolähdejako on merkityksetön kysymys.⁷⁷⁵

Elinkeinotoiminnan käyttöomaisuuteen kuuluvat osakkeet luetaan yritystoiminnan nettovarallisuuteen niin kuin muutkin osakkeet. ArvL 3 §:n 4 momentin mukaan käyttöomaisuuden ja varallisuusarvoa omaavien pitkäaikaisten menojen arvoksi katsotaan verovuoden päättyessä tuloverotuksessa poistamatta oleva arvo. ArvL 3 §:n 6 momentin mukaan muuhun kuin vaihto- tai sijoitusomaisuuteen kuuluvat julkisesti noteeratut arvopaperit ja sijoitusrahasto-osuudet sekä noteeraamattoman yhtiön osakkeet arvostetaan niiden yhteenlaskettuun verovuotta edeltävän vuoden vertailuarvoon, jos se on niiden yhteenlaskettua poistamatonta hankintamenoa suurempi. Vertailu suoritetaan siis käyttö-, rahoitus-, ja TVL-varallisuuden osalta. Julkisesti noteerattujen arvopapereiden vertailuarvo on 70 prosenttia tilinpäätöspäivän mukaisesta päätöskurssista. Noteeraamattoman yhtiön osakkeen vertailuarvon laskenta aloitetaan osakkeen matemaattisesta arvosta, johon mahdollisesti tehdään kaksi tarkistusta (ArvL 5 §).

Yritystoiminnan verotuksen johdonmukaisuuden ja järjestelmän yksinkertaisuuden kannalta yksi kehittämisehdotus voisi olla se, että myös osakeyhtiöiden varsinaiseen elinkeinotoimintaan liittymätön omaisuus luettaisiin elinkeinotoiminnan tulolähteeseen, mikä käytännössä tarkoittaisi TVL-tulolähteestä luopumista osakeyhtiön omistamien suorasijoitusosakkeiden kohdalla. Tällöin samaan yritystoiminnan ja yritysvarallisuuden kokonaisuuteen sisältyisivät yritystoimintaan sekä välittömästi että välillisesti kuuluvat varat mutta mahdollisesti myös sellaiset osakeomistukset, joilla ei välttämättä olisi selkeää liiketoiminnallista yhteyttä omistajayhtiön liiketoimintaan. Toisaalta EVL 53 §:n 2 momentti mahdollistaa välillisenkin liiketoiminnallisen yhteyden.

Tässä kuvattu muutosmahdollisuus aiheuttaisi yritysten kannalta myönteisiä vaikutuksia erityisesti voittojen ja tappioiden netotuksen ja konserniavustuksen

Väilyhteisön tulo lasketaan väilyhteisön tasolla joko EVL:n, TVL:n tai MVL:n säännöksen mukaan riippuen siitä, mihin tulolähteeseen väilyhteisön osakkeet Suomessa yleisesti verovelvollisen osakkaan näkökulmasta kuuluvat. Jos väilyhteisöosakkeet ovat elinkeinotoiminnan tulolähteessä, osuus väilyhteisötuloon on osakkaan elinkeinotulona.

⁷⁷⁴ Osakevaihdoissa voidaan pitää hyväksyttävänä, että hankkivana yhtiönä ja myös kohdeyhtiönä voi toimia TVL-yhtiö. Ks. tämän näkökulman perusteluista sekä kansallisen että EU-oikeuden näkökulmasta Järvenoja 2007a s. 265–266.

⁷⁷⁵ Ks. yrityksen nettovarallisuuden merkityksestä verotuksessa laajemmin Mattila 2008a s. 114–116 sekä Linnakangas 2007 s. 465.

laajemman käyttöalan muodossa⁷⁷⁶. Osakkuusvapautuksen osalta muutokset voisivat paikoin merkittäviä, vaikka tällöin omaisuuslajitesti jäisikin voimaan. Tällöin kuitenkin pitkäaikaisten ja passiivisten osakeomistusten tapauksessa muutos olisi täydellinen, koska ne tulisivat tällaisessa mallissa useissa tilanteissa osakkuusvapautuksen piiriin ilman erityisiä lainsäädäntötoimia. Yhden tulolähteen osakeyhtiöverotusmalli olisi selkeydessään myös verotuksen ennustettavuuden näkökulmasta myönteinen kehittämisvaihtoehto. Tämä vähentäisi todennäköisesti myös Verohallinnon sekä verovelvollisten hallinnollisia kustannuksia.⁷⁷⁷

Tulolähdejaon taustalla on kuitenkin selkeästi tarve rajoittaa verokeinotte-lua⁷⁷⁸. Sen merkitys ei myöskään näytä olevan hävinnyt, ja perustelut sen säilyttämiselle vaikuttavat pitkälti olevan vielä olemassa. On myös huomattava, että tulolähdejaon poistamiselle kokonaisuudessaan ei tällä hetkellä liene välttämät-tä veropoliittista kysyntää, koska huomio on kiinnittynyt enemmänkin osakas-verotuksen ja tappiontasauksen kysymyksiin. Kysymystä tulolähteestä on pi-dettävä vero-oikeuden systematiikan kannalta niin merkittävänä, että sitä kos-keviin muutoksiin ei ole syytä ryhtyä kevyen valmistelun perusteella tai ilman eri vaihtoehtojen läpikäyntiä. Seuraavassa on esitelty joitakin tulolähdejakoon ja osakkuusvapautukseen liittyviä yksityiskohtaisia kehittämisvaihtoehtoja, jot-ka kuitenkin koskevat ainoastaan osakkuusvapautuksen soveltamisalaa. Tässä tutkimuksessa ei ole käsitelty laajasti tulolähdekysymystä vaan on keskitytty ai-noastaan sen osakkuusvapautukseen liittymiseen.

Ensimmäisenä kehittämisvaihtoehtona olisi uuden omaisuuslajin perustami-nen pitkäaikaisille ja passiivisille omistuksille, jotka edelleen rajattaisiin osak-kuusvapautuksen ulkopuolelle. Jos tulolähdejaottelusta luovuttaisiin kokonaan osakeyhtiöverotuksessa poistamalla sekä tulolähdesubjektitesti että tulolähde-objektitesti, olisi mahdollista myös pitää nykyinen käyttöomaisuussidonnai-suus voimassa. Tällöin olisi mahdollista tarkentaa järjestelmää EVL-tuloläh-teen sisällä säätämällä uusi omaisuuslaji, joka pitäisi sisällään pitkäaikaiset passiiviset omistukset, jotka muuten jouduttaisiin lukemaan käyttöomaisuuteen ja näin ollen verovapauden piiriin kuuluviksi. Tällöin ei jouduttaisi muuttamaan itse osakkuusvapautuksen soveltamisalaa. Tietysti jos laajennus haluttaisiin to-teuttaa näin, se olisi mahdollista tehdä myös siten, että EVL 12 §:n yhteyteen määriteltäisiin erikseen käyttöomaisuuteen kuuluvan osakkeen käsite, johon voitaisiin sisällyttää edellä kuvatun kaltaiset passiiviset osakeomistukset, jotka kuitenkin muodostaisivat suorasijoitussuhteen omistajayhtiön ja omistettavan välille. Tällöin osakkuusvapautuksen soveltamisala laajenisi.

⁷⁷⁶ Mattila 2008b s. 88 sekä Mattila 2009 s. 144.

⁷⁷⁷ Ks. tähän liittyvistä ennustettavuuteen ja hallinnollisiin liittyvistä eduista Mattila 2008b s. 88 sekä Mattila 2009 s. 144.

⁷⁷⁸ Kukkonen 2007a s. 28.

Vuonna 2008 valtiovarainministeriössä valmisteltiin sukupolvenvaihdokseen liittyvää yritysten sekä maatilojen sukupolvenvaihdosten perintö- ja lahjaverohuojennukseen liittyvää lakimuutosta. Tässä yhteydessä hallitus esitti ja vielä täydensi tämän jälkeen esitystään, joka koski silloin eduskunnan käsittelyssä olevaa hallituksen esitystä yritysten sekä maatilojen sukupolvenvaihdosten perintö- ja lahjaverohuojennuksesta.⁷⁷⁹ Täydentävällä esityksellä haluttiin rajoittaa huojennuksen saamista yrityksen sijoitusluonteisten varojen osalta.⁷⁸⁰

Esityksen mukaisia sijoitusluonteisia varoja olisivat rahoitusomaisuus ja omaisuuslajista riippumatta julkisesti noteeratut arvopaperit, sijoitusrahasto-osuudet ja joukkovelkakirjat sekä muut vastaavat sijoitusvarat. Samoin sijoitusomaisuuteen luettaisiin muut kuin elinkeinotoimintaa välittömästi palvelevat kiinteistöt ja kiinteistöarvopaperit. Huomioon otettaisiin myös välillisen omistuksen tilanteet. Kohdeyrityksen varoihin ja velkoihin lisättäisiin sen välitöntä tai välillistä omistusosuutta vastaava osa sellaisten yritysten varoista ja veloista, joista kohdeyritys välittömästi tai välillisesti omistaa vähintään 20 prosenttia.⁷⁸¹

Toteutumattoman esityksen mukaan sukupolvenvaihdoksen lisäksi esitetyt muutokset olisivat aiheuttaneet muutoksia myös osakkuusvapautussäännösten tulkintaan. Aikaisemman TVL-varallisuuden ja liikevarallisuuden sekä eri omaisuuslajien välillä tapahtuvan rajanvedon lisäksi olisi jouduttu tilanteeseen, jossa osakkuusvapautuksen soveltamisalan piiristä olisi ilmeisesti pitänyt erottaa myös muut kuin elinkeinotoimintaa välittömästi palvelevat osakeomistukset.

Tässä kuvatus pääosin vuonna 2008 käydyn keskustelun tilalle ovat tulleet koko tulolähdejaon poistoa osakeyhtiöverotuksessa kannattavat lausunnot. Elinkeinoelämän edustajien esittämien näkemysten mukaan passiivisten omistusten omaisuuslajin pelättiin rajoittavan osakkuusvapautuksen soveltamisalaa. Näin se olisi varmasti tehnytkin, koska Verohallinto olisi saanut siitä uuden soveltamistestin, jota olisi varmasti hyödynnetty aktiivisesti. Tällöin liiketoiminnallisen yhteyden tutkiminen olisi korostunut huomattavasti.

Jos lainsäätäjä harkitsee osakeyhtiön tulolähdejaosta luopumisen yhteydessä passiivisille ja pitkäaikaisille osakeomistuksille uutta omaisuuslajia, tulisi samalla harkita osakeluovutuksiin sovellettavan osakkuusvapautuksen edellytysten yhdenmukaistamista suorasijoitusosinkojen verokohtelun kanssa. Tällöin omaisuuslajisidonnaisuudesta voitaisiin luopua. Mahdollisiin sijoitusluonteisiin osakeluovutuksiin liittyvät epätoivottavat verosuunnitteluilmiöt voitaisiin rajata osakkuusvapautuksen ulkopuolelle erityissäännöksellä. Näin realisoituva passiivisen ja pitkäaikaisten osakeomistusten integrointi osaksi osakkuusvapautuksen soveltamisalaa ei olisi ongelmallista ainakaan taloudellisessa mielessä. Suorasijoitusajattelu ja ketjuverotuskielto soveltuvat myös tällaisiin omistuksiin: yhtäältä kohdeyhtiön tulokseen kohdistuvan verotuksen lisäksi ei tulisi yhtiösektorin sisällä kohdistaa enää uutta verotusta jo kertaalleen verotettuun tuloon, ja toisaalta passiivisten ja pitkäaikaisten osakeomistusten osalta suorasijoitusosinkotkin ovat pääsääntöisesti EVL 6 a §:n nojalla verovapaita, mikä tukisi myös toisen tuottokomponentin – eli luovutusvoiton – pitämistä verovapaana samoin edellytyksin.

⁷⁷⁹ HE 53/2008.

⁷⁸⁰ VM 140/2008.

⁷⁸¹ VM 140/2008.

Vuoden 2004 verouudistus on korostanut entisestään tulolähteiden merkitystä. Tällä hetkellä vaikuttaa todennäköiseltä, että tulolähdejako säilyy nykyisessä muodossaan edelleen osana osakeyhtiöiden verotusta⁷⁸². Vaikka tulolähdejaosta luovuttaisiinkin ainakin osittain, jouduttaisiin merkittävien yrityksen varsinaiseen liiketoimintaan kuulumattomien omistusten luovutusten verottamisesta kuitenkin säättämään erikseen, koska nykyisillä säännöksillä ei välttämättä pystyttäisi puuttumaan riittävän tehokkaasti verokeinotteluun⁷⁸³. Tämä veronsaajien kannalta kielteinen tilanne voisi nostaa esille tarpeen muodostaa uusia omaisuuslajimuotoja elinkeinotoiminnan liikevarallisuuslajiksi. Näin ollen voitaisiin samalla kohdistaa ne varat, jotka tällä hetkellä käsitellään muun toiminnan tulolähteen varoina, kuuluvaksi nyt mainittuun uuteen elinkeinotoiminnan omaisuuslajiin. Näin varmistettaisiin myös EVL 6 §:n ja EVL 6 b §:n verovaipaussäännösten soveltamisalan pysyminen entisellään.⁷⁸⁴ Tällainen malli ei siis ainakaan suoranaisesti välttämättä vaikuttaisi osakkeiden luovutushintojen verokohteluun jo voimassa olevan omaisuuslajirajauksen vuoksi, vaikkakin se toisi passiiviset osakeomistukset verovapauden piiriin. Eri asia olisi se, että verotuksen toimittavalle viranomaiselle syntyisi sopiva tilaisuus aloittaa uudistuksen jälkeen taseiden tarkka tutkiminen, mikä johtaisi varmasti tietyissä yrityksissä siihen, että elinkeinovarallisuutena ja käyttöomaisuutena aiemmin kohdeltuja osakekantoja siirrettäisiin mainittuun uuteen omaisuuslajiin, jos riittävää liiketoiminnallista yhteyttä ei pystyttäisi osoittamaan. Tämä johtaisi edelleen EVL 6 b §:n soveltumatta jättämiseen.

Tulolähdejaottelun epäkohtiin tulisi pystyä puuttumaan ainakin niin sanotuin täsmäkorjauksin, vaikka kokonaisuudistukseen ei ryhdyttäisikään. Täsmäkorjauksena voitaisiin pitää esimerkiksi sellaista säännöstä, jonka avulla pyritäisiin selventämään olosuhteiden muutosten vaikutusta omistettavien osakkeiden tulolähteeseen. Lähtökohdaksi voitaisiin ottaa tällöin esimerkiksi osakkeiden hankintaperuste ja käyttötarkoitus. Jos osakkeet olisi hankittu elinkeinotoiminnan tarkoitusta varten ja niitä olisi käytetty elinkeinotoiminnassa, tulisi niitä myös kohdella luovutustilanteessa EVL:n säännösten perusteella. Yksi vaihtoehto olisi huomioda osakkeet luovutustilanteessa EVL:n mukaisesti, jos niitä olisi käytetty pääasiallisesti elinkeinotoiminnassa. Tämä vaatisi, että luovutusvoittoverotuksessa vertailtaisiin koko omistusaajan tapahtumia EVL- ja TVL-tulolähteiden osalta. Tällaisessa mallissa osakeluovutuksen verokohtelun ei tarvitsisi olla sidonnainen juoksevien tulojen verotukseen.

Toinen vaihtoehto liittyisi tulolähdejaosta luopumiseen osakeyhtiöverotuksessa, jolloin kaikkia osakeyhtiöitä verotettaisiin EVL:n mukaisesti, mutta

⁷⁸² Ks. Niskakangas 2007 s. 9.

⁷⁸³ Ks. Kukkonen 2009 s. 147, joka painottaa tulolähdejaon perusajatusta erilaisten tulojen ja toimintojen pitämisestä erillään verotuksessa. Ks. myös Kukkonen – Walden 2009 s. 60 ja s. 62.

⁷⁸⁴ Ks. samansuuntaisesti Mattila 2009 s. 143–144.

osakkuusvapautus rajattaisiin edelleen entisen tulolähdeobjektitestin sisällön mukaisesti. Tämä voitaisiin toteuttaa tekemällä muutos EVL 53 §:n sanamuotoon. Jos tällaiseen ratkaisuun päädyttäisiin, tulisi EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n mukainen osakkuusvapautus sopeuttaa tähän tilanteeseen siten, että ainoastaan aitoon elinkeinotoimintaan liittyvät suorasijoitukset olisivat osakkuusvapautuksen piirissä. Tällöin eräs lainsäädäntötekniinen vaihtoehto olisi, että osakkuusvapautuksen sitominen käyttöomaisuuteen kuuluviin osakkeisiin poistettaisiin.⁷⁸⁵ Näin ollen tulkintakysymysten painopiste keskittyisi entistä vahvemmin EVL 6 b §:ään. Tällöin EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n 1 momentin viittaukset ”käyttöomaisuuteen kuuluviin” osakkeisiin voitaisiin poistaa. Tällöin tulisi säätää välittömästi EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittaman omistajayhteisön elinkeinotoimintaan rajattua verovapautta tarkoittava sulkusäännös. Lisäys olisi luontevinta tehdä EVL 6 b §:n 2 momenttiin, jolloin uusi EVL 53 §:ää muistuttava 4 kohta voisi olla esimerkiksi tämän sisältöinen:

4) luovutuksen kohteena olevaa yhtiötä hyödynnetään yksinomaan tai pääasiallisesti EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainitun osakkeet luovuttavan omistajayhtiön tai sen EVL 6 b §:n 7 momentissa tarkoitetun konserniyhtiön elinkeinotoimintaa välittömästi tai välillisesti edistäviin tarkoituksiin.

Tässä kuvatussa mallissa kumottaisiin nykyisen tulolähdeobjektitestin lisäksi myös omaisuuslajitesti, ja kaikki nämä sisällytettäisiin EVL 6 b §:n sisäiseen systematiikkaan, jolloin verovapaus saataisiin rajattua koskemaan ainoastaan aitoja suorasijoitustilanteita ja sen ulkopuolelle saataisiin rajattua luonnollisten henkilöiden sijoitustoimintaholdingyhtiöiden tekemät osakeluovutukset.

Jotta luonnollisten henkilöiden sijoitusvarallisuuteen liittyvät osakeomistukset voitaisiin tehokkaammin rajata verovapauden ulkopuolelle, jouduttaisiin nähtävästi tekemään tarkennus tämän osalta myös EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan subjektiedellytykseen. Säännöstä voitaisiin täsmentää esimerkiksi seuraavan sisältöisen uuden EVL 6 §:n 8 momentin avulla:

EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna yhteisönä ei pidetä sellaista yhteisöä, jonka toiminta pääasiallisesti käsittää arvopapereiden omistamista ja hallintaa, tai sellaista yhteisöä, jonka toiminta sen harjoittaman muun liiketoiminnan vähäisyyden vuoksi on tosiasiallisesti verrattavissa pääasiallisesti arvopapereiden omistamista ja hallintaa harjoittavan osakeyhtiön toimintaan.

Tällöin johduttaisiin mahdollisesti lisäämään tällainen yhtiö myös objektiedellytysten ulkopuolelle, jolloin EVL 6 b §:n 2 momentin uusi 5 kohta voisi olla esimerkiksi tämän sisältöinen:

⁷⁸⁵ Ks. tämänsuuntaisista lainsäädännön kehittämiseen liittyvistä ajatuksista Andersson 2011 s. 100–101.

5) luovutuksen kohteena oleva yhtiö ei ole välittömästi tai välillisesti EVL 6 §:n 8 momentissa tarkoitetun kaltainen yhteisö.

Säännöksiä voitaisiin tarkentaa myös vielä yksityiskohtaisimmiksi kuin tässä esitettiin. Säännöksiin voitaisiin sisällyttää Tanskan esimerkin mukaisia verotuksen kiertämisen estäviä säännöksiä, joiden tarkoituksena olisi estää verovapauden soveltuminen sellaisiin järjestelyihin, joiden ainoana tarkoituksena on verovapauden edellytysten saavuttaminen. Nämä säännökset voisivat koskea sellaisia hallinnointiyhtiötä hyödyntäviä yritysrakenteita, joissa suorana tai epäsuorana omistajayhtiönä on Suomessa yleisesti verovelvollinen henkilö, joka ei muutoin saisi hyväkseen EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n mukaista verovapautta. Tällaisen verovapauden ulkopuolelle rajattavan hallinnointiyhtiön kriteerit voivat olla esimerkiksi seuraavat:

- 1) sen pääasiallisena tarkoituksena on omistaa osakkeita kohdeyhtiöissä,
- 2) se ei harjoita aitoa taloudellista toimintaa,
- 3) sen osakepääomasta omistaa välillisesti tai välittömästi yli 50 prosenttia sellainen Suomessa yleisesti verovelvollinen, joka ei itse täyttäisi EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n mukaisen verovapaan luovutuksen edellytyksiä, jos hallinnointiyhtiö poistettaisiin sen ja kohdeyhtiön välistä, ja
- 4) sen osakkeet eivät ole julkisen kaupankäynnin kohteena.

Kolmantena vaihtoehtona – jota edellä on jo osittain käsitelty – voitaisiin ajatella käyttöomaisuussidonnaisuudesta luopumista ja sääntelyn pitämistä nykyisenlaisena muilta osin. Tämä tarkoittaisi sitä, että jos osakkeet kuuluisivat EVL 53 §:n 1 momentin mukaan elinkeinotoiminnan tulolähteeseen, olisivat osakkeet verovapaasti luovutettavissa, jos EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n muut edellytykset täyttyisivät. Olisi myös mahdollista ajatella, että EVL 53 §:ssä mainittaisiin nimenomaisesti, että elinkeinotoiminnan tulolähteeseen kuuluvat muun muassa osakkeet, jotka ovat EVL 6 b §:n 2 momentin tarkoittamassa mielessä verovapaasti luovutettavia. Tällöin päähuomio osakeluovutuksessa kiinnittyisi lähes ainoastaan omistussuuteen, josta tulisi samalla verosuunnittelun huomion kohde. Tässä vaihtoehdossa pääpaino olisi taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estäminen yhtiösektorin sisällä. Tällöin ei myöskään vaadittaisi verovelvollisilta tai Verohallinnolta aikaisempaan verrattuna merkittäviä resursseja sen näyttämiseksi, että osakkeet kuuluisivat juuri käyttöomaisuuteen. Helpotusta lisäisi myös se, että pitkäaikaiset passiiviset osakesijoitukset voisivat kuulua verovapauden piiriin, jos omistussuusedellytys ja muut EVL 6 b §:n edellytykset täyttyisivät. Hallinnollista taakkaa vähentäisi myös se, että osakeyhtiösektori olisi tällöin täydellisesti EVL:n soveltamisalan piirissä.

Koska luonnollisten henkilöiden holdingyhtiöt voivat olla verovapauden piirissä, jos kyse on tosiasiallisesta liiketoiminnallisesta yhteydestä edellä mainittujen kriteerien mukaisesti eikä vain omistajan sijoitusten järjestelystä, voitaisiin arvioida, että tulolähdejaottelua ei tarvitsisi muuttaa osakkuusvapautuksen soveltamisalan vuoksi. Osakkuusvapautussäännösten tulkinnassa on siis jo riittävää joustonvaraa ja tosiasialliset olosuhteet huomioidaan niin tulolähdesubjekti- kuin tulolähdeobjektitestissäkin. Myös suurten liiketoimintaa harjoittavien konsernien tapauksessa päätyminen TVL-tulolähteen osakeomistukseen on varsin harvinaista eikä välttämättä edes muodosta ongelmaa käytännössä. On kuitenkin myös katsottava, että tavanomaisessa perhevarallisuuden yhtiöittämistilanteessa voidaan törmätä edelleen sekä subjektin että objektin osalta tulolähdekysymyksiin, jotka eivät välttämättä ole tarkoituksenmukaisia hyvän verojärjestelmän näkökulmasta. Perhevarallisuuden hallinnoimiseksi muodostettujen sijoitustoimintaholdingyhtiöiden ja pitkäaikaisten passiivisten osakeomistusten tilanteessa ei liene kuitenkaan kyse sellaisista tilanteista, joissa veropoliittisesti olisi tarvetta huojentaa verotusta. Koska omistajan asema, tavoitteet ja toiminnan tosiasiallinen luonne otetaan huomioon jo nykyisiä säännöksiä tulkittaessa, ei välttämättä ole tarvetta uusille tarkentaville säännöksille.

Neljänneksi voitaisiin ajatella laajaan voitonjakoerien verovapauteen siirtymistä. Tällöin veropohjaratkaisussa voitaisiin huomioida yhteisöveropohjien samankaltaistuminen ja ottaa sisäisen veropohjan kehittämisvaihtoehdoksi CCCTB-mallin mukainen yhteisöveropohja. Tämän mallin mukaiseen veropohjaan ei laskettaisi osinkoja ja luovutusvoittoja riippumatta niiden taustalla olevien sijoitusten tulolähteestä tai omaisuuslajista. Myöskään omistususuutta tai omistusaikaa koskevia edellytyksiä ei olisi. Erilaisten voitonjakojen, osakkeiden luovutuksesta saatujen luovutushintojen ja kolmannessa maassa olevan kiinteän toimipaikan tulojen verovapaus edistäisi territoriaaliperiaatetta Suomen verojärjestelmässä. Veropohjakonvergenssi olisi tällöin ennakoivaa ja proaktiivista, koska voidaan arvioida, että CCCTB-hanke ei muutu vielä lähivuosina EU:n laajiuiseksi veromalliksi.

Järjestelmään voitaisiin sisällyttää CCCTB-veropohjan esimerkin mukaan mekanismeja veronkiertojärjestelyjen torjumiseksi. Jos veronkiertosäännös soveltuu, korvattaisiin vapautusmenetelmä edellä mainittujen tulojen tapauksessa hyvitysmenetelmällä. Osingot ja luovutusvoitot luettaisiin veronalaiseen tuloon ja niistä ulkomaille maksetun veron osalta poistettaisiin kaksinkertainen verotus hyvitysmenetelmällä, jos nämä tulot olisivat peräisin EU:n ulkopuolisesta matalan verotuksen valtiosta. Verovapaus voitaisiin myös evätä, jos myynnin kohteena olevaan yhtiöön olisi ennen luovutusta siirretty liikevarallisuutta ja yhtiö olisi sitten myyty etuyhteyspiirin ulkopuolelle.

Tässä esitetyn kehitysvaihtoehdon vaikutusten analysointi vaatisi kuitenkin koko tuloverolainsäädännön ja kansainvälisen vero-oikeuden normien kokonaisuudistusta.

Tässä tutkimuksessa ei arvioida mallin soveltuvuutta tarkemmin johtuen tutkimus-economisista syistä. Asia lienee kuitenkin selvittämisen arvoinen, koska CCCTB-mallissa on tällaiseen verotusmalliin päädytty.

Tiettyjä täsmäkorjauksia joudutaan joka tapauksessa tekemään. EVL 53 §:n tulolähdeobjektitestin teoreettiset perusteet vaikuttavat joka tapauksessa puutteellisilta, eivätkä ne sovi edes osakkuusvapautuksen yleisiin taustaperusteisiin ja järjestelmän lähtökohtiin. Pitkäaikaiset ja omistajayhtiön liiketoimintaan kuulumattomat suorasijoitusluonteiset omistukset eivät olisi osakkuusvapautukseen kuuluessaan varsinainen ongelma järjestelmän johdonmukaisuuden, tuloverolainsäädännön systemaattisten näkökohtien tai verotulojen osalta. Kohdeyhtiö maksaa joka tapauksessa tuloksestaan veroja ja omistajayhtiön osakas maksaa voitonjaosta (osingosta) veroa. Näin ollen klassinen kaksinkertainen verotus (kohdeyhtiön tuloverotus ja henkilöosakkaan osinkoverotus) mahdollistaisi osakkuusvapautuksen laajemman soveltamisen yhtiösektorin sisällä, mitä Suomen lainsäätäjä vuonna 2004 ratkaisussaan katsoi. Ketjuverotusta ei saisi syntyä myöskään edellä mainittujen liiketoimintaan suoranaisesti liitty-mättömien suorasijoitusten tapauksessa.

9.3.2 Omaisuuslajitesti: osakkeet käyttöomaisuutta

Yleistä. Tulolähdekysymyksen osalta tuli selvittää, käytettiinkö osakkeita omistajayhtiön elinkeinotoiminnassa. Omaisuuslajijaottelun ydinkysymys on se, mitä tarkoitusta varten hyödyke on hankittu⁷⁸⁶, vaikka itse osakkuusvapautussäännökset lähtevätkin luovutusajankohdan omaisuuslajijaottelusta. EVL:ssä on erilliset oikeusohjeet kunkin omaisuuslajin osalta. Sääntely koskee muun muassa hankintahinnan ja arvonalentumisen vähennyskelpoisuutta sekä luovutushinnan tuloutumista.

Osakkuusvapautussäännösten omaisuuslajitestin ydinkysymys on, ovatko osakkeet tullee omistajayhtiön elinkeinossa pysyvään käyttöön eli kuuluvatko osakkeet sen käyttöomaisuuteen EVL 12 §:n tarkoittamassa mielessä. Tällöin perusolettamuksena on jo tulolähdeobjektitestillä ratkaistu kysymys osakkeiden käyttämisestä omistajayhtiön elinkeinovarallisuudessa eli osakkeiden kuulumisesta omistajansa elinkeinovarallisuuteen EVL 53 §:n 2 momentin tarkoittamassa mielessä.⁷⁸⁷

Osakkuusvapautus koskee vain käyttöomaisuuteen kuuluvia osakkeita. Tätä koskeva oikeusohje löytyy EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdasta, jossa mainitaan

⁷⁸⁶ Ks. Mattila 2011b s. 72. Omaisuuslajijaottelusta verotuksessa ks. tarkemmin esim. Andersson 1969b s. 41–45 sekä KPMG 2010 s. 38–42. Ks. myös Mattila 2011b ja Mattila 2012. Omaisuuslajeista ja niiden merkityksestä verotuksessa ks. myös Myrsky 2005b.

⁷⁸⁷ Vrt. Penttilä 2010d s. 63.

”käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat siten kuin 6 b §:ssä säädetään” sekä EVL 6 b §:n 1 momentista, jonka sanamuotona on ”käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinta ei ole veronalaista tuloa – –, jos – –”. Objektia koskevista edellytyksistä myös omaisuuslajitestiä on käsitelty osakkuusvapautusta koskevassa oikeuskäytännössä, vaikkakin omaisuuslajia koskeva kysymys on sekoittunut oikeusasteiden päätösten perusteluissa sekä tulolähdesubjekti- että tulolähdeobjektitesteihin. Omaisuuslajitestin lähtökohdaksi on yleensä osakkeiden alkuperäinen käyttötarkoitus⁷⁸⁸. Verovapauden edellytysten tulisi täyttyä luovutushetkellä, mikä tarkoittaa, että myös luovutushetken tilanne on otettava huomioon.

Voitaisiin kuitenkin ajatella, että osakkeiden luonne saisi luovutuksen jälkeenkin painoarvoa esimerkiksi, jos kyse on verotuksen muuttamisesta viranomaisaloitteisesti jatkoverotuksen (VML 56 §:n 2 mom.), varsinaisen veronoikaisun (VML 56 §:n 3 mom.) tai jälkiverotuksen omaisen oikaisun (VML 56 §:n 4 mom.) muodossa.⁷⁸⁹

EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella voitaisiin päätyä siihen, että osakkeet olisivat kuuluneet juuri osakkeiden luovutushetkellä käyttöomaisuuteen. Näin ollen niiden omistusaikaisella omaisuuslajiluonteella ei ainakaan EVL 6 §:n tai 6 b §:n sanamuotojen mukaisen tulkinnan perusteella olisi merkitystä.⁷⁹⁰

Käytännössä omaisuuslaji pysyy yleensä samana saantohetkestä luovutushetkeen, joten asia ei liene useinkaan kovin relevantti käytännön taloudenpidon ja verotustyön näkökulmasta. Osakkeiden alkuperäistä käyttötarkoitusta painottava tulkintatapa näyttäisi olevan EVL 12 §:n lähtökohtana.

Tulon veronalaisuutta koskevan EVL 5 §:n mukaan EVL 4 §:ssä tarkoitettuja veronalaisia elinkeinotuloja ovat muun ohessa vaihto-, sijoitus- ja käyttöomaisuudesta sekä muista elinkeinossa käytetyistä aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä saadut luovutushinnat ja muut vastikkeet EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa säädettyin poikkeuksin sekä elinkeinoon kuuluvan omaisuuden tuottamat osingot, korot ja muut tulot siten kuin EVL 6 a §:ssä säädetään. EVL 6 §:n mukaan veronalaista tuloa eivät ole muun kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittavan osakeyhtiön tai osuuskunnan sekä säästöpankin ja keskinäisen vakuutusyhtiön saamat käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat siten kuin EVL 6 b §:ssä säädetään.⁷⁹¹

Käyttöomaisuuden verokohtelun ero muihin omaisuuslajeihin kuuluvien osakkeiden luovutuksiin on merkittävä, koska ainoastaan käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkei-

⁷⁸⁸ Ks. Mattila 2012 s. 129.

⁷⁸⁹ Ks. tämänsuuntaisista arvioista esim. Kukkonen – Walden 2010a s. 395 sekä Kukkonen 2007a s. 158.

⁷⁹⁰ Ks. Heiniö 2005 s. 61.

⁷⁹¹ Ks. laajemmin veronalaisista ja verovapaista tuloista Myrsky – Linnakangas 2010 s. 126–140.

den luovutushinta voi olla verovapaa. Muuhun kuin käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat ovat veronalaisia. Symmetrisesti niihin liittyvät hankintamenot ovat vähennyskelpoisia.

EVL:n systematiikka rakentuu eri omaisuuserien – myös osakkeiden – lajittelusta omaisuusryhmiin, joita ovat käyttö-, sijoitus-, vaihto- ja rahoitusomaisuus. Tämän lisäksi myös liiketoimintaan kuulumattomat osakkeet ja maatalouden tulolähteeseen kuuluvat osakkeet ovat mahdollisia.

Vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistusta koskevassa hallituksen esityksessä on todettu, että on luonnollista tarkastella luovutusvoittojen verovapautta uudessakin järjestelmässä EVL:n systematiikan mukaisesti omaisuuslajikohtaisesti. Lainmuutoksen myötä EVL:n omaisuuslajijaottelussa verovapaus rajattiin nimenomaan käyttöomaisuuteen kuuluviin osakkeisiin, koska verovapaus katsottiin tarkoituksenmukaiseksi kohdistaa ainoastaan yhtiön liiketoimintaan liittyviin osakeomistuksiin. Lain esitöissä liiketoimintaan kuuluminen yhdistyi nimenomaisesti käyttöomaisuuteen.⁷⁹²

Ennen lainmuutosta osakkeiden omaisuuslaji nousi esille verotuksen toimitamisen yhteydessä ainoastaan poikkeustapauksissa eikä osakkeiden saantotilanteessa esiintynyt sellaista tarvetta, joka olisi aiheuttanut omaisuuslajin erityisen tutkimisen verotuksessa. Omaisuuslajitasolla EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n mukainen verovapaus korostaa esimerkiksi käyttö- ja vaihto-omaisuuden välistä rajanvetoa, mikä on kuitenkin ratkaistavissa jakamalla tilanteet yhtäältä sellaisiin, joissa osakkeet on tarkoitettu luovutettaviksi (vaihto-omaisuus), sekä toisaalta sellaisiin, joissa osakkeet on tarkoitettu pysyvään käyttöön (käyttöomaisuus).

Omaisuuslajijaottelu on joka tapauksessa itsenäinen osakokonaisuus osakuusvapautuksen edellytysten tutkimisessa, eikä sitä tulisi systemaattisista syistä sekoittaa EVL 53 §:n 1 momentin mukaiseen tulolähdeobjektitestiin. Omaisuuslajijaon näkökulmasta elinkeinotoiminnan käyttöomaisuuden ja TVL-omaisuuden välillä ei tulisi pyrkiä rajanvetoon, koska tämä olisi tullut tehdä jo EVL 53 §:ää sovellettaessa⁷⁹³. Harkinta tapahtuu EVL-tulolähteen sisällä ensisijaisesti liikevarallisuuslajien ja muiden elinkeinossa käytettyjen aineellisten hyödykkeiden (EVL 5 §:n 1 kohta) välisen rajanvedon muodossa sekä toissijaisesti eri liikevarallisuuslajien välillä. Tähän sisältyy jo oletuksena, että osakkeet kuuluvat elinkeinonharjoittajana pidettävän yhtiön elinkeinotoiminnan tulolähteeseen. Realistisesti arvioituna eri EVL:n systematiikasta seuraavat tulkinnallisen prosessin vaiheet ovat ainakin osittain päällekkäisiä.

Tulolähdeobjektitestin ja omaisuuslajitestin osalta tulkintatoiminnassa on päädytty nämä kaksi kokonaisuutta sulauttavaan perustelu- ja systematisointitapaan. EVL:n

⁷⁹² HE 94/2004 s. 32.

⁷⁹³ Toisin Niskakangas 2007 s. 5, joka korostaa elinkeinotoiminnan käyttöomaisuuden ja TVL-omaisuuden välistä rajanvetoa. Toisin myös Ossa 2011 s. 1536.

sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella tällä ei ole kuitenkaan perusteita, vaan näitä ”testejä” tai ”välietappeja” tulisi soveltaa toisistaan erillään ja itsenäisesti. Säännösten käytännön soveltamisen ja taloudellisten realiteettien näkökulmasta on molemmissa pitkälti kyse samasta aihekokonaisuudesta: omistettavien osakkeiden tulee liittyä omistajayhtiön aktiiviseen elinkeinotoimintaan ja sen harjoittamaan suoritustuotantoon. Molemmissa tapauksissa mainitaan usein välittömän tai välillisen liiketoiminnallisen yhteyden olemassaolo.

Tässä esitettynä kaksiosaiseen tulkintatapaan ei ole kuitenkaan suhtauduttu suopeasti oikeuskirjallisuudessa. Tämä on voinut vaikuttaa osaltaan oikeuskäytännössä erityisesti vuosina 2010 ja 2011 esiintyneisiin tulkintavalintoihin ja ratkaisujen sanamuotoihin. Esimerkkinä verouudistusta edeltäneistä kriittisistä arvioista voidaan mainita Anderssonin vuodelta 1998: ”On nimittäin myös mahdollista katsoa, ettei EVL 53 § lainkaan määrittele sitä, mitä on luettava elinkeino-omaisuuteen. EVL 12 § on se säännös, joka osoittaa mitä luetaan liikeomaisuuden käyttöomaisuuskategoriaan, ja sen mukaan esimerkissä mainittu kiinteistö on kiistatta käyttöomaisuutta.”⁷⁹⁴ Penttilä on arvioinut, että tämä vastaisi ennen lainmuutosta 2000/1168 edeltävää tulkintatapaa, mutta myös, että se edustaisi ”sen jälkeenkin yleisesti esiintyvää ajattelutapaa”.⁷⁹⁵

Edellä mainittu säännösten osittaisen päällekkäisyyden ei tulisi kuitenkaan tarkoittaa, että tulkitsija voisi jättää ottamatta huomioon EVL:n systematiikan tapausta arvioidessaan sekä päätöstä tehdessään ja sitä perustellessaan. EVL:n systematiikan mukaista tulkintaa puoltaa myös se, että EVL:ssa EVL 6 b § on erityissäännös suhteessa EVL 5 §:n laajaan tulokäsitteseen. Erityissäännösluonteen vahvuutta puoltaa lain sanamuoto. Koska poikkeussäännöksiä suositetaan tulkittavan suppeasti, tukisi tämä nähtävästi myös sitä, että tulkintaprosessissa edettäisiin järjestelmällisesti lain sanamuodon ja osakkuusvapautuksen EVL:n mukaisten edellytysten osoittamassa järjestyksessä⁷⁹⁶.

Omaisuuslajikysymykset ovat jääneet oikeuskäytännössä vähälle huomiolle, koska suurin osa ainakin Helsingin hallinto-oikeuden päätöksistä on tosiasiallisesti liittynyt juuri tulolähdesubjektiteistiin ja tulolähdeobjektiteistiin. Näistä jälkimmäinen on kuitenkin päätösten perusteluosan muotoiluissa sulautettu omaisuuslajitestin ja tulolähdeobjektitestin välimuodoksi: rajanvetoa on tehty nimenomaan henkilökohtaisen tulolähteen ja käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden välillä, mikä on kuitenkin EVL:n systematiikan näkökulmasta epätasällinen tapa ratkaista tulkintatilanne⁷⁹⁷. Seuraava ote Helsingin hallinto-oikeuden päätöksen⁷⁹⁸ perusteluosasta havainnollistaa viimeaikaisen oikeuskäytännön valitsemaa päätösten muotoilutapaa:

⁷⁹⁴ Andersson 1998 s. 129. Ks. myös Niskakangas 2007 s. 7.

⁷⁹⁵ Penttilä 2010d s. 61 av. 17.

⁷⁹⁶ Ks. LIITTEET 1–3.

⁷⁹⁷ Toisin Niskakangas 2007 s. 6.

⁷⁹⁸ Helsingin HAO 10.6.2011 11/0653/6. Tässä esitettävässä perusteluosan lainauksessa on peitetty verovuosi sekä verovelvollisen ja kohdeyhtiön nimet käyttämällä tunnuksia 200X, X ja Y. Vrt. Penttilä 2010d s. 63, joka tiivistää tämän tulkintatavan seuraavasti: ”Osakkeiden tuloläh-

”– X Oy:n vuonna 200X luovuttamat osakkeet eivät ole olleet sen käyttöomaisuutta. X Oy:n toiminnan luonne, laatu ja laajuus kokonaisuutena arvioiden hallinto-oikeus katsoo, että Y Oy:n osakkeiden luovutusvoitto on tuloverolain 45 §:n nojalla veronalaista tuloa X Oy:n henkilökohtaisen tulon tulolähteessä. Elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 6 b § ei tule sovellettavaksi tuloverolain mukaisessa verotuksessa.”

Ennen osakkuusvapautussäännösten voimaantuloa omaisuuslajikysymys ei noussut osakeluovutusten yhteydessä esille, koska kaikkien omaisuuslajien osalta osakkeiden luovutushinnat olivat veronalaista tuloa EVL:n mukaisessa verotuksessa. Verohallinto saattoi kuitenkin myös ennen verouudistusta ottaa kantaa osakkeiden kuulumiseen tiettyyn omaisuuslajiryhmään. Esimerkiksi osakkeiden kuulumisen joko käyttö- tai sijoitusomaisuuteen saattoi nousta esiin pankin tai vakuutusyhtiön tehdessä omistamistaan osakkeista arvonalentumispoistoja. Ne tilanteet, joissa osakkeiden omaisuuslaji on verotuksen yhteydessä ollut aikaisemmin ratkaiseva, ovat kuitenkin olleet harvinaisia, mikä on johtanut siihen, että asia on tullut usein ensimmäistä kertaa ratkaistavaksi vasta osakeluovutuksen yhteydessä. Omaisuuslajijaottelun vähäinen aikaisempi merkitys on voinut perustua myös EVL:n laajaan tulokäsitteseen. Vaikka tilanne on tosiasiallisesti muuttunut aikaisemmin voimassa olleesta järjestelmästä, käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat ovat edelleen EVL 5 §:n 1 kohdan perusteella veronalaista tuloa. Tähän on kuitenkin säädetty merkittävä poikkeus osakkuusvapautussäännöksissä (EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohta ja EVL 6 b §).⁷⁹⁹

KPL 4:3 §:n mukaan taseen vastaavien erät jaetaan pysyviin ja vaihtuviin käyttötarkoituksensa mukaan. Erät, jotka on tarkoitettu tuottamaan tuloa jatkuvasti useana tilikautena, ovat pysyviä. On arvioitu, että ne pysyvien vastaavien hyödykkeet, jotka kuuluvat elinkeinotoiminnan tulolähteeseen, ovat EVL:n mukaista käyttöomaisuutta.⁸⁰⁰

Jos osakkeet kuuluvat pysyvien vastaavien ryhmään ”Sijoitukset”, ne lienevät usein myös elinkeinotoiminnan varallisuuteen ja käyttöomaisuuteen kuuluvia osakkeita. Kaikki tämän ryhmän osakkeet eivät kuitenkaan ole välttämättä verotuksen näkökulmasta käyttöomaisuutta⁸⁰¹. On huomattava, että yritysten tasekaavassa ei ole nimenomaisesti mainittu omaisuusryhmää nimeltä käyttöomaisuus (joka sisältyi ai-

dejaattelussa ja käyttöomaisuusluonteen ratkaisemisessa on lopulta kysymys, mitkä ovat tällaisia osakkeiden hankintaan ja niiden omistamiseen liittyviä syitä.”

⁷⁹⁹ Vrt. omaisuuslajijaon kasvaneen merkityksen kritiikistä Tikka 2005c s. 7.

⁸⁰⁰ Myrsky 2005b s. 84.

⁸⁰¹ Ks. esim. Kukkonen – Walden 2009 s. 361. Ks. myös Leppiniemi 2004 s. 374–375, joka tuo esille (mahdollisen) verotuskäytännön muokkaaman, käyttöomaisuudesta erotettavan ”muiden pitkäaikaisten sijoitusten” käsitteen. Vrt. tästä myös Rekola-Nieminen 2006 s. 48 ja KILA 1989/1054.

kaisemmin sekä KPL:n että KPA:n käyttämään käsitteistöön) vaan käsite on korvattu pysyvien vastaavien käsitteellä⁸⁰².

EVL:n tarkoittamaa käyttöomaisuutta ovat hyödykkeet, joita ei ole tarkoitettu edelleen luovutettaviksi. Käyttöomaisuus on myös EVL:n systematiikassa le-gaalitermi, joka on nimenomaisesti määritelty EVL 12 §:ssä:

”Käyttöomaisuutta ovat elinkeinossa pysyvään käyttöön tarkoitettut maa-alueet, arvopaperit, rakennukset, koneet, kalusto ja muut esineet, patentit ja muut erikseen luovutettavissa olevat aineettomat oikeudet sekä soran- ja hiekanottoapaikat, kaivokset, kivilouhokset, turvesuot ja muut sellaiset hyödykkeet. Maa-alue, arvopaperit ja muut sellaiset hyödykkeet ovat kulumatonta käyttöomaisuutta.”

Tyypillisesti käyttöomaisuuteen kuuluvat yhtiön koneet ja laitteet, tytär- ja osakkuusyhtiöosakekannat sekä toimitilakiinteistöt ja -osakehuoneistot. Käyttöomaisuuden kriteeriksi on perinteisesti asetettu, että hyödykkeen tulee palvel-la ensisijaisesti käyttöarvolla pitkäaikaisella ja pysyvällä tavalla verovelvol-lisen elinkeinotoimintaa. Käyttöomaisuus eroaa vaihto-omaisuudesta siinä, että hyödykkeet, jotka on tarkoitettu joko luovutettavaksi tai elinkeinotoiminnassa kulutettavaksi, ovat vaihto-omaisuutta. Omaisuuslajijaottelu erottaa tässä yh-teydessä pysyvän käytön kulutuksesta.⁸⁰³

Käyttöomaisuuteen liitetty pysyvyyden vaatimus tarkoittaa osakkeiden osal-ta sitä, että niitä ei ole ainakaan suorasisjoituksen syntyhetkellä tarkoitettu myy-täviksi. Pysyvyys on kuitenkin sidottu lähtökohtaisesti ainoastaan sijoituksen syntyhetkeen. Tämän jälkeen tapahtuvat muutokset eivät vielä muuta osakkei-den alkuperäistä omaisuuslajikvalifointia toiseksi. Pysyvyys tarkoittaa käytän-nössä sitä, että esimerkiksi määräaikaiseksi tarkoitettua omistusta ei yleensä pi-detä käyttöomaisuuteen kuuluvana. Tämä pysyvän käytön edellytys on erityi-sen ongelmallinen pääomasijoitustoimintaa koskevan oikeuskäytännön vuoksi.

⁸⁰² KPL:n näkökulmasta omaisuuslajijakoa hyödynnetään mm. vaihto-omaisuuden ja pysy-vien vastaavien välisissä siirroissa (5:19 §). KPA:ssa omaisuus jaetaan pysyviin vastaaviin ja vaihtuviin vastaaviin. Ennen kirjanpitolainsäädännön vuoden 2005 alusta voimaan tullutta uudis-tusta voitiin KPA 11 §:n 2 momentin mukaan pysyvistä vastaavista käyttää nimitystä ”Käyttö-omaisuus ja muut pitkäaikaiset sijoitukset”. Ks. Kontkanen 2005 s. 72 ja mts. 72 av. 17.

⁸⁰³ Ks. käyttöomaisuuden määritelmästä ja siitä miten käyttöomaisuus eroaa muista omai-suuslajeista esim. Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) luku 13, sekä siellä maini-tut tapaukset, Kukkonen 2010 s. 428–434, Myrsky 2005b s. 84–85 ja Kukkonen – Walden 2009 s. 124 KPMG 2005 s. 34–35, Juusela 2004 s. 183, Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 284–290 sekä Niskakangas 2007 s. 4, s. 13–14. On huomattava, että käyttöomaisuuden määritelmä EVL:ssä on jo lähes 40 vuotta vanha. Käsitteen ensimmäisistä EVL-kommenteista on syytä mai-nita muun muassa Ikkala – Andersson – Nuorvala 1969 s. 119–123. Mainittujen kirjoittajien ase-masta EVL:n valmistelussa ks. Voipio 1979 s. 41–42. Käyttöomaisuuden määritelmän historial-lisesta näkökulmasta on syytä mainita myös Niskakangas 2007 s. 4–8. Ks. myös Andersson 1977b s. 37.

Omaisuuslajitestin yhteydessä rajanvetoa joudutaan tekemään kaikkien omaisuuslajien välillä, vaikka jotkin ”vastinparit” voivat olla yleisempiä kuin toiset.

Arvopaperit voivat kuulua arvopaperikauppiaille vaihto-omaisuuteen, käyttöomaisuuteen, kun ne ovat emoyhtiön taseessa olevia tytär- tai osakkuusyhtiöosakkeita, rahoitusomaisuuteen, kun on kyseessä väliaikainen kassavarojen sijoitus, tai sijoitusomaisuuteen, jos omistajana on raha-, vakuutus- tai eläkelaitos. Vaihto-omaisuuden kohdalla rajausta perusteltiin sillä, että muutoin kysymys olisi ollut tietyn toimialan verovapaudesta.⁸⁰⁴

Rahoitusomaisuuteen kuuluvat osakkeet on tavanomaisesti saatu vastikkeeksi jostakin suorituksesta⁸⁰⁵. Tämä ei sovi luontevasti yhteen perinteisten suorasijoitustilanteiden kanssa.

Pankkien ja vakuutusyhtiöiden tapauksessa on tehtävä ero varojen pitkäaikaisen sijoittamisen (sijoitusomaisuus) sekä sellaisten osakehankintojen välillä, joilla on ilmeinen liittymäkohta omistajayhtiön oman liiketoiminnan edistämiseen tai turvaamiseen (käyttöomaisuus)⁸⁰⁶.

Elinkeinoverotuksessa käyttöomaisuuden käsitettä tulkittaessa voidaan nojautua näin ollen suoraan lakiin ja legalistinen sidonnaisuus vaikuttaa olevan hie-
man vahvempi kuin esimerkiksi tulolähdettä koskevan ratkaisutoiminnan ta-
pauksessa; tulolähdettä oikeusohjeet ovat yleispiirteisempiä sanamuodoltaan.
Käyttöomaisuuden käsitteen yleisluonteisuudesta seuraa, että se jättää runsaas-
ti tilaa oikeuskäytännön aiheuttamalle positivoinnille ja oikeustieteelliselle
argumentoinnille,⁸⁰⁷ jotka kuitenkin yhdistyvät varsin usein EVL 53 §:n mukai-

⁸⁰⁴ HE 92/2004 s. 32. Tällä perusteella rajattiin myös pääomasijoitusyhtiöt subjekteina vero-
vapauden ulkopuolelle. Ks. HE 92/2004 s. 35.

⁸⁰⁵ Ks. Järvenoja 2011a s. 582.

⁸⁰⁶ Penttilä 2003 s. 224. Ks. myös Haarala 2005 s. 440. Ratkaisussa KHO 1976 T 3627 luettiin
pankin käyttöomaisuudeksi osakkeet Teollistamisrahasto Oy:ssä, Suomen Vientiluotto Oy:ssä
sekä eräässä sen tytäryhtiössä. Kahdessa ensimmäisessä yhtiössä pankin omistusosuus alitti 5
prosenttia yhtiöiden koko osakekannasta. Yhtiöiden toiminta liittyi läheisesti pankin luotonanto-
toimintaan. Tapauksessa KHO 1980 B II 525 katsottiin, etteivät vakuutusyhtiön omistamat liike-
pankin osakkeet olleet käyttöomaisuutta, vaikka omistus oli 3,18 prosenttia pankin osakekannas-
ta. Tapauksessa pankin konttoriverkosto palveli yhtiön vakuutusmyyntiä. Sen sijaan tapauksessa
KHO 1993 T 351 pidettiin pankin omistamia kehitysyhtiön osakkeita käyttöomaisuutena. On ny-
kyisen verovapaussäännösten kannalta mielenkiintoista, että tässä tapauksessa omistusosuus oli
7–8 prosenttia osakepääomasta, joka on suhteellisen lähellä nykyistä 10 prosentin vaatimusta.
Myös sijoitusomaisuuden ja käyttöomaisuuden välistä eroa määritettäessä voidaan oikeuskäytän-
nön perusteella katsoa, että omaisuuslajijaottelussa on ratkaisevaa omaisuuden käyttötarkoitusta.
Näin ollen omistusosuuden suuruuden merkitys on vähäisempi, vaikka silläkin on kokonaisuhar-
kinnassa vaikutusta. Ks. tapauksesta ja aihealueesta yleensä Kontkanen 2005 s. 76, Andersson
1984 s. 121 ja Niskakangas 1987b s. 9. Ks. myös KHO 1992 T 1960, jossa vakuutusyhtiö omisti
26,7 prosentin osuuden yhtiöstä, joka harjoitti autojen maahantuontia, myyntiä, huoltoa ja kor-
jaustoimintaa. Omistusosuus ei ollut KHO:n mukaan käyttöomaisuutta. Kontkanen 2005 s. 76
katsoo, että jälkimmäisessä tapauksessa oli ratkaisevaa omistusosuuden suuruuden sijasta auto-
kauppaosakkeiden riittävän kiinnelkohdan puuttuminen vakuutusyhtiön harjoittamaan vakuutus-
toimintaan.

⁸⁰⁷ Ks. Niskakangas 2007 s. 7.

sen EVL-tulolähteen varojen määritelmään. Joka tapauksessa EVL 12 §:n tulkinta on korostuneen tapauskohtaista eikä sitä tulisi rajata yleispiirteisen säännöksen sanamuotoon, vaan tulkinta-apua tulee hakea sekä vanhemmasta että uudemmasta oikeuskäytännöstä. Sekä EVL 53 §:n elinkeinovarallisuuden että EVL 12 §:n käyttöomaisuuden käsitteet tai kuvailut ovat hyödyllisiä apuvälineitä ratkaistaessa käytännön verotuskysymystä. Niillä on myös lainsäädännön systematiikkaan liittyviä tehtäviä. Näiden säännösten systematiikan avulla vältetään myös turhan yksityiskohtaiset lainsäädäntöratkaisut, joita mahdollisesti joudutaan kuitenkin harkitsemaan tulolähdejaon kokonaisarvioinnin yhteydessä vuosina 2012–2013.⁸⁰⁸

Varhaisia näkökantoja. Ennen EVL:n voimaantuloa vallinneen oikeustilan aikaan emoyhtiön välittömän oman liiketoiminnan ulkopuoliset omistukset eivät kuuluneet sen käyttöomaisuuteen. Oikaisukäytännön perusteella käyttöomaisuutena ei välttämättä pidetty edes kotimaisen yhtiön ulkomaista samalla liiketoimintasektorilla toimivaa tytäryhtiötä, joka ei myynyt Suomessa valmistettuja tuotteita.⁸⁰⁹

Vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistusta edeltäneessä EVL:a koskevassa oikeuskirjallisuudessa on laajalti tunnustettu, että osakeomistus kuuluu käyttöomaisuuteen muun muassa silloin, kun osakkeet on hankittu tuotannontekijöiden saatavuuden tai tuotteiden menekin turvaamiseksi tai helpottamiseksi verovelvollisen elinkeinotoiminnassa⁸¹⁰. Tämä on ilmeisesti kanta, joka on ollut

⁸⁰⁸ Vrt. Mattila 2011b s. 71 ja Mattila 2012 s. 120, joka puhuu tässä yhteydessä apukäsitteistä. Vrt. Niskakangas 2007 s. 7, joka ei pidä mahdollisena johtaa deduktiivisesti oikeusseuraamuksia tästä ”jäykästä konstruktiosta”. Vertailun vuoksi on syytä nostaa esille käsitelainopin perusajatus: jokainen oikeudellinen ratkaisu tulee voida johtaa suoraan oikeudellisista käsitteistä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että oikeudellinen ajattelu muuttuu käsitteistä päättelyksi. Ks. käsitelainopista tarkemmin esim. Aarnio 1986 s. 21 sekä Tuori 2000 s. 194–195. Ks. myös käsitteiden virheelliseen käyttämiseen kohdistuneesta kritiikistä Voipio 1968 s. 11–14 ja siellä läpikäydyt lähteet. Voipio (mts. 19) on pitänyt oikeudellisia käsitteitä esitysteknillisinä apuvälineinä, ”joilla ei ole oikeusvaikutuksia”. Vrt. Halttunen – Helin – Mattila – Mikkola – Saarenpää 1972 s. 117, jotka tunnustavat käytännön ratkaisutoiminnan ja oikeustieteen systeeminrakennuksen välisen ristiriidan. Käsitteiden merkitystä korostettaessa on yhtäältä samalla painotettu ns. käsitteistä päättelämisen vaaroja. Tällä on viitattu tilanteeseen, jossa käsitteen avulla (tämän tutkimuksen näkökulmasta esim. käyttöomaisuuden käsite) päätellään yksittäistapauksen ratkaisu. Ks. Niskakangas 2007 s. 7. Toisaalta käsitteiden perusteellinen analysointi on merkittävä osa oikeustieteellistä tutkimusta. Ks. tästä Myrsky 2009d s. 183. Ks. myös Klami 1977b s. 392, joka huomauttaa oikeudellisessa argumentaatiossa ilmenevästä tavasta etsiä laintulkintaopilliseen kysymykseen vastaus epämääräisistä käsitteistä sen sijaan, että keskitytään tietyn normin tulkintaa koskevaan konkreettiseen ongelmaan. Vrt. Aarnio 1997 s. 39 ja siellä alaviitteessä 7 mainitut lähteet. Vrt. myös Aarnio 1985 s. 13–14 ja siellä mainitut lähteet.

⁸⁰⁹ Niskakangas 2007 s. 4 ja siellä mainittu oikeuskäytäntö.

⁸¹⁰ Elinkeinoverolain kommentaarin osalta ks. Ikkala – Andersson – Nuorvala 1969 s. 123, Ikkala – Andersson – Nuorvala 1973 s. 135, Ikkala – Andersson – Nuorvala 1978 s. 163, Ikkala – Andersson – Nuorvala 1981 s. 166, Ikkala – Andersson – Nuorvala 1986 s. 159, Ikkala – Andersson – Nuorvala 1993 s. 218, Andersson – Ikkala 1996 s. 197 sekä Andersson – Ikkala 2000 s. 206. Näin myös Tikka 1975 s. 111, jonka mukaan käyttöomaisuutta ovat mm. osakkeet ”sellai-

verotuksessa vähemmän riitautettu ja myös nykyään yleisesti hyväksytty lähtökohta. Sille voidaan myös löytää selkeä tuki vanhemmasta oikeuskäytännöstä⁸¹¹.

Käyttöomaisuuden käsite tarkentui vasta 1970-luvun oikeuskäytännön tulkintalinjausten ansiosta. Merkittävä lisäilmiö käyttöomaisuuden käsitteen tulkinnan kannalta oli vuoden 1973 KPL, jossa käyttöomaisuudeksi määriteltiin esineet, erikseen luovutettavissa olevat oikeudet ja muut hyödykkeet, jotka oli tarkoitettu tuottamaan tuloa useampana kuin yhtenä tilikautena. Niskakankaan mukaan KPL:n määrittelyillä on mahdollisesti käytännössä ollut merkitystä myös verotuksessa. Kantaansa hän perustelee sillä, että kirjanpidossa käyttöomaisuuteen merkittyjä eriä ei yleensä ole lähdetty siirtämään verotusta varten muihin omaisuuslajeihin.⁸¹²

EVL:n säätämisen jälkeen nousi erityisesti emoyhtiön omistamien tytäryhtiö-osakkeiden verotuksellinen asema keskustelun kohteeksi⁸¹³ ja kysymykseksi, johon otettiin myös merkittävästi kantaa oikeuskäytännössä. Osakekantojen omaisuuslajiin ei otettu kantaa konsernirakenteen näkökulmasta vielä Ikkalan, Anderssonin ja Nuorvalan ensimmäisessä Elinkeinoverolain kommentaarissa vuonna 1969. Kuitenkin jo kommentaarin toisessa painoksessa asiasta mainittiin seuraavaa:

”Tytär- ja sisaryhtiöiden osakkeita on EVL:n mukaan yleensä pidettävä käyttöomaisuutena. Tämä koskee sekä tapauksia, joissa yhtiöiden toiminta tapahtuu eri tasoilla (pystysuora integraatio) että tapauksia, joissa molemmat yhtiöt toimivat samalla tasolla joko samalla alalla tai eri aloilla (vaakasuora integraatio). Tätä kantaa voidaan perustella EVL:n laajalla liikeomaisuuden käsitteellä. Kun tytär- ja sisaryhtiöiden osakkeet eivät yleensä voi olla rahoitus-, vaihto- tai sijoitusomaisuutta, olisi vaihtoehtona niiden pitämiseksi käyttöomaisuutena vain niiden katsominen liikkeeseen kuulumattomaksi omaisuudeksi. Mutta sellaisten osakkeiden, jotka palvelevat yritystä muulla tavoin kuin ylijäämäverojen pitkäaikaisena sijoituskohteena, käsitteleminen elinkeinon kuulumattomana omaisuutena, ei ole taloudellisesti luontevaa eikä EVL:n peruslinjan mukaista. Asian ratkaisuun vaikuttaa myös esim. se, miten suhteellisesti suuren määrän osakkeita verovelvollinen omistaa toisessa yhtiössä: mitä suurempi osuus on, sitä luonnollisempaa on käsitellä sitä käyttöomaisuutena.

Edellä esitetyn mukaisesti ovat yleensä mm. konserniyritysten keskinäiset osakepaketit käyttöomaisuutta. Samoin käyttöomaisuutta ovat esim. ulkomaiset tuotantoa

sisä yhtiöissä, jotka yrityksen hankintoja tai myyntiä hoitamalla palvelevat sen suoritettuaan”. Tikan mukaan käyttöomaisuuteen kuuluvat ”ilmeisesti myös osakkeet yleisemmissä palveluyhtiöissä (esim. puhelinyhtiössä tai ATK-palvelukeskusta pitävässä yhtiössä) ja alan keskusliikkeissä”. Tikan mukaan samalla perusteella käyttöomaisuuteen kuuluvat myös yritysten omistamat raha- ja vakuutuslaitosten osakkeet.

⁸¹¹ Ks. esim. KHO 1993 T 351, jossa KHO perusteli päätöstään rahoitusmarkkinoiden monopoliolueissa. Omistajayhtiö (pankki) omisti osuuksia kehitysyhtiöissä, jotka tekivät väliaikaisia sijoituksia kohdeyhtiöihin. Ks. myös prejudikaattiarvoltaan hieman epäselvempi KHO 1993 T 43, joka koski hankintamenon poistamista ja jossa KHO poisti osittain KVL:n ennakkoratkaisun.

⁸¹² Niskakangas 2007 s. 4.

⁸¹³ Ks. tästä keskustelusta esim. Andersson 1973 s. 77–78 ja Voipio 1972 s. IV/2–9.

tai myyntiä harjoittavien tytäryhtiöiden osakkeet. Aikaisempi käytäntö oli tässä suhteessa jossakin määrin toisella kannalla.”⁸¹⁴

EVL:n voimaantulon jälkeinen oikeuskäytäntö noudatti vanhemman oikeustilan omaksumaa käsitystä emoyhtiön liiketoiminnan merkityksestä sen suorasi-joitusten omaisuuslajikvalifoinnissa. Näiden välillä olevat erot johtivat usein siihen, että omistusta ei voitu pitää käyttöomaisuuteen kuuluvana.⁸¹⁵ Tästä oikeuskäytännöstä voidaan mainita esimerkiksi KHO 1972 II 501⁸¹⁶.

Ratkaisujen perusteella pystyttiin tekemään johtopäätös, että KHO:n mukaan yrityksen ostama, toisella alalla toimivan yhtiön osakekanta ei ollut käyttöomaisuutta⁸¹⁷. Ratkaisun KHO 1972 II 501 osalta ei käy selvästi ilmi, mihin perustui KHO:n johtopäätös siitä, että eri vaiheissa hankitun tytäryhtiön osakkeet eivät kuuluneet emoyhtiön elinkeinotoiminnan tulolähteeseen.

KHO:n valitsemaan varsin jyrkkään laintulkintaan kohdistui kuitenkin oikeuskirjallisuudessa varsin paljon kritiikkiä⁸¹⁸. Tapauksille onkin erittäin vaikea antaa painavaa prejudikaattiarvoa ottaen huomioon KHO:n hiljalleen 1970- ja 1980-luvuilla muuttuneen ratkaisulinjan sekä erityisesti vuonna 2010 annetut ratkaisut EVL 6 b §:n soveltamistilanteista.

Tilanne muuttui paremmin yrityskokonaisuutta ymmärtäväksi jo aiemmin. Ratkaisussa KHO 1976 T 3677 katsottiin, että osakkeet olivat käyttöomaisuutta tilanteessa, jossa yhtiö oli perustanut osakeyhtiön harjoittamaan liiketoimintaa muulla kuin perustajayhtiön toimialalla. KHO:n ratkaisusta voidaan poimia esille erityisesti maininnat asemasta suurimpana osakkeenomistajana sekä omistettavan yhtiön toiminnan liittyminen omistajayhtiön osakkeiden omistamien kotimaisten yhtiöiden sekä omistajayhtiön ulkomaisten päämiesten liike-toimintaan.

Tapauksessa avoimen yhtiön toimialana oli erikoistyökalujen maahantuonti ja myynti. Se kärsi huomattavan menetyksen omistamiensa jäteöljynpuhdistusyhtiön osakkeiden arvon alentuessa. Kun otettiin huomioon, että sanottu avoin yhtiö oli ollut mainitun osakeyhtiön suurin osakkeenomistaja ja että osakeyhtiön toiminta oli liittynyt avoimen yhtiön osakkaiden omistamien muiden kotimaisten yhtiöiden sekä sen ulkomaisten päämiesten liiketoimintaan, avoimen yhtiön oli katsottava hankkineen osakeyhtiön osakkeet elinkeinotoiminnassaan ja ne kuuluivat sen käyttöomaisuuteen.⁸¹⁹

⁸¹⁴ Ikkala – Andersson – Nuorvala 1973 s. 133–134. Ks. samansuuntaisesti Ikkala 2002 s. 7.

⁸¹⁵ Niskakangas 2007 s. 5, s. 5 av. 4 ja siellä mainittu oikeuskäytäntö.

⁸¹⁶ Ks. tämän tapauksen kommentteista esim. Ikkala – Andersson – Nuorvala 1973 s. 134 av. 6. Reaktioita mm. tähän tapaukseen on kuvannut myös Niskakangas 2007 s. 5.

⁸¹⁷ EVL:n alkuaikoina emoyhtiön toimintaa selvästi edistäviä tytäryhtiöosakkeita pidettiin käyttöomaisuutena. Sen lisäksi oli tapauksia, joissa osakkeet muodostivat oman erillisen liiketulo-lähteensä, ja tapauksia, joissa osakkeet katsottiin liiketoiminnan ulkopuolelle tehdyiksi pitkäaikaisiksi sijoituksiksi.

⁸¹⁸ Ks. esim. Voipio 1979 s. 70, joka piti oikeustilaa tämän kysymyksen osalta epäselvänä. Ks. myös Niskakangas 2007 s. 5.

⁸¹⁹ Ks. tapauksesta esim. Kilpi 1977 s. 192, jonka mukaan tässä ratkaisussa viedään konser-

Oikeuskäytännön kehittyminen näkyi myös oikeuskirjallisuudessa, jossa KHO:n tulkintoihin reagoitiin myönteillen⁸²⁰. Tultaessa 1980-luvulle Uusi elinkeinoverolainsäädäntö -teoksessa kommentoitiin ”uutta tilannetta” seuraavasti:

”Kun tytär- ja sisaryhtiön osakkeet eivät yleensä voi olla rahoitus-, vaihto-, tai sijoitusomaisuutta, olisi vaihtoehtona niiden pitämiseksi käyttöomaisuutena vain niiden katsominen liikkeeseen kuulumattomaksi omaisuudeksi. Sellaisten osakkeiden, jotka palvelevat yritystä sen liiketoiminnassa, käsitteleminen elinkeinon kuulumattomana omaisuutena ei kuitenkaan ole taloudellisesti luontevaa eikä EVL:n peruslajan mukaista. Edellä esitetyn mukaisesti ovat yleensä samaan konserniin kuuluvan yhtiön osakkeet käyttöomaisuutta silloinkin, kun yhtiöt toimivat aivan eri toimialoilla.”⁸²¹

Niskakangas on kommentoinut edellä mainitun oikeuskäytännön ja silloisen oikeuskirjallisuuden pohjalta, että käyttöomaisuutta koskevasta oikeusohjeesta oli muodostunut ”kaatopykälä, jonka syliin kannettiin sellainen liiketoimintaan kuuluva omaisuus, joka ei luontevasti sijoittunut mihinkään muuhun omaisuuslajiin”⁸²².

Viimeaikaisia arvioita ja oikeuskäytäntöä. Säännöstä koskevaa historiallista oikeuskirjallisuutta myönteillen voidaan edelleenkin katsoa, että osakeomistus kuuluu käyttöomaisuuteen muun muassa silloin, kun osakkeet on hankittu tuotantontekijöiden saatavuuden vuoksi, tuotteiden menekien lisäämiseksi, turvaamiseksi tai helpottamiseksi⁸²³. Käyttöomaisuutena on pidetty myös omaisuutta, joka on hankittu liikkeen toiminnan kannalta tarpeellisten palvelujen saatavuuden turvaamiseksi verovelvollisen elinkeinotoiminnassa⁸²⁴. Niiden arvo yritykselle perustuu niiden kykyyn tuottaa pitkällä aikavälillä tuloa yrityksen toiminnassa. Tämä tarkoittaa käytännössä osake-enemmistöä tai sellaista suurta osake-erää, joka tuottaa määräysvallan tai muuten huomattavan vaikutusvallan

nijattelu pidemmälle kuin ratkaisussa KHO 1976 B II 513. Kilpi toteaa, että ratkaisun mukaan itse holdingyhtiön käsitteeseen kuuluu tietty toiminnan laajuus. Kilpi korostaa, että ratkaisun taustalla on konsernijnäittelu. Ks. tapauksesta KHO 1976 T 3677 myös Andersson 1984 s. 119 ja 141, Tikka 1977b s. VII/3, Niskakangas 2007 s. 5, Niskakangas 1987b s. 9, KPMG 2005 s. 34–35 sekä Wikström 1984 s. 24–25, joka kuvailee ratkaisua käyttöomaisuuden tulkinnan laimentumisen kehityksen taitekohdaksi integraatiotilanteissa. Tapaus liittyyneen kuitenkin selkeämmin tulolähteeseen kuin omaisuuslajijaotteluun.

⁸²⁰ Niskakangas 2007 s. 5. Ks. kommentaiteista esim. Voipio 1979 s. 70 av. 22, jossa hän käyttää termejä ”uusi ratkaisutapa” ja ”eräänlainen konsernijnäittelu”. Ks. myös Kilpi 1977 s. 192 sekä Tikka 1977b s. VII/3.

⁸²¹ Ikkala – Andersson – Nuorvala 1981 s. 164.

⁸²² Niskakangas 2007 s. 5.

⁸²³ Ks. esim. VeroH 2.11.2005, Andersson – Ikkala 2005 s. 256, Myrsky 2005b s. 85 sekä KPMG 2005 s. 34–35. Valtiovarainministeriön työryhmä totesi vuonna 2006 mietinnössään seuraavaa: ”Arvopapereiden on katsottava kuuluvan käyttöomaisuuteen muun muassa silloin, kun verovelvollinen on hankkinut ne lisätäkseen, turvatakseen tai helpottaakseen suoritteidensa mennekkää taikka tehdäkseen tuotantontekijän hankkimisen edullisemmaksi tai varmemmaksi. Käyttöomaisuutta ovat myös arvopaperit, joilla pyritään turvaamaan liikkeen tarvitsemat palvelukset ja muut aputoiminnot.” VM 4/2006 s. 51.

⁸²⁴ Ks. Myrsky 2005b s. 85.

omistetussa osakeyhtiössä. Vaikka määräysvalta onkin osoitus liiketoiminnallisen yhteyden olemassaolosta omistajan ja omistettavan välillä, ei se välttämättä vielä tarkoita, että välillinen tai välitön liiketoiminnallinen yhteys välttämättä olisi olemassa.

Osakkuusvapautusta koskevassa hallituksen esityksessä on todettu, että luovutusvoiton verovapaus on tarkoituksenmukaista rajata tilanteisiin, joissa on kysymys pitkäaikaisista, omistajayhtiön liiketoimintaan liittyvistä osakeomistuksista. ”Lyhytaikaisista sijoituksista saadut voitot on sen sijaan syytä rajata verovapauden ulkopuolelle.”⁸²⁵ EVL 6 b §:llä ei ollut tarkoitus muuttaa käyttöomaisuuteen kuuluvan osakkeen käsitettä⁸²⁶. Hallituksen esityksessä käsitettä tulkittiin ja annettiin jopa soveltamisohje tätä varten:

”Osakkeet kuuluvat käyttöomaisuuteen esimerkiksi silloin, kun niiden omistamisen tarkoituksena on lisätä tai muuten edistää yrityksen suoritteiden menekkiä taikka turvata tai helpottaa liikkeen tarvitsemien tuotannontekijöiden hankkimista. Tyypillisiä käyttöomaisuusosakkeita ovat esimerkiksi tytäryhtiösakkeet ja omistusyhteyshyötyosakkeet. Käyttöomaisuutena voidaan pitää myös niin sanottuja strategisia osakeomistuksia. Tällaisia voivat olla esimerkiksi samalla alalla tai lähialalla toimivan yhtiön osakkeet. Käyttöomaisuusosakkeille on tyypillistä, että ne on hankittu pitkäaikaiseen omistukseen ja niiden omistamisella tavoitellaan ensisijaisesti muita tarkoituksiperiä kuin osinkotuottoja tai lyhyen aikavälin arvonnousuja.”⁸²⁷

Vanhemmasta oikeuskäytännössä on havaittavissa tietynasteinen seuraamus-harkinta. Tämän perusteella on uudemmassa oikeuskirjallisuudessa katsottu, että nykyisessä tilanteessa omaisuuslajitarkastelussa tulee suorittaa tapauskoh-tainen analyysi etuyhteyden näkökulmasta ottaen huomioon yritys rakenne ko-konaisuudessaan.⁸²⁸

Yksittäistapauksen ratkaisu tulee tehdä ensisijaisesti lain sanamuodon avul-la, kun tapauksen faktoja sovitetaan yhteen sen kanssa. Tällöin tulee selvittää, onko osakkeiden tapauksessa kyse pysyvään käyttöön tarvittavista hyödykkeis-tä. Vaikka tytär- ja emoyhtiö toimisivat eri toimialoilla, ei se estä kuitenkaan it-sessään tytäryhtiön osakekantaa kuulumasta emoyhtiön käyttöomaisuuteen. Tällöin ratkaisevaa on omistajan ja omistettavan toiminnallisen yhteyden ole-massaolo kaikki asiaan vaikuttavat olosuhteet huomioon ottaen. Myös konser-nin ulkopuolella olevat osakekannat ovat käyttöomaisuutta, jos omistajan ja omistettavan välillä on olemassa toiminnallinen yhteys eikä osakkeita ole han-

⁸²⁵ HE 92/2004 s. 31. Ks. tästä myös Kukkonen – Walden 2009 s. 389.

⁸²⁶ Vrt. Juusela 2004 s. 185, jonka mukaan lainsäätäjän omaksuma lähtökohta pääomasijoi-tustoimintaa harjoittavan yhtiön pääomasijoitustoimintaan kuuluvien osakkeiden kuulumisesta yhtiön käyttöomaisuuteen tukee käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden ”käsitteen melko laa-jaa tulkintaa”.

⁸²⁷ HE 92/2004 s. 32. Ks. tästä myös Kukkonen 2007a s. 157, Myrsky 2005b s. 85 ja Penttilä 2011a s. 50. Ks. myös VeroH 2.11.2005.

⁸²⁸ Esim. Niskakangas 2007 s. 7 ja mts. 9–10.

kittu ainoastaan sijoitusmielessä. Osuuskuntakonsernin osalta omistettavat osakkeet ovat käyttöomaisuutta esimerkiksi silloin, kun omistettava yhtiö jalostaa osuuskunnan tuotteita⁸²⁹. Jos EVL:n mukaan verotettavan hallinnointiyhtiön tapauksessa suorasijoituksen muodostavat kohdeosakkeet hankitaan pitkäaikaiseen käyttöön ja yhtiöiden välillä vallitsee selkeä liiketoiminnallinen yhteys, lienee tavanomaisesti oletuksena osakkeiden kuuluminen yhtiön elinkeinotoiminnan varoihin ja käyttöomaisuuteen.

Lain sanamuoto on yleispiirteinen ja se antaa tilaa tulkinnalle. Tällöin omistussuhdetta voidaan arvioida laajasti etuyhteyspiirin, sen harjoittaman liiketoiminnan ja liiketoimintaympäristön näkökulmasta. Tätä tukevaa ajattelua esiintyy myös lain esitoissa. Niin sanottuina strategisina osakeomistuksina pidettävät omistukset samalla toimialalla tai lähitoimialalla toimivissa yrityksissä luetaan hallituksen esityksen mukaan käyttöomaisuuteen. Strategisilla osakeomistuksilla tarkoitetaan nimenomaisesti vähemmistöosakuutta yrityksessä, jonka kanssa ei ole välitöntä toiminnallista yhteyttä mutta jonka omistamiseen liittyy yritysstrategian näkökulmasta tärkeitä ominaisuuksia. Tällaisen yhteyden tulee olla kuitenkin muuta kuin lyhytaikainen. Sen tulee olla tulevaisuuteen suuntautunut ja koskea yrityksen nykyistä tai tulevaa yritysstrategiaa.⁸³⁰

Myrsky ja Linnakangas ovat maininneet strategisista osakeomistuksista esimerkkinä ketjuun kuuluvan vähittäiskauppiaan omistamat tukkuliikkeen osakkeet ja lääkärin omistamat lääkärikeskuksen osakkeet⁸³¹. Kukkonen on puolestaan maininnut autoilijan KTK-keskuksen osakkeet⁸³². Niskakangas taas mainitsee merkitykselliseksi kriteeriksi oman toiminnan turvaamisen tärkeyden, vaikka omistusosuus olisikin vähäinen⁸³³. Venesjärvi on maininnut tästä esimerkkinä K-kauppiaan omistamat Kesko Oy:n osakkeet⁸³⁴.

Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä totesi vuonna 2006 seuraavaa: ”Myös liikkeen kilpailukyvyn parantamiseksi tai liiketoiminnan laajentamiseksi hankitut arvopaperit ovat käyttöomaisuutta. Käyttöomaisuutta voivat siis olla muun muassa sellaisen osakeyhtiön osakkeet, joka myy verovelvollisen suoritteita tai hankkii verovelvollisen tarvitsemia tuotannontekijöitä taikka joka toimii samalla alalla kuin verovelvollinen tai lähialalla.”⁸³⁵ Eri asia on, voidaanko esimerkiksi EVL:n mukaan verotettavan arvopaperikauppaa harjoittavan osakeyhtiön omistamia varainhoitoon keskittyneen yhtiön osakkeita pitää käyttöomaisuuteen kuuluvina. Ratkaisua tähän joudutaan ensisijaisesti miettimään tulolähdeobjektin avulla.

⁸²⁹ Mannio 2004 s. 271.

⁸³⁰ HE 92/2004 s. 31–32. Ks. myös Juusela 2004 s. 184–185.

⁸³¹ Myrsky – Linnakangas 2010 s. 186.

⁸³² Kukkonen 2007a s. 157 ja Kukkonen 2007b s. 267.

⁸³³ Niskakangas 1987b s. 9.

⁸³⁴ Venesjärvi 1988 s. 333. Ks. strategiisiin omistuksiin liittyvistä kommentteista myös Myrsky 2005b s. 85, Kukkonen 2009 s. 148 sekä Kukkonen – Walden 2009 s. 390–391.

⁸³⁵ VM 4/2006 s. 52.

Käyttöomaisuusluonteen sitominen strategiaan osakeomistuksiin ja lähialalla toimivien yhtiöiden osakkeisiin on saanut vuoden 2010 KHO:n oikeuskäytännössä vahvistusta. Omistamisen ja liiketoiminnan harjoittamisen on katsottu sulautuvan etuyhteysajattelua myötäillen yhteen ja muodostavan riittävän toiminnallisen yhteyden ja näin ollen käyttöomaisuusominaisuuden niissä tapauksissa, joissa yrityksen avainhenkilöt ovat aktiivisesti hallinnoineet kohdeyhtiötä omistamansa MBO-yhtiön välityksellä. KHO:n ratkaisussa KHO 2010:64 oli kyse juuri tällaisesta MBO-yhtiöstä ja sen omistamien osakkeiden omaisuuslajiluonteesta. KHO katsoi, että tässä tapauksessa riittävä liiketoiminnallinen yhteys MBO-yhtiön ja kohdeyhtiön välillä oli olemassa. Ratkaisusta kävi kuitenkin omaisuuslajitestin näkökulmasta esille, että koska yhtiötä verotettiin EVL:n mukaan eikä sillä vaikuttanut voivan olla muuta omaisuutta kuin elinkeinotulolähteeseen kuuluvaa, tuli myös sen omistamia osakkeita pitää KHO:n mukaan käyttöomaisuuteen kuuluvana yleisesti juuri aikaisemmin esitellyn kaato-omaisuuslajiajattelun vuoksi⁸³⁶ ja erityisesti siksi, että osakkeet oli tarkoitettu pitkäaikaiseen omistukseen. Tarkemmin arvioituna tähän sisältyy kuitenkin tulkinnallinen ansa, koska käyttöomaisuutta ovat pysyvään käyttöön tarkoitettut hyödykkeet ja pääomasijoitustoiminnan ”sivutuotteena” olevan MBO-yhtiön olemassaolo lienee yleensä rakennettu sitä silmällä pitäen, että omistuksesta luovutaan pääomasijoittajien exit-vaiheen yhteydessä. Näin ollen MBO-yhtiön osakkeita voitaisiinkin lähtökohtaisesti pitää vaihto-omaisuuteen kuuluvina. KHO:n ratkaisu mahdollistaneekin kuitenkin tietyissä poikkeustapauksissa MBO-yhtiöiden merkittävien osakesijoitusten pitämisen elinkeinotulolähteen käyttöomaisuutena.

Tytär-yhtiön tai osakkuusyhtiön osakkeet ovat erittäin tyypillisiä käyttöomaisuuteen kuuluvia osakkeita⁸³⁷, ja käytännössä ne harvoin kuuluvat johonkin muuhun omaisuuslajiin tai TVL-omaisuuteen. Konserniliitännän on ajateltu yleensä synnyttävän perusolettamuksen osakkeiden kuulumisesta käyttöomaisuuteen riippumatta siitä, mitkä yhtiöiden toimialat ovat ja poikkeavatko ne merkittävästi toisistaan⁸³⁸, vaikkakaan samaan konserniin kuuluminen ei välttämättä vielä riitä tekemään omistettavista osakkeista käyttöomaisuutta. Konkreettisenä toiminnallisen yhteyden osoituksena EVL 12 §:n mukaisesta käyttöomaisuusluonteesta ovat yhtiöiden keskinäiset liiketoimet ja niihin perustuvat veloitukset. Liiketoimet ja niiden perusteella tehtävät veloitukset eivät ole kui-

⁸³⁶ Vrt. Järvenoja 2011a s. 582, joka arvioi, että KHO ei voinut tulla muuhunkaan johtopäätökseen asiassa.

⁸³⁷ Ks. Kukkonen 2009 s. 148. Ks. myös Venesjärvi 1988 s. 333, joka huomauttaa, että käyttöomaisuuteen kuuluvat osakkeet ovat tyypillisesti osake-enemmistöjä tai sellaisia suurehkoja osake-eriä, jotka tuottavat jonkinlaista määräysvaltaa yrityksessä. Ks. konsernin sisäisistä osakeomistuksista ja niiden arvostamisesta myös Koski 1977 s. 151–156, jonka yhteydessä (s. 151–152) hän tuo esille myös verotuksessa esitettyjä näkökulmia.

⁸³⁸ Juusela 2004 s. 184 ja Niskakangas 2007 s. 7. Ks. tästä ajatustavasta myös Andersson 1984.

tenkaan edellytys osakkeiden pitämiselle käyttöomaisuuteen kuuluvina, vaan toiminnallinen yhteys suoritetuotantoon voi ilmetä muussakin muodossa.

Niskakankaan mukaan merkityksellistä tässä tilanteessa ei enää olisi emoyhtiön ja tytäryhtiön toiminnallisen yhteyden olemassaolo. Niskakangas katsoo, että verotus olisi täten ” – mukautunut siihen taloudelliseen tendenssiin, jonka mukaan yrityksen uudelleensuuntausta pidetään arvokkaana päämääränä” ja se olisi ” – sopu- soinnussa rakennemuutosta suosivan kokonaistaloudellisen pyrkimyksen kanssa”. Niskakangas vaikuttaa painottavan erityisesti (vuosikirjan ulkopuolelle jäänyttä) ratkaisua KHO 1976 T 3677, jossa työkalujen maahantuontia ja myyntiä harjoittaneen yhtiön omistamat jäteöljyä puhdistaneen osakeyhtiön osakkeet katsottiin käyttö- omaisuudeksi.⁸³⁹

Merkitystä ei oikeuskirjallisuuden kannanottojen mukaan ole katsottu olevan sillä, toimiiko sisaryhtiö samalla tasolla konsernissa, eikä sillä, toimiiko tytär- tai sisaryhtiö samalla toimialalla kuin sen osakkeita omistava yhtiö⁸⁴⁰.

On kuitenkin huomattava, että käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden kriteerinä on pidetty sitä, että ne tukevat jollakin tavalla omistajansa tai sitä lähellä olevan yri- tyksen toimintaa. Tyypillisimmillään tämä toiminnallinen yhteys on kyseessä, kun omistettava yritys on konsernissa raaka-aineen toimittaja tai myyntiyhtiö. Vaatimuk- sena on kuitenkin pidetty omistettavien osakkeiden liittymistä omistajansa tai sitä lähellä olevan yrityksen liiketoimintaan.⁸⁴¹

Eräässä Konserniverokeskuksen ennakotietotapauksessa osakkeita pidettiin käyt- töomaisuuteen kuuluvina, sillä kyse oli samalla toimialalla toimivasta kokonaan konsernin omistuksessa olevasta yhtiöstä: finanssikonserniin kuuluva omistajayhtiö oli omistanut usean vuoden ajan 10 prosentin osuuden toisessa EU-maassa rekisteröidyn yhtiön osakkeista, joka oli samalla toimialalla omistajayhtiön kanssa. Konsernin muut yhtiöt omistivat loput kohdeyhtiön osakkeista. Näitä osakkeita pidettiin omistajayhtiön käyttöomaisuuteen kuuluvia osakkeina ja niiden luovutukseen sovellettiin EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja 6 b §:n säännöksiä.⁸⁴²

Tytär- ja sisaryhtiön osakkeita on EVL:n mukaan yleensä pidettävä käyttö- omaisuutena myös silloin, kun toiminta tapahtuu eri tasoilla, jos niiden välillä voidaan osoittaa olevan liiketoiminnallinen yhteys⁸⁴³. Tytäryhtiö- ja sisaryhtiö- osakkeet voitaneen usein katsoa käyttöomaisuudeksi silloinkin, kun omistetut yhtiöt toimivat eri toimialalla. Tällöin kuitenkin vaaditaan ainakin välillistä yh- teyttä omistajayhtiön liiketoiminnan ja kohdeyhtiösijoituksen välillä ja omis- tuksen pysyväisluonnetta. Tällaiseksi sopii esimerkiksi liiketoimintariskin ha-

⁸³⁹ Niskakangas 1987b s. 9.

⁸⁴⁰ KPMG 2005 s. 34–35 sekä KPMG 2007 s. 37.

⁸⁴¹ Hallböck – Englund 1988 s. 5. Ks. myös Immonen – Lindgren 2009 s. 46.

⁸⁴² Haarala 2005 s. 440.

⁸⁴³ Ks. hieman EVL:n voimaantulon jälkeisistä kommentaiteista myös Andersson 1969c s. 103, jonka mukaan vaakasuoran ja pystysuoran integraation tapauksia ei voida käsitellä eri tavalla.

jauttaminen, joka lienee ollut pääpiirteinen peruste käyttöomaisuusjohtopäätökselle ratkaisussa KHO 1990 B 515.

Ratkaisussa tytäryhtiön osakkeet olivat käyttöomaisuutta, kun mm. kirjapainoalalla toimiva yhtiö hankki autoalalla toimivan yhtiön osakkeet. X Oy, joka harjoitti kirjapaino-, sitomo- ja sanomalehden julkaisutoimintaa, oli 2.12.1980 tehdyllä kauppakirjalla ostanut 40 % Y Oy:n osakekannasta. Merkittyään 30.12.1980 vaihtovelkakirjalainan X Oy oli tullut omistamaan 50 % Y Oy:n osakekannasta. X Oy oli 20.4.1983 tehdyllä lopullisella kauppakirjalla tullut omistamaan koko Y Oy:n osakekannan. Y Oy harjoitti autojen vähittäismyyntiä ja korjaamotoimintaa. X Oy oli hankkinut Y Oy:n osakekannan laajentaakseen liiketoimintaansa autoalalle ja turvatakseen tätä kautta toimintansa laajuuden ja tuottavuuden vaihtelevissa suhdanneolosuhteissa. Yhtiöillä ei ollut varsinaisesti keskinäistä liiketoimintaa. X Oy oli lainoittanut tytäryhtiötään Y Oy:tä sen toiminnan tukemiseksi. Y Oy:n osakkeet olivat X Oy:n liikeomaisuuteen kuuluvaa käyttöomaisuutta. KHO katsoi, että kyseessä olevat lainat olivat X Oy:n liikesaamisia, joista voitiin tehdä luottotappiovaraus.

Liiketoiminnan tietoisesta monipuolistamisesta tulee erottaa sellainen tilanne, jossa sijoitus toiselle alalle tapahtuu ilman tavoitetta hajauttaa liiketoiminnallista riskiä tai liittää kohdeyhtiön toimintaa mitenkään oman liiketoiminnan piiriin. Tällaisen liiketoiminnallisen yhteyden näyttäminen jää omistajayrityksen tehtäväksi, koska sillä on yleensä parhaat mahdollisuudet tällainen selvitys toimittaa. Tällaiseen tilanteeseen voi liittyä sijoituksen määräaikaisuutta koskeva elementti tai se voi liittyä omistajayhtiön taustalla olevien henkilöosakkeiden taloudellisiin intresseihin.

Sisaryhtiön osakkeiden omistusosuudella ei ole nähtävästi merkitystä niiden käyttöomaisuusluonteelle. Pienikin omistus voi tehdä osakkeista käyttöomaisuutta. Toisaalta pienen omistuksen ollessa kyseessä osakkeiden tulolähde voi olla tulkinnanvarainen. Passiivisen ja pitkäaikaisen omistuksen tapauksessa on kyse lähtökohtaisesti henkilökohtaiseen tulolähteeseen kuuluvasta omaisuudesta⁸⁴⁴. Eri alalla toimivien yhtiöiden ollessa kyseessä voidaan liiketoiminnallinen yhteys perustaa kuitenkin muiden yhtiön omistamien yhtiöiden harjoittamaan liiketoimintaan, kuten ratkaisussa KHO 1976 T 3677 tehtiin.

Osakkuusyhtiöiden osakkeet kuuluvat usein yrityksen käyttöomaisuuteen. Käyttöomaisuuteen voivat kuulua siis myös vähemmistöosakkuudet, jos yhtiöiden välillä on liiketoiminnallinen yhteys eikä osakkeita ole hankittu sijoitusmielessä. Toiminnallinen yhteys voi tarkoittaa esimerkiksi omistusta, jonka avulla voidaan käyttää hyväksi omistettujen yhtiöiden tuottamia suoritteita. Jos omistajayhtiöllä on oikeus osallistua kohdeyhtiön hallintoon, se on yleensä merkki käyttöomaisuusluonteesta. Vähemmistöosakkuus voi olla yksi tapa hajauttaa elinkeinotoimintaa ja liiketoimintariskiä, jolloin käyttöomaisuudelta

⁸⁴⁴ Näin esim. Voipio 1972 s. IV/2–3.

vaadittu sidonnaisuus elinkeinotoimintaan täyttyy⁸⁴⁵. Vähemmistöosakkuus voi kuitenkin kuulua henkilökohtaiseen tulolähteeseen, jos kyse on passiivisesta pitkäaikaisesta sijoituksesta. Sijoitusluonteinen omistus yhtiössä ilman toiminnallista yhteyttä saattaa johtaa siihen johtopäätökseen, että kyseessä olisi mahdollisesti myös rahoitus- tai vaihto-omaisuuteen kuuluva yhtiöomistus⁸⁴⁶. Toisaalta on muistettava, että osakkuusvapautussäännösten omistusosuusedellytyksen täyttymättä jääminen tällaisissa tapauksissa lienee hyvin yleistä, joten verovapaus estyy jo sillä perusteella, eikä omaisuuslajikysymystä päästä ratkaisemaan lainkaan. On myös huomattava, että prosessuaalisten (mm. luottamuskensuojia) kysymysten vuoksi tuomioistuin voi olla ”pakotettu” pitämään osakkeita käyttöomaisuuteen kuuluvana, jos esimerkiksi asiassa on jo aikaisemmin lainvoimaisella ratkaisulla päädytty pitämään omistajasubjektia EVL:n mukaan verotettavana ja omistettavia osakkeita EVL-tulolähteeseen kuuluvina. Tällöin yhteisöverotuksen prosessuaalinen systeemi rajoittaa osakkuusvapautuksen soveltamisen kannalta merkityksellisen EVL:n ympärille rakentuvan materiaallisen systeemin soveltamista. Vastaavaan luottamuskensuojaratkaisuun omaisuuslajin osalta päädyttiin muun muassa ratkaisussa KHO 2010 T 2575. Myös ratkaisussa KHO 2010:64 oli kyse tätä muistuttavasta tapauksesta.

KVL:n ratkaisussa 19/2012 oli kyse EVL:n mukaisesta verotuksesta, joka selviää ratkaisuun annetun avainsanan perusteella (Elinkeinotulon verotus). KVL:n ratkaisu liittyi yrityskokonaisuuden huomioimiseen omaisuuslajitestin soveltamisen näkökulmasta (avainsanat: käyttöomaisuusosakkeet, yrityskokonaisuus).

KVL 19/2012

A Oy toimi viestintäalan konsernin emoyhtiönä. Yhtiöllä oli kymmeniä tuhansia osakkaita, suurin osakkeenomistaja omisti alle seitsemän prosenttia yhtiön osakkeista. A Oy:llä oli neljä tytäryhtiötä ja yhtiö omisti osuudet viidestä osakkuusyhtiöstä. A Oy oli siirtänyt vuonna 2007 operatiivisen toimintansa B Oy:öön, jonka osakkeista se omisti noin 30 prosenttia. A Oy oli B Oy:n suurin osakkeenomistaja.

A Oy:n palveluksessa oli kaksi henkilöä, toimitusjohtaja ja talouspäälikkö, jotka olivat osallistuneet B Oy:n päätöksentekoon hallituksen jäsenenä. A Oy:n toimitusjohtaja oli B Oy:n hallituksen puheenjohtaja.

⁸⁴⁵ Ks. esim. KHO 1976 T 3677.

⁸⁴⁶ Oikeuskäytännössä on nähtävästi suhtauduttu torjuvasti ainakin vaihto-omaisuusjohtopäätökseen suorasijoitustilanteissa. Esim. Helsingin HAO:n ratkaisussa 25.5.2011 11/0574/6 oli kyse etuyhteyden sisällä toteutetusta liiketoimintakaupasta vanhaan (ja passiiviseen) holdingyhtiöön. Emoyhtiö luovutti noin neljän kuukauden kuluttua liiketoimintakaupan jälkeen liiketoiminnan hankkineen yhtiön osakekannan. VOVA:n ensisijaisena vaatimuksena oli, että osakkeita ei tullut pitää käyttöomaisuuteen kuuluvina vaan vaihto-omaisuutena. HAO totesi ratkaisussaan kuitenkin, että emoyhtiö ei ollut arvopaperikauppaa harjoittava yhtiö, ”eikä tämä ja muu edellä esitetty huomioon ottaen” kohdeyhtiön osakkeiden voida katsoa olleen emoyhtiön vaihto-omaisuutta.

A Oy:n tytäryhtiöistä C Oy tuotti B Oy:lle tämän yleisölle tarjoamia palveluita. Suunnittelu-, tutkimus sekä kehityspalveluita tarjoavan tytäryhtiön D Oy:n liikevaihdosta noin 30 prosenttia koostui B Oy:lle myydyistä palveluista. A Oy vuokrasi B Oy:lle neljää omistamaansa toimialakiinteistöä.

Kun otettiin huomioon A Oy:n tytär- ja osakkuusyhtiöiden edellä esitetyllä tavalla muodostama viestintäalan yrityskokonaisuus, oli B Oy:n osakkeita näissä olosuhteissa pidettävä A Oy:n pysyvässä käytössä olevana käyttöomaisuutena.

A Oy:n luovuttaessa B Oy:n osakkeita luovutushinta oli EVL 6 §:n ja 6 b §:n mukaisesti verovapaata tuloa edellyttäen, että luovutettavat osakkeet kuuluivat vähintään vuoden ajan omistettuihin osakkeisiin.

Tapaus vaikuttaa varsin selvältä emo-tytäryhtiötilanteelta. Tosiseikkojen perusteella voidaan päätellä, että hakija pyrki hankkimaan tekemälleen konsernirakenneratkaisulle Verohallinnon hyväksynnän. Emoyhtiön hallinto oli tapauksessa erittäin kevyt ja ilmeisesti ainakin osittain päällekkäinen kohdeyhtiön hallinnon kanssa. Tästä on osoituksena emoyhtiön toimitusjohtajan työskentely kohdeyhtiön hallituksen puheenjohtajana.

Nykyisen hallinto-oikeuskäytännön johdosta ennakkoratkaisun hakeminen tässä tapauksessa on varmasti ollut perustelua. Ratkaisulla voi olla merkitystä myös tulolähdesubjektikysymystä harkittaessa, vaikka KVL:n ratkaisu ei koskenutkaan tätä. Ratkaisun selosteesta ei käy ilmi emoyhtiön muu toiminta. Sen verotukselliseen statukseen on ilmeisesti vaikuttanut ainakin osakaspuhjan laajuus. Jos kyse olisi ollut harvainyhtiöstä, olisi verovapaus voinut estyä jo tulolähdesubjektitestin perusteella.

Vastikeosakkeiden omaisuuslajista. Omaisuuslajitesti tulee ajankohtaiseksi myös yritysjärjestelytilanteiden seurauksena. Tulkinnanvaraiseen tilanteeseen päästään siinä vaiheessa, kun yritysjärjestelyissä saatuja vastikeosakkeita luovutetaan edelleen. Jos osakkeita pidetään EVL 53 §:n 2 momentin perusteella elinkeinotoiminnan varallisuuteen kuuluvina, joudutaan tämän jälkeen arvioimaan, kuuluvatko vastikeosakkeet johonkin liikevarallisuuslajiin vai ovatko ne muita EVL 5 §:n 1 kohdan mainitsemia elinkeinossa käytettyjä aineellisia hyödykkeitä.

Pääsääntöisesti vastikeosakkeiden omaisuuslaji ratkaistaan niiden kulloisenkin käyttötarkoituksen perusteella. Tarkasteluaika on tällöin lähtökohtaisesti osakkeiden alkuperäisen käyttötarkoituksen mukainen omaisuuslaji, mutta myös jatkoluovutushetken tilanne joudutaan ottamaan huomioon. Asia tulee ratkaista itsenäisesti siitä huolimatta, että yritysjärjestelyyn sovelletaan jatkuvuusperiaatetta. Näin ollen se, mihin omaisuuslajiin vastikeosakkeet kuuluvat, ei ainakaan pääsääntöisesti ratkeaisi yritysjärjestelyssä luovutettujen osakkeiden perusteella.⁸⁴⁷ Vastikeosakkeiden omaisuuslaji joudutaan arvioimaan itse-

⁸⁴⁷ Kaijalainen 2005 s. 5, joka toteaa myös, että vastikeosakkeita voitaneen pitää rahoitusomaisuuteen kuuluvina, jos niillä ei ole sellaista yhteyttä luovuttajan liiketoimintaan, että niitä voitaisiin pitää käyttöomaisuutena. Tällöin niitä voitaisiin luonnehtia sijaissuorituksen kaltaiseksi

näisesti yritysjärjestelyn jälkeisen tilanteen mukaan. Tällöin EVL 12 §:n mukainen pysyvä käyttö voi olla jo päättynyt, eivätkä osakkeet välttämättä enää kuulu käyttöomaisuuteen.

Liiketoimintasiirto on erityisen altis veroriskeille monien osakkuusvapautuksen osakysymysten näkökulmasta. Liiketoiminnan pakkaaminen vanhaan osakeyhtiöön yritysjärjestelyn avulla voi aiheuttaa sen, että osakkeita pidetään vaihto-omaisuutena, jos pakatun omaisuuden arvo on huomattava yhtiön muuhun varallisuuteen nähden ja järjestelyyn liittyy tavoite luopua osakeomistuksesta vuoden omistustajan jälkeen. Tällöin joudutaan arvioimaan kohdeyhtiön toiminnan luonnetta yritysjärjestelyn syntyhetken näkökulmasta. Lienee myös mahdollista, että suoritettuun liiketoimintasiirtoon soveltuu EVL 52 h §, jos yritysjärjestelyn ainoa funktio on toimia yrityskaupan valmistelutoimenpiteenä ja yrityskaupasta on jo neuvoteltu yritysjärjestelyyn ryhdyttäessä. VML 28 §:n soveltaminen jatkoluovutukseen voi kuitenkin olla heikosti perusteltavissa, koska sijoituksesta luopuminen on täysin liiketoiminnallisesta näkökulmasta perusteltavissa oleva tavoite.

Raha-, vakuutus- ja eläkelaitoksen erityistilanteet. Jos raha-, vakuutus- tai eläkelaitoksen siirtää ylikvidissä tilanteessa kassavarojaan tilapäisesti arvopaperiomistuksiin, voitaisiin näin syntyvän sijoituksen katsoa kuuluvan rahoitusomaisuuteen. Jos kyse on tällaisen yhtiön tekemästä arvopaperisijoituksesta, jonka tarkoituksena on varojen sijoittaminen tai turvaaminen, pidetään niitä sijoitusomaisuuteen kuuluvina.

Tällainen yhtiö voi myös tehdä sijoituksen kilpailevaan finanssialan yritykseen. Tämänkaltaisen transaktio voi tarkoittaa yli 10 prosentin omistusosuuden syntymistä ja johtaa yli yhden vuoden omistukseen. Julkisuudessa ostaja voi käyttää tästä yhtiältä termiä finanssisijoitus tai se voi korostaa myös sijoituksen muodostamaa strategista yhteyttä. Tällainen sijoitus voidaan tehdä strategisista syistä, vaikkakin sijoitus saattaa liittyä myös yhtiön ylikvidiin tilanteeseen, joka pyritään kanavoimaan jonkin tarkoituksenmukaiseen sijoituksen muotoon lyhyen tai pitkäaikaisen suunnitelman mukaisesti.⁸⁴⁸

Tällaisen finanssialan toimijan sijoituksen omaisuuslajin määrittämiseen vaikuttavat useat seikat. Verokohtelua määriteltäessä joudutaan määrittelemään transaktion taustalla vaikuttavat seikat. Se, että ostaja pyrkii hankinnallaan muodostamaan liiketoiminnallisen yhteyden sen ja kohdeyhtiön välille, voi olla merkki osakkeiden kuulumisesta käyttöomaisuuteen. Tällainen liiketoiminnal-

omistuseriksi, mikä tekisi niistä rahoitusomaisuutta. Ks. myös siellä mainitut lähteet. Toisin Helsingin HAO 19.3.2012, jossa HAO hylkäsi VOVA:n valituksen. VOVA katsoi valituksessaan, että liiketoimintasiirrolla saatujen osakkeiden ja subjektiyhtiön välillä ei ollut sellaista yhteyttä, jota edellytetään käyttöomaisuudelta. VOVA:n mukaan jatkoluovutuksen yhteydessä luovutetut osakkeet oli saatu pikemminkin vastikkeena ja näin ollen rahoitusomaisuutta tai vaihto-omaisuutta, kun järjestelyn tarkoituksena oli luopua toiminnasta mahdollisimman vähin veroseuraamuksin.

848

Tikka 2005c s. 12.

linen yhteys voi olla esimerkiksi kahden finanssialan yrityksen välinen liittouma, johon liittyy yhteistyö tuotteiden ja palveluiden tuottamisessa ja niiden molempien kilpailukyvyyn parantaminen tämän avulla⁸⁴⁹. Vahva toiminnallinen yhteys johtanee useimmiten näissäkkin kysymyksissä osakkeiden pitämiseen verovapaasti luovutettavina EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittamassa mielessä (EVL 12 §:n ja 53 §:n edellytysten vallitessa), jos verovapauden erityiset edellytykset EVL 6 b §:n 2 momentissa täyttyvät.

Tällaisessa tilanteessa syntynyt vähemmistöomistus voi yleensä olla merkinä myöhemmin tapahtuvasta omistuksen laajennuksesta omistettavassa yhtiössä. Hankaliin rajanvetoihin joudutaan silloin, jos liiketoiminnallinen yhteys on vaikeasti todennettavissa esimerkiksi siksi, että ostaja ei ole julkistanut jatkoaikomuksiaan sijoituksen suhteen. Toisaalta jos yhtiön antamista tiedoista ilmenee jotain sellaista, josta voidaan päätellä sijoituksen olevan määräaikainen tai puhtaasti muuta kuin pitkäaikaista omistamista silmällä pitäen tehty, voidaan tällaisia lausuntoja hyödyntää näyttonä verotuksessa.⁸⁵⁰ Tämänkaltaisissa liiketoimissa on verokohtelu joka tapauksessa syytä varmistaa ennakkoratkaisun tai ennakkotiedon hakemisella.

Johtopäätöksiä. Omaisuuslajitesti ratkeaa tapauskohtaisesti ottaen huomioon tapauksen erityispiirteet ja vallitseva etuyhteys. Harkinta on tällöin osittain päällekkäistä tulolähdeobjektitestin kanssa, vaikka nämä ovatkin EVL:n järjestelmässä erillisiä osakokonaisuuksia.

Etuyhteyden huomioiva tulkintatapa on yksi on suorasijoitusajattelun osakokonaisuuksista. Tämä edellä kuvattu sekä oikeuskirjallisuudessa että oikeuskäytännössäkin näkyvä etuyhteyttä ja sen sisällä harjoitettavaa liiketoiminnan joustavaa arviointia korostava lähestymistapa liittyy erityisesti Konserniverokeskuksen asiakkaisiin. Tämä on yhtäältä selvä asia ottaen huomioon tämän hallinnollisen yksikön asiakkaiden omistajapohjan laajuuden.

Toisaalta tämän ajattelutavan liian suoraviivaista soveltamista voitaisiin kritisoida, koska omistajayrityksen tulee aina kyetä osoittamaan omistettavan yrityksen osalta suoranainen liityntä verovelvollisen (omistajayhtiön) varsinaiseen aktiiviseen elinkeinotoimintaan ja suoritetuotoon.⁸⁵¹ Jos tämä yhteys puuttuu, tulisi johtopäätöksenä olla, että osakkeet kuuluvat esimerkiksi yrityksen henkilökohtaiseen tulolähteeseen eli ne ovat yritykselle niin sanottua ylimääräistä omaisuutta⁸⁵². Toisella toimialalla toimivan yhtiön osakkeet eivät myös-

⁸⁴⁹ Ks. Tikka 2005c s. 12.

⁸⁵⁰ Ks. Tikka 2005c s. 12, jonka mukaan yhtiön johdon julkisuuteen antamat lausunnot yritysoston finanssiluonteesta voivat vaikuttaa näyttonä verotuksessa.

⁸⁵¹ Vero-oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa ei myöskään verovelvollisen verotuksen toimittavalla yksiköllä tulisi olla mitään vaikutusta muun muassa omaisuuslajeja tai tulolähteitä koskevien verotuspäätösten sisältöihin.

⁸⁵² Näin esim. Voipio 1972 s. IV/5, joka korostaa yhteisen organisaation lisäksi ”myös muuta taloudellista sisäistä yhteyttä”. Toisaalta Voipio empii esittelemiensä vaihtoehtojen käytännön so-

kään kaikissa tapauksissa välttämättä ole käyttöomaisuutta, vaikka tämä onkin hyvin yleinen tilanne. Konsernirakenteen olemassaolo ei merkitse automaattisesti omistettavien yritysten sijoittumista käyttöomaisuuteen⁸⁵³. Täten verotuksen neutraalisuus tulee huomioiduksi, kun verrataan monialakonsernin ja yhdellä toimialalla toimivan yrityksen verotusta.

KHO:n vuoden 2010 ratkaisujen perusteella voidaan kuitenkin todeta, että omistajayhtiön EVL-verokohtelu johtaa suorasijoitustilanteissa hyvin herkästi kohdeosakkeiden pitämiseen EVL-tulolähteen käyttöomaisuutena, vaikka selkeä liiketoiminnallinen yhteys omistajan ja omistettavan väliltä puuttuisikin. Tällaisiin tilanteisiin on oikeuskäytännössä kuitenkin liittynyt usein ainakin epäsuora luottamuksensuojavaikutus, jolloin KHO on johdonmukaisuuden nimissä päätnyt käyttöomaisuus-päätelmään, koska se on kokenut, että muuta selkeää vaihtoehtoa asiassa ei ole ollut. Tällaista ajattelua voidaan myös pitää epäselvässä tilanteessa verovelvollisen eduksi -ajattelun ilmentymänä.

Vanhempi oikeuskäytäntö on joka tapauksessa otettava huomioon soveltamistoiminnassa. Tätä tukee jo se, että myös tämä oikeuskäytäntö koskee EVL:a, joka on säilynyt suhteellisen muuttumattomana jo yli 40 vuoden ajan, vaikka muun muassa tulolähteiden ja holdingyhtiöiden osalta erityissäännökset ja -järjestelmät ovat vuosien mittaan harventuneet.

Niskakangas on kuitenkin päätnyt ainakin jossakin määrin vastakkaiselle kannalle. Hän on muun muassa esittänyt, että ”vuosikymmenten takaiset vastakkaiset oikeustapaukset ja niitä myötäilevä vanha oikeuskirjallisuus ovat siis täysin vanhentunutta kamaa”⁸⁵⁴.

Toisaalta uudemmassa oikeuskirjallisuudessa on viitattu vanhoihin tapauksiin, joiden avulla on pyritty löytämään tulkintaohjeita vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen jälkeisiä soveltamistilanteita varten. Esimerkiksi Heiniö on viitannut 1980-luvun luovutusvoittoverosäännöksiä koskevaan oikeuskäytäntöön ja todennut, että sitä voidaan soveltuvin osin käyttää ”apuna uuden luovutusvoittosäännöksen tulkintaan liittyvän epävarmuuden poistamiseksi”⁸⁵⁵. Penttiläkin on löytänyt joidenkin tulkintakysymysten osalta mahdollisuuden hyödyntää vanhaa oikeuskäytäntöä. Hän kuitenkin huomauttaa seuraavaa viitaten lukuisiin lainsäädäntömuutoksiin: ”Oikeuskäytäntö, joka on muodostunut ennen 1980-luvun puoliväliä, on syntynyt sellaisen tulolähdeajattelun vallitessa, jollaista ei ole tai ei ole enää 2000-luvulla sovellettu.”⁸⁵⁶ Järvenojakin on viitannut talouselämän rakenteiden muuttumiseen⁸⁵⁷, mistä seuraa vanhemman oikeuskäytännön jonkinasteinen vähennyskelvottomuus.

pivuutta EVL:n yleisten periaatteiden näkökulmasta.

⁸⁵³ Vrt. Kukkonen 2009 s. 150–151, joka korostaa liiketoimintakonsernin aktiivisen emoyhtiön EVL-statusta.

⁸⁵⁴ Niskakangas 2007 s. 12. Vrt. Raitasuo 2011 s. 312.

⁸⁵⁵ Heiniö 2005 s. 54.

⁸⁵⁶ Penttilä 2010d s. 53, joka myös viittaa esimerkinomaisesti omistusaikaa koskevaan oikeuskäytäntöön sekä s. 54, jossa hän mainitsee vanhat holdingyhtiösäännöstä koskevat oikeustapaukset ja niiden hyödyntämisen nykyisten säännösten tulolähdesubjektikysymystä ratkaistaessa.

⁸⁵⁷ Järvenoja 2011a s. 577.

On katsottava, että vanha oikeuskäytäntö voisi olla tältäkin osin vielä ainakin jossakin määrin hyödynnettävissä myös nykyisiä tapauksia ratkaistaessa⁸⁵⁸. Vaikka yritysten toimintaympäristö onkin muuttunut viime vuosikymmeninä, ei verolainsäädäntö ole muun muassa omaisuuslajimääritelmien tai EVL/TVL-rajakysymysten osalta muuttunut. Näin ollen lain soveltajallekaan ei voida asettaa velvollisuutta muuttaa tulkintaansa verolainsäädännön sisällöstä. Toisaalta vanhan oikeuskäytännön perustella tapahtuva verosuunnittelu voi törmätä vaarallisiin veroansioihin⁸⁵⁹. Vanhemman oikeuskäytännön arvioinnin yhteydessä onkin syytä muistuttaa myös uuden oikeuskäytännön mahdollisuuksista sopeutua uusiin ilmiöihin ja olosuhteisiin. Tätä ”etu-oikeutta” ei lainsäädännöllä ole, ja näin se yleensä, kuten Myrsky huomauttaa, ”kulkee kehityksen jälkijunassa”. Myrsky nostaa näin esille prejudikaattisääntelyn mahdollisuuden lisätä dynamiikkaa verojärjestelmän toiminnassa⁸⁶⁰. Tässä yhteydessä on syytä mainita Alasen toteamus prejudikaattien sitovuudesta: ”Kun ennakkoratkaisu ei sido samalla tavoin vastaista lainkäyttöä kuin kirjoitettu laki, voi lainkäyttö helpommin tarkistaa kannanottojaan sosiaalisten olojen muuttuessa ja kulttuuristen katsomusten vaihtuessa.”⁸⁶¹

Osakkuusvapautuksen soveltaminen vain käyttöomaisuuteen kuuluviin osakkeisiin on tarkoittanut sitä, että käyttöomaisuuden sekä rahoitusomaisuuden, vaihto-omaisuuden ja sijoitusomaisuuden välille on syntynyt luovutusvoittoverotuksessa merkittävä raja. Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden asema verotuksessa on kohentunut merkittävästi viime vuosina juuri vuoden 2004 verouudistuksen ansiosta. Koko käsite on saanut lisää huomiota osakseen, ja siihen liittyvien rajanvetojen asema yhtiöiden verosuunnittelussa on merkittävä. Sen normatiivinen status on noussut, ja tämä on aiheuttanut runsaasti paineita tarkastaa sitä koskevia tulkintasuosituksia.⁸⁶² Sillä on merkitystä luovutusvoittojen lisäksi myös osinkojen verotuksessa⁸⁶³, mikä on muodostanut samalla tulokinnallisen yhteyden osinkoverotuksen ja luovutusvoittoverotuksen välille. Tämä korostaa osakkuusvapautussäännösten yleiseurooppalaista suuntausta. Toisaalta veropolitiikassa olisi syytä ottaa keskustelun aiheeksi koko omaisuuslajijaottelun tarpeellisuus⁸⁶⁴.

⁸⁵⁸ Tämänäsuuntaisesti esim. Penttilä 2010b s. 500.

⁸⁵⁹ Ks. vanhan oikeuskäytännön merkityksestä ja vaaroista sekä prejudikaattien aikaperspektiivistä Kilpi 1968 s. 99–100 ja siellä mainitut alaviitteet sekä s. 95. Ks. ennakkopäätösten voimassaolosta myös Myrsky 1991 s. 106–107. Ks. prejudikaateista myös Honkavaara L 1983 s. 3–4. Ks. myös Myrsky 2010b s. 906 av. 15, joka tuo tästä näkökulmasta esille KHO:n ratkaisukokoonpanojen muutosten vaikutukset (”Jos sama asia ratkaistaisiin tänään” -keskusteluun liittyen).

⁸⁶⁰ Myrsky 1991 s. 107.

⁸⁶¹ Alanen 1965 s. 97.

⁸⁶² Ks. käyttöomaisuuden käsitteen kasvaneesta merkityksestä esim. Niskakangas 2004b s. 243.

⁸⁶³ Ks. Tikka 2005a s. 26, jossa hän käsittelee omaisuuslajijaon lisääntynyttä merkitystä ketjuverotuskiellon näkökulmasta. Ks. myös Tikka 2005c s. 7.

⁸⁶⁴ Ks. Kontkanen 2005 s. 78 ja Myrsky 2005b s. 88.

On huomionarvoista, että Suomessa ei ole päädytty kohtelevaan epäneutraalisti listattujen ja listaamattomien yritysten osakekantoja kuten Ruotsissa⁸⁶⁵. Selitys lienee sama kuin edellä subjektiedellytysten suhteen: verotuksen neutraalisuus ja verosystemaattiset syyt vaativat listattujen ja listaamattomien yritysten tasavertaista kohtelua. Rajausta olisi voinut aiheuttaa myös hankalia hallinnollisia rajanvetotilanteita.⁸⁶⁶

Kuten edellä sekä kilpailukyvyn ja konvergenssin että subjektiedellytysten käsittelyn yhteydessä selvitettiin, käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapaussäännökset on ensisijaisesti tarkoitettu suuryritysten tytäryhtiöiden luovutuksiin, jos järjestelmää lähestytään veropoliittisesta näkökulmasta. Osakkuusvapautuksen piiriin kuuluvat selkeimmin pitkäaikaiset omistajayhtiön (esimerkiksi konsernin emoyhtiön) liiketoimintaan liittyvät suorasijoitusosakeomistukset. On kuitenkin muistettava, että säännösten subjektiedellytyksissä ei omistavan yrityksen liikevaihdon suuruudella ole merkitystä.

Hallituksen esityksessä käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden määritelmää ei ole haluttu laajentaa juurikaan vaan siinä on tyydytty varsin suppeaan määrään tietoa⁸⁶⁷. Ensinnäkin lain esitöissä esitetyistä näkemyksistä voidaan nostaa esille maininta pitkäaikaisesta omistuksesta. Omistuksen pitkäaikaisuuden vaatimusta on tulkittava siten, että hallituksen esitys tarkoittaa tällä osakkeiden pysyvään käyttöön osoittamista eikä vain sitä, että osakkeet ostetaan pitkäaikaiseen omistukseen, joka voi olla myös passiivista omistamista. Tämä problematiikka nousee toisaalta esille myös EVL 53 §:n 2 momentin tulolähdeobjektitestissä.

Sijoitusajanjakson pituusvaatimuksen osalta yhtenä mahdollisena ajatuksenkuluna on pääomasijoitustoimintaan kuuluva yleinen sopimusperusteinen omistusaika kolmesta viiteen tai kuuteen vuotta. Koska lainsäätäjä on nähtävästi halunnut linjata pääomasijoitusosakkeet käyttöomaisuudeksi ja KHO on tämän myöhemmin ratkaisullaan vahvistanut, voidaan perustellusti esittää, että yksi vaihtoehtoinen sijoituksen aikaraja olisi kolme vuotta. Toisaalta tämä ajatus ei ole saanut kannatusta oikeuskirjallisuudessa⁸⁶⁸.

KHO:n omaisuuslajia koskevat ratkaisut lienevät ainoastaan merkki lain esitöiden ja oikeusohjeiden positivoitumisesta. Käyttöomaisuusosakkeiden osalta sovelletaan pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhteisöjen osalta eri kriteerejä kuin muiden yhteisöjen verotuksessa. Pääomasijoittajan omistamat osakkeet ovat siten käyttöomaisuuden erityinen alalaji, joka on syntynyt sekä verouudistuksen systematisoinnista että KHO:n ratkaisujen perusteella.

Omistuksen pitkäaikaisuus tai pysyväisluonteisuus sisältyy myös epäsuorasti EVL 53 §:n tulolähdettä koskevaan oikeusohjeeseen, vaikkakaan tämä yhteys ei ole kovinkaan selkeä. EVL 12 §:n käyttöomaisuusmääritelmän käytännön soveltamisti-

⁸⁶⁵ Vrt. 24 kap. 14 § 1 st. IL.

⁸⁶⁶ Ks. HE 92/2004 s. 41, jossa veroratkaisua on tältä osin perusteltu erittäin lyhyin sanakääntein.

⁸⁶⁷ Tämä esitöiden tiedon niukkuus on toisaalta myös tyypillinen ilmiö suomalaisessa vero-
lainvalmistelussa.

⁸⁶⁸ Niskakangas 2007 s. 14.

lanteet muotoutuvat, kun niitä osakkuusvapautuksen toteuttamiseksi täydennetään EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdan omistusaikaedellytyksellä, joka sitoo verovapauden vuoden omistusaikaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että osakkeet kuuluisivat käyttöomaisuuteen, jos ne on tarkoitettu omistettavaksi vuoden ajan, vaan EVL 6 b §:n 1 momentin mukainen verovapaa luovutus mahdollistuu myös vuoden omistusajan tapauksessa, jos osakkeet on alun perin tarkoitettu pitkäaikaiseen tai pysyväisluonteiseen omistukseen. Ne ovat myös voineet muuttua sellaiseen tarkoitukseen osoitetuiksi, vaikkakaan omaisuuslajisiirtoa tai tulolähdesiirtoa ei voitane tehdä jälkikäteen luovutuksen jo tapahduttua siten, että luovutuksesta saataisiin EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittama verovapaa luovutus.

Toiseksi voidaan nostaa esille maininta osinkotuottojen tavoittelusta. Myös verotus- ja oikeuskäytännössä on viitattu samaiseen hallituksen esityksen mainintaan⁸⁶⁹.

Hallituksen esityksen viittaus osinkotuottojen tavoitteluun on kuitenkin elinkeinotoiminnan ja yritysraakenneneutraalisuuden näkökulmasta huonosti perusteltavissa. Tätä on myös krisoitu oikeuskirjallisuudessa. Tässä yhteydessä tulisi toisaalta kyseenalaistaa koko hallituksen esityksen kannanotto ja todeta, että omistamisen yhtenä perustarkoituksena on saada tuottoja omistuksen kohteesta – omaa liiketoimintaa tukevasta synergiaedusta tai osinkojen muodossa tapahtuvasta voitonjaosta. Tämän ei sinänsä pitäisi vaikuttaa omaisuuslajiin millään tavoin.

Tässä valossa hallituksen esityksen sanamuotoa voidaan pitää epäonnistuneena ja huonosti elinkeinotoiminnan realiteetteihin sopivana. Maininta osinkotuotoista tässä asiayhteydessä on jossakin määrin ristiriidassa sen perinteisen näkemyksen kanssa, joka perustuu yritystoiminnan voitontavoitteluluonteeseen. Se on myös ongelmallinen etuyhteyspiirajattelun näkökulmasta, koska yrityksen toimiessa konsernirakenteen osingonjako on tyypillinen voitonjakomuoto. EVL:n systematiikan ja liiketoiminnan yleisten lähtökohtien näkökulmasta olisi erittäin vaikeaa tulla siihen johtopäätökseen, että osakkeisiin kohdistuva tuotto-odotus ei voisi tarkoittaa osakkeiden pitämistä käyttöomaisuuteen kuuluvina.⁸⁷⁰

EVL 12 §:n näkökulmasta ratkaisevaa ei ole tulojen kerryttämisen muoto tai tulojen käyttäminen⁸⁷¹ vaan harjoitetun yritystoiminnan kokonaisuuden tarkoitus ja sisältö. On myös huomautettava, että yhtiön sijoittaessa (osinkotuotto-odotuksin) kasvavarojaan pörssiosakkeisiin jää omistusosuutta koskeva edellytys joka tapauksessa usein saavuttamatta⁸⁷² eikä tällaisilla osakeomistuksilla yleensä pyritä sellaiseen liiketoiminnalliseen yhteyteen, joka johtaisi osakkeiden pitämiseen elinkeinovarallisuuden käyttöomaisuuteen kuuluvina.

Ratkaisussa KVL 11/2005 osakkeita pidettiin käyttöomaisuuteen kuuluvina. KVL perusteli ratkaisua sillä, että omistajayhtiö oli kohdeyhtiön suurin osakkeenomistaja ja yhtiön toimiva johto osallistui kohdeyhtiön päätöksentekoon hallituksen jäsenenä. Osakkeiden omistusta pidettiin luonteeltaan pitkäaikaisena ja pysyvänä.

⁸⁶⁹ Ks. esim. KVL 11/2005.

⁸⁷⁰ Ks. Niskakangas 2004b s. 243, Niskakangas 2007 s. 10, Juusela 2004 s. 185 ja Kukkonen – Walden 2010b s. 113. Ks. myös Penttilä 2010d s. 63.

⁸⁷¹ Penttilä 2010d s. 63.

⁸⁷² Ks. Niskakangas 2004b s. 244.

Mielenkiintoista ratkaisussa oli, että KVL toisti perusteluissaan lain esitöiden näkemyksen siitä, että käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden omistamisella tavoitellaan ensisijaisesti muita tarkoituksia kuin osinkotuottoja tai lyhyen aikavälin arvonnousuja. Tätä voitaneen pitää nykyisellään jo vahvistuneena oikeusohjeena, vaikkakin se osaltaan muuttaa perinteistä käsitystä konsernin toimintaperiaatteista. Voidaan myös katsoa, että sillä on ainakin jossakin suhteessa vaikutusta käyttöomaisuuden käsitteeseen. EVL 12 §:n määritelmästä seuraa, että sijoituksen syntyajankohdan näkökulmasta pysyvään omistukseen tarkoitettuilla käyttöomaisuuteen kuuluvilla osakkeilla ei yleensä tähdätä lyhyen aikavälin arvonnousuihin⁸⁷³. Ongelmalliseksi koettu osinkotuottoviittaus sai tällä ratkaisulla tukeen oikeuskäytännön vahvistuksen.

Käyttöomaisuus- ja vaihto-omaisuusosakkeiden välinen ero voi olla epäselvä joidenkin sijoitustoimintaa harjoittavien yhtiöiden osalta. Arvopaperitoimintaa harjoittavalle yhtiölle voi kuitenkin olla haastavaa osoittaa pitkäaikaisen ja passiivisen osakesijoituksen liittyminen sen harjoittamaan arvopaperikauppaan. Jos syntyisi tällainen liiketoiminnallinen yhteys, joka tarkoittaisi EVL 53 §:n 2 momentin mukaan elinkeinotoiminnan varallisuutta, ei arvopaperikauppaan liittyviä omistuksia voitaisi pitää lähtökohtaisesti käyttöomaisuuteen kuuluvina. Jos kuitenkin lähdettäisiin siitä, että (nykyisessä oikeustilassa) yhtiötä olisi pidettävä pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä ja/tai (lainsäädännön kehittämisenäkökulmasta) itse sijoitusta pääomasijoitustoimintaan liittyvänä omistuksena, ei rajanveto olisi tarpeellista tehdä. Jos kuitenkin lainsäätäjä päättäisi muuttaa oikeustilaa siten, että pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yrityksen tekemien osakeluovutusten luovutushinnat voisivat olla jossakin tilanteessa verovapaita, samanlainen rajanveto voisi olla mahdollinen myös vaihto-omaisuuden suhteen. Muihin omaisuuslajeihin kuuluvia osakkeita ei voida luovuttaa verovapaasti EVL 6 b §:n turvin⁸⁷⁴.

Erityisesti luottamuksensuojan myöntämisestä osakeluovutustilanteissa. Luottamuksensuojaperiaatteen (VML 26 § 2 mom.) mukaan tulkinnanvarainen tai epäselvä asia ratkaistaan verovelvollisen eduksi, jos hän on toiminut vilpittömässä mielessä viranomaisen noudattaman käytännön ja ohjeiden mukaan, ellei erityisistä syistä muuta ilmene. Periaatteen nojalla vilpittömässä mielessä

⁸⁷³ Ks. Niskakangas 2007 s. 10.

⁸⁷⁴ Osakeomistukset voivat kuulua myös rahoitusomaisuuteen. Rahoitusomaisuudesta saadut voitot ovat EVL 5 §:n 5 kohdan perusteella veronalaista elinkeinotuloa. Ks. HE 92/2004 s. 32, jossa todetaan, että rahoitusomaisuuteen kuuluvien osakkeiden jääminen verovapauden ulkopuolelle on perusteltua lyhytaikaisen omistuksen vuoksi. Tilanteessa, jossa rahoitusomaisuuteen kuuluvat osakkeet pidetäänkin omistuksessa pidempään, voidaan joutua myös selvittämään, kuuluvatko ne enää ylipäättään elinkeinotoiminnan tulolähteeseen EVL 53 §:n 2 momentin tarkoittamassa mielessä. Ks. rahoitusomaisuuden käsitteen tulkinnasta Ikkala – Andersson – Nuorvala 1969 s. 114. Ks. myös Wikström 1984 s. 26.

toiminut verovelvollinen voi saada suojaa sekä meneillään olevassa verotuksessa että samanlaisen asian käsittelyssä myös tulevaisuudessa.⁸⁷⁵

Osakkuusvapautuksen osalta luottamuksensuojan myöntäminen voi liittyä ainakin kolmeen eri näkökulmaan: tulolähdesubjektiteistiin, tulolähdeobjektiteistiin sekä omaisuuslajiteistiin⁸⁷⁶. Päätösteknisesti luottamuksensuojan myöntäminen tapahtuu niin, että ensin Verohallinto verotusta toimittaessaan, verotuksen oikaisulautakunta verotuksen oikaisuvaatimusta käsitellessään tai tuomioistuin verovalituksen ollessa kyseessä ratkaisee asian materiaalisesti oikein. Tällöin lopputulos on päätöksentekijän käsitys siitä, mikä on oikea verotus kyseessä olevassa tapauksessa niiden kysymysten osalta, jotka ovat tulee päätöksentekijälle ratkaistavaksi. Tämän jälkeen päätöksentekijä antaa erillisen luottamuksensuojaa koskevan ratkaisun, joka voi muuttaa osittain tai kokonaan asian verotuksellisesti oikean ratkaisun verovelvollisen eduksi.⁸⁷⁷

KHO:n viimeaikaisessa ratkaisukäytännössä on luottamuksensuoja ollut esillä kiitettävästi. Asia nousi esille esimerkiksi ratkaisuissa KHO 2010:50, KHO 2010:64 ja KHO 2010 T 2675. Ratkaisussa KHO 2010:64 luottamuksensuoja oli vahvasti läsnä, vaikka se ei näkynytäkään nimenomaisesti KHO:n ratkaisun perusteluissa. Näistä ainoastaan viimeksi mainitussa tapauksessa verovelvolliselle myönnettiin luottamuksensuojaa. Verohallinnon näkemys on ainakin ennen vuoden 2004 verouudistusta ollut, että tulkinnanvaraisesta asiasta voi olla kysymys esimerkiksi silloin, kun joudutaan arvioimaan, ”onko tiettyä yrityksen omaisuutta pidettävä vaihto- vai käyttöomaisuutena taikka onko yrityksen toimintaa ylipäänsä pidettävä elinkeinotoimintana”. Asia voi olla Verohallinnon mukaan tulkinnanvarainen myös muissa tilanteissa.⁸⁷⁸ Tämä kannanotto ei kuitenkaan ilmesesti koske yleisesti tulolähde- ja omaisuuslajijakoa. Näiden osalta ei siis ole yleisesti kysymys tulkinnanvaraisesta tilanteesta.

Tuloverotuksessa verovelvollisen ilmoitusvelvollisuus konkretisoituu verovelvollisen antaman veroilmoituksen ja sen liitteiden muodossa. VML:n mukaan verotusta toimittaessaan veroviranomaisen on tutkittava saamansa tiedot ja selvitykset tavalla, joka asian laatu, laajuus, verovelvollisten yhdenmukainen kohtelu ja verovalvonnan tarpeet huomioon ottaen on perusteltu. Veroviranomaisen tutkimusvelvollisuus liittyy ainakin niihin tietoihin, jotka se on aktiivisesti ottanut tut-

⁸⁷⁵ Luottamuksensuojasta on syytä mainita yleisesitys Soikkeli 2003. Ks. myös Soikkeli 2004, Myrsky – Linnakangas 2004 s. 95–101, Myrsky – Linnakangas 2007 s. 118–127 sekä Myrsky – Ossa 2008 s. 349–351. Ks. myös EVL:n osakeluovutustilanteiden osalta Järvenoja 2011a s. 582–584.

⁸⁷⁶ Tutkimusteknisistä syistä tässä tutkimuksessa on päädytty käsittelemään luottamuksensuojakysymystä syvällisemmin vasta omaisuuslajiteistin yhteydessä. Aihe liittyy kokonaisvaltaisesti tutkimuksen muihinkin osioihin (mm. tulolähdesubjektiteistiin ja tulolähdeobjektiteistiin), mutta johdonmukaisuus- ja tutkimusekonomisista syistä se nostetaan esille yhteenvedonomaaisesti tässä osiossa.

⁸⁷⁷ Ks. Myrsky – Rabinä 2011 s. 177.

⁸⁷⁸ Veroh 22.3.2000.

kittavaksi esimerkiksi pyytämällä niistä lisätietoa verotuksen toimittamisen yhteydessä. Ottaen huomioon, että veroilmoitukseen perustuvasta säännönmukaisesta verotuksen toimittamisesta voidaan luopua lähivuosina, kasvaa jatkossa verovelvollisen vastuu tehtyjen ilmoitustietojen oikeellisuudesta⁸⁷⁹. Verovelvollinen ei voi ilmoitusvelvollisuuttaan täyttäessään odottaa, että Verohallinto vertailee verotusta toimittaessaan verovelvollisen aikaisempien vuosien veroilmoituksia avoimen verotuksen kanssa. Tutkimusvelvollisuutta ei ole yleisesti pidetty suurena ja se on usein rajattu ainoastaan aktiiviseen kannanottoon koskien juuri kyseistä asiaa ja verotuskysymystä. Tämä tarkoittaa sitä, että verovelvollisen on selkeästi tuotava esille verotuskysymys kaikkine relevantteine faktoineen, kun sille tulee tilaisuus. Tällainen aktiivinen tutkiminen realisoituu esimerkiksi ennakkotietomenettelyssä tai verotusta toimitettaessa. Verovelvollisen on tällöin aktiivisesti tuotava esille asian selvittämiseksi tarvittavat riittävät tiedot.

Hyvän hallinnon vaatimus muodostaa pohjan verotusmenettelylle. Viimeimmän verotusmenettelyä koskevan uudistuksen yhteydessä ei muutettu VML:ssä olevaa luottamuksensuojaojhetta. Verohallinnon ohjeessa todetaan, että VML:iin voi kuitenkin liittyä uusia luottamuksensuojanäkökohtia⁸⁸⁰. Luottamuksensuojaa koskevan säännöksen esitöissä on todettu, että luottamuksensuojan perusteena voivat olla viranomaisen noudattama käytäntö tai ohjeet. Noudatetulla käytännöllä tarkoitetaan tulkintaa, jonka Verohallinto on ottanut tietyssä yksittäisessä kysymyksessä. Sitä on sovellettu aikaisemmissa vastaavanlaisissa tilanteissa joko verovelvollisen verotuksessa tai yhtenäisesti muiden verovelvollisten verotuksessa. Jatkuva puuttumattomuus asiakirjoista selvästi ilmenevään verovelvollisen menettelyyn voi myös osoittaa viranomaisen noudattamaa käytäntöä.⁸⁸¹

Verovelvollisen luottamuksensuojan edellytyksenä on, että sen toimittamat tiedot ovat olleet oikein. Jos verovelvollinen on antanut vääriä tai puutteellisia tietoja, luottamuksensuojan edellytykset eivät täyty. Jos verovelvollinen on antanut tiedot oikein, sen on tullut myös toimia vilpittömässä mielessä. Tämän lisäksi vaaditaan käytännössä, että asiaa koskee päätös tai ennakkotieto, johon verovelvollinen on voinut

⁸⁷⁹ Verohallinnossa tutkitaan tällä hetkellä mahdollisuutta siirtyä yhteisöjen oma-aloitteiseen tuloverotukseen. Tällöin verotuksen toimittamista ei enää tarvittaisi ja valvonta tapahtuisi samoilla periaatteilla kuin esimerkiksi kausivero ilmoituksen ja vuosi-ilmoituksen osalta. Tällaisessa tulevaisuuden verotusmallissa ennaltaohjauksella, yksittäisiä aihekokonaisuuksia koskevalla valvonnalla ja verotarkastuksilla olisi erittäin merkittävä asema. Tällaiseen kehitykseen soveltunee myös hyvin tiettyjen suurten konsernien kanssa tehtävät tietojenvaihtoa ja yhteistyötä koskevat sopimukset. Ruotsissa sovelletaan tällaista syvennettyyn asiakasyhteistyöhön (fördjupad samverkan) perustuvaa järjestelmää. Muutoksia toimintatapoihin tulee myös aiheuttamaan lähitulevaisuudessa Verohallinnossa käynnistettävä yhteisöasiakkaiden puhtaasti sähköinen eli täysin paperiton veroasiointi.

⁸⁸⁰ VerOH 19.4.2007 s. 33–36, jossa käydään myös läpi VaVM:ssä ja HE:ssä esille tuotuja näkökohtia.

⁸⁸¹ Ks. HE 53/1998 Yksityiskohtaiset perustelut k. 1.1.

luottaa. Tietojen antaminen oikein muistuttaa verotuksen oikaisun yhteydessä tehtävää harkintaa oikaisuperusteiden olemassaolosta.

Luottamuksensuojan antamiselle on VML 26 §:n 2 momentissa kolme edellytystä, joiden kaikkien tulee täytyä: verovelvollinen on toiminut vilpittömässä mielessä, viranomaisen antama ohje tai olemassa oleva käytäntö sekä asian tulkinnanvaraisuus tai epäselvyys. Yleensä kaksi ensimmäistä ehtoa täyttyvät, jos Verohallinto on ottanut asiakkaan asiassa aktiivisesti kantaa esimerkiksi omaisuuslajikysymykseen. Tällöinkin on kuitenkin huomattava, että asian on oltava tulkinnanvarainen tai epäselvä, jotta luottamuksensuoja voidaan antaa.

Jos asiaan liittyy tulkinnanvaraisuutta tai epäselvyyttä esimerkiksi pitkäaikaisten omistusten tulolähteen suhteen ja asiaa on Verohallinnossa jossakin vaiheessa aktiivisesti käsitelty siten, että osakkeita on pidetty EVL-omaisuutena, luottamuksensuojaa pitäisi yleensä antaa. Jos taas asiaan ei liity tulkinnanvaraisuutta tai epäselvyyttä vaan kyse on Verohallinnon selvästä virheestä, luottamuksensuojaa ei tulisi antaa eikä verotusta toimittaa aikaisemmassa vaiheessa otetun virheellisen kannanoton mukaisesti.

Verohallinnon ohjeessa todetaan luottamuksensuojasta, että tutkimistavasta riippumatta verovelvollinen voi saada luottamuksensuojaa, jos luottamuksensuojan edellytykset muuten täyttyvät. Myös silloin kun asiaa ei ole valikoitu tarkemmin tutkittavaksi ja verotus on toimitettu veroilmoituksen mukaisesti, veroratkaisu voi synnyttää luottamuksensuojan, jos asiaan liittyvät tosiseikat käyvät ilmi veroilmoituksesta. Verohallinnon antamaan ohjeeseen on koottu selventäviä esimerkkejä luottamuksensuojan soveltamisesta.⁸⁸²

Luottamuksensuojan soveltamisen kannalta on mahdollista erotella aktiivisen ja passiivisen verotuskäytännön tilanteet. Tällä erottelulla viitataan asian käsittelyasteeseen Verohallinnon päätöksenteossa. Ääripäissä lienevät tällöin se, että Verohallinto ei ole reagoinut lainkaan tiettyyn kysymykseen eikä siitä ole toimitettu sille tietoa missään muodossa, sekä tilanne, jossa asiasta on olemassa esimerkiksi verotuspäätös tai jopa valitusasteiden antama ratkaisu. Oikeuskäytännössä luottamuksensuoja on liitetty nimenomaan aktiivisen kannanoton olemassaoloon.

Soikkelin mukaan aktiivisella verotuskäytännöllä tarkoitetaan tilannetta, jossa tiettyyn tulkintakysymykseen on otettu kantaa nimenomaisesti. Tällä viitataan tilanteeseen, jossa kannanotto on tapahtunut myös muutoin kuin muutoksenhaun ollessa kyseessä⁸⁸³. Kun verotus toimitetaan tutkimatta ja viranomaisen laintulkintakannanoton syntyminen perustuu ainoastaan ajan kulumiseen, kyseessä on passiivinen ve-

⁸⁸² VeroH 19.4.2007 s. 33–36.

⁸⁸³ Vrt. KHO 1998 T 1922, jossa edellytettiin, että kysymys oli saatettu ratkaistavaksi varsinaisessa muutoksenhakumenettelyssä. Varsinaisten muutoksenhakuaineiden lisäksi verovelvollinen saattaa pyrkiä hakemaan lainvoimaisen päätöksen purkamista tai hallintoriita-asiana perusteettoman edun palautusta.

rotus. Soikkeli pitää VML:n mukaista verotusta yleensä aktiivisena verotuksena, vaikka tästäkin on olemassa poikkeuksia.⁸⁸⁴

Ratkaisussa KHO 2009:20 henkilö ei ollut itse saanut suoraan Verohallinnon ohjeita tai neuvoja tietyn erän verotuksesta. Henkilö ei ollut asiakirjojen mukaan myöskään palauttanut esitetyttä veroehdotusta, eivätkä jälkiverotuksen perusteena olevat tiedot olleet muutenkaan olleet henkilön verotuksia toimitettaessa esillä. KHO katsoi, että näin ollen henkilön verotuksissa kyseessä olevan erän osalta ei ole muodostunut sellaista viranomaisen noudattamaa käytäntöä, jota luottamuksensuojaa koskevassa edellä mainitussa säännöksessä tarkoitetaan.

Vuoden 2004 verouudistuksen myötä EVL:n ja TVL:n välinen rajanveto on saanut aivan uutta painoarvoa. Yhtiöiden passiivisia ja pitkäaikaisia sijoituksia on voitu aikaisemmin ilmoittaa veroilmoituksilla elinkeinotoimintaan kuuluvina varoina ja käyttöomaisuutena, vaikka niitä olisi tosiasiallisesti pitänyt kohdella TVL-omaisuutena. Tämä asia ei ole välttämättä ollut siten merkittävä, että asiaan olisi ollut tarvetta puuttua. Esimerkiksi harvainyhtiötä on voitu verottaa eri vuosina eri verolain mukaan. Myös sen omaisuutta on voitu pitää sekä EVL-omaisuutena että TVL-omaisuutena riippuen verovuodesta. Verokohtelu on voinut vaihdella useastikin.⁸⁸⁵

Esimerkiksi sijoitustoimintaa harjoittavissa harvainyhtiöissä on voitu vuosia harjoittaa aktiivista arvopaperikauppaa ja siinä sivussa omistaa passiivisluonteisesti vähemmistöosakkuus listaamattomasta EVL-yhtiöstä. Tällaiseen tilanteeseen on voinut myös liittyä harvainyhtiön ainoan osakkaan työskentely kohdeyhtiössä.

Ennen verouudistusta tulolähdejakoon tai omaisuuslajijaotteluun liittyvät ratkaisut ovat voineet jäädä tekemättä, koska asia ei ole ollut merkityksellinen esimerkiksi osinkoverotuksen näkökulmasta. Vasta osakkeiden luovutus on laukaissut tarpeen tehdä aktiivinen verotuspäätös omistettujen osakkeiden tulolähdeestä ja omaisuuslajista. Samalla on voinut herätä mielenkiinto myös itse luovuttajasubjektin verostatuksesta: onko kyse elinkeinonharjoittajasta, jonka harjoittama liiketoiminta muodostaa elinkeinotoiminnan tulolähteen?

Aikaisempien vuosien verotuksille ei välttämättä anneta painoarvoa. Ratkaisussa KHO 1998 T 1922 ei annettu aikaisemmilta vuosilta toimitetuille verotuksille ratkaisevaa merkitystä.

⁸⁸⁴ Soikkeli 2003 s. 361 sekä Soikkeli 2004 s. 172.

⁸⁸⁵ Ks. tästä Kukkonen 2007a s. 158 ja Juusela 2004 s. 185–186. Vrt. Kukkonen – Walden 2009 s. 61, jotka tarjoavat näkemystensä tueksi seuraavan esimerkin: ”Sinällään on mahdollista, että uutta, aloittavaa yhtiötä verotetaan ensin tuloverolain mukaan, kunnes toiminta profiloituu ja muuttuu selkeästi elinkeinotoiminnaksi. Toisaalta VML 26 §:n mukainen luottamuksensuoja eli aiemman käytännön sitovuus merkinnee sitä, että EVL-verotuksen käyttöönotto (konkreettisen veropäätöksen myötä) uuden yhtiön verotuksen lähtökohtana johtaa jatkuvaan EVL-statukseen, elleivät olosuhteet muuta kerro.”

Vuonna 1984 perustetun yhtiön toiminta oli käsittänyt yhtiön vaihto-omaisuuteen kirjattujen osakehuoneistojen vuokralle antamista. Yhtiön verovuonna 1991 harjoittamaa toimintaa ei tuon verovuoden verotuksessa pidetty elinkeinotoimintana, joten toimintaan sovellettiin ETVL:n säännöksiä. Yhtiöön oli verovuonna sulautunut sen kokonaan omistama osakeyhtiö, jonka liikevaihto oli muodostunut yksinomaan osakehuoneistojen vuokrauksesta saaduista tuloista. Kun fuusiotappio ei ollut yhtiön tulosta vähennyskelpoinen meno, yhtiön tuloon palautettiin fuusiotappiosta tehty poisto hieman yli miljoona mk:aa. Yhtiön tuloa oli aikaisemmissa verotuksissa käsitelty liiketulona veroilmoitusten mukaisesti. Tällöin yhtiön tulosta oli hyväksytty tehtäväksi vähennyksiä, joihin verovelvollinen oli oikeutettu vain EVL:n perusteella. Yhtiön saaman tulon tulolajia ei ollut toisaalta saatettu verotuksessa erityisesti ratkaistavaksi.

Ratkaisun mukaan esitetyissä olosuhteissa aikaisemmilta vuosilta toimitetuilla verotuksilla ei ollut ratkaisevaa merkitystä asiassa. Kun lisäksi otettiin huomioon vaikiintunut oikeuskäytäntö sen suhteen, ettei laajamittaisesti osakehuoneistojen vuokraustoimintaa ollut pidettävä elinkeinotoimintana, fuusiotappio voitiin jättää ETVL:n nojalla vähentämättä.⁸⁸⁶

Myös omaisuuslajiryhmittelyllä ja EVL 53 §:n mukaisella tulolähdemääritelmällä on osakkuusvapautuksen vuoksi paljon merkitystä, kun se aiemmin oli osakeluovutusten osalta merkitykseltään vähäisempi. Ainoastaan elinkeinotoiminnan käyttöomaisuuteen kuuluvat osakkeet voivat kuulua verovapauden piiriin. On käytännössä mahdollista, että osakkeita on kirjanpidossa ja verotuksessa käsitelty elinkeinotoiminnan varoina ja käyttöomaisuutena, vaikka ne tarkemmin määriteltynä olisivatkin kuuluneet johonkin muuhun omaisuuslajiin. Verohallinto ei ole siis välttämättä ottanut lainkaan kantaa omaisuuden tulolähdeeseen tai omaisuuslajiin. Väärä tulolähde tai omaisuuslaji ei ole myöskään välttämättä johtanut verotuksen oikaisuun. Verovelvollinen on tässä vaiheessa saattanut vilpittömässä mielessä käsittää, että osakkeet todellisuudessa olisivat osa yhtiön elinkeinotoiminnan varoja ja käyttöomaisuutta.

Anderssonin mukaan ”— kirjaaminen tietyn taseotsikon alle ei voi yksinään ratkaista sen käsittelyä verotuksessa. Näin ollen ensisijainen velvollisuus näyttää, ettei kirjanpidossa liikeomaisuutena käsitelty hyödyke olekaan liikeomaisuutta, on sillä, joka sellaista väittää.” Andersson päätyy kuitenkin sille kannalle, että jos verotuksessa herää kysymys osakkeiden liikeomaisuuteen kuulumattomuudesta, on näyttövelvollisuus sillä osapuolella, jolle tämä kanta on edullinen.⁸⁸⁷ Anderssonin mielipiteestä on kuitenkin huomioitava, että vuonna 1984 elettiin verotusmenettelyn näyttökysymyksen osalta erilaisessa tilanteessa kuin tällä hetkellä. Tässä yhteydessä voidaan nostaa esille myös VML 26 §:n 4 momentti, jonka perusteella pääasiallisesti sen osapuolen, jolla on siihen paremmat edellytykset, on esitettävä asiassa selvitystä. Asian ratkaisemiseksi tarpeellisten selvitysten hankkimisesta ja esittämisestä päätöksentekoa varten vastaa pääasiallisesti verovelvollinen, koska ainakin lähtökohtaisesti sen tulee tuntea oma liiketoimintansa ja pystyä antamaan siitä tarvittaessa avoimesti tie-

⁸⁸⁶ Ks. tapauksen kommentteista myös Äimä M 1998 s. 511–512.

⁸⁸⁷ Andersson 1984 s. 116.

toa.⁸⁸⁸ Verovelvollisen on tullut myös toimia aktiivisesti asiansa selvittämiseksi – esimerkiksi hakemalla ennakkoratkaisua tai -tietoa.

Yhtiön osakeomistusten omaisuuslajilla ei lähtökohtaisesti ollut luovutukseen liittyvää olennaista verotuksellista merkitystä ennen verouudistusta. Yritykset liittävät veroilmoituksensa liitteeksi tilinpäätöksen, jossa osakkeet ovat jo vuosi jatkuneen käytännön mukaisesti voineet kuulua pysyviin vastaaviin. Koska omaisuuslajijaottelu ei aiemmin ole ollut verotuksen kannalta merkittävässä asemassa eli jaottelu ei ole vaikuttanut verotukselliseen tulokseen, asia ei ole noussut esille säännönmukaisessa verotuksessa. Esimerkiksi tiettyjä selkeästi TVL-omaisuuteen kuuluvia omistuksia on saatettu verotuksessa käsitellä elinkeinotulolähteen (EVL 53 §) käyttöomaisuutena (EVL 12 §) ilman, että veroviranomaiset olisivat erikseen tutkineet osakeomistuksen luonnetta⁸⁸⁹. Mitä vähemmän omaisuuslajikäsittelyllä on suoranaista vaikutusta verotettavaan lopputulokseen, sitä vähemmän omaisuuslajeja on ylipäätään aikaisempien vuosien verotuksessa tutkittu.

Luottamuksensuojan olennainen elementti on Verohallinnon ja verovelvollisen välinen aktiivinen tietojenvaihto juuri kyseisestä kysymyksestä ja tähän liittyvä aktiivinen kannanotto, jossa Verohallinto on ilmaissut nimenomaisesti suhtautumisensa kyseessä olevaan ilmiöön verotuksen kannalta. Verohallinnon toimimattomuuteen perustuva luottamuksensuoja on täten harvinainen lopputulos. Jatkuva puuttumattomuus asiakirjoista selvästi ilmenevään verovelvollisen menettelyyn voi tietysti osoittaa viranomaisen käytäntöä, jonka perusteella luottamuksensuojaa olisi mahdollista saada.⁸⁹⁰

Soikkeli arvioi passiivisuuden perusteella myönnettävän luottamuksensuojan olevan harvinainen ilmiö, jolloin mm. verotuskäytännöltä edellytettäisiin erityistä vakiintuneisuutta. Soikkelin mukaan tätä voidaan perustella sillä, ”ettei viranomaisen voida olettaa olevan tietoinen kaikista verovelvollisen noudattamista käytännöistä ja menettelyistä, vaikka tämä ei sinänsä kokonaan voi poistaa passiivisuuden perustuvan luottamuksensuojan mahdollisuutta”.⁸⁹¹

Syntynyt käytäntö ja asian aikaisempi esimerkiksi osittainen tutkiminen eivät kuitenkaan vielä riitä luottamuksensuojan myöntämiseksi. Verovelvollisen on täytynyt myös toimia vilpittömässä mielessä, jotta luottamuksensuojan saamisen edellytykset voivat täyttyä. Luottamuksensuoja muodostuu kuitenkin pääsääntöisesti vasta viranomaisen nimenomaisten ratkaisujen tuloksena, mikä

⁸⁸⁸ Ks. tarkemmin näytön hankkimisesta ja todistustaakasta verotuksessa Myrsky – Linnankangas 2007 s. 130–132.

⁸⁸⁹ Ks. Juusela 2004 s. 185–186.

⁸⁹⁰ Ks. VM 36/1997 s. 24.

⁸⁹¹ Soikkeli 2004 s. 173.

käytännössä tarkoittaa verotuksen yhteydessä tehtyjä päätöksiä ja annettuja ennakkotietoja⁸⁹².

Ratkaisu verotuksessa tehdään omistuksen sisällöllisen analyysin perusteella, ei nimikkeen tai muiden muodollisten seikkojen perusteella. Verohallinnolle pitää varata mahdollisuus selvittää kyseessä oleva asia siten, että sillä on ollut ratkaisua tehdessään saatavilla kaikki asiaan vaikuttavat aineistot ja oikeat tiedot. Pelkästään se, että verotuksen toimittanut viranomainen ei ole puuttunut aikaisempien vuosien verotuksessa tulolähdesubjektikysymykseen, osakkeiden tulolähteeseen tai omaisuuslajiin, ei vielä tuone luottamuksensuojaa verovelvolliselle. Pelkän puuttumattomuuden ei osakkuusvapautuksenkaan yhteydessä tulisi synnyttää luottamuksensuojaa.⁸⁹³

On myös huomattava, että Verohallinnolla ei ole ollut ennen 19.5.2004 tarvetta tutkia tulolähdejakoja ja sitä, miten käyttöomaisuusosakkeita on käsitelty verotuksessa. Tämä realiteetti on nostettu esiin myös hallinto-oikeuskäytännössä, jonka yhteydessä on katsottu, että Verohallinnolla on ollut tarve tutkia osakkeiden omaisuuslajiluonne vasta luovutusvuoden verotuksessa. Näin ollen luottamuksensuojaa ei ole myönnetty yksinomaan sillä perusteella, että yhtiön tulot on verotettu jo vuosia elinkeinotoiminnan tulolähteen tulona.⁸⁹⁴ Tällöin luottamuksensuojaharkinnassa voidaan hyödyntää samoja kriteereitä kuin verotuksen oikaisuoikeuden syntymisen osalta⁸⁹⁵.

On kuitenkin mahdollista, että jatkuva, useita verovuosia kestänyt puuttumattomuus voisi joissakin tilanteissa mahdollistaa luottamuksensuojan edellytysten täyttymisen. Lisäksi jos yrityksen ja Verohallinnon välillä syntyy informaatioliikennettä (esim. kirjelmöintiä, asiakasohjauksia tai muita kirjallisia vastauksia) omaisuuslajiluonteeseen liittyvien ratkaisujen yhteydessä, voitaisiin katsoa, että Verohallinnon kannanotto käyttöomaisuusluonteen puolesta voisi synnyttää luottamuksensuojan. Luottamuksensuojan myöntämisessä korostuu aina tapauskohtaisuus⁸⁹⁶.

Luottamuksensuojan soveltamistilanteiden näkökulmasta Tikka jakaa tilanteet niihin, joissa verotuksessa on tehty ”aito ratkaisu” tulolähdekysymyksen tai omaisuuslajikysymyksen suhteen, sekä ”niihin, joissa kannanottoa ei ole tehty eikä sitä ole ollut tarpeenkaan tehdä”. Tikka korostaa edelleen luottamuksensuojan antamistilanteiden yksilöllisyyttä, joka estääkin hänen mukaansa selkeiden sääntöjen esittämisen tämän osalta.⁸⁹⁷

⁸⁹² Ks. KHO 2010:50.

⁸⁹³ Ks. Niskakangas 2004b s. 244, Niskakangas 2007 s. 14 sekä Kukkonen – Walden 2010b s. 27.

⁸⁹⁴ Esim. Helsingin HAO 25.5.2010 10/0558/6.

⁸⁹⁵ Ks. oikaisuoikeuden syntymisestä tarkemmin VeroH 19.4.2007 s. 23.

⁸⁹⁶ Ks. Puronen 2009 s. 476–478.

⁸⁹⁷ Tikka 2005c s. 12. Ks. myös Niskakangas 2007 s. 14.

Erityisesti yritysjärjestelyjen yhteydessä ja niiden jälkeen käsitellään usein omaisuuslajiin liittyviä asioita. Yritysjärjestelyt muodostavatkin erityisen herkän alueen, jonka yhteydessä on syytä tarkasti, viipymättä ja aktiivisesti selvittää Verohallinnon näkemys osakkeiden tulolähteestä tai omaisuuslajista. On kuitenkin huomattava, että ennakkotiedon tai ennakkoratkaisun avulla ei ole mahdollista selvittää luottamuksensuojan soveltuvuutta tapauskohtaisesti, koska ennakkotiedoissa ja -ratkaisuissa on kyse suunnitellusta toimenpiteestä ja sen verotuksellisesta kohtelusta⁸⁹⁸. Luottamuksensuoja tulee ensimmäisen kerran ratkaistavaksi vasta verotuksen toimittamisen yhteydessä tai verotusta oikaistaessa. On myös muistettava, että ”[l]uottamuksensuoja ei estä väärän veropäätöksen muuttamista tulevana vuosina”, kuten Verohallinnon yhtenäistämisohejeissa arvopaperikaupan verokohtelun yhteydessä todetaan⁸⁹⁹. Tietysti Verohallinnolta on syytä odottaa johdonmukaisuutta sovellettavan verolain valinnassa⁹⁰⁰ – on sitten kyse tulolähdesubjekti- tai tulolähdeobjektitestistä. Omaisuuslajiluonne tulee voida arvioida luovutusvuoden verotuksessa uudelleen, eikä aikaisempien vuosien juoksevan tulon verotus ratkaise välttämättä luovutusvuoden verotusta⁹⁰¹.

Luottamuksensuojanäkökohtia harkittaessa voidaan johtoa hakea myös vanhemmasta oikeuskäytännöstä. Tapaus KHO 1993 T 3420 koski tulolähdejakoja. KHO ei joutunut lähestymään asiaa luottamuksensuojan näkökulmasta.⁹⁰² Tapaus soveltuu myös omaisuuslajiluonteen ja luottamuksensuojan selvittämiseen. Tapauksessa verovelvollinen oli vuokrannut maatilalleen rakentamiaan neljää lomamökkiä. Hänen myytyä kaksi lomamökkiä määräaloiheen lomamökkirakennusten myyntivoittoon oli sovellettava ETVL:n säännöksiä. Tämän katsottiin johtuvan siitä, että vuokraustoiminta liittyi harjoitettuun maa- ja metsätalouteen eikä toiminta muodostanut eri liikettä. Sillä seikalla, että vuokraustoimintaa oli useiden vuosien ajan annettujen veroilmoitusten perusteella verotettu elinkeinotoimintana, ei ollut merkitystä.

Päätöksestä voidaan huomata, että tulolähde- ja omaisuuslajiluonne voidaan tutkia luovutusvuonna uudelleen ja mahdollisesti realisoituva luottamuksensuojajaksymys on ratkaistava tapauskohtaisesti. Aihetta koskevissa arvioissa on katsottu

⁸⁹⁸ Toisin Mattila 2006b s. 12 ja siellä esitelty julkaisematon tapaus, jossa tuodaan esille tällainen mahdollisuus. Mattilan ratkaisuselostuksesta ei käy valitettavasti esille, onko kyse osakkeiden luovutuksesta vai kohdeyhtiön purkautumisesta. Voidaan tietysti pitää mahdollisena, että ennakkotiedon tai ennakkoratkaisun tarkoittama toimenpide olisi toteutunut jo ennen ennakkotietohakemuksen jättämistä. Tällaisessa harvinaisessa tapauksessa ei ennakkotiedon antamiselle olisi kuitenkaan estettä. Ennakkotieto voidaan nähtävästi antaa siihen saakka, kunnes kyseisen verovuoden verotus on valmistunut tai ainakin siihen saakka, kunnes Verohallinto ei voi enää tehdä teknisistä syistä muutoksia tietokantoihinsa säännönmukaisen verotuksen toimittamisen yhteydessä.

⁸⁹⁹ VeroH 5.1.2012 s. 22.

⁹⁰⁰ Tikka 2005 s. 7.

⁹⁰¹ Helsingin HAO 25.5.2010 10/0558/6.

⁹⁰² Kyseessä oli verovuosi 1990, jolloin luottamuksensuojasta ei ollut nimenomaista säännöstä. Ks. myös KHO 1998 T 1922 aikaisemman verotuksen vaikutuksesta ja luottamuksensuojasta.

muun muassa, että luottamuksensuoja tulee sitä todennäköisemmin sovellettavaksi, mitä tarkemmin osakkeiden omaisuuslajiluonne on aikaisemman vuoden verotuksessa tutkittu, ellei osakkeiden käyttötarkoitus ole muuttunut.⁹⁰³ Tästä voidaan kuitenkin poiketa, jos kyseessä on esimerkiksi selkeästi vastoin lakia toimitettu verotus tai se, että verovelvollinen on laiminlyönyt selonottovelvollisuutensa⁹⁰⁴. Vaasan HAO totesi päätöksessään 14.8.2008 08/0482/3, että luottamuksensuojaa ei voi perustaa ainoastaan verovelvollisen omaan käsitykseen asiasta:

Yksinomaan verovelvollisen käsitys siitä, että osakkeet olisivat toiminnallisen yhteyden puuttumisesta huolimatta säilyttäneet käyttöomaisuusluonteensa, ei tee kysymystä osakkeiden luonteesta niitä myytäessä tulkinnanvaraiseksi tai epäselväksi. Verovelvollisella ei näin ollen ollut tässä tapauksessa oikeutta vaatimaansa luottamuksensuojaan. Verovelvollisen liiketoiminnallinen yhteys omistamiensa kahden yhtiön kanssa oli päättynyt useita vuosia ennen kyseisten osakkeiden myyntiä. Näin ollen myytäessä noiden yhtiöiden osakkeita niitä ei voitu pitää HAO:n mukaan käyttöomaisuutena siitäkään huolimatta, että ne aikanaan ovat sellaisia olleet.

KHO katsoi tämän jälkeen samaa asiaa koskevassa ratkaisussaan KHO 2010:50, että luottamuksensuojaa ei voitu myöntää. KHO mainitsi luottamuksensuojan myöntämisen kriteereiksi viranomaisen antamat kirjalliset tai suulliset ohjeet⁹⁰⁵ tai sen, että veroviranomainen on aikaisemmin tutkinut nimenomaisesti asian. KHO:n mukaan luottamuksensuojan synnyttävä ”käytäntö muodostuu verotuksen yhteydessä tehdyistä päätöksistä ja annetuista ennakkotiedoista”. KHO perusteli kielteistä päätöstään seuraavasti:

”Asiassa ei ole ilmennyt, että myöskään veroviranomainen olisi antanut kirjallista tai suullista ohjetta siitä, että kysymyksessä olisi yhtiön käyttöomaisuusosakkeet tai että veroviranomainen olisi aikaisemmin tutkinut nimenomaisesti osakkeiden luonteeseen. Viranomaisen noudattamalla käytännöllä tarkoitetaan nimenomaista kannanottoa juuri sellaiseen asiaan, josta nyt on kysymys. Käytäntö muodostuu verotuksen yhteydessä tehdyistä päätöksistä ja annetuista ennakkotiedoista. Näin ollen yhtiö ei voi saada asiassa luottamuksensuojaa.”⁹⁰⁶

⁹⁰³ Kaijalainen 2005 s. 8.

⁹⁰⁴ Ks. VeroH 22.3.2000 k. 2. Ks. myös Kaijalainen 2005 s. 8, joka on todennut, että mitä suuremmasta verovapaasta luovutusvoitosta on kyse, sitä suurempi on verovelvollisen selonottovelvollisuus.

⁹⁰⁵ Suulliseen ohjeeseen perustuvan luottamuksensuojan myöntäminen edellyttää kuitenkin, että asia on juuri kyseistä suullista ohjetta annettaessa ollut tulkinnanvarainen. Ks. esim. KHO 2003:21.

⁹⁰⁶ Helsingin HAO on omaksunut tämän KHO:n luottamuksensuojaa koskevan oikeusohjeen lähes sanatarkasti päätöksessä 12.7.2011 11/0904/3. HAO katsoi, että yhtiö ei voinut saada luottamuksensuojaa osakeluovutuksen yhteydessä sillä perusteella, että yhtiötä oli verotettu EVL:n mukaan. Tapauksessa yhtiön ja kohdeyhtiön liiketoiminnallisen yhteyden katsottiin katkenneen jo seitsemän vuotta ennen osakkeiden luovutusta. Samaan päädyttiin myös Helsingin HAO:n päätöksessä 12.7.2011 11/0905/3.

Luottamuksensuojan laajuuden näkökulmasta merkittävä ratkaisu on myös KHO 2010 T 2675.

Tässä tapauksessa oli kyse hallinnointiyhtiöön sovellettavan verolain valinnasta. Tapauksessa juuri holdingyhtiön suorittama osakeluovutus oli nostanut holdingyhtiön verotatuksen arvioitavaksi. A Oy oli perustettu maaliskuussa 2001, ja sen osakekannan omisti kokonaan J. A Oy:n toimialana oli osakkeiden, kiinteistöjen ja muiden arvopapereiden sekä antiikki- ja taide-esineiden omistaminen, hallinta sekä kaupankäynti niillä sekä toimiminen sijoitus-, kehitys- ja rahoitusyhtiönä. Yhtiöstä mainittiin lisäksi, että se pystyi markkinoimaan vakuutuksia ja antamaan sijoitus- ja veroneuvontaa sekä harjoittamaan toimialaansa ja liikkeenjohtamiseen liittyvää koulutus- ja konsulttitoimintaa. B Oy oli perustettu helmikuussa 2001, ja sen perustajiin oli kuulunut A Oy:n omistaja J, joka oli merkinnyt A Oy:n nimiin 22,5 prosenttia B Oy:n osakkeista. Osa näistä osakkeista on myyty vuonna 2002 S Oyj:lle. B Oy:n toimialana oli vakuutusten markkinointi ja myynti, sijoituksiin, rahoitukseen, vakuutuksiin ja verotukseen liittyvä konsultointi sekä arvopaperi- ja kiinteistökauppa.

A Oy oli myynyt vuonna 2005 omistamansa B Oy:n osakkeet ja ilmoitti myynnistä saadun kauppahinnan EVL 6 b §:n mukaisena verovapaana tulona. Verotusta toimitettaessa yhtiötä pidettiin TVL-holdingyhtiönä eikä yhtiön katsottu miltei osin harjoittavan elinkeinotoimintaa. EVL:n 6 b §:n verovapautta koskevia säännöksiä ei näin ollen voitu soveltaa osakkeiden myyntiin. A Oy:n vaatimuksesta verotuksen oikeuslautakunta katsoi, että A Oy:n verotus tuli toimittaa EVL:n mukaisesti ja B Oy:n osakkeiden luovutusvoiton verotukseen tuli soveltaa EVL 6 b §:n verovapautta koskevaa säännöstä.

Veroasiamiehen valituksesta HAO katsoi, että A Oy:n toiminta oli TVL:n mukaista toimintaa. Koska A Oy:n tulo oli verotettu aikaisemmilta vuosilta EVL:n säännösten mukaan ja koska asia oli tulkinnanvarainen, yhtiölle oli kuitenkin annettava VML 26 §:n 2 momentin mukaista luottamuksensuojaa ja sen toimintaa oli verotettava EVL:n mukaisesti. HAO:n päätöksen mukaan A Oy:n luovuttamat B Oy:n osakkeet eivät olleet A Oy:n EVL 12 §:ssä tarkoitettua käyttöomaisuutta, koska osakkeiden omaisuuslajia ei ollut tutkittu aikaisemmissa verotuksissa, A Oy:lle ei ollut annettava asiassa tältä osin luottamuksensuojaa. HAO palautti asian verovirastolle uudelleen käsiteltäväksi.

A Oy:n valituksen vuoksi KHO katsoi, että kun yhtiölle oli myönnetty luottamuksensuojaa verovuodelle 2005 sen suhteen, minkä lain, EVL:n tai TVL:n, mukaan yhtiön toimintaa tulee verottaa, ja kun HAO:n tältä osin lainvoimaisen päätöksen mukaan yhtiön toimintaa tuli verottaa EVL:n mukaan, seurasi tästä myös, että yhtiön omaisuutta tuli verotuksessa käsitellä EVL:n mukaisena omaisuutena ja luokitella EVL:n mukaan. Näin ollen ja koska asiakirjoista saatavan selvityksen perusteella mainittuja osakkeita ei voitu luonnehtia rahoitus-, vaihto- tai sijoitusomaisuuksiksi, niitä tuli käsitellä EVL 12 §:ssä tarkoitettuna käyttöomaisuutena. KHO palautti asian Verohallinnolle sen selvittämiseksi, täyttääkö A Oy:n vuonna 2005 suorittama osakeluovutus muut EVL 6 b §:n säännöksen edellyttämät vaatimukset luovutushinnan verovapaudesta.

Ratkaisun KHO 2010 T 2695 tapaus kuului luottamuksensuojan myöntämisen näkökulmasta tulolähdesubjektitestin soveltamisalaan, mistä oli jo ennen KHO:n tulolähdeobjektitestii (EVL 53 §) ja omaisuuslajitestiä (EVL 12 §) kos-

kevaa ratkaisua olemassa lainvoimainen päätös. KHO ei kuitenkaan nimenomaisesti soveltanut VML 26 §:n 2 momentin mukaista luottamuksensuojaa omaisuuslajitettiin vaan linjasi laajempaan luottamuksensuojaan perustuvan ajattelun nojalla, että koska osakkeita ei voitu pitää muuhun omaisuuslajiin kuuluvina, niitä tulee pitää käyttöomaisuuteen kuuluvina. KHO katsoi ennen tätä, että koska yhtiötä oli HAO:n luottamuksensuojan myöntämiseen perustuvan päätöksen mukaan verotettava EVL:n mukaan, tuli myös sen omaisuutta käsitellä EVL-omaisuutena (tulolähdeobjektitesti). Tämä ei kuitenkaan perustu muodollisesti arvioiden luottamuksensuojaan⁹⁰⁷, vaikka sellaiseenkin johtopäätökseen voitaisiin tulla, jos asiaa arvioidaan sen perusteella, että KHO viittasi luottamuksensuojan myöntämiseen HAO:n lainvoimaisessa ratkaisussa ja tapauksen asiansanaan, joka oli ”luottamuksensuoja”. HAO:n mukaan luottamuksensuojan edellytykset täyttyivät, koska yhtiön tulo oli verotettu aikaisemmilta vuosilta EVL:n mukaan ja asia oli tulkinnanvarainen. HAO ei kuitenkaan laajentanut luottamuksensuojaa koskemaan ainakaan omaisuuslajia mutta ei nähtävästi myöskään tulolähdeobjektitestiä. HAO:n mukaan koska asiaa ei ollut vielä tutkittu aikaisemmissa verotuksissa, ei osakkeita voitu pitää käyttöomaisuuteen kuuluvina, eli luottamuksensuojaa ei tältä osin myönnetty. HAO lienee tarkoittanut tällöin myös tulolähdeobjektikysymystä (EVL 53 §).

KHO kuitenkin sovelsi tulolähdesubjektitestin osalta jo myönnetyn luottamuksensuojan turvin tosiasiallisesti sekä tulolähdeobjektitestiä että omaisuuslajitestiä. Molemista se sai verovelvollisen kannalta myönteiset tulokset, vaikkakaan tämä systemaattinen vaihteellisuus ei sisälly KHO:n perustelujen sanamuotoon.

KHO:n ajattelu perustui nähtävästi siihen, että EVL-yhtiön omistamia suorasijoitusosakkeita pidetään lähtökohtaisesti omistajansa verotuksessa EVL:n mukaan verotettavana omaisuutena, mutta jos kohdeyhtiöllä ei ole mitään liiketoiminnallista yhteyttä omistajansa liiketoimintaan, sovelletaan omistukseen TVL:a. Vaikka KHO:n ratkaisun ydinsisältö onkin tiivistettävissä ensisijaisesti tulolähteen osalta myönnettävän luottamuksensuojan käytännön laajuuteen muita kysymyksiä ratkaistaessa, saa ratkaisun perustelujen muotoilun perusteella kuitenkin sellaisen kuvan, että KHO:lla olisi ollut tarvetta nostaa esille myös käyttöomaisuuden kaato-omaisuuslajiluonnetta.

On myös huomattava, että tapauksessa ei ollut kyse pitkäaikaisesta passiivisesta sijoituksesta, vaan luovuttajayhtiön omistaja kuului kohdeyhtiön perustajiin. Näin ollen KHO:n ratkaisu KHO 2010 T 2695 vaikuttaa olevan linjassa ratkaisun KHO 2010:64 ajattelun kanssa. Jälkimmäisessä tapauksessa aktiivista omistajaohjausta pidettiin nähtävästi ratkaisevana tekijänä⁹⁰⁸.

Pelkkään osakkeenomistukseen perustuvaa EVL-asemaa voidaan perustella myös vanhemmalla KHO:n ratkaisulla KHO 1978 II 539. KHO katsoi tässä ratkaisussa seuraavaa: ”Koska yhtiö oli omistanut kahden liiketoimintaa harjoittaneen yhtiön osake-enemmistön, oli sitä itseäänkin pidettävä elinkeinonharjoittajana.” Tätä ei kui-

⁹⁰⁷ Vrt. Liiri 2010 s. 17 sekä Myrsky 2011b s. 58.

⁹⁰⁸ Vrt. Kukkonen – Walden 2010a s. 397, jotka puhuvat holdingyhtiön reaalisesta EVL-roolist.

tenkaan voitane pitää tällä hetkellä oikeana lähestymistapana, vaan EVL-status vaatisi tämäntyyppisessä tapauksessa taustalle itsenäistä ja ulospäinsuuntautuvaa toimintaa, jossa olisi esimerkiksi vahvoja omistajanohjauksen elementtejä sekä muita aktiiviseen liiketoimintaan viittaavia piirteitä.

Luottamuksensuojasäännöksiens soveltamiselle on siis rajansa, kuten KHO ratkaisussaan KHO 2010:50 perusteellisesti selvittää, eikä yksinomaan verovelvollisen käsitys siitä, että osakkeet kuuluvat elinkeinotulolähteen käyttöomaisuuteen, ole riittävä peruste myöntää luottamuksensuoja yksittäistapauksissa; kysymystä ei tällöin voida pitää VML 26 §:n 2 momentin tarkoittamassa mielessä tulkinnanvaraisena tai epäselvänä. Omaisuuslajitestin ollessa kyseessä rajanvetoa joudutaan suorittamaan esimerkiksi tilanteessa, jossa verovelvollinen siirtää osakkeet vaihto-omaisuudesta käyttöomaisuuteen (siirtovuonna siirrolla ei ole verotuksellista merkitystä). Tällöin joudutaan myös ottamaan huomioon ajan kulumisen omaisuuslajisiirrosta. On myös huomattava, että luottamuksensuojaa ei anneta, jos verovelvollinen on omalla toiminnallaan ollut aiheuttamassa asian muodostumista epäselväksi⁹⁰⁹.

Luottamuksensuojakysymykset ovat nousseet viime vuosina osakeyhtiöiden verotuksen yhteydessä esille erityisesti luovutusvoittoverotuksen osalta. Kuten KHO toteaa ratkaisussaan KHO 2010:50, luottamuksensuoja perustuu lähtökohdaisesti viranomaisen nimenomaisesti ratkaisuihin⁹¹⁰. Luottamuksensuoja vaatii tuekseen myös viranomaisen johdonmukaista ja aktiivista otetta kyseiseen asiaan. Luottamuksensuojaa on lähtökohdaisesti selkeästi vaikeampaa saada viranomaisen passiivisuuden perusteella, jos vertailukohteena on aktiivinen kannanotto. Luottamuksensuojan soveltumisen perustilanne lienee tilanne, jossa verotuksessa on tehty sovellettavasta laista tai omaisuuslajista aito ratkaisu tai kannanotto.

Jotta luottamuksensuoja voisi aktualisoitua, tulee Verohallinnon puuttua aktiivisesti omaisuuslajijakoon tai tulolähteeseen⁹¹¹, tai niin kuin Kaijalainen on todennut, on osakkeiden omaisuuslajiluonne tutkittu aikaisemman vuoden verotuksessa ”hyvin tarkkaan” eikä osakkeiden ”käyttötarkoituksessa ole tapahtunut muutosta”⁹¹².

Waldenin mukaan elinkeinotoiminnan tulolähteessä aikaisempina verovuosina toimitettu verotus ei sellaisenaan luo luottamuksensuojaa luovutushinnan kuulumisesta elinkeinotoiminnan tulolähteeseen niissä tapauksissa, joissa myyjäverovelvollisen tulonhankkimistoiminnan yleistä luonnetta ”tai luovutettavien osakkeiden kulumista elinkeinotoimintaan ei ole riittävässä laajuudessa aikaisempina verovuosina

⁹⁰⁹ Myrsky – Linnakangas 2004 s. 97 sekä Myrsky – Linnakangas 2007 s. 120.

⁹¹⁰ Ks. myös KHO 2010:13.

⁹¹¹ Ks. esim. KHO 2010:50. Helsingin HAO katsoi päätöksessään 19.5.2010 10/0724/3, että osakkeiden omaisuuslajia ei ollut nimenomaisesti tutkittu luottamuksensuojan myöntämisen tarkoituksessa mielessä, vaikka yhtiö oli ilmoittanut osakkeiden luovutuksen lomakkeella 71 EVL 6 b §:n mukaisena verovapaana luovutusvoittona. Kyse oli lisäkauppahinnan verottamisesta myöhempänä verovuotena. Yhtiö ei saanut luottamuksensuojaa. Nimenomaiseen tutkimiseen viitattiin myös Helsingin HAO:n päätöksessä 11.1.2012 12/0033/3.

⁹¹² Kaijalainen 2005 s. 8.

tutkittu”. Walden vertaa tätä luottamuksensuojan tulkintatilannetta perintö- ja lahja-verotuksen sukupolvenvaihdoshuojennuksiin, jolloin huojennusta sovelletaan vain EVL-yhtiön osalta.⁹¹³

Verovelvollisen on kuitenkin tällöinkin tullut antaa asiassa oikeat ja riittävät tiedot; verovelvollisen on siis tullut aktiivisesti toimia vilpittömässä mielessä ja pyrkiä selvittämään asia Verohallinnon kanssa. Samaa neuvoa voidaan soveltaa sekä tulolähdeobjekti- että tulolähdesubjektikysymysten osalta. Tämä käy hyvin ilmi hallintoneuvos Rotherin⁹¹⁴ esittämistä luottamuksensuojan käytännön soveltamisedellytyksistä, joiden pitää täyttyä, jotta luottamuksensuoja voidaan myöntää. Luottamuksensuoja voidaan Rotherin perusteluja mukaillen myöntää, jos yhtiöllä ei ole ollut kyseisissä oloissa (ennen verouudistusta koskeissa verotuksissa), kun otetaan huomioon säännösten sisältö ennen verouudistusta, tarvetta pyytää ennakkoratkaisua tai -tietoa. On huomattava, että ratkaisun KHO 2010:64 tapauksessa luovutusvuosi oli 2004, jolloin verovelvollinen on voinut vedota tähän argumenttiin varsin joustavasti. Jos tarvetta ennakkoratkaisun tai -tiedon pyytämiseksi ei ole ollut, verovelvollisen voitaisiin katsoa toimineen Rotherin ajattelua mukaillen vilpittömässä mielessä viranomaisen noudattaman käytännön mukaisesti. Verouudistuksen jälkeisten verovuosien verotuksessa verovelvollisella on korostunut velvoite pyytää ennakkoratkaisua tai -tietoa, jos se haluaa vedota luottamuksensuojaan. Tämän lisäksi Rotherin perusteluissa edellytetään, että asiassa ei tulisi ilmetä sellaisia erityisiä syitä, joista johtuisi muuta. Jos tällaisia ei ilmene, asiassa voidaan myöntää luottamuksensuojaa. Verovelvollisen edellytetään edellä mainitun perusteella toimivan aktiivisesti asiansa selvittämiseksi ja saattavan omatoimisesti tulkinnanvaraisen kysymyksen Verohallinnon aktiivista kannanottoa varten Verohallinnon käsiteltäväksi.

Luottamuksensuojan voi synnyttää esimerkiksi tietoinen ratkaisu tulolähdeestä. Luovutusvoiton poikkeuksellisuudesta johtuen juoksevien tulojen tulolähdettä koskeva ratkaisu ei kuitenkaan liene tällainen aktiivinen ratkaisu. Aktiivisen puuttumisen tulee olla myös johdonmukaista, eli Verohallinnon kanta ei saisi muuttua vuosien myötä⁹¹⁵. Aktiivinen kannanotto voisi olla esimerkiksi tappiontasauksessa tehty ratkaisu⁹¹⁶, mutta oikeuskäytännössä ei ole hyväksytty tätä aktiivisen tutkimisen aiheuttavaksi toimeksi.

Oulun HAO:n päätöksessä 8.5.2012 12/0207/2 ei myönnetty luottamuksensuojaa. Tulolähdekysymystä oli tutkittu aiemmin, mutta asiaa ei oltu aktiivisesti selvitetty, vaikka tappiot olikin vahvistettu EVL-tulolähteessä. Päätöksen perusteluista käy ilmi seura-

⁹¹³ Walden 2006 s. 26.

⁹¹⁴ Ratkaisu KHO 2010:64, eriävä mielipide.

⁹¹⁵ Ks. Niskakangas 2007 s. 15, joka korostaa sitä, että tällöin edellytettäisiin, että Verohallinto ”noudattaa käytäntöään systemaattisesti”.

⁹¹⁶ Vrt. Niskakangas 2007 s. 15. Tappiontasauksesta on syytä nostaa esille kattava yleisteos Nuotio 2012.

vaa: ”Veroilmoituslomakkeeseen tehtyjen merkintöjen perusteella on pääteltävissä, että verovirkailija on yhtiön ensimmäisen verovuoden eli vuoden [200X] verotusta toimitaessaan katsonut yhtiön tuloksen kuuluvan henkilökohtaiseen tulolähteeseen. Tulolähdemuutos on kuitenkin jäänyt tallentamatta, minkä johdosta yhtiön tulo on verotettu elinkeinotoiminnan tulolähteessä. Yhtiölle on vahvistettu verovuosisilta $[200x+1-200X+5]$ toimitetuissa verotuksissa elinkeinotoiminnan tappiot. Tulolähteellä ei ole ollut merkitystä yhtiön verotuksen tasoon mainittuina verovuosina.”

On myös mahdollista, että osingon pääomatulo-osuutta laskettaessa osakkeiden omaisuuslajia on voitu tutkia aktiivisesti, vaikka asia ei ole noussut esille osakkeiden luovutuksen kaltaisessa tilanteessa. Jälkimmäisessä esimerkissä vaihto-omaisuusosakkeiden arvoa ei ole voitu korottaa vertailuarvoon, joten ainakin käyttöomaisuuden ja vaihto-omaisuuden välistä rajapintaa on Verohallinnossa tällöin käsitelty aktiivisesti.⁹¹⁷

Viranomaisen pystyy myös muuttamaan kantaansa omaisuuslajista tai tulolähteestä tulevaisuuteen suuntautuvien oikeusvaikutuksien, jos kannanmuutokselle on olemassa hyväksyttävät perusteet. Perusteiksi soveltuvat ainakin KHO:n päätös ja Verohallinnon ohje.⁹¹⁸

Jos kuitenkin juoksevien tulojen verotuksen yhteydessä on arvioitu nimenomaisesti myös tulevan mahdollisen luovutuksen tulolähdettä, voidaan tätä pitää sellaisena aktiivisena kannanottona, joka muodostaa luottamuksensuojan. Aktiivinen kannanotto voi kuitenkin olla myös verotuksen silloisen lopputuloksen kannalta merkityksetön säännönmukaisen verotuksen yhteydessä realisoitunut toimi.

Tällainen voisi olla esimerkiksi yhtiön veroilmoituksen käsittely ilman verotustoimenpiteiden tekoa ja asian nimenomainen siirtäminen VOVA:n tietoon esimerkiksi muistion avulla. Tällöin tulevat selvittäviksi kaikki verovelvollisen ja Verohallinnon sekä Verohallinnon ja VOVA:n väliset tietovirrat. VML 26 §:n 2 momentti mahdollistaa kuitenkin tällöinkin veron maksuunpanon, vaikka luottamuksensuoja soveltuisikin. Säännöksen mukaan maksuunpano on mahdollinen erityisestä syystä. Tällaisena erityisenä syynä voitaisiin pitää esimerkiksi ylimääräistä veroetua, joka osake-luovutuksen yhteydessä syntyy. Lienee mahdollista, että HAO tai KHO voisivat tällöin kumota ja palauttaa asian näistä ”erityisistä syistä” johtuen Verohallinnolle maksuunpanoa varten.⁹¹⁹

⁹¹⁷ Niskakangas 2007 s. 15 av. 30, joka toteaa: ”Jos osakkeita on tässä vertailuarvolaskelmasa vuodesta toiseen pidetty käyttöomaisuutena, lienee vaikeaa selittää, että ne kuitenkin myynti-tilanteessa olisivat vaihto-omaisuutta.”

⁹¹⁸ Ks. oikeuskäytännöstä esim. KHO 1994 B 573, jossa verovelvollinen sai vilpittömän mielen suojaa verohallinnon antaman päätöksen nojalla. Sitä myönnettiin siihen saakka kunnes lääninverovirasto lähetti kirjeen muuttuneesta tulkinnasta. Ks. myös Soikkeli 2004 s. 172, jonka mukaan ”[h]yvä hallinto edellyttää myös, että kannanmuutoksesta tiedotetaan mahdollisimman nopeasti ja tehokkaasti verovelvolliselle”.

⁹¹⁹ Vastakkaiseen johtopäätökseen lienee kuitenkin tultu ratkaisussa KHO 2010 T 2675, jossa

Sellaisten hallinnointiyhtiö rakenteiden tapauksissa, joissa tulisi muutoin päätyä TVL:n soveltamiseen, luottamuksensuojaa voi nähtävästi realisoitua ainoastaan, jos on olemassa Verohallinnon aito ja nimenomainen kannanotto tulolähdettä koskevaan asiaan. Tällaisissa tapauksissa ei nähtävästi voida tehdä eroa uusien ja vanhojen hallinnointiyhtiö rakenteiden välille, koska muutoin törmättäisiin ongelmiin yhdenvertaisuusvaatimuksen kanssa. Verotuksen toimittamisen yhteydessä Verohallinnon tulee kuitenkin pystyä tutkimaan tulolähdesubjektites-
tin avulla luovuttajan verostatus riippumatta siitä, onko yritys perustettu ennen verouudistusta vai sen jälkeen.⁹²⁰

Tuominen on katsonut luottamusperiaatteen ja tulolähdekysymyksen osalta, että ”jos verovelvollinen on toiminut suunnilleen samalla tavalla eri vuosina ja tälle toiminnalle löytyy peruste siitä, että verotoimisto on toiminnan sisällön riittävästi voinut tuntea, ei tähän voida jälkikäteen puuttua”⁹²¹. Verohallinnon riittävä mahdollisuus toiminnan tuntemiseen ei kuitenkaan välttämättä riitä, vaan kyseessä tulisi olla aito ja aktiivinen kannanotto, joka riittäisi muodostamaan luottamuksensuojan verovelvollisen verotuk-
sessa. Osakkeiden tulolähde ja omaisuuslaji on tullut nimenomaisesti tutkia.⁹²²

Luottamuksensuojan soveltuminen on aina yksilöllistä. Selkeitä sääntöjä tätä varten ei ole. Merkittävät ongelmat tulolähtejaon ja luottamuksensuojan suh-
teen lienevät suurille konserneille harvinaisia. Niiden TVL-tulot rajoittunevat käytännössä vuokratuloihin oman konsernin ulkopuolisilta yhtiöiltä. Tulolä-
deopin aiheuttamat rajanvetotilanteet luottamuksensuojan suuntaan ovat kui-
tenkin edelleen ajankohtaisia harvainyhtiöiden ja erityisesti sijoitustoimintaa
harjoittavien yhtiöiden osalta.

Luottamuksensuojalle on tilanteen niin vaatiessa annettava merkitystä vero-
tusmenettelyssä. Verohallinnon veronsaajamyönteisistä verotuspäätöksistä ja
joidenkin verovelvollisen mielestä luottamuksensuojan vastaisista menetelmis-
tä on tihkunut tietoja julkisuuteen, vaikkakin asiasta on saatavilla erittäin niu-
kasti julkaistua verotus- tai oikeuskäytäntöä. Seuraavassa tietoisuudessaan KPMG
tuo esille jopa perusoikeuksien kannalta arveluttavia verotustoimenpiteitä, joita
Verohallinnossa olisi KPMG:n mukaan ilmennyt.

”Veroviranomaisten vuosia kestänyt tulkinta oikeasta tulolähteestä on saattanut
kääntyä pääläelleen verovuoden päättymisen jälkeen. Kokemuksen mukaan luotta-
muksensuojalla on harvoin mitään merkitystä. Lisäksi muutoksenhakuelimet, vero-

KHO ratkaisi asian HAO:n tulolähdesubjektiteistä koskevan lainvoimaisen luottamuksensuoja-
ratkaisun jälkeen ns. loppuun.

⁹²⁰ Toisin Kukkonen 2007a s. 39, jonka mukaan uusilla ja vanhoilla holdingyhtiöillä on eri
asema tältä osin. Näin myös Kukkonen – Walden 2010a s. 67.

⁹²¹ Tuominen 1999 s. 96.

⁹²² Asian nimenomaista tutkimista on korostettu hallinto-oikeuskäytännössä päätösten peruste-
luosien luottamuksensuojaa koskevan väitteen käsittelyn yhteydessä. Esim. Helsingin HAO:n jul-
kaisemattomat ratkaisut 12.7.2010 10/1125/3, 19.5.2010 10/0724/3 sekä 16.12.2010 10/1847/3.

tuksen oikaisulautakunta ja hallintotuomioistuimet, eivät jostakin syystä ole vielä oikaisseet veroviranomaisen yksipuolisia tulkintoja. Tämä johtaa siihen, että pahimmassa tapauksessa verotusvalta on ainoastaan veroviranomaisella eikä perustuslakiin kirjoitettu vallan kolmijako näyttäisi näissä olosuhteissa täysin toteutuvan.”⁹²³

KPMG:n tietoisuudessaan esittämä kannanotto on nähtävästi myös epäsuora ”häätähuuto” järjestelmän muuttamiseksi. Tämän mielenilmauksen jälkeen tulleet KHO:n ratkaisut ovat toisaalta selventäneet luottamuksensuojan rajoja.

Subjektia ja objektia koskevat tulolähde- sekä omaisuuslajikysymykset ovat säilyneet muuttumattomina, vaikka niiden merkitys onkin kasvanut huomattavasti vuoden 2004 uudistuksen jälkeen. Luottamuksensuojaa tulee kyllä myöntää, jos sen edellytykset täyttyvät, mutta Verohallinnolle tulee antaa myös mahdollisuus korjata aikaisempia kannanottojaan, jos kannanmuutokselle on olemassa hyväksyttävät perusteet. Toisaalta sillä tulee olla oikeus myös aktiivisesti puuttua sekä tulolähdeobjekti- että tulolähdesubjektikysymyksiin, jos käy ilmi, että näitä kysymyksiä ei ole aiemmin nostettu verotuksessa esille, eikä asiassa ole otettu niihin kantaa aktiivisesti, koska kysymys on vielä tällöin ollut todennäköisesti epärelevantti. Luottamuksensuojakysymyksissä on syytä huomioida KHO:n vuonna 2010 tekemät EVL:n luovutusvoittoverotusta koskevat ratkaisut, joissa luottamuksensuoja on ollut vahvasti esillä.

9.4 OMISTUSAIKA

Osakkeiden vähimmäisomistusosuudesta ja vähimmäisomistusajasta säädetään EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdassa. Jotta käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden verovapaa luovuttaminen olisi mahdollista, säännöksessä edellytetään, että

”– verovelvollinen on omistanut yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan ajanjaksona, joka on päättynyt enintään vuotta ennen luovutusta, vähintään kymmenen prosentin osuuden luovutettavan yhtiön osakepääomasta ja luovutettavat osakkeet kuuluvat näin omistettuihin osakkeisiin.”

Omistusaikarajoitus on säädetty nopealiikkeisten ja aggressiivisten verosuunnittelutoimenpiteiden estämiseksi⁹²⁴. Lainsäädäntömalli ei suoranaisesti lähde erottelemaan lyhytaikaisia ja pitkäaikaisia osakeomistuksia toisistaan, vaan lyhytaikaistenkin osakeomistusten, joihin myös vuoden ajan kestäneet omistukset voitaneen lukea, luovutusvoitot voivat olla verovapaita. Järjestelmään sisällytettiin kuitenkin epäsuorasti vaatimus pitkäaikaisesta omistusaikasta, koska ainoastaan käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutus voi kuulua verova-

⁹²³ KPMG 18.2.2010. Ks. verotuskäytännön tiukkuudesta esim. Penttilä 2011a s. 51. Vrt. Mattila 2005b s. 12.

⁹²⁴ HE 92/2004 s. 34. Ks. myös Juusela 2004 s. 188.

pauden piiriin. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että osakkeiden tulee olla hankittu pitkäaikaista ja pysyväisluonteista omistusta varten eikä ainoastaan vuoden omistusaikaa silmällä pitäen.

Verouudistuksessa koettiin kuitenkin tarkoituksenmukaiseksi, ilmeisesti eniten hallinnollisista syistä, rajata uudet säännökset koskemaan osakeomistuksia, jotka ovat olleet verovelvollisella tietyn määräajan. Omistusaikarajoitus on käytännössä luotu takaamaan verovapauden kohdistuminen ainoastaan pysyväisluonteisiin suorasijoituksiin.

Omistusaikaedellytys on tietyllä tapaa osakkuusvapautuksen suorasijoitusajattelun ydinaluetta, koska se käytännössä määrittää lainsäätäjän ajatteleman minimiomistussuhteen, jonka katsotaan muodostavan sijoittajan ja kohdesijoituksen välille merkittävän ja pitkäaikaisen liiketoiminnallisen suhteen – suorasijoituksen. Muita osakysymyksiä, joissa säännöksistä käy ilmi suorasijoitusajattelu, ovat edellä mainitut tulolähdeobjektitesti (EVL 53 §:n 2 mom.) ja omaisuuslajitesti (EVL 12 §) sekä myöhemmin käsiteltävä omistusosuusedellytys (EVL 6 b §:n 2 mom. 1 k.). Lain esitöiden mukaan pelkkä omistusosuusedellytys johtaisi siihen, että omistusosuuden heilahdukset prosenttirajan eri puolille muuttaisivat osakkeiden verokohtelun päinvastaiseksi⁹²⁵. Ilman omistusaikaa koskevaa rajoitusta olisi voitu päätyä verosuunnittelun kannalta liian edulliseen tilanteeseen. Tiivistetysti tämän voidaan katsoa tarkoittavan sitä, että osakkeet voidaan luovuttaa verovapaasti vuoden omistusajan jälkeen, jos ne on alun perin tarkoitettu pitkäaikaiseen ja pysyvään omistukseen⁹²⁶.

Hallituksen esityksen mukaan verovapaus tulee rajata pitkäaikaisiin ja omistajayhtiön liiketoimintaan liittyviin osakeomistuksiin⁹²⁷. Verovapauden omistusaikavaatimus sisältää etuyhteyden sisäisen lukkiutumisvaikutuksen: rakenteen uudistamista on lykättävä, jotta verovapaus olisi saavutettavissa. Tämän lisäksi lukkiutumisvaikutus ei välttämättä johda osakkuusvapautukseen. Liikevarallisuuden muuntuminen tytäryhtiöksi aiheuttaa tulkintaongelman esimerkiksi osakkeiden tulolähteestä.

Omistuksen pitkäaikaisuutta ja pysyväisluonteisuutta arvioimaan ensisijaisesti sijoituksen syntyhetken (osakkeiden saantoajankohdan) näkökulmasta, jolloin omistusaikaedellytys ei vaikuta tilanteen arviointiin. Osakeaikaedellytys on ainoastaan jälkikäteinen mekanismi lainsäätäjän tarkoittaman osakkuusvapautuk-

⁹²⁵ HE 92/2004 s. 34.

⁹²⁶ Helsingin HAO viittasi tähän päätöksessään 17.4.2012 12/0456/3, jossa se totesi osakkeiden luovutusvoiton perustuneen lyhyen aikavälin arvonnousuun eikä kysymys ollut kokonaisuutena arvioiden ollut pitkäjänteisestä ja pysyvästä sijoituksesta. Tässä tapauksessa luovuttajayhtiö oli harjoittanut elinkeinotoimintaa. Luovutettu yhtiö oli holdingyhtiö, jonka osittain omistama kohdeyhtiö harjoitti saman alan toimintaa kuin luovuttajayhtiö. Luovuttajayhtiön omistusosuus luovutetussa holdingyhtiössä oli 40 %. HAO:n päätös osoittaa, että omistusajan täyttyminen ei takaa vielä muiden verovapauden edellytysten täyttymistä.

⁹²⁷ HE 92/2004 s. 31.

sen todentamiseksi. Se ei liity itsessään sijoituksen pitkäaikaisuuden ja pysyvyysluonteisuuden arviointiin. Jos osakkeet on saatu esimerkiksi yritysjärjestelyllä ja ne on jo saantohetkellä ajateltu myytävän vuoden omistustajan jälkeen, ei verovapautta voida lähtökohtaisesti soveltaa, koska omistusta ei tällöin ole suunniteltu pitkäaikaiseksi ja pysyväisluonteiseksi. Myytäväksi tarkoitetut osakkeet kuuluvat tällaisessa tilanteessa paremminkin vaihto-omaisuuteen tai TVL-omaisuuteen.

Säännökset eivät edellytä luovutettavan osakekokonaisuuden edustavan luovutushetkellä aina vähintään 10 prosenttia osakepääomasta. Jos omistus säilyy yli 10 prosentissa, osakkeita voidaan myydä eri aikoihin ja useilla eri kaupoilla ilman, että vuoden aika alkaa kulua. EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohta edellyttää kuitenkin, että juuri kyseiset luovutettavat osakkeet on omistettu yli vuoden ajan. Jos omistusosuus laskee luovutuksen vuoksi alle 10 prosentin, jäljelle jääneet osakkeet olisivat verovapaasti luovutettavissa vuoden ajan siitä, kun omistusosuus on laskenut alle mainitun rajan⁹²⁸. Jos osakkeita myydään tuon ajankohdan jälkeen, myynneistä syntynyt voitto on veronalaista.

Esimerkki

Emoyhtiö X Oy omistaa 35 % sen saksalaisen tytäryhtiön Y AG:n osakekannasta. X Oy päättää tehdä muutoksia yritysraenteeseensa. Se myy Y AG:n osakkeista 24 %. Tämän jälkeen X Oy:n omistus Y AG:sta on 11 %. X Oy päättää edelleen vähentää omistustaan tytäryhtiössään, ja se myy verovapaasti 5 prosenttiyksikköä lisää osakeomistustaan. Tällöin omistus laskee alle 10 %:n (se on silloin 6 %). Alle vuosi edellisestä yrityskaupasta X Oy vähentää omistustaan uudelleen ja myy 2 % edelleen verovapaasti Y AG:n osakkeita. Luovutushinta muuttuu veronalaiseksi tuloksi vasta, kun viimeiset 2 % osakkeista myydään sen jälkeen, kun vuosi on kulunut sen (5 %) osuuden myynnistä, jossa omistusosuus laski 10 %:n alle.

Omistustajan ja omistusosuuden osalta voidaan joissakin rajanvetotilanteissa joutua soveltamaan yleistä veronkiertosäännöstä (VML 28 §). Hallituksen esityksessä on mainittu, että vaatimus yhden vuoden omistustajasta on varsin lyhyt tietyissä yritysjärjestelytilanteissa. Jos luovutusta on edeltänyt liiketoimintasiirto, voidaan joutua ottamaan huomioon tehdyt järjestelyt kokonaisuudessaan. Jos oikeustoimille ei ole osoitettavissa liiketaloudellisia perusteita vaan niiden tarkoitus on lähinnä verovapauden saavuttaminen, tilannetta lain esitöiden mukaan voidaan verotuksessa arvioida veronkiertosäännöksen perusteella.⁹²⁹ Tä-

⁹²⁸ Esimerkkinä osakeomistuksen laskemisesta alle 10 prosentin voi olla tavanomaisen myynnin lisäksi myös yhtiön toteuttama osakeanti.

⁹²⁹ HE 92/2004 s. 34. Ks. myös Tikka 2005a s. 27–28 sekä Tikka 2005d s. 2, jonka mukaan tällaisiin pakotointijärjestelyihin liittyy uhka VML 28 §:n soveltumisesta. Tikka tarjoaa ratkaisevaksi seikaksi aikavaikutusta, joka heikentää toimenpiteen sarjaluonnetta. Merkitystä Tikan mukaan on sillä, jos ” – ennen toimenpiteketjuun ryhtymistä on jo tehty päätös lopullisesta irtautumisesta tai että jo mahdollinen ostajakin on ollut tiedossa liiketoimintasiirtoon ryhdyttäessä”. Ks. myös Ryyänen 2005b s. 395 sekä Juusela 2004 s. 188–189. Ks. liiketaloudellisten perusteiden painottamisesta myös Kukkonen 2007a s. 171 sekä Venesjärvi 2005 s. 87. Vrt. Mattila 2006b s. 14, joka katsoo kuitenkin, että ”tällainen on löydettävissä valtaosassa tapauksista”.

män yleissäännöksen soveltaminen EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdan erityissäännöksen sijasta lienee kuitenkin suhteellisen harvinaista ja se on perusteltavissa ainoastaan räikeissä veronkiertotilanteissa.

9.5 OMISTUSOSUUS

Yleistä. EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdan nojalla osakkeet ovat verovapaasti luovutettavia, jos verovelvollinen on omistanut yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan ajanjaksona, joka on päättynyt enintään vuotta ennen luovutusta, vähintään 10 prosentin osuuden luovutettavan yhtiön osakepääomasta ja luovutettavat osakkeet kuuluvat näin omistettuihin osakkeisiin.

Omistusraja on yhtiökohtainen. Konsernikokonaisuutta ei oteta huomioon omistususuutta laskettaessa. Myöskään osakkeiden tuomaa äänimäärää ei huomioida. Osakkeita voidaan luovuttaa myös vähemmän kuin 10 prosenttia, kunhan näin luovutetut osakkeet kuuluvat säännöksessä tarkoitetulla tavalla omistettuihin osakkeisiin.⁹³⁰

Esimerkki

Emoyhtiö X Oy omistaa 9 % saksalaisen Z AG:n osakepääomasta. Myös emoyhtiö X:n kokonaan omistama tytäryhtiö Y Oy omistaa 9 % Z AG:n osakepääomasta. Kummallakaan, X Oy:llä tai Y Oy:llä, ei ole EVL 6 b §:n edellyttämää 10 %:n välitöntä omistususuutta Z AG:ssa, vaikka välillisesti etuyhteyden kautta sellainen onkin olemassa (etuyhteyden kautta ylletään 18 %:n omistukseen osakepääomasta).

Valittu lainsäädäntöratkaisu kannustaa konserneja keskittämään omistuksia niin, että 10 prosentin omistuksia syntyy yhteen konserniyhtiöön. Jos omistukset ovat merkittävästi hajautettuja, saattaa ilman huolellista verosuunnittelua syntyä myyjän kannalta yllättävä tilanne, jossa luovutusvoitto on veronalainen. Hajautus on näin ollen johtanut konsernikokonaisuuden kannalta epäedulliseen lopputulokseen. Toisaalta hajautusta voidaan käyttää myös konsernin sisällä verosuunnittelukeinona. Jos luovutuksesta on syntymässä tappiota, alle 10 prosentin omistususuuksia keskittämällä voidaan päästä konsernin kannalta edulliseen lopputulokseen. Luovutustappioiden verokohtelu on kuitenkin rajoitettua EVL 6 b §:n 4 momentin nojalla.

Tulevaisuudessa voitaisiin selvittää mahdollisuuksia ja tarvetta käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen osakkuusvapautussäännösten soveltamisalan laajentamiselle siten, että omistususuus laskettaisiin konsernikohtaisesti. Yhtenä vaihtoehtoisena ratkaisuna olisi, että sekä välitön että välillinen omistus oikeuttaisivat verovapaaseen luovutushintaan. Tämä voisi myös olla yksi keino kehittää Suomen verojärjestelmää paremmin suuryritysten yritysraenteet huomioivaan suuntaan. Tähän

⁹³⁰ Ks. Juusela 2004 s. 186–187.

voisi kuitenkin liittyä merkittäviä hallinnollisia ongelmia. Tällöin korostuisi myös konsernin sisäisten ja ulkoisten luovutusten välinen ero, mitä ei pidetty toivottavana hallituksen esityksessä. Veroseuraamukset voidaan ottaa huomioon etuyhteyden sisällä ilman omistussuoksien etuyhteyden kattavaa huomiointia.⁹³¹ Lisäksi tulisi huomioida eri lakien konsernimäärittelyksien erilaisuus ja mahdollinen yhtenäistämistarve⁹³².

Omistusosuuden suuruuteen liittyvien konsernin sisäisten verosuunnittelutoimenpiteiden yhteydessä on myös huomioitava riski veronkiertämissäännösten soveltumisesta⁹³³. Olisi kuitenkin myös mahdollista valita Ruotsin mallin mukainen joustava lähestymistapa, jossa julkisesti noteeratussa yhtiössä olevan omistusosuuden jäädessä alle 10 prosentin verovapaus on kuitenkin mahdollinen, jos verovelvollinen pystyy osoittamaan liiketoiminnallisen siteen olemassaolon⁹³⁴.

Alle 10-prosenttisesti omistettujen käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden verovapaa luovuttaminen on mahdollista, jos omistusosuus ennen luovutusta oli 10 prosenttia. Jos omistusosuus laskee luovutuksen vuoksi alle 10 prosentin, loppuosan yhtiön osakkeista voi luovuttaa verovapaasti seuraavan vuoden ajan. Tämän jälkeen luovutus muuttuu näiden osakkeiden osalta verolliseksi. Täten EVL mahdollistaa osakkeiden myynnin useassa erässä.

Omistusosuuden lisäksi edellytetään, että luovutuksen kohteena olevat käyttöomaisuusosakkeet on omistettu yhtäjaksoisesti vähintään yhden vuoden ajan ajanjaksona, joka on päättynyt enintään vuotta ennen luovutusta. Näin luovutettavat osakkeet tulee siis olla omistettu yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan. Yli vuoden omistusaika tulee täytyä juuri luovutettujen osakkeiden osalta eikä esimerkiksi juuri luovutettavia osakkeita koskeva myyjän aikaisemman omistuksen aikana kertynyttä omistusaikaa voida ottaa huomioon.⁹³⁵

Esimerkki 1

A Oy on omistanut B Oy:n osakepääomasta 5 prosenttia jo 10 vuoden ajan. Se on hankkinut 1.1.2012 5 prosenttia lisää B Oy:n osakkeita. Osakkeista voidaan luopua verovapaasti vasta 1.1.2013.

⁹³¹ Ks. HE 92/2004 s. 33. Ks. myös Kukkonen 2007a s. 168 ja Juusela 2004 s. 187.

⁹³² Ks. konsernimäärittelyjen yhtenäistämistarpeesta esim. Ranta-Lassila 1999b s. 467–472.

⁹³³ Tikka 2005a s. 28 huomauttaa, että ”— omistusrajan tuntumassa voi esiintyä erilaisia minimointijärjestelyjä, joiden osalta on enemmän tai vähemmän yksilöllisesti ratkaistava, soveltuuko veronkiertämissännös”.

⁹³⁴ Tämän mahdollistaa elinkeinosisidonnaisuuden edellytystä koskeva poikkeussääntö 24 kap. 14 § IL:ssa. Elinkeinosisidonnaisten osakkeiden ja osuuksien luovutusvoitot ovat pääsääntöisesti verovapaita (25 a kap. 3 ja 5 §§ IL). Tällöin vaaditaan kuitenkin julkisesti noteeratun elinkeinosisidonnaisen osakkeen tai osuuden osalta, että luovuttajayhtiö on omistanut osakkeet tai osuuden vähintään vuoden ajan ennen luovutusta ja omistus on ollut tämän ajan elinkeinosisidonnainen (25 kap. 6 § IL ja 25 a kap. 6 § IL). Ks. säännöksen perusteluista Reg. prop. 2002/03:96 s. 79.

⁹³⁵ Tavanomaisesti omistusosuus putoaa alle 10 prosentin osakeluovutuksen vuoksi. On myös mahdollista, että osakeannin myötä omistusosuudessa tapahtuu muutoksia ja se vähenee. VaVK:n mietinnössä VaVM 12/2004 s. 6 on katsottu, että ”edellytyksenä ei sitä vastoin olisi, toisin kuin hallituksen esityksen perusteluissa sivulla 33 on mainittu, että osakkeet on omistettu välittömästi ennen luovutusta”. Ks. myös Kukkonen – Walden 2011 s. 181.

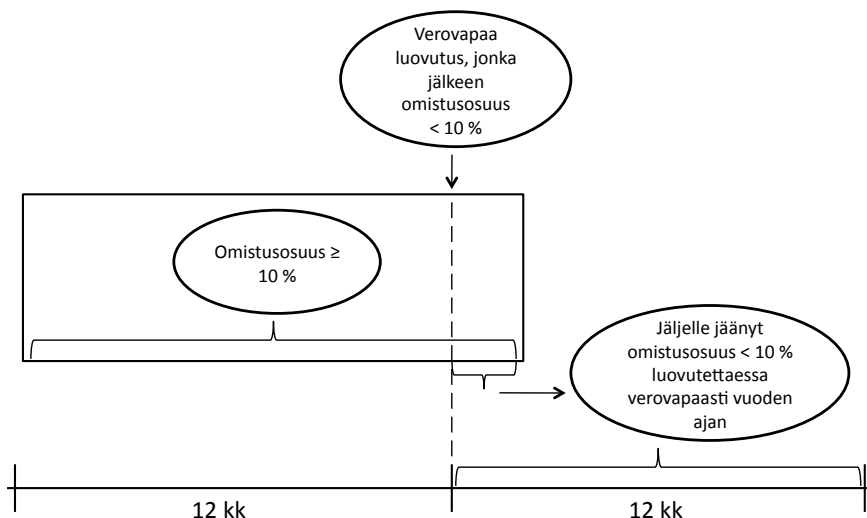
Esimerkki 2

A Oy on omistanut vuosina 2005–2008 tytäryhtiönsä C Oy:n osakkeet. A Oy myi osakkeet ulkomaiselle konserniyhtiölle vuonna 2008. A Oy osti osakkeet takaisin 1.1.2012. A Oy myi 20 prosenttia C Oy:n osakkeista 1.6.2012. Tähän 1.6.2012 tapahtuneeseen luovutukseen ei voida soveltaa EVL 6 b §:n mukaista verovapautta, koska osakkeita ei ole omistettu vähintään yhden vuoden ajan ajanjaksona, joka on päättynyt enintään vuotta ennen luovutusta.

Luovutushinnan verovapauden edellytyksenä ei kuitenkaan ole, että kerralla luovutettavat osakkeet muodostaisivat luovutushetkellä vähintään 10 prosenttia myynnin kohteena olevan yhtiön osakepääomasta, tai että omistus myynnin jälkeen säilyisi vähintään 10 prosentin suuruisena. Tämä mahdollistaa myös osakkeiden myynnin alle 10 prosentin osuuksin. Jos omistus laskee luovutuksen vuoksi alle 10 prosenttiin, myyjän haltuun jääneet saman yhtiön käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutukseen sovelletaan EVL 6 b §:n säännöksiä enintään vuoden ajan siitä, kun omistussuus on laskenut alle 10 prosentin rajan.

Esimerkki

A Oy on hankkinut 15.1.2007 B AB:n osakkeita, jotka ovat merkinneet 20 %:n osuutta osakepääomasta. Ensimmäinen B AB:n osakkeiden myynti on tapahtunut 1.1.2012, jolloin myynnin kohteena on ollut 11 % osakepääomasta. Tämä täyttää omistussuusedellytyksen, joten luovutushinta voi olla verovapaa. Seuraavat 5 % on päätetty myydä 31.8.2012. Tämän 5 %:n myynti voi olla vielä verovapaata (omistussuusedellytysten näkökulmasta). Loput 4 % on suunniteltu myytäväksi keväällä 2013. Tämä osakemyynti on veronalainen, koska omistussuuden laskemisesta alle 10 %:iin on kulunut yli vuosi.

Kaavio 4. Verovapauden soveltuminen jäljelle jääneisiin osakeluovutuksiin sen jälkeen, kun omistussuus on laskenut alle 10 prosentin.

Omistusosuusvaatimus ja yritysjärjestelyt. Omistusosuusvaatimus voi aiheuttaa vaativia soveltamistilanteita yritysjärjestelyjen osalta. Verotuksessa joudutaan ratkaisemaan tilanteita, joissa yritysjärjestelyn seurauksena saatuja vastikeosakkeita luovutetaan osakevaihdon suorittamisen jälkeen. Kysymys kuuluu, tutkitaanko omistusosuus yritysjärjestelyissä saatujen vastikeosakkeiden vai luovutettujen kohdeyhtiön osakkeiden edustamasta osakepääomasta. Lähtökohtana lain sanamuodon mukaisen tulkinnan näkökulmasta on verovapauden edellytysten täyttyminen nimenomaan luovutettujen yritysjärjestelyn perusteella saatujen vastikeosakkeiden osalta, ei alkuperäisten osakkeiden, joista luovuttiin yritysjärjestelyn seurauksena. Tämä tarkoittaisi, että nimenomaan jatkoluovutettavien vastikeosakkeiden tulisi edustaa vähintään 10:tä prosenttia vastikkeena saatujen osakkeiden kohdeyhtiön osakepääomasta. Osakevaihhdolla vaihdettujen osakkeiden omistusajan siirtyminen osakevaihhdossa luovuttajan hyväksi eli vastikeosakkeiden omistusajaksi on kuitenkin selvä asia.

Tilanne olisi ensinnäkin kuitenkin tulkittavissa myös siten, että jos vastikeosakkeet on saatu osakevaihhdossa vastikkeena osakkeista, jotka täyttivät omistusosuusvaatimuksen eli edustivat vähintään 10 prosenttia vaihdetun yhtiön osakepääomasta, voitaisiin vastikeosakkeet luovuttaa ainoastaan vuoden ajan osakevaihdsta verovapaasti. Tällöin toimittaisiin samoin kuin omistusosuus olisi laskenut alle 10 prosentin ilman yritysjärjestelyn olemassaoloa.

Toiseksi olisi mahdollista ajatella, että aikaisempi yritysjärjestely voisi vaikeuttaa siten, että sen aikainen omistusosuus otettaisiin huomioon määriteltäessä omistusosuusedellytyksen täyttymistä myös vastikeosakkeiden jatkoluovutuksen osalta⁹³⁶ eikä EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdan tarkoittamaa ajan kulumista olisi tarvetta ottaa huomioon.

Kolmanneksi olisi mahdollista ajatella, että vastikeosakkeiden jatkoluovutukseen tulisi soveltua itsenäisesti 10 prosentin omistusosuusedellytys eikä osakevaihhdolla luovutettujen osakkeiden omistusosuutta kohdeyhtiöissä voitaisi lukea lainkaan osakevaihhdolla kohdeyhtiön osakkeet vaihtaneen yhtiön hyväksi sen luovuttaessa vastikeosakkeita osakevaihdon jälkeen.

On tietysti myös mahdollista, että kohdeyhtiön osakkeet osakevaihhdolla hankkinut yhtiö luovuttaa vähintään vuoden omistetut sellaiset osakevaihhdolla hankitut osakkeet, jotka edustivat osakevaihdon yhteydessä vähintään 10 prosenttia vaihdettujen osakkeiden osakevaihtohetken osakepääomasta mutta jotka jatkoluovutuksen yhteydessä edustavat alle 10 prosenttia vaihdossa hankittujen osakkeiden tarkoittaman kohdeyhtiön luovutushetken osakepääomasta. Omistusosuus kohdeyhtiössä on voinut laskea esimerkiksi suunnatun osakeannin seurauksena tai yhtiön tekemän verollisen osakekaupan vuoksi.

Tulkintaratkaisussa tulee tällöin olettaa, että muut verovapauden edellytykset täyttyisivät, vaikka omistuksen lyhytaikaisuus olisi kuitenkin merkinä osak-

⁹³⁶ Kaijalainen 2005 s. 4.

kuusvapautuksen soveltumattomuudesta. Tällaisessa tilanteessa voi olla, että ainakaan lain sananmukaisen tulkinnan perusteella omistususuusvaatimus ei täyttyisi, koska 10 prosentin omistususuuden verran osakkeita ei olisi omistettu vähintään vuoden ajan 10 prosentin verran. Näin ollen säännöstä ei tulkittaisi tällöin siten, että luovutuksen yhteydessä olisi mahdollista vedota siihen, että tapauksessa oli kulunut alle vuoden aika omistususuuden laskemisesta. Tilanteessa, jossa osakkeet osakevaihdolla hankkineen yhtiön omistususuus on laskenut alle 10 prosentin osakevaihdon jälkeen ja ennen lopullista luovutusta ilman, että 10 prosentin omistususuuteen oikeuttavia hankittuja osakkeita olisi omistettu yhtäjaksoisesti vähintään vuoden, ja vaikka omistusaikaedellytys tällöin täyttyisikin osakevaihdosta lukien, luovutus ei tällöin olisi verovapaa, koska omistusaikaedellytys ja omistususuusedellytys eivät täyttyisi yhtäaikaaisesti.⁹³⁷

9.6 YHTIÖTYYPPI JA SIIHEN LIITETYT LISÄEDELLYTYKSET ERI TILANTEISSA

9.6.1 Yleistä

Kiinteistöihin liittyvä rajoitus. Poikkeuksesta luovutushintojen verovapauden objektiedellytyksiin säädetään EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdassa. Säännöksen mukaan verovapaan luovutushinnan edellytyksenä on, että

”luovutuksen kohteena oleva yhtiö ei ole kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiö taikka osakeyhtiö, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa”.

Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapautta koskevia säännöksiä ei näin ollen sovelleta, jos luovutettavat osakkeet ovat kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiön osakkeita. Kiinteistö- ja asunto-osakeyhtiöllä tarkoitetaan säännöksessä sekä tavallisia että ns. keskinäisiä yhtiöitä⁹³⁸. Säännökset koskevat myös sellaisen osakeyhtiön osakkeita, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa.

⁹³⁷ Tässä yhteydessä on syytä viitata Kaijalaisen 2005 s. 4 näkemyksiin.

⁹³⁸ HE 92/2004 s. 34 ja s. 62. Kiinteistöyhtiö voi olla yhtiöjärjestyksensä perusteella joko keskinäinen tai tavallinen kiinteistöyhtiö. Keskinäisessä kiinteistöosakeyhtiössä osakkeet tuovat oikeuden tietyn tilan hallintaan. Tavallisessa (eli ei-keskinäisessä) näin ei ole. Keskinäisessä kiinteistöyhtiössä vuokranantajana on osakkeiden omistaja. Tavallisessa kiinteistöyhtiössä vuokranantajana on yhtiö itse. Ks. laajemmin tästä problematiikasta erityisesti jakautumistilanteiden näkökulmasta Järvenoja 2007a s. 123–128. Ks. myös Juusela 2004 s. 191–192.

Säännös on täten poikkeus varsin laajaan käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapauden soveltamisalaan. Luovutussäännöksissä ei luovutettavalta yhtiöltä ole edellytetty tiettyä toiminnan luonnetta tai toimialaa. Säännös eroaa myös muiden Pohjoismaiden omaksumasta linjasta, sillä niissä kiinteistöyhtiöitä ei ole rajattu säännöksen ulkopuolelle⁹³⁹.

Lain tarkoituksena on tällöin estää liikeomaisuuden pakkaaminen ja siihen liittyvät perusteettomat veroedut. Ilman rajaussäännöstä kiinteistöihin liittyvä verosuunnittelu olisi aiheuttanut järjestelmään käytännön neutraalisuusvääristymiä, koska kiinteistöjen pakkaaminen olisi ollut luonteva tapa saattaa kiinteä omaisuus verovapauden piiriin. Tämä olisi ollut ilmeistä jo ns. pakkaamisen yleisen houkuttelevuuden vuoksi verovapausjärjestelmässä. Itse asiassa kiinteistöjen ns. pakkaaminen olisi jopa voinut olla yleisempi pakkaamismuoto verrattuna esimerkiksi vaihto-omaisuuteen kuuluvien suurten irtainten esineiden pakkaamiseen, koska jälkimmäiseen on selkeästi helpompi puuttua veronkiertösäännöksen avulla. Kiinteistöjen pakkaaminen on hoidettavissa esimerkiksi siirtämällä luovutettavaksi tarkoitettu liikeomaisuus tätä tarkoitusta varten perustettavaan tai jo valmiiseen yhtiöön, minkä jälkeen liikeomaisuuden sijasta myydään yhtiön osakkeet.⁹⁴⁰

Erityissääntely rajaussäännöksen muodossa liittyy nimenomaan kiinteän omaisuuden erityiseen luonteeseen ja sen alttiuteen verosuunnittelulle. Samoin sekä käyttöomaisuuteen että vaihto-omaisuuteen liittyvät pakkausjärjestelyt ovat käyneet vaikeaksi jo liiketaloudellisista syistä: vaikka myytäväksi aiottu käyttöomaisuushyödyke onnistuttaisiinkin pakkaamaan liiketoimintasiirron tai alihintaisen kaupan ansiosta välillisen omistuksen muotoon (osakeyhtiöön), liiketoiminnan pakkaamisjärjestelyillä ei kuitenkaan lähtökohtaisesti voida saavuttaa merkittäviä veroetuja, koska osakekaupassa osakkeiden hankintameno on ostajalle yleensä vähennyskelpoton⁹⁴¹. On myös selvää, että yritysjärjestelyyn voi tällaisessa verovetoisessa järjestelyssä soveltua EVL 52 h §.

Joissakin valtioissa on päädytty rajoittamaan verovapaussäännösten soveltamista tytä- ja osakkuusyhtiöiden toiminnan luonteen perusteella. Luovutusten verovapaus on voitu rajata koskemaan ainoastaan tietyn toimialan yritysten osakekantoja tai vain elinkeinotoimintaa harjoittavien yhtiöiden osakkeita. Suomessa ei kuitenkaan ole asetettu erityisiä vaatimuksia kohdeyhtiön toiminnan luonteelle tai toimialalle. Jos

⁹³⁹ Ruotsissa luovutus olisi tällaisessakin tilanteessa verovapaa. Edellytyksenä olisi kuitenkin, että omistajayhtiö ei harjoita ammattimaista arvopaperikauppaa tai rakennusliiketoimintaa. Osakkeet tällaisessa kohdeyhtiössä, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittäisi pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa, eivät saa olla omistajayhtiölle varasto-omaisuuserä. Jos nämä edellytykset täyttyvät, vaaditaan vielä, että omistus on omistajayhtiön elinkeinosisidonnainen omistus eikä sijoitusvarallisuuteen kuuluva erä.

⁹⁴⁰ Ks. HE 92/2004 s. 34. Ks. myös Myrsky – Linnakangas 2006 s. 124–125. Ks. yhtiöittämissen liiketaloudellisista ja verotuksellisista syistä (vanhemman järjestelmän aikana) Immonen 1993 s. 32–48. Ks. yhtiöittämiseen liittyvästä keskustelusta myös Kukkonen 2005a s. 2.

⁹⁴¹ Ks. Juusela 2004 s. 192 ja HE 92/2004 s. 34.

kohdeyhtiö ei harjoita sellaista toimintaa, että yhtiön osakkeita olisi pidettävä omistajan elinkeinotoiminnan tulolähteen (EVL 53 §:n 2 mom.) käyttöomaisuuteen (EVL 12 §) kuuluvana, osakkuusvapaus ei sovellu. Suomessa ei varmasti osittain sen vuoksi katsottu tarpeelliseksi erikseen säätää rajoituksista kohdeyhtiön toimialan osalta tiettyjä erikseen mainittuja tilanteita lukuun ottamatta. Kohdeyhtiön on kuitenkin harjoitettava sellaista toimintaa, että sen osakkeita on pidettävä omistavan yhtiön EVL-tulolähteen käyttöomaisuutena. Lainsäätäjällä halusi kuitenkin erityisesti kiinteistöomistamisen verovapausjärjestelmän ulkopuolelle. Tämä on ainoa varsinaisen kohdeyhtiön toimintaa koskeva poikkeus.⁹⁴²

Hallituksen esityksen mukaan mainitulla rajauksella on kuitenkin verojärjestelmän rakenteen kannalta olennainen merkitys. Esityksessä katsotaan, että keskinäisen kiinteistö- ja asuntoyhtiön osakkeet ovat verrattavissa suoraan kiinteistöomistukseen, koska yhtiöt ovat kiinteistön tuottamien tulojen osalta yhdenkertaisen verotuksen piirissä, ja näin ollen ne ovat eri asemassa kuin muu liikeomaisuus.⁹⁴³ Keskinäisen kiinteistöyhtiön osakkaan verotuksessa hyväksytään poistot keskinäiselle kiinteistöosakeyhtiölle maksettujen rahoitusvastikkeiden perusteella, mikä johtaisi käytännössä kauppahinnan vähennyskelpoisuuteen ostajan verotuksessa⁹⁴⁴. Hallituksen esityksessä päädyttiin siihen näkemykseen, että jos luovutusten verovapaus koskisi tällaisia osakkeita, se johtaisi käytännössä kiinteistöluovutusten yleiseen verovapauteen. Tällöin verovapaata luovutushintaa ei vastaisi ostajalle vähennyskeltvoton hankintameno.⁹⁴⁵ Ilman tätä rajauksia yritykset olisivat voineet kiinteistöomistuksiin liittyvällä verosuunnittelulla saavuttaa veroedun.

Yhtiötyyppejä ja asuinvaltiota koskeva edellytys. Verovapaudella on kiinteistöihin liittyvän rajoituksen lisäksi myös erilaisia yhtiötyyppejä ja asuinvaltiota koskevia edellytyksiä. Nämä edellytykset ovat eritasoisia ja niitä sovelletaan sekä itsenäisesti että saman edellytyksen sisällä yhdessä.

Yleinen yhtiötyyppiedellytys on se, että luovutuksen kohteen tulee olla suomalainen osakeyhtiö tai sitä vastaava ulkomainen yhtiö. Tämä voi rajoittaa tarvetta tutkia osakkuusvapautusta muiden edellytysten osalta. Erityinen yhtiötyyppiedellytys jakaantuu kahteen vaihtoehtoon: verovapautta sovelletaan 1) suomalaista osakeyhtiötä vastaavaan yhtiöön, joka on mainittu emo-tytäryhtiödirektiivin 2 artiklassa sekä 2) suomalaista osakeyhtiötä vastaavaa yhtiöön, jonka asuinvaltion ja Suomen välillä on verovuonna voimassa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskeva sopimus, jota sovelletaan yhtiön jakamaan

⁹⁴² Ks. HE 92/2004 s. 34. Kohdeyhtiön toiminnan luonteeseen liittyvistä lainsäädäntövaihtoehtoisista ks. myös Myrsky – Linnakangas 2006 s. 124, Juusela 2004 s. 191 av. 306 ja Kukkonen 2007a s. 164.

⁹⁴³ HE 92/2004 s. 34.

⁹⁴⁴ Juusela 2004 s. 192.

⁹⁴⁵ HE 92/2004 s. 34. Ks. tähän liittyvistä kommentteista Kukkonen 2007a s. 165 ja Myrsky – Linnakangas 2006 s. 124–125.

osinkoon. Molemmat näistä erityisistä yhtiötyyppiedellytyksistä sisältävät myös asuinvaltion liittyvän erityisen edellytyksen.

Asunto-osakeyhtiöt ja erilaiset kiinteistöyhtiöt kuuluisivat nähtävästi ilman erityistä rajaussäännöstä osakkuusvapautuksen objektiedellytysten soveltamisalaan, koska verovapautta sovelletaan suomalaisen luovutusobjektin ollessa kyseessä ainoastaan suomalaisen osakeyhtiön osakkeen luovutukseen. Tällöin vaatimusta osakeyhtiöstä voidaan soveltaa laajasti. Asunto-osakeyhtiöt ja erilaiset kiinteistöyhtiöt jäänevät kuitenkin subjektiedellytysten ulkopuolelle, koska vastaava rinnastus osakeyhtiöön voi olla vaikea tehdä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ehdottoman sanamuodon vuoksi.

9.6.2 Ainoastaan yhtiötyyppiä koskeva rajausta: kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiö

AsOYL:n 1 luvun 1 §:ssä käsitellään asunto-osakeyhtiötä. Säännöksen mukaan asunto-osakeyhtiönä pidetään osakeyhtiötä,

- jonka tarkoituksena on omistaa ja hallita yhtä tai useampaa rakennusta, joissa olevien huoneistojen yhteenlasketusta lattiapinta-alasta yli puolet on määrätty yhtiöjärjestyksessä osakkeenomistajien hallinnassa oleviksi asuinhuoneistoiksi ja
- jonka jokainen osake yksin tai toisten osakkeiden kanssa tuottaa oikeuden hallita yhtiöjärjestyksessä määrättyä huoneistoa tai muuta osaa yhtiön rakennuksesta tai sen hallinnassa olevasta kiinteistöstä.

Keskinäisenä kiinteistöosakeyhtiönä pidetään sellaista osakeyhtiötä, joka täyttää muutoin AsOYL 1 §:ssä mainitut tunnusmerkit mutta jonka rakennuksessa tai rakennuksissa olevien huoneistojen yhteenlasketusta lattiapinta-alasta yli puolta ei ole määrätty yhtiöjärjestyksessä osakashallinnassa oleviksi asuinhuoneistoiksi. Jotta AsOYL:a voidaan soveltaa keskinäiseen kiinteistöosakeyhtiöön, edellytetään, ettei yhtiössä ole ns. rahoitusosakkeita, jotka eivät tuota hallintaoikeutta.⁹⁴⁶

Keskinäisten kiinteistöosakeyhtiöiden tulot kertyvät osakkaiden maksamista vastikkeista. Niiden toiminnasta puuttuu yritystoiminnalle tyypillinen riski. Toimintaa on näin ollen lähtökohtaisesti vaikea luonnehtia elinkeinotoiminnaksi.⁹⁴⁷

AsOYL:a voidaan soveltaa myös ennen lain voimaantuloa rekisteröityihin keskinäisiin kiinteistöosakeyhtiöihin, jos ne ottavat tästä määräyksen yhtiöjärjestykseen.⁹⁴⁸ AsOYL:n voimaantulon jälkeen perustettuihin yhtiöihin lakia sovelletaan yleensä suoraan. Kuitenkin AsOYL:sta poiketen niihin keskinäisiin kiinteistöosake-

⁹⁴⁶ Ks. Koski – Sillanpää (Yhtiöoikeus) s. 18:3.

⁹⁴⁷ Ks. Tunturi 2006 s. 5.

⁹⁴⁸ AsOYL 92 § 2 momentti.

yhtiöihin, joihin sovelletaan AsOYL:a, sovelletaan myös OYL 8 luvun konsernitilintarkastusta ja -tilinpäätöstä koskevia säännöksiä.⁹⁴⁹

Kiinteistö- ja asunto-osakeyhtiön käsitteitä on käytetty jo pitkään. Perustulkintalinjana voitaneen pitää sitä, että yhtiö on kiinteistö- tai asuntoyhtiö, jos puolet sen varoista muodostuu kiinteistöistä. Tällöin lähtökohtana on käypään arvoon arvostaminen.

Myös tavalliset eli ei-keskinäiset kiinteistöyhtiöt katsottiin verosuunnittelun torjumisen vuoksi tarkoituksenmukaiseksi rajata käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapauden ulkopuolelle. Lain esitöissä on todettu, että ”niin sanottujen tavallisten kiinteistöyhtiöiden osakkeiden luovutusten erilainen verokohtelu keskinäisiin yhtiöihin verrattuna johtaisi siihen, että yhtiömuotoa kannattaisi muuttaa verovapauden saavuttamiseksi. Tavallisen yhtiön osakkeet ostanut voisi vähentää verovapaan kauppahinnan muutettuaan yhtiön ensiksi keskinäiseksi.”⁹⁵⁰

Yhtiön oikeudellinen muoto ei ole yksinomainen kriteeri arvioitaessa EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan soveltumista toisin kuin esimerkiksi selvitettyä Suomessa olevan kiinteistövarallisuutta omistavan yhtiön osakkeita. Suomen verosopimuksen mukaisena edellytyksenä verotusoikeuden syntymiselle on joissakin verosopimuksissa se, että luovutuksen kohteena on keskinäisen kiinteistöosakeyhtiön osake. Verosopimusten soveltaminen on jossakin määrin muodollisempaa kuin sisäisen lainsäädännön mukainen asunto- ja keskinäisten kiinteistöosakeyhtiöiden määritelmä, koska sisäisessä lainsäädännössä on asunto- tai keskinäiseksi kiinteistöyhtiöksi rinnastettu myös muikin osakeyhtiö, jos tällaisen yhtiön osakassopimuksessa on määräys tietyn asunnon- tai kiinteistön hallinnoimisesta ja käyttämisestä. Verosopimuksen tarkoittamassa mielessä asunto- tai keskinäisenä kiinteistöyhtiönä pidetään nähtävästi ainoastaan sellaista yhtiötä, joka on muodollisesti (eli yhtiöjärjestyksen ja rekisteröinnin perusteella) asunto- tai keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö.

9.6.3 Yhtiötyyppejä ja toiminnallista luonnetta koskeva raja: osakeyhtiö, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa

Yleistä. Kiinteistö- ja asunto-osakeyhtiöiden lisäksi verovapauden ulkopuolelle rajataan myös osakeyhtiöt, joiden toiminta koostuu pääasiassa kiinteistöjen omistamisesta. Lainsäädäntöön tuli verouudistuksen myötä aivan uusi käsite, nimittäin ”osakeyhtiö, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa”.⁹⁵¹

⁹⁴⁹ AsOYL 3 § 2 mom. Ks. tästä Koski – Sillanpää (Yhtiöoikeus) s. 18:3.

⁹⁵⁰ HE 92/2004 s. 34.

⁹⁵¹ Tämän rajaussäännöksen kommentaista oikeuskirjallisuudessa on syytä nostaa esiin esim. Mattila 2004c s. 490, Juusela 2004 s. 192–193, Kukkonen 2010 s. 436–438 sekä Tikka 2004c s. 8.

Tällä rajaussäännöksen soveltamisalan laajennuksella haluttiin varmistaa neutraali kohtelu erilaisten kiinteistöjä omistavien yhtiöiden välillä. Lain esitöissä on mainittu esimerkkinä kiinteistöjä omistavasta muusta osakeyhtiöstä konsernin kiinteistöjen hallintaan keskittynyt yhtiö⁹⁵².

Lain esitöistä voidaan myös havaita säännöksen vahva liitännä veronkierron esittämiseen. Käsitteen laajentamisen tarkoituksena oli ilmeisesti torjua kiinteistöyhtiöitä koskevan rajauksen kiertäminen. Kiertäminen olisi voinut tapahtua keskitämällä konsernin kiinteistöomaisuutta, minkä jälkeen tämä omaisuus siirrettäisiin liiketoimintayhtiöön. Yhdistämällä vanha jo voimassa oleva liiketoiminta ja konsernin kiinteä omaisuus olisi voitu aikaansaada merkittäviä veroetuja ja näin ollen kiertää asunto- ja kiinteistöyhtiöitä koskevia rajaussääntöjä. Hallituksen esityksen mukaan pelkät kohdeyhtiön hallussaan pitämät liiketoiminnassa käytettävät kiinteistöt eivät estä EVL 6 b §:n mukaisen verovapauden objektiedellytysten soveltumista. Täten sanamuoto rakentui ”pääasiallisen käytön” perustalle.⁹⁵³

Sääntelyllä on selkeä yhteys lainsäätäjän haluun estää keinottelua verovapaussäännöksillä ja perusteettomien veroetujen syntymistä. Erityisesti kiinteistöalan ei haluttu tulevan verovapauden piiriin, mikä on toisaalta ongelmallista toimialaneutraalisuuden näkökulmasta.

EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan rajoitussäännös toimii kiinteistöliiketoiminnan osalta tehokkaana epäasianmukaisten verontorjuntareaktioiden ehkäisijänä. Tehokkuuden varmistavat tässä yhteydessä lainsäätäjän avoimeksi jättämät pääasiallisuus- ja tosiasiallisuuskriteerit.

Kuten tässä esitelty kysymys osoittaa, on lainsäädännössä mahdollista jättää joidenkin ristiriitaisuuksien tai epämääräisyyksien – ovatpa ne sitten tarkoituksella tai tahattomasti sellaisia – ratkaisu lainsoveltajan tulkinnasta riippuvaiseksi – tulkinnan muokkaavaa vaikutusta varten. Pohjoismaissa on perinteisesti lähdetty siitä, että lainsäätöä ei kehitetä kasuistiseen suuntaan vaan enemmän yleispiirteiseen suuntaan⁹⁵⁴. Tällöin sääntelykriteerien teknisellä toteutuksella on merkittävä asema, kun lainsäätäjä haluaa siirtää painopistettä tätä muokkautumisprosessia varten. Tällöin on mahdollista hyödyntää esimerkiksi väljäsisältöisiä tai arvostuspitoisia kriteereitä tai täysin joustavia normeja.

”Osakeyhtiö, jonka...” Objektia koskeva rajausta sisältää vaatimuksen kohdeyhtiön yritysmuodosta. Sen on oltava osakeyhtiö. Ottaen huomioon EVL 6 b §:n yleinen systematiikka, voidaan tällaiseksi yhtiöksi lukea ainakin verosopimusvaltiossa asuvat yhtiöt, jotka ovat suomalaisen osakeyhtiöön verrattavia yhtiöitä. Koska jo itse verovapaus on sidottu osakkeiden luovutukseen ja vaatimuksena käytännössä on tällöin se, että luovutuksen kohde on osakeyhtiö tai siihen verrattava yritysmuoto, ei kiinteistöyhtiörajauksen yhteydessä mainittava osakeyhtiön erityisasemaa ole tässä yhteydessä tarkemmin syytä käsitellä.

⁹⁵² HE 92/2004 s. 34. Ks. myös Juusela 2004 s. 192.

⁹⁵³ HE 92/2004 s. 34. Ks. myös Juusela 2004 s. 193.

⁹⁵⁴ Ks. esim. Ekelöf – Boman 1990 s. 71.

On kuitenkin huomioitava, että kyse on rajauksesta verovapauteen, mitä myös EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohta koskee. Näin ollen säännöksen soveltamisen kannalta merkityksellisiä tapauksia ovat käytännössä ainoastaan emoyhtiödirektiivin soveltamisalaan kuuluvat suomalaista osakeyhtiötä vastaavat yhtiöt tai verosopimusvaltiossa asuvat suomalaista osakeyhtiötä vastaavat yhtiöt, joiden jakamaan osinkoon sovelletaan verosopimuksen määräyksiä, koska muussa tapauksessa ulkomaisen yhtiön luovutushinta olisi jo EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan nojalla veronalaista tuloa.

”...toiminta tosiasiallisesti käsittää...” Erilaisten kiinteistöalaa lähellä olevien yhtiöiden osalta on lain sanamuoto jättänyt varsin paljon liikkumavaraa. Tulkinta on tällä hetkellä jätetty laajaksi ja monin osin avoimeksi, mikä käy ilmi jo lain sanamuodon tosiasiallisuus-termin käytöstä. Tämä on ensisijaisesti laadullinen kriteeri ja korostaa kokonaisharkintaa. Koska lain esitöiden mukaan kohdeyhtiön kiinteistöyhtiöluonne arvioidaan tapauskohtaisen harkinnan perusteella, ratkaistaessa yksittäistä tulkintakysymystä joudutaan antamaan suuri merkitys kohdeyhtiön toiminnan luonteelle, ei ainoastaan kiinteistön arvolle suhteessa yhtiön varallisuuteen, vaikka silläkin on jonkinasteinen merkitys kokonaisharkinnassa.

”Se, milloin yhtiön tosiasiallinen toiminta olisi lainkohdassa tarkoitettua, olisi ratkaistava toiminnan kokonaisarvioinnin perusteella. Huomioon voitaisiin tällöin ottaa esimerkiksi kiinteistöomaisuuden ja muun omaisuuden arvojen keskinäinen suhde. Merkitystä voitaisiin antaa myös esimerkiksi kiinteistöistä saatavien tulojen osuudelle yhtiön liikevaihdosta tai yhtiön työntekijöiden määrälle.”⁹⁵⁵

Tulkintaongelmia voi syntyä tilanteessa, jossa kiinteä omaisuus on sijoitettu kohdeyhtiön tytäryhtiöön tai tämän tytäryhtiöön. Lain esitöissä ei ole mainintaa välillisen omistuksen vaikutuksesta tulkintaratkaisussa. Tästä voisi toimia esimerkkinä tilanne, jossa emoyhtiö myy kiinteistöyhtiön osakekannan omistavan hallinnointiyhtiön osakkeet. Tällainen passiivinen hallinnointiyhtiö törmännee verovapauden soveltamisalan rajauksiin jo kahdestakin syystä: yhtiön osakkeita voidaan pitää sekä lain tarkoittamina kiinteistöosakkeina että TVL-omaisuutena. Lienee joka tapauksessa selvää, että erilaisilla yritysrakennejärjestelyillä ei voida saattaa kiinteistöyhtiön osakkeita verovapauden piiriin. Tällöin räikeimmissä tapauksissa voisi myös tulla sovellettavaksi VML 28 §, vaikka EVL 6 b §:n omatkin säännökset riittävät varsin hyvin torjumaan aggressiivista verosuunnittelua. Oikeuskirjallisuudessa tosiasiallisuuskriteeriä on kuvailtu lain esitöitä mukaillen.

Esimerkiksi Mattilan mielestä merkitystä voitaisiin antaa myös kiinteistöstä saatavien tulojen osuudelle yhtiön liikevaihdosta tai yhtiön työntekijöiden määrälle, vaik-

⁹⁵⁵ HE 92/2004 s. 63.

kakin Mattilan mukaan tämä arviointikriteeri ”jää roikkumaan ilmasta”⁹⁵⁶. Mattila on kuitenkin myös todennut, että työntekijämäärille ei tulisi välttämättä antaa merkitystä. Mattila viittaa tällöin ulkoistamiskehitykseen.⁹⁵⁷ Tällöinhän yhtiön oman henkilöstön määrä ei ole vertailukelpoinen tilanteeseen, jossa liiketoimintaa harjoitetaan ilman ulkoistamista eli käytössä on oma henkilökunta.

Tosiasiallisuudella tarkoitetaan erityisesti tosiasiallista toimintaa⁹⁵⁸. Tämä tekee tarkan määrittelyn hyvin vaikeaksi. On nähtävästi haluttu tarkoituksenmukaisuussyistä jättää Verohallinnolle asiassa harkintavaltaa, koska muuten säännöksiä voitaisiin kiertää ja koko lainkohdasta tulisi hyvin altis verosuunnittelulle. Yhtiön toimintaa onkin arvioitava kokonaisuutena; tosiasiallisuuskriteeri on reaalisten tosiseikkojen arviointia konkreettisessa yksittäistapauksessa. Tässä yhteydessä ei liene merkitystä sillä, mikä yhtiön toimialamääräys on, vaan ratkaisevaa on yhtiön tosiasiallinen pääasiallinen toiminta. Kyse on kohdeyhtiön toiminnan arvioimisesta laadullisilla kriteereillä.

Tosiasiallisuuslausekkeesta on nähtävästi haluttu tehdä Verohallinnon lyömäase epätoivottavia veronnovaatioita vastaan, ja sen tehtävänä on toimia lainkohdan omana veronkiertämistä koskevana erityislausekkeena. Tässä tapauksessa toimintaa voidaan arvioida kokonaisvaltaisesti, ja arvioinnissa on mahdollista ottaa huomioon yrityksen tekemät ratkaisut ja liiketoiminta kokonaisuudessaan usean vuoden ajalta. Harkinnan lähtökohtana voidaan pitää harkinnan joustavuutta ja pitkää aikaulottuvuutta, eli huomiota voitaisiin kiinnittää sekä aikaisempiin vuosiin että tulevaisuuteen. Yhtiön toimintaa voitaisiin verrata myös etuyhteyspiiriin muodostamaan kokonaisuuteen. Joka tapauksessa tarkoituksena on rajata verovapauden ulkopuolelle ainakin yrityskauppajärjestelyt, joihin on ryhdytty selkeästi veronkiertotarkoituksessa. Tällöin veronviranomaisella on toisaalta käytössään myös yleinen veronkiertosäännös VML 28 §.

Tämä kokonaisharkinta lähestyy mielenkiintoisella tavalla VYL:n mukaisen tosiasiallisen liiketoiminnan harjoittamisen selvittämistä, jolloin myös tosiasiallista sijoitustautumista arvioidaan mm. toimialalle riittävien toimitilojen ja henkilökunnan näkökulmasta. Tällöinkin kyse on kokonaisharkinnasta ja huomioon otetaan myös toimialalle tyypilliset resurssitarpeet.

⁹⁵⁶ Mattila 2004b s. 8. Samoin Mattila 2005b s. 13.

⁹⁵⁷ Mattila 2006b s. 12. Samoin Mattila 2005b s. 13.

⁹⁵⁸ Vrt. toisessa asiayhteydessä Tikka 1977a s. 474, jossa hän käyttää samoja termejä jo kumotun erityisen holdingyhtiösäännöksen yhteydessä. Vrt. samasta näkökulmasta myös Myrsky 1983 s. 50. EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan säännös on hyvin samankaltainen holdingyhtiösäännöksen sanamuodon kanssa. Yhteys löytyy myös säännösten perusteluista: molemmilla rajaussäännöksillä haluttiin poiketa ketjuverotuskiellosta, vaikka luovutusvoittojen osalta tämä peruste ei ole aivan niin vahva kuin osinkojen osalta. Toisaalta holdingyhtiösäännökset koskivat arvopaperisijoituksia ja nykyinen EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan rajaussäännös kiinteistöomaisuutta. Näin ollen on vaikea nähdä, että vanhoista säännöksistä olisi varsinaista tulkinta-apua ratkaistaessa nykyisiin säännöksiin liittyviä tulkintaongelmia.

”...*pääasiallisesti*...” Pääasiallisuuskriteeri liittyy erityisesti kohdeyhtiön tuloslaskelman ja taseen mukaisiin tietoihin ja niiden perusteella tehtävään kvantitatiiviseen analyysiin. Taseeseen perustuva harkinta liittyy tiettyyn hetkeen ja tilinpäätöshetkellä voimassa olevaan tilanteeseen. Tuloslaskelman mukaan ottaminen tähän harkintaan nostaa esiin tietyn ajanjakson, mikä mahdollistaa vertailun esimerkiksi yhtiön kiinteistöomistus- tai kiinteistöhallintatoiminnasta saamien tulojen ja liikevaihdon välillä.

Pääasiallisen käytön käsite lienee ollut pakko jättää avoimeksi. Tämä tarkoituksellinen tulkinnanvaraisuus aiheuttaa verosuunnittelun kannalta epävarmuutta, koska lakia soveltava viranomais voi sen avulla puuttua helpommin rajatapauksiin ja näin ollen säilyttää tietyn ”pelivaran” veronkiertotilanteita varten. Pääasiallisuus viittaa aina tiettyyn tilannekohtaiseen kokonaisharkintaan⁹⁵⁹, joka tässä tapauksessa mahdollistaa veronkiertämiseen puuttumisen epäasianmukaisena verontorjuntareaktiona. Tällä tarkoitetaan yleensä yli puolta (> 50 %) jostakin⁹⁶⁰.

TVL 10 §:n 10 kohdan osalta Suomesta saatu tulo on sidottu yleensä juuri varojen suhteelliseen jakaantumiseen⁹⁶¹. Myös joissakin Suomen verosopimuksissa on määrätty, että voitosta, jonka sopimusvaltiossa asuva henkilö saa sellaisen yhtiön osakkeen tai muun osuuden luovutuksesta, jonka varoista enemmän kuin 50 prosenttia välittömästi tai välillisesti koostuu toisessa sopimusvaltiossa olevasta kiinteästä omaisuudesta, voidaan verottaa tässä toisessa valtiossa⁹⁶².

⁹⁵⁹ HE 92/2004 s. 63.

⁹⁶⁰ Pääasiallisuus on voitu määritellä myös verosopimusoiikeudessa. Suomen tasavallan hallituksen ja Kiinan kansantasavallan hallituksen välillä tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi ja veron kiertämisen estämiseksi tehdyn sopimuksen (SopS 104/2010) pöytäkirjan 4 kohdan mukaan 13 artiklan 4 kappaleen osalta ilmaisu ”pääasiallisesti” tarkoittaa ”enemmän kuin 50 prosenttia”. Kyseisessä sopimuksen kohdassa todetaan, että voitosta, joka saadaan sellaisen yhtiön osakkeiden luovutuksesta, jonka omaisuus pääasiallisesti, välittömästi tai välillisesti koostuu sopimusvaltiossa olevasta kiinteästä omaisuudesta, voidaan verottaa tässä sopimusvaltiossa.

Mielenkiintoinen vertailukohde historiassa ovat aiemmin voimassa olleet EVL 6 §:n 3 momentin 1 virkkeen 1 ja 2 lauseet, joissa mainitaan osakeyhtiö, ”jonka pääasiallinen toiminta käsittää arvopapereiden omistamista ja hallintaa”, sekä osakeyhtiö, ”jonka toiminta sen harjoittaman muun liiketoiminnan vähäisyyden johdosta on tosiasiallisesti verrattavissa pääasiallisesti arvopapereiden omistamista ja hallintaa harjoittavan osakeyhtiön toimintaan”. Myrsky 1983 s. 49 toteaa, että tässä yhteydessä pääasiallisuudessa voitaneen katsoa olevan kysymys 50/50-suhteesta. Vrt. Penttilä 2010d s. 76–77.

⁹⁶¹ Tätä Suomen verotusoikeuden laajuutta havainnollistaa ratkaisu KVL 40/1997, jossa katsottiin, että rajoitetusti verovelvolliset luonnolliset henkilöt olivat yhtiön osakkeiden luovutuksesta mahdollisesti syntyvästä luovutusvoitosta verovelvollisia Suomeen, jos yhtiön osakkeiden luovutushetkellä yhtiön kokonaisvaroista enemmän kuin 50 % muodostui yhdestä tai useammasta täällä olevasta kiinteöstä. Jos taas yhtiön osakkeiden luovutushetkellä yhtiön kokonaisvaroista muodostuu yhdestä tai useammasta täällä olevasta kiinteöstä 50 % tai vähemmän, rajoitetusti verovelvolliset eivät olleet yhtiön osakkeiden luovutuksesta mahdollisesti syntyvästä luovutusvoitosta verovelvollisia Suomeen. Yhtiön varat arvostettiin luovutushetken käypään arvoon.

⁹⁶² Ks. esim. sopimus Suomen tasavallan ja Turkin tasavallan välillä tuloveroja koskevan

Verovapauden piiriin kuuluvat yhtiöt olisi voitu hallituksen esityksen mukaan periaatteessa määritellä myös yhtiön varojen suhteellisen jakautumisen perusteella, kuten TVL 10 §:n 10 kohdassa tehdään. Lain esitöiden mukaan tällainen teknisluonteinen määrittely voisi kuitenkin johtaa sattumanvaraisiin lopputuloksiin. Osakeyhtiö, jonka toiminta käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa, määritellään hallituksen esityksen mukaan toiminnan kokonaisarvioinnin avulla.⁹⁶³

TVL 10 §:n mukaan Suomesta saatua tuloa on ”tällä olevan kiinteistön tahi suomalaisen asunto-osakeyhtiön tai muun osakeyhtiön tai osuuskunnan, jonka kokonaisvaroista enemmän kuin 50 prosenttia muodostuu yhdestä tai useammasta tällä olevasta kiinteistöstä, osakkeiden tai osuuksien luovutuksesta saatu voitto”. Tällaisen säännön sisällyttäminen EVL 6 b §:ään olisi suoraviivainen tapa rajata kiinteistöyhtiön käsittettä. Se lisäisi myös verovelvollisten oikeusvarmuutta asiassa. Tämä olisi myös hallinnollisesti ja valvonnan kannalta selkeä lakitekkinen malli. Epätoivottavaa ja aggressiivista verosuunnittelua voisi tällöin torjua ainoastaan VML 28 §.⁹⁶⁴

TVL 10 § koskee Suomesta saatua tuloa. Sen lisäksi verosopimus ei saisi estää verotusoikeutta, jotta Suomi voisi verottaa luovutusvoittoa. Useat verosopimukset estävät Suomen verotusoikeuden luovutuksen kohteena olevan objektin sijaintivaltiona. Tästä pääsäännöstä poiketen useiden verosopimusten määräysten perusteella kiinteästä omaisuudesta saadusta tulosta ja luovutusvoitosta voidaan kuitenkin verottaa luovutuksen kohteen asuinvaltiossa.

Tällaista laajennettua luovutusvoittojen verotusoikeutta voidaan tiettyjen verosopimusten mukaan soveltaa myös kiinteistöyhtiön osakkeiden luovutuksiin. Tällaisten määräysten sisältö vaihtelee sopimuskohtaisesti. Niissä esiintyy pääasiallisesti kolmea erilaista mallia: 1) osakkeiden luovutus verotetaan vain luovuttajan asuinvaltiossa eli lähdevaltiolle ei anneta verotusoikeutta, 2) asunto-osakeyhtiön tai keskinäisen kiinteistöosakeyhtiön osakkeiden luovutus voidaan verottaa kiinteän omaisuuden sijaintivaltiossa tai 3) jos yhtiön varoista tietty vähimmäismäärä muodostuu kiinteästä omaisuudesta, osakkeiden luovutus voidaan verottaa kiinteistön sijaintivaltiossa. Viimeksi mainituissa sopimustilanteissa edellytetään yleensä, että olennainen osa yhtiön varoista muodostuu kiinteistöistä. Tällä tarkoitetaan usein vähintään 50 prosentin osuutta yhtiön varoista.

Näistä viimeksi mainittuun ryhmään kuuluu Pohjoismainen verosopimus, jossa osakkeen luovutusta koskeva verotusoikeus on sidottu kiinteistön sijaintivaltioon, kun tietty määräosa yhtiön varoista muodostuu kiinteistöistä. Sopimuksen 13 artiklan 2 kohdan mukaan voitosta, jonka sopimusvaltiossa asuva henkilö saa sellaisen yhtiön osakkeen tai muun osuuden luovutuksesta, jonka pääasiallisena tarkoituksena

kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi 13 artikla 4 k.

⁹⁶³ HE 92/2004 s. 34 ja mts. 63.

⁹⁶⁴ Vrt. Tikka 1977a s. 475, jossa kirjoittaja suosittaa mekaanisluonteista kriteerien määrittämistä silloista holdingyhtiösäännöstä varten. Tikka varoittaa myös rakentamasta ratkaisuja pelkästään yksittäistapauksissa omaksuttavien epämääräisten kokonaisvaikutelmien varaan. EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan näkökulmasta lainsäätäjä voisi harkita lain väljän sanamuodon täsmennystä. Säännöstä voitaisiin tarkentaa siten, että verovapauden soveltamisalaan kuuluvat yhtiöt määriteltäisiin yhtiön varojen suhteellisen jakautumisen perusteella. Vrt. Penttilä 2010d s. 76–77.

on kiinteän omaisuuden omistaminen ja jonka varoista (ennen velkojen vähentämistä) välittömästi tai välillisesti enemmän kuin 75 prosenttia koostuu toisessa sopimusvaltiossa olevasta kiinteästä omaisuudesta, voidaan verottaa tässä toisessa valtiossa.

Tässä määräyksessä on lähdevaltion verotusoikeuden laajuutta arvioitu systemaattisesti hieman samoin kuin EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan mukaisessa rajauksessa. Verosopimus edellyttää siis tiettyä osuutta varallisuudesta (joka on kuitenkin enemmän kuin pääasiallisuuden perusteella vaadittaisiin) ja tämän lisäksi mainitaan erikseen kiinteän omaisuuden omistamisen pääasiallinen tarkoitus. Jälkimmäistä voidaan nähtävästi tulkita samoin kuin EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan tosiasiallisuus-kriteeriä, vaikka sanamuodoksi verosopimuksessa on valittu tasearvoihin viittaava termi ”pääasiallinen”. Sitä kuitenkin täydennetään omistamisen ”tarkoituksella”, joka mahdollistaa omistamisen toiminnallisen analyysin.

Oikeuskirjallisuudessa pääasiallisuuskriteeriä on hahmoteltu lain esitöitä mukailleen.

Torkkel on esittänyt, että pääasiallisuuden voitaisiin ajatella viittaavan ainakin kokonaisvaroihin, bruttotuloihin tai työntekijämäärään⁹⁶⁵.

Tunturin mukaan asian ratkaisussa tulisi soveltuvin osin ottaa huomioon muun omaisuuden ja kiinteän omaisuuden keskinäinen suhde, kiinteästä omaisuudesta saatavien tulojen osuus yhtiön liikevaihdosta ja työntekijöiden määrä. Tunturi on lisäksi huomauttanut, että ”jos luovutettava kiinteistöyhtiö on rajatapaus, sen statukseen voidaan vaikuttaa lisäämällä tai vähentämällä muun toiminnan osuutta”.⁹⁶⁶

Verohallinnon ohjeessa 2.11.2005 on todettu, että tulkintaratkaisussa otetaan huomioon esim. kiinteistöomaisuuden ja muun omaisuuden käypien arvojen keskinäinen suhde. Merkitystä on Verohallinnon mukaan myös kiinteistöistä saatavien tulojen osuudella liikevaihdosta kuten myös yhtiön työntekijöiden määrällä.⁹⁶⁷

Pääasiallisuuden kriteerit eivät ole vielä selkiytyneet oikeuskäytännössä, vaikkakin sillä viitataan yleensä yli 50 prosentin omistusosuuteen. Itse asunto-osa-KEYHTIÖT sekä keskinäiset ja ei-keskinäiset kiinteistöosaKEYHTIÖT ovat suhteellisen selvärajaisia jo niitä nimenomaan koskevan lainsäädännön vuoksi. Niihin liittyvät EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan soveltamiskysymykset voidaan ratkaista verotuksessa pitkälti ongelmitta. Vaikeita rajanvetotilanteita tulee kuitenkin esille esimerkiksi tapauksessa, jossa liiketoimintayrityksellä on omistuksessaan erittäin arvokas kiinteistö⁹⁶⁸. Tämä ei vielä välttämättä tee yhtiön toiminnasta kiinteistöomistusta, koska pääasiallisuuskriteerinkin soveltamisen yhteydessä on muistettava verotuksen tapauskohtaisen harkinnan tärkeys. Voi olla, että kohdeyhtiön toiminta on järjestetty kiinteistökeskeisen liiketoiminnan ympärille eikä sen tehtävänä ole varsinaisesti kiinteistöomaisuuden hallinta vaan

⁹⁶⁵ Torkkel 2005 s. 3.

⁹⁶⁶ Tunturi 2006 s. 9.

⁹⁶⁷ Veroh 2.11.2005. Ks. näin myös Myrsky – Linnakangas 2006 s. 125, Myrsky – Linnakangas 2010 s. 200 sekä Immonen – Lindgren 2006 s. 58. Ks. myös Immonen ja Lindgren 2009 s. 70, jossa he huomauttavat pääasiallisuusrajan olevan ”yleensä verotuksessa 50 prosenttia”.

⁹⁶⁸ Kukkonen 2010 s. 437.

tietyin kiinteistösidoon naisen liiketoiminnan harjoittaminen kyseisestä kiinteistöstä käsin ja sitä hyödyntäen. Tällaista yhtiötä saatetaan (tietyissä tilanteissa) pitää EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan tarkoittamana yhtiönä, vaikka lain tarkoituksena lienee ollut verovapaussäännösten rajaaminen juuri suorien ja epäsuorien kiinteistöomistusten osalta.

Lienee kuitenkin selvää, että asunto- tai kiinteistöosakeyhtiö ei voi muuttua tällaisen pääasiallisuustarkastelun ja muun olennaisen liiketoiminnan perusteella yhtiöksi, johon rajaussäännöstä ei voitaisi soveltaa. Tällöin ei nähtävästi myöskään välillisen liiketoiminnan harjoittaminen johda siihen, että asunto- ja kiinteistöosakeyhtiötä pidettäisiin muuna kuin EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan tarkoittamana yhtiönä.

Tilanne voi olla esimerkiksi sellainen, että kiinteistöosakeyhtiö omistaa majoitus- ja ravitsemustoimintaa harjoittavan yhtiön, jonka liiketoiminta tapahtuu kiinteistöosakeyhtiön omistamalla kiinteistöllä ja maksaa tästä vuokraa kiinteistöosakeyhtiölle. Tuloslaskelman perusteella arvioiden majoitus- ja ravitsemustoiminta olisi tällaisessa tilanteessa todennäköisesti laajempaa kuin kiinteistöyhtiön toiminta, joka koostuisi ainoastaan vuokratuloista. Kiinteistöyhtiötä tulisi pitää tästä liiketoimintomistuksesta huolimatta EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan tarkoittamana kiinteistöyhtiönä.

Pääasiallisuusarvioinnissa huomion keskipisteenä on lähtökohtaisesti kohdeyhtiön tase. Tästä selvinnee pääpiirteissään se, kuinka suuri osa kohdeyhtiön varoista koostuu kiinteistöistä. Jos yli puolet yhtiön taseen varallisuudesta koostuu kiinteistöistä, pidetään yhtiötä lähtökohtaisesti sellaisena, jonka toiminta pääasiallisesti käsittää kiinteistöjen omistamista ja hallintaa. Tasearvolaskennassa osoittajaan lasketaan yhteen maa-alueiden ja rakennusten tasearvot, joiden summaa verrataan nimittäjänä olevaan taseen varojen kokonaismäärään. Tämän kaavamaisen arviointitavan heikkous on tapauskohtaisen ja toiminnallisen harkinnan puute. Kaavamainen arviointitapa voi myös johtaa verovelvollisen kannalta kohtuuttomiin lopputuloksiin.

Kiinteistöjen tasearvot eivät välttämättä anna luotettavaa kuvaa taseella olevien varojen käyvistä arvoista. Erityisesti kiinteän omaisuuden ollessa kyseessä voivat taseella olevat varojen arvot poiketa käyvistä arvoista, jolloin arvion tekeminen voi vaikeutua, jos muiden omaisuuserien osalta tasearvot vastaavat paremmin käypää arvoa. Yhtiön varallisuusrakenteen arvioinnissa joudutaan mahdollisesti arvioimaan myös muita seikkoja, kuten yhtiön toiminnan luonnetta, henkilökunnan määrää sekä sitä, mitä suoritteita kohdeyhtiöstä lähtee ja sinne tulee. Tällöin tulee huomioida sekä etuyhteydessä olevien yhtiöiden että ulkopuolisten kanssa tehdyt liiketoimet. Myös yhtiön sopimusrakenne voi selvittää paljon yhtiön pääasiallisesti harjoittaman toiminnan luonteesta. Tällöin harkinnassa lähestytään jo tosiasiallisuuteen liittyvää arviointia, joka myös kuuluu säännöksen systematiikkaan.

Molemmilla kriteereillä on siis vahva yhteys yhtiön harjoittaman toiminnan luonteen arviointiin. Koska tarkkoja rajoja tätä varten ei välttämättä ole syytä

asettaa, tulee eri tilanteissa pystyä arvioimaan se, koostuuko yhtiön varallisuus ja liiketoiminta todennäköisesti yli 50 prosenttisesti kiinteistöistä ja kiinteistöihin liittyvästä toiminnasta. Tällöin pääasiallisuus tulee tapauskohtaisesti ratkaista yhtiön toiminnasta tehtävän kokonaisarvioinnin perusteella, koska lain-sääätäjä on jättänyt pääasiallisuuden määritelmän tarkoituksellisesti avoimeksi. Harkinnassa on huomioitava myös kohdeyhtiön toimialaan ja sen harjoittaman liiketoiminnan käytännön järjestämiseen liittyvät erityispiirteet.

Esimerkki

Logistiikka-alalla toimivan konsernin emoyhtiö X Oy vastaa konsernin johdosta ja taloushallinnosta. Sillä on myös tiettyjä muita konsernikohtaisia toimintoja, joiden perusteella se laskuttaa tytäryhtiöiltä hallinnointipalkkioita. X Oy:n tytäryhtiö Y Oy vastaa erääseen satama-alueeseen liittyvästä liiketoiminnasta. Y Oy omistaa satama-alueella arvokkaan kiinteistön ja siihen liittyviä liikenneväyliä ja muuta infrastruktuuria. Y Oy saa vuokratuloja muilta kyseisellä kiinteistöllä liiketoimintaa harjoittavilta yrityksiltä. Y Oy:n pääasiallinen liiketoiminta liittyy ahtaukseen ja lastinkäsittelyyn, jota harjoitetaan kyseisellä satama-alueella. Pääosa liikevaihdosta kertyy muusta toiminnasta kuin kiinteistön vuokratuloista. Tasearvojen perusteella arvioituna yhtiö olisi selkeästi ”kiinteistöyhtiö”. Toiminnan tosiasiallinen luonne liittyy kuitenkin logistiikkaliiketoimintaan. Y Oy:tä ei välttämättä voida pitää EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan tarkoittamana kiinteistöyhtiönä. Tosiasiallisesti kyse on muusta kuin kiinteistöjen omistamisesta ja hallinnasta.

Pääasiallisuuskriteerillä viitataan ilmeisesti myös tiettyyn ajanjaksoon. Pääasiallisuuskriteeri lienee myös ensisijainen oikeusohje, jonka perusteella yhtiön statusta selvitetään. Ratkaisuun toiminnan pitämisestä pääasiallisesti kiinteistöjen omistamisena tai hallintana voitaisiin jo päätyä tämän ensisijaisen harkinnan perusteella, jossa sovellettavana ovat lähinnä kvantitatiiviset kriteerit, varojen ja tulonmuodostuksen kokonaisuuteen liittyvät seikat. Edellä esitetty tasearvojen 50/50-suhteeseen perustuva arviointitapa voi kuitenkin osoittautua joissakin tilanteissa liian kankeaksi ja tapauskohtaiseen harkintaan soveltumattomaksi. Tästä huolimatta tasearvot antanevat yleensä hyvän yleiskuvan varojen jakautumisesta eri toiminta-alueille.

Soveltamisessa voitaisiin hyödyntää myös joitakin kvalitatiivisluonteisia arviointimenetelmiä, jolloin harkinnassa voitaisiin ottaa huomioon myös lain tarkoitus kiinteistöliiketoiminnan poissulkemisen osalta, omistajan ja kohdeyhtiön välisen etuyhteyden ominaispiirteet sekä järjestelyssä vallitsevat olosuhteet kokonaisuudessaan. Kvalitatiivinen arviointitapa liittyy kuitenkin selkeämmin tosiasiallisuuskriteeriin. Tärkeinä selvitettävänä kysymyksinä tässä yhteydessä voitaisiin mainita myös yhtiön perustamiseen vaikuttaneet syyt, yhtiön omaisuuden sisältö ja sen määrän vaihtelu yhtiön elinaikana, omaisuuden alkuperä sekä liiketoiminnan yleiset piirteet yhtiön toimintavuosina. Näiden kriteerien ongelmaksi muodostuu eri osien keskinäinen arvojärjestys. Käytännön soveltamistoiminnassa hyödyntämiskelpoisia kriteereitä pääasiallisesti kiinteistö-

jen omistamisen tai hallinnan tunnistamiseksi on kuitenkin vaikea määritellä siten, että lainsoveltajan harkintamahdollisuuksia yksittäistapauksissa ei rajoitettaisi liikaa. Toisaalta pääasiallisuuden tarkka määrittäminen mekaanisin kriteerein edistäisi soveltamistoiminnan yhdenmukaisuutta ja ennustettavuutta. Kokonaisharkinnalla on keskeinen asema pääasiallisuus-kriteerin määrittämisessä⁹⁶⁹.

”...*kiinteistöjen omistamista tai hallintaa*...” Kiinteistöjen omistamisella ja hallinnalla viitataan nähtävästi yhtiöihin, joiden pääasiallinen tarkoitus on esimerkiksi passiivisesti hallinnoida konsernin kiinteää omaisuutta. On kuitenkin epäselvää, miten aktiivista kiinteistökehitys- tai kiinteistöjalostustoimintaa harjoittaviin yhtiöihin ja konsernin kiinteistöomaisuusjärjestelyihin pitäisi suhtautua. Näiden kysymysten osalta on kuitenkin jo olemassa verotuskäytäntöä, jonka perusteella on pääteltävissä, minkälaisia käytännön soveltamisongelmia säännöksen osalta on ilmennyt.

Ensinnäkään laki eivätkä lain esityöt ota kantaa kiinteistökehitystoimialan erityiskysymykseen. Koska kiinteistöyhtiörajaus on tarkoituksella jätetty avoimeksi, voisi tämä puoltaa säännöksen laajaa tulkintaa ja erityisesti kiinteän omaisuuden tase-arvoja painottavaa tulkintatapaa. Asia ei ole ollut kesään 2012 mennessä esillä julkaistussa oikeuskäytännössä.

Eräässä vuonna 2010 annetussa Konserniverokeskuksen ennakkotiedossa oli kyse kiinteistökehitysyhtiön tekemästä toisen kiinteistökehitysyhtiön osakkeiden luovutuksesta. Ennakkotiedon mukaan kohdeyhtiötä ei pidetty EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna osakeyhtiönä, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa. Konserniverokeskus ei pitänyt yhtiötä kiinteistöyhtiönä, ”vaan yhtiön katsottiin toimintaa kokonaisuutena arvioiden harjoittavan operatiivista kiinteistökehitystoimintaa”. Tapauksessa on huomattavaa, että yhtiön tase rakentui pääosin kahden täysin omistetun kiinteistöyhtiön osakkeista. Kohdeyhtiön liiketoiminta perustui siihen, että se kehitti kiinteistöomaisuutta, hankki sille vuokralaisia ja myi kiinteistöyhtiöt sijoittajille.⁹⁷⁰

Näihin faktoihin suhteutettuna Konserniverokeskuksen ennakkotieto näyttää perustuvan ajatukseen, että kohdeyhtiön liiketoiminnan tulot eivät olisi pääasiallisesti kiinteistöstä saatuja tuloja, vaan operatiivisesta kiinteistökehitystoiminnasta saatuja tuloja. Ennakkotietoa voidaan kritisoida, koska vaikuttaa siltä, että ainakin perinteisen tosiasiallisuusanalyysin perusteella näin vahvasti kiinteän omaisuuden hallinnointiin keskittynyt yhtiö tulisi lukea EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitetuksi kiinteistöyhtiöksi. EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettua ”kiinteistöjen omistamista ja hallintaa” ei tulisi pitää suppeana käsitteenä, vaan sen tulisi sisältää myös aktiivinen kiinteistöomaisuuden ke-

⁹⁶⁹ Ks. Kukkonen 2010 s. 437.

⁹⁷⁰ Pykönen 2011 s. 403.

hittäminen sekä erilaisen kiinteistöstä käsin tapahtuva liiketoiminta, jos siihen samalla liittyy suhteessa merkittävän (pääasiallisuus-kriteeri) kiinteistön omistamista ja hallintaa. On myös huomattava, että tapauksesta annettujen tosiseikkojen perusteella arvioituna yhtiön näyttäisi tosiasiallisesti lähestyvän jo pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön liiketoimintaa, koska omistuksen hallinnointiin liittyi selkeä kehittämistavoite, josta saatava tuotto realisoitui kiinteistöyhtiöt myytäessä. Vaikka kyseessä onkin erityisesti kiinteään omaisuuteen liittyvä rajaussäännös, ei kiinteän omaisuuden käsitettä ole tässä tapauksessa tarvetta tulkita liian suppeasti. Yhtiöittämällä kiinteää omaisuutta tai harjoittamalla kiinteään omaisuuteen liittyvää hallinnointi- ja kehitysliiketoimintaa ei voida lähtökohtaisesti päästä verovapauden piiriin. EVL 6 b §:ään ei myöskään sisällytetty kiinteistökehitysliiketoimintaa koskevaa erityistä verovapaussäännöstä, joka kumoaisi EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan mukaisen rajauksen. Tästä näkökulmasta Konserniverokeskuksen ennakkotietotapaus vaikuttaa poikkeukselliselta.⁹⁷¹

Järjestelmän kehittämisvaihtoehtona olisi, että yhtäältä kiinteistökehitystoimintayhtiöön tehdyn suorasijoituksen ei tulisi tehdä sijoituksesta EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettua sijoitusta kiinteistöyhtiöön ja toisaalta pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön tai muun EVL-yhtiön tekemää sijoitusta pääomasijoitustoimintaa harjoittavaan yhtiöön ei tulisi välttämättä arvioida EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamana pääomasijoitustoimintana. Sekä omistajasubjektin että omistettavan objektin osalta tällaiset sijoitukset tulisi suorasijoitusajattelun mukaisesti lukea osakkuusvapautuksen soveltamisalaan, koska tällöin on kyse taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen poistamisesta omistusketjussa. Pelkästään omistusrakenteesta ei saisi myöskään neutraalisuus huomioiden syntyä ylimääräistä verorasitetta omistajayhtiölle. Tällöin riittäisi, että pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön ja kiinteistökehitystoimintaa harjoittavan yhtiön (joihin siis edellä mainittu omistus kohdistuu) tekemät omat kohdeosakkeiden luovutukset olisivat (ainakin Suomen verotuksessa) täyden veronalaisuuden piirissä. Tätä voidaan kuitenkin kritisoida yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen näkökulmasta.

Kiinteistöjen omistamisen ja hallinnan erityiskysymys on myös kauppakeskusliiketoiminta. Tällainen toiminta voi keskittyä kauppakeskusten aktiiviseen omistajuuteen ja pitkäjänteiseen kehittämiseen. Kauppakeskusliiketoiminnassa pyritään sijoituksen syntymisen jälkeen kehittämään esimerkiksi kaupankäyntiä kauppakeskuksessa. Kauppakeskusliiketoiminta yhdistää tietyllä tapaa kiinteistösijoitustoiminnan ja kauppakeskuksen operatiivisen toiminnan. Kauppakeskusliiketoiminta voi näin ollen erota sellaisesta puhdaspiirteisestä kiinteistösijoitusyhtiöstä, jonka toiminnan perustana ovat kiinteistön ostaminen, hallinta ja myyminen. Kauppakeskusliiketoiminta on usein edellä kuvatun kaltaiseen kiinteistökehitystoimintaan verrannollista toimintaa.

⁹⁷¹ Turun HAO:n päätöksessä 3.3.2009 09/0140/3 katsottiin, että verovapaussäännöksiä ei voitu soveltaa kiinteistöosakeyhtiön tekemään asunto-osakeyhtiön osakkeiden luovutukseen. Tapauksen tosiseikoista kävi ilmi, että kiinteistö-osakeyhtiön teollisuushallissa oli vuokralaisena yhtiön kokonaan omistama tytäryhtiö. HAO:n arvioitavaksi tuli kuitenkin ainoastaan asunto-osakkeiden luovutus.

Metsäteollisuutta harjoittavat yhtiöt muodostavat aiheen kannalta oman erityisryhmänsä. Metsäteollisuusyhtiöt ovat voineet siirtää metsäomistuksiaan erillisen yhtiön omistettavaksi. Asiaa ei ole huomioitu lain esitoissa.⁹⁷²

Vaikka näitäkin yhtiöitä kohdellaan samojen EVL:n sääntöjen perusteella, voi yhtiöittämisen seurauksena kuitenkin ilmetä kysymyksiä, jotka liittyvät metsäteollisuuden erityisluonteeseen. Jos nämä metsäomistusyhtiöt täyttävät laissa asetetut kiinteistöyhtiön tunnusmerkit, pidetään niitä yhtiöinä, joiden osakkeita ei voida verovapaasti luovuttaa, koska ei ole olemassa mitään erityissäännöstä, joka mahdollistaisi verovapauden tällaisessa tilanteessa. Vaikka verollisuutta onkin pidetty varsin yleisenä veroseuraamuksena tämän liiketoimintasektorin osakeluovutusten näkökulmasta⁹⁷³, puunjalostustoimintaa ja muuta metsäteollisuutta harjoittavat yritykset voivat Konserniverokeskuksen kiinteistökehitystoimintaa koskevan ennakkotiedon sisältämän suorasijoitusajattelun perusteella saada mahdollisesti osakkuusvapautuksen piiriin myös epäsuorasti (yhtiöitettyä) kiinteää omaisuutta.

Tämän kysymyksen tulkinnallisuus liittyy myös siihen, että metsäyhtiöiden omistamalla metsäomaisuudella ei voida katsoa olevan samanlaista luonnetta kuin mitä tavanomaisesti asunto- ja kiinteistöyhtiöiden sisältämällä omaisuusmassalla tarkoitetaan. Metsäomaisuuden yhtiöittämisen seurauksena metsäyhtiöillä voi esimerkiksi olla omistuksessaan metsätiloja omistavia suorasijoitusyhtiöitä. Metsäteollisuuskonserneille metsäomaisuus on usein raaka-ainevarasto, ja tällainen suorasijoitusyhtiö on tästä näkökulmasta emoyhtiölleen, siihen etuyhteydessä oleville yhtiöille ja ulkopuolisille yrityksille raaka-ainetta toimittava liiketoimintayksikkö. Tällaisen yhtiön kuuluminen osakkuusvapautuksen soveltamisalaan on tulkinnanvarainen kysymys.

Lainsäätäjän ensisijaisena tarkoituksena on nähtävästi ollut estää osakkuusvapautuksen soveltuminen kiinteistöomistuksiin tilanteissa, joissa omistajana on jotain muuta kuin kiinteistöliiketoimintaa harjoittava yhtiö. Rajaussäännöstä ei liene kuitenkaan syytä tulkita näin suppeasti, koska kyseessä on juuri kohdeyhtiön tosiasiallista luonnetta koskeva rajausta eikä omistajasubjektia koskeva rajaussäännös. Kiinteistöliiketoimintasektorilla toimii yhtiöitä, joiden toiminta käytännössä liittyy jonkin tietyn kiinteistön vuokraustoimintaan ja siihen liittyviin hallintotoimintoihin. Vaikka tällaisen yhtiön toiminta olisikin järjestetty itsenäisen liiketoiminnan muotoon⁹⁷⁴, tulisi tällaisen yhtiön toimintaa pitää tästä huolimatta yleensä EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan tarkoittamana kiinteistöyhtiöomaisuutena.

⁹⁷² Mattila 2005 s. 13 ja Mattila 2006b s. 13.

⁹⁷³ Näin mm. Kukkonen – Walden 2010b s. 118, Kukkonen 2010 s. 437 sekä Mattila 2006b s. 13. Ks. myös Mattila 2005b s. 14.

⁹⁷⁴ Esim. kyse on selkeästi ulkopuolisille tahoille tapahtuvasta kohdeyhtiön omistavaan kiinteistöön liittyvien palvelujen myynnistä.

Asian tulkinnanvaraisuutta lisää kuitenkin edellä mainittu Konserniverokeskuksen näkemys ennakkotietotapauksessa, jonka mukaan kiinteistökehitysyhtiön tekemä toisen kiinteistökehitysyhtiön osakkeiden luovutus kuului verovapauden piiriin. Ennakkotiedon perusteella voidaan tulkinnanvaraisena pitää myös rakennusliikekonsernin rakennustoimintaan liittyviä kiinteistöomistuksia hallinnoivan yhtiön asemaa. Ainakaan lain sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella osakkuusvautusta ei voitaisi soveltaa tällaisen hallinnointiyhtiön osakkeiden luovutukseen. Jos osakkuusvautuksen sallivaa suorasijoitusajattelua haluttaisiin kuitenkin soveltaa, olisi lainsäädäntöä täsmennettävä tämän kysymyksen osalta.

Veronkiertämissäännökset voivat tulla sovellettaviksi edellä mainituissa tilanteissa. Verovelvollisen on strukturointitilanteissa tai niitä seuraavien osakekauppojen yhteydessä pystyttävä osoittamaan toimenpiteelle kestävät liiketaloudelliset perusteet⁹⁷⁵. Voittojen ja tappioiden verokohtelu jääkin riippumaan Verohallinnon VML 28 §:n perusteella tekemästä liiketoimen kokonaisarviosta.

Hallinnointiyhtiön käytöllä on voitu ajatella pystyttävän kiertämään kiinteistöosakkeiden luovutushintojen veronalaisuutta. Tällaisissa järjestelyissä kiinteistöyhtiöitä ei välttämättä omisteta suoraan vaan välillisesti hallinnointiyhtiön kautta. Tässä tilanteessa myynti voidaan suorittaa siten, että myynnin kohteena käytetään hallinnointiyhtiön eikä kiinteistöyhtiön osakkeita. Tällaisiin järjestelyihin voidaan kuitenkin puuttua sekä EVL 6 b §:n että VML 28 §:n perusteella. Jälkimmäisen säännöksen soveltaminen pitäisi rajata koskemaan ainoastaan sellaisia tilanteita, joissa epäsuora omistussuhde on muodostettu yksinomaan myyntiä silmällä pitäen. Lienee kuitenkin todennäköisempää, että verovapaus estyy tällöinkin jo EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan tulkinnan perusteella.

On myös mahdollista, että kiinteän omaisuuden omistus ja hallinta voidaan rakentaa konsernissa ulkomaisen hallinnointiyhtiön kautta⁹⁷⁶, mikä saattaa vaikeuttaa säännöksen sovellettavuutta. Kuitenkin tosiasiallisesti–pääasiallisesti-kriteeristöllä pystytään verotusta toimitettaessa puuttumaan sellaisiin (myös rajat ylittäviin) järjestelyihin, joissa on kyse kiinteistöomaisuudesta mutta jotka on mahdollisesti yritysraKENneratkaisuilla saatettu välittömän omistuksen ulottumattomiin. VYL:n soveltamisalaan kuuluvassa tapauksessa KVL 24/2010 tällaista läpivirtausajattelua sovellettiin⁹⁷⁷, mutta eri asia on, voitaisiinko tällaisessa ei-VYL-tilanteessa verottaa välillisen omistuksen perusteella luovuttajaa, jos kohdeyhtiön omistamat yhtiöt olisivat EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan tarkoittamia kiinteistöyhtiöitä. Tosiasiallisesti–pääasiallisesti-kriteeristö näyttäisi avaavan mahdollisuuden tällaiselle tulkinnalle.⁹⁷⁸

⁹⁷⁵ Ks. Tunturi 2006 s. 8–9.

⁹⁷⁶ Ks. Matikkala – Juusela 2004 s. 540.

⁹⁷⁷ Ei muutosta KHO 2011 T 450.

⁹⁷⁸ Vrt. Penttilä 2010d s. 76.

Kiinteistöomaisuutta hallinnoivien yhtiöiden osakkaiden verotukseen liittyy kansainvälisen vero-oikeuden alaan kuuluva tulkintatilanne, kun hallinnointiyhtiön osakas on rajoitetusti verovelvollinen tai itse hallinnointiyhtiö on Suomessa rajoitetusti verovelvollinen. Tällöin tulee selvittääväksi se, syntyykö Suomelle verotusoikeus ensinnäkin sisäisen lainsäädännön perusteella, ja toiseksi, estääkö verosopimus tulon verotuksen Suomessa.

TVL 10 §:n 10 kohdan mukaan rajoitetusti verovelvollisen luovuttaessa Suomessa sijaitsevan asunto-osakeyhtiön osakkeita tulo on Suomesta saatua. Kyse voi kuitenkin olla myös epäsuorasta omistustilanteesta, jossa hyödynnetään ulkomaista hallinnointiyhtiötä. Tällöin jos rajoitetusti verovelvollinen luovuttaa sellaisen ulkomaisen hallinnointiyhtiön osakkeita, joka omistaa asunto- tai kiinteistöosakeyhtiön osakkeita, ei tällaisen hallinnointiyhtiön osakkeiden luovutuksesta saatua voittoa voida nähtävästi pitää Suomesta saatuna tulona. Sanamuodon mukaisen tulkinnan näkökulmasta läpivirtausajattelu ei soveltune tällaisten hallinnointiyhtiöiden osakkeiden luovutuksiin tai tällaisten yhtiöiden purkautumisiin. Suomesta saatuna tulona voidaan kuitenkin pitää tällaisen hallinnointiyhtiön tekemien TVL 10 §:n 10 kohdan tarkoittamien osakkeiden luovutuksesta syntyneitä voittoja.

On kuitenkin tulkinnanvaraista, miten tulisi suhtautua tilanteeseen, jossa hallinnointiyhtiö on suomalainen ja se omistaa edelleen asunto- tai kiinteistöosakeyhtiöiden osakkeita. Tällaisen hallinnointiyhtiön varat eivät koostu suoraan kiinteästä omaisuudesta, vaan kyse on osakkeiden omistamisesta. Tällaisen suomalaisen kiinteistöomaisuuden hallinnointiyhtiön osakkeiden luovutuksesta tai hallinnointiyhtiön purkautumisesta saatua tuloa ei välttämättä voida pitää Suomesta saatuna tulona TVL 10 §:n 10 kohdan tarkoittamassa mielessä, vaikka tosiasiallisesti onkin kyse Suomessa olevan kiinteän omaisuuden hallinnoimisesta. Vaikka yritystoiminnan tosiasiallinen luonne muodostuu Suomessa sijaitsevan kiinteistöomaisuuden hallinnasta, välillinen omistus aiheuttaa esteen TVL 10 §:n 10 kohdan soveltamisessa.

Täysin itsenäisen kiinteistöliiketoiminnan saattaminen osakkuusvapautuksen piiriin voisi olla perusteltua tilanteissa, joissa on kyse suorasijoituksesta toiseen samaa liiketoimintaa harjoittavaan yhtiöön eli esimerkiksi kiinteistökehitystoimintaa harjoittavaan yhtiöön. Tämä vastannee myös Konsernikeskuksen näkemystä nykyisen lain soveltamisesta. On kuitenkin epäselvää, tulisiko nykyistä lakia tulkita samalla tavalla kuin tässä on katsottu. Lainsäätäjällä on sisällyttänyt sekä kiinteistöalan että kiinteistöistä muodostuvat kohdeomistukset laajasti ja nimenomaisesti osakkuusvapautuksen soveltumisan ulottumattomiin, mistä osoituksena on sanamuoto ”tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa”. Myös omistusta kiinteistökehitystoimintaa harjoittavassa yhtiössä (joka siis edelleen käsittää kiinteistöjen omistamista ja hallintaa) tulisi nähtävästi pitää EVL:n tarkoittamana kiinteistöjen omistamisena tai hallintana. Nykyisessä tilanteessa tällainen omistus ei siis kuulune verovapauden piiriin verotuskäytännössä omaksutusta suorasijoitusajattelusta huolimatta.

Lainsäätäjällä voisi tarvittaessa korjata epätasällisyytensä säätämällä erikseen kiinteistökehitystoimintaa harjoittavan yhtiön sijoituksen toisessa kiinteistökehitystoimintaa harjoittavassa yhtiössä verovapauden piiriin. Korjaus tulisi tehdä juuri EVL 6

b §:n 2 momentin 2 kohtaan, koska tällaisia osakkeita pidetään useimmiten joka tapauksessa elinkeinotulolähteen (EVL 53 §:n 2 mom.) käyttöomaisuuteen (EVL 12 §) kuuluvana omaisuutena.

Useiden EU-valtioiden osakkuusvapautussäännöissä ei ole Suomen järjestelmän kaltaista kiinteää omaisuutta koskevaa rajausta. Näin ollen myös ulkomaiset hallinnointiyhtiöt voivat edelleen tarjota osakkuusvapautuksen näkökulmasta joitakin verosuunnittelumahdollisuuksia, vaikkakin joidenkin verosopimusten osalta luovutusvoitto on mahdollista verottaa Suomessa lähdevaltioperiaatteen mukaisesti.

Lainsäätäjä voi joutua tekemään tiettyjä täsmennyksiä kohdeyhtiön toiminnan luonnetta koskevaan säännökseen. Tämä voisi koskea ainakin verovapauden laajentamista tiettyihin suorasijoitustilanteisiin. On kuitenkin mahdollista, että tällaisen yksittäisen kysymyksen osalta ei välttämättä ole tarvetta lisäsääntelylle, vaan on mahdollista ja jopa todennäköistä, että oikeuskäytännön annetaan edelleen rakentaa lisää kehyksiä tämän käsitteistön ympärille. Odotettavissa lienee varmasti ainakin toiminnan muutosta koskevia tapauksia, jolloin arvioitavaksi tulee sen ajanjakson pituus, jonka välillisen kiinteistöomistuksen tilanteessa katsotaan muuttavan osakkeet henkilökohtaisen tulolähteen omistukseksi sen jälkeen, kun liiketoiminnallinen yhteys omistajayhtiön ja kohdeyhtiön välillä on lakannut.

Liiketoiminnan muutostilanteet ja kiinteistövarallisuus. Osakkeiden luovutustilanteessa saatetaan joutua käsittelemään osakekantoja, joiden taustalla on liiketoiminnan lopettaminen tai joissa sellainen on parhaillaan käynnissä. Edellä mainittujen käsitteiden – kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiön taikka osakeyhtiön, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa – kohdalla nousee esiin kysymys toiminnan luonteen muutoksista. Tällöin joudutaan selvittämään, millä kriteereillä liiketoimintaa harjoittava yhtiö voi (lopulta) muuttua kiinteistöyhtiöksi. Toisaalta selvittäväksi tulevat myös ne kriteerit, joilla kiinteistöyhtiö voi muuttua liiketoimintaa harjoittavaksi yhtiöksi. Muodollisesti rajanveto voitaisiin toteuttaa ainoastaan luovutushetken tilanteen perusteella. Lienee selvää, että kiinteistöyhtiön EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan tarkoittamaa statusta ei voi muuttua ainakaan välittömästi muun toiminnan tai liiketoiminnan aloittamisen jälkeen, vaan muutoksen on oltava pysyvää, olennaista ja objektiivisesti havaittavaa.⁹⁷⁹

Jos toiminta yhtiössä on lakannut, sen tosiasialliseksi toiminnaksi on voinut jäädä yhtiön omistaman kiinteistön hallinta. Tällöin arviointi EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan soveltumisesta tulisi tehdä kohdeyhtiön osakkeiden luovutushetkellä. On kuitenkin eri kysymys, kuinka pitkään kyseiset osakkeet säily-

⁹⁷⁹ Ks. Penttilä – Laaksonen 2005 s. 7 ja Kukkonen 2007 s. 166 – 167. Ks. myös Kukkonen – Walden 2009 s. 397.

vät elinkeinotulolähteen varallisuudessa EVL 53 §:n 2 momentin tarkoittamassa mielessä. Elinkeinotoiminnan lopettamisvaiheessa tulee siis selvitettäväksi, milloin EVL:n soveltaminen päättyy ja milloin toiminta muuttuu TVL:n mukaan verotettavaksi muuksi toiminnaksi. EVL:a voidaan joskus soveltaa elinkeinotoiminnan lopettamisvaiheessa, vaikka elinkeinotoiminnalle tyypillinen aktiivinen tulonhankinta on jo päättynyt⁹⁸⁰.

Vanhemman oikeuskäytännön perusteella lienee pääteltävissä, että liiketoimintansa lopettanutta yhtiötä ei välittömästi pidetä EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan tarkoittamana kiinteistöomistusyhtiönä siitä huolimatta, että sen varallisuus pitäisikin sisällään ainoastaan kiinteistöjä, esimerkiksi yhtiön aiemmin käyttämät toimitilat. Liiketoiminnan päättymisen ja yhtiön osakkeiden realisoinnin välinen aika ei kuitenkaan ole vailla merkitystä, vaan se on osa kokonais-harkintaa, jolla pääasiallisuus- ja tosiasiallisuuskriteereitä arvioidaan yksittäistapauksessa. Tämän ajan merkitys on vahvistettu myös ratkaisussa KHO 2010:50, jossa yli viiden vuoden aika siitä, kun liiketoiminnallinen yhteys oli katkennut, johti myös siihen, että osakkeita ei pidetty enää elinkeinotoiminnan tulolähteeseen kuuluvina. Kuluneen ajan merkitystä ei kuitenkaan välttämättä tule aina arvioida kategorisesti tietyn vuosimäärän perusteella, vaan kokonais-arvioinnissa tulisi ottaa huomioon kohdeyhtiön kiinteistövarallisuuden hallinnointiin liittyvät toimenpiteet, varallisuuden mahdollinen edelleenjalostaminen tai muut mahdolliset aktiiviset kiinteistöliiketoiminnalliset toimenpiteet⁹⁸¹. Eri-tyisesti kiinteistöyhtiöstä vastaan puhuva seikka on se, että emoyhtiö odottaa ainoastaan oikeaa hetkeä osakkeista luopumiselle sen jälkeen kun liiketoiminta kohdeyhtiössä on loppunut. Tämän ajoitukseen ja markkinatilanteeseen liittyvän odotuksen ei sinänsä tulisi aiheuttaa ”saastumista”, vaan sellainen lopputulos tulisi varata liiketoiminnan lopettamisen yhteydessä jäljelle jääneille omistuksille, joissa on aloitettu kiinteistökannan uudistaminen ja kiinteistöliiketoiminnan kehittäminen.

Pääasiallisuuskriteerin tarkoituksellinen aukijättäminen oli yksi tapa rajoittaa verovelvollisten mahdollisuuksia hyödyntää verovapautta kiinteistöomaisuutensa osalta. Säännös toimii samalla kiinteistöosakkeita koskevan lainkohdan omana sisäisenä veronkiertosäännöksenä. Pääasiallisuuskriteeri aiheuttaa myös sen, että arvioitavaksi yksittäistapauksissa tulee kohdeyhtiön toiminnan luonne eri aikoina. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että yhtiötä ei voitane heti liiketoiminnan loppumisen jälkeen katsoa kiinteistöyhtiöksi. Vaikka kohdeyhtiö myyntitilanteessa omistaisikin enää pelkästään kiinteistöjä, luovutuksen verotukselliseen kohteluun vaikuttaisi kohdeyhtiön aikaisempi toiminnallinen luonne. Luovutuksen verovapaus edellyttäisi tilannetta, jossa yhtiö olisi aikai-

⁹⁸⁰ Ks. KHO 1984 B II 595 ja KHO 1984 T 5294. Vrt. KHO 2010:50. Vrt. Rajamäki 2009 s. 281, jossa kirjoittaja käsittelee kysymystä KonsAvL:n liiketoimintavaatimuksen näkökulmasta.

⁹⁸¹ Immonen – Lindgren 2009 s. 71.

semmin ollut konsernin elinkeinotoimintaa harjoittava yhtiö, jonka liiketoiminta olisi loppunut liiketoiminnan myynnin, yritysjärjestelyn tahi toiminnan asetteittaisen hiipumisen tai äkkinäisen päättymisen vuoksi.⁹⁸²

Muutokset olosuhteissa voivat olla erilaisia: liiketoimintayhtiö voi muuttua kiinteistöyhtiöksi ja kiinteistöyhtiö liiketoimintayhtiöksi. Olosuhteiden muuttumiseen voidaan nähtävästi soveltaa samanlaista ajattelua kuin esimerkiksi tulolähdeobjektitestin yhteydessä, joten osakkeet eivät esimerkiksi välittömästi muutu kiinteistöosakkeiksi EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan tarkoittamassa mielessä. Tämä vahvistettiin myös ensimmäisessä KVL:n julkaisemassa osakuusvapautusta koskevassa ennakkoratkaisussa 63/2004, jossa elinkeinotoimintaa harjoittanut yhtiö oli lopettelemassa toimintaansa. Yhtiössä oli enää jäljellä kiinteistöomaisuus ja rahavaroja.

KVL 63/2004

A Oy oli konserniin kuuluva energiayhtiö, joka tuotti sähkö- ja lämpöenergiaa osakkailleen. Yhtiö oli vuoteen 2003 saakka harjoittanut elinkeinotoimintaa useiden vuosien ajan. A Oy oli asetettu selvitystilaan marraskuussa 2003. Joulukuussa 2003 A Oy oli myynyt omistamansa koneet ja laitteet, vaihto-omaisuuden, omistamansa osakkeet sekä muun omaisuuden. Myynnin jälkeen A Oy:n omistuksessa ei ollut juuri muuta kuin kiinteistö ja rahavaroja. Kun otettiin huomioon selvitystilan alkamisesta kulunut lyhyehkö aika, ei liiketoiminnan lopettamiseen liittyvien realisointitoimenpiteiden katsottu muuttaneen yhtiön toiminnan tosiasiallista luonnetta kiinteistöjen omistamiseksi tai hallinnaksi. Näissä olosuhteissa A Oy:tä ei ollut pidettävä sellaisena EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna yhtiönä, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa.

Ratkaisun mukaan yhtiön luonne ei muutu välittömästi kiinteistöyhtiöksi, jos se on aikaisemmin harjoittanut liiketoimintaa. Ratkaisu viittaa yleisemminkin siihen, että arvioissa huomioidaan pidempi tarkasteluajankohta, mikä vahvistui ratkaisun KHO 2010:50 myötä. KVL kiinnitti ratkaisussa KVL 63/2004 huomiota yhtiön aiempaan toimintaan. Tapauksen yhtiö oli aikaisemmin selvästi elinkeinotoimintaa harjoittanut yhtiö. Ennakkoratkaisun hakemishetkellä sen toimintaa oltiin ajamassa alas. Yhtiön normaalit selvitystoimet olivat käynnissä, ja liiketoiminnan lakkaamisestakin oli kulunut vain vuosi.⁹⁸³

Yhtiön toiminnan realisointi- ja muut normaalit lopettamistoimet tapahtuvat tavallisesti eri vaiheissa ja pitkänkin ajan kuluessa. Oikeuskäytännössä on lähdetty siitä, että ainakaan omistuksen luonne ei vielä muutu tällaisen lopettamisprosessin aikana toiseksi⁹⁸⁴. Tämän voi KVL 63/2004 ratkaisun nojalla katsoa soveltuvan myös itse yhtiön statuksen muuttumiseen. Toisaalta tällaisen ”sallitun” ajanjakson kesto määritellään aina tapauskohtaisesti. Yhtenä mahdollisuus-

⁹⁸² Ks. KVL 63/2004. Ks. myös Kukkonen 2007a s. 166–167 sekä Juusela 2004 s. 193.

⁹⁸³ Ks. tapauksen kommentteista Venesjärvi 2005 s. 85.

⁹⁸⁴ Ks. KHO 2010:50.

tena olisi katsoa, että edellä mainitun KVL:n ratkaisun kaltaisessa tilanteessa osakkeita tulisi pitää EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan tarkoittamina kiinteistöosakkeina, jos kohdeyhtiön liiketoiminta on ollut päättynään yli viiden vuoden ajan⁹⁸⁵. Noin viiden vuoden aika vastaa myös ratkaisun KHO 2010:50 oikeusohjetta. Kuitenkin kiinteistöjen osalta on aikaisemmin voitu soveltaa jopa vielä 10 vuoden jälkeen EVL-toiminnan lopettamisesta EVL-tulolähdettä kiinteistön luovutusvoittoverotuksessa⁹⁸⁶. Näin ollen on epäselvää, miten EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan mukainen status voi muuttua toiseksi, tai vastaavasti miten muun liiketoiminnan loputtua yhtiötä voidaan pitää kiinteistöyhtiönä (KVL 63/2004 tapaus).

Tässä yhteydessä voidaan ilmeisesti soveltaa vanhempaa osakehuoneistoja koskevaa oikeuskäytäntöä, jonka perusteella kohdeomistuksen kuulumisen käyttöomaisuuteen voisi kestää käyttötarkoituksen jälkeen vielä osalta viisi vuotta⁹⁸⁷. Tällaisen toiminnan normaalin alasajon aikana voidaan näin ollen soveltaa vielä normaalin EVL-yhtiön luovutusta koskevia säännöksiä, mutta jos liiketoiminnasta luopumisesta on kulunut jo runsaasti aikaa ja kiinteistöomaisuuden osalta on omistajayhtiön, kohdeyhtiön tai molempien toimesta ryhdytty kohdeyhtiön välityksellä aktiiviseen kiinteistöä koskevaan omistaja- ja hallinnointitoimintaan, voidaan yhtiötä pitää mahdollisesti EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan tarkoittamana kiinteistöyhtiönä⁹⁸⁸.

Toiminnan muuttuminen voi liittyä myös luovutustappion vähennysmahdollisuuksien arviointiin. Luovutustappioiden vähennyskelpoisuutta voidaan mahdollisesti rajoittaa ainakin silloin, kun kohdeyhtiön varsinainen liiketoiminta on jo lakannut yli viisi vuotta sitten ja kohdeyhtiön luovutus realisoisi EVL 6 b §:n 4 momentin tarkoittaman vähennyskelpoisen luovutustappion, mutta kyseessä oleva tappiollisuus ei ole aiheutunut kiinteistön arvon alentumisesta, vaan aikaisemmin varsinaisen liiketoiminnan aikana syntyneistä tappioista. Tällöin yhtiö on siis lopettanut liiketoimintansa ja sille on esimerkiksi jäänyt taseeseen jäljelle ainoastaan kiinteistö. Jos EVL-liiketoiminta on ollut tappiollista, voitaisiinko myöhempi yhtiön taseessa olevan kiinteistön luovutus toteuttaa siten, että odotetaan riittävän kauan, jotta yhtiöstä tulee EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan tarkoittama kiinteistöyhtiö ja luovuttaa nämä osakkeet sitten verovaiikutteisesti? Tällöin voitaisiin mahdollisesti noudattaa ratkaisun KHO 2010:50 mukaista noin viiden vuoden aikamäärettä. Verovelvollisen näkökulmasta järjestelyn tekee houkuttelevaksi se, että luovutustappio olisi vähennyskelpoinen suoraan elinkeinotulosta. Tosiasiallisesti kiinteistöyhtiöksi muuttuneen yhtiön luovutustappio ei kuitenkaan olisi taloudellisessa mielessä syntynyt kiinteistön

⁹⁸⁵ Vrt. Penttilä 2010b s. 507 sekä Penttilä 2010d s. 76.

⁹⁸⁶ Vrt. KHO 1991 B 510.

⁹⁸⁷ Ks. tähän oikeuskäytäntöön liittyvistä arvioista (ja viiden ja 10 vuoden ajoista) Andersson 1991 s. 15–17. Ks. myös Penttilä 2010d s. 71.

⁹⁸⁸ Ks. Venesjärvi 2005 s. 85.

arvonalentumisen seurauksena, vaan kyseessä ovat olleet aikaisemman liiketoiminnan tappiot. Realisoituvat luovutustappiot eivät siis ole varsinaisesti aiheutuneet luovutetun kohteen tappiollisuudesta tai tarkemmin sanottuna arvonalentumisesta. Tällä perusteella luovutustappioiden vähennyskelpoisuus voitaisiin evätä. On myös mahdollista, että odotuksen perusteella osakkeet siirtyisivät TVL-tulolähteen omaisuudeksi. Luovutustappioiden hyväksyminen vähennyskelpoiseksi elinkeinotulosta vaikuttaisi ongelmalliselta myös siitä näkökulmasta, että emoyhtiö on voinut järjestää tytäryhtiön rahoitusrakenteen valitsemalla tavalla. Tällöin olisi ongelmallista, että luovutustappion vähennyskelpoisuus myönnettäisiin ajan kulumisen seurauksena, vaikka normaalissa tilanteessa vähennyskelpoisuus estyisi EVL 6 b §:n 1 momentin perusteella.

KVL painotti ennakkoratkaisussaan KVL 63/2004 selvitystilän alkamisesta kulunutta lyhyehköä aikaa. Tulkinnassa on siis tärkeää toiminnan tosiasiallinen luonne pitkällä aikavälillä. Täten nopealiikkeisillä toimilla ei välttämättä voida vaikuttaa verotukselliseen lopputulokseen. Ennakkoratkaisussa otettiin toisaalta varsin salliva kanta kohdeyhtiön toiminnan luonteeseen myyntihetkellä. On myös poikkeuksellista, että liiketoiminnan lopettamista koskevaa ajattelua sovellettiin kiinteän omaisuuden osalta sovellettavaan rajaussäännökseen EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdassa. Toinen vaihtoehto olisi ollut lähteä luovutushetken tosiasiallisesta tilanteesta, koska vaikka vanhemman oikeuskäytännön mukaisesti tulolähde säilyykin tietyn ajan elinkeinotoiminnan tulolähteessä, ei tämä ole ainakaan suoranaisesti verrannollinen kiinteän omaisuuden ja muun liikevarallisuuden väliseen suhteeseen. Koska tällöin joka tapauksessa liikutaan elinkeinotulolähteen sisällä, tulisi tällaisessa tilanteessa ratkaisu tehdä yksinomaan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n mukaisesti. Tällaisessa harkinnassa lähtökohtana on luovutushetken tosiasiallinen tilanne, jolloin huomioon tulisi ottaa muun muassa kiinteän omaisuuden suhde muuhun taseen varallisuuteen. KVL ei kuitenkaan ajatellut näin ennakkoratkaisussaan.

Periaatteessa liiketoiminnan lopettamista koskevaa KVL:n hahmottelemaa ajattelutapaa tulisi soveltaa myös toiseen suuntaan eli liiketoiminnan aloittamiseen. Näin ollen jos kohdeyhtiö on ollut aiemmin yhtiö, jonka toiminta tosiasias-
sa käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa, voitaisiin katsoa, että pelkkä liiketoiminnan aloittaminen ei välttämättä poistaisi EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan sulkusäännöksen soveltumista. Tämä johtopäätös olisi perusteltavissa KVL:n hahmotteleman ajattelumallin avulla. Tätäkin varten tulisi kuitenkin pyrkiä määrittelemään kriteerejä, joiden perusteella kiinteistöyhtiöstatus lopulta häviäisi. Olisi vaikea perustella tällaista konvertoitumista esimerkiksi ainoastaan tulolähdeobjektikysymyksen osalta tutun ajallisen kulumisen seurauksena. Harkinnassa on syytä lähteä tosiasiallisesta tilanteesta ja arvioida kohdeyhtiön toiminnan luonnetta ensisijaisesti nykyhetken mukaan, unohtamatta kuitenkaan omistusaikaa ja aikaisempaa toimintaa. Ensisijaisina kriteereinä voisivat olla kohdeyhtiön toiminnan tosiasiallinen luonne, varsinaai-

sesta kiinteistötoiminnasta erillisen itsenäisen elinkeinotoiminnan ajallinen kesto sekä kyseisen toiminnan suhde koko konsernikokonaisuuden harjoittamaan toimintaan⁹⁸⁹.

Yritysjärjestelyt ja kiinteistöomistukset. Erilaiset etuyhteysjärjestelyt konsernin kiinteistöomaisuuden hallinnoimiseksi voivat johtaa EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan soveltumiseen. Kiinteistöomistuksen yhtiöittäminen voi nykytilassa olla tarkoituksenmukaista konsernimuodossa toimivissa yrityksissä. Yrityksen sisäisissä oikeustoimissa on lähtökohtaisesti käytettävä käypää arvoa. Strukturoinneissa on otettava huomioon osakeluovutuksia, arvostusta, yritysjärjestelyjä ja veronkiertoa koskevat säännökset.⁹⁹⁰

Väillinen kiinteistöomistus voi myös johtaa EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan kiinteistöomaisuussulkusäännöksen soveltumiseen⁹⁹¹. Erilaisten yritysjärjestelyjen ja muiden rakennemuutostilanteiden yhteydessä saattaa rajaussäännöksestä seurata houkutus siirtää kiinteää omaisuutta sellaiseen muotoon, että sitä pystytään luovuttamaan verovapaasti. Jos järjestelylle ei ole osoitettavissa liiketaloudellisia perusteita ja ainoana syynä järjestelyssä on ollut verovapauden ulottamisyritelmä kiinteistöomaisuuteen, saatetaan jatkoluovutuksen yhteydessä soveltaa VML 28 §:ää tai alkuperäiseen yritysjärjestelyyn EVL 52 h §:ää. Myös EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan laaja soveltaminen voi tällöin olla mahdollista ottaen huomioon, että Verohallinto lienee ollut jokseenkin haluton hyödyntämään VML 28 §:ää sovellettavana lainkohtana. Veronkiertosäännöstä voitaisiin kuitenkin soveltaa ainakin silloin, kun luovutettavaksi ajateltu kiinteistöyhtiö sulautettaisiin verotuksellisista syistä sellaiseen liiketoimintayhtiöön, joka täyttäisi verovapauden edellytykset. Tällainen järjestely on kuitenkin verovelvollisen kannalta riskialtis ja hallinnollisesti raskas toteuttaa. Hankalaksi tämän järjestelyn tekee se, että alkuperäisen suunnitelman tavoitteen eli verovapaan jatkoluovutuksen osalta joudutaan luovuttamaan myös ei-kiinteistöliiketoimintaa, vaikka ajatuksena on ollut ainoastaan kiinteistöyhtiöstä luopuminen. Ostajankin tilanne voi tällöin olla jossakin määrin hankala, jos muulla liiketoiminnalla on arvoa, josta myyjäyhtiö haluaa kauppahinnan. Myyjäyhtiön kannalta tilanne on vaikea, koska jos toimenpiteelle ei ole osoitettavissa liiketoiminnallisia perusteita, voitaisiin lopullisen luovutuksen yhteydessä verottaa VML 28 §:n nojalla luovuttajayhtiön elinkeinotulona se osa kauppahintaa, joka kohdistuu aikaisempaan kiinteistöyhtiöön.⁹⁹² Tällöin jakoperusteen voitaisiin pitää esimerkiksi sitä suhdelukua, joka saadaan vertaamalla sulautuvan yhtiön osakkeenomistajien saamien osakkeiden lukumäärää vastaanotta-

⁹⁸⁹ Vrt. Kukkonen 2007a s. 167.

⁹⁹⁰ Ks. Tunturi 2006 s. 8–9, jossa hän tuo esille syitä, miksi konsernin sisäisissä järjestelyissä on hyvä toimia varovaisuuden periaatteen mukaisesti.

⁹⁹¹ Ks. tähän liittyvästä esimerkistä Kukkonen 2007a s. 166.

⁹⁹² Vrt. Kukkonen – Walden 2010b s. 227.

van yhtiön osakkeiden kokonaismäärään. On tietysti mahdollista, että yritysjärjestelyyn saattaisi kokonaisuudessaan soveltua EVL 52 h §.

Tunturi on huomauttanut, että tilanteessa, jossa kiinteistöosakeyhtiön osakkeiden tai konserniyhtiöiden suoraan omistamien kiinteistöjen poistamattomat hankintamenot ovat luovutushintoina käytettäviä käypiä arvoja pienemmät, voidaan hyödyntää yritysjärjestelyä. Tilanteessa, jossa luovutus on tappiollinen, voidaan vastaavasti hyödyntää vastikkeellista luovutusta.⁹⁹³ Veronkiertosäännökset asettavat kuitenkin verosuunnittelulle tässäkin kysymyksessä rajat.

EVL:n mukaan verotettavan tytäryhtiön jakautuminen voi aiheuttaa riskin EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan rajaussäännöksen soveltumisesta. Jakautumisen seurauksena tilanne voi olla esimerkiksi se, että jakautumisen seurauksena syntynyt toiseen yhtiöön on keskitetty jakautuvan yhtiön kaikki kiinteistöomaisuus tai sellaisen omaisuuden hallintaliiketoiminta. Tällaisen yhtiön status tulee lähtökohtaisesti ratkaista itsenäisesti jakautumisen jälkeisen tilanteen mukaisesti. On myös mahdollista, että tällaista yhtiötä verotetaan jakautumisen jälkeen TVL:n mukaisesti.⁹⁹⁴

Tilanne voi olla myös sellainen, että sulautumisessa kiinteistöliiketoimintaa harjoittamattomaan EVL-yhtiöön siirtyy yritysjärjestelyn seurauksena kiinteää omaisuutta siinä määrin, että pääasiallisuus-kriteeri voi tasearvoilla tarkasteltuna täyttyä. Kyse tulisi kuitenkin tällöinkin olla tosiasiallisesti kiinteistöjen omistamista ja hallintaa harjoittavasta yhtiöstä. On epätodennäköistä, että arvokkaankaan kiinteistön siirtäminen selkeästi liiketoimintaa harjoittavaan yhtiöön aiheuttaisi rajaussäännöksen soveltumisen.

Järvenoja on katsonut, että kun kiinteistöomaisuutta siirretään EVL-yhtiöön, muuttuu kiinteistöjen tai kiinteistöosakkeiden luovutushinta verovapaaksi. Järvenojan mukaan tähän ”voitaneen puuttua vain selkeissä veronkiertämistapauksissa”. Tällaisesta tilanteesta Järvenoja mainitsee esimerkkinä kiinteistöomistuksen arvon olennaisuuden ”verrattuna vastaanottavan yhtiön elinkeinotoiminnan laajuuteen tai siihen sitoutuneisiin varoihin”.⁹⁹⁵

Järvenojan esittämien verosuunnittelunäkökohtien osalta on kuitenkin syytä huomauttaa, että tällaiseen paketointia muistuttavaan toimenpiteeseen liittyy hyvin selkeä riski EVL 52 h §:n soveltumisesta. Tällaista tilannetta voidaan helposti tulkita siten, että suoritetuille toimenpiteille ei ole nähtävissä verotuksesta erillistä perustetta. Ensisijaisesti veronkiertosäännös soveltuu yritysjärjestelyyn. Voi myös olla poikkeuksellisesti mahdollista, että jatkoluovutukseen sovellettaisiin VML 28 §:ää, jos jatkoluovutuksen verovapaus ei jostakin syystä esty jo EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan perusteella.

⁹⁹³ Tunturi 2006 s. 8.

⁹⁹⁴ Ks. Järvenoja 2007a s. 121.

⁹⁹⁵ Järvenoja 2007a s. 121.

9.6.4 Yhtiötyyppiä, asuinvaltiota ja verovelvollisuutta koskeva edellytys

Yleistä. Verovapaan osakeluovutuksen edellytyksenä on myös, että

”luovutuksen kohteena oleva yhtiö on kotimainen tai sellainen yhtiö, jota tarkoitetaan Euroopan yhteisöjen neuvoston eri jäsenvaltioissa sijaitseviin emo- ja tytäryhtiöihin sovellettavasta yhteisestä verojärjestelmästä antaman direktiivin 2 artiklassa, taikka yhtiön asuinvaltion ja Suomen välillä on verovuonna voimassa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskeva sopimus, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon.”

Kohdeyhtiön yhtiötyyppiä ja asuinvaltioita koskevat vaatimukset on sijoitettu EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohtaan. Säännökseen on sisällytetty välitön yhtiötyyppiä koskeva edellytys sekä välillinen yhtiön kotipaikkaa ja verovelvollisuutta koskeva edellytys. Säännös on rakennettu siten, että 2 momentin päälausessa on määritetty, että osakkeet ovat yhtiötyyppiedellytyksen osalta verovapaista, jos yksikin 3 kohdan konjunkttilauseessa määritellyistä kolmesta vaihtoehtoisesta edellytyksestä täyttyy. Kyseiset kolme vaihtoehtoa ovat kielipillisesti rinnasteisia sivulauseita ja ne määrittävät kaikki samaa päälausetta. Ensimmäinen näistä on puhtaasti yhtiötyyppiedellytys ja kaksi viimeistä ovat sekä yhtiötyyppiedellytyksiä että kohdeyhtiön asuinvaltiota koskevia edellytyksiä.

Emo-tytäryhtiödirektiivin osalta yhtiötyypit ja vaadittava asuinvaltio eivät käy suoraan ilmi EVL:n sanamuodosta, vaan EVL:n systematiikka on yhdistetty emo-tytäryhtiödirektiivin soveltamisalaan. Verosopimustapauksessa edellytys on sidottu sekä EVL:n omaan oikeusohjeeseen että verosopimuksen soveltamisalaan. Hyödyketyyppiedellytyksen ja yhtiötyyppiedellytyksen perusteella osakkuusvapaus koskee ainakin seuraavia yhtiötyyppejä:

1. suomalainen osakeyhtiö
2. suomalaista osakeyhtiötä vastaava yhtiö, joka on mainittu emo-tytäryhtiön 2 artiklassa ja johon direktiivi soveltuu
3. suomalaista osakeyhtiötä vastaava yhtiö, jonka asuinvaltion ja Suomen välillä on verovuonna voimassa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskeva sopimus, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon.

Suomalaisen yhteisön elinkeinotulolähteen (EVL 53 §:n 2 mom.) käyttöomaisuuteen (EVL 12 §) kuuluvien osakkeiden luovutushinta voi siis olla verovapaa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n perusteella, vaikka osakkeet ovat ulkomaisen yhtiön osakkeita. Ulkomaisen yhtiön luovutuksesta realisoituva voitto on verovapaa samoin edellytyksin kuin suomalaisenkin kohdeyhtiön, jos kyseessä on emo-tytäryhtiödirektiivin kattama yhtiö tai sellainen verosopimusvaltiossa asuva yhtiö, jonka jakamaan osinkoon verosopimusta sovelle-

taan.⁹⁹⁶ Verovapausjärjestelmän piiriin voivat näin ollen kuulua tiettyjen sellaisten yhtiöiden osakkeiden luovutukset, joiden verotuksellinen asuinpaikka on EU:ssa tai verosopimusvaltiossa. Luovutushinnan ja hankintamenon verokohdetta koskeviin säännöksiin sisällytettiin näin ollen tosiasiallinen EU-vero-oikeudellinen ulottuvuus. Verovapaus koskee niitä suomalaista osakeyhtiöitä vastaavia yhtiöitä, joita emo-tytäryhtiödirektiivikin koskee, eli lähes kaikkia EU:n alueella asuvia osakeyhtiömuotoisia yhtiöitä.

”– *ulkomaisten osakeyhtiötä vastaavien yhtiöiden osakkeisiin.*” Suomalaisen osakeyhtiön osakkeet kuuluvat nimenomaisesti EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan mukaan osakkuusvapautuksen soveltamisalaan. Tämä ja hyödykemuotoedellytys eli osakesidonnaisuus tukevat osakeyhtiötä vastaavien ulkomaisten yhtiöiden osakkeiden luovutusten kuulumista osakkuusvapautuksen alaan. Hallituksen esitys huomioi ulkomaisten osakkeiden luovutuksen seuraavasti.

”Verovapaan luovutuksen kohteena olisivat osakkeet. Säännöstä sovellettaisiin myös ulkomaisten osakeyhtiötä vastaavien yhtiöiden osakkeisiin.”⁹⁹⁷

Verovapauden sitominen osakkeiden luovutukseen on merkityksellinen sekä omistuksen juridisen muodon että kohdeyhtiön asuinvaltion näkökulmasta. Kohdeyhtiön asuinvaltioedellytyksen (EVL 6 b §:n 2 mom. 3 k.) yhteydessä eivät voi tulla käsiteltäväksi sellaisten ulkomaisten yritysmuotojen luovutukset, joissa ei ole kyse osakkeiden luovutuksesta eli sijoitus kohdeyhtiössä ei perustu osakepääomaan. Näin ollen asuinvaltioedellytystä sovellettaessa on huomattava, että kohdeyhtiön on joka tapauksessa oltava suomalaiseen osakeyhtiöön rinnasteinen yhtiö, jotta sitä voidaan pitää osakkuusvapautuksen piiriin soveltuvana kohdesijoituksena. Tämän lisäksi osakkuusvapautusta on haluttu rajata erityisesti ulkomaisten yhtiöiden osalta, vaikka osakkuusvapautusta yleensä so-

⁹⁹⁶ Ks. osakkuusvapausjärjestelmän kotipaikkavaatimukseen liittyvistä kommentteista esim. Penttilä 2010b s. 509–511, Helminen 2005a s. 242–243 sekä Helminen 2005b s. 232–233 ja s. 238–239. Suomessa aiemmin sovellettu verovapausjärjestelmä perustui erilaiseen soveltamisalan rajaukseen. EVL 6 § 1 momentin 1 kohdan säännöksiä sovellettiin kiinteistöihin ja arvopapereihin. Tällä tarkoitettiin myös ulkomaisia arvopapereita. Arvopaperi-käsitteestä käytiin 1980-luvulla oikeustieteellistä keskustelua, vaikkakaan oikeuskäytäntöä aiheesta ei ole merkittävästi saatavilla. Elinkeinoverolain kommentaarin vuoden 1986 version (Ikkala – Andersson – Nuorvala 1986 s. 68) mukaan arvopaperina pidetään kirjallista todistetta jostakin sellaisesta oikeudesta, jonka käyttäminen edellyttää tätä todistetta. Kommentaarin mukaan myös ”voitaneen olettaa, että lainkohdassa on arvopapereilla tarkoitettu sellaista oikeuden todistetta, jolla käydään yleisesti ja tavanomaisesti kauppaa”. Tästä esimerkkinä mainitaan osakkeiden ohella sellaiset taloudellisten tai muiden yhteisöjen osuustodistukset, jotka ovat vaihdannan kohteina tai jotka on ainakin tarkoitettu sellaisiksi. Soveltamisalan ulkopuolelle katsottiin kuitenkin jäävän henkilöyhtiöiden osuudet. Ks. henkilöyhtiöiden osuuksien kuulumisesta edellä mainitun säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle KM 1987:39 s. 64. Ks. aikaisemmin voimassa olleen EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan soveltamisalakysymyksistä myös Viherkenttä 1988 s. 44–46, joka käy erityisesti läpi kysymystä rajavastuu-yhtiöosuudesta luopumisen näkökulmasta.

⁹⁹⁷ HE 92/2004 s. 62.

velletaankin ulkomaisiin osakeyhtiöitä vastaavien yhtiöiden osakkeisiin⁹⁹⁸. Tällöin kohdeyhtiön on oltava suomalaista osakeyhtiötä vastaava ulkomainen yhtiö ja sen on täytettävä laissa määritellyt erityiset edellytykset. Tarkemmin ottaen ulkomaisten yhtiöiden on täytettävä vielä EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan yhtiötyyppiä, asuinvaltioita ja verovelvollisuutta koskevat edellytykset.

Rinnasteisuus ja vastaavuus voivat tulla tarkasteltavaksi sekä yhtiöoikeudellisesta että verotukseen liittyvästä näkökulmasta. Tutkinnassa joudutaan ottamaan huomioon myös muiden tuloverolainsäädännön säännösten osalta tehdyt soveltamisalaa koskevat ratkaisut, jotka liittyvät ulkomaisiin yhtiöihin.

Esimerkiksi ennakkoratkaisussa KVL 71/2011 oli kyse Suomesta saatujen osinkojen verotuksesta. Ratkaisun tapaus käsittelee kuitenkin EVL 6 b §:n näkökulmasta mielenkiintoisesti yhdysvaltalaisen suljetun sijoitusrahaston juridista ja verotuksellista luonnetta.

Rahasto oli velvollinen maksamaan tuloistaan veroa Yhdysvalloissa normaalin yhteisöverokannan mukaisesti, mutta rahasto voi vähentää osakkeenomistajille jaettavan voitto-osuuden veronalaisesta tulostaan. Siten se vältti normaalisti velvollisuuden maksaa veroa. Rahaston omistusosuus katsottiin Yhdysvaltojen tuloverolain mukaan osakkeeksi ja rahaston jakama tulo pääsääntöisesti osingoksi.

Suomalaiseen osakeyhtiöön rinnasteiset EU-valtioissa asuvat yhtiöt, jotka eivät kuulu emo-tytäryhtiödirektiiviin soveltamisalaa. EU-oikeus edellyttää, että EU-valtiossa asuvia yhtiöitä ei aseteta perusteettomasti kotimaisia huonompaan asemaan. Käytännössä EU-oikeudella tai verosopimuksilla ei voida katsoa olevan suurta merkitystä osakeluovutusten verovapauden sääntelyyn. Jotta mahdolliset EU-oikeudelliset ongelmat pystyttäisiin jo ennalta välttämään, Suomen järjestelmään on sisällytetty säännös ulkomaisten yhtiöiden osakekantojen myynnistä saatavien voittojen verovapaudesta. EU-maissa asuvien yhtiöiden rinnastaminen kotimaisiin yhtiöihin oli välttämätön toimenpide. EU-valtiossa asuvia yhtiöitä ei ole kuitenkaan nimenomaisesti lain sanamuodossa rinnastettu suoranaisesti kotimaisiin yhtiöihin, vaan verovapaus on kytketty niihin välillisesti emo-tytäryhtiödirektiivin soveltamisalaa hyödyntäen. Lisäksi vaaditaan sitä, että kohdeyhtiö on suomalaista osakeyhtiötä vastaava. Tällöin osakkuusvapautukseen tulee sisällyttää SEUT:n perusvapauksien johdosta myös direktiivin ulkopuolisia yhtiöitä. Osakkuusvapautusta tulisi näin ollen voida soveltaa suomalaista osakeyhtiötä vastaaviin yhtiöihin, joilla on verotuksellinen kotipaikka EU- tai ETA-alueella, vaikka kohdeyhtiö ei kuuluisikaan emo-tytäryhtiödirektiivin soveltamisalaa.

SICAV-yhtiö on Luxemburgin lainsäädännön mukaan perustettu vaihtuvapääomainen yhtiö. Sitä vastaavaa yhtiömuotoa ei tunneta Suomen lainsäädän-

⁹⁹⁸ Ks. HE 92/2004 s. 62.

nössä. SICAV-yhtiö ei ole emo-tytäryhtiödirektiivissä tarkoitettu yhtiö⁹⁹⁹. SICAV-yhtiö on asuinvaltiossaan vapautettu tuloveron suorittamisesta.

SICAV-yhtiötä on kuitenkin osinkoja koskevassa oikeuskäytännössä pidetty sellaisena yhtiönä, jolta saatua voitonjako on osinkoa myös Suomessa toimitettavassa verotuksessa EVL 6 a §:n tarkoittamassa mielessä. Sitä on pidetty suomalaista osakeyhtiötä vastaavana sijoitusyhtiönä. Ratkaisussa KHO 2010 T 470 katsottiin, että SICAV-yhtiöltä saatu voitonjako oli Suomen tuloverolainsäädännössä huomioitava osinkoa koskevien säännösten mukaisesti. Aihepiiriä koskee myös rajoitetusti verovelvollisen osingonsaajan näkökulmaan liittyvä KHO 2010:15 sekä EYT:n tätä asiaa koskeva ennakkoratkaisu C-303/07 (Aberdeen). Näiden ratkaisujen mukaan Suomesta rajoitetusti verovelvolliselle Luxemburgissa sijaitsevalle vaihtuvapääomaiselle SICAV-yhtiölle, jonka kotipaikka oli ETA-valtiossa, maksetusta osingosta ei voitu periä lähdeveroa, koska vastavassa tilanteessa kotimaiselle osakeyhtiölle maksettu osinko olisi ollut verovapaa.¹⁰⁰⁰ Tämän perusteella ei ole kuitenkaan selvää, kuuluuko SICAV-yhtiö sekä subjektina että objektina myös EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n tarkoittaman luovutushintojen verovapauden piiriin.

Luxemburgilaiset yhtiöt ovat olleet tästä näkökulmasta esillä myös muiden kuin SICAV-yhtiöiden osalta. Ratkaisussa KVL 33/2010 suomalainen A Oyj omisti Luxemburgin lain mukaan perustetun ja siellä rekisteröityä kotipaikkaansa pitävän, pääomarahastoa hallinnoivan yhtiön X SA:n osakkeita. X SA:n pääoma oli kiinteä. A Oyj:n omistusosuus oli yli 10 prosenttia X SA:n kokonaispääomasta. X SA oli Luxemburgin veroviranomaisten todistuksen mukaan siellä asuva ja se oli Luxemburgin erikoissijoitusrahastoja koskevan lain (ns. SIF-laki) ja verotuskäytännön perusteella vapautettu yhteisön tuloverosta. KVL katsoi, että luxemburgilainen kiinteäpääomainen yhtiö on suomalaista osakeyhtiötä vastaava yhteisö, jonka jakamaan osinkoon voitiin Suomen verotuksessa soveltaa osinkoja koskevia säännöksiä. Yhtiön A Oyj:lle maksama osinko ei ollut KVL:n mukaan EVL 6 a §:n ja verosopimuksen 23 artiklan 1 kappaleen c kohdan mukaan A Oyj:n veronalaista tuloa. Tällainen osakeyhtiömuotoinen erikoissijoitusrahasto näyttäisi täyttävän ainakin yleispiirteiltään EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan mukaiset edellytykset.

Ratkaisu KVL 33/2010 näyttää laajentavan myös EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan soveltamisalaa yli sen, mitä tavanomaisesti on ymmärretty. KVL:n ratkaisu liittyy ensisijaisesti EU/ETA-alueella oleviin kohdeyhtiöihin. EU-vero-oikeudellisin perustein voitaisiin verovapauden soveltamisalaan katsoa kuuluvaksi myös muitakin yhtiöitä kuin ne, jotka direktiivin soveltamisalaan kuuluivat¹⁰⁰¹. KVL:n käyttämää sanamuotoa mukaillen tällöin tulisi olla kuitenkin

⁹⁹⁹ KHO 2010:15.

¹⁰⁰⁰ Ks. tapausten KHO 2010:15 ja KVL 21/2011 kommentteista VeroH 30.5.2011.

¹⁰⁰¹ Tämän suuntaisesti on arvioinut myös Penttilä 2010d s. 81.

kyse suomalaista osakeyhtiötä vastaavasta yhteisöstä. Tämä vastaisi myös hallituksen esityksen näkemystä osakeyhtiötä vastaavista kohdeyhtiöistä.

On kuitenkin epäselvää, mikä esimerkiksi luxemburgilaisen SEPCAV-yhtiön osakkeiden luovutuksen verokohtelu olisi EVL:n järjestelmässä. SEPCAV-yhtiö on luxemburgilainen osakeyhtiömuotoinen eläkerahasto tai tarkemmin käännettynä eläkesäästöyhtiö (osakeyhtiö) vaihtuvalla pääomalla¹⁰⁰². Se on verrattavissa SICAV-sijoitusrahastoon. SEPCAV maksaa Luxemburgissa yhteisön tuloveroa tulostaan. SEPCAV-eläkerahastoyhtiötä verotetaan kuin muitakin yhtiöitä Art. 159(1), A, 2 LIR:n mukaisesti, joka käytännössä tarkoittaa sekä yhteisöveron että kunnallisveron maksamista. SEPCAV-yhtiön osakeomistuksiinsa saamat tulot, kuten osingot ja luovutusvoitot, on kuitenkin vapautettu tuloverosta Luxemburgissa.

Yhtiön osakkeenomistajia ovat sen jäsenet. Lienee kuitenkin mahdollista, että osakkeenomistajana voisi toimia myös esimerkiksi ainoastaan yksi yhtiö, myös ulkomainen. Näin ollen voisi myös suomalaisella EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisella yhteisöllä olla omistuksessaan SEPCAV-yhtiön osakkeita, vaikkakin tavanomaisesti kysymykseen tulee työntekijöiden suora omistus ja edunsaaja-asema SEPCAV-yhtiössä.

Vaikka SEPCAV ei olekaan emo-tytäryhtiödirektiivin soveltamisalaan kuuluva yritysmuoto, sen osakeyhtiömuotoisuudesta johtuu, että se voi olla EVL:n näkökulmasta suomalaiseen osakeyhtiöön verrattava yritysmuoto. Näin ollen se tulisi osakkuusvapautuksen soveltamisalan piiriin SEUT:n perusvapauksien vuoksi, jos verovelvollinen niihin vetoaa.

On kuitenkin huomattava, että SEPCAV-yhtiön osakkeita ei välttämättä pidetä omistajayhtiön elinkeinotoiminnan tulolähteen varoihin (EVL 53 §:n 2 mom.) tai käyttöomaisuuteen (EVL 12 §) kuuluvana omaisuutena. SEPCAV-yhtiön osakkeita ei mahdollisesti voitaisi pitää elinkeinotulolähteeseen kuuluvina, jos kyse on esimerkiksi ollut pääasiallisesti omistajayhtiön sijoittamien varojen edelleen sijoittamisesta SEPCAV-yhtiön välityksellä esimerkiksi arvopapereihin tai muihin kohde-etuuksiin. Tällainen SEPCAV-yhtiön avulla tapahtuva toiminnan kanavointi voitaisiin rinnastaa tilanteeseen, jossa sijoitustoiminta olisi järjestetty omaisuudenhoitosopimuksen avulla sijoituspalveluja tarjoavan pankkiiriliikkeen, pankin tai muun sijoituspalveluyrityksen avulla.

Ratkaisun KHO 2010:15 perusteella voidaan päätellä, että emo-tytäryhtiödirektiivin soveltumattomuudella ei tulisi antaa merkitystä, jos kyse on suomalaista osakeyhtiötä vastaavasta kohdeyhtiöstä, jonka kotipaikka on EU-/ETA-alueella. Jos Suomen sisäisessä tilanteessa verovapauden soveltumista ei ole

¹⁰⁰² SEPCAV-yhtiöstä säädetään lailla loi modifiée du 8 juin 1999 abrogée par la loi du 13 juillet 2005, loi du 8 juin 1999 créant les fonds de pension sous forme de société d'épargne-pension à capital variable (SEPCAV) et d'association d'épargne-pension (ASSEP).

kytketty emo-tytäryhtiödirektiivin soveltumiseen, direktiivin soveltuvuutta ei tulisi tällöin vaatia myöskään rajoitetusti verovelvollisilta.

Suomalaista osakeyhtiötä vastaava yhtiö, joka on mainittu emo-tytäryhtiön 2 artiklassa. Osakkuusvapautusta sovelletaan niihin emo-tytäryhtiödirektiivin 2 artiklan tarkoittamiin yhtiötyyppeihin, joita voidaan pitää suomalaista osakeyhtiötä vastaavina yhtiöinä. Emo-tytäryhtiödirektiivi koskee rajat ylittävien suorasijoitusosinkojen verotusta. Direktiivin mukaan tytäryhtiön kotivaltio (lähdevaltio) luopuu lähdeveron perimisestä, ja vastaavasti emoyhtiön asuinvaltio vapauttaa osingot verosta tai hyvittää omasta verosta lähdevaltiossa perityn yhtiöveron määrän. Direktiivissä säädetään muun muassa siitä, mitkä yritysmuodot ja mitkä osinkoa jakavan yhteisön maksamat verot kussakin EU-valtiossa kuuluvat direktiivin soveltamisalaan.¹⁰⁰³

Direktiiviä sovelletaan pääsääntöisesti kaikkiin EU-alueen osakeyhtiömuotoisiin yhtiöihin. Sitä sovelletaan kuitenkin myös muun muassa osuuskuntiin. Direktiivi edellyttää emoyhtiöltä vähintään 10 prosentin omistususuutta tytäryhtiössä¹⁰⁰⁴. Direktiivin 2 artiklan a) kohdan mukaan ”jäsenvaltiossa sijaitsevala yhtiöllä” tarkoitetaan yhtiötä

- ”i) jolla on jokin liitteessä I olevassa A osassa luetelluista yhtiömuodoista;
- ii) jolla jonkin jäsenvaltion verolainsäädännön mukaan katsotaan olevan verotuksellinen kotipaikka tässä jäsenvaltiossa ja jolla kolmannen valtion kanssa kak-sinkertaisen verotuksen välttämiseksi tehdyn sopimuksen mukaan ei katsota olevan verotuksellista kotipaikkaa unionin ulkopuolella;
- iii) joka lisäksi on ilman valintamahdollisuutta ja vapautusta velvollinen maksamaan jotakin liitteessä I olevassa B osassa luetelluista veroista tai muuta veroa, jolla jokin näistä veroista voidaan korvata.”

Direktiivin soveltamisalaa on rajattu siis yhtiömuodon, verotuksellisen asuinpaikan (sekä sisäisen lainsäädännön että verosopimuksen näkökulmasta) ja verovelvollisuuden osalta¹⁰⁰⁵. EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohta ei tarkemmin määrittele yhtiötä tai tarkenna viittausta direktiiviin. Direktiivin perusteella yhtiöltä edellytetään, että yhtiö on ilman valintamahdollisuutta ja vapautusta velvollinen maksamaan jotakin direktiivissä luetelluista veroista ja että yhtiöllä katsotaan jonkin EU-valtion verolainsäädännön mukaan olevan siinä EU-valtiossa verotuksellinen kotipaikka. Lisäksi luovutuksen kohteena olevalta yhtiöltä edellytetään osakeyhtiömuotoisuutta direktiivin liitteen mukaisesti. Koska kuitenkin lain sanamuoto on hyvin selkeä tämän osalta, ei EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan toisen rinnasteisen konjunktiosivulauseen tulkinnassa voida lähteä siitä, että jonkin tietyn ominaisuuden vuoksi tietty kohdeyhtiö voitaisiin jättää

¹⁰⁰³ Ks. direktiivistä tarkemmin Eicke 2009 s. 125–127 ja Äimä 2007a s. 58.

¹⁰⁰⁴ Direktiivi edellytti aiemmin emoyhtiöltä vähintään 20 prosentin omistususuutta tytäryhtiössä. Vähimmäisosuus muuttui 1.1.2007 alkaen 15 prosentiksi ja 1.1.2009 alkaen 10 prosentiksi.

¹⁰⁰⁵ Ks. tarkemmin direktiivin valtiokohtaisista soveltamisalakysymyksistä LIITE 4.

verovapauden soveltamisalan ulkopuolelle yhtiön kuullessa direktiivin soveltamisalaan joko suoranaisen viittauksen tai yleisen maininnan perusteella, kuten ”Liettuun lainsäädännön alaiset yhtiöt” tai ”Yhdistyneen kuningaskunnan lainsäädännön mukaisesti perustetut yhtiöt”.¹⁰⁰⁶

Osakkuusvapautus on sidottu välillisesti emo-tytäryhtiödirektiivin avulla myös kohdeyhtiön asuinpaikkaan. Vaatimus asuinpaikasta on emo-tytäryhtiödirektiivin 2 artiklassa. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa perustetut yhtiöt voivat olla tosiasiallisesti postilaatikoyhtiöitä ja rajoitetusti verovelvollisia yhtiöitä Isossa-Britanniassa. Vaikka kyse olisikin Ison-Britannian lainsäädännön mukaisesti perustetusta yhtiöstä, sillä tulisi olla emo-tytäryhtiödirektiivin soveltamiseksi Ison-Britannian verolainsäädännön mukaan verotuksellinen kotipaikka Isossa-Britanniassa ja sillä ei saisi olla kolmannen valtion kanssa tehdyn verosopimuksen mukaan verotuksellista kotipaikkaa unionin ulkopuolella. Näin ollessa Isossa-Britanniassa rajoitetusti verovelvollisen tai verosopimuksen perusteella Ison-Britannian ulkopuolella kotipaikkaa pitävän Ison-Britannian lainsäädännön mukaisesti perustetun yhtiön luovutukseen ei voida soveltaa EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan toisen rinnasteisen konjunktiosivulauseen nojalla osakkuusvapautusta.

Saksalainen rajavastuuyhtiö on emo-tytäryhtiödirektiivin 2 artiklassa tarkoitettu yhtiö. Koska direktiivin soveltamisala voi sisältää yhtiöitä, jotka ovat lähellä esimerkiksi henkilöyhtiöitä tai osuuskuntia, voitaisiin puhtaasti tästä näkökulmasta katsottuna arvioida, että EVL 6 b §:n osakkuusvapautuksen soveltamisala olisi laajempi kuin aikaisemmin voimassa olleen EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan. Emo-tytäryhtiödirektiivinkin soveltamisalaan kuuluvien yhtiöiden osalta kuitenkin edellytetään, että ne vastaavat suomalaista osakeyhtiötä. Jos näin ei ole, EVL 6 b §:n 2 momentin erityisiin edellytyksiin ei ole edes tarvetta siirtyä, koska verovapaus estyy jo yleisen yhtiötyyppiedellytyksen vuoksi. Tästä näkökulmasta rajavastuuyhtiöiden kuuluminen EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan toisen rinnasteisen konjunktiosivulauseen soveltamisalan piiriin voi olla joissakin tapauksissa tulkinnanvarainen asia¹⁰⁰⁷.

Suomalaista osakeyhtiötä vastaava yhtiö, jonka asuinvaltion ja Suomen välillä on verovuonna voimassa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskeva sopimus, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon. EVL:n systematiikkaan ja verosopimusten syrjimättömyyskieltoon liittyvistä syistä oli välttämätöntä sisällyttää lakiin maininta verosopimusvaltioista. Ne yhtiöt, joilla on kotipaikka verosopimusvaltiossa, rinnastetaan pääasiallisesti EU-valtioissa asuviin yhtiöihin, vaikkakin ensiksi mainittujen osalta verovapaus on sidottu osingon verosopimuskohteluun ja jälkimmäisen osalta direktiivin soveltamisalaan. Tämän

¹⁰⁰⁶ Ks. Penttilä 2010d s. 80.

¹⁰⁰⁷ Vrt. Penttilä 2010d s. 80, joka pitää GmbH-yhtiötä osakeluovutusten verovapauden piiriin kuuluvana yhtiönä.

säännöksen taustaperiaatteena voisi ajatella olevan, että luovutus voisi lähtökohtaisesti olla verovapaa vain silloin, kun luovutettavaan yhtiöön olisi sen asuinvaltiossa kohdistunut hyväksyttävän tasoinen verotus. Näin ollen soveltamisala olisi rajattu käytännön fiskaalisista ja hallinnollisista syistä EU- ja verosopimusvaltiossa asuviin kohdeyhtiöihin.¹⁰⁰⁸ Osakkuusvapautussäännöksiin ei kuitenkaan sisällytetty verotuksen tasoon liittyvää edellytystä. Tätä ei ole huomioitu lainkaan, vaikka asia lienee vaikuttanut lainsäätäjän ajatteluun kuten lain esitöistä selviää.

Verosopimusvaltiossa asuvia yhteisöjä ei rinnasteta sellaisenaan suomalaiseen osakeyhtiöön. Tällöin ei ole lähtökohtaisesti edes tarvetta miettiä, onko kyse asuinvaltiossaan erillisestä oikeudellisesta yhteisöstä¹⁰⁰⁹, vaan tärkeää on kohdeyhtiön rinnasteisuus suomalaiseen osakeyhtiöön ja jonkin verosopimuksen soveltuminen sen maksamaan osinkoon.

Rinnastuksen voidaan ajatella täydentyvän vaatimuksella, jonka mukaan verosopimusta tulee voida soveltaa kohdeyhtiön jakamaan osinkoon, mikä ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteisesti tulkittavissa. Verosopimusten soveltamisalaa on rajoitettu yleensä nimenomaisesti määrittämällä verosopimuksen alussa ne yhtiöt, joihin verosopimusta sovelletaan, tai sitten verosopimuksen muista soveltamisalarajoituksista¹⁰¹⁰. Minkään näistä rajoituksista ei tulisi soveltua, jotta EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan edellytys voisi täytyä.

Verosopimuksen alussa on ensinnäkin yleensä määritelty yhtiö, joka esimerkiksi Amerikan yhdysvaltojen tapauksessa on oikeushenkilö tai muu, jota verotuksessa käsitellään oikeushenkilönä. Tämä rajaa soveltamisalan ulkopuolelle jo sellaiset yritykset, joita ei käsitellä oikeushenkilöinä Amerikan yhdysvalloissa, koska EVL 6 b § edellyttää nimenomaan kohdeyhtiön olevan suomalaista osakeyhtiötä vastaava yhtiö.

Toiseksi sopimuksessa voidaan määritellä, mikä yhtiö on sopimusvaltiossa asuva tai ”oleva”. Amerikan yhdysvaltojen tapauksessa kyseeseen tulee yritys, ”jota sopimusvaltiossa asuva henkilö harjoittaa”.

¹⁰⁰⁸ HE 92/2004 s. 31–32 ja s. 63. On myös huomattava, että luovutusvoittojen verouudistuksen kanssa voimaan tullut osinkojen verotusjärjestelmä perustuu tähän kolmijakoon (emo-tytäryhtiödirektiivin tarkoittama osinko, verosopimuksessa tarkoitettu osinko, muualta kuin EU- tai verosopimusvaltioista saadut osingot).

¹⁰⁰⁹ Oikeustila Suomessa lienee kuitenkin nähtävästi sellainen, ettei verosopimuksen soveltaminen edellyttä, että yhteisö olisi asuinvaltiossaan erillinen oikeudellinen yhteisö, jos se on siitä huolimatta erillinen verosubjekti. Näin Malmgrén 2008 s. 199–200, joka myös viittaa kirjoituksessaan ratkaisuun KVL 61/2002.

¹⁰¹⁰ Juusela 2004 s. 195. Suomen tekemää verosopimusta ei sovelleta mm. seuraaviin alueisiin: Alankomaiden Antillit, Andorra, Antigua ja Barbuda, Bahamasaaret, Bahrain, Belize, Bermuda, Cayman-saari, Gibraltar, Grenada, Grönlanti, Guernsay, Honkong, Huippuvuoret (myös Karhu-saari), Kanaanisaaret, Jan Mayen, Jersey, Kypros, Liberia, Macao, Mansaari, Mauritius, Monaco, Neitsytsaaret, Panama, Samoa, San Marino ja Vanuatu. Toisaalta joidenkin näiden alueiden kanssa Suomella on erilaisia rajattuja verosopimuksia tietojenvaihtosopimusten lisäksi.

Kolmanneksi ”sopimusvaltiossa asuva henkilö” on määritelty vielä usein erikseen. Amerikan yhdysvaltojen tapauksessa sopimusvaltiossa asuvana henkilönä pidetään esim. yhtiötä, joka Amerikan yhdysvaltojen lainsäädännön mukaan on siellä verovelvollinen kotipaikan, asumisen, johtopaikan, rekisteröintipaikan tai muun sellaisen seikan nojalla.

Neljänneksi kohdeyhtiön osalta ei saisi soveltua sopimuksessa mahdollisesti oleva etuuksien rajoittamista koskeva määräys. Jos tällainen määräys on, lienee valtaosassa tapauksista katsottava, ettei verosopimusta voitane tällöin soveltaa yhtiön jakamaan osinkoonkaan. Tämä tarkoittaisi myös, ettei EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohta soveltuisi. Tämä on tietyksi selvitettävä verosopimus- ja kohdeyhtiökohtaisesti.

Yhdysvalloissa sijoitusrahaston omistusosuus voi olla Yhdysvaltojen tuloverolain mukaan osake ja rahaston jakama tulo osinkoa¹⁰¹¹. Tällainen sijoitusrahasto-osuus saattaa täyttää muodollisesti hyödykemuotoedellytyksen ja asuinpaikkaedellytyksen, mutta omistuksen liittymistä ainakin välillisesti subjektin elinkeinotoiminnan varoihin ja sen kuulumista käyttöomaisuuteen voi olla vaikea näyttää. Jos tällaisen kohdeyhtiön verotuksellinen kohtelu poikkeaa merkittävästi suomalaisen osakeyhtiön verokohtelusta, voitaisiin pitää mahdollisena, että sitä ei voitaisi tästä syystä pitää EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan tarkoittamassa mielessä suomalaisen osakeyhtiön rinnasteisena yhtiönä.

Edellytyksenä on, että kyse on osakeyhtiötyyppisestä kohdeyhtiöstä, koska sanamuoto lähtee verosopimuksen soveltumisesta ”yhtiön jakamaan osinkoon”. Yhtiön on oltava joka tapauksessa suomalaisen osakeyhtiön rinnasteinen yhtiö, mikä rajaa ulkopuolelle erilaiset yritysmuodot, jotka eivät ole pääomayhtiöitä. Säännöksessä mainittava jaettava osinko viittaa siihen, että kyse ei ole verotuksellisesti läpivirtausyksiköstä eli esimerkiksi partnership-yhtiöstä. Kyseessä tulee siis olla suomalaisen osakeyhtiön rinnastettava yritysmuoto, jossa omistus jakaantuu siirtokelpoisiin määräosiin eli osakkeisiin ja osakkeilla on yhtiön toiminnasta rajoitettu vastuu¹⁰¹².

EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan kolmannen rinnasteisen konjunktiosivulauseen tulkinnassa on kuitenkin arvioitava soveltuvuutta kohdeyhtiön asuinvaltion, rekisteröintivaltion (jos se on eri kuin asuinvaltio) ja Suomen lainsäädännön näkökulmasta. Esimerkiksi jos tiettyä tulotyyppiä ei pidettäisi jaettavana osinkona lähdevaltiossa mutta verosopimus kuitenkin soveltuisi Suomen lainsäädännön mukaan sen jakamaan osinkoon, voitaisiin tilannetta arvioida yhtäaikaaisesti sekä Suomen että kohdevaltion järjestelmien näkökulmasta.¹⁰¹³ Suomi on joka tapauksessa itsenäinen tekemään konkreettisen tulon verotuksen oman sisäisen lainsäädännön perusteella¹⁰¹⁴. Verosopimus ainoastaan määrää tulon verotusoikeudesta ja kaksinkertaisen verotuksen poistamisesta.

¹⁰¹¹ Ks. KVL 71/2011.

¹⁰¹² Vrt. HE 92/2004 s. 62.

¹⁰¹³ Vrt. Penttilä 2010d s. 79–80.

¹⁰¹⁴ Ks. KHO 2005:24.

Säännöksen soveltamisalan sitominen osakepohjaisiin ja täten suomalaista osakeyhtiötä pääasiallisesti vastaaviin yhtiömuotoihin on perusteltua ainakin ketjuverotuksen torjumisen näkökulmasta. Koska verovapaussäännösten yhtenä pääasiallisena perusteena oli ketjuverotuksen torjuminen, tuntuisi epäjohdonmukaiselta ulottaa osakkuusvapautus sellaisiin konsernitilanteisiin, joissa kaksinkertaista taloudellista verotusta ja ketjuverotusta ei pääse syntymään, koska tytäryhtiö ei esimerkiksi ole itsenäinen verovelvollinen. Säännösten kategorinen sitominen olemassa olevan verosopimuksen osinkoartiklan soveltamiseen on myös hallinnollisesti tehokas tapa vähentää haastavia tulkintatilanteita. Jos säännökset olisi sidottu esimerkiksi laajemmin ”vastaaviin ulkomaisiin ilmiöihin” kuten Ruotsissa, jouduttaisiin väistämättä käyttämään ylimääräisiä resursseja kohdevaltioiden oikeusjärjestelmien tutkimukseen yksittäistapauksia tutkittaessa. Vastaavia ongelmia ilmenisi myös, jos säännökset olisi sidottu ainoastaan kohdeyhtiön siviilioikeudelliseen vastaavuuteen suhteessa suomalaiseen osakeyhtiöön.¹⁰¹⁵ Nykyisessä tilanteessa on yhdistetty yleinen yhtiötyyppiedellytys erityiseen yhtiötyyppiedellytykseen. Jälkimmäinen liittyy lainsäätäjän tarpeeseen rajata ei-verosopimusvaltioihin tehdyt sijoitukset osakkuusvapautuksen ulkopuolelle.

Rajaussäännös voi osoittautua ongelmalliseksi tilanteissa, joissa on kyse verosopimuksen soveltumisesta kohdeyhtiön jakamaan osinkoon, mutta kohdeyhtiö ei vastaa tosiasiallisesti suomalaista osakeyhtiötä tai sen statuksessa on muita piirteitä, jotka tekevät sen vertailukelvottomaksi suomalaisen yhteisöverotuksen näkökulmasta. Jos tämä koettaisiin lainsäätäjän taholta erityisen ongelmalliseksi, olisi mahdollista, että lainsäädäntöä voitaisiin tarkentaa. Tarkennus voitaisiin tehdä esimerkiksi siten, että kohdeyhtiöltä vaadittaisiin esimerkiksi, että se olisi kyseisen verosopimusvaltion lainsäädännön mukaan perustettu yhtiö, sillä olisi tässä valtiossa verotuksellinen kotipaikka, sillä ei olisi kolmannen valtion kanssa tehdyn verosopimuksen nojalla verotuksellista kotipaikkaa verosopimuskumppanivaltion ulkopuolella ja sille ei olisi lisäksi valintamahdollisuutta ja vapautusta velvollisuudesta maksaa jotakin verosopimuksessa luetelluista veroista tai muuta veroa, jolla jokin näistä veroista voidaan korvata. Tämä kehittämisvaihtoehto olisi emo-tytäryhtiödirektiivin systematiikkaa noudattava.

Lain sananmuodon mukaisen tulkinnan perusteella nousee esille myös se, voidaanko verovapautta soveltaa sellaisen kohdeyhtiön osakkeiden luovutukseen, jonka jakamiin osinkoihin sovelletaan verosopimusta, mutta tähän ei sovelleta verosopimuksen osinkoartiklaa vaan jotain muuta verosopimusmääräystä. EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan kolmannen rinnasteinen konjunktio-sivulause on kuitenkin jätetty osittain avoimeksi. Säännöksen sanamuoto lähtee siitä, että kyseisen kohdeyhtiön asuinvaltion ja Suomen välillä on säännöksessä

¹⁰¹⁵ Vastaavasta keskustelusta Ruotsissa ks. Köhlmark 2003 s. 54.

mainittu ”sopimus, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon”. Säännös näyttää tarkoittavan, että sopimuksen osinkoartiklaa sovellettaisiin yhtiön jakamaan osinkoon. Tätä ei ole kuitenkaan nimenomaisesti määrätty, vaan säännöksen sanamuodon mukaan riittäisi, että mitä tahansa sopimuksen kohtaa sovellettaisiin sen jakamaan osinkoon. Näin ollen vaihtoehtoisesti voivat tulla kyseeseen osinkoartiklan ohella myös esimerkiksi liikeluovutustapa (OECD:n malliverosopimuksen 7 artikla) ja muuta tuloa koskeva artikla, eli niin sanottu kaatoartikla (OECD:n malliverosopimuksen 21 artikla).¹⁰¹⁶

Erilaisten rajattujen verosopimusten vaikutus. Suomi on tehnyt täysipitkien verosopimusten lisäksi myös niin sanottuja rajattuja verosopimuksia, joissa on sovittu muun muassa taloudellisesta yhteistyöstä mutta määrätty myös kiinteän toimipaikan ja osinkojen verotukseen liittyvistä asioista. Näistä ovat esimerkiksi Alankomaiden kanssa Aruban¹⁰¹⁷ sekä Curaçaon, St Maartenin ja BES-saarten osalta tehdyt sopimukset¹⁰¹⁸.

Esimerkiksi Curaçaon, St Maartenin ja BES-saarten osalta tehdyn sopimuksen 3 artiklassa säädetään kiinteän toimipaikan tulosta. Artiklan mukaan silloin, kun Suomessa asuvalla yhtiöllä on kiinteä toimipaikka Curaçaolla, St Maartenilla tai BES-saarilla, Suomen on vapautettava verosta tähän kiinteään toimipaikkaan kuuluvaksi luettava tulo edellyttäen, että tulo kertyy 5 artiklassa luetellusta toiminnasta.

Sopimuksen 4 artikla koskee osinkojen verokohtelua. Artiklan mukaan milloin Suomessa asuva yhtiö välittömästi omistaa osakkeet, jotka vastaavat 100:aa prosenttia äänivallasta Curaçaolla, St Maartenilla tai BES-saarilla asuvassa yhtiössä, Suomen on vapautettava verosta viimeksi mainitun yhtiön jakamat osingot edellyttäen, että viimeksi mainitun yhtiön tulo kertyy 5 artiklassa luetelluista toiminnoista.

Artikla 5 on siis toimiala-artikla, joka määrittelee käytännössä ne toiminnot, joihin Suomi on halunnut taloudellisen yhteistyön ja sen mukana seuraavat verotuksellista oikeusvarmuutta ja huojennuksia muodostavat säännökset ulottaa. Artikla sulkee soveltamisalansa ulkopuolelle nimenomaisesti sellaisen rahoitustoiminnan, joka on muuta kuin säännönmukaisen liiketoiminnan rajoissa tapahtuvaa. Artikla kattaa teollisuus- ja valmistustoiminnan, matkailun (mukaan lukien ravintolat ja hotellit), paikan, jossa harjoitetaan rakennus-, kokoonpano-

¹⁰¹⁶ Toisin Penttilä 2010b s. 509 sekä Penttilä 2010d s. 80, joka on päätenyt sille kannalle, että vaadittavana soveltumisena tulisi olla juuri osinkoartiklan soveltuminen.

¹⁰¹⁷ Suomen Alankomaiden kanssa Aruban osalta tuloverotuksesta tehdyt sopimukset ovat tulleet voimaan 1.6.2011. Sopimus koskee verotietojen vaihtamista ja taloussuhteiden edistämistä. Sopimusta sovelletaan 1.1.2012 alkaen. SopS 64–65/2011.

¹⁰¹⁸ Suomen Alankomaiden kanssa Curaçaon, St Maartenin ja BES-saarten (entiset Alankomaiden Antillit) osalta tuloverotuksesta tehdyt sopimukset ovat tulleet voimaan 1.6.2011. Sopimus koskee verotietojen vaihtamista ja taloussuhteiden edistämistä. Sopimusta sovelletaan 1.1.2012 alkaen. SopS 62–63/2011. Ks. tähän liittyen Toivainen 2012 s. 113 av. 11.

tai asennustoimintaa, maatalouden, kaivostoiminnan, öljy-, kaasutoiminnan ja energiatuotannon sekä kiinteiden tai mobiilien telekommunikaatiojärjestelmien asennuksen, käytön tai huollon.

Osinkojen verotusta koskeva artikla on myös luovutusvoittoverotuksen kannalta merkityksellinen, koska EVL 6 b § edellyttää, että suomalaista osakeyhtiötä vastaavan yhtiön asuinvaltion ja Suomen välillä on verovuonna voimassa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskeva sopimus, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon¹⁰¹⁹. EVL 6 b § ei määrittele sitä, onko kyseessä juridinen, taloudellinen vai molemmat elementit kattava kaksinkertainen verotus, jota koskeva sopimus vaaditaan, jotta pykälää voidaan soveltaa. Oletettavasti lainsäätäjä tarkoitti juuri juridista kaksinkertaista verotusta, mutta lain sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella molemmat kuuluisivat lain soveltamisalaan¹⁰²⁰. Koska Alankomaiden kanssa Curaçaon, St Maartenin ja BES-saarten osalta tehty sopimus koskee tiettyjä taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estämiseen liittyviä seikkoja, sitä voitaisiin kuitenkin myös pitää EVL 6 b §:n mukaisena kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskevana sopimuksena. Tätä johtopäätöstä tukevat myös 6 artiklan mukaiset asian ratkaisemista sekä keskinäistä sopimusmenettelyä koskevat säännökset, jotka tarjoavat varsin yksityiskohtaiset määräykset menettelystä siinä tapauksessa, että syntyy verotusta, joka on tämän sopimuksen määräysten vastainen.

Hallituksen esitöissä puhutaan tässä yhteydessä vain säännöksen sidonnaisuudesta veronkierron estämiseen, väliyhteisötulon verotukseen sekä tietojenvaihtojärjestelyjen olemassaoloon. Ilmeisesti hallinnollisista syistä koettiin,

¹⁰¹⁹ Ks. vastaavista osinkoverotuksen edellytyksistä TVL 33 c § 1 momentti 2 kohta. EVL:n mukaisessa verotuksessa suomalaisen yhteisön EU:n ulkopuolella asuvasta yhtiöstä saatu osinko on kokonaan veronalaista tuloa, jos Suomen ja kyseisen valtion välillä ei ole verosopimusta (EVL 6 a § 2 mom.). Jos Suomen ja osinkoa jakavan yhtiön asuinvaltion välillä on voimassa osinkotuloihin sovellettava verosopimus, saadusta osingosta on EVL:n perusteella verovapaata tuloa 25 prosenttia ja veronalaista 75 prosenttia (EVL 6 a §:n 1 mom.). Näistäkin valtioista Suomeen maksettujen osinkojen verotus määräytyy lopulta kuitenkin verosopimusten sisällön perusteella.

¹⁰²⁰ Lainsäätäjän tarkoituksena on siis ilmeisesti ollut tarjota vain ne edut, joita kyseisessä sopimuksessa on mainittu, eikä niitä etuja, jotka Suomen sisäisessä lainsäädännössä on kytketty siihen, että Suomella on kyseisen valtion kanssa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskeva sopimus. Tähän ajattelutapaan kuuluu erotella toisistaan varsinaiset täyspitkät tuloverosopimukset (OECD:n malliverosopimuksen kaavalla tehdyt sopimukset), perintöverosopimukset, säästötulon verotusta koskevat sopimukset, tietojenvaihtosopimukset sekä erilaiset rajatut verosopimukset (mm. taloussuhteiden edistämistä koskevat; esim. edellä mainitut Alankomaiden kanssa tehdyt sopimukset Aruban sekä Curaçaon, St Maartenin ja BES-saarten osalta). Nähtävästi VM:n tavoitteena on jatkossa tehdä ainoastaan tietojenvaihtosopimuksia ja täysmittaisia sopimuksia. Neuvottelujen painopiste on jo siirtynyt Karibialta Tyynen valtameren alueelle. Ks. tästä maantieteellisestä suuntauksesta HE 199/2009 s. 3. Ainoastaan tietojenvaihtoa koskevista Antiguan ja Barbudan, Dominican, Grenadan sekä Saint Lucian kanssa tehdyistä sopimuksista ks. hallituksen esitykset HE 82/2010 (Antigua ja Barbuda), HE 83/2010 (Dominica), HE 84/2010 (Grenada) sekä HE 85/2010 (Saint Lucia). Ks. verosopimusten erilaisista luokitteluista ja Suomen verosopimusverkostosta Toivainen 2012.

että verovapaus oli helpointa sitoa juuri verosopimusverkostoon eikä esimerkiksi ainoastaan tietojenvaihtomahdollisuuden olemassaoloon. Toisaalta väli-lyhteisömaininta on hieman ongelmallinen siitä syystä, että juoksevat tulot tulevat joka tapauksessa verotetuiksi VYL:n perusteella, joten luovutusvoittoverotuksen yhteydessä tapahtuvaa ”lisärangaistusta” on tällöin vaikea perustella.

Suomi on tehnyt ilma-aluksia koskevan verosopimuksen mm. Hongkongin kanssa 19.11.2007. Tämä sopimus poikkeaa tavanomaisesta OECD:n mallin mukaisesta verosopimuksesta, koska se koskee yksinomaan ilma-aluksia. Esim. VYL:a sovellettaessa Hongkongin kanssa tehty ilma-aluksia koskeva verosopimus tai muu rajattu verosopimus ei ole riittävä, joten VYL:n tarkoittamassa mielessä näissä tapauksissa asianomaisen valtion ja Suomen välillä ei nähtävästi voida katsoa olevan voimassa OECD:n malliverosopimuksen laajuista verosopimusta.

Bermudan kanssa tilanne on monisyisempi, koska sopimuksia on useita. Suomen tasavallan ja Bermudan välillä laivoja tai ilma-aluksia kansainvälisessä liikenteessä käyttävien yritysten kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi tehdyn sopimuksen 2 artiklan 3 kohdan mukaan ”artiklan 1 ja 2 kappaleen määräyksiä sovelletaan myös tuloon ja voittoon, jonka osapuolen yritys saa osallistumisesta pooliin, yhteiseen liiketoimintaan tai kansainväliseen kuljetusjärjestöön”.

Sopimus näyttäisi soveltuvan laajasti kansainvälisestä liikenteestä saatujen tulojen verotukseen. Tämän voisi ajatella pitävän sisällään myös osinkojen verotuksen. Näin ollen EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan sekä kaksinkertaisen verotuksen välttämistä että maksettua osinkoa koskevat edellytykset näyttäisivät täyttyvän, jos kyse on suomalaista osakeyhtiötä vastaavasta yhtiöstä.

Bermudan osalta Suomi on tehnyt myös sopimuksen tietojen vaihtamisesta sekä tämän sopimuksen tulkinnasta ja soveltamisesta. Tämän lisäksi on tehty myös erillinen sopimus luonnollisten henkilöiden kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi. Kokonaisuutena arvioiden kyseessä näyttäisi olevan tilanne, jossa Bermudalla asuvan yhtiön asuinvaltion ja Suomen välillä on sellainen kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskeva sopimus, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon. Soveltamisalaa ei voitaisi tällöin rajata koskemaan ainoastaan laivoja tai ilma-aluksia kansainvälisessä liikenteessä käyttäviä yrityksiä, koska EVL:n asuinpaikkaa koskevasta soveltamishdosta ei välttämättä voitaisi tehdä näin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Koska EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdassa mainitut ehdot näyttäivät täyttyvän tällaisen sopimuksen osalta, voitaisiin myös EVL 6 b §:n mukaista verovapautta soveltaa. Ongelmaksi saattaisi kuitenkin nousta se, että EVL:n sanamuoto mainitsee yhtiön jakamaan voittoon sovellettavan verosopimuksen, joten muiden kuin laivoja tai ilma-aluksia kansainvälisessä liikenteessä käyttävien yritysten osalta osakkuusvapautuksen soveltamisen perusteleminen saattaisi olla haastavaa.

Laivoja tai ilma-aluksia kansainvälisessä liikenteessä käyttävien yritysten kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi tehdyn sopimuksen 1 artiklan 1 kohdan f) 2) alakohdan mukaan Bermudalla asuvana henkilönä pidetään yhtiötä, yhtymää tai muuta yksikköä, joka on luotu Bermudan lainsäädännön mukaan. Alakohdassa katsotaan, että Bermudan lainsäädännön mukaan luotua yksikköä ei ole katsottava Bermudalla asuvaksi, jos sitä ei tosiasiallisesti johdeta Bermudalla.

Edellä selvitettyjen verosopimusmääräysten vuoksi olisi mahdollista ajatella, että ainakin suomalaisen osakeyhtiöön rinnasteinen Bermudassa asuva yhtiö voisi kuu-

lua osakkuusvapautuksen soveltamisalan piiriin. Asia on kuitenkin varsin tulkinnanvarainen.

Erityisesti EU:n ja verosopimusvaltioiden ulkopuolisista tilanteista EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan soveltamisessa. Muualla kuin EU- tai verosopimusvaltiossa asuvien kohdeyhtiöiden osakkeiden luovutukset ovat täysimääräisesti veronalaisia. Tämä tarkoittaa useimmiten sitä, että verovapauden soveltamisen ulkopuolelle jäävät väliyhteisöt.¹⁰²¹ Tämä koskee myös suomalaista osakeyhtiötä vastaavia ulkomaisia yhtiöitä, joiden kotipaikka ei ole EU-/ETA-alueella tai verosopimusvaltiossa. Tällä säännöksellä vältetään tilanne, että rajat ylittävästi operoiva yritys voisi siirtää matalan verotuksen piiriin tuloja ja sen jälkeen (vuoden omistusaika huomioon ottaen) myydä kohdeyhtiön osakkeet verovapaasti. Tämä tilanne johtaisi kansantalouden kannalta erittäin kielteisiin vaikutuksiin. Säännös on varsin ankara, koska asymmetrisesti kolmansissa valtioissa asuvien kohdeyhtiöiden osakkeiden luovutuksesta syntyneet tappiot ovat luovutusvoittojen veronalaisuudesta huolimatta kuitenkin vähennyskeltottomia. Sääntely on mahdollinen ainakin lähtökohtaisesti EU-oikeudellisesta näkökulmasta, koska sijoittautumisvapautta ei voida soveltaa EU- ja ETA-valtioiden niin sanottuihin kolmansien valtioiden yhtiöihin¹⁰²². Toisaalta verovapauden edellytykset arvioidaan kuitenkin aina Suomen verotuksessa, jolloin luovutuksen kohteen tulee kuulua elinkeinotoiminnan tulolähteeseen ja käyttöomaisuuteen. Kohdeyhtiön tulee olla myös suomalaista osakeyhtiötä vastaava ulkomainen yhtiö. On erittäin vaikea kuvitella todellisia tapauksia, joissa lain esitöiden mainitsemat kielteiset ilmiöt realisoituisivat, koska veronkiertojärjestelyihin voidaan puuttua sekä EVL:n säännösten että VML 28 §:n perusteella. Lainsäätäjän voidaan arvioida ylireagoineen tässä kysymyksessä ainakin jossakin määrin.

Kolmansiin valtioihin tehtävien sijoitusten osalta on kuitenkin huomioitava EUT 63 artikla, jonka mukaan kiellettyjä ovat kaikki rajoitukset, jotka koskevat pääomanliikkeitä jäsenvaltioiden välillä taikka jäsenvaltioiden ja kolmansien valtioiden välillä. Esillä olevien kolmansissa valtioissa asuvien kohdeyhtiöiden osakeluovutusten veronalaisuutta perusteltiin lähinnä epäilyksillä, että näiden yhtiöiden toiminta voi olla verovapaata ja nollaverotusta voi esiintyä. Lain esitöissä tuotiin esille käytäntö, jonka mukaan tällaisissa maissa asuville yhtiöille ei yleensä myönnetä verohuojennuksia. Tämä johtuu siitä, että kolmansissa valtioissa asuvien yhtiöiden kohdalla jää usein epävarmaksi, onko siihen kohdistunut sen asuinvaltiossa hyväksyttävän tasoinen verotus.¹⁰²³

¹⁰²¹ HE 92/2004 s. 36 ja s. 63. Ks. tästä myös Niskakangas 2004b s. 247, joka tuntuu pitävän rajausta itsestäänselvyytenä ("Tätä ei tietenkään voida sallia").

¹⁰²² C-492/04 (Lasertec). Ks. myös Malmgrén 2008 s. 54–55.

¹⁰²³ HE 92/2004 s. 63.

Verovapautta ei siis nimenomaisesti sovelleta ei-verosopimusvaltioista saataviin luovutushintoihin. Tämä on verovelvollisen kannalta erittäin kielteinen säännös. Verokohtelu muodostuu kohtuuttomaksi tämän ohella myös siitä syystä, että tällaisista sijoituksista saadut luovutustappiot ovat täysin vähennyskeltvottomia. Tällä poikkeukselle tulisi ainakin lähtökohtaisesti löytää EU-oikeudellisesti hyväksyttävä oikeuttamisperuste.

Komission tiedonannossa KOM/2007/785 on katsottu, että EY-oikeus ei aseta rajoituksia soveltaa veronkiertosäännöksiä EU:n ulkopuolisiin valtioihin¹⁰²⁴. Tämä merkitsee käytännössä muun muassa sitä, että esimerkiksi VYL:n tai mahdollisten alikapitalisointisäännösten soveltamisessa kolmansiin valtioihin ei ole EU-oikeuden kannalta estettä¹⁰²⁵.

Rajoituksille tulisi kuitenkin jo periaatteellisista syistä olla jokin oikeutus, vaikka tätä ei suoranaisesti EU-oikeudesta seuraisikaan. Verovapauden rajausta ainoastaan todellisiin veroparatiiseihin, jotka ovat järjestelmällisesti kieltäytyneet tietojenvaihtoon liittyvästä yhteistyöstä, on hyvin perusteltavissa. Toisaalta verovapauden epääminen sellaisen valtion ollessa kyseessä, jonka kanssa EU, Pohjoismaat tai Suomi on sopinut tietojenvaihdosta mutta jonka kanssa Suomella ei ole kokopitkää verosopimusta, vaikuttaa erittäin vaikeasti perusteltavissa olevalta ratkaisulta.

Suomen omaksumaa lainsäädäntöratkaisua voidaan pitää EUT:n sijoittautumisvapautta koskevan ratkaisukäytännön mukaisena. Pääomien vapaan liikkuvuuden osalta asia ei ole yhtä selvä. EUT on ratkaisuissaan todennut, että pääoman liikkuvuutta kolmansiin valtioihin voidaan lähtökohtaisesti rajoittaa¹⁰²⁶. EVL 6 b §:n esitöiden mukaan rajaukseen liittyvät myös tiedonsaantikysymykset. Sopimuksen puuttuessa viranomaisilla ei ole välttämättä mahdollisuutta saada riittävästi tietoja näissä valtioissa asuviin yhtiöihin sovelletuista kirjanpito- ja verotusperiaatteista.¹⁰²⁷ EUT:n oikeuskäytännön perusteella voidaan päätellä, että tässä tilanteessa oikeuttamisperusteeksi voisi soveltua esimerkiksi verovalvonnan tehokkuus¹⁰²⁸. Tietojenvaihtojärjestelyjen ollessa voimassa on verovapauden epääminen mahdollisesti EUT 63 artiklassa kiellettyä pääomien vapaan liikkuvuuden rajoittamista. Tällöin tulee joka tapauksessa vielä selvittää EUT:n noudattamien perustelujen systematiikan mukaisesti, onko kyseinen kielletty

¹⁰²⁴ Komissio 2007 s. 8–9.

¹⁰²⁵ Ks. alikapitalisointinormeista syrjintäkiellon ja perusvapauksien näkökulmasta Helminen 2008a s. 88–89.

¹⁰²⁶ Ks. C-102/05 (Skatteverket v. A and B) k. 27 sekä C-157/05 (Holböck) k. 39. Ks. myös tuomiot asioissa C-101/05 (Skatteverket v. A) sekä C-374/04 ja C-446/04 (FII Group Litigation) k. 196, joissa EYT katsoi, että jäsenvaltioiden väliset rajat ylittävät taloudelliset toimet eivät aina ole verrattavissa taloudellisiin toimiin jäsenvaltioiden ja kolmansien valtioiden välillä. Ks. jälkimmäisen tapauksen kommentteista esim. Malmgrén 2008 s. 88, jonka mukaan tuomio asiassa C-194/06 (Orange) ” – näyttäisi tukevan siis ajatusta siitä, että pääoman vapaan liikkuvuuden oikeuttamisperusteet voivat olla kolmansien valtioiden osalta erilaiset kuin EU-jäsenvaltioiden osalta”. Vrt. Penttilä 2011b s. 60–62.

¹⁰²⁷ HE 92/2004 s. 36 ja mts. 63.

¹⁰²⁸ Ks. esim. julkisasiamiehen ratkaisuehdotus asiassa C-101/05 (Skatteverket v. A) k. 157.

pääomien vapaan liikkuvuuden rajoitus perusteltavissa ensinnäkin sillä, ettei kolmansista maista luovutushinnan saavan yhtiön tilanne olisi objektiivisesti rinnastettavissa kotimaasta luovutushinnan saavan yhtiön tilanteeseen. Toiseksi tulisi selvittää, olisiko kyse yleistä etua pakottavista syistä. Kolmanneksi toimenpiteiden tulisi olla oikeassa suhteessa säännöksellä tavoiteltaviin päämääriin.

Luovutushintaa voidaan pitää osinkoon rinnasteisena voitonjakoeränä. Tehtäessä portfolio- tai suorasijoitusta kolmanteen valtioon eivät päätöksen taustalla olevat seikat eroa juurikaan siitä, jos sama sijoitus tehtäisiin EU- tai verosopimusvaltioon. Objektiivisesti arvioituna kyse on siis toisiinsa rinnastettavista tilanteista, mikä tarkoittaa, että niitä tulisi myös verotuksessa kohdella tasavertaisesti.

Objektiivisen rinnasteisuuden näkökulmasta Suomen osakkuusvapautusjärjestelmän soveltamisalan raja on näin ollen syrjivä. Tästä huolimatta syrjivä järjestelmä voidaan oikauttaa sillä, että rajoitus on perusteltu yleistä etua koskevista pakottavista syistä. Rajoitusten tulisi kuitenkin tällöinkin olla suhteellisuusperiaatteen mukaisia, mutta on mahdollista, että tiedonsaantiin liittyvä peruste riittäisi tämän osalta. On mahdollista, että sellaisten kolmansien valtioiden osalta, joiden tapauksessa Suomella on joko kahdenvälisen tai jonkin muun kansainvälisen sitoumuksen perusteella mahdollisuus tiedonsaantiin jostakin kolmannesta valtiosta, voisi myyjäyhtiö mahdollisesti vedota pääomien vapaaseen liikkuvuuteen myös suorasijoitustilanteissa ja vaatia EVL 6 b §:n 1 momentin mukaista verokohtelua, jos se luovuttaisi tällaisessa valtiossa asuvan kohdeyhtiön osakkeita.

Veronsaajien näkökulmasta pakottava etu kelpaisi perusteluksi erityisesti silloin, kun kohdeyhtiön asuinvaltion kanssa ei olisi tietojen antamista koskevaa sopimusta ja tietojen vaihdon katsottaisiin olevan luovutushintojen oikean verokohtelun varmistamiseksi tarpeen. Näistä elementeistä (tietojenvaihtomahdollisuus ja sen olennaisuus) kumpaakaan ei ole huomioitu EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan rajaussäännöksessä. Ensimmäisen elementin osalta voidaan todeta, että tietojen antamisesta tehtyyn sopimukseen sidottu soveltamisala olisi varmasti helposti hyväksyttävissä ja lainsäädäntöteknisesti toteutettavissa. Toisen elementin osalta joudutaan miettimään, olisiko osakkeiden luovutusta koskevien tietojen saaminen ylipäättään tarpeellista verotuksen oikeellisuuden varmistamiseksi.¹⁰²⁹ Jos katsottaisiin, että tällaista tietotarvetta ei tosiasiallisesti olisi verotuksen toimittamisen oikeellisuuden varmistamiseksi olemassa, verovapautta ei tulisi sitoa edes tietojenvaihtosopimuksen olemassaoloon. Tällöin voitaisiin kuitenkin mahdollisesti edellyttää omaisuuslajitustinkin näkökulmas-

¹⁰²⁹ Vrt. Penttilä 2011b s. 60–62, jossa hän pohtii samaa tietojenvaihdon tarpeellisuuden vaatimusta kolmannesta valtiosta saatavien portfolio- ja suorasijoitusosinkojen osalta. Penttilä viittaa tällöin yhdistettyyn asiaan C-436/08 (Haribo) ja C-437/08 (Salinen).

ta, että kohdeyhtiö olisi asettunut asuinvaltioonsa ja harjoittaisi siellä tosiasiallisesti taloudellista toimintaa. Viimeksi mainittu edellytys voisi kuitenkin luoda tarpeettoman tulkintayhteyden VYL:n ja EVL:n välille.

Erityisesti VYL-osakkeiden luovutuksesta. EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittaman yhteisön verotuksessa voi myös tulla huomioitavaksi VYL:n tarkoittaman väliyhteisönä pidettävän suomalaista osakeyhtiötä vastaavan yhtiön osakkeiden myynti. Väliyhteisöosakkeiden luovuttamisen suhteen verotus tapahtuu siinä tulolähteessä, johon osakkeet katsotaan kuuluvaksi, eikä luovutukseen sovelleta mitään erityisiä säännöksiä, jotka poikkeaisivat muiden osakkeiden luovutuksesta. Käytännössä ei liene tavatonta, että näitä osakkeita pidettäisiin TVL-tulolähteen omaisuutena. Ilmeisesti tulolähdekysymyksen suhteen sovelletaan tässä yhteydessä kuitenkin läpivirtausajattelua ja punnitaan suoraan suomalaisen osakasyhtiön ja väliyhteisön varallisuuden välistä liiketoiminnallista yhteyttä ja omistuksen merkitystä. Sekä väliyhteisön että kohdeyhtiön tulisi myös olla suomalaista osakeyhtiötä vastaavia yhtiöitä. Molempien yhtiöiden tulisi myös täyttää kaikki EVL 6 b §:n 2 momentissa mainitut edellytykset, jotta verovapautta voidaan soveltaa. On mahdollista, että esimerkiksi yhdenkin omistusketjussa olevan yhtiön ollessa ei-verosopimusvaltiossa asuva, osakuusvapautus ei soveltuisi.

Väliyhteisöosakkeiden luovutuskysymys voi tulla pohdittavaksi myös, jos väliyhteisö siirtää kotipaikkansa valtioista toiseen. Tällaisiin tilanteisiin lienee suhtauduttava joustavasti, koska kyse ei ole välittömästi Suomen sisällä tapahtuvasta järjestelystä. Väliyhteisötulon verottaminen ei tarkoita, että väliyhteisöä kohdeltaisiin Suomessa yleisesti verovelvollisena, vaan kyse on ainoastaan väliyhteisötulon verotuksesta. Erityisesti jos sekä lähtövaltio että kohdevaltio kohtelevat kyseistä kotipaikan siirtoa neutraalisti jatkuvuusperiaatteen mukaan (yhtiö ei purkaannu lähtövaltiossa, sitä ei pidetä uutena yhtiönä kohdevaltiossa), ei kysymyksessä voine olla Suomenkaan verotuksen näkökulmasta sellainen purkautuminen, jota EVL 51 d §:ssä tarkoitetaan. Tästä ei ole kuitenkaan olemassa nimenomaisia säännöksiä VYL:ssä tai muuallakaan tuloverolainsäädännössä. Suomessa yleisesti verovelvolliselle väliyhteisön osakkaalle ei realisoitune tällaisesta Suomen ulkopuolella tapahtuvasta kotipaikan siirrosta VYL:n nojalla verotettavaa väliyhteisötuloa.

Itse luovutushinnan verottamisessa joudutaan kuitenkin punnitsemaan VYL 4 §:n 2 momentin vaikutusta mahdolliseen suomalaisen omistajayhtiön tekemään väliyhteisön osakkeiden luovutukseen, koska tämä säännös mainitsee väliyhteisöstä saadun osingon ja muun voitonjaon olevan veronalaista vain siltä osin kuin se ylittää määrän, joka samana tai viitenä edellisenä verovuonna on 1 momentin nojalla luettu tämän osakkaan veronalaiseksi tuloksi.

Kysymykseksi nousee tällöin, pidetäänkö tässä mainittuna ”voitonjakona” myös osakkeiden luovutushintoja. Koska säännöksessä on mainittu erikseen osinko, ei säännöksen soveltamisalaa ole nähtävästi rajattu nimenomaisesti ainoastaan osinkoi-

hin. Luovuttajayritykselle osinko ja luovutushinta ovat yhtäältä rinnasteisia voitonjakoeriä tosiasiallisesta ja taloudellisesta näkökulmasta katsottuna. Toisaalta emo-tytäryhtiödirektiiviäkään ei sovelleta kuin ”voitonjakoon”, jonka ei ole katsottu yltävän luovutusvoittoihin. Asia on tältä osin vielä avoin ja tulkinnanvarainen, eikä siitä ole saatavilla julkaistua oikeuskäytäntöä. Penttilän mukaan väliyhteisön saama EVL 6 b §:n nojalla verovapaa tulo tulisi katsoa tuloksi, joka VYL 4 §:n 2 momentin mukaan on luettu väliyhteisön osakkaan veronalaiseksi tuloksi. Muussa tapauksessa Penttilän arvion mukaan ”verovapaa tulo tulisi tosiasiallisesti verotetuksi veronalaisena osinkona”.¹⁰³⁰

Yhteenveto ja kehittämisvaihtoehdot. Vaikka joitakin tulkintakysymyksiä saatinkin ulkomaisten omistusten osalta vielä ilmetä, lain soveltamisalaa voidaan pitää varsin selvänä. EU-oikeuteen liittyvä tulkinnanvaraisuus kohdistuu tällä hetkellä lähinnä kolmansista valtioista ja verosopimusverkoston ulkopuolelta saatujen luovutushintojen verokohteluun. Epävarmuus liittyy SEUT 64 artiklan tarkoittaman pääomien vapaan liikkuvuuden ja EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan objektiedellytysten kategorisen rajaussäännöksen väliseen suhteeseen. Tarkemmin epävarmuus koskee niitä tilanteita, joissa luovutuksen kohteena on sellainen yhtiö, jota ei tarkoiteta emo-tytäryhtiödirektiivin 2 artiklassa ja jolloin yhteisön asuinvaltion ja Suomen välillä ei ole verovuonna voimassa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskevaa sopimusta, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon. Tällaiset tilanteet jakautuvat vielä sellaisiin tapauksiin, joissa Suomi on sopinut tietojenvaihdosta kohdeyhtiön asuinvaltion kanssa, sekä tapauksiin, jossa tietojenvaihtomahdollisuutta ei ole olemassa. Järjestelmää voitaisiin joustavoittaa ainakin sellaisten tapausten osalta, joissa tietojenvaihtokanava on olemassa (a-vaihtoehto). Tällöin voitaisiin harkita verosopimussidonnaisuuden poistamista. Olisi myös mahdollista sitoa verovapaus aidosti taloudelliseen toimintaan kohdevaltiossa (b-vaihtoehto).

B-vaihtoehto liittyisi systemaattisesti VYL:n soveltamisalaan, mikä saattaa ylläpitää kohtuutonta tilannetta verovelvollisen kannalta ja synnyttää (tai tarkemmin: pitää yllä) yhtiösektorin kaksinkertaista taloudellista verotusta. Väliyhteisöjen juoksevat tulot tulevat jo huomioiduksi Suomessa yleisesti verovelvollisen osakkaan verotuksessa. On myös huomattava, että Ruotsinkaan järjestelmässä osakkuusvapautusta ei ole sidottu asuinvaltiossa harjoitettuun tosiasialliseen taloudelliseen toimintaan.

Nämä vaihtoehdot voitaisiin myös yhdistää (c-vaihtoehto). Tämän vasta-argumenttina olisi se, että tällaista lainsäädäntöratkaisua voitaisiin pitää selkeästi ylireagointina ja se voisi johtaa jo epätarkoituksenmukaisen ankaraan verotukseen. Järjestelmä olisi kuitenkin tällöinkin verovelvolliselle edullisempi kuin tällä hetkellä. Elementit tulisi joka tapauksessa sisällyttää EVL 6 b §:n 2 mo-

¹⁰³⁰ Penttilä 2010d s. 82–83.

mentin 3 kohdan objektiedellytykseen täydennyksen avulla. Seuraavassa on esitelty edellä mainittuja kehittämismahdollisuuksia lakiteknisin esimerkein¹⁰³¹:

”3) luovutuksen kohteena oleva yhtiö on kotimainen tai sellainen yhtiö, jota tarkoitetaan Euroopan yhteisöjen neuvoston eri jäsenvaltioissa sijaitseviin emo- ja tytäryhtiöihin sovellettavasta yhteisestä verotusjärjestelmästä antaman direktiivin 2 artiklassa, taikka yhteisön asuinvaltion ja Suomen välillä on verovuonna voimassa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskeva sopimus, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon, [a] *[tahi Suomen ja yhteisön asuinvaltion välillä on voimassa tietojenvaihtoa koskeva sopimus]*; [b] *[tahi yhtiö on todellisuudessa asettautunut asuinvaltioon ja harjoittaa siellä tosiasiallisesti taloudellista toimintaa]*; [c] *[tahi yhtiö on todellisuudessa asettautunut asuinvaltioon ja harjoittaa siellä tosiasiallisesti taloudellista toimintaa sekä Suomen ja yhteisön asuinvaltion välillä on voimassa tietojenvaihtoa koskeva sopimus]*.”

Tässä ehdotettua verovapauden laajennusta rajoittaisi kuitenkin EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittaman verovapaan luovutuksen sidonnaisuus osakkeeseen, mistä seuraa vaatimus siitä, että kohdeyhtiön yritysmuoto tulisi olla suomalaiseseen osakeyhtiöön rinnasteinen. Tätä vaatimusta voidaan pitää Ruotsin järjestelmää vastaavana objektiedellytyksenä. Ruotsissa osakkuusvapautta ei ole sidottu emo-tytäryhtiödirektiiviin tai verosopimuksen olemassaoloon. Kohdeyhtiön on kuitenkin oltava ruotsalaista osakeyhtiötä vastaava. Tämä edellytys on olemassa Suomenkin järjestelmässä.

Ruotsissa SRN on tulkinnut useissa tapauksissa osakkuusvapautussäännöksiä ulkomaisten yritysten ollessa omistuksen kohteena. Ruotsissa (kuten Norjassakin) Suomea laajempaa osakkuusvapautta on perusteltu taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen poistamisella. Ruotsissa tämä on ilmeisesti ollut syynä siihen, että verovapauden soveltamisalasta on tullut hyvinkin laaja.¹⁰³²

SRN:n ratkaisukäytännön perusteella on mahdollista katsoa, että tulkinnessa pitäisi huomioida ensisijaisesti siviilioikeudelliset seikat, vaikkakin SRN on vertaillut ratkaisuihinsa yhtiömuotoja näiden molempien kriteerien kannalta.¹⁰³³ Vertailtavuusharkinnassa ei kuitenkaan ole kyse siitä, että ulkomaisen verrokin ja ruotsalai-

¹⁰³¹ Muutosvaihtoehdot kursivoituina.

¹⁰³² Ks. Köhlmark 2005a s. 100, joka huomauttaa, että ketjuverotusvaikutusten poistaminen yhtiösektorilla on osinko- ja luovutusvoittoverotussäännösten lähtökohtainen tarkoitus. Köhlmarkin mukaan tällaisia vaikutuksia voi ylipäättään ilmetä ” – för det fall de inblandade associationer är egna skattesubjekt eller har karaktären av skattesubjekt”. Verouudistusta koskevassa hallituksen esityksessä (Reg. prop. 2003/04:10) käsitellään muun muassa sitä, miksi verotuksen tason vertailtavuus-/vastaavuussääntö pidettiin voimassa tiettyyn ajankohtaan saakka (s. 49), väliyhteisösäännösten perusteluita (s. 50) sekä sitä, miksi verotuksen tason vertailtavuus-/vastaavuussääntöä ei enää tarvittu (s. 51). Aiemmin voimassa olleesta järjestelmässä ulkomaisista osakkeista tuli elinkeinosisonnaisia ainoastaan silloin, kun ulkomaista yhtiötä verotettiin vastavasti kuin ruotsalaista, jämförligt. Ks. tästä aikaisemmin voimassa olleesta vaatimuksesta tarkemmin Carlsson – Holmdahl – Ohlsson 2005 s. 425.

¹⁰³³ Ks. Köhlmark 2009 s. 440–441. Ks. myös varhaisemmista arvioista Köhlmark 2003 s. 54, joka tuo tämän osalta esille vaikeat tulkintaongelmat.

sen yhtiömuodon välillä vallitsisi täydellinen yhteneväisyys, vaan yksittäistapauksissa selvitetään, ovatko yhteneväisyydet niin merkittäviä, että ulkomaisen yhteisön voidaan katsoa vastaavan ruotsalaista osakeyhtiötä tai taloudellista yhdistystä.

Käytännössä on olemassa edelleen tapauksia, joissa vallitsee epäselvyys siitä, mitkä seikat ovat ratkaisevia harkinnassa, eikä tähän ole saatu yksiselitteistä ratkaisua oikeuskäytännökään avulla. RegR:n viimeaikaisen oikeuskäytännön mukaan vastaavuuden tulisi olla voimassa sekä yhtiöoikeudellisesti että vero-oikeudellisesti.¹⁰³⁴ Edelleen voi joissakin tapauksissa olla merkityksellistä, kohdistuuko ulkomaiseen yhteisöön todellinen verotus vai ei. Tässä tilanteessa jouduttaisiin myös selvittämään, vaadittaisiinko jotain tietynsuuruista verorasitusta vai olisiko tämä lainkaan relevantti seikka tarkasteltaessa vastaavuutta. On olemassa epävarmuutta myös sellaisten yritysten osalta, jotka voivat itse vaikuttaa siihen, kohdellaanko niitä itsenäisinä verovelvollisina vai transparentteina subjekteina (läpivirtausyksikköinä).¹⁰³⁵ Sama epävarmuus vallitsee myös sellaisten yritysten osalta, joissa joidenkin osakkeenomistajien vastuu on rajattu osakepääomaan mutta joillakin osakkeenomistajilla on rajoittamaton vastuu yrityksen velvoitteista. SRN on kuitenkin todennut, että vastaavuuden olemassaololle vero-oikeudellisesta näkökulmasta ei ole esteenä se, että ulkomainen yritys on tuloverovelvollinen mutta se on vapautettu tiettyjen erityissännösten perusteella maksamasta veroa kotivaltiossaan.¹⁰³⁶ SRN:n ratkaisukäytännön perusteella voidaan myös katsoa, että harkintaan ei vaikuta se, soveltuvatko Ruotsin väliyhteisösäännökset kyseiseen ulkomaiseen yritykseen vai eivät. Huomionarvoista on myös korealaisen yhtiön tapaus. Ennakkoratkaisun referaatista käy ilmi, että yhtiö oli tietyin edellytyksin oikeutettu vähennykseen jakamiensa osinkojen osalta, mutta samalla osinkoon kohdistui 10 prosentin suuruinen lähdevero Koreassa.¹⁰³⁷

Ruotsin osakkuusvapautusjärjestelmän soveltamisepäselvyydet ovat liittyneet pääasiallisesti juuri ulkomaisiin omistuksiin. Suomessa vastaavia kysymyksiä ei ole juurikaan esiintynyt, koska soveltamisala on huomattavasti tarkemmin rajattu ja verovapaus on ylipäättään suppeampi. Ruotsin järjestelmään verrattuna Suomen järjestelmä vaikuttaa suhteettoman ankaralta kolmansissa valtioissa olevien kohdeyhtiöiden luovutusten tapauksessa. On myös muistettava, että ulkomaisiin kohdeyhtiöihin sovelletaan jo samoja tulolähdeobjekti- ja omaisuuslajitestejä kuin suomalaisiinkin osakeyhtiöihin. Nämä yhdistettynä edellä mainittuihin kehittämisvaihtoehtoihin voisivat tuoda riittävän suojan epätoivottavia verosuunnittelutoimenpiteitä vastaan ja näin ollen varmistaa riittävällä tarkkuudella järjestelmän uskottavuuden. On myös huomattava, että veronkiertotilanteita varten Verohallinto voi jo nyt hyödyntää VML 28 §:ää, mikä mahdollistaa puuttumisen ainakin räikeimpiin veronkiertotilanteisiin.

¹⁰³⁴ RÅ 2009 ref. 100. Ks. lähinnän aikaisempiin SRN:n kantoihin liittyvistä arvioista myös Samuelson 2005 s. 424. Ks. myös Källqvist – Köhlmark 2007 s. 167 sekä Köhlmark 2009 s. 441.

¹⁰³⁵ Ks. Köhlmark 2006 s. 774, joka on huomauttanut, että näin saattaisi olla tilanne Amerikan yhdysvaltalaisen LLC:n ja ranskalaisen sociétés en commanditen tapauksissa

¹⁰³⁶ Ks. tästä esim. SRN 2009-02-24, joka koski yhtiötä, jonka kotipaikka oli Gibraltarilla.

¹⁰³⁷ SN 2007 s. 92. Ks. tästä myös Köhlmark 2009 s. 438.

10 Verovapaan tulon oikaiseminen

10.1 TULOON PALAAVAT ERÄT

10.1.1 Yleistä

Jos EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n 2 momentin edellytykset täyttyvät, ovat käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat täysimääräisesti verovapaita EVL 6 b §:n 1 momentin nojalla¹⁰³⁸. Tähän on kuitenkin poikkeus EVL 6 b §:n 3 momentissa. Tässä kahteen virkkeeseen jakautuvassa momentissa on säädetty palautuvan tulon muodossa tapahtuvista poikkeamista verovapaisiin osakeluovutushintoihin:

”Verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutushinta on kuitenkin veronalaista tuloa siltä osin kuin luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotus johtuu 42 §:n 1 momentissa tarkoitetusta hankintamenosta tehdystä poistosta tai siitä, että hankintamenosta on vähennetty varaus tai 8 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu avustus. Luovutushinta on niin ikään veronalaista tuloa siihen määrään asti, joka vastaa näiden osakkeiden aikaisemmin konserniyhtiöiden välillä tapahtuneesta luovutuksesta toiselle konserniyhtiölle syntynyttä verotuksessa vähennyskelpoista luovutustappiota.”

Verovapaisiin luovutushintoihin tehdään tuloutuksia näin ollen luovutustapahtuman vuoksi ja neljän erikseen mainitun erän osalta. Näin ollen tietyt aikaisemmin verotuksessa vähennetyt erät palautuvat yhtiön tuloon osakeluovutuksen yhteydessä. Palautussäännöstä sovellettaessa noudatetaan erityistä etuyhteysmääritelmää, joka sisältyy EVL 6 b §:n 7 momenttiin. Etuyhteysmääritelmää hyödynnetään kuitenkin ainoastaan 2 virkkeen konsernin sisäisten luovutustappioiden osalta.¹⁰³⁹

Säännöksessä mainitut tosiasialliset tai laskennalliset kulukirjaukset eivät palaudu tuloon, eikä verotusta oikaista aikaisempien verovuosien osalta, vaan osakkeiden luovutushinta on veronalaista tuloa näiden erien osalta. Oikaisun seurauksena symmetriaperiaate tosiasiallisten luovutushintojen verovapauden ja hankintamenojen vähennyskelpoisuuden välillä toteutuu.¹⁰⁴⁰ Säännöksiä voidaan pitää välttämättöminä, jotta verovelvolliselle ei syntyisi osakkuusvapau-

¹⁰³⁸ Suomessa ei tulouteta tiettyä prosentuaalista osuutta verovapaasta luovutusvoitosta kuten joissakin EU-valtioissa tehdään.

¹⁰³⁹ Ks. luovutushinnan oikaisuista (tuloutuksista) yleisesti esim. Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 14:19 ja Kukkonen 2007a s. 178–181.

¹⁰⁴⁰ Kukkonen 2007a s. 178 sekä Juusela 2004 s. 196, joka myös mts. 196 av. 314 katsoo, että oikaisuerät ” – – ikään kuin jätetään hyllylle odottamaan mahdollista tulevaa arvonnousua”.

tussäännösten ansiosta kaksinkertaisen hyödyn mahdollisuutta¹⁰⁴¹. Osa verovapaasta luovutushinnasta on siis veronalaista tuloa verovapaan osakeluovutuksen yhteydessä, säännöksen mukaan neljässä tilanteessa:

- 1) Luovutetuista osakkeista on tehty EVL 42 §:n 1 momentin mukainen osakepoisto. Tämä arvonalentumispoisto palautuu tuloon siltä osin kuin sitä ei ole verotettu EVL 5 a §:n 4 kohdan nojalla realisoitumattomana arvonnousuna.
- 2) Osakkeiden hankintamenosta on vähennetty varaus.
- 3) Osakkeen hankintamenoa on katettu EVL 8 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetulla avustuksella.
- 4) Osakkeiden osalta on aikaisemmin konserniyhtiöiden välillä tapahtuneesta luovutuksesta toiselle konserniyhtiölle syntynyt verotuksessa vähennyskelpoinen luovutustappio.

Näistä kolmesta ensiksi mainitusta on säädetty EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeessä ja viimeksi mainitusta 2 virkkeessä. Erottelu näiden kahden virkkeen välillä on systemaattisesti tärkeää virkkeiden erilaisen lainsäädäntöteknisen rakenteen vuoksi.

Näiden suoraan lain sanamuodossa mainittujen neljän erän lisäksi verovapaasta luovutushinnasta on mahdollista erottaa veronalaiseksi liiketuloksi sellaisia eriä, joiden voidaan katsoa olevan korvauksia muusta kuin itse osakkeista. Kauppahinnan tietty osa voidaan käsitellä verotuksessa itsenäisenä osana ja erillään osakkeiden luovutushinnan verotuksesta, jos kyse on selkeästi osakkeisiin kuulumattomasta erästä¹⁰⁴².

Aiheen yleisen esittelyn lisäksi on syytä ottaa esille myös yritysjärjestelyihin liittyviä näkökohtia, koska niiden osalta on noussut esille erityistilanteita, jotka vaativat lähempää tarkastelua EVL 6 b §:n 3 momentin 1 ja 2 virkkeiden soveltamisalojen osalta. Yritysjärjestelyjen ja EVL 6 b §:n 3 momentin yhtymäkohdat nousevat esille sekä subjekti- että objektiyhtiöissä tapahtuvien yritysjärjestelyjen osalta.

Jatkuvuusperiaatteen näkökulmasta EVL 6 b §:n 3 momentissa mainittujen erien tulisi säilyä edelleenkin odottamassa lopullista luovutusta, joka mahdollistaa viimeistään näiden erien palauttamisen tuloon¹⁰⁴³. Tämä johtuu siitä, että yritysjärjestelysäännökset lähtevät lykkääntyvän verotuksen ajatuksesta, joten niiden yhteydessä ei voida yleensä tehdä oikaisua, vaan oikaisun tekeminen

¹⁰⁴¹ Tällä kannalla ollaan nähtävästi myös verotukiraportissa VATT 2010 s. 72, joka toteaa yksikantaan tämän osalta: ”Ei verotukea eikä verosanktiota.”

¹⁰⁴² Vrt. Mattila 1983 s. 172, jonka mukaan kauppahinta tulisi pääsääntöisesti katsoa kohdistuvaksi kokonaan osakkeisiin, ellei kyse ole selvästä veronkiertotapauksesta. Mattila mainitsee tästä esimerkkinä kilpailunkieltoarjoitukset, joita hänen mukaansa on arvioitava osana osakkeista maksettua kauppahintaa.

¹⁰⁴³ Vanhojen arvonalentumispoistojen osalta tuloonpalautus voi tapahtua aiemmin myös EVL 5 a §:n 5 kohdan nojalla.

lykkääntyy ainakin lähtökohtaisesti lopullisen luovutuksen yhteyteen¹⁰⁴⁴. Yritysjärjestelytilanteita ja niihin liittyviä jatkoluovutuksia käsitellään erikseen EVL 6 b §:n 3 momentin 1 ja 2 virkkeen osalta.

10.1.2 Tehty osakepoisto, vähennetty varaus ja vähennetty avustus

Osakepoisto. Säännöksen mukaan verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutushinta on täten veronalaista tuloa siltä osin kuin luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon osuuden erotus johtuu EVL 42 §:n 1 momentissa tarkoitettua hankintamenosta tehdystä osakepoistosta. Käytännössä vanhoista osakepoistoista aiheutuva verovapaan luovutushinnan oikaisu on muihin oikaisuihin nähden ilmeisesti käytännössä yleisin ja merkittävin. Tuloon palautetaan tällöin ainoastaan verotuksessa hyväksytty osakepoisto, mikä seuraa jo säännöksen sanamuodosta ”tehdystä poistosta”. Palautus tapahtuu vain siltä osin kuin luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotus johtuu tästä tehdystä osakepoistosta.

Aiemmin voimassa olleen EVL 42 §:n perusteella oli mahdollista tehdä myös käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden arvonalentumispoisto. Käyttöomaisuuteen kuuluvista osakkeista voitiin tehdä poisto, jos osakkeiden arvo oli olennaisesti niiden poistamatonta hankintamenoa alhaisempi. Poisto alensi poistamatta olevan hankintamenon osan käypään arvoon.

Käyttöomaisuuteen kuuluvista osakkeista ei voi tehdä arvonalentumispoistoja. EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virke viittaa kuitenkin juuri EVL 42 §:n 1 momentin tarkoittamaan hankintamenosta tehtyyn poistoon. Tämä viittaus ei ole täysin ongelmaton, koska EVL 42 §:n 1 momentti mainitsee nimenomaisesti, että käypään arvoon hankintamenosta tehtävää poistoa ei voida tehdä arvopapereista. Näin ollen lain sanamuodon mukaisen viittauksen perusteella ainoastaan muusta käyttöomaisuushyödykkeestä kuin arvopaperista tehtävä arvonalennus voitaisiin palauttaa tuloon eli EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen arvonalentumispoistoa koskeva säännös menettäisi merkityksensä. Tällaista tulkintasuositusta ei ole käsitelty ainakaan julkaistussa verotus- tai oikeuskäytännössä, joten lienee syytä käydä läpi tuloutusmahdollisuutta huomioimatta tätä viittauksen ongelmallisuutta. Lainsäätäjän ilmeinen tarkoitus on kuitenkin ollut tuloutuksen mahdollistaminen, mutta sen voidaan katsoa toimineen aavistuksen epätarkasti lakiteknisessä viittauksessaan. Hallituksen esitys mainitsee kuitenkin ”aikaisemman poiston oikaisun”¹⁰⁴⁵.

¹⁰⁴⁴ Ks. Penttilä 2010b s. 503.

¹⁰⁴⁵ HE 92/2004 s. 37.

Lain sanamuotoa voitaisiin täsmentää siten, että viittaussäännöllä saataisiin myös aikaisemman pykälän sanamuodon perusteella arvopapereista tehdyt osakepoistot tuloutuksen piiriin. Tällöin sanamuotoa voitaisiin täsmentää esimerkiksi muotoon ”– erotus johtuu hankintamenosta tehdystä poistosta –”. Tällöin viittaus nykyiseen säännökseen, joka ei tunne osakepoistoa, poistuisi. Hankintamenosta tehty poisto viittaisi käytännössä aikaisemman lain aikana arvopapereista tehtyihin arvonalentumispoistoihin.

EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen sääntely liittyy tältä osin EVL 5 a §:n 5 kohdan säännökseen, jossa on säädetty veronalaiseksi oikaisueräksi osakepoistoa vastaava määrä, jos osakkeen käypä arvo verovuoden päättyessä on sen poistamatta olevaa hankintamenoa olennaisesti suurempi. Luovutuksen yhteydessä ei kuitenkaan palauteta tuloon tehtyä poistoa siltä osin kuin se on verotettu realisoitumattomana arvonnousuna.

EVL 5 a §:n 5 kohdan oikaisusäännöksen perusteella arvonalentumispoistot on palautettava takaisin yhtiön tuloon, mikäli osakkeiden käypä arvo on olennaisesti niiden poistamatta olevaa hankintamenoa korkeampi.¹⁰⁴⁶ Tällöin tuloutusta ei tehdä enää EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen perusteella siltä osin kuin arvonalentumispoisto on jo tuloutunut EVL 5 a §:n 5 kohdan perusteella.

On myös huomattava, että arvonalentumispoisto tuloutuu vain siltä osin kuin osakkeita luovutetaan eli tuloutuksen määrä tehdään luovutettujen ja jäljelle jäävien osakkeiden suhteessa¹⁰⁴⁷. EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen mukainen tuloutus on myös laajempi kuin EVL 5 a §:n 5 kohdan mukainen käyvän arvon ja poistamattoman hankintamenon välisen eron olennaisuuteen sidottu tuloutus. EVL 5 a §:n 5 kohdan soveltamisen myötä osakepoisto voi palautua myös veronalaisten luovutusten tilanteessa. EVL 5 a §:n 5 kohdan mukainen tuloutus on tällä perusteella mahdollista myös, vaikka osakkeita ei luovutetaakaan¹⁰⁴⁸.

EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen mukaisen tuloutuksen osalta on myös oltava kyse verovapaan luovutuksen tapauksesta; luovutushinta on veronalaista tuloa siltä osin kuin luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotus (eli luovutusvoitto) johtuu arvonalennuspoistosta. Säännökset voivat soveltua myös yhtäaikaaisesti. Vaikka osakekauppa mahdollistaisi vain osittaisen vanhan osakepoiston tulouttamisen, voi osakekauppa tuoda esiin osakkeiden käyvän arvon siten, että loppuosakin tehdystä osakepoistosta voidaan luovutuksen verovuoden verotuksessa tulouttaa EVL 5 a §:n 5 kohdan nojalla.

Seuraavassa kuvataan esimerkkien avulla EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen soveltamista.

¹⁰⁴⁶ Ks. tästä Juusela 2004 s. 197.

¹⁰⁴⁷ Kaijalainen 2005 s. 5.

¹⁰⁴⁸ Ks. Penttilä 2008a s. 103.

Esimerkki

- a) X Oy on vuonna 1999 hankkinut 100 % saksalaisen Y AB:n osakkeista hankintahintaan 20 M EUR. Vuoden 2001 verotuksessa X Oy on vähentänyt osakkeiden hankintamenosta arvonalennuksena 5 M EUR. Verotuksessa jäljellä oleva hankintameno on siten 15 M EUR. Y AB:n osakkeet myydään yhdysvaltalaiselle pääomasijoittajalle 2.11.2011 hintaan 30 M EUR. X Oy:lle luovutusvoitosta (30 M EUR – 15 M EUR = 15 M EUR) on veronalaista se osa, joka aiheutuu verotuksessa aikaisemmin vähennetystä arvonalennuksesta, eli 5 M EUR. Loppuosa voitosta, eli 10 M EUR (15 M EUR – 5 M EUR), on verovapaa.
- b) X Oy on ostanut 80 % Z AG:sta vuonna 1995 hintaan 100 M EUR. Ostetuille osakkeille tehtiin vuonna 2001 arvonalentumispoisto 40 M EUR:lla. Näin ollen poistamaton hankintameno on 60 M EUR. X Oy myy osakkeet 2.11.2011 hintaan 120 M EUR siten, että EVL 6 b §:n 2 momentin edellytykset täyttyvät. Tässä tilanteessa laskennallisen luovutusvoiton määrä on 60 M EUR (120 M EUR – 60 M EUR). Tähän sisältyy 40 M EUR:n vanha arvonalentumispoisto, joka on veronalaista tuloa. Verovapaan luovutushinnan määrä on 80 M EUR. Vähennyskelvottoman hankintamenon suuruus on 60 M EUR. Ilman aikaisempaa arvonalentumispoistoa luovutusvoitto olisi ollut 20 M EUR. EVL 6 b §:n 3 momentin tuloutuksen johdosta verovapaan luovutusvoiton määräksi saadaan 20 M EUR.
- c) Jos kauppahinta olisi esimerkissä b) ollut 70 M EUR, olisi luovutusvoiton määrä ollut 10 M EUR (70 M EUR – 60 M EUR), mikä olisi kokonaisuudessaan veronalaista tuloa X Oy:lle, koska määrä alittaa aikaisemmin tehdyn poiston määrän.
- d) Jos myyntihinta olisi esimerkissä b) 50 M EUR, syntyisi siitä 10 M EUR:n tappio. Tällöin veronalaisen tulon määrä olisi 0 ja luovutustappio olisi EVL 6 b §:n 1 momentin perusteella vähennyskelvoton.
- e) X Oy on ostanut Q Oy:n osakkeista 60 prosenttia 1.2.2002 hintaan 20 M EUR. Se on tehnyt verovuonna 2003 omistamistaan osakkeista 4 M EUR suuruisen arvonalentumispoiston. X Oy myy puolet Q Oy:n osakkeista (30 % osakepääomasta) 2.11.2011 hintaan 50 M EUR. Luovutettavien osakkeiden poistamaton hankinta on tällöin 8 M EUR. Luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotus on 42 M EUR. Arvonalentumispoistosta tuloutetaan EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen nojalla luovutusvuonna luovutettaviin osakkeisiin kohdistuva osakepoisto 2 M EUR. Tämän lisäksi osakekauppa nostaa esiin osakkeiden käyvän hinnan, mikä mahdollistaa jäljellä olevan aiemmin tehdyn osakepoiston (2 M EUR) tulouttamisen EVL 5 a §:n 5 kohdan nojalla.

Osakepoiston palaaminen veronalaiseen tuloon liittyy myös alkuperäisen arvonalentumispoiston oikeellisuuteen. Lopullinen luovutus on osoittanut, että aiemmin tehty osakepoisto on tehty jälkikäteen ajateltuna väärin perustein.¹⁰⁴⁹ Jos tällaisesta suojamekanismista ei olisi säädetty EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeessä, verovelvollinen olisi voinut hyötyä kaksin verroin: ensin vähennys-

¹⁰⁴⁹ Ks. Juusela 2004 s. 197.

kelpoisen osakepoiston muodossa ja myöhemmin verovapaan luovutushinnan muodossa. Tämä jälkeensä oikaisu on, kuten edellä on esitetty, symmetriaperiaatteen ilmentymä. Osakepoiston tuloutuminen koskee ainakin Suomen verotuksessa vähennettyjä arvonalentumispoistoja.

Oikaisusäännöksen soveltamiselle ei ole asetettu sellaista aikarajaa, jonka mukaan aikaisemmat poistot eivät enää palautuisi tuloon¹⁰⁵⁰. Tämä tarkoittaa, että yritysten on dokumentoitava ja seurattava vanhoja arvonalentumispoistoja. Arvonalentumispoistoihin liittyy verotuksen toimittamisen kannalta kysymyksiä, jotka vaatisivat tarkkaa tietoa Verohallinnon tietokantojen toimivuudesta.

Jo vuosia sitten tehdyistä osakepoistoista voi olla haasteellista saada tietoa. Koska vuosikymmeniäkin sitten tehdyt poistot voidaan palauttaa osakemyynnin yhteydessä veronalaista tulon, Verohallinnossa on jouduttu ratkaisemaan tämän aiheuttamat tietohallinnolliset kysymykset. Osakkeiden käypää arvoa on vaikea seurata vuosittain. Realisoitumaton arvonnousu voi täten jäädä verottamatta. Siksi on välttämätöntä kiinnittää huomiota Verohallinnon tietohallinnollisiin resursseihin tämän kysymyksen hoitamiseksi.¹⁰⁵¹

Varaus. Verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutushinta on veronalaista tuloa siltä osin kuin luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon osuuden erotus johtuu siitä, että hankintamenosta on vähennetty varaus. Tästä ovat esimerkkeinä jälleenhankintavaraukset ja investointivaraukset. Varaus palautuu tulon osakkeita luovutettaessa, vaikka luovutusvoitto muutoin olisi verovapaa.¹⁰⁵²

Varauksen perusluonteeseen kuuluu sen verotusta lykkäävä ominaisuus. Varauksen ei tulisi mahdollistaa lopullista verovapautta, vaan jatkoluovutuksen yhteydessä sen tulisi palautua tulon. EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen tarkoituksena on muun muassa varmistaa näiden ”hyllille jätettyjen” varausten tuloutuminen osakkeiden luovutuksen yhteydessä. Tuloutumissäännöksen soveltamiselle ei ole asetettu aikarajoja. Näin ollen kaikki hankintamenoa pienentäneet varaukset on dokumentoitava ja ne on osakeluovutusten yhteydessä ilmoitettava Verohallinnolle. Käytännössä tällainen erä lienee kuitenkin harvinaisen¹⁰⁵³, ja säännöksen soveltamistilanteita on nähtävästi ilmennyt varsin vähän. On kuitenkin epäselvää, voidaanko 1 virkkeen avulla tulouttaa ulkomaisessa verotuksessa esimerkiksi ulkomaiselle konserniyhtiölle syntyneitä varauksia, jotka kohdistuvat myöhemmin suomalaisen konserniyhtiön verovapaasti luo-

¹⁰⁵⁰ Ks. Veroh 2.11.2005. Vuoden 2004 yritys- ja pääomaveroudistuksen valiokuntakäsittelyn yhteydessä esitettiin kuitenkin, että oikaisuille olisi tullut asettaa jokin aikaraja. Ks. VM 8.6.2004 esim. s. 9.

¹⁰⁵¹ Vrt. Kaijalainen 2005 s. 5, joka nostaa tämän kysymyksen esille verovelvollisen oikeusturvan näkökulmasta. Vrt. myös Juusela 2004 s. 197.

¹⁰⁵² HE 92/2004 s. 37. Ks. tästä kysymyksestä esim. Myrsky – Linnakangas 2010 s. 209 ja Juusela 2004 s. 198–199.

¹⁰⁵³ Ks. Ojala 2004 s. 31.

vuttamiin osakkeisiin. Lain sanamuoto ei ainakaan suoranaisesti näyttäisi torjuvan tätä tulkintavaihtoehtoa.

Avustus. Jos osakkeiden hankintamenoa on aikaisemmin katettu EVL 8 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisilla avustuksilla, luovutusvoitto on tällaisten erien suuruiselta osin veronalaista tuloa. Julkiset avustukset joudutaan siis tulouttamaan epäsuorasti, koska avustus ei tuloudu suoraan EVL 8 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla, jos luovutushinta on EVL 6 b §:n 1 momentin nojalla verovapaa.

EVL 8 §:n 1 momentin 2 kohdan 2 virkkeen perusteella (EVL 7 §:ssä tarkoitettuja) vähennyskelpoisia menoja ovat muun ohessa käyttöomaisuuden hankintamenot mutta muun muassa sillä poikkeuksella, että jos verovelvollinen on saanut hyödykkeen hankkimiseen avustusta julkiselta yhdyskunnalta, vähennyskelpoiseen hankintamenuon ei kuitenkaan lueta (tätä) avustusta.

Kaikki hankintamenoa pienentäneet julkiset avustukset on ilmoitettava veroilmoituksella ja ne on säännönmukaisen verotuksen toimittamisen yhteydessä tuloutettava. Tämä koskee sen verovuoden verotusta, jolloin osakkeet on luovutettu. Kyse lienee kuitenkin ainoastaan Suomen verotuksessa realisoituneista avustuksista. Lain sanamuodon perusteella on kuitenkin epäselvää, voidaanko ulkomaisen kohdeyhtiön omistusaikana ulkomaisessa verotuksessa tapahtunut osakkeiden hankintamenon kattaminen avustuksilla johtaa suomalaisen konserniyhtiön jatkoluovutuksen yhteydessä tapahtuvaan avustusten tuloutukseen. Tämä vaikuttaa ongelmalliselta tulkintavaihtoehdolta.¹⁰⁵⁴

Tuloutus tulolähdesiirron ja omaisuuslajisiirron yhteydessä. Oikaisusäänös perustuu verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutushintaan. Lakitekstissä ei ole mitään mainintaa siitä, että vaatimuksena olisi EVL 6 b §:n 1–2 momenttien mukaisen osakekaupan realisoituminen verotuksen näkökulmasta. Näin ollen kyseeseen voisi tulla myös muu luovutus kuin EVL 5 §:n 1 kohdan mukainen luovutushinnan realisoituminen. Säänös voisi näin ollen pitää lain sanamuodon mukaisen tulkinnan mukaan sisällään myös tulolähdesiirron ja omaisuuslajisiirron perusteella syntyvän luovutustapahtuman. Vaikka tällaiset luovutukset eivät realisoikaan veronalaista tuloa siirtohintana käytettävän verotuksessa poistamattoman hankintamenon vuoksi, voitaisiin EVL 6 b §:n 3 momentin sanamuodon perusteella päätellä, että kyseessä olisi sellainen luovutustapahtuma, joka periaatteessa voisi tulouttaa 3 momentissa mainitut erät.

Kuitenkin osakepoiston, varauksen ja avustuksen osalta oikaisu on sidottu luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotukseen. Tämä tekee mahdottomaksi näiden kolmen erän palautuksen tuloon tulolähdesiirron tai

¹⁰⁵⁴ Ks. HE 92/2004 s. 37, joka pitää näitä tilanteita käytännössä hyvin harvinaisina. Hallituksen esitys lähti kuitenkin siitä, että ”periaatetta kuvaavan säännöksen sisällyttäminen lakiin” oli tarpeen. Ks. myös Tikka 2004c s. 9. Vrt. Juusela 2004 s. 198–199.

omaisuuslajisiirron yhteydessä, koska EVL 51 a §:n 1 momentti ja EVL 51 §:n 3 kohta perustuvat siihen, että käyttöomaisuuden siirtohintana on verotuksessa poistamaton hankintameno.

Tuloutusta voisi olla myös vaikea tehdä tulolähdesiirron tapauksessa EVL 5 a §:n 5 kohdan perusteella, koska säännöstä ei voida soveltaa muussa kuin elinkeinotoiminnan tulolähteessä¹⁰⁵⁵. On kuitenkin huomattava, että liiketoiminnan lakkaamisen yhteydessä sijoituksesta luopumiseen voidaan soveltaa usein EVL:n säännöksiä vielä noin viiden vuodenkin jälkeen liiketoiminnallisen yhteyden katkeamisen jälkeen. Näin ollen voitaisiin pitää mahdollisena, että myös EVL 5 a §:n 5 kohtaa voitaisiin soveltaa vielä osakepoiston tulouttamiseksi tietyn ajan tulolähdesiirron jälkeen, vaikka osakkeet kuuluisivatkin jo tulolähdesiirron ansiosta TVL-tulolähteeseen. Tämä vaatisi kuitenkin olennaisen arvonnousun todentamista.

Tulolähdesiirron osalta tulee selvittää myös tulolähdesiirron jälkeisen luovutuksen mahdolliset vaikutukset EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen soveltamisalan näkökulmasta eli sen osalta, kun osakkeet luovutetaan edelleen EVL 51 a §:n tai EVL 51 §:n 3 kohdan siirron jälkeen. Tulolähdesiirron osalta nousisi näin ollen esille seuraava kysymys: voitaisiinko osakkeiden kuulussa siirron jälkeen henkilökohtaiseen tulolähteeseen aikaisemmin EVL-tulolähteen aikana tehty osakepoisto tai vähennetty varaus tai avustus tulouttaa, jos luovutettavien osakkeiden luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotus johtuisi niistä? Voitaaisiinko myös konsernin sisäisesti tapahtuneiden luovutusten toiselle konserniyhtiölle synnyttämät verotuksessa vähennyskelpoiset luovutustappiot tällöin tulouttaa?

Tulolähdesiirron tapauksessa tulouttaminen olisi mahdollinen, jos nämä erät tai tarkemmin oikaisun kohteena olevat rahamäärät katsottaisiin voitavan tulouttaa edelleenkin elinkeinotoiminnan tulolähteessä, vaikka osakkeet kuuluisivat esimerkiksi henkilökohtaisen toiminnan tulolähteeseen.¹⁰⁵⁶ Tulouttamista voitaisiin tällöin perustella esimerkiksi KHO:n oikeuskäytännöllä, jossa on myönnetty, että osakkeet voivat säilyä elinkeinotoiminnan tulolähteessä tietyn ajan omistajan ja kohdeyhtiön liiketoiminnallisen yhteyden katkeamisen jälkeen¹⁰⁵⁷. Näin ollen oikaistavan erän osalta voitaisiin edelleen soveltaa EVL:n säännöksiä ainakin tietyn ajanjakson verran. EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen oikaisu on kuitenkin sidottu ”verovapaasti luovutettavien osakkeiden” luovutushintaan, joten on vaikea nähdä, miten tulolähdesiirron jälkeinen TVL-luovutus voisi tällaisen EVL-säännöksen tarkoittaman EVL:n mukaan verovapaan luovutuksen realisoida. Kyse ei ole enää EVL-tulolähteessä tapahtuvasta verotuksesta, eikä EVL 6 b §:kään voi näin ollen enää edes lähtökohtaisesti sovel-

¹⁰⁵⁵ Vrt. Penttilä 2010b s. 502.

¹⁰⁵⁶ Vrt. Penttilä 2010b s. 502 ja siellä av. 10, jossa hän kuitenkin suhtautuu epäillen tuloutuksen mahdollisuuteen tässä tilanteessa.

¹⁰⁵⁷ Ks. esim. KHO 2010:50.

tua. Tämä tekee EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen oikaisun tekemisen ilmeisen vaikeaksi.

EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen tarkoittamia eriä (osakepoisto, varaus ja avustus) ei voitane tulouttaa enää EVL 51 §:n 3 kohdan mukaisen omaisuuslajisiirron käyttöomaisuudesta muuhun omaisuuteen jälkeen, koska EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen oikaisu on sidottu ”verovapaasti luovutettavien osakkeiden” luovutushintaan. Koska rahoitus-, vaihto- ja sijoitusomaisuuteen kuuluvien osakkeiden osalta ei voi realisoitua verovapaata luovutushintaa, ei myöskään oikaisua niiden osalta voida tehdä. Toisaalta voitaisiin ajatella, että tässä ”hyllyllä odottavassa” oikaisussa voisi kyse sellaisesta osakkeista rasittavasta erästä, jonka yhteydessä luovutus olisi teoriassa tehtävissä verovapaasti ja näin ollen myös itse oikaisu voitaisiin tehdä. Toisaalta oikaisu on voinut palautua tuloon jo tehtävän omaisuuslajisiirron yhteydessä, joten välttämättä mitään oikaistavaa ei enää ole.

Yritysjärjestelyjen ja yrityskauppojen vaikutus (subjektiyhtiö). Yritysjärjestelytilanteissa tulkintatilanteet voidaan jakaa subjekti- ja objektinäkökulmiin. Ensinnäkin EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen mukainen oikaisu voi tulla ajankohtaiseksi tilanteessa, jossa aikaisemmassa omistajayhtiössä on tapahtunut yritysjärjestely ja verovapaan luovutushinnan saava luovuttajayhtiö on muodostunut yritysjärjestelyn seurauksena.¹⁰⁵⁸ On mahdollista, että luovuttajayhtiö on esimerkiksi muodostunut jakautumisella ja se on voinut saada (myöhemmin luovutettavan) kohdeyhtiön osakkeet jakautumisen seurauksena. On mahdollista, että jakautumisen kohteena ollut yhtiö on voinut tehdä kohdeyhtiöstä aikoihin arvon alentumispöytäkirjat.

Vaikka yritysjärjestelyä voidaankin pitää EVL:n näkökulmasta luovutuksena, ei yritysjärjestelyn toteuttamisesta kuitenkaan tulisi seurata verotuksessa veronalaisen luovutushinnan realisoitumista: syntynyt voitto ei ole veronalaista eikä tappio vähennyskelpoinen meno. Verokohtelu perustuu jatkuvuusperiaatteeseen, joka tarkoittaa sitä, että verotuksessa sovelletaan tasejatkuvuutta: vähentämättä olevat hankintamenot ja muut vähennyskelpoiset menot vähennetään vastaanottavan yhtiön verotuksessa samalla tavalla kuin ne olisi vähennetty luovuttajayhtiön verotuksessa, eivätkä omistajat sulautumisen ja jakautumisen osalta katkea.

Kuten edellä on yritysjärjestelysäännösten yleisten tavoitteiden ja sisällön sekä sulautumisen ja jakautumisen yleisseuraantoluonteeseen perusteella todettu, koska EVL:n tarkoittamasta yritysjärjestelystä ei koidu luovutuksesta huolimatta veroseuraamuksia osakkaalle jatkuvuusperiaatteen vuoksi, ei verotuksessa voitane tässä yhteydessä myöskään tehdä EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen tarkoittamia tulonpalautuksia. Vanhat osakkeista tehdyt arvonalentumis-

¹⁰⁵⁸ Ks. aiheeseen liittyvistä kommentteista Penttilä 2010b s. 502–504.

poistot voivat kuitenkin palautua verotuksessa EVL 5 a §:n 5 kohdan nojalla myös yritysjärjestelyn yhteydessä.

Jatkoluovutuksen osalta tilanne on erilainen. Jos tällöin on kyse verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutushinnasta, ei lain sanamuoto aseta estettä verovapaan luovutushinnan oikaisulle EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen mukaisesti. Tällöin esimerkiksi jakautumisen seurauksena muodostuneen uuden yhtiön tuloon voitaisiin tehdä oikaisu EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen, EVL 52 b §:n 2 momentin 2 virkkeen sekä EVL 52 c §:n 2 ja 3 momenttien mukaisesti, jos jakautunut (vanha) yhtiö on aikaisemmin tehnyt EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeessä mainitun arvonalennuspoiston ”osakkeista”.¹⁰⁵⁹ Tässä yhteydessä ei kuitenkaan mainita ”näitä osakkeita”, kuten momentin 2 virkkeessä. Verovapaan jatkoluovutuksen realisoituessa ei oikaisu esty ainakaan lain sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella esimerkiksi sen vuoksi, että jakautuneen yhtiön osakkeista tekemä arvonalennuspoisto on alentanut vastineosakkeiden hankintamenoa. Oikaisu voidaan nähtävästi tehdä luovuttajasubjektin jakautumisesta huolimatta, koska arvonalentumispoiston tosiasiallinen vaikutus on siirtynyt jakautumisen seurauksena syntyneen yhtiön omistamien osakkeiden hankintamenoon, johon luovutushinnan ja poistamattoman hankintamennon erotus verovapaan luovutuksen yhteydessä kohdistuu. Tässä annettu esimerkki jakautumisesta soveltuu myös sulautumisen jälkeisen jatkoluovutuksen yhteydessä tapahtuvaan arvonalentumispoiston tuloonpalauttamiseen.¹⁰⁶⁰

Säännöksen sanamuoto näyttää mahdollistavan myös esimerkiksi toisen konserniyhtiön verotuksessa tehdyn arvonalentumispoiston tuloutumisen konsernin sisäistä luovutusta seuraavan jatkoluovutuksen yhteydessä. Tällöin lopullinen jatkoluovutuksen yhteydessä realisoituva luovutushinnan ja poistamattoman hankintamennon erotus on tosiasiallisesti seurausta hankintamenoista tehdystä poistosta. Täten tuloutus voisi tapahtua myös toisen verovelvollisen verotuksessa.

Yritysjärjestelyjen ja yrityskauppojen vaikutus (objektiyhtiö). Toiseksi on tulkittava tilannetta, jossa kohdeyhtiössä tapahtuu yritysjärjestely. Voidaan nostaa esille tilanne, jossa luovutuksen kohteena on jakautumisessa muodostunut yhtiö tai yhtiöt ja jossa arvonalentumispoisto on tehty jakautuneen yhtiön osakkeista. Tämä tilanne aiheuttaa tulkintakysymyksiä, joihin ei löydy ratkaisua ainakaan suoraan lain sanamuotoa tulkitsemalla. EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen mukaiset oikaisut eli arvonalennuspoisto, varaus ja avustus on sidottu siihen, että ne ovat syynä luovutushinnan ja poistamattoman hankintamennon erotukseen eikä säännöksen soveltamista ole tältä osin sidottu ”näihin osakkeisiin” niin kuin asia EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen oikaisun osalta on. Myös tässä tapauksessa oikaisun tekemiseksi on riittävää, että verovapaan luovutushin-

¹⁰⁵⁹ Ks. Kaijalainen 2005 s. 5.

¹⁰⁶⁰ Ks. VeroH 2.11.2005 sekä Penttilä 2010b s. 503.

nan realisoituessa luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotus johtuu tosiasiallisesti EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeessä mainituista eristä. Tällöin lain kohdassa tarkoitettu oikaisuerä (osakepoisto, varaus tai avustus) jaettaisiin ”rasittamaan” jakautumisen seurauksena syntyneiden uusien yhtiöiden osakkeita omistajayhtiön verotuksessa siten, että jaossa yhtiöille siirtyisi suhteellinen osuus oikaisuerään laskettuna näiden yhtiöiden nettovarallisuuksien tai käypien arvojen suhteessa¹⁰⁶¹.

Esimerkki

A Oy on B Oy:n emoyhtiö. B Oy:n osakkeiden hankintameno on 600 M EUR. A Oy on tehnyt B Oy:n osakkeista 300 M EUR:n suuruisen arvonalentumispoiston vuonna 2002 hankintamenon aletessa arvoon 300 M EUR. B Oy jakautuu B1 Oy:ksi ja B2 Oy:ksi. B1 ja B2 Oy:n hankintamenot lasketaan EVL 52 §:n 4 momentin mukaisesti joko B1 Oy:n ja B2 Oy:n nettovarallisuuksien tai käypien arvojen suhteessa, ja näillä perusteilla B1 Oy:n hankintamenoksi muodostuu 100 M EUR ja B2 Oy:n arvoksi 200 M EUR. A Oy luovuttaa B1 Oy:n osakkeet myöhemmin hintaan 300 M EUR. Verotuksessa joudutaan ratkaisemaan, joudutaanko B Oy:n osakkeista aikoihin tehdyn arvonalentumispoiston B1 Oy:n osakkeisiin kohdistettavissa oleva osa 100 M EUR $[(100/300) \times 300]$ ottamaan oikaisuna huomioon A Oy:n verotuksessa.

EVL:a tulkittaessa sanamuodon perusteella ei asiaan löydy suoranaista vastausta. EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeessä mainitaan vain hankintamenosta tehty poisto. Näin ollen lain sanamuoto ei myöskään edellytä sitä, että oikaisuna huomioitava arvonalentumispoisto olisi tehty nimenomaan luovutettavista osakkeista, kuten 2 virkkeen sanamuodossa vaaditaan. Lain sanamuoto tukee näkemystä, jonka mukaan olisi riittävää, että luovutusvoitto johtuisi tosiasiallisesti arvonalentumispoistosta.

Edelleen tästä on erotettava tilanne, jossa luovutettava yhtiö on ollut sulautumisessa vastaanottava yhtiö ja arvonalennuspoisto on tehty tämän vastaanottavan yhtiön osakkeista. Tällöin joudutaan selvittämään, voidaanko oikaisua olla tekemättä, jos luovutusvoitto johtuu siitä, että kohdeyhtiön arvo on noussut sulautumisen vuoksi ja luovutusvoiton syntyperusta voitaisiin liittää sulautuneeseen yhtiöön. Luovutusvoitto ei siis johtuisi arvonalennuspoistosta, mitä lain sanamuoto edellyttää EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen nojalla. Käytännössä yrityksen taloushallinnossa ja Verohallinnon verotuksen toimittamisen yhteydessä tämä kysymys voi osoittautua erittäin haastavaksi juuri näyttökysymyksen vuoksi¹⁰⁶².

Esimerkki

Alankomaalainen B BV on A Oy:n tytäryhtiö. A Oy on vuonna 2002 vähentänyt EVL 42 §:n 1 momentin perusteella B BV:n hankintamenon 100 M EUR. Tämän jälkeen B BV:n toiminta oli ollut passiivista. B BV:hen on sulautunut myöhemmin A

¹⁰⁶¹ Kaijalainen 2005 s. 6.

¹⁰⁶² Ks. Kaijalainen 2005 s. 6.

Oy:n toinen alankomaalainen tytäryhtiö C BV. A Oy ei ole saanut vastiketta sulautumisessa. C BV:n hankintameno oli 50 M EUR. Sulautuneen C BV:n osakkeista ei ollut tehty osakepoistoa. A Oy luovuttaa B BV:n osakkeet 150 M EUR:lla. Luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotus on 100 M EUR. Palautuuko 100 M EUR A Oy:n tuloon EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen perusteella sen luovutuksessa B BV:n osakkeet?

Verotuksessa voitaisiin katsoa tuloutuvan oikaisuna B BV:n osakkeista aikoinaan tehty 100 M EUR:n suuruinen poisto, koska kyse on B BV:n luovutuksesta, ei C BV:n, jota ei enää luovutushetkellä ole olemassa. Toisaalta luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotus luovutushetkellä ei johdu tosiasiallisesti EVL 42 §:n 1 momentin mukaisesta osakepoistosta, joten EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen perusteella tehtävä oikaisu olisi tässä tapauksessa lain sanamuodon mukaisen tulkinnan mukaan varsin vaikeasti perusteltavissa. Tilannetta voidaan lähestyä vertaamalla esimerkkitapausta tilanteeseen, jossa sulautumista ei olisi toteutettu. Voidaan olettaa, että B BV:llä ei olisi ollut luovutuksessa arvoa eikä luovutusvoittoa olisi muodostunut. Edelleen C BV:n luovutuksesta saatu voitto olisi voinut olla verovapaa. Oikaisun tekemättä jättämistä voitaisiin perustella sillä, että luovutusvoitto on syntynyt sulautumisesta ja C BV:n arvonnoususta eikä arvonalentumispoistosta. Toisaalta oikaisua ei voitaisi jättää tekemättä ainakaan lain sanamuotoon perustuvan tulkinnan mukaisesti. Näin tuloutus voitaisiin ilmeisesti toimittaa siitä huolimatta, että verovelvollinen osoittaisi luovutusvoiton aiheutuvan muusta kuin arvonalentumispoistosta.¹⁰⁶³

Liiketoimintasiirtoa pidetään luovutuksena, jossa siirtävä yhtiö luovuttaa joko kaikki taikka yhteen tai useaan liiketoimintakokonaisuuteensa kohdistuvat varat, siirtyviin varoihin kohdistuvat velat ja siirtyvään toimintaan kohdistuvat varaukset siirtyvää toimintaa jatkavalle vastaanottavalle yhtiölle. Siirtävä yhtiö saa tällöin vastikkeeksi vastaanottavan yhtiön liikkeeseen laskemia uusia osakkeita tai sen hallussa olevia omia osakkeita. Myös siirrettävään liiketoimintaan mahdollisesti kuuluvat osakkeet katsotaan luovutetuiksi, joten niiden osalta realisoituu myös EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen soveltaminen, jos osakkeita rasittaa jokin momentissa mainituista oikaisueristä. Itse osakkeiden luovutustapahtuman osalta on muistettava, että luovutus ei aiheuta veronalaista tuloa siirtävän yhtiön verotuksessa, koska EVL 52 d §:n 2 momentin perusteella siirtävän yhtiön verotuksessa luetaan luovutetun omaisuuden veronalaiseksi luovutushinnaksi omaisuuden verotuksessa poistamatta oleva hankintamenon osa, koska vastaava määrä on myös vähennyskelpoinen luovutushinnasta. Veroneutraalisuudesta tulisi ilmeisesti myös johtua se, että EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeessä mainittuja eriä ei saisi palauttaa siirtävän yhtiön tuloon¹⁰⁶⁴. EVL 6

¹⁰⁶³ Vrt. Kajjalainen 2005 s. 6.

¹⁰⁶⁴ Ks. Penttilä 2010b s. 504, joka huomauttaa, että tuloonpalautus ”olisi myös yritysjärjestelydirektiivin näkökulmasta kysymyksiä herättävä”.

b §:n 3 momentin 1 virkkeessä mainittujen erien osalta tilanne on yksinkertaisesti ratkaistavissa, koska virkkeen mainitsemaa (ja edellyttämää) luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotusta ei edes pääse EVL 52 d §:n 2 momentin vuoksi syntymään, joten tuloutus ei siis ole tältä osin mitenkään mahdollinen.

Liiketoimintasiirron jälkeen tapahtuvan jatkoluovutuksen osalta tilanne on selkeämpi. Lähtökohtaisesti tuloutuksessa voidaan soveltaa tällöin EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkettä. Tuloutus voisi olla mahdollinen jo EVL 52 d §:n 3 momentin 3 virkkeen perusteella, jonka mukaan siirtyneisiin varoihin kohdistuvat EVL 5 a §:ssä tarkoitetut oikaisuerät ja siirtyneeseen toimintaan kohdistuvat varaukset luetaan vastaanottavan yhtiön verotuksessa veronalaiseksi tuloksi samalla tavalla kuin ne olisi luettu tuloksi siirtävän yhtiön verotuksessa. Tämän voitaisiin ajatella viittaavan myös EVL 6 b §:n 3 momentissa mainittuihin eriin.

Osakevaihdon osalta soveltamisongelmat lienevät suurimmat. Osakkeet osakevaihdon luovuttaneen yhtiön osalta joudutaan selvittämään EVL 5 a §:n 5 kohdan ja EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen soveltumistilanteet osakevaihdon, osakevaihdon saatujen osakkeiden jatkoluovutuksen sekä osakevaihdon toisen verovelvollisen hankkiminen osakkeiden jatkoluovutuksen yhteydessä, jolloin luovuttaja ei ole sama verovelvollinen kuin osakevaihdon osakkeet luovuttanut yhtiö.

Osakevaihdon yhteydessä tapahtuva tulouttaminen lienee vaikeimmin perusteltavissa. Koska osakevaihto ei ole EVL 52 f §:n 2 momentin perusteella luovutus, ei myöskään EVL 6 b §:n 3 momentin 1 ja 2 virkkeissä mainittuja eriä voitaisi tulouttaa tästä syystä osakevaihdon yhteydessä osakkeet luovuttaneen yhtiön verotuksessa¹⁰⁶⁵. Tällöin tuloutus lienee teoreettisesti mahdollista ainoastaan EVL 5 a §:n 5 kohdan nojalla, jos osakkeet osakevaihdon hankkinut yhtiö on kirjannut osakkeet yritysjärjestelyn yhteydessä käypään arvoon ja näin ollen ”tuonut esille” käyvän arvon ja osakevaihdon yhteydessä käytetyn arvon välisen erotuksen, joka voidaan viimeksi mainitun lainkohdan perusteella verottaa luovuttajayhtiön verotuksessa¹⁰⁶⁶. EVL 5 a §:n 5 kohdan sanamuoto lähteekin ”verovuoden päättyessä” realisoituvasta arvosta, mutta tuloutus lienee tehtävissä myös kesken vuoden tapahtuvan luovutuksen realisoiman käyvän arvon ”paljastumisen” tapauksessa. Tällöin vaadittaisiin kuitenkin, että käypä arvo olisi osakkeiden poistamatta olevaa hankintamenoa olennaisesti suurempi.

Osakevaihdon jälkeisten mahdollisten jatkoluovutustilanteiden osalta EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen mukaisten tuloutusten mahdollisuutta tulee arvioida sekä osakevaihdon osakkeet luovuttaneen yhtiön että osakkeet hankkineen yhtiön verotusten näkökulmasta. Osakkeet hankkivan yhtiön verotuksessa tuloutus voi realisoitua, kun se jatkoluovuttaa osakevaihdon hankkimansa

¹⁰⁶⁵ Ks. Penttilä 2008a s. 104.

¹⁰⁶⁶ Ks. Penttilä 2008a s. 104.

osakkeet. Tuloutuksen tekeminen ei ole kuitenkaan välttämättä täysin ongelmantonta.

Hankkiva yhtiö ei ole tehnyt arvonalentumispoistoa, vaikka kyseessä onkin osakkeista tehty arvonalentumispoisto. Sen verotuksessa voi olla vaikea perustella tuloutusta EVL 5 a §:n 4 kohdan (ei-luovutustilanteeseen sidottu) tai jatko-luovutustilanteen realisoiduttua EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen nojalla.

Jälkimmäisessä säännöksessä ei kuitenkaan aseteta luovuttajasubjektia koskevia erityisiä säännöksiä. Säännös lähtee juuri tietyistä verovapaasti luovutettavista osakkeista. Jos näiden osakkeiden perusteella eri verovelvolliselle tehtyjen vanhojen tuloonpalautusten jälkeen luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotus johtuu osakepoistosta, voi tuloutus mahdollistua verovapaan jatkoluovutuksen yhteydessä. On kuitenkin mahdollista, että EVL 52 f §:n mukainen osakevaihto johtaa siihen, että osakepoisto ei enää palaudu tuloon missään tilanteessa. Osakevaihto yritysjärjestelynä ikään kuin ”nollaisi” tilanteen.

Jos kuitenkin hyväksytään tuloutusmahdollisuus osakevaihdon jälkeisen verovapaan jatkoluovutuksen ollessa kyseessä, saatetaan joutua soveltamisongelmiin etuyhteystilanteiden osalta. Osakkeista saatu luovutushinta osoittaa käytännössä osakkeiden käyvän arvon, kun kyse on markkinaehtoisesta luovutuksesta. Alihintaisen luovutuksen tapauksessa EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen soveltaminen muuttuu mahdottomaksi, jos tapauksessa ei synny luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon positiivista erotusta. Tällöin otetaan huomioon kuitenkin kaikki omaisuuden luovutuksesta saadut tulot, mikä voi tarkoittaa myös, että siirtohintaoikaisun tai muun laskennallisen alihinnan avulla syntyy sellainen positiivinen erotus, joka mahdollistaisi EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen mukaisen oikaisun tekemisen, vaikka itse luovutus olisi oikaistunakin verovapaa. Myös alihinnan osuutta voidaan pitää EVL 6 b §:n tarkoittamana luovutushintana. On myös huomattava, että EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen soveltumista ei nähtävästi estä se, että osakkeita ei ole enää verovuoden lopussa tilinpäätöshetkellä sen yhtiön hallussa, johon tuloutus kohdistetaan.

Osakevaihdolla hankittujen osakkeiden jatkoluovuttajan (hankkivan yhtiön) osalta tulouttaminen on hankalaa myös säännöksen sidonnaisuuden luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotuksesta. Hankkivan yhtiön osakevaihdossa hankkimien osakkeiden hankintamenoksi katsotaan käypä arvo. Koska 1 virkkeen soveltaminen on sidottu siihen, että luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotus johtuu virkkeessä mainituista eristä, ei tuloutusta voida tällaisessa tapauksessa tehdä, koska osakkeiden arvo on jo ”päivitetty” käypään arvoon osakevaihdon yhteydessä. Myöskään EVL 5 a §:n 5 kohdan perusteella ei liene mahdollista tehdä tuloutusta jatkoluovutuksen yhteydessä. Jälkimmäisen säännöksen mukainen tuloutus voitaisiin nähtävästi tehdä vain

osakkeet osakevaihdossa luovuttaneen yhtiön verotuksessa¹⁰⁶⁷. Jatkoluovuttajan osalta tulee tietysti huomioiduksi ainakin osakevaihdon ja jatkoluovutuksen välissä syntyneiden EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeessä mainittujen erien tulouttaminen, jos jatkoluovutushinnan ja osakevaihdon mukaisen käyvän arvon erotus johtuu tällaisesta erästä.

Luovuttajayhtiön verotuksessa osakevaihdolla poisvaihdettujen osakkeiden hankintamenot siirtyvät jatkuvuusperiaatteen mukaisesti vastikkeena saatujen uusien osakkeiden hankintamenoiksi. Samoin vaihdettujen osakkeiden hankinta-ajat siirtyvät vastikkeena saatujen osakkeiden hankinta-ajoiksi. Jos luovuttajayhtiön vastikeosakkeiden jatkoluovutuksessa sen luovuttaessa osakevaihdossa saamansa vastikeosakkeet on kyse verovapaasti luovutettavista osakkeista EVL 6 b §:n 1–2 momenttien tarkoittamassa mielessä, voidaan tämän jatkoluovutuksen yhteydessä tehdä 3 momentin 1 virkkeen mukaiset tuloutukset, jos verovapaan luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotus johtuu tässä virkkeessä mainituista eristä. Verovapaan luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotus voi johtua näistä, koska luovuttajan hankintameno on määräytynyt vanhojen osakkeiden perusteella jatkuvuusperiaatetta noudattaen. Koska 1 virkkeessä ei vaadita, että nämä erät rasittaisivat juuri samoja osakkeita, vaan virkkeen soveltaminen on sidottu luovutushinnan ja hankintamenon erotukseen, ei 1 virkkeen soveltamiselle liene estettä tästäkään näkökulmasta katsottuna¹⁰⁶⁸. Osakevaihdon luovuttajayhtiön verotuksessa ei kuitenkaan nähtävästi voitaisi tulouttaa osakevaihdolla poisvaihdettujen osakkeiden (uuden omistajan tekemän) jatkoluovutuksen yhteydessä vanhoja osakkeita rasittanutta osakepoistoa, koska tuloonpalautus ei tapahtuisi tällöin oikean verovelvollisen verotuksessa¹⁰⁶⁹.

Rajat ylittävistä tilanteista. Säännöksessä mainitaan nimenomaisesti EVL:n säännösten perusteella tehty poisto. Rajat ylittävistä tilanteista ei ole erityisiä säännöksiä. Säännöksen soveltamisen osalta ei voi kuitenkaan olla merkityksellistä, onko kyse suomalaisesta vai ulkomaisesta kohdeyhtiöistä. Myös ulkomaisen yhtiön osakkeista tehty arvonalentumispoisto voidaan tulouttaa.

On myös mahdollista, että arvonalentumispoisto on aikoinaan tehty ulkomaisen konserniyhtiön verotuksessa. Lain sanamuoto on sidottu kuitenkin EVL 42 §:n 1 momentin tarkoittamaan poistoon. Tämä tarkoittanee sitä, että säännös koskee ainoastaan Suomen verotuksessa tehtyjä arvonalentumispoistoja. Näin ollen konsernin sisäisissä tilanteissa ei liene mahdollista tulouttaa ulkomaisista arvonalentumispoistoa siitä huolimatta, että luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotus johtuu tosiasiallisesti etuyhteyden näkökulmasta katsottuna ulkomaisesta arvonalentumispoistosta.

¹⁰⁶⁷ Vrt. Penttilä 2008a s. 104.

¹⁰⁶⁸ Toisin Penttilä 2010b s. 504 sekä Penttilä 2010a s. 104.

¹⁰⁶⁹ Ks. Penttilä 2008a s. 104.

Etuyhteyspiirissä voi realisoitua tilanne, jossa suomalainen yhtiö on tehnyt aikoinaan arvonalentumispoiston osakkeista. Sen jälkeen tämä yhtiö luovuttaa osakkeet poistamatonta hankintamenoa käyttäen etuyhteyspiirin ulkomaiselle yhtiölle. Tämä voi tapahtua liiketaloudellisista syistä, mutta kyse voi olla myös järjestelystä, jossa pyritään välttämään aikaisemman osakepoiston realisoituminen ulkoisen yrityskaupan yhteydessä. Tällaisesta yrityskaupasta on mahdollisesti jo neuvoteltu ennen kuin sisäinen osakekauppa on toteutettu.

Verovelvollinen saattaa pyrkiä mahdollisiin etuyhteyspiirin sisällä tapahtuviin luovutuksiin esimerkiksi ulkomaiselle konserniyhtiölle, jos arvonalentumispoiston tuloutuminen arvioidaan mahdolliseksi ja lopullinen luovutus arvioidaan tapahtuvan voitollisena, vaikka arvonnousu ei vielä näkyisikään osakkeissa¹⁰⁷⁰.

Laki mainitsee verovapaasti luovutettavat osakkeet, mutta se ei mainitse erityisesti, että kyse tule olla esimerkiksi EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittamista verovapaasti luovutettavista osakkeista. Tämä lienee kuitenkin ilmeistä EVL:n systematiikan johdosta. Voi olla, että konsernin sisäisen luovutuksen johdosta etuyhteyspiirissä voidaan välttää EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen mukainen tuloutus. Jos kuitenkin on kyse tilanteesta, jossa konsernin sisäisen luovutuksen ainoa tarkoitus on veronkierto, voitaisiin sisäinen luovutus jättää huomioimatta Suomen verotuksessa VML 28 §:n nojalla tai luovutushintana pidetään myös alihinnan osuutta. Täten osakepoisto voitaisiin verottaa suomalaisen konserniyhtiön verotuksessa. Tuloutuksen tekemistä rajoitetusti verovelvollisen verotuksessa voisi olla vaikea perustella. Tämä kysymys nousee esille myös konsernin sisäisten luovutustappioiden osalta. Tätä käsitellään seuraavaksi.

10.1.3 Konserniyhtiöiden välillä tapahtuneesta luovutuksesta toiselle konserniyhtiölle syntynyt verotuksessa vähennyskelpoinen luovutustappio

Yleistä. Luovutushinta on veronlaista tuloa siihen määrään asti, joka vastaa aikaisemmin konserniyhtiöiden välillä tapahtuneesta osakkeiden luovutuksesta toiselle konserniyhtiölle syntynyttä verotuksessa vähennyskelpoista tappiota (EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virke). Veronalaista tuloa on täten aikaisemmin konsernin sisäisestä luovutuksesta aiheutunut, verotuksessa vähennyskelpoinen luovutustappio. Hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu seuraavaa:

¹⁰⁷⁰ Ks. Juusela 2004 s. 198, joka sitoo tämän mahdollisuuden käytön siihen, että jatkoluovutuksesta ei synny veroseuraamuksia tälle ulkomaiselle konserniyhtiölle. Ks. luovutushinnan oikaisukysymyksestä myös Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 181–183 sekä Kukkonen 2007a s. 179.

”Jos osakkeet on aikaisemmin luovutettu konsernin sisällä ja tästä luovutuksesta on aiheutunut vähennyskelpoinen luovutustappio, tuloutuisi 3 momentin mukaan verovapaan luovutusvoiton määrään saakka myös tällainen aikaisemmin vähennetty, konserniyhtiöiden välisistä toimista aiheutunut tappio.”¹⁰⁷¹

Säännöksen mukainen vähennyskelpoinen luovutustappio ei ole siis välttämättä realisoitunut nyt kyseessä olevan luovutuksen tekevän yhtiön verotuksessa eikä tämä ole todennäköistäkään. Tuloutus tapahtuu siis lähtökohtaisesti saman konsernin sisällä, mutta se kohdistetaan toiselle verovelvolliselle, jota luovutustappion vähennyskelpoisuus on aiemmin koskenut. Kyseessä on siis poikkeuksellinen kohdistamisratkaisu tuloverolainsäädännössä. Säännöksessä on valittu näkökulmaksi konsernitaso verovelvolliskohtaisen tarkastelun sijasta, mikä heijastaa etuyhteyden huomioivaa ajattelua, vaikka kyseinen lähestymistapa ei olekaan perusnormin EVL 6 b §:n lähtökohta sitä sovellettaessa¹⁰⁷².

Etuyhteyden huomioiva lähestymistapa tarkoittaa tässä yhteydessä käytännössä sitä, että lainsäätäjä on nähtävästi olettanut, että aikaisemmassa luovutuksessa ei ole käytetty käypää arvoa luovutushintana, mistä osoituksena on jälkimmäisen luovutuksen realisoima luovutusvoitto, ja näin ollen verokohtelu on syytä oikaista jälkimmäisen luovutuksen yhteydessä. Tällöin lähtökohtana on sisältö ennen muotoa, vaikkakaan tätä ei tuoda selvästi esiin lain esitöissä. Tämä puute on heijastunut myös tuloutuksen lakitekniiseen toteutukseen, joka on hyvin kategorinen. Säännökseen ei ole sisällytetty tarkempia määräyksiä luovutustappion syntyolosuhteista tai tappiollisen kaupan todellisuudesta. Markkinaehtoisuudesta poikkeamista ei siis vaadita, jotta aikaisempi etuyhteyden sisällä realisoitunut luovutustappio voidaan tulouttaa.

Tämä puutteellisuus johtaa siihen, että lain soveltamisessa ei oteta huomioon yksilöllisesti tappiollisen luovutuksen syntyyn vaikuttaneita olosuhteita ja osapuolten toimintaa. Se on tästä johtuen erittäin kategorinen ja ehdoton. Vaikka säännöksen soveltamistilanteet johtuisivatkin kuitenkin pääasiallisesti lainsäätäjän tarkoittamista arvonalentumispoistoon rinnasteisista tilanteista¹⁰⁷³, on säännöksen teoreettinen perusta varsin heikko.

Säännöksestä on tämän pitkälle viedyn etuyhteysajattelun johdosta muodostunut yksi EVL:n markkinaehtoisuutta edellyttävistä normeista. Säännös ei kuitenkaan suoranaisesti ohjaa toimimaan tietyllä tavalla, vaan kyse oletuksesta, että vanhat tappiolliset luovutukset on tehty verosuunnittelutarkoituksessa ja ne tulee sen vuoksi tulouttaa osakkuusvapautuksen piiriin kuuluvissa tilanteissa. Säännös johtaa tosiasiallisesti verotuksen oikaisuun, vaikka kyse ei olekaan kohdistamiskysymyksen ratkaisusta oikein eli saman verovelvollisen kyseisen luovutustappion realisointivuoden verotuksen oikaisusta. Itse asiassa EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virke poikkeaa kohdistamisen osalta sekä verovelvollisen että verovuoden osalta siitä, mitä normaalisti verotuksen oikaisussa tehtäisiin. Tämäkin korostaa säännöksen vahvaa liitääntä etuyhteyden huomioivaan ajattelutapaan. Se korostaa myös säännöksen selkeää systemiyyhteyttä osakkuusvapautuksen omassa laskentajärjestelmässä. Sama erityis-

¹⁰⁷¹ HE 92/2004 s. 63.

¹⁰⁷² Ks. Kukkonen – Walden 2010b s. 125 sekä Juusela 2004 s. 199.

¹⁰⁷³ Ks. HE 92/2004 s. 37.

luonne on myös EVL 6 b §:n 4 momentin luovutustappioiden vähentämistä koskevalla säännöksellä.

Konsernin sisäisen luovutustappion palautumista verotettavaan tuloon voidaan havainnollistaa esimerkin avulla.

Esimerkki

X Oy on Y Oy:n emoyhtiö. X Oy on vuonna 2002 hankkinut italialaisen Z SpA:n osakekannan hintaan 100 M EUR. X Oy on 1.1.2004 myynyt osakekannan Y Oy:lle kauppahintaan 40 M EUR. Tällöin X Oy:lle on syntynyt verotuksessa vähennyskelpoinen luovutustappio 60 M EUR. Y Oy myy vuonna 2012 Z SpA:n konsernin ulkopuoliselle ostajalle hintaan 500 M EUR. Luovutusvoitto (500 M EUR – 40 M EUR = 460 M EUR) on Y Oy:lle EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan sekä EVL 6 b §:n 1 ja 2 momentin nojalla verovapaata elinkeinotuloa. X Oy:lle syntyneen luovutustappion osalta luovutushinta on kuitenkin veronalaista tuloa 60 M EUR:n osalta Y Oy:n verotuksessa EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen perusteella.

Lain esitöiden mukaan konsernin sisäistä tappiollista luovutusta on voitu käyttää arvonalentumispoistoa vastaavassa tarkoituksessa. Näin ollen tällaista luovutustappiota tulee verovapaan osakeluovutuksen yhteydessä käsitellä pääasiallisesti samalla tavalla kuin arvonalentumispoistoja.¹⁰⁷⁴ EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen oikeusohje määrää, että aikaisemmin vähennetty tai ainakin vähennyskelpoinen tappio palautuu myöhemmin verovapaan luovutushinnan realisoivan toisen konserniyhtiön tuloon, eikä se siis palaudu itse vähennyksen tehneen yhtiön tuloon. Säännös vaikeuttaa verosuunnittelun mahdollisuuksia konsernin sisäisiä luovutuksia hyödynnettäessä. Konsernin käsitteenä sovelletaan EVL 6 b §:n 7 momentin määritelmää, joka on kattavampi kuin OYL:ssa tarkoitettu konserni. OYL:n yleisen konsernimääritelmän ja KonsAvL:n mukaisen avoimeen tuloksentasaukseen perustuvan konsernin lisäksi EVL:iin on näin ollen tullut oma erityinen konsernimääritelmä, vaikka yhteys OYL:n määritelmään kuuluukin osaksi EVL 6 b §:n 7 momenttia.

”– aikaisemmin – – syntynyttä – –” Momentin 2 virkkeessä viitataan jo syntyneisiin vähennyskelpoisiin luovutustappioihin, mutta ei anneta lisää tietoa siitä, mikä säännöksen soveltamisen kannalta merkityksellinen ajanjakso tarkalleen ottaen on. Aikaulottuvuuden osalta ei ole määritely, milloin konserniyhtiöiden väliset tappiolliset osakeluovutukset ovat tapahtuneet tai niiden olisi pitänyt tapahtua.

Periaatteessa säännöksen tarkoittamat luovutukset on voitu tehdä ennen verouudistuksen voimaantuloa tai se jälkeen, vaikkakin lainsäätäjä lienee pääasiallisesti tarkoittanut nimenomaan vanhoja tappioita. Koska säännöksessä ei ole rajattu uusiakaan luovutuksia säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle, sovelle-

¹⁰⁷⁴ HE 92/2004 s. 37 sekä VaVM 12/2004 s. 6.

taan tuloonpalautusta myös sellaisiin verotuksessa vähennyskelpoisiin luovutustappioihin, jotka ovat realisoituneet 19.5.2004 tai sen jälkeen.

” – *verotuksessa vähennyskelpoista luovutustappiota* ”. Säännöksessä lähdetään vähennyskelpoisen luovutustappion käsitteestä. Vähennyskelpoista luovutustappiota voidaan pitää aikaisemmin konkreettisesti verovaikutteisesti vähennetystä luovutustappiosta erillisenä ilmiönä, vaikkakin jälkimmäinen selkeästi sisältyykin aikaisemman soveltamisalaan.

Tuloonpalautukselta ei siis vaadita verotuksessa realisoitunutta luovutustappion konkreettista vähennystä, vaan merkityksellistä on ainoastaan luovutustappion vähennyskelpoisuuden realisoituminen ”aikaisemmin konserniyhtiöiden välillä tapahtuneesta luovutuksesta”. Tämä tulkintakysymys ei liene kuitenkaan ollut lainsäätäjän ajatuksissa verouudistuksen yhteydessä. Näin ollen säännöksessä vähennyskelpoisia tappioita voisivat lain sanamuodon perusteella olla esimerkiksi EVL 6 b §:n 4 momentin tarkoittamat vähennyskelpoiset tappiot¹⁰⁷⁵. Koska tuloonpalautussäännös ei erottele toisistaan konsernin sisäistä luovutustappiota, joka on jäänyt vähentämättä EVL 6 b §:n 4 momentin tai jollakin muulla perusteella, ja luovutustappiota, joka on pystytty saman oikeusohjeen perusteella vähentämään, soveltuisi tuloonpalautus molempiin. Tärkeää on, että tappiollinen luovutus on aikaisemmin tapahtunut konserniyhtiöiden välillä.

Tuloonpalautusta ei kuitenkaan voida tehdä nimenomaisesti vähennyskeltvotomaksi määrättyjen luovutustappioiden osalta. Tällainen vähennyskeltvoton tappio on esimerkiksi EVL 6 b §:n 6 momentin tarkoittama luovutustappio. Realisoituneiden vähennyskelpoisten mutta vähentämättä jääneiden luovutustappioiden tulouttaminen verovapaan luovutuksen yhteydessä on kuitenkin vaikeasti perusteltavissa, koska hallituksen esityksen yksityiskohtaiset perustelut sitovat tuloutuksen konserniyhtiöiden välisistä toimista aiheutuneeseen tappioon, joka on ”aikaisemmin vähennetty”¹⁰⁷⁶. Tämä tarkoittaisi sitä, että ainoastaan verotuksessa vähennetyt luovutustappiot voitaisiin tulouttaa.

” – *näiden osakkeiden* – ” Tuloonpalautus on sidottu EVL 6 b §:n tarkoittaman verovapaan luovutushinnan tilanteeseen. Säännöksen sanamuoto on ”näistä osakkeista”, millä viitataan ilmeisesti momentin 1 virkkeen alkuun eli ”verovapaasti luovutettaviin osakkeisiin”. Vaatimuksena on nähtävästi myös, että kyse on samoista osakkeista eli osakkeiden luonne ei ole voinut muuttua tappiollisen luovutuksen realisoitumisen ja nyt kyseessä olevan verovapaan jatkoluovutuksen tapauksessa. Tämä asettaa erityisiä haasteita säännöksen soveltamiselle esimerkiksi yritysjärjestelytilanteissa.

Tässä yhteydessä säännöksissä ei ole kuitenkaan määritelty sitä, mihin tulolähteeseen tai omaisuuslajiin kyseiset osakkeet ovat kuuluneet aiemmin, esi-

¹⁰⁷⁵ Ks. Penttilä 2010d s. 58 av. 11.

¹⁰⁷⁶ HE 92/2004 s. 63.

merkiksi säännöksessä mainitun vähennyskelpoisen luovutustappion realisoitumishetkellä. Ainoa säännöksen sisään leivottu määritelmä on verovapaan luovutuksen syntyminen, jolloin myös tuloon palautuminen realisoituu. Näin ollen osakkeet ovat aikaisemmin voineet olla myös TVL-tulolähteen osakkeita tai muihin omaisuuslajiin kuin käyttöomaisuuteen kuuluvia osakkeita. Säännös antaisi tilaa myös sellaiselle tulkinnalle, että osakkeiden TVL-tulolähteen tai muuhun omaisuuslajiin kuulumisen aikana näillä samoilla osakkeilla konserniyhtiöiden välisessä luovutuksessa realisoitunut vähennyskelpoinen tappio (ei siis välttämättä vähennetty tappio) voitaisiin palauttaa tuloon EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen perusteella. Näin ollen esimerkiksi vaihto-omaisuuteen kuuluneilla osakkeilla realisoidun EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen tarkoittaman konsernin sisäisen vähennyskelpoisen luovutustappion suuruinen erä voitaisiin palauttaa luovuttajayhtiön tuloon sen realisoitessa kyseiset sittemmin käyttöomaisuuteen siirtyneet osakkeet EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n tarkoittamalla tavalla verovapaasti.

”— aikaisemmin konserniyhtiöiden —” Osakkuusvapautussääntöjä varten on tehty säännösten oma etuyhteysmääritelmä, jota hyödynnetään EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen palautuserän osalta ja EVL 16 §:n 7 kohdan vieraan pääoman -ehtoisten sijoitusten ja konsernituen vähennyskeltvottomuutta koskevassa säännöksessä. Molemmissa näissä on viittaus konserniyhtiöihin, jotka määritellään EVL 6 b §:n 7 momentissa.¹⁰⁷⁷

”Konserniyhtiöillä tarkoitetaan tässä pykälässä osakeyhtiölain (624/2006) 8 luvun 12 §:ssä tarkoitettuun konserniin kuuluvia yhtiöitä tai sellaisia yhtiöitä, joissa kaikissa yhdellä tai useammalla luonnollisella henkilöllä, oikeushenkilöllä tai näillä yhdessä on osakeyhtiölain 8 luvun 12 §:ssä tarkoitettua määräysvaltaa vastaava määräysvalta.”¹⁰⁷⁸

Jos osakeyhtiöllä on määräysvalta toisessa kotimaisessa tai ulkomaisessa yhteisössä, on edellinen emoyhtiö ja jälkimmäinen tytäryhteisö. Emoyhtiö tytäryhteisöineen muodostaa siis konsernin. EVL 6 b §:n 7 momentin mukaan konserniyhtiöinä pidetään myös esimerkiksi osakeyhtiöitä, jotka sama tai samat luonnolliset henkilöt omistavat.

Vaikka edellä onkin katsottu, että monilta osin vuoden 2004 verouudistus ei juuri soveltanut etuyhteyden laajasti huomioon ottavaa lainsäädäntömallia¹⁰⁷⁹, sisällytettiin EVL:iin joka tapauksessa tiettyjä tähän viittaavia elementtejä. Moniportainen yritys rakenne otetaan nykyisin huomioon laajemmin kuin ennen

¹⁰⁷⁷ EVL 6 b §:n 7 momentin säännöksen hyödyntämisestä ks. esim. Immonen 2005 s. 1–2.

¹⁰⁷⁸ L 30.12.2008/1077.

¹⁰⁷⁹ Tällainen olisi voinut olla esim. malli, jossa omistusosuusedellytys olisi voitu ohittaa osoittamalla erityisen liiketoiminnallisen yhteyden olemassaolo (Ruotsin malli) tai sisällyttämällä omistusosuusedellytykseen mahdollisuus täyttää vaadittava omistusosuus etuyhteyspiirin omistusosuus kokonaisuudessaan huomioiden.

verouudistusta, mikä tarkoittaa myös etuyhteyden merkityksen kasvamista. Verovapauden sitominen tiettyyn omistussuhteeseen ja etuyhteyden huomioiminen tiettyjen verovapaan tulon realisoitumisen yhteydessä tuloon palaavien erien osalta liittyvät verovapauden muodolliseen puoleen. Tosiasiallisessa mielessä kyse on osakkuusvapautuksen yritysraakenteen muutosten tekoa helpottavasta vaikutuksesta suorasijoitustilanteissa. Muodollisesti asiaa lähestytään verolain soveltamisen näkökulmasta, mutta tosiasiallisesti kyse on yrityksen taloushallinnon käytännön päätöksenteosta. EVL 6 b §:n 7 momentti toi etuyhteyden huomioon ottavan mekanismin EVL:n järjestelmään, kun osakkuusvapautuksen ja siihen liittyvien säännösten tietyissä osakysymyksissä huomioidaan tietty erikseen määritelty etuyhteyksiin erillisyyssperiaatteen sijaan¹⁰⁸⁰. Etuyhteyden huomioon ottaminen sisältyy täten sekä osakkuusvapautuksen muodolliseen että sen tosiasialliseen puoleen.¹⁰⁸¹

EVL 6 b §:n 7 momentin viittauksella mahdollistetaan myös osakkuusvapautussäännösten tehokas soveltaminen, mikä tarkoittaa muun muassa puuttumista aggressiiviseen verosuunnitteluun. Yrityksen taloudellisen päätöksenteon näkökulmasta arvioituna etuyhteyden huomioiminen mahdollistaa yhtäältä verovapauden, mutta toisaalta sitä hyödynnetään järjestelmän rakenteellisen johdonmukaisuuden ja aggressiivisen verosuunnittelun estämisen vuoksi verovelvollista ”vastaan”. Lainsäädäntöteknisesti ja muodollisesti arvioituna konsernikäsite tehtiin sekä EVL 16 §:n 7 kohdan vähennyskelvottomuuden että EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen tarkastuserän soveltamisen avuksi, minkä lisäksi lain esitöissä korostettiin mahdollisuutta puuttua veronkiertojärjestelyihin VML 28 §:n perusteella. On kuitenkin todettava, että sekä EVL 16 §:n 7 kohdan että EVL 6 b §:n 3 momentin tarkoittamilla tilanteilla voi olla tosiasiallinen kytkentä veronkiertotilanteisiin, vaikka niiden soveltamisalaan kuuluminen ei olekaan sidottu veronkiertotarkoitukseen, eikä sitä siis vaadita näiden säännösten soveltamiseksi. Säännös täydentää sekä EVL 6 b §:n omia rajaus-säännöksiä, joilla pyritään kitkemään epätoivottu verosuunnittelu, että VML 28 §:n mukaista yleistä veronkiertosäännöstä. Tosiasialliseen määräysvaltaan sidottu etuyhteyksimääritelmä on ymmärrettävä säännösten tarkoituksen näkökulmasta katsottuna.

Eduskunnan valiokuntakäsittelyssä lain sanamuotoon lisättiin sana ”kaikissa”. Säännös kattaa myös yksityishenkilöiden määräysvallan yhtiössä. Näin on mahdollista, että yhtiöiden välinen etuyhteys voi muodostua myös siten, että yhtiöillä on sama tai samoja yksityishenkilöomistajia.

Viittaus ”kaikissa” tehtiin nimenomaan määritelmän täsmentämiseksi, vaikkakin säännöstä olisi voitu varmasti tulkita tällä tavalla ilman täsmennystäkin. Laajaa etuyhteyksiä perusteltiin tällöin lähinnä sillä, että pelkkä viittaus OYL:iin jättäisi

¹⁰⁸⁰ Ks. tästä laajemmin esim. Kukkonen – Walden 2010b s. 20. Ks. myös Juusela 2004 s. 201.
¹⁰⁸¹ Vrt. Juusela 2004 s. 201.

määritelmän ulkopuolelle saman luonnollisen henkilön omistamat kaksi osakeyhtiötä. Tällaistenkin tilaneiden osalta haluttiin pystyä soveltamaan EVL 6 b §:n 3 momentin ja EVL 16 §:n 7 kohdan säännöksiä. EVL 6 b §:n 7 momentin etuysteysmääritelmän sisällyttäminen säännökseen oli myös neutraalisuussyistä välttämätöntä.¹⁰⁸² Lain esitöissä ei kuitenkaan perusteltu tarkemmin OYL:n käyttöä etuysteysmääritelmän pohjana. Toinen vaihtoehto olisi ollut täysin itsenäisen etuysteysmääritelmän muodostaminen. Asia on ajankohtainen tällä hetkellä lähinnä siitä syystä, että VML 31 § määrittelee itsenäisesti etuysteiden olemassaolon.

Luonnollisen henkilön kokonaan omistamilla yhtiöillä on säännöksen tarkoittama etuysteys, joka on nimetty EVL 6 b §:n 7 momentissa ”konserniyhtiöitä” koskevaksi erityiseksi määritelmäksi. Säännös ei ole varsinainen konsernimääritelmä, vaan kyse on ainoastaan erityisestä etuysteysmääritelmästä, jota hyödynnetään EVL:n kahdessa toisistaan riippumattomassa yhteydessä.¹⁰⁸³

Säännös kattaa erilaiset etuysteystilanteet. Se on myös suunniteltu erilaisia sekä osakkuusvapautusta että siihen liittyviä verotustilanteita silmällä pitäen. Soveltamismahdollisuus on kytketty OYL 8 luvun 12 §:n säännökseen¹⁰⁸⁴, mutta sanamuodoksi ei ole valittu ”tässä määritelty määräysvalta” vaan siinä ”tarkoitettua määräysvaltaa vastaava määräysvalta”. Valittu sanamuoto sisältänee mahdollisuuden puuttua räikeimpiin veronkiertotapauksiin, koska vastaavuuden ei välttämättä tarvitsisi olla täydellinen vaan ainakin joissakin tapauksissa voitaisiin pienempikin omistuksen perusteella syntyvä vaikutusvalta kelpuuttaa EVL 6 b §:n 7 momenttia sovellettaessa.¹⁰⁸⁵ Tuloverotuksen systematiikan näkökulmasta olisi selkeämpää kytkeä etuysteyttä koskevat määräykset VML 31 §:n etuysteysmääritelmään. Tämä olisi johdonmukaisempi vaihtoehto nykyisen osakkuusvapautussäännösten sisäiseen määritelmään verrattuna.

Jos etuysteysmääritelmät haluttaisiin yhtenäistää VML 31 §:n kanssa, voitaisiin EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeeseen liittää ainoastaan viittaus etuysteiden olemassaoloon ja poistaa viittaus konserniyhtiöihin. Tällöin säännöksessä voitaisiin mainita ”näillä osakkeilla” VML 31 §:n tarkoittamalla tavalla etuysteudessa toisiinsa olevien osapuolten välillä tapahtunut luovutuksesta toiselle osapuolelle syntynyt verotuksessa vähennyskelpoinen luovutustappio.

Tällöin EVL 6 b §:n 7 momentti pitäisi kumota tai muuttaa se viittaukseksi VML 31 §:ään. Tämän lisäksi EVL 16 §:n 7 kohdan subjektiedellytys voitaisiin muuttaa siten, että vähennyskeltottomuus koskisi EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua yhteisön sellaiselta osakeyhtiöltä, josta verovelvollinen tai siihen VML 31 §:n mukaisesti etuysteudessa olevat tahot omistaisivat yksin tai yhdessä vähintään kymmenen prosenttia osakepääomasta.

¹⁰⁸² VaVM 12/2004 s. 9 ja s. 15. Ks. tästä myös Kukkonen – Walden 2010 s. 50–51 ja Juusela 2004 s. 203.

¹⁰⁸³ Vrt. Juusela 2004 s. 203.

¹⁰⁸⁴ OYL:n konsernimääritelmästä ks. Villa 2006 s. 279–280.

¹⁰⁸⁵ Ks. Kukkonen – Walden 2010a s. 50–51, jotka nostavat esille tämän epävarmuuden.

Konsernisuhde ei enää voimassa. Sellaista tilannetta on pidetty tulkinnanvaraisena, jossa konsernisuhde on edellä mainittujen kahden luovutuksen, tappiollisen ja voitollisen, välillä lakannut olemasta. Oikeustila on tältä osin vielä epäselvä. Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että tuloutus voisi olla tällaisissakin tilanteissa mahdollinen¹⁰⁸⁶. Tässä mainittua tulkintatilannetta voidaan havainnollistaa seuraavan esimerkin avulla:

Esimerkki 1

X Oy on X-konsernin emoyhtiö. Y Oy on X Oy:n tytäryhtiö. X Oy on vuonna 1998 hankkinut italialaisen G SpA:n osakekannan 100 M EUR:lla. X Oy on 1.1.2004 myynyt G SpA:n osakekannan Y Oy:lle kauppahintaan 40 M EUR. Tällöin X Oy:lle on syntynyt verotuksessa vähennyskelpoinen luovutustappio 60 M EUR. X Oy myy Y Oy:n X-konsernin ulkopuoliselle ostajalle vuonna 2005, ja näin X Oy:n ja Y Oy:n välinen konsernisuhde lakkaa. Y Oy myy vuonna 2011 G SpA:n konsernin ulkopuoliselle ostajalle hintaan 500 M EUR. Luovutusvoitto (500 M EUR – 40 M EUR = 460 M EUR) on Y Oy:lle EVL 6 b §:n 1 momentin nojalla täysin verovapaata tuloa. Tuloutetaanko luovutustappio 60 M EUR, vaikka se on syntynyt X-konsernissa, johon luovuttajayhtiö Y Oy ei enää kuulu?

Esimerkki 2

A Oy on A-konsernin emoyhtiö. A-konsernin konsernirakenne vuonna 2002 oli seuraava: A Oy omisti tytäryhtiöt B Oy:n ja C Oy:n. B Oy:llä oli saksalainen tytäryhtiö D AG, jonka hankintameno oli 50 M EUR. B Oy myi D AG:n sisaryhtiölleen C Oy:lle hintaan 10 M EUR vuonna 2003 ja siitä realisoitui B Oy:n verotuksessa vähennyskelpoinen luovutustappio 40 M EUR. A Oy myi vuonna 2006 B Oy:n konsernin ulkopuoliselle ostajalle. C Oy myi vuonna 2012 D AG:n osakkeet hintaan 100 M EUR, jolloin sinne realisoitu luovutusvoitto 90 M EUR, joka on EVL 6 b §:n 1 momentin nojalla verovapaa. Tuloutuuko aikaisempi samassa A-konsernissa realisoitunut luovutustappio 40 M EUR siitä syystä, että jatkoluovutuskin tapahtuu edelleen samassa A-konsernissa, vaikka tappiollisen luovutuksen aikoinaan tehnyt yhtiö onkin jo poistunut konsernista?

Esimerkeissä joudutaan ratkaisemaan, palautuuko konsernin sisäisessä transaktiossa aikaisemmin konsernisuhteessa olleelle yhtiölle syntynyt luovutustappio verovapaan ja voitollisen luovutuksen tekvän yhtiön eli Y Oy:n veronalaiseen tuloon EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen nojalla. Kun voitollinen jatkoluovutus tapahtuu, EVL 6 b §:n 7 momentin mukainen konsernisuhde on jo lakannut olemasta.

Konserniyhtiön poistuminen konsernista tämän tilanteen tarkoittamassa mielessä voi johtua monesta eri syystä. Yhtiö on voitu myydä konsernin ulkopuoliselle ostajalle, kuten edellisessä esimerkissä. Yhtiö on saatettu myös sulauttaa toiseen konserniyhtiöön. Se on voitu myös purkaa.

¹⁰⁸⁶ Kukkonen 2007a s. 180, Juusela 2004 s. 200, Kaijalainen 2005 s. 7 sekä Mattila 2006b s. 3–4.

Kysymys on siis siitä, edellyttääkö EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen säännös sitä, että jatkoluovutuksen yhteydessä (luovutushetkellä) vallitsee sama konsernisuhde kuin silloin, kun vähennyskelpoinen luovutustappio syntyi. Lain sanamuodon mukaan verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutushinta katsotaan veronalaiseksi tuloksi siihen määrään asti, joka vastaa näiden osakkeiden aikaisemmin konserniyhtiöiden välillä tapahtuneesta luovutuksesta toiselle konserniyhtiölle syntynyttä verotuksessa vähennyskelpoista luovutustappiota. Säännöksen sanamuodosta ei käy nimenomaisesti ilmi, että jatkoluovutuksen yhteydessä edellytettäisiin, että silloin vallitsisi sama konsernisuhde kuin vähennyskelpoisen luovutustappion syntyhetkellä. Tuloutusta voitaisiin konsernisuhteen katkeamisesta huolimatta pyrkiä perustelemaan lain sanamuodon lisäksi säännöksen tarkoituksella. EVL 6 b §:n 3 momentissa on kyse nimenomaisesti poikkeuksesta veronalaisuuteen.

Lain esityöt eivät kuitenkaan tarjoa selkeää vastausta tähän kysymykseen. Hallituksen esityksessä on luovutushinnan veronalaisuuden osalta todettu, että luovutushinnan veronalaisuus liittyy EVL 6 §:n 3 momentin mukaisesti siihen, että luovutettavien osakkeiden hankintamenoa on pienennetty momentissa mainituilla erillä. Hallituksen esitys lähtee siitä, että se osa luovutusvoitosta, joka johtuu mainituista hankintamenoa alentavista eristä, olisi veronalaista tuloa myös silloin, kun osakkeet olisivat verovapaasti luovutettavia. Esityksessä todetaan seuraavaa:

”Ehdotetulla säännöksellä varmistettaisiin se, että arvonalennuspoisto, jota ei ole osakkeiden arvonnousun myötä palautettu tuloon elinkeinoverolain 5a §:n 1 momentin 4 kohdan säännöksen nojalla, sekä epäsuorasti tuloutuvaksi tarkoitetut hankintamenoista vähennetyt varaukset ja avustukset, luetaan tuloksi viimeistään osakkeita luovutettaessa. Jos osakkeet on aikaisemmin luovutettu konsernin sisällä ja tästä luovutuksesta on aiheutunut vähennyskelpoinen luovutustappio, tuloutuisi 3 momentin mukaan verovapaan luovutusvoiton määrään saakka myös tällainen aikaisemmin vähennetty, konserniyhtiöiden välisistä toimista aiheutunut tappio.”¹⁰⁸⁷

EVL 6 b §:n 7 momentissa on määritelty myös EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen tarkoittama konserniyhtiö. Lain sanamuoto on tässä ”konserniin kuuluvia” sekä ”on – määräysvalta”. Myös OYL käyttää preesensia kuvaillaessaan määräysvallan olemassaoloa. Preesens on verbin aikamuoto, joka ilmaisee, että jotakin tapahtuu parhaillaan taikka yleisesti, aina¹⁰⁸⁸. Edellä mainittujen säännösten preesens-aikamuodon käytöstä voitaisiin lain sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella päätellä, että vaadittavan konsernisuhteen tulisi olla voimassa jatkoluovutushetkellä, jotta EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen mukainen tuloutus voisi realisoitua. Näin ollen jos osakkeiden jatkoluovutuksen ta-

¹⁰⁸⁷ HE 92/2004 s. 63.

¹⁰⁸⁸ Hiidenmaa – Kuohukoski – Löfberg – Ruuska – Salmi 2006 s. 249.

pahtuessa luovuttajayhtiö ei enää kuuluisi sen yhtiön kanssa samaan EVL 6 b §:n 7 momentin mukaiseen konserniin, jossa vähennyskelpoinen luovutustappio realisoituu (kuten edellisessä esimerkissä), ei tuloutusta voitaisi enää jatkoluovutuksen yhteydessä tehdä. Samaan lopputulokseen tullaan lain sanamuodon ja lain esitöiden perusteella myös yleensä silloin, kun jatkoluovuttajayhtiö ei kuulu jatkoluovutushetkellä sellaiseen konserniin, jossa näiden samojen osakkeiden osalta on realisoitunut kyseisen konsernin sisäisen luovutuksen perusteella vähennyskelpoinen luovutustappio. Jos kuitenkin kyse on siitä, että se yhtiö, jolle tämä luovutustappion vähennyskelpoisuus on realisoitunut, on lähtenyt konsernista, johon jatkoluovuttaja edelleen kuuluu, voidaan tuloutus nähtävästi lain sanamuodon mukaan tehdä jatkoluovuttajan verotuksessa, koska se kuuluu edelleen tähän samaan kyseessä olevaan konserniin, jossa luovutustappion vähennyskelpoisuus on realisoitunut.

Kysymyksen tulkintaa vaikeuttaa se, että sitä ei ole erityisesti kommentoitu lain esitöissä. Jos lainsäätäjä olisi halunnut tällaisen rajauksen tehdä, sen olisi tullut reagoida asiaan jo lakia säätäessään. Jos kuitenkin tilanne on sellainen, että jatkoluovuttajayhtiö on tullut samaan konserniin aikaisemman luovutustappion realisoineen yhtiön kanssa vasta tappiollisen luovutuksen tapahtumisen jälkeen, saattaa lopputulos olla erilainen. Toisaalta lain sanamuoto ei estäne tällaisessakaan tilanteessa konsernin sisällä syntyneen vähennyskelpoisen luovutustappion tulouttamista. Kokonaisuudessaan verokohtelu muuttuu edellä kuvatuissa tilanteissa kohtuuttomaksi verovelvollisen kannalta, joten lainsäätäjältä olisi syytä odottaa mahdollisia lainsäädännön täsmennyksiä asiassa.¹⁰⁸⁹

Ratkaisua tuloutusmahdollisuuteen tulee etsiä lakisystemaattisin ja lain sanamuodon tulkintaan liittyvin keinoin. Esimerkiksi konsernin sisäisissä luovutuksissa tapahtuneiden luovutustappioiden osalta yritysjärjestely saattaa muodostaa esteen EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen mukaisen oikaisun tekemiselle. Tällöin sulautumisen tai jakautumisen kohteena olleelta yhtiöltä on siirtynyt yritysjärjestelyn seurauksena vastaanottavalle yhtiölle sellaisia osakkeita, jotka on aiemmin luovutettu konsernitilanteessa tappiollisesti. Virkkeessä käytetään ilmaisua ”toiselle konserniyhtiölle” syntynyt tappio. Koska oikaisun tuloonpalautus on sidottu nimenomaan jatkoluovutukseen ja siis luovutushetkeen, tulisi luovutettavien osakkeiden jatkoluovutuksen tekevän luovuttajayhtiön kuulua jatkoluovutuksen luovutushetkellä samaan EVL 6 b §:n 7 momentin mukaiseen konserniin sen yhtiön kanssa, jolle tämä verotuksessa vähennyskelpoinen luovutustappio on aiemmin realisoitunut. Jos tätä konserniyhteyttä ei

¹⁰⁸⁹ Vrt. Kaijalainen 2005 s. 8 av. 7, jossa hän huomauttaa esittämänsä esimerkin perusteella seuraavaa: ”B Oy:llä ei liene asianosaisjulkisuuden perusteella saada verohallinnolta etukäteen tietoa siitä, onko Y Oy:n luovutuksissa muodostunut tappiota, joka otettaisiin huomioon B Oy:n luovuttaessa Y Oy:n osakkeet. Kyseessä on sellainen toista verovelvollista koskeva salassa pidettävä verotustieto, joka voidaan antaa B Oy:lle vain tilanteessa, jossa tappio on vaikuttanut B Oy:n verotukseen.”

enää jatkoluovutuksen luovutushetkellä ole olemassa, ei oikaisua EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen perusteella voida tehdä ainakaan lain sanamuodon mukaisen tulkinnan mukaan.¹⁰⁹⁰ Lainsäätäjällä on tietysti mahdollisuus täsmentää lakia tämän asian osalta, jos koetaan, että oikaisu haluttaisiin ulottaa myös jatkoluovutustilanteeseen.

Konserniyhteyden katkeamiseen otettiin kantaa ratkaisussa KHO 2012:19.

Tapauksessa D Oyj oli myynyt elokuussa 2000 45 prosenttia omistamansa tytäryhtiön A Oy:n osakekannasta E-konserniin kuuluvalle K A/S:lle. Marraskuussa 2000 A Oy osti D Oyj:n toiselta tytäryhtiöltä (eli samaan D-konserniin kuulualta) B Oy:ltä X-yhtiön osakkeet. Kauppahinta oli 1 markka. Kaupasta syntyi B Oy:lle vähennyskelpoinen myyntitappio, joka veroasiamiehen mukaan on ollut vähintään 2 miljoonaa, minkä lisäksi B Oy vähensi verotuksessaan arvonalennuksen liikesaamisistaan X-yhtiöltä. Vuoden 2002 marraskuussa D Oyj myi 35 prosentin lisäosuuden A Oy:n osakekannasta K A/S:lle ja vuonna 2004 D Oyj myi jäljellä olevan 20 prosentin omistusosuutensa A Oy:stä E-konsernille. Maaliskuussa 2006 A Oy myi (eli kuuluessaan E-konserniin) kyseessä olevat X-yhtiön osakkeet tuolloiselle emoyhtiölleen (eli konsernin sisäisellä kaupalla), L-nimiselle yhtiölle 24 961 308,04 euron kauppahinnalla. A Oy:lle muodostui myynnistä 24 708 179,04 euron verovapaa luovutusvoitto, jonka se vähensi verovuoden 2006 verotettavasta tulostaan.

Konserniverokeskus toimitti A Oy:n verotuksen verovuodelta 2006. Toimitetussa verotuksessa yhtiön konsernin sisällä luovuttamista X-yhtiön osakkeista saamaa luovutusvoittoa pidettiin kokonaisuudessaan verovapaana, vaikka yhtiön ostaessa vuonna 2000 kyseiset osakkeet B Oy:ltä, oli jälkimmäiselle syntynyt kaupasta vähennyskelpoista luovutustappiota. Vuonna 2000 sekä myyjä että ostaja olivat kuuluneet D-konserniin, josta A Oy oli siirtynyt osakekauppojen myötä E-konserniin vuonna 2002.

Konserniverokeskuksen verotuksen oikaisulautakunta oli 5.2.2009 tekemällään päätöksellä hylännyt veroasiamiehen vaatimuksen siitä, että X-yhtiön osakkeiden luovutushinta olisi tullut katsoa A Oy:n veronalaiseksi tuloksi sen verotuksessa B Oy:n ja A Oy:n välisessä näiden osakkeiden kaupassa syntyneeseen vähennyskelpoisen luovutustappion määrään asti, ja että luovutustappion tarkka määrä on selvitettävä.

Helsingin HAO hylkäsi VOVA:n valituksen päätöksellään 15.9.2010 10/1396/3. Ottaen huomioon EVL 6 b §:n 3 momentin ja hallituksen esityksessä lainkohdasta todetun HAO katsoi, että koska A Oy ei ole X-yhtiön osakkeiden jatkoluovutuksen tapahtuessa kuulunut enää D-konserniin, A Oy:n tuloon ei tullut HAO:n mukaan lisätä X-yhtiön osakkeiden luovutuksesta aikanaan D-konsernissa vähennettyä luovutustappiota.

VOVA valitti KHO:een ja pyysi HAO:n päätöksen kumoamista ja X-yhtiön osakkeiden luovutushinnan katsomista A Oy:n vuoden 2006 verotuksessa veronalaiseksi tuloksi siihen määrään saakka, joka vastaa sitä verotuksessa vähennyskelpoisen luovutustappion määrää, joka on syntynyt B Oy:lle sen myydessä vuonna 2000 X-yhtiön osakkeet konsernin sisäisellä kaupalla A Oy:lle. VOVA katsoi valituksessaan, että verovapaussäännökset ovat poikkeuksia veronalaisuutta koskevasta pääsäännös-

¹⁰⁹⁰ Ks. Penttilä 2010b s. 503. Tähän lain sanamuodon mukaiseen johtopäätökseen on tultu myös ratkaisussa KHO 2012:19.

tä, eikä niitä voida tulkita laajentavasti. Lain sanamuoto ei VOVA:n mukaan edellytä, että jatkoluovutuksen yhteydessä vallitsisi sama konsernisuhde kuin luovutustappion syntyessä. Se, ettei säännökseen ole asetettu aikarajaa, on ollut tietoinen valinta. Aikarajattomuudesta seurasi, että tilannetta, jossa jatkoluovutuksen tapahtuessa ei enää vallinnut sama konsernisuhde kuin silloin, kun luovutustappio syntyi, ei voida pitää millään tavoin poikkeuksellisenä. Sen vuoksi on mahdollista, että tämä vaihtoehto olisi ollut esillä myös lainvalmistelun yhteydessä. Jos lainsäätäjällä olisi tarkoittanut, ettei tällaisissa tilanteissa EVL 6 b §:n 3 momentin toisen virkkeen säännös tule sovellettavaksi, voitiin olettaa, että lainsäätäjällä olisi tuonut sen esiin joko laissa tai ainakin sen esitöissä. VOVA katsoi, että HAO:n tulkinta saattaisi luoda edellytyksiä sille, että konsernin sisällä syntyneet luovutustappiot muodostuisivat kauppatavaraksi.

Yhtiö katsoi vastineessaan, että kun konsernisuhteen olemassaolosta EVL 6 b §:n 3 momentissa tarkoitettua jatkoluovutuksen hetkellä ei nimenomaisesti ole lausuttu lakitekstissä eikä lainvalmisteluaineistossa, oikaisusäännöstä ja sitä tukevaa EVL 6 b §:n 7 momenttia tulee tulkita ensisijaisesti sanamuodon perusteella. Säännösten sanamuoto osoitti yhtiön mukaan selvästi, että EVL 6 b §:n 3 momentin rajoitus on tarkoitettu sovellettavaksi tilanteissa, joissa osakkeiden aiemmasta luovutuksesta muodostunut luovutustappio on vähennetty sellaisessa yhtiössä, joka voitollisen jatkoluovutuksen hetkellä kuuluu edelleen samaan konserniin. A Oy:n osakkeet oli ostettu E-konserniin kolmessa erässä vuosina 2000, 2002 ja 2004. Yhtiö totesi, että vuonna 2004 tehty viimeisen osake-erän kauppa perustui vuonna 2002 tehtyyn sopimukseen, jolloin vuonna 2004 toteutetun verouudistuksen säännöksistä ei ollut mitään tietoa, eikä niillä myöskään ole ollut vaikutusta yhtiön osakkeiden kauppahintaan. Yhtiön mukaan B Oy:n vähentämä luovutustappio ei näin ollen ole edes voinut muodostua kauppatavaraksi tässä tilanteessa.

KHO ei muuttanut HAO:n päätöstä. Luovutustappiota ei voitu enää tulouttaa jatkoluovutuksen hetkellä, koska konsernisuhde ei ollut enää voimassa. KHO:n esitti kuitenkin ratkaisuositsikossaan mahdollisesti laajemman oikeusohjeen kuin HAO:n ratkaisu. KHO:n mukaan ”[s]äännöstä ei sovellettu silloin, kun osakkeiden ensiluovutus vuonna 2000 ja jatkoluovutus vuonna 2006 eivät tapahtuneet samassa konsernissa vaan kahdessa eri konsernissa.” Tämä pitää tietysti paikkansa eikä KHO ole tällöin lausunut varsinaisesti mitään ylimääräistä. Asian esille nostaminen ratkaisuositsikossa oli ilmeisesti kuitenkin tietoinen kannanotto. KHO:n ratkaisua voidaan tulkita niin, että tuloutuksen edellytyksenä olisi kaikissa tilanteissa se, että ensiluovutus ja jatkoluovutus tapahtuisivat samassa EVL 6 b §:n 7 momentin tarkoittamassa konsernissa. Vaatimuksena olisi ainakin, että jatkoluovutuksen hetkellä jatkoluovuttajayhtiö olisi samassa EVL 6 b §:n 7 momentin tarkoittamassa konsernissa kuin missä alkuperäinen tappiollinen luovutus on realisoitunut. On kuitenkin epäselvää, tuleeko tappiollisen ensiluovutuksen realisoineen yhtiön olla vielä tässä samassa konsernissa. Ratkaisun KHO 2012:19 perusteella voitaisiin arvioida, että tätäkin vaadittaisiin, jotta tuloutus voitaisiin tehdä.

Erityisesti yritysjärjestelyjen vaikutuksista tuloutusmahdollisuuksiin. EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeessä tarkoitettua oikaisun edellytyksenä on lain sana-

muodon mukaan ensinnäkin, että vähennyskelpoinen luovutustappio on koskenut samoja osakkeita, jotka nyt ovat jatkoluovutuksen kohteena (”näiden osakkeiden”). Toiseksi tuloonpalautus voidaan tehdä ainoastaan, jos näiden osakkeiden osalta on aikaisemmin toteutettu luovutus ”konserniyhtiöiden välillä”.

Jos kohdeyhtiössä on tapahtunut sulautuminen tai jakautuminen, kohdeyhtiön yritysjärjestelyn seurauksena osakkeet ovat menettäneet aikaisemman identiteettinsä ja niitä pidetään siinä mielessä uusina, että ainakaan lain sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella (uusien) osakkeiden jatkoluovutuksen yhteydessä ei aikaisemmin realisoitunutta vähennyskelpoista luovutustappiota voitaisi lisätä tuloon.¹⁰⁹¹ Vastakkaiseen johtopäätökseen voitaisiin tulla ainoastaan vetoamalla sulautumisen ja jakautumisen jatkuvuusperiaatteeseen pohjautuvaan yleisseuraantoluonteeseen.

Kuten edellä 1 virkkeen osalta on asiaa jo esitelty, liiketoimintasiirto realisoit luovutuksen. Täten se realisoi periaatteessa myös EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen mukaisen tuloutuksen, jos siirrettävään liiketoimintaan mahdollisesti kuuluvia osakkeita ”rasittaa” aikaisemmin konserniyhtiöiden välillä tapahtuneesta luovutuksesta toiselle konserniyhtiölle syntynyt verotuksessa vähennyskelpoinen luovutustappio. Liiketoimintasiirrosta käytetty luovutushinta eli omaisuuden verotuksessa poistamatta oleva hankintamenon osa on näin ollen lain sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella täysin veronalaista tuloa siihen määrään saakka, joka vastaa tätä aiemmin vähennyskelpoista luovutustappiota¹⁰⁹².

Veroneutraalisuudesta tulisi ilmeisesti johtua se, että EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeessä mainittua luovutustappioita ei kuitenkaan saisi palauttaa siirtävän yhtiön tuloon. Tuloutus saattaisi tältä osin olla ongelmallinen myös yritys-järjestelydirektiivin näkökulmasta¹⁰⁹³.

Liiketoimintasiirron jälkeen tapahtuvan jatkoluovutuksen osalta tuloutus on vaikeasti perusteltavissa, jos konserniyhteys vastaanottavan yhtiön, joka jatkoluovutuksen tekee, ja sen yhtiön, jolle vähennyskelpoinen luovutustappio näistä samoista osakkeista on aikaisemmin syntynyt, välillä on lakannut. Lain sanamuodon mukaan tulkittuna tuloutusta ei voitaisi tällöin enää tehdä. Joka tapauksessa jos tuloutus kuitenkin katsottaisiin tästä huolimatta mahdolliseksi tehdä, ei perusteluissa voitaisi käyttää enää EVL 52 d §:n 3 momentin 3 virkettä vaan liiketoimintasiirron jatkuvuusperiaatteeseen perustuvaa omaisuuden siirtymistä sekä suoraan EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkettä.

Osakevaihdossa osakkeet luovuttaneen yhtiön osalta osakevaihdon jälkeisen (uusien) vastikeosakkeiden jatkoluovutuksen yhteydessä ei liene mahdollista

¹⁰⁹¹ Ks. Penttilä 2010b s. 503.

¹⁰⁹² Toisin HE 92/2004 s. 63, jossa tuloutus sidotaan ”verovapaan luovutusvoiton määrään saakka”.

¹⁰⁹³ Ks. Penttilä 2010b s. 504.

soveltaa EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkettä, koska kyseessä eivät enää ole lain sanamuodon vaatimat ”samat osakkeet”¹⁰⁹⁴. Vaikka jatkuvuusperiaate onkin vaikuttanut (vanhat) osakkeet luovuttaneen yhtiön saamien vastikeosakkeiden hankintamenoon ja vastikeosakkeiden hankinta-aikaan, ei tuloutusta voida ilmeisesti tehdä vanhoihin osakkeisiin liittyvän lain sanamuodon mukaisen sidonnaisuuden vuoksi. Kyse ei ole enää samoista osakkeista, vaan luovuttajayhtiön verotuksessa osakevaihdolla saamat osakkeet ovat muita kuin ”samoja osakkeita”. Tähän johtopäätökseen tullaan siitä huolimatta, että osakevaihtoa ei pidetä verotuksessa luovutuksena EVL 52 f §:n 2 momentin mukaan.

Konsernin sisäisesti aiemmin realisoitunut verotuksessa vähennyskelpoinen luovutustappio voidaan nähtävästi tulouttaa ainakin lain sanamuodon mukaan tulkittuna verotuksessa osakkeet osakevaihdolla hankkineen yhtiön tehdessä jatkoluovutuksen, koska kyseessä ovat tällöin ”samat osakkeet”. Vaikka hankintameno onkin osakevaihdon yhteydessä muuttunut käyväksi hinnaksi, ei 2 virkkeen mukaista oikaisua ole sidottu siihen, että luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotus johtuisi tästä konsernin sisäisestä aikaisemmin vähennyskelpoisesta tappiosta.

Ensinnäkin tuloutus vaikuttaa mahdolliselta lain sanamuodon näkökulmasta. Koska lain sanamuodon mukaan luovutushinta on veronalaista tuloa siihen määrään saakka, joka vastaa tätä aikaisempaa vähennyskelpoista tappiota, ei osakevaihdosta johtuva käypään arvoon ”päivitys” olisi tässä yhteydessä esteenä tuloutukselle. Edellytyksenä tuloutuksen tekemiselle olisi kuitenkin se, että vähennyskelpoinen luovutustappio olisi syntynyt aikaisemmin osakkeet hankkineen yhtiön jatkoluovutuksen luovutushetkellä samaan EVL 6 b §:n 7 momentissa tarkoitettuun konserniin kuuluvalla yhtiöllä. Toisaalta hallituksen esitys lähtee siitä, että tuloutus voitaisiin tehdä ”verovapaan luovutusvoiton määrään saakka”¹⁰⁹⁵. Jälkimmäisen informaation perusteella tuloutuksen tekeminen olisi vaikeasti perusteltavissa.

Suomessa rajoitetusti verovelvollinen yhtiö jatkoluovuttajana. Kyseessä voi olla myös tapaus, jossa suomalaiselle yhtiölle on realisoitunut vähennyskelpoinen tappio, mutta jatkoluovuttajana on ulkomainen yhtiö. Tässä yhteydessä etuyhteyden huomioimisella verotuksessa saattaa kuitenkin olla veroterritoriaalisia rajoja. Tuloutussäännöksen voisi ajatella rajoittuvan koskemaan ainoastaan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainittuja yhtiöitä, jotka siis voivat tehdä sellaisia EVL:n tarkoittamia luovutuksia, josta voi ylipäätään realisoitua verovapaa luovutushinta. Tuloonpalautusta voitaisiin siis ajatella sovellettavan vain Suomen sisäisesti, ja lainkohdassa voitaisiin ajatella tarkoitettavan vain Suomessa vähennettyjä tappioita¹⁰⁹⁶. Lain sanamuoto ei kuitenkaan näin määrää.

¹⁰⁹⁴ Ks. Penttilä 2008a s. 104.

¹⁰⁹⁵ HE 92/2004 s. 63.

¹⁰⁹⁶ Ks. tämänsuuntaisista arvioista esim. Mattila 2006b s. 3. Ks. myös Kukkonen – Walden

Jos EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen ajateltaisiin olevan tällä tavoin rajattu soveltamisalansa osalta, aikaisemmin Suomen verotuksessa vähennetty tai ainakin vähennyskelpoinen luovutustappio ei palautuisi Suomessa verotettavaan tuloon, jos osakkeet olisi vähennyskelpoisen luovutustappion realisoineella kaupalla luovutettu ulkomaiselle konserniyhtiölle, joka sittemmin luovuttaisi osakkeet voitollisesti. Lain sanamuoto estää tuloonpalautuksen tekemisen alkuperäisen suomalaisen luovuttajayhtiön verotuksessa (ei ole enää kyse sen tekemästä luovutuksesta), mutta se jättää tulkinnanvaraa Suomessa rajoitetusti verovelvollisen jatkoluovuttajan verotuksen osalta. Tilannetta voidaan havainnollistaa seuraavan esimerkin tilannetta soveltaen:

Esimerkki

Suomalainen X Oy ja alankomaalainen Y BV kuuluvat samaan EVL 6 b §:n 7 momentin tarkoittamaan konserniin. X Oy on vuonna 2002 hankkinut italialaisen Z SpA:n osakekannan konsernin ulkopuoliselta myyjältä kauppahintaan 100 M EUR. X Oy on vuonna 2003 myynyt osakekannan Y BV:lle kauppahintaan 40 M EUR. Tällöin X Oy:lle on syntynyt verotuksessa vähennyskelpoinen luovutustappio 60 M EUR. Y BV myy vuonna 2012 Z SpA:n konsernin ulkopuoliselle ostajalle hintaan 500 M EUR. Luovutusvoiton ($500 \text{ M EUR} - 40 \text{ M EUR} = 460 \text{ M EUR}$) tuloverokohdella arviodaan Alankomaissa Alankomaiden sisäisen verolainsäädännön perusteella. Kysymykseksi nousee, voiko konsernin sisäisessä transaktiossa X Oy:lle syntynyt luovutustappio 60 M EUR palautua Y BV:n veronalaiseen tuloon eli voidaanko se tulouttaa ulkomaiselle yhtiölle Suomessa EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen nojalla. Olisiko Suomella verotusoikeus tähän tuloonpalautukseen a) sisäisen lainsäädännön ja b) verosopimuksen perusteella?

Tarkemmin ottaen jos katsotaan, että kyseisessä esimerkissä EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen oikaisusäännöstä ei voitaisi soveltaa, olisi tällöin tausta-ajatuksena, että Suomen verotustoimivalta ei tuloonpalautuksen osalta ulottuisi Suomen sisäisen lainsäädännön näkökulmasta samaan konserniin kuuluvaan yhtiöön, jonka kotipaikka on Suomen ulkopuolella, vaikka konsernin sisäinen luovutustappio on realisoitunut Suomen verotuksessa.

Tämä katsantokanta voitaisiin tiivistää siten, että ”ulkomaisille konserniyhtiöille tehdyistä osakeluovutuksista syntyneet tappiot on tavallaan lukittu Suomen verotusta silmällä pitäen”, kuten Juusela on todennut¹⁰⁹⁷.

Veroterritoriaalisista rajoituksista ei ole kuitenkaan säädetty EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeessä eikä muuallakaan osakkuusvapautussäännöksissä. Ulkomaiset yhteisöt ovat Suomessa rajoitetusti verovelvollisia. Lähtökohtaisesti jotta ulkomaisen yhtiön tuloa voitaisiin verottaa Suomessa, sen olisi ensinnäkin

2011 s. 184, jotka pitävät tälle esteenä Suomen verotusvallan ulottumattomuutta tässä suhteessa. Ks. myös Kukkonen 2007a s. 180 ja Juusela 2004 s. 200.

¹⁰⁹⁷ Juusela 2004 s. 200. Ks. myös Kukkonen – Walden 2010a s. 409.

oltava TVL 10 §:n perusteella Suomesta saatua tuloa. Tällöin vaihtoehdoksi jäisi käytännössä TVL 10 §:n 2 kohdan mukainen Suomessa harjoitetusta liikkeestä saatu tulo. Koska erässä ei ole kyse luovutusvoiton verottamisesta vaan liikutulosta (tai muusta Suomesta saadusta tulosta, jota TVL 10 §:n listassa ei ole erikseen mainittu¹⁰⁹⁸), ei tilannetta tule arvioida irtaimen luovutuksen verotusoikeuden näkökulmasta. On myös huomattava, että jos ulkomaiselle yhteisölle muodostuu Suomeen kiinteä toimipaikka, yhteisö on velvollinen suorittamaan veroa kaikesta kiinteään toimipaikkaan kuuluvasta tulosta mukaan lukien tähän kiinteään toimipaikkaan kuuluva tulo, joka on saatu Suomen ulkopuolisista lähteistä.¹⁰⁹⁹

Vaikka katsottaisiinkin, että sisäisen lainsäädännön perusteella Suomelle syntyisi verotusoikeus, yksikään Suomen tekemä verosopimus ei saisi myöskään estää kyseistä tuloonpalautuksen verotusta Suomessa.

Verosopimusten näkökulmasta katsottuna Suomesta saatua liikutuloa voidaan verottaa Suomessa yleensä vain, jos yhteisöllä on Suomessa kiinteä toimipaikka. Mikäli jokin tietty tulotyyppi ei kuitenkaan kuulu yhteisön Suomessa olevan kiinteän toimipaikan tuloon, voi Suomella kuitenkin olla verotusoikeus tuloon jonkin verosopimuksessa mainitun erillisen tulotyyppin perusteella.

Tässä tapauksessa ei kuitenkaan ole kyse kiinteän toimipaikan tulon verottamisesta, koska kyseinen vanha vähennyskelpoinen erä ei liene sellainen erä, jonka voitaisiin katsoa liittyvän ulkomaisen yrityksen Suomessa kiinteästä toimipaikasta harjoittamaan liiketoimintaan. OECD:n malliverosopimus tai Suomen tekemät verosopimukset eivät myöskään näyttäisi mahdollistavan tällaisessa tilanteessa lähdevaltion verotusoikeutta minkään erityisen tuloartiklan perusteella. Ainoastaan muu tulo -artikla voisi teoreettisesti soveltua tällaiseen tapaukseen, mutta silloinkin nousee esille kohdistamisongelma, joka on erityisen vaikea, koska kyse on rajat ylittävistä tilanteista.

Vähennyskelpoinen luovutustappio syntynyt Suomessa rajoitetusti verovelvolliselle ja ulkomailla. Jos vastaavasti vähennyskelpoinen tappio on syntynyt konserniyhtiölle, jolla on kotipaikka toisessa valtiossa, ja tappiota ei näin ollen ole vähennetty tai se ei ole edes ollut vähennyskelpoinen Suomen verotuksessa, joudutaan selvittämään, palautuuko vähennyskelpoisen luovutustappion kokonaismäärä EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen nojalla Suomessa veronalaiseen tuloon Suomessa verotettavan konserniyhtiön tekemän voitollisen osakeluovutuksen yhteydessä. Seuraavat esimerkit valaisevat erilaisia tulkintavaihtoehtoja:

¹⁰⁹⁸ TVL 10 §:n lista ei ole tyhjentävä.

¹⁰⁹⁹ Ks. sisäisen lainsäädännön mukaisesta verotusoikeudesta esim. Veroh 18.2.2010 k. 2.

Esimerkki

- a) A-konserniin kuuluva venäläinen yhtiö XA OOO myy ruotsalaisen tytäryhtiönsä ZA AB:n osakekannan suomalaiselle sisaryhtiölleen YA Oy:lle hintaan 100 M EUR. XA OOO:lle syntyy luovutuksesta 50 M EUR:n suuruinen luovutustappio, jonka oletetaan tässä esimerkissä olevan Venäjän verotuksessa vähennyskelpoinen erä. YA Oy:lle osakkeiden hankintahinta on 100 M EUR. YA Oy myy edelleen ZA AB:n osakkeet konsernin ulkopuoliselle ostajalle hintaan 130 M EUR ja saa näin ollen voittoa 30 M EUR. Onko luovutushinnasta veronalaista tuloa 50 M EUR (tai 30 M EUR), koska konsernin sisällä syntyneestä luovutuksesta aiemmin syntynyt tappio katsottaisiin nyt veronalaiseksi tuloksi?
- b) Saksalainen A AG ja suomalainen B Oy kuuluvat samaan EVL 6 b §:n 7 momentin mukaiseen konserniin, niin että A AG omistaa koko B Oy:n osakekannan. A AG on vuonna 1998 hankkinut ruotsalaisen C AB:n osakekannan konsernin ulkopuoliselta taholta kauppahintaan 100 M EUR. A AG on vuonna 1999 myynyt osakekannan B Oy:lle kauppahintaan 40 M EUR. Oletetaan, että A AG:lle on tällöin syntynyt Saksan verotuksessa vähennyskelpoinen luovutustappio 60 M EUR. A AG myy B Oy:n konsernin ulkopuoliselle ostajalle vuonna 2006, ja näin A AG:n ja B Oy:n välinen EVL 6 b §:n 7 momentin mukainen konsernisuhde lakkaa. B Oy myy 2.5.2011 C AB:n konsernin ulkopuoliselle ostajalle hintaan 500 M EUR. Luovutusvoitto ($500 \text{ M EUR} - 40 \text{ M EUR} = 460 \text{ M EUR}$) on B Oy:lle EVL 6 b §:n 1 ja 2 momentin nojalla verovapaata tuloa. Tuloutuuko 60 M EUR B Oy:n verotuksessa EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen perusteella?

Lain sanamuoto näyttäisi mahdollistavan tuloutuksen tällaisissa tilanteissa. Vähennyskelpoista luovutustappiota ei ole sidottu Suomen verotukseen; EVL:n mainitsee tällöin vain vähennyskelpoisuuden ”verotuksessa”, ei Suomen verotuksessa¹¹⁰⁰. Koska verosopimusoikeuskaan ei estä Suomea käyttämästä sisäisen lainsäädännön mukaista verotusoikeuttaan yleisesti verovelvollisen yhteisön luovutusvoittoverotuksessa, ei tuloutukselle ole nähtävästi estettä.

Lainsäätäjä ei liene kuitenkaan ajatellut lakia sovellettavan näin laajasti. On myös huomattava, että tällaisen tuloutuksen tekemisestä seuraa kohtuuton tilanne verovelvolliselle, jonka näkökulmasta vähennyskelpoisuus on realisoitunut sen kannalta ulkopuolisessa konsernissa ja tämän lisäksi vielä toisessa valtiossa. Tuloutusta voisi puoltaa se, että konsernisuhde ei olisi katkennut luovutustappion vähennyskelpoisuuden toisessa valtiossa realisoivan ensivaiheen luovutuksen ja Suomen verotussfäärissä tapahtuvan verovapaan jatkoluovutuksen välillä¹¹⁰¹. On kuitenkin myönnettävä, että Suomessa yleisesti verovelvollisen yhtiön ostaessa osakkeet ja tehdessä jälleenluovutuksen verovapaasti sillä ei ole välttämättä ollut lainkaan tietoa osakkeita ”rasittavasta”, jonkin toisen valtion verotuksessa jossakin vaiheessa historiaa vähennyskelpoisesta konsernin sisäi-

¹¹⁰⁰ Toisin Kukkonen – Walden 2010a s. 419 ja Juusela 2004 s. 200, jotka kannattavat ainoastaan Suomen verotuksessa vähennettyjen erien huomioimista.

¹¹⁰¹ Vrt. Kukkonen – Walden 2010a s. 409. Ks. KHO 2012:19, joka näyttää tukevan tulkintaa, jonka mukaan ensiluovutuksen ja jatkoluovutuksen tulisi tapahtua samassa konsernissa.

sestä luovutustappiosta. Verotusta toimitettaessa törmätään tällöin väistämättä raskaisiin tietojenvaihtokysymyksiin, joita sekä Verohallinto että verovelvollinen joutuisivat selvittämään vieraan valtion veroviranomaisen kanssa.

”Luovutushinta on – veronalaista tuloa siihen määrään asti, joka vastaa – luovutustappiota”. Lakitekstin perusteella tulkinnanvarainen kysymys on myös palautettavan tulon määrä ja sen laskemistapa. Tulonpalautumissäännös on tämän luovutustappiota koskevan erityissäännöksen osalta erilainen kuin säännöksen muiden kohtien sisältö. EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen mukaan luovutushinta on niin ikään veronalaista tuloa siihen määrään asti, joka vastaa verotuksessa vähennyskelpoista luovutustappiota. Säännöksen 1 virke koskee sitä vastoin luovutushinnan ja poistamattoman hankintahinnan erotusta. Tämä johtuu itse tarkasteltavasta erästä (esimerkiksi osakepoistosta). Luovutustappiota koskeva sääntely on ankarampi, koska se johtaa tuloon palautumiseen täysimääräisesti ilman vähennyksiä. Mielenkiintoiseksi sääntelyn tekee se, että saman lainkohdan perusteella nämä eriperusteiset oikaisut tuloutetaan eri tavoilla. Jos asiaa lähestytään lain sanamuodon mukaisen tulkinnan näkökulmasta, tulo palautuu tässä tapauksessa ensimmäisestä luovutushintaeurosta lähtien ilman luovutushinnasta tehtävää hankintamenon vähennystä. Verohallinto on kuitenkin ohjeessaan 2.11.2005 katsonut, että veronalaista tuloa on aikaisemmin konsernin sisäisestä luovutuksesta aiheutunut, verotuksessa vähennetty luovutustappio, mutta ainoastaan luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotukseen saakka¹¹⁰².

Esimerkki

A Oy on luovuttanut B AB:n osakkeet vuonna 2003 EVL 6 b §:n 7 momentin tarkoittamalle konserniyhtiö C Oy:lle hintaan 200 M EUR. Luovutuksesta on aiheutunut A Oy:n verotuksessa 100 M EUR:n suuruinen vähennyskelpoinen luovutustappio. C Oy luovuttaa vuonna 2.11.2011 B AB:n osakkeet hintaan 250 M EUR. Näin ollen syntyy luovutusvoittoa 50 M EUR. Lain sanamuotoon perustuvan tulkinnan mukaan näyttäisi siltä, että C Oy:n verotuksessa veronalainen osa luovutushinnasta olisi 100 M EUR, mutta Verohallinnon kannan perusteella laskettuna lisäys veronalaiseen tuloon olisi ainoastaan 50 M EUR.

Lain sanamuoto on kuitenkin ensisijainen oikeuslähde tulkintatoiminnassa. Jos lainsäätäjä olisi halunnut oikaisun koskemaan ainoastaan luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotusta, se olisi voinut näin tehdä. Lainsäätäjä ei ole myöskään katsonut tarpeelliseksi ryhtyä korjaamaan lainsäädäntöä. Sään-

¹¹⁰² VeroH 2.11.2005. Ks. myös HE 92/2004 s. 63, joka näyttää kannattavan tällaista tuloutettavan määrän laskentaa: ”tuloutuisi – verovapaan luovutusvoiton määrään saakka – aiheutunut tappio.” Lain esitöiden kannan mukaista tulkintatapaa puoltaa se, että HAO otti KHO:n vahvistamassa EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkettä koskevassa ratkaisussa KHO 2012:19 perusteluihin mukaan hallituksen esityksen yksityiskohtaisten perustelujen informaation. Toisin Kaijalainen 2005 s. 7, joka tuo esille lain sanamuodon mukaisen tulkinnan.

nöstä tulisi tulkita sen sanamuodon mukaan myös EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen ollessa kyseessä. Momentin rakenne on selkeästi kaksiosainen, mitä ei voi jättää ottamatta huomioon. Luovutushinta lienee näin ollen tuloa siihen määrään asti, joka vastaa aikaisempaa vähennyskelpoista luovutustappiota. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan ole välttämättä relevanttia selvittää, onko luovutustappio pystytty tosiasiallisesti vähentämään jonkin (valtion) verotuksessa niin kuin edellä on todettu.

EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen osalta ei vaadita, että luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotus johtuisi konserniyhtiöiden välillä tapahtuneen luovutuksen aiheuttamasta luovutustappiosta, vaan virke määrää luovutushinnan veronalaiseksi koko aikaisemman vähennyskelpoisen luovutustappion määrään saakka. Näin ollen ainakin lain sanamuodon perusteella voitaisiin katsoa, että sekä omaisuuslajisiirrossa että tulolähdesiirrossa olisi kyse sellaisesta luovutuksesta, joka mahdollistaisi aikaisemman konsernin sisäisen vähennyskelpoisen luovutustappion palauttamisen tuloon. Ainakin tulolähdesiirron osalta tämä vaikuttaisi mahdottomalta johtopäätökseltä, jos tulolähdesiirto tapahtuisi EVL 51 a §:n 1 momentin perusteella elinkeinotoiminnan tulolähteestä muuhun tulolähteeseen, koska ongelmaksi nousisi se, että EVL 6 b §:n 3 momentin soveltaminen on sidottu elinkeinotoiminnan tulolähteen soveltamiseen eikä sitä voitaisi soveltaa muussa tulolähteessä. Voitaisiin kuitenkin ajatella, että tästä tulolähdesiirrosta huolimatta aikoinaan vähennyskelpoinen luovutustappio voitaisiin tulouttaa vielä erikseen elinkeinotoiminnan tulolähteessä¹¹⁰³. Omaisuuslajisiirron osalta säännöksen soveltaminen ei olisi niin työlästä, koska tulolähde säilyy edelleen samana. Tulolähdekohtaisessa tarkastelussa lain sanamuodon perustella voitaisiin päätellä, että aikoinaan toiselle konserniyhtiölle syntynyt verotuksessa vähennyskelpoinen luovutustappio voitaisiin tulouttaa tässäkin yhteydessä. Lainsäätäjä ei kuitenkaan ole nähtävästi ajatellut EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeestä seuraavan tällaista lopputulosta.

Tarkasteltaessa lain sanamuotoa luovutustapahtuman realisoitumisen näkökulmasta 3 momentin 2 virkkeen nojalla tuloutettavaa (aikoinaan vähennyskelpoista) luovutustappiota ei ole välttämättä tarkoitettu koskemaan ainoastaan verovapaasti tapahtuvaa osakkeiden luovutuksen yhteydessä tapahtuvaa tuloutusta, vaan osakkeiden verollinenkin luovutus saattaisi riittää realisoimaan oikaisun. Jos kuitenkin aikoinaan vähennyskelpoinen tappio olisi palautettu tuloon jo omaisuuslajisiirron yhteydessä, ei myöhemmän osakeluovutuksen yhteydessä olisi enää mitään palautettavaa jäljellä. Omaisuuslajisiirron jälkeisen jatko-luovutuksen yhteydessä tuloutus lienee siis edelleen mahdollinen, koska EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen soveltaminen ei ole sidottu verovapaaseen luovutushintaan, vaan tuloutus on lain sanamuodon mukaan mahdollinen myös mui-

¹¹⁰³ Vrt. Penttilä 2010b s. 502, joka suhtautuu varauksellisesti tässä yhteydessä tapahtuvaan tulouttamismahdollisuuteen.

den luovutushintojen realisoituessa samojen hyödykkeiden ollessa kyseessä. Lainsäätäjän tarkoituksena lieenee kuitenkin ollut rajata tuloutus koskemaan ai-noastaan verovapaita luovutuksia, kuten 3 momentin 1 virkkeenkin tapaukses-sa. Tätä tukisi myös 2 virkkeen sanamuodossa käytetty aikaisempaan virkkeeseen viittaava termi ”niin ikään”. Virkkeiden systemaattinen yhteys vaikuttanee siis myös 2 virkkeen tulkintaan.

10.2 LUOVUTUSHINTAAN KUULUMATTOMAT ERÄT

10.2.1 Hankintamenoon kuuluvat erät ja luovutuksesta seuranneet menot

Hankintameno. Veronalaisen tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneet menot ovat pääsääntöisesti vähennyskelpoisia EVL:n mukaisessa verotuksessa. Verovapaan tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuvat menot eivät kuitenkaan ole tulonhankkimismenoina vähennyskelpoisia muulta kuin verovapaan tulon ylittävältä osalta (EVL 16 § 2 k.)¹¹⁰⁴. Hankintamenon vähennyskeltvotto-muus perustuu EVL 6 b §:n 1 momenttiin, mitä tuetaan EVL 8 §:n 1 momentin 2 kohdan avulla.

Verotuksessa tulee ratkaistavaksi, miten osakkeiden hankintaan liittyviä me-noja käsitellään. Verokohtelun suhteen on kaksi vaihtoehtoa: joko nämä kulut ovat vuosikulua tai ne ovat osa osakkeiden hankintamenoa. Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden hankintameno muodostuu osakkeiden ostohinnasta (mu-kaan luettuna mahdolliset kulut) tai merkintähinnasta. Hankintamenon lisäyk-senä ovat kuitenkin emoyhtiön tytäryhtiönsä tekemät pääomasijoitukset, mut-ta hankintameno ei pääsääntöisesti vähene, koska arvonalentumispoistoa ei ole mahdollista tehdä. Hankintamenoon sisältyy myös liikearvo, joka osakkeisiin sisältyy.¹¹⁰⁵

Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että osakkeiden ostotilanteessa kauppahinta ra-kentuu myös goodwillistä ja muista aineettomista vaikuttimista, ja tämä vaikuttaa siihen, että kauppahinta ylittää usein kohdeyhtiön nettovarallisuuden arvon. Vero-kohtelussa on lähtökohtana koko hankintamenon käsittely kokonaisuutena, eikä goodwillin osuutta voida poistaa EVL 24 §:n mukaisena pitkäaikaisena menona.¹¹⁰⁶

EVL 14 §:n 1 momentin mukaan käyttöomaisuuden hankintameno on hyödyk-keen hankinnasta ja valmistuksesta johtuvien muuttuvien menojen määrä. Läh-

¹¹⁰⁴ Ks. tämän lainkohdan kommentteista tarkemmin Tikka 1975 s. 56–57 sekä Andersson – Ik-kala – Penttilä 2009 s. 335–336.

¹¹⁰⁵ Kukkonen 2007a s. 88.

¹¹⁰⁶ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala (Yritysverotus) s. 14:13, Ikkala – Andersson – Nuor-vala 1993 s. 394 av. 8 sekä Voipio 1982 s. IV/5–6.

tökohtaisesti myös osakkeiden hankintameno on tulee lukea kaikki osakkeiden hankintaan läheisesti liittyvät menot. Oikeuskäytännön perusteella voidaan todeta, että osakkeiden hankintaan välittömästi liittyvät menot ovat osakkeen hankintamenoa, kun taas osakkeiden hankintaan välillisesti liittyvät menot ovat vähennyskelpoisia menon vähennyskelpoisuutta koskevien yleisten periaatteiden mukaisesti. Oikeuskäytäntöä on erityisesti asiantuntijapalveluihin liittyvistä kustannuksista.¹¹⁰⁷

Ratkaisussa KHO 2004:93 osakevaihtoon liittyviä ulkopuolisille asiantuntijoille maksettua palkkiota ja muita yhdistymisestä aiheutuneita menoja ei voitu vähentää vuosikuluna pelkästään sen perusteella, miten ne oli kirjattu yhtiön kirjanpidossa. Menojen katsottiin liittyneen osakkeiden hankintaan, koska yhtiö ei ollut muuta esittänyt. Tämän vuoksi menot oli luettava osakkeiden hankintameno on. Ratkaisu perustuu ajatukseen, jonka mukaan ulkopuolisille asiantuntijoille maksetut palkkiot ja muut suoritukset ovat osa osakkeiden hankintameno on siltä osin kuin ne on suoritettu osakkeiden hankintaan läheisesti liittyvästä toiminnasta tai kun ne muuten läheisesti liittyvät osakkeiden hankintaan.¹¹⁰⁸

Ratkaisussa KVL 63/2010 A Oyj oli hankkinut vuonna 2010 erään yhtiön koko osakekannan. Osakekaupan valmistelusta ja toteuttamisesta oli yhtiölle aiheutunut ulkopuolisille asiantuntijoille suoritettuja menoja. Hakemuksen mukaan nämä menot liittyivät läheisesti osakkeiden hankintaan, minkä vuoksi ne tuli lukea verotuksessa EVL 14 §:n 1 momentin mukaisesti osakkeiden hankintameno on. Sillä, että A Oyj noudattamiensa kirjanpitostandardien mukaisesti vähensi mainitut menot vuosikuluna kirjanpidossaan, ei ollut vaikutusta niiden käsittelyyn verotuksessa. KHO ei muuttanut KVL:n päätöstä.¹¹⁰⁹

Verotuksellisen kohtelun kannalta merkityksellinen rajanveto tehdään nimenomaan osakkeiden hankintaan välillisesti ja välittömästi liittyvien menojen osalta, jolloin huomiota tulee kiinnittää siihen, olisivatko menot syntyneet ilman osakkeiden hankintaa.¹¹¹⁰ Tämän ratkaisun käytännön vaikutus näkyy siinä, että EVL 6 b §:n 1 momentin mukaan osakkeen hankintameno ei ole vähennyskelpoinen meno, mutta jos meno ei pidetä tällaisena, voidaan se vähentää vuosikuluna. Tällaiset tilanteet ratkeavat usein näyttökysymyksenä.¹¹¹¹

¹¹⁰⁷ Kukkonen 2007a s. 89 ja siellä alaviitteissä mainittu oikeuskäytäntö. Ks. sekä aiheesta yleisesti että oikeuskäytännön kommentaateista myös Tikka 2002 s. 8–9 ja Tikka 1982a s. III/8.

¹¹⁰⁸ Ks. tapauksen kommentaateista esim. Järvenoja 2007a s. 246–247. Ks. myös Kukkonen – Walden 2010a s. 364, jotka korostavat osakkeiden hankintaan läheisesti liittyvää toimintaa ja palkkioita, jotka ”eivät olisi syntyneet ilman osakkeiden hankintaa”, mutta esimerkiksi uusiin markkinoihin liittyvien kauppamahdollisuuksien yleisestä selvittämisestä maksettua palkkiota he kuitenkin pitävät eri asemassa olevina. Ks. myös Kukkonen – Walden 2010b s. 83.

¹¹⁰⁹ KHO 2011 T 1205.

¹¹¹⁰ Kukkonen – Walden 2010b s. 83 ja Kukkonen 2007a s. 89. Ks. myös Ossa 2011 s. 1532. Vrt. Mattila 1986 s. 333, joka arvioi, ”— että osakkeen hankintameno on kuuluvat suppeasti vain ne yritysoston yhteydessä syntyneet menot, jotka kohdistuvat vain todella ostettuun yritykseen ja liittyvät välittömästi ostoprosessin tekniseen suorittamiseen”.

¹¹¹¹ Torkkel 2005 s. 4. Ks. myös Kukkonen – Walden 2010a s. 364, jotka tiivistävät näyttökysymyksen seuraavasti ”— osakekaupan yhteydessä suoritettut asiantuntijapalkkiot luetaan lähtö-

Tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneet menot. EVL 7 §:n mukaan vähennyskelpoisia ovat elinkeinotoiminnassa tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneet menot ja menetykset. EVL 16 §:n 2 kohdan mukaan tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneita menoja eivät ole verovapaan tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneet menot, kuitenkin niin että verovapaan tulon ylittävä osa menoista katsotaan vähennyskelpoiseksi. Myyjäyhtiölle on voinut syntyä osakkeista luopumiseen liittyviä menoja esimerkiksi erilaisten asiantuntijapalveluiden hyödyntämisestä.

Osakkeiden luovutukseen liittyvien menojen käsittelyä verotuksessa ei mainittu vuoden 2004 verouudistuksen yhteydessä säädetyssä laissa eikä sen esitöissä¹¹¹². Myöskään oikeuskäytännöstä ei löydy vielä selkeää oikeusohjetta, jonka mukaan voitaisiin toimia. Menojen verokohtelua on tutkittava sekä EVL 6 b §:n että EVL:n yleisen systematiikan näkökulmasta. Verohallinnon kannanoton mukaan veropaasti luovutettavien osakkeiden luovutustappioihin liittyvät kulut eivät ole vähennyskelpoisia¹¹¹³.

Jos vähennyskelpoisuus olisi mahdollista, jouduttaisiin senkin osalta ensinnäkin ratkaisemaan, olisiko kyseessä itsenäisesti arvioitava osakkuusvapautukseen liittyvien menojen täydellinen vähennyskeltottomuus. Toiseksi olisi mahdollista ajatella, nämä menot olisivat lähtökohtaisesti vähennyskelpoisia EVL 16 §:n 2 kohdan nojalla, jolloin ainoastaan negatiivinen erotus hyväksytään vähennyskelpoiseksi. Tässä toisessa vaihtoehdossa vähennettävissä olisi ainoastaan negatiivinen menojäännös, kun luovutushinnasta on ensiksi vähennetty hankintameno ja sen jälkeen menot. Vähennyskelpoista olisi ainoastaan menojen osuus tästä negatiivisesta erotuksesta. Kolmantena vaihtoehtona olisi, että vähennyskelpoista olisi ainoastaan luovutushinnan ja luovutuskulujen negatiivinen erotus, jolloin vähennys sallittaisiin ainoastaan, jos kulut olisivat luovutushintaa suuremmat. Tässä kolmannessa vaihtoehdossa ei huomioitaisi lainkaan hankintamenoa ”ylittävän osan” laskemisessa.

EVL 6 b §:n 1 momentin mukaan käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinta ei ole veronalaista eikä osakkeiden hankintameno vähennyskelpoista menoa, jos osakkeet ovat verovapaasti luovutettavia. EVL 6 b §:n 1–2 momenteissa on säädetty verovapaan luovutushinnan perusteista ja siitä, milloin hankintameno on vähennyskelpoinen ja milloin ei sekä mistä vähennyskelpoinen hankintameno vähennetään. Koska tämä koskee hankintamenon vähen-

kohtaisesti osakkeiden hankintameno, ellei muuta luovutettavaa selvitystä esitetä”. Ks. myös Kukkonen 2007a s. 90. Näyttökysymyksestä verotuksessa on syytä mainita yleisteos Ryynänen 2000. Ks. tästä aiheesta myös Klami 1992.

¹¹¹² EVL:n esitöistäkään ei ole saatavissa selkeää näkökulmaa asiaan. Hallituksen esityksessä (HE 172/1967 s. 12) katsotaan, että ehdotettu EVL 16 §:n 2 kohta on silloisen oikeuskäytännön mukainen. Verovapaan tulon hankintamenojen vähentämiskieltoa ei kuitenkaan ole erityisesti kommentoitu esitöissä.

¹¹¹³ VeroH 2.11.2005.

nyskelpoisuutta, joudutaan osakeluovutukseen liittyvien menojen verokohtelu ratkaisemaan nähtävästi myös EVL 6 b §:n välittömän systematiikan ulkopuolisten säännösten perusteella.

Tulkintatilannetta tulee myös lähestyä säännösten keskinäisen suhteen näkökulmasta. EVL 16 §:ää voidaan pitää yleissäännöksenä, joka määrittää ne erät, jotka eivät ole tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneita menoja. Säännöksen yleissäännösluonteisuudesta johtuneen, että myös säännöksen 2 kohdan voitaisiin jakavan tämän saman luonteen. Säännös määrää siis yleissäännöksenä ensinnäkin verovapaan tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneiden menojen vähennyskeltottomuudesta. Toiseksi yleissäännös määrittelee tähän poikkeuksen: ”verovapaan tulon ylittävä osa menoista katsotaan vähennyskelpoiseksi”.¹¹¹⁴

Tämän jälkeen joudutaan selvittämään, onko tämän yleissäännöksen jälkeen voimaantullut osakkuusvapautus säännöksen soveltamisalan piirissä, ja jos on niin miten säännöksiä tulisi tällöin soveltaa. Tämän osalta tulee näin ollen ensinnäkin selvitettäväksi, koskeeko säännös EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittamaa tilannetta, jossa luovutushinta on verovapaa ja hankintameno vähennyskeltoton. On kuitenkin huomattava, että EVL 6 b §:n 4 momentti tarkoittaa, että luovutustappio vahvistetaan pääasiassa ainoastaan, jos EVL 6 b §:n 2 momentin edellytykset eivät täyty.

Tarkasteltaessa verovapaaseen luovutukseen liittyvien menojen verokohtelua, onpa sitten kyse tappiollisesta tai voitollisesta kaupasta, on huomio toiseksi kiinnitettävä erityisesti EVL 6 b §:n 4 momentin vähennyskelpoisuuden rajaukseen, jossa mainitaan vähennyksen kohdistuminen ainoastaan käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksesta saatuihin voittoihin. Vähennyskelpoisuutta on rajoitettu ja myös vähennyskelpoisista luovutustappioista on määrätty tehtäväksi tiettyjä korjauksia. Rajoitettu vähennyskelpoisuus on siis sidottu täysin käyttöomaisuuteen, mikä korostaa osakuusvapautuksen omaa laskentajärjestelmää ja systematiikkaa EVL:ssä.¹¹¹⁵

Näin ollen herää kysymys siitä, voidaanko EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittamalla tavalla luovutettujen osakkeiden luovutuksesta aiheutuneita menoja vähentää lainkaan verovelvollisen verotettavasta elinkeinotulosta verovapaan tulon ylittävänä menoina. Vuoden 2004 verouudistuksen yhteydessä tulleissa lakimuutoksissa eikä niitä koskevassa hallituksen esityksessä ole käsitelty tällaisten kulujen vähennyskelpoisuutta. Laista tai sen esitöistä ei myöskään selviä, missä järjestyksessä osakkeiden hankintameno ja muut luovutukseen liittyvät kulut luovutushinnasta vähennetään.¹¹¹⁶

¹¹¹⁴ Ks. Penttilä 2010d s. 78.

¹¹¹⁵ VOVA:n valitus asiassa Helsingin HAO 22.12.2010 10/1310/6.

¹¹¹⁶ VOVA:n valitus asiassa Helsingin HAO 22.12.2010 10/1310/6.

Menojen vähennyskelpoisuus on epäselvä erityisesti, kun on kyse tappiollisesta luovutuksesta. EVL 6 b §:n 4 momentin sanamuoto on ”osakkeiden luovutuksesta syntynyt tappio”, eikä siinä mainita nimenomaisesti hankintamenoa ja luovutushintaa. Tällöin EVL 6 b §:n erityissäännöksen voitaisiin ajatella syrjäyttävän EVL 7 §:n ja EVL 16 §:n 2 kohdan yleissäännökset ja sisältävän kaikki EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n 1–2 momenttien soveltamisalaan kuuluviin luovutuksiin kohdistuvat kulut.

Hallituksen esityksen perusteella verouudistuksen yleisenä kantavana periaatteena on ollut symmetriaperiaatteen toteutuminen luovutustappioiden ja luovutusvoittojen välillä. Lain esitöissä ei kuitenkaan käsitellä lainkaan kysymystä verovapaaseen luovutukseen liittyvien kulujen vähennyskelpoisuudesta. Vähennyskelvottomuutta saattaisi tukea muun muassa se, että luovutustappiotkin ovat vähennyskelvottomia. Hallituksen esityksen vahvat ilmaisut verotuksen käytäntesääntöjen vastaisuudesta asymmetriatilanteissa voisivat tietysti koskea myös menojen verokohtelua ja johtaa vähennyskelvottomuuteen, mikäli kulut liittyisivät verovapaaseen EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittamaan luovutukseen. Hallituksen esitys toteaa myös verojärjestelmän rakenteen ja verotuottojen turvaamisen näkökulmasta, että on ”tärkeää, että verojärjestelmä on tässä suhteessa johdonmukainen”¹¹¹⁷. Tästä näkökulmasta verovapaan luovutushinnan ja vähennyskelvottoman hankintamenon ollessa kyseessä ei tällaiseen luovutukseen liittyvien menojen vähennyskelpoisuus sopisi kovin hyvin laille asetettuihin tavoitteisiin. Eri asia on, kumpaan suuntaan tätä sääntelemättömyyttä laissa pitäisi tulkita.¹¹¹⁸

Voitaisiin arvioida, että tällaisessa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n 1–2 momenttien soveltamisalaan kuuluvassa tilanteessa osakkeiden luovutukseen kuuluvat menot eivät olisi vähennyskelpoisia, jos osakkeiden hankintameno on EVL 6 b §:n 1 momentin mukaisesti vähennyskelvoton. Tällaiseen johtopäätökseen on tultu myös Verohallinnon ohjeessa, jonka mukaan vähennyskelpoisia eivät ole luovutustappioihin liittyvät kulut¹¹¹⁹. Verohallinnon käsitystä kuvaa hyvin myös yhteisön veroilmoituksen liitelomake 71, jonka kohdan ”luovutustappio” mukaan voiton hankkimisesta johtuneet menot tulee ilmoittaa tappioita lisäävänä vähennyskelvottomana eränä¹¹²⁰. Verohallinnon käsitys verouudistuksen jälkeen lienee ollut, että vähennyskelvottoman luovutustappion realisoimaan kauppaan liittyviä kuluja ei voitaisi vähentää erikseen. Toisaalta Verohallinnon lomakkeille ei tulisi antaa suurta lähdearvoa tämän kysymyksen arvioimisessa.¹¹²¹

¹¹¹⁷ HE 92/2004 s. 35.

¹¹¹⁸ VOVA:n valitus asiassa Helsingin HAO 22.12.2010 10/1310/6.

¹¹¹⁹ Veroh 2.11.2005.

¹¹²⁰ Veroh lomake 71A.

¹¹²¹ VOVA:n valitus asiassa Helsingin HAO 22.12.2010 10/1310/6.

Menon vähennyskelpoisuutta koskeva yleissäännös on EVL 7 §:ssä. Sen mukaan vähennyskelpoisia ovat elinkeinotoiminnassa tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneet menot ja menetykset. Menojen vähennyskelpoisuutta rajoitetaan kuitenkin EVL 16 §:ssä, jonka mukaan tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä aiheutuneita menoja eivät ole mm. verovapaan tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneet menot, kuitenkin niin että verovapaan tulon ylittävä osa menoista katsotaan vähennyskelpoiseksi (2 k). Näiden säännösten voitaisiin yhdessä arvioida viittaavaan juoksevassa toiminnassa syntyneiden menojen vähentämiseen.

Toisaalta EVL 6 b § koskee tappiollisen luovutuksen säännösten osalta nimenomaan hankintamenoa. Hankintamenoon aktivoimattomien kulujen verokohtelua ei näin ollen voitaisi välttämättä lainkaan lähestyä EVL 6 b §:n 1 momentin pääsäännön (vähennyskeltottomuuden) näkökulmasta, joten voitaisiin päätellä, että osakkuusvapautussäännöksillä ei olisi myöskään haluttu poiketa EVL 16 §:n 2 kohdasta muutoin kuin hankintamenon osalta.¹¹²²

On myös huomattava, että EVL:n entisten 6 §:n 1 momentin 1 kohdan säännösten perusteella verovapaasta luovutushinnasta sekä vähennyskeltottomasta hankintamenosta huolimatta osakekauppaan liittyvät kulut olivat vähennyskelpoisia EVL 16 §:n 2 kohdan perusteella¹¹²³. Myös vanhempi oikeustila tukee näin ollen EVL 16 §:n 2 kohdan yleissäännösluonnetta, jota nähtävästi voidaan soveltaa myös nykyisiä säännöksiä tulkittaessa¹¹²⁴.

Seuraavassa Helsingin HAO:n ratkaisussa, johon on haettu muutosta, tunnustettiin vanhemman oikeuskäytännön mukainen oikeus vähentää mainitut asiantuntijakulut verovapaan tulon ylittävinä kuluina tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneina menoina.

Helsingin HAO 22.12.2010 10/1310/6 (haettu muutosta)

Yhtiö A Oyj oli syyskuussa vuonna 2007 myynyt omistamansa verovapaasti luovutettavat käyttöomaisuuteen kuuluvat B Oy:n osakkeet X Inc:lle 1 EUR kauppahinnalla. Osakkeiden hankintameno oli 1 000 262,37 EUR ja myyntiin liittyvät kulut 536 823,17 EUR. Osakkeiden vähennyskeltottomaksi luovutustappioksi muodostui

¹¹²² Ks. Penttilä 2010d s. 78–79.

¹¹²³ Ks. tästä vanhemman lainsäädännön mukaisen oikeustilan kommentteista esim. Ikkala – Andersson – Nuorvala 1978 s. 74, jossa todetaan viitaten silloisiin verovapaussäännöksiin mm. seuraavaa: ”Kun luovutushinta tai muu vastike on verovapaa, eivät sen hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneet menot ole EVL:n 16 §:n 2 kohdan mukaan vähennyskelpoisia. – – EVL:n 42 §:n 1 momentin säännöksestä johtuen ei pykälän 2 momentissakin mainitun, käyttöomaisuuteen kuuluneen arvopaperin hankintamenon luovutushinnan ylittävän osan vähentämiselle sen sijaan ole estettä.” Ks. myös Voipio 1978 s. 213, joka tähän samaan relaatioon liittyen toteaa seuraavaa: ”Arvopaperien tappiollisessa luovutuksessa saadaan ylittävinä menoina vähentää se osa poistamattoman hankintamenon ja myyntikustannusten summasta, jota verovapaa luovutushinta ei kata.”

¹¹²⁴ Ks. Penttilä 2010b s. 509.

siten 1 537 085,54 EUR. Myyntiin liittyvät kulut muodostuivat tilintarkastus- ja asiantuntijapalkkioista.

HAO katsoi, että osakkeiden luovutuksesta myyjäpuolelle aiheutuneet kulut eivät ole osa osakkeiden hankintamenoa, joten EVL 6 b §:n 1 momentin säännös ei koske näitä kuluja. Lisäksi HAO katsoi, että A Oyj oli luopunut B Oy:n osakkeista liiketoiminnallisista syistä ja että 536 823,17 EUR asiantuntijapalkkiot ovat luonteeltaan EVL 7 §:n mukaisia tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneita menoja. A Oyj:llä oli HAO:n mukaan oikeus vähentää mainitut asiantuntijakulut verovapaan tulon ylittävänä kuluina tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneina menoinaan EVL 16 §:n 2 kohdan nojalla.

HAO:n päätöksessä kulut vähennettiin siis kokonaisuudessaan (536 823,17 EUR), koska HAO:n mukaan nämä voitiin vähentää verovapaan tulon ylittävänä kuluina EVL 16 §:n 2 kohdan nojalla. HAO:n laskentatavassa hankintameno vähennettiin ensin 1 euron luovutushinnasta. Tällöin luovutuksesta muodostui luovutushinnan ja hankintamenon negatiivisen erotuksen vuoksi tappiollinen, vaikka HAO:n ratkaisun sanamuodossa luovutustappion määrää ei näin ilmoitettu. HAO:n myyntikulujen vähentämistä koskevassa ajattelutavassa ei periaatteessa olisi ollut merkitystä sillä, olisiko osakkeiden luovutushinta ollut 1 000 262,36 EUR vai 1 EUR. Tappiollisen luovutuksen ollessa kyseessä vähennyskelpoisten kulujen määrä oli joka tapauksessa ”verovapaan tulon ylittävien kulujen” ollessa kyseessä 536 823,17 EUR eli myyntikulujen bruttomäärä. Jos HAO olisi katsonut, että hankintamenoa ei olisi tullut vähentää ennen menojen vähennyskelpoisuuden määrittämistä, olisi HAO nähtävästi pitänyt vähennyskelpoisten menojen määränä 536 822,17 EUR. Tällöin kulujen vähennyskelpoisuus olisi arvioitu ainoastaan luovutushinnan ja myyntikulujen erotuksen perusteella. Tähän lopputulokseen HAO ei kuitenkaan päätenyt.

HAO:n ratkaisua voidaan kritisoida sen soveltaman laskutavan johdosta. EVL perustuu bruttosuureisiin. EVL 16 §:n 2 kohdan lähtökohtana on vain verovapaan tulon ylittävien menojen vähennyskelpoisuus. EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittama verovapaa tulo on luovutushinta bruttomääräisenä. Näin ollen edellä mainitun HAO:n tapauksessa EVL:n sanamuodon näkökulmasta olisi ilmeisesti tullut vahvistaa 536 822,17 EUR eikä 536 823,17 EUR. On myös mahdollista ajatella, että menot tulisi osakkuusvapautuksen soveltamisalaan kuuluvissa tapauksissa rinnastaa hankintamenoon ja pitää niitä tästä johtuen kaikissa EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittamissa tilanteissa vähennyskelvottomina.

Jos edellä kuvatun HAO:n ratkaisun tapauksen kaltaisessa tilanteessa olisi kyse selkeästi keinotekoisesta järjestelystä, voitaisiin vähennyskelpoisuus kyseenalaistaa myös VML 28 §:n avulla. Liiketoiminnallisten perusteiden puuttuessa vähennyskelvottomuus voitaisiin perusteella myös EVL 7 §:n soveltamisen liittymisellä tulon hankkimiseen ja säilyttämiseen. Kuitenkin jos yrityskauppa on toteutettu liiketoiminnallisista syistä ja järjestely on kokonaisuudessaan markkinaehtoinen, maksettuja asiantuntijapalkkioita voitaneen yleensä

pitää EVL 7 §:n mukaisina tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneina kuluina. Niitä voitaisiin nähtävästi pitää myös EVL 16 §:n 2 kohdan mukaan verovapaan tulon ylittävänä kuluina vähennyskelpoisina tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneina menoina. Näin ollen osakkeiden luovutukseen välittömästi liittyneiden kustannusten verovähennyskeltvottomuutta ei välttämättä arvioida täysin vastaavin periaattein kuin osakkeiden hankintamenon vähennyskelpoisuutta, vaikkakin pääsääntöisesti osakkeiden luovutukseen välillisesti liittyneet kustannukset tulisi katsoa vähennyskelpoisiksi menon vähennyskelpoisuutta koskevien yleisten periaatteiden mukaisesti, kuten edellä käsitelty HAO:n ratkaisu osoittaa. Verovelvollisen tulee varautua dokumentoimaan huolellisesti osakekauppaan liittyvät menot ja selvittämään menojen kohdistumiseen liittyvät seikat, kun verotusta toimitetaan.¹¹²⁵

10.2.3 Omistusosuuskaupan korkotekijään, kurssivoittoihin ja kauppahintasaamiseen liittyvät kysymykset

Korkotekijä. Jos omistusosuusluovutuksessa osa kauppahinnasta annetaan velaksi, nousee esille kysymys luovutushinnan laskennasta. Korkotekijäkysymykset liittyvät erityisesti luovutusvoiton ja juoksevan tulon erottamiseen toisistaan. Kyse on osakkuusvapautuksen tapauksessa verotuksen toimittamisen yhteydessä erotettavasta verovapaasta (luovutushinta) ja veronalaisesta (korko) tulosta. EVL 5 §:n 3 kohdan perusteella veronalaisia elinkeinotuloja ovat muun muassa elinkeinon kuuluvan omaisuuden tuottamat korot ja muut tulot. Tämä sisältää myös käyttöomaisuuden tuottamat tulot.

Koron verokohtelu on riippuvainen kauppasopimuksesta. Jos kaupassa on sovittu vain luovutushinnasta maksuaikatauluineen eikä ehtoihin kuulu koron suorittaminen, ei korkoa pääsääntöisesti eroteta kauppahinnasta¹¹²⁶. On kuitenkin mahdollista, että jos korko on nimenomaisesti erotettu sopimuksella ja sitä peritään erillään tietyn sopimusperustaisen maksuaikataulun nojalla, voitaisiin korkoa käsitellä erillään kauppahinnasta¹¹²⁷.

Pääsääntöisesti yrityskaupan kokonaiskauppahintaa ei voida jakaa koroksi ja varsinaiseksi luovutushinnaksi, koska korkotekijä on lähtökohtaisesti erottamaton. Tietysti olisi mahdollista erottaa (teoreettisesti) korko kauppahinnasta, mutta tähän on suhtauduttu oikeuskirjallisuudessa torjuvasti.¹¹²⁸ EVL:n systematiikassa osakkeiden hankintameno on pääsääntöisesti vähennyskeltvoton – mukaan lukien osakkuusvapautuksen soveltamistilanteet. Ostajan ja myyjän

¹¹²⁵ Vrt. Torkkel 2005 s. 4.

¹¹²⁶ Mannio 1997 s. 53.

¹¹²⁷ Kukkonen 2007a s. 93 ja siellä mainittu oikeuskäytäntö.

¹¹²⁸ Kukkonen 2007a s. 93–94 ja Kukkonen – Walden 2010a s. 369. Ks. myös Voipio 1985 s. 168, jossa hän perustelee kauppahinnan yhteiskäsittelyä.

välillä on tässä tilanteessa ristiriita, jos myyjälle olisi syntymässä verovapaa luovutus mutta ostaja haluaisi jakaa luovutushinnan korkomenon vähennyskel-
poisuuden vuoksi¹¹²⁹.

Osakkeiden hankinnasta johtuvien korkojen käsittelystä verotuksessa tai tar-
kemmin vähennyskelpoisuudesta ei mainittu vuoden 2004 verouudistuksen yh-
teydessä laissa eikä sen esitöissä. Korkojen verokohtelu ei ole tältä osin nähtä-
västi muuttunut. Näin ollen nykyiset tulkintakysymykset joudutaan selvittä-
mään vanhaan oikeuskäytäntöön nojautuen. Toisaalta verotuskäytännössä lie-
nee ainakin lähtökohtaisesti otettu luovutuksesta saatujen tulojen laaja tulkinta-
tapa, jonka mukaan osakkeiden kauppahintana pidetään myyjän ostajalle anta-
maa kaikenlaista taloudellista arvoa sisältävää korvausta osakkeista riippumat-
ta siitä, missä muodossa se annetaan, missä muodossa sen antamisesta on sovit-
tu, miten kauppahinnan määräytymisestä on sovittu tai mikä sen maksutapa- ja
aikataulu on¹¹³⁰. Toisaalta lienee yhtä lailla selvää, että EVL 6 §:n 1 momentin
1 kohdan ja EVL 6 b §:n tarkoittaman verovapaan tulon hankkimiseen liittyvän
lainan korot eivät ole vähennyskelpoisia. Tällöin toteutuu symmetria suhteessa
luovutushintaan ja horisontaalissa mielessä neutraalisuus suhteessa hankinta-
menoon (korkojen ja hankintamenon rinnasteisuus).

Kurssierosta johtuva voitto ja tappio. Yrityskaupassa on voitu sopia, että
osakkeiden kauppahinta otetaan huomioon muun valuutan määräisenä kuin eu-
roina. Vaiheittaisessa yrityskauppaprosessissa voi olla mahdollista, että esisopi-
mustyyppistä asiakirjaa (esim. signing-vaiheen tuottama asiakirja) pidetään
kuitenkin verotuksessa jo lopullisena luovutuksena. Tällöin signing-vaiheen ja
closing-vaiheen väliin voi jäädä ajanjakso, jolloin valuuttakurssimuutoksesta
johtuen myyjälle syntyy kauppahintaan kohdistuva kurssivoitto- tai -tappio.¹¹³¹

EVL 5 §:n 3 kohdan säännöksessä mainitut muut tulot sisältävät myös saa-
misista kertyneet indeksi- ja kurssivoitot¹¹³². Jos yrityskaupassa sovelletaan
muuta valuuttaa kuin euroa, saatetaan tällöin törmätä kurssivoiton tai kurssitap-
pion verotuskysymyksiin. Ensinnäkin valuuttakurssivoittojen ja -tappioiden ve-
rotuskysymykset tulevat selvitettäväksi silloin, kun osakkeet on hankittu tietyl-
lä valuuttakurssilla ja niistä luovutaan tästä poikkeavan valuuttakurssin vallites-
sa.

¹¹²⁹ Kukkonen 2007a s. 94, joka suosittelee, että yksinkertaisin ratkaisu näissä tilanteissa olisi
pitää osakkeiden kauppahintana lähtökohtaisesti koko myyjän ostajalta saamaa korvausta riippu-
matta siitä, miten kauppahinnan suuruus on määriteltä tai millä tavalla se maksetaan. Kukkonen
viittaa myös kilpailunrajoituslausekkeiden yhteydessä maksettaviin korvauksiin. Ks. Kukkonen
2007a s. 94–95 ja s. 94 av. 60 mainitut lähteet. Ks. ristiriitatilanteesta myös Immonen – Lindgren
2006 s. 61.

¹¹³⁰ Kukkonen – Walden 2010b s. 89.

¹¹³¹ Vrt. Waselius 2010 s. 635–636.

¹¹³² Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 110.

Myös EVL 6 b §:n tarkoittamien verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutuksen yhteydessä voi realisoitua valuuttakurssivoitto tai -tappio, jos sijoitus on tehty jossakin muussa valuutassa kuin euroina, mikä on hyvin yleistä kansainvälisesti toimivissa yrityksissä. EVL 5 §:n 3 kohdan sanamuodon ja säännöksen sijainnin EVL:n systematiikassa perusteella voidaan katsoa, että tällaisessa tilanteessa kurssivoitto tulee lähtökohtaisesti lisättäväksi verotettavaan tuloon EVL 5 §:n 3 kohdan perusteella, vaikka osakkeet olisivatkin EVL 6 b §:n tarkoittamia verovapaasti luovutettavia osakkeita. Valuuttakurssitappiot lienevät symmetrisesti vähennyskelpoisia.

Tietysti olisi mahdollista ajatella myös päinvastoin eli valuuttakurssivoittojen ja -tappioiden voitaisiin katsoa liittyvän osakkuusvapautukseen niin olennaisesti, että valuuttakurssivoitot olisivat näin ollen verovapaita ja valuuttakurssitappiot vastaavasti vähennyskeltottomia, jos osakkeet olisivat verovapaasti luovutettavia EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n tarkoittamassa mielessä. Tämä ei kuitenkaan liene mahdollinen ajattelutapa, mutta lainsäätäjän olisi syytä selvittää tällaisen sääntelyvaihtoehdon tarkoituksenmukaisuus.

EVL:n osakkuusvapautuksen tarkoittaman verovapauden ja vähennyskeltottomuuden epäneutraalisuus suhteessa kurssivoittojen ja tappioiden verokohteluun vaikuttaa kohtuullisemmalla kuin TVL:n mukainen kurssivoittojen ja kurssitappioiden verokohtelu. TVL-verotuksessa kurssivoitto verotetaan, mutta kurssitappio ei ole vähennyskelpoinen. Kurssivoitto verotetaan muuna pääomatulona eli siihen ei sovelleta luovutusvoiton verotusta koskevia säännöksiä. Kurssivoitto realisoituu verotettavaksi vasta sitten, kun vieras valuutta vaihdetaan takaisin euroiksi. Kurssitappio on TVL 54 b §:n mukaan vähennyskelpoinen kuitenkin silloin, kun se on johtunut ulkomaan rahan määräisestä tulonhankkimisvelasta. Verotus on asymmetristä myös eräiden muiden sijoitusinstrumenttien osalta¹¹³³.

Toiseksi valuuttakurssivoittoihin ja -tappioihin sisältyy jaksottamiseen liittyvä tulkintakysymys. Koska yrityskauppa on usein monivaiheinen prosessi, joka saattaa kestää pitkänkin aikaa, saattaa esimerkiksi kauppakirjan allekirjoituksen ja lopullisen kaupan hyväksynnän väliseltä ajalta syntyä kauppahintaan perustuvaa valuuttakurssivoittoa, jos kauppahinta maksetaan vasta closing-hetken yhteydessä tai sen jälkeen ja kauppahinta on maksettava jossakin muussa valuutassa kuin euroissa. On kuitenkin eri kysymys, tuleeko kurssivoittoa tai kurssitappioita tällöin lainkaan katsoa syntyneeksi EVL 19 §:n 1 momentin jaksotussäännöstä tulkittaessa sellaisissa tilanteissa, joissa on hyödynnetty signing-closing-tyylistä monivaiheista kaupantekomuotoa¹¹³⁴.

Kurssivoiton tai kurssitappion ”syntyminen” liittyy tällöin sellaiseen näemykseen, että luovutus on verotuksellisesti tapahtunut jo allekirjoitushetkellä, jolloin on lyöty lukkoon tietty kauppahinta jossakin muussa valuutassa kuin eu-

¹¹³³ Esim. CFD-sopimusten osalta ks. KHO 2010:74 ja säästöhenkivakuutukset/sijoitusvakuutusten osalta KVL 110/1998.

¹¹³⁴ Tästä näkökulmasta aihetta on lähestynyt esim. Waselius 2010 s. 635.

roissa. Tämä vastannee tällä hetkellä ainakin oikeuskirjallisuudessa vallalla olevaa käsitystä jaksotusperusteesta.

Tällöin ajatellaan, että jos alkuperäinen kauppakirja, joka myöhemmin on closing-tilaisuudessa tullut vahvistetuksi, kun esimerkiksi tietyt osapuolista riippumattomat seikat ovat selvinneet, sisältää kaikki kaupan kohteen luovutuksen keskeiset ehdot eikä myyjäyhtiöllä ole enää mahdollisuutta vetäytyä sopimuksesta ainoastaan oman tahtonsa perusteella, allekirjoitusta tulisi pitää luovutustapahtumana EVL:n mukaisessa verotuksessa. Tällöin ei pidetä merkityksellisenä esimerkiksi sitä, että osakkeet luovutetaan tosiasiallisesti kaupan vahvistushetkellä ja kauppahinta maksetaan.

Myöhemmin kaupan vahvistuksen yhteydessä, kun osakkeet lopulta luovutetaan, seuraa valuuttakurssien vaihtelusta se, että maksettava kauppahinta euroissa on erisuuruinen kuin allekirjoitushetken kurssin mukaan olisi laskettavissa. Tällöin on mahdollista olettaa, että kurssitappio tai kurssivoitto olisi jollakin tapaa aito ja verotuksessa merkityksellinen. Kuten edellä on todettu jaksottamiseen liittyen, ei verovelvollisella ole edes yleensä kauppahintaan liittyvää saatavaa EVL 19 §:n luovutustapahtuman realisoivassa mielessä, vaan se realisoituu vasta, kun verovelvollinen luovuttaa osakkeet ostajalle. Edellä mainittua ajattelua kuvastaa myös se oletus, että pelkkä allekirjoitus realisoisi luovutuksen, koska EVL 19 §:n 1 momentti mainitsee ”saamisen”. Tätä ei kuitenkaan voitane pitää säännöksen oikeana tulkintana kuten aiemmin on todettu.¹¹³⁵

Verollisen luovutuksen sitominen kaupan lopulliseen vahvistukseen ja osakkeiden luovutukseen tarkoittaa kurssivoiton tai kurssitappion realisoitumisen osalta, että verotuksessa katsotaan, että mitään verotuksessa huomioitavaa kurssivoittoa tai kurssitappioita ei ole voinut realisoitua kaupan allekirjoituksen ja vahvistuksen välillä, koska tarkastelunäkökulma on tällöin EVL 19 §:n 1 momentin mukaisesti osakkeiden luovutushetki. Mitään tosiasiallista valuuttakurssimuutosta ei tällöin olisi saatu rahana tai rahanarvoisena hyödykkeenä. Tätä voitaisiin perustella myös symmetrianäkökohdilla. Tilanne voi olla esimerkiksi se, että luovutuksessa realisoituu luovutustappio. Tällöin hankintameno on vähennyskelvoton EVL 6 b §:n 1 momentin nojalla. Tällöin ei myöskään tulouteta EVL 6 b §:n 3 momentin tarkoittamia eriä. TVL-johtoisesta tulkintatavasta voisi johtua, että tällaisessakin tilanteessa realisoituisi kurssivoitto. Kurssivoitto ei voi kuitenkaan EVL:n systematiikasta johtuvista syistä olla tällöin veronalainen, vaikka sen olemassaolo olisikin TVL-johtoisen tulkintatavan perusteella todennettavissa. Kurssivoittoa ei pitäisi tällöinkään huomioida osakkuusvapautuksen soveltamisalaan kuuluvassa tapauksessa.¹¹³⁶

Toisaalta edellä kuvattua kurssivoittoproblematiikkaa ei pitäisi edes realisoitua, jos Verohallinnon allekirjoitushetkeen sitoman luovutuksen yhteydessä on sopimukses-

¹¹³⁵ Ks. Waselius 2010 s. 635–636.

¹¹³⁶ Ks. Waselius 2010 s. 635–636.

sa mainittu euromääräisestä kauppahinnasta tietyn valuuttakurssin mukaan laskettuna. Kurssivoittoa tai -tappiota ei tällöin voida katsoa syntyvän, jos osapuolten voidaan katsoa sitovasti sopineen tietystä vieraan valuutan ja euron välisestä vaihtokurssista. Jos kuitenkin allekirjoitusvaiheessa tapahtunutta välipuhetta sovellettavasta vaihtokurssista pidettäisiin ainoastaan informatiivisena tai ohjeellisena, ei tälle annettaisi välttämättä verotuksessa painoarvoa.

Osakekauppa on voitu rahoittaa myös velkarahalla. Jos kyseessä on verovapaan luovutuksen kohteena olevien osakkeiden hankkimisesta aiheutunut velka, lie-nee tähän velkaan kohdistuva kurssivoitto veronalaista tuloa ja kurssitappio symmetrisesti vähennyskelpoista menoa.

Kauppahintasaatavan menetys. Verovapaaseen osakeluovutukseen voi liittyä myös kauppahintasaatavan menetys. Tämä voi olla sekä osittainen että täydellinen. Vähennyskelpoisuuteen sovelletaan EVL 17 §:n 2 kohdan oikeusohjetta.¹¹³⁷ Jos tällainen kauppahintasaaminen menetetään etuysteyspiirin sisäisen kaupan tilanteessa, vähennyskelpoisuus tulisi tällöin sitoa siihen, että saatavaa pidettäisiin myyntisaatavana. Tällaista kauppahintasaatavaa ei kuitenkaan välttämättä voida pitää perinteisen myyntisaamisen käsitteen soveltamisalaan kuuluvana saamisena.

¹¹³⁷ Ks. Kukkonen – Walden 2010a s. 410 sekä Mattila 2005b s. 8.

11 Hankintamenon verokohtelu

11.1 VÄHENNYSKELVOTTOMAT HANKINTAMENOT

Yleistä. EVL 6 b §:n 1 momentin oikeusohjeen mukaan kun verovapauden edellytykset täyttyvät, poistamattomat hankintamenot ovat vähennyskelvottomia, jolloin lain sanamuoto viittaa hankintamenuon eikä luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon negatiiviseen erotukseen. EVL 6 b §:n 1 momentin oikeusohje toteuttaa täydellisesti symmetriaperiaatetta, mutta poikkeuksia symmetrisyyteen muodostuu saman pykälän 4–6 momenttien ansiosta.¹¹³⁸

Luovutustappiossa, joka on siis luovutushinnan ja hankintamenon negatiivinen erotus, on taloudellisesti kyse menetyksestä, joka liittyy oman pääoman -ehtoisesti tehtyyn sijoitukseen¹¹³⁹. Luovutushintojen verovapauden vuoksi myös hankintamenujen vähennyskelpoisuutta on rajoitettu. Pääperiaatteena osakeluovutussäännöksissä on, että verovapaasti luovutettavien osakkeiden hankintamenot eivät ole verotuksessa vähennyskelpoisia. Tämä käy ilmi EVL 6 b §:n 1 momentin 1 kohdasta. Vähennyskelpoisia eivät ole myöskään näiden verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutustappioihin liittyvät kulut (EVL 16 § 2 k.). Luovutustappio on lisäksi vähennyskelvoton, jos kyse on kolmansissa valtiossa olevien suorasijoitusten realisoimisesta (EVL 6 b §:n 6 mom.). Säännöksessä on selvästi pyritty rajaamaan säännöksen verovapauden ulkopuolelle verokeidasvaltioissa sijaitsevat yhtiöt¹¹⁴⁰.

On huomattava, että jos osakkeiden lopullisen menetyksen tapauksessa kohdeosakkeet olisivat verovapaasti luovutettavissa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittamassa mielessä, ei osakkeiden menetys olisi vähennyskelvoton EVL 42 §:n 2 momentin perusteella, kuten ei niiden hankintamenu olisi muutoinkaan tällaisessa luovutustilanteessa.

Verovapaasti luovutettavien osakkeiden hankintamenujen vähennyskelvottomuus. Vähennyskelvottomuus on aikaansaatu EVL 6 b §:n 1 momentin viittauksella verovapaasti luovutettaviin osakkeisiin. Tällaisten luovutusten osalta hankintamenot eivät ole vähennyskelpoisia. Tarkemmin katsottuna osakkeiden

¹¹³⁸ Ks. HE 92/2004 s. 35. Ks. myös hankintamenon vähennyskelvottomuudesta ja symmetrisyyden toteutumisesta tämän osalta Tikka 2004c s. 3 sekä Juusela 2004 s. 204. Ks. myös VM 12/2002 s. 149, jossa käsitellään hankintamenon vähennyskelvottomuutta osakkuusvapautusmalliin kuuluvana perusominaisuutena.

¹¹³⁹ Mattila 2006b s. 19.

¹¹⁴⁰ Rajat ylittävien sijoitusten hankintamenujen vähennyskelvottomuutta käsitellään tarkemmin jäljempänä.

hankintameno ei ole vähennyskelpoinen meno, jos osakkeet ovat EVL 6 b §:n 2 momentin nojalla verovapaasti luovutettavia. Hankintamenon ja luovutushinnan verokohtelut rinnastuvat niin luovutustapahtuman¹¹⁴¹ kuin muidenkin kysymysten osalta EVL 6 b §:n 1 momentin ansiosta. Myös 10 prosentin omistusraja on verovelvolliskohtainen. Säännös ei huomioi luovuuttajayhtiön etuyhteyspiirin omistuksia kohdeyhtiössä. Tältä osin verokohtelu on neutraalia luovutushinnan verotuksen suhteen.

Vaihto-, rahoitus- ja sijoitusomaisuuksista syntyvät luovutustappiot ovat vähennyskelpoisia. TVL:n piiriin kuuluvien osakkeiden ja asunto- ja kiinteistöosakeyhtiöiden osakkeiden luovuttamisen yhteydessä realisoitua luovutustappio on myös vähennyskelpoinen. TVL 50 §:n mukaan omaisuuden luovutuksesta syntynyt tappio vähennetään omaisuuden luovutuksesta saadusta voitosta verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuotena sitä mukaa kuin voittoa kertyy.

Kohdeyhtiön asuinvaltioista johtuva vähennyskeltottomuus. Sellaisen muualla kuin Suomessa asuvan luovutuksen kohteena olevan osakeyhtiön, joka ei kuulu emo-tytäryhtiödirektiivin soveltamisalaan tai jonka asuinvaltion ja Suomen välillä ei ole verovuonna voimassa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskevaa sopimusta, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon, osakkeiden luovutuksesta syntyvän luovutustappion verokohtelusta säädetään EVL 6 b §:n 6 momentissa¹¹⁴².

”Luovutustappio ei ole vähennyskelpoinen, jos luovutuksen kohteena oleva yhtiö on muussa valtiossa kuin Suomessa asuva eikä yhtiö ole sellainen, jota tarkoitetaan Euroopan yhteisöjen neuvoston eri jäsenvaltioissa sijaitseviin emo- ja tytäryhtiöihin sovellettavasta yhteisestä verotusjärjestelmästä antaman direktiivin 2 artiklassa eikä yhtiön asuinvaltion ja Suomen välillä ole verovuonna voimassa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskevaa sopimusta, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon.”

Rajoituksella on yhtiömuotoulottuvuus: EU-valtioiden osalta asuminen on sidottu emo-tytäryhtiödirektiivin soveltamisalaan ja verosopimusvaltioiden osalta niihin yhtiöihin, joiden jakamaan osinkoon sovelletaan verosopimusta.

Osakkeiden lopullisen menetyksen ollessa kyseessä niiden menetys ei ole vähennyskelpoinen EVL 42 §:n 2 momentin ja EVL 6 b §:n 6 momentin perusteella, jos kohdeosakkeet olisivat muutoin verovapaasti luovutettavissa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittamassa mielessä mutta kohdeyhtiö on

¹¹⁴¹ Hankintamenon vähennyskelpoisuutta käsiteltäessä joudutaan luovutushinnan verokohtelutilanteen tavoin selvittämään, onko tilanteessa tapahtunut luovutus EVL:n tarkoittamassa mielessä. Tämä ratkaistaan suoriteperusteisuuden perusteella. Luovutustapahtuman realisoitumista on käsitelty edellä tässä tutkimuksessa.

¹¹⁴² Tämän säännöksen kommentaista on syytä mainita esim. Kukkonen 2007a s. 194 ja Juusela 2004 s. 212–213.

muussa valtiossa kuin Suomessa asuva eikä yhtiö olisi sellainen, jota tarkoitetaan emo-tytäryhtiödirektiivin 2 artiklassa, eikä yhtiön asuinvaltion ja Suomen välillä olisi voimassa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskevaa sopimusta, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon. Osakkeiden hankintamenokaan ei olisi vähennyskelpoinen luovutushinnan ylittävältä osalta EVL 6 b §:n 6 momentin nojalla tällaisessa luovutustilanteessa. Lopullisen menetyksen ja luovutustappion (hankintameno luovutushinnan ylittävältä osalta) verokohtelut ovat tässä tilanteessa näin ollen neutraaleja.

Emo-tytäryhtiödirektiivin soveltumisalan osalta voi EU-/ETA-valtioissa esiintyä tapauksia, joissa ei ole kyse direktiivin 2 artiklassa mainituista yhtiötyypeistä. Jos kyse on tapauksesta, jossa kohdeyhtiön asuinvaltion ja Suomen välillä ei ole voimassa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskevaa sopimusta, jota sovellettaisiin yhtiön jakamaan osinkoon, tulisi lähtökohtaisesti sovellettavaksi EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan ja 6 momentin tarkoittama täydellinen asymmetria, vaikka kyse on suomalaista osakeyhtiötä vastaavasta kohdeyhtiöstä. Jos kuitenkin on kyse EU-/ETA-valtiossa asuvasta kohdeyhtiöstä, joka olisi rinnasteinen suomalaiseen osakeyhtiöön, tulisi tällöin nähtävästi soveltaa ainoastaan rajoitettua EVL 6 b §:n 4 momentin mukaista vähennyskelpoisuutta käyttöomaisuuteen kuuluvien muiden kuin verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutuksesta syntyneiden tappioiden osalta. Tällaiseen johtopäätökseen voidaan tulla ainakin tukeutumalla ratkaisun KVL 33/2010 oikeusohjeeseen. Saattaa olla, että tätä tulkintaa voidaan joutua laajentamaan syrjintäkiellon vuoksi myös sellaisten kohdeyhtiöiden luovutuksiin, joiden osalta on voimassa verosopimus kohdeyhtiön asuinvaltion ja Suomen välillä mutta josta-kin syystä verosopimusta ei sovelleta yhtiön jakamaan osinkoon. Tällöin kuitenkin vaadittaisiin, että kyse olisi suomalaiseen osakeyhtiöön rinnastettavasta kohdeyhtiöstä.

Jonkin Suomen tekemistä verosopimuksista on siis sovellettava yhtiön jakamaan osinkoon, jotta muiden kuin verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutustappio olisi rajoitetusti vähennyskelpoinen EVL 6 b §:n 4 momentin mukaisesti. Tässä yhteydessä lain sanamuodon mukaan lienee riittävää, että jaettuun osinkoon soveltuu jokin verosopimuksen artikloista, vaikka on mahdollista, että lainsäätäjä on tarkoittanut, että juuri osinkoartiklan tulisi soveltua jaettuun osinkoon¹¹⁴³. Säännöksessä on nimenomaisesti sidottu vähennyskelvottomuus ei-verosopimusvaltiossa asuvan yhtiön jakamaan osinkoon. Säännös soveltuu myös esimerkiksi silloin, kun varsinainen kohdeomistus on ei-verosopimusvaltiossa, mutta jonkin tietyn verosopimuksen yksittäinen artikla määrääsi jotain tässä verosopimusvaltiossa olevan läpivirtausyksikön verotuksesta

¹¹⁴³ Tätä kysymystä on käsitelty edellä objektiedellytysten yhteydessä. Siellä on myös viitattu aiheeseen liittyviin oikeuskirjallisuuden kannanottoihin.

sekä kyseisen ei-verosopimusvaltiossa asuvan kohdeyhtiön jakamasta osingosta. Tällaisessa tapauksessa olisi siis kyse täydellisestä asymmetriasta.

Kuten edellä on jo selvitetty, kolmansissa valtioissa asuvien yhtiöiden osake-
luovutuksista realisoituvat luovutushinnat ovat täysin veronalaisia, jos niihin ei
voida soveltaa mitään Suomen tekemistä verosopimuksista. Rajausta ei siis koske
kaikkia kolmansissa valtioissa asuvia kohdeyhtiötä vaan ainoastaan niitä, joi-
den jakamiin osinkoihin ei voida soveltaa mitään Suomen tekemistä verosopi-
muksista¹¹⁴⁴. Luovutushintojen ja hankintamenojen verokohtelu perustuu täl-
löin täydelliseen asymmetriaan, mikä johtaa verovelvollisen kannalta erittäin
ankaraan tilanteeseen, jos yritys rakenne ulottuu myös kolmansiin valtioihin,
joiden kanssa ei ole verosopimusta tai on sellainen verosopimus, jota ei voida
soveltaa kohdeyhtiön jakamaan osinkoon. Hallituksen esitys ei perustele syväl-
lisesti luovutusvoittojen verovapauden rajoittamista tältä osin.

”Rajoittamalla verovapaus niihin tapauksiin, joissa luovutuksen luovutuksen kohtee-
na on emo-tytäryhtiödirektiivissä tarkoitettu tai verosopimusvaltiossa asuva yhtiö
turvataisiin se, että luovutusvoitto olisi verovapaata vain niissä tilanteissa, joissa
luovutettavan yhtiön tuloon on sen asuinvaltiossa kohdistunut hyväksyttävän tasoi-
nen verotus.”¹¹⁴⁵

Luovutustappioiden vähennyskeltottomuutta perusteltiin muun muassa kol-
mansien valtioiden matalalla verotuksella ja puutteilla tietojenvaihtoyhteistyös-
sä. Hallituksen esitys viittaa lisäksi VYL:iin.

”Verojärjestelmä sellaisissa valtioissa, joiden kanssa Suomella ei ole verosopimusta,
poikkeaa yleensä huomattavasti Suomen järjestelmästä. Viranomaisilla ei myöskään
ole mahdollisuutta saada kattavasti tietoja näissä valtioissa yhtiöihin sovelletuista
kirjanpito- ja verotusperiaatteista. Usein tällaiset yhtiöt ovat ulkomaisten välilyhtei-
söjen osakkaiden verotuksesta annetussa laissa (1217/1994) tarkoitettuja välilyhtei-
söjä. Jos luovutustappiot voitaisiin muuttaa vähennyskelpoisiksi sijoittamalla hol-
dingyhtiö valtioon, jonka kanssa Suomella ei ole verosopimusta, ja luovuttamalla
tällaisen yhtiön osakkeet, muodostuisi luovutusvoittoja koskeviin säännöksiin järjes-
telmän kannalta merkittävä aukko. Tämän vuoksi osakkeiden luovutustappion ei tu-
lisi olla lainkaan vähennyskelpoinen, jos kysymyksessä on sellaisen ulkomaisen yh-
tiön osakkeiden luovutus, joka ei ole emo-tytäryhtiödirektiivissä tarkoitettu ja jonka
asuinvaltion kanssa Suomella ei ole verosopimusta tai verosopimusta ei sovelleta ky-
seisen yhtiön jakamaan osinkoon.”¹¹⁴⁶

¹¹⁴⁴ Tällaisena verosopimuksena voidaan nähtävästi pitää sekä tavanomaista OECD:n mallin
mukaista verosopimusta että rajattua verosopimusta, josta voidaan antaa esimerkkinä Alanko-
maiden kanssa sekä Aruban että Curaçaon, St Maartenin ja BES-saarten osalta tehdyt sopimuk-
set. Rajattujen verosopimusten asemaa on käsitelty edellä verovapauden objektiedellytysten yh-
teydessä.

¹¹⁴⁵ HE 92/2004 s. 63.

¹¹⁴⁶ HE 92/2004 s. 36 ja s. 63–64. Ks. aiheesta myös Kukkonen 2007a s. 194 sekä Juusela 2004
s. 213.

Kyseessä ovat tyypillisesti VYL:n mukaiset väliyhteisöt¹¹⁴⁷. Täydellisen asymmetrisyyden piiriin eivät kuitenkaan kuulu sellaisten osuuksien luovutukset, joissa ei ole kyse osakkeista eikä näin ollen osakeyhtiöön rinnastettavasta yhtiömuodosta¹¹⁴⁸. Tämä on seurausta siitä, että EVL 6 b §:n järjestelmä koskee ainoastaan osakkeiden luovutuksia. Osakkuusvapautusta sovelletaan, jos kohdeyhtiö on suomalainen osakeyhtiö tai suomalaista osakeyhtiötä vastaava yhtiö.

Ruotsissa järjestelmä perustuu luovutusvoittojen ja -tappioiden symmetriseen verokohteluun. Sama verokohtelu koskee lähtökohtaisesti myös ulkomaisten osakkeiden ja osuuksien luovutuksia. Vaikka luovutusvoitot ovat lähtökohtaisesti veronalaista tuloa, on järjestelmässä merkittävä poikkeus, joka koskee myös ulkomaisia osinkoja ja luovutusvoittoja.¹¹⁴⁹

Jos osuutta ulkomaisessa yhtiössä pidetään elinkeinosidonnaisena, ovat osingot ja luovutusvoitot samoin perustein verovapaita kuin ruotsalaistenkin osuuksien vastaavat tuloerät. Vastaavasti luovutustappio on vähennyskelpoinen, jos kyse on julkisesti noteerattujen osuuksien luovutuksesta ja tietyt laissa määrätyt ehdot täyttyvät. Vähennyskelpoisuuden edellytyksenä on, ettei verovapautta koskeva omistusaikaedellytys täyty ja ettei kyse ole luovutuksesta etuyhteystilanteessa. Tappio on oltava todellinen ja lopullinen¹¹⁵⁰. Muilta osin elinkeinosidonnaisten osuuksien luovutustappiot ovat vähennyskelvottomia. Luovutustappioiden verokohtelua koskeva perusnormi on 25 a kap. 5 § IL.¹¹⁵¹

Luovutusvoittoverotuksen yhteydessä elinkeinosidonnaiset osuudet määritellään samoin perustein kuin osinkojenkin kohdalla¹¹⁵². Vastaavat ulkomaiset ilmiöt¹¹⁵³ kuuluvat osakkuusvapautuksen soveltamisalaan, koska säännöksissä ei nimenomaisesti rajata soveltamisalaa koskemaan ainoastaan esimerkiksi ruotsalaista osakeyhtiötä. Tässä yhteydessä voidaan tulkintatapauksissa hyödyntää osinkoja koskevia oikeustapauksia, koska harkinta tapahtuu sekä osinkojen että luovutusvoittojen osalta samoin perustein.

Vähennyskelpoisen luovutustappion määrään ei vaikuta se, että osakkeet omistanut yhtiö on aikaisemmin tehnyt vähennyksen verotuksessaan liiketulojen tappioiden osalta. Oikeushenkilön luovutustappiot, joita on syntynyt osakasoikeuksien luovutuksesta, voidaan vähentää vain osakasoikeuksien luovutusvoitoista. Jos osaa tällaisista luovutustappioista ei voida vähentää, voidaan ne kuitenkin vähentää toisen oikeushenkilön luovutusvoitoista, jos jokainen järjestelyssä mukana olevista tahoista tätä pyytää saman verovuoden verotuksessa ja jos yhtiöiden välillä on sellainen suhde, jonka perusteella konserniavustus voidaan antaa. Jos luovutustappiota ei voida tällöinkään vähentää, käsitellään sitä seuraavan vuoden verotuksessa uutena osakasoikeuden luovutustappiona sen oikeushenkilön verotuksessa, jolle luovutustappio on alun perin realisoitunut.¹¹⁵⁴

¹¹⁴⁷ Väliyhteisön tekemiä luovutuksia on käsitelty edellä subjektiedellytysten yhteydessä.

¹¹⁴⁸ Ks. Penttilä 2010b s. 511.

¹¹⁴⁹ 25 a kap. IL.

¹¹⁵⁰ 44 kap. 23 § ja 44 kap. 26 § ja 25 kap. 7–11 §§ IL.

¹¹⁵¹ Ks. tästä laajemmin SKV 2009b s. 202–203.

¹¹⁵² Ks. 2 kap. 1 § 2 st. IL ja 24 kap. 13 § IL.

¹¹⁵³ 2 kap. 2 § IL.

¹¹⁵⁴ 25 a kap. 20 § IL.

11.2 RAJOITETUSTI VÄHENNYSKELPOISET LUOVUTUKSESTA SYNTYNEET TAPPIOT

Yleistä. Niistä hankintamenoista, jotka ovat rajoitetusti vähennyskelpoisia, on säädetty EVL 6 b §:n 4 momentin 1 virkkeessä:

”Käyttöomaisuuteen kuuluvien muiden kuin verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutuksesta syntynyt tappio on vähennyskelpoinen vain käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksesta saaduista veronalaisista voitoista verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuonna.”

Osakkeiden luovutuksesta syntyvä tappio on vähennyskelpoinen, jos käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapauden edellytykset eivät täyty. Vähennys on kuitenkin mahdollista vain käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden veronalaisista luovutusvoitoista. Tappio on vähennettävissä verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuotena. EVL 42 §:n 2 momentin 2 virkkeen mukaan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun yhteisön omistamien muiden kuin EVL 6 b §:n 1 momentissa tarkoitettujen verovapaasti luovutettavien osakkeiden hankintameno on EVL 6 b §:n 4–6 momentin luovutus tappioita koskevien säännösten mukaisesti vähennyskelpoinen, kun osakkeet on luovutettu tai lopullisesti menetetty.¹¹⁵⁵

Valtiovarainvaliokunnan mietinnön mukaan viiden vuoden aikarajaa pidettiin hyväksyttävä, koska myös portfoliosijoituksista kertyy luovutusvoittoja¹¹⁵⁶. Täydellisen symmetrisyyden mukaan tappion tulisi olla rajoituksetta vähennyskelpoinen siinä tilanteessa, kun osakkeen luovutuksesta saatava voitto olisi veronalainen. Osakkuusvapautusjärjestelmässä ei näin ollen noudateta kyseistä periaatetta täydellisesti.¹¹⁵⁷ Symmetrisyyden rajoitukset liittyvät vähennyskelpoisten tappioiden kohdentamiseen, vähennysaikaan ja syntyneiden tappioiden alkuperävaltion.

Luovutettavien osakkeiden luovutustappioita eli niiden poistamattoman hankintamenon ja voitonhankkimisesta johtuneiden menojen yhteismäärän sitä

¹¹⁵⁵ Ks. yleisesti luovutuksesta aiheutuneiden tappioiden vähennyskelpoisuuden rajoittamisesta EVL 6 b §:n 4–6 momenttien mukaan esim. Kukkonen – Walden 2010a s. 410–417, Myrsky – Linnakangas 2010 s. 202–207, Kukkonen 2010 s. 445–448 sekä Juusela 2004 s. 204–213.

¹¹⁵⁶ VaVM 12/2004 s. 9.

¹¹⁵⁷ Ks. VATT 2010 s. 72, jossa todetaan seuraavaa: ”Luovutustappioiden vähennyskelpoisuuden rajoittaminen veronalaisiin osakkeiden luovutusvoittoihin ja viiteen vuoteen saattaa olla joillekin yhtiöille verosanktio.” Symmetriaperiaatteesta on poikettu myös eräissä muissakin tilanteissa: osakeluovutuksiin rinnastuvat realisointitapahtumat on säädetty kokonaan vähennyskelpottomiksi. Tällöinkin ne voivat vaikuttaa joko suorasti tai epäsuorasti edelleen verotukseen. Näitä tapahtumia ovat arvonalentumispoistot (tuloutuminen EVL 5 a §:n 5 kohdan tai EVL 6 b §:n 3 momentin perusteella), käyttöomaisuusosakkeiden lopulliset menetykset (samat rajoitukset kuin luovutustappioilla) ja purkautuminen (EVL 51 d §:n 2 momentti ei ole kuitenkaan täysin identtinen luovutustappioiden vähennyskelpottomuuden ja rajallisen vähennyskelpoisuuden kanssa).

osaa, joka ylittää luovutushinnan, koskeva EVL 6 b §:n 1 momentin ja 4–6 momenttien mukainen verosääntely ei noudata EVL:n yleistä systematiikkaa tai edes EVL 6 b §:n 1–3 momenttien terminologiaa. Pykälän 4 momenttiin on otettu nettoverotukseen liittyvät erityiset ”luovutuksesta saadun voiton” ja ”luovutuksesta syntyneen tappion” käsitteet, mikä lieenee ymmärrettävää, koska osakkuusvapautussäännöksissä näkyy selkeästi lainsäätäjän tarve poiketa EVL:n bruttomääreterminologiasta. Lisäksi nämä termit ovat samankaltaisia TVL:n terminologiaan kanssa, mikä on heijastunut nettoverotuksen termien käyttöön.¹¹⁵⁸ Tällä on haluttu muodostaa EVL:n vastine TVL:n itsenäiselle luovutusvoittojen ja luovutustappioiden järjestelmälle.

VaVK:n asiantuntijakuulemisissa arvosteltiin tällaista sääntelytapaa¹¹⁵⁹. Valiokunta katsoi kuitenkin seuraavaa päätyen kannalle: ”Valiokunta puoltaa hallituksen ehdotamaa ratkaisua ja pitää sitä lähinnä veropohjaa turvaavana sääntelynä. Vaikka sääntely on lakisystemaattisessa mielessä omintakeinen, valiokunta ei usko sen aiheuttavan käytännön ongelmia.”¹¹⁶⁰

Vaikka valittua lakitekniistä ratkaisua ja sanamuotoa voidaan pitää epäjohdonmukaisena ottaen huomioon EVL:n perinteisen näkemyksen luovutushinnasta ja hankintamenosta, on erittäin vaikea löytää käytännöllisiä ongelmia, joita valittuun sanamuotoon liittyisi. Toisaalta hankintamenon vähennyskelpoisuuden erottaminen yleisistä elinkeinotoiminnan tappioiden vähennyskelpoisuutta koskevista verosäännöksistä on todennäköisesti aiheuttanut verosuunnittelua, jossa vähennyskeltottomia luovutustappioita tai rajoitetusti vähennyskelpoisia luovutustappioita on pyritty konvertoimaan laajasti vähennyskelpoiksi elinkeinotoiminnan tulolähteen tappioiksi.

Luovutuksesta syntyneiden tappioiden vähennyskeltottomuutta koskevan säännöksen tarkastaminen voisi olla perusteltavissa EVL:n laajojen tulo- ja menokäsitteiden perusteella. Näin mittava vähennysoikeuden rajoittaminen soveltuu huonosti yleiseen veropoliittiseen kehitykseen, jossa pyritään laajasti mahdollistamaan tappioiden vähentäminen ja estämään niiden tosiasiallinen vähennyskeltottomuus. Luovutustappioiden vähennyskelpoisuutta on jo laajennettu TVL:n mukaisessa verotuksessa, joten sen laajentaminen tullee ajankohtaiseksi myös EVL:n järjestelmässä.

Kohtuusajattelun ja järjestelmän koherenssin teoreettisesta näkökulmasta on poikkeuksellista, että luovutushintojen ja hankintamenon verokohtelu ei ole symmetristä¹¹⁶¹. Lain esitöissä on käyty läpi syitä, joiden vuoksi koettiin välttämättömäksi poiketa symmetriaperiaatteesta. Syiksi mainitaan muun muassa veronkierron estäminen ja veropohjan turvaaminen. Täydellinen symmetria osakeluovutusten verotusjärjestelmässä koettiin rakenteellisesti ongelmalliseksi. Tämä täydellinen symmetria olisi vaatinut, että muiden kuin verovapaasti luo-

¹¹⁵⁸ Verohallinnon antaman ohjeen (VeroH täyttöohje lomake 71A) mukaan kyse on luovus- tai purkutappiosta, ”kun luovutushinta tai saatu jako-osa on pienempi kuin osakkeen verotuksessa poistamaton hankintameno ja voitonhankkimisesta johtuneet menot yhteensä.”

¹¹⁵⁹ VaVM 12/2004 s. 9. Ks. kritiikistä esim. Tuominen 1.6.2004 s. 1.

¹¹⁶⁰ VaVM 12/2004 s. 9.

¹¹⁶¹ Ks. kritiikistä esim. Andersson 26.5.2004 s. 1.

vutettavien osakkeiden luovutustappiot olisivat olleet rajoituksesta vähennyskelpoisia, mikä olisi aiheuttanut ainakin etuyhteyspiirin sisällä merkittäviä verosuunnitteluvaihtoehtoja. Hallituksen esityksessä on todettu seuraavaa:

”Järjestelmän tulisi toisaalta olla symmetrinen siten, että muiden kuin verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutustappiot ovat vähennyskelpoisia. Rakenteellisesti periaate on ongelmallinen, koska konsernin sisällä voitaisiin pyrkiä hajauttamaan omistusta niin, että jotkut yhtiöt omistavat konserniyhtiöstä yli ja toiset alle 10 prosenttia. Konsernissa voi myös olla yli ja alle yhden vuoden omistuksia. Tätä tilannetta voitaisiin käyttää verosuunnitteluun. Houkutusena voi esimerkiksi olla siirtää varoja erilaisen verotuksen piiriin kuuluvien yhtiöiden välillä konserniavustuksella. Tällaiseen menettelyyn voidaan kuitenkin puuttua veron kiertämistä koskevan säännöksen perusteella.”¹¹⁶²

Hallituksen esityksestä selviää, että juuri etuyhteyden sisäiset luovutukset koettiin ongelmallisiksi ja täysin symmetrinen järjestelmä hylättiin käytännössä tästä syystä. Hallituksen esitys on tältä osin realistinen, koska etuyhteys on muutenkin jo lähtökohtaisesti altis verosuunnittelulle. Jos rajoitussäännöksiä ei olisi, etuyhteyden sisällä pystyttäisiin voittoja ja tappiota siirtelemään ja luomaan mahdollisimman edullisen verokohtelun saavuttamiseksi. Täysin symmetrisessä järjestelmässä verosuunnittelun lähtökohtana olisivat alle ja yli yhden vuoden omistukset. Omistuksia voitaisiin hajauttaa etuyhteyspiirin sisällä siten, että realisoitumassa oleva tappio olisi saatu vähennettyä siellä, missä siitä olisi ollut hyötyä. Näin verotuloja vaarantavasta täydellisestä verovapaudesta päätettiin luopua ja päädyttiin järjestelmään, jossa tappiot voidaan vähentää vain veronalaisista osakkeiden luovutuksista.¹¹⁶³

Myös VaVK:n mietinnössä tuotiin korostetusti esille tarve estää luovutusvoittojen verovapauden ja luovutustappioiden vähennyskelpoisuuden hyödyntämiseen tähtäävää verosuunnittelua: ”Lisäksi ehdotetut luovutusvoittoverotusta koskevat säännökset ovat sikäli joustavat, että myös konsernin sisäisistä luovutuksista aiheutuneet tappiot ovat vähennyskelpoisia. Koska tämä voi tarjota myös mahdollisuuden verosuunnitteluun, ehdotettu vähennyskelpoisuuden rajoitus on perusteltu. Portfoliosijoituksista kertyy tyypillisesti myös luovutusvoittoja. Viiden vuoden aikaraja on tästä syystä hyväksyttävä.”¹¹⁶⁴

Hallituksen esitys nostaa esille myös VML 28 §:n soveltamisen mekanismina, jolla puututaan keinotekoisin järjestelyihin¹¹⁶⁵. Vaikka yleisen veronkiertosäännöksen soveltaminen onkin harvinaista, hillinnee jo hallituksen esityksessä esiin nostettu varoitus aggressiivisinta verosuunnittelua. Lain esityöt nostavat VML 28 §:n arvoa entisestään, vaikka sen soveltaminen käytännön tilanteissa

¹¹⁶² HE 92/2004 s. 35. Ks. myös Juusela 2004 s. 205–206.

¹¹⁶³ Ks. HE 92/2004 s. 35. Ks. myös Juusela 2004 s. 205–206.

¹¹⁶⁴ VaVM 12/2004 s. 9.

¹¹⁶⁵ HE 92/2004 s. 33. Ks. myös VaVM 12/2004 s. 9.

lienee poikkeuksellista. Tämä on seurausta EVL:n yleisen systematiikan moniportaisuudesta ja osakkuusvapautuksen eri edellytysten varsin selkeäpiirteisestä muotoilusta. Myös erilaiset sulkusäännökset on rakennettu siten, että ne vaikuttavat soveltuessaan VML 28 §:n tyyppisesti tai niillä on ainakin samanlaiset taustaperusteet.¹¹⁶⁶ Myös hallinto-oikeuskäytännössä on sovellettu suoraan EVL:n systematiikkaa ilman viittausta VML 28 §:ään myös sellaisissa tapauksissa, joissa on ollut selkeästi näkyvissä järjestelyn verovetoisuus.

Verokohtelu on neutraalissa suhteessa menetyksen verokohteluun. Osakkeiden lopullisen menetyksen ollessa kyseessä jos kohdeosakkeet olisivat muutoin verovapaasti luovutettavissa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n 1 momentin tarkoittamassa mielessä, mutta esimerkiksi omistusosuusedellytys ei täyttyisi (mikä näin ollen johtaisi EVL 6 b §:n 1 momentin soveltumattomuuteen), olisi osakkeiden lopullisen menetyksen perusteella menetetty osakkeiden hankintameno luovutuksesta syntyneen tappion tavoin EVL 6 b §:n 4 momentissa tarkoitettulla tavalla vähennyskelpoinen vain käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksesta saaduista veronalaisista voitoista verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuonna.

Rajoitetusti vähennyskelpoiset erät. EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittaman yhteisön käyttöomaisuuteen kuuluvien suomalaisen osakeyhtiön tai sitä vastaavan ulkomaisen yhtiön osakkeiden luovutuksesta syntynyt tappio on EVL 6 b §:n 4 momentin 1 virkkeen tarkoittamassa mielessä vähennyskelpoinen ainakin, kun kyseessä ovat

- 1) vähintään vuoden omistetut osakkeet, joissa omistusosuus on alle 10 prosenttia, edellyttäen että kohdeyhtiö on suomalainen osakeyhtiö tai sitä vastaava ulkomainen osakeyhtiö, joka kuuluu emo-tytäryhtiödirektiivin soveltamisalaan, kohdeyhtiön asuinvaltion ja Suomen välillä on verosopimus, jota sovelletaan kohdeyhtiön jakamaan osinkoon, tai
- 2) alle vuoden omistetut osakkeet, joissa omistusosuus on vähintään 10 prosenttia, edellyttäen että kohdeyhtiö on suomalainen osakeyhtiö tai sitä vastaava ulkomainen osakeyhtiö, joka kuuluu emo-tytäryhtiödirektiivin soveltamisalaan, kohdeyhtiön asuinvaltion ja Suomen välillä on verosopimus, jota sovelletaan kohdeyhtiön jakamaan osinkoon, tai
- 3) alle vuoden omistetut osakkeet, joissa omistusosuus on alle 10 prosenttia, edellyttäen että kohdeyhtiö on suomalainen osakeyhtiö tai sitä vastaava ulkomainen osakeyhtiö, joka kuuluu emo-tytäryhtiödirektiivin soveltamisalaan, kohdeyhtiön asuinvaltion ja Suomen välillä on verosopimus, jota sovelletaan kohdeyhtiön jakamaan osinkoon.¹¹⁶⁷

¹¹⁶⁶ Vrt. veronkiertosäännöksestä ja soveltamistilanteista Juusela 2004 s. 206 ja Kukkonen 2007a s. 188.

¹¹⁶⁷ Ks. vähennyskelpoisten erien luokitteluista HE 92/2004 s. 35–36. Ks. tästä myös Kellas 2004 s. 7 sekä Juusela 2004 s. 207. Edellä mainittu ETA-valtiota koskevaa lisämahdollisuutta on perusteltu edellä verovapauden objektiedellytysten yhteydessä. Asia ei kuitenkaan käy ilmi lain sanamuodosta, joten se lienee jossakin määrin tulkinnanvarainen.

- 4) Näihin tilanteisiin voidaan joutua rinnastamaan myös jotkut EU-/ETA-valtiotilanteet, jotka eivät suoranaisesti täytä lain sanamuodon edellytyksiä. Tämä johtuu SEUT:n perusvapauksista. Myös verosopimusten syrjintäkielto saattaa aiheuttaa vähennyskelpoisuuden soveltamisalan laajentumisen joissakin tilanteissa.

Muissa kuin tässä luettelossa mainituissa tilanteissa käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksesta saadut negatiiviset luovutushinnan ja poistamatoman hankintamenon erotukset ovat täysin vähennyskeltvottomia, vaikka positiiviset erotukset (luovutusvoitot) voivat olla veronalaista tuloa saajalleen.¹¹⁶⁸ On myös huomattava, että EVL 6 b §:n 4 momentin 2 virkkeen perusteella EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettujen kiinteistö- ja asunto-osakeyhtiön osakkeiden luovutustappiot ovat rajoituksetta vähennyskelpoisia, mitä kuitenkin käsitellään myöhemmin erikseen.

Käytännössä juuri alle vuoden omistetut osakkeet lienevät merkittävin vähennyskelpoisuuteen oikeuttava omistuseräryhmä. Toinen erä eli käyttöomaisuuteen kuuluvat portfoliosijoitusosakkeet (alle 10 prosentin omistus) lienee käytännössä harvinaisempi ilmiö.

Täyden vähennyskeltvottomuuden ja rajallisen vähennyskelpoisuuden eron vuoksi on mahdollista, että etuyhteyden sisällä pyrittäisiin sisäisin kaupun järjestelmään tilanne sellaiseksi, että luovutustappioiden EVL 6 b §:n 4 momentin mukainen rajoitettu vähennyskelpoisuus mahdollistuu ja EVL 6 b §:n 1 momentin täysi vähennyskeltvottomuus saadaan estettyä. Tähän voisi sisältyä järjestelyjä, joissa tappiollisia omistuksia siirrellään etuyhteyden sisällä siten, että rajoitetusti vähennyskelpoinen luovutustappio saataisiin vahvistettua yhtiöön tai yhtiöihin, joissa se voidaan hyödyntää verotuksessa. Tähän voi liittyä myös alkuperäisen luovuttajayhtiön halu realisoida rajoitetusti vähennyskelpoinen luovutustappio. Jos tappiollinen omistusosuus on vähintään 10 prosentin suuruinen, voitaisiin etuyhteyden sisällä toteuttaa esimerkiksi tällaisten tappiollisten omistusten siirtäminen tiettyyn yhtiöön siten, että tappiollisista sijoituksista siirretään yhdelle yhtiölle vain alle 10 prosentin omistusosuuksin. Tällöin lopullisen luovutuksen yhteydessä voidaan pyrkiä realisoimaan sekä alkuperäisen luovuttajan verotuksessa jäljelle jääneitä osakkeita (alle 10 %:n omistusosuus) luovuttamalla että etuyhteyksyritykselle siirtyneitä osakkeita (alle 10 %:n omistusosuus) luovuttamalla EVL 6 b §:n 4 momentin mukainen vähennyskelpoinen luovutuksesta syntynyt tappio.¹¹⁶⁹ Tällaiseen järjestelyyn liittyy riski VML 28 §:n soveltamisesta¹¹⁷⁰. On

¹¹⁶⁸ Emo-tytäryhtiödirektiivin tai verosopimusten soveltamisalaan tai niihin rinnasteisiin tilanteisiin liittyviä kysymyksiä käsitellään jäljempänä. Myös edellä verovapauden yhtiömuotoedellytyksen (EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohta) käsittelyn yhteydessä on otettu esille näitä kysymyksiä.

¹¹⁶⁹ Ks. Kukkonen 2007a s. 190 ja Juusela 2004 s. 206. EVL 6 b §:n mukainen verokohtelu vältetään, jos myyjä ei ole osakeyhtiö tai jos myyjäyhtiötä ei veroteta EVL:n mukaan. On kuitenkin huomattava, että myös TVL:n mukaisessa verotuksessa tappion vähennysmahdollisuudet ovat rajoitetut. Ks. Kukkonen 2009 s. 147.

¹¹⁷⁰ HE 92/2004 s. 35. Ks. myös Kukkonen – Walden 2010b s. 131.

myös mahdollista, että sisäistä luovutushintaa oikaistaan käypää arvoa vastaavaksi verotuksessa, jolloin etuyhteysyritykselle siirtyneiden osakkeiden osalta ei välttämättä olisi enää edes sellaista luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotusta, johon EVL 6 b §:n 4 momentti viittaa.

EVL 8 §:n 3 momentissa ulotetaan osakkuusvapautusjärjestelmän tappiollisten luovutusten vähennyskeltvottomuus myös elinkeinoyhtymän osuuden luovutukseen. Säännöksen mukaan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettun yhteisön käyttöomaisuuteen kuuluvan avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön yhtiöosuuden hankintameno on yhtiöosuuden luovutushinnan ylittävältä osalta vähennyskelpoinen vain yhteisön saamista veronalaisista käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden tai yhtiöosuuden luovutusvoitoista verovuonna tai viitenä sitä seuraavana verovuonna.

Rajoitetun vähennysoikeuden omistusosuus- ja omistusaikaedellytykset. Periaatteessa samat oikeusohjeet soveltuvat symmetrisesti luovutuksesta syntyneiden tappioiden osalta tehtävään omistusasjan ja -osuuden laskemiseen kuin voittojenkin. Asiasta ei ole kuitenkaan nimenomaista määräystä, joten tässä yhteydessä joudutaan tukeutumaan EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdan tulkintaan. Jos tämä systeemyhteys hyväksytään, alle 10 prosentin alentuneesta osakeomistuksesta syntyvät luovutustappiot ovat ensinnäkin vähennyskeltvottomia yhtä päivää alle vuoden ajanjakson siitä päivästä lukien, kun omistusosuus on laskenut alle 10 prosentin rajan¹¹⁷¹. Toiseksi luovutuksesta syntyneet tappiot ovat rajoitetusti vähennyskelpoisia, kun omistusosuuden alenemisesta alle 10 prosentin on kulu-
nut vähintään vuosi. Näin syntyneet tappiot ovat rajoitetusti vähennyskelpoisia käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksista saaduista veronalaisista voitoista EVL 6 b §:n 4 momentin 1 virkkeen nojalla¹¹⁷². Tätä soveltamisyhteyttä luovutusvoittojen verotuksen kanssa voidaan perustella EVL 6 b §:n 1 momentin symmetrialähtökohdalla ja EVL 6 b §:n 4 momentin sanamuodolla ”muiden kuin verovapaasti luovutettavien”, jolla viitataan sekä 1 momenttiin että 2 momenttiin. Tarkempien määräysten puuttuessa on tästä sanamuodosta ja lainsäätäjän oletettavasta tarkoituksesta pääteltävissä, että luovutushinnan verovapauden ja luovutustappion vähennyskelpoisuuden osalta toimitaan samoin periaattein.

Esimerkki

X Oy osti vuonna 1.11.2008 saksalaisen Y AG:n osakekannan (100 %). Sijoitus on osoittautunut tappiolliseksi, ja X Oy luopui suurimmasta osasta Y AG:n osakekantaan 21.9.2011 myymällä 91,5 % osuuden osakekannasta konsernin ulkopuoliselle ostajalle. Hankintameno on vähennyskeltvoton luovutushinnan ylittävältä osalta EVL 6 b §:n 1 momentin nojalla.

¹¹⁷¹ Tämä lienee säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun lain mukainen laskentatapa. Ks. esim. Helsingin HAO 23.6.2011 11/0789/3.

¹¹⁷² Ks. Juusela 2004 s. 207.

X Oy suunnittelee myyvänsä myös loput sille jääneestä Y AG:n osakekannasta (8,5 %). Jos X Oy myisi nämä osakkeet ajanjaksona, joka on päättynyt enintään vuotta ennen luovutusta (20.9.2012 tai sitä ennen), ei tappio olisi vähennyskelpoinen EVL 6 b §:n 1 momentin nojalla, mutta jos se myisi loput jäljelle jääneestä osakekannasta ajanjaksona, joka on päättynyt vähintään yhtä päivää tämän jälkeen (21.9.2012 tai sen jälkeen), luovutuksesta syntynyt tappio olisi vähennyskelpoinen ainakin lain sanamuodon mukaisesti tulkittuna käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden veronalaisista luovutuksista verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuonna.

Tappiollisiin sijoituksiin liittyviin ja tappiollista loppuluovutusta edeltäviin etu-yhteyden sisällä tapahtuviin yritysrahennejärjestelyihin voitaisiin tarpeen tullen puuttua VML 28 §:n nojalla. Erityisesti sarjatoimien ollessa kyseessä voi rajoitetusti vähennyskelpoisen luovutustappion tarkoittama veroetu jäädä saavuttamatta, jos järjestely on pääsääntöisesti verovetoinen. EVL 6 b §:n säännökset ovat tässäkin yhteydessä hyvin kaavamaiset ja ne mahdollistavat vastakohtais-päätelmään perustuvat järjestelyt.

Jos etu-yhteyden sisällä ei tapahdu luovutuksia ja luovutukset tapahtuvat ulkopuoliselle taholle, on veronkiertomotiivia kuitenkin vaikea paikantaa. On myös huomattava, että kaavamaisuus toimii osakkuusvapautusjärjestelmässä selkeänä oikeusohjeena, joka antaa verovelvollisille ennustettavuuden perusteena olevaa informaatiota, joka edelleen muodostaa niille perusteltuja odotuksia ja oikeusvarmuutta. Näin ollen luottamuksensuojanäkökohdat joudutaan aina ottamaan huomioon järjestelyjen verokohtelusta päätettäessä. Kaavamaisuus asettaa tällöin myös tietyt odotukset Verohallinnon toiminnalle.

Erät, joihin rajoitettu vähennys on mahdollista kohdistaa. EVL 6 b §:n 4 momentin 1 virkkeen mukaan vähennyskelpoiset erät voidaan vähentää ”– – vain käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksesta saaduista veronalaisista voitoista – –”. Tämä vähennysoikeuden rajoitus on poikkeus EVL:n bruttomääreisiin perustuvasta systematiikasta. Se muodostaa samalla varsinaisen luovutusvoittoverotusjärjestelmän EVL:n sisälle. Ilman tätä suoraan veronalaisiin käyttöomaisuusosakkeisiin tehtyä viittausta olisi luovutusvoittoverotuksessaakin jouduttu edelleen soveltamaan nettomääräistä tuloslaskentaa, jolloin EVL 6 b §:n tarkoittamat erät realisoituessaan olisivat siirtyneet vaikuttamaan ainoastaan EVL 3 §:n mukaiseen yleiseen elinkeinotulon tuloksenlaskentaan. Viittaus-säännös jäljittelee TVL:n luovutusvoittojen nettomääräisyyteen perustuvaa luovutustappioiden veronormia TVL 50 §:ää, joka myös hyödyntää sanamuotoa ”– – luovutuksesta saadusta voitosta – –”, mikä korostaa säännöksen erityistä luovutusvoittoverotukseen liittyvää luonnetta. EVL:n säännös korostaa muusta EVL:n systematiikasta itsenäistä osakkuusvapautuksen laskentajärjestelmää.

Käyttöomaisuuden luovutuksista syntyneet vähennyskelpoiset luovutustappiot olivat EVL 6 b §:n 4 momentin alkuperäisen sanamuodon mukaan vähennyskelpoisia ainoastaan osakkeiden luovutuksesta saaduista veronalaisista voitoista. Lainkohdassa mainittiin siis käsite ”osakkeet”, mutta siinä ei tarkemmin

täsmennetty, mitä osakkeita tarkoitettiin. Lainkohdassa ei näin ollen nimenomaisesti mainittu käyttöomaisuuteen kuuluneita osakkeita. Apua lain soveltamisongelmaan ei myöskään löytynyt lain esitöistä. Hallituksen esityksestä ei selvinnyt, että tarkoitus olisi ollut vähentäminen vain käyttöomaisuuteen kuuluneiden osakkeiden luovutusvoitoista.

Tämän mitä todennäköisimmin lainsäädäntöteknisen erehdyksen vuoksi EVL:n vuoden 2009 muutosten yhteydessä säännöksen sanamuotoa muutettiin siten, että ne veronalaisten osakeluovutusten voitot, joista vähennys tehdään, rajattiin koskemaan vain käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksesta saatuja voittoja. Näin ollen luovutustappiota ei voida vuoden 2009 alusta voimassa olevien säännösten perusteella myöntää muihin omaisuuslajeihin kuuluvien osakkeiden luovutusvoitoista. EVL 8 §:n 4 kohdassa on säädetty jo alun perin ja säädettiin täsmentäen vastaavat rajoitukset myös yhteisön omistaman käyttöomaisuuteen kuuluvan avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön yhtiöosuuden luovutuksesta syntyneen luovutustappion vähentämiselle.¹¹⁷³

Aikaisempien aikavälillä 19.5.2004–31.12.2008 tapahtuneiden luovutusten osalta on katsottava, että käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden vähennyskelpoiset luovutustappiot voidaan vähentää ainakin käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksista syntyneistä veronalaisista luovutusvoitoista. Lienee mahdollista ajatella, että verovelvollinen voisi vaatia vähennyksen kohdistamista myös muiden osakkeiden luovutuksesta saatuihin veronalaisiin voittoihin. Tämä voisi olla perusteltavissa ainakin eri EVL-osakekantojen ollessa kyseessä.

Alkuperäisen lain (30.7.2004/717) sanamuotoa on mahdollista tulkita eri tavoilla. Sen voitaisiin katsoa tarkoittavan ainoastaan käyttöomaisuudesta saatuja myyntivoittoja, jolloin tulkinta-apua haettaisiin sekä EVL 6 b §:n 1 momentin että 4 momentin symmetriaan viittaavista sanamuodoista. Lainkohdasta on kuitenkin mahdollista tehdä se päätelmä, että vähennys voitaisiin tehdä myös muiden omaisuuslajien myyntivoitoista. Alkuperäisen lain sanamuotoon perustuvan tulkinnan mukaan päädyttäisiin siis ratkaisuun, jossa luovutustappiot voitaisiin vähentää kaikista osakkeiden luovutusvoitoista. Tämä sisältäisi esimerkiksi myös vaihto-omaisuuteen kuuluneiden osakkeiden luovutusvoitot.¹¹⁷⁴

Verohallinto asettui vuonna 2005 julkaistussa ohjeessaan kuitenkin vastakkaiselle kannalle. Sen mukaan kyseeseen tulee vain vähennyskelpoisuus käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksista saaduista veronalaisista voitoista verovuonna ja

¹¹⁷³ Ks. uudistuksen kommentteista Ranta-Lassila 2008 s. 15–16 sekä Immonen 2009 s. 16. Ks. myös Niskakangas 2008 s. 9, jonka mukaan lain sanamuoto ”ei täsmällisesti täysin vastannut tarkoitusta”. Niskakangas käyttää myös termejä ”selkiyttää” ja ”sanamuodon täsmentäminen” kuvaamaan muutoksen tarkoitusta. Immosen edellä mainitussa lähteessä käyttämä termi on ”selkiyttää”. Vrt. Kukkonen – Walden 2010a s. 411, jotka mainitsevat tulkintalinjan ottamisesta lakiin.

¹¹⁷⁴ Ks. Andersson – Ikkala 2005 s. 158, Kukkonen 2007a s. 190 sekä Ojala 2004 s. 31. Vrt. Juusela 2004 s. 209.

viitenä sitä seuraavana vuonna. Verohallinto perustelee kantaansa sillä, että itse EVL 6 b § koskee vain käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutustilanteita.¹¹⁷⁵

Mattila muistuttaa kuitenkin vero-opintopäivien veroklinikan kirjallisessa vastauksessa, että ” – – – – – lainsäätäjältä tulee kuitenkin edellyttää riittävää jämäkkyyttä. Kun lakia ei kirjoitettu siten, että siitä ilmenisi vaatimus käyttöomaisuusluonteesta, säännös tulisi tulkita sanamuotonsa mukaisesti. Lainsäätäjällä on aina mahdollisuus korjata epätarkkuutensa.”¹¹⁷⁶ Tähän johtopäätökseen on tullut myös Kukkonen¹¹⁷⁷. Toisaalta lakitekstit ovat myös sidonnaisia kielenkäytön todellisuuteen, kuten tieteissä opillisissa lähteissä on usein huomautettu. Koska lainsäätäjän perusongelma on käytännössä saada jokin asia säänneltyä, tulisi myös tulkintaa pyrkiä lähestymään tästä näkökulmasta. Kieliopillisen ja lausejärjestyksellisten seikkojen ei tulisi tällöin vaikuttaa (ainakaan ensisijaisesti) tulkitsijan päätöksentekoon. Tulkitsijan pitäisi keskittyä tällöin siihen kysymykseen, jota oikeusohjeella on pyritty säätämään.

Oikeustila lienee kuitenkin jossakin määrin epäselvä niiden tappiollisten luovutusten osalta, jotka ajoittuvat aikavälille 19.5.2004–31.12.2008. Tästä ei ole olemassa julkaistua oikeuskäytäntöä. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että säännöksiä tulisi tulkita sanamuodon mukaisesti. Tähän on yhdistetty myös legalistinen argumentti, jonka mukaan lainsäätaja voi tarvittaessa korjata epätarkkuutensa, jos se katsoo siihen olevan aihetta.¹¹⁷⁸ Tätä ajattelutapaa noudattaen vain mahdolliset TVL- ja MVL-osakkeiden luovutusvoitot voivat jäädä kuittausmahdollisuuden ulkopuolelle. Näin laeva tulkinta vaatisi kuitenkin nähtävästi tuekseen oikeuskäytännön vahvistuksen, koska tilanne on hyvin epäselvä tämän kysymyksen osalta. Alkuperäisen vuoden 2004 lain tarkoitus ei selviä lain esitöistä tai muistakaan virallisistä lähteistä. Vähennyskelpoisuuden rajoittamista ainoastaan käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden veronalaisiin luovutusvoittoihin tukee kuitenkin EVL:n ja kyseisen lainkohdan yleinen systematiikka. Lainsäätäjän tarkoitus on nähtävästi ollut rajata vähennys ainoastaan käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksista saatuihin voittoihin, koska säännös on sijoitettu käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnan ja hankintamenon verokoittelua koskevaan lainkohtaan (EVL 6 b §).

Vastakohtaispäätelmää tukee verotuksen perinteisesti vahva lakisidonnaisuus. Lähtökohtana tulkinnaassa tulee pitää lain sanamuodon mukaista tulkintaa. Näin ollen EVL 6 b §:n 4 momentin tarkoittamien muiden kuin verovapaasti luovutettavien käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksesta syntyneet tappiot voitaisiin 19.5.2004–31.12.2008 välisellä ajalla tapahtuneiden luovutusten osalta vähentää kaikkiin elinkeinotoiminnan osakelajeihin kuuluvien osakkeiden luovutuksista saaduista veronalaisista voitoista verovuonna ja viitenä seuraavana vuonna. Koska kyse on EVL:n mukaan verotettavista luovutuksista, vähennys TVL-omaisuuteen kuuluvien osakkeiden veronalaisista luovutuksista lienee mahdoton lopputulema. Tällainen hyppiminen tulolähteiden välillä ei ole mahdollista, koska veronalaiset luovutukset otetaan huomioon TVL-tulolähteessä eikä TVL:ssa ole vastaavia säännöksiä. Vähennys oikeus voitaisiin näin ollen kohdistaa ainoastaan EVL-tulolähteen osakkeiden verollisiin luovutuksiin.

¹¹⁷⁵ VeroH 2.11.2005.

¹¹⁷⁶ Mattila 2005c s. 139. Samoin Mattila 2005b s. 4.

¹¹⁷⁷ Kukkonen 2007a s. 190.

¹¹⁷⁸ Ks. Kukkonen 2007a s. 190, Mattila 2005b s. 4, Mattila 2004b s. 18 sekä Juusela 2004 s. 209. Tähän myös päädyttiin lopulta 1.1.2009 lukien sovellettavalla täsmennyssäännöksellä.

EVL 6 b §:n 4 momentin mainitsemana veronalainen käyttöomaisuusosakkeiden luovutus on voinut realisoitua ainakin, jos kyse on alle 10 prosentin omistusosuuden luovutuksesta silloin, kun omistusosuuden vähenemisestä (jos kyse on ylipäättään vaiheittaisesta luovutuksesta) alle 10 prosentin on kulunut yli vuosi. Tällainen veronalainen tapahtuma voi olla myös käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutus siten, että luovutettujen osakkeiden omistusaika on alle vuosi, mikä kuitenkin johtaa lopulta EVL 6 b §:n 5 momentin soveltamiseen. Näin on myös silloin, kun sekä omistusaika- että omistusosuusedellytykset eivät samassa tapauksessa sovellu. Veronalainen luovutus voi olla myös kyseessä silloin, kun on kyse kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiön luovutuksesta taikka sellaisen osakeyhtiön luovutuksesta, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistön omistamista tai hallintaa, mikä myös johtaa erityissäännöksen soveltamiseen (EVL 6 b §:n 4 momentin 2 virke). Veronalainen käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutus on myös sellaisen osakeyhtiön luovutus, joka ei ole kotimainen tai jota tarkoitetaan emo-tytäryhtiödirektiivin 2 artiklassa, taikka yhtiön asuinvaltion ja Suomen välillä ei ole verovuonna voimassa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskevaa sopimusta, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon.¹¹⁷⁹ Viimeksi mainittuun on olemassa erityinen luovutustappion rajallisenkin vähennyskelpoisuuden estävä säännös (EVL 6 b §:n 6 momentti).

On huomattava, että tällaisten osakkeiden luovutuksesta syntyneet tappiot ovat kuitenkin varsin asymmetrisen ja epätasaisen verokohtelun piirissä: kolmansissa valtioissa asuvien yhtiöiden luovutuksesta syntyneet tappiot ovat vähennyskeltottomia (EVL 6 b § 6 mom.), kiinteistöyhtiön osakkeiden luovutuksesta syntynyt tappio on vähennyskelpoinen suoraan elinkeinotulosta (EVL 6 b § 4 mom. 2 virke), alle 10 prosentin omistusosuuksien luovutuksista syntyneet tappiot ovat rajoitetusti vähennyskelpoisia (EVL 6 b § 4 mom. 1 virke) sekä alle vuoden omistettujen omistusosuuksien luovutuksista syntyneet tappiot ovat rajoitetusti vähennyskelpoisia tietyin mahdollisesti tehtävin korjauksin (EVL 6 b § 4 mom. 1 virke ja EVL 6 b § 5 mom.).

Rajoitetun vähennyksen määräaika. Alle vuoden omistettujen käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden tai käyttöomaisuuteen kuuluvien portfolio-osakkeiden luovutuksesta syntyneet tappiot ovat EVL 6 b §:n 4 momentin 1 virkkeen perusteella vähennyskelpoisia käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksista saaduista veronalaisista luovutusvoitoista ”verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuonna”. Hallituksen esityksessä asiaa ei perustella syvällisesti. Esityksessä tyydytään toteamaan, että ”[v]ähentämiselle on perusteltua varata viiden vuoden määräaika”¹¹⁸⁰.

Vastaava periaate ja viiden vuoden määräaika koskee EVL 8 §:n 4 momentin perusteella myös EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun yhteisön käyt-

¹¹⁷⁹ Ks. tästä systematisoinnista esim. Kukkonen – Walden 2010a s. 414, Kukkonen 2007a s. 187 sekä Juusela 2004 s. 208–210.

¹¹⁸⁰ HE 92/2004 s. 35.

töomaisuuteen kuuluvan avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön yhtiöosuuden luovutuksessa syntyvän tappion vähentämistä osakkeiden tai yhtiöosuuden luovutusvoitosta. Säännös perustuu carry forward -periaatteeseen, joten vanhoja luovutusvoittoja ei näillä tappioilla voida kattaa.

TVL:n mukaisessa verotuksessa on huomattava, että vielä verovuoden 2009 osalta TVL 50 §:n 1 momentin mukaan omaisuuden luovutuksesta syntynyt tappio vähennetään omaisuuden luovutuksesta saadusta voitosta verovuonna ja kolmena sitä seuraavana vuotena sitä mukaa kuin voittoa kertyy, eikä sitä oteta huomioon pääomatuolajin alijäämää vahvistettaessa. TVL:n mukaisessa verotuksessa luovutustappioiden vähentämisaika piteni lakimuutoksen seurauksena niin, että luovutustappiot voidaan vähentää luovutusvoitoista tappioiden syntymisvuonna ja seuraavana viitenä verovuonna. Aiemmin luovutustappiot on voitu vähentää niiden syntymisvuonna ja kolmena seuraavana verovuonna. Muuttunutta säännöstä sovelletaan ensimmäistä kertaa verovuodelta 2010 syntyneisiin tappioihin. Verovuoden 2010 luovutustappiot voidaan vähentää luovutusvoitoista verovuosina 2010–2015.

Vähentämisjärjestys. Rajoitetusti vähennyskelpoisten luovutuksesta syntyneiden vähennyskelpoisten tappioiden osalta joudutaan ratkaisemaan kysymys siitä, tuleeko verovuonna luovutuksesta syntynyt tappio vähentää saman verovuoden käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksesta saaduista veronalaisista voitoista ennen kuin aikaisempaa vuonna vahvistettu käyttöomaisuuteen kuuluvien muiden kuin verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutuksesta syntynyt tappio voidaan ottaa käyttöön. Toisena vaihtoehtona on, että aikaisempaa verovuonna vahvistettu käyttöomaisuuteen kuuluvien muiden kuin verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutuksesta syntynyt tappio vähennetään saman verovuoden käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksesta saaduista veronalaisista voitoista ennen verovuoden luovutustappiota.

Perusajatus EVL-tappioiden vähentämisessä on, että tappioita vähennetään sitä mukaa kuin syntyy sellaista tuloa, josta tappio on vähennettävissä. EVL:n mukaan verotettavassa verollisessa osakeluovutuksessa osakkeiden luovutushinnat tuloutetaan elinkeinotoiminnan tuotoissa ja poistamattomat hankintamenot vähennetään menoina, eikä EVL:n mukaisessa verotuksessa lasketa erikseen luovutusvoittojen ja luovutustappioiden määriä toisin kuin TVL:n mukaisessa verotuksessa. EVL 6 b §:n 4 momentti kuitenkin määrää erityisesti (EVL:n yleisestä järjestelmästä poiketen), että ”luovutuksesta syntynyt tappio on vähennyskelpoinen vain – – luovutuksesta saaduista veronalaisista voitoista verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuonna”. Tässä lainsäätäjällä on nähtävästi tarkoittanut sanalla ”voitto” luovutushintojen ja hankintamenojen positiivista erotusta. Tällä voidaan siis viitata tietyllä tapaa EVL 3 §:n 2 momentin netto-suureeseen perustuvaan sanamuotoon ”elinkeinotoiminnan tulos”.

Kysymystä joudutaan lähestymään sekä yleisesti tuloverolainsäädännön systematiikan näkökulmasta että erityisesti EVL 6 b §:n järjestelmän näkökulmasta. TVL:n osalta vanhojen tappioiden vähentäminen lienee nykyisessä oikeustilassa selvä asia.

TVL:a koskevasta hallituksen esityksestä (HE 200/1992) tai muusta säännöstä koskevasta lainvalmisteluaineistosta ei ole saatavissa tarkempaa ohjausta säännöksen tulkinnasta. Verohallinto on vuosittain julkaisemassaan Henkilöverotuksen käsikirjassa (43:10) todennut, että luovutustappio vähennetään myöhemmän vuonna sitä mukaa kuin voittoa kertyy. Jos verovelvollisella on eri vuosilta vähentämättä jääneitä luovutustappioita, ne vähennetään syntymisjärjestyksessä alkaen vanhimman vuoden tappioista.

TVL lähtee muun muassa hankintamenon määrittelemisestä, joka EVL:sta puuttuu. Erotuksena EVL:sta TVL käyttää TVL 50 §:n 1 momentissa sanamuotoa ”sitä mukaa kuin voittoa kertyy”. TVL ja EVL eroavat myös toisistaan vähennysajan osalta. Näin ollen systemaattinen yhteys näiden kahden säännöskokonaisuuden välillä on heikko, ja erityisen heikko on EVL 6 b §:n sisäisen systematiikan yhteys TVL 50 §:n 1 momenttiin.

KHO on käsitellyt tätä kysymystä TVL:n osalta ratkaisussaan KHO 2007:54. Tässä tapauksessa A oli myynyt verovuonna 2002 arvopapereita siten, että osasta myynneistä oli syntynyt luovutusvoittoja yhteensä 8 673,95 EUR ja osasta luovutustappiota yhteensä 27 554,44 EUR. Verovuodelle 2001 A:lle oli vahvistettu arvopapereiden myynnistä luovutustappiota 15 055,01 EUR. Verovuoden 2002 verotuksessa oli 8 673,95 EUR:n myyntivoitosta ensin vähennettävä verovuoden 2001 vahvistetusta myyntitappiosta verovuoden 2002 myyntivoittoa vastaava määrä eli koko myyntivoiton määrä ja verovuoden 2002 myyntitappioksi oli vahvistettava verovuoden 2002 myyntitappio 27 554,44 EUR. KHO:n ratkaisussa on huomionarvoista siinä käytetty viittaus TVL 50 §:n 1 momentin sanamuotoon, mikä saattaa mahdollisesti vähentää sen ennakkopäätösluonneta EVL:n mukaisessa verotuksessa.

KHO:n ratkaisun KHO 2007:54 perusteella voitaisiin katsoa, että EVL:nkaan mukaisessa verotuksessa ei edellytettäisi, että verovuonna syntynyt luovutustappio olisi vähennettävä ennen aikaisempien vuosien tappioita. Tämä ajattelu-tapa johtaisi siihen, että se vähennettäisiin nähtävästi viimeisenä kuten TVL:n mukaisessa verotuksessakin tehtäisiin eli EVL:nkin mukaisessa verotuksessa lähtökohtana olisi, että eri vuosilta vähentämättä jääneet luovutustappiot vähennetään syntymisjärjestyksessä alkaen vanhimman vuoden tappioista. On kuitenkin tunnustettava tietyt eroavaisuudet näiden lakien välillä. Erona voidaan mainita muun muassa EVL 110 §:n 2 momentin ja EVL 19 §:n mukaiset erilaiset jaksotussäännökset.

Näin ollen vähentämisjärjestys poikkeaisi myös 71-lomakkeen vähentämisjärjestyksestä, jossa verovuoden luovutustappio vähennetään ennen vanhoja luovutustappioita. Verohallinto käyttää lomakkeilla 71A ja 71B käsitettä ”voitto”. Toisaalta on huomattava, että Verohallinnon ohjeilla tai laskentajärjestelmän teknisellä toteutuksella ei liene suoranaista merkitystä lakia tulkittaessa, vaan ne ainoastaan kuvastavat sitä, miten Verohallinto on ajatellut säännöksiä tulkittavan. Joka tapauksessa on syytä esitellä Verohallinnon lomakkeella 71B esitetty laskentakaavio¹¹⁸¹:

¹¹⁸¹ Veroh 71B 2/2.

VERONALAISET LUOVUTUSVOITOT JA VAHVISTETUT TAPPIOT		euro	snt
Veronalaiset luovutus- ja purkuvoitot yhteensä (077)	+		
Luovutusvoitoista vähennyskelpoiset luovutus- ja purkutappiot yhteensä (089)	–		
Yhtymäosuuksien luovutus- ja purkuvoitot yhteensä (079)	+		
Luovutusvoitoista vähennyskelpoiset yhtymäosuuksien luovutus- ja purkutappiot yhteensä (080)	–		
Edellisiltä vuosilta vahvistetut luovutus- ja purkutappiot	–		
Veronalaiset luovutus- ja purkuvoitot (siirtäkää lomakkeelle 6B, kohtaan 333)	=		
Seuraaville vuosille siirtyvät luovutus- ja purkuvoitot	=		

Taulukko 15. Lomakkeella 71B esitetty laskentakaavio.

Toisaalta voitaisiin ajatella, että EVL 6 b §:n tulkinta EVL:n käyttämien tuottojen ja kulujen erotuksen osalta johtaisi siihen, että myös EVL 6 b §:n tulkinnassa ensi vaiheessa laskettaisiin verovuoden tuottojen ja kulujen erotus. Vasta tämän jälkeen otettaisiin huomioon EVL 6 b §:n 4 momentin nojalla ”tallennetut” aikaisemmilta tilikausilta muodostuneet luovutuksista syntyneet vähennyskelpoiset tappiot. Tätä voitaisiin perustella EVL 3 §:n 1 momentin oikeusohjeella, jonka mukaan elinkeinotoiminnan tulos on verovuoden tuottojen ja kulujen erotus. On myös huomattava, että EVL 6 b §:n 4 momentti mainitsee ensiksi ”verovuonna” ja sen jälkeen ”viitenä sitä seuraavana vuonna”. Tästä järjestyksestä voitaisiin mahdollisesti päätellä, että lainsäätäjällä olisi tarkoittanut, että verovuonna syntyneet käyttöomaisuuteen kuuluvien muiden kuin verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutuksesta tai purkautumisesta syntyneet tappiot tulisi vähentää saman verovuoden käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksesta saaduista veronalaisista voitoista ennen kuin aikaisempina vuosina EVL 6 b §:n 4 momentin nojalla vahvistetut luovutus- ja purkutappiot voidaan vähentää.

Vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen yhteydessä ei sisällytetty tarkempia säännöksiä tappioiden vähentämisjärjestyksestä. EVL 6 b §:n 4 momentti ei kerro lain sanamuodon tasolla vastausta tähän kysymykseen. Epävarmuus johtaa ajattelemaan, että lakia tulisi tulkita verovelvolliselle edullisesti, eli vanhat tappiot vähennettäisiin ennen verovuoden tappioita.

Kyse on siis luovutuksesta ja purkautumisesta realisoituvien tappioiden vähentämisestä, ei muiden elinkeinotoiminnan tappioiden vähentämisestä. Koska EVL 6 b § muodostaa oman systemaattisen järjestelmänsä, ei vastausta voida ensisijaisesti etsiä TVL-verotuksesta tai muualta EVL:sta, vaan asiaa tulisi lähestyä EVL 6 b §:n 1 ja 4 momenttien näkökulmasta. Toisaalta tulojen veronalaisuudesta ja menojen vähennyskelpoisuudesta on säädetty EVL 6 b §:n ulkopuolella, joten tällä voi olla merkitystä tulkintaan.

EVL:n systematiikan ulkopuolella TVL 120 §:n tappiointasäätös puhuu tappion vähentämisestä sitä mukaa kuin tuloa syntyy. EVL 4 § käyttää termiä elinkeinotulot, EVL 5 § ja 6 § puhuvat luovutushinnoista sekä EVL 8 § mainit-

see vähennyskelpoiset menot ja hankintamenot. Myös EVL 6 b §:n 1 momentin sanamuoto lähtee yhtäältä luovutushinnasta ja veronalaisesta tulosta ja toisaalta hankintamenosta ja vähennyskelpoisesta menosta. EVL 6 b §:n 4 momentti puhuu luovutuksesta syntyneen tappion vähennyskelpoisuudesta ja luovutuksesta saaduista veronalaisista voitoista. Näin ollen asia ei ratkea edes EVL 6 b §:n sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella. Toisaalta ottaen huomioon TVL:n säännökset ja EVL:n yleisen systematiikan voitaisiin katsoa, että tuloverolainsäädännön yleinen perusajatus on, että tietyissä tilanteissa ja tietyin edellytyksin voidaan verovuoden tulosta vähentää aikaisempien vuosien tappiot. Tästä yleisestä tulo- ja tappion välisen suhteen lähtökohdasta voitaisiin myös päätellä, että EVL 6 b §:n 4 momenttia tulisi tulkita siten, että aikaisempina vuosina vahvistetut tappiot pitäisi vähentää verovuoden luovutusvoitoista ennen verovuoden tappioita. Tätä tukisi asian ratkaiseminen yksittäistapauksessa siten, että epäselvässä oikeustilassa tulisi lähtökohtaisesti päätyä verovelvollisen kannalta edullisempaan lopputulokseen (vanhat luovutustappiot vähennetään ensin).

Helsingin HAO päätyi EVL 6 b §:n 4 momenttia koskevassa ratkaisussaan 24.3.2011 11/0344/6 siihen, että verovuonna syntyneistä muiden kuin verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutusvoitoista on ensin vähennettävä vanhat tappiot ja vasta sen jälkeen verovuonna vahvistetut luovutustappiot ja purkutappiot.

HAO:n mukaan EVL 6 b §:n 4 momentin sanamuoto ei ollut yksiselitteinen nyt esillä olevan oikeuskysymyksen osalta eikä lainvalmisteluasiakirjoista tai Verohallinnon ohjeista ollut saatavissa ohjausta säännöksen tulkintaan. Verohallinnon laskentajärjestelmän toteutuksella ja verolomakkeen 71 täyttöohjeella ei ollut HAO:n mukaan välitöntä merkitystä ratkaistaessa sitä, kuinka EVL 6 b §:n 4 momenttia oli tulkittava. HAO katsoi, että EVL 6 b §:n 4 momentin sanamuodon voitiin katsoa mahdollistavan tulkinnan, jonka mukaan aikaisempien verovuosien luovutustappiot vähennetään ennen verovuoden tappioiden vähentämistä. Tällaisen tulkinnan voitiin myös katsoa olevan verovelvolliselle edullisin. EVL:n systematiikkaan liittyvät näkökohdat eivät edellyttäneet HAO:n mukaan toisenlaista tulkintaa.

Nämä seikat huomioon ottaen HAO katsoi, että X Oyj:n verovuoden 2006 verotuksessa veronalaisista luovutus- ja purkuvoitoista oli tullut vähentää ensin verovuoden 2005 luovutustappiot ja vasta sen jälkeen verovuoden 2006 luovutus- ja purkutappioita. Samoin yhtiön verovuoden 2007 verotuksessa veronalaisista luovutus- ja purkutappioista oli tullut vähentää ensin edellä mainittu verovuodelta 2006 vahvistetut luovutus- ja purkutappiot ja sen jälkeen verovuoden 2007 luovutus- ja purkutappiot.

Omistajanvaihdoksen vaikutus rajoitetusti vähennyskelpoisten luovutustappioiden käytettävyyteen. EVL 6 b §:n 4 momentin 1 virkkeen mukaisesti luovuttajayhtiö saa hyväkseen luovutustappioiden vähennyskelpoisuuden, joka kohdistetaan sen verotuksessa käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksesta saatuihin veronalaisiin voittoihin verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuonna. EVL 6 b

§:ssä ei ole erillisiä säännöksiä siitä, mikä vaikutus luovutustappiot realisoineen yhtiön omistajanvaihdoksella on luovutustappioiden hyödynnettävyyteen yhtiön verotuksessa.

EVL 6 b § ei säätele elinkeinotoiminnan tappioiden vahvistamisesta tai hyödynnettävyydestä. Säännöksen perusrakenne koskee yhtäältä luovutushinnan veronalaisuutta ja toisaalta hankintamenon vähentämistä. TVL:iin verrattuna EVL 6 b § poikkeaa myös siinä, että luovutustappion vähennyskelpoisuuden osalta säännökseen ei ole sisällytetty ilmaisua ”sitä mukaa kuin voittoa kertyy”. EVL 6 b § perustuu kuitenkin tulon ja tappion käsitteiden hyödyntämiseen, mikä heijastanee EVL:n yleistä lähtökohtaa aikaisempien vuosien tappioiden vähentämisestä verovuoden tulosta. Sekä EVL 6 b §:n 4 momentti että lomakkeet 71A ja 71B puhuvat ”voitosta” ja ”tappioista”, minkä voisi mahdollisesti katsoa tarkoittavan tuloksen laskemista. Tällä voisi olla mahdollinen liittymä TVL:n säännöksiin yhteisön elinkeinotoiminnan tappioiden vähentämisestä.

Tappiontasauksessa tappiollisena vuonna vahvistetaan tulolähteen tappio ja voitollisina vuosina vähennetään aikaisempien vuosien vahvistettu tappio. Elinkeinotoiminnan tappio vähennetään TVL 119 §:n 1 momentin nojalla elinkeinotoiminnan tuloksesta seuraavan 10 vuoden aikana sitä mukaa kuin tuloa syntyy. Pykälän 2 momentin mukaan elinkeinotoiminnan tappiolla tarkoitetaan EVL:n mukaan laskettua tappiollista tulosta.

TVL 122 §:n ja TVL 123 §:n näkökulmasta tulee arvioitavaksi, ovatko näin rajoitetusti vähennyskelpoisiksi hyväksytyt luovutustappiot (tai niihin rinnastettavat purkutappiot ja lopulliset menetykset) sellaisia teknisesti vahvistettuja tappioita, joita TVL 122 §:ssä ja TVL 123 §:ssä tarkoitetaan eli vaarantaako omistajanvaihdos, sulautuminen tai jakautuminen EVL 6 b §:n 4 momentin tarkoittamien rajallisesti vähennyskelpoisten luovutustappioiden hyödyntämisen verotuksessa. Jos omistajanvaihdos, sulautuminen tai jakautuminen tapahtuu, menetetäänkö rajoitetusti vähennyskelpoiset luovutustappiot, jotka ovat kertyneet EVL 6 b §:n 4 momentin mukaisesti? Käytännössä tämän ongelman tosiasiallisen olemassaolon tunnustaminen tarkoittaisi sitä, että omistajanvaihdoksen tapahtuessa yhtiön tulisi hakea TVL 122 §:n 3 momentin mukaisesti oikeutta esimerkiksi luovutustappioiden vähentämiseen. Tämä kysymys koskee siis sen yhtiön verotusta, jolle rajallisesti vähennyskelpoiset luovutustappiot ovat realisoituneet.

EVL 6 b § ei kuitenkaan koske vahvistettuja tappioita vaan erityisiä osakkuusvapautusjärjestelmän sisäisen laskentajärjestelmän mukaisia tappioita (luovutustappioita). Luovutushintaan ja hankintamenoön liittyvää laskentaa ja osakkuusvapautussäännöksen luovutustappioiden hyödyntämistä koskevia erityisiä säännöksiä tulisi näin ollen arvioida erillään elinkeinotoiminnan (yleisistä) vahvistetuista tappioista. Tämä on perusteltavissa sillä, että rajoitetusti vähennyskelpoiset luovutustappiot eivät ole vähennettävissä elinkeinotuloista, vaan erikseen EVL 6 b §:n 4 momentin määrittelemistä veronalaisista luovutus-

voitoista. Tätä erityistä luovutustappioiden järjestelmää ei tulisi EVL:n systematiikan näkökulmasta sekoittaa vahvistettujen tappioiden verokohteluun. Nii-
tä varten ei myöskään tarvitsisi hakea TVL 122 §:n 3 momentin tarkoittamaa
lupaa.¹¹⁸²

EVL 6 b §:n 4 momentin tarkoittamat luovutustappiot ovat niin rajoitetusti vähen-
nyskelpoisia, ettei niiden ei voida katsoa liittyvän tappiontasauksen poikkeuslupajär-
jestelmän taustalla olevaan ajatukseen, jonka mukaan tappiollisten yhtiöiden osalta
on olemassa riski niiden tappiollisuuden ja tappioiden muuttumisesta kauppatava-
raksi. EVL 6 b §:n 4 momentin tarkoittamien luovutustappioiden rajallinen vähen-
nyskelpoisuus heikentää niiden arvoa kauppatavarana niin paljon, että kysymystä ei
tulisi tästä johtuen arvioida yhdessä poikkeuslupajärjestelmän perusteluiden kanssa.

11.3 TIETYISTÄ RAJOITETUSTI VÄHENNYSKELPOISISTA LUOVUTUSTAPPIOISTA VÄHENNYSKELPOISTA MÄÄRÄÄ LASKETTAESSA VÄHENNETTÄVÄT ERÄT

Yleistä säännöksen taustoista. Puhtaan symmetriaperiaatteen mukaan luovu-
tustappiot olisivat ilman poikkeuksia vähennyskelpoisia tapauksessa, jossa
käyttöomaisuuteen kuuluvat osakkeet olisi omistettu yhtäjaksoisesti vähem-
män kuin yhden vuoden ajan. Ilman erityisiä rajoitussäännöksiä voitaisiin etu-
yhteyden sisällä pyrkiä toimenpiteisiin, joilla lisättäisiin vähennyskelpoisen
luovutustappion määrää vastikkeettomilla tai alihintaisilla osakekaupoilla. Täl-
löin tarkoitetaan lähinnä kohdeyhtiön maksamia eriä luovuttavalle yhtiölle.
Näin tehtävien vastikkeellisten suoritusten jälkeen luovutushinta olisi alempi
kuin ennen näitä suorituksia.¹¹⁸³

Näiden verosuunnittelumahdollisuuksien ja kohdeyhtiöiden tyhjentämistoi-
mien estämiseksi on EVL:ssa säädetty eräistä tarkastuseristä, jotka vähenne-
tään luovutustappioista määrättäessä verotuksessa vähennyskelpoisen luovu-
tustappion määrää. Säännösten perustelujen keskeinen ajatus on, että verovel-
vollisella ei tule olla mahdollisuutta vaikuttaa verosuunnittelun keinoin vähen-
nyskelpoisen luovutuksesta syntyvän tappion määrään. Yhtiön tyhjentäminen ei
näin ollen tule kyseeseen EVL 6 b §:n 5 momentin tarkoittamien erien muodos-
sa. Säännöksen ration perusteella on selkeää, että kyseessä on myös hankinta-

¹¹⁸² Ks. Nuotio 2012 s. 88–89, joka katsoo, että EVL 6 b §:n 4 momentin mukaisia luovutus-
tappioita ei tulisi huomioida tappiontasauksessa tappiota vahvistettaessa ja vähennettäessä. Nuo-
tio päätyy siihen, että omistajanvaihdoksen yhteydessä näiden luovutustappioiden vähennyskel-
poisuutta ei menettäisi. Vrt. Nuotio 2012 s. 89 av. 346.

¹¹⁸³ HE 92/2004 s. 35. Ks. näistä perusteluista esim. Kukkonen – Walden 2010a s. 416, Matti-
la 2005b s. 5 sekä Juusela 2004 s. 210–211.

menon verokoitelua koskevien säännösten sisäinen veronkiertosäännös¹¹⁸⁴, vaikkakin tarkastuserät ovat automaattisia eikä mitään erityistä veromotiivia ole tarpeen edes etsiä tarkastuseräsäännöstä sovellettaessa. Lain esitöiden mukaan tämän rajoittavan säännöksen tarkoituksena on estää se, että ennen osake-luovutusta tehtävillä toimenpiteillä pienennettäisiin luovutettavan yhtiön varal-lisuutta, mikä edelleen kasvattaisi vähennyskelpoisen luovutustappion määrää.

”Ennen luovutusta toteutetulla osingonjaolla luovutettavan yhtiön varallisuutta voi-daan pienentää siten, että vähennyskelpoisen luovutustappion määrä muodostuu vas-taavasti suuremmaksi. Vastaava vaikutus on osakkeet omistavalle yhtiölle annettulla konserniavustuksella. Osingonjako toiselle osakeyhtiölle olisi esityksen mukaan useimmissa tapauksissa verovapaa. – Vähennyskelpoisen tappion kasvattamista osingonjaon, konserniavustuksen tai muun vastaavan erän avulla ei voida pitää jär-jestelmän kannalta perusteltuna. Silloin, kun luovutustappio olisi vähennyskelpoi-nen alle kymmenen prosentin omistusosuuden perusteella, ei vastaavanlaista järjes-telymahdollisuutta yleensä olisi, koska osakkaalla ei ole määräysvaltaa yhtiössä.”¹¹⁸⁵

Säännös liittyy edellä mainituin perustein EVL:n johdonmukaisuuteen ja syste-matiikkaan. Sillä on myös samanlainen veropohjaa turvaava taustaperuste kuin esimerkiksi EVL 6 b §:n 3 momentin mukaisten erien tulouttamisella verova-paan luovutuksen yhteydessä. Molempien tarkoituksena on oikaista verotusta tosiasiallista tilannetta vastaavaksi ja estää kaksinkertaisen hyödyn syntymistä verovelvollisen verotuksessa pitkällä aikavälillä. Toinen kohdistuu pääasialli-sesti verovapaaseen luovutushintaan ja toinen rajoitetusti vähennyskelpoiseen luovutustappioon. EVL 6 b §:n 5 momentissa korjauksen tekeminen on lähem-pänä verotuksen oikaisuun kuin esimerkiksi veronkiertojärjestelyiden torjumi-seen liittyviä perusteita.

Säännös. Luovutustappion määrää oikaistaan tiettyjen kohdeyhtiön tyhjentä-miseen liittyvien erien yhteismäärällä siinä tapauksessa, jos luovutustappio on rajoitetusti vähennyskelpoinen. Oikaisusta on säännelty EVL 6 b §:n 5 momen-tissa. Säännös sisältää oikeusohjeen alle vuoden omistettujen osakkeiden luo-vutuksesta syntyneisiin tappioihin tehtävistä oikaisuksista.

¹¹⁸⁴ Epäaito luovutustappio on aikaisemminkin voitu jättää hyväksymättä verotuksessa. Tällai-nen raja on ollut esimerkiksi se, että luovutustappioiden osalta on toimittu kuten arvonalennus-poistonkin eli vähennyskelpoisuutta ei ole hyväksytty verotuksessa, jos kyseessä on ollut yhtiön tyhjentäminen. Oikeuskäytännöstä voidaan mainita esimerkkinä KHO 1994 B 506. Ks. tästä ver-tailusta Kukkonen 2007a s. 193, Kukkonen – Walden 2010a s. 447 sekä Kukkonen – Walden 2010b s. 132–133.

¹¹⁸⁵ HE 92/2004 s. 35. Ks. myös VaVM 12/2004 s. 9. Ks. myös Kukkonen 2007a s. 189 ja s. 193–195. Ks. myös Juusela 2004 s. 210–211. Kansainvälisesti huolta on yleensä kannettu erityi-sesti luovutusvoittoverotuksen välttämistoimenpiteistä, joissa esimerkiksi osinkojen verovapau-den turvin jaetaan osakkaalle verovapaata osinkotuloa ennen osakkeiden luovutusta ja näin ollen vähennetään veronalaisen luovutusvoiton määrää. Tämä verosuunnitteluvaihtoehto on johtanut siihen, että useat valtiot ovat vapauttaneet verosta sekä yhtiöiden väliset osingot että luovutusvoi-tot. Ks. tästä näkökulmasta laajemmin Mutén 2009 s. 946.

”Jos verovelvollinen ei ole omistanut luovutettuja osakkeita yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan, vähennyskelpoista luovutustappiota laskettaessa siitä vähennetään verovelvollisen luovutetulta yhtiöltä osakkeiden perusteella omistusaikana saama osinko, konserniavustuksesta verotuksessa annetussa laissa (825/1986) tarkoitettu konserniavustus tai muu niihin verrattava erä, joka on vähentänyt yhtiön varallisuutta.”

Näitä tarkastuksia tehdään siis seuraavien tyhjentämiseen liittyvien kolmen erän osalta:

- verovelvollisen luovutetulta yhtiöltä osakkeiden perusteella omistusaikana saamat osingot
- konserniavustukset ja
- muut näihin verrattavat erät, jotka ovat vähentäneet yhtiön varallisuutta.

Tarkastuserien vähentäminen ei koske tapauksia, jossa omistusosuus on alle 10 prosentin ja omistusaika vähintään vuoden kestoinen. Tämä on perusteltu linjaus, koska alle 10 prosentin omistusosuudella omistajayhtiöllä ei ole määräysvaltaa kohdeyhtiössä, ja näin ollen edellä kuvattuja järjestelymahdollisuuksia ei tässä tapauksessa juurikaan ole¹¹⁸⁶. Tarkastuseriin ei sovelleta mitään aikamäärettä, jonka perusteella tarkastuserät vanhenisivat joiltain osin. Siten esimerkiksi aikaisemman omistussuhteen aikana saadut osingot voivat olla tässä tarkoitettuja tarkastuseriä, jos kyse on luovuttajayhtiön kohdeyhtiöltä saamista osingoista. Jos etuyhteyden sisällä on tapahtunut vuosien aikana paljon omistusjärjestelyjä, voi säännös soveltua hyvinkin vanhoihin voitonsiirtoihin, joita ei ole välttämättä dokumentoitu verovelvollisen tai Verohallinnon toimesta.

Oikaisun perusteena olevaa osingon määrää laskettaessa lähtökohtana on ainoastaan tappiollisen luovutuksen realisoineen yhtiön saamat osingot.

Esimerkki

Saksalaisen X AG:n osakkeet on ostettu yrityskaupalla siten, että A-konsernin emoyhtiö A Oy omistaa 90 % X AG:n osakkeista ja A Oy:n kokonaan omistama tytäryhtiö AB Oy 10 %. AB Oy myy tappiolla osakkeet alle vuoden omistuksen jälkeen. Ennen luovutusta X AG on jakanut osinkoja. Tässä tilanteessa joudutaan ratkaisemaan, leikataanko tappiota ainoastaan AB Oy:n saamalla X AG:n jakamilla osingoilla.

Lain sanamuoto näyttäisi tukevan johtopäätöstä, jonka mukaan tappiota leikataan ainoastaan AB Oy:n saamien osinkojen osalta (”verovelvollisen – – saama”). Myöskään EVL 6 b §:n 7 kohdan konserniyhtiön käsitettä ei voida tässä yhteydessä soveltaa, koska EVL 6 b §:n 5 momentin sanamuodosta ei voida johtaa sen tarkoittavan verovelvollista ja saman konsernin yhtiöitä, joten kyse on ainoastaan verovelvollisen saamista osingoista. Jos kuitenkin yllä olevassa esimerkissä olisi ryhdytty sarjatoimin järjestelemään yritysraennetta siten, että luovutustappion muodollinen vähennyskelpoisuus voitaisiin maksimoida, voisi järjestelyyn soveltua VML 28 §.

¹¹⁸⁶ HE 92/2004 s. 35. Ks. tästä myös Kukkonen 2007a s. 193.

Osinko. Osingonjaolla on mahdollista pienentää kohdeyhtiön varallisuutta ja kasvattaa vähennyskelpoisen luovutustappion määrää. Asiaa voidaan havainnollistaa seuraavasti:

Esimerkki

A Oy on ostanut alankomaalaisen X BV:n osakkeet 15.12.2010 hintaan 200 M EUR. X BV on jakanut A Oy:lle 1.3.2011 osinkoa 30 M EUR. Osakkeet myydään 2.11.2011 hintaan 150 M EUR. Osakkeet on omistettu alle yhden vuoden, mikä johtaa siihen, että luovutustappio on rajoitetusti vähennyskelpoinen EVL 6 b §:n 4 momentin nojalla. Rajoitetusti vähennyskelpoista luovutustappiota kuitenkin oikaistaan luovutetulta kohdeyhtiöltä saatujen osinkojen määrällä. Vähennyskelpoisen luovutuksesta syntyneen tappion oikaistu määrä on siten 20 M EUR (150 M EUR – 200 M EUR + 30 M EUR).

Tässä on huomattava, että osingonjako toiselle yhtiölle on useissa tapauksissa verovapaata tuloa saajalleen, mikä on tunnustettu lain esitöissään¹¹⁸⁷. Lain esitöiden niukkasanaisuudesta huolimatta viitataan tässä yhteydessä erityisesti järjestelmän eheyteen ja aitoon symmetrian toteutumiseen. Lainsäätäjän ajatus näyttää lähtevän siitä, että osingonjako ikään kuin vääristää symmetriaperiaatteen mukaan vähennyskelpoista poistamattoman hankintamenon ja luovutushinnan erotusta. Tässä yhteydessä tarkastelunäkökulma ei niinkään liity luovutuksessa käytettyihin kauppahintoihin ja siihen, mihin ne perustuvat, vaan ainoastaan tosiasiallisesti luovutushintaan välittömästi vaikuttaviin toimenpiteisiin riippumatta siitä, onko kyse veromotiivin olemassaolosta vai ei.¹¹⁸⁸ Korjaus tapahtuu tällöin luovutushinnan (lainsäätäjän mielestä) keinotekoisesti puuttuvaan osaan, jonka ei siis ole taloudellisessa mielessä tullut osaksi luovutushintaa juuri osingonjaon vuoksi. Vaikka osingonjako on liiketaloudellisesti tavanomainen ja säännöllinen tapahtuma, johon on vaikea liittää veronkiertotarkoituksen olemassaoloa itsessään, on EVL 6 b §:n järjestelmään sisällytetty tässäkin yhteydessä oma sisäinen korjaava mekanismi, jolla pyritään näyttämään verotuksellisesti oikeampi kuva tilanteesta ja vältetään niin sanottu osinkojen kuoriminen, jolla tarkoitetaan yleensä edellä kuvattua yhtiön tyhjentämistä ja sitä seuraavaa tavoitetta saada verotuksessa vähennetyksi luovutustappio¹¹⁸⁹.

Säännöksen suhde VML 28 §:ään ei ole täysin selvä. Säännös näyttää olettaa, että korjaus tehdään jo suoraan lain mukaan, vaikka kyse ei olekaan suoraanaisesti veronkiertojärjestelyistä. Ainakaan tavanomaista osingonjakoa ei voida pitää tällaisena järjestelynä.¹¹⁹⁰

¹¹⁸⁷ HE 92/2004 s. 35.

¹¹⁸⁸ Ks. Juusela 2004 s. 211.

¹¹⁸⁹ Ks. tästä dividend stripping -ilmiöstä Amerikan yhdysvaltojen osalta esim. Ault, Arnold et al. 2010 s. 359.

¹¹⁹⁰ Ks. Juusela 2004 s. 211.

On kuitenkin mahdollista, että etuyhteyspiirissä toteutetaan osakelainausjärjestely ennen osingon maksua. Tällaisella järjestelyllä voidaan pyrkiä välttämään lähdevero Suomessa. Osakkeenlainauksessa käytetään tällöin joko ulkopuolista pankkia tai etuyhteystahoa, jonka kotipaikka on esimerkiksi Isossa-Britanniassa. Jos järjestelyyn on ryhdytty lähdeveron välttämiseksi ja ilman liiketaloudellisia perusteita, voidaan tähän puuttua VML 28 §:n nojalla. Jos tällaisessa tilanteessa suoritettujen toimien perusteella ei ole muodollisesti ohjautunut osinkotuloa myöhemmän tappiollisen luovutuksen realisoineelle konserniyhtiölle, vaikka näin olisi tosiasiallisesti kuulunutkin tapahtua, voitaisiin rajoitetusti vähennyskelpoista luovutustappiota korjata siitä huolimatta vetoamalla VML 28 §:ään. Veron välttämiseksi suoritettu toimenpide voi aiheuttaa verodun menettämisen sekä osinkoverotuksessa että luovutustappioiden laskennassa. Tässä ei ole kuitenkaan otettu tarkemmin analysoitavaksi esitetyn tulkinatilanteen ilmeistä veroterritoriaalista heikkoutta.

Konserniavustus. Konserniavustusjärjestelmässä toteutuu verotuksen vastaavuusperiaate: avustus on saajalleen veronlaista tuloa ja sen antajalle vähennyskelpoinen erä. Tällöin elinkeinotulota tuottanut konserniyhtiö voi suorittaa konserniavustuksen toiselle konserniyhtiölle. Konserniavustus todellisuudessa maksetaan tai jää velaksi ja suorituksesta tehdään muun muassa kirjaukset yhtiöiden kirjanpidoissa. Kyse on voiton siirtämisestä.

Konserniavustuksen sisällyttämistä luovutustappioiden tarkastuseriin perusteltiin myös lain esitöissä nimenomaan ”symmetriaperiaatteella”. Hallituksen esityksessä korjauserää perusteltiin erityisesti konserniavustuksen ”symmetrisellä” verokohtelulla. Hallituksen esityksessä on haluttu viitata tällöin nähtävästi vastaavuuteen tai vastaavuusperiaatteeseen, joka on KonsAvL:n perusajatus.

”Konserniavustus luetaan saajan veronalaiseksi tuloksi, mutta samalla se on antajan vähennyskelpoista menoa. Konserniavustuslain perusajatus avustuksen symmetrisestä käsittelystä ei toteudu, jos konserniavustuksen saajan verotuksessa tulo kumoutuu samansuuruisella vähennyskelpoisen luovutustappion kasvulla.”¹¹⁹¹

Symmetria-argumentti on tässä yhteydessä alkuperäisen konserniavustuksen vastaavuutta (vastaavuusperiaatetta) painottava, eikä se liity luovutushinnan ja hankintamenon symmetriseen verokohteluun. Konserniavustuksen tarkastuserä kvalifioinnin avulla pystyttiin säilyttämään järjestelmän eheys. Ilman tätä tarkastuserää olisi jouduttu tarkastamaan konserniavustuslainsäädäntöä kokonaisuudessaan tai painottamaan VML 28 §:n soveltamista keinoitekoisten luovutustappioiden tapauksissa.¹¹⁹²

¹¹⁹¹ HE 92/2004 s. 35. Ks. tämän kysymyksen osalta myös Kukkonen 2007a s. 193 sekä Kukkonen – Walden 2010b s. 132. Ks. myös Juusela 2004 s. 211.

¹¹⁹² Lakiteknisesti tämän tarkastuserän perusteluissa yhdistyvät epätavanomaisella tavalla

Laissa ei kuitenkaan ole täsmennetty, mihin suuntaan kulkevasta konserniavustuksesta on kyse. Konserniavustusta voidaan jakaa myös epäsuoran omistuksen ollessa kyseessä. Konserniavustus lienee ymmärrettävä tässä yhteydessä laajasti. Säännöksen tarkoittama konserniavustus voi suuntautua niin emoyhtiölle kuin sisaryhtiöllekin.¹¹⁹³ On kuitenkin huomattava, että KonsAvL:n 7 §:n 1 kohdan perusteella annetun konserniavustuksen vähennyskelpoisuus edellyttää koko verovuoden kestänyttä konsernisuhdetta, ja EVL 6 b §:n 5 momentin mukaisissa tilanteissa on kyse alle vuoden kestäneestä omistuksesta. Näin ollen voidaan arvioida, että konserniavustukseen liittyvät tarkastuserät ovat EVL 6 b §:n 5 momentin tarkoittamissa tilanteissa varsin epätodennäköisiä, jopa mahdottomia¹¹⁹⁴.

Osinkoon tai konserniavustukseen verrattava erä. EVL 6 b §:n 5 momenttiin on sisällytetty Verohallinnon työtä helpottamaan säännös, joka mahdollistaa samalla säännöksen laajan tulkinnan. Lisäksi osinkoon tai konserniavustukseen ”verrattava erä” on ilmeisesti jätetty tarkoituksella avoimeksi ja ikään kuin momentin omaksi kaatosäännökseksi. Hallituksen esityksessä ei käsitellä tarkemmin muun vastaavan erän käsitettä¹¹⁹⁵. Se on ilmeisesti haluttu jättää tarkoituksella auki säännöksen laajan soveltamisalan varmistamiseksi. Käsite vaatinee vielä oikeuskäytännön täsmentävää tulkintaa, jotta sitä voitaisiin analysoida tyhjentävästi. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että näitä eräiä voisivat olla ainakin sellaiset luovutukset, joilla on poikettu markkinaehtoisuuden periaatetta¹¹⁹⁶.

Markkinaehtoperiaate on heijastunut tämänkin varsin vähämerkityksellisessä osakkuusvapautuksen osakakysymyksen lakitekniiseen toteutukseen. On kuitenkin myönnettävä, että tämä tarkastuserä ja EVL 16 §:n 7 kohdan mukainen konsernituen vähennyskielto yhdessä ovat varmasti lisänneet markkinaehtoperiaatteen kokonaisvaikutusta tuloverotuksessa ja tehneet tilaa VML 31 §:n nykyiselle järjestelmälle. Käytännössä EVL 6 b §:n 5 momentin kolmannella tarkastusmahdollisuudella haluttiin puuttua tilanteeseen, jossa on kyseessä etuyhteyden sisällä jollakin keinolla tapahtuva tulevan rajoitetusti vähennyskelpoisen luovutustappion kasvattaminen. Täytyy kuitenkin myöntää, että tällainen tilanne on jo lähtökohdiltaan varsin epätodennäköinen ja vaikeasti järjesteltävissä ilman, että esimerkiksi VML 28 §:n soveltamisedellytykset täyttyvät tapauksessa. Riippumatta tällaisten tapausten todennäköisesti harvalukuisuudesta

symmetria- ja vastaavuusperiaatteet.

¹¹⁹³ Kukkonen – Walden 2010b s. 133, Kukkonen 2007a s. 194 sekä Juusela 2004 s. 211.

¹¹⁹⁴ Mattila 2005b s. 5.

¹¹⁹⁵ Ks. esim. HE 92/2004 s. 36 ja s. 63, jossa säännösesitys mainitaan, mutta näissä yhteyksissä ei anneta tarkempaa tietoa asiasta.

¹¹⁹⁶ Kukkonen – Walden 2010b s. 133, Mattila 2005b s. 5 sekä Juusela 2004 s. 211.

ta, tarkastuksen tekeminen on osa yhteisöjen verotuksen markkinaehtoisuuden vaatimusta.¹¹⁹⁷

Vaikka kolmannen tarkastuseränkin taustalla on vahvemmin verotuksen oikaisemiseen liittyvä ajattelu, lähestytään siinäkin jossakin määrin erilaisia verotuksen kiertämiseen liittyviä järjestelyjä sekä peitellyn osingon ja markkinaehtoisesta hinnoittelusta poikkeamisen soveltamistilanteita. EVL 6 b §:n 5 momentin säännöksen perusteella vähennyskelpoista luovutustappiota pienennetään joka tapauksessa, eikä verovelvollisella ole valinnanmahdollisuutta luovutuksen jo realisoiduttua. Tällöin jää avoimeksi, voidaanko verotusta oikaista useaan kertaan eli ensin esimerkiksi VML 31 §:n mukaisen oikaisun perusteella ja sitten vielä EVL 6 b §:n 5 momentin avulla. Lain sanamuodon perusteella tälle ei näyttäisi olevan estettä. Tällainen kaksinkertainen rankaisu olisi kuitenkin verovelvollisen kannalta kohtuutonta. Ainakaan siirtohinnoittelusäännösten taustaperiaatteista ei saada tukea näin ankaralle verokohtelulle.¹¹⁹⁸

Arvioita. Tarkastuseräsäännös koskee siis vain tilanteita, joissa luovutustappio on vähennyskelpoinen alle vuoden kestäneen omistusasjan perusteella. Lyhytaikaisiin omistuksiin liittyy ilmeisesti lainsäätäjän mielestä jo lähtökohtaisesti epäily veromotiivin olemassaolosta. Säännöksen vuoksi jo valmiiksi rajoitetusti vähennyskelpoiset luovutustappiot alle vuoden omistusasjan tapauksissa kuuluvat entistä rajoitetumman vähennysoikeuden piiriin. Käytännössä osingonjako lienee yksin huomioitava osa tästä säännöksestä, jonka voisi ajatella soveltuvan aidossa tilanteessa.

Rajoitetusti vähennyskelpoisilla luovutustappioilla on jo vaikea harjoittaa verosuunnittelua. Sitä vaikuttaa EVL 6 b §:n 5 momentti, jonka perusteella tarkastuserillä puututaan tiettyihin ”listatapauksiin”. Vähennyskelpoisuuteen voidaan puuttua myös VML 28 §:n nojalla.

Tiettyjä etuyhteydessä tapahtuvia järjestelyjä voi helpottaa se, että EVL 6 b §:n 2 momentin 1 kohdan edellyttämää omistusosuutta laskettaessa tai EVL 6 b §:n 5 momentin mukaista osingon saajaa määritettäessä ei huomioida esimerkiksi VML 31 §:n mukaisen etuyhteyden kokonaisomistusosuutta kohdeyhtiössä. Tämä tarkoittaa sitä, että ainoastaan lopullisen tappiollisen luovutuksen tehneen yhtiön saama osinko huomioidaan.

VML 28 §:n yleisen veronkiertämissäännöksen ja EVL 6 b §:n 5 momentin mukaisen tarkistuseräsäännöksen soveltamisalojen ero on syytä tuoda esille. Vaikka tarkistuseräsäännös heijastaakin jo pitkään voimassa ollutta ajattelua siitä, että verovelvolliselle ei tule antaa mahdollisuutta verosuunnittelun keinoin tyhjentämistoimenpitein vaikuttaa myöhemmän luovutuksen aiheuttaman tappion määrään, ei se kuitenkaan nimenomaisesti edellytä yhtiön tyhjentämis-

¹¹⁹⁷ Vrt. Kukkonen – Walden 2010a s. 417, Kukkonen 2007a s. 194 ja Juusela 2004 s. 211.

¹¹⁹⁸ Vrt. Mattila 2005b s. 5 VML 29 §:n näkökulmasta.

tarkoituksen olemassaoloa¹¹⁹⁹, mikä tekee säännöksestä hyvin kategorisen ja jättää varsin vähän tulkinnanvaraa. Sitä on muutenkin pidettävä verovelvollisen näkökulmasta varsin kielteisenä, ja se korostaa hankintamenon yleistä vähennyskeltavuutta. Tarkastuserien soveltaminen tapahtuu täysin automaattisesti¹²⁰⁰, eikä sitä ole sidottu edes veronkiertotarkoituksen olemassaoloon, vaikka itse säännöksen tarkoituksen ja olemassaolon taustalla näyttää tällainen perustelu vaikuttaneen. Säännöksen soveltamisen hallinnolliset kysymykset ovat selkeästi vaikuttaneet lainsäätäjän ratkaisuun enemmän kuin verovelvollisnäkökulma. Säännös näyttää oletavan, että esimerkiksi osingonjaon osalta on aina automaattisesti kyse ”tyhjentämistoimenpiteestä”, vaikka tällaista tarkoitusta ei tosiasiallisesti omistajayhtiöllä olisikaan. Varsinaiselle tapauskohtaiselle harkinnalle ei ole näin ollen annettu mitään sijaa, minkä toisaalta voitaisiin ajatella rajoittavan myös Verohallinnon toimintaa verotuksen toimittamisen tai muutosverotuksen yhteydessä.

Tapauskohtainen harkinta, jota tässä yhteydessä ei siis valitettavasti hyväksytä, kohdistuisi perusteiltaan ainakin siihen, että voitonjako ei välttämättä liity yhtiön tyhjentämiseen. Voitonjakopäätös saattaa myös olla täysin linjassa edellisiltä tilikausilta jaettujen osinkojen ja niitä koskeneiden päätösten kanssa. Osakasyhtiölle ei suoda siis edes teoreettista mahdollisuutta selvittää asiaa tappiollisen luovutuksen yhteydessä. On myös huomattava, että luovutusvoitto ja luovutustappio ovat jo itsessään alttiita arvonheilahteluille ja muille osakeyhtiön määräysvallan ulkopuolisille seikoille, joten osakkeista luopuminen, jos se ei tapahdu etuyhteydessä olevien yhtiöiden välillä, on usein toimi, jonka yhteydessä verovelvollisen suunnittelumahdollisuudet ovat rajalliset. Tähän nähden lainsäätäjän reagointia voidaan pitää liioiteltuna.

Lainsäätäjä voisikin harkita tällaisen tapauskohtaisen harkinnan sisällyttämistä EVL 6 b §:n 5 momenttiin. Tällöin säännöksen soveltaminen voitaisiin sitoa ilmeiseen kohdeyhtiön ”tyhjentämistarkoitukseen”. Myös etuyhteys voitaisiin ottaa paremmin huomioon, esimerkiksi siten, että säännöksen soveltamisalaa rajattaisiin koskemaan ainoastaan etuyhteysluovutuksien perusteella realisoituneita rajoitetusti vähennyskelpoisia tappioita. Tässä yhteydessä etuyhteyden määritelmä voitaisiin yhdistää VML 31 §:n etuyhteydsmääritelmään.

11.4 RAJOITUKSETTA VÄHENNYSKELPOISET HANKINTAMENOT

Muut kuin EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainitut yhteisöt saavat vähentää poistamattoman hankintamenon luovutushinnan ylittävältä osalta (luovutustap-

¹¹⁹⁹ Ks. Juusela 2004 s. 211.

¹²⁰⁰ Juusela 2004 s. 211.

pion) elinkeinotulostaan. Myös pääomasijoitustoimintaa harjoittavat yhtiöt saavat täten vähentää luovutustappiot rajoituksetta, jos ne vain ovat EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamia pääomasijoitustoimintaa harjoittavia yhtiöitä.

Luovutustappion vähennyskelpoisuuden osalta säädetty subjektiedellytykset heijastuvat EVL:n systematiikassa myös lopullisten menetysten verokohteluun. Jos siis muulle kuin EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettulle verovelvolliselle, esimerkiksi pääomasijoitustoimintaa harjoittavalle yhteisölle, syntyy lopullinen käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden menetys, on tällainen lopullinen menetys normaalisti vähennyskelpoinen elinkeinotulosta. Samoilla perusteilla lopullinen menetys on vähennyskelpoinen myös henkilöyhtiöiden ja yksityisliikkeiden verotuksessa.

EVL 6 b §:n 5 momenttia lienee ajateltu sovellettavaksi ainoastaan sellaisten verovelvollisten verotuksessa, jotka voivat saada hyväkseen EVL 6 b §:n mukaisen verovapaan luovutushinnan. EVL 6 b §:n 5 momentin mainitsemien erien vähentäminen vähennyskelpoisista luovutustappioista ei näin ollen koskisi ainakaan EVL:n systematiikan perusteella arvioituna esimerkiksi pääomasijoitustoimintaa harjoittavia yhteisöjä. Pääomasijoittajan luovutustappioiden vähennyskelpoista määrää ei näin ollen voitaisi rajoittaa EVL 6 b §:n 5 momentin perusteella vähentämällä vähennyskelpoisesta luovutustappiosta esimerkiksi jaettuja osinkoja. Vähentäminen lienee perusteltavissa ainoastaan verotuksen taloudellisen oikeellisuuden näkökulmasta. Asiasta ei ole kuitenkaan nimenomaista säännöstä, joka mahdollistaisi vähennyksen. On tietysti mahdollista, että järjestelyä voitaisiin arvioida kokonaisuudessaan VML 28 §:n näkökulmasta.

TVL-holdingyhtiön ja pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön etuyhteystilanteessa tekemät tappiolliset osakeluovutukset voivat tulla arvioitavaksi VML 28 §:n näkökulmasta. Pääomasijoitustoimintaa harjoittava yhteisö voi pyrkiä hyödyntämään luovutustappioiden vähennyskelpoisuuden tekemällä tappiollisen luovutuksen alihintaisen kaupan avulla etuyhteydessä olevalle yhtiölle. Perusteena järjestelyn torjumiselle VML 28 §:n nojalla voi olla esimerkiksi se, että luovutustappion realisointuminen ei ole tosiasiallisesti aiheutunut kohdeyhtiön elinkeinotoiminnasta ja osakkeiden arvonalentumisesta. Pääomasijoittajahan olisi voinut tehdä tavallisen sulautumisen omistamiensa etuyhteydessä olevien yhtiöiden välillä, mistä näkökulmasta arvioituna tappion realisoima luovutus olisi keinotekoinen.

Vähennysoikeuden rajoitukset eivät myöskään koske luovutustappioita, jotka ovat syntyneet kiinteistö- ja asunto-osakeyhtiön osakkeiden luovutuksesta tai jotka ovat syntyneet sellaisen osakeyhtiön osakkeiden luovutuksesta, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista ja hallintaa. Vähennys voidaan tehdä suoraan elinkeinotulosta.

Tappioiden rajoitukseton vähennyskelpoisuus perustuu EVL 6 b §:n 4 momentin 2 virkkeeseen. Käyttöomaisuuteen kuuluvien muiden kuin verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutuksesta syntynyt tappio on vähennyskelpoinen

vain käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksesta saaduista veronalaisista voitoista verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuonna, mutta säännöksen mukaan rajoitus ei kuitenkaan koske EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettujen yhtiöiden osakkeiden luovutuksesta syntyneiden tappioiden vähentämistä.

EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan perusteella määritellään veronalaisiksi luovutukset, joissa luovutuksen kohdeyhtiönä on kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiö, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa. Tämä siis tarkoittaa käyttöomaisuuteen kuuluvien asunto- ja kiinteistöosakkeiden luovutushintojen täydellistä ja poikkeuksetonta veronalaisuutta. Luovutushintojen verotuskohtelu ei riipu omistusasajasta tai omistusosuudesta, vaan veronalaisuus on luonteeltaan ehdotonta EVL 5 §:n 1 kohdan ja EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan perusteella.

EVL 6 b §:n 4 momentin 2 virkkeen oikeusohjeen tarkoituksena on symmetrisesti säätää EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan tarkoittamien osakkeiden hankintameno luovutushinnan ylittävä osa (tai sanamuodon mukaan luovutuksesta syntynyt tappio) rajoituksetta vähennyskelpoisiksi. EVL 6 b §:n 4 momentin 2 virkkeen, EVL 7 §:n ja EVL 8 §:n 1 momentin 2 kohdan perusteella nämä erät voidaan vähentää osakkeet luovuttaneen yhteisön muusta elinkeinotulosta.

Kiinteistöosakkeiden luovutushintojen ja hankintamenojen verokohtelu vastaa siis vaihto-, sijoitus- ja rahoitusomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutusten verokohtelua. Se poikkeaa kuitenkin kolmansista valtioista saatavien luovutushintojen ja hankintamenojen verokohtelusta. Kiinteistöomistusten symmetristä verokohtelua voidaan tietysti perustella sillä, että kiinteistöyhtiöiden tapauksessa ei ole yleensä samanlaisia valvontaongelmia kuin kolmansissa valtioissa olevien kohdesijoitusten kanssa. Luovutustappion vähennyskelpoisuuden rajoittaminen ei olisi ollut tällöin johdonmukaista.¹²⁰¹

Verotuksessa voi tulla ajankohtaiseksi myös kiinteistöyhtiön osakkeiden lopullinen menetys, jolloin kohdeyhtiö on sellainen, jota pidetään EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan tarkoittamana kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiönä taikka osakeyhtiönä, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa. Tällöin lopullinen menetys on vähennyskelpoinen elinkeinotulosta EVL 42 §:n 2 momentin nojalla.

¹²⁰¹ Vrt. HE 92/2004 s. 35, mts. 63 ja Juusela 2004 s. 212.

12 Osakkuusvapautuksen heijastusvaikutukset

12.1 JOHDANTO

Osakkuusvapautusjärjestelmään siirryttäessä lainsäätäjä joutui ottamaan huomioon tiettyjen ilmiöiden ilmeisen systemaattisen yhteyden osakkuusvapautukseen. Tämä tarkoitti sitä, että tiettyjen erien osalta sääntely jouduttiin sopeuttamaan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n säännöksiin. Käytännössä tämä toteutettiin ensinnäkin hyödyntämällä osakkuusvapautussäännösten verokohtelua suoralla lakiviittauksella, jolloin verokohtelusta haluttiin neutraali suhteessa osakeluovutusten verokohteluun. Toiseksi hyödynnettiin ainoastaan osakkuusvapautussäännösten osakokonaisuutta, esimerkiksi etuyhteysmäärittelmää. Tällöinkin systeemyhteys osakkuusvapautukseen muodostettiin ainakin lain esitöiden informaation avulla. Nämä heijastusmuutokset näkyvät seuraavina aihekokonaisuuksina:

- osakkeiden arvonalentumisten vähennyskelvottomuus
- lopullisten menetysten osakkuusvapautuksen soveltamiseen sidottu vähennyskelvottomuus
- purkuvoiton ja -tappion osakkuusvapautukseen sidottu verokohtelu
- tiettyjen menojen vähennyskelvottomuus: muiden saamisten kuin myyntisaamisten menetykset ja arvonalentumiset, annettu konsernituki sekä muut vastaavat osakeyhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritetut menot.

12.2 OSAKKEIDEN ARVONALENTUMISTEN VÄHENNYSKELVOTTOMUUS

Kulumattoman käyttöomaisuuden arvonalentumispoistoista säädetään EVL 42 §:n 1 momentissa. Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden osalta on lainkohdassa kuitenkin päädytty soveltamisalan rajaukseen.

”Jos verovelvollinen osoittaa, että muiden arvopapereiden kuin osakkeiden tai muun kulumattoman käyttöomaisuuden kuin maa-alueen käypä arvo on verovuoden päättyessä sen hankintamenoa tai tämän säännöksen perusteella aikaisemmin tehdyillä poistoilla vähennettyä hankintamenoa olennaisesti alempi, hankintamenosta saa tehdä sellaisen poiston, joka alentaa poistamatta olevan hankintamenon osan käyvän arvon suuruiseksi.”

Uudistus kohdistui nimenomaan käyttöomaisuuteen kuuluviin osakkeisiin. Muiden omaisuuserien osalta arvonalentumispoisto on edelleen voimassa.¹²⁰² EVL:n systematiikassa realisoitumattomien arvomuutosten osalta osakkeet ikään kuin rinnastuvat maa-alueisiin: kummastakaan ei ole mahdollista tehdä poistoja. Arvonalentumispoistojen vähennyskeltvottomuutta perustellaan lain esitöissä verojärjestelmän johdonmukaisuudella, hallinnollisilla ongelmilla, verosuunnittelun torjumiseen liittyvillä näkökohdilla ja kansainvälisellä kehityksellä. Johdonmukaisuusperustelu liitettiin erityisesti järjestelmän symmetrisyyteen. Realisoitumattomien arvonalentumisten vähennyskelpoisuus johtaisi hallituksen esityksen mukaan asymmetriseen tilanteeseen, koska vastaavat realisoitumattomat arvonnousut eivät ole veronalaisia.

”Kansainvälisesti vertaillen on erittäin poikkeuksellista, että osakkeiden realisoitumattomien arvomuutosten perusteella voidaan tehdä arvonalentumispoisto silloinkaan, kun luovutustappiot ovat vähennyskelpoisia. Koska vastaavat realisoitumattomat arvonnousut eivät ole veronalaisia, säännös johtaa asymmetriseen tulokseen. Tytäryhtiöosakkeiden arvomuutoksen yksiselitteinen selvittäminen on vaikeaa. Käyttöomaisuusosakkeiden arvoa osakkeet omistavan yhtiön kannalta ei voi määritellä yksinomaan julkisen noteerauksen tai muun todennäköisen luovutushinnan perusteella, koska käyttöomaisuusosakkeita ei ole hankittu myyntitarkoitukseen. Tytäryhtiön osakkeiden hankintahinta kohdistuu usein osaksi aineettomaan liikearvoon. Yhtiön arvoon voidaan vaikuttaa myös konsernin sisäisillä toimenpiteillä.”¹²⁰³

Osakkuusvapautuksen soveltamisalaan kuuluvissa tapauksissa osakepoistomahdollisuuden estäminen oli johdonmukainen ja järjestelmän koherenssia lisäävä toimenpide. Tällöin johdonmukaisuuden näkökulmasta vertailtavina ilmiöinä olivat arvonalentumisen realisoitumisen erilaiset ilmenemismuodot verotuksen kannalta: verovelvollisen esittämä selvitys luovuttamattomien osakkeiden arvonalentumisesta, osakkeiden luovutustappio ja osakkeiden menetys. Olisi ollut epäjohdonmukaista ja neutraalisuuden vastaista jättää tällöin voimaan vähennysmahdollisuus ensiksi mainitun tilanteen osalta.

Objektin osalta valitulle lainsäädäntöratkaisulle on löydettävissä myös vaihtoehtoja. Määräys arvonalennuspoiston verokäsittelystä olisi voitu sisällyttää myös EVL 6 b §:n objektiedellytyksiin. Tällöin verovapaus ja vähennyskeltvottomuus olisi EVL 6 b §:ssä tullut sitoa luovutuksen lisäksi myös realisoitumattomiin arvonalentumisiin ja arvonnousuihin. Näin ollen EVL 6 b §:n 1 momenttiin olisi voitu lisätä maininta arvonalentumispoiston lähtökohtaisesta vähennyskeltvottomuudesta ja edelleen 4 momenttiin

¹²⁰² Säännöksiä sovelletaan sellaisiin verovuosiin, jotka päättyivät 19.5.2004 tai sen jälkeen. Niiden verovuosien osalta, jotka päättyivät ennen ko. päivämäärää, vähennysmahdollisuus oli vielä olemassa, jos kyse oli luonteeltaan pysyvästä ja olennaisesta arvonalentumisesta. Käyttöomaisuusosakkeiden arvonalentumispoistomahdollisuuden poistumisesta vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen yhteydessä ks. tarkemmin VeroH 2.11.2005, Juusela 2004 s. 214–216, Kukkonen 2007a s. 195 ja Myrsky – Linnakangas 2006 s. 164–167.

¹²⁰³ HE 92/2004 s. 36.

maininta arvonalentumispoiston rajoitetusta vähennyskelpoisuudesta niissä tapauksissa, joissa luovutustappiokin on vähennyskelpoinen. Jälkimmäinen määräys olisi kuitenkin ollut ongelmallinen jo hallinnollisista ja näyttöön liittyvistä syistä. Tässä kuvattulla tavalla olisi EVL 42 §:n säännös voitu niveltää yhteen EVL 6 b §:n 4 momentin kanssa siten, että arvonalentumispoistot olisivat olleet vähennyskelpoisia näiden osakkeiden osalta ainoastaan käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksesta saaduista veronalaisista voitoista verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuonna.¹²⁰⁴

Hallituksen esityksen perusteluissa rajausta on perusteltu hallinnollisilla argumenteilla. Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden arvonalentumispoistoja voidaan pitää lähtökohtaisesti ongelmallisina. Hallituksen esityksessä on katsottu, että niihin on liittynyt verosuunnittelua. Edelleen todetaan, että yhtiön arvoon voidaan vaikuttaa konsernin sisäisillä toimenpiteillä.¹²⁰⁵

Hallituksen esityksen arviot sopivat hyvin yhteen verotuksen toimittamisen käytännön toteutukseen liittyvien näkökohtien kanssa. Hallinnollisesti arvonalentumispoistomahdollisuuden sisällyttäminen EVL 6 b §:n järjestelmään olisi aiheuttanut nähtävästi mittavia hallinnollis-teknisiä haasteita. Erityisesti noteeraamattomien yhtiöiden osalta nämä haasteet olisivat olleet erityisen suuria.

Yritys- ja pääomaverouudistuksessa luovuttiin käyttöomaisuusosakkeiden arvonalennuspoistosta kaikkien yritysmuotojen kohdalla; tätä rajoitusta sovelletaan myös elinkeinoyhtiöihin ja luonnollisiin henkilöihin. Tästä seuraa, että esimerkiksi pääomasijoitustoimintaa harjoittavat yhtiöt, elinkeinoyhtymät ja yksityiset elinkeinonharjoittajat eivät saa tehdä elinkeinotoimintansa käyttöomaisuuteen kuuluvista osakkeista arvonalentumispoistoja.¹²⁰⁶

EVL:n systematiikan näkökulmasta lainsäätäjä olisi voinut rajoittaa arvonalentumispoiston tekomahdollisuutta koskemaan ainoastaan tiettyjä verovelvollisia, jolloin rajoitus olisi, kuten objektiedellytystenkin osalta on todettu, voitu sitoa EVL 6 b §:n systematiikkaan. Osakkuusvapautussäännösten ja EVL:n yleinen systematiikka olisi tukenut ratkaisua, jossa käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden arvonalentumispoistot olisivat vähennyskelvottomia ainoastaan EVL 6 §:n 1 momentissa tarkoitetuille yhteisöille¹²⁰⁷. Osittainen rajausta olisi ollut EVL:n systematiikan (verouudistuksen mukanaan tuomien) subjektirajausten mukainen, mitä olisi mahdollista pitää myös johdonmukaisempana ratkaisuna kuin täysrajausta, johon lainsäätäjä lopulta päätyi. Johdonmukaista olisi tässä yhteydessä ollut nimenomaan EVL 6 b §:n kattamien tilanteiden huomioiminen, jolloin suorasijoitustilanteiden epäneutraali vero-kohtelu sijoituksen päättymisen ja sen muodon osalta olisi ollut poistettavissa. Vastaava kysymyksenasettelu soveltuu myös objektiedellytyksiin. On kuitenkin huomattava, että subjektiedellytysten osalta tämä soveltamisalayhteys olisi kuitenkin ollut hallinnollisesti helpommin toteutettavissa.

¹²⁰⁴ Tämän suuntaisia arvioita on esittänyt esim. Juusela 2004 s. 216.

¹²⁰⁵ HE 92/2004 s. 36.

¹²⁰⁶ Ks. Juusela 2004 s. 216.

¹²⁰⁷ Ks. Juusela 2004 s. 216 sekä Kukkonen – Walden 2010b s. 134 av. 27.

Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden hankintamenosta ei voida tehdä poistoa osakkeiden arvonalentumisen perusteella. Osakkeiden hankintameno voidaan näin ollen poistaa vain rajoitetusti myyntitappiota ja purkutappiota koskevien säännösten mukaan, kun osakkeet on luovutettu tai lopullisesti menetetty.

Arvonalentumispoistosäännöksessä ei ole määritelty nimenomaisesti osakkeen käsitettä. Tähän kysymykseen löytyy kuitenkin selventävä kannanotto lain esitöistä. Hallituksen esityksessä on katsottu, että osakkeen käsite on tarkoitettu samaksi kuin EVL 6 b §:ssä tarkoitettu käyttöomaisuuteen kuuluvan osakkeen käsite¹²⁰⁸. Arvonalentumispoistosäännöksen osakkeita koskeva rajausta koskee yleisesti käyttöomaisuuteen kuuluvia osakkeita, ei vain EVL 6 b §:n perusteella verovapaasti luovutettavia käyttöomaisuusosakkeita. Tämä tarkoittaa myös kaikkia veronalaisesti luovutettavia käyttöomaisuuteen kuuluvia osakkeita. Arvonalentumispoistomahdollisuutta ei yhtenäistetty objektiedellytyksiensä osalta osakeluovutuksen ja purun verokohteluihin (luovutushinta / hankintameno).

Ero luovutustappion ja arvonalentumisen osalta on kuitenkin myös tosiasiallinen eikä yhtenäistämistarvetta objektiedellytysten osalta olisi järkevää edes tutkia enempää. Vaikka käyttöomaisuuteen kuuluvista osakkeista syntyvä luovutustappio tai purkutappio olisi rajoitetusti tai rajoituksetta vähennyskelpoinen, osakkeista ei voi tehdä arvonalentumispoistoja missään tilanteessa. Arvonalentumispoistoa ei voida enää soveltaa edes asunto- ja kiinteistöyhtiöiden osakkeisiin. Vaikka arvonalentuminen ei johdakaan verotuksessa kiinteistöosakkeiden vähentämismahdollisuuteen, voidaan luovutustappio tai menetys vähentää kuitenkin suoraan elinkeinotulosta, kun osakkeet luovutetaan (EVL 6 b §:n 4 momentin 2 virke) tai kun osakkeet menevät lopullisesti (EVL 42 §:n 2 momentin 2 virke).

On vaikea löytää syytä, miksi lainsäätäjä haluaisi laajentaa arvonalentumispoistojen soveltamisalaa. Veropoliittisesti voitaisiin sitä vastoin tutkia mahdollisuutta laajentaa ehdottoman vähennyskiellon soveltamisalaa myös osakeluovutuksiin ja purkutilanteisiin. Tällöin vastapainoksi vaadittaisiin symmetriaperiaatetta noudattaen luovutusvoittojen verovapauden soveltamisalan merkittävä laajennus. Tällöin yhtenä kehittämismahdollisuutena olisi CCCTB-mallin mukainen luovutusvoittojen, osinkojen ja kiinteiden toimipaikkojen lähes poikkeukseton verovapaus.

12.3 LOPULLISTEN MENETYSTEN VÄHENNYSKELPOISUUS

EVL 42 §:n 2 momentissa säädetään muun muassa käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden lopullisten menetysten vähennyskelpoisuudesta. Säännös koskee sekä laajuuskysymystä (vähennyskelpoisuus) että jaksotuskysymystä (milloin vähennyskelpoinen määrä huomioidaan). Säännöksen perusrungon muodostaa sen ensimmäinen virke, joka koskee pääasiallisesti jaksotuskysymystä.

¹²⁰⁸ HE 92/2004 s. 64. Ks. myös Kukkonen – Walden 2010a s. 417.

”Maa-alueen, arvopaperin ja muun kulumattoman käyttöomaisuuden veronalaiset luovutushinnat ja muut vastikkeet tuloutetaan ja hankintameno tai sen vähennyskelpoinen osa poistetaan 6 b ja 43 §:ssä säädettyin poikkeuksin sinä verovuonna, jona käyttöomaisuus on luovutettu, tuhoutunut tai vahingoittunut.”

EVL 42 §:n 2 momentin toisessa virkkeessä säännellään EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun yhteisön omistamien käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden hankintamenon vähennyskelpoisuudesta siinä tapauksessa, kun osakkeet menetetään niitä luovuttamatta. Tämä oikeusohje liittyy sekä luovutustappion että menetyksen jaksottamiseen, mutta se ohjaa samalla käsittelemään menetyksen laajuuskysymyksen osalta kuten luovutustappion, jos kyse on EVL 6 b §:n 1 momentin nojalla verovapaasti luovutettavista osakkeista.

”Edellä 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun yhteisön omistamien muiden kuin lain 6 b §:n 1 momentissa tarkoitettujen verovapaasti luovutettavien osakkeiden hankintameno on 6 b §:n 4–6 momentin luovutustappiota koskevien säännösten mukaisesti vähennyskelpoinen, kun osakkeet on luovutettu tai lopullisesti menetetty.”

Lopullisen menetyksen ja tappiollisen luovutukset verokohtelut ovat yhtenevät.¹²⁰⁹ Molempien osalta vähennyskelpoisuus on rajattu koskemaan käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutusvoittoja verovuonna ja viitenä seuraavana vuonna. Verovapaasti luovutettavissa olevien osakkeiden menetys ei ole myöskään lainkaan vähennyskelpoinen. Muuhun kuin käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden lopulliset menetykset ovat toisaalta vähennyskelpoisia kuten luovutustappioidenkin tapauksessa. Myös muiden kuin EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettujen verovelvollisten omistamien osakkeiden menetys on vähennettävissä muusta elinkeinotulosta.¹²¹⁰

Osakkeiden hankintameno voidaan poistaa vain myyntitappiota ja purkutappiota koskevien säännösten mukaan, kun osakkeet on luovutettu tai lopullisesti menetetty. Laissa tai esitöissä ei ole erikseen määritelty osakkeiden lopullista menettämistä. Hallituksen esityksessä on kuitenkin katsottu, että ”osakkeiden menetys on lopullinen esimerkiksi konkurssin johdosta, jolloin osakkeiden luovutusta ei tapahdu”¹²¹¹. Verohallinnon mukaan osakkeet voidaan katsoa lopullisesti menetettyiksi vasta kun yhtiö on purettu joko selvitystilan tai konkurssin kautta siten, että yhtiö on poistettu kaupparekisteristä. Esimerkiksi tilanteessa, jossa konkurssimenettely raukeaa, osakkeita ei voida pitää Verohallinnon kannan mukaan lopullisesti menettäjinä, koska yhtiö jää edelleen kaupparekiste-

¹²⁰⁹ Vuonna 2004 säännöstä täydennettiin vastaamaan verouudistuksen vaatimuksia. Systemaattisesti yhteys muodostettiin viittauksella EVL 6 b §:ään. Samalla muodostettiin yhteys säännöksiin yhtäältä hankintamenon vähennyskelpoisuudesta ja toisaalta luovutusten veronalaisuudesta. Ks. tästä Juusela 2004 s. 217.

¹²¹⁰ Ks. soveltamistapausten systematisoinnista esim. Juusela 2004 s. 217–218.

¹²¹¹ HE 92/2004 s. 36 ja s. 65.

riin. Vasta kun osakeyhtiö poistetaan kaupparekisteristä, voidaan osakkeita pitää lopullisesti menetettyinä.¹²¹²

Alle vuoden omistetun yhtiön purkamisesta aiheutuva purkutappio ei ole EVL 51 d §:n mukaan vähennyskelpoinen. Lainsäädäntöteknistä ratkaisua voidaan pitää epäjohdonmukaisena, koska taloudelliselta sisällöltään purkua muistuttavassa tilanteessa vastaavien osakkeiden menetys on EVL 42 §:n 2 momentin 2 kohdan nojalla vähennyskelpoinen, jos osakkeet katsottaisiin lopullisesti menetetyksi yhtiön ajautuessa konkurssiin. On mahdollista, että purkautumisen ja konkurssitilanteen jossakin määrin epäneutraalia verokohtelua joudutaan tulevaisuudessa tarkastamaan lainsäädäntöteitse. Tällöin on kuitenkin huomioitava, että purkua ja esimerkiksi konkurssin perusteella realisoituvaa lopullista menetystä ei voida täysin ongelmitta rinnastaa toisiinsa taloudellisessa mielessä.¹²¹³

12.4 PURKUVOITON JA -TAPPION VEROKOHTELU

Yleistä. Yhtiön purkautumiseen liittyy verotuksellisia näkökohtia, jotka pitää ottaa huomioon sekä osakkaan että purkautuvan yhtiön verotuksessa. Lähtökohtaisesti kyseessä on vaihtoon rinnastettava luovutus, jolloin kyseeseen tulevat luovutusvoittoja ja -tappioita koskevat verosäännökset.

Erityistä määräystä EVL 51 d §:n 2 momenttiin ei olisi välttämättä tarvittu lainkaan, vaan koska vanhat purkuvoiton ja -tappion verotusperiaatteet pysyivät edelleen voimassa, olisi lainsäätäjällä ollut nähtävästi mahdollisuus olla sisällyttämättä tästä mitään EVL:n säännöksiin. Asiasta olisi tällöin voitu mainita lyhyesti esimerkiksi hallituksen esityksessä.

Hallituksen esityksessä säännöstä perusteltiin lähinnä järjestelmän johdonmukaisuudella. Johdonmukaisuus perustuu siihen, että osakas asetetaan nykyisessä järjestelmässä veroneutraaliin tilanteeseen luovutusvoiton verottamisen ja purkuvoittojen verokohtelun suhteen. Sama koskee luovutustappiota ja purkutappiota. Hallituksen esityksen mukaan asiasta katsottiin tarkoituksenmukaiseksi säätää erikseen EVL 51 d §:ssä, vaikka hallituksen esityksen mukaan kyseessä oleva perusperiaate ilmeneekin jo EVL 6 b §:n säännösten perusteella.¹²¹⁴ Purkuvoittojen ja -tappioiden verokohtelujen välillä vallitsee symmetria, mikä vastaa myös osakkeiden luovutushintojen ja hankintamenojen verokohtelua EVL 6 b §:ssä.

Tämä säännös lisättiin lailla 30.7.2004/717, ja sitä sovellettiin ensimmäisen kerran vuodelta 2005 ja rajoitetusti jo vuodelta 2004 toimitettavissa verotuksissa.

¹²¹² VeroH 2.11.2005. Ks. myös Kukkonen – Walden 2010b s. 127 ja Juusela 2004 s. 218.

¹²¹³ Vrt. Juusela 2004 s. 218.

¹²¹⁴ HE 92/2004 s. 37.

Soveltamissäännöksen mukaan yhteisön omistamien osakkeiden luovutusta koskevaa EVL 51 d §:n 2 momenttia sovelletaan niihin osakkeiden luovutuksiin, jotka on tehty 19.5.2004 tai sen jälkeen, sekä niihin purkautumisiin, joista on tehty VOYL 13 luvun 9 §:ssä tarkoitettu ilmoitus rekisteriviranomaiselle tai joista rekisteriviranomainen tai tuomioistuin on määrännyt yhtiön selvitystilaan VOYL 13 luvun 4 tai 4 a §:n perusteella mainittuna päivänä tai sen jälkeen. Ennen 19.5.2004 tehtyihin EVL 5 §:n 1 kohdan, EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n tarkoittamiin osakkeisiin, EVL 8 §:n 4 momentissa tarkoitettuihin osuuksien luovutuksiin sekä ennen 19.5.2004 edellä mainitulla tavalla alkaneisiin purkautumisiin sovelletaan EVL:n säännöksiä, jotka olivat lain voimaan tullessa voimassa.

Soveltamissäännökset ovat voineet aiheuttaa tiettyjä tulkinnallisia tilanteita sellaisissa purkautumisissa, jotka ovat ajoittuneet juuri 19.5.2004 tienoilte. Tästä on olemassa myös oikeuskäytäntöä. Esimerkiksi jos tytäryhtiön selvitystilaan asettamista koskeva ilmoituslomake oli laadittu ja allekirjoitettu sekä kaupparekisterimaksu maksettu ja purkautumisolmoitus postitettu kaupparekisteriin ennen 19.5.2004 mutta rekisteröinti-ilmoitus oli saapunut rekisteriviranomaisille 19.5.2004 tai sen jälkeen, ei emoyhtiöllä ole ollut oikeutta vähentää tytäryhtiön purkautumisesta syntyntä purkutappiota¹²¹⁵.

Toisaalta jos yhtiö pystyisi osoittamaan purkutappion realisoitumisen ennakkojako-osuutena jo ennen 19.5.2004 ja tämä olisi riittävällä huolellisuudella dokumentoitu emoyhtiössä, voitaisiin vähennyskelpoisuutta arvioida myös taannehtivan verolain kiellon näkökulmasta. Jos yhtiö vetoaisi tähän, jouduttaisiin asia mahdollisesti ratkaisemaan verovelvollisen eduksi siitä huolimatta, että ilmoitus olisi rekisteröity YTJ-järjestelmään 19.5.2004 tai sen jälkeen (ilmoituksen saapumispäivä ja kirjausajankohta).

Yleistä osakkaan verotuksesta. EVL:n mukaisessa osakkaan verotuksessa kohdeyhtiön purkautumiseen sovelletaan osakeluovutuksen verotusta koskevia periaatteita, jotka ovat EVL 5 §:n 1 kohdassa, EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa sekä EVL 6 b §:ssä. Vaikka tilanne muistuttaakin veroseuraamuksiltaan osakauppaa, muodollisesti tästä ei ole kuitenkaan kyse, vaan osakastasolla purkautumisesta seuraa käypiin arvoihin tapahtuva vaihto. Jako-osana saadun omaisuuden hankintameno on omaisuuden purkuhetken käyvän arvon suuruinen. Käytännössä verotuksessa katsotaan, että jako-osan saannissa osakas luovuttaa osakkeensa ja saa vastikkeeksi jako-osuuden.

Elinkeinotoiminnan harjoittajalle jako-osuuden arvo on veronalaista tuloa ja purkautuvan yhtiön osakkeiden hankintameno vähennyskelpoinen meno EVL 51 d §:ssä säädetyin poikkeuksin. Verovapaasti luovutettavien kohdeyhtiöiden purkuvoiton ja -tappion verokohtelusta säännellään EVL 51 d §:n 2 momentissa. Kyseessä on erityissäännös, joka nimenomaisesti määrää purkautuvan yhtiön osakkeiden hankintamenon vähennyskelpoisuudesta ja jako-osan veronalaisuudesta ilman, että yhteyttä osakkeiden luovutusta koskevaan säännökseen olisi jätetty yleisen systematiikan ja vanhemman oikeuskäytännön tekemien linjausten varaan. Säännöksen 1 virke määrittelee purkuvoiton ja purkutappion

¹²¹⁵ Helsingin HAO 7.2.2011 11/0097/3.

verokohtelun yleiset periaatteet osakkuusvapautuksen soveltamistilanteessa. Viittaus EVL 6 b §:n järjestelmään ei ole täydellinen, mikä tekee säännöksestä tulkinnanvaraisen.

”Purkautuvan yhtiön osakkeiden hankintameno ei ole 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettulle yhteisölle purkautuvan yhtiön osakkaana vähennyskelpoinen meno eikä purkautuvasta yhtiöstä saatu jako-osa luovutushintana veronalaista tuloa, jos osakkeet ovat 6 b §:n 1 momentissa tarkoitettuja verovapaasti luovutettavia osakkeita.”

Erityisesti purkuvoitosta ja -tappioista osakkuusvapautuksen kattamissa tilanteissa. Purkuvoitto on siis lähtökohtaisesti veronalaista elinkeinotuloa (EVL 5 §), mutta osakkuusvapautussäännösten subjektiedellytykset täyttävän yhteisön purkautuvasta osakeyhtiöstä tai siihen verrattavasta ulkomaisesta yhteisöstä saama jako-osuus ei ole veronalaista tuloa eikä osakkeiden hankintameno vähennyskelpoista menoa, mikäli osakkeet ovat EVL 6 b §:n 1 momentissa tarkoitettuja verovapaasti luovutettavia käyttöomaisuuteen kuuluvia osakkeita.¹²¹⁶ Tämän osalta verokohtelu on neutraalia suhteessa esimerkiksi osakkeiden arvonalentumispoistoon, joka on poikkeuksetta vähennyskelpoton. Samoin sulautumisvoittojen osalta verokohtelu on neutraalia ja sulautumistappioiden osalta lähes neutraalia.¹²¹⁷

Sulautuminen on veroneutraali yritysjärjestely, jos siihen soveltuvat EVL 52 a §:n säännökset. EVL 52 b §:n 1 momentin 3 virkkeen mukaan yhtiöiden sulautuessa syntynyt voitto ei ole veronalaista tuloa eikä tappio vähennyskelpoinen meno.

Purkautuminen on verollisen luovutuksen realisoiva tapahtuma, joka johtaa lähtökohtaisesti veronalaisen tulon realisoitumiseen, jos omistuksen osalta eivät täyty EVL 6 b §:n edellytykset verovapaasta luovutuksesta. Näin ollen purkuvoitot voivat olla veronalaista tuloa esimerkiksi silloin, kun kyse on alle vuoden omistusajasta tai alle 10 prosentin omistussuudesta. Valiokunnan mietinnössä kuitenkin katsottiin, että tällainen epäneutraali verokohtelu on perusteltavissa. Puuttumisen purkutappion vähennyskelpoisuuteen katsottiin koskevan ainoastaan tiettyjä osakeomistuksia ja johtuvan purkautumisen läheisestä yhteydestä osakkeiden myyntivoittoa ja -tappiota koskeviin säännöksiin.¹²¹⁸ Jos lainsäätäjä haluaisi puuttua tähän, olisi yksi vaihtoehto soveltaa myös purkautumiseen jatkuvuusperiaatetta ja luopua näin ollen käyvän arvon käyttämisestä.

EVL 51 d §:n 2 momentin 1 virke mainitsee purkautuvasta yhtiöstä saadun jako-osan luovutushintana verovapaaksi tuloksi EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamalle yhteisölle. Saman momentin 2 virkkeessä asetetaan yksi poikkeus

¹²¹⁶ Ks. yleisesti purkutappion vähennyskeltvottomuudesta ja osakkaan verotuksesta Kukkonen 2007a s. 198–200, Kukkonen – Walden 2010a s. 419–421 sekä Järvenoja 2007a s. 306–312. Ks. purkamisen veroseuraamuksista yleisesti esim. Kukkonen 2010 s. 515–532.

¹²¹⁷ Ks. soveltamistilanteista esim. Juusela 2004 s. 220–223.

¹²¹⁸ VaVM 12/2004 s. 8.

purkutappion vähennyskelpoisuudelle sellaisessa tilanteessa, jossa luovutustappio olisi rajoitetusti ja tietyin korjauksin vähennyskelpoinen.

”Purkautuvan yhtiön osakkeiden hankintameno ei ole vähennyskelpoinen jako-osan ylittävältä osalta myöskään siinä tapauksessa, että yhteisö on omistanut purkautuvan yhtiön osakkeet välittömästi ennen purkautumista vähemmän kuin yhden vuoden tai purkautuva yhtiö on EVL 6 b §:n 6 momentissa tarkoitettu yhtiö.”

Säännöksessä liitetään 1 virkkeen viittaussäännöksen ja EVL 6 b §:n 6 momentin kanssa päällekkäinen esto vähennyskelpoisuuteen mainitsemalla tietyllä tapaa toistamiseen kolmansissa valtioissa asuvien yhtiöiden purkautumisista johtuva osakkeiden hankintamenon vähennyskeltottomuus jako-osan ylittävältä osalta (purkutappio). Valittu lainsäädäntötekniikka herättää kysymyksiä siitä, onko purkutappion ja purkuvoiton EVL 51 d §:n mukaista verokohtelua ollut tarkoitus liittää täydellisesti EVL 6 b §:n osakeluovutuksia koskevien säännösten systematiikkaan. Lainsäätäjä on voinut ajatella, että purkautuminen liitetään pääsääntöisesti osakeluovutuksen luovutushinnan ja hankintamenon verokohtelun järjestelmään (1 virkkeen viittaussäännöksellä), jolloin systeemiyyteys syntyy käytännössä EVL 6 b §:n 1 momenttiin, mikä johtaisi yksinään ainoastaan siihen, että osakkuusvapautuksen kattamissa tilanteissa¹²¹⁹ purkautuvan yhtiön osakkeiden hankintameno ei ole yhteisölle purkautuvan yhtiön osakkaana vähennyskelpoinen meno eikä purkautuvasta yhtiöstä saatu jako-osa luovutushintana ole veronalaista tuloa. Tämän voitaisiin tulkita tarkoittavan sitä, että EVL 6 b §:n 3–7 momenttien oikeusohjeet olisivat epärelevantteja purkutappion ja purkuvoiton verokohtelun näkökulmasta. Tämä tarkoittaisi myös täysin ehdotonta symmetriaa purkuvoiton ja purkutappion välillä, mikä kuitenkin rikkoutuu 2 virkkeen purkutappion vähennyskelpoisuuden rajoittamista koskevien oikeusohjeiden myötä. Tässä virkkeessä mainitaan ”myöskään siinä tapauksessa”, mikä vähennyskeltottomuutta koskien viittaa johonkin muuhun säännökseen kuin 1 virkkeeseen, koska 1 virkkeessä säädetään jo vähennyskeltottomuudesta. Tällöin voitaisiin yhtäältä ajatella, että lainsäätäjä on halunnut viitata 1 virkkeellä koko EVL 6 b §:n systematiikkaan, jolloin purkautumisten ja osakeluovutusten verokohtelu olisi haluttu yhdenmukaistaa lähes täysin. Toisaalta olisi mahdollista miettiä, että lainsäätäjä olisi halunnut ainoastaan varmistaa purkutappion 1 virkkeessä säädetyn vähennyskeltottomuuden myös 2 virkkeessä tarkoitetuissa tapauksissa.

Edellä esitetyt kysymykset herättävät havaintoja ja lisäkysymyksiä esimerkiksi seuraavien käytännön tilanteiden yhteydessä:

¹²¹⁹ EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittama verovelvollinen sekä EVL 6 b §:n 1–2 momenttien tarkoittama tilanne eli osakkeet ovat verovapaasti luovutettavia.

- 1) Onko purkautuvasta yhtiöstä saatu jako-osa luovutushintana veronalaista tuloa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamalle yhteisölle, jos osakkeet ovat EVL 6 b §:n 1 momentissa tarkoitettuja verovapaasti luovutettavia osakkeita siltä osin kuin purkuvoitto johtuu EVL 42 §:n 1 momentissa tarkoitettua hankintamenosta tehdystä poistosta tai siitä, että hankintamenosta on tehty varaus tai 8 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu avustus?

Tätä tuloutusta voitaisiin perustella ainoastaan EVL:n systematiikalla, koska EVL 51 d §:n 2 momentin sanamuoto ei anna syytä näin pitkälle vietyihin johtopäätöksiin.

Tätä kysymystä kuvaa seuraava esimerkki: X Oy on tehnyt verovuoden 2002 verotuksessa ruotsalaisen Y AB:n osakkeista silloin voimassa olleen EVL 42 §:n 1 momentin mukaisen osakkeiden arvonalentumispoiston. Osakkeiden alkuperäinen hankintameno oli 10 M EUR ja tehty arvonalentumispoisto 10 M EUR. Y AB purkautuu vuonna 2011. Purkuvoitto on 100 M EUR. Verotuksessa jako-osuuden saaminen purkautuvasta yhtiöstä rinnastetaan lähtökohtaisesti osakkeiden luovutukseen. Koska osakkeiden hankintameno on vuonna 2002 poistettu kokonaisuudessaan, johtuu myös X Oy:n saama jako-osan ja poistamattoman hankintamenon erotus osittain hankintamenosta tehdystä poistosta. Onko saatu jako-osa siten 10 M EUR:n osalta veronalaista tuloa ja 90 M EUR:n osalta verovapaata tuloa vai verovapaata 100 M EUR:n osalta?

- 2) Onko purkautuvasta yhtiöstä saatu jako-osa luovutushintana veronalaista tuloa siihen määrään asti, joka vastaa näiden osakkeiden aikaisemmin konserniyhtiöiden välillä tapahtuneesta luovutuksesta toiselle konserniyhtiölle syntyntä verotuksessa vähennyskelpoista luovutustappiota?

Tätä tuloutusta voitaisiin perustella entistä heikommin argumentein, koska EVL 6 b §:n 3 momentin 2 virkkeen sanamuoto on kyseenalainen myös osakeluovutuksia arvioitaessa (se ei mainitse esimerkiksi verovapaasti luovutettavista osakkeista mitään, eikä siinä liene nettomäärään rajoittuvaa kattoa lainkaan).

- 3) Onko purkautuvan yhtiön osakkeiden hankintameno EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettulle yhteisölle purkautuvan yhtiön osakkaana vähennyskelpoinen EVL 51 d §:n 2 momentin 2 virkkeen asettamin rajoituksin elinkeinotulosta, jos osakkeet kuuluvat käyttöomaisuuteen mutta eivät ole verovapaasti luovutettavia?
- 4) Onko EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittaman yhteisön käyttöomaisuuteen kuuluvan avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön purkutappio vähennyskelpoinen purkautumistilanteessa vain yhteisön saamista veronalaisista käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden tai yhtiöosuuksien luovutusvoitoista verovuonna tai viitenä sitä seuraavana verovuonna vai suoraan elinkeinotulosta?
- 5) Purkautuvan EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan tarkoittaman kiinteistöyhtiön osakkeiden hankintameno on myös EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettulle yhteisölle purkautuvan yhtiön osakkaana vähennyskelpoinen meno ja purkautuvasta yhtiöstä saatu jako-osa luovutushintana veronalaista tuloa EVL 51 d §:n ja EVL 6 b §:n 4 momentin 2 virkkeen nojalla.

Jos saatu jako-osa on pienempi kuin osakkeiden verotuksessa poistamaton hankintameno, syntyy purkutappio, joka on vähennyskelpoinen elinkeinotoiminnan tulolähteessä. Purkutappion vähentämiseen on asetettu erityisiä rajoituksia (2 virke), jotka lienevät myös osittain yhteneviä EVL 6 b §:n 4–6 momenttien

luovutustappioita koskevien määräysten kanssa, mutta toisaalta ne menevät osittain jopa pidemmälle kuin luovutustappion ja lopullisen menetyksen vähennyskelpoisuudet.

Lainsäädäntöratkaisun veropoliittista taustaa on syytä esitellä juuri suhteessa sulautumisen verokohteluun. Tappioiden vähennyskelpoisuutta haluttiin rajoittaa purkutulanteissa myös alle vuoden kestäneiden omistusten osalta, koska purkautuminen tapahtuu tyypillisesti välittömästi osakekauppojen jälkeen.¹²²⁰

Purkutappion verokohtelu on neutraalia suhteessa sulautumisesta syntyvän tappion verokohteluun. Vaikka purkutappio onkin muodollisesti tietyissä poikkeustilanteissa vähennyskelpoinen, koskee sitä kuitenkin käytännössä lähes täydellinen vähennyskeltottomuus. Purkutappioiden neutraalisuuden varmistamista suhteessa fuusiotappioihin voidaan pitää käytännöllisenä yrityskauppojen realiteetteihin sidottuna lainsäädäntöratkaisuna. Purkutappiot olivat ennen vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistusta nousseet tehdyn osakekaupan jälkitoimenpiteinä suhteessa fuusiotappioihin, jotka olivat jo tällöin vähennyskeltottomia¹²²¹. Hallituksen esityksessä on todettu, että verotuksen neutraalisuuden näkökulmasta vaihtoehtoisten mutta taloudelliselta sisällöltään samanlaisten menettelytapojen ei tulisi johtaa toisistaan olennaisesti poikkeaviin veroseuraamuksiin¹²²².

Luovutustappio voidaan vähentää vain verovuonna ja viitenä seuraavana vuotena saaduista käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden veronalaisista luovutusvoitoista (EVL 6 b §:n 4 momentin 1 virke), minkä lainsäätäjät ilmeisesti ajatteli koskevan myös EVL 51 d §:n 2 momentin 1 virkkeen viittaussäännön perusteella purkutappiota. Viimeksi mainittu lainkohta ei kuitenkaan viittaa rajoitettuja luovutustappioita koskevaan EVL 6 b §:n 4 momentin 1 virkkeeseen lainkaan. EVL 51 d §:n 2 momentin keskeneräiseltä vaikuttava muotoilu aiheuttaa sen, että säännöstä ei nähtävästi voida tulkita verovelvolliselle kielteisesti. Näin ollen vähennysoikeutta ei voida rajata koskemaan ainoastaan verollisia luovutusvoittoja ja purkuvoittoja, vaan vähennys voidaan mahdollisesti tehdä suoraan elinkeinotulosta. Lainsäätäjän tulisi täsmentää 2 momenttia, jos se haluaisi kohdistaa purkutappioiden vähentämisen ainoastaan luovutusvoittoihin ja purkuvoittoihin¹²²³.

Säännöksen puutteellisuus aiheuttaa samanlaisen epävarmuuden myös käyttöomaisuuteen kuuluvan avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön yhtiöosuuden hankintamenon vähennyskelpoisuuden osalta. Jos EVL 51 d §:n 2 momentin ja EVL:n yleisen systematiikan ajateltaisiin johtavan siihen, että purkutappioiden ja luovutustappioiden kohdistaminen tapahtuisi identtisesti, olisi hankintameno yhtiöosuuden luovutushinnan ylittävältä osalta vähennyskelpoinen purkautu-

¹²²⁰ HE 92/2004 s. 38. Ks. tästä myös Juusela 2004 s. 221–222.

¹²²¹ Ks. Juusela 2004 s. 221. Vrt. myös Juusela s. 285–286 purkautumisen ja sulautumisen verotailusta.

¹²²² HE 92/2004 s. 38.

¹²²³ Ks. Mattila 2006b s. 6.

mistilanteessa vain yhteisön saamista veronalaisista käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden tai yhtiöosuuksien luovutusvoitoista verovuonna tai viitenä sitä seuraavana verovuonna EVL 8 §:n 4 momentin sekä EVL 51 d §:n 2 momentin 1 virkkeen nojalla. Tältäkin osin viittaussäännös olisi saanut olla tarkempi, koska tällä hetkellä se jättää epävarmaksi yhteyden olemassaolon. Säännöstä joudutaankin tämän puutteellisen muotoilun vuoksi tulkitsemaan niin, että käyttöomaisuuteen kuuluvan avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön yhtiöosuuden hankintameno on yhtiöosuuden luovutushinnan ylittävältä osalta vähennyskelpoinen suoraan elinkeinotulosta.

Purkutappion rajoitettua vähennyskelpoisuutta on lisäksi rajoitettu EVL 51 d §:n 2 momentin 2 virkkeen tarkoittamassa tilanteessa. Purkutappio ei ole EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittaman yhteisön verotuksessa vähennyskelpoinen, jos purkautuvan yhtiön osakkeet on omistettu ennen purkautumista vähemmän kuin yhden vuoden. Lopullisten menetysten ja luovutustappioiden vähennyskelpoisuus on tällaisissa tilanteissa kuitenkin haluttu säilyttää (EVL 6 b § 4–5 mom. ja EVL 42 §:n 2 mom. 2 virke).

Vaikka alle vuoden omistettujen osakkeiden luovutustilanteissa luovutusvoiton ja luovutustappion verokohtelut ovatkin symmetriset, päädyttiin samanlaisten osakeomistusten purkuvoittoja ja -tappiota käsittelemään asymmetrisesti. Tältä osin järjestelmä on epäneutraali. Hallituksen esitys kuvailee alle 10 prosentin omistusosuudesta seuraavaa vähennyskelpoisuuden muodostavaa tilannetta todelliseksi menetystilanteeksi. Tämä johtuu siitä, että alle 10 prosentin omistavalle yhtiölle ei yleensä voi siirtyä purkautuvan yhteisön liikearvoa.¹²²⁴

Toisaalta hallituksen esityksen ”avoimuutta” tässä kysymyksessä voidaan pitää hieman kyseenalaisena ja jopa harhaanjohtavana, koska vähennyskelpoisuus on tämän osalta sidottu alle 10 prosentin omistuksiin, joissa ei ole yleensä edes kyse käyttöomaisuuteen kuuluvista osakkeista kuin poikkeustapauksissa. Lainsäätäjä on nähtävästi epäsuorasti halunnut viestittää, että purkutappioiden vähennyskeltottomuus on pääsääntö ja myös yleinen lopputulos verotuksessa. Tämän se on halunnut varmistaa määräämällä alle vuoden omistusten perusteella syntyvät purkutappiot vähennyskeltottomiksi. Toinen vaihtoehto olisi ollut, että 2 virke olisi jätetty täysin pois EVL 51 d §:n 2 momentista. Tällöin verokohtelu olisi ollut neutraali osakeluovutuksen ja purkautumisen välillä. On myös kyseenalaista, olisiko virkkeen loppuosan mainintaa 6 b §:n 6 momentin tarkoittamista yhtiöistä edes tarvittu. Riittävän yhteyden soveltamiselle olisi muodostanut jo 1 virkkeen oikeusohje.

Purkautumisella voi olla myös rajat ylittävä ulottuvuus. Yhteisölle voi siirtyä jako-osuutena omaisuutta myös ulkomaisen yhteisön purkautumisen yhteydessä. Kuten Suomen sisäisessäkin vero-oikeudessa, myös verosopimusten soveltamisen näkökulmasta jako-osuus rinnastuu lähinnä luovutushintaan. Sovellettavaksi tulee tällöin myyntivoittoartikla, jolloin verotusoikeus on yleensä ai-

¹²²⁴ HE 92/2004 s. 38. Ks. tästä verokohtelusta esim. Juusela 2004 s. 220–222.

noastaan asuinvaltiolla.¹²²⁵ Kuitenkin kiinteistöyhtiöiden tapauksessa on mahdollista, että kiinteistön sijaintivaltiolla on verotusoikeus kiinteistöyhtiöstä saatun purkuvoittoon. Tällöin mahdollinen purkuvoitto voitaisiin verottaa verosopimuksen myyntivoittoartiklan kiinteän omaisuuden luovutusta koskevan määräyksen perusteella: ”Voitosta, jonka sopimusvaltiossa asuva henkilö saa toisessa sopimusvaltiossa olevan kiinteän omaisuuden luovutuksesta, voidaan verottaa tässä toisessa valtiossa.” Saattaa kuitenkin olla mahdollista, että purkuvoitto rinnastuu joissakin lähdevaltioissa osinkoon ja sovellettavaksi tulisi näin ollen (lähdevaltiossa) osinkoartikla, vaikka Suomi asuinvaltiona soveltaisikin myyntivoittoartiklaa. Suomi asuinvaltiona poistaisi tällaisessa tilanteessa kaksinkertaisen verotuksen.¹²²⁶ Jos tulo on Suomessa verovapaa, ulkomaista veroa ei lähtökohtaisesti hyvitetä.

EVL 51 d §:n 2 momentissa säädetään omistusaikarajoituksen rinnalla myös toisesta poikkeuksesta purkuvoiton ja -tappion symmetriseen verokohteluun. Ulkomaisen kohdeyhtiön purkutappio on vähennyskelvoton, jos luovutuksen kohteena oleva yhtiö on muussa valtiossa kuin Suomessa asuva eikä yhtiö ole sellainen, jota tarkoitetaan emo- ja tytäryhtiödirektiivin 2 artiklassa eikä yhtiön asuinvaltion ja Suomen välillä ole verovuonna voimassa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskevaa sopimusta, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon. Tämän osalta purkutappion verokohtelu on yhtenevä luovutustappion ja lopullisen menetyksen kanssa.¹²²⁷

Suhteessa osakeluovutuksista syntyneisiin tappioihin purkutappion verokohtelu on neutraali, koska vastaavat osakeluovutuksetkin ovat asymmetrisen verokohtelun piirissä (voitto veronalainen, tappio vähennyskelvoton). Näin ollen jo osakeluovutuksen yhteydessä sovellettava luovutushinnan ja hankintamenon asymmetriseen verokohteluun johtava sääntely on ulotettu myös purkautumistilanteiden verokohteluun.

Kansainvälisesti vertailtuna ratkaisu on poikkeuksellinen ja sen perustelut lain esitöissä varsin kevyet. Erityisesti vähennyskelvottomuuden ulottaminen valtioihin, joiden kanssa Suomi on solminut tietojenvaihtosopimuksia, on ristiriitainen Suomen soveltaman verosopimuspolitiikan kanssa. Tietojenvaihtosopimusten tulisi olla teknisen tietojenvaihdon ohella myös kannustimena huomioida kyseinen vieras valtio tai alue paremmin sisäisen verolainsäädännön soveltamisalakysymyksissä. On myös huomioitava, että usein tällaisissa yhtiöissä on kyse VYL:n tarkoittamista yhtiöistä, joten veropohjan osalta VYL:n tulisi varmistaa yhdenkertaisen verotuksen toteutuminen. Nähtäväksi jää, tullaanko säännöstä tarkastamaan yhdessä EVL 6 b §:n 6 momentin säännöksen kanssa, jos edellä mainituin perustein päädyttäisiin kevyemmän verorasituksen malliin. Tämä olisi todennäköisesti välttämätöntä jo EVL 6 b §:n ja EVL 51 d §:n 2 momentin välisen lakiteknisen yhteyden vuoksi. Olisi kuitenkin mahdollista poistaa 2 virke kokonaan, koska riittävä yhteys purkautumisen ja osake-

¹²²⁵ Ks. rajat ylittävistä purkautumisista tarkemmin Helminen 2005a s. 249.

¹²²⁶ Ks. tästä laajemmin Helminen 1999 s. 360–366 ja Helminen 2005a s. 249.

¹²²⁷ Ks. Juusela 2004 s. 222.

luovutuksen välille syntyy jo purkautumista koskevasta vakiintuneesta oikeuskäytännöstä.

Purkutappio rajoitettu vähennyskelpoisuus mahdollistuu, jos purkautuvan yhteisön osakkeet on omistettu vähintään yhden vuoden ajan ja omistusosuus purkautuvasta yhteisöstä on alle 10 prosenttia osakepääomasta. Juuselan mukaan näin pienet omistusosuudet ”kuuluvat verrattain harvoin elinkeinotoimintaa harjoittavan yhteisön käyttöomaisuuteen”¹²²⁸. Pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön ollessa omistajana jako-osuus on veronalaista tuloa ja purkutappio vähennyskelpoinen meno.

Purkautumisen ja lopullisen menetyksen verokohteluissa on eroja. Neutraalisuuspoikkeama vaikuttaa tältä osin huonosti perustellulta, ja näyttäisi siltä, että ratkaisuun ovat vaikuttaneet erityisesti hallinnolliset seikat. Osakkeiden lopullinen menetys esimerkiksi konkurssissa ja purkautuvan yhtiön osakkeiden hankintameno eivät siis ole keskenään veroneutraaleja. Myöskään osakkeiden luovutustappion vähennyskelpoisuus ei rinnastu täysin hankintameno vähennyskelpoisuuteen purkautumistilanteessa. Alle vuoden omistettujen osakkeiden lopullinen menetys on vähennyskelpoinen, mutta purkutappio ei.

EVL 42 §:n 2 momentin 2 virke liittää menetyksen vähennyskelpoisuuden osakuusvapautussäännösten luovutustappioiden täydelliseen vähennyskeltvottomuuteen tai rajoitettuun vähennyskelpoisuuteen perustuvaan järjestelmään. Vähennysoikeus voisi myös kohdistua kaikkien EVL-tulolähteeseen kuuluvien osakkeiden luovutusvoittoihin¹²²⁹.

Tällaisessa tilanteessa on joka tapauksessa havaittavissa neutraalisuuspoikkeama purkutappion verokohtelusta: EVL 51 d §:n 2 momentin 2 virkkeen mukaan purkautuvan yhtiön osakkeiden hankintameno ei ole vähennyskelpoinen jako-osan ylittävältä osalta myöskään siinä tapauksessa, että yhteisö on omistanut purkautuvan yhtiön osakkeet välittömästi ennen purkautumista vähemmän kuin yhden vuoden.

EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan nojalla verovapaan osakeluovutuksen kohteena ei voi olla kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiö taikka osakeyhtiö, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa. Luovutusvoiton verovapautta koskevia säännöksiä ei täten sovelleta, jos luovutettavat osakkeet ovat kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiön osakkeita.

Laissa eikä sen valmisteluasiakirjoissa ole kuitenkaan suoraa mainintaa EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettujen kiinteistö- ja asunto-osakeyhtiöiden purkautumisesta syntyvän purkuvoiton tai -tappion verokohtelusta. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että EVL 51 d §:n 2 momentin sanamuotojen ja koko verouudistuksen myötä tulleen sääntelyn systematiikan nojalla tällaisista yhtiöistä saadut purkuvoitot ovat veronalaisia ja purkutappiot vähennyskelpoisia, mihin johtopäätökseen tultiin myös edellä tässä luvussa. Tätä voidaan

¹²²⁸ Juusela 2004 s. 222.

¹²²⁹ Ks. Kukkonen – Walden 2010a s. 420.

perustella sillä, että EVL 51 d §:n 2 momentin mukaan verovapaita ja vähennyskeltottomia ovat ainoastaan EVL 6 b §:n 1 momentin mukaan verovapaasti luovutettavien kohteiden purkuvoitot ja purkutappiot.¹²³⁰ Tämä kuvastaa myös EVL 51 d §:n 2 momentin ja EVL 6 b §:n 1 momentin sanamuotojen mukaista tulkintaa.

Seuraavassa Konserniverokeskuksen ennakkotiedossa oli kyseessä kiinteistöyhtiön purkautuminen ja siitä johtuvan tappion sekä kiinteistöyhtiöltä olevan saamisen menetyksen vähennyskelpoisuus.

Kiinteistösijoitustoimintaa harjoittavan A Oy:n kokonaan omistama keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö X Oy oli tarkoitus purkaa selvitystilamenettelyn kautta. A Oy oli omistanut X Oy:n osakkeet vuodesta 1990. Purkautumisesta A Oy:lle syntyi noin 0,05 M EUR:n suuruinen purkutappio. A Oy:llä oli kiinteistöyhtiöltä 4 M EUR:n suuruinen saatava, joka menetettiin purkautumisen yhteydessä. A Oy sai vähentää verotuksessaan X Oy:n purkautumisesta aiheutuvan tappion. A Oy ei EVL 16 §:n 7 kohta huomioon ottaen saanut vähentää X Oy:ltä olevan saamisen menetystä.¹²³¹

EVL 51 d §:n 2 virke koskee vain EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja yhteisöjä, joten purkutappio olisi vähennettävissä esimerkiksi henkilöyhtiöiden sekä EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaista pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön verotuksessa¹²³². Näin ollen pääomasijoitustoimintaa harjoittava osakeyhtiö voi vähentää kohdeyhtiön purkamisesta aiheutuvan purkutappion omistususuudesta ja omistusajasta riippumatta. Jos yhteisö harjoittaa pääomasijoitustoimintaa, on sen purkautuvasta yhteisöstä saama jako-osuus veronalaista tuloa ja tappio vähennyskelpoista menoja riippumatta siitä, liittyvätkö omistukset pääomasijoitustoimintaan vai eivät. Koska pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön asema aiheuttaa verotuksessa kategorisesti tietyt veroseuraamukset, on tästä subjektimääritelmästä tullut verotuksessa erittäin merkittävä ja ajankohtainen kysymys. Itse purkutappion vähennyskelpoisuus lienee oikeuskäytännön myötä jo selvä asia.

KHO:n ratkaisussa 2009:64 oli kyse välittömästi hankinnan jälkeen ostetun yhtiön purkamisesta, puretun yhtiön toiminnan siirtämisestä ostajayhtiölle ja purkutappion vähentämisestä. KVL piti omistajayhtiötä pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä. A Oy pystyi näin ollen vähentämään KVL:n mukaan B Oy:n purkautumisesta mahdollisesti aiheutuvan purkutappion EVL 51 d §:n 2 momentin estämättä.¹²³³ KHO kuitenkin kumosi ennakkoratkaisun vuosikirja-

¹²³⁰ Kukkonen – Walden 2010a s. 420, Kukkonen – Walden 2010b s. 137, Juusela 2004 s. 223 sekä Järvenoja 2007a s. 310–311.

¹²³¹ Haarala 2005 s. 440–441.

¹²³² Tämä jäi hallituksen esityksen perusteella ehkä hieman avoimeksi. Toisaalta lain sanamuodossa verokohtelu on rajattu varsin selkeästi EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoitamiin yhteisöihin. Ks. tähän liittyvistä arvioista Heiniö 2006 s. 274 sekä Kukkonen – Walden 2010b s. 137–138.

¹²³³ Ks. KPMG 16.1.2009, jossa katsotaan ratkaisun KVL 76/2008 osalta, että lautakunnan

päätöksellään ja katsoi, että A Oy ei harjoittanut pääomasijoitustoimintaa. Näin ollen sillä ei ollut oikeutta vähentää B Oy:n purkautumisesta mahdollisesti aiheutuvaa purkutappiota.¹²³⁴

Ratkaisu kasvattaa epävarmuutta, joka liittyy purkautumiseen yritysjärjestelyjen jälkeen tapahtuvana yhdistämistapana, kun sitä pyritään hyödyntämään esimerkiksi sulautumisten sijasta, jos tilanne on sellainen, että taustatahoina järjestelyssä ovat pääomasijoitustoimintaa harjoittavat tahot. Näin ollen tulee vastaaviin järjestelyihin ryhdyttäessä huomioida erityisesti pääomasijoitustoiminnan käsitteen soveltuvuus yksittäistapauksessa. Pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön purkutappion vähentämiseen pyrkivissä rakennejärjestelyissä on kuitenkin syytä harjoittaa varovaisuutta, mutta tämä johtuu ennen kaikkea subjektiivisuuden epävarmuudesta enemmänkin kuin itse purkautumisen verokohtelusta. Jos kyse on sarjatoimesta, jossa tytäryhtiön purkamiselle sulautumisen sijaan ei ole osoitettavissa verotuksesta riippumattomia perusteita, saattaa olla, että yleinen veronkiertosäännös saattaa räikeimmissä tapauksissa soveltua tällaiseen järjestelyyn.

Ratkaisussa KHO 2010:12 purkutappion vähennyskelpoisuus hyväksyttiin. Tässä tapauksessa apuyhtiö oli osallistunut konsernin joihinkin yhteisiin tehtäviin, muun muassa konsernin laajentamiseen rahoittamalla konsernin ulkopuolisella rahoituksella uusien operatiivisten yhtiöiden hankkimista konserniin. On myös huomattava, että yhtiöllä oli neljä omaa työntekijää ja se tuotti myös hallintopalveluita konsernin muille yhtiöille. Tässä mielessä purkutappion vähennyskelpoisuudelle voidaan katsoa annetun tiettyjä kriteereitä. Kriteerit ovat josakin määrin samansisältöisiä kuin tarkasteltaessa esikuntaholdingyhtiön ja väliholdingyhtiön eroja. Vaikka kyseessä ei olekaan asian muodollinen arviointi käsitteiden avulla vaan tapauskohtainen analyysi, voidaan liiketoimintana pidetyn pääomasijoitustoiminnan osalta kuitenkin katsoa, että emoholdingyhtiölle tavanomaisesti asetettavat EVL-toiminnan laadulliset kriteerit vastaavat nähtävästi KHO:n päätösten perusteella hahmoteltavissa olevia hallinnointiyhtiötasolla vaadittavia pääomasijoitustoiminnan statukseen liittyviä kriteereitä, joiden täytyessä toimintaa voidaan subjektiivisesti tasolla pitää pääomasijoitustoiminnan harjoittamisena.

Ratkaisua KHO 2010:12 tulee verrata jo mainittuun ratkaisuun KHO 2009:64, jossa pääomasijoitusrahaston pääosin omistamalle hallinnointiyhtiölle aiheutunutta purkutappiota ei pidetty vähennyskelpoisena. Jälkimmäisessä ratkaisussa on huomattavaa se, että yhtiöllä ei ollut omaa henkilökuntaa. Sillä ei myöskään ollut mitään omaa toimintaa. Kohdeyhtiö oli myös tarkoitus purkaa heti yrityskaupan jälkeen.

¹²³⁴ ”eri mieltä olleet jäsenet eivät olisi antaneet purkutappiolle vähennyskelpoisuutta sillä perusteella, että holdingyhtiö oli perustettu osakkeiden hankkimista varten”. Erimielisten jäsenten mukaan holdingyhtiön ei ollut tarkoitus ryhtyä harjoittamaan pääomasijoitustoimintaa harjoittavalle yhtiölle ominaista toimintaa.

¹²³⁴ Ks. ratkaisun kommentteista myös Andersson 2009a s. 65–66.

KHO on ratkaisussa KHO 2010:12 nähtävästi hyväksynyt yhtiön selvityksen asiassa, jonka mukaan purkaminen on lopullinen ja aito sekä liiketaloudellisiin syihin perustuva järjestely. Lisäksi KHO katsoi, että tytäryhtiöiden purkamisesta muodostuva purkutappio ei syntynyt keinotekoisesti vaan se perustui aidoista markkinaehtoisista kaupoista kirjattuihin liikearvoeriin, jotka yhtiö on maksanut riippumattomien osapuolten välillä liiketoimintaa ja tytäryhtiötä ostaessaan. On kuitenkin ristiriistaista, että osakkeiden kauppahinnan sisältämä liikearvo hyväksytään tällöin vähennyskelpoiseksi, vaikka liikearvo muun elinkeinotoiminnan ollessa kyseessä luettaisiin osakkeiden hankintamenoon ja vähennyskelpoisuutta ei hyväksyttäisi. Tämä ristiriita selittyy verouudistuksen toimialaa koskevalla epäneutraalilla ja veroarbitraasia aiheuttavalla veromallilla.

Purkutappion vähennyskelpoisuuden suhteen on tällä hetkellä vain vähän epäselvyyttä. Tällöin ratkaisee, voidaanko yhtiötä pitää lainkaan aidosti pääomasijoitustoimintaa harjoittavana. Tällaisia tulkintatilanteita ilmenee erityisesti välillisen pääomasijoittamisen tapauksissa, jolloin pääomasijoittaja hyödyntää väliholdingyhtiötä kohdesijoituksen hankinnassa. Tällaista yhtiötä voidaan kutsua myös vehikkeliksi, apuyhtiöksi tai hankintayhtiöksi. Purkutappion vähennyskelpoisuus ratkaistaan tapauskohtaisesti, mutta harkinta liittyy tällöin yleensä lähinnä subjektiedellytysten täyttymiseen EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan osalta. Tämä asettaa omat haasteensa verosuunnittelulle. Koska KHO 2009:64 ja KHO 2010:12 poikkesivat lopputuloksiltaan toisistaan, tapausten yhteneväisyydet ja poikkeavuudet on syytä ottaa huomioon pääomasijoitustoiminnan yritysraKENNERatkaisuissa, mikä käytännössä ei kuitenkaan liity puhtaasti purkautumisen toteuttamiseen vaan enemmänkin aitoon ja itsenäiseen pääomasijoitusluonteeseen liittyvään harkintaan.

Kuten edellä on todettu, purkutappion vähennyskelpoisuuden lähtökohtaisena edellytyksenä on, että tappio on syntynyt elinkeinotoiminnassa. EVL 7 §:n mukaan vähennyskelpoisia ovat puolestaan vain menot, jotka ovat syntyneet todellisessa ja vakaassa tulon hankkimis- tai säilyttämistarkoituksessa. Nähtävästi tämän peruslähdekohdan vuoksi on oikeus- ja verotuskäytännössä esiintynyt ajattelua, jonka mukaan purkautumista koskevien säännösten tavoitteena on, että purettavan yhtiön osakkeiden arvonalennusta ei voitaisi realisoida verotuksessa osakkeenomistajaa hyödyntävin näennäisjärjestelyin. Näin ollen pääasiallisesti verotuksellisin tarkoituksiperin ja keinotekoisin järjestelyin aikaansaattua purkutappiota ei siten voitaisi vähentää, vaan sovellettavaksi tulisi VML 28 §. Verotusta toimitettaessa on veronkiertosäännöstä hyödyntäen perusteltua puuttua ainakin räikeimpiin järjestelyihin, joissa hyödynnetään esimerkiksi henkilöyhtiötä konsernirakenteessa puhtaasti verotuksellisista syistä. Myös erilaiset sarjatoimet voivat aiheuttaa purkutappion vähennyskelpoisuuden epäämisen VML 28 §:n perusteella.¹²³⁵

¹²³⁵ Ks. tästä näkökulmasta VOVA:n vaatimustensa tueksi esittämät seikat ratkaisussa KHO

KHO on kuitenkin valinnut pääomasijoitustoimintaa koskevien tapausten perusteluissa VML 28 §:n soveltamisen sijaan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan hyödyntämisen, ja se on pyrkinyt selvittämään, onko yksittäisessä tapauksessa kyse aidosti EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamasta tilanteesta. Tällöin ratkaisevaksi on muodostunut se, onko väliholdingyhtiötä pidettävä tosiasiallisesti pääomasijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä vai onko kyse esimerkiksi esikuntaholdingyhtiön tyyppisestä yhtiöstä, jolle on annettu etuyhteyden sisällä organisaatioon ja hallintoon liittyviä yhteisiä tehtäviä. KHO:n oikeuskäytännön asettamat kriteerit toimivat tosiasiallisesti esteenä hyvin verovetoisille järjestelyille. Näin syntyneen oikeustilan voidaan myös arvioida heijastavan lainvalmisteluaineiston informaatioita: vähennyskeltvottomuudella haluttiin puuttua ennen verouudistusta tarjolla olleeseen mahdollisuuteen saada kohdeyhtiön liikearvo vähennyskelpoiseen muotoon purkamalla kohdeyhtiö yrityskaupan toteutuksen jälkeen¹²³⁶.

12.5 TIETTYJEN MENOJEN VÄHENNYSKELVOTTOMUUS

12.5.1 Yleistä

Lähtökohtana vähennyskeltvottomuus. Osakkuusvapautus kohdistuu oman pääoman -ehtoisen sijoituksen luovutushinnan verovapauteen ja hankintamenon vähennyskeltvottomuuteen. Osakkuusvapautuksen systematiikkaan liittyy olennaisesti EVL 16 §:n 7 kohdan vieraan pääoman -ehtoisten sijoitusten ja tiettyjen etuyhteydessä maksettavien tukierien vähennyskeltvottomuus. Säännöksen perusajatuksena on tasapainottaa eri sijoitus- ja rahoitusmuotojen verokohtelua suorasijoitustilanteessa. Säännösten taustat liittyvät järjestelmän kattavuuteen ja neutraalisuuteen. Osakkuusvapautussäännösten ja EVL 16 §:n 7 kohdan yhteisvaikutuksen avulla pystytään huomioimaan suorasijoitusajattelun mukaisesti olemassa oleva etuyhteys ja tehty suorasijoitus kokonaisvaltaisesti.¹²³⁷

2010:12.

¹²³⁶ Ks. HE 92/2004 s. 38, jossa on viitattu mm. välittömästi osakekauppojen jälkeen tapahtuneeseen purkuun. Vaikka tämä koskeekin alle vuoden kestäneiden omistusten purkutappion täydellistä vähennyskeltvottomuutta, hallituksen esityksen informaation voidaan arvioida vaikuttaneen myös ratkaisun KHO 2009:64 lopputulokseen. Vrt. Matikkala 2004 s. 49, joka tuo esille sulautumisen yleisemmän käytön yrityskaupan jälkihoitona verrattuna purkautumiseen. Matikkala kuitenkin huomauttaa, että purku on edullisempaa esimerkiksi silloin, kun purkutappio on vähennyskelpoista osakasyhtiön verotuksessa. Vrt. myös Juusela 2004 s. 221. Ks. purkuvoiton ja -tappion verokäsittelystä yhtiön verotuksessa ennen vuoden 2004 uudistusta Järvenoja 2003 s. 205–211.

¹²³⁷ EVL 16 §:n 7 kohdan käsittelystä oikeuskirjallisuudessa on syytä mainita esim. Viitala 2010, Immonen 2005, Rajamäki 2006, Mehtonen 2005 s. 201–209, Andersson 2004, Andersson

Säännöksen perusajatus on estää suorasijoituksen perusteella tehtyjen vieraan pääoman -ehtoisten sijoituserien ja tukitoimien vähennyskelpoisuus. Säännöksellä on myös vahva systemaattinen yhteys sellaisten erien vähennyskeltvottomuuteen, jotka on maksettu toisen verovelvollisen puolesta. Tällöin liikutaan systemaattisesta näkökulmasta sekä EVL 7 §:n että EVL 16 §:n 7 kohdan soveltamisalueilla.

Säännös sijoittuu EVL 2 lukuun, joka koskee menon ja menetyksen vähennyskelpoisuutta. Näin ollen säännös johtaa ainakin EVL:n sanamuodon mukaan menon tai menetyksen vähennyskeltvottomuuteen, eikä sen perusteella voitaisi lisätä tuloon esimerkiksi saamatta jäänyttä tuloa. Tuloon lisäystä varten jää sovellettavaksi ainakin VML 31 §:n mukainen siirtohintaoikaisuäännös, joka muodostaa yhdessä EVL 7 §:n menon ja menetyksen yleistä vähennyskelpoisuutta ja EVL 16 §:n 7 kohdan menon ja menetyksen erityistä vähennyskeltvottomuutta koskevien säännösten kanssa markkinaehtoisuutta edellyttävät verosäännökset.

EVL 7 §:n mukaan vähennyskelpoisia ovat elinkeinotoiminnassa tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneet menot ja menetykset. EVL 17 §:n 2 kohdan mukaan EVL 7 §:ssä tarkoitettuja vähennyskelpoisia menetyksiä ovat muun ohessa myyntisaamisten arvonalenemiset sekä muun rahoitusomaisuuden lopulliset arvonalenemiset EVL 16 §:ssä säädettyin poikkeuksin. EVL 16 §:n 7 kohdan perusteella muiden saamisten kuin myyntisaamisten menetyksiä ja arvonalenemisiä, myönnettyä konsernitukea sekä muita vastaavia osakeyhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettuja menoja ei pidetä tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneina menoina. Nämä erät ovat siten lain sanamuodon mukaan vähennyskeltvottomia, mutta niiden verollisuudesta saajan verotuksessa ei ole säädetty eikä säännöksissä ole huomioitu saamatta jääneiden erien tulouttamista. Säännöksen soveltamisalan rajoitukset liittyvät sekä subjettiin että objektiin, mikä heijastaa näiden säännöskokonaisuuksien välistä systeemiyhteyttä.

”Säännöksen mukaan tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneita menoja eivät ole:

—

7) edellä 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun yhteisön sellaiselta osakeyhtiöltä, josta verovelvollinen tai 6 b §:n 7 momentissa tarkoitetut konserniyhtiöt omistavat yksin tai yhdessä vähintään kymmenen prosenttia osakepääomasta, olevien muiden

– Ikkala – Penttilä 2009 s. 342–348, Kukkonen 2010 s. 451–457, Kukkonen – Walden 2009 s. 212–219, Kukkonen – Walden 2010b s. 155–160, Kaijalainen 2005 s. 2–3, Juusela 2004 s. 224–232, Niskakangas 2004d s. 5–9, Mattila 2004b s. 15–16, Mattila 2006b s. 19, Mattila 2007a s. 95–98, Myrsky – Linnakangas 2005 s. 258–261, Ranta-Lassila 2004 s. 262, Valtti 2006 ja Nordlund 2004. Ks. myös VeroH 284.10 s. 251–252, jossa käytetään hieman epätavanomaista ja enemmän vanhaan konsernituen vähennysjärjestelmään kuuluvaa termiä ”hintatuki”, jolla viitataan kyseisessä kappaleessa nimenomaan nykyiseen EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoitamiin eriin.

saamisten kuin myyntisaamisten menetykset ja arvonalenemiset, tällaiselle yhtiölle annettu konsernituki sekä muut vastaavat osakeyhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettut menot.”

Säännös tasapainottaa oman pääoman -ehtoisen sijoituksen ja vieraan pääoman -ehtoisen sijoituksen verokohtelua erityisesti tappiollisen sijoituksen ollessa kyseessä. Osakkuusvapautuksen näkökulmasta luovutustappion voidaan arvioida olevan oman pääoman -ehtoisen sijoituksen menetys. EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla samankaltaisessa etuyhteystilanteessa myös vieraan pääoman -ehtoisten sijoitusten menetykset ovat vähennyskelvottomuuden piirissä. Lainvalmisteluaikaisissa vähennyskelvottomuus on liitetty erityisesti keinotekoisiiin järjestylihin, jotka liittyvät luovutustappion vähennyskelvottomuuden kiertämiseen.

”Verovapaasti luovutettavien osakkeiden osalta vähennyskelvottomuus koskisi edellä esitetyllä tavalla osakkeiden hankintamenoa. Verojärjestelmän johdonmukaisuus kuitenkin edellyttää, etteivät muutkaan kuin omana pääomana tehdyt sijoitukset kohdeyhtiön olisi vähennyskelpoisia. Myöskään kohdeyhtiön arvoa korottavien suoritusten ei tulisi olla vähennyskelpoisia.

– – Jotta ehdotettua osakkeiden hankintamenon vähennyskelvottomuutta koskevaa säännöstä ei voisi kiertää maksamalla konsernitukea pääomasijoituksen asemasta – –.”

Hallituksen esityksen perusviesti on, että oman pääoman -ehtoisena tehtyjen sijoitusten ollessa vähennyskelvottomia, tulee myös muiden sijoitusten olla vähennyskelvottomia. Vastaavasti kun osakkuusvapautuksen piiriin kuuluvien osakkeiden luovutustappiot, arvonalentumiset ja menetykset ovat vähennyskelvottomia, tulee myös tämän periaatteen mukaisesti vieraan pääoman -ehtoisten sijoitusten menetysten, arvonalentumisten sekä kohdeyhtiön arvoa korottavien suoritusten olla vähennyskelvottomia.¹²³⁸

Lain esitöistä ilmenee säännöksen vahva liitanta epätarkoituksenmukaisen verosuunnittelun estämiseen. Säännösten haluttiin muodostavan neutraalin ja kattavan verojärjestelmän yhdessä osakkuusvapautuksen kanssa siten, että veronkierto tappiollisten sijoitusten tapauksessa ei onnistuisi. Lain esitöissä konsernituen vähennyskelpoisuudesta luopumista perusteltiin juuri mainituilla veronkiertoon liittyvillä seikoilla.¹²³⁹

¹²³⁸ HE 92/2004 s. 38–39. Ks. myös Juusela 2004 s. 229.

¹²³⁹ HE 92/2004 s. 38–39 sekä VaVM 12/2004 s. 7. Ks. myös asiaa selventävä esimerkki VM 8.6.2004 s. 10–11. Ks. myös Juusela 2004 s. 224–225, Halén 2004b s. 29 sekä Rajamäki 2006 s. 367–374. Vrt. Niskakangas 2004d s. 8, joka katsoo: ”Luovutustappioiden vähennyskelvottomuutta saatettiin siis osittain käyttää eräänlaisena keppihevosen laajemman konserniverotusta koskevan uudistuksen aikaansaamiseksi.” Ks. neutraalisuus- ja veronkiertonäkökulmasta Pohjoismaissa myös Leegaard 2007b s. 178. Ks. konsernituen vähennyskelpoisuuden rajauksen taustasta ja systematiikasta Immonen 2005 s. 2–4. Ks. myös VM 10.6.2004 s. 3. Ks. säännöksen liittymisestä hankintamenon vähennyskelvottomuuteen ja muista yleisistä perusteista Niskakangas 2004d s. 6–7.

Konserniyhtiöiden välisten saamisten menetykset ja luovutustappiot ovat myös useissa tämän tutkimuksen vertailuvaltioissa vähennyskeltvottomia tilanteissa, joissa osakkeiden hankintamenon vähennyskelpoisuutta on rajoitettu osana luovutusvoittojen verovapausjärjestelmää. Oman ja vieraan pääoman -ehtoisten sijoitusten välillä ei kuitenkaan ole täydellistä neutraalisuutta, mikä sekin on ainakin osittain selitettävissä veronkierron estämiseen liittyvien näkökohtien perusteella.

Lain esitöissä lähdettiin siitä tavoitteesta, että vieraan pääoman ja oman pääoman sijoitusten verokohtelu olisi yhdenmukaistettava. Saamisten menetyksiä pidettiin osakeyhtiöön sijoitetun vieraan pääoman vähentämisenä. Järjestelmän johdonmukaisuuden vuoksi vierasta pääomaa tuli käsitellä samalla tavalla kuin vähennyskeltvottomia omaa pääomaa -ehtoista.¹²⁴⁰ Toisaalta voidaan huomauttaa, että täysin symmetrisen verokohtelu ei näiden kahden kokonaisuuden välillä ole juurikaan mahdollista, koska saatavan perusteella ei ole realisoitavissa verovapaasti mitään luovutusvoittoon rinnasteista tuloa. Symmetrisyys ei liity näinkään juuri sijoituksen muotoon, vaan enemmänkin sijoituksen kohteeseen – suorasijoitukseen.

Lain esityöt lähtevät kuitenkin siitä ehdottomasta näkökulmasta, että tytäryhtiöön liittyvät verovähennykset ovat luovutushinnan verovapausjärjestelmässä lähtökohdaisesti perusteettomia. Sääntelyä pidettiin lain esitöissä myös kansainvälisesti yleisesti hyväksyttynä.¹²⁴¹ On huomattava, että esitöissä perusteluja rakennettiin myös veropohjakonvergenssin avulla: vastaava vähennyskeltvottomuus on voimassa myös Ruotsissa¹²⁴² ja Tanskassa¹²⁴³. Lain esitöiden perusteella on myös havaittavissa lainsäätäjän käsitys saatavasta luopumisen vahvasta suhteesta arvonalentumispoistoon. Lain esitöiden ajattelutapaa noudattaen voidaan katsoa, että olisi syntynyt epäjohdonmukainen tilanne, jos saamisen menetyksen vähennyskelpoisuus olisi säilytetty.¹²⁴⁴

¹²⁴⁰ HE 92/2004 s. 38–39 sekä VaVM 12/2004 s. 7.

¹²⁴¹ HE 92/2004 s. 38–39 sekä VaVM 12/2004 s. 7.

¹²⁴² Ruotsin järjestelmää voidaan pitää Suomeen verrattuna veronmaksajan kannalta hieman väljempänä. Vähennyskeltvottomuuden perussäännös on 25 a kap 19 § IL. Lainoista koituvat tappiot ovat vähennyskeltvottomia, jos ne on annettu etuyhteisyhtiölle. Tällainen intressiyhteys on olemassa, jos jommallakummalla lainajärjestelyn osapuolella on merkittävä intressi toisessa yhtiössä (vähintään 40 %:n välitön tai välillinen omistus) tai yhtiöt ovat saman hallinnon alaisia (emo–tytäryhtiö–sisaryhtiö–suhde). Etuyhteysmääritelmän kapea-alaisuuden vuoksi tietyt sijoitukset, joihin sovelletaan yleisiä verovapaussäännöksiä, jäävät kuitenkin lainatappioiden vähennyskeltvottomuutta koskevien säännösten ulkopuolelle. Ks. Ruotsin järjestelmän perusteluista Reg. prop. 2002/03:96 s. 136. Ks. myös Tivéus 2008b s. 56–57. Ks. myös KPMG 2008b s. 183.

¹²⁴³ Tanskassa saamisten menetykset ovat pääsäännön mukaan vähennyskelpoisia. Tällaiset menetykset eivät ole kuitenkaan vähennyskelpoisia konsolidoinnin piiriin kuuluvien yhteisöjen välillä. Ks. KGL § 4. Tämä koskee myös ulkomaisten yhtiöiltä olevien saamisten menetyksiä. Tätä koskeva voitto ei ole symmetrisesti veronalaista tuloa. Ks. KGL § 8. KGL 4 § ei kuitenkaan sovellu valuuttakurssitappioihin. Konsernituen tyyppisten erien vähennyskeltvottomuus voi realisoitua myös säännöksen LL § 15 soveltumisen johdosta. Norjassa verovapaussäännösten ja luovutustappioiden vähennyskeltvottomuutta ei ole huomioitu millään tavalla konserniyhtiöiden välisten saamisten verokohtelun sääntelyssä. Ks. tästä tarkemmin Leegaard 2007b s. 179. Ks. myös pohjoismaisista vertailuhavainnoista Suomen verouudistuksen käsittelyn yhteydessä VM 8.6.2004 s. 11.

¹²⁴⁴ Epäjohdonmukaisuus olisi syntynyt siitä, että tässä järjestelmässä olisi voitu tehdä vieraan

Toisaalta esille tuotu oman ja vieraan pääoman sijoitusten symmetriaperiaate ei toimi lain voimaantulosäännösten osalta. Lain voimaantulosäännöksen mukaan jos verovelvollisen verovuosi on päättynyt 19.5.2004 tai sen jälkeen, sovelletaan EVL 42 §:ää ja EVL 16 §:n 7 kohtaa jo verovuodelta 2004 toimitettavassa verotuksessa. Osakeluovutusten osalta lähtökohdaksi on valittu 19.5.2004 ja sen jälkeen tehtyt luovutukset, mutta hallinto-oikeuskäytännössä saamisen vähennyskeltvottomuus on ulotettu koskemaan kaikkia verovuodelle sattuneita saamisen menetyksiä riippumatta siitä, onko nämä erät alaskirjattu 19.5.2004 ja sen jälkeen vai sitä ennen.

Myös sääntelyjen soveltamisalan laajuus on asymmetristä. EVL 6 b §:n osakeluovutussäännösten edellytykset täyttyvät, kun EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittama luovuttajayhtiö vähintään 10 prosenttia kohdeyhtiön osakepääomasta. EVL 16 §:n 7 kohdan soveltuminen omistussuusedellytyksen osalta täyttyy, kun EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu yhteisö tai EVL 6 b §:n 7 momentissa tarkoitettu konserniyhtiöt omistavat yksin tai yhdessä vähintään 10 prosenttia osakepääomasta. Konsernitukisäännöksen soveltamisala on siis selkeästi laajempi kuin osakeluovutussäännösten, vaikka lain esitoissa onkin pyritty korostamaan näiden säännösten välistä systemaattista yhteyttä sekä vieraan ja oman pääoman -ehtoisten sijoitusten välistä symmetristä verokohtelua. Asymmetrian olemassaolo näiden kysymysten – voimaantulosäännösten ja soveltamisalan – osalta heikentää säännösten teoreettisena pohjana käytetyn symmetriaperiaatteen arvoa ja vähentää neutraalisuutta. Etu yhteyden huomioivaa ajattelua on hyödynnetty EVL 16 §:n 7 kohdan säännöksessä veropohjaa turvaavana mekanismina. Etu yhteyden huomioidaan lakiteknisestä näkökulmasta lähtökohtaisesti vain verovelvolliselle kielteisesti sekä osakkuusvapautuksen että vieraan pääoman -ehtoisten sijoitusten ja konsernituen vähennyskeltvottomuuden tapauksessa.

Edellä mainittujen neutraalisuutta heikentävien elementtien lisäksi EVL 16 §:n 7 kohdan mukaista vähennyskeltvottomuutta sovelletaan ajallisen ulottuvuuden näkökulmasta katsottuna laajemmin kuin EVL 6 b §:n mukaista oman pääoman sijoitusten vähennyskeltvottomuutta. EVL 16 §:n mukaisten erien osalta kyse on sijoituksen keston näkökulmasta ennakkollisesta vähennyskeltvottomuudesta. Näiden erien vähennyskeltvottomuus realisoituu siitä huolimatta, että suorasijoitusta (tuen saajaa) ei edes tultaisi luovuttamaan. Vähennyskelpoisuus ajoittuu tällöin sijoituksen olemassaoloaikaan eikä sijoituksen päättymisajankohtaan – osakeluovutukseen – kuten osakkuusvapautus. Nämä erät eivät ole vähennyskelpoisia silloinkaan, kun saman tuensaajayhtiön luovutuksesta realisoituvaa luovutustappio olisi rajoitetusti vähennyskelpoinen EVL 6 b §:n 4 momentin tarkoittamassa mielessä.

EVL 16 §:n 7 kohdan säännöksen sitominen juoksevien menojen verokohteluun tarkoittaa myös säännöksen huomioimista suorasijoituksen rahoitusrakennetta suunniteltaessa. Vähennyskielto koskee sijoituksen voimassaoloaikana tapahtuvia toimia ja mahdollisesti myös toimimattomuutta eikä niinkään exit-vaihetta. Säännöksen mainitsemien tukierien ja vieraan pääoman -ehtoisten erien vähennyskeltvottomuutta ei ole siis liitetty lainkaan EVL 6 b §:n 1 momentin ja 4 momentin säännöksiin hankintamenon ehdottomasta vähennyskeltvottomuudesta tai rajoitetusta vähennyskelpoisuudesta. Vaikka oman pääoman -ehtoisten ja vieraan pääoman -ehtoisten sijoitusten verokohtelu onkin ”harmonisoitu” EVL:n sisällä tällä kieltosäännöksellä, on

pääoman osalta EVL 42 §:n arvonalentumispoistoa vastaava vähennys, mutta tätä mahdollisuutta ei olisi ollut oman pääoman osalta. Ks. Juusela 2004 s. 229. Ks. myös VaVM 12/2004 s. 7.

näiden kahden verokohtelun ajallinen ulottuvuus kuitenkin täysin erilainen.¹²⁴⁵ Tarkemmin katsottuna tällaisessa tilanteessa on itse asiassa usein kyse EVL 6 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisen pääomasijoitusluonteisen erän verokohtelusta, jonka osalta verovelvollinen on tehnyt sijoituksen voimassaoloaikana vähennysvaatimuksen verotuksessa¹²⁴⁶.

Laissa on säädetty vähennyskeltvottomiksi ilman välitöntä vastiketta suoritettut menot, konsernituki ja muut vastaavat taloudelliset erät. Lainsäädännöllisesti olisi ollut myös mahdollista sijoittaa tämä säännös osaksi EVL 6 b §:n osakkeiden luovutusta koskevaa systematiikkaa. Tämä olisi tukenut paremmin lakimuutoksen systematiikkaa ja yhdistänyt vieraan pääoman -ehtoisten sijoitusten ja tukierien vähennyskeltvottomuuden selkeämmin osaksi luovutustappion vähennyskeltvottomuutta koskevia säännöksiä (EVL 6 b §:n 4 ja 5 momentit). Tämän mukainen tulonpalautus tai oikaisu olisi voitu rajata koskemaan vain tiettyä ajanjaksoa (esim. 1–5 vuotta).

Hallituksen esityksen perusteella annetuissa asiantuntijalausunnoissa katsottiin mm., että konserniyhtiöiden välisten saamisten vähennyskelpoisuus olisi tullut säilyttää myös muiden kuin myyntisaamisten osalta. Toisena vaihtoehtona tarjottiin sitä, että jos tällainen vähennyskielto tulisi, se tulisi sijoittaa osakkeiden myyntivoiton verotusta koskevaan oikaisusäännökseen ja rajata oikaisu 1–3 vuoteen. Tässäkin mallissa konsernituet ja saamisten menetykset olisi voitu vähentää.

Valtiovarainministeriö kuitenkin vastusti sekä ensimmäistä täydelliseen vähennyskelpoisuuteen perustuvaa järjestelmää että jälkimmäistä oikaisuun perustuvaa mallia. Oikaisumenettelyn hallinnolliset vaikeudet nostettiin vahvasti esille. Oikaisumenettelyä pidettiin melko tehottomana vaihtoehtona. Tämä olisi myös merkinnyt käytännössä vieraan pääoman -ehtoisten sijoitusten vähennyskelpoisuuden säilyttämistä, vaikka oman pääoman osalta vastaavaa etua ei olisi ollut saatavilla. Oikaisumenettelyn hallinnollista toteutettavuutta myös epäiltiin mm. sillä perusteella, että tällaista tukea on voinut antaa jokin muu konserniyhtiö kuin omistajayhtiö. Myös tuen muodot voivat poiketa toisistaan, joten asian selvittäminen jälkikäteen voisi olla hankalaa.¹²⁴⁷ Vaihtoehtomallin toimivuutta pohdittiin myös lopullisessa VaVK:n mietinnössä¹²⁴⁸.

¹²⁴⁵ Ks. Immonen 2005 s. 4, joka pitää säännöksen yhteyttä osakkeiden luovutustappioiden vähennyskeltvottomuuteen vain lakisystemaattisena. Ks. tästä näkökulmasta myös Valtti 2006 s. 24. Kirjoittajien mainitsema lakisystemaattinen yhteys on heikko, koska EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittamien erien vähennyskeltvottomuuden sääntelyssä on ainoastaan hyödynnetty osakkuusvapautussäännösten lakiteknistä toteutusta, mutta mitään varsinaista vahvaa EVL-systemaattista yhteyttä näiden kokonaisuuksien välillä ei ole. Ne eivät ole esimerkiksi juurikaan toisiinsa sidonnaisia soveltamisalojensa osalta, vaikka hallituksen esityksen informaatio liittäkin ne perustelujen osalta yhteen. Hallituksen esitys mainitsee tällöin johdonmukaisuuden. Ks. HE 92/2004 s. 38. Vrt. Juusela 2004 s. 228–229.

¹²⁴⁶ Andersson 2004 s. 497–498.

¹²⁴⁷ VM 8.6.2004 s. 9–11 sekä VM 10.6.2004 s. 3.

¹²⁴⁸ VaVM 12/2004 s. 6–7. Ks. myös HE 92/2004 s. 38.

Oikeuskirjallisuudessa säännöksen paikka on saanut sekä myönteistä palautetta että kritiikkiä osakseen. Mattila on nostonut esille nimenomaan säännöksen tarkoituksen eli vähennyskelvottoman luovutustappion estämisen. Hänen mukaansa ei ollut tarkoituksenmukaisinta sijoittaa säännöstä luonnollisia vähennyksiä koskevaan EVL 16 §:ään, vaan ”oikea ja luonnollinen paikka” niitä varten olisi ollut EVL 6 b §. Konsernituki olisi sisällynyt näin ollen hankintameno ja sen verotuksellinen kohtelu olisi mennyt näin hankintamenon mukaisesti. Mattila esitti huolensa siitä, että valittu lainsäädäntöratkaisu ”johtaa säännöksessä mainittujen erien kaikki tilanteet kattavaan vähennyskelvottomuuteen vaikka kohdeyhtiötä ei ole tarkoitus koskaan luovuttaa”.¹²⁴⁹

Lainvalmisteluaineisto ei ole järin informatiivinen säännöksen soveltamisalaan kuuluvien tapausten suhteen. Säännöksiä sovellettaessa on yleensä otettava huomioon muun muassa tuen antajan status, etuyhteyden luonne yritysten välillä ja edun vastikkeettomuus tai vastikkeellisuus.

Riski verokohtelun vastaamattomuudesta. EVL 14 §:n 1 momentin mukaan vaihto-, sijoitus- ja käyttöomaisuuden hankintameno on hyödykkeen hankinnasta ja valmistuksesta johtuneiden muuttuvien menojen määrä. EVL 16 §:n 7 kohdan mukaisen konsernitukisäännöksen soveltuminen on usein ongelmallista, koska se aiheuttaa antajan vähennyskelvottomuuden lisäksi saajalle tukea, joka tulee ottaa veronalaisena tulona huomioon saajan verotuksessa. Riski vastaavuusperiaatteen vastaisesta verotuspäätöksestä on suuri, kun EVL 16 §:n 7 kohtaa sovelletaan rajat ylittävissä tilanteissa. Hallituksen esityksen perustelut on sidottu tältä osin johdonmukaisuuden toteutumiseen.

”Koska konsernituki ei usein ole saajan veronalaista tuloa ja se lisäksi saatetaan suoritaa ulkomaiselle yhtiölle, jolloin tuki ei tule verotetuksi Suomessa, järjestelmän johdonmukaisuus kuitenkin edellyttää, ettei tällaista tukea voi vähentää.”¹²⁵⁰

Maksajalle vähennyskelvottoman ja saajalle ei-veronalaisen tulon osalta rajat ylittävissä tilanteissa ei synny erimielisyyttä verotusoikeuden jakamisesta. Verokohtelu ei ole kansainvälisissä tilanteissa näin hyvin yhteen niveltävää. Erä voi olla Suomessa vähennyskelvoton, mutta toisessa valtiossa sitä voidaan pitää saajalle veronalaisena tulona. Tämä tarkoittaa sitä, että verokohtelu tulisi selvittää jo hyvissä ajoin ennen järjestelyyn ryhtymistä.¹²⁵¹

Tilanne voi olla esimerkiksi sellainen, että erä on vähennetty ensi vaiheessa vuosikuluksi eikä sitä hyväksytty verotuksessa EVL 16 §:n 7 kohdan perusteella. Tämän jälkeen verovelvollinen saattaa pyrkiä muuttamaan erän pääomasijoitukseksi ja aktivoimaan sen hankintamenon lisäykseksi EVL 6 §:n 1 momentin 2 kohdan perusteel-

¹²⁴⁹ Mattila 2006b s. 19. Ks. samoin Niskakangas 2004d s. 7–8. Ks. myös vastalause 2, VaVM 12/2004 s. 31. Ks. myös Kukkonen 2010 s. 452–453.

¹²⁵⁰ HE 92/2004 s. 39. Ks. tästä Immonen 2005 s. 9 ja Juusela 2004 s. 227–228.

¹²⁵¹ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 347–348.

la.¹²⁵² Tällaiseen järjestelyyn saatetaan verotuksessa puuttua VML 28 §:n perusteella. On myös mahdollista, että erän vähennyskelpoisuus hylätään ensi vaiheessa säännönmukaisessa verotuksessa. Vähennyskeltvottomuuden tultua verovelvollisen tietoon verovelvollinen voi pyrkiä tässä vaiheessa vaatimaan hankintamenoa tehtävää lisäystä. Koska tätä ei ole jo alun perin tehty kirjanpidon tasolla, voidaan jälkikäteen hankintamenoa lisäys kuitenkin evätä. Verohaitta voi muodostua täten kaksinkertaiseksi.

Tukierän veronalaisuus voi tulla arvioitavaksi myös suomalaisen kohdeyhtiön verotuksessa. Oikeuskäytännössä KHO on pitänyt muun muassa ruotsalaisen aktieägartillskott-nimisen erän maksamista EVL 6 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna pääomasijoituksena eikä saajalle veronalaisena tulona.

KHO 2006:29

Ruotsissa yleisesti verovelvollinen B AB aikoi suorittaa Suomessa yleisesti verovelvolliselle tytäryhtiölleen A Oyj:lle sen oman pääoman tilanteen parantamiseksi ja konsernin sisäisten korollisten velkojen maksamiseksi vastikkeettoman ja ehdottoman aktieägartillskott-erän. A Oyj:ssä taseessa kyseinen erä kirjattiin vapaaseen omaan pääomaan. Katsottiin, että suoritus ei ollut A Oyj:lle veronalaista tuloa, vaan EVL 6 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu yhteisön muuna pääomasijoituksena saama erä.¹²⁵³

Vähennyskelpoisuutta tulee lähestyä tapauskohtaisesta näkökulmasta. Konsernitukea ei tulisi mieltää jyrkästi vähennyskeltvottomuuteen johtavaksi yleissäännökseksi EVL:ssa, vaan erityissäännökseksi, jota tulisi tulkita suppeasti. Tällöin EVL 16 §:n 7 momentin tulkinnassa lähtökohtana on verovelvollisen vaatimus tietyn erän vähentämisestä vuosikuluna. Vastakkaisena johtopäätöksenä on, että erä kirjattaisiin pääomasijoituksena osakkeiden hankintamenoa. Jälkimmäinen tulkinta sopii tilanteisiin, joissa erää ei voida pitää välittömänä tai välillisenä korvauksena saajan suoritteista, johon vähennyskelpoisuus pitäisi saada sidottua.¹²⁵⁴ Säännönmukaisen verotuksen toimittamisen näkökulmasta verovelvollisen vähennysvaatimuksen tultua hylättyä Verohallinnon ei tulisi ainakaan viran puolesta kirjata kyseessä olevaa erää osaksi kohdeyhtiön osakkeiden hankintamenoa. Johdonmukaisuutta edellytetään siis sekä veroilmoituksen antavalta verovelvolliselta että Verohallinnolta säännönmukaisen verotuksen toimittamisen yhteydessä.

EVL 16 §:n 7 kohdan säännöksen mainitsevat erät ovat antajalleen vähennyskeltvottomia, mutta niiden verokohtelusta saajan verotuksessa ei ole mainintaa. Antajan taholla on tarve luokitella erä pääomasijoituksesi (osa hankintamenoa) eikä vuosikuluksi (vähennyskeltvoton). Ensimmäisessä vaihtoehdossa erä ei ole EVL 6 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla saajalleen veronalaista tuloa.

¹²⁵² Immonen 2005 s. 9.

¹²⁵³ Ks. tapauksen kommentteista esim. Immonen 2007a s. 35.

¹²⁵⁴ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 80.

Jälkimmäisessä, EVL 6 b §:n 7 momentin tarkoittamassa konsernitilanteessa voi olla erityisen vaikeaa näyttää, että kyseessä oleva erä on annettu EVL 7 §:n tarkoittamassa mielessä tulon hankkimis- tai säilyttämistarkoituksessa¹²⁵⁵ ja että erä ei olisi EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittamassa mielessä vähennyskelvoton. Vähennyskelpoisuus saattaisi tällöin estyä lopulta myös VML 31 §:n mukaisen oikaisun seurauksena.

Tilanteessa, jossa ei ole kyse konsernitilanteesta EVL 6 b §:n 7 kohdan ja EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittamassa mielessä, on usein kyse portfoliosijoituksesta. Näin pienen omistussuuden ollessa kyseessä saamisen menetys tai arvonalentuminen on tavanomaisesti liikekulu, mikä tekisi EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittamista eristä vähennyskelpoisia EVL 7 §:n perusteella¹²⁵⁶.

Jos kuitenkin kyseessä on suorasijoitustilanne, aiheuttaa vähennyskelvottomuus paineen aktivoida EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittama erä osakkeiden hankintameno, jolloin erä ei ole saajalle veronalaista tuloa eikä maksajalle vähennyskelpoinen vuosikulu¹²⁵⁷. Jotta kulun aktivointi pääomasijoitukseksi olisi mahdollista, konsernitukien suorittajana tulisi olla pääsääntöisesti emoyhtiö, koska sellainen konserniyhtiö, joka ei itse omista tuettavan yhtiön osakkeita, ei kuitenkaan voine aktivoida suoritustaan¹²⁵⁸. Jos aktivointia ei tehdä eikä antajayhtiö kirjaa tukisuoritustaan pääomasijoitukseksi vaan pyrkii vähentämään suorituksen vuosikuluna, tulee sovellettavaksi EVL 16 §:n 7 kohta. Vähennyskelvottomuus ikään kuin yhtenäistää oman ja vieraan pääoman sekä hinnoittelutuen avulla tehtävän uuden tytäryhtiön rahoittamisen verokohtelun. Tähän kokonaisuuteen liittyy myös siirtohinta-oikaisun tekeminen VML 31 §:n perusteella. Tämän siirtohinta-oikaisun ohella myös EVL 16 §:n 7 kohta on asettanut lainsäädäntöteknisestä näkökulmasta selkeät rajat verosuunnittelulle.

Kuten edellä on verotusmenettelyn näkökulmasta todettu, kirjauksen muuttaminen pääomasijoitukseksi voi olla vaikeaa. Suosituksena voitaisiin pitää sitä, että jos konserniyritykset haluavat välttyä taloudelliselta kaksinkertaiselta verotukselta, niiden tulisi jo ennen erän maksua ottaa huomioon EVL 16 §:n 7 kohdan oikeusohje, mikä yleisesti johtanee sen kirjaamiseen osakkeiden hankintameno (EVL 14 §). Toisaalta pääomasijoituksen käytöllä lienee tietyissä tilanteissa mahdollista saavuttaa etuja, jotka liittyvät EVL 6 b §:n luovutustap-

¹²⁵⁵ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 81.

¹²⁵⁶ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 344. Ks. myös s. 344 av. 15, jossa on (johdonmukaisuusnäkökulmasta) kommentoitu hallituksen esityksen (92/2004 s. 39) tapaa perustella vähennyskelvottomuutta. Kommentaarin mukaan hallituksen esityksen perusteluissa ei mm. ”riittävästi analysoida konsernitukiin liittyvää problematiikkaa”. Vrt. Immonen 2005 s. 9.

¹²⁵⁷ Vrt. Valtti 2006 s. 31, joka huomauttaa, että valitsemalla pääomasijoitus voidaan välttää riski siitä, että verotuksessa juoksevana menona vähennetty erä luokiteltaisiin esimerkiksi jälki-verotuksella antajayhtiölle vähennyskelvottomaksi konsernitueksi. Vrt. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 343, jossa huomautetaan, että on epäselvää, voiko yhtiö ylipäätään ennen verotuksen päättymistä muuttaa kirjaustaan aktivoinniksi. Hankalaksi tilanteen tekee se, että verokohtelun määrittäminen antajan tasolla on tärkeä kysymys myös saajayhtiölle. Maksajan kuluksi kirjaama meno kirjataan lähtökohtaisesti saajan tuotoksi. Vrt. Juusela 2004 s. 227–228.

¹²⁵⁸ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 343–344. Vrt. Immonen 2005 s. 9, joka ei pidä oikeustilaa tämän osalta selvänä. Hän myös viittaa (vireillä olleeseen) OYL-uudistukseen.

piosäännösten soveltamiseen, vaikkakin niiden soveltamisala on varsin rajallinen.

Lainsäätäjä voisi myös ryhtyä toimenpiteisiin tämän (mahdollisen) vastaavuusongelman ratkaisemiseksi. Yhtenä vaihtoehtona olisi säätää erityinen vastaoikaisusään-
nös, jolla voitaisiin selvittää tilannetta saajayhtiön verotuksessa. EVL 16 §:n 7 koh-
dassa mainitut erät voitaisiin myös säätää lisättäväksi hankintameno, ja näin ollen
lopullinen tuloutuminen olisi siirtynyt osakkeiden luovutuksen ajankohtaan eikä vä-
hennyskysymys olisi tässä vaiheessa tullut selvitettäväksi. Tällainen lainsäädännöl-
linen ratkaisu saattaisi kuitenkin aiheuttaa voimakasta verosuunnittelua ja johtaisi
todennäköisesti merkittävien sulkusäännösten tarpeeseen.

”edellä 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun yhteisön –”. EVL 17 §:n 2
kohdan mukaan EVL 7 §:ssä tarkoitettuja vähennyskelpoisia menetyksiä ovat
muun muassa myyntisaamisten arvonalenemiset sekä muun rahoitusomaisuus-
den lopullisiksi todetut arvonalenemiset EVL 16 §:ssä säädetyin poikkeuksin.
EVL 16 §:n 7 kohdan oikeusohje koskee tuenantajaedellytyksen osalta ainoas-
taan sellaisten EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettujen yhteisöjen an-
tamia tukia, joille osakkeiden luovutuksesta syntyvät tappiot sekä osakkeiden
arvonalentumiset ja osakkeiden lopulliset menetykset ovat vähennyskeltvotto-
mia eli kyse on sellaiselle kohdeyhtiölle annetusta konsernituesta, josta se ”tai
6 b §:n 7 momentissa tarkoitetut konserniyhtiöt omistavat yksin tai yhdessä vä-
hintään kymmenen prosenttia osakepääomasta”. Yhteisöllä tarkoitetaan tässä
yhteydessä osakeyhtiötä, osuuskuntaa, säästöpankkia ja keskinäistä vakuutus-
yhtiötä. Subjektivaatimus on toteutettu osakkuusvapautuksen tapaan viittauk-
sella EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohtaan.¹²⁵⁹

EVL:n järjestelmässä ei ole tässä kohdin mainittu lainkaan ulkomaisia yhtei-
söjä tai niiden Suomessa olevia kiinteitä toimipaikkoja.¹²⁶⁰ EVL 16 §:n 7 kohta
koskee subjektitasolla vain EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisia yhteisö-
jä. Säännös soveltuu kuitenkin myös Suomessa rajoitetusti verovelvollisen
Suomessa olevan kiinteän toimipaikan verotukseen, koska sitä verotetaan muu-
toinkin samoin kuin suomalaista osakeyhtiötä. Näin voidaan nähtävästi toimia
sekä antajan että saajan ollessa rajoitetusti verovelvollisen yhteisön Suomessa
oleva kiinteä toimipaikka. Tähän soveltuu samanlainen kysymyksenasettelu
kuin aikaisemmin käsiteltyjen osakkuusvapautuksen subjekti- ja objektiedelly-
tysten suhteen.

EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettujen subjektien vähennyskelpoi-
sia menetyksiä arvioidaan EVL 17 §:n lisäksi nyt myös EVL 16 §:n 7 kohdan
perusteella. EVL 16 §:n 7 kohta ei siis koske muita tuenantajia kuin EVL 6 §:n

¹²⁵⁹ Ks. tuenantajaa koskevista edellytyksistä esim. Valtti 2006 s. 24–25.

¹²⁶⁰ Verotuksen legaalimääritelmistä (mm. yhteisön osalta) ks. laajemmin Andersson – Lin-
nakangas 2006 s. 12–13 sekä Myrsky – Ossa 2008 s. 62–63.

1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja yhteisöjä¹²⁶¹. Tämä johtaa siihen, että niiden verovelvollisten, joille voi syntyä vähennyskelpoinen meno käyttöomaisuuteen kuuluvista osakkeista (ei EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittamat verovelvolliset), saamisten menetyksiä arvioidaan esimerkiksi EVL 7 §:n ja EVL 17 §:n perusteella, eikä EVL 16 §:n 7 kohta vaikuta niiden verotukseen. Soveltamisalan ulkopuolelle jäävät esimerkiksi elinkeinoyhtymän tai pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön antamat tuet. Näiden mahdollista vähennyskeltvottomuutta ei voida perustaa EVL 16 §:n 7 kohtaan, jolloin saamisten menetysten ja arvonalentumisten verokohtelua tulee arvioida EVL 17 §:n tai EVL 7 §:n nojalla. Yritysmuotoneutraalisuus ei näin ollen toteudu EVL 16 §:n 7 kohdan säännöksessä. Muun muassa konsernilainan alaskirjaus voidaan vähentää kuluna, jos velkojana on esimerkiksi konsernissa oleva kommandiittiyhtiö.

Vaikka veronkiertojärjestelyihin voidaankin puuttua VML 28 §:n avulla, olisi lainsäätäjän syytä miettiä mahdollisuuksia sisällyttää elinkeinoyhtymät myös EVL 16 §:n 7 kohdan soveltamisalaan. Tällaista on esitetty aikaisemmin tässä tutkimuksessa jo osakeluovutusten osalta, joten olisi ainoastaan luontevaa, että asia tulisi harkittavaksi myös vieraan pääoman erien ja konsernituen vähennyskeltvottomuuden tapauksessakin.

Laissa tai sen esitöissä ei ole mainintaa pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön antaman tuen verokohtelusta. Lain sanamuodon perusteella voidaan päätellä, että EVL 16 §:n 7 kohta ei olisi esteenä sille, että pääomasijoitustoimintaa harjoittava yhteisö vähentää EVL 16 §:n 7 kohdassa mainittuja eriä verotuksessaan¹²⁶². Vähennyskeltvottomuus tai verotuksen oikaisu saattaa kuitenkin seurata EVL 7 §:n tai VML 31 §:n perusteella.

Tulkinnanvaraisten tilanteiden määrää vähentää kuitenkin osaltaan se, että oikeuskäytännön mukaan pääomasijoitustoimintaa harjoittavalla yhteisöllä ei voi nähtävästi olla sekä veronalaisesti luovutettavia (pääomasijoitustoimintaan liittyviä omistuksia) että verovapaasti (ei-pääomasijoitustoimintaan liittyviä omistuksia) luovutettavia osakekantoja omistuksessaan, vaan se on rajattu subjektina täysin EVL 6 b §:n soveltamisalan ulkopuolelle¹²⁶³.

Jos pääomasijoitusyhtiö antaisi saamisensa anteeksi kokonaan tai osittain omistamalleen osakeyhtiölle tai antaisi sille konsernitukea, se voisi ainakin periaatteessa vähentää menetyksen tai maksetun erän verotuksessa sillä edellytyksellä, että kyseistä tukea antavan yhteisön katsotaan harjoittavan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan

¹²⁶¹ Ks. Juusela 2004 s. 237–238.

¹²⁶² Ks. Niskakangas 2004d s. 9.

¹²⁶³ Vrt. KHO 2009 T 1619. Toisin VaVM 12/2004 s. 8–9, jossa päädyttiin eri kannalle kuin lopulta lakia sanamuodon mukaisesti tulkinnut KHO. Tätä kysymystä on käsitelty tarkemmin edellä tutkimuksen pääomasijoitustoimintarajausta kappaleessa 8.4. Tulkinnanvaraisuuteen liittyvistä uudistuksen voimaantulovuoden aikaisista kommentteista ks. myös Juusela 2004 s. 226 av. 359 ja s. 171–174. Vrt. Penttilä 2010a s. 262–264.

tarkoittamassa mielessä pääomasijoitustoimintaa. Veroriski ei siis liittyisi tällöin EVL 16 §:n 7 kohtaan vaan edellä kuvattuihin säännöksiin. Tämä mahdollistaa laajan sijoitusten tappiollisuuden verovaikutteisen huomioonpääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön verotuksessa. Sekä kohdeyhtiön osakkeiden luovutustappio että luovutetulta kohdeyhtiöltä oleva lainasaamisen menetys ovat sille vähennyskelpoisia elinkeinotoiminnan tulosta.

” – sellaiselta osakeyhtiöltä – – ”. EVL 16 §:n 7 kohta koskee tuensaaja- tai velallisyhtiöedellytyksensä osalta ainoastaan osakeyhtiöitä. Yhtiömuotorajaus on vastaava kuin osakkuusvapautussäännösten kohdeyhtiöedellytyksissä. Tällä rajauksella on vahvistettu systeemyhteyttä EVL 6 b §:n ja EVL 16 §:n 7 kohdan välillä.¹²⁶⁴

Saajaa koskeva edellytys on sidottu osakeyhtiö-yritysmuotoon kahdessa osassa. Ensi vaiheessa lain sanamuoto puhuu osakeyhtiöstä, ja toiseksi asia varmennetaan käyttämällä omistusosuudesta puhuttaessa sanaa ”osakepääoma”. Jälkimmäisestä maininnasta muodostuu systemaattinen yhteys osakkuusvapautusjärjestelmään, joka on sidottu osakkeen luovutukseen. Tällöin myös EVL 16 §:n 7 kohdan objektiedellytykset on sidottu suomalaiseen osakeyhtiöön ja suomalaista osakeyhtiötä vastaaviin ulkomaisiin yhtiöihin sekä tällaisten ulkomaisten yhtiöiden Suomessa oleviin kiinteisiin toimipaikkoihin¹²⁶⁵.

Kotimaisten tilanteiden osalta voidaan todeta, ettei EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla voida evätä seuraavilta tahoilta olevien saamisten menetysten ja arvonalentumisten sekä niille annettujen konsernitukien vähennyskeltvottomuutta: elinkeinoyhtymä, vakuutusyhdistys, laivanisännistöyhtiö, eurooppalainen taloudellinen etuyhtymä, valtion liikelaitos, kunnallinen liikelaitos, nettoyksikkö, keskinäinen vakuutusyhtiö, osuuskunta, taloudellinen yhdistys, aatteellinen yhdistys ja säätiö. Näiden toimiessa saajana voi vähennyskelpoisuus kuitenkin estyä EVL 7 §:n ja EVL 17 §:n nojalla tai VML 31 §:n mukaisen siirtohintaoikaisun johdosta.

Ulkomaisten kohdeyhtiöiden osalta säännöksen soveltamisala vaikuttaa laajalta. Säännöksen soveltamista ei ole sidottu emo-tytäryhtiödirektiivin soveltamisalan piiriin kuuluviin yhtiöihin tai verosopimuksen soveltumiseen kohdeyhtiön maksamaan osinkoon kuten osakkuusvapautuksen tilanteessa. Säännös ei kuitenkaan koske hallituksen esityksen osakkuusvapautusta koskevan maininnan perusteella arvioituna ainoastaan suomalaisia osakeyhtiöitä säännöksen tarkoittamien erien objekteina, vaan kyse voi olla myös suomalaista osakeyhtiötä vastaavasta yhtiöstä. Täyttä vastaavuutta ei välttämättä edellytetä, mutta on epäselvää, toimitaanko tältä osin täysin samojen kriteerien perusteella kuin osakkuusvapautuksen ulkomaisten yhtiöiden soveltamiskysymyksen yleisessä osassa (vastaava-kriteeri). Tästä näkökulmasta säännösten valinnan osalta ongelmallisen tilanteen muodostaa ainakin rajavastuuyhtiölle annettu konsernitu-

¹²⁶⁴ Ks. tuensaajaa koskevista edellytyksistä esim. Valtti 2006 s. 25–27.

¹²⁶⁵ Vrt. HE 92/2004 s. 62. Vrt. myös Niskakangas 2004d s. 9.

ki. Koska säännös on veropohjaa turvaava oikeusohje, tulkitaan sitä nähtävästi rinnakkain VML 31 §:n kanssa, eikä tällöin ole välttämättä merkityksellistä, vastaako tuensaajayhtiö täysin osakeyhtiötä tai onko sen kotivaltio välttämättä edes verosopimusvaltio. Säännöksen soveltamisalasta on joka tapauksessa tullut laaja, vaikkakin rajat ylittävissä tilanteissa sovellettavaksi tulee lähtökohtaisesti VML 31 § eikä EVL 16 §:n 7 kohta.

Aiheen epäselvyyden vuoksi tulisi harkita, voitaisiinko lainkohtaa selventää uusilla säännöksillä, joissa tuensaajayhtiöt määriteltäisiin tarkemmin. Tällöin EVL 16 §:n 7 kohtaan lisättäisiin viittaus EVL 6 b §:n 1 momenttiin, jossa käytetään termiä osake, tai siinä viitattaisiin EVL 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan tarkoittamaan yhtiöön. Lainsäätäjä voisi täydentää säännöksen objektiedellytystä esimerkiksi seuraavalla viittauksella: ”— sellaiselta edellä 6 b §:n 2 momentin 3 kohdan tarkoittamalta yhtiöltä, josta — ”.

Jälkimmäinen vaihtoehto aiheuttaisi kuitenkin veropohjan näkökulmasta erittäin ongelmallisen tilanteen, kun verosopimuksettomiin kolmansiin valtioihin tehtyjen suorasijoitusten osalta vieraan pääoman -ehtoisten sijoitusten menetykset, arvonalentumiset ja konsernituet olisivat vähennyskelpoisia. Tämä ei olisi ainakaan järjestelmän eheyden näkökulmasta toivottava lainsäädäntöratkaisu. On todennäköistä, että tältä osin säännökseen ei kohdistu muutospainetta, vaan päähuomion saavat osakkuusvapautuksen, EVL 16 §:n 7 kohdan ja siirtohinnoittelunormin väliset systemaattiset yhteydet.

Kun vertaillaan pääomasijoituksen ja konsernituen verokohtelua, eivät tuensaajaa koskevat edellytykset ole neutraalisuusperiaatteen mukaisia. Tilanne vaikuttaisi ongelmalliselta sijoitusmuotoneutraalisuuden näkökulmasta. EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittama vähennyskelvottomuus on sidottu osakeyhtiöön tuensaajana, eikä objektia koskeva määritelmä ole yhtä monipuolinen kuin EVL 6 b §:n 1 ja 2 momenttien systematiikassa. EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettun kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiön taikka osakeyhtiön, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa, osakkeen luovutuksesta syntynyt tappio on vähennyskelpoinen suoraan elinkeinotulosta EVL 6 b §:n 4 momentin 2 virkkeen nojalla. Sitä vastoin erityisen konsernituen vähennyskelvottomuuteen ei EVL 16 §:n 7 kohdan mukaan vaikuta se, käsittääkö kohdeyhtiön toiminta tosiasiallisesti pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa, tai ylipäätään se, millainen saajayhtiön toiminnan luonne on. Lienee kuitenkin mahdollista, että asunto- ja kiinteistöosakeyhtiö eivät kuuluisi objektiedellytyksen osalta EVL 16 §:n 7 kohdan soveltamisalan piiriin, koska säännöksessä on mainittu nimenomaisesti ainoastaan osakeyhtiö¹²⁶⁶. Tällöin on epäselvää, voitaisiinko säännöstä soveltaa erityisiin osake-

¹²⁶⁶ Toisin Helsingin HAO 6.2.2012 12/0133/3, jossa oli kyse X Oy:n kokonaan omistamaltaan Kiinteistö Oy Y:ltä olevasta lainasaamisesta ja sen lopullisesta menetyksestä. HAO katsoi, että kyse ei ollut myyntisaamisesta ja saaminen oli syntynyt ilman vastasuoritusta. X Oy ei ollut oikeutettu vähentämään tulostaan Kiinteistö Oy Y:ltä olevan lainasaamisen arvonalenemista. HAO

yhtiötyyppisiin yhtiömuotoihin, kuten asunto- ja kiinteistöosakeyhtiöihin, joita koskee oma erityinen lainsäädäntönsä. Jos osakeyhtiön katsottaisiin tarkoittavan tällaisiakin yhtiöitä, EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittamien erien vähennyskeltvottomuuden laajuus poikkeaisi luovutustappion vähennyskeltvottomuuden soveltamisalasta ja aiheuttaisi näin myös neutraalisuusongelman oman ja vieraan pääoman sijoitusten kesken.

Verokohtelu poikkeaa TVL:n mukaisesta verokohtelusta, mikä aiheuttaa epäneutraalisuutta tulolähteiden välille. Tällaiset tilanteet tulevat ajankohtaisiksi, jos omistajayhtiötä verotetaan TVL:n mukaan ja/tai kohdeyhtiön osakkeet kuuluvat TVL-tulolähteeseen. Tällöin myös etuyhteyssaamisten menetyksiä ja arvonalenemisia sekä annettua konsernitukea arvioidaan TVL:n säännösten mukaan.

TVL ei tunne erikseen konsernitukea tai etuyhteyssaamisten arvonalentumisten tai menetysten vähennyskelpoisuutta. Myöskään mitään erillistä saamisen menetyksen vähennyskelpoisuuden mahdollistavaa säännöstä ei TVL:n järjestelmässä ole.

Tästä huolimatta vähennyskelpoisuus toteutuu TVL-verotuksessa, jos kyse on lopullisesta menetyksestä. TVL 50 §:n 3 momentin 3 kohdan mukaan luovutustappioon rinnastetaan sellainen arvopaperin arvonalentuminen, jota voidaan konkurssin tai muun siihen verrattavan syyn vuoksi pitää lopullisena. Tämä näyttäisi mahdollistavan menetysten vähennyskelpoisuuden, koska arvopaperiin perustuvan saamisen lopulliseen menetykseen voidaan säännöksen nojalla soveltaa luovutustappiota koskevia säännöksiä.

Lainasaamisen arvonalentumista ei kuitenkaan rinnasteta luovutustappioon. Saamisen menetykset voivat siis tulla vähennyskelpoisuuden piiriin, jos mainittu lopullisuutta tarkoittava edellytys täyttyy. Kuitenkaan saamisen luovutusten osalta ei liene mahdollista ajatella, että kyse olisi konkurssiin verrattavasta syystä.

Konsernitukena pidettäviä erä ei nähtävästi voitaisi yleensä vähentää TVL:n mukaisessa verotuksessa. Vähennyskelpoisuus saattaisi olla mahdollinen ainoastaan tulon hankkimisesta ja säilyttämistä johtuneiden menojen vähennyskelpoisuuden yleissäännöksen nojalla. Konsernitukikeskustelu ei kuitenkaan sovi luontevasti TVL:n mukaiseen verotukseen.

” – , josta verovelvollinen tai 6 b §:n 7 momentissa tarkoitettut konserniyhtiöt omistavat yksin tai yhdessä vähintään kymmenen prosenttia osakepääomasta – ”. Toinen saajaa koskeva edellytys liittyy antajayhtiön omistussuuden suuruuteen saajayhtiöstä (suorasijoitussuhde) sekä etuyhteyden huomioimiseen omistussuuden suuruutta laskettaessa¹²⁶⁷. Säännös koskee ainoastaan tilanteita, joissa etuyhteyksiin yhteenlaskettu omistussuus kohdeosakeyhtiön osakepääomasta on vähintään 10 prosenttia¹²⁶⁸. Lain esitöiden mukaan on käytännös-

lausui myös perusteluissa, että X Oy ei ”edes väittänyt harjoittavansa pääomasijoitustoimintaa”. Toisin myös Juuela 2004 s. 226.

¹²⁶⁷ Ks. omistussuusedellytyksestä esim. Valtti 2006 s. 25–27, joka mm. pitää edellytystä nimenomaan objektiivisena säännöksen sanamuodon ” – osakeyhtiöltä, josta – omistavat – ” perusteella.

¹²⁶⁸ Lainajärjestelyjen yhteydessä mahdollisesti hyödynnettävää, vaihtovelkakirjalainan ehtoihin perustuvaa oikeutta saada osakkeet lainantajan omistukseen maksukyvyttömyystapaukses-

sä harvinaista, että alle 10 prosentin omistustilanteisiin liittyisi tämän säännöksen tarkoittamia menetyksiä, jotka johtuvat toisen yhtiön tukemisesta¹²⁶⁹.

Säännökseen ei siis sisälly muita edellytyksiä kuin omistususuusvaatimus eikä esimerkiksi EVL 6 b §:n 2 momentin kaltaisia erityisiä edellytyksiä. Vaihtoehtona olisi ollut yhtenäistää EVL 16 §:n 7 kohdan konsernituen vähennyskelvottomuuden edellytykset EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan ja EVL 6 b §:n kriteereiden kanssa. Kyse on vähennyskelvottomuutta koskevasta säännöksestä ja lainsäätäjällä on halunnut tällä soveltamisalaa koskevalla linjauksella varmistaa säännöksen toimivuuden ja sen kattavuuden. Omistususuutta koskeva edellytys riittää rajaamaan soveltamistapaukset aitoihin suorasijoitus- ja etuyhteystilanteisiin. Tilanne on kuitenkin jossakin määrin epäneutraali esimerkiksi omaisuuslajikysymyksen osalta, koska EVL 16 §:n 7 kohdan vähennyskelvottomuus voi realisoitua myös esimerkiksi vaihto-omaisuusosakkeiden tapauksessa, jos omistususuusedellytys täyttyy. Lienee kuitenkin käytännössä harvinaista, että tällaisia tapauksia esiintyisi¹²⁷⁰.

Säännöksen omistususuusvaatimus on sidottu suoraan EVL 6 b §:n 7 momentin ”konserniyhtiöitä” koskevaan säännökseen. Säännöksen tarkoittamaa 10 prosentin omistusrajaa laskettaessa otetaan huomioon verovelvollisen lisäksi myös muiden samaan säännöksen tarkoittamaan etuyhteyspiiriin kuuluvien EVL 6 b §:n 7 momentin tarkoittamien tahojen omistususuudet kohdeyhtiöstä. Säännös on vahva osoitus etuyhteyden huomioivasta ajattelusta, kun kyse on vähennyskelvottomista eristä. Vähennyskelvottomuus toteutuu esimerkiksi emoyhtiön ja alakonsernin yhtiöiden välisen suhteen perusteella tai saman emoyhtiön eri alakonsernien yhtiöiden välillä. Omistususuuden ei tarvitse olla suora.¹²⁷¹

Määritelmän perustan muodostaa EVL 6 b §:n 7 momentin viittaus OYL 8 luvun 12 §:ään. Koska EVL 6 b §:n 7 momentin nojalla etuyhteyssuhde (konserniyhtiöasema) voi syntyä myös luonnollisten henkilöiden tai elinkeinoyhtymien omistuksen kautta, voidaan vähennyskelvottomuuden soveltamisalaa pitää laajana. Säännöksen soveltamisen kannalta on merkityksellistä ottaa huomioon sekä tuenantajayhtiön omistususuus että sellaisen yhtiön omistususuus, jonka kanssa tuenantajayhtiö kuuluu OYL 8 luvun 12 §:ssä tarkoitettuun konserniin tai jos nämä yhtiö ovat sellaisia, joissa kaikissa yhdellä tai useammalla luonnollisella henkilöllä, oikeushenkilöllä tai näillä yhdessä on osakeyhtiölain 8 luvun 12 §:ssä tarkoitettua määräysvaltaa vastaava määräysvalta. Määräysvalta tarkoittaa yli 50:tä prosenttia omistetun yhtiön osakkeiden tuottamasta ää-

sa ei voitane osakepääomaan sidotun edellytyksen vuoksi ottaa huomioon omistususuutta laskettaessa.

¹²⁶⁹ HE 92/2004 s. 38–39. Ks. myös Immonen 2005 s. 9, joka huomauttaa, että omistuksen ollessa alle 10 prosenttia ei konsernituki-termiä tulisi edes käyttää. Ks. tästä myös Juusela 2004 s. 226.

¹²⁷⁰ Vrt. KVL 37/2005, jossa nähtävästi päädyttiin arvioimaan, että kyse oli EVL 16 §:n 7 kohdan kattamasta omistustilanteesta, mutta eria ei kuitenkaan pidetty vähennyskelvottomina.

¹²⁷¹ Juusela 2004 s. 226 ja Niskakangas 2004d s. 9.

nimäärästä. Vähennyskelvottomuuden synnyttävä omistussuhde syntyy EVL 6 b §:n 7 momentin perusteella myös silloin, kun omistusketjussa on mukana elinkeinoyhtymä tai luonnollinen henkilö¹²⁷². Näiden antama konsernituki ei ole kuitenkaan vähennyskelvotonta EVL 16 §:n 7 nojalla.

Esimerkki

X Oy on Y Ky:n vastuunalainen yhtiömies. X Oy omistaa 100 % Z Oy:stä. Z Oy on Y Ky:n ääneton yhtiömies. Y Ky omistaa 100% saksalaisen B AG:n osakkeista. X Oy:llä, Y Ky:llä ja Z Oy:llä on konsernin sisäisiä lainasaamisia B AG:ltä, joita ei pidetä myyntisaamisina. B AG:n toiminta on tappiollista eikä saamisilla ole enää arvoa, koska B AG on maksukyvytön, eikä se pysty maksamaan takaisin konsernilainojaan. Lainoja ei ole myöskään konvertoitu omaksi pääomaksi.

X Oy, Y Ky ja Z Oy kirjaavat lainasaamisen anteeksiannoksi kirjanpidossaan 31.12.2011 päättyvällä tilikaudella. X Oy ja Z Oy eivät saa vähentää lainasaamisen alaskirjausta verotettavasta tulostaan EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla. Sama säännös ei sovellu kuitenkaan Y Ky:n lainasaamisen alaskirjaukseen, koska se ei ole EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittama yhteisö eli EVL 16 §:n 7 kohdan vähennyskelvottomuuden soveltamisalaan kuuluva subjekti.

Etuyhteyspiirin omistusten huomioiminen kokonaisuudessaan erityisellä osakkuusvapautussäännöksiin sisällytetyllä sääntelyllä vaikuttaa sopeutuvan hyvin EVL:n systematiikkaan. EVL 16 §:n 7 kohdan osalta etuyhteyden huomioiminen mahdollistaa säännöksen laajan soveltamisalan, mikä ei kuitenkaan ole mahdollista osakkuusvapautusta sovellettaessa. Tämä tekee säännöksen soveltamisesta joustavaa.

Hallituksen esityksessä on nostettu esille, että vieraan pääoman rahoituksesta saattaa etuyhteyspiirissä huolehtia muu kuin omistajayhtiö¹²⁷³. Etuyhteysmääritelmä voi aiheuttaa veroarbitraasia konsernin rahoitusyhtiöiden näkökulmasta. Kotimaisten rahoitusyhtiöiden osalta etuyhteyden huomioiminen voi johtaa konsernisaamisten alaskirjausten vähennyskelvottomuuteen, jos kyse ei ole myyntisaamisista. Vähennyskelvottomuus voi estyä ainoastaan, jos kyseessä on rahoitusyhtiön tai pankin muuhun vastaavaan luototukseen liittyvä lainasaaminen¹²⁷⁴ tai muihin vastaaviin asiakassuhteisiin rinnastettava yritysrahoituslaina¹²⁷⁵. Tämä voi aiheuttaa painetta siirtää konsernisaamisten hallinnointi ja etuyhteyspiirin sisäinen rahoitustoiminta Suomen ulkopuolelle sellaiseen valtioon, jossa vähennyskelpoisuus mahdollistuu tai ainakin järjestelmä on muuten joustava tässä suhteessa¹²⁷⁶.

¹²⁷² Ks. KVL 37/2005.

¹²⁷³ HE 92/2004 s. 39.

¹²⁷⁴ Ks. KVL 37/2005.

¹²⁷⁵ Ks. KHO 2012 T 6 ja KHO 2012 T 7.

¹²⁷⁶ Vrt. Juusela 2004 s. 226.

Etuyhteyden huomioiva säännös ottaa tässä yhteydessä hyvin huomioon yrityskokonaisuuden, vaikkakaan suorasijoitusajattelu ei ole kaikenkattavaa muualla EVL:n systematiikassa (mm. omistussuuden osalta). Sääntely huomioi kuitenkin sekä perustilanteet että erityistilanteet ja kykenee varsin hyvin vastaamaan verosuunnittelun tarjoamiin haasteisiin. Kyseinen lainsäädännöllinen ratkaisu on poikkeuksellinen EVL:n systematiikka huomioon ottaen. Olisi myös mahdollista ajatella, että osakkuusvapautussäännöksiä kehitettäisiin enemmän tähän suuntaan eli etuyhteyden yhteenlasketut omistukset paremmin huomioivaan suuntaan.

Etuyhteyssäännös ei ota kuitenkaan huomioon tilanteita, joissa ei ole muodollisesti kyse sellaisesta omistusyhteystilanteesta, jonka EVL 6 b §:n 7 momentti ja EVL 16 §:n 7 kohta kattavat. Kyse voi olla esimerkiksi ulkomaisen yrityksen kanssa tehdystä myyntisopimuksesta. Sopimuksesta johtuen tilanne voi taloudellisesti lähestyä jo suorasijoitusta, vaikka ulkomainen myyntiyhtiö onkin itsenäinen yritys. Suorasijoitustilanteessa konserni esimerkiksi voi perustaa myyntiyhtiön hoitamaan myyntitoimintaa kyseisessä valtiossa. Vaihtoehtona voi olla itsenäisen myyntiagentin hyödyntäminen. EVL 16 §:n 7 kohdassa mainittujen tilanteiden kaltaisia tilanteita voi ilmetä myös tällaisten etuyhteyden ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Myös muut saamiset kuin myyntisaamiset voivat liittyä ulkopuolisen tahon kanssa toimimiseen. Tällaisten saamisten menetyksiin ei voida soveltaa EVL 16 §:n 7 kohdan mukaista vähennyskeltvottomuutta, vaikka suorasijoitustilanteessa ne olisivat vähennyskeltvottomia. Jos etuyhteyksiin ulkopuoliselle taholle annetaan rahoitustukea, saattaa vähennyskelpoisuus kuitenkin estyä EVL 7 §:n nojalla, jos katsottaisiin, että kyseinen meno ei kuuluisi antajayhtiölle, koska se olisi maksettu toisen verovelvollisen puolesta.

Suorasijoitussuhteen ajankohta. Vähennyskeltvottomuuden yhtenä edellytyksenä on, että omistussuusedellytys – eli edellytettävä suorasijoituksen olemassaolo – täyttyä välittömästi tai välillisesti EVL 6 b §:n 7 momentin tarkoittaman etuyhteyden kautta. Säännöksessä ei ole kuitenkaan mainintaa siitä, minkä ajankohdan mukaan suorasijoitussuhdetta tarkastellaan, anteeksiantohetken vai tilinpäätöshetken perusteella.¹²⁷⁷ On myös huomattava, että EVL 22 §:n 2 momentin mukaan menetys otetaan huomioon sen verovuoden kuluna, jolloin se todetaan. Tällä on vaikutusta erityisesti sellaisten tilanteiden tulkintaan, joissa suorasijoitussuhde on katkenut ja tämän jälkeen saatava alaskirjataan.

On ensinnäkin mahdollista, että saatava on anteeksiannettu kesken tilikauden, jolloin saatavan anteeksiantohetkellä vallitsee konsernisuhde. Jos suorasijoitussuhde on tällöin voinut myös tilinpäätöshetkellä, on EVL 16 §:n 7 kohdan soveltuminen selvä asia. Saatavan anteeksianto on vähennyskeltvoton.

Toiseksi voidaan tuoda esille tilanne, jossa saatava on anteeksiannettu kesken tilikauden, jolloin saatavan anteeksiantohetkellä vallitsee suorasijoitussuhde, mutta tämä on lakannut tilinpäätöshetken mennessä. Tällaisessa tilanteessa ei ainakaan lain sanamuodosta käy ilmi, että säännöksen soveltuminen olisi sidoksissa tilinpäätöshetkeen.

¹²⁷⁷

Ks. erilaisista ajankohdista ja niihin liittyvistä tulkintatilanteista esim. Kaijalainen 2005 s. 2–3.

Kolmanneksi on mahdollista, että verovelvollinen on kirjannut lainasaamisen alas, kun suorasijoitussuhde ei ole ollut enää voimassa. Omistussuhde on siis tällöin lakannut ennen kuin saatava on (ainakin muodollisesti) kirjattu alas. Omistussuhde on voinut lakata saman tilikauden aikana tai jo ennen sitä. Tällöin on tyypillisesti kyse tilanteesta, jossa osakkeet on myyty etupiirin ulkopuoliselle ostajalle, jolloin on jo samalla sovittu myöhemmin tapahtuvasta saatavan anteeksiannosta. Vähennyskeltottomuus lienee tällaisen sopimuksen ollessa kyseessä selvä asia¹²⁷⁸. Tällöin omistussuhteen lakkaaminen ja saatavan anteeksianto olisivat ajallisesti kohdistettavissa samaan hetkeen. Tilanne voi olla myös sellainen, että osakekaupan yhteydessä sovitaan, että lainasaatavat maksetaan takaisin, kun kohdeyhtiön kannattavuus palautuu tai mikäli ostajayhtiö myy kohdeyhtiön edelleen.

Neljänneksi voidaan mainita tilanne, jossa suhde ei ole ollut lainan alaskirjaushetkellä voimassa, mutta suhde on muodostunut ennen tilinpäätöshetkeä. Jos osapuolten välillä voidaan katsoa sovitun järjestelystä, jolla on pyritty vaikuttamaan tulevan osakekaupan kauppahintaan, voidaan vähennyskeltottomuus evätä sillä perusteella, että kyseessä on pääomasijoituksen kaltainen erä, jota ei ole kirjattu hankintamenuun ja joka ei ole vähennyskelpoinen EVL 16 §:n 7 kohdan perusteella ottaen huomioon, että alaskirjaus on liittynyt myöhemmän suorasijoitussuhteen syntymiseen johtaneeseen osakekauppaan. Tällöin verovelvollisen pitäisi lähtökohtaisesti pystyä osoittamaan saamisen alaskirjaukselle verotuksesta riippumaton liiketaloudellinen peruste.

Verohallinnon mukaan omistusosuutta määritettäessä ratkaisevaa on lähtökohtaisesti saamisen alaskirjaus, anteeksiantohetki tai tuen antohetki. Verohallinto katsoo, että jos saman tilikauden aikana on tätä hetkeä ennen tai tämän hetken jälkeen kuitenkin tapahtunut omistusjärjestelyjä, joiden avulla pyritään tarkoituksen vastaisten etujen syntymiseen, voidaan omistusosuutta tarkastella myös muun hetken perusteella.¹²⁷⁹ Tällä Verohallinto viittaa kokonaisvaltaiseen asian arviointiin nähtävästi myös sellaisissa tilanteissa, joissa konserniyhtiötä ollaan luovuttamassa ulkopuoliselle ostajalle ja myyjäyhtiö pyrkii hyötymään saamisistaan verotuksessaan.

Yrityskauppatilanteessa saamisen anteeksiannolla yleensä on korottava vaikutus kohdeyhtiöstä saatavaan kauppahintaan. Anteeksiannon vähennyskelpoisuudella olisi tällöin asymmetriaa lisäävä vaikutus, koska saatavan anteeksianto kasvattaa luovutushinnan määrää, mikä lisää luovutusvoiton määrää tai pienentää luovutustappiota. Olisi järjestelmän tarkoituksen vastaista sallia tällainen verosuunnittelu saamisen anteeksiantoa hyväksi käyttäen.¹²⁸⁰

¹²⁷⁸ Ks. Kaijalainen 2005 s. 3.

¹²⁷⁹ VeroH 2.11.2005. Ks. vastaavista arvioista myös Kukkonen 2010 s. 453, Myrsky – Linna-kangas 2010 s. 211 sekä Immonen 2005 s. 8, joka viittaa VML 28 §:n soveltamismahdollisuuksiin.

¹²⁸⁰ Vrt. Kaijalainen 2005 s. 2.

Jos saatavasta on luovuttu konsernisuhteen voimassaolohetkellä, lienee vähennyskelvottomuus Verohallinnon ohjeen perusteella arvioituna selkeä asia. Verotuksessa lähtökohdaksi otetaan toisaalta myös sellainen hetki, jolloin saatavan anteeksiannosta on tosiasiallisesti sovittu osapuolten välillä, jos se on eri kuin saamisen muodollinen anteeksiantohetki tai konsernituen antohetki. Tällöin voi olla kyse esimerkiksi lainasaamisen alaskirjauksesta, kun konsernisuhte ei ole ollut enää voimassa, mutta konsernisuhte on ollut kuitenkin aikaisemmin voimassa sellaisella hetkellä, kun menetyksen tosiasiallisesti realisoivasta toimesta on sitovasti sovittu osapuolten välillä tai osapuolet ovat olleet muuten yhteisymmärryksessä asiasta. Jos tällaisessa tilanteessa on kyse keinotekoisesta järjestelystä, voidaan siihen soveltaa myös VML 28 §:ää¹²⁸¹. Toisaalta saamisen anteeksiannon vähennyskelpoisuus voidaan evätä myös yksinomaan EVL 16 §:n 7 kohdan tulkinnalla.

Jos lainasaaminen on kuitenkin jäänyt voimaan liiketaloudellisista syistä eikä siitä luopumisesta voida katsoa sovitun jo osakkeiden myynnin yhteydessä, ei vähennyskelpoisuudelle liene estettä, jos se myöhemmin kirjataan alas. Tällöin verovelvollisen tulisi pystyä luotettavasti osoittamaan, että lainasaatavalla on voitu katsoa olleen markkinaehtoisesti arvioituna arvoa osakkeista luovuttaessa. Tässä yhteydessä verovelvollisella on korostunut tarve dokumentoida konsernilainoihin liittyvät taloudelliset tiedot niin, että niistä löytyy yksityiskohtaisesti ja ajantasaisesti tietoa, joiden perusteella voidaan päätellä lainasaamisen arvon kehittyminen eri aikoina. Asiassa voidaan myös esittää näyttöä käyttäen riippumattoman asiantuntijan antamaa lausuntoa saatavan arvosta.

Kyseeseen voi tulla myös tilanne, jossa omistusosuuden myynnin yhteydessä on nimenomaisesti sovittu lainasaatavan takaisinmaksusta. Tämän jälkeen yhtiö (entinen omistaja) on kuitenkin kirjannut lainasaatavan alas. Tällainen määräys on saatettu sisällyttää esimerkiksi erilliseen asiasta tehtyyn sopimukseen tai varsinaiseen kauppakirjaan. Verohallinnon tulee lähtökohtaisesti kunnioittaa osapuolten sopimusta eikä sen tule kyseenalaistaa järjestelyä, jolle on osoitettavissa aidot liiketaloudelliset perusteet tai odotukset. Verohallinnolle jää tällöin mahdollisuudeksi ainoastaan vedota VML 28 §:ään, jos järjestelylle ei näytä olevan verotuksesta riippumattomia syitä. Verohallinto saattaa tällaisessa tilanteessa vedota VML 28 §:n sijasta siihen, että osakkeiden kaupan yhteydessä on jo sovittu tosiasiallisesti myös saatavan kaupasta ja laina on täten osa kauppahintaa. Jos kuitenkin osakkeiden kaupan yhteydessä sovitaan tosiasiallisesti lainojen uudelleenjärjestelystä siten, että järjestelyn yhteydessä on realistista katsoa, että lainaa pystytään myöhemmin maksamaan takaisin, tai jopa siitä, että ostaja maksaa lisäkauppahintaa, jos kohdeyhtiön liiketoiminta kehittyy suotuisasti, voidaan myöhempää lainasaatavan alaskirjausta arvioida itsenäisesti EVL 16 §:n 7 kohdan soveltamisalan ulkopuolella. Tällöin huomioidaan erityisesti

¹²⁸¹ Ks. Kukkonen –Walden 2010b s. 157 ja Immonen 2005 s. 8.

osakekaupan ja alaskirjauksen välinen aika ja silloin tapahtunut tosiasiallinen saatavan arvonalentuminen ja menetys.

Alaskirjauksen vähennyskelvottomuutta saattaa kuitenkin tukea se, että myyjäyhtiöllä on osakkeiden luovutushetkellä oikeus eräännyttää laina korkoineen maksettavaksi, mutta se ei ole jostakin syystä niin tehnyt. Lähtökohtaisesti pelkkä oikeus eräännyttää ei olisi tässä yhteydessä kuitenkaan ainoa merkityksellinen seikka, vaan myös lainajärjestelyn mahdollisille liiketaloudellisille seikoille tulisi antaa painoarvoa. Yhtiön pitäisi pystyä antamaan tässä yhteydessä ilmenevälle passiivisuudelleen jokin pätevä liiketaloudellinen syy, jotta saatavan alaskirjauksen myöhempi vähennyskelpoisuus olisi mahdollinen verotuksessa. Vähennyskelvottomuuden puolesta puhuu myös se, että lainasaaminen ja sille kertynyt korkosaaminen on alaskirjattu varsin pian osakkeiden luovutuksen jälkeen¹²⁸². Tällöin Verohallinto pystyy vetoamaan joko VML 28 §:ään tai katsomaan EVL 16 §:n 7 kohdan perusteella, että lainasaatavasta on jo tosiasiasa luovuttu osakekaupan yhteydessä, jolloin vaadittu omistusyhteys vallitsee osapuolten välillä eikä verovelvollisella ole tästä johtuen oikeutta vähentää kirjanpidossaan tekemäänsä saatavan arvonalennusvähennystä.¹²⁸³

Oikeuskäytännössä on päädytty pitämään merkityksellisenä ajankohtana ainakin saatavien muodostumisajankohtaa. Helsingin HAO totesi ratkaisussaan 28.10.2008 08/1550/3, että koska ”saatavat olivat syntyneet yhtiöiden ollessa omistussuhteessa” ensi vaiheessa osakkeet ulkopuoliselle taholle ja toisessa vaiheessa takaus- ja lainasaamiset konserniyhtiölle myyneeseen yhtiöön, asiaan oli sovellettava EVL 16 §:n 7 kohdan säännöstä¹²⁸⁴. Tapauksen prejudikaattiarvo ei kuitenkaan liene kovin korkea, koska sen selosteesta ei käy tarkalleen ilmi osakkeiden sekä laina- ja takaussaamisten myyntien yksityiskohtia. On myös mahdollista, että HAO on tässä päätöksessään tulkinnut EVL 16 §:n 7 kohtaa tapauksen järjestelyn mahdollinen verovetoisuus huomioiden.

¹²⁸² Helsingin HAO on ratkaisussaan 18.2.2011 11/0256/4 antanut verovelvolliselle kielteisessä päätöksessään painoarvoa juuri tälle ”varsin pian osakkeiden luovutuksen jälkeen” tapahtuneelle poistolle.

¹²⁸³ Ks. Viitala 2010 s. 91, joka tunnustaa veroriskin olemassaolon: ”Jos nämä vähennyskelvottomuutta koskevat rajoitukset lakkaavat lähellä menetyksen tapahtumahetkeä, voidaan joutua pohtimaan sitä, olisiko verovelvollisen tullut todeta menetys jo ennen kuin EVL 16 § 7 kohdan soveltamisedellytykset lakkasivat olemasta.” Samoin mts. 96: ”— olisiko laina sittenkin tullut katsoa (lähes) arvottomaksi ja kirjata (osittain) alas jo ennen luovutushetkeä”.

¹²⁸⁴ KHO 2009 T 2401: Valituslupa hylätään.

12.5.2 Muiden saamisten kuin myyntisaamisten menetykset ja arvonalentumiset

Myyntisaamisten vähennyskelpoisuus. EVL 7 §:n mukaan vähennyskelpoisia ovat elinkeinotoiminnassa tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneet menot. EVL 17 § luettelee ne ”vähennyskelpoiset menetykset”, joihin EVL 7 §:ssä viitataan. Myyntisaamisten arvonalenemiset ja lopulliseksi todetut arvonalenemiset ovat vähennyskelpoisia EVL 17 §:n 2 momentin perusteella¹²⁸⁵. Myyntisaamiset on siis erotettu systemaattisesti muista saamisista jo sen perusteella, että edellisten arvonalentumiset ovat vähennyskelpoisia, kun taas jälkimmäisten osalta vaaditaan lopullisuutta¹²⁸⁶.

EVL 17 §:n 2 kohtaa koskevassa hallituksen esityksessä tätä perusteellaan muun muassa sillä, että myyntisaamisten osuus on jo kirjattu suoritetuotannosta saaduiksi tuloiksi, joten menetyksen ollessa kyseessä tapahtuu lähinnä myyntituottojen korjaus. Lain esitöissä tuodaan esille tällaisten erien mahdollinen liittyminen annettuun konserniavustukseen tai muuhun konsernitukeen, ”jota ei ehkä ole tarkoitustaan peria takaisin”¹²⁸⁷.

Myös vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen yhteydessä otettiin kantaa näiden kahden saamiskategorian systemaattisiin eroihin. Myyntisaamiset haluttiin myös suorasijoitustilanteissa asettaa muusta rahoitusomaisuudesta poikkeavaan asemaan siten, että EVL 16 §:n 7 kohdan rajoitussäännöksen ulkopuolelle jätettiin nimenomaisesti myyntisaamiset. Lain esitöiden mukaan säännöksen tarkoituksena ei ole rajoittaa konserniyhtiöiden välisten tavanomaisten keskinäisistä liiketoimista syntyneiden saatavien menetysten tai arvonalennusten vähennyskelpoisuutta¹²⁸⁸.

Tämän esitöiden informaation perusteella voidaan analysoida myös myyntisaamista koskevan verosäännöksen soveltamisalaa käytännössä. Tavanomaisella liiketoiminnalla ei kuitenkaan välttämättä tarkoiteta esim. konsernikohtaisiin toimintoihin liittyviä sisäisiä laskutuksia, vaan konsernin varsinaiseen suoritetuotantoon liittyviä eriä. Tämä johtopäätös vaikeuttaisi kuitenkin huomattavasti konserniyhtiöiden välisten saamisten luokittelua myyntisaamisiksi. Tämä rajaisi myyntisaamisten ulkopuolelle esimerkiksi tytäryhtiön osuuden konsernin läpilaskutuksen kuluista.

Oikeuskirjallisuudessa on tulkinalliseksi tilanteeksi arvioitu ainakin se, onko saamisissa ollut alun perin kyse myyntisaamisesta tai onko myyntisaaminen

¹²⁸⁵ Ks. myyntisaamisen menetyksen verokohtelusta esim. Viitala 2010 s. 91–94, Myrsky – Linnakangas 2006 s. 147–148, Ranta-Lassila 2004 s. 264, Immonen 2005 s. 7, Juusela 2004 s. 230, Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 354–355 sekä Valtti 2006 s. 27–29. Ennen vuoden 2004 uudistusta myyntisaamisten ja muiden saamisten menetysten verokäsittely oli lähes yhtenevä. Eroja löytyi vain jaksotuksen osalta. Nykyisessä tilanteessa näiden kahden erän menetysten välinen verotuksellinen eroavaisuus on huomattavasti kasvanut. Ks. määritelmästä myös Viitala – Ahonen 2011 s. 287.

¹²⁸⁶ Ks. myyntisaamisten ja muiden rahoitussaamisten systemaattisista eroista Viitala – Ahonen 2011 s. 286.

¹²⁸⁷ HE 203/1992 k. 1.3.6. Ks. myös Viitala – Ahonen 2011 s. 286.

¹²⁸⁸ HE 92/2004 s. 64.

muuttunut ajan kulumisen seurauksena tai jostakin muusta syystä muuksi saamiseksi¹²⁸⁹. Molempien kysymysten seurauksena voidaan päätyä vähennyskelvottomuuteen EVL 16 §:n 7 kohdan perusteella. Myös VML 28 §:n soveltuminen on mahdollista räikeimmissä tapauksissa.

Myyntisaamista ei ole määritelty tarkemmin EVL:ssä. Se mainitaan sekä EVL 16 §:n 7 kohdassa että EVL 17 §:n 2 kohdassa. Myyntisaamisten käsite määritellään käytännössä kirjanpidon myyntisaamisten käsitteen avulla, vaikkakaan tällaista yhteyttä ei EVL:sta ole johdettavissa. Verolainsäädännöstä kyseinen käsittemäärittely puuttuu muutoinkin kokonaan.¹²⁹⁰

EVL 17 §:n 2 kohtaa koskevassa hallituksen esityksessä on kuitenkin todettu, että sillä ”tarkoitetaan verovelvollisen varsinaiseen toimintaan liittyvien suoritteiden luovutuksista syntyneitä saamisia”. Tässäkin yhteydessä hallituksen esitys pyrkii suorasijoitusajattelua hyödyntäen systematisoimaan eroa myyntisaamisten ja konsernisaamisten välillä, jolloin hallituksen esitys perustelee jaotteluaan sillä, että konserniyhtiöltä oleva saaminen ”voi myös perustua muuhun kuin yrityksen varsinaiseen liiketoimintaan”.¹²⁹¹

Tavallisesti myyntisaamisen velallisenä on suoritteiden ostaja. Jos kyseessä on etuyhteystilanne, on myyntisaamisella tällöin yhteys etuyhteyden sisällä olevien yhtiöiden keskinäisiin liiketoimiin. Kirjanpidollisesti myyntisaamisina pidetään verovelvollisen varsinaiseen toimintaan liittyvän suoritemyynnin saamia.¹²⁹²

Oikeuskirjallisuudessa on esiintynyt arvioita, jotka ovat korostaneet kirjanpidon ja verotuksen välistä kiinteänä pidettyä yhteyttä. Tämän on ajateltu vaikuttavan myös siihen, että kun myyntisaamiset ovat luokiteltuina hyvän kirjanpitolain mukaisesti myyntisaamiseksi kirjanpidossa, tulisi myös niiden verokohtelun vastata tätä. Symmetrisesti jos myyntisaaminen olisi muutettu muuksi saamiseksi, ei sitä voisi enää verotuksessakaan kohdella myyntisaamisena.¹²⁹³

Myyntisaaminen syntyy, kun toinen verovelvollinen on myynyt toiselle luotolla tavaraa tai palveluja, jolloin myyjän on ollut tuloutettava saaminen oman suorituksensa yhteydessä. Itse menetyksen kirjaaminen kuluksi merkitsee käytännössä sitä, että tulonodotuksista voidaan tältä osin luopua, ja jo suorituksen yhteydessä tapahtunutta suoriteperusteista tuloutusta tulee sen vuoksi oikaista. Tämä edellyttää sitä, että myyntisaaminen katsotaan ainakin osittain menetetyksi, eikä se kerry yhtiön tulokseen. Myyntisaaminen poikkeaa etuyhteystilanteessakin perusluonteeltaan merkittävästi lainan muodossa annetusta rahoitustuesta. Elinkeinoverolain kommentaarin mukaan myyntisaamisen menetyksen vähentämistä ei voida kieltää vetoamalla siihen, että myyntisaamiset olisivat selvästi kertyneet paremmin, jos tytäryhtiön pääomitus olisi hoidettu parem-

¹²⁸⁹ Viitala 2010 s. 91 ja Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 348.

¹²⁹⁰ Viitala 2010 s. 91 ja Juusela 2004 s. 230.

¹²⁹¹ HE 203/1992 k. 1.1. Ks. tästä myös Viitala 2010 s. 91.

¹²⁹² Ks. myyntisaamisista kirjanpidossa Leppiniemi (Liikekirjanpito) s. 10:18. Ks. kirjanpito-käsittelystä myös Nisonen 2009 s. 71.

¹²⁹³ Viitala 2010 s. 92–93. Ks. myös Viitala – Ahonen 2011 s. 286 sekä Juusela 2004 s. 230–231.

min¹²⁹⁴. On kuitenkin mahdollista, että tietyin edellytyksin tällaisessa tilanteessa voisi soveltua VML 28 §:n mukainen yleinen veronkiertosäännös¹²⁹⁵.

Myös etuyhteyden sisäisiä myyntisaamisia voidaan kirjata alas. Erillisperiaatteesta johtuen myös etuyhteyden sisällä tulee olla oikeus vähentää myyntisaamisen menetys. Edellytyksenä tällöin kuitenkin on, että myyntisaaminen on alun perin ollut myyntisaaminen ja se ei ole muuttunut sellaiseksi saamiseksi, jota ei pidetä enää myyntisaamisena. Vaatimuksena on myös osittainen tai täydellinen myyntisaamisen arvon alentuminen. Vähennyskelvottomuus koskee ainakin sellaisia tilanteita, joissa voidaan katsoa olevan kyse konserniyhtiön taloudellisesta tukemisesta lainajärjestelyn avulla¹²⁹⁶. Oikeuskirjallisuudessa on arvioitu, että perimisyriyten tuloksettomuutta tulee yleisesti pitää riippumattomien osapuolten välillä näyttönä saamisen epävarmuudesta¹²⁹⁷.

Myyntisaamisen arvonalennus noudattaa siis samoja perusteita kuin kirjanpidonkin vastaava toimenpide¹²⁹⁸. Yritysten tulee kuitenkin noudattaa huolellisuutta konsernin sisäisiä myyntisaamisia kirjatessaan. Verosuunnittelun näkökulmasta on tärkeää alaskirjata myyntisaamiset silloin, kun niiden arvo on objektiivisesti arvioituna alentunut. On mahdollista, että tietyissä tilanteissa verotuksessa katsotaan myyntisaamisen muuttuneen konsernin sisäiseksi rahoituslainasaamiseksi eikä alaskirjausta voida enää vähentää kuluna yhteisön verotettavasta tulosta. Tämä koskee tilanteita, joissa alaskirjausta lykätään.¹²⁹⁹

¹²⁹⁴ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 348. Ks. myös Andersson 2004 s. 506.

¹²⁹⁵ Tästä kysymyksestä ei ole kirjoittajan tiedossa julkaistua oikeuskäytäntöä. Vrt. Juusela 2004 s. 231, jonka arvion mukaan yleinen veronkiertosäännös soveltuisi tilanteisiin, joissa on kyse konserniyhtiön taloudellisesta tukemisesta. Juusela mainitsee esimerkiksi tilanteen, jossa myydään hyödykkeitä ”velaksi pysyvästi maksukyvyttömälle tytäryhtiölle”.

¹²⁹⁶ Viitala – Ahonen 2011 s. 287. Ks. myös Viitala 2010 s. 93.

¹²⁹⁷ Juusela 2004 s. 231. Ks. Kukkonen – Walden 2010b s. 160, jotka toteavat seuraavaa: ”Kirjanpitoratkaisuihin perustuva tulkinta ei liene sellaisenaan kovinkaan kestävää ja erityistä huomiota tulisi kohdistaa myyntisaamisten perusteisiin, erääntymiseen ja osuuteen konsernisaamisten kokonaisuudesta. Siten pelkälle kirjanpitopohjaiselle tulkinnalle tulee raja vastaan arvioitaessa, miten suuret myyntisaamiset verotuksessa hyväksytään.” Tällöin lienee kuitenkin syytä huomioda VML 28 §:n soveltaminen, jotta itse myyntisaamisen käsitteen tulkinnassa ei päädyttäisi käytännölle vieraisiin ajatuspolkuihin. Koska kirjanpitosidonnainen tulkintatapa on yleensä ensisijainen keino selvittää saamisten tosiasiallinen luonne, tulee verovetoisiin järjestelyihin puuttua veronkiertosäännöksen avulla eikä EVL:n tulkinnalla.

¹²⁹⁸ Ks. Viitala 2010 s. 91, jonka mukaan verotuskäytännössä on myyntisaamisten alaskirjaus hyväksytty verotuksessa ”pitkälti samoin edellytyksin kuin kirjanpidossa”. Viitala viittaa tällöin hyvään kirjanpitotapaan. Ks. myös mts. 92–93. Ks. myös Juusela 2004 s. 230.

¹²⁹⁹ Ks. Immonen 2005 s. 7 sekä Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 348. Vrt. Andersson 2004 s. 503, joka on katsonut, että myyntisaamista pidettäneen kuitenkin myyntisaamisena, vaikka siitä on kirjoitettu velkakirja. Tämä kanta edustaa varsin joustavaa näkökulmaa. On huomattava, että velkakirjan olemassaolo saattaa myös olla jonkinasteinen osoitus siitä, että myyntisaamisen tosiasiallinen tarkoitutus liittyy konserniyhtiön taloudelliseen tukemiseen. Tällöin sen menetys olisi vähennyskelvoton. Velkakirjan olemassaolo voi kieltä siitä, että myyntisaamisia on jätetty tarkoituksella velaksi, jotta konserniyhtiön taloudellista asemaa voitaisiin parantaa. Toisaalta ratkaisutoiminnassa ei voida tukeutua ainoastaan tällaisiin muodollisiin seikkoihin, vaan jokainen tapaus ratkaistaan kokonaisharkinnan perusteella. Ks. aiheesta myös Nisonen 2009 s. 77–79. Ks.

Myyntisaamisten muuttuminen ei-myyntisaamiseksi ei ole sidonnainen etuyhteyden olemassaoloon eikä ajan kulumista tulisi arvioida eri perustein etuyhteyksitilanteissa ja riippumattomien osapuolen välillä. On myös huomattava, että verotuskäytännössä on suhtauduttu joustavasti vanhoihin myyntisaamisiin. Esimerkiksi ennakkoratkaisussa KVL 50/2006 KVL piti kahdeksan vuotta vanhoja myyntisaamisia edelleen myyntisaamisina¹³⁰⁰. Verotus- ja oikeuskäytännössä tultaneen täsmentämään, kuinka vanhaksi myyntisaamisen pitäisi jäädä, jotta sitä voitaisiin pitää rahoituslainana ja täten vähennyskeltottomana, jos EVL 16 §:n 7 kohdan edellytykset täyttyvät. On myös huomattava, että kovin veromotivoituneissa järjestelyissä Verohallinto voi tulkintatoiminnassaan hyödyntää VML 28 §:ää¹³⁰¹. Näissä tilanteissa lienee tosiasiallisesti kyse konsernituesta eli luotolla tehdyillä myynneillä on pyritty saavuttamaan etuyhteyksiin olevan yhtiön taloudellisen aseman parantuminen ja siihen liittyvien panosten vähennyskelpoisuus.

Myyntisaaminen voidaan myös konvertoida etuyhteyden sisällä olevien yhtiöiden aloitteesta rahoitussuhteiksi sopimuksella tai se voi konvertoitua joidenkin muiden toimenpiteiden tai passiivisuuden seurauksena sellaiseksi. Passiivisuuden perusteella konvertoituminen voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun suoritteita myydään saman EVL 6 b §:n 7 momentin tarkoittamalle konsernityhtiölle siten, että myynti tapahtuu ja on jo tapahtunut jonkin aikaa ainoastaan luotolla ilman että suoritteiden saajayhtiö olisi ryhtynyt toimenpiteisiin suoritteiden maksamiseksi. Tällöin konvertoituminen EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittamaksi etuyhteyssuhteeksi olisi sidonnainen johdonmukaiseen luotolla myyntiin tosiasiallisesti jo realisoituneista tai odotettavista luottotappioiden realisoitumisesta huolimatta. Jotta tällaisessa tilanteessa yhtiö voisi vedota myyntisaamisten olemassaoloon, tulisi sen pystyä jotenkin osoittamaan hyväksyttävän markkinaehtoisen siirtohinnan olemassaolo ja järjestelyn liiketaloudelliset perusteet.¹³⁰² Joka tapauksessa tällaisessa tilanteessa on riski, että Vero-

myös s. 79, jossa Nisonen esittelee oikaisulautakunnan ratkaisua, jossa myyntisaamisten alaskirjaus hyväksyttiin, mutta lainasaamiseksi muutettua myyntisaamista ei voitu vähentää. Tämän käytännön ei voida katsoa tukevan Anderssonin omaksumaa myyntisaamisen laajaa ja joustavaa kantaa.

¹³⁰⁰ Ratkaisu kumottiin ja poistettiin ratkaisulla KHO 2007 T 1240, joten sen prejudikaattiarvo on tästäkin syystä vähäinen.

¹³⁰¹ Ks. Juusela 2004 s. 231.

¹³⁰² Vrt. Viitala – Ahonen 2011 s. 288, jotka sitoivat myyntisaamisen tosiasiallisuuden tällaisessa tilanteessa sen hyvän kirjanpitoavan mukaiseen kirjaukseen. Tällöin esimerkiksi kirjaus myyntisaamisista muihin saamisiin saisi myös verotuksessa aikaan sen, että saamista pidettäisiin ei-myyntisaamisena. Kirjoittajien kirjanpitosidonnainen lähestymistapa on ymmärrettävä myyntisaamisen käsitteen kirjanpitosidonnaisuuden vuoksi. Tällainen valinnanvapaus verovelvolliselle annettuna mahdollistaisi kuitenkin voimakasta verosuunnittelua, eikä verotuksessa välttämättä hyväksytty tällaisia kirjauksia. Tästä näkökulmasta Juuselan 2004 s. 231 esittämä VML 28 §:n soveltamismahdollisuus voisi tuoda luontevan vaihtoehdon liikaa kirjanpitosidonnaisuutta painotavien näkemysten rinnalle.

hallinto katsoo myyntisaamisen konvertoituneen rahoituslainaksi konserniyhtiölle eikä esimerkiksi verovelvollisen vaatimaa konvertoitumista oman pääoman eräksi hyväksyttäsikään jälkikäteen. Toisaalta myyntisaamisen konvertoituminen konsernilainaksi voi vaatia rinnalleen passiivisuuden lisäksi myös konkreettisia toimia, jollainen voisi olla nimenomainen lainaksi konvertointi sopimuksella¹³⁰³.

Etuyhteydessä olevien osapuolten sopiessa myyntisaamisten järjestelyistä voivat osapuolet päätyä esimerkiksi maksukyvyttömyyden vuoksi siihen, että osa saamisista alaskirjataan välittömästi mutta osa konvertoidaan rahoituslainaksi. Oikeuskirjallisuudessa on tällaisessa tilanteessa pidetty mahdollisena, että myyntisaamisen alaskirjaus voidaan huomioida verovaikutteisesti EVL 17 §:n perusteella, mutta jos rahoituslaina joudutaan myöhemmin alaskirjaamaan, sitä pidetään vähennyskelvottomana eränä EVL 16 §:n 7 kohdan perusteella¹³⁰⁴. On kuitenkin huomattava, että tässä mainitun myyntisaamisenkin alaskirjaushetkellä voi olla riski, että järjestelyä pidettäisiin kokonaisuus huomioiden rahoituslainana ja näin myös yhtiöiden myyntisaamisena pitämä erä voisi joutua vähennyskelvottomuuden piiriin. Erilaiset toimenpiteet saamisen järjestelemisestä voivat toimia osoituksena saamisen muuttumisesta EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittamaksi vähennyskelvottomaksi muuksi saamiseksi kuin myyntisaamiseksi. Tietoisuus osittaisestakin maksukyvyttömyydestä ja tämän jälkeen tapahtunut luotolla myynti voi johtaa näin syntyneiden saamisten pitämiseen kokonaisuudessaan rahoituslainasaamisina.¹³⁰⁵

Vaikka kyse olisikin myyntisaamisesta, ei vähennyskelvottomuutta välttämättä myönnetä, jos verovelvollinen ei pysty osoittamaan myyntisaamisen arvonalenevista. Tällöin ei riitä, että verovelvollinen ainoastaan ilmoittaa, että myyntisaamia ei ole saatu perittyä. Verovelvollisen on osoitettava, ”että suorituksen ei enää ole perusteltua odottaa kertyvän”, kuten Juusela on todennut¹³⁰⁶. Tällaista ilmoitusta tulisi joka tapauksessa täydentää selvityksellä velallisyhtiön taloudellisesta tilasta ja perintäkeinoista. Asiasta tulisi myös mahdollisesti tilata riippumattoman asiantuntijatahon selvitys, jota voitaisiin käyttää näyttönä arvonaleneemisesta. Jos konsernitilanteessa velkojayhtiö luopuu vapaaehtoisesti ja lopullisesti saatavistaan velallisyhtiöltä, voidaan tällaisen toimen katsoa mahdollisesti tapahtuneen velallisyhtiön taloudellisen tilanteen parantamiseksi.¹³⁰⁷ Jos tähän liittyy myös

¹³⁰³ Nisonen 2009 s. 79, joka tuntuu puoltavan ajan kulumisen lisäksi muutakin perustetta konvertoitumiselle verotuskäytäntöön viitaten.

¹³⁰⁴ Tällaisesta oikaisulautakuntatason verotuskäytäntöä on esitellyt Nisonen 2009 s. 79.

¹³⁰⁵ Vrt. Juusela 2004 s. 231.

¹³⁰⁶ Juusela 2004 s. 231.

¹³⁰⁷ Helsingin HAO:n ratkaisussa 31.8.2011 11/0842/6 oli kyse jatkuvasti tappiolliselle ja maksukyvyttömälle tytäryhtiölle tehdyistä myynneistä ja muista suorituksista. Saamiset jätettiin perimättä sekä kuittaamatta tytäryhtiön selvitystilaan ajautumisen ja konkurssin välttämiseksi. HAO ei pitänyt kirjattua saamisen menetystä EVL 17 §:n 2 kohdassa tarkoitettuna vähennyskelvottomana myyntisaamisena.

konsernikohtaisten liiketoimien perusteella maksettavien erien kuittaamatta jättä-misiä, vahvistuu EVL 16 §:n 7 kohdan soveltamista puoltava johtopäätös merkit-tävästi. Näin realisoituvaa saatavan menetystä tulisi arvioida EVL 16 §:n 7 koh-dan tarkoittamaksi vähennyskeltottomaksi eräksi. Tällöin saamisten perimättä ja kuittaamatta jättämisessä ja niiden menetykseksi kirjaamisessa olisi tosiasialli-sesti kyse EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittamasta erästä.

Järjestelyyn voidaan puuttua myös yleisen veronkiertosäännöksen perusteel-la, kuten Juusela on huomauttanut¹³⁰⁸. Näin voidaan toimia esimerkiksi silloin, kun on selvästi kyse luotolla myymisestä, joka on objektiivisesti arvioiden ta-pahtunut näin luototetun etuyhteyspiirissä olevan tahon taloudellisen aseman parantamiseksi tilanteessa, kun luototetun tahon takaisinmaksu on ilmeisesti ollut sellainen, että vastasuorituksia ei ole enää ollut toimituksen yhteydessä odotettavissa.¹³⁰⁹

Käytännössä tämä liittyy ensinnäkin tilanteisiin, joissa hyödykettä on myyty ajallisesti pitkään velaksi hyödykkeen luovutushetkellä maksukyvyttömäksi to-detulle tytäryhtiölle. Tällaisen saamisen voimassaolon kesto on merkitykselli-nen tekijä ja voi johtaa siihen, että saamista pidetään muuna saamisena kuin myyntisaamisena. On kuitenkin huomattava, että yhteisöjen veroilmoituksilta on haastavaa nostaa esille pitkään maksamatta olleita konsernin sisäisiä myyn-tisaamia. Tästä syystä asia tulee yleensä esille ja aktiivisen kannanoton koh-teeksi vasta kun yhtiö vaatii saamisen menetystä tai arvonalenemista vähennys-kelpoiseksi. Täten saamisen luonteen tutkiminen ja sen elinkaaren todentami-nen tapahtuu usein jälkijättöisesti. Tutkiminen ja tätä koskeva aktiivinen kan-nanotto saatetaan tehdä vasta verotarkastuksen perusteella tapahtuvan verotuk-sen oikaisupäätöksen yhteydessä.

Viitala on katsonut syksyllä 2010 ilmestyneessä artikkelissaan, että VML 28 §:n so-veltamiskynnyks on tällaisissa tapauksissa ollut korkealla. Viitala viittaa tällä oikaisu-lautakuntien verotuskäytäntöön. Viitala toteaa viitaten verotuskäytäntöön, että ”pit-käänkin (useita vuosia) maksamatta” olleita myyntisaamia on voitu pitää vähen-nyskelpoisina myyntisaamisina niiden alaskirjauksen yhteydessä. Viitala kuvailee näiden tapausten perustelujen liittyneen saamisen syntyhetken tilanteeseen, jolloin niitä (siitä ajallisesta näkökulmasta katsottuna) on pidetty aitoina myyntisaamisi-na.¹³¹⁰ Verotuskäytäntö on siis nähtävästi muovautunut saamisen syntyhetkeä painot-tavaan suuntaan, jolloin syntynyt myyntisaamislunne säilyisi pitkiäkin aikoja. Tästä näkökulmasta on kuitenkin ongelmallista, jos osapuolten välillä on tapahtunut sopi-mukseen perustunut lainajärjestely, jossa on esimerkiksi sovittu lainoitettun yhtiön maksujärjestelyistä.

Kyseessä on pitkälti konsernitukikeskustelusta tuttu tilanne, jossa markkinaeh-toisuudesta on poikettu eli konserniyhtiötä on tuettu markkinaehtoisuudesta

¹³⁰⁸ Juusela 2004 s. 231.

¹³⁰⁹ Ks. Juusela 2004 s. 231.

¹³¹⁰ Viitala 2010 s. 93.

poikkeavalla tavalla. Tällöin tarkoitetaan tilanteita, joissa tosiasiallisesti tuetaan pitkään tappiollisena toiminutta konserniyhtiötä hyödyketoimituksen muodossa, vaikka konserniyhtiön maksukyky on ollut toimitushetkillä epävarma. Myyntisaamisen vähennyskelpoisuutta ja mahdollista muuttumista vähennyskeltottomaksi saamiseksi lähestytään tällöin markkinaehtoisuuden näkökulmasta: miten kyseessä olevan saamisen suhteen todennäköisesti toimittaisiin, jos kyse olisi riippumattomien osapuolten välisestä liiketoimesta, joka olisi vertailukelpoinen kyseessä olevaan tapaukseen? Jos markkinaehtoisuuden näyttämisessä ei onnistuttaisi, saamisten menetyksiä ja anteeksiantoja voitaisiin pitää EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittamina vähennyskeltottomina erinä. Tämän riskin vuoksi maksukyvyttöä etuyhteisyhtiötä näin luotottavan EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittaman yhteisön tulisi jo varhaisessa vaiheessa pyrkiä selkeyttämään järjestelyä siten, että veroansoja ei pääsisi syntymään eli EVL 16 §:n 7 kohdan mukainen vähennyskeltottomuus vältettäisiin. Tällöin etuyhteisyhtiön taloudellinen tukeminen tulisi hoitaa lähtökohtaisesti vähennyskeltottomin pääomasijoituksin, jotka lisättäisiin hankintamenuun. Tällä ainakin vältettäisiin mahdolliset vastaavuusperiaatteen soveltamiseen liittyvät ongelmat, joita erityisesti rajat ylittävissä tilanteissa saattaa ilmetä. Velat voidaan myös konvertoida omaksi pääomaksi, jolloin alkuperäiseen lainasaamiseen liittyvät veroseuraamukset lykkääntyvät osakkeiden luovutushetkeen ja sovellettavaksi tulevat osakeluovutusta koskevat oikeusohjeet¹³¹¹.

Toiseksi passiivisuuden perusteella konvertoituminen muuksi saamiseksi voi liittyä edellä mainittuun ajallisen ulottuvuuden lisäksi myös luotollisten toimitusten ja saamisten kappalemääriin ja suuruuksiin. Jos saatavia kasvatetaan ylisin, mitä liiketaloudellisesti olisi perusteltavissa, voi seurauksena olla niiden muuttuminen muuksi kuin myyntisaamiseksi. Tällöin harkinta on joka tapauksessa tapauskohtainen, eikä mitään erityisiä euromääriä rajoja ole syytä tällöin asettaa. On kuitenkin selvää, että harkinnassa otetaan huomioon luototettavan konserniyhtiön taloudellinen tila, yhtiöiden väliset muut liiketoimet, etuyhteispiirissä tapahtuneet rahoitusjärjestelyt, saamisten euromäärä ja saamisten määrien kasvu suhteessa siihen taloudelliseen informaatioon, jota tuettavasta konserniyhtiöstä saadaan.¹³¹²

Kuten edellä mainittujen pitkäaikaisten saamisten ollessa kyseessä, tässäkin tilanteessa myyntisaamisen mahdollista muuttumista muuksi saamiseksi tulee lähestyä lähtökohtaisesti markkinaehtoperiaatteen näkökulmasta, jolloin tulokinnassa voidaan hyödyntää sekä yleistä menon vähennyskelpoisuutta koskevaa EVL 7 §:ää että siirtohinnoitteluoikaisua koskevaa VML 31 §:ää. Jälkimmäisen säännöksen huomioiminen on perusteltua, koska tosiasiallisesti konser-

¹³¹¹ Viitala 2010 s. 93 sekä Viitala – Ahonen 2011 s. 291–293.

¹³¹² Vrt. Viitala 2010 s. 93 ja Valtti 2006 s. 28. Ks. myös Juusela 2004 s. 231, joka painottaa saamiskohtaista arviointitapaa.

nyhtiön rahoituksen ollessa kyseessä tulee kaikkia saamisia arvioida yhtä lailla markkinaehtoisuuden näkökulmasta riippumatta siitä, millä nimikkeellä ne kulkevat konsernin taloushallinnossa. Tällöin voidaan kysyä, olisiko toisistaan riippumattomien osapuolten välillä voitu sopia vertailukelpoisessa tilanteessa vastaavista velaksi tapahtuneista toimituksista ja myyntisaamisten pitämisestä voimassa. Jos myyntisaamiset ovat kasvaneet yksittäistapauksessa yli sen, mitä liiketaloudellisesti katsottuna olisi tarkoituksenmukaista tehdä, voidaan saattavia mahdollisesti pitää muina saatavina kuin myyntisaatavina. Jos velallisyhtiöstä riippumaton yhtiö ei enää myisi sille velaksi, voitaisiin tätä pitää yhtenä yleisrahoitusluonnetta tukevana perusteena.¹³¹³

Tietoisuus maksukyvyttömyydestä voidaan todeta monella tavalla. Se voi syntyä sekä nimenomaisten toimien seurauksena että hiljaisen hyväksynnän perusteella. Luototetun yhtiön kirjanpidossa on saatavat (ostovelat) siirretty lyhytaikaisista veloista pitkäaikaisiin velkoihin, mikä edellyttää velkojayhtiön suostumusta. Jos tällainen siirto on tapahtunut, voidaan olettaa, että suostumus on ainakin hiljaisesti saatu ja velallisyhtiöltä oleva saatava alkaisi muistuttaa jo EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittamaa tilannetta etuyhteyspiirissä olevasta tuettavasta yhtiöstä. Jos tällaisen siirron jälkeen velaksimyyntiä jatketaan edelleen osapuolten nimenomaisten toimien seurauksena ja maksukyvyttömyys tiedostaen, lienee todennäköistä, että saamisten alaskirjausten vähennyskelpoisuus estyy EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla.

Näissä mainituissa tapauksissa vähennyskelvottomuuteen päädytään jo EVL 16 §:n 7 kohdan tulkinnalla ilman viittauksia VML 28 §:ään. Olisi myös mahdollista ajatella, että vähennyskelpoisuus voitaisiin täysin kansallisessa tilanteessa evätä ainoastaan EVL 7 §:ää hyödyntämällä ja katsoa, että kyseessä ei olisi ollut lainkaan sellainen verovelvollisen omassa elinkeinotoiminnassaan realisoima tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtunut meno tai menetys, jota EVL 7 §:n yleissäännöksessä tarkoitetaan (ja joka on myös EVL 17 §:n ja 16 §:n 7 kohdan taustaoletuksena), vaan kyseessä olisi erä, joka kohdistuisi toisen verovelvollisen elinkeinotoimintaan. Näin ollen tässä mainituilla soveltamistilanteilla voi olla myös vahva yhteys kohdistamisongelmaan.

Mattila huomauttaa vähennyskelpoisuuden rajoittuvan vain omiin menoihin. Hänen mukaansa konsernituki sijaitsee omien ja vieraiden menojen välillä. Mattilan ratkaisuehdotus (ja samalla ilmeisesti konsernituen käsitteenrajauksen lähtökohta) on, että vähennyskelpoisuus tulisi evätä sillä perusteella, että kyse on toisen yhtiön menosta, eikä hyödyntämällä konsernitukisäännöstä. Mattila rajaisi konsernituen soveltamisalan tapauksiin, ”joissa meno liittyy läheisesti toiseen konserniyhtiöön ja on omiaan parantamaan tämän taloudellista asemaa ja korvike tälle menolle olisi pääomasijoi-

¹³¹³ Ks. Viitala 2010 s. 93, joka huomauttaa tällöin myyntisaamisten tosiasiallisen luonteen lähenevän ”yhtiön taloudelliseksi tukemiseksi annettua yleisrahoitusta”. Ks. myös mts. 94, jossa Viitala nostaa esille markkinaehtoisien maksuajan ja viivekoron olemassaolon markkinaehtoisuuden selvittämisessä.

tus. Näin tulkiten päästään EVL 16 §:n 7 kohdan syntytaustan huomioon ottavaan tulkintaan.”¹³¹⁴ Mattilan kanta heijastaa vahvasti konserniin kuuluvien yhtiöiden erillisyyden periaatetta: jokaisen konserniin kuuluvan yhtiön tulos lasketaan erikseen ja myös pääsääntöisesti verotetaan erikseen¹³¹⁵.

Myyntisaamisen vähennyskelpoisuus herättää kysymyksiä myös myyntisaamisten perusteena olevien tavaroiden ja palveluiden luonteesta, kun käytännön tapauksia tulkitaan. Tällöin erityisesti yrityskokonaisuuden sisäisiin tehtäviin liittyviä toimia voidaan arvioida eri perustein kuin selkeämmin markkinaehtoperiaatteen sidonnaisia suoritteita, joita toimitetaan etuyhteyspiirin lisäksi myös ulkopuolisille tahoille. Tämä kohdesuoritteen luonteen vaikutus voi näkyä sekä yleisen myyntisaamisen kriteerin täyttymisen (onko kyse myyntisaamisesta?) että vanhojen tähän suoritteeseen liittyvien myyntisaamisten arvioinneissa (onko myyntisaaminen muuttunut vähennyskeltottomaksi konsernisaamiseksi?).

Siirtohinnoittelusäännösten soveltamiseen ja markkinaehtoisuuden toteuttamiseen liittyvää hyvityslaskua ei kuitenkaan tulisi sekoittaa EVL 16 §:n 7 kohdan soveltamiseen. Hyvityslasku liittyy markkinaehtoperiaatteen toteuttamiseen, eikä sitä pidä sekoittaa EVL 16 §:n 7 kohdan mukaiseen konsernitukeen. Kyse on verovelvollisen itse tekemästä siirtohintaoikaisusta, jolla pyritään varmistamaan, että hinnoittelua ei tarvitse oikaista verohallintojen toimesta. Peruste on siis markkinaehtoisen hinnoittelun toteuttamistarpeessa.¹³¹⁶

Yleistä muiden saamisten vähennyskeltottomuudesta. Saamisen menetys yhdistyy taloudellisessa ja lakisystemaattisessa mielessä yleisesti vieraan pääoman -ehtoisten sijoitusten vähennyskelpoisuuteen¹³¹⁷. EVL 16 §:n 7 kohdassa ei ole täsmennetty, millaisia säännöksen tarkoittamat vähennyskeltottomat suoritteet ovat. Lain esitöissä on kuitenkin katsottu, että tuen muodolla ei ole merkitystä vähennyskeltottomuuden kannalta¹³¹⁸. Arvonalenemisten osalta soveltamistilanteet liittynevät ainoastaan saamisten luovutuksiin, koska arvonalentumiset ovat yleisesti vähennyskelpoisia (EVL 16 §:n 7 kohdan mukaisin poikkeuksin) ainoastaan lopullisina, jolloin ne luetaan menetyksiksi. Sekä arvonalenemisten että menetysten maininta lain sanamuodossa korostaa säännöksen laajaa soveltamisalaa ja etuyhteyssaamisten vähennyskeltottomuuden ehdottomuutta. Tämä on näkynyt muun muassa lainasaamisten myyntejä koskevassa oikeuskäytännössä¹³¹⁹. Vä-

¹³¹⁴ Mattila 2007a s. 97.

¹³¹⁵ Ks. tästä periaatteesta tarkemmin esim. Kukkonen – Walden 2009 s. 47 sekä Kukkonen – Walden 2010b s. 15–16.

¹³¹⁶ Mattila 2005b s. 20.

¹³¹⁷ Immonen 2005 s. 5. Kirjanpidossa saamiset merkitään taseeseen lähtökohtaisesti nimellisarvon suuruksina. Jos saamisen todennäköinen arvo on nimellisarvoa alempi, saaminen arvostetaan todennäköiseen arvoonsa (KPL 5 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohta). Ks. luottotappioiden kirjanpitoikäsitteistä lähemmin Nisonen 2009 s. 70–76.

¹³¹⁸ HE 92/2004 s. 64.

¹³¹⁹ Ks. Helsingin HAO 28.10.2008 08/1550/3.

hennyskelvottomuus on koskenut niin lainasaamisen nimenomaista anteeksiantoa kuin lainan luovutustakin. Tällaisten saamisten menetysten taustalla on ilmeisesti nähty järjestelyjen liittyminen ainakin välillisesti etuyhteydessä tapahtuneeseen taloudelliseen tukemiseen, vaikka saamisten vähennyskelvottomuus on selvä ilman tukimotiivia. Ongelmalliseksi tilanne voi tulla silloin, kun EVL 16 §:n 7 kohdan mukainen tilanne realisoituu, vaikka voitaisiin katsoa, että osapuolet ovat noudattaneet markkinaehtoperiaatetta. Tästä huolimatta säännöksen mukainen vähennyskelvottomuus voi realisoitua, koska säännös on sanamuodoltaan ehdoton. Tämä ehdottomuus oli myös KVL:n ja KHO:n ottama kanta tapauksessa KHO 2005 T 2916 (= KVL 38/2005). Tämä tukee sitä, että konsernilainojen arvonalenemisen vähennyskelvottomuus soveltuu myös luovutettaessa konsernilainoja ulkopuoliselle tai konsernin sisäiselle toimijalle. Sisäisestä luovutuksesta voi olla kyse esimerkiksi, kun saaminen luovutetaan konsernin rahoitusyhtiölle¹³²⁰.

Esimerkki

X Oy on myöntänyt sen ruotsalaiselle tytäryhtiölle Y AB:lle vieraan pääoman ehtoista rahoitusta Y AB:n liiketoimintaa varten. Y AB on talousvaikeuksissa, minä vuoksi X Oy on joutunut kirjaamaan korkosaamisia Y AB:ltä alas varovaisuuden periaatteen mukaisesti. X Oy:n näkökulmasta avoimet saamiset Y AB:ltä ovat epävarmoja eriä. X Oy:n näkemyksen mukaan saamisten alaskirjaukset tulee käsitellä verotuksessa vähennyskelpoisina myynnin oikaisuerän luonteisina tapahtumina.

Esimerkkitapauksessa vähennyskelpoisuuden edellytyksenä olisi, että korkosaamiset olisivat tosiasialliselta luonteeltaan tavanomaisia myyntisaamisia ja siten niiden arvonalentumista ei voitaisi pitää sellaisena arvonalentumisena, joka olisi EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla verotuksessa vähennyskelvoton. Jos tällaiselta konserniyhtiöltä saamatta jäänyttä korkoa ei voida kuitenkaan pitää tavanomaisen myyntisaamisen luonteisena, kyseeseen tulee sen käsitteleminen muuna saamisena. Jos tällaisen muun saamisen osalta täyttyvät EVL 16 §:n 7 kohdan muut edellytykset, korkosaamisten menetystä tai arvonalentumista koskevaa kulukirjausta ei voida pitää X Oy:n verotuksessa vähennyskelpoisena.

Esimerkki osoittaa, että säännöksen laajuuden avulla pyritään kattamaan kaikki toisen konserniyhtiön hyväksi tehdyt ja näin ollen sen osakkeiden arvoon vaikuttavat suoritteet¹³²¹. Yleisesti voidaan katsoa, että muut saamiset syntyvät annetuista ennakoista, lainanannosta ja muista oikeustoimista, jotka eivät käsitä tuotteen tai palvelun myyntiä velkojalta velalliselle. Lain sanamuodon mukaan vähennyskelvottomia ovat saamisten menetykset ja arvonalenemiset, joilla parannetaan osakeyhtiön taloudellista asemaa ilman vastasuorituksia. Lain esitöissä on jossakin määrin täsmennetty saamisen menetyksen käsitettä, vaikkakaan siellä ei ole nimenomaisesti määritelty, mitä menetyksellä tarkoite-

¹³²⁰ Viitala – Ahonen 2011 s. 284.

¹³²¹ Ks. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 345–346 sekä Juusela 2004 s. 227.

taan. Saamisen menetyksen tyypillisenä ilmenemismuotona on pidetty ainakin tytäryhtiölle annetun lainan anteeksiantoa.¹³²²

Saamisen menetyksen käsite liittyy erityisesti sellaisiin varoihin, joilla ei ole hankintamenoa. Käsitettä itsessään voidaan tulkita suppeasti, minkä voidaan katsoa johtuvan jo menon erillisestä määrittelystä (8 §). Lainasaamisen alle nimellisarvon tapahtuvasta luovutuksesta syntyvää tulosta voitaisiin teoreettisesti luonnehtia myös luovutustappioksi, mutta tähän sisältyy epäsuorasti vaatimus hankintamenon olemassaolosta, joten lainasaamisen (rahoitusomaisuuden) menetys tai arvonaleneminen ovat käytännössä ainoat vaihtoehdot.¹³²³ Menetyksen käsite laajenee kuitenkin systemaattisen yhteytensä ansiosta, koska se ja säännöksessä mainitut arvonalenemiset johtavat käytännössä vieraan pääoman erien laajaan vähennyskelvottomuuteen konsernitilanteessa riippumatta siitä, minkä tasoisesta menetyksestä on kyse vai onko kyse lainkaan lopullisesta menetyksestä. Merkitystä ei ole myöskään sillä, miten menetys tai arvonaleneminen todennetaan. Kyseeseen voi tulla niin pelkkä alaskirjaus kuin luovutuksenkin muodossa tapahtunut menetys tai arvonaleneminen.

Lainkohdan menetyksellä voitaisiin ajatella viitattavan ainoastaan tilanteeseen, jossa on kyse nimenomaisesta anteeksiannosta. Tämä on kuitenkin liian suppea tapa tulkita säännöstä. Lain sanamuotoa olisi mahdollista tulkita myös siten, että saamisen menetys realisoituisi vain, jos markkinaehtoista vastasuoritusta ei olisi saatu lainkaan.¹³²⁴ Tämä tulkintalinja ei kuitenkaan menestynyt oikeuskäytännössä.¹³²⁵

Saamisen menetyksen osalta on oikeuskirjallisuudessa muistutettu myös riskistä, joka liittyy etuyhteyden piirissä tapahtuvien saamisen luovutusten aiheuttamaan kaksinkertaiseen kielteiseen veroseuraamukseen. Kyse voi olla tilanteesta, jossa saaminen luovutetaan etuyhteyden sisällä, jonka jälkeen se joko luovutetaan etuyhteyden ulkopuolelle tai kirjataan menetetyksi ilman luovutusta. Menetystä tai luovutustappiota voidaan vähentää luovuttajayhtiön verotuksessa, jos kyse on EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittamasta konsernisaatavasta. Toisessa vaiheessa kun luovutuksensaaja luovuttaa edelleen saamisen ja markkina-arvo on noussut yli ensi vaiheessa käytetyn etuyhteyden sisäisen kauppahinnan, realisoituu luovutuksen yhteydessä verollinen tulo.¹³²⁶ Vaikka verotus tässä tapauksessa lykkääntyy etuyhteyden sisällä, tämän kielteisen lopputuloksen osalta ei voitane puhua ainakaan yrityskokonaisuuden kannalta neutraalista verotuksesta.

¹³²² HE 92/2004 s. 38 ja VaVM 12/2004 s. 6–7. Ks. saamisen menetyksen osalta myös Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 344–345 sekä Immonen 2005 s. 5.

¹³²³ Ks. Rajamäki 2006 s. 369–370 sekä Viitala 2010 s. 94.

¹³²⁴ Juusela 2004 s. 230. Toisin Viitala – Ahonen 2011 s. 285, vaikka hekin toteavat säännöksen tarkoituksen puoltavan markkinaehtoisten luovutusten yhteydessä tapahtuvien menetysten vähennyskelvottomuutta ”edellyttäen, että velkojan vaihdoksella ei ole parantavaa vaikutusta velallisen taloudelliseen asemaan”.

¹³²⁵ KVL 38/2005.

¹³²⁶ Viitala – Ahonen 2011 s. 284–285.

Juusela kannatti saamisen menetyksen käsitteen suppeaa tulkintaa ennen oikeuskäytännön muotoutumista. Hän katsoi, että lainasaamisen myynnistä realisoituva tappio voisi olla vähennyskelpoinen emoyhtiölle, jos myynti tapahtuisi alle sen nimellisarvon esimerkiksi ulkopuoliselle pankille. Tätä voidaan hänen mukaansa perustella sillä, että kyse ei ole vastikkeettomasta tukitoimenpiteestä eikä kyseessä olevan ”saatavan myynnillä mitenkään paranneta toisen konserniyhtiön taloudellista asemaa”. Juusela erottaa tästä tilanteesta kuitenkin keinotekoiset järjestelyt, joissa voi olla kyse esimerkiksi lainasaatavan myymisestä ilman, että oikeustoimessa on noudatettu markkinaehtoperiaatetta. Tämän lisäksi voi olla mahdollista, että saamisen arvon alentuminen johtuu puhtaasti tytäryhtiön maksukyvyttömyydestä. Näitä arvonalenemisia ja menetyksiä pidettäisiin Juuselan systematisoinnin mukaan vähennyskeltvottomana tukena.¹³²⁷

Oikeuskäytäntö ei kuitenkaan ole urautunut Juuselan hahmottelemalle suppean tulkinnan linjalle. Vähennyskeltvottomuus vaikuttaa tällä hetkellä hyvin ehdottomalta, eikä sitä ole sidottu esimerkiksi taloudellisen hyödyn saavuttamiseen, vaan konsernitilanteessa EVL 16 §:n 7 kohtaa sovelletaan kategorisesti. Erien vähennyskeltvottomuutta ei siis ole sidottu markkinaehtoperiaatteesta poikkeamiseen, vaan markkinaehtoiset ja etuyhteyden ulkopuolisillekin tapahtuneet luovutukset kuuluvat vähennyskeltvottomuuden soveltamisalaan. Kohdeyhtiön taloudellisen tilanteen mahdollisen paranemisen arviointi ei ole merkityksellistä säännöstä sovellettaessa, vaan muiden etuyhteyssaamisten kuin myyntisaamisten menetykset ovat kategorisesti vähennyskeltvottomia. Tätä ehdottomuutta tukee esimerkiksi Helsingin HAO:n lainvoimainen päätös 28.10.2008 08/1550/3.

Lainsäätäjä voisi harkita järjestelmän täsmentämistä investointihalukkuuden lisäämistä silmällä pitäen. Olisi mahdollista ajatella, että vähennyskelpoisuus sallittaisiin myös sellaisten muiden etuyhteyssaamisten kuin myyntisaamisten menetysten kohdalla, joissa on kyse saamisen markkinaehtoisesta luovuttamisesta kolmannelle osapuolelle.¹³²⁸ Tämä aiheuttaisi kuitenkin mahdollista verosuunnittelua tappiollisten luovutusten tapauksessa. Se olisi myös asymmetristä suhteessa luovutustappioiden laajaan vähennyskeltvottomuuteen, jossa ostajatahon statuksella ei ole mitään merkitystä (konserniyhtiö / ei-konserniyhtiö). Tällainen muutosvaihtoehto olisi seurausltaan ongelmallinen.

Käytännössä on noussut esille kysymyksiä konserniyhtiöistä aiheutuvien muiden saamisten kuin myyntisaamisen luovutuksesta johtuvien tappioiden vähennyskelpoisuudesta. KVL:kin on ottanut kantaa etuyhteyssaamisia koskeviin tulkintakysymyksiin.¹³²⁹ Tämän lisäksi Konserniverokeskuksesta on haettu ennakkotietoa muun muassa siihen, voiko tappion vähentää tällaisessa tilanteessa luovutustappiona EVL 16 §:n 7 kohdan säännöksen estämättä.¹³³⁰

¹³²⁷ Juusela 2004 s. 230. Vrt. Matikkala – Juusela 2004 s. 530–531, Viitala 2010 s. 95–96 sekä Mehtonen 2005 s. 208–209.

¹³²⁸ Vrt. Viitala 2010 s. 96, joka huomauttaa tällöin ilmenevästä jaksotuskysymyksestä. Viitala tuo esille myös vaihtoehdon kohdistaa vähennyskeltvottomuus ainoastaan velallisesta aiheutuviin lainan arvomuutoksiin.

¹³²⁹ Esim. KVL 37/2005.

¹³³⁰ Haarala 2005 s. 441.

Koska EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittama tilanne liittyy etuyhteyden olemassaoloon, on kyse yleensä tuen antavan yhtiön tai sen etuyhteydessä olevan tahon elinkeinovarallisuuden käyttöomaisuuteen kuuluvasta omistuksesta. On kuitenkin syytä huomauttaa, että EVL 16 §:n 7 kohdan mukainen tilanne voi koskea mitä tahansa omaisuuslajia¹³³¹. Rahoitusomaisuuden osalta joudutaan arvioimaan sovellettavia säännöksiä ja käsitteitä eri näkökulmasta, koska rahoitusomaisuudella ei ole EVL:n systematiikassa vähennyskelpoista hankintamenoa¹³³².

EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittaman etuyhteyssaamisen käsite ei ole täysin yksiselitteinen. Seuraavassa tapauksessa oli kyse liikepankin luototuksesta (normaalista velkakirjaluotosta). Asiassa KVL käsitteli muun muassa sitä, miten tulee suhtautua saamisten menetykseen silloin, kun kyseessä on luotonantajan sijoitusomaisuuden kautta muodostuva omistus.

KVL 37/2005

Liikepankki X teki sijoituksia yrityksiin kommandiittiyhtiömuotoisen pääomasijoitusrahaston kautta. Rahastoa hallinnoi X:n tytäryhtiö. Sijoittajan rahastoon tekemää sijoitusta ei ollut tarkoitettu pysyväksi, ja sijoitusaika oli 10 vuotta rahaston perustamisesta lukien. Rahaston toiminnan tarkoitus ja luonne sekä X:n toimiala huomioon ottaen X:n kyseisessä yhtiössä omistamaa osuutta pidettiin sijoitusomaisuutena. X:n vähennyskelpoista menoa oli EVL 29 §:n nojalla se osa osuuden hankintamenosta, joka verovuoden päättyessä ylitti osuuden käyvän arvon. Rahaston purkamisesta mahdollisesti syntyvä tappio oli X:n verotuksessa vähennyskelpoinen.

X oli myöntänyt velkakirjaluoton Y Oy:lle, josta pääomasijoitusrahasto omisti noin 40 prosenttia erään yksityishenkilön omistaessa noin 60 prosenttia. KVL otti huomioon X:n toiminnan yritys pankkina ja sen, että kyse oli velkakirjaluotosta, joka rinnastui pankin muuhun vastaavaan luototukseen. KVL:n mukaan pääomasijoitusrahaston kautta omistetulta yhtiöltä olevaa saamista ei pidetty EVL 16 §:n 7 kohdassa tarkoitettuna yhtiöltä olevana saamisena. Tässä tapauksessa luoton lopulliseksi todettu arvonaleneminen oli siis pankin verotuksessa vähennyskelpoinen. Saamista ei siis pidetty kyseisissä olosuhteissa EVL 16 §:n 7 kohdassa tarkoitettuna saamisena.¹³³³

KVL:n ratkaisu perustuu erityisesti pankin toimialaan liittyviin seikkoihin. Toimialan erityisluonne vaikutti myös saamisten arvioimiseen kyseisen toimialan näkökulmasta. Kyse oli tavanomaisin ehdoin tapahtuvasta pankin luototuksesta, minkä voisi arvioida olevan merkki myyntisaamisen käsitteen varsin laveasta tulkinnasta. Pankin saaminen sijoituksen kohteena olevalta osakeyhtiöltä olisi täyttänyt EVL 16 §:n 7 kohdan omistusosuusedellytyksen, mikä ei kuitenkaan vielä johda pitämään itse saamista säännöksen tarkoittamana vähennyskeltottomuuden piirissä olevana etuyhteyssaamisena. Kategorisesti ajateltuna saaminen olisi siis voinut rinnastua etuyhteyssaamiseen, joka ei olisi ollut vä-

¹³³¹ Juusela 2004 s. 226.

¹³³² Rajamäki 2006 s. 370–373.

¹³³³ Ks. tämän tapauksen kommentteista Venesjärvi 2005 s. 92 sekä Valtti 2006 s. 28–29. Ks. myös Heiniö 2006 s. 272–273.

hennyskelpoinen. KVL valitsi kuitenkin tapauskohtaisuutta ja toimialaa painottavan lähestymistavan, jonka avulla se päätyi pitämään saatavaa muuna kuin EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittamana saatavana. KVL mainitse nimenomaisesti luoton lopulliseksi todetun arvonalentumisen, mikä ei olisi ollut tarpeellista myyntisaamisen ollessa kyseessä. Tällä KVL on mahdollisesti halunnut viestittää, että vaikka kyse ei olisikaan myyntisaamisesta, EVL 16 §:n 7 kohdan säännös ei sovellu rahoitussektorin rahoitusliiketoimintaan liittyviin saamisiin ja niiden menetyksiin. Tällaisen saamisen arvonalentuminen ei olisi kuitenkaan nähtävästi ollut vielä vähennyskelpoinen. Suurin painoarvo lopputuloksen kannalta näyttäisi olevan annettu saamisen antamistarkoitukselle eli tavanomaisen rahoitustoiminnan perusteella annetun lainan avulla saatavalle korkotuotolle¹³³⁴. Lainoitus liittyi tavanomaiseen pankkirahoitustilanteeseen, jonka pohjalta oli perinteinen asiakassuhde ja järjestelyn markkinaehtoiset olosuhteet.

Vastaavalla tavalla myös ratkaisussa KVL 7/2011 saamisten lopullisiksi katsotut arvonalentumiset olivat vähennyskelpoisia etuyhteydestä huolimatta. Ratkaisu tukee ratkaisussa KVL 37/2005 otettua toimialaa painottavaa tulkintalinjaa. KHO hylkäsi VOVA:n valituksen tässä asiassa ja pysytti KVL:n ennakkoratkaisun.

KVL 7/2011 (= KHO 2012 T 7)

Yritysrahoitusta harjoittava A-pankki oli myöntänyt tavanomaisia yritysluottoja B Oy:lle ja tämän kokonaan omistamalle operatiivista toimintaa harjoittavalle C Oy:lle, joka oli joutunut taloudellisiin vaikeuksiin. B Oy:n toiminnan turvaamiseksi oli suoritettu rahoitusjärjestely, jonka yhteydessä A-pankki oli hankkinut velkojensa turvaamiseksi B Oy:n osakkeita. A-pankin omistusosuus B Oy:ssä saattaisi hakemuksen mukaan nousta yli 10 prosentin.

Kun otettiin huomioon, että muun pankkitoiminnan ohessa yrityspankkitoimintaa harjoittavan A-pankin B Oy:lle myöntämät luotot olivat olleet muihin vastaaviin asiakassuhteisiin rinnastettavaa yritysrahoitusta, ei kyseisiä pankin saamia B Oy:ltä voitu näissä olosuhteissa pitää EVL 16 §:n 7 kohdassa tarkoitettuina saamisina. Näin ollen A-pankin B Oy:lle antamien luottojen mahdolliset lopullisiksi todetut arvonalenemiset olivat A-pankin verotuksessa vähennyskelpoisia menetyksiä, vaikka A-pankki tulisi omistamaan vähintään 10 prosenttia B Oy:n osakepääomasta.

KHO julkaisi samalla päivämäärällä myös toisen vastaavan tapauksen, jossa oli kyse KVL:n ennakkoratkaisusta, joka koski edellä mainitussa KVL:n ratkaisussa kuvattua tilannetta. Molemmissa tilanteissa oli kyse pankille suunnatusta osakeannista, jolla konvertoitiin saamia osakkeiksi. Huomattavaa oli, että kyseiset osakkeet olivat sijoitusomaisuutta pankille. KHO:n mukaan lopulliseksi todetut arvonalentumiset olivat vähennyskelpoisia.

KHO 2012 T 6

Yritysrahoitusta harjoittava pankki oli myöntänyt tavanomaisia yritysluottoja A Oy:lle ja tämän kokonaan omistamalle B Oy:lle. B Oy oli joutunut tietyn liiketoi-

¹³³⁴ Ks. Valtti 2006 s. 29.

minta-alan taantuman seurauksena taloudellisiin vaikeuksiin, minkä vuoksi pankki oli saamista turvaamiseksi hankkinut hieman alle 10 prosenttia A Oy:n osakkeista ja tuli mahdollisesti hankkimaan yli 10 prosentin osuuden A Oy:n osakkeista. KVL katsoi, että näitä pankin saamia A Oy:ltä ei voitu pitää EVL 16 §:n 7 kohdassa tarkoitettuina saamisina ottaen huomioon, että muun pankkitoiminnan ohessa yrityspankkitoimintaa harjoittavan pankin A Oy:lle myöntämät luotot olivat olleet muihin vastaaviin asiakassuhteisiin rinnastettavaa yritysrahoitusta. KHO pysytti KVL:n ennakkoratkaisun KVL 6/2011: pankin A Oy:lle antamien luottojen lopulliseksi todetut arvonalenemiset ovat pankin verotuksessa vähennyskelpoisia menetyksiä, vaikka pankki tulisi omistamaan vähintään 10 prosenttia A Oy:n osakepääomasta.

KHO oikeuskäytännön perusteella rahoitusosalalla sovelletaan poikkeuksellisia luottojen lopullisiksi todettujen arvonalentumisten vähentämissääntöjä verotuksessa. Tällöin on kuitenkin oltava kyse luotoista, jotka ovat subjektiyhtiön muihin vastaaviin asiakassuhteisiin rinnastettavaa yritysrahoitusta. Tällöin otetaan huomioon sekä subjektiyhtiön toiminta että sen antamien lainojen määrä¹³³⁵. Myös kohdeyhtiön liiketoiminta vaikuttaa tähän harkintaan. Kyseisen luototussuhteen tulee rinnastua tavanomaiseen rahoitustoimintaan.

Lainasaamisen luovutuksesta aiheutuneet menetykset. EVL:ssä ei säädetä nimenomaisesti rahoitusomaisuuden luovutushinnan veronalaisuudesta tai hankintamenon vähennyskelpoisuudesta. Tältä osin tilanne poikkeaa lainsäädäntöteknisestä näkökulmasta käyttö-, vaihto- ja sijoitusomaisuuden luovutusten verorjestelmästä. EVL 5 §:n 5 kohdan perusteella rahoitusomaisuuden voitot ovat veronalaista tuloa. Edelleen arvonalentumiset ovat EVL 17 §:n 2 kohdan nojalla vähennyskelpoisia, mutta etuyhteystilanteissa vähennyskelpoisuus esyy esimerkiksi etuyhteyslainojen ja menetysten tapauksessa EVL 16 §:n 7 kohdan perusteella. Vaikka menetyksen realisoitumisesta luovutuksen perusteella ei olekaan mainittu säännöksessä, oikeuskäytännössä on myös lainasaamisen luovutukset luettu säännöksen tarkoittaman vähennyskeltottomuuden soveltamisalan piiriin¹³³⁶. Myöskään osakkeiden luovutuksesta erillinen lainasaamisen luovutus ei ole ollut oikeuskäytännössä este vähennyskeltottomuuden soveltamiselle¹³³⁷. Tällöin vähennyskeltottomuus ulottuu myös etuyhteyslainasaamisen luovutuksen perusteella realisoituviin tappioihin. Tämä vähennysrajoitus koskee ainoastaan yhteisön etuyhteyspiirin sisällä antaman lainan alaskirjausta tai menetystä.

Hallituksen esityksessä ei täsmennetä, mitä saatavan menetyksellä tarkoitetaan. Valtiovarainvaliokunnan mukaan siinä on kyse ”osakeyhtiön sijoitetun

¹³³⁵ Tällaisia kriteerejä hyödynnettiin Helsingin HAO:n päätöksessä 16.2.2012 12/0206/3.

¹³³⁶ KHO 2005 T 2916 ja KHO 2006 T 2839.

¹³³⁷ Ks. esim. Helsingin HAO 28.10.2008 08/1550/3. Etuyhteyslainasaatavan indeksi- ja kursisitappion vähennyskelpoisuutta ei EVL 16 §:n 7 kohdan säännöksellä kuitenkaan nähtävästi halettu rajoittaa. Ks. Mattila 2006b s. 21.

vieraan pääoman vähentämisestä”¹³³⁸. Menetyks saattaa olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun yhtiö myy toiselta konserniyhtiöltä olevan saatavan kolmannelle konserniyhtiölle saatavan nimellisarvon alittavalla hinnalla. Mikäli etuyhteyden ulkopuoliselle myynnistä syntyvää tappiota pidetään EVL 16 §:n 7 kohdassa tarkoitettuna menetyksenä, saatavan myyjä ei saa verotuksessaan vähentää syntynyttä tappiota. Arvottomaksi käynyt saaminen voidaan myydä myös riippumattomalle kolmannelle osapuolelle markkinahintaan alle saamisen nimellisarvon. Vähennyskeltottomuus voi tulla sovellettavaksi sekä konsernin sisäisten että konsernin ulkoisten luovutusten tapauksissa riippumatta siitä, onko kyse ollut tilanteesta, jossa markkinaehtoista vastasuoritusta on saatu, sitä ei ole kertynyt, vai että vastasuorituksesta tai muusta markkinaehtoisesta järjestelystä ei ole edes sovittu osapuolten välillä¹³³⁹. Muulta kuin etuyhteisyhtiöltä olevan saatavan myynnistä syntyvä tappio on edelleen vähennyskelpoinen. Tällaisten yhtiöiden välisten lainasaamisten alaskirjaukset voidaan edelleen vähentää verotuksessa, jos ne ovat lopullisia.

Ratkaisutoiminnassa asiaa joudutaan tutkimaan useasta eri näkökulmasta:

- 1) Mikä saamisen tulolähde on?
- 2) Mitä saamisen menetyksellä tarkoitetaan ja millaisissa tilanteissa sellainen realisoituu?
- 3) Miten EVL 16 §:n 7 kohdan sanamuodon vastikkeettomuuteen ja vastaanottavan yhtiön taloudellisen aseman parantamiseen viittaavia soveltamisedellytyksiä tulisi tulkita?
- 4) Vaikuttaako lainasaamisen syntyajankohta sen verokohteluun saamisen luovutuksen yhteydessä?
- 5) Voivatko konsernisuhteessa tapahtuneet muutokset vaikuttaa lainasaamisen verokohteluun? Tämä tulee selvittäväksi esimerkiksi silloin, kun saatava on syntynyt jo ennen kuin velkojayhtiön ja velallisyhtiön välillä vallitsee EVL 6 b §:n 7 kohdan tarkoittama konsernisuhte tai tällainen konsernisuhte on jo lakannut siinä vaiheessa kun saaminen kirjataan alas.
- 6) Onko saamisen pitkäaikainen maksamattomuus osoitus saamisen epäkuranttudesta vai sen muuttumisesta rahoitussaamiseksi? Vaikuttavatko verovelvollisen (velkojan) toimenpiteet tällöin saamisen luonteen arviointiin?

Rahoitusomaisuuden luovutushinnan veronalaisuudesta ja hankintamenon vähentämisestä ei ole säännöksiä EVL:ssä. Rahoitusomaisuutta koskevat oikeusohjeet eroavat tältä osin käyttö-, vaihto- ja sijoitusomaisuutta koskevasta sääntelystä. Rahoitusomaisuudella ei tavanomaisesti EVL:a koskevassa verotus- ja oikeuskäytännössä ole katsottu olevan hankintamenoa ja luovutushintaa.¹³⁴⁰ Niissä on arvioitu olevan kyse osakeyhtiön sijoitetun vieraan pääoman vähen-

¹³³⁸ VaVM 12/2004 s. 7.

¹³³⁹ Esim. KHO 2005 T 2916 (= KVL 38/2005), KHO 2006 T 2839 ja Helsingin HAO 28.10.2008 08/1550/3. Toisin Juusela 2004 s. 230.

¹³⁴⁰ Rajamäki 2006 s. 370.

tämisestä¹³⁴¹, jolloin on huomattava, että rahoitusomaisuudesta saadut voitot on säädetty veronalaisiksi EVL 5 §:n 5 kohdassa¹³⁴² ja arvonalenemiset vähennyskelpoisiksi EVL 17 §:ssä¹³⁴³. Koska rahoitusomaisuuteen sisältyvien saamisten arvonnemetyksiin on tarkoitettu sovellettavan EVL 17 §:n säännöstä, soveltu-
nee säännös myös silloin, kun arvonalennus realisoituu alle nimellisarvon ta-
pahtuneen luovutuksen kautta.

Menetys voi realisoitua eri tavoin, ja saamisen arvonnemetyksen suuruus
suhteessa sen nimellisarvoon vaihtelee. Menetys voi saada saamisen anteeksi-
annon muodon, tai kyseessä voi olla saamisen luovutus¹³⁴⁴. EVL 16 §:n 7 koh-
dan mukainen lainasaamisen menetys voi realisoitua myös, kun lainasaaminen
kohdeyhtiöltä vaihdetaan kohdeyhtiön osakkeiksi. Tällöin EVL 16 §:n 7 koh-
dan nojalla vähennyskelpoton lainasaamisen EVL 17 §:n 2 kohdan tarkoittama
menetys on osakkeiden konvertointihetken käyvän arvon ja lainasaamisen ni-
mellisarvon välinen negatiivinen erotus¹³⁴⁵. EVL 17 §:n 2 kohdan tarkoittama
saamisen menetys realisoituu, kun saamisesta johdutaan kirjaamaan arvonalen-
tuminen tai tappio. Tämä voi aiheutua joko saamisen luovutuksen yhteydessä
tai ainoastaan alaskirjauksen seurauksena, kun saamisen haltija toteaa ar-
vonalentumisen tai tappion olemassaolon. Nykyisen oikeuskäytännön perus-
teella on joka tapauksessa selvää, että lainasaamisen myyminen tappiolla rin-
nastuu lainasaamisen menetykseen ja sen verokohtelu ratkaistaisiin EVL 17 §:n
ja EVL 16 §:n 7 kohdan perusteella¹³⁴⁶.

Haaralan kirjoituksessaan selostamassa Konserniverokeskuksen ennakkotietota-
pauksessa emoyhtiö oli luovuttanut tytäryhtiöltään olevan saamisen toiselle konser-
niyhtiölle huomattavasti alle saamisen nimellisarvon. Tässä tilanteessa jouduttiin
ratkaisemaan, minkä säännösten mukaan rahoitusomaisuuteen kuuluvan saatavan
luovutuksesta johtuva tappio tulee verotuksessa arvioida. Hakijayhtiö esitti ennak-
kotietohakemuksessaan, että kyseessä oli luovutustilanne, jossa saamisen luovutus-
hinta tuli katsoa veronalaiseksi tuloksi ja saamisen alkuperäinen nimellisarvo han-
kintamenona vähennyskelpoiseksi menoksi. Tapauksessa konsernin emoyhtiö A Oy
myi vuoden 2004 syksyllä tytäryhtiölleen B Oy:lle lainasaamisensa hollantilaiselta
konserniin kuuluvalta yhtiöltä. Lainan kauppahintana käytetty arvo oli määritetty

¹³⁴¹ VaVM 12/2004 s. 7. Ks. myös Immonen 2005 s. 5.

¹³⁴² ”Edellä 4 §:ssä tarkoitettuja veronalaisia elinkeinotuloja ovat muun ohessa: — 5) rahoitusomaisuudesta saadut voitot.”

¹³⁴³ ”Edellä 7 §:ssä tarkoitettuja vähennyskelpoisia menetyksiä ovat muun ohessa: — 2) myyntisaamisten arvonalenemiset sekä muun rahoitusomaisuuden lopullisiksi todetut arvonalenemiset 16 §:ssä säädettyin poikkeuksin.” Ks. tästä myös Haarala 2005 s. 441.

¹³⁴⁴ KHO 2005 T 2916 (= KVL 38/2005) ja KHO 2006 T 2839.

¹³⁴⁵ Vrt. Viitala – Ahonen 2011 s. 292–293, jotka kuitenkin tuovat esille tulkinnallisuuden, joka liittyy siihen, sovelletaanko tilanteessa nimellisarvoon vai käypään arvoon perustuvaa lähestymistapaa.

¹³⁴⁶ Ks. esim. KHO 2005 T 2916 (= KVL 38/2005) ja KHO 2006 T 2839 sekä Helsingin HAO 28.10.2008 08/1550/3. Ks. tästä myös Rajamäki 2006 s. 370–373 sekä Viitala – Ahonen 2011 s. 285.

hollantilaisen tytäryhtiön todennäköisen maksukyvyyn perusteella huomattavasti lainan nimellisarvoa alhaisemmaksi. Lainan luovutuksesta syntyntä tappiota arvioitiin verotuksessa EVL 17 §:n 2 kohdan mukaisena rahoitusomaisuuden arvonalentumisena. Konserniverokeskus ei pitänyt luovutuksesta aiheutunutta lainasaamisen menetystä vähennyskelpoisena A Oy:n verotuksessa EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla.¹³⁴⁷

Myös päätöksessä KVL 38/2005 otettiin kantaa saamisen luovutuksesta johtuvan menetyksen vähennyskelpoisuuteen. Tapauksessa ei ollut kyse sisäisen saamisen siirrosta vaan käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutukseen liittyvästä erityistilanteesta ja tytäryhtiöltä olevan lainasaamisen alle nimellisarvon tapahtuneesta luovutuksesta, joka aiheutti lainasaamisen menetyksen. Asia eteni hakijan valituksella KHO:een, joka antoi asiassa ratkaisun KHO 2005 T 2916.

KHO 2005 T 2916 (= KVL 38/2005)

X Oy pyysi ennakkoratkaisua lainasaamisen luovutuksesta syntyvän luovutustappion vähennyskelpoisuuden osalta. KVL lausui, että rahoitusomaisuuteen kuuluvien saatavien vähentämisestä säädetään EVL 17 §:n 2 kohdassa, jonka mukaan vähennyskelpoisia ovat muun rahoitusomaisuuden kuin myyntisaamisten lopulliseksi todetut arvonalenemiset. Konserniyhtiöiltä olevan muun saamisen kuin myyntisaamisen menetys on kuitenkin EVL 16 §:n 7 kohdan säännöksen mukaan vähennyskelpoton. Kun osakkeiden ja lainasaamisen luovutus oli tapahtunut yhdellä luovutustoimella samojen luovuttaja- ja ostajatahojen välillä, KVL katsoi luovutustoimen muodostavan yhden kokonaisuuden, eikä X Oy voinut vähentää verotuksessaan luovutuksen yhteydessä syntyntä lainasaamisen menetystä. KHO ei muuttanut KVL:n päätöstä.

KVL ja KHO päätyivät molemmat siihen, ettei lainasaamisen menetys tässä tilanteessa ollut vähennyskelpoinen. Tapauksessa saamisen luovutus liittyi selkeästi osakkeiden luovutukseen. Luovutus tapahtui samalla kauppakirjalla ja samalle ostajalle. Etu yhteyssaaminen ja osakkeet oli tarkoitus myydä yhdellä luovutustoimella ulkopuoliselle ostajalle. Myöskään osakkeiden luovutustappio ei ollut vähennyskelpoinen, koska osakkeet olivat verovapaasti luovutettavia.¹³⁴⁸

Tapauksessa tytäryhtiöltä olevan saamisen luovutus liittyi verovapaaseen osakkeiden luovutukseen, sillä saamisen luovutus tapahtui samanaikaisesti osakkeiden luovutuksen kanssa. Kyse oli samasta ostajasta ja samasta kauppakirjasta¹³⁴⁹. Ainakaan näissä olosuhteissa saamisen luovutuksesta realisoitunutta tappiota ei saatu vähentää. Tähän johtopäätökseen liittyy selkeästi myös rat-

¹³⁴⁷ Haarala 2005 s. 441. Ks. myös Torkkel 2007 s. 51, joka siteeraa ennakkotiedon perustelua seuraavasti: ”Rahoitusomaisuudella ei ole elinkeinoverolain mukaan vähennyskelpoista hankintamenoa. Tähän omaisuuteen kohdistuvien menetysten vähentämisestä on säädetty erikseen EVL 17 §:n 2 kohdassa, jonka mukaan vähennetään myyntisaamisten arvonalentumiset sekä muun rahoitusomaisuuden lopulliseksi todetut arvonalentumiset.”

¹³⁴⁸ Ks. Kukkonen 2010 s. 455.

¹³⁴⁹ Venesjärvi 2005 s. 93.

kaisun viittaus VML 28 §:ään.¹³⁵⁰ Ratkaisun oikeusohjetta ei voida soveltaa suoraan tilanteisiin, joissa saamisten luovutuksista aiheutunut tappio olisi selkeästi erillään osakeluovutuksesta¹³⁵¹. Saamisen luovutusta osakkeiden luovutuksesta erillisenä on kuitenkin tämän ratkaisun jälkeen käsitelty oikeuskäytännössä ja vähennyskeltvottomuus on ulotettu myös näin realisoituihin saamisten menetyksiin.

EVL 16 §:n 7 kohta on ollut esillä myös ratkaisussa KVL 37/2005. Ennakkoratkaisu osoittaa, että EVL 16 §:n 7 kohdassa tarkoitettu 10 prosentin omistussuhde voi muodostua myös muihin omaisuuslajeihin kuin käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden kautta. Pankin velkakirjasaamisia yhtiöltä, josta se välillisesti omisti enemmän kuin 10 prosenttia, pidettiin saamisina, joiden arvonalentumista EVL 16 §:n 7 kohta ei kuitenkaan estänyt.

KVL on ottanut kantaa lainasaamisen menetyksen verokohteluun myös ennakkoratkaisussa KVL 13/2006, jota ei ole julkaistu. KHO vahvisti ennakkoratkaisun päätöksellään KHO 2006 T 2839.

A Oy:n omistukseen olivat tulleet yrityskaupan ja yritysjärjestelyn seurauksena Kiinteistö Oy B:n osakkeet siten, että kauppaehtojen mukaisesti A Oy oli ottanut vastattavaksi Kiinteistö Oy B:n velan yhtiön silloisena omistajana olleelle rahoitusyhtiölle, jonka lisäksi oli suoritettu kauppahintana 50 000 mk. Kiinteistö Oy B jäi vastaavasti velan määrän velkaa A Oy:lle. A Oy aikoi nyt myydä Kiinteistö Oy B:n osakekannan velattomaan yhteishintaan. KVL lausui antamassaan ennakkoratkaisussa, että A Oy ei saanut vähentää tulostaan omistamaltaan Kiinteistö Oy B:ltä olevan lainasaatavan luovutuksesta syntynyttä tappiota, joka syntyy, kun A Oy myy Kiinteistö Oy B:n osakkeet ja saavat yhdellä luovutustoimella samalle ostajalle. KHO ei muuttanut KVL:n ennakkoratkaisua.

Kyseessä ei ollut KVL:n mukaan myyntisaaminen, joka olisi ollut vähennyskelpoinen EVL 17 §:n 2 kohdan mukaisesti. Tapauksessa kiinteistöyhtiön osakkeiden luovutuksesta syntynyt tappio oli vähennyskelpoinen elinkeinotulosta. Kuitenkaan saamisen osalta tällaisesta vähennyskelpoisesta erästä ei ollut enää kyse, kun otetaan huomioon, että luovutushetkellä (johon myös vaatimus lainasaamisen vähentämisestä kohdistui) oli A Oy:n ja Kiinteistö Oy B:n välillä voimassa EVL 6 b §:n 7 kohdan tarkoittama konsernisuhde. KVL:n ratkaisu, jonka KHO vahvisti, tuo myös mielenkiintoisella tavalla esiin muun rahoitussaamisen kuin myyntisaamisen vähennyskelpoisuuden ja vähennyskeltvottomuuden systematiikan EVL:ssä: tällainen muu rahoitussaaminen on vähennyskelpoinen EVL 16 §:n 7 kohdassa säädettyin poikkeuksin EVL 17 §:n 2 kohdan nojalla.

¹³⁵⁰ Ks. Torkkel 2007 s. 53, joka katsoo, että ratkaisu antaa viitteitä siitä, että saamisesta aiheutuneen tappion vähennyskelpoisuus ei estyisi ainoastaan siksi, että rahoitusomaisuudella ei olisi EVL:n mukaan vähennyskelpoista hankintamenoa. Ks. myös Kukkonen 2010 s. 455–456.

¹³⁵¹ Kukkonen 2010 s. 455–456.

Viimeksi mainittu lainkohta sitoo vähennyskelpoisuuden lopullisiksi todettuihin arvonalentumisiin. Se ei määrittele rahoitusomaisuuteen kuuluville saamisille erikseen hankintamenoa, eikä sellaista ole löydettävissä muualtakaan EVL:sta. KVL:n mukaan koska tällaista ei EVL:n käsitteistössä ole,

”on niihin kohdistuvien menetysten vähentämisestä säädetty erikseen. Muun rahoitusomaisuuden kuin myyntisaamisten lopulliset arvonalenemiset saadaan vähentää EVL 17 §:n 2 kohdan nojalla. Edellä tarkoitettu saaminen ei ole myyntisaaminen. Hakijalle täysin omistamaltaan yhtiöltä olevan saamisen luovutuksesta aiheutuva tappio on EVL 16 §:n 7 kohdan säännöksessä tarkoitettu konserniyhtiöltä olevan saamisen menetys, joka on verotuksessa vähennyskelpoton.”

Jos tässä tapauksessa osakkeiden ja lainasaamisen luovutus olisi tapahtunut eri luovutuksin, olisi verotuksellinen lopputulos ollut mahdollisesti toinen, vaikka myöhempi oikeuskäytäntö on kyseenalaistanut myös näin realisoituneiden saamisten menetysten vähennyskelpoisuuden. Edellä mainittua KVL:n ratkaisun tapausta jälkikäteen arvioitaessa olisi tietysti ollut mahdollista katsoa, että luovutus olisi tosiasiallisesti tapahtunut samalla oikeustoimella ja vähennyskelpottomuus olisi voitu torjua myös tällä. Lisäksi veronkiertotilanteissa sovellettavaksi tulee VML 28 §, vaikkakin tällaiset kiperät tilanteet ratkennevat yleensä jo pelkästään EVL 16 §:n 7 kohdan perusteella.

Seuraavassa lainvoimaisessa ratkaisussa¹³⁵² Helsingin HAO katsoi vähennyskelpottomaksi etuyhteisyhtiölle tapahtuneen takaus- ja lainasaamisen myymisestä aiheutuneen tappion. Tapauksesta tekee merkittävän se, että kyse ei ollut etuyhteyden sisäisestä järjestelytilanteesta, vaan osakkeet luovutettiin riippumattomalle taholle. Ratkaisuun saattoi kuitenkin vaikuttaa se, että itse saamisen luovutettiin lopulta etuyhteisyhtiölle tilanteessa, jossa etuyhteyden piirissä olevat saamiset myytävistä yhtiöistä oli kirjattu alas jo ennen osakkeiden myyntiä.

Helsingin HAO 28.10.2008 08/1550/3

A Oy omisti 49 prosenttia ja 50 prosenttia kahden eri tytäryhtiön osakkeista, jotka se kirjasi nolla-arvoon ennen osakkeiden myyntejä. A Oy myi riippumattomille tahoille tytäryhtiöiden osakkeet. Kauppoihin ei sisällynyt kuitenkaan aikaisemmin syntyneitä takaus- ja lainasaamisia tytäryhtiöiltä. A Oy myi kyseiset takaus- ja lainasaamiset intressiyhtiö B Oy:lle yhteensä 2 EUR:lla. A Oy vaati tulostaan vähennettäväksi saamisen luovutuksesta aiheutuneena luovutustappiona tai vaihtoehtoisesti arvonalenemisena yhteensä n. 1,25 M EUR. HAO totesi, että koska saatavat olivat syntyneet yhtiöiden ollessa omistussuhteessa A Oy:öön, asiaan oli sovellettava EVL 16 §:n 7 kohtaa, jonka mukaan vähennyskelpoisia eivät ole muiden saamisten kuin myyntisaamisten menetykset ja arvonalenemiset.

¹³⁵² KHO 2009 T 2401: Valituslupa hylätään.

Näissä tilanteissa nousee yhtäältä esille myös kysymys siitä, missä vaiheessa vaadittavan konsernisuhteen on tullut olla voimassa. Ainakin lain sanamuodon perusteella vaikuttaisi siltä, että vähennyskelvottomuus koskisi tilannetta, jossa EVL 6 b §:n 7 kohdan tarkoittama konsernisuhde on voimassa arvonalenemiskirjausta tai menetystä kirjattaessa. Tästä voi kuitenkin olla poikkeuksia, kuten edellä asiaa esiteltäessä on todettu. Toisaalta saamisen syntyhetki saattaisi vaikuttaa harkintaan ainakin jossakin määrin. Lainan antoaika ei kuitenkaan nähtävästi ainakaan yksinomaan vaikuta lainasaamisen arvonalenemisen tai menetyksen vähennyskelvottomuuteen.

Säännöksen moniosaisen rakenteen vuoksi joudutaan myös lainasaamisen menetyksen verokohtelu käsittelemään sekä vastikkeettomuusvaatimusta soveltaen kaikkien säännöksen kohtien osalta että itsenäisesti ilman vastikkeettomuus-vaatimusta. Tähän tulkintaan vaikuttavat sekä EVL 16 §:n 7 kohdan liitännä oman pääoman muodossa tehtyjen sijoitusten vähennyskelvottomuuteen että lainasaamisen menetyksen vähennyskelvottomuuden mahdollinen riippuvaisuus saamisen syntyperusteen ja koko järjestelyn vastikkeettomuudesta.

Lainkohdasta löytyvä rinnastussäännös ”muut vastaavat saajayhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettut menot” voisi tulla sovellettavaksi myös lainasaamisten tapauksessa. Tästä voitaisiin tehdä ensinnäkin se säännöksen moniosaisuutta korostava johtopäätös, että lainaa ja konsernitukea ei olisi sidottu vähennyskelvottomuuden näkökulmasta siihen, että ne olisi annettu ilman vastasuoritusta (ns. säännöksen kaksiosainen tulkinta)¹³⁵³.

Toisena tulkintavaihtoehtona olisi, että vastikkeettomuusvaatimusta sovellettaisiin kaikkiin säännöksessä mainittuihin eriin, myös siis lainasaamisen arvonalentumisiin ja menetyksiin (ns. säännöksen yksiosainen tulkinta). Tällöin soveltaminen sidottaisiin vain sellaisiin saamisen menetyksiin, joissa olisi kyse vastikkeettomista tukitoimenpiteistä.¹³⁵⁴

Käytännössä tämä kysymyksenasettelu ei tule ajankohtaiseksi perinteisen suoran rahaerän maksun tapauksessa, koska se on tyypillisesti vastikkeeton tukimuoto, jolla emoyhtiö yleensä haluaa parantaa tytäryhtiön taloudellista asemaa. Varsinainen ongelma liittyy tässä yhteydessä nimenomaan vieraan pääoman sijoituksiin, jotka ovat tavanomaisessa (ja markkinaehtoperiaatteen edellyttämässä) tilanteessa vastikkeellisia.

Jos lähtökohdaksi hyväksytään säännöksen kaksiosainen tulkinta, tämä johtaisi edelleen siihen, että takaisinmaksutarkoituksella ei olisi merkitystä saamisen menetyksen verotuskohtelussa. Verokohtelun selvittäminen ei ole tällöin sidottu vastikkeellisuuden ja vastikkeettomuuden väliseen rajanvetoon, vaan tärkeää on selvittää ainoastaan se, täytyykö EVL 6 b §:n 7 kohdan konserniehto

¹³⁵³ Ks. Rajamäki 2006 s. 371.

¹³⁵⁴ Ks. Juusela 2004 s. 229–230.

ja onko saaminen tällaiselta yhtiöltä. Tässä harkinnassa ei ole merkitystä sillä, onko kyseessä saamisen anteeksianto tai onko tilanteessa syntynyt saajayhtiölle konsernituen kaltaista etua. Nykyisen oikeuskäytännön perusteella EVL 16 §:n 7 kohdan kaksiosaisen tulkinnan mukaan säännös soveltuu kaikkiin EVL 6 b §:n 7 kohdan tarkoittamalle konserniyhtiölle annettujen saamisten menetyksiin pois lukien myyntisaamiset.¹³⁵⁵

Niin sanotun yksiosaisen tulkintavaihtoehdon mukaan oikeusohjeen eri osasten katsottaisiin koskevan käytännössä samoja asioita ja niitä tulisi tulkita samoin säännöin – myös vastikkeettomuuden osalta. Tämän ajattelun mukaan oikeusohjeen loppuosan vastikkeettomuusedellytys ja toisen yhtiön aseman parantamista koskeva edellytys koskevat yleisesti kaikkia pykälässä mainittuja eriä, myös saamisia. Tämän ajattelun perusteella voitaisiin tehdä se johtopäätös, että vähennyskelvottomia olisivat vain vastikkeettomat lainasaamiset ja muut toisen yhtiön asemaa parantavat järjestelyt. Näin ollen EVL 16 §:n 7 kohta koskisi lainasaamisen menetystilanteessa ainoastaan nimenomaista lainan anteeksiantoa tai tilannetta, jossa velalliselta ei ole saatu vastasuoritusta missään määrin – eli käytännössä ainoastaan puhtaita ”konsernitukitilanteita”. Tästä johtopäätöksestä seuraisi, että vastikkeettomana tukitoimenpiteenä ei voitaisi esimerkiksi pitää saatavan myymistä ulkopuoliselle taholle, koska tämä ei paranna velallisyhtiön taloudellista asemaa tai ylipäätään saatavan alaskirjausta, jos vastikkeettomuuden edellytys ei täytyisi.¹³⁵⁶

Säännöksen soveltaminen muuttuisi varsin haastavaksi, jos soveltamisedellytyksenä olisi vastikkeettomuus ja tarkoitus edistää konserniyhtiön asemaa. Tämän vaihtoehdon mukaisen säännöksen soveltamisalan rajoittuneisuus tekisi säännöksen tulkinnasta erittäin haastavaa. Näyttökysymykset olisivat tällöin erittäin vaikeita ja niistä muotoutuisi sekä verovelvollisen että Verohallinnon näkökulmasta erittäin työläs osakokonaisuus. Rajamäki perustelee kaksiosaista tulkintaa (ja samalla puhuu Juuselan esittämää mallia vastaan) mm. sillä, että EVL 16 §:n 7 kohdan säännös käsittää lähinnä tytäryhtiöille annettuja rahoituslainoja, jotka toimivat usein vaihtoehtoisina järjestelyinä oman pääoman -ehtoisille sijoituksille. Tällöin oman pääoman -ehtoisen sijoituksen osalta tehtävä verotuksessa vähennyskelvoton arvonalennus olisi saamisen menetyksen vaihtoehto. Rajamäki perustelee kantaansa viittaamalla säännöksen tarkoitukseen rinnastaa oman ja vieraan pääoman -ehtoiset sijoitukset.¹³⁵⁷

Nykyinen oikeustila perustuu ratkaisuihin KHO 2005 T 2916 (= KVL 38/2005) ja KVL 13/2006, joissa päädyttiin EVL 16 §:n 7 kohdan kaksiosaiseen tulkintaan. Ratkaisut ilmentävät säännöksen sanamuotoa ja tarkoitusta. Saamisen menetyksen vähennyskelvottomuudelle ei ole muita edellytyksiä kuin se, että

¹³⁵⁵ Ks. esim. KHO 2005 T 2916 (= KVL 38/2005). Ks. tästä laajasta tulkintatavasta myös Rajamäki 2006 s. 371.

¹³⁵⁶ Juusela 2004 s. 229–230. Ks. myös tämän näkökannan esittelyistä Valtti 2006 s. 26. Vrt. tästä ajattelusta Rajamäki 2006 s. 371, joka on kuitenkin päätyntynyt (KVL:n ratkaisujen nojalla) ns. kaksiosaisen tulkinnan kannalle.

¹³⁵⁷ Rajamäki 2006 s. 371. Ks. myös Valtti 2006 s. 29, jonka mukaan maininta ”ilman vastasuoritusta” koskee nimenomaisesti menojen suorittamista. Valtin mukaan ei ole mahdollista ajatella, että tämä edellytys koskisi myös saamisten menetyksiä, ”joita ei voida säännöksen sanamuodon mukaisella tavalla suorittaa”.

kyseessä on säännöksessä tarkoitettu konserniyhtiöltä oleva muu saaminen kuin myyntisaaminen.

On huomattava, että näissä kahdessa tapauksessa ei ollut kyse ostetuista saamisista, joihin otettiin kantaa muun muassa edellä mainitussa Konserniverokeskusten ennakkotiedossa. Näissä kahdessa ratkaisussa ei myöskään käsitelty myyntisaamisten ja muiden saamisten välistä rajanvetoa, koska molemmissa tapauksissa hakijan käsityksen mukaan saatavat olivat rahoitussaatavia, eivät myyntisaatavia. Edellä mainittuja tapauksia ratkaistaessa merkitystä annettiin sille, että menetys syntyi luovutustoimesta, jossa samalle luovutuksensaajalle luovutettiin yhdellä luovutustoimella tytäryhtiön osakkeet ja kyseinen lainasaaminen. Molemmissa tapauksissa ostajan ja myyjän välillä tapahtui siis samanaikainen kohdeyhtiön osakkeiden ja siltä olevan saamisen luovutus. Tapauksissa jouduttiin näin ollen miettimään ensinnäkin osakekauppojen kahtiajaon perusteita ja toiseksi sitä, oliko kyseessä tosiasiallisesti ainoastaan yksi luovutuskokonaisuus.¹³⁵⁸

Saamisen menetyksen ja osakkeiden luovutuksen osalta on siis sovellettu jonkinlaista kokonaisajattelua. Yrityskauppaprosessissa myyjä pyrkii saamaan osakkeista vähintään sijoittamansa oman tai vieraan pääoman -ehtoisen sijoituksen määrän. Itse kauppahinnan maksaminen voidaan sopia myyjän ja ostajan välillä tehtäväksi eri tavoin, vaikka kokonaissuoritus pysyisikin vaihtoehtoisissa malleissa samansuuruisena.¹³⁵⁹ Osapuolten tahtoa ja asian tosiasiallista luonnetta on pidettävä tällöin myös verotuspäätöksen perustana. Verohallinnon ei tulisi pyrkiä kyseenalaistamaan verovelvollisen yksityisoikeudellisen päätöksentekoprosessin motiiveja, jos verovelvollinen voi osoittaa niille liiketaloudelliset perusteet. Tästä seuraisi myös kuvatulaisen tahdonmuodostuksen tuloksena syntyneiden oikeustoimien lähtökohtainen hyväksyminen verotuksessa. Lähtökohtaisesti siis saamisesta ja osakkeista voidaan luopua pätevästi eri vaiheissa ja erillisillä oikeustoimilla. Vaikka tällaisia oikeustoimia arvioitaisiinkin itsenäisesti, tulisi kuitenkin myös järjestelyn kokonaisuudelle antaa painoarvoa. On mahdollista, että jälkikäteen tapahtuvasta lainasaamisen luopumisesta johtuva lainasaamisen vähentämiskysymys tulisi arvioitavaksi järjestelyn kokonai-

¹³⁵⁸ Rajamäki 2006 s. 367, s. 369 sekä mts. 372. Ks. myös Mattila 2006b s. 20–21, joka on katsonut (viitaten ennakkoratkaisuun KVL 38/2005), että kokonaiskauppahinta on tällaisessa tilanteessa ratkaiseva tekijä verokohtelun kannalta. Mattilan mukaan on ”puhdas makuasia, miten se jaetaan saamisen ja osakkeiden kesken” ja näin ollen jaossa syntyykin ”helposti veropainotteinen vääristymä, jos osakkeista syntyvää tappiota ei voida vähentää verotuksessa, mutta lainan luovutustappio on vähennyskelpoinen”. Tällaisissa järjestelyissä on kuitenkin syytä noudattaa varovaisuuden periaatetta. Vähennyskelvottomuus koskee nykyisen oikeuskäytännön perusteella myös Mattilan tarkoittamia lainasaamisen luovutuksesta aiheutuneita menetyksiä, joita Mattila kuvaa luovutustappioiksi. Ks. tähän liittyvistä veroansioista Nisonen 2009 s. 80, joka kuitenkin näkee mahdollisuuden vähennyskelpoisuudelle aitojen saatavasta luopumisten tapauksissa. Nisosenkin mainitsemat järjestelyt näyttäisivät olevan etuyhteystilanteessa laajan vähennyskelvottomuuden alaisuudessa, koska vähennyskelvottomuus on nimenomaisesti mahdollinen vain myyntisaamisten tapauksessa.

¹³⁵⁹ Ks. Rajamäki 2006 s. 372.

suus ja aikaisempi osakekauppa huomioiden. Tällöin voitaisiin mahdollisesti pyrkiä selvittämään verovelvollisen käytössä olleet lainasaamiseen liittyvät taloudelliset tiedot osakkeiden luovutushetkellä, sen jälkeen ja erityisesti silloin kun lainasaaminen on päätetty luovuttaa.

Lainasaamisen ollessa kyseessä etuyhteysvelallisen maksukyvyttömyystilanteesta saattaa seurata myös tarve konvertoida lainasaaminen osakkeiksi¹³⁶⁰. Saamisen vaihto osakkeiksi realisoit tällaisessa tilanteessa luovutuksen EVL:n järjestelmässä. Lainasaamisen ainakin osittainen menetys realisoituu, jos vaihdossa saatujen osakkeiden käypä arvo on alempi kuin saamisen nimellisarvo. Vaihdossa saatujen osakkeiden hankintamenoksi muodostuu vaihtohetken käypä arvo. Jatkoluovutuksen yhteydessä ei ole siten mahdollista saada verovaihtoteisesti hyödynnettyä vaihtoa edeltänyttä arvonalentumista: jatkoluovutuksen yhteydessä vanha tappiollisuus on ”häivytetty” hankintamenon määrityksen yhteydessä ja lainasaamisen osittainen menetys on vähennyskelpoton etuyhteystilanteessa EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla.¹³⁶¹

KVL:n ratkaisun 38/2005 perusteluissa viitattiin VML:n veronkiertopykälään. Tämä viittaus ja siis ratkaisusta syntynyt oikeustila tekevät tyhjäksi sellaiset järjestelyt, joilla pyritään konvertoimaan osakkeiden vähennyskelpoton luovutustappio saamisen luovutukseksi siten, että tästä päästäisiin vähennyskelpoisuuden muodossa hyötymään¹³⁶². Tapauksessa luovutustoimen katsottiin VML 28 §:n perusteella muodostavan yhden kokonaisuuden. Luovutuksen jakaminen saamisen ja osakkeiden kesken tapahtui KVL:n mukaan sen vuoksi, että näin osa muutoin osakkeille kohdistuvasta kauppahinnasta saataisiin kohdistettua saamiselle. Tämä olisi johtanut näiden kahden erän erisältöiseen arviointiin sekä saamisen mahdolliseen vähennyskelpoisuuteen ja osakkeiden luovutustappion vähennyskelpottomuuteen. Hakija katsoi tapauksessa, että saamisen luovutuksesta seuraavaa menetystä olisi tullut verotuksessa käsitellä vähennyskelpoisena luovutustappiona.

Saamisen arvonaleneminen realisoituu, kun velan antaja luovuttaa saamisen sen nimellisarvoa alhaisemmasta arvosta. Aikaisemmin mainitussa Konserni-verokeskuksen ennakkotiedossa tilannetta arvioitiin nimenomaan EVL 17 §:n ja siihen sisältyvän viittauksen vuoksi myös EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla. Ennakkotiedossa todettiin, että kun kyse oli EVL 16 §:n 7 kohdassa tarkoitettusta etuyhteyssaamisesta, ei sen arvonaleneminen ollut verotuksessa vähennyskelpoinen meno.¹³⁶³

Suorasijoitustilanteessa osakeyhtiöön, joka hallinnoi kiinteistövarallisuutta, tehty oman pääoman -ehtoinen sijoituksen epäonnistumisen realisoituminen luovutustappion muodossa on vähennyskelpoinen EVL 6 b §:n 4 momentin 2

¹³⁶⁰ Vrt. KHO 2012 T 6.

¹³⁶¹ Viitala – Ahonen 2011 s. 292–293.

¹³⁶² Venesjärvi 2005 s. 93. Ks. tapauksesta myös Mattila 2006b s. 20–21.

¹³⁶³ Haarala 2005 s. 441.

virkkeen nojalla suoraan elinkeinotulosta eli hankintameno on vähennyskelpoisen luovutushinnan ylittävältä osalta. Vieraan pääoman -ehtoinen sijoitus tällaiseen yhtiöön ei kuitenkaan ole vähennyskelpoinen suorasijoitustilanteessa tai muuten etuyhteyden sisällä EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla¹³⁶⁴. Tämä aiheuttaa neutraalisuuspoikkeaman näiden kahden sijoitustyyppin välille. Tällaiselta osakeyhtiöltä olevien saamisten menetysten vähennyskeltvottomuus lienee kuitenkin ollut lainsäätäjältä tietoinen ratkaisu. Siihen saattaa olla syynä konsernitilanteissa konsernituen ja muiden säännöksen mainitsemien erien mahdollinen epäsuora vaikutus myös konsernin ei-kiinteistöyhtiöiden taloudelliseen asemaan. Vieraan pääoman -ehtoisen sijoituksen vähennyskeltvottomuutta on tällöin haluttu sovellettavan laajasti, jotta yritys rakenteen sisälle ei synny verosuunnittelua mahdollistavia elementtejä.¹³⁶⁵

Lain sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella syntynyt verokohtelu on siis tältä osin epäneutraali suhteessa oman pääoman -ehdoin osakkeisiin tehtyyn sijoitukseen. Samoin epäneutraalisuus ilmenee myös omistusaika- ja omaisuuslajiedellytysten osalta. EVL 16 §:n 7 kohdan rajaussäännön ehdottomuus ei näytä soveltuvan luontevasti kohdeyhtiön oikeudellista muotoa ja toiminnallista luonnetta koskevaan rajaussäännöksen (EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohta) symmetrisesti liittyvään luovutustappioiden vähennyskeltvottomuuteen (EVL 6 b §:n 4 momentin 2 virke). Tällaisen kohdeyhtiön ollessa kyseessä ei siltä olevan lainasaamisen menetys ole EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla vähennyskelpoinen¹³⁶⁶. Tällaisen kohdeyhtiön tapauksessa purkuvoitto ja luovutusvoitto ovat myös veronalaisia.

Järjestelmän asymmetrian perustelut eivät tunnu johdonmukaisilta. Neutraalisuusvaje ei ole selkeästi perusteltavissa, koska EVL 16 §:n 7 kohta on liitetty osaksi osakkuusvapautuksen muodostamaa säännöskokonaisuutta ja se on osa samaa lakimuutosta. Järjestelmää voitaisiin harkita kehitettävän siten, että ainakin kiinteistöyhtiöiden oman ja vieraan pääoman -ehtoisten sijoitusten tappioita käsiteltäisiin nimenomaisesti säännösten mukaan yhdenvertaisesti. Näin ollen silloin, kun kyse on veronalaisista osakeluovutuksista, olisivat myös lainasaatavien menetykset ja lopulliseksi todetut arvonalentumiset vähennyskelpoisia. Tämä verokohtelu lisäisi järjestelmän symmetriaa ja johdonmukaisuutta EVL:n systematiikan näkökulmasta.

EVL 16 §:n 7 kohtaa voidaan soveltaa ainoastaan sillä perusteella, että kyseessä on etuyhteyksyhtiöltä oleva muun kuin myyntisaamisen menetys. Verokohtelua ratkaistaessa ei ole tarpeellista tutkia, onko kyse vastikkeettomasta saamisesta tai onko tällä toimella parannettu velallisyhtiön asemaa. Lainasaamisen luovutuksesta aiheutuva tappio ei myöskään ole varsinaisesti luovutustappio vaan EVL 17 §:ssä tarkoitettu menetys, jolloin etuyhteyssaatavan luovutuksen osalta kyseeseen tulee EVL 16 §:n 7 kohdan mukainen vähennyskeltvottomuus, koska kyseessä on säännöksen tarkoittama saamisen menetys.¹³⁶⁷

¹³⁶⁴ Ks. Juusela 2004 s. 226, Haarala 2005 s. 441 sekä Rajamäki 2006 s. 374.

¹³⁶⁵ Ks. Rajamäki 2006 s. 374.

¹³⁶⁶ Vrt. Haarala 2005 s. 441.

¹³⁶⁷ Ks. Rajamäki 2006 s. 371.

Etuyhteyslainojen vähennyskeltvottomuuden ehdottomuutta voitaisiin ajatella lievennettävän. Ensinnäkin olisi mahdollista säätää vähennyskeltvottomaksi ainoastaan nimenomaiset saatavien anteeksiannot ja saattaa vähennyskelpoisuuden piiriin saatavien myynnistä aiheutuneet luovutustappiot tai menetykset. Tällöin voitaisiin edellyttää, että vähennyskelpoisuus koskisi ainoastaan markkinaehtoisesti etuyhteyden ulkopuolelle tehtyjä saatavien luovutuksia. Vähennyskeltvoton menetys tai luovutustappio olisi tällöin se osa saatavasta, jonka arvonmuutos johtuisi välittömästi velallisuudesta¹³⁶⁸. Vähennyskeltvottomuuden ulkopuolelle voitaisiin tällöin määrätä yleisestä markkinatilanteesta, korkokannasta ja muista vastaavista velallisesta riippumattomista seikoista aiheutuvat saamisen arvonalentumiset.¹³⁶⁹

Lainsäädäntöä voitaisiin kehittää vieläkin tarkemmalla ja soveltamisalaltaan suppeammalla täsmennyksellä, joka kohdistuisi ainoastaan etuyhteydessä olevien yhtiöiden välisiin lainoihin. Näiden saamisen menetykset ja arvonalentumiset voitaisiin ensinnäkin poistaa EVL 16 §:n 7 kohdan soveltamisalan piiristä. Toiseksi vero-vaikutteiset etuyhteyslainojen menetykset ja arvonalentumiset sisällytettäisiin tässä mallissa EVL 6 b §:n 3 momentin 1 virkkeen soveltamisalan piiriin, jolloin verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutushinta olisi veronalaista tuloa myös siltä osin kuin luovutettavalta yhtiöltä olevien muiden saamisen kuin myyntisaamisen menetykset ja arvonalenemiset olisi vähennetty aikaisemmin verovelvollisen (osakkeet luovuttavan yhtiön) tai EVL 6 b §:n 7 momentissa tarkoitetun konserniyhtiön verotuksessa.¹³⁷⁰ Tämä kuitenkin tarkoittaisi väistämättä laajempaa tappiollisten suorasisjoitusten epäsuoraa huomioimista verotuksessa. Myös verosuunnittelumahdollisuudet laajentuisivat tässä mallissa. Tällainen sääntely ei olisi myöskään ongelmaton VML 31 §:n näkökulmasta.

12.5.3 Annettu konsernituki

EVL 16 §:n 7 kohdassa säädetään vähennyskeltvottomaksi muun muassa ”tällaiselle yhtiölle annettu konsernituki”. Konsernituelle ei tarkoiteta KonsAvL:n mukaista konserniavustusta.

Konsernitukisäännös ei rajoita millään tavalla konserniavustussäännösten soveltamista¹³⁷¹. Oikeuskirjallisuudessa on systematisoitu näiden kahden kokonaisuuden välisiä eroja. Vertailua on tehty myös oikeushistoriallisesta näkökulmasta (siis ennen vuoden 2004 uudistuksen aikaa konsernituen näkökulmasta), vaikka varsinaisia käytännössä hyödynnettäviä tuloksia tällä tutkimusnäkökulmalla lieneekin vaikea saavuttaa. Järjestelmien eroista voidaan nostaa esille esimerkiksi omistusosuuteen, tuen tarpeeseen, tuen veronalaaisuuteen, tuen määrään, territoriaalisuuteen ja kulkusuuntiin liittyvien edellytysten eroavaisuudet.¹³⁷²

¹³⁶⁸ Viitala – Ahonen 2011 s. 286, jotka mainitsevat tällaisesta velallisen luottoluokituksesta johtuvan lainan markkina-arvon alenemisen.

¹³⁶⁹ Ks. Viitala – Ahonen 2011 s. 286, jolloin he esittävät tällaista säännösten tulkintavaihtoehtoa, mutta tunnustavat, että tälle ei ”saada tukea lain nykyisestä sanamuodosta”.

¹³⁷⁰ Ks. Viitala 2010 s. 106.

¹³⁷¹ Ks. Mattila 2006b s. 19, joka pitää selvänä, ”että uudella säännöksellä ei ole tarkoitettu poistaa konserniavustuksen vähennyskelpoisuutta”.

¹³⁷² Mattila 2007a s. 95.

Konsernituelle tarkoitetaan yleensä ”erilaisia saajayhtiölle asiallisesti kuuluvia menoja, jotka emoyhtiö tai jokin muu konserniyhtiö on sen puolesta maksanut”, kuten Elinkeinoverolain kommentaarissa on todettu¹³⁷³. Konsernitukea voidaan pitää EVL 16 §:n 7 kohdan tietynlaisena yleiskäsitteenä, vaikkakin säännöksessä viitataan myös muihin menoihin. Säännöksen yleispiirteisyys mahdollistaa yhdessä VML 28 §:n, EVL 7 §:n ja VML 31 §:n kanssa varsin kattavan puuttumisen konserniyhtiöiden tukemiseen sekä erilaisiin markkinaehtoisuudesta poikkeaviin järjestelyihin. Vaikka konsernitukea pidetäänkin yleensä vastikkeettomana etuna, joka on annettu tappiolliselle tytäryhtiölle esimerkiksi tuotteiden tai palveluiden hintatukena ja lainan korkojen anteeksiantona, ei konsernitukitilanteissa ole välttämättä kyse tällaisesta puhdaspiirteisestä tuesta, vaan säännös näyttäisi sisällyttävän myös saamatta jääneen tulon. Konsernituen käsite on joka tapauksessa tulkinnanvarainen eikä se ole juurikaan täsmentynyt verouudistuksen jälkeisessä oikeuskäytännössä.

Konsernituki oli aikaisemmin vähennyskelpoinen EVL 7 §:n nojalla¹³⁷⁴. Säännöksen sanamuodon mukaan vähennyskelpoisia ovat elinkeinotoiminnassa tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneet menot ja menetykset. Vaatimuksena konsernituen vähennyskelpoisuudelle oli näin ollen, että annettu tuki liittyi välittömästi tai ainakin välillisesti antajan elinkeinotoiminnassa tulon hankkimiseen tai säilyttämiseen. Vaatimuksena pidettiin lisäksi sitä, että saajalla oli tuen tarve. Aikaisempi konsernitukijärjestelmä oli yhteensopimaton markkinaehtoisuuden vaatimuksen kanssa, vaikkakin on syytä huomauttaa, että varsinaiset siirtohinnoittelusäännökset tulivat Suomeen vasta konsernituen vähennyskelpoisuuden poistumisen jälkeen.

Konsernituki oli käytännöllinen tapa tukea tappiollista tytäryhtiötä, jos liiketaloudellinen peruste järjestelylle oli selkeästi todennettavissa. Konsernitukitilanteissa oli usein kyse vasta aloittavasta tytäryhtiöstä tai tytäryhtiöstä, jonka toiminta oli vaarantunut. Toiminnan vaarantumisessa nähtiin yhteys emoyhtiön liiketoimintaan ja näin ollen EVL 7 §:n vaatimus menon liittymisestä emoyhtiön tulon hankkimiseen tai säilyttämiseen.¹³⁷⁵

¹³⁷³ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 345.

¹³⁷⁴ Ks. aiemmin voimassa olleesta konsernituen vähennyskelpoisuudesta Immonen 2005 s. 2–3, Andersson – Ikkala 2000 s. 124–127, Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 345–347, Mattila 2007a s. 94–95 sekä Nordlund 2004 s. 4–5.

¹³⁷⁵ Immonen 2005 s. 3 sekä Nordlund 2004 s. 4–5. Tästä näkökulmasta voidaan myös arvostella nykyistä konsernituen vähennyskeltvottomuutta. Aikaisemmin vähennyskelpoinen konsernituki oli nähtävästi markkinaehtoisesti hyväksyttävää hinnoittelua. Näin ollen haluttuun verotukselliseen lopputulokseen olisi mahdollisesti päästy jo voimassa olevia säännöksiä tarkentamalla. VML 31 §:n mukainen siirtohintaoikaisu virallisti kuitenkin tilanteen markkinaehtoisien hinnoittelun vaatimuksen osalta. Se toimii myös pääasiallisena mekanismina puututtaessa markkinaehtoisuudesta poikkeaviin järjestelyihin.

Tuen saajana oli monissa tilanteissa ulkomainen konserniyhtiö. Tämä johtui siitä, että ulkomaisille konserniyhtiöille ei voitu antaa KonsAvL:ssa tarkoitettua konserniavustusta. Konsernituesta löytyy kattavasti vanhaa oikeuskäytäntöä ajalta, jolloin konsernituki oli suomalaisen emoyhtiön verotuksessa vähennyskelpoista. Ratkaisujen perusajatus oli, että annettu tuki oli emoyhtiölle vähennyskelpoista, jos tuentarve oli ilmeinen. Kyse oli usein vaarasta joutua selvitystilaan.¹³⁷⁶

Nykyisessä järjestelmässä vähennystä ei voitaisi vanhan konsernitukea koskevan oikeuskäytännön kaltaisissa tilanteissa ainakaan hinnoitteluvoikaisujen ulkopuolisten tilanteiden osalta enää hyväksyä EVL 16 §:n 7 kohdan vuoksi. On huomattava, että konsernituen käsite ilmenee ensimmäistä kertaa lakitekstissä juuri tässä lainkohdassa¹³⁷⁷. Käsitteen epämääräisyyden vuoksi joudutaan verotuksessa ottamaan huomioon taustalla vaikuttavina ajatusrakenteina vanhat konsernitukitapaukset. Oikeuskirjallisuudessa on pohdittu myös muun muassa sitä, onko lainkohta hinnoittelunormi vai ei.

Mattila jakaa ainakin teoreettisella tasolla konsernituen käsitteen ”klassiseen konsernitukikäsitteeseen” ja ”uuteen EVL 16 §:n 7 kohdan mukaiseen konsernitukikäsitteeseen”. Edellinen on mahdollista mieltää laajaksi ja uusi käsite sen sisälle mahduttavaksi vaikkakaan ei kokonaan sitä täyttäväksi. Suppeaan näkökulmaan ei mahtuisi hinnanoikaisunäkökulmaa, joka oli vanhaan käsitteeseen sisällytettyä. Yhtiöiden välisiin liiketoimiin kuulumaton puhdas taloudellinen tuki taas mahtuisi molempien käsitteiden sisäpuolelle ja on näin ollen Mattilan mukaan vähennyskelpoton.¹³⁷⁸

Konsernitukea voidaan suorittaa konsernin sisällä monin eri perustein. Konsernitukitilanteissa voi olla epäselvää, onko maksettu tuki välittömästi tai välillisesti vastiketta saaduista suorituksista. Kyse on voinut olla alihinnoittelutilanteesta tai täysin laskuttamattomasta etuyhteyden sisällä tapahtuneesta tavaroiden tai palvelujen kaupasta. Kyse voi olla myös alilaskutustilanteen aikaansaamaan maksukyvyttömyystilanteen liittyvästä tukitoimenpiteestä.¹³⁷⁹ Konsernitukikeskustelu lähestyy tällöin siirtohinnoittelua koskevia kysymyksiä, vaikka systemaattinen ero onkin selvä: EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla puututaan tietyn erän vähennyskelpoisuuteen EVL:n mukaisessa verotuksessa ja VML 31 §:n perusteella tehdään siirtohintaoikaisu, jos etuyhteydessä olevat osapuolet ovat poikenneet hinnoittelussaan markkinaehtoisuuden periaatteesta. Ensimmäinen liittyy olennaisesti verotuslaskelmaan ja toinen sisäisten kustannusjärjestelmien tasolla, yleensä rajat ylittävissä tilanteissa tapahtuvaan eri valtioiden hyväksymän korjausmekanismin mukaiseen oikaisuun. On kuitenkin epäselvää,

¹³⁷⁶ Immonen 2005 s. 3 ja Nordlund 2004 ja siellä esitelty oikeuskäytäntö. Ks. myös Juusela 2004 s. 226.

¹³⁷⁷ Ks. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 345.

¹³⁷⁸ Mattila 2006c s. 6 sekä Mattila 2007a s. 96.

¹³⁷⁹ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 79. Ks. myös Mehtonen 2005 s. 203.

voidaanko konsernituen vähennyskeltvottomuuden avulla myös tulouttaa saman lainkohdan perusteella edellä mainitun alilaskutustilanteen johdosta saamatta jääneitä tuloja. VML 31 §:n perusteella voidaan tällaisessa tilanteessa tehdä siirtohintaoikaisu.

Tukitoimen tarve voi liittyä myös selvityshkatilanteeseen. Tällöin konsernissa voidaan tehdä lainojen anteeksianto ja pyrkiä pääomittamaan lisää maksuvaikeuksissa olevaa kohdeyhtiötä. Tämä näkökulma liittyy vieraan pääoman -ehtoisten ja muiden EVL 16 §:n 7 kohdan mainitsemien erien vähennyskeltvottomuuden yleiseen osakkuusvapautuksen soveltamisalan mukaiseen hankintamenojen, menetysten, arvonalentumisten ja purkutappioiden vähennyskeltvottomuuteen. Pääomasijoituksen verokohtelun soveltamisalan laajentamisella on pyritty asettaman erilaiset sijoitus- ja tukitoimet keskenään yhdenvertaiseen asemaan ja suojelemaan veropohjaa. EVL 16 §:n 7 kohdan mukainen vähennyskeltvottomuus liittyy erityisesti EVL 6 b §:n 1 momentin mukaiseen hankintamenon vähennyskeltvottomuuteen.¹³⁸⁰

Pääsääntönä voidaan pitää, että VML 31 §:n mukaisen siirtohintaoikaisun ja EVL 16 §:n 7 kohdan mukaisen vähennyskeltvottomuuden soveltamisalat eivät saisi olla päällekkäisiä. Rajat ylittävissä tilanteissa siirtohintaoikaisulle on annettava etusija. Lain esitöissä asiaa lähestyttiin markkinaehtoisuuden periaatteen näkökulmasta. Hallituksen esityksessä katsottiin, että konsernituen vähennyskelpoisuus olisi voitu rajata siten, että saajan tuloina verotettavat suoritukset olisivat olleet vähennyskelpoisia. Tämä malli koettiin kuitenkin ongelmalliseksi. Konsernitukea ei välttämättä aina luokitella saajan veronalaiseksi tuloksi. Tämän lisäksi konsernituki saatetaan suorittaa ulkomaiselle yhtiölle. Tässä tilanteessa tuki ei tulisi verotettavaksi Suomessa.¹³⁸¹

Hallituksen esityksessä mainitaan, että tällaisessa tilanteessa ”järjestelmän johdon mukaisuus” edellyttää erän vähennyskeltvottomuutta.¹³⁸²

Muun muassa Andersson kritisoi voimakkaasti säännöstä ja siihen liittyvää lainvalmistelutyötä sekä mainittua hallituksen esityksen viittausta ”johdonmukaisuusargumenttiin”¹³⁸³. On myös huomattava, että lähtökohtaisesti ulkomaiselle konserniyhtiölle annettavaa konsernitukea ei voida korvata konserniavustuksella, vaikkakin EYT:n asiassa C-446/03 (Marks & Spencer) antama tuomio voisi mahdollistaa konserniavustuksen antamisen eräissä tuomioissa mainituissa erityisissä olosuhteissa¹³⁸⁴. Toisaalta EVL 16 §:n 7 kohdan säännös ei itsessään rajoita KonsAvL:n mukaista vähennysoikeutta¹³⁸⁵.

¹³⁸⁰ Ks. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 80–81. Ks. myös Juusela 2004 s. 227–228.

¹³⁸¹ HE 92/2004 s. 38–39. Ks. myös Juusela 2004 s. 228.

¹³⁸² HE 92/2004 s. 38 ja s. 39. Ks. myös VaVM 12/2004 s. 7.

¹³⁸³ Andersson 2004 s. 502. Ks. kommentteista tämän osalta myös Juusela 2004 s. 228 ja s. 228 av. 363. Vrt. Mattila 2007a s. 96–97.

¹³⁸⁴ Ks. Valtti 2006 s. 31.

¹³⁸⁵ Ks. Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 347.

VaVK:n asiantuntijakuulemisissa esitettiin arvioita, joissa konsernituen käsitettä pidettiin harhaanjohtavana, koska entinen vähennyskelpoinen konsernituki on osa markkinaehtoista hyväksyttävää hinnoittelua. Näiltä osin katsottiin, että säännös saattaisi olla verosopimusten ja kansainvälisten siirtohinnoitteluperiaatteiden vastainen.¹³⁸⁶ VaVK:n mietinnössä tästä todetaan seuraavaa:

”Konsernituen vähennyskelpoisuutta voidaan joissakin tilanteissa pitää poikkeamana markkinaehtoperiaatteesta. Suomalaisen oikeuskäytännön mukaan konsernitukea voidaan antaa tappiolliselle tytäryhtiölle, vaikka siirtohinnoittelussa olisi noudatettu oikeita siirtohinnoitteluperiaatteita ja vaikka tappiollinen yhtiö olisi ollut markkinaehtoperiaatteen mukaisesti velvollinen itse kantamaan toimintansa riskit. OECD:n siirtohinnoitteluperiaatteet eivät tunne konsernituen muodossa tapahtuvaa poikkeamista markkinaehtoisista hinnoitteluperiaateista eikä menettely yleensä ole mahdollista useimmissa maissa. Myös Suomen sisäinen lainsäädäntö (VML 31 §) samoin kuin Suomen solminat verosopimukset edellyttävät markkinaehtoperiaatteen noudattamista.”¹³⁸⁷

Vähennyskeltvoton tuki on useimmiten emoyhtiön tytäryhtiölle antamaa. EVL 6 b §:n 7 momentin etuylteysssäännös huomioiden vähennyskeltvottomuuden piiriin tulee myös suoraan alakonsernin yhtiölle annettu tuki¹³⁸⁸. Hallituksen esityksen mukaan vähennyskeltvoton tuki voi ilmetä esimerkiksi lainan anteek-siantona ja menetyksenä tai erilaisten kustannusten kattamiseksi suoritettuna suorana tukena¹³⁸⁹. Lainkohdassa tarkoitettuna vähennyskeltvottomana konsernitukena pidetään myös konsernin sisällä tapahtuneita luovutuksia siltä osin kuin niihin sisältyy ylihintaa¹³⁹⁰. Konsernituki ei ole hyväksyttävä alihinnoittelunkaan muodossa, mutta on tulkinnanvaraista, voidaanko EVL 16 §:n 7 kohtaa soveltaa saamatta jääneeseen tuloon. Näissä tilanteissa ilmeneviin hinnoittelupoikkeamiin voidaan puuttua ainakin VML 28 §:n ja 31 §:n nojalla. Edellä mainittu lähtökohta hahmottaa osaltaan siirtohinnoittelun ja konsernituen vähennyskeltvottomuuden välistä ”työnjakoa”.

Kotimaisissa tilanteissa hinnoittelua ja konsernitukea koskeva tutkiminen ei ole niin merkityksellistä kuin rajat ylittävissä tilanteissa. Tämä johtuu muun muassa konserniavustusjärjestelmästä. Nykyisessä konsernituen vähennyskeltvottomuuteen perustuvassa järjestelmässä eivät yritykset enää vaadi konsernituen nimellä tukieria vähennettäväksi verotuksessa, vaan verosuunnittelupaine kohdistuu muualle – muun muassa korkojen vähennyskelpoisuuteen ja liiketoimintamallien muutoksien avulla tehtäviin tulon kanavoiteihin matalan verotuksen valtioihin. Järjestelmä on luonut tarpeen sisällyttää edellä mainittuja eria myös muihin verovelvollisen menoeriin. Tämä on aiheuttanut luonnollista painetta siirtohinnoittelusäännöksen soveltamiselle.

¹³⁸⁶ Tuominen 1.6.2004 s. 2.

¹³⁸⁷ VaVM 12/2004 s. 7.

¹³⁸⁸ Ks. Kukkonen 2010 s. 452 sekä Juusela 2004 s. 226.

¹³⁸⁹ HE 92/2004 s. 38–39 ja s. 64. Ks. myös Mattila 2007a s. 97.

¹³⁹⁰ Ks. VeroH 2.11.2005. Ks. myös Kukkonen 2010 s. 454.

Verohallinnon käsityksen mukaan VML 28 §:n mukainen veronkiertosäännös voi tulla sovellettavaksi esimerkiksi tilanteessa, jossa konsernin sisäinen verovapaa osakeluovutus sisältää konsernitukea käyvän arvon ylittävän hinnan muodossa. Verohallinto katsoo ohjeessaan, että tällaiseen konsernituen antamiseen saattaa liittyä osakkeen edelleen luovuttaminen, jossa tavoitteena on tappion vähentäminen verotuksessa. Tällöin tulisi tutkia, onko toimenpiteeseen ryhtytty siinä tarkoituksessa, että verosta vapauduttaisiin.¹³⁹¹

Verohallinto ei kuitenkaan esitä arvioita, miten tällainen veronkierto- tai konsernitukitarkoitus olisi osoitettavissa yksittäisissä tapauksissa. Verohallinnon kannanotosta ei käy ilmi, miten näyttötaakan osalta tulisi toimia tilanteessa, jossa konserniyhtiötä on rahoitettu tietynsuuruuisella summalla, mutta tilanteessa on epäselvää, onko kyse oman pääoman -ehtoisesta pääomasijoituksesta vai vieraan pääoman -ehtoisesta sijoituksesta. Jos tällaisessa tilanteessa on jätetty korko perimättä, olisi mahdollista ajatella, että markkinaehtoisuuden perusteella laskettu koron määrä voitaisiin lisätä antajayhtiön tuloon. Tällaisessa tilanteessa saatetaan joutua ongelmallisten näyttökysymysten äärelle.¹³⁹²

12.5.4 Muut vastaavat osakeyhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettut menot

Yleistä. Saamisten ja eri tukimuotojen vähennyskelpoisuuden käsitteet on jätetty EVL 16 §:n 7 kohdassa avoimeksi. Lopussa on tätä avoimuutta korostava maininta ”sekä muut vastaavat osakeyhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettut menot”. Tämä mahdollistaa säännösten joustavan tulkinnan verovelvollisen näkökulmasta kielteisessä mielessä. Sitä voidaan pitää kyseisen lainkohdan kaatosäännöksenä. Tämä lienee ollut lainsäätäjän tarkoituskin eli säännös tehtiin siltä varalta, että ilmaantuu eria, jotka eivät täysin sovi säännöksen mainitsemien vähennyskeltottomien erien joukkoon mutta jotka tosiasiallisesti ovat sellaisia, että lain on tarkoitettu kattavan tällaiset erät. Tässä yhteydessä on syytä käsitellä ainakin saamattomien tulojen, takaustappion ja rajat ylittävien tilanteiden erityispiirteitä. Hallituksen esityksessä on katsottu, että kyseessä olevana muuna menona voitaisiin pitää muun muassa erilaisten kustannusten kattamiseksi suoritettua tukea. Tämänäyttöinen erä voi olla esimerkiksi markkinointituki toimintaansa aloittavalle tytäryhtiölle.¹³⁹³ Toisaalta tällöin lähestytään jo VML 31 §:n siirtohintaoikaisun soveltamisalaa, joka on kuitenkin säädetty EVL 16 §:n 7 kohdan jälkeen.

¹³⁹¹ VeroH 2.11.2005.

¹³⁹² Siirtohinnoittelun näyttökysymyksistä ja dokumentoinnista on syytä mainita esim. Kukkonen – Walden 2010b s. 216–223.

¹³⁹³ HE 92/2004 s. 64. Ks. myös Immonen 2005 s. 8, Andersson – Ikkala 2005 s. 308–310, Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 346, Juusela 2004 s. 231 sekä Valti 2006 s. 30–31.

Tuloutusnormi? EVL 16 §:n sanamuoto on ”tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneita menoja eivät ole –”. Sanamuodon ja lakisystemaattisten seikkojen näkökulmasta ei ole varmaa, voidaanko saamatta jääneitä tuloja lukea säännöksen soveltamisalaan eli voidaanko ne tämän perusteella tulouttaa. Hallituksen esitys on asiasta vaitonainen. Hallituksen esityksessä nostetaan toisaalta esille se, että tuen antamisen muodolla ei pitäisi olla merkitystä¹³⁹⁴. Saamatta jääneiden tulojen sisällyttämistä EVL 16 §:n 7 kohdan soveltamisalaan tukisi sekä säännöksen yleinen markkinaehtoista hinnoittelua korostava luonne että se, että konsernituki ja muut vastaavat osakeyhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettut menot on jätetty tarkoituksella määrittelemättä tarkemmin. Saamatta jääneeseen tukeen lienee kuitenkin ensisijaisesti sovellettava ainakin rajat ylittävissä tilanteissa VML 31 §:ää. Oikeuskirjallisuudessa asiasta on esitetty toisistaan poikkeavia mielipiteitä.

Elinkeinoverolain kommentaarissa on katsottu, että säännös koskee ainoastaan menoja jo sillä perusteella, että se on sijoitettu vähennyskeltottomia menoja koskevaan pykälään. Näin ollen säännös ei koskisi saamatta tai kantamatta jäänyttä tuloa, jota voisi olla esimerkiksi koroton laina tai alikorkoinen laina. Vaikka lainsäätäjänkin mahdollinen tarkoitus on ollut, että säännöstä sovellettaisiin myös saamatta jääneisiin tuloihin, olisi säännöstä siitä huolimatta sovellettava vain ilman vastasuoritusta suoritettaviin menoihin, eikä niin sanottua alikorkoa voitaisi säännöksen perusteella lisätä lainanantajan veronalaiseen tuloon.¹³⁹⁵

Hallituksen esityksen mukaan säännöksillä tulee kuitenkin nimenomaisesti puutua hinnoittelupoikkeamiin: ”Tämän säännöksen tarkoitus on turvata lain tarkoituksen mukainen lopputulos ja torjua esimerkiksi keinotekoisilla vaiheittaisilla toimilla ja hinnoittelupoikkeamilla tavoitellut veroedut.”¹³⁹⁶ Tällä voitaisiin perustella myös alikoron lisäämistä yhtiön tuloon. On kuitenkin epäselvää, minkä säännöksen perusteella lisäys voitaisiin tehdä.

Immonen pitää epäselvänä, ulottuuko EVL 16 §:n 7 kohdan säännös tässä kuvattun kaltaisen aliveloituksen kautta annettuun tukeen, ja voitaisiinko säännöksen perusteella mitenkään oikaista tuloa lisäämällä laskennallinen korkotulo velkojayhtiön tuloon. Immonen päätyy siihen, että menon vähentämistä rajoittavaa normia ei voida käyttää tulon oikaistamiseen lakisystemaattisesta näkökulmasta. Oikeusohjeen tällainen laaja hyödyntäminen tarkoittaisi systematiikan olennaista sivuuttamista. Immonen päätyy esityksessään mm. siihen, että alikorkoa ei voitaisi tulouttaa EVL 16 §:n 7 kohdan perusteella juuri lakisystemaattisten seikkojen vuoksi (säännöksen lakitekninen sijainti on menon vähennyskeltottomuutta koskevassa EVL 16 §:ssä).¹³⁹⁷ Tämä kanta johtaisi siihen, että tuloon lisääminen voitaisiin hoitaa vain VML 31 §:n perusteella ja tietyissä ääritilanteissa VML 28 §:ään nojautuen¹³⁹⁸.

¹³⁹⁴ HE 92/2004 s. 38–39.

¹³⁹⁵ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 345.

¹³⁹⁶ HE 92/2004 s. 31.

¹³⁹⁷ Immonen 2005 s. 6–8. Ks. myös Immonen 2008a s. 61, jossa hän tuo tämän ongelman esille myös VML 31 §:n näkökulmasta. Ks. problematiikasta myös Tikka 2005a s. 27.

¹³⁹⁸ Ks. Andersson 2004 s. 504.

Lain esityöt näyttävät tukevan ajatusta säännöksen laajasta hyödynnettävyydestä osana laajempaa vaatimusta etu yhteydessä olevien yhtiöiden markkinaehtoisuusperiaatteen soveltamisesta keskinäisessä hinnoittelussaan. Asiaa koskevassa VaVK:n mietinnössä viitataan nimenomaisesti markkinaehtoperiaatteeseen¹³⁹⁹.

Verosopimukset sisältävät markkinaehtoisuutta edellyttäviä säännöksiä. Verosopimuksen tätä koskeva artikla on yleensä otsikoitu ”Etuyhteydessä keskenään olevat yritykset”. Esimerkiksi Pohjoismaiden välillä sovellettavan verosopimuksen 9 artiklan 1 kohdan 2 momentissa todetaan seuraavaa: ”jos jommassakummassa tapauksessa yritysten välillä kauppa- tai rahoitussuhteissa sovitaan ehdoista tai määrätään ehtoja, jotka poikkeavat siitä mistä riippumattomien yritysten välillä olisi sovittu, voidaan kaikki tulo, joka ilman näitä ehtoja olisi kertynyt toiselle näistä yrityksistä, mutta näiden ehtojen vuoksi ei ole kertynyt yritykselle, lukea tämän yrityksen tuloon ja verottaa siitä tämän mukaisesti.” Oikeuskäytännössä on arvioitu, että verosopimukset eivät estä eivätkä rajoita myöskään VML 31 §:n soveltamista¹⁴⁰⁰. Verosopimusten ei voida tämän markkinaehtoisuuden pääsääntöisyyden vuoksi katsoa rajoittavan myöskään EVL 7 §:n ja EVL 16 §:n 7 kohdan säännösten soveltamista suomalaisen yhtiön verotuksessa.

Valtti huomauttaa puolestaan, että jos perimättä jäänyttä korkoa tai koron osaa tulkittaisiin siten, että EVL 16 §:n 7 kohta soveltuisi siihen, ”muistuttaisi säännös jo huomattavan paljon yleistä vaatimusta markkinaehtoperiaatteen soveltamisesta konserniyhtiöiden välisissä suorituksissa”¹⁴⁰¹. Tämä yhteys on kuitenkin löydettävissä ainakin lain esitöiden perusteella. EVL:n systematiikka ei kuitenkaan välttämättä tue tätä.

Niskakangas tuo esille sekä yli- että alihinnoittelun muodossa tapahtuvan konsernituen mahdollisuuden ja pitää mahdollisena käypien hintojen poikkeuksetoman soveltamisen vaatimusta konsernisuhteissa. Niskakangas näkee tässä halun ”ilmeisesti vaatia markkinaehtoperiaatteen tinkimätöntä soveltamista”. Niskakangas arvioi, että taloudellisesta näkökulmasta katsottuna sekä saamatta jääneen tulon tuloutusta verotuksessa että vastikkeettoman menon vähennyskelvottomuutta voitaisiin perustella EVL 16 §:n 7 kohdan avulla.¹⁴⁰²

Mattila on pitänyt saamatta jääneiden tulojen verottamista EVL 16 §:n 7 kohdan perusteella ongelmallisena, koska kantamatta jääneiden tulojen osalta olisi hänen mukaansa vaadittu erillistä säännöstä tulon veronalaisuutta koskevaan normistoon tai sitten erityistä viittausta EVL 16 §:n 7 kohtaan. Mattila onkin tullut siihen johtopäätökseen, että emoyhtiön tuloon ei pitäisi esimerkiksi lisätä tytäryhtiölle annetun alikorkoisen lainan alikorko-osuutta, vaikka tyypillisimpänä konsernituen muotona voidaan pitää korottomia tai alikorkoisia lainoja, jotka on annettu tytäryhtiöille. Mattila perustelee kantaansa sillä, että säännöstä ei tulisi tulkita näin laajasti ottaen huomioon sen tarkoitus.¹⁴⁰³

Saamatta jääneiden tulojen tulkitseminen EVL 16 §:n 7 kohdan soveltamisalaan kuuluvaksi ja niiden pitäminen lain sanamuodon mukaisina ”menoina”

¹³⁹⁹ VaVM 12/2004 s. 7.

¹⁴⁰⁰ Esim. Helsingin HAO 14.11.2011 11/1377/4.

¹⁴⁰¹ Valtti 2006 s. 30.

¹⁴⁰² Niskakangas 2004d s. 7–8.

¹⁴⁰³ Mattila 2007a s. 97–98, Mattila 2006b s. 20 ja Mattila 2004b s. 16. Mattilan ja Immosen kanssa samalle kannalle ovat päättäneet myös Helminen 2009 s. 257–258 ja Kajas 2005 s. 37.

olisi niin laaja tulkinta, että se olisi lakiteknisesti sanamuodon vastainen johtopäätös. Korkojoustopuutteen hyväksyttävyyden osalta saattaa olla hankalaa tukeutua vanhempaan oikeuskäytäntöön, koska nykyisessä oikeustilassa konsernituki tai vastaava erä on laajasti vähennyskelpoton. Toisaalta hallituksen esityksessä pidettiin tärkeänä, että EVL 16 §:n 7 kohdan perusteella voidaan puuttua konsernitukeen sen muodosta riippumatta¹⁴⁰⁴.

Esimerkki

X Oy:llä on ollut laina- ja korkosaatavia tytäryhtiöltään Y AG:lta. Y AG:ta on rahoitettu myös ulkopuolisilla lainoilla. Yhtiöiden välillä on etuyhteyspiiriin sisäinen lainasopimus, joka koostuu sekä pääomalainasta että osakaslainasta. Y AG ei ole kyennyt huonosta taloudellisesta tilanteestaan johtuen lyhentämään lainojaan. Se ei ole myöskään maksanut lainojen perusteella kertyneitä korkoja (ei sisäisiä eikä ulkoisia lyhennyksiä ja korkoja).

X Oy myy Y AG:n osakkeet. Luovutuksessa realisoituu luovutustappio. Samalla etuyhteyspiiriin sisäisen lainasopimuksen voimassaolo päättyy. X Oy vaatii verotuksessaan, että laina- ja korkosaamiset tulisi voida vähentää verotuksessa EVL 17 §:n nojalla.

Laina- ja korkosaamisia tulisi pitää vähennyskelpottomina EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla. X Oy:n aikaisempien vuosien verotuksia voitaisiin mahdollisesti oikaista ja tulouttamattomat korkotuotot voitaisiin lisätä sen veronalaiseen tuloon. Mitä säännöstä tähän tuloutukseen tulisi soveltaa?

Taloudellisesti katsottuna saamatta jääneen tulon tai vähennetyn menon avulla päästään samaan tilanteeseen, joten tosiasiallisesti näiden välillä ei tulisi olla eroja myöskään verokohtelussa eroja¹⁴⁰⁵. Korkojoustopuutteen tuloutus tulisi kuitenkin käsitellä lähtökohtaisesti tulouttaa säännöksen perusteella, jos järjestely poikkeaa markkinaehtoisuuden periaatteesta. Näin ollen aikaisemman oikeustilan aikana hyväksytyt markkinaehtoisuudesta poikenneet korkojoustopuutteen tuloutus, jotka perustuivat tytäryhtiön heikkoon taloudelliseen tilanteeseen, johtavat nykyisessä tilanteessa markkinaehtoisuuden tuloutumiseen lainan antajan verotuksessa. EVL 16 §:n 7 kohtaa voitaisiin näin ollen hyödyntää lähtökohtaisesti samoin kuin VML 31 §:n mukaista siirtohintaoikaisuuslainsäädännöstä. Molemmilla on kyse koron markkinaehtoisuuden arviointiin liittyvästä harkinnasta, ja molempien perusteella voidaan alikorko tulouttaa konsernitilanteessa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoittaman yhteisön verotuksessa¹⁴⁰⁶. Tällaisessa lainajärjestelyssä hyödynnettävä korkojoustopuute voidaan kuitenkin hyväksyä, jos järjestelyssä noudatetaan markkinaehtoperiaatetta. Perusperiaatteena voitaisiin pitää sitä, että tuloutus rajattaisiin saamatta jääneen tulon (esim. alikoron tapauksessa) koskemaan ainoastaan niitä tilanteita, joissa riippumaton lainoittajataho ei jättäisi vertailukelpoisessa

¹⁴⁰⁴ HE 92/2004 s. 38–39.

¹⁴⁰⁵ Ks. Niskakangas 2004d s. 8.

¹⁴⁰⁶ VML 31 §:n soveltamista ei ole kuitenkaan sidottu EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan subjektiedellytyksiin.

tilanteessa korkoa perimättä. VML 31 §:n sanamuotoa mukaillen jos siis etuyhteydessä olevien yhtiöiden välisessä lainajärjestelyssä on sovittu ehdoista tai määrätty lainan korkoon tai muihin rahoitusjärjestelyn kustannuksiin liittyviä ehtoja, jotka poikkeavat siitä, mitä toisistaan riippumattomien osapuolten välillä olisi sovittu, ja verovelvollisen elinkeinotoiminnan tulo on tämän vuoksi jäänyt pienemmäksi tai tappio on muodostunut suuremmaksi kuin se muutoin olisi ollut, voitaisiin tuloon lisätä EVL 16 §:n 7 kohdan perusteella määrä, joka olisi kertynyt ehtojen vastatessa sitä, mitä toisistaan riippumattomien osapuolten välillä olisi tällaisen lainajärjestelyn osalta sovittu. Alikorko tai kokonaan perimättä jätetty korko voitaisiin lisätä tuloon kuitenkin luontevammin esimerkiksi viittaamalla EVL 4 §:ään, 5 §:ään ja 19 §:ään. Tällainen tuloutus olisi syytä rajata koskemaan ainoastaan Suomen sisäisiä tilanteita, koska VML 31 §:n perusteella puututaan jo kokonaisvaltaisesti markkinaehtoisesta hinnoittelusta poikkeamisiin rajat ylittävissä tilanteissa¹⁴⁰⁷. Erityisellä huolellisuudella tulisi tutkia täysin korottomia tilanteita, koska niitä voidaan pitää poikkeuksellisinakin jo lähtökohdiltaan¹⁴⁰⁸. Ainakin ylikoron osalta voitaneen soveltaa kotimaisissa tilanteissa EVL 16 §:n 7 kohdan mukaista konsernituen vähennyskeltvottomuutta. Kansainvälisissä tilanteissa verotusta tulisi oikaista ensisijaisesti siirtohinta-oikaisun avulla.

Esimerkiksi ratkaisussa KHO 2010:73 oli kyse ylikorosta. A Oy:n B AB:lle maksamat korot olivat ylittäneet selvästi määrän, joka olisi maksettu toisistaan riippumattomien yritysten välillä. Vähennyskelpoisten korkojen määrää ei voitu myöskään suoraan määrittää koko konsernin ulkopuolisen rahoituksen keskimääräisen koron perusteella tilanteessa, jossa yhtiön oma luottokelpoisuus ja muut olosuhteet olisivat mahdollistaneet olennaisesti edullisemman rahoituksen. A Oy:n verotettavaan tuloon verovuodelta 2005 oli siten lisättävä vähennyskeltvottomiksi katsottuja korkoja.

Rajat ylittävän yritysraakenteen rajat ylittäviä sisäisiä lainoja ja niiden perusteella maksettua korkoa joudutaan lähestymään ensinnäkin siitä näkökulmasta, onko kyseistä pääomaerää pidettävä vieraana pääomana vai omaan pääomaan rinnastettuna sijoituksena. Toiseksi joudutaan selvittämään, onko kyseessä olevasta lainasta maksettua korkoa pidettävä markkinaehtoisena.

Vieraan pääoman -ehtoisen sijoituksen perusluonteen voidaan ajatella olevan sidottu sijoitetun pääoman takaisinmaksuun. Tätä vastaan puhuisi se, että lainasopimuksessa olisi nimenomaisesti sovittu lainasaamisten konvertoinnista omaksi pääomaksi. Tällöin lähestyttäisiin tietyllä tapaa vaihtovelkakirjalainan olemusta.

Rahoitusjärjestely voitaisiin myös pitää kokonaisuutena pääomasijoituksena eli oman pääoman -ehtoisena sijoituksena. Tällaista ratkaisua voitaisiin perustella sillä, että konserniyhtiöllä ei olisi rahoitustilanteessa ollut edes mahdollisuutta maksaa takaisin lainan pääomaa, puhumattakaan lainan korosta. Tämä tarkoittaisi, että markkinaehtoisuuden periaate huomioiden kyse olisi pääomasijoituksesta eikä lainasta, vaikka se olisi muodollisesti lainan nimellä kulkeva järjestely. Koska lainoitus olisi

¹⁴⁰⁷ Ks. KHO 2010:73.

¹⁴⁰⁸ Täysin koroton lainajärjestely on jo aidosta liikemiesmäisestä näkökulmasta ajateltuna varsin luonnon ratkaisu eikä vastanne ainakaan yleismaailmallisia kapitalistisia periaatteita.

tällaisessa tilanteessa vaikea saada ulkopuoliselta taholta, tulisi lähtökohtana nähtävästi pitää rahoitusjärjestelyn konvertoitumisesta oman pääoman eräksi.¹⁴⁰⁹

EVL 16 §:n systematiikan perusteella siinä mainitut erät ovat vähennyskelvottomia menoja elinkeinoverotuksessa. Tietyllä tapaa vastikkeeton ja oman pääoman -ehtoista sijoitusta lähestyvä ”konsernituki” kuuluisi mahdollisesti EVL-systemaattisesta näkökulmasta erilleen EVL 16 §:stä. Tätä kysymystä ei haluttu kuitenkaan avata lain esitöissä. Konsernituki voi siis olla erisisältöinen erä kuin ”muu taloudellinen tuki”. Toisaalta on myös huomautettu, että toisen yhtiön puolesta sen taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettut menot eivät sovi menon määritelmään, koska mainitulta suoritukselta puuttuvat menon tunnusmerkit ja niiden osalta lähestytään paremminkin jo pääomaisijoitusta¹⁴¹⁰.

EVL 16 §:n 7 kohdan sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella saamatta jäänyt tulo ei johtaisi tulon oikaisuun. Säännöksen yleinen tarkoitus näyttäisi puoltavan tulkintaa, jonka mukaan saamatta jääneeseen tuloon sovelletaan samoja periaatteita kuin vastikkeettomaan menoon, eli näin ollen lainan korottomuus voisi johtaa laskennallisen korkotulon lisäämiseen lainan antaneen konserniyhtiön tuloon¹⁴¹¹.

Torjuvalle kannalle tultiin myös Oulun HAO:n päätöksessä 22.5.2009 09/0221/2. Kyseessä oli emoyhtiö, joka oli saanut kahdelta tytäryhtiöltään konserniavustuksia. Konserniavustukset oli kirjattu yhtiön saamisiksi tytäryhtiöltään. Yhtiön tuloon oli lisätty verotuksessa EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla vähennyskelvottomana konsernitukena perimättä jätetty korko. Käyväksi koroksi oli arvioitu muun selvityksen puuttuessa VM:n vahvistama peruskorko lisättynä yhdellä prosentilla.

Yhtiö haki oikaisua verotukseensa. Oikaisulautakunta hyväksyi yhtiön vaatimuksen ja poisti verotettavaan tuloon lisätyin koron. VOVA valitti oikaisulautakunnan päätöksestä HAO:een.

HAO hylkäsi VOVA:n valituksen. HAO:n mukaan EVL 16 §:n 7 kohta koskee menon vähennyskelvottomuutta. Valituksessa oli kyse yhtiön saamiseksi kirjatusta konserniavustuksesta perimättä jätetyn koron lisäämisestä yhtiön tuloon. HAO:n mukaan saamatta jääneen korkotulon lisääminen lainanantajan veronalaiseen tuloon ei ole tämän lainkohdan nojalla mahdollista. HAO totesi myös, että asiakirjojen mukaan korkoa ei ollut maksettu tai edes sovittu maksettavaksi. Näin ollen ja kun otettiin huomioon konserniavustuksen luonne tilinpäätössiirtoihin rinnastettavana tuloksenjärjestelyeränä, HAO katsoi, että yhtiön tuloon ei voitu muillakaan perusteilla lisätä konserniavustussuorituksen laskennallista korkotuloa.

¹⁴⁰⁹ Vrt. Viitala – Ahonen 2011 s. 290–291.

¹⁴¹⁰ Andersson 2004 s. 504. Hän perustelee kantaansa edelleen siten, että verotuksessa vähennyskelvoton konsernituki ei liity emoyhtiön ja tytäryhtiön väliseen tavaroiden tai palvelujen kauppaan vaan kyse on tällöin yleisistä tai erityisesti kohdennetuista rahoitusjärjestelyistä emoyhtiön ja tytäryhtiön välillä. Ks. myös Immonen 2005 s. 6–7.

¹⁴¹¹ Juusela 2004 s. 232, Matikkala 2004 s. 47 sekä Niskakangas 2004a s. 8.

Suoritetun tukitoimenpiteen sisältö ja vaikutukset määrittävät EVL 16 §:n 7 kohdan soveltumisen. Säännöksen tulkintatilanteissa on olennaista erottaa toisistaan ilman vastasuoritusta tapahtuva kohdeyhtiön tukeminen ja selkeästi vastiketta vastaan tehtäväksi tarkoitettu toimi. Suoritteen rinnastuessa yrityksen normaaliin suoritetuotantoon vähennyskelvottomuutta ei voida yleensä EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla soveltaa.¹⁴¹² Järjestelyn markkinaehtoisuuden ja suorite-tuotantoluonteeseen tulisi kuitenkin näkyä verovelvollisen johdonmukaisena käy-töksenä erien kirjanpitokäsittelyssä ja erien veroilmoituskäsittelyssä. Jos esi-merkiksi yhtiöiden välillä olevan lainan korottomuus on sellainen, että sitä voi-daan pitää emoyhtiön sijoituksena tytäryhtiönsä, tulisi korottomuus aktivoida osakkeen hankintamenon osaksi¹⁴¹³. Tällainen kirjaaminen voi kuitenkin estyä jälkikäteen tehtynä, jolloin seurauksena voi olla menon vähennyskelvottomuus.

Jos alikorkoista lainaa pidettäisiin vieraan pääoman -ehtoisena eikä esimerkiksi sen konvertointia oman pääoman eräksi hyväksyttäisi, jouduttaisiin rajat ylittävissä ti-lanteessa selvittämään nolla- tai alikorkoisen lainan taustalla vaikuttavat seikat.

Lähtökohtaisesti on selvää, että ainakin kansainvälisissä tilanteissa on kaikissa si-säisissä järjestelyissä noudatettava sellaisia ehtoja ja hintoja, joita toisistaan riippu-mattomat yhtiöt noudattaisivat. Tämä markkinaehtoisuuden periaate on ilmaistu VML 31 §:ssä rajat ylittävien tilanteiden osalta. Siirtohintaoikaisuun voidaan ryhtyä kolmen edellytyksen täytyessä:

- 1) kyse on toistensa kanssa etuyhteydessä olevien osapuolten välisistä toimista,
- 2) sovitut taloudelliset ehdot poikkeavat markkinaehtoperiaatteesta ja
- 3) kyseisten ehtojen vuoksi verovelvollisen tulo on jäänyt markkinaehtoista tuloa pienemmäksi tai jos tappio on muodostunut suuremmaksi.

Lähtökohtaisesti sekä kotimaisissa että ulkomaisissa yhteyksissä vaatimuksena tulisi olla ainakin johonkin tiettyyn korkokantaan sidottu korko lisättynä korkomarginaa-lilla. Koron tulisi vastata sitä, mitä riippumattomien osapuolten välillä sovitaisiin ti-lanteessa. Koska erityisesti kansainvälisiä tilanteita varten on olemassa VML 31 §, voitaisiin kotimaisissa tilanteissa lisätä alikorkoa tuloon myös EVL 4 §:n, 5 §:n ja 19 §:n nojalla. Mahdollisesti sovellettavaksi lainkohdaksi voisivat tulla siis EVL:n ylei-set tulon veronalaisuutta koskevat säännökset. Voidaan myös ajatella, että symmet-riaperiaatteen mukaisesti tällaisesta soveltamistilanteesta tehtäisiin erillinen tulou-tussäännös esimerkiksi EVL 5 a §:ään. Tällöin olisi kuitenkin varottava, ettei EVL:n systematiikan noudattaminen aiheuttaisi kaksinkertaista verotusta.

Takaussuorituksen maksaminen ja vastasaamisen menetys. Säännöksen mainit-semana muuna vastaavana menona voitaisiin pitää etuyhteyden lainajärjestelyn yhteydessä takauksen maksuun liittyvää takauksen maksamista tai vastasaami-sen menetystä. Näiden erien verokohtelu on kuitenkin tulkinnanvarainen myös oikeuskäytännön perusteella arvioituna.¹⁴¹⁴

¹⁴¹² Ks. Juusela 2004 s. 231.

¹⁴¹³ Ks. Immonen 2005 s. 7.

¹⁴¹⁴ Ks. aiheesta esim. Viitala 2012 s. 7, Juusela 2004 s. 232, Matikkala 2004 s. 47 sekä Niso-nen 2009 s. 81.

Etuyhteyslainan takaamiseen liittyvien erien vähennyskeltvottomuutta voitaisiin perustella EVL 16 §:n 7 kohdan laajalla soveltamisalalla sekä sillä, että säännös on luonteeltaan verolainsäädännön erityinen ja ylimääräinen markkinaehtoisuutta edellyttävä säännös. Takaustappion vähennyskelpoisuutta arvioitaessa on kuitenkin erotettava ainakin kaksi eri tilannetta, joita tulee arvioida lähtökohtaisesti toisistaan erillisinä. Ensinnäkin emoyhtiö voi joutua maksamaan etuyhteyspiirin ulkopuoliselle taholle (esim. pankille) tytäryhtiön velasta johtuvan takauksuorituksen. Toiseksi tällaista takauksuorituksen maksua seuraa johdonmukaisesti vastasaamisen (regressisaaminen) syntyminen tytäryhtiöltä.¹⁴¹⁵ Näiden kahden erän mukaisia maksuja ja saamisen menetyksiä on syytä arvioida itsenäisesti ottaen huomioon kulloinkin vallitseva sopimussuhde ja asianomaiset vaatimukset eri tahojen välillä¹⁴¹⁶.

Verohallinnon yhtenäistämishojeissa katsotaan, että vähennyskelpoisuus on sidottu vastasaatavan arvottomuuden todentamiseen.

”Luottotappiona vähennettäväksi vaadittu elinkeinotoimintaan liittyvä takaustappio saadaan vähentää vasta sinä verovuonna, kun päävelalliseen tai muihin takaajiin kohdistettu vastasaatava (regressisaaminen) on osoitettu arvottomaksi.”¹⁴¹⁷

Viitala määrittää takaustappion siten, että kyse on takauksuorituksen ja vastasaamisen erotuksesta. Viitalan mukaan ”[l]aajuus- ja jaksotuskysymys ratkeavat, kun vastasaaminen osoittautuu osittain tai kokonaan arvottomaksi”.¹⁴¹⁸

Ensiksi mainitussa tilanteessa takaustappion vähennyskelpoisuuden arvioinnissa voitaisiin huomioida järjestelyn ehdot ja erityisesti ne tahot, jotka järjestelyyn ryhtyvät. Rahoitusjärjestelyä voitaisiin arvioida kokonaisuutena – ei vain suhteessa velallinen–takaaja. Tällöin voitaisiin arvioida, että riippumattoman osapuolen käyttäminen rahoittajana tarkoittaisi myös takaustappion vähennyskelpoisuutta. Tätä tukevia argumentteja olisivat lainajärjestelyn tavanomaisuus ja markkinaehtoisuuden periaatteiden noudattaminen¹⁴¹⁹. Tässä ajattelussa vähennyskelpoisuus rajattaisiin koskemaan ainoastaan etuyhteyspiirin ulkopuoliselle taholle maksettavaa osaa takaustappion määrästä.

Meno kohdistuu tällöin kuitenkin väärälle verovelvolliselle. Sen lisäksi siihen sisältyy välillisesti konserniyhtiön tukemista. Takauserän maksaminen pankille johtuu siitä, että toinen (EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittama) taho ei ole suoriutunut maksuistaan. Tällöin vähennyskelpoisuutta tulisi tutkia ensisijaisesti EVL 7 §:n perusteella. Vähennyskelpoisuuden selvittämisen ydinkysymyksenä on yleisesti se, onko lainajärjestelyssä peritty markkinaehtoista

¹⁴¹⁵ Juusela 2004 s. 232.

¹⁴¹⁶ Ks. Viitala 2012 s. 7.

¹⁴¹⁷ VeroH 5.1.2012 s. 37.

¹⁴¹⁸ Viitala 2012 s. 6.

¹⁴¹⁹ Ks. Juusela 2004 s. 232.

takausprovisiota¹⁴²⁰, mutta vähennyskelpoisuuden tulisi olla sidottu vain ulko-puoliselle taholle maksettavan takauksuorituksen ja myöhemmin realisoituneen vastasaamisen erotukseen (laajuuskysymys). Tällöin vähennyskelpoisuus olisi sidottu vastasaamisen arvottomuuden todentamiseen (jaksotuskysymys). Vähennyskelpoisuus saattaa tällöinkin estyä EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla.

KVL:n ennakkoratkaisussa 43/2009 oli kyse konserniyhtiölle annetun takauksen vapautumisesta maksetusta korvauksesta yrityskaupan yhteydessä.

A Oy omisti 25 prosenttia samalla alalla toimivan osakkuusyhtiönsä B Oy:n osakekannasta. Yhtiöt muun ohessa tuottivat toisilleen alihankintapalveluita. A Oy oli takausvastuussa B Oy:n pankkilainasta. C Oy, joka omisti 49 prosenttia B Oy:n osakekannasta, osti A Oy:ltä B Oy:n osakkeet. Osakkeiden kauppahinta oli 1 euro B Oy:n heikon taloudellisen tilanteen johdosta. Kauppakirjan ehtojen mukaan C Oy vapautti A Oy:n takausvastuusta B Oy:n pankkilainaan, mistä A Oy maksoi C Oy:lle korvausta 200 000 euroa.

Kun A Oy:n B Oy:n veloista antama takaus oli liittynyt A Oy:n harjoittamaan elinkeinotoimintaan, oli A Oy:llä oikeus vähentää takauksesta vapautumisesta maksamansa korvaus EVL 7 §:n mukaisena tulon hankkimisesta johtuneena menona kaupantekovuoden eli sen vuoden verotuksessa, jonka aikana korvauksen suorittamisvelvollisuus oli syntynyt.

KVL:n mukaan maksettu korvaus oli EVL 7 §:n mukainen tulon hankkimisesta johtunut meno, joka oli vähennettävissä kaupantekovuonna. Kyseessä ei ollut EVL 16 §:n 7 kohdan mukainen saaminen tai yhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettu meno¹⁴²¹.

Vähennyskelpoisuuden ja vähennyskelvottomuuden raja voidaan määrittää markkinaehtoperiaatteen mukaisesti. Käytännössä lieenee varsin tavanomaista, että emoyhtiö joutuu ainakin takaajan asemaan konserniyhtiöiden rahoitusjärjestelyissä. Se voi myös osallistua itse rahoitukseen. Rahoituksen järjestämistä realisoituu emoyhtiölle tällaisissa järjestelyissä korko- ja takausprovisiotuotoja. Jos takausprovisio on kuitenkin jäänyt perimättä tai siinä on poikettu markkinaehtoisuuden periaatteesta, tukisi tämä ilmeisesti oikeuskirjallisuuden näkemysten mukaan takaustappion vähennyskelvottomuutta. Oikeuskirjallisuudessa esitettyjen näkökantojen perusteella voitaisiin päätellä, että markkinaehtoinen takausprovisio tarkoittaisi myös ainakin takaustappion (takauksuoritus – vastasaatava) vähennyskelpoisuutta. Takausprovisio tarkoittaa käytännössä sen riskin hintaa, joka takaajalle rahoitusjärjestelystä syntyy. Molemmat näistä vähennyskelpoisuutta tarkoittavista päätelmistä ovat kuitenkin ongelmallisia. Kyse on rahoitustuesta etuyhteisyhtiölle. Tämä tuki on vähennyskelvoton ta-

¹⁴²⁰ Ks. Viitala 2012 s. 7, Juusela 2004 s. 232, Matikkala 2004 s. 47 sekä Nisonen 2009 s. 81.

¹⁴²¹ Ks. Viitala 2012 s. 5.

kaustappion osalta EVL 7 §:n nojalla ja vastasaatavan menetyksen tapauksessa EVL 16 §:n 7 kohdan perusteella¹⁴²².

Etuyhteystilanteiden ehdotonta vähennyskieltoa tukee kuitenkin esimerkiksi Helsingin HAO:n päätös 28.10.2008 08/1550/3. Tässä tapauksessa yhtiö myi aikaisemmin syntyneitä takaus- ja lainasaamisia tytäryhtiöiltä. HAO totesi, että koska saatavat olivat syntyneet yhtiöiden ollessa omistussuhteessa A Oy:öön, asiaan oli sovellettava EVL 16 §:n 7 kohtaa.

Jos vastasaaminen on EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittamalta yhtiöltä, tällaisen vastasaamisen menetyksen tulisi olla vähennyskelvoton riippumatta siitä, miten ja minkä järjestelyn seurauksena vastasaatava osoittautuu lopulliseksi. Vaikka tämä johtopäätös haluttaisiin torjua aikaisemman lainoitusjärjestelyn markkinaehtoiseen takausprovisioon vetoamalla, vähennyskelvottomuus voidaan liittää ainakin sellaiseen tilanteeseen, jossa tilinpäätöksessä on kirjattu etuyhteys-yhtiöltä takausvastuuta koskeva varaus eikä sitä ole kirjattu saamisena ja takauksen perusteella maksettu takaussuoritus on kirjattu samalla takaustappiona kuluksi. Tällöinhän takausvastuusta johtuvissa kuluissa on tosiasiallisesti kyse takaussaamisesta luopumisesta. Jos verotuksessa kuitenkin hyväksyttäisiin takaustappion (takaussuoritus – vastasaatava) vähennyskelpoisuus (vastasaamisen menetyksen hetkellä) markkinaehtoisesta takausprovisiosta johtuen velallisen ja takaajan etuyhteydestä huolimatta, tulisi takaustappion realisoitumisen yhteydessä tutkia huolellisesti vastasaamisen kirjanpidollinen käsittely. Näin tulisi toimia siitä huolimatta, että takaus olisi alun perin annettu ulkopuoliselle pankille ja alkuperäisessä lainajärjestelyssä olisi noudatettu markkinaehtoisuuden periaatetta. Tällainenkin vastasaaminen tulisi käsitellä kirjanpidossa saamisena ja sen perimiseksi on ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin.

Takausjärjestelyjen lisäksi etuyhteyspiirissä voidaan hyödyntää myös takaussopimusten kaltaisia vastuun jakoon ja tiedonantoon liittyviä sopimuskokonaisuuksia. Tällaisessa sopimuksessa voidaan esimerkiksi sopia, että emoyhtiöllä voi olla tiettyjä selonotto-, raportointi- ja toimintavelvollisuuksia rahoitussopimuksen voimassaoloaikana. Emoyhtiö raportoi tällöin esimerkiksi suoraan pankille lainoitettavan tytäryhtiön taloudellisesta tilanteesta ja muista lainaan liittyvistä seikoista. Jos emoyhtiö laiminlyö jonkun sopimuksessa mainituista velvoitteista ja tytäryhtiön maksukyvyttömyys aiheuttaa pankille saatavan menetyksen, sopimus voi esimerkiksi määrätä emoyhtiön maksamaan sellaisen korvauksen sopimusrikkomuksesta pankille, joka vastaa pankille mahdollisesti aiheutuvaa menetystä. Jotta näin maksettavaa erää voitaisiin pitää EVL 7 §:n nojalla vähennyskelpoisena vahingonkorvauksena emoyhtiön verotuksessa, tulisi sopimuskokonaisuuden olla markkinaehtoperiaatteen mukainen. Markkinaehtoisena voitaisiin nähtävästi pitää sopimuskokonaisuutta, jossa

¹⁴²² Ks. Immonen 2005 s. 5, jonka mukaan tytäryhtiöltä oleva takaussaaminen on vähennyskelvottomuuden piiriin kuuluva konsernisaaminen.

emoyhtiö on perinyt sopimusprovisioita pankin lainoittamalta tytäryhtiöltä. On selvä, että tällaiseen sitoumukseen ei ryhdyttäisi riippumattomien osapuolten välillä ilman markkinaehtoista korvausta sopimusvelvoitteiden täyttämisestä.

Erityisesti hallinnointipalkkioveloituksiin liittyvien saatavien menetyksistä. Rajat ylittävien tilanteiden osalta herää erityisesti kysymys siirtohintaoikaisun ja EVL 16 §:n 7 kohdan välisestä suhteesta. Tämän lisäksi selvitettäväksi tulevat tavanomaisten markkinoille tunkeutumisen aiheuttamat kulut, jotka ovat tyypillisiä erityisesti toiminnan alkuvaiheessa kohdevaltiossa toimittaessa. Jos hyväksytään se, että joissakin tilanteissa voidaan soveltaa myös EVL 16 §:n 7 kohtaa, lähestytään joka tapauksessa markkinaehtoisuusperiaatteen soveltamiseen liittyviä vaatimuksia. Markkinaehtoisuuden vaatimuksen tulisi kuitenkin heijastua myös markkinaehtoisuutta toteuttaneisiin veloituksiin perustuvien saamisten vähennyskelpoisuuden arviointiin.

Hallituksen esityksen mukaan yhtiöiden välisten tavanomaisista keskinäisistä liiketoimista johtuvien saatavien menetysten tai arvonalentumisten vähennyskelpoisuutta ei haluttu rajoittaa¹⁴²³. Tämän voisi ymmärtää emo-tytäryhtiörelaatiossa tarkoittavan esimerkiksi markkinaehtoisista hallinnointipalkkioista johtuneiden saatavien vähennyskelpoisuutta. Tällaiset erät ovat tavanomaisia etuyhteyden sisällä laskutettavia eriä¹⁴²⁴. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että erilaisia kustannustenjakojärjestelmiä on pidettävä vastikkeellisina suorituksina ja näin ollen vähennyskelpoisina erinä¹⁴²⁵. Kustannustenjakojärjestelmillä toteutetaan markkinaehtoisuusperiaatetta, joten EVL 16 §:n 7 kohdalla ei saa vaikuttaa tällaisen sisäisen laskutuksen muodostamaan kokonaisuuteen. Siihen tulisi puuttua ainoastaan EVL 7 §:n tai VML 31 §:n avulla.

KHO:n päätöksellä KHO 2007 T 1240 kumotussa ennakkoratkaisussa KVL 50/2006 otettiin merkittävällä tavalla kantaa myyntisaamisen käsitteeseen. Tapauksessa konsernin emoyhtiöön keskitetyistä koko konsernia palvelevista toiminnoista aiheutuneet kustannukset veloitettiin hallinnointipalkkioina tytäryhtiöltä siltä osin kuin emoyhtiön toiminnot hyödyttivät niitä. KVL ei pitänyt tällaiseen konsernin sisäiseen kustannusten veloitukseen perustuvaa saamista tytäryhtiöltä EVL:ssä tarkoitettuna myyntisaamisena. KVL:n mukaan konserniin kuuluvalta yhtiöltä olevan muun saamisen kuin myyntisaamisen menetys ei ole EVL 16 §:n 7 kohdan mukaan vähennyskelpoinen. Ennakkoratkaisun mukaan emoyhtiö ei voinut verotuksessaan vähentää saamisen menetyksiä, jota olivat syntyneet kustannusten edelleenveloituksesta tytäryhtiöltä.

KVL:n ratkaisu korostaa suppean myyntisaamisen käsitettä. Toisaalta näyttäisi siltä, että tällaisiin konsernin sisäisiin markkinaehtoperiaatteen mukaisiin kustannustenjakoihin tai muihin siirtohintaveloituksiin ei nähtävästi ole haluttu

¹⁴²³ HE 92/2004 s. 64.

¹⁴²⁴ Ks. Viitala – Ahonen 2011 s. 287.

¹⁴²⁵ Juusela 2004 s. 232.

yritys- ja pääomaverouudistuksen yhteydessä puuttua. Tapauksessa järjestelyn lähtökohtana vaikuttaa olleen markkinaehtoperiaatteen toteuttaminen, mutta KVL:n mukaan konsernin sisäiseen kustannusten veloitukseen perustuva saaminen ei ollut myyntisaaminen vaan jotakin muuta. KVL näyttää ajatelleen, että markkinaehtoperiaatteen noudattamisesta ja siirtohintaoikaisun tekemisestä huolimatta saamisessa oli kyse konsernitukityyppisestä erästä. KVL:n omaksuma muodollinen kanta ei näytä vastaavan ainakaan lain esitöiden käsityksiä lain tarkoituksesta.¹⁴²⁶

Toisaalta KVL:n ratkaisua voidaan puolustaa samoilla näkökannoilla kuin vasta-argumenttejakin. Markkinaehtoperiaatteesta ja kulujen oikeasta kohdistamisesta tulisi seurata, että verovelvollinen voi vähentää verotuksessaan ne kulut, jotka kuuluvat sille. Tätä varten on tarvittaessa veloitettava toiselta konserniyhtiöltä sille markkinaehtoperiaatteen mukaisesti kuuluvat kulut. Jos tämä konserniyhtiö ei pysty erää maksamaan, ei menetystä tulisi sallia veloittavan konserniyhtiön verotuksessa, koska taloudellisesti kyse on juuri velallisyhtiölle kuuluvasta erästä. Kyse on tällöin peruslähtökohdiltaan EVL 7 §:n soveltamisesta, koska meno tulee kohdentaa oikealle velvolliselle. Tällaisen saamisen arvonalentuminen tai menetys tulisi joka tapauksessa kirjata verotusmenettelyssä tai erillisen siirtohintaoikaisun avulla rasittamaan velallisyhtiön tulosta veloituksen puuttumisesta huolimatta.

Julkaisemattomassa ratkaisussaan KHO 2011 T 3963 KHO kumosi Hämeenlinnan hallinto-oikeuden päätöksen 8.2.2011 11/0067/1 ja jälkiverotukset hallintopalveluveloituksia koskevassa asiassa. Yhtiössä oli toimitettu verotarkastus vuosina 2006 ja 2007. Yhtiö oli vuosien 2004 ja 2005 veroilmoituksessa lutenut vähennyskelpoisiksi eriksi ulkomaiselta konserniyhtiöltä kertyneitä hallintopalvelumaksuja koskevia saamisten luottotappioita. Konserniyhtiö oli konkurssimenettelyssä verotarkastuksen aikana.

KHO lähestyi asiaa jälkiverotuksen toimittamisedellytysten näkökulmasta. KHO totesi, että toimitetussa ei ollut katsottu, etteikö emoyhtiö olisi tarjonnut konserniyhtiölle hallintopalveluita ja että hallintopalveluveloitukset eivät olisi olleet markkinaehtoiset. Hallintopalveluiden tarjoaminen oli ollut KHO:n mukaan emoyhtiön varsinaisena toimintanaan harjoittamaa suoritemyyntiä. KHO:n mukaan näissä oloissa hallintopalveluiden myynnistä kertyneitä saamia oli pidettävä yhtiön myyntisaamisina.

KHO käsitteli lopuksi arvonalentumisen todentamista ja jälkiverotuksen toimittamisedellytyksiä. KHO:n mukaan toimitetussa jälkiverotuksessa ei ollut

¹⁴²⁶ Ks. tapauksen kommentteista Nisonen 2009 s. 78, joka tässä yhteydessä käsittelee laajasti luottotappioiden ja erityisesti myyntisaamisten verokohtelua. Ennakkoratkaisun kritiikistä ks. Viitala – Ahonen 2011 s. 287, joiden mukaan tällaisia saamia tulisi kohdella konserniyhtiöiden tavanomaisista keskinäisistä liiketoimista syntyneinä myyntisaamisina. Tätä kirjoittajat perustelevat sillä, että ”hallintopalveluiden tuottaminen tytäryhtiöille on perinteisesti konsernin emoyhtiön toiminnan ydinaluetta”.

katsottu, etteikö hallintopalveluiden tarjoamisesta kertyneiden myyntisaamisten arvo olisi alentunut. Kun otettiin huomioon myös konserniyhtiön konkurssimenettely, emoyhtiö ei ollut jäänyt kokonaan tai osaksi verottamatta sen johdosta, että se olisi antanut puutteellisen, erehdyttävän tai väärän veroilmoituksen taikka muun tiedon tai asiakirjan. KHO:n ratkaisun mukaan edellytyksiä jälkiverotuksen toimittamiselle ei siten ollut.

Ratkaisun merkitys on ensinnäkin siinä, että emoyhtiön hallintopalveluiden tarjoaminen voi olla emoyhtiön varsinaisena toimintanaan harjoittamaa suoritemyyntiä. Tästä kertyviä saamisista voidaan näin ollen käsitellä myyntisaamisina eikä EVL 16 §:n 7 kohta voi ainakaan pääsääntöisesti soveltua, jos veloitukset ovat markkinaehtoisia tai asiaa ei ole verotuksessa tutkittu. Toiseksi ratkaisun perusteella voidaan päätellä, että hallintopalveluveloitusten markkinaehtoisuus tulee arvioitavaksi verotuksessa. Tämä tulee kuitenkin tehdä ensisijaisesti EVL 7 §:n ja VML 31 §:n nojalla. On epäselvää, voidaanko EVL 16 §:n 7 kohtaa soveltaa markkinaehtoperiaatteen vastaisesti hinnoiteltuun hallintopalveluveloitukseen. Jos tämä olisi mahdollista, tulisi poikkeamaa pitää vähennyskelpottomana konsernitukena.

Tulkinnanvaraisuus liittyy myös tilanteisiin, joissa emoyhtiö maksaa tytäryhtiöilleen palkkioita, joilla emoyhtiön mukaan korvataan tytäryhtiöiden tuotantoprosessin ja aineettomien oikeuksien kehittämiseen liittyviä kustannuksia. Jos tällaisten palkkioiden laskentaperusteet eivät ole selvät, voi niiden vähennyskelpoisuus estyä sekä EVL 7 §:n että EVL 16 §:n 7 kohdan perusteella. Erät ovat vähennyskelpottomia ainakin silloin, kun emoyhtiö ei kykene osoittamaan, että se olisi saanut maksamistaan palkkioista sellaista hyötyä, joka olisi liittynyt sen elinkeinotulon hankkimiseen tai säilyttämiseen¹⁴²⁷.

Erityisesti ulkomaille etabloitumisesta aiheutuvat kulut. Yritysten etabloituminen ulkomaisille markkinoille on mahdollista ulkomaista agenttia käyttäen taikka omaa ulkomaille perustettua sivuliikettä tai ulkomaille perustettua tytäryhtiötä hyödyntäen. Hallituksen esityksen mukaan markkinointituen vähennyskelpoisuus voi kuitenkin vaarantua EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla¹⁴²⁸. Tätä kantaa on tiettyjen arvioiden mukaan pidetty erittäin ankarana¹⁴²⁹. Toisaalta EVL 16 §:n 7 kohdan laaja soveltamisala saa tukea tällaisissa tilanteissa juuri osak-

¹⁴²⁷ Vaasan HAO:n päätöksessä 20.2.2012 12/0074/3 oli kyse tällaisesta näyttötilanteesta. Emoyhtiö oli maksanut kilpailukyky sopimus-nimisen järjestelyn perusteella palkkioita tytäryhtiölle. HAO:n mukaan (näytön puuttuessa) kilpailukyky palkkioita tuli pitää ilman vastasuoritusta maksettuna konsernitukena, joka ei ollut vähennyskelpoinen emoyhtiön verotuksessa.

¹⁴²⁸ HE 92/2004 s. 64.

¹⁴²⁹ Näin Andersson – Ikkala – Penttilä 2009 s. 346, jossa on myös selvitetty, että ulkomaisen toiminnan alkuvaiheessa on edullisempaa käyttää sivuliikettä kuin tytäryhtiötä. Edelleen on katsottu, että toiminnan vakiinnuttua voitolliseksi voidaan sivuliike muuttaa tytäryhtiöksi. Ks. myös Immonen 2005 s. 8, joka toteaa, että EVL 16 §:n 7 kohdan sääntely puoltaa myyntikonttoreiden ja muiden kiinteiden toimipaikkojen käyttämistä investointien rakentamisessa sen sijaan, että hyödynnettäisiin tytäryhtiötä. Ks. myös Valtti 2006 s. 31.

keiden luovutushintojen verovapaudesta: Suomessa ulkomaisen tytäryhteisön myynnistä saatua luovutushinta ei lueta osaksi veronalaista elinkeinotuloa, mutta toisaalta aikaisemmin sovellettu yhteisöveron määrän suuruinen osallistuminen ulkomaisen tytäryhtiön käynnistyskuluihin ei enää ole mahdollinen¹⁴³⁰. Vähennyskeltvottomuutta tukevat siis symmetriaan liittyvät näkökohdat.

Konsernitukisäännöksen tulkittamisessa ratkaistaan samalla ainakin epäsuorasti etuyhteyden tasolla tehtävä menojen kohdistaminen¹⁴³¹. Konserniyhtiöiden välisessä suhteessa menon vähennyskelpoisuus on sidottu siihen, saadaan-ko konserniyhtiöltä vastasuoritus. Suorituksen ja vastasuorituksen välillä on siis oltava yhteys. Rajanvetoa tässä tilanteessa on tehtävä markkinaehtoperiaatteen näkökulmasta, vaikka EVL:ssa ei ole nimenomaista säännöstä konserniyhtiöiden kulujen kohdistamisesta tietyn yhtiön menoksi. Lähtökohtana kuitenkin on, että menon tulee olla uhrattu tulon hankkimiseksi tai säilyttämistarkoituksessa maksajan elinkeinotoiminnassa. Immonen mukaan menon vähennyskelpoisuus tulee rajata sille yhtiölle, jonka ”liiketoimintaa meno palvelee”, jonka ”intressissä meno on uhrattu” ja jonka ”osalta kyseiseen liiketoimintaan liittyy tappioriski”¹⁴³².

Immonen huomauttaa, että ”kukin konsernin yhtiö saa vähentää vain menot, jotka edistävät sen elinkeinotoimintaa”. Menon vähentämiskelpoisuuden Immonen sitoo sekä muodollisten että taloudellisten kriteereiden täyttymiseen. Muodollisella liittymällä tarkoitetaan sitä, ”kuka menon suorittaa ja kuka sen vastaanottaa”. Taloudellisella liittymällä viitataan siihen, ”kenen tulon hankkimista tai säilyttämistä meno edistää ja kuka aikanaan saa aikaan tuloa kerryttävän suoritteen”¹⁴³³.

Ratkaistavaksi käytännön soveltamistilanteissa tulee samalla VML 31 §:n ja EVL 16 §:n 7 kohdan välinen suhde¹⁴³⁴. Oikeuskäytännössä on kuitenkin voitu poikkeuksellisesti päätyä hyväksymään menon vähentäminen emoyhtiön verotuksessa, vaikka se onkin kohdistunut tytäryhtiön liiketoimintaan. Tällöin asiaan on vaikuttanut muun muassa se, että meno on edistänyt välillisesti emoyhtiön liiketoimintaa. Vanhemmassa oikeuskäytännössä on toisaalta pidetty menoa vähennyskeltvottomana emoyhtiön verotuksessa muun muassa sillä perusteella, että meno on kerryttänyt tytäryhtiön tulosta¹⁴³⁵.

Siirtohinnoittelu lähtee liikkeelle budjetoiduista tai muuten arvioiduista luvuista, minkä jälkeen oikaisussa hyödynnetään toteutuneita lukuja. Tällaiseen ti-

¹⁴³⁰ Ks. VM 10.6.2004 s. 3.

¹⁴³¹ Menon kohdistamisesta oikealle verovelvolliselle ja konsernitukisäännöksistä ks. tarkemmin Immonen 2005 s. 9–10.

¹⁴³² Immonen 2005 s. 9–10.

¹⁴³³ Immonen 2005 s. 9.

¹⁴³⁴ Ks. näiden säännösten välisestä systematisoinnista Raunio 2008. Ks. myös konsernituen vähennyskeltvottomuuden ja siirtohinnoittelun yhteydestä Nordlund 2004.

¹⁴³⁵ KHO 1984 B II 536.

lanteeseen liittyvä siirtohintaoikaisu on ensisijainen puuttumiskeino, eikä EVL 16 §:n 7 kohtaan tulisi tässä yhteydessä tarpeettomasti vedota. EVL 16 §:n 7 kohdan mainitsemia eriä ei tulisi sekoittaa markkinaehtoiseen itseoikaisuun, joka on verotustekninen erä, ja sen tarkoituksena on markkinaehtoiseen lopputulokseen pääseminen. Olisi VML 31 §:n tarkoituksen vastaista evätä tällaisen erän vähennyskelpoisuus EVL:n perusteella.¹⁴³⁶ Vaikka siirtohinnoittelumenetelmien käyttöön saattaa liittyä ainakin muodollisesti arvioituna EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittamalle ”konsernituelle” ominaisia piirteitä, ei siirtohinnoitteluun liittyvien oikaisujen tekemisessä ole oikeuskirjallisuudessa esitettyjen näkemysten mukaan kuitenkaan lähtökohtaisesti kyse ”konsernituesta”, vaan oikaisut ovat osa markkinaehtoista hinnoittelua, joka tapahtuu tytäryhtiöltä saadun, suoritteesta maksetun korvauksen tai liikaa perityn hinnan tai korvauksen oikaisemisen muodossa¹⁴³⁷. Verohallinnolta tulisi odottaa johdonmukaisuutta kyseisten säännösten soveltamisessa ja niiden keskinäisen etusijajärjestyksen noudattamisessa.

Liiketoiminnan aloittamiseen tietyssä kohdevaltiossa liittyy riskejä ja hyötyjä, joille on markkinaehtoiseen siirtohinnoitteluun perustuvassa järjestelmässä pystyttävä osoittamaan käypä hinta. Tämä riski pitää pystyä veloittamaan siten, että esimerkiksi emoyhtiölle kuuluva osa riskistä hyvitetään kohdevaltiossa olevalle tytäryhtiölle. Veloitus voi tällöin perustua esimerkiksi niihin tuotto-odotuksiin, joita sijoitukseen liittyy. Tämä veloitus on tehtävä sen varmistamiseksi, että riski jakaantuu niiden etuyhteisyritysten kesken, jotka hyötyvät kyseisestä liiketoiminnasta. Tällaista riskikompensatioita ei tule pitää EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittamana vähennyskeltvottomana eränä, joten emoyhtiön kuuluu vähentää normaalisti tällainen markkinaehtoisuusperiaatteen toteuttamiseen kuuluva erä.¹⁴³⁸ Jos hyödyn saajana on emoyhtiö, on sen kompensoitava myyntiyhtiön tappiollisuutta. Tässä tapauksessa kompensatiota tulisi pitää annetusta palveluksesta luokiteltavasta toiminnasta maksettavana markkinaehtoperiaatteen mukaisena korvauksena eikä EVL 16 §:n 7 kohdan tarkoittamana eränä.¹⁴³⁹

¹⁴³⁶ Ks. Nordlund 2004 s. 5–6. Ks. myös Niskakangas 2004d s. 4.

¹⁴³⁷ Raunio 2008 s. 54. Siirtohintojen markkinaehtoisuus osoitetaan pääsääntöisesti käyttämällä OECD:n siirtohinnoitteluoheiden siirtohinnoittelumenetelmiä. Myös Suomessa sovelletaan OECD:n siirtohinnoittelumenetelmiä. Niitä ovat muun muassa markkinahintavertailumenetelmä, jälleenmyyntimenetelmä ja kustannusvoittolisämenetelmä. Ks. näistä tarkemmin HE 107/2006 s. 18.

¹⁴³⁸ Raunio 2008 s. 53–59. Konsernin yhteinen meno on lähtökohtaisesti jaettava sen mukaan kuin menosta on hyötyä kullekin konserniyhtiölle. Ks. Immonen 2005 s. 10, jonka mukaan jako tehdään aiheuttamisperiaatteen mukaan. Menon suorittaneen yhtiön on veloitettava muilta konserniyhtiöiltä näille kuuluva osuus. Pelkästään sillä perusteella, että jokin yhtiö kuuluu konserniin, ei jakoa Immosen mielestä voida tehdä. Konsernin toimiminen yhdenmukaisesti, samana taloudellisena kokonaisuutena ja yhteisen konserni-intressin mukaisesti ei kuitenkaan oikeuta menon kohdistamiseen, ”ellei meno aidosti hyödytä yhtiötä”.

¹⁴³⁹ Raunio 2008 s. 50–55, joka esittelee kirjoituksessaan EVL 16 §:n 7 kohdan ja siirtohinnoittelusäännösten soveltamista eri siirtohinnoittelumenetelmien näkökulmasta. Ks. myös Mattila 2005b s. 20, joka rajaa säännöksen ulkopuolelle sekä puhtaat oikaisuerät että läpikulkuerät.

Kuitenkin erityisesti tappiollisesta sijoituksesta luopumiseen liittyy ilmeinen riski EVL 16 §:n 7 kohdan soveltumisesta. Tällöin erilaiset kompensoitavat erät voidaan katsoa suoritetuksi sijoituksesta irtautumisen vuoksi eikä kyse olisi yhtiölle itselleen kuuluvista menoista. Menot voidaan tällöin lisätä yhtiön tuloon EVL 7 §:n ja EVL 16 §:n 7 kohdan perusteella.

12.5.5 Yhteenveto

Vieraan pääoman -ehtoisten sijoitusten arvonalentumisten ja menetysten vähennyskeltottomuus etuyhteystilanteissa on aiheuttanut runsaasti veroriitoja, joiden perusteella julkaistu verotus- ja oikeuskäytäntö on havainnollistanut säännösten käytännön soveltamistilanteita. Säännös on tulkinnanvarainen monilta osin. Sitä on usein tulkittu myös EVL:n omaksi, EVL 7 §:n ohella sovellettavaksi käyvän hinnan vaatimukseen perustuvaksi markkinaehtoisuusnormiksi¹⁴⁴⁰. Se olisi tämän ajattelun mukaisesti EVL 7 §:n ohella EVL:n sisällöllinen vastapari VML 31 §:n mukaiselle siirtohintaoikaisusäännökselle. Vaikka säännöstä ei välttämättä tulisikaan tulkita näin laajasti, se on kuitenkin selkeä osoitus markkinaehtoisuuden vaatimuksen korostumisesta verolainsäädännössä. Se on myös ehdottomuudessaan selkeä este osakkuusvapautussäännösten kiertämiselle tappiollisen sijoituksen tapauksessa, kun tappiota pyritään etuyhteispiirin sisällä hyödyntämään.

Vaikka konsernituen vähentämiskiellon ja siirtohinnoittelun välinen suhde vaikutti ongelmalliselta tuoreeltaan vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen jälkeen ja vaikka rajanveto siirtohintaoikaisun ja konsernituen välillä saattaa edelleenkin olla joissakin yksittäistapauksissa ajankohtainen, voidaan tässä esiin nousevien kysymysten ratkaisemisessa kuitenkin todeta olevan selkeä perusmekanismi¹⁴⁴¹. Tällöin siirtohintaoikaisu tulisi tehdä kirjanpidon tasolla, jolloin oikaistavaksi ei tulisi niinkään verotuslaskelma vaan varojen, velkojen, tulojen ja menojen määrät etuyhteispiirin laskentajärjestelmissä. Siirtohintaoikaisun ei tulisi myöskään aiheuttaa päällekkäisyyttä Suomen kansallisen verotuksen näkökulmasta. Sekä EVL 16 §:n 7 kohta että EVL 6 b § ovat EVL:n sisäisiä mekaanisia veronalaisen tulon ja vähennyskelpoisen menon laskentaan liittyviä säännöksiä, jotka tulevat lähtökohtaisesti ratkaistaviksi jo säännönmukaisen verotuksen toimittamisen yhteydessä. VML 31 § ei sisäisen lainsäädännön verotuksen päällekkäisyyden tapauksessa syrjäydy, vaan esimerkiksi EVL 7 §:n ja EVL 16 §:n 7 kohdan tulisi antaa tarvittaessa tilaa oikaisulle. Näin tulisi toimia erityisesti, jos kyse on rajat ylittävstä tilanteesta. Tämä tarkoittaisi

¹⁴⁴⁰ Vrt. Mattila 2005b s. 20 ja siellä mainitut lähteet.

¹⁴⁴¹ On myös toisaalta huomattava, että EVL 16 §:n 7 kohta ei välttämättä kata kaikkia sellaisia eriä, joita pidettiin aikaisemman lain perusteella vähennyskelpoisena konsernitukena.

käytännössä sitä, että siirtohintaoikaisun jälkeen oikaistaisiin tarvittaessa EVL:n mukaista verotusta EVL 7 §:n ja EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla tehtyjen verotuspäätösten osalta.

Menetyksiä, arvonalentumisia sekä erilaisia konserniyhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi suoritettuja toimenpiteitä tulee arvioida tapauskohtaisesti ottaen huomioon järjestelyn erityispiirteet. Syntyneen oikeuskäytännön perusteella voidaan katsoa, että lähtökohtana lainkohdan soveltamisessa on säännöksen varsin laaja tulkinta. Laajaa tulkintaa on auttanut se, että säännöksiin on sisällytetty sellaista väljyyttä, jolla pystytään tarttumaan erilaisiin tulkintatilanteisiin. Säännöksen soveltaminen ei ole kuitenkaan identtinen käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutustappioiden vähennyskeltvottomuutta koskevan sääntelyn kanssa, vaikka näin olisi voinut johdonmukaisuuden ja neutraalisuuden vuoksi odottaa. EVL 16 §:n 7 kohdan mukaisten järjestelyjen vaikutuskenttä ulottuu kyseisen järjestelyn varsinaisten osapuolten ulkopuolelle, mikä korostaa säännöksen taustalla vaikuttavaa etuyhteyden huomioivaa ajattelua. Tämä on seurausta siitä, että säännöksen tarkoitus liittyy erilaisten veronkiertoa muistuttavien ja veropohjaa heikentävien järjestelyjen estämiseen. Tämän etuyhteyssidonnaisuuden vuoksi sitä voidaan myös joutua tarkistamaan samalla kun konsernien verotusta kehitetään tulevaisuudessa¹⁴⁴².

Periaatteellisesti ongelmalliseksi sääntelyn tekee myös konsernituen ja muiden menojen vähennyskelpoisuutta koskevan EVL 16 §:n 7 kohdan vastaavien erien verokohtelu saajapuolella. Meno on maksajalle EVL 16 §:n 7 kohdan nojalla vähennyskeltvoton, vaikka suoritus verotettaisiinkin saajan tulona. Verokohtelun vastaamattomuus korostuu erityisesti rajat ylittävissä tilanteissa.¹⁴⁴³

Säännös on ongelmallinen myös EVL:n systematiikan näkökulmasta. Kulusikirjaus aiheuttaa lain mukaan suoranaisesti vähennyskeltvottomuuden ja se voi aiheuttaa epäsuorasti sekä vastaavuuteen että tilanteen korjaamiseen liittyviä ongelmia, vaikka tosiasiallisesti ja myös EVL:n järjestelmän näkökulmasta tilannetta tulisi useinkin pitää selkeämmin hankintamenon lisäyksenä¹⁴⁴⁴. Näin ollen lainsäätäjän huomio tulisikin kiinnittää erityisesti EVL 14 §:n 1 momentin hankintamenosäännökseen ja sen kehittämiseen. Koska siirtohinnoittelusäännökset ovat astuneet voimaan EVL 16 §:n 7 kohdan säätämisen jälkeen, vähenee myös hallituksen esityksen huoli ulkomaisten suoritusten ”järjestelmän johdonmukaisuuden” kannalta ongelmallisista vaikutuksista. Säännöksen sisältöä ja sen sijoittamista osaksi hankintamenosäännöstä tulisikin arvioida tulevaisuuden lainsäädäntöuudistusten yhteydessä.

¹⁴⁴² Ks. VM 4/2006 s. 124, jossa arvioidaan, että konserniavustuksen mahdollistama vapaa tuloksensiirto on vaikeasti yhteen sovitettavissa EVL 16 §:n 7 kohdan ja käypään arvoon tapahtuvaa siirtohinnoittelua koskevien tulevien säännösten kanssa.

¹⁴⁴³ Sääntelyn vastaavuusperiaatteen toteutumattomuudesta tarkemmin ks. Immonen 2005 s. 3 sekä Nisonen 2009 s. 82 ja siellä esitetty taulukko eri tilanteista.

¹⁴⁴⁴ Ks. Andersson 2004 s. 505.

Verovelvollisen kannalta säännöksen kielteiset vaikutukset voidaan jo nykyisessäkin tilanteessa pääasiallisesti välttää. Jos vähennyskeltottomuus halutaan välttää, konsernitukena annettavaa erää tulee kohdella pääomasijoituksena ja se tulee reaaliaikaisesti lisätä osakkeiden hankintameno. Tällöin se ei ole myöskään veronalaista tuloa vastaanottavan yhtiön verotuksessa. Tämä voisi olla myös selkeämpi lainsäädäntötekninen ratkaisu vieraan pääoman ja oman pääoman erien neutraalisen verokohtelun saavuttamiseksi, vaikka tästä ei verouudistuksen yhteydessä päätetty säätää erikseen.

Järjestelmä on joustamaton tappiollisten sijoitusten huomioimisessa Suomen verotuksessa. Menetyksiä ei voida verovaikutteisesti kirjata alas kannattamattoman sijoituksen tapauksessa. Tässä suhteessa ongelmat ovat samansuuntaisia kuin luovutustappioiden vähennysrajoitusten tapauksessa (EVL 6 b §:n 4–6 momentit). Säännöksiä voisi olla tarkoituksenmukaista tarkastaa joustavamman suuntaan. Tässä yhteydessä säännöksiä voitaisiin kehittää enemmän käytännön yritystoiminnan näkökulmasta ja lähtökohdaksi voitaisiin ottaa sekä EVL 16 §:n 7 kohdan että EVL 6 b §:n 4 momentin säännösten yhtäaikainen kehittäminen enemmän riskinottohalukkuutta lisäävään ja yritystoiminnan rahoitusta turvaavaan suuntaan.

Nykyinen julkistalouksien rahoitusongelmiin liittyvä kansainvälinen tilanne on näkynyt myös jossakin määrin käydyssä veropoliittisessa keskustelussa eduskunnan valiokuntatasolla. Kun rahoitusvälineiden tuloslaskelmaan merkityt realisoitumattomat arvomuutokset säädettiin veronalaiseksi tuloksi ja vähennyskelpoiseksi menoksi, nousi VaVK:n asiantuntijakuulemisessa esille halukkuus muuttaa myös EVL 16 §:n 7 kohtaa luottolaitosten osalta. Hallituksen esitys ei kuitenkaan sisältänyt tähän liittyvää muutosehdotusta.¹⁴⁴⁵

Asiantuntijakuulemisessa todettiin, että luottolaitos saattaa joutua ottamaan haltuunsa taloudellisissa vaikeuksissa olevan asiakasyrityksen, ja jos kyseessä on EVL 16 §:n 7 kohdassa tarkoitettu tilanne, se ei saa vähentää asiakasyritykseltä olevien saamisten arvonalentumisia. Asiantuntijakuulemisessa kuitenkin esitettiin, että vähennysoikeus olisi tärkeä erityisesti asiantuntijakuulemisen aikaisessa taloudellisessa tilanteesta, ja näin ollen lainkohtaan ehdotettiin tätä koskevaa täsmennystä.¹⁴⁴⁶

VaVK ei kuitenkaan puoltanut ehdotusta perustellen kantaansa sillä, että EVL 16 §:n 7 kohdan ”vähennyskielto liittyy kiinteästi EVL 6 b §:ssä säädettyyn merkittävään veronhuojennukseen, joka koskee käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoiton verovapautta. Tarkoitus on, että yhtiöt eivät voi saada luovutustappiota vähennyskelpoiseksi antamalla yhtiölle lainaa tai konsernitukea oman pääoman -ehtoisen sijoituksen asemasta. Pankit ovat yhtä lailla oikeutettuja veronhuojennukseen silloin, kun kysymys on niiden käyttöomaisuusosakkeista. Verotuksessa omaksutusta pääsäännöstä ei ole aihetta poiketa sen vuoksi myöskään pankkien osalta.”¹⁴⁴⁷

Ottaen kuitenkin huomioon nykyisen pääasiallisesti eurooppalaisia julkissektoreita koskevan velkaantumiskriisin, jonka korjaamiseksi on julkisuudessa esitetyissä

¹⁴⁴⁵ VaVM 23/2008 s. 6.

¹⁴⁴⁶ VaVM 23/2008 s. 6.

¹⁴⁴⁷ VaVM 23/2008 s. 6.

mielipiteissä kaivattu myös yksityissektoria, rahoitusmaailman menetysten vähennyskelpoisuutta voidaan joutua arvioimaan vielä uudelleen. Toisaalta, jos pankin yrittysluotot ovat sen muihin vastaaviin asiakassuhteisiin rinnastettavaa yritysrahoitusta, luottojen lopullisiksi todettuja arvonalenemisiä on oikeuskäytännössä pidetty pankin verotuksessa vähennyskelpoisina, vaikka pankki tulisikin omistamaan vähintään 10 prosenttia rahoitettavan kohdeyhtiön osakepääomasta¹⁴⁴⁸.

¹⁴⁴⁸ Ks. KHO 2012 T 6 ja KHO 2012 T 7.

PÄÄTÄNTÖ

YLEISIÄ HUOMIOITA

Toimintaympäristö. Rajat ylittävien yritysraakenteiden lisääntymisen ja sijoitusmarkkinoiden sujuvuuden ansiosta pääomat ovat tulleet entistä liikkuvammiksi, mikä vaikuttaa sekä yritysten että poliittisten päättäjien päätöksentekoon. Rajat ylittävästi rakenteensa järjestänyt yritys tarvitsee toimintaympäristön, jossa se voi tehdä rakennemuutoksia ilman, että muutosten yhteydessä realisoituu verotettavaa tuloa.

Monet erilaiset kilpailutekijät vaikuttavat suuryrityksen toimintaedellytyksiin sen asuinvaltiossa ja muissa toimintavaltioissa. Taloushallinnon päätöksenteossa yritysraakenteeseen liittyvät verokysymykset ovat tärkeällä sijalla, vaikka korkojen vähennysoikeuteen ja siirtohinnoitteluun liittyvät kysymykset muodostanevat suuryrityksen verosuunnittelun ydinalueen. Joustavia osakkuusvapautussääntöjä pidetään usein jopa itsestäänselvyyksinä, joten erilaiset rajoitussäännökset vaikuttavat kielteisesti valtion imagoon suorasijoituksille ja suorasijoitusten hallinnoinnille suopeana verosfäärinä. Tästä näkökulmasta Suomen vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen veroratkaisujen taustalla oli tarve tehdä luovutusvoittoverosäännöksistä sellaiset, jotka eivät olisi esteenä suuryritysten emoyhtiöiden sekä erilaisten hallinto-, palvelu- ja hallinnointiyhtiöiden toiminnalle Suomesta käsin.

Teorioista kilpailukykyyn. Suomen verotuksessa on ollut perinteisesti laaja tulokäsite, mikä on toiminut keskustelun lähtökohtana osakkuusvapautusta arvioitaessa. Osakkuusvapautuksen tarkoittama osakkeiden luovutushintojen verovapaus on teoreettisesta näkökulmasta poikkeus tähän pääsääntöön. Kansainvälinen taloudellinen kilpailu on kuitenkin kiristynyt viime vuosina, millä on vaikutusta konsernin sisäisten voitonsiirtojen ja siirtohintojen verokohtelun arviointiin.

Suomi on aikaisemmin käynyt verokilpailua pääsääntöisesti verokannoilla. Vuoden 2004 uudistuksessa valittiin ainakin pinnallisesti arvioituna kilpailukeinoksi myös veropohjaan liittyvät ratkaisut, niin sanottu veropohjakilpailu. Näin ei kuitenkaan tosiasiallisesti tapahtunut, vaan muutos toteutettiin yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estämisen tavoitteen vuoksi ja suorasijoitusten voitonjakojen verovapautta koskevan järjestelmien samankaltaistumisen seurauksena.

Veropohjaratkaisuilla on ollut vaikutusta verojärjestelmän johdonmukaisuuteen ja yksinkertaisuuteen. Osakkuusvapautussäännösten yksityiskohtaisuus osoittaa, että taloudellisen toimintaympäristön monimutkaistuesssa verotuksen yksinkertaistamistavoitteesta voidaan joutua tinkimään. Suomen osakkuusvapautussäännökset mahdollistavat pääsääntöisesti joustavasti ja neutraalisti ve-

rovapaan voitonsiirron suorasijoitustilanteessa. Veronalaisuus koskee kuitenkin esimerkiksi pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön tekemiä luovutuksia. Myös TVL:n mukaan verotettavien yhteisöjen ja EVL:n mukaan verotettavien yhteisön TVL-tulolähteeseen kuuluvien omistusten luovutuksia pidetään verollisina.

Suorasijoitusajattelu on otettu huomioon – ja tulisi ottaa huomioon tulevaisuudenkin – verolainsäädäntöä kehitettäessä. Tämä ajattelu liittyy erityisesti hyvän verojärjestelmän vaatimuksiin, vaikkakaan sitä ei välttämättä ole syytä nimetä itsenäiseksi ominaisuudeksi. Se näyttäytyy erityisesti neutraalisuuden ja symmetrian vaatimuksissa. Suorasijoitusajattelu sisältää myös verotuksen toimittamisen yhteydessä ja oikeuskäytännössä esiintyvän etuyhteyden huomioivan tulkinnan. Etuyhteys voidaan ottaa huomioon sekä verovelvollisen eduksi että vahingoksi.

Verovapautta perusteltiin vuoden 2004 verouudistuksen yhteydessä aikaisemmasta EVL:n verovapausjärjestelmästä poiketen kansainvälisellä kilpailukyvyllä, johon liittyvät olennaisesti sekä osinkojen verotus ja yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estämistarve että halu helpottaa suuryritysten yritysrakenneratkaisuja.

Veropohjaa arvioitaessa huomioita ei saa kiinnittää ainoastaan Suomen omaan verohistoriaan, vaan tarkasteltavaksi tulee ottaa suorasijoitustilanteiden yleiseurooppalaiset sääntelymuodot, koska verouudistus perusteltiin pitkälti juuri ulkomaisilla malleilla. Ulkomaiset esimerkit osoittavat, että osakkuusvapautus on tällä hetkellä osa eurooppalaista normiverojärjestelmää.

Nykyisen lain mukainen osakkeiden luovutushintojen verokohtelu ei ole kaikilta osin neutraalisuuden ihanteen mukainen. Verovapausmahdollisuus korostaa varsinaisten liiketulojen ja suorasijoituksesta saatujen voitonjakoerien systemaattista eroa. Ensiksi mainittu muodostaa veropohjan perussisällön ja jälkimmäisen ei tule kuulua nykykäsitysten mukaan veropohjaan.

Myös eri Pohjoismaat ovat perustelleet osakkuusvapautusta sillä, että tytäryhtiön arvonnousun verottaminen emoyhtiön verotuksessa johtaa yhtiösektorin kaksinkertaiseen verotukseen. Yhtiösektorin kaksinkertaista verotusta on pidetty myös pääomien allokointia ja liiketaloudellisesti välttämättömiä tai toivottavia yritysrakenne muutoksia rajoittavana tekijänä.

Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapaudelle on löydettävissä näin myös elinkeinoverolainsäädännön systematiikkaan liittyviä perusteita: luovutuksen yhteydessä syntyneistä voitoista ei tulisi periä veroa, koska osakeyhtiön saamat suorasijoitusosingot ovat pääasiallisesti verovapaita. Tämä verosystemaattinen perustelu mahdollistaa argumentoinnin arvonnousujen laajan verovapauden puolesta. Tätä argumenttia voidaan kuitenkin pitää paremminkin hyvään verojärjestelmään liittyvänä tavoitteena eikä niinkään lain soveltamisessa hyödynnettävänä ohjeena.

Suomen osakkuusvapautussäännökset sallivat varsin laajasti verovapaan voitonsiirron suorasisiointitilanteissa, on sitten kyse osingosta tai luovutushinnasta. Esimerkiksi tulolähdesubjektitestin ja tulolähdeobjektitestin vuoksi voi kuitenkin olla mahdollista, että etuhyteyspiirissä tapahtuvien luovutusten osalta syntyy veronalaista tuloa tai vähennyskelpoista menoa, joka ei kuitenkaan etuhyteyspiirin näkökulmasta ole vielä realisoitunut. Erillisperiaate voi siis edelleenkin aikaansaada epäneutraaleja vaikutuksia, joita ei olisi tullut yhtenä yhtiönä toimittaessa.

Symmetriaperiaatteesta päätettiin poiketa Suomen osakkuusvapautusjärjestelmässä etuhyteyspiirissä tapahtuvien järjestelyjen, rakenteelliseen vakauteen liittyvien seikkojen ja mahdollisten matalan verotuksen valtioihin suuntautuvien veronkiertojärjestelyjen vuoksi. Symmetriaperiaatteesta poikkeaminen on kuitenkin tiettyjen kysymysten osalta viety epätarkoituksenmukaisen pitkälle. Tilanne on tietyissä rajat ylittävissä tilanteissa kohtuuton verovelvollisen kannalta.

Veropohjakonvergenssi. Myös suorasisiointiosakkeiden luovutusvoittojen verovapauden osalta voidaan ensinnäkin esittää kysymys siitä, ovatko eri valtioiden osakkuusvapautussäännökset ja niiden selkeä keskinäinen riippuvuussuhde seurausta strategisesta vuorovaikutuksesta järjestelmien välillä (esim. verokilpailu tai mittatikkukilpailu) vai ainoastaan yleisestä trendistä, taloudellisten järjestelmien konvergenssista ja/tai vallalla olevasta taloudellisesta ajattelutavasta. Toiseksi olisi mahdollista arvioida näitä myös samanaikaisesti. Tällöin ei tarvitsisi painottaa esimerkiksi verokilpailun ja veropohjakonvergenssin välisiä eroja, vaan huomio kiinnitettäisiin itse tutkittavaan verotuksen ilmiöön.

Konvergenssi eroaa tästä näkökulmasta katsottuna EU:n piirissä tapahtuvasta harmonisoinnista. Konvergenssi on vapaaehtoisuuteen perustuva vaihtoehto myöskin samankaltaistumiseen johtavalle EU-harmonisoinnille.

Tietyn järjestelmän sisällyttämistä verojärjestelmään ei tule välttämättä nähdä jäykkänä prosessina, jossa vero-oikeuden yleisistä opeista tai kovasta ytimestä johdettaisiin tiettyjä muuttumattomia veromalleja. Osakkuusvapautus tulee nähdä lainsäätäjän reaktiona muiden valtioiden valintoihin.

Eri EU-valtioiden omaksumissa osakeluovutuksiin sovellettavissa osakkuusvapautusjärjestelmissä on merkittäviä samankaltaisuuksia, joiden voidaan ajatella olevan tältä osin seurausta verojärjestelmien samankaltaistumisesta – veropohjakonvergenssista. On kuitenkin huomattava, että jokaisella verojärjestelmällä on oma historiansa, rakenteensa ja kulttuurinsa. Valtioiden veropolitiikat ja oikeusjärjestelmät poikkeavat aina toisistaan. Tästä syystä osakeluovutusten osakkuusvapautusjärjestelmissä on paljon eroavaisuuksia, kun niitä tarkastellaan säännöstekstien yksityiskohtaisella ja lakiteknisellä tasolla.

Osakkuusvapautuksessa ei voida katsoa tämän tutkimuksen mukaan olleen yksiselitteisesti kyse veropohjakilpailusta, vaan eri EU-valtiot ainoastaan so-

peuttivat verojärjestelmiä vastaamaan paremmin suurten kansainvälisten yritysten tarpeita järjestellä yritysrakennettaan.

Veropohjaan liittyvä samankaltaistuminen on selkeästi osoitettavissa useiden verotuksen ilmiöiden osalta. Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushintojen verovapausjärjestelmään vaikuttivat vahvasti kansainväliset esimerkit. Suomen asema yritysten asuinvaltiona säilytti eurooppalaisella mittapuulla arvioituna paikkansa, vaikkakin kilpailuaseman paranemisesta lienee mahdollista puhua pelkästään tämän veroratkaisun perusteella, koska osakkuusvapautuksesta on jo tullut pääsääntöinen veromalli EU-valtioiden keskuudessa.

Vaihtoehdot? Verovapaudelle olisi ollut teoreettisia vaihtoehtoja, joita oli ehditty joissakin valtioissa jo kokeilla tai ainakin esittää. Yksi vaihtoehto olisi ollut lykätä myyntivoiton verotusta. Lykkäysmalli olisi kuitenkin ollut hallinnollisesti vaikeasti toteutettavissa. Tällainen veromalli ei ole tällä hetkellä ajankohtainen.

Periaatteelliset ongelmat. Teoreettisesta näkökulmasta luovutushintojen verovapaus ei ole täysin ongelmaton. Erityisesti voidaan mainita sen mukanaan tuoma (ainakin teoreettinen) särö laajaan veropohjaan perustuvaan verojärjestelmään, johon EVL:kin on voimassaoloaikanaan pohjautunut. Erityisesti kansainvälinen kilpailu asettui veropoliittisten argumenttien keskinäisessä kilpailuasetelmassa edelle muun muassa erilaisiin neutraalisuuteen perustuviin näkökantoihin verrattuna. Verojärjestelmän johdonmukaisuudenkaan kannalta verovapautta ei ehkä voida pitää ihanteellisena ratkaisuna. Toisaalta osinkojen ja luovutusvoittojen selkeä käytännöllinen ja teoreettinen yhteys tunnustettiin vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksessa. Verouudistuksen aikaisen tilanteen perusteella voidaan arvioida, että osakkuusvapautus oli ainoa veropoliittisesti realistinen vaihtoehto. Tutkimuksessa mainitut vanhat tuloteoreettiset näkökannat ovat jääneet taka-alalle muiden valtioiden esimerkkien sekä osinkojen ja luovutusvoittojen yhdenmukaisen verokohtelun noustessa perusteluissa eniten esille.

EU-oikeuden mukainen järjestelmä. EU:n tuomioistuimen ratkaisut ovat pakottaneet syrjivien verolakien muutoksiin paitsi kulloinkin asianosaisina olevissa jäsenvaltioissa myös muissa jäsenvaltioissa, joissa on ollut voimassa vastaavansisältöistä lainsäädäntöä. EU-oikeuden vaatimusten toteuttaminen oli yksi tärkeimmistä lähtökohdista myös Suomessa vuoden 2005 alussa voimaan tullessa yritys- ja pääomaverouudistuksessa. Vuonna 2004 toteutettu yritys- ja pääomaverouudistus täyttää EU-oikeuden vaatimukset hyvin, koska säännösten lähtökohtana on EU-valtioista saatujen tulojen rinnastaminen Suomesta saataviin tuloihin.

Kattavuus ja vertailu muihin osakkuusvapautusjärjestelmiin. Tiettyjen EU-valtioiden soveltaessa asuinvaltioverotuksen lisäksi myös luovutusvoittojen lähdeverotusta voitaisiin tällöin ottaa lähtökohdaksi jo voimassa olevan direktiivitasoisen säännösten kehittäminen eli soveltamisalan laajentaminen ilman, että

mitään uutta erillistä luovutusvoittojen lähdeverotuksen kieltävää direktiiviä säädettäisiin. Tätä varten käyttökelpoisin jo tällä hetkellä voimassa olevista EU-vero-oikeuden oikeusohjekokonaisuuksista lieenee emo-tytäryhtiödirektiivi, joka määrittää suorasisjoituksen 10 prosentin omistusususedellytyksen mukaisesti. Tällöin näkökulmana voisi olla sekä asuinvaltio- että lähdevaltioverotuksen harmonisointi.

Suomen osakeluovutussäännösten yleiset ja erityiset soveltumisedellytykset muistuttavat osittain Ruotsin osakkuusvapautuksen ns. selvityssäännön sisältämää elinkeinosisidonaisuuden vaatimusta. Nämä toimivat kuitenkin vastakkaisiin suuntiin: Suomen säännökset rajoittavat verovapauden soveltamisalaa ja Ruotsin säännökset mahdollistavat verovapauden soveltamisen edellä mainitun säännön perusteella tiettyjen muiden edellytysten soveltumattomuudesta huolimatta. Ruotsin järjestelmä ottaa siis paremmin huomioon verovelvollisnäkökulman.

Suomen osakkuusvapautussäännösten edellytykset ovat hyvin kategorisia, eivätkä ne jätä mahdollisuutta tapauskohtaiselle harkinnalle. Järjestelmän kannavana ajatuksena on ollut säännösten hallinnollinen käytännöllisyys ja sovellettavuus. Tätä voidaan kritisoida, koska verolainsäädännön kehittämisessä tulisi lähtökohtaisena periaatteena olla veronmaksajalähtöinen oikeusturvanäkökohta.

Väliyhteisölaki toimii jo tehokkaana juoksevien tulojen verotusmuotona. Verovapauden asuinpaikkaa koskevan hyvin kategorisen edellytyksen ansiosta rajauksesta muodostuu rajat ylittävissä tilanteissa jopa kohtuuttoman kattava. Voisi olla tarkoituksenmukaista harkita ehtojen joustavuutta niissä tapauksissa, joissa on kyse aidosta liiketoiminnasta kyseessä olevassa kolmannessa valtiossa.

ERITYISIÄ HUOMIOITA

Verovapauden edellytykset. Osakkuusvapautuksen edellytyksiä voidaan systematisoia eri tavoin. Subjektia koskevat edellytykset liittyvät myyjäyhtiön harjoittaman toiminnan luonteeseen. Objektia koskevat edellytykset liittyvät luovutuksen kohteeseen.

EVL 6 b §:n perusteella osakkeet ovat verovapaasti luovutettavia, kun yritys on omistanut välittömästi ennen luovutusta yhtäjaksoisesti vuoden ajan vähintään 10 prosentin osuuden luovutettavan yhtiön osakepääomasta ja luovutettavat osakkeet kuuluvat näin omistettuihin osakkeisiin.

Jotta objekti- ja subjektiedellytyksiä päästään soveltamaan, joudutaan ensi vaiheessa ratkaisemaan, onko kyse sellaisesta EVL:n mukaisesta luovutuksesta, joka realisoi EVL 5 §:n 1 kohdan tarkoittaman luovutushinnan. Osakkuus-

vapautusta sovelletaan elinkeinotoimintaa harjoittavien yhteisöjen verotuksessa. Osakkuusvapautuksen näkökulmasta yhteisö ei saa harjoittaa pääomasijoitustoimintaa. Verovapaus on sidottu vain luovuttajayhteisön elinkeinovarallisuuteen ja käyttöomaisuuteen kuuluihin osakkeisiin. Verovapaus ei kuitenkaan koske kiinteistö- tai asunto-osaakeyhtiöiden osakkeita eikä eräitä ulkomaisten yhtiöiden osakkeita.

Käytännössä olisi syytä korostaa tulolähdeobjektitestin soveltamista osakeyhtiöiden verotuksessa. Oikeuskäytännössä on painotettu selkeästi osoitettavia liiketoiminnallisen yhteyden merkkejä yhtiöiden välillä. Tässä tutkimuksessa arvioidaan, että omistusyhteysosakkeita on pidettävä henkilökohtaisen tulolähteen omaisuutena, kun omistetut yhtiöt toimivat eri toimialoilla eikä omistuksella ole välillistäkään liityntää yrityskokonaisuuden harjoittamaan varsinaiseen aktiiviseen elinkeinotoimintaan.

Tulolähdeobjektitestin on katsottu soveltuvan tilanteisiin, joissa omistajayhtiö on hallinnointiyhtiö tai muuten yksipuolisesti omistettavan kohdeyhtiön hallinnointiin keskittynyt yhtiö. Tällöin merkityksellistä on erityisesti se, että hallinnointiyhtiön taustatahoina luonnolliset henkilöt eivät voi suoran omistuksen ollessa kyseessä saada hyväkseen osakkuusverovapautta.

Omaisuuslajijaottelu on itsenäinen osakokonaisuus osakkuusvapautuksen edellytysten tutkimisessa, eikä sitä tulisi systemaattisista syistä sekoittaa EVL 53 §:n 1 momentin mukaiseen tulolähdeobjektiteistiin. Omaisuuslajijaon näkökulmasta elinkeinotoiminnan käyttöomaisuuden ja TVL-omaisuuden välillä ei tulisi pyrkiä rajanvetoon, koska tämä olisi tullut tehdä jo EVL 53 §:ää sovellettaessa.

Omaisuuslajikysymykset ovat jääneet oikeuskäytännössä vähälle huomiolle, koska suurin osa ainakin Helsingin hallinto-oikeuden päätöksistä on tosiasiallisesti liittynyt juuri tulolähdesubjektiteistiin ja tulolähdeobjektiteistiin. Näistä jälkimmäinen on kuitenkin päätösten perusteluosan muotoiluissa ”naamioitu” omaisuuslajitestin ja tulolähdeobjektitestin välimuodoksi: rajanvetoa on tehty nimenomaan henkilökohtaisen tulolähteen ja käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden välillä, mikä on kuitenkin EVL:n systematiikan näkökulmasta epätasällinen tapa ratkaista tulkintatilanne.

Luovutustappiot. Verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutustappio on symmetrisesti vähennyskelvoton. Jos osakkeet eivät ole verovapaasti luovutettavia omistusasajan tai omistusosuuden vuoksi, luovutustappiot ovat vähennyskelpoisia käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutusvoitoista verovuonna ja viitenä seuraavana verovuonna. Luovutusvoittojen verovapaus edellyttää jo muiden EU-valtioiden esimerkkien mukaisesti ja EU-oikeuden nojalla luovutustappioiden ja niihin rinnastettavien erien säätämistä verotuksessa vähennyskelvottomaksi. Järjestelmässä jouduttiin symmetriaperiaatetta noudattaen yhdistämään luovutushintojen verovapauteen myös hankintamenojen vähennyskelpoisuus tilanteessa, jossa osakkeet olisivat verovapaasti luovutetta-

vissa. Jos luovutustappioiden vähentämisoikeutta ei olisi rajoitettu, seuraukset voisivat olla kansantaloudellisesti epäedulliset.

Luovutustappioiden ankaraksi luonnehdittua vähennyskelvottomuutta voitaisiin arvioida uudelleen. Tämä olisi mahdollista toteuttaa esimerkiksi siten, että EVL 6 b §:n 4 momentin perusteella rajoitetusti vähennyskelpoiset luovutustappiot olisivatkin vähennyskelpoisia suoraan elinkeinotulosta, eikä niitä tulisi kohdistaa verollisiin luovutusvoittoihin niin kuin tällä hetkellä. Tällöin luovutustappiot otettaisiin huomioon yleisessä elinkeinotoiminnan tuloksenlaskennassa, jolloin niiden reaalin vähennyskelpoisuus olisi laajempi kuin nykytilassa.

Heijastumat muualle EVL:iin. Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden arvonalentumispoisto ei ole mahdollinen. Lisäksi vähennyskelvottomia ovat sellaiselta yhtiöltä, josta verovelvollinen tai konserniyhtiöt omistavat yksin tai yhdessä vähintään 10 prosenttia osakepääomasta, olevien muiden saamisten kuin myyntisaamisten menetykset ja arvonalenemiset, tällaiselle yhtiölle annettu konsernituki sekä muut vastaavat osakeyhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettut menot. Nämä olivat järjestelmän rakenteellisen johdonmukaisuuden vuoksi välttämättömiä rajoituksia. Ne heijastavat myös hyvin järjestelmään sisällytettyä verokohtelun symmetriaa ja neutraalisuutta erilaisten oman pääoman ja vieraan pääoman -ehtoisten sijoitusten välillä.

EVL 16 §:n 7 kohdan edellytyksenä ei ole osakkeiden kuuluminen omistajayhtiön käyttöomaisuuteen eikä soveltamisalaa ole muutoinkaan rajattu esimerkiksi osakkuusvapautussäännöksen soveltamisalaan, mikä tekee vähennyskelvottomuuden soveltamisalasta hyvin laajan. Tämä aiheuttaa tiettyä jännitettä lakimuutoksen yhden tavoitteen – oman pääoman ja vieraan pääoman -ehtoisten sijoitusten välisen neutraalisuuden – näkökulmasta.

Asymmetriat. Symmetriaperiaate ei täysin toteudu osakkuusvapautussäännöksissä. Säännöksessä olevat poikkeamat periaatteesta liittyvät erityisesti tavoitteeseen estää veronkiertoa luovutustappioilla. Erityisen jyrkkä asymmetria liittyy kolmansissa valtioissa olevien kohdeyhtiöiden luovutuksiin. Asymmetria koskee myös tapauksia, joissa on kyse veronkiertoon liittymättömästä suorasisjoitustilanteesta. Säännösten mukainen asymmetria ei ole viimeksi mainittujen tilanteiden osalta perusteltavissa ainakaan silloin, kun Suomella on olemassa tietojenvaihtoa koskeva sopimus kohdeyhtiön asuinvaltion kanssa, vaikka varsinaista kaksinkertaisen verotuksen poistamista koskevaa sopimusta ei ole solmittukaan.

Pääomasijoitustoimintaa koskeva raja. Pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhteisön osalta sovellettava rajuuslainsäädännös on hyvin tulkinnanvarainen. Koska tätä ei haluttu tarkoin määritellä verouudistuksen yhteydessä, verotus- ja oikeuskäytännössä on jouduttu aktiivisesti ottamaan kantaa erilaisiin soveltamiskysymyksiin. Säännöksessä olisi myös veropoliittisesta näkökulmasta ke-

hittämisen varaa, ja ylipäättään sen olemassaolo on mahdollista kyseenalaistaa sekä lakisystemaattisilla että kansainväliseen vertailuun liittyvillä näkökohdilla.

Ongelmalliseksi tilanteen tekee se, että purkutappion vähennyskelpoisuus Suomen verotuksessa ja voitollisten osakeluovutusten realisoiminen esimerkiksi Ruotsissa, missä tällaista rajaussäännöstä ei tunneta, ovat aiheuttaneet veroarbitraasitilanteen. Tämä ei ole hyvä asia veronsaajien näkökulmasta.

Tulolähde ja omaisuuslaji. Tulolähde- ja omaisuuslajijakoon liittyvät tulinkataysymykset ovat nousseet osakeluovutussäännösten eniten huomiota saaneiksi kysymyksiksi. Erityisesti elinkeinoelämässä on oikeutetusti esitetty vaatimuksia ainoastaan EVL:n soveltamisesta osakeyhtiöiden verotukseen. Nämä vaatimukset ovat vahvistuneet verouudistuksen nostettua uudelleen esiin muun muassa hallinnointiyhtiöiden verostatuksen sekä osakeyhtiön pitkäaikaisten ja passiivisten osakeomistusten aseman verojärjestelmässä. Näiden kaikkien seikkojen osalta on edelleen runsaasti avoimia kysymyksiä, joihin oikeuskäytännöstä on odotettavissa lähivuosina vielä lisää johtoa erityisesti vuonna 2010 julkaistujen KHO:n ratkaisujen lisäksi.

Kohdeyhtiön toimintaa koskeva rajaus. Verovapauden ulkopuolelle on rajattu omistukset kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiössä taikka osakeyhtiössä, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista ja hallintaa. Viimeksi mainitun omistuksen määrittämiseksi joudutaan selvittämään kohdeyhtiön varojen ja tulonmuodostuksen kokonaisuus. Tätä varten olisi mahdollista miettiä myös täsmällisempää määritelmää, millä lisättäisiin verovelvollisten oikeusturvaa mutta samalla myös verosuunnittelumahdollisuuksia.

Verovapaaseen osaan kavennus. Suomessa voitaisiin selvittää mahdollisuutta ottaa käyttöön joidenkin muiden valtioiden jo soveltama tuloutusmalli, jossa tietty prosentuaalinen osuus luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotuksesta olisi veronalaista elinkeinotuloa.

Yritysmuodot ja omistustavat laajemmin huomioon. Tiettyjä kehittämisvaihtoehtoja liittyy esimerkiksi elinkeinoyhtymien verotuskysymyksiin. Osakkuusvapautusjärjestelmä olisi mahdollista laajentaa tulevaisuudessa koskemaan myös elinkeinoyhtymän, jossa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu yhteisö on yhtiömiehenä, tekemiä EVL 6 b §:n tarkoittamia osakkeiden luovutuksia. Tässä yhteydessä läpivirtausajattelu voitaisiin ulottaa myös sellaisiin EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettujen yhteisöjen omistamiin johdannaisiin, joiden kohde-etuudet ovat EVL 6 b §:ssä tarkoitettuja verovapaasti luovutettavia osakkeita. Symmetrisesti luovutustappiot olisivat tällöin vähennyskeltottomia.

Täsmäkorjauksia objektiedellytyksiin. Noteeraamattomat osakkeet voisivat olla aina osakkuusvapautuksen piirissä. Niihin ei siis tarvitsisi enää soveltaa omistusosuutta ja omistusaikaa koskevia edellytyksiä. Noteeraamattomien osakkeiden osalta ainoastaan kolmansiin valtioihin tapahtuvilta sijoituksilta

vaadittaisiin sekä omistususuutta että omistusaikaa koskevan vuoden omistusaajan täyttymistä. Sen lisäksi kohdeyhtiön tulisi olla suomalaiseseen osakeyhtiöön rinnasteinen, mikä johtuu jo voimassa olevasta osakkeen luovutukseen liittyvästä vaatimuksesta. Myöskään nykyisen kaltaista asuinpaikkarajoitusta ei tulisi sisällyttää järjestelmään, koska VYL:n perusteella matalan verotuksen valtion tapahtuvat sijoitukset tulevat joka tapauksessa juoksevien tulojen osalta huomioiduksi Suomen verotuksessa.

Yritysrakenneverosuunnittelun liikkumatila parantunut. Välillisen ja välittömän liikeomaisuuden omistamistilanteiden epäneutraalisuus saa aikaan tarpeen muodostaa yritysrakenne siten, että sijoituksesta voidaan luopua verovapaasti.

Osakkuusvapautus mahdollistaa yritysten omistusrakenteiden joustavat muutokset. Tätä on pidetty verovapauden merkittävimpanä etuna. Moniportaisessa yritysrakenteessa voidaan myös kuljettaa syntyneet voitot verovapaasti yritysrakenteen sisällä. Verolainsäädäntöön on kuitenkin otettu säännöksiä, joilla pyritään estämään verovapaussäännösten väärinkäyttö ja kiertäminen, ja toisaalta verovapaussäännösten soveltamisalan rajoittamisessa voidaan soveltaa EVL:n perinteisiä tulolähteisiin ja omaisuuslajeihin liittyviä säännöksiä.

Yhtiöittämiskannustin ja verosuunnittelun todellisuus. Vapautus kannustaa esimerkiksi muuttamaan yritysrakennetta juridisesti moniportaiseksi ja yhtiöittämään liiketoimintakokonaisuuksia. Verosuunnittelutarve on kasvanut viime vuosina merkittävästi.

Erityisesti yrityskauppaa suunnittelevilla harvainyhtiöillä on tarve muokata yritysrakennettaan niin, että osakkuusvapautuksen soveltamisalanpiiriin saadaan siirrettyä mahdollisimman suuri osa harjoitettujen liiketoimintojen varallisuudesta ja liikearvosta. Tämä on aiheuttanut jännitteitä sekä yritysjärjestelyjen veroneutraalisuuden että verovapaan luovutuksen tilanteissa.

Tietyissä harvainyhtiöissä voidaan päätyä liiketoiminnallisista syistä erottamaan toisistaan operatiivinen toiminta ja omistaminen. Tämä voi tarkoittaa, että järjestelyn seurauksena syntyy moniportainen yritysrakenne, joka kykenee tiettyjen edellytysten vallitessa saamaan hyväkseen osakkuusvapautuksen. Tällaiselle toimenpiteelle on usein verotuksesta riippumattomat syyt, joten järjestelyä tulisi ainakin lähtökohtaisesti arvioida EVL 6 b §:n 2 momentin edellytysten näkökulmasta eikä järjestelyä tulisi riitauttaa ainoastaan tehdyn yhtiöittämisen perusteella, vaikka yhtiöittämisen etuna onkin luovutushinnan verovapaus. VML 28 §:n soveltaminen vaatisi tuekseen selkeästi osoitettavissa olevan veronkierron olemassaolon. Tietyin edellytyksin mahdollistuva verovapaa luovutushinta on nimenomaisesti määrätty EVL:ssa, joten järjestelyn kyseenalaistamisen ei tulisi liittyä tällaisen veroedun realisoitumiseen vaan järjestelyn keino-tekaisuuteen.

Veronkiertomotiivia selvitettyäessä on syytä nostaa esille, että yritysjärjestelyistä on oma veronkiertosäännös EVL 52 h §. Verosuunnittelun ja veronkiertosäännösten suhdetta tullaan testaamaan oikeuskäytännössä. Tällä hetkellä lie-

nee kuitenkin selvää, että pelkkä motiivi saada verovapaita myyntivoittoja ei riitä laukaisemaan veronkiertojärjestelyjä varten tehtyjä lainsäädännön suojamekanismeja, koska verovapauteen siirryttiin tietoisena sen vaikutuksesta yritysten verosuunnitteluun ja toisaalta Suomen kansainväliseen kilpailukykyyn.

Osakkuusvapautus mahdollistaa yritysjärjestelysäännöksiä soveltamatta tehtäviä yritysraakenteen muutoksia siten, että niistä ei aiheudu veroseuraamuksia. Säännökset ovat kuitenkin monilta osin monimutkaisia, ja niiden soveltaminen tarkentuu vasta oikeuskäytännön vakiintuessa. KHO:n ratkaisukäytäntö tulee olemaan merkittävässä osassa muun muassa tutkittaessa VML 28 §:n suhdetta tapahtuneisiin yritysjärjestelyjä ja osakkeiden myyntejä yhdisteleisiin sarjatoimiin.

Verosuunnittelussa on otettava huomioon hyötyjen lisäksi myös mahdolliset riskit, joita uuteen järjestelmään sisältyy. Lähes tärkeimmäksi yksittäiseksi kysymykseksi voidaan mainita luovutettavien osakkeiden luonne. Myyjän tulee varmistua ennen osakkeiden myyntiä siitä, että kohdeosakkeet ovat käyttöomaisuutta ja kuuluvat elinkeinotoiminnan tulolähteeseen.

Nykyisen järjestelmän ennakoitavuuden heikentyminen liittyy osakkuusvapautusta koskevien säännösten monimutkaisuuteen. Esimerkiksi Ruotsiin verrattuna Suomen säännökset ovat aiheuttaneet merkittävästi enemmän tulkinta-erimielisyyksiä, jos asiaa arvioidaan esimerkiksi tuomioistuinten julkaisemien tapausten määrällä. Kun Ruotsin järjestelmän epäselvyydet ovat rajautuneet lähinnä tiettyä ulkomaisten yritysten luovutusta koskevaan kysymykseen, ovat Suomessa verovelvollista ja Verohallintoa työllistäneet sekä subjektia että objektia koskevat tulolähdekysymykset, omaisuuslajikysymys ja lukuisat osakkuusvapautusta sivuavat tapaukset, jotka ovat koskeneet mm. pääomasijoitus-toimintaan liittyviä sijoituksia sekä vieraan pääoman -ehtoisten erien vähennyskeltavuutta. Vaikka ennakoitavuuden puutetta voidaankin pitää järjestelmän heikkoutena, voidaan osakkuusvapautuksen mahdollistamia yritysraakenteeseen ja voitonsiirtoon liittyviä taloudellisia etuja pitää joka tapauksessa verovelvollisen kannalta merkittävinä. Ennakoitavuutta koskenutta puutetta on vähentänyt myös vuosina 2010–2012 julkaistu osakkuusvapautusta koskeva oikeuskäytäntö.

Osakkuusvapautuksen tietoinen sitominen vanhoihin EVL:n systematiikan mukaisiin rakenteisiin aiheutti Ruotsin järjestelmään verrattuna merkittävän järjestelmän yksinkertaisuutta heikentävän elementin. Vanhojen lainsäädäntö-rakenteiden lisäksi muodostettiin myös erityisiä edellytyksiä, joita sovelletaan myös noteeraamattomien yhtiöiden osakkeiden luovutuksiin. Ruotsissa vastaavien osakkeiden luovutukset ovat verovapauden piirissä ilman erityisiä ehtoja. Norjan ja Ruotsin järjestelmiin verrattuna Suomessa lainsäätäjällä ei halunnut tuoda yhtiösektorin taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estämisen tavoitetta laajasti sovellettavaksi käytännön verotuksen tasolla. Vaikka tämä tavoite nostettiin esille lain esitöissä, on soveltamisalan rajaaminen aiheuttanut erityi-

sesti harvainyhtiöiden ja pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yhteisöjen verotuksessa osakkuusvapautuksen soveltumattomuutta useissa tilanteissa. Pääomasijoitustoiminnan osalta osakkuusvapautusta ei sovelleta pääsääntöisesti lainkaan. Myös paketoitien osalta Suomen järjestelmä vaikuttaa veronkiertosäännösten ja osakkuusvapautuksen soveltamisen eri vaiheiden vuoksi rajoitetummalta Ruotsiin verrattuna. Ruotsissa paketoiteihin puututaan pääasiallisesti vain asuinhuoneistojen ja asuinkiinteistöjen tapauksissa.

Suomen lainsäätäjän tekemiin rajoituksiin on vaikuttanut merkittävästi verokilpailua koskenut keskustelu ennen verouudistusta ja tällöin esille nostettu osakkuusvapautuksen aiheuttama poikkeus laajan veropohjan ideaaliin. Tässä tutkimuksessa ei ole kuitenkaan hyväksytty tätä poikkeusargumenttia, vaan osakkuusvapautusta pidetään osana normiverojärjestelmää sekä teoreettisesti että käytännössä muiden valtioiden järjestelmiin verrattuna. Tämän vuoksi osakkuusvapautuksen soveltamisalan laajentamiseen Suomessa olisi syytä ryhtyä.

Verouudistuksen esimetreillä vaikutti siltä, että käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutusten verovapaudelta olisi puuttunut selkeä teoreettinen pohja. Tämä jäi kuitenkin pinnallisuudessaan vähämerkitykselliseksi argumentiksi. Taloudellisen kaksinkertaisen verotuksen estämiseen ja veropohjakonvergenssiin liittyvät näkökannat painoivat vaakakupissa enemmän kuin lähinnä veroteoreettiset vasta-argumentit. Järjestelmä ohjaa kuitenkin kovalla kädellä yritysten taloudellista käyttäytymistä ja niiden omistajien liikkumavaraa taloudellisissa ratkaisuisaan. Tämän vuoksi verotuksen neutraalisuus on kärsinyt. Myös verosuunnittelun keinot ja painopisteet ovat muuttuneet aikaisempaan tilanteeseen verrattuna.

Oikeuskäytännöstä. Osakeluovutusten verokohtelua koskevien säännösten peruslinjat ovat suhteellisen selvät. Oikeuskäytäntöä on jo saatu selventämään tiettyjä heti lain säättämisen jälkeen epäselväksi jääneitä kysymyksiä. Useisiin tulkintakysymyksiin on jo saatu vastauksia erityisesti vuoden 2010 julkaistujen KHO:n ratkaisujen ansioista, ja osakkuusvapautussäännösten tulkinta täsmenyy jatkuvasti oikeus- ja verotuskäytännön avulla. Tiettyihin yksityiskohtiin liittyy kuitenkin runsaasti tulkinnanvara. Erityispiirteenä tällä aihealueella on, että useat esille nousseet tulkintakysymykset ovat sellaisia, jotka ovat olleet aktiivisesti esillä 1980-luvulla. Vaikka vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistus päivittänyt monet näistä yksityiskohdista osaksi nykyistä soveltamiskäytäntöä, on KHO kuitenkin erityisesti vuoden 2010 ratkaisuilleen osoittanut, että vanhat ratkaisut eivät välttämättä sellaisenaan ole enää ajankohtaisia. Erityisesti luottamuksensuojalle on annettu korostunut asema KHO:n ratkaisuisissa.

TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT

Tulevaisuuden yritysverotuksen veropoliittisissa valinnoissaan Suomen valtio joutuu toimimaan omista lähtökohdistaan mutta myös valppaasti seuraamaan sekä yleiseurooppalaisia veroratkaisuvaihtoehtoja että EU:n piirissä tapahtuvaa harmonisointikehitystä. Näistä ainoastaan viimeksi mainittua kokonaisuutta ei ole vielä huomioitu tai tarvinnut ottaa huomioon osakkeiden luovutushintojen ja hankintamenojen verokohtelua koskevassa lainsäädännössä, mutta tähänkin voi lähivuosina tulla muutos. EU:n piirissä tehtävä kehitystyö yritysverotuksessa tulee vaikuttamaan merkittävästi Suomen yritysveropolitiikkaan. Verotuksen merkitys kilpailutekijänä korostuu EU:n sisämarkkinoilla. On mahdollista, että osakkuusvapautussäännökset harmonisoitaisiin EU:n piirissä. Tämä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi emo-tytäryhtiödirektiiviä laajentamalla tai säätämällä uusi direktiivi emo-tytäryhtiödirektiivin kattamien sijoitusten luovutusvoittojen verokohtelusta. Tällöin soveltamisala lähentyisi joka tapauksessa suorasijoitus-osinkojen verovapauden soveltamisalaa, mikä olisi yhtiösektorin ketjuverotuskiellon mukaista.

Länsimaisissa kapitalistisissa talousjärjestelmissä on erityisesti 1980-luvulta lähtien katsottu, että laaja veropohja, matalat verokannat sekä yksinkertainen, selkeä ja ennustettava verolainsäädäntö takaavat parhaiten tarpeellisen yhteisöveron tuoton heikentämättä liikaa vapaan markkinatalouden toimivuutta. Näin on ilmeisesti ajateltu myös Suomessa viime vuosikymmenen ajan. Kuitenkin osakkuusvapautuksen osalta järjestelmän ennustettavuus on ollut paikoin heikkoa epäselvän oikeustilan vuoksi. Tämä on ollut osaksi seurausta vanhojen lainsäädäntörakenteiden ja osakkuusvapautusjärjestelmän välisistä jännitteistä. Ennustettavuus ja oikeusvarmuus ovat lisääntyneet julkaistujen ratkaisujen ansiosta, mutta edelleen on runsaasti kysymyksiä, jotka aiheuttavat ongelmia yritysten taloushallinnon päätöksenteossa. Lainsäätäjän ei kuitenkaan pitäisi jäädä odottelemaan KHO:n ratkaisuja, vaan monissa kysymyksissä olisi syytä ryhtyä välittömästi uusiin lainsäädäntötoimiin järjestelmän selkeyttämiseksi. Ennustettavuuspuutteet liittyvät erityisesti tulolähdejaotteluun.

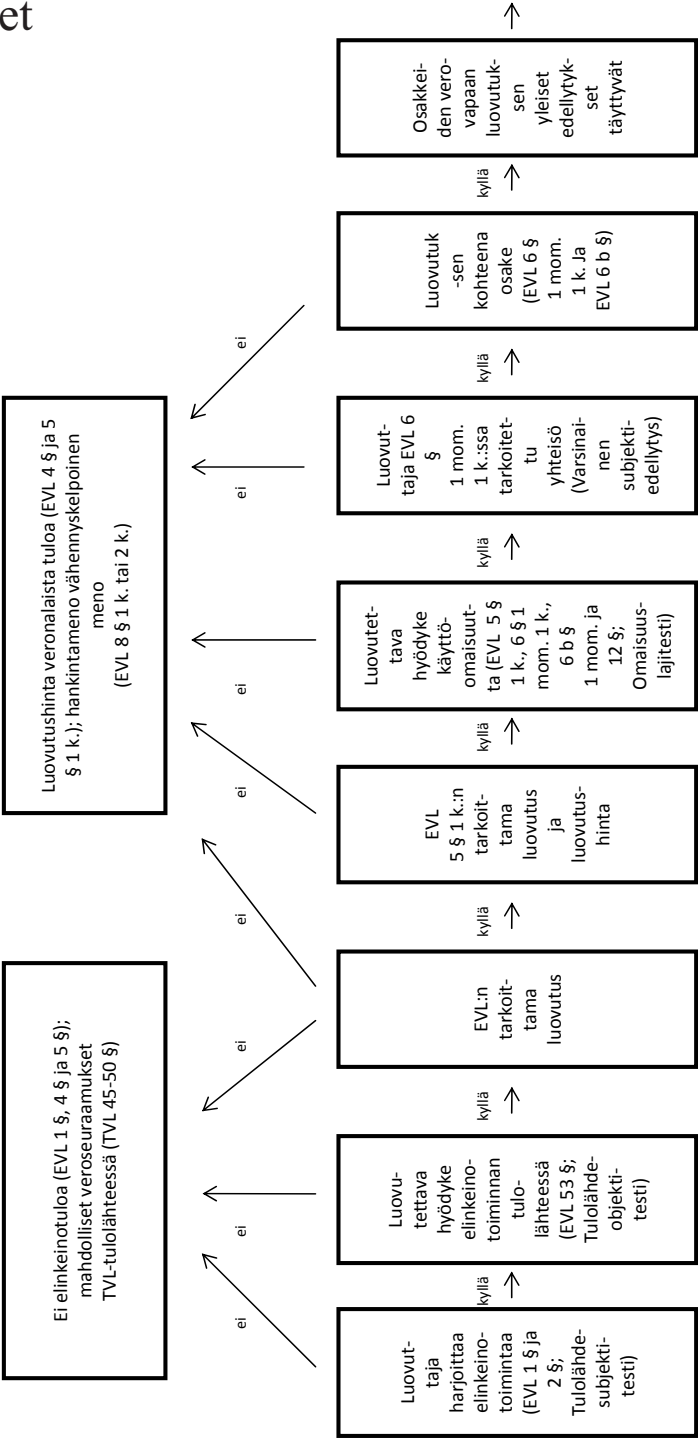
Nykyinen tilanne vaatii useasta näkökulmasta lainsäätäjän kehittämistoimenpiteitä. Tutkimalla oikeuskäytäntöä koko EVL:n elinkaaren ajalta, esimerkiksi hallinnointiyhtiöiden verostatuksen tai osakeyhtiön pitkäaikaisten ja mahdollisesti ainoastaan löyhästi omistajayhtiön liiketoimintaan liittyvien osakesijoitusten tulolähteen osalta, on vaikea nykyistenkään oikeustapausten valossa löytää selkeästi asiaa kuvaavia yleistyksiä KHO:n viime vuosien käyttäytymisestä: nekin ovat aina vain tulkintakannanottoja yksittäistapauksiin mahdollisesta prejudikaattiluonteesta huolimatta. Kun tulolähdesubjekti- ja tulolähdeobjektiproblematiikkaa koskevaa, edelleen paikoin sekavaa oikeustilaa arvioidaan ja uusia soveltamistapauksia yritetään tulkita KHO:n ennen vuoden 2004

yrittäjä- ja pääomaverouudistusta ja sen jälkeen antamien päätösten valossa, voidaan perustellusti kannattaa osakeyhtiöverotusta koskevien lakien kokonaisuudistusta.

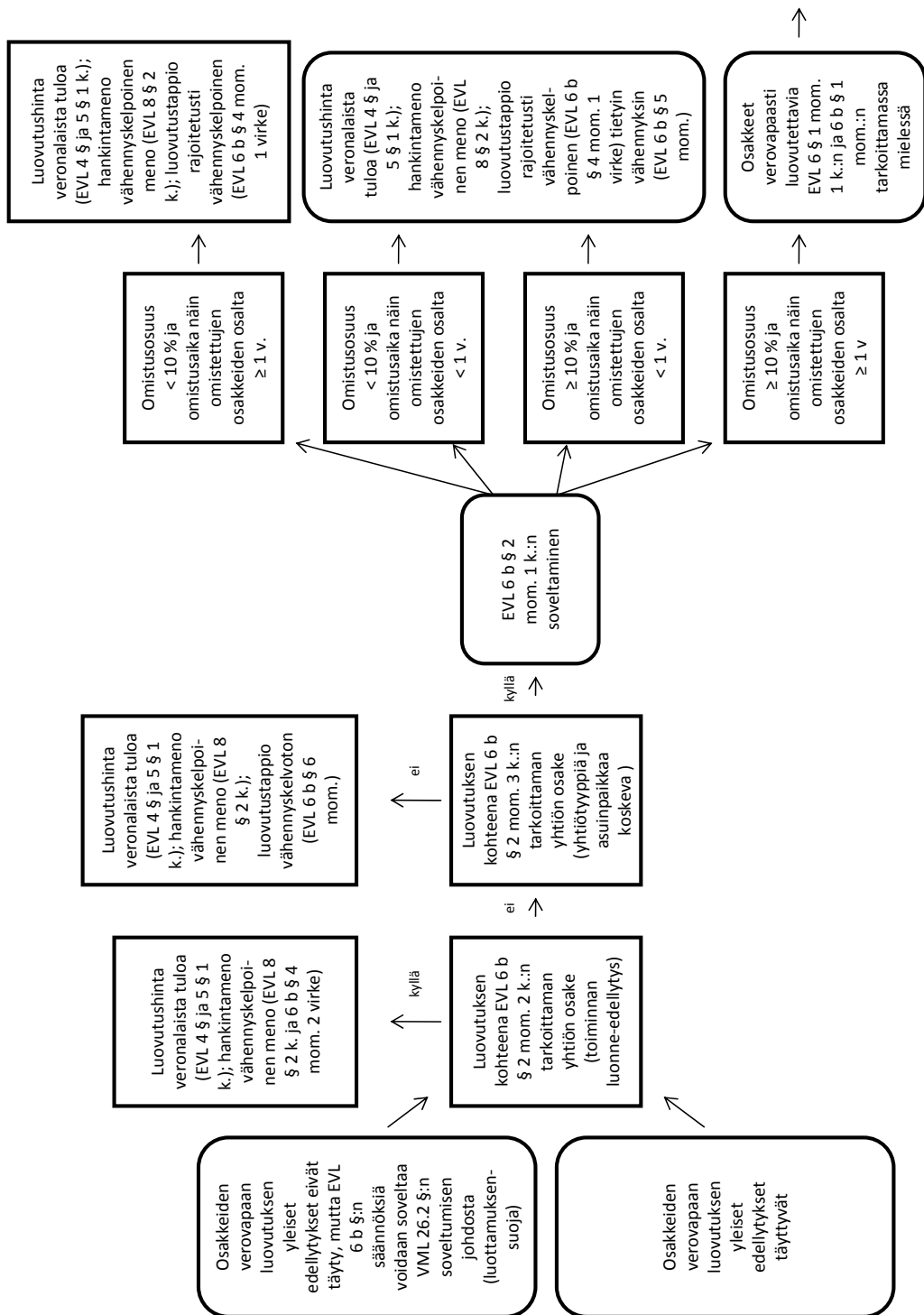
Tulevaisuudessa osakeyhtiöihin sovellettavan tuloverolainsäädännön tulee olla suunniteltu käytännön yritystoiminnan harjoittamisen näkökulmasta. Verolainsäädäntöä tulisi kehittää markkinoiden toimivuus ja vapaus huomioiden – kuten Ludwig von Mises on todennut: ”There is no other planning for freedom and general welfare than to let the market system work.” Tällöin erityisesti tulolähdekysymykseen pitää saada yritysten näkökulmasta joustava lainsäädännöllinen lopputulos – se ei saisi enää haitata yritysten toiminta- ja rakennetarkoituksia. Myös osakkuusvapautussäännökset pitää sopeuttaa tulolähdejaon osalta tapahtuviin muutoksiin.

Suomessa voitaisiin harkita myös osakkuusvapautuksen soveltamisalan yleistä laajentamista. Tällöin esimerkkinä voisi toimia Ruotsin valitsema joustava lainsäädäntömalli. Olisi myös suotavaa selvittää mahdollisuutta siirtyä yhteisöverojärjestelmään, jossa voitonjakoa ei luettaisi veropohjaan kuin poikkeustapauksissa. Tämä vastaisi komission CCCTB-direktiiviehdotuksen veropohjamallia. Tällöin osingot, osakkeiden luovutuksesta saadut luovutushinnat, muut voitonjaot ja ulkomaisten kiinteiden toimipaikkojen tulot olisivat verovapaita riippumatta niiden lähdevaltioista. Tämä koskisi kaikkien yhteisöjen ja yhteisöomisteisten yritysrakenteiden verotusta. Tällöin osakkuusvapautus soveltuisi ilman omistusaikaa, omistusosuutta tai omaisuuslajia koskevia edellytyksiä. Veropohjaa turvattaisiin tällöin territoriaaliperiaatetta vahvistamalla. Tällöin myös Suomesta maksettavia portfolio-osinkojen ja täällä kertyneiden luonnollisten henkilöiden saamien luovutusvoittojen veropohjaa tulisi tiivistää. Yhtiösektorilla maailmanlaajuinen verotus täsmentyisi väliyhteisölain tarkoitettamassa mielessä koskemaan juoksevien tulojen osalta lähinnä passiivisia ja sijoitustoiminnan tuloja. Tällöin tulisi myös rajoittaa etuyhteyden sisäistä korkojen vähennysoikeutta. Osakkuusvapautusta tulisi rajoittaa pakkaamisia koskevilla poikkeussäännöksillä. Myöskään luovutustappiot, purkutappiot, menetykset ja arvonalentumiset eivät voisi vaikuttaa välittömästi tai välillisesti yhteisöveropohjaan. Tässä yhteydessä tulisi selvittää, olisiko Suomessa mahdollista kohdentaa yhteisövero ainoastaan yhteisön osakkailleen jakaman voiton osuuteen veronalaisesta elinkeinotulosta.

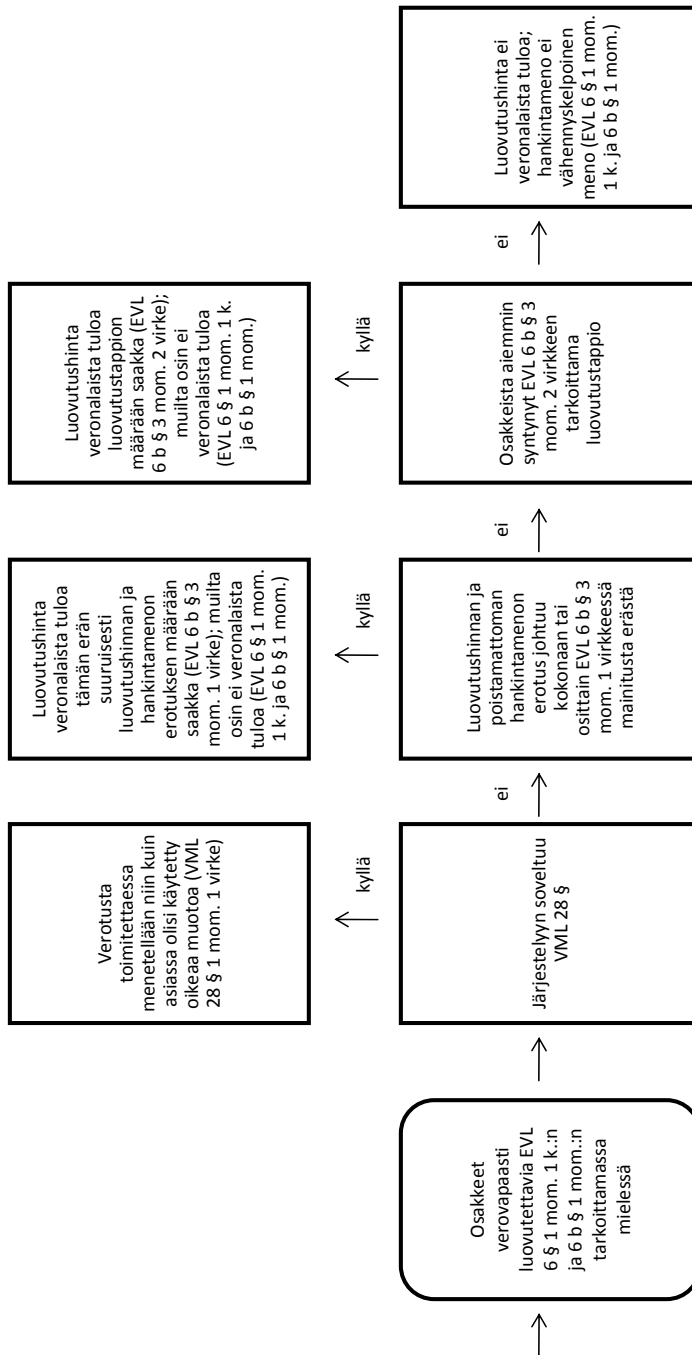
Liitteet

Liite 1. Osakeluovutusten verovapauden edellytysten yleinen taso EVL:ssa.

Liite 2. Osakeluovutusten verovapauden edellytysten erityinen taso EVL:ssä.

Liite 3. Verovapaasti luovutettavien osakkeiden verokohtelu EVL:ssä.

Valtio / Alue	Luettelon yleiskuvailu tai yleispiirteinen määritelmä 2 artiklan a alakohdan i alakohdassa tarkoitetuista yhtiöistä	Erytynen yhtiötyyppikohtainen luettelo 2 artiklan a alakohdan i alakohdassa tarkoitetuista yhtiöistä	Luettelo 2 artiklan a alakohdan iii alakohdassa tarkoitetuista veroista
EU		Eurooppayhtiön (SE) säännöistä 8 päivänä lokakuuta 2001 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 2157/2001 (1) ja eurooppayhtiön sääntöjen täydentämisestä henkilöstöedustuksen osalta 8 päivänä lokakuuta 2001 annetun neuvoston direktiivin 2001/86/EY (2) mukaisesti perustetut yhtiöt sekä eurooppaosuuskunnan (SCE) säännöistä 22 päivänä heinäkuuta 2003 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1435/2003 (3) ja eurooppaosuuskunnan sääntöjen täydentämisestä henkilöstöedustuksen osalta 22 päivänä heinäkuuta 2003 annetun neuvoston direktiivin 2003/72/EY (4) mukaisesti perustetut osuuskunnat;	
Belgia	Belgian lainsäädännön mukaiset [seuraavassa palkissa mainitut yhtiöt] sekä muut Belgian lainsäädännön mukaiset yhtiöt, jotka ovat Belgian yhtiöveron alaisia	"société anonyme"/"naamloze vennootschap", "société en commandite par actions"/"commanditaire vennootschap op aandelen", "société privée à responsabilité limitée"/"besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid", "société coopérative à responsabilité limitée"/"coöperatieve vennootschap met beperkte aansprakelijkheid", "société coopérative à responsabilité illimitée"/"coöperatieve vennootschap met onbeperkte aansprakelijkheid", "société en nom collectif"/"vennootschap onder firma", "société en commandite simple"/"gewone commanditaire vennootschap" -nimiset yhtiöt, julkiset yritykset, jotka ovat ottaneet jonkun edellä mainituista yhtiömuodoista	impôt des sociétés/ vennootschapsbelasting Belgiassa
Bulgaria	Bulgarian lainsäädännön mukaiset seuraavat yhtiöt:	"събирателно дружество", "командитно дружество", "дружество с ограничена отговорност", "акционерно дружество", "командитно дружество с акции", "непериофицирано дружество", jotka on muodostettu Bulgarian lainsäädännön mukaisesti ja jotka harjoittavat kaupallista toimintaa	корпоративен данък
Tšekin tasavalta	Tšekin lainsäädännön mukaiset seuraavat yhtiöt	"akciová společnost", "společnost s ručením omezeným"	daň z příjmu právnických osob

LIITTEET

Tanska	Tanskan lainsäädännön mukaiset	"aktieselskab" - ja "anpartsselskab" -nimiset yhtiöt. Muut yhtiöverolain alaisina toivat yritykset edellyttäen, että niiden verotettava tulo lasketaan ja verotetaan "aktieselskab"-yhtiöihin sovellettavan yleisen verotuslainsäädännön mukaisesti	selskabsskat
Saksa	Saksan lainsäädännön mukaiset	"Aktiengesellschaft", "Kommanditgesellschaft auf Aktien", "Gesellschaft mit beschränkter Haftung", "Versicherungsverein auf Gegenseitigkeit", "Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaft", "Betriebe gewerblicher Art von juristischen Personen des öffentlichen Rechts" -nimiset yhtiöt sekä muut Saksan lainsäädännön mukaiset yhtiöt, jotka ovat Saksan yhtiöveron alaisia	Körperschaftsteuer
Viro	Viron lainsäädännön mukaiset seuraavat yhtiöt	"täisühing", "usaldusühing", "osaühing", "aktsiaselts", "tulundusühistu"	tulumaks
Irlanti	Irlannin lainsäädännön mukaisesti muodostetut tai sen mukaiset yhtiöt	"Industrial and Provident Societies Act" -lain mukaan rekisteröidyt laitokset, "Building Societies Act" -lain mukaan muodostetut "building societies" ja vuoden 1989 "Trustee Savings Banks Act" -lain mukaiset "trustee savings banks"	corporation tax
Kreikka	Kreikan lainsäädännön mukaiset [seuraavassa palkissa mainitut yhtiöt] sekä muut Kreikan lainsäädännön mukaiset yhtiöt, jotka ovat Kreikan yhtiöveron alaisia	"ανώνυμη εταιρεία εταιρεία περιορισμένης ευθύνης (Ε.Π.Ε.)" -nimiset yhtiöt	φόρος εισοδήματος νομικών προσώπων κερδοσκοπικού χαρακτήρα
Espanja	Espanjan lainsäädännön mukaiset [seuraavassa palkissa mainitut yhtiöt]; muut Espanjan lainsäädännön mukaiset ja Espanjan yhtiöveron ("Impuesto sobre Sociedades") alaiset yhteisöt;	"sociedad anónima", "sociedad comanditaria por acciones", "sociedad de responsabilidad limitada" -nimiset yhtiöt sekä julkisoikeudelliset yksiköt, jotka toimivat yksityisoikeuden alaisina.	impuesto sobre sociedades
Ranska	Ranskan lainsäädännön mukaiset [seuraavassa palkissa mainitut yhtiöt] sekä muut Ranskan lainsäädännön mukaiset yhtiöt, jotka ovat Ranskan yhtiöveron alaisia	"société anonyme", "société en commandite par actions", "société à responsabilité limitée", "sociétés par actions simplifiées", "sociétés d'assurances mutuelles", "caisses d'épargne et de prévoyance", "sociétés civiles", jotka ovat automaattisesti yhtiöverotuksen alaisia, "coopératives", "unions de coopératives" -nimiset yhtiöt, teollis- ja kaupallisuonteiset julkiset laitokset ja yritykset	impôt sur les sociétés

Italia	Italian lainsäädännön mukaiset	"società per azioni", "società in accomandita per azioni", "società a responsabilità limitata", "società cooperative" ja "società di mutua assicurazione" -nimiset yhtiöt sekä kokonaan tai pääasiallisesti kaupallista toimintaa harjoittavat julkiset ja yksityiset yhtiöt	imposta sul reddito delle società
Kypros	Kyproksen lainsäädännön mukaiset seuraavat yhtiöt	tuloverolaissa määritellyt "εταιρείες"	φόρος εισοδήματος
Latvia	Latvian lainsäädännön mukaiset seuraavat yhtiöt	"akciju sabiedrība", "sabiedrība ar ierobežotu atbildību"	uzņēmumu ienākuma nodoklis
Liettua	Liettuan lainsäädännön mukaiset yhtiöt	—	pelno mokestis
Luxemburg	Luxemburgin lainsäädännön mukaiset [seuraavassa palkissa mainitut yhtiöt] sekä muut Luxemburgin lainsäädännön mukaiset yhtiöt, jotka ovat Luxemburgin yhtiöveron alaisia	"société anonyme", "société en commandite par actions", "société à responsabilité limitée", "société coopérative", "société coopérative organisée comme une société anonyme", "association d'as surances mutuelles", "association d'épargne-pension", "entreprise de nature commerciale, industrielle ou minière de l'Etat, des communes, des syndicats de communes, des établissements publics et des autres personnes morales de droit public" -nimiset yhtiöt	impôt sur le revenu des collectivités
Unkari	Unkarin lainsäädännön mukaiset seuraavat yhtiöt:	"közkereseti társaság", "betéti társaság", "közös vállalat", "korlátolt felelősségű társaság", "résztvénytársaság", "egyesülés", "szövetkezet"	társasági adó, osztalékadó
Malta	Maltaan lainsäädännön mukaiset seuraavat yhtiöt:	"Kumpaniji ta' Responsabilità Limitata", "Soċjetajiet en commandite li l-kapital tagħhom maqsum f'azzjonijiet"	taxxa fuq l-income
Alankomaat	Alankomaiden lainsäädännön mukaiset [seuraavassa palkissa mainitut yhtiöt] sekä muut Alankomaiden lainsäädännön mukaiset yhtiöt, jotka ovat Alankomaiden yhtiöveron alaisia	"naamloze vennootschap", "besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid", "Open commanditaire vennootschap", "coöperatie", "onderlinge waarborgmaatschappij", "fonds voor gemene rekening", "vereniging op coöperatieve grondslag", "vereniging welke op onderlinge grondslag als verzekeraar of kredietinstelling optreedt" -nimiset yhtiöt	vennootschapsbelasting

Itävalta	Itävallan lainsäädännön mukaiset [seuraavassa palkissa mainitut yhtiöt] sekä muut Itävallan lainsäädännön mukaiset yhtiöt, jotka ovat Itävallan yhtiöveron alaisia	"Aktiengesellschaft", "Gesellschaft mit beschränkter Haftung", "Versicherungsvereine auf Gegenseitigkeit", "Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften", "Betriebe gewerblicher Art von Körperschaften des öffentlichen Rechts" ja "Sparkassen" -nimiset yhtiöt	Körperschaftssteuer
Puola	Puolan lainsäädännön mukaiset seuraavat yhtiöt:	"spółka akcyjna", "spółka z ograniczoną odpowiedzialnością"	podatek dochodowy od osób prawnych
Portugali	Portugalin lainsäädännön mukaan perustetut	kaupalliset yhtiöt tai kaupallisen yhtiön muodossa toimivat siviilioikeudelliset yhtiöt sekä osuuskunnat ja julkiset yritykset	imposto sobre o rendimento das pessoas colectivas
Romania	Romanian lainsäädännön mukaiset seuraavat yhtiöt	"societati pe actiuni", "societati in comandita pe actiuni", "societati cu răspundere limitata	impozit pe profit
Slovenia	Slovenian lainsäädännön mukaiset seuraavat yhtiöt:	"delniška družba", "komanditna družba", "družba z omejeno odgovornostjo"	davek od dobička pravnih oseb
Slovakia	Slovakian lainsäädännön mukaiset seuraavat yhtiöt:	"akciová spoločnosť", "spoločnosť s ručením obmedzeným", "komanditná spoločnosť"	daň z príjmov právnických osôb
Suomi	Suomen lainsäädännön mukaiset	"osakeyhtiö"/"aktiebolag", "osuuskunta"/"andelslag", "säästöpankki"/"sparbank" ja "vakuutusyhtiö"/"försäkrings-bolag" -nimiset yhtiöt;	yhteisöjen tulovero/ inkomstkatten för samfund
Ruotsi	Ruotsin lainsäädännön mukaiset	"aktiebolag", "försäkringsaktiebolag", "ekonomiska föreningar", "sparbanker", "ömsesidiga försäkringsbolag" ja "försäkringsföreningar" -nimiset yhtiöt;	statlig inkomstkatt
Yhdistynyt kuningaskunta	Yhdistyneen kuningaskunnan lainsäädännön mukaisesti perustetut yhtiöt	—	corporation tax

Liite 4. Yhteenvedo emo-tytäryhtiödirektiivin liitteestä I.

71A

VEROVAPAA LUOVUTUSVOITOT JA VEROTUKSESSA
VÄHENNYSKELVOTTOMAT LUOVUTUSTAPPIOT 2012
(EVL 6b § 1-3 mom.)

Verovelvollisen nimi	Y-tunnus
	Tilikausi (ppkkvvvv - ppkkvvvv)
	—

A VEROVAPAA LUOVUTUS- JA PURKUVOITTO

	1		2		3		4	
1 Luovutettu osake								
Yhtiön nimi								
Yhtiön asuinvaltio								
2 Hankinta-aika (ppkkvvvv)								
3 Luovutusaika (ppkkvvvv)								
4 Omistusosuus %								
	euro	snt	euro	snt	euro	snt	euro	snt
5 Luovutushinta / todennäköinen luovutushinta								
6 Verotuksessa poistamaton hankintameno								
7 Voiton hankkimisesta johtuneet menot								
8 Hankintahinnasta tehty vähennys (kts. täyttöohje)								
9 Konserniyhtiöiden välillä syntynyt luovutustappio								
10 Verovapaa luovutus- ja purkuvoitto								
Verovapaat luovutus- ja purkuvoitot yhteensä. (Laskekaa tähän yhteensä kaikkien 'Verovapaa luovutus- ja purkuvoitto' -sarakkeiden euromäärät.)							078	

B VÄHENNYSKELVOTON LUOVUTUS- JA PURKUTAPPIO

	1		2		3		4	
1 Luovutettu osake								
Yhtiön nimi								
Yhtiön asuinvaltio								
2 Hankinta-aika (ppkkvvvv)								
3 Luovutusaika (ppkkvvvv)								
4 Omistusosuus %								
	euro	snt	euro	snt	euro	snt	euro	snt
5 Luovutushinta / todennäköinen luovutushinta								
6 Verotuksessa poistamaton hankintameno								
7 Voiton hankkimisesta johtuneet menot								
8 Vähennyskelvoton tappio								
Vähennyskelvottomat luovutus- ja purkutappiot yhteensä. (Laskekaa tähän yhteensä kaikkien 'Vähennyskelvoton tappio' -sarakkeiden euromäärät.)							090	

71A Verovapaat luovutusvoitot ja verotuksessa vähennyskelvottomat luovutustappiot - EVL 6b § 1-3 mom., täyttöohje

Lomaketta 71A käyttää osakeyhtiö, osuuskunta, säästöpankki ja keskinäinen vakuutusyhtiö (ei kuitenkaan pääomasijoitusyhtiö). Lomakkeella yhtiö ilmoittaa verovapaat luovutus- ja purkuvoitot sekä verotuksessa vähennyskelvottomat luovutus- ja purkutappiot, jotka ovat syntyneet verovuoden aikana myydyistä tai muuten luovutetuista elinkeinotoiminnan tulolähteeseen kuuluneista käyttöomaisuusosakkeista.

Lisätietoja osakkeiden luovutusten verotuksesta Verohallinnon ohjeessa [Yhteisön osakkeiden luovutusten verokohtelu](#) (Dnro 1292/345/2005, 2.11.2005).

A VEROVAPAA LUOVUTUS- JA PURKUVOITTO	Ilmoittakaa kohdassa verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutus- ja purkuvoitot. Osake on verovapaasti luovutettava, jos - osakkeet kuuluvat luovuttajan elinkeinotoiminnan käyttöomaisuuteen - yhtiö, jonka osakkeista on kysymys, on kotimainen tai sellainen EU:n jäsenvaltiossa asuva, jota tarkoitetaan emotytärtyhtiödirektiivin 2 artiklassa, taikka yhteisön asuinvaltion ja Suomen välillä on voimassa oleva verosopimus, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon - luovuttava yhteisö on omistanut yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan ajanjaksona, joka on päättynyt enintään vuotta ennen luovutusta, vähintään 10 %:n osuuden luovutettavan yhtiön osakepääomasta ja luovutettavat osakkeet kuuluvat näin omistettuihin osakkeisiin ja - luovutettavat osakkeet eivät ole kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiön osakkeita taikka sellaisen osakeyhtiön osakkeita, jonka toiminta käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa.
1) Luovutettu osake, yhtiön nimi ja asuinvaltio	Merkittäkää kuhunkin sarakkeeseen vain yhden yhtiön osakkeita koskevat tiedot.
2) Hankinta-aika, pvm	Ilmoittakaa osakkeiden hankinta-aika päivän tarkkuudella. Ilmoittakaa eri aikaan hankitut osakkeet eri sarakkeissa ja eri aikaan luovutetut osakkeet luovutusajankohdan mukaisesti omissa sarakkeissaan.
3) Luovutusaika	Ilmoittakaa kohdassa osakkeen luovutusaika. Yhtiön purkautuessa ilmoittakaa jako-osan saantoajankohta, joka on normaalisti sen yhtiökokouksen päivä, jolloin selvitysmies on esittänyt lopputilityksen. Jos varallisuutta on jaettu jako-osan ennakkona, katsotaan saantoajankohdaksi jako-osan ennakon luovutushetki. Ilmoittakaa luovutusaika päivän tarkkuudella. Ilmoittakaa eri aikaan hankitut osakkeet eri sarakkeissa ja eri aikaan luovutetut osakkeet luovutusajankohdan mukaisesti omissa sarakkeissaan.
4) Omistusosuus %	Ilmoittakaa prosentteina omistusosuutenne yhtiön osakepääomasta osakkeiden luovutushetkellä.
5) Luovutushinta/todennäköinen luovutushinta	Ilmoittakaa luovutushinta tai yhtiön purkautuessa todennäköinen luovutushinta sentin tarkkuudella.
6) Verotuksessa poistamaton hankintameno	Ilmoittakaa osakkeiden hankintamenona verotuksessa poistamatta oleva hankintameno sentin tarkkuudella. Jos esim. olette tehnyt osakkeista arvonalennuspoiston, joka on vain osittain hyväksytty verotuksessa,

	ilmoittakaa tässä alkuperäisen hankintamenon ja hyväksytyn poiston erotus.
7) Voiton hankkimisesta johtuneet menot	Ilmoittakaa kohdassa osakkeiden luovutus- tai purkuvoiton hankkimisesta johtuneet muut menot. Älkää vähentäkö tässä kohdassa ilmoitettuja menoja toiseen kertaan 6B:n tuloverolaskelman kuluissa.
8) Hankintahinnasta tehty vähennys	Ilmoittakaa kohdassa osakkeiden hankintahinnasta tehty elinkeinoverolain 42 §:n 1 momentin mukainen arvonalennuspoisto, osakkeiden hankintamenosta vähennetty varaus ja osakkeiden hankkimiseen saatu elinkeinoverolain 8 §:n mukainen avustus. Vähentäkää arvonalennuspoisto sen suuruisena kuin se on hyväksytty verotuksessa.
9) Konserniyhtiöiden välillä syntynyt luovutustappio	Jos osakkeet on aikaisemmin myyty konserniyhtiöiden välillä ja tästä luovutuksesta on syntynyt tappiota, ilmoittakaa tappio tässä kohdassa. Konserniyhtiöllä tarkoitetaan tässä OYL 8:12 §:ssä tarkoitettuun konserniin kuuluvia yhtiöitä, sekä sellaisia yhtiöitä, joissa kaikissa yhdellä tai useammalla samalla luonnollisella henkilöllä tai oikeushenkilöllä tai näillä yhdessä on OYL 8:12 §:n mukainen määräysvalta.
10) Verovapaa luovutus- ja purkuvoitto	Verovapaa luovutus- ja purkuvoitto saadaan, kun luovutushinnasta vähennetään verotuksessa poistamaton hankintameno, voiton hankkimisesta johtuneet menot, hankintahinnasta tehty vähennys ja konserniyhtiöiden välillä syntynyt luovutustappio.
Verovapaat luovutus- ja purkuvoitot yhteensä	Muistakaa aina ilmoittaa verovapaiden luovutus- ja purkuvoittojen yhteismäärä kohdassa 078.
B VÄHENNYSKELVOTON LUOVUTUS- JA PURKUTAPPIO	Ilmoittakaa kohdassa verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutus- ja purkutappiot sekä purkutappio siinä tapauksessa, että purkautuvan yhtiön osakkeet on omistettu ennen purkautumista vähemmän kuin yhden vuoden. Ilmoittakaa kohdassa myös luovutus- tai purkutappio, jos luovutuksen kohteena oleva yhtiö on muussa valtiossa kuin Suomessa asuva eikä yhtiö ole sellainen EU:n jäsenvaltiossa asuva, jota tarkoitetaan emo- ja tytäryhtiödirektiivin 2 artiklassa, eikä yhtiön asuinvaltion ja Suomen välillä ole verovuonna voimassa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskevaa sopimusta, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon. Luovutus- tai purkutappio on kysymyksessä silloin, kun luovutushinta tai saatu jako-osa on pienempi kuin osakkeen verotuksessa poistamaton hankintameno ja voitonhankkimisesta johtuneet menot yhteensä. Luovutus- ja purkutappiota koskevat tiedot ilmoitetaan kuten luovutus- ja purkuvoittoa koskevat tiedot kohdassa A pois lukien kohdat □Hankintahinnasta tehty vähennys□ja □Konserniyhtiöiden välillä□ syntynyt luovutustappio□

71B

VERONALAISET LUOVUTUSVOITOT JA
VEROTUKSESSA VÄHENNYSKELPOISET
LUOVUTUSTAPPIOT 2012

V

Verovelvollisen nimi	Y-tunnus
	Tilikausi (ppkkvvvv - ppkkvvvv)
	—

I VERONALAINEN LUOVUTUS- JA PURKUVOITTO SEKÄ LUOVUTUSVOITOISTA VÄHENNYSKELPOINEN LUOVUTUS JA PURKUTAPPIO (EVL 6b § 4-5 mom.)

A VERONALAINEN LUOVUTUS- JA PURKUVOITTO								
	1		2		3		4	
1 Luovutettu osake								
Yhtiön nimi								
Yhtiön asuinvaltio								
2 Hankinta-aika (ppkkvvvv)								
3 Luovutusaika (ppkkvvvv)								
4 Omistusosuus %								
	euro	snt	euro	snt	euro	snt	euro	snt
5 Luovutushinta / todennäköinen luovutushinta								
6 Verotuksessa poistamaton hankintameno								
7 Voiton hankkimisesta johtuneet menot								
8 Veronalainen luovutus- ja purkuvoitto								
Veronalaiset luovutus- ja purkuvoitot yhteensä. (Laskekaa tähän yhteensä kaikkien 'Veronalainen luovutus- ja purkuvoitto' -sarakkeiden euromäärät.)							077	

B LUOVUTUS- JA PURKUVOITOSTA VÄHENNYSKELPOINEN LUOVUTUS- JA PURKUTAPPIO								
	1		2		3		4	
1 Luovutettu osake								
Yhtiön nimi								
Yhtiön asuinvaltio								
2 Hankinta-aika (ppkkvvvv)								
3 Luovutusaika (ppkkvvvv)								
4 Omistusosuus %								
	euro	snt	euro	snt	euro	snt	euro	snt
5 Luovutushinta / todennäköinen luovutushinta								
6 Verotuksessa poistamaton hankintameno								
7 Voiton hankkimisesta johtuneet menot								
8 Luovutetulta yhtiöltä saatu osinko tai konserniavustus								
9 Vähennyskelpoinen luovutus- ja purkutappio								
Luovutus- ja purkuvoitoista vähennyskelpoiset luovutus- ja purkutappiot yhteensä. (Laskekaa tähän yhteensä kaikkien 'Vähennyskelpoinen luovutus- ja purkutappio' -sarakkeiden euromäärät.)							089	

T

71B

Y-tunnus	

D

II YHTYMÄOSUUDEN LUOVUTUS- JA PURKUVOITTO SEKÄ LUOVUTUS- JA PURKUTAPPIO

A YHTYMÄOSUUDEN LUOVUTUS- JA PURKUVOITTO								
	1		2		3		4	
1 Luovutettu yhtymäosuus								
2 Hankinta-aika (ppkkvvvv)								
3 Luovutusaika (ppkkvvvv)								
4 Omistusosuus %								
	euro	snt	euro	snt	euro	snt	euro	snt
5 Luovutushinta / todennäköinen luovutushinta								
6 Verotuksessa poistamaton hankintameno								
7 Voiton hankkimisesta johtuneet menot								
8 Veronalainen luovutus- ja purkuvoitto								
Veronalaiset yhtymäosuuksien luovutus- ja purkuvoitot yhteensä. (Laskekaa tähän yhteensä kaikkien "Veronalainen luovutus- ja purkuvoitto" -sarakkeiden euromäärät.)						079		

B YHTYMÄOSUUDEN LUOVUTUS- JA PURKUTAPPIO								
	1		2		3		4	
1 Luovutettu yhtymäosuus								
2 Hankinta-aika (ppkkvvvv)								
3 Luovutusaika (ppkkvvvv)								
4 Omistusosuus %								
	euro	snt	euro	snt	euro	snt	euro	snt
5 Luovutushinta / todennäköinen luovutushinta								
6 Verotuksessa poistamaton hankintameno								
7 Voiton hankkimisesta johtuneet menot								
8 Vähennyskelpoinen luovutus- ja purkutappio								
Luovutusvoitoista vähennyskelpoiset yhtymäosuuksien luovutus- ja purkutappiot yhteensä. (Laskekaa tähän yhteensä kaikkien "Vähennyskelpoinen luovutus- ja purkutappio" -sarakkeiden euromäärät.)						080		

Verovuonna elinkeinotoiminnasta vähennyskelpoinen luovutus- ja purkutappio. (Siirtäkää lomakkeelle 6B kohtaan 373)		

VERONALAISET LUOVUTUSVOITOT JA VAHVISTETUT TAPPIOT		euro	snt
Veronalaiset luovutus- ja purkuvoitot yhteensä (077)	+		
Luovutusvoitoista vähennyskelpoiset luovutus- ja purkutappiot yhteensä (089)	-		
Yhtymäosuuksien luovutus- ja purkuvoitot yhteensä (079)	+		
Luovutusvoitoista vähennyskelpoiset yhtymäosuuksien luovutus- ja purkutappiot yhteensä (080)	-		
Edellisiltä vuosilta vahvistetut luovutus- ja purkutappiot	-		
Veronalaiset luovutus- ja purkuvoitot (siirtäkää lomakkeelle 6B, kohtaan 333) +	=		
Seuraaville vuosille siirtyvät luovutus- ja purkutappiot -	=		

VEROH 3058 2/2 12.2011

30582

D

V

Täyttöohje - Veronalaiset luovutusvoitot ja verotuksessa vähennyskelpoiset luovutustappiot

Lomaketta 71B käyttää osakeyhtiö, osuuskunta, säästöpankki ja keskinäinen vakuutusyhtiö (ei kuitenkaan pääomasijoitusyhtiö). Lomakkeella yhtiö ilmoittaa veronalaiset luovutus- ja purkuvoitot sekä verotuksessa vähennyskelpoiset luovutus- ja purkutappiot, jotka ovat syntyneet verovuoden aikana myydyistä tai muuten luovutetuista elinkeinotoiminnan tulolähteeseen kuuluneista käyttöomaisuusosakkeista tai yhtymäosuuksista.

Lisätietoja osakkeiden luovutusten verotuksesta Verohallinnon ohjeessa [Yhteisön osakkeiden luovutusten verokohtelu](#) (Dnro 1292/345/2005, 2.11.2005).

Veronalainen luovutus- ja purkuvoitto sekä luovutusvoitoista vähennyskelpoinen luovutus- ja purkutappio (EVL 6b § 4-5 mom.)

A VERONALAINEN LUOVUTUS- JA PURKUVOITTO	Ilmoittakaa kohdassa kaikki veronalaiset käyttöomaisuusosakkeiden luovutus- ja purkuvoitot. Käyttöomaisuusosakkeen luovutus on veronalaista tuloa esimerkiksi silloin, kun omistusosuus luovutettavasta yhtiöstä on alle 10 % tai osakkeet on omistettu alle vuoden ajan. Luovutus on veronalaista myös luovutettaessa kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiön osakkeita tai sellaisen osakeyhtiön osakkeita, jonka toiminta käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa.
1) Luovutettu osake, yhtiön nimi ja asuinvaltio	Merkitkää kuhunkin sarakkeeseen vain yhden yhtiön osakkeita koskevat tiedot.
2) Hankinta-aika, pvm	Ilmoittakaa osakkeiden hankinta-aika päivän tarkkuudella. Ilmoittakaa eri aikaan hankitut osakkeet eri sarakkeissa ja eri aikaan luovutetut osakkeet luovutusajankohdan mukaisesti omissa sarakkeissaan.
3) Luovutusaika	Ilmoittakaa kohdassa osakkeen luovutusaika. Yhtiön purkautuessa ilmoittakaa jako-osan saantoajankohta, joka on normaalisti sen yhtiökokouksen päivä, jolloin selvitysmies on esittänyt lopputilityksen. Jos varallisuutta on jaettu jako-osan ennakkona, katsotaan saantoajankohdaksi jako-osan ennakon luovutushetki. Ilmoittakaa luovutusaika päivän tarkkuudella. Ilmoittakaa eri aikaan hankitut osakkeet eri sarakkeissa ja eri aikaan luovutetut osakkeet luovutusajankohdan mukaisesti omissa sarakkeissaan.
4) Omistusosuus %	Ilmoittakaa prosentteina omistusosuutenne yhtiön osakepääomasta osakkeiden luovutushetkellä.
5) Luovutushinta/todennäköinen luovutushinta	Ilmoittakaa luovutushinta tai yhtiön purkautuessa todennäköinen luovutushinta sentin tarkkuudella.
6) Verotuksessa poistamaton hankintameno	Ilmoittakaa osakkeiden hankintamenoa verotuksessa poistamatta oleva hankintameno sentin tarkkuudella. Jos esim. olette tehnyt osakkeista arvonalennuspoiston, joka on vain osittain hyväksytty verotuksessa, ilmoittakaa tässä alkuperäisen hankintamenoa ja hyväksytyn poiston erotus.
7) Voiton hankkimisesta johtuneet menot	Ilmoittakaa kohdassa osakkeiden luovutus- tai purkuvoiton hankkimisesta johtuneet muut menot. Älkää vähentäkö tässä kohdassa ilmoitettuja menoja toiseen kertaan 6B:n tuloverolaskelman kuluissa.
8) Veronalainen luovutus- ja purkuvoitto	Veronalainen luovutus- ja purkuvoitto saadaan, kun luovutushinnasta vähennetään verotuksessa poistamaton hankintameno ja voiton hankkimisesta johtuneet menot.
B LUOVUTUS- JA PURKUVOITOSTA	Ilmoittakaa kohdassa muiden kuin verovapaasti luovutettavissa olevien

VÄHENNYSKELPOINEN LUOVUTUS- JA PURKUTAPPIO	käyttöomaisuusosakkeiden luovutustappiot. Ilmoittakaa purkutappio tässä kohdassa ainoastaan silloin, kun yhtiönne on omistanut purkautuneen yhtiön osakkeet vähintään yhden vuoden ajan ajanjaksona, joka on päättynyt enintään vuotta ennen jako-osuuden saantoajankohtaa ja omistusosuus on ollut alle 10 % osakepääomasta. Osakkeiden tulee kuulua näin omistettuihin osakkeisiin. Jos yhtiönne on omistanut luovutuksen kohteena olevat osakkeet alle vuoden ajan, ilmoittakaa luovutetulta yhtiöltä omistusaikana saatu osinko, konserniavustus ja muu niihin verrattava erä, joka on vähentänyt kohdeyhtiön varallisuutta. Konserniavustuksella tarkoitetaan tässä konserniavustuslaissa (L 825/1986) tarkoitettua avustusta. Luovutustappion määrä saadaan, kun luovutushinnasta vähennetään verotuksessa poistamaton hankintameno ja voiton hankkimisesta johtuneet menot ja erotukseen lisätään luovutetulta yhtiöltä saatu osinko, konserniavustus tms. erä. Tämä luovutustappio on vähennyskelpoinen vain osakkeiden luovutuksista saaduista veronalaisista voitoista verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuonna.
A YHTYMÄOSUUDEN LUOVUTUS- JA PURKUVOITTO	Ilmoittakaa kohdassa kaikki käyttöomaisuuteen kuuluvat yhtymäosuuksien luovutus- ja purkuvoitot. Tiedot ilmoitetaan kuten osakkeiden luovutus- ja purkuvoittoa koskevat tiedot kohdassa I A.
B LUOVUTUSVOITOSTA VÄHENNYSKELPOINEN YHTYMÄOSUUDEN LUOVUTUS- JA PURKUTAPPIO	Ilmoittakaa kohdassa kaikki käyttöomaisuuteen kuuluvat yhtymäosuuksien luovutus- ja purkutappiot. Tiedot ilmoitetaan kuten osakkeiden luovutus- ja purkuvoittoa koskevat tiedot kohdassa I A.
Verovuonna elinkeinotoiminnasta vähennyskelpoinen luovutus- ja purkutappio	Ilmoittakaa kohdassa kaikki elinkeinotoiminnassa rajoituksetta vähennyskelpoiset luovutus- ja purkutappiot. Tällaisia tappioita ovat mm. asunto- ja kiinteistöosakeyhtiöiden luovutustappio. Siirtäkää lomakkeelle 6B kohtaan 373.
VERONALAISET LUOVUTUSVOITOT JA VAHVISTETUT TAPPIOT	Kohdassa lasketaan veronalaiset luovutus- ja purkuvoitot sekä seuraaville vuosille siirtyvät luovutus- ja purkutappiot. Veronalaiset luovutus- ja purkuvoitot saadaan, kun ensin veronalaisista osakkeiden luovutus- ja purkuvoitoista (077) vähennetään luovutusvoitoista vähennyskelpoiset osakkeiden luovutus- ja purkutappiot (089). Tämän jälkeen lisätään yhtymäosuuksien luovutus- ja purkuvoitot (079) ja sitten vähennetään vähennyskelpoiset yhtymäosuuksien luovutus- ja purkutappiot (080). Lopuksi vähennetään viideltä edelliseltä vuodelta vahvistetut luovutus- ja purkutappiot syntymisjärjestyksessä alkaen vanhimman vuoden tappioista. Käyttöomaisuuteen kuuluvien muiden kuin verovapaasti luovutettavien osakkeiden ja yhtymäosuuksien luovutuksesta syntynyt tappio on vähennyskelpoinen verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuonna. Osakkeiden luovutus- ja purkutappio on vähennyskelpoinen ainoastaan osakkeiden luovutus- ja purkuvoitoista. Yhtymäosuuksien luovutus- ja purkutappio on sen sijaan vähennyskelpoinen sekä osakkeiden että yhtymäosuuksien luovutus- ja purkuvoitoista.

Zusammenfassung

Wisa M. Sääski Keskitalo

STEUERFREIE AKTIENVERÄUSSERUNGEN VON AKTIENGESELLSCHAFTEN

Im finnischen Steuersystem herrscht traditionell ein weit gefasster Einkommensbegriff vor, der bei der Beurteilung der Beteiligungsertragsbefreiung häufig als Diskussionsgrundlage verwendet wurde. Die Steuerfreiheit der Veräußerungspreise von Aktien, die mit der Beteiligungsertragsbefreiung gemeint ist, ist eine Ausnahme dieser Hauptregel. Der internationale wirtschaftliche Wettbewerb ist in den letzten Jahren jedoch schärfer geworden, was sich auf die Beurteilung der steuerlichen Behandlung der konzerninternen Gewinntransfer und Transferentgelte auswirkt.

Früher hat Finnland hauptsächlich einen Steuerwettbewerb mit Steuersätzen betrieben. Bei der Erneuerung 2004 wurden zumindest oberflächlich beurteilt als Steuerwettbewerbsmittel auch Lösungen im Zusammenhang mit der Besteuerungsgrundlage gewählt, ein so genannter Besteuerungsgrundlagenwettbewerb. Die Besteuerungsgrundlagenlösungen können sich auf die Kohärenz und Einfachheit des Steuersystems auswirken. Wenn das wirtschaftliche Betriebsumfeld komplizierter wird, kann es schwierig sein, an den Vereinfachungszielen der Besteuerung festzuhalten.

Eine Vereinheitlichung im Zusammenhang mit der Besteuerungsgrundlage, also eine Besteuerungsgrundlagenkonvergenz, ist eine klar erkennbare Tendenz bei vielen Besteuerungen. Bei dem Steuerfreiheitssystem der Veräußerungspreise von zum Anlagevermögen gehörenden Aktien haben internationale Beispiele einen starken Einfluss. Finnlands Stellung als Wohnsitzland von Unternehmen konnte am europäischen Maßstab gemessen seinen Platz behaupten, auch wenn es allein aufgrund dieser Steuerlösung nicht möglich ist, von einer Verbesserung der Wettbewerbsposition zu sprechen, weil die Beteiligungsertragsbefreiung bei den EU-Staaten bereits das größtenteils vorherrschende Steuersystem war.

Aus theoretischer Sicht ist die Steuerfreiheit der Veräußerungspreise nicht völlig problemlos. Vor allem sind die theoretischen Lächer zu erwähnen, die diese Steuerfreiheit in ein Steuersystem reißt, das auf einer weit gefassten Besteuerungsgrundlage basiert. Vor allem der internationale Steuerwettbewerb erhielt bei dem Konkurrenzkampf zwischen den einzelnen Steuerargumenten unter anderem vor verschiedenen auf einer Neutralität basierenden Gesichtspunk-

ten den Vorrang. Auch aus dem Blickwinkel der Kohärenz des Steuersystems kann man die Steuerfreiheit nicht als ideale Lösung betrachten. Andererseits wurde die eindeutige praktische und theoretische Verbindung von Dividenden und Veräußerungsgewinnen in der Unternehmens- und Kapitalsteuerreform von 2004 anerkannt.

Es sollte hier betont werden, dass die Einführung der Steuerfreiheit eine unbedingt notwendige steuerpolitische Lösung war, bei deren Untersuchung die alten, einkommenstheoretischen Gesichtspunkte in den Hintergrund traten, während die einheitliche steuerliche Behandlung von Dividenden und Veräußerungsgewinnen bei den Begründungen wichtiger wurde.

Der rechtsvergleichende Teil der Untersuchung deckt allgemein die in den verschiedenen EU-Staaten angewandten Beteiligungsertragsbefreiungssysteme ab. Bei der Untersuchung werden vor allem die nordischen Systeme genauer betrachtet. Bei allen nordischen Systemen werden die Dividenden im Zusammenhang mit Direktanlagen und die Veräußerungsgewinne zumindest zu gewissen Teilen von Steuern befreit. Die Systeme aller Länder können als Beteiligungsertragsbefreiungssystem gemäß dem Direktanlagegedanken beschrieben werden. Unterschiede zwischen den Systemen gibt es unter anderem beim Umfang des Anwendungsbereichs. Typisch für die nordischen Systeme ist die Bindung der Steuerfreiheit an den funktionellen Charakter der Investition in der Geschäftstätigkeit des Eigentümerunternehmens. Als weiteren typischen nordischen Zug kann man auch die Beschränkung des Absetzungsrechts von Veräußerungsverlusten sowie Bestimmungen bezeichnen, welche eine Steuerumgehung verhindern sollen.

In Finnland bildet die Steuerfreiheit von Veräußerungsgewinnen von zum Anlagevermögen gehörenden Aktien die Beteiligungsertragsbefreiung also die „Participation-exemption“-Bestimmungen.

Die Voraussetzungen für die Steuerfreiheit werden in zwei Basisteile unterteilt, nämlich in Voraussetzungen, welche das Subjekt der Steuerfreiheit (also das Veräußerer- Unternehmen) betreffen, und in Voraussetzungen, welche das steuerfreie Objekt (also das zu veräußernde Zielunternehmen) betreffen. Die Subjektvoraussetzungen der Steuerfreiheit von Veräußerungsgewinnen bestimmen diejenigen Steuerpflichtigen, die im Prinzip steuerfreie Veräußerungsgewinne bekommen können, die also für eine steuerfreie Veräußerung qualifiziert sind. Die Voraussetzungen, die das Subjekt betreffen, werden im Gesetz über die Besteuerung von Einkünften aus wirtschaftlicher Tätigkeit § 6, Absatz 1, Punkt 1 festgelegt. Die Objektvoraussetzungen für die Steuerfreiheit finden sich in § 6 b des Gesetzes und beschreiben die Voraussetzungen für solche Aktien, die das Objekt eines steuerfreien Veräußerungsgewinns sein können. Die Voraussetzungen beziehen sich auf jene Eigenschaften, die von einem steuerfreien Veräußerungsobjekt gefordert werden.

Auf der Grundlage der Bestimmungen über die Beteiligungsertragsbefreiung können Aktien steuerfrei veräußert werden, wenn das Unternehmen direkt vor der Veräußerung ununterbrochen ein Jahr lang mindestens einen Anteil von 10 Prozent am Aktienkapital des zu veräußernden Unternehmens besessen hat und die zu veräußernden Aktien zu den so besessenen Aktien gehören. Es sollte jedoch auch die Realisierung der Veräußerung hervorgehoben werden, die zu den Voraussetzungen für den Anwendungsbereich der Steuerfreiheit gehört. Damit die Objekt- und Subjektvoraussetzungen angewandt werden können, muss zuerst entschieden werden, ob es sich um eine Veräußerung im Sinne solcher Bestimmungen handelt, bei der ein Veräußerungspreis im Sinne der Bestimmungen realisiert wird. Damit die Bestimmungen der Beteiligungsertragsbefreiung angewandt werden können, müssen erstens der Status des Steuerpflichtigen und zweitens die Einkommensquelle der besessenen Aktien in der Besteuerung des Eigentümers festgestellt werden. Die Steuerfreiheit betrifft nur zum Anlagevermögen gehörende Aktien. Die Steuerfreiheit betrifft jedoch keine Immobilien- oder Wohnungsgesellschaftsaktien und auch nicht gewisse Aktien von ausländischen Unternehmen.

Der Veräußerungsverlust von steuerfrei zu veräußernden Aktien ist symmetrisch nicht abziehbar. Wenn die Aktien aufgrund der Eigentumsdauer oder des Eigentumsanteils nicht steuerfrei zu veräußern sind, sind Veräußerungsverluste von den Veräußerungsgewinnen von zum Anlagevermögen gehörenden Aktien im selben Steuerjahr abziehbar, in dem der Veräußerungsgewinn gemacht wurde, sowie in den folgenden fünf Steuerjahren. Die Steuerfreiheit von Veräußerungsgewinnen setzt schon aufgrund des Beispiels der anderen EU-Staaten und des EU-Gesetzes voraus, dass Veräußerungsverluste und damit zu vergleichende Posten als nicht steuerlich abziehbar festzulegen sind. In dem System mussten unter Berücksichtigung des Symmetrieprinzips an die Steuerfreiheit der Veräußerungspreise auch die Absetzbarkeit der Anschaffungskosten in Situationen gebunden werden, in denen die Aktien steuerfrei zu veräußern wären. Wenn das Abzugsrecht von Veräußerungsverlusten nicht beschränkt wäre, würde dies zu ungünstigen volkswirtschaftlichen Konsequenzen führen. Die Beschränkung der Absetzbarkeit von Veräußerungsverlusten wäre auch unabdingbar, weil ansonsten ein Besteuerungsmodell entstanden wäre, dass man in der EU auch als schädlichen Steuerwettbewerb hätte betrachten können.

Im wirtschaftlichen Sinn behandelt eine juristische Symmetrie nicht unbedingt alle Steuerpflichtigen gleich, und die Nicht-Absetzbarkeit von Veräußerungsverlusten kann als unangemessen solchen Unternehmen gegenüber betrachtet werden, bei denen der Wert ihres Eigentums sich verringert hat. Die Nicht-Absetzbarkeit von Verlusten kann auch die Möglichkeiten von jungen Unternehmen schwächen, eine Risikofinanzierung zu bekommen.

Eine Wertminderungsabschreibung der zum Anlagevermögen gehörenden Aktien ist nicht möglich. Außerdem sind bei Unternehmen, bei denen der Steu-

erpflichtige oder die Konzernunternehmen einzeln oder gemeinsam mindestens 10 Prozent des Aktienkapitals besitzen, die Verluste und Wertminderungen bei Forderungen aus Lieferungen und Leistungen solcher Unternehmen sowie einem solchen Unternehmen gewährte Konzernbeihilfen oder sonstige ohne Gegenleistung für die Verbesserung der wirtschaftlichen Lage der Aktiengesellschaft geleistete Ausgaben nicht absetzungsfähig. Dabei handelt es sich um Beschränkungen, die aus Gründen der strukturellen Kohärenz des Systems unvermeidlich sind. Sie spiegeln auch gut die im System enthaltene Symmetrie der steuerlichen Behandlung und die Neutralität zwischen verschiedenen eigenkapital- und fremdkapitalbedingten Anlagen wider.

Das Symmetrieprinzip wird bei den finnischen Bestimmungen der Beteiligungsertragsbefreiung nicht vollständig umgesetzt. Die Abweichungen bei den Bestimmungen hängen im Prinzip vor allem mit dem Ziel zusammen, eine Steuerumgehung mit Veräußerungsverlusten zu verhindern. Eine besonders auffällige Asymmetrie betrifft Veräußerungen von Zielunternehmen in Drittländern. Die Asymmetrie betrifft auch Fälle, bei denen es sich um Direktanlagesituationen handelt, die nicht im Zusammenhang mit einer Steuerumgehung stehen. Eine den Bestimmungen entsprechende Asymmetrie ist zumindest bei den zuletzt aufgeführten Situationen dann nicht vertretbar, wenn Finnland ein den Datenaustausch betreffendes Abkommen mit dem Wohnsitzland des Zielunternehmens hat, auch wenn kein eigentliches, die Vermeidung der doppelten Besteuerung betreffendes Abkommen getroffen wurde.

Die Nichtneutralität betrifft zurzeit vielleicht am stärksten das direkte und indirekte Eigentum von Betriebsvermögen – direkt über das Eigentum des Vermögens oder über ein gesondertes Unternehmen. Das hat positive Auswirkungen auf die Steuerplanungsmöglichkeiten des Steuerpflichtigen. Die Steuerfreiheit der Veräußerungspreise von zum Anlagevermögen gehörenden Aktien, zum Beispiel des Aktienbestands einer Tochtergesellschaft, ermöglicht flexible Änderungen der Eigentumsstrukturen von Unternehmen. Dies wird als einer der wichtigsten Vorteile der Steuerfreiheit von Veräußerungsgewinnen betrachtet.

Die Beteiligungsertragsbefreiung hat die Besteuerung von Unternehmen verringert, die sich als Konzern organisiert haben. Die Steuerfreiheit erleichtert auch die Durchführung von Umstrukturierungen, weil sie eine weitere Steuerplanungsmöglichkeit mit sich gebracht hat.

Die Befreiung ermuntert beispielsweise dazu, die Unternehmensstruktur juristisch vielschichtig umzugestalten und Betriebseinheiten zu vergesellschaften. Der Steuerplanungsbedarf hat in den letzten Jahren deutlich zugenommen. Für den Steuerpflichtigen ist aufgrund der Steuerfreiheit von Aktienveräußerungen ein Anreiz entstanden, die Unternehmensstruktur so zu organisieren, dass möglichst viele Einnahmen als steuerfreie Veräußerungsgewinne realisiert werden können. Ebenso ermuntert die Nicht-Absetzbarkeit von Anschaffungs-

kosten zu Arrangements, deren Zweck in ihrer steuerlichen Nutzbarkeit besteht. Bei einem Teil der Unternehmen hat die Steuerfreiheit von Aktienveräußerungen die Besteuerung erheblich verringert, aber bei einem Teil der Unternehmen ist die Besteuerung gestiegen. Die andere Seite der Medaille des Vorzugs der Steuerfreiheit ist die Nicht-Absetzbarkeit der Anschaffungskosten.

Die Möglichkeiten zur Steuerplanung sind nach der Reform deutlich gestiegen. Ganz allgemein wirkt sich die Neuerung erheblich sowohl auf die Behandlung der Veräußerungspreise als auch der Dividendenbesteuerung aus. Gleichzeitig musste die Bedeutung von Holding-Gesellschaften und vor allem ihre Platzierung erneut erwogen werden.

Die Finnische Juristenverein 2012
ISBN 978-951-855-317-8

Oikeustapaushakemisto

KOTIMAISET TUOMIOISTUIMET

Korkein hallinto-oikeus

1971 II 541	371	1995 B 526	374
1972 II 501	666	1996 T 1155	381
1976 B II 513	436, 451, 477, 667	1997:77	480
1976 T 3627	663	1998 T 1541	394
1976 T 3677	587, 605, 606, 666, 667, 671, 672, 673	1998 T 1922	684, 685, 689
1978 B II 526	445	1999:25	496
1978 B II 539	692	2001:28	396, 397
1977 B II 562	437, 439, 442, 452, 604	2002:26	294
1978 B II 559 (= KVL 22/1978)	437, 439, 442, 451, 452	2002:34	511
1979 B II 514	439, 442	2002:80	192
1979 B II 532	608	2002:81	367
1980 B II 525	663	2003:21	690
1980 T 1301	437, 451	2004:93	784
1980 T 2697	446, 452, 479	2005:24 (= KVL 12/2005)	366, 396, 397, 398, 737
1981 B II 576	377	2005:74	71, 523, 524, 538, 541, 545, 548, 551, 552, 553, 555, 563, 569
1984 B II 517	439	2005 T 2916 (= KVL 38/2005)	871, 876, 877, 878, 879, 883
1984 B II 536	905	2005 T 3776 (ei julk.)	71, 523, 531, 532, 538, 563
1984 B II 595	723	2006:29	849
1984 T 3731	426	2006:75	398
1984 T 5294	723	2006 T 155 (= KVL 50/2005)	373, 381, 491
1984 T 5728	440, 441	2006 T 943	477
1985 B 51	479	2006 T 2469	380
1986 B II 509	451	2006 T 2839 (= KVL 13/2006)	876, 877, 878, 880
1986 B II 510	439	2007:7	641
1986 T 3053	451	2007:10	538
1989 B 513	484	2007:11	538
1990 B 515	587, 672	2007:30	281, 363, 375, 409
1990 T 1665	438	2007:43	399
1991 B 510	595, 625, 725	2007:54	811
1991 B 532	381, 390	2007 T 286 (ei julk.)	538
1992 T 1960	663	2007 T 814 (ei julk.)	397
1993 T 43	665	2007 T 1240 (= KVL 50/2007)	865, 902
1993 T 351	663, 665	2007 T 1670	475
1993 T 3420	689	2007 T 3010 (= KVL 2/2007)	377
1994 B 506	816	2007 T 3348 (= KVL 31/2007)	608
1994 B 534	413	2008 T 55 (= KVL 27/2007)	374
1994 B 573	695	2008 T 2787	543, 557
1995 B 524	374	2009:20	685

2009:64	71, 549, 551, 552, 553, 554, 556, 557, 559, 839, 840, 841, 842	5.12.2008 08/1306/6 (valituslupahakemus hy- lätään, KHO 2010 T 1856)	442, 443, 461, 599, 604, 613, 620, 621, 646
2009:70	336, 404, 405, 406, 407	29.1.2009 09/0090/3 (kumottu, KHO 2010 T 2675)	615
2009:94	538	3.11.2009 09/1473/3 (ei julk.)	598
2009 T 1619	158, 449, 512, 513, 529, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 852	13.11.2009 09/1126/6 (ei julk.)	596
2009 T 2401	861, 881	21.12.2009 09/1711/3 (ei julk.)	448
2010:12	71, 439, 448, 517, 538, 539, 540, 549, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 560, 840, 841	13.4.2010 10/0405/1 (ei julk., lainvoimainen)	519
2010:13	693	21.4.2010 10/0571/3 (ei julk., lainvoimainen)	519
2010:15	732, 733	28.4.2010 10/0466/6 (ei julk.)	596
2010:50	72, 172, 429, 463, 569, 584, 590, 594, 595, 596, 599, 603, 604, 611, 620, 621, 623, 625, 626, 682, 688, 690, 693, 723, 724, 725m 756	19.5.2010 10/0724/3 (ei julk.)	415, 598, 693, 696
2010:64	71, 72, 158, 167, 171, 359, 361, 416, 422, 444, 445, 451, 453, 454, 460, 461, 462, 478, 520, 602, 603, 604, 605, 610, 611, 613, 617, 620, 621, 636, 648, 670, 673, 682, 692, 694	25.5.2010 10/0558/6 (ei julk.)	688, 689
2010:73	896	23.6.2011 11/0789/3 (ei julk.)	394, 805
2010:74	792	12.7.2010 10/1123/3 (ei julk.)	548, 560, 598
2010 T 470	732	12.7.2010 10/1125/3 (ei julk.)	696
2010 T 1856	442, 599	15.9.2010 10/1396/3 (ei muutosta, KHO 2012:19)	774
2010 T 2675	39, 72, 359, 416, 464, 599, 610, 613, 614, 617, 619, 620, 621, 644, 682, 691, 695	8.10.2010 10/1509/3 (haettu muutosta)	355, 566
2011:10	401, 504, 538	21.10.2010 10/1568/3 (ei julk.)	442, 598, 599, 612, 635
2011 T 450	640, 720	16.12.2010 10/1847/3 (ei julk.)	696
2011 T 1205 (= KVL 63/2010)	784	20.12.2010 10/1863/3 (ei julk.)	598
2011 T 3534 (ei julk.)	620, 621	22.12.2010 10/1310/6 (haettu muutosta)	301, 786, 787, 788
2011 T 3962 (ei julk.)	364	7.2.2011 11/0097/3 (ei julk.)	551, 831
2011 T 3963 (ei julk.)	903	18.2.2011 11/0256/4 (ei julk.)	861
2012 T 6 (= KVL 6/2011)	607, 857, 875, 885, 910	28.2.2011 11/0239/6 (ei muutosta, KHO 2011 T 3534)	620, 621
2012 T 7 (= KVL 7/2011)	607, 857, 875, 910	16.3.2011 11/0305/6 (ei julk.)	605
2012:19	449, 774, 775, 780, 781	22.3.2011 11/0328/3 (ei julk.)	490, 491
Helsingin hallinto-oikeus		24.3.2011 11/0344/6 (ei julk.)	813
23.11.2007 07/1557/3 (ei julk.)	364	25.5.2011 11/0574/6 (ei julk.)	638, 673
28.10.2008 08/1550/3 (valituslupahakemus hy- lätään, KHO 2009 T 2401)	861, 870, 873, 876, 877, 878, 881, 901	27.5.2011 11/0602/6 (ei julk.)	424
26.11.2008 08/1265/6 (ei julk.)	364	10.6.2011 11/0653/6 (ei julk.)	612, 660
27.11.2008 08/1711/3 (valituslupahakemus hy- lätään, KHO 2011 T 3962)	364	10.6.2011 11/0654/6 (ei julk.)	612
		17.6.2011 11/0680/6 (ei julk.)	515, 526, 539, 548

11.7.2011 11/0760/6 (ei julk., haettu muutosta)	519, 598
12.7.2011 11/0904/3 (ei julk.)	596, 690
12.7.2011 11/0905/3 (ei julk.)	599, 690
31.8.2011 11/0842/6 (ei julk.)	866
6.9.2011 11/1061/3 (ei julk.)	415, 588
20.9.2011 11/1123/3 (ei julk.)	548, 560, 598
30.9.2011 11/1186/3 (ei julk.)	597, 605, 608
14.11.2011 11/1377/4 (ei julk.)	10, 64, 894
11.1.2012 12/0033/3 (ei julk.)	599, 693
6.2.2012 12/0133/3 (ei julk.)	854
16.2.2010 12/0206/3 (ei julk.)	876
15.3.2012 12/0326/3 (ei julk.)	528
19.3.2012 12/0362/3 (ei julk.)	675
23.3.2012 12/0264/6 (ei julk.)	596
17.4.2012 12/0456/3 (ei julk.)	698
5.6.2012 12/0688/3 (ei julk.)	639

Hämeenlinnan hallinto-oikeus

15.2.2010 10/0085/1 (ei julk.)	608
13.4.2010 10/0238/1 (ei julk.)	597
8.2.2011 11/0067/1 (kumottu, KHO 2011 T 3963)	903

Kouvolan hallinto-oikeus

1.10.2010 10/0501/1 (ei julk.)	520

Oulun hallinto-oikeus

22.5.2009 09/0221/2 (ei julk.)	897
13.12.2011 11/0571/2 (ei julk.)	625
15.12.2011 11/0575/2 (ei julk.)	602
8.5.2012 12/0207/2 (ei julk.)	694

Rovaniemen hallinto-oikeus

6.7.2011 11/0273/1 (haettu muutosta)	464

Turun hallinto-oikeus

3.3.2009 09/0140/3 (ei julk.)	718
6.2.2012 12/0047/3 (ei julk.)	605

Vaasan hallinto-oikeus

14.8.2008 08/0482/3 (ei muutosta, KHO 2010:50)	690
20.11.2009 09/0637/3 (ei julk.)	524
21.10.2011 11/0481/3 (ei julk.)	364
14.12.2011 11/0579/3 (ei julk.)	602

14.12.2011 11/0580/3 (ei julk.)	602
14.12.2011 11/0581/3 (ei julk.)	602
19.12.2011 11/0585/3 (ei julk.)	388
20.2.2012 12/0074/3 (ei julk.)	904

ULKOMAISET TUOMIOISTUIMET

Bundesfinanzhof (Saksa)

12.10.2011, I R 4/11	333

Conseil d'Etat (Ranska)

Société Schneider Electric, 28.6.2002, No. 232,276,4	294

Euroopan yhteisöjen tuomioistuin /

Euroopan unionin tuomioistuin

C-26/62, NV Algemene Transport – en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v. Nederlandse administratie der belastningen, 5.2.1963 (van Gend & Loos)	219
C-6/64, Flaminio Costa v E.N.E.L., 15.7.1964 (Costa v. E.N.E.L.)	218
C-270/83, Komissio v. Ranska, 28.1.1986 (Avoir fiscal)	503
C-186/89, W. M. van Tiem v. Staatssecretaris van Financiën, 4.12.1990 (van Tiem)	468
C-330/91, The Queen v. IR Commissioners, ex parte Commerzbank AG, 13.7.1993 (Commerzbank)	503
C-1/93, Halliburton Services BV v. Staatssecretaris van Financiën, 12.4.1994 (Halliburton Services)	503
C-107/94, P. H. Asscher v Staatssecretaris van Financiën, 27.6.1996 (Asscher)	411
C-28/95, A. Leur-Bloem v. Inspecteur der Belastingdienst/Ondernemingen Amsterdam 2., 17.7.1997 (Leur-Bloem)	632
C-250/95, Futura Participations SA and Singer v. Administration des contributions, 15.5.1997 (Futura Participations)	503
C-264/96, Imperial Chemical Industries plc (ICI) v. Kenneth Hall Colmer (Her Majesty's Inspector of Taxes), 16.7.1998 (ICI)	295
C-307/97, Compagnie de Saint-Gobain, Zweigniederlassung Deutschland v. Finanzamt Aachen-Innenstadt, 21.9.1999 (Saint-Gobain)	268, 281, 503, 507

C-311/97, Royal Bank of Scotland plc v Elliniko Dimosio (Greek State), 29.4.1999 (Royal Bank of Scotland)	411
C-251/98, C. Baars v. Inspecteur der Belastingen Particulieren/Ondernemingen Gorinchem, 13.4.2000 (Baars)	185, 268
C-260/98, Komissio v. Kreikka, 12.9.2000	469
C-294/99, Athinaiki Zythopoiia AE v. Elliniko Dimosio, 4.10.2001 (Athinaiki Zythopoiia AE)	272
C-55/00, Elide Gottardo v. Istituto Nazionale della Previdenza Sociale (INPS), 15.1.2002 (Gottardo)	507
C-168/01, Bosal Holding B.V. v. Staatssecretaris van Financiën, 18.9.2003 (Bosal Holding)	267
C-305/01, Finanzamt Gross-Gerau v. MGK-Kraftfahrzeuge-Factoring, 26.6.2003	468
C-452/01, Margarethe Ospelt ja Schlössle Weissenberg Familienstiftung (Ospelt ja Schlössle Weissenberg), 23.9.2003	504
C-286/02, Bellio F.Ili Srl v. Prefettura di Treviso (Bellio F.Ili), 1.4.2004	504
C-253/03, CLT-UFA SA v. Finanzamt Köln-West, 23.2.2006 (CLT-UFA)	503
C-446/03, Marks & Spencer plc. v. David Halsey (Her Majesty's Inspector of Taxes), 13.12.2005 (Marks & Spencer)	219, 277, 890
C-196/04, Cadbury Schweppes plc, Cadbury Schweppes Overseas Ltd v. Commissioners of IR, 12.9.2006 (Cadbury Schweppes)	294, 330, 467
C-374/04, Test Claimants in Class IV of the ACT Group Litigation v. Commissioners of Inland Revenue, 12.12.2006 (ACT Group Litigation)	163, 743
C-446/04, Test Claimants in the FII Group Litigation v. Commissioners of Inland Revenue, 12.12.2006 (FII Group Litigation)	57, 743
C-470/04, N v Inspecteur van de Belastingdienst Oost/kantoor Almelo, 7.9.2006 (N)	410
C-492/04, Lasertec Gesellschaft für Stanzformen mbH v. Finanzamt, 10.5.2007 (Lasertec)	180, 184, 742
C-101/05, Skatteverket v. A, 18.12.2007 (Skatteverket v. A)	743

C-102/05, Skatteverket v. A and B, 10.5.2007 (Skatteverket v. A and B)	743
C-157/05, Winfried L. Holböck v. Finanzamt Salzburg-Land, 24.5.2007 (Holböck)	57, 743
C-231/05, OY AA, 18.7.2007 (OY AA)	278
C-379/05, Amurta SGPS v. Inspecteur van de Belastingdienst/Amsterdam, 8.11.2007 (Amurta)	184
C-194/06, Orange European Smallcap Fund NV (Orange) v. Staatssecretaris van Financiën, 20.5.2008 (Orange)	743
C-284/06, Finanzamt Hamburg-Am Tierpark v. Burda GmbH, formerly Burda Verlagsbeteiligungen GmbH, 26.6.2008 (Burda GmbH)	272
C-303/07, Aberdeen Property Fininvest Alpha Oy, 18.6.2009 (Aberdeen)	732
C-540/07, Commission of the European Communities v Italian Republic (komissio v. Italia), 19.11.2009	504
C-335/08, BNP Paribas ja Banca Nazionale del Lavoro SpA (BNL) v. Euroopan komissio, EUT, 1.7.2010 (BNP Paribas ja BNL)	60
Yhdistetyt tapaukset C-436/08 Haribo Lakritzen Hans Riegel Betriebs GmbH (Haribo) ja C-437/08 Österreichische Salinen AG (Salinen) v Finanzamt Linz, 10.2.2011	4, 57, 507, 508, 744
C-72/09, Établissements Rimbaud SA v Directeur général des impôts and Directeur des services fiscaux d'Aix-en-Provence (Établissements Rimbaud), 28.10.2010	504

Regeringsrätten (Ruotsi)

RÅ 1969 not. 790	597
RÅ 1992 ref. 94	295
RÅ 2001 ref. 6	307, 314
RÅ 2002 ref. 87	322
RÅ 2004 ref. 137	326
RÅ 2005 ref. 48	314
RÅ 2008 ref. 67	314
RÅ 2009 ref. 100	319, 748

MUUT
Keskusverolautakunta (Suomi)

161/1971	132
395/1975	369, 370
22/1978	437
668/1980	369, 370
40/1997	712
127/1997	625
110/1998	792
121/1998	517
19/2002	437, 501
61/2002	736
99/2002	191
60/2004	397
63/2004 (lainvoimainen)	594, 724, 725, 726
11/2005 (lainvoimainen)	71, 484, 525, 526, 532, 538, 544, 548, 556, 589, 611, 635, 642, 680
12/2005 (ei muutosta, KHO 2005:24)	396
13/2005 (ei muutosta, KHO 2006:75)	398
26/2005 (ei muutosta, KHO 2005 T 3776)	523, 531, 538, 548
37/2005 (lainvoimainen)	856, 857, 873, 874, 875, 880
38/2005 (ei muutosta, KHO 10.11.2005 T 2916)	871, 872, 877, 878, 879, 883, 884, 885
41/2005 (ei muutosta, 2005:74)	541, 548, 555, 569
50/2005 (ei muutosta, KHO 2006 T 155)	373, 374, 491
93/2005 (lainvoimainen)	440, 441, 444
13/2006 (ei muutosta, KHO 2006 T 2839)	880, 883
50/2006 (kumottu, KHO 2007 T 1240)	865, 902
2/2007 (ei muutosta, KHO 2007 T 3010)	377
31/2007 (kumottu, poistettu KHO 2007 T 3348)	609
7/2008 (kumottu, KHO 2008 T 2787)	71, 539, 543, 544, 557
13/2008 (ei muutosta, KHO 2009:70)	405
35/2008 (ei muutosta, KHO 2009 T 1619)	562
57/2008 (kumottu, poistettu KHO 2009 T 2629)	116
76/2008 (kumottu, KHO 2009:64)	839

7/2009 (ei muutosta, KHO 2010 T 350)

554

43/2009 (lainvoimainen) 900

24/2010 (ei muutosta, KHO 2011 T 450) 283, 508, 509, 640, 720

33/2010 (lainvoimainen) 732, 797

44/2010 (lainvoimainen) 517

6/2011 (ei muutosta, KHO 2012 T 6) 876

7/2011 (ei muutosta, KHO 2012 T 7) 875

71/2011 (ei lainvoimainen) 497, 731, 737

2/2012 (lainvoimainen) 578

14/2012 (ei lainvoimainen) 501, 505

19/2012 (lainvoimainen) 673

Skatterättsnämnden (Ruotsi)

2004-04-29	317
2004-11-15	317
2004-11-26	317
2004-12-17	317
2005-02-03	317
2005-07-04	317
2005-09-21	317
2006-06-21	311
2006-09-05	317
2006-12-22	317
2007-04-03	317
2007-05-29	317
2007-07-06	326
2009-02-24	317, 318, 748
2009-04-07	318

Asiahakemisto

A

aatteellinen yhdistys 308, 853
 aiesopimus 376, 388, 634, 636, 637, 639
 aktieägastillskott 849
 alihinta 270, 312, 403–407, 638, 705, 762, 815, 823
 apportti 366, 369, 637, 638
 arvonaleneminen 726, 828, 880, 861, 875, 878, 903
 arvonalentumispoisto 67, 77, 83, 84, 89, 115, 135, 138, 145, 159, 232, 333, 356, 366, 365, 368, 425, 661, 750–764, 825–828, 845, 846, 919
 arvopaperi 128, 132, 380, 730, 751, 752, 788
 arvostuskysymys 65
 asunto-osakeyhtiö 137, 357, 426, 488, 519, 577, 704–728, 804, 809, 823, 824, 838, 854, 918, 920
 avoin yhtiö 402, 486, 666
 avustus 755

C

CCCTB 51, 55, 77, 100, 104, 112, 131, 174, 182, 207, 220, 221–222, 230, 242, 247, 251, 254, 258, 260, 263, 273–277, 286, 574, 656, 657, 828, 925
 closing 376–392, 791–793
 corporate venture, corporate venture capital 532–539, 544

D

Delaware Statutory Trust 497

E

efektiivinen veroaste 95, 120, 204, 339, 346, 379
 elinkeinotoiminta 426–428
 elinkeinoyhtymä 489–495
 ennakkotieto, ennakkoratkaisu 22, 32, 84, 481, 482, 521, 676, 683, 688, 689, 690
 emoyhtiö, ks. konserni

erillinen verovelvollisuus, verovelvollisten

erillisysperiaate 175, 559, 769
 esisopimus 294, 375–392, 637, 791
 etuperiaate 25, 150, 151
 etuyhteys 172, 177–188
 Euroopan unionin tuomioistuin 163
 eurooppalainen taloudellinen etuyhtymä 486, 853
 eurooppavero-oikeus 41, 410
 eurooppayhtiö 409–411, 487

F

fiskaalinen 107, 151, 204, 235, 615

G

goodwill, ks. liikearvo

H

hallinnointiyhtiö 60–63, 431–485
 – apuyhtiö 61, 526, 530, 539, 547, 551–560, 569, 840
 – esikuntaholdingyhtiö 438–449
 – sijoitustoimintaholdingyhtiö 450–453
 – väliholdingyhtiö 436–438
 hankintameno 783–784, 793–824
 harmonisointi 51, 197, 219, 220, 238, 240, 244, 269, 274, 275, 277, 917, 924
 harvainyhtiö 11, 16, 56, 63, 90, 91, 99, 103, 157, 172, 177, 359, 421, 432, 440, 442, 474, 476, 484, 517, 570, 598, 627, 628, 674, 685, 696, 921, 922
 holdingyhtiö, ks. hallinnointiyhtiö
 hypoteekkiyhdistys 486
 hyvän verojärjestelmän ominaisuudet 19, 29, 38, 44, 45, 46, 57, 64, 107–111, 146, 147, 156, 161, 162, 188, 194, 195, 199, 200, 250–256, 276, 289, 604, 656, 914, 604, 656, 974

J

jaksotuskysymys 65, 114, 117, 375–395, 416, 633, 649, 792, 793, 811, 828, 873, 899, 900

jatkuvuusperiaate 136, 139, 141, 189, 270,
333, 400, 401, 409, 592, 623, 626, 674,
745, 750, 757, 763, 776, 777, 832
jälleenhankintamalli 138, 140, 345, 575

K

kaksinkertainen verotus 221, 222, 245, 740
– juridinen kaksinkertainen verotus 221,
280, 487, 656
– klassinen kaksinkertainen verotus 14, 103,
104, 116, 165, 167, 168, 303, 335, 632,
657
– yhtiösektorin taloudellinen kaksinkertai-
nen verotus 112, 162–171, 245
kauppahinta 169, 325, 383, 386, 387, 388,
390, 391, 404, 406
– kauppahinnan alentaminen 416–418
– lisäkauppahinta 412–416
kehitysyhtiö 61, 519, 524, 530–532, 534,
565, 663, 665
keskinäinen vakuutusyhtiö 13, 127, 143, 264,
266, 272, 308, 357, 370, 420, 449, 485,
486, 487, 495, 497, 507, 658, 851, 853
ketjuverotuskielto 46, 47, 85, 98, 103, 113,
125, 126, 130, 131, 137, 154, 162–171,
201, 203, 207, 212, 213, 220, 227, 242,
243, 245, 250, 251, 255, 257, 279, 283,
285, 287, 303, 335, 436, 474, 633, 652,
678, 771, 810, 924
kiinteistöosakeyhtiö 369, 704–728, 796, 839,
854, 855
kiinteä toimipaikka 96, 143, 216, 271, 292,
408, 410, 416, 486, 496–509, 739, 779,
851
kohdistamiskysymys 10, 41, 65, 98, 114,
117, 122, 218, 272, 299, 410, 414, 415,
422, 423, 499, 608, 765, 779, 807, 835,
869, 903–906
kommandiittiyhtiö 373, 374, 402, 421, 486,
489, 490, 491, 493, 511, 512, 517, 523,
570, 573, 574, 575, 577, 805, 807, 818,
834, 835, 836, 852, 874
konkurssi 311, 326, 425, 519, 829, 830, 838,
855, 866, 903, 904
konserni 6–17, 53–63
konserniavustus 17, 58, 96, 145, 173, 189,
191, 193, 278, 300, 305, 313, 330, 430,
476, 477, 500, 530, 536, 540, 541, 545,
546, 547, 566, 649, 650, 749, 802,

815–822, 862, 887, 889, 890, 891, 897,
908
konsernituki 9, 12, 55, 67, 85, 92, 119, 138,
189, 198, 362, 492, 768, 820, 842–910
Konserniverokeskus 8, 73, 83, 84, 202, 449,
481, 676
konvergenssi 22, 48, 50, 65, 79, 87, 104, 113,
128, 129, 130, 144, 187, 202, 236–256,
257, 274, 356, 478, 845, 915–916
korko 790–791
– alikorko 893–898
kunnallinen liikelaitos 486, 853
kurssitappio 791–794
kurssivoitto 791–794
käyttöomaisuus 657–664
– käyttöomaisuusosakkeet 667–681

L

laajuuskysymys 66, 117, 129, 131, 414, 416,
828, 829, 900
lainasaaminen 85, 363, 364, 439, 555,
853–887
laivanisännöintiyhtiö 486, 489, 853
legaliteettiperiaate 8, 20, 27, 28, 64, 111, 195
liberaali, liberalismi 107, 146, 148, 149, 152,
208, 223, 256
liikearvo 90, 92, 101, 102, 169, 253, 355,
491, 533, 538, 560, 571, 573, 783, 826,
836, 841
liiketoimintakauppa 4, 42, 100, 102, 631,
638
lisäkauppahinta, ks. kauppahinta
luottamuksensuoja 416, 432, 443, 453, 464,
681–697
lähiyhtiö 142, 179, 271, 273, 309

M

malliverosopimus 10, 51, 56, 274, 279, 278,
281, 292, 499, 505, 739, 740, 741, 779
management buy-out 62, 167, 334, 341, 342,
422, 442, 444, 453, 462, 520, 602, 604,
605, 635, 670
markkinaehtoperiaate 217, 448, 479, 498,
499, 820, 868, 870, 871, 873, 882,
891–906, 910
menetys 794, 795, 796, 823, 824, 828–830,
838, 844, 850
metsänhoitoyhdistys 486

N

nettoyksikkö 853, 856
neutraalisuusperiaate 154–188

O

oikeudenmukaisuus 146–154
oikeusvarmuus 154, 194–200
oikeusvertailu 16, 33, 40, 42, 47–53
osake 577–582
osakepoisto, ks. arvonalentumispoisto
osakevaihto 102, 136, 270, 323, 347, 365,
367, 373, 400–402, 627–628, 631, 703,
76,1 762
osakeyhtiö 14, 57, 729–731
osakkuusyhtiö 4, 8, 11, 16, 55, 64
osuuskunta 13, 14, 128, 132, 264, 266, 272,
330, 374, 420, 442, 485, 486, 487, 495,
497, 507, 578, 645, 669, 734
omaisuuslaji 657–664
omaisuuslajitesti 17, 103, 122, 188, 359,
361, 402, 432, 436, 441, 447, 450, 459,
611, 617, 657–674
omat osakkeet 398–399
omistusaika 697–700
omistusosuus 700–704

P

pienimmän uhrauksen periaate 150, 152
portfoliosijoitus 4, 56, 57
purkautumisen veroseuraamukset 830–842
pääomasijoitus 57, 842–850
pääomasijoitustoiminta 509–576
pöytälaatikkoyhtiö 372, 454, 467, 468, 473

R

rajavastuuyhtiö 318, 486, 730, 735, 853
rajoitetusti verovelvollinen 104, 117, 205,
267, 327, 408, 495–509

S

signing 376, 386, 387, 391, 791, 792
siirtohinnoittelu 898, 902–907
sisäryhtiö, ks. konserni
suorasijoitus 4–6
suorasijoitusajattelu 6–10
suhteellisuusperiaate, ks. verorasituksen
yksilöllinen suhteellisuusperiaate
sulautuminen 176, 270, 776, 814, 832
symmetriaperiaate, symmetria 188–194

säätiö 266, 308, 420, 421

T

takaus 898–902
talletuspankki 486
taloudellinen yhdistys 143, 308, 853
taseyhtiö 622–623
tehokkuus, ks. verotuksen tehokkuus
tulolähde 582–585
– tulolähdesiirto 411–412, 680, 782
tytäryhtiö, ks. konserni

V

vakuutusyhdistys 118, 486, 853
valtion liikelaitos 486, 853
varaus 754–755
vastaavuusperiaate 189–191
vehikkeli, ks. apuyhtiö
verojärjestelmän kansainvälinen kilpailukyky
41, 105, 107, 126
verojärjestelmän yksinkertaisuus 107,
194–200, 253, 642
verokanta 12, 46, 104, 112, 131, 149, 168,
207, 208, 211, 215, 229
verokilpailu 204–215
– verokantakilpailu 207, 208, 211, 214,
228, 250, 255, 276
– veropohjakilpailu 129, 206–211, 230,
244, 250, 251, 277
veronmaksukykyisyysperiaate 25, 67, 111,
128, 150–154
veropohja 47, 85, 89
– laaja veropohja 47, 86, 103, 122–131
veropohjakonvergenssi, ks. konvergenssi
veropolitiikka 5, 6, 23, 25, 26, 31, 33, 41,
43–47
verorasituksen yksilöllinen suhteellisuusperi-
aate 146–154
verosopimus 4, 10, 51, 56, 90, 99, 104, 131,
144, 145, 219, 231, 275, 279, 281, 292,
739, 740
verosuunnittelu 94–98
verotuksen ennustettavuus 194–200
verotuksen tehokkuus 38, 39, 107, 110, 161,
197, 253, 504, 627, 743
verotuksen yhdenmukaisuus 195
voimaantulo 362–364

ASIAHAKEMISTO

väliyhteisö 15, 104, 174, 180, 184, 185, 194,
211, 282, 287–297, 466–468, 508–509,
640–642, 742

Y

yhteisö 486

yhtiö 485–488

yksinkertaisuus, ks. verojärjestelmän
yksinkertaisuus

Teos käsittelee osakeyhtiön verovapaita osakeluovutuksia. Tutkimuksessa keskitytään pääasiallisesti elinkeinoverolain 6 §:n 1 momentin 1 kohdan sekä saman lain 6 b §:n tarkasteluun. Näkökulmana on erityisesti suorasijoitusosakkeiden myynnin tuloverokohtelu eli luovutushinnan tuloverotus tilanteessa, jossa emoyhtiö myy sellaisen yhtiön osakekannan, josta se omistaa ennen myyntiä vähintään 10 prosenttia. Tähän liittyen otetaan esille muun muassa myös vieraan pääoman erien vähennyskeltottomuus elinkeinoverolain 16 §:n 7 kohdan nojalla.

Päähuomio keskittyy säännösten sisällön selvittämiseen sekä niiden tulkintatilanteiden arviointiin, joita näistä vuonna 2004 annetuista säännöksistä on noussut esille. Teoksessa tuodaan esille myös aiheeseen liittyviä veropoliittisia ja oikeusvertailevia näkökantoja. Lisäksi on otettu huomioon viimeisin oikeuskäytäntö hallinto-oikeuksista ja KHO:sta.

Teoksessa on runsaasti käytännön esimerkkejä ja uusinta oikeuskäytäntöä. Teoksessa esitellään erityisesti veroriskejä, joita yritysrakennejärjestelyjä suunnittelevien yritysten tulee ottaa huomioon. Teos tarjoaa yksityiskohtaista tietoa käytännön soveltamiskysymyksistä, joita liittyy elinkeinoverolain osakeluovutussäännöksiin.

Teos on hyödyllinen esimerkiksi verotuksen parissa työskenteleville asianajajille ja tilitoimistojen veroasioista vastaaville. Se soveltuu hyvin myös yritysrakennettaan suunnitteleville yrityksille ja Verohallinnon yritysverotuksen asiantuntijatyöhön.

